KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 3

2023 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri
Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 59

@ Copyright 2023 Kocaeli Metropolitan Municipality,
Department of Culture and Social No: 59

Bu kitabın her türlü basım, yayın ve telif hakları
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi
Başkanlığı'na aittir. Başkanlığın yazılı izni olmadan elektronik,
mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
Para ile satılamaz.

All rights reserved. No part of this book may be printed,
reproduced or distributed by any electronic, optical, mechanical
or other means without the written permission of the Kocaeli
Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social Affairs.

Tasarım ve Uygulama
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.

Baskı
Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Kayaşehir Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Blok 2H Kapı No: 19
34494 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 613 79 55
Sertifika No: 40619

ISBN: 978-605-72931-8-3
Takım ISBN: 978-605-72931-9-0

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI

2023

Sahibi
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Adına
Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN

Genel Koordinatör
Balamir GÜNDOĞDU

Ansiklopedi Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI
Volkan ŞENEL
Raşit FİDAN
Hayriye SÖZER
Adil YILDIRIM

Sekreterya
Nesrin DURAN
Şükriye Göksu HÜLAGÜ

Ansiklopedide yer alan maddelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Prof. Dr. Metin TUNCEL
Prof. Dr. Nermin ERSOY
Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN
Prof. Dr. Numan AKDOĞAN
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ
Doç. Dr. Gülşen ERDAL
Doç. Dr. Mustafa SARI
Doç. Dr. Şennur KAYA
Dr. Metin ŞENTÜRK
Erdoğan ÖZDEMİR
Feyzullah Yavuz ULUGÜN
Müzeyyen ÜNAL
Recep KANKAL

İçindekiler

TAKDİM • XIII
ÖN SÖZ • XV
NACİ GİRGİNSOY • 1491
NADİR PAKSOY • 1491
NAGEHAN MALKOÇ • 1492
NAHT SANATI VE NAHHAT MUZAFFER OKUR • 1494
NAİL İNAL • 1495
NAİL KARABUDA • 1496
NALDÖKEN SEYİR TERASI/TEPESİ (BAŞİSKELE) • 1497
NAMAZGÂH VE ŞEHİTLİK • 1497
NARDANE KUŞÇU / NAR EĞİTİM VE DANIŞMANLIK MERKEZİ • 1498
NARKÖY • 1499
NASUT KAYALI • 1501
NAZLI (OTUR FATMA) TATLISI • 1501
NAZMİ OĞUZ • 1502
NAZMİ TİRBEN • 1503
NEBİ HOCA TÜRBESİ • 1503
NECATİ ÇELİK • 1505
NECATİ GENÇOĞLU • 1505
NECATİBEY İLKOKULU • 1506
NECDET CALP • 1507
NECMETTİN BİTLİS • 1508
NECAT ÖZEMEK • 1508
NEŞE CAN • 1509
NEVZAT DOĞAN • 1510
NEZİH DANYAL • 1511
NEZİH FIRATLI • 1511
NİCOMÈDE • 1514
NİHAT ERGÜN • 1515
NİHAT ERİM • 1516
NİHAT TÜREL • 1517
NIKOMEDIA (İZMİT) SUYOLLARI VE KÖPRÜLERİ • 1518
NIKOMEDIA VE KOCAELİ'DEKİ ESERLERİ • 1530
NIKOMEDIA KURULTAYI • 1534
NIKOMEDIA OYUNLARI • 1535
NIKOMEDIA SİKKE DARPHANESİ • 1536
NİYAZİ YELKENCİOĞLU • 1537
NİZAMETTİN ÇETİN • 1538
NOTER DEFTERLERİ • 1538
NUH ÇİMENTO SANAYİ TİC. A.Ş / NUH BETON A.Ş • 1539
NUMAN DEDE • 1540
NUMAN GÜNEŞ • 1541
NUREDDİN PAŞA • 1542
NURETTİN PORTAKAL • 1544
NÜFUS • 1545
NÜFUS DEFTERLERİNDE KOCAELİ • 1548
NÜFUS VE VATANDAŞLIK İL MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ) • 1550
NÜZHETİYE • 1551
NÜZHETİYE (DÖŞEME) BEBEKLERİ • 1552
NÜZHETİYE ŞELALESİ • 1553
OD TAŞI • 1557
OGÜN SANLISOY • 1557
OĞULTÜRK KARDEŞLER • 1558
OĞUZ GÜREL • 1558
OLİMPİK BUZ SPORLARI SALONU • 1559
ONUR KUMBARACIBAŞI • 1560
ONUR ÜNLÜ • 1560
ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ • 1561
ORHAN BEY CAMİİ • 1563
ORHAN BEY VAKIFLARI • 1564
ORHAN GAZİ • 1566
ORHAN GAZİ CAMİİ • 1569
ORHAN OTAĞ • 1570
ORHAN SUDA • 1571
ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ • 1571
ORMANLAR • 1572
ORMANYA DOĞAL YAŞAM PARKI • 1574
ORTA HAMAM • 1577
ORUÇ ARUOBA • 1579
OSMAN ÇAKAR • 1580
OSMAN GENÇAL • 1580
OSMAN HAMDİ BEY • 1581
OSMAN NURİ AKYOL • 1583
OSMAN NURİ YILMAZ • 1583
OSMAN PEPE • 1584
OSMAN SÜLEYMAN DURAK • 1585
OSMAN ŞAKİR • 1586
OSMANGAZİ KÖPRÜSÜ • 1588
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE GEBZELİ MEMURLAR • 1590
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE İZMİTLİ MEMURLAR • 1592
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KANDIRALI MEMURLAR • 1603
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KARAMÜRSELLİ MEMURLAR • 1606
OSMANLI KİREÇ OCAKLARI • 1607
OTEL ASYA • 1608
OTTO RITTER • 1609
OUTLET CENTER • 1610
OYA İŞBOĞA KILIÇ • 1611
ÖMER ARSLANTAŞ • 1615
ÖMER ZİHNİ CEBECİ • 1615
ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU • 1616
ÖMER SAADETTİN YALIM • 1617
ÖMER TÜRKÇAKAL • 1619
ÖMER VEHBİ ENGİZ • 1620
ÖMERAĞA MAHALLESİ • 1620
ÖRF, ÂDET VE GELENEKLER • 1622
ÖZ CAN PİŞMANİYE • 1625
ÖZDEN ÖRNEK • 1626
ÖZEL EĞİTİM KURUMLARI • 1627
ÖZGÜR KOCAELİ • 1628
PABUÇ • 1631

PAKMAYA • 1632
PARSIK MAĞARASI • 1633
PAŞA HAMAMI • 1634
PAŞADAĞ KALE KALINTISI • 1634
PELEKANON SAVAŞI • 1635
PEMBE KAYALAR • 1636
PEMBE KÖŞK • 1637
PERTEV MEHMED PAŞA VAKFI • 1638
PERTEV MEHMET SAİD PAŞA • 1641
PERTEV PAŞA • 1642
PERTEV PAŞA (YENİ CUMA) KÜLLİYESİ • 1643
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş. • 1646
PEUTİNGER ÇİZELGESİ • 1647
PINAR SOYKAN • 1648
PINARLI SARDALA KOYU KALINTILARI • 1649
PİRELLİ OTOMOBİL LASTİKLERİ A.Ş. • 1650
PİŞMANİYE DERGİSİ • 1651
PLANETARYUM VE SANAL GERÇEKLİK KÜRESİ • 1652
PLINIUS (GENÇ) • 1653
POÇUK ÇORBASI • 1654
POPÜLER MÜZİK VE POP MÜZİĞİ • 1654
PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (PORTAKAL HAFIZ) • 1657
PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (HASAN PAŞA) KONAĞI • 1658
PORTAKALOĞLU MUSTAFA AĞA MESCİDİ • 1660
PTT BİNASI • 1661
PÜRELİ ET SARMASI • 1662
RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU • 1665
RADYOLAR • 1666
RAFET KIRGIZ • 1667
RAFİNE DERGİSİ • 1667
RAGIP SAVAŞ • 1668
RAHMİ SEYMEN • 1669
RAHMİ ŞENSES • 1670
RAİF YAŞAR • 1671
RAİF YELKENCİ • 1672
RAMAZAN KOCEVÎ • 1673
RECEP ÇİFTÇİ • 1673
REDİF DAİRESİ • 1673
REDİF TABURU • 1674
REHABİLİTASYON MERKEZLERİ • 1676
REJİ İDARESİ • 1678
REMZİ BEY • 1680
REŞAT SAKARYA • 1681
REŞİT SAFFET ATABİNEN • 1682
RIDVAN ALYÜRÜK • 1683
RIDVAN YENİŞEN • 1684
RIFAT ÖZDEŞ • 1684
RIFAT YÜCE • 1685
RIZA BEDRİ BABİLA • 1686
ROMANLAR • 1687
RÖLÖVE VE ANITLAR MÜDÜRLÜĞÜ • 1688
RUHAN ODABAŞI • 1689
RUM MEKTEPLERİ • 1690
RUMLAR • 1691
RUŞEN HAKKI ÖZPENÇE • 1693
RÜSTEM PAŞA • 1694
SAADETTİN DİNÇBAŞ • 1699
SAAT KULESİ • 1700
SAATÇİ ALİ EFENDİ (GÜMÜŞOĞLU) • 1701
SABAHATTİN KERİMOĞLU • 1703
SABAHATTİN ÖZTAN • 1704
SABAHATTİN SERTÇETİN • 1705
SABANCA GÖLÜ VE CİVARI BAYINDIRLIK VE TÜRK ANONİM ŞİRKETİ • 1705
SABANCI KÜLTÜR MERKEZİ/SİTESİ • 1707
SABRİ YAHŞİ • 1707
SADETTİN HÜLAGÜ • 1709
SADRAZAM KAVURMA • 1710
SADUN AKSÜT • 1710
SADUN EŞREF GÜNEY ATIĞ • 1711
SAFFET ARIKAN • 1711
SAFFET SANCAKLI • 1713
SAĞLIK İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1714
SAĞLIK TARİHİ • 1716
SAHİLLER VE PLAJLAR • 1721
SAİM AŞKIN • 1725
SAİM FERİDUN GÜRAY • 1726
SAİM ÖNHON • 1728
SAİME GÖNÜL • 1728
SAİT BAŞOĞLU • 1729
SAKIZ AĞACI • 1730
SALGIN HASTALIKLAR VE KARANTİNALAR • 1730
SALİH EKMEL ÇETİNER • 1732
SALİH GÜN • 1733
SALİH KALEMCİOĞLU • 1734
SALİH ÖZKARAASLAN • 1735
SALİHA YAZICIOĞLU • 1735
SALİH ZEKİ ATAERGİN • 1735
SALİM DERVİŞOĞLU • 1736
SALİM DÜNDAR • 1737
SAMANLI DAĞLARI • 1738
SAMANLI ZEYTİNİ • 1739
SAMİ ÇAKIR • 1740
SAMİ GİRGİN • 1741
SANAT SOKAĞI • 1742
SANAYİ • 1743
SANAYİ MAHALLESİ • 1745
SANAYİ VE TEKNOLOJİ İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1747
SANCAKBEYLERİ/MİRLİVALAR • 1748
SAPANCA GÖLÜ • 1751
SAPANCALI HAKKI BEY • 1753
SARAYBAHÇE • 1754
SARAYLI KÖYÜ • 1754
SARAYLI KÖYÜ ANITSAL ÇINAR AĞACI • 1757
SAVAŞ POYRAZ • 1757
SEBAHATTİN ÖZTAN • 1758
SEBZELİ TERBİYELİ BUĞDAY ÇORBASI • 1759
SEÇİMLER • 1759
SEDA BAKAN • 1762
SEDAT AKAY • 1763
SEDDAR YAVUZ • 1764
SEFER EKŞİ • 1765
SEFER GÖKSEL • 1765
SEKA (TÜRKİYE SELÜLOZ VE KÂĞIT FABRİKALARI İŞLETMESİ) • 1766

SEKA BANDOSU/KURUCUSU AHMET OĞULTEKİN • 1771
SEKA ÇOCUK DOSTLARI DERNEĞİ • 1772
SEKA DERGİSİ • 1773
SEKA FABRİKASI VE LOJMANLARI ARKEOLOJİK SİT ALANI • 1774
SEKA FİLM PLATOLARI • 1777
SEKA İŞÇİ HASTANESİ • 1778
SEKA KÂĞIT MÜZESİ • 1779
SEKA POSTASI • 1781
SEKA RADYOSU • 1782
SEKA SANAYİ DIŞI YAPILARI • 1783
SEKA SİNEMASI • 1791
SEKA TİYATROSU • 1792
SEKAPARK • 1793
SELAHATTİN TANSEL • 1794
SELAHATTİN TELSER • 1795
SELAMİ DİNÇER • 1797
SELİM SIRRI PAŞA • 1797
SELİM SIRRI PAŞA CADDESİ/SOKAĞI • 1800
SELİM SIRRI PAŞA KONAĞI • 1801
SELİM YÜREKTEN • 1802
SELÜLOZ-İŞ SENDİKASI • 1803
SENDİKALAR • 1804
SENİHA MAÇKA • 1806
SERİNDERE KANYONU • 1806
SERKAN BAL • 1807
SERVET SEZGİN • 1807
SERVETİYE CEPHESİ VE MÜZESİ • 1808
SERVETİYE KÖYLERİ • 1810
SERVETİYE TAŞ CAMİ • 1811
SERVETİYE TAŞ KÖPRÜSÜ • 1812
SES KOCAELİ • 1813
SESİM • 1814
SEVCAN BAŞEĞMEZ TAMER • 1814
SEVİL AKI • 1816
SEYAHATNAMELERDE KOCAELİ • 1817
SEYDİ ALİ REİS • 1821
SEYFİ ARKAN • 1822
SEYMEN MAHALLESİ • 1823
SEYMEN SAHİL PARKI • 1825
SEYREK KALESİ • 1826
SEZER ŞENER KOMSUOĞLU • 1827
SİBEL ASNA • 1828
SICAKDERE KANYONU • 1829
SİCİL-İ OSMANİ ADLI ESERDE BAHSİ GEÇEN KOCAELİLİLER • 1830
SİMİT DOLMASI • 1831
SİMON'UN SIRTI / SİLME, TEPE • 1831
SİNEMALAR • 1832
SİRKECİLER KONAĞI • 1833
SIRRI ERİNÇ • 1834
SİSMOLOJİK İZLEME VE DEPREM EĞİTİM MERKEZİ • 1835
SİT ALANLARI • 1837
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (KOCAELİ) • 1839
SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLER İL MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ) • 1841
SOĞUKDERE KANYONU • 1841
SOĞUKSU MESİRE YERİ • 1842
SOSYAL SİGORTALAR KURUMU (SSK) HASTANESİ • 1843
SOYDAN AİLESİ / KONAĞI • 1844
SÖZ KOCAELİ • 1846
SÖZLÜ EDEBİYATTA KOCAELİ • 1847
SPOR • 1849
SPOR EĞİTİMİ • 1850
ST. BARBARA KOLEJİ • 1851
SU DOLABI • 1852
SU ÜRÜNLERİ • 1854
SUAT GÜLENER • 1855
SUBATUM YAYLASI • 1855
SULTAN BABA VE TÜRBESİ • 1856
SULTAN ORHAN CAMİİ • 1857
SULTAN ORHAN CAMİİ (KAYMAZ) • 1858
SUPHİ ÖĞÜT • 1858
SÜLEYMAN DEMİREL KÜLTÜR MERKEZİ • 1859
SÜLEYMAN DURAK ve OĞULLARI • 1860
SÜLEYMAN EGE • 1862
SÜLEYMAN ESAT SAYDUK • 1862
SÜLEYMAN HÂLDAN KISAYOL • 1863
SÜLEYMAN HAYRETTİN AKÇAM • 1863
SÜLEYMAN PAŞA • 1864
SÜLEYMAN PAŞA (DERE) HAMAMI • 1865
SÜLEYMAN PAŞA VAKIFLARI • 1866
SÜMERBANK YARIMCA PORSELEN, SERAMİK VE ÇİNİ FABRİKASI • 1867
ŞABAN SARIGÜLLE • 1871
ŞADİYE MEVEDDET KADINEFENDİ (MÜVEDDET) • 1871
ŞAHABETTİN BİLGİSU • 1873
ŞAHABETTİN BİLGİSU CADDESİ • 1874
ŞAHABETTİN BİLGİSU ÇEVRE ÖDÜLLERİ • 1875
ŞAKİR BALKI • 1876
ŞEFİK ATEŞ • 1877
ŞEFİK ERGÜRBÜZ • 1877
ŞEFİK GÜLER • 1878
ŞEHİTLER KORUSU • 1879
ŞEHİTLER LİSTESİ/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI • 1880
ŞEHİTLER LİSTESİ/MİLLİ MÜCADELE'DE • 1896
ŞEHİTLER/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI • 1901
ŞEHİTLER/TERÖR • 1903
ŞEHİTLER/TÜRK İSTİKLAL HARBİ • 1906
ŞEMSETTİN KÖYÜ LAHİDİ • 1908
ŞERİF ÜNAN • 1909
ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE KOCAELİ • 1910
ŞEVKET KAZAN • 1911
ŞEVKET ÖZYILDIZ • 1912
ŞEVKET USTAOĞLU • **1912**
ŞEYH MUSLİHÜDDİN MUSTAFA VAKIFLARI • 1913
ŞEYH MUSLİHİDDİN CAMİİ • 1916
ŞEYH NUMAN EFENDİ TÜRBESİ • 1917
ŞEYHZADE MUHYİDDİN MUHAMMED BİN MUSLİHİDDİN MUSTAFA • 1918
ŞİKÂYET AHKÂM DEFTERLERİ • 1919
ŞİNASİ KUŞ • 1920
ŞÜKRİYE TUTKUN • 1921
ŞÜKRÜ ÇELİKTEN • 1922

ŞÜKÜR (ŞÜKRÜ) OKAN • 1922
TABAKHANE CADDESİ • 1927
TACETTİN DEĞER • 1927
TAFLAN (EUONYMUS) • 1928
TAHİR ABDULLAH EFENDİ • 1929
TAHİR BARLAS • 1929
TAHİR BÜYÜKAKIN • 1930
TAHİR DÜZGÖREN • 1932
TAHİR KAVALA • 1932
TAHRİR DEFTERLERİNDE KOCAELİ • 1933
TAHSİN TARHAN • 1936
TAHTALI GÖLETİ • 1937
TALAT TEKİN • 1937
TANER EYÜPOĞLU • 1938
TANJU CILIZOĞLU • 1939
TARIK KAMAN • 1940
TARIM • 1940
TARIM VE ORMAN İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1942
TARKAN TEVETOĞLU • 1944
TAŞKÖPRÜ (MANAV) EVİ • 1944
TAŞKÖPRÜ • 1947
TAVŞANCIL • 1947
TAVŞANCIL BELEDİYESİ • 1950
TAVŞANCIL MEKTEPLERİ • 1950
TAYYAR KOBAK • 1953
TAYYARE MEYDANI • 1953
TCG GAYRET MÜZESİ • 1955
TCG HIZIRREİS (S-342) DENİZALTI MÜZESİ • 1956
TEK KOCAELİ • 1957
TEKEL TÜTÜN AMBAR VE BAKIM YUVASI / REJİ BİNALARI • 1957
TEKKE VE ZAVİYELER • 1959
TEKNOPARKLAR • 1961
TEKSEN KÖYÜ HİSAR TEPE KALESİ • 1963
TELEKOM İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1964
TELGRAF HATTI • 1965
TEMA VAKFI • 1967
TEMEL MUZAFFER ŞİŞMANOĞLU • 1968
TEMETTUAT DEFTERLERİNDE KOCAELİ • 1969
TEMUÇİN ÇEVİREN • 1971
TENEZZÜH TRENLERİ • 1971
TEOMAN YELKENCİOĞLU • 1973
TEPECİK CAMİİ • 1974
TEPECİK KÖYÜ CAMİİ • 1975
TEPECİK MAHALLESİ • 1976
TEPEKÖY • 1977
TİCARET • 1979
TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1981
TİCARETİN ÇINARLARI • 1983
TOPÇU ÇEŞME • 1985
TOPLUM RUH SAĞLIĞINI GELİŞTİRME DERNEĞİ • 1985
TOYGAR IŞIKLI • 1986
TREN İSTASYONU • 1987
TUNCEL KURTİZ • 1989
TURAN GÜNEŞ VE EKOLÜ • 1990
TURGUT HAYATİ EĞİLMEZ • 1992
TURGUT KAYI • 1993
TURGUT MAHALLESİ • 1993
TURGUT TAŞÇI • 1994
TURGUT UYAR • 1995
TURİZM • 1996
TÜM SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ • 2000
TÜMÜLÜSLER • 2001
TÜRK HAVA KURUMU • 2007
TÜRK KAHVESİ BİNASI VE ANIT ÇINARLAR • 2009
TÜRK OCAĞI • 2010
TÜRK OTOMOTİV ENDÜSTRİLERİ A.Ş. • 2012
TÜRK SİNEMASI (YEŞİLÇAM) • 2013
TÜRK TİCARET BANKASI • 2016
TÜRK YOLU • 2018
TÜRKAN KANDIRALI • 2019
TÜRKER ÖZDOĞAN • 2019
TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU GEBZE YERLEŞKESİ • 2020
TÜRKİYE ESNAF VE SANATKÂRLARI KONFEDERASYONU • 2027
TÜRKİYE HARP MALULÜ GAZİLER, ŞEHİT, DUL VE YETİMLERİ DERNEĞİ • 2029
TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU KOCAELİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • 2030
TÜRKİYE JOKEY KULÜBÜ İZMİT MERKEZ AŞIM İSTASYONU MÜDÜRLÜĞÜ • 2030
TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ ANONİM ŞİRKETİ (TÜPRAŞ) • 2031
TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI AŞ • 2033
TÜRKÜLER • 2035
TV 41 • 2038
UFUK KOÇAK • 2041
UFUK SAKA • 2041
UĞURMAN YELKENCİOĞLU • 2042
UĞURTAN SAYINER • 2042
ULAŞIM • 2043
ULUGAZİ İLKOKULU • 2050
ULUSLARARASI DEĞİRMENDERE ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU AHŞAP HEYKEL SEMPOZYUMU • 2050
ULUSLARARASI GÖLCÜK SERAMİK SEMPOZYUMU • 2053
ULUSLARARASI KOCAELİ TARİH VE KÜLTÜR SEMPOZYUMLARI • 2053
UMAÇ ÇORBASI • 2055
URGANCI AHMET ÇELEBİ CAMİSİ • 2055
URYÂNÎ ALİ EFENDİ • 2057
UZUNTARLA • 2058
UZUNTARLA MERKEZ CAMİSİ • 2059
ÜMİT ERDİM • 2063
ÜMİT YILMAZ • 2063
ÜRE/ÖĞRE TATLISI • 2064
ÜSKÜDAR FACİASI • 2065
ÜZÜM BAYRAMLARI VE BAĞCILIK • 2066
VAHDET KOCAELİ POSTASI GAZETESİ • 2071
VAHDETTİN ENGİN • 2071
VAKIFLAR • 2072
VALİDE SULTAN KÖPRÜSÜ • 2080
VALİLİK HİZMET BİNASI • 2080
VARAN TURİZM • 2081
VARLIK VERGİSİ • 2082

VATAN CEPHESİ • 2083
VEFA İBRAHİM ARACI • 2086
VELİ AHMET ÇEŞMESİ • 2087
VELİAHMET MAHALLESİ • 2088
VELİYÜDDİN AĞA CAMİSİ • 2090
VEREM SAVAŞ DİSPANSERİ • 2092
VEREMLE SAVAŞ DERNEĞİ • 2093
VEYSEL CANDAN MAĞARASI • 2095
VEYSEL KÖSELE • 2095
VEZİRÇİFTLİĞİ KÖPRÜSÜ (BAŞİSKELE) / KİLEZDERE KÖPRÜSÜ • 2096
VITAL-CASIMIR CUINET • 2097
II. WİLHELM • 2101
WİLHELM II. (KAİSER II. WİLHELM) KÖŞKÜ • 2102
YAĞLAR VE SİRKELER • 2107
YAĞBOLU KÖYÜ MAĞARASI • 2108
YAĞHANE • 2109
YAHUDİLER • 2109
YAHYA KAPTAN • 2111
YAHYA KAPTAN ANIT MEZARI • 2117
YAHYA LÜLECİ • 2118
YAHYAKAPTAN MAHALLESİ • 2118
YALAKDERE/YALAKDERE KÖPRÜSÜ • 2119
YALI (ÇALIK AHMET AĞA) CAMİİ • 2120
YALI HAMAMI • 2121
YALI MAHALLESİ EVLERİ • 2122
YAMAN İZİT • 2124
YANGINLAR • 2124
YARHİSAR MÜZE GEMİSİ • 2127
YARIMCA KİRAZI • 2128
YASEMİN GÖKSU • 2130
YASİN KOÇMAN • 2131
YAŞAR TOSUN • 2131
YAVUZ ARGIT • 2132
YAVUZ İZMİT • 2133
YAVUZ MUHAREBE KRUVAZÖRÜ • 2134
YAVUZ PASTANESİ / VEHBİ TANELİ • 2136
YAZLIK ILICASI • 2137
YELKENCİOĞLU KONAĞI • 2138
YENİ CUMA MAHALLESİ • 2139
YENİ HAMAM • 2140
YENİ İZMİT • 2142
YENİ MEMLEKET HASTANESİ • 2142
YENİ TURAN OKULU • 2144
YENİ YARIMCA • 2144
YENİ ZURNA • 2144
YENİDOĞAN • 2145
YENİDOĞAN İLKOKULU • 2145
YENİKÖY KÖYÜ/MAHALLESİ • 2145
YEREDOĞ KİŞİOĞLU • 2147
YEREL KÜLTÜR PLATFORMU • 2148
YERLEŞİM • 2149
YESARİ ASIM ARSOY • 2154
YEŞİL İZMİT • 2155
YEŞİLAY • 2155
YÖRESEL KIYAFETLER • 2156
YÖRÜKLER • 2159
YUKARI PAZAR MAHALLESİ • 2161
YUKARIPAZAR ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ • 2162
YUMRUKAYA MESİRE ALANI • 2162
YUMURTA DOLMASI • 2163
YUMURTACI / HACI HASAN CAMİSİ • 2164
YUNUS NÜZHET UNAT • 2165
YUSUF ALTINTAŞ • 2166
YUSUF BİLGİN • 2166
YUSUF ÇAM • 2167
YUSUF İZZETTİN BARIŞ • 2168
YUSUF İZZETTİN BİLGİSU • 2169
YUVACIK • 2170
YUVACIK BARAJI VE GÖLÜ • 2172
YUVACIK KAYNAK SUYU • 2173
YÜZEY ARAŞTIRMALARI • 2173
ZAFER • 2179
ZEKİ ARİF ATAERGİN • 2179
ZEKİ AYGÜN • 2180
ZELİHA HANIM ÇEŞMESİ • 2181
ZEYNEP TÜRKEŞ • 2181
ZEYTİNLİ BAHÇE MESCİDİ • 2182
ZIBINCI MESCİDİ • 2182
ZİYA (ZİYAETTİN) ATIĞ • 2184
ZİYA HEPER • 2184
ZİYA NURİ BİRGİ (AHMET ZİYA PAŞA/ DR. ZİYA NURİ PAŞA) • 2185
ZİYA POLAT • 2186
ZİYA TEKELİ • 2187
ZOBUOĞLU (ZOBOĞLU) HASAN BEY • 2188
YAZAR KURUM VE İLETİŞİM BİLGİLERİ • 2191

Takdim

Kocaeli, Anadolu coğrafyasının önemli bir bölgesinde yer almaktadır. Bu konumu dolayısıyla şehir ve vilayet hem doğudan batıya hem kuzeyden güneye giden yolların kesişme noktasındadır. Yollar neredeyse şehir oradadır. Coğrafyanın sunduğu bu olağanüstü özellik dolayısıyla Kocaeli tarihin her döneminde önemli bir şehir merkezi olarak öne çıkmış ve hiçbir uygarlık da onu göz ardı edememiştir. Yapılan arkeolojik araştırmalar açıkça ortaya koymaktadır ki şehir hem Anadolu'nun hem de dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Bu özellikleri dolayısıyla zaman zaman birçok siyasi teşekküllere başkentlik etmiştir. Kocaeli varoluşu dolayısıyla başta ekonomi olmak üzere pek çok alanda kendi bölgesinin itici gücü olma özelliğini her dönemde sürdürmüştür.

Köklü ve büyük medeniyetlere ev sahipliği yapan şehrimiz, Arkeoloji ve Tarih Bilimleri açısından da zengin bir kaynaktır. Kurulduğu günden günümüze kadar oluşturduğu birikim Kocaeli'ni tarih, kültür ve sanat açısından da ayrı bir değer haline getirmektedir. Sahip olduğumuz zenginlikleri belgeleyen mimari eserler günümüzde ayakta ve gündelik hayatımızın içindedir. Geleneklerine sahip çıkan bir şehir olarak kültür değerlerimizi gündelik hayatıyla sürdüren bir sosyal yapımız var; fakat kurulduğu günden beri binlerce yıldır oluşan birikim sözlü kültürle taşınmayacak bir yoğunluktadır. Kocaeli temsil ettiği bütün değerler nedeniyle geçmişten beri seyyahların, tarihçilerin, coğrafyacıların ve edebiyatçıların da ilgisini çeken, hakkında birçok eser yazılan şehirdir.

Kültürden ekonomiye tarihten ticarete kadar çok çeşitli alanlarda katmanlar halinde büyük bir medeniyet mirasına sahip olan şehrimizi gelecek nesillere aktarmayı kendimize bir görev olarak görüyoruz. Bu sebeple şehrimizin geniş bir yelpazeye yayılan tüm değerlerini tarihten başlayarak ve günümüze de kapsayacak şekilde bir ansiklopedi çalışmasıyla kayıt altına alıyoruz. Kocaeli'nin zengin birikiminin ortaya konulup yeni nesillere örnek olarak sunulmasından ve hemen hemen her alanda uzman değerli yazarların böyle bir çalışma ile bir araya gelmesi şehrimiz açısından çok değerlidir. Kocaeli'nin lokomotif gücünü oluşturan kültür ve tarih verilerinin zenginliğini ve "Bilge Şehir Kocaeli" tanımının ne kadar isabetli olduğunu ortaya koyan bu değerli çalışmaya emeği geçen herkesi kutluyorum.

Kocaeli'nin şehir hafızasını derli toplu bir şekilde bir araya getirmek bakımından böyle bir eser kuşkusuz birçok işlevi üstlenecektir. Kocaeli Ansiklopedisi bilimsel araştırmalar için bir kaynak olacaktır. Kaybolup giden veya unutulan sosyal ve kültürel birikimlerimizi gelecek nesillere aktaran belge niteliği taşıyacaktır; belki de en önemlisi bundan sonra yapılacak çalışmaların öncülüğünü üstlenecektir.

Kocaeli Ansiklopedisi, bir taraftan geçmişi ve tarihi aydınlatırken diğer taraftan da bugünün imkânlarına işaret etmekte, tespitler yapmakta ve geleceği daha doğru bir şekilde kurmak için sağlam bir zemin oluşturmaktadır.

Şüphesiz ki bu tür eserlerde gözden kaçan, sonradan ulaşılan bilgilere rastlanabilir. Baskı aşamasından sonra eserde yer alması gereken yeni ve güncel gelişmeler ortaya çıkabilir. Bunlar bir eksiklik olarak görülmemelidir. Bilakis sonradan ortaya çıkan her bilginin ya da eksikliklerin fark edilmesi için fırsattır. Çünkü bu tür eserler gelişmeye açık eserlerdir. Araştırma ve titizlikle hazırlanma aşaması yıllarca süren bu esere emeği geçen Ansiklopedi Yürütme Kurulu, Editörler Kurulu, Bilim ve Danışma Kurulu ile yazarlara teşekkürlerimi sunarım.

Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN
Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

Ön Söz

Ansiklopedi, birçok bilginin sistematik ve çoğu zaman alfabetik bir sıra ile düzenlenmesinden elde edilen tarafsız bir başvuru kaynağıdır. Ansiklopedi maddelerine çoğunlukla başlığına göre düzenlenen alfabetik sırayla erişilir. Ansiklopedilerin iki önemli özelliği, konuların yöntemli düzenlenmesi ve her şeyi içine almasıdır. Ansiklopediler hazırlandıkları devirlerdeki ilim, kültür, sanat ve teknik gibi çeşitli dalların tamamı veya belli bir bölümüyle ilgili şahıs, eser, coğrafî bölge ve müesseselerin tanıtımı veya kelime, kavram, olay ve konuların izahı gibi her türden bilgiye belli bir sistem içinde yer verirler. Alfabetik veya sistematik düzenlemeleriyle farklı konulara ait bilgileri kısa zamanda bulmaya yarayan ve konular arasındaki bağıntıları da belirten ansiklopediler özellikle günümüzde, çok defa birden fazla ilim adamının sistemli ve uzun süren çalışmaları sonucunda ortaya çıkan hacimli ve kuşatıcı mahiyetteki büyük eserlerdir.

Bugün bütün dünyada ve ülkemizde hızlı bir artış gösteren ansiklopedik eser telifi ve yayımı çalışmalarının XIX. yüzyıldan itibaren daha çok millî bir yapı kazandığı dikkati çekmektedir. Son yüzyılda ansiklopedileri önemli ölçüde etkileyen gelişmelerden biri, çeşitli alanlarda elde edilen bilgilerin ve yayın sayısının ölçüsüz denilecek kadar çoğalması, yeni bilim şubelerinin kurulması, bir bilim dalında elde edilen bilgilerin diğer bilimleri de ilgilendirmeye başlamasıdır. Bu yönüyle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin öncülüğünde "Bilge Şehir" logosuyla 2014 yılından beri sürdürülen kültür, tarih ve edebiyat çalışmaları önemli bir birikim sağlamıştır. Bu bilgi birikiminin genel okuyucuya ulaştırılması açısından internet üzerinden de ulaşılabilecek bir ansiklopediye duyulan ihtiyaç her geçen gün eksikliğini daha çok hissettirmiştir. Kocaeli vilayeti ve belediye teşkilatı da bu bakımdan başarılı ve şanslı yönetimler arasındadır. Anadolu medeniyetleri ve kültürel zenginlikleri açısından uzun bir tarihi geçmişe ve büyük bir birikime sahip olan Kocaeli, eski çağlardan itibaren önemli bir yerleşim ve ticaret merkezidir. Özellikle Osmanlılar döneminde giderek daha fazla kültürel zenginliğe kavuşmuş buna paralel olarak büyük ilim ve irfan yapılarına, medeniyet ve bayındırlık unsurlarına, kültürel, siyasi sosyal, ticari gelişmelere ve zenginliklere sahip olmuştur. Şehrin bu özellikleri Cumhuriyet devrinde de artarak devam etmiştir.

Öte yandan şehirlere ait olmak üzere ansiklopedi çalışmalarında son yıllarda artış görülmektedir. Şehirlerle ilgili ansiklopedi çalışmaları kendisinden önceki çalışmalardan beslendiği gibi bu tür çalışmaların kendisinden sonraki çalışmalara da temel bir kaynak vazifesi görmesi beklenmektedir. Kocaeli Ansiklopedisi'nin hazırlanma amacı, Kocaeli Vilayetini incelemek, Kocaeli ile ilgili çalışma yapmış nitelikli araştırmacılar tarafından açık bir dille, görsel verilerle desteklenmiş bir düzen içinde, Kocaeli'nin kültürünü, sosyal tarihini, doğal zenginliklerini, müesseselerini, yapılarını, yetişmiş önemli simalarını araştırarak geleceğe aktarmaktır.

Geniş bir muhtevaya sahip olan bu çalışma, maddelerin belirlenmesi, bu maddeleri yazabilecek uzman kişilerin tespiti, kaleme alınan maddelerin kontrolü ve görsellerin temini aşamalarından geçmiştir. Bu bağlamda Kocaeli ile ilgili farklı içeriklerdeki yayınlar, tarih, coğrafya, edebiyat, biyografi, sanat, biyoloji, ziraat, din, kültür vesaire yayınlar, alanında uzman akademisyenler ve araştırmacılar tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenerek maddeler belirlendi.

Madde başlıklarının belirlenmesinde şu kriterler ön planda tutuldu: Şehrin tarihi, çağdaş yerel yöneticileri, yazar ve sanatçıları, Kocaeli ile ilgili çalışması olanlar, bürokraside önemli yere gelmiş olan Kocaelililer, milli sporcular, resmî kurum, kuruluş ve yayın organları, sanatçılar, iş adamları, iş dünyasında önemli bir yere sahip olan şirketler, ilçe, mahalle, belde, köyler ve buraların tarihi yapıları ile mekânları, şehrin önemli kültürel alanları, endemik bitki türleri, yöresel yemekler.

Ansiklopedi maddelerinin yazımında gerekli görülen yerlerde, ulaşılabilen görsellere de yer verildi. Kocaeli Ansiklopedisi'nin yazım özellikleri alfabetik, isim sırası iledir. Her madde için bir kaynakça bölümünün oluşturulması çalışmanın bir rehber olma özelliğini de göstermektedir.

Ansiklopedi Kocaeli'ne ait bütün değerleri ve isimleri bünyesinde barındırmış olma iddiasında olmamakla birlikte, devamlı değişebilen ve ilavelerle güçlendirilebilecek bir yapıdadır. Dünyaca meşhur ansiklopedilerin ekler yayınlayarak yeni ciltler çıkardığını, ansiklopedilerin devamlı canlı olduğunu da unutmamak gerekir. Kocaeli Ansiklopedisi, özel konulu, alfabetik sıralı, herhangi bir ayırım gözetmeden herkese hitap eden genel bir ansiklopedidir. Hazırlanış biçimi itibariyle de tamamı yeni ve ilk defa kaleme alınmış telif ansiklopedidir.

Kocaeli'nin ekonomik, siyasal ve kültürel dokusuna dair bir bilgi hazinesi niteliğinde olan "Kocaeli Ansiklopedisi"ni şehrimize kazandıran başta Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Başkanı Doç. Dr. Tahir Büyükakın olmak üzere, çalışmanın tüm aşamalarında her türlü desteği veren Bilim ve Danışma Kurulu'nda yer alan değerli araştırmacılarımıza, madde yazarlarına, ansiklopedi sekretaryasına şükranlarımızı sunuyoruz. Ansiklopedinin, dünden bugüne ve bugünden geleceğe şehrin tarih, kültür ve bilgi kaynağı olarak yerini alacağı inancıyla, hazırlanmasında emeği geçenlere ayrı ayrı teşekkür eder, şehrin kültür dünyasına kazandırdığımız bu güzel eserin hayırlı olmasını dileriz.

Editörler Kurulu

nACİ GİrGİnSOY nAdİr PAkSOY • nAGeHAn MAlkOç • nAHT SAnATi Ve nAHHAT MUZAFFer OkUr • nAİl İnAl • nAİl kArABUdA • nAldÖken SeYİr TerASi/ TePeSİ (BAŞİSkele) • nAMAZGÂH Ve ŞeHİTlİk • nArdAne kUŞçU / nAr eĞİTİM Ve dAniŞMAnlik MerkeZİ • nArkÖY • nASUT kAYAli • nAZli (OTUr FATMA) TATliSi • nAZMİ OĞUZ • nAZMİ TİrBen • neBİ HOCA TÜrBeSİ • neCATİ çelİk • neCATİ GençOĞlU • neCATİBeY İlkOkUlU • neCdeT CAlP • neCMeTTİn BİTlİS • neCAT ÖZeMek • neŞe CAn • neVZAT dOĞAn • neZİH dAnYAl • neZİH FirATli • nİCOMÈde • nİHAT erGÜn • nİHAT erİM • nİHAT TÜrel • nikOMediA (İZMİT) SUYOllAri Ve kÖPrÜlerİ • nikOMediA Ve kOCAelİ'dekİ eSerlerİ • nikOMediA kUrUlTAYi • nikOMediA OYUnlAri • nikOMediA SİkKe dArPHAneSİ • nİYAZİ YelkenCİOĞlU • nİZAMeTTİn çeTİn • nOTer deFTerlerİ • nUH çİMenTO SAnAYİ TİC. A.Ş / nUH BeTOn A.Ş • nUMAn dede • nUMAn GÜneŞ • nUreddİn PAŞA • nUreTTİn POrTAkAl • nÜFUS • nÜFUS deFTerlerİnde kOCAelİ • nÜFUS Ve VATAndAŞlik İl MÜdÜrlÜĞÜ (kOCAelİ) • nÜZHeTİYe • nÜZHeTİYe (dÖŞeMe) BeBekleri • nÜZHeTİYe ŞelAleSİ

NACİ GİRGİNSOY (1924-1982)
Gazeteci, Yazar

Yazar ve gazeteci kimlikleri ile tanınan Naci Girginsoy, 1924 yılında Kesriye/Yunanistan'da doğmuştur. Asıl adı Naci Girgin'dir. Soyadı Girgin olmasına rağmen Naci Girgin adlı sanatçı ile karıştırılmamak için yazılarında Girginsoy soyadını kullanmayı tercih etmiştir. Rumeli'den Türkiye'ye göçen bir mübadil aile olan Girgin'ler İzmit'e yerleşmiştir. Rumeli'den göç eden mübadillerin çoğunluğu oluşturduğu Kemalpaşa Mahallesi'nde büyümüştür. Yazarın öğrenim hayatı İzmit'te geçmiştir. Naci Girginsoy, ilköğrenimini, İzmit Necatibey İlkokulu'nda (1936), ortaöğrenimini İzmit Merkez Ortaokulu'nda (1939) ve İzmit Akşam Ticaret Lisesi'nde (1963) tamamlamıştır. Girginsoy uzun bir süre Devlet Demiryolları'nda memurluk ve istasyon şefliği yapmıştır. Bunların yanı sıra laborantlık, vardiya işçiliği gibi işlerde de çalışmıştır. 1955 yılında Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nde (SEKA) kütüphane memurluğuna başlamıştır. Bunun yanı sıra Ankara'da Millî Kütüphane'de staj yapmış ve SEKA'daki kitapları fişleyerek düzenli bir kitaplık kurmuştur. Girginsoy, 21 Haziran 1956'da *SEKA Postası*'nın ilk sayısını yayımlamıştır. İzmitliler onu uzun yıllar yayınladığı *SEKA Postası*'nın yayın yönetmeni olarak tanımaktadır. Daha sonra sırasıyla, Sosyal İşler Şef Muavini, Yayın ve Kütüphane Şefi, Matbaa Şefi, Basın ve Dış İlişkiler Şefi ve Basın Müşaviri görevlerini sürdürmüştür. Kocaeli Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı görevini on yıl, İzmit Belediye Meclisi ve Daimî Encümeni (İl genel meclisinin toplanmadığı zamanlarda, il özel idaresi işleri hakkında karar almak üzere genel meclis tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilen ve valinin başkanlığı altında toplanan kurul) üyeliğini ise beş yıl boyunca yapmıştır. Naci Girginsoy, ilkokul yıllarından itibaren okuma ve yazmaya meraklı bir kişilik olmuştur. Girginsoy'un etkilendiği ilk eser Reşat Enis'in "*Gece Konuştu* "isimli romanı olarak bilinmektedir. Naci Girginsoy, "Günlerden Pazar" adlı ilk öyküsünü Ankara'da yayımlanan dönemin önemli dergilerinden *Kaynak'ta* yayınlamıştır. Aynı yıl dergide yayımlanan bir öyküsüne Nurullah Ataç birincilik oyu vermiştir. Nurallah Ataç, Girginsoy'un yazın dünyasını etkileyen ve yön veren önemli isimlerden biridir. Girginsoy'un İzmit'te on yıl süreyle çıkarmış olduğu "*Bizim Şehir*" isimli gazetesinde fıkra yazıları yayımlanmıştır. Girginsoy, *Varlık* dergisi eleştiri (1954), *Türk Hava Kurumu* makale (1959) ödüllerini almıştır. Ayrıca, *Tercüman* gazetesi öykü (1966), *Son Havadis* gazetesi öykü (1973) yarışmalarında birincilik, *Akbaba dergisi* Yusuf Ziya Ortaç gülmece öyküsü yarışmasında (1981) ikincilik ödülünü kazanmıştır. Deneme ve hikâyelerinin çoğu *Varlık* dergisinde yayınlanmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarına rastlayan dönemi ve mübadele ille Balkanlar'dan Türkiye'ye göç eden bir ailenin anlatıldığı Girginsoy'un tek romanı *Gençlik Çıkmazı (1979*), yazarın kendi yaşamından hareketle kaleme aldığı bir yapıttır. Çoğunluğu *Varlık* dergisinde yayımlanmış öykülerinden oluşan *Mavinin Ölümü* ise 1979'da yayımlanmıştır.

Naci Girginsoy

Varlık dergisindeki otuz yıllık yazarlık birikiminin bir seçkisi olarak, dergide yayımlanmış yazılarının içinden kendisinin seçerek hazırladığı *İpek Böceği* 1980'de yayımlanmıştır. Bu kitabın ikinci baskısı ise ölümünden 30 yıl sonra 2010 yılında Aya Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bu yazılar, onun öykücülüğünün dışında eleştirmenliğini, doğa sevgisini, yurt sorunlarına karşı duyarlılığını, dostlarına olan vefasını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Girginsoy, *Dünya Yazarlar Sözlüğü*, *Başlangıcından Bu Yana Türk Yazarları Sözlüğü* ve çeşitli antolojilerde adı geçen önemli yazarlardan biridir. Belirli basın kuruluşları yanında UNESCO'ya bağlı Aturjet'in Türkiye Turizm Yazarları ve Gazeteciler Derneği Onur Üyesi olmuştur. İki çocuk babası olan Girginsoy, 26 Haziran 1982'de vefat etmiştir. İzmit'in kültür ve sanat hayatının gelişiminde çok önemli katkılar sağlayan Girginsoy'un vefatının ardından oturduğu evin yakınındaki bir sokağa 'Naci Girginsoy' adı verilmiştir. Naci Girginsoy adına, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği tarafından öykü yarışmaları düzenlenmekte ve ödüller verilmektedir.

kAYnAkçA
https://www.biyografya.com/biyografi/8226 (Erişim tarihi, 03.09.2021),http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/naci-girginsoy (Erişim tarihi, 03.09.2021),http://okudugumkitaplar.blogspot.com/2010/12/ipekbocegi.html (Erişim tarihi: 06.09.2021), https://www.biyografya.com/biyografi/8226 (Görsel- Erişim tarihi, 06.09.2021)

Aybike ÖZEL

NADİR PAKSOY (1952-…)
Hekim, Gezgin

Baba tarafı Bilecik anne tarafı Balkan ve Kırımlı olan Nadir Paksoy, 7 Şubat 1952 tarihinde İstanbul Çatalca'da dünyaya geldi. Paksoy, Bilecik Ertuğrul Gazi Lisesi'nde "parasız yatılı" okudu ve 1969 yılında Robert Kolej Yüksek Okulu "İş İdaresi Bölümü" İngilizce hazırlık sınıfında öğrenim gördü. 1970 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde

Nadir Paksoy

öğrenim görmeye başladı. Paksoy 1976 yılında söz konusu fakülteden mezun oldu.

Fakülte 3. sınıfta okurken gezme merakı edindi. İran, Afganistan, Pakistan'a uzanan 3 ay süren bir yolculuk yaptı. Bu gezi ile seyyahlığa ilk adımını atmış oldu. Gezmek, farklı mekanlar ve insanlarla tanışmak Paksoy'da bir tutkuya dönüştü. "Gezerken çok mutlu oluyorum, uçan halıdan yeryüzünü izliyormuşum duygusuna kapılıyorum"... ifadesi Paksoy'un ruh dünyasında seyahatin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Nadir Paksoy, İran, Afganistan ve Pakistan'ı kapsayan ilk gezisini anlattığı kitabı *Yaş 21: Hayber*'i, 2005 yılında yayınladı. Fakülte 4. sınıfta gezi rotasını Avrupa'ya yöneltti.

Paksoy 1976 senesinde fakülteden sadece hekim olarak değil gezgin bir hekim sıfatını da alarak mezun oldu. Paksoy uzmanlık eğitimini 1983 yılında İstanbul Üniversitesi (Çapa) Tıp Fakültesi'nde Patoloji dalında yaptı.

BM Kalkınma Programı çerçevesinde beş yıl Pasifik Okyanusu'ndaki adalarda (Vanuatu, Samoa, Mikronezya) hekimlik-patologluk yaptı (1983-88). Bu dönemde Hindistan'da ("*Cüzzam hastalığının erken döneminde patolojik bulgular"*; Vellore-Karigiri Cüzzam Araştırma Merkezi, Tamil Nadu Eyaleti) ve Avustralya'da (Sidney Tıp Fakültesi Royal Prince Alfred Hastanesi, '*Uluslararası Kanserle Savaş Örgütü-UICC'* bursuyla "*Pasifik toplumlarda kanser görülme sıklığı*" konusunda araştırma) mesleğiyle ilgili çalışmalarda bulundu.1989'da doçent oldu.

İkinci uzmanlığını ise (Radium Kanser Hastanesi'nde, Norveç Bilim Teknik Araştırma Kurumu "*Avrupa Konseyi Genç Bilim Adamları Teşvik*" bursu ile 1992-1993 yılları arasında Norveç Oslo Üniversitesi'nde Sitopatoloji alanında yaptı.

Akdeniz Üniversitesi (Antalya) Tıp Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yaptı (1989-1996). Afrika Zimbabwe Tıp Fakültesi'nde (Başkent Harare'de) (1996-97), Norveç Kuzey Kutup Dairesi'ndeki Bodo Bölge Hastanesi'nde (2013) ve Makedonya Üsküp Kiril-Metodi Devlet Üniversitesi Tıp Fakültesi Onkoloji Kliniği Patoloji Bölümü'nde (2017) 'sitopatoloji" dalında *konuk öğretim üyesi* olarak bulundu.1996 yılında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde profesör kadrosuna atandı.

Paksoy seyyah bir hekim olarak dünyayı dolaşmaya devam etti. Gezi yazılarını 1979'dan itibaren çeşitli gazete ve dergilerde yayınladı. *Aydınlık* ve *Cumhuriyet, Milliyet, Yeni Yüzyıl* gazeteleri ile *Cumhuriyet Dergi, Cumhuriyet Bilim Teknik, Cumhuriyet Kitap, Cumhuriyet Gezi* eklerinde ve *Atlas* dergisinde yazdı. *Bir Demet Pasifik* adlı eseri ile 1990 Milliyet Sanat Dergisi Gezi Yazıları Ödülü'nde ikinci oldu. PEN Yazarlar Derneği üyesidir.

Pasifik Okyanusu'nda yer alan sayısız adadan Samoa'da beş yıl doktorluk yapan Paksoy, bu süre boyunca değişik adalarda bulunmuş, Okyanusyalıların yaşamlarını, kültürlerini gözlemlemiş ve anılarını *Bir Demet Pasifik* adlı kitabında toplamıştır. *Samoa adasında doğan oğluna Gezgin ismini vermiştir.*

Kuzey Sardunyaları, Nadir Paksoy'un araştırma yapmak üzere gittiği Norveç'te kaleme aldığı, kuzeyin büyülü, uzak ve soğuk atmosferini bir doktorun gözünden ve kimi zaman sosyolojik izlenimlerle kimi zaman masalsı bir atmosferde anlattığı anılardan oluşmaktadır. *Gözümden Afrika'*da ise Zimbabwe'deki sağlık koşullarını, AIDS'e karşı insanların tutumunu, zamanın Afrika'da nasıl yavaş aktığını, Afrikalıların Türkiye izlenimlerini anlatmıştır. *Sırt Çantamda Coğrafyalar*, Katmandu'dan Kuzey Kutbu'na, Kapadokya'dan Uzak Doğu'ya birçok ülkeden izlenimleri barındırmaktadır. *Gezgin Bir Hekimin Dünyası*, tüm yolculuklarında çektiği fotoğrafları anılarıyla birleştiren büyük formda, parlak, çok kaliteli kâğıda basılı, baştan sona olağanüstü fotoğraflarla bezenmiş bir albüm kitaptır.

Paksoy halen, İzmit-Kocaeli'de kendine ait Sito-Patoloji Tanı Merkezi'nde çalışmaktadır.

Eserleri (Gezi): *Bir Demet Pasifik* (1989), *Sırt Çantamda Coğrafyalar* (1992), *Kuzey Sardunyaları* (1994), *Gözümden Afrika* (1998), *Gezgin Bir Hekimin Dünyası* (2001), *Yaş 21: Hayber (2005).*

kAYnAkçA

Dr. Nadir Paksoy Yaşamöyküsünü Anlatıyor: Gezgin Bir Hekimin Dünyası (*Cumhuriyet Kitap,* 15.3.2001); Cumhur Aydın / Çocuklarınıza Keşif Heyecanlarını Miras Bırakın (*Cumhuriyet Kitap,* 31.12.1998); Orhan Duru / Kitaplardan İzlenimler (Yeni Yüzyıl, 5.11.1998); Nadir Paksoy / Keşif Yeni Yerler Bulmak Değil Var Olana Başka Gözlerle Bakabilmektir (*Cumhuriyet Kitap,* 1.7.1999).

İbrahim ŞİRİN

NAGEHAN MALKOÇ (1985-…)

Milli Boksör

14.05.1985 Tokat/Yeşilyurt doğumludur. Babasının işleri sebebiyle Tokat'tan Kocaeli/Gebze'ye taşınmışlardır. Ortaokul yıllarında Gebze'de savunma amaçlı Uzakdoğu dövüş sporlarına ilgi duyarak spor yaşamına başladı. Antrenörü Davut Şengül'ün yeteneğini ve fiziki uygunluğunu fark ederek boks branşına yönlendirmesiyle bu spora başlamıştır. Boks antrenörü Serkan Bal olmuş, boksa başlamasından 6 ay sonra katıldığı Kadınlar

Nagehan Malkoç

Türkiye Boks Şampiyonası'nda altın madalya almasıyla milli takıma girmeye hak kazanmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kâğıt Spor Kulübü'nü ve 13 yıl boyunca 150'ye yakın müsabakada Türkiye'yi temsil etmiştir.

Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği mezuniyeti sonrası 2010 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nda beden eğitimi ve spor öğretmeni olarak görev yapmıştır. Boks çalışmalarını öğrencilerine antrenörlük yaparak sürdürmüştür. Kocaeli Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Spor Bilimleri doktora programı öğrenciliği hala devam etmektedir. Akademik olarak kadın ve spor, spor yönetimi, spor organizasyonları konularında çalışmaktadır.

Türkiye Profesyonel Boks Federasyonu yönetim kurulu üyesidir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Kadın Ve Aile Hizmetleri Şube Müdiresi olarak çalışmaktadır. Evli bir çocuk annesidir.

kAYnAkçA

"Nagehan Malkoç Kimdir?, *Gazete Gebze*, 8 Mart 2020; https://www.gazetegebze.com.tr/genel/malkoctan-kadinlara-sefkat-eli-h41007.html; "Nagehan Malkoç", Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Nagehan_Malko%C3%A7; "Boksörlerimiz Avrupa Şampiyonasında (2011, 10 Ekim)", Kocaeli Büyükşehir Belediye Kâğıtspor Kulübü http://www.kbbkspor.com/h318-boksorlerimiz_avrupa_sampiyonasinda.html; Nagehan Malkoç ile 2021'de Tahir Tarım'ın Gerçekleştirdiği Röportaj.

Tahir TARIM

Yıl	Organizasyon adı	Yer	Siklet Kg.	Derecesi
2005	İtalya Boks Şampiyonası	İtalya		Altın
	Avrupa Boks Şampiyonası			Bronz
	Kadınlar Avrupa Amatör Boks Şampiyonası	Tønsberg / Norveç	57 Tüy Siklet	Bronz
2006	Uluslararası Ahmet Cömert Boks Turnuvası		57 Tüy Siklet	Altın
	Uluslararası Ukrayna Turnuvası	Ukrayna	57 Tüy Siklet	Altın
	Uluslararası İtalya Turnuvası	İtalya	57 Tüy Siklet	Altın
	Avrupa Kupası Boks Şampiyonası		57 Tüy Siklet	Gümüş
2007	Kadınlar Avrupa Amatör Boks Şampiyonası	Vejle / Danimarka	57 Tüy Siklet	Bronz
	Avrupa Birliği Amatör Boks Şampiyonası	Lille / Fransa	57 Tüy Siklet	Altın
	Uluslararası Ahmet Cömert Boks Turnuvası		57 Tüy Siklet	Altın
	Uluslararası Ukrayna Turnuvası		57 Tüy Siklet	Altın
	Uluslararası Rusya Turnuvası		57 Tüy Siklet	Altın
2008	Avrupa Birliği Amatör Boks Şampiyonası	Liverpool / İngiltere	57 Tüy Siklet	Bronz
	Uluslararası Rusya Turnuvası		57 Tüy Siklet	Altın
	Uluslararası Ukrayna Turnuvası		57 Tüy Siklet	Altın
2009	Kadınlar Avrupa Amatör Boks Şampiyonası	Mykolaiv / Ukrayna	57 Tüy Siklet	Bronz
2010	1. Uluslararası Başbakanlık Turnuvası	Ankara / Türkiye	57 Tüy Siklet	Altın
2011	Türkiye Başbakanlık Amatör Boks Şampiyonası	Ankara / Türkiye	57 Tüy Siklet	Altın
	1. Uluslararası Romanya Boks Turnuvası	Romanya	57 Tüy Siklet	Altın
	Kadınlar Avrupa Amatör Boks Şampiyonası	Rotterdam / Hollanda	57 Tüy Siklet	Bronz
2012	Uluslararası Polonya Turnuvası	Polonya	57 Tüy Siklet	Altın
2004' ten 2013' e kadar 10 yıl üst üste Türkiye Şampiyonluğu				

Boks Sportif Başarıları

Yıl	Ödül adı
2006-2009-2010-2012	Yılın Sporcusu ödülü
2007	Avrupa Kupası en teknik sporcu ödülü
2007	En başarılı bayanlar ödülü
2009-2011	Yılın başarılı kadını ödülü
2016	Gebze Kaymakamlığı "İyilik Meleği" ödülü

Özel Ödüller

NAHT SANATI VE NAHHAT MUZAFFER OKUR

Kocaeli'de Naht

Sözlükte *naht* kelimesi "ahşap vb. şeyleri yontmak, kabuğunu soymak" anlamına gelir. Marangozun ahşap parçalarını yontup düzeltmesi ve birleştirip yeni bir ürün meydana getirmesi işlemine benzediği için, birden fazla kelimeden yeni bir kelime oluşturmaya da naht adı verilmiştir. Naht, ağacı, metali, taşı veya üzerinde çalışılan materyali oyma ve yontma sanatı olarak biliniyor.

Nahhat ağaç oymacısı, metal oymacısı, marangoz ve doğramacı gibi anlamlara gelmektedir. Bu sanat dalına *Naht* adı verilmesi yakın zamanlarda gerçekleşse de oyma sanatı adı altında Geleneksel Türk El Sanatları içinde yer almaktadır. Nahtın oyma sanatından farkı; oyularak bir sanat objesi haline getirilen materyal ikinci bir plaka veya zemin üzerine transfer edilir.

Yapılan araştırmalarda İslamiyet'ten önce Orta Asya'da yaşayan Türklerin heykel ve oyma süsleme eserlerine rastlanmıştır. Bu eserlerde Çin ve Hint sanatının izleri görülmektedir. Ancak İslam dininin heykel yapma sanatına müsaade etmemesi, Müslümanlar ve Türkler arasında ahşap oyma sanatının ilerlemesine yol açmıştır.

Ahşap işçiliği Anadolu'da Selçuklu döneminde gelişip, zamanla kendine özgü bir niteliğe bürünmüştür. Abanoz, ceviz, elma, armut, sedir, gül, çam vb. ağaçlar üzerine oyma, kakma, boyama, çatma (kükdekari) ve çakma (kafisi işi) gibi tekniklerle bezenmiş ahşap örnekleri Selçuklu döneminde bu alanda üstün bir düzeye ulaşıldığını ortaya koymaktadır. Selçuklu ve Beylikler dönemi ağaç eserler genellikle mihrap, cami kapısı, dolap kapakları gibi mimari elemanlardan oluşan usta işi eserlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında ise ağaç oyma sanatı en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Rumî ve hatai dediğimiz çiçek, nebat ve hayvanların stilize edilmesinden meydana gelen tezyini motifler kullanılmıştır. Mimarî eserlerin iç ve dış kısımları bu sanatın ustaları tarafından bezenmiştir. Osmanlılarda daha da incelen oyma sanatı ile sadeleşen eserler sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, kayık, rahle, Kur'an muhafazası gibi gündelik eşyalar yanında bu sanatın pencere, dolap kapağı, kiriş, konsol, tavan göbeği, mihrap, minber ve sanduka gibi mimarî yapıtlarda da uygulandığını görüyoruz. Cumhuriyet döneminde marangozluk ile birlikte cami minber, mihrap ve kapılarında oyma sanatı devam etmiştir.

Naht sanatı 20. yüzyılda günümüzde hat sanatının revaç görmesine paralel yeni yorum ve yaklaşımlarla oyma sanatının geliştirilmiş bir kolu olarak ortaya çıkmıştır.

Muzaffer Okur günümüzde Gebze'de yaşayan ve bu sanatı farklı yorumlarla icra ederek devlet sanatçısı unvanını almış Kocaeli'nin tek devlet sanatçısıdır. Ağaç işçiliğinde kullanılan malzemeler daha çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz ve gül ağacıdır. Kakma, boyama, kündekâri, kabartma-oyma, kafes, kaplama, yakma gibi tekniklerle işlenen ahşap eşyalar günümüzde de özgün dekoratif eserler olarak kullanılmaktadır. Bu teknikler 19. yüzyılda yaygınlaşmış asaların sap kısımları; gümüş, altın, kemik, sedef gibi malzemelerden, gövde kısımları ise gül, kiraz, abanoz, kızılcık, bambu, kamış vb. ağaçlardan yapılmaktadır. Okur bu sanatla ilgisini; "Çocukluğumdan beri ahşaba olan sevgimden vazgeçmedim.

Nahhat Muzaffer Okur

Muzaffer Okur eserlerinden Kâbe'nin Altın Kapısı

Ahşabın öz dokusu doğallığı, kokusu beni her zaman cezbetmiştir. Bulduğum ahşap parçalarıyla objeler yaparak başladım. Daha sonra gittiğim bir sergide naht sanatını keşfettim, Gebze Belediyesi'nin açmış olduğu GESMEK'te naht sanatı kursuna bir dönem devam ettim. Daha sonraları kendimi geliştirerek 10 yıldır bu sanatı icra etmekteyim. 2021 Aralık ayında T.C Kültür Ve Turizm Bakanlığı Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı Sanatçı Tanıtım Kartı almaya hak kazandım ve sanatımı taçlandırdım. Amacım unutulmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatı olan naht sanatını gelecek nesillere aktarmak ve sanat severlere açacağımız sergilerde tanıtmak" şeklinde ifade ederken naht sanatını nasıl icra ettiği hakkında da bilgiler vermiştir:

"Naht sanatı büyük sabır isteyen bir sanat. Her parça için yaklaşık beş işlem yapılıyor. Keseceğimiz eserin ilk önce şablonunu çıkartıyoruz. Daha sonra 6 mm'lik kullanacağımız ahşabın üzerine yapıştırma işlemi yapıyoruz, sonrasında büyük bir titizlikle ve sabırla parçaların tek tek kıl testere ile kesimini yapıyoruz. Kesim işlemi bittikten sonra zımparalayarak törpü ile çapaklarını alıyoruz. Bu işlem de bittikten sonra, keten tohumu yağı ile yağlama işlemi yapıyoruz. Keten tohumu yağı ahşabı besliyor, ömrünü uzatıyor ve kurtlanmasını, böceklenmesini engelliyor. Yağlama işlemi de bittikten sonra, kurumaya bırakıyoruz ve yağı emmesi için yaklaşık bir gün bütün parçaları bekletiyoruz. Sonrasında tek tek ahşap zemine yapıştırarak eserimizi tamamlıyoruz".

kAYnAkçA

Mehmet Reşit Özbalıkçı, "Naht" maddesi, *DİA,* İstanbul 2006, C.32, s.310-311; Metin Sözen-Ugur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*,Istanbul 1986, s. 120; Can Kerametli, "Osmanlı Devri Ağaç İşleri Tahta Oyma, Sedef, Baga ve Fildişi Kakmalar", *Türk Etnografya Dergisi*, S. 4, 1961, s. 9; Kifayet Özkul, "Gelenekten Geleceğe Bakır İşlemeciliği ve Urfa," 6. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Bildiri Metin Kitabı, C.* II., s. 136-152 s.145; M.Y. Ertaş, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Karaağaç-ı Gölhisar (Acıpayam) Kazası,* İstanbul 2007; Muhammet Arslan, "Adıyaman Ulu Camii'nin Ahşap Kapı Kanatları," *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Yıl: 3, Sayı: 5, Aralık 2010, s. 15-40 s.34; Gurbet Işık, "Mahsum Güneş, Çok Kültürlülüğün Mirasını Geleceğe Taşımak: Mardin Örneği", *TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu,* 2015, s.449-461; Erdem Yücel, "Osmanlı Ağaç İşçiliği". *Kültür ve Sanat, C.V*: s.58-71.

Adem ARI

NAİL İNAL (1918-2005)

Tarihçi – Yazar

Babası Hasan Bey, annesi ise Boşnak kökenli Hesna Ayşe Hanım'dır. Hasan Bey aslen Kütahyalı olup, aile önce Eskişehir'e daha sonra İzmit'e yerleşmiştir. Hasan Bey I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de görev yaptıktan sonra İzmit Ahz-ı Asker Şubesi'nde askerliğini tamamlamış, Eskişehir'de bulunan ailesini 1918'de İzmit'e getirerek burada yerleşmiştir. 1915'te doğan Ahmet Hamdi'den sonra ailenin ikinci çocuğu olan Nail İnal 1918'de Eskişehir'de doğmuş fakat nüfusa İzmit'te yazılmıştır.

İlkokulu 1926-1931 yılları arasında İzmit İdadi binasında bulunan Akçakoca İlk Mektebi ve Yeni Turan Mektebi'nde okudu. Ortaokulu yine İzmit İdadi binasındaki Akçakoca Orta Mektebi'nde okudu. 1936 yılında Kuleli Askerî Lisesi'ne yazıldı, buradan mezun olduktan sonra 1939 yılında Ankara'da Kara Harp Okulu'na girdi. Aynı yıl annesini kaybetti. Kara Harp Okulu'nu Şubat 1941'de tamamladıktan sonra İstanbul Halıcıoğlu ve Polatlı Topçu Okulu'nda dersler gördü. Ağustos 1941'de asteğmen olma hakkı kazandı. Bu esnada geçirdiği önemli bir rahatsızlık neticesinde askerî yasalar gereğince emekliye ayrıldı. Tekrar sağlığına kavuştuktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne kaydoldu. 1950 yılında buradan mezun olduktan sonra iki sene kadar İzmit'te bir tuhafiye dükkânında çalıştı (Nejat Tuhafiye).

Temmuz 1952'de Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde eski metinler telhisçisi olarak görev yapmaya başladı. Arşivde çalışırken aynı zamanda öğlen paydoslarında *Resimli Tarih Mecmuası*'nı çıkaran İskit Yayınevi'nde de çalışıyordu.

Ekim 1957'de arşivden ayrılarak İstanbul Erkek Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Fakat bir sene sonra öğretmenliği bıraktı, yine İskit Yayınevi'nde çalışmaya devam etti. Mithat Sertoğlu ve Server İskit'in çıkardığı 6 ciltlik "*Resimli Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*" kitabının son okuma ve tashihlerini yaptı. Buradaki görevi sona erdikten sonra günlerini Adapazarı

ve İzmit'te geçirdi. 1994 yılına kadar Nadir Eserler, Bayezid, Hakkı Tarık Us ve Taksim Atatürk kütüphanelerinde *Takvim-i Vekâyi*, *Tercüman-ı Ahval*, *İkdam*, *Malumat* vb. gibi Osmanlı gazetelerini taradı. 1994-2002 yılları arasında ise Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Kocaeli tarihi ile ilgili taramalar yaptı.

Nail İnal tarihle uğraşını Kocaeli Dökümantasyon Merkezi (KDM) çatısı altında devam ettirdi. Hasan Tahsin Elbeyoğlu'nun milli mücadele döneminde tutmuş olduğu günlüğünü günümüz harfleriyle yayına hazırladı. Ömrünün son yıllarında İzmit Müstakil Livası Mutasarrıfı Mazhar Müfit Bey dönemi 1 Mart 1914-1 Mart 1915 devresine ait bütçesi ve Prof. Dr. Johannes Heinrich Mordmann'ın "İlm-i Usul-i Tarih" isimli eseri üzerinde çalışmaktaydı. İzmit tarihi ile ilgili iki ciltlik bir kitap hazırlamaktaydı fakat bu önemli eseri tamamlamaya ömrü vefa etmedi. Nail İnal ayrıca Müzeyyen Ünal'ın yazdığı "*İzmit Antik Su Sistemleri ve Paşasuyu*" isimli kitabın çizimlerini yapmıştır.

Nail İnal yalnızlığı seven, tek başına, kendi yasaları için yaşamayı arzulayan mütevazı bir insandı. O yüzden hiç evlenmedi. Ömrü Yukarıpazar'da deniz gören ahşap bir İzmit evinde kitaplarıyla birlikte geçti. 19 Nisan 2005'te aramızdan ayrıldı. Bağçeşme Mezarlığı'na defnedildi.

Başlıca eserleri: *Tarihte Türk Kahramanları: Turgut Reis*, Üstünel Yayınevi, İstanbul 1953; *Tarihte Türk Kahramanları: Köprülü Fazıl Ahmet Paşa*, Üstünel Yayınevi, İstanbul 1954; *Bir İzmitlinin Hasan Tahsin Elbeyoğlu'nun Anıları*, Kocaeli Dökümantasyon Merkezi Yayınları, Kocaeli 2005; *Kocaeli Meclis-i Umumisi 1927 Zabıtnamesi*, Kocaeli Dökümantasyon Merkezi Yayınları, Kocaeli 2007.

kAYnAkçA
Şakir Balkı, "İzmitli Bir Aydın ve Dervişti O", *Nail İnal Armağanı*, Kocaeli 2019, s. 10-13; Şafak Eren, "Cumhuriyetin İlk Yıllarından Bugüne Bir Türk Aydını Nail İnal", *Nail İnal Armağanı*, Kocaeli 2019, s. 16-65.

Ersin KIRCA

NAİL KARABUDA (…-1982)
İzmit Memleket Hastanesi Başhekimi (1932-1944) ve Operatörü

Sağlık Bakanlığı'nda genel müdürlük, müsteşarlık, Dünya Sağlık Örgütü toplantılarında delegasyon şefliği görevlerinde de bulunmuş olan Dr. Nail Karabuda'nın İzmit Memleket Hastanesi başhekimliğine -en geç- 1932 yılında başladığını bir gazete haberinden öğrenmekteyiz. *Cumhuriyet* gazetesinde 21 Ekim 1932 tarihli haber İzmit Memleket Hastanesi baş doktoru Nail Bey'in İzmit eşrafından Kapanizade Tahir Beyin kızı Atıfet Hanımla evlenmesi hakkındadır. "*İndim Zaman Bahçesine*" isimli eserinde de Güneş Karabuda bir yıl sonrasına ait fotoğraflarını anlatır: "… annem Atıfet Hanım, Muazzez teyzem ve babam Dr. Nail Bey. Ayakta, Perihan hemşirenin kucağındaki yeni doğmuş bebek de, benim. Burası İzmit Memleket Hastanesi, bir kış günü, yıllardan 1933."

Oğul Karabuda anılarında, ulaşımı zor Memleket Hastanesi'ne babasının iki atlı bir fayton olan görev arabasıyla Arabacı Mustafa'nın gayretleriyle ulaştıklarını anlatır. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra 1913 yılında hariciyeci olma idealiyle Mülkiye'ye giren Karabuda, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle Mülkiye kapanınca Tıbbiye'ye geçiş yapar. "Zoraki girdiği" bu mesleğe hayatı boyunca ısınamasa da mesleğini mükemmel şekilde icra etmesini sağlayan sorumluluk duygusu ve disiplini vardır. Kurtuluş Savaşı başladığında cerrah olarak orduya katılır. Dr. Karabuda'nın babası İsmail Bey bir miralay, dedesi de doktordur.

Dr. Karabuda SEKA Kâğıt Fabrikası'nın da doktoru olduğu için aile fabrikasının evlerinde oturmaktadır. Hastanenin tamamen yandığı 1943 yangınında,

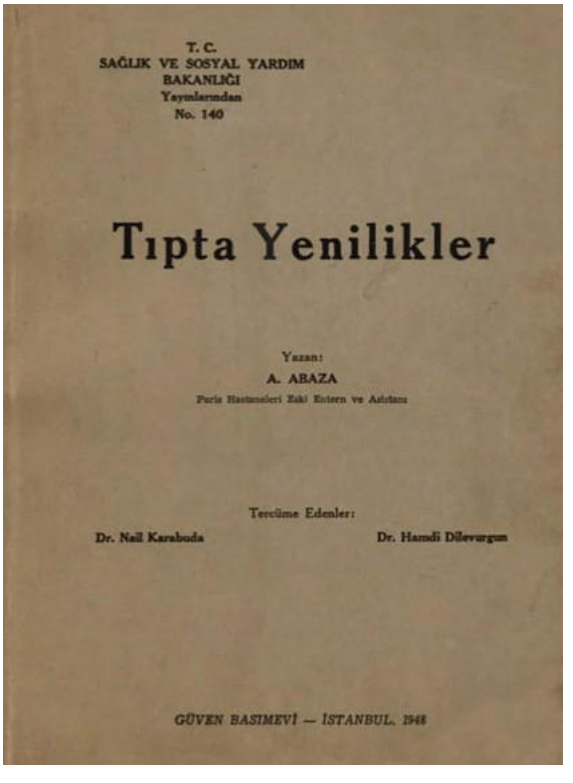
T. C.
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM
BAKANLIĞI
Yayınlarından
No. 140

Tıpta Yenilikler

Yazan:
A. ABAZA
Paris Hastaneleri Eski Extern ve Asistanı

Tercüme Edenler:
Dr. Nail Karabuda
Dr. Hamdi Dilevurgun

GÜVEN BASIMEVİ — İSTANBUL, 1948

gece gelen telefonla uyanıp "yüksek bir tepede olduğu için, bahçeden alevler içindeki hastaneyi" görebilmişlerdir. Gelen bir arabayla hastaneye giden Dr. Karabuda yangının kısa zamanda söndürüldüğünü, can kaybı olmasa da mal kaybının büyük olduğunu aktarmıştır ailesine. Oğlunun anlatımıyla, özel muayenehanesi olmayan, hatta hastalarının getirdiği hediyeleri dahi rüşvet sayarak kabul etmeyen, tepesi atmadıkça ağzını bozmayan efendi ve kibar bir adamdır Dr. Karabuda.

İzmit Memleket Hastanesi başhekimliğinden 11 Mayıs 1944'te Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdür Muavinliğine atanan Karabuda, ardından sırasıyla, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Yardım İşleri Genel Müdür Yardımcısı (22 Mayıs 1946); Genel Müdür (30 Nisan 1948); Müsteşar Yardımcısı (30.03.1949) ve Müsteşar (12.04.1952) olarak atanmıştır.

İsviçre'nin Cenevre kentinde, 24 Haziran-24 Temmuz 1948 tarihleri arasında toplanan İlk Dünya Sağlık Asamblesi'ne ve 1950-1957 yılları arasında sekiz Dünya Sağlık Asamblesine önce müsteşar yardımcısı ardından müsteşar olarak ve beşinde heyet başkanı olarak katılmış, dört Avrupa Bölge Komite Toplantısı'nda da görev almıştır.

Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığı görevini yürütürken 20 Ocak 1956 tarihli ihtisas tüzüğünde anesteziyolojinin ayrı bir ihtisas alanı olarak yer almasında desteği bulunmuştur. Dr. Karabuda, 1957 seçimlerinde Hürriyet Partisi'nden adaylığını koymak üzere 23 Eylül 1957 tarihinde istifa ederek vazifesinden ayrılmıştır.

Fransızcadan çeviriler de yapan Karabuda'nın, Dr. Hamdi Dilevurgun ile birlikte çevirdiği Alphonse Abaza'ın kitabı "*Tıpta Yenilikler*" adıyla 1948 yılında; kendisinin çevirdiği René Leriche'in kitabı ise "*Şirurjinin Felsefesi*" adıyla 1960'ta yayımlanmıştır. Eşi Atıfet Karabuda'nın 21 Haziran 1982 tarihli vefat ilanında "merhum Dr. Nail Karabuda'nın eşi" olarak anılması, bu tarihten önce vefat ettiğini göstermektedir.

kAYnAkçA

1948'den 2020'ye Dünya Sağlık Asambleleri https://www.healthworldnews.net/1948den-2020ye-dunya-saglik-asambleleri/ (Erişim: 20/09/2021); *Milliyet* gazetesi, 21 Haziran 1982, s. 11; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) Yer: 30-11-1-0 / 167 - 13-13 Tarih: 11.05.1944; Yer: 30-11-1-0 / 183 - 17 - 14 Tarih: 22.05.1946; Yer: 30-11-1-0 / 198 - 11 - 18 Tarih: 30.04.1948; Yer: 30-11-1-0/204-8-10, Tarih: 30.03.1949; Yer: 30-11-1-0/230-9-14 Tarih: 12.04.1952; *Cumhuriyet* gazetesi, 21 Ekim 1932, s. 3; Dünya Sağlık Örgütü ve Türkiye ile İlişkileri. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, 1997 https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/dsoandturkey.pdf; Eski Ticaret Bakanı Zeyyat Mandalinci hakkında Meclis Soruşturması açılmasına dair. *Resmî Gazete* 19/06/1963, sayı: 11432, s. 3; Güneş Karabuda, *İndim Zaman Bahçesine*, YKY, 1998; Kutay Akpir. Türk Anestezi Tarihi, *Lokman Hekim Journal*, 2013;3(2):53-67.

Aslıhan AKPINAR

NALDÖKEN SEYİR TERASI/TEPESİ (BAŞİSKELE)

Başiskele'de Bir Tepe

Beşkayalar Tabiat Parkı içerisinde yer alan ve Servetiye Karşı köyüne 1,5 km Menekşe Yaylası'na ise 2 km uzaklıkta bulunan Naldöken Seyir Tepesi, Başiskele'ye gelen ziyaretçilerin Sıcakdere ve Soğukdere kanyonlarını en iyi şekilde gözlemleyebileceği uğrak noktalarından biridir.

Naldöken Seyir Terası

Ziyaretçiler tepeden Sakarya yönüne uzanan Soğukdere ve Bursa yönüne doğru uzanan Sıcakdere Kanyonu'nu ve Beşkayalar Tabiat Parkı'nı kuşbakışı görebilir, fotoğraflayabilir ve harika manzaranın tadını çıkarabilirler.

kAYnAkçA

Başiskele Kaymakamlığı, *Gel Gez Gör Başiskele Projesi*, 2019-2021.

Emin ÖZTÜRK

NAMAZGÂH VE ŞEHİTLİK

İzmit'teki Osmanlı Namazgâhı, Şehitlik

Namazgâh, açık arazide namaz kılmak için düzenlenmiş, kıble yönünde mihrap veya dikili bir taş bulunan, üstü açık ibadet mekânlarıdır. İzmit Orhan Mahallesi Bağçeşme Mevkii'nde bulunan namazgâh kitabesinden anlaşıldığı üzere, Sultan II. Bayezid döneminde 1483 yılında Kocaeli Livası Emiri İbrahim Bey tarafından inşa edilmiştir. Mihrapta önceden bulunan sülüs hatlı kitabede, inşa tarihiyle ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

Vazı'a hâze'l-mihrab İbrahim Basrî
Emir-i Liva-i Kocaeli fi sene 888

28 Haziran 1921 tarihinde İzmit'in düşman işgalinden kurtuluşuyla sonuçlanan süreçte, işgal güçleri tarafından şehit edilen İzmitliler, Namazgâh'a defnedilmiştir. Milli mücadele şehitlerinin ardından izleyen yıllarda asker, polis, hava ve Kıbrıs şehitlerinin de defnedilmesiyle "şehitlik" kimliğini kazanan İzmit Namazgâhı, bundan sonra "İzmit Namazgâh Şehitliği" olarak anılmaya başlanılmıştır.

İzmit Namazgâhı, mihraplı-minberli namazgâhlar gurubuna girmektedir. Namazgâhın ve şehitliğin dört bir yanı duvarlarla çevrilidir. Kıble tarafında mihrab ve minber yer almaktadır. Söveli, taçlı ve dikkat çekici süslemeleri olan bir giriş kapısı bulunmaktadır. Bu taç kapı Osmanlı dönemine ait İzmit Mehmed Bey (Fevziye) Camii'nin orijinal avlu taç kapısı olup, 1943

İzmit Namazgâh Şehitliği

yılında caminin haziresinde bulunan mezar taşlarıyla birlikte buraya taşınmıştır. Bu taşınma işlemi sonrası, namazgâhtaki taşların yeniden tanzimi yapılmıştır. Şehitlikteki en eski mezar taşı 1568 yılına ait olup, namazgâhın eski müezzinlerinden Seyyid el-hâc Habibullah Efendi'ye aittir.

Şehitlik sofasında şehitlerin isimlerinin yazılı olduğu iki mermer sütun yer almaktadır. Bu iki sütun arasında, İzmit'in imarına büyük emekleri olan Mutasarrıf Selim Sırrı Paşa için dikilmiş bir anıt bulunmaktadır. (Mutasarrıf Selim Sırrı Paşa'nın orijinal mezar kitabesi günümüze ulaşmamıştır.)

İzmit Namazgâhı ve Şehitliği, II. Abdülhamit döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında çeşitli onarımlar geçirmiştir. Son olarak 2008 yılında namazgâhtaki mezar ve mezar taşları, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Tarihimizdeki önemli günlerde, resmi tören ve anma merasimleri İzmit Namazgâh Şehitliği'nde yapılmaktadır.

kAYnAkçA

Osman Nuri Cebe, *İzmit Mezar Kitabeleri*, Kocaeli, 2016, 38-47; Yusuf Karaduman, "İzmit'in Yukarı Mahalleleri", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni*, Sayı: 45, Kocaeli, 2001, s. 2; Müzeyyen Ünal, "Fevziye Kapısı Yerine Konulmalıdır", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni*, Sayı: 91, Kocaeli, 2004, s. 2-3; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü KUDEB Kimlik Dosyası "İzmit Namazgâh (Şehitlik)", Kocaeli, 2010; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli, 2011, s. 86; Ahmed Nezih Galitekin, *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında (Kocaeli) İzmit-Gebze*, İstanbul, 2010, s.236; Yavuz Tiryaki, "Namazgâh", *DİA*, C. 32, İstanbul, 2006 s. 359-360; Hasan Tahsin Eyüpoğlu, *Bir* İzmitli'nin *Hasan Tahsin Elbeyoğlu'nun Anıları,* Kocaeli, 2005, s.85-86.

Volkan ŞENEL

NARDANE KUŞÇU / NAR EĞİTİM VE DANIŞMANLIK MERKEZİ

1954 Adana Ceyhan doğumlu Nardane Kuşçu emekli ilkokul öğretmenidir. Çocukluğu Çukurova'nın Ceyhan köyünde bir çiftlikte geçmiştir. Kendi anlatımıyla doğayı korumayı, coğrafyaya saygı ve sevgiyi öğreten Yörük kültüründen gelmektedir. Çocukluğundan itibaren doğayla ve toprakla iç içe olur, çiftlik yaşamına dair babaannesinden ve Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerinden öğrendikleri onun hayatına yön verir. Nardane Kuşçu kendi de ilkokul öğretmeni olur ve köy öğretmenliği yaparak öğrencilerine toprakla, doğayla ilgili deneyimlerini aktarır. 1974'de evlenerek İstanbul'a gelir ancak doğaya ve doğal olana ilgi ve arayışı devam eder ve toprakla bağını hiç kaybetmez. 42 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra emekli olur ve uzun yıllar gerçekleştirmek istediği organik tarım çiftliğini kurma hayaliyle yola çıkar. Bu hayalini Kocaeli'nin Kandıra ilçesinde gerçekleştirir. Kandıra'da 100 dönümlük bir arazi üzerine ailesiyle birlikte kurduğu çiftlikte ata tohumlarını ekip organik ürün yetiştirerek işe başlayan Nardane Kuşçu çiftliğini önce bir eğitim merkezi haline getirir. Burada 2002 yılında peynir ve ekmek yapımından doğada farklı biçimlerde var olma yöntemlerine kadar geniş bir alanda eğitim vermek üzere Nar Eğitim ve Danışmanlık Merkezi kurulur. Merkezde doğal yaşama dair uygulamalı dersler ile kurumsal firmaların taleplerine göre de doğal yaşama ve bu bağlama uygun eğitimler verilmektedir. Merkez daha sonra faaliyetlerini genişleterek 2007'de organik tarım ve yaşam merkezi olarak hizmet veren Narköy'ü hayata geçirmiştir. Narköy Yaşam Merkezi'nde ayrıca eğitim odaklı sürdürülebilir turizm faaliyetleri yer al-

Nardane Kuşçu

maktadır. 2013 yılında otel bölümü açılarak faaliyete geçirilmiş, ekolojik olarak sürdürülebilir, minimum karbon ayak izine sahip bir otel açılmıştır. Burada misafirlere sunulan ürünlerin yüzde 80'i Narköy'de yetiştirilen doğal ürünlerle sağlanmaktadır. Gelen misafirlere doğal hayatın içinde deneyimleyebilecekleri birçok aktivite imkânı sunulmaktadır.

Nardane Kuşçu'nun hayata geçirdiği projelerden biri de tohum bankasıdır. Kuşçu arazisinde önce çiftliğin ihtiyaçları için ata tohumlarını ekmiş, daha sonra da bu tohumlar ve bulabildiği tüm ata tohumlarını biriktirmeye başlamıştır. Bugün Narköy 1.200'ün üzerinde atalık tohuma ev sahipliği yapmakta ve büyük bir tohum bankası olma özelliğini taşımaktadır. Bugün Narköy'de tohum bankasıyla birlikte, atlar, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar, arılar ve sayısız bitki çeşidi bulunmaktadır.

Nardane Kuşçu 2016 yılında "Yılın Kadın Sosyal Girişimcisi" ödülünü almıştır. Herkesin "Nar anne" dediği Nardane Kuşçu evli ve iki çocuk annesi, iki torun sahibidir.

KAYNAKÇA

http://www.narkoy.com/kurumsal-bilgiler/; https://www.garantibbvakadingirisimci.com/basari-hikayeleri/nardane-kuscu; https://www.aa.com.tr/tr/yasam/60-yildir-topladigi-1200-cesit-ata-tohumuna-gozu-gibi-bakiyor/2011320; https://www.google.com/search?q=nardane+ku%C5%9F%C3%A7u&oq=nardane+ku%C5%9F%C3%A7u&aqs=chrome.0.69i59j69i60l3.3488j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8; https://www.kagiderpusula.org/kagiderpusula/eep/kurumportal/Content/nardane-kuscu/9/; https://www.istekadinlar.com/nardane-kuscu-kimdir-biyografi,613.html; https://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=7961

Mine HALİS

NARKÖY

Kandıra İlçesinde Bir Tesis

Narköy, Nardane Kuşçu tarafından 2007 yılında Kocaeli'nin Kandıra ilçesinde, İstanbul'a 130 kilometre uzaklıkta 100 dönümlük arazi üzerine kurulmuş bir tesistir. Konum itibariyle tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan limanlardan biri olan Kerpe'ye 3 kilometre mesafede bulunmaktadır. Tesis Nar Eğitim ve Danışmanlık Merkezi'nin eğitim odaklı sürdürülebilir turizm merkezi ve organik tarım çiftliğidir. Narköy Yaşam Merkezi'nin arazisinde permakültür prensipleri ile organik tarım yapılmakta, diğer yandan konaklayanların sürdürülebilir yaşam modellerini geliştirebileceği, kurumsal şirket ve bireylerin eğitimlerini konaklama ile birlikte organize edebileceği ve aynı zamanda ekolojik yaşamı yakından tanımayı ve deneyimlemeyi isteyen herkesin faydalanabileceği bir eko-otel ve eğitim yerleşkesi olarak hizmet vermektedir.

Nardane Kuşçu'nun kurduğu Narköy, 1.200'ün üzerinde atalık tohum ve bu tohumlarla yapılan organik tarım, atları, büyük baş ve küçükbaş hayvanları, arıları ve sayısız çeşit bitkisi ile organik bir tarım çiftliği ve yaşam merkezi olarak hizmet vermektedir.

Narköy

Narköy

Doğayı modelleyerek öğrenmeyi sağlamak için sürdürülebilir eğitim yöntemlerinden biri olarak Narköy serüveni Kandıra'da hayata geçirmiştir.

Çocukluğundan beri tohum biriktiren Nardene Kuşçu yıllar içerisinde birikmiş tohumları Narköy'deki tohum bankasında korumaktadır. Toprakla buluşturulup yeniden toplanarak çoğaltılan tohumların kayıt altına alınan 846 çeşidi ciddi bir katkı olarak tarım kültürüne hizmet etmektedir. Narköy, eğitim odaklı bir merkez olarak ekosisteme saygılı çağdaş bir çiftlik ve otel mantığıyla bünyesinde 14 oda, aile ve grup konaklama üniteleri, organik çiftlik yemeklerinin pişirildiği restoran, açık ve kapalı derslikler, organik tarım çiftliği barındırmaktadır. Narköy'de, Kandıra'nın muhteşem ormanlarının içinde ve doğanın sürprizlerine açık, tarım ve hayvancılık ile ilgili farkındalık yaratan çeşitli eğitim, aktivite ve atölye çalışmalarına katılmak, tatil yapmak ya da çalışmak mümkündür.

Narköy büyük oranda bağımsız bir yerleşke olarak kendi yiyeceğini kendi üreten bir tesis olma özelliği taşımaktadır. Yerleşke, bir "ana eğitim binası", bir "çok amaçlı salon ve spa yapısı", "konaklama birimleri ve tarım lojistik" yapılarından meydana gelmektedir. Tasarımda dolaşım alanları, tüm yapılar ve peyzaj düzenlemesi ve mimari proje sürdürülebilirlik prensipleri üzerine kurulmuştur. Binalarda doğal ve yenilenebilir enerji kaynakları (güneş kollektörü, pelet kazanı) kullanılmıştır. Yaşam merkezindeki tüm faaliyetler çevreye duyarlı ve sürdürülebilir olmaya dikkat edilerek devam etmektedir. Örneğin, yağmur suları toplanarak peyzaj sulaması kullanımına ayırılmakta, gri sular arıtılarak yeniden klozet sifonlarında değerlendirilmekte, çok yüksek izolasyon katsayısı ile düşük enerji kullanımı sağlanmaktadır. Klima yerine doğal havalandırma tercih edilmiş, yeniden dönüşümlü, yerel ve doğal malzemelerin kullanımına öncelik verilmiştir. Tesis betondan temeller üzerine kurulmamış ve kaldırılsa bile 6 ay sonra doğanın yeniden eski halini almasını sağlayacak şekilde inşa edilerek, atıkların büyük çoğunluğunu "permakültür" ilkeleriyle çiftliğinin sınırları içinde yeniden değerlendirecek sistemler kurarak geliştirmiştir.

Narköy'de konaklamanın yanı sıra çeşitli eğitici aktivitelere katılmak da mümkündür. Bunlar arasında rehberli orman yürüyüşü, ekim-dikim faaliyeti, organik tarım ve sürdürülebilir yaşam ile ilgili bireysel atölyeler, tohum bankası ziyareti ve süt sağımı vardır. Ayrıca "Aromatik bitkiler toplama", "yabani ve tıbbi aromatik bitki eğitimleri", "Rehberli ve rehbersiz & haritalı orman yürüyüşü", Ürün toplama", "Çiftlik hayvanlarını ziyaret", "Peynir ve ekmek atölyeleri, "Permakültür Eğitimi" ve "Kendi Bahçeni Kendin Yap" eğitimi gibi aktiviteler de mevcuttur. İsteğe bağlı olarak "At binme", "Kerpe'de dalga sörfü-midye dalışları", "Peynir ve yoğurt atölyesi", "Kompost atölyesi" eğitimleri verilmektedir.

Narköy'ü en özel kılan şey ise, Narköy Yaşam Merkezi'nin kurucusu Nardane Kuşçu'nun 50'li yıllardan beri topladığı tohumlardan kendi çabasıyla oluşturduğu bir "tohum bankası"na ev sahipliği yapmasıdır. Kuşçu, Anadolu'nun birçok bölgesinden ata tohumlarını toplamış bu tohum bankasını oluşturmuştur. Koleksiyonda bulunan kodlarıyla birlikte kayıt altına alınmış yaklaşık 1200 çeşit tohum bulunmakta, tohumlar bozulmaması için özel bir ünitede, özel bir soğutma sistemiyle saklanmaktadır. Narköy'deki ürünler de bu tohumlardan organik tarım kurallarına göre üretilmektedir.

KAYNAKÇA

http://www.narkoy.com/hakkinda/; https://ekoiq.com/2015/04/03/doga-ile-yarismaya-kalkmayan-bir-tesis-narkoy/http://www.arkiv.com.tr/proje/narkoy/3686; https://www.tarlasera.com/haber-12009-nar-anne%E2%80%99nin-tohum-bankasi; https://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=7961; https://www.ekoyapidergisi.org

Mine HALİS

NASUT KAYALI (1927-2018)

Futbolcu, Antrenör, Spor Adamı

1927 yılında İzmit Çukurbağ Mahallesi Bahariye Caddesi'nde doğmuştur. Ulugazi İlkokulu'nu ve İzmit Ortaokulu'nu bitirdikten sonra İzmit'te lise olmadığı için Vefa Lisesi'nde okumak için İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da kaldığı süre içerisinde Rami'deki tuğla fabrikasında çalışıp aynı zamanda Rami Spor'da futbol oynayarak geçimini sağlamıştır. İzmit'te lise açılacağı haberini alınca, en büyük sevdası olan İzmit'e dönerek İzmit Lisesi'ne kaydolmuştur. 1947-1948 yılında İzmit Lisesi'nden mezun olmuştur. Mezuniyetten sonra İzmit Seka Kağıt Fabrikası'nda çalışırken İzmit Spor, İzmit Gençlik ve Kâğıtspor takımlarında futbol oynamıştır. 1952 yılında dönemin belediye başkanı Sadettin Yalım'ın talimatı ile İzmit Belediyesi'nde Encümen Katibi olarak işe başlamıştır.

1952 yılının başlarında Baçspor kurulunca, futbol hayatına burada devam etmeye başlamıştır. İlerleyen yıllarda Nuri Başol vasıtasıyla futbol hakemliğine başlamıştır. Bölgesel hakemlikten milli lig hakemliğine yükselmiştir. Kocaeli'de o yıllarda yılın hakemi seçilmiştir. İlerleyen yıllarda Hakemler Derneği'nin kuruluşuna öncülük etmiştir. Baçspor takımının ihtiyaç duyması nedeni ile hakemlik yapmayı bırakıp oyuncu antrenör olarak Baçspor'da görev almıştır. Daha sonra genel kaptanlık görevini üstlenerek spor yöneticiliği hayatına adım atmıştır. O yıllarda belediyelerin derneklere yardım yaptığını duyunca bir şekilde Baç mevkiinde bulunan Kocaelispor kulübüne ait olan binanın arsasının alınmasını ve bina yapılmasını sağlamıştır.

Türkiye 2. Ligi'nin kurulması ile ilgili uzun süren mücadeleler sonucu Baçspor, Doğanspor ve İzmit Gençlik kulüplerini bir araya getirerek Kocaelispor'un kurulmasına öncülük etmiştir. Ardından Kocaelispor'un 2. Lige alınması için verdiği mücadele olumlu sonuç vermiş ve Kocaelispor 1966 yılında lige alınmıştır. 1966 yılından sonra Nasut Kayalı için diplomalı antrenörlük yılları başlamıştır. Önce C seviyesi diploması ile Korumaspor'u, ardından B seviyesi diploma ile İzmit Petrolspor'u çalıştırmıştır. Petrolspor 1971 yılında Kocaeli'de Kâğıtspor'dan sonra şampiyonluğa ulaşan ikinci takım olmuştur. Antrenörlükte en üst seviye olan A diplomasını alarak zor zamanlarda Kocaelispor'a teknik direktör olarak hizmet vermiştir. Kocaelispor'da genel kaptanlık görevini üstlenmiştir. Bu görev süresince Kocaelispor genç takımını kurmuş ve altyapıda önemli başarılar elde etmiştir. 1974 yılında Yarımcaspor, 1975 yılında tekrardan Petrolspor'da antrenörlük yapmıştır. 1974 yılında İzmit Belediyesi Spor Müdürü olarak görev yaparken Kocaelispor'un minik ve yıldızlar seviyesinde alt yapısını kurmuştur. Bu takım 1975 yılında Türkiye ikincisi olmuştur.

25 yıllık memuriyet hayatında sırası ile Yazı İşleri Müdür Yardımcısı, Yazı İşleri Müdürü, İşletmeler Müdürü, Personel Müdürü ve Spor Müdürü olarak görev yapmıştır. 1977 yılında başkan yardımcısı olarak

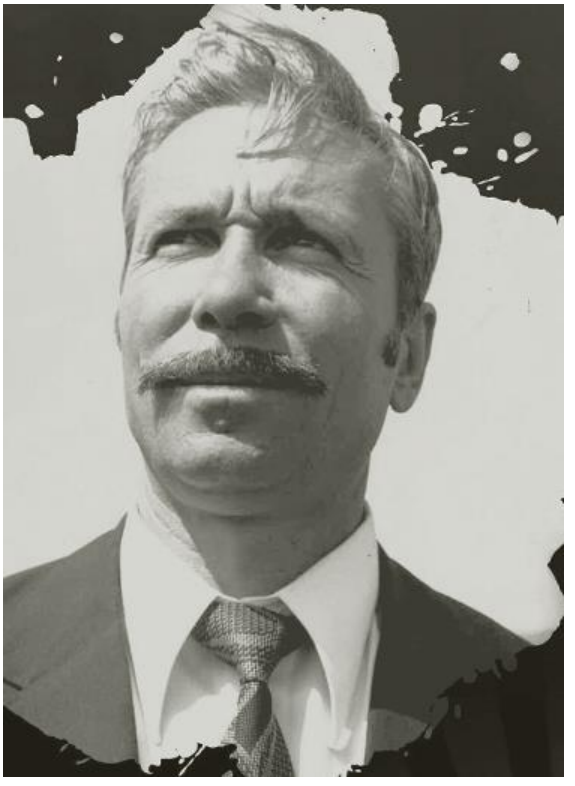

Nasut Kayalı

emekli olmuştur. Ardından aile şirketi olan Okulspor'u kurmuştur. 1980 yılında Rabak Spor'da antrenörlük yapmıştır. 1985 yılında kurulan Türkiye Futbol Antrenörleri Derneği (TÜFAD) Kocaeli Şubesi'nin kurulmasına öncülük etmiş ve kurucu başkanlık yapmıştır.

Kocaelispor Kulübü'nde 80'li yıllarda divan kurulu üyeliği ve 2000'li yıllarda divan kurulu başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Kocaelispor Kulübü'nde her zaman aktif görev almış ve destek vermiştir. 2018 yılında vefat etmiştir.

kAYnAkçA

Nasut Kayalı'nın Oğlu Engin Kayalı ile yapılan görüşme.

Levent ATALI

NAZLI (OTUR FATMA) TATLISI

Kocaeli İline Özgü Yöresel Tatlı

Nazlı tatlısı Kocaeli yöresine ait, yapımı kolay, meşhur yöresel lezzetlerden birisidir. Bu tatlının isminin nereden geldiği tam olarak bilinememektedir. Ancak tarifi günümüze kadar gelebilmiştir. Bu tatlının "Nazlı tatlısı" olarak isimlendirilmesinin nedeninin; kısa sürede pişiyor olması ve pişirme esnasında derecesinin iyi ayarlanması gerektiğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Tatlının kısa sürede pişiyor olması, ateşin çok dikkatli bir şekilde ayarlanmasını gerektirmektedir. Nazlı tatlısının bir diğer ismi "Otur Fatma" tatlısıdır. Kocaeli iline özgü olan bu tatlı keke benzer bir görünümdedir ve çayın yanında çok fazla tercih edilmektedir. Şerbetli yufka tatlısı olarak da bilinmekte olan nazlı tatlısı özellikle bayramlarda ve ramazan aylarında sıklıkla yapılmaktadır.

Nazlı (Otur Fatma) tatlısının malzemeleri: Buğday unu (1 su bardağı), Mısır unu (2-3 su bardağı), Yumurta (2 adet), Sıvı yağ (1/2 su bardağı), Yoğurt (1 su bardağı), Şeker (2 su bardağı), Kabartma tozu/Karbonat (1 paket/1 çay kaşığı) olup hazırlanış şekli şöyledir: 2 tane yumurta ve 1 su bardağı şeker büyük bir kabın içinde iyice çırpılır. 1/2 su bardağı yağ ve 1 su bardağı yoğurt ilave edilerek iyice karıştırılır. Hazırlanan bu karışıma 1 su bardağı buğday unu ile 2 su bardağı mısır unu ve varsa 1 paket kabartma tozu, yoksa 1 çay kaşığı karbonat eklenip karıştırılır (Bazı tariflerde kabartma tozu veya karbonatın üzerine birkaç damla limon sıkılarak kullanılması önerilmektedir). Bütün malzemeler kek kıvamında bir hamur elde edilene kadar çırpılır. Az yağlı tepsiye dökülerek 45 dakika boyunca orta hararetli fırında pişirilir (160 derecede önceden ısıtılmış fırına konulması tavsiye edilmektedir). Piştikten sonra fırından çıkarılıp 5 dakika dinlendirdikten sonra servis edilir.

kAYnAkçA
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Bilge Şehir Kocaeli Yemekleri, Kocaeli, 2018, s. 179; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/nazli--otur-fatma-tatlisi-, Erişim Tarihi: 31.05.2021; https://gezilecekyerlertr.com/kocaeli-yemekleri/, Erişim Tarihi: 31.05.2021.

Selda UCA

NAZMİ OĞUZ (1906-2007)

Siyasetçi, Sinema İşletmecisi

1906 yılında Kocaeli'nin Karamürsel ilçesinde doğdu. Milli mücadele yıllarında Karamürsel'de yaşayan Nazmi Oğuz Bey, Karamürsel'in köylerinden topladığı silahları omzunda yaya olarak 30 kilometre yürüyerek İzmit'e taşıyıp milli kuvvetlere teslim eden bir vatanseverdi.

1935 yılından 1982 yılına kadar Kocaeli'deki ünlü Oğuz Sineması'nın işletmeciliğini yapan Nazmi Oğuz, Kocaeli'de "Sinemacı Nazmi", diye tanınır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Maarif Vekâleti tarafından köylere sinema götürülmesinde önemli görevler üstlenmiştir. Nazmi Oğuz'a ait olan Oğuz Sineması, Kocaeli'nin kültürel yapısını olumlu şekilde etkilemiştir. Sinema salonu, bilhassa Fethiye ve İnönü caddelerine hareketlilik kazandırmış ve bu yer için yeni bir dönem başlamasına ortam hazırlamıştır.

1954'te yeni yerinde faaliyete geçen Kocaeli Ticaret ve Sanayi Odası'nda yönetim kurulunu oluşturmak amacıyla seçimler sonucunda Nazmi Oğuz Kocaeli Ticaret Odası meclis üyeliğine seçilmiş ve bilahare 5 kişilik yönetim kurulunda yer almış ve başkanlığa getirilmiştir. 1952-1970 yılları arasında İzmit Ticaret Odası (İTO) yönetim kurulunda görev yaptı. 1952-1963 yılları arasında İzmit Ticaret Odası Başkanlığı görevini yürüttü.

1946 yılında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Kocaeli Vilayet İdare Kurulu'nda yer almış ve başkanlığını yürütmüştür. 1950 yılına da Cumhuriyet Halk Partisi İzmit İlçe Başkanı olmuştur. 1954 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nden milletvekili adayları başvuran kişiler arasından belirlenmiştir. Bu kişilerden birisi de Nazmi Oğuz olmuştur. 1965 yılında yapılan milletvekilliği genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mardin milletvekilliğine seçilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir. Milletvekilliği görevi 1969'a kadar devam etmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir dönem görev yaptıktan sonra tekrar Kocaeli'ne dönmüştür. Milletvekilliği yaptığı dönemde memleketi Kocaeli'ne önemli hizmetlerde bulunmuştur. Milletvekilliği sürecinde ve sonrasında iş hayatını aktif bir şekilde yürütmüştür. Yaptığı hayırlar ve yardımlar dolayısıyla "fakir babası" olarak anıldı. Doğup büyüdüğü memleketi Karamürsel'e pek çok hizmet ve yatırım yaptı. Karamürsel'e elektriğin getirilmesinde önemli rol oynadı. Yine eğitime katkıda bulunmak amacıyla her türlü masrafını kendisinin karşıladığı bir okul yaptırmıştır. Eşi Yaşar Hanım adına yaptırdığı bu okulu tefriş ettiği gibi görev yapacak öğretmenler için tam donanımlı lojmanlar yaptırdı.

Eğitime yaptığı katkılardan dolayı Yüksek Tahsilliler Derneği'nin onur üyesi yapılan Oğuz, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği'nin de kurucuları arasında yer almıştır. Şimdi Nazmi Oğuz Çocuk Kütüphanesi olarak hizmet veren kütüphane de yine Nazmi Oğuz tarafından kurulmuştur. Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Nazmi Oğuz genç yaşlarından itibaren ata sporu olan güreş, yüzme ve yelken sporlarını yapmıştır. 1934 yılında İzmir'de düzenlenen yelken yarışmalarına Akyeşil Kulübü'nün sporcusu olarak katılan Nazmi Oğuz Türkiye şampiyonluğunu elde etmiştir. Ata sporumuz güreşin İzmit'te revaç bulması 1925 yıllarına rastlar. Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde yağlı pehlivan güreşçilerinden söz açılınca akla ilk olarak Karamürsel ilçesi güreşçileri gelmekteydi. Gerçekten de spor dalında en güçlü güreşçiler Karamürsel'de yetişmiştir Nazmi Oğuz o devrin önemli güreşçilerinden biri olarak isim yapmıştır. Kocaeli'nin yakın tarihinde önemli bir sima olan Nazmi Oğuz'un adı Kocaeli'de pek çok yere verilmiştir. Bu çerçevede; Nazmi Oğuz Ortaokulu, Nazmi Oğuz Çocuk Kütüphanesi, Nazmi Oğuz Camii, Nazmi Oğuz Parkı, Nazmi Oğuz Sokağı isminin verildiği yerlerdir.

1954 yılında Yaşar Oğuz ile evlenen Nazmi Oğuz, iki çocuk babasıydı. Nazmi Oğuz, 102 yaşında vefat etti. Karamürsel'de aile kabristanında toprağa verildi.

kAYnAkçA
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi; Kocaeli Gazeteleri; İnternet haberleri

Osman AKANDERE

Nazmi Oğuz Ortaokulu

NAZMİ TİRBEN (1948-…)

Ressam ve Şair

İzmit Lisesi mezunudur. Tiyatro ve resim çalışmalarına lise yıllarında bu şehirde başlamış sonrasında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nü bitirmiştir. Üniversitede ekonomi eğitimi almasına ve meslek olarak sanayiciliği seçmesine rağmen resim ve sanat hep hayatının bir parçası olmuştur. Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği'nin sanatsal etkinliklerinin desteklenmesi, geleneksel gölge oyunu karakterleri üretip, oynatmak gibi pek çok alanda sanatın içinde yer almıştır. Alaylı bir ressam olmasının yanında doğma büyüme İzmitli olan Tirben'in sanatına bu kentin etkisi büyüktür. 2009 yılında yayınlanan "*İçinden Tren Geçen Şehir*" isimli şiir kitabının esin kaynağı İzmit'tir. Bu kitabın haricinde 2006'da *Hasret Günlüğü*, 2008'de *Yüzlere Ters Yaşamak*, 2011'de *Beni Utancına Sakla* ve 2011'de *Saatleri Ayarlama Vakti* olmak üzere beş şiir kitabı daha yazmıştır. İzmit'te iki kişisel sergi gerçekleştirmiş, pek çok karma sergiye dahil olmuştur. Kültür Bakanlığı'nca düzenlenen 60. Resim Heykel Yarışması'nda sergileme ve 2009 yılında KYÖD sanat ödülü almıştır.

Nazmi Tirben

Doğaçlama bir üslup ile resim üreten Tirben, sezgilerini takip ederek farklı teknikler uygulamaktadır. Renk ağırlıklı, yarı soyut resimlerinde çoğunlukla karışık teknik kullanmaktadır. Zaman zaman kolaj tekniği ile üretimlerine devam etmekte, plastik poşet, kitap sayfaları, yaprak gibi farklı malzemelerin kullanımına da yer vermektedir.

Kocaeli'de yaşamını sürdürmektedir.

kAYnAkçA

Neslihan Kıyar, (Kişisel İletişim, 02 Temmuz 2021)

Neslihan KIYAR

NEBİ HOCA TÜRBESİ

Halk Kültürü ve İnanışı, Kutsal Mekân

Osmanlı döneminde Üsküdar kazası sınırlarındaki köyler arasında Nebi Hoca köyünden söz edilmekteydi fakat Üsküdar Kadı Sicilleri'nde geçen "*Mezkûr [u] mevsûf abd-ı âbıkın sâhibi kazâ-i İznikmid'den karye-i Nebi Hoca'dan Yunus b. Muhyiddin Fakih imiş teslîm olundu. Tahrîren fî Receb sene 930*" kaydından 1524 senesinde köyün adının Nebi Hoca köyü olduğu kesinleşmekte ve Nebi Hoca'nın bu tarihten önce bu muhitte yaşam sürdüğü, köye adını veren bir manevi şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır.

Nebi Hoca Mahallesi hakkında 1915 tarihinde bilgi veren kaynak, Gökçeler ve Kalemcioğlu yakınındaki mahallenin bir Manav yerleşimi olduğunu ve üstünde veya kenarında 4. ve 7. asırlar arasından kaldığı tahmin edilen bir çiftlik veya köy olduğunu belirtir. Rivâyete

Nebi Hoca Türbesi

göre türbesi bulunan Nebi ya da Benli Hoca, Osmanlı geldiğinde Rum imiş. Orada bulunan türbedar, çocuk dileyen yeni evli bir kadına yumurtayı kabrin yanına bırakıp uyuması için yorgan verirmiş, uyandığında yumurtada kan görülürse kurban kesilmesi gerektiğine, yazı görülürse muska yazılması gerektiğine inanılırmış.

Tam olarak ne zaman yapıldığı kesinleşmeyen türbeyi içine alan ahşap yapı uzun süre harap halde kalmış, 1996 yılında yapılan çalışma ile bugünkü halini almıştır. İnşa sırasında kabirlerin yeri değiştirilmemiş, ahşap sanduka içine alınmışlardır. Girişte sağdaki sandukada hocanın hizmetçisinin, soldakilerde hocanın çocukları ve eşinin, iç odadaki sandukada da Nebi Hoca'nın bulunduğu aktarılmaktadır.

İzmit merkeze 20 km mesafede bir yerleşim yeri olan Nebi Hoca, erken dönem Osmanlı'nın İstanbul güzergâhında kalmaktadır. Ana yol üzerinde kalan mezarlıktaki az sayıda kitabeden bölgenin kuruluş dönemi yerleşimi olduğu anlaşılmaktadır. Nebi Hoca Mahallesi, çevresindeki köylere göre cami, mezarlık yapısı, tarihi çeşmesi ile imaretli bir kültür havzası niteliği taşıyordu. Bugünkü caminin yerinde bu ilim ve irfan merkezinin esas yapısı olan çok amaçlı cami bulunuyordu.

Nebi Hoca ile ilgili çeşitli anlatılar rivayet edilmektedir. Hoca'nın kerametini işaret eden yaygın anlatı şöyledir: Hoca hacca gider. Eşi ve çocukları hocanın yokluğunda rivayetlere göre bulgur pilavı ya da un helvası yerken hocanın hanımı, "Hoca bu yemeği çok severdi, keşke o da olsaydı!" der. Hizmetçi de "Yenge bir tabağa koy da götüreyim." deyince hocanın eşi "Nasıl götüreceksin, tabağı bir tarafa atıp gelecek misin!" der. Hizmetçi "Yenge, sen hazırla ben götürürüm." diye ısrar edince hocanın hanımı hizmetçiyi kıramaz, bir tabak hazırlar ve ona verir. Hizmetçi yemeği alır, yola koyulur. Hoca o sırada Kâbe'de namaz kılmaktadır. Hoca, selam verip namazını bitirince hizmetçi de ona selam verir ve olan biteni anlatır. Hizmetçi köye döner, Hoca da bir zaman sonra hacdan gelir. Hocanın hanımı hocanın hacdan gelen eşyaları arasında tabağı görünce Hoca'ya "Hoca, bu tabak oraya nasıl gitti!" diye sorar. Hoca, Kabe'de olanları hanımına anlatır ve hizmetçinin Allah dostu olduğunu söyler. "Beni ziyarete gelenler önce hizmetçimi sonra beni ziyaret etsinler," diye vasiyet eder. Bir başka anlatıya göre bu kişi Nebi Hoca'nın hizmetkârı bir gayrimüslimdir, ancak nasıl olduğu bilinmese de onun da Allah'ın lütfuna erdiğine inanılmaktadır. Bu kişi ormana gidermiş, hep kuru ağaçları toplar getirirmiş. Nebi Hoca'nın hanımı "Hocam niye bu hiç yaş getirmiyor, hep kurularını getiriyor?" diye sorunca Hoca Efendi de bir gün hizmetkârı gizlice takip etmiş ve o, ormana gidince ağaçların ona secde ettiğini görmüş. Adamın keramet sahibi olduğunu anlamış. Eve dönünce hanımına "Hanım bu ne getirirse sen onu yak, asla ona kötü bir söz söyleme." demiş. (K1)

kAYnAkçA

İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 numaralı Sicil (H. 930-936 / M. 1524-1530) / haz. Yasemin Dağdaş, Zeynep Berktaş; kontrol eden Mustafa Oğuz; proje yönetmeni M. Akif Aydın; ed.

Nebi Hoca Türbesi, Sandukası

Coşkun Yılmaz. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010, s.209; İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 51 numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580). Haz. Rıfat Günalan; Arapça metin Mehmet Canatar, Mehmet Akman; kontrol eden Feridun Emecen; proje yönetmeni M. Akif Aydın; ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010; Sevan Nişanyan, *Türkiye Yer Adları Sözlüğü,* https://nisanyanmap.com/, [17.06.2021]; Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-Memâlik: Ülkelerin Aynası*, Haz. Necdet Akyıldız, *İstanbul Tercüman* gazetesi [t.y.], s.125; http://kocaelitarihi.com/places/nebi-hoca-turbesi/, [17.06.2021]; Kaynak Kişi: K1. Ziyneti Tekelci, 1960, Nebi Hoca Köyü.

Meriç HARMANCI

NECATİ ÇELİK (1955-2009)

Siyasetçi ve Sendikacı

16 Şubat 1955 tarihinde Kocaeli iline bağlı Gölcük ilçesinin Hamidiye köyünde dünyaya geldi. Babasının adı Ali, annesinin adı Halime'dir. Hamidiye köyü İlkokulu'nu bitirdi, ortaokul ve liseyi İzmit İmam Hatip Okulu'nda okudu. Ardından Ankara Eğitim Enstitüsü'ne girdi.

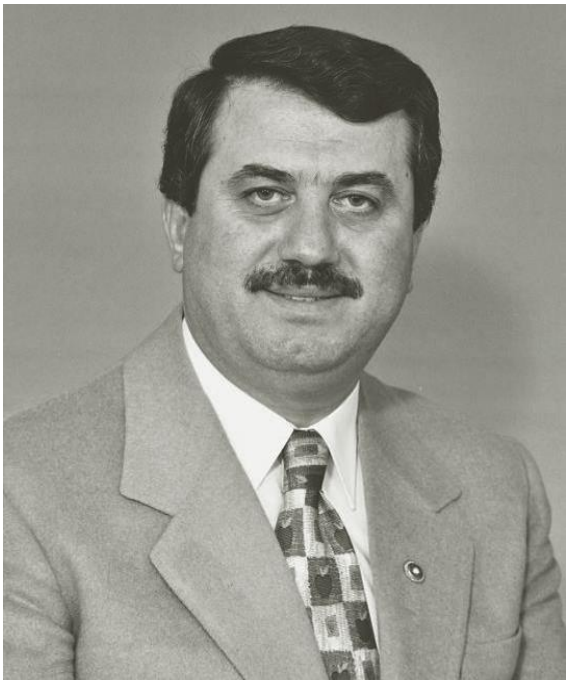

Necati Çelik

Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra 1974 yılında çalışma hayatına atılan Necati Çelik, kamu alanında çeşitli görevlerde bulundu ve ardından gıda iş kolunda profesyonel sendikacılığa başladı. Hak-İş Konfederasyonuna bağlı olan Öz Gıda-İş Sendikası'nın önce Genel Sekreteri, ardından da Genel Başkanı oldu. Necati Çelik, Öz Gıda-İş Sendikası'nın Genel Başkanlığını, HAK-İŞ Konfederasyonu'nun da Genel Sekreterliğini yürüttüğü günlerde, 12 Eylül 1980'de Türkiye'de askeri darbe gerçekleşti. 1981 yılındaki Hak-İş Konfederasyonu Olağanüstü Genel Kurulunda Genel Başkanlığa seçilen Necati Çelik, daha sonra yapılan dört genel kurulda da Genel Başkanlık görevini devam ettirdi.

Necati Çelik, 24 Aralık 1995 tarihindeki genel seçimlerde milletvekili adayı olduğu için sendikacılık faaliyetlerine ara verdi ve seçimler sonucunda Refah Partisi'nden Kocaeli Milletvekili seçildi. Anavatan Partisi-Doğru Yol Partisi koalisyon hükümetinin dağılmasından sonra, Necmettin Erbakan tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin 54. hükümetinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olarak görev aldı. 28 Haziran 1996-30 Haziran 1997 tarihleri arasında bakanlık görevini sürdürdü. 28 Şubat Sürecinde Refah Partisi'nin kapatılmasından sonrasında kısa bir süre bağımsız kalan Necati Çelik, ardından yeni kurulan Fazilet Partisi'nde siyasete devam etti.

Evli ve iki çocuk babası olan Necati Çelik, 11 Ocak 2009'da Ankara'da vefat etti.

kAYnAkçA

Temuçin Faik Ertan, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM XX. Dönem (1995-1999) Biyografi*, III. Cilt, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 155, Ankara, 2012, s. 741-742; *TBMM Albümü (1920-2010)*, 3. Cilt (1983-2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: , Ankara, 2010, s. 1352.

Timuçin Faik ERTAN

NECATİ GENÇOĞLU (1935-2010)

Siyasetçi, Belediye Başkanı

1984-1989 yılları arasında Kocaeli Belediye Başkanlığı görevini yürütmüş olan Necati Gençoğlu 1935 yılında İzmit'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi (Vatan) İnşaat Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. Necati Gençoğlu kurucusu olduğu Necati Gençoğlu-EDA Mühendislik şirketiyle İzmit / Kocaeli bölgesinde ikamet amaçlı olmayan binaların inşaatı (fabrika, atölye vb. sanayi üretimini amaçlayan binalar ile hastane, okul, otel, işyeri, mağaza, alışveriş merkezi, lokanta, kapalı spor tesisi, cami, kapalı otopark, tuvalet, vb. inşaatı) konularında hizmet vermeye başladı.

6 Kasım 1983 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Anavatan Parti'sinden milletvekilliğine aday olduysa da seçilememiştir. Bilahare 1984'de yapılan Belediye Başkanlığı seçimlerine Anavatan Partisi Kocaeli Belediye Başkanlığı adayı olarak katılmış ve seçimi kazanarak Kocaeli Belediye Başkanı olmuştur. Anavatan Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Turgut

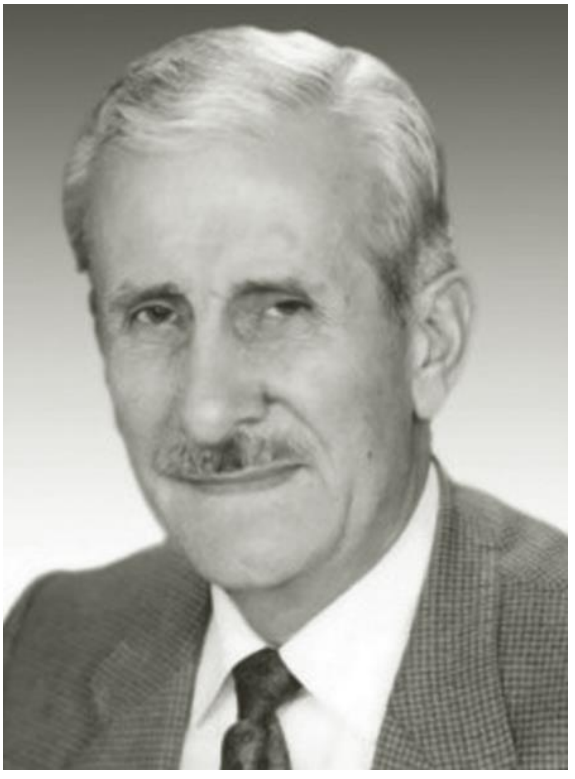

Necati Gençoğlu

Özal döneminde Kocaeli Belediye Başkanlığı görevini yürüten Necati Gençoğlu, görevi esnasında hiç kimseyi ayırmamış, herkese eşit muamelede bulunmuş, hak ve hukuk gözeten adaletli bir başkan olmuştur. Son derece nazik, herkese eşit mesafede yaklaşabilen, akçeli konularda son derece duyarlı, milletin 5 kuruşunu israf etmemeye özen gösteren tutumlu bir insandı.

Kocaeli belediye başkanlığı görevini beş yıl sürdüren Necati Gençoğlu, 1989 Belediye Başkanlığı seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin adayı Sefa Sirmen karşısında seçimi kaybetmiş ve belediye başkanlığı görevi 5 yıldan sonra son bulmuştur. Necati Gençoğlu, 1989 yerel seçimlerini kaybettikten sonra aktif siyasetin içinde yer almadı. 2000'li yılların başında, Anavatan Partisi'nden istifa edip, Adalet ve Kalkınma Partisi'ne katıldı.

Nefsani duyguları kabarık olmayan Necati Gençoğlu'nun mütevazi bir yaşam tarzı vardı. İyilikseverdi. Özellikle fakir fukarayı gözetirdi. Bir fakire yardım ettiğinden müthiş derecede haz duyardı. Garipleri sevindirmek için her kapıyı çalardı. Bazen bu sebeple kimi yöneticilerin karşısında ezilip büzülürdü ama yine de geri durmazdı. Yardım elde ettiğinde de mutlu olurdu. Bu özelliklerinden dolayı Kocaeli'de sevilen bir şahsiyetti.

Kocaeli belediye başkanlığına seçildiği süreçte aynı zamanda Kocaelispor'un da başkanlığına seçilen Necati Gençoğlu için Kocaelililer "*Efsane Başkan*" ismini takmışlardı. Öyle ki 1987-1988 futbol sezonunda 2. lige düşen Kocaelispor'un yeniden 1. lige çıkması için yoğun bir çaba harcamış ve Danıştay kararı ile Kocaeli Sporu tekrar 1. lige çıkartmıştı.

Kocaeli siyasetinde belli bir dönemde etkin rol almış olan Necati Gençoğlu, Kocaeli halkı tarafından genel kabul gören önemli bir şahsiyetti. Bugün Kocaeli'de onun adıyla anılan pek çok yer bulunmaktadır. Bunlar arasında; Necati Gençoğlu Kültür Merkezi, Necati Gençoğlu Mesire Alanı, İzmek Necati Gençoğlu Kurs Merkezi, Necati Gençoğlu Caddesi.

Evli ve ikisi erkek-ikisi kız olmak üzere dört çocuk sahibi olan Necati Gençoğlu 25 Kasım 2010 tarihinde Kocaeli'de vefat etmiştir.

kAYnAkçA

Necati Gençoğlu ile İlgili Gazete ve İnternet Kaynaklı Haberler

Osman AKANDERE

NECATİBEY İLKOKULU

İzmit'in Tarihi Okullarından Biri

İzmit Necatibey İlkokulu'nun tarihi 19. yüzyıla dayanmaktadır. 1887 yılında Mıhitiryan Tarikatı tarafından İzmit'te Venedik Mıhitiryan Ermeni İlkokulu açılmıştır. Muhtemelen okulun yıpranması nedeniyle 1912'de istasyon karşısında Ermeni Katolik Kilisesi, Murahhashanesi ve bitişiğinde okul inşa edilmiştir. 1921-1922 tarihli kent haritalarında Ermeni Katolik Kilise ve Murahhashanesi olduğu belirtilen yapının Bahçecik'ten 1885'te Adapazarı'na, 1920'de de İzmit'e taşınan Amerikan Koleji olduğu anlaşılmaktadır.

Vali Eşref Sait döneminde (1927-1934) Amerikan Koleji restore edilerek Necatibey İlkokulu'na dönüştürülmüştür. Ancak ismi o yıllarda Necatibey İlkokulu olarak geçmemektedir. *Hür Fikir* gazetesinin 18 Aralık 1930 ve 8 Ocak 1931 yıllarındaki sayılarında "İstasyon karşısındaki altıncı ilk mektep" ifadesiyle geçen okula 1929 yılında vefat eden Milli Eğitim Bakanı Necati Bey'in adı verilmiştir. 1933'te açılan İzmit Halkevi Şubesi'nin binası olmadığından Cumhuriyet Halk Fırkası İdare Heyeti tarafından Necati Bey Okulu'nun Halkevine tahsis edilmesine karar verilmiştir.

Necati Bey Okulu'nun bir bölümü uzun yıllar Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılmıştır. Okul, ayrıca şehirde müze olmadığından arkeolojik buluntuların saklanması için de kullanılmıştır. 1955 yılında Necatibey Okulu Koruma Derneği kurulmuştur. Aynı yıl D-100 karayolunun sahilden geçmesi hususunda alınan karar gereği yolun geçeceği bölümde istimlake başlanmış, deniz doldurularak Necatibey Okulu yıkılmış ve üzerinden yol geçmesi kararlaştırılmıştır. Eski Necatibey İlkokulu yerine, Kâğıt Fabrikası Stadı ile Sümer Camii arasında tekrar aynı isimle yeni bir okul inşa etme kararı alınmıştır. Okula ek olarak Yetiştirme Yurdu ve Kapalı Spor Salonu binası da inşa edilmiştir. 22 Temmuz 1967 tarihli depremde Necatibey İlkokulu, yetiştirme yurdu binası ve spor salonu hasar görmüş ve onarılmıştır. 1999 Marmara depreminde az hasarlı olan okul binası tadilattan sonra eğitim vermeye bir süre daha devam etmiştir. Günümüzde Necatibey İlkokulunun yerinde Öğretmenevi binası bulunmaktadır.

kAYnAkçA
Şennur Kaya, *Tanzimattan Cumhuriyet'e İzmit Kenti (1839-1938),* Kocaeli BŞB Kültür Yayınları, 2009; Fügen Avdan, *Cumhuriyet Dönemi Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi: 1930-1980 İzmit Planları,* KOÜ Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2009; Berna Kaya, *Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak İzmit Halkevi 1933-1951*, SAÜ-SBE Yüksek Lisans Tezi, 2008; Oya Şenyurt, *1923-1960 İzmit Cumhuriyet'in Tanıkları Binalar ve Kentten Haberler,* TMMOB Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi, İstanbul 2010; Özden Senem Binici, *İzmit›te 1936-1966 yılları arasındaki yapı üretiminin kentin gelişimine etkileri*, KOÜ, Fen Bilimleri, Mimarlık ABD Yayımlanmamış YLS Tezi, 2012.

Hülya ÇELİK

NECDET CALP (1922-1998)
Halkçı Parti Genel Başkanı, Milletvekili, Başbakanlık Müsteşarı, Vali

1922 senesinde Kocaeli'nin Karamürsel ilçesinde doğdu. Annesi F. Nedime Hanım, babası Bekir İlhami Bey'dir. Necdet Calp, ilkokulu Karamürsel Merkez İlkokulu'nda, ortaokulu İzmit'te lise tahsilini ise Ankara Erkek Lisesi'nde tamamladı. 1944 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Mezuniyetinden bir yıl sonra ise fark sınavlarını vererek Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi.

1947 yılında Kütahya'nın Altıntaş ilçesi kaymakamlığına atandı. Askerlik görevinin ardından sırası ile Çınar, Kaman ve Haymana kaymakamı olarak görev yaptı. 1954 yılında Mülkiye Müfettişliğine tayin edilen Calp, İçişleri Bakanlığı tarafından 1956-1958 yılları arasında İngiltere'ye gönderildi. Mahalli idarelerin maliyesi ve ekonomik faaliyetleri üzerine incelemeler yapmak amacıyla, London School of Economics'de konu ile ilgili seminer ve dersleri takip etti. Aynı zamanda İngiltere Mahalli İdareler Bakanlığı ve birimlerinde staj yaptı.

Necdet Calp, Türkiye'ye döndükten sonra 1960 yılında Siirt Valisi oldu. Bu görevden Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü'ne getirildi. 1965 yılında Sevil Hanım ile hayatını birleştiren Necdet Calp, 1976 yılında İçişleri Bakanlığı Müşaviri, 1978 de ise İzmir valisi oldu. Bürokraside oldukça deneyim kazanan Calp, 1980 yılı Ekiminde Başbakanlık Müsteşarlığı görevine getirildi. 1982 Anayasası'nın kabulünden sonra yeniden sivil rejime dönüş çabaları devam ederken, bir yandan da seçim hazırlıkları başlamıştı. 12 Eylül sonrasında kapatılan siyasi parti yöneticileri ve mensuplarının yeni kurulacak partilerde görev alamayacak olmaları Türk siyasetine yeni isimlerin katılmasının da önünü açmıştı. Bu anlamda tecrübeli bir bürokrat olan, daha önce İsmet İnönü ile birlikte çalışmış ve 12 Eylül döneminde de görev yapmış olan Necdet Calp için siyasetin yolu açılmış oldu.

11 Nisan 1983 tarihinde emekli olan Necdet Calp, 9 kişiden oluşan kurucu grupla 20 Mayıs 1983 tarihinde Halkçı Parti'nin kuruluş bildirgesini İçişleri Bakanlığı'na sundu. Sol muhalefeti yerine getireceği düşünülen HP'nin genel başkanlığına, oybirliği ile Necdet Calp getirildi. Calp yaptığı konuşmasında, HP'nin "*sosyal adalete, sosyal güvenliğe* ve *devletçiliğe ağırlık veren özgürlükçü parlamenter demokrasiye taraftar sosyal demokrat bir parti*" olduğunu kamuoyuna duyurmuştu.

Necdet Calp

HP'nin seçim propagandasının ilk durağı Malatya oldu. İsmet İnönü'ye olan hürmeti ve yakınlığı bilinen Calp'ın bu tercihi bir tesadüf değildi. Seçim gezileri sırasında en yoğun ilgiyi ise İzmir ve Samsun'da gördü. Necdet Calp, televizyonda diğer parti liderleri ile birlikte yer aldığı oturumlarda başarılı bir performans sergiledi. Özellikle Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal ile tartışmaya giren Calp'ın "*Köprüyü satamazsınız*" sözü hafızalara kaydedildi.

6 Kasım 1983'te yapılan genel seçimler neticesinde, ANAP birinci parti olurken HP %30,46 oy ile 117 milletvekilliği kazanarak ikinci sırada yer aldı. Böylece HP ana muhalefet partisi olurken Necdet Calp de Ankara milletvekili olarak parlamentoya girdi. ANAP'ın hükümet programına karşı en sert muhalefeti Necdet Calp gösterdi. Solda birlik çağrısı yapıldığı sırada yerel seçimlerin önemine dikkat çeken Calp, birleşmenin ancak yerel seçimlerden güçlü çıkanın yanında olacağı görüşünü savunmaktaydı. Yerel seçim propagandası sırasında eğer başarısız olursa istifa edeceğini sık sık vurgulayan Necdet Calp, 3 Nisan 1984'te istifasını verdi. Ancak Kurucular Kurulu toplantısında 80 oy ile tekrar genel başkan seçildi.

HP'de parti içi hizipleşmeler su yüzüne çıkarken diğer yandan kamuoyu sol partilerin birleşmesi tartışmaları ile meşgul oluyordu. Bu süreçte yapılan I. Büyük Kurultay sonrasında Necdet Calp, genel başkanlığı 1 Temmuz 1985'te Aydın Güven Gürkan'a devretti. 1987 seçimlerinde aday olmayan Necdet Calp, 13 Eylül 1998 günü Ankara'da vefat etti.

kAYnAkçA
(TBMM üyelerine ait özgeçmiş bildirimi 24.07.1984); Armağan Seçkin, *Türk Siyasi Yaşamında Halkçı Parti,* Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2019; Ayfer Özçelik, "1960'tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı", *Yakın Dönem Politik Tarihi,* Ankara, 2011, s. 170; Milliyet; 01.07.1965, 02.07.1985,14.09.1998.

Sedef BULUT

NECMETTİN BİTLİS (1928-2017)
İş İnsanı

Necmettin Bitlis 1 Aralık 1928 tarihinde Malatya'da dünyaya gelmiştir. Ticaret lisesi mezunu olan Necmettin Bitlis Polisan Boya, Polisan Kimya, Poliport, Polisan Tarım, Polisan Yapı ve Şark Mensucat yönetim kurulu başkanlığı yapmıştır. Kocaeli bölgesi için önemli sanayi işletmelerinin kurulmasında öncülük etmiştir.

Necmettin Bitlis'in hayatına ailesinin yaptığı göçler yön vermiştir. Ailesi 1900'lü yıllarda Bitlis'de yaşarken özellikle Ermeni çetelerinin o dönem yaptığı baskılar sonucu Bitlis'ten Malatya'ya göç etmiştir. Henüz 8 yaşındayken okul çıkışlarında babasının kumaş dükkânında çalışmaya başlayarak ticaret hayatına erken bir dönemde atılmıştır. 1942 yılında ailesiyle birlikte Malatya'dan İstanbul'a göç etmiştir. Babasının Malatya'da bulunan kumaş dükkânını İstanbul Sultanhamamı'na taşımasıyla birlikte ticaret hayatına devam etmiştir. Lisede 10. sınıfa giderken okulu bırakmış ve tamamen ticarete yönelmiştir. Ticaret hayatına atıldıktan sonra sadece kumaş dükkânı ile uğraşmak yeterli gelmemiş farklı işlere yönelmeyle ilgili çabalar sergilemeye başlamıştır. Bu kapsamda dönemin Marshall yardımlarından faydalanarak sanayi yatırımı yapma isteğini babası ile paylaşmış fakat babası bu fikri reddetmiştir. Olumsuz cevaba rağmen pes etmeyen Bitlis, farklı yerlerden iplik alarak Yeşildirek, Topkapı ve Sağmalcılarda dokuma tezgâhlarında dokutmuş farklı fabrikalarda boyatmış ve daha ucuza mal ettiği kumaşları daha yüksek kâr marjı ile satmaya başlamıştır. 1955 yılında Zeytinburnu'nda eski bir kumaş fabrikasını sekiz yıllığına kiralamış, fabrikada yer alan iplik, dokuma ve boyama birimleriyle üretime başlamıştır. Zeytinburnu'nda üretime başladığında yaklaşık 350 kişiyi istihdam ederek önemli bir yatırım yapmıştır. 1961 yılında ise Kâğıthane'de kapatılan bir mensucat fabrikasını satın alarak Türkiye'nin sayılı üreticileri arasında yer almayı başarmıştır. Tekstil sektöründe elde ettiği bu ticari başarı Bitlis için yeterli olmamıştır. 1964 yılında İsrailli ortakları ile anlaşma yaparak tutkal üretmeye yönelik yatırımlara başlamıştır. Dönemin Sınai ve Kalkınma Bankası'ndan kredi kullanarak ülkenin tutkal ihtiyacının %50'sini üretecek kapasitede bir tesis kurmayı başarmıştır. Kurmuş olduğu bu tesiste ülkenin değişen ve artan ihtiyacıyla birlikte Alman ortaklarıyla ağaç sanayisine yönelik reçine üretimine başlayan Bitlis yaptığı yatırımla Türkiye'de ilk kâğıt tutkalı, tekstil apre malzemesi, emülsiyon reçineleri, formaldehit reçine üretimini gerçekleştirmiştir. 1977 yılında Kâğıthane'de bulunan fabrikadaki üre formaldehit üretim birimini Dilovası tesislerine taşıyarak üretim kapasitesini yüz bin tona çıkarmıştır. Dilovası tesislerine fabrikaya ait bir liman inşa ederek tüm üretim işlemlerini buraya almıştır. 1986 yılında Polisan Boya Sanayi ve Ticaret A. Ş.'yi kurmuştur. Yetmiş yıllık ticaret tecrübesiyle tekstil, kimya, mensucat, liman işletmesi ve yapı sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren Bitlis oldukça başarılı bir iş adamı olmuştur.

Necmettin Bitlis

Bitlis aynı zamanda bölgenin önemli kuruluşlarından Dilovası Organize Sanayi Bölgesi Heyeti Başkanlığını yaparken, Malatya Eğitim Vakfı'nın da kurucuları arasında yer almıştır. Dilovası'nda Polisan Ortaokulu için kaynak temin etmiştir. Necmettin Bitlis sağlık sorunları nedeniyle rahatsızlanmış ve 24 Ekim 2017 tarihinde 89 yaşında vefat etmiştir. Kendisinin "Her şey hayal etmekle başlar. Ancak bu da yetmez, hayalinizi kafanızda tecessüm ettirebiliyorsanız o işi gerçekleştirebilirsiniz" sözleri birçok genç girişimciye yol göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir.

kAYnAkçA
https://www.cagdaskocaeli.com.tr/makale/5926808/sadun-cetin/necmettin-bitlis-ve-polisanin-hikayesi; https://www.polisanholding.com/polisan-holding-yonetim-kurulu.html

Doğa Başar SARIİPEK

NECAT ÖZEMEK (1920-?)
Tuhafiyeci

Necat Özemek, 1920 yılında İzmit'te doğdu. Babasının adı Bekir, annesinin adı Hopter idi. Bekir Bey, Kocaeli Bankası yönetim kurulu üyelerinden amcası Sadettin ve asıl mesleği manifaturacılık olan babası Cemal Bey'den devraldığı Hacı Hasan Mahallesi'ndeki Yeni Hamam ve çarşıdaki Yalı Hamamı'nın işletmeciliğinin yanı sıra İstanbul'da bulunan Beşiktaş Hamamı'nı da çalıştırıyordu. Yeni Hamam tatil günleri erkeklere sair günler kadınlara açıktı. Özemek Ailesi, İzmit Verem Savaş Dispanseri'nin hemen yanında bulunan Limonluk Geçidi'nin başındaki üç katlı ahşap evde ikamet ediyordu. Necat Özemek'in Nurhayat adında bir erkek kardeşi vardı.

Necat Özemek Yenituran İlkokulu'nda okudu. İzmit Ortaokulu'ndan mezun oldu. Askerlik dönemine kadar, çalıştırdıkları hamamlarda babasına yardım etti. 1940'ta askerliğini yapmak üzere gittiği Hadımköy'den döndükten sonra baba mesleğine devam etmek istemedi ve 1943 yılında Hürriyet Caddesi, No.49 adresindeki kendi mülkünde bir tuhafiye dükkânı (günümüzde Kapanönü ile Ziraat Bankası İzmit Merkez Şubesi arasında bulunan eczanenin olduğu dükkan) açtı. Bu dükkân iki katlı kağir binanın alt katındaydı. İlk yıllarda makara, düğme, yün ipliği, eşarp, çamaşır ve çorap sattı.

Necat Özemek

Kısa sürede ürün yelpazesini genişletti. Gömlek, kazak ve kumaş çeşitlerini sattı. Çalıştırdığı devirde mağaza İzmit'in en çok iş yapan ve en çok veresiye veren mağazası olarak bilinirdi. Kırk iki yıl başarılı bir esnaflık dönemi geçirdikten sonra, 1985 yılında ticari yaşamına son verdi. Dükkanını kapattıktan beş yıl sonra, 1990 yılında vefat etti. Necat Özemek 1938 yılında İzmit'in en eski esnafları arasında bulunan Aktar İzzet Orhon'un kızı Melahat Hanım'la evlendi. Necat Özemek'in bu evliliğinden Mine ve Melih adlarında iki çocuğu dünyaya geldi. Çocuklarının annesi Melahat Hanımı kaybettikten sonra İzmit Boru Fabrikası Hukuk Müşaviri bir hanımla kısa bir evlilik yaptı, bilahare Atatürk'ün manevi kızı Ülkü Hanım'la evlenip geçinemeyip ayrıldı. Son olarak evvelce tanıştığı Ziraat Bankası'ndan emekli bir hanımla evlendi.

Müziğe karşı aşırı bir tutkusu olan Necat Özemek, müşteriye son derece hürmet eder, saygı gösterirdi. On yaşında bir çocuk dükkâna girse, ayağa kalkardı. Bana "*Bir müşterinin ayağı alıştığı zaman, en az on müşteri getirir. Ama bir müşteriyi küstürürsen, yüz müşteriyi götürür*" derdi. Mal almak için İstanbul'a kendisi giderdi. İstanbul tüccarı ile arası çok iyiydi. Sever ve güvenirlerdi. Yoldan geçen tanıdık bir müşteriyi içeri davet eder, onlara "*Eşiniz tenbih etti. Bu yeni gelen kumaşlardan alsın dedi*" diyerek, malı satardı. Eşi aybaşında taksit ödemeye geldiğinde, bir sürprizle karşılaşırdı. Gülüşürlerdi. Vali'nin, Belediye Başkanı'nın eşleri gelirdi. Daima taksitli satış yapardı. Maaşını alan, aybaşında ödeme yapmaya gelirdi. Taksit vermeye gelenlere muhakkak yeni bir şeyler satardı.

Arkadaş canlısıydı. Şimdilerde hiç görmediğimiz bir bağ vardı arkadaşları ile arasında. Beraberce sevinir, beraberce dertlenirlerdi. Birisinin ödemesi olduğunda hepsi seferber olurdu. En büyük zevklerini ise her hafta salı günü beraberce İstanbul'a mal almaya gittiklerinde yaşarlardı. Saat 16.00 olduğunda komşumuz Kolonyacı Arif Bahar'ın ağabeyinin Çiçek Pasajı'nda bulunan restoranında buluşup, yaptıkları sohbetlerdi.

70'li yıllarda televizyon olayı başladığında mağazada televizyon da satmaya başladı. Millet TV almak için birbiriyle yarış ediyordu. Her akşam, o gün alınan siparişler arabayla ev ev dağıtılırdı. İnsanlar heyecanla televizyonu beklerdi. Daha doğru düzgün televizyon yayını yoktu. Ama herkes bir televizyon alıp evinin başköşesine koymak için avuç dolusu para ödüyordu. Yıllar içinde tuhafiye işi geriledi. İşler azaldı. Nejat Özemek 1980 yılında mağazayı devretti.

kAYnAkçA

F. Yavuz Ulugün, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit 2013, s. 255.

F. Yavuz ULUGÜN

NEŞE CAN (1937-…)

Türk Müziği Ses Sanatçısı

Hakkı ve Fehime Küçükşengül çiftinin çocukları olarak 20.11.1937 tarihinde İzmit'te doğdu. 1951'de babasının teşvikiyle İzmit Musiki Cemiyeti'ne girdi ve ilk çalışmaları bu cemiyette başladı. 1956 yılında TRT Ankara Radyosu'nun açmış olduğu sınavı kazanarak stajyer olarak radyoda görev yapmaya başladı. Suphi Ziya Özbekkan, Ruşen Ferit Kam, Refik Ahmet Sevengil, Halil Bedi Yönetken, Muzaffer İlkar, Ferit Sıdal ve Nevzat Sümer birlikte çalıştığı hocaları olmuştur. 1965 Şubat ayına kadar Ankara Radyosu'nda çalışmış ve serbest konserler vermek üzere İstanbul'a yerleşmiştir.

Neşe Can

1980 yılına kadar sahne hayatına devam etmiştir. Müziğe 35 yıllık bir ara verdikten sonra 2015'te Bülent Ersoy'un özel isteğiyle Bülent Ersoy, Muazzez Abacı, İnci Çayırlı, Mustafa Sağyaşar, Ayşe Taş, Ali Şenozan, Kutlu Payaslı ve Zekai Tunca ile birlikte bir konser serisinde sahne alarak müzik hayatına geri dönmüştür. Columbia ve Grafson gibi plak şirketlerinden 20'ye yakın plak çıkarmıştır (Karabük, 2020). 13 şarkıdan oluşan "*Yıkılan Yuva*" isimli albümü Sony Müzik tarafından 2007 yılında yayınlanmıştır (Esen Shop). Ayrıca 2011 yılında TRT arşivlerinde bulunan eserlerden derlenen ve TRT tarafından yayınlanan 15 eserden oluşan "*Neşe Can'dan Seçmeler*" isimli bir albümü mevcuttur.

Sanatçı, özellikle eski Türk filmlerinde yer alan şarkılarda sesiyle de tanınmaktadır. İçin İçin Yanıyor Yanıyor Bu Gönlüm, Yine Hazan Mevsimi Geldi, Bu Akşam Bütün Meyhaneleri, Seni Ben Ellerin Olsun Diye Mi Sevdim, Aklımda Sen Fikrimde Sen şarkıları en çok akılda kalan seslendirdiği eserlerdendir. Sanatçı, 1995 yılından bu yana İzmir'de yaşamını sürdürmektedir.

kAYnAkçA

Esen Shop, "Neşe Can – Türk Sanat Müziği", *Esen Shop Albüm Satışı Web Sitesi*, Erişim tarihi: 23.09.2021, https://www.esenshop.com/en/nese-can-turk-sanat-muzigi-7041; Hilmi Rit, "Seslerini Dinlediklerimiz: Neşe Can", *Türk Müziği*, İstanbul 1967, s. 6; Sefer Karabük, "Neşecan Kimdir" *Musiki Lugatı Web Sitesi*. 2020, Erişim tarihi: 20.08.2021, https://musikilugati.com/nesecan-kimdir/; Magazinkolik, "Neşe Can; Efsane Şarkıcı, Diva'nın Ricası İle 35 Yıl Sonra Sahnede", *Magazinkolik Web Sitesi*, 01.04.2015, Erişim tarihi: 23.09.2015, https://www.magazinkolik.com/nese-can-efsane-sarkici-divanin-ricasi-ile-35-yil-sonra-sahnede-42151h.htm; Spotify, "Neşe Can'dan Seçmeler", *Spotify Çevrimiçi Müzik Sitesi*, Erişm tarihi: 23,09.2021, https://open.spotify.com/album/2g2Z7tgTBP1d1l2kbyuBwA

Hakan BAĞCI

NEVZAT DOĞAN (1959-…)

Hekim, Milletvekili, Belediye Başkanı

1959 yılında Mustafa Bey ve Havva Hanım'ın çocuğu olarak Gümüşhane'de doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Türk Pirelli İlkokulu, İzmit Ortaokulu ve İzmit Lisesi'nde, yüksek öğrenimini ise Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tamamladı. Mecburi hizmetini, Elazığ'ın Keban ilçesi ile Ağrı'da hükümet tabibi olarak yaptı. İstanbul Şişli Etfal Hastanesi'nde 4 yıl uzmanlık eğitimi alarak Çocuk Hastalıkları Uzmanı oldu. Bolu/Gerede Devlet Hastanesi'ne Çocuk Hastalıkları Uzmanı olarak atandı. Burada 3,5 yıl çalıştıktan sonra SSK Kocaeli Hastanesi'ne tayin oldu. SSK Kocaeli Hastanesi'nde Başhekim Yardımcılığı, Çocuk Hastalıkları Uzmanı ve Hastane Dernek Başkanlığı görevlerini bir arada sürdürdü. 2000 yılında Konak Tıp Merkezi'ni kurdu. 2001 yılında, 16 yıllık devlet memuriyetinden istifa ederek AK Parti İl Kurucu Yönetim Kurulu Üyesi olarak aktif siyasete girdi. Halkla İlişkilerden Sorumlu İl Başkan Yardımcısı olarak görev yaptı. Bunun da etkisiyle, 2001 yılında kuruluşunda yer aldığı AK PARTİ'nin ilk ve son ön seçiminde parti teşkilatından en çok oy alarak 2002

Nevzat Doğan

Kasım seçimleri listesinde ilk sıraya yerleşme hakkını elde etti. Ancak parti genel merkezi ön seçim başarısına rağmen Nevzat Doğan'ı listenin 6. sırasına koydu. Buna rağmen çok çalışarak, 6. sıradan milletvekili seçilmeyi başardı. 3 Kasım 2002'de yapılan genel seçimlerde 22. Dönem Kocaeli Milletvekili seçildi. TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Başkanvekilliği, TBMM Türkiye-Endonezya Parlamentolar arası Dostluk Grubu Başkanlığı, AK Parti Genel Merkezi Yaşlılar Koordinasyon Merkezi Başkanlığı görevlerinde bulundu.

14 Kasım 2002-3 Haziran 2007 tarihleri arasında devam eden milletvekilliği görevi sırasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifi, Sendikalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi, Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi gibi yasama faaliyetlerine katıldı.

Nevzat Doğan milletvekilliği sonrasında aktif siyaset yapmaya devam etti. 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde İzmit Belediye Başkanı seçildi. Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Asamblesinde de Türk delegasyonu asil üyesi olarak 4 yıl görev yaptı.

2000'li yıllar dünyada ve Türkiye'de çevre sorunlarının daha görünür olduğu ve buna karşı kurumların ve insanların daha bilinçli hareket etmeye başladığı yıllardır. Kalkınmada öncelikli sanayi kadar doğa, kültür ve turizmin önem kazanması bu alanlara yönelik girişimlerin artışını hızlandırdı. Kocaeli adeta üzerine yapışan sanayi kenti olma halinden sıyrılmak tarihi, kültürü ve doğası ile aynı zamanda bir turizm şehri olma vasfını öne çıkarma gayreti içine girdi. Bu kapsamda tarihi evleri, sokakları restore etmek ve yeşil alanları çoğaltmak için projeler üretip hayata geçirdi.

Kültür Tepesi olarak adlandırılan Saat Kulesi ve çevresi, İzmit'in önemli sembol alanlarından birisidir. Saat Kulesi şehre hâkim bir tepe üzerinde, İzmit Tren Garı'nın kuzey doğusunda, Saray Yokuşu olarak adlandırılan mevkide yer almaktadır. 2011 yılın-

da tamamlanan proje saray bahçesi kavramına uygun olarak tasarlandı. Projenin içerisinde çiçek bahçeleri, kafeterya, seyir terasları, dinlenme alanları, yer almaktadır. Alanda bulunan büyük havuz ve şelale alanın yeni cazibelerinden oldu.

31 Mart 2019 seçimleri için tekrar aday olmayan eski İzmit Belediye Başkanı Nevzat Doğan, kurucusu olduğu Özel Konak Hastanesi'nin hisselerini satarak Gebze Aile Konak Hastanesi'nin yöneticisi oldu.

Nevzat Doğan'ın belediye başkanlığı sırasında Kapanca Sokak kentsel sit alanı içinde kalan yolun her iki tarafında geleneksel Türk evlerinin en güzel örnekleri sayılabilecek konutlardan oluşan bir sokağın restore edilmesi tamamlanmıştır. Eski tarihsel dokuyu muhafaza eden bir sokaktır. 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bu evlerden 18'i koruma altına alınmıştır. Nevzat Doğan belediye başkanlığı döneminde restore edilen Kapanca Sokak'ta çekimleri yapılan mili mücadeleyi konu alan "Zor Yıllar" dizisinde rol almıştır.

kAYnAkçA

https://www.tbmm.gov.tr/Milletvekilleri/KanunTeklifiUyeninImzasiBulunanTeklifler?donemKod=22&sicil=ePmfjzK5J3A=; https://www.bugunkocaeli.com.tr/haberleri/belediye

İbrahim ŞİRİN

NEZİH DANYAL (1945-…)

Karikatürist

Çocukluk ve gençlik yılları Kocaeli'de geçmiştir. İlk karikatürlerini bu kentte üretmesi üslubu ve sanatı üzerinde itici bir güç olmuştur. FECO (Uluslararası Karikatür Kuruluşları Federasyonu) Türkiye başkanıdır. 1960 yılından bu yana yurtiçi ve yurtdışında yapmış olduğu çalışmalarla tanınmaktadır. 1991 yılından başlayarak yedi yıl süre ile TRT 1'de "*Gün Başlıyor*" programı içinde "Haftanın Karikatürü" köşesini hazırlayıp ve sunmuştur. "*Haftanın Karikatürü*" köşesinde yer alan karikatürler TRT tarafından 2000 yılında kitap olarak basılmıştır. On karikatür albümünden ikisi olan "*Devir*" İtalya`nın Pescara kentinde düzenlenen 3.Uluslararası Karikatür Yarışması'nda, "*Sergiler*" 13. Hollanda Karikatür Festivali'nde ödüllendirilmiştir. Karikatüre yeni başlayanlar için "*Haydi Karikatür Çizelim*" adlı yardımcı bir kitap hazırlamıştır. 1994 yılında Karikatür Vakfı'nı kurmuş, 1995 yılından başlayarak 20 yıl boyunca "Uluslararası Ankara Karikatür Festivali"ni düzenlemiştir.

Nezih Danyal

Karikatürlerinde yazı kullanmadan, evrensel bir üslup ile karikatür hayatını günümüze kadar devam ettirmiştir.

Ankara'da yaşamaktadır.

kAYnAkçA

Neslihan Kıyar, (Kişisel İletişim, 02 Temmuz 2021)

Neslihan KIYAR

NEZİH FIRATLI (1921-1979)

İzmit Şehri İle İlgili Eserlerin Yazarı

Türk arkeolojisi ve müzeciliğinin önemli isimlerinden biri olan Nezih Fıratlı 1921 yılında İstanbul'da doğdu. Fıratlı, ilk ve ortaöğrenimini Ankara'da tamamlayarak 1940 yılında Afyon Lisesi'nden mezun olmuştur. Lise eğitiminin ardından Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Arkeoloji Bölümü'nde eğitim almaya başlamış ve 1944 yılında üniversite eğitimini tamamlamıştır. Üniversiteden mezun olduğu sene Ankara Arkeoloji Müzesi'nde müzeciliğe başlamıştır. Asistan olarak işe başlamasının ardından bir süre sonra İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne atanmıştır.

Eğitimi sırasında ve sonraki süreçte pek çok kazıda bulunan Nezih Fıratlı, ilk kazısını 1945 yılında Alacahöyük'te gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün mozolesinin yapıldığı sırada, Anıttepe'de bulunan Phryg tümülüslerinde çalışmıştır. Çalışmanın arkeolojik değeri yalnızca bulunan tümülüsler ile sınırlı kalmamış ayrıca tümülüslerin içerisinde çeşitli mezar hediyeleri de bulunmuştur. Tümülüslerin kendisi ve içerisinde iyi halde korunmuş olarak bulunan arkeolojik kalıntılar Phryg ölü gömme geleneği hakkında izlenim oluşturması bakımından önemlidir. Bu çalışma 20 Temmuz 1945 tarihine kadar devam etmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne asistan olarak atandığı 1946 yılında *Türk Arkeoloji Dergisi*'nde "Ankara Arkeoloji Müzelerindeki Sidamara Tipi Lahit Parçaları" isimli makalesini yayınlamıştır.

Askerliğini 1949 yılında İzmit'te yapan Nezih Fıratlı, bölgede keşfettiği mezarları kaydederek ilerleyen süreçte İstanbul Müzesi adına araştırmaya başlamıştır. 1950-1951 yılında İzmit'te sürdürdüğü çalışmalara ek olarak *Belleten* dergisinde "Ankara'nın Antik İlk Çağdaki Su Tesisatı" isimli makalesini yayınlanmıştır. Nezih Fıratlı bu çalışmasında Ankara'nın imarı sırasında elde edilen dağınık bilgileri derlemiştir. Bu çalışmasında dönemin bazı şehirlerinin suyu nereden temin ettiği ve su taşımak için kullanılan boruların özellikleri gibi konulara yoğunlaşmıştır. 1947-1948 seneleri arasında Rüstem Duyuran ile Yalova ve İzmit kazılarında bulunmuştur. Nezih Fıratlı 1954 yılına İstanbul Arkeoloji Müzeleri adına Ömerli Tümülüsleri'nde hem açılmış hem de açılmamış tümülüsler üzerinde araştırmalar yapmıştır. Araştırmaları sonucunda pek çok önemli bilgi ortaya koymuştur. İncelediği alanda beş tümülüs grubunun bulunduğunu tespit

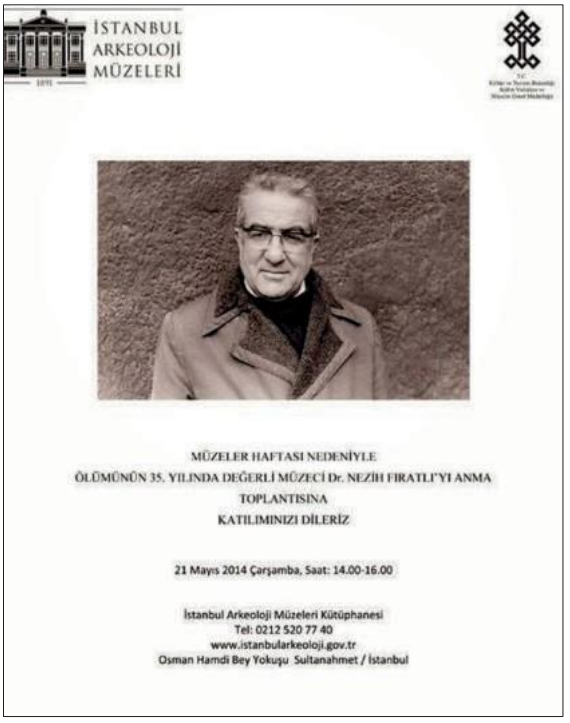

etmiştir. 1950'lerin sonlarında, müzeci Osman Hamdi Bey'in oğlu olan Edhem Hamdi Eldem üzerine bir biyografi çalışması yapmıştır. Ayrıca 1952 -1962 yılları arasında Prof. Ekrem Akurgal'ın Ergili Kyzikos, Çandarlı kazılarında bulunan Nezih Fıratlı, 1961 yılında düzenlenen VI. Türk Tarih Kurumu Kongresi'ne, "Ergili ve Çandarlı Kazıları Plastik Eserleri" başlıklı sunumu ile katılmıştır.

Fıratlı'nın yaptığı bir diğer çalışma ise 1959 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri deposunda bulunan Phryg dönemine ait parçaları birleştirmek ve birleştirildiğinde bir bütün oluşturan parçaların ne ile ilgili olduklarını keşfetmek olmuştur. Bu parçalar ile ilgili yaptığı analiz ve çıkarımlar hakkında yazdığı makalesi 1959 yılında *Belleten* dergisinde yayınlanmıştır. Makalede bu parçaların ne ile yapıldığı, dönemi ve neyi temsil ettiği gibi detayları aktarmıştır. Yine 1959 yılı içerisinde *Türk Arkeoloji* dergisinde "İstanbul'da Yeni Bulunan İki Bizans Kabartmaları ve Benzerleri" isimli makalesi yayınlanmıştır. 1958 yılında Pitane'de bulunan arkaik bir İon heykelinden sonra, 1959 senesinden itibaren bu bölgede İstanbul Müzeleri arkeoloğu olarak çalışmıştır.

1962'de İstanbul Üniversite'nde doktorasını "İstanbul'un Yunan ve Roma Mezar Stelleri" başlıklı çalışması ile tamamlamıştır. Nezih Fıratlı, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde çalışmaya başladığı süreçte 1946 yılında Beyazıt'ta inşasına başlanmış olan Edebiyat ve Fen Fakülteleri binalarının temel kazılarında bulunan eserlerin tetkikinden sorumlu olmuştur. Bu kazılar sonunda ve üniversite merkez binası ile Süleymaniye arasında yapılan ek binaların olduğu sahada, bu bölgeye yayılmış halde bulunan antik Byzantion nekropolünün kalıntıları ortaya çıkmıştır. Kendisi bu çalışmaya önce yalnızca Fen ve Edebiyat Fakülteleri binalarının temel kazılarında bulunan lâhit ve mezar stellerinin yayınlanması amacıyla başladığını dile getirmiştir. Fakat daha sonra bunu bir doktora tezi haline getirme düşüncesi ile bütün Byzantion mezar stellerini ele almıştır. Tezinde başlıca lahitlerin ve mezar stellerinin bulunduğu yerleri, Byzantion nekropolünü, stellerin genel durumunu, stel şekillerini, stel tiplerini ve stellerde bulunan figürleri ele almıştır. Bu doktora tezi *Belleten* Dergisi'nin 114. sayısında özet olarak yayınlanmıştır.

1963 yılında Kırklareli Karakoç köyü tümülüslerinde kazı çalışmaları yürüten Fıratlı, 1964-1968 yılları arasında İstanbul'da İngiliz arkeolog Martin Harrison ile Saraçhane kazılarını yürütmüştür. Bu kazılara 1964 yılında 3 Ağustos'tan 28 Ağustos'a kadar, 1965 yılında 24 Mayıs'tan itibaren on üç hafta, 1966 yılında on bir hafta, 1968 yılında ise üç ay boyunca devam edilmiştir. Bu kazıların sonuçlarının bildirisi Dumbarton Oaks tarafından yayınlanmıştır. 1966-1978 yılları arasında ise Selçikler köyünde kazı çalışmaları yapmıştır. Selçikler köyü üzerinde yaptığı çalışmaların devam ettiği 1971 yılında Marmara Adası-Saraylar köyü liman yapımında ortaya çıkan lahitleri kurtarmak amacıyla Dr. Nuşin Asgari ile birlikte bir kurtarma kazısı yürütmüştür. 1976'da VIII. Türk Tarih Kurumu Kongresi'ne son kez "Trakya'dan Bazı Yeni Buluntular" isimli bildiri başlığı ile katılmıştır. Bütün çalışmaları ve gayreti sonucunda İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürü görevine getirilmiştir. Fakat bu olaydan kısa bir süre sonra, 21 Mart 1979 tarihinde İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur.

Nezih Fıratlı'nın yayınları sadece Türkiye ile sınırlı kalmamış yabancı yayınlar da yapmıştır. Örneğin, aynı yılda hem *Cahier Archeologiques* 5. sayısında "Découverte de Trois Églises Byzantines a Istanbul" hem de *American Journal of Archaeology* 55. Cildinde "A Late Antique Imperial Portrait Recently Discovered at Istanbul" isimli makaleleri yayınlanmıştır. 1952 yılında *American Journal of Archaelogy* dergisinde yayınlanan makalesinin çevirisi *Belleten* dergisinde yayınlanmıştır. Ayrıca *American Journal of Archaeology* dergisinin 89. cildinde "Two Galatian Tumuli in the Vicinity of Bolu" isimli bir makalesi yayınlanmıştır.

Yürütmüş olduğu kazı çalışmaları ve yazdığı makalelerin yanı sıra pek çok kitap da kaleme almıştır. *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Seçme Bizans Eserleri Rehberi (1955), İznik Tarihi ve Abideleri Hakkında Muhtasar Rehber* (1959), *Erdek Kyzikos Harabeleri Rehberi* (1961), *Bozcaada ve İmroz* (1964), *Les Steles Funeraires de Byzance Greco - Romaine (Bizans, Yunan - Roma Mezar Stelleri)* (1964), *Cam Eserler Kataloğu* (1984), *Boğaziçi'nde Bir Bizans Sarnıcı* (1954), *Trakya'dan Bazı Yeni Buluntular* (1979), *Ankara'nın İlk Çağdaki Su Tesisatı* (1951), *Uşak-Selçikler kazısı ve Çevre Araştırmaları* (1966-1970) bazı başlıca kitaplarıdır.

İzmit Tarihi

Nezih Fıratlı'nın kaleme aldığı eserlerden biri de *İzmit Tarihi ve Eski Eserleri Rehberi*'dir. 1949 senesinde askerliğini İzmit'te yapan Nezih Fıratlı'nın askerliği

süresince İzmit'i inceleyecek ve keşfettiklerini kaydedecek vakti ve imkânı olmuştur. Eserinde Antik Çağ sonundan kitabın yazıldığı tarih olan 1959 tarihine kadar olan dönemi ele almıştır. Fıratlı, kitabın önsözünde "Bu rehber İzmit şehrinin eski eserlerini ve tarihini umumi hatları ile tanıtmak üzerine hazırlandı" diye belirterek yazım amacını ortaya koymuştur. İlk sayfada İzmit'in haritası üzerinde eski eserlerin olduğu bölgeleri işaretlemiştir. Kitap, İzmit'in Tarihi, Camiler, Hamamlar, Çeşmeler, Eski Evler ve Tersane ana başlıklarından oluşmuştur.

Anadolu'nun tümü tarihî açıdan büyük bir öneme sahiptir ve arkeoloji açısından çok değerli eserlerin bulunduğu bir bölgedir. Kocaeli vilayetinin merkezi konumunda olan ve Marmara Denizi kıyısında bulunan İzmit de köklü bir tarihe sahiptir. İzmit'in önemli bir merkez olmasının tek nedeni köklü bir tarihe sahip olması değildir. Fıratlı İzmit'i "Zengin Kuzeybatı Anadolu ormanlarının bulunduğu bölgenin ihraç iskelesi olması, kara ve demiryolu güzergahında bulunması ve İstanbul'a yakınlığı sebebiyle çok hareketli bir merkez" olarak tanımlamıştır. İzmit'te herhangi bir tarih öncesi buluntuya rastlanılmamışsa da Fıratlı, dünyanın önemli yollarının kavşak noktasında bulunan İzmit'in yerleşiminin tarih öncesine kadar uzandığını savunmaktadır. Bu düşüncesini İzmit'e yakın olan Kadıköy, Erenköy, Pendik, Tuzla ve Yalova gibi merkezlerde MÖ 3. yüzyıla ait kalıntıların olmasına dayandırmaktadır. İzmit'te o dönemlere ait arkeolojik kalıntıların bulunmamasının nedenini de yeterince araştırılmamasına bağlayan Fıratlı, bölgenin tarihi boyunca iskân bölgesi olması nedeniyle kalıntıların tahrip edilmiş olabileceğini öne sürmektedir.

İzmit köklü bir tarihe sahip olsa da eserleri bakımından oldukça fakirdir. Bunun pek çok farklı sebebi vardır. Bu sebeplerden biri bölgede sıkça yaşanan depremlerdir. MS 19 depremi, 24 Kasım 29 depremi, 32 depremi, 69 depremi, 120 depremi, 128 depremi, 170 depremi, 3 Mayıs 181 depremi, 269 depremi, 350 depremi, 355 depremi, 24 Ağustos 358 depremi, 10 Aralık 362 depremi, 11 Eylül 368 depremi, 26 Ocak 447 depremi, 25 Eylül 478 depremi, 480 depremi, 488 depremi, 551 depremi, 15 Ağustos 553 depremi ve 14 Aralık 557 depremi Nicomedia bölgesinin yaşadığı depremlerdir. Bu depremler nedeniyle eski dönemlere ait pek çok eser de tarih sahnesinden silinmiştir. Bu kadar sık deprem yaşanmasına rağmen şehrin yeri değiştirilmemiş ve her yıkımdan sonra yeniden inşa edilmiştir. Eserlerin günümüze kadar kalmamasının bir diğer sebebi de her devrin bir önceki devrin eserlerini yıktırarak yerine yenisini inşa ettirmesidir. Fıratlı bu yıkım ve tahribatlardan bahsettikten sonra şehrin şimdiki hali ile İzmit'te görülebilecek tarihi eserlerin Nymphaion kalıntısı, su tesisatına ait parçalar ve şehrin iç/dış surlarından ibaret olduğunu aktarmıştır.

İzmit'in tarihi kısa ve genel hatları ile aktarıldıktan sonra İzmit'in eski eserleri ele alınmıştır. Kitabın Eski Eserler bölümü; "Şehir Surları, Nymphaion, Su Tesisatı, Karadeniz Kanalı, Sarnıç, Nekropol, Üç Tepeler, Hegios Pandelemon Manastırı, Camiler, Hamamlar, Çeşmeler ve Eski Evler" olmak üzere toplam on iki başlıktan oluşmaktadır. İzmit'te bulunan eserlerin birçoğu müzelerde yer almaktadır. Bu eserlerin çoğu İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde İzmit eserleri için ayrılmış olan salondadır. Dünya müzelerinde de İzmit'in pek çok eseri sergilenmektedir. Nezih Fıratlı Atina Müzesi'nde bulunan ve oraya I. Dünya Savaşı'ndan önce götürülen bronz zafer arabasını buna örnek olarak vermiştir.

Nezih Fıratlı "Camiler" başlığını Pertev Paşa Külliyesi, Orhan Camii, İmaret Camii, Dere Camii, Paç Camii ve Fevziye Camii olmak üzere altı başlıkta incelemiştir. Eserde bulunan neredeyse tüm camiiler son asırda yapılmış, daha eski olanlar ise yanlış restorasyonlar yüzünden karakteristik özelliklerini yitirmiştir. İzmit'te Pertev Paşa Camii dışında dikkate değer bir cami olmadığını belirten Fıratlı özellikle Pertev Paşa Camii üzerinde fazlaca durmuş ve camiinin her bölümünü ayrı ayrı ele almıştır.

Nezih Fıratlı, "Hamamları" anlattığı bölümde Mehmet Bey Hamamı, Yukarı Pazar Hamamı, Yeni Hamam, Küçük Hamam ve Yalı Hamamı olmak üzere İzmit'in henüz yıkılmamış beş hamamını ele almıştır. Mehmet Bey Hamamı çarşı içinde bulunan ve Mehmet Bey tarafından yaptırılmış bir hamamdır. Fıratlı'nın tahminine göre Mimar Sinan tarafından yapılmış olması muhtemeldir. İlk inşası Orhan Bey dönemine ait olan Yukarı Pazar Hamamı İzmit'in en eski ticaret merkezi olarak bilinen Yukarı Pazar'da bulunmaktadır. Yeni Hamam ise şehrin doğusunda bulunmaktadır. Bir konak hamamı olduğu düşünülmektedir. İsmini deniz kenarına yakın olması dolayısıyla alan Yalı Hamamı ise balık pazarındadır.

İzmit'in neredeyse hiç eski çeşmesi kalmamıştır. Kalan birkaç çeşme ise harap halde, kitabeleri kaybolmuş ve bakımsız durumdalardır. Fıratlı, İzmit'in eski çeşmelerinin durumunun daha iyi anlaşılabilmesi adına Pertev Paşa Çeşmesi'ni örnek olarak göstermiştir. Bu çeşme mimari ve tarihi değerine rağmen neredeyse harap olmuş durumdadır. Bahsetmeye değecek tek çeşmenin Orhan Camii yanındaki çeşme olduğunu yazmıştır. Çeşmenin korunarak kalan kitabesinden Sultan II. Mahmud döneminde tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. İlk çeşmenin ise Orhan Camii'nin inşa edildiği döneme ait olduğu tahmin edilmektedir.

Fıratlı İzmit'in "Eski Evleri" konusunda şunları kaydeder: Sırrı Paşa ve Hasan Paşa döneminde yapılmış olan Avrupai konaklar iyi derecede korunarak günümüze kadar gelmişlerdir. 19. yüzyıl Osmanlı evi karakteristiğinde olan Mehmet Nuri Kıral'a ait olan ev tipik Türk evlerine örnek olarak gösterilebilir. Fakat ne yazık ki yanlış restorasyonlar nedeniyle karakteristik özelliklerini kaybetmiştir. Alaca Camii yakınında bulunan ve her ne kadar harap olmuş halde olsa da Türk evi karakteristiğini tam olarak korumuş olan bir ev vardır. Aynı şekilde, Yukarı Pazar Caddesi'nde de

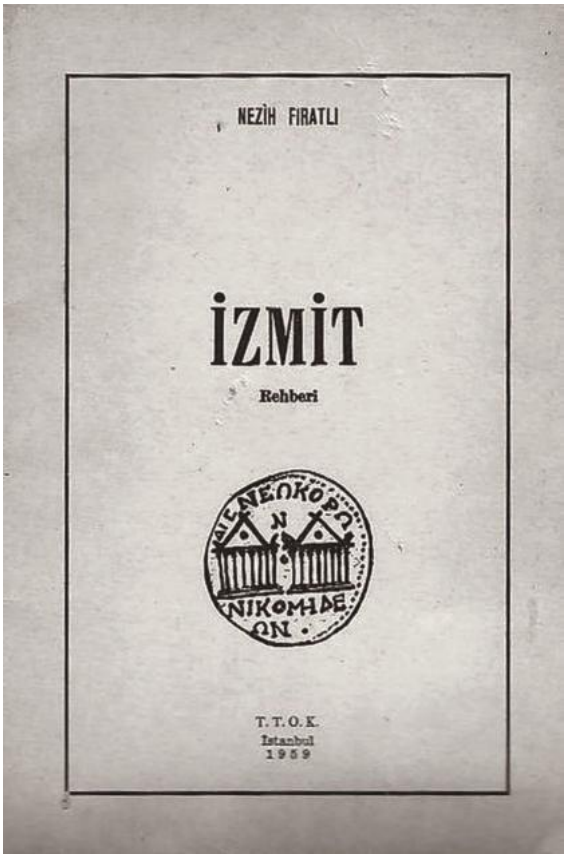

harap olmuş fakat ağaç işçiliği ile dikkat çeken eski tip evler bulunmaktadır.

Nezih Fıratlı 1959 yılında yayınladığı bu kitabından tam on iki yıl sonra 1970 yılında kitabının 2. baskısını yayınladı. Yeni baskıda önceden yazmış olduklarını gözden geçirmiş ve şehrin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni eserleri eklemiştir. İkinci baskıya ilkinden farklı olarak Antik kuyu, Agora, Akça İbrahim Camii, İzmit Müzesi ve İzmit sikkeleri başlıkları eklenmiştir. Antik kuyu, 1968 yılında Akşam Kız Sanat Okulu'nun inşası sırasında bulunmuştur. MS III. ya da IV. yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir. Çok iyi işçiliği olan değerli bir tarihi eserdir. Agora kalıntısı ise Devlet Malzeme Ofisi binasının bahçesinde bulunmuştur. Korunmak istense de ofis idarecileri tarafından yıkılmıştır. Bugünkü binası tamamen yeniden yapılmış olan ve eski karakteristiğini kaybeden bir diğer bina ise Akça İbrahim Camii'dir. Akça İbrahim tarafından yaptırılan bu camii kurucusunun ismiyle anılmaktadır. Yeni baskıda en çok yer ayrılan konu 1967 yılında açılan İzmit Müzesi olmuştur. Müze, şehrin önemli binalarından olan Sultan Aziz zamanına ait köşkte bulunmaktadır. Şu an müze olan bu bina daha çok "Sultan Aziz'in av köşkü" olarak anılmaktadır. Bina Fransız mimarisi özellikleri taşır. Fıratlı kitabının önsözünde "İzmit'te büyük eksikliği duyulan müze, bir başlangıç halinde de olsa, nihayet kurulmuştur" sözleri ile bu müzenin önemini vurgulamıştır. İzmit Müzesi binasını ve bahçesini, bölümlerini, tarihçesini ve eserlerini detaylı şekilde aktarmıştır. Nezih Fıratlı'nın üzerinde uzunca durduğu bir diğer konu da İzmit sikkeleri olmuştur. Sikkelerin üzerinde bulunan tasvirler şehrin tarihi, geçim kaynağı ve eserleri hakkında birçok ipucu barındırmaktadır.

Bu başlıkların eklenmesi haricinde bir de kitabın sonuna anlatılan tarihi eserlerin bazılarının fotoğrafları eklenmiştir. Ayrıca eski baskının kaynakçasında toplam on bir eser bulunurken yeni baskının kaynakçasında toplam on altı eser bulunmaktadır.

kAYnAkçA

E. Beksaç ve Ş. N. Beksaç, "Kocaeli ve Çevresinin Erken Tarihi ve Arkeolojisine Kısa Bir Bakış", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015; A. Bora, "Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bithynia Krallığı'nın Sınırları ve Gelişimi", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III,* ed: Haluk Selvi vd., Kocaeli 2017; İ. Bostan, "İzmit", *DİA,* c: 23, 2001, s. 541-542; K. Doğancı, "Antik Kaynaklar Işığında Eskiçağda Nikomedia (İzmit)ve Civarını Etkileyen Depremler" *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri-II,* ed: Haluk Selvi vd., Kocaeli 2016; K. Doğancı, "Geç Antikçağda Hacı Yolu Güzergahında Bir Merkez: Nikomedia", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III,* ed: Haluk Selvi vd., Kocaeli 2017; N. Fıratlı, *İzmit Tarihi ve Eski Eserleri Rehberi*, İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1959; N. Fıratlı, "İstanbul'un Yunan ve Roma Mezar Stelleri", *Belleten,* c: XXIX, sayı: 114, 1965; N. Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi,* İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1970; M. Öztürk, "Bir Roma İmparatorluğu Başkenti Nikomedia", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III,* ed: Haluk Selvi vd., Kocaeli 2017.

Muhammed Bilal ÇELİK

NİCOMÈDE

Pierre Cornielle'nin Beş Perdelik Trajedisi

Ünlü Fransız oyun yazarı ve klasikçisi Pierre Corneille tarafından kaleme alınan Nicomède adlı trajedisi ilk kez 1651 yılında sahnelenmiştir. Oyunun kaynağı, antik tarihçi Justin'in Roma müttefikleri, özellikle de Doğu'nun prensleri ile ilgili politikaları üzerine yaptığı uzun bir çalışmanın bir bölümünden oluşmaktadır. Oyundaki karakterler şunlardır: Prusias: Bithynia kralı; Flaminius: Roma büyükelçisi; Arsinoé: Prusias'ın ikinci karısı; Laodike: Ermenistan kraliçesi; Nicomède: Prusias'ın ilk evliliğinden olan büyük oğlu; Attale: Prusias ve Arsinoé'nin oğlu; Araspe: Prusias'ın saray muhafızlarının komutanı; Cléone: Arsinoé'nin sırdaşı.

Trajedi, Prusias'ın anneleri farklı Nicomède ve Attale adlı iki oğlu ile ilgilidir. Bithynia Kralı Prusias'ın ikinci eşi Arsinoé'den olan oğlu Attale, yakın zamanda döndüğü Roma'da büyümüştür. Buna karşılık Nicomède, Roma'dan nefret etmekte ve Hannibal'dan esinlenerek: sadık, cesur ve gururlu, Prusias'ın ordusuna komuta ediyor.

Sarayda hüküm süren, kocasına hükmeden hırslı Arsinoé, Nicomède'den nefret eder ve ağabeyinin yerine küçük oğlunu tahta geçirmeye çalışır. Bir başka değişle, babası tarafından Prusias'ın vesayeti altına alınan Ermenistan'ın genç kraliçesi Laodike, tercihi Nicomède olsa da her iki kardeş tarafından da sevilir. Nicomède'yi tutuklatıp Roma büyükelçisi Flaminius'un gözetimi altına alınmasını sağlayan Arsinoé'nin girişimleri halk arasında Nicomède'nin entrikaya kurban gittiği düşüncesine yolaçınca ayaklanma çıkar. Ancak bir yabancı onu serbest bırakır. Prusias ve Flamini-

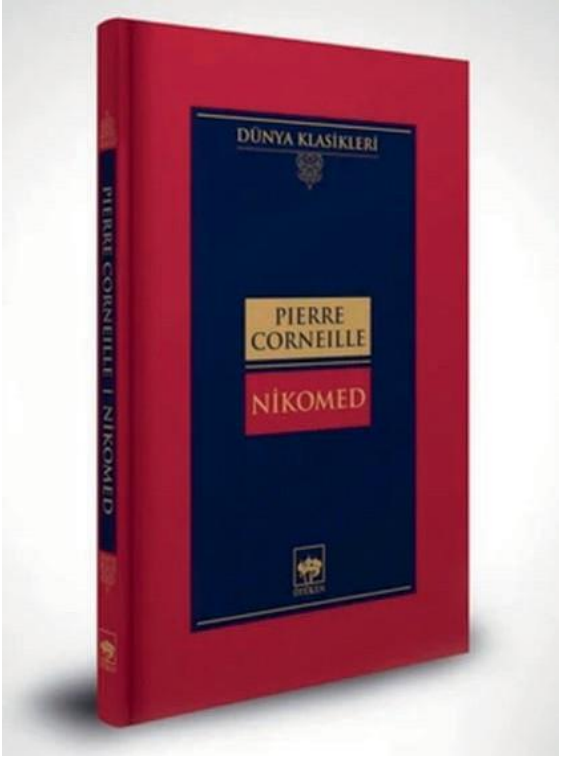

us artık kaçmayı tercih ederken, prens-kahraman Nicomède döndüğünde Arsinoé kendini desteksiz bulur. Prusias ve Flaminius, şimdi içinde bulundukları bu zor durumdan çıkma yolları ararlar. Ancak Nicomède hem Arsinoé'yi hem Flaminius'u hem de Prusias'ı affeder.

Nicomède'yi serbest bırakan gizemli kişinin Attale'den başkası olmadığı ortaya çıkar ve entrika ağını çözen de o olur. Ancak buna rağmen, tüm alkışları Nicomède toplar. Daha önce Nicomède'yi rehin olarak Roma'ya göndermek isteyen Prusias'ın muhalefetine karşı iktidarın dizginlerini yavaş yavaş devralarak tahta geri döner.

Not: Bitinya Krallığı MÖ 377 ve MÖ 64 yılları arasında Nikomedia (İzmit) başkentli, İzmit Körfezi, İstanbul, Sakarya ve Bursa arasında kalan bölgede hüküm sürmüş, Trakya kökenli Bitinler tarafından kurulmuş devlettir.

Oyun Türkçeye iki kez çevrilmiştir. İlginde Kazım Nami Duru oyunu kısaltarak yayınlamıştır. Daha sonra ise İsmail Hakkı Danişmend tarafında çevrilip yayınlanmıştır.

kAYnAkçA

Corneille, Pierre, *Nicomède*, Çev. Kazım Nami Duru, Maarif vekaleti, Ankara, 1927; Corneille, Pierre, *Nicomède*, Çev. İsmail Hakkı Danışmend, Suhulet Matbaası, İstanbul, 1938.

Burhan SAYILIR

NİHAT ERGÜN (1962-…)

Siyasetçi, Belediye Başkanı, Milletvekili, Bakan

Nihat Ergün 14 Eylül 1962 tarihinde İzmit Çınarlı'da dünyaya geldi. Babasının adı İbrahim, annesinin adı Şahizer'dir. Lise eğitimini İzmit Teknik Lisesi'nde tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 1984 yılında mezun oldu. Profesyonel iş yaşamında serbest ticaretle uğraştı, muhasebecilik, müşavirlik, yöneticilik ve yönetim danışmanlığı gibi pozisyonlarda çalıştı. Gençlik yıllarında bazı siyasi faaliyetler içinde olduysa da aktif siyasi yaşamı 1985 yılında katıldığı Refah Partisi ile başladı. Bu partide İlçe Başkanlığı, İl Başkanlığı ve Belediye Başkanlığı görevlerinde bulundu. 1994 yılında yapılan yerel seçimlerde belediye statüsü kazanan Derince'nin ilk belediye başkanı oldu. 1998 yılında Refah Partisinin kapatılması üzerine yerine kurulan Fazilet Partisine katıldı. 1999 yapılan yerel seçimler için aday oldu ise de partisinin ön seçiminde başarılı olamadı. 2001 yılında Adalet ve Kalkınma Partisinin kurucuları arasında yer alarak Kocaeli'nin Kurucu İl Başkanı oldu. Bir yıl sonra yapılan genel seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Kocaeli Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. 2002 yılında başlayan vekillik yaşamını 2015 yılına kadar 22. 23. ve 24. dönemlerde olmak üzere üç dönem sürdürdü. Adalet ve Kalkınma Partisi 1. ve 2. olağan kongrelerinde Merkez Karar Yürütme Kurulu üyeliği, 12 Nisan 2005'te Adalet ve Kalkınma Partisi Yerel Yönetimlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 8 Ağustos 2007'de partisinin Grup Başkanvekilliği'ne seçildi. Adalet ve Kalkınma Partisi içindeki yükselişi 60. hükümet içinde 1 Mayıs 2009'da yapılan kabine değişikliğinde Ankara Milletvekili Zafer Çağlayan'dan boşalan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na getirilmesiyle sürdü. Bakanlığı döneminde organize sanayi bölgelerinin sayısının artırılması, bu alanların ulaşım ve lojistik olanaklarının artırılması gibi faaliyetlere ağır verdi. Dikkat çekici çalışmalarından biri de üniversite ve sanayi iş birliğinin geliştirilmesi konusunda teknoparkların öne çıkarılmasıydı. Partisi tarafından kurulan 61. hükümette 2011 yılında yeni oluşturulan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın başına getirildi. Bu görevde bulunduğu yıllarda yerli otomobil projesinin geliştirilmesinde ciddi çabalar sarf etti. İlk, orta ve yükseköğretimde

Nihat Ergün

teknoloji eğitimi konusuna ağırlıkla eğildi. 25 Aralık 2013 tarihinde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı görevini yapılan kabine değişikliğiyle bir başka Kocaeli milletvekili olan Fikri Işık'a devretti. TBMM çatısı altında aktif bir siyasi görünüm sergiledi. Dikkat çeken çalışmaları arasında Yükseköğretim Kanunu'nda "hiç kimsenin başının örtülü olması sebebiyle yükseköğrenim hakkından yoksun bırakılmaması yönünde düzenleme yapılması" yönünde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifinde bulunması; T.C. Anayasası'nda çeşitli değişiklikler yapılması; İl Özel İdarelerine ve belediyelere genel bütçe vergi gelirlerinden pay verilmesi hakkında kanun teklifi sayılabilir. Bunlar dışında imzanın bulunduğu kanun teklifleri arasında Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün mevcut fakülte ve enstitülerini de bünyesine alacak Gebze Teknik Üniversitesi adıyla TÜBİTAK ile yakın işbirliği yapacak yeni bir üniversitenin kurulması; siyasi partilerin mali denetiminin Sayıştay tarafından yapılması bulunmaktadır. Bakan ve milletvekili olarak meclis oturumlarında yukarıda sözü edilenler de dahil olmak üzere pek çok kez söz alarak partisinin politikalarını savundu ve partili arkadaşlarıyla komisyon çalışmalarına katıldı. 2015 yılında milletvekilliğinin son bulmasının ardından bir süre siyasetten uzak kalan Ergün 2019 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nden istifa etti. 2020 yılında Ali Babacan tarafından kurulan Demokrasi ve Atılım Partisi'nin kurucu kadrosu içinde yer aldı. Bu parti bünyesinde aktif siyasi yaşamını sürdürmektedir. Yabancı dili İngilizce olan Ergün, evli ve dört çocuk babasıdır.

kAYnAkçA

TBMM Albümü 1920-2010, Cilt 3 1983-2010, Ankara 2010; *Kocaeli* gazetesi, 17 Şubat 2014; Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2015)", *Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III,* Kocaeli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, No: 38, 2017, s. 1263-1306; https://www.tbmm.gov.tr/Milletvekilleri/MilletvekiliDetay?donemKod=23&sicil=ifU3N9fZcYg%3D (06.03.2022).

Serkan YAZICI

NİHAT ERİM (1912-1980)

Akademisyen, Başbakan

İsmail Nihat Erim, Raif ve Mahide Erim'in oğulları olarak 4 Kasım 1912 tarihinde Kocaeli Kandıra'da doğdu. Erim'in ailesi bölgenin yerleşik aileleri arasında yer almaktadır. Soyadı Kanunu öncesinde aile, "Emiroğulları" ve "Kahvecioğulları" olmak üzere iki farklı lakapla anılmıştır. Erim ailesi, Akçakoca Bey ile bölgeye gelen Türk boyları arasındadır. Anne tarafı da Kırım'dan Samsun civarında bulunan Çarşamba'ya göç eden bir kadı ailesi olduğundan dedesi "Kadızade" olarak anılmaktadır. Erim'in babası Raif Bey Kandıra'da milli mücadelenin teşkilatlanmasını gerçekleştiren isimlerden biridir. Kandıra'nın işgali üzerine ailesiyle birlikte İstanbul'a göç eden Nihat Erim, ilk ve orta eğitimini Galatasaray Lisesi'nde tamamlamıştır. Galatasaray Lisesi'ni ardında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitiren Nihat Erim doktorasını Paris Hukuk Fakültesi'nde yaptı. Paris yılları Nihat Erim'e hem dönemin ünlü akademisyenlerinden ders alma imkânı sağlamış ve hem de mesleki bilgi ve ilgi alanını genişletmesine katkı sağlamıştır. Hukuk Fakültesi'nde doktora eğitimine devam ettiği yıllarda "Devletler Hukuku"na ilgi duyan Erim, bu alandaki bilgisini geliştirmek için "Uluslararası Yüksek Bilgiler Enstitüsü"ne de kaydolmuştur. 22 Şubat 1939 tarihinde "*Le Positivisme Juridique et le Droit International*" başlıklı doktora tezini savunan Erim, "Pekiyi" dereceyle mezun olarak hukuk doktoru unvanı almaya hak kazanmıştır

1939 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne Kamu Hukuku doçentliğine atandıktan sonra 1941'de profesör oldu. 1943 yılında Dışişleri Hukuk Müşavirliği'ne atandı. 1945 yılında Birleşmiş Milletler teşkilatının kurulduğu San Francisco Konferansı'nda Türk heyeti müşaviri olarak katıldı. Çeşitli milletlerarası toplantılarda Türkiye'yi temsil etti.

II. Dünya Savaşı yıllarında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yle tanışan Nihat Erim, kısa zaman içinde kendisini aktif siyasetin içinde bulmuştur. 1945 ara seçiminde Kocaeli'den milletvekili seçildi. 12 Ağustos 1945'te parlamento hayatına başlayan Erim, 28 Ekim 1945'te *Ulus* gazetesine yazdığı "*Birleşmiş Milletler Antlaşması*" isimli baş makalesiyle de yazarlık hayatına başlamıştır.

11 Haziran 1948 günü ilan edilen II. Hasan Saka Kabinesi'ne Bayındırlık Bakanı olarak girdi. 1949 yılının başında yeni bir hükümet değişikliği meydana gelmiş ve II. Hasan Saka Kabinesi'nin yerine Şemsettin Günaltay'ın başbakanlığında yeni bir kabine kurulmuştur. 1949 senesinde Günaltay Erim'i başbakan yardımcılığı görevine atadı. Şemsettin Günaltay Kabinesi'nde Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in dışında bu ilden iki Bakan'ın İsmail Rüştü Aksal'ın Maliye Bakanlığı'na ve Dr. Fazıl Şerafettin Bürge'nin Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na getirilmesi, kentte sevinçle karşılanmıştır.

14 Mayıs 1950 seçimleri sonucunda Nihat Erim'in seçim bölgesi Kocaeli'de tüm milletvekillikleri DP tarafından kazanılmış ve Erim siyasî hayatında ilk defa parlamento dışında kalmıştır. 1950 seçimleriyle meclis dışında kalan Nihat Erim, uzun süredir uzak kaldığı basın dünyasına ve akademik kariyerine geri dönmüştür. 7 Mayıs 1951 tarihli Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın imzasını taşıyan karar yazısıyla hükümet Erim'i Ankara Hukuk Fakültesi'nde profesör tayin etti. Profesörlerin siyasi yazı yazmasını yasaklayan kanun çıkınca üniversitedeki görevinden istifa etti. 1950-1955 yılları arasında *Ulus, Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde köşe yazarlığı ve genel yayın yönetmenliği yaptı. CHP muhalefete geçtikten sonra partinin yayın organı *Ulus*'un başyazarlığını üstlendi. Bu gazetenin 1953 yılında kapanması üzerine 1955 yılına kadar *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerini çıkardı. Başbakan Adnan Menderes'in isteği üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının hazırlanmasında görev aldı. 1956 yılında Kıbrıs

Nihat Erim

statüsünü tespit için Türkiye adına Londra'da Lord Redcliff'le müzakerelerde bulundu. 1958'de Kıbrıs Anayasası'nın hazırlanması için oluşturulan komisyona başkanlık yaptı. 1957 yılında Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun Türk üyesi seçildi. 1959'da Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu başkanlığına seçildi. 27 Mayıs sonrasında yapılan 1961 seçimlerinde Kocaeli'den tekrar Parlamento'ya giren Nihat Erim, 1962 yılında geçici olarak CHP'den ihraç edildi. 1964 senesinde Kıbrıs sorununda meydana gelen yeni gelişmeler üzerine Başbakan İsmet İnönü tarafından göreve çağrılan Nihat Erim, aynı yılın yaz aylarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanı Dean Acheson ile yapılan müzakerelerde de yer almıştır.

1961'den 1971'e dek geçen sürede Kocaeli milletvekili olarak TBMM'de bulundu. CHP içinde Bülent Ecevit'in başlattığı "Ortanın Solu" hareketine katıldı, daha sonra CHP'den ayrılarak Cumhuriyetçi Güven Partisi'ni kuran Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'yla birlikte eski partisine muhalefet etti. 12 Mart 1971 askeri muhtırasının ardından, Başbakanlıktan çekilen Süleyman Demirel'in yerine ve partisinden ayrılması koşuluyla hükümeti kurmakla görevlendirildi. Böylece Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Güven Partisi'nin desteğini alan partiler üstü I. Erim Hükümeti 26 Mart 1971'de kuruldu. İlk günden itibaren özellikle parlamento içinden küçümsenemeyecek bir dirençle karşılaştı. Bu dirence fazla dayanamayan Nihat Erim 26 Ekim 1971'de istifasını sundu. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay istifayı kabul etmedi, hükümet ikna edildi ve yola devam kararı alındı. Erim başkanlığındaki teknokratlar hükümeti 3 Aralık 1971'e kadar yönetimde kaldı. Nihat Erim yeniden hükümeti kurmakla görevlendirildi. Kurduğu 34. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 22 Mayıs 1972 tarihine kadar işbaşında kaldı. 12 Mart döneminde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Kontenjan Senatörlüğü'ne atanan Nihat Erim, 1977'ye kadar Cumhuriyet Senatosu'nda görev aldı. 1977 yılından sonra aktif politikadan ayrılan Nihat Erim, 19 Temmuz 1980 tarihinde İstanbul'un Kartal ilçesine bağlı Dragos'ta uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirmiştir. Suikast sonucunda vefatı Türkiye'de ve yurt dışında büyük yankı uyandıran Nihat Erim, İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Nihat Erim, 29 Ağustos 1936 da Kamile Hanım ile evlendi. Çiftin 1937 yılında doğan oğulları Işık Erim ve 1940 yılında doğan kızları Işıl Önalp olmak üzere iki evladı bulunmaktadır. Işıl Önalp, Prof. Dr. Akın Önalp ile evlidir.

Eserleri: *Amme Hukuk Dersleri* (1942), *Devletlerarası Amme Hukuku* (1944), *Devletlerarası Hukuk ve Siyasî Tarih Metinleri - Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları* (1953), *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs* (anı ve gözlemleri, 1975), *Günlükler 1925 – 1979* (2 cilt, 2005). *12 Mart Anıları*, 2007

kAYnAkçA
https://www5.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d12//HT_1264_4_1.pdf; İsrafil Karataş, *İsmail Nihat Erim'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Antalya 2020; Ahmet Gülen, *Türk Siyasal Hayatında Nihat Erim*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2018.

İbrahim ŞİRİN

NİHAT TÜREL (1926-2014)

Avukat, Yazar

Kafkasya'dan Kocaeli'ye gelmiş Çerkes kökenli bir ailenin çocuğu olarak 10 Haziran 1926'da İzmit'te doğdu. Babası Hüseyin Bey, Düyûn-ı Umumiye'nin İzmit Müdürü olarak görev yapmıştı. Henüz on yaşındayken bir yıl ara ile anne ve babasını kaybeden Nihat Türel'i ablası Münevver büyüttü. İlkokulu İzmit'te tamamladı. Liseyi İstanbul'da Haydarpaşa Lisesi'nde yatılı olarak okudu. Yükseköğrenimine 1945'te İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde başladı. Üniversite öğrenimi sırasında İzmit'te Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği'nin kuruluşunda aktif görev aldı. İlk genel kurulda da derneğin başkanlığına seçildi. 1949'da Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra lisansüstü eğitim yapmak üzere Paris'e gitti. Fransa'da da Şükrü Elekdağ, Metin Toker ve Coşkun Kırca gibi isimlerle Paris Türk Öğrenci Derneği isimli bir derneğin kurucusu oldu. Türel, doktora tezini Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Ortak Pazar'ın fikir babalarından Prof. Paul Reuter'in danışmanlığında Milletlerarası Hukuk alanında hazırladı. Tezini savunarak, 1953'te Paris-Sorbonne Üniversitesi'nde *Hukuk Doktoru* unvanını aldı. Türkiye'ye döndü, İstanbul Yassıviran'da asteğmen rütbesiyle askeri hâkim olarak askerlik hizmetini tamamladı. Haydarpaşa Lisesi'nden öğretmeninin kızı avukat Ayten Hanım'la 1955'te evlendi ve bürosunu açarak avukatlık mesleğine başladı. Mesleğinin ilk yıllarından itibaren yabancı dil bilgisi ve doktor unvanı önemli firmaların hukuk danışmanlığını almasını sağladı. Ahmet Emin Yalman, İlhan Selçuk, Çetin Altan, Nadir Nadi ve Doğan Kologlu

Nihat Türel

gibi gazetecilerin avukatlığını yaptı. 1956'da Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) üye oldu. Aynı yıl Vatan gazetesinde başladığı yazı hayatına *Ulus, Yeni Tanin* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde devam etti. 1958'de Zekeriya Sertel'in Moda'daki iki katlı evini kiraladı ve burada faaliyet göstermek üzere kurulan ve başkanlığını Falih Rıfkı Atay'ın yaptığı Lozan Kulübü isimli derneğin kurucuları arasında yer aldı. Bu kulüp Cemil Sait Barlas, Kemal Tahir, Şevket Süreyya Aydemir gibi birçok ünlü kişiyle tanışmasını sağladı. 1964'te hem *Akşam* gazetesinin hem de *Cumhuriyet* gazetesinin hukuk danışmanlığına getirildi. 2 Haziran 1968'de yapılan mahalli idareler seçimlerinde CHP'den İstanbul Belediye Meclisine adaylığını koydu. Yapılan önseçimi birinci olarak tamamladı ve CHP Belediye Meclisi aday listesinin ilk sırasında yer aldı. İstanbul Belediye Başkanlığı'nı Adalet Partisi (AP) adayı Dr. Fahri Atabey kazansa da Belediye Meclisi'nde Nihat Türel ile birlikte CHP'nin 30 üyesi yer aldı. Ancak Seçim Kanunu'nun ihlal edilmesi gerekçesiyle AP'li belediye meclis üyelerinin seçim kurulunca iptal edilmesi üzerine CHP, İstanbul Belediye Meclisi'nde çoğunluğa sahip oldu. İstanbul Belediye Meclisi de, belediye başkanının ölümü, hastalığı, gezileri ve izin hallerinde ona vekâlet etmek üzere Nihat Türel'i İstanbul Belediye Başkanvekilliğine seçti. Türel, beş buçuk yıl süre bu görevde kaldı. Görevi sırasında İstanbul, sağlıksız yapılaşma, gecekondulaşmanın artması ve şehir estetiğinin bozulması başta olmak üzere sorunlar yumağı ile boğuşuyordu. Türel ayrıca siyasi ve bürokratik engeller yüzünden nazım imar planlarının uygulanamaması, metro yapılamaması, ekmek zammı, çöp toplama, dolmuş zammı gibi sorunlarla da uğraşmak zorunda kaldı. Ancak kendi ifadesiyle makam arabaları, polislerin selam durması, makam-mevki, koltuk kendisine hiç sıcak gelmedi. Dürüstlüğü ve hukukun üstünlüğüne olan inancıyla tanındı. Belediye başkanvekilliğinden sonra avukatlık mesleğine ve hukuk danışmanlığı yaptığı kuruluşlara ağırlık verdi. İsmiyle özdeşleşen ve otuz yıl süreyle yazarlığını, avukatlığını ve yönetim kurulu üyeliğini yaptığı *Cumhuriyet* gazetesinden 1990'lı yıllarında yaşanan yönetim krizinin ardından ayrıldı. Saint Joseph Lisesi Eğitim Vakfı Mütevelli Heyeti Kurucu Üyesi olarak uzun yıllar görev yaptı. 1990'lı yılların sonunda emekli oldu, 2006'da anılarını topladığı "*Hukuk, Siyaset, Medya, Arenasında Yaşadıklarım 1945-1995*" isimli kitabı yayımlandı. Yücel isimli bilişim suçları uzmanı ve bilgisayar mühendisi oğlu akademisyen olarak görev yapmaktadır. Nihat Türel 11 Temmuz 2014'te vefat etti.

kAYnAkçA
Cahit Kayra, *Telefon Defteri*, Erciyaş Yayınları, İstanbul 2006; Hasan Pulur, *Hukuk, siyaset ve basında geçen 50 yıl…*, Olaylar ve İnsanlar, *Milliyet* gazetesi, 23 Mart 2006; Nihat Türel, *Hukuk, Siyaset, Medya, Arenasında Yaşadıklarım 1945-1995*, Erciyaş Yayınları, İstanbul 2006.

Mustafa Serhan YÜCEL

NIKOMEDIA (İZMİT) SUYOLLARI VE KÖPRÜLERİ

M.Ö. 264'te kurulan Nikomedia kenti Roma devrinde hızla büyümüş büyük bir metropol olmuştur. Aşırı nüfus artışı, tarımsal faaliyetler gibi gelişmelerle beraber, suya olan ihtiyaç artmış ve suyu daha verimli kullanabilmek için kontrol etme zorunluluğu sonucu anıtsal su yapılarının inşasını sağlamıştır. Nikomedia kentinin yapılan araştırmalar sonucu 4 suyoluna sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu suyollarına ait 23 su köprüsü, 18 su kanalı, 14 su kaynağı, 2 su kuyusu, 4 sarnıç, 7 kontrol-havalandırma ve kontrol bacası tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Suyollarının incelenmesinden elde edilen bilgiler ışığında nüfus kestirim hesaplaması gerçekleştirilmiş ve Nikomedia kentine su taşıyan 4 suyolunun ortalama 174.122 kişinin su ihtiyacını karşılayacak düzeyde olduğu anlaşılmıştır.

Nikomedia (İzmit) Suyolları

Nikomedia kentinin kurulduğu aynı alanda Hellenistik devirden sonra, Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi yerleşimlerinin de yer alması ve kentin büyük depremlerin yaşandığı "Kuzey Anadolu Fay Hattı" üzerinde bulunması nedenleriyle kalıntılarının büyük bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Nikomedia (İzmit) Suyolları'na ait kalıntılar, Müze Müdürlüğü ve Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tespit ve tescil çalışmaları ile belgelenen kalıntıları kapsamaktadır.

Bir kent için suyun hayati rolü ve bu bağlamda su sistemlerinin kent dokusunu üzerinde etkisi belirleyicidir. Nikomedia'nın antik kaynaklara göre MS 2 yy'da 100.000'lere ulaşan nüfusu ile su ihtiyacı Roma, Antiokheia, Alexandria gibi devrin büyük kentleri ile karşılaştırılabilir. Bu nedenle suya olan ihtiyaç benzer gelişmiş suyollu sistemlerinin Nikomedia'da inşa edilmesine neden olmuştur.

Nikomedia'da kenti kuruluş tarihi olan MÖ 264 tarihinden itibaren başta kuyu ve sarnıçlar olmak üzere

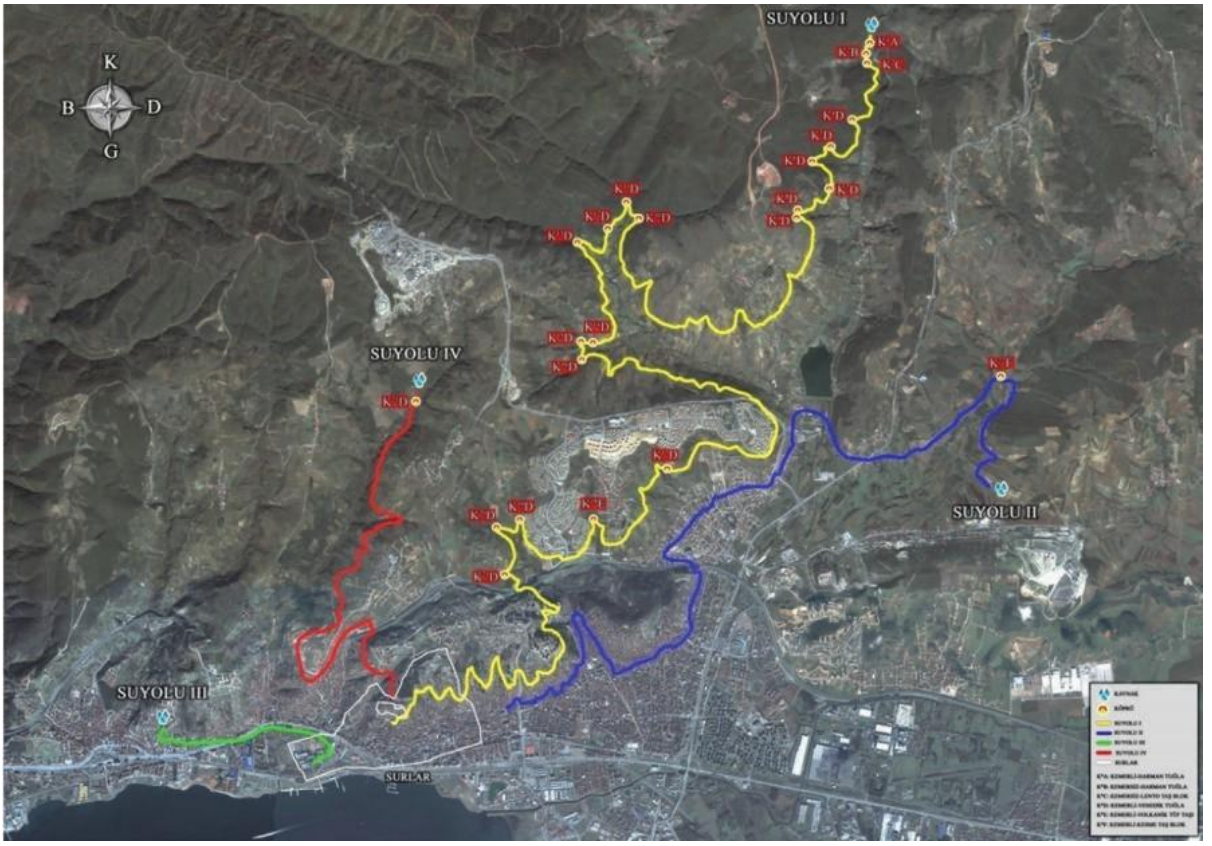

Nikomedia (İzmit) Suyolları ve Köprüleri Morfolojik Haritası

kent merkezinde yer alan kaynaklarından su temin edilmiştir. Bununla beraber kentte suyollarının gelişimi kentin Roma hâkimiyetine girmesi ile beraber hız kazanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda; Nikomedia'nın su ihtiyacının Paşasuyu suyolu, Topçuoğlu suyolu, Kayapınarı suyolu ve Yenimahalle suyolundan oluşan 4 suyolu ile karşılandığı tespit edilmiştir. Örgü kanallar, kayaç-örgü kanallar, kontrol-havalandırma bacaları, su köprüleri ve pişmiş toprak borular gibi çeşitli sistem türlerinden oluşan suyolları özellikle MS 2. yy.'da büyük gelişim göstermiş ve çok uzun bir dönem boyunca aktif olarak kullanılmışlardır.

Su Köprüleri (Lat. arcuatio) bir vadinin bir uçtan diğerine aşılması gerektiğinde kullanılmıştır. Nikomedia suyolları içerisinde yer alan su köprülerin tamamı Heraion-Teikhos (Tekirdağ), Antiokheia ad Orantes (Antakya), Sinope (Sinop), Samosate (Adıyaman-Samsat), Prusias ad Hypium (Düzce-Konuralp) suyollarında olduğu gibi dere yataklarının oluşturduğu derin vadileri aşmak için inşa edilmiş kemerli köprüler şeklindedir. Bu tip yapılar hem su kemeri hem de su köprüsü olarak adlandırılabilmektedir. Nikomedia suyolları içerisindeki bu tip yapılar Patara, Aspendos gibi farklı antik kentlerde görülen ve suyolunun eğimini korumak için geniş ve sığ vadi yataklarında ya da düzlük alanlarda yapılan kemerli yüksek duvarlardan oluşan su kemerlerinden farklılıklar içermektedir. Bu çalışma içerisinde su köprüsü olarak tanımlanması tercih edilmiştir. *Aqueduct* kelimesi ise Türkçe'de yanlış olarak kemerli su köprüsü anlamında kullanılmakta olup, gerçekte ise kemerli su köprülerinden oluşan suyolu demektir. Bu nedenle bu çalışmada *aqueduct* terimi yerine suyolu, *arcuatio* terimi yerine su köprüsü terimleri kullanılmıştır.

Hidrojeolojik Yapı

Libanius, Nikomedia'nın her yerinde su olduğunu söyler, aynı zamanda bu suların temizliği, saflığını da över. Genç Plinius'un Bithynia Valiliği sırasında Traianus'a yazdığı 37. mektuptan kente getirilmek istenen su kaynağına bizzat gittiği, suyun berrak ve duru olduğundan hayranlık ve övgüyle bahsettiği bilinmektedir. Antik kaynaklarda, seyahatnamelerde övgü ve hayranlık dolu sözlerle anlatılan Nikomedia su kaynaklarının zenginliğini bulunduğu coğrafyanın hidrojeolojik yapısına borçludur. Nikomedia'nın üzerinde yer aldığı çevrenin kuzeyinde Kocaeli Yarımadası; güneyinde Armutlu Yarımadası yer alır. Jeolojik olarak bu iki yarımada farklı kayaç topluluklarından oluşmuştur. Astakenos (İzmit) Körfezi bu iki kayaç topluluğunun arasında sınır oluşturur. Astakenos (İzmit) Körfezi kuzeyinde kalan kaya topluluğuna İstanbul-Zonguldak Zonu, güneydeki topluluğa ise Sakarya Kıtası adları verilmiştir. Kuzey zonda Ordovisiyen'den Kuvaterner'e kadar uzanan değişik yaşlarda kayaç toplulukları yer almaktadır.

Jeolojik tabakaların oluşturduğu yeraltı suyu potansiyeli üzerinde bölgenin morfo-tektonik özellikleri de etkili olmaktadır. Nikomedia ve yakın çevresi dünyanın en önemli tektonik fay hatlarından biri üzerindedir. Antik kent bölgenin genel jeolojisi içinde birbirinin doğal uzantısı olan İstanbul Yarımadası ve

Kocaeli Yarımadası ile birlikte "İstanbul Zonu" olarak adlandırlan tektonik birlik üzerinde yer almaktadır. İzmit Körfezi de Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF) ve Marmara Grabeni sistemlerinin birlikte etkileşimde bulunduğu doğu-batı gidişli aktif graben içinde görülmektedir. Grabenleri çevreleyen horstların yükselti ve eğim değerlerinin fazla olması, yüzeysel suların kolayca akışa geçmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise horstların grabene bakan yamaçlarında birçok küçük akarsular ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda graben alanlarına doğru eğimli olan geçirimsiz tabakaların faylarla kesilmesi, birçok "fay" kaynağının oluşumunu sağlamıştır. Bilhassa kalkerlerin faylar tarafından kesildiği alanlardaki "fay-karstik" kaynaklar, yöredeki en önemli su kaynaklarını oluşturmaktadır. Depremlerle oluşan doğal "fay-karstik" kaynaklarla beraber kuşkusuz kentin su temininde önemli rol oynayan bir diğer faktör ise yağış iklimidir. Bölge içinde bulunduğu ılıman Akdeniz ikliminde yıllık ortalama 823,3 mm. yağış miktarına sahiptir ve bölgede maksimum yağış kış mevsiminde, minimum yağış ise yaz mevsiminde gerçekleşir. Bu yağış ikliminin beslediği yer altı sularını kullanan kuyular ve yağmur sularını biriktiren sarnıçlar da suyolları ile beraber kentin su temininde etkin olarak kullanılmıştır.

Su kaynakları

İzmit Körfezi çevresi genel olarak yeraltı suyu açısından zengindir. Yeraltı suyu potansiyeli (toplam emniyetli yer altı suyu rezervi) 48.1 hm^3/yıl'dır. İzmit ovası yer altı suyu rezervi 37*106 m^3/yıl, Gölcük ovası yer altı suyu rezervi 6,5*106 m^3/yıldır. Körfezin bitiminden başlayıp Yuvacık, Doğantepe, Suadiye, Havaalanı, Uzunçiftlik, Alikahya, Tavşantepe ve şehir merkezi, santral, çoçuk parkı ve tren istasyonu arasında kalan, kısacası kentin doğusundaki Sapanca Gölü'ne uzunan İzmit ovasının tamamında açılan sondaj kuyularında 1-30 lt/sn debili su alınmaktadır. Yukarıda belirtilen bölgelerde 2 ile 5 m derinlikte açılan kuyularda suya ulaşılmıştır.

Nikomedia ve çevresinde yapılan araştırmalarda onlarca su kaynağı tespit edilmiştir. Bunların çoğunluğu bu gün dahi kullanılmaktadır. Bazıları suyollarının ana kaynakları olmakla beraber bazılarının ise hat boyunca suyolundaki kayıplara karşın suyolu hattına destek için kullanıldığı düşünülebilir. Suyollarının harap olduğu ve kullanılmadığı geç dönemde bu kaynakların, lahit teknesi ve kapakları kullanılarak köy-kır çeşmeleri olarak kullanılmaya devam edildikleri anlaşılmıştır. Nikomedia ve çevresinde 4 suyoluna ait toplam 14 su kaynağı tespit edilmiştir. Bunların içinde debisi en güçlü olan Suyolu 1'in (Paşasuyu) ana kaynağı olan Kaynak 1'dir.

Su kanalları

Vitruvius su iletim hatlarında üç tür su taşıma yöntemi olduğunu belirtir. Vitruvius'a göre suyun taşınması için kesme taş örgü su kanalları, kurşun borular ve toprak borular kullanılmalı, su kanalları kesme taşlar ile mümkün olduğunca sağlam inşa edilmeli, kanal yatağının eğimi de her yüz ayakta bir inç'in dörtte birinden az olmamalıdır. Kesme taşlardan örülü kanaldaki kaynak suyunu güneşin etkisinden korumak için kemerle üstü örtülmeli ve su kanalının kente ulaştığı yerde de su deposu olmalıdır. Aslında su iletim hatları bundan çok daha fazla örnek ve çeşitlilik gösterir. Landels suyun yer çekimi yardımı ile taşınacağı iki suyolu çeşidi olduğunu bildirir. Romalıların daha çok tercih ettiği genellikle taştan bir yapı içine inşa edilmiş ve sıva ya da çimento ile sızdırmazlığı sağlanan bir kanaldan oluşan açık suyoludur. Bu sisteme göre akan suyun kente doğru çok az bir eğimle inşa edilmesi gerekir.

Vitruvius'un su kanallarının 200 metrede 1 metreden az olmayacak biçimde eğimle alçalması önerisine karşın su kanalları genellikle 150 metrede 1 ile 500 metrede 1 metre arasında değişen bir eğimle alçalmaktadır. Landels açık suyolu kanal sisteminde kaynak ile castellum arasında arazinin yükselmesi ve alçalması durumlarında bunun önemli bir sorun teşkil ettiğini, bunu aşmak için kanalın eğiminin bu duruma uydurulmasının çok önemli olduğunu bildirir. Sonuçta bir tepenin aşılması gerektiğinde, yeterli taş işçisi ve yakın çevrede yeterli taş malzeme var ise, akış için gerekli hafif eğim sağlanarak, eş yükselti eğrisi takip edilerek yamaç çevresine kanal inşa edilmiştir. Landels'e göre *"kanal dış yüzeyi taştan, içi moloz ile doldurulmuş, kanal yatağını ve kenarını ouşturan ince taş parçaları ve su geçirmezliği sağlayan çimentodan kaplaması ile alçak duvardan başka bir şey değildir"*. Romalılar su kanallarına *substructio* (alt yapı) adını veriyorlardı. Hodge su kanallarını arazi yüzeyini yakinen takip eden, kanalı korumak için 0.50 m veya 1 m derinlikte yer alan yüzey kanalı olarak tanımlar. Zemine bağlı olarak; kanal açma ve üzerini bir tonozla örtme şeklinde bir inşaa aşaması takip edilir. Su kanalı inşasında, beton, kaba taş örgü ve tuğla örgü kullanılmış örnekler mevcuttur. Pont du Gard veya Aqua Marcia su kemerlerinde rastlanılan düzgün kesme taş işçilikli su kanalı, toprak altında inşa edilmiş su kanalında nadirdir. Su kanallarında tavan genelde bir tonoz ile tamamlanmıştır. Bazı örneklerde su kanalı tavanı levha şeklinde düz bir taş ile örtülür. Sivri bir tavan yapmak için iki düz levha eğimle yerleştirilir. Kent içlerinde ağırlıklı olmak üzere başka su kanallarında ise tavan geniş tuğla ile kaplanarak tonoz oluşturulur. Tuğla kaplı kanalların taş örgü kanallara göre sızdırmazlığı daha fazla olduğundan, kanal içini temiz tutar. Bu nedenle tuğla kaplı kanallar daha az su sızdıran ve daha az su kaybına yol açan daha sağlıklı kanallardır. Su kanalı hattı kontrol-havalandırma bacaları ile takip edilebilir. Vitruvius her 240 ayak arasında bir kontrol bacası inşa edilerek suyun kanallar yardımı ile taşınmasını önerir. Su kanalı hattı üzerinde, su kanalından 110 cm, bazen çok daha fazla yüksek olabilen, yukarıya çıkan dikdörtgen şekilde inşaa edilmiş ve üzeri düzgün yassı bir taş ile kaplı kontrol-havalandırma bacaları (menholler) bulunur. Su kanalı ölçüsü kanal bakım ve temizliği için bir insanın girebileceği ölçülere yakın inşa edilmiştir. Bu ölçüler kanalın suyu taşıma

kapasitesini bu nedenle göstermez, çünkü kanal içinde su ancak üçte ikisine kadar olan bir bölüm kadar dolu idi ve kanalın taban ve sadece yan duvarları suyun sızdırmazlığına karşın ayrı bir sıva ile kaplı yapılmıştır. Landels su kanallarının 2 metreden daha yüksek olması gerektiğinde kemerli köprüler inşa edilmesinin zorunlu olduğunu belirtir.

Nikomedia'da yer alan dört suyolundan Suyolu 1 (Paşasuyu), Suyolu 2 (Topçuoğlu) ve Suyolu 2 (Yenimahalle) kanallar yardımı ile suyu taşıyan açık-basınçsız suyoludur. Suyolu 4 (Kayapınarı) ise kapalı-basınçlı suyolu olup, pişmiş toprak su boruları-künkleri yardımı ile kaynak suyunu Nikomedia'ya taşınmaktadır.

Su kanalları yapım teknikleri incelendiğinde; tamamı örgü su kanalları ve tamamı oygu su kanalları, bir de oygu (kayaç) ve örgünün birlikte kullanıldığı su kanalları türlerine sahip olduğu anlaşılmıştır. Nikomedia su kanallarından incelenebilenlerinin tamamına yakını örgü su kanallarıdır. İkinci bir tip olarak kayaç ve örgünün birlikte kullanıldığı su kanalları örneği tespit edilmiştir. Genellikle harçla birleştirilmiş gayrimuntazam kaba taşlardan örülmek suretiyle inşa edilmiş ve iç duvarları sıva ile kaplanmış olan örgü kanallar Nikomedia suyollarında sıklıkla kullanılmış olan bir yapı tipidir. Tavanları beşiktonoz ile örülmüş, içten eğimli tuğla plakalar ile kaplanmıştır. Suyolları tespit çalışmalarında 30'a yakın noktada örgü kanallara ait kalıntılarla karşılaşılmıştır. Bu tip kanallar özellikle yamaçlar ve teraslarda yükselti eğrilerini takip ederek inşa edilmişlerdir. Örgü duvarların iç kısmında yer alan kanalların genişlikleri 0,40 m ile 0,70 m arasında değişirken, yükseklikleri ise 0.80 m ile 1,10 m arasındadır. Örgü duvar kanalların dış çeperlerini oluşturan dolgu kalınlıklarında ise belli bir standart yoktur ve tamamen kanalın yapıldığı alandaki topoğrafik koşullara göre kanalın sağlamlığı gözetilerek yapıldıkları görülür. Kanalın yapıldığı alanda toprak kayması riski veya su aşındırması risklerinin mevcut olduğu durumunda kanal duvarı daha kalın inşa edilmiştir. Örgü kanalların üst bölümü beşik tonoz şeklinde birbiri üstüne bindirilmiş taşlarla ya da yatay yerleştirilmiş blok taşlarla kapatılmıştır. Yatay taşlar ile örtülmüş örneklerin geç dönem onarımları olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca tahrip olmasına karşın, köprü üstlerinde kanalların yatay taşlar ile kaplandığı söylenebilir. Su kanallarında genel olarak ilk inşa sırasında yaygın uygulama kanalın beşik tonozla örtülmesi şeklindedir.

kontrol ve Havalandırma Bacaları

Açık suyollarına ait su kanallarının kontrol edilmesi, bakımı, temizliği ve suyun havalandırılması için inşa edilmiş dairesel veya dikdörtgen formdaki bacalardır. Vitruvius her 240 ayak arasında bir kontrol bacası inşa edilerek suyun kanallar yardımı ile taşınmasını önerir. Su kanalı hattı üzerinde, su kanalından 1.10 - 2.60 m arasında yükseklikte bazen çok daha fazla derin olabilen, yukarıya çıkan dikdörtgen şekilde inşa edilmiş, ağız kısımları kare veya dikdörtgen şeklinde ve üzeri düzgün yassı bir taş ile kapalı kontrol-havalandırma bacaları (menholler) bulunur. Bu nedenle su kanalı kontrol bacaları yardımı ile kanal bakım ve temizliği için bir insanın girebileceği ölçülere yakın inşa edilmiştir. Kare veya dikdörtgen planlı kontrol bacalarının yan duvarları, diktörtgen gayri muntazam yerel taşların kireç harç kullanılarak örülmesi ile inşa edilmiştir.

Nikomedia kontrol-havalandırma baca örnekleri Suyolu 1 hattı üzerinde tespit edilmiştir. Bu kontrol-havalandırma bacaları su kanalından 0.70-1.20 m yükselen ölçüler arasındadır. Su kanalı üzerinden yukarıya doğru çıkma yapan dikdörtgen şekilde, ağız kısmı kare planlı inşaa edilmiş ve üzeri düzgün yassı bir taş ile kaplı kontrol bacaları (menholler) bulunur. Tek farklı kontrol-havalandırma bacası örneği Suyolu 2'ye ait Erenler Mahallesi'ndeki su kanalında görülmüştür. Ancak bu örneğin toprak altında kalması nedeni ile detaylı incelenmesi yapılamadığından geç dönem onarım mı yoksa orjinal kapak mı olduğu kesin değildir. Suyolu 1'de görülen kontrol-havalandırma bacalarının kare şeklinde olması nedeni ile kapaklarının da kare veya dikdörtgen şeklinde, yassı bir taştan oluştuğu düşünülmüştür. Kontrol-havalandırma bacalarına en iyi bilinen örnek; Almanya'da, Köln kentindeki Eifel suyoluna ait örnektir. Nikomedia suyolları içersinde Suyolu 1'e ait su kanallarında 7 adet kontrol- havalandırma bacası (menhol) tespit edilmiştir. Özellikle suyolu hattının orjinaline yakın bir şekilde korunduğu Köprü 4 ile Köprü 7 arasındaki su kanalları üzerinde yer almaktadırlar. Nikomedia suyolarının uzun yıllardır terk edilmeleri sonucu tahrip oldukları, kontrol-havalandırma bacalarının aşırı yıprandıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle içlerin sıvalı olup olmadıkları, ne tür sıva ile kaplandıkları tespit edilememiştir.

Suyolları

Hellenistik ve Roma dönemlerinden itibaren büyüyen, gelişen ve kalabalıklaşan kentlerin su temininde sarnıç ve kuyuların yetersiz kalmasıyla beraber, doğal kaynaklardan kentlere su taşıyacak suyolları yapılmaya başlanmıştır. Roma dönemi hızlı bir gelişim gösteren Nikomedia, bu dönemde gelişmiş bir suyolları ağına sahiptir. Kentin çevresindeki kaynaklardan beslenen suyolları incelendiğinde farklı doğrultulardan kente ulaşan dört ana suyolları hattı görülür. Su kaynaklarına halihazırda yerli halk tarafından verilen isimleri ile adlandırılan ve tanımlanan bu ana suyolları hatları, Suyolu 1,2,3,4 olarak adlandırılacak olan Paşasuyu, Topçuoğlu, Yenimahalle ve Kayapınarı suyoludur.

Nikomedia (İzmit) Suyolları; kente su taşıyan ve kalıntıları tespit edilebilmiş dört adet suyolundan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi; en uzun mesafeden su kanalları ve su köprüleri ile açık su sistemi (basınçsız) ile su taşıyan ve üzerinde en çok sayıda (21 adet) su köprüsü yer alan Suyolu 1'dir (Paşasuyu). İkincisi; Suyolu 1 gibi açık suyolu (basınçsız) olup suyun kanallar ile taşındığı ve suyolu hattı üzerinde bir adet su köp-

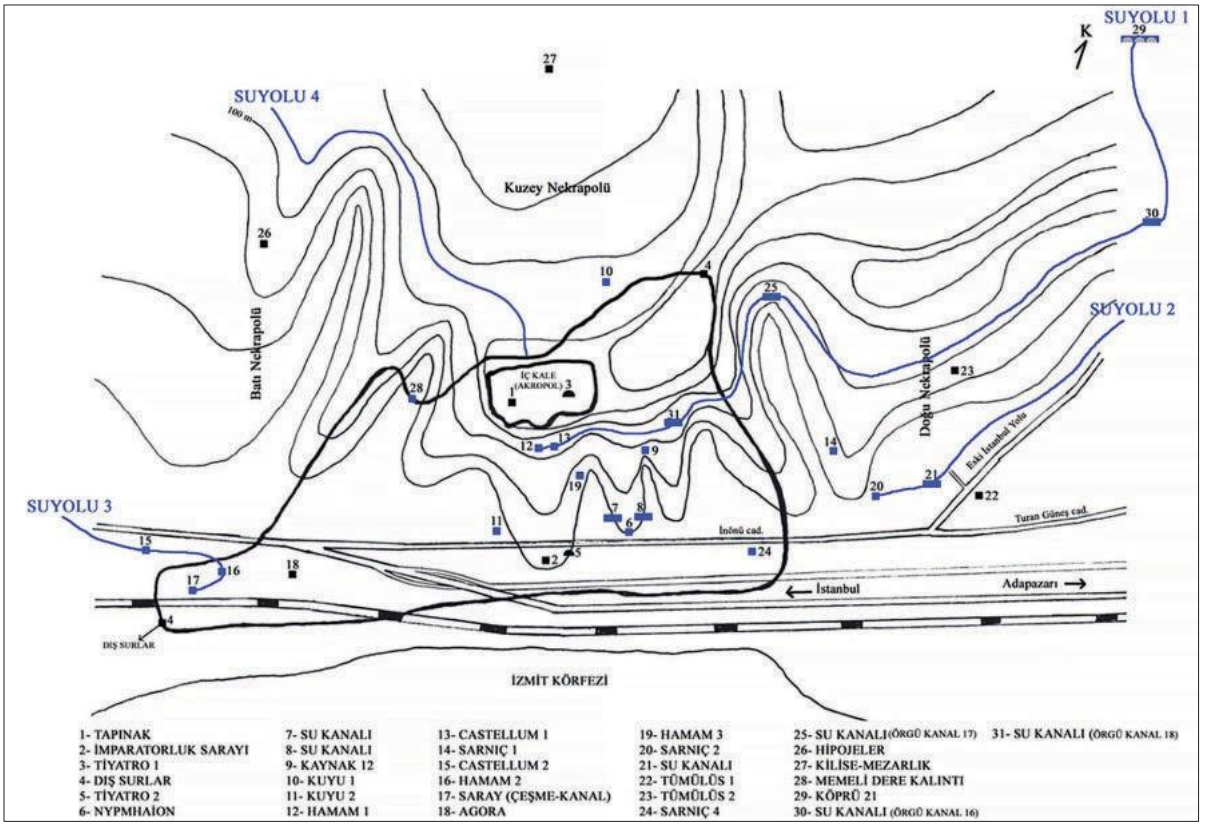

Nikomedia Kent Planı

rüsü bulunan Suyolu 2'dir (Topçuoğlu). Üçüncüsü; yine açık bir suyolu olduğunu düşündüğümüz Suyolu 3'dür (Yenimahalle). Suyolu 3'e ait kaynak ve su iletim sistemine ait materyaller (su borusu veya kanal kalıntıları) tespit edilememiştir. Ancak 1939 yılında İzmit Seka alanında yapılmakta olan kâğıt fabrikası hafriyatında ortaya çıkan hamam, çeşme ve su kanalı kalıntılarını inceleyen ve belgeleyen Karl Dörner'in yayın ve belgelerinden açık (basınçsız) suyolu olduğu düşünülmektedir. Yenimahalle Suyolu'na ait su köprüsü bilinmemektedir. Dördüncüsü ise; kapalı bir suyolu olan ve suyun pt borular ile taşındığı suyolu hattı olan ve üzerinde 1 adet (anıtsal ölçülerde) su köprüsü yer alan Suyolu 4'dür.

Suyolu 1

Paşasuyu Suyolu olarak adlandırılmaktadır. Nikomedia kentinin kuzeydoğusunda yeralan kaynak-kaynaklardan kentin yüksek kesimlerine toplam 21 su köprüsü ve açık (basınsçsız) su kanalları vasıtası ve yer çekimi yardımı ile su taşımak için, kentin dış surlarına kadar yaklaşık 28 km uzunluğunda inşa edilmiş suyoludur. İzmit merkeze bağlı Topallar köyü sınırlarında çıktığı noktadan güneye, Nikomedia'ya yerçekimi yardımı ile taşınan Kaynak 1 (Paşasuyu) derin ve uzun dere yataklarına rastlandığında ve 2 metreden daha yüksek bir alt yapıya (kanal) ihtiyaç duyulduğunda su köprüsü inşa ederek suyolunun eğimi korunmuştur. Böylece çok miktarda su kentin en yüksek noktasına taşınmıştır. Kaynağın deniz seviyesinden yüksekliği 148 metredir. Dış surlara en yakın tespit edilebilen su kanallarında 24. km de rakım 103 metreye düşmektedir. 24. km'de rakım 45 metre düşmekte bu da ortalama 500 metrede 1 metre eğim olduğunu ortaya koymaktadır. Bu eğim topoğrafyaya göre artarak ya da azalarak değişiklik göstermektedir. Suyolunun kent içinde son ulaştığı nokta kesin olarak belirlenememiştir. Bununla birlikte muhtemelen iç kalede yer alan ve ilk evresi Roma dönemine dek geriye giden, erken Osmanlı döneminde yeniden inşa edilen (Süleyman) Paşa Hamamı'na kadar su taşıdığı düşünülmektedir. Suyolunun Paşa Hamamı'na kadar olan mesafesi hesap edildiğinde 30 km uzunluğa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Suyolunun deniz seviyesinden yüksekliği 88 metre olan ve Roma döneminde aynı alanda anıtsal bir hamamın bulunduğu günümüzde Paşa Hamamı'nda sonlandığı anlaşılmaktadır.

Suyolu 1, Nikomedia kentinin yukarı mahallelere su temini için diğer suyollarına nazaran daha uzun mesafeden su taşımıştır. Nikomedia yakın çevresinde bu yüksek kotta, debisi bu denli güçlü, berrak başka su kaynağı bulunmamaktadır. Suyolu 1 (Paşasuyu) Roma döneminde Nikomedia kentinin ana su kaynağıdır. Suyolu 1'in 30 km mesafede 60 metre alçalması, son vardığı noktaya kadar suyun her 500 metrede 1 metre eğimle taşındığını göstermektedir. Suyolu 1 hattı boyunca suyolundaki kanallarının inşası ve bakımları için kullanılmak üzere, su kanallarına paralel servis yolu yer aldığı görülmüştür. Bu servis yolu, Suyolu 1 terkedildikten sonra önceleri köylüler ve çobanlar tarafından, son olarak da tracking yapan ziyaretçiler tarafından kullanılmaya devam edilmektedir. Suyolu 1'in (Paşasuyu) Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dö-

nemlerinde aralıksız olarak Nikomedia'ya su temin ettiği, yazılı kaynaklarda yer alan belge ve bilgilerden anlaşılmaktadır.

Su köprüleri

Su Köprüleri (Latince *arcuatio*) suyolunun bir vadinin bir uçtan diğerine aşılması gerektiğinde kullanılmıştır. Köprüler suyolu hattının (su kanallarının) suyu yer çekimi yardımı ile taşımak için yol boyunca eş yükselti eğrilerini takip etmesi, kuru veya akan diğer dere yatakları nedenleri ile mümkün olmadığı noktalarda inşa edilmiştir.

İlk kemerli yapı MÖ 1800 yılında Babil'de bir köprüde uygulanmıştır ve köprü uzunluğu 180 metredir. MÖ 810 yılında Urartu Kralı Menua zamanında Van'da inşaa edilen Şamran Su Kanalı'nda yeralan su köprüsü ile doğal dere aşılmış, MÖ 704-681 arasında hüküm süren Asur Kralı Sennacherip Ninova kentinde kemerli su köprüsü inşa ettirmiştir. MÖ 312'de Roma kentinde "Aqua Appia" suyolunda kemerli su köprüsü inşa edilmiştir. MS 14'de Anadolu'da ilk olarak; Efes'te "Sextilio Polio" kemerli su köprüsünün yapımı gerçekleştirilmiştir.

Roma devrinde su köprüleri bir nehir yatağını geçmek zorunda kaldığında; nehirin yatak kısmına denk gelen köprü ayaklarının önüne akış kuvvetini kırmak için suyun aktığı yönde, kama şeklinde çıkıntılı su kesicileri inşa ediliyordu. Su kanallarının su köprüsü üzerindeki bölümleri genellikle benzer malzemelerden yapılmaktaydı. Su köprüleri inşa etmek aynı zamanda suyolunun güzergâhını kısaltmaktadır. Su köprüleri bu nedenlerle genelde tepelik kırsal arazilerin dere yataklarında ulaşılması ve görünmesi pek mümkün olmayan noktalarda yer alırlar. Uzun ve düz bir araziyi aşarak kente yaklaşırken uzun duvar ve kemerler sıralarından oluşan kemerli yapılar bunlardan farklıdır. MÖ 1. yy sonuna dek erken su köprüleri genel olarak kesme taşlardan inşa edilmiştir. MÖ 1. yy sonuna doğru "*opus caementicium*" duvar örgüsü kesme blok taşların yanında kullanılmaya başlamıştır. Bu uygulamanın sonucu olarak su köprüleri mevcut olan malzemelere bağlı olarak inşa edilmiştir. Bu nedenle birçok erken su köprüsünde, köprü inşa sahası yakınlarında yer alan taş ocaklarına ait malzemeler kullanılmıştır.

Su köprüsünün tasarımını bulunduğu arazi topoğrafyası belirlemiştir. Nikomedia suyolları içerisinde yer alan su köprülerinin tamamı Heraion-Teikhos (Tekirdağ), Antiokheia ad Orantes (Antakya), Sinope (Sinop), Samosate (Adıyaman-Samsat), Prusias ad Hypium (Düzce-Konuralp) suyollarında olduğu gibi dere yataklarının oluşturduğu derin vadileri aşmak için inşa edilmiş kemerli köprüler şeklindedir. Suyun taşınacağı mesafenin uzaklığına bağlı olarak suyolu hattı uzadıkça ve aşılacak vadi sayısı arttıkça kemerli su köprü sayısı da artmıştır.

Nikomedia ve yakın çevresinde yapılan çalışmalarda Suyolu 1 (Paşasuyu) hattında toplam 21 adet su köprüsü tespit edilmiştir. Bu suyolunda 3 adet su köprüsünün daha olduğu ancak yakın zamanda tahrip oldukları öğrenilmiştir. Birincisi; Tepeköy, Tahtalı kemeri olarak adlandırılan köprüdür. Suyolu 1 hattı üzerinde ve aynı kottadır. Tepeköy ve Sekbanlı köyleri arasında, Sekbanlı'dan Tepeköy'e giden şose yolun sağında (kuzeyinde), köy meydanına 550 metre mesafededir. Köprü hemen güneyinden geçen yol çalışmaları nedeni ile tahrip olmuştur. Yolun ve diğer inşaat atıklarının da köprünün bulunduğu vadiye dökülmesi, köprünün bulunduğu dere yatağının ot ve bitki ile kaplı olması nedeniyle bu kalıntının algılanması güçleşmektedir. İkinci yok olan köprü ise Kınalı-Sakarya otoyolu inşası nedeni ile viyadük altında kalan köprüdür. İzmit ilçesi, Orhan Mahallesi sınırlarında, İzmit kent konut evleri kuzeyinde yer aldığı tahmin edilmektedir. Üçüncü köprünün ise Köprü 19'un kuzeyinde yer aldığı belirtilmektedir. Bu köprünün Suyolu 1'in ilk inşa evresinde yapıldığı ancak kullanılmadan yarım bırakılarak terk edilen köprülerden olduğu düşünülmektedir. Köprü herhangi bir mimari kalıntı izi kalmadığından incelenip değerlendirilememiştir. Nikomedia suyollarında tespit edilen köprüler vadi yatakları üzerindeki tek kemerli yapılar olabildikleri gibi çok kemerli ya da çok (iki) katlı örnekler de görülmektedir.

Analizler

Antik kaynaklarda nikomedia Su köprüleri

Plinius'un mektuplarından öğrendiğimiz kadarıyla Plinius MS 111'de Nikomedia'ya geldiğinde, antik kentte bir suyolunun varlığından söz edebilmek mümkün olmakla birlikte suyolunun aktif olup olmadığı konusunda kesin bilgi bulunmamaktadır. Plinius'un mektuplarının bize aktardığına göre Plinius öncesinde Nikomedia'da iki suyolu inşası başlanılmış, su köprülerinin bazıları da inşa edilmiştir. Mektuplardan Plinius'un suyun kaynağına gittiği, incelemeler yaptığı sonuçta kaynaktaki suyu oldukça duru ve berrak bulduğu anlaşılmaktadır. Bu anlatımlardan anlaşıldığı üzere eski suyollarına ait bazı su köprüleri tamamlanmış bazıları ise tamamlanmamıştır. Söz konusu su köprüleri tuğla örgülü olmayıp, kesme blok taşlardan inşa edilmişlerdi. Mektup 37'de Plinius, yeniden inşa edilecek köprülerin kemerlerinin hem hafif, hem de ucuz olacağından tuğla ile inşa edilmesini önermektedir. Plinius'un yerel mimar-mühendislerden memnun olmadığı, onlara güvenmediği ve suyolu inşası için Roma'dan mimar-mühendis istediği de anlaşılmaktadır.

Paşasuyu suyolunda muhtemelen Plinius'un Mektup 37'de bahsettiği kesme blok taşlardan örülmüş su köprüleri mevcuttur. Bu su köprülerinin su köprüsü 2 ve 18 olduğu düşünülebilir. Su köprülerinin tamamına yakınının ayakları kesme kireç taşı bloklardan oluşmakta olup, kemer gözleri de tuğla örgülüdür. Plinius'un daha sonraki mektuplarında bu konudan bir daha bahsetmediği için suyolu inşasının tamamlandığı ve faaliyete geçtiği düşünülebilir. Suyolu alt yapısının hazır olması ve bazı su köprüleri yapımın tamamlanmış olmasından dolayı hızla inşa edilmiş olmalıdır.

Libanius'a göre Nikomedia'nın her yerinde bolca su kaynakları var olup antik kentin içinde çeşmeler, sarnıçlar ve su köprüleri yer aldığı, suyolunun devam ettiği, kanalların olduğu anlaşılmaktadır. Libanius su kaynaklarının bol ve debisi yoğun olduğundan söz ederken MS 358 yılında meydana gelen depremi sonrasında kent içindeki suyollarının tahrip olması nedeni ile bol miktarda suyun boşa aktığını belirtmiştir. Libanius'un anlatımlarından antik kent içindeki suyollarının birden fazla olduğu anlaşılmaktadır. MS 4. yüzyıldaki deprem sonrası bazı su köprülerinin büyük ölçüde tahrip olarak bir daha kullanılamayacak duruma gelmiş olabilecekleri de düşünülebilir.

Seyyahların Anlatımlarında nikomedia Su köprüleri

Hans Dernshwam'ın anlatımlarında Nikomedia'da suyun kaynağını tespit edemediği ve yalnızca antik kent içindeki su sistemi ile su kanallarını gördüğü anlaşılmaktadır. Seyyahın yorumlarından antik kente su getiren suyollarını görmemiş olduğu, kent içindeki su kanallarından bazılarını gördüğü, en azından bir suyolunun kente kadar su taşıdığı ve aktif durumda olduğu düşünülebilir.

Evliya Çelebi'den 1631 yılında kent içinde Paşasuyu'nun çeşme ve camilerde aktığı ve Paşasuyu'nun cana can verdiğini, hayat kattığını, meşhur olduğunu öğreniyoruz. Evliya Çelebi İzmit'i ziyaret ettiğinde o dönemde Paşasuyu olarak bilinen Suyolu 1'in su kaynağını (Kaynak 1) kente taşıyan sisteminin kullanılmakta ve aktif olduğu anlaşılmaktadır.

Richard Pacocke 1740 yılında kentin doğusunda Yahudi Mezarlığı'nın bulunduğu tepede 24 sütun, 15 ayaktan oluşan ve bir parmak kalınlığında tuğla ile inşa edilmiş bir sarnıçtan söz etmekte olup bu yapı Sarnıç 1 (İnbayırı) olmalıdır. Bunun yanında kente su getiren su köprülerinden bazılarının o tarihlerde hala ayakta olduğu da anlaşılmaktadır.

Charles Texier su köprü ve kanallarını tespit edemediğinden suyolu kalıntılarının kaybolduğunu, ancak bu sarnıcın Plinius'dan da bahsederek Roma suyolunun sonlandığı bir sarnıç olduğunu bildirmiştir. Kent içindeki kalıntılardan bahsederken kısa bir cümle ile kentin alt yapısına ait tersane bölgesinde kanallar yer aldığını anlatmaktadır. Ancak şehrin dışına çıkmadığı için su kanallarını ve su köprülerini görememiş ve bizlere aktaramamıştır.

Georgos Perrot, Bithynia bölgesine yaptığı gezi sırasında uğradığı Nikomedia'da kuleleleri ile birlikte gördüğünü anladığımız Akropol suru içinde rahatlıkla yürünebilecek ölçülerdeki kanalizasyon sistemi ile sarnıçtan söz etmektedir. Perrot da kendisinden önceki seyyahlar gibi İnbayırı sarnıcını (Sarnıç 1) ziyaret etmiştir. Seyahatnamesinde bu sarnıca ait bilgiler vermektedir.

Bilimsel çalışmalarda nikomedia Su köprüleri

P.D. Pogodin ve O. F. Wulf'un kent ile ilgili çalışmaları daha çok kentin tarihi ve surlarına ilişkin olmakla birlikte Nikomedia suyolları ve sarnıçları hakkında az da olsa bilgiler yer almaktadır. Pogodin ve Wulf'un Nikomedia'ya ait iki sarnıçdan bahsettikleri, özellikle bugün kalıntıları kısmen ayakta olan İnbayırı sarnıcını detaylı olarak anlatıkları görülmektedir. Kent içinde yer alan su kanallarını gördükleri anlaşılan araştırmacıların, Suyolu 1'i (Paşasuyu) de inceledikleri ve sistemin o dönemde aktif olduğunu, su kanallarının içinden hala su aktığını, bazı yerlerde pt borular ile köylülerin sistemden tarlalarını sulamak için faydalanmakta olduklarını gözlemledikleri de anlaşılmaktadır. Pogodin ve Wullf'un İzmit çevresinde yaptığı incelemelerde çalışmalarımız sırasında belgelemiş olduğumuz Suyolu 4'e ait Köprü 23'ü görmüş ve incelemiş oldukları muhakkakdır. Bu suyolunun da kentte su taşıdığını düşünmelerine karşın antik kente nasıl bir yol izleyerek ulaştığı, bu suyolunun Paşasuyu ile birleşip birleşmediğini ya da tam olarak kente nereden ulaştığını konularında fikir beyan da edemedikleri anlaşılmaktadır. Her iki araştırmacı da İzmit çevresindeki su köprülerine ulaşım güçlüğü ve zaman darlığı gibi sebeplerle ulaşamamış görünmektedirler.

Nikomedia antik kentinde daha çok epigrafik bir çalışma yürüten Sencer Şahin iki suyolunun varlığından söz ederken kendisinin bizzat göremediği, köylülerin kendisine şifahi bilgiler aktardığı bir kaç köprüyü de not alarak, toplam 10 adet su köprüsünü yerleri ve konumlarını, hatalı olarak kroki üzerine işaretlemiş ve bu hatlar üzerindeki su köprüleri hakkında değerlendirmeler ile hatların tarihlendirmelerini yapmaya çalışmıştır. Şahin çalışmasında Üçtepeler mevkiinde yer alan ve Pogodin ve Wulff'un incelediklerı Eğrikemer'den de bilgiler vermektedir. Şahin'in kitabının 86-87. sayfalarında tanımladığı on adet su köprüsünden sadece ilk altı adetini görmüş olduğu, bu su köprülerin ise Suyolu 1'e ait Köprü 21,20,19,18 ve 17 olduğu anlaşılmaktadır. Diğer su köprüleri ile ilgili duyumları üzerine bilgiler vermiştir. Bu nedenle kitabında verdiği harita (Karte IV) eksik ve hatalıdır.

Nikomedia içerisindeki DSİ tarafından hazırlatılan raporda Türkan Akgül tarafından kent içi su dağıtım sistemine ilişkin kısmî bilgiler verilmektedir. Akgül Gültepe Nekropolü kazısı sırasında ortaya çıkan mezarları su kanalı olarak tanımlama yanılgısına düşmüştür. Türkan Akgül'ün kent içinde Hacıhasan Mahallesi'nde tespit ettiği su kanalının üst örtüsüne ait tonoz kaplama tuğlasındaki monogram mühür baskısı MS 2.yy tarihi ile kent içi dağıtım sistemin bu dönem imar faaliyet evresine ait olabileceğini akla getirmektedir. T. Akgül'ün raporunda verilmiş olan su köprüsü fotoğraflarından birinin Köprü 19 diğeri ise Köprü 12'e ait olduğu anlaşılmaktadır.

Su köprüleri

Nikomedia suyollarında kemerlerin kullanımı, kanalların vadi ve dere yataklarını aşması gerektiği noktalarda yapılan köprülerle sınırlıdır. Bu tip kemerli su köprüleri Roma suyollarının karakteristik yapılarıdır.

Roma mimarlığının bu özel yapıları Pont du Gard Köprüsü, Tarragona Köprüsü, Segovia Köprüsü, Ephesos Pollio Köprüsü, Metz Köprüsü ve Cherchel Köprüsü gibi sayısız anıtsal örnekle günümüze ulaşmıştır. Romalılar ilk taş kemerli köprülerini MÖ 2.yy.'ın ikinci çeyreğinde yapmaya başlamışlardır. Bu yapı tipini ilk kez Aqua Marcia'da (MÖ 144-140) suyolları içerisinde kullanmışlardır. Roma İmparatorluk tarihi boyunca yapımı devam eden su köprüleri ile ilgili iki temel nokta öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki yapının sağlamlılığı için kemer açıklığının sınırlanmasıdır. Roma su köprülerindeki en geniş kemer açıklığı 24 m'ye kadar ulaşabilmektedir. Eğer aşılması gereken mesafe bundan fazla ise köprüler Köprü 6, 10-21'de de olduğu gibi çok kemerli yapılmaktadır.

Nikomedia suyollarındaki köprüler içerisinde ölçülebilen en geniş kemer açıklığı ise Köprü 10'un 8.70 m genişliğindeki 2. kemeridir. Tahribattan dolayı tam olarak ölçülemeyen köprüler dışındaki diğer köprülerde kemer açıklıkları 2 ile 9 m arasında değişmektedir. Aşılması gereken mesafenin fazla olmadığı koşullarda köprülerin, Köprü 1, 2,3,4,5,7,8 ve 9'da olduğu gibi tek kemerli olarak yapıldığı görülür. İkinci temel nokta ise köprünün kemer yüksekliğidir. Yine yapının sağlamlılığı için kemer yüksekliği 21 m ile sınırlanmakta ve köprüler daha yüksek olmaları gerektiği takdirde çok katlı olarak inşa edilmektedir. MS 1.yy başında inşa edilen Pont du Gard Köprüsü 54 m olan toplam yüksekliği ve 3 katlı yapısı ile bu uygulamanın anıtsal bir örneğini oluşturur.

Nikomedia suyollarında köprü yüksekliğinin fazla olduğu Köprü 19, 20'de ana kemerin altına ikinci bir kemer yapılarak köprü iki katlı inşa olarak edilmiştir. Suköprüleri içerisinde kemer yükseklikleri 17-19 m arasında değişmekte olan Köprü 19, 20 ve 23'ün iki katlı, kemer yükseklikleri 17 metreden az olan diğer köprülerin ise tek katlı olarak inşa edilmiş oldukları tespit edilmiştir.

Roma suyolları içerisinde köprülerin yapımında kullanılan yapı malzemeleri bölgesel özelliklere göre çeşitlilik göstermektedir. Erken örneklerde kesme taş kullanılırken Augustus döneminden itibaren duvar örgüleri bunların yerini almaya başlar. Ancak MS 14 yılında inşa edilen Pont du Gard Köprüsü'nde sadece son katta harç kullanılıp, ilk iki kat harçsızdır. Claudius tarafından yaptırılan Segovia Köprüsü'nde harç kullanılmamıştır. Bununla beraber bu dönem içerisinde harç ve yapı malzemelerinin kullanımının arttığı ve kesme taşın özellikle kemer ve köprü ayaklarında tercih edilmeye başlandığı da görülmektedir. Pont du Gard Köprüsü'nün en üst katı kesme taşların birleştirilmesinde kireç harç kullanımı uygulamasının ilk örneklerinden birini oluşturur. Lyon'da Hadrian tarafından yaptırılan Gier Köprüsü ise tuğladan kemerleri, "*opus reticulatum*" örgü ile kaplanmış tuğladan ve "*opus caementicium*" dolgudan oluşan duvarları ile Pont du Gard Köprüsü'nün üst katındaki uygulamalar ve 54 m yüksekliği ile Roma su köprüsü mimarisinde MS 2.yy'da ulaştığı yüksek noktayı işaret eder. Suköprüleri mümkün olduğu kadar suyolu hattı boyunca mevcut olan en yakındaki malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir. Bu zaman ve işçilik açısından çok önemli idi. Ayrıca birçok su köprüsü zaten vadi tabanında, dere yataklarında kimselerin göremeyeceği yerlerde inşa edilmek zorundadır. Tüm bu nedenler ile Ponte Lupo Köprüsü yakınından temin edilmiş, kızılımsı-kahverengi sünger taşından, Ponte San Pietro Köprüsü gözenekli kalker taşından inşa edilmiştir. Ponte San Pietro'ya ait taş ocakları, vadi tabanında, köprülerden bir kaç yüz metre uzakta hala görülebilmekte olup, Tarragona Köprüsü'nün taşları ise 100 metre kuzeyindeki antik taş ocağından alınmıştır. Nikomedia suyollarında kullanılan yapı malzemelerinin de köprülere ve kanallara en yakın noktalardan temin edildiği tespit edilmiştir. Köprü ayaklarında kullanılan kalker blok taşlar İzmit'in kuzeyinde vadi tabanlarında bolca mevcuttur. Diğer moloz taşların da vadi tabanlarında ve dere yataklarında yer aldığı görülmüştür. Köprü 11'de, hemen köprünün altından geçen dere tabanından taş alındığı anlaşılan küçük bir ocak tespit edilmiştir. Yine Köprü 11'in kuzeyinde kireç alınmış ve kireç kullanılmış olan küçük bir ocak tespit edilmiştir.

Nikomedia suyolların içinde yer alan köprülerden Köprü 3, Köprü 18 diğerlerinden ayırt edici bir farklılık gösterir. Her üç köprünün kemerlerinde tuğla kullanılmamıştır. Köprü 3 kemer kullanılmadan, kesme blok lento taş ile kemer açıklığının geçildiği bir köprüdür. Köprü 3 tamamen kesme blok taşlardan inşa edilmiş olup ve her iki köprüde tuğla malzemeye rastlanılmamaktadır. Köprü 18'de ise köprünün gövdesinde dolgu ve hatıl gibi malzeme olarak tuğla kullanılmıştır. Köprü 18'in kemerleri volkanik tüf taşı kullanılarak örülmüştür. Köprü 18 Suyolu 1'in inşa evre olan Nikomedia'nın ilk imar evresine ya da Suyolu 1 inşası sonrası güçlü bir imar evresini işaret ediyor olmalıdır. Nikomedia'nın 1. imar evresinin tarihi için, Suyolu 1'in ilk inşasının başladığı İmparator Cladius dönemi ilk akla gelendir. Plinius'un 37. mektupda Nikomedia'da kesintiye uğramış, hatta inşa edilen bazı yerlerinin kısmen sökülmüş olan bir suyolu bulunduğunu, bir diğer suyolu için ise 200.000 sestersius harcanmasına rağmen bitirilemediğinden söz eder. Köprü 18 bu durumda daha önce gerçekleştirilen su köprülerinden biri olmalıdır Bu su köprüsünde kullanılan volkanik tüf taşı İzmit çevresinde Karamürsel-Dereköy dışında başka bir yerde bulunmamaktadır. Su köprüsünün İzmit'e 50 km uzaklıkta bulunan, antik çağlardan buyana işletildiği anlaşılan Karamürsel-Dereköy taş ocaklarından getirilerek inşa edilmiş olması, güçlü bir imar faliyeti evresini işaret etmektedir. İkinci zayıf ihtimal ise Nikomedia'nın yaşadığı güçlü bir deprem vb. sebeplerden yıkılan Köprü 18'in İmparator Hadrianus veya 3. imar faliyetleri evresi olan İmparator Diokletianus döneminde yeniden inşa edilmiş olmasıdır.

Nikomedia'da Suyolu 1'e ait köprülerde harç, taş, tuğla gibi yapı malzemelerinin yoğun olarak kulla-

nıldığı, kesme taşın daha çok kemerlerde ve kemer ayaklarında tercih edildiği ve bunlarında birleştirilmelerinde harçtan yararlanıldığı tespit edilmiştir. Köprü ve kanalların inşasında; Köprü 18 haricinde en yakın noktadaki özellikle vadi tabanlarındaki malzemeler kullanılmıştır.

Köprü 19'da iki farklı formda, orta kemerde dik açı ile yerleştirilmiş tuğla örgü tespit edilmiştir. Bulunduğu konum dolayısıyla, görülemeyeceğinden estetik amaçlı olmayıp, bu noktada kilit taşı işlevini görerek kemerin güçlendirilmesi amaçlanarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu form diğer köprülerin kemerlerinde mevcut değildir. Benzer örnekleri Smyrna Agora'da, Kuzey Bazilika'da (MS 2.yy), Aspendos'da Bazilika'da, Atina Akropolü eteğinde bir sarnıçta görülmektedir.

Köprü 2 ve Köprü 23 hariç olmak üzere, diğer tüm köprülerin kemerlerinde "yarım daire form" tespit edilmiştir. Yarım daire form kemerlerin Roma devri MS 1-2. yy da yaygın olarak kullanıldığı bu döneme ait su köprülerindeki örrneklerden anlaşılmaktadır. Köprülerin tuğla kemerleri inşa edilirken, tuğla kalınlığı sabit olduğundan, kemer örgüsündeki tuğlaların aralarında kullanılan harç kalınlığını, tuğla kemerin üst kısmında daha kalın (4-5 cm), alt kısmında daha ince (2-2,5cm) uygulanarak yuvarlak yarım daire kemer formu elde edilmiştir.

Köprü gövdeleri incelendiğinde; özellikle Köprü 1-9 arası olmak üzere, tüm köprülerin kemer gövdesi üzerinde, küçük sarkıtlar oluşturacak kadar kireçlenmeler tespit edilmiştir. Bu durumun bir dönem suyun boşa akmış ve taşmış olduğunu akla getirmektedir. Köprü üzerlerindeki su kanalların üst yapılarının yassı kapak taşları ile kaplı olduğu, su kaynağında debinin yükselmesi sonucu kanala fazla su gelince veya su kanallarının atıklar ile tıkanması nedeniyle suyun taşmış olduğu düşünülebilir. Nikomedia su köprüleri üzerindeki su kanalı kalıntılarına seyrek rastlanılmıştır. Az miktarda gerçekleştirilebilen tespitler sonucu elde edilen ölçülerde, su kanallarının köprü üzerinde daha geniş kanal ölçüsüne sahip (0.70 m.) olduğu anlaşılmıştır. Bu durum; kanal genişliği artırılarak, köprü yüksekliğinin azaltılmış olması ile açıklanabilir. Böylelikle köprü yükseklikleri ve köprü katları kısıtlı tutularak, köprü ayaklarının kırılmaları, deforme olmaları önlenmiş olmalıdır. Köprü üzerindeki su kanallarının Pont du Gard Köprüsü'nde olduğu gibi yassı kapak taşları ile kapatıldığı düşünülmektedir.

Suyolu 1 hattında yer alan kaynaklardan pt borular ile suyolu beslenmiş, ek olarak su takviyesi yapılarak desteklenmiştir. Nikomedia suyollarının tamamında eğim Vitruvius'un belirttiği gibi 1/500 m (500 m'de 1m) eğimle gerçekleştirilmiştir.

Nikomedia suyollarına ait köprülerin büyük birçoğunda tamirat izleri bulunmaktadır. Tamirat izi tespit edilemeyen; Köprü 1, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 17, 18 olarak sayılabilir. Köprü 3'ün üzerinde yer alan betonarme kapaklar dışında başkaca bir tamirat izi bulunmamaktadır. Bu değerlendirmenin; köprülerin dolgu altında kalan ve görülemeyen, incelenemeyen bölümleri ve yıkılan kaybolan bölümleri nedeniyle eksik bir değerlendirme olabileceği unutulmamalıdır. Köprü 14, 16, 19, 20 ve 23'de onarım izleri mevcuttur. Bu köprülerden, 16, 19, 20, 21'in kemerleri moloz taşlar ile doldurularak kapatılmıştır. Bu nedenle köprü gövdesi kaplanmış ve güçlendirilmiştir. Köprü 14, 19, 21'de betonarme onarım izleri mevcuttur. Kanalların bir kısmı betonarme ile tamamlanmış, kemerlerin bir kısmı veya bir bölümü betonarme yapılmıştır. Köprü 21'in her iki ucunda, batı ve doğu bölümünde betonarme kanal ve tamirat bulunmaktadır.

Köprü 2'de de çeşitli yapı evreleri ve tamiratlar vardır. Köprünün ilk yapı evresinde nasıl olduğu belirsizdir. M.Ünal yayınında burada bir sifon bulunduğunu düşünmüş ve çizimini gerçekleştirmiştir. Suyun geç bir dönemde sifon yöntemi ile derenin karşısına aktarılmış olabileceği ihtimal dahilindedir. Ancak ilk yapım evresinde sifon yöntemi ile suyun derenin karşı yakasına iletildiği konusunda herhangi bir bilgi veya kalıntı mevcut değildir. Bununla birlikte Suyolu 1 hattında sifon hiç kullanılmamıştır. Vadi ve dere açıklıkları yuvarlak kemerli bir köprü ile vadinin ve derenin diğer tarafına iletildiği için, ilk yapılış evresinde kemerli bir su köprüsü yapıldığı akla yatkındır. Geç Osmanlı döneminde bu köprünün doldurularak bent olarak kullanıldığı, biriken suyun suyolu kanallarına verildiği düşünülmektedir. Muhtemelen su kaynaklarının azalması ve kuraklık sonucu dere suyunun tamamına ihtiyaç duyularak, dere suyunun tamamı köprünün olduğu noktada küçük bir bent inşa edilerek toplanmış olmalıdır. Bu evrenin 1933 yılından hemen önce yapıldığı 19. yy başındaki Suyolu 1'e yapılan müdahaleler ile gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Suyolu hatları üzerindeki köprülerin özellikleri bu suyollarının tarihlendirilmesi noktasında da önemli veriler sağlamaktadır.

Köprü 6, su köprüleri içinde köprü gövdesi yapım tekniği olarak farklılık göstermektedir. İki kemerli olan Köprü 6'nın anıtsal görünümlü orta ayağında; kesme blok kalker taşların "*opus quadratum*" tekniği örgü üzerine, dört sıra tuğla, tek sıra taş örgüden oluşan almaşık yani "*opus mixtum*" tekniği ile örüldüğü görülmektedir. Almaşık teknik olarak da adlandırılan bu yöntem imparatorluk çağında, İS 2. yy tarihine dek eski bir uygulama olup, İS 2.-4. yy'da yaygın görülür.

Nikomedia suyolları köprü kemerlerinde genel olarak 0.30 x 0.30 m ölçülerinde, 3,5-4 cm kalınlığında kare tuğlaların kullanıldığı tespit edilmiştir. Köprü kemerlerinde ayrıca 0.30 X 0.15 m ölçülerinde, 3,5-4 cm kalınlığında dikdörtgen tuğlalar da kullanılmıştır. Yalnızca çift sıralı kemer olarak tanımlanabilen Köprü 19'un doğu 1. kemerinde üst sırasındaki tuğla ölçüleri yine 0.30 x 0.30 m ebadında ve kare formda olmakla birlikte tuğla kalınlığı 4,5-5 cm ölçülerindedir. Köprü 23'de 0.35 x 0.35 x 0.04 m ile 0.28 x 0.28 x 0.03 m ölçülerinde iki tür kare tuğla kullanılmıştır. Nikomedia köprü kemerlerinde kullanılan tuğla ölçüleri Roma standart tuğla ölçülerine kısmen uymaktadır.

H. Dodge Anadolu ve Yunanistan'da tuğlaların normal kullanımda kare ve dikdörtgen olduğunu belirtir. Efes, Vedius Gymnasium'unda 29-30 cm kare, Sparta'da 27 cm kare, Agusta Cilicia'da 42 x 35 cm, Eleusis'de 40-42 x 30 x 34 cm örnekleri mevcuttur. Anadolu'da kare tuğla Roma kullanımı pedalis'e muadil ortalama 30-35 cm kare olduğu kabul edilmekte olup Anadolu'da karşılaşılan dikdörtgen tuğlalardan Vitruvius tarafından bahsedilmemektedir. Nikomedia köprülerinde karşılaşılan kare tuğlaların ölçüleri, kalınlıkları Dodge tarafından hazırlanmış olan tablo verileri ile karşılaştırıldığında İmparator Traianus dönemine ait oldukları anlaşılmaktadır. Köprü 23'de karşılaştığımız kare tuğlaya benzer en yakın örnek Corinth Hadrianus Suyolu'nda, Stroggylo Köprüsü'nde yer almaktadır.

Köprü 19'da köprünün doğudaki birinci kemerinin alt sırası ile alt kat küçük kemerin tonozunda "eğimli tuğla" veya "dik açılı örülmüş tuğla dizisi" olarak tanımlayabileceğimiz ve diğer köprülerde tespit edilemeyen, bir örgü ile karşılaşılmıştır. Bu detay MS 2.yy'da İzmir Agora Kuzey Bazilikası'nda, Aspendos Bazilikası'nda ve Atina Akropolü yamacında yer alan sarnıçta görülen örneklere benzemektedir. Ancak anılan bu örnekler daha dar ve tek sıra tuğla dizisinden oluşmakta, kilit taşı gibi tonozun tam merkezinde yer almaktadır. Dere yatağında inşa edilmiş Köprü 19'un görülmesi amaçlanmayan, suyun altından akması amacı ile inşa edilmiş kemer köprünün alt kısmında olması nedeni ile süsleme amaçlı olmayıp, kilit taşı gibi mimari fonksiyon amaçlı inşa edilmiş olmalıdır. Bu örgü tekniğinin MS 2 yy'da Anadolu'da ve Yunanistan'da kullanıldığı örneklerden anlaşılmaktadır.

Nikomedia köprülerinde yer alan tuğla harç kalınlıkları incelendiğinde ortalama tuğla kalınlığı ölçüsü olan 3,5-4 cm olduğu anlaşılmıştır. Ancak Köprü kemerlerinde yer alan tuğlalar arasındaki harçların 2 ile 5 cm arasında değiştiği görülmüştür. Köprü kemerini oluşturmak için en dıştaki (dış yayda) tuğlalar arasında 4,5-5 cm kalınlığında, iç kısımda (iç yayda), 2-2,5 cm harç kullanıldığı tespit edilmiştir. Tuğla kalınlığı sabit olduğundan harç kalınlığını dış kısımlarda artırarak yuvarlak kemer yapısı oluşturulmuştur.

Nikomedia su köprülerinde herhangi bir kitabeye, süslemeye, usta işaretlerine rastlanmamıştır. Su köprülerinde kullanılan tuğlalar üzerinde monogram veya mühür gibi belgeler mevcut değildir. Bu nedenle su köprülerinin mevcut yapısal özellikleri dikkate alınarak bir sınıflandırma yapılmış ve bu sınıflandırma sonucu ortaya 5 adet yapısal farklılık çıkmıştır. Su köprüleri kemerli, kemersiz olmaları ve tuğla veya taş işçilikleri dikkate alınarak sınıflandırılmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme:

Nikomedia suyolları üzerinde yer alan su köprülerinin yapısal olarak 6 farklı tipe ait oldukları görülmüştür. Bu tipler içerisinde ana grubu kare formlu tuğlalardan örülü kemerlere sahip su köprüleri oluşturmaktadır. Su köprülerinin malzeme analizleri yöresel, yakın civardaki özgün yapı malzemelerinin de kullanılmış olduğunu göstermektedir. Nikomedia suyolları üzerinde yapılan çalışma aynı suyolu üzerindeki su köprülerinin yapısal özelliklerinde farklılıklar olduğunu göstermiştir. Su köprülerine ait kemer sayısı, kemer aralığı gibi özellikler aynı su köprüsü üzerinde dahi benzer değildir. Birden fazla kemere sahip olan su köprülerinde hiçbir kemer açıklığının diğeri ile aynı ölçülerde olmadığı görülmektedir. Bu durum topoğrafyanın zorunlu olarak mimariyi ve mimarideki detayları şekillendirmiş olduğu fikrini düşündürmektedir. Nikomedia suyolları üzerine yapılan araştırmalar neticesinde ilk kez tespit edilen kontrol-havalandırma bacalarının mimari belgelemesi bize Vitruvius'un suyolları için belirttiği 240 ayakta bir, yaklaşık 35 metre aralıkla kontrol-havalandırma bacası yapılması prensibinin Suyolu 1'de uygulanmış olduğunu göstermiştir.

Debi yolu ile nüfus kestirim hesaplarında Suyolu 1'in debisi 1.747.311 lt/sn, su sağladığı nüfus ise 34.946 kişi olarak hesaplanmıştır. İzmit'in nüfusu 1950'li yıllara kadar 36.000 kadardır. Bu hesaplamanın doğruluğunu ortaya koymaktadır. Suyolu 1'in (Paşasuyu'nun) 1950 yılına dek İzmit şehrinin içme suyunu karşılayan en önemli kaynak olduğu İzmit için yapılan analitik etütler çalışması sonucu tespit edilmiş ve bu bilgiler yayınlanmıştır.

Nikomedia'nın su iletim sistemleri belli bir süreç içerisinde gelişmiştir. Su köprülerinin ilk kez ne zaman yapıldıkları bir sorundur. Plinius'un *Mektup 37*'de Nikomedia'ya su temini için yapılmasını önerdiği suyolları için, köprü ve kanallardan bahsederken "... Nikomedia halkı bir suyolu için 3.318.000 Sestersius harcadılar ve yapı bugüne değin tamamlanamadığı gibi inşaat faaliyeti kesintiye uğramış, hatta inşa edilen bazı yerler kısmen sökülmüştür. Bir diğer suyolu için ise 200.000 Sestersius harcandı. Bu yapı da inşaat aşamasında kaldığı için ..." şeklindeki ifadesi ile Nikomedia suyollarının ilk inşa tarihini MS 111 yılından daha öncesine ait olabileceği düşüncesini doğurmuştur.

Nikomedia'da eğer Hellenistik dönemde bir suyolu yapıldığı kabul edilecek olursa bu hattın yaklaşık 30 km. lik bir mesafe kat etmesi gereken Suyolu 1 (Paşasuyu) kaynaklarıyla değil kentin çok daha yakınındaki kaynaklar ile ilişkili olması düşünülebilir. Akla yakın gelen olasılık eğer Hellenistik dönemde su iletim hattı ya da hatları varsa, kente yakın mesafedeki kaynaklardan alınmış olmasıdır. Roma kentindeki suyollarına bakıldığında ilk inşa edilen hatların kente en yakın kaynaklarda yapıldığı görülebilir.

Nikomedia kent merkezi topoğrafyası su kaynakları açısından zengin bir yapıya sahiptir. Hellenistik dönemde MÖ 264/263 yıllarında kurulduğu belirtilen Nikomedia bu dönemde küçük bir yerleşime ve düşük bir nüfusa sahiptir. Nikomedia, Hellenistik dönemde küçük bir yerleşime sahip olduğundan su kent merkezindeki kaynaklar ve kuyulardan kolayca sağlamaktaydı. Bölgenin stratejik öneme sahip yapısı Hellenistik dönemde Avrupa'dan Anadolu'ya geçiş yolu üzerinde

	YAPISAL ÖZELLİĞİ	KÖPRÜ NO	FOTOĞRAFI
A	DİKDÖRTGEN FORMLU (HARMAN TUĞLA) TUĞLA ÖRGÜLÜ-KEMERLİ	KÖPRÜ1	
B	DİKDÖRTGEN FORMLU (HARMAN TUĞLA) TUĞLA ÖRGÜLÜ-KEMERSİZ	KÖPRÜ2	
C	KESME TAŞ BLOKLARDAN ÖRGÜLÜ-KEMERSİZ	KÖPRÜ3	
D	KARE TUĞLA ÖRGÜLÜ-KEMERLİ	KÖPRÜ4,5,6,7,8,9,10,11,12 13,14,15,16,17,19,20,21	
E	TÜF TAŞINDAN ÖRÜLMÜŞ-KEMERLİ	KÖPRÜ18	

Nikomedia Su Köprüleri Yapısal Sınıflandırma Tablosu

ve boğazlara yakınlığı, Ege ve Akdeniz'in, Karadeniz ile bağlantısı üzerinde bulunması nedenleri ile sürekli hareketli ve tehlikeli bir bölge olmuştur. Bu nedenlerle Roma döneminde yararlanılan güçlü suyolu kaynaklarından Hellenistik dönem yöneticilerinin haberdar olmadığı düşünülemez. Ancak kent nüfusurur az olması ve Hellenistik kentlerin güvenlik sorunlarının bulunması ve Nikomedia kentinin kurulduğu topoğrafyanın zengin su kaynaklarına sahip olması nedenleri ile bu su kaynaklarını kullanma ihtiyacı duyulmadığı anlaşılmaktadır. Anadolu'da Roma egemenliğinin hâkim olması sonrası oluşan barış ortamında mimari yapı malzeme ve tekniklerinin gelişmesinin yanı sıra kent nüfuslarının artması, hamamların kullanımlarının yaygınlaşması gibi yeni alışkanlıklar sonucu kentin dışından uzak noktalardan su temini ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Nikomedia kentinin kuruluşu olan MÖ 264/263 tarihi ile Roma devletine bağlanışı olan MÖ 74 yılı arasında kent planı ile mimari kalıntıları dolayısıyla imar faaliyetleri ve evreleri hakkında günümüzde yok denecek kadar az bilgi ve bulguya sahibiz. Kente ait daha net bilgiler ve kalıntılar Roma devletine bağlandığından sonraki dönemlere aittir. Nikomedia, son Bithynia Kralı Nikomedes IV'ün (MÖ 91-74) kenti Roma'ya bağışlamasından (MÖ 74) sonraki dönemlerde yoğun imar faaliyetleri yaşamıştır. Bu imar faaliyetleri şu şekilde sınıflandırılmıştır;

I. İmar Faaliyeti Dönemi; Nikomedia ile ilgili antik kaynaklardaki bilgilerle desteklenen en erken veriler Cladius (MS 41-54) döneminde yapılan imar çalışmalarıdır. İmparator Cladius hükümranlığı boyunca başkentte ve eyaletlerde birçok bayındırlık işi başlatmıştır. İmparator Cladius'un Nikomedia'da suyolu inşası başlattığını Plinius mektupları da desteklemektedir. Plinius'un *Mektup 37*'de kendisinden daha evvel Nikomedia'lıların iki suyolu inşasına başlayıp bitiremediğini, bu suyoluna ait taşların suyolu inşası-

nın devamında kullanılması gerektiği bildirmektedir. İmparator Claudius dönemi mimari yapı özellikleri arasında (MS 1.yy'da) köprü ve kemerlerinde kesme blok taşın ağırlıklı olarak kullanıldığı, tuğlanın daha yaygın olmadığı bir dönemdir. Suyolu 1'e ait köprülerin yapısal olarak incelenip sınıflandırılması yapıldığında bu suyollarının ilk inşa evrelerinin İmparator Claudius dönemine ait oldukları düşünülmektedir. Suyolu 1 hattı üzerinde yer alan Köprü 3 ve Köprü 18'i oluşturan harçlı blok taşlardan inşaa edilmiş kemer ve köprü ayakları ile "erken suyolu" olarak tanımlanabilir. Köprü 3'ün tamamının kesme blok taşlardan inşa edilmiş olması ile bu düşünceyi destekler niteliktedir. Bu nedenle Nikomedia'da ilk İmar faliyetleri dönemi İmparator Cladius döneminde gerçekleşmiştir.

II. İmar Faaliyeti Dönemi: Nikomedia'nın ikinci büyük imar faaliyeti ise İmparator Traianus dönemindedir (M.S. 98-117). Nikomedia'ya MS 2.yy'ın başında Anadoludaki Roma kentleri içinde en önemli merkezlerden biri olmuştur. Bithynia-Pontus Eyalet merkezi başkenti idi. İmparator Traianus Nikomedia' da yol ve su temini için gerekli inşa faaliyetleri başlatmıştır. İzmit Arkeoloji Müzesinde korunan ve hemen İzmit'in doğusunda yer alan Köseköy ile İzmit'in batısında Körfez Şirinyalı yerleşmelerinde bulunmuş 2 adet Roma devri mil taşları İmparator Traianus'a aittir. Ayrıca Nikomedia kent merkezinde yer alan anıtsal Nymphaion'u inşa ettirdiği anlaşılmaktadır. İmparator Traianus'un Nikomedia'da iki suyolu yaptırdığı aktarılmaktadır. Suyolları ile ilgili bu döneme ait en önemli bilgilerin başında Genç Plinius'un mektupları yer almaktadır. MS 111-113 yılları arasında Bithynia-Pontus Prokonsül'ü olarak görev yapan Gaius Plinius Caecilius Secundus'un (Genç Plinius) İmparator Traianus'a yazdığı *37. Mektup*'da ve İmparator Traianus'un Plinius'a cevaben yazdığı *38. Mektup*'da Nikomedia'da yapılması planlanan suyolu inşasından bahsedilmektedir. Plinius İmparator Traianus'a Nikomedia'da bir suyolu bulunduğunu, yeni bir suyolu inşa edilirken usulsüzlükler yapıldığını ancak bu suyolunun inşaasının gerekli olduğunu, başlanan fakat bitirilemeyen suyolunun malzemelerinin bir kısmının hazır olduğunu, bir kısmının hazır bu düzgün taşlardan, bir kısmının tuğla kullanılarak tamamlanması gerektiğini bildirir. İmparator Traianus'dan olumlu yanıt alınca işe başlanıldığı anlaşılmaktadır.

III. İmar Faaliyeti Dönemi: Nikomedia'da MS 4. yy başında, İmparator Diokletianus devrinde imar faaliyetleri olmuştur (MS 284-305). İmparator Diokletianus, Nikomedia'da çok büyük bir imar faaliyetine girişmiştir. İzmit, Dilovası'nda ele geçen mil taşı kentin yollarının İmparator Diokletianus tarafından onarıldığını belgelemektedir. İmparator Diokletianus Nikomedia'nın surlarını yıkıp yeniden inşa ettirerek kentin sınırlarını genişletmiştir. Nikomedia'da mevcut sarayların (krallık sarayı) yanı sıra karısı ve kızı için saray yaptırmış ayrıca kente arsenal, hamam, sirk, darphane, çeşme, suyolları, hipodrum ve bazilika gibi çok büyük kamu yapıları inşa ettirmiştir. Büyüyen gelişen Nikomedia'nın ortaya çıkan su ihtiyacını Suyolu 3 (Yenimahalle) ile karşılaşmış olmalıdır.

IV. İmar Faaliyeti Dönemi: 14.yy Erken Osmanlı devri, Sultan Orhan Gazi döneminde, daha önce fetih ve depremler nedeni ile yıpranan, tahrip olan Suyolu 1'in onarılarak tekrar aktif hale getirildiği düşünülmektedir. Suyolu 1 üzerinde yeralan köprülerin bu dönemde kemer ve kanalların harçlı moloz ile kaplandığı görülmektedir.

Nikomedia suyollarına ait köprülerde görülen yapım tekniği ve yapı malzemesinin özellikleri incelendiğinde, tonoz veya kemer yapımında yapı taşlarının genellikle suyolunun yakın çevresinden alınmış olduğu saptanmıştır. Suyolunun yapımında, yöresel malzeme kullanılmış ve arazide büyük kesme taş malzemelerinin sınırlı olması veya naklinin ve inşasının güçlüğünün yapım tekniğini etkilemiş olduğu anlaşılmaktadır. Sadece kemer ayaklarının ve kemerlerin yanaşık derzi düzgün kesme taşlardan, ara kısımlarının ise gayri muntazam küçük kesme taşlardan yapılmış olması bunu göstermektedir. Köprülerin kemerlerinde hafif ve ucuz olması nedenleri ile tuğla malzeme tercih edilmiştir. Köprülerin inşası sırasında kullanılan kesme blok kalker taşların bağlantılarında kireç harç kullanılması, köprü kemer tuğlalarının formları, ölçüleri, harç kalınlığı ve kemerlerin tam yuvarlak bir form verecek şekilde inşa edilmiş olmaları Nikomedia su köprülerinin büyük bir çoğunluğunun MS 1.yy ve 2.yy tarihlerine ait olabileceğini işaret etmektedir.

Antik kaynakların verdiği bilgiler ışığında kentin kuruluşu olan Hellenistik devirde (MÖ 264/263-74) Nikomedia'nın az bir nüfusa sahip olduğu düşünülebilir. MS 1.yy sonu 2.yy başında ise kentin nüfusu "*Pax Romana*" (Roma barışı) ve imar faaliyetleri ile birlikte hızla artmıştır. Bu dönemde Suyolu 1, 2 ve 4 inşaa edildiği ve bu suyollarının taşıdığı su debisi ile yapılan nüfus kestirim hesaplarının da desteklediği üzere kentin 100.000'lere ulaşan bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nikomedia'nın MS 3.yy'daki durumu ile ilgili Libanius ve Lactantus'un verdiği bilgiler ışığında 100.000 rakamını aştığı akla yatkındır.

Tüm bu verilerin işaret ettiği ortak nokta kentin kuruluşundan itibaren hızla büyüdüğü, Roma döneminde, Roma, Antakya (Antiocheia ad Orantes), Selanik (Theselonika) kentlerinden sonra, Roma dünyasının en kalabalık kentlerinden biri haline geldiğidir. Kentte Roma dönemiyle birlikte büyük ve anıtsal yapıların inşa edilmiş olması daha çok su ihtiyacına işaret etmektedir ve bu ihtiyaç Nikomedia'ya 30 km uzaktan, ayrıca bir kaç farklı su kaynağından elde edilen bol miktarda suyun kente uzanan suyollarıyla taşınması ile karşılanmıştır.

kAYnAkçA

Antik Kaynaklar: Marc. Ammianus Marcellinus, *Res Gestae*, (Çev.J.C Rolfe), London, 1935; Mithr. Appianus, *Mithridateios*, (Çev.L.Mendelssohn-P.Viereck), Leipzig, 1905; Libanius, *Autobiography* (Oration I), (Çev. A.F. Norman), Oxford, 1984; Pilinius, Epistulae, *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları*, (Çev. Ç. Dürüşken-E. Özbayoğlu),

İstanbul, 1999, YKY; Strabon, *Geographika,* (Çev. A. Pekman*) Coğrafya, Anadolu* (12, 13,14) Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul,1993; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine On Kitap*, (Çev. S Güven), İstanbul, 2005, Ş. Vanlı Mimarlık Vakfı.
Modern Kaynaklar: J. P. Adam, *Roman Building: Materials And Techniques,* (Çev. A. Mathews), London ve New York: Routledge, 2005; S. A. Özgüner *"Tarihi Yapılarda Kullanılan Volkanik Tüflerin Konservasyonu Üzerine Bir Çalışma"*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2007; T. Akgül, İzmit (Nicomedya) Tarihi Su Tesisleri, DSİ Raporu, 1991; T. Aksoy, *İzmit Su Yolları*, İzmit, 2001; O. Akşit, *Roma İmp. Tarihi (MS 27–MS192)*, İstanbul, 1976; O. Baykan vd. *"Su Mühendisliği Yöntemlerinden Yararlanılarak Eskil Kentlerin Nüfus kestirmene Yaklaşım*" II. Su Yapıları Sempozyumu Bildirler Kitabı, Diyarbakır, 2011, 317-326; U. Bellwald, *"The Hydraulic Infrastructure of Petra",* Cura Aquarum in Ephesıus, Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region V.I, 2-10 October 2004, (Ed. G. Wiplinger) Wien: Österreichisches Archäologisches Institut & Leuven: Peeters, 2006, 225-235; M. Bildirici, *Tarihi Su Yapıları Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Yalvaç, Side, Mut, Silifke*, Ankara, 2009; C. Bruun ,"*Water Legislation in the Ancient World* (c. 2200 B.C.- c. A.D. 500)", (Ed. Wikander), Handbook of Ancient Water Technology (539-604), Leiden, Boston, Köln, Brill, 2000; J. J. Coulton, *"Roman Aqueducts in Asia Minor",* Roman Architecture in the Greek World (72-84), (Ed. S. Macready and F.H. Thampson), London, 1987; Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Kitap,1. Cilt, İstanbul, (Hazırlayanlar; Y. Dağlı- S. A. Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, 2011; H. Dernschwam, "*İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*", (Çev. Y. Önen), Kültür Bakanlığı Yayını, 1992; H. Dodge, "*Building Materials and Techniques"* , In the Eastern Mediterranean from the Hellenitic Period To The Fourt Century A.D. Newcastle Üni., 1984; H. Dodge , "*Brick Construction in Roman Greece and Asia Minor*", (106-116), Roman Architecture in the Greek World, (Ed. S. Macready-F.H. Thampson), London, 1987; K. Dörner, *Inschriften und Denkmäler aus Bithynien*, Berlin, 1941; N. Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, İstanbul: MEB, 1971; C. Foss, *Anadoludaki Ortaçağ Kalelerinin İncelenmesi II*, (Çev: F. Y. Ulugün), İzmit, 2002; *Roman Roads and Milestones of Aisa Minor*, Ankara, 2013; A. N. Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla*, İstanbul, 2006; İ. Gülgeç, *İzmit Analitik Etütleri*, Ankara, 1970; A.T. Hodge, *Roman Aqueducts & Water Supply*, London, 2008; Fritz Kretzschmer, *Antik Roma'da Mimarlık ve Mühendislik* (Çev.Z. Z. İlkgelen), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2010; J. G. Landels, *Eski Yunan ve Roma'da Mühendislik*, (Çev. Barış Bıçakçı), Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 1998; A.Y. Lolos, "*The Hadrianic Aqueduct of Corint*" Hesperia, 66. 2 (271-325), 1997; E. Meriç, *İzmit Körfezi Kuvaterner İstifi*, İzmit, 1995; M. Belkıs, *Mimarlık Tarihi Ders Notları I*, İzmir: Mengitan, 1996; C. O'Connor, *Roman Bridges*, Cambridge: Cambridge Uni., 1993; Ü. Öziş, *Su Mühendisliği Tarihi Açısından Türkiye'deki Eski Su Yapıları*, Ankara: DSİ Genel Müdürlüğü, 1994; G. Perrot, *Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, d'une partie de* ... Paris, 1872; P.D.Pogodin-O.F. Wulff. "*Nicomedia*", Bull. İnst. Arch. Russe de Constantibople (İzwestija), II: 104 vdd, 1897; O. Polatel,*"Nikomedia'dan İzmit'e Bir Kent Adının Dönnüşümü"* History Studies, 2012; W. Radt, *Pergamon Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları* , (Çev. S. Tammer), İstanbul: YKY, 2002; W . Ruge, "*Nikomedeia*", RE 17,1, Stuttgart:468–492, 1936; *Türkiye Mermerleri ve İnşaat Taşları*, İTÜ, Maden Fakültesi, İstanbul; 1995; Ş. Şahin, Neufunde von Antiken Inschrifte n in Nikomedia und in der Umgebung der Stadt, Münster, 1974; C. Texier, "*Description De I'Asie Mineure*" Paris, 1839; Y. Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit 2008; M. Ünal, *İzmit Antik Su Sistemleri ve Paşa Suyu*, İzmit, 2001; M. Wheeler, *Roma Sanatı ve Mimarlığı,* (Çev. Z. K. Erdem), İstanbul: Homer Kitapevi, 2004; N.D. Wilber, "The Plateau of Dafne" İn Stillwell, R. (Ed.) *Antioch on The Orontes 2: Excavations of 1933-1936,* (pp.49-56), New Jersey: Princeton, University Press, 1938; İ. Yamaç, *Antiocheia ad Orontes Suyolları*, MKÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tez, 2010; N. Yılmaz vd . Kocaeli Çevre Durum Raporu, İzmit, 2009; H. T. Zeyrek, *Nikomedeia Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme*, İstanbul, 2005.

Taner AKSOY

NIKOMEDIA VE KOCAELİ'DEKİ ESERLERİ

Hellenistik dönemde Kuzeybatı Anadolu'da Bithynia bölgesi sınırları içerisinde yer alan krallığın başkenti Nikomedia olup, Kocaeli ve yakın çevresinde konumlanmış yerel bir hanedanlıktır. Krallık doğu sınırında Filyos (Billaios) nehri ile Paphlagonia bölgesinden ayrılır. Batıda İstanbul Boğazı (Bosphorus) ve Marmara Denizi (Propontis), kuzeyde Karadeniz (Pontos Euxinos), güneyde ise Sakarya (Sangarios) ve Orhaneli nehirleri (Rhyndacos) ile sınırlıdır. Krallığın egemenlik alanı zaman zaman batıda Khalkedon'a (Kadıköy) kadar uzanır. Sakinleri, az sayıdaki kent merkezleri dışında çok sayıda kırsal yerleşimlerde (*chora*), verimli düzlüklerde ve dağlarda dağılmış kalelerde yaşayan Trakya kökenli kavimler idi. Krallık özellikle Nikomedia ile Kios (Gemlik) körfezlerinin arasında etkindir. Krallığın güney sınırında, Antik Çağda 'Olympos' olarak adlandırılan Uludağ yer alır. Sahip olduğu coğrafi şartlar ve Marmara-Ege-Karadeniz bölgeleri iklim özelliklerinden dolayı oldukça sulak ve verimli bir arazi yapısına sahiptir. Krallık arazisinin büyük bir kısmı dağlık ve ormanlarla kaplı olmasına rağmen Marmara Denizi'ne bağlanan vadilerle Sakarya Nehri ve kolları verimli ovalar oluşturur. Xnephon, krallığın bulunduğu bölgenin, çok çeşitli meyve, bakliyat ve tahıl üreten Anadolu'nun en zengin bölgelerinden biri olduğundan bahseder. Ayrıca bölge orman, gemi yapımı için kaliteli kereste, elverişli otlaklar, balık ve özellikle Prokennesos'da (Marmara Adası) bulunan kaliteli mermer ocakları açısından da zengindir. Bölgede İÖ 7. yüzyıldaki Hellen kolonizasyonu döneminde başlayan kentleşme hareketleri gelişerek Hellenistik dönem boyunca da devam etmiştir. İç Anadolu'ya ve Pontos'a giden ana yol güzergahı üzerinde olmasının yanında uzak denizlere ulaşmayı sağlayan korunaklı limanı krallığın gelişerek tüm Batı Karadeniz'i sınırlarına dahil etmesini sağlanmış, ulaşım ve iletişim açısından bu elverişli konumdan yararlanılmıştır. Krallığın politikası gereği Apameia, Nikaia, Kios, Tieion (Hisarönü), Khalkedon (Kadıköy), Herakleia (Ereğli) ve Krateia (Gerede) gibi Bithynia ve Paphlagonia şehirleri geliştirilmiş olmakla birlikte, bu kentlerin büyük çoğunluğu Nikomedia öncesi kurulmuşlardır. Prousa (Bursa) ve Bithynion (Bolu) ise Hellenistik dönemde kurulan kentlerdendir. Krallık sınırları içerisinde yer alan Antigonia, Epiphania, Hellenopolis, Nikomedeion, Nikopolis, Zeila ve Zipoition kentleri antik kaynaklarda adları geçmekle birlikte, lokalizasyonları henüz tespit edilememiştir.

Doedalses'in İÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında İzmit Körfezi'nin doğusunda Bithynialıları bir araya getirerek sağladığı bölgesel hanedanlık, Boteiras (İÖ 435-378) ve arkasından da Bas (İÖ 376-328) tarafından idare edilmiştir. Kocaeli yarımadasında etkili olan Bithynialılar Arkaik ve Klasik dönemlerden beri kuzeybatı Anadolu kıyılarındaki Yunan kolonilerini desteklememiş, hatta gittikçe güçsüzleşen Astakos ve Olbia gibi koloni kentleriyle çatışmalar yaşamışlardır.

Nikomedia

Xnephon, Bithynia'nın sosyal yapısını ve yerleşim modelini savaşçı bir aristokrasinin egemen olduğu kırsal yerleşimler olarak tanımlar. Herodotos (7.75), Thukydides (4.75.2) ve Xnephon (Hellenica 1.3.2 ve 3.2.2; Anabasis 6.4.2) bölge nüfusunun Trak kökenli olduğunu bildirmektedir, bu durum bölgedeki Hellenistik ve Roma imparatorluk dönemi yazıtlarındaki çok sayıda Trak-Bithynia ismiyle desteklenmektedir. Büyük İskender doğu seferi sırasında komutanı Kalas'ı dağılan Pers Daskyleion Satraplığı'nın Hellespontos Phrygia bölgesini kontrol altına alması için görevlendirdi. İÖ 328-327 arasında Bithynia bölgesi lideri Bas'a karşı düzenlediği başarısız saldırı sonrasında Bithynialılar bölgede etnik kimliklerini uzun süre korumuştur. Bas'dan sonra bölgede toprak sahibi yerel hanedanlığın üyesi olan Zipoetes (yaklaşık İÖ 328-278), Büyük İskender'in diadokhları arasındaki çatışmalarda kendi bölgesini korumayı başarabilmiştir. İÖ 301 yılındaki İpsos Savaşı'nda Antigonos'un ölmesinden sonra harekete geçmiş, Bithynia'nın yerel insan gücüne güvenerek Astakos'u ele geçirip Khalkedon'u kuşatmıştır. Bithynia bölgesini ele geçirmek isteyen Lysimakhos yakın zamanda Bithynialıların olan Astakos'u tahrip etmiş, karşı mücadele veren Zipoetes büyük başarı sağlamıştır. Kazanılan bu zafer sonrasında İÖ 297-296'da bağımsızlığını ilan ederek krallığını kurmuştur. Diodokhlar arasında devam eden mücadeleyi bu bölgede değerlendiren Zipoetes, İÖ 306'dan itibaren Hellenistik varislerin arka arkaya aldıkları kral (Basileous) ünvanını alan bölgedeki ilk yöneticidir. Zipoetes, bölgede bütünlük kurma ve iktidarı kendinde toplama politikası için yeni girişimlerde bulunur. Hellenistik geleneği uygulayarak Lypedron/Lyperos Dağı eteklerinde lokasyonu henüz belirlenemeyen Zipoition adında bir kent kurar. Bu süreçte belirli bir siyasi güce ve hâkim olduğu coğrafyayı koruyabilecek askeri bir donanıma ulaşmakla birlikte Hellenistik Bithynia'da da bölgesel oluşum süreci net değildir. İÖ 281 yılında gerçekleşen Kurupedion Savaşı'nda Zipoetes Hellenistik krallıklar arasında yerini sağlamlaştırmış; Lysimakhos'a karşı Seleukos'un yanında yer almış ve bu ittifak neticesinde Nikaia kentini topraklarına katmıştır. Herakleia Pontika'nın (Karadeniz Ereğlisi) kışkırtıcı politikasından dolayı Kieros (Üsküdü) ve Tieion (Hisarönü) kentlerini egemenliği altına almıştır. Yayılma politikası zamanla Seleukoslar ile olan ittifakının bozulmasına sebep olmakla birlikte I. Antiokhos'un gönderdiği ordu başarısız olmuştur.

İÖ 280 yılında I. Zipoetes'in ölümünden sonra yerine büyük oğlu I. Nikomedes (İÖ 279-250), Bithynia'yı hâkimiyeti altına alır. Kardeşi II. Zipoetes ile yaşadığı güç mücadelesinde, Seleukos Kralı I. Antiokhos, II. Zipoetes'i destekler. Diğer taraftan I. Nikomedes kıyıdaki koloni kentleri ile I. Antiokhos'a karşı oluşturulan birliğe katılır. I. Antiokhos'dan destek alarak Nikomedes'e isyan eden II. Zipoetes, Bithynia'nın yarısını ele geçirir. Ayrıca Herakleia kenti bu durumu değerlendirerek Tieion ile Kieros kentlerini Bithynia'dan geri almıştır. Fakat I. Nikomedes stratejik ve zamanında bir hamleyle, İÖ 278 yılında, o sıralar Byzantion kentine kadar gelen Galatlarla anlaşarak, Galat lideri Leonnorios komutasındaki 20.000 kişiyi gemileriyle Bosphoros üzerinden Anadolu'ya geçişlerini kolaylaştırmıştır. Ardından, kendine isyan eden şehirlere karşı Galatlarla ittifak kurarak onların yağmalamasına izin vermiştir. Bu ittifak ve yaptığı anlaşmalar sayesinde II. Zipoetes'i etkisiz hale getirerek krallığın tek yöneticisi olmuştur. I. Nikomedes, Galatların Bithynia'nın güneydoğusuna sonradan 'Galatia'

olarak adlandırılacak Phrygia Epiktetos topraklarına yerleşmesini sağlamıştır. Bu sayede Anadolu'daki diğer bölgesel krallıklar arasında önemli bir tampon bölge oluşturulmuştur. Bölgenin Hellenleştirilmesi yönünde izlediği karmaşık bir siyasi ve askeri politika ile babası Zipoetes ve Zipoetes'in öncüllerinden belirgin bir şekilde ayrılır. I. Nikomedes bölge kralları arasında Yunanca bir isme sahip ilk kraldır. Haleflerinde neredeyse bir yüzyıl boyunca böyle bir isme sahip kimse olmaması bu durumu destekler niteliktedir, bununla birlikte I. Nikomedes'in tahta çıktıktan sonra bu ismi almış olması ihtimal dahilindedir. Bölgenin yerel aristokrasinin Trak kültürüne sahip olmasından dolayı I. Nikomedes dışında Ziaelas ve I. Prusias yönetimleri de geldikleri ilk zamanlarda kontrolü sağlamak ve bölgesel kimliği geliştirmek adına bölgesel çatışmalar içinde kalmışlardır. Kolonizasyon döneminden bu yana kentsel toplulukların varlığını sürdürdüğü bölgede; kültürel ve politik olarak Trak kökenli bağımsız krallık bu süreçten itibaren gelişmiştir. Büyüyen bu krallığa Yunan şehir planlamasına uygun olarak yeni bir başkent kurulması istenmiştir. Nikomedes, İÖ 262'den sonra Astakos körfezindeki Yunan kolonisi Olbia'yı, yeniden inşa ederek Nikomedia (İzmit) kentini kurar. Astakos halkını bu kente yerleştirmiş, bununla birlikte bazı kaynaklar Nikomedes, Zipoition adında başka bir şehir inşa eden Zipoetes'i takip ettiğini ifade eder. Günümüze ulaşan az sayıda kalıntı ile temsil edilmesine rağmen I. Nikomedes'ten itibaren başlayan imar faaliyetleri sayesinde büyüyen bir metropol haline dönüşür. Nikomedes, Basileus unvanını taşıdığını doğrulayan ilk krallık sikkelerini İÖ 264-260 yıllarında darp eder.

Nikomedes'in İÖ 255 civarındaki ölümü üzerine yerine oğlu Ziaelas (İÖ 250-230) geçmiştir. Bithynia Krallığı olarak da bilinen bu krallığın sınırlarını doğuya doğru genişletip Phrygia ve Paphlagonia sınır bölgelerini Bithynia ile birleştirir. Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Ziaelas, Galatların desteğiyle taht mücadelesinde başarılı olmuştur. Ziaelas döneminden günümüze ulaşan az sayıda bronz sikke olsa da, siyasi ve ticari açıdan önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Kressa-Krateia (Gerede/Gökçesu?) adlı kenti ele geçirmiş, Cappadocia'da (Kapadokya) Ziaela (Zela/Zeila/Ziela) isimli bir kent kurmuştur. Ayrıca Bithynion (Bolu) yerleşimini onunla ilişkilendiren bazı görüşler dile getirilmektedir. Kraliyet politikası büyük ölçüde yeni kentler kurmaya odaklanmış olsa da bunların çoğu Yunan kolonistler tarafından kurulan yerleşimleri temsil etmekte idi.

Yaklaşık İÖ 227 yılında bir Galat tarafından öldürülen Ziaelas'ın yerine oğlu I. Prusias (İÖ 228-182) yönetime geçmiştir. Prusias, Roma'ya karşı kurulan ittifakta Makedonya Kralı V. Philippos'un yanında yer almıştır. Bu iki krallığın güçlerini birleştirmesiyle, İÖ 197/196-190 yıllarında Mysia'nın Aizanoi ve Kadoi'ye kadar olan kısmın krallığın topraklarına katmıştır. Yaşanan anlaşmazlıklar ve mücadeleler sonucu Pergamon Krallığı Roma'dan aldığı yardım ile başarılı olmuştur. Roma'nın uyarılarını dikkate almayarak geri çekilmeyen I. Prusias, V. Philippos ve Galatlar'ın desteğiyle, Roma'dan kaçarak yanına sığınmış olan Kartacalı Hannibal'in komutasındaki bir orduyla Mysia'yı ele geçirmiştir. Ancak İÖ 184 yılında Roma desteğiyle savaş, Pergamonluların lehine dönmüş ve ele geçirdiği toprakları geri vermek zorunda kalmıştır. Apameia İÖ 202'de yıkılmış ve büyük olasılıkla I. Prusias döneminde yeniden inşa edilmiştir. Kieros şehri yerine kendi adıyla anılan Prousias ad Hypium kenti ve Prousias ad Olympum kenti I. Prusias tarafından İÖ 188-183 yıllarında kurulmuştur. Doğu sınırı belirsiz olmakla birlikte Sakarya (Sangarius) nehri en belirgin doğal sınır gibi görünmektedir.

I. Prusias'ın yaklaşık İÖ 182'deki ölümünün sonrasında, yönetime II. Prusias (İÖ 180-149) geçmiştir. Bithynia Krallığı'nın en savaşçı kralı olarak bilinen II. Prusias, Makedonya Krallığı ile ilişkilerini güçlendirmiş ve yayılma politikası izleyerek sınırlarını Rhyndakos Irmağı'na (Kocaçay/Manisa) kadar genişletmiştir. Bu ideoloji doğrultusunda Pergamon'a saldırılar düzenlese de Roma'nın baskıları nedeniyle çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Krallığın kuzeydoğu sınırını oluşturacak olan Billaios Nehrine (Filyos Çayı) kadar genişletmiştir. II. Prusias'a karşı, oğlu II. Nikomedes, Pergamon Kralı II. Attalos'un da kışkırtmasıyla ayaklanmış ve babasını Nikomedia'daki Zeus Tapınağı'nda öldürmüştür. Pergamon Krallığı desteğiyle, yaklaşık İÖ 149 yılında kral olan II. Nikomedes, Roma ile ilişkilerini iyi tutmuştur. Bithynia, II. Nikomedes yönetiminde günlerini huzur içerisinde geçirmiştir. Bu dönemde, İÖ 133 yılında, Pergamon Kralı III. Attalos, topraklarını Roma'ya miras bırakmış ve Asya Eyaleti *(Provincia Asia)* adıyla ilk eyalet kurulmuştur. II. Nikomedes'in ölümünün ardından başa geçen III. Nikomedes (İÖ 127-91), Pontus Kralı III. Mithradates ile birleşerek topraklarını genişletmek amacıyla, Paphlagonia, Galatia ve Kappadokia'ya saldırılar düzenlemiştir. Yaklaşık İÖ 94 yılında IV. Nikomedes başa geçmiştir. Ancak, kardeşi Sokrates, Pontus Kralı VI. Mithradates'in desteğiyle, IV. Nikomedes'i tahttan indirerek, yönetimi ele geçirmiştir. Sokrates'ten kaçan IV. Nikomedes Roma'nın yanına sığınmış ve yardım istemiştir. VI. Mithradates'in saldırgan politikası ve Roma düşmanlığı sebebiyle, yardım talebi hemen kabul edilmiş ve ordular bölgeye gönderilmiştir. İÖ 85 yılına kadar süren savaşlar, Roma Generali Sulla'nın galibiyeti ile son bulmuş ve IV. Nikomedes tekrar tahta çıkarılmıştır. İÖ 74 yılında hiçbir varisi olmadan ölen IV. Nikomedes, topraklarını Roma'ya miras bırakmıştır.

Kocaeli'deki Eserleri

Nikomedia'nın büyük oranda modern kent merkezinin altında kalmasından dolayı kent tarihi hakkındaki bilgilerimiz kurtarma kazıları, yüzey araştırmaları ve tesadüfi buluntulara dayanmaktadır. Günümüze kadar yapılan kazılar sayesinde Kocaeli iline ait çok sa-

yıda buluntu Kocaeli Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi dışında İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde kayıt altına alınmıştır. 19. yy.'ın başından itibaren bölgeyi ziyaret eden ilk gezginler hala görülebilen nadir kalıntıların bölge sakinleri için bir taş ocağı olarak hizmet ettiğini aktarır. Nikomedia sınırlarındaki ilk büyük kurtarma kazısı, 1934-1938'te İzmit Kâğıt ve Selüloz Fabrikası (SEKA) inşa edilirken yapılmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Alman Arkeoloji Enstitüsünden Dörner'in başkanlık ettiği kazılar esnasında daha sonra K. Bittel (1939), A.M. Schneider ve R. Duyuran (1951) tarafından hazırlanan pek çok yayına konu olan çok sayıda olağanüstü buluntu ortaya çıkmıştır. Nikomedia kentinin doğu nekropol alanında Y. Meriçboyu ile S. Atasoy (1967) kurtarma kazısı olarak yürütmüş ve yayınlamışlardır. A. M. Mansel (1968) bölgenin Trak kültürleri ile ilişkilerini incelemiştir. N. Fıratlı (1953, 1960, 1971), M. Özdoğan (1985, 1995) ve 1990'lı yıllarda Kocaeli Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesinin kurtarma amaçlı bölgede yürüttüğü kısa süreli çalışmalar dikkate değerdir. Ayrıca 2005 yılı itibariyle başlayan A. Çalık Ross başkanlığında Kocaeli ili ve ilçelerinde arkeolojik yüzey araştırmaları sayesinde Nikomedia'nın zengin kültürel mirası belgelenmiştir. Bu çalışmalarda Kocaeli sınırları dahilinde Hellenistik agora, Zeus kutsal alanı, akropolis, tiyatro ve nekropol alanları, savunma sistemleri hakkında bilgilere ulaşılmıştır.

Nikomedia, Hellenistik dönemde kurulan yerel hanedanlığın başkentidir. Antik kaynaklara ve arkeolojik çalışmalara dayanarak bölgede Hellen kültürü etkisiyle mimari ve sanatsal açıdan büyük değişimler yaşandığı söylenebilir. SEKA fabrika alanının Hellenistik ve Roma dönemleri limanının ardında kalması nedeniyle kentin en önemli yapılarına bu alanda sahip olması gerekir. Kentin tepeden kıyıya doğru konumu, devam eden depremler, kıyı arazisinin doldurulması mimarinin kıyı bölgesinde gelişmesinde etkilidir. Bölgedeki yerleşimler esas olarak kıyılara dağılmış liman kentlerinden ve iç kısımlarda bazı kırsal yerleşimden oluşur. Hellenistik dönemde kurulan kentler Romalılar tarafından benimsenmiş ve Roma hakimiyetinden sonra sadece üç yeni şehir kurulmuştur. Xenophon tarafından gözlemlenen köy yerleşimleri Hellenistik dönemde de yine *phyle* yerleşimleri olarak varlığını sürdürmüş, Nikomedia'nın egemenlik alanında pek çok köy yerleşimi tespit edilmiştir.

Kent merkezinden akropolise kadar devam eden savunma sisteminin izleri İzmit ilçesi, Orhan ve Paç mahalleleri sınırlarından SEKA arazisine kadar sürdüğü tespit edilmiştir. Duvarların Hellenistik döneme ait bölümleri kireçtaşı kesme bloklardan oluşur, planında değişiklik yapılmayan savunma sistemine ait kule kalıntıları önemlidir. Fıratlı'ya göre bu surların büyük kısmı tipik Roma tuğla işçiliği göstermekte idi. Gerek iç gerekse dış surlarda Roma hatta Hellenistik dönem unsurlarına rastlanmıştır. Kentin doğu kesiminde Nikomedia'ya su sağlayan bir çeşmenin yanı sıra iki su kemeri kalıntısından birinin (Plin. Ep. 10.37)

Helenistik döneme ait temellere dayandığı bilinmektedir (Libanius, Or. 61.7.18, şehrin bol su kaynağından söz etmektedir). Su ihtiyacının karşılanması amacıyla Hellenistik kentin konumunun körfezin kuzeydoğusuna konumlanması tercih edilmiştir. Orhan Mahallesi, Bağçeşme Mezarlığı'nın güneyinde, Nikomedia Körfezi'nin görsel olarak en güzel yamacında Nikomedia tiyatrosunun kalıntıları yüzey araştırmalarında tespit edilmiştir. Oturma sıralarının ana kayaya oyularak yapıldığı, duvarlarının kireçtaşından büyük bloklar halinde harç kullanılmadan yapıldığı, 2005 yılından sonra yürütülen yüzey araştırmalarında belgelenmiştir. Ayrıca mevcut ayakta kalabilen yapının tonozlar, tiyatro girişleri tespit edilmiştir. İç kale olarak tanımlanan savunma sistemine ait kalıntıların bir kısmı tiyatronun duvarlarıdır.

Helenistik dönemde kentin önemli bir bölümünü nekropoller oluşturmaktadır. 1960'lı yıllarla birlikte yürütülen kazı çalışmalarında doğudaki savunma sistemi dışından Bekirdere'ye kadar uzanan Doğu Nekropolü'nün Hellenistik dönemde kullanımına ilişkin veriler elde edilmiştir. Nikomedia kentinin kuzeyinde ise, Yenidoğan-Gültepe Nekropolü'nü de kapsayan nekropol alanının sınırları Orhan Mahallesi içinde kalan kent savunma sisteminin hemen dışında başlayıp kuzeye doğru genişleyerek Sarıcalar ve Üçtepeler köylerini de içine alarak Kabaoğlu köyüne kadar dayanmaktadır. 1990 yılındaki kazı çalışmaları dışında günümüze kadar devam eden kurtarma kazılarında Hellenistik dönem mezarları ve buluntuları ele geçmiştir. Bithynia arkeolojisinin en tanınmış arkeolojik buluntu tipi tümülüslerdir. Bölge kapsamında çok geniş bir dağılım gösteren tümülüsler genel özellikleriyle Helenistik döneme özgü plan özelliklerine uygun olarak Trakya geleneğinde yapılmış mezarlardır. Bithynia bölgesinde yer alan ve çok geniş bir alana yayılan bu tümülüslerin hemen hemen tümü bir mezar odası ve bu oda önünde yer alan dromos kısmından oluşur. Bölgenin yönetici ailelerine ait olan bu mezar odaları beşik tonoz veya bindirme çatı tekniği ile yapılmıştır. Bu tümülüslerin hiç şüphesiz en

önemli örnekleri arasında Kocaeli sınırları dâhilinde Üçtepeler Tümülüsleri, Aytepe Tümülüsü, Semetler Tümülüsü (Karamürsel), Kanlıbağ Tümülüsü, Mecidiye Tümülüsleri, Akmeşe Tümülüsü, Yayla Pınar Tümülüsü, Büyükderbent-Hikmetiye Tümülüsleri, Gebze Kutluca Kubbeli Mezarı, Ulupınar Tümülüsü sayılabilir. Bunlar dışında kaya mezarları ve diğer mezar tipleri bölgenin ölü gömme geleneklerini yansıtması açısından önemlidir. Kült anıtları, kaya kutsal alanları ve açık hava kült alanları Bithynia arkeolojisi için önemli anıt tipleridir.

Dördüncü yüzyıl Anadolu'sunda zengin ve çeşitli ekonomik yapı, İÖ 325-300 arasında kitlesel bir düşüş yaşamış, kademeli olarak İskender sikkeleri üretilmiştir. İskender'in ölümünden sonraki süreçte, yeni Makedon kraliyet sikkeleri ile oluşturulan ekonomik sistemden dolayı, oldukça farklı bir tarza sahip kraliyet sikkeleri serileri üretilmiştir. Bir darphaneye sahip Nikomedia ilk sikke bastıran krallıklar arasında yer almıştır. I. Nikomedes'in sikkeleri üzerinde birleştirici ve bütünleştirici özellikteki Artemis Bendis elinde tuttuğu iki mızrağı, kılıcı ve yanında kalkanıyla kayada oturur vaziyette arka yüzde görülür.

Bölgenin epigrafik açıdan zenginliği 19. yüzyılın sonlarından itibaren tanınmakla birlikte F.K. Dörner ile günümüze kadar devam eden epigrafi çalışmaları sayesinde bölgedeki ticari, ekonomik ve mesleki faaliyetler, kırsal yerleşimler, kamu yatırımlarına ilişkin ipuçları içeren konular yer almaktadır. Önemli kült merkezlerine sahip olmasının yanı sıra birçok sanat dalının eşsiz örneklerini toplu olarak sunan Nikomedia bölgenin başkenti ve ana merkezi idi. Bu sebepten Khalkedon'dan başlayarak Nikomedia üzerinden devam eden bölgedeki ana kentsel merkezlerin yol ağında bir bağlantı görevi görmekteydi. Önemli heykeltıraşlar yetiştirmiş, birçok sanat dalının okulunun olması gereken bir kent ve günümüze antik dönemlerin bütün bu sanatsal potansiyelini toplu olarak sunabilecek nadir örneklerden biridir.

KAYNAKÇA

Kurt Bittel/Alfons Maria Schneider/Friedrich Karl Dörner, "Archäologische Funde aus der Türkei 1934-1938", *Archäologischer Anzeiger* 54, 1939, s. 156-7; T. Corsten, Neue Denkmäler aus Bithynien, *EpigrAnat* 17, 1991 s. 79–102; Ayşe Çalık Ross, *Ancient Izmit: Nicomedia*, İstanbul 2007; Friedrich Karl Dörner, "Archäologische Funde aus der Türkei", *Archaologischer Anzeiger*, 1939, s. 156-171; Friedrich Karl Dörner, Inschriften und Denkmäler in Bithynien, *IstForsch* 14, Berlin 1941, s. 37-40; Friedrich Karl Dörner, Bericht über eine Reise in Bithynien, *DenkschrWien* 75, 1, Wien 1952; Rüstem Duyuran, "İzmit'ten Yeni Getirilen Arkeolojik Eserler", *TTOKB* 71, 1947, s. 13-5; Rüstem Duyuran, "İzmit ve Silivri'de Yapılan Arkeolojik Araştırmalar: 1947-1948", *Belleten* XV, Ankara 1951, s. 213-8; Fernoux Henri-Louis, *Notables et elites des cites de Bithynie aux epoques hellenistique et romaine (IIIe s. av.-IIIe s. ap. J.-C.)*, Collection de la Maison de l'Orient mediterraneen. Serie epigraphique, 31, Lyon 2004; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, İstanbul 1971; Nezih Fıratlı, "Bitinya Araştırmalarına Birkaç İlave", Belleten 17, 1953, s. 22-25; Nezih Fıratlı, *İzmit Tarihi ve Eski Eserleri Rehberi*, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul 1959; Nezih Fıratlı "Adapazarı-Tersiye Köyü Tümülüsü", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı* 9, 1960, s. 22-25; Carlo Franco, "Il regno di Lisimaco: strutture amministrative e rapporti con le città", *Studi ellenistici VI*, Pise 1993, s. 139; Clive Foss, "Nicomedia and Constantinople", şurada: C. Mango (yya.) *Constantinople and its Hinterland*, Ashgate 1995, s.181-190; Clive Foss, *Survey of Medieval Castles of Anatolia II, Nicomedia*, Ankara 1996; Paul Goukowsky, Appien, Histoire romaine. Tome VII, Livre XII: La Guerre de Mithridate Paris 2001; Perrot Green, *Exploration archéologique de la Galatie et la Bithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont* I Paris 1872; Perrot Green, *Souvenirs D'un Voyage en Asie Mineure*, Paris 1867; Perrot Green, *From Alexander to Actium, the Historical Evolution of the Hellenistic Age*, Universty of California Press, California 1990; O.D. Hoover, *The Handbook of Coins of Northern and Central Anatolia. Pontos, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia, Galatia, Lykaonia, and Kappadokia (with Kolchis and the Kimmerian Bosporos), Fifth to First Centuries BC*, Lancaster PA 2012; Arnold Hugh Martin Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford 1971; Achim Lichtenberger/Tuna Şare Ağtürk/Engelbert Winter/Klaus Zimmermann (yya.), "Imperial Residence and Site of Councils: The Metropolitan Region of Nicaea/Nicomedia from the Severan to Constantine Period", Forschungsstelle Asia Minor im Seminar für Alte Geschichte der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, *Asia Minor Studien*. Band 96, 2020; Christopher Marek, *Pontus et Bithynia. Die Römischen Provinzen im Norden Kleinasiens*, Mainz 2003; Christopher Marek, Stadt, "Ara und Territorium in Pontus-Bithynia und Nord-Galatia", *IstForsch* 39, Tubingen 1993; Christopher Marek, "Intellektuelle in Bithynien und ihre Feindschaften", şurada: E. Winter/K. Zimmermann (yya.), Neue Funde und Forschungen in Bithynien, *AMS* 69, Bonn 2013, s. 33-46; Yıldız Meriçboyu/Sümer Atasoy, "İzmit Kanlıbağ Tümülüsü", *İstanbul Arkeoloji Müzesi Yıllığı* 15-16 1969, s. 67-90; Ernst Meyer, *Die Grenzen der hellenistischen Staten in Kleinasien*, 1925; Gustave Mendel, "Inscriptions de Bithynie", *BCH* 24, 1900, s. 361–426; G. Le Rider, "Un tétradrachme de Prusias Ier de Bithynie", *Homo Religiosus* 10, 1984, s. 167-171; W. Ruge, "Bithynia", *RE* III, 1896, s. 507-10; W. Ruge, "Nikomedia" *RE* XXXIII, 1936, s. 468-491; Karl Strobel, "Galatien und seine Grenzregionen", *Forschungen in Galatien. Asia Minor Studien* 12, Bonn 1994, s. 67-96; Sencer Şahin, *Neufunde von Antiken Inschriften in Nikomedeia (İzmit) und in der Umgebung der Stadt*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Westfalischen Wilhelms Üniversitesi, Münster 1974; Carl Texier, *Asie Mineure; Description Géographique, Historique et Arcéologique des Provinces et des Villes de la Chersonnése d' Asie,* Paris 1862; Mehmet Turgut ve Taner Aksoy, "Kocaeli İli Üçtepeler Köyü, Büyük Tümülüs Kurtarma Kazısı", *Müze Kurtarma Kazıları Sonuçları* 6, Ankara 1996, s. 399-414; William Henry Waddington, *Recueil général des monnaies grecques d'Asie Mineure*, Paris 1904. J. B. Ward-Perkins, "The Marble Trade and its Organisation, Evidence from Nicomedia", *MemAmAc* 36, 1980, s. 325-388;

Gülseren KAN ŞAHİN

NIKOMEDIA KURULTAYI

I. Konstantin Tarafından Toplanan Kurultay

Nikomedia Kurultayı, İ.S. 328 yılında Roma İmparatoru I. Konstantin (İ.S. 306-337) tarafından, İskenderiye'de Baucalis Kilisesi'nde görev yapmış Libya kökenli çileci Arius'un (İ.S. 256-336) kilisedeki konumunu yeniden değerlendirmek amacıyla toplandı. Kurultay'ın amacı İskenderiyeli Arius'u ve takipçilerini Hristiyan Kilisesi'ne geri kabul etmek ve Hristiyanlığın birliğini yeniden tesis etmekti. Nikomedia, Geç Roma İmparatorluğu tarihinde özellikle İS 4. yy.'ın başında imparatorluğun rotasına yön veren siyasi gelişmeler açısından merkezi bir önem taşımaktadır. Nikomedia aynı dönemde Roma İmparatorluğu'nun dini gündemini belirleyen gelişmeler açısından da müstesna bir yerdir. Çünkü sonraki yüzyıllara etki bırakan son derece önemli bazı dini kararlar kimi zaman Nikomedia'da yayımlanmış veya öncelikle bu şehirde uygulanmıştır. Şehir Hıristiyanlığın imparatorluğun resmi dini olan paganizmle mücadelesi bağlamında

olduğu kadar, Nikomedia Kurultayı gibi kilise içi teolojik meseleler çerçevesinde de belirleyici gelişmelere ev sahipliği yapmıştır.

Kurultaya gelen Arius, Konstantin'i, Ariusçuları kiliseye geri kabul ederek, arzu edilen Hıristiyan birliğini elde edebileceğine ikna etmeyi başardı. Bunun için imparator, Arius ve takipçilerinden ortodoksluklarını gösteren bir metin sunmalarını istedi. Arius ve takipçileri tarafından sunulan metin, Konstantin için kabul edilebilir görünüyordu; ancak yalnızca bir Hristiyanlık kurultayı başka bir kurultayın kararlarını tersine çevirebileceğinden, konuyu çözmek için imparator çok sayıda piskoposu Nikomedia'ya çağırdı.

Nikomedia Kurultayı'nda Arius, iddiaları dinlendikten ve doktrinel tutumları incelendikten sonra, her türlü sapkınlık yayma suçlamasından muaf tutuldu ve yeniden Hıristiyan Kilisesi'ne kabul edildi. Nikomedia Kurultayı'nın kararı sonucunda İmparator Konstantin, Arius'un İskenderiye şehrine dönmesine izin verilmesini emretti. Ayrıca Arius gibi Antakyalı Loukianos'un öğrencisi olan Nikomedialı Eusebius (ölümü İS 341), Konstantinopolis piskoposluğuna yükseldi ve böylece Doğu'daki en güçlü dini lider oldu. Günümüzde Nikomedia Kurultayı, kilisenin ekümenik kurultaylarından biri olarak tanınmamaktadır.

Ergün LAFLI

NIKOMEDIA OYUNLARI

Roma Döneminde düzenlenen yarışlar

Roma İmparatorluk Dönemi'nde eyaletin başşehri Nikomedia'da (İzmit) komşusu ve rakibi Nikaia (İznik) kadar yoğun olmasa da çok çeşitli agonlar düzenlenmekteydi. Yunan dünyasında yarışmacıların bir ödül için yarıştıkları oyunlara agon denirdi. Asıl anlamı toplanma veya toplantı olan agon sözcüğü, oyunları izleyen topluluk ve yarışmacıların bir araya gelmesine işaret ederdi. Daha sonraları "agon" yarışmaların tümü ve oyunlardaki mücadele, yarışma anlamını kazanmıştır. Sembolik veya gerçek her yarışmada mutlaka hazır bulundurulan bu ödüller; para, zafer tacı, kalkan veya zeytinyağı dolu amphora olabilirdi.

Nikomedia'da düzenlenen agonlardan biri Asklepeia idi. Nikomedia'nın Asklepeia agonlarına ilişkin tek belge İtalya'nın Campania bölgesinden Neapolis kentine ait bir onurlandırma yazıtıdır. Neapolis halkının Nikomedialı P. Aelius Antigenidas'ı onurlandırdığı yazıtta bu kişinin Roma, Neapolis gibi kentlerde kazandığı zaferlerin yanı sıra Nikomedia'da Asklepeia agonlarında müzik kategorisinde galip geldiği anlaşılmaktadır. Hem flüt, hem de koro içindeki flüt yarışmalarını kazanan Antigenidas'ın vatanı Nikomedia'da katıldığı Asklepeia agonu hakkında sınırlı bilgi olmakla birlikte, oyunların galibinin müzik sanatçısı olması ve bu kategorilerde ödül alması, Nikomedia'daki Asklepeia oyunlarında müzik yarışmalarının olduğunun göstergesidir. Ayrıca kentte Asklepios kültünün varlığı bilinmektedir. Kentin sikkelerinde Asklepeia adı geçmese de Asklepios, Hygeia ve Asklepios'un betimlerine ve atribülerine sık sık rastlanmaktadır.

Kentte düzenlenen bir başka agon, Severeia'dır. Kentin sikkelerinde de bu agonlara dair göstergeler bulunmaktadır. Nikomedia'da Severeia agonları imparator Septimius Severus'un onuruna onun adıyla düzenlenmeye başlamıştır. Nikomedia'nın Septimius Severus döneminde basılan sikkelerin üzerinde Severeia agonunun adı masa üzerinde iki ödül tacının betimlendiği bir sikke serisi üzerinde görülmektedir. Oyunların "megala" (büyük) sıfatını taşıdığı yine sikke lejandından anlaşılmaktadır. Septimius Severus'un sikkeleri içinde üzerinde ödül tacı içinde palmiye dalı, tacın üzerinde Severia yazılı bir agonistik seri daha vardır. Severia agonuna ilişkin üç yazıt tespit edilebilmiştir. Bunlardan ikisi Caracalla veya sonrasına tarihlenirken, bir diğeri ise MS 253-257 yılları arasına Valerianus dönemine tarihlendirilmiştir. Severeia agonunun Septimius Severus'tan sonra da başka imparatorlar tarafından aynı isimle düzenlenmeye devam ettiği anlaşılmaktadır.

Yazıtlardan ilki Kalkhedon ve Nikaia agonları içerisinde de değerlendirilen Aphrodisias'tan Aphrodisiaslı Marcus Aurelius'un onurlandırıldığı yazıttır. Bu yazıtta Augusteia Severeia olarak geçen oyunlarda atlet yetişkinler sınıfında uzun mesafe koşusunda, aynı gün gidiş-dönüşlü koşuda ve silahlı koşuda zaferler kazanmıştır.

Aşağı yukarı aynı döneme tarihlenen Atina'dan bir yazıtta Nikomedialı Septimius Aurelianus adında bir yarışmacının zaferleri sıralanırken Nikomedia'da Koinon Bithynias oyunlarının yanı sıra Severeia agonlarında dia panton (müzik) kategorisinde de zafer kazandığı belirtilmektedir. Bu yarışmanın müzik agonlarında en son aşamada, kapanış elemeleri şeklinde yapıldığı bilinmektedir.

Nikomedia'daki Demetria agonlarına ilişkin tek kaynak kentin sikkeleridir. Mionnet'de fotoğrafsız olarak yayınlanmış Caracalla dönemine ait agonistik bir sikke üzerinde kentin ikinci neokosluğuna işaret eden lejantta Demetria adı da geçmektedir. Elagabalus döneminde Demetria, tam adıyla Demetreia Antonia veya Antonia Demetria Festivali düzenlenmiştir. Bu şekilde festival iki tapınak ortağının adıyla anılmaktaydı. Demeter Nikomedia'nın ana tanrıçasıydı ve *myster*'leri imparator kültleriyle de ilişkiliydi. İlk *neokoros* unvanını MÖ 29'da Augustus döneminde alan Nikomedia ikinci *neokoros*'luğunu Commodus Dönemi'nde almış fakat kısa bir süre sonra, senato bu karardan vazgeçmişti. Böylece bu dönemde verilen agon düzenleme hakkı da Nikaia'ya aktarılmıştı. Nikomedia kaybettiği ikinci "neokoros"unu Septimius Severus döneminde geri almıştır.

Nikomedia'da düzenlenen bir başka agon, Nikomedia'nın Koinon Bithynias (Bithynia Eyalet Bayramları)'dır. Nikomedia'nın Koinon Bithynias hakkındaki temel bilgi kaynağını yazıtlar oluşturmaktadır. Yazıtların yoğunluğuna rağmen bu agonun adıyla hiç sikke basılmamıştır.

Nikomedialılar, Delphoi'de kentlerinin vatandaşı olan T. Aelius Aurelius Theodotos'un bir heykelini diktirmişlerdir. Heykel kaidesi üzerindeki yazıttan yarışmacının Bithynia Koinonu oyunlarında Delphoi kurallarına göre düzenlenen agonlarda flüt ve korodaki flüt yarışmalarını kazandığını ve dia panton kategorisinde de birinci geldiği bilinmektedir. Yunanistan'da, İtalya'da ve Küçük Asya'da daha pek çok agon'a katılarak müzik yarışmalarında galip gelen Theodotos "beklenmedik zaferler kazanarak" "*paradoksos*" (sıra dışı) unvanını almıştır. Yazıtta, 16 yaşında yetişkinler sınıfında yarışmaya başlayan ilk ve tek atlet olduğu da belirtilmiştir. Babası öğretmen ve besteci Philadelphos oğlu Rufus'un yardımı ile hazırlanıp katıldığı pek çok parasız yani kutsal (hieros) ve para ödüllü (thematikos) agonda çelenklendirilmiştir.

Commodus dönemi ve sonrasına tarihlenen bir yazıttan Kaisareia Germanikeli atlet Tatianus'un, Nikomedia'da Koinon Bithynias agonlarına katılarak çocuklar arası uzun mesafe koşusunda galip geldiği öğrenilmektedir.

Birçok yazıttan anlaşıldığı üzere hem müzik hem de spor yarışmalarının yapıldığı Nikomedia'daki kutsal ve eisalastikos Koinon Bithynias agon'larında tespit edilen kategoriler şunlardır: *Agones Mousikoi*: Tellal (keryks) yarışması, Pythia tarzı flüt yarışması, koroda flüt yarışması, Kithara yarışması, Dia panton. *Agones Gymnikoi*: Koşu (çocuklar sınıfı) yarışması, uzun mesafe koşu yarışması, pankration yarışması, boks yarışması. Kentte düzenlenen Pythia oyunlarına ilişkin belgeler son derece sınırlıdır. Bu agonun adının geçtiği yazıt bulunmazken sadece iki farklı sikke serisinden bu agonun varlığından haberdar oluyoruz. Belki de Pythia ifadesi Nikaia'da da olduğu gibi sadece agonların statüsünü göstermek amacıyla, "isopythios" anlamında kullanılmış olmalıydı. Mionnet tarafından yayınlanan Caracalla dönemine ait bir sikke üzerinde Aktia ve Pythia isimleri yazmaktadır. Aktia agonlarına Nikomedia'da başka hiçbir yazıt veya sikkede rastlanılmadığı için bu teşhis şüpheli görülmektedir. Elagabalus döneminde kentin aldığı üçüncü neokoros unvanının anısına düzenlenen Demetreia agonlarının yanı sıra bu dönemde Pythia agonlarının düzenlendiği de söylenebilir.

Ayrıca kentte düzenlenen büyük festivaller dışında kırsalda Nikomedia'ya bağlı köylerde de çeşitli festivaller düzenlenmekteydi. Oldukça geniş katılımlı festivaller olduğu anlaşılan bu bayramlar dini ritüellerle bağlantılıydı. İzmit Körfezi'nin güneyinde yer alan İhsaniye köyünde bulunan dört yazıttan, MS 2. yüzyılda Nikomedia'nın territoriumu içerisinde her iki yılda bir adı belirlenemeyen bir tanrıça onuruna festivaller düzenlendiği anlaşılmaktadır. Cemaatin ve özel kişilerin harcama listelerinin verildiği yazıtlar, iki günden fazla süren bir festivali işaret etmektedirler. Yapılan kazılarda MS 122-127, MS 128-133, MS 134/5-[..] ve MS 184/5 yıllarına ait festival harcama listeleri de ortaya çıkmıştır. Dört yılda bir daha büyük kapsamlı olarak düzenlenen festivalin masraflarının beş köyün cemaati ve özel kişiler tarafından karşılandığı anlaşılmaktadır. Harcama kaleminin büyük kısmını yiyecek ve içecekler oluştururken, müzik ve aydınlatma giderleri için de para ayrıldığı görülmektedir.

kAYnAkçA

Henri W. Pleket, "An Aspect of the Emperor Cult: Imperial Mysteries" *HarvTheolR Vol.58*, No.4, 1965, s. 338 vd.; Henry George Liddell – Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, Oxford, Clarendon Press, 1996 (New supp. added), s. 18 vd.; Nigel B. Crowther, *Sport in Ancient Times*, Norman University of Oklahoma Press, 2010, s. 57; Sema Öğüt-Polat – Sencer Şahin "Katalog der bithynischen Inschriften im Archaeologischen Museum von Istanbul" *EpigrAnat 5*, 1985 s. 106.Stephan G. Miller, *Ancient Greek Athletics*, New Haven and London, Yale University Press, 2004, s. 13.Stephen Mitchell, *Anatolia: Land, Men and Gods in Asia Minor*. 2 cilt, Oxford, Oxford University Press, 1993, 1: s. 220 vd.Walter Ruge, "Nikomedeia" *RE XVII*, s. 485.

Aysel ÇETİNKAYA

NIKOMEDIA SİKKE DARPHANESİ

Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi İmparatorluk Darphanesi

Nikomedia Darphanesi İS 294 ile 627 yılları arasında Geç Roma ve Erken Bizans imparatorlukları sınırlarında yaygın olan altın, gümüş ve bronz sikkeleri basan bir imparatorluk darphanesidir. Erken Bizans Dönemi'nde Nikomedia Darphanesi Konstantinoupolis (İstanbul), Kyzikos (Erdek), Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi), Antiocheia (Antakya) ve Alexandria (İskenderiye) ile birlikte yoğun faaliyet gösteren ve Akdeniz'den, Karadeniz'e, Çin'den, İsveç'e birçok yere yayılmış Bizans sikkelerinin basıldığı bir atölye niteliğine sahiptir. Bunda kentin Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerindeki deniz gücünün ve ticaretinin etkisi vardır. Anadolu'nun birçok yerinde İS 4. yüzyılın başından İS 7. yüzyılın başına kadar Nikomedia darphanesinde basılmış bronz, gümüş ve altın sikkeler ele geçirilmiştir (Res. 1).

Metropolis'te 2008 yılı kazılarında ele geçen sikkeler arasında, Letoon'da 2014 yılında ele geçirilmiş Heraklius Dönemi'ne ait (İS 610/611) 40 nummi, Myra'da 2009 yılında ele geçirilen I. Valerianus Dönemi'ne ait (İS 253-260) sikke, Olba'da 2010 yılında ele geçirilen Heraklius Dönemi'ne ait (İS 610-641) sikkeler arasında, Ankara-Roma Hamamı Sütunlu Cadde kazısında 2010 yılında ele geçirilen I. Valentianus Dönemi'ne ait 23 sikke, Procopius Dönemi'ne ait 6 sikke ve Valens Dönemi'ne ait 60 sikke, Zerzevan Kalesi'nde 2014 yılında ele geçirilen İS 565-578 yıllarına ait Nikomedia darbı yarım follis gibi binlerce örnek derlenebilir. Ayrıca Anadolu müzelerinden yayınlanan Bizans Dönemi sikke kataloglarında Nikomedia'da darp edilmiş Erken Bizans Dönemi sikkeleri bir hayli yoğundur. Bu konudaki en iyi örnekler Çorum, Erzurum ve Mardin Müzeleri'dir.

Aslında Nikomedia kenti Hellenistik dönemden beri sikke basmakta idi. Kentin Roma İmparatoru Diocletianus tarafından İS 292 yılında başkente dönüşmesi ile beraber Pontus eyaletine nakit sağlamak zorunda olan imparatorluk darphanesini kurmak için Nikomedia ol-

İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki bir Erken Bizans Dönemi Nikomedia Darphanesi basımlı bronz sikkesi

dukça uygun bir konuma sahipti. İS 294 yılından itibaren altın, gümüş ve özellikle bronz sikke basan kent, iki sikke atölyesinde (officina) sikke basmıştır ki bu kadar önemli bir şehir için bu sayı şaşırtıcı derecede düşüktür. Aslında, Nikomedia Darphanesi'nin İS 3. yüzyılın sonlarında devletin daha kolay idare edilebilmesi için uygulanan dörtlü hükûmet sistemi olan Tetrarşi döneminde darp ettiği follis sayısı diğer darphanelerden önemli ölçüde azdır.

İkinci Tetrarşi sırasında, Nikomedia Darphanesi üretimini önemli ölçüde arttırmış ve sonunda I. Licinius hükümeti sırasında (İS 308-324) yedi adet sikke atölyesi faaliyet göstermiştir. İS 363 yılında Roma İmparatoru Julianus'un para reformu, Nikomedia Darphanesi'nin üretimini düşürmüş ve ofis sayısını da üçe indirmiştir. Yüzyılın sonunda Konstantinopolis'in gelişimi, Geç Roma ve Erken Bizans dönemi imparatorlarını, Nikomedia'yı imparatorluk başkentinin kalesi olarak güvence altına almanın rahatlığına ikna ettiğinden, kentin egemenlik alanındaki askeri varlık artar; bu durum da nakit ihtiyacında bir artışa dönüşür. Bu dönemde dördüncü yeni bir ofis, böyle bir artışla başedebilmek için darphanede bulunan diğer üç atölyeye katılmıştır. Bu dört ofis İmparator Arcadius'un saltanatının sonuna kadar, yani İ.S. 408 yılına değin faaliyet göstermiştir. Erken Bizans döneminde, özellikle I. Justinianus döneminde (İS 527-565) sikke basmaya devam eden Nikomedia Darphanesi İS 627 yılına kadar aktiftir.

Nikomedia Geç Roma ve Erken Bizans imparatorluk sikkelerinin stili, tasvirlerde bir gerçekçilik eksikliği ile çok belirgin bir Doğu ikonografisi etkisi ile karakterize olmuşlardır. Sikkelerin üretim kalitesi iyi olsa da, özellikle Tetrarşi döneminde sikke işçiliğinin ulaştığı sanatsal seviye çok yüksek değildir; daha sonraki dönemlerde ise dönemin geri kalan darphanelerinin seviyesine ulaşmaya çalışmıştır.

Ergün LAFLI

NİYAZİ YELKENCİOĞLU (1882-1965)

Belediye Başkanı, Tüccar

Niyazi Yelkencioğlu'nun dedesi Hurşit Ağa'dır. Hurşit Ağa'nın Necmi, İsmet, Seher, Esat ve Tevfik adında beş çocuğu vardır. Niyazi Yelkencioğlu'nun babası İsmet (1852-1904) Yelkencizade Hacı Raşit Ağa'nın kızı Şerife ile evlenmiş ve 4 çocuğu Saffet, Niyazi ve Makbule ve Elmas dünyaya gelmiştir. Niyazi Yelkencioğlu, 1882 yılında Kandıra'da dünyaya gelmiştir.

Niyazi Yelkencioğlu, I. Dünya Savaşı'na kadar ticaret işleri ile uğraşmıştır. I. Dünya Savaşı dünyadaki pek çok insanın hayatını değiştirdiği gibi Niyazi Yelkencioğlu'nun da hayatını değiştirmiştir. Savaşın ikinci yılı 1916'da Marmara havalisinde yaşayan Rum ahali Deli Yani gibi çeteler gurup Müslüman ahaliye baskı ve zülüm yapmaya başladığı günlerde Niyazi Yelkencioğlu, Kefken'de limanda mal sevkiyatı işleriyle uğraşmaktadır. Çeteler, Müslüman köylere baskın vermiş, işkence ile öldürmüş mallarına el koymuştur. Niyazi Yelkencioğlu, çetelerin elinden canını zor kurtarır. Kandıra'ya döner ve kendisi gibi düşünen ve hareket eden arkadaşları ile çetelere karşı savaşmaya karar verir. Niyazi Yelkencioğlu I. Dünya Savaşı sona erince Mütareke döneminde İstanbul'a gider, Sirkeci Aydın Otel'de kalırken İttihat ve Terakki üyesi Ahmet Keşfi ile görüşür. Bu görüşme sonrasında işgallere karşı koymak amacıyla Kandıra'da Müdafa-i Hukuk Cemiyeti kurulmasına karar verilir. Niyazi Yelkencioğlu ve Sırrı Bellioğlu bu görüşmeden bir hafta sonra Kandıra'da buluşurlar. Raif Erim'in evinde (Başbakan Nihat Erim'in babası, aynı zamanda Niyazi Yelkencioğlu'nun kayınbiraderi) yapılan görüşmeler sonrasında Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Kandıra'da resmen kurulmuş oldu.

Kandıra Müdafai Hukuk Cemiyeti, İstanbul'dan milli mücadeleye katılmak isteyen Halil Paşa, Fevzi Çakmak, Tunalı Hilmi ve Muhittin Birgen gibi isimlerin Ankara'ya sorunsuz bir şekilde geçmeleri sağlamanın yanında İstanbul'dan silah ve cephane kaçırılması ve Anadolu'ya sevkinde önemli bir rol oynamıştır. Kandıra'da Raif Erim ve Eski Dış İşleri Bakanı Turan Güneş'in babası Hurşit Bey, Niyazi Yelkencioğlu'na Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş ve faaliyetlerinde destek oldular. İngilizlerin Kandıra'yı işgal etmesi üzerine Niyazi Yelkencioğlu, Belediye Reisi Ahmet ve Kayınbiraderi Hurşit Bey ile İstanbul'a kaçtılar. Niyazi Yelkencioğlu İstanbul'da Beyoğlu bölgesinde Müdafa-i Hukuk cemiyeti adına çalışmalara devam etti. İnönü zaferlerinin coşkusunu İstanbul'da yaşadı. Kandıra'nın tahliye edilmesi üzerine Kandıra'ya döndü.

Milli mücadelede gösterdiği yararlılıklar nedeniyle İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi. Niyazi Yelkencioğlu, Cumhuriyet döneminde siyasete atıldı. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Kandıra'da kurulmasına ön ayak oldu. 1923-1925 yılları arasında Kandıra belediye başkanlığı görevini yürüttü. Siyasi hayatının yanında ticaret işleriyle uğraşmaya devam etti. Bakkal dükkanı

yanında odun ticareti ile uğraştı. 1946 yılında Kandıra'da Yelken Sineması'nı açarak sinema işletmeciliği yaptı. Niyazi Yelkencioğlu, 1965 yılında Kandıra'da vefat etti.

Niyazi Yelkencioğlu, 1905 tarihinde Asım Efendi'nin (Nihat Erim'in babası) kardeşi Eda Erim ile evlendi. Bu evlilikten İsmet Yelkencioğlu (1907-1990) Müfit Yelkencioğlu (1910-1983) ve Leman Yelkencioğlu (1912-1958) dünyaya geldi. Niyazi Yelkenci, Soyadı Kanunu'nun çıkmasının ardından Yelkencioğlu soyadını aldı. Yelkencioğlu, Güneş ve Erim ailesi ile kan bağı ve evlilik nedeniyle yakın akrabadır.

Niyazi Yelkencioğlu'nun Kurtuluş Savaşı anıları, 8 Temmuz 1942'de *Türk Yolu* gazetesinde "Niyazi Yelkencioğlu'nun Milli Mücadele'ye Ait Hakiki Sahnelerden Hatıraları" başlığı ile yayımlanmış, 2007'de Rıfat Yüce'nin *Kocaeli Kent Tarihi ve Rehberi*'nde yer verilmiş, aynı yılda Atilla Oral tarafından derlenerek *Özgür Kocaeli* gazetesinde yayınlanmıştır. 2010 yılında ise yine Atilla Oral tarafından derlenerek Demkar Yayınları tarafından basılmıştır. Demkar'ın yayınında Yelkencioğlu'nun sadece Kurtuluş Savaşı değil I. Dünya Savaşı anılarına da yer verilmiş, üçüncü bölümde ise Kandıra'nın kurtuluş mücadelesi Yüce'nin kitabından elde edilen veriler ile Yelkencioğlu ve Atilla Oral'ın fotoğraf arşiviyle desteklenmiştir. 2017 yılında torunları Teoman ve Niyazi Yelkencioğlu "*Kurtuluş Savaşı Anıları*" başlığı ile yeniden yayınlamışlardır.

Niyazi Yelkencioğlu'nun doğup büyüdüğü konak 2018 yılında torunlarının girişimiyle müze haline getirildi. Geçmişte önemli tarihi olaylara tanık olmuş, önemli kişileri ağırlamış olan Yelkencioğlu Konağı bugün Kandıra tarihi ve kültürünü tanıtma misyonunu yüklenmiş bulunmaktadır.

kAYnAkçA
Niyazi Yelkencioğlu, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul 2010, Demkar Yayınları, s.168; İbrahim Şirin, "Yerelden Vatana Kandıra'da Milli Mücadele" *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli, Türkiye, 23 - 25 Nisan 2015, cilt.2, s.1493-1500; Ayşegül Yılmaz, "Anıların İzinde Kocaeli'nin Milli Mücadele ve Sosyo-Kültürel Tarihi", *Uluslararası Milli Mücadele'de Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, Kocaeli 2020, s.795-815; https://www.kandiraninsesi.com/haber/yelkencioglu-konagi-kandira-tarihini-yasatacak-h9672.html.

İbrahim ŞİRİN

NİZAMETTİN ÇETİN (1932-…)

Peynirci Nizamettin, Esnaf, Hayırsever

12 Haziran 1932 tarihinde Gebze'nin Sofular köyünde doğan Nizamettin Çetin, ailesiyle birlikte 1940'lı yıllarda Gebze'den İzmit'e taşındı. Ulugazi İlkokulu ve Merkez Ortaokulu'nda okudu. Okuduğu yıllardan itibaren okul ile iş hayatını birlikte götürdü. Lastik ayakkabının rağbet gördüğü dönemde, 1940 yılında babasının asker arkadaşının dükkânında kunduracılığı öğrenip ayakkabı üretti. Fabrikasyon ayakkabılar çıkınca bu işi bıraktı. O dönemde günümüzde çalıştırdıkları dükkânın da bulunduğu caddedeki hanlarda, köylülerin getirdiği peynir, sebze ve

Nizamettin Çetin

meyve satılıyordu. Artık kunduracılık, ayakkabıcılık iş yapmayınca bakkaliyeye geçti. 1950 yılında babasının dükkânını devraldı ve bakkal dükkânına çevirdi. Artık dükkânın ismi de "Bakkal Nizamettin Çetin" idi. O yıllarda en çok pirinç, sabun ve yağ satılıyordu. Daha sonra Kandıra köy peynirleri ve en sonunda da beyaz peynir ve zeytin ile dükkân zenginleştirilince 1951 yılında dükkânın ismini "Peynirci Nizamettin Çetin" olarak değiştirdi. Bu dönemde askerlik vazifesini de tamamlayan Nizamettin Çetin, o tarihten günümüze dek İstiklal Caddesi No: 66'daki dükkânında bu mesleği sürdürmektedir. Dükkânın kurucusu olan büyük dede Ömer Çetin ve Nizamettin Çetin'den sonra oğulları Sadun Çetin ve Feridun Çetin'in sürdürdüğü mesleği daha sonra torunu Selçuk Çetin ve babası Sadun Çetin sürdürmektedir. Uzun yıllar İzmit'te bir marka haline gelen Peynirci Nizamettin dükkânı dört kuşaktır hizmete devam etmektedir. Feridun, Sadun ve Nurhayat isminde üç çocuk sahibi olan Nizamettin Çetin, yardımsever kişiliği ile de tanınmaktadır.

kAYnAkçA
https://www.peynircinizamettincetin.com/hakkimizda.html (13.07.2021); Selçuk Çetin ile görüşme (11.08.2021)

Resül NARİN

NOTER DEFTERLERİ

İzmit'e Ait Kâtib-i Adl Defterleri

Çok ender bulunan bu defterler, yerel tarih yazılımında eşsiz kaynaklardır. Konu defterlerden ilimize ait, 1895-1897 ve 1925 yıllarına ait olmak üzere yalnızca iki tanesi günümüze ulaşmıştır. Bu satırların yazarının 2010 yılında internet üzerinden bir mezatta sözkonusu defterlere rastlaması ve yönlendirdiği Kocaeli Barosu'nca satın alınıp, Türkiye Barolar Birliği'nce Mustafa Fırat Gül'e günümüz harflerine

1886 İzmit Sancağı Bidayet Mahkemesi Mukavelat Murahhası

çevirtilmesi sonrası 2017 yılında bastırılması ile bir yerlerde kaybolup gitmekten kurtulmuştur.

18 Mart 1895 ila 16 Ocak 1897 tarihleri arasını kapsayan birinci defter, basılan kitapta 747 sayfa olup ayrıca orijinal metinlerin fotoğrafları (tıpkı basımları) kitaba eklenmiştir. İçindeki bilgiler hukuk tarihi açısından olduğu gibi o yıllara kadar bu topraklarda kök salmış olanlar için şansları varsa güzel bir kaynaktır. Bu kentteki azınlıklar, mahkemeler, ticaret, esnaf, memurlar, kimi tapu bilgileri, coğrafi dağılım (mahalleler, çarşılar, köyler, ormanlar, vb), tüccarlar, mültezimler, Adliye, Belediye ve Valilik (Mutasarrıflık) hakkında da değerli ayrıntılar sunmaktadır. Defterlerde mal değerleri, ödeme tutarları vb. bilgileri de bulabilirsiniz. 1878'de Osmanlı hukuk sistemine girmiş olan Mukavelat Dairesi (Noterlik) veya mahkeme işlemleri için şahitlik yapanların birçoğunun aynı kişiler olması şahitliğin pratik bir çözüm olabileceği gibi bir gelir kaynağı da olabileceğini göstermektedir. Kimi zaman sıralama ve tarihlerin karışık olması da ilgi çekicidir.

1925 yılına ait ikinci defter, basılan kitapta 758 sayfa olup yine orijinal metinlerin fotoğrafları vardır. Karışık bir sıralama ile 1 Ocak 1925 tarihi ile başlıyor ve 17 Eylül 1925'te sonlanıyor. Mübadele sürecinin hemen sonlarına denk düşmesi nedeniyle kayıtlarda Tasviye Belgeleri yoğun görülmektedir. Kefaletnameler ve vekaletnamelerin yanı sıra sözleşmeler de yer almakta olup bugünkü Donanma'mızın çekirdeğini teşkil eden Üssü Bahri Kumandanlığı'nın iaşe alışverişleri hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca yol işleri, çeşitli suçlar, ziraat, belediye, valilik, ticaret, tüccarlar, tersane, görevli memurlar, isimler, lakaplar, mahalleler hakkında da ayrıntılara rastlamak mümkündür. Bu defterin en ilginç yönü az sayıda da olsa vekaletname ve özellikle sözleşmelerde kişilerin alaminüt vesikalık fotoğraflarının da eklenmiş olmasıdır. Sonuçta her bir cilt 1000 sayfadan fazla olup el yazmalarının tek orijinal kopyaları bugün Barolar Birliği Müzesi'ndedir.

F. Yavuz ULUGÜN

NUH ÇİMENTO SANAYİ TİC. A.Ş / NUH BETON A.Ş

Çimento ve Beton Malzeme Üretim Tesisleri

Nuh Çimento Sanayi Ticaret ve Anonim Şirketi, Kayserili iş adamları Ahmet Eskiyapan, Nuh Mehmet Küçükçalık ve ortakları tarafından 1966 yılında kuruldu. 1968'de Kocaeli'nin Hereke mevkiinde kurulacak çimento fabrikasının da temelleri atıldı. Bir yıl içinde tamamlanan üretime başladı. O yıllarda çimento üretimini sağlayacak tesis 400.000 ton/yıl kapasitesine sahipti. Çimento üretim hattının yanında klinker öğütme tesisi de devreye alındı. Arşiv kayıtlarına göre 1970 yılında kalker maddesinin Maden Kanunu kapsamına alınması için başvurularda bulunuldu ve 1973'te bu izin çıkarak işletme ruhsatı alındı. Aynı yıl içinde alınan izin kapsamında bir üretim hattı daha kurularak yıllık kapasite iki katına çıktı. 1980'li yıllar boyunca tesisin daha verimli çalışabilmesi amacıyla kömür ve çimento değirmenleri üretim hattına eklenerek kapasite artırımına gidildi. 1997 yılında fabrikadan çıkan ürünün ihraç edilebilmesi amacıyla yer altı tüneli ve boru konveyör sistemi kurularak Türkiye'de ilk defa otomatik gemi yükleme sistemi devreye alındı. 1999'da bugün de tesisin önünden geçerken görülebilen gemi boşaltma vinci kuruldu. Hereke tesisine 500 m mesafede bulunan liman tesisleri ile birlikte çimento ürününün sevki halinde oluşabilecek çevresel etkilerin minimize edilmesi de hedeflendi. 2000'li yıllarda fabrikanın stoklama, yükleme ve arıtma tesisleri kurulurken, imalat esnasında oluşan atıklarının kendi bünyesinde bertaraf edilebilmesi amacıyla atık yakma sistemi (RDF) inşa edildi. Böylece 5 ton/saat kırpılmış atık yakılarak fabrikanın ısı enerjisinde kullanılan yaklaşık 2.5 ton/saatlik kömürden de tasarruf sağlandı. Günümüzde yıllık 4.600.000 ton klinker ve 5.700.000 ton çimento üretim kapasitesi ile Türkiye'nin en büyük çimento üreticisidir. Nuh Çimento Sanayi, şirket hisselerinin %44,13'ü Nuh Ticaret'e, %16,36' Partaş Tekstil İnş. San. A.Ş'ne ve %39,51'lik oranı da diğer yatırımcılara aittir. 2021 yılı itibariyle Yönetim Kurulu Başkanı Tevfik Bilgin'dir. 1 Ocak- 31 Aralık 2020 cari dönemi içindeki mali verilerine göre 565.594,684 TL değerinde brüt kâr geliri elde etti. 2019 verilerine göre ise ihracatını yüzde 151 artırarak 118 milyon 748 bin dolara ulaştırdı.

Nuh Çimento, çimento alanındaki faaliyetini devam ettirse de birbirinden çok da bağımsız olmayan alternatif yatırımlara girdi. Nuh Beton, çimento üretimini sürdüren grubun diğer bir girişimidir. Nuh

Nuh Çimento Tesisleri kuşbakışı görünüşü

Beton, 1987 yılında İstanbul Bostancı'da kuruldu. 1990'lı yıllara doğru artan beton ihtiyacı talebini karşılamak amacıyla önce Kocaeli ilinin Hereke ilçesinde 1992'de İstanbul'da bulunan Büyük Bakkalköy ve 1993'te İkitelli tesislerini kurdu. 1995 yılının şubat ayında Nuh Beton A.Ş. ismi tescil ettirildi. Artan tesis sayısı ve iş hacminin yanında beton işinde bir marka olmak amacıyla da ayrı bir şirket olarak teşekkül ettiği düşünebilir. Markalaşma yolundaki bu adımın ardından yatırımların devam ettiği, 1996'da İzmit, 1997'de Yalova ve Adapazarı, 2000 yılında da Gölcük ve Gebze tesisleri kuruldu. Günümüze kadar kurulan yeni tesisler ile bu sayı 13'e ulaşmış ve 19 beton santrali 180 transmikser 57 mobil ve 15 sabit pompa ile faaliyetlerine devam etmektedir.

Nuh Şirketler Grubu'nun diğer bir faaliyet alanı yapı ürünleri adı altında üretilen gaz betonudur. Gaz beton tesisi 1996 yılında Nuh grubu altında kurulsa da temeli 1984 yılında kurulan kireç fabrikasıdır. O yıllarda yıllık 160.000 tonluk kapasiteye sahiptir. Ancak 1995'te Nuh Yapı Ürünleri ve Makine San. A.Ş.'nin kurulması ve ardından gazbeton fabrikasının faaliyete geçmesi ile kireç, makine ve gazbeton fabrikaları aynı çatı altında toplandı. 1999'da gazbeton tutkalı üretilirken 2000'de söve ve lento üretimine başlandı. Gazbeton fabrikası 408.240m yıllık üretim kapasitesine sahiptir. 2016 yılında Türkiye'de ilk defa gazbeton üretiminde kullanılan alüminyum pasta üretimine de başlayarak alanında önemli bir yeniliğe de imza atmıştır. Nuh Çimento markası ile başlayan yolculuk birçok yan ürün ve faaliyet alanı ile zenginleşmiştir.

kAYnAkçA

(BCA), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Gömlek No: 30-18-1-2, Yer Numarası: 254/53-4; (BCA), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Gömlek No: 310-10-0-41, Yer Numarası: 1652/2285-1 nolu belge; https://www.nuhcimento.com.tr/tarihce/ (Erişim Tar. 10.6.2021); https://www.nuhcimento.com.tr/sirket-bilgileri/ (Erişim Tar. 10.6.2021); https://www.nuhcimento.com.tr/mali-tablolar/ (Erişim Tar. 10.6.2021); https://www.nuhbeton.com.tr/tarihce/ (Erişim Tar. 10.6.2021); https://www.nuhbeton.com.tr/tesisler/ (Erişim Tar. 10.6.2021); https://www.nuhyapi.com.tr/tarihce/ (Erişim Tar. 10.6.2021)

Ekrem Mücahit SARI

NUMAN DEDE (1968-1989)

Gebze'nin İlk Şehidi

23 Mart 1968 tarihinde Samsun merkeze bağlı Dere köyünde dünyaya gelen Numan Dede, Gebze'nin ilk şehididir. Komando Çavuş Numan Dede, 5 Aralık 1989 yılında Şırnak Çağlayan'da teröristler tarafından şehit edilmiştir.

Numan Dede ilköğrenimini Gebze Osmangazi İlköğretim Okulu'nda tamamlamıştır. Ortaöğrenimini ise İmam Hatip'te bitirdikten sonra Gebze Endüstri Meslek Lisesi'nde lise öğrenimini bitirmiştir. Daha sonra Burdur Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenimini sürdürerek Kung- Fu, boks ve atletizm gibi spor dallarındaki başarısını Türkiye ikinciliği ile ispat etmiştir.

Numan Dede, çevresi tarafından spora olan düşkünlüğü, çevikliği ve ataklığı ile tanınmaktadır. Komando olmak, onun çocukluktan beri hayalidir ve nitekim bu hayalini gerçekleştirmiştir. Vatani görevini yapacağı günlerin yaklaşmasıyla çevresine sürekli: "Ben komando olmak istiyorum, çünkü bebek katillerine karşı mücadele edeceğim" dediği bilinmektedir.

1989 yılında iki tertip olarak ilk acemi birliği olan Kayseri Hava İndirme Tugay Komutanlığı'nda Özel Harekat Timi eğitimi alan Numan Dede, üç aylık eğitim sürecini başarıyla bitirdi. Gururlu ve onurlu olan Dede, gönüllü olarak bu yola çıkmıştı. Daima başarılarıyla dikkat çekmiştir. Başarısının ödülü olarak 10 günlük mükâfat izni aldığı dahi olmuştur. İzne geldiği sırada annesi Ayşe Dede'ye şunları söyledi: "Gidip de gelemezsem şehit olur gelirim, gelirsem Numan olurum anam." Hastalansa dahi görevini bırakma-

Numan Dede

yarak layıkıyla yerine getirmeye çalışan vatanperver bir askerdir. Şırnak'ta görev yaptığı sırada teröristler tarafından şehit edilerek "Gebze'nin İlk Şehidi" unvanını almıştır.

kAYnAkçA
Gebze'nin İlk Şehidi Numan Dede!. Erişim Tarihi: 05.03. 2020; https://www.gazetegebze.com.tr/genel/gebzenin-ilk-sehidi-numan-dede-h47968.html

İsmail KAHRAMAN

NUMAN GÜNEŞ (1922-2011)

Kandıra Belediye Başkanı

Numan Güneş, 6 Mayıs 1922 tarihinde Kandıra'da doğmuştur. Baba adı Nafiz ve anne adı Münire olan Numan Güneş'in Esat, Türkan, Adnan ve Perihan adlı dört kardeşi bulunmaktadır. Önce Kandıra merkezinde yer alan Hatice Molla Dershanesi'nde okula başlayan Güneş, 1934 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokuldan mezun olmuştur. 1934 yılında İstanbul'daki Saint Benoit Lisesi'nde hazırlık eğitimi almaya başlayan Güneş, 1936 yılında Galatasaray Lisesi'ne geçmiş ve buradan iyi bir dereceyle 1941'de mezun olmuştur.

1945 yılında Erzurum'da yedek subay olarak askerliğini yapan Numan Güneş, 1947 yılında Hüseyin Bayrak'ın kızı Adile Bayrak ile evlenmiştir. Bu evlilikten Belis, Nilay ve Yavuz olmak üzere üç çocuğu olmuştur. Kendi ifadesiyle mutlu ve maceralı bir evlilik yapan Numan Güneş'in Türk siyasi tarihinde önemli yer tutan Turan Güneş ve Nihat Erim ile akrabalıkları bulunmaktadır. Turan Güneş amcasının oğlu ve Nihat Erim de anne tarafından akrabasıdır.

Numan Güneş, askerden döndükten sonra 1946 yılında babası Nafiz Bey'in yanında ticaretle uğraşmaya başlamıştır. Keten tohumu üretimi yapan Güneş ailesi, aynı zamanda Kandıra'da zahire ticaretiyle de uğraşmışlardır. Bu konuyla ilgili olarak Numan Güneş, "*Hayatım ve Görüşlerim*" adlı kitabında şunları yazmaktadır: *"Başlıca aldığımız ürünler zahire (buğday, mısır, keten tohumu, keten elyafı, arpa, yulaf, kapulca), yumurta, av derisi, kaşar peyniri imalatı, ayrıca on iskelede odun ticareti yapmaktaydık. O devirlerde çok bereket vardı. Geceleri saat 24.00'e kadar çalışırdık".*

Numan Güneş, 1952 yılında babasının ölümünden sonra da Günpaş adlı aile şirketlerindeki ticaret işini sürdürmüş ve bu işi erkek kardeşi Adnan ile birlikte yapmıştır. 1955 yılına ticaret hayatını başarıyla sürdüren Güneş, Demokrat Parti'den 1955 yılında belediye başkanı olarak seçilmesinden dolayı ticaretten elini çekmek zorunda kalmıştır. Zira 1955 yılından 1973'e kadar toplam 18 yıl Kandıra Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Bu arada 1963 yılından itibaren Güneş ailesinin ticaret işlerini Numan Güneş'in oğlu Yavuz Güneş devam ettirmeye başlamıştır.

Numan Güneş 1955 yılında Kandıra Belediye Başkanlığı'na seçildiği tarihte aynı zamanda Kandıra Kızılay Başkanlığı'na da seçilmiştir. Kızılay başkanlığı yaptığı dönemde Güneş, Kandıra genelinde olabilecek doğal afetlere karşı Kızılay'ı işler bir hale getirmiştir. Belediye başkanı olmanın vermiş olduğu imkanları da kullanan Güneş, Kandıra'da Kızılay başkanlığını aktif bir duruma getirmiştir. 1955 yılında Kızılay başkanlığına seçilen Güneş, 2000 yılına kadar toplam 45 yıl boyunca bu görevi sürdürmüştür.

Numan Güneş hem belediye başkanlığı sırasında hem de belediye başkanlığı sonrasında hayır derneklerinde çalışmış ve bu anlamda önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle Türk Sanat Müziği'ne büyük ilgi duyan Numan Güneş, Emel Sayın ve Ahmet Öz-

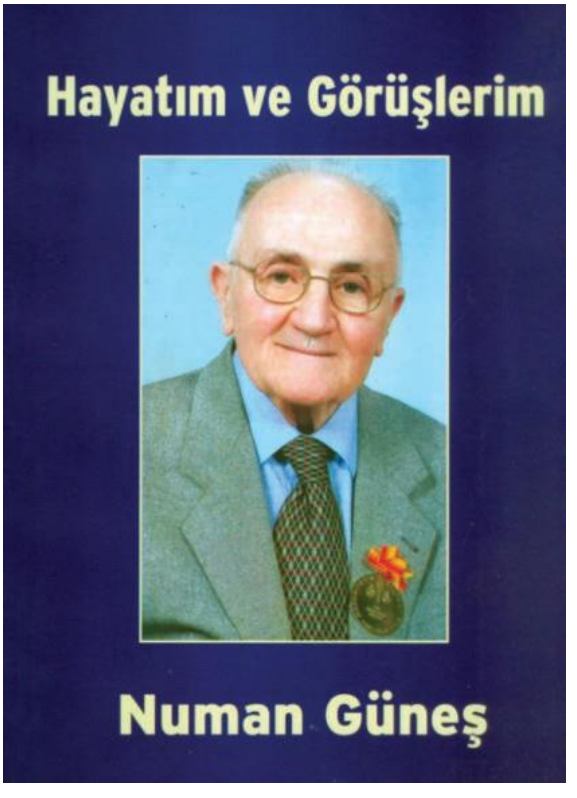

han'ı dinlemeyi çok severdi. Sanata ilgi duyan Güneş, mavi ve yeşil renkleri özel olarak çok severdi. Belediye Başkanlığı sonrasında yeniden ticaret hayatına dönen Güneş, sahip oldukları Günpaş adlı şirketin gelirlerini arttırmış ve 1975 yılında gelir vergisi sıralamasında Kocaeli'de birinci olmuştur. Bu arada yaptığı çalışmalardan dolayı da Millî Savunma Bakanlığı tarafından taltifname ile ödüllendirilmiştir.

"Hayatım ve Görüşlerim" adlı kitabında kendini açık bir biçimde anlatmaya çalışan Numan Güneş, Kandıra'da Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer almış ve muhafazakâr demokrat bir görüşe sahip olmuştur. Hoşgörülü dindar bir yapıya sahip olduğu anlaşılan Güneş'in kitabında dini konularla ilgili çok sayıda yazısı bulunmaktadır. 2005 yılına kadar ticaret hayatı içerisinde aktif şekilde yer alan Güneş, Günpaş'ın yönetim ve idaresini oğlu Yavuz Güneş'e bırakmıştır. Kandıra'nın yetiştirmiş olduğu en önemli kişilerden birisi ve bu ilçeye ciddi hizmetleri olan Numan Güneş, 17 Mayıs 2011'de vefat etmiştir.

kAYnAkçA
Bilal Tunç, *Demokrat Parti Dönemi Kocaeli (1950-1960),* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016, s. 100; Numan Güneş, *Hayatım ve Görüşlerim,* Kocaeli 2000, s.1-40; https://www.kandiraninsesi.com/haber/numan-gunes-vefat-etti-h3723.html (E.T. 18. 06. 2021); https://www.haberler.com/gunes-in-amcasinin-oglu-vefat-etti-2735914-haberi/ (E.T. 19.06.2021); http://www.oktayaras.com/numan-gunes/tr/29422 (E.T.20.06.2021); https://ahsenokyar.com/?p=4762 (E.T.21.06.2021); https://www.kocaeligazetesi.com.tr/makale/1335895/mtanzer-unal/yavuz-gunesin-kandira-ve-findik-aski (E.T. 22.06.2021).

Bilal TUNÇ

NUREDDİN PAŞA (1873-1932)

Nureddin İbrahim Konyar veya Sakallı Nureddin Paşa, Asker, Siyasetçi, Milletvekili

1873 tarihinde Bursa'da doğmuş ve 18 Şubat 1932'de İstanbul'da vefat etmiştir. 1890 yılında girdiği Mekteb-i Fünun-ı Harbiyye-i Şahane'den 1893 mülâzım-ı sânî rütbesiyle mezun oldu. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Irak ve Havalisi Genel Komutanlığı ile Basra ve Bağdat Valiliği'ne de atandı. Irak cephesinde Selman-ı Pak muharebesinden sonra geri çekilen General Townshend komutasındaki İngiliz 6. Hint Tümenini Kut şehrinde kuşatma altına aldı. Günlerce süren kuşatma sonucunda İngiliz kuvvetleri Türk kuvvetlerine teslim oldu. Alman Mareşali Goltz Paşa 21 Aralık 1915 tarihinde Bağdat'a geldi. Nureddin Bey'in komutanı olduğu Irak ve Havalisi Genel Komutanlığı'nın ismini Irak Ordusu olarak değiştirdi. Harbiye Nazırı Enver Paşa, Nureddin Bey'in yerine amcası Miralay Halil Bey'i atadı. Nureddin Bey ise 9. Kolordu komutanı ve 3. Ordu komutan vekili olarak atandı.

Nureddin Paşa Ekim 1916 tarihinde Muğla ve Antalya Havalisi Komutanlığı'na ve ardından Aydın merkezli XXI. Kolordu'nun kurucu komutanlığına atandı. Bu görevlerden sonra 25 Ekim 1918 tarihinde Aydın vali yardımcılığı görevine atandı. 1918 yılında Mirlivalığa terfi etti ve Paşa unvanını aldı. Mondros Mütarekesi'nden sonra Kasım 1918'de, aynı zamanda İzmir merkezli XVII. Kolordu komutanı ve Aydın Vilayeti Valisi olarak atandı. 30 Aralık 1918 tarihinde İstanbul merkezli 25. Kolordu komutanı olarak atandı. Urla'da isyan çıkınca 2 Şubat 1919 tarihinde tekrar Aydın Valiliği'ne ve Aydın Bölge Komutanlığı'na getirildi.

Aydın Valiliği sırasında, İzmir'in Sevr Antlaşması uyarınca Yunanlara verilmesine karşı çıkan İzmir Müdafaa-i Hukuki Osmaniye Cemiyeti'ni destekleyerek bir direniş komitesi kurulmasını sağladı. Bu faaliyetleri İtilaf Devletleri'ni rahatsız etti. İtilaf Devletleri Osmanlı Hükümeti'ne baskı yaparak, Nureddin Paşa'nın valilik görevinden alınmasını istediler. Nitekim Yunan işgalinden kısa bir süre önce 22 Mart 1919 tarihinde valilik görevinden alındı. Yerine önce 11 Mart 1919 tarihinde Kambur İzzet Bey, daha sonra da 22 Mart 1919 tarihinde Ali Nadir Paşa atandı.

Haziran 1920'de Türk Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere Anadolu'ya geçti. 9 Aralık 1920 tarihinde Pontus Rum çetelerine karşı Amasya'da kurulan 10.000 askerden oluşan Merkez Ordusu Komutanlığı'na atandı. Rum-Pontus İsyanı bastırmak için çok sert önlemler aldı. Amerikan misyonerleri sınır dışı edildi. İsyana destek veren Hristiyan ahaliden birçok kişi vatana ihanet suçundan idam edildi. 1922'de Ali İhsan Paşa'nın görevden alınması sonrasında Refet Paşa ve Ali Fuat Paşa'nın komutanlık teklifini reddetmesi üzerine 29 Haziran 1922 tarihinde 1. Ordu komutanlığına atandı. Bu görevinde Büyük Taarruz'a katıldı. Zaferden sonra Ferikliğe terfi etti.

Haziran 1923'te 1. Ordu'nun lağvedilmesi üzerine komutanlıktan ayrıldı. Yerine 1. Ordu müfettişi olarak Kâzım Karabekir atandı. Mart 1924'te Yüksek Askerî Şûra üyesi olarak atandı. Aralık 1924'teki, Türkiye Büyük Millet Meclisi için Bursa'da düzenlenen ara seçimde Nureddin Paşa bağımsız olarak, Halk Partisi'nin adayını yenerek milletvekili seçildi. Milletvekili seçildikten sonra Askeri Şura üyeliği görevinden istifa etti. 17 Ocak 1925 tarihine kadar askerlik ve milletvekilliği mesleğini bir arada yürüttüyse de meclisten çıkan kanun gereğince askerlikten emekli oldu. 2 Şubat'ta yeniden düzenlenen seçimlerde oylarını artırdı ve milletvekilliği görevine devam etti. Milletvekilliği sırasında Kasım 1925 tarihinde Şapka İktizasına Dair Kanun'un anayasayı ihlal ettiğini savundu. Ancak diğer milletvekilleri onu halk iradesi düşmanı ilan etti. Mustafa Kemal Paşa tarafından Nutuk'ta sert bir şekilde eleştirildi. 18 Şubat 1932 tarihinde, İstanbul'da vefat etti.

Nureddin Paşa ve İzmit'te Gazeteci Ali Kemal'in Linç Edilmesi Hadisesi: 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile İstanbul ve civarının da Ankara Hükümeti'nin taht-ı idaresinde olduğu İtilaf Devletleri'nce de kabul edilmişti. Bu nedenle Ankara Hükümeti tarafından Trakya'yı teslim almakla görevlendirilen Refet Paşa 19 Ekim'de lstanbul'a geldi. Kuvâ-yı Milliye ordusunun İstanbul'a girişi, TBMM tarafından daha

Nureddin Paşa

önce gıyabında idam kararı verilen Ali Kemal'i ve onunla birlikte bazı muhalifleri telaşlandırmıştı. Nitekim aralarında Damat Ferit Paşa ve Rıza Tevfik Bey gibi pek çok milli mücadele muhalifleri yurt dışına kaçacaklardır. Bu muhaliflerden biri olan ve milli mücadele aleyhine yazdığı yazılar ve yaptığı ağır eleştiriler yüzünden Ankara Hükümeti'nin büyük tepkisini çeken ve İstiklal Mahkemesi'nce gıyabında idama mahkûm edilmiş olan *Peyam-ı Sabah* gazetesi Başmuharriri Ali Kemal kaçma teşebbüsünde bulunmamış, bir anlamda İstanbul'da kalarak kaderine razı olmayı beklemişti.

Bu arada Lozan Barış Konferansı öncesi TBMM 1 Kasım 1922'de Hilafet ve Saltanat'ın birbirinden ayrılmasına ve Saltanat'ın lağvına karar verir. Karar İstanbul'da bulunan TBMM temsilcisi Refet Bey tarafından aynı gün Yıldız Sarayı'nda Sultan Vahdettin'e tebliğ edilir. Osmanlı Devleti'nin son sadrazamı durumuna gelen Tevfik Paşa'da, 4 Kasım 1922'de kabinesiyle birlikte istifa eder. Refet Paşa, 5 Kasım 1922 tarihinde aralarında İtilaf Devletleri generallerinin de bulunduğu Generaller Toplantısı'nda "Bugün öğleden sonra, İstanbul'da TBMM hükümeti idaresinin başlamış olduğunu" resmen beyan eder.

TBMM hükümeti 5 Kasım 1922'de Refet Paşa'ya gönderdiği talimatla İstanbul'un TBMM'nin bir vilayeti olduğunu ilan eder. Refet Paşa bu talimat üzerine tüm Nezaret müsteşarlıklarına gönderdiği birer emirle, her türlü resmi faaliyetlerinin durdurulduğunu TBMM adına bildirir ve İstanbul hükümeti fiili olarak sona ererek tarihe intikal eder. İstanbul'un tüm kontrolünü 5 Kasım 1922'den itibaren TBMM'ne geçer ve Ankara hükümeti İstanbul'a resmen hakim olmuş olur. İstanbul'un Ankara'nın eline geçtiği 5 Kasım 1922 tarihi Ali Kemal için de önemli bir dönüm noktası teşkil eder. Çünkü bu tarih, aynı zamanda Ali Kemal'in acı sonunun başlangıç tarihidir. Denilebilir ki, Ankara hükümetinin İstanbul'a hakim olduktan sonra yaptığı ilk icraatlardan biri, Ali Kemal'in tutuklanmasını istemek olmuştur. Ankara'da Bakanlar Kurulu toplantısında İstanbul'da İngilizler için çalışan bazı isimlerin tutuklanarak Ankara'ya getirtilmesi fikri ortaya atılır ve genellikle kabul görür. Bu durumda tespit edilen yaklaşık 20 isimden ilk önce Ali Kemal'in istenmesi kararlaştırılır. İstanbul Polis Müdürü Esat Bey'e gizli şifre ile bir telgraf çekilerek bu emir tebliğ edilir.

5 Kasım 1922 Pazar günü, Türk emniyetinden altı sivil memur, yaptıkları araştırmalar sonucu berberde tıraş olduğunu öğrendikleri Ali Kemal'i kaçırarak önce Samatya'ya, oradan da İzmit'e götürürler. İzmit'te I. Ordu Karargâhı bulunmaktaydı ve kumandanı da Nureddin Paşa'ydı. I. Ordu karargâhına getirilen Ali Kemal 1. Ordu'nun Haberalma Dairesi'nde sorguya alınır. Burada sorgu hakimliği görevini yürüten Yedek subay Necip Ali Bey tarafından ilk ifadesi alınır. Sorgu esnasında Necip Ali Bey'in sorduğu: "Milli mücadele davamızın aleyhinde çalışmanızın sebep ve hikmeti nedir?" ve "Yaptıklarınızdan pişmanlık duymuyor musunuz?" Sorularına verdiği cevaplarda:

"Kuvâ-yı Milliye'nin bu kadar büyük bir başarı elde edeceğine başından beri inanmadığını, bu konuda o ana kadar yaptığı yanlışlardan dolayı hesap vermeye hazır olduğunu, siyaset takip ederek başarılı olacağımıza ta nazırken karar verdiğini ve bu düşüncesini sonuna kadar devam ettirdiğini, Sevr'in uygulanması durumunda bunun felaketimize yol açacağına inandığını" anlatır.

Bilahare Ali Kemal'i bizzat sorgulamak isteyen 1. Ordu Kumandanı Nureddin Paşa, onun yukarıya kendi yanına getirilmesini ister. Bazı karargah subaylarının da bulunduğu ortamda onu sorgular. Hemen hemen çoğu kaynaklarda bu sorgulama sırasında Ali Kemal'le Nureddin Paşa arasında geçen konuşma birbirinin aynıdır ve şu şekilde gerçekleştiği yazılmaktadır:

Soru: İsminiz nedir? Cevap: Ali Kemal

Soru: Hangi din ve mezheptensin? Cevap: Müslüman

Soru: Müslüman mısın? Cevap: Müslümanım.

Soru: Artin Kemal denilen hain-i vatan siz misiniz? Cevap: Tanımam.

Nureddin Paşa Ali Kemal'in verdiği bu son cevap üzerine soru sormayı bırakır ve devamla şu sözleri söyler: "Artin Kemal'i maatteessüf bütün cihan bilir, bütün alem-i İslam tanır. Tarih ve alem-i İslam ebediyyen sizi lanetle yad edecektir. İlim ve irfan habis şahsiyetinizde Cenab-ı Hak'kın bir cilvesi olarak tecelli etmiştir. Göreceğiniz cezanın ağırlığı herhangi gayr-ı müdrik, cahil bir ademinkinden şüphesiz daha şiddetli olacaktır. Siz esasen vatan ve milleti kurtarmak isteyenlere karşı yaptığınız cinayetlerden dolayı ihanet ile mahkûm idiniz. Gıyaben verilen hükmü vicahen de tedkik edilecektir. İcab-ı kanun ve adalet olarak tekrar mahkemeden geçeceksiniz ve o mahkemenin hükmüne tabi olacaksınız" der.

Sorgusu biten Ali Kemal'in hapishaneye götürülmesini emreden Nureddin Paşa, bu arada Birinci Ordu Haber Alma Başkanı Rahmi (Apak) Bey'den dışarıdan birkaç yüz kişi çağırarak hapishaneye sevki sırasında Ali Kemal'in sokakta linç edilmesini ister.

Ali Kemal karakoldan çıkarken dışarda bekleyen kalabalığı görünce adeta başına gelecekleri kestirir ve muhafız Necip Ali'den kalabalığı yatıştırmasını ister. Saldırının aniden yoğunlaşması üzerine kendisi de yaralanan muhafız Necip Ali Bey hadisenin ortasından kenara çekilmek zorunda kalır. Ali Kemal başına taşların yağdığı ilk anda metanetini bozmamaya çalışır ve 'Utanmıyor musunuz, bu sizlere yakışıyor mu" dediyse de daha fazla dayanmaya mecali kalmaz ve çok geçmeden kendini yerlerde sürünürken bulur. Üst üste gelen taşlar ve darbeler karşısında sendeleyen ve kan ve revan içinde kalan Ali Kemal acıya daha fazla dayanamayacağını anlayınca, kalabalığın da kendisini öldürmeden bırakmaya niyetli olmadıklarını fark etmiş olacak ki "Türk olan silahını kullansın, Allah'ını seven beynime bir kurşun sıksın" dediği de söylenrnektedir.

Ali Kemal'in linç edilme hadisesi, çoğu sivil giydirilmiş askerlerden oluşan ve aralarında çapulcularında bulunduğu kalabalık bir grubun önce birkaç taş atmasıyla başlar. Daha sonra hadise, Ali Kemal'in yerlerde sürüdürülmesi, ayakta duramayacak kadar perişan vaziyete getirilmesi ve göğsüne "Hain-i din ve vatan Artin Kemal" yaftası takılmasıyla devam eder ve adeta bir ceset haline gelmiş bedeninin istasyondaki köprübaşında bir darağacına asılmasıyla, kısacası feci bir linç hadisesiyle öldürülmesiyle son bulur. Yerlerde sürünmekten dolayı elbiseleri parçalandığı ve çıplak kaldığı için, Ali Kemal'in üzerine de bir örtü örtülür. 6 Kasım'da gerçekleşen linç hadisesi bittikten sonra Ali Kemal'in cesedi istasyondaki köprü başında daracına asılmış ve ibret olması için saatlerce bekletilmiştir. Nureddin Paşa'nın bu tertibi o gün akşam saatlerinde İzmit'e gelen İsmet Paşa başkanlığındaki Lozan Heyeti'ne bir şenlik olarak yaptırdığı belirtilir. Gerçekten de Lozan Barış Konferansı'na gitmek üzere Ankara'dan İstanbul'a trenle yola çıkan Lozan Murahhas Heyeti dinlenmek üzere o gün İzmit tren istasyonunda mola verir. Heyet, Ali Kemal'in linç edilme hadisesinden kısa bir süre sonra İzmit tren istasyonuna ulaşır. Heyettekiler istasyonda, Ali Kemal'in darağacında asılmış cesedi ile karşılaşırlar. Heyette bulunanlardan Yahya Kemal gördüklerini şöyle anlatıyor:

"Tren İzmit'te durduğu zaman Nureddin Paşa'nın etrafındakiler "Artin Kemal tepelendi" diye bağırıyorlardı. Bu kalabalık adeta kırmızı bir rüyanın heyecanı içinde görünüyordu. Nureddin Paşa başında güzel bir kalpak, sırtında şık bir gabardin palto, sakalı taranmış, güler yüzlü olarak İsmet Paşa'nın elini sıktı. Nureddin Paşa diğer murahhaslar ve bütün heyet-i murahhasa azasıyla beraber önce Ali Kemal'in cesedini görmeye, ondan sonra da belediye dairesinde ziyafete davet etti. Birkaç adım ötede köprü üstünde, Ali Kemal'in cesedi toplu iğnelerle bir çarşafa sarılmış önünde bir mukavva parçasına: "Hain-i din-i vatan Artin Kemal" yazılmış duruyordu. Cesedin çehresi bir mengene ortasında gibi sıkışmış, birdenbire tanınmaz bir şekilde idi. Sol ayağındaki çorap yeni çekilmiş olduğu için, ayak bembeyazdı, bir tarafından biraz kan sızıyordu. Cesedin epey zaman tozda süründüğü anlaşılıyordu."

Ali Kemal Bey'in linç edilmesi hadisesi ve cesedinin istasyonda darağacına asılması İsmet Paşa ve heyette bulunanlar tarafından tasvip edilmemiştir. Gerek İsmet Paşa ve gerekse heyette bulunan Rıza Nur Bey Nureddin Paşa'yı sert bir şekilde tenkit etmişlerdir. Heyet üyelerinin sert tenkitleri karşısında Nureddin Paşa "müdahale ettiği halde lince mani olamadığını" söyleyecektir.

Nureddin Paşa'nın İzmit'te tertip ettirdiği aşikâr olayın onun sertlik yanlısı tutumundan kaynaklandığı bilinmektedir. Bu olayın İzmit'te cereyan etmesi de ayrı bir talihsizlik olmuştur. Yukarıda da izah edildiği üzere linci gerçekleştiren çoğu sivil giydirilmiş askerlerden oluşan ve aralarında çapulcularında bulunduğu kalabalık bir grup olmuştur. Bu olayın İzmit halkına mal edilmesi milli mücadelede çok önemli ve stratejik bir konumu olan İzmit'e ve bu mücadeleye her türlü desteğini vermiş olan İzmit halkına yapılmış büyük bit haksızlık olacaktır.

kAYnAkçA

ATASE Arşivi; Başbakanlık Osmanlı Arşivi; Emekli Sandığı Arşivi; Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi; *Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, Cilt III / Yay. Haz. Hülya Toker, Nurcan Aslan, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları, Ankara 2009; Halide Edip Adıvar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul 1973; Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Ankara 1988; Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, İstanbul 1961; Fatih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul, 1969; Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, Cilt I-V, İstanbul 1965; Yahya Kemal Beyatlı, *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2018; Sadi Borak, *İktidar Koltuğundan idam Sehpasına (Yakın Tarihimizde Siyasi Cinayetler ve İdamlar)*, İstanbul Kitabevi, İstanbul 1962; Tank Mümtaz Göztepe, *Osmanoğullarının Son Padişahı Sultan Vahidettin Mütareke Gayyasında*, Sebil Yayınevi, İstanbul 1969; Zeki Kuneralp, *Ali Kemal Ömrüm*, İSİS Yayımcılık Ltd. Şti. İlk Baskı. İstanbul 1985; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, 1968, S 60, 1371; Kâzım Özalp, *Millî Mücadele*, 1919-1922, TTK, C.I, Ankara 1971; Samih Nafız Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, Anlatan: Hüsarnettin Ertürk, Yazan: Samih Nafiz Tansu, Ararat yayınevi, İstanbul, 1969; Necati Fahri Taş, *Nureddin Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014.

Osman AKANDERE

NURETTİN PORTAKAL (1931-2011)

Ud Sanatçısı

1931'de Kocaeli'nin Kandıra ilçesinde doğdu. Babası Nuri Bey, annesi ise Melek Hanım'dır. Nurettin Portakal, üç erkek kardeş sahibi olmuştur: Hasan Portakal, Hüseyin Portakal ve Küçükçekmece Atom Araştırma Enstitüsü'nde görev yapmış atom mühendisi olan Alâeddin Portakal. Nurettin Portakal ilköğretimini Kandıra'da Akçakoca İlkokulu'nda tamamladı. Tahsiline devam etmeyerek iş hayatına atıldı. Kandıralı ünlü Türk Sanat Müziği hocası ve ud sanatçısıdır. Şükrü Çelikten, Türkan Kandıralı gibi Kocaelili ünlü müzisyenlere ders vermiştir. Kandıra Musiki Derneği ve İzmit Musiki Derneği'nde çalışmıştır.

7 yıl Kandıra'da, 20 yıl İzmit Musiki Derneği'nde ve 2 yıl Üsküdar Musiki Derneği'nde çalışmalara katılıp uduyla eşlik ederek büyük başarılara imza atmış ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Türk musikisi nazariyatını çok iyi bilir ve öğretirdi. Çalışmalarında çok disiplinli idi ve öğrencilerinden de çalışmasını beklerdi. Kandıra türkülerini notaya almıştır. Türkiye radyo ve televizyonlarında ömrü boyunca çok çeşitli programlara katılmıştır.

01.02.1978 - 22.01.1979 tarihleri arasında İzmit Musiki Cemiyeti'nde (bugünkü adıyla Kocaeli Büyükşehir Musiki Derneği) başkanlık görevi yapmıştır. Eski Kültür Bakanı Seyhan Livanelioğlu'nun imzasıyla 2001'de Kültür Bakanlığı'ndan Teşekkür Belgesi almıştır (2021b). Nurettin Portakal'ın Ağır Çiftetelli - Ortaköy ve Konyalı (Ada Müzik) adında bir 45'lik plak kaydı bulunmaktadır. Yaşamının son dönemlerinde tekrar Kandıra Musiki ve Tiyatro Derneği'nde bulunmuş (Bağcı, 2021b), ardından İzmit'e gelerek Kocaeli Huzurevi'ne yerleşmiş (Son Dakika, 2011) ve 31 Aralık 2011'de vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

Hakan Bağcı (a), Aysel Önder Demircan ile Röportaj, Kocaeli 22.09.2021; Hakan Bağcı (b), Kandıra Musiki ve Tiyatro Derneği Başkanı Rüştü Uyar ile Röportaj, Kocaeli 02.10.2021; *Kocaeli* gazetesi, "Gerçek bir sanat aşığı Türkan Kandıralı", *Kocaeli* gazetesi, 14.01.2016, Erişim tarihi: 22.09.2021, https://www.kocaeligazetesi.com.tr/roportaj/1317329/gercek-bir-sanat-asigi-turkan-kandirali; Şükriye Çatak Tek, "55 Yıldır Darbuka Çalıyor", *Özgür Kocaeli* gazetesi, 13.10.2019, Erişim tarihi: 22.09.2021, https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4490170/55-yildir-darbuka-caliyor; Ahsen Okyar, "Udi Nurettin Portakal vefat etti", *Ahsen Okyar Kişisel Web Sitesi*, 31.12.2011, Erişim tarihi: 10.08.2021, https://ahsenokyar.com/?p=16456; *Son Dakika* gazetesi, "Kocaeli Valisi Ercan Topaca'nın Eşi Sevim Topaca, 18-24 Mart Yaşlılar Haftası Dolayısıyla Kocaeli Huzurevini Ziyaret Etti", *Son Dakika* gazetesi, Kocaeli 16.03.2011, Erişim tarihi: 10.08.2021, https://www.sondakika.com/yerel/haber-kocaeli-valisinin-esi-huzurevinde-yaslilari-2597399/; Gittigidiyor, "Ağır Çiftetelli - Ortaköy Ve Konyalı / Nurettin Portakal – Plak", *Gitti Gidiyor Satış Sitesi*, Erişim tarihi: 02.10.2021, https://www.gittigidiyor.com/muzik-plak-enstruman/agir-ciftetelli-ortakoy-ve-konyali-nurettin-portakal-plak_pdp_692775100; Bülent Ekinci, "Büyükşehir Musiki Derneği 70 yaşında", *Kocaeli* gazetesi *Kültür-Sanat Bölümü*, Kocaeli 15.05.2017, Erişim tarihi: 02.10.2021, https://www.kocaeligazetesi.com.tr/yazdir/1391590.

Hakan BAĞCI

NÜFUS

Kocaeli Nüfusu ve Nüfus Sayımları

Prehistorik çağlardan itibaren iskâna sahne olmuş bölgelerden birisi olan Nikomedia şehri Marmara havzasının doğu kesimini oluşturan Bithynia yani Kocaeli yarımadası üzerinde yer alır. Bithynia'ya kolonizasyon döneminde ilk olarak Grekler yerleşmiştir. 7.yüzyılda Miletoslar bölgede geniş kapsamlı kolonizasyon faaliyetine başlamış bunu Megaralı ve Phokialıların yerleşmesi izlemiştir. Megaralılar tarafından MÖ 712'de tesis edilen Astakos (bugün Başiskele ilçesi sınırları içinde kalan bölge) şehrinin Trak Kralı Lisimmakhos'un saldırısı sonucunda harap olması üzerine dönemin Bithynia kralı I. Nikomed tarafından MÖ 264 yılında Nikomedia adıyla Astakos'un karşısına gelen kıyıya bir şehir kurulur. Bithynia'ya başkentlik yapmış Nikomedia Asya ve Avrupa'nın kesiştiği ve stratejik geçiş yollarını üzerinde barındıran tarih boyunca önemini korumuş antik yerleşim yerlerinde birisi olarak ortaya çıkmıştır. Bithynia bölgesinin dağlık yapısından dolayı antik dönemden itibaren denize yakın noktalarda şehirler kurulmuştur. Bu noktadan bakıldığında bölge ticaretinde limanlar önem arz etmiştir. Nikomedia'nın etrafı kesif ormanlarla kaplı olduğu için burada gemi imalatı gelişmiştir. IV. Nikomedes dönemine kadar Bithynia Krallığı koloni devleti olarak bölgedeki hâkimiyetini devam ettirmiştir. Ancak IV. Nikomedes' in MÖ 74 yılından vefatıyla beraber vasiyeti üzerine Bithynia bölgesiyle beraber Nikomedia da Roma Devleti'ne bağlanmıştır. Bunun üzerine Pontus kralı Roma'ya savaş açmış ve senatör Pompeius, Pontus Kralı Mithridates'in bu başkaldırışını bastırmak üzere Anadolu'ya gönderilmiştir. Mithridates'i yenen Pompeius Lex Pompeia adı verilen düzenlemeleriyle Bithynia bölgesini bir bütün olarak düşünmüş ve bölgeye Bithynia-Pontus eyaletini tesis etmiştir. Pompeius'un düzenlemelerinden Nikomedia şehri de nasibini almış ve Bithynia'nın merkezi haline gelmiştir. Roma'nın iki başkentinden biri olan Nikomedia 100.000'in üzerinde nüfusuyla İmparatorluğun Roma, Antakya ve İskenderiye ile birlikte dört büyük şehrinden biridir. İmparatorlukta uzun süren barış döneminde zenginleşen Nikomedia, Romalıların İranlılar ve Gotlarla yaptığı savaşlarda türlü kötülüklerle karşılaşmıştır. I. Constantinus din değiştirmesinin ardından 326 yılında Boğaziçi'nin Rumeli sahilinde, Marmara'dan uzak olmayan bir mevkide Megaralıların eski müstemlekesi Bizans'ı devletinin yeni başkenti olarak kurmaya başlaması, Roma İmparatorluğu'nun uzun yıllar başkentliğini yapmış Nikomedya'nın tarihinde bir daha erişemeyeceği görkemini yitirmesine sebep olmuştur.

Tabiatın cömert davrandığı ve şehir kurulması için bütün imkanlarını sunduğu Nikomedia aynı zamanda tabiatın en tahripkar olayı deprem için de en elverişli mekanlardan biri olmuştur. Tarih boyunca Kocaeli'nin nüfusunu şehrin maruz kaldığı depremler belirlemiştir. Nikomedia, III. ve IV. zaman jeolojik yapı üzerinde yer aldığı için kurulduğu günden itibaren sık sık depremlere maruz kalmıştır. Yerleşim alanının güneyinden aktif olan Kuzey Anadolu Fay Hattı geçer. Bu fay belli dönemlerde kenti yerle bir edecek şiddette depremler üretmiştir. Bu depremler kentin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak tarihi boyunca şiddetli depremlerle yıkılan kent, her defasında yeniden kurulmuştur Antik dönem boyunca MS 19'da altı şiddeti ile başlayan ve MS 557'de 9 şiddetinde depremle devam eden yirmiye yakın deprem şehri adeta yerle bir etmiştir. MS 358'de 9 ve 362'de 8 şiddetinde meydana gelen depremler şehirde büyük tahribata sebep olmuştur. Büyük depremlere rağmen şehrin her defasında yeniden kurulması Nikomedia'nın jeopolitik öneminden kaynaklanır. Kentin kurulduğu coğrafya her dönemde insanların dikkatini çekmiştir. İmparator Justinianus döneminde

depremlerle harabeye dönen Nikomedia'da büyük bir imar faaliyeti başlamıştır. Bataklık haline gelen İzmit Ovası doldurulmuş, depremlerden ve bakımsızlıktan kullanılmayacak hale gelen Antoninus hamamları restore edilmiştir. Bu çalışmaların yanında Justinianus bir hamam ve Arkhangele Azizlere adanmış bir kilise yaptırmıştır. Uzun yılların ardından küllerinden silkelenmeye başlayan Nikomedya'nın peşini talihsizlikler bırakmayacak 554 yılındaki İstanbul depremi ve 557 yılında ki Nikomedya depremi ve 558 yılında çıkan veba salgını bu şehri iyice çökertecektir. Nikomedia'yı çok seven İmparatoriçe Thedora bu olanlara üzülüp mateme girince Justinianus şehrin tekrar imar edilmesini emretmiştir

Antik dönemde deniz ve kara ulaşımı, tersane, gemi yapımı için orman arazisi, verimli tarım toprakları gibi stratejik özellikleri ile dikkat çeken İzmit şehri aynı özellikleri ile Osmanlı döneminde de önemli bir şehir olma vasfını sürdürdü. Kocaeli sancağı oluşturulurken şehrin taşıdığı bu nitelikler dikkate alındı. Osmanlı yönetimi sancak teşkilatını oluştururken konuya hammadde, tarım, ticaret gibi halkı ilgilendiren ana meseleleri dikkate almış, birbirine bağımlı yol ağı olan yerleri aynı sancağın sınırları içine katmıştır. Körfezin güneyinde Hersek ve onun kuzeyindeki Gebze'nin sancağın yönetimi altında bulunması doğuda Ada (Adapazarı), Sapanca, Akyazı güneyde Geyve-Taraklı-Göynük yönlerini kapsayacak şekilde Kocaeli'ne dâhil edilmesi yol ağıyla ilişkilidir. Kocaeli yöresinin yol ağı hem karada menziller olarak hem de deniz kıyısında iskelelerde bulunmaktaydı.

İzmit'in Osmanlılar tarafından yapıldığı bilinen en eski tahriri 1523 yılına aittir. On beşi Müslümanlara, biri gayrimüslimlere ait olmak üzere on altı mahalleden oluşan şehirde mahalleler diğer örneklerinde olduğu gibi şahıs, cami, mescit ve yer adlarıyla anılmaktadır. Şehrin toplam nüfusu 2000 civarındadır. İzmit kazasının toplam nüfusu 7.394 kişidir.

16.yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl boyunca Osmanlı kent nüfusunu etkileyen Celali isyanlarının diğer Osmanlı şehirlerine paralel olarak İzmit şehrini de etkilediği anlaşılmaktadır. 1644-1650 tarihli Avarız defterine göre mahalle sayısının 19'a çıktığı ve nüfusun 3500 ile 4000 arasında olduğu anlaşılmaktadır. Şehir nüfusunda yaşanan artışta şüphesiz kırsal kesimde Celali isyanlarının baskısının etkisi aranmalıdır. Nitekim Suhte isyanlarının yoğun olarak yaşandığı yerlerden birisi İzmit'tir. Mühimme defterlerinde İzmit ve çevresinde isyancıların halka uyguladığı şiddete dikkat çekilmektedir. Can güvenliği olmayan ahali şehir merkezine göçü bir çözüm olarak görmüş ve şehre göçmüştür. Doğu ve Orta Anadolu'dan batıya doğru İstanbul, Bursa gibi şehir civarına gelip yerleşmişlerdir. Kocaeli bölgesine gelenler ise Taşköprü bölgesinde yeni köyler kurmuşlardır. 16.yüzyılın ilk çeyreği ve 17.yüzyılda yapılan tahrirlerdeki nüfus artışında kırsalda yaşanan huzursuzluğun payı aranmalıdır. Osmanlı kentlerinde mahalleyi oluşturan temel unsurlar konutlardır. Doğal olarak kentte mahalle sayısındaki artış, paralelinde konutların da çoğalması demektir. 1548'de İzmit'ten geçen Pierre Belon'a göre, bir bıçağın sırtına yerleşmiş gibi görünen kentte, 300 ev bulunmaktadır.

1592'de görülen veba salgını İzmit'i de etkiledi ve şehirde uzun süre ticarî hayat durma noktasına geldi. Evliya Çelebi, şehri gördüğünde surları kısmen ayaktadır ve deniz kenarındaki bölümünde dört köşeli kapılı büyük bir kulesi olduğunu, içinin gemi malzemeleri ve kereste ile dolu bulunduğunu anlatmaktadır. Büyük bir limanı olan İzmit'in sancak beyi, yeniçeri serdarı, sipahi kethüdâsı, müftü, nakîbüleşraf gibi idarecileri yanında âyan ve eşrafının çokluğuna temas etmektedir. Tüccarları daha çok kereste ticaretiyle uğraşmaktadır. Çarşısında 1100 dükkân, 200 kereste mahzeni ve kırk kahvehane bulunan şehirde bedesten yoktur. On dokuzu Müslüman, üçü Hıristiyan ve biri Yahudilere ait olmak üzere yirmi üç mahallesi bulunan İzmit'te 3500 bahçeli, kiremitli ev yer almaktadır. 1697 yapılan bir Avârız tahririnde İzmit'te yirmi mahalle ve 720 hâne kaydedilmiştir ki buna göre nüfus yaklaşık 3600'e ulaşmıştır. Bu tarihte Karabaş adlı yeni bir mahalle tespit edilmektedir. Şehrin nüfusu içinde 148'i Hıristiyanlara, yirmisi Yahudilere ait olmak üzere 168 gayrimüslim hânesi, yani 840 dolayında kişi bulunmaktadır. Hıristiyanlar Rûmiyan Mahallesi'nde ve az sayıda Çeşme, Depecik ve Şeyhler mahallelerinde oturmaktadır.

İzmit Müslüman ahali yanında gayrimüslim nüfusun yaşadığı kozmopolit Osmanlı şehirlerinden biridir. İzmit'in fethinden sonra yerli ahalinin büyük bir kısmı şehri terk etmiş ise de gitmeyenler Müslümanlar ile birlikte ortak bir şehir yaşam pratiği geliştirmişlerdir. Yerli Rumların yanı sıra İran'dan göç edip İzmit'e yerleşen Ermeniler ve az sayıda da olsa İspanya'dan gelen Yahudiler yaşamaktaydı. Müslümanlar şehrin yamaçlarında yaşarken gayrimüslimlerin sahil kesiminde yaşadıkları kayıtlardan anlaşılmaktadır. 17.yüzyıl seyyahlarından Evliya Çelebi'ye göre kent, 3 Hıristiyan, 1 Musevi olmak üzere toplam 23 mahalleden oluşmaktadır. 1756 yılında Thevenot, 1677 yılında Guilaume Grelot ve 1678 yılında Corneille Le Bruyn kentin nüfusunu 30.000 olarak kaydederler; 1745'te İzmit'e gelen Peyssonel kentte yaklaşık 15.000'den belki biraz daha fazla olabilecek Türk nüfusunun yanı sıra 500 Ermeni, 70 Rum ve 50 Yahudi evinin bulunduğunu söylemektedir.

Geçen zaman içinde İzmit konumu ve özelliklerinden pek bir şey kaybetmemiş, nüfusu zaman içinde bölgeye yapılan göçlerle artmasına karşın yeşilliği ve zirai ürünleriyle İstanbul'un iaşesindeki önemini kaybetmemiştir. Kereste ve gemi yapımı konusundaki stratejik önemini koruduğu da anlaşılmaktadır.

Osmanlı devletinin ilk nüfus sayımında 1830-1831'de eldeki çeşitli defterlerin verilerinden hareketle Kocaeli'de 12.770 erkek nüfus yaşamaktadır. Ancak 1830-1845 arasında İzmit kazasının toplam erkek nüfusunun bütün değişiklik ve hatalı yazım farklarına rağmen, 11 bin ile 12 bin arasındadır. Erkek nüfustan hareketle, kazanın kadın-erkek toplam nüfusunun 22 bin civarında ve hatta üzerinde olduğu tahmini de

yapılabilir. İzmit kazası gayrimüslim tebaanın yoğun olduğu bir yerdir. Hane bazında Müslümanlar ile gayrimüslimler birbirine yakın görünseler de nüfus olarak bakıldığında gayrimüslimlerin sayıca daha fazla oldukları görülmektedir.16 kazanın gayrimüslim cemaatleri arasında Ermeniler baskın biçimde en kalabalık grubu oluşturmaktadır. İzmit kazasının şehir merkezinde Müslümanların ikamet ettiği 20 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin bir kısmı halen aynı isimle varlıklarını devam ettirmektedirler. Müslüman mahalleler arasında nüfusun sayıca yüksekliği bakımından, sıraları değişmekle birlikte Ömerağa, Çukurbağ, Karabaş mahalleleri ilk üç sırada yer alır. Az nüfuslu mahalleler ise Debbağhane, Tulkuk ve Sadık mahalleleridir. Aradaki diğer mahallelerin nüfus fazlalığı bakımından yıllar içinde sıralarında büyük bir değişme bulunmamaktadır. Buradan hareketle İzmit kazası şehir merkezinde, 10 yıllık süre içerisinde, mahalleleri değiştirebilecek kadar büyük nüfus hareketlerinin olmadığı söylenebilir. Müslüman mahallelerinde ortalama olarak 68-69 hane; 123-136 nüfus bulunmaktadır. 19. yüzyılın ortasına doğru İzmit kazasının 20 bin kişinin üzerinde bir nüfusu vardır. Kazada Müslümanlardan biraz fazla gayrimüslim yaşamaktadır. Şehirde Müslümanlar kır yerleşimlerinde ise gayrimüslimler ağırlıktadır. Gayrimüslimler arasında Ermeniler sayıca Rum ve Yahudilerden çok öndedir. Özellikle dini nitelikli Ermeni yerleşimleri çok kalabalık olup bir süre sonra nahiye statüsü kazanmışlardır. Ayrıca yüzyılın ortasına doğru Osmanlı topraklarında başlayan Protestanlaşma hareketi yüzyılın ikinci yarısındaki nüfus yoklamalarına da yansımıştır. Müslümanların ikamet ettiği kır yerleşimleri ise kimisi tek haneden oluşan seyrek nüfuslu yerleşimlerdir. İstanbul'a yakınlığı ve önemli bir merkez olması hasebiyle İzmit kazası yoğun, kozmopolit ve hareketli bir nüfusa sahip olmuştur.

19. yüzyılda İzmit nüfusunun diğer yüzyıllar dikkate alındığında önemli bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu artışta gerek Kafkasya ve Balkanlardan göçe zorlanan Müslüman ahalinin İzmit'e yerleştirilmesi gerekse gayrimüslim ahalinin İzmit'e yerleşmesinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. O kadar ki İzmit merkez kazanın 1697 Avarız kayıtlarına göre toplam nüfusun yaklaşık yüzde 24'ü gayrimüslimken iki asır sonra 1893 yılında bu oran yüzde 52'ye yükselmiştir. Batı Anadolu'da İzmir, Muğla gibi yerlerde yaşanan nüfus değişikliği yani Rum ve Ermenilerin ama özellikle Rum nüfusun artışına benzer bir artış İzmit'te de yaşandı. Rum armatörlerin kaçak hububat ticaretini artırmak için Ege adalarından Batı Anadolu'ya Rum ahaliyi taşıdıkları ve söz konusu bölgelerde gayrimüslim nüfusun arttığı bilinmektedir. İzmit'te de benzer bir gelişme yaşanmış iki asır boyunca nüfusu 3'te 1 geçmeyen gayrimüslim nüfus 19. yüzyılda toplam nüfusun yarısından fazlasını oluştur hale gelmiştir. Elbette bu artışın arkasında 1838 ticaret anlaşması sonrası Osmanlı ülkesinin kapitalist ekonomiye açılması ve 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat fermanları ile gayrimüslimlere yönelik açılımlar İzmit nüfusunun Müslümanlar aleyhine bir şekilde değişmesinde etkili olmuştur. Gayrimüslim göç yanında Müslümanların göçü nüfusun Müslümanlar lehine değişiminde etkili olamamıştır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmaya başlaması, özellikle de 1806-1812 ve 1821-1829 Türk-Rus savaşları sonucunda Balkanlar'da yaşayan Türklerin çoğu güneye doğru göçe başlamışlardır. 1812 Bükreş Antlaşması sonrası ortaya bağımsız Sırbistan çıkarken, sayılarının iki yüz bini bulduğu tahmin edilen göçmenler, başta İstanbul olmak üzere Rumeli ve Anadolu'ya göçmüştür. Ayrıca 1829 yılında Edirne Antlaşması ile Mora Yarımadası'nda bağımsız bir Yunan Devleti'nin kurulması ve zamanla Karadağ, Eflak, Boğdan'ın tam bağımsızlıklarını kazanarak Romanya'yı oluşturmaları sonucu bu bölgede yaşayan Türkler de 1830'dan itibaren Anadolu'ya göç etmek durumunda kalmışlardır. İzmit çevresine çeşitli tarihlerde Kafkaslar, Rumeli ve Balkanlar'dan gelen göçmenler 19. yüzyılın sonlarında İzmit sancağında 12.171 kişiye ulaşmıştır. Sonuç itibariyle 1893 verilerine göre İzmit kaza nüfusu 19.248 Müslüman, 20.436 gayrimüslim (Rum- Ermeni ve Yahudi) oranladığımızda yüzde 48.50 Müslüman yüzde 51.50 gayrimüslim şeklindedir. Fransız ticaret yıllıklarına göre gayrimüslümlerin demografik olarak nüfusları artmakla kalmamış şehirdeki ticari üstünlükleri de artmıştır. Tutulan 1893-1894 yıllığına göre İzmit şehrinde 212 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerden 130'unun Ermeni, 25'inin Türk/Müslüman, 50'sinin Rum ve 10 kadarının da Yahudi olduğu anlaşılmaktadır. 1881-1893 döneminde 39.528 olan İzmit kazasının nüfusu, 1906-1907 döneminde artarak 64.927'ye ulaşmıştır. Osmanlı devletine ait son nüfus sayımı 1914 yılında yapılmıştır. Bu dönemde İzmit sancağı içerisinde İznik ve Yalova kazaları da yer almaktadır. Buna rağmen nüfus artmamış, yaşanan savaşlardan dolayı azalmıştır.

Cumhuriyet döneminde Kocaeli nüfusu, sanayileşme, mübadele ve iç göçler ile artış göstermiştir. İzmit, 1924 yılında 13 mahalle ile 14.637 nüfusa sahiptir. 1935 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre kentin nüfusu 18.693 olarak tespit edilmiştir. 1936 yılında açılan kağıt fabrikası (SEKA) kırdan kente göçü artırmıştır. Sanayileşen Kayseri Nazilli gibi şehirler gibi İzmit'in nüfusu da hızla artmaya başladı. 1940 nüfus sayımında ülke genelinde nüfus artış oranı %10,2 iken, İzmit'te %12, 1945 sayımındaysa Türkiye geneli %5,4 iken, İzmit'te % 10,7'dir. Sanayi planı kapsamında fabrika inşa edilen şehirlerin neredeyse tamamı bu durum söz konusuydu ve 1927-1945 dönem aralığında nüfus Kayseri'de %58, İzmit'te %86 ve Nazilli'de %100 artmıştı. Türkiye'de 1950'li yıllarda sanayileşmeye başlayan kentlerde ve özellikle büyükşehirlerde nüfus yığılması sorunu yaşanmış, 1945 yılına kadar Kocaeli nüfus artışı da Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir. 1945 yılında II. Dünya savaşı nedeniyle yetişkin erkek nüfusun silah altına alınması, kırsal alana göç gibi etkenler yüzünden nüfus artış hızı %8.5 olarak gerçekleşmiştir.

1960-2000 yılları arasında Kocaeli nüfusu sürekli artmış, 1990'a kadar nüfus artış hızı %30'un üzerinde

seyretmiştir. 1950'de 97.757 olan nüfus 30.9 artış hızında iken 1975 yılında nüfus 267.811 ulaşırken nüfus artış hızı 52.1 olmuştur. 1985 yılında 385.377 ve artış hızı 38.1 iken 17 Ağustos 1999 depreminde meydana gelen vefatlar ve başka bölgelere yapılan göçler neticesinde nüfus artış hızı düşmüş ancak sonraki yıllarda tekrar nüfus artmıştır. Depremden sonra 2000 yılında nüfus 373.034 kişi ve artış hızı -1.1 olmuştur. 2010 yılında İzmit nüfusu 315 734 Kocaeli nüfusu 1 560 138 kişidir. 2015 yılında İzmit 398.679, Kocaeli 1.780.055 olurken nüfus artış oranı 8.7 yükselmiştir. TUİK 2020 verilerine göre İzmit 365.893 Kocaeli nüfusu 1.997.258 kişidir.

Kurulduğu dönemden beri İzmit'in şehir nüfusu siyasi olaylar, doğal afetler, sanayileşme, idari sınırların değişikliği gibi pek çok faktörden dolayı inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Osmanlı döneminde de göçler, isyanlar, depremler gibi faktörlerden dolayı inişli çıkışlı bir nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Cumhuriyet döneminde SEKA'nın açılması sonrasında sanayi şehrine dönüşen İzmit nüfusu, Türkiye ortalamasının üzerinde bir nüfus artış hızı ile nüfusunu sürekli çoğaltmıştır. 1950'de şehirde yaşanan sanayileşme İzmit'i cazip bir yer haline getirirken nüfusun da artmasında etkin bir faktör olmuştur.

kAYnAkçA

F. Yavuz Ulugün, "İzmit Antik Yerleşmeleri", *I. Uluslar arası Kocaeli ve çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Editör Işıl Altun, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2006,s.1223;Muzaffer Demir, "Antikçağda Kocaeli ve Çevresi, (MÖ 700-400)", *Uluslar arası Orhan Gazi Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu V*, Editör Haluk Selvi;İbrahim Şirin, Bilal Çelik,Kocaeli 2019.s.113.;Hülya Boyana, Nikomedia Kenti ve Men Kültü, ", *Uluslar arası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildiriler,* Editör Haluk Selvi, Bilal Çelik, Kocaeli 2015,s. 63.; Murat Keçiş, Geç Antikçağ'da Hristiyanlık Tarihinin Önemli Bir Şehri: Nikomedia (İzmit)" *Milli Mücadelede Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu Bildirileri VI*, Editör, Haluk Selvi, İbrahim Şirin, Bilal Çelik, Resul Narin, Kocaeli 2020, s.83-88; Murat Öztürk, Bir Roma İmparatorluğu Başkenti Nicomedia,*Uluslar arası Gazi Süleyman Paşa Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Editör Haluk Selvi, Bilal Çelik, İbrahim Şirin, Kocaeli 2017, 336.; Kamil Doğancı, "Antik Kaynaklar Işığında Eskiçağda Nicomedia (İzmit) Civarını etkileyen Depremler", *Uluslar arası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II,* Editör,Haluk Selvi, Bilal Çelik, Ali Yeşildal, Kocaeli 2016,s120-121;Evliya Çelebi, age,CII.s.42.F. Yavuz Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve* Çevresi, İzmit Rotary Kulübü Yayınları, Kocaeli 2008,s.49-51.; İdris Bostan, "İzmit", TDV İA. C. 23, s. 541-542.; BOA.D:MKF,NO 27466.BOA:MD NO 46 sıra no 251, BOA:MD NO 46 sıra no 81,BOA:MD NO 30 sıra no 118, BOA:MD NO 5 Sıra No 569.) Ferhat Berber, 19.Yüzyılın İlk Yarısına Ait, Nüfus Defterleri ve İzmit Kazası'nın Nüfusu, *Çoban Mustafa Paşa Ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu*, Editör, Haluk Selvi, İbrahim Şirin, Bilal Çelik, Kocaeli 2018,s.469-481.Ahmet Nezih Galitekin,Kocaeli *Körfez İlçesi Tarih ve Kültür Mirası Eserler*, Körfez Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2008, C 1, s142. Ahmet Nezih Galitekin, *XIX Yüzyılın Yarısında Yapılan Nufüs Sayımlarında Kocaeli Körfez İlçesi (Hereke ve Taşköprü),* Körfez Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2013; *Osmanlı Belgelerinde Kocaeli*, Editör Şennur Kaya, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli 2017, s.669; Oğuz Polatel, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kocaeli Sancağına Göçler ve Göçmenlerin İskânı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitusü Doktora Tezi, Ankara 2016; Ali Ata Yiğit, "19. Yüzyılda İzmit ve Çevresinde Gayrimüslim Yoğunlaşması ve Sonuçları", *Gazi Süleyman Paşa Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Editör Haluk Selvi, Bilal Çelik, İbrahim Şirin, Kocaeli 2017,s.1631, Serdar Sarısır, *Demografik Oyun Sürgün,* IQ Yayınları, İstanbul 2006.; Serkan Yazıcı, "Şark Ticaret Yıllıklarına Göre Üç Devirde İzmit Şehrinde Ticaret", *Gazi Süleyman Paşa Kocaeli Tarihi Sempozyumu,* Editör Haluk Selvi, Bilal Çelik, İbrahim Şirin, Kocaeli 2017, Selin Yıldız, Mehmet Fatih Döker, "İzmit Şehrinin Nüfus Gelişimi", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, S. 39, 2016, s.34-47.

İbrahim ŞİRİN

NÜFUS DEFTERLERİNDE KOCAELİ

Kocaeli Sancağı Nüfus ve Arazi Tahrirleri

Modern çağda nüfus araştırıcılığı müstakil bir disiplin haline gelmiş, iktisat, sosyoloji, hukuk, tarih disiplinlerinin başvurduğu temel alan olmuştur. Nüfus bilimi modern çağ öncesinde, klasik imparatorlukların da en fazla başvurduğu alan idi. Devlet ordu ile, ordu hazine ile, hazine vergi ile, vergi ise nüfus ile varlığını sürdürebilirdi. Nüfusun devlet ile sosyal ve mali bağının oluşabilmesi için asgari düzeyde de olsa nüfus bilgisine ihtiyaç duyulacağı ortadadır.

Nüfus ve arazi tahrirleri Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik çağdaki karakterini kazanmasında etkili olan en önemli faktör idi. XVI. yüzyılın sonlarına kadar muntazam arazi ve nüfus kayıtları düzenlenmiş, bunlar tahrir defterleri olarak Defterhane'de saklanmış ve ihtiyaç duyulduğunda müracaat edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu çeşitli saiklerle XVII. yüzyılın ortalarından itibaren düzenli tahrir yapmayı bırakmış, devlet ile reaya arasında aracı sınıf haline gelen ayanlar bu nedenle taşrada hakimiyeti ele geçirmişti. Osmanlı Devleti'nin merkezi hakimiyetinin zayıflaması ve taşrada askeri elitlerin hâkim olmasında nüfus sayımlarının yapılmaması ve halk üzerindeki denetim yetkisinin ayanlara terk edilmesinin önemli rolü olduğu kuşkusuzdur.

Osmanlı İmparatorluğu XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla ayanların hakimiyetinde günden güne güç kaybederek ulaştı. Avrupa'da modernleşmenin etkisiyle nüfus bilimi yaygınlaşmış, modern ekonomi ve modern vergi politikalarının uygulanması nüfus ve istatistiği ön plana çıkartmıştı. Osmanlılar Avrupa'da yaşanan modernleşme ile atbaşı gitmese de biraz gecikmeyle onu takip ediyorlardı. Modern Çağ'da Osmanlıların gerçekleştirdiği ilk nüfus sayımının modernleşmenin en önemli uygulayıcısı olan reformcu padişah II. Mahmut zamanında yapıldığı genel kabul görmüştür. Yapılan araştırmalara göre Osmanlıların modern anlamda nüfus sayımını gerçekleştirme öncesinde Avrupa'daki nüfus politikaları ve sayımları hakkında bir bilgilenme süreci yaşamış, bu alanda düzenlenen raporlar, layihalar padişahlara sunulmuş ve nüfus sayımı ile ilgili üst yönetim mekanizmalarının bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ülkede yaşayan tüm erkek nüfusun genel bir sayımının yapılmasının lüzumlu olduğu I. Abdülhamit (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807)'e sunulan raporlarda yer almıştır.

III. Selim zamanında belirtilen doğrultuda sayımlar yapıldığı bizim yaptığımız araştırmayla da sabittir. Osmanlı Arşivi'nde saklı 604 numaralı, 1208/1793-94 tarihli nüfus defteri, Kocaeli'den başka İstanbul, Hüdavendigar, Bolu, Bursa livalarına tabi kaza ve nahiyelerin nüfusunu havidir. Kocaeli'nin Gebze, Sapanca,

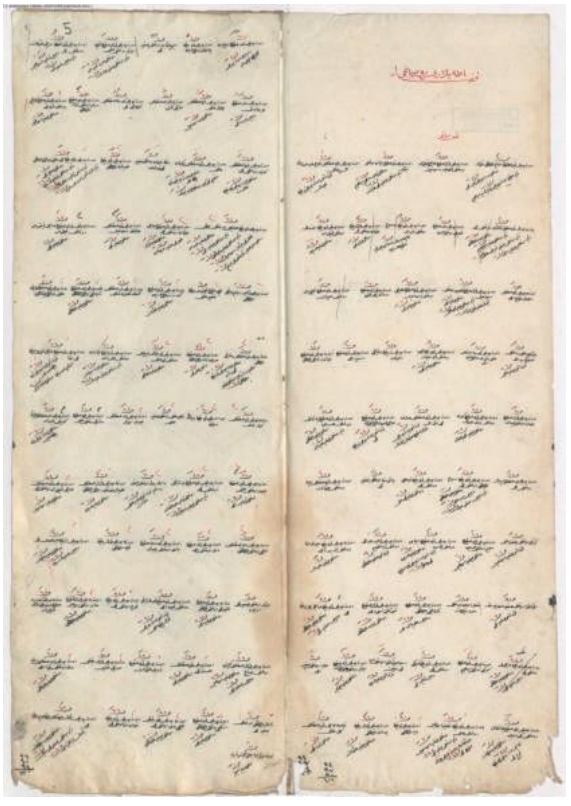

Nüfus Defterlerinde Kocaeli

Şeyhler, Kandıra, Genceli, Kaymas, İzmid, Karamürsel, Hendek, Şile kazalarında sakin gayrimüslim Kıpti oymakları ve nüfus defteridir. Defter, özellikle Kıpti nüfusun önemli bir temerküz yeri olan Kocaeli'de sakin Kıpti oymaklarının tespiti açısından önem taşır. Belirtilen nüfus tahririnin tüm ülke çapında yapıldığı anlaşılıyor. Araştırıldığında III. Selim zamanında diğer iller ve eyaletler hakkında da benzer tahrirler yapıldığı ortaya çıkacaktır. Nüfus defterlerinin genel olarak Tanzimat sonrasına, ilk nüfus sayımının ise 1831 tarihine ait olduğu düşünülürse, söz konusu defter, nüfus sayımının daha eskilere inen yönünü ortaya koyması açısından önemlidir. 1188 numaralı nüfus defteri tarihsizdir. Yine, Kocaeli sancağı ve ilçelerinde sakin Kıpti nüfusunu vermektedir.

III. Selim dönemiyle ilgili yukarıda verilen örnek, nüfus sayımının başlangıcını yaklaşık kırk yıl geriye götürmekle beraber, sayımların daimî ve yaygın olarak yapılmasının II. Mahmud zamanında olduğu vakıadır. II. Mahmut zamanındaki nüfus sayımının ortaya çıkmasına yol açan politik ve askeri nedenlere kısaca değinmek gerekir. Osmanlılar Karlofça Antlaşması (1699) ile ilk toprak kayıplarını yaşamışlar, akabinde yaşanan gelişmelerle toprak kayıpları artarak devam etmiştir. Osmanlılar özellikle Pasarofça (1618), Küçük Kaynarca (1774), Yaş, Ziştovi (1791), Edirne (1829) antlaşmaları ile büyük çaplı toprak kayıplarına uğramıştır. Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya'da uğranılan toprak kayıplarından sonra buralardaki nüfus da elden çıkmıştır. Bunun üzerine Balkanlar ve Güney Rusya'daki nüfus büyük bir göç hareketi ile Anadolu'ya yöneldi. Osmanlılar hala büyük devlet konumunda olup üç kıta üzerindeki varlıklarını sürdürmeye çalışıyor, bunun için askeri yapılarını yeni reform hareketleriyle güçlendirmeye çalışıyorlardı. Bu nedenle artık eski devşirme-enderun ağırlıklı idare anlayışı büyük ölçüde sarsılmış, Yeniçeri Ocağı askerî açıdan Osmanlı İmparatorluğu'na fayda sağlamayan, aksine ciddi bir yük teşkil eden bir kurum haline gelmiş bulunuyordu. II. Mahmut 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp yeni ordu kurma çalışmalarına başladığında bu ordunun dayanacağı temel demografik kaynağın ne olacağı meselesi ortaya çıktı. Esasında tarihi şartlar yeni ordunun, mecburi olarak Türk nüfusuna dayanması gereğini ortaya koyuyordu.

II. Mahmut zamanında yapılan genel nüfus sayımlarının nitelik ve esaslarının belirlenmesinde Avrupa'da modern-ulus devlet anlayışı ile oluşturulan yeni nüfus politikalarının örnek alındığı biliniyor. II. Mahmut öncelikle yeni kurulacak orduya alınacak askerlerin vasıflarını belirleyen Asakir-i Masrure-i Muhammediye Kanunnamesi'ni çıkardı. Kanunnamenin amacı, askerlik yaşı, askerliğin vasıfları, aranan özelliklerin tespit edilmesine yönelikti

Yeni askeri nizamın tesis edilmesi sonrasında nüfus sayımının zaruri hale gelmesiyle ilgili tespit vakanüvis Lütfi Efendi tarafından günümüz ifade biçimiyle şu şekilde değerlendirilmiştir: "İstanbul ve Bilâd-ı Selâse'de kâin tüm erkek nüfusun tahrir edilerek yeniden deftere kaydedilmesi zaruri hal ve maslahattan olduğundan taraf taraf memurlar tayiniyle tahrire girişildi. Vak'a-ı Hayriyye akabinde dahi nüfus tahriri yapılmıştır. Besbelli aradan haylice vakit geçtiğinden yeniden tahrire ihtiyaç doğmuş demektir, işte bu nüfus tahriri münasebetiyle tanzim olunan kararnamede yazılan usul ve sağlam tenbihat basılmış ilanlarla memleket ahalisine ve mahalli birimlere ilan edildi."

Yeni asker kanunnamesine göre askere alınacak nüfusun dayanacağı demografik kaynak Türkler olacaktır. Bu çerçevede, devletin kuruluşu aşamasında ordunun asli kaynağı olan, devşirmenin merkezi rol üstlenmesiyle askeriye içindeki fonksiyonu sembolik, ehemmiyetsiz mevkiye indirilen Evlad-ı Fatihan yeniden merkeze alındı. Bunun için hususi araştırma, sayım, tespit çalışmaları yapıldı. 1826-27 tarihlerine ait 4544, 4881 numaralı nüfus defterleri Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu'na alınacak Evladı-ı Fatihan neferlerinin kayıt ve tespiti ile ilgili idi. Evlad-ı Fatihan kaydının yeni nüfus sayımı hususunda da örnek teşkil ettiği belirtilir

Belirtilenlerle beraber zaman zaman Kocaeli, zaman zaman İzmid olarak kayda geçen sancak merkezi ve bağlı iskân birimleriyle ilgili nüfus defterlerinin tarihli olanlarını tespit ettik. Bunlar tarih sıralarına göre aşağıdaki şekilde verilmiştir.

581 numaralı 1246/1830-31 tarihli nüfus defteri genel olarak Kocaeli'nin gayrimüslim nüfusunu havidir. 583, 584, 668, 580, 582, 586, 590, 591, 592 numaralı nüfus defterleri, 1246/1830-31 tarihlerinde Kocaeli sancağı ve kazalarında sakin Müslim nüfusu kapsıyor. 589 numaralı nüfus defteri, 1247/1831-32 tarihli olup Kocaeli sancağının merkezi kazası İzmid kazasına yerli

olmayıp başka yerlerden gelerek ticaret yapan, misafir statüsünde sakin olan yabancı Müslüman nüfusla ilgilidir. Bu tür defterler Kocaeli'nin hinterlandı ile olan sosyal, ekonomik, ticari, demografik bağlarının analiz edilmesi açısından önemlidir. Arşiv dairesinin aynı serinin devamı olarak kaydettiği dokuz adet defter tarihsizdir. Buraya alınmaya gerek duyulmamıştır. 585, 588, numaralı ve 1247/1831-32 tarihli defterler Kocaeli sancağı ve bağlı kazalarında sakin Müslüman nüfusu ihtiva ediyor. Bu tarih serisinin devamı olarak bir çok farklı numaralı defter tarihsiz olmaları bakımından kullanılabilir olmaktan uzaktırlar.

578, 579, 587, 3864, 3862, numaralı nüfus defterleri 1247-48 tarihli olup Kocaeli ve kazalarının Müslümanlar haricindeki nüfusunu havidir. Bu seriye ait defterlerin önemli kısmı yalnız Kocaeli'ye ait değildir. Birçok sancak ve kazası ile birlikte Kocaeli'ye de yer vermektedirler. Bu seride de tarihsiz olarak kaydedilmiş birçok defter bulunuyor. Tarihli olanları, şu şekilde sıraladık. 669, 15744, 670, 671, 16467, 15745, 672, 15746, 15747, 15749, 7429, 15750, 15751, 666, 642, 645, 664, 640, 593, 639, 649, 595, 599, 601, 641, 647, 658, 3866, 597, 603, 626, 633, 656,661,622, 631,652, 3865, 606, 608, 610, 613, 615, 617, 637, 638, 651, 657, 618, 619, 623, 628, 636, 654, 16472, 604, 612, 663, 598, 614, 632, 655, 627, 643, 646, 648, 653, 665, 600, 611, 616, 620, 624, 650, 594, 596, 607, 609, 621, 634, 16474, 602, 660, 664, 971,7430, 7432, 630, 635, 625, 662, 16476, 16477, 16478, 16481, 16482, 659, 16480, 16483, 16749, 16484, 16485, 16486, 16487, 16488, 667, 673, 1574. Söz konusu nüfus defterleri tümüyle 1248/1279 tarihleri arasındaki yıllara ait Müslüman ve Müslümanlar haricindeki nüfusla ilgilidir. Burada belirtilenlere yakın sayıda tarihsiz defter bulunduğunu hatırlatalım. Defterlerin bir kısmı müstakilen Kocaeli ve kazalarına, bazısı birçok sancakla beraber Kocaeli'ye, bazısı ise Kocaeli'nin bir kazasına veya köyüne ait olabilmektedir.

670 numaralı, 1250/1834-35 tarihli Kocaeli Livası nüfus defteri belirtilen defter serileri arasında tarihi malumat açısında en ideal bir kaynak niteliğindedir. Bu defterin verilerini istatistiksel olarak belirledik ve tablolaştırdık. Nüfus defteri, Kocaeli'nin merkezi kazası İzmit'in nüfusunu, nüfusun dağılımını, her milletten nüfusun mesleki durumlarını aydınlatmaktadır.

	Müslim	Kıpti milleti	Ermeni Milleti	Rum Milleti	Yahudi Milleti
Hane	2252	19	1737	548	40
Nüfus	4550	50	5806	1403	102
Çiftçi	868	2	212	222	-
Esnaf	598	18	1675	319	39
Değirmenci Bahcıvan	9	-	44	10	-
Tüccar	3	-	1	-	-
Mesleksiz	3072	30	3874	851	63

İzmid kazasının 22 Mahalle ve 127 köyden ibaret nüfusu. (BOA, Nüfus Defteri (NFS.d.), No: 00670, s. 2,3)

Yaklaşık 10 yıl sonra merkezi İzmid kazasında sakin Müslüman ve Kıpti nüfusunun mahalle, divan, köy bazında dağılımını gösteren 971 numaralı nüfus defterinin verilerini de örnek olmak üzere tablolaştırdık. Defterin verileri arasında yerleşim yerleri ve nüfus yanında ağıl, çiftlik, fabrika gibi iktisadi nitelik taşıyan birimler de verilmiştir.

Defterin girişinde günümüz Türkçesiyle şu açıklamaya yer verilmiştir: "Kocaeli Livası'na tabi İzmid kazasının süvari tahriri Padişah fermanı ile, Mustafa Paşa'nın tertip etmiş olduğu deftere göre 1260 tarihinde yapılmıştır."

Nüfus türü	Mahalle	Dîvân	Köy	Çiftlik	Köye tabi Mahalle	Ağıl	Hali Kura	Fabrika
Müslim	20	11	56	10	-	-	2	-
Müslim Kıpti	-	-	2	2	-	-	-	-
Müslim ve reâya	-	1	3	-	-	-	-	1
Kıpti	-	-	-	2	-	-	-	-
Reaya	3	-	10	-	40	3	-	-
Toplam	23	12	71	14	40	3	2	1

1260/1844-45 Tarihinde İzmid Kazası Yerleşim Yerleri Kaynak: BOA, Nüfus Defteri, No: 00971

kAYnAkçA

Başkanlık Osmanlı Arşivi: Metinde belirtilen defter serileri; Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, T.C Başbakanlık DİE, Ankara 1995; Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, çev. Bahar Tırnakçı, Timaş, İstanbul, 2010; Mustafa Mesut Özekmekçi, "1830'ların Nüfus defterlerinden Hareketleri Osmanlı'da Askere Alınacakların Tespiti", *Belgi*, Sayı 22 (Yaz 2021/II), s. 747-770; Yücel Öztürk, " XVI. Asırdan XVII. Asrın Başlarına Kadar Ada Kazası", *Sakarya İli Tarihi*, I, Ed. Mustafa Demir, Sakarya 2005, s. 223-334.

Yücel ÖZTÜRK

NÜFUS VE VATANDAŞLIK İL MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ)

Nüfus ve vatandaşlık işlemleri ile ilgili mevzuat geçmişten günümüze devletlerin ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devleti de idare ve teşkilat olarak yapılanmasını Osmanlı Devleti'nden devralmıştır. Osmanlı Devleti klasik idari teşkilatında vergi ve vergi nüfusu potansiyelinin kayda geçirilmesine "*Tahrir*" denilmektedir.

Tahrirler vergi verimliliğini temel alacak bir şekilde tutulmuştur. Zamanla umumi değişiklikler olması, vergi gelirlerinin herhangi bir şekilde artması ya da eksilmesi ve tahrir harici kalan gelirleri deftere kaydetmek gayesiyle yapılmıştır. Tahrirlerde vergi mükellefleri belirlendiği için vergi veren erkek nüfus kayıt altına alınmıştır.

1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yeni ordu kurma çalışmaları çerçevesinde vergi ve insan potansiyelinin tespit edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda 1830 yılında bütün memlekette nüfus sayımı ve emlâk tespiti yapılması kararlaştırılmıştır.

Sayım memurlarının gittikleri yerlerden gönderdikleri istatistikî bilgiler İstanbul'da toplanmaya başlanmıştır. 1831'de nüfus ve emlâk tespitiyle ilgili bu defterleri korumak, buradaki kayıtlara göre vergileri yeniden hesaplamak ve nüfus değişikliklerini tespit etmekle görevli "Cerîde Nezâreti" kurulmuştur.

1874 yılında nüfus sayımı işlerinden sorumlu olmak üzere "Tahrir-i Nüfus Umum Müdürlüğü" kurulmuştur. 1881'de hazırlanan "Sicil-i Nüfus Nizamnamesi" çerçevesinde bir nüfus sayımı başlatılmıştır. 1883 yılında tamamlanabilen nüfus sayımı, kadın ve erkeklerin birlikte kaydedildiği ilk nüfus sayımıdır. Bu sayımda tutulan defterler; il, ilçe, mahalle/köy ve hane esasına göre tutulmuştur.

1902 yılında "Sicil-i Nüfus Nizamnamesi" yürürlüğe konulmuştur. Nizamname çerçevesinde 1904 sayımı gerçekleştirilmiştir. 1883'ten 1904 yılına kadar nüfus sayımları, bölgesel olarak yapılırken 1904 yılında ilk genel nüfus sayımı yapılmıştır. 1914'te Nüfus İdaresi, Dâhiliye Nezareti bünyesinde yeniden düzenlenmiş ve "Nüfus Müdüriyeti" adını almıştır. Ayrıca aynı yıl çıkarılan "Nüfus Kanunu" ve 1915 tarihli "Nüfus Nizamnamesi" ile nüfus idarelerinin kuruluş ve görevleri düzenlenmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar Kocaeli Mutasarrıflığı bünyesinde de yukarıda verdiğimiz gelişmeler yerel manada uygulanmıştır. Nüfus işlerini Kocaeli Mutasarrıflığı bünyesindeki memurlar yürütmüştür.

Ceride Nezareti'nin yapısı ve Sicil-i Nüfus Nizamnamesi Cumhuriyet döneminde çıkarılan kanunlarla yeniden düzenlenmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. 1928 yılında ise 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu yürürlüğe konulmuştur. 1934'te yürürlüğe giren Soyadı Kanunu ile kişi karışıklığına yol açan yazım usulü sona ermiş ve yeni bir nüfus yazım sistemine geçiş yapılmıştır.

3 Şubat 1985 tarihinde yürürlüğe giren 3152 sayılı Kanun ile Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı'nın ana hizmet birimi olarak düzenlenmiştir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı hizmet veren İl Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüklerinin görevleri il içinde nüfus, vatandaşlık ve evlendirme hizmetlerinin mevzuata uygun ve düzgün bir biçimde yürütülmesini, nüfus kütüklerinin ve adres kayıtlarının eksiksiz, düzenli ve güncel bir şekilde tutulmasını sağlamak amacıyla gereken tedbirleri almak ve uygulamak, valiliğin; Bakanlık, ilçeler ve diğer kuruluşlarla nüfus ve vatandaşlık hizmetlerine ilişkin haberleşmelerini yapmak, il müdürlüğüne gönderilen ödeneklerin kullanılması, tahakkuku ve taşınır iş ve işlemlerinin mevzuata uygun olarak yapılmasını sağlamak, nüfus hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi için halkla ilişkileri düzenlemek ve halkın bu hizmetlere katkısını sağlamak amacıyla gerekli girişimlerde bulunmak, vatandaşlık başvuru inceleme komisyonuyla ilgili sekreterya görevlerini yapmaktır.

Kocaeli'nin konumu önemli bağlantı yollarının güzergâhı üzerindedir. Anadolu-Asya karayolu bağlantı yolları üzerinde bulunan Kocaeli aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun gerçekleştiği coğrafya olması nedeni ile nüfus dinamiği çok eski aileleri ihtiva etmektedir. 1856 yılından itibaren yoğun bir göç dalgasına uğrayan Anadolu'nun günümüze kadar en yoğun göç aldığı bölge de Kocaeli bölgesidir. Bu gerçeklerden hareketle bu dinamik nüfusun istatistiğini tutan İl Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü'nün mesaisinin de yoğunluğu dikkat çekmektedir. Kocaeli İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü, Kocaeli Valiliği'nin bulunduğu kampüste, Körfez Mah. Ankara Karayolu Cad. No:129 İzmit adresinde hizmet vermektedir. e-posta: kocaeli@icisleri.gov.tr'dir.

kAYnAkçA
Cevdet Küçük, "Cerîde Nezâreti", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C.7, İstanbul 1993, ss. 409-4110; Mehmet Salih Erpolat, *"Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kocaeli Sancağı'nda Dini Hayatın İzleri"*, Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı VI/1, İzmir 2020, ss. 1-37; https://nvi.gov.tr/il-nufus-ve-vatandaslik-mudurlugu-gorev-yetki; https://nvi.gov.tr/kocaeli; https://www.nvi.gov.tr/

Harun ÇOBAN

NÜZHETİYE

Gölcük'te Bir Köy/Mahalle

Kocaeli il merkezine 20 km uzaklıkta ve Gölcük ilçe merkezinin 11,4 km güneyinde yer alan ve deniz seviyesinden 405 metre yüksekliğe sahip Nüzhetiye köyünün eski adı Döşeme köyüdür. Bu köy Batum'dan gelen '93 muhaciri Gürcüler tarafından kurulmuştur.

'93 Harbi olarak bilinen 1877/1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 3 Mart 1878 yılında imzalanan Ayastefenos Antlaşması ile Elviye-i Selase adı verilen Kars, Ardahan, Batum şehirleri savaş tazminatı olarak Ruslara bırakıldı (Kasap, 2010: 3). 8 Şubat 1879 tarihinde yapılan İstanbul Antlaşması'nın 7. maddesinde Rusya'ya bırakılan yerlerdeki halklara istedikleri takdirde, mallarını satıp gitme hakkı tanındı. Osmanlı-Rus Harbi sonunda Müslüman Gürcüler Anadolu'ya, özellikle Marmara Bölgesi'ne göç etmişlerdir. Göç 1921 tarihine kadar devam etmiştir.

Nüzhetiye köyü de Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Kafkasya'nın Batum ve Acara bölgelerinden özellikle Murgul'un Baga, Başköy, Kordet, Durça, Ozmal, Gurbin ve Dzansul köylerinden göç eden Gürcü ve Lazlar tarafından kurulmuştur.

Gürcülerin göç etmesindeki en büyük etken, Müslüman olmalarıdır. Ancak bütün Müslüman Gürcüler göç etmemiş ve bugün hala Gürcistan'da Müslüman Gürcüler yaşamaktadır (Kasap: 2010, s.19). Osmanlı-Rus savaşı sonrasında göç etmek zorunda kalan Gürcü muhacirler ilk olarak Marmara Bölgesinde bulunan İzmit'e oradan Saraylı'ya oradan da Nüzhetiye/Döşeme köyüne yerleşmişlerdir. Köy hakkında kapsamlı bir araştırma yapan Enise Gökçe (2018), Hidayet Kuş'un el yazması notlarından şu metni aktarmaktadır:

"1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi dolayısıyla, dedelerimiz 1293 (hicri takvime göre) yılında, Livane (Osmanlı döneminde Livane olarak geçen Artvin kent merkezinin

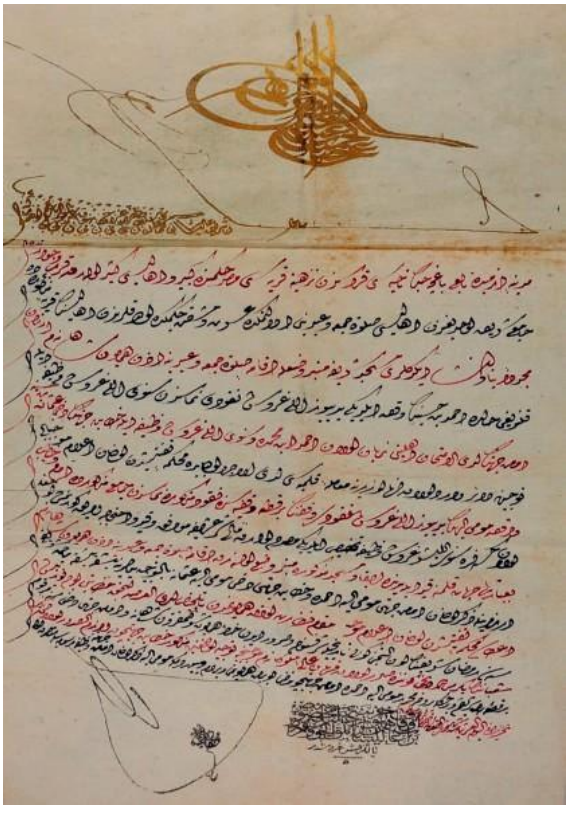

Nüzhetiye Cami'sinin inşası için resmi belge

adı) vilayeti Murgul köylerinden karma olarak İzmit'e göç etmişler. O zamanın padişahı onları Hopa İskelesi'nden vapurla İzmit Damlar (Saraylı) köyüne iskân ettirmiş. Orada bir müddet oturmuşlar, fakat havası sıtmalı olduğundan şimdiki ismi Nüzhetiye, eski ismi Döşeme olan köyü dağ içinde kurmuşlar, yeni bir köy meydana getirmişler. Dedelerimiz münevver ve cesur, aynı zamanda çok çalışkan insanlardı. Köyün henüz yolları ve altyapıları tamamlanmadan camii, okul bir de on odalı medrese yapmışlar. İki müderris derse girerdi. Civar köylerde burada tahsil görürdü. Yollarımızı atlarla taş, kum taşıyarak Arnavut kaldırımı yapmışlar. Köyün ilk adı olan Döşeme de buradan gelmektedir. Yolları döşemek için hep birlikte işe koyulan köylüler ilk isim olarak yolları kapladıkları döşeme taşlarından esinlenerek köye Döşeme ismini vermiştir."

Cumhuriyet döneminde ise köy bugünkü *Nüzhetiye* ismini almıştır. Nüzhetiye isminin kökeni hakkında muhtelif rivayetler anlatılmaktadır. Bu rivayetlerden biri; savaş zamanında yıkılan caminin yeniden onarılması için gereken masrafları karşılayan Nusret ismindeki köy komutanına duyulan saygı ve vefa duygusu ile köyün isminin Nüzhetiye olarak değiştirilmiş olmasıdır.

Nüzhetiye'nin ilk camiini Sultan Abdülhamit Han'ın Başmabeyncisi Hacı Ali Paşa yaptırmış ve masrafları için gerekli giderleri karşılayacak bir vakıf kurmuştur.

Bugün Nüzhetiye köyünün gelir kaynağı çiftçilik ve hayvancılık olsa da önceleri köyde odun kömürü yapımı, tütüncülük, arıcılık, ipekböcekçiliği yapılmaktaydı. Günümüzde ise gelişen şehirleşme ve sanayinin etkisi ile köy halkı çevre il ve ilçelerde çeşitli sektörlerde çalışarak geçimlerini sağlamaktadır.

Köyde yaşayan halk Hanefi mezhebine mensup sünni Müslümanlardan oluşmaktadır. Köyde iki adet cami ve yaklaşık 370 yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan 36 adedi geleneksel ahşap karkas sistemle inşa edilmiş olup 33 tanesi köy merkezinde, 3 tanesi de Sakarbıçkı'da bulunaktadır. Diğer yapılar betonarmedir. Yüz ölçümü 8,92 km^2 olan Nüzhetiye köyü, birbirinden yaklaşık 1,5 km uzaklıkta bulunan köy merkezi ve Sakarbıçkı Mahallesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Köy nizamında her evin önü bahçe olarak planlanmıştır ve bahçelerde çeşitli meyve ağaçları vardır. Deniz seviyesinden 435 metre yükseklikte bulunan Sakarbıçkı Mahallesi'nin yanısıra köy merkezinin doğusunda Samanlı Dağları bulunmaktadır.

kAYnAkçA

Ahmet Galitekin, *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserleri,* Kocaeli: Gölcük Belediyesi Yayınları. 2005; Enise Gökçe, *Kocaeli/Gölcük Nüzhetiye (Döşeme) Köyü Monografisi.* Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. 2018;https://tr.wikipedia.org/wiki/Nüzhetiye,_Gölcük?; Murat Kasap, *Osmanlı Gürcüleri,* İstanbul: Gürcistan Dostluk Derneği Yayınevi. 2010; Şuşana Putkaradze, "İstanbul'da Gürcü Kültürel Varlığı" *Çveneburi Kültürel Dergi*. Sayı 44. Sayfa 16. 2002 (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/230550/1/Chveneburi_2002_N44.pdf)

Muhsin HALİS

NÜZHETİYE (DÖŞEME) BEBEKLERİ

Geleneksel El Sanatlarından

Doğada yaşamak zorunda olan insanoğlu öncelikle temel ihtiyaçlarını karşılamak için gayret sarf etmiş; yemek, barınmak, örtünmek için çözüm yolları bulmaya çalışmış, zaman içinde ihtiyaçtan sanat eserine evrilen bir yolculuk yaşanmıştır. İnsanların hayatta kalma çabasıyla başlayan yolculuğunda, el emeği ile ortaya çıkardıkları ürünler, yaptıkları eşyalar incelik, zevk, işçilik, orijinallikle birleşerek sanat eserine dönüşmüştür. Taş ve ahşap işçiliği, çömlekçilik, dericilik, örücülük, keçecilik, bakırcılık, halıcılık, kaşıkçılık gibi pek çok el sanatı ihtiyaç ve sanatın birleşiminin izlerini taşır. Her toplum yaptığı bu ürünlere kendi kültürel kimliğini de yansıtmıştır.

Türk kadının becerisini, ince zevkini yansıtan el sanatı ürünlerinden biri de bezden yapılmış bebeklerdir. Eski Türklerde dinsel, büyüsel kullanımları dışında bu bebekler genellikle kız çocuklarının oynaması, vakit geçirmesi için anneleri, aile büyükleri ya da kendileri tarafından hazırlanmıştır. Evlerde bulunan kumaş parçaları, dantel, oya, pul, boncuk gibi artık malzemelerle yapılan bu bebekler onu yapan kadının içinde yetiştiği kültürün izlerini taşır. Özdemir, kadınların evde üretim yapmasını sağlayan bebekçiliğin hem kadın iş gücünü değerlendirme hem de ülke tanıtımına yararına dikkat çekerek bu bebeklerin kültür alışverişini sağlaması ve taşıması bakımından geniş kitlelere hitap ettiğini ifade eder. Taşıdıkları kültürel izleri kaybetmemek ve kadın istihdamına yönelik

Nüzhetiye (Döşeme) Bebekleri

çalışmaları teşvik etmek adına bu bebeklerin yapımı günümüzde teşvik edilmekte ve bu el sanatı koruma altına alınmaya çalışılmaktadır.

Kocaeli'nin Gölcük ilçesine bağlı Nüzhetiye köyü kadınlarının geleneksel el sanatlarından biri de bez bebek yapımıdır. Bu bebekler *Döşeme Bebeği* adı ile anılır. Döşeme, Nüzhetiye'nin eski ismidir. Gökçe, Nüzhetiye'nin eski adı olan Döşeme isminin ve milli giysilerinin unutulmaması için bu bebeklere Döşeme bebeği adı verildiğini ifade eder. Döşeme köyü kadınlarının el emeği ile yaptığı ve yöre kültürünün özelliklerini yansıtan bu bebekler, kültürün sürdürülmesinde önemli rol üstlenir. Yöre halkının geleneksel kıyafetleri, oyaları, işlemeleri bu bebeklerin üzerinde hayat bulur.

Gölcük Belediyesi, bölgenin önemli kültürel değerlerden biri olan Nüzhetiye (Döşeme) bebeğini korumak amacıyla 22.05.2019 tarihinde Türk Patent ve Marka Kurumu'na başvuruda bulunmuş ve müracaat tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 17.09.2020 tarihinde tescil edilmiştir.

kAYnAkçA

Melda Özdemir, *Yapma Bebek Teknikleri*, Turan Ofset, İstanbul, 2003, s.3; Enise Gökçe, *Kocaeli/Gölcük Nüzhetiye (Döşeme) Köyü Monografisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 297; https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp [15.09.2021]; https://birikiyorum.net/doseme-koyu-nuzhetiye-bebegi/ [15.09.2021]; https://www.kocaeliolay.com/golcuk-belediyesi-nuzhetiye-bebegini-tescil-ettirdi.html [15.09.2021]

Meriç HARMANCI

NÜZHETİYE ŞELALESİ

Gölcük'ün Nüzhetiye Köyünde Bir Şelale

Nüzhetiye Şelalesi, Kocaeli'nin Gölcük ilçesinin Nüzhetiye köyündedir. Yüz ölçümü 8,92 km^2 olan Nüzhetiye, kuzeyde Hasaneyn köyü, doğuda dağlık ve ormanlık alanlar ile Yeni Ferhadiye köyü, batıda Ümmiye, Siyretiye ve Mamuriye köyleri ve güneyde Samanlı Dağları ile çevrilidir.

Doğu ve batı yönlerindeki yamaç sırtlarına kurulmuş köyde engebeli yamaçlar, yüksek dağ sınırları bulunmaktadır. Köy bu tepelerin eteklerinde yer almaktadır. Yörede il çapında nam salmış, adını tatlı su balığı alabalıktan alan Alabalık Şelalesi, köyün doğal varlıklarının en kıymetlisidir. Turizm açısından doğa severlerin ve turistlerin oldukça ilgisini çeken bu doğal yapı köye ekonomik olarak da canlılık katmaktadır.

Nüzhetiye köyü, birbirinden yaklaşık 1,5 km uzaklıkta bulunan köy merkezi ve doğusunda yer alan ve deniz seviyesinden 435 metre yükseklikte bulunan Sakarbıçkı Mahallesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Köy merkezinin kuzeyinde bulunan Samanlı Dağları bu dağlardan doğan Kopuk Deresi, köy merkezinin kuzeyinden doğusuna doğru uzanarak Karaağaç mevkiine ulaşmaktadır. Samanlı Dağları'nın kuzeyinde Pilav Tepe ve batısında Ayı Sırtı mevkii yer alır. Köy sınırları içinde güneye doğru gidildikçe yükseklik artmaktadır. Samanlı Dağları'ndan doğan Maden Deresi köyün güneyine ulaşmaktadır.

Nüzhetiye Şelalesi, akan dereler ve coğrafi şartların el birliği ile meydana getirdikleri doğal bir şelaledir. Samanlı Dağları'nda bulunan Nüzhetiye köyünden 5 km uzaklıkta bulunan Nüzhetiye Şelalesi kısa ama zor bir yürüyüş parkuru olarak doğa ve spor severleri buluşturan nadide bir destinasyondur. Son zamanlarda trekking severlerin tercihleri arasında bulunan Nüzhetiye Şelalesi büyüleyici görselliği ile hayranlık uyandırmaktadır.

Nüzhetiye Şelalesi ulaşım için alternatif güzergahlar vardır. İstanbul-Yalova D-100 kara yolunda Yalova istikametine doğru ilerleyip Başiskele Hürriyet caddesi sapağından güneye/sola dönerek Hürriyet caddesine ardından da Beyoğlu caddesinden Bahçecik istikametine gidilir. Bahçecik sapağından sapıp Nüzhetiye yolu tabelaları takip edilerek de köye ulaşılabilir. İzmit merkeze yaklaşık 20 km mesafede olan köye ulaşım 30 dakika sürmektedir.

Daha keyifli bir yolculuk için belirli saatlerde belirli noktalardan hareket eden trekking veya fotoğrafçı gruplarla yola çıkmak da mümkündür.

Nüzhetiye köyüne vardıktan sonra parkura girdiğiniz noktadan itibaren akar sularla birlikte toprak yollardan kuzeyde bulunan şelale istikametine doğru aşağı inilmektedir. Dağlık bir arazi her zaman tedbirli ve temkinli olmayı gerektirir. Bu nedenle uygun ekipman ve acemi olmayan yol arkadaşlarından oluşan bir grup ile seyahat etmek güvenlik açısından önemlidir. Yol şartları mevsimine göre değişse de tedbirli olmak adına giyilecek kıyafetlere dikkat etmek gerekir. Orman içinde yürüme esnasında muhtemel yaralanmalardan korunmak için uygun kıyafetler tercih edilmelidir. Ormanın içinden inerek Nüzhetiye Şelalesi'nin üst kısmına varılır. Buradan şelaleyi yukarıdan görmek mümkündür.

Alternatif bir güzergâh ise şelalenin alt kısımlarında bulunan Nüzhetiye köyü alabalık tesislerinden başlar. Bu güzergâh nispeten daha kolaydır. Alabalık tesislerinden yürüyüşe başlayarak dere boyunca yuka-

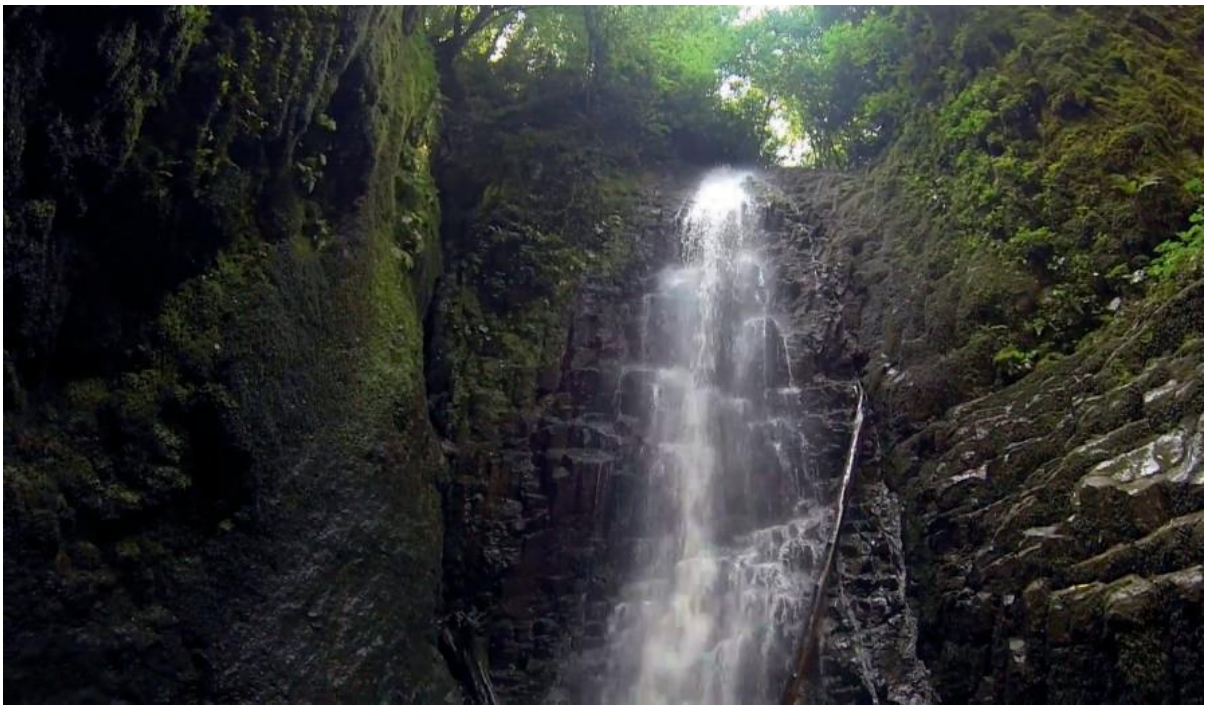

Nüzhetiye Şelalesi

rıya doğru giden yaklaşık 4 km'lik yol sizi Nüzhetiye Şelalesi'ne ulaştıracaktır.

Nüzhetiye Şelalesi her mevsim bir başka güzeldir. Yazın nisbeten azalan suları serinlemek isteyenlere çekici gelebilir. İlkbahar ve sonbaharda daha çok yürüyüş meraklıları tarafından tercih edilmektedir. Kış aylarında suların nispeten daha yüksek olduğu da dikkate alınarak yine yürüyüşlere çıkılabilir.

kAYnAkçA

Ahmet Galitekin, *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserleri*, Kocaeli: Gölcük Belediyesi Yayınları, 2005; https://www.kocaelibarisgazetesi.com/haber/5971056/kocaelide-doga-guzelligi-ile-buyuluyor-nuzhetiye-selalesi (Erişim Tarihi 11.09.2021); http://www.sirtcantam.com.tr/nuzhetiye-selalesi-37/ (Erişim Tarihi 11.09.2021); https://nerdesinbahar.com/nuzhetiye-selalesi-nerede-nasil-gidilir/ (Erişim Tarihi 11.09.2021); İsmail Şahinbaş. (http://www.sirtcantam.com.tr/nuzhetiye-selalesi-37)

Muhsin HALİS

O

OD TAŞI • OGÜN SANLISOY • OĞULTÜRK KARDEŞLER • OĞUZ GÜREL • OLİMPİK BUZ SPORLARI SALONU • ONUR KUMBARACIBAŞI • ONUR ÜNLÜ • ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ • ORHAN BEY CAMİİ • ORHAN BEY VAKIFLARI • ORHAN GAZİ • ORHAN GAZİ CAMİİ • ORHAN OTAĞ • ORHAN SUDA • ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ • ORMANLAR • ORMANYA DOĞAL YAŞAM PARKI • ORTA HAMAM • ORUÇ ARUOBA • OSMAN ÇAKAR • OSMAN GENÇAL • OSMAN HAMDİ BEY • OSMAN NURİ AKYOL • OSMAN NURİ YILMAZ • OSMAN PEPE • OSMAN SÜLEYMAN DURAK • OSMAN ŞAKİR • OSMANGAZİ KÖPRÜSÜ • OSMANLI BÜROKRASİSİNDE GEBZELİ MEMURLAR • OSMANLI BÜROKRASİSİNDE İZMİTLİ MEMURLAR • OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KANDIRALI MEMURLAR • OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KARAMÜRSELLİ MEMURLAR • OSMANLI KİREÇ OCAKLARI • OTEL ASYA • OTTO RITTER • OUTLET CENTER • OYA İŞBOĞA KILIÇ

OD TAŞI

Karamürsel'in 3 km güneydoğusunda bulunan Tepeköy ile 6 km güneybatısındaki Dereköy'den çıkarılan yeşil renkli volkanik tüfler, ateşe dayanıklılıkları dolayısıyla Osmanlılarca "*od taşı*" olarak anılmıştır. İstanbul'daki kullanımı 6. yüzyıla kadar izlenebilen od taşı, Ayasofya, Aya İrini ve Küçük Ayasofya kiliselerinin duvarlarında tuğla örgüyü güçlendirmek için hatıl olarak kullanılmıştır. Ayasofya'nın kubbe kemerlerinin mesnetlendiği ayaklar ve güneyinde bulunan Vaftizhane binasının duvar hatılları da od taşı bloklarla yapılmıştır.

Tarihi Dereköy ocakları yarı açık, yarı mağara şeklinde işletilmiştir. Mağara içinde yaklaşık 3 m yükseklikte galeriler açılarak büyük boyutlu bloklar çıkarılmıştır. Osmanlılar tarafından "*seng-i ateş*" olarak da anılan od taşının başkent İstanbul'daki yapılarda kullanımı ile ilgili çok sayıda tarihi belge bulunmaktadır. İnşaat defterleri ve diğer belgelerden, Karamürsel sahilinde bulunan Kavak İskelesi'nden gemilerle İstanbul'a getirilen od taşı bloklarının, camilerin temellerinde, hamamların külhanlarında, imaretlerin mutfaklarında, top döküm işliklerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

16. yüzyılda Süleymaniye ve 17. yüzyılda Sultan Ahmet camilerinin temelleri için Karamürsel'den od taşı getirilmiştir. Hava etkilerine dayanıksızlığı ve rengi dolayısıyla od taşının camilerin dış cephelerinde ve iç mekân duvarlarında kullanımı enderdir. Bu konuda ilginç bir örnek Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'dir. Caminin restorasyonu sırasında, iç mekânda, ana kubbeyi taşıyan taşıyıcı ayakların üstünü örten sıvanın altından od taşı bloklar ortaya çıkmıştır.

17. yüzyılda İstanbul'da küfeki taşı temini zorlaşmış, od taşı kullanımı artmıştır. 1643 yılında Topkapı Sarayı'nın kuzeye bakan kıyısında, deniz surları üzerine yapılan Sepetçiler Kasrı'nın zemin katındaki taş ayaklar ve köşkün üst kat duvarları od taşındandır. Kasrın güney cephesindeki bazı od taşı blokların üzerinde taşçı işaretleri bulunması dikkat çekicidir.

18. yüzyılda İstanbul'da inşa edilen sıbyan mektebi ve kütüphanelerin, Fener-Balat yöresindeki kargir evlerin kapı ve pencere söveleri, konsol ve kornişleri od taşından yapılmıştır. Od taşı dönemin ticari yapılarında da yaygın olarak kullanılmıştır. Eminönü'ndeki Çorlulu Ali Paşa Hanı'nın kuzey cephesindeki konsollarda, avlu revaklarının sütun ve ayaklarında, Büyük Yeni Han'ın cephelerinde od taşı ögeler renk ve dokularıyla belirgindir.

1766 depreminden sonra İstanbul'da yapılan onarımlarda od taşı kullanıldığı tarihi belgelerden öğrenilmektedir. Yeniden yapılan Eyüp ve Fatih camilerinin temelleri için Karamürsel'den taş getirilmiştir. 18. yüzyılın sultan camilerinden Laleli ve Nuruosmaniye'nin inşaatlarında da od taşından yararlanılmıştır. İstanbul'da yıkımlara neden olan 1894 depremi sonrasında yapılan onarımlarda da od taşından yararlanılmıştır. Eminönü'nde bulunan Ahi Çelebi Camii'nin son cemaat yeri ve harimdeki taşıyıcı ögeleri od taşı

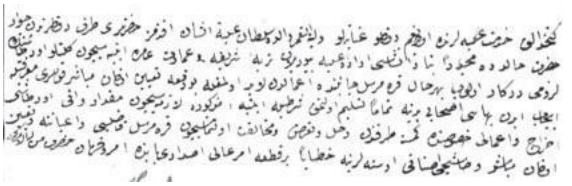

Valide Sultan'ın Eyüp'te inşa ettireceği türbe ve imaret binaları için gerekli olan taşların Karamürsel'de imal ettirilmesi hususundaki 1798 tarihli belge

kullanılarak sağlamlaştırılmış; caminin güneybatı cephesindeki kubbe kemerinin içine od taşından dolgu duvar yapılmıştır.

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında İstanbul'da yapılan birçok binada od taşı kullanıldığı gözlenmektedir. Yabancı mimarlardan A. Vallaury'nin Düyun-ı Umumiye (1897-99) ve R. D'Aronco'nun Sultan Ahmet Meydanı'ndaki Yeniçeri Kıyafethanesi binalarının giriş cepheleri od taşındandır. Günümüzde od taşı tarihi eserlerin restorasyonunda ve çimento sanayiinde kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Zeynep Ahunbay, "Osmanlı Mimarlığında Od Taşı", *9. Milletlararası Türk Sanatları Kongresi: Bildiriler 1*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1995, s. 27-34; Zeynep Ahunbay, "Karamürsel Od Taşı ve Tarihi Yapılarda Kullanımı", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II, C. III,* Kocaeli 2016, s. 1863-1876; Deniz Mazlum, *1766 İstanbul Depremi- Belgeler Işığında Yapı Onarımları*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2011; Malik Sayar- Kemal Erguvanlı, *Türkiye Mermerleri ve İnşaat Taşları*, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1962, s. 127-128.

Zeynep AHUNBAY

OGÜN SANLISOY (1971-…)

Müzisyen

Ogün Sanlısoy, 12 Mart 1971 tarihinde Gölcük'te doğdu. Babasının görevi dolayısıyla pek çok farklı bölge ve şehirde geçen ilkokul yıllarından sonra ortaokul ve liseyi Fenerbahçe Lisesi'nde okudu. 1988 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'ne girdi ve mezun oldu.

1989 yılında yakın arkadaşı Kubilay Özvardar ile birlikte hazırladığı akustik dinleti onun ilk sahne deneyi oldu. Bu yıllarda Sugar Mice grubuyla çalışmaya başladı ve ilk demo kaydını gerçekleştirdi. Daha sonra çeşitli amatör gruplarda solist olarak çalıştı.

1992 yılında Pentagram'a katıldı ve aynı yıl çıkan "*Trail Blazer*" albümünde vokaliyle yer aldı. Türkiye'de ve yurtdışında Pentagram'la pek çok konser gerçekleştirdi. 1993 ve 1994 yıllarında Hıbır ve Rock dergilerinin okuyucuları tarafından "*Yılın En İyi Erkek Rock Şarkıcısı - Solisti*" seçildi. 1994-95 yıllarında Gür Akad'ın kurduğu Klips grubunda solist olarak yer aldı ve bu grupla çeşitli konserler verdi. 1995 yılında piyasaya çıkan Özlem Tekin'in "*Kime Ne*" adlı ilk albümünde besteci, enstrümanist ve süpervisor olarak çalıştı. 1999 yılında ilk solo albümü olan "*Korkma*"yı çıkardı. 2004 yılında ise ikinci solo albümü "*O Gün*"ü çıkardı. Bu albümün kayıtlarında davul ve defte Timur Kurşunoğlu, elektrik, akustik gitar ve e-bow'da Faruk

Ogün Sanlısoy

Kavi, basgitarda ise Umut Arabacı, Ogün Sanlısoy'a eşlik etmiştir.

2006 yılında piyasaya sürdüğü "Üç" adlı albümünde Pentagram grubundan arkadaşları Metin Türkcan ve Tarkan Gözübüyük ile çalıştı. Bu albümle birçok dergi tarafından "*Yılın En İyi Rock Müzik Vokalisti*" seçildi. 2007 yılında "Korkma" albümünü 3 parçanın yeni versiyonlarıyla ve el kamerasıyla albüm kayıtları sırasında yaptığı çekimlerin DVD'si ile birlikte tekrar çıkardı. "*Korkma*" parçasının yeni versiyonunda Hayko Cepkin ile düet yaptı. 2008 yılında rock müzik grubu Almora'nın "*Kıyamet Senfonisi*" albümündeki "İyiler Siyah Giyer" parçasında vokaliyle yer aldı. 2009 yılında "*Büyüdük Aniden*" daha sonra da "*Yukarıya Bak*" isimli singlelarını yayınlandı. Ayrıca rap şarkıcısı Killa Hakan'la "*Volume Maximum*" albümü için bir düet yaptı.

Ogün Sanlısoy, 7 Şubat 2011 tarihinde 4.solo albümü "*Ben*"i yayınladı. Albümün prodüktörlüğünü Volkan Başaran yaparken albümde Sanlısoy'a, gitarda Aytek Akçakaya, basgitarda Sertan Coşkun, davullarda Sertan Soğukpınar eşlik etti. Albümün kayıtları 5 ayrı stüdyoda gerçekleştirildi. Masteringi dünyaca ünlü grupların masteringlerini yapan Helsinki Finnvox stüdyolarında Mika Jussila tarafından yapıldı. Miksleri ise Uğur Memiş yaptı. Albümde 13 parça bulunmakta ve bu parçaların 12 tanesinin söz ve müziği Ogün Sanlısoy'a ait. Ayrıca söz ve müziği Selahattin Sarıkaya'ya ait olan ve Erkin Koray'ın sesiyle hepimizin aklına kazınmış parçalardan "*Anma Arkadaş*"ın yeni düzenlemesi de albümde yer aldı. Albümün ilk klip parçası Mahir Akyol tarafından "*Avunmak Zor*" isimli parçaya çekildi. Albümün imaj fotoğraflarında ise Mehmet Turgut imzası var.

2011 yılında Türk rock metal müzik grubu İklim'in Girdap albümündeki "*Girdap*" parçasında vokaliyle yer aldı. Aynı yıl içerisinde "*Pop şarkıcısı Nilüfer 12 Düet*" isimli rock albümünde Ogün *Sanlısoy* "*Hey Gidi Günler*" adlı parçada Nilüfer ile düet yaptı. 2016 yılının nisan ayında Metin Türkcan'ın solo albümü olan "*Vakti Geldi*" albümünde "*Beynim Çatladı*" parçasında vokaliyle yer aldı. 2017 yılında Pentagram 30.yılı adına çıkan Akustik yine vokaliyle yer aldı. Akabinde Demir Demirkan ve Murat İlkan ile birlikte Pentagram yeniden dâhil oldu.

5 Şubat'ta yeni albümü "*Yaşamaya Devam*" yayınladı. Son albümüne ait ilk klibin yönetmenliğini kendisi yaptı.

KAYNAK KİŞİ
Ogün Sanlısoy (Kişisel görüşme, 04.03.2021)

Gülşen ERDAL

OĞULTÜRK KARDEŞLER
Soyadlarını Atatürk'ün Verdiği Aile

Uzun yıllar eski adı Hürriyet Caddesi olan günümüz Cumhuriyet Caddesi'nde yazıhanelerinde emlakçılık yapan İbrahim ve kardeşi Nuri Oğultürk çarşının renkli simalarındandı. 1960'lı yıllarda yazlık Kültür Bahçe Sinemasını ve yanında halk kütüphanesini de onlar yaptırmışlardı.

Nuri Bey, İzmit'in şık giyimli ve kültürlü kişilerinden olup daima özenli giyinirdi. Üzerine toz kondurmadığı için kendisine "Püf Püf Nuri Bey" lakabı da takılmıştır. Hayattayken bütün varlıklarını Kızılay'a bağışlayan hayırsever kardeşlerin bir de resim öğretmeni olan Nuriye Oğultürk isimli kız kardeşleri vardır. İzmit Lisesi'nde uzun yıllar resim öğretmenliği yapan Nuriye Oğultürk, abileri İbrahim ve Nuri Oğultürk ile birlikte Atatürk'ün kendilerine vermiş olduğu evlerini aslına uygun onarımı ve kültürel etkinlikler amacıyla kullanılması koşuluyla Kızılay'a bağışladılar.

Atatürk bu evi onlara oturmaları için vermiş ve aynı zamanda aileye Oğultürk soyadını da yine Atatürk vermiştir. Evin köşesinde eskiden askeri inzibat kulübesi vardı. Atatürk Heykeli yanında bütün merasim fotoğraflarına fon olan binayı Kızılay yeniden inşa ettirmedi. Bu ev daha sonrasında Wess Otel'e satılmış ve günümüzde otel işlevi görmektedir.

KAYNAKÇA
Hüseyin Erol, İzmit Esnaf *ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları. Kocaeli 2009, s. 191.

Ceyhun KONAK

OĞUZ GÜREL (1968-…)
Karikatürist

İlk, orta ve liseyi İzmit'te okumuştur. İstanbul Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Ana Sanat Dalı mezunudur. Günümüzde Türkiye'de karikatür alanında bir üslup çerçevesinde hem portre karikatür hem karikatür çizeri, karikatür eğitmeni az sayıda çizerden biri olan Gürel, doğup büyüdüğü Kocaeli'nin kent hayatı, insanları, sanayisi ve başka özelliklerini sanatına dahil edip, karikatürlerinde sıklıkla ele almaktadır. Özel okullarda eğitim vermeyi sürdürmenin yanı sıra duvar resimlemeleri, kitap resimleme-

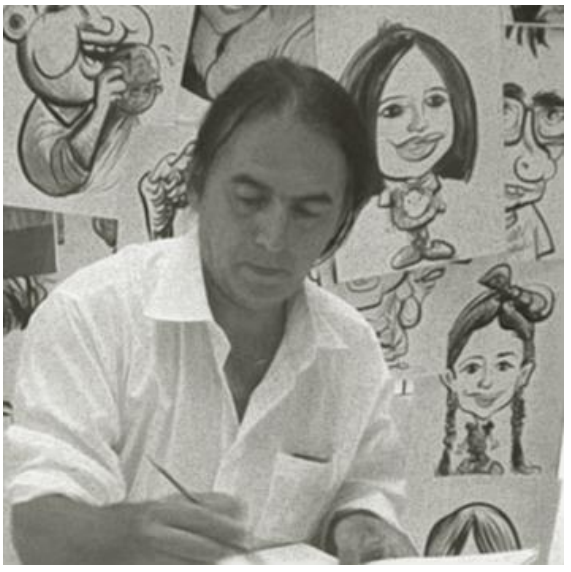

Oğuz Gürel

leri, alışveriş ve eğlence merkezlerinde portre çizerliği yapmaktadır. Çeşitli uluslararası karikatür sitelerinde düzenli olarak çizimlerini devam ettirmektedir.

Genel anlamda sanat anlayışını evrensel üslupta devam ettirdiği için yazıya yer vermeyi tercih etmemektedir. Bu yolla daha net, anlaşılır bir üslup benimsemiştir diyebiliriz. Özellikle bazı kent sorunlarını çizgisine taşıyarak döneminin olumlu, olumsuz pek çok noktada kent-yaşam ve sanatçı ilişkisini gözler önüne sermekte, bu konuları sade ve akıcı bir uzamda canlı renklerle betimlemektedir.

Günlük olarak *Önce Vatan* gazetesinde çizmekte, İstanbul'daki kişisel atölyesinde üretimlerine devam etmektedir.

KAYNAKÇA
Neslihan Kıyar, (Kişisel İletişim, 02 Temmuz 2021)

Neslihan KIYAR

OLİMPİK BUZ SPORLARI SALONU

İzmit'te Buz Sporları Salonu

İzmit ilçesinin Şirintepe semtinde bulunan Olimpik Buz Sporları Salonu 1999 yılında açılmıştır. Türkiye'nin ilk olimpik buz sporları salonlarından birisidir. Olimpik ölçülere sahip olan salon 3.600 seyirci oturma kapasitesine sahiptir. Buz alanını oluşturan sahanın ölçüleri 60x60 metre olup yaklaşık 1800 metrekaredir.

Olimpik Buz Sporları Salonu kurulduğu ilk yıllarda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi bünyesinde hizmet etmeye başlamış ve ilk müdürlüğünü İbrahim Güçlü ardından Levent Atalı yapmıştır. Daha sonra buz sporları salonu müdürlük düzeyinde değil, sorumlu salon amiri düzeyinde Belediye Gençlik ve Spor Şube Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. İlerleyen yıllarda Olimpik Buz Sporları Salonu protokolle Kocaeli Valiliği Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

Olimpik Buz Sporları Salonu'nun alt katlarında bir eskrim eğitim alanı ve dövüş sporları için de bir antrenman alanı bulunmaktadır. Salonun otoban tarafındaki alt katında judo antrenman alanı bulunmaktadır. Salonun ilk yıllarında buz pistinde buz hokeyi ve buz pateni yapılmaktayken günümüzde hız pateni ve curling branşları da yapılmaktadır.

Salonda 2000 yılından beri İzmit Belediyespor Buz Hokeyi Takımı ve Şirintepe Gençlik Spor Kulübü antrenmanlarını ve maçlarını yapmaktadır. Salon halkın buz patenini öğrenmesi için yoğun bir şekilde halk seansları ile hizmet üretmenin yanı sıra birçok milli sporcunun ve antrenörün yetişmesine vesile olmuştur. Olimpik Buz Sporları Salonu 1. Balkan (U-16) Buz Hokeyi Festivali (29 Ağustos-3 Eylül 2012), 2013 IIHF Dünya U-18 Şampiyonası Bölümü III-B Grubu

Olimpik Buz Sporları Salonu

(7–10 Şubat 2013) ve 2013 IIHF Dünya Şampiyonası Grubu II-B Grubu (21–27 Nisan 2013) yanında ulusal liglerin oynanmasına ev sahipliği yapmıştır. Tüm bu sportif hizmetlerin yanında Olimpik Buz Sporları Salonu 1999 İzmit depremi sonrası kısa bir süre morg olarak da hizmet vermiştir.

Levent ATALI

ONUR KUMBARACIBAŞI (1939-2022)

Siyasetçi ve Akademisyen

24 Ocak 1939 tarihinde Ankara'da doğdu. Babasının adı İbrahim, annesinin adı Kadriye Mualla'dır. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra, yükseköğrenim için Avusturya'ya gitti. Viyana Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'nde okudu. Mezun olduktan sonra aynı fakültede doktora programını tamamladı.

1966 yılında yurda dönen Onur Kumbaracıbaşı, Devlet Planlama Teşkilatı'nda önce uzman, daha sonra da Ortak Pazar Bölüm Başkanı olarak çalıştı. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde öğretim üyeliğine başladı ve ekonomi alanında doçent oldu. 1969 yılında bir süre Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi'nde görev yaptıktan sonra, tekrar akademideki görevine döndü. 1975 yılında profesör oldu ve aynı yıl Ankara Belediyesi Ekonomi Danışmanı olarak görev yapmaya başladı. Onur Kumbaracıbaşı, 1979 yılında Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'na müdür olarak atandı. Bir yıl sonra ise 1978'de Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin başkanı oldu. Onur Kumbaracıbaşı üç dönem başkanlık yaptıktan sonra, 1982 yılında, Yüksek Öğretim Kurulu Yasası nedeniyle akademiden ve başkanlıktan istifa etti.

1983–1984 yıllarında özel sektörde genel müdürlük ve basında danışmanlık yapan Onur Kumbaracıbaşı, 1984 yılında Sosyal Demokrat Parti'ye (SODEP) üye oldu ve aynı partinin Ankara İl Başkanlığına seçildi. Aynı zamanda bir kamuoyu araştırma şirketinde danışmanlık yapan Kumbaracıbaşı, SODEP-Halkçı Parti birleşmesinden doğan Sosyal Demokrat Halkçı Parti'de (SHP) etkin görev aldı. 1987 yılında Sosyal Demokrat Halkçı Parti'den Kocaeli milletvekili seçildi ve ilk kez parlamentoya girdi. 1988–1991 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili olarak görev yaptı ve 1991 yılındaki seçimlerde de yine aynı partiden, bu kez Hatay milletvekili seçildi.

Onur Kumbaracıbaşı 1991–1994 yılları arasında Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu Doğru Yol Partisi-Sosyal Demokrat Halkçı Parti koalisyon hükümetinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı yaptıktan sonra, 1995 yılında bir süre Devlet Bakanı olarak hükümetteki yerini korudu. Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmasından sonra bu partinin Genel Başkan Yardımcılığı görevine getirildi. Onur Kumbaracıbaşı, 24 Aralık 1995

Onur Kumbaracıbaşı

tarihindeki seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kocaeli milletvekili seçildi ve 20. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisine de girdi. 1999 yılındaki genel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin beklenen sonuçları alamaması üzerine, o dönemde CHP Genel Başkan Yardımcısı olan Onur Kumbaracıbaşı, bu görevinden ve Merkez Yürütme Kurulu üyeliğinden istifa ederek aktif siyasetten uzaklaştı.

Onur Kumbaracıbaşı siyasetten ayrıldıktan sonra akademik hayata geri döndü ve Maltepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde yönetim kurulu üyeliği yaptı. Bu arada Şişli Meslek Yüksekokulu mütevelli heyeti üyeliği görevini de yürüttü. 2014 yılındaki yerel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi Beşiktaş Belediye Meclis Üyesi seçildi ve yerel düzeyde de olsa siyasete yeniden döndü.

Çok sayıda yayınlanmış araştırması bulunan ve Almanca ile İngilizce bilen Onur Kumbaracıbaşı, evli ve iki çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA

Temuçin Faik Ertan, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM XX. Dönem (1995-1999) Biyografi*, III. Cilt, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 155, Ankara, 2012, s. 746-747; *TBMM Albümü (1920-2010)*, 3. Cilt (1983-2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: Ankara, 2010, s. 1352.

Timuçin Faik ERTAN

ONUR ÜNLÜ (1973-…)

Senarist, Yönetmen, Şair, Davul İcracısı, Oyuncu, Yapımcı

Onur Ünlü, 1973 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. Senarist, yönetmen, şair, davul icracısı, oyuncu ve yapımcıdır. Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri İletişim Sanatları Bölümü'nden mezun olmuştur. Ünlü' nün annesi ilkokul öğretmeni babası

Onur Ünlü

ise yüksek makine teknikeri, mühendistir. Onur Ünlü 1993-1998 yıllarında "Ah Muhsin Ünlü" mahlası ile çok sayıda şiir yazmıştır. Bu mahlas ile yazdığı şiirleri "*Gidiyorum*" isimli kitapta toplamıştır. Ünlü, 2000'lerin başında kardeşi ve birkaç arkadaşı ile birlikte Eflatun Film'i kurarak ufak tefek işler yapmaya başlamış sonra da dizi yazmaya yönelmiştir. Ünlü, reklam ajansı kurmak için geldiği İstanbul'da, bir arkadaşının vasıtasıyla Osman Sınav ile tanıştı ve asistan olarak senaristlik yapmaya başladı. Yönetmenliğini yaptığı ilk filmi *Polis* 2007 yılında gösterime giren Ünlü, ardından 2008 yılında *Çocuk* adlı filmi çekmiştir. Aynı yıl üçüncü filmi *Güneşin Oğlu*'nu çeken Ünlü, 2009 yılından *Beş Şehir*, 2011 yılında *Celal Tan ve Ailesinin Aşırı Acıklı Hikayesi*, 2013 yılında *Sen Aydınlatırsın Geceyi*, 2014 yılında *İtirazım Var*, 2017 yılında *Kırık Kalpler Bankası, Aşkın Gören Gözlere İhtiyacı Yok, Cingöz Recai* ve *Put Şeylere* filmlerini çekmiştir. 2018 yılında bir döneme damgasını vuran Gerçek Kesit dizisinin uyarlaması olan *Manyak* filminin yönetmenliğini yapmıştır. (Ünlü, 2017) Onur Ünlü televizyonda yayınlanan birçok dizinin de senaristliğini ve yönetmenliğini üstlenmiştir. 2011-2013 yılları arasında *Leyla ile Mecnun*, 2012-2013 yıllarında ise Şubat dizisinin genel yönetmenliğini üstlenen Ünlü, tek sezon süren *Ben de Özledim* (2013-2014) ve *Beş Kardeş* (2015) dizilerinin de yönetmenliğini yapmıştır. Ayrıca 2017 yılında on bölümlük *Görünen Adam* dizisini internetten yayınlamıştır. Onur Ünlü şair ve yönetmen kimliğinin yanı sıra *Leyla The Band* isimli müzik grubunda davul çalmaktadır.

KAYNAKÇA

Hüseyin Aydın, *Postmodern sinema bağlamında Onur Ünlü Sineması*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2019; Gülnur Gözübek, *Türk sinemasında biçem: Onur Ünlü Sineması*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin Üniversitesi, 2019.

Ümit Kubilay CAN

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Kanun koyucu tarafından "sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla, sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dâhilinde gerekli ortak kullanım alanları, hizmet ve destek alanları ve teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve kurulan, planlanan ve işletilen, kaynak kullanımında verimliliği hedefleyen mal ve hizmet üretim bölgeleri" olarak tanımlanan Organize Sanayi Bölgeleri açısından Kocaeli önemli bir uygulama bölgesi haline gelmiş durumdadır. İl genelinde kurulan 14 sanayi bölgesi ile Kocaeli 2020 yılı itibariyle aktif 1120 firma ile bölge ve Türkiye ekonomisine önemli bir katkı sunmaktadır.

Gebze ile birlikte, Dilovası ve Çayırova'yı içine alan alt bölge sanayiin yoğunluğu bakımından Türkiye'nin en yüksek orana ulaşmış bölgesi olan Kocaeli genelinde kurulu 14 Organize Sanayi Bölgesi'nden 9 tanesinin barındığı bölgedir. Sanayi bölgeleri ele alındığında görülür ki her birisi ekonominin önemli bir işlevini üstlenmiş durumdadır. Detaya inildiğinde görüleceği üzere;

Gebze Organize Sanayi Bölgesi TEM otoyolunun kuzey çıkışında, 537 hektarlık alanda kurulu, 2020 yılı itibariyle 175 işyerinin faaliyette olduğu, toplamda yaklaşık 28.000 kişinin istihdam olduğu, Türkiye'nin en gelişmiş OSB'lerinden birisi olarak dikkati çekmektedir. ihracata konu olan mal üretimi 2018 yılında 6,5 milyar, 2019 yılında 9 milyar ve 2020 yılında da 11 milyar dolar olmuştur.

Dilovası Organize Sanayi Bölgesi, Gebze'nin Çerkeşli köyü yakınında 822 hektar alanda kurulu olup, ana ulaşım arteri üzerinde bulunmaktadır. 242 işyerinde 7.000 kişi istihdam imkanı bulmaktadır. Bölgeden 2017 yılında 20,9 milyar, 2018 yılında 36,1 milyar, 2019 yılında da 32,4 milyar dolar değerinde mal ihracatı gerçekleştirilmiştir.

Gebze Güzeller Organize Sanayi Bölgesi, Gebze'nin kuzeyinde 1200 dönüm arazide kurulmuş olup, bölgede 2020 yılı itibariyle 74 işletme faaliyette bulunmaktadır.

Gebze V. (Kimya) İhtisas OSB, Kocabayır tepe çevresinde 250 dönüm arazide kurulu, 2020 yılı itibariyle 36 işletmenin yer aldığı, toplamda 2.235 kişinin istihdam olunduğu bir yapıdadır.

Gebze Kömürcüler Organize Sanayi Bölgesi, Tavşancıl, Çerkeşli ve İMES OSB mevkiinde 78 dönüm arazi üzerinde kurulu olup 2020 yılı itibariyle bölgede 14 işletme yer almaktadır.

Gebze Plastikçiler Organize Sanayi Bölgesi, 120 dönüm arazi üzerine kurulu olup, 2020 yılı itibariyle

	Adı	Yerleşim Yeri	Kuruluş Yılı	Alanı (HA)	İşyeri Sayısı			İstihdam (kişi)			
					2014	2017	2020	2014	2017	2018	2020
1	Gebze OSB	Gebze	1986	537	143	166	175	22.000	26.540	22.412	28.039
2	Gebze Plastikçiler OSB	Gebze	2001	137	128	120	185	8.820		9.175	11.500
3	Gebze Güzeller OSB	Gebze	2001	130	54	64	74	4.500	5.754	4.500	7.945
4	TOSB Taşıt Araçları Otomotiv Yan Sanayi İhtisas OSB	Çayırova	1992	280	98	77	134	14.000			
5	Gebze VI. (İMES) Makine İhtisas OSB	Dilovası	2006	295	48	138	217	1.024			
6	Makine İhtisas OSB	Dilovası	2001	510	8	7	5	2.500	1.980		
	Gebze V. (Kimya) İhtisas OSB	Dilovası	1999	250	8	23	36	346	525		2.235
8	Dilovası OSB	Dilovası	2002	822	202	224	242	12.958	9.928		7.000
	Gebze Kömürcüler İhtisas OSB	Dilovası	2003	78	16	16	14	528			
10	Aslanbey OSB	Kartepe	2003	141,5			30		1.710		
11	Ali Kahya OSB	İzmit	2004	120			2		715		
12	Asım Kibar OSB	İzmit	2004	200			8		1.890		
13	Kandıra GİOSB	Kandıra	2010	194							
14	Kocaeli Kobi Organize Sanayi Bölgesi	Dilovası	2020	270							

Tablo No 1: Kocaeli'de Organize Sanayi Bölgeleri

bölgede 185 firma faaliyet göstermekte olup 11.500 kişi istihdam olunmaktadır.

Gebze VI. (İMES) Makine İhtisas OSB, 770 dönüm arazide kurulu olup, 2020 yılı itibariyle 217 işletme faaliyet yürütmektedir. Yaklaşık 1.000 kişinin istihdam ortamıdır.

Aslanbey Organize Sanayi Bölgesi, 141 dönüm arazide kurulu olan bölgede, 30 firma aktif durumdadır. 2019 yılında 450 milyon, 2020 yılında da 137 milyon dolar ihracat tutarı elde etmiştir.

Asım Kibar Organize Sanayi Bölgesi, toplamda 200 hektarlık arazide kurulu olup, 8 firma halen aktif durumdadır.

Çayırova TOSB Otomotiv Yan Sanayi İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, 280 dönüm arazide kurulu, 134 işletmenin yer aldığı bir büyüklüktedir.

Makine İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, 5094 dönüm arazide, 44 firmanın aktif faaliyette bulunduğu bir bölge olarak 2020 yılı itibariyle 3 milyar dolar mal ihracatı gerçekleştirmiş bir bölge durumundadır.

Alikahya Organize Sanayi Bölgesi, kuruluş sürecinde henüz altyapı çalışmaları devam eden, bugün itibariyle 2 işletmenin faaliyette bulunduğu bir bölgedir.

Kandıra Gıda İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ve Kocaeli Kobi Organize Sanayi Bölgesi, kuruluş çalışmaları devam eden, henüz faaliyete geçmemiş bölgelerdir.

KAYNAKÇA

Kocaeli Valiliği verileri; Gebze Belediyesi verileri; Gebze Ticaret Odası verileri; Kocaeli Ticaret Odası, *Rakamlarla Kocaeli,* Kocaeli, 2021; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kocaeli İli, Gebze İlçesi, Yavuzselim, Hürriyet, Ulus Ve Mevlana Mahallelerine İlişkin 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği Plan Açıklama Raporu; Makine Mühendisleri Odası, Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Teknoparklar Oda Raporu-2017; Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu (2000); Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (2019)

Gülfettin ÇELİK

Ali Kahya Oganize Sanayi Bölgesi

ORHAN BEY CAMİİ

Gebze'de Orhan Bey'in Yaptırdığı İlk Cami

Gebze'de, Sultan Orhan Mahallesi, Menzilhane Sokak'ta yer almaktadır. Bu Cami, Gebze'nin Orhan Bey tarafından, Osmanlı topraklarına katılmasını takiben H. 726 (M. 1327) yılı dolaylarında yaptırılmış, tek kubbeli örneklerden biridir. Caminin yapımını takiben Orhan Gazi, çevrede bulunan bazı karyelerin gelirlerini bu camiye vakfetmiştir.

Yapımını takiben birkaç kez onarım geçiren yapı, E. H. Ayverdi'nin kubbe kasnağında tespit ettiği gibi H. 1189 (M. 1775) yılında da önemli bir onarım geçirmiştir. Ayrıca zaman zaman geçirdiği küçük onarımlarla birlikte, 2000 yılı başlarında son kez onarım geçirmiş, açık olan son cemaat yeri, sade bir şekilde, ahşap malzeme ve camekânla kapatılmış, üzeri de beş kubbe ile örtülmüştür.

Dıştan dışa 14.50x14.50 m. ölçülerinde, kare tabana oturtulmuş olan cami, tek kubbeli Osmanlı camilerinin ilk örneklerindendir. XXI. yüzyıl başına kadar son cemaat yeri bulunmayan caminin kuzeydoğu köşesinde, silindirik gövdeli minare yer almaktadır.

Kübik alt yapı üzerinde, moloz taşlardan örülmüş sade beden duvarları üzerine oturtulmuş olan ve 12.30 m. çapındaki tek kubbe, köşelerde tromplarla geçilen sekizgen kasnağa sahiptir. Beden duvarları üzerinde açılmış olan üç kat pencere sırasından alttakiler, daha geniş ve tuğla ile örülmüş olup sivri kemerlidirler. Onun üstündeki ikinci kat pencereyi oluşturanlar aynı eksende, daha küçük ve tuğladan örülmüş birer sivri kemere sahiptirler. Üçüncü sırada, orta eksende yer alan birer pencere ise aynı şekilde, küçük boyutlu ve sivri kemerlidir. Pencerelerin üç katlı olarak yerleştirilmesinde, beden duvarlarında oran ve nispetler bakımından belli bir düzenlilik söz konusudur. Dört yönde açılmış bu pencerelerden başka, sekizgen kubbe kasnağı üzerinde açılmış sivri kemerli dört pencere ile içerisi, yeterince aydınlatılmıştır.

İçeriye; kuzey duvar üzerinde, sonradan eklenen son cemaat yerinin ortasındaki dikdörtgen çerçeveli, ahşap kanatlı kapı ile girilmektedir. Kapının iki yanında iki alt, iki üst, bir de tek olmak üzere kademeli üç pencere açılmış olup diğer cephelerle ortak bir görünüm sağlanmıştır. Giriş kapısının solundaki basamaklar ile son onarımda yenilenen ahşap malzemeli mahfile çıkılmaktadır.

Mihrap; Cami içerisinde, giriş kapısı ile aynı eksende bulunmaktadır. Yarım yuvarlak şekilli nişin fazla özelliği olmamakla birlikte, son yıllarda niş kısmı, çerçeveleri ve alınlığı yeni İznik çinileriyle kaplanarak orijinalitesi bozulmuştur.

Minber ve kürsü gibi cami elemanları da günümüz ahşap mimari örneklerindendir.

Minare; caminin kuzeydoğu köşesinde, kesme taş ve tuğladan, almaşık sistemde örülmüş bir kaide üzerinde yükselir. Cami duvarına bitişik durumdaki minarenin; silindirik gövdesi, şerefe ve petek kısımları tuğladan inşa edilmiş, ancak anlaşıldığı kadarıyla kaideden sonraki kısımlar, bugünkü durumlarını onarımlarla almıştır. Minareye çıkış, cami içerisinden mahfile açılan bir kapı ile sağlanmaktadır. Ancak minare kaidesinde, hayli tahrip olmuş durumdaki bir taş üzerinde; ortadaki hayat ağacı şeklindeki bir bitkiye doğru hareket eden, kanatlı iki aslan figürü bulunmaktadır. Üst kısmı çift hatlı, diğer yanları tek hatlı profille sınırlı olan bu simetrik figürlü kabartmanın, XIII. yüzyıl Selçuklu devri üslup özellikleri taşıdığı görülür. Yukarı kıvrık kuyrukları, ön ayakların hafifçe öne kırılmasıyla tamamen yandan tasvir edilmiş bu figürlü kabarmanın, 1078'den 1098'e kadar İznik'i merkez edinen Anadolu Selçuklularından kalmış, devşirme bir parça olduğu anlaşılmaktadır. Bu kabartmanın solundaki, bir taş üzerinde bir merkezden etrafa yayılan onbir kollu bir rozet, Selçuklu ve Osmanlı üslup özellikleri taşır.

Orhan Camii'nin içerisinde ahşap pencere kanatları üzerinde, oyma ve kabartma tekniğinde, geometrik ve bitkisel tarzda işlenmiş, ilginç hat örnekleri bulunmaktadır. Son onarımlarda ahşap parçalar yenileriyle değiştirilirken bazıları da kaldırılmıştır. Bu örneklerin ilk devir Osmanlı mimari süsleme

Orhan Bey Camii

anlayışı bakımından önemli olduklarını belirtmek gerekmektedir.

Erken Osmanlı camilerinin tek kubbeli, oran ve nispetler bakımından ölçülü, ahenkli örneklerinden biri olan Orhan Camii'nin, önüne eklenen son cemaat yeri ile batıya eklenen genişletme alanı, cami üslubuna yabancı kalmaktadır. Her tarihi eserin orijinal halleri ile korunmalarında önemli yararlar vardır.

KAYNAKÇA

İ. H. Konyalı, "Gebze", *Tarih Hazinesi*, S. XII, İstanbul 1951, s. 591-596; E. H. Ayverdi, İstanbul Mimari Çağının Menşei, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (630-805)*, C. I, İstanbul 1989, s. 139-144; O. Aslanapa, *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*, İstanbul 1977, s. 18-19; G. Öney, *Beylikler Devri Sanatı, 14-15. Yüzyıl (1300-1453)*, Ankara 1989, s. 34; R. Yüce, İzmit ve Çevresel Tarih, Kocaeli 1998; E. Yüce, Soyhan, C., *Gebze ve Eskihisar*, İstanbul 1976; A. Kuran, İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami, Ankara 1964; A., Yavuzyılmaz, *Gebze ve Çevresindeki Türk*-İslam Devri Yapıları, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2012, s. 152-159; Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme*, İstanbul 1979, s. 559; O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 7; E. H., Ayverdi, "Orhan Gazi Devrinde Mimari", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I, 1956 (1957), s. 146-149; A. O., Uysal, "Anadolu Selçuklularından Erken Osmanlı Dönemine Minare Biçimindeki Gelişmeler, *AÜDTCF Dergisi*, C. 33, Sayı 1-2, Ankara 1990, s. 517-518; *Ord. Prof. Dr. A.S. Ünver'in Defter ve Dosyalarında (Kocaeli) İzmit-Gebze*, (Haz. A.N. Galitekin), İstanbul 2010, s. 127.

Hamza GÜNDOĞDU

ORHAN BEY VAKIFLARI

Osmanlı Sultanı Orhan Bey'in Kocaeli'deki Vakıfları

Orhan Gazi, babasının hâl-i hayatında fiilî olarak yönetmeye başladığı devletin başına resmen M. 1323'te geçmiştir. Osman Gazi zamanından itibaren Bizans kalelerini kuşatarak teslim olmaya zorlayan Türklerin, kaleleri sıkıştırabilmek adına taşra bölgesinde hâkimiyet kurmuş olmaları beklenir. Bursa'yı 1322, İznik'i 1331 ve İzmit'i 1337'de düşüren Orhan Gazi, Kocaeli bölgesinin şenlendirilmesi işini oğlu Süleyman Paşa ile beraber hızlıca ele almıştır. Bu bağlamda Orhan Gazi, Kocaeli sınırları içerisindeki Gebze ve Kandıra'da birer cami bina ettirmiştir. Gebze'de bina ettirdiği camii için Kartal köyünü vakfetmiştir. Köyde 34'ü evli olan 52 vergi mükellefi meskûn iken, bunlara hariçten gelen 23'ü evli olan 32 kişinin eklenmesiyle köyün nüfusu 84 kişiye yükselmiştir. Köyün hâsılı 10.611 akçe olarak tespit edilmiştir. Orhan Bey, Gebze'ye bağlı Danişmendviranı köyünü de Gebze'deki camiine vakfetmiştir. Muhiyüddin'e Kur'an-ı Âzîm'den En'am suresi okunması için sadaka olunan köyün geliri, sonraki dönemde bir ara Eyyüb el-Ensarî Evkafı'na bağlanmıştır. Bundan sonra Mevlana Kadı Fakih ve Hamza Çelebi oğlu Paşa Çelebi'nin tasarrufuna geçen köy, son tahlilde yeniden Eyyüb el-Ensarî Evkafı'na bağlanmıştır. 12 vergi mükellefinin meskûn

bulunduğu köyün hâsılı 757 akçedir. Orhan Gazi'nin Kandıra merkezinde bina ettirdiği cami görevlilerine tayin edilen cihetler hakkında da tahrirlerde bilgi bulunur. Buna göre; hitâbet ve imamet için vakfedilen Nalcı köyünün yarısı ve Esir Bey'den günlük bir, müezzine Esir Bey gelirinden günde iki, ser-mahfile aynı köyden bir akçe tayin edilmiş olup, ashab-ı hayrat tarafından hatibe her gün iki Yasin suresi ve bir cüz ile her senede iki hatm indirmesi mukabilinde 1000 akçe para vakfedilmiştir.

Osmanlılara bağlı olarak denizlerde faaliyet gösteren Anadolu beyliklerinin deniz gücü bir yana bırakılacak olursa, Osmanlıların Marmara Denizi'ndeki ilk faaliyetlerinin ne zaman başladığını gösteren çok önemli vakıf kayıtlarına da tahrir defterinde bulunur. Orhan Bey'in, gemiciler için vakfettiği bazı çiftlikler bu bağlamda oldukça önemlidir. Bunlardan Şehsuvar Çiftliği'nde 26 müd buğdaydan 3640 akçenin İsa bin Halil'in tasarrufunda olduğu, Abdi Reis bin Sadık'ın ve Hamza Reis bin Ali'nin tasarrufunda olan çiftlikten de aynı meblağın hâsıl olduğu, Hasan Reis bin Yusuf'un çiftliğindeki 16 müd buğdaydan 2240 akçenin hâsıl olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce kürekçilerin elinde olan çiftliklerin de reislerin tasarrufuna geçtiğine dair bir not düşülmüştür. İmam olanlara da bir çiftlik vakfedilmiş olup, Bekir Fakih için iki müd buğdaydan hâsıl olan 840 akçe tayin edilmiştir. Bu şekilde gemiciler için ayrılan çiftliklerden toplam 14.000 akçe hâsıl sağlandığı hesaplanmaktadır.

Orhan Gazi, Gebze'ye bağlı Akçaalan mezrasını Hacı Fakih'e vakfetmiş, Hacı Fakih'in neslinin kesilmesi üzerine Mevlana Şücaüddin'e sadaka olunan mezra, daha sonra Mevlana Resul'ün tasarrufuna geçmiştir. Söz konusu vakıf yer, Muslihüddin oğulları Ahmed ve Mehmed'e ve son tahlilde Nebi Fakih'in tasarrufuna geçmiştir. İmamet cihetine sarf olunan yerin hâsılı 760 akçe olarak mukayyeddir. Şems Şeyh köyü de Orhan Bey tarafından Şehirlü'ye vakfedilmiştir. Şehirlü evladından Şems ve Hacı İlyas'ın tasarrufuna geçen köy, Hacı İlyas oğulları Mustafa ve Mehmed ile Şems'in oğulları Halil ve İlyas'ın eline geçmiş, Mustafa'nın vefatıyla oğulları Murad ve Yunus, Mehmed'in vefatıyla da oğulları Yusuf ve İbrahim babalarının hisselerini devralmışlardır. İbrahim'in vefatıyla oğlu Halil, Halil'in vefatıyla oğulları Murad ve Nuh, Nuh'un vefatıyla oğlu Mehmed, İlyas'ın vefatıyla oğulları Mustafa, Abdullah ve Yakub, Hacı İlyas'ın oğlu İvaz'ın vefatıyla oğlu Musa vakıf yeri tasarruf etmişlerdir. Şems oğlu Hızır'ın vefatıyla hissesinin oğlu Yusuf'a geçtiği anlaşılmaktadır. Domuzlu mezrasında Dede tarlaları denilen bir çiftlik yer, Orhan Bey'den imamet ciheti için Kasım Fakih, Ahmed Fakih ve Rüstem Fakih'e vakfedilmiştir. Kasım'ın Sıraluköy'de, Ahmed ve Rüstem'in ise kıran köyünde imamlık yaptıkları belirtilmektedir. Bundan sonra mezkûr yer imametlik ciheti olarak tasarruf edilmeye devam edilmiş olup, hâsılı 300 akçedir. Orhan Bey, Akpınar mezrâsını da Hamza Fakih için vakfetmiştir. Oğlu Mevlana Hayrüddin tasarruf ettikten sonra nesli kesildiği için Ahmed Fakih'e verilen yer, daha sonra Üsküdar'daki Mehmed Paşa Medresesi'ne müderris olanlara tahsis edilmiştir. Vakıf yerin hâsılı 785 akçedir.

Orhan Bey'in Kandıra'da yaptırdığı camiden başka, bazı küçük evkaf için de pek çok vakıf kurduğu görülür. Örneğin, Nalcı köyünün yarısını Zeynüddin'e hitabet ve imamet ciheti için vakfetmiş olup, vefatından sonra oğlu Alaüddin'in tasarruf ettiği vakıf yer, daha sonra Hatib Mevlana Hacı Mahmud ve İmam Mevlana Yakub Fakih'e verilmiştir. Daha sonra iki görevi de Muhammed Fakih uhdesine almıştır. Köyde meskûn bulunan 50'si evli toplam 58 vergi mükellefinden 2673 akçe hâsıl sağlanıyordu. Depecik mezrâ'sı da Mevlana İshak Fakih'e vakfedilmiş, onun vefatından sonra oğlu Seydi Mahmud'a sadaka olunmuştur. Hatib Emrullah Halife, 450 akçelik yerin son mutasarrıfı olarak kayıtlıdır. Âşık Mezrâsı ise, Âşık ve evladına vakfedilmiştir. Âşık'ın evladından Mevlana Halil Fakih ve onun da vefatıyla kızlarına intikal eden vakıf yerin hâsılı 200 akçedir.

Yukarıda değinildiği üzere Üsküdar'a kadar olan bölgedeki kalelerin birer birer düşmesinde taşraların daha Osman Gazi zamanından itibaren Türklerin kontrolünde geçmesinin önemini gösteren çok önemli bir vakıf kaydı da Kandıra'nın Pelidpınarı mezrâsında İbrahim Şeyh oğulları Hasan ve Hüseyin için kurulan zaviye vakfıdır. "Pelidpınarı mezrası İbrahim Şeyh oğulları Hasan ve Hüseyin'e evvelden vakf-ı evlad imiş, ben dahi mukarrer kıldım diyü merhum Orhan Bey tabe serahu hükm-i şerif vermiş" ifadesi, bu tarihi gerçekliği gözler önüne serer. Yusuf, Salih ve Sadık vâkıfın neslinden olduklarını ispat etmeden vakıf yeri tasarruf ederlerken, Salih'in oğlu Hamza ile Sadık'ın oğlu Ferhad'a kalmıştır. Daha sonra evlattan Yusuf oğlu Mehmed'e intikal eden yer, Hamza oğlu Mehmed'in oğlu İbrahim ve Hamza oğlu Ahmed'in vefatıyla oğlu Pirî ve Musa tarafından tasarruf edilmiştir. Yusuf oğlu Mehmed'in vefatıyla kızı Ayşe ve Pirî'nin kardeşi Musa, 750 akçe hâsılı ile mukayyed yerin mutasarrıfları arasında zikredilirler.

Hoca Mehmed ve sonra Zekeriya Danişmend oğlu Halil'in bir çiftlik yeri, Orhan Bey'den Kayalu Mescidi'ne imam olanlara vakfedilmiştir. Hasan Fakih oğlu İbrahim ve sonra İbrahim oğlu Mehmed Fakih'e sadaka olunan yerin son mutasarrıfı Durmuş Fakih'tir. Orhan Bey, Kandıra'ya bağlı Serkeşan mezrâsını ise Abdal Fakih için vakfetmiştir. Neslinden Ömer Fakih oğulları Veli ve Mustafa'dan sonra, Veli'nin hissesi oğlu Seyfi'ye, Mustafa'nın hissesi ise Salih ve Fakih'e intikal etmiştir. Daha sonra Mustafa oğlu Fethullah ve Salih kızı Satı'ya İzmit Kadısı emriyle verilen vakıf yerin son mutasarrıfları, Fethulllah'ın kızları Şehriban ve Hanzâde ile kızkardeşi Paşa Hatun'dur. Vakıf yerde altısı vakıf evladı olan 27 vergi mükellefinin yanısıra hariçten gelen 16 vergi mükellefi daha meskûn olarak gösterilmiş olup, hâsılı 2989 akçedir.

KAYNAKÇA

TADB. TTD. EV. 579; Gökbilgin, M. Tayyib, "*Orhan*", İA, IX, s. 401-408; İnalcık, Halil, "*Orhan*", DİA, C. 33, s. 375-385; İnalcık,

Halil, "*Osman Bey*", DİA, C. 33, s. 443-462; Turgut, Vedat, "Orhan Gazi Dönemi ve Vakıfları", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, Kocaeli 2018, s. 391-472; Turgut, Vedat, "Osman Gazi'nin Kimliği Meselesi ve Cihanşümûl Bir Devlete İsminin Verilmesinin Sebepleri Üzerine", *Akademik İncelemeler Dergisi/ The Journal of Academic İnquiries*, C. 11, S. 1, (Sakarya 2016), s. 83-120; Uzunçarşılı, İ. Hakkı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi 724 Rebiülevvel-1324 Mart", *Belleten*, C. 5, S. 19, Ankara (Temmuz 1941), Ankara 1995, s. 277-288; Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi", *Osmanlı Hanedanı Üstüne İncelemeler-Seçme Makaleler 2*, İstanbul 2012, s. 37-49; Yılmaz, Hakan, "Orhan Gazi'yi Sarayında Ziyaret Etmiş Bir Seyyah/Sufî: Seyyid Kasım el-Bağdadî ve Seyahatnâmesinin Kuruluş Devri Osmanlı Tarihi Açısından Önemi", Osmanlı'da Yönetim ve Savaş, (Ed. M. Y. Ertaş-H. Kılıçarslan), OSAMER, İstanbul 2017, s. 17-39; Yılmaz, Hakan, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihine ve Osman Gazi'nin Sakarya Fetihlerine Işık Tutan En Eski Vesika: 1301 (H. 700) Tarihli Çalıca Mülknâmesi", HAİD, XVIII/215 (Ağustos 2011), s. 44-46; Yılmaz, Hakan, "Çağdaş Kaynak ve Belgeler Işığında Sakarya'nın Fethi ve Fethin Bilinmeyen Tarihi", *Uluslararası Sakarya Sempozyumu (Tarih-Kültür-Toplum), I*, s. 76-85.

Vedat TURGUT

ORHAN GAZİ (ö. 1361)

Kocaeli Bölgesini Osmanlı Hâkimiyeti Altına Alan İkinci Osmanlı Hükümdarı

Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Bey'in oğludur. Osmanlı Beyliği'nin gerçek anlamda kurucusu olarak kabul edilir. Hayatının ilk yılları hakkındaki bilgiler yetersizdir. Tarihi geleneğe göre annesi Şeyh Edebali kızı Mal Hatun'dur. Ancak Mal veya Malhun Hatun'un Şeyh Edebalı'nın kızı olmadığı bir vakıf kaydından ortaya çıkmıştır. Ne zaman doğduğu kesin şekilde bilinmemektedir. Osmanlı Beyliği'nin kuruluş yılı olarak kabul edilen 1299 yılında Nilüfer Hatun ile evlendiği rivayetinden hareketle bundan on sekiz yıl evvel doğmuş olabileceği yolundaki bilgiler tahminlerden öteye geçmez. Doğumu hakkında literatürde yer alan kesin tarihlerin hiçbirinin geçerliliği yoktur. Erken tarihli Osmanlı kaynaklarındaki bilgilerden hareket edilirse, onun 1300-1310 yıllarında genç yaşta olduğu, bundan dolayı da doğumunun 1290'ların ortalarına denk düştüğü ileri sürülebilir. Onun adına yazılmış olan bir belgenin 1301 tarihini taşımış olması, söz konusu belge hakkında ciddi şüpheler olması hasebiyle durumunu tam olarak aydınlatabilecek bir veri temin etmez. Bununla beraber 1300'lü yılların başında delikanlılık çağında olduğu söylenebilir.

Bunun dışında erken tarihli Osmanlı kroniklerindeki bilgilere bakıldığında babasıyla birlikte ancak 1305'den itibaren muhtemelen delikanlılık çağına girdiğinde fiili şekilde askeri çatışmalara katıldığı söylenir. Kendi başına müstakil akınlar düzenlediği dönem için 1310'lu yılları beklemek gerekir. Bu sıralarda akın lideri olarak kendine has bir birlik kurmuş olma ihtimali yüksektir. Orhan Bey'in ilk parlak akınları muhtemelen Sakarya vadisi boylarına yönelmiş olduğu dönemde vuku bulmuş, bu da kabaca 1315'den hemen sonra gerçekleşmiştir denilebilir. Osmanlı kroniklerine inanmak lazım gelirse, onun babasından ayrı ilk katıldığı askeri harekât, Akçakoca, Konur Alp, Gazi Abdurrahman ve Köse Mihal ile birlikte giriştiği, Karaçepiş, Karatekin ile Absu kalelerinin fethiyle sonuçlanan seferdir. Olayın tarihi 1305 olarak verilirse de bu tarihin şüpheli olduğu ve belki daha sonraki tarihlere kaydırılması gerektiği düşünülebilir. Kesin husus 1310-1324 yılları arasındaki belirsiz ve bir ölçüde kronoloji vermenin mümkün olmadığı dönemde, Orhan Bey'in giderek babasının yanında onun gösterdiği "uç harekât alanında" müstakil hareket etmeye başlayan bir askeri lider vasfı kazanmaya başladığıdır. Bunun 1315'ten sonra hızlanmış olma ihtimali ise hayli büyüktür. Babası zamanında müstakil olarak giriştiği son seferin ise 1324'te Atranos (Orhaneli) seferi olduğu ileri sürülür, ona yine namlı uç beyleri eşlik etmiştir. Bu durum Orhan Bey'in ileride beylik yolunda babası tarafından işaret edilen bir lider haline gelmiş bulunduğunu düşündürür. Bir ölçüde Osman Bey'in son yıllarında Orhan Bey babasıyla müşterek sayılabilecek bir idareci konumu kazanmış olmalıdır. Zira Eylül 1323'de düzenlenmiş olan Asporça Hatun vakfiyesine göre Osman Bey henüz hayatta idi ve Orhan Bey 1324'te beyliğin başına geçmişti.

Onun bey olmasının o sırada hayatta olduğu anlaşılan kardeşlerince nasıl karşılandığı ve herhangi bir muhalefetin olup olmadığı bilinmemektedir. Osman Bey'in vefatı sırasında geride Orhan Bey'in dışında 1324 tarihli belgeden anlaşıldığına göre Pazarlı, Çoban, Melik, Hamid adlı oğulları ve Fatma Melik isimli kızı kalmıştı. Alaeddin Ali'nin ise durumu tam belli değildir. Onun adının niçin ilgili kayıtlarda geçmediği önemli bir problem olarak durur. Bununla beraber ilk Osmanlı kaynakları beylik rekabetinde Alaeddin Ali figürünü Orhan Bey'in beyliğini destekler bir pozisyonda sunma eğilimindedir. Kardeşleri arasında Orhan Bey'in beyliğine karşı çıkılmadığı, bunda da onun daha delikanlılık yaşından beri güçlü uç beyleriyle birlikte babası namına akınlara katılmasının ve edindiği beylik tecrübesinin rolü olduğu belirtilir. Kaynaklarda açık bilgiler yoksa da daha babası zamanında onunla birlikte beylik yapmış biri olarak Orhan Bey'in güçlü beylerin tam desteğini almış olduğu düşünülebilir. 1320'den itibaren Osman Bey'in yerini, diğer kardeşleri arasında savaşçı kimliği ile öne çıkmış ve bu durumu babasının yakın silah arkadaşları kudretli uç beylerince de teyit bulmuş Orhan Bey almış olmalıdır. Böylece Osman Bey'in büyük ihtimalle rahatsızlığı sebebiyle geri plana çekildiği, işleri tamamıyla oğluna bıraktığı anlaşılır. Bir bakıma "müşterek beylik" söz konusu olmuştur denilebilir. 1322'den itibaren etkili şekilde kuşatma altına alındığı anlaşılan Bursa'nın ele geçirilişi sırasında Osman Bey'in hasta olduğuna dair Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgilere inanmamak için bir sebep yoktur. Böylece 1324'de vefat ettiği kesin olan Osman Bey'in yerini tabii varisi sıfatıyla Orhan Bey almıştır ve büyük ihtimalle onun beyliği üzerinde herhangi bir tartışma da yaşanmamıştır.

Orhan Bey'in babasından beyliği devraldığı sırada Bursa ve İznik gibi önemli Bizans kentleri henüz ele geçirilmemiş durumdaydı. O vakte kadar Osman ve Orhan Bey bu büyük kentlerin civarındaki stratejik küçük kalelerin fethine çalışmışlardı. Fakat

Orhan Bey'in Bursa gibi mühim bir şehri zapt etmiş olmasının Osmanlı Beyliği'nin tarihinde önemli bir kırılmayı beraberinde getirdiği söylenebilir. Böylece beyliği devletleşme süreci başlamıştır. Osman Bey, bir beyliğin temellerini atmış bir devlet kurucusu yahut kurucu ataydı. Beyliği asıl "devletleştirme" yolunda ilk önemli büyük adımı, Bursa'nın fethiyle başlayan yeni tarihi süreç içinde Orhan Bey atmıştır.

Orhan Bey bundan sonra Bizans'a karşı mücadele alanını Bursa'nın fethi akabinde yani 1326'dan itibaren 1360'lı yıllara kadar İznik, İzmit ve İstanbul yakınlarına, Karadeniz kıyılarına kadar uzatacaktır. Marmara kıyılarının kontrolü yanında Üsküdar'a kadar olan sahada nüfuz bölgesi oluşturacak, Karesi Beyliği'ni ilhak edip Gelibolu yarımadasına adım atışla birlikte Rumeli fütuhatını başlatacaktır. Ayrıca İlhanlı etkisinin zayıflamasının da rolü ile bölgede siyaseti ve diplomasiyi belirleyen bir güç haline gelecek, Bizans nezdinde de daima hesaba katılan bir lider vasfını haiz olacaktır.

Bu çerçeve dâhilinde Orhan Bey, beyliğin başına geçtikten sonra daha sistemli bir siyaset izlemeye başladı. Öncelikle Anadolu üzerinde devam ettiği ileri sürülen İlhanlı baskısı meselesinde, 1350'lere doğru Ankara'ya kadar uzanmaya cesaret etmiş olması, bu bağlardan kurtulduğu anlamına gelir. Bunda özellikle 1320-25 yılları arasında Anadolu'da İlhanlı kumandanlarından Timurtaş'ın yol açtığı karışıklıkların önemli rolü vardır. Her ne kadar İlhanlı vergi sistemini yansıtan *Risale-i Felekiyye* adlı eserde 1350 civarında hala Orhan Bey'in vergi veren beyler arasında listelenmiş olma durumu söz konusuysa da bunun daha önceki vaziyeti yansıttığı, bu tarihe kadar zaten vesayet bağlarından artık bütünüyle kopuşun gerçekleşmiş olduğu ileri sürülebilir.

Orhan Bey'in kendi çevresi itibarıyla fütuhata hız verildiği devreler, 1326'da Bursa'nın fethiyle başladı. Bunun ardından Osmanlı kaynaklarının genellikle sükût geçtiği 1329'daki Pelekanon Savaşı, Osmanlı askeri tarihi açısından yeni gelişmenin bir dönüm noktası oldu. Gebze yakınlarında vuku bulan bu savaş, atlı birliklere dayalı bozkır savaş sisteminin farklılaştığı, piyadenin öne çıktığı bir özellik taşır. Burada imparatorun da başında bulunduğu Bizans ordusunun dağılması, Orhan Bey'in siyasi ve askeri kimliğinin tanınmasını sağladı. Bunun hemen ardından neredeyse İstanbul önlerine kadar bütün Kocaeli kesimi Osmanlı kontrolü altına girdi. Orhan Bey hemen sonra Osman Bey döneminden beri hedef haline getirilen İznik'e yönelip ablukayı sıkılaştırdı. Burası 2 Mart 1331'de teslim oldu. Böylece Orhan Bey bütün Bursa yöresinin tek hâkimi haline geldi. Bu arada komşu Türkmen beylikleriyle de irtibat kurdu, Karesioğulları yanında Aydınoğlu Umur Bey ve Saruhan Bey ile ortak harekât düzenleme çabaları vuku buldu. Pelekanon'dan sonra Kocaeli'de Hereke'den itibaren sahil kesimi Üsküdar'a kadar Orhan Bey'in hâkimiyetini tanıdı. Bu kesimdeki en önemli Bizans kalesi olarak İzmit kalmıştı. 1333 yazında Orhan Bey burayı kalabalık bir ordu ve mancınıklarla kuşatma altına aldı. Bizans İmparatoru III. Andronikos yardım için harekete geçti, bir Bizans filosu da yola çıkmıştı. Orhan Bey, bir elçi göndererek kendi konumunu Bizans imparatoruna gösterdi; barış isterse çekileceğini, savaş isterse de hazır olduğunu bildirdi. İki taraf arasında yapılan anlaşma, İzmit kuşatmasının kaldırılması karşısında Bizans imparatorunun 12.000 altın haraç ödemesini öngörüyordu. Böylece Bizans İmparatorluğu Osmanlı Beyliği'nin haraçgüzarı haline geliyordu. Çok geçmeden Orhan Bey, İzmit'in etrafını iyice tahkim etti, bu kesimin ucunu kontrol eden oğlu Süleyman Paşa ile buluşup İzmit'i yeniden kuşattı. Bizans imparatoru o sırada Arnavutluk taraflarında isyancılarla uğraşıyordu. Aydos ve Samandıra kaleleri zaten Osmanlı idaresinde olup İstanbul yolunu kontrol altında tutuyordu. İzmit kalesi Orhan Bey'e kapılarını açtı, böylece Kocaeli kesiminde Bizans hâkimiyeti tamamen ortadan kalkmış oldu (1337). Bütün bunlar Orhan Bey'e Anadolu beylikler dünyasında önemli bir lider olduğu yolunda büyük şöhret sağladı.

İznik ve İzmit'in fetihleri sonrasında Orhan Bey, beyliğini yeniden teşkilatlandırıp uç sistemini takviye etti. Büyük oğlu olduğu anlaşılan Süleyman Paşa Kocaeli hattında yerleşmişti, diğer oğlu Murad ise Bursa bölgesindeydi, kendisi onların başında büyük bey olarak hüküm sürer bir teşkilatlanma oluşturmuştu. Süleyman Paşa Göynük, Yenice-i Taraklı, Mudurnu hattını Osmanlı topraklarına kattı. Orhan Bey ise İzmit'in fethinin hemen ardından 1337 yazında Üsküdar taraflarına geçip 36 gemilik bir filonun yardımıyla İstanbul cihetine geçti. Böylece imparatora gözdağı vererek Kocaeli topraklarındaki kazanımlarını iyice pekiştirdi. Bunun ardından komşuları olan Karesi Beyliği ve güçlü Germiyanoğulları meselesiyle uğraştı. Karesi beyleri arasında vuku bulan anlaşmazlıkta yanına sığınmış olan Tursun Bey'i destekledi, sonra da onunla anlaşarak 1335-1345 arasında Karesi ilini tamamen Osmanlı idaresi altına aldı. Bu arada Ulubat'ı âmânla teslim almış, Gölyazı ve Kilyos'u (Karaağaç) zapt etmiş, Kirmasti ile Mihaliç de kapılarını ona açmıştı.

Karesi ilini alan Orhan Bey burayı oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Böylece onun döneminde Osmanlıların Rumeli'de kalıcı şekilde yerleşmelerinin ilk adımı atılmış oldu. Süleyman Paşa Marmara'nın güney sahillerindeki Bizans'a ait kalelere yöneldi. Bursa-Lapseki arasındaki bu yerler içinde yalnız Biga kalesi alınamamıştı. Ardından Bizans'ta başlayan taht kavgaları Orhan Bey'e yeni fırsatlar verdi. Türk gruplarıyla yakın ilişki içinde olan Kantakuzenos, giriştiği mücadeleler dolayısıyla Aydınoğlu Gazi Umur Bey gibi Orhan Bey ile de ittifaka önem verdi, hatta kızı Theodora'yı onunla evlendirdi (1346). Orhan Bey ile Theodora'nın evliliği Silivri kalesi dışındaki bir alanda gerçekleşmişti. Merasime Orhan Bey bizzat katılmamıştı. İmparator askerleriyle birlikteydi, imparatoriçe ve Theodora'nın kız kardeşleri Helena ve Maria çadırda kalmışlardı. Osmanlılar tarafından gelenlerle düğüne davetli Bizanslılar için eğlenceler düzenlenmiş

ve ziyafetler verilmişti. Orhan Bey'in destek verdiği Kantakuzenos, İstanbul'a girip mevcut imparatorun ortağı olarak tahta oturmuştu (Şubat 1347). Bu vesileyle Orhan Bey kayınpederini kutlamak üzere Üsküdar'a gelerek Kantakuzenos ile buluştu. Birkaç gün beraberce avlandılar. Orhan Bey'in dört oğlu da kutlamalara katılmıştı. Orhan Bey burada kalırken eşi Theodora İstanbul'a geçti, Orhan Bey'in çocukları ve diğer hizmetliler de ona eşlik etti. Theodora annesi ve kız kardeşleriyle üç gün kaldıktan sonra kendisine eşlik edenlerle birlikte tekrar Orhan Bey'in yanına dönmüştü.

Orhan Bey bu sıkı ilişkilerden kendi namına hayli istifade etti, önünde yeni bir hayat sahası açılıyordu. Kantakuzenos, Balkanlar'daki rakibi Sırp çarı Duşan'ın Selanik'i tehdit etmesi karşısında Orhan Bey'den yardım istedi. Orhan Bey'in bu sıralarda muhtemelen sağlığı bozulmuştu ve bütün işleri neredeyse tamamen oğlu Süleyman Paşa'ya terk etmişti. Bu yardım teklifi üzerine oğlu Süleyman Paşa'yı 1348 baharında atlı birlikler refakatinde yolladı. Süleyman Paşa koordinasyon eksikliği sebebiyle yardımda bulunamadı ve geri döndü. Orhan Bey bunun sebebini Anadolu'dan kendisine yönelik saldırılar olarak imparatora bildirmişti. Sırpların baskılarının sürmesi Teselya ve Epir bölgesini istila etmeleri, Edirne'nin de rakibi V. Ioannes tarafından kuşatılması üzerine Orhan Bey Kantakuzenos'un yardımına koştu. Oğlu Süleyman Paşa kumandasında yolladığı 12.000 kişi dolayındaki atlı birlikleri vasıtasıyla V. Ioannes'in yardım istediği Sırp-Bulgar müşterek kuvvetleri mağlubiyete uğratıldı (1352). Bu hadise Trakya'yı Osmanlılara açacak gelişmelerin başlangıcını oluşturdu.

Süleyman Paşa kendilerine Kantakuzenos tarafından üs olarak verilen Çimpi kalesini terk etmedi. Kantakuzenos ise Orhan Bey'in yardımı sayesinde Trakya şehirlerini elinde tuttu ve İstanbul'a giderek konumunu daha da güçlendirdi. Orhan Bey'in bu hadiselerdeki belirleyici rolü ve kıyı hatlarındaki faaliyetleri Cenovalıların da dikkati çekiyordu. İstanbul'da Pera'da (Galata) mevcut Cenova kolonisi varlığını sürdürebilmek için Orhan Bey ile temas kurdu. Orhan Bey 1330'lardan bu yana İstanbul'un karşı yakasında Üsküdar'dan Yoros'a uzanan hatta hâkim durumdaydı, boğazın da kontrolünü sağlayacak bir avantaj elde etmişti. Cenovalılar bunun farkında olarak onun desteğine önem verdiler. Venedik ile olan çekişmeleri sırasında (1351-1355) Orhan Bey onların yanında yer aldı. Venedik-Bizans ve Aragon ittifakı karşısında Cenova Orhan Bey'in şahsında kuvvetli bir destek bulmuştu. Daha 1351'de Üsküdar'a gelen Orhan Bey, Galata'nın savunması için 1000 okçu göndermişti. Cenovalılar da Osmanlıların karşıya geçirilmesinde gemileriyle yardımcı olacaktı. Hatta yardım için gelen Cenovalı amiral Peganino Doria'nın filosuna Boğaz'da bazı Osmanlı gemileri de katılmıştı. 1352'deki deniz savaşında Orhan Bey Cenovalıları Venediklilere karşı desteklemiş ve onlarla anlaşma yapmıştı. Yalnız kalan Bizanslılar da 6 Mayıs 1352'de hem Orhan hem de Cenovalılar ile barış yapmak zorunda kalmışlardı. Rumeli yakasındaki Osmanlı ilerleyişi de bütün bu olaylarla alakalı görünür.

Orhan Bey aynı zamanda önemli bir ticaret merkezi olan sof üretimiyle öne çıkan Ankara bölgesindeki gelişmeleri takip ediyordu. Sivas merkezli Eretna beyi Mehmed çıkan karışıklık üzerine 1354 Ağustosunda tahtını bırakıp Karamanoğullarına iltica etmiş, Karamanlılar da onu destekleyerek Ankara'yı almaya çalışmıştı. Orhan Bey, oğlu Süleyman Paşa'yı buraya yolladı, şehrin idaresinde söz sahibi olan ahiler Süleyman Paşa'ya destek verdiler. Osmanlılar Ankara'yı ve Sivrihisar'ı aldılar ve Karamanoğulları ile rakip hale geldiler. Orhan Bey bunun ardından işleri önemli ölçüde oğlu Süleyman Paşa'ya bıraktı. Onun Rumeli yakasındaki faaliyetlerini yakından izledi. Çimpi kalesinin terki için gelen istekleri kibarca geri çevirdi. Önemli müttefiki olan Kantakuzenos'un tahttan çekilmesinden sonra Trakya'daki Osmanlı varlığına karşı başlatılan savaşlar sırasında Bizans ile ilişkiler bozuldu. 1357'de Theodora'dan olan küçük oğlu Halil'in İzmit körfezinde korsanlarca yakalanması onu çok üzdü. Artık iyice yaşlanmış olan Orhan Bey, Trakya kesimindeki akınları durdurmak zorunda kaldı, oğlunu kurtarmak için imparatorla anlaşma yaptı. Trakya'da Kantakuzenos'un oğlu Mattheos'u desteklemeyecek, imparator Ioannes ile iyi ilişkiler kuracaktı. Bu anlaşma yapıldığında Süleyman Paşa artık hayatta değildi. Büyük oğlunu kaybetmesi Orhan Bey için büyük bir üzüntü vesilesi olmuştu. Sonunda 1359'da Halil esaretten kurtarıldı. Süleyman Paşa'nın boşluğunu ise diğer oğlu Murad dolduracaktı.

Bu sıkıntılı dönemde Trakya'daki Osmanlı akıncıları büyük bir ümitsizlik içine düşmüşlerdi. Orhan Bey, oğlu Murad'ı lalası Şahin ile birlikte oluşan boşluğu doldurmak için Trakya yakasına yolladı. Halil'in esaretten kurtulmasından sonra Murad babasının direktifleri dâhilinde akınları yeniden başlatacaktı. Şehzade Halil olayında Orhan Bey yoğun diplomatik teşebbüslerin içinde çok yıpranmıştı. Eski Foça'da mahpus tutulan Halil için buranın idarecisi Kalothetos büyük meblağlar talep etmiş, Orhan Bey'in anlaşma yaptığı Bizans ve Saruhan birliklerinin kurtarma operasyonları da başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Orhan Bey Bizans'ın gevşek tutumu üzerine anlaşmayı bozacağını söyleyince İmparator Ioannes onunla görüşmek istemiş, Prokonnesos limanında (Marmara Adası) Orhan Bey ile görüşmüş ve onu ikna etmişti. Sonra kurtarma işi için Foça'ya gitmişse de bir sonuç elde edememişti. Orhan Bey ise 1359 baharında Üsküdar'da idi ve Kızkulesi'ne gelen imparatorla yeniden elçiler vasıtasıyla görüşmüştü. Sonunda fidye olarak 30.000 Venedik altını ödeyerek oğlunu kurtarabilmişti. Halil imparatorun küçük kızı İrene ile nişanlandı, imparator tarafından İzmit'e getirildi, Orhan Bey de kendisinden sonra tahta Halil'in geçeceği yönünde teminat verdi. Ancak bunun geçersiz olduğunu herkes biliyordu, Osmanlı hanedan sistemi içinde Türk töresine göre veliaht tayin etme gibi bir uygulamaya kimse itibar etmezdi. Bu arada 1359'da Lapseki üzerine gelen bir

Haçlı donanması da Osmanlılar tarafından bozguna uğratılmıştı. Bir süre sonra da oğlunun Rumeli yakasındaki faaliyetlerine ve Edirne'nin fethine şahit olduktan sonra vefat etti (Mart 1362).

1324'te başlayan 38 yıl süren saltanatı sırasında Osmanlı Beyliği devlete dönüşümün adımlarını attı. Yeni askeri teşkilat ihdas edildi, bürokratik sistem oluşturuldu, şehirleşmede büyük gelişmeler oldu, Gelibolu ve Trakya kesimine nakiller yapılarak burada yeni bir hayatın temelleri atıldı. Eğitim hayatında da ihtiyaçlar çerçevesinde büyük hamleler yapıldı, ilk medrese İznik'te açılmış oldu. Bursa'da yaptırttığı cami ve saray ile yerleşik hanedanın fiziki temelleri oluşturuldu. Orhan Bey'in Süleyman ve Murad'dan başka İbrahim, Halil ve Kasım adlı oğullarının bulunduğu bilinir. Şehzade Süleyman ve Murad'ın anneleri aynı değildir. Süleyman'ın annesi Efendize Hatun'dur. Murad'ın annesi Nilüfer Hatun ise muhtemelen Bursa'nın fethi sırasında Orhan ile evlenmiştir. Halil, Theodora'dan olmadır. İbrahim'in de annesinin Bizans İmparatoru III. Andronikos'un kızı olduğu rivayet edilir. Orhan Bey'in biri Bursa diğeri İznik'te iki büyük imareti vardır. Bilecik'te camii ve imareti mevcuttur. Gebze'de de bir külliye kurmuştur. Kocaeli kesimindeki pek çok yerde ona ait vakıflar vardır.

KAYNAKÇA

Mazenderanî, *Die Resala-ye Falakıyye*, ed. W. Hinz, Wiesbaden 1952, s. 162; İbn Battuta, *Seyahatname*, trc. S. Aykut, İstanbul 2004, I, 430; Âşıkpaşazade Tarihi, nşr. N. Öztürk, İstanbul 2013, s. 51-70; H. İnalcık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İstanbul 2010, s. 45-77; *Osmanlı Kuruluş Dönemi Bursa Vakfiyeleri*, haz. S. Sevim-H.B. Öcalan, İstanbul 2010, s. 15-23; İ.H. Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi 724 Rebiülevvel/1324 Mart", *Belleten*, V/19 (1941), 277-289; *Orhan Gazi ve Dönemi*, ed. İ. Selimoğlu, Bursa 2011;T. Gökbilgin, "Orhan", İA, IX, 399-408; *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu V, Bildiriler*, I (Kocaeli 2019), s. 247-515. F. M. Emecen, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul 2021, s. 91-123.

Feridun EMECEN

ORHAN GAZİ CAMİİ

Kandıra Emir Ali (Emirler) Köyü Camii

Orhan Gazi dönemine tarihlendirilen cami günümüzde mevcut değildir. Kandıra yöresinde Osmanlı'nın erken dönemlerinde inşa edilen çantı tekniğinde camilerin varlığı bilinmektedir. Kandıra Orhan Gazi Camii, Kandıra Akça Koca Camii, Küçük Kaynarca Şeyh Muslihüddin Camii, Melen Orhan Gazi Camii ve Döngelli Köyü Orhan Gazi Camii bunlardan bazılarıdır. Söz konusu camilerin bir kısmı zamanla kâgir malzemeyle yenilenmiştir. Bazı camiler ise günümüze ulaşamamıştır. Ekrem Hakkı Ayverdi Emir Ali Köyü Camii'nin İzmit-Kandıra yolunun 28. kilometresinden sonra 1 km batıda yer aldığını söyler. Cami adını yakınında bulunan Emîr Ali-Emîrler köyünden almıştır. Günümüzde Kandıra'ya bağlı Emir Ali ismiyle bilinen küçük bir mahalle bulunur. Karadivan köyü sınırları içerisinde birkaç evden müteşekkil bu mahalle İzmit-Kandıra arasında, İzmit'e yaklaşık 37 km mesafede bulunmaktadır. Bu da söz konusu mahallenin ismi aynı olsa da Ayverdi'nin zikrettiği konumda yer almadığını göstermektedir. Bu tarife uyabilecek köy (mahalle) Kocakaymaz mevkiinde yer alan İmrallar köyü olmalıdır. Söz konusu köy tam da Ayverdi'nin tarif ettiği konumda bulunur. Emir Alî – Emirler'in günümüzde İmrallar olarak telaffuz edildiği anlaşılmaktadır. Köyün yaşlıları 1980'li yıllara kadar ahşap bir caminin varlığından söz etmektedirler. Köy halkı tarafından cami düzlüğü denilen alanda yapılan saha araştırmasında camiye ait bir kalıntı tespit edilemese de kaynaklarda caminin hemen yanında yer aldığı söylenen çeşmenin günümüzde de mevcut olduğu görülmüştür. Çeşme tamamen yenilenmiş olup orijinal dokusunu kaybetmiştir.

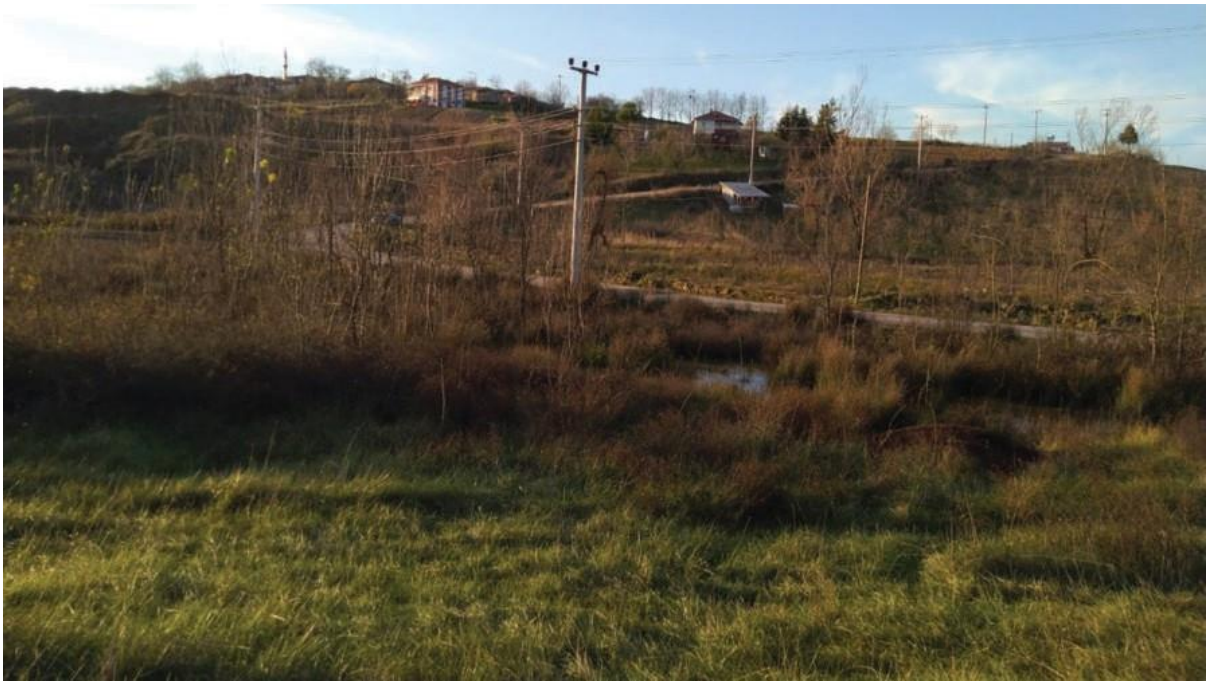

Orhan Gazi (Emirler) Camii İnşa Alanı

Orhan Gazi (Emirler) Camii Çeşmesi

Camiye ait en erken tarihli kayıtlar Fatih devrine aittir. Kocaeli Livâsı tahrîr defterlerindeki kayıtta Emir Ali çiftliğinde Orhan Bey'in yaptırdığı mescid zikredilmektedir. Emir Ali'nin kim olduğu kesin olarak belli değildir. Mescidin inşa edildiği yer Emir Ali çiftliğinin yakınlarındadır. Bu çiftliğin bulunduğu alanın sonradan köy olduğu düşünülebilir. Ayverdi bu zâtın Timurtaş Paşa'nın babası Emîr Ali olması ihtimali üzerinde durmaktadır. Kara Ali Bey ismiyle anılan Emîr Ali Orhan Gazi ve I. Murad devirlerinde emirlik yapmış devlet adamlarından birisidir. Bu sülale mensuplarının adları II. Bâyezid devrine (1481-1512) kadar duyulmuştur.

Cami günümüze ulaşamadığı için Ayverdi'nin yayımladığı fotoğraflardan ve plandan yararlanılarak plan ve mimari özellikleri açıklanmaya çalışılacaktır. Kuzey-güney doğrultulu yapı 13.20x10.00 cm. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harim mekânı doğu, batı ve kuzey yönlerden revaklarla "U" şeklinde kuşatılmıştır. Söz konusu revakların sonradan meşe tahtalarıyla kaplanarak kapatıldıkları görülmektedir. Harim duvarlarında da meşe tahtalar kullanılmıştır. 8.88x6.07 cm ölçülerinde dikdörtgen planlı harime kuzey cephenin ortasındaki kapıyla geçiş sağlanmıştır. Cami iç taraftan ahşap tavanla dıştan kiremit kaplı bir çatıyla örtülüdür. Tavanın kuzey-güney doğrultulu tali, doğu-batı doğrultulu ana kirişlerle meydana getirildiği görülmektedir. Harimin üzerini örten tavan ortada iki bağımsız ayak ile beden duvarları vasıtasıyla taşınmaktadır. Revakların üzeri ise içte ve dışta meyilli örtü sistemine sahiptir. Harim tavanında yer yer ince çıtalarla ahşap süslemelerin uygulandığı görülmektedir.

Caminin inşa edildiği arsanın ortasından günümüzde bir yol geçmektedir. Bu suretle yapının hemen yanında olduğu ifade edilen çeşme yolun karşı tarafında kalmıştır.

KAYNAKÇA

E. Hakkı Ayverdi, *İstanbul Mi'mâri Çağının Menşe'i Osmanlı Mimârîsinin İlk Devri 630-805 (1230-1402)*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, 1966, İstanbul, s.120-132; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, (hzl. Nuri Akbayar), Cilt:3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s.868; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XV. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1952, s.161; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2017, s.247.

Erkan ATAK

ORHAN OTAĞ (1929-2021)

Milletvekili

1929 yılında Kocaeli'de doğmuştur. 1972-1979 yılları arasında İzmit'te savcılık yapan Orhan Otağ 1982-1987 yılları arasında Halkçı Parti'nin 17. Dönem Kocaeli milletvekilliğini yapmıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra 1983'te yapılacak genel seçimlere katılan Halkçı Parti'den Kocaeli'den seçilen iki milletvekilinden biri Orhan Otağ olmuştur. Halkçı Parti'nin o dönem Kocaeli İl Başkanlığını yapan Kemal Sadi Şirin'in isteğiyle listeye yazılmıştır. Darbe sonrası dönem olduğu için seçim biraz farklı şekilde gerçekleşiyordu. Dönemin şartları içinde partiler milletvekili aday listelerini hazırlayarak Ankara'ya götürüyorlardı ve bu listeler askeri makamlarca inceleniyordu. Burada inceleyen makamlar tarafından değiştirilmesi istenen isimler kısıtlı süre içerisinde değiştirilerek tekrar başvuru yapılmaktaydı. Kocaeli

listesi de hazırlanmış ve Kemal Sadi Şirin'e yardım için onunla Ankara'ya giden Orhan Otağ, verilen isimlerin değiştirilmesinin istenmesi üzerine, aslında milletvekili adaylığı düşünmediği halde, başvuru süresinin kaçırılmaması için listeye eklenmiş ve böylece Kocaeli milletvekili olarak seçilmiştir. Bu şekilde milletvekilliği düşünmeden kazanmış olmasına rağmen bulunduğu mevkiinin hakkını vermeye çalışmıştır. İzmit'in sıkıntılarını Meclis gündemine taşıyan bir milletvekili olmuştur. İzmit Körfezi ile ilgili Meclis'in 3 Kasım 1985'teki 17. Dönem 24. Birleşiminde Başbakan'a bir soru önergesi vererek Körfezin kirliliği konusunda neler yapıldığına dair sorularını yöneltmiştir. Dönemin şartları içerisinde İzmit'e dair konuları gündeme getirmeye çalışmıştır. Eşi Sevin Hanım emekli öğretmendir. Kocaeli eski milletvekili Orhan Otağ, 2 Şubat 2021'de vefat etmiştir.

KAYNAKÇA
T.B.M.M. Tutanakları, D.17, C.20, İ. 24, 3 Kasım 1985; https://www.*kocaeligazetesi*.com.tr/makale/3282144/mtanzer-unal/kocaelinin-en-balli-ve-en-balsiz-siyasetcisi-kim; https://www.*kocaelihalkgazetesi*.com/haber/6343623/orhan-otag-yasamini-yitirdi

Dilara USLU

ORHAN SUDA (1916-1979)

Bisiklet Yarışçısı

1932 yılında İzmit'te kurulan Akyeşil Spor Kulübünde ve Türk bisiklet sporu tarihinde başarıyla öne çıkan isimlerden biri de 1916 Adapazarı doğumlu milli bisikletçimiz Orhan Suda'dır. Ailesi Gemlikli olup Girit göçmenidirler. Babası Demiryollarında memur olduğundan ilk ve ortaokulu İzmit'te bitirmiştir. Uzun boylu, kızıla yakın sarı saçları ve sürekli gülümseyen bir yüzü vardı. Güzel şarkı söyler, güzel resim çizerdi. İki ağabeyi vardı. Bunlardan Enver Suda bisiklet, motosiklet tamircisidir. Bisiklet de kiralamaktadır. Dolayısıyla Orhan'ın bisiklete olan aşkının kaynağı bellidir. Bisiklete İzmit'te başlayan Orhan, önemli başarılara imza atmıştır. Kendisini yetiştirenlerin bisikletçi ağabeyleri Yunus Nüzhet Onat ve Tahir Düzgören olduğunu söylerdi. Kiralık bisikletlerle sık sık İzmit - Çuhahane arasında yapılan yarışları hiç unutmamış, şu sözlerle aktarmıştır:

Talat Tuncalp, Kirkor Canbazyan, Orhan Suda ve Eyüp Yılmaz'dan oluşan Türk Milli Takımı, idarecileri Hüsnü Naili Seden, antrenör Aşot ve masör Vağırşak ile birlikte 1936 Berlin Olimpiyatları'nda (Fot. Açıkalın Arşivi). (Arka planda gamalı haçlı Nazi bayrağı dikkat çekicidir)

1936 Berlin Olimpiyatlarına katılan bisiklet milli takımı yıllar sonra bir arada. Sağdan Orhan Suda, Eyüp Yılmaz, Kirkor Cambazyan, Talat Tunçalp, Tacettin Öztürkmen

İlk yarışımı hiç unutmam, lastiğim patladı kaldım. İkincisinde nefesim yetmedi, baygınlık geçirdim. Yunus'un (Nüzhet Onat) kardeşi Hamdi'nin de Yunus'un da Paris'ten getirttiği Lapis marka yarış bisikleti vardı. Bizimkiler gezinti makinaları idi. 4 - 5 Yarış beni hep geçtiler ama 1930 ilkbaharında bu durum değişti. Bendeki yeteneği gören Yunus kardeşindeki bisikleti alarak bana verdi ve çok şeyler öğretti. Bölge müdürümüz B. Necati de bize komşu bölgelerle sık sık yarışma olanağı sağlıyordu. İlk resmi müsabakayı 1934'te yaptım. Hocalarım Yunus ve Tahir'le Ankara Türkiye Birinciliği'ne geldim.

1936 yılı Berlin Olimpiyatları'na katılan Orhan Suda başarılı sayılabilecek sonuçlar almıştı. 32 kişi birden bitiş çizgisine gelmişlerdi. Müthiş bir finaldi, sonuçlar fotoğrafla güç bela belirlendi. Talat 10.uncu, Orhan ise 18.inci oldu. Avrupa'da, Balkanlar'da Türkiye'nin adını duyuran Orhan Suda, 1937'de Moskova'da yapılan bisiklet yarışmalarında dünya ikincisi oldu.

1940 yılında da ilk kez düzenlenen Balkan Bisiklet Şampiyonası (Balkaniyat) Pist Yarışı'nda Orhan Suda ve Krikor Cambazyan "takım takip yarışı"nda ikinci olarak Türk takımına iki gümüş madalya kazandırdılar.

1948 Londra Olimpiyatları'na katıldı ama her iki lastiği de patlayınca yarışı bırakmak zorunda kaldı. Ancak ülkeye döndükten sonra olimpiyatlara katılması nedeniyle 19 Mayıs törenlerinde İnönü tarafından taltif edildi. 1952 yılında kızı ünlü oyuncu - yazar Pakize Suda İzmir'de dünyaya geldi. 1979'da İzmir'de vefat etti. Daha sonra adına yarışmalar düzenlendi.

KAYNAKÇA
F. Yavuz Ulugün, *Kent ve Bisiklet*, Kocaeli 2021, s. 32-38.

F. Yavuz ULUGÜN

ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ

İzmit Orman İşletme Müdürlüğü

Osmanlı döneminde, ormanların "Cibal-i Mübaha" olarak herkesin istifadesine açık kılındığı bilinmektedir. Ormanlara ilişkin ilk düzenleme, Tanzimat Fermanı ile birlikte 1839 yılında Ticaret Nezaretine bağlı "Orman Müdürlüğü"nün kuruluşu ile başlar. Hizmetleri sınırlı ölçüde olan Orman Müdürlüğü,

İzmit Orman İşletme Müdürlüğü Binası

bu dönemde daha çok ordunun ve sarayın orman ürünlerine olan ihtiyacını temin etmiş, padişah ve yakınındaki zevatın avlanmalarına ortam sağlayıcı faaliyetlerde bulunmuştur. Cumhuriyet dönemi ile birlikte bu durum değişmiş, ormanlarımızın korunması, geliştirilmesi ve organize bir şekilde teknik icaplara göre işletilmesi için 4 Haziran 1937 tarih ve 3204 sayılı Orman Umum Müdürlüğü Teşkilat Kanunu ile hükmü şahsiyete haiz katma bütçeli bir kamu idaresi olarak "Orman Umum Müdürlüğü" kurulmuştur. Orman Genel Müdürlüğü, 1960'lı yıllardan itibaren Anayasa'da yer bulan ormancılık ilkeleri ve bakanlığın politikaları çerçevesinde; başta ormanların korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir anlayışla işletilmesi için, ülke orman kaynaklarını en iyi şekilde yöneten, ülkeye ve insanlara hizmet eden kurumsal bir yapıya ulaşmıştır.

İzmit Orman İşletme Müdürlüğü, 1 Ekim 1943 tarihinde İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulmuş olup, 29 Ekim 1958 tarihinde İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nden alınarak yeni kurulmuş olan Adapazarı Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlanmış ve halen de Sakarya Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışmalarına devam etmektedir. İzmit Orman İşletme Müdürlüğü Akçaova, Gebze, İzmit, Kandıra, Taşköprü, Ağaçlandırma, Kefken Eğitim Merkezi, Gölcük, Karamürsel, Suadiye ve Yuvacık Şefliği olmak üzere faaliyetlerini yürütürken 1 Haziran 1990 tarihinde Gölcük Orman İşletme Müdürlüğü'nün kurulmasıyla Gölcük, Karamürsel, Suadiye ve Yuvacık İşletme Şeflikleri ayrılarak Gölcük Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Yeni kurulan işletme şeflikleri ile birlikte İzmit Orman İşletme Müdürlüğü, İzmit (1943), Gebze (1943), Mollafenari (2010), Kandıra (1943), Akçaova (1945), Taşköprü (1946), Körfez (1992), Kefken (1993), Dilovası (1995), Kadastro-Mülkiyet (2005), Uzuntarla (2011), Hereke (2011) ve Ağaçlandırma (2012), Derince (2014) ve Kargalı (2014) şefliklerini bünyesinde toplayarak çalışmalarını sürdürmektedir.

İzmit Orman İşletme Müdürlüğü Marmara Bölgesi'nin doğusunda 40-41 kuzey paralelleri ile 28-31 doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır. İşletme merkezi, Asya ile Avrupa arasında önemli kara ve demiryolunun geçtiği sahada kurulmuş ve önemli bir endüstri ve ticaret merkezi olan Kocaeli ilinin İzmit ilçesindedir. İzmit Orman İşletme Müdürlüğü'nün sınırları; Kuzeyi: Karadeniz ve Şile Orman İşletme Şefliği; Doğusu: Adapazarı ve Karasu Orman İşletme Müdürlükleri; Güneyi: Gölcük Orman İşletme Müdürlüğü, Marmara Denizi ve Sapanca Gölü; Batısı: İstanbul OBM Kanlıca Orman İşletme Müdürlüğü şeklindedir.

İzmit Orman İşletme Müdürlüğü'nün koru ormanlarındaki asli ağaç türleri kayın, meşe, karaçam, sahil çamı ve radiata çamıdır. Tali ağaç türleri olarak kızılağaç, dişbudak, gürgen, titrek kavak vb. karışık olarak bulunmaktadır. Koruya tahvil işletme sınıfındaki ormanlarda ise meşe, kestane, kayın ve gürgen türleri saf meşcereler oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Orman Genel Müdürlüğü, *1839-2009 Geçmişten Günümüze Ormancılık*, Ankara, 2009; Orman Genel Müdürlüğü, Orman Varlığımız, Ankara, 2006; *Resmî Gazete*, 18 Şubat 1937, Sayı: 3537, s. 7687-7695; *Resmî Gazete*, 8 Eylül 1956, Sayı:9402, s. 15529-15537; https://sakaryaobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/isletmeler/IzmitIslMud.aspx (29.04.2021)

Resül NARİN

ORMANLAR

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kocaeli Sancağı'nın en önemli varlıklarından biri her zaman ağaç zenginliği olmuştur. Coğrafi şartların bölgeye bir armağanı olan ağaç zenginliği birçok dönemde yöreye "Ağaç Denizi" lakabının verilmesine vesile olmuştur. Devletin birçok kurum ve işletmesinde, İstanbul halkının yakacak ve diğer ihtiyaçlarında Kocaeli orman ürünleri büyük yer edinmiştir.

Kocaeli Sancağı'nın en önemli kereste üretim ve nakil merkezi İznikmid (İzmid) ve Sakarya havalisi idi. Ancak Kocaeli Sancağı'nın hemen her bölgesi esas itibariyle odun ve kereste üretimi yapılan önemli alanlardı. Erken devirlerde İznikmid (İzmit), Ağaçlı, Gekbuze (Gebze), Sapanca, Kandıra, Ada (Adapazarı), Akyazı, Görele, Abısafi, Sarıçayır, Geyve, Akhisar (Pamukova), Karamürsel, Yalakabad (Yalova) ve İznik kazaları kereste ocaklarının belirlendiği yerlerdendi. Daha sonra bunlara yeni ocaklar eklenmeye devam etti.

Osmanlı toprak rejimi açısından ormanlarla devletin ilgisi, kara hakimiyeti sürdürdüğü dönemlerde yakacak ve mimari ihtiyaçların sağlanmasıyla sınırlı idi. Ancak devlet, deniz hakimiyeti süreciyle daha kapsamlı bir ihtiyaç profili ve organizasyona gerek duymuş ve özellikle askeri kurumların ihtiyacı olan ürünleri barındıran ormanlar, Tersane-i Amire'ce idare edilmeye başlanmıştı. Devletin geçirdiği idari değişimlerin paralelinde farklı uygulamalar hayata geçirilmişse de orman ürünlerinin temininde ve or-

İzmit ve Çevresi

manlara bakış açısında Tanzimat'a kadar dikkate değer bir farklılık yoktu.

Kocaeli bölgesi yüzyıllar boyunca gerek Tersane-i Amire'de gerekse diğer tersane ve işliklerde inşa edilen donanma gemilerinin gövde, sütun, seren, kürek vb. parçalarının imali için gereken keresteyi sağlamıştır. Kocaeli bölgesinde ağaçlar bölge ismi olarak da yer etmiştir. Mesela Kocaeli Sancağı'nın bir kazasının adı Ağaçlı idi. 1831 nüfus sayımlarında 1732 erkek nüfusu kaydedilen bu kaza, 1890 yılında idari olarak Kandıra'ya bağlıdır. Tahir Sezen'in Osmanlı Yer Adları Sözlüğü isimli kitabında Ağaçlı, 1887 yılında Hüdavendigar Vilayeti'ne bağlı olan Kocaeli Sancağı içerisinde bir kaza olarak geçmektedir. Nuri Akbayar ise, "Osmanlı Yer Adları Sözlüğü" isimli kitabında Ağaçlı'yı 1970 yılında Kocaeli-Kandıra-Akçaova-Akçaağıl (Akçaağıl-Ağaçağıl) köyü olarak vermiştir.

Kocaeli ormanlarının en yaygın kullanım alanlarından biri de kereste ticareti olup, Kocaeli ve etrafında kereste ticareti yaygın bir iş kolu olarak faaliyet göstermekteydi. Ancak devletin aldığı kararla ülke dışına ve tüccara kereste satılması yasaklandı. Bu durum ise özellikle iç bölgelerde kereste kaçakçılığının yaygınlaşmasına neden oldu.

Yine ormanların önemli kullanım alanlarından birisi de evlerin ısıtılmasında odun olarak kullanımıdır. Özellikle İstanbul'un odun ihtiyacının karşılanmasında başlıca alanlardan olan Kocaeli bölgesinden, bunların dışında bazı esnaf gruplarının ihtiyaçları, ev eşyalarının yapımı ve fırınlardaki ekmek üretiminde orman ürünlerinden istifade edilmiştir.

Kocaeli bölgesi orman ürünlerinin çoğunlukla kullanıldığı bir başka alan ise odun kömürü yapımıdır. Nitekim özellikle Tophane'deki fırınlarda demir ve bakır gibi madenlerin eritilmesi için çok miktarda odun kömürüne ihtiyaç duyuluyordu. Bu nedenle fırınlarda odun ile birlikte kullanılan odun kömürü ihtiyacı yaş ağaçlar ile sağlanırdı. Bunun için ise özellikle Kandıra, İzmit, Üsküdar ve Yoros kazalarından acemi oğlanları tarafından odun kömürü temin edilirdi. Yine barut yapımında kullanılan odun kömürünün temini için devlet daha ziyade baruthaneye yakın olan İznikmid, Yalakabad, Gemlik, Kocaeli gibi yerleri tercih etmektedir.

Kocaeli Sancağı ve havalisinde bulunan karaağaç, 19. yüzyıl başlarında, gemi tamiri ve inşası, top kundağı, tekerleği ve sair mühimmatın imalinde kullanılırdı. Aynı iş için yararlanılan bir ağaç türü de dişbudak idi. Bu ağaç çeşitlerinden manola-i kebir, manola-i dest gibi adları taşıyan kerestelerin üretimi yapılır, malzeme olarak hazır tutulurdu. Tüfeklerin cevizden mamul kundaklarının ham madde kaynaklarından biri de yine Kocaeli Sancağı'ydı.

Kocaeli ormanlarından istifade eden İstanbul'daki başlıca kurumlardan biri de Darphane-i Âmire'dir. Nitekim darphane faaliyetlerini sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu yakacağın önemli bir bölümünü Kocaeli bölgesinden sağlıyordu. Para basımında kullanılan en önemli yakacak türü olan odun kömürü Kocaeli bölgesinden havasız bir ortamda odunun kömürleşmesiyle elde ediliyordu. Yine para basımında kullanılan kömür ise genellikle çam, meşe ya da köknar ve kızılağaçtan yapılıyordu. Bu sebeple genellikle bu ağaçların bol olduğu Kocaeli bölgesindeki Bahçecik, Yuvacık ve Yeniköy ahalisi darphanenin ihtiyaç duyduğu kömürü hazırlıyordu.

İstanbul'un kereste taleplerinin büyük çoğunluğu Kocaeli bölgesinden temin ediliyordu. Kocaeli San-

cağının kaza, nahiye ve köyleri, özellikle İznikmid ve Sakarya Nehri havalisindeki ormanlar, eskiden beri nitelikli kerestelerin üretildiği alanlardı.

İzmit Sancağı orman yönünden zengin olduğu için sancağın özellikle Geyve, Adapazarı, Kandıra bölgelerinde elde edilen tomruklar 200'ün üzerindeki imalathanede işlenerek bir bölümü İzmit Tersanesi'nde kullanılır, önemli bir bölümü İzmit İskelesi'nden İstanbul ya da yurt dışına sevk edilirdi.

Tanzimat sonrasındaki sanayileşme girişimleri kapsamında Sultan Abdülmecid'in öncülüğünde 1843'te devlet tarafından İzmit'te Bryan Donkin kâğıt makinesi ile üretim yapacak bir kâğıt fabrikası ile bir çuha fabrikasının kurulmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine Barutçubaşı Ohannes bu fabrikalar konusunda inceleme ve görüşmeler yaparak gerekli araç ve gereçlerin alımını sağlamak üzere Londra'ya gönderilmiştir. Günde 500 okka (641 kg) kâğıt üretecek bir fabrikanın bütün masrafları ile birlikte 4.400 keseye mal olacağı ve fabrikanın işleyebilmesi için de 1.800 kese sermayeye gerek olduğu hesaplanarak bir proje hazırlatılmış ve gerekli planlar çizdirilmiştir. İzmit'te yapılacak kâğıt fabrikası için Londra'da bulunan Barutçubaşı Ohannes'e hazırlattırılan maliyet raporu 29 Haziran 1843 tarihinde Ziraat Meclisi'nde müzakere edilmişti.

Londra'ya gönderilen Barutçubaşı Hoca Ohannes bir rapor hazırlayıp göndermişti. Raporunda çeşitli bahaneler ileri sürülerek İzmit'te kurulmasına karar verilmiş olan Kâğıt Fabrikası'nın kuruluş yerinin açıkça adını anmadan İzmir'e aktarılmasını hedeflemişti. Kısa bir süre sonra 1844'te İzmir'de bir kâğıt fabrikanın kurulması için Düzoğlu Hoca Agop ve ortaklarına imtiyaz verilmiş ve anlaşıldığı kadarıyla İzmit için hazırlanan proje İzmir'de yaşama geçirilmiştir.

Kocaeli'nin Osmanlı dönemindeki ormanlarından bir bölümünü Süleymaniye ormanları oluşturuyordu. Süleymaniye Ormanı, Adapazarı kasabasının araba ile iki buçuk saat kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Bu ormanın doğu sınırını Soğuksu ve Kurt köyleri, kuzey sınırını Dinsiz Suyu ile Sakarya Nehri'nin birleşme noktası, batı sınırını Soğuksu köyü arazisi ve Rıza Bey Çiftliği Ormanı ile Mudurnu Nehri ve Dinsiz Suyunun birleştiği nokta ve Paşa köyü teşkil etmektedir. Bölge 1589 hektarı ormanlık, 72 hektarı çayırlık, 85 hektarı mera ve 94 hektarı da bataklık olmak üzere toplam 1840 hektardır.

Kocaeli Sancağı ormanları içerisinde 7147 hektarlık küçük bir saha, 1914 senesinde Avusturya Macaristan'dan orman müşaviri olan Mösyö Kayti kontrolünde Avusturya mühendisleri tarafından 1916-1917 senesinde ıslah edilmişti. Hendek bölgesinde bulunan bu saha 1920'den 1940'a kadar yirmi sene için ıslah edilmiş olup bu düzenleme, diğer devlet ormanlarına da uygulanmak istenildiği halde harbin bitmesi bu işe mani olmuştu.

Kocaeli yarımadası üzerinde kuru orman sahası kabaca sularını Karadeniz'e döken akarsularla, Marmara'ya akarsular arasındaki su bölümü hattının güneyine rastlar. İstanbul ve İzmit gibi iki büyük yerleşme merkezi arasındaki bu saha, Kocaeli yarımadası bitki örtüsünün en fazla tahrip edildiği kesimlerden biridir. Bu durum kuru ormanların asli özelliğini kaybetmesine ve yerini maki bitki topluluğuna bırakmasına neden olmuştur.

Kocaeli bölgesinin sahip olduğu orman zenginliği en büyük hammaddesi ağaç olan kâğıt fabrikasının İzmit'te kurulmasına vesile olmuştur. Bu fabrikanın kuruluş yerinin belirlenmesi açısından iki sorun vardı. Fabrika hangi şehirde ve doğal olarak o şehrin neresinde kurulacaktı. Bu sorunlardan birincisi 1934 Nisan ayının ilk haftasında çözüldü. Türk ve Alman uzmanlarından oluşan bir heyet Ereğli ve İzmit'te incelemeler yaparak kararlarını vermişlerdi. Kâğıt fabrikası İzmit'te kurulacaktı. Aslında anılan heyette yer alan Mehmed Ali Bey kuruluş yerinin İzmit olacağına 1928 yılında karar vermişti.

Cumhuriyet dönemi öncesinde 1843 tarihinde bölgede bir kâğıt fabrikası kurulması gündeme gelmişken çeşitli nedenlerle bu gerçekleşememişti. 1934 yılında Mehmed Ali Kağıtçı'nın öncülüğünde temeli atılan fabrika ile Osmanlı döneminde gerçekleşemeyen projenin Cumhuriyet dönemi ile birlikte hayata geçmesi sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

Bekir Koç, "1870 Orman Nizamnamesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 37 Cilt: 24, Ocak 2005, s. 233; BOA, C. İKTS, 18/865; Emre Dölen, "Kuruluşu İzmit'ten İzmir'e Kaçırılan Bir Kâğıt Fabrikası (1846)" *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt:2, Kocaeli, 2016, s.747; İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara, 1992, s. 102-112; İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, Sene: 40, Numro: 6, Nisan 1340, s. 247; Kenan Göçer, "19. Yüzyılın İlk Yarısında Kandıra'da Sosyal Huzursuzluk Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Cilt:1, Kocaeli, 2017, s. 898-899; Mustafa Bozdemir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İTO yay., İstanbul, 2011; Mustafa Şerif, *Adapazarı Devlet Ormanlarından Hendek Nahiyesi İdare Mıntıkasına Aid Amenajman Layıha-i Fenniyesidir 1336-1356*, Dersaadet, Hilal Matbaası, 1335; Mutlu Güngördü, Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası, İstanbul, 1999; Nuri Akbayar, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2001; Seka Postası Yıl:5, Sayı:108, 15 Nisan 1961; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara, 2006; *Ticaret ve Ziraat Nezaret Mecmuası*, Kalem-i Mahsusa Müdüriyeti marifetiyle tertib edilmiştir, Altıncı Sene- 31 Ağustos sene 1331, Aded 54-52, İstanbul Matbaa-i Amire, 1331; Ubeyd Öce, *Mehmed Ali Kağıtçı*, Duygu Matbaası, İstanbul, 1950; Uğur Kurtaran, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kocaeli Ormanlarının Başlıca Kullanım Alanları (1700-1754)" *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt:2, Kocaeli, 2016, s. 1072-1073; Yaşar Baş, "Kocaeli'den İstanbul'a Kereste Nakli Ve Kullanımı", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt:2, Kocaeli, 2016, s.1087-1088.

Resül NARİN

ORMANYA DOĞAL YAŞAM PARKI

Kocaeli'nin Kartepe İlçesinde Bulunan Doğal Yaşam Parkı

Ortalama ziyaretçi sayısı (yıllık) 5 milyon kişidir. Doğaseverlikle özverinin birleşerek, doğal yaşam ile insanları bir araya getirmenin nasıl bir şey olacağına tanık olmak istiyorsanız görmeniz gereken yerler listesinin ilk sıralarında Ormanya Doğal Yaşam Parkı

Ormanya Doğal Yaşam Parkı

yer almalıdır. Doğal yaşamı koruma, atıl bir duruma gelmiş bir alanı en güzel şekilde değerlendirme ve insanı kuş sesleriyle huzur bulacağı bir ortama kavuşturma hayaliyle çıkılan yolda ulaşılmış en zirve noktalardan biri Ormanya projesidir. 2.000 dönümlük bir alana kurulmuş olan bu yer, hem insanlar hem de hayvanlar için huzur dolu bir yaşam alanı sunmaktadır. Kocaeli'nin reklam yüzü haline gelmiş Hobbit evleri, doğadan koparılmak yerine doğaya yeniden kazandırılmak istenerek yardıma muhtaç hayvanlarla oluşturulmuş vahşi hayvan yaşam alanı, 26 km yürüyüş ve 15 km bisiklet parkurları, 5000 kişilik mesire alanı, oyun alanları, huzur dolu orman kütüphanesi ve daha nicesiyle insana birbirinden farklı birçok güzellik sunan bu yeşil cennet, dünyanın üçüncü, Avrupa'nın en büyük doğal yaşam alanı olma özelliğini taşımaktadır. Halen daha çok büyütülmeye ve yeni projelerle çeşitlendirilmeye devam edilen Ormanya birbirinden güzel ve özel alanlarıyla dikkat çekmekte ve yılda ortalama 5 milyon misafir ağırlamaktadır. Açıldığı günden bu yana 20 milyon kişiyi ağırlamış olan bu güzide tesis bu özelliğiyle de dünyada özel bir konuma sahip durumdadır. Kendi kendine yetebilme özelliğiyle hayvanlarına besin sağlayan tarım alanı, parkurları, seyir ve dinlenme alanları ve gölleriyle bu yaşam alanında özellikle çocuk doğaseverler için birçok güzel aktivite de bulunmaktadır.

Kamp Alanı

Karavan turizmine örnek bir girişim olarak hazırlanan kamp alanı, şimdiden kendini kanıtlamış ve bu tarz yeni girişimlere cesaret vermiş durumdadır. Açıldığı ilk andan itibaren ses getirmiş ve özel girişimlere örnek oluşturmuştur. Doğal yaşam alanının giriş kısmında bulunan kamp alanı 25 karavana ve 50 çadıra ev sahipliği yapabilmektedir. Kamp alanında elektrik, su, duş, tuvalet, bulaşık yıkama ve atık su döküm alanları gibi temel ihtiyaçları karşılayacak tüm hizmetler sunulmakta, ziyaretçilere konforlu, huzurlu ve temiz bir doğa tatili imkanı verilmektedir.

Mesire Alanı

Ateşsiz piknik alanı olarak da tasvir edebileceğimiz bu alan insanların doğayla bir araya gelerek hafta sonlarını ve tatil günlerini aileleriyle huzurlu ve eğlenceli bir şekilde geçirmesi için tasarlanmış bir alandır. Ateşsiz olmasının en önemli amacı insanları, doğal yaşam içinde temiz havayla kesintisiz buluşturabilmektir. Böylece hem orman sakinleri çeşitli kokular ve duman altında rahatsız olmayacak hem de insanlar doğal kokularla bu habitat içinde dumansız temiz bir havada istirahatlerini geçirebilecektir. Mesire alanı 5000 kişilik kapasitesiyle geniş bir bölgeye yayılmakta ve ulaşabileceğiniz güzellik ve faaliyetler sayesinde diğer tüm piknik alanlarından ayrılmaktadır.

Yaban Hayatı Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi

En başta bahsettiğimiz gibi Ormanya bir hayvanat bahçesi kimliğinde değil bir hayvan kurtarma doğal yaşam merkezi niteliğindedir. Hayvanların hemen hemen hiçbiri bir av yöntemiyle tutsak edilmemiş aksine bu durumlardan kurtarılarak doğayla ve doğal ortamına en yakın habitatla buluşturulmuştur. Her hayvanın ayrı bir kurtarma hikayesi olduğu da bilinmektedir. Bununla beraber hayvanlar kendilerine uygun doğal yaşamlarında iyi şekilde bakılarak sayıları artırılmakta ve hazır olduklarında bu misafirler doğal yaşamlarına, özellikle de habitatı bozulmuş yangın bölgelerine destek amacıyla buralarda doğaya salınmaktadır. Bu doğal yaşam alanının tüm hayvan misafirleri doğal yaşam alanına salınamayacak durumda olan hayvanlardan oluşmaktadır. Bu yönüyle kendi has bir yöntemi bu-

lunan tesisin, ilerleyen günlerde tüm tel örgülerin ve cam fanusların ortadan kaldırılarak, hayvanların doğal bir şekilde insan yaşamında var olduğu bir görünüme kavuşturulması istenmektedir. Yakında kurulumu tamamlanacak olan düşkün leylekler tesisi de bu koruma projesine en önemli örneklerden biridir. Göç edememiş durumda bulunan çaresiz durumdaki leylekler için gerçekleştirilen bu bakım ve rehabilitasyon projesiyle leylekler yeniden hayata döndürülmekte ve doğayla içi içe yaşatılmaktadır. Bu tesis laboratuvarı, ameliyathanesi ve daha birçok sağlık imkanıyla yalnızca hayvan misafirlere değil doğadaki tüm hayvanlara yönelik Türkiye'de ve hatta dünyada çok özel planlanmış sevgi dolu bir alan olmaktadır.

Sergi Salonu

Doğayı insana sunmak kadar, insanı doğayla barıştırmak da çok önemlidir. Doğanın varlığı ve devamlılığı ancak insanın, onun farkında olması ve korumasıyla en önemlisi zararını en aza indirmesiyle mümkündür. Ormanya içinde bulunan bu sergi alanı sık sık yapılan doğa temalı sergilerle insanları ve büyüyen gelecek nesilleri doğa sevgisiyle tanıştırmakta onları bilinçli bir doğasever olmaya hazırlamaktadır. Yine bahsettiğimiz hayvanların hikayeleri ve onların doğaya nasıl kazandırıldığı da bu sergilerde insanlara sunulmakta ve aslında birazcık özveri ile doğanın nasıl kolayca kurtarılabileceği hem bugünlere hem de geleceğimiz olan çocuklarımıza gösterilmektedir.

Çocuk Hayvanat Bahçesi

İsmi hayvanat bahçesi olsa da bu yer esas olarak hayvan yaşam alanı olup daha çok evcil hayvan türlerini barındırmaktadır. Bu alanda hiçbir hayvan doğal alanından alınarak buraya yerleştirilmemiş aksine kurtarılarak rehabilite edilmiş ve çocukların onları tanıma imkanına kavuşması sağlanmıştır. Böylelikle zor şartlarda tutsak tutulan, yaralı ya da doğasından uzaklaşmış olan hayvanlar, Ormanya'da doğal yaşamlarına en yakın ortamda yetiştirilmekte ve artan sayılarıyla doğal yaşam parkının en özel misafirleri olmaktadır. 67 türde 768 hayvan misafiri bulunan bu tesiste çeşitli kuş türlerinden geyiklere, lamadan zebraya, sürüngenlerden daldan dala atlayan maymunlara ve lemura kadar birçok türde hayvan görülebilmektedir. Çocuklar için hem bir neşe kaynağı hem de doğal yaşamı öğrenme alanı olan Çocuk Hayvanat Bahçesi, her geçen gün daha çok misafire ev sahipliği yapmakta ve en çok ziyaret edilen alanlardan biri olmaktadır.

Yaban Yaşam Alanı

Yaban hayatına alışkın geyiklerin ve atların bulunduğu bu alan benzersiz bir doğal yaşam alanıdır. Doğada bulunan düşkün hayvanların kendi doğal ortamında bağımsız olarak yaşatıldığı ve Türkiye'deki diğer yaşam alanlarının habitatının desteklendiği bu kısımda hayvanlar doğaya salınmak üzere yeniden hazırlanmaktadır. Doğaya salınamayacak durumda olanların bakımı devam ederken hazır olanlar doğal yaşamı destekleme amacıyla çeşitli bölgelerde salınmakta ve Kocaeli'nin bir ilçesinden tüm Türkiye'ye doğal yaşam desteği sunulmaktadır.

Ormanköy

Ya da en çok bilinen adıyla Hobbit köyü. Gerçekten turizm açısından Kocaeli denince ilk akla gelen ve hatta ilk kullanılan resimlerin sahiplerinden biri de Hobbit köyüdür. Başlangıçta bu kadar büyük ses getirmesi beklenmeyen ve hatta belki de alanın en az zahmetli projelerinden biri olan Hobbit köyü hem yerli hem de yabancı misafirlerin en çok dikkatini çeken yerlerden biri olmuştur. Beklenmedik şekilde bir başarı getiren ve reklam yüzü olan bu proje ilk etapta malzeme değerlendirme amacıyla oluşturulmuş daha sonra talep üzerine yine ormanın sunduğu malzemelerin bir sanat eserine dönüştürülmesine imkân sağlayarak her geçen gün daha da büyümüş ve daha çok misafiri bu şehre çekmiştir. Sosyal medyada da en çok resmi bulunan alanlardan biri muhtemelen yine Hobbit köyüdür. Gerçekten de şirin ve ilgi çekici yapısıyla Hobbit köyü görülmeye ve önünde fotoğraf çekilmeye değer bir ziyaret alanıdır.

Kuş Gözlem Alanı

Projenin, insanlarla hayvanları yakınlaştırma amacına yönelik en büyük girişimlerden biri de kuş gözlem faaliyetidir. Adım attığınız anda özel renkleri ve muhteşem sesleriyle tüm ormandan daha yoğun kuş sesleri duyabileceğiniz bu alan, şehir hayatından tamamen koparak ve bu kadar sade bir şekilde, yalnızca kuş seslerini dinleyebileceğiniz nadir yerlerden biridir. Girişte kolaylıkla temin edebileceğiniz kuş gözlem rehberi ile gördüğünüz kuşları anında elinizde bulunan rehberdeki görsellerle karşılaştırabilir ve gördüğünüz kuşun ismini öğrenerek işaretleyebilirsiniz. Tam bir doğa gözlemcisi gibi her bir kuşu arama eğlencesi ve onları görme heyecanı insanı büyüleyen ve doğaya bağlayan bir tutku hissettirmektedir. Yine bu kuşlarında kendi doğal alanlarında özgür olduklarını söylemeyi de es geçmemek gerekir.

Doğa Okulu

Doğal yaşam ile çocukları buluşturmak elbette önemlidir. Ancak doğa okulu, çocukları bu ormanın içinde projelere dahil eden "yaşayarak öğrenme" tekniğini başarıyla uygulayan ve her hafta yaklaşık 300-400 çocuğa doğa içinde doğayla yaşamayı öğreten nadide bir eğitim faaliyetidir. Her çocuk toprağa ağaca ve hayvanlara temas ederek onları daha iyi yaşatmanın önemini öğrenerek bir izci gibi doğanın izinden giderek yaşamayı eğlenceli bir şekilde öğrenebilmektedir. Geleceği inşa etme gerekliliğinde belki de her bölgede bulunması gereken bu eğitim faaliyeti, yine Ormanya projesinin ve ekibinin en önemli işlerinden biri olmaktadır.

Sportif Olta Balıkçılığı

Ormanın içinde oluşturulmuş olta balıkçılığına uygun, misafirlerin basit bir huzur faaliyetine kavuş-

masını sağlayan bu gölalanı aynı zamanda bir kuraklık veya bir kesinti durumunda hayvanların aylarca su ihtiyacını karşılayabilme özelliğindedir. Tarım alanıyla birlikte kendi kendine yetebilmenin tamamlayıcısı ve doğaseverler için yine özel bir aktivite seçeneğidir.

Tarım Alanı

Ormanya'nın sera ve tarım alanıdır. Hayvanların tüm yiyecek ihtiyacını karşılamak için oluşturulan 60 dönümlük tarım arazisi, bu doğal yaşam merkezinin kendi kendine yetebilmesinin en önemli unsurudur. Böylece her geçen gün daha da artan hayvan nüfusunu beslemek adına gerekli tüm ihtiyaçlar bu alandan karşılanabilmekte ve doğanın her bir alanı doğru planlama ile değerlendirilmektedir.

Orman Kütüphanesi

Son günlerde ziyaretçilerin en büyük uğrak noktası en çok beğeni alan, yeni ve benzersiz doğayla buluşma alanı, orman kütüphanesidir. Bu alanda gürültülü olan her şeyden uzakta, yalnızca yaprakların hışırtısı ve kuşların cıvıltısı eşliğinde kitap okumak mümkündür. Hamakları, sedirleri ve nice farklı oturma alanıyla size konforlu bir ortam sunan bu kütüphanede her yaşa ve her düşünceye uygun kitaplar da bulmak mümkündür. Doğal görünümlerle oluşturulmuş kitaplıklar, doğal malzemelerle yapılmış oturma yerleri ve dinlenme alanları size bir anda Peter Pan'ın büyülü köyündeymişsiniz hissi vermekte ve çocukların ilgisini çekmesi yanında okumaya ve öğrenmeye de teşvik etmektedir. 7'den yetmişe birçok ziyaretçiye hitap eden bu alan doğal yaşam parkının genel portresine de uygun bir yapıdadır. Ormanya'nın tamamı bu şekilde birbirinden farklı yaş gruplarına hitap etmekte, spor alanlarından dinlenme ve yemek alanlarına, oyun alanlarından kamp alanlarına birçok etkinlik sunmaktadır. Ayrıca cumartesi ve pazar günleri çeşitli etkinlikler de yapılmaktadır. Hem işitsel hem görsel hem de duygusal dünyanızı besleyen bu güzellik şöleni her geçen gün daha da büyüyerek hem insan hayatına hem de Kocaeli'nin kültürüne, ekonomisine ve tanıtımına büyük katkı sağlamakta ve sosyal imajını yükseltmektedir. İçerisinde aynı zamanda tuvaletler, çeşmeler, alışveriş büfeleri, bir restoran ve cafe alanı da bulunmakta ve beraberinde Kocaeli Belediyesi'ne bağlı çalışanlar tarafından güvenlik, temizlik ve kontrol faaliyetleri sürekli olarak yapılmaktadır.

İçerideki tüm alanlar kamuya açık olup giriş, tuvaletler ve çeşmeler ücretsizdir. Otopark ücretli olup özel otoparklar ve giriş önünde Kocaelispor'a ait bir otoparkda mevcuttur ve gün boyu 10 TL'dir. İçeride gıda alışverişine ve hediyelik eşya almaya uygun alanları mevcuttur.

KAYNAKÇA

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Turizm Rehberi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 2021; *Kelebek Gözlem Rehberi; Doğayla Baş Başa; Doğa Okulu; Kuş Gözlem Rehberi; Yaban Hayatı Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi; Bitki Gözlem Rehberi; Kamp Alanı; Gezi Haritası, [Broşür]*, K.B.B. Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı 2021; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi-Turizm ve Doğal Yaşam Alanları Şube Müdürü Ömer Bahadır Özyılmaz ile görüşme; Ormanya, 02 Eylül 2021, https://www.ormanya.com/; Ormanya'ya en iyi proje ödülü, 02 Eylül 2021, https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4482753/ormanyaya-en-iyi-proje-odulu; Ormanya Doğal Yaşam Parkı, 02 Eylül 2021, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/project/cevre-yatirimlari/5/devam-eden-projeler/3/ormanya-dogal-yasam-parki/204.

Muhammed Bilal ÇELİK

ORTA HAMAM

Mehmet Bey Hamamı Olarak da Bilinen Mimar Sinan Dönemi Osmanlı Hamamı

Orta Hamam olarak bilinen yapı hakkında en erken tarihli bilgiye, Mimar Sinan'ın eserlerinin listesini hazırlamış olan çocukluk arkadaşı biyografi yazarı Nakkaş Sâ'î Mustafa Çelebi'nin, Mimar Sinan eserlerinin listelediği Tezkiret'ül Bünyan, Tezkiret'ül Ebniye adlı yazmalardan ulaşmaktayız. Tezkirelerde Mimar Sinan'ın İzmit'te iki adet hamamı olduğu belirtilmiştir. Bu hamamlar Pertev Paşa Hamamı ve Hüsrev Kethüda Hamamı'dır. Orta Hamam'ın Mimar Sinan dönemi hamam tipolojisine uyduğu, İzmit'te bulunan diğer hamamların Mimar Sinan hamam tipolojisine uygun planimetri ve formda olmaması (İzmit Rehberi, Nezih Fıratlı) ve 16. yüzyıla başka hamamın tarihlenmemesinden (Yalı Hamamı 19. yüzyıl, Küçük Hamam 1842, Yeni Hamam 1820, Süleyman Paşa Hamamı 13. yüzyıl. İzmit Tarihi, Avni Öztüre), Orta Hamam'ın tezkirelerde Hüsrev Kethüda Hamamı adıyla adlandırıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca Evliya Çelebi Seyahatname'sinde İzmit hamamlarından bahsederken Pertev Paşa Hamam'ını anlattıktan sonra «ve *hamam-ı hoş-cû Rüstem Paşa, bu dahi Pertev Paşa gibi Mi'mâr Sinan Ağa binasıdır»* demektedir. Ancak İ. Aydın Yüksel'in, Sadrazam Rüstem Paşa'nın vakfiyesi ve banisi olduğu yapıları incelediği makalesinde (*Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı/İstanbul Fetih Cemiyeti.1995.İstanbul.*) İzmit'te sadece bir çiftlik bulunduğu anlaşılmış herhangi bir hamam yapısına rastlanmamıştır. Olasılıkla Rüstem Paşa Kethüdasını belirtecek yerde, sehven Orta Hamamı Rüstem Paşa'ya ithaf etmiştir. Ancak Evliya Çelebi'de "*Pertev Paşa gibi Mi'mâr Sinan Ağa binasıdır"* diyerek yapının Mimar Sinan eseri olduğunu belirtmektedir.

"İzmit Mehmed Bey Nam-ı Diğer Fevziye Cami-i Şerifi*"* adlı kitapta Orta (Mehmed Bey Hamamı) Hamam Fevziye Camii vakfına ait olup geliri bu vakfa ait olarak gösterilmektedir. Kitapta Orta Hamam vakfiyesi hakkında şu bilgiler verilmektedir. "Yukarıda BOA. Şikâyet Defteri'nden nakledilen bir kayıtta görüldüğü üzere hamam ve külhanı 1719 depreminde yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. Hamam kiraya verilerek işletilmiştir. (Bkz. Vesika No: 3, 29, 42, 48). Anılan 1693/94 yılında senelik kira ücreti 7000 akçe, 1848'de 201 kuruş, 1854'de 1000 kuruş olduğu görülmektedir. Halen vakıf malı olarak faaliyettedir." Bu da yapının 1719 depreminde yıkılarak yeniden yapıldığını ve 1693 yılından 1848 yılına kadar çalışır halde vakfa hizmet ettiğini göstermektedir.

Orta Hamam

Kocaeli ili, İzmit ilçesi, Ömerağa Mahallesi, 273 ada 69 parselde bulunan Orta Hamam (Mehmet Bey Hamamı) Mimar Sinan dönemi yapısı, yıldızvari sıcaklıklı tipte tek hamam olup yaklaşık 31.9x17.1 m boyutlarında olup doğu batı istikametinde yerleşmiştir. Batısında şehrin işlek ticari aksı olan Fethiye Caddesi, kuzeyinde Hamam Sokak, doğusunda tek katlı satış üniteleri ve bu ünitelerin ardından Salim Efendi Sokak bulunmaktadır. Kuzeyinde bulunan Hamam Sokak imar planında yol olarak görünmekte fakat hamamın parsel sınırları içinde kalmaktadır. Yapının güney cephesi komşu parsel ile bitişik nizamdır. Güney cephesinin batı bölümü, komşu parselde bulunan 68 parselle bitişik olmasından dolayı görünmemektedir. Yapının doğusunda parsel sınırları içinde moloz taş bahçe duvarı ile çevrilmiş bahçesi bulunmaktadır.

Hamamın mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 10.11.1979 tarihli ve 11612 sayılı kararı ile tescillenmiştir. Yapının kitabesi mevcut değildir.

Yapı sit sınırları içinde kalmamaktadır. Yapının yakın çevresinde herhangi bir tescilli eser bulunmamaktadır. Ticari merkezde bulunması dolayısıyla yapının komşu parsellerinde 4 ila 5 katlı betonarme ticaret yapıları bulunmaktadır.

Yapının yapım tarihi sanat tarihi raporunda 16 yy.'ın ikinci yarısı olarak belirtilmiştir. Yapı hamam olarak işlevini devam ettirmektedir. 1986 yılında yapı esaslı bir onarımdan geçmiştir.

Mimar Sinan dönemi hamam tipolojisi ile Orta Hamam'ın günümüz plan şeması karşılaştırıldığında, Orta Hamam'ın büyük ölçüde Mimar Sinan dönemi hamam tipolojisine uyduğu belirlenmiştir. Ancak yapının kuzeyinde bulunan ikinci su deposu ve tek katlı giriş mekanının yapıya daha sonraki dönemlerde eklendiği anlaşılmıştır. Tek katlı soyunmalık giriş mekanı 1986 yılı öncesi fotoğraflarda metruk ve niteliksiz bir ek olarak görünmekte olup, Klinghardt'ın 1925 tarihli *"Der Türkische Bader"* isimli eserinde bu eklenti ince kalınlıkta bir duvar ile betimlenerek, yapının özgün haline eklenmiş niteliksiz bir ek olduğu anlaşılmıştır.

Yapının mevcut planimetrisi tipik Mimar Sinan dönemi hamam özelliklerini barındırmaktadır. Soyunmalık mekanı, aralık mekanı ve sıcaklık mekanlarının ardarda sıralanması, aralık mekanının diğer hacimlere oranla daralmış olması ve sıcaklık mekânında bulunan göbektaşına açılan eyvanlar Mimar Sinan dönemi hamam tipolojisinin özelliklerindendir. Soyunmalık mekânı dışında bulunan mekânların, dönem ekleri olan tek katlı giriş mekânı ve kuzeyinde bulunan ikinci su deposu hariç, korunarak günümüze kadar geldiği varsayılmıştır. 1986 yılında restorasyonu sırasında yeniden imal edilen soyunmalık mekânı, önceki tarihlerde daha farklı düzenlenmişken, restorasyon sonrası Mimar Sinan dönemi hamamı tipolojisine uygun olarak tamamlanmıştır.

Hamamın soyunmalık kısmında tuğla hatıllı moloz taş duvar örgü kullanılmıştır. Diğer duvarlar tuğla-moloz taş almaşık örgülüdür. Soyunmalık giriş mekanının bölücü duvarları delikli tuğla duvardır. Duvarlar dış cephede çimento bazlı derzli, iç mekânlarda ise çimento bazlı sıva üzeri badanalıdır. Hamamda açıklıklar tuğla kemerler (Sivri kemer ve Bursa kemeri) ile geçilmiştir. Kuzey cephesinde bulunan pencereler

ve kapı açıklığı mermer lento ile geçilmiştir. Batı cephesinde bulunan pencere açıklıkları tuğla kemerler ile geçilmiştir.

Hamamın tüm döşemeleri mermer kaplamadır. Sadece soyunmalık mekânı üst galeri katı ahşap kaplı ve soyunmalık zemin katında bulunan soyunma odaları içleri mermer kaplama üzeri PVC kaplıdır. Soğukluk ve sıcaklık mekânlarının duvarları 165 cm yüksekliğe kadar mermer kaplıdır. Soyunmalık mekânı ve tek katlı giriş mekânları tavan kaplamaları çıtalı ahşap kaplamadır. Ahşap tavan kaplamaları üzerinde yağlı boya bulunmaktadır. Soğukluk ve sıcaklık mekânı tavanları sıva üzeri badanalıdır.

KAYNAKÇA

A. Nezih Galitekin, *İzmit Mehmed Bey nâm-ı diğer Fevziye Câmi-i Şerifi*, İstanbul, 2002; Nezih Fıratlı, *İzmit Rehberi*, İstanbul. 1959; *Seyahatname*, İstanbul, 1314, C. 2; aynı eserin Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı neşri, İstanbul, 1999, C. 1; Avni Öztüre, *Nicomedia İzmit Tarihi*, İstanbul, 1969; İ. Aydın Yüksel, "Sadrâzam Rüstem Paşa'nın Vakıfları", *Ekrem Hakkı Ayverdi İlâma Kitabı*, İstanbul,1995; Süheyla Atlı, *Mimar Sinan Hamamları Konusunda Bir Araştırma*, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990; Elif Şehitoğlu, *Bursa Hamamlarının Yapısal*, Çevresel, İşlevsel Sorunları ve Çözüm Önerileri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000; Ali Saim Ülgen, *Mimar Sinan Eserleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 1989.

Bahadır BOZDAĞ

ORUÇ ARUOBA (1948-2020)

Akademisyen, Şair

Romancı, şair ve gazeteci Oruç Aruoba, Muazzez Kaptanoğlu ile İsmail Fahir Aruoba'nın oğlu olarak 14 Temmuz 1948 tarihinde Karamürsel'de dünyaya geldi. Tam adı Ahmet Oruç'tur. Ailesinin Ankara'ya taşınması üzerine eğitimine Ankara'da devam etti. Ankara TED Koleji'ni bitirdikten sonra lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde tamamladı. "*David Hume'un İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma"* konulu tez çalışmasıyla yüksek lisans derecesi kazanan Aruoba, bu bölümde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. Bu sırada aynı üniversitenin felsefe bölümünde de Hume, Kant ve Wittgenstein üzerine yazdığı tezi ile doktora eğitimini tamamladıktan sonra 1976 yılında bir yıl süre ile Almanya'daki Tübingen Üniversitesi'nde felsefe semineri üyeliği yapmış, Bruno Baron von Freytag-Löringhoff ve Ernest Bloch gibi önemli isimlerden de dersler almıştır. Almanya'da bulunduğu sırada Tübingen Üniversitesi'nin yanında Goethe Enstitüsü'nde de çalışan Aruoba, Heidegger'i de ziyaret etmek istemiş ancak Heidegger tam bu sırada vefat edince söz konusu buluşma gerçekleşememiştir. Almanya'dan sonra 1981 yılında Yeni Zelanda'daya gitmiş, konuk öğretim üyesi olarak bulunduğu Victoria Üniversitesi'nde akademik çalışmalarını sürdürmüştür. Aruoba, akademik çalışmalarını 1983 yılına dek sürdürmüş siyasi gelişmelerin de etkisiyle Yüksek Öğretim Kurulu'nu protesto ederek üniversiteden ayrılmıştır. Aruoba kariyerini çevirmen ve yazar olarak devam ettiren. Aruoba'nın

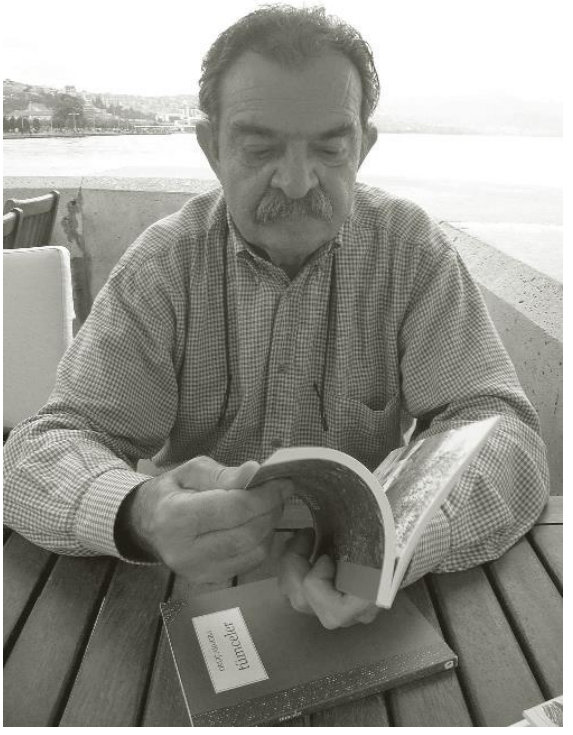

Oruç Aruoba

çalışmaları saygın edebiyat dergilerinde yer almıştır. Bir dönem *Açık Radyo'*da Filozof Dedikoduları isimli programı da hazırlayıp sunan Aruoba, Wittengstein'ın eserlerini Türkçe'ye ilk çeviren kişi olarak da bilinmektedir. Felsefe, edebiyat, sinema ve kültür alanındaki yazılarını *Yazı*, *Oluşum*, *MEB*, *Arayış*, *Mor Köpük*, *Yeni Gündem*, *Gösteri*, *Defter*, *Varlık* dergileri ile *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde yayımladı. Bu süreçte kaleme aldığı metaforlara ve aforizmalara dayalı felsefi içerikli metinlerle dikkat çeken Oruç Aruoba, "*Türkiye'nin Nietzcshe'si*" olarak tanınmış ve 2012'de Kristal Lale Ödülüne de layık bulunmuştur.

Felsefe kitaplarında Türkiye'de pek rastlanmayan özgün bir felsefi dil kurdu. Aruoba'nın felsefe kitapları noktalama işaretlerinin etkin ve pek alışılmadık bir kullanımının yanı sıra ses yapısı ve ısrarlı yinelemeler yoluyla getirdiği değişikliklerle bir felsefe dilinin oluşturulabilmesinde Türkçenin olanaklarını açığa çıkaran ve artıran bir özellik de taşır. Bir yandan felsefe tarihinin en çetrefil sorunları ile boğuşurken, bir yandan da günlük yaşamın içinden üretilebilecek felsefi bir bakışın ve yorumun örneklerini verir. Hume, Nietzsche, Wittgenstein, Rilke, Celan ve Başo'dan çeviriler yaptı. Başo'dan derleyip çevirdiği haikulardan sonra, kendi yazdığı *Ne Ki Hiç* adlı şiir kitabı da haikulardan oluşmaktadır.

Yaşamının son yıllarını İzmir'de geçiren Aruoba 31 Mayıs 2020 de 72 yaşında hayata veda etti. Doğduğu kentte Karamürsel'de düzenlenen cenaze merasimi sonrası Yeni Mezarlık'a defnedildi.

Eserleri

Şiir: *Sayıklamalar*, İstanbul 1994, *Kesik Esintiler*, İstanbul 1994; *Geç Gelen Ağıtlar*, İstanbul 1994; *Ol An*,

İstanbul 1994; *Ne Ki Hiç*, İstanbul 1997; *Doğançay'ın Çınarları*, İstanbul 2004; *Meşe Fısıltıları*, İstanbul 2007.

Felsefe Yayınları: *David Hume'un Bilgi Görüşü'nde Kesinlik*, 1974; *Nesnenin Bağlantısallığı* (Hume-Kant-Wittgenstein), 1979; *A Short Note on the Selby-Bigge Hume*, Edinburgh, 1976; *The Hume Kant Read*, Marburg, 1988; *Felsefe: Tümceler*, İstanbul 1990; *de ki işte*, İstanbul 1990; *yürüme*, İstanbul, 1992; *hani*, İstanbul 1993; *uzak*, İstanbul 1995; *yakın*, İstanbul 1997; *ile*, İstanbul 1999; *Çengelköy Defteri*, İstanbul 2001; *Zilif*, İstanbul, 2002; *olmayalı*, İstanbul 2003; *Benlik*, İstanbul 2007.

Çevirileri: *Tractatus* (L. Wittgenstein), İst.: BFS, 1985; *Sancaktar* (R. M. Rilke), İst.: BFS, 1985; *Deccal* (F. Nietzsche), İst.: Hil, 1986; *Haiku* (Başo), İst.: Varlık, 1998; *Yan Değiniler* (L. Wittgenstein), İst.: Altıkırkbeş, 1999; *Fragmanlar* (I. Kant), İst.: Altıkırkbeş, 2000

KAYNAKÇA

Aruoba, Oruç, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: YKY, 124, 125; Merve Güven "Düşünceden Dile: Oruç Aruoba'da Metafor", *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2015, s. 43-50; Ayşe Nur Tekmen,"Japon Şiiri Haiku ve Türk Edebiyatına Yansıması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 2010, s. 149-157.

İbrahim ŞİRİN

OSMAN ÇAKAR (1902-1961)
Kanun Sanatçısı

1318 Trabzon doğumludur. İzmit Musiki Cemiyeti'nin kurucu başkanıdır. 5 Mayıs 1947 tarihinde Ahmet Sakızlı, Ali Koç Demirören, Süreyya Biyenç, İsmet Duymuş, Kazım Komoy, Nedim Tekercioğlu, Salih Yağmuroğlu, İbrahim Boysal ve Fahir Birim ile birlikte İzmit Musiki Cemiyeti'ni kurmuştur. Kanun sanatçısıdır. Derneğin en yaşlı kurucu üyesidir ve 01.05.1948 - 06.06.1961 tarihleri arasında, ölümüne dek derneğin en yaşlı üyesi olarak başkanlık yapmıştır.

KAYNAKÇA

Bülent Ekinci, "Büyükşehir Musiki Derneği 70 yaşında", *Kocaeli Gazetesi Kültür-Sanat Bölümü*, Kocaeli 15.05.2017, Erişim tarihi: 02.10.2021, https://www.kocaeligazetesi.com.tr/yazdir/1391590

Hakan BAĞCI

OSMAN GENÇAL (1918-?)
İzmit Belediye Başkanı, Siyasetçi, Müteahhit

1918 yılında İzmit'te doğdu. Aslen Trabzon Of'ludur. Rukiye ve Mehmet Fikri Bey'in 6 çocuğundan biridir. İstiklal İlkokulu ve İzmit Ortaokulu'ndan mezun oldu. Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarında Karamürsel'de yapılan uzun atlama yarışlarında 7.35m ile Türkiye Şampiyonu oldu. Erzurum Lisesi'nden mezun oldu. 1939 yılında askere gitti. Gençal, ortaokuldan sınıf arkadaşı Ahmet Ulusoy ile inşaatçılık işlerine başladı. Gölcük Tersane Genel Müdürlüğü Boya Fabrikası, İkmal Merkezi, Bekar Personel Lojmanı, Porsan Okulu Konventer Binaları Osman Gençal tarafından yapılmıştır. Top arabaları da yapan Gençal, daha sonra İstanbul'da önemli çalışmalara başlamıştır. 2 Ağustos

Osman Gençal

1960 tarihinde tamamlanan Çanakkale Şehitler Abidesi inşaatçılık hayatındaki en önemli eseriydi. Siyasi hayatına 1946'da kurulan Demokrat Parti'de başladı. Önce Gölcük ilçe başkanlığı, daha sonrasında ise ikinci Başkanlığı görevlerini yürüttü.

1956-1958 yılları arasında İzmit Belediye Kocaeli Başkanlığı yapmıştır. O yıllarda belediye başkanlığı meclis üyeleri arasından seçiliyordu. 27 üyeden 25'inin oyları ile İzmit Belediye Başkanı seçildi. Osman Gençal'ın Belediye Başkanlığı 9 Ocak 1956'da onaylanmış ve 26 Ocak 1956 tarihli *Resmî Gazete*'de yayınlanmıştır. Belediye Başkanı Osman Gençal göreve geldikten sonra yerel gazetelerde yeni yıl mesajı yayınlamıştı: "Muhterem şehir halkımızın, hizmetinde olmanın şeref ve mesuliyetini idrak ederek, onun dert ve ihtiyaçlarının akislerini vicdanlarımızda duyarak refah ve saadeti bakımından bütün imkanlarımızla çalışacağız. Şehrin; yol, su, elektrik ve kanalizasyon gibi hayati ihtiyaçları ön plandadır. Bunların, muvaffakiyetiyle başarılması için hükümet idarecileri bizlere müzahirdir. Hepimize Allah'tan sağlık ve saadetler dilerim."

Osman Gençal'ın belediyedeki ilk icraatı, o zamana kadar 800 gram olan ekmeklerin, fırıncıların zam talebi üzerine, belediyenin almış olduğu bir kararla yine aynı fiyatla 30 gram düşürülerek 770 gram yapılmasıydı.

1957 yıllarında Baçspor kulübünün yöneticileri İzmit Belediyesi'ne müracaat ederek, şehrin doğu kesiminde bulunan gençlerin spor yapmalarına cevap verecek bir arsanın verilmesini isterler. Belediye başkanı Osman Gençal konuya yakın ilgi gösterir. Bu ilginin temelinde Gençal'ın eski bir sporcu olması aynı zamanda Baçspor'un üyesi olması rol oynar. Sonuçta belediye eski Tayyare Meydanı'nda 28 bin

dönümlük bir araziyi 1 lira gibi sembolik bir ücrete Baçspor'a verir.

Onun döneminde şehrin ana caddelerindeki asfalt belediyenin Karayolları ile yaptığı anlaşma neticesinde yapılmış, çukurlar kapatılmıştı. Yine belediyece nakil vasıtalarının İstanbul'a gidiş yolunda ve Orduevi civarında ufak fakat çirkin bir manzara arz eden arsa park ve tretuvar haline getirilmişti. Muallimler Birliği ve Halkevi yanındaki çamur deryası da betonlanmak suretiyle otobüs durağı haline getirilmişti.

1957 yılının Nisan ayında Osman Gençal'ın belediye başkanlığının düşürülmesi için girişimde bulunulmuştu. Belediye meclisinin 13 üyesi başkan aleyhinde, 11'i de lehinde oy kullanmış ve girişim sonuçsuz kalmıştı. Daha sonra 27 Ağustos 1957'de İzmit Belediye Başkanı Osman Gençal, başkanlıktan ve belediye azalığından istifa ettiğini vilayete tevdi etmişti.

Osman Gencal belediye başkanlığından istifa ettikten sonra üyeler arasında başkan seçemeyince İzmit Belediye Başkanlığı'na Vali Ekmel Çetinel 1960 yılına kadar geçer. Osman Gençal, 22 Ağustos 1942 tarihinde Ayşe Hanım ile Erzurum'da evlendi. Gülseren, Ayla, Talat, Tülay, Seval ve Murat isimlerinde 6 çocuk sahibi idi.

KAYNAKÇA
Azim, 1 Ocak 1956; *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1957; https://www.izmit.bel.tr/kurumsal/eski-baskanlarimiz_0145/ (20.09.2021); *Hürsöz*, 3 Ocak 1956; 20 Ocak 1956; 31 Ocak 1956; 10 Mayıs 1956; 5 Haziran 1956; 25 Nisan 1957; 29 Ağustos 1957; Osman Gencal, Çanakkale Abidesi, Kocaeli Gazeteciler Cemiyeti 30. Yıl, 2016; *Resmî Gazete*, 27 Ocak 1956, sayı: 9218, s.13457.

Resül NARİN

OSMAN HAMDİ BEY (1842-1910)

Ressam, Müzeci, Arkeolog, Eğitimci, Şehremini

30 Aralık 1842'de İstanbul'da doğmuştur. Sadrazam İbrahim Edhem Paşa'nın oğullarından biri olan Osman Hamdi Bey, Beşiktaş'ta tamamladığı ilköğreniminin ardından 1856 yılında Mekteb-i Maarif-i Adliye'ye kaydolmuştur. Edhem Paşa, kendisi gibi Batı kültürü ile yetişmesini istediği oğlu Hamdi Bey'i 1857 yılında hukuk tahsili için Paris'e göndermiştir. Hamdi Bey, 1868 yılında kadar Paris'te kalarak bir taraftan hukuk eğitimine devam etmiş, diğer taraftan da Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'ndan resim dersleri almıştır. Dönemin ünlü ressamları Gerome ve Boulanger'in atölyelerinde çıraklık yapmış ve kendilerinin üslubunu benimsemiştir. 1858'de Sırbistan ve Viyana'daki müze ve resim sergilerine katılarak incelemelerde bulunmuştur. 1867 yılında II. Milletlerarası Paris Sergisi'ne Osmanlı Devleti komiseri olarak katılan ve "*Çingenelerin Molası*", "*Zeybeğin Ölümü*" ve "*Pusuda Zeybek*" adlı üç eseri sergide yer alan Hamdi Bey, bu sergi vesilesiyle bir madalya da almıştır. Kendisinin arkeolojiye olan merakı da Paris'te başlamıştır.

Hamdi Bey, 1869 yılında İstanbul'a çağrılmış ve Bağdat Valisi Midhat Paşa'nın teklifini kabul ederek, Bağdat Vilâyet Umûr-ı Ecnebiyye Müdürlüğü görevine başlamıştır. İki yıl sonra İstanbul'a dönen

Osman Hamdi Bey

Hamdi Bey, sarayın Teşrifat-ı Hariciye Müdür Muavinliğine getirilmiştir. Bu görevi sırasında 1871-1872 yıllarında "*İki Karpuz Bir Koltuğa Sığmaz*" ve "*Cerf Volant*" (Uçurtma) adlı iki tiyatro oyunu yazmıştır. Hamdi Bey, 1873 yılında Sultan Abdülaziz tarafından Viyana'da tertip edilen milletlerarası sergiye komiser tayin edilmiştir. Bu sergi vesilesiyle "*Elbise-i Osmaniyye*" adlı eserin Fransızca metnini yazmıştır. Sergiden sonra İstanbul'a geri dönen Hamdi Bey, 1875 yılında Hariciye Umur-u Ecnebiye Kâtipliği'ne atanmıştır. Aynı yıl Kadıköy'ün ilk Şehremini (belediye başkanı) tayin olunan Hamdi Bey, 1876 yılında Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinin ardından bu görevlerinden azledilmiş ve Matbuat-ı Ecnebiye Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Eylül 1876'da Bulgaristan'daki mezalimi araştırmak üzere kurulan ve Filibe'ye gönderilen komisyona üye seçilmiş ancak Rum asıllı bir üye ile yaşadığı anlaşmazlık sonucunda İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır.

Babası Edhem Paşa'nın 5 Şubat 1877'de Sadrazam atanmasının ardından Hamdi Bey, aynı yıl Beyoğlu Belediyesi Altıncı Daire Müdürlüğü'ne getirilmiş ve 93 harbine kadar bu görevini sürdürmüştür. Meclis-i Mebusan seçimleri nedeniyle İstanbul mebuslarını tayin edecek komisyonda görev alan Hamdi Bey, 1879'da Beyoğlu Belediyesi'ndeki görevinden istifa ederek, resme yoğunlaşmıştır. Gebze'ye bağlı Eskihisar köyünde bulunan köşkünün yanına resim atölyesi inşa ettirerek burada kendisini resme adayan Hamdi Bey, bu süreçte, Gebze ve Eskihisar'ın güzelliklerini de tuvallere aktarmıştır. Hamdi Bey, 1880 ve 1881 yıllarında İstanbul'da iki resim sergisine de katılmıştır.

1877 yılında Maarif Nezareti bünyesinde kurulan müze komisyonunun sekiz üyesinden biri olan Osman Hamdi Bey, Müze-i Hümâyun Müdürü Philipp Anton Dethier'in ölümünün ardından Sultan II. Abdülhamid'in iradesi üzerine 11 Eylül 1881 tarihinde müzenin müdürlüğüne tayin olunmuştur. Göreve geldiğinde müzenin bulunduğu Çinili Köşk, müze görünümünden oldukça uzaktı. Hamdi Bey, Çinili Köşk'te üst üste yığılmış durumdaki eserlerin kayıt, onarım ve sergi çalışmalarına başlamış ve Müze-i Hümâyûn'a yakışır bir bina yapmak için 1882 yılında çalışmalarına başlamıştır. Çinili Köşk'ün karşısında inşa edilen günümüz İstanbul Arkeoloji Müzesi binasının tasarımını Vallaury'ye yaptırmış ve müzenin ilk kısmını 1891, ikinci kısmını 1903 ve son kısmını ise 1907 tarihinde açmıştır. Yabancı arkeologların çıkardıkları eserleri yurtdışına kaçırmalarını engellemek amacıyla 1884 yılında Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi'ni çıkarmış ve bu nizamname 1973 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Hamdi Bey, 1 Ocak 1882 tarihinde, Sultan II. Abdülhamid tarafından ikinci bir görev olarak Sanâyi-i Nefîse Mektebi Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Türkiye'nin ilk güzel sanatlar okulu olan bu mektebin müdürlüğünü 1910 yılına kadar sürdüren Hamdi Bey, bir yandan kazı ve müze işleri ile ilgilenirken diğer taraftan da 1883'te Sanâyi-i Nefîse Mekteb-i Âlisi'ni kurmuştur. Günümüz Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin temeli sayılan bu okul, akademik kadronun oluşturulmasının ardından 2 Mart 1883'te eğitime başlamıştır.

Osman Hamdi Bey, müze müdürlüğü sırasında ilk bilimsel Türk kazılarını başlatmıştır. İlk Türk arkeolog olarak, Nemrut Dağı, Yatağan ve Sayda'da (Lübnan) bizzat kazılar gerçekleştirmiş, bu kazılar sırasında pek çok antik eser müzeye kazandırılmıştır. Sayda kazısında *İskender Lahiti*'nin bulunması kendisine uluslararası bir şöhret kazandırmış ve 1892 yılında bu kazıyla ilgili arkeolog Salomon Reinach'la birlikte kaleme aldığı *Une necropole a Sidon* başlıklı eser Paris'te yayınlanmıştır. Bu eserin yanı sıra 1883'te Y. Oskan'la *Le tumulus de Nemroud-Dagh* ve 1889'da *Les ruines d'Arslan-Tasch* adlı eserleri yayınlanmıştır. Tralles, Alabanda, Sidamara antik kentleri (Aydın), Rakka, Alacahöyük, Boğazköy, Akalan, Langaza, Rodos, Sakçagözü, Gorikos, Tedmur, Mahmudiye, Taşoz ve Notion kazıları yine onun döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu kazılarda çıkarılan eserler, Müze-i Hümâyûn'un arkeoloji temalı bir müze haline gelmesini sağlamış ve bu nedenle müzedeki askerî malzemeler Aya İrini'de bırakılmıştır. 1908 yılında Aya İrini, Esliha-i Askeriye Müzesi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Arkeolojik çalışmaları ve memuriyeti nedeniyle resimden de kopmamış ve bulduğu her fırsatta Eskihisar'daki köşküne gelerek resimler çizmeye de devam etmiştir. Özellikle yaz aylarını genellikle burada geçirmiştir. Hamdi Bey'in eserlerinde oryantalist üslup ve hocası Gerome'un etkileri görülmektedir. Türk sanatının güzelliklerini gözler önüne seren Hamdi Bey, Türk resminde ilk kez figürlü kompozisyon kullanan ressam olmuştur. Eserlerinde hayalindeki Türk aydın tipini ve dışa açık kadın imgesini ele alan Hamdi Bey, tarihi yapıları ve eşyaları sıklıkla eserlerinde kullanmıştır. En önemli ve tanınmış eserleri 1906'da resmettiği "*Kaplumbağa Terbiyecisi*" ve 1908'de resmettiği "*Silah Taciri*"dir. Günümüzde eserleri birer servet değerindedir. "*Kuran Okuyan Kız*" adlı eseri Londra'daki bir müzayedede 6,3 milyon pounda satılarak en pahalı Türk resmi unvanını kazanmıştır. Yine "*Yeşil Cami Önü*" adlı eseri 13 milyon 509 bin liraya satılarak Türkiye'de satılan en değerli sanat eseri olmuştur.

Osman Hamdi Bey, arkeoloji ve sanat çalışmaları dışında ziraat alanında da bazı girişimlerde bulunmuştur. 1898 yılında, Adapazarı'nda bulunan arazilerinde ilk kez Houblon (Ömürotu, Şerbetçiotu) bitkisini yetiştirmiştir. Bunun yanı sıra üzüm bağları ve zeytin bahçesine de sahip olup şarap, yağ ve tereyağı üretimi yapmıştır. 1895 yılında Taksim-Kabataş füniküler demiryolu hattı için imtiyaz başvurusunda bulunmuş ancak bu proje sonuçsuz kalmıştır.

Osman Hamdi Bey, kısa bir rahatsızlığın ardından 24 Şubat 1910 tarihinde İstanbul Kuruçeşme'deki yalısında hayatını kaybetmiştir. Ayasofya Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından cenazesi Çinili Köşk'e getirilmiş ve oradan Eskihisar'a götürülerek köşkünün arkasındaki yamacın üstüne defnedilmiş ve mezarının üstüne Selçuklu döneminden kalma bir sanduka ile şâhideler yerleştirilmiştir. Osman Hamdi Bey'in Eskihisar'daki köşkü 1987 yılında müze haline getirilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı kendisinin anısına bir web sitesi (www.osmanhamdibey.gov.tr) hazırlamıştır. Bunun yanı sıra Umut Hacıfevzioğlu tarafından yönetilen "*Kaplumbağa Terbiyecisi*" belgeseli, Edhem Eldem'in küratörlüğünü yaptığı "*Nazlı'nın Defteri, Osman Hamdi Bey'in Çevresi*" sergisi ve kitabı, Neslihan Sağır Çetin'in Osman Hamdi Bey'in eserlerini resmettiği yerlerdeki modelli canlandırma projesi "*Resm-i Mekân*" projesi onun anısına yapılan diğer önemli çalışmalardır.

KAYNAKÇA

"'Yeşil Cami Önü' rekor kırdı", *CNN Türk,* 14 Mayıs 2016; Şebnem Aslan, "The Analysis of the Painting "Kaplumbağa Terbiyecisi: Tortoises Trainer" (1906-1907) of Osman Hamdi in Terms of Ottoman Leadership", *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal,* 5/16 (2014), s. 115-137; Ozan Yiğit Demirbaş, "Eskihisar'da Bir Arkeolog ve Ressam: Osman Hamdi", *Gazete Bilkent,* 10 Haziran 2014; Edhem Eldem, "Osman Hamdi Bey'in "Karanlık" Yılları (1871-1881)", *Milli Saraylar- Sanat, Tarih, Mimarlık Dergisi,* 17 (2019), s. 53-75; Filiz Gündüz, "*Osman Hamdi Bey*", İslam Ansiklopedisi, c. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 468-469; http://www.osmanhamdibey.gov.tr*; Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi, Osman Hamdi Özel Sayısı,* sayı: 119, Ekim 1990, s. 4-32; Arif Müfid Mansel, "*Osman Hamdi Bey*", *Anadolu,* sayı. 4 (1959), s. 291-301; Nagehan Olşare, "Osman Hamdi Bey'in Hayatı", http://www.edebiyatkultur.com/index.php/resim-heykel/49-resim-heykel/106-osman-hamdi-beyin-hayati, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022; Kıvanç Osma, "Doğulu Bir Ressamın, Osman Hamdi Bey'in Gözüyle Doğu", *38. (ICANAS) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15.09.2007: Bildiriler: Tarih ve Medeniyetler Tarihi,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 2269-2276; Ali Sönmez, "Osman Hamdi Bey'in Sayda Kazısı ve Bu kazının Müze-i Hümâyûn'un Gelişimine Etkisi", *History Studies,* 12/3 (2020), s. 765-788; Eylem

Tataroğlu, “Osman Hamdi Bey: 19. Yüzyılın Türk Müzecisi-Devlet Adamı-Ressamı- Sanat Eğitimcisi-Arkeoloğu”, *Milli Eğitim,* 48/221 (2018), s. 175-185; Ömer Talha Uğur, “İlk Türk arkeolog: Osman Hamdi Bey”, *Arkitekt,* 6 Ekim 2020, https://www.gzt.com/arkitekt/ilk-turk-arkeolog-osman-hamdi-bey-3561495, Erişim Tarihi: 17 Ocak 2022; Fatma Ürekli, “Farklı Yönleriyle Osman Hamdi Bey”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II,* Kocaeli, 2016, s. 1913-1924; İhsan Yılmaz, “Türkiye’nin konuştuğu tablo: ‘Kur’an Okuyan Kız’”, *Hürriyet,* 8 Eylül 2020; Mustafa Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul 1971, Erol Kerim Aksoy Kültür Eğitim Spor, İstanbul, 2009; Refik Epikman, *Osman Hamdi: 1842-1910,* Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1967; *Osman Hamdi Bey ve Dönemi, Sempozyumu, 17-18 Aralık 1992,* haz. Zeynep Rona, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993; “Kadıköy’ün ilk Şehremini, Osman Hamdi Bey”, *Son Dakika,* 9 Aralık 2010.

Tufan TURAN

OSMAN NURİ AKYOL (1936-2009)

Kocaeli Milletvekili

1936 yılında Gölcük’te doğdu. Babasının adı Ali, annesinin adı Hatice’dir. İlköğrenimini Gölcük’te, yükseköğrenimini İstanbul Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü’nde tamamladı. Serbest inşaat müteahhidi olarak iş hayatına başladı. 12 Eylül askeri darbesinin ardından 6 Kasım 1983’te yapılan ilk genel seçimlerde Anavatan Partisi’nden Kocaeli milletvekili olarak seçildi ve 17. Dönemde, 24 Kasım 1983-16 Ekim 1987 tarihleri arasında TBMM’de görev yaptı.

Parlamentoda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Komisyonun’da yer aldı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde hazırlamış olduğu 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Ek Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı meclis gündemine taşınarak kanunlaştı. Bu kanun tasarısı münasebetiyle Meclis Genel Kurulu’nda Anavatan Partisi Grubu adına yaptığı konuşmada, “… Ortadirek” dediğimiz vatandaşlarımızın ıstıraplarını dindirmek için, sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak bu kanun tasarısının yüce Meclise sevk etmekle hayırlı bir görevi daha yerine getirdiğine inanıyor ve bu kanundan istifade edecek vatandaşlarımız adına şükranlarımızı sunmayı bir görev sayıyoruz. Sayın milletvekilleri, takdim ettiğimiz bu kanun tasarısı, bürokrasiyi azaltacak, hizmet etmekten son derece haz duyduğumuz işçi, emekli ve köylü vatandaşlarımıza büyük ölçüde rahatlık getirecektir. Yüce Meclisimize arz edilen bu olumlu kanun tasarısı için hükümetimize ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığımıza tekrar, takdir ve teşekkürlerimizi arz ederiz. İşçi haklarının başka platformlarda değil, hep birlikte Yüce Meclisin çatısı altında çözeceğimize inanıyor, hepinize en derin saygılarımı sunuyorum,” diyerek kanun değişikliğinin mahiyetini açıkladı. Aynı kanunun çeşitli maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili de yine aktif olarak çalıştı ve sigorta ve emeklilik yaşları ile ilgili düzenlemelerde görev aldı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 1985 yılı kesin hesabı ve 1987 bütçesi üzerindeki görüşmelerde partisi adına söz aldı. Bu konuşmalarında, 1963 yılından beri çalışma hayatında meydana gelen değişikliklerden bahsederek işçi haklarından ve sendikalaşma alanında meydana gelen gelişmelerden bahsetti ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bütçesinin çok uygun temeller üzerine oturduğunu söyledi.

Daha sonra emeklilik yaşının değiştirilmesi ile ilgili yaptığı açıklamalarda, Turgut Özal zamanında sosyal güvenlikte 55 yaşında emekli olmayı getiren yasanın çıkartıldığını fakat sonraki hükümetlerin oy uğruna erken emekliliği getirdiklerini, bunun sonucunda da sosyal güvenlik sisteminin iflas etme noktasına geldiğini söyledi. Milletvekilliği döneminde milletvekillerinin maaşlarının artırılması gündeme gelince, 28 Kasım 1983’te basına verdiği demeçte, 117 bin liralık maaşın yeterli olduğunu, bu konuda diğer partilerden gelecek tekliflere parti olarak sıcak bakmadıklarını ifade etti. Parlamentoda faal bir çalışma hayatı içinde olduğu görülen Akyol’un milletvekilliği 1987 yılında sona erdi. Bu görevden sonra bir süre Anavatan Partisi Kocaeli İl Başkanlığı yaptı. Siyasetçi ve milletvekili olarak Gölcük’te yaptığı hizmetler hala hayırla anılmaktadır. 3 Ağustos 2009 tarihinde 73 yaşında vefat etti. İzmit Fevziye Camii’inde kılınan ikindi namazının ardından Bağçeşme Mezarlığı’ndaki aile kabristanına defnedildi. Evli ve dört çocuk babasıydı.

KAYNAKÇA

https://www.cumhuriyet.com.tr;http://www.fikriisik.com/; https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c028/b098; https://www.tbmm.gov.tr/Milletvekilleri/MilletvekiliDetay?donemKod=17; https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=20&v_meclis=1&v; https://www.golcukgundem.com.

Bülent CIRIK

OSMAN NURİ YILMAZ

Kaymakam

Osman Nuri Yılmaz, 1935-1938 yıllarında Gebze’de, 1938-1943 yılları arasında Lapseki’de kaymakamlık görevlerinde bulunmuştur. Çalışma arkadaşı olan Ali Haydar Aydın’ın tarifi ile milli değerlere bağlı, düzgün, çalışkan ve duygusal biridir.

1935 yılında Romanya’dan gelen Yakup Demir’in tarihi evler hakkındaki söylemi şöyledir: “Romanya Köstence Nazım Vapuru ile Derince’ye geldik. Akmeşe, Tütünçiflik, Yalova ve Karamürsel’in şehir ve köylerine yerleştirildik. Oradan Gebze Osman Yılmaz Mahallesi’nde yapılan evlere yerleştik. Bazı aileler kura çekiminde çıkan evleri birbiriyle değiştirdi. Yapılan evler emsaldi ve çok güzeldi. Mahalleyi kısa bir zaman içerisinde toplayıp derledik. Yalnız cami yapımında geç kaldık. Sabri amca tarafından hibe edilen bugünkü Tatar Camii sizlerin söylemi ile Osman Yılmaz Camii’nin yapımına 1971 yılında başlanıp 1974 yılında tamamlandı ve açılışa Belediye Başkanı Ziya Fırat da katılmıştı.”

Komisyon üyesi ve öğretmen olan Haydar Aydın ise mahalle yerleşimini evlatlarına yazdığı mektupta daha detaylı anlatıyor. 1924’te Romanya’nın istimlâk kanununu yürürlüğe sokması sonrası Türklerin yoğunlukta yaşadığı Dobruca bölgesine Ulahları yerleştirmişlerdir. Haydar Aydın, Dobruca Türkleri tarafından düzenlenen programda 1933’te Brüksel Bü-

Osman Nuri Yılmaz Mahallesi

yükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver Bey ile görüşüp tanıştıklarına değinmektedir. Nazım Gemisi ile son kafile olarak 12.12.1935 tarihinde İzmit'e geldiklerini, hepsinin özlediği Türkiye'ye kavuştuklarını belirtmiştir. Ocak 1936'da Akmeşe ve köylerine yerleştiklerini, Kemal Öz zamanında belediyenin alındığını ama o zaman Akmeşe ve köylerindeki komşularının toparlanıp kendisine gelerek orada yapamadıklarını ve kendisinin de köylerde incelemelerde bulunduğunu, üzüm bahçeleri ile meşhur olan Gebze'yi beğendiğini anlatıyor. Dönemin Kocaeli Valisi Hamit Oskay ile İzmit Belediye Başkanı Kemal Öz'ün yardımlarıyla komşularla birlikte Gebze'ye göç edildiğini ve kendilerine iki yer sunulduğunu, bunlardan birinin bugün yerleşilen ve sonradan Osman Yılmaz olarak anılacak olan yer olduğunu, diğerinin de Yazı semti olduğunu ve bu iki yer arasında tercih yaptıklarını anlatıyor.

"Osman Yılmaz başkanlığında bir toplantı yapıldı. Toplantıya kaymakam, Belediye Başkanı Ahmet Eldem ve katipler katıldı. Birçok konunun konuşulduğu toplantıda ayrıca mahallenin ismi üzerine de konuşuldu. Göçmen mahallesi ve Tatar mahallesi olması gibi isim önerileri yapıldı ama bu teklifler kabul edilmedi. Göçmenler yerleştirilmeden önce Gebze Kaymakamı Osman Yılmaz, bütün göçmenleri toplayıp onlarla konuştuğunu, sıkıntılarını dinlediğini, inşaatlara başlandığında ise kendisinin inşaatları takip ve kontrol ettiğinden bahsediyordu. Ben de tüm bu durumları göz önünde bulundurarak komisyona mahallenin adının Osman Yılmaz olmasını teklif ettim ve oy birliği ile mahalleye Osman Yılmaz adı verildi. Bunu duyan Osman Yılmaz duygulanıp, gözyaşlarını tutamadı ve şu sözleri söyledi: 'Demek ki beni yaşatmak istiyorsunuz.' 1938'de Lapseki kaymakamlığına atandığını duyduk. Sonradan irtibatım kesildi."

Resul ORMAN

OSMAN PEPE (1954-)

Siyasetçi ve Mühendis

6 Mart 1954 tarihinde Trabzon'un Akçaabat İlçesinde doğdu. Babasının adı İsmail, annesinin adı Fethiye'dir. İlkokulu Akçaabat Fevzipaşa İlkokulu'nda, ortaokulu ve liseyi Akçaabat Lisesi'nde okuyan Osman Pepe, daha sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi'ne girdi.

Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden mezun olmasının ardından bir süre İller Bankası'nda görev yaptı. Daha sonra Azot Sanayi Fen Müdürlüğü'nde ve Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nda çalıştı. Osman Pepe, askerliğini Gölcük Tersaneleri'nde uzman mühendis olarak yaptı ve ardından yaklaşık 16 yıl İzmit'te müteahhitlik ve mühendislik hizmetleri veren kendi şirketinde yöneticilik yaptı. Bu arada İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Enstitüsü'nde yüksek lisans yaptı.

Osman Pepe

1983 yılında kurulan Refah Partisi saflarında aktif siyasete yönelen Osman Pepe, 1983 yılından 1994 yılına değin, bu partinin Kocaeli İl Başkanlığı'nı yürüttü. 24 Aralık 1995 tarihindeki seçimlerde Refah Partisi'nden Kocaeli milletvekili seçildi ve 20. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. Osman Pepe, 1999 seçimlerinde Fazilet Partisi'nden Kocaeli milletvekili seçildi. Refah Partisi ve ardından Fazilet Partisi'nin kapatılmasından sonra, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kuruları arasında yer aldı. 22. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ise Adalet ve Kalkınma Partisi Kocaeli milletvekili olarak yer aldı. Adalet ve Kalkınma Partisi Kurucular Kurulu ve Merkez Karar Yönetim Kurulu Üyesi olan Osman Pepe, Abdullah Gül'ün kurduğu 58. Hükümette Orman Bakanı, Recep Tayyip Erdoğan'ın kurduğu 59. Hükümette ise Çevre ve Orman Bakanı olarak görev aldı. 2007 yılındaki genel seçimlerde de aday olan ve bir kez daha Adalet ve Kalkınma Partisi Kocaeli milletvekili seçilen Osman Pepe, 23. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde de yer aldı.

İngilizce bilen Osman Pepe, evli ve dört çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA

Temuçin Faik Ertan, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM XX. Dönem (1995-1999) Biyografi,* III. Cilt, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 155, Ankara, 2012, s. 748-749; *TBMM Albümü (1920-2010),* 3. Cilt (1983-2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: , Ankara, 2010, s. 1353.

Timuçin Faik ERTAN

OSMAN SÜLEYMAN DURAK (1947-…)

Büyükelçi

Osman Süleyman Durak, Fatih Sultan Mehmet tarafından 1455 yılında fethedilen Müslüman çoğunluklu ve bugün Kosova'nın güneyinde yer alan Prizren şehrinin Zli Potok köyünde, Süleyman Bey'in altıncı ve son çocuğu olarak 1922 yılında dünyaya gelen Emrullah Bey'in oğludur. Aile büyükleri tarafından 1912 Balkan savaşı öncesi Trakya/Enez havalisinde göç ve yerleşim arayışlarında bulunulmuşsa da 1915 yılında İzmit'te helvacılık/ şekercilik işine başlanarak burada yerleşme kararı alınmıştır. Geride kalan aile fertleri Türkiye'ye Cumhuriyet'in ilânından kısa bir süre sonra, 1927 yılında gelmişler, Emvali Metruke İdaresi'nden satın alınan, Kozluk Kışla Caddesi üzerinde, Necati Bey İlkokulu ve Tren İstasyonu tarafına bakan, sur üzerine inşa edilmiş ahşap bir eve yerleşmişlerdir.

Annesi Fatma Hanım, bugün Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan Kalkandelen/Tetovo'dan 1937'de göç eden İzmit Çarşıbaşı'nda meşhur tatlıcı Hoşgör'ün sahibi Himmet Usta'nın kızıdır.

Osman Süleyman Durak, 03 Nisan 1947'de Kışla Caddesi'ndeki ahşap evde, doğdu. Fatma - Emrullah Durak ailesi Osman'ın doğumundan sonra aynı caddenin diğer ucunda, Orduevi karşısında yer alan, bir aile yakınına ait, üç katlı kagir binaya taşındılar. İzmit içinden ekspresyol geçeceği için caddeye adını

Osman Süleyman Durak

Varan Otobüsleri ile 90 dakikalık bir yolculuktu. Bu dönem İstanbul ve İzmit için sosyal ve ekonomik değişimin hız kazandığı, yoğun iç göçün başladığı yıllardı. 1967 Eylül ayında Şark-Ekspresi ile üniversite tahsili için Fransa/Grenoble'a hareket ettiğinde, ailesi ve sevgili arkadaşı Sami Pekdemir tarafından Sirkeci İstasyonu'ndan bir asker gibi uğurlandı.

"1968 Öğrenci Hareketleri" dolayısıyle Siyasal Bilgileri 1972 yılında bitirdi. Strasbourg'da 'Ortak Pazar Hukuku Devlet Doktorası'na kabul edildi. 1975 yılında doktora çalışmalarına, Galatasaray Liseli Büyükelçi Coşkun Kırca'nın yönlendirmesiyle ara verdi ve girdiği Dışişleri Bakanlığı sınavlarını kazanarak diplomasi mesleğine intisap etti.

1978'de Prag Büyükelçiliği İkinci Kâtipliği'ne atandı. Oğlu Oğuz Berke bu güzel şehirde doğdu. 1980'de Hamburg Başkonsolosluğu Muavinliği'ne tayin oldu ve o sırada Ankara'da girdiği sınavlarda Başkâtipliğe terfi etti. Sırasıyle, Brüksel NATO Daimi Temsilciliği'nde ve Roma Büyükelçiliği'nde müsteşarlık görevinde bulundu. 1992-95 yılları arasında Halep/Suriye, 1995-97 yılları arasında Gümülcine/ Yunanistan'da başkonsolosluk yaptı.

Osman Durak, 1997-2001 yılları arasında Ankara Merkez görevinde genel müdür yardımcılığı/Elçi müsteşarlık sonrası Suudi Arabistan'a Büyükelçi atandı.

Suudi Arabistan Büyükelçiliği görevi sırasında Riyad Valisi olan Kral Salman'ın hediyesi, büyük harflerle özel basılı Kur'anı Kerim'i annesi Fatma Hanım'a takdim etmiş; onun adına vekâleten Hac farizesini ifa etmiş ve özel izinle, kutsal Kâbe içinde, yine çok sevdiği annesi adına niyet ederek iki rekât namaz kılmıştır.

Kutsal topraklardaki görevinden sonra Vatikan Büyükelçiliği'ne atandı. O sırada hasta olan Papa

II. Jean Paul, 2005 yılı Nisan ayında vefat etti, Alman Kardinal Ratzinger, Benedict XVI adıyla Papa seçildi.

Benedict'in 2006 yılında ülkemizi ve bu vesileyle Rum Ortodoks Patrikliği'ni ziyaret talebi hükûmetimizce olumlu karşılandı. Aynı yıl Kasım ayında gerçekleşen ziyarette, Büyükelçi Osman Süleyman Durak'ın refakat ettiği Papa, Cumhurbaşkanımız tarafından kabul edildi. Başbakanımızın Ankara Havaalanı'nda NATO doruk toplantısına hareketi öncesinde gerçekleştirdiği görüşme sonrasında Papa, Vatikan'ın resmi görüşünden farklı biçimde, Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğini ifade etti. Sultanahmet Camii ziyareti sırasında Papa Benedict'in 'kıyama durmak' suretiyle dua etmesi uluslararası basında olumlu bir hareket olarak yer aldı. Papa Ankara'da Anıtkabir'i ziyaret etti, Atatürk'ün Mozolesine çelenk koyarak saygı duruşunda bulundu.

Vatikan'daki görevi sonrası Ankara'da bakanlık müşavirliğine atanan Osman Süleyman Durak bu dönem çeşitli görevler üstlendi, 2012 yılında emekli oldu. Halen eşi Jale Soylu Durak ile Ankara'da ikamet etmektedir.

Müzeyyen ÜNAL

OSMAN ŞAKİR

Bozoklu Namıyla Maruf, Kocaeli Minyatürleri Çizimi Yapan Elçi

1820 senesinde Üsküdar'dan İran'a resmi bir heyetle giden Bozoklu Osman Şakir Efendi, Gebze, Hereke ve İzmit'e ait olmak üzere Kocaeli'den üç minyatüre yer verir. Bu çizimlerinde o dönem şehrin manzarasını, tarihi yapılarını, doğallığını görmek mümkün. Üç asır öncesine ait bu minyatürler ilimizin önemli bir birincil kaynağı niteliğindedir.

Doğum yeri olan Yozgat'ın Bozok şehriyle şöhret kazanan Bozoklu Osman Şakir Efendi, İkinci Mahmut tarafından 1810'da İran'a gönderilen Yasincizade Abdulvehhab Efendi öncülüğündeki elçilik heyetinin Farsça mütercimi olarak görevlendirilmiş ve bu seyahat sırasında uğradığı kimi şehirleri, kendisinin çizdiği minyatürlere de yer verdiği Musavver İran Sefaretnamesi adlı eserinde kaleme almıştır. Millet Kütüphanesinden tedarik ettiğim nüshasındaki bilgiler ışında konuya dair detaylar vereceğim.

Bozoklu Osman Şakir Efendi'nin 1810'daki bu görevlendirilmenin ardından İstanbul'dan hareketi ile ilk önce Üsküdar'la başlayan minyatür çizimlerini Kartal, Gebze, Hereke Hanı, İzmit, Sapanca, Geyve, Taraklı, Göynük, Mudurnu, Bolu, Köroğlu Çeşmesi, Gerede, Bayındır, Çerkeş, Karacalar, Karacaviran, Koçhisar, Tosya, Hacı Hamza, Sarmaşıkkaya, Osmancık, Dingil Hüseyin Derbendi, Merzifon, Amasya, Zengan, Siyahdihan, Ebher, Kazvin, Kışlak ve Tahran'a kadar devam ettirerek, 31 yerleşim yerini resmetmiştir. Üsküdar'da başlayan sefaretname notlarına Merzifon'a kadar kısaca yer vermiş ve bazı tarihî anekdotlarla desteklemiştir. Buradan sonraki tarihî kentlerin sadece minyatürlerini yapmıştır.

İstanbul'dan yola çıkan elçilik heyetiyle Üsküdar'da geceler ve ertesi gün "kanadı kırık bir kuş"a benzettiği Kartal'a gelen Şakir Efendi, buradaki evlerin küçüklüğünden bahseder. Kartal'dan yola çıktıktan sonra sağanak yağmur nedeniyle beş saatte Gebze'ye varır. Kiremitli küçük evleri ve camisinin olduğunu belirttiği Gebze'de misafirhanede konaklar, ancak soğuk bir gece geçirir. Gebze'ye gelişi esnasında Ziya Paşa'nın meşhur "Erişir menzil-i maksuduna aheste giden / Tiz-i reftar olanın payine damen dolaşır" beytini mırıldanır. Ziya Paşa'dan aktardığı bu beytin anlamı ise yavaş giden hedefine ulaşır ya da acele yürüyenin etekleri ayağına dolaşır. Gebze minyatüründe bir cami etrafında kümelenen ağaçlar arasında kiremitli en fazla iki katlı evler olduğu görülür. Şakir Efendi'nin diğer şehirlerdeki camii çizimleri benzer olduğundan camiin Sultan Orhan mı yoksa Çoban Mustafa Paşa Camii mi olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Ancak genellikle çizdiği resimlerinde odak noktası şehrin merkezi konumundaki camilerdir. Bu da bize Mustafa Paşa Camii olma ihtimalini gösteriyor. Çizimin sağ üst köşesine Osmanlı Türkçesi ile "Gibze" yazması da ilginç, çünkü bu dönemlerde "Gekbuze" şeklindeki yazılışları görmekteyiz. İzmit'e doğru yola çıkan Şakir Efendi, Hereke Hanı'nda bir müddet konakladıktan sonra yola devam eder. Hereke Hanı hakkında günümüzde bile pek detaya sahip değiliz. Osman Şakir'in çizdiği minyatürdeki hanın hemen yanında bir çeşme olduğu da görülüyor. Hereke'deki bu yapının izlerini ve varlığını gösteren önemli bir çizim. Buradan hareket eden Şakir Efendi, İzmit'te bir evde iki gece heyetle konaklar. İzmit minyatüründe yine iki katlı kiremitli

Gebze Minyatürü

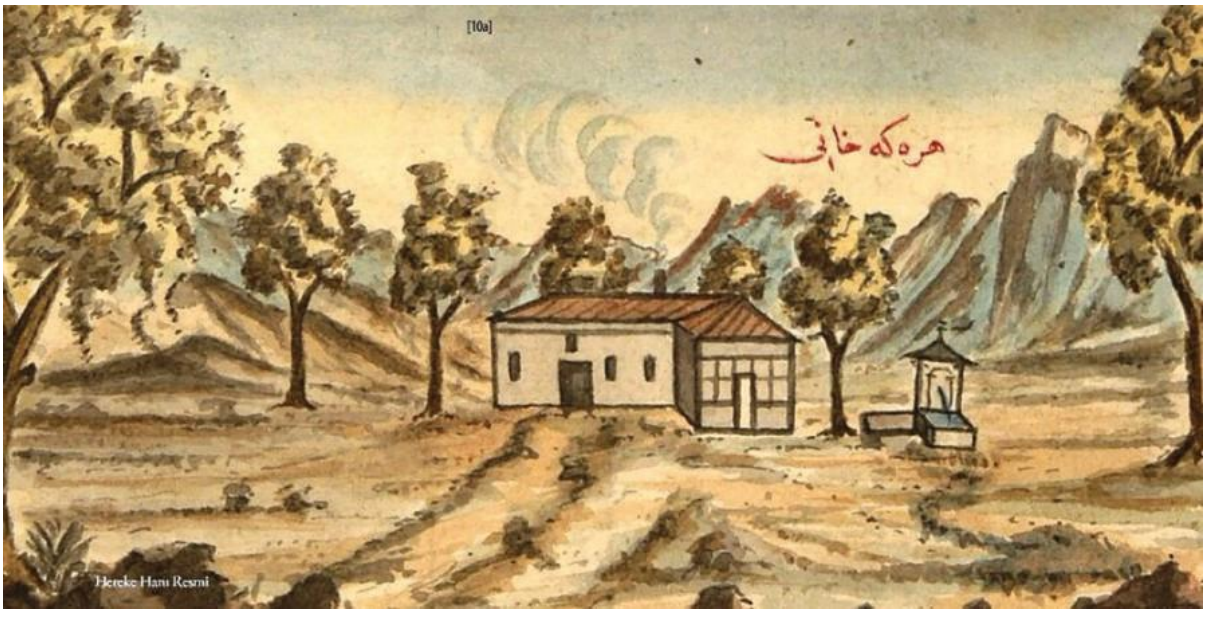

Hereke Hanı Minyatürü

evleri görmekteyiz ve çizimde iki camii fark edilmekte. Ön planda biraz daha hacimli görünen camii, şehrin önemli tarihi yapılarından olan Yenicuma adıyla da anılan Pertev Paşa Camii olsa gerek. Şehrin hemen sahilinde iskele ve denizde birkaç tane yelkenli görülür. Sağ üst köşede ise İzmit'in günümüzdeki dönüşen isminin aslını oluşturan "İznikmid" yazmaktadır. Buradaki konaklamanın ardından ertesi gün at sırtında giderek altı saatte Sapanca'ya ulaşır. Şakir Efendi, burada bir handa geceler, şehrin doğasına hayran olur. Seher vakti Sapanca'dan hareket eden Şakir Efendi, Sakarya Nehri üzerindeki İkinci Bayezid'in yaptırdığı köprüyü temaşa eder ve nehir hakkında detaylıca bilgi verir. Uzun bir müddet sonra Geyve'ye ulaşır. Doğal güzelliğine dikkat çektiği Geyve'de viran bir handa konaklar. Sonrasında yola çıkarak Taraklı'ya altı saatte ulaşır. Şakir Efendi, Taraklı'daki misafirperverlikten ve doğal manzaranın güzelliğinden detaylıca bahseder. Buradan hareketinden sonra Şakir Efendi, Akşemsettin'in türbesine istinaden Türbeli diye adlandırılan Göynük'e altı saatte yine at sırtında varır. Göynük'te konaklamanın ertesi sabahı heyetle birlikte Akşemsettin'in türbesini ziyarete gider. Ziyaretin ardından uzun bir yolculuk sonrası sekiz saate Mudurnu'ya ulaşır. Şakir Efendi, Mudurnu köyünde denk geldiği iğne imâlatı işinden detaylıca bahseder. Mudurnu'dan atlara binip Bolu'ya doğru yola koyulan heyet, güzergâhın engebeli yapısından dolayı sıkıntılar yaşar ve kar, yağmur, fırtına derken şiddetli soğuktan etkilenerek Bolu'ya varır. Soğuğun yanı sıra Bolu'da huzursuz bir gece geçirir.

Şakir Efendi, Bolu'yu Ahmet Paşa'nın yaptırdığı saat kulesiyle birlikte çizer. Ertesi gün Ramazan Bayramı nedeniyle gece yarısı yola çıkarak dağlar, tepeler aşar ve Cağa Gölü yakınındaki Köroğlu Çeşmesi denilen mevkiye ulaşır. Buradaki istirahatın ardından dağların güzelliğine dikkat çeken Şakir Efendi, dağın arasında İstanbul'daki dikilitaşın üçte biri kadar olduğunu söylediği bir dikili taşın varlığından bahseder. Şakir Efendi dikilitaşı ve kitabesini inceledikten sonra atına binip tekrar yola koyulur. 12 saatlik uzun bir yolculuğun ardından sabaha yakın Gerede'ye ulaşır. Şakir Efendi, o gece konakladığı ev sahiplerinin şiddetli soğuk nedeniyle evi ısıtamadıklarını, dolu sesinden uyuyamadıklarını anlatır. Sonraki gün Gerede'den ayrılışın ardından dokuz saatte Bayındır köyüne varırlar. Burada bir handa konaklamalarına rağmen kötü bir gecenin ardından, huzursuz bir şekilde Bayındır'dan hareket ederek Çerkeş'e ulaşır. Bayındır'a rağmen Çerkeş'ten memnun olur ve buranın çiçek bahçelerinden, doğallığı ile kasaba ahalisinin misafirperverliğinden bahseder. Birkaç saat burada konaklamanın peşinden dokuz saat sonra ulaştıkları Karacalar köyünde geceyi geçirirler. Seher vakti hareketle, ertesi gün Karacaviran'da yer alan menzilhanede konaklarlar. Daha sonra atlara binerek Koçhisar'a gelirler. Geceyi burada geçiren kafile gündoğumuyla yola çıkar ve Devrez çayı güzergâhından giderek dokuz saat sonra Tosya'ya ulaşır. Tosya'da Gemalmaz İbrahim Ağa'nın evinde misafir olarak geceyi geçirdikten sonra ertesi gün yola çıktıktan on saat sonra Kızılırmak kenarında, 70-80 evli bir köy olan Hacı Hamza'ya ulaşırlar. Bu köyde geçirilen gecenin ardından ertesi gün Kızılırmak güzergâhı doğrultusunda etrafı kayalıklarla çevrili Sarmaşıkkaya'ya varırlar. Birinci Abdülhamid'in veziri Darendeli Mehmet Paşa'nın buradaki imar çalışmalarına dikkat çeken Şakir Efendi, Sarmaşıkkaya'ya hayran kalarak, yoluna devam eder.

Kızılırmak üzerine İkinci Bayezid tarafından inşa ettirilen günümüzde Koyun Baba Köprüsü denilen, Osmancık adındaki 15 gözlü köprüye sekiz saat sonra ulaşırlar. Şakir Efendi köprünün özelliklerinin yanı sıra burada Kızılırmak'ı ve kaynağını da uzunca anlatır. Cihanda misli bulunmaz dediği bu köprüyü temaşanın ardından bir müddet sonra Osmancık'a ulaşır ve notlarında buradaki tarihî bir kaleden bahseder. Osmancık'tan sonra Dingil Hüseyin Derbendi

İzmit Minyatürü

denilen yere varan heyet, burada istirahat eder ve ardından 16 saatlik yolculuk sonrası seyahat notlarının sona erdiği Merzifon'a ulaşır. Merzifon'a gelişin ardından kafilenin başındaki elçi Yasincizade Abdulvehhab Efendi Kadı Mollazade, Şakir Efendi de Mustafa Ağa adlı birinin evine konuk olur. Şakir Efendi, Merzifon halkının misafirperverliğini, şehrin doğallığını, bahçelerini ve huzur veren manzarasına olan hayranlığını dile getirir. Osman Şakir Efendi'nin sefaretnamesindeki bu notları ile Anadolu'nun bir kısmına dair verdiği izlenim, bilhassa çizdiği minyatürleri ile Anadolu coğrafyasındaki bazı tarihî mekânların tanıtılmasına renk katmıştır. Üsküdar'dan Merzifon'a kadar olan geçtiği 24 yerdeki han, köprü, köy, kasaba ve konak yerleri hakkında bilgi veren Şakir Efendi, Merzifon'dan sonra Türkiye'de Amasya ile İran'da yer alan Zengan, Siyahdihan, Ebher, Kazvin, Kışlak ve Tahran'ı kendi yaptığı minyatürlerle sadece resmetmiştir.

Kısa da olsa Gebze, Hereke ve İzmit hakkında verdiği bilgiler 19. yüzyılda şehrimizin genel görünümü ve tarihi yapılarının varlığı açısından önemlidir. Bilhassa Hereke Hanı ile ilgili çizim, hakkında hala malumatımızın zayıf olduğu hanın detaylarını bilmemiz açısından önemli bir bulgu.

KAYNAKÇA

Fatih Millet Kütüphanesi no:822; Recep Kankal, *Yunus Emre Enstitüsü Dergisi*, Üsküdar'dan Tahran'a Minyatürlerle Anadolu, Eylül-Ekim 2017, sayı 16, s. 78-83; Recep Kankal, "Bozoklu Osman Şakir'in Kocaeli'den Minyatürleri", *Gazete Ulus*, 26.12.2019, s. 4; Güray Önal (Hazırlayan), *Musavver Sefaretname-i İran-Resimli İran Sefaretnamesi* (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım), T.C. Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2018, s. 63-74; Avni Öztüre, *Resim, fotoğraf, belgelerle Brunga Yarımca Tarihi*, Yarımca Belediyesi, 1971, s. 82; Cahit Bilim, Elçi, M. Seyid Abdülvahab Efendi, Yazar, Sefaret Tercümanı Bozoklu Osman Şakir Efendi Musavver İran Sefaretnamesi, *OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı 13, Ankara 2002, s. 273; Gülnur Kavak, *Yasincizâde Abdülvehhâb Efendi ve Musavver İran Sefaretnamesi* İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Avrasya Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s.39-40; A. Zeki Memioğlu, *Musavver İran Sefaretnâmesi (1811)* Elçi: Yasinci-zâde Seyyid Abdulvahhab Efendi, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, yıl 2001, cilt 8, sayı 17, s.238-245.

Recep KANKAL

OSMANGAZİ KÖPRÜSÜ

Kocaeli Körfezi Geçiş Köprüsü

Osmangazi Köprüsü, daha çok İstanbul-İzmir Otoyolu olarak anılan Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu projesinin I. fazında yer alan, İzmit Körfezi'nin üzerinde bulunan ve projenin en büyük kısmını oluşturan köprünün adıdır. Köprü 1990'lı yılların başından beri kamuoyunun gündemindeydi. Ancak köprü, o zaman ve daha sonraki süreçte İzmit Körfez Köprüsü ismiyle anılmıştı.

İzmit Körfez Köprüsü, Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbaracıbaşı tarafından Ağustos 1993 tarihinde Bolu Dağı Tüneli, Çanakkale Köprüsü, Orhangazi-Bursa-İzmir Otoyolu gibi yapılması planlanan projeler arasında sayılmıştı. Kumbaracıbaşı, 50 km uzunluğundaki İzmit Körfezi ve bağlantı yollarının yapılmasına ilişkin ihale çalışmalarının ise son aşamaya geldiğini belirtmiştir. Türk hükümeti de birkaç gün sonra İzmit Körfezi üzerine kurulacak 3 kilometrelik köprünün yap-işlet-devret (YİD) modeliyle ihaleye çıkartılacağını ifade etmişti. Maliyetinin 4,4 trilyon lira olması beklenen Körfez Köprüsü'nün bir yıl içinde temellerinin atılması planlanmaktaydı.

Hükümetin bu şekilde açıklama yapmasına rağmen, İzmit Körfez Köprüsü'nün ihalesine ancak 10 ay sonra çıkılabilmişti. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından 12 Haziran 1994 tarihinde yapılan ilan şu şekildeydi: İstanbul-İzmir Otoyolu ağının bir kesimi olan Anadolu Otoyolu-Dilovası ayrımı Orhangazi (İzmit Körfez Köprüsü dâhil) Otoyolunun yapımı bakımı ve işletilmesi YİD modeliyle ihale edilecektir. Bu proje Anadolu Otoyolundan Dilovası civarında bir kavşak ile ayrılarak İzmit Körfezini Karaburun-Dilburnu arasında yaklaşık 3 km uzunluğunda bir köprü ile geçen ve Orhangazi'ye kadar uzanan yaklaşık 50 km uzunluğunda bir otoyoldan ibarettir. Bu ihaleye katılacak şirketler önseçimle belirlenecek ve 18 Temmuz 1994 tarihine kadar Karayolları Genel Müdürlüğü'ne başvuruda bulunacaklardı. Ancak 19 Temmuz tarihinde yeteri kadar başvuru olmadığı için başvuru süresi 17 Ağustos 1994 tarihine ertelenmiştir. Bu süreçte ön seçimle davet edilen yerli ve yabancı ortaklardan oluşan 10 firma gru-

Osmangazi Köprüsü

bu için uluslararası ihaleye çıkartılmış ve firmalardan 14 Aralık 1995'e kadar teklif mektuplarını vermeleri istenmiştir. Ancak bu kez Anayasa Mahkemesi'nin yabancı ortaklı olarak YİD modeline kısmi iptal kararı vermesi, ihaleye davet edilen yabancı firmaların teklif vermemelerine neden olmuştu. Bu nedenle proje bir süre daha rafa kaldırılmıştı.

1996 Eylül ayında Refah-Yol Hükümeti tarafından İzmit Körfezi Köprüsü tekrar gündeme getirilmiştir. 4 Aralık 1996 tarihinde köprünün yapımı için yapılan ihalede Bouygues-Vinsan, TEKFEN-İmpregilo ile ENKA-Japon konsorsiyumları ön palana çıkmıştı. Ancak Refah-Yol Hükümeti'nin düşmesi üzerine proje yine gerçekleşememişti.

Mesut Yılmaz hükümeti döneminde İzmit Körfez Köprüsü Projesi için 1997 Ekim ayında yeniden ihaleye çıkılmıştı. Bu kez proje için en uygun teklifi 1.8 milyar dolar (320 triyon TL) olarak Anglo-Japon-Türk konsorsiyumu vermişti. Köprünün yapım sözleşmesi Ankara'da bir törenle imzalanmıştı. Törene Başbakan Mesut Yılmaz, Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar Topçu ile yapımcı konsorsiyum yetkilileri katılmıştır. Ancak bu hükümetin de düşmesi üzerine bu girişim de neticesiz kalmıştı. Bülent Ecevit hükümeti tarafından 2001 başlarında İzmit Körfez Köprüsü'nün yeniden ihaleye çıkarıldığı görülmektedir. Fakat bu kez de ihaleye teklif veren iki konsorsiyumun yabancı ortağının Fransız şirketi olması nedeniyle Bayındırlık ve İskân Bakanı Koray Aydın, ihalenin iptal edildiğini duyurmuştu.

Kasım 2002'de iktidara gelen Ak Parti hükümetleri tarafından İzmit Körfezi Köprüsü'nün de dâhil olduğu Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu Projesi tekrar gündeme getirilmişti. Gebze-Orhangazi-İzmir (İzmit Körfez Geçişi ve Bağlantı Yolları Dâhil) Otoyolu Projesi'nin (İstanbul - İzmir Otoyolu) ihale ilanı 7 Nisan 2008 tarihinde verilmiş ihale ise 9 Nisan 2009 tarihinde yapılmıştı. YİD modeline göre yapılan ihalede Karayolları Genel Müdürlüğü'ne en uygun teklif, Nurol, Özaltın, Makyol, Astaldi ve Göçay firmalarının oluşturduğu NÖMAYG Grubu tarafından verilmişti. Bu grup proje için 22 yıl 4 aylık yapım ve işletme teklifi vermişti. Bu sürenin 7 yılı yapım, kalan 15 yıl 4 ayı ise işletme süresi olarak planlanmıştı. Daha sonra bu Grup projeyi gerçekleştirmek için Otoyol Yatırım ve İşletme A.Ş. (OTOYOL AŞ) adında bir şirket kurmuştur. Ana işveren OTOYOL AŞ. Gebze-Orhangazi-İzmir otoyolunun çeşitli kısımlarını konsorsiyumu oluşturan şirketler arasında paylaştırırken köprünün yapımını da Japon IHC-ITOCHU konsorsiyumuna vermiştir.

İstanbul-İzmir Otoyolunu gerçekleştirmek üzere Karayolları Genel Müdürlüğü ile görevli şirket olan OTOYOL AŞ. arasında 27 Eylül 2010 tarihinde Uygulama Sözleşmesi imzalanmıştır. Osmangazi Köprüsü de dâhil olmak üzere Gebze (Muallimköy)-Altınova kavşakları arası 30 Haziran 2016 tarihinde tamamlanmıştır. İzmit Körfezi'nin Dilovası Dil Burnu ile Altınova'nın Hersek Burnu arasında inşa edilen Osmangazi Köprüsü, 30 Haziran 2016 tarihinde düzenlenen açılış töreninin ardından 1 Temmuz 2016 tarihinde trafiğe açılmıştır. Köprünün maliyeti Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan raporlarda 8 milyar dolar olarak ifade edilmiştir.

Osmangazi Köprüsü'nün de dahi olduğu Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu projesi YİD yöntemiyle yapılarak özel sektör tarafından işletilen ilk otoyol olma özelliğini taşımaktadır. YİD modeli ile yapılan diğer ile yapılan diğer projelerde olduğu gibi bu projede de devlet tarafından üstlenici firmaya hazine garantisi verilmiştir. Osmangazi Köprüsü'nün de içinde bulunduğu Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu 1. Fazı için verilen günlük araç geçiş garantisi 40.000 araç,

yıllık ise 14.600.000 araçtır. Köprünün ücreti her yıl Ocak ayının başında ABD Tüm Kentsel Tüketici Fiyatları Endeksine göre güncellenmektedir. 1 Ağustos 2021 itibariyle köprüden geçiş ücreti 1. sınıf araçlar için 147,50 TL'dir.

Osmangazi Köprüsü, 2.907 metre uzunluğa, 252 metre kule yüksekliğine, 36 metre tabliye genişliğine ve 1.550 metre ana açıklık uzunluğuna sahiptir. Kuleler arasındaki bu ana açıklık uzunluğu ile Osmangazi Köprüsü dünyanın en büyük 4. asma köprüsü olmuştur. Köprünün trafiğe açılması ile birlikte mevcut otoyoluna göre İstanbul-Bursa arası yaklaşık 100 km kısalmış, 1,5 saatlik araç sürüşü ile geçilen mesafe 6 dakikaya düşmüştür. İstanbul-İzmir Otoyolu ile birlikte Osmangazi Köprüsü'nün Türkiye nüfusunun üçte birinin yaşadığı İstanbul, Kocaeli, Yalova, Bursa, Balıkesir, Manisa ve İzmir gibi güzergâhta bulunan iller ile çevre iller arasındaki sanayi, ticari ve turistik amaçlı karayolu seyahatlerini daha konforlu ve güvenli bir hale getirdiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Ali Eren Aslan, *2000 Sonrası Sermaye Birikim Sürecinde İnşaat Sektörünün Sosyo-Ekonomik incelemesi: Osmangazi Köprüsü Örneği*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı, Bolu 2020, s. 73-76.https://isletme.otoyolas.com.tr/, https://isletme.otoyolas.com.tr/?page_id=4037, https://www.nurol.com.tr/otoyol-yatirim-ve-isletme-as; https://www.nurolinsaat.com.tr/portfolio/gebze-orhangazi-izmir-otoyolu-projesi https://www.nurolinsaat.com.tr/portfolio/osmangazi-koprusu-projesi, https://www.yukselproje.com.tr/wp-content/uploads/2016/11/KOPRULER-1.pdf., *Karayolları Genel Müdürlüğü 2020 Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, s. 105-106., Mehmet Sena Kaşka, *Yap İşlet Devret Modeli ile Yapılan Köprü ve Tüneller*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Ana Bilim Dalı, İstanbul 2019, s. 13-16, *Milliyet*, 9 Aralık 1996, s. 3; *Milliyet*, 12 Haziran 1994, s. 1; *Milliyet*, 15 Ağustos 1993, s. 14; *Milliyet*, 16 Ağustos 1995, s. 7; *Milliyet*, 17 Ekim 1997, s. 25; *Milliyet*, 19 Eylül 1996, s. 4. *Milliyet*, 19 Temmuz 1994, s. 12; *Milliyet*, 2 Şubat 2001, s. 14; *Milliyet*, 6 Eylül 1991, s. 4. *Milliyet*, 9 Ağustos 1993, s. 14.

Mustafa SARI

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE GEBZELİ MEMURLAR

Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre

Osmanlı Devleti idari teşkilatında memurlar konusunda II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerinde önemli düzenlemeler getirilmiş, 1879 yılında Sicill-i Ahval Komisyonu'nun kurulması ile de memurların biyografileri kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Bu biyografilerin kaydedilmesi ile Sicill-i Ahval Defterleri meydana gelmiştir. Bu defterlerde on binlerce memur hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu maddede Sicill-i Ahval Defterlerinde Gebze kazası dâhilinde doğan memurlar ele alınmıştır. Gebze doğumlu memurların isimleri, doğum yer ve tarihleri, babalarının isimleri ve meslekleri, ilk ve son memuriyete atanma tarihleri ve maaşları madde kapsamına dâhil edilmiştir. Gebze doğumlu memurlar şu şekildedir:

Mehmet Sadık Efendi, Ahmet Ağa'nın oğludur. 1859 yılında Gebze'de doğmuştur. 1877'de 100 kuruş maaşla Rüsumat Nezaretine bağlı Gebze Duhan (Tütün) Fabrikası muavinliğine girmiştir. Ağustos 1877'de 200 kuruş maaş ile Rüsumat Nezareti'ne bağlı Eskihisar Rüsumat İdaresi memuriyetine tayin edilmiştir. 17 Eylül 1909 tarihinde vefat etmiştir.

Mustafa Efendi, 1855 yılında Gebze'de doğmuştur. Kapıcıbaşılardan ve nahiye müdürlerinden Mustafa Ağa'nın oğludur. 31 Mayıs 1880 tarihinde 300 kuruş maaşla İstanbul Polis 3. Bölüğünün 1. Çavuşunun 1. Neferliğine tayin edilmiştir. 4 Eylül 1895 tarihinde geçici olarak 500 kuruş maaşla Tuzla Tahaffuzhanesinde memur edilmiştir.

Musa Efendi, Ahmet Ağa'nın oğlu olup şöhreti Yemenicizâde'dir. 1846 yılında Gebze kazasında doğmuştur. 20 Ocak 1855 tarihinde Hereke Fabrika-i Hümayununda vazife almaya başlamıştır. 3 Mart 1877 tarihinde 750 kuruş maaşla birinci muallimliğe terfi etmiştir. Zamanla maaşı 1.900 kuruşa kadar çıkmıştır. 19 Ekim 1903 tarihinde vefat etmiştir.

Halil İbrahim Efendi, 1860 yılı Gebze kasabası doğumlu olup yağcı Mehmet Ali Ağa'nın oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 13 Mart 1889 tarihinde 500 kuruş maaşla Gebze kazası Birinci Kol Ağnam Sayım Kâtipliğine tayin edilmiştir. 13 Mart 1899 tarihinde 360 kuruş maaş ile Gebze kazası Sandık Eminliğine nakledilmiştir.

Abdülbaki Efendi, çiftçilik ve ticaretle ilgilenen İsmail Ağa'nın oğludur. 1878 yılında Gebze'de doğmuştur. 10 Ekim 1893 tarihinde Gebze kazası Ziraat Bankası Sandığına girmiş, 13 Nisan 1897 tarihinde 250 kuruş maaşla bu banka sandığının muhasebe kitabeti refakatine tayin edilmiştir. 10 Ocak 1911 tarihinde 300 kuruş maaşla İstanbul vilayeti Ziraat Bankası Şubesi mukayyitliğine (saymanlık) nakledilmiştir.

Ahmet Efendi, 1873 yılı Gebze doğumlu olup Avcıoğlu olarak bilinen ziraattan Mehmet Raşit Ağa'nın oğludur. 21 Şubat 1901 tarihinde 300 kuruş maaşla İstanbul polis neferliğine tayin olunmuştur. 19 Mart 1904'te İstanbul 3. sınıf polis komiserliğine terfi etmiştir.

Hüseyin Efendi, 1884 senesinde Gebze kazasında doğmuştur. Salih Ağa'nın oğludur. 1903 yılında İstanbul Telgraf Merkezi Muhabere Memuriyeti refakatine mülazemetle girmiş, 23 Şubat 1904 tarihinde 65 kuruş maaş almaya başlamıştır. 18 Nisan 1907 tarihinde 200 kuruş maaşla Selanik vilayeti Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memurluğuna tayin edilmiştir.

Cemal Süleyman Efendi, Sadullah Efendi'nin oğlu olup 1877 yılında Gebze'de doğmuştur. 1897 yılında Gebze Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiş, 14 Mart 1901 tarihinde 300 kuruş geçici maaş almaya başlamıştır. 1 Eylül 1906'de 200 kuruş maaşla İstanbul Aksaray Telgraf ve Posta Şubesi memur refakatine tayin edilmiştir.

Ahmet Hilmi Efendi, 1881 yılında Gebze kasabasında doğmuştur. Şerif Ali Ağa'nın oğludur. Gebze kazası Mal Kalemine mülazemetle girmiş, 10 Eylül 1902 tarihinde 360 kuruş maaşla Gebze kazası Sandık Emaneti'ne tayin olunmuştur. 1 Ekim 1904'de görevinden ayrılmıştır.

Musa Efendi'nin sicil kaydı

Andon Ağa, Rum milletinden olup Külahoğlu Darıcalı Apostol'un oğludur. 1845 yılında Gebze kasabasında doğmuştur. 13 Aralık 1882 tarihinde 320 kuruş maaşla Hereke Fabrika-i Hümayunu marangozluğuna tayin olunmuştur. Aynı görevde iken zamanla maaşı 900 kuruşa yükseltilmiştir.

Mehmet Efendi, Mehmet Raşit Efendi'nin oğludur. 1854 yılında Gebze kazası Köseler köyünde doğmuştur. Arapça bilmektedir. 14 Aralık 1891 tarihinde 150 kuruş maaş ve 250 kuruş tayinat ile Gebze kazası Jandarma Süvari Tahsildar Neferliğine tayin edilmiştir. 3 Ekim 1902'de 400 kuruş aidatla Gebze kazası Süvari Tahsildarlığına nakledilmiştir.

Mehmet İzzet Efendi, 1869 senesinde Gebze'de doğmuştur. Gebzeli Ahmet Efendi'nin oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 13 Eylül 1888 tarihinde 150 kuruş maaş ile Gebze kazası Belediye Kitabetine tayin edilmiştir. 13 Mart 1897'de 360 kuruş maaş ile Gebze kazası Sandık Eminliğine nakledilmiştir.

Panayotaki Efendi, Rum milletinden olup 17 Mart 1871 tarihinde Gebze'de doğmuştur. Basmacı esnafından İstanbullu Kostaki Ağa'nın oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 25 Temmuz 1892 tarihinde mülazemetle Darıca Düyun-ı Umumiye idaresine girmiş, 3 Nisan 1895'te 300 kuruş maaşla aynı idarenin muvakkat çiroz mubassırlığı (gözeticiliği) görevine atanmıştır. 9 Eylül 1899 tarihide terfi ederek 300 kuruş maaşla Katırlı Düyun-ı Umumiye memurluğuna nakil edilmiştir.

Halil İbrahim Efendi, 1875 yılında Gebze kazasında doğmuştur. Gebze kazası Meclis-i İdaresi eski azalarından Akifzâde Abdülkadir Ağa'nın oğludur. 1 Ağustos 1892 tarihinde Gebze Kazası Bidayet Mahkemesi Kalemi'ne mülazemetle girmiş, 16 Kasım 1894 tarihinde 280 kuruş aylıkla Gebze kazası Tahrirat Kitabetine başlamıştır. 3 Temmuz 1900 tarihinde 360 kuruş maaşla Gebze kazası Sandık Eminliğine tayin kılınmıştır.

Mehmet Ali Efendi, 1887 yılında Gebze kazasında doğmuştur. Bahçıvan İbrahim Ağa'nın oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 13 Mart 1897 tarihinde 60 para yevmiye ile Hereke Fabrika-i Hümayunu Boyahanesine girmiştir. 14 Mayıs 1906 tarihinde 250 kuruş maaşla Çuha Fabrika-i Hümayunu boyacılığına tayin olunmuştur.

Hakkı Efendi, Hereke Fabrikası Hümayunu işçilerinden Hafız Hasan Efendi'nin oğludur. 1865 senesinde Gebze kasabasında doğmuştur. 25 Ekim 1879 tarihinde Hereke Fabrika-i Hümayunu Makina Perdaht Şubesine çırak olarak girmiştir. 2 Şubat 1905 tarihinde 375 kuruş maaşla Hereke Fabrika-i Hümayunu makinistliğine tayin olunmuştur.

Hüseyin Kemal Efendi, 1886 yılında Gebze kasabasında dünyaya gelmiştir. İmamlardan Hacı Mustafa Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. 17 Aralık 1905 tarihinde 300 kuruş maaşla Beyoğlu Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberat-ı Ecnebiye memuriyetine tayin edilmiştir.

Emin Efendi, Hüseyin Ağa'nın oğludur. 1869 senesinde Gebze kasabasında doğmuştur. 2 Aralık 1906 tarihinde aylık 100 kuruş maaşla Gebze Gazi Mustafa Paşa İmareti Müdürlüğüne tayin edilmiştir.

Mehmet Ali Efendi, Gebze kazası eski Mal Müdürlerinden Ahmet Hulusi Efendi oğludur. 1883 senesinde Gebze'de doğmuştur. Fransızca bilmektedir. 1898 yılında Kartal Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiş, 22 Eylül 1903 tarihinde 250 kuruş geçici maaşla Edirne Vilayeti'nde İğneada Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memuriyetine tayin edilmiştir. 9 Ağustos 1906 tarihinde 600 kuruş maaşla ile İğneada Telgraf ve Posta Merkezi Müdüriyetine terfi etmiştir.

Cemil Efendi, Hereke Fabrika-i Hümayunu ustalarından Ahmet Efendi'nin oğludur. 1876 senesinde Gebze kasabasında doğmuştur. 14 Ocak 1892 tarihinde yevmiye 1.5 kuruşla Hereke Fabrika-i Hümayununda kâtip yardımcılığına tayin edilmiştir. 3 Ağustos 1913 tarihinde ise 1.300 kuruş maaşla Hereke Fabrika-i Hümayununda birinci muallimliğe terfi edilmiştir.

Ali Rıza Efendi, Karazâde olarak bilinen doğramacı esnafından Ahmet Efendi'nin oğlu olup 1851 yılında Gebze'de doğmuştur. Arapça bilmektedir. 13 Mayıs 1880 tarihinde 300 kuruş maaşla Gebze kazasına tabi Tavşancıl köyünde aşar muharrirliğinde istihdam edilmiştir. 22 Ekim 1891 tarihinde 360 kuruş maaşla Saray-ı Hümayun Hububat Ambarı İdaresine bağlı Ahırkapı Kiyah (ot) Ambarı memurluğuna tayin olunmuştur.

Abdullah Efendi, 1881 yılında Gebze kasabasında dünyaya gelmiştir. Hereke Fabrikası işçilerinden Hüseyin Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. 14 Ekim 1905 tarihinde 300 kuruş maaşla Galata Postanesi memurluğuna tayin edilmiştir.

Hafız Ali Vasfi Efendi, ziraattan Ahmet Ağa'nın oğludur. 1874 yılında Gebze kasabasında doğmuştur. 14 Temmuz 1905 tarihinde 150 kuruş maaşla Gebze kazası Belediye Sandık Eminliğine kâtip olarak tayin edilmiştir. 28 Haziran 1908 tarihinde 200 kuruş maaşla Gebze kazası tahsilat kitabetinde istihdam edilmiştir.

Mustafa Asım Efendi, 1876 yılında Gebze kazasında doğmuştur. Tüfekçi ustalarından Mehmet Ağa'nın oğludur. 3 Temmuz 1904 tarihinde 125 kuruş maaşla Beykoz kazası Nüfus Kitabetine, 14 Mayıs 1908 tarihinde ise 200 kuruş maaşla Beykoz kazası tahsilat kitabetine tayin edilmiştir.

Hafız Ahmet Efendi, Sadık Ağa'nın oğlu olup 1858 yılında Gebze kasabasında doğmuştur. 25 Mayıs 1889 tarihinde 160 kuruş maaş ile Gebze kazası Bidayet Mahkemesi mübaşirliğine tayin olunmuştur. Memuriyeti, 15 Mart 1908'de 400 kuruş aidatla Gebze kazası 4. Daire Süvari Tahsildarlığına nakledilmiştir.

Faik Efendi, Silivri Jandarma Yüzbaşısı Ali Ağa'nın oğludur. 1881 senesinde Gebze'de doğmuştur. 13 Ocak 1898 tarihinde Kartal Jandarma Taburuna girmiş, 15 Ocak 1901 tarihinde 130 kuruş maaşla Çatalca Sancağı Jandarma Süvari Bölük Eminliğine tayin edilmiştir. 25 Ekim 1910 tarihinde 600 kuruş maaşla Çatalca 3. Sınıf Komiserliğine nakledilmiştir.

Hafız Mehmet Efendi, 24 Ocak 1872 tarihinde Gebze'de dünyaya gelmiştir. Babası Salih Ağa'dır. Arapça bilmektedir. 22 Kasım 1904 tarihinde 250 kuruş maaşla Taşlıca Rüsumat Müdüriyeti Mülhakatından Pripoy (Prijepolje) Rüsumat İdaresi Muhafaza Memurluğuna tayin edilmiştir. Memuriyeti kendi rızasıyla 13 Mayıs 1906 tarihinde 350 kuruş maaşla Dedeağaç Rüsumat Memuriyeti Muayene Kitabetine nakledilmiştir.

Sicill-i Ahval kayıtlarında Gebzeli 27 memur tespit edilmiştir. Bu memurların büyük bir kısmı 100-500 kuruş maaş ile küçük memurluklarda bulunmuşlardır. Ancak Musa Efendi ve Cemil Efendi Hereke Fabrika-i Hümayunu birinci muallimliği vazifelerinden sırasıyla 1.900 ve 1.300 kuruş maaş almışlardır. Gebze doğumlu memurların 2'si Rum milletinden olup kalan 25'i ise Müslim'dir. Gebzeli memurlar Osmanlı ülkesinin değişik yerlerinde vazife alsalar daha çok Gebze ve civarında görev almışlardır. Hereke Fabrikası'nda çalışan memurlar da dahil edildiğinde 18 memur Gebze ve civarında memurluk yapmışlardır. Bunun dışında Gebzeli memurlar başta İstanbul olmak üzere Selanik, İğneada, Dedeağaç, Preboy (Taşlıca Sancağı) gibi yerlerde de görevde bulunmuşlardır.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA); DH.SAİDd (Sicill-i Ahval İdaresi/defter) 20/ 209; 71/ 199; 87/ 7; 95/ 357; 98/ 5; 113/ 361; 116/ 309; 116/ 415; 121/ 331; 122/ 401, 128/ 99; 137/ 47; 138/ 155; 143/ 201; 144/ 97; 144/ 167; 145/ 457; 148/ 45; 148/ 393; 149/ 43; 149/ 79; 149/ 283; 160/ 323; 160/ 397; 167/ 83; 179/ 449; 184/ 215; Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 45-73; Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856)*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993; Atilla Çetin, "Sicill-i Ahval Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi,* Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, sayı: 29, Ankara 2005, s. 89; Carter V. Findley, *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform Babıali (1789-1922)*, çev. Latif Boyacı, İzzet Akyol, İz Yayıncılık, İstanbul 1994, s. 119-186; Mustafa Sarı, "Osmanlı Devleti Hizmetinde Gebzeliler (Sicill-i Ahval Defterlerine Göre)", *Uluslararası* Çoban *Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV*, C. II, Kocaeli 2018, ss. 855-887.

Mustafa SARI

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE İZMİTLİ MEMURLAR

Sicill-i Ahval Defterlerine Göre

II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerinde Osmanlı devlet teşkilatında önemli değişiklikler meydana gelmiş, memurluk daha sistemli hale getirilmiştir. Bu değişikliklere rağmen memurların düzenli olarak sicillerinin ancak II. Abdülhamid döneminde başladığı görülmektedir. Bu hususta 1879 yılında Sicill-i Ahval Komisyonu'nun kurulması önemli bir adım olmuştur. Sicill-i Ahval Komisyonu, ilk önce Dâhiliye, Mülkiye, Adliye, Maliye, Evkaf vb. gibi dairelerdeki memurları büyük küçük ayırt etmeden biyografileri kayda almaya başladı. Bu biyografilerin kayda alınmasıyla oluşan defterlere de Sicill-i Umumi Defterleri denilmiştir.

Bu maddede sadece Sicill-i Ahval kayıtlarında yer alan İzmit merkez kazası dâhilinde doğan memurlar dikkate alınmıştır. Karamürsel, Kandıra ve Gebze doğumlu memurlar için ayrı maddeler oluşturulmuştur. Tespit edilen İzmitli memurların isimleri, doğum yer ve tarihleri, varsa şöhretleri, baba adları ve meslekleri, ilk memuriyete atanma tarihi ve maaşı ile son memuriyete atanma tarihi ve maaşı yazılmıştır. Memurların mülazemetle (stajyer memur olarak ücretsiz görev alma) devlet görevine girme durumları var ise, bu durum yazıldıktan sonra maaşlı olarak işe ilk başladıkları görev de belirtilmiştir. Bunun dışında Sicill-i Ahval Defterleri'nde sıklıkla Hicrî ve Rumî olarak verilen tarihlerin birbirlerine uymadığı durumlarda Rumî takvimin tercih edildiği hatırlatılmalıdır. İzmit doğumlu memurlar şu şekildedir:

Ali Fehmi Kemali Efendi, 1835 senesinde İzmit'te doğmuştur. Topçu Hüseyin Ağa'nın oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 1857 yılında mülazemetle Defter-i Hakani'ye girmiştir. 5 Ekim 1884 tarihinde İzmir Defter-i Hakani memuriyetine tayin edilmiştir.

Mustafa Kemal Bey, 1826 yılı İzmit doğumlu olup İzmitli Halil Paşazade Hüseyin Bey'in oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 1844 yılında mülazemetle Maliye Hazine Varidat Muhasebesine girmiştir. 1874 yılında 10.000 kuruş maaşla Rüsumat Merkez İdaresi muavinliğine tayin edilmiştir.

İmam Ağazade İbrahim Ethem Efendi, 1845 yılında İzmit'te doğmuştur. Mehmet Emin Efendi'nin oğludur. Arapça ve Farsçaya aşinalığı vardır. 1866 yılında mülazemetle İzmit Şeriye Mahkemesi Kalemine girmiştir. 1871 yılında 600 kuruş maaşla Tuna vilayeti müfettişi maiyetine kâtip olarak tayin olunmuştur. Memuriyeti, 1.250 kuruş maaşla 1876 yılında Bursa Rüus Kalemine (devlet memuriyetine girenlerin kayıtlarının tutulduğu yer) nakledilmiştir.

İsmail Zühdü Bey, 1841 yılında İzmit Sancağı'na bağlı Şeyhler kazasında dünyaya gelmiştir. Şeyhler kazası eski Müdürü Müderriszade Ali Rıza Bey'in oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 1858 yılında mülazemetle İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine girmiştir. 17 Mayıs 1887 tarihinde 750 kuruş maaşla İzmit Belediye Başkanlığı'na tayin edilmiştir.

Mustafa Kemal Bey'in sicil kaydı

24 Ağustos 1890 tarihinde 3.000 kuruş maaşla Beyoğlu Mutasarrıflığı yardımcılığına nakledilmiştir.

Mehmet Nuri Efendi, 1853 yılı İzmit doğumlu olup İzmitli Bakkal Molla Mustafa Ağa'nın oğludur. 1864 yılında mülazemetle İzmit Sancağı Arazi Kalemine girmiş, 1867 yılında 208 kuruş maaşla aynı kalemin mukayyitliğine (kayıt memurluğu) tayin olmuştur. 22 Şubat 1894 tarihinde 400 kuruş maaşla Manastır Vilayeti Defter-i Hakani Başkitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Asım Efendi, 1846 yılında İzmit doğumlu olup, tüccardan Hacı Süleyman Bey'in oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 1864 yılında mülazemetle İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine girmiş, 1868 yılında 300 kuruş maaşla tahrirat müdüriyeti refakatine tayin edilmiştir. Ekim 1880'de 1.100 kuruş maaş ile Cemiyet-i Rüsumiye (Vergi Dairesi) Kaleminde istihdam edilmiştir. 17 Aralık 1889 tarihinde vefat etmiştir.

Mehmet Cemal Efendi, 1853 yılında İzmit'te doğmuştur. Mustafa Ağa'nın oğludur. 1870 yılında mülazemetle İzmit Sancağı Meclis-i Temyiz Kalemine girmiştir. 14 Nisan 1873 tarihinde 100 kuruş maaşla aynı kalemin başkitabet refakatine tayin edilmiştir. 27 Mart 1882 tarihinde 400 kuruş maaşla Adapazarı Bidayet Mahkemesi Birinci Kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Raşit Efendi, 1848 yılı İzmit doğumlu olup, Kara Osman Mahallesi'nden Nalbur Hüseyin Ağa'nın oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 1865 yılında İzmit Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiş, 12 Mart 1868 tarihinde 400 kuruş maaşla Geyve Telgraf Merkezi muhabere memuriyetine tayin edilmiştir. 13 Mart 1874 tarihinde 650 kuruş maaşla Adapazarı Telgrafhanesi müdüriyetine nakledilmiştir.

Süleyman Sami Efendi, 29 Ağustos 1862 tarihinde İzmit kasabasında dünyaya gelmiştir. Ticaretle uğraşan Ali Efendi'nin oğludur. 13 Ağustos 1879 tarihinde İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiş, 25 Eylül 1880 tarihinde 200 kuruş maaşla İzmit Sancağı Aşar Üçüncü Kitabetine tayin edilmiştir. 9 Ekim 1883'de 400 kuruş maaşla Kartal Kazası Aşar ve Ağnam Başkitabetine memur olmuştur.

Mehmet Salim Efendi, 1858 yılı İzmit doğumlu olup, Emin Efendi'nin oğludur. Çerkezce, Bulgarca, Slavca, Boşnakça ve Rumca konuşabilmektedir. Mart 1875'te 400 kuruş maaşla Sofya Vilayeti Ağnam Kol Muharrirliğine tayin edilmiştir. 13 Ocak 1885 tarihinde 300 kuruş maaşla Karamürsel Bidayet Mahkemesi müstantik (sorgu hâkimi) muavinliğine memur olmuştur.

Mehmet Lütfi Efendi, 1833 yılında İzmit'te doğmuştur. Mustafa Efendi'nin oğludur. 1851 İzmit Rüsumat Müdüriyeti Dairesi'ne mülazemetle girmiş, bir yıl sonrada aynı yerde 80 kuruş maaşla memuriyete başlamıştır. 1870 yılında 250 kuruş maaşla Ereğli-zir (Güzelyalı) rüsumat memuriyetine tayin edilmiştir.

Ali Efendi, 1828 yılı İzmit doğumlu olup, Mehmet Ağa'nın oğludur. 1851 yılında 150 kuruş maaşla İzmit Gümrüğü kantarcılığına girmiştir. 1880 yılında 240 kuruş maaşla Sekban Rüsumat memuriyetine tayin edilmiştir. 25 Aralık 1888 tarihinde vefat etmiştir.

Mehmet Salim Bey, 18 Nisan 1842 tarihinde İzmit'te doğmuştur. İzmit Rüsumat Kâtibi Eşref Efendi'nin oğludur. Nisan 1856'da mülazemetle İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine girmiş, 5 Ağustos 1860 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit Sancağı Ticaret Mahkemesi Başkitabetine memur olmuştur. 1 Şubat 1888 tarihinde 2.000 kuruş maaşla Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar) Sancağı muhasebeciliğine tayin olunmuştur.

Ahmet Resa Efendi, 1838 yılında İzmit'te doğmuştur. Gemici esnafından Arif Ağa'nın oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 1872 yılında 340 kuruş maaş ile Bursa Rüsumat Nezareti'ne bağlı Tuzla Rüsumat Kitabetine tayin edilmiştir. 20 Şubat 1893 tarihinde 300 kuruş maaş ile İstanbul mülhakatı Rüsumat Nezareti dâhilinde Çardak rüsumat memuriyetine nakledilmiştir.

Agop İstepan Efendi, Ermeni milletinden olup, İzmit Sancağı'na bağlı Bahçecik köyü ahalisinden ve çiftçi esnafından Tekercan İstepan'ın oğludur. 1867 yılında Bahçecik'te doğmuştur. 1888 yılında mülazemetle Ticaret ve Nafia Nezareti'nde fen kalemine girmiş, 10 Ekim 1888 tarihinde 500 kuruş maaşla Hüdavendigar Vilayetinde 3. sınıf kondüktör olmuştur.

İsmail Hakkı Bey, 1870 yılında İzmit'te doğmuştur. Süvari Kaymakamlığından emekli ve Çerkez ümerasından Rıza Bey'in oğludur. Ailesi Ubığ kabilesine mensuptur. 20 Ağustos 1885 tarihinde mülazemetle tahrirat-ı hariciye kalemine girmiştir. 8 Ocak 1891 tarihinde 1.500 kuruş maaş ile Petersburg Sefareti 3. Kitabetine tayin edilmiştir. 23 Temmuz 1892 tarihinde ise 1.900 kuruş maaşla bu sefaretin 2. Kitabetine terfi edilmiştir.

Mustafa Şevket Bey, 25 Temmuz 1871 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Esvabi Hazret-i Şehriyari Mehmet Bey'in oğludur. 14 Ekim 1886 tarihinde mülazemetle Şura-yı Devlet Fihrist Odasına memur olmuştur. 27 Aralık 1892 tarihinde 120 kuruş maaşla Babıali Evrak Kalemine tayin edilmiştir.

Hasan Zihni Efendi, 1861 yılında İzmit doğumlu olup, esnaftan Hüseyin Ağa'nın oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 1876 yılında İzmit Telgrafhanesine girmiş, 14 Mayıs 1880 tarihinde 285 kuruş maaşla Bitlis Telgrafhanesi muhabere memuriyetine

tayin edilmiştir. 10 Nisan 1888 tarihinde 475 kuruş maaş ile Erzurum Telgrafhanesi muhabere memuriyetine nakledilmiştir.

İbrahim Efendi, 1851 yılında İzmit kasabasında dünyaya gelmiştir. Dellal Bekir Kayni Feyzi Ağa'nın oğludur. 1868 yılında İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiş, 12 Ağustos 1869 tarihinde 50 kuruş maaş bağlanmıştır. 23 Mayıs 1883 tarihinde 250 kuruş maaşla İzmit Evkaf Kitabetine memur edilmiştir.

Mustafa Ragıp Bey, 27 Ağustos 1864 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. Babası Osman Bey'dir. 2 Ağustos 1882 tarihinde İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiş, 13 Mart 1884'te 150 kuruş maaşla İzmit Sancağı Nüfus Kalemine memur edilmiştir. 9 Nisan 1891 tarihinde 500 kuruş maaşla İzmit Sancağı Nüfus Memuriyetine tayin edilmiştir.

Ahmet Vefik Efendi, 25 Şubat 1857 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Meskûkât-ı Şahane Müdürü Mehmet Kamil Efendi'nin oğludur. 26 Haziran 1872'de mülazemetle Tophane-i Amire Mektubi Kalemine girmiş, 2 Nisan 1874 tarihinde ise 100 kuruş maaş bağlanmıştır. 13 Mart 1890 tarihinde 1.600 kuruş maaşla Ruznamçe Kalemi 3. sınıf mümeyyizliğine tayin edilmiştir. 7 Ağustos 1912 tarihinde 2.755 kuruş maaşla emekliye ayrılmıştır.

Mehmet Edip Efendi, 15 Ağustos 1860 tarihinde İzmit'te doğmuştur. İzmitli Halil Ağa'nın oğludur. 1876 yılında mülazemetle İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine girmiştir. 13 Temmuz 1877 tarihinde 450 kuruş maaşla İzmit Livası Aşar Muharrirliğine tayin edilmiştir.

Mehmet Niyazi Efendi, 1866 yılı İzmit doğumlu olup, Bursalı İbrahim Ethem Efendi'nin oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 1881 yılında mülazemetle girdiği Taraklı Telgrafhanesi'ne, 27 Nisan 1884 tarihinde 150 kuruş maaşla tayin edilmiştir. 22 Haziran 1901 tarihinde 500 kuruş maaş ile Karamürsel Telgraf ve Postane Merkezi Müdürlüğüne nakledilmiştir.

Rıza Efendi, 31 Mart 1873 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Babası, marangoz Esirzade İzmitli Emin Ağa'dır. 13 Mart 1890 tarihinde İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti Muhasebeciliğine mülazemetle girmiş, 27 Nisan 1891'de 200 kuruş maaşla Yarımca çiroz memurluğuna atanmıştır. Memuriyeti, aynı maaşla 12 Ekim 1892'de Karamürsel Düyun-ı Umumiye İdaresi geçici harir (ipek) müzayede kitabetine nakledilmiştir.

Kirkor Efendi, Ermeni milletinden olup, 27 Eylül 1870 tarihinde İzmit merkez kazasında doğmuştur. Osmanlı Devleti tebaasından İzmitli Aleksanyan Ohannes Ağa'nın oğludur. 26 Temmuz 1892 tarihinde İzmit Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiş, 23 Kasım 1892 tarihinde 250 kuruş maaşla aynı müdüriyet dâhilinde bulunan Ortaköy Düyun-ı Umumiye Merkezi'ne bağlı Saraçlı Düyun-i Umumiye memuriyeti kitabetine tayin kılınmıştır.

Mehmet Hayri Bey, 29 Temmuz 1853 tarihinde İzmit'te doğmuşlardır. Esnaftan Cağalizade Salih Efendi'nin oğludur. 14 Ocak 1870 tarihinde İzmit Mahkeme-i Ticariye Kalemine mülazemetle girmiş, 14 Kasım 1870'de 150 kuruş maaşla aynı mahkeme mukayyitliğine tayin edilmiştir. 24 Ağustos 1892 tarihinde 1.000 kuruş ile Edirne Düyun-ı Umumiye Nezareti Tekfurdağı Müdüriyeti'ne tayin edilmişidir.

Mehmet Emin Efendi, 1851 yılında İzmit'te doğmuştur. Ziraattan İzmitli Hasan Ağa'nın oğludur. 1868 yılında İzmit Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiş, Ekim 1869'da 49 kuruş maaş almaya başlamıştır. 5 Ağustos 1894 tarihinde talebi üzerine 475 kuruş maaşla Taraklı Merkezi Telgraf ve Posta Müdüriyetine tayin olunmuştur.

Mehmet Şükrü Efendi, 27 Eylül 1853 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Mustafa Efendi'nin oğludur. 1868 yılında mülazemetle İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine girmiş, 25 Mart 1869 tarihinde 250 kuruş maaş İzmit Sancağı Evkaf Vekâletine tayin edilmiştir. 1.440 kuruş maaşla terfian Bitlis Vilayeti Vergi Müdüriyetine tayin edilmiş, 19 Temmuz 1903 tarihinde vazifesine başlamıştır.

Yani oğlu Eftim Efendi, Rum milletinden olup, 1853 yılında İzmit'te doğmuştur. Babası Pandelli'dir. 2 Ağustos 1869 tarihinde İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiştir, 12 Nisan 1880 tarihinde 416 kuruş maaşla Geyve kazasında Ortaköy rüsum memuriyetine tayin edilmiştir. 13 Ekim 1893 tarihinde 316 kuruş maaşla Geyve kazası sandık memuriyetine tayin edilmiştir.

Ömer Cemal Efendi, 4 Ekim 1865 tarihinde İzmit doğumlu olup, İzmit Tersanesi Cerrahı Kolağası Halil Efendi'nin oğludur. Ömer Cemal Efendi 280 kuruş maaşla Geyve Kazası Tahrirat Kitabetine tayin edilmiş. 6 Ağustos 1898 tarihinde vazifesine başlamıştır.

Ali Şükrü Efendi, 1839 yılında İzmit merkezde doğmuştur. Fesci Hüseyin Ağa'nın oğludur. 11 Mart 1868 tarihinde 250 kuruş maaşla İzmit müdüriyeti dâhilinde Değirmendere rüsumat memurluğuna tayin edilmiştir. 8 Mart 1884 tarihinde 400 kuruş maaşla Gemlik sayd-ı mâhî (balık avcılığı) kitabetine tayin edilmiştir.

Salih Efendi, 21 Kasım 1844 tarihinde İzmit doğumlu olup, Zaptiye Mülazımı Mehmet Ağa'nın oğludur. 27 Mart 1874 tarihinde 800 kuruş maaşla Kandıra duhan (tütün) seyyar memurluğuna tayin edilmiştir. 8 Haziran 1891 tarihinde 450 kuruş maaşla Geyve Düyun-ı Umumiye İdaresi Sandık Eminliğine tayin edilmiştir.

Mehmet Sami Efendi, 27 Nisan 1867 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Esnaftan Mustafa Hilmi Efendi'nin oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 1883 yılında İzmit telgrafhanesine mülazemetle girmiştir. 20 Nisan 1887 tarihinde 285 kuruş maaşla Çorlu merkez telgraf muhabere memuriyetine tayin edilmiştir. 27 Mart 1898 tarihinde 900 kuruş maaşla Cidde Telgraf ve Posta Merkezi muhabere memuriyetine nakledilmiştir.

Minas Zeki Efendi, Ermeni Milletinden olup, 1863 yılında İzmit'te doğmuştur. Haci Melkon Ağa'nın oğludur. 25 Nisan 1882 tarihinde 120 kuruş maaş ile İzmit Rüsumat Müdüriyeti Kitabetine girmiştir. 12 Aralık 1892 tarihinde istifa etmiştir.

Mehmet Fahreddin Efendi, 7 Temmuz 1867 tarihinde İzmit merkez kasabasında doğmuştur. Yemenici esnafından İzmitli Mustafa Ağa'nın oğludur. 13 Haziran 1884 tarihinde İzmit Defter-i Hakani Kalemine mülazemetle girmiş, 22 Eylül 1884'de 160 kuruş maaşla Şehremanetine bağlı Asker-i Zaptiye Alayının Birinci Taburu tahsildarlığına tayin olunmuştur. 1 Ekim 1895 tarihinde 300 kuruş maaşla Karamürsel Aşar Kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Efendi, 21 Nisan 1855 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Bakkal Bekir Efendi'nin oğludur. 24 Temmuz 1870 tarihinde İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiş, 14 Nisan 1872 yılında 120 kuruş maaşla aynı kalemde memur edilmiştir. 23 Eylül 1889'da 300 kuruş maaşla İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti tahrirat mübeyyizliğine (müsveddeleri temize çekme işi) tayin olunmuştur.

Ahmet Tevfik Efendi, 1853 yılı İzmit doğumlu olup, Akbıyıkzade Emin Efendi'nin oğludur. 13 Ağustos 1884 tarihinde 450 kuruş maaşla İzmit'te Dinkhane (fes yapılan imalathane) memuru muavinliğine tayin olunmuştur. 13 Aralık 1891 tarihinde 250 kuruş maaşla İzmit Sancağı Tahrir Seyyar Fırkası Messahlığına (arazi ölçen kimse) memur edilmiştir.

Halil İbrahim Efendi, Ekim 1869'da İzmit'te doğmuştur. İzmitli Ahmet Ağa'nın oğludur. 10 Aralık 1887 tarihinde İzmit Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiş, 13 Ocak 1891 tarihinde 100 kuruş maaşla aynı kalemin defter muharrirliğine tayin edilmiştir. 23 Ekim 1899 tarihinde 300 kuruş maaşla Bahçecik nahiyesi Vergi Kitabetine nakledilmiştir.

Ahmet Müfit Bey, 28 Ocak 1882 tarihi İzmit doğumlu olup, Beyoğlu Mutasarrıflığı Muavini İsmail Bey'in oğludur. Biraz Fransızca bilmektedir. 23 Eylül 1890 tarihinde 600 kuruş maaşla İzmit İdadi Mektebi kimya ve cebir muallimliğine tayin edilmiştir. 17 Kasım 1908 tarihinde Meclis-i Mebusan'a İzmit Mebusu olarak katılmıştır. 6 Aralık 1913 tarihinde 5.000 kuruş maaşla Kütahya Sancağı Mutasarrıflığına tayin olmuştur.

Mehmet Asım Efendi, 2 Ocak 1862 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Abdulhalim Ağa'nın oğludur. 23 Eylül 1875 tarihinde 95 kuruş maaşla İzmit Sancağı Vergi Kalemi defterciliğine tayin edilmiştir. 13 Eylül 1881 tarihinde 400 kuruş maaşla İzmit Sancağı Vergi Kalemi kitabetine terfi etmiştir. Daha sonra maaşı 500 kuruşa çıkarılmıştır.

Esseyid Mehmed Arif Efendi, 1853 yılında İzmit'te doğmuştur. Babası İzmit Sancağı Tahrir-i Emlak Seyyar Memuru Seyyid Abdülvahit Efendi'dir. Arapça bilmektedir. 14 Aralık 1880 tarihinde 500 kuruş maaşla İzmit Sancağı Bidayet Mahkemesi icra memurluğuna tayin edilmiştir. 21 Ekim 1893 tarihinde 1.300 kuruş maaşla Meclis-i Tetkikat-l Şeriyyat Kitabetine terfi edilmiştir.

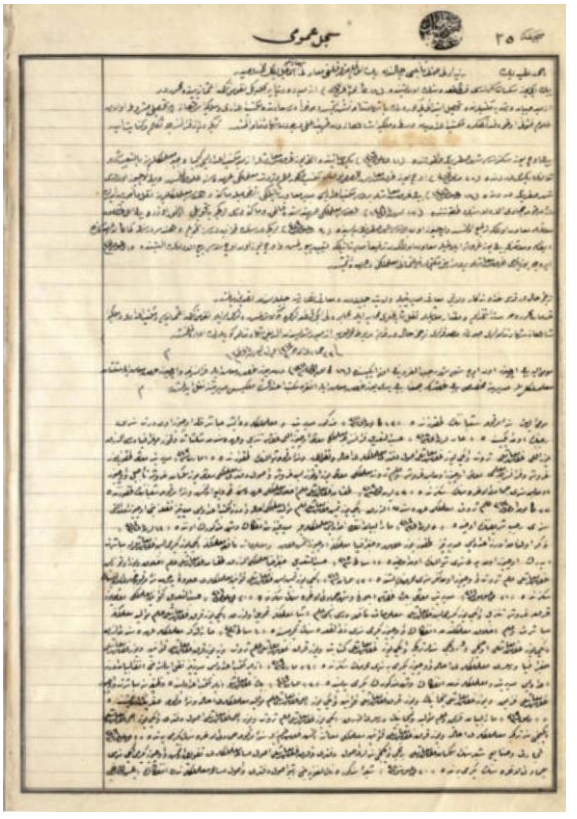

Ahmet Müfit Bey'in sicil kaydı

Mustafa Mahfi Efendi, 1837 yılı İzmit doğumlu olup, Mehmet Tahir Ağa'nın oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 13 Aralık 1863 tarihinde 20 kuruş maaşla İzmit Sancağı Reisülkurralığına (kıraat ilmini öğreten), 21 Nisan 1882 tarihinde 150 kuruş maaşla İzmit Sancağı Rüştiye Mektebi ikinci muallimliğine tayin olunmuştur. 18 Haziran 1890 tarihinde 205 kuruş maaşla İzmit Sancağı mukayyitliğine nakledilmiştir.

Karabet İsraelyan Efendi, Ermeni milletinden olup, 1870 yılında İzmit Sancağı'na bağlı Bahçecik köyünde doğmuştur. Babası Ohannes'tir. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. 20 Eylül 1892 tarihinde 400 kuruş maaşla Manastır İdadi Mektebi Fransızca muallimliğine atanmıştır. 30 Mayıs 1912 tarihinde 1.500 kuruş maaşla Bayramiç Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.

Mahir Ziya Efendi, 1874 yılında İzmit'te doğmuştur. Esnaftan Hasan Ağa'nın oğludur. Fransızca bilmektedir. 13 Şubat 1896 tarihinde 200 kuruş maaşla Beyoğlu Telgraf Merkezi Muhaberat-i Ecnebiye memuriyetine tayin edilmiştir. 1 Mart 1905 tarihinde maaşı 500 kuruşa yükseltilmiştir.

Süleyman Akif Efendi, 1869 yılı İzmit doğumlu olup, Besim Bey'in oğludur. 1884 yılında İzmit Ticaret Mahkemesine mülazemetle girmiştir. 21 Aralık 1890 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit Sancağı Bidayet Mahkemesi ceza dairesi zabıt kitabetine tayin edilmiştir. 8 Mart 1898'de 900 kuruş maaşla Yanya Vilayeti İstinaf Mahkemesi baş kitabetine terfi olunmuştur.

Mehmet İhya Bey, 1872 yılı İzmit doğumlu olup, İtfaiye Alayı Yüzbaşısı Ömer Bey'in oğludur. 1887

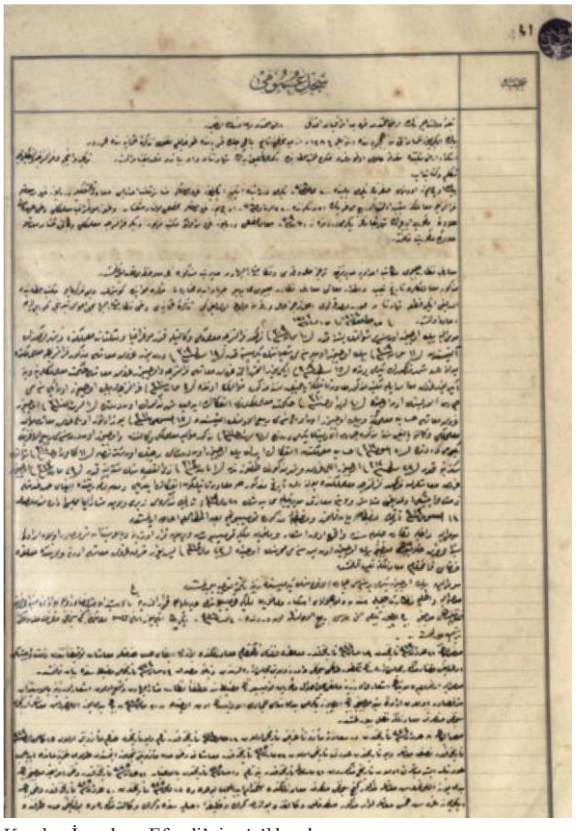

Karabet İsraelyan Efendi'nin sicil kaydı

yılında mülazemetle İzmit Bidayet Mahkemesi Kalemine girmiştir. 16 Kasım 1897 tarihinde 300 kuruş maaşla aynı mahkemenin zabıt kitabetine tayin olunmuştur.

Mehmet Sami Bey, 1873 yılında İzmit'te doğmuştur. Ziraattan Miralayzade Hasan Tahsin Bey'in oğludur. Fransızca bilmektedir. 18 Eylül 1897 tarihinde 500 kuruş maaşla Ankara Vilayeti vali maiyetine memur olarak vazifeye başlamıştır. 6 Nisan 1907 tarihinde 1.575 kuruş maaşla Beypazarı Kazası Kaymakamlığına tayin edilmiştir.

Ali Rıza Efendi,1870 yılında İzmit'te doğmuştur. İzmit İdadi Mektebi mubassırı (gözetmen) Rifat Efendi'nin oğludur. 17 Mayıs 1886 tarihinde mülazemetle İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine girmiştir. 18 Mart 1888 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit sancağı muhacir köylerin hudutlarını belirme memuru refakatine tayin edilmiştir. 10 Ocak 1898 tarihinde 600 kuruş maaşla Adapazarı Bidayet Mahkemesi müstantikliğine tayin edilmiştir.

Lazari Nazmi Efendi, Rum milletinden olup, Eylül 1873'te İzmit kasabasında doğmuştur. Altıncı Daire-i Belediye Mal Memuru Rasim İspiro Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. 13 Kasım 1894 tarihinde Hazine-i Maliye Tahrir Vergi Tahsil İdaresi Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiştir. 14 Kasım 1897 tarihinde 200 kuruş maaş almaya başlamıştır. 9 Mart 1907 tarihinde 600 kuruş Genel Hesaplar Kitabetine tayin edilmiştir.

Mehmet Naci Efendi, 26 Eylül 1870 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Kereste Tüccarı Tosyalızade Ata Efendi'nin oğludur. 17 Ekim 1885 tarihinde İzmit Emtia-ı Dâhiliye Gümrüğü Müdüriyetine girmiştir. 13 Temmuz 1889 tarihinde 120 kuruş maaşla bu müdüriyetin geçici mubassırlığında istihdam edilmiştir. 21 Ağustos 1905 tarihinde 400 kuruş maşla aynı müdüriyetin tezkere kitabetine nakledilmiştir.

Ali Niyazi Efendi, 24 Mart 1874 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. Ali Kavaszade Hüseyin Ağa'nın oğludur. Fransızca bilmektedir. 1893 yılında İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiştir. 23 Mart 1897 tarihinde 200 kuruş maaşla İzmit Sancağı Evkaf İdaresi sandık eminliğine tayin edilmiştir.

Ahmet Nuri Efendi, 27 Mart 1857 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. İzmitli İbrahim Ağa'nın oğludur. 27 Haziran 1873 tarihinde İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiş, 13 Ağustos 1873'te 40 kuruş maaşla aynı kalemin defterciliğine tayin olunmuştur. 10 Nisan 1895'te 540 kuruş maaşla aynı kalemin kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Seyfullah Efendi, 1862 yılında İzmit'te doğmuştur. Özcüzade Raşit Efendi'nin oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 13 Haziran 1884 tarihinde 500 kuruş maaşla Evkaf Nezareti Hamidiye Erzak Ambarı Kitabetine tayin olunmuştur. 2 Ağustos 1901 tarihinde 1350 kuruş maaşla Ankara Vilayeti Evkaf Muhasebeciliğine tayin edilmiştir. 10 Eylül 1906'da vefat etmiştir.

Vartans Dermansyan Kirkor Efendi, Ermeni milletinden olup 1863 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. Sarraf Kirkor Ağa'nın oğludur. Biraz Fransızca bilmektedir. Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olmuştur. 12 Aralık 1898 tarihinde 600 kuruş maaşla Geyve Belediyesi Tababetine (doktorluğuna) tayin edilmiştir.

Ali Rıza Efendi, 1861 yılı İzmit doğumlu olup, telgraf çavuşlarından Şükrü Ağa'nın oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 1874 yılında Adapazarı Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiştir. 9 Mayıs 1884 tarihinde 380 kuruş maaşla Çorlu Telgraf ve Posta Merkezi muhabere memuriyetine tayin edilmiştir. 7 Temmuz 1902 tarihinde 800 kuruş maaşla Yanya Vilayeti Telgraf ve Posta Merkezi Müdüriyetine nakledilmiştir.

Mehmet Ali Bey, 1871 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. Babası Cemal Bey'dir. Fransızcaya aşinalığı vardır. 13 Eylül 1888 tarihinde İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiştir. 17 Ocak 1891 tarihinde 35 kuruş maaşla aynı kalemin evrak mübeyyizliğine tayin edilmiştir. 20 Aralık 1906 tarihinde 250 kuruş maaşla İzmit Sancağı Mesalih-i Cariye Kitabetine tayin edilmiştir.

Mehmet Salim Salih Efendi, 25 Temmuz 1868 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. İzmitli Ahmet Ağa'nın oğludur. 27 Ağustos 1884 tarihinde İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiştir. 9 Ocak 1889 tarihinde 50 kuruş maaş ile aynı kalemin evrak mukayyitliğine tayin edilmiştir. 20 Aralık 1906 tarihinde 500 kuruş maaşla Geyve Kazası Mal Müdürlüğü'ne nakledilmiştir.

Mehmet Nuri Efendi, 1870 İzmit doğumlu olup, Çerkez muhacirlerinden Ömer Hasan Bey'in oğludur.

Fransızca bilmektedir. 23 Ağustos 1893 tarihinde 400 kuruş maaşla Beyoğlu Telgraf ve Posta Merkezi Sevk ve Evrak Dairesi memuriyetine tayin kılınmıştır. 13 Ocak 1895 tarihinde 400 kuruş maaşla İstanbul Telgraf Merkezi Muhaberat-ı Ecnebiye (yabancı yazışmaları) memuriyetine nakledilmiştir.

Mehmet Sadık Efendi, 13 Ağustos 1875 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. Sipahizade İbrahim Efendi'nin oğludur. 8 Eylül 1894 tarihinde İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiştir. 10 Nisan 1895 tarihinde 100 kuruş maaşla aynı kalemin evrak mübeyyizliğine tayin edilmiştir. 29 Mart 1907 tarihinde maaşı 210 kuruşa çıkmıştır.

Mehmet Nazif Efendi, 1875 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. Solak Hocaoğlu Salih Efendi'nin oğludur. Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice ve Fransızca bilmektedir. 13 Temmuz 1895 tarihinde 50 kuruş maaşla İzmit Sancağı Tahrirat Kalemi mübeyyizliğine tayin edilmiştir. 21 Eylül 1900 tarihinde 350 kuruş maaşla 1. Bölük 3. Çavuşluğuna tayin edilmiştir.

Ermanak Bekleryan Efendi, Ermeni milletinden olup, 1295 yılında İzmit'te doğmuştur. Ermeni milletinden ve esnaftan Kevork Bekleryan'ın oğludur. Fransızca bilmektedir. 28 Ocak 1888 tarihinde 500 kuruş maaşla Geyve Kazası Belediyesi Tababetine tayin edilmiştir. 30 Ağustos 1900 tarihinde 600 kuruş maaşla Edirne Malkara Kazası Belediyesi Tababetine nakledilmiştir.

Ahmet Lütfü Efendi, 1868 yılında İzmit doğumlu olup, Mehmet Derviş Efendi'nin oğludur. 31 Mayıs 1884 tarihinde 150 kuruş maaşla Galata Postahanesi memuriyetine tayin edilmiştir. 23 Ocak 1896 tarihinde 400 kuruş maaşla Galata Postahanesi dâhili gönderiler memuriyetine nakledilmiştir.

Hirebet Hüsrev Efendi, Ermeni milletinden olup, 1870 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. Babası Karabet adında birisidir. Fransızca bilmektedir. 11 Nisan 1898 tarihinde 600 kuruş maaşla Filorine Kazası Belediyesi Tababetine tayin edilmiştir.

Mehmet Emin Efendi, 1873 yılında Derince kasabasında doğmuştur. Esnaftan Derinceli Ahmet Efendi'nin oğludur. 13 Ağustos 1891 tarihinde mülazemetle Bursa Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti'ne girmiştir. 13 Haziran 1892 tarihinde 190 kuruş geçici maaşla aynı müdüriyetin Koza Müzayede Kitabetinde çalışmaya başlamıştır. 13 Eylül 1896 tarihinde 400 kuruş maaşla Tirilye memuriyetine terfi etmiştir.

Artaki Efendi, Ermeni milletinden olup 1873 yılında İzmit'te doğmuştur. İzmit Liman İdaresi Kayıkçı Kethüdalarından İzmitli Minas Ağa'nın oğludur. 24 Haziran 1895 tarihinde 200 kuruş maaşla Geyve Düyun-ı Umumiye Merkez Memuriyeti Harir (İpek) Müzayede Kitabetine tayin edilmiştir. 5 Eylül 1900 tarihinde 300 kuruş maaşla Çınarcık Düyun-ı Umumiye memurluğuna nakledilmiştir.

Zaharya Zaharyadi Efendi, Rum milletinden olup, 1864 yılı İzmit kasabası doğumludur. Zaharyadi Efendi'nin oğludur. 1886 yılında Selanik Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiştir. 27 Ocak 1887 tarihinde 400 kuruş maaşla Edirne Telgraf Merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine tayin edilmiştir. 13 Haziran 1899 tarihinde 450 kuruş maaşla Büyükdere Telgraf ve Posta Merkezi muhabere memuriyetine nakledilmiştir.

Abdullah Hulusi Efendi, 23 Şubat 1865 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. Asker-i Şahane Yüzbaşı Mehmet Ağa'nın oğludur. 25 Ocak 1883 tarihinde İzmit Sancağı Defter-i Hakani Kalemine mülazemetle girmiştir. 5 Ocak 1885 tarihinde 250 kuruş maaşla İzmit Sancağı Tahrir Birinci Seyyar Fırkası mukayyitliğine tayin edilmiştir. 8 Ocak 1889 tarihinde 200 kuruş maaşla İzmit Sancağı Muhasebe Kalemi yevmiye mukayyitliğine nakledilmiştir.

Süleyman Sami Efendi, 1862 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. Sancaktarzade Süleyman Efendi'nin oğludur. 13 Mart 1879 tarihinde İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiştir. 26 Eylül 1880 tarihinde 240 kuruş maaşla İzmit Sancağı Aşar ve Ağnam Müdüriyeti Üçüncü Kitabetine tayin edilmiştir. 13 Temmuz 1893 tarihinde 800 kuruş maaşla Kırkkilise Sancağı Ziraat Bankası şube memuriyetine tayin edilmiştir.

Mustafa Nureddin Efendi, 1869 yılında İzmit'te doğmuştur. Saraç Mehmet Efendi'nin oğludur. 28 Ocak 1896 tarihinde İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiştir. 13 Mart 1896 tarihinde 500 kuruş maktu ücret ile İzmit Merkez Ağnam Kitabetine tayin edilmiştir. 4 Aralık 1906 tarihinde 200 kuruş maaşla Yalova Kazası Mal Müdürü refakatine tayin edilmiştir.

Ali Rifat Efendi, 28 Ekim 1852 tarihinde İzmit doğumlu olup, İzmitli Nazif Ağa'nın oğludur. 13 Mart 1870 tarihinde İzmit Sancağı Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiştir. 13 Ağustos 1870 tarihinde 40 kuruş maaşla aynı muhasebenin defterciliğine tayin edilmiştir. 13 Ağustos 1886 tarihinde 700 kuruş maaşla muhasebe baş kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Murad Efendi, 1876 yılı İzmit kasabasında doğmuştur. Tüccardan Hacı Mehmet Efendi'nin oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 21 Ekim 1892 tarihinde İzmit Sancağı Ziraat Bankası Şubesi'ne mülazemetle girmiştir. 13 Nisan 1894 tarihinde 300 kuruş maaşla aynı şubenin kitabetine tayin edilmiştir.

Ali Rıza Efendi, 1872 yılında İzmit'te doğmuştur. Esnaftan Mehmet Ağa'nın oğludur. 22 Ağustos 1888 tarihinde mülazemetle İzmit Sancağı Tahrir ve Vergi Kalemine girmiştir. 14 Şubat 1891 tarihinde 300 kuruş maaşla geçici olarak İzmit sancağındaki muhacir köylerinin hudutlarını belirleyen seyyar yazıcılık görevine başlamıştır. 6 Aralık 1901 tarihinde 230 kuruş maaşla İzmit Defter-i Hakani Kalemi İkinci Kitabetine tayin edilmiştir.

Ahmet Efendi, 1875 yılı İzmit doğumlu olup, Limoncuzade kölesi Sudani Said Ağa'nın oğludur. 13 Mayıs 1893 tarihinde mülazemetle İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti'ne girmiştir. 5 Temmuz 1893 tarihinde 200 kuruş maaşla geçici hariri kolculuğuna tayin edilmiştir. 17 Mart 1899 tarihinde

300 kuruş maaşla terfian Kınalıada Düyun-ı Umumiye memurluğuna nakledilmiştir.

Halil Zühdü Efendi, 7 Eylül 1863 tarihinde İzmit'te doğmuştur. İzmit Kasabası ahalisinden ve Meclis-i İdare azasından Limoncuzade İbrahim Efendi'nin oğludur. 19 Temmuz 1890 mülazemetle İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti'ne girmiştir. 27 Temmuz 1892 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit Merkez Müdüriyetine bağlı Maltepe Düyun-ı Umumiye memuriyetine tayin edilmiştir. 10 Ekim 1900 tarihinde 500 kuruş maaşla Kandıra Düyun-ı Umumiye memurluğuna terfi olunmuştur.

Mehmet Remzi Efendi,7 Ağustos 1866 tarihinde İzmit'te doğmuştur. İzmitli Haffaf Vasıf Ağa'nın oğludur. 23 Temmuz 1882 tarihinde mülazemetle İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine girmiştir. 13 Eylül 1887 tarihinde 300 kuruş maaşla Kartal Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti Kitabetine tayin edilmiştir. 13 Mayıs 1893 tarihinde 300 kuruş maaşla Taraklı Düyun-ı Umumiye İdaresi Sandık Emaneti'ne nakledilmiştir.

Mehmet Rauf Bey,12 Mart 1870 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. İzmitli Ali Bey'in oğludur. 3 Ocak 1899 tarihinde 200 kuruş maaşla İzmit Merkez Kazası Piyade Tahsildarlığına tayin edilmiştir. 14 Eylül 1902 tarihinde 300 kuruşu geçmemek üzere aidatla aynı tahsildarlıkta görevine devam etmiştir.

Hafız Ahmet Sakıp Efendi, 6 Ocak 1853 tarihinde İzmit'te doğmuştur. İzmit Tahrir-i Emlak Senedat Kâtibi Ahmet Efendi'nin oğludur. 16 Ekim 1876 tarihinde 150 kuruş maaşla Duhan Fabrikası muavinliğine tayin edilmiştir. 29 Haziran 1895 tarihinde 200 kuruş maaşla Ankara Düyun-ı Umumiye Nezareti Aşar Başkitabetine terfi edilmiştir.

Ali Rıza Efendi, 1851 tarihinde İzmit kasabası doğumlu olup, ilmiyeden Arnavutoğlu lakaplı Abdullah Hadi Efendi'nin oğludur. Arapça ve Farsçaya aşinalığı vardır. 30 Eylül 1885 tarihinde 500 kuruş maaşla Trabzon vilayetinde Torul kazası aşar ambar memuriyetine tayin edilmiştir. 28 Şubat 1905 tarihinde 540 kuruş maaşla İnegöl kazası dâhilinde Domaniç Nahiyesi Müdüriyeti'ne nakledilmiştir.

Mehmet Rahmi Efendi, 3 Ağustos 1875 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Tüccardan Limoncuzade İbrahim Efendi'nin oğludur. 5 Eylül 1888 tarihinde İzmit Bidayet Mahkemesi Ceza Hukuku Dairesi Kalemine girmiştir. 25 Kasım 1892 tarihinde 250 kuruş maaşla Akhisar Düyun-ı Umumiye İdaresi Kitabetine tayin edilmiştir. 13 Aralık 1897 tarihinde 600 kuruş maaşla İstanbul Müskirat Nezareti'nin Galata Şubesi Birinci İstimareciliğine (eksper) terfi etmiştir.

Mustafa Ragıp Efendi, 1859 yılı İzmit kasabasında doğumlu olup, Kaptan İsmail Ağa'nın oğlu. 1880 yılında 250 kuruş maaşla İzmit Sancağı Evkaf Kitabetine tayin edilmiştir. 13 Kasım 1899 tarihinde 500 kuruş maaşla Diyarbakır Vilayeti Habab Nahiyesi Müdüriyeti'ne nakledilmiştir.

Ali Faik Efendi, 1873 yılında İzmit'te doğmuştur. İncezade Osman Efendi'nin oğludur. 22 Mart 1899 tarihinde 200 kuruş maaşla Ertuğrul kasabası Sandık

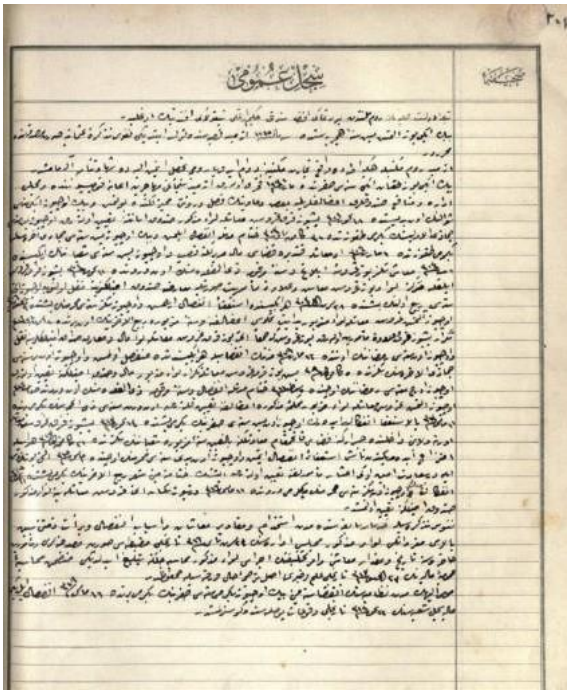

Yorgaki Efendi'nin Sicil Kaydı

Eminliği Kitabetine tayin edilmiştir. 14 Mart 1908 tarihinde 600 kuruş maaşla Kastamonu Vilayeti Tahrir ve Vergi İdaresi Mizan Kitabetine nakledilmiştir.

Hasan Efendi (Hafız), 1852 yılında İzmit'te doğmuştur. Bengizade Ali Ağa'nın oğludur. 1870 yılında İzmit Rüsumat Müdüriyeti'ne mülazemetle dâhil olmuştur. 28 Nisan 1873 tarihinde 380 kuruş maaşla aynı müdüriyette tezkere muharrirliğine tayin edilmiştir. 4 Mart 1898 tarihinde 300 kuruş maaşla Edirne Düyun-ı Umumiye Merkez Memuriyeti Sandık Eminliğe nakledilmiştir.

Yorgaki Efendi, Rum milletinden olup 1849 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. Hekimoğlu Nikolaki Efendi'nin oğludur. 1875 yılından itibaren fahri olarak İzmit Sancağı Muhacirin İane Komisyonu, Meclis İdare azalığı gibi bazı görevlerde bulunmuştur. 30 Temmuz 1885 tarihinde 500 kuruş maaşla İzmit Sancağı Sandık Emaneti'ne tayin edilmiştir. 13 Mart 1899 tarihinde 600 kuruş maaşla İstanbul Eminönü aşar memurluğuna nakledilmiştir.

Hacı Hafız Mehmet Emin Efendi, 1846 yılı İzmit doğumlu olup, esnaftan Hüseyin Ağa'nın oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 8 Nisan 1877 tarihinde 1.500 kuruş maaşla Yemen vilayeti Sana Rüştiye Mektebi birinci muallimliğine tayin edilmiştir. 19 Aralık 1901 tarihinde 1000 kuruş maaşla Meclis-i Kebir (Büyük Meclis) muavin azalığına nakledilmiştir.

Agop Efendi, Ermeni milletinden olup, 1879 yılında İzmit doğmuştur. İzmit ahalisinden komisyonculuk yapan Çapyan Karabet Ağa'nın oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 16 Eylül 1895 tarihinde mülazemetle İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti'ne girmiştir. 4 Mayıs 1896 tarihinde 200 kuruş maaşla aynı müdüriyetin geçici çiroz kitabetine tayin edilmiştir. 14 Haziran 1900 tarihinde 250

kuruş maaşla terfian Bahçecik Düyun-ı Umumiye Kitabetine nakledilmiştir.

İsmail Fehmi Efendi, 1871 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. İzmit Kasr-ı Hümayunu hademesinden Mehmet Nezir Ağa'nın oğludur. 17 Mart 1889 tarihinde mülazemetle İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine girmiştir. 13 Nisan 1889 tarihinde 30 kuruş maaşla vazifelendirilmiştir. 1 Eylül 1899 tarihinde 250 kuruş maaşla Adapazarı Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti aşar kitabetine nakledilmiştir.

Hasan Sabri Efendi, 1878 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. İzmitli Abdullah Ağa'nın oğludur. 1901 yılında 500 kuruş maktu ücretle İzmit merkez kazası tadad-ı ağnam (hayvan sayımı) muharrirliğinde vazifelendirilmiştir. 14 Eylül 1904 tarihinde 400 kuruşu aşmayacak şekilde aidatla Şile Kazası Süvari Tahsildarlığına tayin edilmiştir.

Mehmet Ragıp Efendi, 1878 yılı İzmit doğumlu olup, Asker-i Şahane Jandarma Yüzbaşı Mustafa Arif Efendi'nin oğludur. 1900 yılında Edirne Vilayeti Darıdere Kazası Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiştir. 28 Ağustos 1903 tarihinde 250 kuruş geçici maaşla Edirne Vilayeti Gümülcine Sancağı Telgraf ve Posta Merkezi muhabere memuriyetine tayin edilmiştir. 26 Ekim 1905 tarihinde 300 kuruş maaşla aynı merkezin nakliye ve muhaberat-ı ecnebiye memurluğuna nakledilmiştir.

Ahmet Fevzi Bey, 1271 İzmit doğumlu, Saray-ı Hümayun kapıcıbaşılarından Kaymaszade Emin Ağa'nın oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 17 Ocak 1896 tarihinde 500 kuruş aidatla Birinci Belediye Dairesi Vergi Tahsildarlığı'na tayin edilmiştir. 11 Haziran 1900 tarihinde 800 kuruş maaşla İzmit Sancağı merkez kazasının tadilat-ı umumiyesi ikinci fırkası birinci muharrirliğine terfi edilmiştir.

Mikail Alemşah Efendi, Ermeni milletinden olup, dülger esnafından Bahçecik köyünden Alemşahoğlu Haçaris Ağa'nın oğludur. 29 Mayıs 1876 tarihinde Bahçecik köyünde doğmuştur. Fransızca bilmektedir. 13 Eylül 1894 tarihinde Bahçecik Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne mülazemetle girmiştir. 27 Haziran 1895 tarihinde 200 kuruş maaşla aynı idarenin geçici harir mizan kitabetine tayin edilmiştir. 19 Temmuz 1910'da 1.000 kuruş maaşla Düyun-ı Umumiye Merkez İdaresi Memurin Şubesi'ne nakledilmiştir.

Nuri Efendi, 26 Eylül 1870 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. İzmit Rüsumat Müdüriyeti Başkâtibi Cemal Efendi'nin oğludur. 8 Nisan 1887 tarihinde İzmit Sancağı Rüsumat Müdüriyeti'ne mülazemetle girmiştir. 24 Haziran 1888 tarihinde 112 kuruş maaşla aynı idarenin kolcuğuna tayin edilmiştir. 14 Temmuz 1910 tarihinde 650 kuruş maaşla Gemlik Rüsumat Müdüriyeti baş kitabetine asaleten tayin edilmiştir.

Salih Rüştü Efendi, Hacı Osman Efendi'nin oğludur. İzmit Sancağı Şeyhler nahiyesine bağlı Kırktepe köyünde 1843 yılında doğmuştur. 25 Ağustos 1867'de tarihinde 200 kuruş maaşla Şeyhler Nahiyesi Kitabetiyle memuriyet hayatına başlamıştır. Bir ara memurluktan istifa eden Salih Rüştü Bey, 25 Nisan 1898'de 135 kuruş maaşla Şeyhler Nahiyesi Kitabetine tayin edilmiştir.

Ahmet Efendi, 1876 yılında İzmit kasabasında dünyaya gelmiştir. Babası Korucuoğlu Mustafa Bey'dir. 14 Nisan 1894 tarihinde İzmit Sancağı Nüfus Kalemine girmiştir. 24 Şubat 1904'de 130 kuruş maaşla İzmit Sancağı Şeyhler Nahiyesi Kitabetine tayin edilmiştir.

Mehmet Halit Efendi, 1859 yılı İzmit doğumlu olup, Bekir Ağa'nın oğludur. 18 Nisan 1876 tarihinde mülazemetle İzmit Sancağı Tahrir kısmına girmiş ve 5 Eylül 1876'da 30 kuruş maaşla işe başlamıştır. 16 Eylül 1879 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit Sancağı Bidayet Mahkemesi Zabıt Kitabetine tayin edilmiştir.

Ali Rıza Efendi, 1870 yılında İzmit'te doğmuştur. İzmit İdadi Mektebi mubassarı (gözetmen) Basri Rifat Efendi'nin oğludur. 17 Mayıs 1886 tarihinde İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiş, 13 Ekim 1887 tarihinde 30 kuruş maaşla görevine başlamıştır. 27 Ocak 1902 tarihinde 630 kuruş maaşla Sinop Sancağı Bidayet Mahkemesi Müstantikliğine tayin edilmiştir.

Mustafa Rasim Efendi, 17 Ekim 1868 tarihinde İzmit kasabasında doğmuştur. Ali Efendi'nin oğludur. 22 Kasım 1883 tarihinde İzmit Rüsumat Müdüriyeti'nde vazifeye başlamıştır. 13 Mart 1893 tarihinde 200 kuruş maaşla aynı yerde tezkere muharrirliğine tayin edilmiştir.

Hüseyin Tevfik Efendi, 1871'de İzmit sancağının Örcün köyünde doğmuştur. Ziraattan Hüseyin Ağa'nın oğludur. 26 Ağustos 1899 tarihinde 150 kuruş maaşla Dikili Rüsumat İdaresi mubassırlığına tayin edilmiştir. 14 Nisan 1902'de memuriyeti 200 kuruş maaşla Maarif Nezareti Muhasebe Kalemine alınmıştır.

Süreyya Efendi, 25 Şubat 1857 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Nakşibendi Tarikatı Şeyhi İzmitli Kalemcizade Mehmet Efendi'nin oğludur. Fransızca okur ve yazardır. 24 Ekim 1887 tarihinde 500 kuruş maaşla Balıkesir Belediyesi eczacılığına tayin olunmuştur. 13 Nisan 1892 tarihinde 400 kuruş maaşla Karesi Mülkiye İdadi Mektebi varoluş tarihi muallimliğine tayin edilmiştir.

Mehmet Nüzhet Efendi, 1886 yılında İzmit'te doğmuştur. Kandıra Kazası Düyun-ı Umumiye Memuru Zühdü Bey'in oğludur. 14 Şubat 1904 tarihinde Kandıra Kazası Tahrirat Kalemine girmiştir. 7 Mart 1904'de 135 kuruş maaşla İzmit Sancağı'na tabi Kaymas Kitabetine tayin edilmiştir.

Mustafa Asım Efendi, 13 Mart 1863 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Babası, Bakkal esnafından Osman Efendi'dir. 19 Kasım 1890'da 280 kuruş maaşla Gebze Kazası Tahrirat Kitabetine tayin edilmiştir. 14 Ekim 1902'de 500 kuruş maaşla Beykoz Kazası Tahsilat Müfettişliğine tayin edilmiştir.

Mustafa Hakkı Efendi, 1878 yılı İzmit doğumlu olup, Hacı Hafız Osman Efendi'nin oğludur. Memuriyete 7 Kasım 1904 tarihinde 500 kuruş maaşla Edirne Vilayeti Umur-ı Nafia Kondüktörlüğü vazifesi ile

başlamıştır. 30 Ekim 1909'da 600 kuruş maaşla Edirne Vilayeti Merkez Kondüktörlüğüne terfi etmiştir.

Ali Rıza Efendi, 1881 yılında İzmit'te doğmuştur. Hancı Emin Onbaşı'nın oğludur. 3 Nisan 1896 tarihinde İzmit Sancağı Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiştir. 7 Haziran 1902 tarihinde 150 kuruş maaşla İzmit Sancağı Ermişe Nahiyesi Mal Kitabetine tayin edilmiştir.

Mehmet Veysi Efendi, 1875 yılı İzmit doğumludur. Mustafa Ağa'nın oğludur. 31 Temmuz 1884 tarihinde 300 kuruş maaşla Kandıra kazası Aşar Emaneti İkinci Kitabetine tayin edilmiştir. 14 Ağustos 1902 tarihinde 400 kuruş maaşla Köyceğiz Kazası Ziraat Bankası Sandığı muhasebe kitabetine tayin edilmiştir.

Mehmet Adil Efendi, 1881 yılında İzmit'te doğmuştur. Babası Tüccardan İstanbullu Mehmet Kadri Efendi'dir. Arapça, Farsça ve Fransızcaya aşinadır. 21 Eylül 1897 tarihinde mülazemetle İzmit Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne girmiştir. 27 Mayıs 1902 tarihinde 350 kuruş maaşla terfian İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti aşar mukayyitliğine tayin kılınmıştır.

Hayrabet Remzi Efendi, Ermeni milletinden olup, 4 Eylül 1872 tarihinde Bahçecik köyünde doğmuştur. Hayrabetoğlu Artin Ağa'nın oğludur. 26 Ekim 1892 tarihide mülazemetle Bahçecik Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne girmiştir. 12 Eylül 1899 tarihinde 350 kuruş maaşla Burgaz Adası Düyun-ı Umumiye memurluğuna nakledilmiştir.

Hüseyin Nureddin Efendi, 1 Şubat 1872'de İzmit merkezde doğmuştur. İzmit merkezinde bulunan Karagöz Camii İmamı Hafız Ali Efendi'nin oğludur. 17 Ocak 1891 tarihinde mülazemetle İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti Tahrirat Kalemine girmiştir. 21 Haziran 1891'de 200 kuruş maaşla Adapazarı Düyun-ı Umumiye Merkezi geçici harir müzayede kitabetine tayin olunmuştur. 18 Ağustos 1898'de 300 kuruş maaşla Ereğli Düyun-ı Umumiye memuriyetine tayin olunmuştur.

İbrahim Hakkı Efendi, 1884 yılı İzmit doğumlu olup, İsmail Efendi'nin oğludur. 26 Ağustos 1903 tarihinde 250 kuruş maaşla Kandıra Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti refakatine tayin edilmiştir. 19 Mart 1910 tarihinde 400 kuruş maaşla Şile Kazası Ziraat Bankası Sandığı'na tayin edilmiştir.

Ahmet Hamdi Efendi, 1882 yılında İzmit'te doğmuştur. Kereste tüccarı Trabzonlu Ali Efendi'nin oğludur. 14 Mart 1903 tarihinde 250 kuruş maaşla Adapazarı Kazası Ziraat Bankası Sandığı muamelat hesabiyesine yardım etmek üzere vazifelendirilmiştir. 29 Mayıs 1903 tarihinde ise 250 kuruş maaşla aynı banka sandığının muhasebe kitabeti refakatine tayin edilmiştir.

Salih Fethi Bey, 1878 yılı İzmit doğumlu olup, Kurukahvecizade İzmitli Ahmet Bey'in oğludur. 22 Mayıs 1894, İzmit Düyun-ı Umumiye Merkezi Müdüriyeti Muhasebe Kalemine mülazemetle girmiş, 28 Ağustos 1896 tarihinde 250 kuruş maaşla İzmit Düyun-ı Umumiye Merkezi Müdüriyeti Harir Müzayede Kitabetinde istihdam edilmiştir. 27 Nisan 1902 tarihinde 300 kuruş maaşla Yalova Düyun-ı Umumiye Merkez Memuriyeti Başkitabetine tayin edilmiştir.

Andon Efendi, 6 Temmuz 1846 tarihi İzmit doğumlu olup, Ermeni Katolik milletindendir. İzmit Ceza Mahkemesi Azası Ankaralı Kigork Makaryan Efendi'nin oğludur. 4 Temmuz 1896 tarihinde 250 kuruş maaşla Bahçecik Düyun-ı Umumiye Memuriyeti Geçici Mizan Kitabetine girmiştir. 13 Ekim 1897 tarihinde aynı maaşla aynı kitabete tayin edilmiştir.

Osman Zühdü Efendi, 26 Nisan 1884 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Düyun-ı Umumiye Merkez Muhasebe Şubesi halifelerinden Ahmet Sakıp Efendi'nin oğludur. 2 Şubat 1905'de Defter-i Hakani Nezareti Sicil Kalemine mülazemetle girmiştir.

Mehmet Tevfik Efendi, 1881 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. İzmit süvari orman memurlarından Eyüp Efendi'nin oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 13 Ekim 1898 tarihinde mülazemetle İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti'ne girmiştir. 26 Haziran 1900 tarihinde 250 kuruş maaşla Ortaköy Düyun-ı Umumiye İdaresi Muvakkat Harir Müzayede Kitabetine tayin edilmiştir. İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti müskirat kâtibi refakatine tayin edilmiştir.

Halil Efendi, 1858 yılı İzmit doğumlu olup, ziraattan Tahir Efendi'nin oğludur. Arapça ve Farsçaya aşinalığı vardır. 13 Aralık 1894'te 190 kuruş maaşla İzmit İmaret İptidai Mektebi ikinci muallimliğine tayin edilmiştir. 3 Ağustos 1905 tarihinde 200 kuruş maaşla İzmit Evkaf İdaresi sandık eminliğine tayin edilmiştir.

Demiryan Minas Efendi, Ermeni milletinden olup 1872 yılı İzmit'te doğmuştur. Babası Agop adında birisidir. 25 Eylül 1898 tarihinde 600 kuruş maaşla Edirne Vilayeti Sultanyeri Kazası belediye tabipliğine tayin olunmuştur. 27 Mayıs 1901 tarihinde ise görevi aynı maaş ile Halep Vilayeti Antakya Kazası belediye tabipliğine nakledilmiştir.

Zare Efendi, 1881 yılı İzmit doğumlu olup, Ermeni milletindendir. Lokantacı esnaflarından Hacı Atanaş Kütahyalıyan Ağa'nın oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 31 Ocak 1899 tarihinde mülazemetle İzmit Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti'ne girmiştir. 16 Şubat 1900 tarihinde 350 kuruş maaşla İzmit Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti Aşar Mukayyitliği'ne tayin edilmiştir.

Ziya Efendi, 1885 yılı İzmit doğumlu olup, Mehmet Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. 1904 yılında İzmit Telgraf ve Posta Merkezi'ne mülazemetle girmiştir. 20 Mart 1905 tarihinde 250 kuruş maaşla aynı merkezin posta kitabetine tayin edilmiştir.

Mehmet Suphi Efendi, 1876 yılında İzmit'te doğmuştur. Kandıra Kazası Kaymakamı Aziz Efendi'nin oğludur. 13 Ağustos 1893 tarihinde Şehremaneti Mektubi Kalemine mülazemetle girmiştir. 23 Ekim 1894 tarihinde 100 kuruş maaşla Evkaf Nezareti Sarfiyat-ı Umumiye İdaresinin Taşra Kalemine tayin edilmiştir. 27 Eylül 1903 tarihinde 100 kuruş maaşla Ahiçelebi Bidayet Mahkemesi müdde-i umumi (savcı) muavinliğine tayin edilmiştir.

Mehmet Efendi, 1870 yılı İzmit doğumlu olup, Tatar Hüseyin Ağa'nın oğludur. 18 Haziran 1896 tarihinde 300 kuruş maaşla İstanbul polis mesleğine dâhil olmuş ve açıktan 3. sınıf komiserliğine intihap olunmuştur. 14 Mart 1906 tarihinde 400 kuruş aidatla Atranos (Orhaneli) 5. Süvari tahsildarlığına tayin olunmuştur.

Yusuf Agah Efendi, 1880 İzmit doğumlu olup, Karamürsel kazası eski Kaymakamı Hüseyin Muharrem Efendi'nin oğludur. 24 Eylül 1896 tarihinde İzmit Sancağı Adliye Dairesi'ne mülazemetle girmiştir. 10 Eylül 1900 tarihinde 200 kuruş maaşla İzmit Merkez Aşar Emaneti ambar memurluğuna tayin edilmiştir. 29 Kasım 1906 tarihinde 500 kuruş maaşla Adapazarı Kazası Tahsilat Müfettişliğine memuriyeti nakledilmiştir.

Mustafa Cemal Efendi, 1865 yılı İzmit kasabası doğumlu olup, rüsumat memurlarından Ali Rıza Efendi'nin oğludur. 9 Ekim 1884 tarihinde 300 kuruş maaşla İstanbul polis 11. Neferliğine tayin edilmiştir. 2 Şubat 1903'de 500 kuruş maaşla İstanbul Deniz İlave Bölüğü 3. Sınıf polis komiserliğine atanmış, 30 Ocak 1905 tarihinde ise açıktan baş komiserliğe terfi edilmiştir.

Mehmet Fevzi Efendi, 1873 yılı İzmit doğumlu olup, İzmitli Süleyman Bey'in oğludur. 11 Haziran 1900 tarihinde 300 kuruş aylıkla İzmit Sancağı Tadilat-ı Umumiye İkinci Fırka Messahlığına tayin edilmiştir. 14 Eylül 1903 tarihinde ise memuriyeti 300 kuruşu geçmemek üzere aidatla İzmit Sancağı merkez kazası tahsildarlığına nakledilmiştir.

Mehmet Emin Efendi, 1878 yılı İzmit doğumlu olup, esnaftan Salih Ağa'nın oğludur. 29 Ocak 1906 tarihinde 250 kuruş geçici maaşla Edirne vilayetinde Gümrüktepe Telgraf ve Posta Merkezi muhabere memuriyetine tayin edilmiştir.

Dikran Efendi, Ermeni milletinden olup, 1874 yılında İzmit'te doğmuştur. Mıgırdıç Ağa'nın oğludur. 24 Eylül 1906 tarihinde 600 kuruş maaşla Ankara Vilayeti Beypazarı Kazası Belediye Tababetine tayin kılınmıştır. 7 Ağustos 1907 tarihinde aynı miktar maaşla Kosova Vilayeti Preşova Kazası Belediye Tababetine tayin kılınmıştır.

Mehmet Ataullah Efendi, 1886 senesi İzmit doğumlu olup, İzmit Mahkeme-i Şeriyye Başkâtibi Osman Bey'in oğludur. 1906 yılında İzmit Telgraf ve Posta Merkezi muhabere memuriyeti refakatine mülazemetle girmiş olup, 14 Eylül 1907 tarihinde 200 kuruş maaşla aynı vazifeye tayin edilmiştir.

Değirmenciyan Kirkor Efendi, Ermeni milletinden olup, 1882 yılında İzmit Sancağı Yuvacık köyünde dünyaya gelmiştir. Serkis Ağa'nın oğludur. Fransızca bilmektedir. 5 Nisan 1908 tarihinde 600 kuruş maaşla Manastır Vilayeti Kırçova Kazası Belediyesi Tababetine tayin edilmiştir.

Armanak Efendi, Ermeni milletinden olup, 1877 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. Doktor binbaşılarından Haçatur Efendi'nin oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 3 Haziran 1906 tarihinde 600 kuruş maaşla Sivas vilayetinde Niksar Kazası Belediyesi Tababetine tayin edilmiştir.

İbrahim Halit Bey, 1882 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. İzmit Sancağı Muhasebe Kalemi Masraf Kâtibi Ahmet Nuri Efendi'nin oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 28 Ocak 1903 tarihinde Muhasebe-i Umumiye-i Maliye Hesabat-ı Umumiye Şubesi Tetkik Kalemine tayin edilmiştir. 10 Aralık 1910 tarihinde 900 kuruş maaşla Osmanlı Seyr-i Sefain (Denizyolları) İdaresi Muhasebe Kalemi yevmiye kitabetine memuriyeti nakledilmiştir.

Ali Rıza Efendi, 1879 yılı İzmit doğumlu olup, Mehmet Ağa'nın oğludur. 1 Ağustos 1906 tarihinde 250 kuruş maaşla İzmit Sancağı Nafia Komisyonu Kitabeti refakatine tayin edilmiştir. Memuriyeti, 3 Ekim 1909'da ise 400 kuruş maaşla İzmit Sancağı İkinci Nafia Kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Şerafettin Efendi, 1890 yılında İzmit'te doğmuş olup, esnaftan İsmail Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. 14 Temmuz 1907'de 300 kuruş maaşla İzmit Telgraf ve Posta Kitabetine tayin edilmiştir.

Mahmut Macit Bey, 1888 senesi İzmit doğumlu olup, Sadaret Müsteşarı Mehmet Arif Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. 18 Eylül 1907'de 25 kuruş maaşla Mektubi Maliye Evamir Kalemine girmiştir. 28 Eylül 1911'de 400 kuruş maaşla aynı kalemin 4. Sınıf Kitabetine terfi etmiştir.

Hasan Nazmi Efendi, 1886 yılı İzmit doğumlu olup ziraattan Beslan Ağa'nın oğludur. Fransızca bilmektedir. 8 Ağustos 1908 tarihinde 150 kuruş maaşla İstanbul Postanesi tefrik ve mektup gönderimi memurluğuna tayin edilmiştir.

Hafız Hüseyin Avni Efendi, 1888 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. İzmitli Abdullah Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. İzmit Nüfus ve Gebze Kazası Mal Kalemlerinde mülazemetle biraz çalıştıktan sonra 1903 yılında Gebze Kazası Hayvanat-ı Ehliye Kitabetinde istihdam edilmiştir. 16 Kasım 1907 tarihinde 100 kuruş maaş ile Şile Kazası Mal Müdürlüğü refakatine tayin edilmiştir.

Agop Efendi, Ermeni milletinden olup, 1875 yılında İzmit sancağında Ermişe köyünde doğmuştur. Haci Mıgırdıç'ın oğludur. 14 Mart 1908 tarihinde 400 kuruş aidatla İzmit merkez kazası 18. Daire Süvari Tahsildarlığına tayin edilmiştir.

Mehmet Hamid Efendi, 1875 yılında İzmit'te doğmuştur. İbrahim Ağa'nın oğludur. 9 Temmuz 1906 tarihinde 300 kuruş aidatla İzmit Merkez Kazası piyade tahsildarlığına tayin edilmiştir.

Karabet Efendi, Ermeni milletinden olup, 1878 yılında Bahçecik'te doğmuştur. Ohannes Haçeryan Efendi'nin oğludur. Fransızca bilmektedir. 14 Eylül 1901 tarihinde 600 kuruş maaşla Hüdavendigar Vilayeti Simav Kazası Belediyesi Tababetine tayin olunmuştur. Memuriyeti aynı maaşla 2 Nisan 1903 tarihinde ise Sındırgı Kazası Belediyesi Tababetine nakledilmiştir.

Paronak Efendi, Ermeni milletinden olup, 1886 yılında İzmit'te doğmuştur. Kantar Rüsumu mültezim-

lerinden Avadis Ağa'nın oğludur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 27 Mayıs 1901'de 600 kuruş maaşla Trabzon Vilayeti Akçaabat Kazası Belediyesi Tababetine tayin edilmiştir.

Mehmet Halit Efendi, 1875 yılı İzmit doğumludur. Yazmacı Hacı Mehmet Efendi'nin oğludur. 18 Mayıs 1897 tarihinde 100 kuruş maaşla İzmit Rüsumat Nezareti mukayyit vekâletine tayin olunmuştur. 27 Ağustos 1897 tarihinde 200 kuruş maaşla Midilli Rüsumat Müdüriyeti iskele kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Cemal Efendi, 1888 senesinde İzmit doğumlu olup, İbrahim Usta'nın oğludur. 29 Haziran 1903 tarihinde İzmit Sancağı Vergi ve Tahrir Kalemine 100 kuruş maaşla tayin olunmuştur. 27 Ekim 1910 tarihinde 500 kuruş maaşla İzmit Sancağı Vergi Muamelat Kitabetine atanmıştır.

Mehmet Nüzhet Efendi, 1887 tarihinde İzmit'te doğmuştur. İzmit Düyun-ı Umumiye İdaresi Tahrirat Başkatibi Zühdü Efendi'nin oğludur. 7 Mart 1904'te 135 kuruş maaşla İzmit Sancağı Kaymas Nahiyesi Mal Kitabetine tayin kılınmıştır. 14 Haziran 1909 tarihinden bir müddet sonra 300 kuruş maaşla İzmit Sancağı Nüfus İdaresi kâtip refakatine atanmıştır.

Ermenak Efendi, Ermeni milletinden olup, 1884 yılında İzmit'in Bahçecik nahiyesinde dünyaya gelmiştir. Manifaturacı Minas Ağa'nın oğludur. Tolonyan adıyla bilinmektedir. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'den mezun olmuştur. 7 Temmuz 1909 tarihinde 800 kuruş maaş ile Kastamonu Vilayeti Seyyar Frengi Tababetine tayin edilmiştir.

Zare Lütfiyan Efendi, Ermeni milletindendir. 1885 İzmit doğumlu olup babası Demirci Minas Ağa'dır. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'den mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. 3 Ağustos 1909 tarihinde 600 kuruş maaşla Kastamonu Vilayeti Frengi Hastanesi Tababetine tayin edilmiştir. Yaklaşık bir ay sonra becayiş suretiyle aynı miktar maaşla Ankara Vilayeti Nallıhan Kazası Belediye Tababetine tayin edilmiştir.

Dimosten Polihron Efendi, Rum milletinden olup, 1873 yılında İzmit'te doğmuştur. Babasının adı Polihron'dur. Fransızcaya aşinalığı vardır. 3 Ekim 1899 tarihinde 600 kuruş maaşla Biga Sancağı Ayvacık Kazası Belediye Tababetine tayin edilmiştir. 1 Ekim 1908 tarihinde aynı maaş ile Ezine Kazası Belediye Tababetine nakledilmiştir.

Gürcüzade Abdullah Safi Efendi, 1886 yılında İzmit sancağına bağlı Hamidiye köyünde dünyaya gelmiştir. İzmit Meclis-i İdare azası Hacı Mehmet Emin Efendi'nin oğludur. 9 Ekim 1905 tarihinde Rüsumat Emaneti Hukuk Müşavirliği Kalemine 250 kuruş maaşla tayin edilmiştir.

Mehmet İhsan Efendi, 1876 yılı İzmit doğumlu olup, Ahmet Ağa'nın oğludur. 13 Eylül 1893 tarihinde İzmit Sancağı Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti'ne mülazemetle girmiş olup, 13 Nisan 1895 tarihinde 300 kuruş maaşla Darıca Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti Muvakkat Çiroz Kitabetine tayin edilmiştir. 14 Ekim 1908 tarihinde 400 kuruş aidatla Midilli Sancağı Ser-Tahsildarlığına tayin edilmiştir.

İsmail Mazhar Efendi, Üsküdar Tevkifhanesi memurlarından İsmail Hakkı Efendi'nin oğlu olup, 1884 yılı İzmit doğumludur. 15 Mart 1906 tarihinde mülazemetle mahkeme-i teftiş hizmetine girmiştir. 24 Kasım 1909'da Encümen-i İntihab-ı Memurin-i Adliye kararıyla ve 1.000 kuruş maaşla Çine Kazası Bidayet Mahkemesi müdde-i umumi muavinliğine tayin edilmiştir.

Mehmet Kazım Bey, 1879 yılı İzmit doğumlu olup, babası Osman Bey'dir. 28 Mayıs 1902 tarihinde Ticaret ve Nafia Nezareti Tercüme Kalemine mülazemetle girmiş, 28 Ocak 1903'te 30 kuruş maaş almaya başlamıştır.

Mustafa Halim Efendi, 1881 yılında İzmit'te doğmuştur. Esnaftan Mustafa Ağa'nın oğludur. 14 Nisan 1902 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit İkinci Tahrir Fırkası'na girmiştir. 23 Aralık 1909 tarihinde 300 kuruş maaşla Adapazarı Kazası Hendek Nahiyesi Vergi Kitabetine tayin olunmuştur.

Mehmet Azmi Efendi, Şeyh Avni Efendi'nin oğlu olup, 1887 yılında İzmit'te doğmuştur. 2 Ağustos 1905 tarihinde mülazemetle İzmit Sancağı Bidayet Mahkemesi'ne girmiş, 6 Haziran 1909 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit Sancağı Bidayet Mahkemesi zabıt kitabetine tayin edilmiştir.

Hüseyin Tevfik Efendi, 1853 yılı İzmit doğumlu olup, babası ziraatla uğraşan Ahmet Mülazım'dır. 28 Kasım 1869 tarihinde 100 kuruş maaşla İzmit Sancağı Tahrirat Kalemi'ne tayin edilmiştir. 13 Şubat 1895 tarihinde 570 kuruş maaşla İzmit Sancağı İdare Meclisi baş kitabetine atanmıştır.

Vahan Karabetyan Efendi, Ermeni milletinden olup, 1883 yılında İzmit Sancağı'nın Bahçecik nahiyesinde doğmuştur. Bahçecik Nahiyesi Tahsildar Murakıbı Mıgırdıç Efendi'nin oğludur. İngilizce ve Fransızca bilmektedir. 18 Mayıs 1911 tarihinde 800 kuruş maaşla Göynük Kazası Seyyar Frengi Tababetine tayin edilmiştir.

Kamil Bey, 1881 İzmit doğumlu olup, Çerkez emirlerinden Hüseyin Bey'in oğludur. 4 Haziran 1901 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bağlı Muhacirin İdaresi Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiş, 17 Şubat 1902 tarihinde 20 kuruş maaşla vazifeye başlamıştır. 28 Temmuz 1910 tarihinde 250 kuruş maaşla Orman, Maadin ve Ziraat Kalemine tayin edilmiştir.

Artin Efendi, Ermeni milletinden olup, 1856 yılında İzmit'te doğmuştur. Beyazyan Ohannes Ağa'nın oğludur. 13 Eylül 1881 tarihinde 112 kuruş maaşla İzmit Ermeni Sıbyan Mektebi Türkçe muallimliğine tayin olunmuştur. Memuriyeti, 27 Şubat 1913 tarihinde 1.000 kuruş maaşla Sivas Merkez Bidayet Mahkemesi azalığına nakledilmiştir.

Hafız Ali Vasfi Efendi, 1872 yılında İzmit'te doğmuştur. Hatip Mehmet Efendi'nin oğludur. 27 Kasım 1897 tarihinde 150 kuruş maaşla İzmit Mekteb-i İptidaisi (ilkokul) ikinci muallimliğine tayin edilmiştir. 14 Mart 1902 tarihinde maaşına 50 kuruş zam yapılarak görevi birinci muallimliğe terfi edilmiştir.

Hirebet Efendi, Ermeni milletinden olup, 13 Mayıs 1884 tarihinde İzmit'in Bahçecik köyünde doğmuş-

tur. Haçik Ağa'nın oğludur. Fransızca bilmektedir. 9 Temmuz 1910 tarihinde 800 kuruş maaşla Ayaş Kazası Belediye Tababetine tayin edilmiştir.

Nikolaki Kostantinidi, Rum milletinden olup, 1884 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. Tüccardan Tanaşaki Efendi'nin oğludur. Biraz Almanca ve Fransızca bilmektedir. 8 Haziran 1910 tarihinde 1.000 kuruş Ticaret ve Nafia Nezareti Nafia İdaresi elektrik mühendisliğine tayin edilmiştir. 14 Haziran 1911 tarihinde 2.000 kuruş maaşla liman mühendisliğine tayin edilmiştir.

Hacı Mehmet Tevfik Efendi, 1833 yılında İzmit'te doğmuştur. Demirci esnafından Yanıkoğlu Mustafa Ağa'nın oğludur. 1 Aralık 1890 tarihinde 100 kuruş maaşla Bimarhane imam muavinliğine tayin edilmiştir. 13 Eylül 1898 tarihinde ise 300 kuruş maaş ile Bimarhanenin birinci imamlığına tayin edilmiştir.

Karabet Bidikyan Efendi, Ermeni milletinden olup, 1885 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. Gemici Bedros Ağa'nın oğludur. Darülfünun Tıp Fakültesi'ni bitirmiştir. 20 Ağustos 1911 tarihinde kolera hastalığı nedeniyle 800 kuruş ücretle geçici olarak Nuhkuyusu Hastanesi'nde istihdam edilmiştir. 4 Haziran 1912'de 600 kuruş maaşla Sivas Vilayeti Havza Kazası Belediye Tababetine tayin edilmiştir.

Mevlüt Efendi, Salih Ağa'nın oğlu olup, 1880 yılında İzmit'te doğmuştur. 27 Ekim 1908 tarihinde 300 kuruş maaşla Tirilye Rüsumat İdaresi Muhafız memurluğuna tayin edilmiştir.

Mehmet Raşit Efendi, 1888 yılı İzmit doğumlu olup, Musul Evkaf muhasebecisi Seyfullah Efendi'nin oğludur. 26 Eylül 1909 tarihinde 600 kuruş maaşla Ağva Merkez Muhabere Memurluğuna tayin edilmiştir. Memuriyeti, 14 Kasım 1910 tarihinde aynı maaşla Geyve mülazımlığına, 2 Mayıs 1911'de ise yine aynı maaşla Bab-ı Meşihat Telgraf ve Posta mülazım memurluğuna nakledilmiştir.

Ahmet Cevdet Efendi, 1884 yılında İzmit kasabasında doğmuştur. İzmit Sancağı İdare Meclisi Başkitabetinden emekli Hüseyin Efendi'nin oğludur. 1 Ocak 1910 tarihinde 500 kuruş maaşla Ankara Vilayeti Maiyet Memurluğuna atansa da göreve başlamadan, memuriyeti İstanbul Vilayeti Maiyet Memurluğuna tahvil edilmiştir. 22 Eylül 1910 tarihinde ise İzmit Sancağı maiyet memurluğu vazifesine başlamıştır.

Mehmet İbrahim Bey, Hasan Efendi'nin oğlu olup, Mağazacı Üzümgöz lakabıyla da anılmaktadır. 1870 yılında İzmit'te doğmuştur. 13 Nisan 1889 tarihinde 30 kuruş maaşla İzmit Sancağı Tahrirat Kalemi mübeyyizliğine tayin edilmiştir. 15 Temmuz 1910 tarihinde 400 kuruş maaşla aynı yerde evrak memurluğuna geçmiştir.

Salih Asaf Efendi, lakabı Cığalizade olup, 1888 yılında İzmit'te doğmuştur. Çatalca Düyun-ı Umumiye Müdürü Mehmet Hayri Efendi'nin oğludur. Anne tarafından Manyaszade sülalesinden gelmektedir. İstanbul Polis Mektebi'nden mezun olmuştur. 25 Ocak 1910 tarihinde 400 kuruş maaşla İstanbul polis memurluğuna tayin edilmiştir. 3 Ekim 1911'de 600 kuruş maaş ile İstanbul'da polis komiser muavinliğine terfi edilmiştir.

Sicill-i Ahval kayıtlarında İzmit doğumlu 162 memur tespit edilmiştir. Bu rakama Gebze, Karamürsel ve Kandıra doğumlu memurların eklenmediği hatırlatılmalıdır. İzmit doğumlu memurların büyük çoğunluğu 100-500 kuruş arası maaş ile küçük memuriyetlerde çalışırken çok azı 5.000 kuruş üzeri maaşla memuriyette görev yapmışlardır. Memurlar arasındaki en yüksek maaşı, Rüsumat Merkez İdaresi Muavinliği vazifesi ile 10.000 kuruş maaş alan Mustafa Kemal Bey'e aittir. Bunun dışında mutasarrıflık ve kaymakamlık vazifeleri gibi üst düzey mülkî idareciliklerde bulunan memurlar da bulunmaktadır. İzmitli memurların 25'i Ermeni milletinden, 6'sı da Rum milletindendir. Dikkat çeken bir husus ise Ermeni memurların 14'nün doktorluk mesleğini icra etmesidir. İzmitli memurlar daha çok İzmit ve civarında görev almış olmalarına rağmen İstanbul, Bursa, Manastır, Erzurum, Tekfurdağı, Yanya, Ankara, Kırkkilise, İnegöl, Diyarbakır, Edirne, Sinop, Karesi ve Midilli gibi yerlerde de görevler almışlardır.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA); DH.SAİDd (Sicill-i Ahval İdaresi/Defterler) 3/ 118; 3/ 482; 4/ 602; 4/ 634; 6/ 55; 6/ 853; 7/ 1013; 8/ 51; 15/ 409; 17/ 469; 19 / 387; 19/ 419; 19 / 445; 20/ 181; 24/ 193; 25/ 385; 28/ 47; 34/ 219; 36/ 71; 38/ 447; 42/ 397; 45/ 43; 54/ 171; 56/ 407; 57/ 107; 57/ 487; 58/ 271; 60/ 299; 60/ 303; 61/ 37; 61/ 249; 61/ 441; 62/ 27; 63/ 137; 64/ 69; 64/ 253; 67/ 359; 67/ 409; 68/ 25; 69/ 189; 71/ 109; 71/ 201; 74/ 41; 74/ 133; 74/ 449; 75/ 395; 77/ 85; 78/ 329; 83/ 337; 85/ 179; 86/ 407; 87/ 473; 88/ 315; 81/ 463; 89/ 243; 89/ 421; 90/ 417; 91/ 53; 91/ 209; 92/ 335; 92/ 407; 95/ 103; 96/ 197; 97/ 397; 98/ 383; 99/ 17; 99/ 265; 101/ 81; 101/ 85; 101/ 133; 103/ 71; 104/ 66; 104/ 160; 105/ 27; 105/ 145; 108/ 149; 105/ 449; 106/ 69; 106/ 465; 108/ 147; 108/ 237; 108/ 253; 110/ 133; 110/ 207; 113/ 115; 117/369; 117/ 385; 119/ 483; 120/ 175; 121/ 489; 122/ 123; 124/ 367; 126/ 335; 126/ 485; 127/ 365; 130/ 193; 131/ 161; 133/ 409; 134/ 199; 134/ 411; 135/ 245; 135/ 491; 136/ 33; 136/ 277; 136/ 325; 136/ 347; 136/ 359; 137/ 407; 138/ 21; 138/ 317; 138/ 321; 139/ 195; 140/ 233; 140/ 459; 141/ 65; 142/ 61; 144/ 235; 144/ 261; 144/ 285; 146/ 161; 146/ 435; 148/ 101; 149/ 463; 151/ 181; 151/ 381; 152/ 199; 153/ 427; 154/ 87; 156/ 127; 158/ 45; 160/ 335; 161/ 41; 161/ 155; 161/ 433; 162/ 347; 162/ 411; 162/ 445; 163/ 497; 166/ 345; 168/ 257; 168/ 491; 169/ 437; 170/ 215; 171/ 51; 172/ 45; 173/ 493; 174/ 145; 176/ 479; 177/ 15; 178/ 31; 178/ 360; 178/ 464; 179/ 227; 179/ 413; 181/ 43; 182/ 176; 183/ 56; 185/ 209; 185/ 232; 189/ 91; 192/ 234; 194/ 183; 196/ 361; Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 45-73; Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856)*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993; Atilla Çetin, "Sicill-i Ahval Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, sayı: 29, Ankara 2005, s. 89; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 3. Baskı, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2010, s. 237; Carter V. Findley, *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform Babıali (1789-1922)*, çev. Latif Boyacı, İzzet Akyol, İz Yayıncılık, İstanbul 1994, s. 119-186.

Mustafa SARI

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KANDIRALI MEMURLAR

Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre

Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamit dönemi ile birlikte memurların düzenli olarak sicilleri tutulmaya başlanmıştır. Özellikle 1879 yılında Sicill-i Ahval Komisyonu'nun kurulması bu yolda önemli bir aşama olmuştur. Bu komisyon vasıtasıyla Dâhiliye, Mülkiye,

Adliye, Maliye, Evkaf vb. gibi dairelerdeki memurların biyografileri kaydedilmeye başlanmıştır. Bu maddede Sicill-i Ahval kayıtlarında yer alan ve Kandıra kazası dâhilinde doğan memurlara yer verilmiştir. Kandıralı bu memurların isimleri, doğum yer ve tarihleri, varsa şöhretleri, baba adları ve meslekleri yer almaktadır. Maddenin sınırlıkları nedeniyle memurların sadece ilk ve memuriyetlerinin atanma tarihleri ve maaşları belirtilmiştir. Ayrıca Sicill-i Ahval Defterleri'nde rastlanabilen Hicrî ve Rumî tarihlerin birbirlerine uymadığı durumlarda Rumî takvim tercih edilmiştir. Sicill-i Ahval Defterleri'ne göre Kandıralı memurlar şu şekildedir:

Mustafa Efendi, 1851 yılında Kandıra'da doğmuştur. Mekteb-i İbtidai (İlkokul) hocalarından Yakup Efendi'nin oğludur. 1865 yılında Tophane-i Amire Muhasebe Kalemine mülazemetle (stajyer memur olarak ücretsiz görev alma) girmiş, 13 Mart 1867 tarihinde kendisine maaş bağlanmıştır. 13 Kasım 1875 tarihinde 3. sınıfa terfi etmiş ve maaşı 800 kuruşa çıkarılmıştır.

Hakkı Efendi, 1861 yılı İzmit doğumlu olup Sinoplu Hacı Osman Ağa'nın oğludur. 22 Nisan 1881 tarihinde mülazemetle İzmit Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi Kalemine girmiştir. 24 Eylül 1881 tarihinde 300 kuruş maaşla İzmit İstinaf Mahkemesi Ceza Zabıt Kitabetine tayin edilmiştir. 28 Mayıs 1911 tarihinde 3.000 kuruş maaşla Suriye Vilayeti Tahrirat (resmi dairelerdeki yazı işleri) Müdüriyeti'ne tayin edilmiştir.

Hüseyin Hüsnü Efendi, 1856 yılı Kandıra doğumlu olup Paşa Beyzade Kandıralı Mehmed Bey'in oğludur. Arapça ve Farsça okumuştur. 27 Mart 1873 tarihinde Kandıra Kazası Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiştir. 13 Mart 1874 tarihinde 130 kuruş maaşla Kandıra Kazası Mal Müdüriyeti refakatine tayin edilmiştir. 13 Ağustos 1894 tarihinde 300 kuruş maaşla Kandıra Kazası Vergi Kitabeti refakatine nakledilmiştir.

Hüseyin Hüsnü Efendi, 1870 yılında Kandıra'da doğmuştur. Nahiye Naiplerinden Aşiroğlu lakaplı Yusuf Efendi'nin oğludur. 25 Kasım 1885 tarihinde 30 kuruş maaşla İzmit Sancağı Tahrirat Kalemi mübeyyizliğine (müsveddeleri temize çekme işi) tayin edilmiştir. 7 Ocak 1909'da 450 kuruş maaşla İzmit Sancağı Defter-i Hakani Kalemi Başkitabetine nakledilmiştir.

Hasan Behçet Efendi, 1858 yılında Kandıra kasabasında doğmuştur. Kethüdaoğlu Mehmet Ağa'nın oğludur. 22 Eylül 1873 tarihinde Kandıra Kazası Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiştir. 24 Ağustos 1876 tarihinde 200 kuruş maaşla Kandıra Kazası Rüsumat İdaresi Kitabetine tayin edilmiştir. 2 Ağustos 1894 tarihinde 500 yüz kuruş maaşla Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Bahaeddin Efendi, 1875 yılı Kandıra doğumlu olup bakkal esnafından Mustafa Ağa'nın oğludur. 17 Kasım 1889 tarihinde mülazemetle Kandıra Kazası Bidayet Mahkemesi Kalemine girmiştir. 1 Mart 1893 tarihinde 175 kuruş aidatla Kandıra Kazası Turuk ve Meabir-i Ameliye (bayındırlık işleri) birimine tayin edilmiştir. 13 Şubat 1894 tarihinde 300 kuruş maaşla Eskişehir Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti refakatine nakledilmiştir.

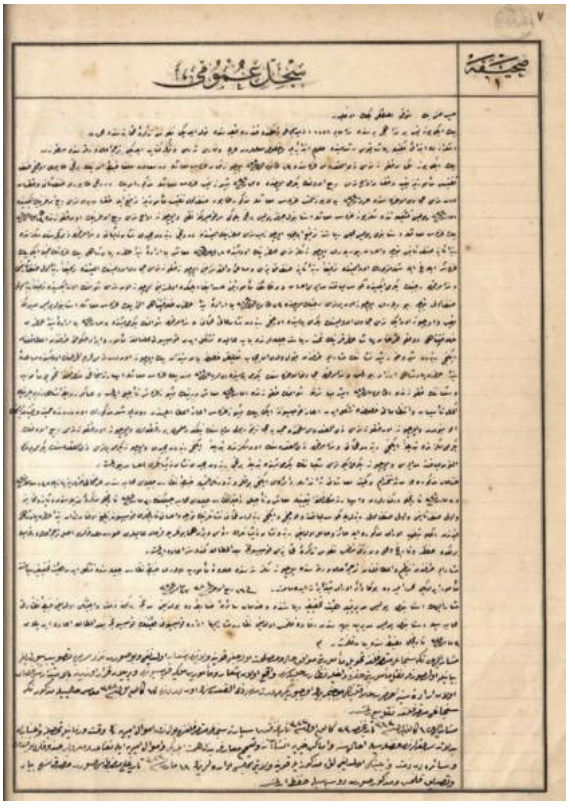

Hüseyin Hüsnü Bey'in sicil kaydı

Mehmet Hilmi Efendi, 1869 yılında Kandıra kasabasında doğmuştur. Osman Efendi'nin oğludur. 13 Mart 1888 tarihinde Kandıra Kazası Tahrirat Kalemine mülazemetle girmiştir. 30 Ağustos 1892 tarihinde hasılattan 400 kuruşu geçmemek üzere %10 aidatla Kandıra kazası Kesecek İskelesi Orman Ondalık Memurluğuna tayin edilmiştir. 27 Eylül 1902 tarihinde aynı maaşla Kandıra süvari tahsildarlığına nakledilmiştir.

Mehmet Cemil Bey, 1880 yılında Kandıra kasabasında doğmuştur. Nallıhan kazası Kaymakamı İbrahim Nazmi Efendi'nin oğludur. Fransızca, Arapça, Farsça bilmektedir. Ermeniceye aşinalığı vardır. 24 Eylül 1903 tarihinde 500 kuruş maaşla Ankara Vilayeti Maiyet Memuriyetine tayin edilmiştir. 26 Eylül 1910 tarihinde 1.500 kuruş maaşla İstarova Kazası (Arnavutluk'ta bir kaza) Kaymakamlığına tayin edilmiştir.

Hüseyin Hüsnü Bey, 1855 yılı Kandıra doğumlu olup Mustafa Bey'in oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 31 Aralık 1872 tarihinde 300 kuruş maaşla İstanbul Zabtiye Alayı'nın birinci taburu 3. sınıf teftiş memuriyetine tayin edilmiştir. 17 Mayıs 1909 tarihinde 5.000 kuruş maaşla Kütahya Sancağı mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 17 Eylül 1909 tarihinden itibaren 2.500 kuruş mazuliyet maaşı tahsis edilmiştir.

Hasan Basri Efendi, 1867 yılı Kandıra doğumlu olup berber esnafından Hacı Ali Ağa'nın oğludur. 13 Ağustos 1880 tarihinde Kandıra Kazası Tahrirat Kalemine girmiştir. 3 Haziran 1897'de 250 kuruş maaşla

Kandıra kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti refakatine tayin edilmiştir.

Mehmet Behçet Efendi, 1873 Kandıra doğumludur. Çerkez muhacirlerinden Abdullah Efendi'nin oğludur. 4 Kasım 1899 tarihinde 150 kuruş maaşla Üsküdar Reji piyade kolculuğu vazifesiyle memuriyete girmiştir. 11 Haziran 1900 tarihinde ise 350 kuruş maaşla İzmit Sancağı merkez kazası Tadilat-ı Umumiyesi İkinci Seyyar Fırkası mukayyitliğine tayin edilmiştir.

Ahmet Tevfik Efendi, 26 Ocak 1860 tarihinde Kandıra kazasında doğmuştur. Mevcutoğlu İsmail Hakkı Ağa'nın oğludur. 27 Kasım 1894'de Adapazarı Tapu Kalemine mülazemetle girmiş, 14 Haziran 1900 tarihinde aidatla Adapazarı Tapu Kalemine tayin edilmiştir.

Mehmet Nafiz Efendi, 1888 yılında Kandıra doğumlu olup Orman Ondalık Memurlarından Esat Bey'in oğludur. 4 sene müddetle Kandıra Bidayet Mahkemesi kaleminde mülazemetle çalıştıktan sonra 14 Nisan 1904 tarihinde Kandıra Bidayet Mahkemesi Rüsum-ı Cezaiye tahsil memurluğuna tayin edilmiştir. 14 Mayıs 1910 tarihinde 350 kuruş maaşla İzmit Ziraat Bankası Sandığı memur refakatine tayin edilmiştir.

Mustafa Atıf Efendi, 1882 yılında Kandıra'da doğmuş olup babası bir memur olan Hasan Behçet Efendi'dir. 10 Temmuz 1906'da 300 kuruş aidatla Adapazarı Kazası 9. Daire Piyade Tahsildarlığına tayin edilmiştir.

Mahmut Nedim Efendi, 1874 yı1ında Kandıra doğmuş olup ziraatla uğraşan Salih Ağa'nın oğludur. 14 Eylül 1902 tarihinde 300 kuruş maaşla Vadiü'l-Acem kazasının merkezi olan Katna İlkokulu öğretmenliğine atanmıştır. 11 Şubat 1907'de 500 kuruş maaşla Aclon Bank Sandığı Muhasebe Kitabetine tayin edilmiştir.

Mehmet Kemal Efendi, 1885 yılı İzmit Sancağı Kandıra kasabasında doğmuştur. Molla Kuluzade Faik Efendi'nin oğludur. 14 Ocak 1906 tarihinde 125 kuruş maaşa Kandıra Kazası Nüfus Kitabetine tayin edilmiştir.

Mahmut Nedim Bey, 1882 yılı Kandıra doğumlu olup Fatsa Kaymakamı İbrahim Nazmi Bey'in oğludur. Arapça ve Fransızca bilmektedir. Mülkiyeyi bitirmiştir. 9 Eylül 1905 tarihinde 500 kuruş maaşla Ankara vilayeti maiyet memurluğuna tayin edilmiştir. Mahmut Nedim Bey, çeşitli yerlerde kaymakamlık yaptıktan sonra 28 Kasım 1908 tarihinde 1.125 kuruş maaşla Gebze Kazası Kaymakamlığı'na atanmıştır. 3 Mayıs 1913 tarihinde 2.125 kuruş maaşla Kayseri Mutasarrıflığı Vekâleti görevine getirilmiş ve bir süre sonra maaşı 2.500 kuruşa çıkarılmıştır.

Mehmet Zühdü Efendi, Hatip Mehmet Efendi'nin oğlu olup 1873 yılında Kandıra'da doğmuştur. Bir müddet Kandıra Kazası Tahrirat Kalemine mülazemetle devam etmiş, kendisine 30 Haziran 1888 tarihinde 80 kuruş maaş bağlanmıştır. Memuriyeti, 23 Kasım 1909 tarihinde 500 kuruş maaşla İzmit Sancağı Muhasebe Kitabetine çevrilmiştir.

Ahmet Remzi Efendi, 1888 yılı Kandıra doğumlu olup İmamoğlu lakabıyla bilinmektedir. Babası, Halit Efendi'dir. 20 Mayıs 1911 tarihinde 750 kuruş maaş ile Ayvacık Kazası Evkaf Memurluğuna tayin kılınmıştır. 14 Eylül 1913 tarihinde 1.000 kuruş maaşla Konya Vilayeti İstinaf Mahkemesi aza mülazımlığına atanmıştır.

Fehmi Efendi, Kandıra Kazası Ziraat Bankası Tahsildarı Ali Rıza Efendi'nin oğlu olup 1891 yılında Kandıra doğumludur. 20 Ekim 1910 tarihinde 200 kuruş maaşla Akçaova Nahiyesi Tahrirat Kitabetine tayin olunmuştur. Daha sonra memuriyeti 250 kuruş maaşla Kandıra Kazası Nüfus Kitabetine nakledilmiştir.

Hayri Efendi, 1881 yılı Kandıra doğumlu olup Nazif Efendi'nin oğludur. 1900-1902 yılları arasında 150 kuruş ücretle Kandıra Kazası Ağnam Kol Muharrirliklerinde istihdam edildikten sonra 14 Ekim 1902 tarihinde 125 kuruş maaşla Kandıra Kazası Nüfus Kitabetine tayin edilmiştir. 16 Ocak 1913 tarihinde 400 kuruş maaşla Kandıra Kazası Nüfus Memurluğu görevine getirilmiştir.

Mehmet Cemal Efendi, Humus Sancağı Naibi Hafız Hüseyin Efendi'nin oğlu olup 1880 yılında Kandıra kasabasında dünyaya gelmiştir. 14 Temmuz 1913 tarihinde 1.000 kuruş maaşla İmadiye Kazası (Irak'ta bir kaza) Bidayet Mahkemesi müdde-i umumi (savcı) muavinliğine tayin edilmiştir. 1 Ekim 1913 tarihinde ise aynı maaşla Eleşkirt Kazası Bidayet Mahkemesi müdde-i umumi muavinliğine nakledilmiştir.

Sicill-i Ahval Defterlerinde Kandıra doğumlu 22 memur tespit edilmiştir. Bu memurların büyük çoğunluğu, 100-500 arası maaş ile küçük memuriyetlerde özellikle kâtip olarak çalışmaktaydılar. Bunun dışında 5 memurun maaşları 1.000 kuruş ve üzerindedir. Kandıralı memurlar arasındaki en yüksek maaşı, 5.000 kuruş maaşla Kütahya Sancağı Mutasarrıflığına atanan Hüseyin Hüsnü Bey almıştır. Hüseyin Hüsnü Bey'in dışında Mahmut Nedim Bey mutasarrıflık vekâleti, Mehmet Cemil Bey ise kaymakamlık vazifelerinde bulunmuşlardır. Kandıralı diğer üst düzey memur 3.000 kuruş maaşla Suriye Vilayeti Tahrirat Müdüriyeti vazifesini yürüten Hakkı Efendi olmuştur. Kandıralı memurlar açısından dikkati çeken diğer bir husus ise bu memurların tamamının Müslüman olmasıdır. Kandıralı memurların büyük bir kısmı Kandıra başta olmak üzere İzmit Sancağı dâhilinde vazife alırlarken, bir kısmı da Osmanlı ülkesinin İstarova, Kayseri, Konya, İmadiye, Eleşkirt, Suriye ve İstanbul gibi yerleşim yerlerinde vazifeler almışlardır.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA); DH.SAİDd (Sicill-i Ahval İdaresi/ defterler), 79/ 39; 79/ 193; 87/ 485; 88/ 429; 94/ 417; 97/ 375; 106/ 379; 113/ 479; 123/ 7; 128/ 145; 133/ 307; 160/ 423; 161/ 413; 161/ 451; 162/ 259; 165/ 453; 166/ 55; 175/ 73; 192/ 129; 192/ 227; 192/ 230; 193/ 371; Atilla Çetin, "Sicill-i Ahval Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, sayı: 29, Ankara 2005, s. 89.

Mustafa SARI

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KARAMÜRSELLİ MEMURLAR

Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre

Osmanlı devlet teşkilatında II. Abdülhamid devri ile birlikte devletin hizmetinde bulunan bütün memurların biyografileri tutulmaya başlandı. Bu amaçla 1879 yılında Sicill-i Ahval Komisyonu kuruldu. Devlet böylece istihdam ettiği personel hakkında bilgilere sahip olabilecekti. Komisyon çalışmalarına kısa zaman içinde başladı ve Şer'iyye, Askeriye ve Zaptiye dışında kalan, Dâhiliye, Mülkiye, Adliye, Maliye, Evkaf vb. gibi dairelerdeki memurların büyüklüğüne küçüklüğüne bakılmadan sicilleri tutulmaya başlandı. İlerleyen yıllarda Sicill-i Ahval Komisyonu'nun yerini Sicill-i Ahval İdaresi alacaktı. 1909 yılına kadar bu şekilde yaklaşık 50.000 memurun sicil kayıtları tutulmuştur.

Bu maddede Sicill-i Ahval Defterleri'nde yer alan ve Karamürsel kazası dâhilinde doğan memurlar ele alınmıştır. Karamürselli memurların isimleri, doğum tarihleri, varsa lakapları, baba adları ve mesleklerine yer verilmiştir. Memurların aldıkları bütün vazifeler değil, sadece atandıkları ilk ve son memuriyetlerinin tarihleri ve maaşları kaleme alınmıştır. Hicrî ve Rumî tarihlerin birbirlerine uymadığı durumlarda ise Rumî takvimin tercih edildiği belirtilmelidir. Sicill-i Ahval kayıtlarına göre Kandıralı memurlar şu şekildedir:

Mehmet Veysi Efendi, 1865 yılında Karamürsel'de doğmuştur. Arif Efendi'nin oğludur. 5 Eylül 1883 tarihinde 225 kuruş maaşla Karamürsel Bidayet Mahkemesi ikinci kâtipliğine memur olmuştur. 18 Aralık 1912 tarihinde 2.000 kuruş maaşla İstanbul Polis Müfettişliğine tayin edilmiştir.

Mehmet Fevzi Efendi, 1837 yılında Karamürsel'de dünyaya gelmiştir. Halil Ağa'nın oğludur. Arapça ve Farsça bilmektedir. 24 Haziran 1865 tarihinde Karamürsel Rüsumat İdaresi mubassırlarına (gözteciliğine) girmiş, Ekim 1876'da 350 kuruş maaş ile Karamürsel Rüsumat İdaresi ikinci kâtipliğine getirilmiştir. 13 Aralık 1890 tarihinde Rüsumat Nezareti dâhilindeki Konak Rüsumat Memuriyetine nakledilmiştir.

Hasan Sabri Efendi, 1837 yılında Karamürsel kazasında doğmuştur. Süleyman Ağa'nın oğludur. 1873 yılında mülazemetle Karamürsel Rüsumat İdaresi'ne girmiş, 1875 yılında 190 kuruş maaşla İstanbul mülhakatı Rüsumat Nezareti'ne bağlı Kocadere rüsumat memuriyetine tayin edilmiştir. 300 kuruş maaşla 1884 yılında Kuru Rüsumat İdaresi memuriyetine getirilmiştir. 23 Ağustos 1887 tarihinde vefat etmiştir.

Ali Rıza Efendi, 1839 yılında Karamürsel kazası Çınarcık'ta doğmuştur. Babası, Eyüp Ağa'dır. Arapça bilmektedir. 1865 yılında hasılatın 1/5 kendisine ait olmak üzere Çınarcık rüsumat memuriyetine tayin edilmiştir.

Eyüb Efendi, 1839 yılında Karamürsel'de doğmuştur. Said Ağa'nın oğludur. Biraz Arapça ve Farsça bilmektedir. 1863 yılında 250 kuruş maaş ile Bursa Rüsumat Nezareti'ne bağlı Gonca rüsumat memuriyetine tayin olunmuştur. 1873 yılında 1/5 aidat ile İstanbul Rüsumat Nezareti'ne bağlı Samanlı rüsumat memuriyetine nakledilmiştir.

Mehmet Neşet Efendi, 1275 yılında Karamürsel kazasında doğmuştur. Babası Bamşızade Feyzi Ağa'dır. Mart 1892'de mülazemet (stajyer memur olarak ücretsiz görev alma) suretiyle Karamürsel Bidayet Mahkemesi Kalemine girmiştir. 24 Ağustos 1897 tarihinde 225 kuruş maaşla aynı mahkemenin ikinci kitabetine tayin olunmuştur.

Mehmet Zihni Efendi, 1869 yılında Karamürsel'de dünyaya gelmiştir. Ketebeden Eyüp Efendi'nin oğludur. 1897 senesinde Yalova Telgrafhanesi'ne mülazemetle girmiştir. 7 Ağustos 1897 tarihinde 300 kuruş maaşla Yalova Dağ Hamamları Telgraf Merkezi muhabere memuriyetine tayin edilmiştir. 23 Temmuz 1906 tarihinde 300 kuruş maaşla Kale-i Sultaniye (Çanakkale) Telgraf ve Posta muhabere memuriyetine nakledilmiştir.

Mehmet Rasim Efendi, 1873 yılında Karamürsel kasabasında doğmuştur. Jandarma Onbaşısı İbrahim Ağa'nın oğludur. 5 Ağustos 1889 tarihinde 180 kuruş maaşla Cedit köyü geçici aşar emaneti kolculuğuna tayin edilmiştir. 4 Şubat 1912'de 400 kuruş maaşla Karamürsel Kazası Tahrirat Kitabetine tayin edilmiştir.

Ali Mürteza Efendi, Süleyman Ağa'nın oğlu olup, 1866 yılında Karamürsel'de doğmuştur. 1881 senesinde Karamürsel Rüsumat İdaresine mülazemetle girmiştir. 21 Aralık 1894 tarihinde 360 kuruş maaşla Karamürsel Kazası Sandık Emaneti'ne tayin edilmiştir.

Mehmet Kadri Bey, 1880 yılı Karamürsel doğumlu olup, Dimetoka Naibi Kadızade Süleyman Necati Efendi'nin oğludur. 25 Temmuz 1903 tarihinde 300 kuruş maaşla Ziraat Bankası Merkez İdaresi Muhasebe Kalemi mukayyit (kayıt memurluğu) refakatine tayin edilmiştir. 14 Mayıs 1909 tarihinde 3.000 kuruş maaşla Ziraat Bankası Müfettişliğine nakledilmiştir.

Ahmet Nedim Efendi, 1877 yılında Karamürsel'de dünyaya gelmiştir. Karamürselli Ahmet Efendi'nin oğludur. 13 Aralık 1897 tarihinde Karamürsel Kazası Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne mülazemetle girdikten sonra, 6 Temmuz 1898 tarihinde 150 kuruş maaşla Karamürsel Belediyesi Kitabetine tayin edilmiştir. 29 Mayıs 1904'te 360 kuruş maaşla Karamürsel Kazası Mal Sandık Emaneti'ne nakledilmiştir.

Hafız Mehmet Sadık Efendi, 1866 yılında Karamürsel kasabasında doğmuştur. İstanbullu Mehmet Aşir Efendi'nin oğludur. 1893 yılında 180 kuruş maaşla Karamürsel kazası İnebeyli ve Cedit köylerinin aşar mültezimi maiyeti kitabetinde bulunmuştur. 13 Ocak 1895 tarihinde ise 200 kuruş maaşla İzmit Merkez Kaza Mal Müdürü refakatine tayin edilmiştir.

Artin Efendi, Ermeni milletinden olup 1882 yılında Karamürsel'de doğmuştur. Aşar mültezimlerinden Mikail Ağa'nın oğludur. Mülkiye Tıp Okulu'ndan mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. 24 Eylül 1906 tarihinde 600 kuruş maaşla Hüdavendigar Vilayeti Edincik Nahiyesi Belediye Tababetine (doktorluğuna) tayin edilmiştir.

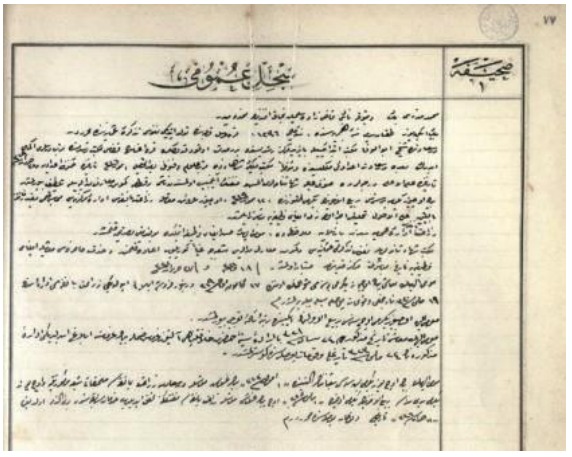

Hüseyin Hüsnü Bey'in sicil kaydı

Mehmet Emin Efendi, 20 Temmuz 1892 tarihinde Karamürsel kazasında doğmuştur. Yenişehir Kazası Bidayet Mahkemesi Mukavelat Muharriri Mehmet Sabit Bey'in oğludur. 14 Haziran 1907 tarihinde Yenişehir Kazası Bidayet Mahkemesi kalemine müzalemetle girmiş, 18 Nisan 1908'de 312 kuruş maaşla Yenişehir kazası tahrirat kitabeti refakatine tayin edilmiştir.

Mehmet Kemal Efendi, 1888 yılında Karamürsel'de doğmuştur. Karamürsel'in ileri gelenlerinden Bosnalı Ömer Ağa'nın oğludur. 16 Temmuz 1908'de 200 kuruş maaşla Yanya Vilayeti'nde Kayalar Telgraf ve Posta Merkezi muhabere memuriyetine tayin edilmiştir.

Mehmet Celal Efendi, 1875 yılı Karamürsel doğumlu olup, Recep Ağa'nın oğludur. 14 Ağustos 1906 tarihinde 300 kuruş aidatla Karamürsel Kazası İkinci Daire Piyade Tahsildarlığına tayin edilmiştir.

Yuvan Efendi, Ermeni milletinden olup, 1874 yılında Karamürsel'de doğmuştur. Babası Hacı Arslan Ağa'dır. 14 Eylül 1902'de 400 kuruş aidatla Karamürsel Kazası 6. Daire Süvari Tahsildarlığına tayin edilmiştir.

Hocazade Mehmet Eşref Efendi, Hafız Mehmet Eşref Efendi'nin oğludur. 12 Temmuz 1877 tarihinde Karamürsel'de doğmuştur. 18 Haziran 1895 tarihinde 80 kuruş maaşla Karamürsel Kazası Tahrirat Kitabeti refakatine tayin olunmuştur. 16 Eylül 1908'de 400 kuruş maaşla Geyve Kazası Tapu Kitabetine becayiş olmuştur.

Hafız Yusuf Efendi, 1889 yılında Karamürsel'de doğmuştur. Rençber Hasan Ağa'nın oğludur. 9 Kasım 1902 tarihinde 120 kuruş maaşla Enderun-ı Hümayun hademeliğine tayin edilmiştir.

İsmail Hakkı Efendi, 1859 yılı Karamürsel doğumlu olup, Hacı Ömer Ağa'nın oğludur. 13 Mart 1875 tarihinde 120 kuruş maaşla Karamürsel Kazası Tahrirat Kitabeti muavinliğine tayin olunmuştur. 3 Şubat 1890 tarihinde 400 kuruş maaşla Karamürsel Bank Sandığı Muhasebe Kitabetine nakledilmiştir.

Mehmet Emin Efendi, 7 Ekim 1869 tarihinde Karamürsel'de doğmuştur. Kandıra Kazası Bidayet Mahkemesi Ser-kâtibi Hafız Kamil Efendi'nin oğludur. 11 Eylül 1894 tarihinde Karamürsel Rüsumat İdaresi merkez memuriyetine mülazemetle girmiştir. 13 Eylül 1894 tarihinde 150 kuruş maaşla İzmit Rüsumat Müdüriyeti'ne bağlı Sekban İskelesi'ne tayin edilmiştir. 17 Mayıs 1895 tarihinde 175 kuruş maaşla Darıca Rüsumat Kitabetine nakledilmiştir. 18 Ocak 1906 tarihinde 300 kuruş maaşla Bartın Rüsumat Memuriyetine mülhak Boğazağzı Rüsumat memuriyetine tayin edilmiştir.

Ali Rıza Efendi, Karamürsel'de 1881 yılında doğmuştur. Babası Binbaşı Hasan Bey'dir. Rumca, İngilizce, Bulgarca ve Ulahça'ya aşinalığı vardır. 14 Ağustos 1907 tarihinde 400 kuruş maaşla Selanik Reji Nezareti muhafız kontrol memuriyetine tayin kılınmıştır. 26 Kasım 1911'de 1200 kuruş maaşla Basra Rüsumat Müdüriyeti muhafız müdüriyetine tayin kılınmıştır.

Hüseyin Fevzi Efendi, 1866 yılında İzmit Sancağı Karamürsel kazasında dünyaya gelmiştir. Mehmet Ağa'nın oğludur. 13 Mart 1883 tarihinde %10 kuruş aidatla İzmit Karamürsel Kazası orman ondalık memuriyetine tayin edilmiştir. 5 Mart 1903'de 250 kuruş maaşla Karamürsel kazası nüfus memuriyetine tayin edilmiştir.

Sicill-i Ahval kayıtlarında Karamürsel doğumlu 23 memur tespit edilmiştir. Bu memurların büyük çoğunluğu, 100-500 kuruş arası maaş ile küçük memurluklarda görev almışlardır. Ancak 2 memurun maaşı 1.000 kuruş üzerindedir. Karamürselli memurlardan Mehmet Veysi Efendi, 2.000 kuruş maaşla İstanbul Polis Müfettişliği; Mehmet Kadri Bey ise 3.000 kuruş maaşla Ziraat Bankası Müfettişliği vazifelerini yerine getirmişlerdir. Karamürselli memurların 2'si Ermeni milletinden olup kalan 21'i ise Müslüman'dır. Karamürselli memurlar genellikle doğdukları kaza başta olmak üzere İzmit Sancağı dâhilinde görev almışlardır. Ayrıca bu memurlar İstanbul, Kale-i Sultaniye, Edincik (Balıkesir), Bartın, Basra ve Kayalar (Yanya) gibi Osmanlı topraklarının değişik yerlerinde de görevlerini yerine getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA); DH.SAİDd (Sicill-i Ahval İdaresi/defterler), 17/ 33; 20/ 213; 24/ 45; 24 / 444; 24/ 480; 82/ 179; 103/ 335; 108/ 133; 108/ 255; 117/ 77; 136/ 15; 143/ 81; 109/ 485; 148/ 9; 159/ 61; 159/ 363; 161/ 469; 161/ 477; 173/ 129; 186/ 150; 191/ 175; 89/ 121; 195/ 1; 197/ 87; 137/ 1; Atilla Çetin, "Sicill-i Ahval Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi,* Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, sayı: 29, Ankara 2005, s. 89; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 3. Baskı, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2010, s. 237; Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, Der Yayınları, İstanbul 2004, s.7-8, 88-89, 95-98.

Mustafa SARI

OSMANLI KİREÇ OCAKLARI

Kocaeli ve Çevresinde Osmanlı Mimarisi, Yapı Malzemesi

Eski tarihlerden bu yana bina inşaat işlemlerinde sıklıkla kullanılan maddelerden biri olan kireç, Osmanlı döneminde de yapım işlemlerinde kullanılan

malzemeler arasına girmiştir. Osmanlı'da, inşaat işlerinde kum, saman gibi farklı malzemelerle birlikte kireç de bina duvarlarında ve sıva işlerinde kullanılan malzemelerden olmuştur. Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı dönemi İstanbul'unda kirecin hammaddesi olan kireçtaşı birçok farklı isimle anılmıştır. 16. yüzyılda *küfeki* ismi genel olarak kullanılırken, bunun yerini erken 20. yüzyılda *Mactra Bulgaria*, *Bakırköy kireçtaşı* ve *lumesel kalkeri* gibi adlandırmalar almıştır. 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarında kireç, toz haline getirilmeden hammaddesi kireçtaşı elde ediliyor ve çimli toprak ile harmanlanarak aslında çimentonun ilk halini oluşturmuş oluyordu. Bu işlem de belli bir uzmanlık gerektirmekteydi. Zira kireçtaşları, yetkin işçiler tarafından ufalama işleminden geçtikten sonra yüksek sıcaklığın sağlanabildiği kireçhanelerde, yani bir çeşit fırında yakılarak sönmemiş kirece sahip olunuyordu. İşlem sonucunda elde edilen kireç su ile karıştırılmak suretiyle sönmüş hale geldikten sonra inşaatlarda kullanılmak için hazırlanmış oluyordu. Osmanlı mimarisinde önemli bir yere sahip olan bu malzeme ve üretimi ile ilgili bilgiler, ayrıca, bu işle ilgilenen esnaf ve onların sahip oldukları ve çalıştıkları imalathaneler (yani kireçhaneler) hakkında kaynakların çoğunluğu İstanbul kaynaklıdır. Zira Osmanlı başkenti olan İstanbul, bünyesinde en çok mimari yapıyı bulundurmakta olup kireç üretimi ve tüketiminde öncü bir rol üstlenmiş gözükmektedir. İstanbul Beykoz'da yoğunlukla bulunan fırın ocakları yanında Umur Yeri (Beykoz), Karacaburun, Sultaniyye, Çubuklu ve Çenkâr isimli köylerde ve Hazinedar Çiftliği (Güngören)'nde de fırın ocakları bulunmaktaydı. İstanbul dışında Yalova, Darıca, İznik, Kütahya, Bursa, Mudanya ve Aydın'da kireç üretim yerleri mevcuttu. Bunun yanında Midilli ve Sakız adaları kireç üretiminde öne çıkmakta olup Rumeli'de Eflak ve Selanik bölgeleri de kireç üretimi ile bilinen yerlerden olmuştur. Kirecin elde edilmesinde pek çok aşamaya sahip olması ve iktisadi olarak da sahip olduğu önem nedeniyle kireçtaşı kırıcıları, kireç yakıcıları ve harç karıcıları gibi alt meslek grupları da Müslüman gayrimüslim ayrımı olmaksızın, değerli bir yere sahip olmuştur. Bu mahaller dışında Kocaelinde de kireç ocaklarının olduğu bilinmektedir. 16. yüzyılda Osmanlı'ya gelen Alman seyyah Hans Derschwam'ın Kocaeli ve çevresindeki seyahati sırasında aktardığına göre, deniz kıyısında birbiri ardınca sıralanmış kireç ocakları bulunmaktadır. Ancak seyyah, gördüklerinin kireç ocağı olup olmadığı hakkında detaylı bir bilgi vermediği gibi daha çok kendi zannını belirtir gözükmektedir. İzmit'te de kireç ocaklarının olduğu bilinmektedir. Osmanlı eserleri arasından Kocaeli sınırları içinde günümüze kalan az sayıdaki yapılardan biri olan Osmanlı Kireç Ocakları'nın yapılışı 1864 yılına gitmektedir. Hakkında buranın ne şekilde kullanılıp üretim hacmi açısından ne ölçüde bir yer işgal ettiğine dair veriler bulunmasa da teknik özellikleri bilinmektedir. Buradaki kireç ocakları, şekli düzensiz taşlardan oluşmakta olup bu taşların harç ile beraber örülmesi ile inşa edilmiştir. Boyutları yaklaşık 5 metre eninde 6 metre uzunluğunda olup 6 metre yüksekliğindedir. Var olan iki ocağın cephesi güney-doğuya, Turan Güneş Caddesi tarafına bakmaktadır. Sağ kısımda bulunan ocağın üzeri bitkilerle kaplanmış olduğu için tamamı görünür halde değildir ancak sol tarafta bulunan ocak diğerine göre daha net görülebilmektedir. Ocakların cephelerinde iki kademeli, içe girinti yapmış olan yuvarlak bir düzenleme vardır. Soldaki yapının cephesinde yuvarlak tuğla ile örülmüş bir kemer bulunmaktadır. Bu kemerin üzerinde de kitabesi bulunmaktadır. İstanbul II Nolu K.K.T.V.K.B.K'nın 05.09.1995 Tarih ve 3848 sayılı kararı ile yapı tescil edilmiştir.

KAYNAKÇA

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/osmanli-kirec-ocaklari, Erişim Tarihi 15 Ekim 2021.Dal, Murat ve Öcal Ali D., "Limestone In Islamic Religious Architecture: İstanbul And Turkish Thrace", *Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture*, Sayı 30, No. 1), 29-44, s. 32; Derschwam, Hans, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Yaşar Önen, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 210; Zafer Karademir, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Kireç Üretimi ve Tüketimi", *Tarihin Peşinde*, Sayı 19, 2018, 541-570, s. 544, 545; 558, 549; 553.

Özge ASLANMİRZA

OTEL ASYA

Kocaeli'nin Simge Binalarından

Otel Asya'nın inşaatı, arsası da kendine ait olan İsmail Pekdemir tarafından yapılmıştır. 1965 yılında başlayan inşaat 1968 yılında tamamlanmış ve tesis 19 Eylül 1968'de "Otel Asya" ismiyle Türk turizmine kazandırılmıştır. Otelin kuruluşundaki ortaklar Ali Kenan Küçükçağlayan, İrfan Küçükçağlayan ve Pekdemir İnşaat'ın sahibi İsmail Pekdemir'dir. Zaman içerisinde İsmail Pekdemir'in sağlık sorunları, İrfan Küçükçağlayan'nın Eskişehir'deki müteahhitlik işleri gibi farklı nedenlerin de içerisinde yer aldığı ayrılıklarla birlikte o dönem benzin istasyonları, otel ve nakliye işleriyle güçlü bir sermaye sahibi olan Ali Kenan Küçükçağlayan otelin tek sahibi olarak faaliyete devam etmiştir. Ali Kenan Küçükçağlayan'ın Türkiye Otelciler Birliği'nin kurucuları arasında yer alması nedeniyle de Otel Asya özel bir konumda bulunmaktaydı.

Otel Asya

Otel Asya'nın müdürlüğünü 41 yıldır Nazmi Çaycı yapmaktadır. Çaycı, 1976 yılında resepsiyon memuru olarak girdiği otele aldığı eğitimler ve deneyimleri sonucu 1980 yılında müdür olmuş ve halen bu görevini sürdürmektedir. Başlangıçta iki yıldızlı olan Otel Asya, şu an üç yıldızlı oteller kategorisinde hizmet vermeye devam etmektedir. Otele Turizm Bakanlığı ve Kalkınma Bankası gibi kurumlardan alınan uygun koşullu kredilerle 1989-1997 yılları arasında ciddi yatırımların yapıldığını belirten Çaycı, şu an üç yıldızlı bir otel olan Otel Asya'nın aslında dört yıldızlı bir otel seviyesinde olduğunu ve dördüncü yıldız için çok az bir yatırım işinin kaldığını söylemektedir. Türkiye Otelciler Birliği'nin yaptığı denetimler sonucu üç yıldızlı oteller arasında Türkiye on dördüncülüğü, sekizinciliği ve onunculuğu altın anahtar ödüllerini alan Otel Asya'nın ödülleri arasında Turizm Bakanlığı ve ticaret odalarından alınan 40. yıl ödülleri, düzenli vergi ödemesi sonucu vergi dairesinden alınan ödüller ve belediye tarafından verilen Ahilik ödülleri de bulunmaktadır. Halen 90 oda ve 172 yatak kapasitesi ile hizmete devam eden Otel Asya, Kocaeli'nin gözde turizm işletmeleri arasında yerini korumaktadır.

KAYNAKÇA

Rifat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, Demkar Yayınevi, 2007; www.pekdemirinsaat.com; *Çağdaş Kocaeli* gazetesi, 03 Nisan 2013; Otel Asya Müdürü Nazmi Çaycı ile 28.09.2021 tarihli Mülalat

Turgut KARAÇOBAN

OTTO RITTER

Tren İstasyonu Mimarı

İzmit Tren İstasyonu'nun mimarı olarak bilinen Otto Ritter'in birkaç aşamada son şeklini alan İzmit Tren İstasyonu'nun hangi aşamasını planladığına dair kesin bir bilgi yoktur. 1873 yılında hizmete giren Haydarpaşa-İzmit demiryolu hattının 1889 yılında Ankara'ya, 1902 yılında da Bağdat'a kadar uzatılarak Haydarpaşa yolcu binasının yenilenmesine karar verilmiştir. Yeni inşa edilecek yolcu binası için açılan proje yarışmasını aynı zamanda Haydarpaşa-Ankara hattını inşa edecek iki şirketten biri olan Philipp Holzmann & Cie. çalışanlarından Otto Ritter ve Helmut Cuno'nun hazırlamış olduğu ortak proje kazanmıştır. Otto Ritter, Haydarpaşa gar binasının yapıldığı dönemde Philip Holzmann & Cie. şirketinde genel müdürlük de yapmaktadır.

Tüm bunlara karşılık, Otto Ritter'in yaşamı hakkında bunlar dışında bilgi bulunmamaktadır. Daha da önemlisi, Bağdat Demiryolu'nun yapımı ile ilgili Alman arşivlerinde yapılan araştırmada bu dönemde hattı inşa eden bahsi geçen Alman şirketi çalışanları arasında Otto Ritter adına rastlanılamamıştır. Buna karşılık 1889-1915 yılları arasında şirketin teknik bürosunda görev yapan Otto von Kühlmann'ın 1888 yılında şövalye (Ritter) unvanı almış olmasından dolayı "Şövalye Otto" anlamında Otto Ritter adını kullanmayı tercih etmesinin mümkün olduğu belirtilmektedir.

İzmit Tren İstasyonu

Otto von Kühlmann'ın üst düzey yönetici olarak 25 yıl Anadolu Demiryolları'nda görev yapmış olması da bu görüşü doğrulamaktadır. Ayrıca internet erişimli bir kaynakta da aynı kişi, Otto von Ritter Kühlmann şeklinde geçmektedir. Tüm bunlardan Otto Ritter'in İzmit Tren İstasyonu'nun inşa edildiği 1870'lerden itibaren Osmanlı topraklarında demiryolu yapımı konusunda aktif rol oynadığı anlaşıldığından, güzergâh üzerindeki istasyon yapılarını tasarlamış ya da bunlar için tip projeler hazırlamış/hazırlatmış olması mümkün gözükmektedir. 1915 yılına kadar İstanbul'da görev yapan Kühlmann, aynı yıl Almanya'ya ölmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun yıllar görev yapan Otto Ritter ve Helmut Cuno'ya ait Kadıköy'de 1915 yılında yaptırdıkları bir köşk bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

M. M. Fındıkgil Doğuoğlu, *19. Yüzyıl İstanbul'unda Alman Mimari Etkinliği*, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002; M. Yavuz, *Eine Vergleichende Studie über den Bahnbau und die Bahnhofsarchitektur der Anatolischen Bahnen und der Bagdadbahn mit ihren Vorbildern im Deutschen Reich*, Ruhr Unıversıtät Bochum, Fakultät für Geschıchtswıssenschaft, Bochum 2005; https://www.deutsche-biographie.de/gnd130651974.html#ndbcontent (Erişim: Ağustos 2021); https://kulturenvanteri.com/yer/otto-ritter-helmut-conu-kosku/#16/40.994412/29.032009 (Erişim: Ağustos 2021)

Şennur KAYA

OUTLET CENTER

İzmit Fabrika Satış Mağazaları Merkezi

Bayraktar Grubu şirketlerinden olan Bayraktar Gayrimenkul Geliştirme A.Ş.'nin sahibi olduğu Outlet Center İzmit Fabrika Satış Mağazaları Merkezi, Türkiye'nin ilk outlet merkezidir. Outlet Center 1997 yılında İzmit Sanayi Mahallesi, Ömer Türkçakal Bulvarı, Eski Gölcük Yolu üzerine kurulmuştur. Toplam 144.000 m²'lik bir alan üzerinde kurulmuş olan bu merkezin toplam 28.777 m²'lik kiralanabilir alanı bulunmaktadır. Açık AVM konseptine sahip olan Outlet merkezi ayrıca 2.500 araçlık geniş bir ücretsiz otopark kapasitesine de sahiptir.

Outlet Center İzmit 20 yılı aşkın bir süredir "fabrikadan halka" konsepti ile hizmet vermektedir. Türkiye'nin ilk outlet merkezi olması, kaliteli markaların seri sonu ve üretim fazlası ürünlerinin ulaşılır olması, ünlü markaların ürünlerinin doğrudan fabrikadan çıkıp üretici fiyatlarıyla alıcıya indirimli haliyle sunulması ve büyük şehirlere yakın olması nedeniyle şehir dışından da pek çok alıcıyı çekmektedir.

Outlet Center İzmit'te bulunan toplam 64 mağaza kendi içerisinde hazır giyim, ev-elektronik, çocuk, mücevherat, sağlık-güzellik, yiyecek-içecek ve diğerleri olmak üzere 7 kategoriye ayrılabilir. Hazır giyim kategorisinde Adidas, Ayakkabı Dünyası, Bambi, Beymen, Calvin Klein, Centone, Karaca, Colin's, DeFacto, Derimod Depo, Dufy, Flo, Hatemoğlu, Hummel, Jepublic, Kemal Tanca, LC Waikiki, Lee Cooper, Levi's, Madame Moss, Mavi, Minel, Net Work, Nike Factory Store, Outlet Vakko, Pabuç, Penti, Pierre Cardin, Puma, Sarar, Skechers, Tiffany&Tomato,

Tommy Hilfiger, U.S. Polo ASSN ve Under Armour olmak üzere 36 marka; ev-elektronik kategorisinde DR Design Light, Enza Home ve Turkcell (Dijital Satış Noktası+Mars GSM) olmak üzere 3 marka; çocuk kategorisinde Adidas, DeFacto, LC Waikiki, Nike Factory Store, Panço Baby<Kids, Tommy Hilfiger, Toyzz Shop ve U.S. Polo ASSN olmak üzere 7 marka; mücevherat kategorisinde Atasay, Atasun Optik ve Kokoş Accessories olmak üzere 3 marka; sağlık ve güzellik kategorisinde Mehmet Tatlı Kuaför, Life Express Fitness Clup ve Watsons olmak üzere 3 marka; yiyecek ve içecek kategorisinde Bolçi, Burger King, Demlikhane, Kahve Dünyası, Köfteci Yusuf, Lezzet Durağı, MC Donalds ve Starbucks olmak üzere 8 marka; diğer olarak isimlendirilebilecek kategoride ise Ekşioğlu İnşaat, Migros Toptan, MMM Migros ve Royal Dutch Shell olmak üzere 4 marka bulunmaktadır.

Outlet Center İzmit kaliteli ürünleri uygun fiyatlara bulabilme imkânı ve kafe ve restoranlarıyla insanların güzel vakit geçirmesini sağlamasının yanı sıra çeşitli etkinlik ve çekilişler de gerçekleştirmektedir. Senede bir kez yapılan ve geleneksel hale gelen "Ucuzluk Panayırı" kampanyaları, bayram ve özel günlerde yapılan eğlenceli ve bilgilendirici aktiviteleriyle müşterilerine açık havada alışveriş yapma imkânı sunmaktadır. Özel günlerde Outlet meydanında bulunan park alanında günün anlam ve önemine uygun etkinlikler yapılmaktadır. Outlet merkezinin internet sitesi olan "outletcenter.com.tr" sitesinden anneler günü, babalar günü, sevgililer günü, yılbaşı ve bayramlarda alınabilecek hediyelerin bulunduğu bir liste yayınlanmakta, duyurular, çekilişler ve etkinlikler bildirilmektedir. İnstagram adresi olan @outletcenterizmit hesabından yapılan çekiliş ve katılım şartları da web sitesinden duyurulmaktadır. Bunların yanı sıra çocuklar için özgün, teatral, eğitici ve bizzat çocuğun deneyimlediği pek çok etkinlik de düzenlenmektedir. Ufozay Türk Uzay Macera Etkinliği buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bu etkinlikte çocuklara; astronot kostümü, kask ve özel astronot botları giydirilmiştir. 7 kişilik gruplara ayrılan çocuklar 6 m çapındaki ve 3,5m yüksekliğindeki dev UFO'ya binerek, izledikleri simülasyonla gezegenleri dolaşmışlardır. Bu sırada aileleri de çocuklarının simülasyon içindeki anlarını ekranlardan izleme fırsatı bulmuşlardır. Her seansın yarım saat sürdüğü etkinlikte güneş sistemindeki bütün gezegenleri dolaşan çocuklar etkinlik sonunda sertifika almışlardır. Fakat

Outlet Center İzmit

pandemi önlemleri nedeniyle etkinliklere ara verilmek zorunda kalınmıştır.

Outlet Center İzmit, pandemi sürecince sağlık önlemlerini sıkı bir şekilde uygulamıştır. Merkez pandemi sürecinde "önce önlem, sonra alışveriş" ilkesi ile hareket ederek girişteki güvenlik görevlilerini arttırmak, HES kodu sorgulaması, ateş ölçümü, maske kontrolü, mağazalarda yasal sayıya uygun müşteri alımı yapılması, sosyal mesafenin korunması, tüm WC'lerde bulunan kapı, sabun, su ve havlu kağıt makinalarının el sensörlü olması, el yıkama ve temizlik bilgisi afişleri ve duyuruları bulundurması, merkezin çeşitli yerlerinde ve mağazaların tümünde dezenfektanın zorunlu tutulması gibi bir dizi önlem almıştır. Outlet merkezinin açık hava konseptinde olması da pandemi ile mücadele sürecinde müşterilerin ilgisini çeken bir özellik olmuştur. Müşterilere sağlıklı alışveriş hizmeti vermeyi sürdürerek Türk Standartları Enstitüsü'nün de denetimlerinden geçmiş ve "TSE Covid-19 Alışveriş Merkezleri Güvenli Hizmet Belgesi"ni almaya hak kazanmıştır.

Outlet Center İzmit çevreci adımlarıyla da müşterilerinin takdirini toplamaktadır. "Çöpümüz Bile Değerli" ve "Gelecek İçin Bir Adım Daha" şeklinde mesaj veren Outlet Center İzmit Fabrika Satış Mağazaları Merkezi, israfı engellemek, kaynakları daha verimli bir şekilde kullanabilmek, atık oranını azaltabilmek, atıkları geri kazanabilmek, yarınlara temiz bir dünya bırakabilmek adına Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın başlattığı "Sıfır Atık Projesi" kapsamında gerekli çalışmaları gerçekleştirerek Temel Seviyede Sıfır Atık Belgesi'ni aldı. Outlet Center İzmit ortak kullanım alanlarında günlük çöp toplama işlemi geri dönüşüm ve evsel atık olarak ayrıştırılarak yapılmaktadır. Daha sonra çöp istasyonlarında ve atık getirme merkezlerinde atıklar; elektrikli ve elektronik eşyalar, pil, cam, plastik, kâğıt ve karton, tekstil atıkları, metal ve bitkisel atık yağ olarak sınıflandırılarak ayrıştırılmaktadır. Outlet Center İzmit'te bulunan kafe ve restoranlardan çıkan bitkisel yağ atıkları lisanslı firmalara cafe ve restoran yetkililerince belge karşılığı teslim edilmektedir. Yeni bir mağazanın açılması durumunda ve mağazaların tadilatları sonrası çıkan hafriyat atıkları usulüne uygun bertaraf tesislerine gönderilmektedir. Ayrıca, Outlet Center İzmit'in temizlik hizmeti aldığı firma tarafından kullanılan temizlik malzemeleri çevreye ve canlılara zarar vermeyen, kolayca buharlaşabilen malzemelerden seçilmektedir.

KAYNAKÇA
https://outletcenter.com.tr (Erişim Tarihi: 26 Nisan, 2021)

Muhammed Bilal ÇELİK

OYA İŞBOĞA KILIÇ (1983-…)

Ses Sanatçısı, Seslendirmeci, Akademisyen

3 Mart 1983'te yılında İzmit'te doğdu. İlköğrenimini İzmit Ulugazi İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Daha sonra İzmit Endüstri Meslek Lisesi Kimya Bölümü'nden mezun oldu. 1999-2002 yılları arasında İzmit Büyükşehir Belediyesi Konservatuarı Klasik Türk Müziği korosunda çalışmalarına devam etti. Lisans eğitimini 2001-2005 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi Ses Eğitimi Türk Sanat Müziği Bölümü'nde tamamladı. 2006-2008 yılları arasında ise Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk

Oya İşboağa Kılıç

Müziği Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini sürdürdü.

2004 yılında özel bir televizyonda yayınlanan "*Kapıları Açmak*" adlı dizide gazelleri seslendirdi. 2006 yılında yine özel bir televizyonda yayınlanan "*Hatırla Sevgili*" adlı dizide Türk Sanat Müziği eserlerini seslendirdi. 2007 yılında "Şimdi Hatırda Mıdır?" ve 2013 yılında "*Yağmur*" adlı iki solo albümü yayınlandı. Ses sanatçısı olan Oya İşboğa Kılıç'ın yaptığı görevler; 2005-2006 yılında Bağcılar Güneşlitepe İlköğretim Okulu'nda *Müzik Öğretmeni* olarak görev yaptı. 2010-2013 yılları arasında Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarında "*Türk Müziği Solfeji ve Nazariyatı*" dersini, 2014-2019 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Geleneksel ve Modal Müzikler Anabilim Dalı "*Türk Müziği Repertuvarı*" dersini, Osmanlı Dönemi Karşılaştırmalı Müzik Lisans programında "*Türk Müziği Repertuvarı*" dersini verdi.

2011 yılında OMAR İcra Heyeti'nde ses sanatçısı olarak çalışmaya başladı. 2014 yılından itibaren de İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Geleneksel ve Modal Müzikler Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır. Yurt içi ve yurt dışı konserlerine devam eden İşboğa, sinema, televizyon ve reklam müziklerinde seslendirme yapmaktadır. 2017 yılında OMAR bünyesindeki OMARŞİV projesinde, proje destek uzmanı olarak göreve başladı. Proje Destek Uzmanı olarak veri girişi, İcra Heyeti'nde ses sanatçılığı, nota yazımı, görevlerini sürdürmektedir. Sanatçının yayınladığı kişisel albümleri ise "*Yağmur*" (2012) "*Şimdi Hatırda Mıdır?*" (2008) olarak sayılabilir. Ses sanatçısı olarak çıkardığı CD'leri ise, "*Serhanende Nurettin Çelik ve İÜ OMAR Türk Müziği İcra Heyeti Tarafından Suzidil Faslı*" (Ses Sanatçısı, 2020), "*Müntehabât*" (Ses Sanatçısı, 2019)

"*Ustalar OMAR'da Kemençevi İhsan Özgen'in Onuruna İÜ OMAR VI. Uluslararası Yaz Okulu*" (Ses Sanatçısı, 2019), "*Alâeddin Yavaşca İstanbul Üniversitesi Armağanı*" (Ses Sanatçısı, 2019), "*Önce Söz: Kâr-ı Nâtık*" (Ses Sanatçısı, 2018), "*Osmanlı'dan Günümüze Müziğimizde Yenileşme: Mutlu Torun Eserleri*" (Ses Sanatçısı, 2018) dir. Katıldığı sanatsal projeler ise, "Uzun Hikâye" (film müziği albümü, 2012) , "*Neveser Kökdeş Şarkıları*" Avaze Türk Müziği Kadınlar Topluluğu (müzik albümü, 2010), "*Şükrü Tunar Eserleri*" (müzik albümü, 2009), "*Sakıp Sabancı ve Eski Dostlar*" (müzik albümü, 2005) şeklindedir. Sanatçının Konserlerinden bazıları ise, "*Türkisches Musikkonzert*" Almanya, Haus der Jugend (Ses Sanatçısı, 2019), "*Concert de Musique Turque*" Tunus, Théâtre Municipal de Tunis (Ses Sanatçısı, 2013), "*Tun'İstanbul*" İstanbul, Cemal Reşit Rey Konser Salonu (Ses Sanatçısı, 2012), "*Le Printemps de la Musique Turque*" Tunus, Palais du Baron d'Erlanger ve Dar Sebastian (Ses Sanatçısı, 2012), "*Festival International du Malouf*" Cezayir, Théâtre Régional de Constantine ve Grand Hotel Cirta (Ses Sanatçısı, 2009)'dir. MÜYORBİR (Müzik Yorumcuları Meslek Birliği) üyesidir.

KAYNAKÇA

Gülşen Erdal, *Osmanlıdan Günümüze Kulaktaki Tınılar: Kocaeli'de Müzik Kültürü*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019; Oya İşboğa Kılıç (Kişisel görüşme28.06.2021)

Gülşen ERDAL

ÖMER ARSLANTAŞ • ÖMER ZİHNİ CEBECİ • ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU • ÖMER SAADETTİN YALIM • ÖMER TÜRKÇAKAL • ÖMER VEHBİ ENGİZ • ÖMERAĞA MAHALLESİ • ÖRF, ÂDET VE GELENEKLER • ÖZ CAN PİŞMANİYE • ÖZDEN ÖRNEK • ÖZEL EĞİTİM KURUMLARI • ÖZGÜR KOCAELİ

ÖMER ARSLANTAŞ (1971-…)

Milli Güreşçi

1931 doğumlu olan Rasim Arslantaş'ın üç çocuğundan biri olarak 4 Temmuz 1971'de dünyaya gelmiştir. Gençliğinde köy güreşlerinde güreş yapan Rasim Bey bir erkek çocuğum olursa güreşçi yapacağım dermiş. Ömer Arslantaş yedi yaşında ilk güreşini Durhasan köyünde çayırda güreşerek yapmıştır. İlk güreşleri pek iyi geçmediğinden güreşi bırakmak istemiş, ancak babası ikna edip güreşe devam etmesini sağlamıştır. 1983 yılında 12 yaşında İzmit Atatürk Spor Salonu'nda güreş eğitimlerini Seka Kağıtsporda almaya başlamıştır. İlk hocaları Hasan Gemici, Vedat Özkan ve Ramis Kahveciler olmuştur. 1985 yılında Çankırı'da yapılan minikler serbest güreş Türkiye şampiyonasında 5. olmayı başarmıştır. 1987 yılında Kayseri'de yapılan yıldızlar Türkiye şampiyonasında 83 kg'da üçüncü olmayı başarmış ve milli takıma katılmaya hak kazanmıştır. Milli takım seçmelerinde rakiplerini yenerek Kanada'da yapılan yıldızlar Dünya şampiyonasına katılmış ve Dünya üçüncüsü olmuştur. 1988 yılında Bursa'da yapılan gençler Türkiye şampiyonasında 87 kg'da şampiyon olmuş ve aynı yıl 87 kg gençler Avrupa ikincisi olmuştur. Kahramanmaraş'ta yapılan şampiyonada 100 kg'da ümitler serbest güreş Türkiye şampiyonu olmuştur. Finlandiya Lapua'da yapılan ümitler Avrupa serbest güreş şampiyonasına katılmıştır. Müsabaka gününe kadar kilosu düşmüş, Finlandiya'ya gittiklerinde milli takım hocaları 130 kilogramda güreşeceğini söylemiş, bu duruma çok şaşırmış, tepki göstermiş, ancak konu milli takım olması sebebiyle elinden gelenin fazlasını yapmaya çalışmıştır. 12 kilo düşmesine rağmen üstün bir performans sergileyerek 130 kg'da ümitler serbest güreş Avrupa ikincisi olmuştur. Bu yıllarda birçok transfer teklifleri gelmiş, ancak Seka Kağıtspor göndermek istememiş ve kulübünde uzun yıllar sporculuk yapmıştır. 1991 yılında Çekoslovakya'da yapılan dünya şampiyonasında serbest güreş ümitler 100 kg'da dünya şampiyonu olmuştur. 1991'de ABD Seattle'de büyükler dünya kupasında takım olarak dünya üçüncülüğü kazanmışlardır. 1993 yılında Ankara'da yapılan büyükler Türkiye şampiyonasına katılmış, 100 kg'da tüm rakiplerini yenerek Türkiye şampiyonu olmuştur. 1993'te Fransa'da yapılan büyükler Akdeniz oyunlarında 100 kg'da şampiyon olmuştur. 1993 yılında vatani görevini kara kuvvetleri gücünde tamamlamıştır. İran Tahran'da yapılan ordular arası dünya şampiyonasında 1. olmuştur. 22 yaşında, en verimli yıllarının daha başlarındayken üzülerek minder güreşini bırakma kararı almıştır. Yağlı güreşi çok seven ve 44 yıl Kırkpınar güreşlerini seyretmeye giden babası Rasim Bey'i yağlı güreşi daha çok sevdiğini söyleyerek ikna etmiştir. 1994 yılında başpehlivan olarak yeşil sahalarda güreş tutmaya başlamıştır. 2015 yılında yağlı güreşi de bırakmıştır. Spor hayatının dışında Kocaeli Büyükşehir Belediye Kağıtspor Kulübü'nde antrenör olarak uzun yıllar görev yapmıştır. 2020 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nden

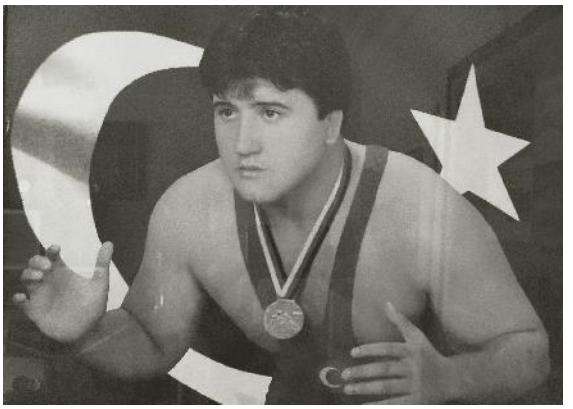

Ömer Arslantaş

emekli olmuştur. Türkiye Güreş Federasyonu yağlı güreş kule hakemi olarak görev yapmaktadır. Ömer Arslantaş, evli ve Yuşa isminde erkek, İkbal isminde kız evlat babasıdır.

KAYNAKÇA
Ömer Arslantaş, Röportaj, 2021.

Alparslan ARSLAN

ÖMER ZİHNİ CEBECİ (1914-1979)

Kocaeli Milletvekili

TBMM 11. dönem İzmit milletvekili olan Ömer Zihni Cebeci 1914 yılında Akçakoca'da doğdu. Yaygın olarak Ömer Cebeci şeklinde tanınmaktadır. Annesi Zehra Hanım, babası Fahrettin Bey'di. İlk ve ortaöğretimini tamamladıktan sonra ticaret hayatına atılan Ömer Cebeci hayatına iş adamı olarak devam etti. Akçakoca eşrafından Hüseyin Kara'nın kızı olan Rabia Hanım ile dünya evine girdi. Bu izdivaçtan iki çocuğu dünyaya geldi. 1930'lu yılların sonu itibariyle Düzce'de noter memuru olarak çalışmıştır. 1939 yılında ilçenin Halkevleri tarafından açılan öykü yarışmasına "Ahlak ve Vazife" adlı hikâye ile iştirak etti. Kaleme aldığı öykü Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi evrakı içinde yer almaktadır. Milletvekili olarak siyasal yaşamı başlamadan önce inşaat müteahhitliği ve noter yardımcılığı yaptı, ayrıca Belediye Meclis Azalığı'nda da bulundu. Adnan Menderes'in büyük halk desteği kazandığı bu yıllarda Demokrat Parti saflarına katıldı. 1955 senesinde yapılan Belediye Meclisi Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Kocaeli Belediye Meclisi seçim çalışmalarında bulundu. Bu seçimlerde Kocaeli Belediye Meclisi Asil Adayları listesinde yer aldı. 1957'de yapılan milletvekili seçimlerine hazırlık döneminde Demokrat Parti'nin Kocaeli İl Başkanlığını yaptı. 5 Ekim 1957'de Demokrat Parti Vilâyet Başkanlığı'nda yapılan toplantı da seçimlerle ilgili son değerlendirmeler yapıldı İl Başkanı olarak Ömer Cebeci toplantıda konuşma yaptı. Aynı zamanda bu mebus seçimlerine kendisi de katıldı, aldığı 49.368 oyla XI. dönem Demokrat Parti Kocaeli milletvekili olarak mecliste yer aldı. Milletvekili olduğu dönem içinde Milli Müdafaa Encümenliği, Maliye Encümenliği ve Sanayi Encümenliği görevlerinde de bulundu.

Ömer Zihni Cebeci

Demokrat Parti Vilâyet Teşkilatı'nın Kandıra'da düzenlediği ve binlerce kişinin katıldığı büyük mitingler düzenledi. 1958'de muhalefete karşı Adnan Menderes tarafından kurulan Vatan Cephesi'ne hizmet amacıyla Demokrat Parti'nin üst düzey yetkilileri ile birlikte Kocaeli'ne gelerek siyasi toplantılara katıldı. Bu toplantılar neticesinde Kocaeli'ni gezerek halk ile görüşmelerde bulundu. Gebze ve Hereke'de incelemeler yapıp, insanların şikâyetlerini dinledi ve böylelikle halkın nabzını ölçtü. Ömer Cebeci siyasal kariyeri içinde bazı basın polemikleri içine de girdi. 1958 yılında Hereke'de yaptığı bir konuşmada basının muhalefet ile iş birliği halinde Demokrat Parti'yi yıkmaya çalıştığını iddia etti. 1 Mart 1958'de Üsküdar Vapuru İzmit açıklarında batmış 76'sı öğrenci 272 kişi hayatını kaybetmişti. Acı haber üzerine Ömer Cebeci, diğer Kocaeli vekili Cemal Tüzün ile birlikte faciada hayatını kaybedenlerin ailelerine yardım yapılması için teklifte bulundu. 1958 yılı içinde Kocaeli Demokrat Parti teşkilatında kendisinin öncüsü olduğu siyasal gruba yönelik gelişen muhalefet, takip eden yıl içinde şehirdeki diğer siyasi gruplara da yayıldı. 1959 yılı gazete haberlerine göre Kocaeli CHP milletvekillerinin yoğun protesto ve boykot eylemlerine maruz kaldı. 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen darbe sonunda yargılananlar arasında yer aldı. Vatan Cephesi'nde yapmış olduğu çalışmalar ve İsmet İnönü aleyhinde yaptığı konuşmalar nedeniyle tutuklanarak Yassıada'ya gönderildi. Savunmasında İsmet Paşa'ya yönelik herhangi bir düşmanlığı olmadığını, yaptığı siyasal eleştirilerin suç unsuru sayılmayacağını dile getirdi. Kendisinin yargılandığı günlerde SEKA kâğıt fabrikasının bazı ticari faaliyetleri de dahil olmak üzere birçok konu ile ilgili itham edildi. Yassıada günlerinin ardından siyasetten uzak bir yaşam sürdü. 19 Aralık 1979'da vefat etti.

KAYNAKÇA

Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem 1957-1960, Cilt II, Ankara 2012; TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt II, Ankara 2010; Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli*, İstanbul 2016; Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2015)", *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*, Kocaeli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, No: 38, 2017; *TBMM Tutanak Dergisi; T.C. Resmî Gazete; Milliyet Gazetesi Arşivi; Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi* (BCA.) 490-1-0-0-1412-671.

Serkan YAZICI

ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU (1965-…)

Milletvekili

2 Kasım 1965'te Isparta'nın Şarkikaraağaç ilçesinde doğdu. Babasının adı Muhittin, annesinin adı Nebihe'dir. İlk ve orta öğrenimini Bursa'da tamamladı. Bursa İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. 1990 yılında Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Iğdır ve Bursa'da hekimlik yaptıktan sonra 1995 yılında Süreyyapaşa Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde, Göğüs Hastalıkları ve Tüberküloz alanında uzmanlık eğitimine başladı. Beş yıllık uzmanlık eğitiminden sonra İzmit Seka Devlet Hastanesi'nde uzman doktor olarak göreve başladı.

Hekimliği sırasında çeşitli sivil toplum kuruluşlarında aktif görevler aldı. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği'nde (MAZLUMDER) çalıştı. 2003 yılında bu derneğin Kocaeli şube başkanı oldu. 2007-2009 arasında derneğin genel başkanlığını yürüttü. 2011 Türkiye Genel Seçimleri'nde Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Kocaeli milletvekili aday adayı oldu. Ancak aday olamadı. Yerel ve ulusal medya kuruluşlarında insan hakları ve siyaset konularında makaleleri yayımlandı.

679 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile devlet memurluğu görevinden 6 Ocak 2017'de ihraç edildi. 2017 Türkiye anayasa değişikliği referandumu öncesinde İslami kesimden yazar ve siyasetçilerin bir araya geldiği "Hak ve Adalet Platformu" adlı oluşumda yer aldı. Sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle Kocaeli 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde hakkında dava açıldı, örgüt propagandası yapmakla suçlandı ve hapis cezası aldı. Dava süreci devam ederken 2018 Türkiye Genel Seçimleri'nde Halkların Demokratik Partisi'nden Kocaeli milletvekili seçildi.

TBMM'de aktif yasama faaliyetleri içerisinde bulundu. İlk imza sahibi olduğu 27 kanun teklifi vardır. Bu kanun teklifleri farklı konularda olmakla beraber daha çok Türk Ceza Kanunu ve güvenlik tedbirleri ile ilgilidir. Yine bu dönemde TBMM Başkanlığı'na, daha çok cezaevleri ve hekimlerle ilgili olmak üzere sunulan 3311 soru önergesinde imzası bulunmaktadır. Yine daha çok cezaevleri ile ilgili TBMM Başkanlığına sunulan 15 Meclis araştırması önergesinde ilk imza sahibidir. TBMM Genel Kurulu'nda ve farklı komisyonların toplantılarında çeşitli konuşmalar yapmıştır. TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nda yer almıştır. 17 Mart 2021 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda,

Ömer Faruk Gergerlioğlu

Yargıtay 16. Ceza Dairesince onanan hapis cezasına ilişkin TBMM'ye sunulan Cumhurbaşkanlığı tezkeresinin okunmasıyla milletvekilliği düşürülmüştür. Ancak Anayasa Mahkemesi 1 Temmuz 2021 tarihli kararıyla Ömer Faruk Gergerlioğlu'nun seçilme ve siyaset yapma hakkının ihlal edildiğine hükmetmiş, 16 Temmuz 2021 tarihinde yeniden milletvekili olmuştur.

Orta düzeyde İngilizce ve Arapça bilen Gergerlioğlu, evli ve 3 çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA
https://www.tbmm.gov.tr/Milletvekilleri/MilletvekiliDetay?donemKod=27&sicil=T97C6/5l0bk= (Erişim Tarihi 5.11.2021); https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96mer_Faruk_Gergerlio%C4%9Flu (Erişim Tarihi 5.11.2021)

Haluk SELVİ

ÖMER SAADETTİN YALIM (1908-1992)
Milletvekili

1908 yılında Maraş'ta dünyaya gelmiştir. Kocaeli'nin Ömerağa Mahallesi nüfusuna kayıtlı olan Saadettin Bey'in babası, Ziraat Bankası müdürlerinden Mustafa Bey, annesi ise ev hanımı Fitnat Hanım'dır. 1927 yılı Eylül ayında Selim-Ayşe kızı Hikmet Süheyla Hanım (1909-1995) ile hayatını birleştirmiştir. Bu evlilikten Suat Yılmaz (1928), Hatice Solmaz (1934) ve Mustafa Sabri (1941) adlarında üç çocuğu olmuştur. İlkokulu İzmit Merkez Numune Okulu'nda tamamlamış, sonraki tahsilini ise Mondros Mütarekesi akabinde memleketinin önce İngiliz, ardından da Yunan işgaline uğramasından ötürü devam ettirmemiş, erken yaşta ticarete atılmıştır. Bu alanda kitap, kırtasiye ev büro malzemelerinin alım satımı ile uğraşmıştır. 1927 yılında İzmit Ticaret Odası'na kaydolan Ömer Saadettin Bey, askerlik görevini de ticari faaliyetlerinden dolayı 1931 yılında bedelli olarak yerine getirmiştir. Saadettin Bey, devam ettirdiği ticari hayatında çeşitli spor kulüpleri ile hayır kurumlarının yönetim kurul üyeliklerinde bulunmuş, önemli çalışmalar yapmıştır. Ayrıca yine İzmit Halk Bankası Meclis İdare Heyeti üyeliğine de seçilmiştir. Milli Mücadele sonrasında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) üyesi olarak aktif siyasete dâhil olan Saadettin Bey, 1934'te çıkarılan kanun gereğince ailesi ile birlikte "Yalım" soy ismini almıştır. 20 yıla yakın CHF yönetiminde görev yapan Yalım, bu görevde iken bir müddet İzmit Halkevi başkanlığını da üstlenmiştir. Demokrat Parti'nin (DP) kuruluşunda Kocaeli Teşkilatı'nın ilk kadrosu arasında bulunmuştur. Bu dönemde gazetecilik mesleği ile de ilgilenmeye başlayan Saadettin Yalım, *Akşam* ve *Son Posta* gazetelerinin İzmit muhabirliğini yapmıştır. 1950 yılındaki belediye seçimlerinde Kocaeli belediye başkanlığına seçilmiş ve 9 Aralık 1952 tarihine kadar görev yapmıştır.

Belediye başkanlığı görevinin sona ermesinden sonra 1954 yılı Genel Seçimlerinde DP'den Kocaeli milletvekili adayı olmuştur. Seçimlerde 126.494 oy alarak Kocaeli Milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1954 tarihinde mazbatasını alan Yalım, 14 Mayıs 1954'te TBMM'ye dâhil olmuştur. Saadettin Yalım, "10. Dönem" olarak da adlandırılan bu dönemde önce Dâhiliye Encümeni (İçişleri Komisyonu) üyeliğine daha sonra da komisyon kâtipliğine seçilmiştir. Yalım ayrıca; yapı ve imar kanun teklifi, Belediye Kanunu'nun değiştirilmesi, Millî Korunma Kanunu'nun değiştirilmesi, Gerze'nin yeniden ihyası, neşir (basın) ve radyo yoluyla işlenecek suçlar, Aydın ve civarında 1956'daki tabiî afetten zarar görenlere yardım yapılması gibi konularla ilgili çalışmalar yapmak üzere kurulan geçici komisyonlarda da görev almıştır.

Bu ilk milletvekilliği döneminde TBMM'de oldukça aktif olduğu görülmüştür. 1955 yılında; devlete ait olan şirket veya kurumlarla belediyelere ve bağlı teşekküllere ait iş yerlerinde çalışan işçilere ilâve tediye yapılması, devlet kitapları mütedavil sermayesi, İnhisarlar Umum Müdürlüğünce tütün bakım evleri yapılması, Devlet Su İşleri ve Karayolları Umum Müdürlükleri ile Çalışma ve Nafıa Vekâletlerinin 1955 yılı bütçeleri, İstanbul Kapalı Çarşı'nın tamiri, belediye kanunda değişiklik yapılması, Türkiye selüloz ve kâğıt fabrikaları kanunu, gayrimenkul kiraları, Esnaf Vergisi Kanunu'nun kaldırılması ve Millî Korunma Kanunu'nda değişiklik yapılması gibi konularında hazırlanan kanun teklifleri üzerine yapılan müzakerelerde Genel Kurul'da konuşma yapmıştır.

1956 yılı içerisinde de; vatani hizmet karşılığı maaş alanlarla emekli, dul ve yetim maaşı bağlanmış olanlara tahsisat verilmesi, İmar Kanunu, devlet memurlarına tahsisat verilmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Maarif Vekâleti, Üniversiteler, Beden Terbiyesi Umûm Müdürlüğü ve Çalışma Vekâleti gibi kurumların 1956 yılı bütçeleri, devlet borçlarına ait 1956 yılı bütçesi, Millî Koruma Kanunu ile Basın Kanunu'nda değişiklik yapılması, basın veya radyo ile işlenecek suçlar hakkındaki kanunda değişiklik yapılması, işçilere ilâve ödeme yapılması, İstimlâk ile Esnaf Vergisi Kanunlarında değişiklik yapılması, şehir ve kasabalarda muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkilini öngören kanun çıkarılması, Halk Bankası ve Halk Sandıkları hakkındaki kanunda değişiklik yapılması hakkındaki kanun teklifleri dâhilinde görüş bildirmiştir.

1957 yılında ise; Köy Enstitüleri ile ilköğretmen okullarının birleştirilmesi, malûliyet, ihtiyarlık ve

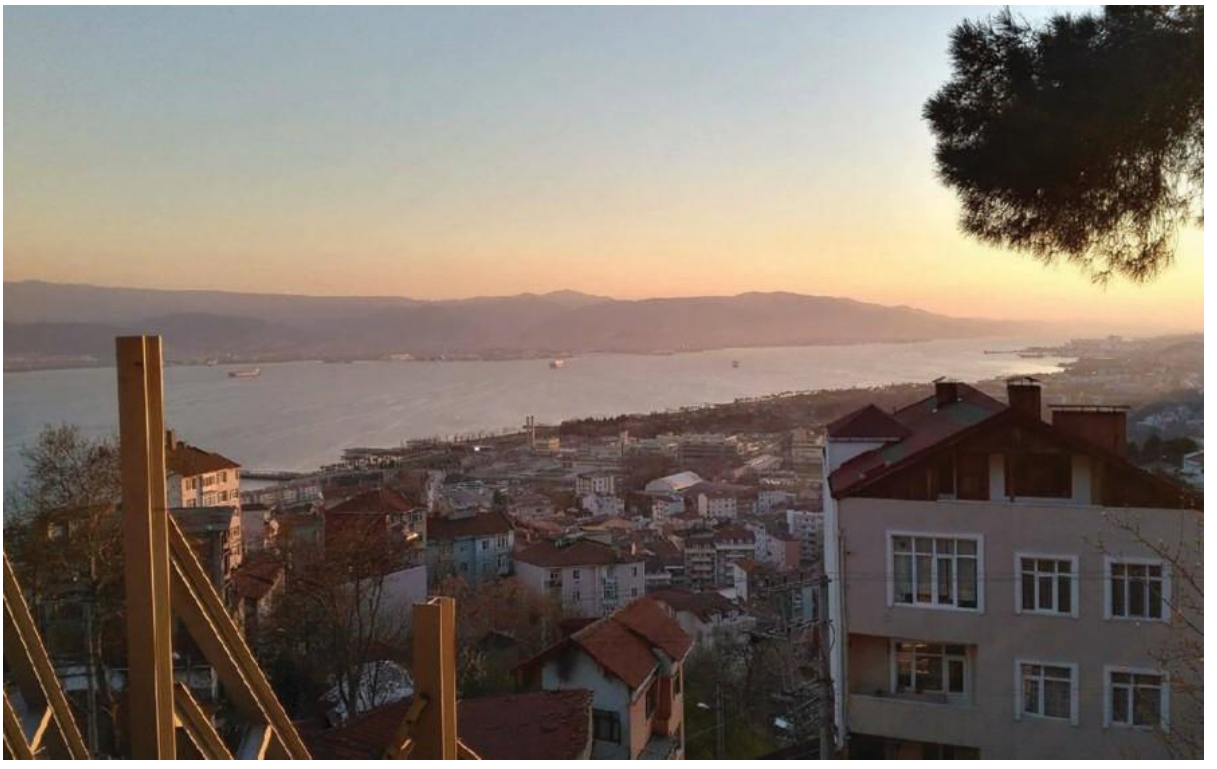

Ömer Saadettin Yalım Caddesi

ölüm sigortaları kanununun çıkarılması, ateşli silahlar ve bıçaklar hakkındaki kanuni düzenlemeler, iş kazalarıyla meslek hastalıkları ve analık sigortaları kanununda değişiklik yapılması, Diyanet İşleri Başkanlığı, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü, Çalışma Vekâleti gibi kurumların 1957 yılı bütçeleri, Atatürk Orman Çiftliği arazisinden toprak satılması, Emek-li Sandığı Kanunu'nda değişiklik yapılması ile ilgili kanun teklifleri veya mazbatalar üzerine yapılan müzakerelerde görüşlerini beyan etmiştir. 10. dönemde Genel Kurul'da 43 farklı konuda toplam 109 konuşma yapan Ömer Saadettin Yalım, bu dönemde ayrıca; Emekli Sandığı Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve eklemeler yapılması, jet tayyareciliği uçuş hizmetleri tazminat kanununa ekleme yapılması ve maaş kanununa bazı maddeler eklenmesi ile ilgili olmak üzere TBMM'ye 4 önerge sunmuştur.

1957 yılı genel seçimlerinde DP'den ikinci kez Kocaeli milletvekili adayı olan Ömer Saadettin Yalım, seçimler sonucunda 49.672 oy alarak Kocaeli milletvekili olmuştur. 11. dönem olarak bilinen bu dönemde Yalım, Dâhiliye Encümeni ile Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliklerine seçilmiştir. Milletvekilliğinin ikinci döneminde de oldukça aktif olduğu görülen Saadettin Yalım, 1958 yılında; sıtma ve frengi ilaçları kanununun tadili, Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü gibi kuruluşların 1958 yılı bütçeleri ile İngiliz ihtiyat filosuna mensup 4 büyük muhribin satın alınmasına ilişkin müzakerelerde Genel Kurul'da söz alarak görüşlerini belirtmiştir. Yalım, 1959 yılında da; doğal afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlar, Temyiz Mahkemesi teşkilâtına dair kanunda değişiklik yapılması, Limanlar inşaatı kanunu, teknik okullarda yetiştirilecek askerî mühendisler kanununa ek yapılması, Türkiye Elektrik Kurumu kanun lâyihası, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, Uçuş Tazminatı kanunda değişiklik yapılması, hazineden belediyelere devredilecek arazi ve arsalar hakkındaki kanun, Emniyet Umum Müdürlüğü ile Dâhiliye ve İmar İskân Vekâletlerinin 1959 yılı Bütçeleri, Ordu mensupları, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük muhafaza sınıfı kadrolarında çalışanlara verilen tayın istihkaklarının artırılması, Sanayi Vekâleti ile Petrol Dairesi'nin 1959 yılı bütçeleri, Harçlar Kanununda değişiklik yapılması gibi önerge ve kanun teklifleri ile ilgili yapılan müzakerelerde konuşmalar yapmıştır. Yalım 1960 yılında ise; Maaş Kanununda düzenleme yapılması, Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Çalışma Vekâleti, Sanayi Vekâleti, Petrol Dairesi Reisliği, Diyanet İşleri Reisliği ve İmar-İskân Vekâleti gibi kuruluşların 1960 yılı bütçeleri ile Belediye Kanununda düzenlemeler yapılması hususlarını içeren kanun teklifleri ve önergeler üzerine de Genel Kurul'da konuşmalar yapmıştır.

Saadettin Yalım 11. dönemde TBMM Genel Kurulu'na birçok teklif de sunmuştur. Bunlar; Maaş Kanununa ilave yapılması, Emekli Sandığı Kanunu'nda değişiklik yapılması, Emekli Sandıkları Kanunları ile İhtiyarlık Sigortası Kanunu'na tabi işlerde geçen hizmetlerin birleştirilmesi, Dâhiliye Memurları Kanunu'nda değişiklik yapılması, teknik okullarda yetiştirilecek askeri mühendisler kanununa ek yapılması, Üsküdar vapurunun batmasıyla ölenlere ve kaybolanlara yardım yapılması gibi tekliflerdir. Yalım ayrıca; Askerî

Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığına bağlı işçilere mesken yaptırılması için borç para verilmesi, Selçuk Üniversitesi'nin kurulması, Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapılması gibi teklifleri de desteklemiştir. 27 Mayıs 1960 askerî darbesi sonrasında 11. Dönem milletvekilliği sona eren Ömer Saadettin Yalım, Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nda "Anayasayı ihlâl" suçlamasıyla yargılanmış, yapılan yargılama sonucunda beraat etmiştir. Siyasi hayatının ardından kitap ve kırtasiye işleriyle uğraşan Yalım, 1 Ekim 1986 tarihinde emekliye ayrılmıştır. Emekliliğinden sonra sakin ve siyasetten uzak bir yaşam sürmüş, 26 Aralık 1992 tarihinde Kocaeli'de vefat etmiştir. Cenazesi, Kocaeli/İzmit Bağçeşme Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

Türk Parlamento Tarihi, TBMM-X. Dönem (1954-1957), II. Cilt, III. Cilt, Milletvekillerinin Özgeçmişleri (haz. Kazım Öztürk), TBMM Yayınları, Ankara 2011; Mehmet Kaya-Abdullah Özdağ, "Saadettin Yalım Bey'in Hayatı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*, (ed.: Haluk Selvi-M. Bilal Çelik-İbrahim Şirin-Ali Yeşildal), Kocaeli Belediyesi Yayınları, Kocaeli 2017, Cilt III, s. 1353-1370; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 4, İçtima: 1, 32. İnikad (26.01.1955); 34. İnikad (31.01.1955); 48. İnikad (24.02.1955); 50. İnikad (26.02.1955); 54. İnikad (23.03.1955); 66. İnikad (20.04.1955); 67. İnikad (25.04.1955); 74. İnikad (11.05.1955); 75. İnikad (13.05.1955); 76. İnikad (16.05.1955); 78. İnikad (20.05.1955); Cilt: 8, İçtima: 2, 4. İnikad (21.11.1955); Cilt: 9, İçtima: 2, 25. İnikad (18.01.1956); Cilt: 10, İçtima: 2, 38. İnikad (17.02.1956); İçtima: 2, 42. İnikad (23.02.1956); İçtima: 2, 43. İnikad (24.02.1956); İçtima: 2, 45. İnikad (26.02.1956); İçtima: 2, 46. İnikad (27.02.1956); İçtima: 2, 47. İnikad (28.02.1956); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 11, İçtima: 2, 55. İnikad (18.04.1956); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 12, İçtima: 2, 73. İnikad (06.06.1956); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 13, İçtima: 2, 104. İnikad (01.09.1956); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 14, İçtima: 3, 4. İnikad (16.11.1956); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 15, İçtima: 3, 21. İnikad (26.12.1956); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 16, İçtima: 3, 27. İnikad (18.01.1957); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 17, İçtima: 3, 48. İnikad (27.02.1957); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 18, İçtima: 3, 56. İnikad (08.04.1957); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Cilt: 19, İçtima: 3, 71. İnikad (22.05.1957); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 11, Cilt: 1, İçtima: 1, 5. İnikad (22.11.1957); *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 11, Cilt: 13, İçtima: 3, 64. İnikad (04.05.1960)

Mevlüt YÜKSEL

ÖMER TÜRKÇAKAL (1943-2009)

Siyasetçi, Milletvekili

24 Eylül 1943'te İzmit'in Çavuşlu (Muharremli) köyünde doğdu. Annesi Nefise Hanım, babası İbrahim Bey'dir. Ahmet ve Mehmet adlarında iki kardeşi olan Türkçakal, 1966 yılında İzmit Lisesi'nden mezun olduktan sonra, aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi ve 1971 yılında bu fakülteden mezun oldu. 1973-1974 yılları arasında askerlik görevini yedek subay olarak gerçekleştirdi. Kocaeli Barosu'na kayıtlı serbest avukatlık yapan Türkçakal, 1967-1971 yılları arasında Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Başkanlığı yaptı. 1978 tarihinden itibaren ise sekiz yıl süreyle Kocaeli Barosu Yönetim Kurulu Üyeliği görevinde bulundu. 1971 yılından itibaren Cumhuriyet Halk Partisi'nde (CHP) aktif siyaset yapmaya başlayan Türkçakal, sırasıyla söz konusu partinin merkez ilçe ve il gençlik kolları başkanlıklarında bulundu. 1975-1977 tarihleri arasında

Ömer Türkçakal

CHP İl Yönetim Kurulu Üyeliği'ne, 1977-1980 yılları arasında da aynı partiden İl Genel Meclisi Üyeliği'ne seçildi. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nden sonra siyasete zorunlu olarak ara veren Türkçakal, 1983'ten sonra siyasi faaliyetlerin serbest bırakılması üzerine kurulan Sosyal Demokrat Parti'nin (SODEP) kurucu İl Yönetim Kurulu Üyeliği ve SODEP İl Başkanlığı görevinde bulundu. 25 Mart 1984 tarihinde yapılan yerel seçimlerde SODEP'ten İzmit Belediye Meclis üyeliğine seçildi. Haziran 1986 ile Haziran 1987 tarihleri arasında Belediye Başkan Vekilliği görevinde bulundu.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nden sonra kurulan bir diğer parti Halkçı Parti (HP) ile SODEP'in birleşmesi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) kurulması sonucu ortaya çıkan siyasi tabloda, kurucu il başkanı, daha sonra da SHP İl Başkanlığı görevlerinde bulundu. 29 Kasım 1987'de yapılan genel seçimlerde SHP'den XVIII. Dönem Kocaeli Milletvekili seçilerek 20.10.1991 tarihine kadar TBMM'de yasama çalışmalarına katıldı. Meclisteki faaliyetleri sırasında, bazı bakanlıkların ve kurumların bütçeleri hakkında söz almasının yanı sıra özellikle demiryollarının ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminde daha etkin bir hale getirilmesi için alınması gereken tedbirler konusunda daha aktif bir mücadele sergiledi. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde kanser tedavisi gördüğü sırada, 26 Mart 2009'da hayatını kaybetti. Evli ve iki çocuk babasıydı. Ömer Türkçakal'ın adı İzmit'te bir bulvara verildi.

KAYNAKÇA

T.B.M.M. Üyelerine Ait Özgeçmiş Bildirimi; *TBMM Albümü 1920-2010*, 3. Cilt 1983-2010, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, 2. Baskı, Ankara, 2010, s. 1214; timeturk.com 27.03.2009 (Erişim Tarihi: 10.08.2021); tbmm.gov.tr (Erişim Tarihi: 10.08.2021).

Hakan UZUN

ÖMER VEHBİ ENGİZ (1927-2016)
Milletvekili

1927 yılında Trabzon ili Çaykara ilçesinin Maraşlı (Paçan) köyünde doğmuştur. Ortaokul mezunudur. 1951 yılında askerlik için gittiği İzmit'e yerleşmiştir. Burada ticaret ile uğraşmıştır. 1950'lerden itibaren hep siyasetle iç içe olmuştur. Demokrat Parti İzmit ilçe yönetiminde yer almış, 27 Mayıs'ın ardından, Adalet Partisi il başkanlığı yapmıştır. Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi Üyeliği görevlerinde bulunmuştur. 1969 Genel Seçimlerinde de Adalet Partisi milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Partide Süleyman Demirel'e muhalif olmuş, 12 Mart muhtırasının Meclis'te okutulmasına karşı çıkan birkaç milletvekilinden biri olmuştur.

Millet Meclisi'nin 14. döneminde Adalet Partisi'nden Kocaeli milletvekili seçilmiştir. 22 Ekim 1969-14 Ekim 1973 tarihleri arasında Meclis'te Adalet Partisi'nden Kocaeli milletvekili olarak görev yapmıştır. Bu dönemde seçildiği şehre katkı sağlamaya çalışmış İzmit'in ihtiyaçları ile ilgili konularda çalışmalar yapmış ve Meclis'te aktif olarak söz alan, önergeler sunan bir milletvekili olmuştur. İzmit Hükümet Binası ve ulaşım ihtiyacını sağlayacak yolların yapımı, elektrik tren hattının yapım süreci, Kocaeli'de bir öğretmen okulu açılması, SEKA ile ilgili sorunların çözümü gibi hususlarda soru önergeleri vermiştir. Evli ve dört çocuk babasıdır. 25 Ocak 2016 tarihinde 89 yaşında vefat eden Ömer Vehbi Engiz'e 27 Ocak 2016'da İzmit Fevziye Camii'nde bir merasim düzenlenmiştir. Sonrasında Trabzon'un Çaykara ilçesine götürülmüş, 28 Ocak 2016'da Çaykara Merkez'de kılınan cenaze namazının ardından şimdi mahalle olan doğduğu yerdeki Maraşlı Mahallesinde toprağa verilmiştir.

Ömer Vehbi Engiz

KAYNAKÇA

"Çaykaralı Eski Milletvekili Vefat Etti", *Çaykara Gündem*, 25 Ocak 2016; *Millet Meclisi Tutanakları*, D.3, C.14, B.116, 18 Haziran 1971; "Ömer Vehbi Engiz", *Çaykara* gazetesi, 4 Şubat 2016; *TBMM Albümü 1920-2010*, c. 2 (1950-1980), TBMM Yayınları, Ankara, 2010; https://www.caykara.bel.tr/detay.asp?haber=goster&id=308

Dilara USLU

ÖMERAĞA MAHALLESİ
İzmit'in Sahil Şeridindeki Tarihi Mahallelerden

Ömerağa Mahallesi, İzmit'in sahil şeridinde sıralanmış tarihi mahallelerden biri olup Batıda Tepecik Mahallesi (Fethiye Caddesi ile); Kuzeyde Veliahmet, Hacıhızır ve Çukurbağ Mahalleleri (İnönü Caddesi ile); doğuda Karabaş Mahallesi (Abdurrahman Yüksel Cad. Pertev Paşa Cad. ile); güneyde İzmit Körfezi ile sınırlıdır. 1927 yılında 300 hane 1200 kişiden oluşan Ömerağa Mahallesi ile 40 hane 250 kişiden oluşan Musevi Mahallesi "Ömerağa Mahallesi" adı altında birleştirilmiştir.

Ömerağa Mahallesi İzmit'in ticari hayatının en yoğun olduğu mahallelerden biri; belki bunların en önemlisidir. Mahalleyi sırasıyla, İstanbul – Ankara Karayolu, İstiklal Caddesi (Eski Demiryolu ya da Yürüyüş Yolu) ve kuzey sınırını oluşturan İnönü Caddesi dilim dilim keser. İzmit'in kalbinin attığı ve ana ulaşım arterlerini oluşturan bu üç ana aksı bir de dikine akslar keser ki bunlar; Fethiye Caddesi ve Alemdar Caddesi gibi büyük caddelerdir. İzmit'in ana ticaret merkezini enine ve boyuna kesen bu caddeler Hippodamus kentsel düzeninin günümüzdeki güçlü bir tezahürünü teşkil ederler ki bu caddelerin oluşturduğu kare düzende tüm binalar büyük bir hareketliliği ve yoğun bir ticari hayatı günün neredeyse 24 saatinde taşırlar. Binaların giriş katları tamamen büyük mağazalara ve işyerlerine ayrılmış olsa da üst katlarında ikametgâh pek az görülür. Onlar da büro, ofis, işyeri gibi kullanımdadırlar.

Mahalleyi dikine kesen Fethiye Caddesi İzmit'in kentsel düzeninde ayrıcalıklı bir yer tutar. Yoğun ticaret fonksiyonları dolayısıyla araç trafiğine kapatılarak tamamen yayalara tahsis edilen cadde çağdaş şehircilik uygulamaları için de ilham verici bir uygulama olmuş ve kent sakinlerinin rahatça alışveriş yapacağı, birçok gelişmiş kentte var olan, İstanbul'daki İstiklal Caddesi, Bahariye Caddesi gibi ana alış-veriş ve sosyalleşme caddelerinden biri haline gelmiştir. Nitekim cadde üzerinde zaman zaman bazı sosyal etkinlikler de düzenlenmektedir.

Fethiye Caddesi yoğun ticari aktivitesinden dolayı tarihi mimari mirasından pek azını muhafaza edebilmişse de cadde üzerinde bulunan Orta Hamam (Mehmet Bey Hamamı) başarılı bir restorasyonla ayakta kalmayı başarmış ve bugün de tarihteki fonksiyonuna uygun bir şekilde hamam olarak hizmet vermektedir. 16. yüzyıla tarihlenen hamam Mimar Sinan dönemine denk geliyorsa da bir Sinan eseri olduğuna dair kesin

Ömerağa Mahallesi

kayıt mevcut değildir. 1719 depreminde yıkıldıysa da yeniden yapılmıştır. Tek Hamam olarak yapılmış olan Orta Hamam, soyunmalık, ılıklık ve sıcaklık bölümlerinden müteşekkildir. Osmanlı Hamam mimarisine uygun bir şekilde kubbeler üzerindeki aydınlık fenerleri ve pencerelerle; filgözü olarak adlandırılan camlardan gelen gün ışığıyla aydınlatılmaktadır.

Mahalleyi dikine kesen ve alışveriş odağı haline dönüşmüş bu caddelerde tarihi eser olarak çok sayıda eser sayamasak da Alemdar Caddesi'nin İnönü Caddesi'ne birleştiği köşede Gazi Lisesi ve caddenin orta bölümünde mükemmel ve iddialı bir restorasyonla yenilenen ve hastane olarak hizmete sunulan Soydan Konak özgün birer tarihi eser olarak kaydedilebilir.

Gazi Lisesi, 1884 yılında yıktırılan Şer'iyye Mahkemesi'nin yerine yapılmış ve Mekteb-i İdadi adıyla 1887'de faaliyete geçmiştir. 1892 yılında ilk mezunlarını vermiş, 1913 yılında Sultani adını almış, I. Dünya Savaşı'nda hastane olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde ilk önce Akçakoca Numune Mektebi olarak hizmet vermiş, daha sonra Leyli İzmit Sultaniyesi adıyla eğitime tahsis edilmiş. Kare plan üzerine yığma yapı tekniğiyle yapılan bina dönemin Artnoveau mimari özelliklerini yansıtır.

Alemdar Caddesi üzerinde yer alan bir önemli tarihi yapı ise Soydan ailesi tarafından yaptırılan Soydan Konak'tır. Sarı Konak ya da Kirazoğlu olarak da anılan konak Yunan işgali esnasında harap olduysa da daha sonra restore edilmiştir. Muhtelif cephelerinde çıkmalar yapan konak kırma çatılı ve kiremit kaplıdır. Ahşap üzerine bağdadi sıva ile yapılmış olup bazı pencereleri çift kanatlı, bazıları ise giyotindir. Günümüzdeki restorasyonu sonrasında cephesi yandan verilerek tıp merkezi olarak değerlendirilmiştir.

Ömerağa Mahallesi Fethiye Caddesi misali ünlü ve hareketli caddeler mahallesidir: Alemdar Caddesi, Şehabettin Bilgisu Caddesi, Dündar Çiğit Sokak, Latif Sokak, Levent Ersoy Sokak, Abdurrahman Yüksel Caddesi, Pertev Paşa Caddesi gibi ünlü ve yoğun caddeler İzmit'in hummalı iş hayatını yüklenir ve gün boyu yoğun bir hareketlilik sergilerler. Esas olarak bu bölge İzmit'in tarihselliği içerisinde liman ve sahile yakın olması dolayısıyla tarihi depolarla doludur. Özellikle mahalleyi enine kesen tarihi demiryolu ya da şimdiki yürüyüş yolunun güney tarafındaki dar sokaklar tarihi depolarla doludur. Bunlardan biri olan Levent Ersoy Sokak'taki depo, nitelikli ve iddialı bir restorasyonla Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi Binası olarak tanzim edilmiştir.

Mahallenin İstiklal Caddesi (Yürüyüş Yolu) ve İstanbul – Ankara karayolu arasında kalan bölgesinin karayoluna yakın tarafında Şehabettin Bengisu Caddesi paralel bir şekilde yer alır. Adeta İstanbul – Ankara ana kara yoluna servis verecekmiş gibi tali bir konum üstlenen cadde gerek sahile, gerek yanındaki Tepecik Mahallesi'nde yer alan ve sosyal hareketlilik içeren Halkevi'ne, gerekse de merkez ticari alanlarına yakın olması dolayısıyla özgün bir rekreatif yapıya sahip

olmuş, özellikle son dönemlerde kafeler, restoranlar, parklar, çayevleri ile dolmuştur. Bu cadde üzerinde yer alan Çalık Ahmet (Yalım) Camii küçük ve kare planlı bir cami ve oldukça eski bir tarihte yapılmış olsa da günümüze yakın bir mimari görünüm arz eder. Ömerağa Mahallesi'nin yoğun ticari hareketliliği içinde boğulmuş olan kimi tarihi depo binaları, Pertev Paşa (Yeni Cuma) hamam kalıntısı, Eski Tekel Binası kalıntıları gibi tarihsel özellik taşıyan bazı yapılar ise gündeme alınacakları ve restitüsyon edilecekleri günü beklemektedirler. Buna mukabil yine Ömerağa Mahallesi'nde bulunan ve Eski Tekel Binası'nın arkasında yer alan İzmit Belediyesi Binası ise bir kamu yapısı olarak şehir merkezinde güçlü bir odak oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR
Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi,* Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Alidost Ertuğrul, "Hamam Yapıları ve Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* Cilt 7, Sayı 132009, sf.241-266; Dilara Uslu, "Milli Mücadele'nin Son Döneminde İzmit ve Çevresinde Eğitim Faaliyetleri (1921-1923)", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri,* ed.: Haluk Selvi, Bilal Çelik, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, s.1245-1253; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı *Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü,, İzmit Analitik Etüdler,* İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası döner Sermayesi, Ankara,1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız*, Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutlar*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, MEB Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul, 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; Sanem Müştak, *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Apartman Tasarımında Geleneksel Mimarinin İzleri: İzmit Demiryolu Caddesi Örneği,* Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Bölümü Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, 2016, Kocaeli.

Nevnihal ERDOĞAN

ÖRF, ÂDET VE GELENEKLER

Kocaeli Kültür ve Gelenekleri

İzmit'in Taşköprü bölgesinde ve Kandıra'da bayramlar sırayla her gün bir köyde kutlanmaktadır. Gölcük dahil çoğu yerde bayram namazı çıkışında erkekler toplu halde bayramlaşmaktadır. Eski yıllarda namaz çıkışı komşu köylerden gelen misafirler paylaşılarak evlerde yemek verilir veya köy meydanındaki sofralarda birlikte yenirdi. Şu anda gün içinde uzak köylerdeki hısım akraba bayramlaşmaya gelmekte, her gelen misafir grubuna ayrı sofra kurulmaktadır. Bayram sofrası için Eşme'de "*arife çöreği*" denen cevizli ekmek, Kandıra ve Taşköprü yöresinde ona benzer "*lokum*" ekmeği, Gebze'de "*kulaç*" denen hamur kızartması ile birlikte hemen her yerde dolma (sarma), keşkek ve sütlaç yapılır. Bayram namazından sonra veya arefe günü mezarlık ziyareti yapılmaktadır. Başta Kandıra ve İzmit'in köyleri ile Hereke olmak üzere çoğu yerde büyük ağaçlara salıncak kurulup kızlar darbuka eşliğinde türkü söyleyerek sallanmakta, erkeklerle maniler yoluyla atışmaktadır. Eskiden annelerinin hazırladığı bez torbalarla bayramlaşmaya, el öpmeye gelen çocuklara mendil arasında bozuk para, kavrulmuş nohut, lokum, şeker vb. verilmekte, at yarışı, güreş vb. yapılmaktaydı. İki bayram arasında düğün yapılmayacağı inancı hâlâ vardır. Balkan muhaciri köylerinde bayramlarda veya yazın gençlerin kılık değiştirerek evleri gezdiği "*saya*" geleneği sürmektedir.

Ramazanlarda bir ay için çevre köylerden teravih kıldıracak hoca getirilir. Halıdere'de de bulunduğu kaydedilen bu uygulamada hocanın her akşam bir evde misafir edilmesine İzmit'in Taşköprü bölgesiyle Kandıra köylerinde "*hoca gezeği*" denmektedir. Karamürsel köylerinde ramazan öncesinde kadınlar toplanarak yüzlerce ramazan yufkası yapmaktadır. Gölcük'te "şoti" denen bu imecede tatlı, erişte ve tarhana yapılır. Ramazan gecelerinde Halıdere'de kahvelerde "*yüzük*" oynandığı kaydedilmektedir. Kandıra köylerinde bu vb. oyunlar "*köy odası*" denen bir çeşit misafirhanede kış gecelerinde de oynanırdı. Bu köylerde sahur için hemen her gece makarnanın değişik bir çeşidi hazırlanıp pişirilirdi. Köylerde çoğunlukla davul bulunmadığından sahura teneke çalarak kaldırılır.

Hıdrellez geleneklerinin en yaygını, boş bir küp, su kovası ya da niyet kutusu gezdirilerek herkesin onun içine yüzük, küpe vb. atması, küpün içinden mani çekilmesidir. Gebze'de mani çekecek kızın yüzü örtülür, o "*Bu kimin*?" diye sorarak çıkan eşyanın sahibine atfedilen maniyi okur. Erkekler için niyet manisi çekilirken onlardan para alınıp bu paralar darbukanın içine konur. Uzuntarla'da maniler bir takvim yaprağından okunur. Diğer uygulamalar; dileklerin o yıl gerçekleşeceğine inanılarak bir kâğıda yazılıp denize atılması, insanların –özellikle gençlerin- toplanarak ateşten atlaması, mesire yerlerinde piknik yapıp (eski yıllarda) davul zurna vs. eşliğinde eğlenilmesi, közde mısır pişirilmesi, sabahleyin evin pencerelerinin açılması, saçlara ve gözlere üzüm suyu sürülmesi, kısa boyluların boylarının uzaması için yağmur altında durmasıdır. Bir gün önce gül ağacının dibine ekmek ufalanması, beyaz zambak çiçeğinin işaretlenip uzayan kısmının kesilmesi vb. gelenekler de vardır. Sakıncalarına inanılarak kaçınılanlarsa ev süpürmek, bir işe başlamak, yıkanmak, unlu mamuller pişirmek ve örgü örmektir. Bunların bir kısmı bir gün öncesinde yapılmaktadır. Cumhuriyet öncesinde "Kuzu Fermanı" yayımlanarak her sene Kocaeli'den İstanbul'a kuzu gönderilmiş, bir dönem de askerler Bahriye Bayramı kutlayıp halka ziyafet çekmiştir.

Kocaeli'de iki farklı yağmur duası uygulaması vardır: İzmit'e bağlı Hasancık vd. Balkan muhaciri köylerinde yağmur duasına çıkan kadınlar çocukları ve hayvanları da dua yerine götürür, büyükler çocuklara su fırlatarak ağlatır, hayvanlar bağırışır. Karamürsel'de komşu köylerle birlikte yapılan yağmur duasında pilav, tatlı vb. dağıtılır. Gölcük Nüzhetiye ve civardaki Kafkas göçmeni köylerde hoca üzerine dua yazdığı bir at kemiğini çuvala koyar, dere kenarında bir ucunu

Aynalı Kilim

bir yere bağlayıp kalanını açıkta bırakır. Köyde hep birlikte yapılan duadan sonra hava bozunca bir çocuk gönderilerek dualı kemik aldırılır. Manav (yerli) köylerinde duayla birlikte "*Teknede hamur*,/*Tarlada çamur*;/*Ver Allah'ım ver*,/*Sicim gibi yağmur*!" tekerlemesinin de söylendiği kaydedilmiştir. Bir Çepni yerleşimi olan Suadiye'de yüksek bir yerde sabah erkenden yapılan duaya bazen sadece (günahsız olduklarından) yedi sekiz yaşlarındaki çocuklar götürülür.

Nazarı önlemek için evlere at nalı, sarımsak, nazar boncuğu vb. asma âdeti, Nüzhetiye vd. Gölcük köylerinde de mevcuttur. Nazar değenlere "*kurşun dökme*" uygulamasına bazı İzmit köylerinde "*kor atma*" da denmektedir. Önce niyet edip suyun içine maşayla köz, bazen de ilâveten ekmek ve yedi parça süpürge teli atılmaktadır. Soğuyunca üç yudum içilip ele yüze sürülen suyun kalanı ve ekmek kırıntıları bir ağaç dibine dökülmekte, korları ayakla ezilmektedir. Nazarla ilgili diğer uygulamalar, Kandıra'da görülen çocuğa atletinin ters giydirilmesi; kara çalı dikeni, sarımsak ve çörek otunun bir bezle çocuğun omzuna dikilmesi, başının üstünde üç kez tuz döndürülmesi ve yüzüne ocak karası sürülmesidir. Sonuncusu Tepetarla vd. İzmit muhacir köylerinde de bulunmaktadır. Çakır veya mavi gözlü insanların daha çok nazarının değdiği kabulü, Kartepe Suadiye ve Gölcük Nüzhetiye'de de belirlenmiştir.

Kocaeli'de çocuklara ad verme, doğumun üçüncü gününde çoğunlukla bir komşu evinde yapılır. Sabah namazından sonra kulağına ezanla adı üç defa tekrarlanır. Kandıra'da eskiden çocuğun adını belirleyen varsa dede, o yoksa babaydı. Recep ayı, Kadir gecesi, Bayram vb. özel zamanlarda doğanlara bu adlar verilirdi. Gölcük'te büyü tutmasın diye herkesin bilmediği bir ad daha eklenirdi. İlk çocuk yaşamazsa sonraki kıza annesinin, erkeğe baba veya dedesinin adı konurdu.

Eskiden sünnet çocuklarını atla, diğer çocukları arkasında faytonla gezdirmek, sünnet çocuğuna babasının saat alması yaygındı. Halıdere'deyse tekne ile gezdirilirlerdi. Kocaeli genelinde hâlâ Örcün'deki Sultan Baba vd. türbelere götürülürler. Eski dönemlerde İzmit Taşköprü köylerinde ve Hereke'de sünnetlerde köçek ve karagöz de oynatılmıştır.

Kocaeli'de halen askere gidecekler bir hafta vedalaşmaya dolaşmakta, uğurlama ziyaretine gelenler hediyeler vermekte, asker evden tekbirlerle çıkmaktadır. Bazı yerlerde birliğine teslim olana kadar evde düğüm atılacak bir şey yapmama ve uğurlamada şakadan ağzına emzik verme uygulamaları vardır.

Evlenecek genç erkeklerin eş adayı eskiden ya anne baba tarafından belirlenip yakınlarına soruşturulur veya gençler çapa, orak vb. mevsimlik iş ortamlarında, çeşme ve pınarlardan su getirirken; imece, düğün, bayram vb. ortamlarda tanışırdı. Gölcük köylerinde kızların kimle evleneceklerini rüyada görmek için

Aynalı Yeşil Çeyiz Sandığı

yastıklarının altına anahtar, elma kabuğu vb. şeyler koymaktaydı. Kandıra köylerinde az da olsa iki ailenin kız ve erkek çocuklarının birbiriyle evlendiği "değişme evlilikler yapılmıştır. Kocaeli genelinde kızların kaçarak evlenmesi oldukça yaygındır. Kız istemede önce bir akraba kadın gönderip niyet öğrenilir, olumluysa aile büyükleri dünürlüğe gider, olumsuzsa çeşitli bahaneler uydurulur. Genelde damat adayının ayakkabılarını saklayıp bahşiş isteme, Gölcük köylerinde ise kız verildiğinde silah atma âdeti vardır.

Söz ve nişan için alışveriş yapmak, "*söz/nişan düzmek*"tir. Halıdere vb. sahil yerleşimlerinde eskiden bunun için mahsul motorlarıyla İstanbul'a gidilirdi. Kandıra'da zinet olarak alınan altınlarla birlikte kıza götürülen "*nişan bohçası*"na şalvarlık kumaş, kukla havlu vs. konur, kız ailesi de bohçasına karşı tarafın yakınları için aldığı gömlek, çorap vs. koyar. Gölcük'te kaydedilen söz veya nişan kurdelesi (yüzükler) kesilirken "*Makas kesmiyor*" deme âdeti, diğer yerlerde de yaygındır.

İzmit'in Ortaburun vd. muhacir köylerinde düğüne davet için haşhaş ve üzümlü "davet (kavil) ekmeği; Kandıra Teksen, Safalı vd. manav köylerindeyse lokum ekmeği, (daha eskiden) mum veya kibrit gönderilmesi yaygındır. Karşılığında düğün için tabak çanak, kaşık vb. toplanır. İzmit'in Duraklı vd. Taşköprü köylerinde eskiden "*büyük kına*" için herkesin getirdiği unlardan "*yenge çöreği*" yapılırdı.

Halıdere çevresinde kız tarafında pazartesi "*gelin hamamı*" yapılır, sonrasında "*telek*" denen kadının yönettiği, hafta boyunca süren eğlenceler yapılmaktadır. Kandıra köylerinde "*küçük kına*" ve "*büyük kına*"da gelin ağıtlarla ağlatılır. Eskiden erkek tarafı davullar ve kiremit üstündeki külü gazla yakarak oluşturulan "*güvey halkası / güverki*" eşliğinde sinilerle "*gelin-güvey çöreği*" getirirdi. Hediyeler "*dürü çekilerek*" verilir, kına bitince kızın yakınları "*kızevli*" giderek oğlanın köyünde bazı avlu, harman vs.leri yakar, karşı çıkılmazdı.

Düğün sabahı erkek tarafında damat traşı yapılıp berber ve sağdıç damadı giydirirken kız tarafında Gölcük ve Karamürsel'de gelinin yüzü "*telek*" tarafından pullanır, Kandıra köylerindeyse ağıtlarla gelinden "*zülüf kesilir*", gelin çocuklar dahil herkesin elini öper. Kandıra'da erkek evince bir dal parçasından "*dürü ağacı*" yapılıp gezdirilerek hediyeler ona takılır; at yarışı, güreş vb. yapılırdı. Misafirler köyün girişinde çalgılarla karşılanmayı beklerdi. Gölcük tarafında eskiden gelin beyaz bir atla "*makarcılar*" tarafından ata bindirilip düğün alayıyla götürülürken, Kandıra ve İzmit'in manav ve muhacir köylerinde "*gelin arabası*" hazırlanırdı. Öküz arabalarına ağaç dalları, üzerine kırmızı "*aynalı kilim*"ler gerilir, arabalar çiçeklerle, öküzlerin kuyruklarıysa renkli boncuk ve düğümlü iplerle süslenirdi. İzmit Taşköprü, Kandıra vb. köylerinde dışarıdan gelin almaya gelenlerden "*toprak bastı parası*" alınır. Gelini evden beline kırmızı kuşak bağlayan babası veya erkek kardeşi çıkartır. Çeyiz sandığının üzerine oturan çocuklar, bahşiş alınca kalkar. "*Yol bağı*" geleneği hemen her yerde vardır. Gelin, evinden çıkarken ve damadı evine girerken çevresine kilim gerilerek gizlenirdi.

Akşam namazından sonra "*hoca nikâhı*" kıyılır. Yatsı namazında ayakkabıları saklanan damadın yumruklanarak evine sokulmasına "*güveyi kuyma*" denir. Gelin

"*yüz görümlüğü*" almadan yüzünü açmaz. Sonrasında kız evinden gönderilen tavuk ve tatlıyı yerler. Bazı yerlerde kına gecesinin sonunda gelinin kız arkadaşları darbuka çalarak "*heyamola*"ya çıkıp evlerden hediye toplar. Kandıra ve İzmit Taşköprü köylerinde bir gün sonra kız tarafının gelinin evine gelip eğlenmesine "*duvak*" veya "*paça*", gelinle damadın baba evindeki ilk yemeğine "*evirli*" denir. Evirli'de "*Bıçak böreği kesmiyor*" diyen damada bahçe, ağaç, inek vs. verilir.

Çocuğu olmayan kadınlar Kandıra'da "*Ebi Süfyan muskası*" taşır. Hamile kadın fırın önünden geçerse mutlaka ekmek, pide vs. yedirilir. Aşeren hamile istediğini yiyemezse avucunu yalaması istenir. Hamile kadının et vs. bulaşmış elini sürdüğü yerde bebekte leke çıkacağı inancı, Kandıra'da da Gölcük'te de vardır. Karamürsel'de sevmediği insanın yanında duran hamilenin çocuğunun ona benzeyeceğine inanılır. Kocaeli genelinde yeni doğan çocuğun göbeği "okusun" diye okul veya cami bahçesine gömülür, Gölcük'teyse "temiz huylu olsun" diye suya atılır. Doğum yapan kadın kırk gün evden çıkmaz. Çıkarsa al basmasına uğrayabilir. Bunu önlemek için Kandıra ve Karamürsel'de kapıya erkek ceketi asılır, Kandıra'da üstüne al yorgan örtülür. Kırkıncı gün içine kırk taş atılan suyla önce anne sonra bebek "*kırklanıp*" bir yakınlarına "*kırk uçurma*"ya gidilir. Oradan yumurta, soğan vb. verilir. "*Kırklı*" anneler karşılaşırsa, kucaklarında bebeklerle sırtlarını dönerek "*görüşür*".

Cenaze evine yemeği komşular getirir. Bütün ışıklar yakılır, naaş kıbleye çevrilir, üzerine bıçak, makas vb. konur. Giysileri fakirlere verilir. Yedi, kırk ve elli ikisinde okuma yapılır.

KAYNAKÇA

Ahmet Nezih Galitekin, *Geçmişten Günümüze Halıdere*, Halıdere Belediyesi Kültür Yay., Halıdere, 1999. Ali Aktaş, *İzmit Sancağında Manavların Etnik ve Kültürel Yapısı*, Cinius Yay., İstanbul, 2016; Ali Aktaş, *Yerli-Yerleşik Türkler: Manavlar*, Beşiz Yay., İzmit, 2018; Asude Samsun, *Kocaeli İli Balkan Muhacir Ağızları*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Ün., 2018; Atillâ Çetin, *Kocaeli Tarihinden Sayfalar*, İzmit Rotary Kulübü, İzmit, 2000; Betül Bilyaz, *Kocaeli Kandıra Ağzı*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Ün., 2019; Büşra Balbay, *Kocaeli İli Kartepe İlçesi Avluburun Köyü Ağzı*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Ün., 2021; Enise Gökçe, *Kocaeli/Gölcük Nüzhetiye (Döşeme) Köyü Monografisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Ün., 2018; Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yay., Kocaeli, 2004; Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2008; Işıl Altun, "Kartepe'de Sözlü Edebiyat ve İnanışlar", *Kartepe Kitabı II*, Kartepe Belediyesi Kültür yayınları, Kocaeli, 2013, s. 845-902; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi* (haz. Atilla Oral), Demkar Yay., İstanbul, 2007; Türker Eroğlu, "Kandıra'dan Taraklı'ya Bayram Âdetleri", *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Cilt:I, Kocaeli, 2007, s. 552-560.

Kenan ACAR

ÖZ CAN PİŞMANİYE

Ticari Firma

Öz Can Pişmaniye, 1957 yılında Hüseyin Can tarafından İzmit'te kurulan ilk ticari firmadır. Günümüzde Özcan Pişmaniye Gıda Matbaa Sanayi A.Ş. adı altında hizmet vermeye devam etmektedir. İkinci kuşak Murat Can (yönetim kurulu başkanı), Yaşar Can ve Yasemin Atasoy (yönetim kurulu üyesi) yönetiminde işletilmektedir. Öz Can Pişmaniye toplam 900 m^2 alan üzerinde kurulmuştur. Günde üç ton üretim kapasitesine sahiptir. İş hacmine göre üretim alanlarının büyüklüğü değişmektedir. Firmada üretim bölümünün yanı sıra sevkiyat, muhasebe ve diğer işlerin yürütüldüğü bölümler de bulunmaktadır. Üretim bölümünde pişmaniye, saray helvası ve lokum-cezerye üretimi yapılmaktadır. Bunların yanı sıra kestane şekeri, Mevlana şekeri ve mesir macunu üretilmektedir. Ürünlerinde kullanılan malzemeler doğaldır ve katkı maddesi kullanılmamaktadır. Firmanın kendi matbaası bulunduğundan on beş yıldır tüm ambalajlarını kendisi üretmektedir. Öz Can Pişmaniye kurucusu Hüseyin Can pişmaniye yapımını, İzmit Kapanönü'nde İbrahim Ethem Efendi tarafından açılan imalathanede yetişen ustalardan öğrenmiştir. Bugün ilk yapılan pişmaniye üretimi hâlâ devam ettirilmektedir. Ancak zaman içinde ürün çeşitliliğine gidilmiştir. Türev olarak sade, kakaolu ve fıstıklı pişmaniye işin temelini oluşturmaktadır. İlave olarak; fındıklı, Antep fıstıklı, çikolata kaplı, güllü, Türk kahveli, tarçınlı, damla sakızlı ve meyveli çeşitler de üretilerek tüketicilerin beğenisine sunulmaktadır. Öz Can Pişmaniye'de yaklaşık yüz elli kişi çalışmaktadır. Bu kapsamda elli kişi pişmaniye, otuz kişi saray helvası, beş kişi lokum-cezerye, beş kişi sevkiyat, on kişi matbaa, beş kişi muhasebe, 45 kişi satış bölümlerinde görev yapmaktadır. İşe girişte üretim alanlarında çalışan tüm personele oryantasyon eğitiminin yanı sıra belirli periyotlarla gıda hijyeni eğitimi ve ekipman takibi eğitimi verilmektedir. Öz Can Pişmaniye, sektöründe Gıda Üretim Sertifikalarına sahip ilk firmadır. İlave olarak ISO 22000 Gıda Güvenliği Belgesi ve ISO 9001 Kalite Belgesi bulunmaktadır. Ürün analizleri (raf ömrü, besin değerleri vb.) ve ölçü aletleri kalibrasyonları düzenli olarak yapılmaktadır. Öz Can Pişmaniye, İzmit'teki ilk pişmaniye ihracatını 1983 yılında Suudi Arabistan'a yapmıştır. Yaklaşık otuz yıldır tüm Avrupa, Çin, Rusya, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri ve bazı Türki Cumhuriyetleri'ne ürünlerini ihraç etmektedir. Bugün on beş ülkeye ihracatı vardır. Ürünler yurt içinde ise; büyük zincir marketler ve dinlenme tesislerine gönderilmekte ve birçok satış noktasında bulunmaktadır. KOMEK'te pişmaniye yetiştirme kursu da açtıran Öz Can Pişmaniye, kültürel miras olan pişmaniyeye sahip çıkan, birçok ürünü ilk defa üreten, sektörün öncü ve yenilikçi firmasıdır.

KAYNAKÇA
Nurcihan Ardahanlı, Gıda Mühendisi, Öz Can Pişmaniye, Üniversite Mezunu, Erzurum, 1975; Ömür Alyakut ve Saime Küçükkömürler, "Kültürel Miras Değerlerinin Korunmasında Coğrafi İşaretlemenin Önemi: Coğrafi İşaretli Pişmaniye Örneği", *II. Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Kongresi*, 7-11 Kasım 2018: Şanlıurfa, 2018, Uluslararası Türkbilim Aralık Özel Sayısı, s. 25-44; Öz Can Pişmaniye Resmi Web Sitesi, http://www.ozcanpismaniye.com.tr/iletisim.htm, Erişim Tarihi: 26.08.2021.

Ömür ALYAKUT

ÖZDEN ÖRNEK (1943-2018)

Oramiral, 20. Deniz Kuvvetleri Komutanı

27 Ocak 1943 tarihinde İzmit'te doğdu. Annesi ev hanımı babası ise makine ustasıydı. Özden Örnek'in babası İstanbul Fatihli anne tarafı ise Kavalalıdır. Babası Taşkızak Tersanesinin ustalarından olan Örnek'in çocukluğu İzmit'te geçti. İlk ve orta öğrenimini İzmit'te sürdüren Örnek, denizcilikle iç içe olan babasının teşvikiyle 1957'de Heybeliada Deniz Lisesi'ne kayıt yaptırdı. 1960 yılında Deniz Lisesi'nden, 1962 yılında ise Deniz Harp Okulu'ndan Asteğmen olarak mezun oldu. 1964 yılında Donanma'ya katılan Örnek, Donanma Komutanlığına bağlı çeşitli gemilerde branş subaylığı ve bölüm amirliği yaptı.

1967 yılında işletme dalında lisansüstü öğrenim için ABD'ye giderek "Yöneylem Araştırması ve Sistem Analizi" okudu. 1969 yılında eğitimini tamamlayıp ülkeye döndü, ama diplomasına denklik alamadı. Deniz Subayı olarak görevine devam etti, ODTÜ'ye kayıt yaptırdı ise de devam etmedi. Harp Okulunda Matematik Öğretmenliği yaptı. Bir süre sonra Ankara'da Deniz Kuvvetleri karargâhına tayin edildi. 1971 yılında Sevil Hanım ile evlendi. 1975 yılında ise Deniz Harp Akademisinden mezun oldu. Nihayetinde, 1977 yılında ABD'de de aldığı diplomasına işletme mühendisliğinden lisansüstü denklik verildi.

Eğitim hayatındaki başarılarını meslek hayatında da devam ettirdi. Sırası ile İskenderun Muhribi 2. Komutanlığı (1977-1978), Harp Filosu Komutanlığı Harekât Şube Müdürlüğü (1978), Donanma Komutanlığı Harekât ve Eğitim Şube Müdürlüğü (1978-1980) ve Adatepe Muhribi Komutanlığı (1980-1981) görevlerinde bulundu. Bir kez daha yolu ABD'ye düşen Örnek, 1982 yılında ABD Deniz Komuta Kolejinden mezun oldu. Aynı sene Albay rütbesine terfi ettikten sonra Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Şube Müdürlüğü (1982-1984) görevinde bulundu. ABD'de de eğitim görmüş olması ve alanındaki tecrübesi kendisine Washington Deniz Ataşeliğinin yolunu açtı. 1984-1986 yılları arasında ABD'de de görev yaptıktan sonra I. Hücumbot Filotillası Komodorluğu (1986-1987) ve II. Muhrip Filotillası Komodorluğu (1987-1988) görevlerinde bulundu. 1988 yılında Tuğamiral rütbesine terfi etti.

Tuğamiral Örnek, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Plan ve Teşkilat Daire Başkanlığı (1988-1989) ve Donanma Komutanlığı Kurmay Başkanlığı (1989-1990) görevlerinde bulundu. 1992 yılında Tümamiralliğe terfi etti. Bu rütbeyi aldıktan sonra Deniz Kuvvetleri

Özden Örnek

Komutanlığı Harekât Başkanlığı (1992-1993), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Lojistik Başkanlığı (1993-1994), Hücumbot Filosu Komutanlığı (1994-1995) ve Donanma Komutanlığı Kurmay Başkanlığı (1995-1996) görevlerinde bulundu. 1996 yılında Koramiral rütbesine terfi etti.

Koramiral Özden Örnek bu rütbe ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Denetleme ve Değerlendirme Başkanlığı (1996-1997), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı (1997-1999) ve Kuzey Deniz Saha Komutanlığı (1999-2001) görevlerini başarı ile ifa ederek 2001 yılında Oramiralliğe terfi etti. 2001-2003 yılları arasında Donanma Komutanlığı görevini yerine getirdi.

Eğitim ve meslek hayatı boyunca sürekli projeler üreten ve "*Donanmanın Altın Çocuğu*" olarak adlandırılan Örnek, 28 Ağustos 2003 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığına getirildi. 26 Ağustos 2005 tarihinde ise emekliye ayrıldı. Özden Örnek hayatı boyunca lider kişiliği ve analitik zekâsı ile ön plana çıktı. Denizciliğin yanı sıra kapsamlı arkeoloji, tarih, felsefe ve matematik bilgisine sahipti. Bilimsel bakış açısı ile donanmayı 21. yüzyıla hazırlayan Örnek, başta MİLGEM (Milli Gemi) olmak üzere birçok projenin sonuçlandırılmasında önemli rol oynadı. Projelerin yanı sıra strateji, taktik, konsept, doktrin ve deniz tarihi alanlarında katkılarda bulundu. Deniz Kuvvetleri Harbe Hazırlık Ölçüm Sistemi olarak bilinen analitik metodolojiyi donanmaya kazandırdı. Özden Örnek, yalnız deniz kuvvetlerinde değil, denizcilik camiasında da deniz ve denizcilik bilincinin geliştirilmesi için sempozyumlar düzenletmek, deniz tarihi arşivi kurdurtmak gibi faaliyetlerde bulunarak hizmetleriyle kalıcı bir iz bıraktı.

Örnek'in ismi, emekli olduktan sonra dönemin siyasi gündemine paralel olarak çeşitli iddialar ve suçlamalar ile sık sık gündeme geldi. 2007'nin Mart ayında *Nokta* dergisinde yayımlanan ve Örnek'e ait olduğu iddia edilen *"darbe günlükleri"* nedeniyle so-

ruşturma geçirdi. 2010 yılında *"Balyoz Planı"* soruşturması kapsamında gözaltına alındı. Kapatılan özel yetkili İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından "*Türkiye Cumhuriyeti hükümetini cebren ıskat veya vazife görmekten cebren men etmeye teşebbüs*" suçundan ceza aldı. Karar, Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nce onanmıştı. 21 Eylül 2012'de ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı ise de "darbeye eksik teşebbüs" gerekçesi ile verilen ceza 20 yıla düşürüldü. 41 ay cezaevinde kalan Örnek, Anayasa Mahkemesi'nin hak ihlali kararının ardından tahliye edildi. I. Yüksek Mahkemenin yeniden yargılama kararı sonrasında ise Anadolu 4. Ağır Ceza Mahkemesi Örnek hakkında beraat kararı verdi.

Evli ve iki erkek çocuk babası olan Özden Örnek, 29 Nisan 2018 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Askeri törenle son yolculuğuna uğurlanan Örnek, Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildi.

Aldığı Madalyalar

Türk Silahlı Kuvvetleri Üstün Hizmet Madalyası, Türk Silahlı Kuvvetleri Şeref Madalyası, ABD Liyakat Madalyası, Brezilya Deniz Kuvvetleri Liyakat Nişanı ve Pakistan Nişanı İmtiyaz Madalyası.

Eserleri

Milgem'in Öyküsü, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2006; *Sözde Darbe Günlükleri*, Nergiz Yayınevi, İstanbul, 2014; *Cambazı Bırak Balyoza Bak*, Nergiz Yayınevi, İstanbul, 2016; *Heybeliada'da Bir Işık Deniz Harp Okulu ve Lisesi (1957-1964)*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2017.

KAYNAKÇA

Cem Gürdeniz**,** "Donanma'nın Altın Çocuğu", *Yeni Deniz Mecmuası*, S. 10, Haziran 2018, s.70-72.; Ceylan Sever, "Fırtınalı Geçen Bir Hayattı" 29 Nisan 2018, hürriyet.com.tr. (Erişim: 10.01.2022); *Cumhuriyet*, 30 Nisan 2018,s.12; *Milliyet*, 30 Nisan 2018;Yeşim Yeliz Egeli, Özden Örnek ile Röportaj (5 Ekim 2017) marindealnews.com (Erişim: 09.01.2022); www.dzkk.tsk.tr/Komutanlık/Komutanlar (Erişim: 10.09.2021)

Sedef BULUT

ÖZEL EĞİTİM KURUMLARI

Yaşıtlarından Beklenilen Düzeyden Farklılık Gösteren Bireylerin Eğitim Aldığı Kurumlar

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime "özel eğitim" denir. Çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından yaşıtlarından beklenilen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyler ise özel eğitime ihtiyacı olan bireylerdir. Özel eğitim kurum ve okulları ise milli eğitim bakanlığına bağlı rehberlik araştırma merkezlerinin koordinatörlüğünde ihtiyaca göre bölgelerde oluşturulan yapılardır. Rehberlik araştırma merkezinin hedefi ve amacı sorumluluk alanında bulunan okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının eğitsel, mesleki ve kişisel rehberlik hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanmaları için uygun ortamları oluşturmaktır. Merkeze başvuran öğrenci, aile ve eğitimcilere ihtiyaçları doğrultusunda rehberlik ve psikolojik hizmetleri sunmak; eğitim çağındaki farklı gelişim özelliği olan bireylerin, gelişim farklılığının türüne ve derecesine göre her bireyin tam zamanlı eğitimden yararlanmasını sağlamak ve yine bu bireylerin farklı gelişenlerle ilgili öngörü ve farkındalıklarını artırmaktır. Bu hedefe bağlı olarak her il ve ilçede özel eğitim okulları açılmakta ve bu bireylerin ihtiyacı ve hakkı olan eğitim faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Bilim ve Sanat Merkezi ise, örgün eğitim kurumlarına devam eden ve genel yetenek (zihinsel), görsel sanatlar veya müzik alanında özel yetenekli olduğu uzmanlar tarafından tanılanan öğrencilere, yeteneklerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak için okul saatleri dışında destek eğitimi vermek üzere açılmış olan bağımsız bir özel eğitim kurumudur. Bilim ve Sanat Merkezleri örgün okullara alternatif bir eğitim kurumu değil, örgün eğitim kurumlarını destekleyici bir eğitim kurumudur.

Kocaeli ilinde özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları, bilim sanat merkezleri ve rehberlik araştırma merkezileri gibi birçok özel eğitim okul ve kurumu bulunmaktadır. Bu kurumların en eskileri 1986 yılında hizmete İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü binasında başlayan daha sonra 2001 yılından 2021 yılına kadar şu an İzmit Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılan tarihi binada hizmet vermiş olan ve şu anda Yahya Kaptan'da bulunan binada hizmet veren İzmit Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile 1987 yılında bina inşaatı tamamlanarak 1988-1989 eğitim-öğretim yılının Kasım ayında 11 öğretmen, 5 hizmetli, 42 öğrenci ile eğitim-öğretime açılan adını okul yapılması için arsasını bağışlayan Ahmet Gazanfer Bilge'den alan İşitme Engelliler İlkokulu/Ortaokulu'dur. İlk özel eğitim uygulama okulu ise 1995 yılında eğitime başlayan Yaşama Sevinci Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi adıyla hizmet vermeye başlayan özel eğitim kurumudur. Eğitim Uygulama Programı ilköğretim düzeyinde 8 yıllık özel eğitim programını kapsarken, İş Eğitim Merkezi'nde ise lise düzeyinde 2 yıllık kurs programı uygulamasını içermekteydi. Tüm özel eğitim uygulama programları ile birlikte Yaşama Sevinci Eğitim Uygulama Okulu da 2012 yılında eğitimin yeniden yapılandırılmasına ilişkin yeni kanun ile I. Kademe (İlkokul), II. Kademe (Ortaokul) ve III. Kademe (Lise) olmak üzere üç kademeden oluşan bir yapıya dönüştürülmüştür. 2018-2019 eğitim yılında okul I. kademe bünyesinde "Özel Eğitim Anasınıfı" açılmış, ayrıca III. Kademede "Otizm Özel Eğitim Programı" da uygulanmaya başlamıştır. Okul yeni binasında 2017-2018 eğitim yılında hizmet vermeye başlamıştır. Yaşama Sevinci Eğitim Uygulama Okulunun açılmasının ardından 1999 yılında depremzedelere eğitim vererek faaliyetlerine başlayan Gebze özel eğitim okulu da açılmıştır. Daha sonra ihtiyaca binaen sırasıyla İzmit, Gölcük, Gebze, Derince, Darıca, Kartepe, Körfez, Dilovası, Kandıra ve Çayırova ilçelerinde de özel eğitim uygulama okulları açılmıştır.

Kocaeli ilinde bulunan toplam 3 özel eğitim meslek okulundan ilki 2001 yılında İzmit ilçesinde açılmıştır. Daha sonra Gebze ve Gölcük ilçelerinde de özel eğitim meslek okulları açılmıştır. İlk bilim ve sanat merkezi ise 2010 yılında "Yolumuz bilim izimiz sanat olsun" vizyonuyla ve "İzmit Bilim ve Sanat Merkezi" adıyla açılarak hizmet vermeye başlamıştır. Bu merkez yurtiçi ve uluslararası birçok projeye imza atmış ve başarılar kazanmış olarak bugün faaliyetlerine devam etmekte ve adından söz ettirmektedir. Daha sonra sırasıyla Gebze, Gölcük, Körfez ve Darıca ilçelerinde de bilim ve sanat merkezleri de açılmıştır.

2021 yılı itibariyle Kocaeli ilinde milli eğitim müdürlüğüne bağlı, İzmit, Gebze, Gölcük, Darıca, Körfez ilçelerinde olmak üzere toplam 5 Rehberlik Araştırma Merkezi; yine aynı ilçelerde bulunan toplam 5 Bilim ve Sanat Merkezi; İzmit, Gölcük ve Gebze'de olmak üzere toplam 3 Özel Eğitim Meslek Okulu; İzmit, Gebze, Gölcük, Derince, Kandıra, Darıca, Körfez, Dilovası, Kartepe, Çayırova ilçelerinde olmak üzere toplam 12 adet 1. Kademe Özel Eğitim Uygulama Okulu; Çayırova hariç aynı ilçelerde toplam 11 adet 2. Kademe Özel Eğitim Uygulama Okulu; İzmit, Gebze, Gölcük, Kartepe, Derince, Körfez ilçelerinde olmak üzere toplam 7 adet 3. Kademe Özel Eğitim Uygulama Okulu; Karamürsel ilçesinde 1 ilkokul biri ortaokul olmak üzere 2 adet işitme engelliler okulu; ve Gebze ilçesinde 1 adet Özel Eğitim Anaokulu ile beraber toplam 46 merkez ve okul bulunmaktadır. Bugün İzmit Nuh Çimento Özel Eğitim Meslek Okulu'nda 154, Gebze Özel Eğitim Meslek Okulu'nda 162, Gölcük Özel Eğitim Meslek Okulu'nda 6, İzmit Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 31, II. Kademe'de 34, III. Kademe'de 103, Gebze Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 92, II. Kademe'de 93, III. Kademe'de 120, Yumrukaya Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 87 II. Kademe'de 30, III. Kademe'de 32, Yaşama Sevinci Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 44, II. Kademe'de 25, III. Kademe'de 59, Öz-De-Bir Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 29, II. Kademe'de 8, Derince Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 26, II. Kademe'de 13, III. Kademe'de 63, Darıca Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 55, II. Kademe'de 8, Körfez Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 18, II. Kademe'de 17, III. Kademe'de 4, Kartepe Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 43, II. Kademe'de 35, III. Kademe'de 9, Dilovası Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe'de 21, II. Kademe'de 4, Kandıra Özel Eğitim Uygulama Okulu II. Kademe'de 7, A. Gazanfer Bilge İşitme Engelliler İlk ve Ortaokulu'nda 25, Gebze Nene Hatun Özel Eğitim Anaokulu'nda 29 olmak üzere 1.486 öğrenci eğitim görmekte, yine yüzlerce birey ve aile bilim sanat merkezleri ve rehberlik araştırma merkezlerinden hizmet ve eğitim almaktadır.

KAYNAKÇA
İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Öğrenci istatistikleri, 29.12.2021. https://kocaeli.meb.gov.tr/

Hülya ÇELİK

ÖZGÜR KOCAELİ

Yerel Gazete

15 Haziran 1975 tarihinde yayın hayatına başlamış yerel gazetedir. Gazete 1 Ocak 1976 tarihinde ismini *Kocaeli* gazetesi olarak değiştirmiş, Dündar Çiğit'in imtiyaz sahipliği ve Haldun Simavi'nin %51 ortaklığında yayın hayatına devam etmiştir. Geçmişte gazetenin yönetiminde yer almış olup zaman içerisinde gazeteden ayrılan Cevat Çetin, Nazif Çanakçılı, Hazım Özbay, İsmet ve Nahit Çiğit kardeşler 1991 yılında *Özgür Kocaeli* adında yeni bir gazete çıkartmışlardır.

1975'te kurulmuş *Kocaeli* gazetesinin günümüzdeki imtiyaz sahibi Kocaeli Gazetecilik ve Yayın A.Ş. adına Müzeyyen Ünal'dır. Gazete ayrıca www.kocaeligazetesi.com.tr adresi üzerinden çevrimiçi haber portalı olarak yayın yapmaktadır (çimen 49).

1991 yılında kurulan *Özgür Kocaeli* gazetesi ise Koga Gazetecilik Ticaret A.Ş. adına Dündar Çiğit'in imtiyaz sahipliğinde yayın hayatına başlamıştır. Günümüzde imtiyaz sahipliğini Koga Kocaeli Gazetecilik Matbaacılık Tic. A.Ş. adına Recep Haldız yürütmektedir. Gazete ayrıca www.ozgurkocaeli.com.tr adresi üzerinden çevrimiçi olarak yayınlanmaktadır.

KAYNAKÇA
Sedat Şimşek, *Başlangıcından Bugüne Kocaeli Basın Tarihi (1848-2001),* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul 2001, s. 119; Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017),* Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Zonguldak 2017, s. 48; Bayram Çağlar, *Kocaeli'deki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi,* Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Kocaeli 2007, s. 19.

Alim Alper CESUR

P

PABUÇ • PAKMAYA • PARSIK MAĞARASI • PAŞA HAMAMI • PAŞADAĞ KALE KALINTISI • PELEKANON SAVAŞI • PEMBE KAYALAR • PEMBE KÖŞK • PERTEV MEHMED PAŞA VAKFI • PERTEV MEHMET SAİD PAŞA • PERTEV PAŞA • PERTEV PAŞA (YENİ CUMA) KÜLLİYESİ • PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş. • PEUTİNGER ÇİZELGESİ • PINAR SOYKAN • PINARLI SARDALA KOYU KALINTILARI • PİRELLİ OTOMOBİL LASTİKLERİ A.Ş. • PİŞMANİYE DERGİSİ • PLANETARYUM VE SANAL GERÇEKLİK KÜRESİ • PLINIUS (GENÇ) • POÇUK ÇORBASI • POPÜLER MÜZİK VE POP MÜZİĞİ • PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (PORTAKAL HAFIZ) • PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (HASAN PAŞA) KONAĞI • PORTAKALOĞLU MUSTAFA AĞA MESCİDİ • PTT BİNASI • PÜRELİ ET SARMASI

PABUÇ

Kocaeli'de Üretilen Ayakkabılar

Erken Modern Dönem Osmanlı'da ayakkabılar geleneksel forma sahipti. Böyle olmasının iki önemli nedeni bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi esnaf teşkilatında ustanın yaptığının aynısını yapmanın hüner kabul edilmesi, diğeri ise ayakkabının sosyal statü belirleyici özelliğine sahip olmasıydı. Söz konusu dönemde ayakkabı kişisel zevkleri yansıtmaktan öte kimlik tespitinde bazı işaretler içerirdi. Renkler mensup olunan din hakkında bazı emareler taşırken belirli meslek grupları da kendilerine özel tanımlanan ayakkabıyı giyerek tebaadan ayrılırdı. Öte taraftan ayakkabı farklı kalitede deriden yapılırdı. Böylece ayakkabı kişilerin meslek, kimlik, aidiyet ve maddi kültürü hakkında bilgi verirdi. Ayakkabıların kimlik ayırt edici özelliği formlarının değişmesini kısıtladı. Ancak söz konusu durum bazı değişimleri engelleyemedi.

Ayakkabılar ökçeli, ökçesiz, parmağı örten, ayağı tam kapatan, bileğe veya dize kadar uzanan formlarda üretildi. Boyut ve şekillerine göre potin, çizme, başmak, pabuç, tomak, çarık, nalın, takunya, mest, terlik edik- çedik isimlerini aldı. Kadın için üretilenlerin önüne "zenne", erkek için "merdane" ismi eklendi. Çocuk ayakkabı ise "asrapa" olarak adlandırıldı. Üretildiği yer isimlerinin eklenmesi ile ayakkabı için kullanılan terimler daha da zenginlik kazandı. Ayakkabılar "çizmeci", "başmakçı" ve "pabuççu" olarak hizmet veren ayrı esnaf zümreleri tarafından üretilirdi. Dikicileri ve "haffaf" (kavaf) adı verilen satıcıları farklıydı. Ayrıca eski pabuç ve çizmeleri "pineduzan" yamardı. Hepsinin ayrı çarşıları mevcuttu. Adı geçen esnaf zümreleri debbağlar, nalçacılar ve kebkebciler ile işbirliği içinde olurdu. Debbağlar ayak ölçülerine göre deriyi hazır eder, nalçacılar hazırlanmış ayakkabılara nalça çakar, kebkebciler çivilerdi.

Adı geçen meslek taifeleri ayakkabıları, yüzyılların getirdiği tecrübelere dayanarak geleneksel olarak üretti. Bununla birlikte bölgesel farklılıklar ayakkabı formatlarına zenginlik kazandırdı. Buna göre ayakkabı temel özelliğini kaybetmiyordu. Ancak bir veya birkaç yönü ile ayırt edici özelliği ortaya çıkıyordu. Farklılığın çıktığı yere göre ayakkabı o yörenin ismini alıyordu. Örneğin yemeninin birkaç çeşidi kayıtlara geçmişti. Yemeni denilince akla üstü açık, parmak aralarının ucu görülebilen, topuk kısmı yumuşak, tabanı ince ayakkabı gelirdi. Ancak Galata yemenisi denildiğinde, ayakkabının ön kısmının daha kısa olduğu sadece parmak uçlarını tuttuğu anlaşılmaktaydı. Bu şekilde anılmasında, ayakkabının genel formu korunmakla birlikte dışardan fark edilecek bir biçime sahip olması yatmaktaydı. Böylece bir yönü ile farklılaşan ayakkabılar özel isimlerle anıldı.

Öte taraftan üretilen ayakkabılar öncelikle kasaba, şehir ve çevresinde satılıyordu. Bunun için ayakkabının nerede üretildiğini söylemek gerekmiyordu. Ancak ayakkabı başka bir şehirde kullanılıyorsa o zaman alınan yer özellikle vurgulanıyordu. Bazı özel durumlarda çok ün yapmış ustalara gönderme yapılabilirdi. Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*'nde yerel isimlerle anılan pabuçlara yer vermiştir. Boşnak pabucu bu isimlerden biridir. Üretilen pabuçlar genellikle yerinde tüketildiğinden kişilerin ait oldukları şehir ve bölge hakkında da bilgi vermektedir. Örneğin Kanijeliler mahmizli kubadi pabucu, Elburz yakınlarında bulunan Tavustan'ın Çerkez halkı Acem pabucu, Cezayirliler siyah fillar pabucu giyerlerdi. Kocaeli ve çevresinde de pabuçlar üretildikleri yerle adlandırılmaktaydı. Ayakkabılar Gebze pabucu, Kandıra pabucu, İznikmid pabucu ve Geyve pabucu olarak tanımlanmıştır.

Kocaeli pabuçlarının isimlendirildiği; Şer'iyye sicillerinde kaçak kölelerin bulunması ya da kime ait olduklarının tespiti için yapılan kayıtlardan anlaşılmıştır. Özellikle kayıp, kaçak veya bir suçtan aranan ların veya vergi tahsilinde kişilerin karışmaması için "ismiyle resmiyle tersim" yoluna gidilirdi. Şer'iyye sicilinde bu tanımlamalara geçmeden önce "tafsil budur ki" veya "vech-i tezkiretü'l-hurûf budur ki" kaydı yer alırdı. Kişinin adı dış görünüşü; saç rengi, göz rengi, sakalı, boyu ve baştan başlayarak ayağına kadar giydiği kıyafet, ait olduğu milliyeti kayıt edilirdi. Resim ve fotoğrafın kullanılamadığı bir dönemde kişiler belirtilen kıstaslara göre adeta anlatımla resmi çizilirdi. Mahkemeye gelen kaçak bir kölenin ayağına giydiği ayakkabıyı da kadı veya kâtip "Kandıra pabucu", "İznikmid pabucu", "Gebze pabucu" veya "Geyve pabucu" diye belirterek yazdı. Ancak biçimsel özelliği açıklayarak kaydetmedi. Dönemin yaşayanları bölgesel farklılıkları ayırt edebildiğinden biçimsel farklılığın detaylandırmasına gerek duyulmadı. Söz konusu pabuçların kıstas değerinin olması yakalanan kaçak kölelerin betimlemelerinde kullanılmasından anlaşılmaktadır. Ayakkabıların kullanılmış olması, bu değeri arttırmaktadır. Şöyle ki köhne bir ayakkabının kimliğini koruması, özel bir tarza sahip olduğunun kanıtıdır. Bu nedenle sicil tutanaklarını yazan kişi;

"…başında kara ağrız ve ayağında *Gekvize pabucu* ve boz ağrız çakşır giyer abd-ı âbıkı tutup…"; "…sarı saçlı, başıkabak, arkasında köhne ak kebe, ayağında *Gekvize pabucu*, sarışın, açık kaşlı, orta boylu…"; "…Kır aba çakşır ve *İznikmid pabucu* giyer…" diye kaydetti.

Bazen kaçak kölelerin kıyafet tanımlamaları "kaçak" ilanı veren sahiplerinin tarifine göre kayıtlara geçiyordu. Sahip, kölenin kendisine tesliminin sağlanması için detaylı tasvir yapmaktaydı. Burada da yine ayakkabı için yöresel isimler kullanılmaktaydı:

"…başına bir cânibi mor bir cânibi kızıl yelken takye ve eğinine ak kebe ve içine siyah yelek ve keten bezi gömlek ve don ve alaca kolan kuşak ve ayağına ak aba çakşır ve *tokalı Kandıra pabucu* giyer…"; "…başına keçe takye ve eğnine boz kebe ve kır naçara ve ak gömlek ve ayağına aba çakşır ve *Kandıra papucu* giyer…"

Kaçak kölelerin ayaklarında, İstanbul dâhil olmak üzere Kocaeli ve çevresinde yedi üretim yerine göre pabuç tespit edildi. Bu yerleşim yerleri, Gebze, Kandıra, İznikmid, Geyve, İstanbul, Frenk ve Engüri'dür. Adı geçen tanımlamalardan Kocaeli'nin farklı nahiyelerinde pabuç dikiminin yaygın olduğu anlaşıl-

maktadır. İslambol pabucu olarak anılan pabuçlar da bulunmaktadır. İstanbul ve Kocaeli çevresinde başka yerlerde imal edilmiş Frenk ve Engüri (Ankara) gibi ayakkabılara da rastlanıldı. Ancak çok fazla değildi. Kocaeli çevresinde elimizdeki verilere göre sırasıyla Gebze, İznikmid, Geyve ve Kandıra pabuçları tercih edilmekteydi. Bu nahiyeler içinde ise Gebze pabuçları en yaygın kullanıma sahipti.

Kocaeli ve çevresinde giyilen pabuçların bazıları "tokalı", "kurt ağzı" veya "ilikli" olarak tanımlanmıştı. Söz konusu ifadeler pabucun biçimini tarif etmektedir. Tokalı pabuçlarda ayakkabının üst kısmında deriden orta kalınlıkta bir bağ bulunurdu. Muhtemelen bunlar ayağı daha iyi sarmaktaydı. Adı geçen bölgede çok olmasa da tokalı pabuçlar kullanılmaktaydı. Kurtağzı muhtemelen ucu sivri diye belirtilen pabucun başka bir söylemiydi. Atik Gürbüz'ün Remzî'nin Divanı'ndan verdiği örnekten "Yine kurd ağzı pabuçla dolaşur her şebde / Bekliyor subha değin yâr eşiğin o çomar" model olma ihtimalinin yüksekliğini göstermektedir. Nitekim ihtisap kanunlarında ve narh kayıtlarında ayakkabı ölçüleri içinde kurtağzı bulunmamaktadır. İlikli ise bağcık geçirilerek giyilen ayakkabı olmalıydı. Bütün bunlar geleneksel formlarda üretilen pabuçlarda farklı tarzların uygulandığını göstermektedir. Bu detaylar ayakkabıların zevk ve tercihe göre de üretildiğini de anlatmaktadır.

Bütün bunlardan şu sonuçlar çıkarılabilir: Erken Modern Dönem'de yöresel olarak hirfet erbabının kendi kadim âdetlerinde ve ihtisap nizamnamelerinde belirlenen standartlara uygun ayakkabılar üretilmiştir. Her beldenin hirfetinin kendi yaşadıkları bölgeden kaynaklanan ihtiyaçlara yönelik tarz ve standartları oluşmuştur. Bu sebeple bir bölgedeki ayakkabının şekil ve malzemesi ile bir başka bölgedekilerin aynı olması düşünülemez. Çünkü hirfet erbabının en önemli özelliği talebe uygun tarz ve miktarda üretimde bulunmasıdır. Oysa yukarıda da gösterildiği gibi geleneksel boyutta yeni zevk ve tercihler ayakkabılara da yansıdı. Daha önce ayakkabıda pek görülmeyen tokalı, ilikli, topuklu, sivri burunlu tanımlamalarıyla yeni modeller görülmeye başlandı. Bu yeni modellerin ortaya çıkışı hem iktisadi ilişkilerin yerelden daha geniş bir alana yayılmasıyla hem de ayakkabıcılıkta deneyimli olan bölgelerin ürünlerinin yavaş yavaş başka bölgelere örnek teşkil etmesiyle açıklanabilir. Bölgenin genel olarak sefer ve Hac yolu üzerinde olması ayakkabı satışlarının artmasına vesile olmuş olmalıdır. Yine bu nedenle Kocaeli pabuçların alıcıları sadece İstanbul ve Kocaeli çevresi değil aynı zamanda adı geçen güzergâhta seyahat edenlerdi. Böylece Kocaeli ve çevresinde üretilen pabuçlar sadece iç pazara yönelik değildi. Bu yönüyle Kocaeli pabuçları bölgeler arası ticarete konu olmuştur. Kocaeli ve çevresinde neredeyse her yerleşim yerinin kendi adıyla anılan bir ayakkabıya sahipliği, bölgenin Hac, tüccar ve sefer yol ağlarının üzerinde olmasından kaynaklı arz talep ilişkisinin canlılığı ile açıklanabilir. Üretim ve tüketim arzına bağlı olarak bölgesel çeşitlilik isim yapabilmiştir. Yerel bir üretim organizasyonu olan hirfet düzeni yavaş yavaş genişlemiş ve "akreb bazardan" "uzak bazara" geçiş eğilimi göstermiştir.

KAYNAKÇA

BOA, 36 Numaralı Mühimme Defteri, Hk. 499; 90 Numaralı Galata Şer'iyye Sicili; 24 Numaralı İstanbul Şer'iyye Sicili; 5 Numaralı Üsküdar Şer'iyye Sicili; 9 Numaralı Üsküdar Şer'iyye Sicili; 26 Numaralı Üsküdar Şer'iyye Sicili; Özer Ergenç, "Osmanlı Klasik Döneminde Sağlık Bilgisinin Üretimi", *Şehir, Toplum, Devlet, Osmanlı Tarih Yazıları*, İstanbul 2012, s. 467-481; Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 1, haz. Orhan Şaik Gökyay, YKY, İstanbul 1996, s. 162; Tülin Çoruhlu, "Eski Ayakkabılar", *İlgi*, S. 81 (Bahar 1995), s. 29-31; Hülya Tezcan, "Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya Uzanan Yolculuğunda Ayakkabının Kullanımı", ed. Osman Kunduracı, Ahmet Aytaç, *X. International Turkıc Culture, Art and Protection of Cultural Heritage Symposium / Art Activity, 21-27 September 2016*, Ulan Bator, Mongolia, s. 147-150; Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara 1969, s. 29; Yücel Yaşar, *1640 Tarihli Es'âr Defteri*, Ankara 1982; Aaron Hill, *The Present State of the Ottoman Empire*, London 1710, s. 93, 137-138; Fynes Moryson, *The Itineary*, IV., University og Glasgow and James MacLehose and Sons Publishers, Glasgow 1907, s. 225; Emine Dingeç, "16. ve 17. Yüzyıllarda Kocaeli Pabuçları Üzerine", *Uluslararası Milli Mücadele Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu VI*, Kocaeli 2020, s. 1409-1420.

Emine DİNGEÇ

PAKMAYA

Maya Üretim Tesisleri

Pakmaya Şirketler Grubu'nun temeli 1923 yılında Prof. Dr. Mustafa Nevzat (Pısak) tarafından kendi adını taşıyan ilaç laboratuvarını İstanbul Üsküdar'da kurmasıyla atıldı. 1930'lu yıllarda aynı laboratuvar haşhaştan afyon ekstre ederek Pavotin ampul üretti. 1957 yılında bu grup anonim şirket haline gelerek merkezini Mecidiyeköy'e taşıdı. 1973 yılında Mustafa Nevzat Pısak'ın damadı olan Engin Pak'ın öncülüğünde gıda sektörüne giriş kararı ile ilk fabrika olan Kocaeli ilinin D100 karayolu üzerinde bulunan tesis işletmeye açıldı. Aynı yıl içinde fenni maya üretimine başlandı. İlk fabrikanın ardından artan talep ve lojistik kolaylık nedeniyle 1986 yılında İzmir ilinin Kemalpaşa ilçesinde ikinci fabrika ve 1990'da Düzce Cumayeri'nde üçüncü maya fabrikası kuruldu. 1998 yılında ise ilk dış yatırımını Romanya'nın Paşcani şehrine yaptı. Türkiye içerisinde bulunan fabrikalarda 1000 kişiden fazla kişiye istihdam sağladı. Bu fabrikalar 250 bin ton yaş maya eşdeğerinde bir kapasiteye de ulaşmayı başardı. Üretim esnasında ortaya çıkan zorunlu koku, Kocaeli de yerel halktan tepki ile karşılandığından 2014 yılında ozon ile koku giderme sistemi de tüm fabrikalarının bünyesine eklendi. Pakmaya, yaygın bilinenin aksine sadece maya üretimi ile sınırlı kalmadı. Özellikle 1986 yılından sonra fırıncılık, pastacılık ve değirmencilik ürünleri üreterek ekmek mayasının dışında da ürünler ortaya çıkardı. 2010 yılından sonra ise tüketici ürünleri sektörüne dahil olarak puding, Türk tatlıları, pasta kremaları ve sosları gibi ürünler de üretilmeye başlandı. Pakmaya, Pak Şirketler Grubu'nun bünyesinde yer alan firmalardan sadece biridir. Dünya üzerinde yaklaşık 130 ülkeye ihracat yapmasının yanında dünya üzerindeki en büyük üç maya imalatçısındandır. 7.200.000 TL sermaye ile

kurulan Pak Holding, 2021 yılı itibari ile bünyesinde Pak İhracat A.Ş., Pinat Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.,-Pak Gıda Üretim Ve Pazarlama A.Ş., Asil Holding A.Ş., AS Gıda Üretim ve Pazarlama A.Ş.'yi ve toplamda da 19 şirketi daha barındırmaktadır. Yönetim kurulu başkanı Mehmet İmregün'dür. Pak Şirketler Grubu, 2002 yılında Kocaeli ilinin Başiskele ilçesinde bulunan Kartonsan fabrikasının da ana hissedarı olmuştur. 2007 yılında Pakmaya'nın tarım ve hayvancılık sektörüne giriş kararı ile birlikte İntegro Gıda San. Tic. A.Ş. kurularak hayvansal yem ve yem katkı ürünleri de üretmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA
https://e-sirket.mkk.com.tr/esir/Dashboard.jsp#/sirketbilgileri/10226 (Erişim Tar. 5.5.2021); *Kocaeli* gazetesi, 7 Temmuz 2016; www.https://www.pakmaya.com/tr/hakkimizda (Erişim Tar. 5.5.2021); http://www.pakcorp.com/tr/gida.html (Erişim Tar. 5.5.2021); https://integrogida.com/kurumsal/hikayemiz (Erişim Tar. 5.5.2021).

Ekrem Mücahit SARI

PARSIK MAĞARASI

Başiskele'de Bir Mağara

Başiskele'nin Aksığın ve Kazandere Mahalleleri arasında bulunan Parsık Mağarası'nda sarkıt, dikit, sütun ve soğan şeklindeki damlataşları görülebilmektedir. Yer yer oldukça daralan mağaranın damlataşı oluşumu devam etmektedir. Mağarayı ziyaret etmek için yılın en uyun zamanı yaz mevsimidir. Parsık Ma-

Parsık Mağarası

ğarası İzmit'e 30 km, Başiskele şehir merkezine ise yaklaşık 20 km uzaklıkta bulunmaktadır.

KAYNAKÇA
Başiskele Kaymakamlığı, *Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021*; https://basiskelegezi.com/magaralar; Ali Üzmez, *Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli*, 2008; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Doğa Kocaeli.

Emin ÖZTÜRK

PAŞA HAMAMI

Yukarıpazar / Dere / Orta Pazar Hamamı

Akçakoca Mahallesi Orhan Caddesi Çukurçeşme Sokak'ta yer alan çeşme, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanter kayıtlarına göre Pafta 85, Parsel 1'dedir. T.K.T.V.Y.K.'nın 03.07. 1987 tarih ve 3448 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

15.-16. yüzyıllara ait kayıtlarda, Hamam-ı Köhne (Köhne Hamam) olarak geçmektedir. Bizanslılar ya da Orhan Bey zamanında yaptırılmış olması sebebi ile bu isimle anıldığı belirtilir. Süleyman Paşa vakıfları arasında sayılan eserin ilk inşa sürecinde tek birimli olarak tasarlandığı, Davud Paşa zamanında yapılan ekleme ile çifte hamama dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır.

Soğukluk (camekân), ılıklık ve sıcaklık birimleri ile klasik hamam şemasını yansıtır. Merkezine şadırvan yerleştirilmiş, çifter pencereli ve tek girişli soğukluk birimleri 9.5x9.5 m ölçülerinde olup kare planlıdır. Üst örtüsü çatıdır. Traşlık ve hela birimlerinin bulunduğu dikdörtgen planlı ılıklık kısmı ise 3,85x8.60 m ebatlardadır. Çift kubbe ile örtülü olan ılıklık kısmından sıcaklık birimine geçiş yapılmaktadır. D tipi sıcaklık tipolojisine giren sıcaklık birimi, her biri 3.85x3.85 m boyutlarında kare planlı ve kubbe örtülü yıkanma hücrelerinden oluşmaktadır. Yapının kuzey cephesine ise külhan ve su deposu konumlandırılmıştır. Eski resimlerinden oldukça harap olduğu anlaşılan hamam, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Asli işlevini yitiren hamam, günümüzde sergileme mekânı olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA
Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar*, İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 351-356; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (1230-1402)*, İstanbul 1966, s. 158, 159; Semavi Eyice, "Hamam", *İslam Ansiklopedisi*, C. 15, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 402-430; Taner Aksoy, Özlem İyier, Ebru Postalcıoğlu vd. (haz.), *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2011, s. 110.

Ela TAŞ

PAŞADAĞ KALE KALINTISI

Başiskele'deki Tarihî Yapı

Kullar beldesinin güneyinde Paşadağ mevkiinde Bizans dönemine ait kale kalıntıları mevcuttur. İzmit ovasına hâkim Paşadağ Tepesi'nin kuzeydoğu kesimindeki kale, güçlükle görülebilmektedir. Bu nedenle, kalıntıların tepe üzerindeki yayılımı kesin olarak saptanamaz. Duvarlar moloz taş ile yapılmış, mevcut yükseklikleri yaklaşık 2 metre kadardır. Kalıntılara bakarak, burada büyük bir kale değil, Sapanca ve İznik yollarını kontrol eden bir karakol kalesi bulunduğu tahmin edilmektedir. İzmit'in Orhan Bey tarafından fethedildiği zaman, bu kalenin fetihten önce kuşatıldığı rivayet edilmektedir. Olasılıkla bugün Paşa Kalesi olarak adlandırılan yapı Osmanlı'nın Bizans'a karşı ilk yaptığı ve kazandığı Koyunhisar (Bapheon) Savaşı'na

Paşa Hamamı

adını veren kale veya Anna Komnena'nın bahsettiği Sidera (Demir) adlı kaledir. Türklerin Bithynia'ya sürekli baskısını, özellikle Sakarya Irmağı'nı geçerek Nikomedia'yı tehdit etmelerini engelleyebilmek amacıyla Aleksios Komnenos tarafından oldukça fazla harcama yapılarak, İzmit – Sapanca arasında Nikomedia kalesi önüne, aşağı kısımda körfezin bitiminde tahminen 1096 yılında yaptırılan bu kaleyi yalnızca Anna Komnena, çok güçlü bir kale olduğu ve bu nedenle Sidera (Demir) adının verildiği şeklinde yazmıştır.

Anna Komnena, kalenin yapımını şu sözlerle anlatmaktadır. "Batı'daki sorunlarla ilgilenmek zorunda olan İmparator, Türklerin Bithynia içlerine dalarak her şeyi yağmalarına engel olmak üzere Sangaris (Sakarya) Irmağı ve Khele'ye (Şile) kadar olan kuzey kıyıyı içine alacak şekilde Bithynia'yı bir engelle çevirmeyi düşünür. Böylece Maryandinia üzerinden gelen sorunlu komşu İsmailoğulları'nın (Müslümanlar) Sakarya'dan beriye geçmelerini, özellikle de Nikomedia'yı sıkıştırmalarını kesin olarak önlemeyi amaçlamaktadır. Düşüncesi, bu engeli Baana (Sapanca) Gölü aşağısında daha önce insan emeği ile yapılmış bir hendeğe bağlamaktı. İmparator Aleksius, bu düşünceyi tartışırken eski imparator II.Anastasius Dikurus'un benzeri bir engel oluşturmak üzere gölün suyunu bu yapay kanala aktarma amaçlı derin bir kanal kazılmasını emretmiş olduğunu öğrendi. Ancak Aleksius, böylesi bir kanalın akıntıların birleşim noktasında çok sığ olabileceğinden korkarak, her yönü çok güçlü, güvenli ve nehirin yanı sıra duvarlarının yüksekliği ve kalınlığı sayesinde ele geçirilemez bir kale inşa edilmesini emretti.

Kale, bu nedenle 'Demir' adını aldı. Böylece bu 'Demir Hisar' kent önünde bir kent ve bir istihkamın ileri istihkamı idi. İmparatorun kendisi, kalenin yapılışını, sabahtan akşama kadar yönetiyordu; hem de, boğucu bir sıcağa rağmen; çünkü güneş, Yaz Dönencesi'ni geçmiş bulunuyordu; gündüz vaktinin kızgın sıcağına ve toza toprağa katlanıyordu. Bu sayede surlar çok sağlam ve zapt edilmez olsun diye, bol bol para savuruyordu ve her taş bloğunun çekilişinde, çekenler ister 50 ister 100 kişi olsun, hepsini cömertçe ödüllendiriyordu. Ayrıca, çalışanlar, rastgele acemiler değildi, hepsi askerdi veya asker değilse bile ordunun hizmetindeki kişilerdi; içlerinde yerliler olduğu gibi, yabancılar da vardı; hepsi, cömertçe ödenen ücretleri ve bir Kırkpınar Ağasıymış gibi işin başında duran İmparatoru görerek, bu taş çekme çalışmasında, şevke gelmekteydiler. Gerçekten, bu koskoca kaya bloklarının, çok kişinin katılacağı bir çalışmayla taşınmasını kolaylaştırmanın çaresi işte buydu. Birçok adamın üşüşerek bunca koca taşı çekmesi ve beraberinde dizmesi sonucu kale tamamlanabilmiştir." Kaleye ait diğer bir bilgi ise; Kullar'daki Paşa Kalesi'nin, Sidera Kalesi de olabileceği şeklindedir. Kaldı ki 1896 yılında bölgeye gelen Walther von Diest de Yuvacık doğusundaki kalıntıların Sidera Kalesi'ne ait olabileceğini söylemiştir.

KAYNAKÇA
A. Komnena, *Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexias Kommenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası*, çev. B. Umar, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996; *Türkiye Kültür Portalı* (2021, 9 8), Kültür Portalı: https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/pasadag-kale kalintisi adresinden alınmıştır; F. Y. Ulugün, (2021, 09 08), *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit.

Ceyhun KONAK

PELEKANON SAVAŞI (1329)

Orhan Bey ile Bizans İmparatoru III. Andronikos Arasında Gebze Dolayında Yapılan Savaş

Kocaeli yöresinin Osmanlı idaresi altına alınmasının ilk büyük adımını oluşturan bu savaş, Gebze dolayında Eskihisar'ın 2 km. kadar batısında düzlüğe bakan yamaçlarda gerçekleşmiştir. Pelekanon'un Maltepe veya Tavşancıl olarak tanımlanması doğru değildir. Yapılan savaşın ayrıntıları Bizans tarihlerinde hayli ayrıntılı şekilde yer alırken Osmanlı tarihlerinde kısa ve yer yer hatalı, karışık bilgilerle dolu olarak kaydedilmiştir. Savaşın sebebi III. Andronikos'un kendisiyle temas kurmayan ve Bursa'yı ele geçirdikten sonra İznik'i abluka altına alıp akınlarını İzmit, hatta onun da ötesine kadar uzatan Orhan Bey'i geriye çekilmeye zorlamak olarak belirtilir.

Savaşa III. Andronikos'un yanında büyük başkumandan (*megas domestikos*) unvanıyla katılan ve daha sonra naib ve müşterek imparator olan Kantakuzenos'a göre, doğu sınırlarındaki meseleleri halletme kararlığı içindeki imparator, sınır boylarındaki Türkmenlere otoritesini göstermek için 1328'de bazı teşebbüslerde bulunmuş, hatta Karesi Beyi Demirhan ile anlaşma yenilemiş olmasına rağmen Orhan Bey ile bir mutabakat zemini bulamamıştı. Bunun üzerine özellikle İznik'in kuşatmadan kurtarılması için askeri harekata karar verdi. Kocaili bölgesini içine alan Mezotinya valisi veya kumandanı Godofre'den bilgi aldıktan sonra yaz mevsimi dolayısıyla Türklerin yaylaya çıkma hazırlıkları ile meşgul olmalarından istifade etmeyi düşünerek harekete geçti. Ancak bu askeri harekâttan Orhan Bey haberdar oldu ve muhtemelen daha imparatorluk ordusu İstanbul'dan ayrılmadan önce süratle gelerek Gebze'nin batısında eski Gebze istasyonunun doğusunda denize bakan arızalı arazide yerleşerek onları beklemeye başladı. İmparatorluk birlikleri içinde 2000 kadar profesyonel asker vardı, diğerleri Trakya ve İstanbul civarından toplanmış köylülerden oluşuyordu. Ordunun mevcudu daha çok yaya askerden müteşekkil en az 5000 kişi dolayındaydı. Orhan Bey'in kuvvetleri de hemen hemen aynı sayıdaydı.

III. Andronikos, yanında Kantakuzenos, onun iki yeğeni Manuel Tarhaniyotes ile Nikeforos Kantakuzenos, kumandan Ioannes Angelikos, büyük heteriyark Eksotrohos, kumandan Manuel Tagaris olduğu halde gemilerle 1 Haziran 1329'da Üsküdar yakasına geçti. Diğer askerlerin de küçük gemilerle taşınmasının ardından karayoluyla İzmit istikametine doğru yürüdü. Onu kıyıdan küçük bir filo da takip ediyordu. Amacı Darıca'dan karşıya geçmek ve oradan da İznik'e giderek burayı kuşatmadan kurtarmaktı. İki günlük bir yürüyüşün ardından Darıca ile Tuzla arasındaki

Yelkenkaya burnuna yakın Philokrini hisarına ulaştı. Oradan Eskihisar'ın 2 km. batısında Pelekanon adlı düzlüğe ulaştığında Orhan Bey'in iyi konuşlanmış birlikleriyle karşı karşıya geldi. Geceyi burada geçirdikten sonra ertesi sabah birliklerini savaş düzenine soktu. Dikkatli bir taktik izleyerek birliklerini bir arada tutup yamaçlardaki Osmanlı askerlerini üzerine çekmek istedi.

Osmanlı kuvvetleri hendeklerle kesilmiş olan tepelik alanlarda üç kol halinde yerleşmiş vaziyetteydi. Her bir kol 1000 kişiden oluşuyordu, onların arkasında Orhan Bey'in kendi askerleri duruyordu. Önde ise okçular dizilmiş durumdaydı. İhtiyat güçleri kendilerini gösteremeyecek ölçüde vadi içlerine saklanmış şekilde pozisyon almışlardı. Orhan Bey'in önden gönderdiği 300 kişilik atlı okçu bölüğü, yürüyüş nizamındaki Bizans piyadelerine yaklaşıp ok atmaya başladı. Buna karşılık Bizans atlıları ileri çıkıp onların üzerine saldırıya geçti. Orhan Bey hemen 1000 kişilik bir birliğini ileri yolladı. Bizanslılar buna Tagaris idaresindeki kuvvetlerle karşı koydu. Orhan Bey birliklerini parça parça devreye sokarak Bizans kuvvetlerinin birbiriyle irtibatını kesmeye ve düzenlerini bozmaya çalışıyordu. Yaptığı taciz hücumlarını kardeşi Pazarlı Bey idare ediyordu. Sonunda iki ordu bütün güçleriyle çarpışmaya ancak akşam vakti girebildi. Göğüs göğüse çarpışmaların akabinde Orhan Bey birliklerini geri çekti, imparator da askerleri hayli yıprandığı için karargâha dönme emrini verdi. Orhan Bey bunu görünce hemen pusuya yatırdığı dinlenmiş birliklerini onların üzerine yöneltti. Bizans birlikleri karanlık çökerken yapılan bu hücumdan dehşete kapılıp dağıldı, deniz cihetine kaçmaya başladı. İmparator da bu sırada bacağından veya kalça tarafından ok ile yaralandı. Kantakuzenos'un atı vuruldu ve o da kendisini güçlükle kurtarabildi. Halıya sarılan yaralı imparator, Philokrini hisarına getirildi, oradan gemiye bindirilerek İstanbul'a yollandı. Bizans askerleri civardaki kalelere kaçtı.

Orhan Bey'in bir Bizans imparatoruyla olan bu ilk karşılaşması ve elde ettiği zafer, onun bütün Türkmen beylikleri nezdindeki şöhretini ve imajını hayli güçlendirdi. Osman Gazi döneminden beri sürekli ana hedef olan İznik'in fethinin kapılarını açtığı gibi Kocaeli yöresinin Osmanlı hâkimiyetine tam anlamıyla girişine de zemin hazırladı. Ayrıca bu savaş Osmanlı askeri sistemindeki değişimin de habercisi oldu. Atlı birliklerle kombine şekilde ağırlıklı yaya birlikleri ve buna dayalı yeni taktikler, bundan sonraki Osmanlı meydan savaşlarındaki uygulamaların ilk örneğini teşkil etti.

KAYNAKÇA

Johannes Kantakuzenos. *Geschicte*, trc. G. Fatouros-T. Krischer, II (Stuttgart 1986), s. 21-35; Gregoras, *Romaikes Istorias*, ed. Bekker, Bonn 1829, s.433-437; F. Dirimtekin, "Pelekanon, Philokrini, Nikitiaton, Ritzion, Dakibyza", *Fatih ve İstanbul*, II/7-12 (Mayıs 1954), s. 45-64; Vl. Mirmiroğlu, "Orhan Bey ile Bizans İmparatoru III. Andronikos Arasında Pelekano Muharebesi", *Belleten*, XIII/50 (1949), s. 309-320; R. P. Lindner, "Bapheus and Pelekanon", *IJTS*, XIII/1/2 (2007), s. 17-26; F.M. Emecen, İlk *Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2012, s. 91-113.

Feridun EMECEN

PEMBE KAYALAR

Kefken'de Jeomorfoturizm

Pembe Kayalar, Kocaeli ilinin Kandıra ilçesine bağlı Kefken Mahallesi'nde yer alır. Kefken ile Pembe Kayalar arasındaki uzaklık yaklaşık 3 kilometredir. Kefken gibi Pembe Kayalar da Marmara Bölgesi'nin turizm sahalarından biridir. Günümüzde bu turizm sahasını hem coğrafi özellikleri hem de tarihi değeri önemli kılar. Pembe Kayalar'ın oluşumu incelendiğinde binlerce yıllık geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zira yer şekilleri açısından yaşlı "Akveren Formasyonunun Çangaza Volkanitleri" özelliğini taşımaktadır. Kefken ve Pembe Kayalar'daki kayaçlarda, Sermi kireç taşları ve yer yer yastık yapılı lavların içerisinde kırıntılı kireçtaşlarından oluşan özellikler göze çarpar. Bu taş ve kayalarda krem, bej, açık gri ve pembe renkler mevcuttur. Pembe Kayalar'a rengini veren bu kayaç oluşumudur.

Kefken-Şile hattında uzanan kıyılar, genellikle boyuna uzanan kıyı özelliğine sahiptir. Buna karşın Kefken ve çevresi enine kıyı tipindedir. Bu durumun nedeni ise taşın özelliğidir. Bu özelliğinden dolayı Pembe Kayalar'da falez adı verilen kıyı şekilleri oluşmuştur. Falezler; dalgaların etkisi, suyla taşınan malzemenin kayalara sürtmesi ve kimyasal çözülme sonucunda aşınmaya uğramaktadır. Pembe Kayalar da dalgaların etkisiyle ıslanarak aşınmaya devam etmiş ve zaman içerisinde bu kayaçta petek şeklinde çözülme şekilleri, alveoller ve tafoniler meydana gelmiştir. Ayrıca Pembe Kaya'nın burun kısmında dalga erozyonun etkisiyle falez çentikleri oluşmuştur. Tüm bu jeolojik özelliklerinden dolayı Pembe Kayalar, Kandıra'nın dikkate değer bir jeomorfoturizm (yer şekillerine ve peyzaja dayalı turizm) sahası olmuştur.

Pembe Kayalar, jeolojik özelliklerinin yanı sıra tarihi açıdan da öneme sahiptir. Zira Pembe Kayalar'ın yer aldığı Kefken, tarih öncesi dönemlerde de bir yerleşim yeriydi. Pembe Kayalar, Antik Çağ'dan itibaren taş ocağı olarak kullanılmıştır. Bu durumun nedeni ise Pembe Kayalar'dan elde edilen taşın su içerisinde yumuşak olması, işlendiğinde ise sertleşmesidir. Pembe Kayalar'ın bulunduğu saha, Osmanlı Devleti zamanında da taş ocağı olarak faaliyetini sürdürmüştür. Bu ocağın bulunduğu yerden günümüze sadece dikdörtgen şeklinde taş alınan katmanlar kalmıştır. Pembe Kayalar'dan elde edilen kesme taşlar, İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun pek çok şehrinde mimaride kullanılan temel malzeme olmuştur. Nitekim Fatih Sultan Mehmed, Rumeli Hisarı'nın inşası sırasında çeşitli taş ocaklarından taş temin etmiştir. Kefken'den de düzgün kesme taşları, Karadeniz yoluyla Rumeli Hisarı'nın bulunduğu alana getirtilmiştir. Bu taşlar ile Kayalar mevkiinden elde edilen taşlar Rumeli Hisarı'nın inşasında temel malzeme olarak kullanılmıştır. Sultan Ahmed Camii'nin inşasında da Pembe Kayalar'dan elde edilen taşlar kullanılmıştır. Pembe Kayalar'da yer alan taş ocağı, XIX. yüzyılda da Osmanlı Devleti'nin taş ihtiyacını sağlamaya devam etmiştir. Günümüzde taş ocağından geriye kalan izler

Pembe Kayalar

mevcuttur. Pembe Kayalar, sahip olduğu tarihi ve jeolojik özelliklerinden dolayı buraya gelen ziyaretçilerin ilgi odağı olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA
Ali Uzun, "Bir Açık Alan Kıyı Dersliği: Kandıra Kıyıları" (Kocaeli Türkiye), *Türkiye Jeoloji Bülteni*, Cilt 60, Sayı 1, Ocak 2017, s. 121-122; Dağhan Çelebi, Nezihi Köprübaşı, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, Cilt 50, Sayı 1, Nisan 2007, s. 17-19; https://www.google.com/maps/dir/Pembe+Kayalıklar,+Kefken,+41600; *Kandıra Sempozyumu ve Kandıra Kurultayı 25-26 Aralık 2004*, Kocaeli 2005, s. 22; Metin Kartal, "Anadolu'nun Epi-paleolitik Dönem Buluntu Toplulukları: Sorunlar, Öneriler, Değerlendirmeler ve Çeşitli Yaklaşımlar", *Anadolu/Anatolia,* Sayı 24, 2003, s. 35, 39; Süleyman Faruk Göncüoğlu, *Osmanlı İstanbul'unun İlk Yapıları Hisarlar ve Mahalleleri*, İstanbul 2016, s. 179; T. Ahmet Ertek, "Kuzeybatı Anadolu Kıyılarında Jeomorfolojik Araştırmalar (Şile-Kefken)", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 27, İstanbul 1992, s. 139-140.

Gülcan MEMİŞ

PEMBE KÖŞK

İzmit'te Hacıhasan Mahallesi'nde Tarihî Bina

Aslen gayrimüslim bir aileye ait olan Pembe Köşk 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte önce devlet hazinesine devredilmiş ve ardından Manastır Muhacirlerinden Mehmet Efendi'nin oğlu Avukat Tevfik Bey'e tahsis edilmiştir. Evin sahibi Gülten Hanım, Tevfik Bey'in kızıdır. Köşk'ün zaman içinde gerçekleşen yapısal bozukluğunun ardından İl Özel İdaresi tarafından restore edilerek 3.7.1987 tarihinde alınan 3448 sayılı karar ile Korunması Gerekli Kültür Taşınmaz Kültür ve Tabiat Mirası olarak tescil edilmiştir. 1990'lı yılların sonlarında Kocaeli Valiliği tarafından cafe ve restaurant olarak hizmete açılmış ve 2002'den itibaren de özel bir teşebbüsün girişimi ile işletilmiştir. Köşk, günümüzde Hacıhasan Mah. Tezer Sokak'ta yer almaktadır.

Pembe Köşk, kendisine ait bahçe içinde, sokaktan merdiven ile ulaşılan ve birden fazla girişe sahip bir yapıdadır. Bodrum katına iki giriş, zemin katına bir giriş, 1. kata arka bahçe girişi, zemin katta mutfak girişi ve ana girişi güney yönünden sağlanmaktadır. Köşk, zemin kat, 1 kat çatı katı ve bodrum katı olmak üzere 4 katlıdır. Zemin katında 2 yatak odası, bir mutfak, bir lavabo ve hol bulunur. "L" şeklindeki sofanın kuzey yönünde 1.kat ve çatı katına erişim sağlayan merdiven bulunmaktadır. Güney yönünde pabuçluk yer almaktadır. Mutfak, batı yönünden kapı ile hole ve merdivene, oradan da bodrum katta yer alan depolara erişim sağlamaktadır. Pembe Köşk'ün 1.katında 3 yatak odası ve bir lavabo yer alır. Kuzey yönünden bir kapı ile de bahçeye erişim sağlamak mümkündür. Kuzey yönündeki yatak odasından yaklaşık 45cm yükseklikteki mermer döşemeli banyoya geçilebilmektedir. Çatı katında "I" şeklinde sofaya 4 sandık odası ve bir balkona sahiptir. Balkon güney yönünde yer almaktadır. Son olarak bodrum katında ise güney yönündeki bahçeden iki girişe sahip olduğu gözlemlenebilir. Her iki giriş de birer depoya açılmakta olup depolar arası geçiş yapılabilmektedir. Depolardan merdiven aracılığı ile zemin kattaki hole ulaşılır. Köşk'ün odalarının büyüklüklerine bakıldığında ise odalar içindeki kenar boyutları en kısa oda 1,9 m ile sandık odasıdır. En uzun oda ise 5.1 m'dir. Konut içindeki en büyük mekân 1.katta yer alan başodadır. Odaların en uzun kenarı 5.10 m'dir. Kat yükseklikleri 3,05 m ile 3.70 m arasında değişkenlik göstermektedir. Bodrum kat yüksekliği 1.95 m'dir.

Pembe Köşk

Mekânların iç özelliklerine bakıldığında ise zemin katta mermer döşemeler bodrum katta ise taş döşeme ve sofalarda ise ahşap döşemeler yer alır. Sofanın hem oturma alanı hem de geçiş alanı olarak kullanıldığı görülebilir. Zemin katta yer alan yatak odaları da aynı zamanda oturma odasıdır. 1. kattaki odalar sıklıkla yatak odası olarak kullanılırken odaların bir bölümünde yüklük alanları da yer alır. Çatı katındaki balkon, Pembe Köşk'ün seyir alanı olarak kullanılmıştır. Odaların tamamında ahşap döşemeler yer almaktadır. Aynı mahalle içerisindeki birçok konut ve köşkte de görülebileceği üzere, Pembe Köşk'te de 8.Tip Giyotin Pencereler yer alır. Ayrıca ikinci katı dışa çıkmalı, eliböğründeli, kat silmeleri saçaklı, ön cephesi kendisine has süslemelere sahiptir.

Pembe Köşk, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin "K.B.B. İzmit İlçesi 400 Ada 8 Parseldeki Tescilli Pembe Köşk Restorasyonu İkmal İnşaatı Yapım İşi" ihalesi ile birlikte 2018 yılında yeniden restore edilmiştir. Daha önceki restorasyonlar nedeni ile mevcut çatı katının geleneksel İzmit konut mimarisinde çevrenin görülebilecek biçimde yapıldığının anlaşılması nedeniyle camlı çatı katının (cihannüma) değiştirilmesi sağlanarak orijinal haline kavuşmuştur. Pembe Köşk, özgün mimari tarzını koruyabilen nadir eserler arasında yer almasının yanı sıra oldukça iyi durumdadır. Günümüzde özel bir vakfın işletmesinde olup kullanımına devam edilmektedir.

KAYNAKÇA
Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2011; https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/pembe-kosk-ilk-gunku-gibi-guzel-olacak/35327, (Erişim Tar. 20.10.2021); https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/pembe-kosk-zmit. (Erişim Tar. 20.10.2021); https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4408254/pembe-kosk-restore-edilecek. (Erişim Tar.20.10.2021); https://kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/pembe-kosk-restore-ediliyor/32, (Erişim Tar. 20.10.2021); http://www.artnicomedia.org.tr/index.php/74-tanitim-katagorisi/izmit-tarihi/40-pembe-koesk.html (Erişim Tar. 20.10.2021).

Mücahit Ekrem SARI

PERTEV MEHMED PAŞA VAKFI

Kanuni Sultan Süleyman devrinin vezirlerinden Pertev Mehmed Paşa'nın İzmit'teki Vakfı

Kanuni Sultan Süleyman devrinin ünlü vezirlerinden olan Pertev Mehmed Paşa'nın başarılarla dolu kariyeri, İnebahtı deniz mağlubiyeti ile sonlanmıştır. Fütuha adlı hanımından Ahmed, Mahmud, Mustafa ve Mehmed adlı oğullarıyla Safiye ve Hatice adlarında kızları doğmuştur. Eşinin, idam edilen Şehzâde Mustafa'nın dul eşi olup olmadığı hususu aydınlığa kavuşturulamamıştır. Ahmed Bey kendisinden önce vefat etmişse de türbedeki mezarı belli değildir. Mahmud Bey ile Safiye'nin ve zevcesi Fütuha'nın kabirleri belli olmakla beraber, diğerlerininki malûm değildir. Mehmed Bey'in kızı Safiye'ye ait ayrı bir mezar taşından çocuk yaşta vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Mimar Sinan'a Vefa'da bir saray ve kervansaray, Eyüp'te türbe, Uzunçarşı'da han yaptıran Pertev Paşa, vefatının ardından vasiyeti üzerine İzmit'te Mahkeme (Yeni Cuma) adıyla bilinen cami, mektep, imaret, kervansaray, hamam ve çeşmeden mürekkep bir külliye bina ettirmiştir. Pertev Paşa Külliyesi, Osmanlı coğrafyasında pek çok örneği olan ve Doğu sefer ve

Pertev Mehmed Paşa Vakfı Camii

kervan güzergâhında yapılmış bir menzil külliyesidir. Külliye binalarının Pertev Paşa'nın vasiyeti gereğince, Mimar Sinan tarafından inşa edildiği kabul edilmekle birlikte cami ve hamam dışındaki yapılar Mimar Sinan'ın "Tezkiresi"nde kayıtlı değildir. İnşaatın H. 981/M. 1573 yılı ortalarında başladığı anlaşılmaktadır. İnşaat için gerekli taş, ağaç ve kirecin İzmit, Kandıra ve Gebze-Taşköprü'den; demir malzemenin Samakov'dan, kurşun ve arabanın Kratova'dan tedarik edilmesi istenmiştir. Yine bu maksatla Üsküdar'a bağlı Darıca, Tuzla, Fingeri ve Pendik köylerindeki miri kireççilerden bazı zimmiler inşaat için kireççi olarak görevlendirilmiştir. Külliyenin batı avlu girişinde bulunan kitabeye göre inşaatın bitiş tarihi H. 987/M. 1579'dur. Pertev Paşa, kendi camisinde ve diğer camilerde görevlendirilmek üzere imam ve hatip yetiştirmek için tercihen bu cami yakınlarında bir muallimhane yaptırmıştır.

İzmit'te sahil semtine düşen düz bir sahada muazzam kubbeli ve tek minareli olarak bina edilen camisi, Kocaeli merkezinin göze çarpacak bir mevkiindedir. Paşa'nın H. 980 yılında vefat emesinden bir müddet sonra, vasiyeti üzerine caminin temelleri atılmış ve H. 987'de inşası tamamlanmıştır. Cami avlusunun üç kapısından ikisi evvelce kapanmış ve yalnız batı cihetindeki kapı açık bırakılmıştır. Pertev Paşa, mevcut nakdini ve mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu emlâk ve akarını bu caminin inşası ile dinî hizmetlerinin ifasına ayırmış, bir de Eyüb civarındaki türbesinin idare ve intizamına ve cami yanındaki kervansarayı ile muallimhanenin masraflarına meşrut kılmıştır. Servetinden 20.000 altını binasını tasavvur ettiği bu camiye tahsis ve mütevelli nasbettiği kethüdası Sinan Ağa'ya teslim ve paranın inşa masrafına kâfi gelmemesi halinde diğer mevkuf varidatından lüzumu kadar daha harcedilmesini tenbih etmiştir. Caminin inşası bittikten sonra imam, hatib, müezzinler, hafızlar, devirhanlar, muarrif, çerağcı ve kayyımların ücretleri tayin ve içine serilecek halılarına kadar her şeyin ayrıntılarıyla kaydedilmesini temin etmiştir.

Cami civarındaki kervansarayın kiremit yahut kârgir yapılacağını, üstünün kurşunla örtülmesini ve 12 ocaklı olmasını planlayarak buraya konuk olacak yolcuların idare ve istirahatlerine dair usûlü belirlemiştir. Kervansaraya gelen misafirler için her gün ikindiden sonra ocak başına birer sahan pirinç, buğday aşı ve birer akçalık ekmek verilmesini, her ocağa verilecek pirincin 300 dirhem miktarında olmasını, her sofranın pirincine de 120'şer dirhem sadeyağ ayrılmasını, 12 sofraya ayrılan pirince katılacak yağın üç kıyye 240 dirhemden eksik olmamasını, her sofraya yüzer dirhem et, ikişer dirhem biber, üçer kıyye soğan, ikişer kıyye nohut verilmesini ve israf edilmemesini şart etmiştir. Kervansaraya konan konuklar için ocak başına her gün birer kantar odun verilmesini ve bunun kasımdan şubat sonuna kadar dört ay devam etmesini, yolcuların geceleri hayvanlarına iyi bakabilmeleri için halis içyağından dökülmüş mum üleştirilmesini tembih etmiştir. Kervansaray için bir aşçı, iki yamak, bir kilerci, bir vekilharç ve bir nakibden mürekkeb kadro kurulmasını isteyerek bunlara verilecek ücretlerin miktarını da tesbit etmiştir. Buna göre; aşçıya üç, iki yamağına birer, kilerci ve tahsildara iki, vekilharca bir akçe tayin edilmiştir. Vakfın varidatı arttıkça kazan, tencere gibi icab eden kap-kacak satın alınmasını ve bunların daima kalaylı tutulmasını da şartları arasında zikretmiştir.

Pertev Paşa Vakfı Muallimzâde Mevlana Ahmed bin Mustafa imzasıyla kendi sağlığında şahitler huzurunda kurulmuş, daha sonra vakfiyeye ilaveler yapılmıştır (Gurre-i Cemâziülahir 980/9 Temmuz 1572). Vakfiyenin şahitleri arasında çocuklarından Mahmud Bey ve Mustafa Bey, Mevlâna Mehmed Çelebi bin Kemal, Mevlâna Mehmed Çelebi bin Receb, Şemsüddin-i Bali el-Kâtibü's-Sultanî, Molla Gürani Camii imamı Mesih b. Abdullah da yer alır. Vakfiyenin sonuna ilâve edilen temlikname sûretinde ise Muhammedü'l-Vezir, Piyale b. Abdurrahman el-Vezir, Ahmed b. Abdullah el-Vezir, Mahmud b. Abdülmuîn el-Vezir, Mustafa b. Abdülhayy el-Vezir, Ebussuud Efendi'nin damadı Rumeli Kazaskeri Şeyh Abdülkadir el-Müeyyedî ve Anadolu Kazaskeri Muhammed b. Turan ibni Sinan'ın imzaları bulunur.

Pertev Paşa vakfı gelirleri iki kısımdan oluşur. Birincisi gelir getiren arazi, mülk, emlak ve akarât, ikinci kısım ise birikimi olan 40.000 flori yani 2.400.000 akçedir. Nakit kısmın yarısı murabahaya verilip işletilmeye ayrılırken, diğer yarısıyla İzmit'te bir külliye yapılması vasiyet edilmişti. Vakfın tevliyeti Kethüda Sinan'a bırakılmıştır. Akarât ile arazi gelirleri ve nakit vakfı için iki ayrı tevliyet belirlenmiş ve her biri için günde 20 akçe tayin etmiştir. Sinan Kethüda tevliyetten feragat ederse, yerine önce kullarından aslah ve erşed olanın, yoksa dışarıdan aynı özelliklere sahip birinin atanması istenmiştir. Hayatta olan oğulları ve kızlarıyla eşinin geçimlerini temin için gündelik 20 akçe ayrılmıştır. Çocuklarının yaşamlarını rahat bir şekilde devam ettirmeleri için İstanbul Vefa semtinde kendisinin de oturduğu binalar, odalar ve müştemilatlarıyla, bahçe ve arsalardan oluşan emlak ve akarât ile bir ekmek fırınını onlara tahsis etmiştir. Yaşamları müddetince, nesiller boyunca buralarda yaşarken, vakıf yerlerin bakımlarını da yapmakla yükümlüdürler. Eğer, nesli kesilirse bu emlak ve akarât da diğer va-

Pertev Mehmed Paşa Vakfı Sıbyan Mektebi

kıflarına ilave edilecektir. İlerleyen tarihlerde tevliyet tevcih kayıtlarında mütevelliler için "evlâd-ı vâkıf" ifadesinin kullanılması, tevliyetin Pertev Paşa'nın çocuklarına geçmiş olduğunu düşündürür.

Pertev Paşa'nın Drama, Keşan, Malkara, Ergene, Gelibolu, İzmit, İstanbul, Edirne, Sofya ve Pravadi kazalarında bazı köy ve çiftliklerinin olduğu bilinmektedir. İzmit kazası dahilindeki arazi, tarla, ev, değirmen, dükkân, mahzen, ahır, meyve bahçeleri; Malkara nahiyesindeki köyler; İstanbul Vefa'da 36 odalı konak, 14 oda, 70 bekar odası, iki katlı 70 odalı bina, ambarlar ve mahzenden oluşan gayrimenkulleri; Gelibolu'da Karaca Halil, Balabancık ve Tatarcık köyleri vakıf akaratı arasındadır. Vakfedilen 40.000 Flori "onu on bir" yani %10 hesabı üzere işletilecektir. Vakfın harcamaları yapıldıktan sonra, kalan parayla yeni mülkler alınıp kiraya verilmesi istenmekte, fakat vakfın anaparasına dokunulmaması şart edilmektedir. Anapara zamanla eksilirse, vakfın diğer gelir kaynaklarından tamamlanacaktır. Yazım ve muhasebeden anlayan ve mümkünse kullardan birinin günlük 20 akçe ile kâtiplik yapması, vakıfların gelirlerini tahsil etmek üzere iki câbinin görevlendirilmesi, vakfın nezaretiyle sadrazamın ilgilenmesi şartlar arasında zikredilen hususlardandır.

Vakfın gelirlerinden her yılbaşında 6.000 akçe nakit ayrılarak, âlim, salih ve ibadet ehli kişiler hacca gönderilip, sevabı vâkıfa bağışlanacaktır. Vakıf gelirlerinden ayrılacak 1.000 akçe ile Medine-i Münevvere fukarası için surre gönderilmesi istenmiştir. Eyüp'teki türbesinde her sabah namazından sonra, işinin ehli 30 cüzhanın günlük ikişer akçe vazifeyle kendisine ve vâkfın evladına bir hatm-i şerif ve cüzler okuması, türbedeki işlerin idaresi maksadıyla noktacı adı verilen bir denetçi atanması şartlar arasındadır. Burada bir kapıcı, bir süpürgeci ve sekiz bekçi görevlendirilip, her birine bir buçuk akçe verilirken, okur-yazar olmaları halinde bu ücretin 1/3 oranında artırılması şarta bağlanmıştır. Türbenin zeminine döşenecek olan halı ile seccadeler, buhurdan, mum, kandil ve şamdanların masrafı için de cihetler tayin edilmiştir. Vakfın İzmit'teki arazileri, kendi mülkiyeti olan Sitare Köprüsü civarındaki Koruca Ada mezrası ile Değirmenli köyü öşürleridir. H. 1137/1724 tarihinde vakfa gelir olan öşür vergileri yıllık 6.653 akçedir. Vakfın çeşitli zamanlara ait muhasebe defterleri incelendiğinde vakıf gelirlerinin giderlerine kâfi gelmediği anlaşılmaktadır. Bunun sebebi çoğunlukla geçmiş yıllarda tahsil edilemeyen alacaklardır. 1602-1603 yılına ait muhasebeye göre vakfın toplam geliri 1.197.397 akçe olup, bunun 883.677 akçesi önceki muhasebe yılından bakiyedir. Bu muhasebe yılında tahsil edilebilen gerçek geliri 313.720 akçedir. Bunun da 217.613 akçesi İstanbul ve Malkara; 96.107 akçesi ise İzmit kasabasındaki arazi ve akarın geliridir.

Vakfın diğer gider kalemlerine bakıldığında; imama günlük yedi, hatibe altı, iki müezzine beşer, Cuma salası okuyan iki kişiye birer, dört hafız devirhanın üçüne ikişer, ser-mahfil olana üç, muarife bir, çerağa iki, iki kayyıma üçer akçe cihet tayin edildiği görülür. Camiin hasırına, aydınlatılmasına, ısıtılmasına, kandillerine vd. bütün ihtiyaçları için ne gerekiyorsa nakit vakıftan karşılanmaktadır. Yedi adet Kur'an-ı Kerim, beş cilt tefsir, altı cilt Sahih-i Buhari, bir cilt Ehadis-i Meşârık ve Müslim, birer cilt Kitab-ı Sadr-ı Şeri'a, Lügat-ı Kamusı'l-Muhit'ten oluşan kitaplık da camide kurulacak kütüphaneye bağışlanmıştır. Bir akçe vazifeyle, bu kitapların muhafaza edilmesi, ödünç işlemlerinin takibi, bakım ve onarımından sorumlu bir hafızıkütüp görevlendirilmiştir. Mektebhanede okuyan otuz öğrencinin bölgenin fukarasından yetim ve dul kadın çocuklarından olması ve bunlardan en fazla 12-13 yaşlarındakilerin kabul edilmesi şart edilmiştir. Muallimin Kur'an-ı Kerim'i düzgün okuyan, Hadis ve Fıkıh ilimlerinde mahir, hafız yetiştirebilen biri olması ve çocuklara dinini ve Kur'an-ı Kerim'i güzel bir şekilde öğretmesi karşılığında kendisine günlük beş akçe tayin edilmiştir. Muallime yardımcı olmak üzere, geçmişte yüz kızartıcı bir suç işlememiş, dinî konularda, fıkıh ve hadiste, Kur'an okumada mahir, öğrencilerle iyi ilişki kurabilecek bir halifeye günlük dört akçe cihet tahsis edilmiştir. Okulda okuyan 30 çocuk için her sene bayramlarda birer kaftan, don, gömlek, başlık, bir çift ayakkabı ve birer kuşak verilmektedir. Bu gider kalemi için kişi başına 100 akçe ayrılmıştır. Okulun ısınma ihtiyacı için her sene vakıftan bir çeki odun alınması şarta bağlanmıştır. Külliyenin inşaatına dair en önemli kayıt, hamamın inşasına dairdir. H. 1011-1012/M. 1602-1603 senesi muhasebe defterine göre binanın inşasına 332.315 akçe sarf edilmiştir. Ancak bu

Pertev Mehmed Paşa Vakfı Hamamı

tarih inşaatın başladığı tarih olmayıp, inşaatın devam ettiği bir tarihtir. H. 1017/M. 1608 tarihli başka bir kayıttan inşaatın 13 yıldır devam ettiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA
Pertev Paşa Vakfiyesi, Bayezid Devlet Kütüphanesi, No: 5157; Abdülkadir Erdoğan, "Kanuni Süleyman Devri Vezirlerinden Pertev Paşa'nın Hayatı ve Eserleri", *Vakıflar Dergisi,* S. 2, (1942), s. 233-240; A. Saim Ülgen, "Pertev Mehmed Paşa'nın Eserleri Hakkında Mimarî İzahat", *Vakıflar Dergisi,* S. 2, (1942), s. 241-244; Şerafettin Turan, "Pertev Paşa", İA, IX, s. 552-554; İdris Bostan, "Pertev Paşa", *DİA,* C. XXXIV, (2007), s. 235-236; Abdülkadir, Balgalmış, *Pertev Paşa'nın Hayatı ve Vakıfnamesi 980 H. / 1572 M.*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996; İlknur, Aktuğ, *İzmit Pertev Paşa Cami (Yeni Cuma Camii)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, muh. yer.; Zeynep Hatice, Kurtbil, "Pertev Paşa Külliyesi", *DİA*, C. XXXIV, s. 236-238; Reyhan Şahin Allahverdi, "İzmit Pertev Paşa Külliyesi Vakfı ve Külliyenin Geçirdiği Tamiratlar", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kacaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu,* (Kocaeli 2018), s. 813-826.

Vedat TURGUT

PERTEV MEHMET SAİD PAŞA (1785-1837)
Şair, Devlet Adamı

İzmit'in Darıca bölgesinde 1785 yılında dünyaya gelen Pertev Mehmet Said Paşa, Osmanlı Devleti'nin önemli şair ve devlet adamlarından biridir. Ailesi aslen Hicaz bölgesinden olup, sonrasında Kırım'a yerleşmiş ve oradan da İstanbul'a göç etmiştir. Seyyid bir aileden olan Mehmet Said Paşa'nın babası dönemin bilginlerinden Koca İmam namıyla tanınan İbrahim Efendi'dir. Annesi Çerkez Halil Efendi'nin kızı Hatice Hanım'dır. İbrahim Efendi, Sultan I. Abdülhamit döneminde Kütahya'dan İstanbul'a gelerek kadılık mesleğine girmiştir. İstanbul civarında Darıca Kasabası'na yerleşen İbrahim Efendi burada hayatını kaybetmiştir. Küçük yaşlarda babasını kaybeden Mehmet Said, annesinin desteği ile eğitimini sürdürüp sıbyan mektebini bitirmiştir. İstanbul'da eğitimini sürdüren Mehmet Sait Efendi, dini ilimlerde tahsilini tamamlamış ve Ataullah Efendi'den icazet almıştır. Ayrıca kardeşiyle beraber Hoca Neşet Efendi'den Farsça öğrenmek amacıyla eğitim almıştır. Neşet Efendi'nin ölümünden sonra yine kardeşiyle Vahyi Efendi'den mesnevi dersi görmüştür. Hoca Neşet Efendi'nin Nakşibendi olması, Mehmet Said Efendi'nin çocukluk yaşlarında Nakşibendilikle tanışmasını ve bağlantı kurmasını sağlamıştır.

Mehmet Sait Efendi, akrabası olan ve kendisine "Pertev" mahlasını veren Beylikçi Kesedarı Hacı Ahmed Efendi'nin yardımıyla 1804'te Ruûs Kalemi'ne girmiştir. Daha sonra ise Divan-ı Hümayun Kalemi'ne ve Sadaret Mektubi Odası'na adım atarak yükselmiştir. Mehmet Said Efendi için Mektubi Kalemi bir dönüm noktası olmuştur. Burada göstermiş olduğu başarı, Reisü'l-Küttab Galip Efendi'nin dikkatini çekmiş ve 1807 tarihinden itibaren Galip Efendi'nin yanında bulunmaya başlamıştır. Bürokraside ve diplomaside büyük bir tecrübe edinme şansı yakalayan Mehmet Said Efendi, Galip Efendi ile beraber çeşitli görevlerde yer almıştır. İlk olarak 1807 yılında Fransa ile yapılan görüşmelere Galip Efendi ile katılmıştır. 1808 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında var olan savaşın barış görüşmeleri (Yaş Antlaşması) için görevlendirilen Galip Efendi, yanında kâtip olarak Pertev Mehmet Said Efendi'yi götürmüştür.1811 yılında ise Galip Efendi ile beraber Rusya'ya giden Mehmet Said Efendi Petersburg'da sekiz ay kalmıştır ve burada bir Rus kızına ilgi göstermiş olduğu ifade edilmektedir. 1812 yılında Çerkes Mehmet Efendi'nin kızıyla evlenmiş ve 1815 yılında bir oğlu dünyaya gelmiştir. 1820 yılında âmedî odasına girerek âmedciliğe yükselen Pertev Mehmet Said Efendi, kısa bir süre sonra görevden alınmıştır. Galip Efendi ve Halet Efendi'nin desteğini alan Mehmet Said Efendi, 1824 yılında Dîvân-ı Hümâyûn Beylikçiliği'ne, 1827 yılında ise Reisülküttaplığa atandı.1829 yılının Şubat ayına kadar görevini devam ettiren Mehmet Said Efendi, Yunan isyanı neticesinde meydana gelen olayların etkisiyle görevden azledilmiştir. Birkaç ay Meclis-i Vükelâ'da memur olarak görev yapan Mehmet Said Efendi, 1830 yılının Temmuz ayı başlarında Girit isyanı nedeniyle Mısır'a gönderilmiştir. Mehmet Ali Paşa ile var olan sorunların giderilmesi amacıyla gittiği Mısır'da, görevini başarıyla yerine getirmesi üzerine II. Mahmut'un takdirini kazanmış ve Sadaret Kethüdalığı'na atanmıştır. Pertev Mehmet Said Efendi'nin yükselişi âmedî hulefâsından Âkif Efendi'nin dikkatini çekmiş ve aralarında çekişmeye nedeniyle büyük bir düşmanlık da başlamıştır.

1836 yılında idarede yapılan değişimle Sadaret Kaymakamlığı, Umur-ı Mülkiye Nezareti'ne dönüştürülmüştür. Pertev Mehmet Said Efendi bu değişim neticesinde vezaret ve müşirlik mertebesi ile nazır olmuştur. Sonrasında ise kendisine paşa unvanı verilmiştir. II. Mahmut nezdinde önemli bir yer edinen Mehmet Said Efendi, halk arasında "Tuğsuz Paşa" olarak anılmaya başlanmıştır. Konumu nedeniyle rakipleri tarafından eleştirilmiş ve kendisine çeşitli iftiralar atılmıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın müsebbibi ve yaşanan sıkıntıların sebebi olduğu iddiaları üzerine II. Mahmut tarafından görevden alınmıştır. Edirne'ye sürgün edilen Mehmet Said Efendi, Akif Paşa başta olmak üzere öldürülmesi yönünde girişimlere maruz kalmıştır. Bu girişimlerin sonucunda II. Mahmut'un vermiş olduğu emirle 1837 yılında Edirne Valisi Emin Paşa tarafından hükümet konağına davet edilerek orada boğdurulmuştur. Hastalığı nedeniyle öldüğü ilan edilen Pertev Mehmet Said Efendi, Edirne'de Seyyid Celaleddin Türbesi civarında defnedilmiştir.

KAYNAKÇA
Atilla Çetin, "Osmanlı Döneminde Kocaeli Sancağı ve Civarının Ünlü Şahsiyetleri," *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli, 10-12 Nisan 2020, s.1417-1439; Bahir Selçuk, "Pertev Paşa, Seyyid Mehmed Said", *Türk Edebiyatı* İsimler *Sözlüğü,* http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/pertev-pasa-seyyid-mehmed-said, 29.11.2021; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Cilt 2, Ankara, 2009; Carter Vaughn Findley, "Pertev Mehmed Said Paşa", İslam *Ansiklopedisi*, Cilt 34, İstanbul, 2007, s.233-235; Özkan Kapıcı, *Tânzimât Yolunda Bir Osmanlı: Mehmed Sâid Pertev Paşa*, Hacettepe *Üniversitesi* Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

Suha Oğuz BAYTİMUR

PERTEV PAŞA (ö. 1572)
İzmit'te Mülk ve Hayratı Olan Donanma Komutanı ve Vezir

İnebahtı Deniz Savaşı'nda donanma serdarı ve ikinci vezir. Aslen Arnavut olup, 1 Cemâziyelevvel 980 (Eylül 1572) tarihli ilave vakfiyesinde baba adı olarak Abdurrahman, Hadım İbrahim Paşa'nın kendi adına yaptırdığı camiye ait vakfiyenin şahitleri arasında ise Abdüssamed isminin yer almasından devşirme olduğu anlaşılmaktadır. Başka hiçbir kayıtta rastlanmadığı halde İzmit'teki caminin avlu kapısı girişinde ve çeşme kitabesinde tam adının "Pertev Mehmed Paşa" olarak geçmesi, bunun 19. yüzyıldaki bir tamir sırasında yanlışlıkla ilave edildiğini düşündürmektedir.

Enderun'da yetişti ve sırasıyla rikâb-ı hümayun ağası, kapıcıbaşı ve Aralık 1544'te yeniçeri ağası oldu. Yeniçeri ağası iken bir teftiş sırasında yetim bir çocuğun devşirildiğini öğrenince usulsüz devşirme alınmasına karşı çıktı ve o gruptan hiçbirini ocağa yazdırmayarak Tophane'de görevlendirdi.

On yıl bu görevde kaldıktan sonra, Nahçıvan seferi dönüşünde 23 Eylül 1554'te Sokullu Mehmed Paşa'nın yerine Rumeli beylerbeyliğine getirildi. 1555'te dördüncü vezir, 1558'de üçüncü vezir yapıldı. Pertev Paşa, Şehzade Bayezid'le kardeşi Selim arasındaki anlaşmazlığı yatıştırmak üzere Kanuni tarafından Bayezid'e gönderildi ve onu tayin edildiği Amasya'ya gitmeye ikna etti. Daha sonra İran'a iltica eden Şehzade Bayezid'in teslimi karşılığında Kanuni adına 400.000, oğlu Selim adına 100.000 filori ile at, kıymetli eşya ve kumaşlardan oluşan hediyeleri İran Şahı ile üç oğlu ve iki kızına götürmekle görevlendirildi. Ağustos 1562'de Erzurum üzerinden Kazova'ya ulaştığında Bayezid'in öldürüldüğünü öğrendi ve hediyeleri Karahisar-ı Şarki Beyi İlyas Bey ve kapıcıbaşı Mahmud Ağa ile Kazvin'e göndererek kendisi geri döndü. 1561'de Kara Boğdan'a gönderilen üçüncü vezir Pertev Paşa'ya biri kırmızı, diğeri yeşil iki bayrak verildi. 1 Haziran 1562'de ise teftiş maksadıyla Anadolu'ya gönderildi.

Sigetvar seferi hazırlıklarını tamamlayan Kanuni, önce Pertev Paşa'yı Tımışvar serhaddinde bulunan Erdel kalelerinden Göle (Gyula) kalesini almak üzere serdar tayin etti ve Tımışvar beylerbeyi ile Belgrad sancakbeyini bütün kuvvetleriyle birlikte yardımcı olmakla görevlendirdi. Pertev Paşa, Mart 1566'da beraberinde 3000 yeniçeri, 600 silahdar, 1500 sipahizâde ve 63 çavuş olduğu halde İstanbul'dan hareket etti. Emrindeki ordunun Tuna nehrini geçişi sırasında köprü görevi görmek üzere yirmi at gemisi, kale kuşatması için de on şahi ve kırk darbzen top temin etmesi gerekti. Pertev Paşa'nın, Tuna'yı geçtikten sonra Kanuni'ye gönderdiği raporunda, yolda yaşadıklarından hareketle mühimmat ve benzeri ihtiyaçların teminindeki zorluğu dile getirerek seferin Eğri üzerine olmasının daha doğru olacağı fikrini savunduğu dikkat çekmektedir. Pertev Paşa, bir aydan fazla süren kuşatmadan sonra 1 Eylül 1566'da Göle ve civarındaki birkaç kaleyi Avusturyalılardan aldı.

İstanbul'a döndükten sonra yeni padişah II. Selim'in cülûs bahşişini geciktirmesi sebebiyle çıkan karışıklıklar sırasında yeniçerileri teskin etmeye çalıştı. Ancak bu esnada hayatî bir tehlike atlattı. 1568'de ikinci vezirliğe getirildi ve bu vesile ile kendisine kışlık giyecek olarak 216 samur kürk verildi.

Pertev Paşa, Kıbrıs fethinin tamamlanması maksadıyla Magosa kuşatmasına takviye etmek ve Venedik tarafından teşkil edilen müttefik donanmasına karşı çıkmak maksadıyla hazırlanan donanmanın serdarlığına getirildi. Osmanlı donanması, 4 Mayıs 1571'de İstanbul'dan Akdeniz'e açıldı ve Sakız'a uğradıktan sonra 26 Mayıs'ta Eğriboz'a vardı. Burada bir hafta içinde gemileri yağlatarak peksimet ve kürekçi ihtiyacını karşıladı. Bu sırada Cezayir beylerbeyi Uluç Ali Paşa ile Trablusgarb beylerbeyi Cafer Paşa kendi filolarıyla donanmaya katıldı. Bu sırada İspanya'da isyan eden Endülüs Müslümanları savaşırken halkın çoğunun açlık sebebiyle sahillere dökülerek yardım istediği haberleri alındı. Osmanlı donanması, düşman gemilerine ve adalarına akın düzenleme, Cezayir ve Tunus taraflarını gözetleme talimatı alarak 3 Haziran'da Eğriboz'dan ayrıldı.

Kaptanıderya Müezzinzâde Ali Paşa da birkaç gün sonra kendi donanmasıyla gelerek Pertev Paşa donanmasına katıldı. Birlikte Girit adasını yağmalayan Osmanlı donanması, Adriyatik istikametine doğru yoluna devam etti ve Manya, Avarin, Ballı Kilise, Zaklise, Kefalonya, Bahşılar, Sobot ve Sazana adasına saldırılar düzenledi, Bar ve Ülgün kaleleri ele geçirildi. Donanma İnebahtı Körfezi'ne gelerek demirledi.

Pertev Paşa, İnebahtı savaşı öncesinde toplanan meşveret meclisinde Uluç Ali Paşa'nın fikrini desteklediği halde Kaptanıderya Müezzinzade Ali Paşa'nın bunu kabul etmemesi karşısında donanma serdarı olmasına rağmen sessiz kaldı. Nihayet 7 Ekim 1571'de meydana gelen savaşta, saldırıya uğrayan Kaptanıderyanın baştardasına yardım etmek isterken bir top güllesiyle kendi baştardası batan ve denize düşen Pertev Paşa'yı Barbaros'un torunu Mahmud Bey kurtararak Preveze'de sahile çıkardı. Müezzinzâde'nin hayatını kaybettiği İnebahtı deniz savaşında Osmanlı donanmasından yüz doksan gemi battı veya esir edildi. Osmanlı askerinden 20.000 kişi hayatını kaybetti, 3000 kişi esir düştü. Müttefik donanmasında ise 8000 ölü, 21.000 yaralı yanında on beş kadırga battı ve pek çoğu da tahrip oldu. Ayrıca donanma kumandanı Don Juan yaralandığı gibi *Don Kişot* müellifi Cervantes de sol kolunu kaybetti ve pek çok İspanyol, İtalyan ve Maltalı asilzade öldü.

Kara yoluyla İnebahtı'ya gelen Pertev Paşa, 23 Ekim 1571'de aldığı bir emir üzerine beraberindeki birkaç gemiyle 8 Kasım'da Eğriboz'a geldi ve Kılıç Ali Ali Paşa ile birlikte denizde gerekli tedbirleri aldıktan on beş gün sonra donanmayla İstanbul'a gitti. İnebahtı yenilgisinden sonra bazı tevcih ve terakkilerde bulunduysa da savaşta yeterince gayret gösterilmediği ileri sürülerek bunların hiçbiri kabul edilmedi. İnebahtı yenilgisi üzerine Pertev Paşa'dan

gerek tersane ile ilgili yapılan harcamalara ait Müezzinzâde Ali Paşa'da bulunan muhasebe defterlerinin gerekse asker mevcudu için yapılan yoklamaların derhal gönderilmesi istendi. İnebahtı yenilgisi sebebiyle halk tarafından da suçlanan Pertev Paşa Aralık 1571'de vezirlikten azledildi ve kısa zamanda emekli oldu.

Pertev Paşa, türbe kitabesinde yer alan şair Nihâdî'nin bir manzumesine göre, İnebahtı yenilgisinden bir yıl sonra 1 Cemâziyelâhır 980 (9 Ekim 1572) çarşamba günü vefat etti ve Eyüp'teki türbesine defnedildi. Pertev Paşa'nın Fütûha adlı hanımından Ahmed, Mahmud, Mustafa ve Mehmed adlarında dördü erkek, Safiye ve Hadice adlarında ikisi kız olmak üzere altı çocuğu vardı. Bunlardan Ahmed, 20 Kasım 1569'da öldü.

Pertev Paşa'nın Rusçuk'ta hasları, vakfiyesine göre ise İzmit, İstanbul, Malkara ve Gelibolu'da mülk ve arazisi bulunuyordu. Mimar Sinan'a Vefa'da bir saray ve kervansaray, ölümünden önce Eyüp'te kendisi için bir türbe, Uzunçarşı'da bir han yaptırdı. Daha sonra sadrazam konağı olarak kullanılan Vefa Sarayı, İran elçilerinin ve İran şehzadesi Haydar Mirza'nın ağırlanmasında da hizmet verdi. Vefatından sonra ise, vasiyeti üzerine yine Mimar Sinan'a İzmit'te Mahkeme, Yeni Cuma ve Kurşunlu adlarıyla bilinen bir cami ile sıbyan mektebi, imaret, kervansaray, hamam, çeşme ve dükkanlardan oluşan bir külliye inşa ettirildi (987/1579).

KAYNAKÇA

Pertev Paşa Vakfiyesi, Bayezit Devlet Ktp, nr. 5157; Busbecq, *Türk Mektupları*, (trc. H. C. Yalçın), İstanbul 1939; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜK, TY 5959, vr. 346a-b, 458b-459a; Petrosyan, *Mebde-i Kanun-ı Yeniçeri Ocağı Tarihi*, Moskova 1987, vr. 17a-b; Abdülkadir Erdoğan, "Kanuni Süleyman Devri Vezirlerinden Pertev Paşa'nın Hayatı ve Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, II, İstanbul 1974, s. 233-240; Şerâfeddin Turan, "Pertev Paşa", *İA*, 9, s. 552-554; İdris Bostan, "Pertev Paşa", *DİA*, 34, s. 235-236; Zeynep H. Kurtbil, "Pertev Paşa Külliyesi", *DİA*, 34, s. 236-238.

İdris BOSTAN

PERTEV PAŞA (YENİ CUMA) KÜLLİYESİ

İzmit'te, Körfez Kıyısında Kurulmuş Mimar Sinan Yapısı

Pertev Mehmet Paşa ya da halk tarafından adlandırılan ismiyle Yeni Cuma Camii, İstanbul'dan Anadolu'ya uzanan ana güzergâh üzerindeki Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nden sonraki ikinci menzil külliyesidir. Cami, sıbyan mektebi, aşevi, kervansaray, hamam, arasta (çarşı) ve çeşmeden ibaret külliyeden günümüze cami, çeşme ve değişik şekilde mektep gelebilmiş, diğer yapılardan çok az bazı temel izleri kalmıştır.

Külliyenin banisi olan Pertev Mehmet Paşa, Osmanlı sarayında ikinci vezirliğe kadar yükselen paşalardandır. Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*'nde Mahkeme Camii olarak nitelenen yapı, batı avlu girişi üzerinde bulunan tek satırlık kitabeye göre, H. 987 (M. 1579) yılında yaptırılmıştır. 1572 yılında ölen Pertev Paşa'nın vasiyeti üzerine külliye, Kethüda Sinan Ağa tarafından, Pertev Paşa'nın ölümünden sonra yaptırılmıştır. Mimar Sinan'a ait tezkerelerde külliyeden, sadece cami ve hamamın adı geçmektedir.

Sinan'ın olgunluk çağında inşa ettiği bu külliye, o zamana göre körfezin kıyısında inşa ettirilmişti. Zamanla kıyıdan biraz uzaklaşmış olan külliye, biri caminin güneyinde, diğeri kuzeyinde iki avlu ile kuşatılmış, güneybatı avlu duvarı hafif yamuklaştırılarak buraya da çeşme yerleştirilmiştir.

Yapımı takiben biri H. 1331 (1719), diğeri H. 1178 (1858) yılında meydana gelen iki depremde zarar gören külliyenin imareti, çeşmesi ve suyolu onarım görmüştür. Ayrıca 1952-1961 yılları arasında külliyenin çevre duvarları, şadırvan örtüsü, caminin taşıyıcıları yüzeyindeki kalem işleri, alçı pencereler yenilenmiştir.

Cami: Pertev Paşa külliyesi de Gebze Çoban Mustafa Paşa külliyesinde olduğu gibi, cami merkezli olup kıble yönü kıyıya yakın olduğu için diğer birimler doğu, batı ve kuzeye yerleştirilmiştir. Düzgün kesme taştan, kareye yakın, dikdörtgen planlı cami, yüksek sekizgen kasnak üzerine tek kubbe ile örtülmüştür. Önünde Sinan'ın çok sevdiği ve birçok camide uyguladığı çift revaklı, son cemaat mekânlı düzenlemeye yer verilmiştir. Camilerdeki ikili son cemaat yerlerinin; kandil gecelerinde, bayram ve cuma namazlarında cemaati, soğuk, karlı, hatta bol güneşli havalardan korumaya yönelik bir amaç taşıdığı bilinmektedir.

Caminin beden duvarları yüksek tutulduğu gibi, iki kademeli yüksek kasnaklar üzerine oturtulan kubbe ile iç mekânda yücelim duygusu yaratılmış, bu durum da Batılı anlamdaki değişimin ilk adımları olarak yorumlanabilir. Bu yüksek kasnak ve dışardan belli olan yüksek köşe geçişleri, aynı zamanda iç mekâna ferah ve aydınlık bir atmosfer sağlamıştır. Kuzeyde iç mekana taşan iki plastr ile kare alt yapı, dikdörtgene dönüşmüş, böylece içerde taş konsollara oturan mahfil kısmında, kısmi bir derinlik elde edilmiştir. Kubbe, köşelerde yüksek tromplara oturtulmuştur. Ancak bunların dışardan kuvvetlice belirtilmesiyle Sinan'ın son yapılarında olduğu gibi, içi boşaltılmış alt pencere alınlıklarının alçı şebekeleri de dışa açılarak iç mekanın aydınlatılması için, yeni ve farklı bir uygulamaya yönelinmiştir. Yüksek ve iki kademeli kasnak, iç mekânın sekizgen plana dönüşümünü sağlarken tromp ve pandantiflerle alttaki kare plan, yukardan daha estetik bir görünüme kavuşturulmuştur. Mihrap yönündeki üst pencereler, renkli camlarla iç mekânın sade armonisini artırmaktadır.

Alt sıradaki dörder pencere ile aynı eksene yerleştirilmiş üst sıradaki dörder pencere ve yüksek kasnağın dört yanında açılmış üçer kasnak penceresi, alçı alınlık ve alçı şebekelidirler. Mihrap üzerinde de yuvarlak bir pencereye yer verilmiştir.

Caminin giriş kapısı, mermer çerçeve ile sınırlanmış olup ahşap kanatlarıyla sade bir görünüştedir. İki renkli taştan oluşturulmuş sivri kemerle sınırlı alınlık, düz, gri mermerdendir. Kemer boşluklarında, iki

Pertev Paşa (Yeni Cuma) Camii

yanda birer gülbezek, taç kısmında da bir sıra halinde, rumili, palmetli bitkisel süsleme yer almaktadır.

İkili son cemaat yerinin birincisi, caminin kuzey duvarından minare kaidesi kadar iki yana taşmış olup ortada üç kubbe, yanlarda da birer aynalı çapraz tonoz olmak üzere beş bölümlü bir örtüye sahiptir. İki uçta payeler, ortada da dört adet yekpare sütuna, mukarnaslı başlıklarla oturan sivri kemerler bulunmaktadır. Birinci son cemaat yerinin sütun başlıkları baklavalı olup üzeri, eğimli ahşap çatı ile örtülüdür. Kuzey cephe ortasında yer alan sade taçkapı ile, iki mihrap nişi, alçı şebekeli alınlıklara sahip altlık pencereler ve sağdaki minare girişi de oldukça iddiasızdır.

Cami içerisinde, giriş kapısı ile aynı eksende bulunan kıble duvarının ortasındaki mihrap da giriş kapısı gibi mermerden yapılmış ve oldukça sadedir. İki yanı kum saatli, beş köşeli mihrap nişi üzerinde, dokuz sıra mukarnaslı kavsaraya yer verilmiştir. Kemer boşluklarında birer gülbezek, taç kısmında da sade bir mukarnas dizisinin yer aldığı mihrap, güneyden, ileri taşkın bir payanda ile desteklenmiştir.

Mihrabın batısında bulunan minber; mermerden yapılmış olup taçlandırılmış kapısı, ajurlu geometrik şekilli korkulukları, dört sütuna kemerlerle oturan kürsü ile dikkat çeker. Aynalığın ortasındaki yıldız motifleri ve rumilerden oluşan ajurlu, dairesel bir süsleme ve köşe boşluklarındaki bitkisel kabartmalar, minberin görünüşünü daha da zengin kılar. Kürsünün üzeri, sekizgen kaide üzerine oturan piramidal külahla son bulur. Altta da kademeli olarak düzenlenmiş üç kemer bulunmaktadır.

Vaaz Kürsüsü; cami içinde, doğu duvardaki dört pencerenin ortasında, duvara dayalı, dört sivri kemere oturan ayaklara sahip bir elemandır. Üç yöne bakan ajurlu geometrik süslemeli şebekeler, fazla yüksek tutulmamış, kaideye tam oturtulmuştur.

Minare; Pertev Paşa Camii'nin minaresi, son cemaat yeri ile beden duvarının birleştiği kuzeybatı köşede, hafif çıkıntı yaparak yükselen tek şerefeye sahiptir. Kare planlı kaidenin girişi, son cemaat yerine bakar. Kübik altyapıdan, prizmal şekilli geçiş elemanlarıyla pabuçluktan çokgen gövdeye geçilmektedir. Pabuçluktan sonraki kısımlardan, minarenin çeşitli tarihlerde onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Minarenin alternatifi olan kuzeydoğu köşe boş bırakılmış, buraya günümüzde temizlik malzemeleri konmaktadır.

Caminin ahşap kapı ve pencere kanatları, kündekari tekniğinde yapılmış olup üzerleri sedef kakmalarla süslenmiştir.

Şadırvan; kuzeyde, ön avlunun ortasında, mihrap ve taçkapı ile aynı eksende yer almaktadır. Marmara mermerinden yapılmış on iki kenarlı bir havuza sahiptir. Havuzun etrafı, mukarnas başlıklara oturan on iki sütunun taşıdığı alternatif renkli yuvarlak kemerlerle zenginleştirilmiştir. Her kenarda birer musluk bulunan şadırvana ait, iki adet ajurlu mermer şebeke günümüze ulaşmıştır. Bu şebekeleri oluşturan mermer levha üzerinde, kuş sulukları bulunmaktadır. Şadırva-

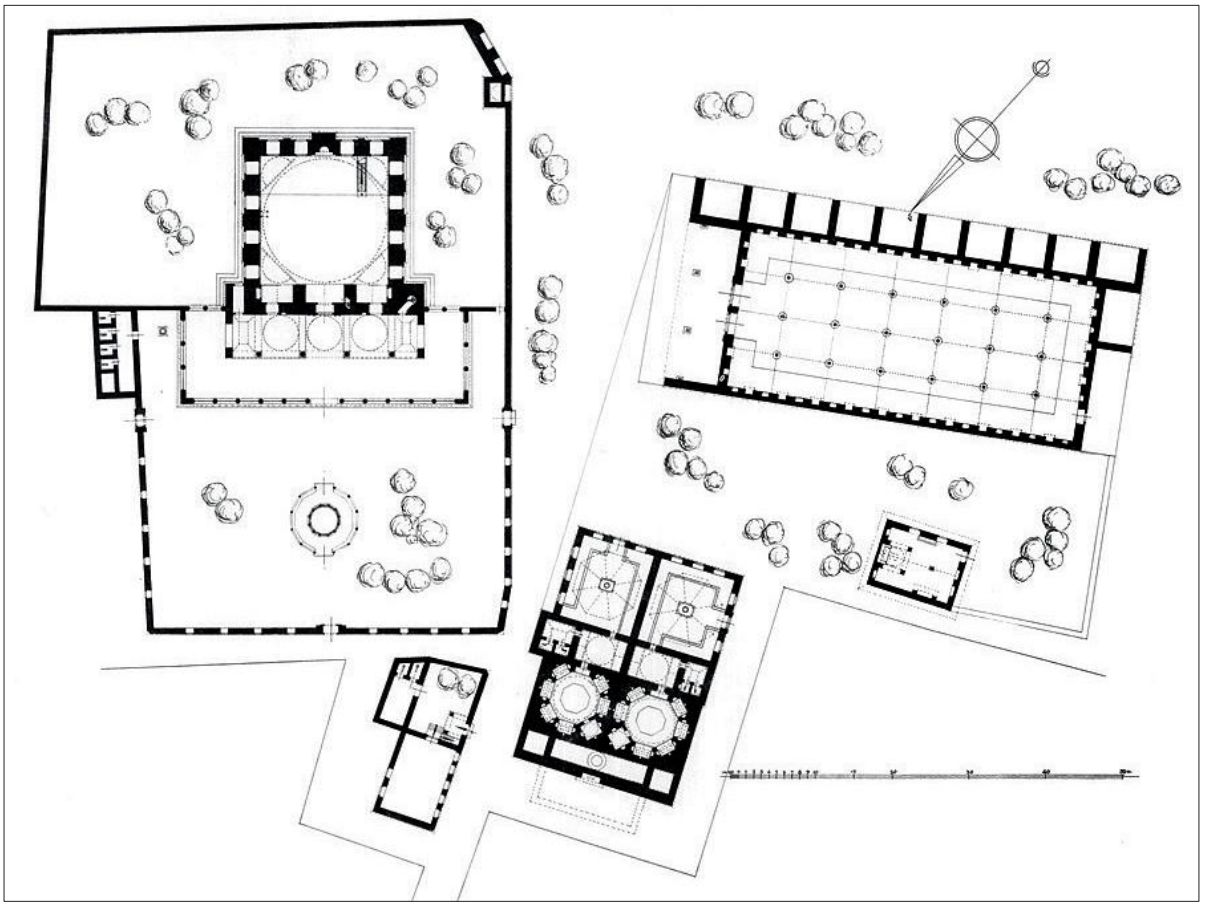

Pertev Paşa Külliyesi planı (N.Ü. Sönmez'den)

nın üzeri içten, kubbe ile örtülüdür. Dıştan, havuzu çevreleyen on iki sütunun taşıdığı, geniş, üçgen saçaklı, kırık hatlı, piramidal bir çatıya yer verilmiştir. Yakın tarihlerde şadırvan önemli bir onarım geçirmiştir.

Çeşme; avlunun güneybatı köşesinde, kıyıya yakın kesimde, üç bölümden meydana gelen bir uygulamadır. Bu üç bölümden; cami avlu girişine yakın olanı insanların, diğer ikisi hayvanların su içmesine mahsustur. Bunlardan birincisi, düzgün kesme taştan, klasik tarzda inşa edilmiştir. Bu çeşmenin iki yan ve üst kenarları sade, düz profilli çerçeve ile sınırlandırılmış, ortasında sivri kemerli bir niş bulunmakta, ayrıca burada bir de kitabe yer almaktadır. Arkasında da sekizgen kasnak üzerine, kubbe ile örtülü hazne kısmı bulunmaktadır. Diğer iki çeşme daha sade moloz taş ve tuğladan, sivri kemer örgüsüne sahiptirler.

Kervansaray: Menzil külliyelerinin olmazsa olmazlarından biri de kervansaraylardır. Pertev Paşa kervansarayı, caminin batısında, dikdörtgen planda konumlandırılmıştı. Ne yazık ki daha önce belirtilen iki depremde zarar görmüş ve ortadan kalkmıştır. Günümüze sade bir duvarın kaldığı anlaşılan kervansarayın, kıyıya bakan yüzüne bitişik, on dükkândan oluşan Arasta da ortadan kalkmıştır. Önünde bulunan küçük bir avlu ile gerisinde, üç sıra halinde altışardan 18 payeye oturan 28 bölümlü (muhtemel tonoz örtülü) ahır kısmından ibaret bir kervansaray olduğu daha önceki çizimlerden anlaşılmaktadır.

Mektep: Caminin kuzey avlusunun gerisinde yer alan sıbyan mektebi de mimari özellikleri bozulan şekliyle günümüze ulaşan yapılardan biridir. Yüzeylerde kesme ve yonu taşının kullanıldığı mektep, üç ahşap sütuna oturan eyvan şeklinde bir girişin gerisindeki tek mekândan ibarettir.

Günümüzde Kur'an Kursu olarak faaliyet gösteren ve tek odadan ibaret yapının doğu, batı ve kuzey yüzlerinde, altta dikdörtgen, üstte sivri kemerli alçı şebekeli ikişer pencere bulunmaktadır.

Hamam: Caminin kuzeybatısında yer alan hamam, çok harap şekilde günümüze ulaşmıştır. E. Egli'nin çizdiği külliye planında çift fonksiyonlu (kadınlar ve erkekler için) olduğu anlaşılan hamamın, bilinen plan doğrultusunda restorasyonunun yapılarak mimari ve kültür tarihimize kazandırılması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Ahmed Cevdet, *Tezkiretül-Bünyan*, İstanbul 1315; T. Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli 2011; O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986; E. Egli, *Sinan*, Stuttgart 1976; A. Erdoğan "Kanuni Sultan Süleyman Devri Vezirlerinden Pertev Paşa'nın Hayatı ve Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara 1942, s. 233-240; M. Erdoğan "Osmanlı Devrinde Anadolu Camilerinde Restorasyon Faaliyetleri", *Vakıflar Dergisi*, VII, İstanbul 1968, s. 149-205; G. A Goodwin, *History of Ottoman Architecture*, London 1971; A. Kuar, *Mimar Sinan*, İstanbul 1987; R. M. Meriç, *Mimar Sinan, Hayatı, Eserleri*, Ankara 1965; M. Sözen, -Vd., *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975; A. S. Ülgen, "Pertev Mehmet Paşa'nın Eserleri Hakkında Mimari İzahat", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1972, s. 241-243; İ. Aktuğ , *İzmit Pertev Paşa (Yeni Cuma Camii*), KBY, Ankara 1990; H.- R. Gündoğdu, Işık, "İzmit Pertev Paşa Külliyesinin Klasik Osmanlı Mimarisindeki Yeri ve Önemi*", Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, Kocaeli Büyükşehir

Belediyesi, C. III, Kocaeli 2015, s. 1587-1608; G. Cantay, *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu*, Ankara 1999; E. Egli, *Osmanlı Altın Çağının Mimarı Sinan*, İstanbul 2009; İ. Bostan, "Pertev Paşa", *TDVİA*, S. XXXIV, Ankara 2007, s. 235-236; T. Büyükakın (Gn. Yay. Yön.) *Açık Hava Müzesi Open Air Museum*, Kocaeli 2008; F. Müderrisoğlu, *16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İnşa Edilen Menzil Külliyeleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1993; N. Ü. Sönmez, *Mimar Sinan Yapısı Menzil Külliyelerinden, İzmit Pertev Paşa Külliyesi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2010; V. Şenel, – Vd., *Pertev Mehmet Paşa Külliyesi (Social Complex)*, İstanbul 2012; Ş. Turan "Mehmet Pertev Paşa", *İ.A.*, C. IX, İstanbul 1964, s. 552-554.

Hamza GÜNDOĞDU

PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.

Petrol ve Petrol Hammaddeli Ürünler Üreticisi

Petkim Petrokimya, 1965 yılında 250 milyon Türk lirası değerinde bir sermaye ile kuruldu. Kocaeli ilinin Yarımca ilçesinde, etilen, polietilen, klor alkali, VCM ve PVC gibi ürünlerin üretilebilmesi amacıyla inşa edilen fabrikaların yapımı 1970 yılına kadar tamamlandı ve aynı yıl içinde deneme üretimleri başladı. 70'li yıllar boyunca Petkim'in ürünleri piyasada oldukça revaçta olduğundan bugün İzmir Aliağa'da bulunan ikinci bir petrokimya tesisinin kurulması da kararlaştırıldı. 1975 yılında üretime başlayan bu tesisin yanında aynı yıl içinde Çanakkale'de plastik işleme fabrikası da devreye alındı. Yarımca'da bulunan kompleksin içinde DDB fabrikası da tamamlanan hizmete başladı. İlk on yıl içinde ciddi bir ilerleme kaydeden Petkim, sermayesini 1,5 milyar Türk lirasına çıkardı. Bu durum mevcut fabrikaların büyütülerek geliştirilmesini sağladı. Özellikle Yarımca'da bulunan komplekste Etilen ve Polietilen Fabrikaları genişletildi. 1976 yılında başlayan ve 1983 yılına kadar devam eden geliştirmeler neticesinde bugün hayatımızın her alanında kendisini gösteren plastik ürünlerin ilgili sektördeki terminolojisi PVC ve VCM fabrikaları tamamlandı. Böylece o yıllarda Türkiye'de tek üretici olan Petkim, plastik ürünlerin evlere ulaşmasında büyük bir rol oynadı.

Petkim,1970'li yıllarda Türkiye'de yaşanan otomotiv sektöründeki gelişime katkı sağlayarak Petlas Lastik Sanayi A.Ş'yi kurdu. Böylece 1960'lı yıllarda özellikle Kocaeli bölgesinde yer alan yabancı sermayeye ait lastik üreticilerine karşı milli bir lastik markasının piyasaya çıkışını sağladı. 1950'li yıllarda izlenen liberal politikaların bir yansıması olarak görülebilecek petrol arama ve kullanım hakkının özelleştirilmesi ile ortaya Türkiye Petrolleri Anonim Şirketi, Petkim'in ortaya çıkmasında önemli bir teşebbüs idi. Aliağa tesisleri Alpet A.Ş ve Yarımca tesisi ise Yarpet A.Ş adı altında birbirine bağlı bir ortaklık haline getirildi. 1986 yılında 3291 sayılı kanun kapsamında her iki şirkette de özelleştirme kapsamına alındı.

1990'lı yıllarda özelleştirmenin de etkisi ile şirket sermayesi rekor seviyede önce 2 trilyon Türk lirasına, 1991'de ise 3 trilyon Türk lirasına çıkarıldı. Bu yatırımlar hem Aliağa'daki hem de Yarımca'daki tesislerin kapasite artırımında kullanılarak ciddi bir üretim artışı sağladı. Ancak büyük bir seviyedeki sermaye Yeniden Değerleme Değer Artış Fonu'ndan karşılanması suretiyle 114 trilyon Türk lirasına çıkarıldı. Böylece Türkiye'de günümüzde dahi tek olan PVC üretiminde rekor bir değerlemeye ve değere ulaştı. 2000'li yıllarda Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun kararı ile birlikte Yarımca kompleksi bugün Koç Holding'e ait olan Tüpraş'a devredildi. Aynı yıllar içinde Çanakkale'de bulunan Plastik İşleme tesisi de kapatılarak malzemeleri Aliağa kompleksine aktarıldı.

Petkim fabrikalarının 2000'li yıllarda ürün bazlı kapasite gelişimine büyük önem verildi. Son derece yüksek üretim kapasitesi ve kârlılık oranlarına rağmen Petkim'in sermayesindeki %51'lik kamu hissesi, blok satış yöntemi ile özelleştirilmesine ilişkin bir ihale süreci ile 2007 yılında kamuya açık olarak yapılan pazarlıkla SOCAR-Turcas Ortak Girişim Grubuna 2.04 milyar ABD doları bedelle devredildi. Özelleştirme Yüksek Kurulu, 2007/63 sayılı karar ile de bu satışı onayladı. 2011 yılında Turcas'ın ortaklıktan ayrılması neticesinde de bu hisselerin tamamı SOCAR Turkey Enerji A.Ş'ye geçti.

Türkiye'nin en önemli şirketlerinden biri olan Petkim, 50'yi aşan petrokimyasal ürünle bir hammadde üreticisi olarak vazgeçilmez bir konuma gelmiştir. Üretilen ürünler bugün inşaattan tarıma, otomotivden tekstil sektörüne kadar hemen hemen her alanda kullanılmaktadır. 2019 yılı verilerine göre İSO500 listesinde 17'nci sırada yerini almaktadır. Özelleştirilmesi ile birlikte üst yönetim kadrosu ve fabrikaların yönetim hakkı SOCAR Turkey tarafından yürütülmektedir. Hisselerinin kalan bölümü Borsa İstanbul'da (BIST)halka açık şekilde işlem görmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı 2021 yılında Rövnag Abdullayev'dir. 2019 yılındaki finansal verilerine net dönem kârı 813.291.000 TL'dir.

KAYNAKÇA

https://e-sirket.mkk.com.tr/esir/Dashboard.jsp#/sirketbilgileri/10423 (Erişim Tar. 19.5.2021); https://www.iso500.org.tr/500-buyuk-sanayi-kurulusu/2019/ (Erişim Tar. 19.5.2021); https://www.oib.gov.tr/oib-kararlari (Erişim Tar. 19.5.2021); https://www.petkim.com.tr/Sayfa/1/9/KURUMSAL-KILOMETRE-TASLARI.aspx (Erişim Tar. 19.5.2021); https://www.petkim.com.tr/Sayfa/1/9/KURUMSAL-KILOMETRE-TASLARI.aspx (Erişim Tar. 19.5.2021); https://www.petkim.com.tr/Sayfa/1/9/KURUMSAL-KILOMETRE-TASLARI.aspx (Erişim Tar. 19.5.2021); https://www.petlas.com.tr/menu/kurumsal/kurumsal (Erişim Tar. 19.5.2021).

Ekrem Mücahit SARI

PEUTİNGER ÇİZELGESİ

Roma Dönemi Haritası

Peutinger Çizelgesi olarak bilinen haritanın tam adı *Tabulæ Peutingerianæ*'dır. Haritanın 4-5. yüzyıla ait örneklerinden yararlanılarak, 13. yüzyılda Colmar-Almanya'da Alman bir keşiş tarafından çizildiği düşünülmektedir. Rulo şeklinde 12 adet birleştirilmiş parşömenden oluşan ve 34 x 674,5 cm. boyutunda olan harita günümüzde Vindobonensis 324-Österreichische National Bibliothek, Wien-Avusturya'da bulunmaktadır. Bilim adamı-edebiyatçı Konrad Celtis (Bickel) tarafından 1494 yılında bulunan harita, Celtis'in ölümünden sonra aristokrat-devlet adamı Konrad Peutinger tarafından koruma altına alınmış ve Peutinger Çizelgesi olarak anılmaya başlamıştır.

Harita 1591 yılında Konrad Peutinger'in akrabası aristokrat-yayıncı Marcus Welser tarafından ilk kez kopyalandı, 1598 yılında ise Hollandalı kartograf Abraham Ortellius tarafından ilk kez tam basımı yapıldı. Sonraki yıllarda da birçok kez basımı yapılan ve çeşitli eserlerde yer alan haritanın, Paris-Bibliothèque Nationale de France (No: GE DD2987, GE D21948A, GE FF528, GE DD249); München-Bayerischen Staatsbibliothek (No: BV000269289, BV001731916, BV004341396, BV004340657); Augsburg-Bibliotheca Augustana ve çeşitli koleksiyonlarda nüshaları bulunmaktadır. Harita, 2007 yılında UNESCO tarafından Dünya Belleği Listesi'ne alınmıştır.

Şehirlerin gösterimlerinden ve kuruluş tarihlerinden yola çıkılarak 4. yüzyıla tarihlendirilmektedir ve Roma İmparatorluğu'nu gösteren günümüze ulaşan en eski örnektir. Latince düzenlenmiş olan ve 12 segmentum-bölümden oluşan haritanın 1. bölümü yırtılmıştır. İmparatorluktaki yolları gösteren bir "itinerarium" yani yol haritasıdır ve şehirlerarası uzaklıklar Roma rakamıyla belirtilen Stadia (Stadia = 1,57 km Itinerary) ölçüsüyle verilmektedir. 555 şehir ve 3500 yerleşme adı içeren harita, kuzeyde İngiltere ve Almanya'dan güneyde Afrika'ya, batıda İspanya'dan doğuda Hindistan ve Seylan'a kadar bilinen dünyayı coğrafi düzlemde göstermektedir.

Geleneksel kartografik gösterimden daha çok, coğrafi süreklilik topolojisini koruyan tematik bir haritadır. Coğrafi öğeler, haritayı kullanacak yolcuların durakları kolayca bulmasını, alınacak mesafeleri hesaplamasını, ana su kaynaklarında lojistik faaliyeti organize etmesini sağlamak amacıyla çizilmiştir. Coğrafi öğelerin çarpıtılarak aktarıldığı batı-doğu doğrultusundaki haritada koordinat düzlemi, pusula, ölçek ve lejand bulunmamaktadır. Renklendirilmesinde yeşil, kırmızı, beyaz, siyah, sarı renkleri kullanılmıştır ve şehir isimleri siyah, bölge isimleri kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Haritada Roma İmparatorluğu'ndaki 3 büyük şehir Roma, Constantinopolis (İstanbul) ve Antiochia (Antakya) özel simgelerle çizilmiştir.

Haritanın Segmentum IX. olarak belirtilen bölümünde Kocaeli yarımadası "Bithinia" olarak gösterilmiştir. İzmit Körfezi "Sinus Nicomedicus" olarak adlandırılmıştır. Constantinopolis (İstanbul) Avrupa kıtasında tahtta oturan bir Romalı hükümdar ve sütun üzerinde heykel ile gösterilmiştir. Üsküdar "Chrisopolis" adıyla ve Anadolu Kavağı ya da Feneri "İovisvri" adıyla Bithinia bölgesinin bir parçası olarak büyük yapılarla betimlenmiştir. Yarımada üzerinde Melana (Karaburun-Şile), Artanes (Şile), Livissa (Gebze) ve Nicomedia (İzmit), Eribulo (Ereğli), Pronetios (Karamürsel) adlarıyla belirtilen yerleşmelerdir.

1. derecede önemli Roma, Konstantinopolis (İstanbul), Antiocheia'dan (Antakya) sonra, haritadaki 6 adet 2. derece önemli şehirden (Aquile (Aquileia), Ravenna,

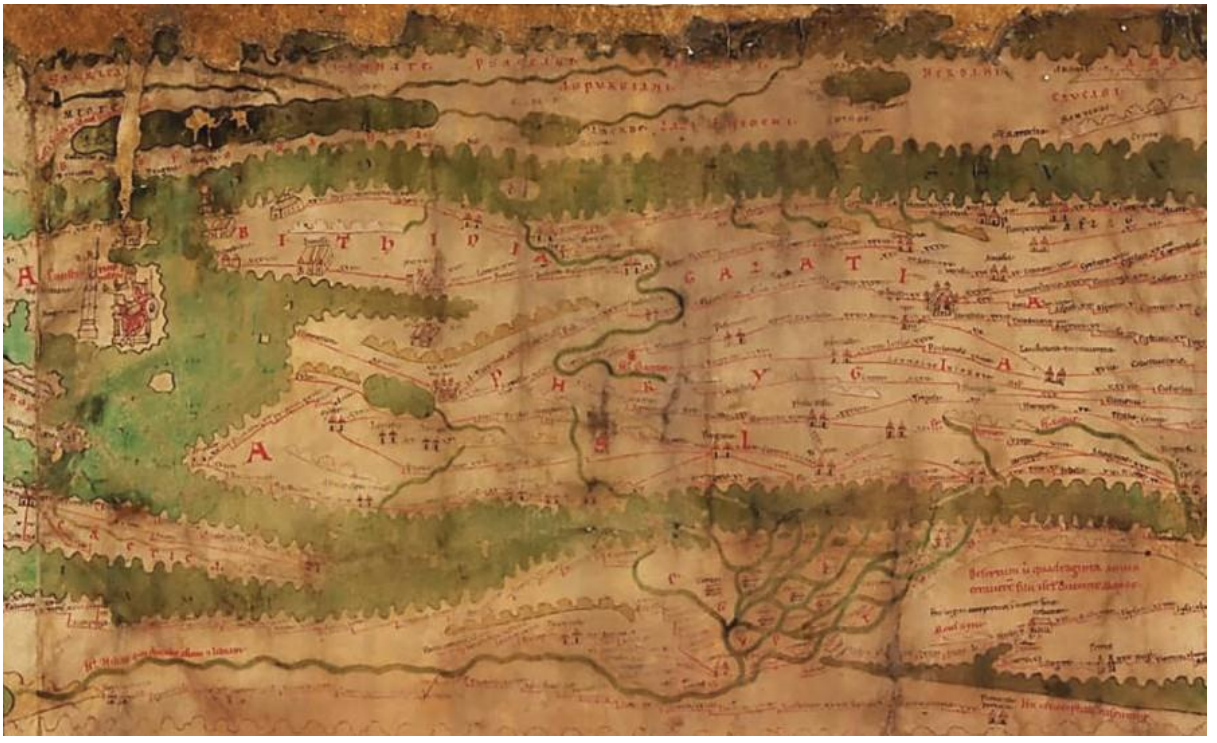

Peutinger Çizelgesi Tabulæ Peutingerianæ-Segmentum IX.-Vindobonensis 324-Österreichische National Bibliothek, Wien-Avusturya

Thessalonice (Selanik), Ancyra (Ankara), Nicea (İznik)) biri olarak Nicomedia (İzmit) 8 burçlu surlu kale şeklinde büyük şehir olarak çizilmiştir. Ayrıca haritada Samanlı Dağları sıradağlar şeklinde; Kocaeli Yarımadası dalgalı düzlükler şeklinde; Ad. Herbas (Riva) ve Fl. Sagar (Sakarya) nehirleri yeşil renkli kıvrımlar şeklinde gösterilmiştir. Haritada şehirler arasındaki uzaklıklar Calcedonia (Kadıköy)-Livissa (Gebze) 37 stadia (58 km), Livissa (Gebze)-Nicomedia (İzmit) 23 stadia (36 km), Nicomedia (İzmit)-Eribulo (Ereğli) 12 stadia (19 km.), Eribulo (Ereğli)-Nicea (İznik) 33 stadia (52 km), Pronetios (Karamürsel)-Nicea (İznik) 28 stadia (44 km) olarak verilmiştir. Harita bölgenin en eski ayrıntılı çizimi olması nedeniyle önemli bir kaynaktır.

KAYNAKÇA
Richard J.A. Talbert, *Rome's World: The Peutinger Map Reconsidered*, Cambridge University Press, New York 2010; Mario-Annalina Levi, *Itineraria Picta: Contributo Allo Studio Della Tabula Peutingeriana*, Bretschneider Press, Rome 1967; https://www.tabula-peutingeriana.de/

Yasemin NEMLİOĞLU KOCA

PINAR SOYKAN (1980-…)

Manken, Ses Sanatçısı

Pınar Soykan, 20 Nisan 1980 tarihinde Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde dünyaya geldi. 1999 yılına kadar Kocaeli'de yaşadı. Anaokulu öğretmeniydi. Kocaeli'de anaokulu öğretmenliği yaparken 1999'daki büyük deprem sonrası meslek değiştirdi. 2004 yılında İstanbul'a yerleşti ve aynı yıl içerisinde "Best Model of Turkey"e katılıp ilk 16 arasına girmeyi başardı. İzmit Belediyesi Konservatuvarı'na gitmenin yanı sıra özel dersler de aldı. Şan eğitmeninin de katkıları ile 2011 yılında "Poker" isimli ilk albümünü çıkardı. 2014 yılında fantezi türündeki "Buğulu Gözler" adlı ikinci albümünü Doğan Music Company etiketiyle dinleyiciyle buluşturdu. Son albümünde ise Yıldız Tilbe ve Orhan Ölmez gibi ünlü söz yazarlarıyla çalıştı. Müzik sektörünün içinde bulunduğu krizde Soykan Production'u kurarak birbiri ardına albümlerini çıkardı. Yokum Ben (2017), Mesela (2018), Yıkılmam (2018), Üzülme (2019) ve İkimiz Adına (2020) Soykan'ın yayınladığı single çalışmalarıdır.

KAYNAKÇA
12 Eylül 2021 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/P%C4%B-1nar_Soykan adresinden erişildi

Ümit Kubilay CAN

Pınar Soykan

PINARLI SARDALA KOYU KALINTILARI

Antik Dönem Kalıntıları

Sardala koyu kalıntıları Sardala koyundan Karadeniz'e dökülen Sarı Tarla Deresi vadisinde bulunmaktadır. Kalıntılar İstanbul II. Nolu KKTVKBK'nın 15.10.1998 tarih ve 4952 sayılı kararı ile "Bağırganlı Köyü Kilise Kalıntıları" olarak tescil edilmişse de kalıntıların bulunduğu arazi Kandıra Pınarlı köyü sınırlarındadır.

Kalıntılar iş makineleriyle yapılan kaçak kazı sonucu ortaya çıkmıştır. Kaçak kazıda ortaya çıkan kalıntıların olduğu çukur Kocaeli Müze Müdürlüğü tarafından kapatılmıştır. Tuğla örgülü yapı kalıntısının çok az bir bölümü görülebilmiştir. Kazı çukurunda çok sayıda kırmızı renkli Geç Roma Dönemi keramik parçasına rastlanmıştır. Bugün gözle görülen herhangi bir yapı kalıntısı bulunmamaktadır. Sardala koylarının bulunduğu Pınarlı köyünün eski adı Karamadın'dır. Köyde bulunan doğal pınarların çokluğundan dolayı Pınarlı adı verilmiştir. Karamadın adının Karamanoğlu Kerimüddin Bey anısına köye verildiği muhtemeldir.

Kalıntıların tarihlenebileceği dönem Bitinya Krallığı, Geç Roma, Erken Bizans dönemleridir. Jeopolitik önemini günümüzde de sürdüren Nikomedia (İzmit), ülkemizin en önemli endüstri merkezlerinden biridir. Kent, tarihte Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan deniz yolu ve Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan kara yolunun geçiş noktasında yer alır. Ayrıca korunaklı bir limana sahip olması kara ticareti kadar deniz ticareti konusunda da ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Nikomedia, tarih boyunca insanların yerleşim yeri olarak tercih ettiği bir mekân olmuştur. Hellenistik dönemde Bithynia Krallığı'na ve Roma döneminde İmparatorluğun doğusuna başkentlik yapmıştır.

Roma İmparatoru Diocletian, 284 yılında Nicomedia'yı işgal ederek Roma İmparatorluğu'nun başkenti yaptı. Bu dönemde şehir, Roma, Antakya ve İskenderiye'den sonra dünyanın dördüncü büyük kenti haline geldi. Fakat Büyük Konstantin tarafından İstanbul'un imparatorluğun merkezi yapılması ve İmparator Jüstinyen'in de Kadıköy-İzmit arasındaki yolu askeri nedenlerle kapatarak ulaşımı İznik üzerinden sağlamasıyla, Nicomedia eski önemini kaybetti.

İstanbul'un Roma İmparatoru Kostantin tarafından imar edilip ikinci başkent yapılmasından sonra İzmit'in önemi giderek azalmaya başlamıştır. İstanbul'a sahip olma politikaları dolayısıyla orduların geçiş güzergahı üzerinde bulunduğundan sık sık tahrip edilmiştir. İslam ordusunun karadan yaptığı kuşatmalarda, daha sonra Selçukluların Malazgirt sonrası yönlerini İstanbul'a çevirmesiyle de Türkler tarafından fethedilmiştir. Türklerin bölgeye yerleşmesinin hemen ardından Haçlı Savaşlarının başlamasıyla bütün Haçlı ordularının Anadolu'ya geçişlerinde tahribe uğramıştır. Dolayısıyla Kocaeli yarımadası en istikrarlı dönemini Bitinya döneminde yaşayarak imar edilmiştir. Bizans'tan itibaren ise bölgede istikrar sona ermiştir. Yeni yapılanmaların ötesinde mevcut yapılaşma zarar görmüştür. Bu yüzden bölgedeki tarihi kalıntıların Bizans öncesine tarihlenmesi ihtimali daha yüksektir.

Roma İmparatorluğu'nda yaygın olarak kullanılan kırmızı astarlı seramikler farklı özellikleri nedeniyle Erken ve Geç Roma dönemi olmak üzere gruplandırılmıştır. Geç Roma Dönemi seramikleri için genellikle kırmızı astarlı seramik tanımlaması kullanılmıştır. MS I. yüzyılın sonundan, MS VII. yüzyılın ortalarına kadar etkinliğini sürdüren Geç Roma Dönemi astarlı seramikleri bölgesel üretim farklılıkları nedeni ile Afrika, Foça Kıbrıs ve Sagalassos (Burdur) olmak üzere sınıflandırılmıştır. Roma İmparatorluk ve Erken Bizans

Pınarlı Sardala Koyu

Dönemlerinde gerçekleştirilen deniz ve kara yolu ticareti, sınır hatları, vergilendirme ve lejyon birliklerinin ticari faaliyetleri ile seramik ticareti yaygınlaşmıştır.

Geç Antik Dönem'de, Roma Dönemi sigillatalarının yerini alan kırmızı astarlı seramikler, deniz ticaretinde kullanılan ana rotaların belirlenmesi ve söz konusu dönemde yerleşim kronolojisinin oluşturulmasına katkı sunması bakımından oldukça önemlidir. Kilise kalıntısı olarak tescillenen kalıntıların bir manastıra ait olması imkân dahilindedir. Manastır sisteminin ortaya çıkışı Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlığın yayılmasıyla ilişkilendirilir. Manastırcılığın kurucu figürü varlıklı Kıpti çiftçi bir ailenin oğlu olan genç Antonius'un (MS 251-356) yalnız yaşama idealine (anakhoresis) dayanan yaşama tarzının ankoretik manastırcılığı; çağdaşı Pachomius (MS 292-346) ise toplu ortak yaşam modelini yani kenobitik manastırcılığı kurduğu kabul edilmektedir. Manastırcılık hareketi MS IV. yüzyıldan itibaren Mısır, Suriye, Filistin ve Anadolu'da yaygınlaşmaya başlamıştır. Geç Antik Dönem'de manastırların en büyük gelişme gösterdiği dönem MS V.-VII. yüzyıllar arasındadır. Constantinopolis ve etki alanındaki manastırlarda Basileus'un kuralları benimsenmiş olup bunların esnek ilkelerle biçimlendirildiği belirtilmektedir.

Kilise kalıntısı olduğu tahmin edilen kalıntılar Sardala koyu sahiline 350-400 metre uzaklıkta Sarı Tarla Deresi vadisindedir. Ayrıca Sardala koyunun doğusunda Kilimli koyundaki adacıklardan Malkaya adasında da bir kilise kalıntısı mevcuttur. Sardala koyu Pınarlı köyüne kuş uçumu 3 km uzaklıktadır. Sardala koyu 1,5 km uzunluğunda bir kıyıda üç koya verilen ortak addır. Birincisi Kilise kalıntılarının vadisi içinde bulunduğu Sarı Tarla Deresi'nin denize döküldüğü koy, ikincisi içinde kilise kalıntısının da bulunduğu Malkaya adasının bulunduğu Kilimli koyu, üçüncüsü Cennet havuzu olarak adlandırılan gölün bulunduğu Cennet havuzu koyudur.

Sardala koyu, Kocaeli'de Pembe Kayalıklar ve Sardala koyunun 400 metre doğusundaki Cennet havuzu ile birlikte görülmesi gereken üç doğa harikasından biridir. Sardala koyu Kandıra'nın saklı cenneti olarak adlandırılmaktadır. Sardala koyu gezginlerin dünyaca ünlü Phuket adasına benzettikleri eşsiz manzaralı bir yerdir. Phuket adası güneyin incisi olarak adlandırılan Tayland'daki en geniş adadır. Phuket adası denizin içinden fışkıran taş adacıklar ve insan boyundaki deniz mağaraları ile ünlüdür. Sardala koyu muhteşem manzarasından dolayı turistlerin ilgisini çekmektedir. Denize girmenin yanında kamp için gerekli alanlar bulunmaktadır. Sarı Tarla Deresi ile Malkaya adasının bulunduğu koylar arasındaki tepecikte Tuzukur kamp alanı yer almaktadır. Deniz, kayalıklı bir bölgede yer almaktadır. Tertemiz suya sahiptir. Çok fazla kişi tarafından bilinmediği için sakin ve huzurludur. Doğa yürüyüşü yapabilecek ve kafa dinlenebilecek ender yerlerden biridir.

KAYNAKÇA

Hale Güney, "Antik Çağda Nikomedia (İzmit) Kenti'nin Jeopolitik Önemi," *ICANAS 38.* 10-16 Eylül 2007, Ankara 2013, s. 1467-1492; Safiye Aydın Olba *Geç Roma Dönemi Seramik Buluntuları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (doktora tezi), Ankara 2019. s. 72; E. Keskin, "Geç Roma Dönemi Kırmızı Astarlı Seramikleri," *II. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu*, Eskişehir 2002, s. 268-272; Sinan Mimaroğlu, "Myndos (Asar Adası) Geç Antik Dönem Seramikleri," *STD(Sanat Tarihi Dergisi)*, XXVI / 2, Ekim 2017, 333-361; S. Doğan, "Ortaçağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları," *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 2003, (20/2), s. 73-89; S. Mango, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, (çev. G.C. Güven), İstanbul 2011, s. 120; Deniz Tamer, Ayşe Erol, "Zeugma'dan Ele Geçen Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikleri," *Anadolu Dergisi* 2020, S. 46; gezinomi.com; kocaelikentkonseyi.org; kulturportali.gov.tr; kandirapinarlikoyu.tr; seyyahdefteri.com; doğadakiler.com; kulishaber.com.tr.

Adem ARI

PİRELLİ OTOMOBİL LASTİKLERİ A.Ş.

Lastik Üretim Fabrikası

Pirelli, ilk defa 1872 yılında Giovanni Battista Pirelli tarafından limited şirket olarak İtalya'nın Milan şehrinde kuruldu. Şirketin amacı çeşitli kauçuk ürünler üretmekti. 1873'te Milan'daki ilk fabrika kuruldu. Bu fabrika, o yılların koşullarında normal karşılanacak şekilde ilk lastik üretim hattını ancak 1885 yılında kurarak üretime geçebildi. 1900'lü yılların başına kadar bisiklet lastiği üretilse de 1901'de araç üretim teknolojisindeki gelişmeler ile birlikte otomobil lastiği üretilmeye başlandı. 1902'de Barcelona'da, 1903'te Southampton İngiltere'de ve 1917'de Buenos Aires Arjantin'de fabrikaları kuruldu. 1907'de Pirelli markasının özellikle yarış araçları için geliştirdiği lastik, Fransa Otomobil Kulübü Grand Prix'sini kazanarak ciddi bir prestij elde etti. Bu başarı, 1922'de Milan Borsası'nda işlem gören Pirelli için tüm dünyaya açılma imkânı sağladı ve New York Borsası'nda Pirelli Grubu'nun işlem görmesini sağladı. Böylece tüm dünyayı etkileyen küresel bir kriz yılı olmasına rağmen 1929'da Pirelli, Brezilya fabrikasını kurdu. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı ortamının etkilerinin sona ermesinden kısa bir süre sonra yüksek hızlı araçlar için "Superflex Stella Bianca" adında o tarihlerde oldukça yenilikçi ve gelişmiş bir spor araç lastiği üretildi. 1940'ta Santo Andre fabrikası ve 1955'te Arjantin'deki Merlo fabrikası kuruldu. İlk defa 1953 yılında Pirelli radyal lastik olan "Cinturato" tasarlandı. Aynı yıllarda Figline Valdorno fabrikası da lastik üretiminde kullanılan lastik kortunu üretti.

1960 yılında Kocaeli'nin Köseköy ilçesinde D100 karayolu üzerindeki bulunan, Türkiye'nin ilk lastik üretim fabrikası kuruldu. Pirelli, merkezi yönetimini İtalya üzerinden sağlasa da Türkiye'deki kanunlar gereğince Türk Pirelli Otomobil Lastikleri A.Ş adı altında 85.000.000 TL sermaye ile yerel bir şirket kurdu. İzmit fabrikası, yaklaşık 2200 çalışana istihdam sağladı. 340 bin metrekarelik alana sahip olan bu fabrika ayrıca Pirelli Grubu'nun tonaj ve üretim çeşidi bakımından aynı çatı altında üretim yapan en büyük tesisidir. İzmit fabrikası yıllık yaklaşık 7 milyon adet lastik üretebil-

Pirelli Prometeon Kocaeli Fabrikası

mektedir. Bu adetler içerisinde otomobil, hafif ticari araç kamyon ve motorsporları ana grupta olmak üzere 675 farklı çeşitte lastik üretilebilmektedir. Türk Pirelli, Capital 500'ün yapmış olduğu Türkiye'nin en büyük 500 şirketi içerisinde 149'ncu sırada yer aldı. Yıllık cirosu 1.335.024,012 Türk lirası, ihracat miktarı 262.225,666 ABD dolarıdır. Türk Pirelli Yönetim Kurulu Başkanı günümüzde Alberto Maria Tomaso Pirelli'dir. Mevcut kapasitesi ve üretim teknikleri açısından tüm gelişmişliğine rağmen 2016 yılında Pirelli Grubu, Asya pazarına açılmak gayesi ile aslen Çin Menşeili Prometeon Tyre Group S.R.L ile ortaklık anlaşması imzaladı. Günümüzde motor sporlarında kullanılan lastikler haricinde İzmit fabrikası Prometeon tarafından işletilmektedir. Ayrıca bu ortaklıktan kaynaklı şekilde ikisi Brezilya'da ve biri Mısır'da olmak üzere dört fabrikayı da kapsamaktadır. 2017 yılının mart ayına kadar Pirelli Grubu bünyesinde faaliyet gösteren Prometeon ve Pirelli arasındaki ortaklık yapısı, hisselerinin %52'si Marco Polo International'ın (Marco Polo International İtalya Pirelli Otomobil Lastikleri Şirketinin hisselerinin %100'ünü kontrol etmektedir), %38'i CINDA'nın (Çinli uluslararası yatırım şirketi) ve %10'u Aeolus'un (Endüstriyel lastikler üreten bir Çin şirketidir) kontrolünde bulunmaktadır.

KAYNAKÇA
https://corporate.pirelli.com/corporate/en-ww/aboutus/history (Erişim Tar. 10.6.2021); https://corporate.pirelli.com/corporate/en-ww/aboutus/history (Erişim Tar. 10.6.2021); https://e-sirket.mkk.com.tr/esir/Dashboard.jsp#/sirketbilgileri/15963 (Erişim Tar. 10.6.2021); https://www.capital.com.tr/listeler/capital-500 (Erişim Tar. 10.6.2021); https://www.prometeon.com/TR/tr_TR/about (Erişim Tar. 10.6.2021)

Ekrem Mücahit SARI

PİŞMANİYE DERGİSİ

Yerel Süreli Yayın

1947 yılında kurulan ve varlığını hâlâ devam ettiren Kocaeli Yüksek Öğretim Derneği'nin (KYÖD) 1949-1972 yılları arasında yılda bir kere yayınladığı dergidir. Bu tarihten sonra dergi derneğin onar yıllık kuruluş tarihlerinde yayınlanır. Son olarak dergi 2018 yılında derneğin 70'inci yılı için *70'inci Yıl Pişmaniye Dergisi* olarak basılır. Dergi, Kocaeli yanında dünyadaki olaylara hicivli bir anlatımla yaklaşırken İzmitli gençlerin düşünceleri, şehrin yönetici ve ileri gelenlerinin yaptıkları ve hedefleri hakkında esprili bir üslupla aktarım benimser. 1949 yılının siyasi yapısı da dikkate alındığında dergi, derneğin kurucuları arasında yer alan ve başkanlığını da yapmış olan Av. Orhan Demirağcı'nın uzun süre uğraş ve ısrarları ile hatırlı kişileri de araya sokarak Emniyet Müdürlüğü ve Kocaeli Valiliğinden izinleri tamamlayarak yayın hayatına başlar. SEKA'nın (Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikası A.Ş.) derneği desteklemesindeki öncülüğü sayesinde dergi gerekli kağıtları SEKA'dan temin ederek yine SEKA'ya bağlı Selüloz Basımevi'nde basılır. Derginin kanun gereği

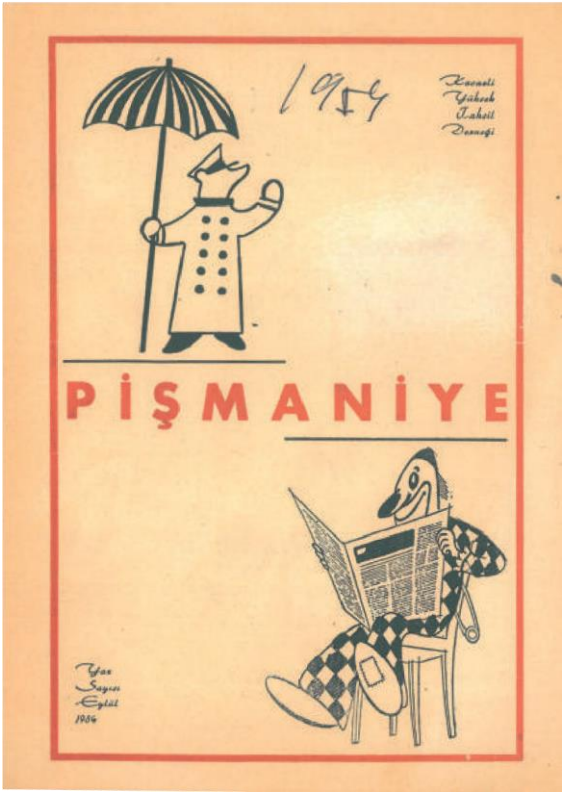

basılan gerçek künyesi yanında, yıllarca gelenek olarak sürmüş mizahi bir künyesi daha bulunmaktaydı, buna göre sahibi meçhul, mesul müdürü deli, sekreter cüheladan, fiyatı karaborsa değerinden alan bilir olarak yazılarak basılır. Dergi basıldığı dönemde reklam gelirleri sayesinde derneğin ana gelir kaynaklarından birini oluşturur. Yine Pişmaniye gecesi olarak adlandırılan her yıl düzenlenen baloda *Pişmaniye Dergisi*'nin ilk okuyucusu için bir açık arttırma düzenlenir 1956 yılından itibaren kazananın ismi dergide yayınlanır. Pişmaniye gecesi *Pişmaniye Dergisi*'nin yıllık çıkış günü olarak gelenekselleşmiş bir gece olur.

KAYNAKÇA
KYÖD'ün 70 Yıllık Hikâyesi Pişmaniye Dergisi'nin Son Sayısında Sergilendi (2021, 28 Eylül), Erişim adresi: https://kyod.org/kyod-un-70-yillik-hikâyesi-pismaniye-dergisinin-son-sayisinda-sergilendi/102; F.Y. Ulugün, KYÖD – Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Üzerine (1948-1998) (2021, 28 Eylül). Erişim adresi: https://www.academia.edu/38930193/_KY%C3%96D_Kocaeli_Y%C3%BCksek_%C3%96%C4%9Frenim_Derne%C4%9Fi_%C3%9Czerine_1948_1998_Association_for_University_Alumnies_of_Kocaeli_District_1948_1998; F. Özçelik, "İzmit'in Sosyo-Kültürel Hayatına Hicivli Bir Bakış: Pişmaniye Dergisi (1949-1972)", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, 2017, III ss: 2049- 2067.

Ayhan ORHAN

PLANETARYUM VE SANAL GERÇEKLİK KÜRESİ

Planetaryum Sanal Gerçeklik Küresi İzmit Belediye Başkanı Dr. Nevzat Doğan'ın (Görev süresi 29 Mart 2009-15 Nisan 2019) vizyon projeleri arasında yer almıştır. Planetaryum Sanal Gerçeklik Küresi inşaatına Temmuz 2017 tarihinde başlanmış, 29 Mart 2019 tarihinde ise hizmete açılmıştır.

Yaklaşık 15 milyon lira değerindeki Sanal Gerçeklik Küresi, Türkiye'de bulunan Sanal Gerçeklik Merkezlerinin üçüncüsüdür. Kocaeli'de ilk olarak hayata geçirilen proje, Türkiye'nin diğer illerindeki merkezlerden farklı olarak çok yönlü kullanılabilmektedir. İnsanlar öğrenmek istediği konularda burada sanal olarak görme ve bilgi sahibi olma imkânı bulmaktadırlar. İzmit Sanal Gerçeklik Küresi'nde elektronik ve bilgisayar sistemleri en gelişmiş seviyededir.

Cephanelik bölgesinde 2.500 metrekarelik alan üzerine yapılmakta olan diğer bir adı da "Gezegen Evi" olan Sanal Gerçeklik Küresi, bir uzay mekiği mimarisi şeklinde dizayn edilmiştir. İçerisindeki tüm donanımlar, fiziki yapıtlar yine bir planetaryum ve bir anlamda çağın daha da zorladığı bir ufukta yapılmıştır. İçerisinde eğitimden, toplantı alanına kadar her şey planlanarak dizayn edilmiştir. Sanal Gerçeklik Küresi'nde bulunan küre şeklindeki salon içerisinde yapılan 3 boyutlu gösterimlerle ziyaretçilere sesli anlatım ve görsellerle önemli bilgiler aktarılmaktadır. İleride yapılacak olan çalışmalar ile sağlık başta olmak üzere birçok alanda bilgilendirici gösterimlerin yapılması da hedeflenmiştir.

Bu merkez bir anlamda gerçekleri, sanal ortamda gerçekmiş gibi hissettiren bir gösteri merkezidir. Bu merkezin hedef kitlesi tüm insanlardır. Bu merkezde gösterilen konular her şey olabilir. Bu merkez bir planetaryum (gök evi) olarak düşünülebilir. Öncelikle, dünya, evren ve uzaydaki tüm yapılar bu merkezin

Planetaryum ve Sanal Gerçeklik Küresi

konusudur. Yani her yaştan vatandaşlar uzayla ilgili öğrenmek istediği konuları sanal olarak görme ve bilgi sahibi olma imkânını burada bulmaktadırlar. Ayrıca bu merkezin içerisine farklı alanlardaki konular da dâhil edilebilir. Örneğin; sağlık, çevre, yer altı, yer üstü gibi konular, herkesin ufkunu açacak ve çocukların çok erken yaşta dünyayı, evreni ve kendisini tanımasını sağlayacak şekilde bu merkezde ele alınabilir.

Türkiye'de çok az sayıda örneği bulunan Sanal Gerçeklik Küresi, küre içerisinde gösterilen 3 boyutlu filmlerle ziyaretçilerine gök bilimi ve kutuplar hakkında bilgiler aktarmaktadır. İzmit Deprem Müzesi ile aynı kampüs içerisinde yer alr.

17 Ağustos Anma ve Farkındalık Müzesi'ni de içine alan komplekse 2019 yılında 15 Temmuz Abdullah Tayyip Olçok Müze ve Gösteri Merkezi adı verilmiştir. Planetaryum Sanal Gerçeklik Küresi içinde yaşadığımız pandemi koşulları nedeni ile kapılarını geçici olarak ziyaretçilerine kapatmak zorunda kalmıştır. 138 ve 800 nolu otobüsler Planetaryum Sanal Gerçeklik Küresi'nden geçmekte olup adresi Bekirdere, Sezer Sk., No:129, 41060, İzmit/Kocaeli'dir.

KAYNAKÇA

https://www.aksam.com.tr/guncel/sehit-erol-olcok-kimdir-oglu-abdullah-tayyip-kim-kac-yasinda-sehit-erol-olcok-ve-abdullah-/haber-1188971; https://www.cnnturk.com/yerel-haberler/kocaeli/izmit/sanal-gerceklik-kuresi-ziyaretcilerini-bekliyor-967124; https://www.enkocaeli.com/haber/2640590/izmite-ikinci-olcok; https://www.haberler.com/kocaeli-sanal-gerceklik-kuresi-ziyaretcileri-ni-11889440-haberi/; https://www.haberturk.com/kocaeli-haberleri/67937968-gok-bilimi-bu-merkezde-sanal-gerceklikle-ogrenilebileceksanal-gerceklik-kuresinde-sanal; https://www.izmit.bel.tr/guncel/haberler_05/sanal-gerceklik-kuresi-acilisa-hazir_6029.html; https://www.izmit.bel.tr/guncel/haberler_05/sanal-gerceklik-kuresi-acilisa-hazir_6029.html; https://www.posta.com.tr/sanal-gerceklik-kuresi-ziyaretcilerini-bekliyor-2130207; https://www.yeniakit.com.tr/haber/gok-bilimi-bu-merkezde-sanal-gerceklikle-ogrenilebilecek-683036.html.

Muhammed Bilal ÇELİK

PLINIUS (GENÇ, MS 62–113)

Roma'nın Bithynia-Pontus Eyaleti Valisi (Proconsul)

Roma İmparatorluğu'nda yüksek bir kamu görevlisi, hukukçu ve yazar olan Genç Plinius (Gaius Plinius Caccilius Secundus) MS 62–113 tarihleri arasında yaşamıştır (tarihler çeşitli eserlerde bir yıl değişmektedir). Kuzey İtalya Comum'da (günümüzde Como şehri) doğan ve varlıklı bir ailenin çocuğu olan yazar, üç defa evlenmiş, ilk iki eşi genç yaşta ölmüştür. Üçüncü eşinin adı Calpurnia'dır ve hiç çocuğu olmamıştır. Genç yaşta babasını kaybettiği için annesi Plinia ve dayısı Yaşlı Plinius'un himayesinde büyümüş ve iyi bir eğitim almıştır. Dayısını, 79'da Vesuvius yanardağının patlaması sırasında yitirdiğinde Plinius on yedi yaşındadır ve bu durum onu, senatörlük kariyerinde kendisine rehberlik edecek kıdemli bir erkek akrabadan mahrum bırakmıştır. Diğer yandan genç yaşında yüksek bir maddi mirasın sahibi olan Plinius, İtalya'nın çeşitli yerlerindeki emlakını ustalıkla yönetmiştir. On sekiz yaşında avukat olarak meslek hayatına başlayan yazar, İmparator Domitianus döneminde yirmili yaşlarının sonlarında MS 89 yılı civarında *senatus*a girmiştir. İyi konuşma yeteneğinin yanı sıra dayısının güçlü politik kimliği ve geniş çevresi, *cursus honorum* olarak bilinen makam merdivenleri boyunca terfi etmesini sağlamıştır. En önemli görevleri arasında *quaestor*luk, *tribunus*luk, *praetor*luk, 100 yılı *consul*lüğü, Tiber Irmağı *curator*lüğü (ırmağın ıslah ve imarı) ve Bithynia-Pontus eyaleti *proconsul*lüğü (eyalet valiliği) bulunmaktadır. Öte yandan zalim Domitianus yönetimi (MS 81-96) altında elde edilen başarı, sorunları da beraberinde getirmiş olmalıdır. Arkadaşı, tarihçi Cornelius Tacitus da dâhil olmak üzere neslinin çoğu gibi, Plinius da Domitianus'un öldürülmesi ve Nerva'nın MS 96'da tahta çıkmasından sonra sicili konusunda savunmaya geçmiş ve yeni imparator Traianus için, bugün *Panegyricus* olarak bilinen bir övgü konuşması yayımlamıştır. MS 113'te Anadolu'da görevi esnasında öldüğü tahmin edilmektedir; Bithynia'dan döndüğüne dair herhangi bir kanıt yoktur.

Kariyerinin en önemli aşamalarından biri MS 111 yılında Roma İmparatoru Traianus tarafından Anadolu'nun Bithynia-Pontus Eyaleti'ne *proconsul* (eyalet valisi) olarak atanmasıdır. Plinius'un seçilmesi onun mali konulardaki becerisi ve politik açıdan imparatorun güvenini kazanmasından kaynaklı gibidir: Traianus bir mektubunda (Mektuplar 10.18) "sen de kendinin beni temsilen özel olarak seçilip onlara gönderildiğini açıklamaya özen göstereceksin" demektedir. Bir başkasında (Mektuplar 10.117) "bu eyaletin gelenek ve göreneklerini biçimlendirerek bizzat yol göstermen ve kalıcı bir huzur getirecek önlemleri alman için senin sağgörünü seçtim" demektedir. İkinci bir sebep ikili arasında bu resmi ilişkinin ötesinde bir dostluğun da bulunma ihtimalidir; imparator mektuplarında "Çok aziz/sevgili Secundusum" (Mektuplar 10.16, 44, 115) tarzı samimi ifadeler kullanmaktadır.

Plinius deniz yoluyla önce Ephesus'a gelmiş sonra kuzeye doğru kimi zaman karayı kimi zaman da yine denizi tercih ederek yolculuğuna devam etmiştir. Aşırı sıcaktan hastalandığında Pergamum'da istirahat etmiş ve ekim ayında neredeyse elli yaşındayken muhtemelen Prusa üzerinden Bithynia'ya varmıştır. Burada eyalet sınırı ve çevresinde olan kentleri Prusa (Bursa), Nicomedia (İzmit), Nicaea (İznik), Claudiopolis (Bolu), Byzantium (İstanbul), Apameia Myrlea (Mudanya), Sinope (Sinop), Amisus (Samsun) ve Amastris'i (Amasra)ziyaret etmiştir. Bythina-Pontus Eyaleti valiliği süresince bu çevrenin yönetimiyle ve toplumsal birtakım sorunları ile yakından ilgilenmiştir.

Genç Plinius'un bütün eserleri günümüze ulaşmamıştır. Yaşadığı çağda manzum eserler çok tutulmaktaydı. Yazmış olduğu şiirler birkaç mısra dışında kayıptır ve bunlar gençlik çağının ürünleridir. Yunanca bir trajedi ve İkaria Adası ve denizi üzerine bir ağıt (*Elegiac*) yazdığı bilinmektedir (Mektuplar 4,

1-3. 7-8). Günümüze ulaşan tek söylevi, Traianus'un huzurunda yaptığı övgü konuşmasıdır. *Panegyricus* olarak adlandırılan (Plinius bu ismi hiçbir zaman kullanmamıştır) bu çalışma Cicero'nun söylevleri ve geç imparatorluk methiyeleri arasından günümüze ulaşan tek Latince konuşmadır ve *consul*lüğe seçilmesinden dolayı senatoda yaptığı orijinal konuşmanın genişletilmiş bir sürümüdür. Eserin hayatta kalmasından Roma'nın son dönem retorik okullarındaki popülaritesi sorumludur.

Genç Plinius'un asıl önemi ve ünü 10 kitaptan oluşan Mektuplar (*Epistulae*) adlı eserinden kaynaklanmaktadır.

İlk 9 kitabı günlük yaşamlarını yansıtacak şekilde Romalı senatörler ve aristokrat sınıfından insanlara yazılmıştır.

10. kitap ise yazarın Bithynia valiliği sırasında yazdıklarından oluşmaktadır. Plinius bu mektuplarda imparatorla görüş alışverişinde bulunmaktadır; 73 adeti Plinius tarafından, 51 adeti ise Traianus tarafından yazılmıştır. Bir eyalet valisinin görev yaptığı yerde karşılaşabileceği meseleleri göstermesi açısından son derece değerlidirler.

10. kitap, 124 mektuptan oluşmaktadır ve bunlar ilk 9 kitaptan çok farklı olarak idari, mali, kamusal ve dini konuları içermektedir. 10. kitapta 1-14. mektuplar Traianus'un tahta çıktığı MS 98 yılı ve sonrasına tarihlenmektedir; bu dönemde Genç Plinius henüz Roma'dan ayrılmamıştır. Mektupların geri kalanı ise Plinius'un MS 111-113 yılları arasında Bithynia valiliği sırasında yazılmıştır.

Yazışmalardan anlaşıldığına göre Genç Plinius, Bithynia'nın önde gelen yöneticilerinin adının karıştığı skandallara, mali sorunlara, Roma'nın her zaman çekindiği birtakım gruplara (bu gruplar arasında Hristiyanlar da vardır) ve harabe haline gelen binaların bakım ve onarımı ile ilgili meselelere çözüm aramıştır.

Plinius'un Nicomedia'da (İzmit) karşılaştığı sorunları ise şöyle sıralamak mümkündür: Mahkûmların kamu görevlisi gibi çalışmaları ve maaş almaları, yangın sorunu ve kentte bir itfaiyenin olmaması, su kemeri inşası, kentin parasının gereksiz harcanması, karayolu taşımacılığının pahalı oluşu sebebiyle Nicomedia sınırında yer alan bir gölün (Sapanca) kanalla denize bağlanması düşüncesi, binaların onarılması ya da taşınması gibi.

KAYNAKÇA

Betty Radice, "Pliny and the 'Panegyricus'", *Greece & Rome*, Vol. 15, No. 2, Oct., 1968, s. 166-172; Çiğdem Dürüşken, "Genç Plinius'un Mektupları Işığı Altında Roma Yaşamından Kesitler", *Anadolu Araştırmaları* 13, 2011, s. 215-230; Çiğdem Dürüşken – Erendiz Özbayoğlu, *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları – Plinius, Epistulae 10. Kitap*, İstanbul, 2001; Kamil Doğancı, "Roma Eyaletlerinde Adli Uygulamalar: Bithynia Et Pontus Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research* Cilt/Volume: 12 Sayı/Issue: 64, Haziran 2019, s. 212-223; Kamil Doğancı, "Roma İmparatorluğu'nun Bithynia Pontus Eyaletinde Uyguladığı Askeri Politikalar", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 56, Ekim 2017, s. 68-85; Levent Keskin, *Plinius – Genç Plinius'un Mektupları, Epistulae (I-IV)*, Ankara, 2018; M. C. Howatson, *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, İstanbul, 2013; M. Schuster, "C. Plinius Caecilius Scundus, der jüngere Plinius", *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung*, Bd.21 1, Plautius – Polemokrates, August Fr. Pauly, Georg Wissowa (Ed.), Bd XXI, Hbd XXI,1, 1951, s. 439-456; Mehmet Sait Benek, "Genç Plinius'un Anadolu Mektupları Işığında Traianus Döneminde Bithynia Eyalet Yönetimi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi / Journal Of Social Sciences and Humanities Researches* Bahar/Spring Cilt/Volume 17-Sayı/Issue 36, 2016, s. 83-96; Özlem Genç, "Vali Plinius'un Mektupları Işığında Bithynia Bölgesi ve İzmit", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II*, H. Selvi – M. Bilal Çelik – A. Yeşildal (ed.), Kocaeli, 2016, s. 83-100; P. G. Walsh, *Pliny the Younger - Complete Letters*, Oxford, 2006, Roy K. Gibson, *Man of High Empire: The Life of Pliny the Younger*, New York, 2020; Simon Hornblower – Antony Spawforth, *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford-NewYork, 19993, s. 1198.

Kurtuluş KIYMET

POÇUK ÇORBASI

Kocaeli İline Özgü Yöresel Çorba

Kocaeli iline özgü lezzetlerde öne çıkanlardan biridir. Poçuk çorbası, küçükbaş veya büyük baş hayvanın ayak kısmındaki etlerden yapılan bir çorba olup, yapılışı bakımından düğün çorbasına benzemektedir.

Poçuk çorbasının malzemeleri Un (1 kepçe), Et suyu, Yumurta (1 adet), Limon suyu (1 yemek kaşığı), Hayvanın ayak kısmındaki etler (küçük baş ya da büyük baş olabilir), Tereyağı (1 yemek kaşığı), Baharat (kekik, pul biber vs.), Sirke (½ çay bardağı), Sarımsak (1 veya 2 diş) olup hazırlanış şekli şöyledir: Yemeğe katılacak etler iyice kaynatılarak süzülür ve ayrı bir kap içerisine alınırlar. Yaklaşık bir kepçe un, suyla karıştırılmak suretiyle sulu bir karışım yapılır ve bu sulu karışım süzgeçten geçirilir. Süzgeçten geçirilen karışım bir tencere içinde kaynamakta olan et suyunun içine koyulur ve sürekli şekilde karıştırılır. Diğer taraftan ayrı bir kapta 1 adet yumurta ve yaklaşık 1 yemek kaşığı limon suyu çırpılarak, yemeğin kaynadığı tencere içine eklenir. Bir müddet kaynatıldıktan sonra çorbanın içerisine eritilmiş ve baharatları eklenmiş olan yağ gezdirilir. En son olarak da içerisine pişmiş ve küçük parçalara ayrılmış hayvanın ayak kısmındaki etleri koyulur. Üzerine sirke ve sarımsak ilave edilerek sıcak sıcak servis edilir.

KAYNAKÇA

https://lezzetler.com/pocuk-corbasi-kocaeli-vt28589, Erişim Tarihi: 02.04.2021; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/pocuk-corbasi548707, Erişim Tarihi: 02.04.2021.

Selda UCA

POPÜLER MÜZİK VE POP MÜZİĞİ

Kocaeli'de popüler müzik alanına oldukça yoğun bir ilginin olduğu, kurulan pop müzik gruplarının çokluğundan anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin geçirdiği hızlı konjonktürel/dönemsel değişimler, paralel olarak pop müzik alanında da hızlı ve belirgin evrilmelere (değişime ve dönüşüme) yol açar. 1960'larla başlayan pop müzik akımlarına yönelim, dönemsel olarak kimi zaman güçlü kimi zaman belli belirsiz toplumsal yaşantıların müzik

alanına etkileriyle pop müzikte de değişim ve dönüşümler meydana gelir. 1960-70-80'li yıllar Türkiye toplumsal ve siyasal yaşantılarının sürekli bir değişim ve dönüşüm geçirdiği yıllardır. Aranjmanlarla (yabancı müziklere Türkçe sözler yazmayla) başlayan Türk Pop Müziği, bir dönem sonra Anadolu Rock'a dönüşüp büyük beğeni kazanır. Yapılan yarışmaların içerikleri dahi bu temayı şart koşar. 1980'ler sonrası köyden kente göç olgusunun ortaya koyduğu ve oluşturduğu varoş/kentleşemeyen kesimin müzik beğenileri kendi kültürel yapısını içerir. Bu da arabesk müzik türünü yaratarak bir süre sonra pop arabesk kavramını gündeme getirir. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise ilk özel TV ve radyoların kurulması, müzik alanında çabuk ulaşılan, çabuk tüketilen, nakaratlarla anlamsız sözcüklerin yalnızca kafiyeli olması koşuluyla bir araya getirilen güfteler, pop müzik örneklerini oluşturmaktadır. Bu dönemde dinlenilen müzik parçaları çabuk üretilen ve tüketilen bir ürün görünümündedir. İlerleyen süreçte toplumsal direnişe/karşıtlığa yönelik *Protest Müzik*, *Rap Müzik* gibi müzikler döneme damgasını vurur. Karşıt düşünce/görüşlerin aktarıldığı birer araç olarak karşımıza *Protest Müzik* ve *Rap Müzik* çıkmaktadır. Ancak bu süreçler işlerken müzikal nitelikli ve klasikleşen popüler müzik parçalarına geri dönüş ve "nostaljik şarkılardan" albümlerin yapılması uygulaması gündemdir. Geçmişte beğenisi onaylanan müziklerin yeni seslere söyletilmesi albümlerin satışı açısından bir garanti unsuru olarak görülür. Popüler müzik adına yaşanan bu gelişmeler Kocaeli pop müzik yaşantılarını da etkiler. Müziğe daha kolay ulaşılır olması ise, yani dijital ortamda ulaşım, canlı konser izleyicisinin azalmasına neden olur. Yerel yönetimlerin düzenlediği ücretsiz halk konserleri, hatta ülke çapında ünlü olan pop müzik şarkıcılarının konserleri dahi gereken ilgiyi görmez. Kolay ulaşım, çabuk tüketim müzik endüstrisinin bir anlamda kendine dönük bir kendi kendini tüketme yoluna girmesine yol açar. Bu bağlamda popüler olan tercih edilir, yoksa algı yönetimi sonucunda zorunlu seçenek olarak sunulan mı popülerleşir sorusu müzik sektörü ve türünü yönlendirmeye devam etmektedir.

Kocaeli günümüzde de Türkiye'nin önde gelen sanayi kentlerindendir. Ancak 1966 yılında kurulan fuar merkezinde *Endüstriyel Ürünler Fuarı* ile Kültür Sanat ve Ticaret Fuarı ayrı bir canlılık kazandırır. Kocaeli *Sanayi Fuarı* ilerleyen zaman içerisinde *Kültür ve Sanat Fuarı* kimliğini de kazanır. 1990'lı yıllarda halk konserleri fuar içerisinde sahnede gerçekleşmektedir. Türk Pop Müziği sanatçıları konser vermek üzere İzmit'e geldiklerinde dinleyicileriyle fuarlarda buluşur. 1990'larda yükselen pop trendleri konser organizasyonlarında organizatörlerin tercihlerini bu yönde kullanmalarına neden olur. Yine sanayi bölgesi olması nedeniyle göçe maruz kalan Kocaeli arabesk müzik dinleyici potansiyeline de sahiptir. Fuar sahnesinde arabesk müziğinin ünlü temsilcileri kentin bu tarz müziği dinleyen kesimine de sıkça hitap etmektedir.

1957-1962 yılları Türkiye'de pop müzik adına önemli hareketlenmelerin olduğu bir dönemdir. İstanbul Deniz Harp Okulu öğrencilerinden Somer Soyata, Erkut Taçkın, Okan Bilgütay, Durul Gence gibi gençlerin oluşturduğu "Somer Soyata ve Arkadaşları"; yine İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi öğrencilerinden oluşan "Kuyruklu Yıldızlar" orkestra ve vokal grupları pop müzik ortamında öne çıkarlar. Bu arada Barış Manço, Erol Büyükburç, Erkin Koray, Muhittin Paydaş, Salim Ağırbaş, Vasfi Uçaroğlu, Gökçen Kaynatan gibi isimler gençlerin idolü olmaya başlar.

Kocaeli'de 1950-1970 arasında öne çıkan grup müzikleri ve müzisyenleri, kentin müzik yaşamına da biçim verirler. Dönemin toplumsal ve sosyal koşullarının da getirdiği bu müzik oluşumları kimi zaman yarışmalarla popülerleşir ve müzik yaşantılarını yönlendirirler. Kısaca kentte gençlerin tercihlerini yönlendirir nitelikte bir müzik ortamı oluşur. 1980 askeri darbesiyle tüm müzik piyasası durgunlaşır. 1990'larda ise 1980'lerde biriken müzisyen altyapısı ve ithalatın başlamasıyla teknik donanımların sağlanabilmesi gibi birçok nedenle müzik piyasası hareketlenir. 1990'larda benzer şekilde 60'lı yıllarda olduğu gibi dünya müziklerine dönüşün yoğunlaştığı bir popüler müzik ortamı söz konusudur. Son yıllarda Anadolu Pop-Rock müziğinin yeniden gündeme gelmesinin nedenleri arasında yerel kültür ögelerine küresel çapta yöneliş sayılabilir.

Bu dönemde öne çıkan Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği'nin düzenlediği "*Pişmaniye Balosu*" geleneksel bir etkinlik halini alır, yönetim kurulları Kocaeli'ne İstanbul'dan orkestra ve sanatçılar getirerek baloya olan talebi ve ilgiyi arttırmayı hedeflerler. Bu balolarda Kocaeli halkı Barış Manço ve Erkut Taçkın'ı dinleme şansını elde eder. Yine İzmit Orduevi müzik etkinliklerine ev sahipliği yapan bir diğer mekân olarak karşımıza çıkar. Orduevi'nin o zamanki bahçesinde ve günümüzde Merkez Bankası'nın olduğu yerdeki Yazlık Barbaros Sahil Gazinosu'nda; Kanuni Bülent Şençalar, Şantör Ömür Göksel, Piyanist Gürcan Özgül, Şantör Tamer Arasıl, Baterist Alkan Sayın askerlik görevlerini İzmit'te yaparlarken adı geçen mekânlarda müzik yaparak Kocaeli'nin pop müzik yaşantısına katkıda bulunurlar.

1952 yılına gelindiğinde İlhan Ergin, "Körfez Caz" adlı bir grup oluşturarak, Batı müziği alanında fark edilir bir çıkış yapar. "Körfez Caz" grubu; İlhan Ergin (Akordeon), Hüseyin Aykut (Klarnet), Günaydın (Trampet), Şükrü (Saksafon), Fahri (Bateri)'den oluşur. Bu grup, 1958'e dek bu alandaki çalışmalarını sürdürür. 1950'lerin sonlarında gelişen pop müziği ortamına paralel olarak İzmit'te modern anlamda kurulan ilk pop müzik grubu "Molinerler"dir. Bu grup içerisindeki müzisyenler; Melih Özemek (Akordeon), Bülent (Elektrogitar), Özer (Bateri)'den oluşur.

1961-1962'de İzmit'te en popüler müzik topluluğu Karaçetin Düğün Salonu Orkestrası "Grup Karaçetin"dir. Karaçetin Düğün Salonu'nun açılmasıyla burada çalışmak üzere İlhan Ergin (Akordeon-Piyano), Cengiz Oray (Solo-Gitar), Hayati Ayka (Saksafon), Engin Karaçetin (Trompet), Hayrettin Alp (Bateri), Sami Özarıcı'dan (Solist)oluşan *Grup Karaçetin* kurulur. Grup 1965'de dağılarak yeni katılımlarla "Metronomlar" adlı grubu oluşturur. Metronomlar, öncelikle sahne disiplini, kıyafet birliği ve izleyiciye saygı kuralları konusunda prensipler koyarak dinleyiciye olan saygının kurallarını kesinleştirir ve o dönemde bir anlamda kurumsal kimlik oluşumunu gerçekleştirir. Gürültüsüz ve kaliteli müzik yapma ilkesi benimserler. Çeşitli nedenlerle dağılan Grup Karaçetin'den geriye kalan grup üyeleri önce "Sextet Metronom" grubunu kurarlar… Sextet Metronomdan Ümit ve Nevzat'ın ayrılmaları yeni bir grubun kurulmasına yol açar ve kurulan bu yeni gruba "Metronomlar" adı verilir. İzmit'te İlhan Ergin, Cengiz Oray, Adil Bilgiç, Alkın Sayın, Tamer Arasıl ve Kubilay Bozdağ'dan oluşan Metronomlar, uzun süre halkın beğenisini kazanan bir gruptur. Grup Kocaeli dışında da adını duyurur, Hilton Roof, Çınar Otel (Yeşilköy) ve Büyükada'da uzun süre program yaparlar. 1967 ve 1968 yılında Kocaeli'yi temsilen "Altın Mikrofon" yarışmasına katılarak, 118 orkestranın arasında yedinci olurlar. Altın mikrofon yarışması o dönemin en prestijli yarışmalarından olup, grubun burada aldığı derece müzik yaşantılarının farklı bir alanda da yer bulmasını sağlamıştır. Nitekim Metronomlar, Hülya Koçyiğit ve Tamer Yiğit'in başrollerini paylaştığı "Gül Ağacı" adlı filmde de yer alır. Aldıkları ortak bir kararla 1971 yılında ayrılmışlardır. Gruba daha sonra Türkiye Güzeli seçilen Harika Değirmenci de şantöz olarak katılır.

Kocaeli'nin en köklü kuruluşlarından olan Seka, kentin sosyal yaşantısına yön verme misyonunu da üstlenir. Kentin sosyal yaşamında müzik etkinlikleri de Seka sayesinde öne çıkar. Bugün artık eski işlevi dışında kullanılan Seka Sineması'nda konserler verilir. Seka Park tesisi yönetimi önceleri iki haftada bir, daha sonra her hafta olmak üzere -*bugün Seka Park Oteli olan binanın yanındaki lokalde*- "*Müzikli Aile Toplantıları*" düzenlenir. Gazeteci Naci Girginsoy ve Seka Sosyal İşler görevlisi Mete Baturer'in çabalarıyla Kocaeli'nin ünlü pop müzik gruplarından "Metronomlar" Seka'nın daimi orkestrası olarak görev yapmaya başlar. Aile toplantıları, adından anlaşıldığı gibi, misyonundan ödün vermeden yapılır ve nitelikli güncel müzik dinlemenin adresi olur. Müzik ortamı, aile ilişkileri içerisinde yaşatılır. Seka, işlevsel olduğu dönemde Kocaeli kentini her yönden etkileyen bir kuruluş olur. Gerek ekonomik, gerek kültürel açılardan kentin gereksinimlerini karşılar. Seka sosyal sorumluluk bilinci ile kentle pek çok sanatçının ve müzik topluluğunun buluşmasını sağlar. Seka'nın kendi mensupları için açtığı tiyatro-sinema salonları, zamanla bütün İzmit halkına hizmet vermeye başlar. Seka sosyal tesisleri, İstanbul'dan ve başka kentlerden İzmit'e gelen seçkin tiyatro toplulukları, konserler, halkoyunları gösterileri ile İzmit halkını hem bilgilendirir, hem de sanat yönünü besler. Böylece İzmit halkının sanat sevgisi de artar. Kurum adına basılan kentin önemli yayın organlarından olan *Seka Postası* adlı gazete, bir dönem radyosu ve konser etkinlikleri için kullanılan sinema salonu ile Seka, Kocaeli'nin müzik yaşamına tanıklık eden bir yayındır. *Seka Postası* gazetesinden yayınlanan bilgiler, o dönemde kentin toplumsal yaşamına rehber olacak niteliktedir.

Hürriyet gazetesinin 1965 yılından itibaren düzenlediği "Altın Mikrofon" yarışmanın teması, Batı müziği enstrümanlarıyla Türk Müziği icrasını destekler nitelikte hazırlanır. Bu yarışma Anadolu Pop ve Anadolu Rock türlerinin bir anlamda ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bir organizasyon olarak kabul edilebilir. 1967 yılında Kocaeli'den bu yarışmaya Metronomlar grubu, "*Dam başında hezen var, hezende bir gezen var, Erzurum'un içinde gün değmedik güzel var*" türküsünün Cengiz Oray tarafından yapılan aranjesi ile katılmıştır.

Orkestra 1968'de Petkim Sosyal İşler Müdürlüğü'nün yaptığı seçmelerle kurulur. Sacit Palaz (Klavye-Org), Recep Suülker (Saksafon-Gitar) Özer Uslu (Basgitar), Kenan Güzelgün (Bateri) ve Mehmet Tilgen (Solist) olarak orkestraya seçilirler. Önceleri yalnızca Petkim bünyesindeki özel gecelerde müzik yaparlar. Kısa zamanda yaptıkları iyi ve popüler müzikle İzmit'in aranılan ve sevilen bir grubu haline gelirler. 14 Şubat 1970'te Fitaş Sineması'nda amatör müzik grupları arasında Altın Kupa Müzik Yarışması yapılır. Altın Kupa Müzik Yarışması'na katılan Petkim Orkestrası, 65 orkestra içinde ikincilik ödülünü alır. Kazandıkları bu ödül ve başarıdan sonra grup elemanları daha öz ve iyi müzik yapmak isteklerini belirtirler. Grup daha sonra Otel Asya'da yapılan gençlik çaylarında ve çeşitli konserlerde program yapar. 1973'te öğrenim ve askerlik nedenleriyle dağılırlar. Petkim Orkestrası yarışmada dereceye girdiği dönemde hem yerel, hem de ulusal basında ses getirir, müzik dergilerinde kendine yer bulur. *Diskotek* ve *Sesim* Dergileri bu yayın organlarındandır.

Yine ulusal basın içinde yer alan *Diskotek Dergisi*'nin 2 Haziran 1970 tarihli 38. sayısında 1968 başlarında bu orkestrayı kuran Ülkü Günkut'un "İzmit'te müziğe yetenekli gençler arasından seçmek koşuluyla kurduğumuz orkestra henüz iki yaşında olmasına rağmen, günün müziğini takip ediyor, konserlere katılıyor, iddialı ve inançlı bir şekilde çalışıyor" yorumuna yer verilir.

Türkiye'nin katıldığı günden itibaren gündeminde bir ulusal sorun olarak yer alan Eurovision Şarkı Yarışması'nın 1978 yılı Türkiye elemelerine İzmit'in Gölcük ilçesinde yaşayan Ayça Oktay adında bir çocuk şarkıcı da katılır. Ayça ve Elma Şekerleri, beş çocuktan

oluşan müzik grubudur. Elma Şekerleri adlı çocuk vokal grubu, 1978'de kurulup, aynı yıl Eurovision Türkiye Seçmelerinde 'Küçük Kız Ayça' olarak da anılan Ayça Oktay'a eşlik eder. 1978 yılı Eurovision Şarkı Yarışması Türkiye seçmelerine "Küçük Kız" adlı parçayla katılan Ayça Oktay, büyük ilgi toplar ama elemeleri geçemez. "Küçük Kız" adlı parçayı seslendiren "Ayça ve Elma Şekerleri" Türkiye seçmelerinde elenmelerine rağmen o dönemde popülerite kazanarak albüm yaparlar.

Yukarıdakilerin dışında Hafif Batı Müziği alanında faaliyet gösteren gruplar; Yakomoz 5, Kıvılcımlar, Leoparlar, Atlantik 71, Körfez 74, Kocaeli Pop'tur. Yine bu alanda Mehmet Tilgen (Solist), Diş Doktoru Sacit Palaz (Org), Reha Yıldırım (Solist), Korhan Özenbaş (Gitar), Feridun Aslan (Gitar-Piyano) sayılabilir.

1980'lerden sonra orkestra müziği yerine "piyanist şantör"lük gelenekselleşmeye başlar. Bu durum İzmit müzik yaşantısında da kendini gösterir. 1990'lara yaklaşıldığında Türkiye'de gençliğin yeni bir pop müzik yapısını tercih ettiği görülür. Bu müzik, dönemin genel özelliğini yansıtan her türlü eğilimi içinde barındırma misyonu olan bir müziktir. Bu anlamdaki yerli popun içinde Halk, Sanat, Arabesk, Rock, Akdeniz, İspanyol, Yunan, Latin, Uzakdoğu vb. elemanlar yer alır. Yeni bir popülerleşme kavramı getiren bu anlayış, yerel müzikleri de bünyesine katar, bu dönemde pop müziği seslendiren pek çok şarkıcı, türküleri de repertuvarına almaya ve seslendirmeye başlar.

KAYNAKÇA

Ayşe Hande Orhan, "Anadolu Pop/Rock Müziği", Editör: A. C., *21. Yüzyıl Başında Türkiye'de Müzik Sempozyumu*, Sevda Cenap And Vakfı... Rekmay Ltd. Şti., Ankara, 15-16 Mart 2002, s.193; Cengiz Oray, *Müzik Yaşamım ve Anılarım*, İzmit Rotary Kulübü Yayınları, İzmit, 2013, s.35; Gülşen Erdal, *Osmanlıdan Günümüze Kulaktaki Tınılar: Kocaeli'de Müzik Kültürü*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019; Okan Murat Öztürk, "Türkiye'de Yaşanan Modernleşme Süreci ve Anadolu Yerel Müzikleri", *21. Yüzyıl Başında Türkiye'de Müzik Sempozyumu*, Editör: Arzu Cengiz, Sevda Cenap And Vakfı, Rekmay Ltd. Şti, , Ankara, 15-16 Mart 2002, s.205.

Gülşen ERDAL

PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (PORTAKAL HAFIZ, 1847-1935)

Tacir, Memur, Milletvekili, Mutasarrıf

1847 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. İzzet Efendi'nin oğludur. Orta ve yüksek öğrenimini rüştiye ve medresede tamamlamıştır. Milletvekilliği öncesinde ticaret ve ziraatla uğraşmış olup bir süre de memurluk yapmıştır. Yanaklarının al ve tombul olması nedeniyle kendisine halk tarafından *Portakal* lakabı takıldığı rivayet edilmektedir. Hatta rivayete göre halkın büyük bir kısmı Portakal Hafız'ın gerçek adının ne olduğunu bilmemektedir. Kazım Karabekir Paşa'nın da yakın arkadaşı olan Hafız Rüştü Bey, İzmit halkının yakından tanıdığı ve sevdiği bir kişiydi.

31 Temmuz 1908 tarihinde açılan İttihat ve Terakki Partisi'nin İzmit Şubesi'nin aydın ve önemli üyelerinden biri olan Hafız Rüştü Bey, II. Meşrutiyetin ilanını müteakiben yapılan Meclis-i Mebusan'ın 3. dönem seçimlerine İzmit'ten İttihat ve Terakki adayı olarak katılmış ve 100 oy alarak milletvekili seçilmiştir. 18 Ocak 1912 tarihine kadar milletvekilliği görevini sürdüren Hafız Rüştü Bey, meclisin 27 Aralık 1908 tarihli ilk birleşiminde şubelere ayrılması sırasında Üçüncü Şube'de yer almıştır. 4 Şubat 1909 tarihinde meclis encümenlerinin oluşturulduğu toplantıda, üçüncü şubeden Nafia Encümeni'ne seçilmiştir. Sadrazam Kamil Paşa'nın güven oylamasında kendisine itimat oyu verenler arasındadır. 17 Şubat 1909'da meclisin şubelere ayrımında bu kez İkinci Şube'de yer almıştır. 1908 İstikraz Mukavelesi, 1 Milyon Liralık Avans, Cemiyetler Kanununun dördüncü maddesinin değiştirilmesi ve Sicill-i Ahval-i Memurin Komisyonunun ilgasına yönelik kanun tekliflerinin oylamalarına katılmıştır. Bununla birlikte, ağnam vergisinin tenzili ve Reji idaresinin işlemlerinin denetlenmesi konularındaki kanun tekliflerinin hazırlanmasında görev almıştır.

1912 genel seçimlerinde Hafız Rüştü Bey'in yerine Canbulat İsmail Bey mebus seçilmiştir. Bâbıâli baskını sonrasında 1914 yılında meclisin 5. dönem seçimlerinde İttihat ve Terakki Partisi'nden katılarak ve 167 oy alarak yeniden İzmit mebusluğunu kazanmıştır. 14 Mayıs 1914 tarihinde göreve başlayan ve Birinci Dünya Savaşı boyunca görevde kalan meclis çalışmalarına katılan Hafız Rüştü Bey, Meclis-i Mebusan'ın 6. ve son döneminde mebus seçilememiştir.

Selim Sırrı Paşa'nın İzmit mutasarrıflığı sırasında belediye başkanı olarak görev yapmıştır. Yunan işgali sırasında tutuklanan, yaşına ve gördüğü ağır işkencelere rağmen büyük direniş sergileyen Hafız Rüştü Bey, İzmit'in Yunan işgalinden kurtuluşuna kadar şehri terk etmemiştir. Kendisi İzmit'te İttihatçıların önde gelenlerinden biri olmuştur. I. Dünya Savaşı ve milli mücadele yıllarında Şehir Meclisi'nde yer almış ve bu görevi sırasında İzmit halkını düşmana karşı örgütlemek için faaliyetlerde bulunmuştur.

28 Haziran 1921'de İzmit'in düşman işgalinden kurtarılmasının ardından şehrin ileri gelenlerinin yaptığı seçimle bir Geçici Hükümet oluşturulmuş ve meclis tarafından İzmit mutasarrıflığı (vali) görevine vekâleten Portakal Hafız Rüştü Bey tayin edilmiştir. Hafız Rüştü Bey, mutasarrıf olarak atanan Sadettin Bey'in İzmit'e gelerek görevine başlamasına kadar bu görevini sürdürmüş ve bu süreçte şehirde düzeni sağlamıştır. Hafız Rüştü Bey, 4 Haziran 1927 tarihinde İzmit Ticaret ve Sanayi Odasınca tescil edilen *Kocaeli Halk Bankası Türk Anonim Şirketi*'nin kurucuları arasında yer almıştır.

İzmit'te hiçbir hayır işinden kaçmayan ve büyük özverilerde bulunan Hafız Rüştü Bey'in sürekli gizli iyiliklerde bulunmuştur. Kendisi oldukça kibar, deneyimli ve hür fikirli bir kişi olarak bilinmekteydi. Hafız Rüştü Bey, İzmit'te Cedit Mahallesinde bulunan arsasını Memleket Hastanesi'nin inşa edilmesi için bağışlamıştır. Kılıçzâde Hakkı Bey de *İleri* gazetesin-

Portakal Hafız Rüştü

deki yazısında, Hafız Rüştü Bey'i İzmit'in en şerefli, en mübarek, birçok hayır işine girişen ve fedakârlıktan hiç kaçınmayan bir şahsiyet olarak tanımlamıştır.

İzmit'te kendisinin adını taşıyan bir konak bulunmaktadır. 1860 yılı öncesinde dönemin İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa tarafından inşa ettirilen konak, Hasan Paşa'nın vefatının ardından damadı Hafız Rüştü Bey'e (Portakal Hafız) miras kalmıştır. Portakal Hafız'ın konağa yerleşmesinin ardından konak kendisinin ismiyle (Portakal Hafız Konağı) anılmaya başlanmıştır. İzmit'e büyük hizmetlerde bulunan Hafız Rüştü Bey, 1935 yılında vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

"İşte Yok Olan Portakal Hafız Efendi Konağı'nın Öyküsü", *Özgür Kocaeli,* 10 Mayıs 2014; "İzmit Mebusları", *İkdam,* 5 Nisan 1914, s. 3; "Portakal Hafız Konağı Özüne Dönüyor", *TR Haberler,* 4 Ağustos 2017; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, DH.SYS. 122-3, 6 Nisan 1914; Tuğba Çalışkan, "Kocaeli Müftülüğü (1923-1938)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V Bildirileri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 2019, s. 1025-1033; İsmail Kandil, *Meclis-i Mebusan'ın Çalışmaları (1914-1918),* İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2020; Seda Aysu Köseoğlu, *Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağı'nda Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri,* Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010; *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi,* C. I, devre: I; *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi,* C. II, devre: I; *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, C. V, devre: I, İctima Senesi: I, Yüz On Beşinci İnikad, 7 Temmuz 1325; *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi,* c. VI, devre: I; *Osmanlı Mebusları, Birinci Dönem,* haz. Şahap Tuzla, Ankara, 1946; Sabahattin Özel, "Milli Mücadele'de İzmit Mutasarrıflarının Faaliyetleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 16, İstanbul, 1998, s. 121-158; Tarık Saygı, "Milli Mücadele'de Atatürk ile Claude Farrere'in İzmit'i Ziyaretleri", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi,* 5/7 (Ekim 2013- Nisan 2014), Yalova, 2014, s. 79-92; *Türk Parlamento Tarihi- I. ve II. Meşrutiyet,* I-II, haz. İhsan Güneş, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1997; F. Yavuz Ulugün, "1891 Şark Ticaret Yıllığı'nda İzmit Sancağı Üzerine…", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu- III Bildirileri,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 2017, s. 1817-1861; F. Yavuz Ulugün, "Kocaeli (Halk) Bankası", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II Bildirileri,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 2016, s. 767-815.

Tufan TURAN

PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (HASAN PAŞA) KONAĞI

Osmanlı Dönemi İzmit Mebusu, İzmit Eski Mutasarrıfı Portakal Hafız Rüştü Bey'e Ait Konak

Hafız Rüştü Bey, 1840 yılında İzmit'te doğmuştur. II. Meşrutiyet sonrası yapılan seçimlerde İzmit sancağı mebusu olarak Meclis-i Mebûsan'a girmiş olan Hafız Rüştü Bey, İttihat ve Terakki'nin İzmit'teki önemli isimlerindendir. Milli mücadele döneminde halkın işgal güçlerine karşı teşkilatlanarak mücadele etmesini sağlamış kişilerden birisi olan Hafız Rüştü Bey, kurtuluş sürecini müteakiben de mutasarrıflık görevini yürütmüştür.

"Portakal" ismi olmayıp, yüzünün yuvarlaklığı ve sevecenliği nedeniyle kendisine verilmiş bir lakaptır. Hafız Rüştü Bey'e verilen bu lakap, sahip olduğu konak için de kullanılmaya başlanılmışmış, yapı "Portakal Hafız Konağı" olarak adlandırılmıştır.

İzmit Çukurbağ Mahallesi'nde bulunan ve *"Portakal Hafiz Konağı"* olarak tanınan yapı, Hafız Rüştü Bey'in kayınpederi Hasan Paşa tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında yaptırılmıştır. Konak, Hasan Paşa'nın vefatı sonrasında kızı Hasip Hanım vesilesiyle -miras yoluyla- Portakal Hafız Rüştü Bey'e geçmiştir.

Fransız Gazeteci-Yazar Claude Farrare, Mustafa Kemal Paşa'yla görüşmek için 18 Haziran 1922 tarihinde İzmit'e geldiğinde Portakal Hafız Rüştü Bey Konağı'nda kalmıştır. (Bazı kaynaklarda Mustafa Kemal Paşa'nın da Portakal Hafız Rüştü Bey Konağı'nda konuk edildiği ifade edilse de, bu tamamen yanlıştır. Mustafa Kemal Paşa, bu ziyaret sırasında Kasr-ı Hümayun'da kalmıştır. Portakal Hafız Rüştü Bey'in yakın arkadaşı Kazım Karabekir Paşa'nın, konağı ziyaret ettiği bilinmektedir.)

19. yüzyıl Türk konut mimarisinin birçok özelliğini üzerinde bulunduran yapı, geleneksel İzmit evlerinin özelliklerini de yansıtmaktadır. Dikdörtgen planlı olan konak, ahşap karkas üzeri bağdadi yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Zemin ve iki kattan oluşan yapı, kot farkından dolayı; ön cepheden 3, arka cepheden ise 2 katlı olarak görünmektedir. Konağın ana girişi güney cepheden sağlanmış olup, kuzey cephede de arka kapı bulunmaktadır. Güney cephede bulunan -ve doğu cephede- sokaktan zemin kata ulaşmayı sağlayan yöresel taş malzemeyle yapılmış duvar dikkat çekicidir. Bu duvar sayesinde konak, adeta korunaklı bir platform üzerine oturtulmuştur.

İç sofalı bir plan düzenlemesine sahip olan konak, ortada sofa, sofanın etrafında da odalardan oluşmaktadır. Konağa ön cephesindeki –zemin kat- ana kapıdan giriş verilmiş olup, burada taşlık bulunmaktadır. Taş-

Portakal Hafız Rüştü (Hasan Paşa) Konağı

lığın çevresinde mutfak, yemek odası, kiler, hamam bulunmaktadır. Cepheye açılan sofa ve yüksek pencereler yapının daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Konağın dikdörtgen formlu pencereleri giyotin sistemlidir. Yapının ön cephesinde 1. ve 2. katların orta bölümlerinde bulunan pencereler yuvarlak kemerli olup, bu uygulamayla cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Ahşap kapılar tavan yüksekliğiyle de orantılı olarak yapı sahibinin nüfuzunu vurgulamak amacıyla geleneksel sivil mimarlık örneği yapılardan farklı olarak büyük inşa edilmiş; böylece konağın iç mekânında ihtişamlı bir ortam oluşturulmuştur. Bu nedenle gerek kapılar gerek pencereler bu ihtişamı yansıtacak diğer yapı elemanlarıyla birlikte görkemli bir kompozisyon oluşturmaktadır. İç mekânda ahşap profilli merdiven, estetik açıdan dikkat çeken bir diğer unsurdur.

Yapının ahşap tavanlarında, uzun dikdörtgen formlu çıta silmelere yer verilerek tavan estetik açıdan güçlendirilmiştir. Silmelerin üst bölümlerinde ve duvar birleşim noktalarında, bitkisel karakterli kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Yapının kapı, niş, merdiven korkuluğu ve dolaplarında, ağaç işçiliğin güzel örnekleri görülmektedir.

Konağın geniş bir bahçe düzenlemesi vardır. Bu bahçede eskiden aslan heykelli bir havuz bulunmakta olup, havuz günümüze ulaşmamıştır. Havuz uygulaması, İzmit konaklarındaki nadir örneklerdendir.

Tarihi yapının Kocaeli'ne kazandırılması amacıyla 2011 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırması yapılmış, 2012 tarihinde ise restorasyon projesi hazırlanarak Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 06.11.2012 tarih ve 649 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Restorasyon uygulaması başlamak

1930'lu yıllarda Portakal Hafız Konağı

üzereyken 5 Mayıs 2014 tarihinde çıkan bir yangınla kullanılamaz hale gelen konak için, Kocaeli Büyükşehir Belediyesince rekonstrüksiyon projesi hazırlatılmıştır. 2017 yılında aslına uygun olarak (rekonstrüksiyon) yeniden inşa edilen tarihi konak (Konağın yeniden inşası sırasında 1970'li yıllarda yıkılan 3.kat, tekrar yapılmıştır.) eski görkemli yapısına kavuşmuştur.

Portakal Hafız Rüştü Bey Konağı'nda, günümüz itibariyle Kocaeli Müftülüğü Aile ve Dini Rehberlik Merkezi (zemin ve birinci kat), ikinci katında ise Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) faaliyet göstermektedir.

1935, 1967 yıllarında onarım görmüş olan Portakal Hafız Rüştü Bey Konağı, Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 10.11.1979 tarih ve 11612 sayılı karar ile tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Portakal Hafız Rüştü Bey Konağı, gerek Türk konut mimarisi, gerek şehir tarihimiz, gerekse milli mücadele dönemi anı değerlerimiz açısından önemli yapıların başında gelmektedir.

KAYNAKÇA
Nevnihal Erdoğan-Mehtap Özbayraktar-Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutlar*, İstanbul, 2011, s. 121; Nevnihal Erdoğan-Mehtap Özbayraktar-Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Mahalleler, Sokaklar, Mimari Eserler*, İstanbul, 2011, s. 177; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli, 2011, s.143; Ahmed Nezih Galitekin, *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında (Kocaeli) İzmit-Gebze*, İstanbul, 2010, s.236; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü KUDEB Kimlik Dosyası *"İzmit Namazgâh (Şehitlik)"*, Kocaeli, 2010; Rifat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İzmit, 1945, s.107; Sabahattin Özel-Işıl Çakan Hacıibrahimoğlu, *Osmanlı'dan Milli Mücadele'ye Seçilmiş Mülakatlar*, İstanbul, 2010, s.371-374; *M.Sabri Yalım'a Armağan, "Portakal Hafız (Rüştü) Efendi"*, (haz.: Fikri Orhan), Kocaeli, 2001, s.69-74; *Kocaeli Bilge Şehir, "Beyaz Bir Kuğu Gibi Portakal Hafiz Konağı"*, Sayı: 4, Kocaeli, 2018, 22-25; Müzeyyen Ünal, *"I. ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde İzmit Sancağı"*, *Kocaeli* gazetesi, Kocaeli, 2007, s.15; Atilla Oral, İzmit'te İlk Seçim, *Özgür Kocaeli (Pazar Eki)*, Kocaeli, 22 Temmuz 2007, s.6-7; Atilla Oral, 85 Yıl Önce 18 Haziran, *Özgür Kocaeli (Pazar Eki)*, Kocaeli, 3 Haziran 2007, s.5-8.

Volkan ŞENEL

PORTAKALOĞLU MUSTAFA AĞA MESCİDİ
İzmit Merkez Camilerinden

İzmit, Hacı Hasan Mahallesi'nde Yukarı Pazar Caddesi ile Çukur Çeşme Sokak kesişim noktasında yer almaktadır. Mescidin inşa kitabesi mevcut değildir. Son yıllara kadar İzmit I. dönem milletvekillerinden "Portakal Hafız" lakaplı Hafız Rüştü Efendi tarafından 19. yüzyılın sonlarında inşa edildiği düşünülmekteydi. Ancak mescidin giriş cephesindeki bilgilendirme panosunda son yıllarda Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yapılan araştırmalarda H.1192/M.1778 tarihli bir belgeye ulaşıldığı belirtilmektedir. *"İzmit'te el-Hac Hasan Mahallesi'nde Portakaloğlu Mustafa Mescidi imamlığının tevcihi"* isimli belgeden hareketle mescidin ismi "Portakaloğlu Mustafa Mescidi" olarak değiştirilmiştir. Söz konusu belgedeki bilgiler mescidin inşa tarihinin de 18. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar götürülebileceğini göstermektedir.

Mescid kuzeyden güneye eğimli bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Kaba yonu taş örgülü subasman seviyesi güney cephede oldukça yüksek tutulmuş ve böylece cepheler arasındaki seviye eşitlenmiştir. Kuzey ve güneyinde ufak avlular bulunmaktadır. Mescidin minaresi bulunmamaktadır. Kare planlı mescid dıştan kiremit örtülü kırma çatıyla, içten ahşap tavanla örtülmüştür. Harime kuzey cephede yer alan sade bir kapıyla giriş sağlanmıştır. Güney cephenin ortasında çokgen mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap sıvalı vaziyettedir. Harimin kuzeyinde ahşap kadınlar mahfili yer alır. İki katlı mahfilin üst katına sağına yerleştirilmiş olan merdivenlerle çıkış sağlanmıştır.

Mescidin güney, batı ve doğu cephelerinde altta ikişer üstte ise birer tanesi yuvarlak olmak üzere üçer pencere bulunmaktadır. Kuzey cephede ise pencere açıklığına yer verilmemiştir. Diğer üç cephedeki pencerelerden alttakiler düşey dikdörtgen, ahşap çerçeveli ve kemersizdir. Üstteki pencereler ise sivri kemerli alçı şebekeli bir görünüme sahiptirler. Mescidin kuzey cephesi haricinde diğer cepheleri hareketli bir görünüm sergilerler. Güney cephede mihrap nişi çokgen

Portakaloğlu Mustafa Ağa Camii

bir çıkıntıyla vurgulanmıştır. Portakaloğlu Mustafa Ağa Mescidi'nin beden duvarları ahşap hatıl arası tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Subasman bölümünde ise taş malzeme kullanılmıştır. Mescidin dış cepheleri sıvasızdır. İç cepheler ise beyaz boyayla sıvanmıştır.

Yapıda üst sıra pencerelerin alçı şebekeleri ve renkli camları süsleme unsurları olarak değerlendirilebilir. Güney, batı ve doğu cephelerdeki yuvarlak pencereler ise cephelere hareketlilik katmıştır. Alçı şebekelerde merkezde dikdörtgen panolar meydana getirilmiş ve bu panoların içlerine Allah, Muhammed ve dört halife isimleri yazılmıştır. Panoların üzerinde ve iki yanında kubbe, minare ve servi ağacı izlenimi veren şekiller bulunmaktadır. Renkli camlarda mavi, yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Bunların yanı sıra dış cephelerde üst sıra pencerelerin üst kısımlarından tuğla dizilimleriyle meydana getirilen kemerler ve çerçevelere yer verildiği görülmektedir. Mescit 1999 İzmit depreminde büyük hasar almıştır. Belirli bir süre kaderine terk edilen yapı 2009 yılında Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi tarafından onarılmıştır.

KAYNAKÇA

Selda Kaya Kılıç, "1908 Osmanlı Mebusan Meclisinde İzmit Mebusları ve Faaliyetleri", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II Bildirileri*, Cilt: 2, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2016, s. 947-958.

Erkan ATAK

PTT BİNASI

PTT İzmit Merkez Binası, Postane Binası

1940'lı yıllardan itibaren yeni bir postane binası ihtiyacının sürekli dile getirildiği görülmektedir. Kemalpaşa Mahallesi, İskele Caddesinde bulunan eski ahşap PTT binası yıkılmış ve postane hizmetleri Baç mevkiinde yer alan başka bir mevcut binaya taşınmıştır. Dar, niteliksiz ve rutubetli bu yapının bodrum katını sürekli su basmakta ve bu nedenle oluşan nemin iç kısımdaki betonları çatlattığı görülmektedir. 19. yüzyılın son dönemlerine ait olan bu yapının döşeme tahtalarında kırıklar oluşmuş, çatısı harap ve merdivenleri çürük haldedir. Eski PTT Başmüdürü Necabettin Çakıt, İzmit'e geldiklerinde bu kötü manzarayı görmüş ve derhal harekete geçeceği sözünü vermiştir.

1955 yılında eski pazaryerinde, İzmit'in tanınmış müteahhitlerinden Ali Ayta'nın inşa edeceği postane binasının toprak hafriyatına başlanmıştır. 14 Eylül 1955 tarihinde, PTT binasının temel atma töreni yapılmıştır. Kazı işi bittiğinde piyasada demir olmadığı için inşaata başlanamamaktadır. İnşaat çok yavaş ilerlemekte ve ekonomik sebepler yüzünden eski binanın tamiratı yapılamamaktadır. İlerleyen zamanlarda binanın İstiklal Caddesi'ne bakan cephesinde hiç pencere açılmadığının farkına varmışlardır. Kocaeli milletvekili Sadettin Yalım'ın çabalarıyla PTT Başmüdürlüğünden getirilen bir mühendis tarafından hatanın mimari plandan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Tasarım hatasına uygulama aşamasında inşaatın kontrol eksikliğinden dolayı devam edilmiş ve hatanın telafisi için duvar tekrar yıkılmış, bu durum zaman ve para kaybına sebep olmuştur. İlerleyen günlerde, hata düzeltilmiş, penceresiz bu duvar yıkılmıştır.

1958 yılında inşaat bittiği halde, binanın içerisindeki elektrik ve su tesisatı gibi noksanlar nedeniyle açılış ertelenmektedir. Açılış hazırlıklarının yanında şehrin telefon şebekesinin yer altı kablosu döşenmektedir. Bu çalışmalarla ilgili yerel gazete haberlerinde caddelerin delik deşik olduğu, insanların yolda yürürken zorlandığı gibi şikâyetler okunmaktadır. Yeni Postane binası hizmet vermeye başladığında Baç mevkiindeki eski postanenin kapatılması düşünülmektedir. Fakat Kadıköy, Mehmet Ali Paşa gibi uzak semtlerde oturanların yoğun talebi üzerine bu postanenin faaliyetleri bir süre daha devam etmiştir. 1962 yılında eski PTT binasının bütçe darlığından dolayı hâlâ tamir edilemediği ve kullanılamaz halde olduğu görülmektedir.

İnşası sırasında ilginç safhalar geçiren yeni Postane binası, şehirde alay konusu haline gelmiştir. Bir dönem yapımından sorumlu olmayan insanların inşa sürecine müdahale etmesi nedeniyle mimari planın değiştiği bile ileri sürülmüştür. Binaya iç kısmındaki eksikliklerle taşınılmış, tören dahi yapılmamıştır. Taşınmadan kısa bir süre sonra ise yapıda çökme tehlikeleri yaşanmaya ve tadilatlar yapılmaya başlanmıştır. Hatta 1960 yılında binanın 1.kat tavanı çökmüş, yaralanma ve can kaybı olmadan büyük bir facia atlatılmıştır. Bu durum halk arasında büyük bir tedirginlik ve şaşkınlık yaratmıştır. Diğer yandan yapının fonksiyonel olarak kullanışsız olduğu söylenmektedir. Örneğin telefon kabinlerinin camlı kapılarının yapının dış kısmında olması, kadınların telefon görüşmelerini rahatlıkla yapabilmelerine engel bir durum olarak nitelendirilmektedir.

1970'lere gelindiğinde PTT teşkilatı için bina yetersiz kalmış ve bazı birimler başka yapılara nakledilmeye başlanmıştır. Bu nedenle binanın arka cephesindeki büyük bahçe kısmına ek bir tesis yapılmıştır.1979 yılında PTT binasının bitişiğindeki Kalıpçı Apartmanı çökmüştür. Buna sebep olarak PTT binası ek inşaatlarının kazı işlerinde gerekli tedbirler alınmaması ve yan binalarındaki temel hizalarından daha derine inilmesi gösterilmiştir. Ayrıca 1986 yılında Alemdar Caddesinde 6 katlı bir PTT'ye ait bir binanın daha (bugün Türk Telekom binası olarak kullanılmaktadır.) inşa edildiği görülmektedir. Seneler geçmesine rağmen, kaderi hep aynı olan mevcut PTT binası sürekli şikâyet edilmeye, tadilat görmeye devam etmiş, özellikle 17 Ağustos depremi sonrası sayısız kez onarım ve iyileştirmeden geçmiştir. Kurumun banka hizmetleri vermeye başlamasıyla bina 2006 yılında bu fonksiyonun yerine getirilmesi için kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Ardından 2011 yılında güçlendirme yapılacağı gerekçesiyle yapı kullanıma tekrar kapatılmıştır. Bu zamana kadar harcanan bütçenin yeni bir bina yapımından çok fazla olduğu yerel gazete haberlerinde sıklıkla eleştirilmektedir. Diğer gelen bir eleştiri ise bu tadilatlar sırasında İzmit'in en önemli alışveriş caddesi olan İstiklal Caddesinin kullanımında büyük zorluklar yaşanmasıdır. Ve nihayet 5 yılın sonunda birçok müteahhit değiştirerek yenilenmesi

PTT Binası'nın giriş cephesi, 2010 (Oya Şenyurt arşivi)

biten 1800 metrekare kullanım alanına sahip 3 katlı bina 2016 yılında açılış töreni düzenlenmeden hizmete girmiştir. 21 yıldır faaliyetlerini Gebze'de sürdüren Kocaeli PTT Baş Müdürlüğü artık bu binada hizmet vermektedir. Düzenlenmesi bu hizmete yönelik şekilde yapılan yapının içerisinde başmüdür ve yardımcılarının makam odaları, eğitim salonları ve yemekhane bulunmaktadır. Zaman içerisinde il genelindeki tüm ilçelerde başta merkez şube olmak üzere birçok noktaya PTT şubesi açılmıştır. Bugün kurumun Kocaeli'de ortalama 110 adet şubesi bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Azim gazetesi; Özden Senem Binici, *İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli, 2012; *Bizimşehir* gazetesi; *Hürsöz* gazetesi; *Kocaeli* gazetesi; *Özgür Kocaeli* gazetesi; *Türkyolu* gazetesi; *Türkyolu-Bizimşehir* gazetesi.

Özden Senem EROL

PÜRELİ ET SARMASI

Yemek Kültürü

Kocaeli yöresinde et ile yapılan yemekler de yöresel mutfak kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu yemeklerden biri püreli et sarmasıdır. Yemek; saran dış kısım, sarılan iç dolgu ve püreli et sarmanın altına konulan kadayıf böreğinden oluşur. Kadayıf böreği için; yarım kilogram yaş kadayıf, 150 gram pastırma, 250 gram dil peyniri, yarım paket margarin, iki yumurta ve bir bardak süt kullanılır. Kadayıfın yarısı dikdörtgen bir tepsiye yerleştirilir, üzerine pastırma ve dil peyniri sıralanarak kalan kadayıfla üzeri kapatılır ve iyice bastırılarak tepsiye yerleşmesi sağlanır. Kadayıfın üzerine margarin doğranır; çırpılmış yumurta ve süt karışımı dökülerek kızarana kadar fırında pişirilir.

Yemeğin dolgu kısmı için; yarım kilogram bezelye tuzlu suda haşlanıp püre haline getirilir. Yarım kilogram patlıcan da közlenip püre yapılır, içine sarımsak ve tuz eklenir. İnce dilimlenmiş bonfilenin üzerine önce bezelye, sonra patlıcan püresi sürülür ve rendelenmiş kaşar serpilerek rulo yapılır. Folyoya sarılan rulo et sarması, buzdolabında iki saat bekletildikten sonra fırına verilir. Pişmesine yakın folyo açılarak üzerine yumurta sarısı sürülüp susam serpilir ve kızarana kadar tekrar pişirilir. Dilim dilim kesilen püreli et sarma yine dilimlenmiş kadayıfın üzerine konarak servis edilir.

KAYNAKÇA

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/pureli-et-sarmasi [24.07.2021]; https://yoresel.lezzetler.com/pureli-et-sarmasi-kocaeli-vt85247 [24.07.2021]

Meriç HARMANCI

R

RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU • RADYOLAR • RAFET KIRGIZ • RAFİNE DERGİSİ • RAGIP SAVAŞ • RAHMİ SEYMEN • RAHMİ ŞENSES • • RAİF YAŞAR • RAİF YELKENCİ • RAMAZAN KOCEVÎ • RECEP ÇİFTÇİ • REDİF DAİRESİ • REDİF TABURU • REHABİLİTASYON MERKEZLERİ • REJİ İDARESİ • REMZİ BEY • REŞAT SAKARYA • REŞİT SAFFET ATABİNEN • RIDVAN ALYÜRÜK • RIDVAN YENİŞEN • RIFAT ÖZDEŞ • RIFAT YÜCE • RIZA BEDRİ BABİLA • ROMANLAR • RÖLÖVE VE ANITLAR MÜDÜRLÜĞÜ • RUHAN ODABAŞI • RUM MEKTEPLERİ • RUMLAR • RUŞEN HAKKI ÖZPENÇE • RÜSTEM PAŞA

RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU (1965-…)

Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Uzmanı, Yönetici, Ebru Sanatçısı ve Eğitmeni, Milletvekili

27 Eylül 1965'te Malatya'da doğmuştur. 1967 yılında ailesi İzmit'e yerleşmiş ve ilköğrenimini İzmit Atatürk İlkokulu'nda, ortaöğrenimini ise İzmit Mimar Sinan Ortaokulu ve İzmit Kız Meslek Lisesi'nde tamamlamıştır. Lisans eğitimini Eskişehir Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde tamamlayan Katırcıoğlu, yüksek lisans eğitimini ise 2012 yılında Atılım Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisans tezi olarak "Adalet ve Kalkınma Partisi Yönetiminde Kadın" konusunu çalışmıştır. Çalışma hayatına 1985 yılında kendisinin de mezun olduğu İzmit Kız Meslek Lisesi'nde teknisyen memur olarak başlayan Katırcıoğlu, 1997-2002 yılları arasında özel bir şirkette yöneticilik yapmıştır. Radiye Sezer Katırcıoğlu, 2003 yılında AK Parti Kocaeli teşkilatına katılmıştır. 2003-2005 yılları arasında partisinin Kocaeli İl Teşkilat Başkan Yardımcılığı görevine getirilmiştir. 2004 yılında AK Parti Kocaeli İl Kadın Kolları Kongresi'nde Yönetim Kurulu Üyeliğine ve 2005 yılında ise AK Parti Genel Merkez Kadın Kolları Merkez Karar ve Yürütme Kurulu üyeliğine getirilmiştir. 2005-2009 yılları arasında AK Parti Genel Merkez Kadın Kolları'nda Siyasi-Hukuki İşler Başkan Yardımcısı olarak görev alan Katırcıoğlu, aynı zamanda özel olarak güzel sanatlar ve ebru sanatı eğitmenliği yapmıştır. Katırcıoğlu, bu mesleğini 2009-2012 yılları arasında Çankaya Halk Eğitim Merkezi'nde de sürdürmüştür. 2009-2014 yılları arasında AK Parti Genel Merkez Kadın Kolları'nda Sicil Toplum Kuruluşları ve Aileden Sorumlu Komisyon Başkanlığı görevini yürüten Katırcıoğlu, 2012-2014 yılları arasında ise Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile Gençlik Merkezi – KAGEM'de Sosyal ve Kültürel Projeler Birim Yöneticisi ve Proje Editörü olarak görev almıştır. 2014-2015 yıllarında da AK Parti Genel Merkez Kadın Kolları'nda MKYK üyeliği devam etmiş ve Halkla İlişkiler Başkanlığı görevini de üstlenmiştir. Yine 2014 yılında Cumhurbaşkanlığı seçim çalışmaları nedeniyle Fransa'da bulunmuştur

7 Haziran 2015 tarihinde gerçekleştirilen TBMM'nin 25. dönem milletvekilleri seçimine AK Parti'nin Kocaeli milletvekili adayı olarak katılan Katırcıoğlu, seçim sonucunda Kocaeli'den 25. dönem milletvekili seçilmiştir. 23 Haziran 2015-1 Ekim 2015 tarihleri arasında bu görevini sürdürmüş ancak kısa süren bu dönemde sadece 23 Haziran 2015'te ant içmek için söz alabilmiştir. Ahmet Davutoğlu'nun güvenoyu alabilecek bir hükümet kuramaması üzerine 1 Kasım 2015 tarihinde yenilenen seçimlerde yine AK Parti'nin Kocaeli milletvekili adaylarından biri olmuştur. TBMM'nin 26. dönem seçimlerinde de Kocaeli milletvekili seçilen Katırcıoğlu, 17 Kasım 2015-16 Mayıs 2018 tarihleri arasında TBMM'nin çalışmalarına katılmış, dört kanun teklifinde imzacı olmuş ve genel kurulda farklı konularda 12 kez söz alarak fikir ve değerlendirmelerini aktarmıştır. Bunun yanı sıra, 26. dönemde başkanı bulunduğu Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nda engelli kadınlar, siyasette toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel istismar ve cinsel saldırı, yurtdışında yaşayan Türk kadınlarının sorunları ve kırsal alanda kadın girişimlerinin desteklenmesi gibi pek çok konuda önemli çalışmaları yönetmiş ve yürütmüştür.

TBMM'nin halen görevini sürdüren 27. dönem milletvekili seçimlerinin yapıldığı 24 Haziran 2018 tarihinde yeniden AK Parti'nin Kocaeli milletvekili seçilen Radiye Sezer Katırcıoğlu, 7 Temmuz 2018 tarihinden beri bu görevini sürdürmektedir. Katırcıoğlu, bu görevinin yanı sıra AK Parti Genel Merkez Kadın Kolları MKYK üyeliğini de yürütmektedir. Katırcıoğlu, 27. dönemde günümüze kadar farklı konularda 27 kanun teklifinde ve 8 meclis araştırma önergesinde imzacı olmuş, genel kurulda 14 kez söz alarak farklı konularda görüşlerini aktarmıştır. Bunların yanı sıra meclis araştırma komisyonlarında ve İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nda da görev alan Katırcıoğlu, bu komisyonlarda da 22 kez söz almıştır.

Radiye Sezer Katırcıoğlu, KAGEM bünyesinde Koruyucu aile olmanın dini boyutları, aile eğitimi programları, 81 ilde KAGEM ormanlarının kurulması, işitme engellilere dinî eğitim verilmesi, çeşitli söyleşi programları düzenlenmesi, KAGEM gönüllü teşkilatının yapılandırılması gibi pek çok konuda önemli çalışmalara imza atmıştır. Bunların yanı sıra ebru sanatı ile ilgili de önemli çalışmaları bulunmaktadır. Ebru sanatı eğitmeni olmasının yanı sıra eserleri ile yurtiçi ve yurtdışında pek çok sergi düzenlemiştir. 2010 yılında İstanbul Kültür Başkenti etkinlikleri kapsamında İbrahim Paşa Sarayı'ndaki İslam Eserleri Müzesinde eserlerini sergileyen Katırcıoğlı'nun iki eseri de T. C. Kültür Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü Ebru Sanatı ve Eserleri Yarışması'nda sergilenmeye değer bulunmuştur. Milletvekilliği görevi halen de-

Radiye Sezer Katırcıoğlu

vam eden Katırcıoğlu, görevini sürdürürken halkla bir arada olmaya ve onların sorunlarını dinleyerek çözüm önerileri sunmaya devam etmektedir. Orta seviyede İngilizce bilen Katırcıoğlu, evli ve iki çocuk annesidir.

KAYNAKÇA
"Radiye Sezer Katırcıoğlu", https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/milletvekilleri/27-donem/kocaeli/radiye-sezer-katircioglu/, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021; "Radiye Sezer Katırcıoğlu", https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/milletvekillerimiz_sd.sonuc?p_donem=&adi=radiye+&soyadi=kat%FDrc%FDo%F0lu&il=&parti=&kelime=, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021; "Radiye Sezer Katırcıoğlu Biyografisi", *Haberler.com*, https://www.haberler.com/radiye-sezer-katircioglu/biyografisi/, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021; "Radiye Sezer Katırcıoğlu", *HaberTürk,* https://www.haberturk.com/radiye-sezer-katircioglu-kimdir, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021; "Radiye Sezer Katırcıoğlu", *Biyografya Beta,* https://www.biyografya.com/biyografi/18818, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021; "AK Parti Kocaeli Milletvekili Radiye Sezer Katırcıoğlu; "İzmit Belediye Başkanı reklam ve 'mış'larda çok başarılı", *KOZ,* 11 Ağustos 2021; "Ak Parti Kocaeli Milletvekili Radiye Sezer Katırcıoğlu", *Kocaeli Fikir*, https://kocaelifikir.com/haberleri/ak-parti-kocaeli-milletvekili-radiye-sezer-katircioglu, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021; "Radiye Sezer Katırcıoğlu", *A Haber Seçim 2015,* https://www.ahaber.com.tr/secim/1-kasim-2015-genel-secimleri/, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021.

Tufan TURAN

RADYOLAR

Kocaeli Radyoları, İletişim

Küreselleşmenin etkilerinin iyice hissedildiği 1990'lı yıllarda Türkiye, özel radyo ve televizyonlar ile tanışmıştır. Özellikle radyo kuruluş maliyetlerinin televizyona nispeten düşük olması nedeniyle yerel ve ulusal ölçekte birçok radyo kuruluşu yayına geçmiş-

Lisans Tipi	Unvanı	Kanal Adı	Frekans	Web Adresi
R3	Nena Yayıncılık Anonim Şirketi	Tempo FM	87.9	
R3	Sares Radyo Reklam Gazetecilik Matbaacılık Yayıncılık ve Dağıtım Ticaret Anonim Şirketi	Radyo Gold	89.5	www.cagdasradyo.com
R3	Gebze Star FM Reklam Yayın ve Ticaret Anonim Şirketi	Radyo Gül	91.7	www.radyogul.com.tr
R3	Kocaeli Marmara Radyo Televizyon Yayım ve Yapımcılık Anonim Şirketi	Marmara FM	92.4	www.radyomarmara.com.tr
R3	Öz Ka Radyo Anonim Şirketi	Rd Karamürsel	94.0	www.radyokaramursel.com
R2	Radyo Tek Yayıncılık Reklamcılık Tanıtım Hizmetleri Anonim Şirketi	Radyo Şahin	94.2/ 91.1 (Gebze)	www.radyosahın.com
R3	Nikomedya Radyo ve Televizyon Reklamcılık Anonim Şirketi	Radyonikomedya	94.4	
R3	Kocaeli Üniversitesi	Radyo K.İ.	94.8	www.radyoki.net
R3	Gebze Genç Radyo Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	Gebze FM	95.3	www.radyogebzefm.com
R3	Faruk Şirin FM Radyo Yayıncılık ve Reklamcılık Anonim Şirketi	Radyo Şirin	95.8	www.radyosirin.com
R3	41 İletişim Radyo Televizyon Yayın Yapım Anonim Şirketi	Kocaeli Radyo Play	96.3	www.tv41.com.tr
R3	Kocaeli Televizyon Radyo İletişim Yapım ve Yayın Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	Kocaeli FM	97.3	www.kocaelitv.com
R3	Kartepe Radyo Yayıncılık Anonim Şirketi	Radyo Raks	98.1	www.raksfm.net
R2	Hak Mesaj Televizyon Radyo Yapımı ve Yayıncılık Anonim Şirketi	Hak Mesaj	98.9	www.mesajfm.com
R2	Piramit Radyo Televizyon ve Yayıncılık Anonim Şirketi	Piramit FM	100.3/ 93.9 (Gebze)	www.radyopiramit.com.tr
R3	Körfez Tek Radyo Televizyon Yapım ve Yayıncılık Anonim Şirketi	Radyo Galaksi	100.7	www.radyogalaksi.com
R3	Hizmet Radyo Yayıncılık Reklamcılık Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	Radyo Mavi	101.9	www.radyomavi.com
R3	Figür Yayıncılık Anonim Şirketi	Radyo Gonca	103.7	
R3	Raks Radyo Televizyon Yayıncılık Yapımcılık ve Reklamcılık Anonim Şirketi	Radyotrend	104.3	www.radyotrend.com
R3	Filiz Fidan Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	Anadolu FM	105.3	www.anadoluradyo.com
R3	Körfez Televizyon Radyo Yapım ve Yayıncılık Anonim Şirketi	Mega FM	106.5	www.megafm.com.tr
R3	Kandıra Batı FM Radyo ve Televizyon Anonim Şirketi	Kandıra Batı FM	106.9	www.kandirabatifm.com

Tablo 1: Kocaeli'nde faaliyet gösteren Radyo Kuruluşları

tir. Radyoların yayıldığı 1990'lı yıllarda Kocaeli'nde de radyo yayınlarının başladığı görülmektedir. Yerel basın geleneğinin eski, köklü ve güçlü olduğu kabul edilen Kocaeli'nde Radyo Televizyon Üst Kurulu'na lisans başvurusunda bulunmuş ve merkezi Kocaeli olan aktif yayında 22 yerel radyo kuruluşu bulunmaktadır. Bu radyo kuruluşlarından 3 tanesi R2 olarak tanımlanan bölgesel yayıncılık lisans başvurusuna geri kalanı ise R3 olarak tanımlanan yerel yayıncılık lisans başvurusuna sahiptir. Kocaeli bölgesinde yerel radyo ve televizyonlar üzerine yapılan bir araştırma, yayınların %70'inin müzikten oluştuğunu ortaya koymuştur. Öte yandan radyoların büyük bir kısmı "contemporary radio stations" olarak tanımlanan ve Top40 radyoculuğu olarak geçen yayın biçimiyle dinleyicilere ulaşmaktadır. Kocaeli'nin coğrafi yapısı nedeniyle yayınlar şehir merkezinde yoğunlaşmakla birlikte Karamürsel, Gebze ve Kandıra ilçeleri ile sınırlı yayın yapan radyolar da bulunmaktadır. Gebze FM, Radyo Gül, Radyo Mavi Gebze ilçesi sınırlarında yayın yaparken, Kandıra'da Kandıra Batı FM ve Karamürsel'de ise Tempo FM ile Radyo Karamürsel ilçe sınırlarında dinleyiciler ile buluşmaktadır. Kocaeli'nde faaliyet gösteren radyo kuruluşlarının listesi Tablo-1'deki gibidir.

KAYNAKÇA
Nursen Arapoğlu, *Yerel Radyo Televizyonlar ve Bir Örnek: İzmit*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994; Sedat Özel *Yerel radyolarda içerik oluşturma sürecine etki eden faktörler ve bir uygulama örneği: Radyo Kyöd* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005; https://www.turkiye.gov.tr/rvtk-karasal-yayin-frekans-kanal-sorgulama

Sedat ÖZEL

RAFET KIRGIZ (1955-…)

Kocaelispor Başkanı, Spor Yöneticisi

1955 Sinop doğumludur. 1962 yılında 7 yaşında İzmit'e gelmiştir. 1982-1989 yılları arasında amatör takımlarda yöneticilik yapmıştır. 1989-1993 yılları arasında Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu'nda yönetim kurulu üyeliği görevinde bulunmuştur. 1996-1998, 1998-1999, 2001-20031, 2003-2005 ve 2005-2007 yılları arasında Kocaeli Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu'na 5 dönem başkanlık yapmıştır. 1997-2005 yılları arasında 4 dönem Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu'nda yönetim kurulu üyeliği görevinde bulunmuştur. Bu dönem içerisinde 2 dönem örgütlenme sekreterliği görevine getirilmiştir.

Kocaelispor Kulübü'nde 6 yıl yönetim kurulu üyeliği 2011 yılında da Kocaelispor Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Rafet Kırgız'ın spor kariyeri birçok görevle devam etmiştir. 2000-2004 ve 2006-2008 yılları arasında Türkiye Futbol Federasyonu yönetim kurulunda yer almıştır. Bu dönem içerisinde Amatör Kurul Başkanlığı ve 8 yıl Amatör Kurul üyeliği görevini yerine getirmiştir. Ayrıca bir dönem Türkiye Futbol Vakfı yönetim kurulu üyeliği görevinde bulunmuştur.

Rafet Kırgız

Kocaeli Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu Onursal Başkanlığı halen devam eden Rafet Kırgız farklı alanlarda spora hizmet etmeye devam etmektedir. Bir kız, bir erkek babasıdır. 44 yıldır ticaret ile uğraşmaktadır.

Levent ATALI

RAFİNE DERGİSİ

Kocaeli'nin Körfez bölgesinde bulunan Tüpraş Fabrikası'nın yayın organı olarak 4 ayda bir ücretsiz olarak yayınlanan dergidir. Web erişim adresi firmanın kullandığı web adresi www.tupras.com.tr'dir. Derginin ilk sayısı 2007 yılında yayınlanmıştır. Basıldığı ay dergide belirtilmemiştir. *Rafine* dergisinin ilk sayısındaki kadro ile son sayısındaki kadro arasında değişiklikler olmuştur. İlk sayıda Tüpraş adına imtiyaz sahibi Yavuz Erkut, sorumlu müdür Seval Kızılcan, yayın koordinatörü İrfan Meydan, yayın kurulu Yılmaz Bayraktar, Seyran Arslan, Nezih Akçınar, Tuncay Önbilgin, Delalettin Nasuhbeyoğlu, İsmail Oral, İlhan Tuncay Acar, Bekir Yumuk, Seval Kızılcan, Bilge Bayburtlugil Kolay, İrfan Meydan ve görsel yönetmeni Levent Pakdemir idi. *Rafine* dergisinin yönetim adresi kendi kurumunun yeri olan Tüpraş Genel Müdürlüğü Körfez/Kocaeli adresiydi. Derginin tasarımı Demirbağ Yayın ve Tasarım Şirketi tarafından yapılmaktaydı. *Rafine* dergisinin genel müdürü derginin ilk sayısında Tüpraş Ailesi ve Tüpraş dostlarına hitaben kaleme aldığı yazıda, derginin neden çıkarıldığını şu şekilde ifade etmiştir: "İlkleri yaşadığımız bir yılın ardından yine bir ilkle karşınızdayız; *Rafine* dergisinin iletişimimizi güçlendireceğini, ülkemizin tüm coğrafi bölgelerinde faaliyet gösteren kurum çalışanları arasındaki mesafeyi kapatacağını düşünüyoruz. Bizler

iletişim gücünü etkili biçimde kullanmak için bütün araç ve yöntemlerden faydalanma peşindeyiz. Kuruluşumuzun büyük itici gücünü arkasına alan Tüpraş, artık daha enerjik, daha verimli her zamanınkinden daha dinamik yapıya kavuştu. Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşu Tüpraş gücünü insan enerjisinden, yani sizden alıyor." Yazıdan anlaşılacağı gibi geniş alanlara ve AR-GE teknolojisine kucak açan Tüpraş'ın iletişim sorununu ortadan kaldırmak için *Rafine* dergisi çıkarılmıştır. AR-GE çalışmaları, sanayi kuruluşları, Tüpraş'ın işlevleri üzerine 60 sayfa parlak kuşe kâğıda yayınlanan dergi günümüzde de aktif şekilde yayınını sürdürmektedir. 2021 yılı Eylül ayı itibariyle 15. yılına giren derginin en son 24. sayısı yayınlanmıştır. Rafine dergisinde sırasıyla editörden, bu sayıda, ana haber, röportajlar, ziyaret, tanıtım, haber, seç, dinamik Tüpraş, spor, sosyal sorumluluk, sek, arge, sinerji ve reklam haberleri bölümleri bulunmaktadır. Derginin günümüzde de aktif internet erişim adresi https://www.tupras.com.tr/dergi-rafine adresidir.

KAYNAKÇA

https://www.tupras.com.tr/dergi-rafine; Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017)*, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2017.

Haluk SELVİ

RAGIP SAVAŞ (1966-…)

Tiyatro, Sinema Oyuncusu

Tiyatro, sinema ve dizi oyuncusu olan Ragıp Savaş, 24 Ekim 1966 tarihinde Kocaeli'nin İzmit ilçesinde dünyaya gelmiştir. 1972-1977 yılları arasında İsmet İnönü İlkokulu'na, 1977-1980 yılları arasında İzmit Merkez Ortaokulu'na gitmiştir. 1980-1983 yılları arasında İzmit Lisesinde eğitim almıştır. 1983 yılında İzmit'te amatör olarak başladığı voleybol hayatını, Eczacıbaşı SK'ne transfer olarak profesyonel bir şekilde 1986 yılına kadar sürdürmüştür. 1986 yılında voleybolu bıraktıktan sonra Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı Tiyatro bölümünde lisans eğitimine başlamıştır. 1990 yılında üniversiteden yüksek derece ile mezun olan Ragıp Savaş, mezun olduğu yıl kurulan, Türkiye'nin 3. ödenekli tiyatrosu olan Bakırköy Belediye Tiyatroları'nda profesyonel olarak sanat hayatına başlamış ve genç yaşta bu tiyatronun kurucularından biri olma şansını elde etmiştir. Sanatçının ilk oyunu 1990 yılında Aziz Nesin'in yazdığı Ahmet Gülhan'ın yönettiği "Demokrasi Gemisi"dir. Aynı sezon Nâzım Hikmet'in yazıp Kenan Işık'ın yönettiği "İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu" adlı oyunda başrol alarak Petrof'u oynamış ve oyun Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali'nde 5 ödüle layık görülmüştür. Ragıp Savaş, Bakırköy Belediye Tiyatroları'nda birçok tiyatro oyunu ve müzikalde rol almıştır, rol aldığı bazı yapımlar arasında, "Yağmurcu", "Yıldızların Altında (Müzikal)", "Bahar Noktası", "Ocak", "Kuğular Şarkı Söylemez", "İnsan Denen Garip Hayvan", "Mahangoy Şehrinin Var Oluşu, Yükselişi ve Yıkılışı (Müzikal)", "Bir Geçmiş Zaman Eğlencesi" gibi oyunlar da yer almaktadır. Dünyanın en önemli tiyatrolarından biri olan Gürcistan Rustaveli Tiyatroları'nın genel sanat yönetmeni ve dünya çapında üne ve başarıya sahip yönetmen Robert Sturua ile Sofoklers'in "Antigone"sinde "Kreon" rolünü oynamış ve oyun Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali'nde birçok ödül almıştır. Kameralar karşısına ise ilk kez 1992 yılında yayınlanan "Eda Hanım" adlı dizi ile geçen Ragıp Savaş, "Ya Sonra", "Neredesin Firuze", "Mükemmel Çift", "Kurtlar Vadisi Pusu", "Yangın Ayşe", "Türkan", "Çınar Ağacı", "Muhteşem Yüzyıl: Kösem", "Ölene Kadar", "İsimsizler" gibi yapımlarda rol almıştır. Sanatçı aynı zamanda 1998-2002 yılları arasında Bakırköy Belediye Tiyatroları'nda genel sanat yönetmeni (Müşfik Kenter) yardımcılığı ve yönetim kurulu üyeliği yapmıştır. 2004 yılında Kocaeli Bü-

Ragıp Savaş

yükşehir Belediye Şehir Tiyatrosu'nun genel sanat yönetmenliğine vekâleten atanmıştır ve aynı yıl sinema kariyerine "Neredesin Firuze" adlı film ile adım atmıştır. Genel sanat yönetmenliğini üstlendiği Kocaeli Büyükşehir Belediye Şehir Tiyatrosu'nda birçok başarıya imza atan Ragıp Savaş, 2007 yılında bu görevinden ayrılmış ve aynı yıl içerisinde hem İzmit Sanat Merkezi'nde genel sanat yönetmeni olarak göreve başlamış hem de Ragıp Savaş Sanat Akademisi'ni kurmuştur. Ragıp Savaş Sanat Akademisi'nin kuruluş felsefesi: öğrencilere, kendi yeteneklerini ve yaratıcılıklarını, teknik beceri ile birleştirmek ve kendi stillerini geliştirmek için teşvik etmektir. 25 Eylül 2005 tarihinde Fadime Sezer ile evlenen Ragıp Savaş'ın Nil isminde bir kız çocuğu vardır. Çiftin nikah şahitliğini ise Müşfik Kenter yapmıştır. 2019-2021 yılları arasında "Kuruluş Osman" dizisinde "Dündar Bey" karakterini canlandırmıştır. Bu dizide Burak Özçivit, Buse Arslan ve Tamer Yiğit gibi oyuncularla birlikte rol almıştır. En son, ilk bölümü 20 Eylül 2022 tarihinde yayımlanan ve başrollerinde Oktay Kaynarca, Ebru Özkan ve Pelin Akil'in oynadığı aksiyon ve dram türündeki Türk televizyon dizisi "Ben Bu Cihana Sığmazam"ın 2. bölümünden itibaren "Atakan" karakterini canlandırmaktadır.

KAYNAKÇA
https://www.ragipsavassanat.com/, Erişim Tarihi 4 Eylül 2021,https://ragipsavas.net/about/, Erişim Tarihi 4 Eylül 2021; https://www.onlinezeka.com/ragip-savas/, Erişim Tarihi 4 Eylül 2021; https://tiyatronline.com/kisiler/ragip-savas-317, Erişim Tarihi 4 Eylül 2021; https://beyazgazete.com/sayfa/ragip-savas-25587/fotogaleri/, Erişim Tarihi 4 Eylül 2021.

Aybike ÖZEL

RAHMİ SEYMEN (1933-2007)

Müteahhit, Özel Seymen Koleji Kurucusu

Rahmi Seymen, 7 Ocak 1933'te Gölcük ilçesinin İhsaniye köyünde dört çocuklu Hatice ve Ethem Seymen çiftinin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 1943 yılında ailesi Mandıra köyüne göç etmiş, bu köyde okul olmaması ve maddi imkânsızlıklar sebebiyle ilkokul eğitimini 3. sınıfta yarıda bırakmak zorunda kalmıştır.

1953 yılında önce Sivas'ta acemi birliğine daha sonra Siirt'te usta birliğine giderek vatani görevini tamamlayan Rahmi Seymen, yeteri kadar okuma yazma bilmemesine rağmen çavuşluk sınavlarına girerek telsiz operatörlüğü alanında üstün başarı göstermiş ve birincilik derecesi kazanmıştır. Askerlik vazifesinin ardından 1956 yılında SEKA'da işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda o dönemde zor bulunan bindallı gelinlik kumaşını köylerden toplayarak İstanbul'da satıp ticaret hayatına adım atmış. 5 Ekim 1958'de Ayşe Hanım ile evlenmiştir.

1961 yılında inşaat sektörüne atılarak. İstanbul'da Akbaba Limanı, Topselviler'deki inşaatlar ve Türkiye Jokey Kulübü'nün yapımıyla sektörde varlığını kabul ettiren Rahmi Seymen, 1982 yılında İzmit Emek Sinemasını satın almıştır.

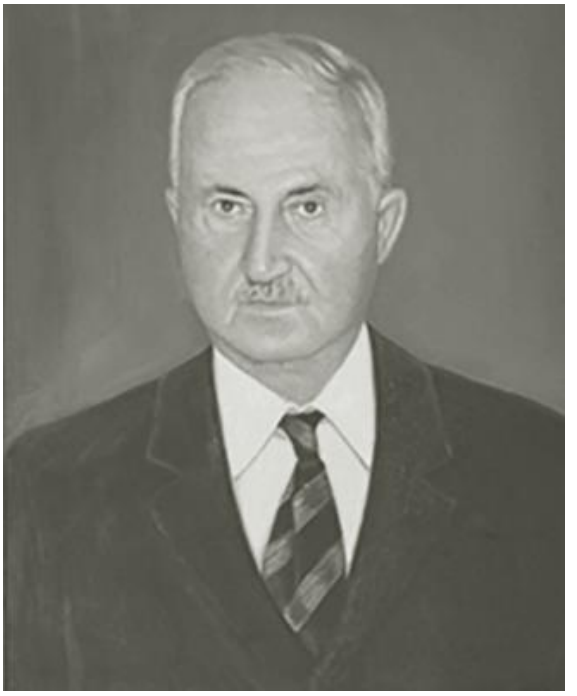

Rahmi Seymen

Dönemin koşulları gereği eğitim hayatını tamamlayamayan Rahmi Seymen, içindeki okul sevgisini bir eğitim yuvası kurarak tamamlamak istemiştir. 1981 yılında büyük umutlarla temelini attığı Özel Seymen Eğitim Kurumları 1983 yılında eğitim öğretime kapılarını açarak aynı zamanda Kocaeli halkı için özel bir eğitim kurumu olarak bir ilkin başlangıcı olmuştur. Özel Seymen Eğitim Kurumları, Rahmi Seymen'in kuruculuğunda 1983-1984 öğretim yılında "Özel İzmit Lisesi" adı altında Orta 1, 2, 3 ve Lise 1. sınıfları ile eğitim öğretime başlamıştır. 1984-1985 öğretim yılında okulun adı "Özel Seymen Lisesi" olarak değiştirilmiş ve ortaokul önüne Hazırlık sınıfı da eklenerek bir kısım derslerin öğrenimini yabancı dille yapan Özel Anadolu Lisesi statüsü kazanmıştır. Özel bir okul olmasına rağmen, başarılı ve ihtiyaç sahibi gençleri sahiplenerek burslar vermiş ve ülkeye yararlı bireyler yetiştirilmesine gayret etmiştir.

Eğitim alanındaki çalışmalarını geliştiren Rahmi Seymen, 1985 yılında Özel Seymen İlkokulu'nu açmıştır. 1994 yılında eğitimde ikinci hamlesini yaparak Özel Seymen Dershanesi'ni kurmuştur. Alpaslan, Nail, Mahir, Kamuran ve Hamiyet isimlerinde beş çocuk sahibi olan Rahmi Seymen'in 1998 yılında kızı Hamiyet Satı, Özel Seymen Eğitim Kurumları Kurucu Temsilcisi olarak eğitim kurumlarının başına geçer. 1993-1994 öğretim yılında "Özel Seymen Fen Lisesi" açıldıysa da 2000-2001 yılında eğitim öğretim faaliyetlerine son verilir. İlkokul öğretiminin 8 yıl zorunlu hale getirilmesi nedeniyle, hazırlık sınıfı lise öncesine alınarak 1998-1999 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2003-2004 yılında ilköğretim öncesi anasınıfları açılmıştır.

2011-2012 eğitim öğretim yılında Özel Seymen Eğitim Kurumları Darıca yerleşkesinde Özel Seymen Anasınıfı, İlkokulu, Ortaokulu ve Özel Seymen Anadolu

Lisesi adı altında hizmete başlamıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında Rahmi Seymen'in eşi Ayşe Seymen adına Darıca'da yeni inşa edilen kampüste eğitim öğretim faaliyetleri devam ettirilmiştir. İzmit Kampüsü Rahmi Seymen ve Darıca Kampüsü Ayşe Seymen adıyla anılmaktadır. Rahmi Seymen, Özel Seymen Eğitim Kurumları açıldığı yıldan itibaren eğitime muhtaç birçok öğrenciye burs imkânı sağlamaya çalışmıştır.

"Geçmişini bilmeyen geleceğine şekil veremez, insan yedi kuşak öncesini bilmeli" diyen, yoktan var olma bilincini yaşayarak tecrübe eden Rahmi Seymen, insanlara duyduğu sevgi ve saygıyla mütevazı bir yaşam sürmüştür. Hayatında gurur duyduğu en büyük eseri kurduğu eğitim yuvasıdır. Çalışmayı ve çalışanı seven, yaşamı boyunca hiç tatil yapmayan, disiplinli, yaptığı işlerle dürüstlüğünü kanıtlayan, aile hayatına önem veren Rahmi Seymen, 10 Ocak 2007 tarihinde geçirdiği rahatsızlık sonucu hayatını kaybetmiştir. Rahmi Seymen için Fevziye Camii'nde öğle namazını müteakip cenaze namazı kılınmış, Bağçeşme Aile Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

KAYNAKÇA

http://darica.seymenkolej.com/Files/PDFFiles/8a3906f96288480e-a769d98f22acdad9seyderdergi011ilovepdfcompressed.pdf, Erişim Tarihi: 01.01.2022; "Rahmi Seymen Kimdir?", *SEYDER Özel Seymen Eğitim Kurumları Sosyal Bilimler Bölümü Dergisi*, s. 4.

Zeynep İSKEFİYELİ

RAHMİ ŞENSES (1906-1972)

Hafız, Mevlithan

1322 (1906) yılında Kocaeli'nin Gebze ilçesi Sultan Orhan köyünde (şimdi mahalle) dünyaya geldi. Annesinin adı Lütfiye, babasının adı ise Hüseyin'dir. Doğduğu yerde ilkokulu ve rüşdiyeyi okurken hıfzını tamamladı. Rahmi Şenses, babası Hüseyin Efendi'nin isteğiyle 1917-1918 yıllarında İstanbul'a medrese okumak üzere geldi. Darü'l-hilafetü'l-aliyye medresesi 5. sınıfta iken 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile medreseler lağvedilince öğrenimini yarıda bırakarak memleketine döndü.

Askerliğini yapıp Fatma Hulkiye Şenses (d.1328) ile 20.11.1932 tarihinde evlenen Rahmi Şenses'in bu evlilikten Emine Taciser (1933), Mehmet Kemal (1937) ve Siyami Cemal (1941) isimli üç çocuğu dünyaya geldi.Daha sonra İstanbul'a gelerek Fatih Camii Başimamı Hafız Ömer Aköz Hoca Efendi'den talim ve Mısır tariki ile kıraat ilmi okudu ve buradan icazet aldı (25 Cemaziyelahir 1345-27 Mayıs 1946 Pazartesi).

Diyanet hizmetine 01.01.1940 tarihinde 35 yaşlarında başladı. Sırasıyla Yakacık, Hereke, Tavşancıl, Tabaklar Camii (07.04.1937-14.09.1937) ve Arap Camii'nde (09.09.1937-10.06.1942) vazife yaptıktan sonra Beyoğlu Hüseyin Ağa Camii'ne baş imam olarak atandı ve (10.06.1942) buradaki vazifesini ömrünün son demlerine kadar sürdürdü.

Beyoğlu Ağa Camii'nde başimam-hatip olarak görev yaparken Sadettin Heper'in aracılığı ile Yüksek İslâm Enstitüsü'nün ilk öğretim kadrosu içerisinde uzunca bir süre (1960-1971) anlaşmalı öğretim gö-

Rahmi Şenses

revlisi olarak Kur'an-ı Kerim dersi hocalığı görevinde bulundu. Burada Kur'an tilavetinde sembol isimlerden Karaköy Yeraltı Camii Başimamı Hafız Ali Üsküdarlı Hoca Efendi (1885-1976) ile birlikte Kur'an-ı Kerim derslerine girdi. 3 Mart 1970 tarihinde buradaki görevi bittiğinde bir yıl daha görevi uzatılarak "Kur'an-ı Kerim Vücûh ve Belâğat" hocalığı yaptı.

05.07.1956 tarihinde ikindi namazından sonra Emirgan'a gitmekte iken Ayazağa mevkiinde arkadaşları ile birlikte geçirdiği trafik kazası sonrası, sol bacağının kalçasına kadar kırılmasından dolayı bel altı tamamen alçıya alınmış ve uzun bir süre görev yapamamıştır. Bu süre zarfında sağlığı gün geçtikçe bozulmuş ve 63 yaşında 1 Şubat 1972 tarihinde vefat etmiş, Eyüp Sultan Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Eserleri

1947 yılında görevli olarak vapurla çıktığı Hac yolculuğu sonrasında kaleme aldığı Hac kitabı (*Resimli ve İzahlı Hac Kitabı*, Şaka Matbaası, 1949, 46 s.) ses getirince Hafız Rahmi Şenses küçük risaleler yazarak halkı aydınlatma yolunu tercih etmiştir. Bu eserler arasında en önemlisi geç dönem hâfız ve mevlidhanlarına ait 64 kısa-uzun terceme-i hâllerin yer aldığı *Bugünün Meşhur Huffazı-Kiramı ve Mevlidhanları'*dır. (Hamle Matbaası 1965, 128 s.) Diğer eserleri ise şöyledir:

Nurdan Çıkan Sesler Yüzsekiz Hadis-i Şerif (İstanbul, 1948), *Çocuk İlmihâli* (Ahmet Sait Matbaası, 1949, 31 s.), *Camilere Nasıl Girilir Namaz Nasıl Kılınır ve Güzel Tavsiyeler* (Ahmet Sait Matbaası, 1951, 39 s.), *İslam Terbiyesi* (Hamle Matbaası 1959, 64 s.), *Arifler Geçidi* (Hamle Matbaası 1961, 32 s.), *Müslümanlık ve Ahlak*

Örnekleri (Hamle Matbaası, 1961, 46 s.), *İlaveli Seçme 11 Salevatı Şerife* (2. Baskı Hamle Matbaası 1961, 14 s., 3. Baskı Yaylacık Matbaası, 1969, 64 s.), *Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın Düğünleri* (Hamle Matbaası, 1962, 36 s.), *Kur'an-ı Kerim Hakkında Bilgi* (Hamle Matbaası 1962, 48 s.), *Gül Bahçesi-Dini Ahlaki Hikâye ve İbretler* (Hamle Matbaası, 1963, 61 s.), *Beş Geceyi İhya Edene Cennet Vacip Olur* (İstanbul 1963), *Hazreti Veysel Karanî (Kuddise Sirrehûlâli) ve Hazreti Ömer (r.a.)* (Hamle Matbaası, 1963, 23 s.), *Hak Sofrasına Oturanlar* (Kadem Matbaası, 1965, 128 s.), *Afet Zamanlarında H. Peygamber Efendimizin Ümmetine Tavsiyeleri* (Dakik İş Basımevi 1968, 23 s.). Bunun yanında sadece isimlerini tespit edip kütüphanelerde rastlayamadığımız eserleri ise şunlardır: *Peygamberimizin Mübarek Duaları, Kurban Kitabı, Dini Bilgi ve İbretler, Kur'an Nasihatleri, İslam Dini ve Mübarek Günler.* Hafız Rahmi Şenses iyi bir hâfız, iyi bir kâri/okuyucu, dini ilimlere vakıf, talebe yetiştirmeye meraklı, aynı zamanda mütevazı ve çok kibar birisidir. Gerek görev yaptığı Hüseyin Ağa Camii'nden gelip geçenlerde, gerekse kıraat ilminde emek verip yetiştirdiği Yüksek İslam Enstitüsü'ndeki talebeleri dolayısıyla hatırı sayılır iz bırakmıştır. Talebeleri arasında Tayyar Altıkulaç, Halit Güler, Hafız Mehmet Ali Sarı, Ali Şendil, Mustafa Öz, Emin Işık gibi isimler yer almaktadır.

Dönemin en iyi Kur'an okuyucuları arasında yer alan ve Kur'an tilavetinde iz bırakan Şenses'in, değişik meclislerde ve gazetelerin mevlit merasimi ilanlarında ismi sıklıkla geçmiştir. Yine Şenses'in musikiye vukufiyetinin yanında kanun ve klarnet çaldığı zikredilmektedir. Öyle ki Arap Camii'nde görev yaptığı yıllarda evlerde yapılan musiki meşklerine iştirak etmekte ve *Beyoğlu Saz* isimli mekânda hanendelik yaptığı nakledilmektedir. Ömrünü mihrap hizmetine, Kur'an talim ve tedrisine adamış bir isim olan Hafız Rahmi Şenses, özellikle kıraat ve musiki alanında hayırla anılacak önemli bir hayat yaşamış, geride kıymetli eserler ve talebeler bırakarak bu dünyadan göçmüştür.

KAYNAKÇA

Ramazan Alparslan, *İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlidhanları ve Bu Nesli Yetiştirenler,* Boğaziçi Yay., 2016, s.56; Tayyar Altıkulaç, *Zorlukları Aşarken*, C. 1, TDV Yayınları, 2015, s. 147; Kâmil Büyüker, "Mevlidhanlık Geleneğine Kayıt Düşmek ve H. Rahmi Şenses" (Geçmişten Günümüze Uluslararası Dinî Mûsikî Sempozyumu-03-04 Kasım 2017/Amasya), Amasya 2017, s.549-563; Dücane Cündioğlu, "İstanbul'un o meşhûr hâfızlarını ne kadar tanıyoruz?!", *Yeni Şafak*, 26.5.1999; Cündioğlu, "Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'un Meşhur Hafızları", *Yeni Şafak*, 29.5.1999; Halit Güler, "Akademik Sayfalar", 9.cilt, *Merhaba* gazetesi, 21 0cak 2009; "Hâfız Rahmi Şenses", *Din ve Hayat*, Temmuz 2017, S. 31; İsmail Karaçam, *Hâtıralar*, Çamlıca Yay. 2015; Nuri Özcan, "Mevlid" (Musiki), *DİA*, C. 29, s. 485; Mehmet Pelvan, "Hafız İbrahim Aslan", *Tavşanlı-Kültür ve Tarih Araştırmaları,* Ocak-Haziran 2013, s. 5; Mehmet Pelvan, "Hafız İbrahim Aslan", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 272, Ocak 2013; Mehmet Pelvan, "Hafız Kenan Aygün (Merhum)" *Tavşanlı-Kültür ve Tarih Araştırmaları,* Temmuz-Aralık 2012, Sayı: 4; Ali Rıza Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur? ve Mevlidhanlar*, Fakülteler Matbaası, 1951; Mehmet Ali Sarı, *Mehmet Ali Sarı Kitabı Beyoğlu'nda Bir Hafız Kur'an'la Geçen Bir Ömür*, Timaş Yay., 2016, s. 82; H. Rahmi Şenses, *Bu Günün Meşhur Huffazı Kiramı ve Mevlidhanları*, Hamle Matbaası, 1965; Mustafa Öz, *Yılların Özü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2008, s. 94; Beyoğlu Müftülüğü, H. Rahmi Şenses Dosyası; Diyanet İşleri Başkanlığı, H. Rahmi Şenses Özlük Dosyası (Dosya numarası: 51-0604); Diyanet İşleri Başkanlığı, *Esâmi-i Kurrâ Defteri.*

Kâmil BÜYÜKER

RAİF YAŞAR

1960 Askeri Darbesi ile Atanan Kocaeli Askeri Valisi

1956'da tümgeneral olan Raif Yaşar, Genelkurmay Personel Dairesi Başkanlığı yapmış, 1959'da bu görevinden Kocaeli'nde bulunan 15. Kolordu Komutanlığı 23. Tümen Komutanlığına atanmıştır. Yaşar bu görevdeyken 1960 Askeri Darbesi olmuştur. 1960 Askeri Darbesi üzerine Türkiye'deki bütün valiler ve belediye başkanları görevlerinden alınmış yerlerine vilayette bulunan yüksek rütbeli subaylar yönetici olarak atanmıştır. Milli Birlik Komitesi Başkanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Başkumandanlığı tebliğleri kapsamında Tümgeneral Raif Yaşar da bu kapsamda Kocaeli valisi ve belediye başkanı olarak atanmıştır. Raif Yaşar, ihtilal günlerinde Kocaeli ve çevresinde asayişi sağlamak için birçok tebliğ yayınlamıştır. İlk tebliğde sokağa çıkmama gibi birçok yasak bulunmaktaydı. Ancak ilerleyen saatlerde bu yasakların yumuşatıldığı ve daha esnek bir hale getirildiği görülmektedir. 29 Mayıs 1960'ta Kocaeli Askerî Valisi olarak yayınladığı 4 Numaralı tebliğinde şu hususları bildirilmişti: "Sayın Kocaeli halkına, 1-Gece ve gündüz serbest saatler içinde hüviyetlerinizi beraberinizde bulundurunuz. 2-Askerî ve mülkî sıhhi personel ve vasıtalar sizlere hizmet için görevlendirilmiştir. 3-Askerî ve sivil gıda müşavirleri ile fiyat murakabe elemanları pazarlarınızı devamlı olarak kontrole başlamışlardır. 4-Birbirinizi seviniz ve hürmet ediniz. 5-Kötülüğe ve kötü hareketlere mani olunuz. 6-Sayın Kocaeli halkının yukarıdaki kurallara riayet etmesini rica ederim."

Söz konusu tebliğlerde vatandaşlara talimatlar verilmekte ve herkesin bunlara uygun davranması istenmekteydi. Ayrıca yönergelere uymayanların aynı şekilde Askerî Valilik tarafından cezalandırılacağı bildirilmekteydi. 30 Mayıs 1960 tarihi itibariyle DP İl Başkanlığı'nın bütün mallarına el konulması için Kocaeli Askerî Valiliği tarafından işlem başlatılmıştır. Öncelikle partiye ait il binası boşaltılmış ve bahsi geçen yer Askerî Valilik denetimine alınmıştır. Ayrıca parti binasına ait olduğu tespit edilen telefon, posta ve elektrik borçlarına karşılık partiye ait diğer malvarlıkları da haciz edilmiştir. Vilâyetin birçok yöneticisi görevden alınmıştır. Görevden alınan İl Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu'nun yerine Kurmay Yarbay Topkoru ve il emniyet müdürlüğü yardımcılığı görevlerine Binbaşı Sait Altan ile Binbaşı Tarık Erhayır atanmışlardır. Aynı gün içinde İzmit Belediye Başkanlığına ise Kurmay Yarbay İzzet Erduran'ın ataması yapılmıştır. Böylelikle vilâyetin önemli makamlarına askerî yetkililer atanmış ve bu görevler askeriyenin tekeline alınmıştır.

Kocaeli'nde bu olaylar yaşanırken Milli Birlik Komitesi tarafından TBMM feshedilmiş ve DP'li bütün milletvekilleri tutuklanarak Yassıada'ya gönderilmişlerdir. Tutuklanan kişiler arasında Kocaeli milletvekillerinden Ömer Cebeci, Cemal Tüzün, Yunus Nüzhet Unat ve Saadetin Yalım ile DP Kocaeli İl Başkanı Dursun Erol da yer almıştır. Bu durumu

9 numaralı tebliğ ile vatandaşlara duyuran Kocaeli Askerî Valiliği, DP'lileri ikaz etmiş ve herhangi bir siyasi faaliyette bulunmalarını yasaklamıştır. Bu uyarılara rağmen siyaset yapılmaya devam edilmesi halinde; bu işi yapanların cezalandırılacağı Askerî Vali Raif Yasaer tarafından bizzat tebliğ edilmiştir. Bölge Komutanı Korgeneral Hayati Ataker'in Kocaeli'ni ziyareti ve burada halka hitap etmesi sırasında Kocaeli Askeri Valisi Tümgeneral Raif Yaşar da bir konuşma yapmıştır. Yaşar konuşmasında, milletin darbeyi tasvip ettiğinden ve böylece milletin tek parça haline büründüğünden bahsetmiş ve valiliğin emrine uydukları için Kocaeli halkına teşekkür etmiştir. "Kocaelililer bundan sonra işleri güçleri ile meşgul olsunlar. Ricamız huzur ve sükûnetin bozulmamasıdır" sözleriyle halktan yönetimin beklentisi dile getirilmiş, yeni hükümetin milleti refaha götüreceğinden ve bu görevi asıl sahiplerine bırakacaklarından bahsetmiştir.

7 Haziran 1960'ta Kocaeli Askerî Valisi Raif Yaşar'ın görevi son bulmuş ve Kocaeli'ne sivil bir vali atanmıştır. Yeni vali Hüsnü Başer olmuştur. Yaşar, 1 Ağustos 1960 Milli Savunma Bakanlığı Tetkik Dairesi Başkanı iken emekli olmuştur.

KAYNAKÇA

Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya 2016; Selma Göktürk Çetinkaya, "27 Mayıs Darbesinin İlk Yedi Gününde Türk Yolu Gazetesi", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi ve Kültür Sempozyumu IV,* Kocaeli, 2017, ss. 1415-1429; http://gazetearsivi.milliyet.com.tr.

Bülent CIRIK

RAİF YELKENCİ (1894-1974)

Sahaf

Raif Yelkenci, yelken bezi ustası Hasan Ağa'nın oğlu olarak 1894 tarihinde İzmit Kandıra'da dünyaya geldi. Tam adı Mehmet Raif'tir. 1905 yılında babasının vefatı üzerine amcasının yanına İstanbul'a gitti. Amcası Hâfız Aziz Efendi'nin Beyazıt Meydanı'ndaki kitapçı dükkânında çıraklık yapmaya başladı; kitapçılığı burada öğrendi. Aynı yıl Fatih medresesinde başladığı dini ilimler tahsilini 1911 yılında tamamladı. I. Dünya Savaşı'nda askere alındı. Küçük yaştan beri ayağının sakatlığı sebebiyle geri hizmetlerde kullanıldı ve askerî hastahanelerde çalıştı. Terhis olmasına rağmen 1918-1919'da bir süre Harbiye Nezâreti'nde dördüncü sınıf kâtip sıfatıyla bulundu. Askerlik sonrası tekrar amcasıyla birlikte çalışmaya başladı. Amcası Aziz Efendi'yle birlikte, Beyazıt'ta Kapalı Çarşı'nın Fesçiler Kapısı'nın bitişiğinde Çadırcılar Caddesi üzerinde eski bir kitapçı dükkânını Şevki Efendi'den satın alarak sahaflık işine girdi. Hayatının sonuna kadar burada genellikle el yazması kitaplar alıp sattı. 1917 yılında teyzesinin kızı Hatice Hanım (1901-1988) ile evlendi. Bu evlilikten Fatma Makbule (1924-1975) isminde bir kızı dünyaya geldi. Fatma Makbule'nin Süleyman Alkan ile evliliğinden torunları Hamit, Halise ve Halit doğdu.

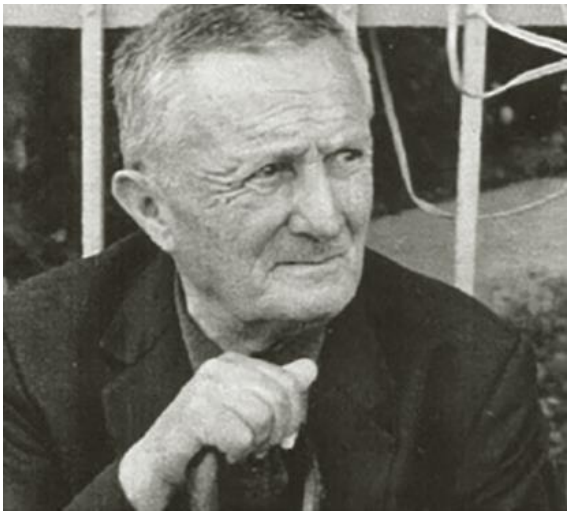

Raif Yelkenci

1920 yılı Raif Yelkenci'nin hayatında dönüm noktasıdır. Bütün hayatı boyunca tutkuyla bağlanacağı Yunus Emre'yi keşfetmiş ve amcası ile birlikte 1924 yılında Yunus Divanı'nın taş baskısını gerçekleştirmiştir. 1930 yıllar Raif Yelkenci'nin sahaflar camiasında adından söz ettirdiği yıllar olmuştur. Yelkenci 1959'da ancak bir iki kişinin girebileceği içi yazma eserlerle dolu sahaflar çarsısındaki dükkânını satın aldı.

Eski sahaflık geleneklerini sürdüren Yelkenci'nin dükkânı yerli ve yabancı bilim adamlarının, kitap meraklılarının bir toplantı ve sohbet yeriydi. İbnülemin Mahmud Kemal, M. Fuad Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı, Mükrimin Halil Yinanç, Muallim Cevdet, A. Süheyl Ünver, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hakkı Tarık Us, Osman Nuri Ergin, Kemal Salih Sel, Reşat Ekrem Koçu, Sabri Ülgener, Kemal Elker, şarkiyatçılardan Franz Taeschner, Osman Reşher (Oskar Rescher), Hellmut Ritter bunlardan bazılarıdır. Yazmaları, hat ve belgeleri anlayanlara, ihtiyaç sahiplerine satmayı tercih ederdi. Tanıdıklarına ve ehline kopya ettirilmek üzere ödünç kitap da verirdi. Bu türden bazı kitapların kopyaları günümüzde A. Süheyl Ünver'in arşivinde bulunmaktadır. Orhan Okay'ın ifadesiyle Raif Yelkenci kitapçı dükkânı değil kütüphanesi olan bir insandır. Nadir bulunur kitapları ancak erbabına satardı. Raif Yelkenci'nin evinde muhafaza ettiği tarih ve edebi eserlerden oluşan nadide kitapları bir araya getirdiği bir kütüphanesi vardı. Abdülbaki Gölpınarlı gibi dönemin önde gelen isimleri evindeki kütüphaneden yararlandıklarından bahsetmektedir. Dükkânında olan çoğu yazma kitaplar ölümünden sonra sahaf İbrahim Manav'a satıldı. Evinde bulunan kitaplar ise, Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlandı.

Raif Efendi'nin yazmalara olan tutkusu yanında hat sanatına dair de tutkusu ve bilgisi vardı. Zengin hat sanatı koleksiyonunun nadide örnekleri Fatih Kıztaşı'nda bulunan üç katlı ahşap evinde yer almaktaydı.

Basılmış kitabı olmayan Raif Yelkenci uzun yıllar Yûnus Emre'yi araştırmış, yanlış bazı görüşleri düzeltmeye çalışmış, tartışmalara katılmış, Âşık Paşa'nın

Yûnus Emre olduğunu ileri sürmüştür. Simavnalı Şeyh Bedreddin'in bir nüshası kendisinde bulunan *Menâkıb*'ını yayımlayamamıştır. Raif Yelkenci'nin Muallim Cevdet, Yunus Emre ve Şeyh Bedrettin Üzerine olan bazı yazıları yayınlanmıştır.

Hayatının son yıllarını hastalıklarla geçiren Raif Yelkenci, pek az dışarı çıkma imkanı bulduğundan evinde tutkuyla bağlandığı kitaplarının arasında geçirmiştir. Muzaffer Özak, A. Süheyl Ünver gibi müdavimi dostları onu bu zor günlerinde yalnız bırakmamışlar, evinde onu ziyaret etmişlerdir. Raif Yelkenci, 07.10.1974 tarihinde vefat etti. Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Topkapı aile mezarlığına defnedildi. Onun ölümüyle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan geleneksel sahaflık geleneği kapanmış oldu.

KAYNAKÇA
Turgut Kut, "Mehmet Raif Yelkenci", *İslam Ansiklopedisi* (TDV) İstanbul 2013, C 43, s.398-399; Ahmet Güner Sayar, *Sahaf Raif Yelkenci*, İstanbul 2012, Ötüken Yay. s.101; Orhan Okay, *Konuşmalar*, Ankara 1998, Akçağ Yayınları, s,257; Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar, Portreler*, İstanbul 2013 Dergah Yayınları; İbrahim Şirin, Raif Yelkenci'nin Torunu Halise Alkan ile Görüşme (10.10.2018).

İbrahim ŞİRİN

RAMAZAN KOCEVÎ
Müderris

Ramazan Efendi, Osmanlı Dönemi XVII. yüzyıl başlarında yaşamış, İzmit doğumlu (bu dönemde İznikmid) âlimlerdendir. Sicilli Osmanî kayıtlarında doğum tarihi verilmemiştir. Müderrislik için gerekli eğitimden sonra icazetini aldı. Çeşitli yerlerde müderrislik yaptıktan sonra mollalığa yükseldi. Konya ve Kırım yarımadasının güneyinde bulunan Kefe'de mollalık yaptı. Âlim ve zahid bir zat olduğu bilinen Ramazan Efendi, 1629 yılında vefat etti.

KAYNAKÇA
Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmani, C.*IV, yay. haz. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 1996, s.1347.

Ayşegül YILMAZ

RECEP ÇİFTÇİ (1995-…)
Güreşçi, Paralimpik Milli Judocu

1995 yılında Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde doğmuştur. 2007 yılında güreşe başlamıştır ve güreşte Milli Takım'da yer almıştır. Türkiye'de müsabakalara katılıp birçok başarılı sonuç alarak madalya sahibi olmuştur. 2014 yılının sonlarında bir müsabakada kafasına aldığı darbeden dolayı görme yetisinin yüzde 50'sini kaybetmiş, güreş kariyerini burada sonlandırmıştır. Sonradan rapor alarak Paralimpik Judoya geçiş yapmıştır.

2015 yılında judoda Türkiye Şampiyonu olup Milli Takım'a girmiştir. Aynı yıl içinde Avrupa Şampiyonasına ilk defa katılmıştır ve Avrupa 3'üncüsü olmuştur. 2017 yılında yine Avrupa Şampiyonasına katılıp hem ferdi hem de takımlarda 3. olmuştur. Aynı yıl İslam Oyunlarında 3. olmuştur. 2019 yılında Avrupa

Recep Çiftçi

Şampiyonasında Avrupa 2'ncisi olmuştur ve birçok kalifikasyon, yani Olimpiyata puan veren müsabakalarda sayısız derece yapmıştır. 2020 Tokyo Paralimpik Oyunlarına katılmış, 60 kiloda Judo branşında Paralimpik Oyunlarında 3. olmuştur. Judo Paralimpik tarihinde Judo branşında erkeklerde Türkiye'ye ilk madalya kazandıran sporcu olmuştur. Halen Milli Takım'da ve Kocaeli Büyükşehir Belediye Kâğıtsporda kariyerini sporcu olarak sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA
Recep Çiftçi ile yapılan görüşme.

Levent ATALI

REDİF DAİRESİ
İzmit Redif Dairesi

İzmit Redif Taburu'nun kullandığı bir redif dairesi vardı. Redif daireleri; her redif taburunun merkezinde bir depo olarak inşa edilirdi. Bu depolarda, silahaltına alınan askerlere verilecek silah ve askeri malzemeler yer almaktaydı. İzmit Redif deposu ise 1863 yılında İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa tarafından yapılmıştı. Ahşap yarı kâgir kışla türü bir yapıydı. 8 Ekim 1889 tarihli belgede; inşa edilen deponun, cephanelik ve askerlik dairesinin resmi açılışının yapılması isteniyordu. Osmanlı döneminde uzun yıllar kullanılan İzmit Redif Dairesi, 1999 yılına kadar 15. Kolordu Komutanlığı tarafından Askeri Mahkeme binası olarak kullanılmıştır.1999 depremi sonrasında ise tadilata alınan yapı Atatürk ve Redif Müzesi olarak müzeye çevrilmiştir. Bu müzede, İzmit'in Kuvayımilliye Dönemi ve döneme ilişkin belgeler, askeri merasim eşyaları, silahlar, kılıçlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün Savarona yatında kullandığı eşyalar gibi pek çok tarihi eser sergilenmektedir.

KAYNAKÇA
M. Mithat Özgen, *Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Redif Binaları,* İstanbul 2017; Atatürk Redif ve Etnografya Müzesi, *Atatürk ve Redif Müzesi Tanıtım Kataloğu*.

Süleyman BEYOĞLU

Redif Dairesi

REDİF TABURU

İzmit Redif Taburu, 12. Tümen

Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılda Yeniçeri Ocağı'nın bozulmaya başlaması ile birlikte askeri teşkilatta bazı yenilikler yapıldı. Ancak yapılan yenilikler yeterli olmadı. Sultan II. Mahmud döneminde uzun süredir kaldırılması planlanan Yeniçeri Ocağı lağvedildi. 1826 yılında kaldırılan Yeniçeri Ocağı'nın ardından Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu kuruldu. Yeni ordu yanında Redif-i Asakir-i Mansure ismiyle bir birlik teşkil edildi. Kısaca redif birlikleri olarak bilinen bu kuvvetler yeni kurulan orduya destek sağlamak, halkı uzun süreli hizmete mecbur tutmayarak ülkedeki iç güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuştu. Sözlük anlamı olarak "arkadan gelen, arkadan gelen kuvvet" anlamında kullanılan redif kelimesi, ordunun ihtiyat kuvveti anlamında kullanılmaya başladı. Redif birliklerinin en önemli özelliği birliklerdeki erlerin sürekli olarak askerlik yapmamasıdır.

Redif askeri birlikleri 8 Temmuz 1834'te Redif Kanunname ile oluşturuldu. Serasker Koca Hüsrev Paşa birliklerin teşkili için görevlendirildi. İlk olarak Ankara, Çankırı, Afyon'da oluşturulan Redif birlikleri, Anadolu'nun bazı sancaklarında da teşkil edildi. İzmit sancağı Osmanlı Devleti'nin Hassa Ordusu merkezlerindendi. 1836 yılında Hassa Müşiri Ahmet Fevzi Paşa İzmit sancak muhassılı iken İzmit ve Bolu'da redif teşkilatını kurdu. Ahmet Fevzi Paşa on yedi günde redifleri toplamayı başardı.

Bu arada İzmit Çuha Fabrikası da diğer askeri sınıflardaki gibi Anadolu rediflerinin kıyafet ihtiyaçlarını da karşılayan önemli bir merkezdi. Buradaki fabrika Dar-ı Şura-yı Askeri tarafından idare ediliyordu. Çuha Fabrikası Anadolu ordularının fes, püskül, ceket, pantolon ve kaput gibi ihtiyaçlarını karşılıyordu.

1843 yılında Serasker Rıza Paşa'nın döneminde hazırlanan askeri kanuna göre, Osmanlı ordusu 4 grupta toplandı. Bunlar muvazzaf ordu, redif kuvvetleri, yardımcı kuvvetler ve başıbozuklardı. 1869 yılında ise ordu sayısı yediye çıkarılırken tüm kuvvetler nizamiye, redif ve mustahfız olarak üç grupta toplanıyordu. 1886 yılında redif birliklerinin süresi 9 yıla ardından 8 yıla indirildi. İç güvenliği sağlamakla görevlendirilen redif birlikleri savaş zamanlarında ise orduda görevlendiriliyordu. Nitekim 19. yüzyılda İzmit'te oluşturulan redif taburları Doğu Anadolu'da meydana gelen Ermeni isyanlarını bastırmak için kullanıldı. Sultan II. Abdülhamid devrine gelindiğinde ise redif teşkilatının önemli yerlerinden birisi İzmit'ti. İzmit Hassa Ordusu olarak bilinen Birinci Ordu'nun mıntıkasındaydı ve bu dönemde Birinci Ordu'ya bağlı olarak 15. Mukaddem Redif Fırkası'nın içerisinde İzmit Mukaddem Redif Taburu olarak bir tabur yer alıyordu. 1881 yılında Yunanistan ile sınır geriliminin yaşanması üzerine İzmit Redif Taburu askerleri silahaltına alındı. 1897 yılında ise Türk Yunan savaşının çıkması üzerine İzmit Redif Taburu göreve çağırıldı. Rumeli'de bulunan 3. Ordu'ya takviye için gönderilen tabur, 14 Mayıs 1898 tarihinde geri döndü. 1908 yılına gelindiğinde ise taburun kadrosunda yer alan subaylar şunlardı:

Tabur Komutanı Binbaşı Ahmet Nuri Efendi, Kolağası Ömer Lütfi Efendi, Tabur Kâtibi Nureddin Efendi, Tüfekçi Ferhat Efendi, Debboy memuru Abdullah Efendi, Yüzbaşılar: Hayri Efendi, Ahmet

Efendi, Şakir Efendi, Mülazım-ı evveller: Süleyman Efendi, Yusuf Ağa, Ahmet Efendi, Mülazım-ı saniler: Enver Efendi, Namık Efendi, Sadrettin Efendi, 6 Aralık 1908 tarihinde redif birliklerinin süvari sınıfı kaldırılmış yalnız piyade sınıfı geride kalmıştı.

Balkan Savaşlarında İzmit Redif Taburu

Balkan Savaşları I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı'nın karşı karşıya kaldığı ve topraklarının bir kısmını kaybettiği savaşlardan biridir. Trablusgarp Savaşı'nın akabinde patlak veren ve devleti zor durumda bırakan Balkan Savaşları'nda Osmanlı Ordusu'nda redif birlikleri de etkili biçimde kullanılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan 8 numaralı sefer planına göre; İzmit Redif Tümeni, 1. ve 2. tümenlerle birlikte 1. Nizamiye Kolordusunu oluşturacaktı. Bu kolordu Çanakkale ve İzmir'de yer alacaktı. 30 Kasım günü İzmit Redif Tümeni silahaltına alındı, ancak sadece eğitim yaptılar. 1912 yılında Türk Ordusu; Nizamiye ve Redif Ordularıyla Mustahfız ve Aşiret Süvari Birliklerinden oluşuyordu. Barış ordusunu nizamiye birlikleri, sefer ordusunu ise redif, mustahfız aşiret süvari birlikleri oluşturuyordu. Aynı yıl redifler mustahfız birliklerine çevrildi ve redif kavramı kullanılmamaya başlandı. Haziran 1912'de verilen emirle, Edremit, Çanakkale, Bursa ve İzmit Redif fırkaları Balkan Savaşı'nda görevlendirildi. 5. ve 9. Nizamiye Tümenleriyle İzmit Redif Tümeninden oluşan 2. Kolordu Çanakkale tarafında bulunacaktı. Bu fırkaların harp sahasına getirilmesi için deniz yolu kullanıldı. Redif askerleri Haydarpaşa'ya bazen de İzmit'e çıkarılarak nakledildiler. Diğer yandan Balkan Savaşları'nın bir bölümü ise Şark Ordusu tarafından Kırklareli Lüleburgaz çevresinde gerçekleşiyordu. 18 Ekim- 16 Kasım 1912 tarihleri arasında yapılan savaşlarda İzmit Redif Taburu da görev almıştı. İzmit Redif Taburu Tümen Komutanı Tuğgeneral Fahri Paşa, İzmit Redif Tümeni Kurmay Başkanı ise Yüzbaşı Şemsettin (Şener) Bey idi.

Savaşın 1913 yılında sona ermesinin ardından ise redif teşkilatı tamamen kaldırılmıştır. Redif birliklerinin kaldırılmasının ardından orduda yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve redif askerleri tümenlere verilmiştir. İzmit Redif Tümeni ve Çanakkale Redif Tümeni kaldırılarak 12. Tümen'e bağlanmıştır. Geçici olarak oluşturulan 4. Kolordu ise kalıcı hale getirilmiştir. 12. Tümen 4. Kolordu'ya bağlanmıştır.

Çanakkale Savaşları ve 12. Tümen

1914 yılına gelindiğinde ise I. Dünya Savaşı patlak vermiş ve Osmanlı Devleti de İttifak Devletleri'nin yanında savaşa katılmıştı. Akabinde Edirne'de bulunan 4. Kolordu, Çanakkale Cephesi'nde görevlendirildi. Kolordu'ya bağlı 12. Tümen, 6-8 Mayıs ve 9-24 Mayıs tarihlerinde gerçekleşen İkinci Kirte Muharebelerinde yer aldı. 12. Tümen Komutanı Yarbay Selahaddin Adil Bey, 4-6 Haziran 1915 tarihlerinde gerçekleşen Üçüncü Kirte Muharebelerinde de bulundu. 12. Tümen bu muharebelerde Güney Grubu Komutanı Weber Paşa'ya bağlı olarak görev yaptı.

Haziran ayının ilerleyen günlerinde Kerevizdere Muharebelerine de katılan 12. Tümen, Temmuz ayı başına kadar süren Zığındere Muharebesi'nde de görev almıştır. Zığındere Muharebesi 12. Tümen'in bulunduğu bölgede ağırlıklı olarak mevzi muharebeleri şeklinde gerçekleşmişti. Ancak 5 Temmuz günü Zığındere'de Türk Taarruzu yapılmış ve bölgenin sol kanadında 12.Tümen yer almıştır. 12. Tümen Komutanı Yarbay Selahaddin Adil, 12. Tümen Kurmay Başkanı ise Binbaşı Süleyman İlhami Bey'dir. Bu dönemde 12. Tümen Saros bölgesine gönderilmiştir. Ağustos ayına gelindiğinde başlayan Arıburnu-Conkbayırı ve Anafartalar Muharebelerinde ise Kuzey Grubu Komutanı Korgeneral Esat (Bülkat) Paşa'ya bağlı olarak görev yapan 12. Tümen, Saros bölgesinden 8 Ağustos 1915 günü bölgeye ulaşmıştır. 21 Ağustos 1915 günü gerçekleşen İkinci Anafartalar Muharebesinde de görev almıştır. Anafartalar Muharebelerinin ardından Aralık ayının sonuna kadar mevzi muharebeleri devam etmiştir. Muharebelerde yer alan 12. Tümen'in başındaki Yarbay Selahaddin Adil Bey ise 12 Eylül günü Seddülbahir Cephesi'nde görevlendirilmiş ve 12. Tümen'in başına Alman komutan Hovik getirilmiştir. Çanakkale Savaşlarının sona ermesinin ardından ise 12. Tümen Doğu Cephesi'nde görevlendirilmiştir.

Doğu Cephesi'nde Murat mihverindeki muharebelerde yer alan 12. Tümen'in komutanlığını ise Yarbay Süleyman İlhami Bey üstlenmektedir. Bu muharebeler Temmuz Eylül 1916 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Muharebeler Muş, Bitlis, Çapakçur bölgesinde yoğunlaşmıştır. 1 Eylül 1916 günü Yarbay Süleyman İlhami Bey şehit olmuş yerine 147. Alay Komutanı Yarbay Sıtkı Bey vekâlet etmiştir. 1916-1917 yıllarında gerçekleşen Murat Mihverindeki Kış Mevzi Muharebelerinde 4. Kolordu ve bu kolorduya bağlı 12. Tümen yer almıştır. 12. Tümen Komutanlığı görevini Yarbay Mürsel (Bakü) Bey üstelenirken, 4.Kolordu Komutanlığı görevini Tuğgeneral Pertev (Demirhan) Paşa yürütmektedir. Pertev Paşa, dış göreve atanınca ise 12 Ocak 1917'de Albay İsmet (İnönü) Bey Kolordu Komutanı olmuştur. 1917 yılında muharebeler devam ederken, 10 Ağustos 1917 günü Albay Selahaddin (Köseoğlu) Bey, 4. Kolordu Komutanlığı'na atanmıştır.

1918 yılına gelindiğinde 3.Ordu, doğuda Tirebolu-Kemah-Kiğı-Muş-Bitlis hattından ileri harekâtı başlatmıştı. Şubat-Haziran arasında süren harekâtta; 4. Kolordu Komutanı Tuğgeneral Ali İhsan (Sabis) Paşa'dır. Kolordu'ya bağlı 14. Tümen Komutanlığı görevini ise Mürsel (Bakü) Bey yürütmektedir. 1918'de Kafkas Ordular Grubu'nun lağvı üzerine ise ordunun tümenleri 4. Kolorduya katılmış ve 3. Ordu emrine verilmiştir. Kafkasya'nın kuzeyi ve Azerbaycan üzerine yapılan harekâtta Ali İhsan (Sabis) Paşa yönetimindeki 4.Kolordu ve kolorduya bağlı 12. Tümen görev almıştır.

Milli Mücadelede 12. Tümen ve Kocaeli Çevresi

Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkesi ile savaştan çekilmiştir. Savaşı sona

erdiren antlaşmanın maddeleri Osmanlı açısından ağır şartlar içermekteydi. İstanbul ve çevresi ile Çanakkale ve çevresini ilgilendiren maddeler, Osmanlı'nın boğazları konusunu gündeme getiriyordu. Antlaşma maddelerine dayanarak, 9 Kasım 1918 günü Seddülbahir ve Kumkale'ye asker çıkaran İngilizler hemen ardından Çanakkale'yi işgal etmiştir. 28. İngiliz Tümeni Müstahkem Mevki Kumandanlığına yerleşirken 12 Kasım gününe gelindiğinde Çanakkale Boğazı tamamen işgal altındaydı. 13 Kasım günü İstanbul'u İngiliz askerleri işgal ederken, İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetlerinden oluşan 50 parçalık filo İzmit limanına demirlemişti. Ertesi gün ise 17 parçadan oluşan bir başka filo İzmit limanına demirledi ve iki subay dönemin mutasarrıfı İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey'den yer göstermesini istedi. Filonun bir kısmı Derince'de geri kalan kısmı ise İzmit'te demirledi. İtilaf subayları telgrafları kontrol altına aldı.

Mayıs 1919'a gelindiğinde Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a hareket etti. Aynı dönemde 12. Tümen ise Komutanı Yarbay Osman Nuri (Koptagel) yönetiminde Horasan'daydı. 12.Tümen, Kazım Karabekir Paşa komutası altındaki 15. Kolordu'ya bağlıydı ve 15. Kolordu da Mustafa Kemal Paşa'nın görevli olduğu 9. Ordu Müfettişliği alanındaydı.

Öte yandan milli mücadele açısından Kocaeli ve çevresi kritik bir bölgeydi. İstanbul'dan Anadolu'ya geçişlerin bir bölümü Kocaeli üzerinden gerçekleşiyordu. Karakol Cemiyeti elinde bulunan silah ve cephanenin Anadolu'ya nakli için Kocaeli ve çevresini kullanıyordu. Özbekler Tekkesi üzerinden başlayan yolculuk Geyve Kocaeli üzerinden Ankara'ya kadar ulaşıyordu. Bu hatta Menzil Hattı adı veriliyordu. Karayoluyla olduğu gibi sevkiyatlar deniz yoluyla da yapılmaktaydı. İstanbul limanından gönderilen motorlar, Karamürsel, Kefken, Karasu, Akçakoca gibi limanlara gelerek askeri malzemeleri ulaştırıyordu. Askeri malzemelerin haricinde Özbekler Tekkesi üzerinden de Anadolu'ya geçişler yapılıyordu.16 Mart 1920 günü İstanbul'un işgal edilmesinin ardından Hüsrev Bey, Halide Edip Hanım, Adnan Bey, Miralay Kâzım (Orbay) Bey, Cami Bey Kocaeli üzerinden Ankara'ya gitmek üzere hareket etmiştir. Bu seyahati Mustafa Kemal Paşa tehlikeli görmüş bunun üzerine Kazım Karabekir (Paşa) Ankara'ya sağ salim gelmeleri için bölgedeki askerlere talimat verilmesini istemiştir. Diğer taraftan 24 Ocak 1921'de Kocaeli Grup Komutanlığı teşkil edilmiştir. Komutanlık; Geyve ve çevresindeki kuvvetleri komuta etmekle görevlendirildi. Doğrudan Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak teşkil edilen komutanlığın Grup Komutanlığına Albay Halit (Karsıalan) Bey getirilmiştir. Albay Halit Bey 26 Ocak günü görevine başladı. Teşkil edilen Kocaeli Grup Komutanlığı ilk olarak İkinci İnönü Muharebesi'nde yer almıştır. Kocaeli Grup Komutanı Albay Halit (Karsıalan) Bey, Kocaeli Grubu Kurmay Başkanı Binbaşı Yusuf Ziya (Çakal), Kocaeli Grubu Topçu Komutanı ise Yarbay Ziya Vehbi Bey'dir. Bu savaşta 27 Mart günü Albay Halit Bey yaralanmıştır.

Kocaeli ve çevresinde bu olaylar yaşanırken, Doğu Cephesi'nde görevlendirilen 12.Tümen ise 1919-1921 yılları arasında Sarıkamış, Kars, Şahnalar ve Golgat, Cacur Muharebelerinde görev aldı. Bu dönemde 12.Tümen'in Komutanlığı'nı Yarbay Osman Nuri (Koptagel) Bey üstlendi. 4 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi'ne sevk edilen tümen, Kars'tan ayrılarak 28 Eylül günü Ankara'ya varmış, ancak Sakarya Meydan Muharebesi'ne yetişememiştir.

KAYNAKÇA

Abdulkadir Özcan, "Redif", *DİA,* C. 34, İstanbul 2007, s.524; Cahide Bolat, *Redif Askeri Teşkilatı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2000; Ziya Ediz, *1895-1896 Ermeni İsyanları ve Bu İsyanların Bastırılmasında Redif Taburlarının Yeri,* Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2009; Cengiz Çakaloğlu, "II. Abdülhamid Devrinde İzmit Redif Taburu*", Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi- Kültürü Sempozyumu,* Kocaeli 2018, s. 783; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı- İtalyan Harbi,* Genelkurmay Basımevi, Ankara 1981, s.97; Serkan Er, "Balkan Harbi'nde Osmanlı Ordusunun Seferberlik Planı", *Tarih Dergisi*, Sayı: 59 (2014/1) İstanbul 2014, s.172; İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2014, s.16; Mehmet Beşikçi, "Balkan Harbinde Osmanlı Seferberliği ve Redif Teşkilatının İflası", *Türkiye Günlüğü,* Sayı 110, s.39-43*, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III, 6.Kısım (1908-1920)* Genelkurmay Basımevi, Ankara 1996, s.84; Serpil Sürmeli, "İzmit ve Çevresinde İşgal Siyaseti Sonuç ve Değerlendirmeler", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II,* C.II, Kocaeli 2016, s.1539; Cansu Karakuş, *Atatürk'ün İlk İnkılap Arkadaşı Hüsrev Gerede,* Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2021, s. 48.

Süleyman BEYOĞLU

REHABİLİTASYON MERKEZLERİ

Kocaeli'deki Zihinsel, Bedensel ve Ruhsal Tedavi Merkezleri

Rehabilitasyon gerek doğuştan gerek ise herhangi bir hastalık veya kaza sonrası engeli olan bireyler için özel yöntemlere dayanan bir tedavi türüdür. Rehabilitasyon merkezleri zihinsel, bedensel ya da ruhsal bir rahatsızlık sebebiyle hayatın gerekliliklerini yerine getiremeyecek olan kişilerin fonksiyon kayıplarını geri kazanmalarını ve kendilerine yetebilecek bir seviyeye gelmelerini hedefler ve özel yöntemleri bulunan bu tedaviler ile sorunları çözerek yaşamı kolaylaştırmaya çalışır. Ayrıca becerilerini geri kazanamamış olan bireyler için koruyucu sosyal bakım hizmeti vermektedir. Bireylere verilen hizmetler bireysel veya grup halinde olabilir. Bireysel eğitimler bireyin seviyesine, yaşına ve engel grubuna göre değişkenlik gösterir. Grup hizmetleri ile engelleri olan bireylerin toplumdan soyutlanmalarını biraz olsun engellemek, özgüvenlerini arttırmak, sosyal/bilişsel beceriler kazandırmak ve bağımsız bir yaşam sürmelerini sağlamak istenir. Kısacası bireysel dersler, birebir özel yapılan çalışmalar ile kişinin hem bireysel becerilerini hem de kişisel gelişimlerini arttırmaya yönelik iken, grup çalışmaları bireyin sosyalleşmesini ve topluma kazandırılmasını sağlayan tedavi türüdür.

Rehabilitasyon tedavi yöntemleri son yıllarda Türkiye'de oldukça gelişmiştir ve Kocaeli de bu alanda Türkiye'de önde gelen şehirlerden biridir. Yirmi dö-

nümlük arazisi ile Avrupa´nın en büyük özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi de Kocaeli'nde bulunmaktadır. Çocuklar için bulunan merkezler yoğunlukta olmakla beraber hem çocuk hem de yetişkinler için merkezler bulunmaktadır.

Kocaeli bölgesinde, Başiskele'de dört, Çayırova'da altı, Darıca'da dört, Derince'de iki, Gölcük'te dokuz, İzmit'te on dört, Kandıra'da dört, Gebze'de sekiz, Karamürsel'de iki, Kartepe'de iki, Darıca'da bir ve Körfez'de üç tane rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır. Kocaeli'nde bulunan rehabilitasyon merkezleri Başiskele'de Bahçecik Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Zafer Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkez, Atlantis Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Elif Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Çayırova'da Gebze İlgi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Bizim Sevgi Çiçekleri Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Gülen Yaşam Özel Eğitim Kursu, Özel Yeni Gün Gelişim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Elif Pamuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Darıca'da Özel Bil-Sev Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeni Umut Özel Eğitim Kursu, Özel Darıca Kardelen Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Ayna Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Derince'de Özel Peteğim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Gün Gelişim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Gölcük'te Özel Gebze Nüans Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Hanımeli Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Beşyıldız Özel Eğitim Kursu, Özel Yeni Gün Gelişim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Hizmet Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Mucize Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Donanma Çağlar Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Duygum Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Erva Kanbak Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Erva Mutlu Yüzler Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; İzmit'te Özel Hoşgörü Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Özveri Özel Eğitim Kursu, Özel Gözde Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kursu, Özel İzlenim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeşil Doğa Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Kalkanlar Yeni Hayat Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Mavi İzlenim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Medisoy Hizmet İçi Eğitim Merkezi, Özel Nar Bahçesi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Özveri Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Sezgi Cem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Uzman Dil Konuşma Terapisti Soner Cerah Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Ümmü Kumru Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeşil Doğa Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Kandıra'da Özel Cihanay Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Bedestan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Harun Öztaş Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Kandıra Yenidoğan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Gebze'de Özel Gebze Koza Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeni Dünya Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Mucize Çocuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Gülen Gökyüzü Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Beşyıldız Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Minik Kalpler Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Karem Avrupa Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeni Gün Gelişim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Karamürsel'de Özel Ailem Özel Eğitim Kursu, Özel Sevinç Annem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Kartepe'de Özel Gülen Kalpler Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yankım Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Darıca'da Özel Etkin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; Körfez'de Özel Güvenel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Mavi Hilal Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Gülünce Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kursu olmak üzere ilçelere ayrılarak sıralanabilir.

Kocaeli'nde bulunan bu merkezler özgül öğrenme güçlüğü, dil ve iletişim bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, serebral palsi, fizik tedavi ihtiyacı, gelişimsel bozukluk, özel öğrenme güçlüğü, işitme, zihinsel ve bedensel engelli bireylere, cp, otistik, down sendromu, mental reterdasyon, konuşma bozukluğu, normal okullarda uyum sorunu yaşayan ve buna bağlı olarak öğrenme güçlüğü olan ya da davranış problemi, okuma yazma zorluğu, sosyal uyum sorunu, okuma yazma geçliği, sosyal uyum problemi, el-göz koordinasyonu eksikliği, dikkat eksikliği, davranış problemleri ve akademik başarısızlık nedeniyle problem yaşayan insanlara tedavi sunmaktadır. Bazı testler bu problem ya da engellerin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Yukarıda saydığımız merkezler Wisc-r Zeka Ölçeği, AGTE (Ankara Gelişim Tarama Envanteri), Gesell Gelişim Testi, Frosting Gelişimsel Görsel Algı Testi, Burdon Dikkat Testi, Dikkat ve Algı Testleri, Zeka ve Gelişim Testleri ve Cog Map Raporu'na ulaşım sağlama imkanı vererek Kocaeli'ndeki rehabilitasyon standardını yukarı taşımışlardır.

Her birey birbirinden farklı ve özeldir, bu nedenle uygulanacak tedavinin türü de kişinin ihtiyaçlarına göre özenle belirlenmelidir. Bu nedenle her hastanın rehabilitasyon merkezinde göreceği tedavi farklı programlar, eğitimler ve terapilerden oluşmaktadır. Hangi tedaviyi göreceğine kişinin gelişim özellikleri doğrultusunda karar verilir. Kocaeli'nde bulunan rehabilitasyon merkezleri Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı (Bireysel-Grup), Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Destek Eğitim Programı (Bireysel-Grup), Eğitilebilir Zihinsel Engelliler Bireysel ve Grup Eğitimi Çerçeve Programı (Bireysel-Grup) ve Zeka Engelli Çocuk Programı, Eteçom (Etkileşim Temelli Erken Eğitim Programı), Küçük Adımlar (Gelişim Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı), Otizm ABA Kapsamlı Eğitim Programı, Özel Öğrenme Güçlüğü Destek Programı, İşitme Engelli Bireyler Destek Programı, Bedensel Engelli

Bireyler Destek Programı, Dil ve Konuşma Yetersizliği Destek Eğitim Programı, Özel Öğrenme Güçlüğü Destek Eğitimi, Fizyoterapi Programı ve El-Göz Koordinasyonu Eksikliği Programı gibi programlar ve Spor Eğitimi, Odist (Okul Öncesi Disleksi), Uzman DMP, Türkçe Prep, Brain Fit (Beyin Gelişimi. Dinleme, görme, hareket, dikkat ve duygu alanlarını geliştirir), Terapötik Kartlar Eğitimi, Görme Engelli Bireyler Destek Eğitimi, Öğrenme Güçlüğü Destek Eğitimi, Koklear İmpilant Eğitimi, İşitme Cihazı Adaptasyonu Eğitimi, Artikülasyon Bozukluğu Eğitimi, Okul Öncesi Eğitimi, Okuma Yazma Eğitimi (öğrencinin bireysel ve zihinsel gelişim özellikleri dikkate alınarak harf yöntemi, ses yöntemi, hece yöntemi, sözcük yöntemi, cümle çözümleme yöntemi, karma yöntem, öykü yöntemi kullanılmaktadır), Aile Eğitimi gibi eğitimler ile hizmet vermektedirler. Bunlara ek olarak bazı terapiler de bireyin iyileşme sürecini hızlandırmaktadır. At Terapisi (Hippoterapi), Havuz Terapisi, Duyu Bütünleme Terapisi, Snoezelen Terapisi (Çoklu Duyu Terapisi), Nöroplay, Uzay Terapisi, Dil ve Konuşma Terapisi, İş ve Uğraşı Terapisi, Dikkat Gelişimi-Uyum ve Davranış Terapisi, Berard Metodu ve Oyun Terapisi Kocaeli'nde bulunabilecek tedaviler arasındadır.

Programlarda, eğitim ve terapilerin yanı sıra eğitim kalitesini arttıran ve çeşitli sosyal ve sportif etkinliklere de yer verilmektedir. Psikolojik Danışmanlık Hizmeti, Aile Danışmanlığı Hizmeti, El Becerileri ve Sosyal Aktiviteleri Ünitesi, Öz Bakım ve Günlük Yaşam Becerileri Ünitesi (Aileler ile iş birliği halinde çalışılmaktadır), Bilgisayarlı Destek Eğitimi ve Eğitsel Oyunlar Ünitesi, Etkinlik Sınıfları, Çocuk Parkı, Yüzme Havuzu ve Servis gibi ek hizmetler de bu merkezlerde bulunmaktadır. Sosyal aktiviteler ve spor etkinlikleri özellikle engelli bireylerin toplum içerisinde var olabilmesini ve sosyalleşebilmesini sağlaması nedeniyle oldukça önemlidir. Spor etkinliklerine katılım sağlık kalitesini arttırmakta, fiziksel ve ruhsal sağlığın korunmasına katkı sağlamaktadır. Engelli bireylerin sosyal gelişimlerinin desteklenmesinde spor aktiviteleri terapi olarak da kullanılmaktadır. Kocaeli'nde bulunan Beşyıldız Rehabilitasyon Merkezi bünyesinde oluşturulan Beşyıldız Spor Kulübü'nde seksen kişiyi aşkın lisanslı öğrenci bulunmaktadır. Bu kulüp çeşitli dallardan oluşturulan takımlar ile Avrupa, Türkiye ve Marmara bölge şampiyonluğunu ve pek çok birinciliği elde etmiştir. Kazanılan kupa ve madalyalar da Beşyıldız Rehabilitasyon Merkezi'nde sergilenmektedir.

Bu merkezlerde eğitimler her bireyin kendi özellikleri ve ihtiyacı doğrultusunda hazırlanmakta ve çalışan kadrosunda da özel eğitim uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, okul öncesi öğretmeni, sınıf öğretmeni, özel üniteler için çeşitli öğretmenler, psikolog, psikolojik danışman, rehber öğretmeni, fizyoterapist, ergoterapist gibi alana uygun ve eğitimli uzmanlar bulunmaktadır.

KAYNAKÇA
http://www.kurumlar.biz/KurumlarIlDetay.aspx?sm=rehabilitasyon&Kat=6&IL=KOCAELİ; http://www.devletkurumlari.net/kocaelideki-ozel-egitim-rehabilitasyon-merkezleri-41-9.aspx; https://firma.rehberim.gen.tr/kocaeli/egitim-ve-rehabilitasyon-merkezleri?syf=2; https://www.rehabilitasyon.gen.tr/rehabilitasyon-merkezi.html

Hülya ÇELİK

REJİ İDARESİ

İzmit Sancağı Tütün İdaresi

Türkiye tütünleri eskiden beri meşhur olup, Balkan harbinden evvel Rumeli'de Yenice, Kavala, Serez, Drama, Sarı Şaban ve Selanik; Anadolu'da ise Manisa, Aydın, İzmir, İzmit, Bursa, Karadeniz sahilinde, Trabzon, Samsun, Bafra, Sinop, Alaçam; Suriye ve Irak'ta, Beyrut, Şam, Halep, Cebeli-Lübnan, Süleymaniye ve Basra'da tütün üretilmiştir. Anadolu'da Aydın, Trabzon ve Sivas vilayetleri, Canik ve İzmit sancakları önemli tütün üretim merkezleri olmuştur. Bir müddet İstanbul vilayetine bağlanmasını müteakip mevkiinin önemine binaen 1888 yılında müstakil sancak haline gelen İzmit'te 1888-1889 yıllarında 519.512 kg tütün üretilmiştir. Bölgede tütün üretiminin çok fazla olması İzmit'te tütün şirketlerinin kurulmasına imkân sunmuş ve bölgede bazı tütün şirketleri faaliyete başlamıştır. Kocaeli'nde tütünle ilgili ilk anonim şirket; "Tütün Müstahsili Anonim Şirketi" olup şirketin kuruluşu V. Mehmed Reşad dönemine tekabül etmektedir.

20. yüzyılın başında İzmit'te üretilen tütün, yılda 120 bin okka civarında olup bu miktarla, bölge, ihracat kapasitesine sahip önemli bir mevki işgal etmiştir. Bu çerçevede bölgede 4 önemli tütün şirketinin şubeleri faaliyet göstermiştir. Bu şirketlerden biri hariç diğer üçünün Türk-İslam nitelikli şirket olması diğer yabancı orijinli şirketin de en azından İzmit bölge temsilcilerinin Müslüman olması, İttihat ve Terakki döneminde başlatılan Müslüman-Türk işadamı oluşturma düşüncesinin bölgede, tütüncülük alanında somut olarak gerçekleştiğinin önemli bir göstergesi olmuştur. İlgili dönemde İzmit'te bulunan tütün şirketleri ve bölge temsilcileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tütün Şirketinin Adı	Şirketin İzmit Temsilcisi
Hasan Akif Kumpanyası Şirketi	Hacı Rıfatzade Cemal
Duhan Şirketi Şubesi	Hoca Rıfat
Şark Şirketi Şubesi	Serraçzade Hüseyin
Herman Espire Kumpanyası Şubesi	Kadızade Receb ve mahdumları ile Hakkı (Müslüman Esnaf Cemiyeti Reisi)

İzmit'te Faaliyet Gösteren Tütün Şirketleri ve Temsilcileri

17. yüzyıldan beri devletin vergi tahsil ettiği tütün, Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldan itibaren en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştur. Bu nedenle tütün

Reji İdaresi-İzmit Demiryolu ve Hürriyet Caddesi'nde, Tütün Reji Binası ile diğer binalar. (1910) (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

geliri Osmanlı Devleti'ne borç veren Galata bankerlerinin de Avrupalı tahvil sahiplerinin de ilgisini çekmiştir. Galata bankerleri Osmanlı Devleti'ne verdikleri iç borçları temin için kurdukları Rüsûm-ı Sitte'ye tütün varidatını aldıkları gibi Düvel-i Muazzama'nın baskısıyla kurulan Düyûn-ı Umûmiye de doğrudan tütün gelirlerine el koymuştur.

1883 yılının Mayıs ayında çıkarılan fermanla Reji imtiyazı 30 yıl süreyle M. Devey'e verilmiştir. Ülkeye 242 milyon kuruş sermaye getiren şirket 1884 yılının Nisan ayında faaliyete başlamıştır. Şirket, her türlü tütün, sigara, enfiye ve yerli tömbeki imal ve satışı ile; ithalat ve ihracata ilişkin tüm rüsumu alma hukuk ve salahiyetine haiz olmuştur. Tam adı Memalik-i Şahane Duhanları Müşterekü'l Menfaa Reji İdaresi olan şirketin şartnamesi ile esas nizamnamesi yayınlanmış, böylece 1925 yılı Mart ayı başında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından işletilmeye başlanana kadar, tütün tekeli Reji İdaresince yönetilmiştir.

Şirket, sözleşmesi uyarınca, Acem tütünleri ile tömbeki tütününün ithali hariç tüm tütün resimlerinin tarh, tahakkuk ve tahsili tekeline sahip kılınmış, ayrıca, ülke içinde sarf olunacak tütünün satın alınması, işlenmesi ve satılması da bu şirkete verilmiştir. Reji Umumi İdaresi'nin kurulmasından sonra teşkilat, özellikle tütün üretim merkezleri başta olmak üzere taşrada da teşkilatlanmıştır. Bu bağlamda İzmit'te de bir reji idaresi kurulmuştur. Şirketin, İzmit'teki taşra yönetiminin tam olarak ne zaman kurulduğuna dair kaynaklar sınırlı bilgi vermektedir. Nitekim Osmanlı arşivinde bulunan bazı belgeler İzmit Reji İdaresi'nin 1887 yılında hâlâ şehirde tam olarak teşkilatlanamadığını ve bölgedeki tütün faaliyetleri ile ilgili bazı denetimlerin, Dersaadet'ten gönderilen görevliler aracılığıyla denetlendiğini ortaya koymaktadır.

Tütün rejisi İzmit'te bir ana temsilciliğe sahip olup, ikincil temsilcilikler öteki kaza yönetim merkezlerinde, alt temsilcilikler ise nahiyelerde kurulmuştur. İzmit Reji İdaresi'nin geliri, aylık vergileri Vital Cuinet tarafından, 1892 yılı için şu şekilde tespit edilmiştir:

Satış Ürünleri	5.244.520 kuruş
Aylık Vergiler	524.451 kuruş
Net Gelir	4.720.059 kuruş

Reji İdaresi yüz bin kıyye üzeri tütün yetiştiren yerlerde tütün ambarları inşa etmiştir. Mesela 1912 tarihli bir vesikaya göre "Kandıra kazasında tütün ziraatı tevsi' ederek mahsulât yüz bin kıyyeyi tecavüz etmesi" nedeniyle orada reji tarafından bir ambar kurulmasına Liva İdare Meclisi tarafından karar verilmiştir. Reji İdaresi'nin İzmit'te "Testa Deposu" adı verilen bir ambarı bulunmaktadır. 1915 tarihli bir belgeye göre bu depo asker ikametine elverişli olduğundan iki üç ay müddetle işgal edilmiştir.

Rejinin kurulması tütün ekim, üretim, denetim ve vergi gibi hususlarda halk ile devlet yöneticilerinin zaman zaman karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. 1883-1914 yılları arasında Hükümet, Reji'nin teşkilinden sonra tütün ile ilgili olaylarda daha çok hakem ve arabulucu rolünü üstlenirken, Reji ile tütün ekicileri meselenin esas tarafları olarak ileri çıkmıştır. Bu iki taraf bünyesinde ise, daha çok olumsuz ilişkilerde rol alan, Reji'nin menfaatlerini kollamak için şirketin kurduğu kolluk kuvvetleri takviyeli silahlı Reji Kolculuğu, karşı tarafta ise ziraatçı ve tütün tüccarlarının ürünleri-

ni gayrı resmi yollardan piyasaya süren, zamanla silahlı bir organizasyon haline gelen ve birçok ekicinin yer aldığı tütün kaçakçılığı şeklinde birer oluşum ortaya çıkmıştır. Kolcularla kaçakçılar arasındaki temaslar giderek toplumu derinden etkileyen bir sosyal ve siyasal problem halini almıştır.

İzmit sancağında da Reji İdaresi ile tütün üreticileri zaman zaman karşı karşıya gelmişlerdir. Bölgede ortaya çıkan sorunların en önemlileri, herhangi bir bedel alınmadan verilmesi gereken tütün ekim ruhsatları için para talep olunması, şirkette görev yapan muhamminler için "muhammin masrafı" adı altında üreticiden kıyye başına para talep edilmesi, tütünlere değerinin altında fiyat verilmesi, tütün mahsulat miktarının Reji İdaresince fahiş olarak tahmin edilmesi ve tüccarın üreticilerden tütün alıp ihraç etmesinin engellenmesi gibi sorunlardır. Reji İdaresi'nin halkı mağdur eden uygulamalarına halk bazen müstakil olarak bazen de birlikte hareket ederek tepki göstermiş ve konuyu hükümet yetkililerine şikâyet ederek haklarını aramışlardır. 1904 yılında Karamürsel kazası Hersek köyü ahalisinin önde gelenleri, toplu olarak böyle bir şikâyette bulunmuşlardır.

İzmit'te bazı tütün üreticileri, ürettikleri tütünü reji ambarına teslimden önce kaçakçılara satmışlardır. Tütün üreticilerinden reji şartnamesine uymayanlar hakkında verilen nakdi para cezalarını tütün üreticileri ödemediği zaman, ödemeye gücü olmayacağı ihtimaline karşı çiftçinin hemen emlakine el koyma veya hapis cezası gibi müeyyidelerin uygulanmadığı ve çiftçiyle çok fazla zıtlaşmamak için bir süre beklendiği ve buna rağmen nakit para cezasını ödememekte ısrar ederse (ödeyemediğini delilleriyle ispat etmesi dışında) 61 günden 3 seneye kadar hapis cezasıyla yargılandığı anlaşılmaktadır.

Kaçakçılık, Reji'ye karşı gösterilen tepkilerin en yaygın olanıdır. İzmit'te yapılması planlanan tütün kaçakçılıklarının engellenmesi konusunda Reji kolcularına yardımcı olmak için askeri müfrezeler görevlendirilmiştir. Bu tür durumlarda Reji Umumi İdaresi Seraskerlik makamına müracaat ederek gerekli askeri tedbirlerin alınmasını sağlamıştır. 1891 yılında İzmit civarında martini tüfekleriyle silahlanmış 30 kişiden fazla bir kaçakçı çetesine karşı, kolcularla beraberlerinde bulunan birkaç jandarma arasında çatışma çıkmıştır. İzmit'te tütün kaçakçılığı yapan bazı kişilerin topladıkları tütünleri Hüdavendigar vilayeti gibi bazı çevre vilayetlere gizlice geçirerek buralarda sattıkları anlaşılmaktadır. İzmitli bir tütün üreticisinin veya satıcısının İzmit dışında tütün satışı kefalete ve izne bağlanmıştır. Bununla beraber ahali içerisinde bu kurallara uymayarak kefaletsiz bir şekilde tütünleri vilayet dışına çıkaranlar olmuştur.

1890'da, Osmanlı uyruğu bir Reji görevlisi, 6 milyon kg'a yaklaşan resmi tütün satışlarının, 12-13 milyon kg hacmindeki yasadışı ticaret yanında pek düşük kaldığını açıklamıştır. 1897 tarihli bir Fransız raporunda, başlıca merkezlerde yetiştirilen tütünün hemen hemen tamamının –aslında yüzde 70 ilâ 85'inin- Reji tescilinden geçtiği belirtilmiştir. Diğer bölgelerde, üretilen tütünün yarısı kadarı tescil edilmiştir. 1891 yılında Karasu'da üretilen tütünün dörtte bir ilâ yarısının denetimden kaçırıldığı iddia edilmiştir. Başka bir kaynağa göre ise, 1896'da Reji'nin toplam tütün satışı 8 milyon kg iken, kaçak tütün satışları 10 milyon kg'dır. 1900 yılında, Sivas vilayetinde tütünün yüzde 60'ı Reji'den kaçırılırken, İzmit'te nüfusun yine yüzde 60 kadarının kaçak tütün içtiği bildirilmiştir.

Bütün olumsuzluk ve şikayetlere rağmen Reji İdaresi mensupları içerisinde işini güzel bir şekilde yapanlar da bulunmakta olup bu kişiler tespit edilerek zaman zaman devlet tarafından ödüllendirilmişlerdir. Bunlara örnek olarak İzmit Reji Nazırı Kartâlî Efendi'ye güzel hizmetleri nedeniyle bir adet Mecîdî nişanı verilmesi (31 Mayıs 1898), İzmit Reji Nezareti muhasebecisi Sadık Efendi'nin de güzel hizmetleri nedeniyle rütbe-i sâlise ile taltif edilmesini örnek gösterebiliriz (22 Şubat 1899).

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Arşivi Osmanlı Arşivi (BOA) BEO, 2003-150202; DH. EUM. 5. Şb, 5-5; DH. İD., 95-15, 95-36; DH. MKT, 1408-66, 1438-100, 1456-17; DH. ŞFR., 87-216, 276-114, 280-70; DH. TMIK. M., 46-7; İ..TAL., 140-37; Y. PRK, AZJ., 49-115; Y. PRK. OMZ. 1-46; Y. PRK. UM., 57-62; ZB, 435-86; *1340-41 Tarihli Türk Ticaret Salnamesi*, İktisadi Tedkîkât, Neşriyât ve Muâmelât Türk Anonim Şirketi, Ebu'z-Ziyâ Matbaası, 1340-41; Ali Karaca, "Osmanlı İmparatorluğunda Reji ve Tütün Kaçakçılığında Trabzon Örneği: Bir Yabancı Sermaye Serüveni", *Tütün Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayını, İstanbul 2003, s. 56-85; Avni Öztüre, *Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla/ İzmit Tarihi*, Kocaeli 2012; Biltekin Özdemir, *Osmanlı Devleti Dış Borçları*, 2. Baskı, Ankara 2010; Burak Altunsoy, "Reji Uygulamaları ve Tütün Kaçakçılığını Engellemeye Yönelik Bir Girişim: Kordon Bölükleri", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 40, 2021, s. 547-602; Cumali Bozpinar, "Reji Şirketi Tarihi Üzerine Bir Kurgu: Var Olmak Romanı", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1, 2021, s. 150-156; Fehmi Yılmaz, "Tütün Üzerine Düşünceler: Batıda ve Bizde", *Tütün Kitabı*, Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayını, İstanbul 2003, ss. 3-16; Kenan Demir, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basınında Tütün Tarımı ve Reji Şirketi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt: 22 - Sayı: 41, Haziran 2019, s. 419-445; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Arşivi; Metin Ünal, "Tütünün Dört Yüz Yılı", *Tütün Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayını, İstanbul, 2003, ss. 17-33; Nezih Fıratlı, İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi, MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, İstanbul 1971; Rifat Yüce, Kocaeli Tarih ve Rehberi, Türkyolu Matbaası, İzmit 1945; S. Ösen, "20. Yüzyıl Başlarında İzmit Sancağında Tütün Üretiminde Karşılaşılan Sıkıntılar ve Tütün Kaçakçılığı", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli 2016, ss. 1255-1264; Tiğinçe Oktar, "Osmanlı Devletinde Reji Şirketinin Kurulmasından Sonraki Gelişmeler", *Tütün Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayını, İstanbul 2003,ss. 45-55; Vital Cuinet, *İzmit Mutasarrıflığı*, çev. Pelin Koç, Demkar Yayınevi, İstanbul 2012, s. 35; Zeynel Özlü, "1340-41 Tarihli Türk Ticaret Salnamesi Işığında İzmit'te Sosyo- Ekonomik Hayat ve İzmitli Aileler", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV Bildirileri*, C. 3, İzmit BB Yayını, 2018, s. 1541-1553.

Zeynel ÖZLÜ

REMZİ BEY (1895-1923)
İzmit'in İlk Hava Şehidi

Köklü bir tarihe sahip olan İzmit'in, Roma, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait çeşitli mezarlıkları vardır. Bu mezarlıklardan birisi olan İzmit Namazgâh Şehitliği'nde metfun bulunan ve İzmit'in ilk hava şehidi olan Pilot Remzi Bey'in mezarı, şehrimizin tarihi

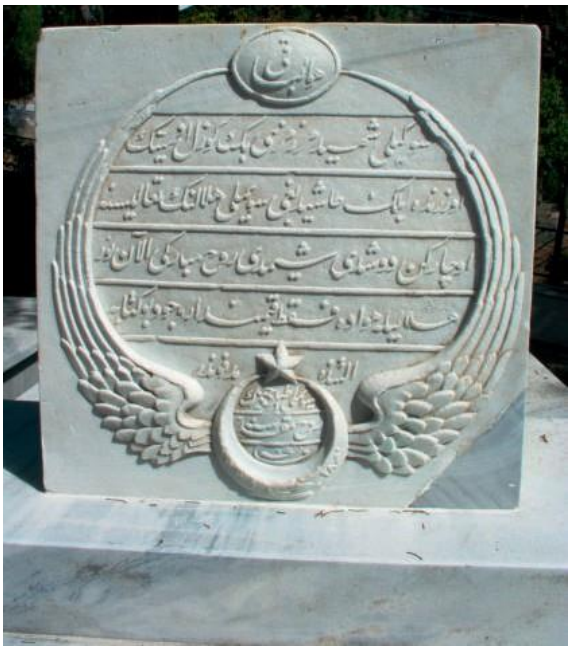

Şehit Pilot Remzi Beyin Namazgah Şehitliğindeki Mezar Kitabesi

açısından oldukça önemlidir. Remzi Bey, 1895 yılında İstanbul'da doğdu. 1906'da Küçük Subay Okulu'ndan mezun olup, Yeşilköy Tayyare Okulu'na devam ederek bu okulu başarıyla bitirip pilot oldu. Bir süre sonra İzmit 1. Ordu 3. Tayyare Bölük Komutanlığı'nda göreve başladı. Remzi Bey, Tayyare Bölüğü'nde görev yaparken 28 Şubat 1923 tarihinde çıktığı bir keşif uçuşu sırasında, uçağının arızalanarak İzmit Körfezi'ne çakılması sonucu genç yaşta (28) şehit oldu. Şehit Pilot Remzi Bey'in Mezarı, İzmit Mehmet Bey (Fevziye) Camii haziresinde gömülü iken, hazirenin İzmit Namazgâh Şehitliği'ne nakli ile Remzi Bey'in mezarı da buraya taşınmıştır. 1923 yılında Osmanlıca olarak mermer üzerine yazılan mezar kitabesi, hem yazılış şekli hem de üzerindeki süslemeleriyle oldukça dikkat çekicidir. Kabartma karakterli olan kitabe üzerinde, ay yıldızlı hilâli çevreleyen kartal kanadı süslemesi bulunmaktadır. Havacılık alanında uçmayı temsil eden bu figür, mezar kitabesi üzerinde oldukça başarılı bir şekilde işlenmiştir.

Mezar Kitabesi:

- *Hüvelbaki*
- *Sevgili şehidimiz Remzi Bey güzel İzmit'in*
- *Üzerinde ilk taşıdığı sevimli hilalinin tealisine*
- *Uçarken düştü şimdi ruh- ı mübareki el'an nur*
- *Hilalile havada fakat kıymeddar vücud bu kitabe*
- *Altında medfundur*
- *Sevimli tayyarecimizin*
- *Ruh- ı mukaddesine*
- *Fatiha*

Fi 28 Şubat 1339 (1923)

Şehit Pilot Remzi Bey mezar kitabesi, Kocaeli'nde bu formda yapılmış ve günümüze ulaşmayı başarmış olan tek ve en önemli örnektir.

İzmit'in ilk hava şehidi Pilot Remzi Bey'in Namazgâh Şehitliği'nde bulunan mezarı ve tarihi mezar kitabesi 2009 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiştir.

KAYNAKÇA

Nihat Durak, "Şehit Pilot Remzi Bey", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni*, S.70, Kocaeli, 2003, s. 4; Vecihi Hürkuş, *Bir Tayyarecinin Anıları,* İstanbul, 2016; Cemal Turgay, *Ben, İzmit, İşte Suretim (Fotoğraflarla Bir Kentin Hikayesi),* İstanbul, 2008; Volkan Şenel, *"İzmit'in İlk Hava Şehidi Pilot Remzi Bey" Tescil Öneri Raporu,* Kocaeli, 2008; *Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı (06/02/2008 Tarih 289 Sayılı Karar)*, Kocaeli, 2008; İsmail Yavuz, *Mustafa Kemal'in Uçakları,* İstanbul, 2017.

Volkan ŞENEL

REŞAT SAKARYA (1918-2013)

Kentin Çiçekçisi, Kuşçusu, Şair

24 Haziran 1918 tarihinde Muğla'da doğdu. Babası Karamürsel eşrafından Çorbacılar sülalesinden Mehmet Kazım, annesi Fatma Bider Hanım'dır. Bir buçuk yaşına kadar dedesinin yanında, annesi ile birlikte Rodos, Sakız, Sisam adalarında gezdiler. Dedesinin tayini ile İzmit'e geldiklerinde önce Baç'ta oturdular. Ulugazi Okulu'nda 4. sınıfa kadar okuduktan sonra ayrılıp önce kunduracı yanında sonra da mürettiphanede çalıştı.

SEKA Fabrikası temeli atıldığı sırada da 60 kuruş yevmiye ile inşaat işçisi olarak başladı. 1936 yılında İstanbul yüzme yarışlarında dereceye girmesi, ilk Kâğıt Fabrikası'nda 120 kuruş yevmiye ile karton dairesinde işe alınmasını sağladı. Üç yıl askerlikten sonra 152 kuruşa yükselen yevmiye ile işe devam etti. Üç defa meslek kursu gördü. Odun Selülozu İhzar Dairesi Postabaşısı 1475 iş nolu Reşat Sakarya, 1965 yılında 310 kuruş saat ücreti almaktaydı. 1971 yılında emekli olana kadar SEKA'da çalıştı. Bu arada Türkan Hanım ile evlendi. Kazım (1949) ve Kamuran adlı iki çocukları oldu. Orhan Mahallesi'ndeki iki katlı dört odalı evini fabrikadan kazandığı ücretle yaptı. Oğlu Kazım Sakarya, çırak okulundan mezun olunca SEKA'da çalışmaya başladı. Kızı Kamuran Özben ressam olarak adını duyurdu.

Reşat Sakarya, şairdi. Fabrikada çalıştığı sırada hurda kağıtlar arasında eline geçirdiği divan edebiyatı kitaplarını okuma fırsatı buldu. Doğa ve tasavvuf şiirleri ile çok sayıda ilahi yazdı. Kendi şiirlerini ezberden okumayı severdi. Şiirlerinin çoğu kaybolmuş, büyük bir kısmı da çıkan yangında evi ile birlikte yanmışsa da çoğu hafızasındaydı. Kamuran Özben babasının şiirlerinin bir kısmını derleyerek *Maziden Feryatlar* adında bir kitapta toplamıştır.

SEKA odun selülozu pişirme dairesinde sekiz saatin dört saatinde maskeyle çalıştığından, fırsat buldukça dağlara giderdi. Elinde eski yumurtacıların, zeytincilerin kullandığı tipte bir sepet, içinde büyük bir ampulden yapılmış çaydanlık, iki bardak ve kendi yaptığı süzgeç bulunurdu. Bunun yanında daima kafes yapımında kullandığı fındık dallarından çubuklar taşırdı. Ağaç, çalı ot, çiçek tüm bitkileri iyi tanırdı. Kırlardan topladığı kuru dal ve otları ilgilenenlere gösterir; adlarını söyler ve şifalarını anlatırdı. Güzel resim çizerdi.

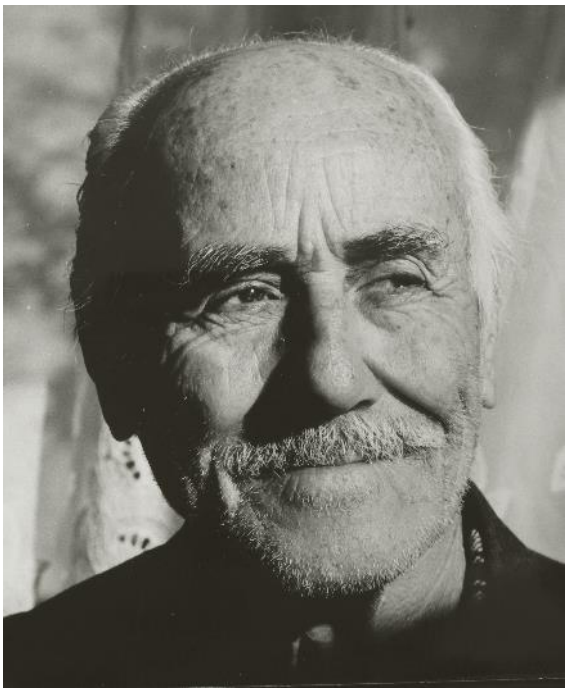

Reşat Sakarya

Çiçek tanzimlerini kağıt üzerinde tasarlamayı severdi. Kuru dal, çiçek, yaprak ve otlardan yaptığı buket ve sepet tanzimi ile de İzmit çiçekçilerine öncülük etmiştir. İzmit'in ilk çiçekçisidir. Oğlu Kazım Sakarya'yı da çiçekçi olarak yetiştirmiş, emekli olduktan sonra birlikte çiçekçilik yapmışlardır. Seka Kamp yolu üzerinde Sapanca Gölü kenarında sera kurup çiçek üretmişlerdir. Çelikleyip tutturduğu ve katlı bir şekilde yetiştirdiği en sevdiği, "açelya" çiçeğinin adını oğlu ile 1971 yılında açtıkları çiçekçi dükkanına vermiştir: İzmit dağlarında yetişen kardelen, mor menekşe, hercai, çuha çiçeği, glayör, bozça otu, hatmi, menekşe gülleri, yedi renk açan hazer gülü, yumurta gülü yetiştirdi ve tanıttı. Para kazandığı bu ikinci mesleğini çok büyük keyifle yaptı. İlkin eski Çocuk Parkı karşısındaki köşede açılan çiçekçi, oğlu Kazım Sakarya'dan sonra torunu Coşkun Sakarya ile devam etti.

Kuşçuydu. Kuşçu çevreler Florya kuşunun İzmit'te çok sevilmesini ona bağlardı. Çocukluğundan başlayarak avcılık yaptı, sonra da kendini kuşlarla konuşmaya adadı. Sapanca Gölü kenarında evinin bahçesinde kuş çağırdığı, bülbülü onun kadar iyi taklit eden kimse olmadığı söylenirdi. Ökse otu toplar, kaynatıp yoğun hale gelince bir dalın üzerine koyar, sonra kuş çağırırdı. Kuş gelince yapışır kalırdı. Kuş yakalamada kullanılan gizli ağın da mucidiydi. Fındık dallarından güzel ve dayanıklı kafes yapardı; kuşçuların çoğu kafes yapmayı ondan öğrenmişti.

Reşat Sakarya'nın anlattığına göre otuzlu yılların başında Saka, İskete, Florya cinsi kuşlar yoğun şekilde şimdiki Kocaeli vilayet binasının yerindeki "Karaçalı" diye bilinen boş alanda konaklarmış. Okul çıkışı arkadaşlarıyla "kuşların geçit yeri" olarak bilinen bu alanda kurdukları ağ kapanları ile kuş yakalar, istenmeyen cinsleri azat ederlermiş. Türk sanat müziğine düşkündü. Kocaeli Valiliği Türk Sanat Müziği Korosu'nun aktif bir üyesiydi. İstanbul ve Ankara radyolarında çalınan bestelenmiş şiirleri vardı.

Kocaeli Dokümantasyon Merkezi (KDM) kurucu üyesidir. 1998 yılında "Kocaeli Antik Su Sistemleri ve Paşa Suyu" kitap çalışması başladığında, kurulan ekipte yer aldı. İzmit ve çevresini insanları kadar çiçeği, böceği, kuşu, arkeolojik kalıntıları, toprağı, suyu ile iyi bilen, erken Cumhuriyet dönemi tanıklarından biriydi. 21. 08. 2013 tarihinde İzmit'te vefat etti.

KAYNAKÇA

Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Reşat Sakarya'yı anma toplantısı kayıtları, 23.10.2013; Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, "Reşat Sakarya'yı Anarken", *Nail İnal Armağanı,* 2019, s.134-141; *Kocaeli* gazetesi, 28.05.1989; Seda Ceran, "Şifalı Bitkiler", *Kocaeli Pişmaniye*, 13 Şubat 2005; Tuncay Bilecen, "İzmit'in Yaşayan Tarihi Reşat Sakarya", *Özgür Pazar*, 10 Ekim, 2004; Cevdet Yakup Baykal, SEKA'dan Röportajlar "Reşat Sakarya", *Seka Postası,* 15.02.1965, S.1; *Maziden Feryatlar, Reşat Sakarya Şiirleri*, der. Kamuran Özben, İzmit, 2008.

Müzeyyen ÜNAL

REŞİT SAFFET ATABİNEN (1884-1965)

Kocaeli Milletvekili

Reşit Saffet Atabinen, 4 Eylül 1884'te İstanbul'un Sarıyer semtinde Bedestânî Mustafa Efendi'nin kızı Fatma Saliha Hanım ve Mızıka-i Hümayun eski Miralayı Saffet Bey'in çocuğu olarak dünyaya geldi. Reşit Saffet Bey ile Nurhayat Hanım'ın iki kız bir erkek olmak üzere üç çocukları dünyaya geldi. Çocukluğundan itibaren özel derslerle iyi bir eğitim alan Reşit Saffet Bey 1900 senesinde Saint-Joseph Fransız Lisesi'nden mezun olan ilk Müslüman oldu. 1904 yılında Paris'te Ecole Libre de Science Politiques'ten siyaset bilimi eğitimi ile mezun oldu. İyi seviyede Fransızca ile 1904'te Tütün Rejisi Komiserlik Kalemi Mütercimliğinde işe başladı. Bununla birlikte Fransızca ve İngilizce yayımlanan *Levant Herald* gazetesinin başyazarı oldu. Sadrazam Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa'nın da Özel Kalem Müdürü oldu. Daha sonra Bâbıâli Yazı İşleri Hariciye Kalemliğine görevlendirildi. 1907'de Türkiye-Romanya Karma Komisyonu Başkâtipliği, 1908'de Bükreş Sefareti Başkâtip Vekilliği, ardından sırasıyla Washington, Madrid ve Tahran Sefaretleri Başkâtipliği yaptı. 1912 yılına gelindiğinde Büyükelçilik Müsteşarı oldu ve Maliye Özel Kalemi Müdürlüğüne atandı. 1913 senesinde Edirne Kurtuluş Heyeti Reisi göreviyle Londra ve Romanya'ya gönderildi. Aynı yıl İstanbul'da Maliye Mektebi'nde öğretmenlik yaptı. 1914 ile 1918 arasında Maliye Bakanı Cavit Bey'le birlikte Viyana ve Berlin'deki finansal müzakerelere katıldı. 1918 ve 1920 yılları arasında İsviçre'de ulusal bağımsızlık ile ilgili konularda konferanslar verdi ve bu konuda makaleler kaleme aldı. Mütareke döneminde Mustafa Kemal Paşa ile tanıştı. 1921 senesinde Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi üyesi oldu. 1922'de Lozan Barış Konferansının ilk döneminde Türk delegasyonunun genel sekreterliğini yaptı. 1923 ile 1927 senelerinde Memalik-i Şarkiye Fransız Bankası Müşavirliği, Anadolu

Reşit Saffet Atabinen

Bağdat Demiryolları Meclis Başkan Yardımcılığı ve farklı şirketlerde idari görevler aldı. Hudut Sıhhiye Tasfiye Komisyonu Üyeliği ve Cenevre Uluslararası İktisat Konferansı Müşavirliği yaptı. 1929'da Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti"nin kuruluşunda yer aldı. Ayrıca Türk Tarih Cemiyeti'nin kurucu üyesi ve "Academie des Sciences Morales et Politiques"in ilk Türk muhabiriydi. Reşit Saffet Bey'in önemli bir başka hizmeti ise Türk turizmini canlandırmak için yaptığı çalışmalardı. Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Kasım 1923'te kurulan "Türk Seyyahin Cemiyeti"-nin kurucularından biri oldu. Cemiyetin adı 1926 yılında "Türkiye Turing Kulübü", 1930'dan itibaren ise "Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu" olarak değiştirildi. Reşit Saffet Bey, bu kurumun kurucu başkanı olarak uzun yıllar hizmet verdi. 1930 yılının Ağustos ayından itibaren *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni* adıyla bir dergi çıkarıldı ve Reşit Saffet Bey, derginin editörlüğünü yaptı. 1931 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile Ankara'da kurulacak örnek kooperatif teşkilatlarının çalışma esaslarını ve nizamname taslaklarını hazırladı. 1927-1931 yılları arasında III. Dönem ve 1931-1934 yılları arasında ise IV. Dönem Kocaeli milletvekilliği yaptı. Bu yıllarda da Avrupa'da Türkiye'yi ekonomi, politika ve bilimsel kongre ve konferanslarda temsil etti. Türk Ocakları Hars Heyeti Genel Sekreterliğini yürüttü. Atatürk'ün yakın bir çalışma arkadaşı olarak eseri *Nutuk*'u Fransızcaya çevirdi. Türklerin bilim ve medeniyete katkıları üzerine çalışmalar yaptı. 1933'ten 1955 yılına kadar Uluslararası Olimpiyat Komitesi Türkiye Temsilciliği görevini sürdürdü. 1933-1936 arasında da Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Başkanlığı'nda da bulundu. 1934 sonrasında Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun başkanı olarak turizm ve Türkiye'nin tanıtımı çalışmalarına katkı sundu. 1953 yılında İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlamaları için önemli çalışmalar yaptı ve fetihle ilgili Avrupa'da bilimsel etkinlikler düzenledi. Tosya'da inşa ettirdiği okul ve Darüşşafaka'ya bağışladığı yüksek öğrenim yurdu, hayır işleri arasındadır. 1940'lı yıllara kadar soyunun dayandığı Şemsettin Sivasi adına atıfla *"Kara Şemsi"* takma adını kullandı. Kırktan fazla kitabı yayımlandı. Türkçe eserleri arasında *Osmanlı Tarihi-Mali Dersleri, Umumi Harbin Menşeleri, Kafkas Etekleri Türk Ticaret Yolları, Türklük ve Türkçülük İzleri, Şarki Avrupa'da Türk Kanı ve Medeniyeti İzleri* bulunmaktadır. *L'Effort Ottoman, Les Turcs de Perse, L'Islam, des Turcs et la Société des Nations, La Politique économique de la Turquie Kemaliste,* Fransızca eserlerinin bazılarıdır. Atabinen, 2 Şubat 1965'te İstanbul'da vefat etti.

KAYNAKÇA

TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt I, Ankara 2010; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1935*, Cilt III, haz. Fahri Çoker, Ankara 2012; Ahmet Altıntaş, Şahin Feyza Kurnaz, "Reşit Saffet Atabinen (1884-1965) ve Türk Turizmine Katkıları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 26, Sayı 42, 2006, s. 9-36; *Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi* (BCA.), 30-1-0-0-17-96-47; 30-18-1-2-152-32-13.

Serkan YAZICI

RIDVAN ALYÜRÜK (1930-2012)

Osman ve Zehra çiftinin oğlu olarak 1930 yılında İzmit'te doğdu. Şükrü, Kenan, Ayşe isimli üç kardeşi bulunmaktadır. Rıdvan Alyürük, Ulugazi İlkokulu'nun ardından İzmit Ortaokulu'ndan mezun oldu. 15 yaşında Baba Osman Alyürük'ün 1942 yılında Kapanönü Çarşısı'nda açtığı kasap dükkânında çalışmaya başladı.1950 yılında İzmit-Başiskele'de askerlik görevini yaptı. Üç yıl sonra askerlik görevinin bitmesiyle birlikte yeniden kasap dükkânında çalışmaya başladı. 1953 yılında ilk dükkânından çıkmak zorunda kaldığı için Kapanönü Çarşısı'nda yeni dükkân açtı. 1956 yılında Nurhayat Hanım'la evlendi. Bu evlilikten Hakan, Kayhan, Neslihan adında üç çocuğu oldu. 1954-1966 yılları arasında Kasaplar Derneği başkanlığını yaptı. 1954-1966 yılları arasında Ömerağa Mahallesi Muhtarlığı görevini üstlendi. 1974-1977 yılları arasında

Rıdval Alyürük

Kocaeli Adalet Partisi İl Başkanlığı yaptı. 1962-2010 yılları arasında İzmit Esnaf Kefalet Kooperatifi Başkanlığını yürüttü. 8 Mart 2012 tarihinde ise vefat etti.

KAYNAKÇA
29 Ağustos 2021 tarihinde Rıdvan Alyürük'ün torunu Begüm Alyürük ile yapılan görüşme.

Burak DEMİR

RIDVAN YENİŞEN (1942-2010)

Bürokrat, Vali

1942 yılında Kocaeli-Uzuntarla'da doğdu. Ailesi 1879'da Kafkasya'dan göçen Adıgelerdendir. Sakarya Arifiye Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Çeşitli okullarda ilköğretim öğretmenliği yapmıştır. Üniversitede okuyabilmek için, lise fark derslerini vererek üniversite sınavlarına girdi. 1968 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu, 51. Dönem Kaymakamlık Kursunu birincilikle bitirerek Artvin-Borçka, Konya-Cihanbeyli, Şırnak-Silopi ilçelerinde kaymakamlık yaptı.

TRT Genel Sekreter Yardımcılığı, SEKA Genel Müdür Yardımcılığı ve Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulundu. Daha sonra Diyarbakır-Kulp, Ordu-Aybastı Kaymakamlıkları ve İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdür Yardımcılığı görevlerin ifa etti. 1985 yılında İstanbul Vali Yardımcılığı'na atandı. 14 Ağustos 1989'da Aksaray'ın vilayet olması üzerine buraya atanan ilk vali oldu. Valilik teşkilatını tamamlayarak Aksaray'da önemli hizmetler yaptı. 21 Şubat 1992'ye kadar bu görevde bulundu.

Sırası ile Kayseri (21.02.1992-10.09.1993) ve Bursa Valiliği (27.09.1993-03.11.1995) yaptı. 1 Kasım 1995 tarihinde İstanbul Vali Vekilliğine, 8 Nisan 1996'da Valiler Kararnamesi ile İstanbul Valiliği'ne atandı. 24 Temmuz 1997 tarihine kadar bu görevde kaldı. Valilik dönemi Susurluk hadisesinin yaşandığı döneme denk geldiğinden olaylarla ilgili olarak onun da ifadelerine müracaat edildi.

Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında da görev aldı. İçinde yetiştiği topluma hizmet maksadıyla, merkezi Ankara'da bulunan Birleşik Kafkasya Dernekleri Federasyonu'nun kurucuları arasında bulundu. Federasyonun bir dönem başkan yardımcılığı görevini de üstlendi. 2019 Eylül'ünde Uzuntarla Adige Kültür Derneği tarafından adına masa tenisi turnuvası düzenlendi.

Rıdvan Yenişen

Rıdvan Yenişen 17 Eylül 2010 Cuma günü Ankara'da vefat etti. 19 Eylül'de Uzuntarla beldesinde toprağa verildi. Evli ve 2 kız çocuk babası olan Rıdvan Yenişen adına İstanbul Avcılar'da bir ilkokul yaptırılmıştır, okul bugün eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmektedir.

KAYNAKÇA
http://www.aksaray.gov.tr; http://www.kayseri.gov.tr; http://www.istanbul.gov.tr/; http://gazetearsivi.milliyet.com.tr; http://www.mehdinuzhetcetinbas.com.tr

Bülent CIRIK

RIFAT ÖZDEŞ (1903-1966)

Tuğamiral, Milletvekili, Kocaeli Senatörü

1903 yılında İstanbul'da Heybeliada'da dünyaya geldi. Annesi Şayeste Hanım babası Mustafa Kemal Paşa'nın yakın silah arkadaşlarından Kırşehir milletvekilliği de yapmış olan Kurmay Yarbay Lütfi Müfit Bey'dir. Rıfat Özdeş, Heybeliada Numune Mektebi'nde ilköğrenimini tamamladı. 1916 yılında Bahriye Mektebi'ne girdi. 1919'da Harbiye sınıfına geçen Özdeş 1 Mart 1921'de Güverte Mühendis (Teğmen) rütbesiyle mezun oldu. 7 Mayıs 1921'de Anadolu'ya geçerek Samsun'daki Deniz Müfrezesi'ne katıldı. Aynı yıl içerisinde Ankara'da Bahriye dairesinde görevlendirilen Özdeş, 1922 yılında Fethiye Grup komutanlığına verildi. milli mücadele yıllarında gösterdiği başarılar Cumhuriyet döneminde de devam etti. Denizcilikle ilgili konulara büyük ilgi duyan Özdeş, mayın kursu, denizaltıcılık kursu gibi yurtiçi ve yurtdışı eğitimleriyle kendisini geliştirmeye devam etti.

10 Mart 1931'de Deniz Harp Akademisi giriş sınavını kazandı. Üç yıllık öğrenim ve eğitimin ardından Kurmay Subay olan Özdeş, 30 Ağustos 1933'te Binbaşılığa yükseltildi. 23 Ağustos 1934'te ise İ. İnönü Denizaltı Gemisi Komutanlığına atandı. 1936 yılında Londra Deniz Ataşeliğine getirildi. Bu görev vesilesi ile Atatürk'ün Londra Büyükelçisi Ali Fethi Okyar'a hitaben yazdığı tavsiye mektubu dikkat çekicidir. 4 Mart 1936 tarihli mektup şöyledir. "*Kardaşım, Büyük Elçilik Ataşenavalliğine tâ'yin edilerek Londra'ya hareket eden Bahriye Erkânıharb zâbiti Rifat Özdeş, çok sevdiğimiz kardaşımız Müfid Özdeş'in oğludur ve benim de oğlum demektir. Kendisi ile her hususta yakından alâkadar olmanızı rica eder, sevgi ile gözlerinizden öperim".*

Askeri kariyeri esnasında önemli başarılara imza atan Özdeş, 1942'de Albaylığa yükseltildi. 1943'te Deniz Yeni Erat Talim Alayı Komutanı, 1944'te Denizaltı Filosu Komutanı, 1946'da ise Hücum ve Emniyet Filosu Komutanı olarak görev yaptı. 1947'de Tuğamiralliğe yükseltildi. Haziran 1949'da Deniz Kuvvetleri Harekât Başkanlığına atandı ancak Kasım 1949'da kendi isteği ile emekliye ayrıldı. Emeklilik

sonrası Demokrat Parti saflarında politikaya giren Özdeş, 14 Mayıs 1950'deki IX. Dönem seçimlerinde 24329 oy ile Kırşehir Milletvekili seçildi. Milletvekilliği esnasında Kore'ye gönüllü gitmek için yaptığı başvuru ile gündeme geldi. Rıfat Özdeş 8 arkadaşı ile birlikte Dumlupınar denizaltı gemisinde ölen askeri şahısların şehit, dul ve yetimlerinin de şehit ve dul yetimi sayılmasına ve bu ailelere tazminat verilmesine dair bir kanun teklifi hazırladı. Sonraki dönemlerde ise aday olmadı.

15 Ekim 1961'de yapılan genel seçimlerde TBMM I. (XII.) Dönemi için Adalet Partisi'nden Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyeliğine seçildi. Senato'da Millî Savunma ve Dışişleri, Basın Yayın Turizm komisyonlarında aktif bir şekilde çalışan Özdeş, Genel Kurul'da çeşitli konularda söz almakla birlikte konuşmaların çoğu kendi ihtisas alanı olan denizcilikle ilgiliydi. Senatörlüğü sırasında 17 konuşma yapan ve bu anlamda oldukça etkin bir performans sergileyen Özdeş, konuşmalarının birinde AP'nin gemi ve gemi inşaatı konusunda bütün kaynakların seferber edilmesini desteklediğini belirterek Gölcük Tersanesi'nin önemine dikkat çekti.

Rıfat Özdeş Senatörlüğü esnasında geçirdiği kalp krizi neticesinde Kasımpaşa Deniz Hastanesi'nde 1 Ocak 1966 tarihinde vefat etti. İstanbul'da Zincirlikuyu mezarlığında toprağa verildi. Özdeş'in, *Bir Konferans Coşima Deniz Meydan Muharebesi ve Bugüne olan Tesirleri* isimli 1936 basımlı bir eseri vardır. Rıfat Özdeş iyi derece İngilizce ve Almanca, biraz Fransızca bilmekteydi. Evli ve 2 çocuk babasıydı.

KAYNAKÇA
(TBMM Olumluk Kâğıdı, Dönem IX); *TBMM Albümü*, C.2,1950-1980, Ankara, 2010, s.477; *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, C.6, B.5,8.11.1962,s.120; Eminalp Malkoç, "Kocaeli Üyelerinin Cumhuriyet Senatosundaki Çalışmaları", *Milli Mücadele'de Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi ve Kültürü Sempozyumu VI*, Kocaeli, 2020, s.1198-1199; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri,* I. Cilt (1961-1964) s.341-342.; Fethi Tevetoğlu, "Atatürk'ün Toplanmamış Yazıları", *Belleten,* C.54, S.211, s.538; *TBMM Tutanak Dergisi,* Dönem IX, C.21. 68. Birleşim,15. IV.1953; *Milliyet*,10.12.1950; 6.01.1966.

Sedef BULUT

RIFAT YÜCE (1879-1952)

Siyasetçi, Gazeteci

Rıfat Yüce, 1879'da Derince/Umurlar köyünde (Günümüzde Tahta köyü/Umurlar Mahallesi) doğdu. Muslular adıyla bilinen sülaleye mensup olan Yüce'nin babası Ömer Ağa'dır (nam-ı diğer Sarı Ömer). Çiftçilikle uğraşan Ömer Ağa, 1890'da köyün de muhtarıdır. Yüce, orta halli bir aileye mensuptur. 1888'de 11 yaşında medrese eğitimi için İstanbul'a gönderildi. Eğitimini tamamlayarak İzmit'e döndü ve ticaret hayatına atıldı. Yumurta ve tavukçuluk işine girdi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İzmit İttihat ve Terakki Kulübü'ne üye oldu. 1908 yılı seçimlerinde Çakmaklar köyünden Akçaova nahiyesine bağlı Ağaçlı seçim bölgesinden Müntehib-i Sani (ikinci seçmen) oldu. İttihatçılarla ilişkisi gün geçtikçe kuvvetlenen Yüce,

Rıfat Yüce

bu tarihlerde Donanma Cemiyeti'nin İzmit Şubesi'nin kuruluşunda görev aldığı gibi İdare heyetinde de yer aldı. İzmit İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde çalışmalarına başlayan Yüce, gizli olan Heyet-i Merkeziye'nin Hacı Salih Efendi ile birlikte yetkili olan ikinci ismi oldu. Cemiyetin bu tarihlerde gizli yapılan toplantılarının tamamını organize etti.

Rıfat Yüce, İttihatçıların milli iktisat yaklaşımı doğrultusunda yerli ve milli bir orta sınıf yaratma amacıyla başlatılan girişimlerin İzmit'te öncüsü oldu. Başta Terakki Ticaret Şirketi Osmaniyesi olmak üzere pek çok şirket ve bankanın kuruluşunda yer aldı. 31 Mart Vakası sırasında İttihatçılara yöneltilen "dinsizlik" suçlamalarına karşı propaganda faaliyetleri sürdürdü. Dönemin İttihat ve Terakki İzmit Şubesi Başkanı Reji Hukuk Müşaviri Rüştü Bey ile birlikte Fevziye Camii'nde mevlitler okutup İrşat Heyetleri kurarak köylerde propaganda yaptı. Hareket Ordusu'nun İstanbul'a geldiği günlerde Yüce ve arkadaşları cemiyetin İzmit şubesi olarak İzmit Redif Taburu'nu hazırlamış ve başarılı bir iş çıkarmışlardır. Bu esnada bölgede gerekli takibatı yapmak üzere Merkez-i Umumi tarafından Bedüzaman Said Nursi ve Derviş Vahdeti'yi takiple görevlendirildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1910'da İstanbul'da yapılan ilk kongresine Adapazarı Rehber-i Terakki Mektebi Müdürü Ali (Dikmen), Kandıra'dan Hüseyin Cahit ve İzmit'ten de Rıfat Yüce katıldı ve kentin sorunlarını özellikle de tren tarifesi meselesini gündeme getirdi.

Babıâli baskını sonrası İttihatçıların mutlak iktidar döneminde cemiyetin İzmit şubesinin ve Yüce'nin faaliyetleri kaldığı yerden devam ettiği gibi üst düzey İttihatçılarla temasları da artar. İki kez Talat Paşa ile görüştü. Bu görüşmeleri ayarlayan isim, 1909'dan beri tanıştığı Enver Paşa'nın yaveri İzmitli Mümtaz'dır.

I. Dünya Savaşı ve sonrasında imzalanan Mondros Mütarekesi sonrasında imparatorluk hızla işgal edilirken İttihatçılar için de zor günler başlamış oldu. Yüce ve cemiyetin diğer üyeleri, İttihatçı Mutasarrıf İbrahim Süreyya'nın onayını ve desteğini alarak çete faaliyetlerini önlemek için benzer bazı girişimlerde faal olarak görev aldı. Yüce ve arkadaşları tüm baskılara rağmen Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti çatısı altında çetelerle ve işgalcilerle mücadele etmiştir. Mütareke sonrasında özellikle Ermenilerin İzmit'teki faaliyetleri yoğunluk kazanmıştır.

Mütareke döneminin İttihatçılar aleyhine gelişen ortamından doğal olarak Yüce de etkilenmiştir. Bu tarihlerde İstanbul'da yayınlanan bazı Ermeni gazetelerinde bölgedeki tehcirden sorumlu isimler arasında gösterilen Yüce, 5 Nisan 1919'da tutuklanarak Bekirağa bölüğüne oradan da 28 Mayıs 1919'da Malta'ya sürgüne gönderildi. Rıfat Yüce'nin tutukluluk dönemi, imparatorluğun da çetin bir mücadele içine girdiği ve git gide Anadolu'da yeni bir devletin temellerinin atıldığı bir dönemdir. Yüce, Mustafa Kemal Paşa ile de ilk defa Bekirağa'da tutuklu bulunduğu günlerde tanıştı. Bu tanışmaya aracı olan kişi İzmitli Mümtaz'dır.

Rıfat Yüce, Malta'da tutuklu olduğundan milli mücadeleye katılamaz. 8 Ekim 1921'de ancak yurda dönebilen Yüce hemen İzmit Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nde yer aldı. Cemiyetin ilk başkanı Maarif Nazırı Şükrü Bey'dir ve Trabzon valiliğine atanıncaya kadar da bu görevde kalmıştır. Daha sonra ise, Mustafa Kemal Paşa'nın direktifiyle Rıfat Yüce, Müdafaa-ı Hukuk başkanlığı yapmaya başladı. Halk Fırkası'nın kurulmasından kısa bir süre sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti çatısı altında toplanan tüm cemiyetler gibi İzmit Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti de Halk Fırkası şubesine dönüştürüldü, dönemin İzmit milletvekili olan Saffet Bey'in (Arıkan) önerisi ile başkanlığına da Rıfat Yüce getirildi. CHF il teşkilatının kuruluşunda aktif olarak rol alan Rıfat Yüce, yaklaşık 12 yıl parti teşkilatının vilayet başkanlığını yaptı. Ayrıca Halk Partisi mutemedlik görevini de yapan Yüce, 17 Şubat-4 Mart 1923'te düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'ne sunulmak üzere hazırlanan rapor komisyonunda yer aldı. Bunların yanında Kızılay, Yardım Sevenler Cemiyeti'nde yer aldığı gibi 4 Mart 1925'te kurulan Türk Hava Kurumu'nun ikinci başkanı olarak da görev yaptı.

24 Eylül 1925'te Hendek Kaymakamı Tevfik Noyan'ın da girişimleri ile imtiyaz sahibi olduğu Türk Yolu şirketi aracılığıyla *Türk Yolu* gazetesini çıkardı. *Türk Yolu* gazetesi Rıfat Yüce'nin kişisel tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. *Türk Yolu* gazetesi ilk çıktığı günden itibaren "*Cumhuriyet ve Atatürk'ün yolundan*" yürümüştür. Rıfat Yüce de Cumhuriyet değerlerine bağlı, devrimlerin en ateşli ve yürekten destekçisi olmuştur. Rıfat Yüce, aynı zamanda İzmit Halkevi'nin kuruluşunda da yer aldı. *Türk Yolu* gazetesini Halkevi'nin yayın organı olarak kullanmış, Halkevi faaliyetlerini halka duyurarak desteklenmesini sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı yıllarında savaşı yakından takip ederek gelişmeleri okuyucusu ile paylaştı. Rıfat Yüce Milli Şef döneminde de daima Cumhuriyet değerlerinin yılmaz savunucusu oldu. 1945 yılında hâlâ kent tarihi ile ilgili temel yapıtlardan biri olma özelliğini koruyan *Kocaeli Tarih ve Rehberi* adlı bir eser yayımladı. Yüce, 1950 genel seçimlerinden birkaç devre önce milletvekilliği için adaylığını koymuş ancak kazanamamıştır. 1945-1952 yılları arasında Demokrat Parti'nin kuruluşu, soğuk savaş ve Komünizm ile mücadele Rıfat Yüce'nin köşe yazılarının temel konuları oldu. Yüce, 15 Şubat 1952 tarihinde öldü.

KAYNAKÇA

Funda Selçuk Şirin, "Kocaeli Tarihine Gönül Verenler Bir Portre Denemesi: Rıfat Yüce (1879-16 Şubat 1952)" *Uluslararası Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, C.2, Kocaeli 2017, s.1084.

Funda SELÇUK ŞİRİN

RIZA BEDRİ BABİLA (1897-1952)

İş Adamı, Girişimci, Armatör

1877-1878 Savaşı'ndan sonra Batum'un Rusların eline geçmesi üzerine Anadolu'ya hicret ederek Sapanca'ya yerleşen Babila sülalesine mensuptur. 1897 yılında Sapanca'da dünyaya gelmiştir. Dedesi Mehmed Tevfik, babası 1878 Batum doğumlu Hüseyin Bedreddin'dir. Aile daha sonra İzmit'e taşınmış, sülale adını soyadı olarak almıştır. Babası Hüseyin Bedreddin Bey, Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti üyesi olup, İzmir İktisat Kongresi'ne İzmit temsilcisi olarak katılmış, 1920'li yılların sonlarında İzmit Ticaret Odası başkanlığı yapmış, Kocaeli Halk Bankası'nın kurucuları arasında yer almış ve yönetim kurulu başkanlığına getirilmiştir.

Lise mezunu olan Rıza Bedri Bey, İttihad ve Terakki'nin millî iktisat politikasından etkilenerek, 1920 yılında Kocaeli Vapur Şirketi'ni kurdu. Şirket Millî Mücadele sırasında gemilerine İtilaf Devletlerinin bayraklarını asmak suretiyle kendini gizleyerek Kuvâ-yı Milliye'ye asker ve cephane taşıdı. Şirketin tüzel kişiliğe kavuşması 1925 yılındadır. Rıza Bedri'nin genç yaşına ve Türkiye'nin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik koşullara rağmen, denizcilik gibi geleceği meçhul bir sahaya girip kısa zamanda büyük başarı elde etmesi devlet ricalini ve girişimcileri ümitlendirdi. Gerek sahip olduğu özgüveni ve gerekse yöneticilerin teşviklerinden aldığı güçle, giderek yükselen bir grafik çizerek Türkiye'nin ilk armatörleri arasında yerini aldı. Yolcu taşımacılığı yapan armatörlerin kurdukları ve 1933-1939 arasında faaliyet gösteren Vapurculuk Türk Anonim Şirketi'nin yönetim kurulunda bulundu. 1939 yılında Türkiye Denizcilik İşletmeleri'nin kurulmasıyla yolcu taşımacılığında devlet tekelinin başlaması üzerine şirket zarara uğradı. Devlet, şirketin gemilerini para karşılığında kamulaştırmayı teklif ettiyse de, Rıza Bedri Bey ve ortakları hiçbir ücret almadan varlıklarını devlete hibe ettiler.

Rıza Bedri Babila, vapurculuk şirketinden sonra İkbal Ambarı adlı şirketle birleşerek Kocaeli İkbal

GAZİ AKÇAKOCA

TÜRKİYE'NİN İLK ARMATÖRLERİNDEN RIZA BEDRİ BEY VE KOCAELİ VAPUR ŞİRKETİ

Kemalettin KUZUCU*

Osmanlı Devleti'ni dışa bağımlılıktan kurtarmak için milli ekonomi anlayışını siyasetlerinin temel ilkesi haline getiren İttihatçıların, Birinci Dünya Savaşı'nın karışık ortamından faydalanarak 1914 yılında kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırmaları neticesinde Müslüman-Türk unsurunun kurduğu çok sayıda şirket ortaya çıkmıştır. Türk ekonomisine yerli unsuru hâkim kılan milliyetçi iktisat sistemi, Genç Türkiye'nin kurucuları tarafından devam ettirilmiş ve "devletçilik" politikasının temelini oluşturmuştur. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde memleket çapında yaşanan iktisadi hareketlilikte pay sahibi olanlardan birisi de İzmitli Rıza Bedri Babila ve kurmuş olduğu vapur şirketidir.

İstanbul'un işgali sırasında bir süre Değirmendere'ye yerleşen Ahmed İhsan (Tokgöz), *"İstanbul civarının bir İzmit Körfezi vardır ki dünyanın hiçbir tarafında emsâli yoktur; burası İsviçre gölleri kadar güzel ve adetâ dil-nişîn bir göldür"* şeklinde başlayan uzun yazısında, körfezin birçok özelliğinin yanında, o tarihlerdeki gemicilik ve taşımacılığın durumu hakkında bilgi vermiştir. Payitahtın tükettiği meyvenin tamamıyla, odun ve kömürün bir bölümünün İzmit'ten temin edildiğini belirten yazar, Sultan Abdülaziz devrinde inşa edilen tren yolunun Konya ve Toroslara uzanmasından dolayı İzmit'in, Anadolu güzergâhının mühim bir limanı olduğuna dikkat çekmiştir. İzmit İstanbul'a deniz yoluyla dört saat mesafede olduğu halde, Fevâid-i Osmâniye'nin kurulduğu 1864 yılından beri buraya altı saatten önce ulaşabilecek bir vapur işletilememiştir. Fevâid-i Osmaniye'nin uzantısı olarak 1910'dakurulan Seyr-i Sefâin İdaresi vapurlarının seferleri bazen sekiz saate kadar uzamaktaydı. Seyr-i Sefâin, eski bir gezinti vapurundan bozma, kendisi seri fakat oturacak yeri olmayan Kırlangıç'ı işletmekteydi. Kırlangıç haftada üç defa bozulmakta, İdare'yi gülünç durumlara sokmaktaydı. Tuna düşkünü ve köhne bir vapur olan Yalova ise mecal buldukça Kırlangıç'a yardım etmekte, ama İzmit'e on saatte gitmekteydi. Öteden beri İdare'nin en büyük servet kaynağı olan İzmit Körfezi'ne, mürettebatı Rum olan Yunan ve Rus bandıralı vapurlar egemen olmuştu. Bunlar Türk gemilerine göre daha düzenli ve hızlıydı.[1] 20. yüzyılın başlarında İzmit'te yabancılara ait Wilkinson C. C. ve Amat A. adlı iki özel vapur şirketi bulunmaktaydı. Bölgedeki ulaşım sorununun çözümüne dönük girişim olarak 1919 yazında İzmit-Adapazarı Osmanlı Nakliyat Şirketi'nin kuruluşu zikredilebilir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, e-mail: kemalettin.kuzucu@marmara.edu.tr

1 Ahmed İhsan, "Zavallı İzmit Körfezi", *Servet-i Fünûn*, nr. 1436, 26 Safer 1338/20 Kasım 1919, s. 62.

Rıza Bedri Babila ile ilgili Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumunda sunulan tebliğ

Ambarı unvanını taşıyan bir nakliye şirketi kurdu. İstanbul'da Yemiş İskelesi'ndeki merkezinin yanı sıra İzmit'te de bürosu bulunan şirket, malları İstanbul'dan İzmit'e motorlarla taşıyor, buradan trenle ait olduğu bölgelere sevk ediyordu. Rıza Babila 15 Mart 1935 tarihinde nakliye komisyonculuğu yapmak üzere Kocaeli Nakliyat Ambarı'nı kurdu. Merkezî bürosu yine Yemiş İskelesi'ndeydi. 31 Aralık 1936 tarihinde İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'na başvurarak ticareti bıraktığını bildirdi. 25 Eylül 1943 tarihinde "umûm dâhilî ticaret ve taahhüt işleri" ile meşgul olmak üzere kendi adını taşıyan unvanla yeniden ticarete başladı. Perşembe Pazarı'nda Yoğurtçu Hanı'ndaki mağazasında beş yıl, gıda maddesi dışında her türlü malın toptan ticaretiyle uğraştı. 1948'in başında ticareti bıraktığını açıkladı. 1 Mayıs 1951 tarihinde 30.000 lira sermaye ile "İthalat, ihracat, toptan ve perakende ticaret, devâir-i resmiyyeye karşı bilumum taahhüt işleri" ile meşgul olmak üzere yeniden ticarete başladı. Bürosu bu defa Eminönü'nde Tütüngümrük Meydanı'ndaydı. Babila'ya eniştesi Cemal Nevrolcu, Kerim Kerimzâde ve Teknik Kollektif Şirketi referans olmuş, başvurusu bir gün sonra tescil edilmişti. Ancak Rıza Babila bu tarihten dokuz ay sonra 4 Nisan 1952 tarihinde öldü. Babası Hüseyin Bedreddin Bey'in odaya müracaatı üzerine 17 Mayıs 1952 tarihinde ticaret kaydı silindi. İki yıl sonra da babası öldü.

Rıza Babila'nın "Acı Bir Ölüm" başlığıyla ve yandan çekilmiş bir portresiyle birlikte yayımlanan ilan metni şöyleydi: "İzmit Ticaret Odası Eski Reisi Hüseyin Bedreddin Bey'in oğlu, ecza tüccarı Cemal Nevrolcu'nun kayınbiraderi, İkbal Kocaeli Şirketi sahiplerinden Rıza Babila tutulduğu hastalığa çare bulunamıyarak beklenmedik bir yaşta Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 5/3/1952 Cumartesi günü saat on birde Cağaloğlu Yerebatan Caddesi'nde Neşe Apartmanı'ndan alınarak Beyazıd Camii'nde öğleyi müteakip namazı kılındıktan sonra Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilecektir. Çelenk gönderilmemesi rica olunur. Israr ve arzu edenler merhumun ruhu için Topkapı Fıkaraperver Cemiyeti'ne veya Verem Mücadele Derneği'ne teberru edebilirler." (*Cumhuriyet*, 5 Nisan 1952).

KAYNAKÇA

Kemalettin Kuzucu, "Türkiye'nin İlk Armatörlerinden Rıza Bedri Bey ve Kocaeli Vapur Şirketi", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, II, 1067-1081; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, haz. Atilla Oral, Demkar Yayınevi, İstanbul 2007; Ulugün, F. Yavuz, *Kocaeli ve Çevresi Denizcilik Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, İzmit 2009.

Kemalettin KUZUCU

ROMANLAR

Kocaeli'de Romanlar/Kocaeli'nin Kültürel Zenginliğinin Bir Parçası

Roman topluluklarının Hindistan'ın Pencap Sind Nehir havzası boyunca Pakistan ve Afganistan'ın da içinde bulunduğu bölgelerden çıkıp, 1050 yılı civarında İran ve Anadolu üzerinden dünyaya yayılmış Hint-Avrupa kökenli bir halk olduğu dünya üzerinde kabul gören en yaygın görüştür. Hindistan'dan başlayan göç sonrası gidilen her rotada kalmayı tercih eden aileler nedeniyle günümüzde neredeyse dünyanın yarısında Romanlara rastlayabiliyoruz. Tarihin sayfalarına bakınca Kocaeli'de Roman grupları 10.yy'dan itibaren görülmektedir. X-XIV. asırlar arasında Kocaeli'de bulunan Romanlar daha sonra Balkanlara ve devamında da Avrupa'ya geçmişlerdir.

Romanların Avrupa'ya girmeden önce, Balkanlar'da özellikle Trakya'da beş yüzyıl yaşamış olması; başlıca özelliklerinin gelişimi, dilleri ve yerleşik yaşama geçişleri dâhil pek çok özelliklerini etkilemiş; ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun tutumu, Roman kültürü ve tarihsel bağlarının çeşitli topluluklarla harmanlanmasına fırsat sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Roman topluluklarının gelişmesinde kilit etken olması bakımından önem arz etmektedir.

1800'lerin sonlarında başlayan ve 1923 Lozan Antlaşması sonucunda daha da hızlanan mübadele döneminde bu sefer Balkanlardan gelen Müslüman Türklerle birlikte Roman aileleri de gelmişlerdir. İlginç olan şudur ki, bu mübadele döneminde güneyden kuzeye doğru (Türkiye'den Bulgaristan'a) genel olarak göçebe Romanlar göç etmişlerdir. Bununla birlikte kuzeyden güneye doğru da yerleşik Romanlar göç etmişlerdir ve çoğunluğu İstanbul'a yerleşmişlerdir. İstanbul'a yerleşenler de zamanla İstanbul'un çevresine doğru dağılmışlardır. Bu süreç içerisinde

Kocaeli'nin pek çok ilçesine, dolayısıyla İzmit'e de yayılmışlardır.

Türkiye'de 750 bin civarında Roman vatandaş olduğu düşünülmektedir. Günümüzde Romanlar, ülkemizin çeşitli yerlerinde dağınık olarak bulunmaktadır. Romanların en fazla bulunduğu bölgelerin başında Marmara Bölgesi gelirken, bunu ikinci sırada Ege bölgesi takip etmektedir. Daha sonra sırasıyla; Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz bölgeleri gelmektedir. Türkiye'de yoğun olarak yaşadıkları iller Edirne, Tekirdağ, Çanakkale, İzmir, İstanbul, Bursa, Adapazarı ve İzmit olarak sayılabilir.

İzmit Romanları kendilerini tanımlarken büyük çoğunluğu Roman olduklarını belirtmişlerdir. Bazı Romanlar da kendileri için "Roman Muhaciriyiz" tanımlamasını kullanmaktadırlar ve kendilerini İzmitli olarak görmektedirler. Günümüzde İzmit'te nüfusun büyük çoğunluğu Roman ailelerden oluşan altı mahalle vardır. Bunlar; 28 Haziran, Gültepe, Serdar, Tavşantepe, Topçular ve Yeşilkent Mahalleleridir. İzmit Romanları geçimlerini müzisyenlik, çalgıcılık, hamallık, ayakkabı boyacılığı, bohçacılık ve hurda toplayıcılığıyla sağlamaktadır. Kocaeli'de 40 bin Roman yaşadığı tahmin edilmektedir. Romanlar arasında işsizlik ve kayıt dışı istihdamın oranı oldukça yüksektir. Kocaeli'de yaşayan Roman vatandaşların yaptıkları işler, genelde kalifiye olmayan işlerdir.

Kocaeli'nin hemen her mahallesinde yaşayan Romanlar, özellikle kendi kültür yapılarına (klan/aşiret yapısı) uygun olarak bir arada yaşamaya gayret etmektedir. Onların hayat felsefesi özgürce yaşayabilmek üzerine kurulmuştur.

KAYNAKÇA

Ebru Saban Artan, *Kocaeli'de Yaşayan Roman Vatandaşların İstihdam Edilmesinin Önündeki Engellerin Kaldırılması Projesi Araştırma Raporu*, 2015, s. 7; Barış Aksu, "İzmit Romanlarının Sosyo-Ekonomik ve Aile Yapısının Kocaeli Kent Kültüründeki Yeri", *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu*, 2006, s. 38 ve 58.

Ali YEŞİLDAL

RÖLÖVE VE ANITLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü

Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü; Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde bulunan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü birimi olarak merkeze bağlı bir taşra teşkilatıdır. Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün görev alanında Kocaeli, Sakarya, Yalova, Düzce, Bolu ve Zonguldak İlleri bulunmaktadır. Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 04.06.2009 tarih ve 105750 sayılı yazısı ile "Rölöve ve Anıtlar Müdürlüklerinin Çalışmaları Hakkında Yönerge" doğrultusunda kurulmuş olsa da, 2012-2017 yılları arasında fiziken Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne ait Eski Tren Garı binasında hizmet vermiş ve 22.08.2017 tarihinde 219 ada, 1 parselde yer alan ve Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne tahsis edilen tescilli Paşalar Dairesi olarak bilinen binanın bakım ve onarım çalışmalarının Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından tamamlanması ile mevcut hizmet binasında fiilen göreve başlanmıştır. Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne tahsisli olan ve ilgili müdürlük tarafından hizmet binası olarak kullanılan aynı zamanda Paşalar Dairesi olarak bilinen yapı 255 metrekare oturum alanına sahip olan 2 katlı yığma ve anıtsal nitelikte bir binadır. Günümüzde Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü olarak kullanılan hizmet binası Kasr-ı Hümayun - Saray Müze (Sultan Abdülaziz'in Av Köşkü) olarak bilinen yapının müştemilatıdır. Kasr-ı Hümayun ilk kez IV. Murat döneminde ahşap temeller üzerinde inşa edilmiş olup zaman içerisinde yangın ve deprem nedeni ile yıkılmıştır. Günümüze ulaşan yapı; Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) yapılan saraydır. Saray yapısının ve müştemilatının mimarı Balyan Ailesinden Amira Karabat Balyan'dır. Rölöve Müdürlüğü binasının müştemilatı olduğu Kasr-ı Hümayun'un en önemli özelliği İstanbul dışında yapılan tek saray olmasıdır.

Mevcut yapısı ile Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, aynı zamanda kendisine bağlı olan ilin yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıkları ve İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü onayları doğrultusunda, müze yapıları ve tescilli taşınmaz kültür varlıklarına yönelik, Bakanlıkça uygun görülen veya onaylanmış yatırım programında yer alan veya DÖSİMM vb. kaynaklar kullanılarak yapılacak işlerle ilgili faaliyetlerde koordineli olarak çalışmaktadır. Bilindiği üzere; Rölöve ve Anıtlar Müdürlükleri günümüzde Müsteşarlık Makamının 11/12/2015 tarih, 233069 sayılı oluru ile yürürlüğe giren "Rölöve ve Anıtlar Müdürlükleri Çalışma Yönergesi" doğrultusunda çalışmalarını yürütmekte olup bu yönerge doğrultusunda yürüttüğü görevler şu şekildedir;

1- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü görev alanları çerçevesinde, müze yapıları ve tescilli taşınmaz kültür varlıklarına yönelik, Bakanlıkça uygun görülen veya onaylanmış yatırım programında yer alan veya DÖSİMM vb. kaynaklar kullanılarak yapılacak işlerin, 25.07.2013 tarih ve 28718 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliğinde veya 04.01.2002 tarih ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununda tanımlanan bakım, onarım, inşaat, rölöve, restitüsyon, restoras-

Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü

yon, çevre düzenleme, sokak sağlıklaştırma, nakil, muhafaza ve değerlendirme işlerine ait her türlü etüt, proje ve uygulama hizmetlerini (proje hazırlama, yaklaşık maliyet hazırlama, ihale işlemleri, yapı denetim hizmetleri, geçici ve kesin kabul işlemleri vb.) yapmak ve yaptırmak,

2- Gerekli görmesi ve asli görevlerini aksatmaması kaydıyla, yol ve oturum giderleri ilgili idarelerce karşılanmak üzere diğer kurumlarca yapılacak işlerin ihaleleri ile hazırlık, uygulama, inceleme, gerçekleştirme, yürütme, yapı denetim vb. konularda teknik destek vermek,

3- Görev alanına giren illerde bulunan taşınmazların restorasyonlarına yönelik bilgi ve belgeleri (talep yazısı, mülkiyet durum belgeleri – tapu senedi, tahsis yazısı, 2863 sayılı Kanun kapsamında tescilli kültür varlığı olduğuna dair Koruma Kurulu kararı, restorasyon projesinin uygun bulunduğuna dair Koruma Kurulu Kararı, güncel/renkli fotoğraf albümü vb.) ilgili kurum ve kuruluşlar ile koordineli olarak hazırlayarak bir sonraki yılın yatırım programında yer alması muhtemel işlerle ilgili altlıkları oluşturmak ve her yılın temmuz ayı sonuna kadar Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne iletmek,

4- Gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin bilgi ve belgeleri düzenli olarak Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne sunmak,

5- 2863 sayılı kanunun 12'nci maddesi kapsamında korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım ve restorasyonuna ilişkin yapılan yardım ve bu taşınmazlara sağlanan kredilerle ilgili iş ve işlemleri Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü talimatları doğrultusunda koordineli olarak yürütmek,

6- 14.07.2004 tarih ve 5225 sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kapsamında kültür yatırımlarının ve girişimlerinin desteklenmesi ve kültürel alandaki destek (sponsor) faaliyetlerinin teşvik edilmesi ile ilgili çalışmalara teknik destek vermek,

7- 2863 sayılı kanunun 12'nci maddesi ve 12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 3'üncü maddesinin 3'üncü fıkrası gereğince Bakanlıkça ödeneği katkı payından karşılanacak işlerin Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü talimatları doğrultusunda gerekli iş ve işlemlerini yürütmek,

8- 4848 sayılı kanunun 9'uncu maddesinde tanımlanan görevler çerçevesinde Bakanlık ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünce verilen emirler doğrultusunda diğer görevleri gerçekleştirmek.

KAYNAKÇA
Kocaeli Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi.

Onur KAMİLOĞLU

RUHAN ODABAŞI (1948-…)

Eğitimci, Siyasetçi, Gazeteci, Fotoğraf Sanatçısı

Osman Odabaş ve Fatma Odabaş çiftinin oğlu olarak 06.05.1948 tarihinde Artvin / Borçka'da doğdu. 1965/1966 öğretim yılında Artvin Erkek İlköğretmen Okulu'ndan mezun oldu. Öğretmenliğe Kocaeli Yuvacık'ta başladı. Kocaeli, Bitlis, Rive ve Artvin'de 7

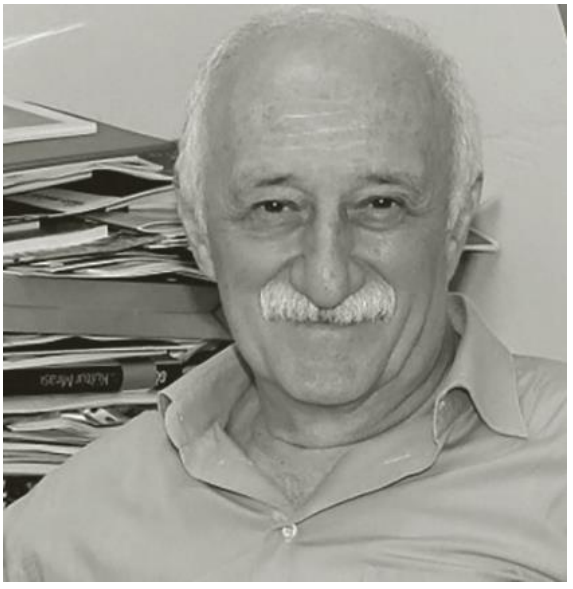

Ruhan Odabaşı

yıl öğretmenlik yaptı. 20 yıl Petkim'de laboratuvar teknisyeni olarak çalıştı. 1989'da 3 yıl boyunca SHP'de Kocaeli merkez ilçe başkanlığı, bir dönemde il sekreterliği gibi görevlerde bulundu. 27 yıllık bir çalışma yaşamından sonra emekli oldu. 1994 - 1999 yılları arasında İzmit Saraybahçe Belediye Meclis Üyesi olarak görev yaptı. *Kocaeli* gazetesinde başlayan gazetecilik yaşamı *Bizim Kocaeli* ardından *Özgür Kocaeli* gazetesinde uzun yıllar devam etti. *Özgür Kocaeli* gazetesinde köşe yazarlığının yanında kültür ve sanat sayfasını hazırladı. Haziran 2014 tarihinden itibaren *Özgür Kocaeli* gazetesinden ayrıldı. 6 Ocak 2015 tarihi itibariyle *Karamürsel Haber* gazetesinde yazmaya başladı. Halen bu gazetede yazılar yayınlamaktadır. Ruhan Odabaşı, Artvin'de yayın yapan *Yolcu Haber* internet gazetesinde ve Antakya'da yayın yapan *Özyurt* gazetesinde yazılar yayınlamaktadır.

Güzel Yazılar, *Berfin Bahar*, *Damar*, E*vrensel Kültür*, *Tay*, *Yalın Ses*, *Ardıç Kuşu* gibi birçok edebiyat dergisinde şiir ve öyküleri yayımlanan Ruhan Odabaşı, Edebiyatçılar Derneği ve Türkiye Yazarlar Sendikası üyesidir. 2011'de gösterime giren Sabahattin Ali'nin "Ayran" adlı öyküsünden yola çıkarak senaryolaştırılan "Kar Beyaz" filminde Kadir Dede rolünde oynamıştır. Ruhan Odabaşı öğretmen, siyasetçi, gazeteci, şair, öykü yazarı, oyuncu ve fotoğraf sanatçısı gibi sanatın pek çok alanında eserler vermiş, Kocaeli'nin renkli simalarından biridir. 1980 doğumlu oğlu Osman Odabaşı Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Eserleri: *Duyguların Damak Tadı* (şiir), *Adı Barış* (şiir), *Adımı Siz Koyun* (şiir), *Geceye Sığmadı Aşk* (şiir) 2001, *Sonra* (şiir) (2004), *Pazartesi Şiirleri* (2015), *Şiirlerle Öykülerle Kocaeli* 2018, *Bere Do Daçxiri* (Çocuk ve Ateş) 2018, *Candaki Buğu* (Kısa Öyküler).

KAYNAKÇA
Ruhan Odabaşı ile 18 Eylül 2021'de yapılan görüşme; https://www.ozyurtgazetesi.com/ruhan-odabas-ile-soylesi

İbrahim ŞİRİN

RUM MEKTEPLERİ

Rum Ortodoks cemaati, tıpkı diğer cemaatler gibi, Osmanlı millet sistemi içinde yer almıştı. Rum Patriği, Rum cemaatiyle ilgili hukuki evlenme, boşanma, miras ile mali işlerin yanı sıra, eğitimin de devlet nezdinde tek sorumlusuydu. Ayrıca, sistem bütün Ortodoksları "Rum" kabul ettiğinden, bu cemaatin içinde, Rumca konuşanların dışında, Bulgarlar, Sırplar, Arnavutlar, hatta Türkçe konuşan Karamanlılar da bulunuyordu. Tanzimat ve Islahat Fermanları ile gayrimüslim cemaatlere okul açma ve geliştirme izni verilmiş, aynı zamanda Osmanlı tebaası olan herkesin, devlet okullarının yönetmeliklerindeki koşulları yerine getirmek şartıyla, askeri ve mülki okullara kabul edilmesi de karara bağlanmıştı. Böylece geleneksel dini eğitim veren kurumların yanında modern eğitim veren okullar ortaya çıkmaya başladı. Eğitim alanındaki bu değişikliklerin ardından Osmanlı'da okullaşma sayısında büyük bir artış gözlendi. Okullaşma oranındaki artış, sadece Müslüman okullarıyla sınırlı kalmamıştı. Bu dönemde cemaat okulları ve yabancı okulların sayısında da ciddi bir artış göze çarpmaktadır.

İzmit'te de klasik dönemde gayrimüslim okulu bulunmakla birlikte, özellikle Tanzimat süreci ve sonrasında okul sayısında hızlı bir artış gerçekleşmişti. Salnâme-i Nezaret-i Maârif-i Umumiyye kayıtlarına göre İzmit'te Rumlara ait 6 okul vardı. Bunların 2'si rüştiye 4'ü iptidai idi. Bu okullar Rum Patrikhanesine bağlıydı. Rüştiyeler 1878'de inşa edilmişti. Yapım tarihleri belirtilmeyen iptidailerin sadece M. 1903/1904 (H. 1321) döneminde öğrencileri vardı. Rüştiyeler 1895'te, iptidailer 1900'de ruhsat almışlardı. Rüştiyelerin biri erkek, biri de kızlara mahsustu. Erkek rüştiyesinin öğrenci sayısı 45 ila 69, kız rüştiyesinin öğrenci sayısı ise 24 ila 28 arasındaydı. İptidailer içinde en çok öğrenci Eşmeköy'de, en az öğrenci ise Yeniköy'deydi.

Adapazarı'nda gayrimüslim okul sayısı İzmit'ten daha çoktu. Rumların, Rum Metropolitliği'ne bağlı 9 okulu vardı. Okulların 2'si rüştiye 7'si iptidai idi. 1877'de açılan rüştiyelerin biri erkek öğrencilere, diğeri kız öğrencilere eğitim vermekteydi. Erkek rüştiyesindeki öğrenci sayısı en az 90, en çok 114 iken, kız rüştiyesindeki öğrenci sayısı en az 28, en çok 35 idi. Erkek öğrenci sayısı, kız öğrenciye nazaran oldukça fazlaydı. Buradaki iptidailere dair bilgi veren ilk salname M. 1903/1904 (H. 1321) tarihlidir. Rumlara ait 7 adet iptidai vardı. Üçünün ismi salnamelerde gösterilmediğinden, nerede faaliyet gösterdikleri tespit edilememiştir. Diğer iptidailer Sapanca, Eksece (İkisce) köyü, Pelid köyü ve Kirazlı köyünde bulunmaktaydı. Bu okullarda 311 erkek, 74 kız olmak üzere toplam 385 öğrenci öğrenim görmekteydi. 1900 yılında İzmit sancağı dâhilindeki okullarda 2.687 erkek ve 1.969 kız öğrenci olmak üzere toplam 4.656 öğrenci eğitim almaktadır. Bu öğrencilerden 374 öğrenci Rum okullarında eğitim alıyordu, 374 Rum öğrencinin ise 320'si erkek, 54'ü ise kızdı.

Vital Cuinet'ye göre İzmit'te Ermeni ve Musevi Okulları haricinde, Rumlara ait bir kız ilkokulu ve bir

erkek ilkokulu vardı, erkek öğrenciler 150, kız öğrenciler ise 100 kişiydi. Adapazarı'nda ize Rum cemaatine ait bir erkek rüştiye ile yatılı kız rüştiyesi bulunduğunu kaydediyordu. Pars Tuğlacı İzmit'te Aya Katherina Rum Kız Mektebi'nin 1893 yılında açıldığını belirtmektedir. Panayotis P. Oikonomos'un genellikle kilise kaynaklarından aldığı İstanbul Patrikliği'nin Asya kısmına ait ve metropolitliklere göre düzenlenen 1904 yılı istatistiklere göre İzmit'te Rumlara ait 81 okul, bu okullarda okuyan 3.109 erkek öğrenci ile 780 kız öğrenci olmak üzere 3.889 öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca bu okullarda 73'ü erkek, 21'i bayan 94 öğretmen görev yapmaktadır. 1912 yılına ait bir istatistikte ise İzmit merkezde 30 Rum Kız Okulu, 47 öğretmen ve 2303 öğrenci yer almaktadır. Ancak istatistiklerde belirtilen Rum okullarına ilişkin başka bilgiye ulaşılamamıştır.

KAYNAKÇA

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1316; 1317; 1318; 1319; 1321; Cengiz Keskin, "Maarif Salnameleri Işığında Adapazarı ve Çevresindeki Gayrimüslimlerin Eğitim Faaliyetleri ve Yabancı Okullar (1898-1903)", *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Vol. 4, Sayı/No: 2, Güz/Fall 2019, s. 626-641; Halim Demiryürek, "Maârif Salnamelerine Göre İzmit Sancağında Eğitim-Öğretim: 1898-1904", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, C. III, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 2015, s. 1211-1228; İlay İleri, "Osmanlı Devleti'nde Azınlıkların Eğitimi (II. ve III. Bölümler)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 23, 2008, s. 129-148; Oya Dağlar Macar, "Osmanı Rum Eğitim Sistemi ve İstanbul Rum Kız Okulları (19. ve 20. Yüzyıl)", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, Bahar 2010, s. 773-817; Vital Cuinet, *La Turquie D'Asie: Géographie Administrative Statistique Descriptive et Raisonnée de Chaque Province de l'Asie-Mineure*, Tome Quatrième, Paris, 1894; Hilmi Tunahan Örs, *Sultan II. Abdülhamit Döneminde İzmit Sancağı'nda Eğitim (1876-1909)*, Danışman: Serkan Yazıcı, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2019.

Zeynep İSKEFİYELİ

RUMLAR

İzmit Rumları

Osmanlıların 1337 yılında, o dönemki adıyla (bugünkü İzmit ve civarını kapsayan) Nikomedia şehrini almasıyla İzmit bölgesi Türk idaresine girmişti. Kentin en eski adı Olbia idi. Daha sonra Astakos olarak adlandırılmış, bu kentin yıkılması sonrası Bitinya Kralı Nikomedes tarafından da Nikomedia şehri kurulmuştu. Osmanlı Türkleri tarafından fethinden sonraki süreçte de İzmit ismi kullanılacaktı. Türk fethi döneminde şehir ağırlıklı olarak Rum nüfustan oluşmaktaydı. Fetih sonrası ise isteyen Rumların yerlerinde kalarak Türk idaresi altında yaşamaları teklif edilmişti. Bu teklifi kabul eden Rumların önemli bir kısmı şehrin merkezinde ve kırsalında yaşamaya devam etmişti. Böylece Rumlar, Türklerden sonra bölgenin en kalabalık toplumunu teşkil etmişler, şehrin sosyo-ekonomik hayatında önemli bir yere sahip olmuşlardı. 17. yüzyıla kadar İzmit merkezinde Rum nüfus Türklerden sonra en kalabalık topluluğu oluşturmakla birlikte zamanla yaşanan göçlerle, Ermenilerin İzmit merkezindeki nüfusu Rumları geçmişti. 1914 yılı nüfus verilerine göre, 15.410 olan toplam şehir nüfusunun 3.500'ünü Ermeniler oluştururken Rumlar 950 kişilik bir nüfusa sahiptiler. Ancak kırsalla birlikte düşünüldüğünde bu nüfus çok daha yüksek hale gelmekteydi. Rum nüfusun yoğun olarak kırsalda yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin sonlarında, İzmit'te tüm gayrimüslim unsurların toplam nüfusu genel nüfusun ancak yüzde on ikisi kadardı. Fetihten itibaren bölgenin Türkleşmeye başladığı ve Türklerin yerleştikleri İzmit bölgesinde kalıcı unsur haline geldikleri görülmektedir. İzmit merkezinde Rumlar ağırlıklı olarak şehrin güneybatısındaki İskele bölgesinde yaşamaktaydılar. Burası sonraları Rum Mahallesi olarak adlandırılmıştı. Şehir merkezinde farklı unsurlar daha çok kendi aralarında mahalleler teşkil etmekteydiler. Her unsurun bir arada yaşadığı karışık yerler – kimi yerlerde farklı unsurların da yaşadığı görülse de – pek yoktu. İzmit merkezi dışında Rum toplumun yoğun olduğu temel bölgeler Rum kaynaklarında Darıca, Eskihisar, Gebze ve Karamürsel olarak zikredilmektedir. Şehir esnafı içerisinde özellikle fırıncılık ve bakkallık işlerinde çoğunluk Rumlarda görülmekle birlikte her iş alanında Rumların varlıklarına rastlanmaktaydı. Tütün işçiliği, denizcilik, balıkçılık, ayakkabıcılık, terzilik, demircilik ve toptancılık yine Rumların yoğun olduğu meslekler arasındaydı. Özellikle eskiden beri İstanbul ile bir geçiş noktası olmanın verdiği etkiyle önemli bir ticaret merkezi olan İzmit'te, Rum tüccarlar önemli bir ekonomik etkiye sahiptiler. Bu sayede sosyal açıdan genel anlamda bütünleşmiş bir toplum söz konusuydu. Toplumsal bütünleşmeye engel olan problemlerin başında dil konusu gelmekteydi. Rum nüfusun neredeyse yarısı hiç Türkçe bilmemekteydi. İyi derecede Türkçe konuşanlar Rum nüfusun ancak ortalama yüzde yirmisi kadardı. Bu durum Osmanlı Devleti'nin genel idari uygulamaları açısından sorun teşkil etmemekteydi. Aynı durum ülke genelinde Rumlarla birlikte Yahudiler için de söz konusuydu. Ermeniler ise Osmanlı coğrafyasında Türkçeyi en fazla konuşan ve dolayısıyla sosyal hayatta çok daha aktif olan gayrimüslim unsurdular. Şehrin Rumlar açısından en büyük dinî merkezi, İzmit merkezinin dışında, batı bölgesinde yer alan Pandeleimon Manastırı idi.

Merkezde yer alan Aya Vasil Kilisesi ile metropolithane ise diğer dini merkezlerdi. İstanbul Rum Patrikhanesi'ne bağlı olan İzmit Metropolitliği'nin sorumluluk alanında sekiz episkoposluk merkezi bulunmaktaydı. Patriği seçmekten de sorumlu olan on metropolit arasında İzmit Metropoliti her zaman yer almıştı. İzmit'te Rumlar, Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaasını idaresiyle ilgili ülke genelinde uyguladığı genel yapıya uygun bir şekilde daha çok dinî kurumlar ve dinî liderler etrafında örgütlenerek yaşamaktaydılar. Rum çocukların eğitimi de metropolitliğe bağlı okullarda yapılmaktaydı. Tanzimat dönemi ve sonrasında İzmit'te Rumların, patrikha-

İzmit Aya Pantaleon Rum Manastırı

neye bağlı altı okulları bulunmaktaydı. Okullar, yine ülke genelindeki farklı örneklerde olduğu gibi çoğunlukla kilise bahçelerine inşa edilmekteydi. Okullarda Türkçe öğrenimi zorunluydu. Bu açıdan Türkçe bilenler zamanla eğitimin gelişmesiyle de artmıştı. İzmit Rum toplumunun genel idaresi din adamları ve sivil temsilciler aracılığıyla yapılmaktaydı. Dinî idare çerçevesinde gayrimüslimlerin idaresini belli kurallara bağlayan Osmanlı Devleti, patrikhaneyi esas olarak Rum toplumunun sorumlu makamı olarak kabul ediyordu. İzmit metropolitliği de patrikhane adına İzmit bölgesinden sorumluydu. Merkezdeki mahalle ve kırsaldaki ahaliden de metropolitin görevlendirdiği din adamları ile sivil ahali içinden seçilen muhtarlar sorumluydu. Muhtarları, kilisenin önerisiyle Rum toplumunun seçkinleri belirliyordu. Dinî yetkililer (kocabaşlar – dimogerontes) ile mütevelliler (eforoi) olarak tanımlanan toplumun seçkinleri böylece dinî ve sivil idareyi kendi aralarında paylaşarak sürdürmekteydiler. Toplumun ruhani lideri "despot" olarak da tanımlanan İzmit Metropoliti idi. Toplumla ilgili kararlar metropolitlik ve episkoposluk merkezlerinde tüm yetkililerin toplanmasıyla alınıyor ancak son sözü söyleme yetkisi despotta bulunuyordu. Dinî ve sivil yetkililer arasında anlaşmazlık olması durumunda, sorun doğrudan patrikhaneye bildiriliyor ve patrikhane sorunu çözüyordu. Ayrıca İzmit Rum toplumunun çeşitli dernekler üzerinden de örgütlendiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurulan "İzmit Eğitim Derneği" Rum dernekleri arasında bu konuda en çok adını duyuran derneklerden olmuştur. Rumlar arasında oldukça popüler olan derneğin masraflarını Rum ahali karşıladığı gibi Yunan işgali sırasında dernek Yunanlara hizmet etmiş, Rumlar için asker toplama merkezi olarak kullanılmıştı. Sosyal ve ekonomik hayatta olduğu gibi siyasi alanda da İzmit'te Rumların, Türklerle ve devletle olan ilişkilerinde kopuşa neden olan olay Yunan işgali ve işgal sırasında yaşananlar olmuştu. Ekim 1920'de İzmit ve civarı fiilen Yunanlar tarafından işgal edildi. İşgal aslında temel olarak İngiltere'nin bölgede bir tampon kuvvete ihtiyaç duymasından kaynaklanıyordu. Bu yüzden yerli Rumların ve Ermenilerin faaliyetleri, işgalciler açısından önem arz etmekteydi. İşgalle birlikte Rumların ve Ermenilerin Türk ordusu ve Müslüman ahaliye karşı faaliyetleri, Yunanlarla birlikte İngiltere'nin de desteklediği faaliyetlerdi. Müslüman ahaliye ve köylere yapılan saldırılar, yağma ve işkenceler işgal sürecinde ülkenin birçok yerinde görülen faaliyetlerden farklı değildi. Ayrıca Yunan ordusu bölgedeki Rum nüfusu artırmak ve istatistiksel olarak da normalden fazla göstermek için çalışmalar yapmıştı. Farklı bölgelerden birçok Rum, İzmit ve Kocaeli bölgesine gönderilerek Rum nüfus artırılmak istenmiş, oluşturulan çeşitli nüfus istatistikleri ile dünya kamuoyuna bölgenin çoğunluğunu zaten Rumların oluşturduğu propagandası yapılmak istenmişti. 1921 yılı başlarından itibaren Yunan ordusu destekli yerli Rumların Müslümanlara yönelik saldırıları sistematik katliamlara dönüşmüştü. Yunanların bölgeden çekilişi esnasında katliamlar zirveye çıkarılmış, uluslararası gözlemcilerin de kabul ettiği şekliyle İzmit'te yerli Rumların da katıldığı yağma ve saldırılar yaşanmıştı. Birçok işgal bölgesinde yapıldığı gibi İzmit'te de yangın çıkarılmış, birçok Müslüman

kurşuna dizilerek şehit edilmişti. Haziran 1921'de Yunan ordusunun çekilmesiyle Türk ordusu yeniden İzmit'te idareyi devralmış ve Müslüman ahaliye yönelik yardım faaliyetleri başlatılmıştı. İşgalcilere destek veren yerli Rumlar, Yunan ordusuyla birlikte İzmit'i terk ederken, özellikle kırsalda yaşayan Rumların bir kısmı yerlerinde kalmışlar, onlar da daha sonra mübadele ile Yunanistan'a gönderilmişlerdi.

KAYNAKÇA

Mehmet Kaya, "XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaili) Sancağı'nın Demografik Durumu ve İskân Siyaseti", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 41, Ankara 2007, s. 59-80; Şennur Kaya, –, İlknur Aktuğ Kolay, "İzmit'teki Azınlık Grupları", *İTÜ Dergisi / b - Sosyal Bilimler*, Cilt: 5, Sayı: 1, İstanbul 2008, s. 31-42; Halim Demiryürek, "Maârif Salnamelerine Göre İzmit Sancağında Eğitim-Öğretim: 1898-1904", *Uluslararası Gazi Akça Koca Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri (Kocaeli 2014)*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2015, s. 1211-1228; Çağla D. Tağmat, "Milli Mücadele'de Yunan Ordusunun İzmit Katliamı (1921)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (9-11 Mart 2018, Kocaeli)*, Kocaeli 2019, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. 883-890; *Σκαλιέρης, Γεώργιος, Λαοί και φυλαί της Μικράς Ασίας, Μετά πινάκων και χαρτών, Αθήνα*:1922; *Καλεντερίδης, Σάββας, Δυτικός Πόντος, Βιθυνία – Παφλαγονία, Αθήνα: Ινφογνώμων*, 2005; *Ιορδάνογλου, Αν., Η Μητρόπολη Χαλκηδόνος από την αρχαιότητα έως σήμερα, Αθήνα: Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχολιτών*, 2000.

Ramazan Erhan GÜLLÜ

RUŞEN HAKKI ÖZPENÇE (1936-2011)

Şair, Yazar, Gazeteci

1936 yılında Kütahya'nın Servi Mahallesi'nde doğdu. Babası Hasan Bey, annesi Emine Hanım'dır. İlkokulu Kütahya Barbaros İlkokulu'nda tamamladıktan sonra 1954 yılında Kütahya Erkek Sanat Enstitüsü Metal İşleri / Demircilik bölümünden mezun oldu. Kütahya'nın fakir bir ailesinin çocuğu olarak hayatını kendi kazanmak ve ailesine destek olmak mecburiyetinde olan Ruşen Hakkı, öğrencilik yıllarıyla birlikte tuğla işçiliği, yemenicilik, kahveci çıraklığı, marangozluk, gazete satıcılığı, boyacılık ve demirci çıraklığı gibi birçok işte çalıştı. Aynı zamanda sporla ilgilenmekteydi. Boks yapıyor ve çevresinde 51 kiloda "Ciklet Hakkı" adıyla bir boksör olarak tanınıyordu. Bir süre vekil öğretmenlik yaptı. 1958 yılında Kütahya'da Tapu Fen Memuru oldu. Daha sonra Manisa, Sarıgöl ve Turgutlu'da aynı memuriyeti yaptıktan sonra 1964 yılında Kocaeli'ne atanarak burada Fen İşleri ve Kadastro Dairesi'nde çalıştı. 1982 yılında emekli olana kadar bu görevini sürdürdü ve hem görev süresinde hem de emekliliği sonrası İzmit'te yaşamaya devam etti. Feride Türkan Hanım'la evli ve üç kız çocuk babası olan Ruşen Hakkı 2011 yılında kalp ve böbrek yetmezliği nedeniyle gördüğü tedavi sırasında İzmit'te hayatını kaybetti ve Kocaeli Kent Mezarlığı'na defnedildi. Çocukluk yıllarından itibaren yazmaya başladığı şiir ve yazılarını memuriyet hayatı boyunca sürdürdü. İlk şiirlerini ninesinden etkilenerek ilkokul üçüncü sınıftan itibaren mani şeklinde yazmaya başladığını ifade etmekteydi. "Yollarda" isimli ilk şiiri 1954 yılında *Yeşilay* dergisinde yayımlandı. Şiir, kitap tanıtımı,

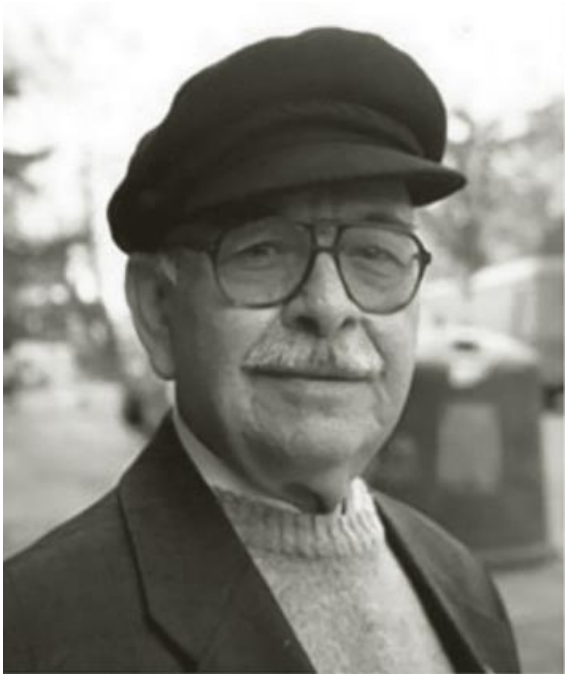

Ruşen Hakkı Özpençe

günlük ve hikâyeleri *Türk Dili*, *Yeni Ufuklar*, *Soyut*, *Varlık*, *Yeditepe*, *Güney*, *Dost*, *Yansıma*, *Yeni Adımlar*, *Türkiye Yazıları*, *Oluşum*, *Karşı Öykü*, *Hürriyet Gösteri*, *Yazko Edebiyat*, *Kıyı*, *Gerçek Sanat*, *Yaklaşım*, *Adam Sanat*, *Biçem* gibi birçok dergide yayımlandı. Ayrıca *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Yeni Ortam* ve *Kocaeli* gazetelerinde yazı ve şiirleri yayımlandı. 1994'ten itibaren de *Özgür Kocaeli* gazetesinde "Günce" başlıklı köşesinde günlük gazete yazıları kaleme aldı. Aynı şekilde *Işık* gazetesinde de yazıları yayımlandı. Yazılarında zaman zaman "Torun Balıkçı" ve "R. H." İmzalarını da kullanmıştır. Çağdaş Gazeteciler Derneği ile birlikte birçok sivil toplum kuruluşu, belediyeler ve basın kuruluşları tarafından çeşitli ödüllere lâyık görüldü. 1994 yılında İzmit'te evinin bulunduğu caddeye ismi verildi. *Balkonda Akşamüstü* isimli kitabıyla 2006 yılında Cumhuriyet Vakfı tarafından verilen Yunus Nadi Şiir Ödülü'nü kazandı. Türkiye Yazarlar Sendikası, İnsan Hakları Derneği, Dil Derneği, Basın Konseyi ve Edebiyatçılar Derneği üyesiydi. Ayrıca sürekli basın kartı sahibiydi. Toplumcu ve gerçekçi şairler arasında kabul edilen Ruşen Hakkı, kendisini dünya görüşü olarak "Sosyalist ve Sosyal Demokrat" olarak tanımlamaktaydı. "Edebiyatta sevecenliğin temsilcisi" olarak tanımlandığı gibi kendini çağın olaylarından sorumlu olarak gören bir yazı anlayışına sahipti. Yazı, kitap ve şiirlerinin ana temalarının başında "barış" ve "özgürlük" gelmekteydi. Toplumu önemsemekte, yazarın topluma karşı sorumluluklarına vurgu yapmaktaydı. Ayrıca Ruşen Hakkı, ülke genelinde tanınan bir şair ve yazar olmakla birlikte İzmit'le özdeşleşmiş, İzmit sevgisiyle tanınan bir yazardı. Memur olarak geldiği İzmit'i memleketi gibi benimsemiş ve ölümüne kadar İzmit'ten ayrılmamıştı. Vefatından sonra İzmit'te kendisiyle ilgili şiir yarışmaları ve farklı etkinlikler

düzenlenerek Ruşen Hakkı'nın İzmit'teki etkisi sürdürülmeye devam edilmektedir. Kızı Nilgün Sezeralp, Ruşen Hakkı'nın Kütahyalı bir tapu memuru olarak İzmit'e gelişini şu şekilde anlatmaktadır: 1964 yılında buraya trenle gelmişiz, babam İzmit'e gelirken o tepelerin ışıl ışıl oluşunu hep anlatırdı. İzmit için "Çenesuyu'nu içen ayrılamaz" derler ama babam hep "Ben İzmit'in insanını, havasını sevdim" derdi. İzmit'in o kirli havasını bile sevdi. Bir hafta dahi ayrılsa şehirden, özlerdi. Ayrıca Nilgün Sezeralp, babasının İzmit'le bütünleşmiş bir kişi olduğunu ve şehre ruhunu kattığını ifade etmektedir: "Ölümünden sonra ilk kez Yürüyüş Yolu'nda yürüyüşe çıktığımda o hep böyle çınarların altında kısa boylu ama yüreği kocaman bir adam olarak duruyordu. Yaşar Kemal der ya, "insan evrende gövdesi kadar değil, yüreği kadar yer kaplar" diye. Babam da öyle bir insandı. Yürüyüş Yolu'nu bir puzzle gibi düşünürsek, babam onun bir parçası gibiydi. Ölümünden sonra o parça eksildi. İçinden trenler geçen bir kentte yaşadı. O her bir vagona duygusunu kattı. Kentin içinden trenler geçerken babamın içinden şiirler geçti. Her vagona bir dizesini ekleyip gönderdi uzaklara. Belki de bundandır babamın İzmit dışında da ses bulması. Babamın bu kente ruhunu kattığını düşünüyorum.

Eserleri

Şiir: *Köprü* (1962), *Yuvarlak Masa Oturumu* (1964), *Hüznün Dalgın Kuşları* (1968), *Dağlama* (1974), *Çakmaktaşı Kav Kıvılcım* (1980), *Canevimden* (1989), *Üretimde Sevda* (1993), *Elini Hünerle – Kuşlara Yelek Giydir* (1999), *Değirmen* (2003), *Balkonda Akşamüstü* (2005).

Hikâye: *Sokağın Ucu Deniz* (1977), *Irmak* (1979), *Kentin Konukları* (1990), *Sırtı Çilçiçeği Bahçesi Kadın* (1996), *Sokağın Ucu Deniz / Irmak* (Bütün Öyküleri I – 2000), *Benim Sevgili Papatyam* (Çocuk Öyküsü, 2002), *Serçeler ve Kediler* (Bütün Öyküleri 2 – 2003).

Roman: *Umudun Çiçeklendiği Günler* (1991).

Günlük: *Bir Şafaktan Bir Şafağa (1997), Körfez Güncesi* (2003).

KAYNAKÇA

Kadir Güler, *Kütahya Şairleri I*, Kütahya 2010, Ekspres Matbaası;- Kadir Güler, *Kütahya Şairleri II*, Kütahya 2017, Ekspres Matbaası; Kadir Güler, *Kütahya İsimler Sözlüğü*, Kütahya 2015, Ekspres Matbaası; Kadir Güler, "Ruşen Hakkı Özpençe", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Üniversitesi e-yayın. http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ozpence-rusen-hakki; Hasret Gültekin Kozan, "Ruşen Hakkı'nın Kızı Nilgün Sezeralp ile Mülakat", *Evrensel*, 11 Nisan 2018; https://www.biyografya.com/biyografi/13094.

Ramazan Erhan GÜLLÜ

RÜSTEM PAŞA (1500?-1561)

Osmanlı Sadrazamı/Kocaeli'de Vakıf Sahibi

Rüstem Paşa'nın Saraybosna yakınlarında 1500'lü yılların başında dünyaya geldiği söylenmektedir. Hırvat asıllıdır. Baba adından devşirme olduğu anlaşılan Rüstem Paşa, önce Galata Sarayı'na alındı, oradan iç oğlanı olarak Saray-ı Cedid'e getirildi. Mohaç Seferi'nde silahtar olarak görev yaptı. Sefer sonrasında Mirahurıevvel görevine getirildi. 1533 yılında Anadolu'da bir sancağa atandı. Teke Sancakbeyliği, Dulkadir, Karaman ve Diyarbekir beylerbeyi görevinde bulundu. Diyarbekir'de hizmet verdiği sırada padişaha damat olarak düşünüldü. 1538 yılında Anadolu Beylerbeyliğine tayin edildi. Şehzade Bayezid'in sünnet düğünü esnasında 2 Aralık 1539 tarihinde Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) kızı Mihrimah Sultan ile evlendi. Vezir olarak atandı. 1541 ve 1543 yıllarında ikinci vezir pozisyonunda iken padişah ile birlikte Macaristan seferine katıldı. 1544 yılında veziriazam oldu. 1548 yılında ise Kanuni Sultan Süleyman ile ikinci İran seferine çıktı. Damat veziriazam olması yönetimde güçlü olmasını sağladı.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleşen taht kavgalarında Rüstem Paşa, Mihrimah Sultan ile Hürrem Sultan'ın yanında yer aldı. 1553 yılında düzenlenen ikinci İran seferinde Konya Ereğlisi yakınında Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinde etkisi olduğu gerekçesiyle sadrazamlıktan azledildi. İki yıl Üsküdar'da ikamet etti. Ancak 1555 yılında ikinci defa sadrazam oldu. Şehzade Bayezid ve Şehzade Selim arasındaki taht mücadelesinde Bayezid'i tuttu. Fakat Lala Mustafa Paşa'nın tertiplerine karşı koyamadı. Şehzade Bayezid 1559 yılında İran'a kaçtı. Rüstem Paşa da 12 Temmuz 1561 yılında vefat etti. İstanbul'da Şehzade Cami türbesine defnedildi.

Rüstem Paşa vefat ettiğinde serveti yaklaşık 12 milyon altına ulaşmıştı. 1700 köle, 2900 savaş atı, 1106 deve, 80000 dülbent, 5000 kaftan, 130 çift altın üzengi, 500 murassa altın eğer, 760 murassa kılıç, 780000 altın, 1000 yük nakit, Anadolu ve Rumeli'de 815 çiftlik, 76 su değirmeni, 5000 ciltten fazla kitap bıraktı. Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli yerlerinde birçok hayır eseri yaptırdı. Kocaeli Livası'nda da vakıfları bulunmaktadır.

Kanuni Dönemi'nde Kocaeli sancağı Anadolu Beylerbeyliğine bağlı olup, Yoros, Kandıra, Gebze, İznikmid, Şile, Yalakabad (Yalova), Ada, İznik kazalarından oluşmaktaydı. Sapanca da Kocaili sancağına bağlıydı. Rüstem Paşa Sapanca'da ve Yalakabad'da külliye yaptırmıştır. Yalakabad'da yaptırdığı külliye bugünkü Yalova şehrinin çekirdeğini oluşturur.

Rüstem Paşa'nın Sapanca'da yaptırdığı külliye Mimar Sinan tarafından inşa edildi. Külliyede bir cami, bir kervansaray, bir imaret, bir hamam, bir mektep ve bir zaviye bulunmaktadır. Gelen-gidenler için ayrıca kaldırım yapıldı. İmarette sabah pirinç çorbası, akşam buğday çorbası olmak üzere iki öğün yemek verilirdi. Yemekler için günlük 30 vukiyye (1 vukiyye =1,282945 kg) et, tuz, 2 vukiyye soğan, bir kile pirinç, 2 vukiyye nohut, bir kile buğday ve kimyon alınırdı. Misafirler için 8 sofralık yemek pişerdi. Cuma geceleri, bayram günleri ve Ramazan ayında fakirlere zerde dağıtılırdı. Mektepte bir muallim ve bir muallim halifesi eğitim işlerini yürütmekteydi. Camide ise iki müezzin, 30 cüzhan (Kuranı Kerim'den bir cüz okuyan), bir muarrif (hayır sahiplerine dua okuyan), bir noktacı görev yapmaktaydı. Külliyede toplam 81 kişi çalışmakta ve

Rüstem Paşa Camii

çalışanlara günlük 188 akçe ödenmekteydi. Sadece camide 51 kişi hizmet vermekteydi. Bu hizmetlerin verilebilmesi için Rüstem Paşa, 15 dükkân, 7 evli odası, 2 debbağhane ve 1 hamamın gelirini vakfetti.

Rüstem Paşa ayrıca Samanlı'da deniz kıyısında Doğancı Karyesi'nde bir külliye yaptırdı. Külliyenin mimarı yine Mimar Sinan'dı. Külliyede bir cami, bir kervansaray, ayrıca Bazar yöyden külliyenin olduğu yere kadar yolcular için kaldırım inşa edildi. Camide iki müezzin, bir hatip, devirhanlar, muarrif hizmet verirdi. Vakfa gelir sağlaması için, ekmekçi fırını, iki oda mahzen, iki oda misafirhane, on dükkân, bir buzhane ve bir arazi vakfedilmişti.

Rüstem Paşa'nın 1546 tarihli vakfiyesine göre İznikmid'e bağlı Kazıklu Karyesi'nde bulunan büyük bir bahçeyi ve armut bahçesini, yine aynı yerde bulunan 2 kıt'a bağını ve 2 göz değirmenini vakıf olarak bağışlamıştı. 1553 yılında kendisine temlik edilen yerler arasında Kazıklu Karyesi'nde bulunan iki değirmen ve Kazıklı Derbendi'ndeki çiftlik yer almaktadır. Çiftlik içinde yaşayan 23 evli köle de vakfa dahil edildi. Zaman içinde Rüstem Paşa'nın vakıfları Mihrimah Sultan'ın vakıfları ile birlikte kaydedildi. Bunların bir kısmı 1558 yılında olduğu gibi Gebze'de bulunan çayır Mihrimah Sultan'dan satın alınarak temlik edildi. Bir kısmı da Samanlı'da Bac gelirinin aktarılmasında olduğu gibi Mihrimah Sultan'dan Rüstem Paşa vakfına ilhak edildi.

Rüstem Paşa'nın Mihrimah Sultan'dan Ayşe Hümaşah adında bir kızı bulunmaktadır. Bazı kaynaklar Osman isminde oğlu olduğunu da yazmaktadır. Ancak Osman ismi, vakıf kayıtlarında geçmemektedir. Rüstem Paşa'nın soyundan gelenler Cağalzade veya Mihrimah Sultan'dan dolayı Sultanzade olarak anılmışlardır.

KAYNAKÇA

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), 635/2, No: 14 ve17'den ve VGMA, 648, No:30, ve 60'dan aktaran Hacı Ahmet Arslantürk, *Bir Bürokrat ve Yatırımcı Olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın Veziriazamı Rüstem Paşa*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2011, s. 44, 61, 65, 71, 90 vd.; Ahmet Güneş, "Gelir Kaynaklarına Göre 16. Yüzyılda Yalakabad Kazası Vakıfları", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu Bildirileri II,* Kocaeli 2016, s. 1177-1204; Göker İnan, "Târih-i Âl-i Osmân (Rüstem Paşa Tarihi) Üzerine Notlar", *Kadim*, 1/1, 2021, s. 11-35; İ. Aydın Yüksel, "Sadrazam Rüstem Paşa'nın Vakıfları", *Ekrem Ayverdi Hâtıra Kitabı*, İstanbul 1995, s. 219-281; Erhan Afyoncu, "Rüstem Paşa", *DİA*, C. 35, İstanbul 2008, s. 288-290; Şehabettin Altundağ, Şerafettin Turan, "Rüstem Paşa", İA, C. IX, İstanbul 1993, s. 800-802; Zahit Atçıl, "Osmanlı Hanedanının Evlilik Politikaları ve Mihrimah Sultan'ın Evliliği", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 34, İstanbul 2020, s. 1-26; Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî,* Ankara 1999, s. 130; Christine Woodhead, "Rüstem Pasha", C. 8, *Encyclopedia of Islam,* Leiden 1995, s. 640-641; Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-Ahbâr,* haz. Ali Çavuşoğlu, Ankara 2019, s. 358a- 360a.

Emine DİNGEÇ

S

SAADETTİN DİNÇBAŞ • SAAT KULESİ • SAATÇİ ALİ EFENDİ (GÜMÜŞOĞLU) • SABAHATTİN KERİMOĞLU • SABAHATTİN ÖZTAN • SABAHATTİN SERTÇETİN • SABANCA GÖLÜ VE CİVARI BAYINDIRLIK VE TÜRK ANONİM ŞİRKETİ • SABANCI KÜLTÜR MERKEZİ/SİTESİ • SABRİ YAHŞİ • SADETTİN HÜLAGÜ • SADRAZAM KAVURMA • SADUN AKSÜT • SADUN EŞREF GÜNEY ATIĞ • SAFFET ARIKAN • SAFFET SANCAKLI • SAĞLIK İL MÜDÜRLÜĞÜ • SAĞLIK TARİHİ • SAHİLLER VE PLAJLAR • SAİM FERİDUN GÜRAY • SAİM ÖNHON • SAİME GÖNÜL • SAİT BAŞOĞLU • SAKIZ AĞACI • SALGIN HASTALIKLAR VE KARANTİNALAR • SALİH EKMEL ÇETİNER • SALİH GÜN • SALİH KALEMCİOĞLU • SALİH ÖZKARAASLAN • SALİHA YAZICIOĞLU • SALİH ZEKİ ATAERGİN • SALİM DERVİŞOĞLU • SALİM DÜNDAR • SAMANLI DAĞLARI • SAMANLI ZEYTİNİ • SAMİ ÇAKIR • SAMİ GİRGİN • SANAT SOKAĞI • SANAYİ • SANAYİ MAHALLESİ • SANAYİ VE TEKNOLOJİ İL MÜDÜRLÜĞÜ • SANCAKBEYLERİ/MİRLİVALAR • SAPANCA GÖLÜ • SAPANCALI HAKKI BEY • SARAYBAHÇE • SARAYLI KÖYÜ • SARAYLI KÖYÜ ANITSAL ÇINAR AĞACI • SAVAŞ POYRAZ • SEBAHATTİN ÖZTAN • SEBZELİ TERBİYELİ BUĞDAY ÇORBASI • SEÇİMLER • SEDA BAKAN • SEDAT AKAY • SEDDAR YAVUZ • SEFER EKŞİ • SEFER GÖKSEL • SEKA (TÜRKİYE SELÜLOZ VE KÂĞIT FABRİKALARI İŞLETMESİ) • SEKA BANDOSU/KURUCUSU AHMET OĞULTEKİN • SEKA ÇOCUK DOSTLARI DERNEĞİ • SEKA DERGİSİ • SEKA FABRİKASI VE LOJMANLARI ARKEOLOJİK SİT ALANI • SEKA FİLM PLATOLARI • SEKA İŞÇİ HASTANESİ • SEKA KÂĞIT MÜZESİ • SEKA POSTASI • SEKA RADYOSU • SEKA SANAYİ DIŞI YAPILARI • SEKA SİNEMASI • SEKA TİYATROSU • SEKAPARK • SELAHATTİN TANSEL • SELAHATTİN TELSER • SELAMİ DİNÇER • SELİM SIRRI PAŞA • SELİM SIRRI PAŞA CADDESİ/SOKAĞI • SELİM SIRRI PAŞA KONAĞI • SELİM YÜREKTEN • SELÜLOZ-İŞ SENDİKASI • SENDİKALAR • SENİHA MAÇKA • SERİNDERE KANYONU • SERKAN BAL • SERVET SEZGİN • SERVETİYE CEPHESİ VE MÜZESİ • SERVETİYE KÖYLERİ • SERVETİYE TAŞ CAMİ • SERVETİYE TAŞ KÖPRÜSÜ • SES KOCAELİ • SESİM • SEVCAN BAŞEĞMEZ TAMER • SEVİL AKI • SEYAHATNAMELERDE KOCAELİ • SEYDİ ALİ REİS • SEYFİ ARKAN • SEYMEN MAHALLESİ • SEYMEN SAHİL PARKI • SEYREK KALESİ • SEZER ŞENER KOMSUOĞLU • SİBEL ASNA • SICAKDERE KANYONU • SİCİL-İ OSMANİ ADLI ESERDE BAHSİ GEÇEN KOCAELİLİLER • SİMİT DOLMASI • SİMON'UN SIRTI / SİLME, TEPE • SİNEMALAR • SİRKECİLER KONAĞI • SIRRI ERİNÇ • SİSMOLOJİK İZLEME VE DEPREM EĞİTİM MERKEZİ • SİT ALANLARI • SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (KOCAELİ) • SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLER İL MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ) • SOĞUKDERE KANYONU • SOĞUKSU MESİRE YERİ • SOSYAL SİGORTALAR KURUMU (SSK) HASTANESİ • SOYDAN AİLESİ / KONAĞI • SÖZ KOCAELİ • SÖZLÜ EDEBİYATTA KOCAELİ • SPOR • SPOR EĞİTİMİ • ST. BARBARA KOLEJİ • SU DOLABI • SU ÜRÜNLERİ • SUAT GÜLENER • SUBATUM YAYLASI • SULTAN BABA VE TÜRBESİ • SULTAN ORHAN CAMİİ • SULTAN ORHAN CAMİİ (KAYMAZ) • SUPHİ ÖĞÜT • SÜLEYMAN DEMİREL KÜLTÜR MERKEZİ • SÜLEYMAN DURAK ve OĞULLARI • SÜLEYMAN EGE • SÜLEYMAN ESAT SAYDUK • SÜLEYMAN HÂLDAN KISAYOL • SÜLEYMAN HAYRETTİN AKÇAM • SÜLEYMAN PAŞA • SÜLEYMAN PAŞA (DERE) HAMAMI • SÜLEYMAN PAŞA VAKIFLARI • SÜMERBANK YARIMCA PORSELEN, SERAMİK VE ÇİNİ FABRİKASI

SAADETTİN DİNÇBAŞ (1904-?)
Esnaf, Siyaset Adamı

İzmit'in tanınmış esnaflarından birisi olan Saadettin Dinçbaş 1904 yılında İzmit'te doğmuştur. Saadettin Bey İzmit doğumlu olmasına rağmen; dedesi Seyyid Osman Efendi Kırım göçmenidir. Yani Dinçbaş ailesi, Kırım'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Vasfiye Hanım ile evli olan Dinçbaş'ın 1929 yılında Lütfü adında bir oğlu olmuştur. Saadettin Bey, oğlunun doğum tarihi olan 1929 yılında Kemaliye Caddesi'nde Dinçbaş Bakkaliyesi'ni açmıştır.

İzmit'te bakkalcılık denilince akla gelen Saadettin Dinbaş, Kocaeli'nin ticaret tarihine damga vurmuş kişilerden birisidir. 1920'lerde başlamış olduğu bakkalcılığa ve diğer ticaret alanlarına dair işlerini 1989 yılına kadar devam ettirmiştir. Özellikle1940'lardan sonra da 1929 doğumlu oğlu olan Lütfi Dinbaş ile birlikte ticari faaliyetlerini sürdürmüştür. Çarşıbaşı'nda yer alan Dinçbaş Bakkaliyesi Tepecik Vergi Dairesi'ne bağlı olmuştur. Bugün her ne kadar Dinçbaş Bakkaliyesi mevcut değilse de İzmitli olanlar, bu yerin ne kadar önemli olduğunu ve İzmit tarihi için olan kıymetini çok iyi bilmektedirler.

Ticarette olduğu kadar siyasi hayat içerisinde de aktif olarak yer alan Saadettin Dinçbaş, İzmit'te kuruluşundan itibaren Cumhuriyet Halk Partisi'nde siyaset yapmış ve parti içerisinde önemli mevkilerde yer almıştır. 1935 yılında İzmit İlçe İdare Heyetine seçilen Dinçbaş, 1941 yılında Yusuf Pozan, Mehmet Yüce, Kemal Selçuk, Yusuf Bilgisu ve Nail Bilci ile aynı göreve yeniden seçilmiştir. 1946 yılında yeniden Cumhuriyet Halk Partisi İzmit İlçe Başkanlığı İdare Heyeti'ne seçilen Saadettin Dinçbaş, Salih Kalemcioğlu'nun İlçe Başkanlığı yaptığı idare heyette üye olarak görev yapmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde bu şekilde faaliyet yürüten Saadettin Dinçbaş, 1950 yılında partisinin İzmit İlçe Genel Meclis üyesi adayı olmuştur. Hasan Akduman, Rasim Alptekin, İrfan Dergin, Hilmi Ege, H.Mahmut Erdem, Hasan Tantan, Muharrem Turan, Şevket Selmankurt ve Müfit Saner ile birlikte aday olarak seçimlerde aktif olarak yer almıştır. Seçim döneminde faaliyetler yürüten Saadettin Bey toplamda 3.818 oy almıştır. Bu veriler, Dinçbaş'ın İzmit'te siyasi hayat içerisinde ciddi faaliyetler yürüttüğünü ortaya çıkarmaktadır.

CHP İzmit İlçe Başkanlığı'nda aktif olarak görev yapan Saadeetin Dinçbaş, İzmit Halkevi Başkanlığına da atanmıştır. 9 Mart 1951 tarihinde yapılan bu atamanın sebebi İzmit Halkevi Başkanı Kemal Öz'ün istifa etmesidir. Kemal Öz'ün istifasından sonra ilk önce İzmit Halkevi Başkanlığına Ahmet F. Aşeni getirilmiştir. Ancak bu kişinin ikamet yerinin Gölcük olması ve buranın İzmit'in uzağında yer alması dolaysıyla Kocaeli Halkevi İdare Başkanlığı tarafından bu atama iptal edilmiştir. Bu göreve Dinçbaş tayin edilmiştir. Böylece, bu tarihten kapandığı tarihe kadar İzmit Halkevi Saadettin Dinçbaş tarafından idare olunmuştur.

Saadettin Dinçbaş'ın Kocaeli'ne en büyük katkılarından birisi 1954 yılında SUSANBAŞ Ekmek Fabrikası'nı kurmasıdır. Esasında 1949 yılında fabrikayı tek başına kurmak istemiştir; ancak maddi sorunlardan dolayı ortaklarıyla birlikte hareket etmiştir. Bu bağlamda Saadettin Bey, İzmitli tüccarlardan Şahap Bilgisu, Müfit Saner ve Tahsin Özbek tarafından ortaklaşa Kocaeli Un Fabrikası açılmıştır. Fabrikanın üç kurucusunun soyadlarının ilk heceleri olan Bilgisu'nun "SU"'yu, Saner'in "SAN"ı ve Dinçbaş'ın "BAŞ"ı alınarak SUSANBAŞ Un Fabrikasının ismi oluşturulmuştur. İzmit Ali Bey Çiftliği'nde açılan un fabrikası su ile çalıştırılmış ve tesiste son model makineler kullanılmıştır.

Kocaeli ve çevresinin un ihtiyacını karşılayabilen SUSANBAŞ Un Fabrikası 1954 yılı itibarıyla günde 30 ton un üretebilecek durumda olmuştur. Bu üretim miktarı ile birlikte fabrika tüm Marmara Bölgesi'nin un ihtiyacını karşılayacak düzeyde yer almıştır. Ayrıca 1954 yılında hâlihazırda Türkiye'nin modernliği itibariyle Kocaeli Un Fabrikası başta gelen tesislerden birisiydi. SUSANBAŞ Un fabrikası kurulmadan önce Kocaeli'de un üretilmediği için ekmek sıkıntısı yaşanmakta ve Eskişehir ile Bursa'dan getirilen unların geç gelmeleri sıkıntılar oluşturmaktaydı. Bundan dolayı Saadettin Dinçbaş ve ortakları, bahsi geçen un fabrikasını kurmakla vilâyetin un eksikliğinin giderilmesinde ciddi katkı sağlamışlardır.

Saadettin Bey, İzmit'te ticaretle uğraştığından İzmit Ticaret ve Sanayi Odası yönetiminde de aktif olarak bulunmuştur. Bu bağlamda, 1954'te İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nda yönetim kurulunu oluşturmak amacıyla yapılan seçimlere katılmıştır. Seçimler gizli oyla gerçekleştirilmiş ve sonuçlar birer tutanakla tespit olunmuştur. Seçimler sonunda İzmit Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi'ne Faik Nüzhet Belgin, Saadettin Dinçbaş, Ahmet Terzioğlu, Mahmut Erdem, Hüseyin Sabri Güneysu, İsmail Şener Hasan, Nazmi Oğuz, Mustafa Çeliker, Hilmi Ege, Sabahattin Öztan, Mehmet Yüce ve meclis başkanlığına da Hilmi Ege seçilmiştir. Aynı gün meclis içerisinden beş kişilik yönetim kurulu oluşturulmuştur. Buna göre yönetim kurulu Nazmi Oğuz, Faik Nüzhet Belgin, Mustafa Çeliker, Sabahattin Öztan ve Saadettin Dinçbaş'ın da dahil olduğu kişilerden kurulmuş ve başkanlığına Nazmi Oğuz getirilmiştir. Böylece bu tarihten itibaren İzmit Ticaret ve Sanayi Odası yönetiminde yer almaya başlayan Saadettin Bey, İzmit'te ticaret ve sanayinin gelişimine katkı sağlamıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi 1929 yılından 1989 yılına kadar 60 yıl boyunca İzmit'te aktif olarak ticaret yapan Saadettin Bey, İzmit'in tanınmış tüccarlarından birisi olmuştur. Kendisinden sonra onun ticaret işlerini oğlu olan Lütfi Bey devam ettirmiş ve Lütfü Bey de 1994 yılında emekli olmuştur. İzmit'in sembol bakkallarından olan Dinçbaş Bakkaliyesi'nin bugünkü yerinde Faruk Bozüyük tarafından işletilen Evin Şarküteri yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA), Fon Kodu: 490.1.0.0; Yer No:281.1128.2; Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA),

Fon Kodu: 490.1.0.0; Yer No: 943.657.1; *Azim* gazetesi, 16 Eylül 1954, Sayı: 24. 746; *Bizim Şehir* gazetesi, 16 Eylül 1954, Sayı: 710; *Türk Yolu* gazetesi, 30 Kasım 1954, No: 4956; Bilal Tunç, *Demokrat Parti Dönemi Kocaeli (1950-1960),* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016, s. 206, 214, 250; Bilal Tunç, "1950'li Yıllarda Kocaeli'nde Sanayi Alanında Gelişmeler", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa Ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV Bildirileri,* (Cilt II), Kocaeli 2018, s.1460; Hüseyin Erol ve Yavuz Ulugün, İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi, Kocaeli 2003, s. 125; Müzeyyen Ünal, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında İzmit'te Ticaret Hayatı", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II,* (Cilt III), Kocaeli 2016, s. 1022, 1051.

Bilal TUNÇ

SAAT KULESİ

II. Abdülhamid'in İzmit Hatırası

İzmit Saat Kulesi, Sultan II. Abdülhamid'in yirmi beşinci tahta çıkış yıldönümü (H. 1318/M. 1900) hatırasına İzmit Mutasarrıfı Musa Kazım Bey'in (1895-1908) emriyle İzmit Belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Kule, Kemalpaşa Mahallesi, Saray Yokuşu Mevkii'nde Sultan Abdülaziz dönemine ait Kasr-ı Hümâyun'un bulunduğu hâkim tepe üzerinde şehir merkezinden ve deniz tarafından görülebilecek şekilde inşa edilmiştir.

Osmanlı coğrafyasında Batı tarzı saat kuleleri 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşmıştı. II. Abdülhamid döneminde padişahın hakimiyet sembolü olarak pek çok şehirde saat kuleleri inşa edilmiş, yirmi beşinci tahta çıkış yıldönümü için ise yeni saat kulelerinin inşası için emir verilmişti. İzmit'in başlıca simgelerinden olan saat kulesi, II. Abdülhamid döneminde yapılan ve Türkiye sınırları içinde, İstanbul dışında bulunan otuz iki saat kulesinden biri olup ilk yapıldığı yerde halen ayakta olan yirmi iki saat kulesi arasındadır. *Le Moniteur Oriental* gazetesinin haberine göre saat kulesinin temeli II. Abdülhamid'in yirmi beşinci cülus yıldönümü kutlamalarının yapıldığı 1 Eylül 1900 (6 Cemâziyelevvel 1318)'de atılmıştır.

Saat kulesinin projesini hazırlayan mimar Mehmet Vedat (Tek) Bey'dir. Projenin uygulaması bazı değişikliklerle başka isimler tarafından gerçekleştirilmiştir. Sanayi-i Nefise mezunu İzmitli mimar Mihran Azaryan'ın saat kulesinin yapımını yürüten mimar olduğu bilinmektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde "belediye kalfası" olarak anılan İzmitli bir diğer mimar Hacı Ohannes Azaryan da kulenin yapımında görev almış ve bu inşaattaki hizmetinden dolayı 14 Aralık 1902'de dördüncü rütbe Mecidi nişanı ile taltif edilmiştir.

Kulenin saatleri İzmit mutasarrıflığı tarafından Avrupa'dan sipariş edilmiş, saatin gümrük vergisinden muaf tutulması merkezi idareden talep edilmişti. Saatin alımında "kamu yararı" bulunduğu gerekçesiyle bu talep uygun görülmüş, 25 Şubat 1902'de padişah tarafından onaylanmıştı. Saat kulesinin resmi açılışının yapılması münasebetiyle İzmit Mutasarrıflığı 27 Ocak 1903'te kulenin yapımı sırasındaki gayretinden dolayı eski belediye reisi Edhem Efendi'nin taltif edilmesini talep etmiş ve kendisine dördüncü rütbe Osmani nişanı verilmişti.

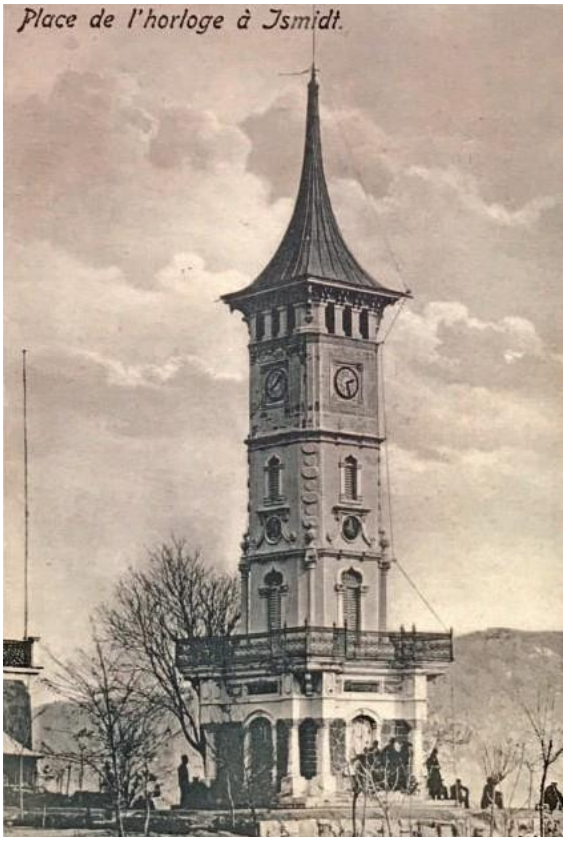

Saat Kulesi. Kaynak Ali Yeşildal (Ed.), Zamanın Aynasında Kocaeli, Kocaeli, s. 180.

Osmanlı arşivindeki bir belgede "dört arşın (3 metre) eninde ve otuz beş zira (26,5 metre) yüksekliğinde üç çeşmeli" olduğu belirtilen saat kulesi, dört katlı ve kare planlıdır. Geniş bir kaide üzerinde daha dar tasarlanmış üç kattan oluşmakta, en üstte içbükey ve sivri bir külah şeklinde kurşun kaplı çatısı bulunmaktadır. Birinci katta üç cepheye mermer kaplamalı üç çeşme ve kuzey cephesine mermer söveli bir kapı yerleştirilmiştir. İkinci katta kulenin kaidesi ile gövdesi arasında demir korkuluklardan yapılmış bir seyir balkonu, ikinci ve üçüncü katın cephelerinde pencereler bulunmaktadır. Üçüncü kattaki pencerelerin altında ortada madalyon içinde II. Abdülhamid'in tuğrası yer almaktadır. Dördüncü katın dört cephesine 80 cm çapındaki saat kadranları yerleştirilmiştir. Kârgir olarak inşa edilen kulenin zemin katı Hereke-konglomera taşı, gövdesi ise Kandıra-Akçaova taşı ile kaplanmıştır.

Kulenin cephelerindeki üç çeşmenin ve kapının üzerinde büyük bir kısmı tahrip edilmiş iki satırdan oluşan kitabeler bulunmaktadır. Yalnızca batı yüzünde bulunan 3 numaralı kitabenin alt satırındaki "Belediye etdi inşâ bu kuleyle çeşmeyi" yazısı ve satırın sağındaki "sene-i Kameriyye" ile solundaki "1318" ibaresi sağlam olarak bırakılmıştır. Buna göre kitabedeki tarih, kulenin temelinin atıldığı ve II. Abdülhamid'in yirmi beşinci cülus yıldönümünün kutlandığı Hicri 1318 (Miladi 1900) senesidir. Kuzey cephedeki kapının üzerindeki 4 numaralı kitabenin sağında ise "Ketebehû Fehmî" yazısı okunabilmektedir. II. Abdülhamid

dönemi hattatlarından Fehmi Efendi'nin (d. 1860-ö. 1915) bu kitabenin hatlarını yazan sanatkâr olduğu anlaşılmaktadır.

Kulenin kitabesinde okunabildiği kadarıyla aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

Doğu (1):

Hazret-i Sultan Hamîd Han server-i mutasaddırı / Tâcdârân-ı zamanın padişâh-ı ekberi / Sene-i Kameriyye / 1318

Güney (2):

Yirmi beş sâl-i cülûs oldu bir 'ıyd-i saîd / Sâyesinde buldu âlem çünkü feyz ü rif'ati /

Sâl-i Kameri / 1318

Batı (3):

Ve yirmi beş senesine hâtıra olmak içün / Belediye etdi inşâ bu kuleyle çeşmeyi /

Sene-i Kameriyye / 1318

Kuzey (4):

… dedi tarihi / Bu kule…çeşmeye arz-ı ikdam eyledi /

Ketebehû Fehmî / 1318

Neo-klasik üslup ve oryantalist ayrıntıların kullanıldığı eklektik mimarisi ve çeşme nişlerindeki ay-yıldız ve çelenk kabartma süslemeleri ile saat kulesi, emsalleri arasında zarif ve estetik görünümüyle ön plana çıkmaktadır.

Kulenin bozulan saati 1929'da saat ustası Mustafa Şem'i Pek tarafından değiştirilmiştir. Pek'in saatin çalma sesini, çan sesiyle karıştırılmaması için özel bir tonda ürettiği belirtilmektedir. Kule 1971'de SEKA ve 2006-2007'de Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından tamir ettirilmiştir.

İzmit Saat Kulesi'nin mimarı Mehmet Vedat Tek (d. 1873-ö. 1942) Osmanlı döneminde formel mimarlık eğitimi almış ilk Türk mimar olarak Birinci Milli Mimari akımının önde gelen temsilcilerindendir. Babası Giritli Sırrı Paşa (ö. 1895), annesi meşhur şair ve bestekarlardan Leyla (Saz) Hanım'dır. Paris'te Ecole Nationale des Beaux-Arts'ta mimarlık eğitimi gördükten sonra 1897'de İstanbul'a döndüğünde Şehremaneti mimarlığı, Posta Telgraf Nezareti mimarlığı, Sultan Mehmed Reşad döneminde saray başmimarlığı, Harbiye Nezareti başmimarlığı ile Sanayi-i Nefise Mektebi ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde hocalık görevlerinde bulundu. Ankara'da bazı kamu binalarının da mimarlığını üstlenen Vedat Tek'in en meşhur eserleri arasında İzmit Saat Kulesi, Kastamonu Hükümet Konağı, Sirkeci'deki Büyük Postane, Moda ve Haydarpaşa Vapur İskeleleri bulunmaktadır. İzmit'te saat kulesi dışında, 1900'lerin başında, bugün var olmayan Musa Kazım Bey'e ait Değirmendere veya Gölcük Çiftlik Binasını da yaptığı bilinmektedir. 1903-1904 yıllarında Kasr-ı Hümâyun'un tamiratıyla ilgili bir rapor hazırladığı belirtilmektedir. Saat kulesinin yapıldığı dönemin İzmit mutasarrıfı Musa Kazım Bey aynı zamanda Mimar Vedat Bey'in kayınpederidir.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH. MKT. 2551/89; DH. MKT. 468/38; İ. RSM. 15/22-3; DH. MKT. 654/30; DH. MKT 624/27.;*Le Moniteur Oriental*, 4 Eylül 1900, s. 2.Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri*, Ankara, 2018, 2. bs, s. 68-69.Taner Aksoy (Haz.), *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli 2011, s. 92.Afife Batur (Haz.), *M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, İstanbul 2003, s. 326.M. Uğur Derman, "Fehmî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, c. 12, s. 296-297.Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla*, İstanbul 2006, s. 180.Hicran Hanım Halaç-Sibel Özdemir İlhan, "Kentsel İmge Olarak Saat Kuleleri: II. Abdülhamit Han Dönemi Saat Kulelerinin İstanbul Dışı Türkiye Coğrafyasında Dağılımları ve Bir Tipoloji Denemesi", *E-Journal of New World Sciences Academy*, Ekim 2014, s. 190-200, s. 193, 195-196.Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti (1839-1938)*, Kocaeli 2009, s. 175-178.Süha Özkan, *Mimar Vedat Tek (1873-1942)*, Mimarlık, Sayı 11-12, Kasım-Aralık 1973, s. 45-51.;Oya Şenyurt, "Osmanlı'nın Geç Dönemlerinde İzmit'teki İnşaat Örgütlenmesi: İstanbul Bağlantıları, Etnik Bürokratik Değişimler ve Geçirgen Sınırlar", *Mimar.ist*, 2008, Sayı: 28, ss. 24-30, s. 27; https://www.bizimyaka.com/video/7745808/ihtisamiyla-yillara-meydana-okuyor-iste-izmit-saat-kulesi-hakkinda-bilmedikleriniz Erişim Tarihi: 26.10.2021.

Zeynep BOSTAN

SAATÇİ ALİ EFENDİ (GÜMÜŞOĞLU)

Eski Etnografya Müzesi ya da bilinen diğer adlarıyla "Gümüşzade" ya da "Saatçi Ali Efendi" Konağı. 1774 yılında Veli Ahmet Mahallesi Alaca Mescit Yokuşu Gümüşlü Sokağı'nda denize hâkim eğimli bir yamaç üzerine inşa edilmiştir. İzmit'te günümüze kadar gelebilen en erken tarihli konaklarındandır. Türk mimarîsinin zevk ve aile hususiyeti kavramlarını yansıtması açısından tarihi ve kültürel özel bir önemi mevcuttur.

Körfez manzaralı olarak inşa edilmiş bulunan konakta; vitraylı, çifte camlı, kemerli, ahşap kepenkli ve lokmalı, parmaklıklı pencereler dikkat çeker. Konak, dış ve iç duvarlarındaki kalem işi bezemeleriyle dönemini en iyi yansıtan sivil mimarlık örnekleri arasında yer almaktadır. Bu güzellikte tarihi dokusunu koruyabilmiş olan konaklar artık pek kalmamış olması nedeniyle

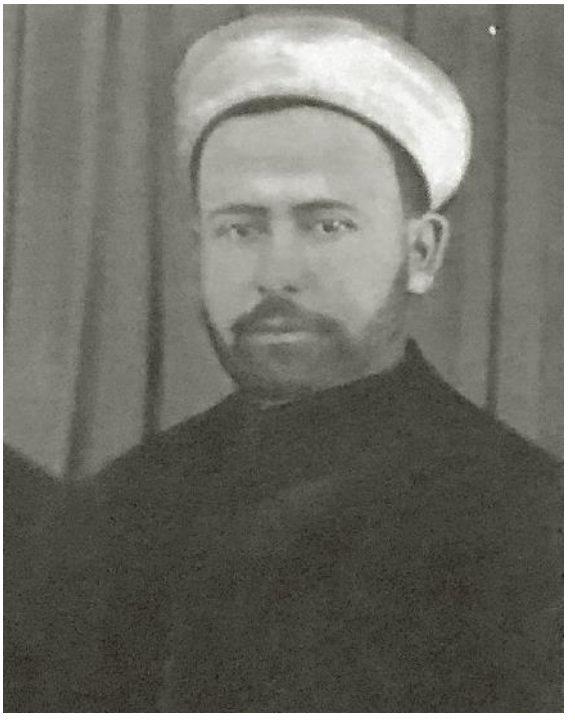

Saatçi Ali Efendi

Saatçi Ali Efendi Konağı

önemli bir kültür tarihi mirasıdır. İzmir Ödemiş'teki Çakır Ağa Konağı ile aynı dönemde yapılmış olan bu kıymetli eser, Türk Sivil Mimarisi'nin günümüze kadar gelebilmiş kendi dallarındaki başyapıtlarındandır.

İki katlı konakta başoda, yemek odası, gelin odası gibi ana bölümler bulunmaktadır. 1776 yılında I. Abdülhamit döneminde inşa edilen konak, İzmit eşrafından Gümüşlüoğlu ailesi tarafından yaptırılmıştır. Konak zaman içinde el değiştirmiş ve saat onarımı ile uğraşan Ali Efendi tarafından satın alınmıştır. Daha sonra geçen yıllar konağın tahribine yol açınca Kültür Bakanlığınca 1976 yılında kamulaştırılmıştır. Ardından ise 1978 yılında Mimar Hüsrev Tayla denetiminde onarımına başlanmış, 1987 yılında yenileme çalışmaları tamamlanarak etnografya müzesi olarak hizmete açılmıştır.

İlk açıldığı dönemde bodrum katı çocuk kütüphanesi olarak hizmet verirken diğer iki katta sergileme yapılmaktaydı. 1993 yılında İzmit Müzesi'nin ve Müdürlüğü'nün bulunduğu Hünkar Kasrı onarıma alınınca eserlerin tamamı ve personeli bu konağa taşınmış, bodrum katı depo işlevini üstlenmiştir. Etnografik eserler burada bir süre sergilenmiştir. Daha sonra yeni müzenin inşa edilmesi ile birlikte eserler eski tren garının karşısındaki yeni müzeye taşınmıştır.

Konak; mimari mirasımızın bir örneği olarak bodrum, zemin ve üst kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Bodrum katı kâgir, diğer iki katı ahşap olarak yapılmıştır. Bodrum katı kayagan taşı ile döşelidir. Tavanı ahşap kaplamalıdır. Zemin katında sofa etrafında üç oda, mutfak ve yarı gömme bir balkon bulunmaktadır. Üst katta ise biri başoda olmak üzere sofaya açılan üç odası vardır. Konağın oda ve sofalarının duvarları bitkisel ve geometrik kalem işi ile bezelidir.

Giriş katında orta sofa, mutfak olarak düzenlenen ilk oda ve buradaki ahşap mutfak dolapları bulunmaktadır. Üst kat sofasının güneybatısındaki oturma bölümü tek oda olarak düzenlenmiştir.

Konak plan özellikleri ile daha çok Batı Anadolu evlerinde görülen köşe sofralı ev grubuna girer. Düzgün simetrik plan özellikleri göstermemekte olup arazinin eğimi nedeniyle yapının kuzeyden geçen yola göre ayarlandığı söylenebilir.

Güneyden bodrum katına on basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Bodrum katında kuzeybatıda yer alan dikdörtgen planlı hamam (banyo) yapısı dışında başka bir bölüntü yoktur.

Giriş katında kuzeydeki çift kanatlı ana giriş kapısı sahanlığa açılmaktadır. Buradan üç basamaklı merdivenle sofaya ulaşılır. Bu katta bulunan mutfağın bitişik odaya ve sofaya birer kapısı bulunmaktadır. Mutfağın güneyinde bulunan diğer iki odanın kapıları birbirlerine ve sofaya iki ayrı kapı ile açılmaktadır. Güneyde dışa çıkıntı yapan balkonun kapısı, giriş kapısının tam karşısına gelecek şekilde orta sofaya açılır. Üst kata çıkan merdivenler yine bu katta bulunan dördüncü odanın kapısı önünden başlamaktadır. Tuvalet ve lavabo kısmı doğudaki bitişik iki küçük birimden oluşur.

Üst kata çıkmak için önce üç basamak merdivenle sahanlık kısmına varıldıktan sonra on iki basamaklı merdiven kullanılır. Tuvalet ve lavabonun giriş katındakilerle aynı konumdadır. Kuzey – Güney doğrultusunda dikdörtgen planlı üst katta, köşelerden sofaya açılan üç oda bulunmaktadır. Kuzeyde iki köşede bulunan odalar arasından sofa güneybatıya kadar uzanmakta, burada adeta bir oda görünümü kazanmaktadır. Güneyde ve kuzeyde yer alan sofaların oturma bölümleri, orta sofaya göre yüksek tutulmuştur.

Ahşap ve bağdadi sıvalı konağın geçirdiği restorasyon sonrası cephe düzeninde üç katı birbirinden ayıran hatıllar, ahşap kepenkli pencereler, bunların üzerinde çok renkli vitray tepe pencereleri ile aralarındaki kalemişi duvar boyamaları su yeşili pastel zemin üzerinde hareketlilik kazandırmıştır.

Saçak altında sıralanan dört cephede toplam yirmi altı vitraylı pencerenin çevrelerinde ve aralarında ayrıca kepenkli pencerelerin aralarında mavi, beyaz, kahverengi boyalarla içleri boş pencere motifleri çizilmiştir. Doğu cephenin kuzeydoğu cephesinde saçak altına rastlayan kısmında bir vitraylı pencere boyutunda kalemişi duvar boyasıyla "Maşallah" yazısı ve Hicri 1190 (M. 1776-77) tarihi resmedilmiştir. Bu tarih yapıdaki bezemelerin de yapılış tarihi olmalıdır ki, bu durumda resimler Anadolu'nun erken tarihli örneklerinden olmalıdır. Tarih koyma alışkanlığının pek yaygın olmadığı duvar resimlerinde, hem tarih yazılması hem de bu tarihin Saatçi Ali Efendi Konağı'nda 1190/1776-77 yılını göstermesi gerçekten önemlidir.

Hem Başkent İstanbul, hem de Anadolu örnekleriyle paralellik gösteren farklı iki üslubun ya da tarzın uygulandığı duvar resimlerinin bulunması, hem Başkent sanatçısının hem taşra sanatçısının zaman zaman burada iş aldığının kanıtıdır. Trakya'yı İstanbul üzerinden Anadolu'ya bağlayan yol güzergâhı üzerinde yer alan yerleşimin gerek Anadolulu gerekse Başkentli sanatçılar için bir uğrak yeri olduğu anlaşılmaktadır. Konağın orijinal kullanım eşyası günümüze ulaşmamış olup İzmit (Kocaeli) Müzesi'nden getirilen kimi etnografik malzemeler burada sergilenmekte olup bina kültür evi olarak kullanılmaktadır.

Gümüşzade Ahmed Bey İzmit Kadısı olup 1633 Aralık ayında İstanbul'da asayişi sağlayarak Bursa'ya giderken İzmit'e uğrayan Sultan Murat'ın şehrin iyi durumda olmasından memnun kalarak kendisine ömür boyu bu görevde kalması için hatt-ı şerif verilmişti.

Saatçi Ali Efendi ise 1896 yılında bugün İzmit'in Esenler ve Bayraktar köylerinin üstünde yer alan Biber köyünde doğmuş olup İzmit Hacı Hürrem Mahallesi 54 numarada ikamet etmekte iken 20 Temmuz 1920 yılında gittiği askerlik görevini 21 Temmuz 1924 tarihinde çavuş olarak tamamlayarak terhis olmuştur. Askerlik teskeresi oğlu Sedat konuk tarafından Kocaeli Müzesi'ne bağışlanmıştır. Zülfiye Hanım'la evlenen Ali Efendi daha sonra "Konuk" soyadını almış, üç oğlu ve dört kızı dünyaya gelmiştir. Oğullarının adları Esat, Suat ve Sedat, kızlarının ise Saide (Serme), Mesude (Akgül), Mebrure (Keskin) ve Müberra (Şenses)'tir. 3 Haziran 1960 günü hayata veda eden Ali Konuk, Bağçeşme Mezarlığı'na defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

Emel Ballık, Saatçi Ali Efendi Konağı – Etnografya Müzesi, İzeyap Bülteni, s. 11; Avni Dilbaz & Emel Ballık, Etnografya Müzesi Saatçi Ali Efendi Konağı, İzmit 2000; Esra Çelik & İnci Kuyulu Ersoy, Kocaeli Yapılarında Bulunan Resimli Bezemelerden Örnekler, Gazi Akçakoca Kocaeli Tarih Sempozyumu, Kocaeli 2015, C. 3, s. 1652 – 57; KDM Bülteni, Ekim 1997, S. 6, s. 5.

Feyzullah Yavuz ULUGÜN

SABAHATTİN KERİMOĞLU (1912-1988)

Nöropsikiyatri, Hekim

Sabahattin Kerimoğlu 1912 yılında Kocaeli'de dünyaya geldi. İstanbul Erkek Lisesinden mezun olduğu 1931 yılında İstanbul Tıp Fakültesinde eğitim almaya başladı. Tıp eğitimini 1937 yılında tamamlayarak hekim unvanı aldı. Yaklaşık beş yıl hükümet tabibi olarak görev yaptı. Kendini geliştirme ve tıptaki yeni gelişmeleri yakından takip etme isteğiyle uzmanlık eğitimi almak üzere 1942 yılında İstanbul Üniversitesi nöroloji kliniğinden asistan olarak göreve başladı. 1950 yılında doçent olduktan sonra 1952-54 yılları arasında İngiltere'ye gitti. Günümüzdeki adıyla The National Hospital for Neurology and Neurosurgery Hastanesinde nöroloji çalışmalarının yanı sıra anjiografi kurslarına da katıldı. Burada elde etiği bilgi ve beceriler sayesinde ve Nöroloji kürsüsünün Nöroradyoloji laboratuvarını kurdu. Ülkesinde ilk anjiyoları diğer meslektaşlarıyla birlikte yaparak onların da bu konuda bilgi ve beceri kazanmasına katkı sağladı. 1959 yıllarında Dr. Edip Aktin'in gayretleri ile Cerrahpaşa Nöroloji Kliniğinde bir hayvan laboratuvarı kurulmuş ve bu sayede az sayıda da olsa deneysel araştırmalar yapılmaya başlanmıştır ve bu kliniğin yönetimini 1960 ile 1963 yılları arasında üstlenmiştir. 1961 yılınsa profesörlüğe yükseldi ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi kurulunca burada nöroloji bölümü şefi (1960-1967) olarak görev yaptı. 1967 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Çapa ve Cerrahpaşa'da olmak üzere ikiye

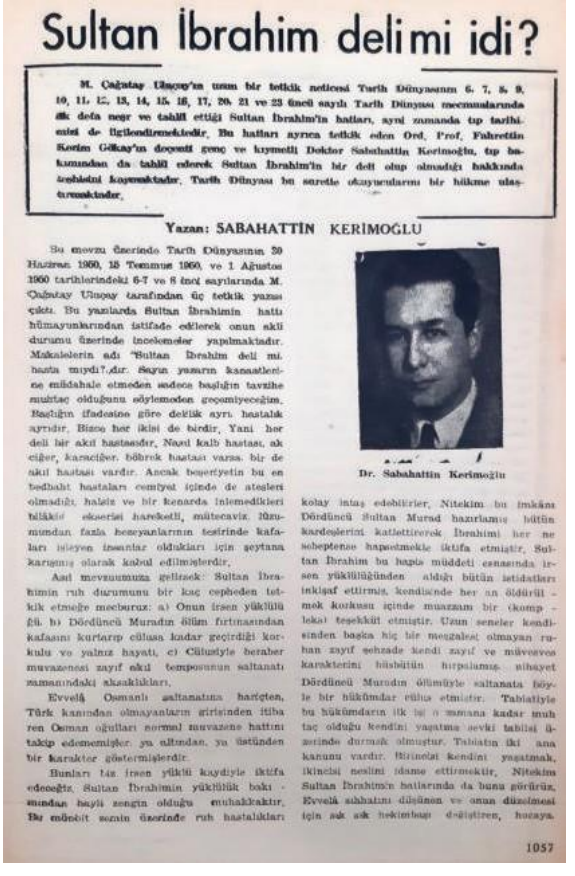

Sultan İbrahim deli mi idi?

M. Çağatay Uluçay'ın uzun bir tetkik neticesi Tarih Dünyasının 6. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21 ve 23 üncü sayılı Tarih Dünyası mecmualarında ilk defa neşr ve tahlil ettiği Sultan İbrahim'in hatıları, ayni zamanda tıp tarihimizi de ilgilendirmektedir. Bu hatıları ayrıca tetkik eden Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay'ın doçentli genç ve kıymetli Doktor Sabahattin Kerimoğlu, tıp bakımından da tahlil ederek Sultan İbrahim'in bir deli olup olmadığı hakkında tezhirini kaydetmektedir. Tarih Dünyası bu suretle okuyucularını bir hükme ulaştırmaktadır.

Yazan: SABAHATTİN KERİMOĞLU

Bu mevzu üzerinde Tarih Dünyasının 30 Haziran 1960, 15 Temmuz 1960, ve 1 Ağustos 1960 tarihlerindeki 6-7 ve 8 inci sayılarında M. Çağatay Uluçay tarafından üç tetkik yazısı çıktı. Bu yazılarda Sultan İbrahimin hattı hümayunlarından istifade edilerek onun akli durumu üzerinde incelemeler yapılmaktadır. Makalelerin adı "Sultan İbrahim deli mi hasta mıydı?"dır. Sayın yazarın kanaatlerine müdahale etmeden sadece başlığın tavzihe muhtaç olduğunu söylemeden geçemiyeceğim. Başlığın ifadesine göre delilik ayrı hastalık ayrıdır. Bizce her ikisi de birdir. Yani her deli bir akıl hastasıdır, Nasıl kalb hastası, akciğer, karaciğer, böbrek hastası varsa, bir de akıl hastası vardır. Ancak beşeriyetin bu en bedbaht hastaları cemiyet içinde de ateşleri olmadığı halde ve bir kenarda inlemedikleri bilâkis ekseriyet hareketli, müteaviz. Hüzünden fazla heyecanlarının tesirinde kafaları işleyen insanlar oldukları için şeytana karışmış olarak kabul edilmişlerdir.

Asıl mevzuumuza gelirsek: Sultan İbrahimin ruh durumunu bir kaç cepheden tetkik etmeğe mecburuz: a) Onun irsen yüklülüğü. b) Dördüncü Muradın ölüm fırtınasından kafasını kurtarıp cülusa kadar geçirdiği korkulu ve yalnız hayatı, c) Cülusiyle beraber muvazenesi zayıf akıl temposunun saltanatı zamanındaki aksaklıkları.

Evvelâ Osmanlı saltanatına harîçten, Türk kanından olmayanların girişinden itibaren Osman oğulları normal muvazene hattını takip edememişler, ya altından, ya üstünden bir karakter göstermişlerdir.

Bunları biz irsen yüklü kaydiyle iktifa edeceğiz. Sultan İbrahimin yüklülük bakımından büyük zengin olduğu muhakkaktır. Bu mânâbit zenin üzerinde ruh hastalıkları kolay imtaş edebilirler. Nitekim bu imkânı Dördüncü Sultan Murad hazırlamış bütün kardeşlerini katlettirerek İbrahimi her ne sebepteyse hapsetmekle iktifa etmiştir. Sultan İbrahim bu hapis müddeti zarfında irsen yüklülüğünden aldığı bütün istidatları inkişaf ettirmiş, kendisinde her an öldürülmek korkusu içinde muazzam bir komplekse teşekkül etmiştir. Uzun seneler kendisinden başka hiç bir mevzuu olmayan ruhan zayıf şehzade kendi zayıf ve müvazeneli karakterlerini hülbütün hırpalamış, nihayet Dördüncü Muradın ölümüyle saltanata böyle bir hükümdar cülus etmiştir. Tabiatiyle bu hükümdarın ilk bir müddete kadar muhtaç olduğu kendini yaşatma sevki tabiisi üzerinde durmak olmuştur. Tabiatın iki ana kanunu vardır. Birincisi kendini yaşatmak, ikincisi neslini idame ettirmektir. Nitekim Sultan İbrahim'in hatıralarında da bunu görürüz. Evvelâ sıhhatini düşünen ve onun düzelmesi için adeta nefsini baştan değiştiren, hocaya

1057

Tarih Dünyası Dergisi'nde "Sultan İbrahim deli mi idi?" isimli bir yazısı (1951)

ayrılması üzerine Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Nöroloji seksiyonu şefi olarak görevlendirildi.

Hekimlik olarak elde ettiği başarılar gibi araştırmacı olarak mesleğe başladığı andan itibaren çok önemli eserler üretmiştir. İngilizce ve Fransızcaya olan hakimiyetiyle Austrgesilo tarafından yazılan "Psikanaliz" adlı önemli eseri başarıyla Türkçeye çevirerek (1942) uzmanlık eğitimine başlamadan hemen önce hekimlik yaptığı Kırşehir'de Köy Basımevi'nde bastırmıştır. Başasistanlık tezinden özet niteliğinde yayınladığı Lisan Bozuklukları (aphasie) adlı kitabın ilkini 1947 yılında basılmıştır. Bundan sonraki yıllarda yayınlanan kitaplarını Türk nöroloji tarihinin bir diğer önemli hekimi olan Dr. Fahrettin Kerim Gökay ile yazmıştır. Birlikte yazdıkları Melitensis Polinevriti (1948), Serbeller Arazları Galip Bir Nevraksit Vakası (1948), Nadir ve Assoye Bir Miyopati Vakası (1949) Kafa Sinirlerinden Üç Tanesinde Lokalizasyon Gösteren Bir Recklinghausen Vakası (1951), Sinir Sistemi Tüberkülozu (1951) adlı kitaplar bu kitaplardan bazılarıdır. Tek yazar olarak yazdığı Lobus Frontalis Tümörleri (1950), Bir Pancoast Tobias Sendromu (1949) başlıklı kitapları da bulunmaktadır.

Dönemin süreli yayınları olan Tıp Dünyası, Dirim, Yaşamak Yolu, Cerrahpaşa Tıp Bülteni, Sosyal Hukuk ve İktisat Mecmuası, Türk Tıp Alemi, Nöro Psikiyatri Arşivi, Oto-Nöro Oftalmoloji gibi önemli dergilerde de çok sayıda bilimsel makalesi yayınlanmıştır. Bu makalelerden birisi olan 1951 yılında Yeni Tarih Dünyası Dergisi'nde yayınlanan "Sultan İbrahim deli mi idi?" başlıklı makalesi başta tarihçiler olmak üzere tıp alanı dışında kalan diğer araştırmacıların hatta halkın bile ilgisini çekmiş sosyal anlamda da popüler olmuştur. Günümüzde bile bu yayının zaman zaman çeşitli platformlarda paylaşıldığı görülmektedir.

Türkiye Nöroloji biliminin gelişimindeki çok önemli katkısıyla ve Türkiye'nin ilk nöropsikiyatri profesörü kimliğiyle, yetiştirdiği öğrencileri Türkiye'nin en önemli hekimleri olarak ülkemizde nöroloji bilimini geliştirip yaygınlaştırdılar. Bu öğrenciler hocalarını her andıklarında "asistanların koruyucu ağabeyi" olarak adlandırdılar. Meslektaşlarını kardeşleri gibi gören ayrıca tüm bireylere sevgi dolu yaklaşımı olan örnek bir insan olarak bilinmektedir. 1979 yılında üniversitedeki görevinden emekliye ayrıldı. Hekimlik mesleğinde gösterdiği başarılar dışında bahçe işleri ve şiir en önemli uğraşlarıydı. Türkiye'nin sayılı iş insanları arasında olan kızı Ahu Aysal Kerimoğlu babasını anarken babasının kendisi için çok sayıda şiir yazdığını dile getirmektedir. Sabahattin Kerimoğlu 1988 Mart ayında İstanbul'da yaşamını yitirdi.

KAYNAKÇA

Aynur Baslo, "Norolojiye Giriş", *Archives of Neuropsychiatry*, Sayı *46*-1, İstanbul 2009, s. 1-3; Edip Aktin, "Cerrahpasa'dan Çapa›ya", *Noro-Psikyatri Arşivi*, Sayı *46*-3, İstanbul 2009, s. 84; Raha Tolun, "Nororadyoloji Tarihçesi", *Archives of Neuropsychiatry*, Sayı *47*-3, İstanbul 2010,s.180-183; https://kasif.mkutup.gov.tr/OpacArama.aspx?Ara=sabahattin%20kerimo%C4%9Flu&DtSrc=0&fld=-1&NvBar=0 Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı: https://katalog.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?aTumu=-sabahattin%20kerimo%C4%9Flu Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021.

Müesser ÖZCAN

SABAHATTİN ÖZTAN (1918-1988)

Öztan Gazoz Fabrikası Kurucusu

Sabahattin Öztan, 1918 yılında İstanbul Kocamustafapaşa'da doğdu. Babası Osman Bey, annesi Fazilet Hanım'dı. Sabahattin Öztan, 1939 yılında Naciye Hanım'la evlendi. Bu evliliğinden Engin, Sezgin ve Rezzan adlarında üç çocuğu dünyaya geldi. İlk eşinin vefatından sonra, 1963 yılında Babaeskili Billur Hanım'la evlendi. Bu evliliğinden Yıldız ve Bilge adlarında iki kızı oldu.

Öztan, 1937 yılında İzmit'e geldi. Karamürsel'de bulunan Elektrik Okulu'na gitti. Bu okuldan mezun olduktan sonra, Geyve ve Düzce arasında elektrik işleri yaptı. 1940 – 1943 yılları arasında, İstanbul Davutpaşa'da askerliğini tamamladıktan sonra, 1943 yılında Fevziye Camii'nin, Fethiye Caddesi ile buluştuğu tarafta elektrik malzemeleri, radyo tamiri ve satımı yapan bir dükkân açtı. İki katlı olan bu binada, Orion marka radyoları sattı ve tamir etti. 1951 yılında Fethiye Caddesi'nde bulunan Tüysüzler Kundura'nın bitişiğine taşındı. İki katlı olan bu binanın, üst katını düğün salonu, alt katını ise mağaza olarak kullandı. Sabahattin Öztan, Orion marka radyolarının satışı ve bakımı yanında, ürün yelpazesini geliştirmeye başladı. 1965 yılında soba, avize, çeşitli elektrikli ev aletleri ve beyaz eşya satmaya başladı. 1968 yılında Öztanlar Kolektif Şirketini kurdu. Arçelik Başbayii olarak, Koç Ailesi'nin, beyaz eşya sektöründeki ilk müşterilerinden biri oldu. Arçelik ürünlerinin yanı sıra, Köhler Dikiş Makinesi ve Grundig Radyo'larını satmaya başladı. 1985 yılına kadar Fethiye Caddesi'nde ticarete devam etti. Bu şirket, İzmit Ticaret Odası üyesiydi. CHP saflarında politika yapan Sabahattin Öztan, 1968 yılında Belediye Başkanı olan Leyla Atakan döneminde, Belediye Meclis Üyeliği yaptı. Verem Savaş Derneği yönetimlerinde görev aldı. Ayrıca Kocaeli Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi'nin 1955 yılında kurulmasının ardından ilk başkanı olarak görev aldı.

1955 yılında Hürriyet Caddesi, No.169 adresinde, Ulugazi İlkokulu ile İzmit Sanat Okulu arasında bulunan bahçeli, üç katlı kagir binada Öztan Gazozları adı altında gazoz imalatına başladı. Kandıra, Gölcük ve Karamürsel bölgelerine gazoz satışı yaptı. Gazoz imalatı esnasında elini makineye kaptıran Sabahattin Öztan, 1966 yılında bu işi tasfiye etti. Öztan Ailesi, 1967 yılında meydana gelen Büyük Adapazarı Depremi'nde, bu gazoz imalathanesini geçici bir süre ile

Öztan Gazozu'nun 1950'li yıllardaki gazete reklamı

Hürsöz gazetesinde yayınlanan dikiş makinası ilanı, 16 Aralık 1953

mesken olarak kullandı.1970 yılında imalathane olarak kullandığı mekânda bazı tadilatlar yaparak, beyaz eşya, bisiklet, Yamaha marka deniz motorları ve çeşitli teraziler satılan bir dükkân açtı. Televizyon tamiri de yapılan bu dükkânda, 1989 yılına kadar ticarete devam etti. Fethiye Caddesi'ndeki işyerini kapattıktan sonra, İzmit Postanesi karşısındaki sokakta bulunan bir dükkânın (Eski Pay Kuponu Mağazası'nın olduğu yer) yarı hissesini satın aldı. Aynı ürün grupların satışına bu dükkânda devam etti. 1988 yılında vefatından sonra, Öztanlar Kolektif Şirketi 1991 yılında ticari faaliyetlerine son verdi.

KAYNAKÇA
Erol, Hüseyin, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi, (*Ed. Yavuz Ulugün), İzmit Rotary Kulübü Kültür Yay. 2016; http://kocaeliekk.org/hakkimizda/ (Erişim Tar. 17.5.2021); https://www.peramezat.com/urun/oztan-gazozu-izmit#product (Erişim Tar. 10.6.2021); *Hürsöz* gazetesi, 16 Aralık 1953.

Ekrem Mücahit SARI

SABAHATTİN SERTÇETİN (1950-…)

6 Ağustos 1950 tarihinde İzmit'te doğdu. 13 yaşında İzmit'ten ayrılıp Denizcilik Lisesine başladı. Askeri Lisan okulunun bitirmesinin ardından Amerika Birleşik Devletlerinde Berkeley Üniversitesinde Elektronik alanında eğitim aldı. Treasure İsland Naval Campus eğitim aldı. Amerika'da eğitim alırken fotoğraf sanatıyla ilgilenmeye başladı. 16 Eylül 1979 Letafet Sertçetin ile evlendi. Merve ve Melis adında iki kızı vardır. Profesyonel olarak yüzme ile ilgilenmektedir. Bu alanda Kerpe ve Değirmendere yarışmalarına katılmıştır. Gölcük Tersanesinde eğitimci olarak çalıştı. 1977 Ağustos ayında askerlik görevinden ayrıldı. 1974-1986 yılları arasında fotoğraf ve fotoğraf malzemeleri üzerine atölye kurdu. Fotoğrafçılık alanında yurtiçi ve yurtdışı fuarlara katıldı. 1986 yılında Polyform Ltd. Şti. Film ve Fotoğraf Banyo Makinelerini üreten ilk Türk firmasını Kocaeli'de kurdu. 2000 yılından itibaren tahribatsız muayene (NDT) sektörüyle ilgili yerli üretim ve projelerde bulunmaya başladı. Çekmece ve Sarayköy Nükleer Araştırma Kurumlarına ve üniversite, Türk Silahlı Kuvvetlerine, inşaat ve çelik firmalarına AR-GE çalışmalarını yapmıştır. Gemi yapım tersanelerinde kullanılmakta olan manyetik güçle çalışan profil çektirme makinesi nedeniyle TÜBİTAK Desteğine layık görüldü. 1915 Çanakkale Köprüsü projesi kapsamında çelik yapıların imalatını yapmakta olan Çimtaş Çelik İmalat, Montaj ve Tesisat Anonim Şirketi imalatlarına verimliliği artıran Presmag preslerinin tasarım ve üreticisi olduğu için plaket ödülü almıştır.

KAYNAKÇA
1 Eylül 2021 tarihinde kendisiyle yapılan görüşme.

Burak DEMİR

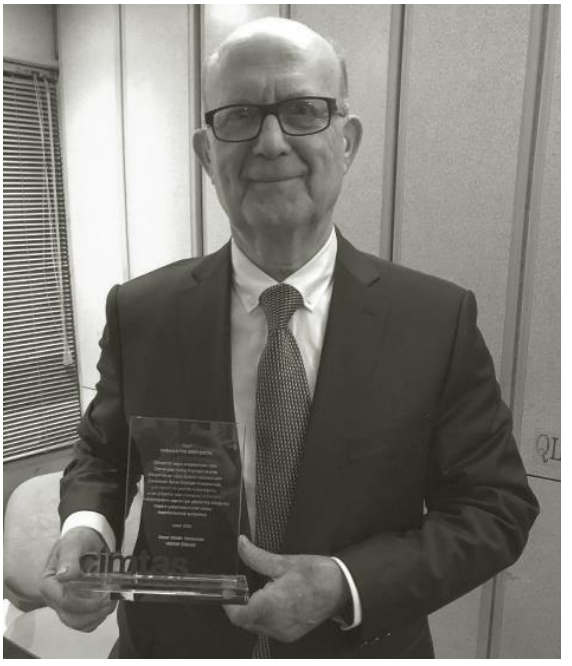

Sabahattin Sertçetin

SABANCA GÖLÜ VE CİVARI BAYINDIRLIK VE TÜRK ANONİM ŞİRKETİ

Kocaeli Merkezli Bir Şirket

Sabanca Gölü ve Civarı Bayındırlık ve Türk Anonim Şirketi, Kocaeli Halk Bankası'nın iştiraklerinden birisi olarak, 1937 yılında Sapanca Gölü ve civarını imar ederek otel, gazino gibi kurumlar yapmak bir mukavele hazırlayarak İktisat Vekâleti'ne başvuruda bulunmuştu. Mukavelede 50 sene müddet ve 30.000 TL sermaye ile İzmit merkezli olmak üzere kurulması yazılmaktaydı. Şirket ayrıca başvuru şartlarından birisi olan sermayenin dörtte biri yani 7.500 TL'yi de ödemişti. İktisat Vekaleti'nin şirketin başvuru evraklarını inceleyerek başvuruyu onaylaması üzerine başvuru dosyası İcra Vekilleri Heyeti'ne gelmiş ve onun da onayı ile Cumhurbaşkanlığı'na sunulmuştu. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk de 5 Mayıs 1937 tarihinde şirketin başvuru dosyasını imzalamıştı. Böylece Sabanca Gölü ve Civarı Bayındırlık ve Türk Anonim Şirketi (bundan sonra kısaca Sapanca Bayındırlık Şirketi) İzmit Merkezli olarak 5 Mayıs 1937 tarihinde 50 sene müddet ile kurulmuş oldu. Sapanca Bayındırlık Şirketi'nin müdürlüğü İstiklal Caddesi'nde bulunan Kocaeli Halk Bankası binası bünyesindeydi. Şirketin ilk Müdürü Enver Balkan olmuştur. Enver

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

6513

Sabanca Gölü ve civarını ıslr ederek otel,gazino vesair tesisat yapmak mukabilde merkezi (İzmit) olmak üzere (50) sene müddet ve (30,000) Türk lirası sermaye ile teşkiline başlanan (Sabanca Gölü ve Civarı Bayındırlık Türk Anonim Şirketi) nin İktisad Vekâletinden gönderilen esas mukavelename lâyihası ve sermayenin dörtte birinin tedarik olunduğunu gösteren banka mektubu Icra Vekilleri Heyetince 5/5/937 tarihinde tetkik edilerek mukavelenamenin tasdiki kabul edilmiştir.

5/5/937

REİSİCUMHUR
K. Atatürk

Başvekil — Ad. V. — M. M. V. — Da. V.
Ha. V. — Ma. V. — Mf. V. — Na. V.
İk. V. — S. İ. M. V. — G. İ. V. — Zr. V.

938 18 01 83 74 36 6

Sabanca Gölü ve Civarı Bayındırlık ve Türk Anonim Şirketinin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Bakanlar Kurulu tarafından esas sözleşmesinin tasdiki

Balkan aynı zamanda Karamürsel Kaza İdare Heyeti Başkanlığı ve Kocaeli Vilayeti Genel Meclis Daimi Encümen Azalığı görevlerini yürütmekteydi.

Sapanca Bayındırlık Şirketi'nin kuruluş amacı Sapanca Gölü ve civarında otel, gazino vb. açmak idi. Bunun nedeni ise Kocaeli Vilayeti'nin bu bölgeyi İstanbul'un bir sayfiye (yazlık) yeri yapmak istemesiydi. Vilayet aslında sadece Sapanca ve çevresini değil bütün Kocaeli bölgesini iç turizme açmak istemekteydi. İstanbul'dan Sapanca'ya gezinti trenlerinin sefer yapması ile aslında bu alanda ilk adım atılmıştı. Artık bu noktadan sonra iş Sapanca Bayındırlık Şirketi'ne düşmekteydi. Şirket, Sapanca Gölü'nün turizme en müsait yeri olan Kumbaz mevkiinde gazino ve otel inşa etmişti. Şirket ayrıca gölde plaj yeri düzenlemiş, ağaçların arasında oturma, gezme, eğlenme yerleri yaptırmıştı. Halk buraya büyük alaka ve rağbet göstermiş, özellikle Pazar günleri gelen gezinti trenleri kalabalıklaşmaya başlamıştı.

Tren yolunun dışında Kocaeli çevresini özellikle Sapanca'yı bir turizm merkezi haline getirmek için yapılacak en önemli iş, İstanbul ile Sapanca arasındaki karayolunun düzeltilmesiydi. İşte bu noktada yine Sapanca Bayındırlık Şirketi devreye girecektir. Şöyle ki, şirket Kocaeli Halk Bankası ile birlikte İstanbul-İzmit şose yolunun 39 kilometrelik kalan kısmının 7 kilometresini 1940 yılında, 32 kilometresini ise 1941 yılında ihaleye girerek yapımını üstlenmişti. Bu yolun toprak tesviye işleri daha önce yapılmış ve 27 kilometrelik kısmı çeşitli senelerde tamamlanmıştı. Sadece Sapanca Bayındırlık Şirketi'nin yapımını üstlendiği kısım kalmıştı. Kış başlamadan bu yolun tamamının bitirilmesi hedeflendiğinden, İzmit Nafia Müdürlüğü de yolun 8 kilometrelik kısmını emaneten yapmaya başlamıştı. Geceli gündüzlü çalışılarak Ağustos 1941'de Nafıa yolun 2 kilometresini, şirket ise 11 kilometresini tamamlanmıştı. Yolun 7 kilometresinin ise taşı tamamen kırdırılmış ve döşenmeye hazır hale getirilmişti. Yani yakın zamanda bu 7 kilometrelik kısım da tamamlanacaktı. Diğer kısımların da bitirilmesi için de yolun beş yerinde çok sayıda ocak açılmıştı. Ayrıca taşların nakli ve kırdırılması için çok sayıda araba ve işçi çalıştırılmaktaydı. İnşaatın tamamlanması için her geçen gün işçi ve araba sayısı artırılırken, Vilayet'in de onayı ile civar olan köylerden nakliyat için yardım alınmıştı. Sapanca Bayındırlık Şirketi bu yol inşaatında kendi malı olan 24 araba, 5 kamyon/kamyonet ve 380 kadar işçi kullanmaktaydı. Ayrıca köylülerin yolda çalışan arabaları 50'ye ulaşırken, askeri inşaat kollarından da yardım alınmaya başlanmıştı.

Nafia Vekâleti de nakliyat ve inşaat hususunda şirkete azami derecede destek olmaktaydı. Bu arada Nafıa Vekili Ali Fuat Cebesoy İzmit'e geldiğinde vilayet yolları ve köprüleri üzerinde incelemelerde de bulunmuştu. Bu konuda kendisine Sapanca Bayındırlık Şirketi Yönetim Kurulu Başkanı ve Halk Bankası Müdürü olan aynı zamanda müteahhitlik de yapan Asım Ardaman'dan açıklamalarda bulunmuştu. Ali Fuat Cebesoy'un bu ziyaretinde Kocaeli Ziya Tekeli ve Nafıa Müdürü Cevdet Onaran da kendilerine eşlik etmişlerdi.

Sapanca Bayındırlık Şirketi otel, gazino ve yol işlerinin dışında Aralık 1937-Aralık 1939 yılları arasında Halkevi'ne ait Halk Sinemasını iki yıllığına işletmişti. Bu sinema daha sonra yapılan açık arttırma Nazmi Oğuz tarafından kiralanmıştı. Sapanca Bayındırlık Şirketi'nin İstanbul Merkez Hali ile de iş yaptığı gazete ilanlarından ortaya çıkmaktadır. Nitekim şirketin hesap işlerini takip etmek için gazetelere İstanbul Merkez Hali'nde çalışmak üzere muhasip alımı ilanı verilmişti. Gazetelere yansıyan şirket ile ilgili diğer bilgi de şirketin Aralık 1940'da Şirket Türk Hava Kurumu'na 50 lira yardımda bulunduğudur.

Sapanca Bayındırlık Şirketi, kurulduğu 1937 yılından itibaren Kocaeli için faydalı işler yapsa da ömrü çok uzun olmamıştır. Şirket Yönetim Kurulu'nun 15 Mart 1943 tarihinde aldığı kararla Sapanca Bayındırlık Şirketi feshedilmiş ve tasfiyeye tabi tutulmuştur.

KAYNAKÇA

Akşam, 3 Temmuz 1938, s. 10; BCA, 30-18-1-2/ 320-*61-20; Bünyamin Kocaoğlu, "CHP Teftiş Raporlarına Göre Kocaeli Vilâyetinde Parti Halk İlişkileri ve Parti'nin Siyasi Durumu (1940-1944)", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi* Sempozyumu, c. III, Kocaeli 2016, s. 2002; *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1938, s. 4; https://hurkocaeli.net/yazlik-sinemalari-cok-ama-cok-ozledik/; Müzeyyen Ünal, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında İzmit'te Ticaret Hayatı", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi* Sempozyumu, c. II, Kocaeli 2016, s. 1015-1017; Müzeyyen Ünal, "Yerel Gazete İlanlarına Göre Kocaeli'de Sanayi ve Ticaret (1923-1953)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu V*, 9-11 Mart 2018, C. II, Kocaeli 2019, s. 1133; *Vakit*, 7 Aralık 1940, s. 4.

Mustafa SARI

Sabancı Kültür Merkezi

SABANCI KÜLTÜR MERKEZİ/SİTESİ

İzmit'te Bir Kültür Merkezi

D100 karayolunun deniz tarafında Oramiral Salim Dervişoğlu Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Sabancı Vakfı tarafından yaptırılan 15 kültür eserinden biri olan bina, 3 Aralık 1988 tarihinde hizmete girmiştir. Binanın kullanım hakkı Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait olup uzun yıllar burası İl Halk Kütüphanesi, Kültür Merkezi ve Güzel Sanatlar Galerisi olarak kullanılmıştır.

İzmit'in kültürel yapısından önemli yere sahip olan bina, dolgu alan üzerinde inşa edilmiştir. Kocaeli Üniversitesi tarafından yapılan incelemeler neticesinde binanın zemininin sağlam olmadığı ve deprem riski taşıdığına karar verilerek burada sondaj, zemin etüt çalışmalarının başlatılmasına karar verilmiştir. 2021 yılı itibariyle de binada gerçekleştirilen tüm faaliyetler durdurulmuştur. Kapatılmadan önce aktif bir sanat ve kültür merkezi olan ve toplam 14.000 metrekare alan üzerine kurulu olan binanın kapalı alanı 4000 metrekaredir. Merkez bünyesinde yer alan birimlerden gösteri sanatlarının ve toplantıların düzenlendiği büyük salon 606 kişi, İl Halk Kütüphanesi 100 kişi kapasitelidir. Bunlar dışında burada çeşitli atölyeler, internet odası, idari odalar ve sanatçıların kullanımları için ayrılan 5 kulis dışında hediyelik eşya ve kitap satış yerlerini bulunmaktaydı. Fuayede oluşturulan, 75 metrekarelik sergi alanı da aynı zamanda çocuk korosunun çalışmaları için kullanılıyordu. Merkezin faaliyetleri arasında güzel sanatlar fakültelerine hazırlık amacıyla resim kurslarının verildiği Fikret Mualla Resim Atölyesi de bulunuyordu.

Sabancı Kültür Merkezi'nin inşa edildiği dönem olan 1980'ler, Türkiye'de inşaat sektöründe de değişimin yaşandığı yıllara denk gelmektedir. Bahsedilen yıllarda hazır betonun yaygınlaşması, standart yapı elemanlarının devreye girmesi, çelik, cam, alüminyum ve plastik sanayinin gelişmesi gibi etkenler binaların dış ve iç mekânlarında modern kaplama sistemlerinin kullanımını arttırmıştır. Cadde üzerinde bulunan cephesi cam kaplama olan bina, İzmit'te 1980'li yılların mimari modernitesini yansıtan erken örneklerden biridir.

Binanın cadde üzerinde bulunan kütlesi, iki bölümden oluşmaktadır. Bunlardan öndeki üçgen kütlenin köşesine yerleştirilen giriş alanından önce Kocaeli Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü olarak hizmet veren birime girilmekte, burada kütüphane ve salon katlarına da çıkılmaktadır. Salon biriminin arkasında kalan diğer girişler tahliye ve ofis kısımları için ayrılmıştır. Yapının iç mekân kurgusu dıştan da algılanmaktadır. Özellikle salon bölümünün tavan yüksekliği üst örtüde algılanabilir oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/7059385/sabanci-kultur-merkezi-kapilarini-kapatti; https://www.haberler.com/kocaeli-universitesi-sabanci-kultur-merkezi-nin-14220162-haberi/; https://www.sabancivakfi.org/tr/kultur/kocaeli/sabanci-kultur-merkezi

Şennur KAYA

SABRİ YAHŞİ (1927-2009)

Milletvekili

1927 Giresun doğumlu olan Sabri Yahşi, Osman Bey ile Hatun Hanım'ın oğludur. İlkokulu Keşap'ta, ortaokulu Giresun'da okuyan Yahşi, Sivas Öğretmen Okulu'nun ardından eğitimine Balıkesir'de devam etmiş ve 1949'da Necati Bey Eğitim Enstitüsü'nü tamamlamıştır. Sırasıyla Savur Ortaokulu öğretmeni, Hekimhan Ortaokulu öğretmeni ve müdür yardımcısı, Malatya Lisesi öğretmeni olan Sabri Yahşi, 25 Haziran 1958'de Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1960'ta görevlendirildiği Kırklareli Milli

Sabri Yahşi

Eğitim Müdürlüğü'nden 26 Ekim 1962'de Artvin Milli Eğitim Müdürlüğü'ne tayin edilen ve 1966 itibariyle Kocaeli Milli Eğitim Müdürlüğü yapan Yahşi, Gölcük Lisesi Matematik Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü Şube Müdürü olarak da görev yapmıştır.

1969 Genel Seçimleri ile Adalet Partisi'nden Kocaeli Milletvekili seçilen Sabri Yahşi, 1973 Genel Seçimleri ile ilk sıradan aday gösterildiği Kocaeli'den milletvekilliğine yeniden seçilmiş, bu dönemde AP Meclis Grup Yönetim Kurulu üyeliğinde de bulunmuştur. Sabri Yahşi, milletvekilliği dönemlerinde sekiz kez söz almış; bir soru önergesi vermiş; siyasette olduğu yıllar içinde öğretmenlik mesleğinin gereği olarak genel manada eğitimle ve seçildiği il olan Kocaeli'yle ilgili meselelere değinmiştir. Örneğin Yahşi'nin 13 Aralık 1972'de verdiği soru önergesi, 1971 mali yılında Kocaeli'de yapılan ilkokullara dairdir. Önerge içinde yer alan sorular 1971 mali yılında Kocaeli'de ilkokul yapımı için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve mahalli idareden ne kadar ödenek ayrıldığı, bu ödeneklerle nerelere okul, lojman ve tuvalet yaptırıldığı, bu okulların her birinin hangi tarihte öğretime açıldığı, halen öğretime açılmayan ve kullanılmayan okul, lojman ve tuvalet olup olmadığı, bu inşaatların durumları hakkında Bakanlığa başvurunun yapılıp yapılmadığı, yapıldıysa hakkında ne gibi bir işlem uygulandığı, milli servetin heder edilip edilmediğinin tespiti bakımından bu inşaatların durumlarının mahallinde Kocaelili yetkililerin dışında, Bayındırlık, İmar-İskân ve Milli Eğitim Bakanlıklarından oluşturulacak bir komisyon ile incelettirilmesinin düşünülüp düşünülmediği, varsa eğer inşaatların geçici ve kesin kabul tarihlerinin ne olduğudur. Yahşi'nin önergesine verilen cevaplardan 1971 mali yılında Milli Eğitim Bakanlığı ve Özel İdareden Kocaeli için 4.218.552 lira ayrıldığı; 18 Ekim 1970'te İzmit'te Başiskele, 28 Eylül 1971'de Gölcük'te Kavaklı, 30 Eylül 1971'de Kandıra'da Nasuhlar ve 26 Kasım 1971'de İzmit'te Hacıhaliller İlkokullarının açıldığı, müteahhidinin iflası nedeniyle İzmit'teki Yukarı Yenidoğan İlkokulu'nun 1972'de eğitime başladığı bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca Kocaeli'de 1971'de 21 okul, 31 derslik, 28 öğretmen evi, 20 depo ve tuvaletin prefabrik yapılması planlanmışsa da Burdur ve Bingöl depremleri dolayısıyla İmar ve İskan Bakanlığı'nın malzemeleri göndererememesi nedeniyle yapımlar gecikmiş, bu yapılar 1972'de tamamlanmıştır. Yahşi'nin TBMM Oturumlarında bu önergesinden ayrı söz aldığı konular ise ilk olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bu kanuna bazı maddelerin eklenmesi, kanun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı ve teklifi münasebetiyle olmuştur. Ayrıca Genel Kadro Kanunu tasarısı ile ilgili olarak da konuşan Yahşi, Kütahya Milletvekili Ali Erbek'in Gediz Depremi dolayısıyla yapılan işler ve alınan tedbirlerdeki yetersizliklere dair demeci ve İmar İskan Bakanı Hayrettin Nakiboğlu'nun cevabı dolayısıyla da kısa bir söz almıştır. Bundan ayrı orta dereceli okullara 1973-1974 ders yılında parasız yatılı alınacak öğrenciler konusunda gündem dışı bir demeci olmuştur.

İkinci Dönem Milletvekilliğinde ise 1976 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi ve 1977 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi konularıyla ilgili olarak konuşan Yahşi, bu konuşmalarında da Kocaeli ile ilgili meselelere değinmiştir. Örneğin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi görüşülürken Bakanlığa Kocaeli ile ilgili dört soru yöneltmiştir. Bu sorular 200 binin üzerinde merkez nüfusu olan Kocaeli'ne yeterli gelmeyen Kocaeli Devlet Hastanesi'nin büyütülmesi ya da yeni bir hastanenin yapılıp yapılmayacağı, Kocaeli'de o an için olmayan müstakil bir doğumevinin, yine merkez nüfusu 50 bin olan ama sağlık merkezi olmayan Gölcük'te bir sağlık merkezinin açılıp açılmayacağı kapsamındadır. Ayrıca trafik kazalarının en yoğun yaşandığı yer olan Kocaeli'de bir trafik hastanesinin açılmasına dair de soru yöneltmiştir. 19 Şubat 1977'deki Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesine dair konuşmasında ise Kocaeli Camii Personeli Kontrol Memuru İsmail Özen'in görülen lüzum üzerine 14 Aralık 1976'da görev yerinin değiştirilmesinin nedeniyle ilgili olarak söz almıştır.

1977 seçimlerinde de AP'den Kocaeli'de dördüncü sıradan aday olmuşsa da kazanamayan Sabri Yahşi, aynı yıl Bonn Kültür Ataşeliğine ve Eğitim Baş Müşavirliğine görevlendirilmiş; 1981'de ise emekli olmuştur. Kocaeli'den 1983 seçimlerinde Milliyetçi Demokrasi Partisi, 1987 seçimlerinde de Doğru Yol Partisi Milletvekili aday adayı olan Yahşi, tekrar

Meclise girememiştir. Almanca bilen Sabri Yahşi'nin iki çocuğu vardır. Prof. Dr. Osman Selçuk Yahşi'nin babası olan Sabri Yahşi, 26 Ekim 2009'da vefat etmiştir.

KAYNAKÇA
Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi; Millet Meclisi Tutanak Dergileri; *Resmî Gazete*;*TBMM Albümü (1920-1973)*, Haz. Kazım Öztürk, Önder Matbaa, Ankara 1973. *TBMM Albümü 1920-2010*, Cilt 2 (1950-1980), Edt. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XV. Dönem (1973-1977)*, Cilt 3, Haz. H. Emre Bağce, TBMM Basımevi, Ankara 2012; *Cumhuriyet* gazetesi; *Milliyet* gazetesi.

Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA

SADETTİN HÜLAGÜ (1959-…)

Kocaeli Üniversitesi Eski Rektörü, Hekim

Sadettin Hülagü, Necmettin Vecihi Hülagü ve Mediha Hülagü çiftinin oğlu olarak 3 Şubat 1959 tarihinde Erzurum'da doğdu. İlk ve ortaokulu Erzurum Karayağız'da tamamladı. Erzurum Fen Lisesinde okurken TUBİTAK-Türkiye Kimya yarışmasında Doğu Anadolu bölgesini temsilen Türkiye üçüncülük ödülünü kazandı. 1975 yılında Erzurum Fen Lisesini başarıyla tamamlayarak İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesini kazandı. Tıp Fakültesi yılları oldukça verimli geçti. Bir taraftan Cerrahpaşa'nın Süheyl Ünver ekolüne mensup İsmail Dinç, Hüsrev Hatemi gibi hocalarından ders alırken bir taraftan da musiki ve sanat ile ilgilenmeye başladı. Bülent Ersoy, Onur Akay ve Coşkun Sabah gibi ünlü isimlerin hocası Süleyha Altmışdört'ün çalıştırdığı ve yönettiği İstanbul Üniversitesi Klasik Türk Müziği Korosuna katıldı. Bir yanda da İstanbul sanat ve kültür çevresinden sahhaf, mutasavvıf, Muzaffer Ozak'ın Sahaflar çarşısındaki dükkânın müdavimlerinden biri oldu. Şehbenderzade Filibeli Ahmet'in Amak-ı Hayal kitabıyla tıp Fakültesi yıllarında tanıştı. Amak-ı Hayal sonraki yıllarda bavulundan hiç eksik etmediği ve yurt dışı seyahatlerinde yanına mutlaka aldığı ve defalarca okuduğu kitap oldu. Fakülte yıllarında Niyazi Mısri Divani okuduğu ve etkisinde kaldığı kitaplardan birisi oldu. Muzaffer Ozak, Amak-ı Hayal'den sonra tasavvufa olan ilgisinin artmasında etkili olan isimlerden biridir. Osman Nuri Öztekel'den ut ve Oruç Güvenç'ten Ney dersleri aldı. İstanbul tasavvuf çevrelerinden Gıyasettin Söylemezoğlu, Niyazi Sayın, Tuğrul İnançer, Safer Efendi, Hafız Celal, ve Aşki Efendi gibi dönemin önemli ve değerli isimleriyle tanıştı. Murat Bardakçı ile tanışması da aynı yıllara denk gelir. İstanbul musiki ve tasavvuf ortamlarında yapılan sohbetlere katıldı. Cerrahpaşa Tıp fakültesi birinci sınıfta okurken ülkede yaşanan terör ve güvenlik gerekçesiyle askeri öğrenci olarak okumaya karar verdi. Askeri okul sınavlarını kazanınca Tıp Fakültesini askeri öğrenci olarak okuyarak 1981 yılında pekiyi derece ile mezun oldu. 1982-1984 yılları arasında Uzay Tababeti ve Uçuş Doktorluğu kursunu bitirdi. Uçuş Doktorluğu ve Paraşüt uzmanlığı aldı.

Sadettin Hülagü

1984-1988 GATA Ankara İç Hastalıkları A.B. Dalı'nda İç Hastalıkları uzmanlığı eğitimi aldı ve mezun oldu. Sadettin Hülagü Ankara'da İstanbul'da olduğu kadar olmasa da sanat ve kültür çevresinden Emin Acar gibi değerli insanlarla tanışma, sohbet etme imkânı buldu. Ankara yıllarını tıp, sanat ve tasavvuf alanında kendini geliştirmekle geçirdi.

Sadettin Hülagü, 1990-1992 GATA Haydarpaşa Askeri Hastanesi Gastroenteroloji Bilim Dalı ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde Gastroenteroloji yan dal uzmanlığından mezun oldu. 1995 Yılında de Doktor unvanını aldı. 1996 yılında Kıdemli Binbaşı rütbesinden Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli oldu. Aynı yıl Kocaeli Üniversitesi İç Hastalıklar ABD. Başkanlığı'na atandı ve Gastroenteroloji Bilim Dalı'nı kurdu. 1998-1999 Amerika Oklahoma eyaleti Baptist Medical Center-Intergris Liver Unitte Karaciğer transplantasyonu ve terapotik endoskopi üzerine eğitim aldı. Amerika'da kaldığı süre boyunca mesleki deneyimi ve bilgisini artırırken sık sık seyahatlere çıkıp Amerikan toplumunu anlamaya çalıştı. Seyahat notları çıkardı. Tıp alanında yapılan yenilikleri takip edip Türkiye'ye getirmeye çabaladı. 2000 yılında Profesörlüğe atandı. 2005 yılında Almanya Wiesbaden Üniversitesi'nde DBE hayvan model kursuna katıldı. 2006 yılında Japonya'da Utsinomiya eyaletinde Jichi Medical Üniversitesi'nde Çift Balonlu Enteroskopi (DBE) ve Endoskopik Submukozal Diseksiyon (ESD) konusunda 3 ay süreyle eğitim aldı. Türkiye'de ilk defa Çift Balonlu Enteroskopi uygulamasını başlattı ve eğitimler verdi. 2009 Sivil Toplum Kuruluşları ve *Kocaeli* gazetesi tarafından Kocaeli'de yılın sağlıkçısı seçildi. 2009 yılında İtalya Modena Üniversitesi'nde Kolonjioskop konusunda Prof. Dr. Rita ile birlikte çalışmalar yaptı. Bu konuda Türkiye'de ilk kez SpyGlas kolonjioskop ile karaciğer, safra yolları ve pankreasın endoskopi görüntülenmesi ve tedavisini gerçekleştirdi. 2011 Almanya Tubingen Üniversitesi'nde ve Amerika'da Chicago DDW'da hayvan

modelleri üzerinde ESD kursuna katılıp uzmanlık sertifikası aldı. Halen Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları ABD Başkanlığı görevi ile Fujinon ve Pentax firmasının Ortadoğu Eğitim Sorumluluğu 'nu yürütmektedir.

Sadettin Hülagü, 2014 yılı Ekim ayında yapılan rektörlük seçimlerinde 1. olmuş ve Kocaeli Üniversitesi Rektörü olarak atanmıştır. Dört yıllık görev süresinin dolması üzerine tekrar Kocaeli Üniversitesi rektörlüğü için aday olmuş 12 aday içinden tekrar rektör olarak atanmıştır.

Sadettin Hülagü, 1983 yılında tekstil mühendisi Ümmühan Hanım ile evlendi. Sadettin ve Ümmügülsüm Hülagü'nün 1985 doğumlu Kemal Taha ve 1994 doğumlu Betül Nur isminde çocukları dünyaya geldi. Kemal Taha Endüsri Mühendisliği bölümünde doktora yaptı. Halen SEKA Bilim merkezinde yönetici olarak çalışmaktadır. Betül Nur ise Mimar Sinan Üniversitesinde Mimarlık alanında doktora eğitimine devam etmektedir.

Sadettin Hülagü'nün uluslararası indekslerde taranan 35, yurt dışı diğer hakemli dergilerde 5 yurt dışı bildiriler kitabında 65, yurt içi dergilerde yayınlanan 81, yurt içi bildiriler kitabında 99 ve 4 kitabı bulunmaktadır. Sadettin Hülagü, Türk Gastroentoloji Derneği (Kocaeli Şube Başkanlığı), Türk Karaciğer Hastalıkları Araştırma Derneği (Karaciğer Araştırma Derneği Yönetim Kurulu Üyeliği halen devam ediyor), İnflamatuvar Barsak Hastalığı Derneği Üyesi, Viral Hepatitle Savaşım Derneği üyeliği, Endoskopi Derneği üyeliği, American Gastroentology Society Üyeliği, Eroupean Crohn's and Colitis Organisation Üyeliği, Eroupean Association For The Study of The Liver Üyeliği, Kocaeli Valiliği Türk Müziği Kültür Korosu Üyeliği gibi ulusal ve uluslararası önemli kuruluşların yöneticisi ve üyesidir.

KAYNAKÇA
https://avesis.kocaeli.edu.tr/shulagu; 26.08.2021 tarihinde İbrahim Şirin'in Sadettin Hulagü ile yaptığı görüşme

İbrahim ŞİRİN

SADRAZAM KAVURMA

Kocaeli İline Özgü Yöresel Yemek

Sadrazam kavurma, Kocaeli ilinin yöresel et ve sebze yemeklerinden biridir. Ana malzemesi kuzu eti olan bu yemek çeşitli sebzelerle harmanlanarak fırın tepsisinde pişirilmektedir. Diğer sebzeli fırın yemeklerinden temel farkı, milföy hamurunun içerisinde iç pilav da dahil edilerek pişirilmesi ve lezzetlendirilmesidir.

Sadrazam Kavurmanın malzemeleri Kuzu kuşbaşı et (750 gr), Soğan, Domates, Biber, Sarımsak, Kekik, Pulbiber, Karabiber, Milföy Hamuru, Yumurta sarısı olup hazırlanış şekli şöyledir: Öncelikli olarak 750 gr kuzu kuşbaşı et pişirilir. Diğer malzemeler sırasıyla (soğan, biber, domates ve baharatlar) karıştırılarak pişirilir. Milföy hamuru kalıba yerleştirilir. Kalıba yerleştirilen milföy hamurunun üzerine kuşbaşı et

ve pişirilmiş iç pilav doldurularak hamur kapatılır ve fırın tepsisine ters çevrilerek yumurta sürülür. Üzeri kızarıncaya kadar pişirilir, üzeri kızardıktan sonra ise fırından çıkarılır ve sıcak sıcak servis yapılır.

KAYNAKÇA
https://www.kocaeli.net.tr/sadrazam-kavurma/, Erişim Tarihi: 29.03.2021; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/sadrazam-kavurma, Erişim Tarihi: 29.03.2021.

Selda UCA

SADUN AKSÜT (1932-…)

Besteci, Tanbur İcracısı

Müzisyen, Türk Sanat Müziği Bestecisi, Tanburî, Araştırmacı-Yazar. 26 Ekim 1932'de Merzifon'da doğmuştur. Tam adı Sadun Yusuf Aksüt. Bir yaşını biraz geçmişken ailece İstanbul'a gelmişlerdir. İstanbul Belediye Konservatuarı'na giren Sadun Aksüt, burada Şefik Gürmeriç ve Kemal Gürses'ten dersler almıştır. Konservatuvarı bitirmeden İleri Türk Musikisi Konservatuvarı Derneği'ne girmiş ve burada Hüseyin Sadettin Arel, Dr. Suphi Ezgi ve de Laika Karabey'den dersler almıştır. Laika Karabey'den başladığı tambur öğrenimine 1950 başlarında girdiği Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde hocası Emin Ongan'ın aracılığı ile büyük üstat tamburi İzzettin Ökte'den dersler alarak devam etmiştir. İzzettin Ökte'den son derece yararlanan Aksüt, bugün hala öğrencilerine hocasının tavrını öğreterek onun üslubunu, tavrını devam ettirmektedir. 1951 yılı sonlarında İstanbul Radyosu'nda arkadaşlarıyla birlikte saz eserleri çalmaya başlamıştır. 1956 yılında İstanbul Radyosu Türk Musikisi Nota Kütüphanesi'ne memur olanak giren Sadun Aksüt, bir yandan da solo ve topluluk programlarında tambur çalıyordur. 1966-l967 yılları arasında İstanbul Belediye Konservatuvarı Türk Musikisi İcra Heyeti'ne tamburi olarak girmiştir. 1967 yılında yeniden İstanbul Radyosu'na dönmüş ve sendikalı sanatkâr olarak tambur icarcılığı görevini sürdürmüştür. Aksüt, 1950 yılı sonlarından 1975 yılına kadar da piyasada çalışmış ve devrin büyük sanatkarlarına refakat etmiştir; 1967'den vefatına kadar Münir Nureddin Selçuk'un solo konserlerine tamburi olarak Sadun Aksüt katılmıştır. 1975 yılın-

Sadun Aksüt

da İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'na tambur öğretim görevlisi olarak atanan Aksüt, 198l yılında radyodan (TRT) emekli olmuş fakat konservatuvardaki görevini sürdürmüştür. 1996 yılında konservatuvardan yaş haddinden emekliye ayrılmışsa da sözleşmeli olarak hocalığa devam etmiştir. 2000 tarihinden bu yana ise sadece saat ücretiyle derslerine devam eden Sadun Aksüt, elden ayaktan düşmedikçe bu göreve devam edeceğini ve öğrencileriyle beraber olacağını söylemektedir. 16 yıl TRT Türk Sanat Musikisi Repertuvar Kurulu üyeliğinde bulunmuş olan Aksüt'ün 100 kadar şarkısı, 24 ilahisi, 50 kadar çeşitli makamlardan saz eserleri, üç çocuk şarkısı ve Sazkar makamında bir Mevlevi ayin-i Şerifi vardır. Saz eserlerinden "Köyde", "Gelin Karşılaması" ve "Ege'de Şenlik" isimli eserleri Yalçın Tura tarafından çok sesli hale getirilmiştir. Bu eserlerin Dünya Prömiyeri, 24 Eylül 2004 tarihinde Şef Hakan Şensoy yönetimindeki İstanbul Oda Orkestrası tarafından icra edilmiştir. Bu arada orijinal aranağmeleri ve de geleneksel fasıl üslubuyla 20 adet fasıl tespit etmiştir (çeşitli makamlardan). 2004 yılında müzisyen arkadaşı Dağhan Baydur'un isteği üzerine kendi şarkılarından oluşan ve kendisinin okuyup çaldığı "Sisli Bir Eylül Gecesi" adında bir CD çıkarmıştır. Kendisinin yaylı tambur çaldığı bu CD'de batı sazları da Aksüt'e refakat etmişlerdir. Bu CD Muzikotek Müzik Bankasında da yer almaktadır. Sadun Aksüt'ün Tambur Metodu (Yeni öğrenenler için, 1971, 1994); Türk Musikisinin 100 Bestekarı (1992), Türk Musikisi Gufteler Hazinesi 2 (1993), 10 adet fasıl mecmuası, 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, Dede Efendi (Rauf Yekta Bey'in Esatiz-i Elhan adlı eski Türkçe eserinin Rüştü Eriç'le müşterek tercümesi), Dillerdeki Şarkılar Türk Musikisi – Gufteler (2003), Müzisyen Osmanoğulları; Gufteler Hazinesi; Tambur Metodu (Geliştirilmiş - Teknik), Bahardan Hazana Esintiler (Şiirler), Alkışlarla Geçen Yıllar – Hatırat (2000), Şarkılarda Istanbul, Dillerdeki Şarkılar (Gufteler), İstanbul'da Eğlence Hayatı (2017) adlı kitapları yayınlanmıştır.

KAYNAKÇA
15 Eylül 2021 tarihinde https://www.biyografya.com/biyografi/22224 adresinden erişildi.

Ümit Kubilay CAN

SADUN EŞREF GÜNEY ATIĞ (1924-1980)

Türkiye Jokey Kulübü Yönetim Kurulu Başkanı

1924 yılında İzmit'te doğan Sadun Eşref Güney Atığ, lise öğrenimini Galatasaray Lisesinde tamamlamıştır. 1949 yılında Türkiye'deki en genç atçılardan biri olarak yarış hayatına girmiştir. Yetiştiricilik ve yarışçılık yaparken, diğer yandan da atçılık camiasına katkıda bulunmak isteyen Sadun Eşref Güney Atığ, 1956 yılında Türkiye Jokey Kulübü'ne başvurarak, asli üye seçilmiştir. 1969 yılından itibaren Türkiye Jokey Kulübü Yönetim Kurulu'nda birçok kez görev alan Atığ, 1972 - 1975 - 1979 ve 1980 yıllarında Yönetim Kurulu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Atçı, yetiştirici ve yönetici olarak Türk Yarışçılığı'nın gelişmesinde çok önemli rol oynayan Atığ, değerli safkanları ile Gazi Koşusu dahil birçok önemli koşuları kazanmıştır. 31 Mayıs 1980 yılında Türkiye Jokey Kulübü Yönetim Kurulu Başkanlığı görevindeyken vefat eden Sadun Eşref Güney Atığ, anısına koşu düzenlenmektedir. Kocaeli spor tarihinde binicilik sporunda yer almış spor insanıdır.

KAYNAKÇA
https://www.tjk.org/TR/YarisSever/News/Data/3809?Tarih= (20.03.2022)

Levent ATALI

SAFFET ARIKAN (1888-1947)

Asker, Öğretmen, Milletvekili, Diplomat, Bakan

7 Ocak 1888 tarihinde Erzincan'da dünyaya gelmiştir. Alaybeyioğulları'ndan Yusuf Ziya Bey'in oğludur. İlk ve ortaöğrenimini Erzincan ve Erzurum'daki askerî okullarda tamamlayan Saffet Bey, ardından İstanbul'daki Mekteb-i Harbiye'ye kaydolmuş ve 1907 yılında buradan mezun olmuştur. Ağustos 1910'da Erkânı Harbiye Mektebi'nden yüzbaşı diploması almıştır. Genelkurmay Üçüncü Şubesi'nde staj yaparken, 1911 yılı Ocak ayında Yemen Kumandanlığı kurmayına atanmış ve burada İsmet Bey (İnönü) ile birlikte görev yapmıştır. Ağustos 1913'te İstanbul'a dönmüş ve Genelkurmay Karargâhı 1. Şube'ye getirilmiştir. Aynı yıl Divan-ı Âli askerî kâtipliğine atanan Saffet Bey, bu görev üzerindeyken Nisan 1914'te kıtaya çıkmıştır. I. Dünya Savaşı'nda Üçüncü Tümen Kurmaylığına getirilen Saffet Bey, 1914 yılı Aralık ayında Birinci Kuvve-i Seferiye Kurmayı olarak Bağdat'a tayin olunmuş ancak yola çıkacağı sırada görev yeri 14. Fırka Kurmay Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Buradaki görevi sırasında tümeni ile birlikte Ekim 1915'e kadar Çanakkale'deki Kereviz Deresi Muharebelerine katılmıştır. 1915 yılı Aralık ayında 6. Ordu Kurmayı olarak Bağdat'a gitmiş, 1916

Saffet Arıkan

yılı Nisan ayında 18. Kolordu Kurmayında 1. Şube Müdürü ve Şubat 1916'da ise kolordunun kurmay başkanı olmuştur. 1916 Aralık'ında binbaşılığa terfi etmiş, 1917 yılı Aralık ayında ise Genelkurmay 1. Şube Müdür Yardımcılığına tayin olunmuştur. Bu görevi sırasında Almanya'ya staja gönderilmiş ve Almanların 1918 yılı Temmuz ayındaki saldırılarını izlemiştir. İstanbul'a dönmeden Bakü Seferi'ne de katılan Saffet Bey, yurda dönüşünün ardından 25. Kolordu Kurmay Başkanlığı'na ve Sadrazam ve Harbiye Nazırı İzzet Paşa'nın Başyaverliğine atanmıştır. İzzet Paşa'nın istifası nedeniyle bu görevleri sona ermiş ve 29 Mart 1920 tarihine kadar 1. Ordu Müfettişliği Kurmayı 1. Şube Müdürlüğü'ndeki Kurmay Okulu'nda öğretmenlik ve müdür yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur.

İstanbul'un işgalinin ardından, milli mücadeleye katılmak üzere 1 Nisan 1920 tarihinde İsmet (İnönü) Bey ile birlikte İstanbul'dan ayrılmış ve Ankara'ya gitmiştir. Ankara'ya ulaştıktan sonra Ali Fuat Paşa ile birlikte Anzavur İsyanını bastırmak amacıyla Bursa, Düzce ve Geyve Boğazına gitmiş ve bu bölgeyi denetim altına almıştır. Ardından Adapazarı ve İzmit harekâtlarına katılan Saffet Bey, 26 Haziran 1920-1 Aralık 1920 tarihleri arasında Garp Cephesi Kurmay Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1 Aralık'ta Moskova Askerî Ateşeliğine tayin olunmuş ve daha sonra da silah ve mühimmat tedarik etmek amacıyla Moskova'dan Almanya'ya gitmiştir. 1 Mart 1921'de rütbesi yarbaylığa yükseltilmiştir. 1923 yılında Türkiye'ye dönen Saffet Bey, politik kariyerine aynı yıl Kocaeli Mebusu seçilerek başlamıştır. TBMM ikinci dönem seçimlerine Kocaeli'den milletvekili adayı olarak katılmış, 457 oy alarak seçilmiş ve Ağustos 1923'te meclise katılarak çalışmalarına başlamıştır. Meclisin ikinci döneminde Milli Savunma, Hariciye ve Memurîn Muhakemat komisyonlarında görev almıştır. Hariciye komisyonunun kâtipliğine de seçilen Saffet Bey, Memurîn Kanunu'nun değiştirilmesi hakkında kanun teklifi vermiş ve 6 farklı konuda da önerge sunmuştur. Ayrıca mecliste pek çok konuda söz alarak görüşlerini beyan etmiştir.

Saffet Bey, meclisin 3, 4, 5, 6 ve 8. dönemlerinde Kocaeli yerine Erzincan mebusu olarak görev yapmıştır. 7. dönemde ise Konya mebusu Ali Muzaffer Göker'in Tokyo Büyükelçiliği'ne atanması nedeniyle boşalan Konya mebusluğuna getirilmiştir. Ayrıca 1925-1931 yılları arasında CHP Genel Sekreterliği görevini de üstlenmiştir. Meclisin üçüncü dönem seçimlerine Erzincan'dan katılmış ve 254 oyla milletvekili seçilerek 1 Kasım 1927'de meclise katılmıştır. Bu dönemde meclisin Dışişleri Komisyonu Başkanlığı ve Geçici Harf Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. Farklı konularda 6 kanun teklifi veren Saffet Bey, meclis genel kurulunda da iki konuşma yapmıştır. Meclisin 1931 yılında yapılan dördüncü dönem seçimlerine Erzincan'dan katılan Saffet Bey, milletvekili seçilerek 4 Mayıs 1931'de meclise katılmış ve bu dönemde de Dışişleri Komisyonu'nda görev almıştır. 1 Kasım 1931'de komisyonun başkanlığına seçilmiş ve 1935 yılında dönem sonuna erene kadar bu görevini sürdürmüştür. 3 Ocak 1935'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından kendisine Arıkan soyadı verilmiştir.

Meclisin beşinci döneminde yine Erzincan'dan milletvekili seçilen Arıkan, 1 Mart 1935 tarihinde meclise katılmıştır. Bu dönemde Hariciye Encümeni Başkanlığı görevini yürütmüştür. Arıkan, 16 Haziran 1935-28 Aralık 1938 tarihleri arasında Maarif Vekilliği görevini üstlenmiştir. Çoğunluğu eğitimle ilgili kanunlar hakkında olmak üzere meclis genel kurulunda pek çok konuda söz almış ve konuşmalar yapmıştır. Maarif Vekilliği döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda Türkiye'nin birçok bölgesinde Köy Eğitmen Kursları açmıştır. Kursların açılmasına yönelik proje 26 Mayıs 1936'da mecliste açıklanmış ve ilk eğitmen kursu Eskişehir'in Çifteler Çiftliği'nde açılmıştır. Bu kurslar, Köy Enstitüleri sisteminin kurumsallaşması yolunda atılan ilk adım olmuştur. Bu süreçte, ordudaki okuma yazma bilen zeki çavuş ve onbaşılar toplanarak 8 aylık bir öğrenime tabi tutulmuş ve başarılı olanlar da üç yıllık köy okullarına eğitmen olarak atanmışlardır. 11 Haziran 1937'de çıkarılan Köy Eğitmenleri Kanunu ile bu kursların nerelerde ve ne şekilde açılacağı ve Gezici Başöğretmenler uygulamasının ne şekilde uygulanacağı belirlenmiştir. Arıkan'ın Maarif Vekilliği sırasında Kocaeli'de Arifiye ile Sapanca arasında bir Kız Köy Öğretmen Okulu açılması da kararlaştırılmış olsa da bu karar uygulanamamıştır. 28 Aralık 1938'de sağlık sorunları nedeniyle Maarif Vekilliği görevinden istifa eden Arıkan, 1940 yılında çıkarılan Köy Enstitüleri Kanunu'nun hazırlanması ve kabulünde de öncülük etmiştir. Maarif Vekilliği sırasında Türk

Tarih Kurumu'nun da fahrî başkanlığına getirilen Arıkan, 20-25 Eylül 1937 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen II. Türk Tarih Kongresi'ne de başkanlık yapmıştır.

Meclisin altıncı döneminde yine Erzincan milletvekili olarak yer alan Arıkan 28 Mart 1939'da 383 oy alarak milletvekili seçilmiş ve 3 Nisan'da meclise katılmıştır. Bu dönemde de Hariciye Encümeni Başkanı seçilen Arıkan, 5 Nisan 1940 tarihinde Naci Tınaz'ın yerine Milli Müdafaa Vekilliği'ne tayin olunan Arıkan, 17 Kasım 1941 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. Arıkan, Berlin Büyükelçisi olarak atanması nedeniyle 3 Ağustos 1942 tarihinde milletvekilliği görevinden istifa etmiştir. Berlin büyükelçiliği görevini 1944 yılına kadar sürdürmüştür. Büyükelçiliği sırasında Adolf Hitler ve Nazi Almanyası Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop ile de görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Saffet Arıkan, meclisin yedinci döneminde münhal bulunan Konya mebusluğuna getirilmiş ve intihap mazbatasının 4 Ekim 1944 tarihinde onaylanmasıyla birlikte meclise katılarak çalışmalarına başlamıştır. Meclisin 10 Haziran 1946 tarihli oturumunda Saffet Arıkan'ın iki arkadaşı ile birlikte TBMM seçimlerinin yenilenmesine ilişkin verdiği kanun teklifi 381 oyla kabul edilmiş ve seçimlerin yenilenmesi ve 5 Ağustos'ta meclisin yeniden toplanması kararı alınmıştır. Bu dönemde Dışişleri Komisyonu başkanlığı görevini yürüten Arıkan, Atatürk için Anıtkabir inşasına yönelik kanun teklifi de dâhil olmak üzere pek çok kanunun kabulünde oy kullanmıştır.

Meclisin 21 Temmuz 1946 tarihli sekizinci dönem seçimlerinde yeniden Erzincan'dan CHP milletvekili adayı olan Arıkan, 53.708 oyla milletvekili seçilmiş ve 5 Ağustos 1946 tarihinde meclise katılmıştır. 1946 yılı sonlarına kadar CHP Kamutay Grup Başkanlığı görevini de sürdüren Arıkan, milletvekilliği görevi devam ederken 26 Kasım 1947 tarihinde vefat etmiş ve İstanbul'da Eyüp Mezarlığı'na defnedilmiştir. Ölümünün ardından intihar ettiğine ve zehirlendiğine ilişkin söylentiler çıkmış ancak ölümünün 17. yıl dönümünde Baha Arıkan tarafından yapılan açıklamalarda bu iddiaların gerçeği yansıtmadığı ve kendisinin kalbinin ani olarak durması sonucu hayatını kaybettiği ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

Evren Aldemir, *Kültür (Milli Eğitim) Bakanlarından Saffet Arıkan'ın Çalışmaları,* İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007; Baha Arıkan, "Yıldönümünde Saffet Arıkan'ın Ölümü", *Cumhuriyet,* 27 Kasım 1964; Ziynet Bahadır, "Köy Enstitüsü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* c. 26, Ankara, 2002, s. 283-285; *C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, 9-16 Mayıs 1935*, Ulus Basımevi, Ankara, 1935; *II. Türk Tarih Kongresi, 20-25 Eylül 1937*, https://www.ttk.gov.tr/kongreler/ii-turk-tarih-kongresi-20-25-eylul-1937-istanbul/, Son Erişim Tarihi: 07.02.2022; Cemil Öztürk, "Atatürk Devri'nde Köy Öğretmeni Yetiştirme Politikası", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 3/3 (Ekim 2013), s. 237-259; *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, 30-10-0-0/ 14-80-2, 28 Aralık 1938; 30-10-0-0/ 76-505-11, 2 Ekim 1944; 30-10-0-0/ 77-508-1, 17 Aralık 1947; 30-10-0-0/ 124/886/7, 3 Ocak 1935; 30-18-1-2/ 99-63-8, 14 Temmuz 1942; 501/32050/126344/5, 13 Mart 1944; 501/32050/126344/31, 16 Ağustos 1942; 501/32167/127994/4, 3 Eylül 1942; Erol Taşdemirci, "1936 Yılında Sovyet Rusya'da Yüksek Öğretim Hakkında Hazırlanmış Bir Rapor ve Bu Raporun Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Tarihi Bakımından Önemi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1/11 (Aralık 2001), s. 1-37; Türk Parlamento Tarihi, TBMM- II. Dönem (1923-1927), c. I-III. haz. Kazım Öztürk, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994; Türk Parlamento Tarihi, TBMM- III. Dönem (1927-1931), c. III. haz. Kazım Öztürk, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994; Türk Parlamento Tarihi, TBMM- IV. Dönem (1931-1935), c. I-II. haz. Fahri Çoker, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1996; Türk Parlamento Tarihi, TBMM- V. Dönem (1935-1939), c. I-II. haz. İhsan Güneş, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2001; Türk Parlamento Tarihi, TBMM- VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943), c. I-V. haz. İhsan Güneş, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004; Türk Parlamento Tarihi, TBMM- VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946), c. I-IV. haz. İsmet Binark, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2009; Türk Parlamento Tarihi, TBMM- VIII. Dönem (1946-1950), c. I-III. haz. Mustafa Çufalı, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012.

Tufan TURAN

SAFFET SANCAKLI (1966-…)

Millî Futbolcu, Siyasetçi

27 Şubat 1966 tarihinde, bugün Sırbistan sınırlarındaki Sancak bölgesi içerisinde yer alan Tutin şehrinde Müslüman Boşnak bir ailenin evladı olarak dünyaya geldi. O tarihlerde Yugoslavya'nın idaresi altında bulunan Sancak bölgesi, bugünkü Sırbistan ile Karadağ arasındaki bölgeyi teşkil etmekteydi. Bölgenin Boşnak halkının büyük çoğunluğu zaman içerisinde Türkiye'ye göç etmiştir. Sancaklı'nın ailesi de kendisi 2 yaşındayken, 1968 yılında Türkiye'ye göç ederek İstanbul'a yerleşmiştir. Aile, geldikleri bölgenin adını taşıyan "Sancaklı" soyadını almıştır. Babasının ismi Zekeriya, annesinin ismi Canan'dır.

Saffet Sancaklı, ilk öğrenimini Gaziosmanpaşa Cemal Gürsel İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini ise Vefa Poyraz Lisesi'nde tamamladı. 10 yaşındayken Gaziosmanpaşa Kültürspor'da başladığı futbol kariyerine 1985 yılında Vefaspor Kulübü'ne dâhil olmasıyla profesyonel olarak devam etti. Daha sonra birçok futbol kulübünde yer alan ve başarılı bir futbol kariyerine sahip olan Sancaklı, "üç büyükler" olarak bilinen Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş takımlarının üçünde de oynayan ilk Türk futbolcudur. Eskişehirspor, Konyaspor, Sarıyerspor ve Kocaelispor oynadığı diğer futbol kulüpleridir. 1 defa U-21, 23 defa da A Millî Takım olmak üzere toplam 24 defa milli takımlara dâhil olduğu gibi, Türk futbol tarihinde en çok gol atan ilk 10 futbolcu arasında yer almaktadır.

Kocaeli ile ilgisi de futbolculuk yıllarında başlamıştır. Kocaelispor'da 1991-1994 yılları arasında futbol oynamıştır. 1991-1992 sezonunda attığı 28 golle, ikinci ligde en fazla gol atan oyuncu rekoruna da sahip olmuştur. Kocaelispor'un ligdeki en parlak dönemleri de bu yıllara denk gelmektedir. İkinci ligden birinci lige tekrar dönen Kocaelispor, futbol camiasında adından en çok söz ettiren takımlardan olmuştur. Kendisini takip eden Zeytinburnuspor'u açık bir puan farkıyla geçerek

Saffet Sancaklı

birinci lige çıkan Kocaelispor'da, bu başarının sahipleri arasında Saffet Sancaklı her zaman zikredilmiştir. Kocaeli'deki futbolculuk yıllarından sonra Sancaklı siyasi hayatını da çoğu zaman Kocaeli'de sürdürmüştür. Bu sayede şehrin ekonomik, kültürel ve siyasi hayatını yakından takip etmiş, neticede milletvekilliğini yaparak şehrin Meclis'teki temsilcisi haline gelmiştir.

1999 yılında profesyonel futbol hayatını noktalayan Sancaklı, futbol menajerliği ve çeşitli ticarî faaliyetlerde bulunmuştur. Futbolu bıraktığı yıl, dönemin UEFA Asbaşkanı Şenes Erzik'in yönlendirmesiyle FIFA Futbolcu Menajerliği Lisansı almıştır. Böylece Türkiye'de bu lisansı alan ilk kişi de Saffet Sancaklı olmuştur. Sancaklı Menajerlik Şirketi'ni kurarak menajerlik çalışmalarını bu şirket aracılığıyla yürütmüştür. 2001 yılında, bir yıl süreyle İstanbul/Bayrampaşa'da bulunan Yıldırımbosnaspor Kulübü başkanlığını yapmıştır. 2006-2008 yılları arasında da İstanbulspor Kulübü Başkanlığı yapan Sancaklı, sporu binicilik dalında da devam ettirmiş ve bu spor dalında da 2008 yılında milli takımlar seviyesine kadar yükselmiştir.

Saffet Sancaklı, aktif spor hayatı ve futbolculuk dönemi içinde de siyasi taraf olarak milliyetçi/ülkücü hareketin içerisinde yer almıştır. Lise yıllarından itibaren dâhil olduğu Ülkü Ocakları ve ülkücü harekete bağlılığı her zaman devam etmiştir. 2011 seçimlerinde milletvekili adayı, 2014 yerel seçimlerinde de Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkan Adayı olmuştur. Bu seçimleri kazanamamıştır. Devam eden siyasi hayatı içinde 25., 26. ve 27. dönemlerde Milliyetçi Hareket Partisi Kocaeli milletvekili olarak Meclis'e girmiştir ve (faaliyette olan 27. dönem vesilesiyle) hâlen milletvekilliğine devam etmektedir. Meclis çalışmalarında ağırlıklı olarak sporla ilgili alanlarda görev almakta, spora dair çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda Sancaklı Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı da yürütmektedir.

Sancaklı; iyi derecede İngilizce, Rusça, Boşnakça, Sırpça ve Hırvatça ile orta derecede Bulgarca bilmektedir.

KAYNAKÇA

"Saffet Sancaklı Kimdir?", 41.04.2021, *Bölge Gündem* gazetesi; Saffet Sancaklı ile 04.06.2021 tarihinde yapılan görüşme; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=27&p_sicil=7107.

Ramazan Erhan GÜLLÜ

SAĞLIK İL MÜDÜRLÜĞÜ

Bakanlık Kocaeli İl Birimi

Ülkemizdeki Sağlık Bakanlığı teşkilat yapılanması, merkezi teşkilat ve taşra teşkilatı olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Buna göre merkez teşkilatı, politika oluşturma ve bu politika doğrultusunda plan program yapma ve uygulama, koordinasyon sağlama, politika doğrultusundaki hedeflerin daha aşağı birimlere ulaştırılması, illerden gelen verilerin toplanması ve analiz edilmesi gibi faaliyetleri yürütmüştür. Taşrada ise il ve ilçe sağlık müdürlükleri merkezde belirlenen programların uygulanmasını sağlamıştır.

Cumhuriyet öncesi dönemde devletin sağlık alanında ülke çapında örgütlenmesi ve taşra-kırsal kesime hizmet götürmesi amacıyla 1913 yılında "Vilayeti İdare-i Sıhhiye Nizamnamesi" yürürlüğe girmiş, 1913 yılı itibariyle il merkezlerinde sağlık müdürlükleri kurularak taşradaki sağlık teşkilatlanması ilk şeklini almıştır. Başta koruyucu ve çevre sağlığı hizmetleri olmak üzere il genelinin tüm sağlık işlerinden idari yönden sağlık müdürleri sorumlu tutulmuştur. Vilayet, liva ve kazalarda sıhhiye meclisleri kurulmuştur. Vilayetlerde valinin bazen de sıhhiye müdürlerinin başkanlık ettiği bu meclislerde bölgenin sağlık durumu, salgınların önüne geçilmesi, gerekli sağlık kuruluşlarının tesisi gibi konular gündeme alınmıştır. Bunun yanı sıra salgın hastalıklar hakkında bilgi veren ve korunma tedbirlerini içeren kitapçıklar yayınlanarak halkın bilinçlendirilerek salgınlara karşı önlemler alınması için birtakım çalışmalar yapılmıştır. 1916 yılında Dâhiliye Nezaretine bağlı "Sıhhiye Nezareti" kurularak Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi, Karantina İdaresi, Hicaz Sıhhiye İdaresi gibi kurumlar da bu nezarete bağlanmıştır.

Millî Mücadele Dönemi'nde toplumun sağlıklı bir yaşam sürdürmesi amacıyla ülkenin tüm sağlık hizmetlerinin yürütülmesi görevi; Ankara'da kurulan ilk milli hükümet tarafından 1920 yılında Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâlet'ine (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) verilmiş, ilk sağlık bakanı olarak da Dr. Adnan Adıvar atanmıştır.1921 yılında ise Refik Saydam yeni bakan olarak görevi devralmıştır. Bu dönemde koruyucu ve tedavi edici hekimlik hizmetlerinin birbirinden ayrı ele alınması ilkesi benimsenmiş, bakanlığın esas görevinin koruyucu hekimlik olduğu kabul edilmiş ve örgütlenme buna göre yapılarak ge-

Sağlık İl Müdürlüğü

nel bütçe olanakları bu yöne aktarılmıştır. Bakanlık tarafından hazırlanan ilk bütçe tasarısında: Merkezde, Hıfzıssıhha Dairesi, Sicil Dairesi, Muhasebe ve Evrak Kalemi teşkil edilmiş, taşradaki yani illerdeki örgütlenmede ise; eski Sağlık Müdürlükleri, Hükümet Belediye ve Karantina Tabiplikleri ile Küçük Sıhhiye Memurlukları muhafaza edilerek, teftiş kadrosu genişletilmiştir. Sağlık hizmetlerinin teşkilatlanmasında "Hükümet Tabipliği" birimleri temel olarak alınmıştır. İl İdaresi Kanunu'na paralel olarak ilin Valisi tüm bakanlıkların dolaysıyla Sağlık Bakanlığının da ildeki temsilcisi olarak görev yapmış, İl Sağlık Müdürü Vali adına sağlık hizmetlerini yürütmüş, ilçelerde ise kaymakamlar sağlık hizmetlerinden sorumlu tutulmuş, hükümet tabipleri kaymakam adına sağlık işlerini yürütmüştür. Yerel yönetimler hastane açmaya özendirilmiş, her ilçede hükümet tabipliği kurulmuş, dönemin başlıca sağlık sorunları olan sıtma, verem, trahom, cüzzam gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele programları başlatılmıştır. Bu illerden bir tanesi de 1922 yılında resmen vilayet olan Kocaeli'dir. Kocaeli hem Osmanlı ve hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde gerek tarım gerek sanayi gerekse göç anlamında en hareketli bölgelerden birisi olduğundan sağlık teşkilatlanması Kocaeli için her zaman önem arz etmiştir.

1929 yılı itibariyle vilayet dahilinde özel idareye ait 50 yataklı bir hastane, Adapazarı Şifa Yurdu adıyla 20 yataklı özel bir hastane ile İzmit'te 5 yataklı Sıhhat Yurdu adıyla özel bir hastanenin açıldığı tespit edilebilmektedir. 1930 yılında Adapazarı'nda 25 yataklı belediyeye ait bir hastane açılmıştır. 1935 yılı itibariyle vilayet dahilinde biri İzmit'te 50 yataklı ve diğeri Adapazarı'nda 15 yataklı olmak üzere özel idareye ait iki hastane, Gebze, Geyve, Hendek, Kandıra ve Karamürsel'de birer olmak üzere 5 dispanser faaliyet göstermiştir Gureba Hastanesi, Kocaeli Memleket Hastanesi, Seka İşçi Hastanesi gibi kurumlar da İl Sağlık Müdürlüğü'nün sorumluluk alanına giren önemli sağlık kurumları arasında yer almıştır.

"Umumi Hıfzıssıhha Kanunu" (1930) ile yürütülmesi planlanan sağlık hizmetleri politikasının esasları belirlenmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat ve Memurin Kanunu'nu (1936) ile beraber önceki teşkilatlanmaya paralel bir biçimde sağlık hizmetleri illerde İl Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlükleri, ilçelerde Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüklerine bağlı Hükümet Tabipliklerince yürütülmeye devam etmiştir.

1954 yılında il özel İdarelerine, belediyelere ve vakıflara bağlı hastaneler Sağlık Bakanlığı'na bağlanarak hastane hizmetleri tek elde toplanmış tamamen merkezi hükümetin görev ve sorumluluğu haline getirilmiştir. Bu dönemde özel sektörün geliştirilmesi düşüncesi ağırlık kazanmış ve bu sektör sağlık yatırımları için özendirilmiştir. Uluslararası kuruluşlarla, özellikle Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF ile iş birliğine önem verilmiş, bu kuruluşlardan ana-çocuk sağlığı ve tüberkülozla savaş gibi koruyucu sağlık hizmetlerine destek sağlanmıştır. 1961 yılında Sağlık Bakanlığı müsteşarı Dr. Nusret Fişek'in tarafından hazırlanan "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun" kabul edilerek düzenlemeler yapılmıştır. 1983 yılına gelindiğinde 181 sayılı "Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile Sağlık Bakanlığı'nın teşkilat ve görevlerine ilişkin usul ve esasları eski düzenlemelere benzer bir şekilde yeniden düzenlenmiştir. 2000'li yıllarda yapılandırılan "Sağlıkta Dönüşüm Programı" dahilinde gerek merkezi gerek taşra teşkilatlanmasında birtakım değişiklikler yapılarak günümüzdeki şeklini almıştır. Buna göre eskiden olduğu gibi Sağlık Müdürlüğü Sağlık Bakanlığı'nın taşra örgütlenmesinin ildeki temsilcisi olarak tanımlanmıştır. Sağlık hizmetleri il içinde bir bütün olarak görülmüş ve sağlık hizmetlerinin ildeki amiri vali olarak belirlenmiştir. Buna göre İl Sağlık Müdürü, valinin teklifi üzerine bakanın onayıyla atanarak ildeki sağlık hizmetlerini vali adına yürütmüştür. İl içindeki Sağlık Kuruluşları Sağlık Müdürlüğüne bağlanmıştır. Kısacası İl Sağlık Müdürü, Sağlık Bakanlığı'nın ildeki temsilcisi olarak görevini ifa etmektedir.

Günümüze pek çok farklı bina ve lokasyonda hizmetlerine ara vermeksizin devam eden Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü, 2021 yılı itibariyle Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü, Kocaeli Valiliği Yerleşkesi ve Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi Alikahya Ek Hizmet Binasında hizmet vermektedir. Müdürlüğe bağlı 12 İlçe Sağlık Müdürlüğü, bu 12 ilçede toplam 151 Aile Sağlığı Merkezi, altı Göçmen Sağlığı Merkezi, dört Kanser Erken Teşhis Tarama ve Eğitim Merkezi, beş Sigara Bıraktırma Polikliniği, üç Verem Savaş Dispanseri ve üç Sağlıklı Hayat Merkezi bulunmaktadır. Ayrıca sekiz adet devlet hastanesi, 17 adet özel hastane, 17 adet özel tıp merkezi, 8 adet özel diyaliz merkezi, beş adet ağız ve diş sağlığı merkezi, dokuz adet özel poliklinik, bir adet özel evde bakım merkezi, sekiz adet özel tanı laboratuvarı, üç adet özel görüntüleme merkezi ile 19 adet sülük, kupa, fitoterapi, akupunktur gibi geleneksel uygulamaların yapılabildiği özel GETAT merkezi il sağlık müdürlüğüne bağlıdır.

Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü, direkt kendisine bağlı Döner Sermaye Muhasebe Hizmetleri Birimi, İl Kalite Koordinatörlüğü, Hukuk ve Muhekemat Birimi, Sivil Savunma ve Seferberlik Hizmetleri Birimi, Hasta Hakları İl Koordinatörlüğü ile Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı, Kamu Hastaneleri Hizmetleri Başkanlığı, Acil Sağlık Hizmetleri Başkanlığı, Sağlık Hizmetleri Başkanlığı, Personel Hizmetleri Başkanlığı ve Destek Hizmetleri Başkanlığına bağlı pek çok alt birimden oluşmaktadır. Müdürlüğe bağlı olarak toplam 528 personel görev yapmakta olup bu personelin dokuzu uzman doktor, 12'si doktor, dördü diş hekimi, üçü eczacı, 57'si hemşire ve 55'i ebedir.

KAYNAKÇA

Asım Balcı, Kamu Hizmetleri Yerinden Yönetim, İstanbul 2005, s.83; Erdem Aydın, Türkiye'de Sağlık Teşkilatlanması Tarihi, Ankara 2002, s.21-22; Ayten Altıntaş, "Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Sağlık Teşkilatımız", *Cerrahpaşa Tıp Dergisi, Cumhuriyetin 75.Yılı Özel Sayısı*, Cilt 29 Sayı 1, İstanbul 1998, s.51-65;Nuran Yıldırım, "Hekim Kimliği ile Abdülhak Adnan Adıvar ve Tıp Tarihi ve Deontoloji Müderrisliği", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, Cilt 7 Sayı 2, İstanbul 2006, s.70; Zafer Öztek, "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri", *Yeni Türkiye, Sağlık Özel Sayısı I*, Sayı 39, Ankara 2001, s. 294-298; Önder Duman, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kocaeli Vilayeti'nde Sıtma Mücadelesi (1923-1938)", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV,* Kocaeli 2017, s.1239; Nermin Ersoy – Yüksel Güngör – Aslıhan Akpınar, "Tarih İçinde İzmit'te Hastaneler", *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Sivas 2004, s. 391-402; Ayhan Durmuş – Merve Nur Durmuş, "Sağlık Bakanlığı Teşkilat Yapısı", *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, Cilt 5 Sayı 2, Ankara 2019, s. 217-223.

Merve MERGEN

SAĞLIK TARİHİ

Kocaeli'de Sağlık Hizmetleri

İÖ 264 yılında kurulduğu bilinen İzmit (Nikomedeia), onu aşkın ulus (Bithynia, Galatlar, Roma, Gotlar, Bizanslar, Selçuklular, Osmanlılar, vd.) tarafından istilaya uğramış ve en az beş farklı devletin egemenliği altına girmişti. Uzun siyasi tarihinde çeşitli savaşlara, büyük göçlere, on iki büyük depreme, büyük yangınlara ve birçok salgın hastalıklara maruz kalmıştı. Buna karşın 19. yüzyıl sonuna kadar (1890) kentin tarihi dokusunda darüşşifa, şifahane, hastane, bakım evi gibi hastaların tedavi edildiği bir yer hakkında bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

Antik dönemde (İÖ. 290) hekim Eustorgius'dan tıp eğitimi alarak hekim olmuş olan Panteleimon (270/275-305)'a ilk İzmitli hekim diyebiliriz. İmparator II. Maksimunus (20 Kasım 270- Temmuz/Ağustos 313)'un özel doktoru olan Panteleimon, halkın sağlık sorunlarıyla da yakından ilgilenmiş ve fakir halkı ücretsiz tedavi etmiştir. Hekimlerin koruyucu azizi olarak kabul edilen Panteleimon adına İzmit'in Yenidoğan semti sınırları içinde yapılmış olan manastırda (Resim 1) 20. yüzyıla kadar hasta ve acizlere yardım edilmekteydi.

Salgınlar

İzmit'in sağlık tarihindeki gelişmelerde etkili olan olaylardan biri salgınlardır. 15. yüzyıldan 19. yüzyıl ortalarına kadar neredeyse aralıksız yaşanan hafif, orta ve/veya şiddetli salgınlar binlerce kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştu. Özellikle veba, kolera, tifo, sıtma, dizanteri ve verem ile ilgili salgınlar İzmit ve civarını çok etkilemişti. 1840 yılındaki ilk kolera salgınında hacdan dönenlere İzmit civarında karantina uygulanmıştı. 1847 yılında ortaya çıkan ikinci kolera salgını da İzmit'te tekrar kolera salgınına neden oldu. 1860 yılında İzmit'te tifo ve sıtma salgının görülmesi nedeniyle tedbirler alınması gerektiği, 1865'te tekrar kolera vakalarına rastlanması nedeniyle hastalığın kontrol altına alınması için saraydan iki hekimin derhal gönderilmesi istendiği hakkında bilgiler bulunmaktadır. Haydarpaşa-İzmit Demiryolu Hattı'nın açılması (1873) da salgınların İzmit'e hızla yayılmasını kolaylaştırmıştı. 1884 yılında ise Karamürsel'de sıtmaya bağlı ölümlerin arttığı rapor edilmişti. 1894 yılında hastalığın İstanbul'a yayılmasını önlemek için önlemler alınmış olmasına rağmen, yirminci yüzyıl başlarında (1907) tekrar kolera vakalarına rastlanmış, 1910, 1911 ve 1912 yıllarında ciddi salgınlar yaşanmıştı. Örneğin; 1910 yılında İzmit ve Adapazarı'nda çıkan salgınlarda İzmitli olduğu için görevlendirilmiş olan Doktor Feyzullah İzmidi (1845, İzmit- 24 Ekim 1923, İstanbul), bölgede yaşanan tifüs, kolera, sıtma, veba, malarya, malta humması gibi ciddi salgınların milletin kudret ve kuvvetini kestiğini bildirmiştir.

1915 tarihli bir arşiv belgesinde ise, "İzmit Hapishane ve Tutukevi'nde tifo salgını olduğu, mevcut yerin hastalara yeterli gelmediği ve başka bir yerin kiralanması için gerekli olan paranın gönderildiği" yazmaktadır. Kolera ve sıtmadan sonra tifo da bölgede ciddi salgına neden olmuştu. Salgınların İstanbul'a geçişini önlemek amacıyla ciddi risk oluşturan asker sevkiyatlarının kontrollü yapılması için bölgeyi ziyaret eden Hıfzıssıhha müfettişi Bonkowski Paşa'nın raporu İzmit tıp tarihi açısından önemliydi. Çünkü raporda hem alınan önlemler açıklanmakta hem de bölgeye büyük bir hastane yapılması önerilmekteydi. Örneğin; asker

ULUS

Sıtma savaşının yeni bir zaferi

En büyük sıtma bölgelerinden biri olan Kocaeli'de bataklık nisbeti %48 den %6 ya indirilmiştir.

sevkiyatı sırasında hastalığın yayılmasını önlemek için İzmit'in dışında Soğucak mevkiinde barakaların yapıldığı, barakalar tamamlandıkça askerlerin Soğucak'a nakledildiği, burada sterilizasyon ve etüv makineleri ile eşyalarının temizlendiği, karantina süresi dolan askerlerin sevkine izin verildiği, dolayısıyla büyük bir hastaneye ihtiyaç olduğu yazmaktadır. Cumhuriyet döneminde ve sonrasında İzmit, sıtma ve veremin sıklıkla görüldüğü yerlerden biri oldu. 1929 yılında İzmit Sıtma Mücadele Heyeti'nin kurulmasıyla bölgedeki halkın muayenesi ve sıtmalı hastaların tedavisinin yanı sıra sivrisineklerin yok edilmesi ve bataklıkların kurutulması çalışmaları yürütüldü. 27 Aralık 1948'de hizmet vermeye başlayan İzmit Verem Savaş Dispanseri de muayene, tanı, tedavi ve aşı uygulamasının yanı sıra, hastalığın yaygın olarak görüldüğü yıllarda kaza ve köylere giderek verem taraması çalışmalarını yürüttü.

Hastaneler

Bonkowski Paşa'nın bu raporunda, İzmit'in stratejik konumu nedeniyle büyük önem verilen askeri hastanenin 1894 yılındaki salgınlara ve göçlere cevap veremediği, depremde zarar gördüğü bildirilmekteydi. Ne yazık ki Bonkowski Paşa'nın raporunda sözünü ettiği Asker Hastanesi hakkında bilgimiz çok az. Sadece Sn. Öztüre'nin *Nikomedya- İzmit Tarihi* adlı eserinde 1890 yılında İzmit'te bir hastane olduğu bildirilmekte, 13 Ağustos 1892 tarihli belgede de "hastanenin açılışından itibaren 58 hastanın girip, 48 hastanın taburcu olduğu, 15 hastanın halen yatmakta olduğu ve yaralı askerlerin buraya gönderildiği" yazmaktadır. Aynı belgede hastane işleri için Tabip Kolağası Osman Efendi ile Yüzbaşı Nuri Efendi ve Tabip Binbaşı Mahmut Bey'in buraya görevlendirildiği açıklanmaktadır. Dolayısıyla 1890'ın ilk yıllarında İzmit'te bir Askeri Hastane'nin olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı tarihlerde halka sağlık hizmeti sunan bir Misyoner (Oblate) Hastanesi'nden söz edilmektedir. 1888 yılında Kardinal Vincenzo Vannutelli'nin ısrarıyla İstanbul'a gelmiş olan Assumption College cemaatinin üyeleri olan Assumptionistler 1890 yılından itibaren Antik Bithynia sınırlarını kapsayan bölgede (Bursa'dan Ankara'ya) çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardı. 1891 yılında İzmit- Derince'de cemaatin kadın üyeleri (Oblateler) bir hastane, bir yetimhane ve dokuz dispanser açmış ve halka ücretsiz sağlık hizmeti sunmuştu. Misyoner kayıtlarına göre bu süre içinde 30.000 hastaya bakmışlardı.

Hapishane-i Umumi Hastanesi ve Akıl Hastanesi

1894 yılında İzmit'te tabipliğini Yani Efendinin yaptığı bir hapishane hastanesi olmasına karşın, uzun bir süre tutuklu ve hükümlülerin tedavi edileceği yer konusunda sıkıntı yaşanmıştı. Bu nedenle Sadettin Paşa, 1895 yılında askerler için yaptırılmış olan Soğucak Barakalarını, salgınlar şiddetlendiğinde karantina ve tutuklu hastanesi haline getirdi. Fakat barakaların güvenlikli olmaması tutukluların tersane revirinde tedavi edilmesine neden oldu. Fakat 1908 tarihli bir belgede "yaralamadan dolayı mahkûm olan ve boynundaki yaradan dolayı Hapishane-i Umumi Hastanesinde tedavi altına alınan şahsın iyileştiği" bilgisi, bir tutuklu hastanesinin varlığı hakkında bilgi vermektedir. Bununla birlikte sivil tutukluların tedavisine ilişkin sorun devam etmişti. Çünkü 1910 yılında İzmit Askeri Hastanesi'nde yoksul hastalar için ayrılmış olan kısımda sivil tutukluların tedavi edilmesi istenmiş, fakat güvenlik nedeniyle uygun olmadığı ileri sürülerek teklif reddedilmiştir. 18 Temmuz 1910 tarihli bir diğer belgede parası ve eşyası gasp edilip, aklını oynattığı için Hapishane-i Umumi Mecnunlar Hastanesi'ne yatırılmış olan Malatyalı Cemal Efendi'nin taburcu edilmesinden söz edilmektedir.

1914 yıllarında üç ayrı binadan oluşan İzmit Asker Hastanesi'nin binalarından birinin tutuklu ve akıl hastaları için ayrıldığını, akıl hastaları ile sivil tutukluların burada yatırılarak tedavi edildiği ile ilgili söylemler, arşiv belgeleri ile desteklenmektedir.

İzmit Asker Hastanesi

Hıfzıssıhha Müfettişi Bonkowski Paşa'nın raporunda "İstanbul yolu üzerindeki İzmit'ten her sene çok sayıda askerin geçtiği, hasta ya da yaralı askerlerin çok olduğu, bu nedenle buraya büyük bir hastane gerektiği" yazmaktadır. Doktor Bonkowski Paşa'nın bu önerisi üzerine İzmit'te büyük askeri hastanenin temeli 27 Ekim 1904 tarihinde atıldı, 1909 tarihinde tamamlanan binaların bir kısmında hemen tedaviye başlandı. Ko-

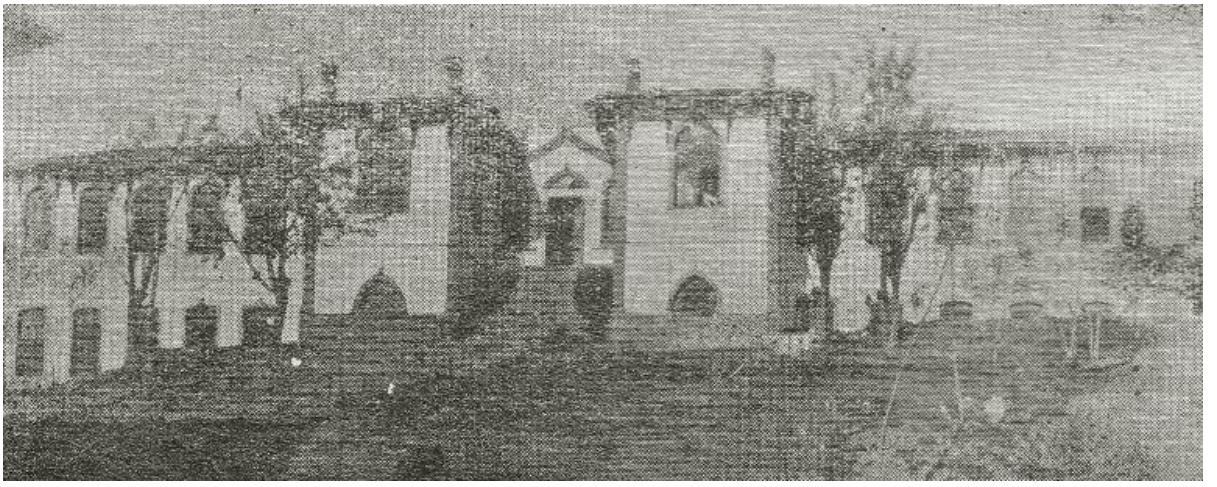

İzmit Asker Hastanesi Hariciye Pavyonu

lağası Adolf Nazaret başhekim olarak atandı. 8 Kasım 1909 tarihinde yeni İzmit Asker Hastanesi'ni ziyaret eden Padişah Mehmed Reşat, Askeri ve Gureba Hastaneleri'nin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 50 lira bağışladı. Sn. Özbay, 1910 yılında Kocaeli Asker Hastanesi adı ile açılan yeni askeri hastanenin Operatör Binbaşı Avni ve Dr. Yüzbaşı Derviş Bey tarafından yönetildiğini; I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve Ulusal Kurtuluş Savaşı (1919-1922) yıllarında İzmit'in Tepe Mahallesindeki evlerde hizmet verdiğini bildirmektedir.

Abdülkadir Noyan anılarında I. Dünya Savaşı yıllarında (03.03.1915) Kandıra'da amele taburları arasında çıkan lekeli tifo salgınında bazı hastaların İzmit Asker Hastanesi'ne sevk edildiğini yazmaktadır. İzmit eşrafından Nail İnal Bey de "I. Dünya Savaşı yıllarında İzmit'te Asker Hastanesi'nden başka bir Alman Hastanesi'nin bulunduğunu ve burada Alman doktorların, hemşirelerin çalıştığını söylemekteydi.

Kurtuluş Savaşı yıllarında, Askeri ve Seyyar Hastaneler Kuvayı inzibatiye emrine verilmiş, bu kuvvetlerinin dağılması üzerine, ulusal kuvvetler (Kuvayımilliye) tarafından kullanmasını önlemek için hastanelerin tüm malzemeleri Gülnihal Vapuru'yla İstanbul Saraçhane'deki depolara gönderilmiş (1920), dolayısıyla İzmit Asker Hastanesi kapanmıştı.

1929 yılı itibariyle vilayet dâhilinde özel idareye ait 50 yataklı bir hastane, Adapazarı Şifa Yurdu adıyla 20 yataklı özel bir hastane ile İzmit'te 5 yataklı Sıhhat Yurdu adıyla özel bir hastanenin açıldığı tespit edilebilmektedir. 1930 yılında Adapazarı'nda 25 yataklı belediyeye ait bir hastane açılmıştır. 1935 yılı itibariyle vilayet dâhilinde biri İzmit'te 50 yataklı ve diğeri Adapazarı'nda 15 yataklı olmak üzere özel idareye ait iki hastane, Gebze, Geyve, Hendek, Kandıra ve Karamürsel'de birer olmak üzere 5 dispanser faaliyet göstermiştir Gureba Hastanesi, Kocaeli Memleket Hastanesi, Seka İşçi Hastanesi gibi kurumlar da İl Sağlık Müdürlüğü'nün sorumluluk alanına giren önemli sağlık kurumları arasında yer almıştı.

II. Dünya Savaşı yıllarında (1940) Kolordu birliklerinin İzmit'e gelmesiyle salgın hastalık oranında artış başlayınca Asker Hastanesi'nin yatak kapasitesi 500'e çıkartıldı. İki farklı yerdeki binalarda hizmet sunan bu hastanenin ameliyathanesinin tepede kalması kış mevsiminde hastaların taşınmasını güçleştirmekteydi. Bu yüzden ameliyathane aşağıya taşındı. Cerrah Ruhi Kurtar Bey'in gayretleri ve Amerikan yardımıyla ameliyathane daha iyi hale getirildi. 1948'de barışla birlikte hastane yatak sayısı 200'e indirildi. 1952 yılından sonra aşağıdaki hastane pavyonları geliştirildi ve tepedeki servisler, hastalar nakledildi. 1976 yılına kadar İzmit merkezde bulunan Kocaeli Asker Hastanesi 1 Ekim 1976 tarihinde Derince 'deki binaya nakledildi ve uzun yıllar 100 yataklı olarak hizmet verdikten sonra, 2013 yılında kapatıldı.

Gureba Hastanesi (İn Bayırında)

İzmit Gureba Hastanesi 1910 yılında inşaatı tamamlanmış olan büyük Asker Hastanesi'nin bir kısmında hizmet vermekteyken, Nüzhet Paşa döneminde sivil halk için hastane yapılmasına karar verilmiş ve Nüzhet Paşa'nın gayretleriyle 1911 yılında hastane inşaatına başlanmıştı. Memleket Hastanesi adıyla anılan hastane İzmit'in Baç Mahallesi İn Bayırı mevkiindeki Ali Paşa mirasçılarından kamulaştırılmış arazide inşa edildi. Balkan Savaşı'nda (1912) görevinden alınan Nüzhet Paşa yerine gelen Muhittin Paşa ve 1913 yılında Mazhar Müfit Bey Memleket Hastanesi inşaatını sürdürmüşlerdi. 1914 yılında üç ayrı pavyon şeklinde yapılmakta olan hastane, tamamlanmış binalarında halka hizmet sunmaya başlasa da inşaatı 1915 yılı sonlarına kadar devam etmişti. 1917 yılında tüm binalarıyla hizmet vermeye başlamıştı. 1918 ve 1919 yılı bütçelerine hastane inşaatına, tamiratına, mefruşatına ve ilaç alımına ilişkin masraflara ait para ilavesine izin verilmiş olması hastanenin bu tarihlerde bazı eksikliklerle görevini sürdürdüğünü göstermekle birlikte, 11 Kasım 1920 tarihinde parasızlık yüzünden kapatılmış, yeniden açılması için de 300 kuruş istenmişti.

Amerikan Hastanesi

1921 yılında Amerikan Kadın Hastaneleri (American Women's Hospital) cemaati Dr. Elliot yönetiminde, bir grup kadın doktor İzmit ve Bahçecik'e yerleşti. Dr. Elliot, cemaate gönderdiği raporunda, sağlık hiz-

metleri sorumluluğunu almış oldukları bölgenin sağlık koşullarının çok kötü olduğu, salgın hastalıklardan başka, Ermeni tehcirinden dönenlerin konuşlandığı mülteci kamplarında pek çok çocuğun açlık ve soğuktan öldüğü, bildirilmekteydi. İzmit'te 20-25 bin, Derince'de 5 bin mültecinin olduğunu yazan Dr. Eliot, açtıkları hastane hakkında şunları söylemekteydi: *"Eskiden bir Türk Hastanesi olan bu hastane daha sonra İngiliz ve Yunanlılar tarafından kışla olarak kullanılmıştı. Harap haldeki bu askeri hastaneyi önce onarttık ve yeterli araç gereçle donattık. 31 Mayıs 1921 tarihinde kentin 100 ileri geleninin katılımıyla hastaneyi resmen açtık. Halkın Amerikan Hastanesi olarak isimlendirdiği bu hastanede hem sivil halka hem de askerlere tıbbi yardım sağladık. 95 yataklı bu hastaneden başka Bahçecik'te bir erkek yetimhanesi, İzmit'te bir kız yetimhanesi, 25 yataklı çiçek kampı ve 50 yataklı çocuk preventorium'u ile 1924 yılına kadar sağlık hizmeti sunduk".*

Bununla birlikte Kuvayımilliye'nin 28 Haziran 1921'de İzmit'i ele geçirmesinden sonra, hastanesiz kalan İzmit'e 6 Ekim 1922'de Eskişehir'den 16 nolu Seyyar Hastane taşınmıştı. Seyyar Hastane'nin yetersiz kalması üzerine Askeri Hastane, Memleket Hastanesi'nin bir bölümüne yerleştirildi. 17 Ekim 1922 döneminde Yzb. Şenidullah Fikri Bey başhekim oldu ve Bahçecik'te hastaneye bağlı bir nekahethane açıldı.

1 Ağustos 1923 tarihinde Opr. Dr. Avni Bey ile röntgen uzmanı Rıza Tahir ve Fikri Bey tarafından yönetilen Seyyar Hastane lağvedilmiş, süvari ahırlarının iyileştirilmesinden sonra meydana gelen binanın biri servis diğeri yönetim hizmetlerine ayrılmak suretiyle İzmit Mevki Hastanesi açılmıştı. Başhekim Memduh Bey, koğuşları sıtmalı askerlerle dolup taşan bu hastaneye ilave olarak Kozluk Mahallesi'ndeki Ermeni Kozahanesi binalarını onartarak burada da hastaların tedavisine başlamıştı. Onarılan binalar dâhil olmak üzere hastane toplam 150 yatağa çıkartılmıştı. Memleket Hastanesi adıyla da anılan İzmit Gureba Hastanesi inşaatı ancak 1928'de bitirilebilmiştir.

Bununla birlikte, 4 Şubat 1939 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde "İzmit'in Hastane İhtiyacı" başlıklı yazıda; "350 bin nüfuslu İzmit'te var olan memleket hastanesinin vilâyet halkının ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak olduğu, mevcut hastanenin şehrin kenar, sarp ve hayli uzak bir mahallinde (Baç Mevki, İn Bayırı) dağınık ve üç pavyondan ibaret olduğu, dik yokuşlu, berbat bir patika yolu bulunduğu, kışın vasıtaların ulaşamadığı, hastaların ıstırap çektiği, otuz küsur sene evvel inşa edilmiş olduğu için eski tarz mimarisi olduğu, bu nedenle de Kocaeli'ne kâfi gelebilecek hastane için 100-125 Liraya ihtiyaç bulunduğu" yazmaktadır. Ne yazık ki yörenin ihtiyacına cevap verebilecek yeni hastane inşasına 1945 yılında başlanmış ve yeni hastanenin Şubat 1952'de tamamlanan kısmına Memleket Hastanesi Verem Hastanesi ile birlikte taşınmıştır.

Kızılay Hastanesi

İzmit Gureba ve İzmit Askeri Hastanesi kapatılmış, seyyar hastaneler İstanbul'a nakledilmişti. Kuvayımilliye Kocaeli Gurubu faaliyet sahasında Harp Hastaneleri'nden başka Geyve'de 50 yataklı bir Hilal-i Ahmer (Kızılay) hastanesi açılmıştı (1920). Bölgenin yükünü uzun süre taşıyan Geyve Kızılay Hastanesi, 1924 yılında İzmit'e açılan Kızılay Hastanesi ile rahatlatıldı. Fakat 1923 yılından itibaren mübadele ile Balkanlar'dan gelen göçmenlerin İzmit'te konuşlandırılması yine hastane ihtiyacı yarattı. Çünkü göçmenlerle birlikte nüfus 286.600'e ulaşmıştı ve ne yazık ki mevcut hastane sadece 25 yataklıydı. Çözüm olarak Kızılay ve Mülkiye Hastaneleri'nden istifade edilmesi beklenmekteydi. 31 Mart 1924 tarihli belgede "Kocaeli'deki göçmen hastaların tedavisi için Kızılay'ın Hastane tahsis ettiği ve gerektiği takdirde yatak kapasitesinin artırılması yoluna gidilmesi için valiliğe bildirimde bulunulduğu yazmaktadır. Çeşitli tarihlerde tekrarlayan salgın hastalıklar da alınan tüm önlemlere rağmen, İzmit'te sağlık hizmetlerini yetersiz hale getirmekteydi

Memleket Hastanesi

Sn. A. Oral, İzmit'te inşa edilen Memleket Hastanesi'nin 1928 yılında bitirilebildiğini, 8 Aralık 1935 tarihli *Ulus* gazetesinde "Hastaneler ve Sıhhat İşleri" başlığı altında evvelce 25 yataklı olan hastaneye 1924 yılında 25 yataklı bir pavyon daha eklendiği bildirilmektedir. Mevcut hastaneye 1926 yılında dönemi için mükemmel bir röntgen laboratuvarı, 1930 yılında da iyi donanımlı bir ameliyathane ile birlikte cerrahi pavyonu eklenmişti.

Cumhuriyeti takiben Memleket Hastanesi adıyla yeni bir hastane inşaatı başlamış, 1934 yılında tamamlanabilmişti. Fakat kısa süre sonra çıkan yangında Memleket Hastanesi'nin bazı bölümleri yandı. 4 Şubat 1939 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde "İzmit Mektubu" başlıklı özel haber İzmit'in Hastane ihtiyacından söz etmekteydi. Haberde; İzmit Memleket Hastanesi'nin 350 bin nüfuslu vilayet halkının ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu, binanın tamir edilmesi yerine vilayetin merkezinde ya da işlek bir yerinde 100 yataklı, en azından 75 yataklı yeni bir hastane yapılmasının daha uygun olduğu söylenmekteydi.

2 Şubat 1943 tarihinde Memleket Hastanesi'nde tekrar yangın çıkmış ve tekrar ameliyathane, eczane ve başhekimlik binaları yanmış, ameliyathanenin malzeme ve aletleri bu kez kurtarılamaz hale gelmişti. 1, 3 ve 5 Temmuz 1943 ile 6 ve 9 Eylül 1943 tarihli *Cumhuriyet* gazetelerinde Kocaeli Vilayeti tarafından İzmit-Memleket Hastanesi tamirat ve onarım için ihale ilanları bulunmaktaydı. Yangından yaklaşık bir yıl sonra (21 Şubat 1944) gazetede "Kocaeli Vilayeti'nin en mühim ihtiyacı hastanedir" yazmaktaydı. 7 Mayıs 1946 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde ise İzmit Memleket Hastanesi'nin 3. kısmının inşaatı için ihaleye çıkıldığını bildiren bir ilan bulunmaktaydı.

Devlet Hastanesi

1945 yılında inşaatı başlanmış olan Devlet Hastanesi 110 yataklı olarak planlanmış ve milli bankalardan

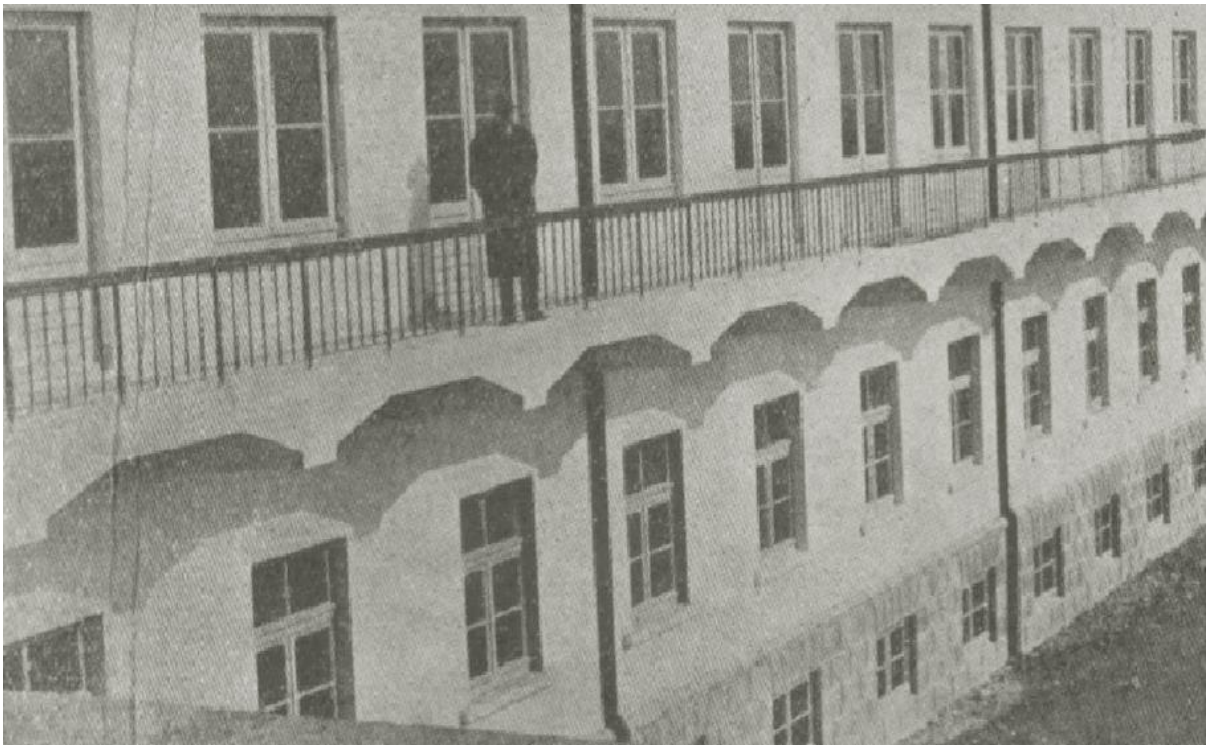

İzmit Memleket Hastanesi Blok IV cephe görünüşü

sağlanan para ile tamamlanmıştı. Şubat 1952'den itibaren de Verem Hastanesi 100 yataklı olarak planlanmıştı. 6 Mart 1952 tarihli *Vatan* gazetesinde dönemin valisi Ethem Yetkiner ile yapılan röportajda Ethem Bey "ikinci kısmının tamamlanması halinde hastane sadece yarım milyona yakın nüfusu olan kente değil tüm bölgeye hizmet verecek kapasitede olacağı için bölge hastanesi olacaktır" demekteydi. Hastanenin büyük bir kısmının veremliler için ayrılmasının sebebini ise bölgede verem hastası sayısının fazla olmasıydı. Günümüzde İzmit Devlet Hastanesi adıyla anılmakta olan bu hastane 316 yataklı olarak hizmet sundu. 60 yataklı Memleket Hastanesi ve 100 yataklı Verem Pavyonu bir arada hizmet vermeye vermeyi sürdürdü. İl Özel İdaresi'ne bağlı olan hastaneler 1953 yılından sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlanmış ve hastane 1956-1957 tarihlerinde İzmit Devlet Hastanesi adıyla anılmaya başlanmıştı. 1985 yılından sonra Kocaeli Devlet Hastanesi adıyla anılmaya başlayan hastane 17 Ağustos 1999 Kocaeli Depremi'nde büyük hasar görmüştür. Onarımdan ve 2002'de yeni blokların ilave edilmesinden sonra yıllardır olduğu gibi Kocaeli halkına hizmet vermeyi sürdürmektedir.

SEKA İşçi Sigortalıları Kurumu Hastanesi

1938 yılında sanayileşmeye başlayan İzmit'te SEKA Kâğıt Fabrikası açılmıştı. Ürün çeşitliliği artıran fabrikanın artan işçi sayısı, 1946 yılında fabrikaya bir revir ilavesini gerektirmişti. Yine ihtiyaçlar göz önünde tutularak bu revir 1950 yılından itibaren İşçi Sigortaları Kurumu Hastanesi olarak hizmet sunmaya başladı. Sonrasında iki ayrı S.S.K. Hastanesi toplam 711 yatak kapasiteyle sağlık hizmetlerini İzmit'te işçi ve ailelerine sunmuştur. SSK Sağlık tesislerinin 19 Şubat 2005 tarihi itibariyle Sağlık Bakanlığı'na devri ile İzmit Devlet Hastanesi adını aldı. 2008 yılında ise İzmit Seka Devlet Hastanesi adını alarak 320 yatak kapasitesi ile hizmete geçti. Günümüzde İzmit Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi ile tıbbi, idari ve mali olarak birleşerek 520 yatak kapasitesi ile hizmet vermeye devam etmekte olup kendisine bağlı olan Merkez Semt Polikliniği ile Ek binası ve İzmit Seka Devlet Hastanesi Alikahya Ek hizmet binası ile beraber toplam 28 farklı branştan hekim kadrosu ile ilimizde ayda ortalama 62000 hastaya hizmet vermektedir.

Üniversite Hastanesi

3 Temmuz 1992 tarih ve 3837 sayılı yasa ile kurulması kararlaştırılan Kocaeli Üniversitesi'nde 11 Temmuz 1992 tarih ve 21281 sayılı karar ile Tıp Fakültesi açılmıştı. 16 Şubat 1995 tarihinde Derince Sopalı Çiftliği olarak anılan yerdeki SSK Kocaeli Hastanesi'nin Kocaeli Üniversitesi ile ortak kullanımına ilişkin protokol imzalanmıştı. Deprem sonrasında büyük kısmı prefabriklerde olmak üzere 391 yatak ile hizmet vermiş olan Üniversite Hastanesi, Haziran 2005 tarihinden itibaren de Umuttepe Yerleşkesi'nde kalıcı binalarında kente sağlık hizmeti sunmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Nermin Ersoy – Yüksel Güngör – Aslıhan Akpınar, "Tarih İçinde İzmit'te Hastaneler", *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Sivas 2004, s. 391-402; *Plinius Nikomedia Mektupları, Bithynia Tarihi Kocaeli Yöresi Tarihi*; Charles Teksier *Kocaeli Yöresi Tarihi*, çev. Galip Dönmez. Hilal Basımevi, İstanbul 1998; Atilla Çetin, *Kocaeli Tarihinden Sayfalar*, Kocaeli Ofset Matbaacılık, İzmit 2000; Avni Öztüre, *Resim-Fotoğraf-Belgelerle Nicomedia İzmit Tarihi*, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul 1969; F. Yavuz Ulugün, *Kocaeli Tarihi: Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları/1, Atmaca- Panajans 2002; Önder Duman, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kocaeli Vilayeti'nde Sıtma Mücadelesi (1923-1938)",

Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV, Kocaeli 2017, s.1239; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): İ.DH. Dosya: 15 Gömlek: 723; BOA: İ.DH. Dosya: 16 Gömlek: 777; BOA: MKT.MHM. Dosya: 2 Gömlek: 9; BOA: MKT.MHM. Dosya:340 Gömlek:79; BOA: Y. MTV. Dosya: 84 Gömlek: 115; BOA: MKT.MHM. Dosya:555 Gömlek:14; BOA: MKT.MVL. Dosya:118 Gömlek: 65; BOA: MKT.MHM. Dosya:563 Gömlek: 22; BOA: MKT.MHM. Dosya:291 Gömlek: 63; BOA: MKT.MHM. Dosya:314 Gömlek: 48; BOA: Y. MTV. Dosya: 87 Gömlek: 135; BOA: Y. PRK. ASK. Dosya:73 Gömlek:50; Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım* 1361/1942 Yay. Haz. Alpay Kabacalı, İletişim yay 1993; F. Yavuz Ulugün, *Kocaeli ve Çevresinde İnanç Turizmi*, İzmit Rotary Kulübü, İzmit 2001; CE, Catholic Encyclopedia "Augustinians of the Assumption (The Assumptionists)" Erişim 02 Nisan 2004. http://www.newadvent.org/cathen/02104a.htm; CE, Catholic Encyclopedia: "Nicomedia" Erişim 02 Nisan 2004. http://newadvent.org/cathen/11070a.htm; Arsen Yarman, Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Tarihi. Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Yayınları, İstanbul 2001; BOA: Y.PRK. ASK. Dosya:84 Gömlek:43; BOA: Y. MTV. Dosya: 108 Gömlek: 71; BOA: Y.MTV. Dosya: 267 Gömlek: 20; Kemal Özbay, Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri Cilt:3, II. Kitap, Yörük basımevi, İstanbul 1981 s.18-29; BOA: DH. MUİ. Dosya: 32/1 Gömlek: 22; Abdülkadir Noyan, *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım*, Ankara Tıp Fakültesi Yayınları, Ankara 1956, s.40; Röportaj: Nail İnal, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, Ekim 2003, Mart – Nisan 2004; Röportaj: Abdullah Sert (1928), Nuriye Hanım (1931), Mehmet Bey (1937), Saraybahçe İlköğretim Okulları Müdürü Nevzat Ozan, Recep Başar, Fatma Hanım (1928): "İzmit Hastaneleri" 10 ve 15 Nisan 2004; BOA: DH. EUM.AYŞ. Dosya: 42 Gömlek: 30; *Özgür Kocaeli* gazetesi *Pazar İlavesi* (03 Temmuz 2003); Tarihçe Defteri: İzmit Asker Hastanesi Kuruluş Tarihçesi. 15 Mart 1977; BOA: İrade-i Seniye, Genel no:1202 (681) Hususi:100; BOA: ZB. Dosya: 488 Gömlek: 127; BOA: DH. İD. Dosya: 47/1 Gömlek: 6; BOA: DH. EUM. THR Dosya: 42 Gömlek: 45; BOA: DH. UMVM. Dosya: 26 Gömlek: 9; BOA: DH. UMVM. Dosya: 80 Gömlek: 23; BOA: DH. UMVM. Dosya: 26 Gömlek: 19; BOA: DH. UMVM. Dosya: 26 Gömlek: 21; BOA: DH. UMVM. Dosya: 26 Gömlek: 23; BOA: DH. UMVM. Dosya: 26 Gömlek: 29; BOA: DH. UMVM. Dosya: 26 Gömlek: 32; BOA: DH. UMVM. Dosya: 81 Gömlek: 23; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA): Sayı: 99C93 Fon Kodu: 30.10.0.0 Yer No: 120.854.29; *Türk Yolu.* Sayı: 1319 (02 Şubat 1943); *Türk Yolu*. Sayı: 1324 (07 Şubat 1943); *Vatan* gazetesi. "Kocaeli İlavesi" (05 Mart 1952); BCA: Sayı: 20573 Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 186.32.19; *Vatan* gazetesi. "Kocaeli İlavesi" (06 Mart 1952); BCA: Fon Kodu: 272.0.0.79 Yer No: 72.2.9; BCA: Fon Kodu: 272.0.0.79 Yer No: 72.2.20; BCA: Fon Kodu: 272.0.0.79 Yer No: 72.2.19; BOA. İdari Dahiliye (İ.DH), Dosya: 15 Gömlek: 723; BOA. İ.DH. Dosya:16 Gömlek: 777; BOA. Cevdet Sıhhiye (C.SH). Dosya: 10 Gömlek: 487; Mine Şehiraltı, "İzmit'te Kolera Salgınları" *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*. Cilt 3 Sayı 18, 2010, s.133-9; Müesser Özcan – Rahime Aydın Er – Oğuz Polatel, "XX. Yüzyıl başlarında İzmit'te salgın hastalıklarla mücadelede aşı çalışmaları" *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu,* Kocaeli 2014; BOA: Y. MTV. Dosya: 87 Gömlek: 135; Zafer Atar. "İzmit ve çevresinde kolera salgını (1894)" *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu 2,* Kocaeli 2016 http://www.kocaelitarihisempozyumu.com/bildiriler2/63.pdf. S. 839-847; BOA: Y.PRK.ASK. Dosya:84 Gömlek:43; BOA: Y. PRK. ASK. Dosya:73 Gömlek:50; BOA: Y. MTV. Dosya: 108 Gömlek: 71; BOA: Y.MTV. Dosya: 267 Gömlek: 20; Hilali Ahmer Cemiyeti Salnamesi, 1329-1331. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: Kayıt no: 362. 191 (496) (058) 9435055; *Ulus* gazetesi. 29 Mart 1936; Yüksel Güngör, Osmanlı döneminde "Nicomedia" İzmit'te farklı dinlerin birlikte hoşgörü içinde yaşam kesitine bir örnek: Panteleimon Manastırı. *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu,* Kocaeli 2014; Andreas David Mortdmann, Bosporus Christianus P.II Golf von Nikomedien und Asistiches ufer, Konstantinopel 1911, s.13; TR Hastane, Türkiye Kamu ve Özel Sağlık Kurumları Rehberi. "İzmit Seka Devlet Hastanesi". Erişim 10 Aralık 2021. https://www.trhastane.com/izmit-devlet-hastanesi-3798.html#:~:text=Hastanemiz%2001%2D01%2D2008%20tarihinde,kendisine%20ba%C4%9Fl%C4%B1%20olan%20Merkez%20Semt)

Nermin ERSOY, Aslıhan AKPINAR, Rahime AYDIN ER, Merve MERGEN

SAHİLLER VE PLAJLAR

Kocaeli'de Turistik Destinasyon

Kıyılar, insanlık tarihi boyunca ilgi duyulan ve birçok açıdan yararlanılan, kara ile deniz ekosistemlerinin kesiştiği önemli alanlardır. Dünya nüfusundaki yoğun artış, sanayileşme, ulaşım ve turizm gibi faktörler kıyıların sunduğu imkanlar ve çekicilik gibi nedenler günümüzde kıyı alanlarına olan ilgiyi artırmış ve yoğun kullanımına neden olmuştur. Dolayısıyla, kıyı alanlarının kullanımının planlaması ve yönetimi gibi kavramların gelişmesine neden olmuştur. Kıyı unsuru yalnızca bir çizgiden ibaret olmayıp, kıyının deniz yönünde ve kara yönünde iki yönlü etkileşimde bulunduğu alanlar bulunmaktadır. Bu nedenle, kıyının bölümlerinin, tanımlarının yapılması hem hukuki hem de bilimsel açısından önemlidir. Kıyıların alanlarının belirlenmesi çalışmaları, kıyının kullanım şekli ve kıyıdan yararlanmanın sınırlarını belirlemektedir.

Kocaeli ili Marmara Denizi ve Karadeniz'e kıyısı olan, sınırları içerisinde İzmit Körfezi'ni de barındıran bir kenttir. Kocaeli ilinin Karadeniz'e olan kıyıları Kandıra ilçesi boyunca 52 km olup, yüksek kıyı tipi olup, falezlerin (Pembe Kayalar-Kefken) oluşmasına neden olurken, Marmara Denizine olan kıyıları 129,7 km olup, Karadeniz ve Akdeniz geçiş iklimine sahip olan ve lagünlerin de bulunduğu, farklılıklar gösteren kıyılara sahiptir.

Kocaeli bir Körfez kenti olması, doğu-batı yol kavşağı üzerinde bulunması gibi nedenlerle ülkemizin imalat sanayinin %13'ünün gerçekleştiği bir il olup, hızlı sanayileşme süreci ile birlikte özellikle son 30 yılda kıyıların turizm amacıyla değil, kirliliğe de yol açan üretim ve ticaret amacıyla yoğun kullanımı söz konusu olmuştur. Kocaeli'nin turizm varlıklarını öne çıkararak turizm kenti imajı yönünde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin hem araştırma hem de yatırım yönlü olmak üzere son yıllarda çok önemli çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri de sahillerin ve plajların temizlenerek, turizme kazandırılması, yerel halkın da içinde yaşadığı kentin sahil, plaj varlıklarından yararlandırılabilmesi çalışmalarıdır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin deniz ve deniz ile bağlantılı çevreye yönelik hassas çalışmaları sayesinde İzmit Körfez'i bile yüzmeye uygun hale gelmiştir. Bu çalışmalarda, deniz uçağı, deniz temizleme araçları ile birlikte, imalat işletmeleri tarafından Körfez'e akıtılan atıksuları da arıtılarak denize ulaştırılmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İSU Genel Müdürlüğü'nün, Kocaeli genelinde faaliyete geçirdiği arıtma tesisleri Türkiye'de deniz ve suların güvenliğinin sağlanmasına örnek ve öncü bir proje konumundadır. Arıtma tesisleri sayısı ile Kocaeli ili Türkiye'nin en fazla atık su arıtma tesisine sahip kenti statüsüne ulaşmıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin, başta sanayi olmak üzere birçok faktör nedeniyle kirlenmiş olan özellikle Marmara Denizi sahillerinde, halk tarafından güvenli bir şekilde kullanımının sağlanmasına yönelik çalışmaları ile birlikte, sahillerin büyük bir bölümü rahatlıkla, güvenilir ve konforlu bir şekilde halkın

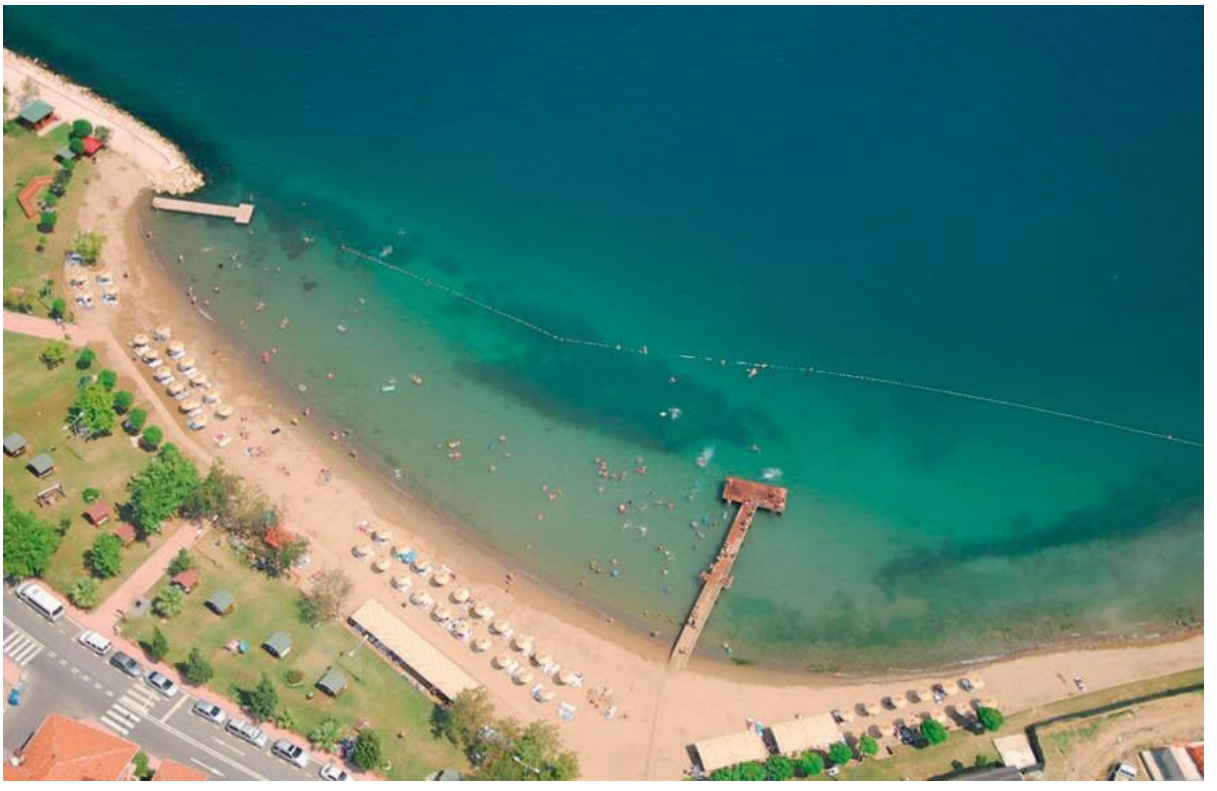

Karamürsel Altınkemer Kumsalı

yüzebildiği, uluslararası su sporlarının yapılabildiği bir konuma gelmiştir. Sağlık Bakanlığına bağlı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'nün analiz çalışmaları sonucunda açıkladığı rakamlara göre bu çalışmaların başarılı bir sonuca ulaştığı görülmektedir. Başta toplum sağlığının korunması, sürdürülebilir bir çevrenin oluşturulması ve yüzme suyundaki kirleticilerin yol açtığı risklerin önlenmesi için il sağlık müdürlükleri tarafından yüzme sezonu boyunca alınan numunelerin sonuçlarına göre Kocaeli'deki sahillerin temizliğinin yüzmeye uygunluğu son yıllarda giderek iyileşmektedir. Yüzme alanlarının 14'ünün "A" sınıfı (Mükemmel) kaliteye ulaştığı, diğer yüzme alanlarının ise "B" sınıfı (İyi) kalite kategorisi olup, C sınıfı yüzme alanının olmadığı belirlenmiştir. İzmit Körfezi-Marmara Denizi sahillerinde, Ereğli Defne, Karamürsel Altınkemer, Ulaşlı, Bayramoğlu Kadınlar/Halk Plajı, Tübitak MAM, Kandıra-Karadeniz sahillerinde ise, Cebeci, Kefken, Kerpe, Bağırganlı, Kumcağız, Kovanağzı, Babalı, Seyrek ve Gemiciler Koyu plajları "A" kalite "Mükemmel" plajlar olarak belirlenmiştir.

Kocaeli'nin Karadeniz'e olan kıyısındaki sularda Akdeniz sularının sakinliği ve Ege sularının serinliğini bir arada bulunmakta, bu özelliği ile ender nitelikte bir sahil şerididir. Bu şerit üzerinde kilometrelerce uzunlukta mavi bayraklı Kefken ve Kerpe koyları iki doğa harikası olma özelliği ile ziyaretçilerine yüzme keyfinin yanında, görsel bir şölen de sunan destinasyonlardır. Büyük bir metropol olan İstanbul'a yaklaşık 2 saat mesafede bulanan Karadeniz koyları, sakinlik, unutulmaz manzara ile eşsiz bir tatil deneyimi sunmaktadır.

Kocaeli ili sınırları içerisinde İzmit Körfezi kıyılarında 10 adet, Karadeniz kıyılarında ise 11 adet olmak üzere toplam 21 adet yüzme alanı, plaj bulunmaktadır. Bu plajlardan Karamürsel Altınkemer, Kandıra Cebeci, Kerpe, Bağırganlı, Kumcağız ve Miço Kadınlar Koyu plajları, 2021 yılında Mavi Bayrak alan Kandıra-Kovanağzı Plajı ile birlikte toplam 7 adet mavi bayraklı plaj bulunmaktadır. Kocaeli'de bilinirliği yüksek ve yaz sezonunda başta İstanbul olmak üzere çevre illerden de çok sayıda ziyaretçi alan plajları ile ilgili olarak aşağıda kısa bilgiler sunulmuştur.

Altınkemer Halk Plajı – Karamürsel (Mavi Bayraklı)

Karamürsel ilçe merkezine çok yakın olan Altınkemer Halk Plajı, Kocaeli'nin İzmit Körfezi'ne kıyısı bulunan sahil yerleri arasında en çok tercih edilenler arasındadır. Karamürsel'e 1 km mesafede bulunan Altınkemer Halk Plajına, İstanbul-Yalova yolu üzerinden kolaylıkla ulaşım sağlanabilmektedir. Altınkemer Halk Plajı'nın içeriği kum olup 190 metre uzunluğunda ve 18 metre genişliğinde bir alana sahiptir. Plajda engelli özel bireyler için de konfor sağlayıcı olanaklar bulunmaktadır. Cankurtarma ve ilkyardım imkanları mevcut olan plajda, tarihi bir atmosfer yaratan 1 adet de anfi tiyatro bulunmaktadır. Altınkemer Halk Plajı, Kocaeli'nin 2012'de Mavi Bayrak alan ilk plajı olarak da özel bir öneme sahiptir.

Cebeci Sahili, Cebeci Plajı – Kandıra (Mavi Bayraklı)

Kandıra'ya yarım saat uzaklıkta bulunan Cebeci sahili, Kocaeli'nin Mavi Bayraklı plajları arasında yer almaktadır. Cebeci Plajı geniş kumsallarıyla, 1,5 km uzun-

luğunda ve 50 m genişliğinde yüzme alanıyla, sezonda en kalabalık olan plajlardan biridir. Doğa turizmine yönelik de imkanlar bulunan bölgede kamp yapmak için de uygun ortam bulunmaktadır. Çok sayıda işletmenin hizmet verdiği destinasyonun ziyaretçilerinin çok fazla hazırlık yapmadan kamp yapma imkanına sahiptir.

Kerpe Sahili – Kerpe Halk Plajı (Mavi Bayraklı)-Kandıra

Kerpe, Kocaeli halkı ve çevre illerden gelen ziyaretçilerin en çok tercih ettiği sahillerden birisidir. Kumsalının genişliği ve muhteşem manzarasıyla çekici bir destinasyon olan Kerpe sahiline giden ziyaretçilerinin konaklaması için, Kerpe'de birçok otel, pansiyon, kamp alanı bulunmaktadır. Kerpe'de kafeler, sahildeki et ve balık lokantaları mavi ve yeşilin muhteşem birlikteliğinde, küçük bir kasabada sakin bir tatilin eşsiz keyfini yaşamanızı sağlayan hizmet sunmaktadır.

Kocaeli'nin 2016 yılından beri Mavi Bayraklı plajlarından biri olan Kerpe Halk Plajı, Kandıra ilçesinin Karadeniz'e kıyısı olan plajın uzunluğu 500 metre olup, genişliği 10 metredir. Plajda, otopark, bisiklet park alanı, WC, soyunma kabini, gölgelik, güneşlenme alanları, cankurtaran ve sağlık hizmetleri, duş alma ve güvenli bir şekilde denize girme alanı, plaj temizlik hizmetleri ve engelli özel bireylere yönelik hizmetler sunulmaktadır.

Kerpe, küçük bir yerleşim yeri olmasına rağmen, özellikle şehir yaşamının stresli, gürültülü ortamından bunalan ve bir uzaklaşma rotası arayan insanların son yıllarda uğrak mekanı haline gelmiştir. Hem Kocaeli'den hem de İstanbul'dan çok sayıda insanın ziyaret için tercih ettiği bir destinasyon olan Kerpe, son yıllarda çevrenin hoyratça kullanıldığı bir zamanda, kendi doğal güzelliklerini korumayı başarmış, halen bakir birçok alanı bulunduğunu gören ziyaretçilerini şaşırtmaktadır. Hırçın bir deniz olan Karadeniz'in sularından dahi kendisini yüzyıllardır korumayı başarmış olan Kerpe, çok sayıda plaja sahiptir. Donanımlı tesislerin yer aldığı plajlar bulunan Kerpe'de, henüz keşfedilmemiş birçok koy bulunmaktadır.

Bağırganlı Sahili – Kandıra (Mavi Bayraklı)

Kocaeli'nin Mavi Bayraklı plajlarından biri olan Bağırganlı Plajı, Kandıra ilçesinde bulunan 550 metre uzunluğunda ve 100 metre genişliğinde, ilçe merkezine 17 km mesafede bir plajdır. Kocaeli-İstanbul sınırında yer alan Bağırganlı dalga alan bir plaj olduğu için olta balıkçılığı ve dalış gibi farklı aktiviteler için daha fazla tercih edilmektedir. Plajda, engelli özel bireyler için birçok imkân bulunmakta olup, zorunlu ihtiyaçlar için gerekli donanıma sahiptir.

Kumcağız Plajı-Kandıra (Mavi Bayraklı)

Karadeniz'in hırçın bilinen doğasının aksine, sığ suları ve durgunluğu ile ünlü Kumcağız Plajı, İstanbul Kurtköy'e yakın bir mevkide Ege ve Akdeniz'in güzel özelliklerine sahip, Karadeniz'in hırçınlığının aksine çok sakin, 2 km uzunluğunda Mavi Bayraklı bir deniz tatili keyfini sunmaktadır. Sahilin ardında çadır kampı yapmaya uygun iki adet kamp yeri vardır. Kumcağız Deresi, sazan ve kefal avlamak için olta balıkçılarına imkân sunmakta olup, Kurtyeri bölgesine kadar keşfedilecek ilgi çekici birçok yer bulunmaktadır. Kişisel ihtiyaçlar için alt yapı işletmeleri hizmetleri Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulmaktadır. Konaklama ihtiyacını karşılamak için, plajın arkasındaki yerleşim bölgesinde butik otel ve pansiyon imkanları bulunmaktadır. Yeme-İçme ihtiyaçlarını karşılayacak birçok işletmenin olduğu Kumcağız Plajı yaz sezonunda hafta sonları yoğun, hafta içi daha sakindir. Özellikle çocuklu ailelerin tercih ettiği, hem İstanbul hem de Kocaeli'den ulaşım imkanlarının oldukça kolay olduğu bir destinasyondur.

Miço Koyu Kadınlar Plajı-Kerpe (Mavi Bayraklı)

Kandıra Kerpe'ye yürüme mesafesinde, 750 şezlong kapasiteli, yalnızca kadınlara özel olarak Kocaeli

Cebeci Plajı

Kumcağız Plajı

Büyükşehir Belediyesi, Antikkapı İşletmesi tarafında hizmet sunulan plaj, Mavi Bayraklı statüsündedir. Kadınlara özel olan bu plaja en 8 yaşına kadar olan küçük erkek çocukları dışında yalnızca kadınlar girebilmektedir. Plajın içerisinde sosyal alanlar, spor imkanları, cankurtaran hizmeti, kafe, yeme-içme gibi birçok hizmet donanımı bulunmaktadır. 1 Haziran ile 30 Ağustos arasında açık olan plaj kadınlar tarafında oldukça yüksek ilgi görmektedir.

Kovanağzı Plajı-Kefken (Mavi Bayraklı)

Kovanağzı plajı Kefken ile Cebeci arasında yer almaktadır. Kefken'in iki halk plajından biri olan Kovanağzı 2021 yılında Kocaeli'nin Mavi Bayrak alan 7 plajıdır. 2 km uzunluğundaki plajı, sakin, dalgasız denizi ile acemi yüzücülerin ve çocuklu ailelerin yoğun olarak tercih ettiği bir plajdır. Kefken'e yürüme 5 dakika mesafede olan plajın etrafı ağaçlarla çevrili olup, ormanlık kamp alanına çok yakın bir mesafede bulunmaktadır. Kovanağzı plajının bir kısmı Kefken askeri sosyal tesisleri tarafından kullanılmaktadır. Plajın karşısında Sahil Güvenlik Bot komutanlığının limanı ve Bağcılar gençlik kampı bulunmaktadır.

Kerpe Sahili – Sosyete Plajı -Kandıra

Kerpe'de her kesim için farklı tatil imkanları bulunmaktadır. Sosyete Plajı da önemli plajlardan biri olup, Kerpe Halk Plajı'na göre daha yüksek fiyatlarla hizmet sunmaktadır. Plajın diğer plajlardan farklı olan özelliği, beton bir setin üzeri kumla kaplanarak bir kumsal oluşturulmuştur. Bu özelliğinden dolayı Sosyete Plajı çocuklu aileler tarafından tercih edilmemekte, daha çok çocuksuz insanların tercih ettiği, sakin bir ortam ve güneşlenme imkanı sunmaktadır.

Kefken Sahili ve Kefken Adası – Kandıra

İstanbul, Kocaeli ve Sakarya arasında olduğu için çok tercih edilen Kefken sahili, Mavi Bayraklı plajları ile Kocaeli'nin önemli sahillerindendir. Yaz sezonunda çok yoğun ziyaretçi alan Kefken'de sit alanı olan Kefken Adası bulunmaktadır. Kefken Adası, Karadeniz'de liman yolları üzerinde önemli bir durak statüsünde olduğu için çok farklı uygarlıkların kalıntılarına sahiptir. Sit alanı içerisinde olduğu için doğal varlıklarını koruyabilen adaya tekne ile ulaşım sağlandığı için adadaki kumsallar sessiz ve sakin bir gün geçirmek için çok uygundur. Adada yüzmek için ideal çok geniş kumsal bulunmaktadır.

Ömerağzı Plajı-Kerpe

Kocaeli'ye 58 km uzaklıkta olan Ömerağzı Plajı, Kerpe'de muhteşem manzarası ve sahiliyle yaz aylarında yoğun ziyaretçi almaktadır. Deniz ve ormanın birleştiği görsel şölen ve konforu bir arada sunan plajdır. Bölgede iki işletme bulunmakta, bu işletmeler kam yapanlara çeşitli imkanlar sunmaktadır. Keyifle kamp yapmak isteyen, sakin ve huzurlu bir atmosferde, mavi ile yeşilin buluştuğu muhteşem manzara keyfi için iyi bir alternatif destinasyondur.

Sarısu Plajı – Kerpe

Keşfedilmemiş, çok iyi bilinmeyen Sarısu Plajı, sahiliyle tercih edilen Kerpe'deki plajlardan bir tanesidir. Denizle ve doğayla başbaşa sakin bir deniz keyfi için uygun bir plajdır. Sarısu Plajı, ilçeye 8 km uzaklıktadır. Kandıra'dan Aydınlık Mahallesi yönüne giden yol üzerindedir. Yolu biraz bozuk olduğu için varış süresi uzayabilir. Harika doğa manzarasına sahip, dibi kum ile kaplı bir denizi bulunmaktadır. Kamp yapmak isteyen, doğa tutkunları için çok özel fotoğraflar çekebilecek bir doğası vardır.

Sardala Koyu/Kerpe

Sardala Koyu, Kerpe'de Bağırganlı-Ağva yolunun 7. Km'sinde Çalköy'e yakın bir konumdadır. Koy, adeta cennetten bir köşe olup, saklı cennet adıyla anılmaktadır. Muhteşem manzarası doğa tutkunu ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Kamp yapmak için uygun bir plaj olup, denizi kayalıklı bir bölgededir. Bilinmeyen bir yer olduğu için kalabalık olmayan,

sakin ve huzurlu bir plajdır. Çok fazla kişi tarafından bilinmediği için oldukça sakin ve huzurludur.

Cennet Havuzu-Kerpe

Cennet Havuzu, Sardala koyuna 1 km mesafede, zorlu bir yürüyüşün ardından ulaşılabilen, bölgede görülmesi gereken adeta cennetten bir köşe olan yerlerden biridir. Deniz suyunun mağaraya dolmasını sağlayan kayaların arasındaki yarık, adeta Karadeniz'e bakan doğal bir pencereyi andırıyor. Yaz sıcağından bunalanlar, havuzun turkuaz renkli sularında güneş ışınlarına maruz kalmadan yüzmenin ayrıcalığını yaşıyor.

Pembe Kayalar Sahili-Kefken

Kefken'de bulunan Pembe kayalar, prehistorik özelliğinin yanında, Antik Çağ'dan itibaren taş ocağı olarak kullanılmıştır. Suyun içinde iken yumuşak olan pembe kayalar, sudan çıkarıldıktan sonra sertleşmektedir. Bu özellikleri nedeniyle, Osmanlı Dönemi'nde dikdörtgenler şeklinde kesilerek Sultanahmet Camii ve Rumeli Hisarı yapımında kullanılmıştır. Pembe kayaların bulunduğu yer de dalış yapan ve derin sulara denize girmek isteyen ziyaretçilerin tercih ettiği bir yerdir. Muhteşem bir günbatımı manzarası vardır. Renk cümbüşü ile fotoğraf meraklıları için eşsiz bir yerdir. Olta balıkçılığı da yapılmaktadır.

Seyrek Plajı-Çalköy

Seyrek, küçük bir sahil kasabası ve önünde şirin bir plajı bulunmaktadır. Çevresi kayalarla çevrili olduğu için deniz çok dalgalı olsa bile durgun bir suyu bulunmaktadır. Yanında bulunan dere denizin maviliğini yeşil ile birleştiren bir renge dönüştürüyor. Seyrek plajının yanında kamp alanı, kampın içinde kişisel ihtiyaçlar için gerekli alt yapı hizmetleri bulunmaktadır. Yaklaşık 400 metrelik plaj sakinlik isteyen ziyaretçilerin tercih edeceği bir destinasyondur. Ay şeklini andıran plaj olarak da bilinmektedir.

Babalı Plajı

Kefken'de bulunan Babalı Plajı, az bilinen bir yerdir. Bakir doğası ile ziyaretçilerine eşsiz bir doğa güzelliği yaşatan Babalı Plajı'nın denizi de masmavi ve berraktır. Sahil bölümü çok geniştir. Ziyaretçilerine sahil kenarında yürüyüş imkanı sunarken, dibi kumla kaplı olan denize bol bol girebilecekleri, kalabalıktan uzak bir tatil için idealdir.

Darıca Bayramoğlu Kadınlar Plajı-Halk Plajı-Darıca

Bayramoğlu Halk Plajı, her yıl yaz sezonunda açılan ve Darıca ilçesinde bulunan bir plajdır. Bu plajın büyük bir kısmı kadınlara ayrılmış olup, Bayramoğlu Kadınlar Plajı olarak adlandırılan, Kocaeli'de bulunan kadınlar plajlarından biridir. Kadınlara ayrılmış olan kısım haftanın 7 günü yalnızca kadınlara hizmet vermektedir. İstanbul Anadolu yakasına yakın oluşu nedeniyle, İstanbul'dan da çok sayıda ziyaretçi almaktadır. Temel ihtiyaçları karşılayabilecek donanıma sahiptir. Temel ihtiyaçların karşılanabileceği alt yapı donanımı ve tesise sahiptir.

Gebze Belediyesi Halk Plajı

Kocaeli'nin taşlı plajlarından biridir. Gebze Belediyesi Halk Plajı, bölgedeki halk tarafından tercih edilen, ücretsiz bir plajdır.

Ulaşlı Plajı – Değirmendere

Gölcük Değirmendere'de bulunan Ulaşlı Plajı, denize girilecek yerlerden biridir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na ait askeri kampın olduğu sahil boyunca oturup dinlenebilecek kamelya ve dinlenme yerleri bulunmaktadır. Deniz kıyısındaki küçük sandallar ve balıkçı tekneleri de farklı bir atmosfer sunmaktadır. Kocaeli'ne yakınlığı dolayısıyla kent merkezinde ve yakınında yaşayan halk için cazibesi olan bir plaj ve sahildir.

Kapri Plajı-Kefken

Kefken'de bulunan, Kocaeli'nin en kayalıklı plajlarından biridir. Kayalıklardan atlamak isteyen adrenalin tutkunu gençlerin tercih ettiği, oldukça eğlenceli bir plajdır. Denizin derinliği 3 metreden başlamakta olup, çocuklu ailelerin pek tercih etmediği bir plajdır.

KAYNAKÇA

N. Garipağaoğlu, , & Uzun, M., İzmit Körfezi Kıyılarında Kıyı Alanı Kullanımı, *Türk Coğrafya Dergisi*, (2014). 63:s, 9-22; http://www.izmitgezirehberi.com/kerpe-plaji-kandira-kocaeli-denize-girilecek-yerler/; Erişim Tarihi; 01.11.2021; http://www.kefken.com/galleries/kumcagiz-plaji/; Erişim Tarihi: 20.09.2021; http://yuzmesaglik.gov.tr/; Erişim Tarihi: 07.07.2021; https://gezilmesigerekenyerler.com/kocaeli-plajlari; Erişim Tarihi: 11.11.2021; https://kocaelifikir.com/haber/6086327/kocaelide-denize-girilecek-yerler-ve-kocaeli-plajlari; https://reshontheway.com/kocaeli-plajlari/; Erişim Tarihi: 11.11.2021; https://www.gezinomi.com/gezi-rehberi/kandira-nin-en-guzel-ve-en-populer-plajlari.html; 20.10.2021; https://www.golcukgundem.com/haber/7197676/kocaelide-mavi-bayrak-sayisi-7ye-yukseldi; Erişim Tarihi: 10.10.2021; https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/6a93319e40dd710_ek.pdf?dergi=JEODERG%DD; Erişim Tarihi: 04.09.2021; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/mavi-bayrakli-altin-kemer-plaji; 22.10.2021; https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/kocaelinde-gormeniz-gereken-3-cennet-kose-sardala-koyu-pembe-kayalar-vecennethavuzu,akcccgmigkSQyt1X5JHcyg/gFVGyBxMCkahpATOXdlkyw; Erişim Tarihi: 04.09.2021; https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g298012-d9863106-r364302504-Seka_Park-Izmit_Kocaeli_Province.html; Erişim Tarihi: 04.10.2021; M., Uzun, -Kocaeli İli Karadeniz Kıyılarının Jeomorfoturizm Özellikleri ve Kıyı Kullanımına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Coğrafya Dergisi, 2015, 32(Temmuz) s. 339-366.

Bilsen BİLGİLİ

SAİM AŞKIN (1904-1982)

Matbaacı

Saim Aşkın, 1904 yılında Üsküdar'da doğdu. Tam adı Mustafa Saim Aşkın'dır. Hattat Hüseyin Hüsnü Bey ile Emine Vahide Hanım'ın oğludur. Biri erkek üç de kız kardeşi vardı. Sultani mezunudur. Askerliğini Ankara Milli Müdafaa Matbaası'nda yaptı. Askerden sonra sivil memur olarak 15 yıl aynı matbaada çalıştı. Erkek kardeşinin ve babasının ölümü üzerine annesinin ve diğer kardeşlerinin sorumluluğunu almak üzere İzmit'te yerleşme kararı aldı.

1944 yılında İzmit'te Seka Kâğıt Fabrikası matbaasına ustabaşı olarak girdi. Aynı yıl Selanikli Bedia Hanım'la evlenen Saim Aşkın, Ender, Hayriye, Sadiye ve Sevin adında dört çocuk babasıdır.

Mehmet Yüce'nin teklifi üzerine 1947 yılında Türkyolu Gazetesi Matbaası'na geçti. Uzun dönem sadece Türk Yolu Gazetesi'nin var olduğu İzmit'te 1949'un Eylül ayından itibaren yeni yeni gazeteler çıkmaya başladı. Saim Aşkın da Türk Yolu Gazetesi'nden ayrılarak Rifat Yüce'nin torunu Metin Yüce ve matbaa ustası Feridun Özbay ile birlikte 14 Mayıs 1951 tarihinde "Bizim Şehir" adını verdikleri bir gazete çıkarmaya başladı. Gazete, İzmit'te Yalı Hamam Sokak No.21'deki Bizim Şehir Matbaası'nda hazırlandı. Önceleri Ahmet Fevzi Matbaası'nda, sonra Türk Yolu Matbaası'nda, 1953 yılından itibaren de Bizim Şehir Matbaası'nda basıldı. Saim Aşkın, matbaacılık yanında gazeteciliğe başlamış, yazı işlerinin de sorumlusu olmuştu.

Gazete, dergi, kitap, matbu evrak tabı ve neşri, matbaacılık ve kağıtçılık konusunda her türlü işle meşgul olmak üzere 1 Mart 1962 tarihinde İzmit Tepecik Mahallesi, Halıcılar Caddesi'nde; Mehmet Yüce, Saim Aşkın, Ferudun Özbay tarafından Bizimyol Kollektif Şirketi kuruldu. Aslında bu ortaklık Bizim Şehir Gazetesi ile Türk Yolu Gazetesi'nin birlikte "Türkyolu-Bizimşehir" başlığı ile tek bir gazete çıkarması içindi. Gazete sayısının arttığı bu dönemde ilan paylaşımı düşmanlıkları körüklerken, birleşmek iyi bir çözümdü.

1964 yılında Mustafa Garagay da ortaklığa dahil edilerek İzmit'te ilk dizgi makinesini getirdiler. Bu ortaklık çok sürmedi: 1965 yılında Saim Aşkın ve Mustafa Karagay'a matbaa; Feridun Özbay, Mehmet Yüce ve diğer ortaklara Türkyolu Bizimşehir gazetesi ile dizgi makinesi bırakılarak ayrılındı.

Saim Aşkın, Bizim Şehir ve Türkyolu-Bizimşehir gazetelerinin künyelerine göre toplam on beş yıl gazetecilik yaptı.

10.02.1968'de Bizimyol Kağıtçılık Matbaacılık Kollektif Şirketi, Halıcılar Sokağı'ndan, Yalı Hamam Sokakta, Girgin Apartmanının zemin katına nakleder. Dört yıl daha matbaacılığa devam ettikten sonra, 1969 yılında işlerini Ender Aşkın'a devreden Saim Usta, aktif çalışmayı bıraksa da oğluna yardımcı olmaya devam etti.

Gazetecilikte son deneyimi iki yıl süren haftalık "Yeni İzmit" Gazetesi ile oldu. 03 Ağustos 1971 günü ilk sayısı çıkan gazetenin sorumlu müdürü Hasan Çelebi idi. Yeni İzmit Gazetesi'nin dizgisi kendi kurdukları Ustalar Basımevi'nde; baskısı Bizimyol Matbaası'nda yapılırdı.

Demokrat Partili Saim Aşkın, İzmit Belediyesi Meclis Üyesi olup encümen başkanlığı yaptı. Turan Güneş'in ve DP'den kopan milletvekillerinin 21 Aralık 1955 tarihinde kurduğu Hürriyet Partisi'nin, İzmit'teki kurucuları arasında yer aldı. Hürriyet Partisi, 1957 seçimlerinde istenilen oyu alamayarak Kasım 1958'de fesholduğunda arkadaşları ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi'ne geçti.

Saim Usta'nın matbaası, arkadaş ve dostlarının buluşma yeriydi. Nihat Erim, Turan Güneş müdavimlerindendi. Demokrat Parti Milletvekilleri Dursun Erol ve Lütfü Tokoğlu, yazar Naci Girginsoy sık görüştükleri arasındaydı. Ahmet Sakızlı'nın Şehir Lokantası da buluşma noktalarındandı.

Saim Aşkın

11.08.1982 tarihinde vefat eden matbaacı, gazeteci Saim Aşkın, İzmit'te pek çok matbaacının yetişmesine emeği geçmiş, mesleğinde titiz ve disiplinli bir kişilikti.

Oğlu Ender Aşkın (İzmit,1945 doğumlu), okula giderken aynı zamanda babasının yanında çırak olarak yetişti. 1965 yılında Ankara'da Genelkurmay Matbaası'nda askerlik görevini yaptı. İki gazete yayımladı. Kocaeli Gazetesi (1963) ve Yeni Yarımca Gazetesi (1969). Ender Aşkın'ın oğlu Onur, Kemalpaşa Mahallesi, Eski Hamam Sokak, No.20'de İzmit Matbaası'nda aileden üçüncü kuşak matbaacıdır.

KAYNAKÇA

Hürsöz, İzmit'te Münteşir Bizim Şehir Gazetesi, 28.07.1953; Hürsöz, "Türkyolu Bizimşehir 47. yılına bastı", 27 Eylül 1967, sayı: 7434, s. 1; Kocaeli, Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer, Saim Usta; Kocaeli, 12.08.1982, Saim Usta öldü; Necmi Onur, Saim Usta, Türkyolu-Bizimşehir Gazetesi, 01.09.1973; Ruşen Hakkı, Ustaların Ustası Saim Usta da, Kocaeli Gazetesi, 15.08.1982; Sedat Şimşek; Kocaeli Basın tarihi, s.187, Kocaeli belediyesi Kültür Yayınları10, Kocaeli, 2010; Şenay Koç, Kocaeli'de Basın (Ender Aşkın), Kocaeli Gazetesi, 6, 10, 11 Ağustos 1991,s. 2; Ticaret Sicil Gazetesi, No.2231, 28.12.1965, sayı: 2644.

Müzeyyen ÜNAL

SAİM FERİDUN GÜRAY (1936-…)

Kocaelispor Yönetim Kurulu Üyesi, Yazar

1936 yılında Maşukiye'de doğdu. Babası Ali Haydar Bey, annesi Atiye Hanım'dır. Çocukluğu İzmit'in Maşukiye köyünde geçti, baba tarafı Çayeli, anne tarafı ise Abhazya kökenlidir. 1955'te İzmit Lisesi'ni, 1959'da Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. İzmit Lisesi'nde bir yıl Türkçe öğretmenliği yaptı. 1965'te İtalya Perugia Üniversitesi İtalyan Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü

Saim Feridun Güray

bitirmiştir. 1965-1966 yıllarında çocuk mahkemeleri üzerine mastır yaptı. Kızıltepe ve Yapraklı Sorgu Hâkimliği, Akyazı Sulh Hâkimliği, Yüksek Hâkimler Kurulu Müfettişliği, Adalet Müfettişliği görevlerinde bulundu. 02.01.1960'da Polatlı Yedek Subay Okulunda askerliğe başladı. Kura ile İstanbul Rami Top Taburuna geçti. Hukukçu olduğu için Beşiktaş Balmumcu'da siyasi tutukluların bulunduğu özel garnizonda koruma subayı görevi verildi. Yassıada'dan vali ve genel müdürler oraya getirildi. Siyasi tutuklularla görüşme imkânı buldu.

1980 Askeri Darbesinden sonra kurulan Danışma Meclisi'ne Kocaeli üyesi olarak katıldı. Bu mecliste illerden seçilen 120 üye arasında yer aldı. Danışma Meclisi, 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra, Millî Güvenlik Konseyi'yle birlikte, 1982 Anayasası'nı hazırlamak için kurulan Kurucu Meclis'i oluşturan iki organdan biriydi. Danışma Meclisi'nin önemli görevleri arasında, yeni bir anayasa ile siyasi partiler ve seçim yasalarının hazırlanması bulunuyordu. Danışma Meclisi 20 Kasım 1981'de iç tüzüğünü hazırladıktan sonra anayasa hazırlama çalışmalarına başladı.

Bu Mecliste Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Sözcüsü olan Güray, iki teklif ve bir önerge vermiştir. Güray ve arkadaşlarınca hazırlanan ve aile planlamasını öngören yasa tasarısı 3 Mart 1983'te Danışma Meclisi Başkanlığına verildi. Tasarıda kişilerin rızası ile gebelik onuncu haftaya kadar sona erdirilecekti. Bu konuda bir konuşma yapan Güray, teklifin sadece kürtaj üzerine olmadığını savundu ve aile planlaması tasarısını destekledi. 1983 yılında yürürlüğe giren 2827 No'lu Nüfus Planlaması Yasası, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana uygulanan kürtaj üzerindeki yasal kısıtlamayı kaldırdı. Yasa, 10 haftaya kadar olan gebeliklerin isteğe bağlı olarak kürtajla sonlandırılmasına izin vermekteydi.

Güray'ın Meclis Başkanlığına sunduğu bir de önerge vardır. Bu önerge ile gündemde bulunan kanun tasarı ve tekliflerinin zamanında görüşülmesini sağlamak üzere Genel Kurulun Salı günleri de toplanması sağlanmıştır. 6 Ocak 1982'de 10 arkadaşı ile birlikte, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında 2553 Sayılı Kanunun İlgasına Dair Kanun Teklifi kabul görmemiştir. 21 Mart 1982'de arkadaşlarıyla birlikte Çanakkale Zaferi dolayısıyla mecliste bir dakikalık saygı duruşunda bulunulması teklif edilmiş ve teklif kabul edilmiştir. 1982 anayasa teklifini mecliste görüşülmesi sırasında 4.8.1982'de seçim için 8 yıllık temel eğitim şartının kaldırılmasını, Dil Akademisi kurulması hükmünün kaldırılmasını önermiştir. Mecliste çok faal olduğu görülen Güray, 84 kez farklı konularda söz almıştır. Bu konuşmaların hazırlanmakta olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve hukuki konular ve bütçelerle ilgili olduğu görülmektedir. Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Sözcüsü olması hasebiyle de bu konularla ilgili gündemde olan yasalar ve hukuki düzenlemelerde konuşmalar yapmıştır. Güray'ın Danışma Kurulu üyeliği bu kurulun lağvı ile 6 Aralık 1983'te sona ermiştir.

1983 seçimlerinde Milliyetçi Demokrasi Partisi'nden İzmit'ten milletvekili adayı oldu, ancak milletvekili olamadı. Türkiye İlaç ve Kimya Endüstrisi İşverenleri Sendikası Genel Sekreterliği ve Genel Sekreter yardımcılığı yaptı. 1987 yılı Mayısında ilaç firmalarının stoklarda ilaç tutarak zam yapmayı hedefledikleri ile ilgili çıkan haberlere karşı, hammaddenin yüzde sekseninin ithal edildiğini hatırlatarak sıkıntının ve zammın bu nedenlerden olduğunu basına açıkladı. 1993-2002 yılları arasında İstanbul Gübre Sanayi Anonim Şirketi (İGSAŞ) Genel Müdürlüğü ve Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. Müdürlük başkanlığı zamanında, beş yıl Kocaeli vergi rekortmeni oldu ve Cenevre'de Uluslararası Kalite ve Teknoloji ödülü aldı. Kocaelispor Başkan Yardımcılığı da dâhil olmak üzere bu kulübün çeşitli kademelerinde bulundu. Çeşitli firmalarda Hukuk Müşavirliği yaptı. CHP'nin daveti üzerine milletvekili aday adayı oldu, listeye giremedi. Bütün bu mücadeleler ona üç mide kanaması, bir by-pass ve bir kanser tedavisine mal oldu. Kendi deyimiyle, "Kocaelispor'un kazandığı iki şampiyonluğun verdiği mutluluk" ona yetmektedir.

Haziran 2018'de Kocaeli Eğitim Vakfı'na başkan seçildi. Lisanslı briç oyuncusudur. *Kocaeli* gazetesinde hayatına, İzmit'e ve gündeme dair köşe yazıları yazmaktadır. Bu yazıları dışında akademik makaleleri de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: "İtalya'da Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Kurumları", *Adalet Dergisi*, yıl: 58 (1967) sayı: 7. "Çocuk Mahkemeleri Yasa Tasarısı", *Ankara Barosu Dergisi*, sayı: 2, 1967. "Çocuk Mahkemeleri Yasa Tasarısı", *Adalet Dergisi*, yıl:63 (Şubat 1972), sayı:2. Evli ve 2 çocuk babası olan Güray, İtalyanca ve İngilizce bilmektedir. Halen İstanbul'da yaşamaktadır.

KAYNAKÇA

https://www.kocaeligazetesi.com.tr; https://www.tbmm.gov.tr (Danışma Meclisi Tutanak Dergisi 2. Dönem (1982-1983), ciltler 1-16.); http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/; TBMM Albümü, 4. CİLT (1960-1983), Ankara, 2010.

Haluk SELVİ

SAİM ÖNHON (1892-1968)
Kocaeli Milletvekili

TBMM IX. Dönem Kocaeli milletvekili olan Saim Önhon 1892 senesinde İstanbul'da doğdu. Az bilinen ön adı Ahmet'tir. Annesi Fatma Nedime Hanım, babası Hasan Suphi Bey'dir. Harp Akademisini bitirdikten sonra Çanakkale'de 16. ve 20. Kolordu, Anafartalar Grup Komutanlığında Mustafa Kemal Paşa ile birlikte yer aldı. Daha sonra Kurtuluş Savaşına katıldı. İsmet İnönü'nün komutanlığındaki Batı Cephesinde Emir Subayı olarak görev yaptı. Büyük taarruza süvari birliğinde katıldı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Türk Silahlı kuvvetlerindeki askerlik görevini sürdürdü. 8. Ordu'da Kurmay subaylığı, Moskova Askerî Ataşe Yardımcılığı, Hilafet Süvari Bölük Komutanlığı, 3. Kolordu Süvari ve 45. Süvari Alayı 3. Bölük Komutanlıkları, Erzurum Müstahkem Mevkii 1. Şube Subaylığı, Karaköse 1. Süvari Tümeni, 9. Kolordu 1. Süvari Tümeni 2. Alayı, Babaeski 2. Süvari Tümeni 2. Alayı Subaylıkları, 2. Süvari Tümeni 4. Alay Komutan Yardımcılığı, Trakya 2. Süvari Tümeni 15. Alay Komutanlığı, Gebze 6. Kolordu 41. Tümen Piyade Tugay Komutanlığı, İstanbul Maltepe 1. Ağır Zırhlı Tugay Komutanlığı, Karaköse 1. Süvari Tümen Komutanlığı, Ankara Genelkurmay Başkanlığı Zırhlı Birlikleri Müfettişliği, Kara Kuvvetleri Zırhlı Birlikler Daire Başkanlıkları ordu içerisinde aldığı görevlerdir. 1950 yılında Türk Silahlı kuvvetlerinden Tümgeneral rütbesiyle emekli oldu. Emekli olmadan önce orduda aldığı son görev Kara Kuvvetleri Harekat Başkanlığı'ydı. Saim Önhon'un Askeri kariyeri boyunca öne çıkan özelliği süvari oluşu ve atçılığa ve at yetiştiriciliğine verdiği önemdi. Türk Silahlı Kuvvetleri'ni temsilen Berlin'de 9-20 Temmuz 1935 tarihleri arasında yapılan müsabakalara binici olarak katıldı. Bu müsabakalarda başarılar elde etti. 1936 senesinde komutanı olduğu Süvari Okulu'nun gelişmesini sağladı. 1938 yılında Fransa'nın Nice şehrinde yapılan atcılık müsabakalarına katıldı. Orduda atçılığa sağladığı başarıların yanı sıra sivil yaşamda da bu alanın gelişmesini sağladı. 1950 yılında kurulan Türkiye Jokey Kulübü Kurucu Üyesi ve Yönetim Kurulu Umumi Katibidir. İsmi TJK tarafından at yetiştiriciliği yapılan bir tesise verildi ve onuruna Saim Önhon koşusu tesis edilerek uzun yıllar sürdürüldü. 1950'de siyasete atılarak Demokrat Parti saflarına katıldı. Demokrat parti 1950 seçimlerinde büyük bir başarı sergileyerek %59,2 oy oranıyla şehrin milletvekilliklerini aldı. Bu on bir vekilden biri olan Saim Önhon 1950-1954 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi IX. Dönem Kocaeli mebusu oldu. Aynı partiden bu kez temel askerlik hizmetini yaptığı Urfa'dan 1954 seçimlerine katıldı. 1954-1947 yıllarında X. Dönem Urfa Milletvekili oldu. Parlamento içinde IX. Dönem Milli Savunma Komisyonu, X. Dönem NATO Memleketleri Parlâmentolar Birliği Türk Grubu üyeliği, Parlâmentolararası Birliği Türk Grubu üyeliği gibi görevler yanında 1956 yılında Paris'te toplanan NATO zirvesine katıldı. Milletvekili olarak görev aldığı her iki dönemde oldukça aktif bir görünüm sergiledi. Parlamento oturumlarında askerlerin özlük hakları, atçılık ve at yetiştiriciliği, Milli Savunma Bütçesi gibi konularda sıkça söz alarak birikimini ortaya koydu. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinin ardından siyasetten uzaklaştı. Münire Önhon ile evliydi ve bir çocuk babasıydı. Oğlu ve torunu dışişlerinde görev aldı. Emekli Büyükelçi Candemir Önhon'un babası, Büyükelçi Ömer Önhon'un dedesidir. Saim Önhon,16 Mayıs 1968'de yaşamını yitirdi.

KAYNAKÇA

Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem 1950-1954, Cilt III, Ankara 2012; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem 1954-1957,* Cilt I, Ankara 2012; *TBMM Albümü, 1920-2010,* Cilt II, Ankara 2010; Bilal Tunç, *Demokrat Parti D*öneminde *Kocaeli,* İstanbul 2016; Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2015)", *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III,* Kocaeli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, No: 38, 2017, s. 1263-1306; *Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA.)* 30-11-1-0-213-14-11; 30-11-1-0-213-12-20.

Serkan YAZICI

SAİME GÖNÜL
Gölcük Donanma Komutanlığı, Kadın Subay

Saime Gönül, Şahsene ve Kazım Özsarı çiftinin beşinci ve en küçük kızları olarak 1941 yılında Maşukiye'de doğmuştur. Gönül'ün babası aynı zamanda bir İstiklal Savaşı gazisidir. Saime Gönül ilkokulu Maşukiye'de okuduktan sonra Ortaokul ve Lise eğitimini İzmit Lisesi'nde tamamlar. Okul için her gün İzmit'e gidip gelen Gönül bu günleri "Sabah altıda çıktığım evime ancak akşam altıda dönebiliyordum, okula gitmek için yolun birçok kısmını yürümek zorunda kalıyorduk yani evden çıktıktan sonra tekrar eve dönebilmem on iki saatimi alıyordu." sözleriyle ifade eder. Önce çocukluk sonra okul arkadaşı olan ve yine harp okuluna da birlikte gideceği Serpil Erdemli'yle Deniz Harp Okulu'ndan 1959 yılında mezun olmuştur.

1964'te aynı zamanda Harp okulundan da dönem arkadaşı olan Cengiz Gönül ile evlenen Saime Gönül'ün bu evlilikten iki erkek evladı dünyaya gelir. Küçük oğlunu 1999 Kocaeli Depremi'nde kaybeden

Saime Gönül

Saime Gönül'ün büyük oğlu halen kendine ait mimarlık ofisinde yine kendisi gibi bir mimar olan eşi Sibel Gönül ile birlikte çalışmalarını sürdürmektedir. Azize Sibel Gönül aynı zamanda 23 ve 24. dönem Ak Parti Kocaeli milletvekili olarak görev yapmıştır.

Mezuniyetinin ardından Gölcük Donanma Komutanlığı'na atanan Saime Gönül uzun yıllar burada görev yapmıştır. 1974-1976 yılları arasında iki yıl İstanbul Boğaz Komutanlığı'nda görev yaptıktan sonra tekrar Gölcük Donanma Komutanlığı'nda ki görev yapmaya devam eden Gönül, O dönem yeniden düzenlenen ve yirmi yıl hizmet süresini dolduranlar için emeklilik kararının ardından personel kanunu gereği 1978 yılında Kıdemli Binbaşı rütbesiyle emekliye ayrılmıştır. Emekliliğinin ardından resim sanatına ilgi duyan bu alanda bir hobi olarak başladığı resim çalışmalarını ilerleterek yaptığı çalışmalarla resim sergilerine de katılan Gönül, yağlı boya ve sulu boya çalışmalarına devam ettiğini ve pandemi döneminde ara verdiği resim kurslarına tekrar dönme özlemi içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Saime Gönül 2021 yılında başarılı bir kalp ameliyatının ardından yaşamını Maşukiye ve İzmit'teki evinde sağlıklı bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir. İki torun sahibi olan Saime Gönül'ün tıpkı anne babası gibi mimar olan büyük torunu anne ve babasıyla birlikte çalışırken küçük torunu da Kocaeli Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünün son sınıfında okumaktadır.

KAYNAKÇA:
Saime Gönül ile 12.10.2021 Tarihinde yapılan görüşme; Serhat Hürkan, *Türkiye'nin İlk Kadın Subayları,* Sinemis Yayınları, 2016; *Demokrat Kocaeli* gazetesi, 07 Nisan 2021.

Turgut KARAÇOBAN

SAİT BAŞOĞLU (1883-1963)

Tatlıcı Sait Usta

Sait Başoğlu, 1883 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında bulunan Prizren şehrinin Gora bölgesindeki köylerinden Zlipotok'ta dünyaya geldi. 1912-13 Balkan Savaşların'da alına ağır yenilgilerden sonra bölgedeki hakimiyetin kaybedilmesi ile yaşanan göçlerden etkilenen Başoğlu, iki erkek kardeşi Osman Özkaya ve Hamit Gökşar ile birlikte I. Dünya Savaşı'nın sürdüğü 1915 yılında İzmit'e geldi. Başoğlu, tüm hayatı boyunca iki evlilik yaptı. İlk eşi Rahime Hanım ile Zlipotok'ta evlendi ve ondan üç çocuk sahibi oldu. Çocuklarına Zekeriya, Yusuf ve Kadriye isimlerini verdi. Rahime Hanım, İzmit'te vefat ettikten sonra ikinci eşi olan Refika Hanım ile evlenerek iki çocuğu daha oldu. Büyük oğlu Sait İbrahim Başoğlu adını taşırken küçük kardeşi Şüheda Başoğlu Kahraman, ilimizde yaşanan 1999 Depremi'nde yaşamanı yitirdi.

Sait Usta'nın mesleğini dönemin önemli sayılabilecek saraylarında öğrendi. Ancak esasen çocukluğunu ve gençlik yıllarını geçirdiği Gora bölgesi, her köyden farklı mesleklerde ustalar yetiştirmekteydi. Zlipotok'ta yaygın olarak tatlıcı, börekçi muhallebici Brot'tan aşçı ve lokantacı, Kroşevo'dan ise Kasap ve hayvancılıkla uğraşan kişiler yetiştirilmekteydi. Sait Usta'da yıllarını

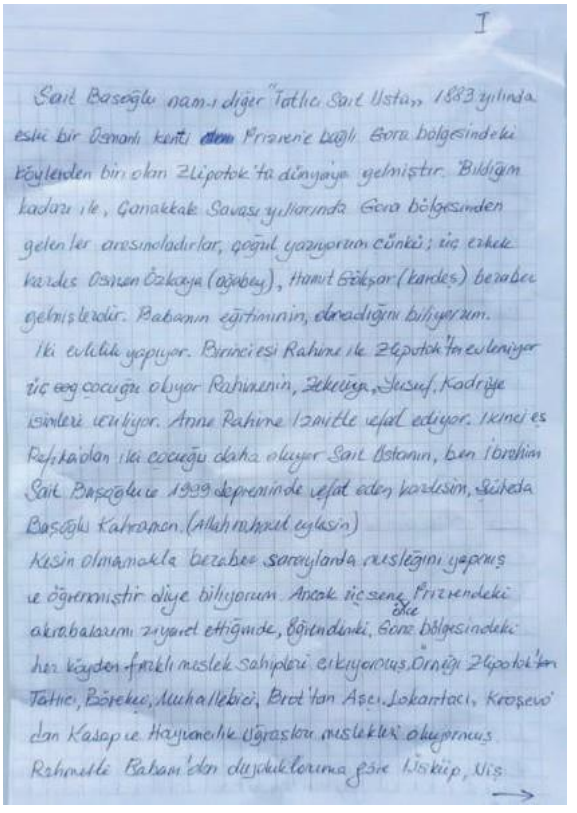

Oğlu İbrahim Başoğlu'nun notları

verdiği bu mesleği en esaslı şekilde öğrenerek hayata geçirmişti. Kısa süreli olmakla birlikte Üsküp ve Niş şehirlerinde de mesleğini icra etti. İzmit'e geldikten sonra günümüzde yürüyüş yolu üzerinde bulunan ve fastfood alanında faaliyet gösteren Yakamoz Tantuni'nin bulunduğu dükkânda ilk iş yerini açtı. Açılışında günümüzde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, o yıllarda İzmit Belediyesi'nin bando takımı eşlik etti. Tatlıcı Sait Usta, dükkanını işletirken bir dönem Gölcük Deniz Fabrikaları'nın gıda müteahhitliğini de üstlendi. Özellikle et, sebze meyve yoğurt, helva ve yumurta gibi ürünleri temin ederek al-sat şeklinde bir ticari faaliyette sürdürdü. Öte yandan aynı fabrikanın çalışanlarının yemek ihtiyacını karşılamak için aşevi de çalıştırmıştı. II. Dünya Savaşı'nın (1 Eyl 1939 – 2 Eyl 1945) çıkması ile birlikte ülkemiz çapında yaşanan olumsuzlukların etkisi ile birlikte aşevini kapatmak zorunda kaldı.

Sait Usta'nın ikinci ve son işyeri günümüzde Fettah Öven Sokak'ın sol köşesinde yer alan küçük bir işletmeydi. Adı o yıllarda İstanbul Muhallebicisi idi. 1940 yılının sonuna doğru açılan bu iş yerinde Sait Usta'nın oğlu İbrahim Sait Başoğlu'da çıraklık yapmıştı. Burada sütlü tatlılar, hamur işi tatlılar, şerbetli ve dondurmalı tatlılar ve sabahları satılan börek ve poğaça çeşitleri satılmaktaydı. Aynı sokakta yer alan küçük bir dükkân da imalathane olarak kullanılıyordu. Sait Usta, 7 Nisan 1963 tarihinde kalp krizi nedeni ile bu işyerinde vefat etti. Vefatından birkaç yıl sonra da oğulları tarafından işletilen bu iş yeri kapanmak zorunda kaldı. Sait Usta'nın kabristanı bugün Bağçeşme Mezarlığında bulunmaktadır.

Ekrem Mücahit SARI

SAKIZ AĞACI

Kültürel Miras

Kültürel bir miras olan sakız ağacı, günümüzde eski verimliliğinde olmasa da Orman Genel Müdürlüğü'nün başlatmış olduğu eylem planı ile eski canlılığına yakın zamanda kavuşmayı bekliyor. Yüksek bir ekonomik değeri olan sakızdan, tıp, eczacılık, gıda ve kozmetik gibi pek çok alanda faydalanılıyor.

Sakız ağacı, Akdeniz Bölgesi'nde yabani olarak yetişen, her zaman yeşil, önemli bir maki elemanıdır. Özellikle Çeşme – Karaburun (Batı Ege) arasında yoğun olarak yetişiyor. Sakız ağacı, her zaman yeşil olması ve toprağı örtmesi sebebiyle toprak erozyonunu önlemeye de yardımcı olan, orman yangınlarında bile kısa sürede kendini yenileme kapasitesine sahip bir ağaç. Sakız ağacının çok çeşitli varyeteleri var ancak sakız veren varyetesi sadece İzmir Çeşme Yarımadası'nın olduğu yerde ve Yunanistan'ın Sakız Adası'nda var. Sakız veren tür sakız ağacının bir kültür formu. Bu tür Türkiye'de çok az miktarda yetişiyor. 2008'de yapılan kayıtlara göre 300 tane sakız veren ağacımız var. Aslında geçmişte Sakız Adası'nda bulunan miktar kadar sakız ağacının İzmir'in Çeşme Yarımadası'nda da bulunduğu ve yörenin önemli bir sakız üretim merkezi olduğu biliniyor. Fakat Yarımada'da son yıllarda kırsal nüfusun azalması, sakız ağaçlarının kesilerek kereste olarak değerlendirilmesi ve mübadeleyle birlikte göç eden yerel halkla birlikte mevcut üretim kültürünün kaybolması gibi sebeplerden, sakız ağacı yetiştiriciliği olumsuz etkilenmiş.

Sakızağacı Parkı

Sakız, odun dışı ürünler kapsamında değerlendirdiğimiz bir ağaç türü. Eskihisar Sakız ağacı bölgemiz için önemli bir değer oluşturmakta ve adına bir işletmekte bulunmaktadır Eskihisar tarihinde birçok şey değişirken 450 yılı aşkın bir süredir ayakta olan bu tarihi çınar 13,4 metre boyunda olup, çevresi 406 cm'dir. Sakız Adası, Çeşmeden getirilmiştir.

Resul ORMAN

SALGIN HASTALIKLAR VE KARANTİNALAR

Kocaeli'de Görülen Salgın Hastalıklar ve Alınan Önlemler

Yüzyıllardan beri var olan salgın hastalıklar, İstanbul'dan Anadolu'ya karayolu, denizyolu ve demiryolu ulaşımını sağlayan konumu nedeniyle İzmit'e kolayca ulaşmıştır. Göçler ve askeri sevkiyatlar nedeniyle zaman zaman nüfusun çok artması, arazisinin meyilsiz ve alçak olması, birçok dere, göl ve bataklığın bulunması İzmit'te bulaşıcı hastalıkların sık görülmesine ve bölgenin salgınlardan önemli ölçüde etkilenmesine neden olmuştur. Dönemin salgın hastalıklarla mücadele çalışmalarına paralel yürütülen aşılama ve karantina uygulamaları ile salgınların diğer şehirlere ve özellikle İstanbul'a bulaşması engellenmeye çalışılmıştır.

Salgın Hastalıklar

Veba

Osmanlı'da veba on dokuzuncu yüzyıl ortasına kadar çok şiddetli şekilde ve sıkça karşılaşılan bir hastalıktır. İzmit ve çevresinin veba salgınlarından ne ölçüde etkilendiği yeterince bilinmemekle birlikte bölgedeki Osmanlı dönemi mezarlarında belirli zaman dilimlerinde ölüm sayılarının artması ve bazı mezar taşlarında vebaya bağlı ölümün bildirilmesi, İzmit'in vebadan etkilendiğini göstermektedir. 1592 yılında çıkan veba salgını sırasında İstanbul'un Anadolu'yla bağlantısını sağlayan yolların kapatılması, kentteki ticareti bir süreliğine durdurmuştur. İzmit mutasarrıf vekili imzasını taşıyan 1858 tarihli bir belgede, Osmanlı coğrafyasının Bingazi gibi bazı bölgelerinde veba hastalığına rastlanılması nedeniyle, İzmit'te veba hastalığı görüldüğü takdirde derhal bildirileceği belirtilmiştir. 1864 yılındaki veba salgınından etkilenen hastaların İzmit Hastanesi'nde tedavi edildiği bildirilmiştir. Bu bilgilerden bölgede veba endişesinin uzun süre devam ettiği ve bildiriminin sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.

Çiçek: Osmanlı'da on dokuzuncu yüzyıla kadar çiçek salgını konusunda çok az bilgi vardır. Çiçek hastalığı ile mücadelede ölüm istatistikleri düzenli takip edilmeye çalışılmıştır. 1834 tarihli arşiv belgesinde Trabzon'dan Tersane'ye gelmiş olan 21 bahriyelinin çiçek hastalığından dolayı İzmit'te öldüğü bildirilmektedir. 1846 tarihli bir başka belgede ise İzmit sancağında çiçek hastalığına tutulmuş çocukların çoğu ölüp, bir kısmı da hasta olduğundan üç tabibin görevlendirilmesi istenmiştir. 8 Temmuz 1885 tarihinde yurt genelindeki tüm çocuklara aşılama zorunluluğunu getiren Çiçek Aşısı Nizamnamesi'nin yürürlüğe gir-

mesiyle İzmit'teki aşılama çalışmaları hız kazanmıştır. 1888 yılında İzmit Mutasarrıflığı'na çiçek hastalığı görülen Nüzhetiye karyesine tabip gönderilmesi istenmiştir. 1909 yılında İzmit'te yaygın bir çiçek hastalığı olmadığı belirtilirken, 1912 yılında çiçek hastalığının yayılmaya başladığı bildirilmiştir. 1915 yılındaki çiçek salgını nedeniyle İzmit'te ortaya çıkabilecek ölümlerin engellenmesi için merkez ve kazalarına birer aşı memuru tayin edilmiştir.

Sıtma ve Tifo

Özellikle savaşlar sırasında orduda birçok askerin hayatını kaybetmesine neden olan sıtma ve tifo, İzmit'te görülen diğer salgın hastalıklardır. 1859 yılında İzmit'te salgına yol açan sıtma ve tifo, 1880'de Değirmendere ve Bahçecik taraflarında yaşayan muhacirler arasında görüldüğünden bölgeye gönderilen iki hekim ve iki eczacının maaşlarının ödenmesi ile tıbbi malzeme masraflarının karşılanması talep edilmiştir. 1884 yılında Karamürsel kazasında, 1889'da İzmit'ten Bilecik'e kadar demiryolu güzergâhında sıtmaya bağlı ölümler meydana gelmiştir. 1915 yılında da İzmit hapishane ve tutukevinde tifo salgını ortaya çıkmıştır. 1926 yılında Sıtma Mücadele Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle yurt genelinde sıtma mücadele çalışmaları hız kazanmıştır. Nisan 1928'de bir mücadele heyeti başkanı ile laboratuvar şefi kadroları onaylanan İzmit Sıtma Mücadele Heyeti Teşkilatı, 1929 yılında kurulmuştur. Doktor Mecit Bey ile Abdurrahman Besen'in başkanlık yaptığı heyet, muayene ve tedavinin yanı sıra valilik ve özel idare ile birlikte sivrisinek mücadelesi ve bataklıkların kurutulması çalışmalarını yürütmüştür. Heyetin 1928-1939 yılları arasındaki faaliyetleri şu şekilde belirtilmektedir: 1.237.631 poliklinik ve 391.305 kan muayenesi, 62.348 sıtma hastasının teşhisi ve 3.523.549 gram kinin dağıtımı. 1935 yılında İzmit'te pirinç ekimine bağlı sıtma hastalığının artması üzerine pirinç ekim bölgeleri ölçülerek, pirinç ekiminin şehir ve köylerin üç kilometre dışına yapılmasına karar verilmiştir. 1936 yılına gelindiğinde İzmit civarında ruhsatsız pirinç ekilmesinden dolayı önce pirinç tarlalarının suyu kesilmiş, ardından pirinç ekimi yasaklanmıştır. Sıtmayı taşıyan sivrisineklerin üremememesi için yağmur suları ve dere taşmalarından sonra oluşan su birikintilerine her hafta düzenli şekilde Paris yeşili ve mazot döktürülmüştür. 1940 yılının Temmuz ayında, 70 köyde yapılan taramada sıtma hastalığına rastlanması ve Tütünçiftlik'te 60 kişinin bu hastalıktan ölmesi nedeniyle sıtma mücadele çalışmaları tekrar arttırılmıştır. Kocaeli Sıtma Savaş Başkanlığı ekipleri tarafından İzmit'te karasinek mücadelesi başlatılmış, her ev ilaçlanmış ve ücretsiz ilaç dağıtımı sağlanmıştır. Türkiye'de 1953 yılında sıtma mücadele programının başarı ile sonlandırıldığı bildirilmiş, İzmit'te de son yıllarda yerli sıtma vakasına rastlanılmamıştır.

Kolera

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk kolera salgını 1831 yılında ortaya çıkmış, İstanbul'a denizyoluyla gelen hastalık kısa zamanda bütün imparatorluğa yayılmıştır. Bu ilk salgın sırasında İzmit civarında karantina uygulanmıştır (1840). 1847 yılında ortaya çıkan ikinci kolera salgınından İzmit'te etkilenince salgını kontrol altına almak üzere Hacı Hurşid Efendi, Cerrah İsmail Efendi, Hüseyin Efendi ve Bedri Bey isimli sıhhiye memurları görevlendirilmiştir. Yapılan mücadeleler sonucunda 1848 yılı ağustos ayı başlarında İzmit'te salgının önüne geçilebilmiştir. 1850'li yıllardan sonra Anadolu'ya yoğun göçlerin olması ulaşım yolu üzerinde bulunan İzmit'te nüfusun hızla artmasına bağlı olarak kolera vakalarında artış görülmüştür. 1865 ağustosunda İzmit'te kolera vakalarının tekrar görülmesi nedeniyle hastalığı kontrol altına alabilmek için iki hekim talebinde bulunulmuştur. Aynı yıl eylül ayı ortalarından itibaren kolera, İzmit'te azalarak yok olsa da İzmit'e sevk edilen muhacirlerin yaratacağı salgın riskinin önlenmesi için tedbirler alınmaya devam edilmiştir. 1873 yılında Haydarpaşa İzmit demiryolunun ulaşıma açılması ile ulaşım süresinin kısalması, salgın hastalıkların hızla yayılmasını kolaylaştırmıştır. 1892 kolera salgını 1894 Ağustos ayı ortalarından itibaren Adapazarı ve İzmit'e de yayılmıştır. 1910 yılında tekrar eden kolera salgınından etkilenen İzmit'te 1911 ve 1912 yıllarında az sayıda kolera hastasına rastlanılmıştır.

Verem

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930) ile sağlık kuruluşlarına bildirimi zorunlu hastalıklardan olan verem, İzmit için de önemli sağlık problemlerinden birisi olmuştur. Veremle mücadele çalışmalarının dispanserler aracılığıyla yürütülmesi planlandığından, dönemin belediye başkanı ve İzmit Veremle Savaş Derneği kurucusu Kemal Öz, İzmit'te verem dispanserinin açılmasına öncülük etmiştir. Kocaeli Halk Bankası'ndan sağlanan maddi destekle dispanser binasının temeli Eski Gazi Baba Türbesi'nin arsasında 1945 yılında atılmıştır. Maddi güçlükler nedeniyle üç yılı bulan bina yapımı 1 Eylül 1948'de tamamlanabilmiştir. Dispanser, 27 Aralık 1948'de Vali Fazlı Güleç'in katıldığı bir törenle açılışı yapılarak hizmet vermeye başlamıştır. İzmit Verem Savaş Dispanseri muayene, tanı, tedavi ve aşı uygulamasının yanı sıra, hastalığın yaygın olarak görüldüğü yıllarda kaza ve köylerde verem taraması çalışmalarını yürütmüştür. 1950'li yıllardan sonra veremli hasta sayısındaki artış nedeniyle 150 yataklı Memleket Hastanesi'nin 100 yatağı, bu hastaların tedavi ve bakımı için kullanılmıştır. Veremli hastaların çamaşır ve bulaşıklarının diğer hastaların eşyalarıyla birlikte yıkanması, halkta tedirginliğe yol açarken basında bu konuya tepki gösteren haberler yer almıştır. Benzer tarihlerde Gebze Eskihisar'da bulunan Osman Hamdi Bey'e ait evin satın alınarak verem hastaları için sanatoryuma dönüştürülme planı ise hayata geçirilememiştir. Dispanser binasına eklenen yapılarla Sağlık Bakanlığı'na bağlı ikinci dispanser 12 Ocak 1962'de açılmış, iki dispanser aynı binada hizmet vermeye başlamıştır. Günümüzde İnönü Caddesi'ndeki Kocaeli Verem Savaş Dispanseri'nde poliklinik mu-

ayenesi, radyolojik muayene, tüberkülin deri testiyle bireylere tarama hizmetleri ve verem hastalarının takip ve tedavileri sürdürülmektedir.

Karantinalar

Salgın hastalıkları kontrol etmede başvurulan yöntemlerden biri olan karantina, İzmit'te de uygulanarak hastalığın İstanbul'a bulaşmasını engelleyici önlemler alınmıştır. Karantina uygulamaları kapsamında salgın hastalıkların olduğu yerden gelen yolcular sağlık muayenesinden geçirilerek hasta olanlar belirlenmeye çalışılmış, bu kişiler belirlenen yerlerde belirli bir süre gözetim altında tutulmuştur. 1840 yılında İzmit'te Kilez Köprüsü civarında Bolu Çayırı olarak bilinen bölgede hacıların karantinaya alındığı bildirilmiştir. 1892 kolera salgını 1894 Ağustos ayı ortalarından itibaren Adapazarı ve İzmit'e yayılınca, hastalığın ortaya çıktığı yerlerin etrafı kordon altına alınmış ve ayrılmak isteyenlerin belirlenen yerlerde karantina sürelerini geçirmeleri zorunlu tutulmuştur. Kolera salgınının yayılımını önlemek için Hıfz-ı Sıhha Başmüfettişi Bonkofski Paşa'nın 1894 Ekim ayında İzmit'te görevlendirilmesinin ardından, karantina uygulamasına ilaveten İzmit istasyonundan trenlere yolcu alınmaması istenmiştir. Ayrıca Bonkofski Paşa'nın gözetiminde İzmit'in yerleşim alanı dışında bulunan Soğucak'ta yapılan barakalar, karantina merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Etüv makinesinin bulunduğu bu barakalara ek barakalar yapılarak hasta askerler buraya yerleştirilmiş ve sevkleri yapılacak askerlerin temizlenme evi olarak da kullanılmıştır. 1894 yılı sonunda İzmit'te on beş günden beri kolera vakası görülmediğinden aradaki kordonun kaldırılması, yalnız İzmit'ten geleceklerin Tuzla'da yirmi dört saat ihtiyat karantinasına tabi tutulması gerektiği bildirilmiştir.

KAYNAKÇA

Aslıhan Akpınar, Cebrail Yılmaz, Resül Narin, *On Dokuzuncu Yüzyıl Sonu Yirminci Yüzyıl Başında İzmit Sancağı'nda Koruyucu Sağlık Hizmetleri*, İçinde: Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kocaeli, 2019, s. 933-941; Mustafa Sürün, İlknur Erbaş, "Pandemik Hastalıklar Tarihine Kaynaklık Açısından Mezar Taşlarının Önemi ve Veba Yönünden Tavşancıl Mezarlığı Örneği", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2020, Sayı 10, 2020, s. 173-225; Müesser Özcan, Rahime Aydın Er, Oğuz Polatel, *XX. Yüzyıl Başlarında İzmit'te Salgın Hastalıklarla Mücadelede Aşı Çalışmaları*, İçinde: Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Kocaeli, 2014, s. 955-969; Rahime Aydın Er, Aslıhan Akpınar, Cumhuriyet Dönemi'nde Kocaeli'de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele, İçinde: Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kocaeli, 2019, s. 948-949.

Müesser ÖZCAN; Rahime AYDIN ER;
Aslıhan AKPINAR

SALİH EKMEL ÇETİNER (1919-1981)

Milletvekili, Vali, Belediye Başkanı

Türk siyasal hayatının farklı kademelerinde görev yapan Salih Ekmel Çetiner, 1919 yılında Buldan'da dünyaya geldi. Babası Ali Kemal Bey, annesi Ayşe Vicdan Hanım'dır. İlk ve orta öğreniminden sonra Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Çetiner, Ankara Adliyesinde, Ankara Emniyet Müdürlüğünde

Salih Ekmel Çetiner

ve Dâhiliye Vekâleti Mahalli İdareler Şube Müdürlüğü Vekâletinde çalıştı. Türkiye'nin farklı kazalarında görev yaptı. Malatya Akçadağ Kaymakamlığından sonra 5 Aralık 1947'de Kocaeli iline bağlı Gölcük Kaymakamlığına atandı. Bala Kaymakamlığı da yapan Çetiner, 10 Temmuz 1950'de İstanbul Beşiktaş Kaymakamı oldu. 23 Şubat 1953 tarihinde Ardahan Kaymakamlığına getirildi. Ancak Ardahan Kaymakamı iken kendi isteği ile bu görevinden ayrıldı. 22 Şubat 1954'te Uşak'a bağlı Karahallı Kaymakamı oldu. Kısa bir süre sonra Uşak Valisi olan Çetiner, bu görevinden de çok geçmeden ayrılarak Bilecik Valiliğine atandı. İki kez de Zonguldak Valiliğine getirildi.

Farklı vilayetlerde valilik görevi yapan Salih Ekmel Çetiner'in bir diğer durağı da Kocaeli Valiliği oldu. 1956-1959 yılları arasında üç yılı aşkın bir süre Kocaeli Valisi olarak görev yaptı. Bilhassa birçok işçinin kooperatif yoluyla ev sahibi olmasına yönelik katkıları, şehir merkezindeki tamire muhtaç yolları ihale etmesi, halkın huzuru için meydan ve kaldırımları boş yere işgal edenlere karşı yürütmüş olduğu çalışmalar ve şehir içi otobüs seferlerini başlatması, halkın sevgisini kazanmasını sağladı. Zirai faaliyetlere yönelik de çalışmalar yapan Çetiner, merkeze bağlı köylerde yüz bin ton tohumluk dağıtılarak tarımsal üretimin arttırılmasına ve bu alanda makineleşmenin ve mesleki eğitimin yaygınlaştırılmasına katkı yaptı. Osman Gencal'ın belediye reisliğinden istifa etmesinden sonra bir seçime gerek görülmeyerek İçişleri Bakanlığı tarafından belediye reisliği görevi de kendisine verildi. Böylece Kocaeli Valiliğiyle birlikte belediye reisliği görevini de yürüttü. Çetiner, ilk iki yıllık görev süresi boyunca şehir merkezinde

ve Kocaeli ilinin farklı semtlerinde on bir adet ilkokul ve bir adet yetiştirme yurdu yaptırdı. Ayrıca 1959 yılında İzmit Lisesine bağlı Akşam Ticaret Lisesinin açılması da Çetiner'in girişimleriyle gerçekleşti. 1959 yılında verdiği bir röportajında görev süresi boyunca on iki şehir ile kırk iki köy okulunun yaptırıldığını; on beş şehir ile on altı köy okulunun ise onarıldığını belirtmiştir. Ayrıca Gölcük ve Kandıra'da ise birer Kız Sanat Okulu açıldığını da sözlerine eklemiştir. İzmit Erkek Enstitüsünün birçok ihtiyacının da giderilmesine ön ayak olan Çetiner'in eğitime göstermiş olduğu alâka ve gayretler hem Maarif Vekâletince hem de halk nazarında memnuniyetle karşılanmıştır. Mimar Sinan'ın eseri olması yönüyle şehrin tarihi camilerinden biri olan Yeni Cuma Camii'ni Vakıflar Umum Müdürlüğü nezdinde yaptığı girişimlerle restore ettirdi. Yaşanılabilir bir şehir için belediye bünyesindeki tüm şubelerin koordineli hareket etmesini amaçlayan Çetiner, belediye reisliğinden yorulduğu gerekçesiyle ayrılmak istemişse de 18 meclis üyesinin Çetiner'in devam etmesi yönünde imzalayarak Ankara'ya gönderdiği protokolün Dahiliye Vekaletince kabul edilmesi neticesinde belediye başkanlığını yürütmeye devam etti. 1959 Temmuzuna kadar Kocaeli'ne hizmet eden Çetiner buradan ayrılırken yayınladığı veda mesajında, çalışma süresince halkın göstermiş olduğu ilgiye teşekkür ederek cevap verdi. Zonguldak Valiliğine tayin edilen Ekmel Çetiner'e, gazeteciler SEKA lokalinde bir veda gecesi tertip etti. Zonguldak Valiliği sırasında da kıymetli çalışmalar yapan Çetiner, bilhassa 3 Kasım 1959 tarihinde Devrek Orman İşletmesi Pürenkaya mevkiinde çıkan orman yangınının söndürülmesinde göstermiş olduğu üstün gayret ve yakın alâkadan dolayı takdirname ile taltif edildi. 1963 yerel seçimleri sonrasında Zonguldak belediye başkanı oldu. 1965 yılındaki milletvekili seçimlerine katılmak için belediye başkanlığından yasal zorunluluk nedeniyle istifa eden Çetiner, genel seçimlerde Zonguldak milletvekili oldu ve TBMM'de XIII. dönem milletvekili olarak görev yaptı. Bu süre zarfında bilhassa başbakan ve bazı bakanlar hakkında meclise soruşturma açılması yönünde önergeler vermesiyle dikkat çekti. İkinci toplantı yılında hastalığından dolayı 14 gün süreyle izinli sayıldı. Mecliste yer aldığı dönemde İçişleri Komisyonu I ve Maliye Komisyonu I içerisinde yer aldı. İçişleri Komisyonu I grubundan 21 Kasım 1966 tarihinde istifa etti.

Halkla iç içe olan ve sporsever kişiliği ile tanınan Çetiner, Fransızca biliyordu. Evli ve iki çocuk babası olan Salih Ekmel Çetiner, 1981 yılında hayatını kaybetti.

KAYNAKÇA

BCA. 154-83-16; BCA. 194-30-20; BCA. 215-24-4; BCA. 236-6-11; BCA. 243-7-11; Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya 2016, s. 412, 468; Büşra Kuşkan, *Demokrat Parti Dönemi Kocaeli'de Siyasi Hayat*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2019, s. 71. 73, 76; Fatih Fidan, *Kocaeli Basınında Demokrat Parti İktidarı*, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2015, s. 165, 173, 179, 181, 186; Menderes Çakır, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XIII. Dönem (1965-1969)*, C. 1, TBMM Yayınları, s. 315, 390, 398; Menderes Çakır, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XIII. Dönem (1965-1969)*, C. 4, TBMM Yayınları, s. 2209; *TBMM Albümü 1920-2010*, 2. Cilt 195-1980, TBMM Yayınları, Ankara 2010, s. 893; *TBMM Tutanak Dergisi*, B:1, 13.11.1968, O:1, s. 3.,*Azim*, 8 Temmuz 1958, s. 1; *Hürsöz*, 1 Temmuz 1959, s. 1; *Milliyet*, 16 Mart 1954, s. 7; *Milliyet*, 7 Mart 1968, s. 7; *Seka Postası*, 15 Temmuz 1956, s. 1; *Seka Postası*, 1 Kasım 1956, s. 3; *Seka Postası*, 1 Eylül 1957, s. 2; *Seka Postası*, 15 Ocak 1958, s. 1; *Seka Postası*, 1 Haziran 1958, s. 2; *Seka Postası*, 15 Temmuz 1958, s. 3; *Seka Postası*, 15 Şubat 1959, s. 2; *Seka Postası*, 15 Mart 1959, s. 2.

Abdullah LÜLECİ

SALİH GÜN (1946-2022)

Siyasetçi, Belediye Başkanı, Milletvekili

02.08.1946'da Kocaeli'nin Gebze ilçesine bağlı bir nahiye olan Tavşancıl'da, tarımla uğraşan bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Babasının ası A. Sadi, annesinin adı ise Peluze'dir. İlkokulu Tavşancıl nahiyesinde bitirdi. Hereke Ortaokulu'nda okurken bir öğretmeninin haksız muamelesiyle karşılaşınca okulu yarım bırakmıştır. Eğitim durumu ortaokul ikinci sınıftan terktir. Çalışma hayatına bir elektrikçinin yanında çırak olarak başlamış ve daha sonra da vinç operatörü olarak uzun yıllar çalışmıştır. Salih Gün Marshall Boya Fabrikasında güvenlik amiri olarak çalışmış ve buradan emekli olmuştur.

Çimse-İş Sendikası'nda yönetici olarak görev almıştır. Salih Gün 33 yıl boyunca Tavşancıl'da okul aile birliği başkanlığı görevinde bulunmuş ve yine Tavşancıl Spor Kulubü'nün Başkanlığı'nı yürütmüştür.

Tavşancıl'da belediye teşkilatı 26 Mart 1989'da kurulmuştur. Salih Gün 1989 Mart'ında yapılan

Salih Gün

Belediye Başkanlığı seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) adayı olarak katılmış ve seçimleri kazanarak Tavşancıl Belediyesi'nin ilk belediye başkanı olmuştur. Tavşancıl Belediye Başkanlığı görevini 3 dönem boyunca kazanan Salih Gün bu görevini yaklaşık 2002 Ekim ayına kadar yaklaşık 13,5 yıl sürdürmüştür.

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kocaeli Milletvekilliğini kazanarak 22. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kocaeli Milletvekili olarak görev yapmıştır. Milletvekili olarak Kocaeli'ni temsil eden Salih Gün Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Üyesi olarak görev yaptı. Sporla da yakından ilgilenen Salih Gün Belediye Başkanı olarak Tavşancıl Spor Kulübünün de başkanlığını yapmış, 2000-2001 futbol sezonun da üç bin nüfuslu bir belde takımı olan Tavşancıl Spor Kulübü Futbol Takımını Türkiye Profesyonel 3. Ligine çıkartmış ve şampiyon yapmıştır. Başkanlığını yaptığı Tavşancıl Futbol takımının şampiyon olması Belediye Başkanı ve Kulüp Başkanı olan Salih Gün olmak üzere tüm Tavşancıl halkını sevince boğmuştur.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi olduğunda Tavşancıl'da hiçbir bina yıkılmamış ve kayıp verilmemiştir. Salih Gün bu durumu, Belediye Başkanlığı sürecinde Tavşancıl'da doğru belediyecilik uygulamaları ile imar konusundaki hassasiyetine bağlamaktadır. Tavşancıl Belediyesi olarak nahiyedeki ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu folklor ekiplerine destek olunmuş ve bu folklar ekipleri beş ayrı ülkede katıldıkları festivallerde önemli başarılar elde etmişlerdir. Bu başarılarda Tavşancıl Belediyesi olarak kendilerinin de pay sahibi olduklarını belirten Salih Gün, bu başarıların kendisinde ve ilçe halkında büyük bir memnuniyet havası oluşturduğunu söylemektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının yanında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı olan Salih Gün, bunun kendisi için bir gurur kaynağı olduğunu belirtmektedir.

Evli ve iki çocuğu olan Salih Gün'ün dört te torunu bulunmaktadır. Halen Tavşancıl'daki baba evinde ikamet etmekte ve emekli maaşıyla geçimini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi; Salih Gün'ün kendi beyanları; Salih Gün ile ilgili İnternet ortamında yer alan haber ve bilgiler.

Osman AKANDERE

SALİH KALEMCİOĞLU (1888-1964)

Milletvekili, Bankacı

1888'de İzmit'te doğdu. Annesi Emine Hanım, babası ise Ahmet Bey'dir. İdadi mezunu olan Kalemcioğlu milli mücadele döneminde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin İzmit Şubesi'nin kurucuları arasında yer aldı. Belediye ve Genel Meclis üyeliği yaptı. İzmit Ticaret odası ikinci başkanlığı vazifesini de yürüttü.

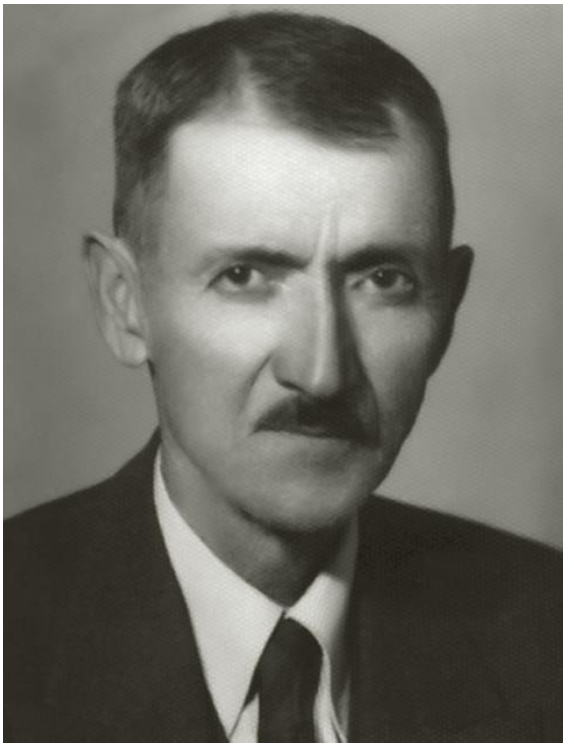

Salih Kalemioğlu

1927'de Kocaeli Halk Bankası adıyla kurulan ve sonradan Kocaeli Bankası ismini alan kurumun başkan yardımcılığını yaptı. Bir ara bu bankanın müdürlüğünü de vekâleten üstlendi. Demokrat Parti il başkanlığının 19 Şubat 1950'de gerçekleştirdiği kongrede idare heyetine seçildi. Demokrat Partinin Kocaeli il başkanıyken 1950 seçimlerinde milletvekili adayı oldu.

14 Mayıs 1950'de gerçekleşen milletvekili genel seçimlerinde Kocaeli'deki oyların yüzde 59,2'sini Demokrat Parti aldı. Demokrat Partinin tek başına çıkardığı 11 milletvekilinin arasında Salih Kalemcioğlu da vardı. 22 Mayıs 1950'de seçim mazbatasını alarak TBMM'de görevine başladı. 1950 milletvekili genel seçimlerinin ardından TBMM tarafından muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin yapılması da kararlaştırılınca partilerin il başkanlıkları ile müstakiller muhtarlık seçim kampanyası yürütmeye başladılar. Demokrat Parti Kocaeli milletvekili Salih Kalemcioğlu diğer milletvekilleriyle muhtarlık seçimleri öncesinde İzmit ve kazalarında birtakım faaliyetlerde bulundu. Aynı yıl gerçekleşen Belediye seçimlerinde de seçim bölgesinde incelemeler yürüterek partililerle görüştü ve halkın şikâyetlerini dinledi.

Salih Kalemcioğlu 1954 genel seçimlerinde aday olmadı. 1957 genel seçimlerinde Hürriyet Partisinden Milletvekili adayı yapılmışsa da seçilemedi. Evli ve iki çocuk babası olan Kalemcioğlu 11 Temmuz 1964'te vefat etti.

KAYNAKÇA
TBMM Albümü 1920-2010, (Editör: Selma Yıldırım-Behçet Kemal Zeynel), C.II, Ankara 2010; Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016; *Cumhuriyet* gazetesi

(25 Nisan 1950, 22 Mart 1954, 24 Eylül 1957).

Halim DEMİRYÜREK

SALİH ÖZKARAASLAN (1968-…)

Boksör

1968 yılında Kocaeli/Yuvacık'ta doğmuştur. 15 yaşında boksa başlamıştır. Antrenör Recep Yılmaz ve İsmail Külünün kendisini keşfetmesi sonucunda boksla tanışmıştır. Ailesi tarafında da desteklenmiştir. 6 ay gibi kısa bir süre içinde milli takıma dahil olmuştur.1985 yılında gençler balkan şampiyonu olmuştur. 1985 yılından 1993 yılına kadar büyüklerde Türkiye Şampiyonu olmuştur (81 kiloda). Çeşitli uluslararası turnuvalarda (Macaristan, İtalya, Fransa) başarılar elde etmiştir. Unutamadığı bir anı olarak Macaristan'da maç sırasında yabancı hakemin taraf tutması sonucunda Türk hakem ile yabancı hakem arasında kavga çıkmıştır.

İş ve spor kariyerinde; 1985 yılında Kocaeli spor kulübünde spora başlamış, 1991 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde işe başlamış, 1993 yılında da boksa veda etmiştir.

Salih Özkaraaslan Türkiye'de hiç mağlubiyeti olmayan bir boksördür. Çevresindeki gençleri de her zaman spora teşvik etmiştir.

KAYNAKÇA
Nagehan Malkoç, Salih Özkaraaslan ile yapılan röportaj, Kocaeli 2021

Nagehan MALKOÇ

SALİHA YAZICIOĞLU

Türkiye Yardım Sevenler Derneği Kocaeli-İzmit Şubesi Başkanı

1914 doğumlu Saliha Yazıcıoğlu, Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin Kocaeli-İzmit şubesi kurucularındandır. Mustafa Kemal'in desteği ve Kırklareli milletvekili Dr. Fuat Bey'in TBMM'ye verdiği soru önergesiyle 19 Şubat 1928 yılında Himaye-i Etfal Kadın Cemiyeti kurulmuştur. Dr. Fuat Umay, Mevhibe İnönü, Fitnat Çakmak, Nevber Sevüktekin, Tezer Taşkıran, Reşide Bayar, Sevda And, Süreyya Ağaoğlu, Seza Lostar, Melahat Özbudun, Belkıs Odman, Nimet Uybadın gibi isimler kurucu üyelerdir. Halk arasında derneğin Yoksul Kadın Derneği olarak anılmasından duyulan rahatsızlık üzerine kuruluşundan on yıl kadar sonra adı Yardım Sevenler Derneği olarak değiştirilmiştir. Türkiye'nin pek çok yerinde derneğin şubeleri açılmaya başlamış, 1942 yılında da İzmit şubesi kurulmuştur. İzmit şubesinin memur ve öğretmenlerden oluşan kurucuları şehirden şehre tayin ettiğinden dernek uzun süre kapalı kalmıştır. Derneği yeniden hayata geçiren ise Saliha Yazıcıoğlu Hanımdır. 1960 yılında derneği yeniden faaliyete sokmuştur. 1975 yılında derneğin tüm ülkede faaliyet gösteriyor olmasının bir neticesi olarak da dernek Türkiye Yardım Sevenler Derneği olarak anılmaya başlamıştır.

Sosyal yardım kuruluşlarında büyük özveriyle çalışan Kocaelili kadınlardan biri olan Saliha Yazıcıoğlu bu derneğin İzmit şubesini açarak şehre pek çok hizmette bulunmuştur. Onun dönemi Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı olan İzmit Belediye Başkanı Leyla Atakan dönemine denk gelmektedir. Leyla Atakan'la birlikte yaptıkları çalışmalar şehrin sosyal ve kültürel tarihinde kalıcı izler bırakmıştır. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu gibi kurumlarla sürekli iş birliği içerisinde olmuştur. II. Dünya Savaşı yıllarında kadınlar için gönüllü hasta bakıcı kursları, yine kadınlar için çeşitli atölyeler açılmasına, kız öğrencilerin okutulmasına imkân sağlamıştır. Kadınlar için açılan biçki dikiş kurslarının kıyafetlerini dernek yararına düzenlenen bir defilede bizzat kendisi giyerek 80 yaşında mankenlik yapmıştır. Büyük ilgiyle karşılanmıştır. Onun açtığı şube 1994 yılında İzmit'te ilk defa 75 öğrenci kapasiteli yükseköğrenim kız öğrenci yurdu açmıştır. Pek çok üniversite öğrencisine eğitim bursu verilmiş, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesine bilgisayar laboratuvarları, onkoloji merkezine daha sonradan dahil edilmek üzere tedavi üniteleri, Suadiye Ortaokulu bahçesine Atatürk anıtı ve çeşmeler, Dilovası İmam Hatip Lisesine Atatürk köşesi yaptırılmıştır.

KAYNAKÇA
Hüseyin Erol-F.Yavuz Ulugün, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi,* İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, 2013; *Milliyet,* 24 Haziran 1994; https://www.kocaeliparaf.com/yardimsevenler-91-yasinda.html Erişim tarihi: 27 Kasım 2021; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1304556/yardim-sevenler-dernegi-izmitte-81yilini-kutluyor Erişim tarihi: 29 Kasım 2021.

Hatice AKAN

SALİH ZEKİ ATAERGİN (1896-1964)

Kocaeli Baro Başkanı, Bestekâr, Hukukçu, Serbest Fırka Kocaeli Teşkilatı Kurucularından

1896 yılında İstanbul'da doğdu. Dönemin mandalsız kanun icrasında ün kazanmış ünlü musikişinaslarından Kanuni Hacı Arif Bey'in oğlu olduğu için 'Zeki Arif" adıyla anılmıştır. Annesi Hatice Huriye Hanımdır. Günümüzdeki adı İstanbul Hukuk Fakültesi olan Mekteb-i Hukukî Şahane'den mezun olmuştur. Yemen Posta Telgraf Başkatibi olan babası görevi gereği tayin edildiğinden bir süre Yemen'in başkenti Sana'da yaşamıştır. Hakimlik, avukatlık, savcılık ve baro başkanlığı gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1941-1943 yılları arasında Kocaeli Baro başkanlığı yapmıştır. Hukuki anlamda son görevini 1952'de tayin edildiği Fatih Noterliği'nde tamamlamıştır.

Devrin tanınmış hukukçularından olan Ataergin, esas şöhreti mûsiki alanında yakalamıştır. Kendisi de bir musikişinas olan babası Kanuni Hacı Arif Bey, oğlunun müzik yeteneğini küçük yaşta fark etmiş ve onu bu konuda yetiştirmeye başlamıştır. Babasının himayesinde Tanburi Cemil Bey, Kemençevi Vasilaki, Udi Nevres Bey, Leon Hancıyan, Hafız Osman gibi

Salih Zeki Ataergin

dönemin ünlü musiki üstatlarıyla bir araya gelmiş ve kendisini geliştirme fırsatı bulmuştur. Babasının ölümünden sonra Abdulkadir Bey (Töre) ile tanışması Ataergin'in ifadesiyle hayatında dönüm noktası olmuştur. Abdulkadir Bey'in derin musiki bilgisinden istifade ederek musikide otorite haline gelmiştir. Nasuhi Dergahına katılmış ve orada zakirbaşılığı yapmıştır. Bu da onun dini musikide ne kadar ileri bir seviyede olduğunu göstermektedir.

Peşrev, saz semâisi, beste, ağır semâi, yürük semâi, şarkı, tevşîh, durak ve ilâhi formlarında 200'ün üzerinde eser bestelemiştir. Gazel formunda döneminin önemli üstatları arasında yer alan Ataergin ile ilgili olarak öğrencisi Alaeddin Yavaşça şunları söylemiştir: *Türk musikisi bestekârlığı yönünden ölçülere sığmayacak derecede farklı bir mevkiye sahiptir. Çağdaş bestecilerin kolay ve harcıâlem yolu seçme çabası yanında Zeki Ârif Bey; Sipihr, Dilkeşhâverân, Eviçbûselik gibi ancak musiki kültürü gelişmiş kimselere hitap eden nâdide makamlarda seleflerinin tesirinden âzâde, belirli bir özellik taşıyan çok olgun eserler vermiştir. Eserlerinde daha ilk bakışta alışılmamış bir melodi zenginliği göze çarpar. Türk musikisi beste şekillerinin en küçüğü olan şarkılarda dahi, şed ve modilasyon bakımından akla hayale gelmeyen sürprizler yapmış ve bu sürprizleri müstesnâ kabiliyetinin kendisine verdiği büyük maharetle, en ufak aksaklığa meydan bırakmayacak derecede birbirine yakıştırmıştır. İşte büyüklüğü buradadır.*"

Hukukçu ve bestekâr olan Ataergin aynı zamanda siyasetle de ilgilenmiş, Kocaeli'de Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın teşkilatlanmasında önemli rol oynamıştır. Bu süreçte Halk Fırkası ile yaşadığı gerilim onu kendi ifadesiyle "alt-üst" etmiştir. Serbest Fırka kapatıldıktan sonraki uzun yıllar boyunca da "muhalif" kimliği üzerine yapışmıştır. Bu nedenle İzmit'ten İstanbul'a taşınmak zorunda kalmış, rahatsız edilmemek için tekrar Halk Fırkası'na girmiş ancak bir türlü kurtulamamıştır. Ataergin anılarında; İzmit'te kendisine noterlik yaptırmadıklarını yeniden avukatlığa dönmek zorunda kaldığını aradan 15 yıl geçmesine rağmen, kendisi hakkında hala hükümete muhaliftir denildiğini ve rahatsız edildiğini yazmıştır.

Salih Zeki Ataergin, 5 Ocak 1964'te İstanbul'da vefat etmiş, Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

Esma Torun Çelik, "Çok Partili Hayatın İlk Yıllarında Kocaeli'nde Siyasi Hayat", *Atatürk Yolu Dergisi,* C. 16, S. 63, 2018, s. 1372; İsmail İlker Cansevdi, *Bestekar Zeki Arif Ataergin Hayatı ve Eserleri, Marmara Üniversitesi,* İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 4; Mehmet Öncel, "Zeki Arif Ataergin", *Türkiye'nin Birikimleri-3 Müzisyenler",* İlke Yayıncılık, İstanbul 2014, s.127.

Gülten MADENDAĞ

SALİM DERVİŞOĞLU (1936-…)

Oramiral, Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı

1936 yılında Kocaeli'de doğmuştur. İlk ve orta öğreniminin ardından 1951 yılında Deniz Lisesi'ne girmiştir. 1957 yılında Deniz Harp Okulu'ndan mezuniyetini müteakip muhtelif gemilerde Branş Subaylığı, Branş Amirliği ve ikinci komutanlık yapmıştır. Daha sonra başladığı Deniz Harp Akademisi'ni 1967 yılında bitirmiştir. Harp Akademisini bitirmesinin ardından 1970-1971 yılları arasında TCG Sultanhisar Gemi Komutanlığına atanan Dervişoğlu, bir müddet bu vazifeyi yürüttükten sonra 1972-1973 yılları arası ABD'nin California Eyaleti'ne bağlı Monterey şehrinde bulunan US Naval Postgraduate School'da Menajman dalında yüksek lisans yapmıştır. Ardından 1973-1974 yılları arasında TCG Gayret Gemi Komutanlığı görevini yürütmüştür. 1974-1977 yılları arasında Brüksel'de NATO Uluslararası Askeri Karargâh Mali Planlama Subayı, 1977-1978 yılları

Salim Dervişoğlu

arasında Deniz Kuvvetleri Harekât Plan Şube Müdürü ve 1978-1980 yılları arasında ise III. Muhrip Filotilla Komodorluğu vazifelerinde bulunmuştur. Dervişoğlu, bu görevlerinin ardından 1980 yılında Deniz Kuvvetleri Harekât Plan ve Eğitim Daire Başkanlığı'na atanmıştır. 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe akabinde de Milli Güvenlik Konseyi (MGK) Genel Sekreterliği Basın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığına atanmıştır.

Yaklaşık bir yıl kadar bu vazifeyi yürüten Salim Dervişoğlu, 30 Ağustos 1981 tarihinde Tuğamiralliğe terfi etmiştir. Tuğamiral rütbesini aldıktan sonra Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Personel Başkanlığına atanmıştır. İki yıl Napoli'de Güney Avrupa Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Plan Prensipler Başkanlığı, müteakiben de Çıkarma Filosu Komutanlığı ve Deniz Harp Akademisi Komutanlığı görevlerinde bulunmuştur. Dervişoğlu, bu görevlerinin ardından atandığı Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı vazifesini yürüttüğü esnada 1987 yılının Ağustos ayında Tümamiralliğe terfi etmiştir.

Tümamiral olarak; Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde 1987-1989 yılları arasında Lojistik Başkanlığı, 1989-1990 yılları arasında Hücumbot Filosu Komutanlığı, 1990-1991 yılları arasında Harp Filosu Komutanlığı görevlerini deruhte etmiştir. Dervişoğlu, 30 Ağustos 1991 tarihinde ise Koramiralliğe yükselmiştir. Terfi ettikten sonra 1991-1992 yılları arasında Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreter Yardımcılığı, 1992-1993 yılları arasında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı, 1993-1995 yılları arasında ise Kuzey Deniz Saha Komutanlığı görevlerinde bulunmuştur. 30 Ağustos 1995 tarihinde Oramiralliğe yükselen Salim Dervişoğlu, 1995-1997 yılları arasında Donanma Komutanlığı görevini yürütmüştür. 29 Ağustos 1997 tarihinden itibaren 17. Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak atanan Salim Dervişoğlu, 26 Ağustos 1999 tarihine kadar bu vazifede bulunmuş, bu tarihte toplanan Yüksek Askeri Şura (YAŞ) kararıyla emekli olmuştur.

Günümüzde ismi Kocaeli-Merkez'de bir caddeye verilmiş olan Oramiral Salim Dervişoğlu, evli ve iki çocuk babasıdır. Dervişoğlu emekli olduktan sonra bazı düşünce kuruluşlarında üye olarak çalışmaya başlamış, hali hazırda da bir düşünce kuruluşunun üyesidir.

KAYNAKÇA
https://www.dzkk.tsk.tr/Komutanlik/KomutanlarDetay/17-deniz-kuvvetleri-komutani-orasalim-dervisoglu (Son Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Mevlüt YÜKSEL

SALİM DÜNDAR (1937-…)

Ses Sanatçısı

1937 yılında Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde doğmuştur. 1954'te Deniz Astsubay Okulu'ndan mezun olmuş ve bando eğitimi almıştır. Kısa bir süre astsubaylık yapmış ve 1954 yılında müzik kariyeri için ordudan ayrılmıştır. Bir süre bateristlik yapmıştır. Hafif Batı

Salim Dündar

Müziği sanatçısı olarak tanınmıştır. Fehmi Ege Orkestrası, Yusuf Behiç Günseli Orkestrası, Şerif Yüzbaşıoğlu Orkestrası ve Kadri Ünalan Orkestraları'nda çalıştı. 1966 yılında İspanya'ya giderek burada 1 yıl yaşadı. 1972 yılında Altın Mikrofon Yarışması'nda Bir Dost Bulamadım parçası ile 2. oldu. 1972'deki *Günaydın* gazetesi Altın Mikrofon Yarışması'nda Salim Dündar, Birinci olan Edip Akbayram'dan sonra "Bir Dost Bulamadım" isimli şarkısıyla İkinci oldu. 1977 yılında spor aşkı ile müzik çalışmalarına ara vermiş ve spor, koşu çalışmalarına ağırlık vermeye başlamıştır. 1993 yılında 5000 metrede Atletizm'de Balkan birinciliğini kazanmıştır. Atilla Şereftuğ, Zerrin Özer, Neco, Nükhet Duru, Suna Pekuysal, Halit Akçatepe, Bilgesu Erenus birlikte çalıştığı isimler arasında yer almaktadır. Yönetmenliğini Artun Yeres'in yaptığı 1975'te gösterime giren ve başrollerini Hakan Balamir ile Aydan Adan'ın oynadığı "Dadaş Hasan" isimli filmde ve 1976 yılında Seyyal Taner ve Cemil Şahbaz'ın başrollerini oynadığı, yönetmenliğini Arda Uskan'ın yaptığı "Çizmeli Kedi" filminde konuk oyuncu olarak rol aldı (Biyografi, 2016; Sinefil, 2016). Boş Yıllar / Yaşasın Seven Kalpler (İstanbul Plak, 1971), Bir Dost Bulamadım / Kalbimi Kim Çalıyor (Kervan Plakçılık, 1972), Canım Sevgilim / Biri Var (İstanbul Plak, 1974), Sen Mevsimler Gibisin / Kadersiz (1 Numara Müzik, 1974), Aynalar / Anadolu Türküsü (Yankı Plak, 1976) ve Boş Vere Vere / İçiyorsam Sebebi Var (Emre Grafson Müzik, 1978) isimli 45'lik plakları ve Doğa, Bir İnsan ve Şarkıları (Emre Grafson Müzik, 1981, 10 eser), Aşkın Olmasa (1983), 40 Yılın Listebaşı Şarkıları (2001), Bir Zamanlar 2 (Kiss Müzik ve 1 Numara Müzik, 2006, 14 eser), Bir Zamanlar 3 (Ossi Müzik, 2007, 1 eser), Sihirli Değnek (Emre Grafson Müzik, 2011, 6 eser) ve Ama... Sen Yoksun (Doğan Müzik, 2011, 7 eser) isimli albümleri yayınlanmıştır.

KAYNAKÇA
Biyografi, "Salim Dündar", *Biyografi Web Sitesi*, 2016, Erişim tarihi: 13.08.2021, https://www.biyografi.info/kisi/salim-dundar; Sinefil, "Dadaş Hasan (1975)", *Sinefil Filmler İçin Dizin Bilgileri Web Sitesi*, 26.10.2016, Erişim tarihi: 23.09.2021, https://www.sinefil.com/title/g358rey; Discogs, "Salim Dündar", *Discogs Müzik Veri Tabanı*, 18.02.2021, Erişim Tarihi: 23.09.2021, https://www.discogs.com/artist/2020976-Salim-D%C3%BCndar; Apple Müzik, "Sihirli Değnek (EP) – Salim Dündar", Apple Müzik Web Sitesi, Erişim tarihi: 23.09.2021, https://music.apple.com/tr/album/sihirli-de%C4%9Fnek-ep/587583951

Hakan BAĞCI

SAMANLI DAĞLARI

Marmara Bölgesinde, İzmit Körfezinin Güneyinde Batı-Doğu Doğrultusunda Uzanan Dağ Sırası

Kuzeyde İzmit Körfezi ve Sapanca Gölü çukur alanı, güneyde Pamukova-İznik Gölü-Gemlik Körfezi çukurluğu arasında bulunan dağlık alana verilen Samanlı Dağları adı, bu dağların eskiden beri halk tarafından kullanılan genel adı olmayıp, yalnız Yalova-Gemlik arasındaki bir kesime verilen Samanlı Dağı (859 m. ve 867 m. Yükseklikteki iki zirvesi bulunan bu dağ antik çağda "Arganthonios "adı ile anılıyordu) nın adı 1941 Haziranında (6-21 Haziran 1941) Ankara'da toplanan Birinci Coğrafya Kongresinin "Türkiye Avarızının adlandırılması" komisyonunda bütün dağ sırasının adı olarak kabul edilmiştir.

Samanlı Dağları adı verilen bu dağ sırası batıda Armutlu Yarımadası olarak isimlendirilen yarımadanın batı ucundaki Bozburun'dan başlayarak doğuda Sakarya Irmağının geçtiği Geyve Boğazına kadar uzanır. Batıda Bozburun'dan doğuda Geyve Boğazına kadar, kesintisiz, 130km uzanan Samanlı Dağları uzanış doğrultusu (doğu-batı) ve jeolojik gelişiminin bazı özellikleri nedeniyle Karadeniz bölgesinin başlıca engebesi olan Kuzey Anadolu Dağları sırasının batıda Marmara Bölgesi sınırları içine girmiş bir devamı olarak kabul edilir. Böyle bilinmekle birlikte Samanlı Dağlık kütlesi, Kuzey Anadolu Dağ sıralarının daha sade görünüşlü yapısına karşılık daha farklı ve daha karışık bir yapı sergiler.

Samanlı Dağlarının çevresine göre çok daha belirgin olarak ortaya çıkması da morfolojik gelişimde tektonik olayların çok önemli rol oynaması sonucunda olmuştur. Başka kelimelerle kuzeydeki İzmit körfezi – Sapanca Gölü – Adapazarı çukur sistemi ile güneydeki Gemlik körfezi- İznik Gölü-Pamukova çukurluğu kırılıp çökerken, Samanlı dağları genel kütlevi görünüşüyle topografyada çok dikkati çeken ve kendisine coğrafi şahsiyetini kazandıran özelliğini kazanmıştır. Karışık bir yapıya sahip olduğunu söylediğimiz Samanlı dağları kütlesinde jeolojik formasyon olarak Paleozoik (Birinci Jeolojik Zaman), Mezozoik (İkinci Jeolojik Zaman) ve Tersiyer 'in (Üçüncü Jeolojik Zaman) çeşitli dönemlerine ait arazilere rastlanır. Kuaterner (Jeolojinin Dördüncü ve son zamanı) arazisi ise çevredeki alçak sahalarda yer alır. Bu sıraladığımız ve Samanlı dağlarında bulunduğunu söylediğimiz dört jeolojik zamanların ortadaki ikisi (yani Mezozoik ve Tersiyer arazileri) söz konusu kütlenin çok mahdut alanlarında bulunur. Yalnız üçüncü zaman (Tersiyer)'in son dönemi olan Pliosen arazisi özellikle Üst Pliosen'e ait arazi, Gölcük'ün güneydoğusundan başlamak üzere, Büyük Derbent' in batısına kadar sokulur. Samanlı dağlarında Birinci Zaman (Paleozoik) arazisi daha yaygındır. Bulunduğu ilçeye adını veren Kartepe (eski adıyla Keltepe) doruğu da bu Birinci Zaman arazisi üzerinde yer almaktadır: Sapanca Gölü'nün güneyinde başlayan dik yamaçların üstünde yüksek bir plato alanıyla karşılaşılır. Genellikle 1200-1300 metrelik yüksekliklerde uzanan bu platoya orta kesimindeki Soğucak yaylası (yöre halkının verdiği isim) dolayısıyla coğrafyada Soğucak Platosu adını vermeyi tercih ediyoruz. Bu dalgalı plato esas itibariyle billurlu şistler, kalkerler ve mermerlerden oluşan Paleozoik bir kütle üzerinde gelişmiştir. Kalkerlere ve mermerlere bağlı olarak meydana gelmiş bir takım küçük erime çukurları (coğrafyada kullanılan uluslararası terimle ifade edersek "dolin"ler) bu platonun coğrafi görünümüne ayrı bir özellik verir. Platonun kuzey kenarının birbirine paralel kısa boylu vadelerle parçalanması sonucunda eski topografya yüzeyi yarılarak yüksek sırtlara dönüşmüştür. Kütlenin güneyinde de bir ta-

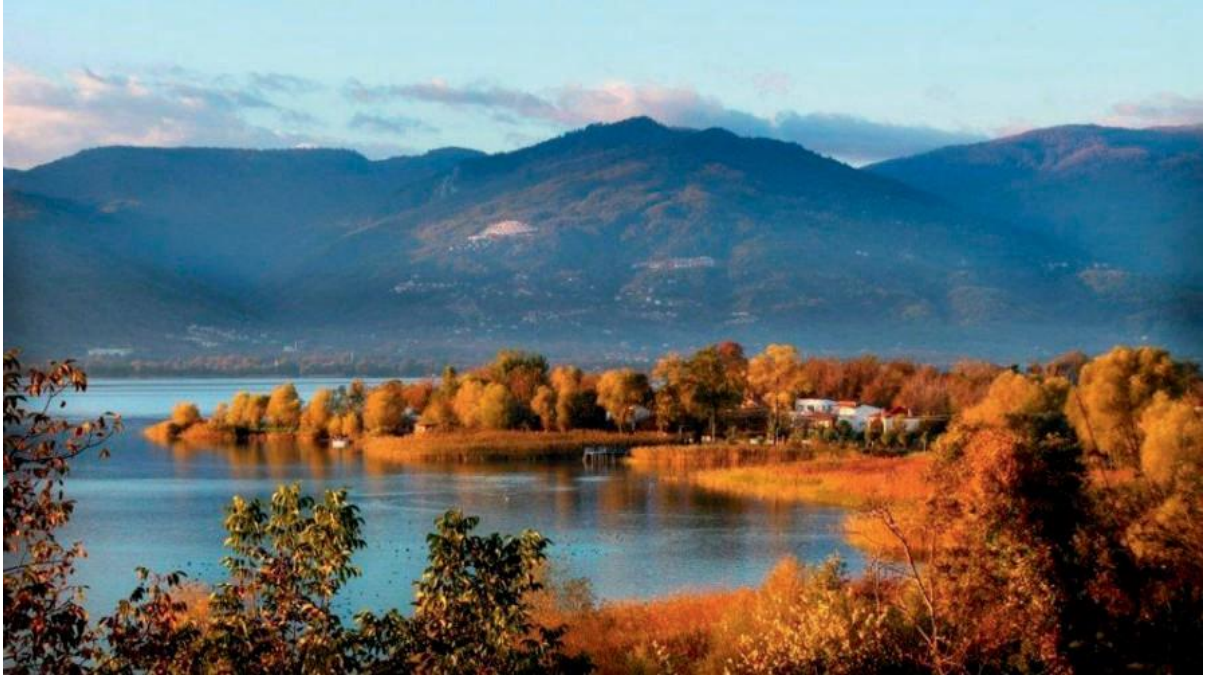

Samanlı Dağları

kım kısa akarsular platoya sokulmuşlar fakat vadilerini, daha fazla yağış alan kuzey yamaçtaki akarsular kadar derinleştirememişlerdir. İşte Samanlı dağlarının kuzey yamacının farklı görünümünü sağlayan coğrafya nedenlerinden biri de budur. Platonun orta kesimini de plato yüzeyinden daha yüksekte olan ve üzerinde tüm Samanlı dağlarının 1600m.'nin üstüne çıkan yegâne zirvesini taşıyan ve Paleozoik mermerlerden oluşan Kartepe kütlesi kaplar. Kütlenin güney kesiminde güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda akan Serin dere (Kartepe ilçe sınırları dışındaki Sıcak dereye kavuşur) bu mermerleri yararak yer yer kanyon biçimli vadi görünümünü alır (Sultaniye köyü civarları). Kartepe zirve kesimi ve yakın çevresi pembemsi ve açık mavi mermerlerden oluşmuştur. Bu kütle Marmara bölgesinin Uludağ'dan sonraki ikinci kış turizmi alanı olmasıyla da dikkati çeker. Bu önemini her- şeyden önce coğrafi konumuna, başka kelimelerle Türkiye'nin en büyük şehrine (İstanbul) yakınlığına borçludur. İstanbul'a 115km. yakınlıkta olan bu turistik merkez Türkiye'nin birinci büyük şehrini Başkent'e bağlayan yola çok yakın olmasının avantajını da yakalayarak 347 hektarlık bir kış turizmi alanı içinde 25km.lik pist alanındaki 12 pisti ve geceleyenleri memnun eden konaklama tesisleri ile ününü artırma yoluna girmiştir. Kartepe kayak merkezinin ününü artırmasında yörenin ulaşım coğrafyasının rolü yanında klimatolojik (iklim bilimiyle ilgili) ögelerinin de yardımını söylemek gerekir: Bu da kış aylarında kuzeybatı (Karayel) yönünden esen rüzgârların Karadeniz'i aştığı için yöreye yoğun yağış getirmesi ve Marmara bölgesinde ilk karşılaştığı Kartepe'ye çarparak bol miktarda kar bırakması şeklinde açıklanabilir. Kartepe'de genellikle kasım ayı ortalarında başlayan kar, Nisan ayı sonuna kadar devam etmekte ve kar kalınlığı da bazı yıllarda 1,5-3 metreyi bulabilmektedir. Kartepe'nin turistik cazibesi sadece kış sporlarıyla yani kayakçılıkla sınırlı değildir. Yaz aylarında da golf, atçılık ve dağ yürüyüşü (trekking) gibi sporlar bu cazibeyi artırır.

Çevresinin genel canlılığına karşı, Samanlı dağlarının birçok kesimi ıssızdır. Burada çoğu orman açmaları içinde eski göçmenlerin yerleştikleri küçük köyler bulunur. Yereyin dağlık oluşu nedeniyle bu köylerin çoğuna, yakın zamanlara kadar, ancak patikalarla ulaşılabiliyordu. Patikaları ve iyi durumda olmayan yolları dışında Samanlı dağlarını enine olarak aşan, başlıca iki alçalma alanı bulunur. Bunlardan biri Yalak dere eksenini izler: Geçen yüzyıllarda Anadolu'nun en işlek bir yolu Üsküdar-Kartal üzerinden Dil İskelesi'ne geliyor ve oradan İzmit Körfezinin güney kıyısında bulunan "dil" 'in darlaştırdığı deniz kolayca aşılarak Hersek'e ulaşılıyor, vadi boylanarak İznik'e varılıyor, oradan Bursa ve Eskişehir'e gidiliyordu. Öteki alçalma alanından ise Yalova'yı Orhangazi'ye bağlayan yol geçer ve bu yol İstanbul ile Batı Anadolu arasında ulaşımı sağlar. Bu iki eksen Samanlı dağlarını kuzey-güney doğrultulu ulaşımlara önemli bir engel olmaktan kurtarır.

KAYNAKÇA
"Türkiye Arazisinin Adlandırılması Hakkında Komisyon Raporu" *Birinci Coğrafya Kongresi* (6-21 Haziran 1941), Raporlar, Müzakereler, Kararlar. Ankara, s.98-103; Darkot Besim-Tuncel Metin, *Marmara Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul, 1981, s.125-127; Günal, Nurten; *Türkiye'de Bazı Ağaç Türlerinin Coğrafi Yayılışları*, İstanbul, 1997; Bilgin, Turgut, *Samanlı Dağları,* İstanbul, 1967; Tuncel, Metin; "Karetepe İlçesinin Coğrafi Özelikleri", *Kartepe Kitabı, C. I,* s.1-12

Metin TUNCEL

SAMANLI ZEYTİNİ

Sadece Karamürsel'de Yetişen Zeytin Türü

Anavatanı, Anadolu'nun da içinde yer aldığı Yukarı Mezopotamya ve Güney Ön Asya olan ve buradan diğer Akdeniz ülkeleri ile Kuzey-Güney Amerika'ya yayılan zeytinin tarihi MÖ 4000 yılına kadar uzanır. Mitolojide çeşitli hikayelere konu olan bu değerli ürün, ülkemizin Marmara, Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yetiştirilmektedir.

İzmir Zeytincilik Araştırma Enstitüsünün belirlediği çeşit özellik belgesine göre zeytinin ülkemizde, sofralık ve yağlık olmak üzere 83 çeşidi vardır. Ürün çeşidiyle ilgili düzenlenmiş bulunan bu belgenin 67. sırasında, iklimsel farklılığı sebebiyle sadece Kocaeli'nin Karamürsel ilçesinde yetişen Samanlı Zeytini de yer almaktadır. Samanlı Zeytini, yetiştiği iklimsel ortam ve türünün yerel özelliklerinden dolayı diğerlerinden ayrı lezzet içerir. Bu farklılığın ise, Samanlı Dağlarının İzmit Körfezine kadar inen eteklerinde yer alan Kocaeli'nin Karamürsel ilçesinin, içinde nem oranının yüksek olan Karadeniz-Akdeniz karışımı bir iklimi yaşamasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Dolayısıyla bu değişken iklim, topraklarında yetişen Samanlı Zeytinini bu ilçeye has kılmaktadır.

Karamürsel Samanlı Zeytininin genetik yapısı ile ilgili Gebze Teknik Üniversitesince gerçekleştirilen analiz raporunda şu sonuca varılmıştır:

"Bu bağlamda, Karamürsel Samanlı, Kara Zeytin, İznik Samanlı çeşitleri Ayvalık çeşidinden köken almış olabilir ve coğrafik ayrımlarla kendi içerisinde çeşit düzeyinde farklılaşmış olabilirler. Sonuç olarak, iklim ve coğrafya koşullarının türleşme üzerindeki etkileri dikkate alındığında, morfolojik ve moleküler analizler sonucunda Karamürsel Samanlı zeytin çeşidinin, adı geçen diğer çeşitlerden ayrılarak 'çeşit' düzeyinde farklılaşmış olabileceği düşünülebilir."

Adını, ilçede coğrafi bir etkinliğe sahip Samanlı Dağlarından alan bu zeytinin yetişmesinin, varlığını sürdürdüğü yerel çevre ile sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Zira bu cins ürününün yetişmesi için diğer zeytin türlerinin bulunduğu bölgelerde denendiği fakat olumlu neticeler alınamadığı anlaşılmıştır. Netice itibariyle Samanlı Zeytini, sadece Karamürsel ve çevresinde varlığını sürdürebilmekte ve verim alınabilmektedir. Samanlı Zeytini, genel olarak ana ağaçların dip sürgünlerinden ya da diğer türlerden bir zeytine yapılan çelik aşısı ile elde edilir. Ağacın gelişip büyümesinde, diğer zeytin türlerinde yürütülen uygulamalar yapılır. Samanlı Zeytininin don ve soğuk havaya karşı duyarlılığı yüksektir.

Samanlı Zeytini

Kentleşmenin yoğunluk kazanmasından ötürü ilçe topraklarındaki zeytin bahçelerinin azalması üzerine Karamürsel Belediyesi, yapı inşa edilecek arsalardan sökülen asırlık zeytin ağaçlarının, zayi edilmeden başka alanlara dikilmesi suretiyle onların koruma altına alınmaları çalışmalarını sürdürmektedir.

Halk dilinde 'Tatlı Zeytin' diye de bilinen Samanlı Zeytini, daha ziyade yeşil ve siyah olarak tüketilen, sofralarda kırma, salamura ve tuzlama şeklinde yer alan bir sofralık zeytin türüdür. Botanik'teki *Oleaeuropaea* adından türetilen *Oleuropein* (zeytinin içeriğine acılık veren bileşik madde) Samanlı Zeytininde düşük olduğundan, bu oluşum, meyvenin kısa sürede tatlanmasını ve yenecek hale gelmesini sağlar. Bundan dolayıdır ki, diğer zeytin türlerinin aksine hasadından 1 ay sonra yenebilir. Orta iri taneli, kabuğu ince, çekirdeği ise küçüktür. Yüksek ölçekli aroması onu lezzetli kıldığından, sabah kahvaltılarının aranılan yiyeceğidir. Sofralık olarak tüketilmesi yanında ayrıca yüzde 21 yağ oranına sahip bu yerel üründen sızma yağ da çıkarılmaktadır.

Ayrıca Karamürsel'de su zeytini olarak da anılan, ancak yeni ekimleri yapılmaması sebebiyle rekoltesi her geçen gün azalan Kalamata Zeytini, namı diğer eşek zeytini, iri, etli ve yumuşak meyvesiyle, Kocaeli Bölgesinde tercih edilen ürünler arasındadır.

Kendisine has özellikleriyle tüketicilerin beğenisini kazanan ve genel olarak, yeşil kırma, siyah sele ve salamura olarak tüketilen sofralık Karamürsel Samanlı Zeytini için Coğrafi İşaret Tescil Belgesi alımı konusunda, Karamürsel Kaymakamlığı Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü, gerekli çalışmalarını tamamlamış olup, 21 Ocak 2021 tarihinde Türk Patent Kurumuna başvurmuştur.

KAYNAKÇA
Marmara Zeytin marmarabirlikakademi.com/tr/zeytin- kütüphanesi; Erdoğan Özdemir, Kaptan-ı Derya Karamürsel, 5. Baskı, Zinde Yayınevi, 2017- İstanbul, s.15; Zeytin Araştırma Enstitüsünün 3 Mayıs 1990 tarihli Zeytin Çeşit Özellik Belgesi, sıra no 42-67, Huzurun Başkenti Karamürsel Dergisi-3 aylık-Kış 2020, sayı 7, s.19; Karamürsel Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğüne gönderilen 10 Kasım 2021 tarihli Gebze Teknik Üniversitesi Biyoteknoloji Raporu ; 6 aylık Bilge-Ağaç Dergisi, Yıl-1, Sayı-1, 14 Mayıs 2018-İzmir, s.145-146.

Erdoğan ÖZDEMİR

SAMİ ÇAKIR (1958-…)

Siyasetçi, Milletvekili

Sami Çakır 15.10.1958 tarihinde Trabzon'un Of ilçesinde doğdu. Ballıca nüfusuna kayıtlıdır. Babasının ismi Yusuf, annesinin ismi Fatma'dır. İlkokulu Trabzon'da, ortaokulu ve liseyi İstanbul'da okudu. Üniversite eğitimini Erzurum'da bitirdi. Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Antalya Lisesi'nde 3 ay süreyle Tarih öğretmenliği yaptı. Askerliğini 1983 yılında yedek subay olarak yaptı. 1983 yılında Genelkurmay Başkanlığı'nın Osmanlıca bilen Tarih Uzmanı sınavını kazandı. Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı Askeri tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı'nda sivil Tarih uzmanı olarak iki yıl süreyle görev yaptı. 12 Eylül Askeri Darbesi'nden sonra rahat çalışma ortamının kalmaması üzerine birçok kuruma iş başvurularında bulundu.

1985 yılında bir bankada işe başladı. İki yıl süreyle banka memurluğu görevi yaptıktan sonra çalışma hayatına bazı finans ve katılım bankalarında üst düzey yönetici görevlerinde bulundu. 1987 yılından itibaren Bank Mellat (İstanbul), Faisal Finans Kurumu'nun İstanbul, Konya, Trabzon, Adana Şube Müdürlüklerinde ve Albaraka Türk AŞ'nin İzmit, Adapazarı ve Zeytinburnu şubelerinde görev yaptı. Bu çerçevede Faisal Finans kurumunun Adana Şube Müdürlüğü ile Albaraka Türk Finans Kurumu'nun Adana, İzmit ve Zeytinburnu Şubelerinde Müdürlük görevlerinde bulundu. Yine Albaraka Türk Finans Kurumu'nun Sakarya Şube Müdürlüğü görevini yürüttü.

AK Parti teşkilatlarında hiç görev almayan AK Parti Kocaeli Milletvekili Sami Çakır siyasete 1973 yılında

Sami Çakır

Milli Selamet Partisi Fatih/İstanbul Gençlik Kolları ile başladı. Yine Milli Türk Talebe Birliği Erzurum ve İstanbul üyesi olarak görev yaptı. Refah Partisi Fatih/İstanbul ilçe teşkilatı yönetim kurulu üyeliği görevinde bulundu. Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) İzmit Şubesi Yönetim Kurulu üyeliği, Ensar Vakfı İzmit Şubesi, İlim Yayma Cemiyeti Kocaeli Şubesi yönetim kurulu üyeliklerinde bulundu. İlim Yayma Cemiyetinin ve Ensar Vakfının Kocaeli Şubesinde istişare kurulu üyesidir.

2011 ve 2015 Haziran genel seçimlerinde AK Parti'den Kocaeli Milletvekilliği için aday olduysa da çok küçük oy farklarıyla milletvekilliğini kaybetti. 26. ve 27. Dönemlerde Ak Parti'den Kocaeli Milletvekili seçildi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili olarak yer almaktadır. 5 yıl süreyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliği yaptı. Halen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İçişleri Komisyonu üyeliği görevini sürdürmektedir. AK Parti Kocaeli Milletvekili Sami Çakır Parlamentolar arası Vietnam Dostluk Grubu Başkanlığını da yürütmektedir. Üniversite yıllarında Erzurum'da Mahalli Teknik Takımlar Birliği'nde lisanslı amatör güreşçi olarak spor yaptı. Sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulunmaya özen gösterdi. Bu minvalde zaman zaman radyo ve televizyonlarda şiir programları yaptı.

AK Parti Kocaeli Milletvekili olarak mütevazı kişiliğiyle bilinen Sami Çakır evli ve ikisi kız birisi erkek olmak üzere 3 çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi; Sami Çakır'ın danışmanı vasıtasıyla verdiği bilgiler.

Osman AKANDERE

SAMİ GİRGİN (1926-2019)

Fahri Seyrek Ekolünden Fotoğrafçı, Sanat ve Sanatçı Dostu

Fahri Seyrek ekolünden bir fotoğrafçı, kente ilk şık oyun-bilardo salonu kazandıran, sanatçıların ve İzmitlilerin önemli uğrak yeri Salon Sami'nin işletmecisi, İzmit Sanat Dostları Derneği, İzmit Sinematek Kültür ve Sanat Derneği ve Kocaeli Dokümantasyon Merkezi üyesi Sami Girgin 1926'da İzmit'te dünyaya geldi. Babası Hasan Edip Bey, annesi Fatma Hanımdır. Manastır Keseriye'li Hasan Edip Bey ve ailesi 1924 yılında mübadil olarak İzmit'e gelip Kemalpaşa Mahallesi'nde Demiryolu ve İstiklal caddeleri arasındaki Yavuz Sokak üzerinde üç katlı ahşap eve yerleştiklerinde henüz doğmamıştı.

Ağabeyi, Fahri Seyrek yanında ustalaşan İzmit'in ünlü fotoğrafçılarından Ahmet Afşin; diğer ağabeyi ulusal ve yerel basının tanınmış kalemlerinden Naci Girginsoy; küçük kardeşi İzmit'in başarılı avukatlarından Nejat Girgin'dir. Hasan Edip Bey'in ilk eşinden Hikmet, Nevriye, Nevzat ve Mazhar (Akyeşil ve Kâğıtspor'lu futbolcu Sarı Mazhar) ile toplam sekiz kardeşti. Necatibey İlkokulu'nu bitirdiği 1938 yılında öğrenimine devam etmeyip ağabeyinin beş yıldır çalıştığı Foto Fahri'ye çırak olarak

Sami Girgin

kabul edildi. Burada çalıştığı yedi yıl boyunca meslekte ustalaştı; üç dört ay kadar da Foto Fahri'nin izni ve desteği ile İstanbul Beşiktaştaki 'Foto Hilmi'de çalıştı. 1945 yılında askere alındığında otuz altı aylık vatan görevini Gölcük Donanma Komutanlığı emrindeki Erkin gemisinde fotoğrafçı olarak yaptı.

1948'de askerlik dönüşü ağabeyi Ahmet Afşinle birlikte babaevinin giriş katındaki dükkânda "*Foto Girgin*" adını verdikleri fotoğrafçı açtılar. İzmit eski "Demiryolu İkinci Geçit" hizasındaki seyyar fotoğrafçı ve fotoğrafçı dükkânlarının birarada olduğu İstiklal Caddesi ve Yavuz Sokak cepheli "Foto *Girgin*"deki ortaklık, Ahmet Afşin'in kendine ait bir yer açmak üzere 1950 yılı ortalarında ayrılmasına kadar devam etti. Sami Girgin iki yıl daha tek başına sürdürdüğü fotoğrafçılığı 1952 yılı sonunda bıraktı.

İzmit'li Saadet Hanım ile 1949 yılında evlenerek babaevine gelin getiren Sami Girgin, Ayhan, Hasan Edip ve Deniz adlarında üç çocuk babası oldu.1950 yılında Hasan Edip Bey'in ölümü üzerine babaevi satıldı. Payına düşenle kayınbiraderi Reşat Gürel ile ortak, Fethiye Caddesi'nde soğuk demir atölyesi açtılar. Demirerler Kollektif Şirketi sahibi Reşat Gürel'in sanayici olarak mesleğe başladığında ticari ortaklık yapan Sami Girgin, iki yıl sonra kendi başına bir iş kurmak üzere ayrıldı. Fethiye Caddesi'nde oyuncak ve kırtasiye ticareti yapmak üzere dükkân kiraladı. Japonya'dan oyuncak ithali döviz sıkıntısı nedeniyle sona erince 1953'te açtığı işyerini 1955 yılında kapatmak zorunda kaldı. Aynı sene Cumhuriyet Parkı (eski Çocuk Parkı) karşında Sınal Apartmanı altında İsmail Gürkan ile ortak 'Konfor Bilardo' adını verdikleri İzmit'in ilk bilardo salonunu açtı. Beş yıl sonra da kendi girişimi ile Feridun Özbay

Caddesi'nin Fethiye Caddesi'yle birleştiği yerde yeni bir bilardo salonu açtı. Burası Tepecik Mahallesi'nde eski İzmit Belediye Başkanı Kemal Öz'e ait 'Beyaz Saray' diye bilinen ahşap konağın arka bahçesinin cadde tarafında idi. Kemal Öz ailesi ile anlaşıp sekiz dükkânlık beton binanın üstüne kira karşılığı inşa ettirdiği salon, 22.10.1963 tarihli İzmit Ticaret Odası kayıtlarında ''Kocaeli Vilayeti dahilinde İzmit Tepecik Mahallesi, Halıcılar Caddesi, bila numaralı mahalli, ticari ikametgâh ittihaz ederek 1.10.1963 tarihinden itibaren gazino, pastahane ve soğuk büfe işletmeciliği ile iştigal etmekteyim. Unvanı ticaretim Sami Girgin, Girgin Salonu'dur." şeklinde geçti.

Salonun açılışını zamanın en iyi bilardo oyuncularından eski Belediye Başkanı Osman Gencal yapmıştı. Salon Sami şehrin ileri gelenlerinin buluşma yeriydi. Çarşı esnafı da müşterisiydi. Ticari sicilindeki Girgin Salonu olarak değil, "Salon Sami" olarak tanındı. "Salon Sami" adını veren yakın arkadaşı İzmitli fotoğraf ustası Cemal Turgay'dı. Dr. Metin Yüce'ye göre ise bu adı kocalarını salona kaptıran İzmitli hanımlar vermişlerdi. Briç ve bilardo müsabakaları düzenler, hediyeler verirdi. Kurduğu bilardo takımı ile İzmit, Adapazarı, Bursa ve Yalova'da maçlara katılırlardı. Avukat Tacettin Değer'e göre Salon Sami, bilardo ve oyun salonu olarak görülse de aslında dostluğun, arkadaşlığın, sevgi ve saygının adeta imbikten süzülüp arılaştığı apayrı bir mekâna dönüşmüştü.

Akşam kapanma saati olmadan günde on altı saatlik bir çalışma süresi gerektiren işletme 1964 ile 1986 yılları arasında varlığını sürdürdü. Sami Girgin kültür adına gelişen sosyal etkinliklerde yer alarak yaşamını zenginleştirdi. 1957'de kurulan başkanlığını Avni Öztüre'nin yaptığı Sanat Dostları Derneği, İzmit Ticaret Odası Kütüphanesi'ndeki yerinden çıkarılınca imdada Sami Girgin yetişti; salonunun bir bölümünü lokal olarak verdi. Salon Sami sanatçıların uğrak yeri oldu. Resim, fotoğraf ve karikatür sanatçılarının eserleri burada sergilendi.

Kocaeli Bölge Tiyatrosu'nun Alev Yamaç ve Ahmet Gülhan, Aykut Oray, Selami Üney, Ayten Erman, Yurdaer Erşan gibi İstanbullu sanatçılarına da karşılıksız kucak açmıştı. Akşam çıkışta Salon Sami'ye gelirlerdi. Onlara yemek çıkartıp, sabaha kadar çay verilirdi. Salon açılana kadar prova yaparlardı. Kocaeli Valisi Bekir Suphi Aktan ve Belediye Başkanı Enver Atafırat'ın 1964 yılında kuruluşuna ön ayak olduğu Kocaeli Bölge Tiyatrosu'nun açılış balosu Salon Sami'de yapılmıştı. 1966'da kurulan, 'İzmit Sinematek Derneği' yönetiminde görev aldı. Kocaeli Dokümantasyon Merkezi'nin haftalık toplantılarına arkadaşları Turgut Kayı, Tacettin Değer, Cemal Turgay ile birlikte katılarak kent hafızasının tazelenmesine katkı verdi. 10 Ağustos 2019 tarihinde İzmit'te vefat ettiğinde 93 yaşındaydı.

KAYNAKÇA

Naci Girginsoy, *Gençlik Çıkmazı,* Çınar Yayınları, İstanbul, 2003; *Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi*, 11.11.1963, No.2010; Hüseyin Erol, İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi, İzmit Rotary Kulübü Yayınları, İzmit, 2013, s203; *Dr. Metin Yüce, Maviden Yeşile Naciye Mektuplar,* Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul, 200, s.103.

Müzeyyen ÜNAL

SANAT SOKAĞI

İzmit'te Sanat, Kültür Mekânı

1994- 1999 tarihleri arasında faal olarak kullanılmış bir sokaktır. Bu sokakta edebiyat, yazın ve sanat dünyasından birçok ünlü isim burada konuk olarak ağırlanmış olup sanatın kalbinin attığı bir mekân olmuştur. İzmit sahaflarının sokak çevresinde bulunması Sanat Sokağını adeta kentin sanat ve kültür merkezi

Sanat Sokağı

haline getirmiştir. Bugün adı yine sanat sokağı olarak geçmekle birlikte eski aktivitelerin merkezi konumda değildir. Sanat Sokağı'nda işyerleri ile birlikte sanatsal etkinliklerin (Karakalem Hat Sanatı) yanı sıra sivil toplum örgütleri, dernek, vakıf, okullar ve vatandaşların hazırlamış olduğu el emeği göz nuru yapılan ürünlerin sergilenmesi ve satışa sunumu da yapılmaktadır. Çeşitli derneklerin ve sosyal hizmet gruplarının aktivitilerine de açık olan bu alanlar zaman zaman kermeslere de ev sahipliği yapar. 2020 yılı ortalarında Sanat Sokağı adı, çalınan Atatürk büstüyle yerel basında haber olmuştur. Çalınan maskın bulunamadığı ve yenisi yapılana kadar üzerinde Atatürk resmi bulunan Türk bayrağının asıldığı, 2020 yılı Aralık ayında da yeni büstün Atatürk'ün İzmit için söylediği bir vecize eklenerek yerine konulduğu bilgileri basında yer almıştır.

KAYNAKÇA
https://www.izmit.bel.tr/projeler/sanatsokagi_86.html; https://www.enkocaeli.com/haberleri/izmit-sanat-sokagi; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/7329593/izmitli-baris-icin-haydi-sanatsokagina; https://www.astakoshaber.com/haber/İzmit%20Sanat%20sokağı.html; https://starkocaeli.com/haberleri/izmitsanatsokagi; https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4487018/sanat-sokagindaki-torpilli; https://www.7x24kocaeli.com/yasam/sanat-sokagi-ndan-calinan-ataturkheykelininh16422.html, https://akarhaber.com/etiket/izmitsanatsokagi/; https://www.ozgunkocaeli.com.tr/haberleri/izmitsanatsokagi; https://www.tumkocaeli.com/haber/6136020/sanat-sokagina-yeni-ataturk-heykeli; https://www.buyukkocaeli.com.tr/haber/5498406/sanat-sokagindakiataturkmaskinicaldilar; https://www.kocaelihalkgazetesi.com/haber/5500980/sanat-sokagindan-ataturk-maskini-calan-sahis-yakalandi

Turgut KARAÇOBAN

SANAYİ

Kocaeli'de

Türkiye, özellikle 1980'li yallarda uygulanmaya başlanan piyasa ekonomisi esaslı kalkınma modelinin bir neticesi olarak 2000'li yıllardan itibaren ekonomik büyümede yeni bir ivme yakalamış durumdadır. Ekonominin söz konusu alt dönemdeki gelişiminde sanayi sektörünün payı önemlidir. 2005 yılı esas alındığında 2021 yılına kadar geçen süre zarfında sanayi üretimi %113,01 artış yaşamıştır.

2005	59,61
2006	63,98
2007	68,46
2008	68,08
2009	61,35
2010	69,39
2011	80,05
2012	83,52
2013	89,00
2014	94,24
2015	100,00
2016	103,41
2017	112,77
2018	114,00
2019	113,32
2020	115,79
2021	126,98

Tablo No 1: Türkiye'de Sanayi Üretimi Endeksi (2015=100)

Kocaeli, gerçekleşen ekonomik büyüme ve sanayiin Türkiye ekonomisi içindeki payı itibariyle önemli bir bölge olarak dikkati çekmektedir. İstanbul'dan başlayarak Sakarya'ya kadar uzanan hattın merkezi yerinde yer alan Kocaeli bölgesi sanayi üretimi açısından istisnai imkânlara sahip bir bölgedir. Su ve enerji kaynaklarına olan yakınlığı, işgücünün niteliği, deniz, kara ve hava yolları itibariyle ulaşım, haberleşme ve ticaret imkânlarının kolaylığı, bilgi merkezlerine ulaşım kolaylığı, ihracat ve ithalat limanlarına olan yakınlığı gibi imkânlar sanayi ve sanayie dayalı tarım faaliyetleri ile bu kapsamda ortaya çıkan ticaretin gelişimini teşvik eden unsurlardır. Bölge ekonomisinin sanayi ağırlıklı olarak gelişimine imkân sağlayan bu özellikler, Kocaeli'ye, yatırımcının ilgisinin odaklaşarak yoğunlaştığı bir konuma getirmiştir. Bölge mevcut beş ayrı gümrük müdürlüğü, Sabiha Gökçen havalimanı, Cengiz Topel havalimanı, E-5 karayolu, TEM karayolu, Kuzey Marmara karayolu ve Körfez karayolu yanında ve Gebze-Hersek köprüsü, Devlet demir yolları, Gebze-İstanbul-Halkalı metrosu, Dilovası'ndaki, Türkiye'nin en büyük konteynır limanı ve iskeleleri, Eskihisar-Topçular feribot iskelesi ile yakın ve uzak çevre ile olan bağlantılarında alternatif bölgelere göre çok önemli üstünlüklere sahip bir bölge olarak dikkati çekmektedir.

GSYH verileri, bölgenin genel ekonomisi yanında sanayiinin durumu hakkında önemli ipuçları vermektedir. Sektörel bir inceleme yapıldığında bölge sanayiin payının Türkiye ortalamasının çok üzerinde olduğu bir bölge olduğu görülür. 2004 yılında Türkiye ekonomisinde sanayi sektörünün payı %25,13 olduğu halde Kocaeli bölgesinde bu oran %41,94 gibi oldukça yüksek bir düzeyde olmuş, 2018 yılına gelindiğinde de Türkiye genelindeki sanayi sektörünün payı %6,52 'lik bir artış ile %26,77 'ye yükselirken, Kocaeli bölgesinin payı %4,17 'lık bir artış ile %43,69'a yükselmiştir. Bu çerçevede bölge Türkiye imalat sanayiinin %13'ünün, motorlu araç üretiminin %34'ünün, kimya sanayiinin %27'sinin, metal sanayiin de %19'unun üretim bölgesi haline gelmiştir.

	Kocaeli	Türkiye
2004	**41,94**	25,13
2005	**42,96**	25,30
2006	**44,11**	26,11
2007	**44,99**	26,46
2008	**45,19**	26,24
2009	**42,56**	24,06

2010	**43,25**	24,60
2011	**46,04**	26,94
2012	**43,69**	26,77
2013	**43,78**	27,70
2014	**45,39**	28,20
2015	**45,03**	27,90
2016	**44,42**	28,18
2017	**46,72**	29,20
2018	**48,49**	29,47

Tablo No 2: Türkiye GSYH'da Kocaeli Sanayi Sektörünün Yeri (2004-2018)

Bölgenin, kara-deniz-hava ulaşım hatlarının üzerinde oluşu sanayiin altyapısı olan birçok kurum ve ortamın gelişimine kaynaklık etmiş, bu doğrultuda serbest bölgeleri, teknoparkları, araştırma merkezleri, organize sanayi bölgeleri ve küresel ölçekte iş yapan işletmeleri ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan gelişmeler ile verilerden de izlenebildiği üzere bölge Türkiye'nin ilk 500 sanayi kuruluşunun bugün itibariyle 79'unu barındırır bir altyapıya kavuşmuş durumdadır. Bu işletmelerine de 33 tanesi yabancı sermaye işletmesidir.

İlk 500 sanayi işletmesi içinde bölge işletmelerinin üretimden satışlar konusunda uzun dönemli yeri ele alındığında görülür ki 2000-2020 yılları arasında

SEKTÖR	2012	2013	204	2015	2016
Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (Mobilya hariç)	50	50	74	100	96
Ana Metal Sanayi	191	193	225	228	229
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	156	160	201	216	265
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	4	5	15	16	22
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	2	2	2	2	4
Diğer imalatlar	66	65	71	66	68
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	82	84	110	129	137
Diğer ulaşım araçları imalatı	16	16	19	18	17
Elektrik,gaz,buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı	6	7	9	9	12
Elektrikli teçhizat imalatı	73	77	88	94	103
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (Makine ve teçhizatı hariç)	387	399	516	585	602
Geri Kazanım	33	33	50	55	42
Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	96	100	207	243	239
Giyim Eşyası imalatı, kürkün işlenmesi ve boyanması	22	23	25	30	29
İçecek İmalatı	3	3	5	5	6
Kâğıt ve kağıt ürünleri imalatı	28	28	39	39	43
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	226	231	271	277	295
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	8	8	39	46	50
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	173	176	198	207	212
Kok Kömürü,Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	14	15	18	20	18
Maden kömürü ve Linyit çıkartılması	9	8	7	5	
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	13	13	14	17	22
Mobilya imalatı	35	36	69	126	120
Motorlu kara taşıtı,treyler (Römork) ve yarı treyler imalatı	20	20	41	54	70
Motorlu kara taşıtları bakım ve onarımı	19	18	20	19	51
Taş Ocakcılığı ve Diğer Madencilik Toprak	33	32	49	50	44
Tekstil ürünleri imalatı	28	26	41	44	19
Temel Eczacılık ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	13	13	12	11	15
Tüp Dolumları	15	15	15	14	12
Tütün ürünleri imalatı			1	1	1
Yazılım,Program,Simülasyon	7	7	6	6	5
Genel Toplam	**1828**	**1863**	**2457**	**2732**	**2848**

Tablo No 3: Kocaeli İmalat Sanayiinin Sektörel Dağılımı (Fabrika Sayısı)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kocaeli İlinde Bulunanların Sayısı	89	80	80	82	79	79	75
Kocaeli İlinde Bulunanların Toplama Oranı	17,8	16	16	16,4	15,8	15,8	15
Kocaeli İlinde Bulunan İşletmelerde Çalışanların Toplama Oranı	12,8	11,2	10,2	14,6	9,4	10,5	16,8
Kocaeli İlinde Bulunanların Brüt Katma Değeri (Üretici Fiyatları ile)	22,4	26,2	25,2	43,2	22,3	17,7	37,9
Kocaeli İlinde Bulunanların Üretimden Satış Oranı	29,2	27,8	26,4	27,8	28,1	26,9	24,2
Kocaeli İlinde Bulunanların İhracatı (Bin ABD doları)	21,9	22	20,1	27,5	21,8	22,1	27,4
Kocaeli İlinde Bulunan Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı					32	33	31

Tablo No 4: Kocaeli'de Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (2014-2020)

	2015	2019	2020
Üretimden Satışlar	27,8	26,9	24,2
Satış Hasılatı	28,3	26,3	24,5
Brüt Katma Değer	26,2	17,7	37,9
Öz Sermaye	10,2	8,4	24,1
Net Aktifler Tutarı	17,2	12,8	28,5
Dönem Karı	16,1	5,5	21,5
İhracat Tutarı	22,0	22,1	27,4
Ücretle Çalışanlar Ortalaması	11,2	10,5	16,8

Tablo No 5: Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu İçerisinde Kocaeli Sanayi Kuruluşlarının Yeri (2015-2020) (%)

		Toplam istihdam olunan nüfus	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmet
2000	Türkiye	25.997.141	12.576.827	3.372.208	1.196.246	8.817.845
	Kocaeli	502.950	196.348	100.668	41.820	163.589
2020	Türkiye	27.447.000	4.835.000	5.584.000	1.748.000	15.279.000
	Kocaeli					

Tablo No 6: Kocaeli'de Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam Olunan Nüfus (2000-2020)

%22,4 oranından %24,2 oranına, yükseldiği, buna karşılık elde edilen brüt katma değer bakımından ise %31,4 oranından 37,9 oranına yükseldiği görülmektedir. Buna karşılık, elde edilen ürünün ihracat değeri bakımından ise %22,0 olan oranın, 2019 yılında 22,1'e, 2020 yılında da 27,4'e yükseldiği görülmektedir. Buna göre Kocaeli işletmeleri, bir taraftan brüt katma değer oluşturma bakımından gelişirken, diğer taraftan da yükselen oranda ihracata konu olan bir üretim yapısı kazanmaktadırlar. Ayrıca Covid-19 Pandemisi döneminde işletmelerin ücretle çalışan kişi sayısı bakımından kayda değer bir artış içinde olduğu görülmektedir. Bu bölge sanayiinin dönüşüm yapısını göstermesi açısından önemli bir durumdur.

Yine bölge sanayi işletmeleri açısından dikkate değer bir konu işletmelerin satış karlığı ile dönem karlılıklarıdır. Buna göre; 2010-2020 döneminde ilk 500 işletme kapsamındaki 79 işletmenin satış karlığı dönem içinde 3,6'dan, 13,2'ye, genel karlılıkları da 2015 yılında %16,1'den, Pandemi etkisine rağmen 2020 yılında %21,5'e yükselmiş durumdadır.

İlçelerin sektörel dağılımı incelendiğinde tarım sektörünün yalnızca bucak/köylerde yoğunlaştığı görülmektedir. İlçe merkezlerinde tarımda çalışanların sayısı önemsenmeyecek kadar azdır. Buralarda istihdamdaki nüfusun önemli bir kesimi hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışmaktadır. İlçeler bazındaki sektörel dağılım incelendiğinde sanayi sektöründe ve Kocaeli merkezi, Gölcük, Kandıra ve Karamürsel'de hizmet sektöründe uzmanlaşma olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

DİE, *Genel Nüfus Sayımı 2000*, TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2020; *Kocaeli Sanayi Odası Verileri*-2021; Kocaeli Sanayi Odası, *Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu İçerisinde Kocaeli'nde Yerleşik Sanayi Kuruluşlarının Profili Raporları*- 2019, 2020, 2021; İstanbul Sanayi Odası, *500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması*, 2019, 2020; TÜİK *Kocaeli İmalat Sanayi Sektörel Dağılımı*; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, *81 İl Sanayi Durum Raporu*- 2013.

Gülfettin ÇELİK

SANAYİ MAHALLESİ

Sanayi Çarşısı, Körfez Küçük Sanayi Sitesi, İzmit Sanayi Sitesi

Aşağı Baç mevkiinin devlet yolu ile demiryolu arasında 1956 yılında Sanayi Mahallesi kurulmasına karar verilmiştir. İnşaatın ihalesi, 31 Temmuz 1956 yılında İzmit Belediye Encümenliğinde yapılmıştır. Emlak Kredi Bankası her bir dükkân sahibine 2000 lira inşaat kredisi vereceğini söylemiştir. Bu çarşıda metrekaresi 6 lira olan 30 metrekarelik dükkânların

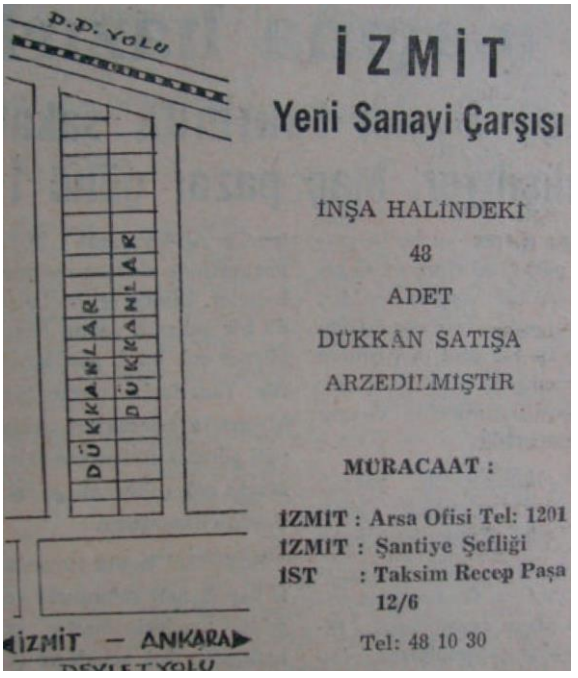

Sanayi Çarşısı'nda bulunan dükkânlar satışa çıkarıldığında yayınlanan krokisi, 1969 (*Kocaeli* gazetesi, 15 Kasım 1969)

yapılması planlanmaktadır. Verilen kararlar doğrultusunda Sanayi Çarşısı adıyla 96 adet dükkân 15 Kasım 1956'da 343.000 lira keşif bedeli ile ihaleye çıkarılmıştır. 1957 yılında şantiyesi kurulan inşaata İzmitli müteahhit İsmail Pekdemir başlamış, inşaat malzemeleri için milletvekillerinden yardım sağlanmıştır. 1958 yılında Sanayi Çarşısı Ortaklığı Başkanlığından *Azim* gazetesine verilen bir bilgilendirme aracılığıyla inşaatın demir eksikliği nedeniyle durduğu öğrenilmektedir. Başkanlık inşaatın devam etmesi için belediyeden 49 ton olan betonarme demiri tahsis etmesini ve satış şartnamesindeki hususları yerine getirmesini istemektedir. İlerleyen günlerde Vali ve Belediye Başkanı Ekmel Çetiner'in ilgisiyle inşaatın ikmali için gerekli olan kredi ve demir temin edilmiştir. Fakat zaman içerisinde birtakım aksaklıklar yaşanmaya devam etmiştir. İzmit Belediyesi alanın çevresindeki yol ile elektrik ve kanalizasyon işlerini yapamadığı, binaları da tamamlayamadığı için iş sahipleri zarar etmiştir. Bu nedenle ortaklar arasında anlaşmazlıklar çıkmış, ortaklıktan ayrılmak isteyenler olmuş ve en sonunda kentin Gölcük yoluna denk gelen İzmit Sanayi Çarşısının inşaatı yılan hikâyesine dönmüştür. 1959 yılına gelindiğinde, dört senedir bitirilmeye çalışılan ve büyük masraflarla başlanmış olan Sanayi Çarşısının tamamlanamadığı tespit edilmektedir.

1963 yılında yarım kalan Sanayi Çarşısının inşası sırasında, eski karayolu seviyesinin dikkate alındığı ve şimdiki karayolundan aşağıda kaldığı için dolgu yapılması gerektiği fark edilmiştir. Bu işin yapımı için ihtiyaç olan 5 milyon liranın o dönemin bütçe koşullarında karşılanamayacağı anlaşılmaktadır. 1968 yılında gelindiğine inşaatla ilgili hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Seçim döneminde Leyla Atakan, seçimi kazandığı takdirde ilk ele alacağı konunun Sanayi Çarşısı olduğunu belirtmekte, dükkânların hızla yapılacağı ve taksitle esnaflara satılacağı sözünü vermektedir. Fakat inşası gerçekleşemeyen Sanayi Çarşısı yıllar içerisinde harabe haline gelmiştir. Bu yerin gözden çıkarılmasıyla birlikte 1970'lerin sonuna doğru, projenin devamı ve yer değiştirmesi şeklinde İzmit- Gölcük yolu üzerinde (eski yeri Demiryoluna komşuyken, yeni yeri aynı hizada Gölcük'e doğru inmiştir.) yeni bir sanayi sitesinin inşaatına başlanmıştır.

1981 yılına gelindiğinde atölyelerden çıkan hurda parçalar uzun süredir toplanmadığı için çarşının içine girmek dahi zor hale gelmiştir. 1983 yılında buranın daha iyi bir amaca hizmet edebilmesi sebebiyle, Kocaeli Mühendislik Fakültesine satılması istenmektedir. Eski Sanayi Çarşısının yeni imar planında "Sosyal Konut Sitesi Gelişme Alanı" olarak ayrılan yer kamulaştırılırsa, Kocaeli Üniversitesinin tüm fakülte binalarını birleştirebilme imkânı doğmaktadır. 1987 yılında eski Sanayi Çarşısını yıkma işlemleri başlamıştır. Bu sırada eski Gölcük kavşağına dört yönden gelen araçların hiç yol kesmeden istedikleri yöne dönmelerini sağlayan yonca projesinin yapılması planlanmaktadır. Çarşının viyadüğe rastlayan dükkânları yıkılıp ayaklarının oturacağı yerlere beton kazıklar çakılmıştır. Geriye kalan kısımlardaki 50 dükkânın yıkımı da gerçekleştikten sonra bu alana yapılacak projeler, çizilecek olan imar planını beklemektedir. İlerleyen yıllarda Kocaeli Üniversitesine verilmeyen bu yere İzmit Belediyesi tarafından 100 adet konut yapılmaya başlanmış, fakat inşaatları tamamlanamamıştır. Tüm çabalara rağmen hayata geçirilememiş olan İzmit Sanayi Çarşısının yerinde bugün Perşembe Pazarı alanı (yeni adıyla 15 Temmuz Milli İrade Meydanı) ve Kocaeli Valiliği bulunmaktadır. Sanayi Çarşısı ve sonrasında gerçekleştirilemeyen konut projesinin ardından uzun yıllar Perşembe Pazarı ve otopark olarak kullanılan alan meydanlaştırıldıktan sonra da bu işlevlerine devam etmektedir. Yan parselinde bulunan ve yapımı 2015 yılında tamamlanan Kocaeli Valilik binasının yeri ise uzun yıllar araç muayene istasyonu olarak kullanılmıştır. Valiliğin alanı ile meydan parseli arasında bulunan eski araç muayene istasyonuna ait kalan kısım uzun bir süre atıl durumda bırakılmıştır. Hurda araçların istiflenmiş olduğu bu yer, 2020 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından temizlenmiştir.

1978 yılında İzmit- Gölcük yolu üzerinde "Körfez Küçük Sanayi Sitesi" adıyla başlayan yeni Sanayi Çarşısı ESKA Şirketi tarafından yapılmaktadır. 270 bin metrekarelik alan üzerine kurulmuş olan Sanayi Sitesi, 130 bin metrekarelik gelişme sahasına sahiptir. 1980 yılına gelindiğinde yüzde ellisinden fazlası tamamlanan alanın tamamının bitmesi için 250 milyon liraya ihtiyaç duyulmaktadır. Sitenin bünyesinde 466 işyeri, 178 satış dükkânı, banka şubeleri, PTT, polis karakolu, lokanta, toplantı salonları, camii ve rekreasyon alanları bulunmaktadır. Tüm işyeri ve dükkânlarda asma kat ve tuvalet mevcuttur. İşyerlerinin içine sanayicilerin kullanacağı banyo ve tuvaletler konulmuştur. Toplamda 260 milyar liraya mal olan

sitenin alanına 1,5 milyon metreküp toprak doldurulmuştur. 1984 yılında bazı dükkânların hizmete açılmasıyla birlikte alana canlılık gelmeye başlamıştır. Ayrıca sosyal tesislerin büyük bir bölümü faaliyete geçmiştir. 1989 yılında Sanayi Sitesinin ikinci bölüm inşaatının başladığı ve 1997 yılında tamamlandığı görülmektedir. Sitede bugün üç değişik tipte 905 atölye, 221 adet acente satış işyeri ve 1 adet merkez idare binası bulunmaktadır. 2012 yılına gelindiğinde Körfez Küçük Sanayi Sitesinin ismi Kocaeli'nin Körfez ilçesiyle karıştırıldığı ve adresle ilgili çeşitli problemler yaşandığı için olağan mali genel kurulunda yapılan oylama ile "İzmit Sanayi Sitesi" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 2019 yılında İzmit Sanayi Sitesinde kapsamlı bir altyapı yenilenmesi gerçekleştirilmiştir. Kot düşüklüğü ve yağmursuyu altyapı yetersizliği nedeniyle kurulduğu günden bu yana sürekli su baskını yaşamış ve hiç müdahale edilmemiş olan alandaki yağmursularını uzaklaştırmak için Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İSU Genel Müdürlüğü yeni yağmursuyu hatları inşa etmiş ve mevcut yağmursuyu hatları ile terfi merkezinin temizliklerini yapmıştır. Bugünün İzmit Sanayi Mahallesi sınırlarında İzmit Sanayi Sitesi dışında yeni bir yapılaşma daha gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında Çarşı Yapı adıyla genellikle yapı sektörüne ait firmaları kentin kargaşasından ve yoğunluğundan alan ve bir araya toplayan büyük ve ferah bir alışveriş merkezi inşa edilmiştir. 85 bin metrekare açık alan üzerine 2 katlı bitişik bloklar halinde kurulan merkezde 186 adet dükkân ve 20 adet ofis bulunmaktadır. Daha önce Sanayi Sitesinde yerleri olup buraya taşınan firmalara da rastlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Azim gazetesi; *Bizimşehir* gazetesi; *Hürsöz* gazetesi; *Kocaeli* gazetesi; Şenyurt, *1923-1960/İzmit Cumhuriyet'in Tanıkları Binalar ve Kentten Haberler*, TMMOB Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi, İstanbul, 2010; Özden Senem Binici, İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli, 2012; *Özgür Kocaeli* gazetesi; *Türkyolu-Bizimşehir* gazetesi; *Türkyolu* gazetesi.

Özden Senem EROL

SANAYİ VE TEKNOLOJİ İL MÜDÜRLÜĞÜ

Kocaeli Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü

Türkiye'de kurumsal olarak sanayi ve teknoloji alanı, tarihi süreç içerisinde farklı isimler ve farklı bakanlıklar altında idare edilmiştir. Birinci TBMM Hükümeti döneminde "İktisat Vekâleti" olarak adı geçen Bakanlığın görev alanını, "Ticaret, Sanayi, Ziraat, Orman ve Maadin" işleri kapsardı. Zaman içerisinde bu alanlarda birleşmeler ve ayrılmalar yaşandı. Cumhurbaşkanlığı onayıyla ve ilk kez Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 1971 yılında birleşerek faaliyetlerini sürdürdü. Bu birleşme sırasında kurum içinde bir küçülme yaşanarak Dış Ticaret Dairesi Teşkilatı Bakanlıktan ayrıldı ve Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı kuruldu. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın görevleri ise sadece sanayi ve iç ticaret alanlarıyla sınırlandırıldı.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 14.12.1983 tarih ve 18251 mükerrer sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden kurulmuştur. Aynı tarihte *Resmî Gazete*'de yayımlanan "Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile örgütlenmiş ve daha sonra bazı değişiklikler yapılarak görevini devam ettirmiştir. 18 Ocak 1985'te yayımlanan kanun ile bu sefer KHK'ler kaldırılarak bugünkü Bakanlık Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun yürürlüğe girmiştir. 2011 yılına gelindiğinde, 03.06.2011 tarih ve 635 sayılı KHK'ye göre Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ismi değişerek Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmuştur. Ardından 2018'de söz konusu kurumun adı yine değiştirilerek Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmuştur. Son olarak 2020 yılının nisan ayı içerisinde, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde değişiklik yapılarak Bakanlığın görevleri tekrar düzenlenerek ilave görevler verilmiş ve ihtiyaç duyulan hizmet birimleri yeniden teşkil edilip bugünkü teşkilat yapısı oluşturulmuştur.

Bakanlığın taşra teşkilatı, Kocaeli ilinde de bulunan Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüklerinden oluşmaktadır. İl Müdürlükleri, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle Bakanlığa verilen görevleri, illerde Bakanlığın vizyon ve misyonuna uygun olarak merkez teşkilatı birimleriyle uyum ve iş birliği içerisinde yürütmektedirler. Kocaeli Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, "sanayisi güçlü, teknolojisi milli bir Türkiye" vizyonundan hareketle, "yüksek teknolojiye dayalı, rekabetçi, sürdürülebilir, yerli ve milli bir sanayi yapısı oluşturmak" misyonuyla Türkiye'nin en önemli sanayi şehirlerinden birine hizmet sunmaktadır.

Kurumun stratejik amaç ve hedefleri arasında şu maddeler yer almaktadır: Milli teknoloji hamlesini hayata geçirmek için sanayinin teknolojik dönüşümünü sağlamak; yenilikçi ve tasarım kapasitesini artırarak nitelikli insan kaynağını geliştirmek; AR-GE ve yenilik kapasitesini geliştirerek Türkiye'yi ileri teknoloji alanlarında küresel ölçekte rekabetçi bir konuma yükseltmek; sanayi ve teknoloji alanlarında politika, strateji, plan, program ve projeler geliştirmek, uygulamak, veri analizleri ve araştırmalar yoluyla bu alanlardaki gelişmeleri izlemek ve yönlendirmek; nitelikli teknoloji üreten yenilikçi girişimlerin sayısının hızlı bir şekilde artmasını ve girişimlerin küresel pazarlara entegre olarak yüksek değerlere ulaşmasını sağlamak ve bunun için girişimcilik ekosistemini dünya genelinde bir cazibe merkezi haline getirmek; sanayide katma değerli üretimin artırılması amacıyla mevcut kapasitenin dönüşümünü, ileri teknoloji odaklı yeni yatırımların yapılmasını ve nitelikli üretim için iş birliği mekanizmalarının gelişmesini sağlamak; uluslararası standartlara uygun, güvenli ve kaliteli sanayi ürünlerinin ve ölçü aletlerinin yer aldığı, izlenebilir bir piyasanın oluşmasını sağlamak, Bakanlığın kurumsal yapısı ile stratejik yönetim ve uygulama kapasitesini güçlendirmek.

Kocaeli Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, A grubu İl Müdürlüğü statüsünde olup Sanayi ve Yatırımlar Şube Müdürlüğü, Teknoloji Şube Müdürlüğü, Teşvik ve Destekler Şube Müdürlüğü, Denetim ve Gözetim Şube Müdürlüğü, Yönetim Hizmetleri Şube Müdürlüğü birimlerine sahiptir. Sanayi sicil belgesi düzenlemek, sanayi işletmelerini sanayi siciline kaydetmek, sanayi sektörünün nitelik ve nicelik olarak ihtiyaç duyduğu işgücü ve eğitim ihtiyacını belirlemek, Kamu-Üniversite-Sanayi İş Birliği (KÜSİ) İl Planlama ve Geliştirme Kurulu'nun sekretarya işlemlerini yürütmek, TÜBİTAK, TÜBA ve TÜRKPATENT'in ildeki faaliyetlerini takip etmek ve talep edilmesi halinde çalışmalarına destek vermek, bu birimlerin sürdürdüğü faaliyetler arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

"Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", *Resmî Gazete*, 14 Aralık 1983."Cumhurbaşkanlığı Yüce Katına", *Resmî Gazete*, 27 Mart 1971; http://kocaeli.gov.tr/sanayi-ve-teknoloji-il-mudurlugu (Erişim Tarihi: 05.08.2021); https://www.sanayi.gov.tr/kurumsal/tarihce (Erişim Tarihi: 05.08.2021) Kocaeli Sanayi ve Teknoloji İl Müdürü İlhan Aydın ile 1 Temmuz 2021 tarihinde yapılan görüşme sonucu edinilen belge ve dokümanlar.

Mustafa Talha SAVAŞ

SANCAKBEYLERİ/MİRLİVALAR

Kocaeli Sancağı/Livası'nın 1650 Yılına Kadar En Yüksek Rütbeli Örfî İdarecileri

Osmanlı sancakları/livalarını tasarruf eden en yüksek dereceli örfî yönetici, *sancakbeyi* veya *mirliva (mir-i liva)* olarak anılırdı. Sancakbeyleri, atandıkları sancağın merkezi durumunda olan kazada ikamet ederlerdi. Ehl-i örf zümresinden olup genellikle Enderun'dan yetişir ve taşrada çeşitli hizmetler gördükten sonra sancakbeyi olurlardı. Fatih Sultan Mehmed'in teşkilat kanunnâmesine göre, *beylerbeyi* olabilmek için mal defterdarı, nişancı, beş yüz akçelik kadı ve 400 bin akçe has geliri olan sancakbeyi olmak gerekiyordu. Sancakbeyleri 60 bin akçe yıllık gelirle mütekaid (emekli) olurlardı. 16. yüzyıldan sonra sancakbeyliğinden beylerbeyliğe geçiş oldukça azalmış ve daha çok saraydan gelenler hatta doğrudan Enderun'dan çıkanların beylerbeyi oldukları görülmüştür. Sancakbeyi, sancağındaki diğer örfî görevliler olan alaybeyi, kale dizdarları, tımarlı sipahiler ve zaimlerin amiri durumundaydı. Başlıca görevleri, bölgesindeki asayişi sağlamak ve sefer zamanında sefere çıkması istenirse sancağı dahilindeki uygun görülen miktardaki sipahi ile sefere çıkmaktı.

Osmanlı döneminde Kocaeli'nin ilk yöneticisinin Ertuğrul Gazi'nin oğlu Gündüz Alp olduğu, Gündüz Alp'in Osman Bey ile gaza ve cihadda bulunup Karacaşehir savaşında şehit düştüğü ve ilk idari uygulamalarda Kocaeli valiliği yaptığı bazı yakın zaman kaynaklarında rivayet edilse de Osman Bey zamanında Kocaeli'de Osmanlı hâkimiyeti söz konusu olmadığı için bu bilgilere katılmak mümkün gözükmemektedir.

Bu konudaki ilk somut bilgiler Süleyman Paşa'nın Kocaeli sancağını yönetmesi ile ilgilidir. 1337 yılındaki fetihten sonra İzmit Süleyman Paşa'nın idaresine bağlanmış ve Orhan Bey zamanında merkezi İzmit olan Kocaeli sancağı tesis edilmiştir. Daha sonraki süreçte de Süleyman Paşa'nın İzmit ve çevresinde idari bir etkinliğinin olduğu dikkat çekilmektedir. Hüdavendigâr Livası tahrir defterleri, Süleyman Paşa'ya ait emlâk ve temliklerin bulunduğu yerlerin sancakbeyi veya valisi olabileceğini göstermektedir. Buna göre Taraklı Yenicesi, Geyve, Akyazı, Akhisar, Göynük, Kite, Biga, Ezinepazarı, Lapseki, İznik, Yalakâbâd, Bolayır, Seydikavağı, Malkara, İznikmud kazaları Süleyman Şah'ın idaresindeydi.

Kocaeli sancakbeyleri ile ilgili ilk arşiv kaynağımız 1517 yılına aittir. Ekim-Aralık 1517 tarihli sancak tevcih defterine göre (BOA, *TS.MA.d 9772*), Kocaili sancakbeyi eski ahur kethüdası olan İsrafil Bey'dir. 1522 tarihli olduğu düşünülen *Kanunnâme-i Sultan Süleyman Han*'a göre, yayabaşılıktan gelme Mustafa Bey kanunnamenin tertip edildiği tarihte Kocaeli sancakbeyi olarak görev yapmaktadır. 1522-1523 yıllarında hazırlandığını düşündüğümüz bir başka sancak tevcih defterinde (BOA, *MAD. 23981*) Kocaeli sancakbeyinin Ahmed Bey olduğu kayıtlıdır.

1526-1527(BOA, *TS.MA.d 10057*) ve 1527 (BOA, *TS.MA.d 5246*) ve 1527-1530 (BOA, *TS.MA.d 8303*) tarihli olduğu tahmin edilen üç farklı sancak tevcih defterinde Kocaeli sancakbeyliği Ömer Bey'in oğlu İbrahim Bey'in tasarrufundadır. 1527 tarihli defterden diğerlerinden farklı olarak Anadolu Müsellemleri Livaları içerisinde Aydın, Saruhan, Menteşe, Sultanönü, Hüdavendigâr, Kocaeli, Karesi, Biga, Elliciyan ve Saruhan müsellemleri 1 sancak itibar edilmiştir. Bahse konu müsellem sancağı 58 bin akçe hasılat ile El-Fenari Şems Bey'in oğlu Mehemmed Şah Bey'in tasarrufundadır. *Livâ-i Müselleman-ı Aydın, Saruhan, Menteşe, Karesi, Biga, Hüdavendigâr, Kocaeli ve Sulatanönü* 30 Ağustos 1544 tarihinde 270.789 akçe ile Sinan Bey'in uhdesindedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki bilinen en eski tarihli mühimme defterindeki (BOA, *TS.MA.e 12321*) bir hükme göre Kocaeli sancakbeyliği 16 Şubat 1545 tarihinde Hasan Bey'in üzerindedir.

26 Mayıs 1548 tarihinde Kocaeli sancakbeyliğine Anadolu Vilayeti eski kethüdası Mehmed Bey tayin edilmiştir. Mehmed Bey bu görevi 14 Nisan 1550 tarihinde Karahisar sancakbeyi Pir Ömer Bey'e devretmiştir. Kendisi de Pir Ömer Bey'in boşalttığı Karahisar sancakbeyliğine atanmıştır. Pir Ömer Bey'in kısa süren bir Kocaeli sancakbeyliği süreci olmuş 19 Mayıs 1550 tarihinde Prizrin sancakbeyi Ahmed Bey ile becayiş yaparak Kocaeli'den Prizrin sancakbeyliğine gitmiştir. Ahmet Bey ise Kocaeli sancakbeyi olmuştur. Ahmed Bey, Kocaeli sancakbeyliğini 7 Eylül 1551 tarihine kadar sürdürmüştür. Bu tarihte Şehzade Bayezid'in lalası olup Karahisar-ı Sahib sancakbeyi olan Hüseyin Bey ile becayiş yapmış ve Hüseyin Bey Kocaeli sancakbeyi olmuştur.

24 Ağustos 1554 tarihli bir ruûs kaydında (BOA, *KK.d 212*) Kocaeli mirlivası Ferruh Bey'e Anadolu si-

pahilerine serdar olup dil almakta, hizmette ve yoldaşlıkta bulunmasından dolayı 25 bin akçe terakki verildiği kayıtlıdır. Bu kayıt, Ferruh Bey'in Hüseyin Bey'den sonra Kocaeli sancakbeyi olduğunu düşündürmektedir. 1567 yılına kadar Kocaeli sancakbeylerinin düzenli takip edebileceğimiz sancak tevcih defterlerinden yoksunuz. Bu sebeple çeşitli vesilelerle arşiv belgelerine sirayet eden ve fiilen görev yaptığını tespit ettiğimiz sancakbeylerini vermekle yetineceğiz. Bu sancakbeyleri Ali Bey ve Süheyl Bey'dir. Eski Rodos sancakbeyi Ali Bey'in 21 Haziran 1559 ve Eylül 1560 tarihlerinde fiilen Kocaeli sancakbeyi olduğunu tespit edebiliyoruz. Süheyl Bey ise 20 Ağustos 1564 ve 25 Mart 1565 tarihlerinde fiilen Kocaeli sancakbeyi olarak görev yapmaktadır.

Kocaeli sancağının *Müsellemân-ı Vilâyet-i Anadolu* (Anadolu Müsellemleri Vilayeti) içerisinde Aydın, Saruhan, Menteşe, Karesi, Biga, Hüdavendigâr ve Sultanönü sancakları ile birlikte 1 sancak itibar edilerek yazıldığı son kaydımızda, bahse konu Müsellem sancağı 5 Aralık 1566 tarihinde 52.200 akçe ile sâbık Saruhan Piyadegân beyi Mehmed Bey'in üzerindedir. Daha sonraki süreçte Müsellem sancağına idari manada tesadüf edilmemektedir.

1567-1587 yılları arasında Kocaeli sancakbeyliğine atanan beyleri bu döneme ait bir sancak tevcih defterine (BOA, *MAD.d 563*) sahip olduğumuz için kesintisiz tespit etmek mümkündür. 20 Ocak 1567 tarihinde eski Rodos sancakbeyi Bali Bey Kocaeli sancakbeyliğine atanmıştır. Bali Bey'in sancakbeyliği sırasında önemli bir idari gelişme yaşanmış ve Kocaeli sancağı, Anadolu Vilayeti'nden ayrılmış ve Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti yani Derya Kaptanlığı'na bağlanmıştır. Bali Bey'den sonra 23 Haziran 1568 tarihinde eski Sakız sancakbeyi olan Kaya Bey, Kocaeli sancakbeyi olmuştur. Kaya Bey bu görevi üç yıldan fazla sürdürmüş ve 18 Kasım 1571 tarihinde görevini eski Rodos beyi Ahmed Bey'e bırakmıştır. Kocaeli sancakbeyliğine Ahmed Bey'den sonra 4 Şubat 1572 tarihinde eski Azak beyi olan Haydar Bey atanmıştır. Haydar Bey, Kocaeli sancakbeyleri içinde 400 bin akçe ile en fazla has tasarruf eden bey olarak gözükmektedir. Haydar Bey'den sonra göreve gelen Mehmed Bey, hassa kadırgaları reisliğinden sancakbeyliğine geçmiştir. Mehmed Bey'in Kocaeli sancakbeyliği 3 Mayıs 1576 tarihinde başlamış ve yaklaşık 3 yıl sürmüştür. 1 Nisan 1576 fiilen Kocaeli sancakbeyi olarak gördüğümüz Hasan Bey, Mehmed Bey'den sonra Kocaeli sancakbeyi olmuştur.

20 Şubat 1577 tarihinde Kocaeli sancakbeyliğine atanan Murad Bey de günlük 100 akçe yevmiyyesi olan hassa kadırgaları reislerinden birisiydi. Murad Bey'in Kocaeli sancakbeyliği 1 Nisan 1577 tarihinde *ibka* suretiyle yenilenmiş ve uzatılmıştır. Eski İstanbul Ağası Ali Bey'in 1582'den önce Kocaeli sancakbeyliğine atandığı yolunda bilgiler vardır. 18 Nisan 1583 tarihinde ise Murad Bey fiilen Kocaeli sancakbeyi olarak görev yapmaktadır.

16 Aralık 1586 tarihinde Kocaeli sancağı, Karlıili sancakbeyi Mehmed Bey'e tevcih edilmiştir. Mehmed Bey, Karlıili sancağını idare ve tasarruf etmeye devam etmiş Kocaeli sancağı ise ilhaken kendisine verilmişti. Mehmed Bey'den sonra Kocaeli sancakbeyliğine, 10 Eylül 1587 tarihinde, müteferrikalıktan gelme ve devrin sadrazamının kapıcıbaşı olan Mustafa Bey atanmıştır. Mustafa Bey'in 5 Aralık 1588 tarihinde sancakbeyliğinin devam ettiğine dair kayıtlar mevcuttur. Mustafa Bey'den sonra Kocaeli sancakbeyi olarak tespit ettiğimiz kişi, arada daha başka beylerin de görev yaptığı ihtimalini göz önünde bulundurarak, daha önce de Kocaeli sancakbeyi olarak görev yaptığı belirtilen Mahmud Bey'dir. Mahmut Bey ikinci Kocaeli sancakbeyliğine 15 Kasım 1593 tarihinde atanmıştır. Kocaeli sancağı 7 Temmuz 1594 tarihinde denizle alakalı bir sancağı tasarruf eden Mehmed Bey'e tevcih edilmiştir. Mehmed Bey, Kocaeli sancakbeyliğine atanmadan önce Sakız sancakbeyliği görevini yürütüyordu. 5 Temmuz 1596 tarihinde sancakbeyliğinin fiilen Mustafa Bey üzerinde olduğunu biliyoruz.

Kocaeli sancağı 26 Ocak 1606 tarihinde Kaptan-ı Derya vezir Davud Paşa'nın arzıyla hassa kaptanlarından 60 akçe ulufeli Cafer'e verilmiştir. Cafer Bey'den sonra yaklaşık yirmi yıllık bir süreçte kimlerin sancakbeyi olduğu ile ilgili bilgiler kıttır.

3 Ocak 1629 tarihinde Mustafa Bey Kocaeli sancakbeyliğine atanmış ve sancakbeyliği yaklaşık üç buçuk yıl sürmüştür. 22 Temmuz 1633 tarihinde görevi İskender Bey'e devretmiştir. 26 Mayıs 1637 tarihli bir hükümde Süleyman Bey'den sabık Kocaeli sancakbeyi olarak bahsedilmesi İskender Bey'den önce bir süre sancakbeyliğini akla getirmektedir. Çünkü İskender Bey'in 22 Mart 1637 tarihinde fiilen Kocaeli sancakbeyliği görevini yürüttüğünü biliyoruz. Mart 1638 ve Şubat 1639 tarihleri arasında Mehmed Bey'in *arpalık* olarak Kocaeli sancağını tasarruf ettiği görülmektedir. Kocaeli sancağı, Mehmed Bey'e kadar istisnasız *bey* rütbeli ümera yani sancakbeyleri tarafından yönetilmiştir. 22 Haziran 1650 tarihinde Mustafa Paşa'ya *mirimiran/beylerbeyi* rütbesi ile Kocaeli sancağı tevcih edilmiştir. Bundan sonraki süreçte Kocaeli sancağını *bey* rütbeli olarak 1659-1660 yıllarında bir müddet Ahmed Bey yönetmiş ve sancakta iken *paşa* olmuştur. *Bey* rütbesi ile Kocaeli sancağı tevcih edilen İsmail Bey'e kısa bir süre sonra *emekdâr ve mahal-i müstehak* olmasından dolayı 21 Ağustos 1714 tarihinde *beylerbeyilik* payesi verilmiş ve İsmail Bey, Ahmed Bey gibi Kocaeli sancağını tasarruf ederken *paşa* olmuştur. 12 Eylül 1782-16 Kasım 1782 tarihleri arasında kısa bir süreliğine Şemseddin Bey'in Kocaeli sancağını idare ettiği görülmektedir. Mevcut bilgilerimize göre, bunların haricinde 1650 yılından sonra Kocaeli sancağını tasarruf eden sancakbeyi rütbeli ümera yoktur.

Kocaeli sancakbeylerinin haslarının miktarına bakıldığında kanunnamelerle belirlenmiş ortalama sancakbeyi hassı düzeyinde olduğu görülmektedir. Hatta ilk dönemlerde has gelirlerinin olması gereken en düşük miktar olan 200 bin akçeden daha düşük olduğu gözlemlenmektedir.

Sancakbeyinin Adı	Tarih	Has Miktarı (akçe)
İsrafil Bey	1517	130.000
Mustafa Bey	1522	175.000
Ahmed Bey	1522-1523	150.000
İbrahim Bey	1526-1527	162.000
-?	1530	154.523
Mehmed Bey	20 Mayıs 1548	237.200
Pir Ömer Bey	14 Nisan 1550	200.000
Ahmed Bey	19 Mayıs 1550	200.000
Hüseyin Bey	7 Eylül 1551	252.470
Balî Bey	20 Ocak 1567	236.526
Kaya Bey	23 Haziran 1568	250.000
Ahmed Bey	18 Kasım 1571	260.000
Haydar Bey	4 Şubat 1572	400.000
Mehmed Bey	3 Mayıs 1573	260.000
Murad Bey	20 Şubat 1577	200.000
Mustafa Ali Bey	10 Eylül 1587	200.000

Bazı Kocaeli Sancakbeylerinin Has Miktarları

Görüldüğü üzere, sancakbeyi hasları Haydar Bey'in 400.000 akçelik has geliri hariç tutulursa, 200.000-250.000 akçe civarında yoğunlaşmıştır. Bu miktarı sancakbeyliği için ortalama bir gelir olarak değerlendirmek mümkündür.

Kocaeli sancağı, 17. yüzyılın ortalarına kadar kesintisiz sancakbeyleri tarafından yönetildiği için sancakbeylerinin kendilerine tahsis edilen has gelirlerini topladıkları ve sancağı *has* suretiyle tasarruf ettikleri söylenebilir. Sancakbeyleri büyük oranda denizle alakalı kişiler olduğu için donanma hizmetinde bulundukları zamanlarda, haslarına kanun gereği bir miktar terakki veriliyordu. 1583 yılında Kocaeli beyi Murad Bey, donanma hizmetine gittiği için 20.000 akçe terakki ile ödüllendirilmişti. 1554 tarihinde Kocaeli sancakbeyi olarak görev yapan Ferruh Bey ise muhtemelen İran seferleri sırasında Anadolu tımarlı sipahilerine serdar tayin olunmuş ve bu hizmetindeki başarısına mükâfaten has gelirlerine 25 bin akçe zam yapılmıştır.

Sancakbeylerinin gerek donanma hizmetinde gerekse herhangi bir sebeple Tersane-i Amire hizmetinde bulundukları zamanlarda sancağın yönetimini ve muhafazasını maiyetindekilerden birine bırakıyorlardı. 1560 yılında Kaptan-ı Derya Piyale Paşa donanma ile tersaneye girdiğinde donanmanın muhafazası için ayrılan gemilere Kocaeli sancakbeyi Ali Bey *serdar* tayin edilmiş, Ali Bey ise Kocaeli sancağının idaresini ise adamı Sinan'ı bırakmıştır. Yeni atanan sancakbeyinin görev yerine gelmesi herhangi bir sebeple gecikirse veya sancakla ilgili önemli bir durum söz konusu ise yakın bölgelerdeki bir sancakbeyinin geçici olarak buraya gönderildiği durumlar da olabiliyordu. Mesela, 18 Kasım 1571 tarihinde Kocaeli sancakbeyliğine atanan Ahmed Bey, Tersane-i Amire'de hizmette olduğu için Vize sancakbeyi Hasan Bey'den Kocaeli'ye gidip bölgede inşa edilen gemiler için lazım olan malzemelerin tedarikini görmesi istenmişti.

20 Ocak 1567 tarihinde Kocaeli sancakbeyliğine atanan Balî Bey, 1568 yılında deniz seferine katılmış ve yerine sancağın muhafazası için Kocaeli alaybeyi Salih'i bırakmıştı. Bu kişiler bir anlamda sancakbeyinin vekili oldukları için merkez nezdinde de birinci derecede muhatap olarak alınmışlardır.

Sancakbeylerinin sancağın yönetimi, korunması ve güvenliği için kendilerinin bulunmadığı zamanlarda bu işe maiyetlerindeki veya sancaklardaki görevlilerden birini tayin etmesi işi çok yaygın bir uygulama olduğu için bir anlamda kurumsallaşmış gibi görünmektedir. Sancakbeylerinin sancağa vekil olarak bıraktıkları kişiler için *sancakbeyi kai'm-makamı* nitelendirilmesi yapıldığına da rastlanmaktadır.

Kocaeli sancağı her bakımdan donanma ile bağlantılı ve buraya atanan sancakbeylerinin de donanma bağlantılı beyler olması sebebiyle Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'ne yani Kaptan-ı Deryalığa bağlanmasını zorunlu kılmıştır. Kocaeli sancağı, Kaptan-ı Deryalığa bağlandıktan sonra kaptanlığa bağlı askeri harekât veya seferlerde Kocaeli sancakbeylerinin aktif görevler üstlendiği ve diğer donanma bağlantılı beyler ile seferlere çıktıkları görülmektedir. Sancakbeylerinin bu görevlerinin merkez nezdinde daha önemli olması hasebiyle, Kocaeli sancakbeylerinin bizatihi sancağın başında bulundukları zamanların çok az olduğu söylenebilir. Bu sebeple, sancağın muhafaza ve koruma işini çoğunlukla kendilerinin tayin ettiği diğer görevlilerle sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Kıbrıs'ın muhasarası ve fethi sürecinde, özellikle de Kocaeli sancakbeyi Kaya Bey ile Rodos ve İskenderiye beyleri Şubat-Mart 1571'de Kıbrıs'a mühimmat ve askeri yardım götürmüşler, Lala Mustafa Paşa'nın emrinde fetih hareketlerinde bulunmuşlardır.

Kocaeli sancakbeylerinin sancak dışı görevleri sadece sefer hizmeti ve Tersane'de donanmayı korumakla sınırlı değildi. Cephane veya donanma için lazım olan peksimet ve savaş mühimmatının ilgili mahallerden teslim alınıp, Süddei Sa'adet'e taşınması işini de zaman zaman maiyetlerindeki gemiler ile Kocaeli sancakbeyleri gerçekleştiriyordu. 1576 yılı Mayıs ayında Kocaeli sancakbeyi Hasan 23 parça gemi ile; Mısır'da ve benderlerde kurutulan 15.166 kantar peksimet, 1.000 sümün barut-ı siyah ve 2.000 kantar barutu Süddei Sa'det'e getirmek için Mısır beylerbeyi ve defterdarından teslim almış ve gemilerle nakliyesini gerçekleştirmiştir.

Kocaeli sancakbeylerinin Sakarya Nehri kenarında yapılan gemilerin inşasına nezaret edip ihtiyaçlarının karşılanması, en önemli görevleri arasında görülmektedir. 20 Ağustos 1564 tarihinde Kocaeli sancakbeyi Süheyl'e gönderilen bir hükümle daha önce görevlendirildiği mehâyif teftişi (gezici teftiş) işini kadılara bırakıp gemilerin yapıldığı yere gidip neccar, bıçkıcı ve kalafatcı gibi kalifiye elemanları; yeterli miktarda zahire ve orducu ile ekmekçi ve aşçı temin etmesi istenmişti.

Sancakbeyleri sancak dahilinde bulundukları zamanlarda, diğer Osmanlı sancaklarında olduğu gibi sancağın güvenliği, huzuru ve örfi bakımdan idaresini yerine getiriyorlardı. Tersane-i Amire'ye gönderilen gemi ağaçları veya yakacak için kullanılacak odunun geçeceği yollar ile nehristan boğazının mil ile dolması durumunda buranın temizlenerek zarar gören köprü ve kaldırımların tamir ve onarım işleri Kocaeli sancakbeylerinin diğer görevleri arasındaydı. 1594 yılında Donanma-yı Hümayûn ile sefere gitmesi gereken Mahmud Bey'den kış aylarında yaşanan sel ve yağışlar sebebiyle milden tıkanan boğaz ve yıkılan yerlerin tamir edilmesi için Tersane-i Amire reislerinden olan oğlu Mehmed'i sancaktaki adamları ile birlikte sefere göndermesi, kendisinin ise sancakta kalıp bu işleri görmesi istenmişti. Mahmud Bey'e Kocaeli sancağının tevcih edilmesinin gerekçesi ve görevinde devam etmesinin temel sebebi, boğazın mille dolması hususunu bertaraf etmesindeki tecrübesi olmuştur.

Kocaeli sancağı tevcih edilmiş sancakbeylerinin Tersane-i Amire'ye gemi yapımında kullanılan vürdinar ve varul tahtalarını göndermeleri işi eskiden beri var olan bir taahhüde bağlanmıştı. 1630 yılında Kocaeli sancakbeylerinin böyle bir taahhütlerinden bahisle, vürdinar ve varul tahtalarını bir an önce hazır edip Kaptan-ı Derya Vezir Mustafa Paşa'nın tayin ettiği adama teslim etmesi istenmişti. İskender Bey'e 22 Temmuz 1633 tarihinde 1.000 vürdinar ve 40.000 adet varul tahtası teslim etmek şartıyla Kocaeli sancağı tevcih edilmişti.

Sancakbeylerinin çoğu zaman sefer ve donanma hizmeti sebebiyle sancaklarında bulunamaması, 17. yüzyılın ortalarına doğru sancakların tasarrufunda yeni bazı uygulamaların yapılmasını gerektirmişti. *Arpalık* suretiyle sancak tasarrufu aslında paşaların sancakları tasarruf etmesiyle başlayan bir idari uygulama olmasına rağmen, Kocaeli sancağını son tasarruf eden sancakbeylerinden olan Mehmed Bey'in 1638-1639 yıllarında *arpalık* suretiyle sancağı tasarruf ettiğini görmekteyiz. Bu uygulama esasta arpalık suretiyle sancağı uhdesine alan bey veya çoğunlukla paşaların ilgili sancakta bulunamaması esasına dayandığı için yerlerine sancağı idare edecek ve kendilerine tahsis edilen miri mukataaları tahsil edecek mütesellimlerin (Bkz. Kocaeli Mütesellimleri) ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Kocaeli sancağını tasarruf eden sancakbeylerinin eski görevlerine ve idari geçmişlerine bakıldığında, çoğunlukla deniz bağlantılı donanma ümerasından oldukları anlaşılmaktadır. Bu dönemde ahur kethüdalığı, Anadolu Vilayeti sabık kethüdalığı, sadrazam kapıcıbaşılığı, İstanbul ağalığı ve hassa kadırgaları reisliğinden Kocaeli sancakbeyliğine atamalar olmuştur. Bunların yanı sıra eski görev yerleri Rodos, Karahisar-ı Sahib, Prizrin, Sakız, Azak ve Karlıili olan sancakbeylerinin Kocaeli sancağına atandıkları tespit edilebilmektedir. Tespit ettiğimiz Kocaeli sancakbeylerinden en uzun süreli olarak görevde kalan İskender Bey'dir. İskender Bey'in, Kocaeli sancağını kesintisiz olarak en az 6 yıl tasarruf ettiği söylenebilir. 1658 yılı ortalarından sonra Kocaeli sancakbeyliğine atandığını tahmin ettiğimiz Ahmed Bey'in de atanma ve görevden ayrılma tarihi net olarak bilinmemekle beraber en az 6 yıl sancağı yönettiği anlaşılmaktadır. Sancakbeyleri içerisinde sancağı diğer en uzun süre idare eden beyler 41 ay yani yaklaşık 3,5 yıl ile Kaya Bey ve yaklaşık 3 yıl ile Mehmed Bey'dir. Sancakbeyleri içerisinde Kocaeli sancağını en kısa süre yöneten Pir Ömer Bey'dir. 14 Nisan 1550 tarihinde sancakbeyliğine atanan Pir Ömer Bey burayı ancak 1 ay 5 gün uhdesinde tutmuş daha sonra 19 Mayıs 1550 tarihinde *becayiş ile* Prizrin sancakbeyliğine gitmiştir.

Kocaeli sancakbeyleri 17. yüzyılın ortalarından sonra istisnai birkaç atama hariç, sancağın idaresi ve tasarrufunda bulunmamışlar ve onların yerini mutasarrıf paşalar (Bkz. Kocaeli Mutasarrıf Paşaları) almışlardır.

KAYNAKÇA

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) II, Hazırlayanlar: Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun vd., Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 70; Abdulkadir Özcan, "Fâtih'in Teşkilât Kanunnâmesi ve Nizam-ı âlem İçin Kardeş Katli Meselesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi-Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı*, Sayı 33, Mart: 1980/81, İstanbul 1982, s. 7-56; BOA, *A. DVNSNŞT.d 16*, s. 2; BOA, *A. DVNSNŞT.d 2*, s. 14; BOA, *A.{DVN.MHM.d 12*, hüküm: 12, 184, 213; BOA, *A.{DVN.MHM.d 3*, hüküm: 19, 1517, 1527; BOA, *A.{DVN.MHM.d 43*, 85/173; BOA, *A.{DVN.MHM.d 50*, 8/25 (18 Nisan 1583); BOA, *A.{DVN.MHM.d 6*, hüküm: 34, 912; BOA, *A.{DVN.MHM.d 7*, hüküm: 1387; BOA, *A.{DVN.MHM.d 72*, hüküm: 540; BOA, *A.{DVN.MHM.d 85*, 294 (389); BOA, *A.{DVN.MHM.d 88*, hüküm no: 5, 83, 299, 337; BOA, *A.{DVN.MHM.d 93. 28/161, 60/294;* BOA, *A.DVNS.MHM.ZYL.d 3*, s. 231/596; BOA, *A.NŞT.d 1140*, s. 15, 43; BOA, *A.NŞT.d 1141*, s. 14, 43, BOA, *A.RSK.d. 1520, s. 9;* BOA, *KK.d 212*, s. 91; BOA, *KK.d 250*, s. 5; BOA, *KK.d 252*, s. 32; BOA, *KK.d 262, s. 15;*BOA, *KK.d 266*, s. 18; BOA, *MAD.d 563*, s. 71, 72, 119; BOA, *TS.MA.d 10057*, vr. 4/a; BOA, *TS.MA.d 5246*, vr. 4/a, 8/a; BOA, *TS.MA.d 8303*, vr. 3/a; BOA, *TS.MA.d 9772*, vr. 2/b; BOA. *A.{DVN.MHM.d 16*, s. 47/89, 48/92, 49-50/94, 50/95; BOA. *A.{DVN.MHM.d 74*, s. 18/52; Feridun Emecen -İlhan Şahin, "Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri", *Belgeler (Türk Tarih Belgeleri Dergisi)*, Cilt XIX/23 (1998), Ankara 1999, s. 58-121; Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 375-386; *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Giriş: Ömer Lütfi Barkan- Yayına Hazırlayanlar: Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, TTK yay., Ankara 1988, s. 385; İdris Bostan, "İzmit", *DİA*, Cilt 23, İstanbul 2001, s. 536-541; İlhan Şahin, "Sancak", *DİA*, Cilt 36, İstanbul 2009, s. 97-99. *Kanunnâme-i Sultan Süleyman Han*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin No: 1969, vr. 119/b; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani-Osmanlı Ünlüleri*, Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yurt yay., Cilt 1, İstanbul Mayıs 1996, s. 16, 272; *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, Yayına Hazırlayan: Halil Sahillioğlu, IRCICA yay., İstanbul 2002, s. 152.

Orhan KILIÇ

SAPANCA GÖLÜ

Marmara Denizi'nin Doğusunda Büyük Kısmı Sakarya İlinde, Daha Küçük Bir Kesimi İse Kocaeli Sınırları İçinde Kalan Göl

İlkçağda Samunensis ya da Sumanensis, daha sonraki dönemlerde Ayan Gölü adıyla anılan Sapanca Gölü, geniş ve az-çok dairesel Adapazarı ovasını İzmit körfezi oluğuna birleştiren uzun ve oldukça derin bir çukur içinde yer alır. Havzası (kendisine su gönderen

Sapanca Gölü

alanların yüzölçümü) 252 km², gölün yüzölçümü 42 km², göl sınırlarının deniz seviyesinden yüksekliği 30 m. olan Sapanca Gölü'nün en derin yeri güney kenarı yakınındaki 61 metreyi bulan çukurdur (Bu derinlik Prof. Dr. Sırrı Erinç tarafından yapılan 156 sondaj sonucunda bulunmuştur). Marmara bölgesininim İznik Gölü (en derin yeri 65 m.)'den sonra ikinci en derin gölü Sapanca Gölü'dür. Gölde 40 metreden daha derin olan yerler gölün aşağı-yukarı yarısını kapsar. Gölün fazla suları kuzeydoğu ucundan çıkan Çark suyu vasıtasıyla Sakarya ırmağına boşaltılır. Gölün batı ucundan da İzmit'teki bazı sanayi kuruluşlarına önemli ölçüde su gönderilir.

Tektonik kökenli olan Sapanca Gölü, İzmit körfezinin doğusunda Adapazarı ovası, Düzce ve Bolu ovaları gibi çukur alanlar dizisiyle izlenen batı-doğu doğrultulu fay hattının (kırık çizgisinin) batı kesiminde yer alır. Gölün kuzeydoğu köşesindeki Çark suyu çıkışı ile batı ucunda göle dökülen Acısu ağzı arasındaki uzunluk 17 km. kadardır. Göl en fazla genişliğe ise Sapanca'nın bir kilometre doğusunda erişir. Bu kesimde kuzey kıyı ile güney kıyı arasındaki genişlik 5,5 km. kadardır. Batıya doğru gidildikçe göl darlaşır. Göl çanağının yamaçlarındaki eğim genellikle güney kıyılarda Kuzey kıyılardakinden fazladır. Fakat gölün kuzey kıyısındaki Eşme hizalarında bu durumun tersi müşahede edilir.

İlk bakışta İzmit körfezinin devamı gibi görünen Sapanca Gölü çukuru aslında körfezden Büyükderbent eşiği adı verilen alçak bir eşikle ayrılmış, doğu ve batı ucundaki alüvyon birikmeleri sonucunda da göl alanı küçülmüştür. Gölün batı kuzey ve güney kıyılarının biribirine yaklaşarak sivri bir şekil almasının sebebi de bu kesimlerdeki alüvyon birikmesinin bir sonucudur.

Göl kuzeydeki tepelik alanların ve güneydeki dağlık kütleden (Samanlı dağları) gelen kısa boylu akarsularla beslenmektedir. Sapanca Gölü'ne inen derelerde kış mevsiminin yağışlı zamanlarda akım fazladır. Yaz mevsiminde ise akış çok zayıflar. Bu nisbeten kısa boylu akarsular, sel karakterindendir. Sapanca Gölü'nün en derin yeri 61 m, gölde ortalama su seviyesi 30 m olduğuna göre bu gölün tabanı deniz seviyesinin altında olan bir çukurdur. Göllerde pek az rastlanan bu durum coğrafyada "kriptodepresyon" terimi ile ifade edilir.

Sapanca Gölü'nde su seviyesi kış ve ilkbahar mevsimlerinde yükselmekte, yıl esnasında ortalama 75 santimetre kadar bir seviye değişikliği kendini göstermekte, bazı yıllar bu rakam 120-130 santimetreyi bulmaktadır. Yaza doğru alçalan suların en düşük düzeyi sonbaharda özellikle Eylül ayında görülmektedir. Termik (suların sıcaklığı) bakımından göl sularında sıcaklık, normal olarak, yüzeyden derine doğru azalmaktadır. İlkbaharda yüzey sularının sıcaklığı ile derinlik sularının sıcaklığı arasındaki fark azalır. Yaz mevsiminde ise artar. Gölün 30 metreden derin kesimlerinde sıcaklık 7,5 ile 8 derece civarındadır.

Sapanca Gölü ile İzmit Körfezi arasında bir kanal açma düşüncesinin geçmişi, oldukça eski dönemlere dayanır: i.ö. 2. yüzyıl başlarında Bitinya'da görevlendirilen Plinius'un (Genç) İmparator Traianus'a bu yönde bir öneri sunması bu konudaki ilk teşebbüs olarak bilinir. Bu konuda atılan en önemli adımlar ise Osmanlı dönemine rastlar. I. Süleyman (Kanuni) döneminde Mimar Sinan ve bir Rum kalfanın kanal açılabilecek kesimde yaptıkları tesviye çalışması yarıda kaldı. Daha sonraki dönemlerde III. Murad, IV. Mehmed, I. Mahmud, III. Selim zamanındaki girişimler de sonuçlanmadı. Son olarak 1813'te İzmit mutasarrıfı

Sapanca Gölü

Aziz Paşa, Sakarya nehri- Sapanca Gölü - İzmit körfezi bağlantısının kurulması için bir çalışma başlattı. Bunun üzerine Sakarya nehri kaynağından itibaren başlayarak yürütülen araştırma sonucunda bir rapor hazırlandı, fakat Aziz Paşa'nın vefatıyla bu teşebbüs de başarıya ulaşamadı.

KAYNAKÇA
Erinç, Sırrı: "Sapanca Gölünün Derinlik Haritası ve Morfometrisi", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 11-12, Ankara 1949, s. 140; Bilgin, Turgut, *Samanlı Dağları*, İstanbul 1967; Risch, C: "Der Sabandjasse und Seine Unigebung", *Geographische Mitteilungen* 55, Band 1909, s. 183-184; Tuncel, Metin: *Göllerimiz*, İstanbul 1975 s. 36; Darkot, Besim-Tuncel, Metin: *Marmara Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul 1981, s. 51-52, 54.

Metin TUNCEL

SAPANCALI HAKKI BEY (1882-1937)
Asker, Siyasetçi

Halepli bir Türkmen aileye mensup olan Sapancalı Hakkı Bey 1882 yılında göçle geldikleri Sapanca'da doğmuştur. Babası Haleplioğlu Hacı Mehmet Ağa, annesi Şerife Hanım'dır. Hacı Mehmet Ağa koyun ticareti işi yapıyordu. Hacı Mehmet Ağa'nın ölümü Hakkı Bey'in ailesinin yeni kararlar almasına neden olmuştur. Şerife Hanım Hakkı ve Baki'yi yanına alarak İstanbul'a göç etmiş ve Cihangir'e yerleşmişlerdir. Hakkı Beşiktaş Askerî Rüştiyesine, Baki de Baytar Askerî Rüştiyesine gönderilmiştir. Askerî Rüştiyeden mezun olan Hakkı, askerî idadîde okumak için Edirne'ye gitmiş, burada askerî idadî bitirdikten sonra Harbiye Mektebine gitmek için tekrar İstanbul'a dönmüştür. Hakkı Harbiye'den mezun olunca, 1 Eylül 1903 tarihinde merkezi Selanik olan 3'üncü Ordu açığına teğmen olarak tayin edilmiştir. Buradan ilk birliği Selanik Redif Alayına bağlı Doyran Redif Taburuna verilmiştir. Burada bölgede etkin olan İttihatçıların önde gelen isimleriyle tanışmış, onların yönlendirmesiyle İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne girmiştir. Birlikte görev yaptığı Ömer Naci Bey, Hakkı Bey'in Cemiyete girişine aracılık yapmıştır. Görev yeri Selanik'ten İşkodra'ya nakledilen Hakkı Bey burada Kazım [Dirik] Bey ile birlikte İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin şubesini açmış ve cemiyete üye toplamaya başlamıştır. Hakkı Bey'in buradaki siyasi faaliyetlerinin duyulması üzerine hakkında yakalama kararı çıkarılınca Karadağ'a firar etmiş ve bir yıl kadar orada kalmıştır.

II. Meşrutiyetin ilanına kadar firari olarak Karadağ'da kalan Hakkı Bey, bu tarihten sonra özgürlüğüne kavuşmuş ve tekrar Selanik'e gelmiştir. Bir müddet daha Selanik Redif Taburunda görev yaptıktan sonra askerlikten mesleğinden ayrılmıştır. Ardından Selanik'te, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin İşkodra Şubesi'nde mesul kâtip sıfatıyla Cemiyette görev yapmış ve Cemiyete eleman kazandırmak için de uğraşmıştır. Sonradan cemiyetin namlı silahşoru olacak olan Yakup Cemil'in teşkilata katılması onun vesilesiyle olmuştur. Yakup Cemil, Rumeli'de eşkıya takibinde birlikte çalıştığı Sapancalı Hakkı Bey'in kendisini İttihad ve Terakki'ye katılması için ikna ettiğini ifade etmiştir.

Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında İttihad ve Terakki'nin gizli örgütü olan Teşkilat-ı Mahsusa adına Trablusgarp, Balkanlar, İran, Suriye ve Filistin'de görev yapmıştır. 1911'de İtalyanlara karşı direniş mücadelesi yürüten Libyalılara yardım için Trablusgarp'ta bulunmuştur. Trablusgarp Savaşı çıkınca, İtalyan işgaline karşı yerli halkı teşkilatlandırma ve İtalyanlara karşı savaşma görevi üstlenen kişiler arasında bulunmuştur.

Sapancalı Hakkı Bey

Sapancalı Hakkı Bey, Balkan Savaşları sırasında Rumeli'de henüz adı konmamış olan Teşkilat-ı Mahsûsa fedaisi olarak silahlı eylemlerde bulunmuştur. Batı Trakya ve Makedonya'da görünüşte ticaretle uğraşmış, ancak gerçekte Teşkilat-ı Mahsûsa adına faaliyet göstermiştir.

Askerlikten ayrılmış olmasına rağmen siyasetle ilgisini kesmeyen Sapancalı Hakkı Bey, bunalımlı dönemlerde komitacı arkadaşlarıyla tekrar sahneye çıkmaktan çekinmemiştir. Trablusgarp Savaşıyla birlikte İttihad ve Terakki içinde hizipleşmeler artmıştır. Enver Paşa'nın etrafında toplananlar olduğu gibi Talat Bey'in etrafında kümelenenler de olmuştur. Hakkı Bey Enver Paşa tarafında olanlardandı.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde ticarete de başlamış, savaş sırasında da faaliyetlerini devam ettirmiştir. Hatta Romanya ile dış ticaret yaparken adı bazı yolsuzluk ve casusluk faaliyetlerine de karışmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra siyasetle de ilgilenmiştir. Osmanlı Mebusan Meclisi için yapılan seçimlerde aday olmuş ve İzmit mebusu seçilmiştir. Mütarekenin karışık siyasi ortamında bir müddet yurt dışında kalmışsa da zaferden sonra yurda dönmüştür. Sapancalı Hakkı Bey, 1937'de İstanbul'daki evinde vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

Seydi Vakkas Toprak, "Teşkilat-ı Mahsusa Komitacılığından İzmit Mebusluğu'na: Sapancalı Hakkı Bey", *Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, 2020, ss.1135-1150; Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, İlgi Yayınları, İstanbul, 2020; Samih Nafiz Tansu, *İttihat ve Terakki*, İlgi Yayınları, İstanbul, 2016; Fortuna, C. Benjamin, *Kuşçubaşı Eşref*, Çev. Selçuk Uygur, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.

Burhan SAYILIR

SARAYBAHÇE

2008'de Kocaeli'nin merkezinde yer alan belediye

22.03.2008 tarih ve 26824 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile; 06.03.2008 tarihi itibari ile Kuruçeşme, Bekirpaşa, Alikahya ve Akmeşe ilk kademe belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleleri ile birlikte Saraybahçe İlk Kademe Belediyesine katılmıştır. Saraybahçe Belediyesinin adı İzmit olarak değiştirilmek üzere Kocaeli ilinde 'İzmit ilçesi' kurulmuştur.

Tarihi yapısı ile Saraybahçe'nin yüzde 40'lık bir alanı tamamen sit bölgesidir. Tarihi olarak koruma altında olan bu bölge 194 adet sivil mimari yapıya, 353 adet de sivil mimari dışında tarihi yapıta sahiptir. Yüzde 40'lık sit alanı olan bölgenin dörtte biri de yer altında başka bir şehir olarak korunmaktadır.

Saraybahçe, Yerleşme, Planlama Bölgesi'nin ve Kocaeli ilinin merkez yerleşimi olmanın yanı sıra ilçe merkezi niteliği taşımaktadır. Yerleşimin Körfez kıyıları, Kocaeli'de sanayi sektörünün gelişmeye başladığı tarihten itibaren sanayi, konut dışı kentsel çalışma ve ticaret gibi konut dışı kullanım alanlarının yoğun olarak yer seçmiş olduğu bir bölgedir. Saraybahçe bölgesinde sanayi fabrikası olmamasına rağmen, hemen komşularında fabrikaları yoğun olan bir bölgedir.

Günümüzde, Saraybahçe ve Körfez kıyılarının rekreatif amaçlı kullanımına yönelik projeler bulunmaktadır. Seka alanı rekreasyon alanına dönüştürmeye iyi bir örnektir.

Kocaeli'nin merkezi niteliği taşımasına rağmen Saraybahçe Belediyesi'nin 1/5.000 ölçekli nazım imar planı yoktur. Belediyenin sadece onaylı uygulama imar planı bulunmaktadır. Saraybahçe, 1/25.000 ölçekli nazım imar planında günümüzdeki kimliğine paralel olarak, Kocaeli ilinin kentsel hizmetler sunumunun yoğun olarak yer alacağı merkezi olmaya devam edecek şekilde planlanmıştır. Üst ölçekli plan kararlarında, Körfez kıyıları 1.derece merkezi iş alanı olarak planlanmış ve bu bölgelerin sanayi ve küçük sanatlar gibi kullanımlardan arındırılması yönünde bir karar üretilmiştir.

KAYNAKÇA

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (2019). İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, İzmit Planlama Bölgesi 2008 Yılı 1/5.000 Ölçekli İlave ve Revizyon Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu.Mercan Efe Güney, Sibel Ecemiş Kılıç, *Bir Mekansal Yapı İncelemesi: Kocaeli*, İzmit Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları 2020, s. 66.

Aysel ÇETİNKAYA

SARAYLI KÖYÜ

Camii, Çınarları, Evleri

Kocaeli ili, Gölcük ilçesine bağlı merkezin 3. km güneybatısında olan köy, köy meydanında yer alan çınar ağacı, tarihi camii ve kırsal köy dokusunu günümüzde de koruyan evleriyle önemli kırsal yerleşimlerdendir. Yerli halk tarafından, köyün kuruluşu, bölgenin Osmanlı hakimiyetine girmeye başladığı 14.

Saraylı köyü

Yüzyıla kadar eski bir tarihte olduğu inancı yaygındır. Dağlık bir coğrafyada kurulan köyde temel geçim tarıma dayalı iken, 1930'lu yıllarda Gölcük'te askeri fabrikaların açılmasıyla da farklı işkollarında da çalışanlar görülmeye başlamıştır.

Bölgenin tarihsel geçmişi içerisinde Saraylı köyü değerlendirildiğinde, antik kaynaklarda Bitinya olarak bilinen bölge içerisinde yer alan yerleşimin isminin köyün bulunduğu alanda Roma döneminde bir sarayın bulunmasından kaynaklı olduğu, köy halkı tarafından ifade edilmektedir. Köy meydanında dekoratif unsur olarak yerleştirilen ve mezarlık içerisinde de görülen çok sayıdaki mermer malzemeden imal edilen sütun başlığı, sütun ve mermer yapı malzemeleri de antik dönemde Saraylı köyünde bir yapının varlığına işaret eder.

Köyün yerli halkı Osmanlı döneminde bölgeye getirilen Yörüklerden oluşmakta iken, 1930'lı yıllarda Gölcük'te Donanma Komutanlığı'nın kurulması ve tersanenin açılmasıyla dışardan göç almaya başlamış, Rumeli ve Karadeniz bölgesinden önce işçi olarak gelenler daha sonra aileleriyle birlikte köyün arazilerinde yerleşmeye başlamışlardır.

Köydeki tarihsel yapılara bakıldığında, meydan ve çevresinde ona açılan sokaklardan oluşan bir yerleşim görünmektedir. Meydanda anıtsal görünümüyle çınar ağacı dikkati çekmektedir. Yaklaşık 5 metre çapında olan ağaç, İstanbul VI. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescil edilmiş olup, 750 yıllık olduğu tahmin edilmektedir. Ağacın hemen yanında tescilli eser niteliğinde cami yer almaktadır. İstanbul VI. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescili yapılan yapı, günümüze, 1957 yılında betonarme olarak Derviş Mehmet Ağa tarafından, yenilenmiş haliyle gelebilmiştir. Camiyi gösteren eski fotoğraflarda, ahşap olduğu görülmektedir. Yapının özgün durumundan günümüze bazı unsurlar ulaşabilmiştir. Bunların başında ahşap harim kapısı gelir. İki kanat halinde birbirini tekrar eden kompozisyonlara sahip, ceviz ağacından yapılmış olan kapının ortasında ahşap kapı binisi yer almaktadır. Kanatlarda birer delikle dairesel formlu metal plaka ve bunlara sabitlenmiş, metal halka ile kapının açılması sağlanır. Süsleme unsuru olarak kapının etek kısmında dört bir merkezden gelişen kıvrık büyük boyutlu bitkisel süsleme, üst köşelerde içerisinde sepet örgülü madalyona sahip, bir kap içerisinden çıkan kıvrık bitkisel süsleme, kapı binisine yakın orta kısımlarda ise sarmaşık dalları ile kapı dekore edilmiştir. Kapı halkalarının altındaki farklı boyuttaki birer madalyon kanatlardaki simetriyi bozan tek unsurdur. Cami içerisinde yer alan bir başka özgün unsur ise minberdir. Ceviz ağacından yapılan minber aynalığının beş bölüme ayrıldığı ve bu bölümleme içerisinde, vazolu veya vazosuz bir merkezden çıkan, kıvrık dallara sahip bitkisel dekoratif süslemeler ile alanın dolgulandığı görülmektedir. Ayrıca bu kısımda farklı boyutlarda rozetler ve Mühr-i Süleyman motifleri de bulunmaktadır. Cami içerisinde yer alan özgün bir başka unsur ise vaiz kürsüsüdür. Ceviz ağacından yapılmış kürsüye ahşap bir merdiven ile çıkılmaktadır. Beş bölüme ayrılmış vaiz kürsüsü, küçük bir saksıdan yükselen dallarının uçları çiçek açmış bir birer ağaç ile dolgulanmıştır. Ağacın üst kısmında dairesel formlu, içerisi farklı kompozisyonlarla dolgulanmış rozetler yer almaktadır. Caminin kubbe içi süslemelerinde sancak motifi yer almaktadır.

Cami dışında bir başka tescilli yapı da çeşmedir. Bizans dönemine tarihlenen çeşme, başka bir yerden taşınarak günümüzdeki yerine yerleştirilmiştir. Yol kotunun altında kalan yapı blok mermerden oyma yalak ve oluktan oluşmaktadır.

Saraylı köyünde yer alan geleneksel konut örnekleri, bütüncül olarak önemli oranda korunabilmesi

Saraylı köyü

açısından önemlidir. En eski örneklerinin 19. yüzyıla tarihlendiği konutlarda temel taşıyıcı olarak ahşap malzeme karşımıza çıkar. Ahşap strüktürün arası dal örgü, ahşap ve tuğla malzeme ile hımış ve bağdadi teknikleri kullanılarak dolgulanmıştır. Dış kaplamada ahşap kaplama, saman katkılı çamur veya alçı sıva uygulanmıştır. Evlerin kat yüksekliği 1-3 kat arasında değişmektedir. Geniş avlu içerisinde yer alan konutlara doğrudan sokaktan ulaşılmakta, çift kanatlı ahşap kapılarla giriş sağlanmakta ve girişin üzerindeki ikinci katta genellikle çıkma yer almaktadır. Pencereler giyotin penceredir. Konutlarda yapım dönemi olarak başlıca iki dönem göze çarpar. Bunlardan ilki 20. Yüzyılın başına kadar yapılan konutlar, ikinci olarak ise 20. Yüzyıl ortasından itibaren yapımı gerçekleşen konutlardır. Büyük boyutlu yapılar ikiz ev şeklindedir. Konutların kat ve mekan organizasyonuna bakıldığında benzer özellikler göze çarpar. Yükseltilmiş zemin katına sahip konutlarda bu mekan girişe açılan sofa ve sofa yoluyla mutfak, hela veya odaya ulaşılmaktadır. Girişin altında bir bodrum varsa odunluk olarak değerlendirilmiştir. Zemin kat bazı konutlarda ahır, samanlık olarak kullanılmış zamanla hayvancılığın yapılmaması veya sıhhi gerekçelerle bu kullanımın sona ermesiyle birlikte mutfak, hela, banyo gibi mekanlar olarak günümüzde kullanım bulmuştur. Ara katlara çıkış merdivenle sağlanmakta ve burada ulaşılan sofa yoluyla odalara geçiş yapılabilmektedir. Yaşam katı olarak bilinen ara katta yatak odaları yer almakta ve genellikle iç sofalı plan tipi karşımıza çıkmaktadır. Islak hacimlerin geleneksel yaşamda karşılığını bulduğu gusülhanesi olan evler olduğu gibi sonraki süreçlerde yapıya daha çağdaş malzeme ile çıkmalar şeklinde eklenen banyo/tuvalet birimi uygulamaları da bulunmaktadır. Saraylı köyünde bazı evlerde günlük kullanım eşyalarının saklandığı çatı katı uygulamalarına da rastlanmaktadır.

Saraylı köyünde bazı konutlarda süsleme unsurlarına da rastlanır. Ahşap kapılardaki süslemeler, ahşap tavanlar, payandalar, dış cephede silme ve ahşap söveler yanında konutlardaki ocaklar da önemli dekoratif unsurları oluşturmaktadır.

Saraylı köyündeki korunması gerekli ve önemli oranda korunmuş sokak ve konut dokusunun korunmasıyla ilgili çalışmalar 1996 yılında ilgili koruma kurullarının tek yapı ölçeğinde hazırlamış oldukları tescil fişleri ve akabinde alınan tescil kararlarıyla başlamıştır. 2001 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı yapılana kadar olan yapılanma koşulları belirlenmiştir.

Saraylı köyünde meydan ticaret ve ortak toplanma alanlarını barındırmaktadır. Sayıları az da olsa köy, yapıların giriş katında bulunan, bir bakkal, bir fırın, iki kahvehane, bir elektrikçi ile cami, muhtarlık, bir bay-bayan umumi tuvalete sahiptir. Bunun dışında içerisinde tarihi kalıntıları da barındıran mezarlık da yer almaktadır. Son yıllarda Saraylı köyü, doğa yürüyüşü şeklinde düzenlenen günübirlik turlar ile ziyaret edilmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmet Nezih Galitekin, *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler,* Kocaeli 2010.,Berna Usanmaz, *Gölcük Saraylı Köyü Sit Koruma Projesi: Fiziksel Düzenleme İçin Ön Koşul ve İlkelerin Araştırılması,* İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.3-12; Gülseher Kahraman, "Saraylı Köyü Camii, Kapı ve Minberi", *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri,* C. 1, Kocaeli 2007, s. 667-673; Pelin Güleda Karadeniz, "Gölcük Saraylı Camii Ahşap Süslemeleri", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu,* III, Kocaeli 2016, s. 2827-2835; Saliha Tanık, "Kocaeli Karamürsel Uzundere(Osmaniye) Köyü Camii ve Ahşap Süslemeleri", *Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı 19, Yozgat 2021, s. 169-173.

Selçuk SEÇKİN

SARAYLI KÖYÜ ANITSAL ÇINAR AĞACI
Gölcük, Saraylı Köyü Çınar Ağacı

Gölcük ilçesine 5 km, kent merkezine 21 km uzaklıkta yer alan Saraylı köyü ilçenin en büyük ve en eski köylerinden biridir. Köyün adının, sınırları içinde bulunan arkeolojik sit alanında kalıntılarına rastlanan saraydan geldiği düşünülmektedir. Aralıklarla dizili, yarısına kadar toprağa gömülü sütunların bir sarayın yerleşim düzenine benzerliği bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir.

Anadolu köylerinin pek çoğunda olduğu gibi cami, kahvehane, bakkal gibi yapıların çevrelediği köy meydanının merkezinde asırlardır yaşamını sürdüren çınar ağacı; İstanbul 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 18/07/1996 tarih ve 4194 sayılı kararı ile tescilli tabiat varlığıdır.

Koruma altında bulunan anıtsal çınar ağacının yaşı ile ilgili çeşitli bilgilere rastlamak mümkündür. Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından verilen bilgilere bağlı kalınarak hazırlanan Kocaeli Kültür Envanteri adlı eserde 700, Ahmet Nezih Galitekin tarafından kaleme alınan "Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler" kitabında ise 1800 yıllık olduğu belirtilen çınar ağacının yaş belirleme çalışmaları en son 2016 yılında yapılmıştır.

2016 yılında Kocaeli Gölcük Başiskele Termal Turizm Merkezi Birliği, Kocaeli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gölcük Kaymakamlığı, Gölcük Belediyesi, Derbent Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Kocaeli Ekolojik Yaşam Derneği, Gölcük Fotoğraf ve Sinema Sanatı Derneği ile Doğu Marmara Kalkınma Ajansı iş birliğinde hayata geçirilen "Saraylı-Örcün Tarih Koridorunda Doğal Yaşam Projesi" kapsamında Anıtsal Çınar Ağacı'nın yaşının tespiti, tedavi, bakım ve koruma işlemleri yapılmıştır. Proje kapsamında orman yüksek mühendisi Teoman Varol tarafından iklim ve çevre koşulları göz önüne alınarak yapılan yaş belirleme çalışmasında çınar ağacının 1224 (2016 yılında) yıllık olduğu tespit edilmiştir. Ağacın gövdesinde zamanla oluşmuş yarıklar, oyuklar yine proje kapsamında kapanmıştır.

Saraylı Anıtsal Çınar Ağacı

5 metre gövde çapında ve 35 metre yüksekliğinde olan ağacın uzun ve geniş dalları köy halkının yanı sıra ziyaretçiler için de doğal bir dinlenme alanı yaratmıştır. Ağacın etrafında bulunan arkeolojik kalıntılar köyün tarihi geçmişini yansıtırken, altı ve çevresi bir kamusal alan halini almıştır.

Saraylı köyü Anıtsal Çınar Ağacı'nın yanı sıra Gölcük ilçesi sınırları içinde Örcün köyü meydanında çapları 1,5 ve 2 metre olan iki çınar ağacı ile Değirmendere Çınarları (Değirmendere Parkı Çınarları) da koruma altında olan tarihi ağaçlardır.

KAYNAKLAR

Taner Aksoy, Kocaeli Kültür Envanteri, Kocaeli Kültür Yayınları, 2011, s.380-381;Ahmet Nezih Galitekin, Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları, s.296-305;Berna Usanmaz, Gölcük-Saraylı Köyü Sit Koruma Projesi: Fiziksel Düzenleme İçin Ön Koşul ve İlkelerin Araştırılması, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 9;Saraylı-Örcün Tarih Koridorunda Doğal Yaşam Projesi Web Sayfaları http://www.golcuksarayliorcunturizm.com/idet/54/103/proje-detayi

Gülten ÖZKAN

SAVAŞ POYRAZ (1936-2017)
Gazeteci, Yazar

Gazeteci ve yazar olan Savaş Poyraz, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün takip polisi (koruma) olan bir babanın çocuğu olarak, 8 Nisan 1936 tarihinde İstanbul Kasımpaşa'da dünyaya gelmiştir. Babası bu görevi Atatürk'ün vefatına kadar sürdürmüştür, sonrasında İsmet İnönü'nün isteği üzerine bir süre İsmet Paşa'nın takip polisi (koruma) olmuştur. Poyraz'ın komiser olan babası 1947 tarihinde Kocaeli İzmit'e atanınca, ailesiyle birlikte Kocaeli'ne gelmiştir. Poyraz, 1954-1960 yılları arasında futbolculuk yapmış ve 1958 yılında, İstanbul'daki Özel Gazetecilik Okuluna başlamış ve 1960 yılında mezun olmuştur. 1954 yılında CHP Gençlik Kolları'na üye olmuştur ve 12 Eylül darbesi sonrasında kurulan SODEP'te (*Sosyal Demokrasi Partisi, 12 Eylül Darbesi'nden sonra 1983'te siyasi faaliyetler serbest bırakılınca, kapatılan CHP tabanını sahiplenmek için kurulmuştur. Partinin kuruluş tarihi 6 Haziran 1983, kurucusu da Prof. Erdal İnönü'dür*) kurucu üyeler arasında yer almıştır. Ancak, SODEP'in Halkçı Parti ile birleşerek SHP adını almasından kısa bir süre sonra partisinden istifa etmiştir. Gazetecilik mesleğinde 56 yıllık bir tecrübeye sahip olan Poyraz, hayatındaki ilk yazılarını ilkokul yıllarında yazdığı şiirler ile kaleme almıştır. Bir dönem Ankara'da "Son Haber" gazetesinde de çalışan Poyraz'ın gazetecilik kariyeri "Türkyolu Bizimşehir" gazetesinde spor yazarı olarak başlamıştır. Bu iki gazetenin yanı

Savaş Poyraz

sıra, "Kocaeli Gazatesi", "Özgür Kocaeli" ve "Bizim Kocaeli" gazetelerinde de yazarlık yapmıştır. Poyraz, 1966 yılında kurulan Kocaelispor'un kurucuları arasında yer almaktadır. Kocaelispor'un kurulduğu yıl Başpor ve Doğanspor ile birlikte hareket eden İzmit Gençlik Spor Kulübü'nün de başkanlığını yapmıştır. 1977-1994 yılları arasında İzmit'te bulunan Tır-Kamyon garajını işletmiş ve bu sırada da yazmaya devam etmiştir. "Eski Dostlar", "Dökülen Yapraklar", "İz Bırakanlar" isimli toplamda 3 adet kitap ve bine yakın şiir yazmıştır. Şule Poyraz ile evli olan Savaş Poyraz, Alpay ve Tolgay isimli iki çocuk ile İlayda, Tuana ve Duru isimli 3 torun sahibiydi ve aynı zamanda Ragıp Savaş'ın(oyuncu) da dayısıydı. Savaş Poyraz, 2017 yılının ocak ayında, 81 yaşında, evinde geçirdiği kalp krizi sonucunda hayata gözlerini yummuştur. Cenaze namazı İzmit Feyziye Camiinde kılınmış ve Bağçeşme mezarlığında toprağa verilmiştir.

KAYNAKÇA
https://www.kartepegazetesi.com.tr/haber/94334/savas-poyraza-son-gorev, 4 Eylül 2021 (Görsel)https://www.astakoshaber.com/haber/guncel/savas-poyraz-vefat-etti/853.html, 4 Eylül 2021 (Görsel),https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1344196/savas-poyraz-son-yolculuguna-ugurlandi, 4 Eylül 2021 (Görsel);,https://www.buyukkocaeli.com.tr/haber/4897918/savas-poyrazin-olumu-kocaeliyi-yasa-bogdu, 4 Eylül 2021 (Görsel)

Aybike ÖZEL

SEBAHATTİN ÖZTAN (1918-1988)

Beyaz Eşyacı, Öztanlar Kolektif Şirketi

1918 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul'da polis olan babası Osman Bey ve annesi Fazilet Hanım'ın, Sebahattin ve Selahattin adlarında iki oğlu vardı. Sebahattin Öztan'ın kardeşi Selahattin, o yıllarda askerliğini telsizci olarak yaptığı için, komutanının tavsiyesi üzerine Soyadı Kanunu esnasında "Telser" soyadını aldı. Selahattin Telser, daha sonraki yıllarda İzmit'te yayınlanan *Hürsöz* gazetesinin sahibi olacaktı.

Sebahattin Öztan, 1937 yılında İzmit'e geldi. Karamürsel'de bulunan Elektrik Okulu'na gitti. Okul bitiminde, Geyve ve Düzce arasında elektrik işleri yaptı. 1940-1943 yılları arasında, İstanbul Davutpaşa'da askerliğini yaptı. Askerliğini tamamladıktan sonra, 1943'te Fevziye Camii'nin, Fethiye Caddesi ile buluştuğu tarafta (Günümüzde Mc Donald's'ın bulunduğu bina) elektrik malzemeleri, radyo tamiri ve satımı yapan bir dükkân açtı. İki katlı olan bu binada, Orion marka radyoları sattı ve tamir etti. İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı, insanlar bir araya toplanıp radyoda yayınlanan savaş haberlerini dinlerlerdi. Radyo ve radyoculuğun popüler olduğu yıllarda bu mesleği yapmak onu tanınır hale getirdi. 1951 yılında Fethiye Caddesi'nde bulunan Tüysüzler Kundura'nın bitişiğine taşındı. İki katlı olan bu binanın, üst katını düğün salonu, alt katını ise mağaza olarak kullandı. Sabahattin Öztan, radyo satışı ve bakımı yanında farklı ürünlere de yönelerek ürün yelpazesini geliştirmeye başladı. 1965 yılından itibaren soba, avize, çeşitli elektrikli ev aletleri ve beyaz eşya da sattı.

14 Haziran 1955 tarihinde kurulan Sınırlı Sorumlu Kocaeli Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi'nin ilk başkanı oldu. 1968 yılında Öztanlar Kolektif Şirketini kurdu. Aynı yıl İzmit Belediye Başkanı seçilen Leyla Atakan ile İzmit Sanayi Sergisi'nin kuruluşuna öncülük etti ve Belediye Meclis Üyeliği yaptı. Arçelik Başbayii olarak, Koç Ailesi'nin, beyaz eşya sektöründeki ilk müşterilerinden biri oldu. Arçelik ürünlerinin yanı sıra, Köhler Dikiş Makinesi ve Grundig Radyolarını satmaya başladı. 1985 yılına kadar Fethiye Caddesi'nde ticarete devam etti. 1955 yılında Hürriyet Caddesi'nde, Öztan Gazozları adı altında gazoz imalatı yaptı. Kandıra, Gölcük ve Karamürsel bölgelerine gazoz sattı. Gazoz imalatı esnasında elini makineye kaptıran Sebahattin Öztan, 1966 yılında bu işi tasfiye etti. Öztan Ailesi, 1967 yılında meydana gelen Büyük Adapazarı Depremi'nde, bu gazoz imalathanesini geçici bir süre ile mesken olarak kullandı. 1970 yılında imalathane olarak kullandığı mekânda bazı tadilatlar yaparak, beyaz eşya, bisiklet, Yamaha marka deniz motorları ve çeşitli teraziler satılan bir dükkân açtı. Sebahattin Öztan, 1988 yılında vefat etti, Öztanlar Kolektif Şirketi de ticari faaliyetlerine 1991 yılında son verdi.

Sabahattin Öztan İzmit Ticaret Odası üyesiydi. CHP saflarında politika yaptı. Verem Savaş Derneği yönetimlerinde görev aldı. 1939 yılında Naciye Hanım'la evlendi. Bu evliliğinden Engin, Sezgin ve Rezzan adlarında üç çocuğu dünyaya geldi. İlk eşinin vefatından sonra, 1963 yılında Babaeskili Billur Hanım'la evlendi. Bu evliliğinden de Yıldız ve Bilge adlarında iki kızı oldu.

KAYNAKÇA
http://kocaeliekk.org/hakkimizda/ (13.07.2021); Hüseyin Erol, İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi, İzmit, 2013, s.285-286.

Resül NARİN

SEBZELİ TERBİYELİ BUĞDAY ÇORBASI

Yöresel Yemek

Kocaeli'nin yöresel çorbalarından biridir. Genellikle kış aylarında yapılan besleyici özelliği çok olan bir çorbadır. Ülkenin farklı bölgelerinde de küçük değişikliklerle sebzeli buğday çorbası yapılmaktadır. İçerisine katılan sebzeler o bölgelerde çokça kullanılan sebzelere göre değişmektedir.

Sebzeli buğday çorbasının yapılışında kullanılan malzemeler şunlardır: 1 su bardağı akşamdan ıslatılmış buğday, 1 orta boy havuç, 1 orta boy patates, 1 su bardağı karnabahar, 1 çay bardağı haşlanmış pirinç, 2 çorba kaşığı tepeleme un, 100 gr tereyağı, 1 limon suyu, 2 yumurta sarısı, tuz, karabiber, biraz kıyılmış maydanoz

Üzeri için; 2 yemek kaşığı tereyağı, kırmızı pul biber, nane.

Akşamdan ıslatılan buğdaylar haşlanır. Buğdaylar yumuşadıktan sonra ayrı bir tencerede patates ile havuç küp küp doğranır ve karnabahar ile birlikte haşlanır. Haşlama esnasında sebzelerin pişme zamanları dikkate alınarak suya önce patates ve havuç, sonra karnabahar eklenir. Daha sonra buğday, pirinç ve tüm sebzeler bir tencerede bir araya getirilerek bir taşım kaynatılır. Bir yanda çorbanın terbiyesi un, yumurta sarıları, limon suyu ve karabiber çırpılarak hazırlanır. Terbiye bir su bardağı soğuk su ilavesiyle haşlanmış buğdayla birlikte karışmış ve bir taşım kaynatılmış çorbanın üstüne yavaş yavaş karıştırılarak eklenir. Çorba bir taşım daha kaynatılarak kapatılır. Bir tarafta da çorbanın üzerine gezdirilecek sos hazırlanır. Sos, kızdırılan tereyağının kırmızı pul biber ve nane ile buluşturulmasıyla yapılır ve çorbanın üzerine gezdirilir. Servise başlarken maydanoz ilave edilir.

Bu tür çorbalar geçmişte yaşanan ekonomik zorlukların yarattığı bir zorunluluktan doğan tariflerdir. Halk elindeki az miktardaki malzemeleri birleştirerek bu tür yemekler yapmışlardır.

KAYNAKÇA

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/sebzeli-terbiyeli-bugday-corbasi; https://www.nefisyemektarifleri.com/sebzeli-bugday-corbasi/

Mine HALİS

SEÇİMLER

Kocaeli'de Siyasi Partiler, Seçimler

II. Meşrutiyet'in ilk seçimleriyle 1908'de iki bağımsız ve bir liberal üç İzmit mebusu Meclis-i Mebusan'a gönderilmiş; 1912 ve 1914 seçimlerinde de üç sandalyesi olan İzmit'in mebusları genel olarak bağımsızlardan seçilmiştir. Son Meclis-i Mebusan'a ise Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri Hüseyin Sırrı Bellioğlu, Ali ve Sapancalı Hakkı Beyleri seçen İzmit'i 1. Dönem TBMM'de Fuat Carım, Hafız Abdullah Tezemir, Halil İbrahim Gürsoy, Hamdi Namık Gör, Hüseyin Sırrı Bellioğlu, Tahir Barlas temsil etmiştir. TBMM'nin açılması dolayısıyla yapılan seçimlerde işgal altında olduğu için İzmit'in bazı yerlerinde seçim olabilmiş ve Namık Gör, bu seçimlerle Ankara'ya giden tek İzmit milletvekili olmuştur. 10 Temmuz 1923'te yapılan genel seçimlerde ise Kocaeli'den Ahmet Şükrü, İbrahim Hakkı Tolon, İbrahim Süreyya Yiğit, Mehmet Ragıp Akca, Mustafa Kerem ve Saffet Arıkan aday gösterilmiştir. Seçim neticesine göre TBMM'nin 2. Dönem (1923-1927) Kocaeli Milletvekilleri Ahmet Şükrü Bey, Mustafa Kerem, Saffet Arıkan, İbrahim Tolon, İbrahim Süreyya Yiğit olmuştur. Milletvekillerinin hiçbiri 1. Dönemde Kocaeli'ni temsil edenlerden seçilmemiş olup Arıkan CHF'nin kurucu üyelerindendir. 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na geçen ve 1926'da İzmir Suikastı girişimi nedeniyle İstiklal Mahkemesi kararıyla idam edilen Ahmet Şükrü Bey'in yerine 13 Aralık 1926'da yapılan ara seçimle Mehmet Ragıp Akca Kocaeli Milletvekili seçilmiştir. Mustafa Kerem de TCF'ye geçen Kocaeli milletvekillerindendir. 1927 Milletvekilliği Seçimlerini II. Dönemin de Kocaeli milletvekilleri olan Mehmet Ragıp Akca, İbrahim Süreyya Yiğit ve İbrahim Tolon ile ilk kez seçilen Mehmet Selahattin Yargı, Kemalettin Olpak, İsmail Hakkı Kılıçoğlu, Reşit Saffet Atabinen kazanmıştır. Nüfusunun artışı nedeniyle milletvekili sayısını yediye yükselten Kocaeli'ni bu dönemde temsil edenlerden Yiğit, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer alsa da Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ayrılmamıştır. Tolon ise 1930'da SCF'ye geçerek Kocaeli İl Teşkilatını kurmakla görevlendirilmiştir. Kocaeli Merkezden ayrı Kandıra, Adapazarı ve Karamürsel'de teşkilatlanan SCF'nin en güçlü olduğu yerse Gebze olmuştur. 1930'da yapılan Belediye Seçimleri esnasında iki parti arasında özellikle Gebze ve Adapazarı'nda çok fazla gerginlik yaşanmış; SCF Adapazarı Teşkilatı seçimlerden çekilmiş, SCF için seçim çalışması yapan Adapazarlılar tutuklatılmış, Adapazarı Belediye Seçimini Danıştay iptal etmiştir. Muhalefetin usulsüz işlemler suçlamasına iktidardan gösterilen kolaylıkların suiistimal edilmesi şeklinde yanıt gelmiştir. 1930 Belediye Seçimlerini merkezde ve

ilçelerde CHF kazanmıştır. 1931 Genel Seçimlerinde Kocaeli'den CHF adayları Mehmet Ragıp Akca, Ali Reşit Atabinen, Kemalettin Olpak, Selahattin Yargı ve İbrahim Süreyya Yiğit ile bağımsızlardan ilk dönemin İktisat Vekillerinden İkinci Gruptan H. Sırrı Bellioğlu ve Ali Dikmen seçilmişlerdir. İktisat Vekaleti Ticaret Komiseri Bahri Bey de bağımsız adaylığını koymasına karşın seçilememiştir. 1935'te ise Ali Dikmen, İbrahim Süreyya Yiğit, Kemalettin Olpak, Mehmet Ragıp Akca, Salah Yargı, Dr. General Ziya Nuri, Hasan Hayri Tan, Nedim Bozatık Kocaeli Milletvekili seçilmişlerdir. 5. Dönemde Kocaeli'nin iki milletvekilliği için ara seçime gidilmiş ve ilk olarak Birgi'nin vefatı üzerine CHP'nin aday gösterdiği İbrahim Dıblan oy birliğiyle seçilmiştir. 6 Kasım 1937'te hayatını kaybeden Nedim Bozatık yerine ise 21 Kasım'da yapılan seçimle emekli Orgeneral Ali Sait Akbaytuğan Kocaeli milletvekili olmuştur.

1939 Genel Seçimleri sonucu Kocaeli'nin 6. Dönem (1939-1943) Milletvekilleri Ali Said Akbaytuğan, Mehmet Ragıp Akca, İbrahim Dıblan, Ali Dikmen, Kemalettin Olpak, Fuat Sorağman, İbrahim Tolon, Salah Yargı, İbrahim Süreyya Yiğit'tir. 19 Şubat 1942'de Kemalettin Olpak'ın vefatı üzerine İstanbul Daimi Encümen Azası Suphi Artel milletvekilliğine getirilmiştir. 1943 Seçimleri neticesindeyse Mehmet Ragıp Akca, Mürsel Bakü, Selahattin Yargı, İbrahim Süreyya Yiğit, İbrahim Tolon, Ali Sedat Pek, Refik Fenmen, Ali Dikmen, İsmail Fazıl Bürge, Mehmet Suphi Artel 7. Dönem (1943-1946) Kocaeli Milletvekili olmuşlardır. Ancak üç milletvekilinin hayatını yitirmesiyle Kocaeli milletvekillerinde değişiklik yaşanmıştır. 12 Ocak 1945'te hayatını kaybeden Ragıp Akca'nın yerine 17 Haziran 1945'te açık bir milletvekilliği için yapılan seçimlere toplamda 29 aday katılmış, üçü adaylıktan ayrılmış ve seçime katılan adayların sadece altısına oy çıkmıştır. Buna göre Hamdi Çağlar 1, Hilmi Coşkun 2, Rıfat Yüce 5, İsmail Rüştü Aksal 150 oy almış; 581 oy alan Nihat Erim seçimin kazananı olmuştur. 22 Eylül 1945'te Mürsel Bakü'nün 1 Ekim 1945'te de Salah Yargı'nın hayatını kaybetmesi üzerine iki milletvekilliği açığa çıkmıştır. 2 Aralık 1945'te açık milletvekillikleri için seçim gerçekleştirilmiş, Pamukovalı Ticaret Bakanlığı Teftiş Heyeti Reisi İsmail Rüştü Aksal, Karamürselli CHP İl İ. K. Ve İl Daimi Encümen Üyesi Enver Balkan, İstanbul'dan Afyon eski Milletvekili Hamza Osman Erkan, Sapancalı Birlik gazetesi başyazarı İsmail Ziya Bersis, İzmitli emekli öğretmen Hilmi Coşkun, Kırklareli Ağır Ceza Reisi Salih Zeki Cankır, İzmitli emekli gedikli subay Hamdi Çağlar adaylıklarını koymuşlardır. 370 oy alan CHP'li Adapazarı eski Belediye Başkanı Ahmet Abasıyanık birinci sıradan milletvekili olurken diğer milletvekili ise 356 oyla, emekliliğe yeni ayrılmış Koramiral Şükrü Okan olmuştur. 1946 Genel Seçimlerine DP'li Orhan Mahallesi'nden çiftçi Salih Kalemci ile DP Kocaeli İl Müteşebbis Heyeti Başkanı Sadi Ataerkin'in seçim öncesinde ve esnasında oyların serbestçe kullanılmasına engel olunduğuna ve seçimden sonra da tutanaklarda seçim komisyonları ve kurulları tarafından değişiklik yapılarak CHP'lilere seçimin kazandırıldığına dair itirazı olmuşsa da incelemede buna ilişkin bir delil bulunmamıştır. 8. Dönemde (1946-1950) Kocaeli'ni Meclis'te temsil edenler CHP'den Ahmet Faik Abasıyanık, İsmail Rüştü Aksal, Cenap Nuh Aksu, Fuat Balkan, İsmail Fazıl Şerafettin Bürge, Ali Dikmen, Nihat Erim, Şükrü Okan, Ali Sedat Pek, İbrahim Süreyya Yiğit'tir.

1950 Genel Seçimlerinde 441 adayın başvuruda bulunduğu Kocaeli'de DP ve CHP arasında geçen seçim yarışını %62.03 oranında 105.913 oy alan DP kazanmış, CHP %37.97 oranında 64.828 oy alırken MP de 8251 oy almıştır. Karamürsel, Sapanca, Derince, Hereke, Akmeşe, Kandıra, Geyve, Adapazarı, Hendek gibi pek çok yerde mitinglerin düzenlendiği seçim arifesinde 8 Mayıs 1950'de İsmet İnönü Kocaeli Halkevinde konuşma yapmıştır. 1950 Genel Seçimleri sonucunda Kocaeli'nin 11 milletvekili de DP'dendir. 9. Dönemde (1950-1954) Ali Ekrem Alican, Ziyaettin Atığ, Ahmet Hamdi Başak, Salih Kalemcioğlu, Sezai Mümtaz Kavalcıoğlu, Yeredoğ Kişioğlu, Saim Önhon, Lütfü Tokoğlu, Hüseyin Hüsnü Türkant, Etem Vassaf Vassaf, Mehmet Nevher Yılmaz Kocaeli milletvekilliği yapmıştır. 1954 Genel Seçimlerinde önceki seçimleri telafi etmek adına özellikle Nihat Erim Kocaeli'de çok aktif olmuş, şehrin tüm parti ocaklarını ziyaret etmiştir. Genç Demokratlar Teşkilatı da seçimden önce Kocaeli'nin bütün ilçelerinde teşkilatlanarak DP için çalışmıştır. Erim'den ayrı İsmail Rüştü Aksal, Şemsettin Günaltay ve İsmet İnönü de seçim öncesinde Kocaeli'de miting yapmış, CHP Oğuz Sineması'nda yoklamasını gerçekleştirmiştir. Yoklamasını Yalı Gazinosu'nda yapan DP'ye adaylık başvurusunda bulunanlar arasında Hatice Arısoy ve Zahide Yaşam adlı iki kadın da yer almıştır. 231.124 Kocaelili seçmenin 184.360'ının katıldığı ve katılımın %80 olduğu 1954 Genel Seçimlerinde DP %66.38 oranla 128.979, CHP %33.62 oranla 65.324 oy almıştır. Ayrıca CMP 12.008, TKP 798, Bağımsızlar 1184 oy almıştır. 1954 Genel Seçimleri sonucunda seçilen 12 milletvekilinin hepsi DP'dendir. 10. Dönem (1954-1957) Kocaeli Milletvekilliklerine Hüseyin Nüzhet Akın, Ekrem Alican, Ziyaettin Atığ, Ahmet Hamdi Başak, Selami Dinçer, Hamza Cemalettin Erkan, Sefer Göksel, Turan Güneş, Kazım Meriç, Cemal Tüzün, Yunus Nüzhet Unat, Ömer Saadettin Yalım seçilmiştir. Sakarya ilinin kurulmasıyla Adapazarı, Akyazı, Geyve, Hendek ve Karasu ilçeleri kendisinden ayrılan Kocaeli, 1957 Genel Seçimlerine altı milletvekilliği için girmiştir. Seçim öncesinde CHP tarafından Hürriyet Partililerin Kocaeli'dekendilerini destekleyeceğine dair söylemler çıksa da HP bunu yalanlamıştır. Kocaeli adaylarından DP'den Refik Koraltan ve Sadettin Yalım, CHP'den Fuat Sirmen, HP'den Turan Güneş'in mitinglerinin öne çıktığı 1957 seçimlerinde 229.801 oy CHP'ye, 297.101 oy DP'ye gitmiş ve altı DP'li aday seçimleri kazanmıştır. Buna göre 11. Dönem (1957-1960) Kocaeli milletve-

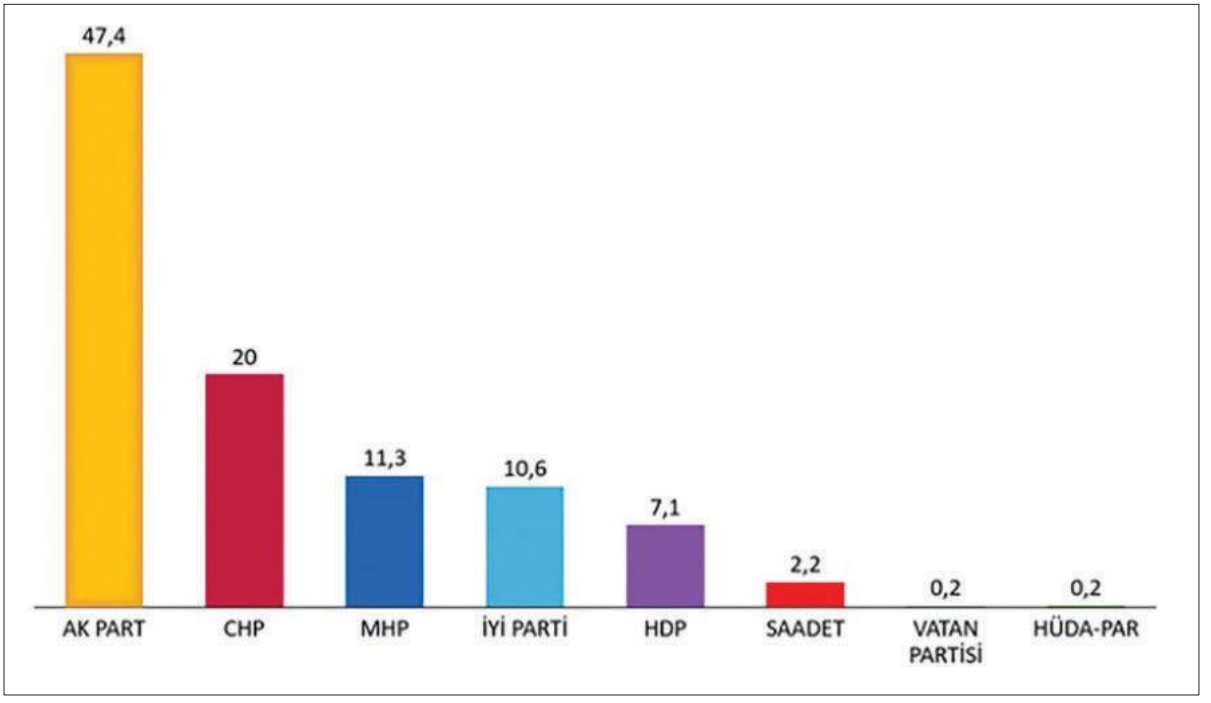

2018 Genel Seçim Sonuçları

killeri Ömer Cebeci, Tursun Erol, Cemal Tüzün, Yunus Nüzhet Unat, Ömer Saadettin Yalım'dır. Bu dönemde Gölcük Belediye Başkanı İbrahim Şentürk'ün düşürülmesi sonrasında 28 Kasım 1957'de altı aday içinden seçilen isim olan Jale Bora da Belediye Meclisi seçimiyle seçilen ilk ilçe kadın belediye başkanı olmuştur. Ayrıca halkın doğrudan seçtiği ilk kadın il belediye başkanı Leyla Atakan da şehrin kadınlarının siyasi aktifliğini göstermektedir. Bora ve Atakan'dan ayrı Değirmendere Belediye Başkanı Saniye Altuncu, İzmit Belediye Başkanı Fatma Kaplan Hürriyet de Kocaeli'nin kadın başkanlarındandır.

27 Mayıs sonrasında gerçekleştirilen 1961 Genel Seçimi sonucunda 1. Dönem (1961-1965) Millet Meclisi Kocaeli Milletvekilleri AP'den Mustafa Cemal Babaç, Süleyman Haldan Kısayol ve Ahmet Süreyya Sofuoğlu; CHP'den Şahabettin Bilgisu ile Nihat Erim olmuştur. 1965 Genel Seçimlerinde Kocaeli'de AP 58.931, CHP 31.622, MP 9192, TİP 3495, CKMP 1486, YTP 1315, Bağımsızlar 155 oy almıştır. Bu neticeyle Millet Meclisi'nde Kocaeli'nin 2. Dönem (1965-1969) milletvekilleri AP'den Sedat Akay, Ahmet Süreyya Sofuoğlu ve Şevket Ustaoğlu; CHP'den İsmail Hakkı Arar ile Nihat Erim olmuştur. 1969 Genel Seçimi neticesinde 3. Dönem (1969-1973) Kocaeli Milletvekilleri AP'den Cevat Ademoğlu, Ömer Vehbi Engiz ve Sabri Yahşi; CHP'den Nihat Erim'dir. 1973 Genel Seçimleri neticesinde ise 4. Dönem (1973-1977) Kocaeli Milletvekilliklerine 43.128 oyla CHP'den İbrahim Akdoğan ve Turan Güneş; 41.474 oyla AP'den Sedat Akay ve Sabri Yahşi; 23.247 oyla MSP'den Şevket Kazan seçilmiştir. 1973'te Kandıra ve Karamürsel'de AP, Gölcük ve Gebze'de CHP birinci parti çıkmıştır. Şevket Kazan 1976'da hükümete Çalışma Bakanı olarak dahil olmuştur. Bu hükümette Kocaeli Cumhuriyet Senatörlerinden Lütfi Tokoğlu da Turizm ve Tanıtma Bakanlığı yapmıştır. Kocaeli'nin diğer Cumhuriyet Senatosu üyeleri ise Abdullah Köseoğlu, Hikmet İşmen ve Rifat Özdeş'tir. Hikmet İşmen, 15 Haziran 1966'da TİP Listesinden bağımsız aday olarak seçilmiş, TİP kapatıldıktan sonra da bağımsız olarak 1975'e kadar Kocaeli üyeliğini devam ettirmiş Kocaeli'nin tek kadın senatörüdür. 5. Dönemde (1977-1980), 1977 Genel Seçimlerine göre 82.278 oyla birinci parti olan CHP'nin adaylarından İbrahim Akdoğan, Kenan Akman ve Turan Güneş ile 75.193 oy alan AP'nin adaylarından Adem Ali Sarıoğlu ve İbrahim Topuz Ankara'ya gönderilmiştir. Kocaeli'de 1977'de MSP 19.951, DP 4.082, MHP 3387, CGP 2021, TBP 538, TİP 434 oy almış, ilçelerde ise en yüksek oyları Gebze ve Gölcük'te CHP, Kandıra ve Karamürsel'de AP almıştır.

1983 Genel Seçimlerinde ise Kocaeli'de 115.379 oy alan ANAP'tan Osman Nuri Akyol, Abdülhalim Aras, Mustafa Batgün; 101.261 oy alan HP'ten Yusuf Salih Güngörmez, Orhan Otağ kazanmıştır. Kandıra ve Gebze'de HP, Karamürsel ve Gölcük'te ANAP birinci parti olmuştur. 1987 Genel Seçimlerinde Kocaeli-1 Seçim Bölgesinde 236.796 kişi oy kullanırken Kocaeli-2 Seçim bölgesinde 172.118 kişi oy kullanmıştır. Buna göre SHP 110.892, ANAP 109.007, DYP 80.582 oy almış ve Kocaeli Milletvekilleri SHP'den Erol Köse, Ali Rıza Sirmen, Ömer Türkçakal, Onur Çetin Kumbaracıbaşı, ANAP'tan Abdülhalim Aras, Bülent Atasayan, DYP'den Alaettin Kurt Kocaeli milletvekili seçilmiştir. Gebze'de SHP, Gölcük, Kandıra ve Karamürsel'de ANAP birinci parti çıkmıştır. 1991 Genel Seçimlerinde Kocaeli'de DYP 111.980, RP 96.910, ANAP 86.046 oy almıştır. Buna göre 19. Dönem (1991-1995) Kocaeli Milletvekilleri Bağımsız İsmail Hakkı Amasyalı, DYP'den Halil İbrahim

Artvinli, Mehmet Kazım Dinç, Alaettin Kurt, İsmail Kalkandelen, ANAP'tan Bülent Atasayan, RP'den Şevket Kazan'dır. Gebze ve Gölcük'te RP, Kandıra, Karamürsel ve Körfez'de DYP birinci partidir. 1995 Genel Seçimlerinde Kocaeli'de RP 174.390, DSP 103.131, ANAP 88.161, DYP 74.095, CHP 57.661 oy almış ve tüm ilçelerde RP birinci parti çıkmıştır. Seçimler neticesinde RP'den Necati Çelik, Osman Pepe, Şevket Kazan; DSP'den Bekir Yurdagül, Halil Çalık; ANAP'tan Bülent Atasayan, Hayrettin Uzun; DYP'den İsmail Kalkandelen ve CHP'den Onur Kumbaracıbaşı Kocaeli milletvekili olmuştur. Kocaeli'de DSP'nin 143.352 oy aldığı 1999 Genel Seçimlerinde FP 142.391, MHP 92.409, DYP 72.547, ANAP 67.512 oy almıştır. DSP'den Ahmet Arkan, Halil Çalık, Muhammet Turhan İmamoğlu; FP'den Mehmet Batuk, Mehmet Vecdi Gönül, Osman Pepe; MHP'den Cumali Durmuş, Kemal Köse; DYP'den Meral Akşener ve ANAP'tan Sefer Ekşi Kocaeli milletvekili olmuştur. Gebze, Gölcük ve Körfez'de DSP, Kandıra'da DYP, Karamürsel'de FP birinci partidir. Tüm ilçelerde AK Parti'nin kazandığı 2002 Genel Seçimleriyle 277.461 oy alan AK Parti'den Eyüp Ayar, Mehmet Vecdi Gönül, Muzaffer Baştopçu, Nevzat Doğan, Nihat Ergün ve Osman Pepe, 120.719 oy alan CHP'den İzzet Çetin, M. Sefa Sirmen ve Salih Gün 22. Dönem (2002-2007) Kocaeli Milletvekili olmuşlardır. 2007'de Genel Seçimlerinde ise Kocaeli'de AK Parti 370.242, CHP 145.671 ve MHP 78.585 oy almış ve 23. Dönem (2007-2011) milletvekilleri AK Parti'den Eyüp Ayar, Muzaffer Baştopçu, Nihat Ergün, Azize Sibel Gönül, Fikri Işık, Osman Pepe; CHP'den Hikmet Erenkaya, Mehmet Cevdet Selvi; MHP'den Cumali Durmuş olmuştur. Kocaeli'de 2011 Genel Seçimlerini 502.675 oyla AK Parti kazanmış, onu 235.036 oyla CHP ve 113.825 oyla MHP izlemiştir. Buna göre 24. Dönem (2011-2015) Kocaeli Milletvekilleri AK Parti'den Zeki Aygün, Muzaffer Baştopçu, Nihat Ergün, Azize Sibel Gönül, Fikri Işık, Mehmet Ali Okur, İlyas Şeker, CHP'den Hurşit Güneş, Mehmet Hilal Kaplan, Haydar Akar, MHP'den Lütfü Türkkan'dır. 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde 487.537 oy AK Parti'ye, 256. 787 oy CHP'ye 161.459 oy MHP'ye, 77.540 oy HDP'ye verilmiş ve 25. Dönem (23 Haziran-1 Ekim 2015) Kocaeli Milletvekilleri AK Parti'den Zeki Aygün, Fikri Işık, Cemalettin Kaflı, Radiye Sezer Katırcıoğlu, İlyas Şeker, Mehmet Akif Yılmaz, CHP'den Haydar Akar, Fatma Kaplan Hürriyet, Tahsin Tarhan, MHP'den Saffet Sancaklı, HDP'den Ali Haydar Konca olmuştur. 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde ise AK Parti 621.325, CHP 257.704, MHP 123.634, HDP 60.708 oy almıştır. Buna göre 26. Dönem (2015-2018) Kocaeli Milletvekilleri AK Parti'den Zeki Aygün, Sami Çakır, Fikri Işık, Radiye Sezer Katırcıoğlu, İlyas Şeker, Cemil Yaman, Mehmet Akif Yılmaz, CHP'den Haydar Akar, Fatma Kaplan Hürriyet, Tahsin Tarhan, MHP'den Saffet Sancaklı'dır. 27. Dönem (2018-2021) Milletvekili Genel Seçiminde Cumhur İttifakına %59.65, Millet İttifakına %32.91 oranında oy çıkmış, partisel bazda AK Parti %47.35, MHP %11.27; CHP %20 .01, İYİ Parti %10.42, HDP %7.6 oy almıştır. Buna göre Kocaeli Milletvekilleri AK Parti'den Sami Çakır, Fikri Işık, Radiye Sezer Katırcıoğlu, İlyas Şeker, Cemil Yaman, Mehmet Akif Yılmaz, Emine Zeybek, CHP'den Haydar Akar, Fatma Kaplan Hürriyet, Tahsin Tarhan, MHP'den Saffet Sancaklı, İYİ Parti'den Lütfü Türkkan, HDP'den Ömer Faruk Gergerlioğlu'dur.

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi; TBMM Zabıt Cerideleri; Ayşen İçke, *Türkiye'de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1935-1991)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014.;Cengiz Atlı, "Cumhuriyet'in İlk Döneminde (1923-1931) Kocaeli Milletvekili Seçimleri ve Seçilen Milletvekillerinin Faaliyetleri", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, C. 2, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2017, 1245-1260. ;Enver Konukçu, "Adapazarı Kaymakamı Tahir (1919-1920), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 8, S. 38, 521-538.;Esma Torun Çelik, "Çok Partili Hayatın İlk Yıllarında Kocaeli'nde Siyasal Hayat (1945-1960), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 63, Güz 2018, s. 301-342, 302-303.;İhsan Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.;Leyla Kaplan, *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.;Mehmet Pınar, "Kocaeli'nde Serbest Cumhuriyet Fırkası Teşkilatı ve Faaliyetleri", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, C. 2, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2017, 1261-1275.;Sabit Dokuyan, "1950-1954-1957 Milletvekili Genel Seçimlerinin Kocaeli'ndeki Yansımaları", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, C. 3, Kocaeli 2016, 2091-2116; Selda Kılıç, 1920 Meclisinde İzmit Milletvekili Hamdi Namık Bey", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, C. 2, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2017, 1161-1182. Taner Bilgin, "Son Osmanlı Mebusan Meclisi Seçimleri ve İzmit Mebusları", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, C. 2, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2015, 1115-1126; Tansu Barış Mahmutoğlu, *CHP'nin Belediye ve Genel Seçim Çalışmaları ve Propagandaları (1923-1957)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017.; TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2012; Türker Sanal, *Demirel Hükümetleri*, Sim Matbaacılık, Ankara 2000.;Yasemin Türkkan Tunalı, "Tek Partili Siyasi Hayatta Demokrasiyi Yaşatma Çabaları: IV. Dönem Bağımsız Milletvekillerinin Meclis Faaliyetleri (1931-1934)", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XX/41 (2020-Güz), ss. 665-700; *Cumhuriyet* gazetesi;TBMM, Milletvekili Genel Seçimlerinde Kocaeli Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy ve Oranları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secimler.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili (Erişim: 17 Ağustos 2021); https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/mazbatalar.sonuc (Erişim: 19 Ağustos 2021).

Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA

SEDA BAKAN (1985-…)

Oyuncu

10 Ekim 1985 tarihinde Kocaeli/Gebze'de doğmuştur. Annesi Selanikli, babası ise Saraybosnalıdır. İki kardeş olan Seda Bakan'ın bir ağabeyi vardır. Sakarya Üniversitesi Dış Ticaret bölümünden mezundur ancak profesyonel olarak oyunculuk yapmaktadır.

Seda Bakan Türker İnanoğlu'nun sinema-televizyon alanında eğitim vermek ve sektöre hazır yetişmiş

Seda Bakan

personel açığını kapatmak için Kavacık'ta kurduğu TÜRVAK Sinema – TV Merkezi'nde eğitim almıştır. Bakan, televizyon kariyerine Number One TV'de sunuculuk yaparak başlamış, oyunculuk kariyerine ise 2007 yılında "Sana Mecburum" isimli dizide Leyla karakteri ile ilk adımını atmıştır. Kariyerinin ilerleyen zamanlarında çoğunlukla komedi dizilerinde rol alan Seda Bakan, birçok farklı karakteri oynamıştır. Farklı bir deneyim olarak ise 2016 yılında TV8'de yayımlanan sunuculuğunu Acun Ilıcalı'nın yönettiği Yetenek Sizsiniz Türkiye yarışma programında Eser Yenenler ve Ali Taran ile birlikte jüri üyesi olarak televizyon ekranlarında yerini almıştır.

Oyuncunun tanınmasını sağlayan en önemli rolü "Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi" dizisinde canlandırdığı Eda karakteridir. Bu dizide Erdal Beşikçioğlu, Nejat İşler gibi tanınmış isimlerle birlikte sahne almıştır. Aynı zamanda 2014 yılında STAR TV'de yayınlanan, başrollerinde Ahmet Kural ve Murat Cemcir'in oynadığı "Kardeş Payı" dizisinde oynadığı Feyza rolü ile de popülerliğini artırmıştır. Seda Bakan, 1984, Ankara doğumlu müzisyen olan Ali Erel ile 4 Ekim 2014 tarihinde dünya evine girmiştir. Bakan, Ali Erel ile evliliklerinden Leyla isimli bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir.

Seda Bakan'ın Oynadığı Film ve Dizi Rolleri: 2020- Mucize Doktor / Ferda, 2016/2017- Bana Sevmeyi Anlat / Leylâ Aydın, 2014/2015- Kardeş Payı / Feyyza Özdemir, 2010/2013- Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi / Eda Akkaya, 2010- Şen Yuva / Oya, 2009- Adanalı / Başak, 2009- Makber / Güneş, 2009- Geniş Aile / Esma, 2008- Pars: Narkoterör / Zülfiye Demir, 2007- Sana Mecburum / Leyla, Sinema Filmleri, 2020- Ortak / Pınar, 2019- Öldür Beni Sevgilim / Demet, 2018- Arif V 216 / Pembe Şeker/Alev, 2015-Kara Bela / Burcu, 2014- Zaman Makinesi 1973 / Yasemin-Deniz, 2013- Behzat Ç. Ankara Yanıyor / Eda Akkaya, 2011- Behzat Ç. Seni Kalbime Gömdüm / Eda Akkaya, 2009- Umut / Meryem, Televizyon Programları, 2016- Yetenek Sizsiniz Türkiye /Jüri

Mine HALİS

SEDAT AKAY (1925-2006)

Kocaeli Milletvekili

Orman Yüksek Mühendisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi XIII. ve XV. dönem Kocaeli milletvekili, İzmit doğumlu siyasetçidir. Milletvekili Sicil Numarası 3015'tir. Sedat Akay 1925'te Kandıra'da dünyaya geldi. İlköğretimini Kandıra'da, ortaokulu İzmit ve Bolu'da, lise eğitimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinde aldığı eğitimin ardından 1949'da Orman Yüksek Mühendisi olarak mezun oldu. Lisansüstü eğitimini yine İstanbul Üniversitesi'nde sürdürdü. 1958-1959 yılları arasında ihtisasını, İktisat Fakültesi İşletme Ekonomisi Enstitüsünde işletmecilik alanında yaptı. Ancak aldığı eğitimler bunlarla sınırlı değildi. 1964-65 arasında Tarım Bakanlığı kendisini Harp Akademilerine bağlı Milli Güvenlik Akademisine göndererek burada bir devre öğrenim görmesini sağladı. İlk görev yeri Kandıra oldu. Orman mühendisi olarak başladığı görevini 1950'den sonra İstanbul Sarıyer Orman Bölge Şefliğinde sürdürdü. Bu yıl sonunda vatani görevini yapmak üzere İstanbul'dan ayrıldı. 1951'de Askerlik hizmetinden sonra tekrar Kandıra'da orman mühendisi oldu. Sonraki yıllarda da Tarım Bakanlığı'ndaki kariyeri yükselmeye devam etti. 1952'den 1955'e kadar bakanlık bünyesinde müfettiş muavinliği yaptı. 1955'te yardımcılık görevi son bularak Tarım Bakanlığı müfettişliğine yükseldi. Siyasete atıldığı 1965 yılına kadar bu görevini sürdürdü. 1965 yılında hayatında yeni bir kariyer alanı olarak siyaset yaşamı başladı. Uzun yıllar Süleyman Demirel'in siyasi çizgisini takip etti. 1965-1969 ve 1973-1977 yılları arasında Adalet Partisi'nden Kocaeli milletvekili seçildi. 1970 yılında başlayan Başbakan-

Sedat Akay

lık Yüksek Denetleme Kurulu üyeliği görevini 1978 yılına kadar sürdürdü. Bir yıl kadar Orman Bakanlığı Başmüşaviri olarak çalışan Akay, 1979'da Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Üyeliğine yeniden atandı. 1965 yılı seçimlerinde Nihat Erim gibi güçlü rakipler karşısında içlerinde Sedat Akay'ın bulunduğu üç Adalet partili oyların %55'inden fazlasını aldı. 1973 yılında partisi Kocaeli'de Cumhuriyet Halk Partisi'nin gerisinde kalsa da Kandıra bölgesinin yoğun desteği ile seçim başarısını tekrarladı. Parlamento içinde iki önerge, on dokuz söz alma, bir sözlü soru ve cevabı, üç teklif, iki yazılı soru ve cevabı olmak üzere toplam yirmi yedi faaliyet ile etkinlik göstermiştir. Meclis'te Enerji ve Tabiî Kaynaklar, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Tarım Komisyonu'nda bulundu. Ayrıca Romanya Dostluk Grubu içinde yer alarak bu ülkeye bir ziyarette bulundu. 12 Eylül Darbesi sonrasında bir süre siyasetten uzak kaldıysa da 1983 yılında Doğru Yol Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Okul ve sosyal yaşamında sevilen bir simaydı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Ekonomisi Enstitüsü Mezunları Cemiyeti Başkanlığı'nı yürüttü. Topluma yönelik faaliyetler içinde de yer alıyordu. Kuruluşuna öncülük ettiği bir dernek 1948'de memleketi Kandıra'da bir ortaokul binası inşa ederek hizmete açtı. Kocaeli Yüksek Öğretim Derneği'nin çabalarına destek verdi. Orta derecede Fransızca biliyordu. Vefatı öncesinde 2004'ten 2006'ya kadar Türk Parlamenterler Birliği Yüksek Danışma Kurulu Genel Sekreterliği görevinde bulundu. Sedat Akay, evli ve üç çocuk babasıydı. 18 Temmuz 2006'da geçirdiği rahatsızlık sonucu hayatını kaybeden Sedat Akay, Merkez Şefik Camii'nde öğle namazına müteakip kılınan cenaze namazın ardından çok sayıda hemşerisi ve siyaset arkadaşının katıldığı bir merasimle Kandıra eski aile mezarlığında toprağa verildi.

KAYNAKÇA
Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA.) 30-18-1-2-247-19-1;30-18-1-2-375 172-6; 30-18-1-2-382 285-13; Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2015)", *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III,* Kocaeli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, No: 38, 2017, s. 1263-1306; *TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt II,* Ankara 2010; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XIII. Dönem 1965-1969,* Haz. Menderes Çınar, Cilt I, Ankara 2012; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XV. Dönem 1973-1977,* Haz. Prof. Dr. Emre Bağçe, Cilt III, Ankara 2012.

Serkan YAZICI

SEDDAR YAVUZ (1967-…)
Vali

1967 yılında Eskişehir'de doğdu. İlköğrenimini Eskişehir-Gümüşkonak'ta, orta öğrenimini Eskişehir'de, lise öğrenimini Balıkesir'de parasız yatılı olarak tamamladı. 1988 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olarak aynı yıl kaymakam adaylığı sınavını kazandı ve Adıyaman'da kaymakam adayı olarak mülki idare amirliği görevine başladı. Sırasıyla Harmancık, Aslanapa ve Güdül Kaymakam vekilliklerini yürüttü.

Serdar Yavuz

1993 yılında Kaymakamlık yeterlilik sınavını üstün başarı derecesi ile kazanarak asaleten Çankırı-Korgun Kaymakamlığına atandı. Sırasıyla Diyarbakır-Eğil Kaymakamlığı, Balıkesir-Dursunbey Kaymakamlığı, Konya-Kadınhanı Kaymakamlığı, Şanlıurfa-Siverek Kaymakamlığı ve Antalya-Kemer Kaymakamlığı görevlerini yürüttü. Türk İdareciler Derneği'nin 2008 yılı "Yılın Kaymakamı" ödülüne layık görüldü. 28 Ağustos 2009 tarihinde İstanbul-Gaziosmanpaşa Kaymakamlığı görevine başladı, bu görevdeyken Bakanlar Kurulu'nun 16 Şubat 2014 tarihli kararnamesi ile Uşak Valiliğine atandı. 2015-2017 yılları arasında Muş ve 2017-2020 yılları arasında Ordu valilikleri yaptı. 09 Haziran 2020 tarihli Cumhurbaşkanı Kararı ile Kocaeli Valiliğine atandı.

Bu görevleri sırasında erişilebilir bir vali olma ve devletin şefkatini ve kudretini vatandaşa sunma çabası içinde olan Vali Yavuz, idari görevlerinin yanı sıra toplum yararına çeşitli projeler de üreterek çalışmalarda bulundu. Fikri ve uygulaması kendisine ait olan ve 2009 yılından beri görev yaptığı yerlerde hayata geçirdiği ÖNEM (Özel Nedenlerin Engelleriyle Mücadele) Projesi ile sevgi ve şefkat yoksunu, anne ve babası ayrılmış, sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı ailelerden gelen çocuklara birer hami belirleyerek, çocuklara doğru rol model olunmasını hedefledi. Projenin ana hedefi sorun çözme becerisi geliştirilmiş, bağımlılık ve diğer olumsuz alışkanlıklara karşı hayır diyebilen nesiller yetiştirmektir. 2020 yılı Temmuz ayı itibari ile başlatılan Kocaeli ÖNEM Projesi kapsamında uygulanmak üzere 19 faaliyet hazırlandı ve İl Proje Yürütme Kurulu Üyeleri tarafından çevrimiçi toplantılar ile 12 ilçeden 89 ilçe Proje Yürütme Kurulu Üyesinin katılımıyla proje tanıtım sunumu gerçekleştirildi. İlçe Proje Yürütme Kurulları tarafından 33 oturumda 2.223 Okul Proje Yürütme Kurulu üyesine proje tanıtımı yapıldı. Proje kapsamında belirlenen faaliyetlere 18 Ocak -30 Nisan 2021 tarihleri arasında 12 ilçeden; 22.804'ü Kocaeli ÖNEM projesi kapsamındaki öğrenci olmak üzere toplam 100.053 öğrenci katıldı. "Ben de Varım" faaliyeti için ulaşılan hami

sayısı 5.208'e ve hamiler ile eşleştirilen öğrenci sayısı 10.795'e ulaştı.

Vali Seddar Yavuz'a ait olan projelerden birisi de "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" düsturu ile 2004 yılında eşi Selda Yavuz'la birlikte başlattığı "Gönülden Gönüle" projesidir. Bu proje çerçevesinde; şehit aileleri, gaziler, engelliler, yaşlılar, yetim ve öksüzler, ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirildi ve bu suretle onların gönüllerini almak, devletin sıcak ve şefkatli yüzünü yansıtmak, sıcak elini hissettirmek ve insanımızın gönlüne girmek hedeflendi. Vali Seddar Yavuz, projede en büyük destekçisi olan eşi Selda Yavuz ile beraber, projenin başlangıcından bugüne kadar 90.000'e yakın haneyle hemhal oldu, vatandaşların acılarını paylaştı, dertlerini dinledi, taleplerini aldı, sorunlara yerinde müdahale ederek sosyal devlet olma anlayışının gereğini yerine getirdi ve bu suretle vatandaşların devletle olan bağını güçlendirdi. Yavuz çifti tarafından 2020 Haziran ayına kadar Kocaeli'de 846 aile evlerinde ziyaret edildi. Bir yıl içinde, pandemiye rağmen, proje kapsamında ilçe kaymakamlarının ziyaretleri ile birlikte toplamda 5.569 aileye ulaşıldı.

Devletin esas sahibinin millet olduğu bilinciyle, valiliğin ve tüm kamu kurumlarının kapılarının ve iletişim kanallarının her zaman vatandaşlara açık tutulmasına özel bir ihtimam gösteren Vali Yavuz, görev yaptığı her yerde olduğu gibi Kocaeli'de de halkla yakın temas içinde bulundu ve Valilik Makamında 2021 Temmuz ayına kadar halk günü de dâhil olmak üzere 1.150 kişi ile görüşme sağladı.

Halen Kocaeli Valiliği görevini yürüten Yavuz, evli ve dört çocuk babasıdır, iyi derecede İngilizce bilmektedir.

KAYNAKÇA
http://www.kocaeli.gov.tr; https://twitter.com/seddaryavuz; http://gazetearsivi.milliyet.com.tr; https://www.hurriyet.com.tr/

Haluk SELVİ

SEFER EKŞİ (1951-…)
Milletvekili, İş Adamı

1951'de Rize-İkizdere'de doğmuştur. Babası Yakup Bey, annesi Hayriye Hanım'dır. Endüstri Meslek Lisesi'nden mezun olmuştur. Süheyla Hanım ile evlenmiş, 2'si kız 2'si erkek 4 çocukları olmuştur. EKCAN İnşaat, Sigortacılık ve Otomotiv Şirketleri'ni kurmuştur.

1990'lı yıllarda ANAP Kocaeli İl Başkanlığını yapmıştır. 18 Nisan 1999 Genel Seçimlerinden sonra hükûmeti kurma görevi 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından Demokratik Sol Parti (DSP) Genel Başkanı Bülent Ecevit'e verildi. Ecevit, DSP, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Anavatan Partisi (ANAP) ile 28 Mayıs 1999 tarihinde üçlü koalisyon hükûmetini kurmuştur. Sefer Ekşi, 1999 seçimlerinde Kocaeli milletvekili olarak seçilmiş ve 1999-2002 yılları arasında 22. Dönem Kocaeli Milletvekilliği yapmıştır. DSP, MHP ve ANAP'ın ortaklığında kurulan bu hükümette oldukça aktif siyaset içinde yer almıştır.

Sefer Ekşi

Milletvekilliği döneminde TÜPRAŞ, PETKİM ve İGDAŞ'ta yaşanan işçi sorunlarını sendikanın isteğine göre çözüme kavuşmasında etkili olduğu için "İşçi-sendikacı dostu" diye anılmaya başlanmıştır.

Kocaeli milletvekili olarak temsil ettiği şehre değer katmaya çalışan bir siyasetçi olmuş, şehrin sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Bilhassa Kocaeli'nin sivil toplum kuruluşları ile yakın temas içinde olmuştur. Milletvekilliği sona erdikten sonra birçok partiden teklif almış fakat yine partisinde kalmıştır. Fakat Sefer Ekşi, 2007 yılında Anavatan Partisi Merkez Karar Yönetim Kurulu Üyesi iken partisinden o zamanki "Genel Başkan Erkan Mumcu'nun ortaya koyduğu siyaset kabul edilemez" diyerek istifa etmiştir. EKCAN İnşaat, Sigortacılık ve Otomotiv Şirketleri'nin yönetimini pandemi sonrası oğlu Yakup Ekşi'ye bırakmış, yoğun iş ve siyaset hayatı sonrası pandeminin de etkisiyle daha sakin bir hayat yaşamaya başlamıştır.

KAYNAKÇA
"Ekşioğlu Ailesinin Yeni Nesil Patronu: Yakup Ekşi", *Kocaeli Life*, 9 Şubat 2018; Sadun Çetin, "Sefer Ekşi; Eski Milletvekili", Çağdaş Kocaeli, 21 Temmuz 2021; https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=21&p_sicil=5707; https://www.haber7.com/siyaset/haber/245739-sefer-eksi-anavatandan-istifa-etti

Dilara USLU

SEFER GÖKSEL (1912-1987)
Milletvekili

1912 (Rumi 1328)'de Rize'de Ali Bey ve Fatma Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelen Sefer Bey, Ortaokul mezunu olup az düzeyde Fransızca, İngilizce ve Arapça bilmektedir. Ailesi 1934 yılında kabul edilen Soyadı Kanunu çerçevesinde "Göksel" soyadını almıştır. İstanbul'da lise öğrenimine 10. Sınıfta ara vererek 1939 tarihinde askere giden Sefer Göksel, acemi birliği ve ihtiyat askerliğini tamamlayarak 1940 yılının Temmuz ayında terhis olmuştur. Terhisine müteakip ticaret ve nakliye işleriyle uğraşmaya başlayan Sefer Bey, tüccar kimliği ile ön plana çıkmıştır. İstanbul Galata Kara Mustafa Paşa Sokak No 47'de Yazıhanesi ve İzmit'te Demiryolu

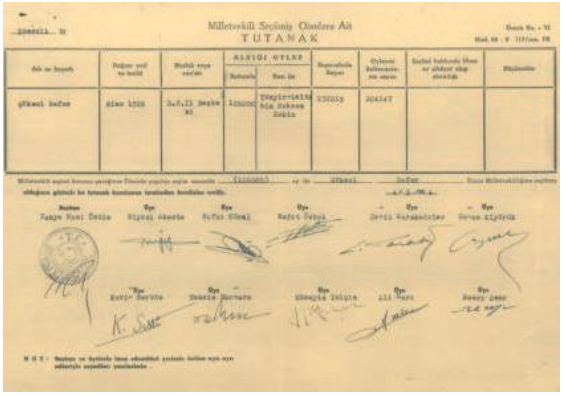
Milletvekili Seçimi Olmlara Ait
TUTANAK

Sefer Göksel ile ilgili tutanak

Caddesi Hasan Ömer Apartmanında bir şubesi bulunan iş merkezinde, ithalat-ihracat dalında ticaret, bilumum nakliye ve taahhüt işleriyle uğraşmıştır. 1942 yılında evlenen Sefer Göksel, aynı zamanda İstanbul ve İzmit'te müteahhit olarak birçok binanın yapımını üstlenmiştir. DP Kocaeli İl Başkanlığı, 1954 yılı Milletvekili Genel Seçimleri için il ve ilçe teşkilatlarında milletvekili adaylarını belirlemek maksadıyla aday yoklamaları yaptırmış ve kapsamlı bir seçim çalışması yürütmüştür. Bu bağlamda Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili aday adayı olarak listeye girmeyi başaran Sefer Göksel, 2 Mayıs 1954'te yapılan seçimlerde 126.088 oy alarak Kocaeli Milletvekilliğine seçilmiştir. 1950 seçimlerinde DP'den 11 milletvekili çıkaran Kocaeli, bu seçimlerde milletvekili sayısını bir kişi daha arttırarak 12'ye yükseltmiştir. DP'nin adaylarından Sefer Göksel, Ziya Atığ, Ekrem Alican, Turan Güneş, Selami Dinçer, Cemal Tüzün, Saadettin Yalım, Nüzhet Akın, Hamdi Başak, Kazım Meriç, Nüzhet Unat ve Hamza Osman Erkan mazbatalarını alarak 14 Mayıs 1954'te TBMM'deki çalışmalara katılmıştır.

Milletvekilliği mazbatasını 4 Mayıs 1954'te alan Sefer Göksel, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin X. Yasama Dönemi sonu olan 1 Kasım 1957 tarihine kadar Kocaeli Milletvekili olarak Parlamentoda görev yapmıştır. Meclis'te görev yaptığı süre içinde Kocaeli'nin sorunlarını Meclis'in gündemine taşıyarak özellikle ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları konu alan konuşmalar gerçekleştirmiştir. Karaborsanın ortadan kaldırılabilmesi için alınması gereken önlemler arasında bu olaya sebep olan ve yüzde beş yüz kazanan tüccarların ağır cezalara (idama) çarptırılmasını talep etmiştir.

Evli ve bir çocuk babası olan Sefer Göksel Bey, 21 Mart 1987 tarihinde vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

TBMM Albümü (1920-2010), 2. Cilt, 1950-1980, 2. B., TBMM Genel Sekreterliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Ankara, 2010, s. 651; *TBMM Zabıt Ceridesi,* 10. Dönem, 11. Cilt, 70. Birleşim, s. 52 Bilal Tunç, "Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Kocaeli'ndeki Seçim Faaliyetleri (1950-1957)", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, (2018), s. 250-264; *Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi,* "Kocaeli Mebusu Sefer Göksel", TBMM Tecümeihal Varakası, Devre X; *Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi*, "Sefer Göksel'in Kocaeli İli Milletvekilliğine Seçildiğine Dair Tutanak", 4 Mayıs 1954.

Necdet AYSAL

SEKA (TÜRKİYE SELÜLOZ VE KÂĞIT FABRİKALARI İŞLETMESİ)

İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası

Türkiye'de 1920'li yılların sonlarından itibaren bir kâğıt fabrikası kurma konusunda çeşitli girişimler ortaya çıkmıştır. İnhisarlar [Tekel] İdaresi tarafından 1928'de sigara kâğıdı üretmek üzere kurulması düşünülen Kâğıt ve Karton Fabrikası gerçekleşemedi. 1932'de İş Bankası'nın bir kâğıt fabrikası kurma girişimi de İktisat Vekâleti tarafından engellendi. Türkiye'de konunun tek uzmanı olan. Mehmed Ali Kâğıtçı bütün bu girişimlerin içinde yer aldı ve hazırladığı raporlar ile oluşturduğu kamuoyu sonucunda 1933'te kabul edilen ve devlet eliyle sanayileşmeyi hedefleyen "Birinci Sanayi Planı"nında "Selüloz ve Kâğıt Sanayii"nin kurulması öngörülerek gene kendisinin etkisi ile yer olarak da İzmit seçildi. Sanayi Planı'nı uygulamak üzere 3 Haziran 1933'te Sümerbank kuruldu ve Mehmed Ali Kâğıtçı 1 Mart 1934'te İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası Müdürü olarak Sümerbank'ta göreve başladı.

Daha sonra "I. Kâğıt Fabrikası" olarak anılacak olan İzmit Kâğıt Fabrikası'nın temeli 14 Ağustos 1934'te Başvekil İsmet İnönü tarafından atıldı. Fabrikanın inşaatı ve makinelerinin montajı kısa sürede tamamlandı. Deneme üretiminde ilk kâğıt 18 Nisan 1936 günü üretildi. Makineden gelen ilk kâğıt büyük bir coşku ile karşılandığı gibi ilk üretilen kâğıt ruloları bayraklarla donatılmış arabalara yüklenerek İzmit sokaklarında dolaştırıldı. Açılışından kısa bir süre önce fabrika Başvekil İsmet İnönü ve İktisat Vekili Celâl Bayar tarafından ziyaret edildi. Fabrikanın resmî açılışı 6 Kasım 1936'da İktisat Vekili Celâl Bayar tarafından yapıldı. Aynı gün "II. Kâğıt Fabrikası"nın temeli de atıldı. Fabrika biri yazı ve baskı kâğıdı ve diğeri bunların yanında karton da üretebilen iki kâğıt makinesinden oluşuyordu ve yıllık üretimi 11.000 tondu. Fabrikanın ithal selülozdan kâğıt üretmesi ve yaklaşan savaş nedeniyle selülozun yoğun olarak patlayıcı madde üretiminde kullanılması fiyatları yükselttiğinden üretimin maliyeti giderek arttı. Üretilen ilk kâğıtlarda kullanılan filigranların tasarımı Mehmed Ali Kâğıtçı tarafından yapıldı.

Temeli 6 Kasım 1936'da atılmış olan "II. Kâğıt Fabrikası"nın inşaatı ve makinelerinin montajı 25 Nisan 1940'ta tamamlanmış olmakla birlikte üretime 1944'te başlanabildi ve 24 Temmuz 1944'de İktisat Vekili Fuat Sirmen tarafından açılışı yapıldı. Bu fabrikada biri yılda 11.000 ton gazete ve baskı kâğıdı ve diğeri de yılda 1.000 ton sigara kâğıdı üretimi yapan iki makine vardı. Fabrika böylece Türkiye'nin kâğıt gereksiniminin %55'ini karşılar duruma geldi.

Kâğıt fabrikalarının yanında bunları destekleyecek ve selüloz üretimi yapacak olan diğer tesislerin kurulmasına da girişildi. Yıllık 6.000 ton odun hamuru üreten "Mihanikî Hamur Fabrikası" I. Kâğıt Fabrikası ile birlikte faaliyete geçti. Dolgu maddesi olarak kullanılan ve başlangıçta ithal edilen kaolinin hazırlanmasına yönelik olarak günde 10 ton yerli

6 Kasım 1936 günü Kâğıt ve Karton Fabrikası'nın açılış töreni için yapılan hazırlıklar

kaolin işleyen "Kaolin Fabrikası" Mart 1941'de faaliyete geçti. Sigara kâğıdı üretimi için keten ve kenevir elyafı ile paçavralardan yılda 400 – 1.000 ton selüloz üreten "Paçavra Selülozu Fabrikası" 10 Şubat 1944'te üretime başladı. Samandan ve mısır sapı gibi elyaf içeren saplardan yılda 3.000 ton ağartılmış selüloz üreten "Saman Selülozu Fabrikası" 31 Mayıs 1944'te üretime başladı ve açılışı Paçavra Selülozu Fabrikası ile birlikte 25 Temmuz 1944'te yapıldı. Yılda 12.000 ton odun selülozu üreten "Odun Selülozu Fabrikası" 23 Nisan 1945'te deneme üretimine başladı ve açılışı 17 Ağustos 1945'te yapıldı. Türkiye'nin ilk elektrokimya tesisi olan "Klor ve Alkali Fabrikası"nın temeli 10 Temmuz 1938'de atıldı ve 17 Ağustos 1945'te yapılan açılış töreni ile faaliyete geçti. Fabrika yılda 2.500 ton kireç kaymağı, 1.800 ton sıvı klor, 1.100 ton klorür asidi ve 2.000 ton sodyum hidroksit üretecek kapasitedeydi.

Gerekli suyun sağlanması için 24 km uzaklıktaki Sapanca Gölü'nden 80 cm çapında borularla saniyede 600 litre su getiren boru hattı 23 Haziran 1943'te açıldı. Bu suyun 250 L/s'lik kısmı Kâğıt Fabrikası'na, 250 L/s lik kısmı Selüloz Fabrikalarına veriliyor ve 100 L/s lik kısmı da Klor Alkali Fabrikası, Devlet Demiryolları, Donanma Komutanlığı ve İzmit Şehri arasında paylaştırılıyordu. Bunların yanında yüksek basınçlı buhar üreten bir "Kuvvet Santrali" kuruldu. Buradan elde edilen buhar bir yandan farikanın buhar gereksinimini sağlamakta ve öte yandan da türbo alternatörler yardımıyla gerekli olan elektriği üretmekteydi. Elektriğin fazlası da İzmit'in aydınlatılması için kente verilmekteydi. Tesisleri "Tamir Atelyesi", "Laboratuvar", 1944'te kurulan "Selüloz Basımevi" ve iki deniz iskelesi tamamlamaktaydı. 8 Mayıs 1942'de Fidanlık ve Orman İşletmesi Şefliği kuruldu. Fabrikanın yıllık 120.000 metre küp olan odun ihtiyacını karşılamak için hızlı büyüyen Kanada kavak türleri seçilerek 1943'te 300 hektarlık bir kavak ormanı kurulduğu gibi kavak yetiştirmek isteyenlere de düşük fiyatla köklü kavak fidanı ve çelik satışı yapılmıştır.

Sümerbank'ın diğer fabrikalarında olduğu gibi İzmit'teki "Selüloz Sanayii Müessesesi" de bulunduğu çevreye sosyal bakımdan öncülük eden bir Cumhuriyet kurumudur. Başlangıçta kurulan 17 yataklı revir 1951'de 50 yataklı ve tam teşekküllü bir hastahaneye dönüştürülmüş, çalışanların sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için, kantin, yemek ve haftada iki film gösterilen sinema salonları, lokal ve çocuk bahçesi meydana getirilmiş, çalışanların düğünleri burada yapılmış, "yurtdaşlık ve medenî bilgileri arttırmak maksadiyle konferanslar" verilmiştir. Eğitime özel bir önem verilmiş ve 4 Eylül 1944'te bir çırak okulu açıldığı gibi 1946-1952 döneminde 25'i yurtdışında olmak üzere 39 kişi kurum adına yükseköğretim görmüştür. Kurumda çalışanların ve çevredekilerin çocukları için 1946'da Sümer Okulu açılmıştır. Memur ve işçiler için evler yapılmasına girişilmiştir. İşçilere Eylül 1941'den itibaren günde bir öğün yemek ve iş elbisesi ve diğer gerekli giyecekler verilmiştir.

SEKA'nın Kuruluşu

Kurumu yeniden düzenleyen ve 21 Haziran 1955 tarihinde yürürlüğe giren "Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Kanunu" ile SEKA kuruldu. Kurum 1950'li yıllarda İzmit'te kurulan yeni kâğıt fabrikaları ile genişlemesini sürdürdü. Üçüncü Kâğıt Fabrikası'nın temeli 1 Eylül 1950'de atıldı ve fabrika 21 Nisan 1954'te işletmeye alındı. Dördüncü Kâğıt Fabrikası'nın temeli 6 Temmuz 1957'de atıldı ve fabrika 8 Kasım 1961'de işletmeye alındı. Beşinci Kâğıt Fabrikası'nda 30 Nisan 1960'ta deneme üretimine başlandı. Bu dönemde yardımcı madde olarak kullanılan

Üretilen ilk kâğıt bobinlerinin arabalara konularak büyük bir coşku ile İzmit sokaklarında dolaştırılması

şapın elde edilmesi için 22 Ekim 1957'de Kütahya'da Şaphane Şap Tesisleri'nin temeli atıldı.

1960'lı yılların başına gelindiğinde SEKA İzmit'te beş kâğıt fabrikasında on kâğıt makinesi ile üretim yapıyordu. SEKA 1960'lı ve 1970'li yıllarda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kâğıt fabrikaları kurarak genişlemeye başladı ve 1980'lere gelindiğinde dev bir kuruluş haline geldi. Üretimi yaklaşık üç kat artarak üretim rekorları kırıldı ve çalışan sayısı 5000 düzeyine yükseldi.

SEKA'nın Devleşmesi

Zonguldak'ın Çaycuma ilçesinde esmer kraft torba kâğıdı ve yarı kimyasal sülfit selülozu hamuru üretecek bir fabrika kurulmasına 15 Mart 1966'da karar verilmiştir. Fabrika Alman Voith – Humboldt ortaklığı tarafından planlanıp kurulmuştur. Çaycuma Müessesesi'nin Selüloz Tesisi 16 Mart 1970'te ve Kraft Kâğıdı Tesisi de 11 Nisan 1970'de üretime başlamıştır. Fabrikanın kuruluş kapasitesi yılda 60.000 ton selüloz hamuru ve 60.000 ton kraft torba kâğıdı olarak saptanmıştır.

Gazete kâğıdı üretmek üzere Giresun'da Japon Mitsubishi Heavy Industries tarafından 32 milyon dolara kurulan Aksu Müessesesi'nin temeli 12 Ağustos 1967'de atılmış, 28 Eylül 1970'te Mihaniki Odun Hamuru Tesisi ve 11 Ekim 1970'te Kâğıt Fabrikası üretime geçmiştir. Fabrikanın elektriğini kendisinin üretmesi için 8 mgW gücünde bir elektrik santrali de kurulmuştur. Fabrikada kullanılan suyu yumuşatmak için yumuşatma ve atıksu için arıtma tesisi kurulmamış ve atık su hiçbir işlem görmeden Karadeniz'e verilmiştir.

Dalaman Müessesesi'nin temeli 23 Ağustos 1967'de atılmış, 21 Ocak 1971'de selüloz, 19 Ekim 1971'de kâğıt ve 9 Haziran 1972'de viskoz selülozu üretimine başlanmıştır. Fabrikanın kuruluş kapasitesi yılda 70.000 ton sülfat selülozu, 15.000 ton linter selülozu, 35.000 ton yazı kâğıdı ve 40.000 ton karton olarak belirlenmiştir.

Saman ve Eber Gölü'nde yetişen kamışlardan selüloz üretmek üzere Afyonkarahisar'ın Çay ilçesinde kurulan Afyon Müessesesi'nin temeli 15 Eylül 1974'te atılmış ve 4 Mayıs 1979'da deneme üretimine geçilmiştir. Fabrikanın pişirme ünitesi Alman Kamyr firmasından, teksif ve kurutma ünitesi de İtalyan Beloit firmasından sağlanmıştır. Fabrikanın kuruluş kapasitesi yılda 50.000 ton saman selülozu olmakla birlikte hammadde yetersizliği nedeniyle hiçbir zaman bu kapasiteye ulaşılamamıştır.

Önce Antalya'da kurulması düşünülen ve daha sonra Mersin'in Silifke ilçesi Taşucu mevkiinde kurulan Akdeniz Müessesesi'nin temeli 28 Temmuz 1975'te atılmış, ilk kâğıt üretimi 10 Ağustos 1983'te gerçekleşmiş ve 18 Ekim 1984'te resmen işletmeye alınmıştır. Fabrika kraft selülozu ile kraft torba kâğıdı üretmek, kereste ve ağaç mamulleri imal etmek amacıyla kurulmuştur. Fabrikanın kuruluş kapasitesi yıllık 83.700 ton kraft selülozu, 90.000 ton 70-100 g/m^2 lik kraft torba kâğıdı, 145.700 ton kraft liner selülozu ve 155.000 ton %100 kraft selülozundan üretilen 125-250 g/m^2'lik kraft linerdir.

Kenevir liflerinden sigara kâğıdı üretmek üzere Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde kurulan Kastamonu Müessesesi'nin temeli 31 Ekim 1976'da atılmış, ilk sigara kâğıdı 28 Haziran 1984'te üretilmiş ve 24 Kasım 1984'te işletmeye alınmıştır. Fabrikanın kâğıt makinesi Fransız Allimand firması ve selüloz tesisi de Escher Wyss firması tarafından kurulmuştur. Fabrikanın kuruluş kapasitesi yılda 5.000 ton sigara kâğıdı, sigara filtre astar kâğıdı ve filtre uç kâğıdıdır. 1993 yılında 6.500 ton üretim gerçekleştirilmiştir.

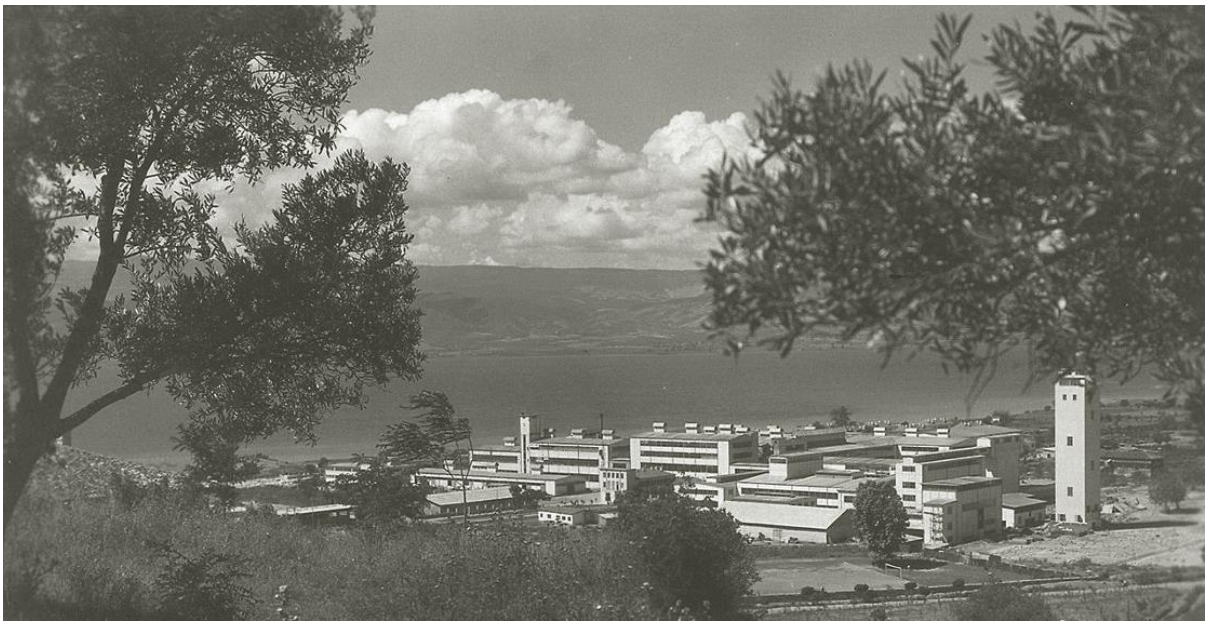

İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikaları'nın 1940'lardaki genel görünümü

Balıkesir'de kurulan odun hamuru, gazete kâğıdı ve kereste entegre tesisinin müşavir mühendislik hizmetleri bir Kanada firması olan Sandwell tarafından yapılmıştır. Fabrikanın temeli 15 Ekim 1976'da atılmış, 25 Mayıs 1980'de Kereste Fabrikası işletmeye alınmış ve 8 Ocak 1981'de ilk kâğıt üretilmiştir. Üretim maliyetinin daha düşük olması nedeniyle odun hamuru üretme teknolojisi olarak 1970'li yılların sonlarında dünyada yaygın olarak kullanılan termo-mekanik odun hamuru yöntemi seçilmiştir. Fabrikanın yıllık kuruluş kapasitesi, yılda 80.000 ton odun hamuru ile hidropulperlerde açılan 20.000 ton uzun elyaflı selülozdan 100.000 ton gazete kâğıdı üretimi olarak tasarlanmıştır.

Bolu Lamine ve Lif Levha Fabrikası Sümerbank tarafından yılda 15.000 ton sert lif levha üretmek üzere İsveç A. B. Defibrator firmasına kurdurulmuş ve 1962 yılında üretime başlamıştır. Laminat üretimi için Avusturya Isovolta firması tarafından 1967'de kurulan sistem ile yılda 2.200.000 m^2 130x280 cm boyutunda laminat levha ve 4.250.000 m^2 lif levha üretim kapasitesine ulaşılmıştır. Fabrika 22 Kasım 1983'te SEKA'ya devredilmiş ve SEKA'nın en kârlı işletmesi olmuştur.

Özelleştirme Dönemi

1980'lere gelindiğinde SEKA dev bir kuruluş haline gelmiş olmakla birlikte 1980'li yılların ortalarından itibaren bir yandan teknolojik yenileme için gerekli yatırımların yapılamaması ile yüksek istihdam ve öte yandan da bazı işletmelerin kuruluşları sırasında yanlış yer ve teknoloji seçiminden kaynaklanan nedenlerle sürekli olarak zarar eder bir duruma gelmiştir. 6 Eylül 1988 günü başlayan ve 130 gün süren grev bu süre içinde SEKA'nın önemli oranda pazar kaybına uğramasına neden olmuştur.

SEKA 1990'lı yıllarda kendi içinde bazı uygulamalara gitmiştir. Teknolojisi çok eskimiş olduğundan yenilenmesi mümkün olmayan Klor Alkali Fabrikası kapatılmış, Türkiye'de alanının öncüsü olan Oluklu Mukavva Fabrikası 1993'te, artık kullanılamaz duruma gelen 4 ve 7 numaralı kâğıt makineleri de 1995'te satılmıştır.

SEKA Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 6 Aralık 1997 tarihli kararı ile özelleştirme kapsamına alınmıştır. Özelleştirmeye hazırlık olmak üzere bir kamu iktisadi teşekkülü olan SEKA 1988'de bir anonim şirkete ve "müessese" olarak adlandırılan tesisleri de "işletme"ye dönüştürülmüştür. Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun aldığı 14 Eylül 1998 tarihli karar ile İzmit İşletmesi'nin kapatılmasına, arazilerinin yeşil alan ve spor alanı olarak İzmit Belediyesi'ne verilmesine, işçilerinin bir kısmının İzmit Büyükşehir Belediyesi'ne ve bir kısmının da Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'nin fabrikasına devredilmesine karar verilmiştir. Bu karar üzerine dönemin hükûmeti tarafından 1 Ekim 1998'de kapatma kararının uygulanmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine işçiler Selüloz-İş Sendikası'nın önderliğinde direnişe geçmişler ve 38 gün süren direnişin sonucunda hükûmet kapatma kararını kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu sırada Özelleştirme Yüksek Kurulu aldığı 6 Ekim 1998 tarihli kararla yeniden İzmit İşletmesi'nin kapatılmasına karar vermiş, ancak bu karar istihdam sorunu çözülünceye kadar ertelenmiştir. İzmit İşletmesi'ne bağlı Gölcük'teki fidanlık arazisi 1988'de Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'ne verilmiştir.

Bu gelişmelerin ardından Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun aldığı kararlarla SEKA'nın işletmeleri ve İzmit İşletmesi'ne bağlı bazı taşınmazlar satılmaya başlanmıştır. İlk olarak 2000 yılında Bolu İşletmesi'nin ve ardından 2001 yılında Dalaman İşletmesi'nin satışına karar verilmiş ve satışlar gerçekleştirilmiştir. Diğer işletmelerin satış veya bedelsiz devirleri 2003 ve 2004 yıllarında gerçekleştirilmiştir.

Çaycuma Müessesesi özelleştirme programına alınarak 19 Haziran 2003 tarihinde OYAK grubuna bağlı OYKA Kâğıt Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ne

İzmit İşletmesi'nin özelleştirmeden önceki görünümü

satılmıştır. Bu tarihe kadar OYAK Çimento Grubu'na bağlı çimento fabrikalarına çok katlı kraft torba üreten OYKA bundan sonra gerekli kraft kâğıdını da üretmeye başlamıştır. Günümüzde iki ayrı fabrikada üretim yapılmaktadır. Yıllık üretim kapasitesi 100.000 ton olan "Selüloz ve Kraft Kâğıt Fabrikası" Türkiye'de faaliyet gösteren tek entegre kraft kâğıdı fabrikasıdır.

Özelleştirme programına alınan Aksu Müessesesi 21 Ekim 2003 tarihinde Milda Mecmua Gazete Dağıtım Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne satılmıştır. Milda şirketi üretimi sürdürmeyerek fabrikayı kapatmış, uzun bir süre kendi haline terk edilen tesisin arazisi günümüzde imara açılarak 55 milyon dolar bedelle satışa çıkartılmıştır.

Özelleştirme programına alınan Dalaman Müessesesi 18 Ocak 2001 tarihinde 40 milyon dolar bedelle MOPAK Kâğıt – Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ne satılmıştır. MOPAK tarafından 30 Mart 2001'de Özelleştirme İdaresi'nden devralınan ve "MOPAK Dalaman Selüloz – Kâğıt - Karton Entegre Tesisleri" adını alan fabrika kısa sürede revizyondan geçirilerek 12 Mayıs 2001'de kâğıt ve hemen ardından beyaz selüloz üretimine başlanmıştır. İki yıl içinde üretim kapasitesi %57'lik bir artış göstermiş, yıllık üretim kapasitesi 82.000 ton selüloz, 85.000 ton birinci hamur ve kuşeli kâğıt ve 50.000 ton karton düzeyine yükselmiştir. MOPAK tarafından toplam 44 milyon dolarlık yatırım yapılan fabrikada günümüzde her türlü selüloz, kâğıt, karton ve geri dönüşümlü kâğıt üretimi yapılmaktadır.

Özelleştirme programına alınan Afyon Müessesesi en yüksek teklifi veren GAP İnşaat Yatırım ve Dış Ticaret A.Ş.'ne 3.100.000 dolara satılmış ve 30 Mayıs 2003 tarihinde bu şirkete devredilmiştir. Fabrika kapatılmış olup çalışmamaktadır.

Özelleştirme programına alınan Akdeniz Müessesesi satışa çıkarılmış ve açılan üç ihalede de alıcı çıkmadığından işletme Sümer Holding'e devredilmiştir. Fabrika 2005 yılı başında bakıma alınarak üretime geçilmiş ise de bir süre sonra üretime son verilmek zorunda kalınmıştır. Günümüzde fabrika arazisinin turizme açılması girişimleri sürmektedir. Akdeniz Müessesesi ile birlikte inşa edilen toplam 610 m uzunluğunda altı rıhtıma ve diğer liman donanımına sahip olan Taşucu Limanı SEKA tarafından işletilmiştir. Özelleştirme programına alınan Taşucu Limanı 15 Eylül 2003 tarihinde 2.150.000 dolara satılmıştır.

Kastamonu Müessesesi özelleştirme programına alınarak 28 Temmuz 2003 tarihindeki ikinci satış ihalesinde 9.100.000 dolar bedelle MOPAK Kâğıt-Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ne satılmıştır. MOPAK tarafından 4 Kasım 2003'te Özelleştirme İdaresi'nden devralınan ve "MOPAK Taşköprü Selüloz ve Sigara Kâğıdı Entegre Tesisleri" adını alan fabrika hızlı bir yenileme sürecinin ardından 12 Ocak 2004'te üretime başlamıştır.

SEKA'nın en büyük işletmelerinden biri olan Balıkesir Fabrikası özelleştirme kapsamına alınarak satılma kararının ardından açılan üç ihalede de teklif veren olmadığından ihale yöntemi değiştirilerek çıkılan 18 Mart 2003 tarihli dördüncü ihalede tek teklifi veren Albayrak Turizm Seyahat İnşaat Ticaret A.Ş.'ne pazarlık yoluyla 1.100.000 dolara satılmıştır. Albayrak şirketinin üretimi durdurarak 282 işçiyi işten çıkartması üzerine olay yargıya intikal etmiştir.

Yapılan özelleştirmeler sonucunda geriye yalnız İzmit İşletmesi kalmıştır. Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 8 Kasım 2004 tarihli kararı ile İzmit İşletmesi'nin kapatılmasına, arazisinin Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devrine ve kıdem tazminatlarının 18 Şubat 2005 tarihinde ödenmesi koşuluyla işçilerin iş akitlerinin feshine karar verilmiştir. Bu karar üzerine Selüloz-İş Sendikası tarafından yapılan girişimler bir sonuç vermeyince kapatma kararına karşı çıkan sendika ve işçiler 14 Aralık 2004 günü direniş kararı alarak eylemlere başlamışlardır. Türk-İş tarafından Hükûmet ile yapılan toplantıda da sonuç alınamamıştır.

Süren direniş karşısında Türk-İş tarafından bir orta yol aranmış, gelişmeler sonucunda İzmit İşletmesi'nin tüm makine, teçhizat, arazi ve çalışanları ile birlikte Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesi formülü üzerinde anlaşılmıştır. Bu önerinin Selüloz-İş Sendikası tarafından direnişteki işçilerin oyuna sunulup büyük bir çoğunlukla kabul edilmesi üzerine 51 gün süren SEKA direnişi sona ermiştir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Selüloz-İş Sendikası ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı arasında imzalanan 10 Mart 2004 tarihli protokol üzerine alınan 6 Nisan 2005 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile işletme tüm makine, teçhizat, arazi ve çalışanları ile birlikte Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiş ve devir işlemi 14 Mayıs 2005'te tamamlanmıştır. Protokola göre devir sırasındaki personelden memur olanlar çeşitli kurumlarda ve işçi olanlar da Büyükşehir Belediyesi'nde istihdam edilmişlerdir. Özelleştirme sonucu satılan SEKA kuruluşlarından Balıkesir, Aksu, Afyon, Akdeniz ve İzmit fabrikalarının kapanmasına karşılık diğer işletmeler özel sektör eliyle üretimlerini sürdürmektedir.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi öncelikle deniz kenarında bulunan ve geçmişte SEKA'nın stok alanı olarak kullanılan bölgeyi SEKAPARK adı altında çağdaş bir parka dönüştürmüştür. Bunun ardından SEKA'nın endüstriyel kültürel miras olarak koruma altına alınmış olan I. Kâğıt Fabrikası ile bağlı birimleri onarıp yeniden düzenleyerek burada SEKA Kâğıt Müzesi ile yanında bir de Bilim Merkezi kurulmuştur.

KAYNAKÇA

Sabih Alaçam, *İnkılâp Türkiyesinde Kâğıtçılık,* İstanbul 1940; Mehmed Ali Kâğıtçı, *Modern Kâğıt İmalinin 30 ncu Yıldönümünde Hatırladıklarım ve Düşündüklerim*, İstanbul 1966; Uygur Kocabaşoğlu, *SEKA Tarihi,* İzmit 1996; Sarıoğlu, Mehmet, *Bir Cumhuriyet Aydını: Mehmet Ali Kâğıtçı*, İstanbul 2008; Emre Dölen, *Dünyada ve Türkiye'de Kâğıtçılığın Tarihçesi*, Kocaeli 2015.

Emre DÖLEN

SEKA BANDOSU/KURUCUSU AHMET OĞULTEKİN

14 Ağustos 1934'te Başbakan İsmet İnönü tarafından "İzmit Sümerbank Selüloz ve Kâğıt Fabrikası'nın" temeli atılmış, 1936'da ise resmi açılışı yapılmıştır. SEKA, gelişen Cumhuriyet Türkiye'sini dışa bağımlılıktan kurtarmak için kâğıt ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştu. Ancak bunun yanı sıra, yıllar içerisinde eğitim, kültür, kulüpler, müzik ve spor gibi sosyal faaliyetlerle öne çıkarak, İzmit kent yaşamına renk getirmiş, bu bağlamda önemli bir misyon oluşturmuştur. Öyle ki uzun yıllar SEKA sadece bir kâğıt fabrikası olarak kalmamış, İzmit halkı ile bütünleşen kültürel bir simge haline gelmiştir. Bu bağlamda, 1944 yılında faaliyete geçen Çıraklık Okulu ve Ahmet Oğultekin'in öncülüğünde 1960 yılında SEKA Bandosu'nun kurulması söz konusu bu kültürel gelişimde önemli bir girişimdir.

SEKA Bandosu kurucusu Ahmet Oğultekin, 1915 yılında İzmit'te dünyaya geldi. Ailesi, Şumnu göçmenlerinden olup, 1878-79 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra İzmit'e yerleştiler. Oğultekin, Hacı Hızır Mahallesi'nde Kabaran Sokak'ta oturdu. İlkokulu, Akçakoca Mektebi'nde okuyan Oğultekin, Atatürk'ün İzmit ziyaretlerine tanık olan isimlerdendir. 1922'de annesini, 1929'da ise babasını kaybetti. 1930'larda Tüysüzler Ticarethanesinde Marangozluk çırağı olarak çalışan Oğultekin, 1932 yılında İzmit Heveskaran Şehir Bandosu'nda trampet çalıyordu. Bu dönemde şehir bandosu cemiyetin bütün merasimlerine hizmet etmiş, masrafları İzmit Belediyesi'nce karşılanmıştır. Oğultekin, anılarında bando takımını önce Rum ve Ermenilerin kurduklarını belirtir, ancak Belediye Bahçesi kilisenin arazisine yapıldığı için burada çalmadıklarını söyler. Belediye Bandosu tesis edilince birçok tören ve merasime katıldılar.

Ulu Gazi Salonu'ndaki Resmi Balolarda şefleri İsmail Bey ile birlikte çaldıklarını söyleyen Oğultekin, bu dönemlerde baloya gelen Fehmi Ege'nin enstrümanlarını satın alarak, Kazım Ertek ve İlhan Engin ile isimsiz bir grup kurduklarını, düğünlere gittiklerini belirtir. Rahime Hanım ile evlenen Oğultekin'in Erdoğan ve Hasan adlarında iki oğlu oldu. 1939'da vatani görevini yaptıktan sonra, 1942 yılında eski marangoz ustası Sami Barbaros'un aracılığı ile SEKA fabrikasına "Ağaç İşleri Cilacısı" olarak girdi. Oğultekin burada da enstrüman yeteneğini kullandı. Kendi anlatımına göre SEKA Çırak müdürü Sefa Baytur kendisinden bir bando takımı kurmasını istedi. İşletme içinde çok bu takım sevilince kendisinden Şehir Bandosu gibi bir takım kurması istendi. Oğultekin, bunun için Belediye Başkanı Kemal Öz ve SEKA Müdürü Adnan Berkay ile görüşerek, SEKA'da çalışıp, şehir bandosunda görevli olan on bir kişiyi ve belediye enstrümanlarını istedi. Böylece altı boru, altı trampet enstrümanı ile işe başladılar. Oğultekin, eski enstrümanları tamir etti, sonradan yeni alınan enstrümanlar ile SEKA Bando takımını yetiştirdi. Bando takımı hemen her merasimde çaldı. Oğultekin, SEKA'dan 1970 yılında emekli oldu. 2005 yılında vefat etti. Ahmet Oğultekin, Bando takımıyla hizmetinin yanı sıra, yakın dönemlerin tanığı bir şahsiyet olarak İzmit kentinin tarihine de katkıda bulunmuştur.

SEKA Bandosu'nun kuruluş haberi, fabrikanın gazetesi, SEKA Postası'nda "İşletmemizde Boru ve

SEKA Bandosu Cumhuriyet Bayramı'nda

Trampet Takımı Kuruluyor" başlığıyla verilmiştir. Haberin devamında işletme bandosunun güçlendirildiği, yeni müzik aletlerinin alındığı, boru ve trampet takımının kurulmasının yanı sıra SEKA-CAZ'ın da kurulması için hazırlıkların yapıldığı yazılmaktadır. SEKA Bandosu Hayrettin Alp'in şefliğinde her Cumartesi saat 13'00'de işletme önünde İstiklal Marşı'nı çalarak, direğe Bayrak çekme törenini gerçekleştiriyor, bütün SEKA çalışanları da saygı duruşuna geçiyordu. Bununla birlikte SEKA Bandosu, Milli Bayramlarda, resmi törenlerde de hizmet ederek İzmit kentine hayat veriyordu.

KAYNAKÇA

"Ahmet Oğultekin'in Anı Defteri'nden", *KDM,* Mart, 2001,Sayı:47,s.2-4;Gülşen Erdal, "İzmit Tarihinin Sesli Tanığı: İzmit Kenti Müzik Kültüründe Tarihi Bir İmge Olarak Bando", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu II*, 3-5 Nisan 2015, *Bildiriler,* KBB, Yay., Kocaeli,2016,s.2733-2741;Kemal Yüksel, Yılmaz Gün, "İzmit Belediye Bandosunun Yaşayan Tarihi; Ahmet Oğultekin", *KYÖD Dergisi Kocaeli,* 2002,S.110,111;Mehmet Sarıoğlu, *Seka Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam,* KBB,-Yay.,Kocaeli,2013,s.184;Müzeyyen Ünal, "Vefat Eden KDM Üyeleri", *KDM Arşivi* SEKA Postası, 15 Eylül 1960,Sayı:103;SEKA Postası, 15 Şubat 1966,Sayı:224;*Seka Tarihi, Türkiye'de Selüloz Kağıt Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi*, Uygur Kocabaşoğlu vd., SEKA, İzmit, Ajans Türk Matbaası, 1996,s.97;168-176,211-213; 255-260;Turgut Subaşı, "SEKA'da Eğitim Faaliyetleri, 1957-1967", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu IV,* 24-26 Mart 2017, *Bildiriler,* KBB, Yay., Kocaeli, 2018,s.1343-1355;Yusuf Çam, "Yaşayan Tarih Sohbetlerinden 27.si Ahmet Oğultekin'in Katılımı İle Gerçekleşti", *KDM,* Ağustos, Sayı:28,s.5

Ayşegül YILMAZ

SEKA ÇOCUK DOSTLARI DERNEĞİ

SEKA Yardım Kuruluşu

1936 yılında açılan İzmit Kâğıt Fabrikası Kocaeli'ne ekonomik anlamda kalkınma sağlamasının yanı sıra sosyo-kültürel faaliyetleriyle de katkı sağlamıştır. Bunun en büyük örneği SEKA Çocuk Dostları Derneği'dir. SEKA Çocuk Dostları Derneği, 1 Temmuz 1961 yılında SEKA Kâğıt Fabrikası Genel Müdürü Aziz Gümüş'ün eşi Fidan Gümüş tarafından İzmit'te kurulmuştur. Derneğin başkanlık görevi SEKA Kâğıt Fabrikası'nda genel müdürlük yapan beylerin eşleri tarafından yürütülmüştür. Derneğin kurucusu ve ilk başkanı olan Fidan Gümüş 1961'den 1978'e kadar 17 yıl başkanlık görevini yürütmüş ve 1978'de SEKA'nın yeni genel müdürü Kemal Unakıtan'ın eşi Avukat Aysel Unakıtan'a görevi devretmiştir. 1981'de başkanlık görevini devralan İzmit Müessese Müdürü Fahri Atun'un eşi Ayşe Yüksel Atun, 33 yıl boyunca başkanlık yapmış ve en uzun süre başkanlık yapan kişi olmuştur. Ayşe Yüksel Atun'un 2014 yılında vefat etmesiyle dernek başkanlığı görevini Avukat Naime Ömür Nalçacı devralmıştır. Naime Ömür Nalçacı'nın 2020'de vefat etmesi sonucu Nuray Öztürk Saral başkanlık görevini üstlenmiştir.

Derneğin kuruluş tüzüğünde yer alan beyana göre; *"Dernek, bilhassa Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikası İşletmesi personelinin yoksul ve yardıma muhtaç çocuklarının, yurda faydalı olacak şekilde, yetişmelerini temin ve aynı zamanda sağlık ve her türlü haklarını korumak için kurulmuştur."* diye ifade edilerek derneğin kuruluş amacı belirtilmiştir. Dernek kurulduğunda; öncelikle

SEKA Çocuk Dostları Derneği

SEKA'da çalışan, yardıma muhtaç ve yoksul personelin çocuklarına yardım eli uzatmayı ilke edinmişti. Zamanla büyüyen dernek, SEKA dışına da büyüyerek tüm İzmit'i kapsayan sosyal yardım projesi haline dönüşmüştür. Kurulduğu yıllarda sadece SEKA çalışanlarının ve eşlerinin 1 lira karşılığında üye olduğu derneğe, ilerleyen yıllarda toplumun her kesiminden üye kabul edilmeye başlanmıştır. Derneğin gerçekleştirdiği ilk icraat, yardıma muhtaç personelin çocuklarından 135'ine kitap, okul çantası, defter, kalem, saten önlük, kışlık palto ve ayakkabı temin etmesidir. İzmit'teki okullarla iş birliği içinde yoksul çocukları bularak yardım faaliyetlerini icra ederek, çocukların okul araç gereç ihtiyaçlarının yanı sıra, kıyafet yardımları da önemli boyuttaydı. Özellikle bayramlarda, yün kazak, kadife pantolon ve ayakkabı gibi çeşitli giyim ürünleri yardımı yapılıyordu. Düzenli olarak yapılan giyim yardımlarının yanı sıra, üniversite öğrencilerine de burs veriliyordu. Burslar, öğrenciler tahsilini bitirene kadar devam ediyordu.

Sağlık alanında başta felçli hastalar olmak üzere tedaviye muhtaç çocukların ameliyat ve muayeneleri dernek tarafından yaptırılmıştır. İzmit Devlet Hastanesi'ne konferans salonu, dâhiliye servisine 3 yataklı oda, çocuk hastalıkları servisi bölümüne oksijen tertibatı ve 2 adet oksijen tüpü hediye edilmiştir. Derneğin yaptığı faaliyetler arasında Kocaeli'de iki ve Dalaman (Muğla)'da bir olmak üzere toplam üç okul yaptırmıştır. İlk yaptırılan okul olan SEKA Çocuk Dostları Derneği İlkokulu Derince ilçesi Çenesuyu mevkiindedir. İkinci okul olan SEKA Çocuk Dostları Derneği Anadolu Meslek Lisesi ise Körfez ilçesi Tütünçiftlik mevkiindedir. Üçüncü okul ise, Muğla'nın Dalaman ilçesindeki SEKA Çocuk Dostları İlkokulu'dur. Eğitim, sağlık başta olmak üzere yapılan yardımların gelirini üye aidatları, toplanan atık kâğıtların SEKA'ya satılmasından elde edilen gelir ve iş insanlarının yardımları oluşturmuştur. Derneğin bir diğer önemli gelir kaynağı ise belirli aralıklarla tertiplenen etkinliklerdir. 1963 yılından itibaren dernek çeşitli konser, çay, balo ve temsiller düzenlemiştir. Bu etkinliklerden elde edilen gelirlerle her yıl ortalama 10 üniversite öğrencisine burs verilerek yaklaşık 60 öğrencinin de giyim, kırtasiye ihtiyaçları karşılanmıştır. Her alanda çeşitli yardımlarda bulunan SEKA Çocuk Dostları Derneği zaman içerisinde fabrikanın İzmit dışındaki şubelerine de yayılarak ülke geneline ulaşmayı başarmış ve şubeleşmiştir. SEKA Kâğıt Fabrikası'nın 2004 yılında kapatılmasına rağmen dernek kapanmamış, günümüzde de faaliyetlerini halen sürdürmeye devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

Emre Dölen, *Dünyada ve Türkiye'de Kağıtçılığın Tarihçesi*, 2015 Kocaeli, s. 496; İzmit Seka Çocuk Dostları Derneği Yeni Tüzüğü, Kocaeli, 06.03.2012; Mehmet Sarıoğlu, *Seka Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Kocaeli 2013, s.228; *Seka Çocuk Dostları Derneği Faaliyet Raporu*, Kocaeli 1996; *Seka Çocuk Dostları Derneği Kuruluş Tüzüğü*, İzmit 1973; *SEKA Postası* gazetesi arşivi; *Özgür Kocaeli* gazetesi Çınar Pazar Eki, SEKA'da Doğan Kadın Hareketi: Seka Çocuk Dostları Derneği, Kocaeli 15 Ocak 2012; Uygur Kocabaşoğlu, *Seka Tarihi*, Ankara 1996, s.255.

Göksu HÜLAGÜ

SEKA DERGİSİ

SEKA'nın Yayın Organı

1934 yılında temeli atılan ve 1936 tarihinde açılan İzmit Kâğıt Fabrikası sosyo-kültürel anlamda da hem Kocaeli'ne hem de ülke geneline katkılarda bulunuyordu. Bu katkılardan ilki SEKA Postası gazetesidir.

Fabrikanın bünyesinde basılan SEKA Postası gazetesi 21 Haziran 1956'da dönemin genel müdürü Enver Atafırat'ın teşvikiyle yayınlanmaya başlamıştır. Bu gazete her ayın 1'i ve 15'inde olmak üzere ayda iki kez yayınlanmıştır. Dizgi ve baskısı kurumun kendi matbaasında yapılmıştır. Yazı işlerini Nihat Önür'ün yürüttüğü gazetenin genel yayın yönetmenliğini Naci Girginsoy yapmıştır. Gazetenin içeriğini müesseseden haberler, kâğıt sanayindeki yenilikler, yeni açılan birimler, üretimle ilgili bilançolar, raporlar, kalkınma planları, kanunlar, tüzükler, oluşturmaktadır. 1956'dan 1982'ye dek çıkarılan ülkemizin ilk müessese gazetesi olan SEKA Postası gazetesi 1 Ocak 1982'de 517. sayısı ile son kez yayınlanmıştır. Sonrasında SEKA Dergisi yayın hayatına başlamıştır. SEKA Kâğıt Fabrikası, SEKA Postası gazetesinden sonra ikinci basılı yayını olarak sosyo-kültürel alanda katkılarını sürdürmeye devam etmiştir. SEKA Dergisi 14 Ağustos 1984'te yayın hayatına başlamıştır. Derginin 1984-2004 yılları arasında, 20 yıl boyunca toplamda 76 sayısı yayınlanmıştır. 1984 yılında ilk sayısı çıkan SEKA Dergisi yayınları süresince çok çeşitli konularda haberlere yer vermiştir. Bir anlamda SEKA Postası'nın devamı niteliğindeki dergi müesseselerden gelen haberlere, kâğıt teknolojisiyle ilgili makalelere, SEKA tarihinde yer alan önemli günlere, Türklerde ve Osmanlılarda Kâğıt ve ayrıca Mehmet Ali Kâğıtçı'nın anıları gibi konulara da yer vermiştir. SEKA Dergisi'nin 76'ya ulaşan son sayısı 2004 yılında basılmıştır. SEKA Postası gazetesi SEKA'nın kendi matbaasında basılırken daha sonraki dönemde çıkarılan SEKA Dergisi ise SEKA dışındaki matbaalarda bastırılmıştır. Dergi iki aylık olarak yayınlanmıştır. SEKA Postası ve SEKA Dergisi'nin birer kurum yayını olmalarının yanı sıra içinde yer alan şiirleri, deneme yazıları ve makaleleri ile de geniş bir çerçeveye sahiptir. 1984-1994 dönemi SEKA'da, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü olarak görev alan Bedri Dölkeleş, görev süresi boyunca SEKA Dergisi'nde Genel Yayın Yönetmenliği ve Sorumlu Müdür görevini de üstlenmiştir. Genel Yayın Yönetmeni Bedri Dölkeleş, dergideki ilk yazısında SEKA POSTASI'nın 500. sayısından alıntıyla Naci Girginsoy'un vasiyetine değinir: "1 Haziran 1979 tarihli SEKA POSTASI'nın 500'üncü Sayısında Naci Girginsoy bakınız neyi özlemiş ve istemiştir… *"Bu bir kişi gazeteyi kendine dert edinmiştir. En az fotoğraf, klişe, işçilik, baskı gideriyle olabildiğince en iyisini verme çabasındadır. SEKA'nın çok daha iyisine ihtiyaç duyduğu kanısındadır. Üç ya da dört ayda bir yayınlanacak KÂĞIT adlı bir derginin çıkarılmasında yarar görür. Dergide kâğıtçılıkla ilgili yeni araştırmalar, haberler, çeviriler yer alacak; hızla çoğalan gelişen Türk Kâğıtçılığına ışık tutacaktır. Bu bir kişi, yakın gelecekte derginin çıkacağına inanmaktadır. Çıktığı an, emeklilik köşesinde, kendi yapıtıymışçasına sevinecektir. Vasiyet yerine getirilmiştir bu ilk görevimizdir. Merhum Girginsoy'u bu vesileyle rahmetle anıyoruz."* Seka Dergisi'nin ilk sayısında Seka Postası gazetesinin önemi ve yayın yönetmenine olan vurgu müesseseye bağlılığı, kağıtçılığa olan inancın önemini göstermektedir. Bedri Dölkeleş Seka Dergisi'nin yayın amacını dergideki köşe yazılarında, kağıtçılık sektörünü devlet ve özel kuruluşlar olarak kamuoyuna tanıtmak ve çalışmaları ile ilgilenenleri aydınlatmak olarak belirtmiştir. Seka Dergisi, Seka Kâğıt Fabrikası'nın resmî yayın organı olma özelliğini taşıması sebebiyle geleceğe rehberlik eden bir belge niteliğini sağlaması en önemli görevleri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda derginin "Teknik Bülten" adında ek yayını bulunmaktadır. Teknik Bülten eki toplamda 25 sayı basılmıştır. Derginin ekinde, kağıtçılık sektöründeki teknik bilgiler, kâğıt makinelerine dair veriler, selüloz ve hammaddelere ait kimya istatistikleri yer almaktadır. Seka Kâğıt Fabrikası'nın 2004 yılında kapatılmasının ardından Seka Dergisi'nin de yayın hayatı sona ermiştir.

KAYNAKÇA

Emre Dölen, *Dünyada ve Türkiye'de Kağıtçılığın Tarihçesi*, 2015 Kocaeli, s.492; Hülya Çelik, "Seka'nın Eğitim ve Kültürel Faaliyetlerine İlişkin Bir Sözlü Tarih Denemesi", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II Bildirileri*, Cilt 3, Kocaeli 2016, s.2124; Mehmet Sarıoğlu, *Seka Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, 2013 Kocaeli, s.8; *Seka Dergisi*, Sayı 1, Kocaeli 1984, s.4; *Seka Dergisi*, Sayı 76, Kocaeli 2004, s.3; *Seka Dergisi Teknik Bülten Eki*, Sayı 2, s.13; Süleyman Beyoğlu, "Kağıt Fabrikasının İzmit Şehrine Katkıları", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV Bildirileri*, Cilt 1, Kocaeli 2018, s.1280; Uygur Kocabaşoğlu, *Seka Tarihi*, İzmit 1996, s.211.

Göksu HÜLAGÜ

SEKA FABRİKASI VE LOJMANLARI ARKEOLOJİK SİT ALANI

Sit Alanı, Müze

Kocaeli ili, İzmit ilçesi, Kozluk ve Yenidoğan mahalleleri arasında yer alan ve hali hazırda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi mülkiyetinde bulunan SEKA Fabrika Alanı, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Kurulu'nun 19.06.2003 tarih ve 9849 sayılı kararıyla III. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. Aynı kurulun 11.02.2011 tarih ve 412 sayılı kararı ile SEKA ve Çevresinde 3. Derece Arkeolojik Sit Koruma Amaçlı İmar Planı uygun görülmüştür.

III. Derece Arkeolojik sit kapsamındaki parsellerin büyük bölümünde SEKA Kâğıt Fabrikası ve müştemilatları ile lojmanlar ve sosyal tesisleri bulunmakta olup (bir çoğu tescillidir), 3319 Ada 1 parselde, Eski Seka Genel Müdürü Lojmanı bitişiğinde yer alan ve 1940'lı yıllarda yapılan kazılarda açığa çıkarılan, hali hazırda ayakta olan Antik yapı (hamam?) kompleksi ise Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 07.08.2003 tarih ve 9978 sayılı kararıyla "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı" olarak tescil edilmiştir. Bütün bu alan, Nikomedia Antik Kenti'nin liman ve çevresindeki (aşağı şehir) yerleşim sahasıdır.

Anadolu ile Avrupa yakası arasında köprü görevi gören, doğu ile batı arasındaki geçişleri sağlayan Bithynia Bölgesinin merkezi durumunda, boğazlara hâkim bir noktada kurulmuş olan Nikomedia, Marmara Denizi'nin derin bir girinti yaptığı koyun sonunda bulunan, antik bir liman kenti olup, kurulduğu arazi, kıyıya doğru eğimli ve engebeli bir yamaçtır. Özellikle Roma ve Roma'nın doğal bir devamı olan Bizans'ın buradaki varlığı son derece önemli olup, neredeyse 19. yüzyıla kadar pek çok seyyahın uğrak yerlerinden biri olmuştur. Son parlak dönemini Diocletianus Döneminde (M.S. 284-305) yaşadığı bilinen Nikomedia, deprem kuşağı üzerinde bulunduğundan, kuruluşundan itibaren çok sayıda deprem kaynaklı yıkıma sahne olmuş ve parlak dönemlerine ait görkemli yapı kalıntıları da tahrip olmuştur. M.S. 358'deki deprem felâketi sonrasında kent oturulamayacak duruma gelmiş, halkı komşu kentlere göç etmiştir. M.S. 362'de meydana gelen depremde ise geriye kalan son yapılar da tahrip olmuştur. Günümüze kalan durumuyla antik kent, şehrin geliştiği modern yerleşmenin altında kalmış, bu sebeple antik territoriumu henüz tam tespit edilmemiştir. Ancak, yazılı eski kaynaklardan elde edilen bilgiler yardımıyla doğuda Sangarios'a kadar genişlediği bilinir. 19. yüzyıl yazınından elde edilen bilgiler yardımıyla Nikomedia'daki antik yapıların çoğunun 16. yüzyıla kadar ayakta olduğu anlaşılırsa da, söz konusu kalıntılar ayrıntılı biçimde tanımlanmamıştır. Antik kente ait buluntular günümüzde Memeli Dere vadisinden Kabaran Tepe'ye ve kıyıya yakın bölgedeki SEKA-Fabrikası'ndan Paç Mahallesi'ne kadar kesik koni biçiminde genişleyen bir alanda yoğunlaşır.

Türkiye'de ilk defa yerli kâğıt fabrikasının kurulması fikri, Tekel Bakanlığı'nın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, 1930'larda gündeme gelmiş, fabrikanın kurulacağı yer olarak, bir kâğıt fabrikası için gerekli alt yapının, kömürün, suyun ve işçinin bulunduğu, ham maddenin ve mamul maddenin en kolay nakledileceği kent olarak, Kocaeli seçilmiştir. SEKA (İzmit Sümerbank Selüloz ve Kâğıt Fabrikası)'nın temeli 14 Ağustos 1934'te Başbakan İsmet İnönü tarafından atılmış, fabrikanın tesisi için kuruluş hazırlıkları, daha sonra fabrikanın müdürü ve Türkiye'nin ilk kâğıt mühendisi olan Mehmet Ali Kâğıtçı tarafından yürütülmüştür. 121.864 metrekare arazi üzerine kurulan İzmit Kâğıt Fabrikasına, daha sonraları güç santrali, hizmet binaları, kazan dairesi ve tamirhane gibi bölümler de eklenmiştir. Günümüzde SEKA Kâğıt Fabrikası Alanı, kent merkezinin batısında, denize yakın bir konumdadır. Gerek 1934-1938 yılları arasında sürdürülen temel kazısı çalışmalarında ve gerekse devam eden yıllarda yapılan ek bina ve yardımcı binalar ile yapı komplekslerinin inşaat çalışmaları sırasında çok sayıda taşınır ve taşınmaz kültür varlığı kalıntıları ele geçirilmiştir. Ancak, Fabrikanın temel kazısı o yılların koşulları gereği bilimsel kurtarma kazısı projesiyle yapılamamış ise de fabrikanın kurulma sürecini yöneten Müdür Mehmet Ali Bey (Kâğıtçı) son derece duyarlı davranmış, bu vesileyle kazılar devam ederken Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi yetkilileri incelemeler yapabilmiştir. Ayrıca, Mehmet Ali Bey, oluşturduğu ve "müze dairesi" adını verdiği bir salonda hafriyatta açığa çıkan eserleri koruma altına almış, yerli-yabancı arkeologların incelemelerini ve kayıt altına almalarını sağlamıştır. Uzun süre "müze dairesi"nde sergilenen eserler, önceleri İzmit'te yapılması düşünülen Müze binasında toplanmaları planlanmış ise de bunun bir türlü gerçekleşmemesi üzerine, sahada bulunan ve ayrıca Fabrika ve Maarif Müdürlüğü depolarında (İzmit Necati Bey İlkokulu) korunmakta olan diğer eserlerle birlikte, dönemin Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir kararı uyarınca 1947 yılından itibaren İzmit'te araştırma yapan İstanbul Arkeoloji Müzeleri Uzmanları tarafından İstanbul'a götürülmüşlerdir. Yapılan kazılar sırasında SEKA Alanı, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü adına tetkik edilmiş ve eserler henüz İstanbul'a götürülmeden önce Alman Arkeolog Dörner, buradan çıkan mermer eserlerden bazılarını yayınlamıştır. (Inschriften und Denkmaler aus Bithynien, Berlin, 1941, s.45). Antik mimari kalıntılar ise sadece bir rapor yardımıyla tanımlanmış, ancak duvar kalıntıları bekletilmeksizin kaldırıldığından, ait oldukları yapıların nitelikleri ve plânları yeterince araştırılamamıştır. Yine de mevcut sınırlı bilgilerin yardımıyla temel kazısı yapılan alan günümüzde aşağı yukarı şu şekilde tanımlanabilmiştir: Duvarların malzemesi ve tekniği hakkında ayrıntılı bilgi mevcut olmamakla birlikte F. Yavuz Ulugün, "*Bu sahada yaklaşık 300x200 metrelik alanda yapılan kazılar dört grup binayı ortaya çıkarmıştır. Biri kuzeyde geniş tüf taşı bloklardan yapılmış duvarlarla çevrili, iç yüzeylerde mermer kaplı hamamlardır. Diğeri güneyde daha ziyade tuğla ya da kaya ile döşenmiş çok odalı bir konut alanıdır. Batı tarafında -buna anıtsal bir yapı bağlıdır- merkezinde bir çeşme ile sütunlu yollarla çevrili taşla kaplanmış bir meydandan oluşmaktadır. Ek olarak, denize yakın, ağır temelleri ancak dinamitle oynatılabilecek olasılıkla ticari büyük yapılar vardır. Tüm kompleks batısından yeni Diocletianus surları ile sınırlanmıştır.*" diye yazmaktadır. Turgut H. Zeyrek ise, *"Bu alanda dört farklı*

yapı kalıntısı açığa çıkarılmıştır. Alanın kuzeydoğusunda ortaya çıkarılan duvar kalıntıları büyük bir yapının mekânlarına aittir; buradaki duvarların bulunduğu alanda ayrıca hipokaust sistemi tespit edilmiştir. İkinci yapı kalıntısı grubu, kuzeydoğudaki hipokaustlu mekân kalıntısının güneyinde yer alır. Burada birbirine paralel devam eden duvar kalıntıları açığa çıkarılmıştır. Kazı raporunda bu yapı kalıntılarının konutlara ait olduğu bilgisine yer verilir. Konutlara ait olduğu düşünülen duvar kalıntılarının güneybatısında daha büyük bir yapının mekânları açığa çıkarılmıştır. Tabanı büyük mermer levhalar ile döşeli geniş alana sahip bir mekân, avludur. Avlunun batı ve güneyinde çok sayıda sütun kaidesi ve sütun tamburu ele geçirilmiştir; bunlar kazısı yapılan alanda sütunlu bir portikoya veya avluya ait olmalıdır. Avlunun ortasında bir kaide kalıntısı bulunmuştur. En alttaki taş sırasının yüzeyi profilli işlenmiştir. Taban döşemesinin altında, bu alandaki bir çeşme ile bağlantılı olabileceği düşünülen bir kanal tespit edilmiştir. Fabrikaya ait buhar trübini yapısının temel çukuru, kazı çalışmaları sırasında açığa çıkmış, ancak tanımı yapılmamış duvar kalıntıları tahrip edilmiş olup, Rapordaki bilgilere göre duvar kalıntıları oldukça sağlam ve kalın temeller üzerine oturuyordu. Ortaya çıkarılan mimarî kalıntılar ve bunların ait olduğu mekânları caldarium, konut, avlu ve depo olarak isimlendirmek mümkündür. Hipokaust sistemli mekân, bunun güneybatısındaki duvar kalıntıları, güney ve batı kenarında sütun tamburları ve başlıkları bulunduğundan söz edilen, tabanı taş döşeli ve bir çeşmenin de yer aldığı üstü açık mekânın aynı yapıya ait mekânlar olduğu görülür ve büyük bir hamamı işaret etmektedir" demiştir. Ayrıca, Kocaeli Arkeoloji Müzesi, Temmuz 2003 tarihinde fabrika alanında 3319 parselde, 1930'lu yılların sonlarında ve 1940'lı yılların başlarında temel kazısı yapılan alanın yakınlarında temizlik ve kazı çalışması yapmış olup, mevcut mekanı da kapsayan yaklaşık 400 metre karelik bir alanda gerçekleştirilen çalışmalar, 29.07.2021 tarihli Müze Uzman Raporunda anlatılmıştır. Temizlik çalışması yapılan alanda görülen duvarlarda ve taban seviyelerinde farklı yapı evreleri izlenir, ancak bu yapı evrelerini tarihlemeye yardımcı bulgu ve buluntu elde edilememiştir. Kazı ekseninin ortasında bulunan ve yaklaşık 90 metrekarelik bir alanı kaplayan anıtsal mekanın doğu yönünde yer alan ve alanın en erken yerleşimini gösteren büyük taş Helenistik bloklar ile birlikte ölçülebilen yüksekliğin 2.35 metre, batı yönde 2.50 metre, kuzeyinde 1.85, güneyinde ise 1.70 metre olduğu, mekanın bulunduğu alanın ortasında kare şeklinde 1.10x1.10 metre ebatlarında düzgün tuğla örgülü yarım bir paye yer aldığı, yarım örülmüş bir benzerinin ise mekanın kuzey duvarına bitişik olduğu ifade edilmiştir. Yapının sonradan eklentiler gördüğüne yönelik ibarelerin de bulunduğu belirtilmiş, doğu-batı yönde uzanan duvarların bir taraftan asfalt yol, diğer taraftan doğusuna doğru mevcut lojman binasına doğru ilerlediğinden takibinin mümkün olmadığı aktarılmıştır. Ortadaki mekanın doğu duvarında yer alan Helenistik bloklar ve dört bir köşesi ile batı duvarında görülen Diokletianus dönemine ait duvar örgüsü ile Roma Dönemine ait sunaklar, yazıtlar sütun ve sütun başlıkları bulunmuş olduğu ifade edilmiştir.

Roma İmparatorluk Döneminin sosyal ve kültürel yaşamında halka açık hamamların önemi büyüktür. Bu yapıların bünyesinde temizlik için ayrılmış mekânların yanı sıra bahçeler, gezinti yapılan portikolar bulunmaktadır. Hamam yapılarındaki söz konusu açık, yarı açık ve kapalı mekânlarda heykel nişleri ve serbest duran heykel kaideleri sıkça görülür. Hamamlardaki heykeller, yapıyı yaptıran, tamir ettiren veya bağışta bulunanların onuruna yerleştirilmiştir. SEKA-Fabrikası kazı alanında açığa çıkarılan heykel parçaları ve büstler de muhtemelen hamam bölgesindendir.

Alanda bulunan eserler arasında üç adet erkek, iki adet kadın başı ve üç adet heykel kaidesi yer alır. Dörner, Seka Kağıt Fabrikası inşaatı esnasında çıkan kimi eserleri kayıt altına almış olup bunlar arasında Antoninus Pius'a benzediğini ifade ettiği bir erkek başı, arkası kabaca yontulmuş bir tanrı başı, meşe yapraklı çelenk takmış İmparator Diokletianus Başı, Bronz Satyr Heykelciği ve IV. Yüzyılın II. Yarısına tarihli bir kadın büstü de bulunmaktadır. Heykeltraşlık eserleri içerisinde çift yüzlü erkek başı biçiminde betimlenmiş Herme başları ayrı bir grup oluşturur. Ayrıca figürlü orta ve yüksek kabartma betimlerin yer aldığı friz ve stel parçaları, Pan (?) protomu, Aphrodite, Üçlü Nemesis, gibi tanrı ve tanrıça betimlerine ait Heykelcik ve Heykelcik Parçaları mevcuttur. Ayrıca yine bu alanda bronz eserler de bulunmuş olup, İstanbul Arkeoloji Müzelerinde temizletilerek bir koleksiyon oluşturulmuştur. Bunlar arasında kandiller, kaplar, terazi, ağırlık, spatüla, heykelcikler ile aplikler, aplik parçaları (Satyr, hermes, süvari, aslan, panter, pegasus heykelcikleri), dizgin sabitleyici ve dağıtıcılar gibi araba aksamları, Medusa kabartmalı dingil aplikleri ve benzerleridir. Bunlar, M.S II-IV. Yüzyıl aralığına tarihlendirilmiş, belki de Nikomedia Agorasında bulunan bir bronz atölyesinde üretilmiş oldukları düşünülmüştür.

İzmit Selüloz ve Kâğıt Fabrikası temel kazısı alanında, 1939 yılında yapılan inşaat faaliyetleri sırasında ise Geç Roma Devrine (Erken Hristiyan-Bizans Devri) tarihlenen ve 187 Envanter Numarasıyla)İstanbul Arkeoloji Müzeleri Sikke Koleksiyonuna kaydedilen 55 adet sikke bulunmuştur. İsmet Ebcioğlu tarafından yayını yapılan ve üç adet II. Theodisius, bir adet III. Valentinianus, bir adet Marcianus, iki adet I. Leo, bir adet II. Leo–I. Zeno müşterek sikkesi ile 47 adet I. Zeno'in solidusundan oluşan bu sikke grubu, M.S. 408-491 yılları arasındaki zaman aralığında Konstantinapolis Darphanesi'nde basılmış olup, yalnız birisi hariç (Valerianus III-M.S. 425-455 tarihli), diğerleri tamamen doğu Roma İmparatorlarına ait bulunmaktadır. Ayrıca aynı alanda bir çift altın küpe de bulunmuş, İzmit (Kocaeli) Valiliği'nce İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. Günümüzde

ise SEKA Kağıt Fabrikaları Alanı, Kağıt Müzesi, Bilim Merkezleri, Kültür Evleri ve TRT İzmit Film Platosunu da kapsayan sosyal ve Kültürel bir alan olarak hizmet vermektedir.

KAYNAKÇA

Clive Foss, *Nikomedia*, Çeviren: F. Yavuz Ulugün, İzmit Rotary Kulübü, İzmit, 2002, s.23; F. Yavuz Ulugün Muhittin Bakan Taner Aksoy, *Kocaeli ve Çevresi Tarihi II Roma Dönemi Bithynia*, İzmit, 2006, s. 105, 242-252; İsmet Ebcioğlu, "İzmit Definesi", İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı 13-14, İstanbul, 1966-67, s.166; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, MEB Yayınları, 1971, s.15; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2011, s.48; Özcan Koyunoğlu, "İzmit'ten Gelen Bronz Eserler", İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı No:6, Çituri Biraderler Basım Evi, İstanbul 1953, s.31-37; Refik Duyuran, "İzmit'ten Gelen Arkeolojik Eserler", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 1947, No:71, s.1; F. Yavuz Ulugün, *Bizans, Selçuklu ve Haçlılar Dönemi Bithynia*, Kocaeli ve Çevresi Tarihi III, KYÖD Tarih Yayınları No:6, Kocaeli, Mayıs 2010, s.162; Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, Dosya No:41.00.388, PDF No: 5011, s. 71-72, 74-75, 81-82; Dosya No:41.00.388, PDF No: 5019, s. 28-30; Dosya No:41.00.388, PDF No: 5031, s. 28-30; Dosya No:720, 29.07.2003 tarihli Uzman Raporu, s.1-3; Mehmet Sarıoğlu, "Mehmet Ali Kağıtçı ve SEKA'nın Kocaeli'ne Katkıları", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu* 2-4 Mayıs 2014, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, s.1460; Mehmet Sarıoğlu, "Mehmet Ali Kağıtçı, SEKA ve İzmit", I. *Uluslar arası Kocaeli ve Çevresi Sempozyumu* (Bildiriler), 20-22 Nisan 2006, Kocaeli B.B. Yayınları 2006, s. 987; Özkan Ertuğrul, "Roma ve Bizans Çevresinde İki Merkez: Serdivan ve Yazlıkköy", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu* 2-4 Mayıs 2014, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, s.81-103; Selin Yıldız, İzmit *Şehrinin Mekansal Gelişim Süreci*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2016, s.34; Turgut H. Zeyrek, Rahmi Asal, "İzmit (Nikomedeia) Seka-Fabrikası Buluntuları 2003 Yılı Çalışmaları Ön Raporu", *22. Araştırma Sonuçları Toplantısı* 1. Cilt 24-28 Mayıs, 2004 Konya, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi, Ankara, 2005, s.1-9; Turgut Subaşı, "Seka'da Eğitim Faaliyetleri 1957-1967", *Uluslararası Çoban Mustafapaşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu* 24-25-26 Mart 2014, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, s.1343-1355.

Serkan GEDÜK

SEKA FİLM PLATOLARI

SEKA Film Platosu, Sinema ve Televizyon

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne ait olup 2011 yılında ön hazırlıklarına başlanarak 2012 yılında SEKA Park alanında inşa edilmiştir. Tarihi film, dizi ve reklam çekimlerinin gerçekleştirildiği plato, 57.160 metrekare arsa, 20.702 metrekare kapalı alana sahiptir. Platoda marangozhane, demir atölyesi, boyahane, konfeksiyon, deri ve döşeme atölyeleri bulunmaktadır. Çekim günlerinde setlerde figürasyonlarla birlikte ortalama 300 kişinin bulunduğu platoda, 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar dizi, sinema ve belgesel film çekilebilecek dekor ve aksesuar bulunmaktadır. Platoda, aslına uygun olarak yapılan binalar dış mekân olarak kullanılmasının yanında iç mekân olarak da yurtiçinden ve yurtdışından film yapımcılarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde tasarlanmıştır.

Platoda, "Osmanlı Kıyam", "Osmanlı Derin Devlet", "Osmanlı Tokadı", "Filinta", "Payitaht Abdülhamid" dizileri yanı sıra Türk-Kore ortak yapımı "Ayla" filmi çekilmiştir.

KAYNAKÇA

Alper Çetintaş, "Tarihi filmlerin gözdesi: Seka Film Platosu", *Anadolu Ajansı (AA)*, 31 Mart 2017, https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/tarihi-filmlerin-gozdesi-seka-film-platosu/784796; Cihat Polat, "Payitaht Abdulhamid'in çekildiği Seka Film Platosu ihalesi iptal!", *En Kocaeli* gazetesi, Kocaeli 20 Ocak 2021, https://www.enkocaeli.com/haber/6141897/payitaht-abdulhamidin-cekildigi-seka-film-platosu-ihalesi-iptal; Hannan Yedilioğlu ile 17 Eylül 2021 tarihinde gerçekleştirilen görüşme; Ömer Polat, "Plato Kocaeli'nin dünyaya açılan penceresidir", *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi*, 7 Nisan 2012, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/plato-kocaelinin-dunyaya-acilan-penceresidir/17293;"Seka Film Platosu", *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi*, 19 Mart 2021, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/kultur-ve-sanatin-merkezi/1030.

Harun Mustafa TÖLE

SEKA Film Platoları

SEKA İŞÇİ HASTANESİ

Günümüzde İzmit SEKA Devlet Hastanesi

Temeli 14 Ağustos 1934'te atılan İzmit SEKA Kâğıt ve Selüloz Fabrikası'nda 18 Nisan 1936'da 1 numaralı kâğıt makinesinden ilk yerli kâğıt üretimi gerçekleşmiştir. SEKA Kâğıt fabrikası üzerine hazırladığı kapsamlı ve titizlikle hazırlanmış doktora tezinde Feyza Turgay, yatak ve cihaz sayısı konusunda eksiklikler olsa da 1941 yılında dahiliye, hariciye uzmanları ve diş doktorunun bulunduğu bir revirin fabrika bünyesinde faaliyete geçtiğini aktarır. Bu doktorlardan biri de (1932-1944) yıllarında İzmit Memleket Hastanesi Başhekimliği görevini de yürüten operatör Dr. Nail Karabuda olmalıdır. Bu yıllarda sıtma hastalığının işçiler arasında çok yaygın olduğu, 1941 yılında revirde yatarak tedavi gören 79 işçinin 49'unun sıtmaya yakalandığı gene Turgay tarafından aktarılır. Bir yıl sonra yatarak ve ayaktan tedavi görenlerin oranı bir buçuk kat artmıştır. Revirde ayakta tedavi görenlerin sayısı sekiz binin üstündedir. 1945 yılında fabrika revirinin yatak sayısı on beşe, beşi hekim olmak üzere sağlık çalışanı sayısı da ona çıkmıştır. Aynı yıl tıbbi bakım ve tedavilere ilişkin tablo revirde 9442 kayıttan 4673 muayene, 2203 çeşitli hastalık, 1937 diş tedavisi, 385 sıtma vakası, 196 kaza, 45 ameliyat, 2 ölüm ve 1 doğum olduğunu gösterir.

Eksiklikleri tamamlanan SEKA işçi hastanesi 1950 yılında 75 yatak kapasitesi ile İşçi Sigortaları Kurumu Hastanesi olarak İşçi Sigortaları Kurumuna devredilmiştir. Fabrika reviri ise bir doktor ve bir operatör ile daha sınırlı şekilde faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak yeni kanun çerçevesinde SEKA çalışanlarına sağlık hizmetlerinin İşçi Sigortaları Kurumunca sunulması kararlaştırılmıştır. 1954 yılı arşiv kayıtlarından "5500'e yakın işçinin viziteye çıktığını ya da muayene olduğunu, 32 kişinin revirde ve 5 kişinin diğer hastanelerde yatarak tedavi olduğunu, 6 binin üstünde de ufak cerrahi operasyonların yapıldığını" yine bu tez çalışmasından anlıyoruz.

Özden Senem Binici "İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri"ni araştırdığı kapsamlı yüksek lisans tezinde hastane binasının yapımı hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Özetle aktarırsak, 1958 yılında binaya ilave katlar ve poliklinik binası eklenerek 250 yataklı, daha kullanışlı bir hastane haline getirilmesi planlanmıştır. İlave inşaat 22 Aralık 1959'da tamamlanmış olup, hastane onarılıp boyanarak daha da güzelleştirilmiştir 1961 yılında hastanenin durumu oldukça iyidir ve gazetelerde hastaların hastaneden memnuniyeti dile getirilmektedir. Aynı yılın sonunda bir ek pavyon hizmete açılarak hastane yatak sayısı 350'ye yükselmiştir. 1963 yılından önce hastaneye bir dispanser eklendiği, Kocaeli'de İşçi Sigortaları Hastanesi, İşçi Sigortaları Dispanseri ve SEKA Reviri'nin hizmet sunduğu bildirilmektedir.

1965 yılında yürürlüğe giren Sosyal Sigortalar Kanunu ile tekrar hastane binasının genişletilmesine karar verilmiş, ancak revirden çevrilen bu eski hastanenin genişletilmesinde sorunlar yaşanmıştır. Bu nedenle sendika, yeni bina inşaatının eski binanın yanına değil İzmit ile Yarımca arasında daha geniş, daha sağlam bir zeminde, havadar ve deniz manzaralı bir alanda inşa etmek için çalışmışsa da ek bina inşaatı eski binanın yanında başlatılmıştır. Bu yeni yapıyla yatak sayısı bine yükselecektir. Ancak bu inşaat da yapılamamış, SSK eski binası da uzun süre-

SEKA İşçi Hastanesi

Günümüzde SEKA Devlet Hastanesi

dir bakım göremediği için harabe haline gelmiştir. Bölgede çalışan işçi sayısının artışı ile hastaneye ek binaların yapılması ihtiyacı doğmuş, 1978 yılında 8 katlı bina (B Blok) hizmete açılmıştır. 1980 yılında tamamen onarılan hastane binasında hasta yatak sayısı 476'dan 370'e düşmüştür. Planlanan ek bina da bu yıl bitirilmiştir. 1987 yılında hastane binasının girişine bekleme ve başvuru salonu olarak kullanılmak üzere 65 metrekarelik bir başka ek bina yapılmıştır. Buna rağmen "SSK İzmit Bölge Hastanesi"nin 90'lı yıllardaki vaziyetinin içler acısı olduğu, bakımsız ve pis bir halde bulunduğu bildirilmiştir. 1998 yılından itibaren bina yenileme çalışmaları yapılmış, hastanenin bazı bölümlerindeki tuvalet ve banyoları ile bazı servisler yenilenmiş, su kesintilerini çözümlemek için 95 tonluk su deposu yaptırılmıştır.

17 Ağustos 1999 Marmara Depreminde ağır hasar almadığından onarımlarla hizmetini sürdüren hastanenin tarihçesinden 2003 yılında kişi ve kuruluşların yardımıyla 5 katlı idari binanın hizmete açıldığı öğrenilmektedir. SSK'na bağlı hastanelerin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na 2005 yılında devredilmesi sürecinde SSK İzmit Bölge Hastanesi'nin adı İzmit Devlet Hastanesi olarak değişmiştir. 14 Mart 2006'da başlanan ek bina inşaatı tamamlanarak 186 yatak kapasitesi ile 2007 yılında hizmete açılmıştır. 2008 yılı başından itibaren İzmit SEKA Devlet Hastanesi adını alarak 305 yatak kapasitesi ve kendisine bağlı olan Merkez Semt Polikliniği ile İzmit Seka Devlet Hastanesi Merkez (Yenidoğan) Yerleşkesi'nde hizmet vermeye başlamıştır. 2019 yılında başlayan Covid-19 pandemi sürecinde "Pandemi Hastanesi" olarak sağlık hizmeti sunmuştur.

Günümüzde İzmit Seka Devlet Hastanesi Merkez (Yenidoğan) Yerleşkesi D–100 Karayolu üzeri Yenidoğan mevkiinde Mehmet Ali Kağıtçı Sokak ve Hastane Yolu Sokak arasında dahili ve cerrahi 22 tedavi birimi ve 13 tanı birimiyle 91 uzman hekim ve diğer sağlık çalışanları ile hizmet sunmaktadır. Sunulan özellikli hizmetler arasında 12 yatak kapasitesi bulunan bir Palyatif Bakım Merkezi, toplam 33 yatak ile üç yoğun bakım, bir Kimyasal Biyolojik Radyasyon ve Nükleer (KBRN) ünitesi, diyabetli bireyleri ve ailelerin eğitimi için kurulan Diyabet Okulu bulunmaktadır. Temeli 2016 yılında atılan Kocaeli Şehir Hastanesi'nin tamamlanmasıyla birlikte 320 yataklı İzmit SEKA Devlet Hastanesi'nin kısmen bu yeni hastaneye taşınacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Feyza Turgay, *Erken Cumhuriyet Döneminde İzmit SEKA Fabrikasında Emek Rejimi*, T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı Sosyal Politika Bilim Dalı. Basılmamış Doktora Tezi, Kocaeli 2021, s. 163-168; Frik, Feridun, 1964, Cumhuriyet Devri Sağlık Hareketleri (1923-1963) 40 Yıl, Kağıt ve Basım İşleri A.Ş., İstanbul.'dan aktaran Oya Şenyurt, Özden Senem Erol, Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Kocaeli Memleket Hastanesi, *Mimarlık* 2016 Eylül-Ekim sayı 391; Güneş Karabuda. *İndim Zaman Bahçesine*. YKY, 1998; Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü İzmit SEKA Devlet Hastanesi tarihçesi https://sekadh.saglik.gov.tr/TR,116306/tarihce.html; Kocaeli Şehir Hastanesi. https://khgmsehirhastaneleridb.saglik.gov.tr/TR-48169/kocaeli-sehir-hastanesi.html (Erişim: 20 Eylül 2021); Nergis Yıldırım. *Endüstri Mirası Alanları ve Tarihi Kentsel Peyzaj (Hul) İlişkisi, Bursa Merinos Tekstil Fabrikası ve İzmit Seka Kağıt Fabrikası Örneği,* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 95; Özden Senem Binici, *İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri,* Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli, 2012.

Aslıhan AKPINAR

SEKA KÂĞIT MÜZESİ

Türkiye'nin En Büyük Endüstriyel Mirasının Müzeye Dönüşüm Projesi

1936 yılında kurulan İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası, 2004 yılında faaliyetlerini durdurup 2005 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devredilmiştir. 2007 yılında SEKA 1. Kâğıt Fabrikasının müzeye dönüştürülme kararı alınmıştır. SEKA'nın kuruluşunun 80. Yıl dönümü olan 6 Kasım 2016 tarihinde açılan SEKA

Kâğıt Müzesi, toplamda 12.345 m²'lik bir kapalı alan üzerine kuruludur. SEKA Kâğıt Müzesi; ziyaretçiyi odağına alan, Türkiye'nin en büyük endüstriyel mirasının müzeye dönüşüm projesidir. Müze, farklı yaş gruplarından oluşan ziyaretçiler için çağdaş bir sergileme yaklaşımı sunmaktadır.

SEKA Kâğıt Müzesi 4 kattan oluşmakta, içerisinde 18 salon bulunmaktadır. Bu salonlarda SEKA 1. Kâğıt Fabrikasından kalan makineler, çağdaş müzecilik anlayışı içerisinde orijinaline uygun olarak korunmuş ve restore edilmiştir. Bu makineler içerisinde en önemli olanı 1936 yılında açılan SEKA 1. Kâğıt Fabrikası'na ait 2 numaralı kâğıt makinesidir. Müze bünyesindeki tematik salonlarda bulunan 120 adet vitrin içerisinde belge ve objeler ile kâğıt yapımının tüm aşamaları ziyaretçilere detaylı bir şekilde sunulmakta, kâğıt hakkında merak edilen tüm bilgilere rahatça ulaşılabilmektedir. Ziyaretçiler kâğıdı, kâğıdın tarihini, üretim süreçlerini her yönüyle keşfedebilmekte; idealist bir vatansever olan Mehmed Ali Kâğıtçı'nın düşlerine, bir sosyal dönüşüm modeli ve endüstri mirası olan SEKA'nın öyküsüne tanıklık edebilmektedir.

Kâğıt Müzesi zemin katta bulunan Karşılama Salonunda, müzenin maketi, tanıtım videosu ve fabrika çalışanları işçileri anlatan fotoğraflar ve yerleştirmeler mevcuttur. Türbin Dairesi Salonunda, buhar türbini ile çalışan jeneratörler ve gerekli elektrik enerjisinin üretilip fabrikaya dağıtıldığı bölüm mevcuttur. Bu salonda Bitinya krallığından başlayarak Nikomedya, Roma, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarına kadar SEKA alanı ve bulunduğu bölgenin geçmişten günümüze tarihsel öyküsü anlatılmaktadır. Müzenin Şlayfer Salonlarında İzmit Körfezinden su kanalları aracılığıyla fabrikaya gelen odun tomruklarının Şlayfer adı verilen öğütücülerde lif haline getirilerek kâğıt hamuruna dönüştürülmesi anlatılmaktadır. Fabrika inşaatı esnasında temel kazılarında ortaya çıkan arkeolojik buluntuların kazı çalışmaları bu salonun bulunduğu yerin altında gerçekleştirilmiştir. Bu salonda, arkeolojik kazı çalışmaları ve ortaya çıkan kültürel miras anlatılmaktadır.

Müzenin Güç Santrali Salonunda, türbin dairesinde üretilen elektrik enerjisinin, salonda yer alan elektrik panoları ile fabrikanın çeşitli birimlerine dağıtıldığı ve denetlendiği bölüm bulunmaktadır. Bu salonda, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk kâğıthanelerden başlayarak Türkiye'deki kâğıt üretiminin tarihi, Selüloz ve Kâğıt işletmelerinin kurumsal öyküsüne değinilmektedir. Başta İzmit (Kocaeli) SEKA Kâğıt Fabrikaları olmak üzere, Türkiye'nin dört bir yanına dağılmış olan; Çaycuma (Zonguldak), Aksu (Giresun), Afyonkarahisar, Akdeniz (Antalya), Balıkesir, Dalaman (Muğla), Kastamonu ve Bolu şehirlerinde kurulan onlarca SEKA Müessesesinin kuruluş hikâyeleri anlatılmaktadır. Bu salonda Cumhuriyet Dönemi sanayileşme sürecinde, önemli bir yere sahip olan fabrikanın kuruluş sürecinden başlayıp İzmit'ten Türkiye'ye yayılan kâğıdın hayat hikâyesini görüntüler eşliğinde izlenebilmektedir. Yine zemin katta bulunan Doğu Galerisindeki panolarda, kâğıt, kâğıt hamuru ve elde ediliş yöntemleri hakkında bilgiler verilmektedir.

İkinci katta bulunan Dekantasyon Kulelerinde mekanik su arıtma dairesindeki elekten gelen suyun süzülerek suyun ve içindeki liflerin tekrar kullanılmasını sağlayan dekantasyon kulelerinin grafik anlatımı yer almaktadır. Teksif Dairesi Salonunda teksif eleklerinin işlevi ve üretim sürecinde kullanılan yardımcı maddelerle birlikte kimya laboratuvarı yer almaktadır.

Birinci katta bulunan Hamur Hazırlama Salonunda, fabrikada farklı yöntemlerle elde edilen çeşitli kâğıt hamurlarının kâğıt makinesinin depolarına gönderilmeden önce üretilecek kâğıt türüne göre karışımlarının yapılarak, son hamurun hazırlandığı bölüm mevcuttur. Bu alanda ayrıca, katkı maddeleri,

SEKA Kâğıt Müzesi

renklendirmede kullanılan boyar maddeler ve pigmentlerin de depoları bulunmaktadır. Bu salonda, kâğıdın Çin'den Avrupa'ya, dünyadaki tarihsel yolculuğu anlatılmakta; El yapımı kâğıt ve sanat atölyeleri ile birlikte işçilerin giyinme odası canlandırmasına yer verilmektedir.

Zemin kattaki Hamur Depoları salonunda, hazırlanan kâğıt hamurlarının üretime aktarılıncaya kadar muhafaza edildiği depoların ve yağhanenin yer aldığı bölüm mevcuttur. Hamur Temizleme Bölümünde, kâğıt hamurunun pisliklerden arındırılarak temizlendiği bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde birbirine bağlı olarak çalışan kâğıt makinesi, hamur depoları, seviye kasaları, kesafet(yoğunluk) düzenleyiciler ve rafinörler bulunmaktadır. Kâğıt Makinesi Salonunda kâğıt hamurunun kâğıt veya kartona dönüştüren kâğıt makinelerinin bulunduğu, fabrikanın ana üretim bölümü anlatılmaktadır. Mehmed Ali Kâğıtçı Salonunda Türkiye'deki kâğıt sanayinin kurucusu Mehmed Ali Kâğıtçı'nın hayatı belgelerle anlatılmaktadır. Aynı salonda Kâğıtçı'nın hayatı boyunca yazmış olduğu kitapları ve şahsi eşyaları da sergilenmektedir.

Müzenin bodrum katında bulunan SEKA'da Sosyal Hayat Salonunda çalışanların, lojman ve kamp alanlarından kültürel ve sosyal aktivitelerine, dayanışma marketlerinden işçi sendikasına, spor faaliyetlerinden kurum itfaiyesine, radyosuna ve yardım derneklerine, SEKA'nın gündelik yaşamına ilişkin öyküler ve SEKA'lılık bilinci anlatılmaktadır.

Birinci Katta bulunan SEKA Matbaa Şefliği Salonunda SEKA Matbaasında kullanılan tertip, baskı, cilt makineleriyle birlikte matbaada üretilen baskı örnekleri ve fotoğraf makineleri koleksiyonu yer almaktadır. Müzedeki Kâğıt Bitkileri Avlusunda, genel olarak kâğıt üretiminde kullanılan bitki ve ağaç türlerinin örnekleri sunulmaktadır. Kâğıt üretiminde kullanılan iğne yapraklı, geniş yapraklı ağaçlar, endüstriyel lif bitkileri ve yıllık bitkiler tanıtılmaktadır.

SEKA Kâğıt Müzesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının, kişilerin ve kurumların çeşitli sanat eserlerini sergileyebileceği; etkinlik ve toplantı yapabilecekleri bir sergi salonu mevcuttur. Kâğıt Müzesinde gelen ziyaretçilere canlı rehberlik ve sesli rehberlik hizmetleri verilmektedir. Alanında uzman eğitmenler El Yapımı Kâğıt Atölyesi, Ahşap Atölyesi, Kâğıt Katlama Sanatı (Origami), Kâğıt Kesme Sanatı (Krigami) gibi birçok atölye ile her yaş grubuna yönelik eğitimler vermektedir.

KAYNAKÇA
http://sekakagitmuzesi.com/ Erişim Tarihi: 24.07.2021 Saat:10.09

Kemal Taha HÜLAGÜ

SEKA POSTASI

Meslek ve İşletme Gazetesi

SEKA Postası, SEKA'nın birinci kuruluş yıl dönümü olan 21 Haziran 1956 ile 1 Ocak 1982 tarihleri arasında yayımlanan bir işletme gazetesidir. Dönemin SEKA Genel Müdürü Enver Atafrat'ın isteği ile her ayın birinde ve on beşinde çıkarılmaya başlanan gazete, genel itibariyle dört, ara sıra da altı veya sekiz sayfa olarak çıkarılmıştır. Künyesinde; "Siyasetten bahsetmez. Meslek ve İşletme Gazetesi" ibaresi yer almaktadır. Gazetenin 1 kuruş olarak belirlenen fiyatı, 26 yıl boyunca hiç değişmemiştir. SEKA Postası'nın sorumlu müdürlüğünü yayımlanmaya başladığı 21 Haziran 1956 itibariyle Nihat Önür üstlenmiş, 1 Ağustos 1965'ten itibaren de genel yayın yönetmenliğini -bir süreliğine- Cevdet Yakup Abdal yürütmüştür. 1 Ağustos 1969'dan itibaren ise ismi SEKA Postası ile özdeşleşen Naci Girginsoy, sorumlu müdürlük görevini üstlenmiştir. Zira en başından itibaren gazetenin tasarımı, yayınlanacak yazıların belirlenmesi ve derlenmesi, röportajlar, dizgi ve baskı gibi işlerin neredeyse hepsini Girginsoy hazırlamıştır. Girginsoy, SEKA Postası'nın 15. yıl dönümü dolayısıyla 15 Haziran 1970'te kaleme aldığı yazıda, gazetenin çıkarılma süreci ve tasarımıyla ilgili anılarını şu şekilde aktarmıştır:

"Unutmuyorum. 1956 yılının Mayıs ayında bir gün 'Seni Genel Müdür istiyor' dediler, gittim. Sayın Enver Atafrat, bir işletme gazetesi yayınlamayı arzu ediyordu. İlgili mensuplarımızdan bir bölüme bu görevi vermiş, olmamıştı. Gazeteyi ben çıkaracaktım. Hemen hazırlığımı yapmalıydım. İlk sayısı 21 Haziran 1956 günü yayınlanacaktı. Notumu aldım, ayrıldım. Bir düşüncedir aldı beni. İşletme gazetesi nasıl olurdu? Nelerden söz ederdi? Boyutları, biçimi nasıldı? Matbaamızın olanakları ne kadardı? Hiç bilmiyordum. Çalışmaya koyuldum. Gazete yayınlama iznini Vilayetten aldım. İşletme gazetesi konusunda örnek yayınlar aradım, bulamadım. Yoktu. Kendimce araştırmalardan sonra kimi ilkelere, inançlara vardım. Bir işletme gazetesi, öce SEKA'dan haberler vermeliydi. SEKA'nın çalışmalarını, yenilikleri, varsa başarılarını, yurt endüstrisine, ekonomisine katkılarını yansıtmalıydı. SEKA'da çalışanları birbirlerine, okurlarına, ilgili çevrelere tanıtmalıydı. Mensuplarının dertlerine, sevinçlerine ortak olmalıydı. Doğum, evlenme, terfi, tayin yanında ölüm, hastalık, emeklilik, kaza haberlerine yer vermeliydi. Rahat anlatımlı röpor-

SEKA Postası

SEKA ve Vazifeleri

SEKA'nın Yıldönümü

NİHAT ODABAŞIOĞLU

tajlarla SEKA'nın işyerlerini, emektarlarını anlatmalıydı. Kâğıt endüstrisinde önderlik ve öncelik kazanan SEKA, bu konudaki haberleri, kâğıtçılık dünyasındaki yenilikleri, inceleme ve tanıtma yazılarını yayınlamalıydı. Teknik konulardaki kâğıtçılığı ilgilendiren yazıların çevirilerine sayfalarında yer vermeliydi. Uzun süreden beri SEKA'da çalışan teknik elemanlarımızın kendi buluşları, tecrübeleri sayılabilecek izlenimlerini, gözlemlerini öncelikle değerlendirmeliydi. Çırak Kursu öğrencilerimiz ve genç elemanlarımız için, kâğıtçılık özel sektöründe çalışanlar için, öğrenciler için yararlı olan konuları, anlaşılır bir dille vermeli, onları uyarıp aydınlatmalıydı. Kâğıt ve kâğıtçılıkla çok yakından ilgilenen Türk basınına en gerçek ve yeni haberleri yayınlama olanağı sağlamak üzere bu konuya özel ilgi göstermeliydi."

Gerçekten de SEKA Postası, genel itibariyle incelendiğinde Girginsoy'un ifade ettiği gibi çok yönlü bir gazete olarak öne çıkmaktadır. Gazetede öncelikli olarak SEKA ile ilgili haberler, kâğıt sanayisindeki yenilikler, işletme bünyesinde açılan yeni birimler, çalışanların koşullarını aktaran haberler, raporlar, kalkınma planları, kanunlar, yönetmelikler, genelgeler, temel atma törenleri, sergiler, fuarlar, sendikal faaliyetler ve toplu iş sözleşmeleri ile ilgili gelişmeler yayınlanmıştır. Ayrıca SEKA bünyesindeki Çocuk Dostları Derneği'nin etkinlikleri, sünnet düğünleri, kreş, kermes, evlilik haberleri, tiyatrolar, konserler, SEKA kampı, röportajlar, gezi yazıları ve vefat haberleri de dikkat çekmektedir.

SEKA Postası'nda Kocaeli'de meydana gelen önemli gelişmelere de yer verilmiştir. Gazetenin sütunlarında sinema salonlarında hangi filmlerin gösterildiğini, nerede hangi tiyatro temsilinin sergilendiğini, konserleri, konferansları, festivalleri, bayram törenlerini ve spor karşılaşmalarını bulmak mümkündür. Kentteki çeşitli imar faaliyetlerini ve yapısal farklılaşmaları da yansıtan SEKA Postası, 26 yıl boyunca Kocaeli'deki sosyo-kültürel gelişmelere ışık tutan uzun soluklu, çok yönlü bir işletme ve yerel basın-yayın organı olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Kadri Unat, "Türkiye'nin İlk Uzun Ömürlü İşletme Gazetesi: SEKA Postası (1956-1982)", *Tarih Araştırmaları IV*, (Ed. Ahmet Gözlü-Aydın Efe), Akademisyen Yayınevi, Ankara, 2021; Mehmet Sarıoğlu, *SEKA POSTASI'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Kocaeli 2013; Mehmet Sarıoğlu, "Mehmet Ali Kâğıtçı ve SEKA'nın Kocaeli'ne Katkıları", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli 2015; Nadir Girgin, "SEKA Postası 15 Yaşında", *SEKA Postası*, 15 Haziran 1970; Sedat Şimşek, *Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)*, Kocaeli 2007; *SEKA Postası*, 1 Ağustos 1965; *SEKA Postası*, 1 Ağustos 1969; *SEKA Postası*, 1 Şubat 1982; *SEKA Postası*, 21 Haziran 1956

Kadri UNAT

SEKA RADYOSU

Kocaeli İl Eğitim Radyosu

Türkiye'de de ilk radyo yayın deneyimleri 1921-1923 yılları arasında amatörler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak milli mücadele sırasında iletişimin önemi iyice anlaşılmış ve bu alanda büyük bir boşluk olduğunun farkına varılmıştı. Bunun üzerine 1925'te yürürlüğe konan "Telsiz Tesisi Hakkında Kanun" isimli yasayla Ankara'da büyük bir telsiz istasyonu kurulması, ülke genelinde de bir telsiz ağı döşenmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu yasayla Türkiye'de ilk radyo istasyonlarının kurulması kararını alan iktidar, radyoyu işletme hakkını "Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi" (TTTAŞ) isimli, Fransız ortaklı şirkete vermiş, şirket de ilk radyo yayınlarını 1927 yılı itibariyle Ankara ve İstanbul'dan yapmaya başlamıştır. Radyo yayınları, takip eden yıllarda sırasıyla PTT'ye, Matbuat Umum Müdürlüğü'ne, Umumi Müdürlük bünyesinde kurulan Radyo Dairesi ile Radyo Fen Heyeti'ne ve nihai olarak 1 Mayıs 1964 tarihli Türkiye Radyo Televizyon Yasası ile TRT'ye devredilmiştir.

SEKA Radyosu'nun serüveni de TRT Yasası'nın hemen akabinde Eskişehir Hava Üs Komutanlığı'nın İzmit İnkılâp Orta Okulu Koruma Derneği'ne bir radyo yayın cihazını hibe etmesiyle başlamıştır. Ancak derneğe hibe edilen cihazla radyo yayıncılığı işinin yürütülemeyeceği kısa süre içerisinde anlaşılmış ve konu Kocaeli Valisi Bekir Suphi Aktan'a iletilmiştir. Vali Aktan'ın da meseleyi SEKA Genel Müdürü Cemal Köstem'e havale etmesiyle o zamana değin Kocaeli'nin gelişimine hemen her konuda katkıda bulunan SEKA, radyo konusunda da devreye girmiş oluyordu.

Genel Müdür Cemal Köstem, 15 Aralık 1964'te radyo vericisiyle ilgili olarak yayınladığı bildiride şu ifadelere yer vermekteydi: "Radyo verici istasyonu, 13.11.1964 tarihinde Valilik makamında yetkili temsilcilerin aldıkları kararla Kocaeli Eğitim Radyosu olarak çalıştırılmak üzere işletmemize teslim edilmiş bulunmaktadır. Gayesi tamamen amme hizmeti görmeye matuf olan cihaz öğrencilere, halkımıza eğitim programlarını ön planda yayınlayacak beş yıllık kal-

Kocaeli İl Eğitim Radyosu Törenle Açıldı

Bir süredenberi yayınlarına başlamış bulunan Kocaeli Eğitim Radyosu, 30 Nisan Cuma günü törenle ve zengin programla açılmıştır.

Vali Bekir Suphi Aktan ile Kolordu Komutanı Tümgeneral Faruk Gürler'in ve seçkin davetlilerin hazır bulunduğu töreni, SEKA Sinema salonunu tamamen dolduran seyirciler, baştan sona, büyük bir zevk ve ilgi ile izlemişler, özellikle Türk Musikisi, folklar gösterileri ve hafif batı müziği bölümlerini içten alkışlamışlardır.

Eğitim Radyosu, bundan böyle yayınlarını daha titizlikle sürdürecek ve 15 günde bir özel eğlence programları düzenliyecektir.

SEKA Postası'nın Radyo ile ilgili haberi

kınma planı ile turizm ve sosyal davalara ait neşriyat yapacaktır."

Bildiriden anlaşıldığı üzere radyo vericisi yaklaşık bir aylık hazırlığın sonucunda SEKA'da kurulmuştu. Nitekim 18 Aralık 1964'ten itibaren deneme yayınlarına başlayan Kocaeli İl Eğitim Radyosu 12.00-13.00 ve 18.00-19.00 arasında olmak üzere günde sadece iki saat yayını yapılabilmiştir. Mehter Marşı ile başlayan program, Türk ve Batı müziğinden eserlerle devam ediyordu.

Bu süreçte radyo yayıncılığının teknik bilgi gerektiren bir iş olduğunu fark eden SEKA yönetimi, radyoda görevlendirmek üzere spiker ve programcı istihdamı için ilana çıkmıştır. Çünkü kısa bir süre içerisinde deneme yayınlarından esas yayına geçilecek, öğrenci saati, sağlık, spor, halk eğitimi, ziraat, sanayi, tiyatro, edebiyat, kadın ve çocuk saati gibi kuşak programlar yayınlanacaktı. Hatta bu çerçevede Kocaeli Türk Musikisi Derneği, İzmit Orduevi Caz Orkestrası, İzmit Belediyesi ve Kolordu Komutanlığı ile anlaşmaya bile varılmıştı. Nitekim radyonun resmi açılışı, bütün hazırlıkların tamamlanmasını müteakip görkemli bir törenle 30 Nisan 1965'te yapılmıştır.

Bu süreçte SEKA Radyosu olarak anılmaya başlayan Kocaeli İl Eğitim Radyosu yukarıda ifade edilen rutin programlarının yanı sıra okullar arası bilgi yarışmaları ve sportif faaliyetler de yayınlamıştır. İzmit Lisesi ile Erkek Sanat Enstitüsü öğrencilerinin katıldığı yarışma kayıtlarının yayınlanması ve Cumhurbaşkanlığı Bisiklet Turu ile Kâğıtspor'un final maçlarının dinleyicilere canlı olarak aktarılması gibi...

Kısa bir süre içerisinde önemli bir mesafe kat eden SEKA Radyosu, yayınlarını PTT onayı ile sürdürmekteydi. Oysa TRT Yasası'na göre ülke genelinde yayın yapma hakkı sadece TRT'ye aitti. Söz konusu nedenlerden dolayı önce radyonun yayınları durdurulmuş, ardından da cihazları TRT'ye devredilmiştir. Bu gelişmeler SEKA Radyosu'nun faaliyetlerinin sona ermesi anlamına gelmekteydi.

KAYNAKÇA

Mehmet Sarıoğlu, *SEKA POSTASI'nın* Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam, Kocaeli 2013; Mehmet Sarıoğlu, "Mehmet Ali Kâğıtçı ve SEKA'nın Kocaeli'ne Katkıları", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli 2015; *SEKA Postası*, 15 Aralık 1964; *SEKA Postası*, 1 Mart 1965; *SEKA Postası*, 1 Nisan 1965; *SEKA Postası*, 1 Mayıs 1965; *SEKA Postası*, 1 Ağustos 1965; Uygur Kocabaşoğlu, Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri, İstanbul 2010; http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/radyotelevizyonsinema_ue/radyoyayinciligi.pdf Erişim Tarihi: 23.08.2021.

Kadri UNAT

SEKA SANAYİ DIŞI YAPILARI

İzmit'in sanayi belleğinin başlangıç noktası ve "işçi kenti" imajıyla günümüze kadar süregelmesine sebep olarak SEKA gösterilmektedir. Öncelikle fabrika yapısının kurulduğu bölge etrafında gündelik akışı değişkenleştiren Sümerbank, SEKA yerleşkesiyle, kâğıt üretiminin yanında eğitim, sağlık, spor ve barınma konularında sosyal yaşantıyı geliştiren yeni bir yaşam alanı oluşturmuştur. Yapılan bu çalışmada SEKA kuruluşu dâhilinde İzmit ve çevresinde inşa edilmiş, başta çalışanlar için ve sonrasında tüm kent halkına hizmet vermiş sanayi dışı yapılar ele alınmaktadır. Seka'nın sosyal yapı açısından en gelişkin döneme ulaştığı ve üretim yapıları harici planlanılan tüm fonksiyonların mevcut olduğu 1960'lı yıllardaki durumuna göre yerleşkede bulunan sanayi dışı sosyal yapılar;

Seka Sosyal Binası (SEKAEVİ)

Sahil mevkiinde konumlanan SEKA Sosyal Binasının inşası 1957 yılında tamamlanmış ve etkin bir sosyal yaşam olmayan dönemde kadınların ve erkeklerin birlikte yemek yiyebildiği, eğlenceler düzenleyebildiği mekân olarak kentin en büyük eksiklerinden birini karşılamıştır. İki katlı binanın üst katında on yedi odalı misafirhane, alt katında gazino, yemek salonu ve içerisinde şöminesi olan dinlenme salonu bulunmaktadır. Misafirhane odalarının çıkma yaparak deniz manzaralı balkonlara açıldığı ve zemin katın boydan boya büyük pencereleri ile manzara seyrine imkân verdiği görülmektedir. Misafirhane kısmına yüksek devlet kurumlarının belirli vasfa sahip kişileri kabul edilmekteyken bu imkândan aynı zamanda SEKA emeklileri ve SEKA'ya yeni tayin olan personeller de yararlanabilmektedir.1984 yılında mevcut sosyal binaya üç katlı ek inşaat yapılmıştır. Eski binayla benzer cephe etkileri gösteren yeni binanın fotoğraflarına bakıldığında; son iki katının misafirhane, zemin katının ise restoran ve dinlenme alanları olduğu düşünülmektedir. Mevcut

SEKA Sosyal Binası (SEKAEVİ)

yapının batısında inşa edilerek kapasitesi artırılan Sekaevi, SEKA işletmesinin kapanmasının ardından tüm çalışanları ve mal varlığıyla Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devredilip 2007 yılında bütünüyle yenilenmiştir. Bugün bina, Sekapark Otel adıyla hizmet vermektedir.

1 No'lu ve 2 No'lu Lokal

Kişisel arşivlerden, haritalardan ve yerel gazetelerden anlaşıldığı üzere ilerleyen yıllarda mevcut sosyal binanın dışında 1 ve 2 no'lu lokal olarak adlandırılmış, çeşitli etkinliklerin, eğlencelerin, caz gecelerinin, düğün, nişan gibi merasimlerin yapıldığı iki sosyal mekan bulunmaktadır. 1 no'lu lokal deniz kenarında sosyal binanın doğusunda konumlanırken, 2 no'lu lokal Ankara-İstanbul yoluna dik olan üçüncü tip evlerle spor salonu arasında yer almaktadır. Eski SEKA çalışanları ile yapılan röportajlardan ve fotoğraflardan anlaşıldığına göre spor salonu ve 2 no'lu lokal birbiriyle bitişik konumdadır. Yüksek katlı yapının önce spor salonu sonra düğünlerin yapıldığı mekan, ona takılı alçak katlı bölümün lokal olarak kullanıldığı söylenmektedir. İlerleyen yıllarda lokalin bir yangın sonucu yıkıldığı tespit edilmiştir.1 no'lu lokal inşa edilmeden önce yerinde ahşap bir lokalin olduğu tespit edilmiştir. Yapı pilotilerle yükseltilip zemin katı boşaltılmıştır. Geniş saçaklı kırma çatılı binanın tüm cephelerindeki büyük geniş camları ve bütün katı saran balkonu, manzara izleme imkânı sunarken halk arasında büyük bir beğeni almış ve yapıya camlı ahşap köşk denmiştir. Fakat birçok kez yangın tehlikesi geçiren lokal, 50'li yılların başında olduğu tahmin edilen bir yangın sonucu tamamen yanmıştır. 1946-1955 yılları arasında inşa edilen yeni 1 no'lu lokalin yapıldığı dönemde doğusunda ve batısında tenis kortları bulunmaktadır. 1956 yılı sonrasında ise tenis kortlarında yeni düzenlemeler yapılmış ve bir de lokalin doğusuna sosyal bina inşa edilmiştir. Ayrıca lokalin önünde işçi ve memur ailelerin sıkça vakit geçirdiği bir iskele bulunmakta ve iskelenin önünden motorla ulaşılan denizin içinde bir yüzme havuzu mevcuttur. Denizde belirlenen havuz alanının dört tarafına set çekilerek ortada yüzme mahalli oluşturulmuş ve açık denize atlamak için tramplen konulmuştur. Bir de yapılan düzenlemede soyunma odaları ve büfe bulunmaktadır. Fakat günümüzde bu lokaller ve düzenlemeler mevcut değildir.

Spor Salonu

1955 yılında açılışı yapılan spor salonunun eski fotoğraflarına bakıldığında; ortasındaki büyük ana kütlenin yarışmaların oynandığı salon olduğu düşünülmektedir. Faaliyet gösterdiği dönemlerde bina birçok ulusal salon müsabakalarına ev sahipliği yapmıştır. Son dönemlerde yapı daha çok düğün salonu olarak kullanılmış ve bitişiğinde konumlanan tek katlı lokal binasıyla birlikte anılmıştır. 1968 yılı İzmit analitik etütlerinin vaziyet planında rastlanan yapı, o tarihten sonra çıkan bir yangın nedeniyle yıkılmıştır.

1986 yılında SEKA İzmit işletmesinin 50. yılı anısına eski Yazlık Açık Hava Sinemasının yerine kapalı spor salonu inşa edilmiştir. 400 seyirci kapasiteli çelik konstrüksiyon yapıda hakem, doktor, idare odaları ve iki adet soyunma odası bulunmaktadır. 2005 yılında işletme kapanırken salon Gençlik ve Spor İl Müdürlüğüne devrolmuş, sonrasında yapılan bir protokol ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesine tahsis edilmiştir. Spor yaşamına ve kültürüne önemli bir destek sağlayan SEKA yönetiminin kente bu konuda bir katkısı daha vardır. 1940'ta inşa edildiği günden beri fabrika mensuplarınca istifade edilen şehir stadının 1965'te bir kısmı satın alınmış ve sahanın uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi sağlanmıştır. Etrafı tellerle çev-

SEKA Spor

rilmiş ve antrenörler için özel bölmeler yaptırılmıştır. Bugün şehir stadı, SEKA Kâğıt Fabrikasının kurucusu olmasının yanında döneminde spor faaliyetlerine büyük katkısı olan ve SEKA Genel Müdürlüğü süresince Kâğıtspor Kulübüne başkanlık eden Mehmet Ali Kâğıtçı'nın adıyla anılmaktadır.

Sinema Salonu ve Yemekhane Binası

İzmit'te sinema tarihine en büyük katkıda bulunan kurumların başında gelen SEKA Sineması, 1946 yılında SEKA çalışanları için faaliyet göstermeye başlamış, 1956 yılından sonra film gösterimleri tüm halka açılmıştır. Binanın bir kısmının kapalı sinema olmasının yanında, diğer kısımları yemekhane ve eğitim salonları olarak kullanılmıştır. İlk zamanlar işçilerin soyunma dolaplarının, tuvalet ve banyoların bulunduğu kısmın üst katındaki personel yemekhanesi, akşamları sinema salonuna dönüştürülmektedir. 1956 yılında binaya ek inşaat yapılmasıyla salon tamamen film gösterimlerine ve diğer sosyal faaliyetlere ev sahipliği yapmaya başlamış, büyük bir perdeye ve geniş bir sahneye kavuşmuş, salona yeni localar eklenmiştir. Bunun yanında mutfak, kiler, bulaşık yıkama alanları dâhil olmak üzere tüm yemekhane bölümü ek bina içinde yeniden inşa edilmiş, ayrıca işçilerin yemek sonrası iş vaktine kadar dinlenmeleri için gazino ve dinlenme mahalleri düzenlenmiştir. Yapının eski L şeklindeki plan tipi, sonradan eklenen kırma çatılı yükseltilmiş yeni bölümüyle dikdörtgen forma dönüştürülmüş ve üç boyutta binaya hareket kazandırılmıştır.

Sinema salonunda haftada iki gün film gösterilmesinin yanında çeşitli konferanslar verilmekte, sanatsal ve kültürel etkinlikler düzenlenmekte, işçi ve memurların aile toplantıları, sünnet ve evlenme merasimleri yapılmaktadır. Hatta salon bir süre güreş, boks gibi spor müsabakaları için de kullanılmış, böylece birçok fonksiyonu içinde barındıran bir mekân haline getirilmiştir.

İşletme kış sezonunda kapalı salonda hizmet verirken, yaz aylarında bu salon kapanmakta ve açık hava/yazlık SEKA Sinemasında film gösterimine devam edilmektedir. Ortaya çıkan ihtiyaçlara göre sürekli tadile edilen salon, 1963 yılı sonunda büyük bir onarımdan geçmiştir. Döneminin son teknolojisiyle donatılan SEKA Sineması, rahat ve konforlu bir mekâna dönüşmüştür. Ardından SEKA'nın 50. yılını kutlama hazırlıklarında bu salon, eğitim ve kültür amaçlı organizasyonlar için "SEKA Kültür Salonu" haline getirilmiştir. 1999 yılında gerçekleşen Marmara Depreminde işletmenin ağır hasar gören yapılarından olan işçi yemekhanesi ve sinema salonu günümüzde mevcut değildir. Açık hava sinemasının bulunduğu yerde ise bugün SEKA 50.Yıl Spor Salonu bulunmaktadır.

Çırak Okulu

Çalışma alanı her yıl genişleyen tesisin bütün yapım ve onarım dairelerinde kalifiye işçi, bilgili eleman ve teknisyen yetiştirmek amacıyla "çırak kursu" adı altında 1939 yılından beri birçok işçi okutulmuş, yetiştirilmiş ve diploma verilmiştir. 1944 yılına gelindiğinde "Selüloz Sanayi Müessesesi Çırak Okulu" kurulmuş ve tamamı yatılı 150 kişilik, üç sınıflı bir okul inşası kararlaştırılmıştır. Binanın yapımına kadar dönemin mevcut ikmal salonunun güneyine bakan kısmın alt katında eğitim verilmiştir. SEKA'yla ilgili eski fotoğraflara ve haritalara bakıldığında okul binasının 1956-1960 yılları arasında inşa edildiği anlaşılmaktadır. İşletmenin cümle kapısının sağ kısmında olan beşik çatılı iki katlı dikdörtgen planlı bu okul, 1983 yılında yapılan müfredat değişikliğiyle Mehmet Ali Kâğıtçı Meslek Kursu'na dönüştürülmüş ve başka bir yapıda eğitim verilmeye başlanmıştır. Fakat günümüzde bu yapılar mevcut değildir.

SEKA Satış Mağazası

SEKA Satış Mağazası (Kooperatifi) (Ekonoma)

1956 yılının sonunda bu yapının inşa edileceği ile ilgili yerel gazetelerde haberler yer almaktadır. Kentin çoğu ihtiyacını karşılayabileceği dükkânların olduğu pasajda, market, kumaş ve ayakkabı mağazası, berber, lostra salonu (ayakkabı tamiri), gazete satış mahali, büfe gibi bölümler bulunmaktadır. SEKA memur ve işçilerinin kooperatifleşerek kurdukları Ekonoma'ya üye olup bu yapıya ortak edilme imkânları vardır. Ekonoma'ya ortak olunarak daha ucuz bir alışveriş yapma, yıl sonunda işletmenin karından hisse alma imkânı mümkün olmaktadır. 1963 yılında birçok satış bölümünün faaliyete geçtiği görülmektedir. Kuruluşun rağbet görmesiyle artan işlevi sonucunda bina yeni ilavelerle genişletilmiştir. Arsanın eğimi nedeniyle giriş cephesinden tek katı algılanan kareye yakın planlı yapı, iki katlı olup günümüzde "Tören Ekibi ve Bando Şefliği" hizmet binası olarak kullanılmaktadır.

SEKA Revirleri ve İşçi Sigortaları Hastanesi

1941 yılında SEKA Kâğıt Fabrikasında içerisinde dâhiliye, hariciye ve diş bölümlerini içeren işçi reviri faaliyete geçirilmiş, 1945 yılında yatak sayısı on beşe yükseltilmiştir. Diğer yandan SEKA Kâğıt Müzesi Arşivinde bir revir planına rastlanmaktadır. Tek katlı planda bir eczane-doktor odası, altı yataklı iki hasta koğuşu, bir ameliyat odası, iki banyo ve iki wc bulunmaktadır. Planın tipi ve ölçüleri göz önünde bulundurulduğunda inşa edilen işçi revirine ait olma olasılığı yüksektir.

İşçi revirinin yanında 1956 yılında memur reviri inşa edilmiştir. İdari bölgeye ve girişe yakın olarak konumlandırılmış revirin bünyesinde bir de kreş bulunmaktadır. Tek katlı yapının kırma çatı saçağının altından tekrar kolonlarla düz bir saçak geçirilerek veranda genişletilmiş, arka ve yan cephelerde genişçe bir yarı açık alan oluşturulmuştur. Bu sayede dikdörtgen plan üç boyutta hareket de kazanabilmiştir. Bu yapı günümüzde mevcut değildir.

Revir yapısı kurum içi hizmetlerine devam ederken, 1951 yılında fabrikanın o dönem işletme müdürü olan Adnan Berkay tarafından vilayet fidanlığı istimlâk ettirilip, yerine tam teşkilatlı bir İşçi Sigortaları Kurumu Hastanesi inşa edilmiştir. Bu bina 1958 yılına kadar Sümerbank'a ait olarak kalmıştır. Geçen bu süre zarfında herhangi bir ek inşa yapımının olup olmadığı bilinmemekle birlikte, yapının İşçi Sigortaları Kurumu'na tamamen devrinden sonra, ilave kat ve bölümlerle genişletilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu sebeple binaya 1959 yılında üçüncü kat eklenmiş ve 1961'de yeni ek pavyon hizmete açılmıştır. Böylece 250 yatak daha kazanılarak yatak sayısı 350'ye yükselmiştir. Yapının mevcut planlarına ulaşılamadığı için fonksiyonel özellikleri incelenememiş, elde edilen fotoğraflardan yalnızca cephe yaklaşımları gözlemlenmiştir. Yatayda uzun ve dikdörtgen simetrik plan, bina boyunca orta ve uç kısımlarda çıkma yapılarak hareketlendirilmiştir. Orta giriş kısmın birinci katındaki balkonla saçak oluşturulmuş ve cephe boyunca homojen özellik gösteren pencereler burada farklılaştırılmış, bu sayede giriş ortaya çıkarılmıştır.

Bu süreçte hastanenin durumu dönemin gazete yazarlarının köşe yazılarında dile getirilmekte ve halkın hastanenin hizmetlerinden ve temizliğinden memnun oldukları yorumları dikkat çekmektedir. Başlangıç itibariyle Sümerbank'ın kente kazandırdığı bu yapı, Sigorta Kurumu tarafından devralınarak sağlık hizmetleri vermeye devam etmiştir. 1965 yılında Sosyal Sigortalar Kanununun yürürlüğe girmesiyle hastane binasının daha fazla genişletilmesi kararı alınmış fakat inşaat alanının zemininin dolgulu ve çürük yapılı olduğu tespit edildiğinden dolayı, proje değişikliği gerekmiş ve 1971 yılına kadar inşaatına başlanamamıştır.

Yapı sürekli tadilat ve eklemeler görmüş, fabrikalarla evler arasında dar bir sahaya sıkışıp kalmış, bu nedenle yanına yapılacak yeni bina için alan oluşturmak güçleşmiştir. Zemini sağlam olmayan inşaatın temeli masraflı hale gelmekle birlikte mevcut hastane karşısında boru imalatı yapıldığı için gürültüleri devamlı hastane içinde duyulmakta ve hastaları rahatsız etmektedir. Ayrıca hastane yakınındaki Klor ve Alkali fabrikası, zehirli gazlar çıkarıp insan sağlığını tehdit etmektedir. Diğer bir yandan ana yola uzak konumlandığı için dar ara yollardan geçerek hastaların naklini yaptırmak zorlaşmış ve alan yetersizliği sebebiyle otopark alanı oluşturmak güçleşmiştir. Tüm uyarılara rağmen ilerleyen günlerde, eski binanın yanında ek bina inşaatına başlanmış, fakat zeminin çürük olduğu gündeme getirilerek inşaat durdurulmuştur. SSK İzmit Hastanesinin dokuz yıl önce planlanan ek binası 1980 yılında bitirilirken, yanındaki eski binası da yıllardır bakım göremediği için harabe haline gelmiştir. 1980 yılında sekiz milyon lira ayrılan bütçe ile çatıdan temele kadar bu bina onarılmış, tadilat nedeniyle hasta yatak sayısı düşürülmüştür.

1950 yılından itibaren Sosyal Sigortalar Kurumunun hastanesi olarak hizmet veren "SSK İzmit Bölge Hastanesi", 2005 tarihi itibariyle SSK Sağlık tesislerinin Sağlık Bakanlığına devri ile hastane binasının adı "İzmit Devlet Hastanesi" olarak değişmiştir. Bugün ilk yapılan eski bina yıkılmış olup, 2007 yılında inşası tamamlanan yeni binalarla ve yeni "İzmit SEKA Devlet Hastanesi" adıyla hizmete devam edilmektedir. Ayrıca Genel Müdürlük binasının alanında 1986 yılında inşa edilen sağlık evi hizmete girmiştir. Günümüzde tek katlı bu yapı yerinde mevcut olup, İSU personeline sağlık hizmeti vermektedir. Bunun dışında 1968 yılı SEKA sağlık merkezi yönetmeliğine göre Klor Fabrikası Sağlık İstasyonunun da bulunduğu tespit edilmiştir.

Sümer İlkokulu (SEKA İlkokulu)

Sümerbank'a bağlı olarak kurulan, Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Genel Müdürlüğünce, fabrika çalışanlarının çocuklarına eğitim vermek amaçlı bir okul kurulması planlanmıştır. Fabrika arazisinin yaklaşık on bir dönümlük kısmı içinde, 1946 yılında Sümer İlkokulu açılmıştır. Sümerbank Fen Kurulu tarafından projelendirilen Sümer İlkokulu, bir yuva, bir resimhane, bir müze bulundurarak toplam yedi sınıflı bir okul olarak kurulmuştur. Uzun dikdörtgen bir bloktan oluşan yapının girişinin sağ kısmında bir hol, bu holün sağında merdiven, solunda odacı yeri bulunmaktadır.

Okulun giriş koridorunun tek tarafına sınıflar dizilmiş, diğer tarafı ise cam bölmelerle ışıklandırılmıştır. Koridorun solu öğretmenler odası, başöğretmen odası, iki adet sınıf, yuva ve devamında tuvaletlerle sonlandırılmıştır. Üst katta, alt kattaki giriş kısmının hizasına gelen yer müze olarak planlanmıştır ve bu müzeden bir balkona çıkış verilmiştir. Cephede bu balkon saçak görevini üstlenmiştir. Bu katta da koridor boyunca depo, resimhane, üç adet sınıf ve tuvaletler yer almaktadır. İzmit Kâğıt Fabrikası amele mahallesinde yaptırılan bu okul basit ve amaca uygun bir yapı olarak inşa edilmiştir. Bina betonarme karkastır. Mimar K. Ahmet Aru okulun kâgir ve kullanışlı bir yapı olduğunu ve 1953 yılında 216 erkek, 144 kız olmak üzere 360 öğrencisi olduğunu söylemektedir. Zamanla artan öğrenci sayısıyla, okul çift tedrisat yapmaya başlamıştır.

1958 yılında binanın arka tarafına kapalı teneffüshane inşa edilmektedir. Geniş alanı ve yüksek tavanıyla bu salonda öğrenciler, teneffüslerde oyun oynayabilecekleri gibi, kurulacak sahne ve perde ile sinema ve tiyatro faaliyetlerini de gerçekleştirebileceklerdir.

Sümer İlkokulu içerisinde bulunan müze bölümü kentin tarihi eserlerine de bir süre ev sahipliği yap-

SEKA Okulu

mıştır. Şehrin çevresinde ele geçirilen çeşitli tarih devirlerine ait kıymetli tarihi eserler, Sümer İlkokulu bahçesinde bekletilmiştir. Son hazırlıkları yapılmakta olan Saraybahçesindeki tarihi Av Köşkü (eski vilayet konağı) binasının şehir müzesi haline getirilmesi ile Sümer İlkokulu bahçesindeki 80 heykel bu müzeye naklettirilmiştir. Sümer İlkokulu'nun ismi ilerleyen yıllarda 1967 yılında "SEKA İlkokulu" olmuştur. 1991 yılında ilkokul binasının yanına üç katlı on iki derslikli bir ek bina yaptırılmış ve ana binayla birleştirilmiştir.

1999 yılı Marmara depreminde SEKA İlköğretim Okulu orta hasarlı okullar grubuna girmiş ve tadilat görmüştür. 2005 yılında mevcut okul binasının yıpranmışlığı ve yetersizliği göz önüne alınarak yıkılmasına karar verilmiştir. 2005-2007 yılları arasında, yıkılan okulun yerine (Kozluk Mah. Sümer Sok. Yeni İstasyon Cad.) Nuh Çimento A.Ş tarafından yeni bir okul binası inşa edilmiş ve adı "Nuh Çimento İlköğretim İlkokulu" olarak değiştirilmiştir.

SEKA Kreş Binası

SEKA İşletmesi'nin memur reviri bünyesinde yapılanan İzmit'in ilk kreş binası, 1956'da İşçi Mahallesinde ikmal edilmiştir. Fabrika ana kapısının sol kısmında yapılmış olan kreş binasında, çalışan işçi kadınların çocuklarına bakılmaktadır. Başta bu kreşe çocuklarını bırakmak istemeyen işçiler zamanla buraya güvenmişler, alışmışlar ve çocuklarını teslim etmişlerdir. İlerleyen günlerde tek katlı revirin kreş bölümüne ilgi artmış, açık oyun alanları düzenlemesi için binanın çevresinde bulunan ambarlar demonte edilerek saha yeniden tanzim edilmiştir. Yapının kırma çatı saçağının altından tekrar düz bir saçakla ve kolonlarla verandası genişletilmiş, arka ve yan cephede genişçe bir yarı açık alan oluşturulmuştur. Bu sayede dikdörtgen plan üç boyutta hareket de kazanabilmiştir.

Genişletilmesi istenen kreş (aynı zamanda revir) binasına fotoğraflar ve imar planları incelendiğinde, 1964 yılından önce "L" formuna ulaşacak şekilde bir eklenti yapılmıştır. Genişleyen kreşin 1969 yılı verilerine bakıldığında 186 yatağı bulunmakta ve günlük çocuk mevcudu 180 ile 200 arasında değişmektedir. Binanın revirle birlikte kullanılan ilk yapılan kısmı günümüzde mevcut olmayıp, sonradan yapılan kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Bugün yapı, İlim Yayma Cemiyetine bağlı bir kreş olarak hizmet vermeye devam etmektedir.Ayrıca 1961 yılında SEKA'ya ait bir sosyal yardım kuruluşu olarak kurulan SEKA Çocuk Dostları Derneği, dönemin yerel gazetelerinde sıkça bu kreş binasına destek oluşuyla gündeme gelmiştir. Eğitime olan önemli katkılarıyla bilinen bu dernek İzmit'e iki adet okul binası kazandırmış ve birçok okula da maddi olarak yardımlarda bulunmuştur. Dernek çalışmalarının daha sistemli yürütülmesi adına 1970 yılının sonunda Yenidoğan İlkokulu yanında, kendi adına, altı katlı bina inşa etmeye başlamıştır.

Sümer (SEKA) Cami

Bugünkü ordu evi karşısında 1952 yılında yapımına başlanan SEKA Cami 1957 senesinde ibadete açılmıştır. Kalfası İslam Sert, banisi H. Halim Karslı isimli bir hayırseverdir. 13 metreye 25 metre genişliğinde ve 25 metre yüksekliği olan caminin, 20 metreye, 10 metre genişliğinde son cemaat mahalli bulunmaktadır. Alanı 1852 metrekare olan caminin 30 metre yüksekliğinde çekme çelikten tek şerefeli bir minaresi mevcuttur. Su, elektrik ve ısıtma tesisatı olan yapı, taş ve tuğladan yığma olarak inşa edilmiştir.

Cami, 1999 Marmara Depreminde ağır hasar görmüş ve zaman içinde yıkılmıştır. 2003 yılında yeniden inşa edilen ve bugün kullanılmaya devam edilen üç katlı yeni cami 1200 kişi kapasitelidir.

SEKA Kreş Binası

SEKA Vazife ve Kooperatif Evleri

Sümerbank Türkiye'nin çeşitli yerlerinde geniş bir programla kurduğu fabrika binaları dâhilinde İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası ile birlikte, bu fabrikalarda çalışan işçiler için SEKA işçi ve memur evlerini inşa etmiştir. Fabrikalarda çalışan işçilerin işyeri civarında sıhhi ve konforlu evlerde barındırılması neticesinde çeşitli avantajlar sağlanmıştır. İşçilerin uzak mesafelerden gelerek çalışmaları engellenmiş, evlerde tüm tesisat kurgulanarak işçi ailelerine temiz ve konforlu bir yaşam sağlanmış, her evin mevcut bahçesi sayesinde, işçiler boş zamanlarında toprakla meşgul olmuş, evlerin temiz ve yeni oluşu işçi ailelerine temiz mobilya kullanma zevki vermiştir. İşçi mahallesi oluşturmak için yapılan işler dört bölüme ayrılmıştır. Bunlar işçi mahallesinin umumi vaziyet planının hazırlanması, yapılacak binaların tiplerinin tespiti ve projelerinin hazırlanması, tanzim edilen projelere göre binaların inşası ve fabrika idarelerine teslimi ve binaların bakım işleridir. Bu alanlarda geniş yaya kaldırımlı yollar, ağaçlı gezinti yolları, kanalizasyon, temiz su ve yangın tesisatı, yeşil sahaların yapımına önem verilmektedir.

Yönetmelik dâhilinde SEKA işletmesince kiralanmak suretiyle inşa edilen, iskâna elverişli ev, apartman, bekâr lojmanları ve misafirhane gibi barınma ihtiyacını karşılayan tüm binalara "vazife evleri" denilmektedir. Bunların her biri ayrı bir tip olarak belirlenmiş ve uyulması gereken kurallar her tip için farklılaştırılmıştır. Yönetmelik gereğince bu evler işletme tarafından gerekli görüldüğünde değiştirilebilir veya tamamen elden alınabilmektedir. Kadro unvanlarına ve belirli puanlama faktörlerine göre yapılan ev tahsislerince memurlar bu alanda ikamet ettirilmektedir. Puanlamaya göre personelin vazife evlerinden faydalanabilmesi için belediye sınırları dâhilinde kendisinin, eşinin veya birlikte oturduğu çocuğunun evinin bulunmaması şartı aranmaktadır. Her beş yılda bir vazife evi tahsisi için personelin ve evlerin son durumlarına bakılmaktadır. Fakat yerel gazete haberlerine bakıldığında bu kuralların ihlal edildiği ve verilen sürelere uyulmadığı görülmektedir. Bu nedenle bazı çalışanlar mağdur olmaktadır. Bir başka düzenleme olarak; müstakil bahçeli tip olan vazife evlerinde işletmenin izni dâhilinde ve kümes bulundurmak suretiyle kümes hayvanları beslenebilmektedir. Yine kurumun vereceği plan dâhilinde çiçek, meyve sebze yetiştirilebilmektedir. Genel olarak site içi görünüme dikkat edilmekte ve görüntü çirkinliğine sebebiyet verecek durumlardan uzak durulmaktadır. Örneğin sokak üzerinde bulunan evlerde dışarı çamaşır asılması istenmemektedir. Evlere kurumca izin verilerek yapılan tamirat ve her türlü değişiklik işletme müdürlüğünce karşılanmaktadır. Bunun dışında evlere kurum izni alınmadan herhangi bir tesisat değişikliği yapılamamaktadır. Çeşitli müdahalelerle belirli bir nizam ve estetik görünüm istenen bu mevkilerin yönetmeliğinde komşuluk ilişkilerine ve çevreye rahatsızlık verebilecek davranışlara da dikkat çekildiği görülmektedir.

Çalışmada SEKA işletmesi dâhilinde inşa edilen konutlar başlıca dört grup üzerinden ele alınmaktadır. Bunlar işletmenin kendi inşa ettiği vazife evleri olarak tanımlanan memur- işçi evleri (birinci tip, ikinci tip, üçüncü tip), memur ve işçi apartmanları, bekâr pavyonu ve başta 68 Sümerevler olmak üzere işletme çalışanlarının kooperatifleşerek inşa ettiği kooperatif evleridir. İlerleyen yıllar içerisinde bu grupların çevresine yeni konutlar inşa edilip sayıları artmıştır. 1960 yılının sayısal verilerine göre SEKA işletmesinde 261 adet vazife evi olup, 1314 kişi barınmaktadır. Kooperatif faaliyetleriyle ise 242 adet ev işletme çalışanlarına kazandırılmıştır.

Memur ve İşçi Evleri

İnşaat malzemesi pahalılığı, işçi ücretleri yüksekliği, malzeme ve işçi azlığı, nakil araçları tedarikindeki zorluk gibi, savaş yıllarının doğurduğu anormal vaziyetlerin inşaat işlerini etkilemesine rağmen; Sümerbank maddi ve manevi fedakârlıklar dâhilinde işçi evlerinin inşasına devam etmiştir. Her fabrikanın ortalama 100–200 işçi evi Sümerbank tarafından finanse edilmiştir.

Memur-işçi evlerinden deniz kenarında, çiçek bahçesi civarında yapılmış olan kâgir evler birinci tip ev grubundadır. Bu evlerde dört oda, mutfak, banyo, wc ve depo bulunmaktadır. Günümüze kadar yıkılmadan gelebilen ve tescillenerek tadilat ve onarım projeleri hazırlanan bu evlerin planlarına SEKA Kâğıt Müzesi Arşivinden ulaşılabilmiştir. İkiz tip olan, çıkmalarla hareketlendirilen dikdörtgen planlı evlerin giriş sundurması oval formdadır. Taban alanı 242,90 metrekare olan zemin kat planında üç oda, bir mutfak, bir wc ve banyo bulunmaktadır. Tek katlı konutta depo ve bir odası olan çatı arası ise 95 metrekare'dir.

İkinci tip evler; klor alkali fabrikasının yakınında klor evleri olarak adlandırılmaktadır. Bunlardan bir kısmı dört oda, diğer bir kısmı ise iki odalıdır. Bu evler günümüze kadar gelememiş olup, planlarına ulaşılamamıştır. Üçüncü tip evler ise blok halinde bitişik nizamda yapılan tek katlı evlerdir. Bir kısmı üç odalı, bir kısmı ise iki odalıdır.

İkiz veya bitişik düzen sıralı tip evlerin geneli tek katlı olup, ikizler kırma, bitişik tipler beşik çatıyla örtülmüştür.

Memur Apartmanları

1956 yılında SEKA yerleşkesinde ikinci tip klor evlerinin doğusunda ve sigorta hastanesinin güneyinde eski bağ evlerinin olduğu mevkide üç adet memur apartmanı yapılmıştır. Her apartmanda altı daire mevcut olup, daireler üç odalıdır. Apartmanların sayısı ilerleyen yıllarda artış göstermiş fakat hiçbiri günümüze ulaşamamıştır.

Bekâr Pavyonu

400 kişilik bekâr pavyonu yapımına 1957 yılında başlandığı görülmektedir. 210 metrekare bodrum alanı, 600 metrekare zemin ve üst kat alanı olan bina, klor-alkali fabrikası ile genel müdürlük binası (bugünkü İSU) arasındaki çamlık arazi üzerinde inşa edilmiştir. Betonarme karkas yapıdaki binanın bod-

rum katında kalorifer dairesi, çamaşırhane, mutfak ve yemekhane bulunmaktadır. Diğer katlarda okuma salonları, yatakhaneler, duş ve tuvalet bölümleri, dinlenme salonları mevcuttur. Çatı katının bir bölümü teras olarak kullanılıp tüm körfez manzarasından istifade edilmektedir. Ayrıca her odanın manzaraya açılan kapalı balkonları bulunmaktadır. Çalışanların bu pavyonlara kabul edilmesi için yönetmelik gereği belirli şartlar bulunmaktadır. Örneğin bekâr kişinin daimi memur veya daimi işçi olması, belediye hudutları içinde kendine ait evinin bulunmaması ve bulaşıcı hastalığının olmaması gerekmektedir. Bekâr lojmanına 18 yaşından aşağı olmamak üzere bekâr erkek memur veya işçiler kabul edilebilmektedir. Lojmanın belirli giriş çıkış saatleri bulunmakta ve bazı saatler dışında misafir kabul edilmemektedir. Lojmanın iç mekânlarının döşenmesi, ısıtılması ve her türlü gerekli yatak, çarşaf gibi malzemelerin temini ve yıkatılması kuruma aittir.

1970 yılı sonunda iki adet bekâr pavyonunun olduğu tespit edilse de, günümüzde bu yapılar mevcut değildir.

68 Sümerevler ve Diğer Kooperatif Evleri

SEKA yönetimine ait vazife evleri dışında bir de çalışanların kooperatif kurarak inşa ettiği evler bulunmaktadır. 1957 yılında SEKA bünyesinde mevcut üç yapı kooperatifi olup, biri de kurulma aşamasındadır. İlk yapı kooperatifi olan İzmit Sümerbank Selüloz İşçileri Yapı Kooperatifi 1951 yılında kurulmuştur. İçlerinde günümüzde en çok bilinen ve bulunduğu mevkisi kendi ismiyle anılan "68 Sümerevler", 1953 yılında kurulan Sümerevleri Yapı Kooperatifi tarafından Kozluk bölgesinde inşa edilmiştir. En az 100 kişiyi ev sahibi yapmak amacıyla kurulsa da 68 adet ev tamamlanabilmiştir. 1955 yılının sonunda evlerden ilkinin temeli törenle atılmış, 1957 yılında inşaları tamamlanmıştır. Evler üç odalı ve iki odalı tiplerden oluşmakta olup, hepsi balkonlu ve bahçelidir. 68 Sümerevlerin dışında, Bayar Evleri, Selüloz Evleri, Emekevler (9 apartmanlı işçi mahallesi), Şirinevler, Emek Bahçeli Evler gibi SEKA alanı ve çevresinde birçok kooperatif konutu inşa edilmiş ve bu isimlerin bir kısmı, konutların bazıları yıkılsa da mevki ismi olarak günümüze kadar gelmişlerdir. 1960 yılı sonuna bakıldığında, Selüloz İşçileri Yapı Kooperatifi Serdar Mahallesinde 37 adet ev inşa etmiştir. "Memur Arsa Alma ve Ev Yaptırma Kooperatifi" tarafından 35 adet konut tamamlanmış, Emek Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi 47 adet evi yapma aşamasındadır. Selüloz Fabrikaları İşçileri Şirin Evler Yapı Kooperatifi de 42 adet evin yapımını üstlenmiştir. SEKA Mahdut Mesuliyetli Teknik İşçileri Yapı Kooperatifi 36 adet evin inşa faaliyetine başlamış, Ferah Evler Yapı Kooperatifi ise konut yapımı için arazi satın almıştır. SEKA İşçileri Sitesi Yapı Kooperatifi tarafından Klor-Alkali Fabrikası yakınında 196 dairenin inşa edildiği, SEKA Memurları Sınırlı Sorumlu Yapı Kooperatifi tarafından 128 evin temelinin atıldığı bilinmektedir. Toplu ev yapımlarının haricinde bazı kooperatifler tarafından SEKA çalışanları için tekil apartmanların da inşa edildiği görülmektedir. İleriki yıllar içerisinde yeni yapı kooperatiflerinin kurulmasıyla ve artan işçi sayısıyla oluşan konut probleminin çözümlenmesiyle ilgili birçok proje geliştirilmiştir.

1999 Marmara Depreminde SEKA evlerinde hasarlar meydana gelmiştir. Bekâr Pavyonu hafif hasar almış, birçok konutun çatı ve bacalarında tahribatlar meydana gelmiştir. Çok katlı binalardan bazıları çeşitli hasarlar almış, ağır hasar alan üç adedine yıkım kararı verilmiştir. Büyük uğraşlar sonucu ortaya konan vazife ve kooperatif evlerinin bir kısmı yıkılmadan günümüze ulaşabilmiştir.

SEKA Kampı

Kendi döneminde bölgesinden farklı bir yerde, Sapanca mevkiinde, 90'ların sonuna kadar faaliyetlerini sürdüren bir "SEKA Kamp Alanı" inşa edilmiştir. Bu kamp, çalışanların dönüşümlü olarak ikişer hafta kalabilecekleri bir tatil alanıdır. Küçük, tek katlı, sıralı, düzenli, yalın ve kendine ait özel bahçesi olan evlerin her biri bir aileye tahsis edilmektedir. Metrekarelerinde ve dış cephe özelliklerinde küçük farklılaşmaların olduğu bu küçük barakalarda, SEKA'lı aileler evlerin boyutu el verdiği kadar yakınlarıyla birlikte kalabilmektedir. Günümüze kadar gelebilen evlerin plan düzenlerine ulaşıldığında, ayrı bir hole açılmadan birbiri içinde geçişi olan iki odası, bir mutfağı, wc ve banyosu olduğu görülmektedir. Odalar üçer adet yatak veya ranzalarla tefrişlendirilmekte olup, içlerinde elektrik ve su tesisatı bulunmaktadır. Ayrıca barakalar dışında, daha fazla memur ve işçinin faydalanabilmesi için çadırların kurulduğu tespit edilmiştir.

1953 yılında kurulan ve Sapanca Gölü'ne kıyısı olan bu kamp alanında yemekhane, iki adet basketbol sahası, bir adet voleybol ve tenis sahası, yüzme havuzu, çeşitli su figürleri, gazino ve meydanı, sosyal bina, iki adet misafirhane, çocuk bahçesi, berber, kantin, atış poligonu, açık hava sineması, revir, göl üzerinde iskele, bayanlara özel yüzme alanı, soyunma kabinleri ve duşlar bulunmaktadır. Bir de alanda çocuklar için elektrik atölyesi, kütüphane, pulculuk ve müzik odası yer almaktadır.

Kampta her yaşa hitap eden eğlenceler düzenlenmekte, haftada üç kez sinema seyredilmekte, kıyafet baloları, caz günleri yapılmaktadır. Kamp müdürü ve şefin müsaadesiyle tespit edilen ücret ve esaslarla nişan, düğün gibi benzer törenler de düzenlenebilmektedir. Kamp genelinde eşitlik ve kaynaşma olduğu dönemin dergilerinde önemle vurgulanmış kampın asıl sahiplerinin çocuklar ve gençler olduğu dile getirilmiştir. Kamptaki birlik ve uyum belirli kurallar dâhilinde sağlanmaktadır. Kampın yemekhanesinde yapılan yemekler, kalanların kendi şahsi araç gereçleriyle alınarak barakalarda yenmektedir. Barakalarda bulunan eşyalar kampçılar tarafından senet usulüyle alınmakta ve çıkarken hasara uğrattıkları veya zayi ettikleri malzemeleri ödemekle yükümlü olmaktaydılar.

SEKA Kampı

Ortak kullanılan park, bahçe, meydan gibi alanların çocuklar tarafından tahrip edilmemesi yönetmelikteki şartlarda belirtilmiştir. Kura usulü ile tüm SEKA çalışanları ve emeklileri bu kamptan on beşer gün süre ile iklimin elverdiği yaz veya kış aylarında yararlanabilmektedir. Ailevi bir ortamın sağlanması açısından ise bekâr çalışanlar kampa kabul edilmemektedir. 1976 yılı verilerine göre 101 adet olan barakadan bugün dört tanesinin yerinde olduğu görülmekte ve bu evleri Kartepe Belediyesi'nin yeniden düzenleyerek, yeni fonksiyonlarla günümüze kazandıracağı bilinmektedir.

Sümerbank Çeşmesi

1948 yılında Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi'nin İzmit'e hediye olarak inşa ettirdiği çeşmenin yan bölümlerinde, bugün köprü ilaveleri bulunmaktadır. Restorasyondan geçerek yeniden düzenlenen çeşme bugün hala kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Ali Cengizkan, *Fabrikada Barınmak Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de* İşçi *Konutları: Yaşam, Mekan ve Kent,* Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2009, s.178; Ali Kocabaşoğlu ve ark., *SEKA Tarihi Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi,* SEKA Genel Müdürlüğü Yayınları, İzmit, 1996, s.75; *Azim* gazetesi; *Bizimşehir* gazetesi; *Demokrat Kocaeli* gazetesi; *Hürsöz* gazetesi; *Kocaeli* gazetesi; Kocaeli İl Daimi Encümen Kararları; Mehmet Sarıoğlu, "Mehmet Ali Kâğıtçı ve Seka'nın Kocaeli 'ye Katkıları", Uluslararası *Gazi Akçakoca* ve *Kocaeli Tarihi Sempozyumu,* Kocaeli, 2015; Mehmet Sarıoğlu, *Seka Postasının Işığında Kültürel Yaşam,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2013; Merzuka Yazıcı, *İzmit'te Gençlik Yıllarım ve Öğretmenlik Anılarım,* Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayınları, No:7, Kocaeli, 2007, s. 195; Oya Şenyurt, *1923-1960/İzmit Cumhuriyet'in Tanıkları Binalar ve Kentten Haberler*, TMMOB Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi, İstanbul, 2010, s. 66; Özden Senem Binici, İzmit'te *1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı* Üretiminin *Kentin Gelişimine Etkileri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2012; Özden Senem Erol, "İzmit ve Çevresinde SEKA'ya Bağlı Sanayi Dışı Yapılar", *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi,* 2019, s.129-175; *Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi Fabrikalarını ve Mamullerini Tanıtan Broşür*, Selüloz Basımevi, İzmit, 1946; *50. Yılda Dini Yapılar Albümü,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 1973; "Seka Dinlenme Kampı Yönetmeliği", *Seka Yönetmelikleri,* İzmit, 1977; "Seka Misafirhane, Lokal ve Sosyal Bina Yönetmeliği, Kabul tarihi: 14.7.1977, Karar no: 563, Yürürlük Tarihi: 15.8.1977", *Seka Yönetmelikleri,* Kocaeli, 1977; *Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi Fabrikalarını ve Mamullerini Tanıtan Broşür,* İzmit, 1946, s. 16; "Sümerbank Amele Evleri ve Mahalleleri", *Arkitekt,* 1–2 (1944); "Müesseseler Vazife Evleri Yönetmeliği", *Seka Yönetmelikleri*, İzmit, 1979; "Sağlık Merkezi Yönetmeliği" , *Seka Yönetmelikleri,* Kocaeli, 1968; "Sümerokulu: İzmit", *Arkitekt,* İstanbul, 1947; Seka Dergisi; Sesim Dergisi; *Seka Postası* gazetesi; *Türkyolu-Bizimşehir* gazetesi; *Türkyolu* gazetesi; *Ulus* gazetesi; http:// www.nuhcimentoioo.k12.tr; http://www.kocaeli.bel.tr/; http://projeler.sporkentikocaeli.com/

Özden Senem EROL

SEKA SİNEMASI

Kocaeli'nin tarihi Frigyalılardan Bitinya'ya, Anadolu Selçuklu Devleti'nden Osmanlı Devleti'ne, Kurtuluş Savaşı Mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Kocaeli'nin gelişim sürecini hızlandıran ve ilin ekonomik potansiyelinin temelini oluşturan ilk kuruluş SEKA Fabrikasıdır. SEKA selüloz ve kâğıt fabrikaları kompleksi 1934"temeli atılmış ve 1936"da işletmeye açılmıştır. Fabrikanın kurulduğu yıldan itibaren kâğıt ve karton üretiminde meydana gelen sürekli artış diğer sanayi kentlerinde de olduğu gibi büyük bir nüfusu kente çekmeye başlamıştır. Söz konusu tesiste işgücünün artması hem fabrikanın kendi içinde hem de kentin bütününde mekânsal gelişimi yönlendirmiştir.

SEKA sineması haricinde İzmit bölgesinde; Nabi ve Şemsi Beyler, Nazmi Oğuzlar, Evran Balkan'lar, Seyfi Ulusoy'lar, Tahir Düzgörenler (Baba); Sinemacı Halim (Bozdağlar), Kazım Ertek'ler, Yorgancı Mustafa'lar, Yusuf Karaçetinler, Ahmet Sakızlılar, A. İkiz'ler, Selahattin Önüş'ler, R. Ali'ler sinema faaliyeti göstermekteydiler.

SEKA Sineması'nı oluşturan mekânın alt katında işçi soyunma dolapları ile el yüz yıkama lavaboları, banyo kısımları bulunmaktaydı. Binanın alt kattaki yeri aynı zamanda puantörlüktü işçiler bir yerden giriyorlar, soyunup iş giysilerini giyip burada kart basarak görevli oldukları yerlere gitmektedirler. Üst katı, ilk yıllarda işçi yemekhanesi olarak kullanılıyordu. Gündüzleri yemek yeniyordu, akşamları da sinema salonu olarak kullanılıyordu. Bu sinema ilk kez faaliyete geçtiği zaman, masaların arasındaki iskemlelere oturulmak suretiyle film seyrediliyordu. SEKA hem yemekhane hem de sinema salonu olarak kullanılıyordu.

1940'lı yıllarda işletmede sinema salonu vardı ve haftada iki film gösterilirdi. Ayrıca, sinema salonunda konferanslar düzenlendiği gibi, işçi ve memur aile toplantıları sünnet ve evlenme törenleri de yapılmaktaydı. SEKA sinema salonu locaları olan kol koyma yeri olan koltuklu 515 kişilik bir salondur. Hem sahne düzeni olarak hem koltuk düzeni olarak ve seyircilerin dinlenme salonu olarak lobisi olarak farklı bir yapı içerisindeydi. Geniş bir perde ve ses sitemi vardı. Sinema salonundaki 84 numaralı koltuk özellikle satılmaz bir personel veya polis için ayrılırdı. 60'lı ve 70'li yıllarda yazlık sinemaların dışında SEKA sineması dublajlı filmlerin seyirci ile buluştuğu bir mekandı. Vizyon filmlerini İstanbul'daki veya Ankara, İzmir büyükşehirlerde oynayan aynı tarihte filmleri vizyona getirirdi. Çarşamba-Cumartesi ve Pazar günleri matine yapılırdı. Sadece sinema filmlerinin oynatıldığı bir mekân olmanın dışında ayda bir konser ve tiyatro oyunlarının icra edildiği bir etkileşimli alan konumundaydı. Enis Fosforoğlu, Haldun Dormen, Nisa Serezli, Tolga Aşkıner vb. tiyatroların devamlı İzmit halkı ile SEKA sineması aracılığıyla buluştuğunu aktarmaktadır. SEKA sineması sinema ve tiyatro faaliyetleri dışında konferanslar ve siyasi kimliklerin halka hitap ettikleri bir mekân işlevini yürütmüştür.

KAYNAKÇA
Ş.Balkı, *O Yılları Yaşamak (İzmit Sinemaları)*, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayını, Kocaeli 2001. Ş.Balkı, *Atatürk'ün Yaşamında İzmit İmgesi*, KYÖD Kültür Yayınları, Kocaeli 2010. Ş.Balkı, *SEKA'nın Trajik Sonu*, KYÖD Kültür Yayınları, Kocaeli 2012. Kocabaşoğlu, U., Bulutgil, A., Çiloğlu, F., Binbaş, İ., Şeker, N., *SEKA Tarihi*, SEKA Genel Müd. Yayınları, Ankara 1996. M. Sarıoğlu, *SEKA Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2013. O. Şenyurt, *1923-1960/ İzmit Cumhuriyet'in Tanıkları Binalar ve Kentten Haberler,* TMMOB Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi Yayını, Kocaeli 2010.;115K269 no'lu TÜBİTAK "*Kültürel ve Toplumsal Bir Pratik Olarak Sinemaya Gitmek: Türkiye'de Seyirci Deneyimleri Üzerine Bir Sözlü Tarih Çalışması*" Başlıklı Proje Raporu.

Mert GÜRER

SEKA TİYATROSU

6 Kasım 1936 tarihinde Mehmet Ali Kağıtçı'nın büyük çabaları sonucu üretime başlayan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk "medeniyet hamuru" kağıdın üretildiği İzmit selüloz ve kağıt fabrikası SEKA kuruluşundan dört yıl sonra kültürel ve sanatsal faaliyetlerine başladı. 1950'lerden sonra SEKA Sineması

SEKA Tiyatrosu

ve SEKA Tiyatrosu'nun açılması ile birlikte sanatsal faaliyetlere ağırlık verilmeye başlandı. SEKA sadece kağıt üretmekle kalmayıp şehrin kültürel ve sanatsal faaliyetlerine de önemli bir katkı sağladı. İzmit adeta SEKA fabrikasıyla bir anılmaya başladı. Şehrin simgesi haline gelen SEKA en seçkin sinema filimleri yanında en iyi tiyatro temsillerinin sergilendiği bir yer haline geldi.

İstanbul ve Ankara'da faaliyet gösteren tiyatro toplulukları SEKA tiyatrosunda oyunlarını sergileme imkânı elde etti. Kültürel ve Sanatsal faaliyetleri şehir halkına duyurmak için yayın hayatına başlayan SEKA Postası gazetesi tiyatro temsilleri hakkında yazılan eleştirileri sayfasına taşıdı. İstanbul'dan İzmit'e sık sık gelip SEKA Tiyatrosunda 1959-1970 yılların sonuna kadar oyunlar sahneleyen toplulukların başında Dormen Tiyatrosu geliyordu. Sözde Melekler, Beş parmak, Kırkından Sonra, Küçük Kulübe, Sokak Kızı İrma, Ayı Masalı, Sevgilime Göz Kulak ol, Şahane Züğürtler, Bulvar, Almanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere, Çıplak Ayak, Cengiz Han'ın Bisikleti, Rus Gelir Aşka gibi oyunlar halkın büyük ilgisi ile seyredilmiştir. Kent Oyuncuları Tiyatro topluluğu da İzmitli sanat severlerin gönlünde taht kuran bir topluluktu. Nalınlar, Derya Gülü, Miras, Üç kuruşluk opera, ve Pembe Kadın oyunları İzmit tiyatro severlerin hayranlıkla takip ettiği oyunlar olmuştur. İstanbul'dan İzmit'e gelen bir diğer tiyatro topluluğu Nisa Serezli-Tolga Aşkıner Tiyatrosuydu. Paşaların Paşası ve Hayat Hoştur Gerisi Boştur, Heyemola Kavuklu 72 oyunlarını oynadılar. Dönemin en gözde tiyatro topluklarından biri şüphesiz Münir Özkul-Bulvar Tiyatrosu da SEKA'da Leyleğin Ömrü, Bana Çiçek yollama, Çöpçatan ve Kart Horoz, oyunlarını sergiledi.

SEKA Tiyatrosunda sadece İstanbul Tiyatro toplulukları değil Ankara tiyatro toplulukları da sık sık gelerek oyunlar oynadılar Başta Ankara devlet tiyatrosu Hacıyatmaz, Ocak, Göç, Eski Fotoğraflar, Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım, Söz Veriyorun Elif Ana Başkent Tiyatrosu; Bütün Oğullarım, Ankara Sanat Tiyatrosu; Bir Delinin Hatıra Defteri, ve Bozuk Düzen Ankara Meydan Sahnesi, Aceleci Kalp, Karaların Memedleri ve Sil Baştan adlı oyunlarını sergilediler.

İzmit halkı Seka Tiyatrosu aracılığıyla pek çok tiyatro sanatçısı-oyuncusunu izleme imkanı elde etti. Haldun Dormen, Sadettin Erbil, Gülliz Sururi, Yılmaz Kuruda, Erol Günaydın, Genco Erkal, Metin Serezli, Toto Karaca, Pekcan Koşar, Ali Sururi, Suna Keskin, Tuncel Kurtiz, Alev Gürzap, Müjdat Gezen, Ali Poyrazoğlu, Fusun Erbulak, Ercan Yazgan, Münir Özkul, Müşfik Kenter, Yıldız Kenter, Ulvi Uraz, gibi pek çok sanatçı oyun sonrası İzmit halkı ile sohbet etmiş İzmit'te bugünlere uzanan ciddi bir tiyatro kültürünün oluşmasına katkı vermişlerdir.

SEKA Tiyatrosu İzmit'te faaliyette bulunan amatör tiyatro topluluklarına da sahnelerini açmıştır. İzmit Bölge Tiyatrosu, Cahit Atay'ın yazdığı, Yurdener Erşan'ın sahneye koyduğu Sultan Gelin Oyunu 15cAralık 1964 senesinde SEKA tiyatrosunda oynamış ve halktan büyük bir ilgi görmüştür. Kocaeli Eski Valisi Ertuğrul Ünlüler ve Edebiyat öğretmeni, Handan Karaadam'ın desteklediği topluluk Romancı Nezihe Meriç'in Sular Aydınlanıyor oyununu sahnelemiş ve halk ilgi göstermiştir. İzmit Bölge Tiyatrosu topluluğu, Gönül Kaçanı kovalar oyunu ile İzmit tiyatro severlerden tam not almayı başarmıştır.

1966 senesinin sonlarına doğru SEKA işletmesi fabrika çalışanları arasında amatör bir tiyatro topluluğu kurmaya karar vermiş ancak uzun uğraşlar ve çabalar sonuç vermemiştir.

Kocaeli Tiyatrosu topluluğu SEKA'da halka açık temsiller vermiş amatör topluluklardan biridir.

Kocaeli Yüksel Öğrenim Derneği Tiyatro kolu da 1 şubat 1972'de SEKA'da Cevat Fehmi Başkurt'un yazdığı Harputta Bir Amerikalı oyunu ile sahne almışlardır. Oyunun başarıyla sahnelenmesini alkışlayan SEKA Postası genel yayın yönetmeni Naci Girginsoy 15 Şubat 1972 senesinde topluluğu destekleyen bir yazı kaleme almıştır.

SEKA sahnesi yılda bir iki kez 23 Nisan veya Cumhuriyet bayramlarında Çocuklara açar onların oyunlar oynamasına izin verirdi. 28 Ekim 1962'de İstanbul Çocuk Tiyatrosu bu kapsamda oyunlar sergilemiştir.

12 Mayıs 1979 yılında Kocaeli Bölge Tiyatrosu Derneği Çocuk Tiyatrosu Aziz Nesin'in kaleme aldığı Pırlatan Bal adlı komedi oyununu sahnelemişlerdir.

SEKA postası gazetesi 15 Nisan 1970 sayısında SEKA genel sekreterliğinin tiyatro-sinema gösterimi ile ilgili bir haber yayınlar. Habere göre Genel Müdürlüğün davetlileri dışında hiç kimse sinema salonuna biletsiz girmeyecek, davetlilere tahsis edilen localar 4 kişilik geceleri sinemaya 12 yaşından aşağı, tiyatroya 6 yaşından aşağı çocukların alınmayacağı, biletlerin hafta başında satışa çıkarılacağı, Cumartesi matine yalnız öğrencilere, çarşambaları ise yalnız hanımlara ve 10 yaşından küçüklere ayrıldığını bildiren bir genelge yayınlandı. Bu genelden de anlaşılacağı üzere İzmit halkı SEKA'da yapılan kültürel ve sanatsal faaliyetlere yoğun ilgi göstermiştir.

SEKA işletmesi İzmit sanat, edebiyat, eğitim alanında öncü rol üstlenecek adımlar atmışlar onların bu adımları şehrin kültürel olarak hareketlenmesi ve canlanmasına önemli bir katlı sunmuştur. SEKA'nın önemli tiyatro topluluklarını İzmit halkıyla buluşturması şehirdeki sinema salonlarını da harekete geçirtmiştir. Onlarda SEKA gibi Deve Kuşu Kabare, Kent Oyuncuları, Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosunu İzmit tiyatro severler ile buluşturmuşlardır.

UNİCEF'İn 1961'de 27 Mart'ı Dünya Tiyatro günü ilan edilmesine SEKA yönetimi kayıtsız kalmamış her 27 Mat'ta SEKA sinema salonunda ücretsiz veya indirimli temsiller verilmesini kararlaştırmıştır.

SEKA'nın öncülük ettiği kültürel ve sanatsal faaliyetler zaman içinde meyvesini vermiş Kocaeli Şehir tiyatroları ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Şehir tiyatrosu pek çok ünkü oyuncunun yetişmesine önemli katkı sunmuştur.

KAYNAKÇA

Emre Dölen, *Çinden Kocaeli'ne Kâğıdın Öyküsü,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2014; Mehmet Sarıoğlu, *Seka Postasının Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay, Kocaeli 2013; Hülya Çelik, "Seka'nın Eğitim Ve Kültür Faaliyetlerine İlişkin Bir Sözlü Tarih Denemesi" *Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildiriler Kitabı*, Editör Haluk Selvi, Bilal Çelik, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay. Kocaeli, 2016. s.2117-2126; Haldun Dormen, *Anılar,* YKY yay. İstanbul, 2017; Gülriz Sururi, *Kıldan İnce Kılıçtan Keskin*, Doğan Kitap, İstanbul, 2002; Gülriz Sururi, *Bir An Gelir*, Doğan Kitap, İstanbul 2003.

İbrahim ŞİRİN

SEKAPARK

Halka Açık Yeşil Alan

8 Kasım 2004 tarihinde, Özelleştirme Yüksek Kurulu, Seka Kâğıt Fabrikasının kapatılması kararını vermiştir. Kapatılan fabrika tümüyle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Kurulun aldığı kararda, tesis arazisinin belediyeye ancak, halka açık yeşil alan, rekreasyon alanı amaçlı devredileceği hükmü de yer almaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, kısa bir süre sonra kendisine tahsis edilen bu alanın dönüşümü için Sekapark Endüstriyel Dönüşüm Projesi sürecini başlatmıştır.

Projenin ana fikri, Seka Kâğıt Fabrikası'nın yer aldığı bölgenin kamusal işlevlerle yeniden kurgulanarak dönüştürülmesi, kent ve kentliyle güçlü bağların kurulması ve körfez boyunca yeşil sürekliliğinin sağlanmasıdır. Tasarım, toplamda 3 etaptan oluşmaktadır. 2007 yılında ilk etap projesinin uygulaması tamamlanmış ve halkın kullanımına açılmıştır.

Sekapark'ın tasarım kriterlerinden biri doğal ve tarihi mirası korumaktır. Bu bağlamda gerçekleştirilen Seka Kentsel Tasarım ve Peyzaj Tasarımı Projesi çevre eksenlidir. İçindeki tüm tarihi yapıları koruyan, 'yaşat ki yaşasın' mantığıyla hepsine ayrı fonksiyonlar yükleyen bir projedir. Hali hazırda alan içerisinde bulunan tüm tarihi mekânlara ait özel düzenleme kararları alınmıştır. Bu kararlar kapsamında tarihi kalıntılara rastlanan tüm bölgelerde hiçbir tasarım öngörülmemiş, böylece gelecekte yapılacak olan arkeolojik çalışmaların da önü açılmıştır. Proje çizilmeye başlanmadan önce yapılan tanıtım toplantısı sonrasında görüş beyan eden tüm duyarlı kent halkının düşünceleri bir araya getirilerek bir anket

SEKAPARK

çalışması yapılmıştır. Bu veriler projenin oluşturulması sürecinde belirleyici etkenlerden biri olmuştur. Proje, alan içinde yapılacak bütün tarihi kalıntılarla ilişkili arkeolojik çalışmalara uygun olarak tasarlanmıştır. Sekapark içerisinde bu değerlere zarar verecek herhangi bir unsur bulunmamaktadır. Dolayısıyla projede tarihi ve doğal mirası koruma ilkesi esas alınmakta, böylelikle ilerde bu konuda yapılacak çalışmalar için de öncü olunmaktadır.

Sekapark Projesi, mastır plan olarak toplam 1.210.965m2 alan üzerinden kurgulanmıştır. Proje 3 etap olarak tasarlanmıştır. 1. etap peyzaj düzenlemelerinin ağırlıklı olduğu tren yolunun altında deniz kenarındaki sahil kısmı, 2. etap, SEKA Kâğıt Müzesi, Bilim Merkezi ve işlevlendirilmeyen fabrika yapılarının bulunduğu alan, 3. etap, DMO arazisi ve Mannesmann Boru Fabrikası arazisi.

Kentsel tasarım, peyzaj mimarlığı ve mimari içerikli tasarımlar, günümüzde çevre odaklı ve sürdürülebilir olmak zorundadır. Bu düşünce yapısında tasarlanan mekânlar, çevre ve yakın çevre değerlerini arttırmak üzere kentsel çevreye saygılı ve çevresiyle bütünlük oluşturan bir yapıda kurgulanmalıdır. Sekapark bu çerçeveden bakıldığında İzmit'i ve İzmitlileri rekreasyonel yönden rahatlatacak çözümler sunmaktadır. Bu durum, mevcut dokuyu koruyan ve mevcut alanlara eklemlenen yeşil alan stokları ile desteklenmektedir.

Sekapark projesinin amaçlarından biri bölge ölçeğinde bir cazibe merkezi oluşturarak transit geçişlerde algılanabilen ve ziyaret edilmeye değer bulunan bir alan oluşturmaktır. İçerisinde bulundurduğu endüstriyel dönüşüm projeleri ile bu hedefe ulaşılması amaçlanmaktadır. Sekapark'ın diğer önemli tasarım kriterleri ise doğal ve tarihi miras ile SEKA'nın kentsel bellekteki yerini korumaktır.

1. etap projesi içerisinde iki ayrı konseptten söz etmek mümkündür. Bu konseptleri birbirinden ayıran fiziksel sınır, alanı doğu batı yönünde bölen Kelle Deresi'dir. Bölgelerden ilki, fabrikanın doğu kısmında yer alan ve daha çok 'kentsel'' olarak nitelendirilebilecek kullanımları içerisinde barındıran, mimari öğelerin yoğun olarak kullanıldığı bölgedir. İkinci kısım ise fabrikanın batı yönünde yer almaktadır. Bu kısım, "landart" olarak tanımlanabilecek bitkisel peyzaj kompozisyonları ile birçok yapay tepenin konumlandırıldığı, yapısal öğelere daha az rastlanan bir kurgu içerisinde oluşturulmuştur. Yine bu bölgede çok amaçlı çim alanlara yer verilmiş olup, kullanıcılara sportif aktiviteler sunmak amacıyla yapay tırmanış duvarı, kaykay pisti, futbol, basketbol ve tenis sahaları ile Türkiye'nin en büyük çocuk oyun alanı konumlandırılmıştır. (Saygı 2008)

Bugüne kadar Sekapark'ta gerçekleştirilen kültürel faaliyetler şunlardır: Roman Festivali, Yağlı Güreş Turnuvası, Uçurtma Şenliği, Lale Festivali, Cumhuriyet Koşusu, 23 Nisan Şenliği, Offshore Yarışları, Konser Etkinlikleri

KAYNAKÇA

https://tr.wikipedia.org/wiki/Seka_Park Erişim Tarihi: 14.04.2021 Saat:14.02; H. Saygı, Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit Sekapark, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Kemal Taha HÜLAGÜ

SELAHATTİN TANSEL (1908-1980)

Dr., Tarihçi, Yazar

25 Ağustos 1908 tarihinde Kocaeli iline bağlı Gebze ilçesinin Mudarlı köyünde dünyaya gelen Selahattin Tansel'in aile kökeni Trabzon'un Of ilçesine dayanır. Babası, medrese tahsili görmüş, aynı zamanda Gebze'de müftülük yapmış olan Oflu Zeynelabidin Efendi'dir. Padişahın huzurunda yapılan tefsir derslerinde ders takrir eden âlim olması nedeniyle Zeynelabidin Efendi'ye dönemin padişahı tarafından Gebze bölge-

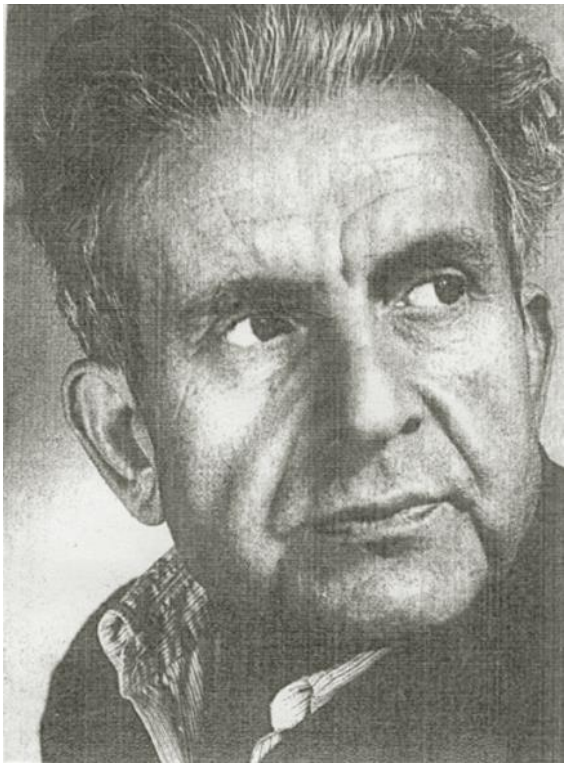

Selahattin Tansel

sinde bir miktar arazi tahsis edilmiş, bu sayede ailenin yeni ikamet yeri de Gebze olmuştu.

İlköğrenimini 1922 yılında Gebze İlkokulu'nda tamamlayan Selahattin Tansel, 1929 yılında İstanbul Öğretmen Okulu'ndan mezun oldu. 1931 yılında İstanbul Darülfünunu'ndan ehliyetname almaya hak kazandı. Yükseköğrenimini sürdürdüğü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nden 1941-42 öğretim döneminde, bir yandan devlet memuriyetinde görevliyken mezun oldu. Yine aynı üniversitenin Tarih Enstitüsü'nde girdiği doktora programını başarıyla tamamlayarak 16 Haziran 1945 tarihinde doktor unvanını aldı.

Tansel, çalışma hayatına henüz 21 yaşındayken, 28 Kasım 1929 tarihinde1500 lira maaşla, Gebze Merkez Mektebi öğretmenliği vazifesiyle başlamıştır. Üç yıl kadar buradaki görevini sürdürdükten sonra sırasıyla Yozgat Orta Mektep, Yozgat Lisesi, Merzifon Orta Okulu, Ankara I. Orta Okulu, Ankara IV. Orta Okulu ve Ankara Atatürk Lisesi'nde tarih ve coğrafya öğretmenliği yaptı.

2 Haziran 1947 tarihinde Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'nde şube müdürlüğü görevine atandı. 20 Haziran1956'ya kadar bu görevde kaldı. Bu tarihte tekrar öğretmenlik vazifesine döndü ve 1958 yılına kadar Ankara İlköğretim Okulu'nda tarih öğretmeni olarak görevine devam etti. 3 Mayıs1958 tarihinden başlamak üzere beş yıl Talim ve Terbiye Dairesi üyeliği vazifesini yürüttü ve 14 Ağustos 1963-29 Eylül 1967 tarihleri arasındaki dönemde Gazi Eğitim Enstitüsü'nde tarih öğretmenliği yaptı. Aynı zamanda Harp Okulu'nda siyasi tarih dersleri verdi. 1955 yılında Bağdat'ta ve 1958 yılında Amerika'da çeşitli üniversitelerde görev aldı. 29 Eylül 1967 günü yeniden Talim ve Terbiye Dairesi üyesi olarak görev yapmaya başlayan Tansel, kendi isteğiyle 23 Temmuz 1971'de emekli oldu.

Selahattin Tansel 9 Temmuz 1937 tarihinde, kendisi gibi Mudarlı nüfusuna kayıtlı olan Cahide Hanım ile evlendi. Cahide Hanım, Ankara'da bulunan İsmet Paşa Kız Enstitüsü mezunlarındandı. Bu evlilikten Ahmet Büke, Hüseyin Aydın, Burak isimli üç erkek ve Selver Şebgün adında bir kız çocuk dünyaya geldi.

1971 yılında 41 yıllık hizmet süresini doldurarak emekliye ayrılan Selahattin Tansel, dokuz yıllık bir emeklilik hayatının ardından 5 Mart 1980 tarihinde 72 yaşında vefat etti. Sağlığında Ankara'nın Bahçelievler semtinde ikamet eden Selahattin Tansel'in kabri Ankara Karşıyaka Mezarlığı'ndadır.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA.) 30.11.1.0/270.14.12; 30.18.1.2/228.90.15; Enver Konukçu, "Mudarlı Menşeli Tarih Araştırmacısı Dr. Selahattin Tansel (1908-1980)", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, Cilt:3, Kocaeli, 2018, s.1491-1500; Mahmut H. Şakiroğlu, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi", *TDV* İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1994, s.295-296; Milliyet, 26 Nisan 1966; Yunus Pustu, "Akademi Dışında Kalmış Bir Tarih Hocası: Dr. Mehmet Selahattin Tansel", *Toplumsal Tarih*, Sayı:278, Şubat-2017, s.82-85.

Resül NARİN

SELAHATTİN TELSER (1911-1992)

Gazeteci, Hürsöz Gazetesi Sahibi

1911 yılında İstanbul'da doğan Selahattin Telser'in babası Osman Efendi ve annesi Refika Hanım'dır. Dedesi (annesinin babası) Ali Rıza Efendi, İstanbul'da Hasanpaşa Karakolu'nda inzibat astsubayı iken savaş başlamış ve Çanakkale'de şehit olmuştu. İstanbul Kocamustafapaşa'daki evlerinde annesi, büyükannesi, Sabahattin ve Sadrettin isimlerinde iki kardeşi ve polis olan babası ile birlikte kalıyorlardı. Dedesinin de şehit bir asker olması nedeniyle hep asker olmak istemişti. 18 yaşında askeri okula başladı. Orduda astsubay başçavuş olarak hizmet etti. Askerdeyken komutanı "Oğlum sen telsizcisin, soyadın Telser olsun." Demiş ve öyle de kalmıştı. Askerlikten ayrıldıktan sonra 1939 yılında İzmit'e geldiklerinde Fevziye Cami önündeki sıra dükkânlardan birinde 1948 yılına kadar radyo ve elektronik işleriyle ve ticaretle meşgul oldu. İlk dükkânı istimlak edilince demiryolunda lokantalar yanında tek katlı bir yapıya taşındı.

19 Eylül 1942 günlü Marmara gazetesindeki ilan Selahattin Telser'in bu zamana kadar İzmit'te neler yaptığını özetler: "Üç seneden beri sanat ve tekniği ile takdir kazanan Elektrofon Radyo Mağazası bu kerre kendisine yeni bir istikamet vermiştir. Bu sürede 700 küsur radyoyu şikayetsiz ıslah eden bu müessesenin sahibi Salâhattin Telser on senelik telsiz ve radyoculuk hayatında muaffak olduğu gibi İzmit'te de muzaffer seneler kazanmış, bundan sonra da daha büyük gayretlerle müşterilerini memnun etmeye azmetmiştir. Mağazada her cins radyo tamiratı ile beraber Philips, Aga Baltık, Orion, Markoni, Sporton, Philce, Standart, Körting, Telefunken, Payart, Rca Medyatör,

Selahattin Telser- ve eşi Naciye Telser

Pontiac, Emerson, Filco Morelli, Nora, Lorens ve Tefag radyolarının tamamen mütehassısı ve teminatlı tamirleriyle tanınmış Radyocu Salahattin Telser'e radyolarını uysal ve samimi olarak ehven fiyatla şimdiden sonra yaptırabilirsiniz. İtimat, ucuzluk, temizlik ve sağlamlık yeridir. Mağazada AGA Baltık radyoları, Odeon ve Sahibinin Sesi plakları, gramofon iğneleri ve her cins radyo elektrik malzemesi bulunur. Düğünlerde kazalara mahal kalmamak için elektrikçisini bedava gönderir, arzu edenlere pikapla müzik temin edilir. Yazı makinesi, buzdolabı, elektrik aletleri tamirleri, elektrik işleri, akümülatör şarjları yapılır."

İkinci Dünya Savaşı sırasında Gelibolu'ya bir sene ihtiyat askeri olarak gittiğinde dükkânla eşi Naciye Hanım meşgul oldu. Selahattin (Telser), Sabahattin (Öztan) ve Sadrettin (Karakuş) kardeşlerin soyadları farklıdır. Bunun nedeni kanun çıktığı zaman irtibat kurulamamış olmasıdır.

Selahattin Telser 1946'da Kocaeli'de Demokrat Partinin kurucuları arasındaydı. Demokrat Partinin siyasi faaliyetlerini duyurmak için bir gazete çıkarma düşüncesinde idi. Kendisinin çıkardığı ve 22 Eylül 1949 tarihinde yayın hayatına başlayan Hürsöz gazetesi haftada bir Perşembe günleri yayınlanıyordu. Selahattin Telser, o dönemde Kocaeli'nin ikinci gazetesi olan Hürsöz gazetesi ve matbaasının sahibi idi. CHP iktidarının son döneminde Demokrat Parti'ye katılmış, ocak başkanlığı yapmış, bu yoldaki çalışmaları Hürsöz gazetesinin kuruluşunun en önemli sebebi olmuştur. Demokrat Parti Belediye Meclisi seçimi için yapılan aday yoklamasında da adı geçen Selahattin Telser, Demokrat Parti'yi gazete yazılarıyla desteklemiş, DP iktidarı döneminde partideki siyasi gelişmelerin yakın tanığı olmuş, tüm yaşananları gazetesinde vermiştir. Partiden uzaklaştırılması, Demokrat Parti'deki iç çatışmaların açığa çıkmasında vesile olmuştur. 1946 kurucularından eski merkez bucak başkanı Selahattin Telser, 1953'te DP'den ayrılmıştı.

1953 senesinde Selahattin Telser geçirdiği bir kaza sonucu gazetede çalışamadı. Bu yüzden o zaman 15 yaşında olan oğlu Aytol Telser gazetede çalışmaya başladı.1950'li yıllara gelindiğinde Telser ailesi 4 çocuklu bir aile idi. Eşi Naciye Telser ve dört çocuğu yaş ve sağlık durumları elverdiği ölçüde Hürsöz'ün başlıca elemanları olmuşlardır. Kurucu ve başyazarı Selahattin Telser, eşi Naciye Telser, kızı Tansel Telser Gürdal, oğulları Aytol Teser, Erkan Telser, kızı İlkan Telser Görgün, zaman zaman birlikte, bazen de dışarıdan gazetecilerle Hürsöz'ün künyesinde yerlerini almışlardır.

Selahattin Telser 1961 seçimlerinden önce Memleketçi Parti'den Kocaeli il başkanı iken istifa etmiştir. Adalet Partisi kurulduktan sonra onun saflarında yer aldı. İl İdare Kurulu üyesi olarak bir süre görev aldı. Selahattin Telser'in büyük oğlu Aytol Telser, Hürsöz çıktığında12 yaşındaydı. İkinci sayıdan itibaren kumpası, yani harflerin dizildiği o uzun aleti eline aldı. Bazen bıraktıysa da o kumpas hep elinde oldu. Erkek Sanat Okulu'nu birincilikle bitirdikten sonra Akşam Tekniker Okulu'na gitti. 1959'da Yedeksubay imtihanlarında en başarılı 120 kişi arasında yer aldığından bahriyeye ayrıldı. Bahriye'de Yassıada Eğitim Merkezi'nden sonra askerliğini Çanakkale'de Seddülbahir'de yaptı. Asker dönüşü gazeteye dönmedi. IV. Kağıt'ın montajında çalıştı. Ev almak ve iki çocuğunun dil öğrenmesi için 1963'te Almanya'ya gitme durumu ortaya çıktı. Aytol Telser'e tam da Almanya yolu gözükmüşken Hürsöz tesislerinde "Büyük Dava" gazetesi çıkarıldı. Gazetenin sahibi, yazı işleri müdürü ve sorumlu müdürü Aytol Telser'di. Almanya'da 14 yıl televizyon, elektrik, elektronik ve elektromekanik ihtisası yaptıktan sonra temelli olarak yurda dönmüş ve doğup büyüdüğü İzmit'te tam teşekküllü modern bir televizyon laboratuarı kurmuştur. Aytol Telser 1977'den Selahattin Telser'in vefatına kadar (1992) gazete künyesinde yazı işleri müdürü olarak yer aldı. 22 Eylül 1999 tarihine kadar İzmit basın tarihinin önemli kilometre taşlarından *Hürsöz* gazetesini devam ettirmiştir.

Selahattin Telser, merkezi İstanbul'da bulunan ve genel başkanlığını Etem İzzet Benice'nin yaptığı Türk Basın Birliği'nin İzmit Şubesi kurucularındandır. 21 Mart 1992 tarihinde vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

1973 İl Yıllığı, Kardeşler Matbaası, İzmit, s. 140; Esma Torun Çelik, "Çok Partili Hayatın İlk Yıllarında Kocaeli'nde Siyasal Hayat (1945-1960)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 63, Güz 2018, s.306; F. Yavuz Ulugün, "KYÖD – Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği" Üzerine (1948-1998)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, Cilt:3, Kocaeli, 2019, s.1416; *Hür Söz*, 22 Eylül 1949; 29 Eylül 1949; 15 Kasım 1950; 18 Kasım 1951; 24 Nisan 1952; 21 Eylül 1952; 08 Şubat 1956; 03 Nisan 1969; *Marmara*, 19 Ağustos1942; Müzeyyen Ünal, "Kocaeli Basın Tarihinde Selahattin Telser ve Hürsöz Gazetesi", *Uluslararası Milli Mücadele'de Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, Cilt:2, Kocaeli, 2020, ss.1005-1037; Müzeyyen Ünal, "Yerel Gazete İlanlarına Göre Kocaeli'de Sanayi ve Ticaret (1923-1953)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, Cilt:2, Kocaeli, 2019, s.1142; Sedat Şimşek, *Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)*, Kocaeli, 2007, s.123-127; Şakir Balkı, İzmit'te Zaman, İzmit, 1995, s. 52.

Resül NARİN

SELAMİ DİNÇER (1915-1996)
Kocaeli Milletvekili

X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Kocaeli Milletvekili olan Selami Dinçer 1915 yılında Bursa'nın Gemlik ilçesinin Osmaniye Mahallesi'nde dünyaya geldi. Baba adı Eşref anne adı Muazzez'dir. 1944 yılında Nezihe Hanım ile yaptığı evlilikten Vedia ve Nil adında iki çocuğu oldu. Robert Kolej'de ilk ve ortaokulu bitirdikten sonra 1935'te Boğaziçi Lisesi'nden mezun oldu. Kabataş Lisesi'nde olgunluk sınavını verdi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi oldu. 1940'ta mezun olmasının ardından askerlik görevine Asteğmen olarak Yedek Subay Okulunda başladı. Hukuk mezunu olduğu için Askeri Adlî Hakimliğe geçerek 1942 yılına kadar 65 inci Tümen, 65. Top. Alayı'nda III. Şube Askerî Hâkimi olarak hizmet verdi. 1943 başında İstanbul'da hâkim adayı oldu. Şerefli Koçhisar (1943), Karamürsel (1944) Hâkim Yardımcılığının ardından Gebze Ceza Yargıçlığı'na (1948), İstanbul Cumhuriyet Savcı Yardımcılığına (1949) atandı. Aldığı görevler arasında Adliye Vekaleti Zatişleri Umum Müdür Muavinliği de bulunmaktadır. Demokrat Parti'nin büyük bir siyasal destek kazandığı bu yıllarda Adnan Menderes ve parti yönetiminin takdirini kazandı. 1954'te Demokrat Parti'nin mebus adaylarını belirlemek için yaptığı yoklamada adaya listesine girdi. 1954 yılında Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili adayı olarak girdiği genel seçimde 127908 oyla mebus oldu. Hukukçu olduğu için meclisteki birçok kanun teklifinde oldukça aktif bir görünüm sergiledi. Parlamento içinde Adliye Komisyonu'nda kâtip olarak çalıştı, Emekli Sandığı Kanunu'nun değiştirilmesi, neşir yolu ile ve radyo ile işlenecek suçlar hakkındaki kanunun değiştirilmesi, toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanunun değiştirilmesi, orman kanun tasarısı konularında kurulan geçici komisyonlarda görev aldı. Emekli Sandığı, Hâkimler, Devlet Memurları ve Avukatlık kanunlarının değiştirilmesi konularında 4 kanun teklifi, 2 konuda yazılı sorusu, Emekli Sandığı Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve Avukatlık Kanunu ve Emekli Sandığı Kanunu konusunda komisyon çalışmalarına katıldı. Bir kez genel kurula hitap etti. Parlamentolar Arası Türk Mebuslar Grubu üyesiydi. Demokrat Parti'de İdare Heyet Üyesi, Haysiyet Divanı Başkanı ve Tahkikat Komisyonu üyesi olarak görevler yaptı. Kocaeli milletvekilliğinin ardından XI. dönemde yine Demokrat Parti'den Sakarya milletvekili oldu. Vekili olduğu Kocaeli ve Sakarya'da halk ile yakın ilişkiler kurdu. 27 Mayıs Darbesinin ardından Anayasayı çiğneme suçlamasıyla Yassıada Duruşmalarında müebbet ağır hapis cezasına çarptırıldı. 1960 sonrası ortaya çıkan Demokrat Parti karşıtı siyasal tabloda basın kaynaklarında ismi en fazla geçen isimlerden biriydi. 1964 yılında kronik hastalıkları olması sebebiyle cezası affedildi. Avukat olarak mesleğine dönerek 1971 yılındaki emekliliğine değin çalıştı. Hukuk yazınına 9 ciltlik T.C. Mer'î Kanunları ve Nizamnameleri, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Vergi Usul Kanunu, Seçim Kanunları, Gelir Vergisi Kanunu başlıklı eserleri ile katkılar sundu. Bunun dışında Türkiye Ansiklopedisi ve Bursa Ansiklopedisi'ni yayına hazırlayan ekipler içinde yer aldı. İyi düzeyde İngilizce, temel seviyede Fransızca biliyordu. Ölüm Tarihi 4 Şubat 1996'dır.

Selami Dinçer

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA.) 30-11-1-0-308-35-14; Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2015)", *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III,* Kocaeli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, No: 38, 2017, s. 1263-1306; *TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt II,* Ankara 2010; Bilal Tunç, *Demokrat Parti D*öneminde Kocaeli, İstanbul 2016; Bilal Tunç, "1957 Milletvekili Genel Seçimlerinin Sakarya'daki Yansımaları ve Sakarya Milletvekilleri", *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 5, *TBMM'nin 100. Yılı Özel Sayısı*, Kasım 2020, s. 180-219; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem* 1954-1957, Cilt I, Ankara 2012; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem* 1957-1960, Cilt II, Ankara 2012.

Serkan YAZICI

SELİM SIRRI PAŞA (1851-1924)
Mutasarrıf

Vidinli Balcı Kenanoğulları sülalesinden Said Bey ile Pembe Hanım'ın çocukları olarak hicrî 1268 yılında (1851-1852) Vidin'de dünyaya geldi. Sıbyan mektebini ve rüştiyeyi burada okudu. 1868 yılında tahrirat kaleminde stajyer olarak başladığı memuriyetini çeşitli görevlerle sürdürdü. Vidin'in 93 Harbi'nden sonra kurulan Bulgaristan Prensliğine bağlanması üzerine İstanbul'a göç etti. 1879'un başlarında Samsun Muhacirîn Komisyonu başkâtipliğine, beş ay sonra Samsun ticaret mahkemesi başkanlığına getirildi. Nisan 1881'de Sivas vilayeti mektupçuluğuna, aynı yılın Kasım'ında Sivas merkez mutasarrıflığına atandı. 14 Nisan 1887 tarihinde İzmit mutasarrıflığına tayin edil-

Selim Sırrı Paşa

di. Bölgede eşkıyalığın sürmesi üzerine başarısız bulunarak 15 Ekim 1889 tarihinde azledildiyse de padişah üç gün sonra kararından vazgeçerek devam etmesini uygun gördü. Fransız Koleji'nin inşaatı sırasında kaçak yapılan bölümleri yıktırdığı için Fransa'nın baskısıyla 2 Şubat 1895 tarihinde görevden alındı. 1901 yılında Ankara İskân-ı Muhacirîn idaresinde görevlendirildi. 1908 Şubat'ında Hakkari Mutasarrıflığına atandı (DH. SAİD.d, 3/718). Aşar ihalesini düşük bedele vererek devleti zarara uğrattığı gerekçesiyle 1909'un başında muhasebecisiyle birlikte görevden uzaklaştırıldı. Birkaç yıl boşta kaldıktan sonra Balkan Savaşları sırasında yine muhacir iskânıyla ilgili işlerde görevlendirildi. 1919 seçimlerinde İzmit'ten milletvekili adayı oldu fakat seçilemedi seçilemedi. 1924 yılında öldü. Fevziye Camii yakınına defnedildi. Kemal Öz'ün belediye reisliği sırasında (1943) kemikleri Namazgâh Şehitliğine taşındı.

Selim Sırrı Paşa'nın göreve geldiği tarihte İzmit sancağı Hudâvendigâr vilayetine bağlıydı. Sırrı Paşa bölgeye ilk olarak 1887 Mart'ının son haftasında, Turuk ve Maâbir Seyyar Müfettişi sıfatıyla geldi. Kendisine İzmit-Ankara yolu inşaatını denetlemek ve Bolu etabının bitirilmesi için gerekirse Ankara ve Bursa vilayetlerinden amele takviyesi yapmak gibi görevler verilmişti. Bundan üç hafta sonra da mutasarrıf olarak atandı. Aynı yılın sonunda İzmit Hudâvendigâr vilayetinden ayrılarak yeniden bağımsız sancak haline getirildi. 1888 yılında hükümete ilginç bir teklif sundu. İzmir ile İzmid isimlerinin yazılışının birbirine benzemesinden dolayı yazışmalarda sorun yaşandığını, postaların zaman zaman tam tersi adreslere gittiğini belirterek, şehrin adının bundan böyle İzmit şeklinde yazılmasını önerdi. Fakat Bâbıâli, iki kelimenin yazılışı ve telaffuzu arasında hayli fark bulunup birbirine benzemediklerini, asırlardır İzmid şeklinde yerleşen sözcüğün değiştirilmesinin karışıklık doğuracağını öne sürerek teklifi reddetti (DH. MKT, 1484/35).

Sırrı Paşa zamanında başta İzmit ve Adapazarı olmak üzere Kocaeli yoğun imar faaliyetine sahne oldu. Şehir içi yollar düzenlenirken, yerleşim yerleri arasında yeni yollar açıldı. Göreve gelişinin birinci yılında Ankara yolunun Taraklı'ya kadar olan 107 kilometrelik kısmı, güzergâhtaki 206 köprü, menfez ve kasisle beraber tamamlandı. Bu başarıda, Paşa'nın inşaat için seferberlik başlatarak, civar kasaba ve köylerden 35 bin kişiyi çalıştırmasının payı büyüktü. Kandıra yolunun bir bölümü de onun döneminde yapıldı. Çuhahane'nin bataklık yolu tesviye edildi. Sırrı Paşa asıl hedefi olan İzmit'i Bursa'ya kavuşturacak yolun İzmit-Bahçecik etabının inşaatını 1893 yılında başlattıysa da, 1894 Depremi yüzünden durdurmak zorunda kaldı. Bir yıl sonra da azledildiği için proje akamete uğradı. Bahsedilen deprem ve ona yoldaşlık eden kolera salgını nedeniyle yüzlerce İzmitli öldü.

Deutsche Bank'ın mali yardımıyla Alman Alfred Kaulla'ya verilmiş olan Anadolu Demiryolu inşaatı 1889 Mayıs'ında başladı. Yolun 50 kilometrelik İzmit-Adapazarı kısmı 2 Haziran 1890 tarihinde tamamlanarak devlet töreniyle işletmeye açıldı. Devamı da iki yıl içerisinde bitirilecek, Anadolu Demiryolu Şirketi'nin treni çiçeklerle ve Osmanlı bayraklarıyla donatılmış biçimde 27 Kasım 1892 tarihinde Ankara İstasyonuna ulaşacaktır. Selim Sırrı Paşa, demiryolu projesinin yabancı müteahhitler yerine, köylülerin çalıştırılmasıyla ve devletin imkânlarıyla yapılması halinde dörtte bir fiyatına mal olacağını içeren bir proje sunmuştu. Önerisi İstanbul'daki yabancı uzmanlara inceletilmiş, onlar ise üzerinde durmaya değer olmadığını bildirmişlerdi. Yabancıların neden böyle bir değerlendirme yaptıkları, inşaatın bitiminde hükümetin karşısına yüksek meblağlar çıkarılınca anlaşılacaktı. Her şeye rağmen projeyi önemseyen Sırrı Paşa, demiryolunun şehir içinden geçen kısmının iki tarafını şose olarak düzenledi ve kenarlarını çınar fidanlarıyla süsledi. Çoğu akşam yorgunluk atmak için seyrine çıktığı çınarların korunmasıyla ilgili tedbirleri aldı. Çınarlar halen İzmit'in simgesi olarak kentin göbeğinde yükselmektedir.

Sırrı Paşa döneminde kasabalar arasına telgraf hatları çekildi. Adapazarı hükümet konağı ve Adapazarı-Geyve demiryolu inşa edildi. İzmit'in doğusunda, deniz seviyesinden düşük ve tuzla olarak kullanılan bataklıkların kurutulması için Tavşantepe bölgesinden toprak getirtti, halkı imece usulüyle çalıştırarak bataklığı kısmen kurutmaya muvaffak oldu. Böylece yörede sıklıkla görülen sıtma tehlikesi büyük ölçüde bertaraf edildi. Ölünceye kadar içerisinde yaşadığı ve bugün adını taşıyan cadde üzerinde bulunan konağın planını bizzat kendisi çizmişti. Dönemin gözde sivil mimari yapılarından biri olan 1892 tarihli Sırrı Paşa Konağı, bu tarihten sonra yüzünü Doğu'dan Batı'ya çeviren İzmit'in sivil yapılarına örnek teşkil edecek, Tökeli İmre Bulvarı'nın iki tarafındaki tepelerde teraslar halinde modern mimariye sahip Türk tipi

konaklar yükselecektir. Sırrı Paşa, Adapazarı Kaymakamı Nüzhet Bey'in de gayret ve desteğiyle Geyve'ye 1891'de bir rüştiye binası yaptırdı. Harap vaziyetteki hükümet konağını da yıktırıp yeni baştan ve gayet modern biçimde inşa ettirdi (*Sabah*, 834-835, 18-19 Cemâziyelevvel 1309). Bu işler sırasında ahalinin yardıma koşması, Sırrı Paşa'nın kamuoyunda saygın bir yerinin bulunduğuna delalet eder.

Sırrı Paşa'nın genel başarısında, Tersane Komutanı Miralay Ali Paşa ve Redif Fırkası Kumandanı Sadeddin Paşa ile uyumlu çalışmalarının rolü büyüktür. Fakat zaman zaman bazı yöneticilerle ve bilhassa yabancılarla anlaşmazlığa da düştü. Kendisini azle kadar götüren hadiselerden biri 1889'da yaşandı. İzmit-Anadolu demiryolu güzergâhında Tepetarla mevkiinde meydana gelen eşkıya baskınında aralarında yabancıların da bulunduğu birkaç kişi yaralandı. Hadise Bâbıâli'yi ayağa kaldırdı. Sadrazam Kamil Paşa bölgedeki eşkıya saldırılarının ve asayişsizliğin, Sırrı Paşa'nın ihmal ve tedbirsizliğinden kaynaklandığını ileri sürerek onun değiştirilmesini istedi. Sultan Abdülhamid önce yanaşmadı ise de, daha sonra Dâhiliye ve Nafia nazırlarının da Kamil Paşa'yı desteklemesi üzerine 14 Ekim 1889'da onu görevden aldı. Fakat üç gün sonra vazgeçerek vazifesinin devamına karar verdi. Üstelik mecidî nişanını birinci dereceye çıkardı. Doğrusu, Sırrı Paşa'nın özel atlarıyla ve bazen faytonuyla bizzat eşkıya takibine çıktığını ve dönemin en namlı eşkıyalarını dize getirdiğini bilmeyen yoktu.

Selim Sırrı Paşa bir çatışma da Karamürsel Kaymakamı Hüseyin Muharrem Efendi ile yaşadı. O, Yalova ile Dağ Hamamı arasındaki yol inşaatının uzamasını kaymakamın sorumsuzluğuna ve hatta engellemesine bağlamıştı. Kaymakam da Sırrı Paşa'yı yolsuzluk ve suiistimalle itham etmişti. Gerçekte ise tartışmanın kaynağında Karamürsel'e bağlı Yalova nahiyesinin vergi gelirini yönetme mücadelesi yatıyordu. Mutasarrıf vergi gelirini yol inşaatında kullanmak taraftarıydı, kaymakam ise kendi kazasının bu en önemli gelir kaynağından mahrum kalmak istemiyordu. Sırrı Paşa aleyhinde İstanbul'a sayısız şikâyet ulaştıysa da Sultan Abdülhamid onu yine kolladı ve bu meseleden dolayı azletmedi.

İlerleyen yıllarda Redif Komutanı Sadeddin Paşa ile de arası açıldı. Sadeddin Paşa, kadınlara zaafının bulunduğu, İzmit Naibi Tevfik ve Muhasebecisi Lebib Efendilerle birlikte işret toplantıları düzenledikleri türünden iddialarla Sırrı Paşa'yı saraya şikâyet etti. Dâhiliye Nezareti'nin yaptığı soruşturma iddiaları doğrulayınca Sadrazam Cevad Paşa üçünün de görevden alınması gerektiğini 1894 Eylül'nde padişaha bildirdi. Soruşturma tamamlanmadan Lebib Efendi tartışmalı biçimde Basra defterdarlığına atanarak İstanbul'dan uzaklaştırıldığı halde, diğer ikisine hiç dokunulmadı. Sırrı Paşa aynı tarihlerde Fransa Büyükelçiliği'nin şikâyetine konu oldu. Bunun sebebi, Kovan mevkiinde Fransız Augustins de l'Assomption misyonerlerine ait olup 1893 Ocak'ında yanan binaların yeniden yapımı sırasında, kaçak olarak inşa edilen

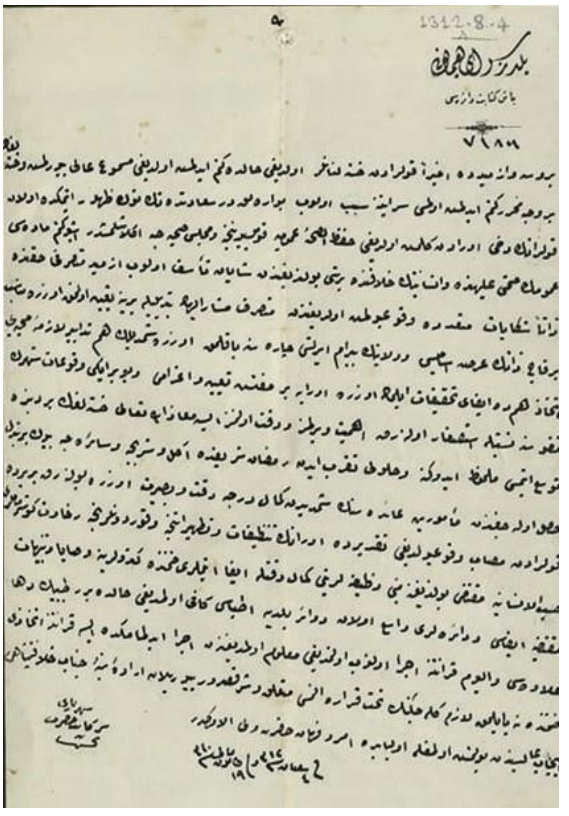

SelimSırrı Paşa'nın şehirdeki kolera vakalarını gizleyerek insanların hayatını tehlikeye attığı için görevden alındığına dair II. Abdülhamid'in iradesi

bölümlerin hükümet kararıyla yıktırılmasıydı. İnşaatta planın dışına çıkıldığı yönünde şikâyetler ulaşınca Sırrı Paşa şantiyeye Belediye Reisi Reşid başkanlığında ve Ohannes, Aleksiyan ve Krikor adlı mühendislerden oluşan teknik heyet gönderdi. Heyet yaptığı kontrollerde teneffüshane bölümüne ruhsata aykırı biçimde çan kulesi eklendiğini ve yapının kiliseye benzetildiğini belirledi. Sırrı Paşa inşaatın durdurulması için tebligat yazdı. Fakat emri hiçe sayılıp inşaata devam edildiği için bu bölümleri yıktırdı. Olay Fransız diplomasi çevrelerinde büyük heyecana yol açtı. İstanbul Büyükelçisi Paul Cambon Sırrı Paşa aleyhinde Bâbıâli nezdinde baskıya başladı. Tam bu sırada Sırrı Paşa görevden alındı.

Olayların gelişimi Sırrı Paşa'nın Fransa'nın baskısı neticesinde azledilmiş olacağını akla getirmektedir. Nitekim konuyla ilgili çalışmalarda da bu görüş hâkimdir. Gerçekte Sırrı Paşa'nın azlinin sebebi bu değil, birkaç yıldır İstanbul'u ve Anadolu'yu etkisi altına alıp İzmit'te de onlarca kişinin ölümüne yol açan kolera salgınını yönetememesiydi. Zira İstanbul'da salgın tam bitti denirken yeniden birkaç vaka görülmesi üzerine araştırma yapan Hıfzıssıhha Komisyonu bunların mikrobunun İzmit ve Bursa'dan taşındığını tespit etmişti. Oysa İzmit Mutasarrıflığı son haftalarda şehirde vaka görülmediği bilgisini paylaşmıştı. Sultan Abdülhamid 31 Ocak 1895 tarihli iradesinde, bu tür şeylerin gizlenmesinin tehlikeli bir insanlık suçu olduğunu, Sırrı Paşa hakkında zaten sayısız şikâyet bulunduğunu belirterek onun değiştirilmesini açıkça emretti ve yerine başka

bir isim istedi (Y. PRK. BŞK, 39/64; Ayar, s. 199, n. 152) Kısacası padişah, hakkındaki türlü şikâyetlere ve geçirdiği soruşturmalara rağmen bir şekilde koltuğunda tuttuğu Sırrı Paşa'nın salgın konusundaki ihmalini affetmedi. Dört gün sonra da yerine Musa Kazım Bey'i atadı.

Sırrı Paşa ailesini ve eşyasını götürmek üzere İzmit'e gelince Naib Tevfik Bey ile birlikte Ermeni ve Türk ahaliyi birbirine karşı kışkırtarak çatışma çıkarmak istedi. Ancak yerel yöneticilerin yapıcı önlemleri sayesinde galeyanın önü alındı. Sadeddin Paşa ve Kazım Bey gelişmeleri İstanbul'a bildirince, Sırrı Paşa başkente çağrıldı. Kendisine İzmit'e girme yasağı kondu. Yakın dostu Naib Tevfik Bey de görevden uzaklaştırıldı.

KAYNAKÇA

BOA, DH. İUM. EK, 114/77; DH. MKT, 358/67; DH. ŞFR, 168/33; ŞD, 1895/4; Y. A. HUS, 308/91; Y. PRK. DH, 8/61; Atilla Oral, *Misyonerlerin ve Fransa'nın Baskısıyla Görevinden Azledilen Selim Sırrı Paşa*, Demkar Yayınları, İstanbul 2010; Avni Öztüre, *Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, KBB Yayınları, Kocaeli 2012; Mesut Ayar, *Osmanlı Devletinde Kolera (1892-1895)*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul 2007; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, haz. Atilla Oral, Demkar Yayınevi, İstanbul 2007; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, KBB Yayınları, Kocaeli 2009; Yunus Özger, "Osmanlı Taşra Yönetiminde Bir İktidar Mücadelesi Örneği: İzmit Mutasarrıfı Selim Sırrı Paşa'nın Karamürsel Kaymakamı İle Yönetim Çatışması", *History Studies*, 12/6, Aralık 2020, 3091-3105.

Kemalettin KUZUCU

SELİM SIRRI PAŞA CADDESİ/SOKAĞI

İzmit'te Bir Cadde

İzmit'in geleneksel tarihi dokusunun kısmen de olsa günümüze ulaştığı kuzeydeki İç Kale ve çevresinde gelişen Akçakoca, Hacıhasan ve Veliahmet Mahalleleri, 2003 yılında kabul edilen "İzmit İç *Kale ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı*" ile koruma altına alınmıştır. Bu alan içerisinde bulunan *Selim Sırrı Paşa Caddesi*, Akçakoca Mahallesi sınırları içerisinde bulunmakla birlikte Akçakoca ve Hacıhasan Mahalleri arasında sınır teşkil etmektedir. Caddenin de bulunduğu kent alanı, idari bakımdan çeşitli tarihlerde yapılan düzenlemelere bağlı olarak, 1995 yılına kadar İzmit Belediyesi, 1995-2009 yılları arası Saraybahçe Belediyesi, 2009 yılından sonra da tekrar İzmit Belediyesi sınırlarında yer almıştır. İzmit Belediyesi tarafından başlatılan Tarih Koridoru Projesi, Selim Sırrı Paşa Caddesi'nin güney kesimini de kapsamaktadır.

İzmit'in kuzey ve güney ayrımını sağlayan doğu-batı istikametli İnönü Caddesi üzerinden ulaşılan Selim Sırrı Paşa Caddesi, kuzey-güney doğrultulu olup kentin kuzeyindeki topografyaya uygun biçimde organik sokak dokusu örneği sergilemektedir. Bu organik dokuya uygun olarak da cadde, koruma alanı içerisinde bulunan Çukurçeşme Sokak, Tabakhane Caddesi, Orhan Caddesi gibi, Akçakoca / Dere Camii'nin bulunduğu mahalle meydanına bağlanmaktadır.

Caddenin yer aldığı Akçakoca Mahallesi, İzmit'in en eski yerleşim alanlarından biridir. Akçakoca Mahallesi'ne adını veren İç Kale'nin hemen dışında bulunan Akçakoca Camii, ilk olarak fetihten önce birkaç kez İzmit Kalesi'ni kuşattığı bilinen Gazi Akçakoca'nın H. 728 / M. 1327-1328 tarihli kuşatması sırasında yapılmış olmalıdır. Bununla sınır teşkil eden Hacıhasan Mahallesi'nin adına da İzmit mahalleleri ile ilgili tespit edilen en eski kayıtların bulunduğu 16. yüzyılın ilk yarısına ait arşiv belgelerinde rastlanılmaktadır. Bunlar haricince cadde üzerinde 17. yüzyıl ile 19. yüzyıl aralığında inşa edilen Yumurtacı Mescidi, Yeni Hamam, Selim Sırrı Paşa Konağı ve 50. Yıl Çeşmesi gibi günümüze ulaşabilen taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli anıt eserler, sokağın kentin kuzey yerleşiminde her dönem önemini koruduğunu kanıtlamaktadır.

Selim Sırrı Paşa Caddesi

Cadde adını, 1887-1895 yılları arasında İzmit Mutasarrıflığı yapan Selim Sırrı Paşa'dan almaktadır. Selim Sırrı Paşa'nın 1891-1892 yılları arasında yaptırdığı konağı da burada bulunmaktadır. 1920'li yıllarda hazırlanan Osmanlıca istikamet planlarında caddenin adının "*Sepken Bayırı*" ve devamında "*Kapancı Sokağı'ndan Yukarı Pazar'a Giden Yol*" olarak kaydedildiği tespit edilmektedir. Burası 1965, 1995, 2020 yıllarını kapsayan meclis kararları ve kent haritalarında ise Selim Sırrı Paşa Sokağı olarak geçmektedir.

19. yüzyılın sonlarında kentin en yüksek mülki amirinin konağını burada inşa ettirmesi, cadde ve çevresinin kent içerisinde prestijli bir yaşam alanı olarak öne çıktığının önemli bir göstergesidir. Buraya bağlanan sokaklardan en bilineni ise eski yıllarda İzmit'in ticari hayatında büyük rolü bulunan kapancıların konutlarının bulunduğu Kapanca Sokak'tır. Bu sokak ile birlikte Selim Sırrı Paşa Caddesi üzerindeki tescilli sivil mimarlık örnekleri, İzmit'in geleneksel mahalle dokusunu tanımamızı sağlayan tarihi kent alanını oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

N. Erdoğan-S. Ayyıldız-M. Özbayraktar, *Geleneksel İzmit Kent Merkezi, Mahalleler, Sokaklar, Mimari Eserler*, İstanbul 2011; N. Erdoğan, "Tarihî İzmit Kent Merkezi Geleneksel Mahalleleri", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* Kocaeli 2015, 1541-1553; A. Güneş, "16. ve 17. Yüzyıllarda İznikmid Şehri", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, 419-445; Ş. Kaya, (ed.), *Osmanlı Belgelerinde Kocaeli*, (Haz. D. A Kılıç, A. Sağlamçubukçu, N. Koltuk, E. Şahin, H.F. Yılmaz), İstanbul 2017; Z. Mert- F. Ertürk, "Yer"in Anlamının Araştırıcısı Olarak Sokak İsimleri: İzmit/Akçakoca Tarihi Bölge Örneği", *idealkent,* 31/ 11, 2020-3, 1549-1575; M. Özbayraktar, "Kolektif Bellek, Kent Belleği ve Sokaklar: İzmit Merkez Geleneksel Sokakları", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, 1555-1569; A. Öztüre, *Nicomedia* Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, İstanbul 1981.

Şennur KAYA

SELİM SIRRI PAŞA KONAĞI

İzmit'te Bir Konak

İzmit'te 19. yüzyılın sonlarından günümüze ulaşmış en önemli sivil mimarlık örneklerinden olan Selim Sırrı Paşa Konağı, Hacı Hasan Mahallesi -Yukarıpazar Mevkii'nde- Selim Sırrı Paşa Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Tanımı yapılan bu bölge, konağın inşa edildiği yıllarda İzmit'in en seçkin yaşam alanları arasında gösterilmektedir. Konumu itibariyle İzmit Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan konak, 1979 yılında taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Konak, 1887-1895 yılları arasında İzmit Mutasarrafı olan Selim Sırrı Paşa (1851-1924) tarafından 1891-1892 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Selim Sırrı Paşa'nın 1924 yılında burada vefat etmesinden sonra 1930 yılına kadar aynı ailenin mülkü olarak kalan konak, 2002 yılında geçirdiği yangından sonra harap duruma gelmiştir. 2007 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırılmış, 2009-2012 yılları arasında tamamlanan restorasyonunun ardından konak-müze olarak düzenlenmiştir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Sırrı Paşa Konağı restorasyonu ile "Tarihi Kentler Birliği 2011 Uygulama Ödülü" nü kazanmıştır. Konak aynı zamanda, İzmit Belediyesi tarafından yürütülen Tarih Koridoru projesi kapsamındadır.

Selim Sırrı Paşa Konağı

Selim Sırrı Paşa, konağının planını da bizzat kendisi yapmıştır. İzmit Körfezi'ne hâkim eğimli bir yamaç üzerinde bulunan dört katlı konak; geleneksel Osmanlı konut mimarisi çerçevesinde doğusu haremlik, batısı selamlık olacak biçimde zemin ve birinci katları iç sofalı plan tipinde tasarlanmıştır. Bu katlarda yer alan mekânlar, sofa etrafına yerleştirilmiştir. Son iki katı, selamlık bölümü içerisinde kalan iki oda ve depoların bulunduğu basık bir ara kat ve ahşap direkli sundurmalı çatı katı (cihannüma) oluşturmaktadır.

Konak, zemin katı kâgir, üst katları tuğla dolgulu ahşap karkas (taşıyıcı) sistemde inşa edilmiştir. Zemin ve birinci katların dış yüzeyleri sıvalı, ara kat ve çatı katı dışta yalı baskı kaplamalıdır. İç duvarlara, bağdadi olarak adlandırılan, ahşap üzerine 1-2 cm genişliğinde çıtaların çakılarak sıvandığı sıva tekniği uygulanmıştır. Zeminler ahşaptır. Yapıda Guichard Frere damgalı Marsilya üretimi tuğla ve kiremitler kullanılmıştır.

Konağın ana girişi güneydedir. Giriş sofasında bulunan merdivenlerden birinci katın haremlik ve selamlık kısımlarına ulaşılmaktadır. Ayrıca batı ve doğu cephelere selamlık ve haremlik kısımlarının mutfaklarına açılan ayrı girişler de yapılmıştır.

Asıl girişin bulunduğu güney cephe, konağın mimari özelliklerini dışa yansıtan özenli bir tasarıma sahiptir. Asıl katları oluşturan zemin ve birinci katlar, geniş bir saçakla üst katlardan ayrılmaktadır. Zemin katın köşe kısımları kesme taş, yuvarlak kemerli pencereleri tuğla kaplamalarla hareketlendirilmişken, birinci katın köşe kısımlarında yüzeyleri yivli ahşap duvara gömülü sütunlara (plastır) yer verilmiştir. Cephenin

iç mekân kurgusuna uygun biçimde öne çekilen orta kısımda, giriş sahanlığının üzeri balkonla kapatılmıştır. Bu bölüm, dönem mimarisinde de sıkça tercih edilen üç açıklıklı düzendedir. Doğu, batı ve güneyde terasla çevrili olan çatı katı, yuvarlak kemerli pencereli, ahşap kepenkli, saçaklı kırma çatılıdır.

Konağın batı cephesinde zemin kat cephe düzeni, bahçe giriş kapısına doğru uzanan tek katlı birimde de devam ettirilmiştir. Burasının orijinal tasarımda ana mutfak ve müştemilat kısımlarını içerdiği tahmin edilmektedir. Sırrı Paşa Konağı'nı çevreleyen istinat duvarları üzerinde sokak yönüne yerleştirilen Antik dönem heykel ve mimari plastik parçaları, İzmit'te ilk müzecilik-sergileme örneği olarak kabul edilmektedir. Konağın, mimari programı kadar süsleme programı da önem taşımaktadır. Özellikle zemin ve birinci katlarda yoğunluk kazanan duvar resimleri, bu dönemde başkent olan İstanbul'da inşa edilen yapılarda karşılaşılan duvar resimleriyle aynı kalitededir. Sıva üzerine astar sürülerek yağlıboya ve kalemişi tekniklerinin kullanıldığı resimlerin, İzmit Kasr-ı Hümayun'u tavan resimlerini yapan ressamlar ya da Dolmabahçe Sarayı'nın restorasyonu için Rusya'dan gelen ressamlar tarafından yapıldıkları yönünde görüşler bulunmaktadır. Konu ve üslup açısından bunların Avrupalı bir ressam tarafından yapılmış olması da ihtimal dahilindedir.

Konağın bezemeleri ile dikkat çeken mekânlarının başında, kabul salonunun tavanı ile girişteki sofanın tavanı gelmektedir. Bunların içeriğini genel olarak 19. yüzyılda Osmanlı mimarlık ve süsleme sanatının ana karakterini oluşturan Avrupai Barok ve Rokoko tarzında bitkisel ve geometrik kompozisyonlarla manzara resimleri oluşturmaktadır. Tavanlarla kıyaslandığında duvarlarda daha yalın bir bezeme söz konusudur. Aralarda geniş bordürlerle dikdörtgen panolara ayrılan duvar yüzeylerinde; krem ve bej rengi zemin üzerine pastel tonlarında üç boyutlu boyanan vazo içerisinde çiçek buketleri dışında dönemin süsleme karakterine uygun rumi ve palmetler ile C ve S kıvrımlarının kullanıldığı bezeme kurguları hâkimdir. Konağın bezemeleri arasında, altın yaldızlı çerçevelerle daha ihtişamlı bir görünüme kavuşturulan tavanlardaki pano içlerinde yer verilen Avrupai özellikte kentsel ve manzara resimleri oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

T. Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli, 2011; N. Erdoğan-M. Özbayraktar-S. Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, İstanbul, 2011; Y. Karadeniz, "Selim Sırrı Paşa Konağı Bezemeleri", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi – Kültürü Sempozyumu IV Bildirileri*, Kocaeli 2018, 2132-2140; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Tarihi Mekânlar Müdürlüğü, KUDEB, "İzmit Sırrı Paşa Konağı Restorasyonu", https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/23356; A. Oral, (Haz.), *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İstanbul 2007; A. Öztüre, *Nicomedia* Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, İstanbul 1981; A. Narman, İzmit Kapanca'da Sırrı Paşa Konağı Koruma ve Değerlendirmesi, (Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001; C. Nemlioğlu, "Kocaeli'nin Zarif Yapısı "Sırrı Paşa Konağı'nın Osmanlı Konak Mimarisindeki Yeri ve Önemi", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Kocaeli 2016, 1731-1737; G. Renda, "Anadolu ve Rumeli'de Duvar Resimleri", *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*", C.I, Ankara, bty, 64-78; R. Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İzmit 1945.

Şennur KAYA

SELİM YÜREKTEN (1939-…)

İş adamı, Sanayici

1939 yılında İzmit'te doğdu. İlk ve ortaokulu İzmit'te okudu. Sanat Enstitüsü Elektrik Bölümünde öğrenciyken okul dışında elektrik teknisyeni olarak çalışmaya başladı. Yükseköğrenim yıllarını Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'nun (Ankara Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi) elektrik bölümünde tamamladı. Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Alman Dili Edebiyatı derslerine 3 yıl boyunca misafir öğrenci olarak bulundu. Öğrenciliğinin son yıllarında ve mezuniyeti sonrasında çeşitli meslek kitaplarına katkı sağladı. 'Transformatörler' adlı kitabını yazdı. İş alanında çeşitli makale çevirileri yaptı. Kendi okulunda lise öğrencileri için fizik- kimya- matematik dersleri anlattı.

1964–68 yılları arasında Almanya Brown - Boveri Cie Mannheim'da (bugünkü ABB) büyük güç ve (EHV) yüksek gerilimli transformatörler ve elektrik makineleri üretim bölümlerinde ARGE ve dizayn işleri yaptı. Bu dönemde geliştirdiği hesaplama otomasyonu ve ürün geliştirmeleri birçok maddi ve manevi ödüle layık görüldü. Aynı dönemde grup başkanlığına yükseltildi.

1968 yılında BEST Balıkesir Trafo fabrikasının teknik kuruculuğunu yaptı. 10 yıl boyunca genel müdürlüğünü yaptığı bu firma ülke içinde dağıtım- güç trafoları üretim teknolojisinin o yıllardaki öncüleri arasına girdi. İlerleyen yıllarda büyük güç ve yüksek gerilimli trafoların üretilmesi için, yüksek tekniğe sahip uluslararası bir firma ile lisans anlaşması yapılmasını sağladı. Firmadan ayrıldıktan sonra 1 yıl Fabrika müdürlüğü ve 1 yıl da teknik müşavirlik yaptı.

Selim Yürekten

Artan elektrik enerjisinin karşılanması adına Yeni trafo fabrikalarına ihtiyaç olacağını öngörüsünde bulunarak fabrikalara hizmet vermek, komponent üretmek için, 1978 yılında ENPAY'ı kurdu. Elektrik-elektronik ihracatçılar listesinde (IMMIB) özel ürünlerde 2010 Türkiye ihracat şampiyonu oldu.1984 yılında PADA LTD. şirketini kurdu. Bu şirket ile orta ve yüksek gerilim trafo üreticilerine müşavirlik, temsilcilik, elektrik enerji santralları ve havai hatlar için temsilcilik uluslararası koordinasyon hizmetleri yapıldı.1989 yılında YÜRWAŞ Yürekten-Weidmann İzolasyon Sanayi ve Tic. A.Ş.'yi kurdu. Bu şirket Yüksek gerilimli Trafo izolasyon komponentleri üretildi. İzolasyon komponent hammaddesi ihtiyacını karşılamak üzere, 2008–2009 yıllarında Transformerboard fabrikasını kurarak, Türkiye de ilk, büyük güç trafoları katı yalıtkan hammadde üretimini sağladı, ilgili teknolojide global monopolü kırdı. 2001'de Kocaeli'de Yılın İşadamı seçildi. 2008'de Türkiye-Slovakya Ticaret ve Sanayi Odası'nın tarafından onursal başkan seçildi. CIGRE, IEEE, TRAVEK, EMSAD, UK MAGNETIC SOCIETY gibi Türk ve Uluslararası birliklere üyedir. 2010-2013 yıllarında İzmit Selim Yürekten Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'ni inşa etti.

Almanca ve İngilizce bilmektedir.

KAYNAKÇA

Selim Yürekten Kimdir, https://basiskelesymtal.meb.k12.tr/icerikler/selim-yurekten_3615609.html; "Selim Yürekten Yaşam Boyu Başarı ödülüne layık görüldü", https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1320498/selim-yurekten-yasam-boyu-basari-odulune-layik-goruldu, 17.05.2017.

Çiğdem KÜLÇÜR

SELÜLOZ-İŞ SENDİKASI

Selüloz-İş (Türkiye Selüloz Kâğıt, Ağaç ve Mamülleri İşçi Sendikası) Sendikası, Türkiye'de sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağının 1946 yılında kaldırılması sonrasında kâğıt sektöründe kurulan işyeri sendikalarının 1952 yılında birleşmesiyle birlikte işkolu düzeyinde kurulu bir sendika olarak faaliyetini yürütmektedir. 1963 yılında sendikalara toplu sözleşme yapma hakkının tanınmasından sonra işkolunda ilk toplu is sözleşmesini 1964 yılında Selüloz-İş Sendikası imzalamıştır.

Selüloz-İş Sendikası SEKA'nın (Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları) kapatıldığı 2004 yılına kadar kamuda SEKA'da özel sektörde birçok işyerinde yetkili sendika olarak toplu is sözleşmesi imzalamıştır. Bilindiği gibi kâğıt sektöründe özel sektör 1970'li yıllardan sonra var olmaya başlamıştır. Selüloz-İş Sendikası da hemen bu yıllardan itibaren özel sektöre yönelik örgütlenme faaliyetlerini başarıyla sürdürmüştür. SEKA'nın özelleştirilmesi bir kısmının kapatılması sonrasında kamuda kâğıt sektöründe çalışan isçi kalmadığı için Selüloz-İş Sendikası örgütlenme çalışmalarının tamamını özel sektöre yöneltmiştir.

SEKA'nın ve SEKA'da çalışan üyelerin sendika bünyesinden ayrılmasına bağlı olarak bir süre ciddi zorluklar yasayan Selüloz-İş Sendikası özellikle 2008 yılından sonra hızla toparlanmış Türkiye genelinde birçok önemli işyerinde örgütlenmeyi ve toplu sözleşme imzalamayı başarmıştır. Günümüzde örgütlenme faaliyetleri kesintisiz devam etmektedir. Selüloz-İş Sendikası Genel Merkezi günümüzde Şahabettin Bilgisu Cad. Ömerağa Mah. İpek Apt No: 87 İzmit adresinde faaliyet göstermektedir. Ayrıca Selüloz-İş Sendikası günümüzde işçi sendikaları üst örgütü olan Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) üyesidir.

2021 yılı itibari ile Selüloz-İş Sendikası Genel Başkanlığını Aydın Parlakkılıç yürütmektedir. Genel Başkan Vekili ise Bekir Tanrıkulu ve Kemal Yıldırım'dır. Denetim Kurulu üyeleri ise Taner Seviş, Mehmet Palabıyık ve Zeynel Dağ'dır. Disiplin Kurulu üyeleri ise Ahmet Uysal, Hasan Özdemir ve Abdullah Acar'dır. Kocaeli, İstanbul ve Çaycuma'da şubeleri bulunan Selüloz-İş Sendikası'nın Kocaeli Şube Başkanı Murat Yürük, İstanbul Şube Başkanı Hasan Hüseyin Tatlı ve Çaycuma Şube Başkanı Bayram Kabuk 'tur. Genel Merkez seviyesinde Selüloz-İş Sendikası 10 işyerinde örgütlü olup toplu iş sözleşmesi imzalama yetkisine sahiptir. Kocaeli Şubesi 7, İstanbul Şubesi 5 ve Çaycuma Şubesi ise 3 işyerinde örgütlü olup toplu iş sözleşmesi imzalama yetkisini bulundurmaktadır

2021 yılı Temmuz ayında T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayınlanan "Çalışma Hayatı İstatistikleri" çerçevesinde sendikal istatistikler içinde yer alan İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayıları Hakkında Tebliğlere Selüloz-İş Sendikası, Ağaç ve Kâğıt İşkolunda faaliyet gösteren 9 sendika içinde üye sayları ve sendikalaşma oranı açısından üçüncü sırada yer almaktadır. Selüloz-İş Sendikası'nın ilgili istatistiklere göre üye sayısı 3682 ve sendikalaşma oranı içinde yeri %1,35'tir

Sendikalar çalışma yaşamının en önemli ve vazgeçilmez aktörlerinden biridir. İşçilerin örgütlenerek hak ve çıkarları için mücadele ettikleri, çalışma yaşamının tüm taraflar için daha iyi koşullara getirilmesi için çabaladıkları örgütler olan sendikalar aynı zamanda sivil toplum kuruluşu olmaları sebebiyle de demokratik yaşam için önem taşımaktadırlar. Selüloz-İş Sendikası 'da bu misyonla hareket ederek ülkemizin gelişmesine ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Kocaeli merkezli olarak kurulan Selüloz-İş Sendikası da 69 yıllık geçmişiyle günümüzde, yasalar çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmekte ve hali hazırda örgütlü olduğu işyerlerinde toplu iş görüşmelerini yürüterek, toplu iş sözleşmeleri imzalamaktadır. Ağustos 2021 verilerine göre Selüloz-İş Sendikası tarafından imzalanmış ve yürürlükte olan ya da anlaşma sağlanan toplam da 18 toplu iş sözleşmesi bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

http://selulozis.org.tr/, Erişim Tarihi 07.08.2021; https://www.csgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikler/isci-sayilari-ve-sendikalarin-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/, Erişim Tarihi 07.08.2021.

Bora YENİHAN

SENDİKALAR

Kocaeli'de faaliyette bulunan sendikalar

Sendika kavramı, ilk defa İngiltere'de bir şehir veya bölgede işçilerin genel hak ve çıkarlarını korumak amacıyla kalfalar arasında kurulup, geliştirilen örgütlerinin ortak eylemlerini anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Bir süre sonra işçilerin mesleki örgütlerine "Sendika Odaları" adı verilmiş, sendika kavramı günümüzdeki anlamını 1839 yılında kazanmıştır.

Sendika kavramı; İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya gibi bazı ülkelerde sadece işçi örgütlerini, Türkiye ve Fransa gibi kimi ülkelerde ise hem işçi örgütlerini hem de işveren örgütlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Fakat kimi ülkelerde olduğu üzere hem işçi örgütlerini hem de işveren örgütlerini belirtmek için kullanılsa da ilgi alanlarına aldıkları sosyal grubun genişliği, bu grubun ekonomik yönden zayıflığı; işçi sendikalarını sürekli ön plana çıkardığından dolayı; sendika kavramı ile çoğunlukla işçi örgütleri kastedilmektedir

Kocaeli'de ülkemizde faaliyet gösteren hemen hemen tüm sendikaların şubeleri, bir kısmının da genel merkezi bulunmaktadır. Bu durumda etkili olan en önemli faktör ise Kocaeli'nin bir sanayi şehri olmasıdır. Günümüzde tüm Türkiye ölçeğinde yaklaşık olarak 100 işçi sendikası faaliyet gösterirken, 90 civarında da kamu memur sendikası faaliyetlerine devam etmektedir Kocaeli ilinde yoğun olarak faaliyet gösteren sendikaların, üye sayıları ve örgütlü oldukları işyerlerinde elde ettikleri toplu iş sözleşmesi imzalama yetkileri çerçevesinde öne çıkanları şu şekildedir:

Hizmet-İş Sendikası

Hak-İş Konfederasyonu (Hak İşçileri Sendikaları Konfederasyonu) üyesi olan Hizmet-İş Sendikası (Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası) 24 Ocak 1979 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Mahmur Arslan'dır. Yaklaşık 240.000 üyesi ile şu an Türkiye'nin en çok üyeye sahip sendikasıdır ve Genel İşler İşkolunda faaliyet göstermektedir. 2021 yılı itibari ile Kocaeli Şube Başkanı İdris Ersoy'dur. Şube Başkan Yardımcıları Muharrem Subaşı, İbrahim Çınar, Tuğrul Çağdaş ve İbrahim Özkaraaslan'dır. Hizmet-İş Sendikası Kocaeli Şubesi adresi ise Körfez Mah. Berk Sok. No:10 Barış İş Merkezi Kat: 2 İzmit/Kocaeli'dir (http://hizmet-is.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021).

Türk Metal Sendikası

Türk Metal Sendikası, Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) üyesi olup, 10 Temmuz 1963 tarihinde «Türkiye Metal İş Federasyonu» adıyla kuruldu. 16-17 Kasım 1973 tarihinde yapılan 6. Genel Kurulu sırasında Türkiye Metal İş Federasyonu'nun tüzel kişiliğine son verildi ve adı Türk Metal Sendikası olarak değiştirildi. Genel Başkanı Pevrul Kavlak'tır. Metal İşkolunda faaliyet gösteren Türk Metal Sendikası 215.000'den fazla üyesi ile Türkiye'nin üye sayısı en yüksek ikinci sendikasıdır. Kocaeli'de dört şubesi bulunmaktadır. Kocaeli Şube Başkanı 2021 yılı itibari ile Yakup Yıldız, Gölcük Şube Başkanı Mehmet Şener, Gebze 1 Şube Başkanı Mustafa Teke ve Gebze Dilovası Şube Başkanı İsmail Çiçek'tir

Lastik-İş Sendikası

DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) üyesi olan Lastik-İş Sendikası (Türkiye Petrol Kimya ve Lastik Sanayi İşçileri Sendikası) 4 Nisan 1949 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Alaaddin Sarı'dır. Petrol, Kimya, Lastik, Plastik ve İlaç İşkolunda faaliyet gösteren Lastik-İş Sendikası üye sayısı 2021 istatistiklerine göre 14.600 civarındadır ve işkolunda üye sayısı en fazla olan ikinci sendika konumundadır (https://www.csgb.gov.tr/media/83673/2021_temmuz.pdf, Erişim Tarihi 11.08.2021). Kocaeli Şube Başkanı Gökhan Atalay'dır ve Sanayi Mah. Kozalı Sk. Çarşı Yapı AVM No:10 G-3 P.K. 41040 İzmit-Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Belediye-İş Sendikası

Türk-İş üyesi olan Belediye-İş Sendikası (Türkiye Belediyeler ve Genel Hizmetler İşçileri Sendikası) 14 Temmuz 1949 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Nihat Yurdakul'dur. Genel İşler İşkolunda faaliyet gösteren Belediye-İş Sendikası'nın 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 102.000 civarındadır. Kocaeli Şube Başkanı 2021 yılı itibari ile Osman Şar'dır ve Karabaş, Gençtürk Apt, Rauf Orbay Sk. No:11, 41040 İzmit/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Petrol-İş Sendikası

Türk-İş üyesi olan Petrol-İş Sendikası (Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası) 6 Eylül 1950 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Süleyman Akyüz'dür. Petrol, Kimya, Lastik, Plastik ve İlaç İşkolunda faaliyet gösteren Petrol-İş Sendikası'nın 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 42000 civarındadır ve işkolunda en çok üyeye sahip durumdaki sendikadır. Kocaeli Şube Başkanı Nesimi Yetişoğlu'dur ve Kemalpaşa Mah. Eski Postane Sok. No:1 Çağlayan İş Merkezi Kat:4 D:23-28 İzmit/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Birleşik Metal-İş Sendikası

DİSK üyesi olan Birleşik Metal-İş Sendikası (Birleşik Metal İşçileri Sendikası) 4-5 Eylül 1993 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Adnan Serdaroğlu'dur. Metal İşkolunda faaliyet gösteren Birleşik Metal-İş Sendikası'nın 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 31.800'dür. Kocaeli Şube Başkanı Telat Çelik'tir. Gebze Şube Başkanı Selçuk Çifçi ve Gebze 2 Şube Başkanı ise Necmettin Aydın'dır. Kocaeli Şubesi Ömerağa Mah. Şahabettin Bilgisu Cad. Dostluk İşhanı No:55 Kat 3, 41300 İzmit/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Tekgıda-İş Sendikası

Türk-İş üyesi olan Tekgıda-İş Sendikası (Türkiye Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası) 13 Nisan 1952 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Mustafa Türkel'dir. Gıda Sanayii İşkolunda faaliyet gösteren Tek-

gıda-İş Sendikası'nın 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 33.200'dür. Kocaeli Şube Başkanı Ali Bostan'dır ve Ömerağa Mh. Şahabettin Bilgisu Cad. No: 87 İpek Apt. Kat: 5 İzmit/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Teksif İş Sendikası

Türk-İş üyesi olan Teksif İş Sendikası (Türkiye Tekstil, Örme, Giyim ve Deri Sanayii İşçileri Sendikası) 21 Aralık 1951 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Nazmi Irgat'tır. Dokuma, Hazır Giyim ve Deri İşkolunda faaliyet gösteren Teksif İş Sendikası'nın 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 47.925'tir ve faaliyet gösterdiği işkolunda en çok üyeyi örgütleyen sendika konumundadır. Kocaeli Şube Başkanı İlhan Özaydın'dır ve Ömerağa Mah. Ankara Cad. Dostluk İşhanı No: 55 Kat: 6 Kocaeli-İzmit adresinde faaliyet göstermektedir

Türkiye Sağlık-İş Sendikası

Türk-İş üyesi olan Türkiye Sağlık-İş Sendikası (Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası) 1963 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Hakan Toy'dur. Sağlık ve Sosyal Hizmetler İşkolunda faaliyet gösteren Türkiye Sağlık-İş Sendikası'nın 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 40.900'dür. Kocaeli Şube Başkanı Ahmet Bulgurcu'dur ve Ömerağa Mah. Şahabettin Bilgisu Cad. No.87/1 İzmit-Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Türk Harb-İş Sendikası

Türk-İş üyesi olan Türk Harb-İş Sendikası (Türkiye Harb Sanayi ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası) 28-30 Ocak 1971 yılında kuruldu. Genel Başkanı Alaattin Soydan'dır. Savunma ve Güvenlik İşkolunda faaliyet gösteren Türk Harb-İş Sendikası'nın 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 22.400 civarındadır. Kocaeli Şube Başkanı Korkut Gökbayrak'tır ve Merkez Mh. Amiral Sağlam Cad. No: 40 Gölcük/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Hakkında bilgiler verilen bu işçi sendikaları faaliyet gösterdikleri işkollarında üye sayıları ile öne çıkan sendikalar olup, diğer sendikaların da önemli bir kısmının Kocaeli'de şubeleri veya temsilcilikleri bulunmaktadır. Ayrıca Kocaeli ilinde faaliyet gösteren memur sendikaları da bulunmaktadır. Bu sendikaların kimileri ise şu şekildedir:

Eğitim-Bir-Sen

Memur-Sen (Memur Sendikaları Konfederasyonu) üyesi olan Eğitim-Bir-Sen (Eğitimciler Birliği Sendikası) 1992 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Ali Yalçın'dır. Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Hizmet Kolunda faaliyet gösteren Eğitim-Bir-Sen'in 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 427.000 civarındadır ve faaliyet gösterdiği hizmet kolunda en çok üyeyi örgütleyen sendika konumundadır. Kocaeli 1 nolu Şube Başkanı Şahin Yaşlık; Kocaeli 2 nolu Şube Başkanı Ednan Ayvaz'dır ve Ömer Ağa Mah. Hasan Özcan Sok No:1 Bergüzar Apt. Kat:7 Daire:13 İzmit/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Türk Eğitim-Sen

Türkiye Kamu-Sen (Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu) üyesi olan Türk Eğitim-Sen 1992 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Talip Geylan'dır. Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Hizmet Kolunda faaliyet gösteren Türk Eğitim-Sen'in 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 214.000 civarındadır. Kocaeli 1 Şube Başkanı Yaşar Şanlı'dır ve Ömerağa Mah. Hasan Özcan Sok. Bergüzar Apt. No:1 D:13, 41300 İzmit/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir. Kocaeli 2 (Gebze) Şube Başkanı ise Orhan Kütük'tür ve Hacıhalil Mah. İsmetpaşa Cad. 1213 Sok. Yüksel İş Merkezi No:4 Gebze/Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Sağlık-Sen

Memur-Sen üyesi olan Sağlık-Sen (Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası) 1995 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Semih Durmuş'tur. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Hizmet Kolunda faaliyet gösteren Sağlık-Sen'in 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 245.000 civarındadır. Kocaeli Şube Başkanı Erdal Yıldırım'dır ve Karabaş Mah. Şehit Musa Sok. No:19 Kat: 1 İzmit / Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

Türk Sağlık-Sen

Türkiye Kamu-Sen üyesi olan Türk Sağlık-Sen (Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetleri Kamu Görevlileri Sendikası) 2002 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Önder Kahveci'dir. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Hizmet Kolunda faaliyet gösteren Türk Sağlık-Sen'in 2021 yılı verilerine göre üye sayısı 101.000 civarındadır. Kocaeli Şube Başkanı Ömer Çeker'dir ve Karabaş Mah. Abdurrahman Yüksel Cad. No: 6 K: 3 İzmit-Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

İşçi sendikalarında olduğu gibi memur sendikalarında da Kocaeli'de faaliyet gösteren başka sendikal örgütlerde bulunmaktadır. Gerek işçi sendikaları ve gerek memur sendikaları için detaylı bilgiye T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından her yıl Ocak ve Temmuz aylarında yayınlanan iki defa olmak üzere yayınlanan "Çalışma Hayatı İstatistikleri" üzerinden ulaşmak mümkündür. *Bkz.* https://www.csgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikler/isci-sayilari-ve-sendikalarin-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/.

Son olarak Kocaeli de genel merkezi bulunan bir işveren sendikasından da bahsetmek gerekmektedir. Bu işveren sendikası ise şu şekildedir:

Yerel-Sen

Yerel-Sen (Yerel Yönetimler Kamu İşverenleri Sendikası) 25 Temmuz 2005 yılında kurulmuştur. Genel Başkanı Sakarya Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem Yüce'dir. Geçmiş dönemler de Kocaeli Büyükşehir Beledi Başkanlığında görevli olan kişiler de genel başkanlık yapmıştır. Doç. Dr. Mustafa Çöpoğlu Yönetim Kurulu Başkan Vekilliği görevini yürütmektedir. Yenişehir Mah. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No: 153/C Kat: 2 İzmit / Kocaeli adresinde faaliyet göstermektedir

KAYNAKÇA
Aysen Tokol ve Alper Yusuf, "Sosyal Politika", Dora Yayınevi, 8. Baskı, Bursa 2017; https://tr.wikipedia.org/wiki/T#%C3%BCrkiye%27deki_sendikalar_listesi, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.csgb.gov.tr/media/83673/2021_temmuz.pdf, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.csgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikler/isci-sayilari-ve-sendikalarin-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/, Erişim Tarihi 11.08.2021; http://hizmet-is.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; http://www.turkmetal.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; http://lastik-is.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; http://www.belediyeis.org.tr/index.php?lang=tr, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://petrol-is.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; http://www.birlesikmetalis.org/index.php/tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.tekgida.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; http://www.teksif.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.saglikis.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://harb-is.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.ebs.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://turkegitimsen.org.tr/index.php, Erişim Tarihi 11.08.2021; http://www.sagliksen.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.turksagliksen.org.tr/, erişim Tarihi 11.08.2021; https://yerelsen.org.tr/, Erişim Tarihi 11.08.2021.

Bora YENİHAN

SENİHA MAÇKA (1900-1949)

Neşe Maçka Mürekkep Fabrikası Sahibi

Seniha Maçka, 1900, İzmit doğumludur. Bağçeşme Mahallesi'nde oturan Seniha Maçka, Neşe Maçka Mürekkep-Şişe Fabrikası'nın sahibidir. Maçka Mürekkep Fabrikası, günümüzde Halkevinin doğusunda kalan Buğday Meydanı'ndaki alan üzerinde kurulmuştur. Maçka Mürekkep Fabrikası 1940-41 yıllarına ait Ticaret Odası'na kayıtlı fabrikalar arasında adı geçmektedir. Fabrika, mürekkep, zamk ve bu tür ürünleri imal ediyordu. Ancak fabrikanın sonradan satışa çıkarıldığı gazete ilanlarından anlaşılmaktadır. 12 Ağustos 1945 Türkyolu gazetesinde Seniha Maçka'nın fabrikasının borçlarından dolayı icra ile satış ilanı vardır. İlan yazısı şöyledir: "İzmit'te Saatçi İbrahim Nazif Barut'a borçlu İzmit'te Neşe Mürekkep Fabrikası sahibi Seniha Maçka'nın ipotekli ve hacizli bulunan aşağıda hudut ve evsafı yazılı gayrimenkullerin açık arttırma suretiyle paraya çevrilmesine karar verilmiştir." Bu ilanla birlikte fabrikanın üretimi Seniha Maçka'nın eşi Nuri Maçka'nın vekil müdürlüğünde 1949'da vefatına kadar devam etti.

Neşe Mürekkep

KAYNAKÇA
Feyzullah Yavuz Ulugün Arşivi; Müzeyyen Ünal, "Yerel Gazete İlanlarına Göre Kocaeli'de Sanayi ve Ticaret (1923-1953)", Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu V, 9-11 Mart 2019, Bildiriler, KBB. Yay., Kocaeli,2016, s..1129-1184; Müzeyyen Ünal, İkinci Dünya Savaşı'nda İzmit'te Ticaret Hayatı, Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu II, 3-5 Nisan 2015, Bildiriler, KBB, Yay., Kocaeli 2016, s. 1001-1068

Ayşegül YILMAZ

SERİNDERE KANYONU

Başiskele'de Bir Kanyon

Başiskele-Kartepe sınırında bulunan Serindere Kanyonu, Kocaeli'nin geçilmesi en zor parkurlarından biridir. Bu nedenle parkurun tamamını geçmek için ileri seviyede dağcılık eğitimi alınmış olması gerekir; kanyon tecrübesi olmayan amatör doğaseverlerin mutlaka profesyonel bir rehber eşliğinde ve gerekli ekipmanlarla kanyonu ziyaret etmeleri önerilir. Temmuz ve Ağustos aylarında kanyondaki su en düşük seviye-

Serindere Kanyonu

sinde olduğundan, yaz mevsimi bu kanyonu ziyaret etmek için en uygun zamandır.

KAYNAKÇA
Başiskele Kaymakamlığı, Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021; Ali Üzmez, Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli, 2008; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Doğa Kocaeli; https://basiskelegezi.com/muflizdere-serindere-kanyonu/

Emin ÖZTÜRK

SERKAN BAL (1974-…)

Milli Boksör

1974 yılında Trabzon'da doğmuştur. Evli ve 2 çocuk babasıdır. 1997 yılında antrenörlüğe başlamıştır. 2004 yılında universiade Dünya Şampiyonasına antrenör olarak katılmıştır. Bu şampiyonada 3 altın, 2gümüş, 2 bronz madalya kazanmıştır. 2006 yılında Yıldızlar Dünya Şampiyonasına milli takım antrenörü olarak katılmıştır ve 1 gümüş, 1 bronz madalya kazanmıştır. 2009 yılında minikler Avrupa Şampiyonasına katılmış, 1 gümüş, 2 bronz madalya kazanmıştır. 2011 yılında Yıldızlar Dünya Şampiyonasına katılıp 3gümüş madalya kazanmıştır. Madalya kazananlardan bir tanesi kendi sporcuymuş. 2012 yılında antrenör olarak katıldığı Londra Olimpiyatlarında 4 altın,1 gümüş, 1 bronz madalya kazanmıştır. Elde ettiği üstün başarılarda; 2010 Londra Olimpiyatlarına sporcu göndermiştir, 2012 Londra Olimpiyatlarına antrenör olarak katılmıştır ve 2016 yılında Brezilya-Rio Olimpiyatlarına sporcu göndermiştir.

Yetiştirdiği sporcuların kazandığı madalyalar: 2 tane Dünya Şampiyonasında gümüş madalya,1 tane Dünya Şampiyonasında bronz madalya, 7 tane Avrupa Şampiyonasında bronz madalya, 1 tane Dünya kupasında altın madalya, 1 tane Avrupa Kupasında altın madalya, 1 tane Akdeniz Oyunlarında bronz madalya, 1 tane takım halinde şampiyonluk kazanılmıştır.

2004-2013 yılları arasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kâğıtspor'da antrenörlük yapmıştır. Burada, kulüplerde Türkiye 2.liği ve takım halinde (Yıldızlar Türkiye Şampiyonası ve Minikler Türkiye Şampiyonası) 1. olmuştur. Milli takıma bay ve bayanlarda toplam 30 sporcu kazandırmıştır. 300 Türkiye Şampiyonasında altın, gümüş ve bronz madalyalar kazanılmış. 60 tane de uluslararası turnuvalarda altın, gümüş, ve bronz madalya kazanılmıştır.

İş deneyimleri: 2004 yılında Üniversiteler büyükler milli takımda ve minikler milli takımda antrenör olarak görev yapmıştır. 2004-2015 yılları arasında Kâğıtspor'da antrenör olarak görev yapmıştır.2005-2011 yılları arasında yıldız milli takımda antrenör olarak görev yapmıştır.2011-2012 boks A milli takımında görev almıştır.2015-2019 yılları arasında Fenerbahçe Spor Kulübünde boks antrenörü olarak görev yapmıştır.2011-20121 yılları arasında Gençlik Spor Müdürlüğünde antrenör olarak görev yapmıştır.

Sahip olduğu belgeler: 3. kademe kıdemli boks antrenörlük belgesi, 1. kademe okçuluk antrenörlük belgesi, 1. kademe yüzme antrenörlük belgesi. Ayrıca kişisel gelişim üzerine birçok eğitim ve belgesi bulunmaktadır. Yetiştirdiği sporculardan öğretmen, müdür, özel harekât, akademisyen olan sporcuları vardır. İlgi alanları; kitap okumak, boks yapmak, yüzmek, folklor, sinema…

Serkan Bal

KAYNAKÇA
N. Malkoç, Serkan Bal ile gerçekleştirilen röportaj, Kocaeli 2021

Nagehan MALKOÇ

SERVET SEZGİN (1961-…)

Fotoğraf Sanatçısı

1961 yılında Derince'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Adapazarı'nda gördü. 1990'da İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. 2005'te Sakarya Üniversitesi Sapanca Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü Halkla İlişkiler Programı'nda öğretim görevlisi olarak göreve başladı. "Türk Fotoğraf Sanatında Adapazarı'nın Yeri" adlı bitirme teziyle 2009 yılında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Fotoğraf Anasanat Dalı'ndan mezun oldu.

Fotoğraf amaçlı yurtiçi ve yurtdışı fotoğraf gezilerine katıldı. Dünya kültür mirasları üzerine fotoğraflar çekti. Dia gösterileri ve söyleşiler düzenledi. Fotoğraf yarışmaları ve film festivallerinde seçici kurullarında jürilik yaptı. Ulusal ve Uluslararası fotoğraf yarışmalarında yüzün üzerinde ödül, mansiyon ve sergileme aldı. Kitap, dergi, katalog ve broşürlerde eserleri yayınlandı. Kocaeli Sinema ve Fotoğraf Derneği (KASK), Sakarya Güzel Sanatlar Derneği (SAGÜSAD) yönetim kurulu üyeliği yaptı. Halen Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sapanca Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü Medya ve İletişim Programı'nda öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Servet Zengin

Başlıca Sergileri: Fas Konulu Dia Gösterisi ve Söyleşi (1995, KASK), Fas Konulu Fotoğraf Sergisi (1996, SAGÜSAD ve DGSG SAKARYA), KASK Fotoğraf Sergisi (1997, Kocaeli Büyükşehir Belediye Galerisi), Honkong - Singapur Konulu Dia Gösterisi ve Söyleşi (1997, Süleyman Demirel Kültür Merkezi, KASK), Hindistan Konulu Gösteri ve Söyleşi (1998, Abasıyanık Kültür Merkezi, Adapazarı Belediyesi), "17 Ağustos 1999 Depremi" Konulu Fotoğraf Sergisi (2000, ASM Sanat Merkezi, Adapazarı Belediyesi Kültür Müdürlüğü), 21 Haziran Kurtuluş Şenlikleri Fotoğraf Sergisi (2001, ASM Sanat Merkezi, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi ve SAGÜSAD), 2. International Photography Exhibition – FIAP (2002, TFSF Türkiye Fotoğraf Sanatı Federasyonu ve FIAP), "5 Fotoğrafçı 5 Fotoğraf" (2004, Bulvar Açık Hava, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi), KASK Fotoğraf Sergisi (2005, Kocaeli Büyükşehir Belediye Galerisi), KASK Fotoğraf Sergisi (2006, Kocaeli Büyükşehir Belediye Galerisi), Suriye Konulu Gösteri ve Söyleşi (2011, SAGÜSAD), İşaret Dilinin İncileri – İşaret Dili Fotoğraf Sergisi (2017, Turizm Fakültesi Salonu), Cemal Turgay Anısına Fotoğraf Sergisi(2018, AGORA AVM – SAGÜSAD), 24. Yılında SAGÜSAD Resim ve Fotoğraf Sergisi (2019, Ofis Sanat Merkezi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi), Yemen Fotoğraf Gösterisi ve Söyleşi (2020, Zoom Meeting, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Fotoğraf Toplululuğu)

KAYNAKÇA

Servet Sezgin ile 13 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirilen görüşme; "Servet Sezgin", YÖKAKADEMİK, https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/viewAuthor.jsp.

Harun Mustafa TÖLE

SERVETİYE CEPHESİ VE MÜZESİ

Kurtuluş Savaşı yıllarının Kocaeli'deki tâli yani ikinci plandaki cephelerindendir. Başiskele ilçesinin şimdi mahalleleri olan Servetiye köylerinden isim almıştır (Cephe olarak adlandırılması Ali Üzmez'in yazdığı kitapladır). Samanlı Dağları'nın doğu eteklerindeki Geyve (Millî Mücadele karargâhı) ile Arifiye ve Sapanca üçgeninin İzmit Körfezi'nin güney yakasındaki devamı olan Derbent - Bahçecik - Değirmendere - Karamürsel hattı yüzyıl önce yoğun çarpışmalara sahne olmuştur; Servetiye de o zamanki Bahçecik nahiyesinin çatışma alanlarından biridir (diğerleri Kadırga / Taş Ocakları, Panayır, Tartala / Böcekli). Başiskele yahut Bahçecik'in güney cephesi diyebileceğimiz Servetiye Mevzileri, aslına uygun projelendirilerek Kurtuluş Savaşı Siperleri adı altında günümüze taşınmıştır.

Servetiye Cephesi; Bahçecik'in Soğuksu Tepesi ile Silmenin (Simon'un) Sırt arasından başlayıp Servetiye Karşı köyünün Böcekhane ve Araboğulları Tepesi, Mevlüt Çavuş'un Tepe (Okul Tepesi), Hasanağalar ve Hüseyinağalar sırtlarına değin 7-8 kilometrelik bir güzergâhı kapsamaktaydı. Boy mevzilerinin kazıldığı ve atış mazgallarının oluşturulduğu Böcekhane ve Araboğulları sırtları ile Mevlüt Çavuş'un Tepe cephenin ağırlık merkezini oluşturmaktaydı. Yakın yerleşim yerlerinin (Servetiye Karşı, Servetiye Cami ve arkası köyler) Millî Güçleri (Kuvayımilliye) 5'li - 10'lu gruplar halinde bu mevzilere dağıtılıyor ve azamî 150 kişilik bir milis gücünün ortalama 50-60 kadarı cephede dönüşümlü olarak yer alıyordu. Bu esnada Bahçecik nahiye merkezi Yunanlıların askerî karargâhı durumundaydı ve hem Türk mevzilerinin karşısındaki Soğuksu Tepe'de hem batıdaki Armutboğazı sırtlarında Yunan mevzileri bulunmaktaydı; Bahçecik, Döngel, Yuvacık tarafından bölgeye giden yollar da Yunanlıların kontrolü altındaydı.

Kurtuluş Savaşı'nda Kocaeli Bölgesinde kurulan ve gönüllülerin oluşturduğu onlarca savaş birliğinden biri olan Servetiye Millî Müfrezesi'nin ve Servetiye Cephesi dahil olmak üzere Başiskele'nin güney havalisinin milis kumandanı Mahmut Nedim Bey'di. Karahasanoğulları'ndan Hacı Halil'in oğlu olan Mahmut Nedim (Erdem), Geyve'deki Kuvayımilliye Kumandanlığı ile yöre arasındaki mekik dokuduğu ve başka önemli vazifeler de üstlendiği için Soytarı Mustafa Efendi diye bilinen Mustafa Çavuş (Tarı) Servetiye Cephesi'nde kumandan vekilliği yapmıştır. Bayraktar Çavuş, Kadem Çavuş (Duran), Şalambar Mehmet Çavuş (Şener), Ali Çavuş (Biçer), Mecit Çavuş (Karaaslan), Hüseyin Çavuş (Kartal), Bakırcı Ahmet (Aktürk), Çolak Mustafa (Kolaylı), Aksığınlı Reşit Usta ile Memiş ve Nuri Ağa gibi isimlerin de cephede takım komutanlığı yaptığı bilinmektedir. Kuvayımilliye Komutanlığı ile Kocaeli Menzil Teşkilatı, zaman zaman cephenin Gökbayrak Cemal Bey, Halit Molla (Akın) ve Kara Fatma (Seher) gibi kahramanlarla takviyesini sağlamıştır.

Ağustos 1920'de bir Yunan taburunun Kullar Çuhane'ye, Seymen açıklarındaki Kılkış Zırhlısı eşliğinde takviyeli bir taburunun da Bahçecik'e yerleşmesiyle Servetiye Cephesi'nin oluşumu paraleldir. Zira Yunan işgalindeki Bahçecik'in Ermeni muhtarı, silahların toplanması için Servetiye'ye gönderilince köy halkın-

Servetiye Cephesi ve Müzesi-Siperler

ca savaş kararı alınacaktır. 10-11 ay sürecek sürecek olan bu mücadelede 2'si büyük 7-8 Yunan saldırısı püskürtülecektir. Bu esnada Bahçecik, Ovacık/Yuvacık ve Arslanbey Ermenilerinden 300 kişilik bir milis gücü de Yunanlılarla beraber hareket edecektir. Bahçecik - Suiçmez Yolu üzerinden Servetiye'ye ilerleyen İngiliz destekli Yunan keşif birliğine yapılan ilk baskında ciddi zayiat verdirilmiş hatta İngiliz ve Yunan komutanlarının öldürülmesiyle kısmî bir şok yaşatılmıştır. Ağustos sonlarındaki bu müsademeden (çatışma) sonraki günlerde Yunan birlikleri taarruzlarla Mevlüt Çavuş'un Tepe'ye dek kontrolü sağladılarsa da çevre köylerden gelen takviyelerle bu saldırılar Servetiye Cephesi milislerince püskürtülmüştür. Eylül ayı ortalarında İngiliz keşif uçaklarının verdiği bilgiler doğrultusunda sahildeki Yunan Zırhlısı'ndan atılan toplarla Servetiye Tepeleri dövülmüş, bu arada Seymen İskelesi üzerinden de Bahçecik'teki Yunan askerleri takviye edilmiştir. Buna mukabil Geyve'deki Kuvayımilliye Komutanlığı, İznik taraflarındaki Gökbayrak Taburu'nun kumandanı Cemal Bey'i bir top ve mühimmatla birlikte Servetiye'ye göndermiş, Duadüzü Mevkiine konuşlandırılan topun attığı mermilerle Bahçecik Esentepe'deki (eski adı Maşatlık) Yunan askerlerine sürpriz zayiat verdirilmiştir. Sonrasındaki Yunan saldırılarıyla cephedeki gönüllülerden birçok şehit verilmesine hatta şehitlerin defninin bile Yunan savaş gemisinden atılan toplar nedeniyle yapılamamasına rağmen Servetiye Cephesi'ndeki direniş kırılamamıştır.

Kış aylarında, Değirmendere ve Gölcük sırtlarında Millî Mücadele öncülüğü yapan Zobuoğlu Hasan Bey'in aracılığıyla Servetiyelilerle Yunanlılar arasında 3 maddelik bir ateşkes tesis edilmiş ve Döşeme/Nüzhetiye – Hamidiye köyleri üzerinden Servetiye Cephesi'ne cephane takviyesi yapılmıştı. İnönü Muharebeleri nedeniyle bölgedeki birliklerinin bir kısmını deniz yoluyla Mudanya'ya ve oradan da iç kısımlara sevkeden Yunanlılara Nisan ayından itibaren İzmit Körfezi ve Sapanca Gölü çevresindeki Millî Müfrezelerce yıpratma savaşı başlatılmıştır. Haziran ayında ova savaşları şeklinde yoğunlaşan harekâtlarla Adapazarı (21 Haziran), Sapanca (22 Haziran), İzmit (28 Haziran) ve Başiskele (29 Haziran), Karamürsel (4 Temmuz) peşpeşe düşman işgalinden kurtarılmıştır. İzmit'in Kurtuluşunun ertesinde Değirmendere ve Servetiye Müfrezeleri ile Döşeme›deki Karamürsel Taburu'na bağlı bölük Karamürsel Kaymakamı Safiyüddin Bey komutasında Bahçecik merkezdeki Yunan kuvvetlerine güçlerine taarruz etmiş ve kurşun kurşuna 2 saatlik bir muharebeden sonra Çarşamba sabahı 11:15 gibi düşman askerinden temizlenmiştir. Yunan kuvvetlerinin bir kısmı Bahçecik'teki Ermeniler ve Yeniköy'deki Rumlarla birlikte Seymen'den deniz yoluyla tahliye olmuş, Değirmendere taraflarına ilerleyen diğer kısmı da birkaç gün zarfında etkisiz hale getirilmiştir. Bahçecik Savaşı'nda Yunanlıların

600-700 telefat ve 84'ü subay olmak üzere 1725 esir verdikleri kaydedilmektedir ki bu derece yüksek olması Sapanca ve İzmit hatlarındaki Yunan kuvvetlerinin de Bahçecik civarında birleşmesinden kaynaklanmıştır. Kocaeli'de Yunanlılara karşı ilk toplu halk direnişi sayılan Servetiye Cephesi'nde çarpışanların ancak Servetiye Müfrezesi'nde yer alıp başka yerlerin de kurtarılması için savaşanları İstiklâl Madalyası'yla taltif edilmişlerdir. Fakat köy halkının Kuvayımilliye güçleriyle iş birliği halinde sergilediği örnek mücadele zamanla kitap, sempozyum, tiyatro, park ve müze gibi değişik faaliyetlere konu olmuştur. Mülkiye başmüfettişi Ali Üzmez'in yöreden derledikleriyle birlikte kaleme aldığı ve 2005'le 2011 yılları arasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nce 4 baskı halinde yayınlanan Servetiye Cephesi kitabı zamanla senaryolaşarak aynı isimli bir tiyatro oyununa kaynak teşkil etmiştir. 2012 yılında Büyükşehir Belediyesi ile Başiskele Belediyesi ve Kaymakamlığı birlikteliğiyle Servetiye Cami köyüne Tek Kurşun Anıtı, Müze ve Köy Konağı yapılmıştır. Mermi çekirdeğinin ikiye ayrılmış hali görünümündeki anıtın iç kısmında Servetiye Cephesi'nde yaşananlar özetlenmiş ve savaşta yer alanların isimleri sıralanmıştır. Müzede ise Kurtuluş Savaşı'na ait silah, araç ve gereçler ile yöresel kültüre ait eşyalar, muhtelif malzemeler, yazılı ve görsel materyaller sergilenmektedir. Köy konağı olarak kullanılan ikinci katta da muhtarlık ve çok amaçlı toplantı alanı kısımları bulunmaktadır.

Yine 2012 yılında Bahçecik merkezli sivil toplum kuruluşlarının kılavuzluğunda İzmit Belediyesi ile Gölcük Orman İşletme Müdürlüğü işbirliğince tarihsel hatlara sadık kalınarak ve bölgedeki ağaçlar kullanılarak yapılan 60 metre dikey, sağlı - sollu 30'ar metre de yatay olmak üzere toplam 120 metrelik 'T' şeklinde inşa edilen Kurtuluş Savaşı Siperleri, yanındaki ormaniçi mesire alanıyla (Servetiye Karşı) halkın hizmetine kazandırılmıştır. Servetiye Cephesi KBB tarafından gelenekselleştirilen uluslararası sempozyumlardan VI'ncısına (2019) milli mücadelede Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu adıyla konu olmuştur. 2020 yılında ilçede Servetiye Cephesi Anadolu Lisesi adıyla bir de okul açılmıştır.

KAYNAKÇA

Ali Üzmez, Milli Mücadele'de Servetiye Cephesi, İzmit 2008, s. 60-67 ve 117-144; Süleyman Pekin - Murat Bayram, Bahçecik Tarihi, Ankara 2011, s. 205-259; Dursun Ali Akbulut, "Süreli Yayınlarda İzmit'in İşgalden Kurtuluşu (28 Haziran 1921)", Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu - II, Kocaeli 2015, s. 1441 ve 1449-1451; "Milli Mücadelede Servetiye Savunması" (https://basiskelegezi.com); "Servetiye Cephesi'nin Kahramanca Savunmasını Canlı Tutan Müze" (https://www.anadolugezirehberi.com).

Süleyman PEKİN

SERVETİYE KÖYLERİ

Servetiye Karşı Köyü, Servetiye Cami Köyü

Başiskele ilçesinin güneyinde Kirazdere'nin oluşturduğu vadi sırtlarında çift taraflı olarak kurulmuş köydür. Daha güneyde ve iç kesimde olan Servetiye Cami köyü olarak isimlenir, Taş Camii ile meşhur olanı ise Servetiye Karşı köyü olarak bilinir. Kirazdere üzerindeki Taş Köprü ise iki köyü hem birleştirmekte hem de ayırmaktadır.

1877-1878 Osmanlı–Rusya Savaşı sonrasında kaybedilen Doğu Karadeniz topraklarından getirilen ve Sapanca'dan Yalova'ya kadar bölgesel nüfus dengeleri gözetilerek iskânı yapılan muhacirlerce kurulmuştur. Samanlı Dağlarının eteklerindeki diğer göçmen köylerde olduğu gibi II. Abdülhamit devrinin adlandırmasıyla Servet-iye (Servet yurdu) şeklinde isim almış olsa da bazı arşiv belgelerinde Dağınık Su ya da Hoca köyü olarak yer almaktadır.

450-500 metre rakımdaki Servetiye Cami köyü'nün/Mahallesi'nin ilk sakinleri o zamanlar Batum'a bağlı olan şimdiki Artvin'in Borçka ilçesinin Güreşen (Beğlevan) köyünden gelenlerdir. Lâz kökenli bu insanlara gelen Laz, dil bilen Laz manasında Mohti Lâz da denilmektedir. Rize kökenli aileler ise farklı farklı nedenlerden ve 19.yy sonları ile 20.yy başları arasında peyderpey gelerek Servetiye'ye yerleşmişlerdir. Kimi kaynaklarda Servetiye Kışla olarak da geçen Servetiye Karşı köyü/Mahallesi, ilk gelen ailelerden biri olan Metinoğullarından Hasan ve Hüseyin Ağaların Servetiye'nin Bahçecik tarafındaki kısmına yerleşmesiyle ve peşisıra Rizeli bazı ailelerin gelmesiyle teşekkül etmiştir (Servetiye Karşı'da halen Hasanağa ve Hüseyinağa mevki adları kullanılmaktadır).

1935 yılı istatistiklerine göre Servetiye Karşı köyünün nüfusu 1.046 kişi, Servetiye Cami köyü ise 831 kişiden ibarettir. Toplam Servetiye nüfusu (1.877), o tarihteki Bahçecik (1.526) ve Yuvacık (1.741) nüfusundan fazla gözükmektedir. Cumhuriyet ve Lozan'daki mübadele (değiş-tokuş) kararı gereğince gayrimüslim nüfusun boşalttığı beldelere Servetiye'den zaman içerisinde göç olacak ve 2000 yılına geldiğinde Servetiye Karşı nüfusu 436'ya, Servetiye Cami nüfusu ise 416'ya gerileyecektir. Uzun yıllar devam eden Bahçecik Bucağı'na bağlı köy statüsü 2012 yılındaki kanunî düzenlemeyle mahalle statüsüne geçen Servetiye Karşı Mahallesi'nde 2020 itibariyle nüfus 435, Servetiye Cami Mahallesi'nde de 328 kişidir.

Servetiye'nin tanınmasında en çok Ali Üzmez'in Servetiye Cephesi kitabı etkili olmuştur. Yine onun öncülüğünde Servetiye Cami Mahallesi'ne yapılan Tek Kurşun Anıtı ile Köy Müzesi ve cami önündeki meydanda yapılan Kurtuluş Günü etkinlikleri Servetiye'nin bilinirliğini arttırdı. Servetiye Karşı Mahallesi'ndeki Kurtuluş Savaşı Siperleri'nin İzmit Belediyesi'nce projelendirilerek ziyaretlere açılması ve burada yapılan programlar haricinde Karşı Mahalledeki Tarihî Taşcami'nin ile iki köy arasında kalan Tarihî Taşköprü'nün Büyükşehir Belediyesi'nce restorasyonları ile daha da pekişti. Kitaptan uyarlanan Servetiye Cephesi tiyatro oyununun orta öğretim öğrencileriyle buluşturulması, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nce 2019 yılında düzenlenen Uluslararası Milli Mücadelede Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, 2020 yılında açılan Servetiye Cephesi Anadolu Lisesi gibi hususiyetlerle gitgide popülerleşti.

Kocaeli'de Yunanlılara karşı ilk toplu halk direnişi sayılan Servetiye Cephesi, Bahçecik Soğuksu Tepe'yle Silmenin Sırt arasından başlayıp Servetiye Karşı köyünün Böcekhane ve Araboğulları Tepesi, Mevlüt Çavuş (Okul) Tepe, Hasanağalar ve Hüseyinağalar sırtlarına değin 7-8 kilometrelik bir güzergâhı kapsamaktaydı; cephenin ağırlık merkezi ise mevzilerin kazıldığı Böcekhane ve Araboğulları sırtları ile Mevlüt Çavuş Tepe'ydi. Cephede Servetiye ve civar köylerden yaklaşık 150 kişilik bir milis gücü yer almıştır. Bu cephedeki gönüllülerce oluşturulan Servetiye Millî Müfrezesi ise Servetiye haricindeki savaşlarda da yararlılıklar göstermiştir. Hem cephenin hem müfrezenin komutanı Servetiye Karşı Mahallesi'nden Mahmut Nedim (Erdem) Bey'di. Kara Fatma (Seher) gibi bir ulusal kahraman da Kurtuluş Savaşı esnasında ve sonrasında Servetiye'yi birçok kez ziyaret etmiştir.

Büyükşehir Belediyesi ile Başiskele Kaymakamlığı'nın destekleriyle 2012 yılında Servetiye Cami Mahallesi'ne kazandırılan Tek Kurşun Anıtı, Servetiye Müzesi ve Köy Konağı hem Servetiye Cephesi'nde yaşananların duyurulmasına hem de yöreye ait kültürel figürlerin yeni kuşaklara ve yabancılara tanıtılmasına katkı sağlamıştır. Yine aynı yıl İzmit Belediyesi ile Gölcük Orman Müdürlüğü işbirliğinde Servetiye Karşı Mahallesi'ndeki 60 metre dikey ve 60 metre de yatay olmak üzere 'T' şeklinde inşa edilen Kurtuluş Savaşı Siperleri ile bitişiğindeki Servetiye Karşı Mesire Alanı bölge halkının hizmetine kazandırılmıştır. Beşkayalar Tabiat Parkı ve Yuvacık Barajı Servetiye'lerle bütünleşir, Menekşe Yaylası buraya dahildir; yürüyüş parkurlarının birçoğu da Servetiye'den geçmektedir.

KAYNAKÇA
Ali Üzmez, Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli, İzmit 2008, s. 240 ve 274-290; Süleyman Pekin - Murat Bayram, Bahçecik Tarihi, Ankara 2011, s. 206, 369-370; "Başiskele Köyler" (https://basiskele-gezi.com); "Mahallelere Göre Kocaeli Başiskele Nüfusu" (https://www.nufusune.com)

Süleyman PEKİN

SERVETİYE TAŞ CAMİ

Servetiye Karşı Köyü Tarihî Camii

Başiskele ilçesinin en eski köylerinden Servetiye'nin Karşı Mahallesi'nin tarihî camisidir. Mahalle içinde Hasanağa/Hasanağalar Mevkisindedir. İlçe merkezine 20 km ve il merkezine 25 km uzaklıkta olup Bahçecik üzerinden asfalt yolla ulaşım sağlanmaktadır. Köyün kuruluşu diğer Servetiye köyünde (Cami Mahallesi) olduğu gibi 1877-78 Osmanlı - Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında kaybedilen Batum Vilâyeti'nin kasaba ve köylerinden getirilen göçmenler eliyledir. Lâz kökenli muhacirlerce yapılan Caminin kitabesinde yapım tarihi 1885 olarak geçmektedir ve ismini de bölgedeki taş ocaklarından çıkarılan kara taşlarla yapılmasından dolayı almıştır.

90 metrekarelik bir alana sahip ve ayrıyeten 36 metrekarelik bir kadınlar mahfili de bulunan Cami, kaliteli kesme taş tekniğiyle ve sade bir mimarî üslupla inşa edilmiştir. Üzeri kiremitle örtülü beşik çatıya sahip olan Cami 2 katlıdır. Ahşap giriş kapısı sade dikdörtgen formdadır ve özgündür. Caminin mihrap yerinde yuvarlak ve basık kemerli pencereler bulunmaktadır. Taş Cami'nin iç kısmı ahşap sütunlarla desteklenmiştir. Ahşap tavanla çevrili ana kubbenin kök boyalarla yapılan iç süslemeleri orijinal olup yeşil ve mavi desen-

Servetiye Taş Camii

leri bölgesel karakteristiğini yansıtmaktadır. (Ahşap tavan ortasına ahşap iskeletli ve Bağdadî kubbe adı verilen yapı geleneğinin benzerlerine Borçka ve Hopa gibi Doğu Karadeniz yerleşkelerindeki camilerde de rastlanılmaktadır). Caminin el işçiliğiyle yapılan ahşap minberi de özgün motifleriyle dikkat çekmektedir.

Taş Cami'nin depremlerle hasar alan ilk minaresi 1958 yılında köy sakinlerinden Salim Usta tarafından taş malzemeyle yeniden yapılmıştır. Durağan bir cephe anlayışına sahiptir ve minare külâhına bitişik tek bir şerefesi vardır. Minarenin hemen yanındaki ulu ağaçlar da yedek minare görünümündedir. 4 buçuk dönümlük yemyeşil ve vadi manzaralı bir alana sahip olan Cami; mezarlık, şadırvan ve imamevi gibi eklentilere de sahiptir. 2017 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Daire Başkanlığı'nca kapsamlı bir restorasyona alınan Taş Cami'nin sade görünümlü ve yuvarlak formlu şadırvanı yıkılarak yerine 2 katlı bir şadırvan yapılmış, imamevi yeniden yapılmış, Cami bahçesinin sırt kısımları benzer formda taş duvarla çevrelenmiş ve Cami ile minaresi tabandan tavana elden geçirilerek son şeklini almıştır.

Halen ibadete ve ziyaretlere açık olan Servetiye Karşı Tarihî Taş Cami, Bahçecik Kurtuluş Savaşı Siperleri ile Yuvacık Barajı Havzası ve Tarihî Taş Köprü'ye çok yakın bir mesafede; Beşkayalar Tabiat Parkı'yla Naldöken Tepesi'nin karşı kıyısında; Subatum ve Menekşe Yaylaları ile Armutboğazı ve Sıcakdere Kanyonları güzergâhında yer almaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından İstanbul II Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 09.01.2007 tarih ve 271 sayılı kararıyla tarihî eser olarak koruma altına alınan Cami, aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri'ne kayıtlı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

KKB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli 2011, s. 352; Saliha Tanık, "Kocaeli Hereke Dokuma Fabrikası Yerleşkesi'ndeki Hümâyûn Camii", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 54, Ankara 2020, s. 242; Süleyman Pekin - Murat Bayram, Bahçecik Tarihi, Ankara 2011, s. 393 ve 493-494; "Servetiye Karşı Köyü Cami" (http://kocaelitarihi.com); "Servetiye Karşı Köyü Taş Cami" (https://basiskelegezi.com); "Servetiye Taş Camii şekilleniyor" (https://www.kocaeli.bel.tr)

Süleyman PEKİN

SERVETİYE TAŞ KÖPRÜSÜ

Tescilli Taşınmaz Kültür Varlığı

Tescilli taşınmaz kültür varlığı Servetiye Karşı köyü Taş Köprüsü; Kocaeli ili, Başiskele ilçesi, Servetiye Karşı köyünde bulunmaktadır. Başiskele'nin 4 km. kuzeyinde, Yuvacık Barajı bitiminde, Kiraz Deresi üzerine inşa edilmiştir. Köprü ana güzergâh üzerinde yer almayıp Servetiye Cami köyü ile Servetiye Karşı köyünü birbirine bağlamak maksadıyla inşa edilmiştir. Taş köprünün altından geçen Kirazdere Yuvacık Barajını beslemektedir. Bu bölgede, Kirazlı Deresi üzerinde derenin iki yakasını birbirine bağlayan ahşap köprülerin varlığı bilinmektedir. Osmanlı'nın geç dönemlerinde kullanılan bu ahşap köprüler zaman zaman gerçekleşen su taşkınlarıyla tahrip olmuş ya da yıkılmışlardır. Yakın zamanlara kadar kullanılan bu köprüler Yuvacık Barajı'nın inşasıyla birlikte su altında kalmıştır Köprüye bugünkü Yuvacık barajı yolundan ulaşılmaktadır. Araç trafiğine kapatılan Köprü'nün orijinal taş yolu, dere ve orman manzarasıyla birlikte

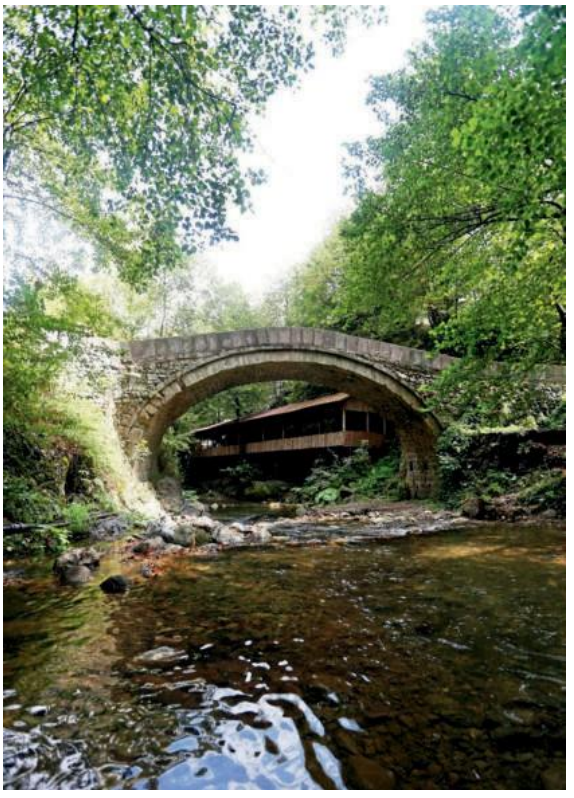

Servetiye Taş Köprüsü

ziyaretçilerini beklemektedir.

Köprünün yakın çevresinde yöresel restoranlar ve piknik alanları hizmet vermektedir. Servetiye Karşı Köyü Taş Köprüsü adını bulunduğu köyden almaktadır. Yapımıyla ilgili fazla bilgiye ulaşılamasa da başta yöre halkı ve ilçe tanıtım broşürlerinden edinilen bilgiye göre yapan ustanın Rizeli Mustafa usta olduğu, malzemenin Servetiye köyü böcekhane mahallesinden getirildiği ve 1856–1900 yılları arasında yapıldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Osmanlı döneminde inşa edilip günümüze ulaşabilmiş beş köprüden biri olan Servetiye Köprüsü, zaman içerisinde tahrip olsa da orijinal dokusunu büyük ölçüde koruyarak günümüze gelebilmiştir.

Doğu cephenin kuzeyinde, korkuluğun hemen altındaki boş kitabelik, köprünün bir inşa kitabesinin olduğunu göstermektedir. Köprünün kitabesi yerinde olamamasına rağmen malzeme, yapım ve form özellikleri açısından incelendiğinde Doğu Karadeniz köprülerine benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Yapının genel görünümü, cephe ve malzeme özellikleri 19. yüzyıl içerisinde yapıldığına işaret etmektedir. Tek gözlü köprü, en yüksek noktadan iki yana doğru eğimli bir yapıda inşa edilmiştir. Kuzey-güney doğrultulu köprünün tempan duvarlarında kaba yontu taş, kemerinde, ayaklarında ve korkuluklarında kesme taş malzeme kullanılmıştır. Yaklaşık olarak 22m. uzunluğunda, 2.5m. genişliğindedir. Ayaklarının önünde 6x2 m. ölçülerinde destek duvarları bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli köprü gözü 11 m. genişliğinde, 4.5m. yüksekliğindedir. İki yandan 0,5m. yüksekliğinde korkuluklarla sınırlandırılan tabliye kısmının zemini kaba yontu taş döşelidir. Üzerinde herhangi bir süs unsuru bulunmayan köprü araç trafiğine kapalı ancak yaya geçişine açıktır.

İşgal güçlerine karşı ilk direnişin başladığı yerlerden birisi de, İzmit'in güney yakasındaki en büyük yerleşim yerlerinden birisi olan Bahçecik nahiyesinin Servetiye köyüdür. Servetiye köyü halkı, vatan, millet ve namusun tehlikeye düşmüş olduğu bu dönemde; çevresindeki köylerde yaşayan ve milli kuvvetleri destekleyen insanlarımızla birlikte teşkilatlanarak milli mücadeleye destek vermişlerdir. Servetiye Taş Köprüsü İstiklal Savaşı'nda Yunan işgaline karşı mücadelesi ile bilinen Servetiye Karşı köyü ve Servetiye Cami köylerini birbirlerine bağlamıştır.

Kocaeli ilinde bulunan nadir örneklerden biri olan ve 150 Yıllık Tarihe sahip olan Servetiye Köprüsü, Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 25.11.2008 Tarih ve 668 Sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Köprüyü gün yüzüne çıkarmak için gerekli olan proje çalışmaları titizlikle hazırlanmış ve Hasarlı durumda olan tarihi taş köprü için Büyükşehir Belediyesi İmar Daire Başkanlığı Tarihi Mekanlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü tarafından rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri tamamlanmıştır ve aslına uygun biçimde 2012 yılında restore edilmiştir.

KAYNAKÇA

E. Atak & Y. Acıoğlu, "Kocaeli'ndeki Osmanlı Dönemi Taş Köprüler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, (29), 2020, s. 55-86; Başiskele Gezi (2021, 09 12); Başiskele Gezi, Başiskele Gezi: https://basiskelegezi.com/servetiye-tas-kopru/ adresinden alındı. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, (2011), 2011; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi; V. Şenel, "Milli Mücadele Dönemi Rapor, Anı ve Belgelerine Göre Servetiye Köyü Çevresinde Yaşananlar", *Uluslararası Milli Mücadele Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi- Kültürü Sempozyumu VI* (s. 97), Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. 2019; D. Ö. Türkmen, (2019), "Kocaeli Servetiye Cephesinden Büyük Taaruz Zaferine: İstiklal Harbinde Kocaeli Şehitleri", *Uluslararası Milli Mücadele Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi- Kültürü Sempozyumu VI* (s. 102-103), Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi; A. Üzmez, *Her Yönüyle Başiskele İlçesi- Kocaeli*, Kocaeli: Kocaeli İl Özel İdaresi, 2008.

Ceyhun KONAK

SES KOCAELİ

Yerel Gazete

İsmet Çiğit ve Güngör Arslan tarafından kurulmuş, 1 Ağustos 2019 tarihinde yayına başlamış çevrimiçi haber portalıdır. www.seskocaeli.com adresi üzerinden yayın yapan gazete pek çok farklı konuda güncel haberler ve köşe yazıları barındırmaktadır.

Alim Alper CESUR

SESİM

Bağımsız Aktüalite Dergisi, Yerel Süreli Yayın

Sesim dergisi, Kocaeli'nin ileri gelen simalarından Dündar Çiğit ve Şefik Güler tarafından, 5 Eylül 1968 tarihinden itibaren yayınlanmaya başladı. Derginin isim babası Dündar Çiğitti. Her ayın 5. ve 20. günü "*sizin sesiniz, sizin derginiz* "sloganıyla, 15 günde bir yayınlanan Sesim dergisinin ücreti 125 krş, yıllık abonelik bedeli ise 30 tl idi. 22. Sayı itibariyle zamlanan dergi 150 tl olarak satılmaya başlanmışsa da, abonelik bedeli değişmedi. Sesim dergisi önce kendi adını alan bir matbaada çıkartılmaya başlandı. Haber başlıkları elle dizilirken, haber metinleri erimiş kurşun satırlar üzerine dökülüyor, fotoğraflarsa İstanbul'a götürülüp, klişe adı verilen metal plaka üzerine çıkartılıyordu. Büyük zahmetlerle vücuda getirilen derginin, modern aletlerle çıkartılmaya başlanması ancak 65. Sayıdan sonra mümkün oldu.

Sesim dergisinin ilk sayısı 24 sayfadan ibaret olup kapağında "*Körfezdeki tehlike, deniz balık mezarlığı*" başlığı kullanılmıştı. Siyasi, aktüel haberlerin yanı sıra eğlenceli hikâyelere, şiirlere, karikatürlere yer verilmiş, Kocaeli tarihi hakkında yazılar yayınlanmıştı. Dergide, sanat, spor ve edebiyat alanındaki yazılara önem verildi. Şiir ve benzeri yarışmaların yanı sıra Kocaeli'de ilk defa bir güzellik yarışması Sesim dergisi tarafından düzenlendi. Sayılar ilerledikçe, sayfa sayısı ile birlikte reklamların sayısı da arttı. 21. sayısından itibaren ise kadın ve çocuk bölümleri eklenerek yemek tariflerinin yanı sıra çocuklar için bulmacalara yer verildi.

Sesim dergisinde "*Duydum Gördüm*" başlığı ile isimsiz olarak yayınlanan yazılarda bölgenin cemiyet haberlerine yer verilirken hemen her sayıda Kocaelispor ile ilgili haberler yer buluyordu. Sesim, özellikle Kocaeli dışında yaşayanlardan büyük ilgi gördü. Daha çok Almanya, Hollanda ve Belçika gibi ülkelerden abonelik alıyordu. Dergide; siyasetçi, bürokrat, sanatçı, sporcu gibi tanınmış ve bölgeye hizmet etmiş kişilerin yaşam öykülerine öncelik verildi. İlerleyen sayılarda ise herkesin tanıdığı "ilginç" özelliklere ve lakaplara sahip halktan kişiler de "*Bizimkiler*" başlığı ile derginin sayfalarında yer aldı.

Dergide siyasetçilerin yazılarına da yer verildi. Özellikle Kocaeli milletvekillerinin yazıları parti ayırımı yapılmadan yayınlandı. Sesim dergisi yayına girdiği günden itibaren, ülke genelindeki hadiseler yakından takip edilip değerlendirildi. Ancak dergide yayın politikası olarak mahalli olaylara her zaman öncelik verildi. Sesim dergisi bölgedeki toplum sağlığını ve güvenliğini tehdit eden konuların takipçisi olarak yöneticiler üzerinde baskı oluşturmayı başardı.

Siyasi haberler özellikle seçim süreçlerinde ön plana çıktı. Her ne kadar, CHP ile ilgili daha geniş ve ayrıntılı haberler verilmiş olsa da, Sesim'de, halkın çıkarları noktasından yayın yapıldığını ve bu anlamda derginin tarafsız bir çizgiye yaklaştığını söylemek mümkündür. Hatta bir süreçte, CHP'ye ve İnönü'ye yönelik çıkışları yüzünden dergi ve yazarları çok ciddi

bir eleştiri yağmuruna maruz kaldı. Seçim süreçlerinde dergide yayınlanan yazıların eleştiri dozu bazen yüksek olsa da, Kocaeli'nin menfaatleri ve hemşerilik duygusu ağır basmış ve genelde birleştirici bir dil kullanılmıştı. Sesim dergisinde, Kocaeli'ne, geçmişte hizmet etmiş ya da etmekte olan kişiler hakkında tafsilatlı yazılara yer verilmişti.

Sesim, yalnızca bölge halkı tarafından sevilmekle kalmayıp kısa bir süre içerisinde, bölge dışından da geniş bir okuyucu kitlesine sahip oldu. Dergi, 139. Sayısı ile birlikte 5 Eylül 1975'te yayın hayatına veda etti. Son sayısının kapağında önceki sayılardan bazı kapak fotoğrafları kullanılmıştı. İlk sayısı 125 krş olan derginin son sayısı 250 krş'tu. Sesim dergisi, kamuoyu yaratma, toplumu bilgilendirme ve yöneticileri denetleme gibi yerel basından beklenen işlevleri büyük ölçüde yerine getirdi.

KAYNAKÇA

Sedef Bulut, "Kocaeli'nde Gür Bir Ses: "Sesim" Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme", Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V, 9-11 Mart 2018; Sesim, 20 Temmuz 1969; 20 Ağustos 1969, s. 2; 20 Nisan 1971, 5 Temmuz 1969; 5 Eylül 1968, 5 Eylül 1975.

Sedef BULUT

SEVCAN BAŞEĞMEZ TAMER (1950-...)

Yazar

1950 yılının Şubat ayında, İzmit'in tacı olarak adlandırılan ve daha ziyade yerlilerinin ikamet ettiği, meyvelerin ve yeşilliğin her türünü bünyesinde taşıyan güzel bir mahallede başladı yaşama. Veliahmet Mahallesi, İnciraltı Sokak No 6. Yani hiç unutamadığı sevgili "Yukarı Mahalle". Babası İzmit eşraflarından namı değer Gazi Mitoğlu Hüseyin (Hüseyin Özmetin) beyin torunu Hacı Refik Başeğmez, annesi İstanbul'dan gelin

gelen güzeller güzeli Remziye hanımdı. Ailenin ilk çocuğuydu Sevcan. Yani Orhan Mahallesi'nde yaşamları süren köklü bir ailenin altıncı kuşağıydı. İncir ağacı, erik ağacı, dut ağacı ve kırmızı dişleriyle gülümseyen nar, en sevdiği oyuncakları oldu. Kız çocuğu olmasına rağmen ağaçların tepelerinde yavru kuşlarla sohbet etmek çok zevk veriyordu ona. Hele de canı sıkkın olduğunda hüznünü ve çocuk kalbinin acılarını evlerinin bahçesindeki ulu çınar ağacının gölgesinde otururak unutmaya çalışması iyi gelirdi ruhuna. Bir de bahçelerinde koca gövdesi ve uzun dallarının arasında küçücük kara meyveleriyle onu şaşırtan çitlembik ağacı, rüzgârın eşliğinde çıkarttığı tatlı melodisiyle dikkat çekerek, gülümsetmeyi başarırdı Sevcan'ı. Sanki kıskanırdı yavru kuşlarla yaptığı muhabbeti. Komşulukların ve maskesiz insan dostluklarının en güçlü noktasında büyüdü Sevcan. Yani, sevgisini de, acısını tatlısını da, kavgasını da hiç bir sahtelik içermeden yaşayanların dizinin dibinde. Sonra kardeşi Ali geldi dünyaya. O hayal alemine ve küçücük dünyasına giriverdi. Daha sonra da çok güzel bir kız bebek teşrif etti ailelerine. Kardeşi Nurcan. Komşular arasında sabah kahvesi seremonisi çok makbul bir sosyal etkinlikti o tarihlerde. Mevsimlerden yazsa, Hatice teyzenin bahçesinde, kışsa onların evinin üst katında çıtırdayan sobanın karşısında yapılan sohbetlerle, kahvenin bahane olduğu anlaşılırdı. Evleri, önünde büyük bahçesi olan ve içi can eriği, ayva, nar, incir gibi çeşitli meyvelerle bezenmiş üç katlı ahşap bir yapıydı. Ve diğer evler gibi il kültürünü yansıtıyordu. Dini ve milli bayramlar, kandiller, Hıdırellez çok renkli geçerdi o mahallelerde. Hele de 28 Haziran İzmit'in kurtuluşu her yıl iple çekilirdi adeta. 27 Haziran'da başlayan kutlamalar, 29 Haziran sabahı biterdi. Hem heyecanlı, hem duygulu, hem de eğlenceli geçerdi bütün İzmitliler için bu günler. Yazın, yazlık bahçe sinemasına gitmek için hem fikir olurdu mahalledeki komşular. O akşam neşe ve mutluluğa diyecek söz yoktu. Çoluk çocuk hazırlanırdı sinema akşamına. Hele de genç kızlar, pek bir başka hazırlık içine girerlerdi. Sinemada yer bulmak zor olduğu için kendilerine göre bir çözüm bulmuşlardı. Babaannesi Namiğar Hanım Sevcan ve kardeşlerine şöyle anlatırdı bu sinema gecelerindeki komik anıyı. "Mahallemizde lakabı sivri Hüseyin diye bir komşu vardı. Onun yaradılıştan ayakları çok kokardı. Bizde onu sinemaya önceden gönderirdik. Ayakkabısını çıkarttığı zaman onun yanına, yakınına kimse oturmazdı. Biz gittiğimizde yerlerimiz boş olur, yer bulma zorluğu çekmezdik. Kendisi sevmezdi filim izlemeyi. Biz oturur o eve dönerdi" Babaannenin bu hikâyesine çok gülerlerdi. Bir kız kardeşi daha geldi dünyaya. Sarı saçlarıyla papatya gibi tatlı bir bebek. Sibel. Bağçeşme İlkokulunda başladı eğitim hayatına. Sonra Akçakhoca ve Yenituran İlkokuluyla sürdü. Ne yazık ki çocukluğunun en güzel günlerinde o ayrıcalıklı mahalleden, okulundan, arkadaşlarından ve sevgili dostlarından ayrıldı. Aşağıya indiler. İzmit'in en nezih mahallerinden olan Tepecik Mahallesi yeni ikametleriydi artık. Sevcan yukarı mahalleden ayrıldı ama dağarcığında yüzlerce sevgi, bir çeyiz sandığı dolusu anı,

Sevcan Başeğmez Tamer

yaşamına damgasını vurmuş birçok maskesiz yüzlü insanı doldurarak. Hiç mi hiç unutmadı onları ve orada geçen mutlu çocukluğunu. Bu aradaki yıllarda iki kız kardeşi daha oldu. Fatma ve Bahar. Şarkı söylemeyi çok severdi Sevcan. Resim çizmeyi de. Ancak yazmak hepsinden baskın gelirdi özel zevkleri arasında. Yazmadan duramazdı küçücük ellerinin yorulmasına aldırmadan. Kâğıt parçalarına şiirler karalayarak başlamıştı yazmaya. Ancak, Sevcan büyüdükçe kağıtlarda büyüdü ve yazıları makalelere dönüştü. Kız Meslek Lisesindeki lise eğitiminde, edebiyat öğretmeni Aysel Hanım onu keşfetmişti bile. Birçok yazı ve makalesiyle okulda ödüller aldı. Başarılı bir öğrenciydi. Yüksek öğrenimini yaparak yeteneğine göre bir bölümü seçmek tek idealiydi. Ancak tüm kazanımlarına karşın babasının ona olan düşkünlüğünden olsa gerek veya o günün şartlarında kız çocuğunu uzaklara göndermenin ağır endişesi, eğitiminin yarım kalmasına neden oldu. Bu durum her zaman hüzünlenmesine neden oldu. Ve gerçekleşmeyen bir arzusu olarak yüreğinin derinliklerinde aldı yerini. Ne kadar çok istiyordu aslında öğretmen olmayı veya gerçekleri topluma yansıtan bıçkın bir gazeteci. Ama durmadı. Birçok sertifikaya sahip olacak eğitimler aldı. Yarım kalan eğitimine karşın, edebiyata ve yazmaya olan aşkı, her türlü duygu esintilerinin kaleme alınmasıyla devam etmeyi aralıksız sürdürdü. Bu arada çok eski dostlarının oğlu, Yıldız Teknik Üniversitesi Mühendislik Bölümünde okuyan Ulvi Tamer'le tanıştı. Ve aileler bu dostluğu çocuklarının evliliğiyle ölümsüzleştirmek istediler. 1968 yılında Ulvi beyle hayatlarını birleştirdiler. Bu evliliğinden dört çocuk sahibi oldu: Gamze, Pınar, Yeşim ve Tolga. Mutlulukla büyüttükleri yavruları, Tamer ailesinin yuvalarına şans ve mutluluk getirdi. Sevcan Tamer bu arada sosyal çalışmalara ve halkın arasında olmaya hiç ara vermedi. Yaşlılara olan sonsuz sevgi ve saygısı onun baba dostu Derici İsmail Bey'in vasiyeti olan huzur evi inşaatının yarım

kalmasına müsaade etmedi ve bu binanın bitiminde büyük katkısı olacağına inandığı toplumsal etkileşme adına bir Sivil Toplum çalışması başlattı. 1987 yılında gönüllü arkadaşlarıyla "Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği" çatısı altında bütünleştiler. Bu kurulan dernekle hem bu günkü Huzur Evinin bitimini, hem de Kocaeli bünyesinde çok büyük insani hizmetlerle öne çıkmayı başardılar. Birçok ödülle çalışmalarının meyvelerini topladılar. Sevcan Tamer kısa bir siyasi hayata da merhaba dedi. (1989-1994) Çevresindeki partililerin isteği ve büyük desteğiyle Belediye başkan Aday adayı oldu. Amacı asla olmaz denilen kadının aday olabileceği cesaretini göstermekti. Çok büyük hayat dersleri aldığı bu kısa zaman diliminden sonra hiçbir siyasi teklife sıcak bakmadı. Kendisini çıkarsız ve beklentisizce halkına hizmete adadı. 1991 yılında önce *Kocaeli* gazetesi, 1993 yılındaysa *Özgür Kocaeli* gazetesinde Köşe yazmağa başladı. Aynı yıllarda ilin ilk ve tek televizyonu TV 41 de, halkın sesini yansıtan programlarla gündeme geldi. TV 41'in Yönetim Kurul Başkanlığı dahil, birçok idari bölümünde de görev yaptı. Kocaeli'nin ilk kadın televizyoncusu unvanıyla anıldı. Bu çalışmaları sonucunda da pek çok ödülle kutlandı. Birçok STK içerisinde sosyal içerikli çalışmalarda yer aldı. Sosyal Hizmetler İl Kurul Üyesi olarak görev üstlendi. O günden bu yana başta *Özgür Kocaeli* gazetesi olmak kaydıyla birçok gazete ve dergide yüzlerce yazı yazdı. Çok ilgi çekici TV programlarıyla toplumu bilgilendirmeye çalıştı. 2018 yılında oğlu Tolga Tamer' in imtiyaz sahibi olduğu Time Kocaeli Dergisinde özel röportajları ve yazıları ile yelpazesine bir renk daha kattı. Fikirlerine son derece saygı duyduğu bazı kişilerin ısrarı ve teşvikiyle basın ilke, ahlak ve tarafsızlığına sonsuz saygı göstermek kaydıyla geçen uzun yılların sesini bir kitapta toplamaya karar verdi. Tabi ki gözünün nuru, emeği olan yazılarının sadece bir kısmını bu kitapta toplayabildi. Adının başına ilin simgesi olan "Çınar" olgusunu koyarak "Çınarın Gölgesinde, Dün ve Bu Gün" dedi. Onun için, tüm gerçek duygularını kendi üslubuyla ve samimiyetiyle kaleme aldığı bir çeyiz sandığıydı bu kitap. "Çınarın Gölgesinde" yaşamını sürdüren insanların hikâyeleriydi. Bu kitapta çoğunuz kendinizi bulabilirsiniz diyor. Ve, Sevcan Tamer "Dört çocuğum, gelinim, damatlarım ve beş torunumsa, beni uzun yıllar boyunca istediklerinde bu kitapta bulabileceklerdir" sözleriyle ölümsüzleştiğini ifade ediyor. (Basım tarihi 10 Ocak 2020) Sevcan BAŞEĞMEZ TAMER. Refik Başeğmez'in kızı, Ulvi Tamer'in eşi. İçinizden biri. Bir İzmit aşığı. İnsan adına ve bu il adına çalışmayı sürdürüyor. Ayakta durduğu, gücünün ve beyninin yettiği müddetçe de devam edeceğini söylüyor. "Atalarımın ve benim son durağım olacağına inandığım bir şehre ve insanına yaptığım her hizmet, geçmişe olan özlemimin ve borcumun sadece küçük bir damlası olduğuna inanıyorum" diyerek yeni görevlere hazırlanıyor.

KAYNAKÇA
Sevcan Başeğmez Tamer'in kendisinden elde edilmiştir, 20.10.2021.

Ümit Kubilay CAN

SEVİL AKI (1971-…)

Oyuncu

9 Eylül 1971'de Erzurum'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İzmit'te tamamladı. Trakya Üniversitesi Çorlu Meslek Yüksek Okulu Muhasebe (1989-1991) bölümünü bitirdikten sonra Müjdat Gezen Sanat Merkezi Tiyatro Bölümü'nde okudu (1991-1995). Kurucuları arasında olduğu Espri Standartları Enstitüsü Kurumu tiyatro topluluğunda yer aldı. Daha sonra Ortaoyuncular Tiyatrosu'na ve İstanbul Şehir Tiyatrosu'na katıldı.

Rol aldığı bazı tiyatro oyunları; Ortaoyuncular: "Haldun Taner Kabare" - 1998, "Parasız Yaşamak Pahalı" - 1999. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları: "Woyzec" - 2000-2001, "Gılgameş" - 2004-2006, "Ben Anadolu" - 2004-2006, "Ferhat ile Şirin" - 2006-2007, "Yaz Gecesi Rüyası" - 2006-2007, "İstanbul Efendisi" - 2008-2012.

Rol aldığı bazı diziler ve filmler: "Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz" (Emine) (TV Dizisi) 2016 - 2020, "Rüya" - (Sinema Filmi) 2016, "Nadide Hayat" - (Sinema Filmi) 2015, "Keşanlı Ali Destanı" - (TV Dizisi) 2012, "Benim Annem Bir Melek" - (TV Dizisi) 2008, "Gurbetçiler" - (TV Dizisi) 1996.

KAYNAKÇA
https://www.beyazperde.com/sanatcilar/sanatci-721823/ [13.08.2021]; https://sehirtiyatrolari.ibb.istanbul/Artist/Detail/426 [13.08.2021]; https://www.beyazperde.com/sanatcilar/sanatci-721823/ [13.08.2021]

Melih YİĞİT

Sevil Akı

SEYAHATNAMELERDE KOCAELİ

Bir zamanlar insanlar sadece seyahat etmek için yolculuk yaparlardı. Seyahat etmek başlı başına bir amaçtı, bu uğurda dağlar, çöller, denizler aşılır ve yabancı yöreler, kentler, insanlar, gelenek ve göreneklerle tanışılırdı. Uruk Kralı Gılgamış'ın ölümsüzlük arayışıyla dünyayı dolaşması, insanoğlunun ilk seyahati, *Gılgamış Destanı* da ilk seyahatname sayılabilir. Ünlü Müslüman seyyah İbn Batuta'nın seyahati tam çeyrek asır sürdü. Yolculuğu eğitiminin ve görgüsünü artırmasının bir parçasıydı. Houari Touati, seyahati özellikle Orta Çağ'da bir âlim uğraşı olarak ele alıp yorumlar. Çünkü yıllar süren tehlikeli seyahatler seyyahın kendi dışında kalan dünyaya yapılan bir yolculuk olmaktan çıkıp bizzat kendine ve kendi dünyasına yaptığı bir yolculuğa dönüşür. Uzaklara duyulan özlem ve bilinmeyene duyulan merak, insanların giderek daha uzun yolculuklara çıkmasına, ciltler dolusu seyahatnameler yazılmasına ve sayısız miktarda harita çizilmesine yol açmıştır. İnsanları seyahatin bütün tehlike ve zorluklarını göze alıp yola çıkmaya teşvik eden güdüler birbirinden çok farklıydı. Yüzyıllar içinde bu güdüler değişerek bazen merak ve macera bazen de keşif, kâr hırsı veya eğlence hâline gelmiştir. İnsanlar merak ettikleri müddetçe medeniyetleri varlığını devam ettirdi. Toplumlar, bilinmeyene olan meraklarını yitirdiklerinde ise öğrenilecek bir şeyin olmadığına inanmış ve bilineni tekrarlayıp kendi ideal dönemlerine özlem duyarak durağanlaşıp yok olmuşlardır. Toplumlar ancak merak ettikleri müddetçe üretken ve yaratıcı olabilmişlerdir. Seyahat ne amaçla yapılırsa yapılsın sonuçta seyyahlar ülkelerine yeni fikirlerle dönüp kendi toplumlarına bambaşka ufuklar açarak insanların kendi toplumları dışına açılmalarını sağlıyorlardı. Bu sayede insanlara dünyanın kendi yaşadıkları ülkeden ibaret olmadığını gösteriyorlardı.

Türkiye ile ilgili ilk Batılı gözlemler, Türklere esir düşen daha sonra kurtulanların ya da Osmanlı ülkesinde herhangi bir suçtan dolayı hüküm giyenlerin Schildberger, Krafft, Schmidt ve Seideln gibi yazarların gözlemleridir. Bunlara daha sonra Osmanlı ülkesine elçi olarak gelen Busbecq, Schweigwer, Dernschwamn ve Gerlech gibi görevliler katılır. Avrupa insanı seyyahların gözlemleriyle Osmanlı hakkında bilgi edinir. Gözlemler, Avrupa'nın Osmanlı dünyasına karşı duyduğu tarihi ön yargıları beslemiş ve güçlendirmiştir. Dünya ticaret ağına Osmanlı'nın eklemlenmesiyle tüccarlar mallarını satmak için Osmanlı ülkesine gelmeye, gözlemlerini yazmaya başladılar. Chevalier D'arvieux, gibi tüccarları, J. J. Spon gibi arkeolog J. Piton de Tournefort gibi botanikçi meraklı araştırmacılar, Thomas Smith ve H. F. G. Paulus gibi misyonerler ve rahipler, Grand de Nerval, K. Humsun ve Edmondo de Amicis gibi edebiyatçılar takip etmiş ve Doğu'yla ilgili yüzlerce seyahatname yazılmıştır.

Tarih boyunca yol ağlarının kavşağında yer alan Kocaeli gezginlerin uğradığı, bazen kısa molalar verdiği bazense uzun kalıp şehir hakkında daha fazla malumat toplayıp seyahatnamesinde mutlaka bahsettiği bir şehir olmuştur. Bithynia'yı (Kocaeli yarımadası ve çevresi) ilk gezen seyyah MÖ 6. Yüzyıl'da Kariandalı kaptan ve coğrafyacı Skylax, MÖ 360-330 yılında kaleme aldığı Periplus adlı denizcilik kitabında Olbia (İzmit) körfezinden bahseder. Büyük Coğrafyacı Strobon Geographika adlı eserinde Bithynia bölgesini bölgede yaşayan Bithyler ve Thynler hakkında bilgi verir. M.S 2.Yüzyıl coğrafyacılarından Ptolemaios, Geographika adlı eserinde Nikomedya'nın konumuna dair önemli bildiler verir. Astakos (Başiskele) tam karşı sahilde Nikomedya'yı konumlandırır. Skylax, Strobon ve Ptolemaios antik dönem İzmit körfezi, kıyı yerleşimi, ilk kentler, kent kurucuları Astekos'tan Nikomedya'ya geçişe dair bilgiler verirken Müslüman Arapların İstanbul kuşatması sırasında sefer güzergahında olan Nikomedia, Arap gezginlerin uğradıkları, mola verdikleri bir menzil durumundadır.

845 tarihinde İstanbul için akın güzergahı hazırlama işinden sorumlu Hurdad, İzmit'in harabe halini anlatır. Ebü'l-Kāsım Muhammed b. Alî en-Nasîbî el-Bağdâdî (İbn Havkal) 943-977 yılları arasında İslam dünyasında seyahat etmiş, seyahat notlarını El-Mesâlik ve'l-Memâlik adlı eserinde bir araya getirmiştir. İbn Havkal, İstanbul'a giderken Nikomedya'ya uğrar.

I.Haçlı Seferleri için oluşturulan orduda yer alan Kont Etien de Blois 1097 yılında Nikomedya şehrini harabe içinde bulur. Kentin bu halini Türklere mal etmişse de harabe oluşunun nedeni yaşanan depremlerdir. İkinci Haçlı seferleri ile şehre gelen Oda de Deul'de Nikomedya'yı harabe bir şehir olarak anlatır.

1404 Yılında İspanya Kralının elçisi olarak Timur'un başkenti Semerkant'a giden RuyGonzales de Clavijo Şile, Kefken sahili üzerinden Kerpe Limanına uğrar. Maceralı geçen birkaç günden sonra tekrar Şile'ye döner. Yolu İzmit'ten geçen bir başka isim 1433 Yılından Kudüs'ten İstanbul'a yolculuk yapan Bertrandon de la Broquiere, İzmit'i güzel bir kent olarak tasvir eder.

Kanuni Sultan Süleyman ile 1531-1536 tarihleri arasında iki Irak seferine katılmış olan Matrakçı Nasuh'un yol boyunca yer alan kent ve kasabaların minyatürlerini içeren Beyan-ı Menazil-i Irakeyn adlı eserde, İzmit'in minyatürü de yer almaktadır. Bu minyatür İzmit'in fiziki görünümü hakkında en erken tarihli görsel belgedir. Söz konusu minyatürde kent, kimi kısımlarda duvarları yıkılmış surların içinde betimlenmiştir. Minyatürün sağında görülen, minareli ve yanlarda ikişer kubbesi olan cami, İç Kale içindeki Orhan Camii olmalıdır. Bunun dışında minyatürde tek kubbeli üç cami daha betimlenmiştir.

Fransız botanikçi, zoolog, doktor Pierre Belon 1546- 1549 Yılları arasında Yunanistan, Anadolu, Mısır, Arabistan ve Filistin'i gezdi. 1547 Yılında Makedonya üzerinden Bithynia ulaştı. Özellikle şehrin fauna ve florası ile balık avlama teknikleri hakkında verdiği bilgiler değerlidir.

1554-1562 Yılları arasında Kanuni Sultan Süleyman'a Alman İmparatoru Ferdinand'ın elçisi olan Ogier Ghiselin de Busbecquius, 1555 yıkında İzmit'e

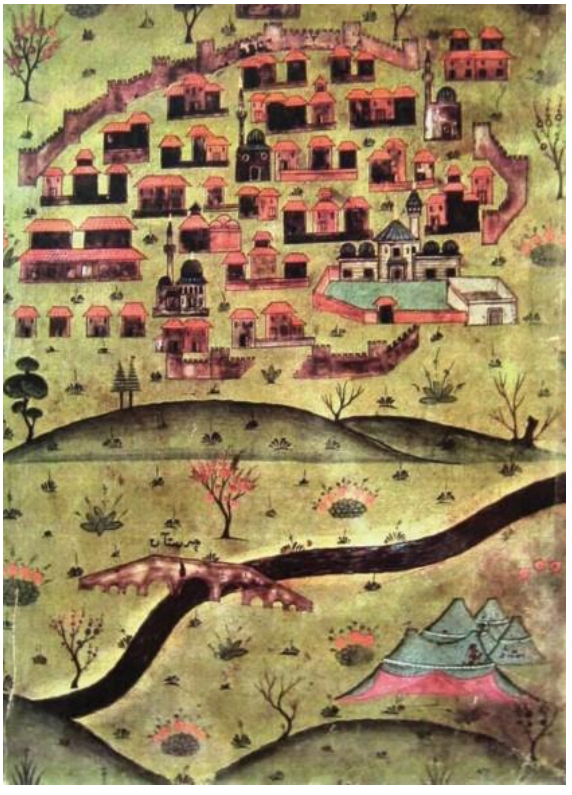

uğramış ve eski ününden geriye harabelerin kaldığı bir şehir olarak İzmit'i anlatmıştır. Busbecquius'un maiyetinde yer alan Dernschwam 13 Mart 1555 yılında İzmit'e ulaştı. Şehri kısmen harap olmuş, birbiri üstüne yapılmış evlerini kırlangıç yuvası gibi tasvir eder. Eski ihtişamlı günlerinden kalan mermer kalıntıların kesildiği, büyük kısmının İstanbul'a taşındığı, kalanların ise camii inşaatında kullanıldığından bahseder.

Gezginlerin piri fanisi kendi deyimi ile Fakir-i Pür Taksir Evliya Çelebi 1631 yılında İstanbul'dan yola çıkar. Bursa üzerinden İzmit'e geçer. Sakarya üzerinden Karadeniz'e gider. 1645 yılında Erzurum'a giderken İzmit'e uğrar. Evliya Çelebi İzmit'i sayısız kereste tüccarının olduğu, ayan ve eşrafının çok olduğu 3.500 mükellef, süslü, bağlı, bahçeli, mamul ve kırmızı kiremitli evleri olan, Çarşısında 1100 dükkân, 200 kereste mahzeni ve kırk kahvehane bulunan on dokuzu Müslümanlara, üçü Hıristiyan ve biri Yahudilere ait olmak üzere yirmi üç mahallesi olan mamur bir kent olarak anlatır.

Ünlü Fransız Gezgin Jean Baptiste Tavernier,1630-1668 tarihleri arasında Türkiye, İran Hindistan arasında altı seyahat yaptı. 1632 Yılında İzmit'i uğradı. Kenti ender meyveler yetişen bahçeli evlerin olduğu, IV Murat'ın şehrin en güzel noktasına saray yaptırdığı bir şehir olarak betimler.

Ünlü Ermeni şair, tüccar ve gezgin olan Eramya Çelebi, XVII. yüzyıl için İstanbul'un bir seyahat rehberi olarak tasarladığı İstanbul tarihi eserinde 1650 yılında geldiği İzmit'i saray ve İstanbul'un iaşesi için verimli topraklardan elde edilen tarım ve hayvan ürünlerinin gemilerle İstanbul'a nasıl taşındığını ayrıntılı bir şekilde anlatır.

18 yaşından itibaren seyahat etmeye başlayan gezginlik dışında bir mesleği de olmayan Jean Thevenot, 1656 yılında İzmit'i ulaştı. İzmit'te yer alan antik kalıntılar ilk dikkat çektiği husustur. Türk, Rum ve Yahudilerden oluşan yaklaşık otuz bin nüfusu olan kentte ipek, keten kumaşı, pamuk, yün, çömlek, cam eşya ticareti ile uğraşan insanlar yaşamaktadır. İstanbul'da bulanan pek çok teknenin İzmit tersanesinde yapıldığına dikkate çeker. Kentte pek çok sayıda kilise ve camii vardır. Pazarlara yakın hanların çokluğuna dikkate çeker. Gerek Türk gerek Rumların pek çok hastalığa iyi geldiğini söyledikleri Çene suyunu içmek için yığınlar halinde geldiklerini belirtir.

Fransız gezgin ve ressam Guillaume-Joseph Grelot 1677 yılında İzmit'e ulaşır. İzmit'i leziz meyveleri olan bağlık bahçelik yeşil bir şehir olarak tasvir eder.

Aubry de la Motraye 1701 yılının sonlarında İzmit'te sürgün buluna Macar Kralı İmre Tökeli'nin davetlisi olarak İzmit'e geldi. Motraye, seyahatnamesinde sürgün Kral Tökeli'nin İzmit günlerini ayrıntılı bir şekilde kaleme aldı. Ayrıca Türkler, Rumlar ve Ermenilerden oluşan İzmit ahalisi, İzmit cami, kilise ve sinagogu, İzmit'in ahşap evleri hakkında bilgi verir. Doğa bilimci, eski eserlere meraklı bir antikacı olan Paul Lucas Fransa Kralı XIV. Louis tarafından nadir sanat eserlerini toplamak üzere Türkiye ve Asyaya görevlendirildi. Lucas 1705 yılında Fransız Elçisi Charles de Ferriol, Veziar-i azam Hazan Paşa'nın emriyle İzmit'te buluna Macar Kralı İmre Tökeli ile görüşmek üzere İzmit'e geldi. İmre Tökeli'yi İzmit yakınlarında yer alan "çiçek tarlası" olarak adlandırılan kır evinde ziyaret etti. Kral ile akşam yemeği yedikten sonra İzmit'te çok uğraş vermeden çıkarılan eski eserlerin izini sürmeye başladı. 18. Yüzyıl'da İzmit'e gelen pek çok gezgin gibi Lucas'ta İzmit'teki eski eserlerin çokluğuna dikkat çekmektedir. Lucas'ta çağdaşları gibi her derde deva Çene suyundan içmiş, tedavi olmak için akın akın gelen insanlardan bahsetmiştir.

Lucas'a benzer bir hikaye ile Anadolu'ya gelen İngiliz Kraliyet ve Londra Eski Kültürler Derneği üyesi Richard Pococke, 1740 Nisanın sonlarında Ankara üzerinden İzmit'e ulaşır. Pococke, yamaçlara doğru uzanmış İzmit'in bahçeli evlerine dikkat çeker. Şehirde 200 kadar Ermeni ve yüz kadar Rum ailenin yaşadığı, eski İzmit kalıntılarından surların bir kısmının ayakta kaldığı, çok az sayıda Yunanca yazıtın olduğundan bahsetmektedir. Çağdaşı seyyahlar gibi Çene suyundan bahsetmeden edemez. Suyun büyük kısmının İstanbul'a gönderildiği bilgisini verir.

Pococke'den birkaç yıl sonra 1745 Yılında İzmit'i gezen Fransa'nın İzmir Konsolosu Charles de Peyssonel, İzmit'i yamaçta güzel ev ve bahçelerin oluşturduğu yeşil bir şehir olarak tarif eder. Şehrin surlar ile çevrildiği ve sur parçalarının hala görülebildiğinden bahseder. Kaleye giden yeraltı tünelinin Nikomedya'yı seven ve onu Roma'ya eşdeğer kılmak isteyen Diokletianus'un yaptırdığını yazar. 1790 Yılında İngiliz elçi doktoru Jacques Dallavay, Diokletianus yaptırdığı Romaya rakip ve depremleri ile tanınan İzmit şehrinin

ticari avantajlarından dolayı her dönemde yeniden imar edildiği ve eski dönemden sadece Eskisaray'ın kaldığını ve nüfusunun 30.000 civarında olduğunu yazar.

Avusturyalı ünlü doğu uzmanı Prustgall Joseph von Hammer 1804 yılında İzmit'i gezme imkânı buldu. Uzun uzun Sapanca Gölü'nün Marmara denizi ile birleştirilme projelerinden bahseder. Bir dağın yamacıma yaslanmış Nikomedia'nın zevkli bir manzara sunduğunu ve şehirde çok fazla eski yazıtların bulunduğuna işaret eder.

Hammer'den 3 yıl sonra 1807 yılında Adrien Dupre, Asya'da İzmit'ten daha hoş ve daha avantajla bir kent bulmanın pek mümkün olmadığını, bahçeleri ve verimli tarım arazileri ile kentin dikkatleri üzerine çektiği, Türk, Rum ve Ermenilerden oluşan nüfusu 30.000 civarında olan ticaret ile geçinen halkının olduğundan bahsetmektedir. Ünlü gezgin, diplomat James Justinian Morier kısa bir süreliğine de olsa 1809 yılında İzmit'e uğrar. Dağın eteğine hoş bir şekilde konuşlanmış güzel evleri olan büyük bir kentten bahseder.

İzmit şehrinin Matrakçı Nasuh'dan sonra fiziki görselini resmeden Bozoklu Osman Şakir, İran'a elçi olarak atanan Yasincizade Abdulvahap Efendi'nin tercümanı olarak 1810 tarihinde İstanbul'dan çıkmış, Kartal, Hereke ve Gebze istikametini takip ederek İzmit'e gelerek kethüdanın evinde misafir olmuştu. Şehrin kara tarafından resmini çizdi.

İskoç gezgin John Galt, 1810 yılında İzmit'i gezer. Eski kentin surların görüldüğü, amfi tiyatronun izlerinin görülebildiği yaklaşık 40.000 nüfuslu büyükçe bir kentten bahseder. Kente yakın bataklığın hastalık kaynağı olduğu, kereste ticaretinin şehrin geçiminde önemini vurgular.

1814 yılında İzmit'i gezen John Macdoald Kinner, Körfez kıyısında yükselen bir yamacın ve İstanbul tarzı ahşap evlerden oluşmakta 150 Rum, 502 Yahudi, geri kalanının Türk olduğu toplam 700 hanenin şehirde yaşadığını yazmaktadır. Kentte bir anfitiyatronun varlığından bahseden başka bir gezgin 1818'de İzmit'i ulaşan Macar Graf İstvan Szechenyi'dir. Szechenyi şehre dair ilk izlenimi pek hoş değildir. Şehre yakın bataklık Szechenyi şehir konusunda hayal kırıklığına uğratmıştır. 1819 yılında İzmit'i gezen Marcellus, şehirde eski kalıntıların hala var olduğunu ve şehrin nüfusunun 16 bin Türk 2 bin Ermeni'den oluştuğu ve bütün halkın gittiği pis pazarlarının olduğu bir yer olarak anlatır.

Azerbaycan Türklerinden ünlü gezgin ve bilim adamı Hacı Zeynel Abidin Şirvânî ömrünün kırk yılını seyahatte geçirmiş, Kanarya adalarından ve Fas'tan Siyam'a ve Tibet'e, Balkanlar'dan ve Kafkaslardan Habeşistan'a kadar birçok ülkeleri dolaşmıştır. Dört kez büyük seyahat yapmış gezgin üçüncü seyahati zamanı (1810-1821) yaklaşık üç yıl Anadolu'da bulunmuş ve altı yedi ay boyunca İstanbul'da yaşamıştır. Gezileri hakkında anılarını Farsça yazdığı üç seyahat kitabında toplamıştır. 1821-1827 yıllarında kaleme aldığı "Riyâzu's-seyâhat" ("Seyahat Bahçeleri") adlı eserinden başka, alfabetik sırayla düzenlediği "Hadâikü's-seyâhat" ("Seyahat Bağları", 1827) ve "Büstânü's-seyâhat" ("Seyahat büstanı", 1832) isimli eserleri vardır. Hacı Zeynel Abidin Şirvânî, İzmit'i Büyük bir limanı olan, 12 bin evden oluşan, halkının çoğunun Hanefi olduğu, az sayıda Hristiyan'ın yaşadığı, ormanın bol olduğu, kestanesinin mükemmel olduğu ve devlet adamlarının ve zenginlerin mekân tuttuğu güzel bir yer olarak tarif eder.

İngilizlerin İstanbul Elçisi Lord Strangford'un maiyetinde yer alan Dr. Robert Walsh 1823 yılında İzmit'i görür. Her türlü meyve, ağaç ve çiçeklerle dolu bahçelerin yanı sıra her dal ve çalılıktan ses çıkartan gece fırtınaları ile hiçbir yerin bu yer kadar güzel olamayacağını yazar. Şehre yakın bataklığın sıtma kaynağı olduğu ve şehirde 22.000 Türk, 2.500 Rum Ermeni 200 Yahudi'nin yaşadığına dikkat çeker.

İngiliz Kraliyet Donanmasının bir teğmeni olarak 1830 Mayıs'ında İzmit'e gelen Adalphus Slade, Türklerin İzmit adını verdikleri kente Türk ve Ermeni 13 bin kişinin yaşadığı, güzel manzaraya sahip bir şehir olarak tasvir eder.

İzmit diplomat, asker, tüccar, meraklı gezginlerin uğrak yeri olduğu kadar misyonerlerin de şehre sıkı sık geldikleri yerlerden biridir. Amarican Board tarafından gönderilen Smith ve Divide misyonerlik faaliyetleri yürütmek üzere 1830 yılının Mayıs ayında İzmit'e ulaştılar. Yeşil tepeler ve verimli ovaların muhteşem deniz ve kır manzarasına sahip şehirde 4000 Türk, 500 Ermeni, 500 Rum ve Yahudi haneden oluşan ve yaklaşık nüfusunun 25.000 kişiden oluştuğunu belirtirler.

1833 ve 1843 yılları arasında iki defa Osmanlı topraklarını seyahat eden Charles Texier Küçük Asya adlı eserinde yer alan İzmit gravürü Saatçi Ali Efendi konağı ile uyumlu bir şekilde çizilmiştir. Gravür tipik bir İzmit evi ve sokağına anlamamıza imkân vermektedir. Gravürde "İzmit Ana Yolu" olarak adlandırılan gravürün sağında, duvar üzerinde, alttan payandalarla desteklenmiş yola taşkın çıkmaları olan evler dikkat çekmektedir. Aynı tarz bir diğer ev caddenin diğer tarafında da görülmektedir.

Texier'nin burada kentin ana caddesi olarak bahsettiği cadde, günümüzde İnönü Caddesi'nden geçen eski Bağdat Yolu olmalıdır. Texier, İzmit'in Küçük Asya'nın önemli bir şehri olduğunu düşünür. 2.5000 Türk, 1.200 Rum, 800 Ermeni ve 500 Yahudi hanesi olan İzmit'te yaklaşım 30.000 Kişi yaşamaktadır. İzmit kereste ve Tuz ticareti ile geçinmektedir. Texier, tersanenin harabeye dönüşünden, IV. Murat'ın yaptırdığı saraydan geriye bir kalıntının kalmayışından bahseder.

Fransız Hükümetinin görevlendirdiği coğrafyacı, jeolog, mühendis Xavier Hommaire de Hell 1847 yılının mayısında İzmit'e geldi. Tanıdığı şehirler içinde en resimsel olanının İzmit olduğunu belirtir. Ne kalem ne de fırça bu doğa görüntüsünün görkemli büyüsünü tam olarak aktarmaya yeterli olmadığını düşünür. İzmit Valisi Osman Bey'in misafiri olarak iyi ağırlanır. Pilav ve fıstıkla doldurulmuş kızarmış kuzuyu çok beğenir.

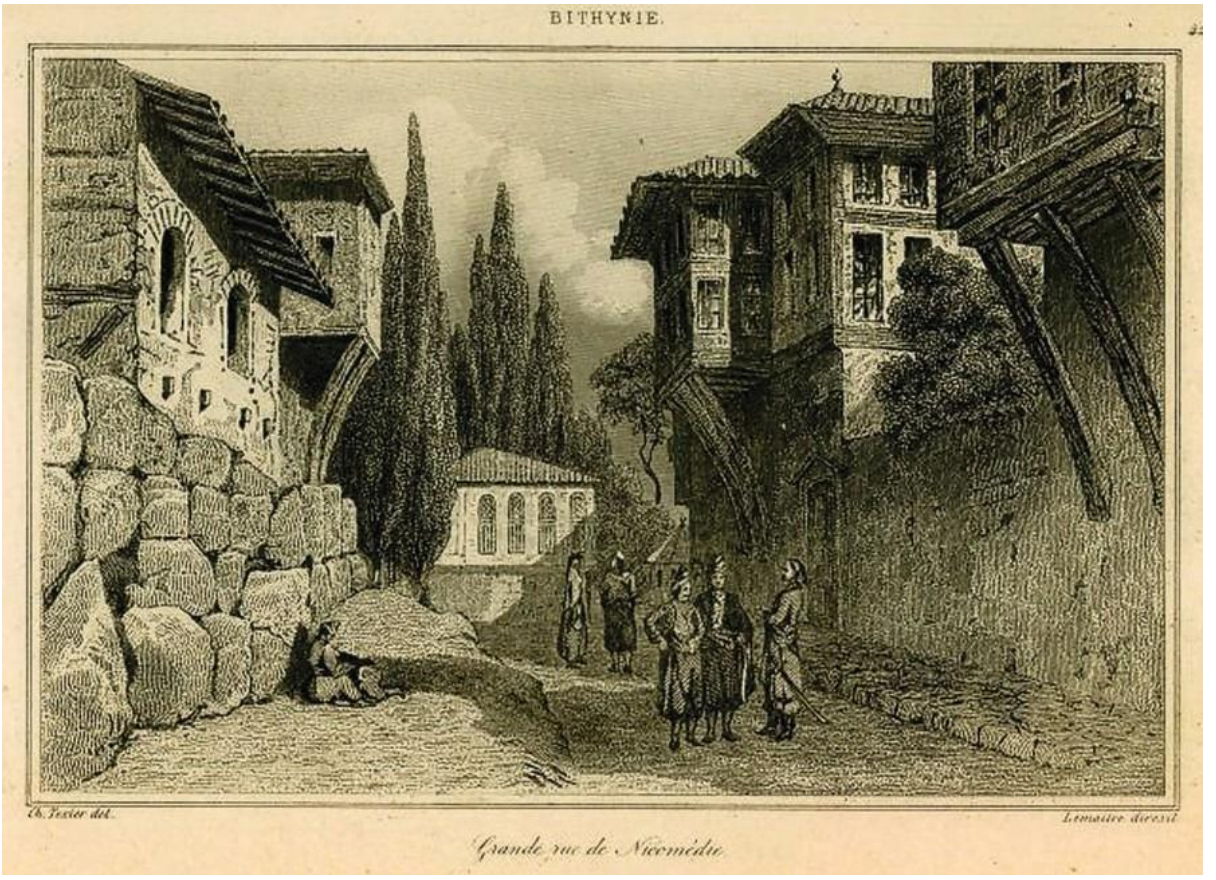

İngiliz tarihçi ve gezgin Charles Mac Farlane 1848 yılının Nisan'ında buharlı bir Türk gemisi ile İzmit'e ulaştı. Kentin yukarılarına doğru tırmandı. Manzara diğer seyyahları etkilediği gibi Onu da etkidi. Ancak Charles Mac Farlane de manzaranın büyüsü şehrin sokaklarını görünce bozuldu. Sokaklar kirli, uzaktan çok hoş görünen evlerin çoğu harap halde demekten kendini alamaz. İzmit'te yaşayan Rumların Türklerden çok korktuğu, Rum ev sahibinin oğlunun gece Türk mahallesine gitmekten korktuğuna değinir.

Hülasa-i Ahvali'l- Buldan fi Memalik-i Devlet-i Al-i Osman", adından da anlaşılacağı gibi Osmanlı'ya ait ülkelerdeki beldelerin durumunu özetleyen bir el yazması eserin müellifi "Es-Seyyid El-Hacc Ebubekir Feyzi bin Seyyid Abdurrahman üç yıllık bir çalışmanın sonucunda Sultan Abdülmecid'e (1839-1861) ithaf ettiği eserinde İzmit'i şöyle betimler; "İklimi mutedil ve muhabbetli erkek ve kadınları çokça, ulema ve süleha, kibar ve avam, zengin ve marangoz, gemi sahipleri, zarif insanı ve şeyhleri çokçadır. İzmit'in şehri mamur, limanı meşhurdur. Burada Seyyid Battal Gazi'nin makamı ve Hacı Ahmed Sultân adlı azizin türbesi ve başka ziyaretgâhlar olup; çarşılarında hep güzel mallar ve nadir gıda maddeleri mevcut olup, ticaret bölgesi olduğu için mahsulleri ipek ve bostan, *üzüm* ve meyve, kiraz, sebze, kömür, odun, ve kereste, yoğurt, yumurta vesair ahiredir. Her gün İstanbul'a gemilerle bu mallardan nakledilir. Kömür, odun, meyve ve kirazı İstanbul'da kayıtlıdır ve hatta turfanda kiraz ilk olarak İstanbul'a İzmit'ten gelir. Helvacı dükkanlarında gayet güzel helvalar beher yevm İslambul'a sefeyin ile cümlesinden nakl olunur ve kömür ve pişirilerek İstanbul ve başka diyarlara hediye gider. Çarşılarında üzüm ve bostan ve meyve ve sebze ve balık bol miktarda bulunur. Büyük bir gümrük ve kaza merkezidir. Anadolu kadılarının en yüksek baş (sitte) Kasaba civarında müstakil ve büyük bir tersane olduğundan çoğu kez tersane emini burada ikamet eder. Padişahlık gemileri inşası ve her sene tersane-i amireye ait olan kereste İzmit tersanesinden gönderilir. Anadolu'nun sol kolu ve Bağdad, Erzurum yolu üzerinde olduğundan daima kervanlar gelip gider. Külliyetli miktarda mâl ve zahire nakledildiğinden İstanbul'a sevki için her gün nöbet kayığı ve sair kayıklar gidip gelir. Karadan ve denizden geçenlerin çokluğu (sadece) bir beldeye mahsus olmayıp, hatta gemilerinde yolcuları eğlendirmek için davul (tabl) ve dümbelek (nekare) ve zurna da olduğundan derya üstünde mehterhane çalarak seyahat ederler. İzmid Körfezinin sahilinde Çeke Suyu adıyla çok leziz bir su akıp, İstanbul'da mevcut olan suların hepsinden iyi ve emsalsiz su olduğu için testiler ile her zaman hediye olarak İstanbul'a sunarlar." Müellifin 19 yüzyıl İzmit anlatısı 16, 17 ve 18. yüzyılda İzmit'e gelen seyyah anlatılarına çok benzemektedir. Geçen zaman içinde İzmit konumu ve özelliklerinden pek bir şey kaybetmemiş nüfusu zaman içinde bölgeye yapılan göçlerle artmasına karşın yeşilliği, zirai ürünleriyle İstanbul'un iaşesindeki önemi, kereste ve gemi yapımı konusunda stratejik önemini koruduğu anlaşılmaktadır.

Kırk beygir gücünde yazı makinası Ahmet Mithat, Keçecizade Ferik İzzet Paşa'ya ait on metre boyundaki Keyfim adlı bir kotra ile Beykoz'dan başlayıp İzmit

Körfezine bir tekne gezisi yapar. İzmit Körfezinin güzelliğinin kelimeler ile anlatılmasının pek mümkün olmadığı kanaatine varır. İzmit Körfezinin manzarası Ahmet Mithat Efendiyi etkiler.

İ. Hakkı Sunata dayısının İzmit'te memur olması sebebiyle 1904-1906 ve 1911-1913 yıllarında İzmit'te gelmiş, akrabalarının yanında uzunca bir süre kalmıştır. İzmit'in sosyal ve iktisadi hayatına dair gözlemlerde bulunmuştur. Ermeni bir kadının dayısının evine misafir olarak gelmesi karşısında gösterdiği tepki, anneannesinin onu teskin edişi, İzmit'in manzarasının güzelliği, Yeni Cuma Camii'nin hemen yakınlarında yer alan bahçelerde piknik yapmaları, Sunata'nın unutmadığı ve hatıralarında yer verdiği olaylar arasındadır.

İzmit'e farklı zamanlarda 1923, 1926,1930 ve 1939 yılları arasında dört kez seyahat eden Sühel Ünver milli mücadele sonrası İzmit'ini Yunanlıların ve İngilizlerin yakıp yıktığı şehrin enkazı içinde gezer. İzmit evlerini Türk evi cihetiyle zengin bulur. Kendi ifadesiyle " Bu güzel yeri gezip bizzat görmelidir. İzmit'in coğrafi mevkii hakikaten müstesna vaziyettedir. Etrafı Kamilen yeşilliklerle doludur. Ağaçsız bir sokak bile yoktur. Kâr-ı Kadim evler hep yeşil ve pembe renklidir. Güzel ve meyveli ağaçlar arasında çok dilfirip bir şekildedir." Ünver, Sırrı Paşa'nın diktiği tren yolundaki ağaçların büyüdüğü, bu cadde üzerinde şehrin tahrip olan evlerinin yeniden yapıldığına işaret eder. 1930 yılların İzmit'i Nahit Sırrı Örik'in Gezi notlarından takip etmek mümkündür. Örik, vergi memuru babasının görevi nedeniyle çocukluğunda birkaç kez İzmit'i görme imkanı yakalamıştır. 1930 yıllarda tekrar İzmit'e geldiğinde şehrin manzarasından etkilenmeden edemez. Yamaçtan deniz kıyısına kadar inen evleri ile Beykoz'u hatırlatan İzmit'i ortasından demiryolu geçen ve çınar ağaçlarının gölgelediği caddeleri meraklı bakışlarla gezer. Nüfusun 18 bin kadar oluşuna dikkat çeker. Kurulacak Kağıt fabrikasının şehre canlılık getireceği öngörüsünde bulunur.

Kocaeli doğal güzellikleri ve tarihi geçmişi ile tarih boyunca seyyahların ilgisini çekmiş, seyyahlar Kocaeli ve çevresine yazdıkları seyahatnamelerde yer vermişlerdir. Şehrin dış görünüşünden, tarihi kalıntılarına, mimari yapısından, doğal güzelliğine, şehrin sakinlerinin geçimlerinden, dini inançlarına dair pek çok konuda şehre dair gözlemlerini okuyucusu ile paylaşmaktan çekinmemişlerdir. Şehrin antik çağdan Modern zamanlara tarihinin yazılmasında görgü tanıkları seyyahların anlatımları son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

F. Yavuz Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit Rotariy Külübü Yayınları, İzmit 2008,İbrahim Şirin, Seyahatnamelerin Sosyal Bilimlerde Kullanım Değeri: Seyahatname Metodolojisi Geliştirmenin Zorunluluğu, Türk Yurdu, Haziran 1913,Yıl 102, Sayı 310, s.70-80 Üçler Bulduk, "Hülasa-i Ahvali'l- Buldan Adlı Eser Işığında 19.Yüzyıl Kocaeli Livasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", *Uluslar arası Orhan Gazi Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu V*, Editör Haluk Selvi, İbrahim Şirin, M. Bilal Çelik, Kocaeli 2019,s,700.,*Ord. Prof.Dr.A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında Kocaeli, İzmit-Gebze*, Yayına Hazırlayan, Ahmet Nezih Galitekin, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2010, s.18. İbrahim Şirin,"Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ülkesinde Yaşayan Rumlar", *Almanak 2007 Analizleri*, İstanbul, 2008, s 415,435. Namiq Musalı XIX. Yüzyıl'ın İkinci On yılında,Hacı Zeynel Abidin Şirvani'nin Anadolu'ya Seyahati CEİPO-19: Osmanlı Öncesi ve Dönemi Tarihi Araştırmaları. I. Cilt. İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Yayını, İstanbul 2014, s.73-98; Osman Şakir Efendi, *Musavver Sefaretname-i İran,* Hazırlayan, Güray Önal, Türkiye Yazma Eserler Kurum Başkanlığı, İstanbul 2018.

İbrahim ŞİRİN

SEYDİ ALİ REİS (ö. 1562)

Hind Donanması Kapudanı, Deniz Bilimcisi

16. yüzyıl başlarında Galata/İstanbul'da doğdu. Denizci bir aileden gelen Seydi Ali Reis'in babası ve dedesi de tersane kethüdası idi. Bu sebeple o da küçük yaşta tersane hizmetine girerek sırasıyla azaplar kâtibi, tersane kethüdası ve sonunda hassa yani kadırga reisi oldu.

Rodos'un fethinde (1522) ve Preveze deniz savaşında (1538) hazır bulundu. Barbaros Hayreddin Paşa ile birlikte Akdeniz'de dolaştı ve pek çok deniz harekâtına katıldı. Kaptanıderya Sinan Paşa ile Trablusgarb seferine gitti (1551). Kanuni'nin Nahçıvan seferi hazırlıkları için Halep'te bulunduğu sırada sipahi oğlanları zümresinde görevli iken 2 Aralık 1553'te 80 akçe ulûfeyle Mısır Kapudanlığı'na tayin edildi. Daha önce Piri Reis'in Basra'da bıraktığı donanmayı Süveyş'e getirmekle görevlendirilen Seydi Ali Reis Halep'ten ayrıldı. Birecik, Urfa, Musul yolu ile Bağdat'a, oradan nehir yoluyla Basra'ya ulaştı (3 Şubat 1554). On beş gemiden oluşan donanmayı beylerbeyi Mustafa Paşa'dan teslim alarak hazırlamak üzere tamir ettirdi. Deniz mevsimi olmadığı için beş ay Basra'da beklemek zorunda kaldıktan sonra 2 Temmuz 1554'te Basra'dan ayrılan Seydi Ali Reis önce İran sahillerinden yoluna devam etti, sonra karşı tarafa geçerek Katif, Bahreyn ve Hürmüz'e gitti ve nihayet Horfekkan civarına ulaştığında yirmi beş parçalık bir Portekiz donanmasıyla karşılaştı. İki donanma arasında çıkan çatışmada bir Portekiz kalyonu battı. Böylece çeyrek asırdır Hint Okyanusu'nda rekabet halinde olan iki imparatorluk donanması arasında gerçekleşen bu ilk ciddi çarpışma Portekizliler'in geri çekilmesiyle sonuçlandı ve ilk safhanın galibi Seydi Ali Reis oldu. Çıkan fırtınaya rağmen Seydi Ali Reis de Horfekkan'da gemilerine su ikmali yaparak Kızıldeniz'e doğru yoluna devam etti. Maskat yakınlarına geldiğinde bu defa daha önce savaştığı Fernando de Afonso'nun komutasındaki donanma ile karşılaştı. Seydi Ali Reis, kürekli ve yelkenli gemiler arasındaki hareket farklılığından kaynaklanan önemli bir stratejik taktik uyguladı. Yelkenli Portekiz gemilerine karşı kendi kürekli gemilerini denize dik inen kayaların uzandığı sahile paralel olarak safa soktu. Amacı Portekiz donanmasını sahil sırtlarının kestiği rüzgâr sebebiyle o bölgede hareketsiz bırakmaktı. Karşılıklı top ve tüfek atışlarının şiddetlenmesiyle birlikte kalyon ve kadırgalar birbirine rampa etti. Bir Osmanlı kadırgası atılan topla tutuştuğu için ona rampa eden Portekiz kalyonuyla birlikte yandı. Ayrıca beş kadırga ile rampa halindeki beş Portekiz barçası da kayalara

çarparak parçalandı. Savaşın şiddetinden her iki taraftaki savaşçı ve mürettebat yorgun düştü. Denize düşen Osmanlı denizcilerine sahildeki bölge halkı yardım ettiği halde Portekizliler mürettebatını kendi topladı. Gece olunca iki taraf birbirinden ayrıldı. Seydi Ali Reis, bu savaşın Preveze ve benzeri savaşlardan daha zor bir savaş olduğunu yazmıştır.

Osmanlı donanması çıkan fırtına sebebiyle sahilden uzaklaşmak zorunda kaldı ve rüzgârın tesiriyle Kirman sahillerine düştü. Seydi Ali Reis, buranın hâkimi Melik Celaleddin'in yardımıyla gemilerini tamir ettirip, Melik'ten aldığı bir kılavuzla Yemen'e doğru tekrar yola çıktıysa da Şihr limanına geldiğinde gün batısından başlayan mevsimlik fil tufanı fırtınasının içine düştü. Büyük uğraşlardan sonra rüzgârın tesiriyle Gücerat sahilinde Diu civarına gelerek nihayet oradan Demen'e ulaştı. Burada iyi karşılanan Seydi Ali Reis, Portekiz donanmasının kendisini takip ettiği haberi üzerine karaya oturan üç gemisinin top ve teçhizatını burada bırakarak kalan altı gemiyle kuzeydeki Sûret'e gitti (28 Eylül 1554). Arkasından Portekiz donanmasının gelmesi üzerine kıyıya çıkarak iki ay kadar onlarla savaştı. Gemileri tamire muhtaç olduğu ve mürettebatı Gücerat sultanının hizmetine girdiği için denizden Mısır'a dönmeye cesaret edemeyen Seydi Ali Reis, gemilerin satılarak bedelinin İstanbul'a gönderilmesine karar vererek bu işi Sûret valisi Hudavend Han'a emanet etti ve yanındaki altmış adamıyla karayoluyla Ahmedâbâd'a gitti. Sultan Ahmed kendisine Buruc valiliğini teklif ettiyse de kabul etmeyerek yoluna devam etti. Sind ve Hind ülkelerinden geçerek Semerkand ve Buhara'dan Horasan'a döndü. Meşhed'de Barak Han'ın casusu sanılarak tutuklandıysa da serbest bırakılarak Şah Tahmasb'a gönderildi ve Kazvin üzerinden Bağdat'a ulaştı (1557). Böylece Basra'dan ayrıldıktan üç yıl yedi ay sonra yeniden Osmanlı ülkesine gelmiş oldu. İki ay sonra da İstanbul'a vardı. Kanuni ile görüşmek üzere Edirne'ye gitti ve kendisine dolaştığı yerlerde görüştüğü hükümdarlardan getirdiği on sekiz nameyi teslim etti ve Hind donanmasının akıbetini ve başından geçenleri anlattı. Gerçekte görevini başarı ile tamamlamamış olsa da durumu talihsizlik olarak değerlendirildi ve yaşadığı macera "başına Seydi Ali halleri geldi" tekerlemesiyle darbımesel oldu. Belki onun yaşadıkları bir bakıma Piri Reis'in durumunun daha doğru anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Seydi Ali Reis, Kanuni tarafından taltif edilerek önce müteferrika ve sonra Diyarbekir Timar Defterdarı yapıldı. Hindistan'da iken öldüğü haberi geldiğinden Mısır Kapudanlığı'na Kurdoğlu Hızır Reis getirilmişti. Bu yüzden Seydi Ali Reis 22 Ocak 1560'da 150 akçe ulufe ile hassa reisi yapıldı ve hayatının bundan sonraki döneminde eserlerini telif etmekle meşgul oldu. 2 Cemâziyelevvel 970 (28 Aralık 1562)'te vefat etti. Hüseyin ve Mehmed adlı iki oğlu olduğu bilinmektedir.

Bir denizci olarak haklı bir şöhreti olan Seydi Ali Reis, seyrüsefâine, deniz coğrafyasına ve astronomiye dair eserleriyle de bir ilim adamı kimliği taşımaktadır. Kâtibî mahlasıyla şiirler yazmıştır. Galata'daki konağı ilim ve edebiyat toplantılarının mekanıydı. *Mir'ât-ı Kâinât*, *Hulâsatü'l-hey'e*, *Kitâbü'l-muhît* ve *Mir'âtü'l-memâlik* en önemli eserleridir.

Hindistan'dan *İstanbul'a* dönerken yaklaşık dört yıl süren seyahati sırasında uğradığı *ülkeler* ve yöneticiler ile yaşadıkları hakkında bilgi verdiği *Mir'âtü'l-memâlik* adlı eserinde, dönüş güzergâhında olan *İzmit* için "ba'dehû Sakarya suyu köprüden ubûr olunup ağaç denizi geçilüp Sabancı yolu ile İznikmid'e gelinüp Benî Hoca hazretleri ziyaret olunup andan Gekivize yolu ile Üsküdar boğazı ubûr olunup" şeklinde kısa bir açıklaması yer almaktadır. Sözü edilen Benî Hoca'nın 17 Receb 930 (21 Mayıs 1524) tarihli sicil kaydına göre İzmit'e bağlı bir köy olduğu (Üsküdar Sicili, nr. 5, vr. 48a) ve Seydi Ali Reis'in güzergâhında bulunduğu için buradaki türbeyi ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. Bugün Nebî Hoca olarak bilinen köyün adı hatalıdır.

KAYNAKÇA

Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-memâlik*, TSMK, R. 1470, vr. 80b-81a; *Üsküdar Şer'iye Sicili*, nr. 5, vr. 48a. (İSAM yayını); Cengiz Orhonlu, "Seydî Ali Reis", *İ.Ü. Tarih Enstitüsü Dergisi*, I (1970), s. 39-56; Şerafettin Turan, "Seydî Ali Reis", *İslam Ansiklopedisi* (MEB), X, 528-531; Gülizar Manav, *Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu'ndaki Faaliyetleri ve Gözlemleri*, FSMVÜ, Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2020.

İdris BOSTAN

SEYFİ ARKAN (1903-1966)

İzmit Halkevi Mimarı

Seyfi Arkan, Dr. Abdullah Nasih Bey ve Hatice Mevhibe Hanım'ın 1903 yılında İstanbul doğan ikiz oğullarından biridir. Resmi adı Abdurrahman ya da Abdürrahim Seyfettin Nasih'tir. İlk ve orta öğrenimi Saint-Joseph Fransız Lisesi ve Galatasaray Lisesi'nde almıştır. Okula girdiği dönemde adı 'Sanayi-i Nefise Mektebi olan Güzel Sanatlar Akademisi (günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) Mimarlık bölümünün, geleneksel mimari ve süsleme formlarının çağdaş yapılara uyarlandığı I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın önemli temsilcilerinden Vedat Tek atölyesinden, 1928 yılında birincilikle mezun olmuştur.

Kısa bir dönem özel bir mühendislik şirketinde çalıştıktan sonra 1929 yılında Maarif Vekâleti'nin (Milli Eğitim Bakanlığı) açtığı Çanakkale Şehitleri Abidesi yarışmasını kazanarak yurtdışında eğitim görmek üzere Almanya'ya gitmiştir. Berlin Yüksek Teknik Okulu'nun Mimarlık bölümünde bu sefer modern mimarinin savunucularından olan Ord. Prof. Hans Poelzig'in atölyesinde eğitim görmüş, bu eğitimi sırasında Poelzig'in beğenisini kazanarak özel bürosunda da çalışma imkânı bulmuştur.

1933 yılında Türkiye'ye dönüşünden sonra, kısa bir süre "*Kültür Bakanlığı İnşaat Dairesi Mimari Bürosunda*" çalışmış, 1935 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'ne Profesör Ernest Egli'nin yardımcısı olarak atanmış ve şehircilik kürsüsünde uzun yıllar hocalık yapmıştır. Akademik kariyeri dışında özel bürosu da bulunan Arkan'ın mimarlık kariyerinde zirvede olduğu dönem, 1932-1938 yılları arasıdır. Türkiye kentlerinde Batı

Seyfi Arkan

kentlerinde olduğu gibi modern mimarlık ve şehircilik uygulamalarının yaygınlaşmasının arzulandığı bu yıllarda Arkan, Almanya'da edindiği formasyon çerçevesinde, Türkiye'de modern mimarinin öncülüğünü yapan ilk Türk mimarlardan biri olmuştur.

Türkiye'nin 1930'lu yıllarda tanıştığı "Yeni Mimari" uygulamalarının en ayırt edici tasarım prensiplerinden birini ise yalın kübik formlu yatay ve dikey bloklar oluşturmaktadır. Arkan'ın yatay iki blok ve bir kuleyle kurguladığı İzmit Halkevi de bu anlayışın bir ürünüdür. Arkan'ın mesleki kariyerinde dönüm noktalarından biri, 1933-1935 yılları arasına tarihlendirilen Çankaya Hariciye Köşkü projesidir. Yukarıda değinilen bu yılların modern mimari prensipleri doğrultusunda hazırladığı bu proje ile M. Kemal Atatürk'ün takdirini kazanan Arkan, daha sonra Çankaya ve Florya'daki çeşitli Cumhurbaşkanlığı yapılarını da tasarlamıştır. Mimara "Arkan" soyadını da M. Kemal Atatürk vermiştir.

1938 yılında Atatürk'ün ölümü ve II. Dünya Savaşı yıllarının etkisiyle Türkiye'de tekrar geleneksel mimarlığın referans alındığı 1940'lı yıllarda da Arkan modern mimari çizgisinden ayrılmamıştır. Arkan'ın mesleki yaşamında bu dönemde şehir planlamalarına ağırlık verdiği dikkat çekmektedir. Arkan, 1953-1955 yılları arasında "İstanbul Belediyesi Emlâk Kamulaştırma Müdürlüğü-Fen ve İmar Müşavirliği görevinde de bulunmuştur.

Türkiye'de modern mimarinin öncü yapılarından olan İzmit Halkevi dışında Arkan benzer anlayışta birçok yapı tasarlamıştır. Türkiye'de ilk olarak bir mimarın eserlerini tanıttığı broşürü de Arkan yayınlamış, tasarımlarını kamusal ve yarı kamusal yapılar, ticaret yapıları, konutlar, ulaşım ve sanayii yapıları, spor ve dinlenme tesisleri şeklinde gruplandırmıştır. Bazı önemli eserleri ve projeleri ise şunlardır: Üçler *Apartmanı* (1933-34), *Hariciye Köşkü* (1933-34), *Florya Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşkü* (1935-36), Çankaya *Misafir ve Başbakan Köşkü* (1936-37), İller *Bankası Genel Müdürlük Binası* (1935-37), *Adana Halkevi* (1939-40), *Zonguldak Kozlu* İşçi *Evleri* (1935-37), İzmir *Fuarı Sümerbank Pavyonu* (1937-38), *Nizip* İmar *Planı* (1942-43), *Yozgat* İmar *Planı* (1943-46), *Kırklareli* İmar *Planı* (1943-46), *Kula* İmar *Planı* (1948-49), İzmir *Sümerbank Pavyonu* (1944-1945), İstanbul *Beyazıd Transformatör* (1945-1947), *Adapazarı Türk Ticaret Bankası* Şubesi (1949-1950).

Seyfi Arkan, 15 Temmuz 1966 tarihinde İstanbul'da ölmüştür.

KAYNAKÇA

N. Güner, "Seyfi Arkan: 1904-1966", *Akademi*, 6, İstanbul 1966; Y. Gürel – A. Yücel, "Bir Erken Cumhuriyet Modernist Mimarı: Seyfi Arkan", *itüdergisi,* 6/2, Eylül 2007, 47-55; S. Özkan, 1992, "Seyfi Arkan: Bir Devlet Mimarı", *Arredamento Dekorasyon*, 35, 85-87; B. Ö. Özkaya, Seyfi Arkan Monografisi, (Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.

Şennur KAYA

SEYMEN MAHALLESİ
Başiskele'de Bir Mahalle

Başiskele ilçesinin İzmit Körfezi kıyısındaki mahallelerinden biridir. Eski SEKA Fabrikası'nın ya da bugünkü SEKA Park'ın karşı hizasındadır. Seymen isminin Osmanlı'nın Kapıkulu Ocaklarından av hizmetlerine bakan Sekban (Segban, Seğmen) sınıfından geldiği değerlendirilmektedir. Zaten Osmanlı vesikalarında ve haritalarında Sekban İskelesi olarak geçmektedir; 19.yy sonlarında Seymen İskelesi'ne dönüşmüştür.

Seymen'in tarihi oldukça eskidir. İzmit bölgesinde ilk yerleşimin Seymen ile bugünkü Başiskele Belediyesi (Sahil, Serdar, Yeşilyurt Mahallelerinin kesişim noktası) arasında Astakos adıyla bağımsız bir kent/site devleti olarak kurulduğu ve şehre ait MÖ 712 tarihli Astakos parasının günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilendiği bilinmektedir. Gerek Seymen Sahilindeki buluntular gerek Seymen Mevkiindeki Bahçecik Kavşağı çalışmaları sırasındaki bulgular, biri Seymen civarında diğeri Baş İskele ile Belediye/Kaymakamlık binaları civarında Olbia ve Astakoz adlarıyla iki ayrı antik şehrin varlığı ihtimalini güçlendirmektedir. Nitekim Bizans dönemi kaynaklarında biri İzmit Körfezi'nin doğu ucuna yakın Aer, diğeri ise daha batıda Eribolos olarak 2 liman şehri dikkat çekmektedir.

Ortaçağ haritalarında Eribolos, Eribolon, Eribaea, Eriboa ve Egribolum gibi isimlerle anılan Seymen, İzmit'ten (Nikomedia) İznik'e (Nikaia) giden yolun ilk durağı olarak kabul edilmektedir. Osmanlı döneminin ortalarından itibaren Bahçecik (Bardizag) ve civarında başlayan Ermeni yerleşiminin zaman içerisinde gelişmesiyle birlikte Seymen İskelesi bu sosyo-ekonomik

Seymen Mahallesi Başiskele Seymen Kışlası

refahın kapısı pozisyonuna erişecektir. İzmit Buharlı vapur hattının son iskelesi olan Seymen 5 kilometrelik bir yol ile Bahçecik'e bağlıydı ve günün her saatinde yaylı arabalarla (landon) yolculuk yapmak mümkündü. Vapurlar haricinde yelkenlilerle ve motorlu kayıklarla da Seymen'den İzmit'e seferler yapılmaktaydı; haftanın belli günlerinde de İstanbul'a gemi kalkmaktaydı. Bahçecik Ermenilerinin zengin ipekböcekçiliği, bakır ve demir çivi atölyeleri, Osmanlı Donanması için özel korunan Bahçecik Meşelikleri ve bunun yanı sıra odun kömürü, dolaplık kestane, küfe çubuğu gibi ekonomik faaliyetler haricinde Seymen ile Baş İskele civarındaki dalyanlarda yakalanan uskumrular salamura yapılır ve İstanbul'a yollanırdı.

Seymen'le ilgili seyahat ve sefernamelerde Sultan IV. Murat'tan Fransız elçi C. Peyssonel'e dek çokça bilgi bulunmaktadır. Fakat Bahçecik'teki Amerikan Koleji idarecilerinin Ermeni gençlerine yönelik terör kışkırtmalarıyla birlikte Seymen yöresi de istikrarsızlığa düşecektir. Seymen'de sandalcılık yapan Hüseyin Kaptan'ın ve ailesinin Eremeni Çetetecilerce Bahçecik Yolunda katledilmeleri bunun acı örneklerindendir (1915) ve Başiskele Belediyesi'nce 100 küsur yıl sonra anısına Damlar Mahallesi'nde şehitlik yapılmıştır. 93 Harbi (1877-78) sonrasında Doğu Karadeniz'den getirilen muhacirlerle etnik ve dinî denge sağlamaya çalışan Osmanlı Devleti, I.Dünya Savaşı esnasında Bahçecik nahiyesi Ermenilerinin iç kargaşa çıkarma hamleleri nedeniyle Tehcir uygulaması yapmıştır. 3 yıllık bu geçici uygulama 1918'de kaldırılmış fakat Mondros Ateşkes Antlaşması akabinde başlayan işgallerde Ermeni ve Rum Çetelerini işgalcilerle işbirliği halinde görmekteyiz.

Yöre halkından müteşekkil Millî Müfrezeler İzmit ovalarında ve Bahçecik cephelerinde büyük emek vermişlerdir. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasıyla da yöreyi tamamen terk edeceklerdir. Ağustos 1920'de Seymen İskelesi'nden Bahçecik havalisine asker çıkarılarak başlayan İngiliz destekli Yunan İşgali 29 Haziran 1921'de yine Seymen İskelesi'nden yüzlerce kayıp ve binlerce esir veren Yunan birliklerinin tahliyesiyle sona erecektir. Savaş sırasında Seymen açıklarında demirleyerek yöreyi nöbetleşe topa tutan Kılkış ve Averof Zırhlılarıyla birlikte bölgedeki gayrimüslim unsurlar da ayrılacaklardır. Yörenin en meşhur çetecisi Donik'in Seymen'den gemiyle kaçmak üzere bu bölgeye geldiği ve Seymen bataklıklarında vurularak öldürüldüğü de rivayet edilir.

Osmanlı devrindeki Seymen Gümrük Müdürlüğü Cumhuriyet devrine intikal edemese de Vapur Hatları İdaresi'nin 1926 yılında İzmit Körfezi'nde uğradığı 5 iskeleden biri Seymen'dir. Seymen İskelesi'nin Baş İskele'ye uzaklığı 1,3 mil (2,4 km.), İzmit'e uzaklığı ise 2 mildir (3,8 km). Bataklık ve sıtma gibi sebeplerden Cumhuriyet döneminde pek gelişme gösteremeyen Seymen'e 1936'da Döngel sırtlarında yerleştirilen Tatarlardan zaman içerisinde bir bölümü kaymış, 1950'lere kadar Yugoslavya'dan göçle gelenlerle birlikte 1951 yılında Bulgaristan'dan göç eden Türklerden 15-20 hane Seymen'in üst kısmındaki yere Yenimahalle adı verilerek yerleştirilmiştir. Bölge içinden pek göç alamayan Seymen Mahallesi 80'li ve 90'lı yıllarda büyük bir atılım gösterecek hatta Körfez Mahallesi adıyla teşkil edilen yeni mülkî birimle beraber ikiye bölünecektir. Bağlı olduğu Bahçecik Belediyesi'nin özellikle İbrahim Gençer'in başkanlığı zamanında Bahçecik Merkez'den bile daha çok gelişme gösterecektir. Ne var ki 17 Ağustos 1999 Depremi'nde 490 can kaybı verilmiş ve her iki mahallede 222 bina - 1.714 konut ağır hasar almış yada yıkılmıştır. Sonrasında yavaş yavaş toparlanan Seymen, Başiskele ilçesinin oluştuğu tarihte 2.500 nüfusa, son sayımda (2020) ise 4.669 nüfusa ulaşmıştır. Seymen'den ayrılan Körfez Mahallesi de 3.179 nüfus barındırmaktadır.

460'dan fazla yolcunun hayatını kaybettiği 1958 Martındaki Üsküdar Vapuru Faciası'na tanıklık eden Seymen, 1973-1976 arasında da meşhur Yavuz Zırhlısı'nın (eski adı Goben) söküm ve parçalanmasına ev sahipliği yapacaktır. 1913 yılında İzmit Hapishanesi

için istimlâk kararı alınan fakat 2 yıl sonra vazgeçilen Seymen-Baş İskele arasındaki sahil kesimi şimdilerde göz kamaştıran bir konaklama, rekreasyon ve ziyaret alanıdır. Hafta sonları sahilde bulunan tesislerdeki yoğunluk, hafta içi Gölcük Yolu ile onu dikine kesen Bahçecik yolu güzergâhına kaymaktadır.

KAYNAKÇA
Avni Öztüre, *Nicomedia* Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, İstanbul 1981, s. 135-136; F. Yavuz Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit 2008, s. 16-17; Süleyman Pekin - Murat Bayram, *Bahçecik Tarihi*, Ankara 2011, s. 25-31, 48-52, 66-70, 182-191, 217-260 ve 373-418; William M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, London 1890, p. 185-186; M. Tayyib Gökbilgin, "Sekbân", İslam Ansiklopedisi (X. Cilt), İstanbul 1988, s. 325; Oya Şenyurt, "Projeleri ve Belgeleriyle 20. Yüzyıl Başında İzmit Hapishanesi'nin Tasarımı", *Mimarlık Dergisi*, Sayı 352, s. 61-62; Yasemin N. Koca, "Olbia, Astakos, Nikomedeia, İznikmid, İzmit: Tarihi Haritalarda Kocaeli", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu - V*, Kocaeli 2018, s. 82-85; "Başiskele Tarih" (https://basiskelegezi.com); "Kocaeli Başiskele Seymen Mahallesi" (https://www.nufusune.com)

Süleyman PEKİN

SEYMEN SAHİL PARKI

Başiskele'de Dinlenme Yeri

Başiskele, adını Kocaeli Körfezinde yer alan ilk iskelenin bulunduğu mevki anlamında kullanılan "Başiskele" den almıştır. Başiskele, daha önce ilçe sınırları içinde yer alan ve ayrı ayrı belediye statüsündeki; Bahçecik, Yeniköy, Karşıyaka, Yuvacık ve Kullar beldelerinin 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı Kanunla tüzel kişilikleri kaldırılarak sınırları birleştirilmiş ve yeni bir ilçe haline gelmiştir

Başiskele özellikle bir tarafı denize kıyısı olması bir tarafı ise yemyeşil ormanlarla kaplı dağlarla çevrili olmasından dolayı hem turizm açısından hem de şehrin karmaşasından kaçarak dinlenmek için çok iyi fırsatlar sunmaktadır. Başiskele Seymen Sahili Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından 2006 yılında tamamlanıp hizmete açılmıştır. Muhteşem palmiye ağaçlarının yanı sıra yürüyüş alanları, gözlem evi, çocuk oyun alanları, kafeterya ve plajdan oluşmaktadır. Başiskele Sahili mükemmel bir İzmit Körfezi manzarasına sahiptir. Kocaeli halkının huzurlu bir zaman geçirebileceği sahile Büyükşehir Belediyesi tarafından 2185 m boyunca en uzun sahil yürüyüş yolu yapılmıştır. Sahil kıyısında 19.665 m^2 yeşil alan çimlendirilmiş 13 bin 110 m^2 renkli baskı yürüyüş ve koşu yolu yapılmıştır

Başiskele Seymen Sahil Parkı, Kocaeli kent merkezine 8 kilometre mesafededir. Şehir merkezinden özel halk otobüsüyle gidilebileceği gibi özel araçlarla ulaşım da mümkündür (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/basiskele-sahili, Erişim Tarihi 06.08.2021). Başiskele Seymen Sahil Parkı, ilçenin en çok ziyaretçi çeken yerlerinden biridir. Sahil boyunca uzanan palmiye ağaçlarının yanı sıra 2,4 km uzunluğunda bir yürüyüş ve bisiklet yolu, gözlem evi, çocuk oyun alanları, otuza yakın kafe ve restoran, iki adet beş yıldızlı otel, düğün salonları, iskeleler, plajlar ve tekne limanları bulunmaktadır. Başiskele sahili mükemmel bir İzmit Körfezi ve Samanlı Dağları manzarasına sahiptir.

Başiskele sahilinin geniş ve yemyeşil çimlerinde veya spor alanlarında spor yapabilir, banklarda oturup kitap okuyabilir, sahilde bulunan kiralık bisikletlerle sahilde tur atabilir, iskelede balık tutabilir ya da sa-

Seymen Halil Parkı

hildeki kafelerden birine oturup İzmit Körfezi'ndeki gün batımına karşı çayınızı yudumlayabilirsiniz. Ayrıca sahilde bulunan restoranlarda harika bir akşam yemeği yiyebilir ve akşam saatlerinde körfezin ışıldayan manzarasını seyredebilirsiniz

Başiskele Seymen sahil Parkı, kent merkezine yakınlığı ve ulaşım kolaylığından dolayı insanların uğrak noktalarından biri haline gelmiştir. Geniş ve ferah alanları, denize kıyısı ve güzel havası ile hoşça vakit geçirilebilecek, ayrıca stres atılabilecek bir özellik barındırmaktadır. Hem yetişkinler hem de çocuklar için eğlenceli zaman geçirme fırsatları sunan Başiskele Seymen Sahil Parkı, güvenli yapısı ve güler yüzlü esnafı ile de dikkat çekmektedir. Her geçen gün atan bir biçimde cazibe merkezi haline gelen bu bölge günümüzde özellikle çocuklu aileler tarafından tercih edilmektedir. Modern bir şehir yapısı içinde planlanarak halkın kullanımına sunulan Başiskele Seymen Sahil Parkı uzun yürüyüş yolu ve belirli aralıklarla yerleştirilmiş spor aletleri ile de sağlık bir yaşam imkânı sunmaktadır. Temiz havası ve denizi sayesinde her geçen gün bilinilirlik düzeyi artan bölge sadece Kocaeli halkının değil, aynı zamanda bu bölgeden geçen diğer insanların da dikkatini çekmekte; turistlere ve yolculara dinlenme, yemek yeme ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaları için de fırsatlar sağlamaktadır. Günümüz de Kocaeli sınırları içinde gidilip görülmesi gereken yerlerin başında geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

https://www.basiskele.bel.tr/idet/10/10/tarihi, Erişim Tarihi 06.08.2021; https://www.basiskele.bel.tr/idet/12/72/kultur-ve-turizm, Erişim Tarihi 06.08.2021; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/basiskele-sahili, Erişim Tarihi 06.08.2021; https://basiskelegezi.com/basiskele-sahil/, Erişim Tarihi 06.08.2021.

Bora YENİHAN

SEYREK KALESİ

Kandıra Seyrek Mahallesi'nde, Karadeniz Kıyısında Tarihi Kale

Kocaeli ili, Kandıra ilçesi, Çalköy/Seyrek Mahallesi, Kölebayırı mevkiinde, F24d12b2C Pafta, 136 Ada, 1 parselde yer alan mülkiyeti hazineye ait Seyrek Kalesi, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun Toplantı No 43, 01.04.2008 tarih ve 351 sayılı kararı ile, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. Maddesi kapsamında belirtilen yerlerden olduğundan "taşınmaz kültür varlığı olarak" tescil edilmiş, bitişiğindeki 136 Ada, 2 ise, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05/11/1999 tarih ve 664 sayılı ilke kararı doğrultusunda kalenin koruma alanı olarak belirlenmiştir.

Seyrek (Sirek/Siyrek) Kalesi, Kandıra'nın 11-12 km kuzeybatısında, stratejik açıdan önemli ve denize hakim bir konumda olup, Karadeniz'e doğru uzanan küçük bir yarımada şeklindedir. Düzgün yerel taş ve az sayıda tuğla malzeme ile topografyadan faydalanılarak inşa edilmiş, taşların arası kireç katkılı harç ile doldurulmuş, sıva unsuru olarak da yine harç kullanılmıştır. Kalenin karayla bağlantısı güney tarafında bulunan, yaklaşık 2 (iki) metre genişliğinde dar bir kara parçası ile sağlanmış, köşelere ise burçlar konumlandırılmıştır. Güney taraftaki surlardan kalan kimi bölümler belli bir yüksekliğe kadar gözlemlenebilmekte olup güneybatı surlarının sağlam kalmış köşesinde ise hatıl boşlukları ve taş örgüsü görülebilmektedir. Günümüzde kale içerisinde temel seviyesine kadar tahrip olmuş bazı bölümler bulunmaktadır. Seyrek Kalesi'nin yanında kireç taşı ve tuğladan yapılmış harç ile sıvalı bir hamama ait kalıntılar ile kale yolu üzerinde Bizans Dönemine ait lahitler bulunmaktadır.

Kimi kaynaklara göre, döneminde Seyrek Koyu'nda bulunan ve bugün sular altında kalmış olan Seyrek İskelesi'nin, ticari açıdan Roma (hatta belki Helenistik) Dönemde hatırı sayılır bir öneme sahip olduğu, üç tarafı denizle çevrili Seyrek Kalesi'nin de bu iskelenin güvenliğini ve haberleşmeyi sağlamak amacıyla inşa edildiği belirtilmekle birlikte, günümüze kadar gelen kalıntılar, Bizans Dönemi'nde yapılmış olduğunu işaret etmektedir. Kimi kaynaklarda ise denizden gelebilecek istila hareketlerine, özellikle de Cenevizli denizcilere/korsanlara karşı önlem almak amacıyla inşa edilmiş olduğu ifade edilmektedir. Kerpe, Kefken ve Bağırganlı Kaleleri de Seyrek Kalesi'ne yakın bölgelerde ve aynı amaç doğrultusunda, Karadeniz'de deniz ticareti-ulaşımının kontrolü için inşa edilmiş kalelerdir. Kerpe Kalesi, Seyrek Kalesi'nin doğudaki tahkimli mevkii gibidir. Osmanlı Döneminde savaş gemilerinin yapıldığı Kefken Tersanesi'ne yakın bulunan Seyrek Limanı ve kalesinin, Osmanlılar tarafından ne ölçüde kullanıldığı ya da kullanılıp kullanılmadığı hususunda ise kaynaklar yok dencek kadar azdır.. Kimi kaynaklara göre, bu surlar II. Dünya Savaşı'nın başlangıç yıllarına kadar oldukça sağlam iken, kıyı boyunca tedbiren savunma amaçlı Koruganlar (siperler) koruganlar yapılırken yıkılmış ve kalede yapılan makineli tüfek istihkamlarına kolay ulaşım sağlamak amaçlı bir geçit de yapılmıştır. Kaleye yönelik günümüzdeki en büyük tahribat ise kaçak kazıcılar tarafından yapılmaktadır. Hali hazırda Seyrek Kalesiyle ilgili herhangi bir bilimsel kazı çalışması ve derinlikli araştırma çalışmaları yapılmamış olup, hakkında bilgi veren kaynaklar ise oldukça sınırlıdır. 2020 yılında Kocaeli Müze Müdürlüğü tarafından yapılan sualtı araştırmalarında kalenin güney-batı yönünde sualtında Osmanlı dönemine ait bir top namlusu çıkartılmıştır. Seyrek Kalesi'ne ilişkin en kesin bilgilerin ise ancak bölgede yapılacak bilimsel kazı ve araştırmalar sonucu edinilebileceği muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Enver Konukçu, "Latinlerden Osmanlılara Kefken ve Çevresi", Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III, Kocaeli, 2020, s. 471; F. Yavuz Ulugün, Bizans, Selçuklu ve Haçlılar Dönemi Bithynia, Kocaeli ve Çevresi Tarihi III, KYÖD Tarih Yayınları No:6, Kocaeli, Mayıs 2010, s.160; F.Yavuz Ulugün Muhittin Bakan Taner Aksoy, Kocaeli ve Çevresi Tarihi II Roma Dönemi Bithynia, İzmit, 2006, s.197; Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma

Bölge Kurulu Arşivi, Dosya No:41.03.117, PDF No: 742, s.18 Evrak Kayıt No:01.04.2008-000666; Dosya No:41.03.117, PDF No: 742, s.20 Evrak Kayıt No:01.04.2008-000666; Dosya No:41.03.117, PDF No: 742, s. 21, 29, 35, 37, 36, 44; Dosya No:41.03.117, PDF No: 742, s.33, Evrak Kayıt No:23/07/2008-000197; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2011, s.480; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, Haz: Atilla Oral, I. Baskı Demkar Yayınevi, İstanbul, 2007, s.28); *Kandıra Belediyesi Stratejik Plan 2020/2021*, s. 16, 28.

Serkan GEDÜK

SEZER ŞENER KOMSUOĞLU (1949-…)

Kocaeli Üniversitesi Rektörü

Sezer Şener Komsuoğlu 1949 yılında Trabzon'da doğdu. Babası XII, XIII, XIV, XV ve XVI. dönem Trabzon Milletvekilliği ile Orman ve Devlet Bakanlıkları yapmış olan Ahmet Şener, annesi sanat öğretmeni Feride Şener'dir. Yüksek İnşaat Mühendisi Sadri Şener ve Yüksek Makine Mühendisi Dr. Sani Şener'in ablasıdır. Sezer Komsuoğlu, Prof. Dr. Baki Komsuoğlu'nun eşi, Prof. Dr. Ayşegül K. Çıtıpıtıoğlu ve Prof. Dr. Feride İpek K. Çelikyurt'un annesi ve 4 torununun büyükannesidir.

Sezer Şener, Ankara Kız Lisesi'ni takiben en büyük hayali olan Tıp Hekimliği eğitimi için Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne devam etti. Ülkenin doğusunu tanımasına imkân veren ve Türkiye'de yükseköğretim kurumlarının gelişmesi sürecindeki fikirlerinin gelişmesinde önemli rolü olacak yıllar geçirdiği Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1973 yılında mezun oldu. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji bölümünde uzmanlık eğitimini tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Nöroloji kliniğinde Prof. Dr. Orhan Kalabay ile çalışmalarına devam etti, hemen sonrasında nörofizyoloji alanındaki çalışmaları ilerletmek üzere İngiltere'ye gitti.

İngiltere'de Birmingham Üniversitesi ve Aston Üniversitesi'nde Nörofizyoloji konusunda 3,5 yıl çalışmalarda bulundu. Uluslararası camiada nörolojik bilimler alanının önde gelen isimlerinden Prof. Bickerstaf ve Prof. G. Harding ile araştırma projelerine katıldı, çalışmalar yürüttü ve bilimsel yayınlar yaptı. Bu dönemde akademik alanda aldığı eğitimi, hastane sistemleri ve işleyişi konusunda kazandığı deneyimler ile birleştirdi. 1979'da ve 1980'de MRI çalışmalarını yürüten Prof. David Lurie ve ekibinin Aberdeen ve Sheffield'deki tarihsel ilk konferanslarına katılma şansını elde etti. Nöroloji ve Nörofizyoloji alanında teknolojik alanda yaşanan değişimleri gözlemledi.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin kuruluş sürecinde çalışmak üzere ülkesine geri döndü ve Prof. Dr. Baki Komsuoğlu ile ülkenin doğusunda dünya standartlarında bir araştırma hastanesi inşa etmek için büyük çaba sarf etti. Aynı zamanda memleketi olan Trabzon'da, çalıştığı ve yönettiği Nöroloji kliniğinin uluslararası standartlarda yayın üreten, uzman yetiştiren ve bölgeye hizmet veren bir birim haline gelmesinde büyük emekleri oldu. Dr. Komsuoğlu bu dönemde hem alana yön verecek düzeyde bilimsel çalışmalar yürütürken aynı zamanda hastaları ile

Sezer Şener Komsuoğlu

zaman ve emek harcayarak ilgilenmesi ile örnek bir hekim oldu. Akademide ve hekimlik adına savunduğu değerler ile üniversite hastanelerinin bilime ve topluma aynı anda etkin ve verimli katkı sunabileceğine dair düşüncelerini sergiledi.

1995 yılında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin kuruluş sürecine destek vermek amacıyla Kocaeli'ne geldi. Alandaki tecrübesi, akademik ve idari yetkinliği ile kısa zamanda ülkenin önde gelen kliniklerinden birini oluşturdu. Ekip arkadaşları ile birlikte gerek akademik gerekse hastalara verilen hizmet açısından örnek bir klinik inşa etti.

1999 depreminde gerek Tıp Fakültesi'nin gerek üniversitenin gerekse kentin yaralarının sarılmasında ve ayağa kalkmasında yönlendirici ciddi, önemli katkıları oldu. Deprem gecesinden itibaren yeniden yapılanma sürecinde kamu, özel sektör ve sivil toplum arasındaki ilişkilerin sağlıklı ve verimli yürümesi için büyük emek verdi. Gerek sahada, gerek üniversiteye yönelik desteklerin koordinasyonunda, gerekse dirayeti ile tüm çalışanlara verdiği destekle takdir topladı.

2006-2014 yılları arasında 8 yıl Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğünü yürüttü. Ülkemizin az sayıda kadın Rektörlerinden biri olarak gerek kurumun gelişmesinde gerekse kent ile kurulan bağlarda önemli rol oynadı. Yükseköğretim alanındaki ulusal ve uluslararası deneyimi ile üniversitenin özellikle bilimsel alanda etkinliğini arttırdı.

Rektörlük sürecinin tamamlanmasının ardından Yükseköğretim Kurulunda Başkan Başdanışmanı ve Akademide Kadın Çalışmaları Birim Yöneticiliği görevlerini üstlendi.

Dr. Komsuoğlu'nun Nörolojik Bilimler alanında ulusal ve uluslararası düzeyde 250'nin üzerinde bilimsel yayını ve 6 adet kitap çalışması vardır. Türkiye'deki ilk EEG atlasının yazarıdır. Yayınlarının aldığı yüksek atıf sayısı Prof. Dr. Sezer Şener Komsuoğlu'nun ulusal ve uluslararası sıralamalarda yer almasını ve alanın önde gelen akademisyenlerinden biri olmasını sağlamıştır. Özellikle epilepsi ve EEG alanında çalışmaları ile alana yön vermiş aynı zamanda sahada hastalara ulaşarak toplum içinde sağlıklı birer birey olarak yaşamlarını sürdürmeleri için büyük çaba göstermiştir.

Prof. Komsuoğlu, Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA)'nın Araştırma ve İnovasyon Komitesi'nin EUA tarafından seçilmiş 19 üyesinden biridir. Bu görevi 6 yıldır yürütmektedir. Aynı zamanda Akademide Kadın ve Kadın Liderliği konularında sosyal çalışmalara da yürütücülük yapmaktadır. Dr. Komsuoğlu, Oxford Üniversitesince yayınlanan Woman Scientists kitabında Türkiye'den seçilen 3 bilim kadınından biri olarak yer almaktadır.

Prof. Komsuoğlu görev yaptığı tüm kurumlarda gerek lisans gerekse uzmanlık eğitiminde yetiştirdiği genç hekimler ile ülkemiz sağlık sisteminin güçlenmesinde yarım asra yakın bir süre emek vermiştir. Yükseköğretim konusundaki deneyimi, ülkenin farklı bölgelerinde edindiği deneyim ve dünya standartlarındaki akademisyenliği ile birleşerek ülkemiz yükseköğretim politikalarına fikirleri ile yön veren bir isim olmasını sağlamıştır. Dr. Komsuoğlu, Türkiye Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü de yapmış olan piyanist Mithat Fenmen'le ilkokuldan itibaren uzun yıllar piyano çalışmıştır. Çalışkanlığı, yaşam boyu eğitime inancı, ülke sevgisi ile örnek bir hekim, akademisyen ve idareci olan Dr. Komsuoğlu ülkesi için çalışmayı hedefleyen tüm gençler için örnek bir isimdir.

Ayşegül ÇITIPITIOĞLU

SİBEL ASNA (1955-…)

Halkla İlişkiler Uzmanı, İzmit'te İlk Lavanta Çiftliği Kuran Kişi

3 Eylül 1955'te İstanbul'da doğmuştur. Ailesi Kayseri/Talas ve İzmit/Bahçecik Ermenilerindendir. Kendisi İstanbul'a yerleşmiştir. Babası Murat Parseğ Zincirci, annesi Nadya Zincirci'dir. Saint Benoit Fransız Kız Lisesi'nde lise tahsilini tamamlamıştır. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler bölümünü bitirmiş ardından Oxford'da İngilizce eğitimi almıştır. Lise yıllarında ve üniversitenin ilk yıllarında Pars Tuğlacı'nın ansiklopedilerinde araştırmacı ve metin yazarı olarak çalışmıştır. Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve Ermenice bilmektedir.

Proje sorumlusu olarak 1981 yılında çalışmaya başladığı A&B Halkla İlişkiler'de 1987'de genel müdür olmuştur. Halkla İlişkiler alanının duayenlerinden olan Prof. Alaeddin Asna ile evlenmiştir. 1995 yılında Alaeddin Asna'nın akademik hayata atılıp Marmara Üniversitesi'ne geçmesiyle A&B Halkla İlişkiler şirketini, uzun süre genel müdürlüğünü de yapan Sibel

Sibel Asna

Asna devralmıştır. Sibel Hanım, 2004 yılında sektöründe öncü sayılacak bir uygulamayı hayata geçirerek çalışanlarının da şirketin hissedarı olduğu yeni bir yapılanmaya gitmiş, ardından da kardeş şirket Artı C'yi kurmuştur. Meslek hayatı boyunca kültür-sanat projelerinin içerik/iletişim tasarımı ve danışmanlığını yapan Asna, yaşam amacı olarak tanımladığı toplumsal gelişim hedefiyle sivil toplum kuruluşlarının en büyük destekçileri arasında yer almıştır. İzmit Akmeşe'de, çevre halkına gelir kaynağı yaratma amacıyla lavanta yetiştiriciliğine yönelmiştir. Sibel Asna, her zaman çocukluğunun geçtiği bahçeli günlerin özlemini çektiği için bir bahçe sahibi olmak istemiş ve yakın dostunun yeğenine ait olan at harasını görmek üzere Akmeşe'ye gitmiş, bölgeye hayran olarak satın alacağı tarlaları belirlemiştir. 1996-1997 yılları arasında topladığı bu arazilerde evini yaptırırken, her türlü yol yapımı, su ve elektrik getirilmesi gibi işlemlerle uğraşmıştır. Yapmış olduğu bu evin etrafına süs olarak lavanta dikmiştir. Sibel Asna, süs için diktiği lavantaların orada çok güzel yetiştiğini görüp sera sahibi olan arkadaşını aramıştır. Akmeşeli olan bu arkadaşı toprağının killi olması nedeniyle su tutmayacağını, lavantanın da kökü yukarda olan bir bitki olması nedeniyle su istemeyen bir bitki olduğundan o bölgenin lavantanın yetişmesine olanak tanıyan bir yapısı olduğunu söylemiştir. 2001 yılında ilk kez 3000 fide lavanta dikmişlerdir. Bahar ayında lavantalar çıkmış ve Sibel Hanım önce lavanta kesecikleri yapmış, tasarımcı arkadaşlarıyla birlikte lavanta ile ilgili bir koleksiyon hazırlayıp Lava adlı bir markayı hayata geçirmiştir. Logosunu Bülent Erkmen'in hazırladığı Lava markası, lavanta keseleri ile başlayıp lavanta yağı, sabunu gibi farklı ürünleri de üreten bir firmaya dönüşecektir. Sibel Hanım'ın bundan sonraki amacı Akmeşe'de köylünün kalkınmasında çok daha fazla katkısı olacak lavanta ile köylüleri tanıştırıp onların da lavanta üretimine dahil olmasını ve Akmeşe'nin

adeta Fransa'daki Provence bölgesi gibi bir lavanta üreticisi yer olmasını sağlamaktır. Akmeşe'deki kahvehanelere giderek yaptığı sohbetlerde bundan bahsedip kooperatif kurarak lavanta ürünleri üretmeleri yönünde teşvik etmiştir. Bölgenin bu sayede hem ürettikleri ürünleri satarak kalkınacağını hem de lavantanın çok sayıda turistin bölgeye gelmesinde etkisi olacağını ifade etmiştir. Bilinmeyene olan korkunun verdiği çekincelerden olsa gerek bu sohbetler sonrası maalesef Akmeşe bir lavanta diyarı olamamıştır. Bununla birlikte gazetelerde Sibel Hanım'ın lavanta çiftliği ile ilgili haber, röportaj ve yazılar yayınlanmıştır. Isparta'dan bir kişi, Sibel Hanım'ı arayıp lavanta yetiştiriciliğine ve ne gibi ürünler yapılabileceğine dair bilgi almıştır. Isparta'da lavanta ilk kez 1975 yılında dikilmiş olmasına karşın o bölgede lavantalı ürünlerin farklılaştırılması hususunda Sibel Hanım'ın röportajları ve onunla birebir yapılan konuşmaların etkisi olmuştur.

2019 yılında İzmit Belediyesi'nde çalışan Sinem Gülenç'in, Sibel Asna'dan haberdar olması sayesinde İzmit'te lavanta üretimi konusunda önemli bir adım atılmıştır. İzmit Çınar Kadın Kooperatifi 9 kadın kurucunun el ele vermesiyle kurulmuştur ve bu kooperatifte lavanta üretimi yapılması konusunda Sibel Hanım'ın da tecrübelerinden faydalanılmıştır. İlk kez 2020 yılının son günlerinde dikilen 23 bin lavanta fidesinin ilk hasadı 2021 yılının Temmuz ayında yapılmıştır. Sabun, mum, kolonya ve krem gibi kozmetik ürünü ve tıbbi etken madde olarak değerlendirilmesi planlanan lavantaların İzmitli kadınlar için gelir kaynağı olması düşünülmektedir.

Sibel Asna, kadın girişimcilere ve kadınlarla ilgili oluşumlara destek vermeye devam etmektedir. 2018 yılında sivil toplum kuruluşları ve sosyal girişimlerin hedeflerine ulaşmalarına ve etkilerini arttırmalarına yardımcı olmak maksadıyla Dr. Uygar Özesmi ile birlikte Yardımsever adında kâr amacı gütmeyen bir şirket kurmuştur. Başta kadın girişimciler ve kadınlarla ilgili oluşumlar olmak üzere girişimcilere destek vermeye devam etmektedir. 2021 yılında yine Dr. Uygar Özesmi, Turgay ve Selda Gönensin ile birlikte kurdukları Armaş Vakfı üzerinden bölgede çevre, sürdürülebilirlik, etik ve iletişim alanında bilinç yaratmak üzere çalışmalar yapmayı hedeflemişlerdir.

KAYNAKÇA

Figen Batur, "Sibel Asna Ektiği Lavantalar Gibi, Sert Rüzgarlara Dayanan Salınsa da Kırılmayan", *Hürriyet*, 12 Mart 2005; *Müslümanlaş(tırıl)mış Ermeniler*: "Açılış Konuşmaları ve Açılış Sohbeti", Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2-4 Kasım 2013; Sibel Asna İle Röportaj, 5 Eylül 2021, Akmeşe'deki çiftlik, İzmit; *Sibel Topaloğlu* İle İş *ve Kadın*, 13 Kasım 2021, Tv Mor, İstanbul; https://www.milliyet.com.tr/pazar/lavanta-tarlasindan-lava-markasina-108414; https://good4trust.org/izmitcinarkadinkoop; https://www.izmit.bel.tr/kurumsal/mudurluklerimiz_09/kadin-ve-aile-hizmetleri-mudurlugu_29/haberler_05/izmit-belediyesi-lavanta-bahcesinde-hasat-basladi_9374.html; https://hrantdink.org/tr/hakkimizda/kurumsal-yapi; https://m.facebook.com/Fatma.Kaplan.Hurriyet/posts/1912733348828443/

Dilara USLU

SICAKDERE KANYONU

Başiskele'de Bir Kanyon

Sıcakdere Kanyonu, eski Bahçecik beldesinden başlar ve Yuvacık Barajı üzerindeki tarihi kemerde son bulur. Kanyonun su kaynağı Bursa il sınırları içerisinde çıkmaktadır. Kanyon içerisinde şelaleler ve gizli göller bulunmaktadır. Sıcakdere Kanyonu kayalık alanlardan oluşmaktadır. Kanyondaki kayalar inişli

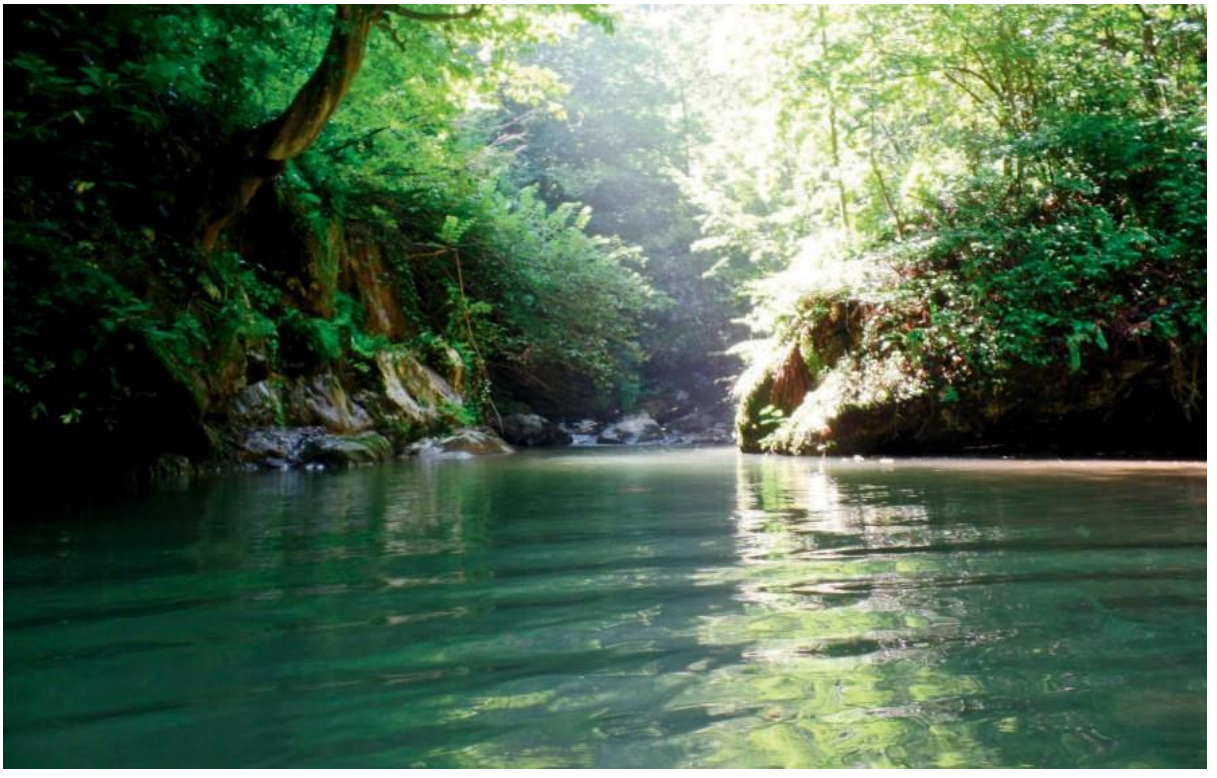

Sıcakdere Kanyonu

çıkışlı olup, yüzeyleri yosunlarla kaplı olduğundan kayalarda kaygan bir zemin oluşmaktadır. Bu yüzden dikkatli olunması tavsiye edilir. Kanyon içerisinde kayın, gürgen ve orman gülleri bulunmaktadır.

Kanyon, Başiskele'de bulunan yürüyüş parkurları içerisindeki en zor parkurlardan biridir. Bu nedenle rotayı bilen bir uzman ekip eşliğinde gezilmesi tavsiye edilir. Ziyaret edeceklerin yaz mevsimini tercih etmeleri önerilir. Toplam uzunluğu 10 kilometre olan kanyon, İzmit'e 30 km, Başiskele'ye ise 20 km uzaklıktadır.

KAYNAKÇA
Başiskele Kaymakamlığı, Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021. Ali Üzmez, Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli, 2008, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Doğa Kocaeli; https://basiskelegezi.com/sicakdere-kanyonu/

Emin ÖZTÜRK

SİCİL-İ OSMANİ ADLI ESERDE BAHSİ GEÇEN KOCAELİLİLER

Abdullah Efendi, İzmitli'dir. Müderris, Mayıs 1851'de Ayıntab, haziran 1858'de Erzurum Haziran 1864'de Bosna mollası oldu. Baduhu fevt olmuştur. (Sicil-i Osmani CIII, s. 458).

Ahmed Ağa: İzmit'lidir. Enderun-i humayun'da bit-teffeyyüz 1210 Vemaziyelahiresinde (M. Aralık 179) yetişip dülbend ağası ve badehu rikabdar ce çukadar-ı şehr-i yâri oldu. 1211 Zilhiccesinde (M.1797) Şihabeddin tevliyeti ile ihraç edildi. 1218 Zilkadesinin on beşinde (M.26 Şubat 1804) irtihal eyledi.Beyoğlu Mevlevihanesinde defn edilen musahib-i şehr-i yâri seyyid Ahmet Ağa bu zattır. Mahdumu Hamid Beydir. (Sicil-i Osmani C.I, s. 270)

Ahmed Efendi (Kara Yahya-zade): İzmit'lidir. Müderris olup Eylül 1691 vefat etti. Mümin salihdi. (Sicil-i Osmani C.I, s. 220)

Ali Efendi (Uryani): İzmit'te Lokmanlar karyelidir. Bağdat'ta tahsil eyledi. Bursa'da sultan müderrisi olup 1112 Muharreminde (Temmuz 1700) fectle Pınarbaşın adefnedildi. Fazıl ve fünün-ı akliyede bir pir idi. Mahdumu Uryani-zade Mehmed Efendi Bursa'da reisül- müderrisin olup 1750'de irtihal eyledi. Pederi yanına defnedildi. Bu da fuzaladandır. Ahfadından Mustafa Efendi Süleymaniye müderrisi ilen iki yüz kişiyle Hurşit Paşanın maiyetinde harbe gitti. Şecat ve diyaneti mütevazin olmakla 1809'da Kudüs Molası oldu. Badehu vefat etmiştir. Keza ahfadından Mehmer Arif Efendi müderris, Üsküdar Mollası olup 1817 senesinde menzulen fevt oldu. Aziz ve Vahid efendiler ve Hayrullah, Mehmet efendiler de ahfadındandır. (Sicil-i Osmani C. III, s. 611)

Ali Paşa (Kıpti): İzmit'lidir. Serçeşme iken 1703 Niğbolu mutasarrıfı badehu vezaretle Belgrad Muhafızı ve 1708'de Temaşvar ve 1712'de tekrar Belgrad ve 1714'de Sivas, ve o sene Silistre Valisi olup 1716'da Bihke'ye izam edildi. 1717'de Eğriboz Muhafızı ve 1720'de Yenişehir'de oturmak üzere mütekaid olup badehu fevt oldu. Biraderi Ahmed Ağadır. ((Sicil-i Osmani CIII, s. 619)

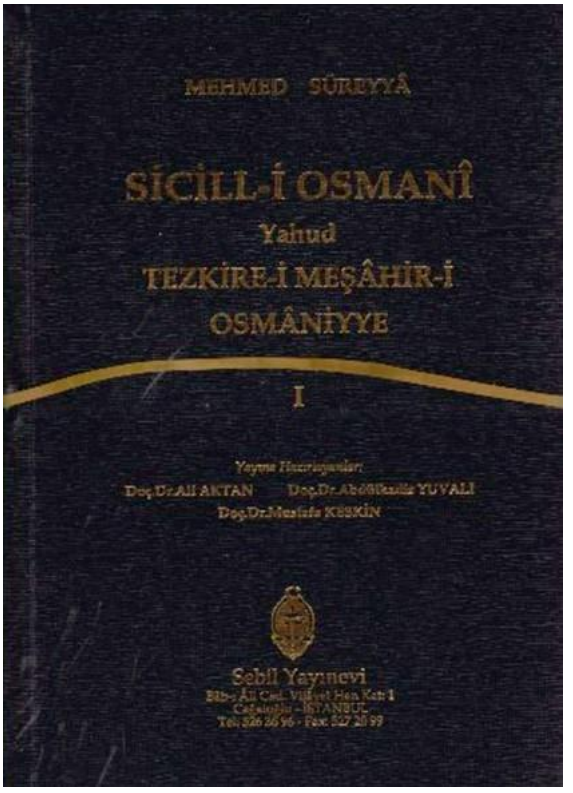

Aziz Ahmed Paşa: Kalemden yetişip çeşitli görevlerden sonra Zilhicce 1226'da (Aralık 1811/Ocak 1812) vezirlikle Trabzon sonra Hüdavendigar ve İzmit valisi oldu. (III, 468/69)

Emin Mehmed Efendi (İmam Mahmudzade): Gebze'lidir. Müderris. 1262'de (1846) Maraş ve sonra üç defe Bağdad mollası oldu.1287 (1870/71) 'de vefat etmiştir. (Sicil-i Osmani CI, s. 421.)

Halil Efendi (Kaba): İzmit'lidir. Hafız-ı Kuran ve hub sada olmakla 1675 imam-ı sani Padişahi ve müderris oldu. 1683'te Yenişehir Kadısı olup badehu Mekke Mollası 1702'de İstanbul payesi 1704'te İstanbul kadısı olup 1706'da ma'zul oldu. 1708'de fevt oldu, kadı, Şişman bir zat idi. Yeğeni hacı İbrahim Efendi'nin mahdumu El Hac Arif Mehmet Efendi kuzeni olup 1219'da fevt oldu. Üsküdar'da medfundur. (Sicil-i Osmani CII, s. 318)

Halil Paşa: İzmit'lidir. Yeniçeri zabitanından olup Kul Kethudası ve Yeniçeri Ağası (1807) Yeniçeri Ağası 1807 evasıtında infisal ile İzmir'e gönderildi. 1810'da Maelvezaret Kaymakam-i Sadr-ı Ali oldu. 12 Agustos 1810 infisal ile bin kuruş tekaüde verildi. 16 Mayıs 1812 'de Varna Muhafızı oldu. Badehu irtihal eyledi.) kaymakamı, 1812 Varna muhafızı. (Sicil-i Osmani CII, s. 332)

Hamza Dede: İzmit'te Göynüklü'dür. Emir Şeyhi Lütfullah Efendi halifesi olup 1601'de fevt oldu. Bursa'da Fıstıklı'da medfundur. (Sicil-i Osmani CII, s. 276)

Hasib Efendi (İlyaszade): İzmit'lidir. 1836/37 Üsküdar payesi olmuştu, sonra fevt oldu. (Sicil-i Osmani C. II, s. 197)

İzmidli Hüseyin Paşa, 1806'da Bergos'a tayin edildi. (Sicil-i Osmani CII, s. 238.)

Mehmed Efendi (Hekim Çelebi): Seydi Ahmed oğludur.. İzmid'lidir.. Bade't-tahsil Nakşibendi oldu. Defaatle Hacca gidip, Bursa'da ikamet eyledi, Zaviye Kabul eylemediyese de bi'l-ahere fildamı hedm olunarak zaviye yapıldı. Haziran 1567'de fevt oldu. Yerine Nakşibenzade şeyh oldu. (Sicil-i Osmani C. IV/1, 140)

Mehmed Paşa: Kandıra'lıdır. Şöhret ve nüfuz peydasıyla 1806'da Mir-i miranlık verilip Ocak 1808'de Ramiz Paşa, İnce Mehmed Bey ve Alemdar Mustafa Paşa'nın hazine ve sarrafını taharri memuriyetle Silistre'ye gitti. Badehu hıdamatta bil-istihdam Rumeli payesi oldu. Ocak 1813'te Çorum sancağı verildi. Badehu fevt olmuştur. (Sicil-i Osmani C.IV/1, s. 332)

Muhyiddin Mehmet Efendi: İzmidli'dir. Sultan Beyazıd han'a hekimbaşı oldu. 1504'te fevt oldu. Salih, fakir ve mahir ve hâzik idi. Hekim-zade bunun mahdumudur. Medine Kadısı olıp 1543'te fevt oldu. Siret-i maraziye ashabından idi. İstanbul'da bir medrese yaptı. (Sicil-i Osmani C.IV/1, s. 406)

Muslihiddin Efendi Kocaeli'lidir. Müderris olup 991'de (1583) fevt olmuştur. (Sicil-i Osmani C.IV/2, s. 495).

Mustafa Bey: Gebzeli'dir. Sıdki Mehmed Efendi'nin damadı, Miralay.1270 (1853/54)'de vefat. (II, 217)

Ramazan Efendi: Kocaelili'dir. Konya ve Kefe Mollası. 1039'da (1629/1630) vefat etti. (Sicil-i Osmani CII, s. 462.

KAYNAKÇA
Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmani Yahud Tezkire-i Meşahir-i Osmaniyye*, Yay Haz. Orhan Hülagu, Mustafa Ekincikli, Hamdi Savaş, Sebil Yayınları, İstanbul 1995.

İbrahim ŞİRİN

SİMİT DOLMASI

Yöresel Ürün

Kocaeli'nin Karamürsel ilçesine ait yöresel bir lezzet olan simit dolması, doyuruculuğu ve tok tutması sebebiyle özellikle Ramazan ayında tüketilmesi tercih edilen bir lezzettir. Bölgede Karadeniz göçmenlerinin çokluğu bu nüfusun ilk olarak 93 harbi (1877-1878) sonrasında yerleştiği ve yıllar içinde peyderpey arttığı dikkate alındığında fırınlarda üretilen bu simit çeşidinin kökeninin benzerliği de dikkate alınarak Rize simidine (bublik veya kel simit) benzerliği dikkat çekmektedir. Romalı Marcus Gavius Apicius'un MS. birinci yüzyılda kaleme aldığı eseri "De re coquinaria" de yumurtalı ekmeğin Roma İmparatorluğunun kuruluşundan beri yapılarak tüketildiğinden bahsedilmiştir. Rize simidinin 93 harbi sonrası bölgeye gelmesi sonrasında bölgede çok uzun yıllardır bilinen yumurtalı ekmeğin buluşmasıyla bu yemeğin oluştuğu değerlendirilebilir.

Simit dolmasının ana malzemesi olan simit, ekmek fırınlarında Ramazan aylarında bulunan, Ramazan pidesi büyüklüğünde oval bir çeşit pidedir. 1910 yılından

beri yapılan bu simidin içeriğinde un, maya, yumurta, tereyağı, süt, ya da yoğurt mevcuttur. Yoğurma ve mayalama işlemleri için ahşap teknelere alınan hamur dinlenmesi ve kabarması sonrasında şekil verildikten sonra büyük boy tepsilere alınarak fırın veya tandırlarda pişirilir. Genelde ekmek fırınlarında 370 gr ağırlığında satılan simit, içi doldurulmak üzere sekiz santimetrelik dilimler halinde kesilmektedir. Kesilen dilimler yanlarından yatay olarak sandviç gibi bir kez daha kesilmektedir. Kesilerek elde edilen bu dilimler peynir veya kıyma karışımı ile doldurulur ve yine tercihe göre ekşimik, maydanoz veya isteğe göre pastırma gibi yiyecekler kullanılabilmektedir. Bu dilimlerin iç tarafı yani hamur kısmı boşaltılmaktadır. Daha sonra içi boşaltılan bu parçalar bir kapta su ile ıslatılarak yumuşatılmaktadır. Önceden tercihe göre hazırlanan iç harç simit dolmasının içine doldurulmakta ve avuç içi ile bastırılarak kapatılmaktadır. İçi doldurularak kapatılan simit dolmaları çırpılmış yumurta ve süt karışımına bandırılarak kızgın yağda kızartılmakta, yağda kızartmayı tercih etmeyenler simit dolmalarını fırın tepsisine dizerek 180 C'da fırınlayarak kızartabilmektedir.

KAYNAKÇA
E.Özdemir, *Karamürsel'in Kurtuluş Hikayesi, Karşı Yakanın Beyleri. Kocaeli*: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları , 2009, s. 180-181; Türkiye Kültür Portalı Geleneksel Mutfak Simit Dolması – Kocaeli (2021, 28 Eylül). Erişim adresi https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/simit-dolmasi

Ayhan ORHAN

SİMON'UN SIRTI / SİLME, TEPE

Başiskele'de Bir Tepe

Başiskele'ye bağlı Yuvacık bölgesi ile Bahçecik bölgesi arasında yükselen bölge, yöre halkı tarafından Simon'un Sırtı olarak adlandırılıyor. Kocaeli'de doğal yürüyüş parkurları içerisinde en güzel manzaraya sahip parkurlardandır. Bölge coğrafyasını oluşturan tüm etkenler buradan görülebilir. İzmit Körfezi'ni kuş bakışı görebilmenin yanında, Sapanca Gölü ve Kartepe manzaraları görülebilir.

KAYNAKÇA
Başiskele Kaymakamlığı, Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021. Ali Üzmez, Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli, 2008, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Doğa Kocaeli.

Emin ÖZTÜRK

SİNEMALAR

Kocaeli'nin İzmit İlçesinde Bulunan Tarihi Sinema Salonları

Osmanlı toplumunun sinema salonlarıyla tanıştığı XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, İzmit eşrafı da kendi sinema salonuna kavuşmuştur. Şakir Balkı'nın verdiği bilgilere göre, *Anatolia Cinema* ismiyle açıldığı rivayet edilen bu salon, günümüzde İstiklal Caddesi ile Hürriyet Caddesi arasındaki Ziraat Bankası Merkez Şubesi'nin bulunmakta olduğu yerde kurulmuştur. İzmitli iki Ermeni işletmeci tarafından kurulup işletilmiş, I. Dünya Savaşı ortalarında dönemin İzmit Belediyesi'ne devredilmiştir. Localarında 350 kişiyi barındırabilen bu ahşap yapı, 1920'li yıllarda *Halk Sineması* adını almıştır. Kısa sürede İzmit halkının ilgisini kazanan salon, Cumhuriyet döneminde açılan ihale ile yörede açık hava sineması da işleten yerel girişimci Nazmi Bey'e (Oğuz) devredildikten sonra hem İzmit'in sinema kültürü hem de sinema işletmeciliği tarihi için önemli bir evreye girilmiştir. Nazmi Bey'in işletmeciliğinde büyük Amerikan şirketlerinin popüler filmleri İzmit'te bu dönemde gösterime girmiştir. Halk Sineması salonunun önemi sinemacılıkla da sınırlı kalmamıştır: Gazi Mustafa Kemal (Atatürk) 19 Ocak 1923'te, İzmit'te verdiği basın toplantısını bu salonda yapmıştır. Bu anlamda Halk Sineması hem sanat hem de siyaset tarihimiz açısından önemli bir mekân olmuştur. Halk Sineması 1948 yılında tamamen kapatılıp yerine *Oğuz Sineması* açılmıştır. Merzuka Yazıcı'nın hatıratında ifade ettiği üzere, sinema salonunda gerçekleşen bu dönüşüm İzmit'in kültürel atmosferinde *"yeni bir miladın oluşumu"* anlamı taşımaktadır.

İzmit'in sinemacılık tarihindeki bir diğer önemli mekân ise *Havuzlu Bahçe Yazlık Sineması*'dır. Halk Sineması'nı da devralan Nazmi Bey'in işlettiği bu salon, Balkı'nın aktardığı bilgilere göre, günümüzde demiryolundan Otel Asya'ya doğru inen yolun sağ yanında faaliyet göstermiştir. İçerisinde küçük bir havuzun bulunuyor olmasından ötürü bu ismi alan ve daha çok açık bir kahvehaneye benzeyen bu alan, bir dönem İzmitli sinemaseverlere hizmet vermiştir. Dönemin ünlü simalarından biri olan Nazmi (Oğuz) Bey, İzmit'te –Lütfi ve Seyfi Ulusoy'dan devraldığı– *Belediye Bahçe Gazinosu* yanındaki yazlık sinemayı, ayrıca Atatürk Heykeli ile Saat Kulesi arasındaki alanda *Saraybahçe Sineması*'nı da işletmiştir.

İzmit kent tarihinde önemli bir yeri olan bir diğer sinema salonu ise 1940'lı yıllarda faaliyet gösteren *Üssü Bahri Sineması*'dır. Üssü Bahri Komutanlığı binasında kurulu bu sinema, günümüzde hâlen ayakta duran Acısu'daki Çarşı Karakolu'nun bulunduğu yer civarındaki, kuzeye doğru çıkıntı veren taş binadır. Bir dönem depo, Maliye yemekhanesi ve Papaz Mösyö Pierre'in kilisesi olarak da kullanılmış bu binada film gösterimleri sona erdirildikten sonra, binanın önündeki dikdörtgen alan bir süre daha yazlık sinema olarak kullanılmıştır. Daha sonra Tersane civarına taşınan yazlık sinemanın faaliyetleri, Tersane'nin Gölcük'e taşınmasıyla birlikte sona ermiştir.

İzmit'in bir diğer sineması da günümüzde hâlen aynı isimle anılmakta olan Halkevi binasında faaliyet göstermiş *Halkevi Sineması*'dır. Sanatsal ve sosyal faaliyetler gerçekleştirilebilmesi adına 22 Şubat 1942'de açılan faaliyete geçirilen bu kurumda sahne performanslarının, folklor gösterilerinin, edebiyat dinletilerinin ve siyasi parti kongrelerinin yanı sıra film gösterimleri de yapılmıştır.

İzmit'te sinemaseverlere uzun yıllar boyunca hizmet vermiş olan *SEKA Sineması* ise yöredeki sinemacılık faaliyetlerinin zirvesi kabul edilebilir. Nazmi Oğuz tarafından, (Şakir Balkı'ya göre 1947'de; Merzuka Yazıcı'ya göre ise 1948'de) Fethiye Caddesi'nde açılan ve bir dönem kültür-sanat etkinliklerinin merkezi olan *Oğuz Sineması*'ndan 2 Kasım 1956 tarihinde dönüştürülerek faaliyete geçirilen bu salon, yöredeki *SEKA Kâğıt Fabrikası* yönetimi tarafından fabrikanın işçilerine tahsis edilmiştir. Ülkenin kâğıt ve selüloz ihtiyacını karşılayabilmek adına 1934 yılında temelleri atılan ve ilk yerli kâğıdın üretildiği 18 Nisan 1936 tarihinden üretiminin durdurulacağı 2005 yılına dek çalışmaya devam etmiş olan SEKA Kâğıt Fabrikası içerisinde tiyatro gösterilerinin, spor karşılaşmalarının ve konferansların düzenlendiği çok amaçlı bir salon bulunmuş, sinema gösterimleri de yine bu salonda gerçekleştirilmiştir. 1956'da bir de sinema salonu açılmıştır. Dönemin şartlarına göre geniş kapasitesi ve rahat localarıyla, kaliteli ışık, ısı ve ses tesisatıyla ünlü Hollywood filmlerini İzmit halkıyla tanıştıran SEKA Sineması, halk arasında olduğu kadar sinema şirketleri, sinema yazarları ve eleştirmenleri arasında da oldukça popüler olmuştur. Yurtiçinde dönemin ünlü film şirketleriyle anlaşmalar yapılmış, en yeni sinema filmleri kısa süre içinde İzmitli izleyicilere sunulmuştur. Üstelik, 1966 yılında, Avni Öztüre, Naci Girginsoy, Cemal Turgay ve Sabri Yalım gibi şehrin aydın simalarının girişimleriyle Türk Sinematek Derneği ile bağlantı kurulmuş ve böylece İzmit'te de bir Sinematek şubesi açılması, SEKA Sineması'nın da bu bağlantı aracılığıyla dünya sinemasının önemli yapımlarını beyaz perdesine taşıması kararlaştırılmıştır. Böylece İzmit halkı dünya sinemasına damgasını vurmuş filmlerle tanışma imkânına kavuşmuştur. SEKA Sineması'nda gerçekleştirilecek film gösterimleri de yıllar boyunca *SEKA Postası* gazetesi aracılığıyla tüm halka duyurulmuştur. SEKA Sineması, SEKA Kâğıt Fabrikası kapandıktan sonra İzmit Belediyesi'ne devredilerek sadece tiyatro oyunlarının sahnelendiği bir salona dönüştürülmüştür.

Fethiye Caddesi'nde yer alan bir diğer sinema da *Aile Bahçe Sineması*'dır. Merzuka Yazıcı'nın anlatımına göre, özellikle akşam üstleri gerçekleştirilen gösterimlerde halkın büyük ilgisine mazhar olan bu sinema, 1940'lı yıllarda, bir aile çay bahçesinden dönüştürülerek yazlık sinema haline getirilmiştir. Aile Bahçe Sineması, diğer yazlık sinemalar gibi, özellikle 1940'lı yılların ilgi odaklarından biri olmuştur.

İzmit'in bir diğer önemli kışlık sineması da *Karaçetin Sineması*'dır. Mehmet Ali Paşa Mahallesi'nde, Turan Güneş Caddesi üzerinde bulunan bu sinema

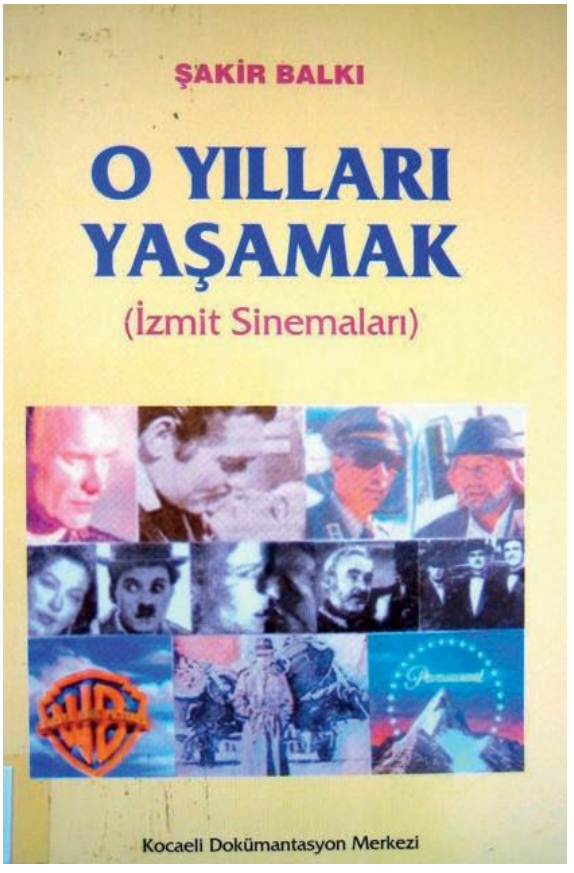

salonu Yusuf Karaçetin ve Kazım Ertek tarafından işletilmiştir. Faaliyet gösterdiği bina daha önce yağ fabrikası olarak faaliyet göstermekteyken, kışlık (kapalı) sinema salonuna dönüştürülmüştür. Karaçetin Sineması'nın ömrü fazla uzun olmamış, bir süre faaliyet gösterdikten sonra kapanmıştır.

İzmit'in *Kolordu* olarak anılan bölgesinde, askeriyeye bağlı Kolordu binasında da *Kolordu Sineması* ya da *Askeri Sinema* adlarıyla anılan küçük bir sinema salonu faaliyet göstermiştir. 1966 yılında kurulan Kolordu Sineması, 17 Ağustos 1999 Depremi'nde aldığı hasarlardan ötürü kapatılmış, uzun süre boyunca kullanılmayan salon nihayetinde EDOK Komutanlığı ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanan protokol kapsamında 2012 yılında yıkılmıştır.

İzmit'te, Abdurrahman Yüksel Caddesi üzerinde bulunan Akça Camii'nin sırasında, sadece film gösterimlerinin gerçekleştirilmesi için kurulan bir sinema salonunda faaliyet gösteren *Yurd Sineması* da kentin bir diğer önemli salonudur. Faaliyet gösterdiği dönemde kaliteli, pahalı ve orijinal filmler oynatmış olan Yurd Sineması, Ahmet Sakızlı (Kırbaş) ve A. İkiz tarafından işletilmiştir. Bir süre faaliyet gösterdikten sonra kapatılmış ve yıkılarak yerine bir işhanı yapılmıştır.

Kurulduğu 1980'li yıllarda modern görünümü, salonu, perdesi, ses sistemi, salon içi ve salon dışı mekânları ile İzmitli sinemaseverlere hizmet vermiş olan *Altınnal Sineması* İzmit'in bir diğer önemli sinema salonudur. Uzun bir süre ödüllü Hollywood yapımlarını beyaz perdeye taşıyan Altınnal Sineması 2000'li yılların ortalarında kapanmıştır.

KAYNAKÇA

"İzmit Orduevi Sineması Yıkıldı", *https://www.haberler.com/izmit-orduevi-sinemasi-yikildi-3698396-haberi/*, 11.06.2012 (Erişim Tarihi: 03.08.2021); "İzmit'e Filmleri Ben Getiriyordum", *https://www.buyukkocaeli.com.tr/haber/4862249/izmite-filmleri-ben-getiriyordum*, 18.11.2019 (Erişim Tarihi: 03.08.2021); "Orduevi Sineması Yıkılıyor", *https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4443289/orduevi-sinemasi-yikiliyor*, 06.06.2012 (Erişim Tarihi: 03.08.2021); "Yıkılan Kolordu Sineması", *https://www.cagdaskocaeli.com.tr/haber/4660946/yikilan-kolordu-sinemasi*, 02.08.2012 (Erişim Tarihi: 03.08.2021); Akdaş, Cangül, "Kentte Sinema Salonlarının Evrimi: İzmit Örneği", *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, Cilt 4, Sayı 14, 2017, ss. 1638-1645; Ufuk Bağan, "Yazlık Sinemaları Çok Ama Çok Özledik", *https://hurkocaeli.net/yazlik-sinemalari-cok-ama-cok-ozledik/*, 04.02.2019 (Erişim Tarihi: 03.08.2021) Şakir Balkı, *Atatürk'ün Yaşamında İzmit İmgesi & SEKA'nın Trajik Sonu*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2010; Şakir Balkı, *İzmit'te Zaman (Kent Üzre Ol Vukuat-ı Hikayât)*, Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü, 1995; Şakir Balkı, *O Yılları Yaşamak (İzmit Sinemaları)*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi Yayınları, 2001; M. Hikmet Bayar, M., *Bir Zamanlar İzmit*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2002; Hülya Çelik, "SEKA'nın Eğitim ve Kültür Faaliyetlerine İlişkin Bir Sözlü Tarih Denemesi", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II (Bildiriler Kitabı)*, ed. Haluk Selvi & M. Bilal Çelik & Ali Yeşildal, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2016, ss. 2117-2126; Emre Dölen, Çin'den Kocaeli'ne Kâğıdın Öyküsü, Kocaeli: SEKA Kâğıt Müzesi Yayınları, 2015; Emre Dölen, *Dünyada ve Türkiye'de Kağıtçılığın Öyküsü*, Kocaeli: SEKA Kâğıt Müzesi Yayınları, 2015; Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kağıtçılığımız, İstanbul: Grafik Sanatlar Matbaası, 1977*; Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kağıtçılığımız, Modern Kâğıt İmalinin 30ncu Yıldönümünde Hatırladıklarım ve Düşündüklerim*, İstanbul: *İstanbul Halk Basımevi, 1966*. Baki Kara, (haz.), *Türk Kâğıt Sanayiinin Öncüsü: Mehmet Ali Kâğıtçı*, İstanbul: Sappi Yayınları, 2004; Uygur Kocabaşoğlu, Uygur; Bulutgil, Aydan vd., *SEKA Tarihi: Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi*, Kocaeli: SEKA, 1996; Mehmet Sarıoğlu, *SEKA Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2013; Merzuka Yazıcı, *İzmit'te Çocukluğum (II. Dünya Savaşı Yılları)*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2004; Merzuka Yazıcı, *İzmit'te Gençlik Yıllarım ve Öğretmenlik Anılarım*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2007.

Sinan VARDAR

SİRKECİLER KONAĞI

İzmit'te Tarihi Bir Konak

Kocaeli ili, İzmit ilçesi, Hacıhasan Mahallesi, yukarı Pazar Caddesi, 20 pafta, 390 ada, 1 nolu parselde yer alan yapı ilk olarak, Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığının 27/04/1979 tarih ve 11144 sayılı kararıyla 41 envanter no ile korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

Hafız Mustafa Efendi'nin oğlu, İzmit Fevziye Camii şerifi imam ve hatibi ve reisu'l kurrası Hacı Hamza Celalleddin Efendi 1845 yılında Isparta'da dünyaya gelmiştir. 1876 yılında İzmit'e gelerek Fevziye Camii'nde imam ve hatip olarak göreve başlamış ve vefatı olan 1910 yılına kadar görevini sürdürmüştür. İzmit'e geldikleri 1876 yılından itibaren Yukarı Pazar Caddesi'nde bulunan 390 ada 1 parselde yer alan bugünkü adı ile Sirkeciler Konağı olarak bilinen ahşap kâgir yapıda ikamet ettikleri bilinmektedir. Hacı Hafız Hamza Celaleddin Efendi'nin oğulları olan Hafız Hüseyin Sezgin, Hafız Ahmet Sezgin ve Mustafa Efendiler de merhum babaları gibi Fevziye Camii'nde görev yapmışlardır.

Sirkeciler Konağı

Hoca'nın ilk oğlu olan Hafız Hüseyin Sezgin 1884 yılında bu konakta dünyaya gelmiştir. 1910 Babasının vefatından sonra 20 Ekim 1910 tarihinde babasından boşalan imamlık görevine getirilmiştir. İmamet beratı için vesikası yirmi altı yıl bu camide görev yaptıktan sonra kendi isteği ile Akça Camii imamlığına getirilmiştir. On iki yıl burada görev yaptıktan sonra emekliye ayrılmıştır. Önceleri Kapalı Çarşı (Adalar Çarşısı)'da bakkal dükkânı çalıştırırken sonraları sirkecilik ile uğraştığı bilinmektedir. Bu yüzden bu aile eski İzmitliler ve yöre halkı tarafından Sirkeci Hocalar olarak anılmaktadır.

1942 ve 1947 tarihli tapu kayıtlarına göre önceleri kiracı olarak ikamet ettikleri bu konağı 4 Eylül 1947'de Sezgin kardeşler satın alarak tescillemişlerdir. 2020 yılında dönemin İzmit Belediyesi Kültür Müdürü Dr. Ali İhsan ENGÜR tarafından Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü haline getirilmiş olup 2022 itibari ile halen müdürlük bu binada hizmet vermektedir.

Yapı geleneksel Türk evi planimetrisine göre inşa edilmiştir. Yapı inşa edildiği dönem özelliklerini halen korumaktadır. 451.82 m2 lik ahşap-kagir yapı elemanlarından oluşan konak 3 katlı geleneksel konut dokusunu yansıtmaktadır. 2008 yılında kamulaştırması tamamlanan tarihi konak 2009-2010 yılları arasında projelendirilerek koruma kurulu onayına sunulmuş, fakat geçirdiği yangın sonucu projeleri revize edilmiştir. Rekonstrüksiyon projesi esas alınarak aslına uygun olarak yeniden inşa edilen tarihi konak günümüzde İzmit Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü olarak hizmet vermektedir.11 oda 2 sofa 3 wc ve 3 depo alanından oluşmaktadır. Restitüsyon esaslı projesinde belirtilen sirke küpleri yangın sonucu tahrip olduğundan ve onarılamadığında özgün yerlerinde sergilenememektedir.

KAYNAKÇA

Osman Nuri Cebe, *İzmit Mezar Kitabeleri*, Rotary Kulübü Kültür Yayınları-33, İzmit 2016, s.17; Ahmet Nezih Galitekin, *İzmit Mehmet Bey Nam-ı Diğer Fevziye Camii Şerifi,* Saray Bahçe Belediyesi Yayınları -3, İzmit 2007, s.94; İzmit Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Kent Planları, 1926, Pafta 2F; İzmit Belediyesi Emlak İstimlak Müdürlüğü Arşivi, Tapu Kayıtları

Ali İhsan ENGÜR

SIRRI ERİNÇ (1918-2002)

Akademisyen

Prof. Dr. Sırrı Erinç, 24 Ocak 1918 tarihinde İzmit, Kocaeli'de dünyaya gelmiştir. Babası İzmit Ağır Ceza reisliği yapmıştır. Babasının görevi nedeniyle Aydın'a taşınmalarından dolayı ilkokula orada başlamış ve İstanbul'da ilkokul eğitimini tamamlamıştır. İstanbul Erkek Lisesi'ni 1936 senesinde birinci olarak bitirmiştir. Jeolojiye olan ilgisi neticesinde İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'ne giren Erinç, aynı anda Yüksek Öğretmen Okulu'na da kaydolmuştur. Yüksek Öğretmen Okulu'nda tarih derslerine girmek ile sorumlu olmasına rağmen bakanlığın izniyle jeoloji derslerine girmiştir. İstanbul Üniversitesi'ni 1940 senesinde tamamlayan Erinç, aynı üniversitede asistan olarak göreve başlamıştır. Türkiye'de fiziki ve modern coğrafya düşüncesinin yerleşmesini sağlayan önemli coğrafyacılardan biri olan Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol danışmanlığında doktorasını tamamlamış, 1948 yılında doçentlik unvanını almıştır. *Fen Fakültesi Mecmuası, The Geographical Review, Annals of the Association of American Geographers* gibi dergilerde yazıları yayınlanan Erinç, doktora konusuna dair bir yazıyı o dönemin en önemli jeoloji dergilerinden biri sayılan *Geologischen Rundschau*'da yayınlamıştır. 1951-1952 tarihleri arasında yurtdışında araştırmalarda bulunmuştur. Berkeley üniversitesinde iklim üzerine, Lousiana Üniversitesinde alüvyal jeomorfoloji üstüne araştırmalar yapmıştır. Batı Anadolu'daki grabenlerin gelişim tarihini belgelemiş olan Erinç, Kuzey Anadolu Fayı'nın yaşının da Miyosen'in (jeolojik bir devir) bir kısım döneminden genç olması gerektiğini işaret ederek ilk defa bu önemli yapıya yaş vermiştir. 1957 yılında profesör unvanına yükselerek ve Fiziki Coğrafya kürsüsünün başına geçmiştir. 1958 yılında araştırmaları için Avrupa'ya gitmiş, Polonya ve Yeni Zelanda'daki toplantılara katılmıştır. Türkiye Jeomorfolojisine "Periglasyal Topoğrafya" "Alüvyal Jeomorfoloji", "Klimatik Jeomorfoloji" gibi kavramları sokmuştur. Bu anlamda belirtilen konuları hem derslerinde hem de konferanslarında dile getirmiş ve Türkiye'deki uygulamalarını yürütmüştür. Prof. Dr. Sırrı Erinç, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü müdürü olarak 11 Mart 1985 senesinde yaşı nedeniyle emekliye ayrılmıştır. 1995 yılında TÜBA şeref üyeliğine seçilmiştir. İngilizce, Fransızca, Rusça ve Almanca

Sırrı Erinç

dillerini bilmekteydi. 1997 yılında INQUA (International Quaternary Association) Türkiye Kuaternerine katkı ödülünü almıştır. 1998 yılında ise TÜBİTAK Hizmet Ödülüne layık görülen başarılı bilim insanı, 7 Şubat 2002 tarihinde hayata gözlerini yummuştur. Eserleri arasında Doğu Anadolu Coğrafyası (1953), Tatbikî Klimatoloji ve Türkiye'nin İklim Şartları (1957), Türkiye Atlası (A. Tanoğlu ve E. Tümertekin ile) (1961), Klimatoloji ve Metodları (1962), Yağış müessiriyeti Üzerine Bir Deneme ve Yeni Bir İndis (1964), 12 Mayıs 1971 Burdur Depremi (1971), Elli Yılda Coğrafya (1973), Some Documents Concerning the Geography of Turkey (S. Öngör ile) (1965), Yağış Müessiriyeti Üzerine Bir Deneme ve Yeni Bir İndis (1965), Gediz Depremi, Tatbiki Jeomorfolojik Etüd (T. Bilgin, M. Bener, K. Ata Sungur, S. Erer ve K. Göçmen ile) (1970), 12 Mayıs 1971 Burdur Depremi Tatbiki Jeomorfolojik Etüd (M. Bener, S. Erer ve K. Göçmen ile) (1971), Ülkeler Coğrafyası: Ülkeler, İnsanlar ve Problemleri (S. Öngör ile) (1976), İstanbul Boğazı ve Çevresi (1977), Vejetasyon Coğrafyası (1977), Ortam Ekolojisi ve Degradasyonel Ekosistem Değişiklikleri (1984), Klimatoloji ve Metodları (1996) bulunmaktadır. Bunun yanında jeoloji ve coğrafya eğitimine de önem veren Erinç, okullarda okutulması adına eserler yayınlamıştır. Bunlardan bazıları Türkiye Coğrafyası III (1948), Genel Coğrafya Lise I (S. Öngör ile) (1950), Türkiye Coğrafyası Lise III (S. Öngör ile) (1951), Ülkeler Coğrafyası Lise II (S. Öngör ile) (1953), Coğrafya Orta II (S. Öngör ile) (1953), Atlaslı Coğrafya İlkokul 4 (S. Öngör ile) (1960), Atlaslı Coğrafya İlkokul 5 (S. Öngör ile) (1960) kitaplarıdır.

KAYNAKÇA

https://www.biyografya.com/biyografi/13182, Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021 (Görsel); Ajun Kurter, "Sırrı Erinç'in Öyküsü", *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Coğrafya Enstitüsü Bülten*, Cilt 2, Sayı 2, 1985, 3-10, s. 3; 4; 5; 6; 9; Gökhan Tok, "Bir Bilim Adamının Coğrafyası: Sırrı Erinç", *Bilim ve Teknik*, 70-78; Ali Yiğit & Harun Tunçel, *100. Yılında Türkiye'de Coğrafyacılar: Türkiye Coğrafya Biyografileri (1915-2015)*, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, Bilecik, 2017, 105- s. 105.

Özge ASLANMİRZA

SİSMOLOJİK İZLEME VE DEPREM EĞİTİM MERKEZİ

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Birimi

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (KBB) Zemin ve Deprem İnceleme Müdürlüğü'ne bağlı Sismolojik İzleme ve Deprem Eğitim Merkezi (SİDEM) Sekapark Kültür Alanı'nda 7 Ocak 2012 tarihinde kurulmuş-

Şekil 1. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (KBB) Zemin ve Deprem İnceleme Müdürlüğü'ne bağlı Sismolojik İzleme ve Deprem Eğitim Merkezi (SİDEM) Sekapark Kültür Alanı'ndaki binası ve dünya birinciliği ödülü (sarı platform)

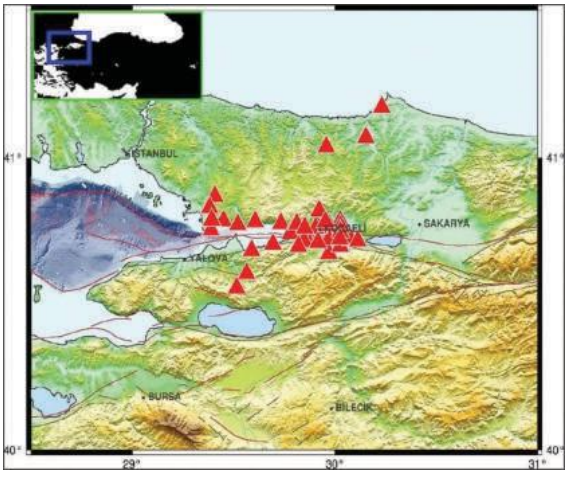

KBB Sismolojik İzleme ve Deprem Eğitim Merkezi-AFAD işbirliğiyle işletilen 41 deprem ivme ölçüm istasyonu dağılımı. Kırmız üçgenler ivme kayıt istasyonu yerini göstermektedir.

tur. Sismolojik İzleme Merkezi ve Deprem Eğitim Merkezi olmak üzere iki kısım olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Şekil 1).

Sismolojik izleme (deprem yer hareketi) çalışmaları, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı arasında yapılan protokol doğrultusunda yapılmaktadır. Sismolojik izleme merkezine bağlı Kocaeli'nin farklı özelliklerdeki zeminlerine konuşlandırılmış 41 adet kuvvetli yer hareketi ivme ölçüm istasyonu bulunmaktadır. Sürekli kayıt alan istasyonlardaki sismometreler deprem sırasında yer hareketinin ivmesini ölçmektedir. Sanayi ve insan yoğunluğunun yüksek olduğu, aynı zamanda zayıf zemin olarak tanımlanmış alanlara kurulmuş istasyonlardan elde edilen verilerle Kocaeli ili sınırları içerisinde deprem-zemin davranışına yönelik bilgiler içeren haritalar hazırlanmaktadır (Şekil 2). Acil müdahale ve erken uyarı sistemi altlığını oluşturmak ve ilin deprem tehlike haritasının hazırlanması, risklerin tespiti ve deprem senaryolarının oluşturulması için önemli veri kaynağı SİDEM tarafından sağlanmaktadır.

Sismolojik İzleme ile İlgili Gerçekleştirilen Faaliyetler

Kocaeli Afet Zararlarının Azaltılmasında Akıllı Kent Uygulaması Projesi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Gebze Teknik Üniversitesi ortaklığıyla Afet Zararlarının Azaltılmasında Akıllı Kent Uygulaması Projesi 2018 yılında protokol imzalanarak çalışmalara başlanmıştır. Proje kapsamında deprem erken uyarı ve erken müdahale sistemleri kurulması planlanmaktadır. Erken uyarı sisteminden alınacak sinyallerle Kocaeli ilinde bulunan kritik tesisler ve sanayi kuruluşlarının elektrik, gaz, su vb kesilerek afet sonrası olası kazaların ve patlamaların önüne geçilmeye çalışılacaktır. Proje çalışmaları devam etmektedir.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından 2004 yılından itibaren deprem eğitimleri verilmeye başlanmış olup, 2011 yılında SİDEM'in kurulmasıyla birlikte simülasyon tekniği de eğitim kapsamına eklenmiştir. Gerçek bir deprem yaşamamış başta öğrenciler olmak üzere eğitime gelen gönüllülere deprem tecrübesinin aktarılması amacıyla Deprem Eğitim Merkezi'nde bulunan simülasyon cihazıyla farklı büyüklüklerdeki deprem sarsıntıları ile ev ortamında deprem tecrübesi kazandırılmaktadır. Deprem eğitimleri yaklaşık 1 saat olarak planlanmış olup, 40 dakika teorik ve 20 dakika uygulamalı eğitimlerden oluşmaktadır. SİDEM'de afet ve deprem eğitimleri ile ilgili olarak gerçekleştirilen faaliyetler:

Yılda yaklaşık 10.000 kişiye deprem simülasyon eğitimi verilmesi; köy okulları öncelikli olmak üzere okullarda öğrencilere deprem eğitimi verilmesi (Şekil 3A); Ayrıca okullardan gelen istekler üzerine deprem tahliye tatbikatları gerçekleştirilmesi; Öğrencilerin deprem bilincinin artırılması amacıyla 'Kıpırdayan Dünya' isimli tiyatro oyunu gösterimi yapılması (Şekil 3B); Görme, işitme ve hafif zihinsel engelli öğrencilere özel eğitim materyalleri hazırlanarak eğitimler düzlenmesi; Afete Hazır Anneler Eğitimi' ile deprem eğitim merkezinde eğitim alan öğrencilerin annelerine okul aile birliği ve okul yönetimi aracılığıyla ulaşılarak okulların toplantı salonlarında afet bilinci eğitimleri verilmesi; Yaklaşık olarak 1000 anneye eğitim verilmesi; 'Kocaeli Mahalle Halkı Afetlere Hazırlık Eğitimi' ile mahalle halkına yönelik olarak afet eğitimleri verilmesi şeklindedir.

Kocaeli Üniversitesi ve Kocaeli İl AFAD Müdürlüğü ile ortaklaşa gerçekleştirilen 'Kocaeli Mahalle Halkı Afetlere Hazırlık Eğitimi' projesi kapsamında mahalle gönüllülerine afet öncesi, sırası ve sonrasında bilinmesi ve yapılması gerekenlerle ilgili eğitimler verilmiştir (Şekil 3C). Afet öncesi için hazırlık ve zarar azaltma eğitimleri, gözlemsel mahalle tehlike analizi ve yapısal olmayan risklerin azaltılması ile ilgili uygulamalar yapılmış olup proje kapsamında hazırlanan güvenli yaşam odası ile toplumda depreme karşı yapısal olmayan risklerin azaltılması konusunda farkındalık oluşturulmuştur (Şekil 3D). Eğitimler kapsamında toplam 895 gönüllüye eğitim verilmiştir. Bu eğitimler sayesinde afetlere karşı halkın bilinçlendirilmesinde önemli bir görev merkez tarafından yürütülmektedir.

UCLG (United Cities and Local Goverment) tarafından Çin'in Guangzhou şehrinde düzenlenen 56 ülkeden 153 şehrin 255 projeyle katıldığı yarışmada Sismolojik İzleme ve Deprem Eğitim Merkezi faaliyetlerini anlatan 'Prepare before its too late: learn to live with earthquake' projesi kentsel yenilik alanında dünya birinciliği ödülü kazanmıştır (16 Kasım 2012) (Şekil 1). Ayrıca Marmara Belediyeler Birliği'nin 8. kez düzenlediği Altın Karınca Ödülleri'nde 'Kocaeli Mahalle Halkı Afetlere Hazırlık Eğitim Projesi' afet yönetimi konusunda birincilik ödülü de kazanmıştır (19 Kasım 2020).

Fadime SERTÇELİK

SİT ALANLARI

Kocaeli'deki Antik Yerleşim Kalıntıları

Antik dönemde Nikomedeia kentine ev sahipliği yapan günümüz Kocaeli kenti, başta Bithynia Krallığı'na daha sonra ise Roma İmparatorluğu'na başkentlik yapması sebebiyle tarih boyunca önemli bir kent olmuştur. Başkentlik yapmasının yanı sıra, Balkanlar'dan Doğu'ya giden önemli bir yol güzergâhı üzerinde yer alması ve verimli arazilere sahip olması nedeniyle bir cazibe merkezi olmuş ve birçok yerleşimciyi buraya çekmiştir. Bütün bunların bir sonucu olarak, irili ufaklı birçok köy, kasaba ve kente ev sahipliği yapmış olan Kocaeli ilinden günümüze çok sayıda yerleşim kalıntısı ulaşmıştır. Bu yerleşimlerin bazıları bölgede son birkaç yüzyılda yapılan araştırmalar ve kazılar sonucu tespit edilmiş ve bir kısmı sit alanı olarak tescillenmiştir. İlgili kurumların ya da kişilerin bir dilekçesi ile yerinde yapılan tespitlerin bir sonucu olarak sit alanları Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. 2013 yılından itibaren ilan edilmiş sit alanlarının hangileri olduğu Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün sayfasından ulaşılabilmektedir. Adı geçen sayfa incelendiğinde 2013-2019 yılları arasında Kocaeli'de çok sayıda tescilli ve sit alan görülmektedir. Bu nedenle Kocaeli sınırları içinde öne çıkan bazı sit alanları değerlendirilecektir.

Bunlardan biri, İSU Genel Müdürlüğü'nün (İzmit Su ve Kanalizasyon İdaresi) bulunduğu, Serdar Mahallesi, D-100 Karayolu güney sınırında, no. 59 Sekapark adresinde 2017 yılı Nisan ayında bir binanın temel inşaatı sırasında arkeolojik maddi kültür kalıntıları bulunmuştur. Akabinde bu alanda Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müze müdürlüğü başkanlığında bir kurtarma kazısı gerçekleşmiştir. 2017-2019 yılları arasında sürdürülen kurtarma kazısı sonrasında bir nekropolis duvarının çevrelediği biri yazıtsız olmak üzere 5 in situ halinde lahit, 51 adet kiremit mezar ile 2 amphora mezar; 99 adet sikke, 12 adet pişmiş toprak eser, 8 adet cam eser, 2 adet metal eser, 2 adet taş eser ve 1 adet bronz idol ele geçmiştir. Keşfedilen yeni nekropolis alanı, kent kapısına yaklaşık olarak 700 m mesafede, deniz seviyesinden yaklaşık 6-8 m yukarıda teraslanmış bir alanda yer almaktadır.

Nekropolis, Geç Roma-Erken Bizans özellikleri gösteren bir taş örgüsüne sahiptir ve bu duvar yaklaşık 11 metre uzunluğunda, doğu istikametinde 60-80 cm genişliğindedir. Bu duvarının varlığı, 1972'de kazı alanına yakın bir mevkiinde bulunmuş bir başka lahitten bilinmekteydi. Duvarın içerisinde yer alan lahitlerden dördünün de yazıtları güneye bakmaktadır; bu da kente giriş yolunun nekropolis'in güneyinden geçtiğini göstermektedir. Yazıtlar ve ele geçen arkeolojik materyaller nekropolis alanının MS II.-IV. yüzyıllar arasında yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Özellikle nekropolis alanından ele geçen sikkeler alanı tarihlememiz için önemlidir. Bulunan 99 sikke içinden tarihlenebilen 23 sikkeye göre, nekropolis alanının en erken kullanımı Severus Alexander (MS 222-235), en geç II. Constantius (MS 337-361) olarak görülmektedir. Bir nekropolis'in bu şekilde in situ olarak günümüze ulaşması büyük bir şanstır ve olasılıkla büyük bir toprak kayması tüm bu alanı tamamen kapatmış ve korumuştur. Böylesine büyük bir nekropolis'in toprak altında kalmasının tek bir nedeni olabilir: Büyük bir deprem. Nitekim nekropolis'te keşfedilen en son sikkeler II. Constantius (MS 337-361) zamanına aittir ve bize tarihleme vermesi bakımında oldukça önemlidir. O'nun zamanında Nikaia ve ardından Nikomedeia kökenli peş peşe üç yıkıcı deprem meydana gelmiştir. Olasılıkla gerçekleşen yıkıcı depremlerin birinde ya da devamında nekropolis tamamen toprak altında kalmıştır. Söz konusu alanda ele geçen 4 yazıtlı lahitten özellikle bir tanesi Nikomedeia tarihi için ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlardan Latince olarak yazılan lahitin sahibi Dacia Minor Eyaleti'ndeki regio Pieucensis'ten protector divini lateris, yani imparatorun yakın koruması olan Tziampo adında birisinin belgelenmesidir. Tziampo, İmparator Diocletianus ya da Constantinus'un yakın koruması olup, köken itibariyle geldiği eyalet ve bölge ilk kez belgelenmektedir.

Kandıra İlçesi Hacılar köyü Yağbolu Mevkii'nde keşfedilen bir mağarada Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi tarafından 2020 yılında bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu mağarada Ana Tanrıça Kybele'ye ait yazıtlı ve yazıtsız adak stelleri, kandiller ile keramik parçaları ortaya çıkarılmıştır. Stellerden ikisi yazıtlı olup, birinin üzerindeki yazıt sayesinde, adağın MS 122 yılında Kybele'ye yapıldığı anlaşılmıştır. Yazıtı okunamayan bir diğer stelin ön yüzünde ise bir tapınağın ön cephesi tasvir edilirken; iki sütunlu üçgen alınlıklı bir naiskosun içerisinde, sol yanında bir aslan duran, tahta oturmuş bir Kybele işlenmiştir. Kybele tapınım alanı olan bu mağaranın hemen güneybatısında bir su kaynağı; bu kaynaktan kuzeye doğru devam eden ormanın içinde benzer bir başka mağara daha yer almaktadır. Bu mağaranın içinde dolgu toprak ve su vardır. Araştırmacılar her iki mağaranın orman içinde yer alması ve su kaynağı kenarında bulunması nedeniyle tipik bir Kyble Kült Alanı olduğunu düşünmektedirler. Kazı yapılan alan ve çevresi sit alanı edilerek, koruma altına alınmıştır.

Kent içindeki bir önemli sit alanlarından birisi ise Çukurbağ Mahallesi'dir. Adı geçen mahallede birçok antik eser barındırmakta; sur ve 2021 yılında kazısı başlamış olan oldukça büyük bir yapının temel kalıntılarına da ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle Çukurbağ Mahallesi'nde hem I. hem de III. dereceden tarihi sit alanları mevcuttur. Çukurbağ'daki en önemli eser, İmparator Diocletianus'un sarayına ait olduğu düşünülen anıtsal bir yapının temelleridir. 1999 depremi sonrası adı geçen mahallede hasarlı bir binanın temelinde bir Roma yapısı kalıntılarına tesadüfen rast gelinmiş; bu alanda 2001 ve 2009 yıllarında Kocaeli Arkeoloji ve Etnografa Müzesi

tarafından bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Bu ilk kazılar sırasında bir Roma yapısına ait renkli mermer kabartmalar ve heykeller ortaya çıkarılmış; 2015 yılından itibaren bu alanda Müze ile birlikte danışmanlığını T. Şare'nin yaptığı TÜBİTAK destekli bir arkeoloji projesi başlatılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde renkli mermer heykeller, friz ve mozaik döşemelerle süslü anıtsal bir imparatorluk yapısının şimdilik bir parçası gün ışığına çıkartılmıştır. T. Şare'ye göre bu yapı hem Nikomedeia hem de Anadolu'da kendi dönemine ait şimdiye kadar bilinen tek saray yapısıdır. I. derece arkeolojik sit alanı olan bu yerde 2021 Temmuz ayından itibaren arkeolojik bir kazı başlatılmıştır.

Kentin en önemli sit alanlarından bir diğeri SEKA ile Mannesmann fabrikalarının bulunduğu arazidir. 1934 yılında yapımı başlayan SEKA Kâğıt Fabrikası'nın inşası sırasında, oldukça büyük mimari elemanlar ile heykeller bulunmuştur. Aynı zamanda burada bir Hamam kalıntısı da tespit edilmiş ve yerinde korunmuştur. Bulunmuş olan heykeller ve diğer kıymetli eserler o zamanki İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne taşınmıştır. Halen dahi SEKA'nın bulunduğu arazide mimari öğelere rastlanmaktadır. SEKA ile TEİAŞ arasındaki alanda da sıralı blok taşlar tespit edilmiştir. Alanda bulunmuş olan devasa boyutlardaki mimari bloklar nedeniyle, III. derece arkeolojik sit alanı olan SEKA, Çukurbağ'daki gibi önemli yapılara ev sahipliği yapıyor olmalıdır. Kocaeli'de yüzey araştırması yürüten A. Çalık-Ross buranın, limanın arkasında olması nedeniyle Nikomedeia'nın en önemi yapılarını barındırmış olabileceğini düşünmektedir.

Tepecik Mahallesi bir başka önemli sit alanıdır. Adı geçen mahallenin İnönü Caddesi (eski adı İstanbul) üzerinde 1930'lardan itibaren temel kazısı ara ara yapılan ve halkın Mahzenli dediği alanda N. Fıratlı başkanlığında İstanbul Arkeoloji Müzesi 1950'li yıllarda büyük bir kazı gerçekleştirmiştir. MS II. yüzyıla tarihlenen bir Nymphaion (= Anıtsal çeşme yapısı) ortaya çıkarılmıştır. Korint düzeninde inşa edilmiş bu yapı, N. Fıratlı'ya göre, Anadolu'nun en büyük Nymphaionlarından biridir.

Önemli sit alanlarından biri 21.03.2012 tarihinde III. derece sit alanı ilan edilmiş olan Başiskele Belediyesi sınırları içindeki antik Astakos kentinin olduğu alandır. Bu alan için Koruma Amaçlı Plan kabul edilmiş olup; Nikomedeia kentinin kurulmasından önceki ilk Helen yerleşimidir. Astakos'un yıkılmasından sonra I. Nikomedes'in M.Ö. 264 yılında, 6 km kuzeybatısında Nikomedia'yı kurduğu antik yazarlar aracılığıyla bilinmektedir.

Kocaeli'nin diğer önemli sit alanları içinde Turgut ile Gültepe Mahalleleri bulunmaktadır. Söz konusu alanda yapılan kazılar neticesinde birçok mezar odası ile lahitler bulunmuştur. Gültepe Nekropol alanında Helenistik Dönem'e kadar inen bir mezar yapısı yer almaktadır. Adı geçen bu yerlerin hemen yakınında ise Geç Antikçağ'a tarihlenen dokuz odalı bir mezar yapısı da tespit edilmiştir.

Görüleceği üzere, önemli Antik Dönem eserine ev sahipliği yapan Kocaeli'den bilinen sit alanlarının listesi aşağıdaki gibidir[1]:

Kandıra	Kefken Adası, I. derece arkeolojik sit alanı
Kandıra	Kefken, I. derece arkeolojik sit alanı
Kandıra	Babalı tarihi sit alanı
Kandıra	Karahasanlar, Roma nekropolis'i ve taş ocağı I. derece arkeolojik sit alanı
Kandıra	Seyrek Kalesi, I. derece arkeolojik sit alanı
Kandıra	Kerpe (Kıncıllı), III. derece arkeolojik sit alanı
Kandıra	Miço Koyu, II. derece arkeolojik sit alanı
Karamürsel	Valide Köprü Höyüğü, I. derece arkeolojik sit alanı
Karamürsel	Ereğli kentsel sit alanı
Karamürsel	Semetler köyü, II. derece arkeolojik sit alanı
Karamürsel	Yalakdere kentsel sit alanı
Karamürsel	İnebeyli köyü Taşağıl Mahallesi, III. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Namazgâh Mezarları Mevkii, I. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Belen Mevkii nekropolis'i, I. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Yağcılar tarihi yol kalıntısı, I. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Hereke kentsel sit alanı
Körfez	Cumaköy, III. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Tepecik, I. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Tepecik, I. derece arkeolojik sit alanı 2
Körfez	Hereke, I. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Hereke III. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Hereke, II. derece arkeolojik sit alanı
Körfez	Yağcılar, I. derece arkeolojik sit alanı
Derince	Çenedağ, I. derece arkeolojik sit alanı
Derince	Çenedağ, III. derece arkeolojik sit alanı
Derince	Küplübayır Mevkii, I. derece arkeolojik sit alanı
Derince	Kaşıkçı köyü, I. derece arkeolojik sit alanı
Gölcük	Saraylı, kentsel sit alanı
Gölcük	Manastır Tepe, I. derece arkeolojik sit alanı
Gölcük	Değirmendere Eski Yalı Mahallesi kentsel sit alanı

1 Liste Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri'ne ait sayfadan alınmıştır. Bk. https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-130690/sit-alanlari.html [Erişim tarihi, 30 Ağustos 2021].

Gölcük	Saraylı köyü mezarlığında Bizans sarayı kalıntısı, I. derece arkeolojik sit alanı
Gölcük	Yazlık Roma nekropolis'i, III. derece arkeolojik sit alanı
Başiskele	Astakos, I. derece arkeolojik sit alanı
Başiskele	Astakos, III. derece arkeolojik sit alanı
Başiskele	Liman Caddesi, III. derece arkeolojik sit alanı
Başiskele	Vezirçiftliği, III. derece arkeolojik sit alanı
Başiskele	Paşadağ, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Yenimahalle hipoje yeraltı mezar odaları, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Yenimahalle hipoje yeraltı mezar odaları, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Akpınar, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Seka, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	İçkale ve çevresi, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	İçkale ve çevresi, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	İçkale ve çevresi, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Gültepe nekropolis'i, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Topçular, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Gültepe Nekropolü, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Gültepe nekropolis'i, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Çukurbağ, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Çukurbağ, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Umuttepe Kabaoğlu köyü, II. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Umuttepe Kabaoğlu köyü, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Yenidoğan hipoje yeraltı mezar odaları, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Yenidoğan Hipoje Yeraltı Mezar Odaları, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Yenidoğan hipoje yeraltı mezar odaları, II. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Durhasan Mezarlığı, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Sepetçi köyü, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Çubuklu Osmaniye Gürgen Mevkii, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Serdar Mahallesi Arızlı köyü III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Serdar Mahallesi Arızlı köyü, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Serdar Mahallesi Arızlı köyü, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Arızlı Kabaoğlu, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Yenidoğan Pantelemon Manastırı, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Yenidoğan Pantelemon Manastırı, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Turgut Mahallesi, III. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Çukurbağ Terzibayırı sur duvarı, I. derece arkeolojik sit alanı
İzmit	Çukurbağ Terzibayırı sur duvarı, I. derece arkeolojik sit alanı (2)
İzmit	İçkale kentsel sit alanı
İzmit	İçkale, I. arkeolojik sit alanı
Kartepe	Büyük Derbent, I. derece arkeolojik sit alanı
Kartepe	Sarımeşe Tatar Mezarlığı, II. derece arkeolojik sit alanı
Gebze	Eskihisar kentsel sit alanı
Gebze	Sultan Orhan Camii kentsel sit alanı
Gebze	Eskihisar, I. derece arkeolojik sit alanı
Gebze	Kayapınar Mevkii, III. derece arkeolojik sit alanı
Gebze	Ören Mevkii, II. derece arkeolojik sit alanı
Darıca	Darıca Kışlası, III. derece arkeolojik sit alanı
Dilovası	Tavşancıl kentsel sit alanı
Dilovası	Adatepe nekropolis alanı, III. derece arkeolojik sit alanı
Dilovası	Yılanca Tepe, I. derece arkeolojik sit alanı
Dilovası	Tavşancıl, I. derece arkeolojik sit alanı
Dilovası	Köseler köyü, I. derece arkeolojik sit alanı

KAYNAKÇA

T. Ş. Ağtürk, "İmparatorluk Başkenti Nicomedia'nın Renkli İhtişamı: Çukurbağ Kurtarma Kazılarında Ortaya Çıkarılan Görkemli Roma Anıtı", in: H. Selvi - B. Çelik - İ. Şirin - A. Yeşildal (Eds.), *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu - III / International Symposium on Gazi Süleyman Paşa & History of Kocaeli III*, Kocaeli 2017: 343–358; A. Çalık-Ross, *Antik* İzmit: *Nikomedia*, İstanbul 2007; S. Gedük – G. Karahan, "Arkeolojinin Yeni Keşfi: Kandıra Kybelesi", *Aktüel Arkeoloji* (2021); R. Gölcük - Ş. Aydıngün - K. Çibuk, "Kocaeli Müze Müdürlüğü Nikomedeia Batı Nekropolü Kazıları", in. A. Lichtenberger - T. Ş. Ağtürk - E. Winter - K. Zimmermann (Eds.), *Imperial Residence and Site of Councils: The Metropolitan Region of Nicaea / Nicomedia*. Bonn, 117-129; Pl. 28-46; Colour Pl. 12-13; N. Fıratlı, İzmit Şehri *ve Eski Eserleri Rehberi*, İstanbul 1971; F. Y. Ulugün – M. Bakan- T. Aksoy, *Roma Dönemi Bithynia*, İzmit 2007; https://cukurbagarchaeologicalproject.com [Erişim tarihi, 20.09.2021]; https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-130690/sit-alanlari.html (Erişim tarihi, 30 Ağustos 2021)

Hüseyin Sami ÖZTÜRK

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (KOCAELİ)

Günümüzde toplumun ayrılmaz bir parçası şekline dönüşen sivil toplum kuruluşları gönüllü kuruluşlar, üçüncü sektör, hükümet dışı kuruluşlar, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak da tanımlanırlar. Sivil toplum kuruluşlarının temel yaklaşımı, toplumda ortaya çıkan sorunların çözümlenmesinde yardımcı ve organize hareket etme şeklinde belirtilebilir. Bir toplumda sivil toplum kuruluşlarının gelişmesi sivil toplumun gelişmesine bağlıdır. Sivil toplumun gelişmesinin temel kriterleri ise örgütlenme özgürlüğünün

tam olarak oluşabilmesi, toplumda gönüllü birliktelik duygusunun olması, toplumdaki sosyal kuruluşların kendi politikalarını üretme kapasitesine sahip olabilmesi ve toplumsal grupların inisiyatif sahibi olması şeklindedir.

Sivil toplum örgütlerinin genel tanımı toplum içinde kurumsallaşmış bir yapıya sahip olarak devletten ayrı bir şekilde temel amacı kar elde etmek olmayan fakat elde etiği karlar var ise sosyal yardımlar için harcayan bağımsız kamusal amaçlı faaliyetlerde bulunan kuruluşlar şeklindedir. Sivil toplum örgütlerinin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. İnsanlığın gelişmesiyle birlikte toplumsal önemi artan ve farklılaşan sivil toplum örgütleri 1980 sonrası dönemde hızlı bir şekilde gelişmiştir. Günümüzde sivil toplum örgütleri ekonomik, insani, evrensel değerlere dayalı bir değişim içinde topluma hizmet etmektedirler. Sivil toplum örgütleri toplumsal sosyal politikanın gelişmesinde önemli işlevleri yerine getirirler. Özellikle toplumda demokratik hakların elde edilmesi ve ekonomik anlamda ortaya çıkan dengesizliklerin sınıfsal boyutunun giderilmesi öne çıkan işlevlerindendir.

Günümüzde Türkiye'de bulunan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri önemli düzeyde gelişmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının artan etkisi ve toplumsal önemi bu gelişmede önemli bir paya sahiptir. Kocaeli, sivil toplum kuruluşlarının geniş bir şekilde faaliyette bulunduğu bir bölgedir. Kocaeli'de faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları Kocaeli Valiliği İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü kontrolünde faaliyetlerini sürdürmektedir. Sivil toplum örgütleri oda, dernek, vakıf adı altında ilgili kanunda belirlenen şekilde kurularak belirli faaliyet alanlarında hizmetlerini sürdürmektedir. Kocaeli ilinde faaliyet gösteren bazı sivil toplum örgütleri şu şekildedir;

+1 Fark İle Gölcük Down Sendromlular Derneği; 15 Temmuz Demokrasi Gazileri Terör Mağdurları ve Şehitleri Yardımlaşma Derneği; Kocaeli Futbol Kulübü Derneği; 21.Yüzyıl Kadınları ve Sahne Sanatları Derneği; Giresun Gümüşhane Genç İş Adamları Derneği; 41 Dans Sanat Kültür Gençlik ve Spor Kulübü Derneği; 41 Motosiklet Spor Kulübü Derneği; Abı Hayat İlim ve Kültür Derneği; Adil Paylaşım Derneği; Afet Gönüllüleri Derneği Kocaeli Şubesi; Ahilik Kültürünü Araştırma Tanıtma ve Yaşatma Derneği; Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Köseköy Rehabilitasyon Gençlik ve Spor Kulübü Derneği; Akciğer Hastalarını Koruma ve Dayanışma Derneği; Arama Kurtarma ve Doğa Sporları Kulübü Derneği; Anatolia Kültür Sanat Derneği; Anadolu ve Avrupa Tedarikçiler Derneği Kocaeli Şubesi; Anadolu Engelliler Yardımlaşma Derneği; Anadolu Edebiyat Derneği; Anadolu Aslanları İşadamları Derneği Kocaeli Şubesi; Amatör Balıkçılık Federasyonu; Altı Nokta Körler Derneği Kocaeli Şubesi; At Ve Sanat Binicilik ve Atlı Spor Kulübü Derneği; Aşçılar ve Garsonlar Derneği; Atılımcı İş Adamları Derneği; Avrasya Gazeteciler Derneği; Azerbaycan Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği; Bağımsız Denetçiler Dernekleri Federasyonu; Bağımsız Yazarlar ve Şairler Derneği; Bahçecik Kültür ve Dayanışma Derneği; Bahriyeliler Derneği Gölcük Şubesi; Çağdaş Sağlıklı Yaşam Derneği; Gölcük Saraylı Çocuk Köyü Yardımlaşma Derneği; Gölcük Eğitim Derneği; Gölcük Deniz Sevenler ve Balıkçılar Derneği; Gölcük Hayvan Hakları Aktivistleri Derneği; Gölcük Kültür ve Çevre Derneği; Gölcük Dost Eli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği; Gölcük Arama Kurtarma Derneği; Türkiye Kızılay Derneği Gölcük Şubesi; Umut Eli Derneği; Denizaltını Sevenler Sosyal Yardımlaşma Derneği; Gölcük Muhtarlar Dayanışma Derneği; Gölcük Savunma Sanayi Çalışanları Sendikal Değişimde Birlik Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği; Hayr Gönüllüleri Derneği; Çanakkale Şehitleri ve İstiklal Gazileri Varisleri Anma Yaşatma Derneği; Şehit Aileleri Yardımlaşma Sosyal Kültürel ve Dayanışma Derneği Kocaeli Şubesi; Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Kocaeli Şubesi; Dilovası Pazarcılar Derneği; Gebze Dilovası Organize Sanayi Bölgesi Sanayicileri Dayanışma Derneği; Gebze Dekorasyoncular Derneği; Gölcük Değirmendere Esnafları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği; Kerpe Amatör Balıkçılar Derneği; Mutlular Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği; Kocaeli Klasik Otomobil Kulübü Derneği; Kandıra Turizm Derneği; Atatürkçü Düşünce Derneği Derince Şubesi; Cumhuriyet Kadınları Derneği İzmit Şubesi; Kocaeli 1.Dünya Harbinde Ermeni Çetecilerin Katliamına Uğramış Mağdurlar Derneği; Osmanlı Yükseliş Ocakları Derneği; Tüketiciler Birliği Derneği Kocaeli Şubesi; Ulusal Girişimciler Derneği; Çağdaş Diş Hekimleri Derneği; İdeal Yaşam Beslenme ve Spor Derneği; Kocaeli Aile Hekimleri Derneği; Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği; Kocaeli Hemofili Derneği; Kocaeli Kanserle Mücadele Derneği; Kocaeli Meme Hastalıkları Araştırma ve Tedavi Derneği; Kocaeli Köseköy Gençlik Eğitim Rehabilitasyon Merkezi Koruma ve Yaşatma Derneği; Kocaeli Serebral Palsililer Bilim, Teknoloji, Araştırma, Geliştirme, İnovasyon ve Sosyal Yardımlaşma Derneği; Kocaeli Transplantasyon Hastalarına Yardım ve Dayanışma Derneği; Körfez Halk Sağlığı Laboratuvarını Koruma Hizmetini Geliştirme Derneği; Sağlık Mensupları Dayanışma Toplum Sağlığını ve Çevreyi Koruma Derneği Kocaeli Şubesi; Sesimi Duyan Yok Mu Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı İle Mücadele Derneği; Toplum Ruh Sağlığını Geliştirme Derneği; Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Kocaeli Şubesi; Türkiye Yeşilay Cemiyeti Kocaeli Şubesi; Uluslararası Fizyonomistler Derneği; Darıca Kalkınma Teknoloji Eğitim ve Spor Kulübü Derneği; Derince Yavuz Sultan Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği; İzmit Çukurbağ Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği; Kocaeli Başiskele Yaylacık Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği; Karamürsel Muhtarlıklar ve Kamu Hizmetlerini Destekleme Derneği; Gebze Kırım Romanya Tatar

Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği; Gürcü Kafkas Kültür Evi Derneği; Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Gebze Şubesi; Kocaeli Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Gebze Şekerpınar Şubesi; Kocaeli Makedonya Göçmenleri Kültür ve Yaşatma Derneği; Pomeranian Avrupa Spitz ve Kuzey Ülkeleri Köpek Irkları Spor Derneği; Orman Çevre Güzelleştirme ve Geliştirme Derneği; Kocaeli Sportif Amatör Olta Balıkçıları ve Doğal Hayatı Koruma Derneği; Köpek Irkları Üreticileri ve Kinoloji Derneği

İçişleri Bakanlığının 2021 yılı verilerine göre Türkiye genelinde faal 122.069, fesih olmuş 195.156, toplam 317.225 dernek bulunmaktadır. Kocaeli ilindeki kayıtlı dernek sayısı 3.675'tir. Bu dernekler; Çevre Doğal Hayat Hayvanları Koruma Dernekleri, Dış Türkler İle Dayanışma Dernekleri, Engelli Dernekleri, Eğitim Araştırma Dernekleri Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler Hak ve Savunuculuk Dernekleri İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri İnsani Yardım Dernekleri Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri Mesleki ve Dayanışma Dernekleri Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri Spor ve Spor İle İlgili Dernekleri Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri Uluslar Arası Teşekküller ve İşbirliği Dernekler Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler Düşünce Temelli Dernekleri alanlarında faaliyetlerini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, M. ve Kaya, G., "1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları", *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5 (1), 2004, ss. 213-222; S. Azıklı, "Devlet Sivil Toplum ve Türkiye", Yeni Türkiye Dergisi Sivil Toplum Özel Sayısı, 18, 1997, ss. 224-230; Ömer Çaha, "Sivil Toplum Aydınlar ve Demokrasi'', İstanbul, 1999; Ersin Kalaycıoğlu, "Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset", Küreselleşme-Sivil Toplum ve İslâm, (drl. E Fuat Keyman-A. Yaşar Sarıbay), Vadi Yayınları, Ankara, 1998; Aysen Tokul ve Yusuf Alper, "Sosyal Politika" Dora Basım Yayın, 8. Baskı, Bursa, 2017; https://www.siviltoplum..gov.tr/kocaeli/dernek-sube-ve-federasyon-kurulusu-gereken-evraklar, Erişim Tarihi: 05.08.2021

Doğa Başar SARİİPEK

SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLER İL MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ)

Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü, sivil toplumla ilişkilere yönelik stratejilerin belirlenmesi ve geliştirilmesi, kamu ile sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi, sivil topluma yönelik hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde sunulabilmesi amacıyla saydamlık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ilkeleri doğrultusunda görev yapmak üzere kurulmuştur.

İlk olarak, AB Müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlanarak yürürlüğe konulan 03.08.2002 tarihli ve 4771 sayılı Kanun'un 3. Maddesi ile 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 46. Maddesinde yapılan değişiklikle; dernekler ile ilgili hizmetleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın kurulması ve aynı kanunun 73. maddesinde yapılan değişiklikle de; İçişleri Bakanlığı'nca, derneklere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, hizmetleri görmek üzere illerde valilikler, ilçelerde de kaymakamlıklar bünyesinde derneklerle ilgili bir birim oluşturulması hükmü getirilmiştir.

Daha sonra 31.07.2003 tarihinde çıkartılan 4970 sayılı yasa ile 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da yapılan düzenleme ile İçişleri Bakanlığı'nda Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın yeri ve görevleri belirlenmiştir. 04.11.2004 tarihinde kabul edilen 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 38. Maddesi ile 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da ve 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'nda yapılan değişiklikle yardım toplama faaliyetleri ile ilgili iş ve işlemleri yürütme görevi Dernekler Dairesi Başkanlığı ve taşra dernekler birimlerine verilmiştir. Ayrıca Sendikaların kuruluş ve diğer bildirimlerine ait iş ve işlemler, Emniyet Genel Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlükleri tarafından yürütülmekteyken, İçişleri Bakanlığının 10.10.2013 tarihli ve 2013/47 sayılı Genelgesi ile Dernekler Dairesi Başkanlığı merkez ve taşra birimlerince yürütülmeye başlanmıştır. Siyasi partilerin kuruluş ve bildirimlerine ilişkin iş ve işlemler, Emniyet Genel Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlükleri tarafından yürütülmekteyken 03/01/2014 tarihli ve 2014/1 sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi ile Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın merkez ve taşra birimlerince yürütülmeye başlanmıştır.

Dernekler Dairesi Başkanlığı ise 13.09.2018 tarih ve 30534 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. Söz konusu düzenleme 10/07/2018 tarihli ve 30474 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 256'ncı maddesine işlenmiştir.

Kocaeli İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü Körfez Mahallesi Ankara Karayolu Caddesi No:129 İzmit adresinde bulunan Kocaeli Valiliği binasında hizmet vermektedir.

KAYNAKÇA

https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/Mevzuat/SivilToplumlailiskilerGenelMudurlu%C4%9FuTeskilatVeGorevleriHakkindaYonetmelik.pdf; https://www.siviltoplum.gov.tr/kocaeli; https://www.siviltoplum.gov.tr/il-mudurlukleri

Harun ÇOBAN

SOĞUKDERE KANYONU

Başiskele'de Bir Kanyon

Su kaynağı Sakarya il sınırları içerisinden çıkan Soğukdere Kanyonu, Aytepe'den başlayıp tarihi su kemerinde son bulur. Kanyondaki su kaynağı, Yuvacık Barajı'na dökülen Kirazlıdere'yi oluşturan ana kollardan biridir.

Soğukdere Vadisi boyunca yer alan dik kayalık yamaçlar, görsel güzelliğin yanı sıra kaya tırmanışçıları

Sooğukdere Kanyonu

için alternatifler sunmaktadır. Kanyon, Başiskele'de bulunan yürüyüş parkurları içerisindeki en zor parkurlardan biridir. Bu nedenle rotayı bilen bir uzman ekip eşliğinde gezilmelidir. Ziyaret edeceklerin yaz mevsimini tercih etmeleri önerilir.

Toplam uzunluğu 11 kilometre olan kanyon; İzmit'e 30 km, Başiskele'ye 20 km uzaklıktadır.

KAYNAKÇA

Başiskele Kaymakamlığı, Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021. Ali Üzmez, Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli, 2008, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Doğa Kocaeli.

Emin ÖZTÜRK

SOĞUKSU MESİRE YERİ

Başiskele'de Bir Mesire Alanı

Başiskele Bahçecik Şehit Ekrem Mahallesi'nde bulunan Soğuksu Mesire Alanı, yeşil ile mavinin bir arada olduğu çam ve asırlık çınarları içerisinde yaklaşık 500 kişilik bir piknik alanıdır. Temiz hava almak, kuş sesleri içinde keyifli bir gün geçirmek ve Körfez'in terasında manzaranın tadını çıkarmak isteyenler için alternatif seçenekler sunmaktadır. Mesire alanı, adını bölgede bulunan doğal kaynak suyu Soğuksu'dan almaktadır.

Bu mesire alanında yöresel yemekler servis eden bir restoran, çocuklar için oyun ve park alanları ve Aziz Minas Ağacı olarak bilinen bir anıt ağaç da bulunmaktadır. Aziz Minas Ağacı; yıldırım düşmesi sonucu yarılmış, içine zarar verilmiş ve günümüze ancak bir parçası intikal edebilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde bu anıt ağacın yanında Aziz Minas'ın adını alan bir de şapel bulunmaktaydı. Yörede yaşayan gayrimüslim halk tarafından bu şapel ve anıt ağacın altında bereket ayinler yapılmaktaydı.

5 km uzunluğundaki Soğuksu – Bahçecik ve Silmen'in (Simon'un) Sırtı yürüyüş parkurları da bu bölgede bulunmaktadır. Silmen'in (Simon'un) Sırtı Parkuru 8 km uzunluğundadır ve Yuvacık Barajındaki tarihi taş köprüye kadar uzanmaktadır. Yürüyüş parkuru boyunca İzmit Körfezi'nin muhteşem manzarasını seyrederek yürümek mümkündür.

Mesire alanının 2 km yukarısında ise Servetiye Karşı köyünde bulunan Kurtuluş Siperleri ziyaret edilebilir. Soğuksu Mesire Yeri, Başiskele şehir merkezine 6 km uzaklıktadır.

KAYNAKÇA

Başiskele Kaymakamlığı, Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021.

Emin ÖZTÜRK

Soğuksu Mesire Yeri

SOSYAL SİGORTALAR KURUMU (SSK) HASTANESİ

SSK Kocaeli Hastanesi/Günümüzde Kocaeli Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi

"Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) Sopalı Hastanesi" olarak kurulup adı önce "SSK Kocaeli Hastanesi" ardından "Kocaeli Derince Devlet Hastanesi" olarak değişen hastane günümüzde Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü Sağlık Bilimleri Üniversitesi Derince Eğitim Araştırma Hastanesi olarak hizmet vermektedir.

Özden Senem Binici "İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri"ni araştırdığı kapsamlı yüksek lisans tezinde hastane binasının yapımı hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Özetle aktarırsak, Sopalı Çiftliğinde bir uydu kent kurulma planı nedeniyle bin yataklı bir sigorta hastanesi yapılma kararı 1975 yılında alınmıştır. 1970'lerin sonunda aileleriyle birlikte sigortalı yaklaşık 200.000 kişiye hizmet sunan 250 yataklı SEKA İşçi Sigortaları Hastanesi yetersiz kalmaktadır. Dönemin yerel gazetelerinde seksen milyon bedelle bin yataklı veya iki yüz milyon bedelle iki bin yataklı olarak yapılacağı haberleri çıkmakta olan yeni hastane binası, 1978 yılında 160 milyon liraya ihale edilmiştir. Temeli 2 Mart 1979'da atılan hastane 1100 yataklı planlamıştır. On sekiz bloktan oluşması planlanmış olan yapının 1980 yılı sonuna 9'unun kaba inşaatı bitmiş, 7 bloğun temeli atılmış, projesi yapılmayan 2 bloğa hiç başlanmamıştır. Projesinde sürekli değişiklikler yapılan binanın bazı bölümlerinin yapımından vazgeçilmiştir. Hastane, inşaatın başlamasından 15 yıl sonra 20 Şubat 1993 tarihinde Sopalı Çiftliğinde 1100 yatak kapasitesi ile "SSK Sopalı Hastanesi" adıyla hizmete açılmıştır. Bir süre sonra isim değişikliği yapılarak hastanenin adı "SSK Kocaeli Hastanesi" olmuştur.

Yapımı bu kadar uzun süren ve maliyeti yüksek olan hastane binasının Kocaeli Üniversitesi Hastanesi ile birlikte kullanılması gündeme geldiğinde sendikalar yoğun olarak karşı çıkmıştır. Buna rağmen, Kocaeli Üniversitesi ve SSK Genel Müdürlüğü arasında 31 Aralık 1994'te "SSK Kocaeli Hastanesi'nin Müştereken Kullanımına İlişkin Protokol" imzalanmıştır. Üniversite Hastanesi 16 Şubat 1995 tarihinde yapılan devir teslim ile Derince-Sopalıçiftliği'nde SSK Kocaeli Hastanesi'nde hizmete başlamıştır. Ancak duruma itirazların devam ettiği *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan 15 Mart 1995 tarihli ilanda görülmektedir. Kocaeli Sendikalar Birliği, Kocaeli Kamu Çalışanları Sendikaları, Kocaeli Sağlık Meslek Odaları, Kocaeli İşçi Emeklileri Cemiyeti'nin ortak ilanı şöyledir: "SSK Kocaeli Hastanesi, siyasi yakınlıklar ve tercihler sonucu gerçek sahiplerinin iradesi dışında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne terk ediliyor. Hastanemize sahip çıkmak ve… için 16 Mart Perşembe günü saat 17.00'de SSK Kocaeli (Sopalı) Hastanesi'nde buluşalım."

Karşı çıkışlara ve 1990'ların sonlarında mali nedenlerle sigortalı işçilerin üniversite hastanesini kullanmalarında sorun yaşandığından üniversite hastanenin SSK İzmit Hastanesi'ne taşınması dahi gündeme gelmesine rağmen ortak protokol sürdürülmüştür. 17 Ağustos 1999 Marmara depreminde SSK Kocaeli Hastane binası da ağır hasar alıp kullanılamamıştır. Üniversite hastanesi gibi hastane bahçesinde prefab-

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) Hastanesi

riklerde hizmet sunmaya devam etmiştir. Yedi katlı olan binanın dört kata indirilerek onarılmasına karar verilmiştir. SSK'na bağlı hastanelerin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na 2005 yılında devredilmesi sürecinde SSK Kocaeli Hastanesi'nin adı "Kocaeli Derince Devlet Hastanesi" olarak değişmiştir. Üniversite hastanesiyle ortak kullanım, 20 Haziran 2005 tarihi itibariyle Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Umuttepe Yerleşkesi'ndeki binalarına taşınmasıyla sona ermiştir. Hastane binasını yenileme çalışmaları tamamlandıktan sonra 20 Nisan 2007'de poliklinik, 11 Şubat 2008 tarihinde yataklı servisler ve idari binasıyla 43.368 metrekarelik kullanım alanıyla hizmet vermeye başladığı bildirilmektedir.

Hastane tarihçesinde Bakanlık kararı ile 05 Ağustos 2008 tarihinden itibaren "Kocaeli Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi" adını aldığı, 01 Haziran 2015 tarihi itibarı ile 307 doktordan oluşan kadrosuyla hizmet sunduğu görülmektedir. 45 ayrı branşta 160 poliklinik ile yılda bir milyonun üzerinde hastaya poliklinik hizmeti verilirken, 469 fiili yatak kapasitesi ile de ayda ortalama 3500 üzerinde hastaya yatarak tedavi hizmeti sunulmaktadır. Acil serviste günlük ortalama 1200 hastaya hizmet sunulduğu bildirilmektedir. Temeli 2016 yılında atılan Kocaeli Şehir Hastanesi tamamlanınca buraya Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesinin kısmen taşınacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Cumhuriyet gazetesi, 15 Mart 1995, s. 2; Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü Sağlık Bilimleri Üniversitesi Derince Eğitim Araştırma Hastanesi Tarihçesi. https://kocaelieah.saglik.gov.tr/TR,118895/tarihce.html (Erişim: 20 Eylül 2021); Kocaeli Şehir Hastanesi. https://khgmsehir-hastaneleridb.saglik.gov.tr/TR-48169/kocaeli-sehir-hastanesi.html (Erişim: 20 Eylül 2021); Özden Senem Binici, *İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri,* Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli, 2012; *Sopalıçiftliği'nden Umuttepe'ye bir Tıp Fakültesinin Kuruluş Öyküsü. Takvim Yapraklarında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi* (E. S. Arısoy, Yayın Yönetmeni). Kocaeli Üniversitesi Basımevi, Haziran 2002.

Aslıhan AKPINAR

SOYDAN AİLESİ / KONAĞI

İzmit'in iktisadi, sosyal ve kültürel anlamda kent belleğinin oluşması ve şekillenmesinde, zaman içerisinde toplum nezdinde saygın birer konum edinmiş eski ve köklü ailelerinin şehrin geçmiş tarihsel birikiminin bugüne aktarılmasında oynadıkları rol büyük bir öneme sahiptir. İzmit'te bulunan köklü ailelerden biri olan Soydan ailesi, tarihsel anlamda bir belgesel niteliğindeki geçmişleri, Millî Mücadele sırasında yaşadıkları ve yaşamları boyunca İzmit'e ve yaşadıkları çevreye karşın, günümüze değin süren ve hala devam eden katkılarıyla, İzmit'in toplumsal belleğinde soyut ve somut izler bırakmıştır. Soydan ailesinin geçmişteki lakabı olan "Doksandörtzadeler", ailenin geçmişinin Yeniçeri Ocağı'nın Doksan Dördüncü Ortası ile ilintili olduğu iddiasına kaynaklık etmiştir. Öte yandan, bu ilintinin ailenin hangi ferdiyle ve kaç senesinde kurulduğu bilinmemektedir. Soydan ailesinin geriye doğru ulaşılabilen ilk ferdi olan Hacı Ali Bey tahminen 1700'lü yılların başında doğmuştur. Fakat, Hacı Ali Bey'in aynı isimdeki torunu ve onun oğlu olan Hacı Mehmed Emin Bey için Osmanlı kayıtlarında geçen "İzmid vücûhundan ve İzmid'in âbâ an ceddin hânedan-ı kadîminden" ibaresi, Soydanların İzmit'teki soyunun, kayıtlarda tespit edilebildiğinden çok daha öncesine kadar geriye gittiğini, İzmit'in eşrafından, eski ve itibarlı ailelerinden olduğunu göstermektedir.

Torun Hacı Ali Bey, arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere İzmit ayanlarından biridir. Dağlı İsyanları sebebiyle Kocaeli mutasarrıfı Vezir Osman Paşa maiyetinde Bergos'a gidenler arasındadır. Ayrıca, Ahmed Paşa bin Mehmed'in kurduğu ismi tespit edilemeyen vakıf ile, Sallantı Camii Vakfı ve Hacı Murad Vakfı gibi adı tespit edilebilmiş ve edilememiş, pek çok farklı vakıfların mütevellisinden olarak da, belgelerde adından bahsedilmektedir. Kendisinin İzmit ayanlarından olduğu da, çeşitli arşiv belgeleri tarafından tasdik edilmektedir. Hacı Ali Bey, mütevellisinde bulunduğu vakıfların yanı sıra, mezarlık yapılmak üzere sahip olduğu bir arsayı da vakfetmiş ve ayrıca bir para vakfı da inşa ettirmiştir. Hacı Ali Bey, 1830 yılında vefat etmiştir. Onun tek oğlu olan Hacı Mehmed Emin Bey ise, saray kapıcıbaşılık rütbesine ulaşmış ve 1840 – 1844 seneleri arasında, İzmit Defter Nazırlığı görevini yürütmüştür. İsmi, Takvim-i Vekayi'e, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk resmî gazetesine, İzmit'ten abone olan kişiler arasında zikredilmektedir. Arşiv belgelerine göre Meclis-i Muhassıl azalığı (1845) ve Meclis-i Muhassıl Reisliği görevlerini de yerine getirmiştir (1848).

Mehmed Cemal Bey ise Hacı Mehmed Emin Bey'in tek oğlu olup 1834 yılında doğmuş, 1910 yılında hayata gözlerini yummuştur. Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre Mehmed Cemal Bey, on bin dönümden fazla yeri kaplayan arazi ve mülklerin işleriyle ilgilenmiş, Bidayet Mahkemesi azalığı yapmıştır.

Yine Soydan ailesi mensuplarından Ali Bey ise, 1872 senesinde dünyaya gelmiştir. İzmit maliye katipliği görevini yürütmüş ve Tozluzade Vakfı Katipliğinde bulunmuştur. Kendisi Korucuoğulları'ndan Nadire Hanım ile evlenmiş ve dört çocuğa sahip olmuştur. Çocuklarından Hacı Emin Soydan çiftlikle ve ticaretle ilgilenmiştir. Ali Bey'in diğer çocuğu Hacı Bekir Hıfzı Soydan da ağabeyi Hacı Emin Soydan gibi çiftlik işletmesi ve ticaretle ilgilenmiştir. Korucuoğulları'ndan Mürvet Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Cemal Birol, Berra Birsen ve Mehmet Ali ismini verdikleri çocukları dünyaya gelmiştir. Çocuklarından Cemal Birol Soydan, 1937 senesinde İzmit'te dünyaya gelmiş ve üniversiteye kadar ki eğitimini İzmit'te tamamlamıştır. Üniversiteyi İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi'nde okuyan Birol Soydan, üniversiteyi birincilikle bitirmiştir. Mezun olduktan sonra Milli Savunma Bakanlığı, Devlet Su İşleri, İş Bankası, İPRAŞ, PETKİM ve Anadolu Sigorta'da çalışmıştır. Kendi uzmanlık alanı doğrultusunda çalıştığı yerlerde farklı zemin- temel projeleri yapmış, ihale, yönetim, müşavir mühendislik konularında firmalara destek

Soydan Konağı

olmuştur. Çeşitli sempozyumlarda alanı ile ilgili sunduğu bildirileri mevcuttur.

Birol Soydan, 1982 senesinden bu yana, ailenin sahip olduğu gayrimenkullerin yönetimini "Mesul Müdür" sıfatı ile yerine getirmektedir. Sacide Göksel Hanım ile evlidir ve bu evlilikten üç çocuğu bulunmaktadır. Aynı zamanda Kocaeli Üniversitesi Vakfı'nın kurucu üyelerinden biri olan Soydan'ın Ziraat Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Türkiye Jokey Kulübü ve Safkan Yarış Atı Yetiştiriciliği Derneği'ne üyelikleri bulunmaktadır. Bunların yanında, Kirazoğlu Çiftliği Özel Ormanı'nın Mesul Müdürlüğünü yürütmektedir. Kirazoğlu Çiftliği, tarihi münasebetiyle ve hala değerini koruyan bir alan olması nedeniyle İzmit için önemli bir ziraat alanı ve nefes kaynağıdır. Çiftliğin içinde bulunduğu bölge, 1326 senesinde Akça Koca'nın kontrolündeki askerler tarafından alınmış olup etrafındaki bazı köylere Türkler yerleştirilmiştir. Daha sonra çiftliğin bulunduğu bölge tımar ve zeamet olarak kullanılmıştır. Sonrasında bölge, Sultan Selim Camii ve İmareti vakfına verilmiştir. Arşiv belgelerinden anlaşıldığına, göre 18. yüzyılın ilk yarılarında, Kirazoğlu Çiftliği, Kirazoğlu Mehmed'e aittir. Fakat bu kimse, oğlu tarafından öldürülür. Bu durumdan dolayı çiftlik, mukataa şeklinde kiralanmış ve ona ilk sahip olan kişinin lakabı, Kirazoğlu, çiftliğin adı olarak bilinegelmiştir.

İleriki yıllarda çiftlik, Hacı Emin Bey tarafından satın alınmıştır. On bin dönümlük arazi üzerine konumlanan, içerisinde özel ormanı, tarla ve meraları bulunan Kirazoğlu Çiftliği, günümüzde, iki bin dönüm tarla ile mera ve bu alana komşu üç bin dönümlük bir orman alanını kapsamaktadır. Geçmişte, Kirazoğlu Çiftlik köyü tek bir muhtarlık yönetimi altındayken yeni hanelerin inşa edilmesiyle çoğalan köyler, Uzunçiftlik Belediyesi sınırları içine alınmış, bölge de mahalleye dönüşmüştür. Kartepe Belediyesi'nin kurulmasıyla ilgili belediyeye bağlanan Kirazoğlu Çiftliği Mahallesi bünyesinde kırk hane bulunmaktadır.

Kirazoğlu Çiftliği, uzun çabalar sonucunda tarım, hayvancılık ve ormancılık işletmesi haline dönüştürülmüş olup, Bekir Soydan (Ali Bey'in oğlu) kendi ailesi adına bu işletmenin Mesul Müdürlüğü görevini üstüne almıştır. Kardeşi Emin Soydan da zahire, un, şeker ticareti yapmış olup, İzmit'in saygın tüccarları arasında yerini almıştır.

Soydan ailesinin İzmit'teki meskeni, Ömeraga Mahallesi, Alemdar Caddesi'ndeki konaklarıdır. Konak, yaklaşık iki yüz yıllık bir geçmişe sahiptir. Konağın tarihçesine bakıldığında, Mehmed Cemal Bey'in yaşadığı dönemde (19. yüzyıl) konakta baca ve soba bulunmayıp ısıtmanın büyük mangallarla sağlandığı ifade edilmektedir. Konakta, Rum, Ermeni ve Kürt kökenli çalışanların da olduğu görülmekte olup, çalışanların etnik çeşitliliği İzmit'in kozmopolit yapısı hakkında önemli ip uçları vermektedir. Tapu kayıtlarından anlaşıldığına göre, Kurtuluş Savaşı'ndan önce konak, mabeyn ve harem bölümlerinden oluşmakta olup yirmi oda, bir mutfak, dört sofa, iki samanlık ve bir ahır, bir kiler, çeşme, bostan, hamam ile meyve bahçesi ihtiva etmekteydi. Soydan ailesi, İzmit'in başından geçen Yunan işgali sırasında, bu konakta ikamet etmiş ve konakları Yunanlılar ve eşkıyalar tarafından tahribata uğratılmıştır. Bu dönemde, Ali Bey hem ailesini hem de sahip oldukları konak ve çiftliği kendi imkanları dahilinde korumaya çalışmıştır. Zira, bahsi geçen dönemde çeteler haneleri, çiftleri basarak halka zarar veriyor ve var olan malları ve paraları yağma için fırsat kolluyorlardı. Konağın baskına uğradığı ve konaktaki kadın ve çocuklarında çatı arasına saklanmak duru-

munda oldukları hadiseler de yaşanmıştı. Bahsi geçen dönemde, ailenin bostanında görev alan ve onlarla birlikte yaşayan bir Ermeni aile, çetecilere karşı Ali Bey'i korumaya almaya çalışmış, çetecilerle görüşerek ve onlara yemek yedirip belli bir miktar para vererek Ali Bey'i alıp götürmelerine engel olmuşlardır. Soydan ailesini koruyan Ermeni aile, daha sonra İstanbul'a yerleşmiş olup aile hatıralarından aktarıldığına göre, 1950'li tarihlerde İzmit'e geri gelerek Soydan ailesini ziyaret etmişlerdir. Yaşanan olaylar üzerine Soydan ailesi, İstanbul'a, akrabaları Korucuoğulları'nın yanına gitmeyi planlamışlardır. Ali Bey, İstanbul'a giden bir Yunan gemisinin olduğu bilgisini alması üzerine eşi ile çocuklarını bu gemiye bindirmişse de kendisi mallarını düzenleyip İstanbul'a öyle geçmeyi düşünmüş; fakat, Ali Bey'in eşi ve çocukları, kendilerini, savaş esiri olarak Yunanistan'da bulmuşlar, Ali Bey ise İstanbul'a gittiğini düşündüğü gemiye bindikten sonra, gözlerini Golos Adası'nda (Yunanistan) açmıştır. Sıkıntılı bir sürecin sonucunda savaş nihayete erince, Yunanlılar ile yapılan mübadele anlaşması ile Türklerin ülkelerine dönmeleri kararı alınmış; aile, İstanbul'daki akrabaları Korucuoğlu ailesinin yanına gitmiştir. Soydan ailesi bir süre İstanbul'da kalıp durumlarını düzene soktuktan sonra tekrar İzmit'e dönüş yapmıştır. Ali Bey, dağılmış olan hayvanlarını toplamak için etraftaki köylere giderek düzenlerini yeniden sağlamaya çalışmak için işe koyulmuştur. Oğlu Bekir Bey ise askerlerin işgali ve orada ikamette bulunmuş olmaları nedeniyle zarar gören konağın kalan kısımlarının onarımı işini üstlenmiştir.

Ali Bey, 1924 senesinde konağın yarısını yıktırdıktan sonra çıkan malzemelerle yapının diğer yarısı inşa ettirilmiştir. Bu nedenle geniş konak, küçültülerek otuz odadan on beş odaya düşürülmüştür. Tamirat ve bakım işlerinden sonra Soydan ailesi tekrar burada ikamet etmeye başlamıştır. Konağın eski haline bakıldığında, arazisiyle birlikte Alemdar Caddesi'ne kadar uzanmakta olduğu bilinmekte olup, bahçesinde ayrı bir hamam dahi bulanmaktaydı.

Yapısal özelliklerine bakıldığında Soydan Konağı'nın dış cephesi, Osmanlı mimarisinin 18. Yüzyıl'a ait özelliklerini taşımaktaydı. Restorasyon yapılmadan önceki hali incelendiğinde konağın toplam üç kattan oluştuğu görülmektedir. Konak duvarlarının ahşap meşe kolonlar arasına yine ahşap diyagonaller koyulmuş olup üzerlerine çıta çakılıp sıvazlanarak inşa edilmiş olduğu görülmektedir. Tavan, yine ahşap olup, pervaz çıtaları ile desen yapılmıştır. Geniş ahşap merdivenler ile konağın haremlik ve selamlık bölümleri birbirinden ayrılmıştır. Selamlık bölümü için ayrı bir merdiven oluşturulmuştur. Yapısal özelliklerinin yanında konağın bahçesi ve bostanı da zaman içerisinde türlü değişikliklere uğramış ve kaybolmuştur. Konağın bahçesi 350m²'lik bir alanı kaplamakta, ek olarak, 5000m²'lik alan içinde sebze bostanı bulunmakta, doğu bahçesinde ise dut, fındık, ayva, vişne, erik, kayısı, incir gibi meyvelerin toplandığı birçok çeşit ağaçlar yer almaktadı. Konağın güney cephesinde kalan alanda ise bostan yer almaktaydı. Bostan, ekim parselleri, yastıklar, dönme dolap (atla çalışan), büyük su kuyusu, su terazisi, büyük ve küçük havuz, yeraltı su künkleri, bahçıvan kulübeleri, at ahırı, at arabası, sundurma gibi unsurları içermekteydi. Bostana, Alemdar Caddesi üzerinden çift kanatlı, araçların geçebileceği genişlikte bir kapı ile giriş çıkış yapılmaktaydı. İleriki dönemlerde (1950- 70 yılları arasında), aileye ait olan Korucuoğlu, Hızır, Soydan ve Kirazoğlu apartmanları yapılmış olup, daha sonra bu apartmanlar yıkılarak yapı adası ortaya çıkmıştır.

Sonraki yıllarda, bahçe ve bostanın büyük bir bölümü belediye tarafından istimlak edilmiş, araziye Askerlik Şubesi ve daha başka sağlık kuruluşları yapılmıştır. Bugün ise, belirtilen alanda BELSA ve Büyükşehir Belediyesi binası bulunmakta olup, istimlak işleminden sonra, bahçeden aileye kalan alanda ise bugün, ailenin şehre bir katkı olarak yaptırıp müteahhitten kalan kendi paylarını da İzmit Belediyesi'ne hibe ettikleri Soydan İş Merkezi ile Konak İş Merkezi bulunmaktadır. Soydan Konağı ise, Anıtlar Kurulu'nun izni ile Pekdemir İnşaat tarafından aslına uygun olarak 2000 senesinde restore edilmiştir.

Soydanlar, İzmit tarihi ile iç içe geçmiş olan aile geçmişlerini bugün özenle korumaya ve hatırda tutmaya özen göstermektedirler. Sultan Abdülaziz'in İzmit ziyareti sırasında ailenin misafiri olması münasebetiyle Soydanlara hediye ettiği faytonuyla, aileye verilen nişan ile tuğralı fincan takımı bugün aile tarafından muhafaza edilmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmet Nezih Galitekin, *Tarihte İzmit ve İzmit Tarihinde Bir Eşraf Ailesi Soydanlar*, İstanbul, Seçil Ofset, 2011; https://www.pekdemirinsaat.com/en/proje/soydan-konak, Erişim tarihi 15 Eylül, 2021.

Burak ASLANMİRZA

SÖZ KOCAELİ

Söz Kocaeli haber portalının imtiyaz sahibi Buğra Medya, genel yayın yönetmeni Cenk Bozalan, sorumlu yazı işleri müdürü Vahit Ünlü, internet editörü Burcu San'dır. İnternet gazetesi Kemalpaşa Mahallesi Hürriyet Caddesi Kaya İş Merkezi No:39/3 İzmit adresinden yönetilmektedir. Web site adresi http://www.sozkocaeli.com/index.html, facebook linki https://www.facebook.com/SozKocaeli ve twitter linki https://twitter.com/SozKocaeli adresidir. Haber portalında yazar bölümünde Ahmet Zeki Eren, Alparslan Soydaş, Atilla Ertuğrul, Cenk Bozalan, Cevat Nas, Engin Taşdemir, İdris Türkten, Mehmet Hatip Erkınay, Ömer Bektaş, Salih Sarı ve Zeynep Arsoy isimleri bulunmaktadır. Haber kategorisinde gündem, siyaset, sağlık, Kocaeli, İzmit, Körfez, Derince, Dilovası, Kartepe, Başiskele ve Gölcük bölümlerine yer veren sitenin orta bölümünde reklamlar bulunmaktadır.

Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Cenk Bozalan'ın 21 Mayıs 2013 tarihli "Merhaba Kocaeli Söz Kocaeli" başlıklı yazısından gazetenin yayın politikalarını ve tarihi serüvenini öğrenebiliyoruz. Buna göre;

Bozalan meslekte yaklaşık çeyrek asrı geride bırakıyordu. Buğra Medya, Körfez'de doğan ve tüm Kocaeli'ye yayılan bir medya grubuydu. Medya Grubu, *Körfez*, *Derince* ve *Söz Kocaeli* gazeteleri ile tüm Kocaelililere hitap etmek istiyordu. Gazetenin yayın felsefesi "Her Şey Kocaeli İçin" idi.

KAYNAKÇA
http://www.sozkocaeli.com/; Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017)*, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2017.

Haluk SELVİ

SÖZLÜ EDEBİYATTA KOCAELİ

Sözlü edebiyatımızın düğün, bayram, ramazan, hıdrellez vb. özel günlerinde en çok kullanılan; zamana, ortama ve kişiye göre güncellenebilen manzum ifade ürünleri manilerdir. Kocaeli'den derlenen manilerde Kocaeli'yle ilgili adlar ve diğer sözler çokça yer bulmuştur. Araştırmacı Ali Aktaş'ın değişik kişilerden naklettiği manilerden böyleleri şunlardır:

"Masa üstünde pekmez / O pekmez bana yetmez / *Kocaeli*'nin kızları / Başlıksız gelin gitmez.", "İzmit'ten terlik aldım / Yeni çıktı bu moda / Gürcüce söyleyeyim / Çemi yâri armovda.", "Şu İzmit'in içinde / Güzeller var güzeller / Allah İzmit'i korur / Cananım var içinde.", "Şu İzmit'in yolunda / Kitabı var kolunda / Ben yârini ararım / *Gölcük* İzmit yolunda."

"Avlu dibinde keser / *Kandıra*'da yel eser / Annem verecek emme / Babam duyarsa keser.", "*Kandıra* çiftlik gibi / Uzanır iplik gibi / Kandıra'nın kızları / Kınalı keklik gibi.", "*Kandıra*'nın yolları / Asfalt yârim toz almaz / Yârimle aramızı / Kara kedi bozamaz."

"Oy içine içine / Ben varmam köy içine / Allah nasip ederse / *Karamürsel* içine."

"Beyaz beyaz tavuklar / Beyaz yumurta yumurtlar / Şu *Gebze* oğlanları / Çay içerken uyuklar.", "*Gebze* yolu yokuştur / Manzarası çok hoştur / Ne olursun Allah'ım / Beni yâre kavuştur.", "Hoş geldin diyemedim / Bir mendil veremedim / A benim *Gebzeli* yârim / Ben seni bilemedim.", "Kapı önünde durdum / Şapkamı yere vurdum / Şu *Gebze*'nin içinden / Bir yiğide vuruldum.", "Kara üzüm kararmış / Yaprakları sararmış / *Gebze* yollarında / Yârim beni ararmış.", "Mendilim yeşil dallı / Ucunda lira bağlı / Yârim askere yazmış / *Gebze*'nin kumandanı." "O içine içine / Gitmem köyün içine / Allah nasip ederse / Şu *Gebze*'nin içine."

"Yeşilim yeşilim / Yeşil uçuyor / Şu *Gebze*'nin kızları / Gündüz kaçıyor.", "*Yarımca* / Aldım yârin elinden / Bir dalbastı yarımca / Sevdim seni a güzel / İnan ki tam yarımca.", "*Yarımca* / Dolu vurmuş *Yarımca* / Sarıya sözüm yoktur / Dalbastı hep yarımca / Kimse bir şey diyemez / Yanımdaki yârimce.", "Bu kiraz ala benzer / Dudağı bala benzer / *Yarımcalı* yârimin / Şalvarı ala benzer.", "Bu kiraz budak budak / Olur mu kiraz dudak / *Yarımca*'nın güzeli / Canımdır sana adak.", "*Yarımca*'da saz olur / Gül açılır yaz olur / Ben yârime gül demem / Gülün ömrü az olur."

"*Deymendere* inişi / İhsan'ın altın dişi / Kimseye mana bulmam / Hacer yaptı bu işi." "*Deymendere* harlıyor / Serkan zülüf yağlıyor/ Yağlamayıp da (ne) yapsın/ Nilgün koca diye harlıyor."

"*Hereke* fabrikası / Her kumaştan dokuyor / Benim sevdiğim oğlan / Lise sonda okuyor.", "Taksi geliyor taksi / Etrafı muşambalı / *Hereke*'ye gelin gidip / Yan gelip yaşanmalı."

"Şu taşı kaldırmalı / Yılanı öldürmeli / *Tavşancıl*'dan kız alan / Keseyi doldurmalı."

"Hey *Derince Derince* / Kaşık saldım pirince / Annem dışarı vermiyor / İç güveysi gel bize."

"*Maşukiye* deresi / Çağıl çağıl çağlıyor / Anneler vermeyince / Kızlar evde ağlıyor."

"Ev yaptıran taş ister / Pencerem nakkaş ister / *Tavşanlı* kızları / Al boyalı ev ister.", "*Muallimköy*'de kuyu var / Gümbür gümbür suyu var / Muallimköy kızlarının / Fidan gibi boyu var.",

"Bahçelerde kereviz / Biz kereviz yemeyiz / Bize derler *Denizlili* / Biz yabana gitmeyiz (Biz adam yemeyiz)", "*Denizli*'nin camisi / Yanıyor minaresi / Anne sevdiğim ölmüş / Geçiyor cenazesi.", "Elma attım denize / Geliyor yüze yüze / *Denizli*'nin kızları / Varır eşe onbeşinde." ,"Oy *Denizli*'nin yolları / Dönemedir döneme / Karagözlü sevdiğim / Koydun beni vereme,", "Ayakkabım var benim / Bir karış topukları / Şu karşıda duranlar / *Pelitli* kopukları.", "*Pelitli*dir köyümüz / Zemzem akar suyumuz / sevip sevip ayrılmak / yoktur böyle huyumuz.", "Çaydanlık çayım var / Utanacak neyim var / *Cumaköy*'ün içinde / Karaözlü yârim var.", "Saçlarımı salarım / Arkama ipek gibi / Şu *Cumaköy* oğlanları / Bakıyor köpek gibi.", "Sucu, sucu diye bağırır / Sütçü, sütçü diye bağırır / *Cumaköy*'ün oğlanları / Reyhan diye çağırır." "Yaylalı düzdü düzeni / Sıralı vermedi kazanı / Doldu taştı / *Cumaköy* hızanı.", "Yeni gömlekler çıktı / Al yârim mavisinden / Yârim çıkmış geliyor / *Cumaköy*'ün içinden.", "*Yağcılar*'a giderken / Köprü salladı beni / Zincirle zapt olmazken / Sevdan bağladı beni.", "*Yağcılar*'a girerken / Tahta köprüden geçtim / Yağcılar'ın içinde / Yeşil gözlü yar seçtim.", "Masa üstünde pekmez / Yesem sana yetmez / *Yağcılar*'ın kızları / Arabasız gelin gitmez.", "Ovalar harman yok / Okunacak derman yok / *Hatıplar*'ın içinde / Beğenecek oğlan yok.", "Şu taşı kaldırmalı / Yılanı öldürmeli / *Hatıplar*'dan kız alan / Çift davul getirmeli.", "*Duraklı*'nın çayırı / *Elbizli*'nin bayırı / *Duraklı*'dan kız ister / *Elbizli* ayıları.", "*Köseler*'in yolları / Dönemedir döneme / Oğlan seni sokarım / Yedi türlü vereme.",

"Balkaya tepesinden / Görünüyor *Sapanca* / Yeme, içme sevdiğim / Tak beline tabanca.", "Denize attım kanca / Görünüyor *Sapanca* / Yeme içme sevdiğim / Tak beline tabanca.",

"*Keltepe*'nin yüzüne / yazı yazdım düzüne / Kız ben seni almazsam / Tü desinler yüzüme.", "*Keltepe* yollarında / O yârin kollarında / Allah bizi ayırma / Bebeğim ver karnımda.",

"*Körfeze* bak körfeze / Balıkları ne de bol / Başkasının değil de / Benim sevdiceğim ol.",

"Yâr yâr yandırma / Seviyom diye kandırma / Hiç aklımdan çıkmıyor / *Fuar*daki dondurma.",

"Bizim evin önünde / Ayvalar şişman olur / *Manav* kızı almayan / Sonunda pişman olur."

Bu tür manilerden diğer araştırıcılar tarafından kayda geçirilenler şunlardır: "Bahçelerde domata / Ondan olur salata/ Ben İzmit'e gönderdim / Adam olsun kerata.", "Bahçede dut ağacı / Dut verir acı acı / Benim sevdiğim oğlan / İzmit'te mağazacı.", "Kaynar kazan taşmaz mı? / Yol *Derbent*'ten aşmaz mı?/ Sil yârim gözyaşını / Ayrılan kavuşmaz mı?", "*Safalı* iyi emme / Yolu çamur olmasa / Gideceğim oğlanın / Kızkardeşi olmasa.", (Kaynak: Işıl Altun)

"*Nimetiye*'nin yolları / Ben bilirim onları / Herkese nasip olsun / *Nimetiye* suları." (Kaynak:Tülin Bozkurt Cengiz)

"Ay elimi elimi / Kemer sıktı belimi / Vallah billah olacam / *Halıdere'nin* gelini." (Ahmet Nezih Galitekin); "İzmit'in koruları / Sisli yol boruları / Yarimi güzel açmış / O askeriye urbaları." (Asude Samsun); "Masa üstünde kaymak / Alırız parmak parmak / *Döşeme*'den kız almak / Cennetten gül koparmak.", "Bahçeleri bağları / Baharları yazları / Gülden bile güzeldir / Şu *Döşeme* kızları." (Kaynak: Enise Gökçe. Döşeme: Suadiye).

Kocaeli'de halk arasında Kocaeli'deki bazı özel adların kaynağıyla ilgili olarak anlatılan çeşitli efsaneler vardır. Bunların yazılı kaynaklarda bulunan bazıları şunlardır:

1. "İzmit" Adı: Evliya Çelebi'ye göre Orhan Gazi İznikmid kalesine fethetmekle Akça Koca Beyi komutan olarak görevlendirmiş, ona "İznimdir, var git" buyurmuş. İznikmit, (İznim git), "İzimgit"olmuştur. (Kaynak: Atilla Çetin)

2. "*Kandıra*" Adı: Kandıra'nın kuzeydoğusunda çayın çevresi , Kandıra'nın Selçuklular zamanındaki fethi sırasında şiddetli savaşlara sahne olmuş, insanların kanları dere gibi akmıştır. Bundan dolayı çay ve çevresine önce "*Kanlıdere*" denmiş, bu kelime sonra sırasıyla "*Kandere*"ve "*Kandıra*"ya dönüşmüştür. (Kaynak: Rıfat Yüce)

3. "*Keltepe*" ve "*Kartepe*" Adları: Keltepe, İzmit'i oluşturan yedi tepeden biridir. Yıllar önce altın surlarla çevrili bir kaleymiş. Kale deprem v.s.lerde göçük altında kalıp kaybolduğundan hazine arayanlar hep boş dönermiş. Hiçbir yeşillik, ot bitmediğinden "*Keltepe*" denilen buraya uzaklardan gelen aileler ev yapıp yerleşmiş. Bunlardan birinin herkesten farklı bir küçük kızı varmış. O aile geldikten sonra bir kuraklık başlamış. Bir gün köye yaşlı bir nine gelmiş. Küçük kız onun dikkatini çektiğinden ondan ekmek ve su istemiş. Kız durumlarını anlatmış. Nine bereketi geri getireceğine söz verince kız getirmiş. Nine karnını doyurup gitmiş. Bir süre sonra o tepedeki köye bir delikanlı kılığında gelmiş. Kimseyle konuşmayıp sadece ona kendisine yaptığı iyiliği anlatıp onunla evlenmek istediğini söylemiş. Düğün akşamı önce rüzgâr çıkıp yağmur yağmış, sonrasında kırk gün kırk gece kar yağdığından oraya "*Kartepe*" denmiş.

4. "*Dil İskelesi*" Adı: Orhan Gazi zamanında Anadolu'yu gezen bir derviş Dil İskelesinin bulunduğu yere gelince gemicilerden kendisini karşı kıyıya geçirmesini ister. Hiç biri onu dikkate almayınca eteğine toprak doldurup denize serpe serpe karşıya geçmeye başlar. Gemiciler dervişin sıradan biri olmadığını anlayıp onu karşıya geçirmek isterler. Pişman olup özür dilerler. Derviş de insafa gelip onları kırmaz ve gemilerine biner. Böylece toprak serptiği yere kadar "*Dil İskelesi*" meydana gelmiş olur. (Kaynak: Abdülselam Arvas)

5. "*Sapanca* Gölü"nün Adı: Bir adam gölün olduğu yerde çift sürüyormuş. Gezdiği yerlerde hiç kimsenin bir şey vermediği bir ermiş, canı hiç su istemediği hâlde gelip ondan su istemiş. Adam suyu verip "*Git ağacın altında iç*" demiş. Suyu içen derviş çiftçiye "*Sabanı al, hiç burda durma, pılını pırtını topla, kayaya çıkana kadar hiç arkana bakmadan, hiç kimseyle konuşmadan git*" demiş. Çiftçi onun dediğini yapıp yukarı çıktıktan sonra, burası yağmurdan göl olmuş. Su caminin minarelerine kadar çıkmış. Sadece çiftçi kurtulmuş. *Sapanca* adı bu çiftçiden, "*sabancı*"dan geliyor. (Kaynak: Asude Samsun. Kartepe Kitabı'nda buradaki ermiş Hızır A.S., kaya ise Keltepe olarak geçmekdir.)

6. "*Sultan Baba*" Adı: Padişahın kızı çaresiz bir hastalığa yakalanmış. Hiç kimsenin iyileştiremediği kız için Derviş Baba (Fatih Sultan Mehmet zamanında yaşayan İbrahim Edhem) önerilmiş. Örcün'e gelen sultan (kız), Derviş Baba tarafından tedavi edilmiş ve Örcün'deki hamamda yıkanmış. Tedavi edilen Sultan, Derviş Baba'ya "*Baba Sultanım*" diye hitap etmiş. Derviş Baba: "*Sultan sizsiniz, ben nasıl bir sultanın babası olabilirim*?" demiş. Sultan ise "*Siz de maneviyat iliminin bir sultanısınız*" demiş. Sultan Baba adı buradan gelmiş. (Kaynak: Tülin Bozkurt Cengiz)

7. "*Gündoğdu*" Adı: Rumlardan kalan ve eski adı "Mağlıç" olan bu köyün yeni adı, anlatılana göre 1924'te köye gelen Yunanistan mübadillerinden Tahsin Hoca "*Kalkın Ağalar Namaza. Gün doğdu! Gün doğdu!*" demesiyle birlikte öyle kalmıştır. (Kaynak: Asude Samsun)

KAYNAKÇA

Abdülselam Arvas, "Kocaeli Dil İskelesi Menkıbesindeki Olağanüstü Motifler: Türk Dünyası Anlatılarıyla Mukayeseli Bir Araştırma", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Sempozyumu-V Bildirileri*, C.III, s.1681-1685.; Ahmet Nezih Galitekin, *Geçmişten Günümüze Halıdere*, Halıdere Belediyesi Kültür Yay., Halıdere, 1999.; Ali Aktaş, İzmit Sancağında Manavların Etnik ve Kültürel Yapısı, Cinius Yay., İstanbul, 2016.; Asude Samsun, *Kocaeli İli Balkan Muhacir Ağızları*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Ün., 2018.; Atillâ Çetin, *Kocaeli Tarihinden Sayfalar*, İzmit Rotary Kulübü, İzmit, 2000.;Enise Gökçe, *Kocaeli/ Gölcük Nüzhetiye (Döşeme) Köyü Monografisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Ün., 2018.; Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yay., Kocaeli, 2004.; Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/ Çepni Halk Kültürü*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2008.; Işıl Altun,

"Kartepe'de Sözlü Edebiyat ve İnanışlar", *Kartepe Kitabı II,* Kartepe Belediyesi Kültür yayınları, Kocaeli, 2013, s.845-902.;Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi* (Haz. Atilla Oral), Demkar Yay., İstanbul, 2007; Tülin Bozkurt Cengiz, "Gölcük'te Söylenen Maniler", *Gölcük Somut Olmayan Kültür Mirası*, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları, İzmit, s. 183-185. ;Tülin Bozkurt Cengiz, "Yatırlar ve Din Alimleri", *Gölcük Somut Olmayan Kültür Mirası*, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları, İzmit, s.127.

Kenan ACAR

SPOR

Kocaeli'de Profesyonel Spor Faaliyetleri

Kocaeli'de profesyonel anlamda spor, 1909-1910 yıllarında futbolla başlamıştır. O tarihlerde İzmit'teki Fransız mektebi talebelerinden Ferit ve Süreyya Beylerin öncülüğü ile futbol takımı kurulmuş ve talebelerin spor yapmaları sağlanmıştır. 1927 yılında İzmit Sultaniyesi'nin açılması ile İzmit Sultaniyesi Futbol Takımı kurulmuştur. Mektepler dışında İttihatspor kulübü ilk sivil spor kulübü olarak kurulmuştur. Daha sonra İttihatspor'un ikiye ayrılması ile 1932 yılında İdmanyurdu, 1935 yılında da Akyeşil Spor kulüpleri kurularak futbol dışında farklı spor dallarında faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu kulüpler aralarındaki rekabet sonucu olarak Kocaeli'ne birçok Türkiye Şampiyonlukları kazandırdıkları gibi çeşitli branşlarda milli sporcular yetiştirmişlerdir.

İzmit Bahçecik'teki Amerikan Koleji'nde İzmit'teki misyonerlerin kurduğu kolejde de spor kulüpleri mevcuttu. Batıda gelişen çeşitli sporlar, jimnastik ve beden terbiyesinin ilk uygulamaları ve futbol sporunun İzmit'te ilk kez uyanışı bu kolejlerde başlamıştı. İzmit'te ilk futbol maçları da yabancıların kurduğu misyoner kolejlerinin öğrencileri arasında yapılmıştır. İzmit'teki Türk gençlerinin spora karşı yakın ilgisi olmasına rağmen o devrin şartları altında herhangi bir etkinlik göstermesine imkân yoktu. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı 1923'de kurulmuş, 16 Ocak 1924 tarihinde toplum yararına bir kuruluş olarak kabul edilmiş ve Türkiye genelinde faaliyetlerine devam etmiştir.

1936 yılında Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın faaliyet sahası 28 mıntıkaya bölünmüştü. Bu 28 mıntıka dahilindeki kulüplerin sayısı 178'di. Bu kulüplerden altı tanesi ise askeri kulüptü. Cemiyetin genel merkezine kayıtlı 172 kulübün idmancı mevcudu, 1 Şubat 1935 tarihine kadar 15.383 kişi idi. Altı tane askeri spor kulübünün 600 sporcusunun da bu sporcu sayısına eklemesi ile toplam sporcu sayısı yaklaşık 16.000 kişiye ulaşmıştı. Kocaeli Mıntıkasının da dahil olduğu 28 bölgenin her birine ait mıntıka renkleri bulunuyordu. Kocaeli Mıntıkasının rengi "kahverengi" idi. 1936'da Türkiye genelinde en fazla kulüp İstanbul Mıntıkasında idi. İstanbul'da toplam 24 kulüp ve toplam 3.700 sporcu bulunmaktaydı. Kocaeli Mıntıkası Türkiye sıralamasında ikinci sırada idi. Kocaeli'de toplam 12 kulüp ve 1343 sporcu bulunmaktaydı. Listenin üçüncü sırasında ise Ankara Mıntıkası bulunmaktaydı. Kocaeli Vilayeti'nin Adapazarı ilçesinde Adapazarı İdman Yurdu, Adapazarı Yeni Hilal Spor Kulübü, Adapazarı Gençler Birliği ve Sakarya Spor Kulübü İdman Cemiyetleri İttifakına kayıtlı spor kulüpleriydi. Kocaeli'deki diğer eski kulüpler Hereke İdman Yurdu, Karamürsel İdman Yurdu, Geyve'de Geyve İdman Yurdu, Akhisar (Pamukova) İdman Yurdu, Kandıra'da Yılmaz Spor Kulübü, Sapanca'da Yeşilyurt Spor Kulübü İdman Cemiyetleri İttifakına kayıtlı spor kulüpleriydi.

Kocaeli Vilayeti'nde spor faaliyetlerinde bulunan ve İdman Cemiyetleri İttifakına kayıtlı olmadığı halde kuruluş tarihleri eski olan diğer spor kulüpleri Gölcük Spor Kulüpleri, İzmit Kağıt Spor Kulübü, Gebze İdman Yurdu, Danca İdman Yurdu, Karasu İdman Yurdu, Hendek İdman Yurdu ve bunun gibi. Ayrıca Kocaeli Bölgesi'nde görev yapan askeri birliklerin de spor kulüpleri vardı. Yavuz gemisi personeli tarafından kurulan Yavuz İdman Yurdu, Jandarma Zabitan İdman Yurdu, Deniz Filotilası, Donanma Deniz Gücü ve bunun gibi. Kocaeli'de kurulmuş başka spor kulüplerinden biri de Darülmüallimin İdman Yurdu, Kocaeli Emniyet ve Adliye personeli tarafından kurulmuş Emniyet Spor Kulübü'nün de yetmiş yıllık bir geçmişi bulunmaktadır.

Kocaeli'de son yıllarda artan spor tesisleri ve hizmetleri ile birlikte birçok spor dalında faaliyet yapılmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerimiz, halka spor ve egzersiz yapma alışkanlığı kazandırmak için ilin genelinde çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca çocuklarda ve gençlerde spor kültürü ve sevgisi oluşturmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla özellikle belediyeler ve spor kulüpleri çocuk ve gençler için spor okulları açmıştır. Kocaeli'de ilkokul ve ortaokul çağındaki çocuklara hizmet veren spor okullarında voleybol, basketbol, izcilik, masa tenisi, yüzme, atletizm, satranç, badminton, güreş ve jimnastik branşlarında eğitim verilmektedir. Bunun yanında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Gençlik ve Spor Hizmetleri İl Müdürlüğü ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Kocaeli'deki öğrencilere sporun hayattaki yerini ve önemini vurgulamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda masa tenisi, satranç, atletizm, basketbol branşlarında okullar arası spor ligleri düzenlenmektedir.

Kocaeli Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde geleceğin spor yöneticileri, antrenörleri, rekreasyon uzmanları ve beden eğitimi öğretmenleri yetiştirilmektedir. Aynı zamanda üniversitenin spor tesisleri, ildeki spor faaliyetlerini desteklemektedir. Üniversitenin spor tesislerinde 1 futbol, 3 basketbol, 4 voleybol sahası, 4 tenis kortu ve 1 atletizm pisti yer almaktadır. Ayrıca üniversitenin kapalı yarı olimpik yüzme havuzu bulunmaktadır.

Kültürün, gelenek ve göreneklerin genç nesillere aktarılmasında geleneksel sporlar önemli bir yere sahiptir. Geleneksel Türk sporları birlikte yaşama kültürünün oluşmasında, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın güçlenmesinde etkilidir. Ayrıca geleneksel Türk sporlarının doğasında var olan dostluk, kardeşlik ve saygı gibi değerler spor aracılığıyla da gelecek nesillere aktarılır. Kocaeli'deki geleneksel Türk

sporlarının tanıtılması, yaşatılması ve geliştirilmesi için son yıllarda önemli faaliyetler yapılmaktadır. Kocaeli'de geleneksel Türk sporları içinde yer alan güreş, okçuluk, binicilik ve atıcılık branşları öne çıkmaktadır. İlde bulunan kulüplerin tesislerinde bu spor dalları yapılmakta ve bu spor dallarının genç nesillere tanıtımı sağlanmaktadır. Ata sporu olarak bilinen güreş ve son yıllarda yapılan çalışmalarla tanıtılan geleneksel okçuluk ilde dikkat çekmektedir. Pehlivanlar kenti olarak bilinen Karamürsel başta olmak üzere ilin birçok yerinde yağlı güreş yarışmaları düzenlenmektedir. Özellikle Hergeleci İbrahim Yağlı Güreşleri ve Sekapark Yağlı Güreşleri örnek organizasyonlardandır.

Belediyelere, Gençlik ve Spor Hizmetleri İl Müdürlüğüne, okullara ve kulüplere bağlı spor tesislerinde başta futbol olmak üzere çeşitli branşlarda birçok spor faaliyeti yapılmaktadır. Kocaeli'de 89 bin metrekare arazi üzerine kurulu Kocaeli Stadyumu, sporun ve sporseverlerin hizmetine sunulmuştur. 33 bin koltuk kapasiteli stadyumda, engellilere özel bir bölüm ayrılmıştır. İzmit, Gölcük ve Gebze'de bulunan buz pistleri, buz sporlarının yapılmasına imkân tanımaktadır. İzmit Olimpik Buz Sporları Salonu'nun seyirci kapasitesi 3.600'dür. Kandıra sahilleri, ilde su sporlarının yapılabileceği mekânlardan biridir. Su sporu tutkunlarına ev sahipliği yapabilecek mekânların bir kısmı da İzmit ve Kartepe'de bulunmaktadır. Buradaki tesisler hem yeni başlayanlara hem de profesyonellere farklı su sporlarının yapılabilmesi için olanak sağlar. Ayrıca İzmit Körfezi, yelken sporları için son derece elverişlidir.

Gençlik ve Spor Hizmetleri İl Müdürlüğü, belediyeler ve yelken kulüplerinin düzenlediği su sporları yarışmaları, ilin spor faaliyetlerini zenginleştirmektedir. Koceli'de açık su yüzme yarışmaları da düzenlenmektedir. Kocaeli'nin birçok yerinde bulunan yüzme havuzları, farklı yaş gruplarındaki genç yüzücülerin yetişmesine olanak sağlamaktadır. Kocaeli doğa sporlarının yapılması için elverişli bir ildir. Kartepe'deki kayak tesisleri temel ve ileri kayak eğitimi verilebilecek imkânlara sahiptir. Kocaeli'nin birçok yerinde bulunan yürüyüş parkuru, günübirlik doğa yürüyüşü yapılmasına imkân sağlarken insanların doğayla iç içe olmasına da fırsat vermektedir. İlde otomobil sporları (offroad, motocross vb.), binicilik, dağcılık, dağ bisikletçiliği gibi faaliyetler de yapılmaktadır.

KAYNAKÇA
Levent Atalı, *Kocaeli'nin Spor Tarihi*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; Şehrimiz Kocaeli, Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Kocaeli, 2020.

Levent ATALI

SPOR EĞİTİMİ

Kocaeli'de Özelinde Spor Eğitimi

Kocaeli özelinde spor eğitimi örgün eğitim içerisinde ve yaygın eğitim alanında verilmektedir. Ayrıca Spor Bakanlığının ve Spor Federasyonlarının açtığı kurslar da bu alanda hizmet vermektedir.

Spor Bilimleri Fakültesi

Kocaeli Üniversitesi (KOÜ) Kocaeli, 1976 yılında "Kocaeli Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi" adı altında Elektrik, Makine, Temel Bilimler Fakülteleri ve Yabancı Diller Enstitüsü ile kurulmuş bir devlet üniversitesidir. Kocaeli Üniversitesi bünyesinde spor alanına yönelik eğitim 1995 yılında Fen-Edebiyat Fakültesine bağlı olarak Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü adı altında ilk öğrencilerini almaya başlamıştır. Daha sonra Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu adı altında 4 yıllık lisans eğitimi vermeye devam etmiştir. *Resmî Gazete*'de yayınlanan 2016/9270 sayılı kararda, Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu kapatılarak, Spor Bilimleri Fakültesi'nin kurulması; "Millî Eğitim Bakanlığının teklifleri üzerine, 28/3/1983 tarihli ve 2809 sayılı Kanunun ek 30. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 26/9/2016 tarihinde kararlaştırılmıştır. Bu karar ile beraber Kocaeli Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi bünyesinde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Spor Yöneticiliği, Antrenörlük ve Rekreasyon adı altında dört bölümle lisans eğitimlerini sürdürmektedir.

Kocaeli ilinde ortaöğretim düzeyinde spor eğitimi veren kurum ise Kocaeli Hayrettin Gürsoy Spor Lisesi'dir. Lise, spor alanında 4 yıl süre ile eğitim veren, yetenek sınavı ile öğrenci alan, BESYO ve Eğitim Fakülteleri gibi yüksek öğrenim kurumlarına öğrenci yetiştiren bir ortaöğretim kurumudur. Kurum bünyesinde birçok alanda spor eğitimleri verilmekte ve Beden Eğitimi Bilimine Giriş, İnsan Anatomisi, Temel Spor Eğitimi, Beden Eğitimi ve Spor Tarihi, Spor Fizyolojisi, Spor Kazalarından Korunma ve İlk Yardım, Spor Masajı, Antreman Bilgisi, Özel Alan Çalışması, Spor Psikolojisi, Spor Tesisleri ve Malzeme Bilgisi, Spor ve Beslenme, Türk Spor Tarihi, Eğitsel Oyunlar, Ritim Eğitimi ve Dans, Spor Sosyolojisi, Spor Yönetimi ve organizasyonu gibi dersler programda yer almaktadır.

Kocaeli'de örgün eğitim içerisinde bu iki kurum ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde eğitim verirken bunların yanında halk eğitim merkezlerinde, belediyeler bünyesinde sportif birçok kurs hizmet vermektedir. Kocaeli'nin spor alanındaki başarıları bu

kurumların verdiği spor eğitimlerine dayanmaktadır. Birçok branşta verilen kurslar ve eğitimler şehirdeki spor geleneğinin genç kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA
http://www.kocaeli.edu.tr; https://kocaelisporlisesi.meb.k12.tr/tema/index.php.

Levent ATALI

ST. BARBARA KOLEJİ

İzmit'te Fransız Misyoner Okulu

St. Barbara Koleji günümüzde inşa edildiği tarihteki gibi İzmit ticari merkezinde yer almaktadır. İnşa edildiği tarihte kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olan İzmit bölgenin ticari merkezi konumundadır. Yakın zamanda demiryolunun ilin merkezinden geçmesi ile şehir gelişerek büyümüştür. Batısında aynı zamanda bir demiryolu limanı olan Derince limanı, güneyinde İzmit Körfezi karşı yakasında yer alan 19 **yüzyıl** sonlarında İzmit ile ticari olarak rekabet edebilecek hale gelen Bahçecik ilçesi yer alır. Tarih boyunca güney sırtlarına yaslandığı ve Nikomedia akropolünün bulunduğu tepe ile deniz arasında sıkışmış olan İzmit demiryolunun kentin içinden geçmesi ile kıyı paralelinde gelişmiştir.

Yapı Kocaeli ili, İzmit ilçesi, Tepecik Mahallesi, j I 1 pafta, 228 ada, 20 parselde tarihi Kapanönü çarşısı kuzeyinde bu çarşıya hâkim bir alanda yer alır. Kuzeyinde Acısu parkı, güneyinde Kocaeli defterdarlık binası yer alır. Batısında 5-6 katlı betonarme konut yapıları doğusunda ise 1-2 katlı ticari yapılar vardır. Defterdarlık yapısı ile arasında avlu vardır. Doğusunda bulunan ve Kapanönü çarşısına uzanan ticari aks Kalaycılar çarşısı olarak anılır.

Marmara Üssü Bahri Komutanlığında da açıklandığı üzere, bina, önce Fenerbahçe – İstanbul' daki Latin Kilisesinden 1929-1930 yıllarında kiralanmıştır. Daha sonra, binanın satın alınması gündeme gelmiş, fiyatının düşük olması ve İzmit'te yegane yabancı taşınmaz malı olması kuşkusuz Üssü Bahri'nin böyle bir binaya gereksinimi, esasen kiracı olduğu 20.05.1931 tarihinde 42.000 TL. bedelle satın alınmıştır. Özetle yapı:

-1895-1923 yıllarında Fransızlar tarafından okul/kilise/hizmet binası olarak,

-1923-1929 yıllarında Fransızlar tarafından hizmet binası olarak,

-1929-1952 yıllarında "Üssü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı" ve "Deniz Ana Üs Komutanlığı" olarak,

-1953-1956 yıllarında "Ordonat Merkez Müdürlüğü, Deniz Satınalma ve Muayene Komisyon Başkanlıkları ve Deniz Filoları ve Müesseseleri Saymanlığı tarafından,

-Bina 21.08.1956 tarihinde Maliye Bakanlığı tarafından "Hükümet Konağı' 1 Kocaeli Defterdarlığına tahsis edilerek 1956-1964 ve 1966-1977yıllarında "Hükümet Konağı" olarak, arada diğer devlet daireleri tarafından,

1977 yılından itibaren de sorumlusu "Kocaeli Defterdarlığı" olmak üzere çeşitli birimleri tarafından kullanılmaktadır.

Bina, Kocaeli İl merkezi, j I 1 pafta, 228 ada, 20 parsel (Tepecik Mahallesi) de olup Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığının 10.03.1979 tarih ve 11080 sayılı kararı gereğince korunması gerekli eski eserdir.

Yapı "L" form planlı olup ana okul kütlesi kuzeydoğu güneybatı yönünde konumlanır. Kilise yapısı kuzeybatı güneydoğu yönünde ana kütle kuzeyine eklenir. 3265 m^2 alana sahip parsel içinde güney yönünde 5 katlı defterdarlık yapısı, batıda ise tek katlı ofis binası bulunur.

Tarih boyunca konumu nedeniyle önemini her zaman korumuş olan İzmit Osmanlı döneminde de yoğun nüfuslu ticari ve sosyal bir yerleşim olmuştur. Osmanlı'nın son döneminde nüfusunun önemli bir kısmının gayrimüslimlerden oluşması yabancı misyoner örgütlerin dikkatini çekmiştir. Fransız Katolik kilisesine bağlı Assomptonist tarikatı da Osmanlı'nın zayıflamaya başladığı son dönemde İzmit'te özellikle Ermeni hristıyan tebaaya etki edebilmek için burada faaliyetlerde bulunmuş ve St. Barbe kolejini inşa etmiştir.

Tarikata bağlı rahip ve rahibeler ilk olarak 1890 lı yıllarda keşif amaçlı bölgeye gelmiş, daha sonra İzmit'te satın aldıkları konut yapılarında eğitim ve faliyetlere başlamışlardır. Osmanlı'nın zayıflaması ile gücünü artıran Fransız etkisi ile 1905 yılında kolej yapısı inşaatına giden süreç devam etmiştir. Günümüzde ayakta olan kolej yapısı erkek yatılı okulu olup çok amaçlı salon, derslikler, yatakhane ve yanında kilisesi olan bir komplekstir. 1926 yılına ait halihazırlarda bu yapının güneyinde rahibelerin eğitim verdiği kız okulu bulunmaktadır. Bu kız okulu yapısı günümüze ulaşmamıştır.

Okul inşa edildiği tarihte mimarisi ve boyutları ile hem inşa edildiği bölgede hem de İzmit'te dikkat çeken bir yapıdır. Öncelikle Ermeni ve Rum tebaadan öğrenci almaya çalışan okul daha sonra İzmit'in kozmopolit yapısında kaynaklı çeşitli kesimlerden öğrenci kabul etmiştir.

Kolej açıldıktan sonra döneminin üzerinde bir eğitim kalitesinde hizmet etmiştir. Bir zaman sonra Müslüman tebaanın ileri gelenleri de bu okula öğrenci göndermeye başlamıştır. 1. Dünya savaşı öncesinde kapatılmaya yüz tutan okul savaş sonrasında tekrar açılmış ancak Kurtuluş savaşı sonrası gayrimüslüm tebaanın İzmit'i büyük oranda terk etmesi üzerine öğrencisiz kalmış ve son görevli rahip tarafından satılarak kapatılmıştır.

Osmanlı'nın son döneminde hızla artan yabancı okulları arasında en etkili olan Katolik Assomptonist tarikatına bağlı inşa edilen okul 1905 yılında inşa edilmiştir. Katoliklerin İzmit'e gelişleri 1890 yılında olup bir Katolik cemaati kurma çalışması başlatırlar. Çeşitli etkinlikler sonrasında kendilerini halka ve yönetime kabul ettirerek okul ve kilise inşa edecek hale gelirler.

İzmit'in yerli bir azizi olan St. Barbe okulun ismi olur ve okul artık St. Barbe koleji olarak anılır. Kilise ve okul olarak inşa edilen yapı kütle ve gabarisini koruyarak günümüze kadar gelmiştir.

St. Barbe hakkında arşivlerde yapılan çalışmalarda çeşitli görsel ve yazılı kaynaklara ulaşılmıştır. Cumhurbakanlığı Osmanlı arşivlerinde yapılan araştırmalarda çeşitli belgelere ulaşılmıştır. Prof. Dr. Atilla Oral'ın "Misyonerlerin ve Fransa'nın Baskısıyla Görevinden Azledilen İzmit Mutasarrıfı Selim Sırrı Paşa" isimli kitabında St. Barbe kolejinin açılması, öncesi ve sonrası ile detaylı ortaya konmaktadır. Osmanlı arşivlerinde yapılan çalışmalar ile Assomptonist tarikatının Fransa'da bulunan arşivleri üzerinden çapraz okumalar yapılmış ve belgeler transkripsiyonları ile birlikte kitapta yer almıştır.

Osmanlı arşivlerinde 1895 tarihli bir içişleri bakanlığı yazışması olup daha önce ruhsatsız olduğundan yıktırılan okul yapısının zararının mal sandığınca karşılanması ile ilgili bir evraktır.

St. Barbe kolejine ait 1910'lu yıllara ait bir kartpostal yapının en özgün halini göstermektedir. Bu fotoğrafta yapının kilise kısmının özgün çan kulesi de bulunur. Yine ana kütle çatı kısmında bayrağın asılı olduğu bir platform vardır. Kartpostal üzerinde Fransızca 'St. Barbe Koleji İzmit Türkiye" yazmaktadır. 1910 yılına ait İzmit'e denizden bakan bir açıda gören başka bir görselde yapının çan kulesi silüet içinde görünür.

1926 yılı İzmit Belediyesi halihazırlarında yapının vaziyet planı görünmektedir. Yapının planına ait en erken harita olup yapılar üzerinde Osmanlıca yazılar bulunmaktadır. Bu yazılarda ana kütle üzerinde "Latin Papazhanesi" ve Latin Kilisesi, güneyinde ise kız okulu olan Fransız mektebi yazmaktadır. Kocaeli K.V.K.B.K. Müdürlüğü arşivlerinde bulunan 1983 yılına ait olan çap vesikasında bu kız okulu halen yapının güneyinde bulunmaktadır.

Kilise bölümünde yapılan betonarme kolon, kiriş ve tabliyelerin yapım tarihini araştırmak için Koruma Kurulu arşiv dosyasındaki belgeler taranmış ancak herhangi bir ize rastlanmamıştır. Bu da bu mıuhdes eklentinin 2000 yılı öncesinde yapıda bulunduğunu göstermektedir.

Yapı günümüze kadar farklı işlevlerle kullanıldığından birçok niteliksiz müdahaleye maruz kalmıştır. Gabarisi, planimetrisi ve cephe düzeni büyük oranda korunmuş olan yapı sürekli kullanıldığından bakımı yapılmış olup genel kondisyonu iyi durumdadır.

St. Barbe koleji büyük ölçüde özgünlüğünü koruyarak gelmiştir. Kütle ve gabari olarak korunan yapı çeşitli işlevlerde kullanılmasından ötürü iç mekanlarda bazı değişiklikler yapılmıştır. Çan kulesinin yıkılması, bayrak platformunun kaldırılması, kilise kısmı içine betonarme tabliyeler eklenmesi gibi müdahaleler dışında kozmetik müdahaleler yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Galitekin, A.N., *Tarihte İzmit ve İzmit Tarihinde Bir Eşraf Ailesi Soydan'lar*, 2014; Mustafa Fevzi SAK Özel Arşivi (2018); Oral, A. (2010) *Misyonerlerin ve Fransa'nın Baskısıyla Görevinden Azledilen; Selim Sırrı Paşa*. Demkar Yayınevi; Öztüre, A. (1969) *Nicomedia İzmit Tarihi*; Taşpınar İ. Prof.Dr. (2004) "Katolik Assomptionistler Tarikatı ve Türkiye"; Yorulmaz, Ş., *Osmanlı-Fransız İlişkileri Çerçevesinde Osmanlı Topraklarında* Açılan Fransız Kültür Kurumları ve *Bunların Meşruiyet Kazanması (19. Yüzyıl - 20. Yüzyıl Başları)*, Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Yükse lisans Tezi.

Bahadır BOZDAĞ

SU DOLABI

Gebze'nin Güzeller Mahallesinde 1644 Yılında Yaptırılan Yapı

İbrahim Paşa tarafından 1644 yılında yaptırılan Tarihi Su Dolabı'nın içerisinde yaklaşık 20 metre derinliğinde ve 5,5 metre çapında geniş bir kuyu bulunmaktadır. Bu kuyu Çoban Mustafa Paşa Camii'nin ve şehrin merkezinin ihtiyacı olan suyun toplanmasını ve sonra terazilerle şehir merkezine suyun iletilmesini sağlıyordu. Kanuni Sultan Süleyman devrinde 16. yüzyılda Çoban Mustafa Paşa tarafından Mimar Sinan'ın baş halifesi Hüsam Kalfa'ya inşa ettirilmiştir. Bostan Dolabı diye de bilinen yapı kare planlı bir zemin üzerindedir. Duvarları yüksekçedir ve üzerini örten çatı piramit şeklindedir.

Gebze'nin Güzeller Mahallesinde bulunan yapı içerisindeki çarklar ve değirmen yardımıyla tüm Gebze'ye dağıtılıyordu. Ülkemizde başka örneği bulunmayan dikdörtgen planlı yapıda, İbrahim tarafından açtırıldığı rivayet edilen birbirine kanallarla bağlı 40 su kuyusu birbirine bağlanarak dolap içerisindeki kuyuda

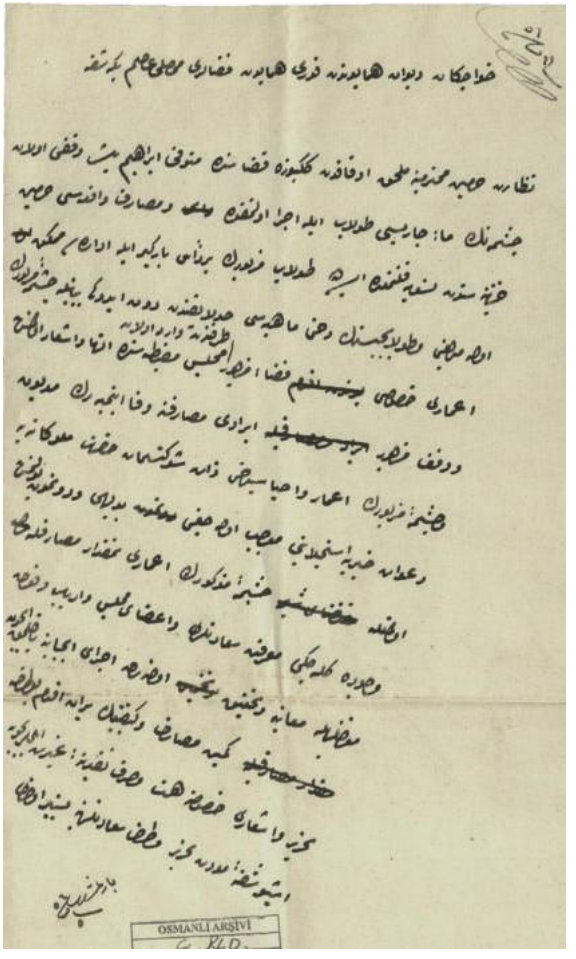

1838 tarihli, Su Dolabı'nın tamiri ile ilgili belge

Su Dolabı

toplanıyordu. Tek kuyuda toplanan su, 'su terazileri' yardımıyla kent meydanındaki İbrahim Paşa Çeşmesi'ne taşınıyordu. Burada bulunan su dolabı ile kuyulardan temin edilen su, üç su terazisinden geçirilerek kasabanın içindeki çarşı çeşmesine aktarılır ve buradan sakalar vasıtasıyla evlere taşınırdı.

Yapının ilk tamirinin Sultan II. Mahmud tarafından yaptırıldığı bilinir. 1838 senesinde yazılan bir şukkaya göre masrafları Haremeyn Hazinesi'nden karşılanmakta olan Su Dolabı'nın çalıştırılmasında bir baş beygirin yetersiz olduğu ve dolapçısının maaşının yetersizliğinden bahsedilerek masraflarının tespiti yapılarak padişah tarafından karşılanması istenmiştir. Osmanlı döneminde yapının çalışmasından sorumlu bir dolapçının olduğu arşiv kayıtlarında görülmektedir. 1851'de ise çatısının tamirinden bahsedilmekte ve dört bin beş yüz otuz iki buçuk guruş masrafının tuttuğu bildirilmiştir.

1854'teki bir belgede Gebze'deki İbrahim Paşa vakfına ait çeşmenin dolapçısının Hacı Mehmed adlı biri olduğu ve bu tarihte görevini bıraktığı yazmaktadır. Bu boşluk dolayısıyla aynı yıl ihale ile ahaliden Ali Ağa'ya aylık 280 guruşa verildiği belirtilmektedir. 1906'da ise burada dolapçılık vazifesini devam ettiren Basri Çavuş'un olduğunu ve 233 guruş maaş aldığını görüyoruz. 1929'da ise burada Mehmed adlı bir dolapçının varlığı ile dolabın değirmeninin dönmesini sağlayan iki beygir bulunduğunu görmekteyiz.

1938'de dönemin kaymakamı Nami Ünal tarafından bazı girişimlerde bulunulmuştur. Dolapta bu tarihte bir katırla suyun çekilerek şehrin su ihtiyacının karşılandığı belirtilmektedir. Bundan dolayı suyun yetersizliği sebebiyle Yumrukaya'dan getirilen sudan istifade edilmiştir. Kaza Sıhhat Meclisi'nin aldığı karara göre Su dolabının ihtiyacı karşılayamadığı düşünülerek yerine yenisinin yapılması ve katırlar yerine su motorları ile çekilerek suyun depolanması gerektiği belirtilmiştir.

Gebze 1972 senesinde büyük bir susuzlukla karşılaştığında bu dolap yetersiz kalmış ve Temmuz ayında Diliskelesi'nden su verilmeye başlanmıştır. Ayrıca Gaziler Dağı'nda bulunan mevcut su deposuna ek olarak 2000 tonluk su deposunun yapımına da başlanmıştır. Daha sonra ise su ihtiyacı için Ömerli Barajı'ndan su sağlanması için döşenen Şıhlı-Gebze isale hattı tamamlanmıştır.

Bu tarihten sonra dolap uzun süre kullanılmadığı ve bakımsız kaldığı için yıkılmaya yüz tutmuş, işlevini kaybetmiştir. Döneme ait görsellerde birçok yerinin yıkıldığı, terazilerinin de işlevini kaybettiği ve buradaki Yazı Çayırı denilen yerde terazilerin kale direği olarak kullanıldığı bilinmektedir. Günümüze ulaşmayan bu su terazilerinin uzunlukları 15-20 metreyi bulmaktaydı. Tarihi yapının artık kullanılması da söz konusu olmadığı için tarihi değeri korunmak amacıyla restorasyonu yapılmıştır. Gebze Belediyesi'nce Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan alınan izinle 1,5 yıl sürdürülen çalışmalarla restore edilmiş ve 2018'de tamamlanmış-

tır. Kuyulardan çıkan suyun dağıtımının sağlandığı tarihi su dolabı, restorasyon çalışmasıyla yeniden kazanılmıştır. Restorasyon çalışmaları 1 milyon TL'ye mal olmuştur. Yapısal analizler sonucu güçlendirme projeleri OTS şirketi tarafından hazırlanmıştır. Güçlendirme yöntemi olarak ARMATEX (Cam Hasır-AR) ve STEELTEX kullanılmıştır. Tarihi ve mimari özellikleriyle önemli olan yapının korunarak kent kimliğine katkı sağlaması amaçlanmıştır. Farklı dönemlerde tadilat geçiren yapının moloz taşlardan oluşan duvarlarında zaman içinde yıkılmalar; ahşap hatıl ve çatısında çürümeler oluştu. Uzun yıllar kendi haline bırakılan yapı, restorasyon uygulamasının tamamlanmasının ardından özgün halinin canlandırılmasıyla kente kazandırıldı. Projede, değirmen yardımıyla kuyudan çıkarılan suyun, devir daimini tamamlaması ve tekrar kuyuya dönmesi sağlandı. Tarihi Su Dolabının işleyişi gelen ziyaretçilerin görmesi için açıktır.

KAYNAKÇA
Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar*, İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2015, s. 322-328; "Gebze'nin Sıhhat İşleri Tanzim Olunuyor", *Son Posta* gazetesi 17.02.1938, 5; Mutlu Kerem Kolcuoğlu, *Karye-i Darıca'dan Darıca İlçesi'ne*, Cinius Yayınları, 2013, s. 413; ÇEKÜL Vakfı (yayıma hazırlayan), Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2018, Tarihi Kentler Birliği(yayımlayan), Mart Matbaacılık, Kasım 2019, s. 110-111; Ahmet Kal'a, İstanbul Su Külliyâtı: Vakıf Su Defterleri: Suyolcu 1 (1717-1925), *İstanbul Araştırmaları Merkezi*, 1997, s. 183; www.kulturenvanteri.com, Gebze Tarihi Su Dolabı, (erişim tarihi: 01.09.2021); www. otsproje.com.tr, Gebze Su Dolabı, (erişim tarihi: 01.09.2021.) www.ilan.gov.tr, Su Dolabı Restorasyonu Yapımı, İlan numarası: ILN00525083, İhale ve Teklif Açma Tarihi: 01.02.2017 10:00, İhale Kayıt No: 2017/8048, Niteliği, Türü ve Miktarı: 1 adet Su Dolabı Restorasyon Yapım işi, yayın tarihi: 09.01.2017, (erişim tarihi: 01.09.2021); Belge Görseli: 1838 tarihli, Su Dolabı'nın tamiri ile ilgili belge, (BOA.C.BLD. 104/5169).

Recep KANKAL

SU ÜRÜNLERİ

Kocaeli ili İzmit Körfezi'nin iki kıyısında Marmara Denizi'nin doğusunda anakara içine derin bir şekilde sokulmuş olan İzmit Körfezi'nin çevresinde yer alır. Marmara Denizi'ne 130 km., Karadeniz'e 49 km. ve Sapanca Gölü'ne 13 km. olmak üzere yaklaşık 200 km. kıyı uzunluğuna sahiptir. İzmit Körfezi 50 km uzunluğunda, derinliği ortalama 60 m. olup, en derin yeri giriş kesiminde 277 m.dir. İstanbul Boğazı'ndan hızlı bir şekilde gelen Karadeniz yüzey suları Marmara Denizi'nde yavaşlayarak üst akıntı halinde İzmit Körfezi'nde 0,5 mil/s hızla batı-doğu yönünde hareket eder. Alt su kütlesi sıcaklığı yıl boyunca 14° C civarındadır. Genel olarak denizin tuzluluğu ‰ 26-27 arasındadır, ancak ilkbahar döneminde Karadeniz'den gelen az tuzlu sular ile beslenince ‰ 22-24 oranlarına düşer. En yüksek gel-git aralığı 4 cm.dir. Kuzey kıyılarında ise Karadeniz'in oşinografik ve klimatik etkileri görülür. İl topraklarından kaynaklanan akarsuların bir bölümü Karadeniz'e, bir bölümü de Marmara Denizi'ne ulaşır. Bu akarsular 88 adet anadere ve yandere niteliğinde olup, ulaşıma, su ürünleri üretim ve avcılığa elverişli

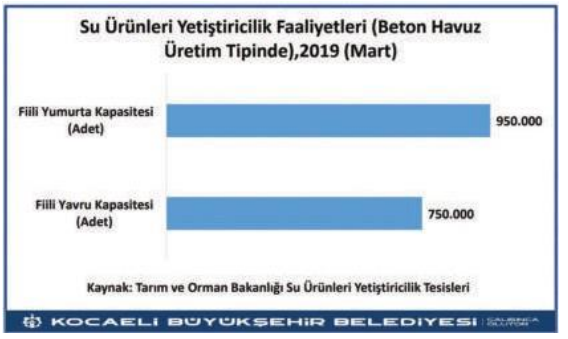

değildir. Ayrıca Kocaeli'de akarsu havzalarında 14 adet gölet bulunmaktadır. Kocaeli ili deniz suyu Biyolojik Kalite Elemanı (fitoplankton, makro alg ve bentik omurgasızlar) ile diğer destekleyici parametrelerin (besin elementleri; toplam fosfor, nitrat + nitrit, seki disk derinliği) ekolojik kalite değerlendirmesine göre İzmit Körfezi (İç) Zayıf / Kötü, İzmit Körfezi (Orta ve Dış) Zayıf / Zayıf, Karadeniz (Kandıra) İyi / İyi olarak belirlenmiştir. Körfez bölgesinde gemi demirleme ve liman alanı olarak ilan edilmesi nedeniyle balıkçılık alanları daraltılmıştır. İlde balıkçılık ve su ürünleri ile ilgili faaliyetler Kocaeli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Balıkçılık ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü sorumluluğundadır. Kocaeli'de 1 adet su ürünleri kooperatifleri birliği ve 11 adet su ürünleri kooperatifi bulunmakta, bu kooperatiflerden 9 tanesi Marmara Denizi'nde, 2 tanesi Karadeniz kıyısında faaliyetine devam etmektedir. Karadeniz kıyısında 2 adet balıkçı barınağı, 1 adet barınma yeri ve 2 adet çekek yeri; Marmara Denizi kıyısında ise 5 adet balıkçı barınağı, 2 adet barınma yeri, 11 adet çekek yeri olmak üzere balıkçılık yapıları mevcuttur. Ayrıca Karamürsel / Ereğli ve Başiskele ilçelerinde 2 adet balık hali bulunmaktadır.

Günümüzde Kocaeli ili iç su sistemlerinde 10 farklı aileye ait 27 farklı balık türünün bulunduğu tespit edilmiştir. En fazla avcılığı yapılan iç su balıkları çapak, tatlı su kefali, sazan, yayın ve turna balığıdır. Kocaeli'de iç sularda yetiştiriciliği yapılan başlıca tür ise alabalık / gökkuşağı, az miktarda ise sazandır. İl genelinde 15 adet su ürünleri yetiştiriciliği tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin 2 adedi Karamürsel, 10 adedi Kartepe, 1 adeti Körfez, 1 adeti Başiskele, 1 adeti Gölcük ilçelerindedir. İşletmeler, üretim yöntemi olarak beton havuz kullanmakta olup, 2021 yılı itibariyle toplam üretim kapasitesi yıllık 210.000 kg.dır. Beton havuz üretim türünde Fiili Yumurta Kapasitesi 950.000 adet, Fiili Yavru Kapasitesi 750.000 adettir. Alabalık işletmeleri üretmiş oldukları balıkları lokanta, restoran, otel ve diğer tesislerde tüketiciye sunarak ildeki turizm sektörünün gelişimine katkı sağlamaktadır.

İzmit Körfezi'nde 45 balık, 12 omurgasız türü olmak üzere 57 tür canlı bulunduğu tespit edilmiştir. İlde avlanan deniz balıkları hamsi, istavrit, palamut, lüfer, çinakop, kolyoz, tekir, dil, kırlangıç, izmarit, kefal, tirsi, zargana, mezgit, levrek, isparidir. Balıklar içerisinde miktar olarak en fazla istavrit, hamsi ve sardalya avlanmaktadır. Balık avcılığının yanı sıra beyaz

kum midyesi ve deniz salyangozu avcılığı da yapılmaktadır ve 2020 yılı miktarı 12.087 tondur. İlde Kocaeli Liman Başkanlığı'na kayıtlı 2.823 balıkçı teknesi bulunurken, bu teknelerden 281'i balık avlama teknesidir. Balıkçı tekneleri genelde 25 m. altında olup, içlerinde donanım olarak buz makinesi, soğuk muhafaza odası, telsiz, radar, sonar, echo sounder, GPS, fish pump, akıntı ölçere sahip olanlar bulunmaktadır. Kocaeli balıkçılarının çoğunluğu il kooperatiflerine üyedir. Kocaeli'de deniz balıkçılığının en büyük sorunu genel olarak Marmara Denizi'nde ve Karadeniz'de deniz kirliliğinin artması ve buna bağlı olarak avlanan balık türlerinin ve miktarının azalmasıdır. İzmit Körfezi'nde doğal yaşamın korunması ve kontrol altında tutulabilmesi için kirliliğe neden olacak, doğal yaşam dengesini bozacak faaliyetlerin ve yasadışı avcılığın önüne geçebilmek için denetimler gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte İzmit Körfezi'nde canlı popülasyonunu arttırabilmek amacıyla 2017 ve 2018 yıllarında 12.000 adet, 2020 yılında 5.000 adet çipura, levrek, karagöz, mercan ve kalkan balığı körfeze bırakılmıştır ve doğal yaşamın sürdürülebilirliği için çalışmalar yürütülmektedir.

KAYNAKÇA
Sürekli İzleme Merkezi https://sim.csb.gov.tr/; Deniz Ticaret Odası *2021 Deniz Ticareti Dergisi;* Kocaeli Liman Başkanlığı https://kocaeliliman.uab.gov.tr/; Kocaeli Tarım ve Orman Müdürlüğü Balıkçılık ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü https://kocaeli.tarimorman.gov.tr/Menu/55/Balikcilik-Ve-Su-Urunleri; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/su-urunleri-yetistiriciligi-faaliyetleri/913

Yasemin NEMLİOĞLU KOCA

SUAT GÜLENER (1944-…)

İş İnsanı

Suat Gülener 1944 yılında İzmit'te ailenin ilk ve tek çocuğu olarak dünyaya geldi. Suat Gülener'in babası Ali Kemal Gülener, SEKA Kâğıt Fabrikasının ilk ustabaşılarındandı. Suat Bey İlkokula Ulugazi İlkokulunda başlayıp Yeni Turan İlkokulunda devam etmiş, orta ve lise eğitimini yine İzmit'te tamamlamıştır. Yükseköğretimini 1964'te o günkü adıyla Galatasaray İktisat ve Ticaret Yüksekokulunda gören Suat Gülener aynı yılda SEKA Kâğıt Fabrikasında işe başlamıştır. 1967'de babasını da kaybetmesinin etkisiyle okul hayatı zor bir sürece girmiştir. Ancak okul müdürü ve hocası Aziz Gümüş Bey'in diplomayı görmek şartıyla yaptığı yardım ve yönlendirmeler hayatında önemli iz bırakmıştır. Hocası, kendisini İstanbul Haliç'teki SEKA tesislerine göndermiş oradan okula gidip gelmesini kolaylaştırmıştır. Üniversite yıllarında okulun kantin ve lokantasını işletmiştir. 1968 yılında eşi Ayla Hanımla İzmit'te evlenmiş, 1969'da büyük oğlu ve iş ortağı Kocaeli'nin ünlü iş insanlarından Burçin Gülener dünyaya gelmiştir. 1970 yılında üniversiteyi bitirerek 1972'de SEKA Kâğıt Fabrikasında personel müdürlüğü işine geri dönmüştür. SEKA Kampında iki dönem yöneticilik yapmıştır. Askerlik vazifesini tamamladıktan sonra da dönüşte İzmit'in ilk meşrubat bayilerinden biri olarak anılan ve yaklaşık yarım asırdır süren ticari yolculuğu başlamıştır.

Efes Pilsen markasının Kocaeli depo sorumlusu, sonrasında muhasebe işlerinin yürütücüsü olarak başladığı işte iki yıl sonra Efes Pilsen'in Kocaeli bayisi olarak büyük bir adım atmıştır. 1984-1996 yıllarında Gülener Ticaret olarak Efes Pilsen ve Pepsi Cola markasının Körfez ve Gölcük bayiliğiyle yol almıştır. 1996'dan günümüze kadar Coca Cola markasının Körfez-İzmit bölge bayiliği yapmaktadır. Daha sonra Gülener Tütün ve Tüketim Mamulleri Şirketini kurarak pek çok meşrubat ve tütün tüketim ürünlerinin temsilciliğini oğulları Burçin, Yavuz ve Yağız Gülener ile birlikte sürdürmektedirler. Gülener Tütün Imperial Tobacco Kocaeli-Sakarya bayiliği, Gülener Tütün Efe Rakı ve Alkollü İçecekler Kocaeli-Sakarya bayiliği, 2009'dan itibaren Mey Diageo Kocaeli bayiliği ve 2020'den itibaren de Tuborg İzmit bayiliğini alarak bölgede ünlerini duyurmaya devam etmektedirler. Suat Gülener Bodrum'da ikamet etmesine rağmen kurduğu işi yakından takip etmektedir.

KAYNAKÇA
Hüseyin Erol-F. Yavuz Ulugün, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi,* İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, 2013; Burçin Gülener Bey ile Görüşme; http://www.gulener.com.tr/index.php?id=17&L=0 Erişim tarihi: 29 Kasım 2021.

Hatice AKAN

SUBATUM YAYLASI

Başiskele'de Bir Yayla

Menekşe Yaylası'na 2 kilometre uzaklıkta bulunan Subatum Yaylası, özellikle kamping için ideal bir coğrafyaya sahiptir. Bölgede bulunan birkaç ev dışında yerleşim yoktur. Yaylada dağ çileği ve mantara bolca rastlanmaktadır. Yaylaya; Menekşe Yaylası, Yuvacık Barajı üzerindeki Servetiye Cami Mahallesi ya da eski Bahçecik beldesi üzerindeki Servetiye Karşı Mahallesi'ndeki orman yolu üzerinden ulaşılabilir. Subatum Yaylası Başiskele'ye 27 kilometre uzaklıktadır.

KAYNAKÇA
Başiskele Kaymakamlığı, Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021; https://basiskelegezi.com/subatum-yaylasi/Ali Üzmez, Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli, 2008; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Doğa Kocaeli

Emin ÖZTÜRK

Subatum Yaylası

SULTAN BABA VE TÜRBESİ

Halk Kültürü ve İnanışı

Sultan Baba Türbesi, Kocaeli ili, Gölcük ilçesi Değirmendere Örcün köyünde selvi ağaçlarıyla çevrili tepede yükseltilmiş platform üzerinde yer alan, ilçenin Osmanlı Dönemi'ne ait bir türbe mekânıdır. Sultan Baba, Buhârâ'dan yaklaşık beş yüz yıl önce Anadolu'ya gelmiş bir marifet yolcusu olarak bilinmektedir. Baba Sultan'ın Fatih zamanında buraya Sinop'tan gelmiş ve burada zaviye, hamam ve mescit inşa eden İbrahim Edhem olduğu rivayet edilmektedir. Asıl adı, memleketi ve meşrebi konusunda kesin bilgiler bulunmamaktadır.

Anadolu'nun pek çok yöresinde Sultan Babalar bulunmaktadır. Bunların büyük bir bölümü, öncü velilerin, "makam" adı verilen temsili mezarlarıdır. Gölcükte bulunan Sultan Baba'nın gerçek ismi ve kimliğine ilişkin bilgilerin hemen tamamı menkıbeye dayalıdır.

Yaşar Kalafat, Sultan IV.Murat'ın kötürüm kızını iyileşmesi için Sultan Baba'ya getirdiğine dair bir anlatıyı aktarır. Sultan Baba Türbesi, burada yapılan duaların genellikle kabul olunduğunun iddia edilmesi ve ruha ferahlık veren bir yerde bulunması gibi nedenlerden ötürü yurdun dört bir yanından gelenler tarafından ziyaret edilmektedir. Sultan Baba türbesinin yanında adak kesilme ritüeli günümüzde de sürmektedir.

Sultan Baba Türbesi'nin kapısı önünde iki ayrı kabir daha bulunmaktadır. Bu kabirlerden biri; Değirmendere Eski Yalı ve İhsaniye Camilerini yaptıran Bedestani Hacı Hüseyin Efendi'nin annesi Hoca Emine Hatun'a; diğeri ise, Hacı Paşazade Osman Efendi'nin kız kardeşi Nefize Hanım'a aittir. Yine türbenin yakınlarında Tekke'de yaşamış şeyhlerden; Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Mehmet Efendi ve Şeyh Derviş Ömer Efendilerin de mezarları yer almaktadır.

Türbenin tamiri ilk kez 1943 yılında gerçekleştirilmiştir. Hazirenin dışında kalan şadırvan ve adak kesme yeri de tıpkı mevlit okuma yeri gibi sonradan inşa edilmiştir. Derviş Baba zamanında yapıldığı ileri sürülen hamam, yıkılınca bundan seksen yıl kadar önce daha büyükçe bir hamam yapılmıştır. Baba Sultan Haziresi'nde bulunan 54 mezardan en eskisi 1712'ye, en yenisi ise 1899'a tarihlenmektedir.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından türbe ve çevresini düzenlemeler kapsamında, alanda bulunan beton köprü onarılmış, çeşme ve mezarlığın bulunduğu kısımda yer alan korkuluklar yenilenmiştir. Alan içerisinde yer alan yürüyüş ve bağlantı yollarına granit küptaş döşenmiş, park alanının içerisinde yer alan uygun noktalara da vatandaşların kullanımı için bank ile piknik masası yerleştirilmiş ve aydınlatma düzeni yenilenmiştir. Sonradan yenilenen hamam ise Ali Vasfi İzmidî Hüsn-i Hat Müzesi olarak kullanılacak şekilde restore edilmiştir. Örcün Sultan Baba Türbesi yanındaki tarihî hamam ile mesire alanı ortasında yer alan bölümde, Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan projeye göre; 2 katlı, kot farkından dolayı her kata ayrı girişi olan; 5,5 metre ebadında, sekizgen yapıda ve tarihi dokuya uygun, Sultan Baba Mescidi inşa edilmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmet Nezih Galitekin, *Gölcük* Örcün Köyü ve Baba Sultan Zaviyesi, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 1998; Dündar

Sultan Baba Türbesi

Alikılıç, Süreyya Atilla Sağlamçubukcu, Nuran Koltuk, Erdinç Şahin ve Hasan Fatih Yılmaz. *Osmanlı Belgelerinde Kocaeli*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2017, s. 82-83; *Gölcük Turizm Rehberi*, Kocaeli Gölcük- Başiskele Termal Turizm Merkezi Birliği Yayınları, Kocaeli 2018. http://www.golcukbasiskeleturizm.com [22.07.2021]; Işıl Altun, "Kocaeli'de Türbelerle İlgili İnanış ve Uygulamalara Örnek: 'Sultan Baba'", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt XV, Sayı 37, Erzurum 2008, s. 173-185; Recep Dikici, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Âlim ve Edipler", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: III, Kocaeli 2015, s. 1441-1457; Yaşar Kalafat, "Kocaeli ve Çevresi Örnekleri ile Türk Halk İnançlarında Adanmışlık/ Sahiplilik", *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnanmaları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011, s. 259-271.

Meriç HARMANCI

SULTAN ORHAN CAMİİ

Kandıra Döngelli Köyü Camii

Cami, Kandıra ilçesine bağlı Döngelli köyünde yer almaktadır. Döngelli İzmit-Kandıra arasında, İzmit'in 39 kilometre kuzeyinde bulunur. Döngelli köyünün bir mahallesi olan Kütükçüler'in hemen yakınında yol kenarında, ağaçlık bir alan üzerine inşa edilen cami, Döngelli, Keçiler, Yusufça, Ferizli, Kütükçüler ve Süllü gibi köy ve mahallelin ortak kullandıkları bir cuma camii hüviyetindedir. Ayverdi bu camiinin sadece ismini vermiş, plan, mimari vb. özelliklerine değinmemiştir. Cami günümüzde oldukça harap vaziyettedir. Bölge sakinleri caminin 20-25 yıl öncesine kadar kullanıldığını belirtmektedir. 1999 İzmit depreminde hasar gören yapı bu depremin etkisiyle kaderine terk edilmiş ve çevre köylere yeni camilerin yapılması sebebiyle yıllar içerisinde kullanılmaz hale gelmiştir. Bölgede bu caminin yanı sıra Osmanlı'nın fetih dönemlerinden kalan çantı tekniğinde camiler de mevcuttur. Kandıra yöresinde Kandıra Orhan Gazi Camii, Kandıra Akça Koca Camii, Küçük Kaynarca Şeyh Muslihüddin Camii, Melen Orhan Gazi Camii ve Emir Ali (Emirler) köyü Orhan Gazi Camii bunlardan bazılarıdır. Söz konusu camilerin bir kısmı zamanla kâgir malzemeyle yenilenmiştir. Bazı camiler ise günümüze ulaşamamıştır.

Caminin çatısı çökmüş, beden duvarları büyük oranda yıkılmış vaziyettedir. Kalan bölümlerinden doğu-batı doğrultulu dikdörtgen planlı olduğu anlaşılan yapının harimi 6.50x4.74 cm. ölçülerindedir. Harimin kuzeyinde ve batısında revakların bulunduğu mevcut izlerden anlaşılmaktadır. Kuzeydeki revak 5.80 cm.; batıdaki 2.37 cm. enindedir. Köy sakinleriyle yapılan konuşmada söz konusu revakların ahşap tahtalarla kaplı kapalı birer mekândan ibaret oldukları öğrenilmiştir. Cami bu haliyle dikdörtgen bir harim ve bu harimi kuzey ve batı cephelerden kuşatan kapalı revaklardan ibarettir. Bu şemanın benzerinin Döngelli'nin 11 km. güneybatısında bulunan Emir Ali (İmrallar) köyünde inşa edilen camide de uygulandığı eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Camiye ait iki girişin olduğu görülmektedir. Söz konusu girişlerden ilki kuzeydeki revağa geçişi sağlamaktadır. Harimi girişi de aynı aks üzerindedir. Harim cephelerinde görülen üçgen deliklerin aydınlatma maksatlı açıldıkları düşünülebilir. Ayrıca yine köy halkından alınan bilgilere göre cami çatısında harim aydınlatması için iki tepe penceresi yer almaktadır. Camiye ait eski fotoğraflarda güney cephenin ortasında harime doğru çıkıntı yapan sivri kemerli bir mihrabın varlığı görülür. Bunun yanı sıra mihrabın hemen yanında yine ahşap bir minber yer almaktadır. Günümüzde mihrap ve minberden bir iz kalmamıştır. Caminin orijinalde ahşap tavanlı olduğu, tavanda ana ve tali kirişlerle yer verildiği söylenebilir. Ayrıca yıkık vaziyetteki tahtalar arasındaki kiremit parçaları, çatının kiremit örgülü olduğunu göstermektedir. Revakların üzerinin ise Emir Ali köyü Orhan Gazi Camii'nde olduğu gibi meyilli bir tavan ve çatı ile örtülü olması ihtimal dâhilindedir. Yapının inşasında tümüyle ahşap malzeme kullanılmıştır. Beden duvarları 10 cm. eninde tahtalarla çantı tekniğiyle inşa edilmiştir.

Caminin doğusunda ufak bir hazire bulunur. Hazirede H.1320/M.1902-1903 tarihli bir mezar taşı bulunmaktadır. Ayrıca caminin 300 metre kadar batısında camiye ait olduğu söylenen bir çeşme yer almaktadır. Günümüzde faal durumda olan çeşme yuvarlak kemerli, tek cepheli kuruluşuyla 19. yüzyıl özellikleri sergiler. 2.70 cm. eninde, 1.70 cm. yüksekliğindeki çeşme kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir. Döngelli köyü Orhan Gazi Camii gün geçtikçe orijinal malzemesini kaybetmekte olup acil onarıma ihtiyaç duymaktadır.

KAYNAKÇA

E. Hakkı Ayverdi, İstanbul *Mi'mâri Çağının Menşe'i Osmanlı Mimârîsinin İlk Devri 630-805 (1230-1402)*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, 1966, İstanbul, s.120-132.

Erkan ATAK

SULTAN ORHAN CAMİİ (KAYMAZ)

Kaymaz (Araman Köyü)'da Orhan Gazi Adına İnşa Edilen Cami

Sultan Orhan Camii, Kandıra'nın geçmişte Araman köyü olarak bilinen Kaymaz Mahallesi'nde yer almaktadır. Cami Kandıra-Adapazarı yol güzergâhının doğusunda ve Kandıra'ya yaklaşık 22 km uzaklıktadır. Araman köyü Sultan Orhan Camii, Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Orhan Gazi tarafından Kandıra ve çevresinde inşa ettirdiği bilinen camilerden biridir. Zira Kandıra ve çevresi, Orhan Gazi'nin fetih güzergâhı içerisinde yer almaktaydı. Orhan Gazi'nin Alplerinden Akça Koca, Kandıra ve Araman Bazarı'nda Bizans tekfurlarına karşı gazada bulunarak bu toprakları fethetmiştir. Fethedilen bu toprakların Türk-İslam yurdu olduğunun bir nişanesi olarak Araman köyü (Kaymaz) Sultan Orhan Camii örneğinde olduğu gibi Orhan Gazi adına camiler inşa ettirilmiştir. Cami, birkaç köyün ibadetgâhı olacağından bu camilerin kurulacağı yer özenle seçilirdi. Dolayısıyla Araman köyü Sultan Orhan Camii de İzmit-Kandıra arasında ve köy meydanında yer almıştır. Bundan dolayı Cuma Camii olarak da bilinirdi. Bu özellik şehir ve köylerde yer alan tüm Orhan camilerinin genel özelliğidir. Orhan camilerinin bu yönünü Anadolu Selçuklu Devleti'nin inşa ettirdiği Ulu Camilerde de (Cami-i Kebir) görmekteyiz.

Araman köyü Sultan Orhan Camii, mimari özellikleri bakımından diğer Orhan Camileri gibi çandı mimarinin özelliklerini taşımaktaydı. Çandı mimari, Orta Asya Türk Mimari Kültürünün bir unsurudur. Bu yapılar, uzun kütüklere kertikler açılarak, çivi kullanılmadan oluşturulurdu. Çandı yapılarda öncelikle kereste ya da tomruklar üst üste yığılarak duvarlar inşa edilirdi. Çatıları ise genellikle beşik şeklinde kiremitle örtülürdü. Bu yapılar, özellikle ormanlık alanların geniş olduğu coğrafi mekanlarda tercih edilirdi. Osmanlı Devleti'ne ait arşiv kayıtlarında Araman köyünün ağaç yönünden zengin hatta Osmanlı Devleti'nin kereste ihtiyacını önemli ölçüde karşılayan bir yerleşim yeri olduğu görülmektedir.

Araman köyü Sultan Orhan Camii günümüze ulaşmamıştır. Bu nedenle caminin mimarisi hakkında elimizde bir veri bulunmamaktadır. Yine de hem Orhan Camilerinin genel mimari özelliklerinden hem de Ekrem Hakkı Ayverdi'nin 1970'lerdeki Kandıra'daki saha çalışmasından elde ettiği verilerden yola çıkarak Araman köyü (Kaymaz) Sultan Orhan Camii'nin çandı cami mimarisine sahip olduğu sonucuna ulaşmaktayız. Ekrem Hakkı Ayverdi, köy halkından ve Kandıra Orhan Camii imamından elde ettiği bilgiler doğrultusunda caminin "Sultan Orhan Camii" adıyla 1935 yılına kadar varlığını koruduğunu anlatır. Bununla birlikte Araman köyü sakinlerinden edinilen bir başka bilgiye göre Sultan Orhan Camii, Kurtuluş Savaşı yıllarında Yunanlılar tarafından yakılmıştır. Daha sonra Orhan Camii'nin bulunduğu yere kâgir bir cami inşa ettirilmiştir. Kocaeli İl Kültür Varlıklarını Koruma Envanteri kayıtlarına göre bu cami, 1950 yılında çıkan bir yangın neticesinde minaresi hariç tamamen yanmıştır. Yanan

Araman Sultan Orhan Cami'nin minare kaidesi ve bahçedeki sütunlar

caminin yerine 1953 yılında yeniden kâgir bir cami yaptırılmıştır; ancak bu cami ise 1999 yılındaki depremde ağır hasar almıştır ve caminin yıkımına karar verilmiştir. Günümüzde Sultan Orhan Camii'nden geriye sadece minare kaidesi ulaşmıştır. Bununla birlikte Sultan Orhan Camii'nin bahçesinde yaklaşık 1,5 metre boyunda Bizans mimarisine benzeyen iki sütun bulunmaktadır. Sultan Orhan Camii'nin ilk inşa edildiği alan, Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü tarafından korunma altına alınmıştır. Araman'da 1999 depremi sonrasında Sultan Orhan Camii bahçesinin bitişiğinde yer alan arazide yeni bir cami inşa edilmiştir. Bu yeni cami, Araman köyü Cami olarak adlandırılmıştır.

KAYNAKÇA

438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530) II Bolu, Kastamonu, Kengırı ve Koca-ili Livâları (Dizin ve Tıpkıbasım), Ankara 1994, s. 777; Ekrem Hakkı Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Mi'mari Çağının Menşe'i Osmanlı Mi'marisinin İlk Devri*, Cilt 1, İstanbul 1989, s. 120, 123, 132; Gülcan Memiş, Recep Yaşa, "Kandıra Araman Köyü'nün Osmanlı Tarihindeki Yeri ve Önemi, *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa Ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV Bildirileri*, Cilt 1, Kocaeli 2018, s. 93, 95-96; Yusuf Burak Dolu, "Kocaeli ve Çevresinde Çandı (Ahşap Yığma) Teknikle Yapılmış Camiler", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt III, Kocaeli 2015, s. 1685-1690; Kaynak kişi; Kaymaz (Araman) Mahallesi- Mehmet Boztepe (1947 doğumlu); Mustafa Şenol (1944 doğumlu).

Gülcan MEMİŞ

SUPHİ ÖĞÜT (1940-…)

Futbolcu

1940 yılında Karamürsel'de dünyaya geldi. Futbol branşında sporculuk hayatına Vefa, Çekmece ve Rami kulüplerinde devam etti. Futbolculuk yaşamından sonra spor yazarlığını Son Saat, Tercüman ve Güneş gazetelerinde sürdürdü. Bisiklet Federasyonu'nda yönetim kurulu üyeliği görevinde bulundu. Akdeniz ve Türkiye turları organizasyonlarında organizasyonlarda görev yaptı.

KAYNAKÇA

E. Hiçyılmaz, (1986), *Sporda Ünlüler Ansiklopedisi*, Ekol Basın Yayın, İstanbul s. 244.

Levent ATALI

SÜLEYMAN DEMİREL KÜLTÜR MERKEZİ

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü' nün faaliyet gösterdiği Süleyman Demirel Kültür Merkezi (SDKM) İzmit Yahyakaptan Mahallesi'nde olup, 1997 yılında hizmete girmiştir. Kocaeli Şehir Tiyatroları'nın ana sahnesi olması yanında il protokolünün katıldığı resmi tören ve programlara, özel tiyatro ve konser etkinliklerine de ev sahipliği yapmaktadır. Ekim ayında başlayan ve Mayıs ayına kadar süren tiyatro sezonunda haftanın beş günü Şehir Tiyatroları'nın yetişkin ve çocuk, yerli ve yabancı oyunlarını izlemek mümkündür.

514 kişilik ana sahne ve 118 kişilik oda tiyatrosu olmak üzere iki salona, oyun çalışmalarının yapıldığı tatbikat sahnesine ve bale çalışma salonuna sahiptir. Ayrıca günün her saatinde hizmet veren kafeteryası mevcuttur. SDKM'de beş sahne mevcuttur. Büyük Sahne, Oda Tiyatrosu ve Tatbikat Sahnesi Yahya kaptan binasında bulunmaktadır. Gebze Osman Hamdi Bey Sahnesi, Gebze'de Güzeller Mahallesi Bahar Caddesinde yer almaktadır. Gölcük Kervansaray Sahnesi ise Gölcük'te İpekyolu Bulvarı, Şirinköy Mahallesinde hizmet sunmaktadır.

SDKM'de çeşitli alt birimlerden müteşekkil bir organizasyon yapısı mevcuttur. Çocuk ve Gençlik Tiyatrosu, Çocuk ve gençlerin bireysel gelişimlerine sanat üzerinden olumlu katkılar sağlamak, tiyatro konusunda ilgili, bilgili ve farkındalıklarını arttırmak amacıyla kurulmuştur. Şehir Tiyatroları'nın etkinliklerini öncelikle il geneline ve yapılacak programlar doğrultusunda ülke geneline yayabilmek, tiyatroya gelme olanağı bulunmayan çocuk ve gençlere yaşadıkları yerlerde özel olarak tasarlanmış olan tır dorsesinde tiyatro gösterileri sunmak amacıyla *Gezici Tır Tiyatrosu* kurulmuştur. Bunun yanında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin kültür ve sanat etkinlikleri kapsamında; başta üniversitelerde oyunculuk eğitimi almak isteyenler olmak üzere Kocaeli'de yaşamakta olan insanların tiyatro özelinde bilgi ve farkındalıklarını arttırarak ihtiyaç duydukları temel eğitimlerini vermek amacıyla *Tiyatro Okulu* kurulmuştur.

Şehir Tiyatroları repertuarına alınması önemli oyunları inceleyip değerlendirerek, rapor ile repertuar kuruluna sunmak; gerek yazarlarla iş birliği yaparak oyun metinleri üzerinde ve gerekse oyunların sahnelenmesinde dramaturgi çalışmalarını yapmak üzere Dramaturgi Birimi oluşturulmuştur. Milli oyunlarımızdan olan Türk gölge oyunu, Geleneksel kukla oyunu " İbiş" ve "İpli Kukla" geleneğini yaşatmak, unutulmaya yüz tutan Türk Seyirlik Oyunu, Ortaoyunu, Meddahlık, Mukallitlik vb. geleneklerimizi tanıtmak, sevdirmek ve öğretmek için *Geleneksel Türk Tiyatrosu* birimi çalışmalarına devam etmektedir.

Dış İlişkiler Birimi Şehir Tiyatroları'nın sanatsal etkinlik düzeyini ve tanınırlığını arttırmak amacıyla il ve ülke dışında gerçekleştirilecek olan turne, şenlik, festival, şölen vb. faaliyetlere dair araştırmalar yaparak projeler oluşturmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi *Tiyatro Okulu* mezunlarının oyun çalışıp sergileyebilmeleri için Genç Sahne çalışmaları ile kendilerini geliştirmeleri sağlanmaktadır.

Bir diğer önemli birim ise *Kukla Tiyatrosu Birimidir*. Geleneksel Türk ve Dünya Tiyatrolarının en önemli bileşenlerinden olan kukla ve gölge oyunları konusunda araştırmalar yapmak, bu konularda kullanılacak olan materyallerin imalatlarını gerçekleştirmek, imalat ve sunum süreçlerine dair bilgi ve yetiye sahip personeller yetiştirerek projeler üretmek amacıyla kurulmuştur. Bu çatı altında faaliyette bulunan başka bir birim ise *Sosyal Sorumluluk Projeleri* birimidir. Bu

Süleyman Demirel Kültür Merkezi

birim bireylerin sanat yolu ile toplumsallaşmaları ve estetik duygularının geliştirilmesi amacıyla başta çocuklar ve dezavantajlı gruplar olmak üzere kent halkına yönelik eğitici ve sosyal etkinlikler gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Kocaeli Belediyesinin sanata gösterdiği ilgi ve öneme binaen kentin üst yapısına ciddi katkılar sağlayan kültür merkezi, Kocaeli'de yaşayan her yaştan her sosyal tabakadan tüm halkı tiyatro ile tanıştırmak, sanatı sevdirmek yetenekli sanatçılar aracılığı ile bizi bize anlatan ve hayatımıza ayna tutan oyunlarla hizmetlerini kesintisiz sürdürmektedir. Toplumun değerlerine saygılı, gerektiğinde eleştirel ve sorgulayıcı gerektiğinde kültürel değerleri merkeze alan temalarla, halkı günlük yaşamın karmaşasından ve stresinden uzaklaştırmak için hayal dünyamızı, içimizdeki sesi, düşüncelerimizi, duygularımızı, daha da özü içimizdeki bizi bize sunan bir ayna vazifesi gören hizmetleri ile aynı zamanda bir okul duyarlılığı ile faaliyet gösteren kültür merkezi her sahnesinde ayrı bir ders anlatır.

Bu özelliklerine istinaden Kocaeli Büyükşehir kuruluşundan bu yana Şehir Tiyatroları'na büyük önem vermiş, gelişimi noktasında da katkı sunmaya devam etmektedir. Bugün gerek fiziki şartları, gerek oyuncu kadrosu, gerekse evrensel nitelikli oyunlarıyla Kocaeli Şehir Tiyatrosu dünya standartlarını yakalamış, uluslararası alanda adını duyurmuş seçkin bir kadroya sahiptir.

SDKM halkın ilgisi çerçevesinde faaliyetlerini titizlikle sürdürmektedir. Halkı ve sanatı bir araya getiren SDKM özellikle tiyatro başta olmak üzere sanata olan ilgiyi ve sevgiyi artırmak ve koruyarak gelecek nesillere aktarmak gibi önemli bir görev üstlenmektedir. Oyunların sahne sayıları, seyirci ilgisi, salondaki alkışlar bu görevin ifa edildiğini göstermektedir. Sahnelenen her oyunda salonları tıklım tıklım dolduran Kocaeli seyircisi Şehir Tiyatrolarının başarısında önemli pay sahibidir. Bu ilgiyi karşılıksız bırakmayan Şehir Tiyatrosunun seçkin ekibi de halka daha nitelikli hizmetler sunmak için heyecanla ve artan bir gayretle çalışmalarını sürdürmektedir.

Mine HALİS

SÜLEYMAN DURAK ve OĞULLARI

İzmit'te Helva ve Yoğurt Üretip Marka Yaratan Aile

Osmanlı döneminde Balkanları aşıp Kosova'ya yerleşen evladı Fatihan Türklerin soyundan İslam ve Rabia'nın çocukları Rıfat ile Süleyman (1280-1947), Prizren'in Zli Potok köyünde hayvancılıkla uğraşırlardı. Rıfat Kâmile Hanım ile, Süleyman Havva Hanım ile evlendi; doğan çocuklarla aile büyüdü. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı, anavatana dönme zamanı geldiğinin sinyallerini vermişti. İki kardeş, ailelerinin geleceğini düşündüler. Ağabey Rıfat, yeğeni İslam ile yeni bir hayat arayışı için yola çıkacak; Süleyman da ailenin kalanlarının yanında olacaktı.

İslam ve amcası Rıfat, Edirne Enez'de bir süre helva imalatı ve kasaplıkla uğraştılar. 1915 yılında İs-

İslam Durak

tanbul'a gelerek akrabaları Vefa Bozacısı'nın Babıali Yokuşu'nda bulunan imalathanesinde bir ay kaldılar. Helvacılık yapmak üzere bir dükkân kiraladılarsa da çarşı esnafından bir komşunun İzmit'te iş kurmaları önerisini doğru buldular. Gülcemal Vapuru ile geldikleri İzmit'te Adalar Çarşısı'nda (Fevziye Camii'nin güney kısmında) bir dükkân kiralayarak helva imalatına başladılar. İzmit'in işgali sırasında dükkânları yağmalandı; katliamdan zor kurtuldular. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Emval-i metrukeden Kozluk Mahallesi, Kışla Caddesi'nde üç katlı bir ev satın aldılar. Kalaycılar Caddesi'nde bir dükkân kiralayarak iş yerini Çarşıbaşı'na naklettiler. Sonra da aynı cadde üzerinde dükkân satın aldılar.

Çanakkale Savaşı sırasında eşi şehit düşen Rıfat'ın kızı Hanife Hanım, Pazarcık'tan (Bilecik) İzmit'e geldi. Dükkânda babasına yardım etmeye başladı.

İzmit'te helva, boza, sahlep ve yoğurt imalatçısı olarak iyi bir yer edindiler. 1927 yılında ev ve dükkân alınıp iş düzeni kurulunca, büyük ailenin geçimini sağlama endişesi ortadan kalktı ve geride kalanların Süleyman tarafından İzmit'e getirilmesi kararı alındı. Göçmen gibi değil, doğdukları büyüdükleri vatan topraklarından, anavatandaki evlerine gideceklerdi.

12 yıl sonra Süleyman; eşi Havva Hanım, kızları Esma ve Hacer ile oğlu Emrullah, kız kardeşi, kız kardeşinin eşi ve oğlu, ağabeyi Rıfat'ın eşi Kâmile Hanım ile her şeyi olduğu gibi bırakıp Zli Potok'tan yola çıktılar. Çok gerekli eşyaları atlara yükleyip kuşaklarında altın paraları ile dağlık alanı aşıp Tetova'ya (Kalkandelen) vardılar. Üç - dört gün burada tren

Emrullah Durak

bekledikten sonra İstanbul Sirkeci İstasyonu'na ulaştılar. Cağaloğlu'nda, Vefa Bozacısı'nın imalathanesinde bir süre "müstahkem mevki" konumundaki İzmit'e gitmek için yerleşim izni beklediler.

Süleyman Durak, oğlu İslam (1315-1951), ağabeyi Rıfat ve Rıfat'ın kızı Hanife Hanım birlikte çalışmaya başladılar. Karşılarındaki 41 ve 43 no'lu dükkânları satın alarak imalathaneyi yeni dükkâna taşıdılar. Beş yıl sonra da 1932'de dükkânların bulunduğu bina yıkılıp yeniden inşa edildi ve yetmiş yılı aşkın kullanacakları hâle getirildi.

İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nın Kemaliye Caddesi'nde Rıfat ve Süleyman Durak'ın helva ve yoğurtçuluk ile iştigal ettiğine dair tescil ilanı 24.06.1936 tarihindedir.

Rıfat Durak 1937 yılında ölünce Süleyman Durak'ın oğlu Emrullah Durak (1922-2022), öğrenim hayatını noktalayarak okul öncesinden beri gidip geldiği helvacı dükkânında çalışmaya başladı. Böylece Süleyman Durak, büyük oğlu İslam Durak, küçük oğlu Emrullah Durak ve Rıfat Durak'ın kızı Hanife Hanım'la birlikte helva, boza, sahlep, yoğurt imaline devam etti. 1946 yılından itibaren üretim listesine şeker ve lokum eklendi. "İslam'ın Yoğurdu", "İslam'ın Helvası" marka oldu. Öyle anıldı ve öyle istendi.

İzmit Gar lokantası ve büfesini işlettikleri sene 22 Aralık 1942 günü İzmit'te asılan Kocaeli Vilayeti Varlık Vergisi listelerine göre İslam Durak 8.000 lira Varlık Vergisi vermekle yükümlü kılındı. Bu hayli üst sınırda bir ödeme miktarı idi.

1947 yılında Süleyman Durak'ın ölümü işleri aksatmadı. Çocukları İslam Durak (d.1900-Prizren) ve Emrullah Durak (d.1925-Prizren) ile Rıfat Durak'ın kızı Hanife Şahin (d.1903-Prizren) işletmenin tüm yükünü taşımaya devam ettiler. İslam Durak, aile işletmesini temsil etti.

"Babam Süleyman Efendi, helvayı yapan ustaydı. Ağabeyim İslam ona yardım ederdi. Rıfat amcam ise daha çok tezgâhta mal satardı. Şekeri Mahir Kışınbay'lardan tahini, İstanbul Unkapanı'nda Ceyhan Tahin Fabrikası'ndan temin ederdik. 200 kiloluk variller içerisindeki tahin, deniz motorları ile İzmit İskelesi'ne gelir, at arabaları ile Çarşıbaşı'ndaki dükkâna taşınırdı. İmalat dükkânın arka tarafındaydı. Tahin ve şeker, altında odun ateşi yanan büyük bakır kazanda karıştırılarak helva yapılırdı. Dükkânda helva ve boza yapmakta Hamit Gümüş'ün üstüne kimse yoktu. At arabaları ile gelen odunlar, dükkânın arkasındaki bahçeye konulurdu.

1945 yılına kadar Eseler ve Sarımeşe'den büyük güğümler içerisinde koyun ve manda sütü gelirdi. 'İslam'ın Yoğurdu', kapları ile gelen müşteriye satılırdı. İmalat artınca Vedat Bey, Mahmut Bey ve Fuat Bey'in çiftliklerinden süt alınmaya başlandı.

Boza ve sahlep kışın imal edilirdi. Darıdan yapılan boza, mermer küp içinden kepçe ile cam bardaklarla dükkânda servis yapılırdı. Sahlep için Kapanönü'ne kadar gidilerek esnaftan sipariş alınır; sahlep fincanları tepsiyle dükkânlara taşınırdı." diye anlatan Emrullah Durak ayrıca Kemaliye Caddesi, No.7 adresinde dondurma ve şerbetçilik de yapmıştır (23.07.1950).

12.06.1951 tarihinde İslam Durak'ın ölümünden sonra kurulan "İslam Durak Vereseleri ve Halefleri Kolektif Şirketi", Çarşı Başı No. 41-43'teki yerinde helva, lokum, şeker, süt, yoğurt imal etmeye devam etti. Şirketi beş yıl Şemsettin Durak temsil etti.

25.12.1957 tarihinde "İslam Durak Halefleri ve Emrullah Durak Kolektif Şirketi" kuruldu. Şemsettin Durak, Mehmet Durak ve Emrullah Durak birlikte çalıştılar. Mehmet Durak'ın 1958'de ölümünden sonra Salih Durak ortaklığa dahil oldu. Otuz yıl süren bu son ortaklık, 1989 yılı başında sona erdi.

Emrullah Durak, Çarşıbaşı'ndaki aynı dükkânda usta ve yardımcılarla imalatı sürdürdü. Ağabeyi İslam Durak'ın çocukları Nuri, Şemsettin ve Salih; Baç yakınında "Duraklar Çiftliği" adıyla faaliyete devam ettiler.

Süleyman Durak, babası "İslam"ın adını, 1900 yılında doğan ilk çocuğuna verdi. İzmit'te marka olmayı başararak haklı bir üne sahip olan İslamlar, 1915'ten 2005 yılına kadar 90 yıl gibi uzun bir süre müşterilerine hizmet verdikten sonra, 2005 yılında ticari faaliyetlerini sona erdirdi.

KAYNAKÇA

Dilek Ayrıbaş - Necdet Güler, "Kosova doğumlu bir eski İzmitli Emrullah Durak", *Nail İnal Armağanı*, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, İzmit, 2019; Hüseyin Erol, F.Yavuz Ulugün'ün katkılarıyla, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, 2013; *Marmara* gazetesi, 23 Aralık 1942 (Varlık Vergisi listeleri); Müzeyyen Ünal, "Yerel Gazete İlanlarına Nazaran Kocaeli'de Sanayi ve Ticaret (1923-1953)", *Orhan Gazi Kocaeli Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, 2019; *Türk Yolu* gazetesi, 24.06.1936, 29.07.1948, s.4, İzmit Ticaret ve Sanayi Odası ilanı; Şefik Güler, "Nuri Durak", *Sesim Dergisi*, yıl:2, cild:3, S:32, s.28-29, İzmit, 1969; *Ticaret Sicil Gazetesi*, (09.01.1957), (06.03.1970).

Müzeyyen ÜNAL

SÜLEYMAN EGE
Nebati Yağ İmalathanesi Sahibi

Süleyman Ege, İzmit merkezinde nebati (bitkisel) yağ imalathanesi sahibiydi. İzmit Cezaevi karşısında üç numarada ikamet etmekte ve Ankara Caddesi numara kırk birde ay çiçek yağı üretmekteydi. Süleyman Ege ticari faaliyetini İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'na mensup olarak tescil etti ve tescili 11.12.1947'de Türk Yolu gazetesinde yer buldu. Ege'nin imalathanesi İstanbul Ticaret Odası Bölge Çalışmalarının 1964 tarihli Bölge Turizm Rehberi Etüdünde; belli başlı fabrikaların tam adresleri ve telefon numaraları başlığı altında listelenen fabrikalar içinde yer aldı. Etütte eski mezbaha yanı İzmit'te olduğu belirtilen fabrikanın, Süleyman Ege adına ve nebati yağ imali üzerine olduğu belirtilmektedir. 1964 yılında hem mevcut hem de inşa halinde olan fabrikalar başlığında bulunan imalathane, 1967 Kocaeli il yıllığında gıda maddeleri sanayi başlığında firma olarak yer almakta iken bugün ise mevcudiyetini sürdürmemektedir.

KAYNAKÇA
İstanbul Ticaret Odası Bölge Çalışmaları, *Bölge Turizm Rehberi Etüdü*, İstanbul 1964, s.5-6 (8.bölüm içinde); *Kocaeli İl Yıllığı: 1967*, İstanbul 1970, s.227; Müzeyyen Ünal, "Yerel Gazete İlanlarına Göre Kocaeli'de Sanayi ve Ticaret (1923-1953)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu- V*, Kocaeli 2019, C.2, s.1129-1184; *Türk Yolu*, Kocaeli 11 Aralık 1947, Müzeyyen Ünal, "Yerel Gazete İlanlarına Göre Kocaeli'de Sanayi ve Ticaret (1923-1953)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu- V*, Kocaeli 2019, C.2, s.1129-1184'den naklen.

Büşra SAVAŞ

SÜLEYMAN ESAT SAYDUK (1895-1964)
Gebze Belediye Başkanı

1895 yılında Gebze'de doğdu. Babası, Girit Hanya'da doğan ve Gebze'de vefat eden Şerif Efendi'nin oğlu Mehmet Rıfat Efendi'dir. Bazı kaynaklarda Mehmet Rıfat Efendi'nin Sultan Abdülhamid'in doktorlarından olduğu belirtilir. Annesi aslen Giritli olan Fatma Hanım'dır. Girit Hanya göçmeni olan Tıbbiyeli Mehmet Rıfat Bey ile Eşi Fatma Hanım Gebze'ye yerleştikten sonra ilk çocukları Süleyman Esat dünyaya geldi. Mehmet Rıfat Efendi 1918'de vefat etti. Soyadı kanunu ile aile "Sayduk" soyadını aldı. Aile bugünkü Gebze Verem Savaş Dispanseri ile Sağlık Müdürlüğünün bulunduğu bir köşkte oturdu. Aileye ait bahçede bugün Fatma Hanım Parkı bulunmaktadır.

Süleyman Esat Sayduk'un gençlik yılları Gebze'de geçti. Yükseköğrenimini Ankara'da tamamladı. Bir yandan eğitimini tamamlarken, bir yandan da Ankara'da devlet matbaasında çalıştı. Ayrıca damga pulu üzerine de araştırmalar yaptı. Ankara'da çalışmalarını sürdüren Süleyman Esat Sayduk, Gebze'de pek tanınan bir isim değildi. 1939 yılında o dönem Gebze'nin köklü ailelerinden olan Ayvacıoğulları (Başaran) ailesinin büyüğü ve 15 yıl Gebze'de CHP İlçe başkanlığı yapan İsmail Efendi (Başaran), Belediye Başkanlığı için onu Gebze'ye getirdi ve onun belediye başkanı seçilmesini sağladı. Süleyman Esat Sayduk 1935-1939 yılları arasında Belediye Başkanlığı yapan Ahmet Eldem'den başkanlığı devralarak 1939-1945 yılları arasında bu görevi yaptı.

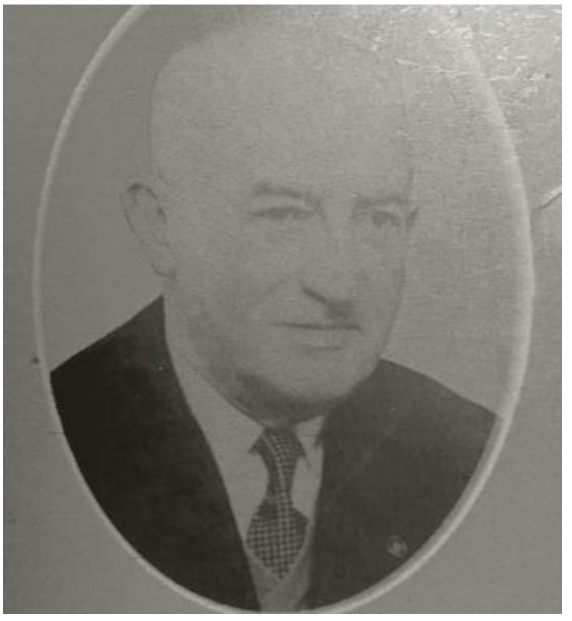

Süleyman Esat Sayduk

Süleyman Esat Sayduk, orta boylu ve sert mizaçlı bir kimseydi. Belediye başkanlığı döneminde çok otoriter, disiplinli kişiliği ve yöneticiliği ile ön plana çıktı. Sayduk'un belediye başkanlığı dönemi 2. Dünya Savaşının karanlık ve sıkıntılı günlerine denk geldiği için o günlerde Gebze'de ekmek bile karneye bağlıydı. Sayduk bu karanlık günlerde Gebze'ye hizmet vermeye çalıştı. O dönemde Gebze'de gaz lambası şişesini belediye dağıtır ve sadece acil durumu olanlara verilirdi. Bu konuda zengin fakir ayırt etmezdi. Köşkünün bulunduğu arazideki bahçesinden ve Şems Tepesindeki bağ bahçesinden topladığı meyveleri ikram etmekten büyük zevk alır, mutluluk duyardı. Yoğun işlerinden ayırdığı zamanını pul merakına ve avcılığa ayırırdı. Hayatı boyunca hiç evlenmedi. Annesine olan düşkünlüğü vasiyetine de yansıdı. Türbe Mahallesindeki (Bugünkü Sultan Orhan Mahallesi) araziyi annesi üzerine vakıf edilmek ve çocuk parkı yapılması şartı ile belediyeye bağışladı. (Gebze Belediyesi Fatma Hanım Çay Bahçesi, şimdi metro istasyonu oldu).

Ölümüne yaklaşık üç yıl kala bir yaz günü iki katlı köşkü esrarengiz bir şekilde yanarak kül oldu. Yangın ile birlikte pek çok değerli eşyası da kül oldu. 20.06.1961 tarihinde vasiyetnamesini yazdırdı ve Belediye Başkâtibi Rafet Yüce'yi şahit gösterdi. Bugünkü değeri 40-45 trilyonluk bir değer ihtiva eden mal varlığının tamamını Gebze Belediyesi'ne, yıllarca yaşadığı köşkün bulunduğu yeri ise Verem Savaş Dispanseri ve sağlık ocağı yapılması şartıyla bağışladı. Verasete yapılacak binaların üzerine merhum babası Mehmet Rıfat Bey kitabesi yazılacak kaydı da düşüldü. Gebzeli Gazeteciler Yılmaz Işık ile Cengiz Akgün, Gebze'ye varını yoğunu bağışlayan ve Gebze'de derin izler bırakan Belediye Reisi Esat Sayduk'un hayat hikâyesini

araştırdılar, vasiyetnamesinde adı geçen pek çok şeyin yerine getirilmediğini tespit ettiler.

Süleyman Esat Sayduk 1964 yılında 69 yaşında Gebze'de vefat etti ve 14.10.1964 tarihinde vasiyetnamesi açıldı. En derin üzüntü ise Gebze'ye böyle derin izler ve mal varlığı hibe eden, vasiyetnamesi tam olarak yerine getirilemeyen bir şahsiyetin bugün mezar yerinin bilinmemesi ve halen bulunamamasıdır. Sayduk'un mezarının Gebze Osman Yılmaz Mezarlığında olduğu rivayet edilir ancak halen hangi kabir olduğu belli değildir.

KAYNAKÇA
Cengiz Akgün; Yılmaz Işık, *Gebze'de İz Bırakanlar, C. I*, Kocaeli, 2006.

Yılmaz IŞIK

SÜLEYMAN HÂLDAN KISAYOL (1923-2008)

Milletvekili, Sporcu, Asker

1923 yılında Ahmet Feridun ve Basiret Saadet çiftinin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlk öğreniminin ardından başladığı askeri eğitimini Harp Akademisi'nden mezun olarak tamamladı. Burada aldığı kurmay eğitimi ile askeri kariyerinde Kurmay Yarbaylık rütbesine kadar yükseldi. İsmi klasik Arapça kaynaklarda ifade edildiği şekliyle Hâldan olmasına rağmen bu adın güncel kullanımı olan Haldun ile karıştırılarak kimi kaynaklarda yanlış kaydedilmiştir. Tam adı Süleyman Hâldan Kısayol şeklindedir.

Kısayol, yaşamı boyunca askerlik mesleğinin yanında sporcu kimliğini de korumuştur. Askerlik yılları içinde Harbiye ve Topçu Okulu Futbol takımlarında daha sonra ise İzmir Kayagücü Futbol takımında yeşil sahalarda ter dökmüştür. Aktif futbol yaşamı son bulduğunda bu spor dalından uzaklaşmayarak lisanslı futbol hakemliğine yönelmiştir.

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri darbenin ardından 15 Ekim 1961'de yapılan seçimler sonunda TBMM XII. dönem Kocaeli Milletvekili olmuştur. Böylelikle başlayan siyasi yaşamında Cemal Babaç, Süreyya Sofuoğlu ile birlikte Adalet Partisi milletvekili olarak Kocaeli'ni Türkiye Millet Meclisi'nde temsil etmiştir. Bu seçimlerde Adalet Partisi, Hâldan Kısayol ve arkadaşlarının gayretleri ile Kocaeli'de %44,8 oy alarak birinci parti çıkmıştır. Parlamentodaki mesaisi boyunca hitabet yeteneğinin de yardımıyla oldukça aktif bir görünüm sergileyerek askeri, bölgesel, toplumsal ve ulusal meselelerde meclis oturumlarına etkin katılım sağlamıştır. En dikkat çekici çalışmalarından biri askeri darbenin etkilerinin sürdüğü günlerde meclis genel kurulunun duvarına "Hakimiyet Milletindir" ibaresinin yazdırılması konusunda olmuştur. Bu konuda yaptığı teklifin ardından Meclis oturumlarında bu konunun ısrarlı bir takipçisi olduğu görülmektedir. Kısayol'un Kocaeli ile ilgili meclis gündemine taşıdığı konular arasında askeri darbe sonrasında işerine son verilen bazı Seka Kağıt Fabrikası çalışanlarının görevlerine döndürülmesi ve Kaynarca ilçesinin Sakarya'ya bağlanması gibi meseleler bulunmaktadır. Ancak bu faaliyetlerinin yanında Savunma Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı bütçeleri gibi mali konularda söz almıştır. Meclis çalışmalarının esas ekseninin toplumsal meseleler olduğu görülmektedir. Silahlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, diş tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkında Kanun tasarısı; Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 Sayılı Kanun; Nakil vasıtalarında emeklilere yapılacak tenzilât yapılması; ceza evleri müdür ve memurlarına daha iyi vazife görmelerini teşvik bakımından, hizmet zammı ve tazminat verilmesi; Ücretleri ve ticari kazançları götürü usulde tespit olunan mükelleflere ait matrahların yeniden gözden geçirilmesi hakkındaki kanun tasarısı; Bursa vilâyeti ve civarına yağan şiddetli yağmurların meydana getirdiği büyük sellerin sebep olduğu zararlara Hükümetin acilen yardım elini uzatması ve bundan böyle bu gibi afetlere karşı önceden tedbir alınması; Amerika'dan ithal edilecek 33 dizel elektrik lokomotifinin ihalesi; Almanya'da çalışan işçilerin radyodan istifadesinin sağlanması, din adamı temini, kadın işçilerin, bazı kötü davranışları karşısında çalışma Bakanlığınca tedbir alınması ve oradaki işçilerin seçimlere iştirakleri için çare aranması; Silahlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, diş tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkında Kanun tasarısı; Nöbetçi memurluğu kurulması ve olağanüstü hal tatbikatlarında mesainin 24 saat devamını sağlayan kanun tasarısı Hâldan Kısayol'un meclis oturumlarındaki çalışmaları arasında bulunmaktadır. Orta seviyede Fransızca bilen Kısayol, evli ve iki çocuk babasıydı. 22 Haziran 2008 tarihinde vefat etti.

KAYNAKÇA
TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: II 1950-1980, Ed. Prof. Dr. Mehmet Seyidanlıoğlu; Fahri Bakırcı, TBMM Genel Kurulu'ndaki Yerleşik Uygulamalar, TBMM Basımevi, Ankara 2015; Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2015)", Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III, Kocaeli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, No: 38, 2017, s. 1263-1306; Tunca özgişi, Türk Parlamento Tarihinde Çift Meclis: Cumhuriyet Senatosu Örneği (1960-1980), İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.

Serkan YAZICI

SÜLEYMAN HAYRETTİN AKÇAM

Madeni Eşya İmalathanesi Sahibi

Süleyman Hayrettin Akçam İzmit'te madeni eşya imalathanesi sahibiydi. Akçam'ın imalathanesi İstanbul Ticaret Odası Bölge Çalışmalarının 1964 tarihli Bölge Turizm Rehberi Etüdünde; belli başlı fabrikaların tam adresleri ve telefon numaraları başlığı altında listelenen fabrikalar içinde yer almaktadır. İzmit'te Nafıa garajı yanında, Kandıra Caddesi üzerinde olduğu belirtilen fabrikanın, Süleyman Hayrettin Akçam adına ve madeni eşya imali üzerine olduğu belirtilmektedir. 1964 yılında hem mevcut hem de inşa halinde olan fabrikalar başlığında yer verilmekte olan imalathane bugün mevcut değildir.

KAYNAKÇA
İstanbul Ticaret Odası Bölge Çalışmaları Bölge Turizm Rehberi Etüdü, İstanbul 1964, s. 5-6.

Büşra SAVAŞ

SÜLEYMAN PAŞA (ö. 1358?)

Osmanlı Beyi Orhan Gazi'nin Oğlu, Kocaeli'nin İlk Valisi

Orhan Bey'in büyük oğlu olup 1324 tarihli Mekece vakfiyesindeki bilgilerden hareketle1310'dan biraz önce doğduğu anlaşılır. Annesi genel olarak Nilüfer Hatun olarak gösterilirse de bu doğru değildir. Nilüfer Hatun'un Bursa'nın 1326'da alınışı sırasında Orhan Bey'in hanımları arasına katıldığı tahmin edilir. Annesinin Mekece vakfiyesinde adı geçen ve Orhan Bey'in amcasının kızı olduğu anlaşılan Akbaşlı kızı Efendize (Efendi/Eftende) olduğu kesin gibidir. Nitekim Süleyman Paşa'nın kızlarından biri de aynı adı taşır. İsmi ilk kez Süleyman b. Orhan tarzında Mekece vakfiyesinde şahitler arasında geçer. Kaynaklarda Paşa unvanıyla anılması, muhtemelen kardeşleri arasında en büyük şehzade olmasıyla ilgilidir. Hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. Erken tarihli Osmanlı kaynaklarında Akça Koca'nın vefatının ardından Kocaeli ve etrafını içine alan uç bölgesinin Süleyman Paşa'ya verildiği belirtilir. Bu vesileyle bölgedeki akınları yönlendirdiği, Karadeniz kesimine kadar uzanan bölgede fütuhatta bulunduğu tahmin edilir. Kocaeli kesimiyle ilgili bazı tahrir defterlerinde yer alan vakıf kayıtlarında adı geçer ve bu da hangi kesime kadar faaliyet alanını genişlettiğine ışık tutar. Ancak Gerede'ye hâkim olduğu yönündeki bilgiler, aynı adı taşıyan Candaroğlu Süleyman Bey ile karıştırılmasından neşet etmiş olmalıdır. Babasının yanında 1329'daki Pelekanon savaşına katılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca İznik (1331) ve İzmit (1337) fetihlerinde de babasının yanında bulunmuştur.

Kaynaklarda Süleyman Paşa'nın ismine ikinci defa Karesi (Balıkesir) bölgesinin ele geçirilişi vesilesiyle rastlanır. Orhan Bey'in 1337'de Marmara sahillerine kadar bazı yerleri alıp Trakya'ya kadar uzanması ve 1348'den itibaren de aralarındaki çekişmeden istifade ederek Karesi beyliğini kendi topraklarına katması ile oluşan yeni uç bölgesine intikal etmiş olmalıdır. Bu kesimdeki ilk hedefini Marmara sahillerindeki önemli deniz üsleri ve müstahkem kaleler oluşturmuştur. Kapıdağ, Edincik, Lapseki kesimlerine uzanıp Gelibolu yakasına geçebilecek yeni bir adım atmış, bu uçta askeri ve idari anlamda örgütlenerek Trakya taraflarına geçme fırsatı beklemeye başlamıştır. Bizans imparatoru Kantakuzenos'un ikinci iç savaş (1341-1347) dönemindeki mücadeleleri sırasında, civardaki Türk beyleriyle ve Orhan Bey ile ittifak oluşturunca (Orhan Bey ile kızı Theodora'nın evliliği: 1346) Süleyman Paşa ona destek vermek üzere Trakya tarafına intikal etmiştir. 10.000 kişilik atlı birliğiyle 1348'de karşı yakaya geçerek Kavala'ya kadar ilerlemişse de daha ileri gitmeyerek Teselya taraflarını yağmalayıp geri dönmüştür. Bu tarihten sonra onunla ilgili bilgiler daha net bir özellik gösterir.

Süleyman Paşa'nın Trakya tarafına geçmesi Osmanlıların Rumeli yakası fütuhatının ilk adımını oluşturdu. Özellikle onun 1348-1352 arasındaki faaliyetleri bu anlamda kalıcı sonuçlar doğurdu. Süleyman Paşa yine Bizans imparatoru ile müttefik ilişkileri içinde Trakya'ya geçti. Bu ikinci harekâtı, Selanik meselesi dolayısıylaydı. Kantakuzenos'un yardım istemesi üzerine babası tarafından daha büyük birlikle Trakya tarafına hareket etti. Ancak fazla kalamadı, Anadolu'da baş gösteren ve niteliği tam olarak bilinmeyen bir mesele sebebiyle geri çağrıldı (1350). Bunun diğer beyliklerle olan gerginliğe dayanma ihtimali yüksektir. Bu sırlarda Orta Anadolu'da bazı yeni gelişmeler vuku bulmuştu. Orhan Bey de bir süre ilgisini bu yöne çevirdi. Bu yüzden Süleyman Paşa geri dönmek zorunda kaldı. Bizans imparatoru ise Struma ırmağı ağzındaki 22 gemilik Türk filosunun desteğiyle Selanik'i zorlukla da olsa ele geçirmeyi başaracaktı.

Süleyman Paşa'nın Trakya yakasına üçüncü geçişi ise daha kalıcı etkilere yol açtı. Kantakuzenos, Bizans imparatorluğu tahtı için rakibi olan V. Ionnes'in Bulgar ve Sırplarla müttefiken Edirne'ye hareket etmesi üzerine Orhan Bey'e başvurdu. Süleyman Paşa bunun üzerine 12.000 kişilik birliğiyle yardıma koşarak Edirne'yi kuşatmış olan Sırp-Bulgar kuvvetlerine ani bir baskın yaptı. Edirne'yi muhasaradan kurtardığı gibi Sırp-Bulgar birliklerini 1352 kışında Meriç ırmağı kıyısındaki Empithon mevkiinde bozguna uğrattı. Bütün bu olaylar erken dönem Osmanlı kaynaklarında kronolojiye hiç dikkat edilmeksizin farklı şekillerde anlatılır. Hadiseler iç içe geçmiş şekilde verilerek farklı manzara çizilir. Süleyman Paşa'nın Gelibolu yakasına geçiş hikâyesinin nakli de menkıbevi bir özellik gösterir. Gizlice sallarla geçilerek Çimbi (Çinbi/Tyzmpe) hisarının fethi anlatımı buna iyi bir örnek teşkil eder. Aksine Kantakuzenos'un yazdıkları, Süleyman Paşa'nın ittifak çerçevesinde Gelibolu yakasına geçtiğini ve bu kalenin de kendisine bir nevi üs olarak bırakıldığını açık şekilde ortaya koyar.

Süleyman Paşa üçüncü geçişi sırasında Gelibolu yakasında kendisine tahsis edilen Çimpi kalesi yanında etraftaki bazı yerlere de hâkim oldu. Çimpi artık Osmanlı askerlerinin Anadolu yakasından Trakya tarafına geçiş güzergâhı haline geldi. Savaş sona erince geçici olarak tahsis edilmesine rağmen Süleyman Paşa Çimpi'den çıkmadı. Burayı bir çeşit fetih hakkı gibi gördü. Bu arada Gelibolu valisi Andronikos Asan ile anlaşmazlığa düştü, bunun sebebi Bolayır civarının fethiydi. Asan'ın kardeşlerinden biri ona katıldı, bu şahıs Akçaburgaz'ı aldı, Gelibolu'nun ele geçirilmesinin ardında da deniz seferinde boğuldu.

Kantakuzenos Çimpi'nin boşaltılması için 10.000 altın teklif etti ve damadı Orhan Bey'e başvurdu. Fakat Osmanlı tarafı işi ağırdan alıp pazarlığı uzattı. İş sürüncemede kaldı. Tam da bu sırada 2 Mart 1354'teki Saros depreminde Gelibolu kıyıları büyük yıkıma uğrayınca, halk surları tahrip olan şehir ve kasabalardan ayrıldı. Haberi Biga dolayında iken alan Süleyman Paşa derhal karşı yakaya geçti ve Gelibolu'ya girerek şehri kendi kontrolü altına aldı. Bunun ardından boşalan yerlere iskân için Batı Anadolu kesiminden gönüllüleri, aileleriyle birlikte getirtti. Bunlar harap kasabalara ve özellikle Gelibolu'ya yerleşti. Şehir

yeniden imar edildi ve surları kuvvetlendirildi. Bazı Osmanlı kaynaklarına göre Süleyman Paşa sistemli bir iskân politikası izlemiş, kalan kale halkının bir kısmını Anadolu'ya Karesi iline göçürtürken, Karesi ilinden de konargöçer Türkmen gruplarını getirtmişti. Bu hareketler karşısında büyük üzüntü yaşayan İmparator Kantakuzenos duruma müdahale etmeye karar verdi ve Orhan Bey ile buluşma planladıysa da o sıralarda hasta olan Orhan Bey buluşmaya gitmedi. Tazminatı 40.000 altına çıkarması da bir sonuç vermedi. Süleyman Paşa bundan sonra Bolayır merkezli olarak fetih faaliyetlerini Trakya kesimine doğru yaymaya başladı. Öncelikle Gelibolu yarımadasının Trakya ile birleştiği yerde bir taraftan Marmara sahillerine bir taraftan da Meriç vadisi boylarına yöneldi. Keşan, Malkara ve Tekirdağ cihetlerine akınlar yaptı. Ancak bir ara Anadolu yakasına geçmeye mecbur oldu. Ahiler tarafından idare edilen Ankara'ya karşı Karamanlıların desteğini alarak harekete geçen Eretnaoğlu Mehmed Bey, yeni bir krize yol açınca Ankara ahileri Orhan Bey'den yardım istedi. Yaşı ilerlemiş olup hastalıklarla boğuştuğu anlaşılan Orhan Bey de artık neredeyse işleri tamamen Süleyman Paşa'ya bırakmıştı. Bu talep üzerine Süleyman Paşa hızla devreye girdi. Önce Bursa'ya gelip babasıyla görüştü, ardından Ankara'ya hareket ederek burayı Osmanlı idaresi altına aldı. Fakat burada fazla kalmayarak yeniden kendi uç bölgesine döndü. Tekirdağ, İpsala ve Vize'ye yönelik sert akınlarını sürdürdü.

Muhtemelen 1356'da taht iddiacısı olarak İstanbul'a yürüyen Kantakuzenos'un oğlu Mathios'a yardım etti. 1357'de küçük kardeşi Halil'in esir düşmesi sebebiyle patlayan kriz sırasında Gelibolu'yu boşaltma tekliflerine karşı çıktı. Yaşanan siyasi kriz dolayısıyla babasının barışçı ve tavizkar davranması karşısındaki tavrı hakkında açık bilgiler yoktur. Ancak hayli uzayan bu meselenin nasıl sonuçlandığına şahit olamadı. Büyük bir ihtimalle Bolayır ile Seydigazi arasında avlanırken atının ayağının bir çukura takılıp tökezlenmesi üzerine düşüp vefat etti. O sıradaki siyasi problemler sebebiyle yaşanan krizde "babasıyla müşterek bir idareci olarak" karşı hizbi oluşturduğu için suikasta uğradığı ve ölümünün bunun sonucu vuku bulduğu yolunda da yorumlar vardır. Vefat tarihi hakkında 1357, 1358, 1359 şeklinde farklı tarihler de verilir, daha çok 1357 sonbaharı üzerinde durulur. Bazı araştırmalarda Haziran 1360 tarihli olup babası tarafından onun adına düzenlenen bir vakfiyeden ve 1358'de Gelibolu'dan geçen gemilere anlaşma gereği müdahale etmemesine dair bir kayıttan hareketle 1359 tarihi öne çıkarılır.

Bizans kaynaklarında babasının yaşlandığı bir dönemde devleti fiili olarak idare eden ve daima Batı'ya yönelerek gaza yapan bir bey olarak tanıtılır. Osmanlı kaynakları onu şecaat sahibi bir gazi olarak över. Gelibolu ve Trakya'daki faaliyetleriyle burada ilk defa Osmanlıların tutunmasını sağlamış olmasıyla öne çıkar. Vefat sırasında Osmanlı sınırları batıda Keşan İpsala arasında Yayladağı'ndan Malkara ile Hayrabolu'yu ayıran dağlık bölgeden geçiyor, Marmara sahillerindeki Tekirdağ'ın güneyinde Bakacık tepesi ve Hora'ya kadar uzanıyordu. Ferecik de ölümüne yakın bir tarihte ele geçirilmişti. Bazı kaynaklarda Rumeli yakasında Aydınoğlu Gazi Umur ile birlikte büyük bir manevi ve askeri lider olarak kabul edildiği, hatırasının menkıbelere konu olduğu belirtilir. Erken döneme ait bir Osmanlı kaynağında "Gaziler nezdinde Süleyman ve Umur velayet sahibidir" cümlesi yer alır. Bazıları böyle bir şey vuku bulmadığı halde bu iki şöhretli gaziyi buluşturur, Umur Bey'in ona artık bir daha Anadolu'ya geçmeyip Rumeli yakasında kalmasını vasiyet ettiğini yazar. Bolayır'da gömülmesi de bunun bir göstergesi olarak mütalaa edilir.

Süleyman Paşa'nın adı bilinen oğullarından Melik Nasır deniz seferi sırasında boğularak ölmüş, İsmail ve İshak ise babalarının ölümünün ardından uç kesimlerde akıncılık yapmıştır. İki kızından bir Candaroğlu II. Süleyman Bey ile evli Sultan Hatun; diğeri Akşehir'de vefat eden Efendize Hatun'dur.

Süleyman Paşa'nın Bursa, İznik ve Gelibolu'da muhtelif vakıfları ve hayratı mevcuttur. İznik'te bir mescit ve medrese, Bursa'da mescit, Bolayır'da da bir cami ve imaret inşa ettirmiştir. Fethinin ardından Ferecik'teki büyük manastırı kendi adına camie çevirmiştir. Rumeli yakasına geçiş hadisesi, II. Meşrutiyet sonrasında resmi törenlerle anılmaya başlanmış, bu durum daha sonraları da zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte sürdürülmüştür.

KAYNAKÇA

Fatih Devri Kaynaklarından Düsturnâme-i Enveri, haz. N. Öztürk, İstanbul 2003, s. 23;F. M. Emecen, "Rumeli Fatihi Süleyman Paşa'ya Dair Bazı Meseleler ve Notlar", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, VI/1 (2017), s. 1-8; F.Emecen, "Süleyman Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXVIII, 94-96; F.M. Emecen, "Geleneğin İnşasında Önemli Bir Figür: Rumeli Fatihi Süleyman Paşa", İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul 2012, s. 63-72. F. Emecen, "Nilüfer Hatun", DİA, XXXIII, 124; K.Z. Taş, "Süleyman Paşa'nın Kuzey-Batı Anadolu'daki İzleri", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, Kocaeli 2017, I, s. 569-575; V. Turğut, "Süleyman Paşa Vakıfları", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, I, 615-636; E. Konukçu, *Kocaeli'nin İlk Osmanlı Yöneticisi Süleyman Paşa*, Kocaeli 2009, s. 132-140; a.mlf, "Orhan Gazi'nin Şehit oğlu Süleyman Paşa", *Orhan Gazi ve Dönemi*, ed. İ. Selimoğlu, Bursa 2011, s. 128.

Feridun EMECEN

SÜLEYMAN PAŞA (DERE) HAMAMI

İzmit'te İlk Osmanlı Hamamı

Süleyman Paşa, Yukarı Pazar ve Dere Hamamı olarak da bilinen yapı, Akçakoca Mahallesi (günümüzde Orhan Mahallesi), Orhan Caddesi üzerinde bulunmaktadır.

Hamamın banisi Süleyman Paşa, Orhan Gazi'nin Nilüfer Hatun'dan doğan oğludur. 1331 yılında İznik'in fethine katılan Süleyman Paşa'nın, 1337 yılında ele geçirilen İzmit'in fethinde önemli katkıları olmuştur. Osmanlıların Rumeli'ye geçişinde de önemli rolü olan Süleyman Paşa'nın XIV. yüzyıl ortalarında bu hamamı yaptırmış olabileceği kabul edilmektedir.

İlk kez, 1927 yılında, Alman araştırmacı K. Klinghard tarafından incelenerek erkekler bölümünün planı verilmiş olan yapı, çifte hamam olarak inşa ettirilmiş-

Süleyman Paşa (Dere/ Hamamı

tir. 1960'lı yıllarda E. H. Ayverdi tarafından da incelenen ve çok harap durumdaki yapının bir ara İtfaiye deposu olarak kullanıldığı belirtilmiştir. 17 Ağustos 1999 tarihinde vuku bulan depremde ayakta olan bazı kısımları da zarar gören hamamın, 2010 yılında eski temelleri ve mevcut duvarlarla birlikte başlatılan restorasyon çalışmaları, 2014 yılında tamamlanarak Hamam, Kültür Evi ve Müze olarak faaliyete geçirilmiştir.

Eğimli arazide yer alan ve çifte hamam planıyla yaptırılmış olan yapının; soğukluk, ılıklık, sıcaklık ve külhan bölümleri, hemen hemen aynı büyüklüktedir. 9.50 x 9.50 m2'lik alana oturan soğukluklar yanyana, giriş kapıları ise farklı yönlere açılmakta idi. İki soğukluğun da ahşap çatı ile örtülü olduğu, yanlardan birer pencere ile aydınlatıldığı, içeride kapı girişleri hariç, dört bir yanda soyunma sekileri ile geniş çanaklı bir havuza sahip olduğu bilinmektedir.

Soğukluktan bir kapı ile dikdörtgen planlı, yanyana iki kubbe ile örtülü ılıklığa, buradan da birer kapı ile eş büyüklükte, yine iki kubbe ile örtülü sıcaklık kısmına geçilmektedir. Sıcaklığın sağındaki bir kapı ile de tuvalet hücrelerine girilmektedir. Tuvalet duvarına bitişik vaziyetteki iki bölüümden oluşan kısım, yakacak malzemesinin depolandığı yer olmalıdır. Külhan ve su deposu, yan yana ve boydan boya uzanan halvet hücrelerinin gerisinde yer almıştır,

Süleyman Paşa Hamamı, Osmanlı yapılaşmasında ilk hamam örneklerinden olmasına rağmen, çift fonksiyonlu (kadınlar ve erkekler için) hamamların tipik bir örneğidir.

Yenilenen haliyle orijinal temeller üzerine, ilk Osmanlı yapılaşmasının, örneklerinden olan, daha çok moloz taş, az da olsa tuğlanın kullanıldığı yapısal özelliğe sahip Süleyman Paşa Hamamı'nın restorasyonu -soğukluk dışında- tarihi ve kültürel varlıklarımızın ihyası konusunda başarılı olmuştur.

KAYNAKÇA

K. Klinghardt, *Turkısche Bader,* J. Hoffmann, Stutgart, 1927, s. 21-23; E.H., Ayverdi, *Osmanlı Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri 630-805 (1230-1402)*, C. I, İstanbul 1966, s. 158-159; *Kocaeli Kültür Envanteri* (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayını), Kocaeli 2011, s. 110; A.N., Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla* (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayını), İstanbul, 2006, s. 239-244; *1967 Kocaeli İl Yıllığı*, İstanbul 1967, s. 168 (1973, s. 79); A. Öztüre, *Nikomedya İzmit Tarihi,* İstanbul 1969, s. 211; N. Fıratlı,, İzmit Rehberi, İstanbul 1959, s. 32; N.-S. Erdoğan, Ayyıldız-M.Özbayraktar, *Tarihi İzmit Kent Merkezi, Mahalleler, Sokaklar, Mimari Eserler*, (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları), İstanbul 2011, s. 52; *Kocaeli Açık Hava Müzesi (Open-Air Museum),* Kocaeli 2008, s. 138-139.

Hamza GÜNDOĞDU

SÜLEYMAN PAŞA VAKIFLARI

Orhan Gazi Oğlu Gazi Süleyman Paşa Vakıfları

Rumeli Fatihi, Orhan Gazi'nin en büyük oğludur. Babasından evvel, bir suikasta benzeyen vefatından evvel, Osman Gazi'nin hâl-i hayatında Orhan Gazi'ye verdiği erkin benzerine, babasının devrinde Süleyman Paşa da sahip olmuştu. Gelibolu, Bolayır, Bolu, Kocaeli gibi pek çok yerde kurduğu vakıflar, onun sahip olduğu yetkilerin genişliğini gözler önüne serer. Bu bakımdan Osmanlı Hanedanı içerisinde müstesna bir yere sahip olan Süleyman Paşa gibi oğullarından Melik İsmail de kurdurduğu bazı vakıflarla dikkat çekmiştir. Çok geniş bir coğrafyada kurduğu evkâfın toplam hâsılı 200.000 akçenin üzerinde olan Süleyman Paşa, İzmit'te bir cami ve medrese bina ettirmiştir. Bu cami ve medresedeki görevlilerin cihetlerine sarf olunmak

üzere pek çok akarat vakfedilmiştir. Camiinin hatibi için vakfedilen Dağköy, bir ara timar kaydolmuşsa da daha sonra Cani Bey oğlu Muslihüddin'e cihet-i hitabet olarak tayin edilmiştir. Bu görevi daha sonra Mustafa oğlu Mevlana Safer ve son olarak Mevlana Alaüddin ifa etmişlerdir. Köyün geliri 3758 akçedir. Süleyman Paşa, İzmit Camii'ne imam olanlara Sarudere mezra'sını da vakfetmiştir. Mevlana Hayrüddin, Mevlana İsa, Ramazan ve İbrahim Fakih sırasıyla camideki imametlik vazifesini üstlenmişlerdir. Vakıf yerin hâsılı 1593 akçedir. Defterdeki kayıttan, Süleyman Paşa Medresesi'nin müderris cihetine vakfolan hamamdan hâsıl olan 1130 akçeden müderrise günde iki akçe tayin edildiği anlaşılmaktadır. Süleyman Paşa Camii'nin ser-mahfil ciheti için Halifeviranı mezra'sında bağdan 195, köhne hamam kıstından 745 akçe olmak üzere toplam 940 akçe ve 20 müd hınta (buğday) tayin edilmiştir. Müezzin ciheti için İskele gelirinden 360 akçe ve 10 müd buğday tayin edilmiştir. Mevlana Muslihüddin bin Cani Bey'in ciheti için iskele gelirinden 720 akçe tayin edilmiştir. Mevlana İsa'nın ciheti için de iskele gelirlerinden 360 akçe ve 10 müd buğday tayin edilmiştir.

Süleyman Paşa, Kızılcaalem köyünü ise İzmit'te bina ettirdiği medresesine vakfetmiştir. 61 neferin mütemekkin olarak kaydedildiği köyden hâsıl olan meblağ 2097 akçe olup, Bolayır'daki Süleyman Paşa İmareti'nden ayrılan ve talebeye meşrut olan 1800 akçenin eklenmesiyle toplam hâsılın 3897 akçeyi bulduğu hesaplanmıştır. İzmit nefsindeki üç dükkân da talebe cihetine vakfedilmiştir. Esir Bey köyündeki müsakkafat (üzerinde çatısı bulunan akarat) hâsıl olan 1800 akçe ile İzmit nefsindeki köhne hamamdan hâsıl olan 720 akçe de medresenin akaratı arasında zikredilmelidir. Bu şekilde İzmit'teki cami ve medresesinin toplam gelirinin yaklaşık 14.000 akçeyi bulduğu hesaplanmaktadır.

Süleyman Paşa Kızılcaalem köyüne bağlı Hacı Efendi mezra'sını da Hacı Efendi'ye vakfetmiştir. Neslinden Muarrif Mustafa'nın tasarruf ettiği vakıf yerden 655 akçe hâsıl sağlanıyordu. Orinkos köyündeki bir çiftlik yer, Süleyman Paşa tarafından Şeyh Ali'ye vakfedilmiştir. Şeyh Ali'nin neslinden Hamza'dan sonra oğlu Mustafa'nın neslinden Hazma ve Ali'nin tasarrufuna geçen vakıf yer, bunların ölümüyle kız kardeşleri Ayşe ve Fatma'ya, Ayşe'nin hissesi oğlu Kaya'ya, Fatma'nın hissesi ise oğulları Ahmed ve Hızır'a intikal etmiştir. Vakıf yerin hâsılı 650 akçedir. Süleyman Paşa Basrabahçe mezrâ'sını Halil Şeyh'e vakfetmiş, Halil Şeyh oğlu Resul ser-mahfil Mevlana Muhiyüddin ile beraber vakıf yeri tasarruf etmiştir. Daha sonra Mevlana Sinan'a verilen yer, Bektaş oğlu Bektaş'tan sonra Kaya veled-i Mehmed tarafından tasarruf edilmiştir. Vakıf yerin hâsılı 668 akçedir. Tuzcu köyündeki bir çiftlik yer de Tuzcu Musa Bey'e Süleyman Paşa tarafından vakfedilmiş olup, neslinden Yusuf ve oğlu Sarı ile Hacı oğlu İskender'den sonra neslinden gelen kişiler tarafından tasarruf edilmeye devam edilen vakıf yerin hâsılı mukayyed değildir.

Süleyman Paşa, Ahi Hacı için kendi adını taşıyan köyü vakfetmiş olup, köyü daha sonra neslinden Mustafa, Mahmud, Hızır, Ayşe ve Hundi Hatun tasarruf etmişlerdir. Ahi Hacı oğlu Yusuf Dede ve Yusuf oğlu Mehmed'in Ali'den sonra Ali'nin kızı Fatma'ya, Hızır'ın hissesi oğlu ile kızlarına, Ayşe'nin hissesi oğlu Mustafa'ya ve kızı Sultan Paşa'ya, Mehmed'in hissesi ise oğulları Hamza ve Dede'ye kalmıştır. Takribi 2000 akçe hâsılı olan vakıf köy, bu şekilde Ahi Hacı evladı tarafından tasarruf edilmeye devam edilmiştir. Süleyman Paşa, Emirce Sultan'ın adıyla anılan Emirce köyünü ise Süleyman ve Selim Şeyh adlı kişilere vakfetmiş, bunların neslinden Mustafa, Süleyman ve Yusuf, vakfı tasarruf etmeye devam etmişlerdir. Resul oğlu Hasan, Süleyman oğulları Elvan ve İbrahim, Yusuf oğlu Ahmed ve Ali ile İvaz oğulları vakıf yere mutasarrıf olduktan sonra Hasan'ın hissesi Elvan oğlu Hızır İlyas'a ve Mustafa oğlu Hızır'a ve Ali'nin hissesi Davud oğlu Hacı Sinan'a verilmiş olup, vakfın son mutasarrıfları olarak Hızır İlyas, Mehmed ve Mustafa kaydedilmişlerdir. Vakıf yerden hasıl olan meblağ 300 akçedir. Süleyman Paşa, Kemer Abdal mezrâ'sını Kemer Abdal için vakfetmiştir. Neslinden Turasi, Ali ve Nusret'in tasarrufuna geçen vakıf yer, Ali, Turasi, İsa, Mehmed, Musa ve İsa adlarına kaydedilmiştir. Vakfın son mutasarrıfları İbrahim oğulları Halil ve Şehsuvar ile Pir Dede veled-i Halil olup, vakıf yerden sağlanan hâsıl 500 akçeydi. Süleyman Paşa'nın çeşitli amaçlar için İzmit'te vakfettiği küçük vakıfların toplam gelirinin ise yaklaşık 5000 akçeyi bulduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

TADB. TTD. EV. 579; VGMA, D. 990, s. 160/158; Emecen, Feridun M., "Süleyman Paşa", C. XXXVIII, s. 94-96; Emecen, Feridun M., "Geleneğin İnşasında Önemli Bir Figür: Rumeli Fâtihi Süleyman Paşa", İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, s. 63-72; Emecen, Feridun M., "Rumeli Fatihi Süleyman Paşa'ya Dair Bazı Meseleler ve Notlar", İstanbul Üniversitesi, Avrasya İncelemeleri Dergisi, VI/I, İstanbul 2017, s. 1-8; Tekindağ, M. Şehabettin, "Süleyman Paşa", İA, XI, (İstanbul 1979), s. 190; Turgut, Vedat, "Orhan Gazi Dönemi ve Vakıfları", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V*, C. I, Kocaeli 2019, s. 420-422; Turgut, Vedat, "XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı'nda Demografik ve İktisadi Vaziyet", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, I, (Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2016), s. 379; Turgut, Vedat, "Süleyman Paşa Vakıfları", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, III, Kocaeli 2017, s. 615-635.

Vedat TURGUT

SÜMERBANK YARIMCA PORSELEN, SERAMİK VE ÇİNİ FABRİKASI

Yurtiçinde talebi artan ve ithal yoluyla sağlanan porselen eşyası, duvar karosu, yer karosu, sıhhi tesisat ve enerji nakil hatlarında kullanılan elektro porselen mamullerini Türkiye'de milli imkânlarla yapmak için üretilmesi hususunda alınan 'Birinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı' kararları neticesinde, seramik sanayi projesinin teknik ve ekonomik yönlerinin incelenmesi 1954-1955 tarihlerinde İşletmeler Bakanlığınca Sümerbank'a verilmiştir.

Sümerbank Yarımca Seramik Fabrikası

1960'larda Yarımca'da, üretime geçecek şekilde planlaması yapılan fabrika, 1960 ihtilali sebebiyle gecikmeli olarak 1968 yılında üretime geçebilmiştir. Sümerbank ve Emlak Kredi Bankasının ortak yatırımıdır. 1962-1963 yılları arasında, İzmit-İstanbul yolu üzerinde, rafineriden 600 metre mesafede ve deniz tarafında inşaata başlanması için ihaleye çıkılmıştır.

1968'de sofra eşyası, sıhhi tesisat malzemeleri, elektrik izolatörü ve fırın malzemeleri imalatına başlayan Yarımca Seramik Fabrikası, 1970'ten itibaren Sümerbank'a bağlanmış ve merkezi İzmit-Yarımca'da olmak üzere "Sümerbank Yarımca Porselen, Seramik ve Çini Sanayi Müessesesi" unvanını almıştır.

Fabrika sahası iki kısımdan oluşmaktadır. 1. Kısım; İşçi soyunma, yıkanma binası, esas üretim binası ve kazanhanedir. 2. Kısım; Lojmanlar, idari tesisler ve yardımcı işletme tesisleridir. Ana fabrika binası 180mx300m=54.000 m2'lik bir sahayı kaplamaktadır. Yılda; 4000 ton sıhhi tesisat, 3000 ton mutfak sofra eşyası, 1500 ton elektro izolatör, imal edilmesi planlanmıştır.

Üretime başladığı yıldan, özelleştirildiği 1998'e kadar geçen yıllar boyunca, başta teknolojiye ayak uyduramama ve bilimsel ilke ve ölçütlerden ödünler verme olmak üzere, yıllardan beri birikmiş sorunlar dizisi, dünyayı etkisi altına alan küreselleşme süreci, Yarımca Porselen Seramik ve Çini Fabrikasını kaçınılmaz sona sürüklemiştir. Yarımca Porselen'de bulunan %100 oranındaki kamu hissesi, fabrikanın üretime geçmesinden tam 30 sene sonra, 9 Temmuz 1998'de imzalanan hisse satış sözleşmesi ile özelleştirilmiştir.

Ziya Yekta ÖZKAN

Ş

ŞABAN SARIGÜLLE • ŞADİYE MEVEDDET KADINEFENDİ (MÜVEDDET) • ŞAHABETTİN BİLGİSU • ŞAHABETTİN BİLGİSU CADDESİ • ŞAHABETTİN BİLGİSU ÇEVRE ÖDÜLLERİ • ŞAKİR BALKI • ŞEFİK ATEŞ • ŞEFİK ERGÜRBÜZ • ŞEFİK GÜLER • ŞEHİTLER KORUSU • ŞEHİTLER LİSTESİ/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI • ŞEHİTLER LİSTESİ/MİLLİ MÜCADELE'DE • ŞEHİTLER/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI • ŞEHİTLER/TERÖR • ŞEHİTLER/TÜRK İSTİKLAL HARBİ • ŞEMSETTİN KÖYÜ LAHİDİ • ŞERİF ÜNAN • ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE KOCAELİ • ŞEVKET KAZAN • ŞEVKET ÖZYILDIZ • ŞEVKET USTAOĞLU • ŞEYH MUSLİHÜDDİN MUSTAFA VAKIFLARI • ŞEYH MUSLİHİDDİN CAMİİ • ŞEYH NUMAN EFENDİ TÜRBESİ • ŞEYHZADE MUHYİDDİN MUHAMMED BİN MUSLİHİDDİN MUSTAFA • ŞİKÂYET AHKÂM DEFTERLERİ • ŞİNASİ KUŞ • ŞÜKRİYE TUTKUN • ŞÜKRÜ ÇELİKTEN • ŞÜKÜR (ŞÜKRÜ) OKAN

ŞABAN SARIGÜLLE (1951-2015)

Kocaeli Ticaret Odası Meclis Başkanı

Kocaeli Ticaret Odası (KOTO) Meclis başkanlığı görevi yapan Şaban Sarıgülle, 1951 yılında Sakarya Mesudiye köyünde dünyaya gelmiştir. Annesinin ismi Meliha, babasının ismi Bilal'dir. Zeki ve Turan isimli iki ağabeyi bulunan Sarıgülle, Mesudiye ilkokulunu bitirdikten sonra, Akyazı Ortaokulu'na gitmiştir. 1971 yılında ise önce İzmir, ardından Tekirdağ'da vatani görevini tamamlamıştır. Şaban Sarıgülle, 1975 yılında Nadiye Hanım'la tanışıp, 1976 yılında evlenmiştir. Bu evlilikten Sarıgülle'nin Elif, Gözde ve Hande isimlerini verdiği üç kızı olmuştur. İzmit'e 1973 yılında yerleşen Şaban Sarıgülle, 1924 yılında İstiklal Caddesi'nde Hacı Ömer Özdemir'in kurduğu ve işletmeciliğini Faruk ve Mehmet Özdemir kardeşlerin yaptığı Hacı Ömerler mağazasında dört yıl çırak olarak çalışmıştır. 1977 yılında ise, Ömerler kardeşlerin (FA-MET A.Ş.), o dönemde oldukça popüler olan İstanbul Giyim Sanayi'nin (IGS) İzmit bayiliğini almasıyla, Alemdar Caddesi'nde açılan yeni mağazanın satış ve pazarlama müdürü olmuştur. Bir dönem burada çalıştıktan sonra, 1982 yılında IGS'den ayrılmış ve İstiklal Caddesi'nde işletmeciliği Hoşgör Pastanesi'nin sahibi olan İsmail Kalkandelen tarafından icra edilen Beymen Mağazı'nı devralmıştır. Aynı dönemde, KİP A.Ş.'nin Genel müdürü olan kardeşi Turan Sarıgülle ile birlikte, TUR-ŞAN Giyim Sanayi Limited Şirketi'ni faaliyete geçirerek, KİP-İzmit Moda merkezini kurmuştur. Konfeksiyon ticaretini bir yıl bu isimle sürdüren Sarıgülle, 1983 yılında KİP Bayiliği'ni bırakmış ve ağabeyi Turan Sarıgülle'nin kurduğu Uluslararası Konfeksiyon Anonim Şirketi'nin (UKİ) bayiliğini yapmaya başlamıştır. Bu mağazada, erkek kıyafetleri ile birlikte, ayakkabı ve çok sayıda ünlü markanın kadın koleksiyonundan ürünler satan Sarıgülle, 1986 yılında bu mağazayı İstiklal Caddesi üzerinde başka bir dükkâna taşımıştır. 1989 yılında ise Şaban Sarıgülle, İnönü Caddesi üzerinde kendi mülkü olan bir dükkânda UKİ Outlet Mağazası'nın açmıştır. 2010 yılında ise, tüm ürün çeşitlerini İnönü Caddesi üzerindeki mağazasında toplamıştır. İzmit ticaretinin tanınmış simalarından olan Şaban Sarıgülle'nin dükkân komşuları arasında Gebeşler Mağazası'nın sahipleri İlhan ve Ertuğrul Kebenç, Kalıpçılar Mağazasının sahipleri Hasan ve Kurtuluş Kalıpçı, Kortel Mağazası sahibi Kemal Kuşkan, Konfeksiyoncu Mustafa Ekçi, Manifaturacı Kamil Çavdar, Bursa Kebapçısı Yaşar Bayhan, Dönerci Adem Gül, Hırdavatçı Jandarma Ali ve Fırıncı Osman bulunmaktaydı.

Şaban Sarıgülle, 1977-1998 yılları arasında İzmit Ticaret Odası'nda yönetim kurulu üyeliği yapmıştır. 1998-1999 yılları arasında ise Kocaeli Sanayi Fuarı'nda yönetim kurulu üyeliği görevini yerine getiren Sarigülle, 1999-2001 döneminde İzmit Kent Merkezi Ticari Dayanışma Derneği (İKM) başkanlığı yapmıştır. Ardından, 2001-2009 yılları arasında İzmit Ticaret Odası Meclis Başkanlığı görevini başarıyla sürdürmüştür. 2009 yılından 2015 yılındaki vefatına kadar olan sürede ise Cumhuriyet Halk Partisi Kocaeli Büyükşehir Meclis Üyeliği ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Encümen üyeliği görevlerinde bulunan Sarıgülle, Aralık 2015'te yaşamını yitirmiştir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Meclisi vefatından sonra, Sarıgülle'nin esnaflık yaptığı Dar Sokak'ın ismini değiştirerek, Şaban Sarıgülle yapmıştır. 2020 yılında ise, Kocaeli Atlı Spor Kulübü'nün düzenlediği Atatürk'ü Anma Engel Atlama Yarışmaları Kupası'nda dereceye girenlere, Kocaeli Ticaret Odası'nın destekleriyle Şaban Sarıgülle adına kupa verilmiştir.

Şaban Sarıgülle

KAYNAKÇA

En Kocaeli, "Şaban Sarıgülle Sokağı Oldu", https://www.enkocaeli.com/haber/2653112/saban-sarigulle-sokagi-oldu, 2017; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, 2013; Metropol TV, "Bu kupalar Şaban Sarıgülle anısına", https://www.metropoltv.net/bu-kupalar-saban-sarigulle-anisina/, 2020.

Zeynep Benan DONDURUCU

ŞADİYE MEVEDDET KADINEFENDİ (MÜVEDDET, 1893-1951)

VI. Mehmet'in Eşi, II. Kadınefendi, Şehzade Mehmet Ertuğrul'un Annesi

Şadiye Meveddet, 12 Ekim 1893 tarihinde İzmit'e bağlı Derbent'in Hikmetiye köyünde bir ahbaz kızı olarak dünyaya gelmiştir. Kato Davut Çıhçı (Çıhba, Çiftçi) ve Ayşe Hanım'ın kızları olan Şadiye, 9 yaşında gelince halası Habibe Hanım tarafından Dolmabahçe Sarayı'na alınmıştı. Burada Osmanlı saray geleneğine göre adı Meveddet olarak değiştirilmiş, ardından Çengelköy Sarayı'nda Şayeste Hanım'ın hizmetine verilmişti. Şehzade Vahdettin, Ağabeyi II. Abdülhamid'in uzun padişahlığı sırasında, Çengelköy'de yaptırdığı köşkünde münzevi bir hayat yaşıyordu. İlk evliliğini bu dönemde, ablası Cemile Sultan'ın sarayında görüp beğendiği Emine Nazikeda Hanım ile yapmıştı. Cemile Sultan, çok sevdiği Nazikeda üzerine başka bir eş almaması şartı ile Vahideddin'in talebini kabul edeceğini bildirdiğinde ablasının şartını kabul etmesine rağmen, bu evlilikten Sabiha Sultan ve Fatma Ulviye Sultan dünyaya geldikten sonra doktorların tıbben bir daha doğum yapamayacağı bildirilmesi üzerine eşinin de

Yurtdışına çıkıştan sonra. Kaynak Yılmaz Çetiner, Son Padişah Vahideddin, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 336.

rızasını alarak Şadiye Meveddet ile 24 Nisan 1911'de evlenmişti. Bu evlilik sonucunda Vahdeddin'in tek oğlu olan 5 Ekim 1912'de Şehzade Mehmet Ertuğrul dünyaya gelmiştir. 1917 yılı ağustosunda Şehzade Vahdettin'in eşi Şadiye Meveddet hanıma birinci rütbeden şefkat nişanı verilmiştir. Vahdeddin'in 1918 yılında padişah olması ile Meveddet Hanım İkinci Kadınefendi unvanını almıştı.

Şahsına ait sadece birkaç kişinin anılarında adı geçen Şadiye Meveddet'in kişiliği hakkında şu sözler edilmiştir: *"Meveddet Hanım pek* çekingen, *iyi kalpli kimsenin işine karışmayan, kimseleri* üzmemeye *gayret gösteren, herkese daima fazlasıyla iyi davranan bir hanımdı. Bu yüzden Nazikeda Kadınefendi ile Meveddet arasında pek sıkı bir dostluk bağı kurularak iyi geçinmeye başlamışlar".* Görüntüsü hakkında ise şu bilgiler verilmiştir: "*Meveddet kadınefendi uzun boylu, mavi gözlü, kumral saçlı, beyaz tenli güzel bir kadındı".* Kendisinin saray halkı tarafından sevildiği de şu sözlerden anlaşılmaktadır: *"Şadiye Meveddet, Sultan Vahdeddin'in kızları ve torunları tarafından* çok *sevilir hatta kendisine "Mini Anne" diye hitap edilirdi".* Literatürde hakkında çok az şey bulunan Şadiye Meveddet Hanım, elli sekiz yıllık ömrüne birçok olay sığdırmıştır. Doğup büyüdüğü devletin padişahı ile evlenip önce Kadınefendi unvanına sahip olmuş daha sonra da sahip olduğu topraklardan sürgün edilmiştir.

Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesinden sonra Yıldız Sarayı'ndan ayrılarak Fer'iye Sarayı'na taşınmak zorunda kaldı. İki yıl boyunca yaşadığı Fer'iye Sarayı'nda pek de hoş karşılanmayan Meveddet Hanım, oğlunun hasreti ile sık sık hastalandı. 10 Mart 1924'te vapur ile başlayan sürgün hayatının ilk yılları San Remo'da Vahdeddin ile geçmişti. Sürgünde kaldıkları Villa Magnolia'nın bahçesinde sade bir hayat sürmüştür. Vahdettin'in vefatından sonra üvey kızı Ulviye Sultan ile bir süre Fransa'da kaldı. Bir ara Paris'e gidip geri döndü ama daima üvey kızının ve daha sonra bir müddet de Mediha Sultan'ın oğlu Sami Bey'in villasında kaldı. 1929'dan itibaren İskenderiye'de oturmaya başladı. İskenderiye'de Eminpaşazade Şakir Bey ile 2 Mayıs 1932 tarihinde ikinci izdivacını yaptı, ancak 28 Şubat 1936 tarihinde boşandı. Doğup büyüdüğü topraklara dönebilmek için düzenlenmiş bir evlilik yapıldığı düşünülen Şadiye Meveddet, böylece haneden mensubu olmaktan çıkmıştı. Oğlu Mehmet Ertuğrul'un 1944 senesindeki ani vefatı Meveddet Kadınefendi'yi ruhen harap etti. Dört sene kadar İskenderiye'de kaldı. 25 Nisan 1949 Pasaport ve Vatandaşlık kanunu ile sürgünden dönmeyi başaran Şadiye Meveddet bir süre Şişli'de kaldıktan sonra Çengelköy Sarayı'na yerleşti. 13 Haziran 1949 yılında Türk vatandaşı olup Meveddet Çiftçi adını aldı. Onun ülkeye dönüşü gazetelerde de yankı buldu. 12 Temmuz 1949 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi de "*Eski Padişah Vahdettin'in karısı yurda dönüyor*" başlığıyla bu haberi kamuoyuna duyurmuştur. Haberde, "*İzmit doğumlu Şadiye Meveddet Çiftçi'nin 5370 sayılı yasanın 1. maddesi gereğince Türk vatandaşlığına alınmasına hükümetçe karar verildi"* denilmektedir. *Akşam* gazetesi ise aynı tarihli nüshasında haberi ikinci sayfada "*Vahdettin'in Eşi*" başlığıyla küçük bir haber olarak vermiş, Padişah Vahdettin'in eşi Şadiye Meveddet Çiftçi'nin Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alındığını duyurmuştur. *Yeni Sabah* gazetesi bu haberi "*Hanedana Mensup Kadınlar, Vahdettin'in eşi Türk vatandaşlığına kabul edildi*" başlığıyla ilk sayfasında duyurarak, Meclisin sakıt hanedan üyeleriyle evlenmiş, fakat kocaları ölmüş kadınların ülkeye girişlerine izin veren kanunun kabulünden sonra, kanunun ilk olarak "*bu kadın*"a (Şadiye Meveddet Çiftçi) uygulandığını yazmıştır. 12 Temmuz 1949 tarihli *Ulus* gazetesi ise "*Vahdettin'in Eşi Türk Vatandaşlığına Alındı*" başlığı ile haberi ikinci sayfadan duyuruyordu. Haberde, "*Vahdettin'in eşi Davut kızı 1312 İzmit doğumlu Şadiye Müveddet Çiftçi'nin Türk vatandaşlığına alınması Bakanlar Kurulunda kabul edilmiştir.*" deniliyordu.

Meveddet Kadınefendi Çengelköy Sarayı'nın küçük bir odasında 1951 yılında vefat etmiş, Çengelköy Kabristanı'na defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA), MV. 258/7; İ. DUİT, 6/149; İ. DUİT, 6/150; Leyla Açba, *Bir Çerkes Prensesinin Harem Hatıraları*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010; M. Çağatay Uluça, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992; Murat Bardakçı, *Şahbaba:*

Osmanoğulları'nın Son Hükümdarı VI. Mehmed Vahidedin'in Hayatı, Hatıraları ve Özel Mektupları, Pan Yayıncılık, İstanbul 1998; Murat Bardakçı, *Neslişah: Cumhuriyet Devrinde Bir Osmanlı Prensesi*, Everest Yayınları, İstanbul, 2011; Harun Açba, *Kadınefendiler (1839-1924)*, Profil Yayıncılık, İstanbul 2007; Fatma Menteş, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Sürecinde Harem*, Danışman: Hilal Ortaç Gürpınarlı, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006; Cahide Sınmaz Sönmez, "Sürgünden Vatan: Osmanlı Hanedanın Geri Dönen İlk Üyeleri (1924-1915)", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 12, 2004, s. 83-117; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, Alfa Yayınları, İstanbul 2015; Yılmaz Çetiner, *Son Padişah Vahideddin*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2005.

Zeynep İSKEFİYELİ

ŞAHABETTİN BİLGİSU (1918-1999)

Kocaeli Milletvekili, Kocaeli Sanayi Odası (KSO) Eski Başkanı, İşadamı

1918 yılında İzmit/Şirin Sulhiye'de doğdu. Babası Yusuf Bey, annesi Asiye Hanım'dır. 15 Ekim 1961 genel seçimlerinde CHP listesinden XII. Dönem Kocaeli Milletvekili seçilerek TBMM'de yasama çalışmalarına katıldı. Bu mecliste işçi hakları ile ilgili çalışmalarda bulundu. Emekli Sandığı tarafından memurlara tanınan düşük faizle kredi verilmesine ilişkin uygulamanın sigortalı işçilere de verilmesi ile ilgili bir önergeyi 19 Aralık 1961'de TBMM Başkanlığına sundu. Bu önergede, "İşçi vatandaşların kazançlarından kesilen paralarla teşekkül etmiş bulunan bu kurumun sigortalı işçilere borç para vermesi halinde işçiler fevkalâde ihtiyaçların zuhurunda çaresizlik içerisinde kıvranmaktan kurtulacakları gibi Kurum da bu paralardan faiz almak suretiyle gelir sağlamış olacağı gibi ayrıca bir döner sermaye halinde işleyecek olan bu yardım şekli de Kuruma hiçbir külfet yüklemeyecektir." deniliyordu. Ancak bu teklifi kabul görmüyordu. Yine bu mecliste 25 Nisan 1962'de yaptığı konuşmada, 27 Mayıs darbesi üzerine mağdur olanların haklarının iadesi hakkında düşüncelerini ifade etmiştir. Bilgisu bu konuşmasında, Kocaeli'de 34 vatandaşın ve İzmit Kâğıt Fabrikası Müdürü Enver Atafırat'ın da bu mağdurlar içinde yer aldığını ifade ederek bunların haklarının iadesini talep etti. Ancak dönemin siyasi gelişmelerinden dolayı bu istekleri kabul edilmedi.

Sonraki dönem için, 1965 yılındaki seçimlerde CHP listesinden Kocaeli milletvekili adayı olduysa da seçimleri kazanamadı. Bunun üzerine Kocaeli'de sanayi ve ticaret işleri ile ilgilenmeye başladı. Kocaeli'nin ilk özel sektör kuruluşu olan Susanbaş A.Ş.'yi kurdu. 1967 yılında İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nın yönetiminde görev aldı. 1972'de, bu odanın yönetim kurulu başkanı oldu, 24 yıl bu görevi yürüttü. İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nın bölünmemesi için çok çaba harcadı. Ancak 1989 yılında İzmit Ticaret ve Sanayi Odası; Kocaeli Sanayi Odası ve İzmit Ticaret Odası olarak bölündü. Kurulan Kocaeli Sanayi Odası'nın da kurucu başkanı oldu ve 1996 yılına kadar bu görevi sürdürdü. Bilgisu, bugünkü Kocaeli Fuar alanını kuran kişilerin başında sayılır. Uzun yıllar Kocaeli Fuarı Komitesi Başkanlığı yaptı. 8 Ağustos 1972'de basına yaptığı açıklamada, fuar alanın ağaçlandırılarak birçok firmanın katılmasıyla uluslararası mahiyet alacağını söyledi. Kocaeli Sanayi Fuarını uluslararası bir mahiyet almasında büyük katkıları oldu. 1972 yılında fuarı bir milyon kişi gezmişti.

Şahabettin Bilgisu

1979-1996 yılları arasında Türk Ekonomi Bankası'nın Yönetim Kurulu Başkanlığını yaptı. 27 Ekim 1979'da İzmit Ticaret ve Sanayi Odası (İTSO) Yönetim Kurulu Başkanı olarak Kocaeli'de görev yapan tüm polislerin 1 milyon liraya sigorta ettirileceğini, atanan her polisin buna dahil olacağını söyledi. İTSO olarak birçok seminer düzenledi ve uluslararası ticaret alnında Türkiye'de yapılması gerekenlere dikkat çekti. İzmit ve çevresine yaptığı hizmetlerden dolayı ismi, İzmit'in en önemli caddelerinden olan Eski Ankara Caddesi'ne verildi.

Bilgisu; işadamı ve siyasetçi kimliği yanında çevreye duyarlı birisi olarak da ön plana çıktı. Kocaeli Sanayi Odası, kaynakları üretken biçimde kullanabilmek, üretirken yok etmemek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için hareket eden sanayicilerin teşvik edilmesi ve ödüllendirilmesi amacıyla 1995 yılından bu yana "Kocaeli Sanayi Odası Şahabettin Bilgisu Çevre Ödülleri" organizasyonunu düzenlemektedir. Bu organizasyonla her yıl çevre duyarlılığına sahip olan işadamları ödüllendirilmektedir. Kocaeli Sanayi Odası Şahabettin Bilgisu Çevre Ödülleri, marka değeri olan prestijli bir ödül organizasyonudur.

Şahabettin Bilgisu, 9 Ağustos 1999'da İzmit'te hayatını kaybetti. Cenazesi, 10 Ağustos'ta İzmit Fevziye Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Bağçeşme Mezarlığına defnedildi. Evli ve 4 çocuk babasıydı.

KAYNAKÇA

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr; https://kosano.org.tr; https://www.biyografya.com; http://turkiyegazetesi.com.tr; TBMM Albümü 2. Cilt 1950-1980 (2010); https://www.seskocaeli.com; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/

Bülent CIRIK

ŞAHABETTİN BİLGİSU CADDESİ
İzmit'te bir cadde

1989 yılında faaliyete geçen Kocaeli Sanayi Odası'nın ilk Yönetim Kurulu Başkanlığını dört yıl süreyle yerine getiren Bilgisu, daha sonra Gebze Organize Sanayi Bölgesi'nin Kurucu Başkanlığı'nı da icra etmiştir. Dört çocuk babası olan Şahabettin Bilgisu, 1999 yılında vefat etmiştir. Ölümünden sonra İzmit'te bulunan Ankara Caddesi'ne anısını yaşatmak amacıyla ismi verilmiştir.

Günümüzdeki adı Şahabettin Bilgisu, geçmişteki ismi Ankara Caddesi olan bölgenin gelişimi incelendiğinde, 19. yüzyılın ikinci yarısında kentte iktisadi yapının gelişimine bağlı olarak geleneksel esnaf çarşılarından daha bağımsız ve kente gelen ana ulaşım yolu içerisinde yeni ticaret alanları oluştuğu görülmektedir. İstanbul-Ankara yolu üzerinde, İzmit sahiline paralel biçimde inşa edilen ve şehre gelen ticari eşya ve zahire için depolama alanı olarak kullanılan bu antrepo binaları, günümüzde Halkevi'nden başlayarak Pertev Paşa Camii'ne kadar genişleyen bölgede iki çarşı alanı meydana getirmiştir. Bu çarşılardan batıda ve Halkevi çevresinde kalanı Adalar Çarşısı, doğuda kalanı Buğday Meydanı olarak isimlendirilmiştir. Batıda kalan Adalar Çarşısı'nın bir bölümü, Halkevi'nin yapımı sırasında yıkılmıştır. Bu bölgede kullanılan antrepo alanlarının bir kısmı, günümüzde ismi Şahabettin Bilgisu, geçmişteki ismi Ankara Caddesi olan ve bu caddeyle bağlantılı sokaklar üzerinde yer almaktadır. İki ya da üç katlı olarak inşa edilen üst katları basık kemerli pencerelerden oluşan bu yapılar, İzmit'in ticaret tarihi üzerinde önemli bir yere sahiptir. Bu antrepolar, ürün giriş ve çıkışlarının kontrollü bir biçimde yapılabilmesi için iki kapıya, içeride bulunan malların korunabilmesi için doğal ışık sistemine sahip alanlar olup; liman hattı boyunca taş, tuğla, ahşap ve demir malzemelerin kullanımıyla inşa edilmiştir. Günümüzdeki ismiyle Şahabettin Bilgisu Caddesi üzerinde yer alan iki katlı antrepo binasının cephesindeki mermer kitabede yer alan Osmanlı ve Ermenice kitabenin birinci satırında Osmanlıca "Maşallah sene 1309", ortada Ermenice "E" harfi, son satırda Ermenice "Allah Korusun" ibaresi ve 1309 yazısının miladi takvimdeki karşılığı olan 1892 yazılıdır.

Ankara Caddesi, 18. ve 19. yüzyılda ticaret merkezi olarak kullanılmış olup; 1890-1910 yılları arasında şehirde demiryolu ve denizyolu taşımacılığı gelişim göstermeye başlamıştır. Özellikle liman taşımacılığının gelişimi, caddenin ürünlerin depolanması için aktif bir biçimde kullanılmasına neden olmuştur. Bu amaçla yapılan antrepolardan günümüze gelenler, volta döşemeleri, ahşap konstrüksüyonu, yığma tuğla duvarları, taş söveleleri ve ahşap giyotin pencereleriyle İzmit kent kimliğinde önem taşıyan mimari eserler olarak ön plana çıkmaktadır. Caddede 1926 yılında, Duyun-u Umumiye, Seyr-i Sefain ve Emniyet Müdürlüğü Binaları yer almaktaydı. Ankara caddesinde, günümüzde Tüysüzler İşhanı'nın karşısında yer alan ara sokakta ilk gece külübü faaliyete geçmiş olmuş, bir sürede bu alanda bir sinema işletilmiştir. Ayrıca, caddenin batısında 1965 yılında faaliyet geçen Otel Asya'nın bulunduğu yerde bir süre İzmit Gençlik Kulübü kaptanı Haşlak Kenan (Danyer) 1950'li yıllarda Esmer Lokantısı'nın işletmiştir. Caddede, çeşitli dönemlerde inşaat malzemeleri ticaretiyle uğraşan ve İzmit kent kültüründe de önemli bir yeri olan Esat Demirsoy, uzun yıllar Pirelli Bayiliği yapan Kemal Öztoprak, zahire tüccarı Kabakbaş Mustafa olarak tanınan Mustafa Efendi (Öztüre), Yalı Simitçi Fırını'nın sahibi Fırıncı İbrahim, Elektrikçi Nezir Usta, Nakliyeci Hilmi Büyükyıldız, Akücü İhsan Uğur gibi tanımış esnaflar faaliyet göstermiştir.

Ankara Caddesi'nin şehirdeki ana ticaret merkezi olma özelliği, 1950'li yıllarda D-100 karayolunun sahil şeridini de kapsayacak bir biçimde dolgu alan

Şahabetin Blgisu Caddesi ve Tarihi Antrepolar. Kaynak, Özgür Kocaeli, 2016

biçiminde inşa edilmesinin caddenin liman ile olan bağlantısının kesilmesine neden olduğu için, bu dönemde kaybolmaya başlamıştır. Bu nedenle, özgün kullanım özelliği ortadan kaybolan antrepo binaları, uzun yıllar boyunca boş kalmıştır. Ayrıca, caddenin güney cephesinde bulunan taş binaların bir bölümü de bu dönemde yıkılmış olup; yerlerine yedi-sekiz katlı apartmanlar inşa edilmiştir. 17 Haziran 2017 tarihinde faaliyete geçen İzmit tramvay projesinin bu caddeyi de kapsayacak biçimde yapılması ile hem eski adı Ankara, yeni ismi Şahabettin Bilgisu olan bu tarihi cadde, hem de caddede bulunan tarihi yapılar yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Akçaray Tramvayı'nın bu caddeden geçmesi ile ile birlikte, cadde üzerinde çok sayıda kafe ve restoran faaliyete geçerken; artık kullanılmayan antrepoların bir kısmı Anıtlar Kurulu'nun da denetimiyle aslına uygun bir biçimde restore edilerek, yeme-içme amaçlı kullanılacak mekanlar haline dönüşmüştür.

KAYNAKÇA
Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, 2013; Osman Köker, *Orlando Carlo Calumeno Kolleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler*, İstanbul, Bir Zamanlar Yayıncılık, 2005; Suriye Tatak Çek, "Bir dönüşüm hikayesi: Ankara Caddesi", https://www.ozgurkocaeli.com.tr/, 2016.

Zeynep Benan DONDURUCU

ŞAHABETTİN BİLGİSU ÇEVRE ÖDÜLLERİ

Şahabettin Bilgisu 1918 yılında İzmit'te dünyaya gelmiştir. Baba adı Yusuf, anne adı Asiye'dir. Liseden mezun olduktan sonra ticaret hayatına atılmıştır. İş adamı, fabrikatör ve siyasetçi kimliği ile bilinmektedir. 1961 genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisinden 12. Dönem milletvekili seçilmiştir. Kocaeli Sanayi Odası Yönetim Kurulu Üyeliği de yapmıştır. Mütevazı, yardımsever ve girişimci özellikleriyle öne çıkmıştır. Kocaeli Bölgesinin gelişmesine büyük katkılar sunmuştur. 9 Ağustos 1999 yılında vefat eden Bilgisu evli ve dört çocuk babasıydı. Kabristanı Bağçeşme'de bulunan aile mezarlığındadır.

Şahabettin Bilgisu Çevre Ödülleri 1995 yılından itibaren Kocaeli Sanayi Odası tarafından her yıl düzenli olarak verilen ve sanayicilerin teşvik edilmesini amaçlayan bir organizasyondur. Günümüzde dünya genelinde meydana gelen hızlı değişim ve artan nüfus sonucunda doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde tüketilmesi, artan kentleşme ve getirdiği sorunlar, sanayinin meydana getirdiği etkiler çevreyi olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Çevreye verilen zararın artmasıyla birlikte daha bilinçli bir toplum ortaya çıkarma, çevre bilincinin oluşturulması ve çevre konularına dikkat çekmek maksadıyla ulusal ve uluslararası boyutta hem yasal düzenlemeler yapılırken hem de farklı organizasyonlarla çevre bilinci oluşturulmaya çalışılmaktadır. Günümüz işletmelerinin rekabet gücünün ortaya çıkmasında önemli bir etken olan mevcut kaynakların üretken bir biçimde kullanılması

ve üretim yaparken çevreye zarar vermeden sürdürülebilirliğin sağlanması sanayicilerin en çok dikkat etmesi gereken konuların başında gelmektedir. Kocaeli Sanayi Odası tarafından Türkiye'de ilk defa sanayicilerin çevre bilinci ve stratejileri konusunda teşvik edilmesi için verilen Şahabettin Bilgisu Çevre Ödüllerinin amacı ise; çevre bilincinin otaya çıkarak, korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamak, çevre konularında sürekli gelişimi teşvik etmek ve çevre kavramlarına uyumu cesaretlendirmek, çevre konularında farkındalık yaratmak, çevre konusunda iyi uygulama örneklerinin ortaya çıkmasını sağlayarak bu örneklerin yaygınlaşmasına etki etmek, çevreye ve topluma katkıları olan ve yatırım yapan işletmeleri desteklemek ve teşvik etmektir.

Şahabettin Bilgisu Çevre Ödülleri 1995 ve 1996 yıllarında "Yeşil Baca, Atık Su Arıtma Tesisi, Çevreci Ürün, Çevreci Proje" başlıkları altında dört farklı alanda verilirken, 1997 yılından sonra tek dalda ve "Çevreci Başkan" olarak tanımlanan Şahabettin Bilgisu'nun adıyla verilmeye başlanmıştır. Sahabettin Bilgisu Çevre Ödülleri 1998 yılından itibaren önce çevre illeri daha sonra ise tüm Marmara Bölgesini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Ödüller 2003 yılından itibaren "Büyük Ölçekli İşletme" ve "Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme" olarak iki kategoride verilmektedir. 2015 yılı itibariyle ise ödüller tüm ülke genelinde verilmeye başlanmıştır. Şahabettin Bilgisu Çevre Ödülleri kendi alanında marka değeri olan ve oldukça değerli bir çevre organizasyonudur. Ödül alan işletmeler iki yıl süresince ödül logosunu iletişim çalışmalarında ücretsiz olarak kullanabilecektir.

2020 yılında 26'ncısı düzenlenen Şahabettin Bilgisu Çevre Ödüllerinde beş ayrı kategoride ödüller sahiplerini bulmuştur. Büyük Ölçekli İşletme Kategorisinde Toyota Otomotiv, Gıda Sektörü Kategorisinde Aroma, Kimya Sektörü Kategorisinde Henkel Kimya, Karma Sektör Kategorisinde Siemens ve Küçük ve Orta Boyutlu İşletme Kategorinde Boehlerit firmaları ödül almaya hak kazanmıştır.

KAYNAKÇA
https://kosano.org.tr/cevre-odulleri/; https://www.biyografya.com/biyografi/25066

Doğa Başar SARIİPEK

ŞAKİR BALKI (1929-2021)

Yazar

2 Eylül 1929 tarihinde, Gönen'de (Balıkesir) doğan *Şakir Balkı*, öğrenimini *İzmit Erkek Sanat Okulu*'nda tamamlamıştır. Çocukluk yıllarından başlayarak bölgedeki fabrikalarda işçi olarak çalışan Balkı, *SEKA Kâğıt Fabrikası*'nda da mekanik atölye amiri olarak çalışmış ve buradan emekli olmuştur.

Balkı, yazarlık yaşamına 1952 yılında *Demokrat Kocaeli* gazetesinde yayınladığı yazı ile adım atmıştır. 1950'li ve 60'lı yıllarda *Cumhuriyet* gazetesinin yanı sıra, *Akbaba*, *Dolmuş*, *Pazar* ve *Zübük* dergilerinde mizah öyküleri yayınlanmıştır. Daha sonraki yıllarda romanlar da kaleme almış, Cumhuriyet gazetesinde *Neler Yapmadık!* (1974) ve *Büyük Usturalar* (1975) romanları tefrika edilmiştir. Aynı gazetenin *Ciddiyet* isimli mizah ekinde de yazıları yayınlanan Balkı, *Öküzlük Üstüne Nutuk* öyküsüyle 1979 yılında *Akşehir Nasrettin Hoca Gülmece Öyküleri Yarışması*'nda birincilik ödülüne layık görülmüştür.

Balkı yayınladığı mizah öyküleri ve romanlarının haricinde, İzmit tarihi üzerine de önemli eserler kaleme almıştır. Özellikle SEKA Kâğıt Fabrikası'nın Cumhuriyet tarihindeki yerini ve faaliyetlerinin sona erdirildiği döneme dek gerek ülke tarihi gerekse İzmit tarihi açısından arz ettiği tarihsel önemi ele aldığı *Atatürk'ün Yaşamında İzmit İmgesi & SEKA'nın Trajik Sonu* (2010) kitabı (*SEKA'nın Trajik Sonu* ayrı bir kitap halinde, 2012 yılında, KYÖD Yayınları tarafından basılmıştır) tarihsel ve otobiyografik üslubun iç içe geçtiği bir anlatı içerir. *O Yılları Yaşamak (İzmit Sinemaları)* (2001) kitabında ise İzmit'te sinemanın XX. yüzyılın başındaki başlangıcına ilişkin tarihsel sunumun yanı sıra, 1940'lı ve 50'li yıllardan itibaren yaklaşık 60 yıllık bir zaman dilimine yayılmış olan İzmit sinema kültürüne dair otobiyografik anekdotlara yer verir. İzmit tarihi üzerine kaleme aldığı bir diğer önemli çalışması *İzmit'te Zaman: Kent Üzre Ol Vukuat-ı Hikayât*'ta ise Balkı, Atatürk'ün *İzmit Basın Toplantısı*, *SEKA Kâğıt Fabrikası* ve yerli kâğıtçılığın başlangıcı, *İzmit Tersanesi*, *İzmit Demiryolu İstasyonu*, *Ali Kemal Olayı* ve *Ahmet İhsan Tokgöz* gibi tarihsel konulara değinir. Yine İzmit tarihini mercek altına aldığı *Nicomedia'nın Büyülü Yüzü İzmit* (1999) kitabında ise antik dönemde Kocaeli ve civarında kurulu olan Nicomedia kentine ve İzmit kent tarihinin ana hatlarına değinmiştir. *İzmitli Üç Yazar* (2004) kitabında İzmit kültür tarihinin önemli simalarından *Naci Girginsoy*, *Avni Öztüre* ve *Metin Yüce*'nin metinlerinden sunduğu pasajlar eşliğinde bu üç yazarı içeren hatıralarını sunmuştur. *Agora'da Dans ve Düş* (2005) kitabında ise yine İzmit'in Roma döneminden bu yana süregelen tarihçesini şiirsel bir üslupla işlemiştir. Otobiyografik bir yönü de olan *Göçmen: Ah Balkanlar Vah Anadolu* (2012) romanında bu kez göç hikayelerine odaklanan Balkı, göç olgusunun sosyal, kültürel ve psikolojik boyutlarını sade fakat etkileyici bir üslupla romanlaştırmıştır.

Balkı'nın özellikle İzmit tarihine ışık tutan tarihsel çalışmalarının ötesinde, roman ve öykü kitapları edebi

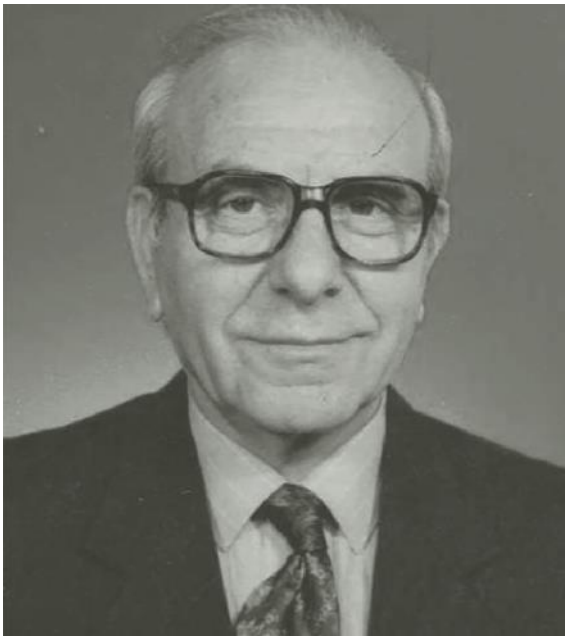

Şakir Balkı

açıdan değerli çalışmalardır. Daha önce Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilen *Büyük Usturalar* (1978) romanında, *Aç Ayı Oynamaz* (1980) öykü kitabında, *Piliç Şermin'in Evi* (1983) ve *Şeytan Aletleri* (1992) gülmece kitaplarında Balkı, genel surette büyük şehirli ve taşralı karakterlerin öyküsünde ülkenin siyasal ve sosyal sorunlarını tartışır. Yolsuzluk, kayırmacılık ve çıkarcılık eleştirilerinin odak noktasını teşkil eder.

Türkiye Yazarlar Sendikası üyeliği de bulunan Şakir Balkı, 27 Mayıs 2021 Perşembe günü, 92 yaşındayken İzmit'te vefat etmiş ve *Bağçeşme Mezarlığı*'na (İzmit) defnedilmişti.

KAYNAKÇA

"4 Gün Önce Eşini Kaybetmişti! Şakir Balkı Vefat Etti", *https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/7226718/4-gun-once-esini-kaybetmisti-sakir-balki-vefat-etti*, 27.05.2021 (Erişim Tarihi: 05.08.2021). "Şakir Balkı Vefat Etti!", *https://www.bagimsizkocaeli.com.tr/vefatlar/sakir-balki-vefat-etti-h62987.html*, 27.05.2021 (Erişim Tarihi: 05.08.2021); "Şakir Balkı'ya Dair", *https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/7249801/sakir-balkiya-dair*, 02.06.2021 (Erişim Tarihi: 05.08.2021); Şakir Balkı, *Aç Ayı Oynamaz*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1980; Şakir Balkı, *Agora'da Dans ve Düş (Şehr-i İzmit'e Dair)*, Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü, 2005; Şakir Balkı, *Atatürk'ün Yaşamında İzmit İmgesi & SEKA'nın Trajik Sonu*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2010; Şakir Balkı, *Büyük Usturalar*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1978; Şakir Balkı, *Göçmen: Ah Balkanlar Vah Anadolu*, İstanbul: Gürer Yayınları, 2012; Şakir Balkı, *İzmit'te Zaman: Kent Üzere Ol Vukuat-ı Hikayât*, Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü, 1995; Şakir Balkı, *İzmitli Üç Yazar*, Kocaeli: Kocaeli Ofset, 2004; Şakir Balkı, *Nicomedia'nın Büyülü Yüzü İzmit*, Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü, 1999; Şakir Balkı, *O Yılları Yaşamak (İzmit Sinemaları)*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2001; Şakir Balkı, *Piliç Şermin'in Evi*, İstanbul: Gür Yayınları, 1983; Şakir Balkı, *SEKA'nın Trajik Sonu: Büyük Yıkım*, Kocaeli: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Kültür Yayınları, 2012; Şakir Balkı, *Şeytan Aletleri*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1992; Kolektif, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi – Cilt I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010, ss. 173-174; M. Tanzer Ünal, "Şakir Balkı İçin…", *https://www.kocaeligazetesi.com.tr/makale/7244903/mtanzer-unal/sakir-balki-icin*, 01.06.2021 (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Sinan VARDAR

ŞEFİK ATEŞ (1947-…)

Kasap

Şefik Ateş 1947 yılında İzmit Hacıhasan Mahallesi Kahraman Çıkmazı No.17 adresinde dünyaya geldi. Babası İzmit Derbent doğumlu Şaban Bey, annesi Hamide Hanımdı. Şefik Ateş, kasap olan babası Şaban Beyi 1977 yılında, annesi Hamide Hanımı ise 2008 yılında kaybetti. Kasap Şefik Ateş'in İstanbul'da ikamet eden Hamiyet isminde bir kız kardeşi bulunmaktadır.

Şefik Ateş Yukarıpazar İlkokulu'ndan mezun olduktan sonra, İzmit Merkez Ortaokulu'nu bitirmiştir. Gençlik yıllarında İzmit Ateşspor'da futbol oynayan Şefik Ateş'e arkadaşları lakap olarak 'kasap' adını takmışlardı. 1967 yılında İstanbul'da askerliğini yapan Şefik Ateş, 1969 yılında Müzeyyen Hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten Şefik Ateş'in, üçü kız, üçü erkek altı çocuğu dünyaya gelmiştir. Kız çocuklarının isimleri, Ayşen, Bahriye, Zeynep, erkek çocuklarının isimleri Atıf, Fatih ve Talha'dır. Şefik Ateş'in evli olan üç çocuğundan altı torunu bulunmaktadır.

Şefik Ateş'in babası Kasap Şaban Bey 1945 yılında kasaplığa başladı. Okul dışındaki boş vakitlerini babasının kasap dükkanında ona yardım ederek geçiren Şefik Ateş, babasını kaybettikten sonra işleri devraldı. Kemaliye Caddesi, No. 14'te bulunan Bahar Kasabı günümüzde de müşterilerine hizmet etmektedir.

Kasap Şaban Ateş ile başlayan, daha sonra Şefik Ateş'le devam eden Bahar Kasabı'nın 65 yıllık bu başarılı esnaflık anlayışı her türlü övgüyü hak etmektedir. Şefik Ateş "kendi yemediğim hiçbir ürünü dükkanıma sokmam. Bankalarla hiç işim olmaz. Kredi nedir, bilmem. Devlete bir kuruş borcum olmaz. Devlet kuruluşlarına mal satmam. Dürüstlükten taviz vermem. Doğru neyse, onu söylerim" diyerek başarısının olmazsa olmazlarını sıralamıştır.

Şefik Ateş

Şefik Ateş'in Kemaliye Caddesinden eski dükkân komşuları şarküterici Ertan Soydabaş, Güven Tatlıcısı Metin Güven, bakkal Nedim Tekercioğlu, bakkal Hamdi Korgan, şarküterici Ziya Soydabaş ve manav Nazmi Özlüoğlu olarak bilinmektedir. Uzun yıllar politika yaptıktan sonra 2005 yılında Anavatan Partisi İl Başkanlığı'nı bırakmıştır. Aktif bir sosyal yaşamı olan Şefik Ateş, Kızılay Yönetim Kurulu Başkan vekilliğinin yanı sıra Kurs ve Okul Talebelerine Yardım derneklerinde de aktif görevler almıştır. Şefik Ateş İzmit Kasaplar Odası'na kayıtlıdır. Şefik Ateş, 1984-1989 yılları arası Anavatan Partisi İzmit Belediye Meclisi üyeliği, 1984-1989 T.C Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Meclis üyeliği ve 1988-1989 İzmit Belediyespor Kulübü Başkanlığı görevlerini yerine getirmiştir. 09.05.2002 tarihinde Açık Öğretim Lisesinden mezun olmuştur.

Hüseyin EROL

ŞEFİK ERGÜRBÜZ

SEKA Matbaasının Amiri ve Matbaacılık İle İlgili Kitapların Yazarı

Kocaeli, Türkiye basın tarihindeki önemli şehirlerden biridir. Türkiye'nin sanayileşmesi için atılan önemli adımlardan biri olan Sümerbank İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası daha sonra Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi SEKA olarak anılmaya başlamıştır. Türkiye'de bulunan en büyük endüstriyel plan olan bu fabrika, kuruluşundan 80 yıl sonra, 6 Kasım 2016 tarihinde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından müzeye dönüştürülmüş ve ziyarete açılmıştır. Türkiye'nin ilk, dünyanın ise en büyük kâğıt müzesi unvanına sahiptir. Günümüzde müzede kâğıt üretiminde kullanılmakta olan makine ve malzemelerin yanı sıra çeşitli belge, obje ve fotoğraflar bu müzede sergilenmektedir.

Şefik Ergürbüz, uzun yıllar boyunca Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi SEKA olarak bilinen müessesenin matbaa amirliğini yapmıştır. Müesseseye büyük katkıları olan Ergürbüz'ün ayrıca "Matbaacılık Lûgatı" ve "Matbaacılık Tarihi" isimli iki kitabı bulunmaktadır. Ergürbüz, hem yazmış olduğu bu eserler hem de matbaacılık alanındaki çalışmaları ile Türk matbaa tarihine büyük katkılar sağlamıştır. *Matbaacılık Lûgatı* kitabı 1944 yılında Ahmet Fevzi Matbaası'nda basılmıştır. Bu kitabı yazdığı sırada Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi SEKA'da matbaa amiri olarak işine devam etmektedir. Kitap, özellikle mesleğe girmiş ya da yeni girecek olan kişilere yol gösterecek nitelikte, matbaacılık mesleğine ilişkin bilgileri ve mesleki tabirleri bir araya toplayan teknik bir eserdir. Kitabın Lûgat kısmında matbaacılığa ait terimlerin yazılışı, söylenişi ve ifade ettikleri anlam derlenerek alfabetik olarak sıralanmıştır. Matbaacılık ile ilgili 551 terim ve deyimin açıklaması yapılmıştır. Bu kitap Türkiye'de ilk olması hasebiyle de büyük bir öneme sahiptir. Şefik Ergürbüz bu kitabın önsözünde

eksikleri, kusurları bulunsa da ilk olması hususundaki mutluluğunu aktarmıştır.

Şefik Ergürbüz, *Matbaacılık Lûgatı* isimli kitabını çıkarmasının ardından geriye kalan teknik kısmı ele aldığı *Matbaacılık Tarihi* kitabını maddi engeller ve zaman yetersizliği nedeniyle ancak 1947 yılında çıkarabilmiştir. Toplam 53 sayfadan oluşan *Matbaacılık Tarihi* kitabı da İzmit'te basılmıştır. Bu kitabında matbaacılık tarihi hakkında geniş bilgilere yer vererek konu hakkındaki tüm bilgileri bir araya getirmiştir. Kitabın önsözünde, ilk kitabına olan ilgiden söz etmiş ve yeni kitaba olan beklentiyi de vurgulamıştır. Bu eserinde ele aldığı başlıklar şu şekildedir: Matbaacılık Tarihi, Johann Gutenberg, İlk Çıkan Kitaptan Bir Sahife, Avrupa Devletlerinde İlk Matbaa Kuruluş Tarihleri, Türkiye'de Matbaacılık, İbrahim Müteferrika, Şeyhülislam Fetvası, Birinci Matbaamız, Üçüncü Ahmed'in Fermanı, Birinci Kitabımız, Türkiye'de Çıkan İlk Kitaptan Bir Sahife, 2-6'ncı Kitaplar, 7-9'uncu Kitaplar, 10-11'inci Kitaplar, 12'nci Kitap, 13'üncü Kitap, Duraklama Devresi, 14'üncü Kitap, 15-17'nci Kitap, İbrahim Müteferrikanın Ölümü, İbrahim Müteferrikanın Yeni Mezarı Hakkında Bir Vesika, İbrahim Müteferrikanın Mezarı, İbrahim Müteferrikanın Ölüm Tarihi, Ebcet Hesabı, İbrahim Müteferrika Matbaasının Vaziyeti ve Yaptığı İşlerin Kısa Bir Bilânçocu, Sait Mehmet Efendinin Ölümü, İbrahim Müteferrika Matbaası Kadı İbrahim ve Kadı Ahmet tarafından işletiliyor, İbrahim Müteferrika Matbaası sahip değiştiriyor, Türkiye'de Çıkan İlk 24 Kitap Tablosu, İkinci Matbaamız, Üçüncü Matbaamız, Dördüncü Matbaamız, Milli Eğitim Basımevi ve Netice. Başlıklardan da anlaşılacağı üzere bu eser Türk matbaacılık tarihi başta olmak üzere hem Avrupa hem de Türk matbaacılığı hakkında bilgi vermektedir. Şefik Ergürbüz matbaacılığı terimsel anlamda inceleyen "Matbaacılık Lûgatı" ve tarihsel bağlamda inceleyen "Matbaacılık Tarihi" adlı iki eseri ile matbaacılık alanına önemli katkılar sağlamıştır.

KAYNAKÇA

http://sekakagitmuzesi.com/;https://tr.wikipedia.org/wiki/SEKA_K%C3%A2%C4%9F%C4%B1t_M%C3%BCzesi; Sedat Şimşek (2001), *Başlangıcından Bugüne Kocaeli Basın Tarihi 1848-2001*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; Şefik Ergürbüz, *Matbaacılık Lûgatı*, Ahmet Fevzi Matbaası, İzmit 1944; Şefik Ergürbüz, *Matbaacılık Tarihi*, İzmit 1947.

Hülya ÇELİK

ŞEFİK GÜLER (1929-2015)

Gazeteci/Yayıncı

Balkan Savaşı esnasında Türkiye'ye göç etmiş olan bir ailenin çocuğu olarak 22 Ocak 1929'da İzmit'te dünyaya geldi. Annesi Bulgaristan Varna'dan Emine Hanım, babası ise Bulgaristan Şumnu'dan Hüsnü Bey'dir. Üzüm ve kiraz yetiştiriciliği ve açtığı tezgâhta tereyağı, ekşimik ve zeytin satan Hüsnü Bey, İzmit Bahariye Caddesi'ndeki evinde ikamet ediyordu.

Hüsnü Bey'in üç erkek evladından biri olan Şefik Güler, Yeni Cuma Camii'nin karşısındaki Ulu-

Şefik Güler

gazi İlkokulu ve İzmit Ortaokulu'ndan mezun oldu. Eğitimine devam ederken bir taraftan da daha çocuk yaştayken çalışma hayatına atıldı. Dokuz yaşındayken sabahları simit, akşamüstleri Çocuk Parkı'nda çekirdek satan Güler, ilkokulu bitirdiği sene yöneticiliğini Dr. Hasan Ömer'in üstlendiği 1938 yılında yayın hayatına başlayan *Marmara* gazetesinin matbaasına çırak olarak girdi. Bir süre bu matbaada çalıştıktan sonra matbaadan ayrılıp İzmit'in en önemli gazetelerinden biri olan *Türkyolu* gazetesinin matbaasındaki mesaisine başladı. Mesleği öğrendiği Saim Aşkım ile burada tanıştı. Daha sonra yirmi dört aylık vatani görevini yapmak üzere askere gitti. Askerlik hizmetinin dört aylık acemi birliği eğitimi kısmını Kütahya'da, yirmi aylık usta birliği kısmını ise İzmir'de tamamladı.

Askerlik hizmetini tamamladıktan sonra ustası Saim Aşkın, Feridun Özbay ve Metin Yüce ile birlikte Bizim *Şehir* gazetesini çıkardı. Güler'in ustası Aşkın aynı anda *Türkyolu* gazetesinden de götürü iş alıyordu. Ustasının bu işi Şefik Güler'e devretme kararı onun ilk kez kendi işinin sahibi olmasına da vesile oldu. Bu sırada yayın hayatına 1952 yılında başlamış olan Tevfik Falay'ın sahibi olduğu Süreyya Sofuoğlu'nun mesul müdürlüğündeki *Demokrat Kocaeli* gazetesinden de iş almaya başladı.

İlerleyen yıllarda, 1954 yılında yayın hayatına başlayan imtiyaz sahibi Fikri Dora ve yazı işleri müdürü Dündar Çiğit olan *Azim* gazetesine katıldı. Bazı Cumhuriyet Halk Partili iş adamları ve CHP Gençlik kolları organizasyonu ile kurulduğu söylenen bu gazete, Dündar Çiğit'in SEKA'da çalışmaya başlaması ile önemini yitirdi. Bunun bir sebebi de Şefik Güler'in bir süre çalışacağı Pendik'teki bir gazeteye geçmesi oldu.

Şehrin önemli iki gazetesi olan Türkyolu ile Bizimşehir'in 1 Mart 1962'de Mehmet Yüce ve Feridun

Özbay'ın ortaklığında birleşmelerini müteakip Şefik Güler de yazı işleri müdürü olarak göreve başladı. 1968 yılında çocukluk arkadaşı olan Dündar Çiğit'in "*Bir dergi çıkarsak tutar mı?*" sorusu üzerine, ilk sayısı 5 Eylül 1968'de çıkan ve şehirde büyük ilgi gören Sesim adlı dergiyi arkadaşıyla birlikte yayınlamaya başladı. Başlangıçta Türkyolu-Bizimşehir gazetesinin matbaasında basılan Sesim Dergisi, Kocaeli bölgesi tarih yazıları ve siyasi haberle 40 sayfa olarak basılıp yoğun ilgi görünce, yeni bir dizgi makinası ve matbaa malzemesi satın alan Güler yeni bir matbaa kurarak dergiyi yayınlamaya başladı. Daha sonra Feridun Özbay'ın ortak olduğu dergi, Dündar Çiğit'in emekli olması, Feridun Özbay'ın da İzmit'in İlk Kadın Belediye Başkanı olan Leyla Atakan ile birlikte 10 Şubat 1971'de geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmesi üzerine Şefik Güler birkaç arkadaşı ile birlikte (İbrahim Küçükörs, Rıdvan Atay ve Avukat Turgut Kayı) "Sesim Gazetecilik Matbaacılık Limited Şirketi'ni kurdu ve dergi 1976 yılına kadar yayın hayatına devam etti. Güler ilk sayısı 7 Şubat 1971 tarihini taşıyan ve yılda iki kez basılan *Bayram* gazetesinin yazı kurulu içerisinde de yer almıştı.

Şefik Güler bir yandan Sesim'i yayınlarken 29 Ekim 1971 tarihinde ilk nüshasını çıkardıkları günlük siyasi gazete olarak *Işık* gazetesini de yayınlamaya başladı. 1978 yılına kadar çıkmaya devam eden gazete, bu tarihte *Barış* gazetesine devredilmişti. Güler 1976 yılında *Sesim* dergisini aktivite ve spor dergisi olarak bir numaradan başlayarak tekrar yayınlamıştı.

Şefik Güler, 1956 yılında Kandıralı bir ailenin kızı olan Müzeyyen Hanımla evlenmiş ve bu evliliğinden Binnur ve Ergun isimli iki çocuğu dünya gelmiştir. Oğlunun askerliği sonrası işlerini yavaş yavaş ona bırakmaya başlayan Şefik Güler, İzmit basın hayatı içerisinde geçirdiği yaşamını 2015'te kaybetmiş ve 15 Nisan günü Fevziye Camii'nde kılınan cenaze namazını müteakip Bağçeşme mezarlığına defnedilmiştir.

KAYNAKÇA
Sedef Bulut, "Kocaeli'nde Gür Bir Ses: "Sesim" Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V,* 9-11 Mart 2018; Bayram Çağlar, "Kocaeli'deki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2007; Bahar Çimen, "Kocaeli Basın Tarihi, Bülent Ecevit Üniversitesi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Zonguldak, 2018; Hüseyin Erol; F. Yavuz Ulugün, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayını, İzmit 2013;Sedat Şimşek, "Başlangıcından Bugüne Kocaeli Basın Tarihi 1848-2001", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/vefat/1389556/sefik-guler (10.09.2021).

Fikrettin YAVUZ

ŞEHİTLER KORUSU
İzmit'te Şehitlik ve Mesire Alanı İçeren Alan

İzmit'in hâkim tepelerinden birinde; Orhan Mahallesi, Bağçeşme mevkiinde konumlanmış durumdaki ''Şehitlik Korusu Parkı'' Antik Çağa ait sur duvarları içinde, Körfez manzarası ve temiz havasıyla piknik yapmaya müsait bir dinlenme alanıdır.

MÖ 3. yüzyılda inşa edilmiş olan Dış Şehir Surlarına ait kalıntılardan en iyi korunmuş olanı; günümüzde Bağçeşme Şehitler Korusu olarak bilinen alanda 10 m yüksekliğinde Bayraktar Burcu olarak bilinen kule ve kuleye ait savunma duvarları yer almaktadır. Bu duvarların amacı; Nicomedia kentini saldırılardan korumak kadar su kaynaklarını da koruyarak güvenliği sağlamaktır. Bu kule aynı zamanda madencilerin ve denizcilerin azizesi olarak da bilinen Santa Barbaranın kapatıldığı ve babası tarafından öldürüldüğü alan olarak rivayet edilir. Hristiyanlık tarihi içinde önemli bir yere sahip olan St. Barbara 14 yardımcı azizden biri olarak anılmış ve Doğu Ortodoks Kilisesi kaynaklarında "Büyük Şehit" olarak 4 Aralık tarihinde Nikomedia'da şehitlik mertebesine ulaştığı kabul edilmiştir. Bu çerçevede St. Barbara'nın öldürüldüğü rivayet edilen kulede her yıl Fener Rum Patrikhanesi öncülüğünde anma törenleri düzenlenmektedir.

Koruda bulunan bir başka yapı da dönemin Kocaeli Valisi Kemal Nehrezoğlu, 15. Kolordu Komutanı Korgeneral Nahit Şenoğlu ve dönemin Saraybahçe Belediye Başkanı Hikmet Erenkaya tarafından 1994 yılında yaptırılan "Kocaeli Terör Şehitleri Anıtı" dır. Şehitlik korusu olarak bilinen bu alanda 2000'li yıllarda yeniden düzenlemeler yapılarak çocuk oyun alanı, amfi tiyatro ve mesire alanı fonksiyonları katılarak kullanıma açılmıştır. İzmit Belediyesi tarafından düzenli olarak bakım ve onarım çalışmaları yapılmaktadır.

KAYNAKÇA
İzmit Belediyesi Arşivi; Clive Foss, *Ortaçağ Kalelerinin İncelenmesi II* Nikomedia, Çev: F.Yavuz Ulugün,; İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, İzmit 2002*;* Yüksel Güngör, *İlk Çağ'da Nikomedia (İzmit)'dan Hristiyanlık Tarihine Yayılan Işık: Santa Barbara*, Uluslarası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III, Kocaeli 2017, s. 237'den naklen: Daniel Patte (ed.), The Cambridge Dictionary of Christian, Cambridge

Ali İhsan ENGÜR

Şehitler Korusu

ŞEHİTLER LİSTESİ/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Kocaeli Şehitleri, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi Verilerine Göre

Gebze

Kocaeli'nin Gebze ilçesinden Birinci Dünya Savaşı'nda şehit olan 82 kişi vardır. Bunlar aşağıda gösterilmiştir.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
İsmail	Emin	Kocaeli Gebze Kargalı	Birinci Dünya Savaşı	İTFAİYE	5.Kolordu 4.Tabur 1. Bölük
İsmail	Mehmet	Kocaeli Gebze Cumaköy	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Kolordu
İsmail	Ahmet	Kocaali Gebze Balçık	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 2. Tabur 7.Bölük
İbrahim	Mesut	Kocaali Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2. Kolordu 15.Alay 1.Tabur 3. Bölük
İbrahim	Mehmet	Kocaali Gebze Hamidiye Köyü	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	4.Kolordu 3.Fıkra 31.Alay
İbrahim	Mehmet	Kocaali Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
İbrahim	Mehmet	Kocaali Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 31.Alay
Mehmet Hulusi	Ahmet	Kocaali Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay
Mehmet Faik	Aşir	Kocaeli Gebze Belitli	Birinci Dünya Savaşı	-	16.Alay 4.Tabur
Mehmet Efendi	Arif	Kocaali Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Kolordu 9.Fıkra 87.Alay 1.Tabur
Mehmet Ali	İbrahim	Kocaali Gebze Balçık	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Mehmet Ali	Ali	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 1.Fıkra 124.Alay 3.Tabur
Mehmet Ali	Ahmet	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Mehmet	Recep	Kocaeli Gebze Kargalı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	17.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Mehmet	Osman	Kocaeli Gebze Şekerpınar	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Mehmet	Mustafa	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 4.Bölük
Mehmet	Hüseyin	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Mehmet	Hasan	Kocaeli Gebze Demirciler	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 2.Tabur
Mehmet	Eyüp	Kocaeli Gebze Demirciler	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	Ali Osman	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Mehmet	Ali	Kocaeli Gebze Tepecik	Birinci Dünya Savaşı	-	56.Alay 2.Tabur 2.Bölük
Mehmet	Ali	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	5.Alay 2.Tabur
Mehmet	Ali	Kocaeli Gebze Tavşancıl Beldesi	Birinci Dünya Savaşı	-	14.Fıkra
Mehmet	Ali	Kocaeli Merkez Darıca Bucak Merkezi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Mehmet	Ahmet	Kocaeli Gebze Köseler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Mehmet	Ahmet	Kocaeli Gebze Cumaköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	16.Alay 2.Tabur
Mehmet	Abdi	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Mahmut	Hüseyin	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 20.Fıkra 61.Alay 2.Tabur
Kazım	Hamdi	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur
Kamil	Hüseyin	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	71.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Kamil	Feyzullah	Kocaeli Gebze Kadılı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 77.Alay 2.Tabur

Kamil	Fazlı	Kocaeli Gebze Kadılı	Birinci Dünya Savaşı	-	72.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Kadir	Mustafa	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 3.Fıkra 31.Alay 3.Tabur
Hüsnü	Mustafa	Kocaeli Gebze Mollafeneri Bucak Merkezi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Hüsnü	Bekir	Kocaeli Gebze Kargalı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Hüseyin Şerif	Ahmet	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Hüseyin	İbrahim	Kocaeli Gebze Tepepanayır	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	17.Alay 1.Tabur
Hüseyin	İbrahim	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hüseyin	Salih	Kocaeli Gebze Denizli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 1.Fıkra 124.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Gebze Kargalı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Hüseyin	Arif	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 31.Alay 3.Tabur
Hüseyin	Ali	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	12.Kolordu 3.Fıkra 138.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Hasan	İbrahim	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Hasan	Salih	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hasan	Mehmet	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 70.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Hamdi	Mustafa	Kocaeli Gebze Çerkeşli	Birinci Dünya Savaşı	-	31.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Halit	İsmail	Kocaeli Gebze Çerkeşli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 57.Alay 2.Tabur
Halim	Salim	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
Halil İbrahim	Mustafa	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 16.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hakkı	Kara Ahmet	Kocaeli Gebze Köseler	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hakkı	Hasan	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Hacı Mustafa	Süleyman	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Galip	Halil İbrahim	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 26.Fıkra 76.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Ferhat	Mustafa	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	45.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Emin	Ali	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	9.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Cemal	Şahin	Kocaeli Gebze Tavşancıl Beldesi	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Cemal	Hüseyin	Kocaeli Gebze Cumaköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Ali Rıza Efendi	Mustafa	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	İHTİYAT	2.Tabur 4.Bölük
Ali Osman	İbrahim	Kocaeli Gebze Cumaköy	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 1.Tabur
Ali Osman	Mehmet	Kocaeli Gebze Cumaköy	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay
Ali Aziz	Mehmet	Kocaeli Gebze Yağcılar	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay
Ali	Şerif	Kocaeli Gebze Güzeltepe Beldesi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Ali	Şakir	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Ali	Süleyman	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 3.Fıkra 31.Alay 3.Tabur
Ali	Mustafa	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur
Ali	Hüseyin	Kocaeli Gebze Demirciler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Ali	Halil	Kocaeli Gebze Balçık	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18. Alay 2.Tabur 7.Bölük
Ali	Arif	Kocaeli Gebze Tavşancıl Beldesi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ali	Mustafa	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur

Ali	Hüseyin	Kocaeli Gebze Demirciler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Ali	Halil	Kocaeli Gebze Balçık	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18. Alay 2.Tabur 7.Bölük
Ali	Arif	Kocaeli Gebze Tavşancıl Beldesi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ali	Ali	Kocaeli Gebze Çerkeşli	Birinci Dünya Savaşı	-	39.Alay 12.Bölük
Akif	Hacı Halim	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
Ahmet	Şerif Mehmet	Kocaeli Gebze Demirciler	Birinci Dünya Savaşı	-	25.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	İsmail	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	58.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 1.Bölük
Ahmet	Hüseyin	Kocaeli Gebze Tavşancıl Beldesi	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ahmet	Ali Osman	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ahmet	Ali	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 4.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Abdullah	Ömer	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	22.Kolordu 3.Fıkra 31.Alay
Abdullah	Hüseyin	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 1.Fıkra 71.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Abdullah	Ali	Kocaeli Gebze Şekerpınar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 1.Fıkra 124.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Abdulfettah	Mehmet	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	İHTİYAT	57.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Abdulfettah	Mehmet	Kocaeli Gebze	Birinci Dünya Savaşı	-	72.Alay 3.Tabur 12.Bölük

Gölcük

Kocaeli'nin Gölcük ilçesinden Birinci Dünya Savaşı'nda şehit olan 15 kişi aşağıda gösterilmiştir.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
Ahmet	Ali	Kocaeli Gölcük	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 3.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	Mevlüt	Kocaeli Gölcük	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Ataullah	Mustafa	Kocaeli Gölcük Selimiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 3.Fıkra 31.Alay 3.Tabur
Hasan	Ahmet	Kocaeli Gölcük Mesruriye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 3.Fıkra 31. Alay 3.Tabur
Hüseyin	Abdurrahman	Kocaeli Gölcük	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 15.Fıkra 56.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Gölcük	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu, 16. Alay, 2.Tabur,7. Bölük
Hidayet	Abdullah	Kocaeli Gölcük Hamidiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 9.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Kazım	Abdullah	Kocaeli Gölcük İhsaniye Beldesi	Birinci Dünya Savaşı	-	21.Fıkra 62. Alay 1.Tabur 1.Bölük
Mahmut	Hızır	Kocaeli Gölcük Hamidiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 9.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Mehmet	Osman	Kocaeli Gölcük Ferhadiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 9.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mehmet	Şaban	Kocaeli Gölcük Ayvapınarı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	16.Alay 3.Tabur 10.Bölük
İbrahim	Arslan	Kocaeli Gölcük Hamidiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 3.Tabur 11.Bölük
İbrahim	Hasan Hamza	Kocaeli Gölcük Hamidiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur
İsmail	Süleyman	Kocaeli Gölcük Selimiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	17. Alay 2.Tabur 7.Bölük

Kandıra

Kocaeli'nin Kandıra ilçesinden Birinci Dünya Savaşı'nda şehit olan 140 kişi aşağıda gösterilmiştir.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
İzzet	Hüseyin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
İzzet	Emin	Kocaeli Kandıra Ahmethacılar	Birinci Dünya Savaşı	-	12.Kolordu 138.Alay 3.Tabur 12.Bölük
İsmail	İsmail	Kocaeli Kandıra Çalköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur 3.Bölük
İsmail	İsmail	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
İsmail	Osman	Kocaeli Kandıra Beylerbeyi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
İsmail	Mustafa	Kocaeli Kandıra Doğancılı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
İsmail	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 57.Alay 1.Tabur 2.Bölük
İsmail	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
İsmail	Mustafa	Kocaeli Kandıra Üğümce	Birinci Dünya Savaşı	-	-
İsmail	Mehmet Ali	Kocaeli Kandıra Bağırganlı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 13.Fıkra 46.Alay 2.Tabur 6.Bölük
İsmail	Mehmet	Kocaeli Kandıra Çalköy	Birinci Dünya Savaşı	-	3.Tabur 1.Bölük
İsmail	Hidayet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	8.Alay 2.Bölük
İsmail	Hüseyin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
İsmail	Hüseyin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur 4.Bölük
İsmail	Hasan	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 1.Bölük
İsmail	Halil	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	HİZMET	1.Kolordu 3.Tabur 1.Bölük
İsmail	Arif	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 45.Alay 3.Tabur 12.Bölük
İsmail	Ali	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 38.Alay 3.Tabur 9.Bölük
İsmail	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	31.Alay 5.Bölük
İslam	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
İsa	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 7.Bölük
İsa	Mehmet Emin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	17.Alay 3.Tabur 9.Bölük
İsa	Halil	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
İsa	Ali	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Alay 3.Tabur 11.Bölük
İsa	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 2.Tabur 2.Bölük
İlyas	Hüseyin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 6.Bölük
İdris	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 5.Fıkra 14.Alay 2.Tabur 8.Bölük
İbrahim	İsmail	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 10.Fıkra 29.Alay 3.Tabur 2.Bölük

İbrahim	Osman	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 9.Bölük
İbrahim	Mustafa	Kocaeli Kandıra Pınarlı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	126.Alay 2.Tabur 6.Bölük
İbrahim	Mehmet Ak	Kocaeli Kandıra Karaağaç	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 37.Alay 2.Tabur
İbrahim	Mehmet	Kocaeli Kandıra Duraklı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	17.Alay 1.Tabur 4.Bölük
İbrahim	Hayrullah	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 12.Bölük
İbrahim	Emin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	31.Alay
İbrahim	Ali	Kocaeli Kandıra Selimköy	Birinci Dünya Savaşı	-	134.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mevlüt	İsmail	Kocaeli Kandıra Çerçili	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Mehmet Emin	İsmail	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet Emin	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Mehmet	Şakir	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	İzzet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	Ömer	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 6.Bölük
Mehmet	Yakup	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
Mehmet	Salih	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	31.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Mehmet	Osman	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Mehmet	Osman	Kocaeli Kandıra Kocakaymaz	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Mehmet	Mustafa	Kocaeli Kandıra Kubuzcu	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	Hasan	Kocaeli Kandıra Karadivan	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 124.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mehmet	Hasan	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	İKMAL	1.Kolordu
Mehmet	Ali Efendi	Kocaeli Kandıra Döngelli	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	Ali	Kocaeli Kandıra Ömerli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 16.Alay 3.Tabur 4.Bölük
Mehmet	Ali	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Latif	Halil İbrahim	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	58.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Kasım	Hüseyin	Kocaeli Kandıra Balcı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	17.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Kasım	Emrullah	Kocaeli Kandıra Balcı	Birinci Dünya Savaşı	İKMAL	1.Kolordu
Kamil	İsmail	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 42.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Kamil	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Kadir	Nazif	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Kadir	Kasım	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 8.Alay 3.Tabur 9.Bölük

Hüseyin Nazif	Hasan	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Kolordu 17.Tabur 3.Bölük
Hüseyin	İsmail	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hüseyin	İslam	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	Piyade	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Kandıra Pınarlı	Birinci Dünya Savaşı	Piyade	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	Piyade	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	Piyade	15.Kolordu 19.Fıkra 57.Alay 2.Tabur
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	Piyade	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Hüseyin	Kadir	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hüseyin	Hasan	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hüseyin	Hasan	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay
Hüseyin	Eşref	Kocaeli Kandıra Bağırganlı	Birinci Dünya Savaşı	Piyade	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Hüseyin	Bekir	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	Piyade	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hüseyin	Nazif	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Haşim	Arani	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hazım	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur 9.Bölük
Hasan	İsmail	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 11.Fıkra 33.Alay 3.Tabur 2.Bölük
Hasan	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	63.Alay 4.Tabur 3.Bölük
Hasan	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Hasan	Mehmet	Kocaeli Kandıra Hediyeli	Birinci Dünya Savaşı	İKMAL	-
Hasan	Mehmet	Kocaeli Kandıra Yağcılar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 45.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Hasan	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Hasan	Mehmet	Kocaeli Kandıra Akçaova	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Hasan	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	51.Tabur 1.Bölük
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Kandıra Akçaova	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 1.Bölük
Hasan	Halil İbrahim	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	5.Tabur 1.Bölük
Hasan	Emin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Hasan	Ahmet	Kocaeli Kandıra Duraklı	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hasan	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 2.Tabur 5.Bölük

Hasan	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Hamza	İsmail	Kocaeli Kandıra Akçaova	Birinci Dünya Savaşı	-	22.Kolordu 7.Fıkra 134.Alay 3.Tabur
Hamdi	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	126.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Halim	Mehmet Emin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Halim	Halil	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 31.Alay 2.Tabur
Halil İbrahim	Veli	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 12.Bölük
Halil İbrahim	Halil	Kocaeli Kandıra Çalköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 4.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Halil	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 59.Alay 2.Tabur 3.Bölük
Halil	İbrahim	Kocaeli Kandıra Terziler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Halil	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu
Halil	Kadir	Kocaeli Kandıra Ömerli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 9.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Halil	Feyzi	Kocaeli Kandıra Hacılar	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hakkı	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	126.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Ferhat	Mustafa	Kocaeli Kandıra Hacılar	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ferhat	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Eşref	Nasuh	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 52.Fıkra 40.Alay 2.Tabur
Eyüp	Yusuf	Kocaeli Kandıra Duraklı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	16.Alay 3.Tabur 2.Bölük
Bilal	Kasım	Kocaeli Kandıra Erikli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 72.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Bekir	Halim	Kocaeli Kandıra Yusufca	Birinci Dünya Savaşı	-	13.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Bayram	İbrahim	Kocaeli Kandıra Erikli	Birinci Dünya Savaşı	İTFAİYE	1.Kolordu 1.Fıkra 5.Tabur 3.Bölük
Bayram	Mehmet	Kocaeli Kandıra Küçükhanlı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 39.Alay 2.Tabur
Aziz	Hüseyin	Kocaeli Kandıra Duraklı	Birinci Dünya Savaşı	-	16.Alay 2.Tabur
Hasan	Ahmet	Kocaeli Kandıra Hacılar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Aziz	Emin	Kocaeli Kandıra Akçaova	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	13.Kolordu 16.Alay 1.Tabur
Aziz	Ali	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 57.Alay 2.Tabur
Aziz	Abidin	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Arif	Nuri	Kocaeli Kandıra Erikli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Ali	Şahin	Kocaeli Kandıra Beylerbeyi	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ali	İbrahim	Kocaeli Kandıra Duraçalı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu
Ali	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	126.Alay 2.Tabur 7.Bölük

Ali	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	6.Kolordu 77.Alay 2.Tabur
Ali	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 56.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Ali	Mehmet	Kocaeli Kandıra Ahmethacılar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Ali	Halil	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	31.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Ali	Ali	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 1.Tabur
Akif	Kerim	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	5.Kolordu 45.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Ahmet	İsmail	Kocaeli Kandıra Terziler	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 126.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Ahmet	Yusuf	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	Süleyman	Kocaeli Kandıra Çerçili	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Kandıra Ömerli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Kandıra Safalı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	7.Kolordu 120.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	Gani	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 19.Alay 3.Tabur 5.Bölük
Ahmet	Emrullah	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 70.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Ahmet	Ahmet	Kocaeli Kandıra Süllü	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
Abid	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	-	56.Alay 3.Tabur 1.Bölük
Abdi	Mehmet	Kocaeli Kandıra Çerçili	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Abdullah	İzzet	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 15.Fıkra 56.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Abdullah	Aziz	Kocaeli Kandıra Antaplı	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Abdullah	Abdullah	Kocaeli Kandıra	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 6.Bölük

Karamürsel

Kocaeli'nin Karamürsel ilçesinden Birinci Dünya Savaşı'nda şehit olan 169 kişi aşağıda gösterilmiştir.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	41,956 mm
İzzet	Mehmet	Kocaeli Karamürsel Karadere	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 7.Fıkra 19.Alay 3.Tabur 9.Bölük
İsmail Hakkı	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	13.Kolordu 22.Alay 3.Tabur 9.Bölük
İsmail	İsmail	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 72.Alay 3.Tabur
İsmail	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 7.Alay 4.Tabur 13.Bölük
İsmail	Murat	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 72.Alay 2.Tabur
İsmail	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
İsmail	Kaspolat	Kocaeli Karamürsel Karadere	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur

İsmail	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur
İsmail	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 61.Alay 4.Tabur 13.Bölük
İsmail	Halil	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 5.Alay 2.Tabur 6.Bölük
İsmail	Derviş	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	36.Alay 3.Tabur
İsmail	Ali	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 72.Alay 1.Tabur 1.Bölük
İslam	Ali	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 37.Alay 2.Tabur
İslam	Ali	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	33.Alay 1.Tabur 3.Bölük
İshak	Ali	Kocaeli Karamürsel Eşrefzade	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 31.Alay 3.Tabur
İsa	İshak	Kocaeli Karamürsel Tevfikiye	Birinci Dünya Savaşı	-	51.Fıkra 156.Alay 1.Tabur 1.Bölük
İlyas	Salih	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur
İlyas	Ali	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur 7.Bölük
İdris	Şomaf	Kocaeli Karamürsel Örencik	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur 9.Bölük
İdris	Hamza	Kocaeli Karamürsel Fevziye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 77.Alay 2.Tabur
İbrahim Efendi	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel Fevziye	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Kolordu 1.Bölük
İbrahim	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	4.Kolordu 32.Alay 3.Tabur 9.Bölük
İbrahim	İbrahim	Kocaeli Karamürsel Karapınar	Birinci Dünya Savaşı	-	72.Alay 1.Tabur
İbrahim	Mirza	Kocaeli Karamürsel Örencik	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 3.Tabur 12.Bölük
İbrahim	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 28.Alay 2.Tabur 8.Bölük
İbrahim	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 3.Tabur
İbrahim	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 9.Fıkra 27.Alay 3.Tabur
İbrahim	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 70.Alay
İbrahim	Halil	Kocaeli Karamürsel Akçat	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Öksün	Ali Çerkes	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	4.Kolordu 3.Fıkra 31.Alay 3.Tabur
Mevlüt	Süleyman	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 45.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Mevlüt	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 77.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Mehmet Şaban	Mehmet Nuri	Kocaeli Karamürsel Ereğli B.	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet Tevfik Efendi	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	İHTİYAT	138.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mehmet Tevfik	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 3.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Mehmet Ali	Osman	Kocaeli Karamürsel Ereğli B.	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	İsmail	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	İbrahim	Kocaeli Karamürsel İnebeyli	Birinci Dünya Savaşı	-	19.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Mehmet	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 5.Fıkra 15.Alay 3.Tabur 12.Bölük

Mehmet	Tahir	Kocaeli Karamürsel Hayriye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 13.Fıkra 60.Alay
Mehmet	Mustafa	Kocaeli Karamürsel Örencik	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 47.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Mehmet	Mustafa	Kocaeli Karamürsel Akçat	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mehmet	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 1.Alay 3.Tabur
Mehmet	Muhacir Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 45.Fıkra 3.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Mehmet	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 15.Fıkra 38.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Mehmet	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 1.Fıkra 124.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Mehmet	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Mehmet	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 72.Alay 2.Tabur 4.Bölük
Mehmet	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Kolordu 24.Alay
Mehmet	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 29.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Mehmet	Halil	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 20.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Mehmet	Eyüp	Kocaeli Karamürsel Pazarköy	Birinci Dünya Savaşı	-	162.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Mehmet	Ali	Kocaeli Karamürsel Tavşanlı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 3.Tabur
Mehmet	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 7.Alay 1.Tabur
Mehmet	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu
Mehmet	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	56.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Mehmet	Ahmet	Kocaeli Karamürsel İnebeyli	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Maksut	Raşit	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 7.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Mahmut	İsmail	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	3.Kolordu 21.Alay 3.Tabur 3.Bölük
Mahmut	Mustafa	Kocaeli Karamürsel Örencik	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Mahmut	Durmuş	Kocaeli Karamürsel İhsaniye	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 2.Tabur
Lütfi	Mustafa	Kocaeli Karamürsel İhsaniye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	12.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Küçük Mehmet	Mustafa	Kocaeli Karamürsel İhsaniye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	6.Kolordu 72.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Kızık	Anzavur	Kocaeli Karamürsel Tevfikiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Kamil	Çakır Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Kamil	Süleyman	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 72.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Kamil	Osman	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Kadir	Yakup	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	22.Kolordu 7.Fıkra 20.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Kadir	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	169.Alay 3.Tabur
Kadir	Mehmet Emin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 38.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Kadir	Mehmet Emin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 38.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Hicret	Kabdat	Kocaeli Karamürsel Örencik	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 3.Tabur

Hüseyin	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 45.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Hüseyin	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 124.Alay 1.Tabur
Hüseyin	Çakır Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 72.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Hüseyin	Ramazan	Kocaeli Karamürsel Tatarihsaniye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 31.Alay 3.Tabur
Hüseyin	Osman	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 60.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Karamürsel Pazarköy	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Tabur 3.Bölük
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	SAHRA TOPÇU	20.Kolordu 54.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 31.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hüseyin	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Alay 3.Tabur
Hüseyin	Hacı Bekir	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Bölük
Hüseyin	İbrahim	Kocaeli Karamürsel Örencik	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 45.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Hüseyin	Hacı Ahmet	Kocaeli Karamürsel Suludere	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hüseyin	Eyüp	Kocaeli Karamürsel Dereköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 57.Alay 4.Tabur
Haydar	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur
Hasan Efendi	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	16.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Hasan	İbrahim	Kocaeli Karamürsel Hayriye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Hasan	Süleyman	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	31.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Hasan	Osman	Kocaeli Karamürsel Çamdibi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Hasan	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 72.Alay 2.Tabur 4.Bölük
Hasan	Murat	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 16.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Hasan	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 72.Alay 1.Tabur
Hasan	Mehmet	Kocaeli Karamürsel İnebeyli	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hasan	Mehmet	Kocaeli Karamürsel Tavşanlı	Birinci Dünya Savaşı	-	13.Kolordu 5.Alay 3.Tabur 3.Bölük
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 52.Fıkra 40.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 72.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel Soğuksu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 38.Alay 2.Tabur
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	SAHRA TOPÇU	1.Kolordu 5.Alay 3.Tabur 8.Bölük
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	32.Alay 2.Tabur
Hasan	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Kolordu 17.Alay 4.Tabur 15.Bölük
Hasan	Hacı İbrahim	Kocaeli Karamürsel Hayriye	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 1.Fıkra 9.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Hasan	Hacı Ali	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 3.Tabur

Hasan	Ali	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Hamza	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	45.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Hamdi	Ahmet	Kocaeli Karamürsel Karapınar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 3.Fıkra 31.Alay 3.Tabur
Halit	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Halim	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	54.Fıkra 19.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Halim	Ali	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	45.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Halil	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 60.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Halil	Ali	Kocaeli Karamürsel Akçat	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 9.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hakkı	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur
Hakkı	Hacı Ahmet	Kocaeli Karamürsel Suludere	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Hacı Şevket	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel Çamdibi	Birinci Dünya Savaşı	-	1. Kolordu 9. Alay 2.Tabur 7.Bölük
Habil	Tahir	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 13.Fıkra 60.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Eşref	Alattin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Eyüp	Yusuf	Kocaeli Karamürsel Dereköy	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Ethem	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 28.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Emin	Ramazan	Kocaeli Karamürsel Karapınar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 3.Tabur
Emin	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu
Emin	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	7.Kolordu 60.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Emin	Hoca Emin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 45.Fıkra 3.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Emin	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	6.Kolordu 72.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Emin	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Doğan	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 15.Fıkra 38.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Davut	Hasan	Kocaeli Karamürsel Karadere	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Bestan	Berma	Kocaeli Karamürsel Sermayesi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 16.Alay 3.Tabur 2.Bölük
Bekir	Rıza	Kocaeli Karamürsel Ereğli B.	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Bekir	Mehmet	Kocaeli Karamürsel Ereğli B.	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Bekir	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 31.Alay 1.Tabur
Bekir	Ahmet	Kocaeli Karamürsel İnebeyli	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Aziz	Batoş	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	4.Kolordu 39.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Arif	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 38.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Arif	Halil İbrahim	Kocaeli Karamürsel Akçat	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 3.Tabur
Ali	Şaban	Kocaeli Karamürsel Soğuksu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15.Kolordu 19.Fıkra 72.Alay 2.Tabur

Ali	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ali	Çavuş	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1Kolordu 124.Alay 3.Tabur 2.Bölük
Ali	Salih	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Ali	Nurullah	Kocaeli Karamürsel Akçat	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	9.Alay 3.Tabur
Ali	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	4.Kolordu 126.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Ali	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Ali	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	31.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Ali	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Ali	Mehmet	Kocaeli Karamürsel Tavşanlı	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ali	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 13.Fıkra 60.Alay
Ali	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 15.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Ali	Ali	Kocaeli Karamürsel Dereköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 13.Fıkra 60.Alay
Ali	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	İSTİHKAM	134.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Akif	Akif	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Akif	Akif	Kocaeli Karamürsel Hersek	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ahmet Kazım	Sadık	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ahmet	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Ahmet	Süleyman	Kocaeli Karamürsel Tevfikiye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 32.Alay 12.Bölük
Ahmet	Salih	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 47.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	Nuri	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	17.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Ahmet	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	71.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 13.Fıkra 38.Bölük
Ahmet	Hacı Halit	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Ahmet	Derviş	Kocaeli Karamürsel Çavuşçiftliği	Birinci Dünya Savaşı	-	16.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Ahmet	Bekir	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Ahmet	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 38.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Adem	Halil Hoca	Kocaeli Karamürsel Sermayesi	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 2.Tabur
Abdurrahim	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Abdullah	Osman	Kocaeli Karamürsel İhsaniye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur
Abdullah	Mehmet	Kocaeli Karamürsel İhsaniye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 13.Fıkra 60.Alay
Abdullah	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	-	1.Kolordu 9.Alay 2.Tabur
Abdulkadir	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	REDİF	6.Kolordu 47.Alay 3.Tabur 4.Bölük
Abbas Hilmi	Hamdi	Kocaeli Karamürsel	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	-

Körfez

Kocaeli'nin Körfez ilçesinden Birinci Dünya Savaşı'nda şehit olan 28 kişi aşağıda gösterilmiştir.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
Ahmet	Ali	Kocaeli Körfez Osmanlı	Birinci Dünya Savaşı	İKMAL	-
Ahmet	Hasan	Kocaeli Körfez Şemsettin	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	10.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Ali	Aziz	Kocaeli Körfez	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Ali	Eşref	Kocaeli Körfez Karayakuplu	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Ali	Himmet	Kocaeli Körfez Dikenli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 3.Tabur
Ali	Raşit	Kocaeli Körfez Sipahiler	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ali	Salih	Kocaeli Körfez Karayakuplu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Ali	Süleyman	Kocaeli Körfez Sevindikli	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 7.Bölük
Ali	Şakir	Kocaeli Körfez Alihocalar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 27.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Arif	Süleyman	Kocaeli Körfez Naipköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	33.Alay 3.Tabur 4.Bölük
Bekir	Mustafa	Kocaeli Körfez Kalburcu	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Bekir	Mustafa	Kocaeli Körfez Kalburcu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur
Cemal	Mehmet	Kocaeli Körfez Kalburcu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 1.Fıkra 124.Alay 3.Tabur
Fettah	Bekir	Kocaeli Körfez Alihocalar	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Halil İbrahim	Ali Osman	Kocaeli Körfez Karayakuplu	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Halil İbrahim	Osman	Kocaeli Körfez Sipahiler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Hasan	Mehmet	Kocaeli Körfez Himmetli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 16.Alay 3.Tabur 4.Bölük
Hüseyin	Ali Osman	Kocaeli Körfez Karayakuplu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Hüseyin	İbrahim	Kocaeli Körfez Sipahiler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Hüseyin Hüsnü Efendi	Hasan	Kocaeli Körfez	Birinci Dünya Savaşı	-	3.Kolordu 20.Alay 6.Bölük
Kurban	Rüstem	Kocaeli Körfez Elmacık	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 1.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Mehmet	Hüseyin	Kocaeli Körfez Karayakuplu	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 2.Tabur 8.Bölük
Mehmet	Süleyman	Kocaeli Körfez Sevindikli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 7.Bölük
İbrahim	Ahmet	Kocaeli Körfez Alihocalar	Birinci Dünya Savaşı	-	-
İbrahim	İbrahim	Kocaeli Körfez Sipahiler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 2.Tabur 6.Bölük
İbrahim	İsmail	Kocaeli Körfez Elmacık	Birinci Dünya Savaşı	-	71.Alay 4.Tabur 16.Bölük
İzzet	Mehmet	Kocaeli Körfez Osmanlı	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Alay 1.Tabur 1.Bölük
İzzet	Mehmet	Kocaeli Körfez Osmanlı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 11.Alay 2.Tabur 6.Bölük

Merkez

Kocaeli'nin Merkez ilçesinden Birinci Dünya Savaşı'nda şehit olan 53 kişi aşağıda gösterilmiştir.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
İsmail	İbrahim	Kocaeli Merkez Yenice	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 9.Bölük
İsmail	Ömer	Kocaeli Merkez Şirinsulhiye	Birinci Dünya Savaşı	-	4.Kolordu 29.Alay 2.Tabur 5.Bölük
İsmail	Mehmet	Kocaeli Merkez Aksığın	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 9.Alay 2.Tabur 8.Bölük
İsmail	Hüseyin	Kocaeli Merkez Sepetçi	Birinci Dünya Savaşı	İHTİYAT	1.Kolordu 39.Alay 3.Tabur 13.Bölük
İlyas	Mehmet	Kocaeli Merkez Kazandere	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	9.Alay 1.Tabur 1.Bölük
İbrahim	Halil	Kocaeli Merkez Süleymaniye	Birinci Dünya Savaşı	-	19.Fıkra 57.Alay 3.Tabur 10.Bölük
İbrahim	Emrullah	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 6.Bölük
İbrahim	Arif	Kocaeli Merkez Zeytinburnu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 3.Tabur 2.Bölük
İbrahim	Abdullah	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	-	18.Kolordu 51.Fıkra 37.Alay 2.Tabur
Mehmet Ali	Ahmet	Kocaeli Merkez Çubuklubala	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Kolordu 4.Fıkra 2.Tabur 1.Bölük
Mehmet	İsmail	Kocaeli Merkez Rahmiye	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 59.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Mehmet	Tahir	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	AMELE	13.Kolordu
Mehmet	Sarı Ali	Kocaeli Merkez Süleymaniye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 56.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Mehmet	Osman	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Mehmet	Osman	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	-	51.Fıkra 9.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mehmet	Mehmet	Kocaeli Merkez Çubuklubaba	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 9.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Mehmet	Hüseyin	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	-	5.Tabur 1.Bölük
Mehmet	Ali	Kocaeli Merkez Çavuşlu	Birinci Dünya Savaşı	-	13.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Kerim	Salih	Kocaeli Merkez Çayırköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 5.Fıkra 14.Alay 4.Tabur 12.Bölük
Karabey	Çalık	Kocaeli Merkez Uzuntarla	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	16.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Hüsnü Efendi	Mehmet	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	-	5.Fıkra 13.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Hüseyin	Yusuf	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 4.Alay 4.Tabur 14.Bölük
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Merkez Ortaburun	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	32.Alay 2.Tabur
Hasan	Süleyman	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	-	9.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Hasan	Hüseyin	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	9.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Hasan	Bekir	Kocaeli Merkez Kaşıkçı	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
Hasan	Ahmet	Kocaeli Merkez Çubukluosmaniye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	32.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hasan	Ahmet	Kocaeli Merkez Kaynarca	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 45.Alay 2.Tabur 9.Bölük

Halit	Salih	Kocaeli Merkez Eşme B.	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 17.Alay 3.Tabur 12.Bölük
Halil	Salih	Kocaeli Merkez Geredeli	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur
Ferhat	Ali	Kocaeli Merkez Köseköy	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 7.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Emin	Mustafa	Kocaeli Merkez Bulduk	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Davut Ahmet	-	Kocaeli Merkez Karatepe	Birinci Dünya Savaşı	-	3.Tabur 10.Bölük
Cemil	Abdi	Kocaeli Merkez Tepecik	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	5.Kolordu 32.Alay 1.Tabur
Celal	İslam	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	MAKİNELİ TÜFEK	13.Kolordu 6.Alay 16.Tabur
Bekir	İbrahim	Kocaeli Merkez Köseköy	Birinci Dünya Savaşı	-	124.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Bekir	Osman	Kocaeli Merkez Kadriye	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	1.Kolordu 124.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Bedros	Agop	Kocaeli Merkez Arslanbey B.	Birinci Dünya Savaşı	AMELE	-
Bayram	Abdullah	Kocaeli Merkez Çavuşlu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Aşir	Şerif Ali	Kocaeli Merkez Şahinler	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	4.Kolordu 20.Fıkra 62.Alay 2. Tabur 2 Bölük
Aziz Efendi	Veysi	Kocaeli Merkez İzmit İl Merkezi	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	26.Alay 1. Tabur 3 Bölük
Aziz	Mahmut	Kocaeli Merkez Şirinsulhiye	Birinci Dünya Savaşı	-	17.Alay 12.Bölük
Azmi	Ahmet	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	-	58.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Ali Osman	Osman	Kocaeli Merkez Ortaburun	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 51.Fıkra 9.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Ahmet	İbrahim	Kocaeli Merkez Geredeli	Birinci Dünya Savaşı	-	-
Ahmet	Ömer	Kocaeli Merkez	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	18.Kolordu 45.Fıkra 3.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Ahmet	Osman	Kocaeli Merkez Orhaniye	Birinci Dünya Savaşı	-	21.Kolordu 57.Fıkra 17.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Ahmet	Mehmet Emin	Kocaeli Merkez Çavuşlu	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Ahmet	Hüseyin	Kocaeli Merkez Servetiyecami	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 5.Fıkra 13.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Ahmet	Hüseyin	Kocaeli Merkez İzmit İl Merkezi	Birinci Dünya Savaşı	-	2.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Ahmet	Bat Osman	Kocaeli Merkez Arslanbey B.	Birinci Dünya Savaşı	-	6.Kolordu 78.Alay 3.Tabur
Ahmet	Ahmet	Kocaeli Merkez Hatip B.	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	2.Kolordu 18.Alay 2.Tabur 4.Bölük
Abdulkadir	Rıza	Kocaeli Merkez Maşukiye B.	Birinci Dünya Savaşı	PİYADE	15. Kolordu 19.Fıkra 72.Alay 2.Tabur

KAYNAKÇA
Bu bilgiler Milli Savunma Bakanlığı arşivinin şehitler listesinden elde edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. *Milli Savunma Bakanlığı Arşivi*, Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı, Şehitler Listesi: https://uyg.tsk.tr/SehitYakini_Kullanici/Sehitlerimiz.aspx?verification=KapsamVeAmacOkundu (Erişim tarihi: 15.10.2021)

Süleyman BEYOĞLU

ŞEHİTLER LİSTESİ/MİLLİ MÜCADELE'DE

Kocaeli Şehitleri, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi Verilerine Göre

Gebze

Kocaeli'nin Gebze ilçesinden milli mücadele döneminde şehit olan 3 kişi vardır.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
Hayri	Kamil	Kocaeli	Kurtuluş Savaşı	İHTİYAT	7.Fıkra, 2.Alay 3 .Tabur
Sabri	Kamil	Kocaeli	Kurtuluş Savaşı	-	-
Yahya Efendi	-	Kocaeli	Kurtuluş Savaşı	KAPTAN	17.Alay 12.Bölük

Gölcük

Kocaeli'nin Gölcük ilçesinden milli mücadele döneminde şehit olan 3 kişi aşağıda gösterilmiştir:

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
Ömer	Osman	Kocaeli Gölcük Hasaneyn	Kurtuluş Savaşı	-	-
Ömer	Mehmet	Kocaeli Gölcük Hamidiye	Kurtuluş Savaşı	-	11.Fıkra 70.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Hasan Efendi	Salih	Kocaeli Gölcük Ferhadiye	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur

Kandıra

Kocaeli'nin Kandıra ilçesinden milli mücadele döneminde şehit olan 63 kişi bulunmaktadır:

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
Şükrü	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Fıkra 45.Alay 3.Tabur 9.Bölük
-	Abdullah	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Şükrü	Ali Osman	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Şaban	Abdurrahman	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
İzzet	Sabit	Kocaeli Kandıra Beylerbeyi	Kurtuluş Savaşı	-	-
İsmail	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
İsmail	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur
İsmail	Kamil	Kocaeli Kandıra Özbey	Kurtuluş Savaşı	-	-
İsmail	Aşir	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
İbrahim	Abdullah	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Veyis	Ata	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	13. Tabur 3.Bölük
Seyit	Halil	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Selim	Muharrem	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	PİYADE	5.Fıkra 14.Alay
Salim	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Salih	İsmail	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	61.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Salih	Halil	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Recep	İsmail	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Recep	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Raşit	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	61.Alay 2.Tabur 6.Bölük

Raif	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	31.Alay 2.Tabur
Raif	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra 15.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Raif	Hasan	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Fıkra 47.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Raif	Bekir	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Osman	Ali	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Nuri	Osman	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Nuri	Ethem	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	2.Fıkra
Nuh	Ahmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Mustafa	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mustafa	Aziz	Kocaeli Kandıra Özbay	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mustafa	Ali	Kocaeli Kandıra Balcı	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet	İsmail	Kocaeli Kandıra Gebeşler	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Mehmet	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet	Ömer	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet	Nuri	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Mehmet	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Mehmet	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet	Halil	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	68.Alay 1.Tabur
Mehmet	Abdullah	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 1.Tabur
Hüsnü	Hasan	Kocaeli Kandıra Balcı	Kurtuluş Savaşı	-	41.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Hüseyin	İsmail	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Kandıra Safalı	Kurtuluş Savaşı	-	-
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Kandıra Selametli	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Hüseyin	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Hüseyin	Arif	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 2.Tabur
Hayati	İbrahim	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	19.Fıkra
Halit	Şaban	Kocaeli Kandıra Elmacık	Kurtuluş Savaşı	-	-
Halit	Şaban	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	63.Alay 2.Tabur
Halil İbrahim	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 1.Tabur
Halil İbrahim	Hasan	Kocaeli Kandıra Selametli	Kurtuluş Savaşı	-	-
Halil	Halim	Kocaeli Kandıra Yusufça	Kurtuluş Savaşı	-	-
Emir Ali	Salih	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Emir Ali	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	5.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Bayram	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 3.Tabur 11.Bölük

Aşir Ahmet	Salih	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Aziz	Halim	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	-
Aziz	Halim	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Ali Abdullah	Ali	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	Piyade	18.Fıkra 10.Alay 2.Tabur
Ali	İsmail	Kocaeli Kandıra Yağcılar	Kurtuluş Savaşı	-	57.Fıkra 39.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Ali	Aziz	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	12.Fıkra 10.Alay 2.Tabur
Ahmet	Veli	Kocaeli Kandıra Teksen	Kurtuluş Savaşı	-	15.Alay 3.Tabur 10.Bölük
Ahmet	Mustafa	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	5.Kolordu 3.Fıkra 28.Alay
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra 15.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Abdullah	Ali	Kocaeli Kandıra	Kurtuluş Savaşı	-	18. Fıkra 10.Alay 2.Tabur

Körfez

Kocaeli'nin Körfez ilçesinden milli mücadele döneminde şehit olan 1 kişi vardır.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
Halil	Mehmet	Kocaeli Körfez	Kurtuluş Savaşı	-	37.Alay 1.Bölük

Karamürsel

Kocaeli'nin Karamürsel ilçesinden milli mücadele döneminde şehit olan 70 kişi vardır.

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
Şükrü	Feyzi	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Şakir	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	57.Alay 37.Tabur 3.Bölük
Şakir	Cafer	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Şaban	Muharrem	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
İsmail	Mustafa	Kocaeli Karamürsel Hayriye	Kurtuluş Savaşı	-	-
İlyas	Mevlüt	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Ömer	Recep	Kocaeli Karamürsel Ahmediye	Kurtuluş Savaşı	-	70.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Veli	Hasan	Kocaeli Karamürsel Ahmediye	Kurtuluş Savaşı	-	41.Alay 1.Tabur
Süleyman	Musa	Kocaeli Karamürsel Ahmediye	Kurtuluş Savaşı	-	-
Sait	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	15.Fıkra 37.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Salih	Tahir	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Salih	Halil	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Recep Necmeddin	Süleyman	Kocaeli Karamürsel Safiye	Kurtuluş Savaşı	-	11.Fıkra 127.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Recep	Bekir	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	62.Alay 2.Tabur
Osman	-	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	3.Fıkra 11.Alay 1.Tabur

Osman	Şaban	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Osman	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	62.Alay 2.Tabur
Osman	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur
Osman	Haydar	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	3.Fıkra 11.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Nazif	Paşa	Kocaeli Karamürsel Pazarköy	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mustafa	Salim	Kocaeli Karamürsel Pazarköy	Kurtuluş Savaşı	-	7.Fıkra 41.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Mustafa	Salih	Kocaeli Karamürsel Pazarköy	Kurtuluş Savaşı	-	12.Alay 2.Tabur
Mustafa	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 1.Tabur
Mustafa	Mahmut	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	57.Fıkra 37.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mustafa	Hacı Hasan	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	18.Alay 10.Tabur 2.Bölük
Mustafa	Ali	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	57.Fıkra 37.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Mehmet Sadık	Halil İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet Emin	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	189.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Mehmet	İsmail	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet	Çerkes Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet	Süleyman	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur 3.Bölük
Mehmet	Salih	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	34.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Mehmet	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	62.Alay 2.Tabur
Mehmet	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Mehmet	Ali	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	70.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Hüseyin Efendi	Hacı Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	MİLİS	18.Fıkra 24.Alay 3.Tabur 9.Bölük
Hüseyin	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	41.Fıkra 1.Alay
Hüseyin	Yusuf	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	61.Fıkra 174.Alay 2.Tabur 7.Bölük
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	62.Alay 2.Tabur
Hüseyin	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur
Hüseyin	Bekir	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	7.Fıkra 41.Alay 1.Tabur 1.Bölük
Haçeli	Salih	Kocaeli Karamürsel Örencik	Kurtuluş Savaşı	-	-
Hasan Efendi	Hacı Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur
Hasan	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	36.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Hasan	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	1.Fıkra 3.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Hasan	Mustafa	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Hasan	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	159.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hasan	Bekir	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	7.Fıkra 41.Alay 1.Tabur 1.Bölük

Hasan	Arslan	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Halil	Şaban	Kocaeli Karamürsel İnebeyli	Kurtuluş Savaşı	-	3.Kolordu 61.Fıkra 190.Alay 2.Tabur
Halil	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	62.Alay 2.Tabur
Davut	Ahmet	Kocaeli Karamürsel Karadere	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Halil	Ahmet	Kocaeli Karamürsel Akçat	Kurtuluş Savaşı	-	-
Cemal	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Bekir Çavuş	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	62.Alay 2.Tabur
Bekir	Mehmet	Kocaeli Karamürsel İnebeyli	Kurtuluş Savaşı	-	62.Alay 2.Tabur
Bayram	Hüseyin	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Ali	Şahin	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Ali	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	3.Fıkra 11.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Ali	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur
Ali	Hasan	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	17.Fıkra 62.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Ali	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	5.Fıkra 9.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Ahmet	Şakir	Kocaeli Karamürsel Kadriye	Kurtuluş Savaşı	-	-
Ahmet	İbrahim	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	-
Ahmet	Mehmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	41.Alay 1.Tabur
Ahmet	Hasan	Kocaeli Karamürsel Ahmediye	Kurtuluş Savaşı	-	61.Fıkra 61.Alay 1.Bölük
Ahmet	Ali	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	-	124.Alay
Adem	Mustafa	Kocaeli Karamürsel Geyikdere	Kurtuluş Savaşı	-	-
Abdullah	-	Kocaeli Karamürsel Örencik	Kurtuluş Savaşı	-	-
Abbas Efendi	Ahmet	Kocaeli Karamürsel	Kurtuluş Savaşı	MİLİS	7.Fıkra 41.Alay 2.Tabur 7.Bölük

Merkez

Kocaeli'nin Merkez ilçesinden milli mücadele döneminde şehit olan 17 kişi bulunmaktadır:

Adı	Baba Adı	Memleketi	Şehit olduğu savaş	Sınıfı	Birliği
İsmail	Salim	Kocaeli Merkez Gedikli	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
İbrahim	Zülfikar	Kocaeli Merkez Mecidiye	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Ömer	Ahmet	Kocaeli Merkez Süleymaniye	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur
Zekeriya	İlyas	Kocaeli Merkez Mecidiye	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra 15.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Zekeriya	Mehmet	Kocaeli Merkez Orhaniye	Kurtuluş Savaşı	-	4.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Yusuf	Hüseyin	Kocaeli Merkez Ortaburun	Kurtuluş Savaşı	-	61.Fıkra 19.Alay 3.Tabur 11.Bölük

Rasim	Aziz	Kocaeli Merkez Tepetarla	Kurtuluş Savaşı	-	176.Alay 2.Tabur 5.Bölük
Mustafa	Mehmet	Kocaeli Merkez Köseköy B.	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Murat	Kazım	Kocaeli Merkez Zeytinburnu	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra
Mehmet	Ömer	Kocaeli Merkez İzmit İl Merkezi B.	Kurtuluş Savaşı	Topçu	57.Fıkra
Mehmet	Hasan	Kocaeli Merkez Ortaburun	Kurtuluş Savaşı	-	61.Fıkra 190.Alay 3.Tabur 11.Bölük
Hüseyin Efendi	Salih	Kocaeli Merkez	Kurtuluş Savaşı	Milis	18.Fıkra 24. Alay 10.Bölük
Hüseyin	Mehmet	Kocaeli Merkez Uzuntarla	Kurtuluş Savaşı	-	11.Fıkra 70. Alay 2.Tabur 7.Bölük
Hakkı	Yusuf	Kocaeli Merkez Aksığın	Kurtuluş Savaşı	-	15. Alay 1.Tabur 2.Bölük
Bekir	Mehmet	Kocaeli Merkez Yassıbağ	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra 15. Alay 1.Tabur 2.Bölük
Ahmet	Salih	Kocaeli Merkez Eşme B.	Kurtuluş Savaşı	-	24.Alay 3.Tabur
Ahmet	Mustafa	Kocaeli Merkez Orhaniye	Kurtuluş Savaşı	-	18.Fıkra

KAYNAKÇA
Bu bilgiler Milli Savunma Bakanlığı arşivinin şehitler listesinden elde edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. *Milli Savunma Bakanlığı Arşivi*, Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı, Şehitler Listesi: https://uyg.tsk.tr/SehitYakini_Kullanici/Sehitlerimiz.aspx?verification=KapsamVeAmacOkundu (Erişim tarihi: 15.10.2021)

Süleyman BEYOĞLU

ŞEHİTLER/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Birinci Dünya Savaşı'nda Kocaeli Şehitleri

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı başladıktan ve 3 Ağustos 1914 tarihinde genel seferberlik ilan ettikten sonra devam eden dört yıllık savaş süresinde 2.850.000 vatan evladını cephelere sevk etmişti. 1914-1918 döneminde farklı on cephede savaşa katılan bu kahramanların pek çoğu gençliğinin baharında göğüs göğse muharebelerde, siperlerde, sargı yerlerinde veya sahra hastanelerinin bir köşesinde veyahut da esaret kamplarının sağlıksız, sıkıntılı ortamına dayanamayarak şehadet veya ölümle kucaklaştılar. Şehadet haberi çoğu zaman memleketteki eşine, ana-babasına ulaştırılamadı; yıllar sonra geride kalan yakınları ancak cepheden dönenlerin verdikleri bilgilerle asker evlatlarının akıbetlerini öğrenebildiler. Birinci Dünya Harbinin muharip nesli içinde esarete mahkûm olup da tekrar ülkesine, yerine yuvasına dönebilenlerin sayısı da çok azdır.

Osmanlı Devleti, 2 Ağustos 1914 tarihinde Almanya ile imzalanan gizli ittifak antlaşmasından sonra 31 Ekim 1914 tarihinde gerçekleştirilen Karadeniz baskını sonrası kendisini savaşın içinde bulmuştur. Gizli antlaşmanın ertesi günü, 3 Ağustos 1914'te ilan edilen genel seferberlikten 53 gün sonra ordunun savaş planları tamamlanmış, iaşe-ibate, silah-teçhizat yönünden tüm hazırlıklarının ikmal edilip tamamlandığı farz ve kabul edilerek kolordu ve tümenler cephelere sürülmüştür. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı ordusu on farklı cephede, Kafkas (Sarıkamış), Irak-İran, Kanal, Suriye-Filistin, Hicaz-Yemen, Kuzey Afrika, Çanakkale, Makedonya, Romanya ve Galiçya Cephelerinde muharebelere katılmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu cephelerin önemli bir kısmı ülke savunmasına yönelik cepheler iken, özellikle Avrupa cepheleri olarak bilinen Makedonya, Romanya ve Galiçya cepheleri müttefik Almanya'ya destek amaçlı olarak kolordu düzeyinde mürettep birliklerin gönderildiği cepheler olmuştur.

Seferberliğin ilanından hemen sonra teşkilat yapısında süratli değişim ve dönüşümler gerçekleştirilen Osmanlı ordusu, Birinci Dünya Savaşı sürecinde (1914-1918) aynı anda pek yukarıda belirtilen cephelerde muharebelere katılmıştır. Savaşın ilk yıllara özellikle yakın cephelerde iaşe-ibate, silah-teçhizat açısından pek sıkıntı yaşanmamış, ancak uzak cephelerde bu sıkıntılar her sahada yaşanmıştır. Özellikle 1916 yılından sonra ülkenin içine düştüğü, siyasî-malî krizler, devletin iktisadî durumunu, sosyo-kültürel yapısını olduğu kadar insanların ruh dünyasını derinden sarsmıştır. Uzak cephedeki askerler harbin sonlarına doğru iaşe-ikmal sıkıntıları çektikleri gibi, silah-teçhizat eksikliğinden kaynaklanan gerekçelerle istenen başarıyı gösteremedikleri gibi mağlubiyet devasız bir illet gibi bütün cephelerde büyük sarsıntılara yol açmıştır. Cephelerde yaşanan çözülme haberlerinin ülke içinde işitilmesi, ülke kamuoyunu psiko-sosyal açıdan onulmaz bir travmanın girdabına sürüklemiş, yaşanılan acılar toplumda ümitsizlik ve ataleti artırmış, toplumsal aşağılık kompleksine yol açmıştır.

Birinci Dünya Savaşı Seferberliği Harbiye Nezareti tarafından ilan edildikten kısa bir süre sonra Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti bu emri geciktirmeden 3 Ağustos 1914 tarihinde bütün Osmanlı coğrafyasındaki Askerlik Dairelerine telgrafla bildirmiş; aynı haber o Kocaeli Askerlik Dairesine de telgrafla ulaştırılmıştır. Kocaeli vilayeti dahilinde bu emir üzerine hemen seferberlik hazırlıklarına girişilmiştir. Öte yandan 1914

yılı Kasım başında Fatih Camii avlusunda Şeyhülislam gerekçeleri ve Halifenin onayı alınarak yayımlanan "cihad-ı mukaddes fetvası" ile tüm ülke sathında genel bir seferberlik ilan edildiği, genç-yaşlı tüm erkeklerin bu cihada iştirak etmesi gerektiği, kadınların da cephe gerisinde gayret göstererek askerin iaşe-ibatesi ve teçhizatının hazırlanmasına katkı sağlamalarının dini bir vecibe olduğu topluma duyurulmuştur. Fetva metni ülke genelinde Cuma günü hutbelerde ahaliye ilan edilmiş, bütün Müslümanların canları ve mallarıyla bu cihada iştirak etmelerinin ibadet hükmünde olduğu hatırlatılmıştır. Bu duyurulardan sonra Kocaeli vilayeti sınırlarında yaşayan Müslüman ahalinin askerlik çağındaki evlatları da şubelere müracaat ederek orduya katılmaya başlamıştır. Gerçi XIX. Yüzyılın ikini yarısından itibaren gayrimüslim vatandaşların erkek çocukları da askerlik mükellefiyeti ile yükümlü olduklarından, bunlar içinde bedel ödeyemeyen fukara takımının çocukları da askere alınmışlar; ancak gayrimüslim askerlerin miktarı Müslüman-Türk ahaliye nispetle çok daha az bir düzeyde kalmıştır.

1914 yılı Osmanlı idari taksimatına göre Kocaeli Mutasarrıflığı sınırları içinde bugünkü Sakarya Vilayeti ile Yalova Vilayeti'ne bağlı olan İzmit Körfezi civarı ve Bursa'nın İznik kazası da dahil idi. Bugün sınırlar daha da daralmış, bir kısmı Sakarya, Yalova ve Bursa'ya dahil edilmiştir. Günümüz Kocaeli Vilayeti sınırları içinde kalan kaza ve köylerden Birinci Dünya Savaşı'na katılan askerlerden cephelerde şehit düşenlerin bilgileri bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Kocaeli Mutasarrıflığı'nın 1914 yılı nüfus istatistiklerinden çıkan bilgilere göre bugünkü vilayet sınırları dikkate alındığında nüfus şöyledir: Kocaeli vilayeti merkez ilçesi olan İzmit'te 40.403 Müslüman-Türk nüfusa oranla 30.946 gayrimüslim (Rum, Ermeni, Protestan ve diğerleri) yaşamaktadır. Merkez ilçede Müslüman-Türk ahali nüfusun % 57'ini oluşturmaktadır. Kandıra ilçesinde Müslüman-Türk nüfusu 40.495 kişi olup nüfusun % 94'ünü oluşturmaktadır. Kandıra ve köylerinde gayrimüslim nüfusu 2.449 kişidir. Karamürsel'in Müslüman-Türk nüfusu 14.850 kişi olup nüfusun % 81'ini oluşturmaktadır. Gayrimüslimlerin sayısı ise 8.697 kişidir. Gebze ilçesinde Müslüman-Türk nüfusu 26.220 kişi olup % 81'i oluşturmaktadır. Gayrimüslim ahalinin nüfusu ise 5.924 kişi olarak tespit edilmiştir. Bütün bu istatistiki bilgilerde derlenen sonuca bakıldığında, Kocaeli mutasarrıflığının 1914 yılında toplam nüfusu 179.974 kişidir. Bunun 121.968'i Müslüman-Türk ahali oluşturmakta ve bu da nüfusun % 74'üne tekabül etmektedir. Gayrimüslim (Rum, Ermeni, Protestan, Yahudi vd.leri) ahali ise 58.006 kişi olup nüfusun % 26'ını oluşturmaktadır. Aynı istatistik verilerine bakıldığında net olmamakla birlikte 28-30 milyon civarında bir nüfusa sahip olan Osmanlı Devleti'nin 1914-1918 yılları arasında toplam 2.850.000 askeri seferber edip cephelere gönderdiği gerçeğinden hareketle, erkek nüfusun % 10-12'inin askerlik göreviyle mükellef olduğuna hükmedilebilir. Bu varsayımdan hareketle Kocaeli vilayetinden de asgari 17-18.000 civarında bir gencin Birinci Dünya Savaşı döneminde asker olarak cephelere sürülmüş olması muhtemel görünmektedir.

Kocaeli Vilayeti'nden cephelere sürülen askerlerin önemli bir bölümüne yakın cephelerdeki askeri birliklere tefrik edilirken, harbin ilerleyen yıllarında bu durum değişmiş, her vilayetten olduğu gibi yukarıda belirtilen on farklı cepheye Kocaeli nüfusuna kayıtlı Mehmetçiklerin de istihdamı söz konusu olmuştur.

İlk açılan cephelerden biri Kafkas Cephesidir. Bu cepheye, Kocaeli bölgesinden de askerler katılmıştır. Dönemin komuta kademesinin bir zamanlama hatasıyla başlattıkları Sarıkamış harekâtı dondurucu iklim şartları altında sürdürülmüş, lojistik destek yetersizliğinden dolayı hüsranla sonuçlanmıştır. Kafkas Cephesinde icra edilen muharebelerde, Kocaeli vilayetine mensup 170 asker, Sarıkamış harekâtı başta olmak üzere devam eden muharebelerde şehit düşmüştür.

Cepheler içinde Kocaeli'den askerlerin yoğun olarak gönderildiği yerlerin başında Çanakkale, Gelibolu yarımadası gelmektedir. Milli Savunma Bakanlığı Arşivi kayıtlarından derlenen "Şehitlerimiz" adlı esere göre Çanakkale cephesinde şehit düşen asker sayısı 575 kişi olarak görülmektedir. Kocaelili Çanakkale şehitlerinin % 97'nin erlerden oluştuğu az bir kısmının rütbeli personel olduğu dikkati çekmektedir.

Irak cephesi de İngilizlere karşı çetin bir mücadelenin yürütüldüğü yerdir. Bu uzak cepheye de Kocaeli vilayetinden asker sevk edilmiştir. Irak Cephesinde bugünkü Kocaeli vilayeti sınırlarında kalan yerler ahalisinden, Irak cephesinde icra edilen muharebelerde toplam 145 şehit verilmiştir. Hicaz cephesinde 1, Yemen cephesinde de iki asker şehit verilmiştir.

Güney bölgesinde en çetin muharebelerin icra edildiği cephelerin başında Filistin gelmektedir. 1914 sonu 1915 başında Kanal seferiyle açılan bu cephe, müttefik Almanya'nın ısrarının bir sonucu idi. Filistin cephesindeki birliklerde istihdam edilen Kocaelili askerlerden 161 nefer 1914-1918 döneminde icra edilen muharebelerde şehit olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin müttefiki Almanya'ya destek amaçlı Avrupa'ya asker gönderdiği cepheler de vardır. Bu cepheler Makedonya, Galiçya ve Romanya Cepheleridir. Almanların 1916 yılında Avrupa cephelerinde çözülmeye başlaması üzerine yapılan anlaşma gereği Türk Ordusuna mensup bazı kolorduların bu cephelere sevki gündeme gelmiştir. Avrupa cephelerinden Makedonya cephesinde 2, Galiçya cephesinde 52, Romanya cephesinde ise 21 Kocaelili asker şehit düşmüştür. Bunların dışında listede yer alan 51 şehidin de şehit düştüğü cephelere dair kayıt tutulmadığından bunlar meçhul kalmıştır.

Kocaeli vilayeti sınırlarında kalan ilçeler ahalisinden en çok şehit veren ilçe Kandıra'dır, Bunu Karamürsel ve Gebze ilçeleri takip etmektedir. Vilayetin mevcut kayıtlardan çıkan sonuçlara göre Birinci Dünya Savaşı'ndaki toplam şehit sayısı 1.180 kişidir. Bu rakam da yukarıda tahmini bir değer olarak verilen 17-18.000 civarındaki askerin yaklaşık % 7'ine tekabül

etmektedir. 1.180 şehidin, 1.168'i Müslüman Türk ahalinin çocukları, 12'i gayrimüslim vatandaşların çocuklarındandır. Gayrimüslim kökenli (Rum ve Ermeni) vatandaşların çocuklarından 5 kişi Çanakkale'de 1 kişi Galiçya'da 4 kişi Irak Cephesinde, 1 kişi Filistin, 1 kişi Kafkas cephesinde hayatını kaybetmiştir. Şehit askerlerin sınıflarına bakıldığında çoğunluğunun piyade sınıfına mensup olduğu, çok az sayıda istihkam, topçu, sıhhiye, ikmal ve jandarma sınıfına ait askerin olduğu anlaşılmaktadır. Cephelerde şehit düşmüş rütbeli subay, astsubay ve erbaşların sayıları da şu şekildedir: Yüzbaşı rütbesinde 12 şehit vardır. Bunlardan 1'i Galiçya cephesinde şehit düşmüş Ermeni kökenli Dikran Bedros oğlu Kasapyan adlı bir tabip subaydır. Üsteğmen rütbesinde 9 kişi, Teğmen rütbesinde 20 kişi, Yedeksubay 8 kişi, Başçavuş 2 kişi, Çavuş 18 kişi, Onbaşı rütbesine sahip 21 kişi bulunmaktadır.

Şehitlerin mesleklerine bakıldığında çoğunluğun taşralı çiftçi çocukları olduğu, daha sonra kazalar ahalisinden esnaf çocuklarının olduğu anlaşılmaktadır. İsimlere bakıldığında en yaygın olarak Mehmet, Mustafa, İsmail, Hasan, Hüseyin, Osman, Ömer adlarının geçtiği tespit edilmiştir. Şehitlerin doğum tarihlerine bakıldığında, Rumi 1287 (1871-1872) ila 1313 (1897-98) tarihleri arasında doğmuş oldukları, 18-42 yaş aralığına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu tespitlerden hareketle şehitlerin büyük bir kısmının o dönemin evlilik yaşı da dikkate alındığında evli barklı, çoluk-çocuk sahibi insanlar olabilecekleri kuvvetle muhtemeldir. Bunların şehadet haberlerinin ailelerine ulaştırılması onlara bir gurur yaşattığı gibi beraberinde sosyolojik bir travmanın, çaresizliğin de habercisi olmuştur. Çünkü o yıllarda devletin şehit ailelerine yardımlar yaptığı ancak bundan çok az bir ailenin yararlandığı düşünülürse şehit ailelerinin yaşadıkları zorlukların izahı mümkün görünmemektedir. Rütbeli askerlerin ailelerine belirli bir ödeminin yapıldığı belgelerle sabit iken, sıradan vatandaşın çocukları için ailelere herhangi bir ödeme yapılmamıştır. Hatta çoğuna Enver Paşa'nın Başkumandan Vekaleti sıfatıyla imzalı antetli şehadet belgesinin bile ulaştırılıp ulaştırılmadığı meçhuldür.

Milli Savunma Bakanlığı Arşivi kayıtlarından çıkan bilgilere göre bu güne kadar Kocaeli vilayeti sınırları içinde kalan kaza ve mahalleler ahalisinden toplam 1.180 asker, Birinci Dünya Savaşında ülke savunması uğrunda cephelerde mücadele verirken şehit düşmüştür. Bunlar içinde her ne kadar az görünüyorsa da 12 kişi kadarı gayrimüslim Osmanlı vatandaşı askerlerdir. Onlar da ülke savunması görevinde vatan bildikleri bu topraklar uğruna kanlarını akıtıp, canlarını vermişlerdir.

Vatan müdafaası söz konusu olunca kimi gönüllü, kimi kanuni gerekçelerle seferber edilip cephelere sürülen kahramanlar, hayatlarının en güzel çağında, cepheden cepheye koşarken geride gözü yaşlı ana, baba, eş ve evlatlarını bırakmışlardı; uzun süren harplerde kimileri şehadet mertebesine kavuşurken, kimileri esaretin kahredici şartlarına boyun eğip bilinmeyen diyarlarda zillet içinde yaşamışlar, memleketlerine dönüp dönemeyeceklerini bilmeden, düşünemeden hayatlarını esir edildikleri galip devletlerin sundukları sınırlı, kıt imkanlar çerçevesinde sürdürmüşlerdir. Savaşın sonunda gazi olarak dönebilenlerin bir bölümü psikolojik travma içinde hayatlarının geri kalanını sıkıntı içinde sürdürmüşler; uzuvlarından herhangi birini kaybedenler ise kendini yaşadığı toplumdan gizlemeye çalışarak köşelerinde sessiz ve sakin ömür sürdürmüşlerdir. Milletler, bu kahramanlarını millî hafızalarında canlı tuttukları ölçüde yeni kahramanlar çıkarırlar. Bugün Kocaeli vilayeti sınırlarında Birinci Dünya Savaşı döneminde cepheden cepheye koşarken canlarını veren aziz şehitlerin hatıralarını yaşatacak bir anıtın yapılması kamuoyunda onlara olan saygının bir nişanesi olarak hafızalara kazınmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Kemal KARPAT, *Ottoman Population, 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*. University of Wisconsin Press., 1985, s. 170-171,184-185; Milli Savunma Bakanlığı Lodumlu Arşivi; Milli Savunma Bakanlığı Yay., *Şehitlerimiz: Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya Harbi, İstiklal Harbi, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik*; c. 4, Ankara 1998, s. 24-49; Zekeriya TÜRKMEN, "Selmanpak'tan Kutü'l-Amare'ye Irak Cephesinin Kocaeli Şehitleri", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu V*, Bildiriler, Kocaeli 2019, s. 851-868; Zekeriya TÜRKMEN, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001.

Zekeriya TÜRKMEN

ŞEHİTLER/TERÖR

Kocaeli Vilayeti'ndeki Terör Şehitleri

Günümüz dünyasında terörizm, ulus devletlere olduğu kadar, uluslararası örgütlere ve dünya güvenliğine zarar veren büyük bir küresel tehdit boyutuna çıkmıştır. Bundan dolayı da uluslararası gündemi en çok meşgul eden, ülkeler açısından ulusal boyutta, dünya açısından da bakıldığında uluslararası boyutta çözüme kavuşturulması gereken en önemli sorunlar arasında görülmektedir. Dünyanın pek çok bölgesinde farklı terör örgütleri veya grupları, belirledikleri amaçlar doğrultusunda hedeflerine ulaşmak için illegal olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunların önemli bir bölümü ulusal çapta faaliyet gösterirken, bir kısmı da uluslararası boyutta faaliyet göstererek küresel ölçekte insanlığı çeşitli alanlarda tehdit eder hareketlerde bulunmaktadır. Bahse konu örgütler farklı ülkelerde kendi hedeflerine ulaşabilmek uğrunda saldırganca faaliyetler yanında bu illegal hareketlerini meşrulaştırmak için politik sahada da ülke içinde ve ülke dışında destek arama faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Türkiye'de özellikle 1961 anayasasının kabulünden sonra oluşan aşırı özgürlük ortamı ülke içinde her türlü fikir hareketlerinin gelişmesine fırsat tanımıştır. Bu süreçte uluslararası teşkilatların da desteğiyle ülkeye gelen Barış Gönüllüleri ve diğer bir takım sivil toplum kuruluşlarının kamuoyuna yönelik dostluk görüntüsü sergileyen faaliyetlerinin dışında gizli olarak yürüttükleri çalışmalarla ayrılıkçı hareketlerin tohumları da saçılmıştır. 1960'lı yıllardan 1970'li yıllara doğru Devrimci Doğu Kültür Ocakları ve benzeri etnik-ayrılıkçı örgütlenmeler ülke çapında etkili olmaya başlayınca

1980 öncesi terör eylemleri Türkiye'nin bütün her yerini etkisi altına almıştır. Kasım 1978'de Diyarbakır'ın Lice ilçesinde, Kripto Ermeni Abdullah Öcalan liderliğinde 21 kişi tarafından Kürdistan İşçi Partisi (PKK) adıyla kurulan illegal örgüt 2005 tarihine kadar Marksist-Leninist bir sol örgüt olarak faaliyette bulunmuş, belirtilen tarihten sonra da ideolojisini bir ara Maocu çizgiye daha sonra da kamuoyuna şirin görünmek için demokratik konfedaralizme kaydırmıştır. Küresel illegal örgütlerle her zaman iş birliğinde bulunan PKK örgütü, özellikle Orta ve Yakındoğu'dan Avrupa'ya yönelik uyuşturucu madde ticareti ve insan kaçakçılığından önemli paylar elde ederek bu kazanımlarla terör eylemlerinin finansmanını karşılamaya, propagandasını Türkiye-Irak-İran-Suriye olmak üzere diğer yakın ve komşu ülkelerde yürütmeye gayret etmiştir. Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından 2010 yılında yayınlanan "Organize Suç Tehdidi Değerlendirmesi" raporunda, PKK örgütünün sadece uyuşturucu kaçakçılığından yılda 50-100 milyon dolar arasında büyük miktarda bir para kazandığı belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı olan ülkeler kimi zaman örgüte kapı aralayarak barınmasına, iaşe-ibate ve teçhizatının sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır.

Ermeni ASALA terör örgütünün Türkiye Cumhuriyeti devletine yönelik yurt dışı ve yurt içi faaliyetleri 1980'li yılların başında Türk istihbarat teşkilatı tarafından çökertildikten bir süre sonra küresel güçlerin de desteğiyle bölücü PKK örgütü ön plana çıkartılmıştır. PKK örgütü ilk eylemlerini Güneydoğu bölgesindeki radikal sol gruplara yöneltmişken, 1979-1980 yıllarında Urfa Siverek'teki Bucak Türkmen aşiretine saldırılarda bulunmuş, 1984'te gerçekleştirilen Eruh ve Şemdinli baskınları ile Türkiye Cumhuriyeti devletinin güvenlik güçlerini ve yöre halkından masum sivilleri hedef almıştır. Örgüt bundan sonraki faaliyetlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde gerilim ve korku yaratarak varlığını terörizm faaliyetiyle kabul ettirmeye yönelik eylemlerini sürdürmüş, halkı bir yerde devlet ile örgüt arasında tercih yapmaya zorlayarak toplumsal kırılmaya yol açacak, bölgede çatışmayı artıracak ortam yaratmaya çalışmış; diğer yandan da insan kaçakçılığı, insan ticareti, uyuşturucu kaçakçılığı, kara para aklama gibi illegal eylemleriyle özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesindeki halkı yerinden yurdundan etmeye yönelik baskı, sindirme, yerinden yurdundan zorla çıkarma kanunsuz eylemlerini bölgedeki sivil-askeri otoriteye rağmen el altından yürütmüştür.

Terör örgütü, 1984 yılından itibaren 1999 yılında PKK İllegal Örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasına kadar geçen zamanda bölgede Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi güvenlik kuvvetlerinden başka sivil halka yönelik eylemlerini her geçen gün artırarak on binlerce masum insanın ve güvenlik görevlisinin kanının akıtılmasına yol açmıştır. 1999-2004 arası bir ara örgütün kanlı eylemleri neredeyse kontrol altına alınıp durma noktasına gelmiştir. Ancak 1 Haziran 2004 tarihinden itibaren bölücü örgüt eylemlerine yeniden hız vermiştir. 31 Temmuz 2009 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti hükumetince bölücülük faaliyetlerinin engellenmesine yönelik uygulamaya konulan demokratik açılım planının etkisi ile PKK'nın kanlı eylemlerinde nispeten bir azalma olmuşsa da 2010 tarihinden itibaren örgütün kanlı eylemlerinde yeniden bir artış gözlemlenmeye başlamıştır. 1984'ten 1995'e uzanan zaman diliminde gerçekleştirilen eylemlerle coğrafi alan kazanma stratejisi uygulayan örgüt, 2004 yılından itibaren gerçekleştirdiği kanlı eylemlerle hem içerde, hem de dışarıda ülke siyasetini derinden etkilemeye yönelik olan psikolojik alan kazanma stratejisini uygulamıştır.

Bölücü örgüt ilk eyleminden itibaren değişik strateji ve taktikler uygulayarak pek çok kanun dışı kanlı eylemde bulunarak kendini korku ve şiddetle kamuoyuna kabul ettirmeye çalışmış, halka yönelik uyguladığı psikolojik harekatta kendi zaviyesinden etkili olmuştur. PKK örgütü bugüne kadar ülkenin ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu kesimi olmak üzere pek çok il, ilçe, köy ve mezra baskınları, bombalı saldırılar, intihar saldırıları, sabotaj, baskın, adam kaçırma, yol kesme, mayınlama, el yapımı patlayıcı (EYP) kullanarak kendisinden olmayanları sindirme, askeri birlik ve karakollara saldırı, sızma, taciz, bombalama vs. birçok eylemde bulunmuştur. Türkiye'de PKK örgütüne yönelik araştırmalara genelde stratejik düzeyde ve ağırlıklı olarak terörizmin siyasi boyutuyla ilgili iken, taktik ve operasyonel düzeyde örgütün kanlı eylemlerine yönelik çalışmalara ise oldukça kısıtlıdır. Örgütün kamuoyunun bilgisine sunulan, sunulmayan pek çok eylemi tespit edilmiştir. Yapılan bir araştırmada sadece 2010 yılında örgütün 23 farklı türde 4.598 eylem gerçekleştirdiği, bunların kırsal destekli şiddet eylemi, şehir destekli şiddet eylemi, işbirlikçi faaliyetler, kırsaldaki örgüte personel temini, yürüyüş, basın açıklaması, açık-gizli propaganda faaliyeti olarak tespit edildiği anlaşılmaktadır.

Bölücü örgütün saldırgan faaliyetleri ağırlıklı olarak kırsal alanda yoğunlaşmıştır. 1984'teki Eruh baskınından sonra askeri birliklerin konuşlandığı karakol, birlik ve karargahların yanında resmi devlet kurumlarına yönelik sayısız eylem gerçekleştirilmiş, bu eylemlerde binlerce kamu görevlisi ve sivil vatandaş şehit edilirken, daha fazla sayıda insan da yaralanmıştır. Uzuvlarından herhangi birini yitirerek psikolojik bir travma içinde hayatını sürdürmek zorunda kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısına yönelik yıkıcı-bölücü amaçlar doğrultusunda 1984'teki Eruh baskınından itibaren ülkenin Güneydoğu ve Doğu kesiminde terör eylemlerini giderek artıran PKK Örgütüne karşı devlet, meşru müdafaa hakkını kullanarak ülkesinin ve vatandaşının güvenliğini sağlamak için güvenlik önlemlerine büyük önem vermiştir. Özellikle bölücülük faaliyetinin ülkenin egemenliğini tehdit eder bir duruma yükselmesi, bölgedeki kolluk kuvveti sayısının artırılmasına, sınırların daha sıkı korunmasına yönelik tedbirlerin alınmasına yol açmıştır.

1984 yılından içinde bulunduğumuz (2021) yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlüğü-

nün korunması, güvenlik ve huzurunun sağlanmasına yönelik faaliyetlerin sürdürülmesi kapsamında bölücü örgütlerle mücadelede on binlerce şehit verilmiştir. Başlangıçta terörle mücadelede şehit düşenlerin ailelerine ve yakınlarına karşı devletçe bir sosyal düzenleme yapılmamış, ancak ilerleyen zamanda yapılan kanuni düzenlemelerle şehit ailelerinin devletin koruyuculuğuna alınması bir zaruret halini almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin birlik-beraberliğini sürdürmek, huzur ve asayişini sağlamak maksadıyla Kocaeli vilayeti nüfusuna kayıtlı pek çok asker ve polis terörle mücadelede kanlarını akıtıp can vererek şehadet mertebesine ulaşmışlardır. 1984 yılından 2010 yılına gelene kadar Kocaeli vilayeti ve bağlı ilçelerinden 157 asker-polis şehit olmuştur. 150 şehidin içinde en fazla şehit veren İzmit merkez ilçesidir; toplam 38 şehit verilmiştir. İzmit ilçelerindeki şehit sayısı da şöyledir. Derince 15, Darıca 14, Dilovası 3, Çayırova 3, Gebze 25, Gölcük 10, Kartepe 13, Başiskele 4, Kandıra 8, Karamürsel 5 ve Körfez 11 şehit vermiştir. Sayıları fazla olmakla birlikte Kocaeli vilayetine kayıtlı olan 11 polis ise terörle mücadele kapsamında iç güvenlik harekatı esnasında şehit düşmüşlerdir.

Kocaeli terör şehitlerinin 46 kişi piyade sınıfına mensup olup bunlardan biri Binbaşı, 4 kişi astsubay ve uzman çavuş rütbesine sahip 41 kişi ise erbaş ve er rütbesindeki şehitlerdir. 7 kişi de değişik sınıflara mensup karacı asker şehitlerdendir. Jandarma şehitlerinin sayısı ise 72 kişi olarak kayıtlıdır. 72 şehidin 3'ü rütbeli subay-astsubay iken geri kalan 69 şehit ise erbaş ve erlerden mürekkeptir. Deniz Kuvvetlerine mensup 6 şehidin tamamı rütbeli subay-astsubay personeldir. Hava Kuvvetlerine mensup 7 şehidin 4'ü pilot sınıfına mensup subaylardır. Biri emniyet amiri olmak üzere 11 polis terörle mücadelede şehit düşmüştür. Rütbeli personelin (subay-astsubay/emniyet amiri, komiser) önemli kısmı evli ve çocuk sahibi kişilerdir. Erbaş ve erlerin büyük bölümü ise bekardır. Evli, çoluk-çocuk sahibi olan şehitlerin geride bıraktıkları kederli aileleri ise kanunlarla belirtilen birtakım ayrıcalıklarla devletin şefkat ve koruması altına alınmışlardır.

Terörle mücadele şehitlerinin büyük bölümü Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde iç güvenlik harekâtı kapsamında gerçekleştirilen operasyonlarda, sınır boyunda veya sınır ötesinde icra edilen askerî harekatlarda şehit düşmüşlerdir. Şehitlerin önemli bir kısmı Hakkari, Şırnak, Mardin, Diyarbakır, Bingöl, Elazığ, Bitlis, Muş, Tunceli, Van, Batman ve Gaziantep kırsalında iç güvenlik harekatı çerçevesinde nöbetlerini sürdürürken terör örgütü mensuplarının pusu veya ateşiyle canlarını kaybetmişlerdir. Şehadetler incelendiğinde önemli bir bölümünün ya nöbet mahallinde keskin nişancı ateşiyle ya da yollara döşenen mayın ve diğer tuzak silahların uzaktan kumanda ile patlatılması sonucu gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Özellikle el yapımı patlayıcı maddelerin ve anti-personel mayınlarının uzaktan kumanda ile patlatılması ile askeri birlikler maddi zararlara uğratılırken, önemli can kaybı ve yaralanmalar yaşanmıştır.

Terörle mücadelede şehit düşen askerlerin cenazelerinde, yöre halkının önde gelen sivil-asker idarecileri, sivil toplum kuruluşları ve geniş halk kitlesinin katılımıyla devlet töreni ile o ilçenin en büyük camiinde kılınan cenaze namazına müteakip varsa şehitlikte veya aile mezarlığında defin işlemi gerçekleştirilmiştir. Şehitlerin defin işleminden sonra tabuta sarılı olan Türk bayrağı il veya ilçenin Garnizon Komutanı tarafından, şehit ailesinin en büyük üyesine törenle teslim edilmiştir. Bu törenler hemen hemen bütün şehitler için ülke sathında aynı şekilde icra edilmektedir.

Terörle mücadele şehitleri, Türkiye Cumhuriyeti devletinin dirlik-birliği için kanlarını bu toprağa akıtarak vatan toprağını kutsallaştırmıştır. Bu düşünceden hareketle hatıraları yaşayan son şehitlerdir. Şehit Ailelerinin dayanışmasını sağlamak, onların maddi-manevi sıkıntılarını gidermek için Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı ile koordineli olarak çalışan Ankara'daki Şehit Gazi İşlem Daire Başkanlığı ile irtibatlı olan Şehit Aileleri ve Gaziler Derneği, şehitlerin hatırasına hürmeten bir sivil toplum kuruluşu olarak faaliyetlerini Kocaeli vilayeti sınırlarında da yürütmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti üniter bir devlet olarak, bütün vatandaşlarına eşit haklar sunan kanunları ile bölgesinde huzur ülkesi olma yolunda emin adımlarla ilerlerken, iç ve dış mihrakların tahrik ve yönlendirmeleriyle hareket eden terör örgütlerine ve işbirlikçilerine karşı amansız mücadelesini sürdürmeye devam etmektedir. Türk İstiklal Harbinden verilen şehit sayısından daha çok insanını 1984 yılından bu yana sürdürülen terörle mücadele kapsamında kaybeden bir ülke olması hasebiyle de, dünya kamuoyuna ve insanlığa terörizmin kötülüklerini her türlü platformlarda duyurmaya çalışmaktadır. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti devletinin güvenlik ve bekası için Türk Silahlı Kuvvetleri ve İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Jandarma ve Polis Teşkilatıyla koordineli olarak terörle mücadele gelişen teknolojik silahlarla sürdürülmekte, mümkün olduğunca az personel zayiatıyla terörizmin ülkeye ve vatandaşlara verdiği zarar bertaraf edilmeye çalışılmaktadır. Burada vatandaşlar tarafından unutulmaması gereken husus, canlarını bu ülke uğruna çekinmeden feda eden kahraman şehitleri ve gazileri her daim hatırlamak, milli hafızada hatıralarının her daim canlı tutulmasını sağlamak özellikle de ülkenin yarınlarında söz sahibi olacak genç kuşağın bu milli bilinçle yetiştirilmesini gerçekleştirmek olmalıdır.

KAYNAKÇA

Emniyet Genel Müdürlüğü, Terörle Mücadelede Kocaeli Şehitleri Listesi; Jandarma Genel Komutanlığı Arşivi, Terörle Mücadelede Kocaeli Şehitleri Listesi; Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi, Terörle Mücadelede Kocaeli Şehitleri Listesi; Ö. Faruk CANTENAR - Fatih TÜMLÜ, "PKK Terör Örgütünün Eylemlerinin Güvenlik Güçleri Zayiatı Açısından Analizi", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, c. 26, sy: 1, Haziran 2016, s. 1-22; Rüştü Salim Savaş BİÇER, "Uluslararası Çatışmaları Değişen Yapısında Terörün Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme", Savunma Bilimleri Dergisi, MSÜ, Kara Harp Okulu Basımevi, c.18/2, sy: 36, Kasım 2019, s. 110-133.

Zekeriya TÜRKMEN

ŞEHİTLER/TÜRK İSTİKLAL HARBİ

Türk İstiklal Harbinde Kocaeli Şehitleri

Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Osmanlı Erkan-ı Harbiye Riyasetinin (Genelkurmay) hazırladığı barış dönemi kadrosuna göre ordu müfettişliklerinin teşkili gündeme gelince, İzmit ve civarı Birinci Ordu Kıt'aatı Müfettişliği mıntıkasına dahil edilmişti. Bu yeni düzenlemeye göre, XXV. (25.) Kolorduya İzmit'teki I. Tümen ile İstanbul'daki X. Kafkas Tümeninin bağlanması kararlaştırılmıştır. İstanbul, Çatalca, İzmit, Adapazarı, Bolu ve Zonguldak XXV. Kolordu mıntıkası olarak belirlenmiştir. İzmit'teki I. Tümen Komutanlığına atanan Erkan-ı Harp Kaymakamı Mustafa Asım Bey, 24 Eylül 1919'da İzmit'e gelip görevi devralmıştı. Ancak, Mustafa Asım Bey ilerleyen süreçte daha çok İstanbul hükûmetinin etkisinde kaldığından Mustafa Kemal Paşa ile doğrudan irtibata geçmekte hep tereddütlü davranmış; bu durum bir süre sonra onun Temsil Heyeti'nin gözünden düşmesine yol açmıştır.

Paris Barış Konferansı kararlarına istinaden itilaf devletlerinin desteği ile 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkarılan Yunan işgal ordusu, Batı Anadolu'daki yerli Rum ve Ermenilerin de desteğini alarak işgal sahasını genişletmeye çalışmıştır. Diğer taraftan ülkenin stratejik noktalarını işgal eden İngilizler, Şubat 1920 tarihinde İzmit'e 300 kadar asker çıkararak şehrin önemli noktalarında denetimi ele geçirmişlerdi.

16 Mart 1920'de itilaf devletleri adına İngiliz İşgal Ordusu tarafından İstanbul işgal edilmiş; Harbiye Nezareti ve Mebusan Meclisi basılarak etkisiz hale getirilmiş, tutuklanan mebuslar ve aydınların bir kısmı Malta'ya sürgün edilmiştir. İstanbul'un işgalinin hemen ertesi günü körfez boyunca ilerleyerek İzmit önlerine gelen itilaf donanmasının İngiliz İşgal Komutanı bir beyanname yayımlayarak şehirdeki çok az sayıdaki Osmanlı askerinin (1. Tümen'e bağlı 70. Alay askerleri) İzmit'i derhal terk etmelerini ihtar etmiştir. Takip eden günlerde, özellikle de 6 Nisan 1920 (1336) tarihinde yaklaşık 48 parça gemiden oluşan İngiliz donanması İzmit Körfezine girerek hemen şehrin önlerine demirlemiş, gemiler şehre yönelttikleri toplarıyla İzmitlileri tehdit etmeye, psikolojik bir baskı altına almaya başlamıştır. İngiliz baskı ve tazyikiyle İzmit'i terk eden askerlerin önemli bir kısmı Sapanca Gölü'nün kuzey ve güneyinden Anadolu içlerine uzanan yollardan Geyve'ye ulaşarak Ali Fuat Paşa'nın emrine girmişler, bir kısmı da İstanbul'a geri dönmüştür.

TBMM hükumetine bağlı düzenli ordu birliklerinin teşekkülü sırasında kurulan bir teşkilat da Kocaeli Üss-i Bahri ve Müstahkem Mevki Kumandanlığı idi. 21/22 Ocak 1921'de kurulan Kocaeli Kumandanlığı / Grubunun başına Miralay Deli Halit Bey atanmıştır. Başlangıçta kolordu olarak düşünülmüş olan bu birlik, daha sonra fırka (tümen) kumandanlığı olarak bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Bu birliğin personel ikmali de büyük ölçüde yerinden, yani bölge halkından temin edilmeye çalışılmıştır. Kocaeli Kumandanlığının, Kocaeli mutasarrıflığının güney kesimini denetim altına almak istemesi, Yunan ordusu ve çeteleriyle karşı karşıya kalıp mücadeleye atılmasına yol açmıştır. Kocaeli Grubunun ve yerel kuvayı milliyecilerin gayretiyle 24 Haziran 1921'de İzmit körfezine uzanan ova ve Gölcük yolu mıntıkası Yunan işgalinden tamamen temizlenmiştir. 27 Haziran 1921 tarihinden itibaren Bahçecik-Servetiye-Değirmendere müfrezeleri de ileri harekata geçmişler; Yunan ordusu ve onların destekçisi olan Rum ve Ermeni çeteleri Karamürsel istikametinde püskürtülmüştür.

Kocaeli mutasarrıflığına bağlı merkez ve kazalardan seferberlik çağrısına uyarak cepheye gönderilen askerlerin önemli kısmı Batı Cephesi Komutanlığına bağlı kolordu ve tümenlerde görevlendirilmişlerdir. Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri ile Eskişehir-Kütahya ve Sakarya Meydan Muharebesinde, Büyük Taarruz ve Takip Harekatında şehit düşen Kocaelili askerlere bakıldığında ağırlıklı olarak personelin yukarıda belirtilen cephelerde istihdam edildiği anlaşılmaktadır. Türk İstiklal Harbi öncesine ait en yakın nüfus istatistik bilgileri 1914 yılı Osmanlı idari taksimatına göre yapılan tespitlerdir. Buna göre Kocaeli mutasarrıflığı sınırları içinde bugünkü Sakarya vilayeti ile Yalova vilayetine bağlı olan İzmit körfezi civarı ve Bursa'nın İznik kazası yer alıyordu. Bu istatistiklere göre Kocaeli mutasarrıflığının 325.153 kişiden ibaret olan nüfusu içinde Müslümanlar nüfusun %70'ini oluşturmakta ve 226.859 kişi iken, Ortodoks Rumlar % 12'lik bir nüfusla 40.048 kişi, Ermeniler % 17'lik bir nüfusla 55.852 kişi, Protestanlar %0.6'lık bir nüfusla 1937 kişi, Musevi ve diğerleri ise %0.4'lük bir nüfusla 457 kişiden ibarettir.

Mütareke dönemine dair askerlik şubesi kayıtlarının bir bölümünün tasnifi yapılamamış olması ve önemli bir kısmının da işgal sırasında yanmış, tahrip olmuş ve kaybolmuş olmasından dolayı Kocaeli mutasarrıflığı mıntıkasından ne kadar askerin İstiklal Harbi seferberliğine katıldığını net olarak tespit etmek mümkün değildir. 1914 genel nüfusuna bakıldığında 226.859 kişilik yekuna salip olan Müslüman ahaliden askerin temin edilmesi gerekiyordu. Bu nüfusun yarısının erkek olduğu hesaba katılırsa, bu rakam 113.000 kişidir. 3 Ağustos 1914'de başlatılmış olan Birinci Dünya Harbi seferberliği, -30 Ekim 1918'de her ne kadar Mondros Mütarekesi imzalandığında kaldırıldığı ifade edilmiş olsa da- Kuvayımilliye ve TBMM hükümetince İstiklal Harbi döneminde de seferberliğin geçerliliğini koruduğu genel kabul görmüştür. Bu çağrıya göre R.1300/M.1884 tarihli doğumlulardan itibaren R.1317/M.1902 doğumlulara kadar olan erkeklerden asker temin edilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbindeki nüfusunun yapılan hesaplamalara göre yaklaşık 1/10'u asker olarak seferber edilip cepheye gönderilmiştir. Bu oran dikkate alındığında Kocaeli ve bağlı kazalarından 11.000 kişiden fazla Mehmetçik'in asker olarak cepheye sürülmesi en akla yatkın ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşık hesaplama dikkate alındığında, İstiklal Harbi Cephelerindeki Kocaelili

Türk İstiklal Harbi-Namazgah Bağçeşme Şehitliği

şehitlerin toplam sayısından hareketle orantısal olarak yaklaşık bir değeri tespit etmek de mümkündür.

İstiklal Harbi şehitlerinin künye bilgilerine ait önemli kayıtlar Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Ankara MSB Lodumlu Arşivinde bulunmaktadır. Bu arşiv kayıtlarında yer alan bilgilere istinaden hazırlanan «Şehitlerimiz" adlı esere göre İstiklal Harbi cephelerinin tamamı ele alındığında tespit edilebilen toplam şehit sayısı 15.055 kişidir. Millî Savunma Bakanlığı (MSB) kayıtlarına göre Kocaeli mutasarrıflığına bağlı merkez ve kazalardan İstiklal Harbine katılan ve vatan müdafaası uğrunda hayatlarının baharında iken cephelerde kanlarını toprağa akıtan şehitlerin ayrıntılı miktarı ise şöyle tespit edilmiştir: Kocaeli (İzmit) merkezde 65 şehit, Gebze'de 5 şehit, Gölcük'te 62 şehit, Karamürsel'de 68 şehit, Körfez'de 1 ve Servetiye Cephesinde 12 şehit olmak üzere toplam 213 şehit verilmiştir. Kocaeli mutasarrıflığına bağlı Adapazarı kazası merkezinde 213 şehit, Akyazı'da 5 şehit, Ferizli'de 2 şehit, Geyve'de 16 şehit, Hendek'te 29 şehit, Karasu'da 12 şehit, Kocaali'de 2 şehit, Sapanca'da 4 şehit, Söğütlü'de 11 şehit, Taraklı'da ise 4 şehit olmak üzere toplam 298 şehit verilmiştir. Keza bu sırada Kocaeli'ye bağlı bulunan İznik kazasında da 18 şehit verilmiştir. Yalova'dan ise 1 zabit vekili ve 5 er olmak üzere 6 şehit verilmiştir. Bu tespitlere göre Türk İstiklal Harbi cephelerinde, Kocaeli mutasarrıflığının toplam şehit sayısı 535 kişidir. Kocaeli'den cepheye gönderildiği farz ve kabul edilen 11.000'den fazla askerin, resmî kayıtlardaki rakamlara göre 535'i vatan müdafaasında canlarını feda etmiştir. Şehitlerin cepheye gönderilen askerlere oranı, % 4,86'dır. Şehitlerin Kocaeli mutasarrıflığının genel Müslüman erkek nüfusa oranı ise % 0,47'dir. Bu istatistiki bilgilere dahil olmayan kuva-yı milliyeci, milis veya sivil tabir edilen ahaliden şehit olanların kayıtları ise çalışmamızın meçhul yanını oluşturmaktadır.

Kocaeli mutasarrıflığında, İstiklal Harbi Şehitlerinin rütbelere göre dağılımına bakıldığında bunların 3'ü Mülâzım-ı evvel (Üsteğmen), 5'i Mülâzım (Teğmen), 3'ü İhtiyat Mülâzım-ı evvel, 9'u İhtiyat Mülâzımı, 1'i Mülâzım-ı sânî (Asteğmen/yedeksubay), 3'ü Milis Zabiti, 1'i Zabit vekili, 2'si Başçavuş, 7'si Çavuş, 12'si Onbaşı, 489'u ise rütbesiz erdir.

Şehit olan askerlerin doğum tarihlerine göre bir tasnif yapıldığında şu tespitlerde bulunulmuştur: 1874 doğumlu 1 kişi, 1875 doğumlu 1 kişi, 1878 doğumlu 2 kişi, 1881 doğumlu 8 kişi, 1882 doğumlu 5 kişi, 1883 doğumlu 7 kişi, 1884 doğumlu 9 kişi, 1885 doğumlu 17 kişi, 1886 doğumlu 7 kişi, 1887 doğumlu 11 kişi, 1888 doğumlu 22 kişi, 1889 doğumlu 9 kişi, 1890 doğumlu 15 kişi, 1891 doğumlu 32 kişi, 1892 doğumlu 24 kişi, 1893 doğumlu 20 kişi, 1894 doğumlu 54 kişi, 1896 doğumlu 24 kişi, 1897 doğumlu 29 kişi, 1898 doğumlu 34 kişi, 1899 doğumlu 48 kişi, 1900 doğumlu 58 kişi, 1901 doğumlu 29 kişi, 1902 doğumlu 7 kişi, 1904 doğumlu 1 kişi tespit edilmiş; diğerlerinin kayıtlarda doğum tarihlerine rastlanamamıştır.

Cephelerde şehit düşen kahramanların yaşlarına bakıldığında ise, 18-47 arasında değişmektedir. Yaşı ilerlemiş olan askerlerin muhtemelen sefer görevi ile veya gönüllü olarak orduya katılanlar ile çeşitli sebeplerden dolayı bakaya durumuna düşmüş olup da sonradan askere sevk edilmiş kişiler olabileceği

değerlendirilmektedir. Şehitlerin yaş ortalamalarına bakıldığında 17 yaşında 1 kişi, 18 yaşında 7 kişi, 19 yaşında 7 kişi, 20 yaşında 9 kişi, 21 yaşında 7 kişi, 22 yaşında 16 kişi, 23 yaşında 13 kişi, 24 yaşında 18 kişi, 25 yaşında 16 kişi, 26 yaşında 8 kişi, 27 yaşında 11 kişi, 28 yaşında 6 kişi, 29 yaşında 5 kişi, 30 yaşında 1 kişi, 31 yaşında 4 kişi, 40 yaşında 1 kişi, 41 yaşında 1 kişi, 47 yaşında 1 kişi tespit edilmiştir. Doğum tarihi yazılı olmadığından önemli bir bölümünün de yaşını tespit etmek mümkün olmamıştır.

İstiklal Harbindeki Kocaeli vilayeti şehitlerinin önemli bölümü 1920-1922 yıllarında cereyan eden muharebelerde hayatlarını kaybetmişlerdi. Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri, Eskişehir-Kütahya Muharebesi, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi ve Yunan ordusunu yönelik takip harekâtında, Güney Marmara'dan Çanakkale Boğazına yönelik icra edilen takip harekatında, bir kısmı da İstiklal Harbinde iç güvenlik harekatı kapsamında eşkıya ile yapılan müsademede şehit olmuşlardır. Zabitanın önemli bir bölümü Sakarya Meydan Muharebesinde şehit düşmüştür. Özellikle Sakarya Meydan Savaşının en kanlı mücadelelerinin yaşandığı Türbetepe, Mangaldağı, Kartaltepe savaşlarında şehit düşen subayların kayıtlarına belgelerden ulaşılmıştır.

Bunlardan başka Mütareke ve işgal döneminde Kocaeli mutasarrıflığı mıntıkasında toplam 1.194 kişi işgalciler tarafından şehid edilmiş / öldürülmüş, 314 kişi kaybolmuş, 530 kadın mağdur edilmiştir. Ayrıca Kocaeli mutasarrıflık bölgesindeki ahaliden 63.603.250 liralık gayr-ı menkul, 92.350.480 liralık menkul işgalci Yunan ordusu ve ona tabi Rum ve Ermeni çeteleri tarafından gasp edilmiştir.

KAYNAKÇA

BOA., DH.İ.UM, Ds: 20/25, Belge nr: 14/84; BOA., DH-KMS, Ds: 60-1, Belge nr: 19; Ds: 60-2, Belge nr: 16; Ds: 20/25, Belge nr: 14/91; BOA., HR. SYS., nr: 2624/12, 2625/16; Genkur. ATASE Arşivi; nr: 4-252, Kls: 486, Ds: 2, F: 3, 3-1; Genkur. ATASE Arşivi, İSH., Kls.: 177, Ds: 4, F: 67. Kls: 360, Ds: 14, F: 55, 115; Kls: 345, Ds: 36, F: 5. Kls: 662, Ds: 62, 9, F: 151, 29. Kls: 824, Ds: 7, F: 25/1. Kls: 1167, Ds: H-1, F: 1/38; *Memalik-i Osmaniye'nin 1330 Senesi Nüfus İstatistiği*, Dersaadet 1336; Kazım Aras, İstiklal Savaşında Kocaeli Bölgesindeki Harekât, 102 Sayılı Askerî Mecmua Tarih Eki, Sy: 43, İstanbul, Eylül 1936, s. 7; Yusuf Çam,*Millî Mücadelede İzmit Sancağı*, Kocaeli Büyükşehir Bel. Yay., İzmit 2014; Millî Savunma Bakanlığı Yay., Şehitlerimiz: Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya Harbi, İstiklal Harbi, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik; c. IV, Ankara 1998; Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Millî Mücadele (1919-1922)*, İstanbul 1987; Zekeriya Türkmen, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması, (1918-1920)*, TTK yay., Ankara 2001; Ali Üzmez, *Millî Mücadelede Servetiye Cephesi*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli 2011.

Zekeriya TÜRKMEN

ŞEMSETTİN KÖYÜ LAHİDİ

Körfez'de Tarihî Mezar

Lahit kelime olarak Arapça "Lahd" olup, Türkçe olan ve anlaşılan karşılığı ismi "Gömüt, Taş veya mermer gömüt" anlamına gelmektedir. Türkiye'de bulunan Lahitler, Arkeoloji Müzelerinde günümüzde sergilenmektedir.

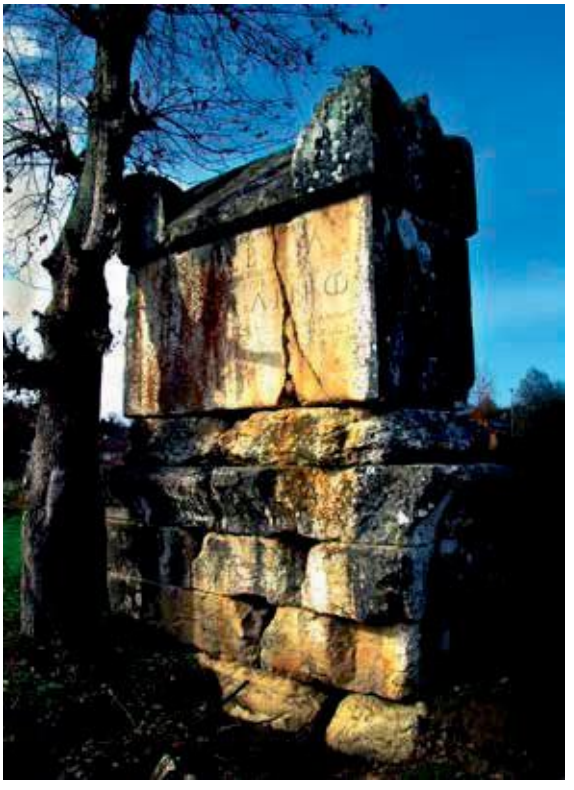

Şemsettin Köylü Lahdi

Lahitler, Antik Çağda Zengin ya da Kral ya da ailesinden insanların ölülerini gömdükleri sandık şeklindeki mezardır. O dönemde Lahitler, mermer ya da bölgede bulunabilecek diğer taş türlerinden yontularak yapılırdı. Mısır'ın Antik çağlarında mumyalar lahitlerin içine konularak, üzerinde genellikle ölünün kabartma heykeli bulunurdu. Yunan Antik çağına bakıldığında ise lahitler genelde dönemin tapınaklarına benzer şekillerde yapılırdı. Lahitlerin üzerinde ise o zamanki el işçiliği ile tapınaklarda görülen çeşitli süslemeler, alçak veya yüksek kabartma şeklinde oyularak yapılırdı.

Lahitler ölen kişinin ziynet, para, kıymetli eşyaları ile gömülmesi bir adetti. Düşüncelerine göre öldükten sonra yeni hayatlarına başladıklarında sevdiği ve gerekli bu eşyalara yine ihtiyaç duyabilirdi. Oda şeklinde olmasının da sebebi bundandır. Lahitlerin içinde değerli eşyaların olması, Lahit arayan mezar soyguncuların dikkatini çekmiştir. Bu yüzden arkeologların buldukları halleri ise genelde tahrip edilmişlerdir

Lahit mezarlar, geçmişin izlerini, adetlerini, inançları ve ölü gömme anlayışlarını yansıtmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan geçmişten günümüze kültürel mirasın aktarılmasında çok önemli bir yere sahiptirler.

Kocaeli ili ve çevresi MÖ 3 bin yılından itibaren insanların yaşamış olduğu, tarihi ve kültürel mirası çok zengini bir bölgedir. İzmit'e ait ilk delillerin 12. yüzyıla dayandığı kentimizde Kocaeli'nin her noktasına serpilmiş durumda tarihi eserler yer almaktadır. Bu olgunun bilinci içinde yerel yönetimler tescili yapılmamış tarihi eserlerin tescillenmesini sağlamaktadırlar.

Bu kapsamda tarihe ışık tutacak ve gelecek nesillere miras bırakılacak eserlerin tescilinin sağlandığı çeşitli çalışmalar Körfez İlçesi'nde de sürdürülmektedir.

Körfez İlçesi Şemsettin köyünde Büyükşehir Belediyesi Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalar esnasında bir vatandaşın bahçesinde lahit mezar bulunmuştur. İki bin yıllık olduğu tahmin edilen lahidin tescil edilmediğini fark eden yetkililer gerekli girişimlerde bulunarak kentin tarihini yansıtan eserin korunması için Koruma Kurulu'na başvuruda bulunmuştur. Türklerden önce önemli bir yerleşim yeri olduğu aradan yıllar geçmesine rağmen çok sayıda kalıntının ayakta kalması ile anlaşılan Körfez İlçesi Şemsettin köyünde bulunan lahit mezarın böylece tescil edilmesi sağlanmıştır

Şemsettin köyü Lahidi, Körfez ilçesinin Şemsettin köyünde bulunmaktadır. Yüksek platform üzerine oturtulmuştur. Üzerindeki Grekçe (Eski Yunan Dili. Bugünkü Yunancanın atası sayılmakla beraber gerek farklı harfler ihtiva etmesi gerek telaffuz farkları gerekse gramer yapısı ve oldukça gelişmiş bir vurgu sistemi ile bugünkü Yunancadan oldukça farklıdır) yazıt okunur Roma Dönemine tarihlenen lahit in-situ (Orijinal yerinde) buluntudur. Lahdi görmek isteyenler için karayolu ile ulaşım imkânı bulunmaktadır

Lahdin üzerinde sekiz satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Bölge tarihi açısında önemli bir bulgu olan lahit in-situ (orijinal kullanım yerinde) durumdadır. Lahit sandukası dört sıra blok taş üzerinde durmaktadır. Doğu batı yönünde uzanan lahdin sandukasının doğu kısmında güney ve kuzey cephelerinde boydan boya çatlaklar vardır. Lahdin sandukasının batı cephesinde üst kısmında kare şeklinde bir açıklık yer alır. Lahdin kapağı kısmen tahrip olmuş olsa da büyük bir bölümü sağlam durumdadır

KAYNAKÇA

Kitap Kaynağı, Aksoy, Taner Aksoy, "Kocaeli Kültür Envanteri", Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Yayınları, Kocaeli 2011; https://tr.wikipedia.org/wiki/Grek%C3%A7e, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.yenisafak.com/yerel/2-bin-yillik-lahit-gun-yuzune-cikti-219367, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.haberler.com/kocaeli-nde-2-bin-yillik-lahit-mezar-bulundu-haberi/, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.gelgez.net/lahit-nedir-lahitlerin-turleri-nelerdir/, Erişim Tarihi 11.08.2021.

Bora YENİHAN

ŞERİF ÜNAN

Sanayi Erbabı, İş İnsanı

Şerif Ünan Bey, Drama'nın Hüseyinköy ve Hocalar köyünden gelip Kocaeli'nin eski ismi Mihalıççık olan bugünkü Gündoğdu'ya yerleşmiş mübadillerden biridir. Altı çocuklu bir ailenin en büyüğü olan Şerif Ünan Bey'in babası Sabri Bey annesi Selime Hanımdır. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini İzmit'te, lisans eğitimini ise ODTÜ Elektrik Mühendisliği bölümünde tamamlamıştır. Lisans eğitimi sonrası Ankara'da Türkiye Elektrik Kurumunda mühendis olarak iş hayatına başlamıştır. Aynı dönemde hem ODTÜ'de yüksek lisans eğitimini sürdürmüş hem de askerliğini yapmak

Şerif Ünan

üzere başvuruda bulunmuştur. Denizci olarak girdiği askeriyede aldığı eğitim sonrasında önce Beylerbeyi Astsubay Okuluna ardından Derince Makine Sınıflar Okuluna atanmıştır. Askerlik süreci sona erdikten sonra 1973-1977 yıllarında İzmit'te CHP Belediye Meclis Üyesi olmuş sonrasında siyasetten ayrılarak 1978 yılında hem Türk ekonomisine katkı sağlayan hem de Kocaeli bölgesine önemli yararlılıkları olan Kalibre Boruyu kurmuştur.

Kalibre Boru işletmesinin kuruluşuna giden ilk adım, Şerif Ünan Bey'in 1973'te İzmit'te faaliyet gösteren Mannesmann'da işe başlamasıdır. Kalibre Boru'yu birlikte kuracağı iki arkadaşı ve ortağı Şimşek Büte ve Ahmet Erciyas Beyler ile burada tanışmıştır. Sonrasında iş değişikliğine giderek Goodyear'da endüstri mühendisliğine başladığı sırada Mannesmann'daki arkadaşı Ahmet Bey'den birlikte masura üretme fikri gelmiştir. Bu fikri hayata geçirmek için yapılan çalışmalar neticesinde Şerif Ünan Bey'in kayınpederi İzmit'in de önde gelen isimlerinden biri olan Hüsnü Efe'nin Köseköy'de sahibi olduğu tır hangarları, Kalibre Boru 'ya tahsis edilmiştir. 1978'de üç mühendis arkadaşın ilk soğuk çekim boru üretmek üzere kurmuş olduğu bu işletme ardından tekstil ve diğer sektörlerden de gelen boru talebini karşılamak üzere yoluna devam etmiş ve 1986'da üretim kapasitesini arttırarak 1994'te Almanya'ya ilk ihracatını gerçekleştirmiştir. Böylece dünyanın önde gelen otomotiv tedarikçilerinin de tercih ettiği bir işletme konumuna ulaşmıştır. 2016'da Kalibre Holding kurulmuş, ilk dövme tesisi yatırımı yapılmış, entegre otomotiv parçası üretim tesisi, alüminyum üretim tesisi ile büyümeyi sürdürmüştür. Dünyanın birçok ülkesine ihracat gerçekleştiren İspanya, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerde üretim ve sevkiyat üsleri bulunan büyük bir kuruluşa dönüşmüştür. Şirket yönetiminde Şerif Ünan Bey'in çocukları da yer almaktadır.

Şerif Ünan Bey'in Kocaeli'ye katkısı sadece sanayi alanıyla sınırlı değildir. Kendisi, ilk olarak 1947'de üniversite öğrencileri tarafından kurulan, 1980 darbesiyle kapatılan fakat 1993'te tekrar açılan Kocaeli

Yüksek Öğrenim Derneğinin başkanlığına seçilmiştir. Derneğin kurucu üyelerinden Şerif Bey'in önderliğinde derneğe bağlı bir de vakıf; 1995'te Kocaeli Yüksek Öğrenim Vakfı adıyla kurulmuştur. Hem kendisinin hem de eğitime gönül vermiş bağışçıların katkısıyla vakfa bağlı ODTÜ-KYÖD (Anasınıfı – İlk ve Ortaokul) Okulları ve KYÖV Özel Anadolu Lisesi bölgeye kazandırılmış nitelikli eğitim kurumları arasında yer almaktadır. Sanata ilgisi özellikle resme olan merakı Kalibre Boru'nun merkez binasındaki ofisin bir sergi salonunu anımsatmasından da anlaşılmaktadır. Kocaeli Üniversitesi ile birlikte heykel, resim, fotoğraf yarışmaları düzenlenmesinde katkıları olmuştur. Kendisi Kocaeli Sanayi Odası yönetiminde de yer almış, üniversite-sanayi iş birliği konusunda çalışmalar yürütmüş, üniversiteden pek çok öğrencinin Kalibre Boru'da istihdamı sağlanmış, girişimcilik konusunda seminerler vermiş önemli bir hizmet insanıdır.

KAYNAKÇA
Şener Aksu, *Sanayiciliğe Sıra Dışı Bir Yolculuk Şerif Ünan,* Cinius Yayınları, 2014; https://www.kalibreboru.com/kalibre-boru/ 18 Eylül 2020.

Hatice AKAN

ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE KOCAELİ
Osmanlı Dönemi İzmit Mahkeme Kayıtları

Osmanlı yönetimi kuruluşundan itibaren taşraya iki yönetici göndermekteydi. Bunlardan biri bey (beylerbeyi, sancakbeyi), diğeri de kadıdır. Bey, yürütme erkini, kadı da yargı erkini temsil etmekteydi. Bu çerçevede Osmanlı toprakları eyalet-sancak-nahiye adı verilen askerî-idarî birimlere ayrılmış, aynı zamanda bu şekilde ayrıma tabi tutulmuş yerlerde kaza denilen adlî-idarî birimler oluşturulmuştur. Kazanın başındaki kadının birçok görevi vardı. Bunların ilki merkezden gelen talep ve emirleri yerine getirmekti. Vergi konulması ve toplanması, sefer sırasında erzak temini ile yolların ulaşıma açık olması, diğer görevlilerle birlikte asayişin sağlanması söz konusu görevlerin başında gelmektedir. Ayrıca, vakıf kurulması için gereken vakfiyeleri onaylamak ve vakıfların denetlemek sorumlulukları arasındaydı.

Kadının ikinci görevi yargılama idi. Hâkim veya hâkimü'ş-şer' olarak da adlandırılan kadı, başında bulunduğu kazanın halkı arasında meydana gelen dava ve anlaşmazlıkları şer'î hükümler, kanunnameler ve örf çerçevesinde şekillenmiş olan Osmanlı hukukuna göre karara bağlamakla mükellefti. Söz konusu davalar arasında iftira, zina, hırsızlık, yol kesme, içki içme, isyan, kısas, diyet, tazir davaları bulunmaktaydı. Ayrıca evlenme, boşanma, velayet, nafaka tayini, yetim mallarının korunması, miras taksimi, vasiyet davaları da yetki alanına girmekteydi. İlmiye sınıfına mensup olan kadı, sadece bulunduğu kazanın en önemli hukuk ve idare adamı değil aynı zamanda ahalinin istek ve sorunlarını devlete ileten temsilcisi konumundaydı.

Kadının üstlendiği görevlerden üçüncüsü beledî hizmetlerin yerine getirilmesi ve denetlenmesidir. Çarşı ve pazarın denetlenmesi, ilgili esnaf örgütünün önderleriyle fiyatların tespit edilmesi, lonca düzeninin sağlanması, esnaf ve sanatkârların denetlenmesi, imar işlerinin usulünce yürütülmesi bu görevler arasındadır.

Kadının üzerinde durulması gereken son görevi ise noterlik işleridir. Her türlü alım satım işlemi kadı tarafından onaylanır ve bunun karşılığında harç ödenirdi.

Merkezden gönderilen ferman, berat gibi belgelerin dışında kadılar görev ve sorumlulukları nedeniyle çok çeşitli belgeler düzenlerdi. Narh defteri, tereke defteri, ilâm, hüccet, arzuhal gibi belgeler bu gruba örnek olarak gösterilebilir. Kadıların temel görevlerinden biri de merkezden gönderilen belgeler ile kendi düzenledikleri belgelerin kadı sicili ya da şer'iyye sicili adı verilen defterlere kaydedilmesini sağlamaktı.

Tek nüsha halinde düzenlenen bu defterler Osmanlı şehir tarihinin temel kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Tüm kazalarda olduğu gibi İzmit kazasında da şer'iyye sicillerinin düzenli olarak tutulmuş olması gerekmektedir. Ancak yangın, sel, deprem, yolsuzluk, sabotaj, düşman işgali gibi çeşitli nedenlerle İzmit şer'iyye sicillerinin tamamı günümüze ulaşmamıştır. Bugün elimizde bulunan defter sayısı ondur. Bu siciller şunlardır:

Bu defterlerden ilki olan 1452 numaralı İzmit şer'iyye sicili genel olarak H. 1220-1230 ila M.1805-1815 yılları arasında düzenlenmiş belgeleri kapsamakla beraber defterde, H.1210 M. 1795 yılına ait bir belge ile H.1231 M. 1816 yılına ait iki adet belgeye daha rastlanmıştır. Bu uygulama, zaman zaman başka kazalara ait şer'iyye sicillerinde de rastlanan bir durumdur. Adı geçen defter 73 varaktan oluşmaktadır.

1453 numaralı defterde H. 1261-1264/M. 1845-1848 yıllarına ait belgeler yer almakta ve 94 varaktan müteşekkildir.

1454 numaralı sicil H. 1278-1281/M. 1861-1865 yılları arasında düzenlenen kayıtları içermekte ve varak sayısı 77'dir.

97 varaktan oluşan 1455 numaralı defter ile 98 varaktan oluşan 1456 numaralı defter ayrı birer şer'iyye sicili olmalarına rağmen her ikisi de H. 1312-1318/M. 1894-1901 yılları arasında düzenlenen belgelerden oluşmaktadır.

1457 numaralı İzmit şer'iyye sicili H. 1318-1323/M. 1900-1906 yılları arasındaki belgeleri kapsamakta ve toplam 98 varaktan meydana gelmektedir.

98 varaktan oluştuğu görülen 1458 numaralı defter H. 1323-1326/M. 1905-1909 arasındaki kayıtları içermektedir.

1459 numaralı defterde H. 1326-1328/M. 1908-1911 yılları arasında düzenlenen belgeler yer almaktadır. Adı geçen sicilde 102 varak bulunmaktadır.

1460 numaralı defter de H. 1326-1328/M. 1908-1911 yıllarını kapsamaktadır. Bu defterin varak sayısı ise 98'dir.

İzmit şer'iyye sicillerinin sonuncusu olan 1461 numaralı defter H. 1328-1329/M. 1910-1911 tarih aralığında düzenlenen belgelerden oluşmaktadır. Bu defterde de 98 varak mevcuttur.

İzmit'e ait ilk defter, bir sicilde olması gereken belge türlerinin neredeyse tamamını içermektedir. Defter incelendiğinde, ferman, berat, vakıf muhasebe defteri gibi vakıflarla ilgili kayıtlar, salyane ve masraf defterleri, tereke defterlerinin yanı sıra, vasi tayini, alacak ve verecek anlaşmazlıkları nedeniyle tutulmuş hüccetlerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak sonraki defterler mahkemenin niteliğinin değişmesinden dolayı içerik bakımından da değişime uğramıştır. II. Mahmut devrinde ve onu izleyen dönemde yargı alanında meydana gelen gelişmeler yargı organlarının yapısal olarak değişimine neden olmuştur. Bilindiği üzere, Tanzimat öncesinde kadılar yargı gücünü tek başına temsil etmekteydi. Söz konusu düzen, II. Mahmut döneminde yapılan düzenlemelerle değişmeye ve kadıların yetkisi kademeli olarak azalmaya başlamıştır.

Bu gelişmelerden ilki 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasıdır. Yeniçeri zabitlerinin asayişin sağlanmasında kadıya yardımcı olmalarının son bulmasıyla kadıların mülki görevleri de sona ermiştir. Ertesi yıl İhtisap Nezareti'nin kurulmasıyla vergilerin toplanması, çarşı pazarın denetlenmesi gibi beledi görevleri, Evkaf Nezareti'nin teşekkülü ile de vakıflar üzerindeki denetim ve kontrolü ortadan kalkmıştır.

1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra şer'î mahkemelerin yeniden düzenlendiği anlaşılmaktadır. İlk olarak 1867'de belli alanlarda yetkili olacak mahkemeler kurulmasına yönelik düzenlemeler yapıldı. Aynı yıl çıkarılan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamnamesi ile şer'î mahkemelerin hukuk-ı şahsiyye dışındaki davalara bakamayacağı kararlaştırıldı. Hukuk-ı Şahsiyye, aile, miras, şahıslara karşı işlenen suçlar ile bunlara verilecek cezaları kapsamaktaydı. Yine aynı yıl yayımlanan Şûrâ-yı Devlet Nizamnamesi şer'î mahkemelerin yetkilerini bir kez daha tırpanladı. Böylece idari yargı ile ilgili davalar bu mahkemelerin yetki alanından çıkarılmış oldu. 1870'de Nizamiye Mahkemeleri'nin kurulması ve ertesi yıl bu mahkemelerin tüm imparatorluk çapında örgütlenmesiyle şer'î konuların dışındaki bütün yetkileri elinden alınan şer'î mahkemelerin etkinlik alanı iyice azaldı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında yapılan düzenlemelerle şer'î mahkemelerin yapısı değiştirildi. İlk olarak 1913 yılında çıkarılan Kanun-ı Muvakkat ile bir yandan şer'î mahkemelerin görevlerinde değişikliklere gidildi. Kadıların sınırlı süre görev yapma usulü kaldırıldı ve kadı olabilmek için 25 yaşını doldurma şartı getirildi.

1916'da yapılan bir düzenleme ile kazaskerlik ve evkaf mahkemeleri de dahil olmak üzere bütün şer'î mahkemeler Adliye Nezaretine bağlandı. Üç yıl sonra adı geçen mahkemeler tekrar Şeyhülislamlık makamına bağlanmışsa da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra 1924 yılında çıkarılan kanunla şer'î mahkemeler kapatılmıştır. Böylece bu mahkemelerde alınan kararlara ait kayıtların bulunduğu şer'iyye sicillerinin tutulması uygulaması da son bulmuştur.

İzmit sicilleri, Adapazarı'na ait müstakil siciller bulunmadığından bugün ayrı bir il olan Sakarya ve ilçeleri hakkında araştırma yapmak isteyenler için de önem arz etmektedir. Belge sayısı İzmit kaza merkezi ile ilgili olanlar kadar olmasa da Adapazarı, Geyve gibi o dönemde Kocaeli'ne bağlı yerleşim yerleri ile ilgili çok sayıda belgeye rastlamak mümkündür.

İzmit şer'iyye sicillerinde bulunan belgelerin içerik ve türleri yukarıda anlatılan gelişmelere bağlı olarak değişmiş ve sadece aile hukuku ile ilgili belgeleri içerir hale gelmiştir. Bütün bunlara rağmen toplum yapısını anlamak için vazgeçilmez kaynaklardan biri olma özelliğini sürdürmüştür. İzmit'te yaşayan ailelerin ne kadarının çocuksuz olduğu, ortalama çocuk sayıları, bu ailelerdeki çok eşlilik oranı ile servet düzeyi sicillerden elde edilebilecek konuların başında gelmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmet Akgündüz, "İslam hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iye Mahkemeleri ve Şer'iye Sicilleri", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 9, 2009, ss. 13-48; Ayhan Alper, *1452 Numaralı İzmit Şer'iyye Sicilinin Değerlendirilmesi ve Transkripsiyonu*, Kafkas Üniversitesi SBE Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi, Kars, 2013; İlber Ortaylı, "Osmanlı Devleti'nde Kadı", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXIV, ss. 69-73; İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

Ümit EKİN

ŞEVKET KAZAN (1933-2020)

Siyasetçi ve Avukat

12 Temmuz 1933 tarihinde Adapazarı'nda doğdu. Babasının adı Emin, annesinin adı Hatice'dir. Şevket Kazan'ın öğrenim hayatının tümü İstanbul'da geçti. Sırasıyla Kartal Merkez İlkokulu'nda, Kartal Ortaokulu'nda ve Haydarpaşa Lisesi'nde okudu. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi.

Şevket Kazan 1971'de Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, aynı yıl Necmettin Erbakan tarafından kurulan Milli Nizam Partisine girdi ve aktif siyasete başladı.

Aynı dönemde 1973 yılına kadar Kartal'da ağabeyleriyle bir kolektif şirketin ortağı olarak ticaretle uğraştı. Bu süre zarfında din alanında özel eğitim alan Şevket Kazan, 13 yıl kürsü vaizliği yaptı ve dini konferanslar verdi. Milli Nizam Partisinin kapatılmasından sonra, bu partinin yerine kurulan Milli Selamet Partisinde siyasete devam eden Şevket Kazan, 1973 yılında aynı partiden Kocaeli Milletvekili seçildi. 1974 yılında Ecevit tarafından kurulan Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi Koalisyon Hükümetinde Adalet Bakanlığı yapan Şevket Kazan, !976 yılında Süleyman Demirel'in Başbakanlığında kurulan Milliyetçi Cephe Koalisyon Hükümetinde de Çalışma Bakanı olarak yer aldı. Şevket Kazan, 1973–1980 yılları arasındaki siyasi faaliyetleri sırasında, Milli Selamet Partisi Meclis Grup Başkan Vekilliği ve Genel Başkan Yardımcılığı görevlerini de üstlendi. Bu arada 1977 yılında Zonguldak'tan Milletvekili adayı, İstanbul'dan da Belediye Başkanı adayı olarak girdiği iki seçimi de kazanamadı.

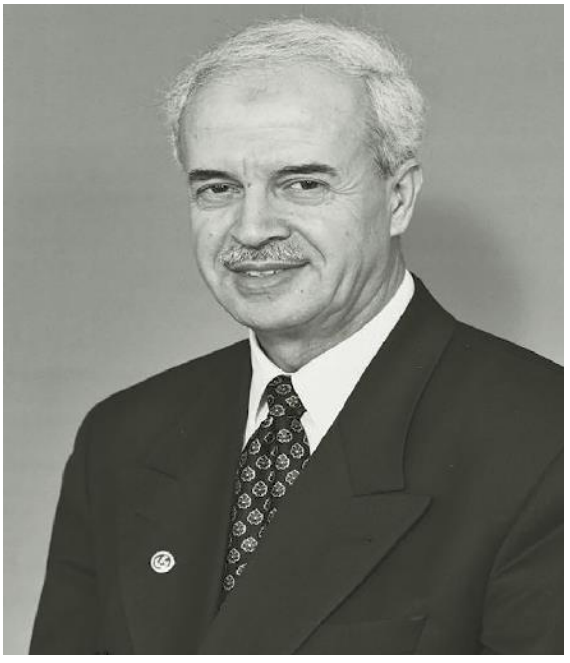

Şevket Kazan

12 Eylül 1980 tarihindeki askeri darbe sonrasında bir süre siyasetin dışında kalan Şevket Kazan, Necmettin Erbakan tarafından kurulmuş olan Refah Partisi'ne katılarak yeniden aktif siyasete döndü. 1991 yılındaki genel seçimlerde Refah Partisi'nden Kocaeli Milletvekili seçildi ve 19. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisine girdi. Şevket Kazan, bu dönemde Refah Partisi Genel Başkan Yardımcısı ve Meclis Grup Başkan Vekili olarak da görev yaptı. Şevket Kazan, 24 Aralık 1995 tarihindeki genel seçimlerde bir kez daha Refah Partisi'nden Kocaeli Milletvekili seçildi ve 20. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde de bulundu. Bu dönemde Necmettin Erbakan'ın Başbakan olarak kurduğu Refah Partisi-Doğru Yol Partisi Koalisyon Hükümetinde Adalet Bakanı olarak görev aldı. 28 Şubat Sürecinde Refah Partisi'nin kapatılmasıyla birlikte partinin diğer önde gelen üyeleri gibi beş yıl siyaset yasağı aldı, ama yeni kurulan Fazilet Partisinde örtülü de olsa siyasi çalışmalarını sürdürdü. Bu partinin de kapatılmasının ardından Necmettin Erbakan tarafından 2001 yılında kurulan Saadet Partisi bünyesinde 2003'te yeniden aktif siyaset yapmaya başlayan Şevket Kazan, Saadet Partisi'nin önde gelen üyelerinden biri oldu ve partinin Yüksek İstişare Kurulu Üyesi sıfatıyla siyasetteki etkisini devam ettirdi.

Arapça ve İngilizce bilen Şevket Kazan, 9 Mart 2020 tarihinde Ankara'da vefat etti. Şevket Kazan, evli ve bir çocuk babası idi.

KAYNAKÇA

Temuçin Faik Ertan, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM XX. Dönem (1995-1999) Biyografi*, III. Cilt, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 155, Ankara, 2012, s. 744-745; *TBMM Albümü (1920-2010)*, 3. Cilt (1983-2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: , Ankara, 2010, s. 1352.

Timuçin Faik ERTAN

ŞEVKET ÖZYILDIZ

Cıvatacı Şevket

Cıvatacı Şevket olarak tanınan Şevket Özyıldız öncelikle iş hayatına 1956'da kaynakçılık olarak başladı, sonrasında ise 1963'te hırdavat ve sanayi ürünleri üzerine olan dükkanını açtı. 1973 Kocaeli İl Yıllığı'nda, İzmit Hürriyet Caddesi'nde olduğu belirtilen işletme sanayi kurumu olarak yıllıkta yer aldı. Şevket Özyıldız 22 Haziran 2020'de yaşlılığa bağlı olarak vefat etti. Cıvatacı Şevket'in kurmuş olduğu işletme ise halen İzmit Sanayi Mahallesi'nde varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Cumhuriyetin 50. Yılında Kocaeli: 1973 İl Yıllığı, İzmit 1973, s.288; Cıvatacı Şevket, "Hakkımızda", Erişim: 25.08.2021, http://www.civatacisevket.com/ornek-sayfa/; En Kocaeli, "Cıvatacı Şevket Vefat Etti", Erişim: 25.08.2021, https://www.enkocaeli.com/haber/4853448/civataci-sevket-vefat-etti

Büşra SAVAŞ

ŞEVKET USTAOĞLU (1918-1994)

Milletvekili, Sporcu ve Antrenör

Şevket Ustaoğlu, 1918 yılında İzmit'te dünyaya geldi. Annesi Cemile Hanım, babası Mustafa Bey'dir. İlk ve orta öğreniminden sonra Güzel Sanatlar Akademisinden mezun oldu. Tarım ve ticaretle uğraşan Ustaoğlu, aynı zamanda İzmit Gebze Çayırova Mobil Oil Deposu işletmeciliği yaptı. 1934 yılında spora başladı. Fenerbahçe Spor Kulübü Kürek ve su sporları takımlarında yarıştı. Birçok Türkiye şampiyonlukları kazandı. İzmit Kâğıt Spor Kürek takımının fahri antrenörlüğünü yaptı. Güreş Federasyonunda da uzun yıllar çalışan Ustaoğlu, Güreş Federasyonu ikinci başkanlığı görevini dokuz yıl yürüttü. Eski milli güreşçi ve antrenör Yaşar Doğu ile zaman zaman polemiğe girdi. 1978'de Faruk Ilgaz başkanlığındaki Fenerbahçe Spor Kulübünün yönetim kurulunda yer alan Ustaoğlu, sporun dışında Türk siyasal yaşamının içinde de boy gösterdi. Adalet Partisi Kocaeli İl Başkanlığı görevini yürüttü. Bu sırada Kocaeli çiftçisinin problemleri ile yakından ilgilendi. 1965 yılında tütün fiyatlarında görülen büyük düşüşlerin engellenmesi için Tekel Bakanlığı ile temasa geçti. Karamürsel Belediye Başkanı İlhan Çınar ve Karamürsel Adalet Partisi İlçe Başkanı Halil Koygun ile birlikte CHP toplantısını silahla dağıtmak iddiasıyla hakkında soruşturma başlatıldı. Ancak savcılık Ustaoğlu ve beraberindekilerin herhangi bir taşkınlığının bulunmadığı yönünde karar verdi. 1965 genel seçimlerinde milli bakiye oyları ile

Şevket Ustaoğlu

Adalet Partisinden II. (XIII) Dönem milletvekili seçildi. 1965-1969 yılları arasındaki dört yıllık Adalet Partisi milletvekilliği boyunca mecliste sadece bir kez söz aldı. Sosyal Sigortalar Kanunu ile ilgili çalışmaları olan Ustaoğlu; Çekoslovakya Dostluk Grubu, Tarım Komisyonu II, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Komisyonu I-II, Ulaştırma Komisyonu III-IV, Bayındırlık Komisyonu III ve Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu IV'ün içerisinde yer aldı. İkinci ve üçüncü toplantı yılında olmak üzere toplamda 25 gün, hastalık dolayısıyla izinli sayıldı. Evli ve iki çocuk babası olan Ustaoğlu, 26 Nisan 1994 tarihinde vefat etti.

KAYNAKÇA

Menderes Çakır, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-XIII. Dönem (1965-1969)*, C. 1, TBMM Yayınları, s. 49, 317, 318, 414, 437, 444, 463, 464, 481, 498; Menderes Çakır, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-XIII. Dönem (1965-1969)*, C. 4, TBMM Yayınları, s. 1988. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Cilt: 19, 1967, D. 2, T. 2, s. 5-6; Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2005)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V*, Kocaeli 2019, s. 1280; *TBMM Albümü 1920-2010*, 2. Cilt 195-1980, Ankara 2010, s. 873; *Milliyet*, 28 Mayıs 1965, s. 11; *Milliyet*, 19 Ağustos 1956, s. 6; *Milliyet*, 31 Ocak 1958, s. 6; *Milliyet*, 24 Aralık 1958, s. 6; *Milliyet*, 25 Aralık 1958, s. 6; *Milliyet*, 01 Ekim 1965, s. 1; *Milliyet*, 14 Kasım 1965, s. 3; *Milliyet*, 27 Şubat 1978, s. 14.

Abdullah LÜLECİ

ŞEYH MUSLİHÜDDİN MUSTAFA VAKIFLARI

Hacı Kıssahan Muslihüddin Mustafa'nın Kocaeli'deki Vakıfları

Fatih Sultan Mehmed Han'ın Kıssahanı ve muhtemelen Şeyh Yavsî'nin tasavvuf ve tarikat hocası olan Muslihüddin Kacavî ile aynı kişidir. Hacı Kıssahan olarak bilinen Muslihüddin Mustafa'nın hayatı hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Babasının adı Cüneyd, anne bir kardeşinin adı Mevlana Abdülcelil ibn-i Ali, zevcesi (eşi) Emirdağlı Mevlana Muhiyüddin'in kızı Zeynep Hatun, kızı ise Mükerreme Hatun'dur. Onun Çavlu Hacı köyünde kurduğu mescid, muallimhane ve zaviye, Büyük Kaynarca köyünde Cuma camisi olarak kullanılan bir mescid bina ettirdiği anlaşılmaktadır.

Sultan Bayezid, İzmit'e bağlı Ayangünay köyü ve Göçkün mezrasını, Hacı Kıssahan'ın Kandıra'daki Çavlu Hacı köyünde bina ettirdiği mescid-i camiin ve diğer mescidin ve Kavize yanında Kalamiç deresinin üzerinde bina ettirdiği müteaddit odaları havi muallimhane ve zaviyede pişirilen yemek masrafına, Hacı Kıssahan'ın kendisine ve evlâdına "vakf-ı sahih-i şer'i ve habs-i sarih-i mer'i" ile vakfetmiştir. Sultan Bayezid, köy ve mezrâdan hâsıl olan meblağın beşe bölünüp, birinci sehminin köprünün rakabesine sarf olunmasını ve ikinci sehminin iki mescidin, odaların, mahzenlerin rakabesine ait olmasını, üçüncü sehmin beşe bölünüp, bir hissesinin müezzine, kalan dört hissenin ise hatip ve imam olacak kişiye verilmesini, dördüncü sehminin de beşe bölünüp bir hissesinin Kur'an'dan cüz okuyanlara, kalanının buk'âda sakin olan talebenin ve inen misafirlerin yemek masrafına ait olmasını, beşinci sehmin de Mevlâna Hacı Muslihüddin'in şahsına ve sonra erkek ve kız evlâdına ait olmasını şart etmiştir.

Vakfın tevliyeti Hacı Muslihüddin evlâdına meşrut olup, tevliyete hiçbir pay ayrılmamıştır. Evladın nesli kesilirse, onlar için ayrılan pay iki kısma ayrılıp, birinci sehmi Çavlu Hacı köyünden, iki hamam ve dükkânların mütevellisine verilmesini, diğer yarısının ise iki mescidde görevli müezzin ve cüz okuyanlara verilecektir. Bu vakfiyenin şahitleri Ali Paşa (Atik), Mustafa Paşa (Koca), Yahya Paşa (Damat, Malkoçoğlu), Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Defterdâr Kasım bin İsa, Cemâlüddin Aksarayî'nin soyundan gelen Pirî Mehmed Paşa ve Ebussuud Efendi'nin amcası Nişancı Ca'fer bin Naci'dir.

Hacı Kıssahan adına düzenlenen ikinci vakfiye, Kazasker Ali bin Şeyh Ahmed (Fenarî) ve Kazasker Mehmed bin Mustafa Efendi'nin imzalarını taşır. Bu vakfiyede vakfedilen yerler; Çavlu Hacı köyü ve bu köye bağlı Bağdaş/Yağdaş, Tepeköy ve Kaygana, Bozburun, Alahana ve Büyükköy kışla ve arazileridir. Bunlardan ilkinde bina ettirdiği bina ve altlı-üstlü odaları, ahırları, buğday anbarları, fırın ve kenifleri ve diğer yapıları muhtevi mensubatı kendisine ve evladına vakfetmiştir. Bina ettiği yapının ahşaptan olan "Ulağu" denilen duvar içindeki kısmını, Cami'nin hatibinden ders okuyan talebe ve gelen misafirler için vakfetmiştir. Tahta havlu kısmını ise evladına vakfeden Hacı Kıssahan, köyün gelirlerini bina ettirdiği iki mescid için vakfetmiştir. Gelirin beş kısma ayrılıp bir hissesinin vakıf evlerin rakabesine, bir hissenin imamet, hitabet ve tedrisat ile iştigal edip, her sene Kur'an hatmeden imama, kalan üç hissenin ise evlada verilmesini şart etmiştir. 15 sehimden üçü rakabeye, beşi imama, ikisi talebenin yemeğine ve kalan beşi evlada meşruttur. Mescid ve evlerin tamamen ortadan kalkması durumunda hâsılın fukaraya dağıtılması da şartlar

arasında zikredilir. İmamın âlim ve fâzıl olmaması durumunda 15 sehmin üçü rakabeye, üçü imama ve kalan dokuzu köyün fukarasına yemek verilmek üzere ayrılması istenmiştir.

Hacı Kıssahan, medresesi için çok sayıda kitap da vakfetmiştir. Bunlar; Kur'an-ı Âzim'in tamamını müştemil biri küçük, diğeri büyük kıt'alı iki Mushaf-ı şerif, hat resmi hakkında bir risale, Reşidüddin-i Pezdî'nin Farsça üç büyük cild olarak Keşfü'l-Esrar isimli tefsiri; Küvaşî'nin bir cild tefsiri, Şeyh Şehabüddin-i Rûmî'nin iki cild tefsiri, Ebü'l-Kasım Kuşeyrî'nin bir cild tefsiri, Hakayîk-i Sülemî'nin bir cild tefsiri, bir cild Aynü'l-Ayan fi Keyfiyyet-i Tefsirü'l-Kur'an, Şeyh Necmüddin-i Daye'nin Meşayih tariki üzere iki cild tefsiri, İmam Razî'nin Tefsir-i Kebir'inden Bakara suresinin evâhirine ve Âl-i İmran'ın evailine ait bir cild, Tefsir-i Kebir'in muhtasarından Kur'an-ı Kerim'in evvelinden Ben-i İsrâil suresinin sonuna kadar bir cildde nısf-ı evvel ve mezkûr tefsirden Amme suresinin evvelinden Kur'an'ın ahirine kadar bir cild, Mirsad-ı İbad ve diğer bir risaleyi muhtevi bir cild mecmua, Fıkıh hakkında Farça Kifaye ve müteaddit risaleler, Bagevî'nin dört cild Mealimü't-Tenzil adlı tefsiri, Tefsir-i vecizden Rum suresinin evâilinden Kaf suresinin sonuna kadar bir cild, bir cild Keşşaf tefsiri, Mevlâna Sadüddin'in Keşşaf üzerine haşiyesi, Kaşanî'nin bir cild içeresinde Kur'an'ın sonuna kadar te'vilatının ikinci kısmı, beş cild içerisinde Sahih-i Buharî'nin tamamı, iki cild içerisinde Zemahşerî'nin Dekaikulluğa fi Şerhi'l-hadisi, iki cild içerisinde Ezhar adında şerh-i Mesabih, bir cild kenarı metinli hadis şerhi, bir cild içerisinde Mesabih, bir cild içeresinde Bidayetü'l-Hidâye ve Esmâ-i Hüsna şerhi, Hattabî'nin Şerh-i Muhtasar üzerine haşiyesi, bir cild içerisinde ibn-i Melek'in Meşarık şerhi, bir cild içerisinde Saganî'nin Meşarikü'l-Envâr'ı ve bunun hutbesinin şerhi, bir cild içerisinde Nevadiri'l-Usûl fî Şerhi'l Hadisi'r-Resul, İbni'l-Eşârî Cezerî'nin altı cild içerisinde Câmiü'l-Usûl fi Ahadis-i Resul isimli kitabı, bir cild içerisinde Camiü'l-Usûl muhtasarı, üç cild içerisinde Tirmizî'nin Cami'i, bir cild içerisinde bazı hadislerin Farsça şerhi, bir cild içerisinde Münzirî'nin Kitabü't-Terkib ve't-Terhib-i Muhiyüddün'i, Nevevî'nin Sahih-i Müslim şerhinin evvelinden Tahrimü'z-Zebih li-gayrillah babının sonuna kadar cildi evvelin tekrarı ile dört cild, Fihimafih nam kitabın bazısını ve Ehadis-i Nebeviye'den bazısını ve Müsameretü'l-Ebrar'dan bazısını ve Mevlâna Celâlüddin-i Rûmî'nin eş'arından bazısını muhtevi bir cild, Kadı İyaz'ın Şifa'-i Şerif'i, İmam Gazalî'nin dört cild içerisinde İhyâi'l-Ûlum kitabının tamamı, bir cild içerisinde Farsça Kimyaü's-Saâdet adlı kitap, bir cild içerisinde Kimyâ'nın muhtasarı, bir cild içerisinde Abdurrahman Câmî'nin Farsça Sevahidü'n-Nübüvve'si, Şaziî'nin bir cild içerisinde Kitabü'd-Davat ve'r-Resâil'i, bir cild içerisinde Gazzalî'nin Cevahirü'l-Kur'an ve Usulü'l-Erbain ve diğer risaleleri, bir cild içerisinde Ravzatü'l-Ulemâ adlı kitabı, bir cild içerisinde Şeyh İbrahim Kayserî'nin Türkçe ve manzum Gülizar nam kitabı, bir cild içerisinde Şeyh Ebu Said ibn-i Ebu'l-Hayr'ın Farsça menâkıbı, üçü bir cild içerisinde Ravzatü'l-Müridin ve Eyyühe'l-Veled ve diğer bir risale, bir cild içerisinde Celalüddin-i Rûmî'nin Mesnevi'si, iki cild içerisinde Hüseyin Zemini'nin Farsça Mesnevî şerhi, bir cild içerisinde Farsça Tühfetü'r-Ruh ve Nefhatü'l-Fütûh, bir cild içerisinde Şeyh Muhiyüddin-i Ârabî'nin Müsameretü'l-Ebrar ve Muhazeretü'l-Ahyar'ı, Şeyh Muhiyüddin-i Arabî'nin bir cild içerisinde Füsusü'l-Hikem'i, bir cild içerisinde Davud-i Kayserî'nin Füsus şerhi, bir cild içerisinde Şeyh Muhiyüddin'in ve başka meşayihin müteaddid risaleleri, bir cild içerisinde Seyyid-i Nurbahş'ın ve Said Ali Hemedanî'nin Farsça risaleleri ve âher risaleler, bir cild içerisinde Farsça ibare ile yazılı Şeyh Hoca Attar'ın Mantıkü't-Tayr ve Musibetnâme ve Vuslatnâme'si, Hüseyin Ahlatî'nin Nüzhetü'l-Ervah'ı ve diğer risaleler, bir cild içerisinde Hoca Attar'ın Cevherü'z-Zat'ı, bir cild Farsça Mevlûdü'n-Nebi Aleyhisselâm, bir cild içerisinde tasavvuftan bir risale ile beraber Faslü'l-Hitab, iki cild Rebiü'l-Ebrar, bir cild içerisinde Şeyh Muhiyüddin'in Füsus ve diğer risaleleri muhtevi mecmuası, bir cild Telhisü'l-Meani, bir cild içerisinde İzzi ve Merah ve Maksud şerhleri, bir cild içerisinde Seyyid Abdullah'ın Kitabü'l-Lüb şerhi, bir cild içerisinde Kuşeyrî'nin Arapça Tezkiretü'l-Evliyâ kitabı, bir cild içerisinde Fıkıh hakkında Künyetü'l-Münye, bir cild Miftah şerhi, bir cild içerisinde Seyyid Şerif Cürcanî'nin Tecrid haşiyeleri, bir cild Şerh-i Mevakıf, bir cild Tecrid şerhi, bir cild Fahrüddin-i Râzî'nin Şerh-i İşaret'i, bir cild İşaret haşiyesi, bir cild içerisinde Akaid üzerine Hayalî haşiyesi ve şerhi ile birlikte Adabü'l-Bahs, bir cild içerisinde Yafiî'nin Şeyh Abdülkadir-i Geylânî'nin menâkıbı hakkında Hulasatü'l-Mefahir hakkında tercümesi, bir cild Miftahü'l-Gayb ve bir cild içerisinde İbn-i Kutbüddin'in Miftahü'l-Gayb şerhi, bir cild Envarü'l-Âşıkîn Türkçe, bir cild Nehcü'l-Belaga, bir cild içerisinde Ziyaret-i Kubur hakkında Ahadis-i Erbaîn ve Mişkâtü'l-Envar ve Menâzilü's-Sâyilin şerhi ve aher risaleler, bir cild içerisinde yalnız Menâzil-i Sayîrin şerhi, bir cild içerisinde Farsça Saye'l-Fütuhati'l-Mekkîyye tercümesi, bir cild içerisinde Farsça Tezkiretü'l-Evliyâ kitabı, bir cild içerisinde Istılâhat-ı Kâşanîyye ve diğer risaleler, bir cild Farsça Mirsadü'l-İbad, Menâkıbü'l-Meşayih, Fihimafih, Hülâsatü'l-Hakayîk ve Hazret-i Ali'ye nisbet olunan Kelime namındaki risale, bir cild içerisinde Şeyh Necmüddin-i Kübrâ'nın ve gayrilerin risaleleri ve Fezâil-i Ramazan, Şerh-i Fıkhi'l-Ekber ve bazı ferâiz şerhleri, bir cild fıkıh hakkında Vikaye, bir cild içerisinde Sadrü'ş-Şer'ia'nın Vikâye'si, bir cild Muhtasar-ı Kudûrî, bir cild el-Muhtasar min Muhtasar-i Kudûrî, bir cild içerisinde Mahmud ibni Ebubekir Buhârî'nin ferâiz şerhi ile beraber İmam Alâüddin-i Semerkandî'nin muhtasar Kudûrî şerhi, bir cild içerisinde İmam Abdullah oğlu Mahmud-i

Nesefî'nin Vafi şerhi hakkında Kâfi kitabın tamamı, bir cild içerisinde Mukaddemetü's-Salavât ve'l-Ahadisü'l-Kudsîyye diğer risaleler, bir cild Türkçe Şiratü'l-İslâm tercümesi, Kavaidü'l-Kur'an ve bazı Ahadis-i Nebevîyye ve fıkıh hakkında Farsça kitap, bir cild içerisinde noksansız olarak Fetava-yi Bezzaziye, fıkıh hakkında bir cild Hidâye, fıkıh hakkında bir cild Muhtar, fıkıh hakkında bir cild Kenz, bir cild içerisinde İmam Hasirî'nin İlm-i Usûl hakkında Muğnî şerhi, bir cild içerisinde ibn-i Saatî'nin İlm-i Usûl hakkında Bedî' şerhi, bir cild içerisinde Farsça Kabusnâme ile beraber Arapça İlm-i Usûl hakkında bir kitap, bir cild içerisinde İsmail Bey'in Türkçe ibare ile yazılı Celeviyyet namında Kitabü's-Selât'ı, Fıkıh'tan bir cild içerisinde Mecmeü'l-Bahreyn, bir cild içerisinde İbni Feriştah'ın Mecmeü'l-Bahreyn şerhi, bir cild içerisinde Şiratü'l_İslâm ve Minhacü'l-Âbidin ve aher bir risale, Nahiv hakkında bir cild Misbah, bir cild içerisinde Nahiv'den Kâfiye-i Avâmil, bir cild içerisinde Nahiv'den ün-muzec, bir cild içerisinde lügat hakkında Fıtyan nam kitab, nahiv hakkında Kâfiyesi'nin Mütavassıt namındaki şerhi, bir cild içerisinde Nahiv hakkında Misbah-ı Şerh-i Zavi, bir cild içerisinde Kutlu Arazî'nin Şemsiye Tasavvurat şerhi, bir cild içerisinde Razî'nin Şemsiyye şerhi üzerine Seyyid Şerif'in Havass-ı Suğra'sı, bir cild içerisinde Taftazanî'nin Akaid-i Nesefiye şerhi, bir cild içerisinde Seyyid-i Ubra'nın ilm-ü kelâm hakkında şerh-i tevalı'ı, bir cild içerisinde İsfahanî'nin şerh-i tevali'i, bir cild içerisinde Kutbüddin Razî'nin şerh-i Metali'den Tasavvurat kısmı, bir cild içerisinde Seyyid Şerif'in şerh-i Metali üzerine haşiyeleri, bir cild içerisinde Ali Kuşçu'nun İlm-i Kelâm hakkında Tecrid şerhi, bir cild içerisinde Taftazanî'nin Mutavvel namındaki Telhisü'l-Miftah şerhi, bir cild içinde Telhisü'l-Miftah'ın şerhinin haşiyeleri, bir mücelledde Taftazanî'nin Muhtasar namındaki Telhisü'l-Miftah şerhi, bu kitabın ayrı bir nüshası, Cevherî'nin bir cild Muhtasar Sıhahü'l-Lüğası, bir cildde Kur'an ve hadis lügatlerinin müşkülatı hakkında Kitabü'l-Garbiyyin, iki cildde Muribü'l-Luga, bir mücelledde Zemahşeri'nin Esmâ ve Ef'al namındaki kitabı, bir mücellede Farsça Sıhahü'l-Lugatü'l-Arabiyye, bir mücelledde lugat halimi adıyla meşhur Müserrehatü'l-Esmâ, bir mücelledde Mesadirü'l-Luga, bir mücelledde Kitabü'l-Ediyetü'n-Nebeviyye, bir mücelledde ilmi tasavvuf hakkında Kitab-ü Avarifü'l-Maarif, bir mücelledde Kuran-ı Âzim'in ayetinden nasıh ile mensuh, bir mücelledde sebiyyat bir mücelledde Behcetü'l-Esrar risalesi ve diğer risalelerle beraber Kitabü'l-Envar, bir mücelledde Farsça Şeyh Alaüddevle-i Semtani'nin risaleleri, bir mücelledde Ömer-i Nesefi'nin Farsça risaleleri, bir mücelledde Farsça manzum Gülşenzar ve Kenzü'r-Rumuz kitapları, bir mücelledde Şeyh Zeynüddin-i Hafi'nin başka risalelerle beraber Kitabü'l-Vesaya'sı, bir mücellede Farsça Zübdetü'l-Ezkâr'ı, bir cildde Farsça Reyhanü'l-Kudüs, bir mücelledde Farsça Rubab, bir mücelledde Şeyh İbrahim-i Irakî'nin Farsça Terciat ve diğer risalelerle beraber Kitabü'l-Lemeat'i, bir cild Gülistan, bir mücelledde Fürsî lugatı hakkında risale ile beraber Bostan nam kitabı, bir mücelledde Celâlüddin-i Rûmî'nin Müraselât'ı, bir mücelledde Mesnevî'nin evvelki üç cildi, bir mücelledde Mesnevî'nin cild-ü Rabî'i, bir mücelledde Farsça Enisü'l-Vahide, bir mücelledde Şeyh Ebu'l-Kasımü'r-Ragıb-i İsfahanî'nin Muhazeretü'l-Üdeba'sından bazı kısmı, bir mücelledde Tahrir-i Kitab-ı Öklidis ve Tahrir-i Kitabü'l-Eshar ve Kitabü'l-Küre, bir mücelledde ilm-i Hey'et hakkında şerh-i Çağmini, bir mücelledde Ali Kuşçu'nun ilm-i hesap hakkında risalesi, iki cild içerisinde Hacı Paşa'nın ilm-i Tıb hakkında Kitabü'ş-Şifa'sı, bir cildde Ferşi'nin Kitab-ı Mucizi'l-Kanun'u, bir cildde Aksarayî'nin mucez üzerine şerhi, bir cildde Farsça Kitabü'z-Zahire'si, Farsça el-Harzemşahîyye, bir cildde Türkçe Müfredatü'l-Edviyye hakkında bir kitab, bir cildde Tıp hakkında Türkçe teshil, bir cildde Kanuçe nam kitab, bir cildde Farsça Kavaid-i Tıbbiyye hakkında Fevaid-i Sultaniyye, bir cildde Tıbb-ı Nebevî, bir cildde tarikat tasavvuf üzere Ulü'l-Âzim peygamberlerin tevarihi, bir cildde Muhammed bin Cerir-i Taberi'nin Farsça Mütercim tarihi, bir cildde Abdülkerim Kuşeyri'nin Esmâ-i Hüsna şerhi, bir cildde başından Şehid ism-i şerifine kadar Esmâ-i Hüsna şerhi, bir mücelledde Kurtubî'nin Kitabü't-Tezkâr fi Asli'l-Ezkâr nam kitabı ile beraber şeyh Muhammed Ensarî Endülisî'nin Esmâ-i Hüsnâ şerhinin diğer yarısı, bir cildde Miftahü'l-Gayb, ibn-i Kutbüddin'in bir cildde Mifttahü'l_Gayb şerhi.

Kıssahan'ın üçüncü vakfiyesinde, Kazasker Halil ibn-i Mahmud ve Seyyid Yahya Üveys Efendilerin nişanları olup, Sultan Selim'in tuğrası bulunur. Bu belgede İstanbul'daki Yavuzer Mahallesi'ndeki evkâfı hakkında bilgi verilirken, vâkıfın eşi Zeynep Hatun'un türbesinin Ebû Eyyüb Ensarî Türbesi civarında olduğu, Hacı Kıssahan'ın anne-babası, evlâdı, kızkardeşi ve cariyerlerinin türbelerinin ise Kandıra'da bulunduğu belirtilir. Gebze'de Kızlarpınarı, Tekke tarlası ve Yusufçu yeri adlı üç arazinin muallimhanenin talebesine vakfolduğu anlaşılmaktadır.

Hacı Kıssahan'ın dördüncü vakfiyesinde de Sultan Bayezid'in tuğrası vardır. Burada Fatma bint-i Hacı Mutafa'nın, Hacı Kıssahan'ın ana bir kardeşi Abdülcelil bin Ali'ye olan borcundan dolayı sattığı hamam, Kandıra çarşılarından Taşrapazar adlı çarşıdaki iki dükkân, İshak Paşa'nın oğlu Şadî Bey'den güneyindeki su kuyusu ile beraber satın alınan yeni hamamın Çavlu Hacı köyünde yaptırdığı zaviyede ilim tahsil eden talebe ve gelen-giden misafirin ihtiyaçlarına vakfedildiği belirtilmektedir. Kandıra'nın Umurlu köyündeki Kaldırık Suyu üzerinde dönen değirmeni evlâdına, Gebze'deki Taşköprü Suyu üzerinde dönen değirmeni ise mütevelli için vakfetmiştir. Eski Hamam'ın geliri üçe ayrıldıktan sonra birinin imama, birinin müezzine ve diğerinin rakabeye sarfedilmesi istenmiştir. İki dükkânın geliri beşe ayrılıp iki hissesi rakabeye, birinin mescidin hasır, kandil yağı ve

sirac bahasına, birinin abdest almak için su bardağı ve taş musluklara su dökmeye mahsus ağaç destilere, birinin ise kayyıma verilmesi şarta bağlanmıştır. Yeni hamamın mahsulü ise dört sehim yapılıp, ilkinin rakabeye, ikinci sehmin erkek evlada ve inkırazları durumunda kız evladının oğullarına, diğer iki hissenin ise zaviyede ilim tahsil eden talebeye sarf olunması şart edilmiştir. Vakıfta şeyhlik, tabbahlık ve yemek pişirme görevlerinin evlattan en sâlih olanına meccanen verilmesi de vakıf şartları arasındadır. Umurlu değirmeninin mahsulü evlada, neslinin kesilmesi durumunda rakabeden sonra zaviyeye sarf olunması, Taşköprü değirmeninin mahsulünün ise rakabeden sonra mütevelli olan evlada cihet olması şart edilmiştir. Vakfın nâzırının mescidin imamı olması, bu görevi için bir ücret almaması istenmiştir. Şeyh için de Yeni hamam'ın dört hissesinden birinin ayrıldığı ayrıca belirtilmektedir. Tahrir defterinde de evkâf hakkında özet bilgiler yer alır. Çavlu Hacı köyünde meskûn bulunan 101'i evli olan 125 vergi mükellefinin yanında köye hariçten 28 kişinin daha geldiği ve bunlardan vakıf adına 8843 akçe hâsıl sağlandığı anlaşılmaktadır. Köhne hamamdan 1000, yeni hamamdan 2000 ve dükkânlardan ise 222 akçe gelir elde edildiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA
VGMA, D. 579, s. 212/103; s. 217/104; s. 229/105; s. 231/106; VGMA, D. 1767, s. 47/57; TADB. TTD. EV. 579; Turgut, Vedat, "XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı'nda Demografik ve İktisadi Vaziyet", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, I, (Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2016), s. 379; Tülin Çoruhlu, "Kocaeli Yarımadasında Erken Osmanlı Camilerinden Şeyh Muslihiddin Camii", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, I, Kocaeli, 2016, s. 1609-1633.

Vedat TURGUT

ŞEYH MUSLİHİDDİN CAMİİ

Zaviye ve Vakıf Camii

Şeyh Muslihiddin Camii Kaynarca'ya bağlı Topçu köyünde bulunmaktadır. Eski adı Kaynarca-i Kebir olan köy halk arasında Büyük Kaynarca olarak bilinmektedir. Kaynarca, Osmanlılar döneminde Hocaköy adında bir köy iken 1888 yılında nahiye olmuştur. Nahiye olduktan sonra Şeyh Muslihiddin'e izafeten Şeyhler adını almıştır. 1959 yılında Kocaeli'ne bağlı ilçe yapılan Kaynarca 1966 yılında Sakarya'ya bağlanmıştır.

Şeyh Muslihiddin Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid'in dönemi saray hocalarındandır. II. Bayezid tahta çıkmasından 5 sene sonra saraydan ayrılarak Kaynarca'ya yerleşen Şeyh Muslihidden'e öğrencisi II. Bayezid; Kaynarca, Söğütlü ve Ferizli'nin tamamını ayrıca Kandıra'nın bir bölümünü hediye etmiştir. Şeyh Muslihiddin, Hacı Bayram Veli'nin müritleri arasındadır. Onunla birlikte Bayramiye ekolüne mensup kişiler arasında; Akşemseddin, Aziz Mahmut Hüdayi de bulunmaktadır. Halifelerin çokluğu ve her birinin farklı bir coğrafyaya yerleşip tasavvufî düşüncelerini orada yaymaya çalışması dikkate alınırsa o dönemin şartları dâhilinde Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye ekolünün Anadolu'yu ne kadar etkilediği daha kolay anlaşılmaktadır.

Bugün Şeyh Muslihiddin Camii olarak isimlendirilen yapı, vakfiyeye göre zaviyeli bir camidir. Zaviye; "herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek, yatacak yer sağlayan yerleşme merkezlerinde veya yol üzerindeki bina yahut bina topluluğu" şeklinde ifade edilmektedir. Genellikle ana yollar üzerinde, şehirlerin dış mahallelerinde, geçit yerlerinde bulunan köylerde, korkulu ve tehlikeli yerlerde kurulan zaviyeler, yeni fethedilmiş toprakların Türkleşmesinde, harap ve terk edilmiş durumdaki yapı ve arazilerin şenlendirilmesindeki hizmetlerinin yanında, asıl din farkı gözetmeksizin gelip geçen yolculara verdikleri karşılıksız konaklama ve barınma hizmetleriyle dikkat çekmektedir. Boy veya oymaklar bu zaviyelerin etrafına yerleştirilmiş, zaviye bu topluluğun inanç, kültür, üretim, yönetim ve eğitim merkezi olmuştur. Zaviyeler ve dervişler bizzat iş yaşamına girip üretim yaparak ve bir zanaatı icra ederek topluma örnek olmuşlardır.

Cami, bölgedeki en eski Osmanlı eseridir. 1486 yılında, Fatih Sultan Mehmet Han'ın mimarlarından ve Sultan II. Beyazıt'ın kıssahanı; Muslihiddin Mustafa bin Cüneyd tarafından yaptırıldığı Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 1767 numaralı defterde yer alan H. 902 (M.1486) tarihli vakfiyeden anlaşılmaktadır. Erken Osmanlı Dönemi Mimarisi özelliği olarak, çandı sistemiyle inşa edilmiş ender örneklerden biridir. Cami 8,15 X 17,10 m. ebatlarında dikdörtgen bir plan özelliğine sahiptir. Ortadaki asıl ibadet alanını çevreleyen U şeklindeki dehliz biçimli, mahfili, iki katlı son cemaat yeri bulunmaktadır. Mahfil altta ve üstte altışar sütunla taşınmaktadır. Üzerlerine tahta giydirilmiş sütunların başlıkları Ampir süslemelerle süslenmiştir.

Taş temeller üzerine oturtulmuş, kalın ahşap kütüklere bindirilmiş tamamı ahşap olan Cami, çandı denilen uzun kütüklerin kertilip birbirine geçirilmesi ile çivisiz olarak yapılmıştır. 1820 yılında yapılan onarımda duvarlar içten ve dıştan ortalama 4 cm. kalınlığında düzgün tahtalarla kaplanmıştır. Üst örtüsü içten düzgün tahtalar, dıştan Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Ahşap beden duvarları üzerinde yer alan bol pencerelerle iç mekân aydınlatılmıştır. Beden duvarlarında yapılan eklemelerin ve değişikliklerin izleri ince ve kısa ağaçlardan anlaşılmaktadır. Caminin iki tarafında yer alan dehliz biçimli dış mahfillerin dış duvarları harim kısmının beden duvarlarından daha alçak tutulduğu için üst örtüleri meyilli bir ahşap tavan şekline dönüşmüştür. Şeyh Muslihüddin Camii'de tam anlamıyla orijinal hali ile günümüze ulaşmış örneklerden değildir ancak bu yapıların en azından ilk şekillerine sadık kalınarak onarıldıkları muhakkaktır.

H. 1236 (1820) tarihinde Kaymaslı Mehmed Ağa'nın cami için yaptırdığı çeşmenin kitabesine göre, yapının XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde tamir

edildiği anlaşılmaktadır. Mevlana Hacı Muslihiddin Mustafa bin Cüneyd Vakfı yönetiminin XVIII. Yüzyıl ortalarından itibaren Kaymaslı Mehmet Ağa'ya devr edildiği anlaşılıyor. Cami haziresinde bu ailenin mezarları bulunmaktadır. Rikab-ı Hümayun Kapucubaşılığı unvanı verilmiş olan Kaymaslızâde Mehmet Emin Ağa'nın yörenin ayanından olduğu anlaşılmaktadır. Batıdaki dehlizin ortasında yer alan ve sonradan eklenen minarenin kare kaidesi taş olup gövdesi tuğladandır 21. 1967 depreminde yıkılan minarenin gövdesi tuğla olarak yenilenmiştir. Geniş bir hazirenin içinde yer alan caminin etrafında çeşitli dönemlere ait mezar taşları ile 1820 yılında camiyi onaran Kaymaslı Mehmet Ağa ve ailesine ait mezarlar bulunmaktadır.

İbadete 2010 yılında açılan Şeyh Müslihiddin Cami, Taraklı'da bulunan ve 1517 yılında inşa edilen Yunus Paşa camisinden daha eski olması hasebiyle Sakarya'nın da ayakta kalan en eski camisidir.

Şeyh Muslihiddin Camii çevrede bulunan Kayacık, Nevren, Uğurlu, Zıngıllar, Karaçalı, Birlik ve Kulaklı köylerinin Cuma camisiydi. Köy Osmanlı döneminde Şeyhler nahiye merkezi idi. Cumhuriyet döneminde Küçük Kaynarca önce nahiye sonra da Kandıra'dan ayrılarak Kaynarca adıyla ilçe yapılmıştır. Kaynarca'nın ilçe yapılmasından sonra köyün ismi "Topçu" olarak değiştirilmiştir. Bugün Topçu Mahalle olarak Sakarya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Kaynarca ilçesine bağlı bir mahalledir.

1999 depreminde minare tekrar yıkılmış ancak vakıflar el sürdürmediği için caminin kıble tarafındaki derenin güneyine yeni cami yapılmak zorunda kalınmıştır. Şimdi caminin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Sadece orijinal olarak üst katta iki işlemeli sütun bırakılmıştır. Bugün köyde iki cami bulunmaktadır. Köylüler öğle ve ikindi namazlarını Şeyh Muslihiddin Camii'nde kılarken diğer vakitleri yeni camide eda etmektedir.

Her biri bu toprakların tapu senetleri olan bu tür eserler, geçmişin estetik anlayışını, yapı kültürünü yansıtırken milli-manevi dünyamızın poligon taşları olarak da tarihteki yerlerini almışlardır.

KAYNAKÇA

Metin Eriş, "*81 İlde Kültür ve Şehir Sakarya,"* İstanbul 2013. s.38-39; Yusuf Çetin, "Kuruluş Dönemi Osmanlı Mimarisine Ait İki Çandı Camii; Sakarya Büyük Tersiye Köyü Orhangazi Camii ve Büyük Kaynarca Köyü Şeyh Muslihiddin Camii," *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2007; İrfan Gündüz, "Sadık Vicdanî, Tomâr-ı Turûk-u Aliyye-Tarîkatler ve Silsileleri", İstanbul 1995, s.28, 32; Hamdi Kızıler *"Osmanlılarda İlk Yerel Manevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye Ekolünün Anadolu'ya Etkisi*", 2012. s.74; Seda Alemdaroğlu, "Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumacılığının Günümüzdeki Durumu," *SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya 2019; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Tarihi," C. III, s.343; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 133-152; Ufuk Karakuş, "Osmanlılarda İmaretlerin, Türbe ve Zaviye Gibi Dini Yapıların İskâna Etkileri, Bu Yolda Oluşmuş İskân Birimleri, academia.edu. PDF metni, s.3; Saim Savaş, "Zaviyelerin Türk Kültürünün Gelişmesindeki Rolü", Osmanlı, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.72; Ahmet Yaşar Ocak-Suraiya Faoqhi, "Zaviye", *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul 1986, s. 476; Atilla Çetin, "Kaynarca'nın Tarihçesi" Irmak Kültür-Sanat Dergisi Kaynarca Özel Sayısı, Sakarya 2006, S.70; Süreyya Vardar, 1956, Kaynarca, Emekli Noter Katibi, Lise mezunu; Talha Ceylan, 1988, Şeyh Muslihiddin Camii İmam-Hatibi, Üniversite mezunu.

Adem ARI

ŞEYH NUMAN EFENDİ TÜRBESİ

İzmit'te Kadiri Şeyhi Türbesi, Veli Ahmet Türbesi

Birçok medeniyetin yüzlerce yıldır hüküm sürdüğü İzmit, önemli tarihi şahsiyetlere ve manevi dinamiklere ev sahipliği yapmaktadır. Osmanlı döneminde İzmit'teki önemli tekkelerden birisi olan Himmetzâde Tekkesi'nin şeyhlerinden Numan Efendi'nin türbesi, Veli Ahmet Mahallesi'nde (Osmanlı döneminde Hacı Hasan Mahallesi) bulunmaktadır.19. yüzyılda İzmit'te faaliyet yürüttüğü bilinen Himmetzâde Tekkesi, Bayrâmi Tarikatı'na bağlı bir dergâhtı. Tekke, "Himmetzâde Tekkesi", "Bayrâmi Dergâhı" ve "Hacı Mahmud Efendi Dergâhı" olarak ta tanınmaktadır. 20. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar faaliyetlerini sürdüren Himmetzâde Tekke'si, 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması sonrası kapanmış, 1928 yılında ise malvarlığının büyük bir bölümü şahıs mülkiyetine geçmiştir. Himmetzâde Tekkesi'nden günümüze ulaşan tek yapı kalıntısı olan Şeyh Numan Efendi Türbesi'nin orijinal yapısı hakkında, net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Türbenin üst bölümünde mermer sanduka (bir bölümü günümüze ulaşmıştır), alt bölümde ise mezar odası bulunmaktadır. Mermer sandukanın günümüze ulaşan bölümünde, kabartma tekniğinde yapılmış gülbezeklere yer verilmiştir. Etrafı demir korkulularla çevrili mezarın 12 satırlık mezar kitabesi bulunmaktadır.

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî
Çün *fenâ meydanında merdâne ermişlerdendir*
Başa câna bakmayuz cânâna ermişlerdendir
Vâsılız rah-ı tarikatla hakikat bahrine
Katarımız gark eylemiş ummâna ermişlerdeniz
Biz gedâyuz sûretâ amma cihân satavuz
Sâlikân-ı Şeyh Abdülkâdir Geylânîyüz
Merhûm ve mağfûrun leh Şeyh Numan'ın
Meskenidir bu mezar esdi bi bâd-ı
Muhâlif hazan idi rûzgâr
Rûhiçün el-fâtiha
Sene 1227 (M.1812)

Şeyh Numan Efendi kabri üzerinde çeşitli devşirme malzemelerde kullanılmıştır. Türbenin çevresinde, Himmetzâde Tekkesi haziresine ait başka mezar taşları da bulunmaktadır.-

Şeyh Numan Efendi'ye ait olan 1812 tarihli mermer sandukanın ve çevresindeki mezar kitabelerinin bakım, onarım ve restorasyonu, 2019 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmıştır.

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Şeyh Numan Efendi Türbesi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtları Yüksek Kurulu tarafından 10.11.1979 tarih 11216 sayılı kararla tescillenerek taşınmaz kültür varlığı olarak koruma altına alınmıştır.

Şeyh Numan Efendi Türbesi

KAYNAKÇA
Nihat Durak - Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Çalışma Grubu, "İzmit Tekkeleri", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni*, Sayı: 40, Kocaeli, 2000, s.3, *1926 İzmit Planı Paftası,* İzmit Belediyesi, Kocaeli, 1926, *Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 19.02.2008 Tarih ve 293 Sayılı Kararı,* Kocaeli, 2008, *Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 23.10.2018 Tarih ve 3699 Sayılı Kararı,* Kocaeli, 2018,*Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 24.04.2019 Tarih ve 4059 Sayılı Kararı,* Kocaeli, 2019,İzmit Şer'iyye *Sicili*, No:1452, Ahmed Nezih Galitekin, *Tarihte İzmit ve İzmit Tarihinde Bir Eşraf Ailesi Soydanlar*, İstanbul, 2011, s. 337-341, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü KUDEB Kimlik Dosyası *"Şeyh Numan Türbesi*", Kocaeli, 2010, Osman Nuri Cebe, İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, 2016, s.129-134, Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri,* Kocaeli, 2011.

Volkan ŞENEL

ŞEYHZADE MUHYİDDİN MUHAMMED BİN MUSLİHİDDİN MUSTAFA (ö. 1543)

Müfessir, Dilci ve Fakih

Yavuz Sultan Selim dönemi alimlerindendir. Asıl ismi Muhammed b. Mustafa olan müellifimiz Şeyhzâde adıyla meşhur olmuştur. Şeyhzâde lakabı, Nakşibendî meşâyihinden olan babası Muslihiddin Mustafa el-Kocevî'den mülhemdir. Künyeleri Muhyiddîn, Kocevî ve İzmitî şeklindedir. Kocevî veya İzmitî nisbesiyle anılması, ailesinin Kocaelili olmasıyla ilgilidir. Brockelmann tarafından Şeyhzâde'nin hicrî 865 (1460) yılında Amasya'da doğduğu iddia edilse de bu bilgi dönemin kaynakları tarafından onaylanmamıştır. Şeyhzâde'nin yetiştiği, müderrislik yaptığı ve defnedildiği İstanbul'da doğmuş olması muhtemeldir. Yaşadığı asrın ulemasından ders aldığı şeklindeki malumat dışında hocaları hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şeyhulislam Efdalzâde'nin (ö. 908/1503) hizmetine girdiği belirtilen Şeyhzâde, İstanbul'da Hoca Hayreddin Medresesi'ne müderris olmuştur. Yetiştirdiği öğrencilerden biri, aynı zamanda kendisi hakkındaki bilgilerimizin de kaynağı olan *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye* yazarı Taşköprizâde'dir. (ö. 968/1561)

Şeyhzâde, zeyniyye meşayihinden olan amcası Muhyiddîn Kocevî'nin (ö. 885/1480) kızıyla evlenmiştir. Bu evlilikten Abdülkerim adında bir oğlunun olduğu, daha sonra hazırladığı vakfiyede karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklarda Şeyhzâde; tevazu sahibi, ilim ve ibadetle meşgul biri olarak aktarılmaktadır. Nakşibendî tarikatına müntesip olan Şeyhzâde'nin tasavvufî bir hayatı benimsediği nakledilmektedir. İnsanların kendisine hizmet etmek istemelerine rağmen bundan geri durduğu vurgulanmaktadır. Onun karakterini gösterecek en güzel delil, kendisine emekli maaşı olarak takdim edilen 15 dirhemin fazla olduğunu söyleyerek bunu 10 dirheme düşürmesidir.

Şeyhzâde'nin birçok vakıf mülkü bırakması, gelirlerinin hayır işlerinde ve ilim hizmetinde kullanılmasını şart koşması hassasiyetinin bir göstergesidir. Nitekim hicrî 938 senesinde oluşturduğu vakfiyede 16 tanesi kendi telifi, toplam 39 eseri vakfettiği kaydedilmektedir. Bu vakfiyede Şeyhzâde'nin, kitaplarını oğlu Abdülkerim'e bıraktığı belirtilmektedir. Yine oturduğu Hoca Hayreddin Mahallesi'nde birkaç haneyi vakfetmesi, öncelikle durumu zayıf olanlardan başlamak üzere bunların kullanımının kendi neslinden olan kişilere verilmesi önemlidir.

Emeklilik döneminde de ilimle meşgul olmaya devam eden Şeyhzâde, Hoca Hayreddin Mescidi'nde Kadı Beydâvî'nin *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*'ini okutmuştur. Bu derslere halkın büyük teveccüh gösterdiğini kaynaklar bize söylemektedir.

Şeyhzâde, İslamî ilimlerin farklı alanlarında eser vermekle birlikte müfessir, dilci ve fakih kimliğiyle meşhurdur. Eserlerinin büyük çoğunluğu Arapça'dır. Şimdi bu eserleri kısaca tanıtalım.

Tefsir sahasında Şeyhzâde, Kadı Beyzâvî'ye yazdığı *Hâşiyetü Muhyiddîn Şeyhzâde* adlı hâşiyesi ile meşhur olmuştur. Söz konusu haşiyenin Osmanlı'nın son döneminden başlayarak günümüze kadar birçok baskısının bulunması, eserin kıymetinin bir delilidir. Eserin son baskısı sekiz ciltten oluşmaktadır. Ayrıca tefsir alanında *Tefsîru âyeti'l-Kürsî* ve *Risâle fî Keşfi mâ Yete'alleku bi sûreti'l-Bakara* adında iki âyet tefsiri çalışması bulunmaktadır. Bunların dışında *el-İhlasiyye: Tefsîru Sûreti'l-İhlâs* adıyla bir sure tefsiri de kendisine nispet edilmektedir.

Şeyhzâde Kıraat alanında Kâsım b. Firrûh eş-Şâtıbî'nin (ö. 590/1194) *Hırzü'l-emânî ve vechu't-tehânî* adlı kasidesini *Şerhu Hırzü'l-emânî* adıyla şerh etmiştir. Eserin nüshaları, Bosna Sarayova'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesindedir.

Fıkıh alanında Merginânî'nin (ö. 593/1197) *el-Hidaye*'si üzerine Sadruşşerîa'nın (ö. 709/1309) yazdığı *el-Vikâye*'yi Şeyhzâde, *Şerhu Vikâyeti'r-rivâye fî mesâili'l-Hidâye* adıyla şerh etmiştir. İki ciltten oluşan eserin müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Fazıl Ahmed Paşa bölümündedir. Yine Merginânî'nin *el-Hidâye*'si üzerine İbn Mektûm (ö. 749/1348) tarafından yazılan şerh üzerine *Ta'lîk alâ Şerhi'l-Hidâye* adlı eser kendisine nispet edilmiştir. Diğer bir çalışması miras konusunda Muhammed es-Secâvendî'nin (ö.596/1200'den sonra) meşhur *Ferâizü's-Sirâciyye*'sini *Şerhu Ferâizi's-Sirâciyye* adıyla şerhidir.

Dil ve Belagat alanında Sekkâkî'nin (ö. 695/1296) *Miftâhu'l-ulûm*'una *Şerhu Miftâhi'l-ulûm* adıyla şerh yazmıştır. Sâgânî'nin (ö. 650/1252) *Meşâriku'l-envâri'n-nebeviyye* adlı eserini nahiv konularına göre düzenleyerek *Şerhu Meşâriki'l-envâr* adıyla şerh etmiştir. Mutarrızî'nin (ö. 610/1213) nahivle ilgili *el-Mısbâh* adlı eserine *Şerhu'l-Mısbah li'l-Mutarrızî* adıyla bir şerh de kendisine nispet edilmiştir.

Bûsırî'nin (ö. 695/1296) Hz. Peygamber için yazdığı meşhur *Kasidetü'l-bürde*'si üzerine *Şerhu Kasideti'l-bürde* adıyla Arapça bir şerh yazmıştır. Şeyhzâde tarafından Türkçe'ye de tercüme edilen eser, *Râhatu'l-ervâh* adıyla meşhur olmuştur. Mezkûr çalışma Osmanlının son dönemlerinde birçok defa basılmıştır.

Tasavvuf alanında ise Şeyhzâde, kaynaklarda Osmanlıca *Noktatü'l-beyân* veya *Şerhu noktati'l-beyân* adıyla eser yazdığı belirtilmektedir. Eserin kütüphanelerde birçok nüshası bulunmaktadır.

Öğrencisi Taşköprîzâde'nin belirttiğine göre Şeyhzâde, 950/1543 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Cenaze namazını Şeyhulislam Fenârîzâde Muhyiddîn Mehmed Efendi (ö. 954/1548) kıldırmıştır. İstanbul Fatih'te tefsir okuttuğu Hoca Hayreddin Mescidi'nin hazîresine defnedilmiştir. Bugün burası İstanbul Fatih ilçesi Akşemseddin Mahallesi'nde Hırka-i Şerîf caddesinin Fevzi Paşa caddesiyle birleştiği kısma karşılık gelmektedir. Maalesef bugün hem mescid hem de hazîre mevcut değildir. Dolayısıyla Şeyhzâde'nin kabri günümüze ulaşmamıştır.

KAYNAKÇA

Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn*, nşr. Kilisli Muallim Rifat–İbnülemin Mahmud Kemal–Avni Aktuç, I-II, Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 1951-55; Ömer Lütfi Barkan; Ekrem Hakkı Ayverdi, (nşr), *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli*, İstanbul: Baha Matbaası, 1970; Erdoğan Baş, "Şeyhzâde", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* Ankara: TDV Yayınları, 2010, 39: 97-98; Brockelmann, *Carl, Geschichte der Arabischen Litterature* (GAL), I-II, Leiden: E. J. Brill, 1943; I-III, Supplement band (GAL Suppl.), 1973; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri, I-III,* Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2009; Çakır, Adalet- Kılıç, Ali İhsan, "Şeyhzâde Muhyiddîn Kocevî ve Şerhu Noktati'l-Beyân Risâlesi", *Kocaelili Alimler*, 2019, s. 145-213; Çiçek, Mehmet, "Meşhur Beydâvî Şârihi Şeyhzâde Muhyiddin Muhammed b. Mustafa el-Kocevî'nin Hurûf-i Mukattaa ile İlgili Bir Risâlesi", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu -III, 25-26-27 Mart 2016*, 2017, cilt: IV, s. 2611-2621; Çiçek, Mehmet, "Şeyhzâde Muhyiddîn Muhammed b. Muslihiddîn el-Kocavî'ye Nispet Edilen Tefsir Risaleleri ve Tefsîru Âyeti'l-Kürsî'si", *Kocaelili Alimler*, 2019, s. 31-51; Dikici, Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Âlim ve Edipler", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, 2015, cilt: III, s. 1441-1457; Muhittin Eliaçık, Eliaçık, "Kocaelili Bir Âlim: Muhyiddin Muhammed Efendi ve Noktatü'l-Beyân Adlı Eseri", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu -III, 25-26-27 Mart 2016*, 2017, cilt: IV, s. 2607-2610; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, nşr. Abdülkādir el-Arnaût Mahmûd el-Arnaût, I-X, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1406-14/1986-93; Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, haz. Şerefeddin Yaltkaya – Kilisli Rıfat Bilge, I-II, Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, t.y; Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu'cemü'l-müellifîn*, I-IV, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1414/1993; Şükrü Maden, *Tefsirde Hâşiye Geleneği ve Şeyhzâde'nin Envârü't-Tenzîl Hâşiyesi,* İstanbul: İSAM Yayınları, 2015; Mecdî Mehmed, *Terceme-i Şekâik-i Nu'mâniyye: Hadâiku'ş-Şekâik*, İstanbul: Dârü't-tıbâati'l-âmire, 1269/1853; Tolga Öntürk, "İzmitli Muhyiddîn Şeyhzâde'nin Türkçe Kaside-i Bürde Tercümesi", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, cilt: XX, sayı: 2, s. 973-996; Ramazan Şahan, Mehmet Mahşuk Acar, "İzmitli Muhyiddin Şeyhzade'nin Şerhu Kasideti'l-Burde Adlı Eseri*", Kocaelili Alimler*, 2019, s. 243-282; Şeyhzâde, Muhyiddîn Muhammed b. Muslihiddîn el-Kocevî, el-Hanefî, *âşiyetü Mu yiddîn Şeyhzâde*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Şâhin, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1419-1999; Taşköprizâde Ahmed Efendi, *eş-Şekâiku'n-nu'mâniyye*, Beyrut: Dârü'l-kitâbi'l-Arabî, 1395/1975; Ziriklî, Hayreddin, *el-A'lâm,* I-VIII, Beyrut: Dârü'l-ilm li'l-Melâyîn, 2002.

Mehmet ÇİÇEK, Ramazan ŞAHAN

ŞİKÂYET AHKÂM DEFTERLERİ

Osmanlı Dönemi ile İlgili Tarihi Şikâyet Defterlerinde İzmit

Osmanlı Devleti'ne Ortadoğu imparatorlukları ve Türk-Moğol devlet anlayışından tevarüs eden adalet anlayışının neticesinde toplum, şikâyetlerini devletin en üst adalet organı olan Divan-ı Hümayun'a ve adaleti yürütmekle yükümlü olan padişaha doğrudan ulaştırabilirdi. Halk padişaha şikâyetlerini ne kadar doğrudan ulaştırabilirse hükümdar o kadar adil sayılırdı. Bu minvalde Osmanlı toplumu şikâyetlerini padişah ve Divan-ı Hümayun'a yazılı ve sözlü olarak iletmiştir. Osmanlı bürokrasisi kuruluş yıllarından itibaren Divan-ı Hümayun'da alınan kararları, hükme bağlanan konuları kayıt altına almaya başlamıştır. Bu

kayıtların kaybolmasının önüne geçmek, idari süreci takip edebilmek amacıyla kayıtlar defterlere aktarılmıştır. Halkın şikâyetlerinin Divan-ı Hümayun'a ulaştığının ve çözüm yollarının arandığına dair en somut kayıtları XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mühimme Defterlerinde buluruz. Osmanlı devlet yapısının evrimi, bürokrasinin gittikçe profesyonelleşmesi ile birlikte çok farklı kayıt türlerini ihtiva eden Mühimme Defterlerinden toplumun şikâyetlerine dair olan kayıtlar 1649 yılından itibaren ayrı defterlere kaydedilmeye başlamıştır. Genel olarak Şikâyet Defterleri olarak tanımlanan bu defter serisinden Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi'nde 251 defter bulunmaktadır. XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı toplum yapısında yaşanan yozlaşma ve toplumsal adaletsizliklerin artması; bürokraside yaşanan profesyonelleşmenin devam etmesi, ilk dönem Şikâyet Defterlerinin farklı bölgeler ve şehirlere ait kayıtları ihtiva etmesinden dolayı dava takibinde karşılaşılan zorluklar yeni bir düzenleme ihtiyacını doğurmuştur. 1742 yılında dönemin reisülküttabı Ragıp Efendi'nin önerileri doğrultusunda şikâyetler bölgesel olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Bu yeni düzenlemenin neticesinde eyaletlere göre taksim edilen Şikâyet Ahkâm Defteri serileri ortaya çıkmıştır. Osmanlılar bu defterlerdeki kayıtları "*kuyûd-ı ahkâmü'ş-şikâyat*" olarak adlandırmışlardır. İzmit şehrine ait şikâyet kayıtları arşivde Ahkâm Defterleri'nin Anadolu eyaletine ait kısmında bulunmaktadır.

Osmanlı dönemi şehir tarihçiliğinin sosyal hayata dair en önemli kaynak grubunu oluşturan Kadı Sicilleri İzmit şehri için H. 1220/1805-1806 yılından itibaren başlamaktadır. Bu nedenle İzmit şehrinin H. 1220 öncesi dönemi için ve özellikle 1742-1805 arasındaki sosyo-ekonomik hayatı, idari yapısı, vakıfları ve yaşanan toplumsal problemleri gibi konularda Şikâyet Ahkâm Defterleri'nde yer alan kayıtlar özel bir öneme sahiptir. Bu kayıtlar kısmen de olsa şehre ait kadı sicillerinin eksikliğini kapatılabilecektir. Şikâyet Ahkâm Defterleri'nin Anadolu eyaletine ait olan ilk altı defterinde yapılan bir taramada İzmit'e dair 149 hüküm bulunduğu görülmüştür. H. 1155-1157 yılları arasını kapsayan bu hükümlerde İzmit kadısı, Tahta serdarı, iskele eminleri gibi devlet görevlilerinin toplum ile ilişkileri ve yaşadıkları sorunlar; adalet sistemindeki yozlaşmanın İzmit'e yansımaları yer almaktadır. Bunun yanı sıra Safevi Devleti'nin son temsilcilerinden olup Osmanlı Devleti'ne sığınan Şehzade Safi'nin İzmit'te ikametine ve halkın onu ağırlamak için yaptığı masrafların yükünden kurtulmak istemesi de bu defter serisine yansıyan olgulardandır. Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki ilişkiler; İzmit'teki faaliyet gösteren vakıflar ve işleyişi; eşkıyalık, alacak-verecek davalarına dair problemlere dair kayıtlara yine bu defterlerde rastlanmaktadır.

7 numaralı Şikâyet Ahkâm Defteri'nde ise İzmit'i ilgilendiren yirmi hüküm bulunmaktadır. Bu hükümlerde önceki defterlerdeki kayıtlara paraleldir. Vakıflar, alacak verecek sorunları, kadınlara ait dava kayıtları, vasilik problemleri, mera anlaşmazlıkları bu defterlerde yer alır. Toplum hayatında kadınların oynadığı role dair önemli ipuçları vardır. Örneğin İzmit'e bağlı Kazıklı köyündeki Fatma Hatun mülk değirmene gelen suya zımmi Palas'ın müdahalesinden rahatsız iken Saraylı köyünden Rabia Hatun mülk hamamına gelen akan suya müdahale eden "*mütegallibe ve eşirradan*" İskenderoğlu Mehmed'in müdahalesinden rahatsızdır. [A.DVNSAHK 7: s.10/h.30; s.145/h.488]. İzmit'e bağlı Asar köyündeki halk ise Kul kethüdası İskelesi civarındaki meralarına dair sorunlarını merkeze aksettirirler. İzmit halkının kentli bilincine sahip olduğunu gösteren bir olayda şehir halkının mahkemede bilâ-berat görev yapan Başkatip Molla Abdurrahman'a yönelik şikayetleridir.

Anadolu Ahkâm Defterleri'nde 1742-1805 arasındaki döneme ait 134 defter bulunmaktadır. İlk altı defterde İzmit'e dair yer alan hükümlerin ortalaması yirmi birdir. Yedi numaralı defterde yirmi, sekiz numaralı defterde ise yirmi sekiz kayıt bulunmaktadır. Bu ortalamadan hareketle 134 defterde İzmit'e dair her defterde yaklaşık olarak yirmi kayıt bulunduğunu kabul edersek toplamda 2.680 kayıt bulunacaktır. Bu kayıtlardan hareketle 1742-1805 arasındaki yıllar için İzmit şehrinin yaşadığı sosyo-ekonomik değişim, şehre merkezi yapının çözülüşünün yansımaları, şehirde ve taşrasında kadınların oynadığı rol gibi çok farklı konularda yorumda bulunulabilecektir. 1805 sonrasında ise yerelde çözülemeyen sorunlar ve boyutları tespit edilebilecektir.

KAYNAKÇA

BOA. A.DVNS.AHK. 1-8; Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Haz. İskender Türe-Salim Kaynar, İstanbul 2017; Alper Başer, "1 Numaralı Özi Silistre Ahkâm Defteri'nde Eflak ve Bogdan'a Dair Kayıtlar", *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı*, ed. Hasan Kara, Denizli 2015, s. 149-158; Alper Başer, "Doğu Avrupa ve Balkan Tarihi Araştırmaları İçin Kıymetli Bir Kaynak: Şikâyet Ahkâm Defterleri", *Üçüncü Uluslararası Doğu Avrupa Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı CİEES 2019*, Sakarya 2019, s.83-99, Merve Çakır, *Osmanlı Şehir Tarihinin Kaynakları: İzmit Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006; Feridun Emecen, "Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Şikâyet", *Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum*, İstanbul 2011, s. 111-157; Ramazan Günay, "Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2013/1, S. 7, s. 9-29; Ahmet Mumcu, *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun*, Ankara 1976; Mustafa Öztürk, "Osmanlı Devleti'nde Arzuhallerin Devlet-Halk İlişkileri ve Medeniyet Tarihi Bakımından Önemi", *XVII. Türk Tarih Kongresi IV. Cilt I. Kısım*, (Ankara, 15-17 Eylül 2014), Ankara 2018, s. 211-229; Nahide Şimşir, "Ahkâm Defterlerinin Tarihi Kıymeti ve 107 No'lu Anadolu Ahkâm Defteri'nde İzmir ile İlgili Hükümler", *Tarih İncelemeleri Dergisi,* S. IX, 1994, s. 357-390.

Alper BAŞER

ŞİNASİ KUŞ (1948-2012)

Vali

Şinasi Kuş, 4 Haziran 1948 tarihinde Gölcük Nüzhetiye köyünde dünyaya geldi. Anne adı Hayriye, baba adı Ahmet Sabri'dir. Ekim-Aralık 1966'da Kocaeli'de vekil öğretmenlik yaptı. Kasım 1972-Mart 1973 yılları arasında Kocaeli Belediyesi Fen İşleri

Şinasi Kuş

Müdürlüğü'nde işçi olarak çalıştı. Mart 1973-Nisan 1976 yılları arasında Kocaeli Valiliği'nde Kaymakam adayı olarak görev yaptı. 1972'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden ve 1976 yılında da 56. dönem Kaymakamlık Kursu'ndan mezun oldu. Sırasıyla Kastamonu-Bozkurt, Sinop-Durağan, Diyarbakır-Lice, Erzincan-Kemaliye, Adıyaman-Gölbaşı ve Samsun-Terme'de kaymakamlık görevinde bulundu. 1985-1991 yılları arasında İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nde sırasıyla daire başkanlığı, genel müdür yardımcılığı ve genel müdür görevlerinde bulundu. 1991 yılında Muş Valiliği'ne, 1992 yılında Samsun Valiliği'ne atanan Şinasi Kuş, 1995 yılında Kocaeli'den DYP Milletvekili seçimine katılmak amacıyla istifa etti. 1996 yılında Merkez Valiliği'ne daha sonra da Nevşehir Valiliği'ne atandı. Haziran 1998 tarihinde kendi isteğiyle emekli olan Şinasi Kuş, 1999 genel seçimlerinde tekrar DYP Kocaeli adayı olarak katıldı. Evli ve iki çocuk babası olan Şinasi Kuş, iyi derecede İngilizce biliyordu.

KAYNAKÇA
http://arsiv.sabah.com.tr/2004/01/11/gnd119.html [Erişim Tarihi: 04.05.2021].

Behçet Kemal YEŞİLBURSA

ŞÜKRİYE TUTKUN (1965-…)

Ses Sanatçısı

Şükriye Tutkun, 19 Eylül 1965 tarihinde Kocaeli'de Gürcü kökenli babası Ordulu, annesi Artvinli bir ailenin kızı olarak doğmuştur. İki yaşında anne babasının ayrılığı nedeniyle çocukluğunun ve eğitiminin on üç yılını sırasıyla, Kasımpaşa Çocuk Yuvası, Küçükyalı Kız Yetiştirme Yurdu, Anadoluhisarı Özel Eğitim İlkokulu, Kadıköy Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu'nda parasız yatılı olarak okudu. Müziğe olan kabiliyeti daha küçük yaşlarda iken fark edildi. On beş yaşında ailesinin yanına alınan Tutkun, Kartal Maltepe Gülsuyu Ortaokulu, Maltepe Orhangazi Lisesi'ni bitirdi. Evde sürekli radyoları karıştırıp müzik dinliyor, aynaya bakıp o zamanki şarkıcıların taklitlerini yapıyordu. Konservatuara girmeyi düşünürken, Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisat bölümünü kazanıp orada okumaya başladı. Okuduğu bir yıl boyunca üniversitedeki tüm müzik ve tiyatro faaliyetlerine katılan Tutkun, *Milliyet* gazetesinin Eskişehir muhabirliğini de yapıyordu. Kendisinden iktisatçı olmayacağına karar verip tekrar İstanbul'a döndü. Bir yıl Türk Müziği Devlet Konservatuarı'nda okudu. İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Opera Şan bölümünde bir yıl okuduktan sonra okulu bırakmak zorunda kaldı. İki yıl sonra Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı Opera Şan bölümüne girdi. Burada Ahder Destan, Şebnem Başar, Atifet Usmanbaş, Madam Köpe ile şan çalıştı. Afşar Timuçin'den estetik ve felsefe, Filiz Ali'den Opera Tarihi dersleri aldı. Konservatuarda okuduğu yıllarda değişik zamanlarda TRT Gençlik Korosu, İstanbul Operası Gençlik Korosu, St. Antoine Kilisesi Korosu'nda soprano olarak görev aldı. Öğrenimine devam ettiği süre boyunca çocuk yuvalarında müzik öğretmenliği yaparak, çocuk koroları çalıştırarak, iş yaşamına da devam ediyordu. Yerel gazetelerde muhabirlik, anketristlik, Deli dergisinde kaligraflık, seslendirme, matbaada pikajörlük, reklam ajansında yardımcı grafikerlik, Pilastip Shov da Tansu Çiller seslendirmesi, yaptığı işlerden bazılarıdır. Konservatuar yıllarında batı müziği eğitimi almasının yanında türkü söylemeyi çok seviyordu. Albüm yapmak gündeme geldiğinde Türkü söylemeyi tercih etti. İlk çalışmasını da, tüm insanlığa sevgi ve barış çağrısını son derece yalın ifade eden iki sözcükle "Sevin Gayrı" ile adlandırdı. İkinci albümü "Çiğdem Der ki" yine aynı düşünceyle yola çıkılarak hazırlandı. Bu çalışmada Tutkun yine Ferhat Livaneli ile çalıştı, senfonik altyapı ile söylenen türküler söyledi. Aynı yıl Zülfü Livaneli'nin "Nefesim Nefesine" albümünde Livaneli ile düet yaptı, birlikte aynı sahnede konserler verdi. Fahir Atakoğlu, Attila Özdemiroğlu, Arif Sağ, Ali Osman Erbaşı gibi müzisyenlerle çalıştı. Televizyon programları sundu. Birçok çizgi ve dizi filmde, reklam filmlerinde seslendirme yaptı. Türkiye'deki başarısını altın plaketle ödüllendiren "EMI" 1999 yılında Belçika'da Şükriye Tutkun albümünü piyasaya sürdü. Belçika dinleyicisi tarafından çok

Şükrüye Tutkun

beğenilen albüm Belçika medyasında övgüler aldı. Aynı sene birçok ünlü yabancı sanatçının da yer aldığı "Pure Music 3" adlı yapımda Şükriye Tutkun "Arda Boyları" türküsü ile yer aldı. Yurt dışında özellikle Belçika'da konserler veren sanatçı, geleneksel ile yeninin iç içe olduğu "Kumru" adlı üçüncü albümü ile 2002 yılında tekrar dinleyicisiyle buluştu. Prodüktörlüğünü Murat Hasarı'nın, aranjörlüğünü Attila Özdemiroğlu ve Zafer Haznedaroğlu'nun üstlendiği albümde diğerlerinden farklı olarak anonim türkülerin dışında besteler de yer aldı. Yıllardır hayalini kurduğu Türkü Müzikali fikrini İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrolarıyla paylaşan Tutkun, aldığı olumlu yanıtla birlikte müzikal çalışmalarına başladı. Cahit Atay'ın Sultan Gelin adlı tiyatro eserini Mustafa Aslan müzikale uyarladı. Müzik, tiyatro ve halk danslarının iç içe olduğu ilk türkü müzikali Sultan Gelin 2003-2004 sezonunda izleyicisiyle buluştu. Suna Pekuysal, Seden Kızıltunç gibi usta tiyatrocuların da yer aldığı müzikalde başrol oynayan Tutkun müzikaldeki oyunculuğu ve sahne performansıyla eleştirmenlerden ve izleyicilerden güzel tepkiler aldı

KAYNAKÇA
18 Eylül 2021 tarihinde https://www.biyografi.info/kisi/sukriye-tutkun adresinden erişildi.

Ümit Kubilay CAN

ŞÜKRÜ ÇELİKTEN (1950-…)

Vurmalı Saz Sanatçısı ve Fasıl Solisti

7 Ocak 1950 tarihinde Kocaeli'nin Kandıra İlçesi'nde dünyaya geldi. Çocukluğundan, 12-13 yaşından beri müzikle uğraşmaktadır. Kocaeli'nin ünlü Türk Sanat Müziği ve ud hocası Nurettin Portakal ile çalıştı. Müzik ile ilgili hemen her şeyi Nurettin Portakal hocasından öğrendi. 1970-1971 yılları arasında Amasya Orduevi'nde askerlik görevi sırasında solistlik yaptı. 1971 yılında askerden döndükten sonra Maksim Gazinosu'nda zamanın en büyük üstatlarıyla fasıl heyetlerinde yer aldı.

Şükrü Çelikten

Başta Zeki Müren, Emel Sayın, Muazzez Ersoy, Ahmet Özhan, Barış Manço, Coşkun Sabah, Pınar Eliçe, İzzet Yıldızhan, Belkıs Özener, Gönül Yazar, Gönül Akkor ve Seçil Heper olmak üzere birçok ünlü isim ile ve sayısız sanatçı ile birlikte çalışmıştır. Kocaeli'de çalıştığı ilk yıllarda Saraybahçe Yazlık Gazinosu ve Çamlar Altı Gazinosu'nda, İstanbul'da Lunapark Gazinosu, Maksim Gazinosu, Sapanca'da Metin Restoran gibi ünlü müzik icra edilen mekânlarda sahne almıştır. Müzik dünyasında donanımlı bir ritm ustası olarak tanınır. Ünlü isimlere aranjörlük ve bestecilik yapan, aynı zamanda müzik yönetmeni olan Ceyhun Çelikten'in babasıdır.

KAYNAKÇA
Hakan Bağcı, Şükrü Çelikten ile Röportaj, Kocaeli 22.09.2021; Şükriye Çatak Tek, "55 Yıldır Darbuka Çalıyor", *Özgür Kocaeli* gazetesi, 13.10.2019, Erişim tarihi: 22.09.2021, https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4490170/55-yildir-darbuka-caliyor

Hakan BAĞCI

ŞÜKÜR (ŞÜKRÜ) OKAN (1880-1957)

Amiral, Siyasetçi, Kocaeli Milletvekili

1880 yılında Tirebolu'da Hamam Mahallesi'nde doğdu. Babası tüccar Rizelioğlu Mehmed Efendi, annesi Küçükömeroğlu ailesinden Ali Molla Kaptan'ın kızı Azize Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimi Tirebolu'da tamamladıktan sonra 1895 yılında Bahriye Mektebi İdâdîsine başladı. 1901'de teğmen rütbesi ile Deniz Kuvvetlerine katıldı. 1911'de dört subaydan oluşan bir grup ile denizaltıcılık konusunda Fransa, Almanya, İtalya ve Avusturya'da incelemeler yaptı. Birinci Dünya Savaşı sırasında altı güverte ve makine subayı ile birlikte denizaltıcılık kursu görmek üzere Almanya'ya Kiel Tersanesi'ne gönderildi.

Türkiye Cumhuriyeti Bahriyesindeki ilk görevi Subay Kursları Müdür Yardımcılığı oldu. 2 Mayıs 1925'te yarbaylığa terfi etti. 1928'de kurulan Denizaltı Gemileri Komutanlığının ilk komutanı oldu. 1930'da Yavuz dışında, donanmanın diğer gemileri emrine verildi, aynı yıl albaylığa terfi etti. 1931'de su üstü gemilerinden oluşan Harp Filosu Komutanlığına vekâleten atandı. 1935'te tuğamiralliğe terfi etti ve Atatürk tarafından kendisine "Okan" soyadı verildi. Atatürk'ün isteği ile "Şükrü" olan asıl adı "Şükür" olarak değiştirildi. 30 Eylül 1935'te yeniden teşkil edilen Donanma Komutanlığına getirildi. 30 Ağustos 1936'da tümamiral ve 30 Ağustos 1939'da koramiral oldu. Bu arada donanmanın 16 Kasım-4 Aralık 1936 tarihlerinde Malta ve Yunanistan ziyaretini gerçekleştirdi. İngiltere Kralı VI. George'un 12 Mayıs 1937'de yapılan taç giyme töreninde Türk Deniz Kuvvetlerini temsil etti. 10 yıl aralıksız donanma komutanlığı yaptı. Donanma komutanı iken yaş haddinden emekliye ayrıldı (14 Temmuz 1945).

Kocaeli milletvekili Salah Yargı'nın vefatı nedeniyle TBMM VII. dönem ara seçiminde CHP'den Kocaeli milletvekili seçildi ve 14 Aralık 1945'te Meclise katıldı. VIII. dönemde de (5 Ağustos 1946-24 Mart 1950) tekrar seçilerek TBMM'de CHP saflarında yer aldı.

Şükrü Okan

TBMM'ndeki çalışmalarında denizler, limanlar ve Donanma Komutanlığı konularında söz alarak düşüncelerini paylaştı. 25 Şubat 1945 tarihinde Meclis Genel kurulunda 1946 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, Karadeniz'de taşımacılığın zorluğundan, Ereğli ve Zonguldak limanlarının öneminden bahsetti. VIII. Dönem TBMM'nde 25 Aralık 1946 tarihinde Meclis Genel Kurulunda Bayındırlık Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, limanlar ve donanma için daha çok bütçe ayrılması gerektiği üzerinde durdu. 6 Aralık 1948'de yine TBMM Genel Kurulunda Devlet Limanları İşletme Genel Müdürlüğü 1947 Yılı Kesin Hesabı hakkındaki kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, Kefken Limanının inşası için bütçede gerekli olan iki buçuk milyon liranın ayrılması konusunda izahat verdi. Kefken Limanının İstanbul ve Zonguldak arasında sığınılabilecek bir liman olduğunu, İstanbul'un yakacak ihtiyacının bu bölgeden karşılandığını söyledi ve bölgede yapılması gereken işlerin teferruatını anlattı. Kocaeli Milletvekili ve Bayındırlık Bakanı Nihat Erim de Kefken Adası çevresinde yapılması istenen değişiklikleri destekledi. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda ülke ekonomisinin çok zor durumda olmasından dolayı Kefken Limanı projesi destek bulamadı.

TBMM'deki görevi 14 Mayıs 1950'ye kadar sürdü. Parlamento görevi sona erince hayatına İstanbul'da devam etti. 18 Şubat 1957'de İstanbul Erenköy'deki evinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etti ve cenazesi askerî törenle Sahrayı Cedit Kabristanına defnedildi. İsmi "Amiral Şükrü Okan Caddesi" olarak Tirebolu Belediyesi tarafından sahildeki bir caddeye, Kocaeli Gölcük'te bir parka, Deniz Nakliyat Anonim Ortaklığı'nca bir şilebe verildi.

Şükür Okan, evli ve bir çocuk babasıydı, Almanca ve İngilizce biliyordu.

KAYNAKÇA

https://www.giresun28haber.com/amiral-sukru-okan-aniliyor.html; https://www.tireboluhaber.net/biyografi/amiral-sukru-okan/; https://www5.tbmm.gov.tr; https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1; http://gazetearsivi.milliyet.com.tr

Bülent CIRIK

T

TABAKHANE CADDESİ • TACETTİN DEĞER • TAFLAN (EUONYMUS) • TAHİR ABDULLAH EFENDİ • TAHİR BARLAS • TAHİR BÜYÜKAKIN • TAHİR DÜZGÖREN • TAHİR KAVALA • TAHRİR DEFTERLERİNDE KOCAELİ • TAHSİN TARHAN • TAHTALI GÖLETİ • TALAT TEKİN • TANER EYÜPOĞLU • TANJU CILIZOĞLU • TARIK KAMAN • TARIM • TARIM VE ORMAN İL MÜDÜRLÜĞÜ • TARKAN TEVETOĞLU • TAŞKÖPRÜ (MANAV) EVİ • TAŞKÖPRÜ • TAVŞANCIL • TAVŞANCIL BELEDİYESİ • TAVŞANCIL MEKTEPLERİ • TAYYAR KOBAK • TAYYARE MEYDANI • TCG GAYRET MÜZESİ • TCG HIZIRREİS (S-342) DENİZALTI MÜZESİ • TEK KOCAELİ • TEKEL TÜTÜN AMBAR VE BAKIM YUVASI / REJİ BİNALARI • TEKKE VE ZAVİYELER • TEKNOPARKLAR • TEKSEN KÖYÜ HİSAR TEPE KALESİ • TELEKOM İL MÜDÜRLÜĞÜ • TELGRAF HATTI • TEMA VAKFI • TEMEL MUZAFFER ŞİŞMANOĞLU • TEMETTUAT DEFTERLERİNDE KOCAELİ • TEMUÇİN ÇEVİREN • TENEZZÜH TRENLERİ • TEOMAN YELKENCİOĞLU • TEPECİK CAMİİ • TEPECİK KÖYÜ CAMİİ • TEPECİK MAHALLESİ • TEPEKÖY • TİCARET • TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ • TİCARETİN ÇINARLARI • TOPÇU ÇEŞME • TOPLUM RUH SAĞLIĞINI GELİŞTİRME DERNEĞİ • TOYGAR IŞIKLI • TREN İSTASYONU • TUNCEL KURTİZ • TURAN GÜNEŞ VE EKOLÜ • TURGUT HAYATİ EĞİLMEZ • TURGUT KAYI • TURGUT MAHALLESİ • TURGUT TAŞÇI • TURGUT UYAR • TURİZM • TÜM SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ • TÜMÜLÜSLER • TÜRK HAVA KURUMU • TÜRK KAHVESİ BİNASI VE ANIT ÇINARLAR • TÜRK OCAĞI • TÜRK OTOMOTİV ENDÜSTRİLERİ A.Ş. • TÜRK SİNEMASI (YEŞİLÇAM) • TÜRK TİCARET BANKASI • TÜRK YOLU • TÜRKAN KANDIRALI • TÜRKER ÖZDOĞAN • TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU GEBZE YERLEŞKESİ • TÜRKİYE ESNAF VE SANATKÂRLARI KONFEDERASYONU • TÜRKİYE HARP MALULÜ GAZİLER, ŞEHİT, DUL VE YETİMLERİ DERNEĞİ • TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU KOCAELİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • TÜRKİYE JOKEY KULÜBÜ İZMİT MERKEZ AŞIM İSTASYONU MÜDÜRLÜĞÜ • TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ ANONİM ŞİRKETİ (TÜPRAŞ) • TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI AŞ • TÜRKÜLER • TV 41

TABAKHANE CADDESİ

İzmit'te Bir Cadde

İzmit'in geleneksel kent dokusunun kısmen de olsa günümüze ulaştığı kuzeydeki İç Kale ve çevresinde gelişen Akçakoca, Hacıhasan ve Veliahmet Mahalleleri, 2003 yılında kabul edilen "*İzmit İç Kale ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı*" ile koruma altına alınmıştır. Bu alan içerisinde bulunan Tabakhane Caddesi, Akçakoca Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Mahalle, çeşitli tarihlerde yapılan idari düzenlemelere bağlı olarak 1995 yılına kadar İzmit Belediyesi, 1995-2009 yılları arası Saraybahçe Belediyesi, 2009 yılından sonra da tekrar İzmit Belediyesi sınırlarında yer almıştır.

Caddenin bulunduğu Akçakoca tarihi bölgesi, İzmit'in en eski yerleşim alanlarından olup bu alan sınırları içerisinde 20 sokak ve cadde yer almaktadır. Bunlardan biri olan Tabakhane Caddesi, tarihi öneme sahip bir diğer cadde olan Selim Sırrı Paşa Caddesi ile kesiştiği noktadan itibaren yine İzmit'in en eski Osmanlı eserlerinden olan Süleyman Paşa Hamamı'nın arkasından kuzeye kıvrılmakta ve Sadettin Yalım Caddesi ile birleşmektedir.

Tabakhane Caddesi'nin de bulunduğu kentin bu kesimi, topografyadan dolayı düzgün olmayan organik cadde ve sokak dokusuna sahiptir. Tüm organik dokulu geleneksel yerleşim alanlarında olduğu gibi buradaki cadde ve sokaklar da bir cami veya anıt eserin bulunduğu meydanla bağlantılıdır. Kentin bu kesiminde Çukurçeşme Sokak, Selim Sırrı Paşa Caddesi, Tabakhane Caddesi, Orhan Caddesi ve Alacamescit Sokak'ın Akçakoca / Dere Camii meydanına bağlandıkları tespit edilmektedir.

Tabakhane Caddesi'nin adı 1920'li yıllarda hazırlanan Osmanlıca istikamet planlarında "*Yukarı Pazar'dan Kandilli Camii Şerifine Giden Yol*" şeklinde tanımlanmıştır. Burada bahsi geçen Kandilli Camii yine 1920'lerde ortadan kalkmış olmakla birlikte, planların hazırlandığı yıllarda bu yolun henüz resmi bir adı olmadığı anlaşılmaktadır. Caddenin adı, hayvan derilerinin işlendiği *debbağhane* olarak da geçen tabakhanelerden gelmekte bu da İzmit'te ilk olarak 1591 yılında kurulan, tarihi kayıtlarda da önce Debbağlar sonra Tabakhane olarak geçen mahalleyi çağrıştırmaktadır. Ancak 1914 yılındaki mahalle sınırlarının da işaretlendiği haritadan, bu caddenin kent sınırlarının kuzeybatısında yer alan Tabakhane Mahallesi'ne güneyden ulaşımın sağlandığı ana yol güzergahlarından olduğu anlaşılmaktadır. Sonraki dönemlere ait kayıtlara göre 1914 yılında 200 kişinin yaşadığı mahallede 1916 yılına gelindiğinde hane sayısı 4'e nüfus da 28'e düşmüştür. 1927 yılında yapılan düzenleme ile de Tugut, Hamzafıkıh, Karaburç ve Tabakhane Mahalleleri Turgut Mahallesi adı altında birleştirilmiştir. Muhtemelen 1920'lerden sonra kentin kuzeyinde bulunan tabakhaneler ortadan kalkmış ancak buraya ulaşımın sağlandığı bu yola eskiyi yaşatacak "Tabakhane" adı verilmiştir. 1965-1995-2020 yıllarına ait şehir haritalarında ve meclis kararlarında caddenin *Tabakhane Caddesi* adını koruduğu anlaşılmaktadır. Osmanlıca haritalarla 2020 tarihli halihazır haritaları karşılaştırıldığında caddenin fiziki dokusunun çok değişmediği de gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

İ. Bostan, "İzmit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.23, İstanbul 2001, 536-542; N. Erdoğan- S. Ayyıldız- M. Özbayraktar, *Geleneksel İzmit Kent Merkezi, Mahalleler, Sokaklar, Mimari Eserler*, İstanbul 2011; N. Erdoğan, "Tarihî İzmit Kent Merkezi Geleneksel Mahalleleri", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, 1541-1553; A. Güneş, "16. ve 17. Yüzyıllarda İznikmid Şehri", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, 419-445; İller Bankası, İzmit Analitik Etütleri, Ankara 1970; G. Z. Mert, "Yer" in Anlamının Araştırıcısı Olarak Sokak İsimleri: İzmit/Akçakoca Tarihi Bölge Örneği", *İdealkent*, 31, 2020-3, 1549-1575; A. Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, İstanbul 1981.

Şennur KAYA

TACETTİN DEĞER (1934-2018)

Avukat, Eski Kocaeli Baro Başkanı, Sesim Dergisi ve Türkyolu Bizimşehir Gazetesi Yazar ve Sorumlu Müdürü

Tacettin Değer, Doksanüç Harbi'nden sonra Borçka'dan göç edip İzmit Sancağı, Hamidiye köyüne yerleşen, tütüncülükle geçinen Gaşaloğulları ailesindendir.

Gölcük ilçesine bağlı Hamidiye köyünde 1934 yılında doğdu. Tenzile (Zikriye) Hanım ve Mehmet Değer'in oğludur. Asuman adında ablası ve kendi-

Tabakhane Caddesi

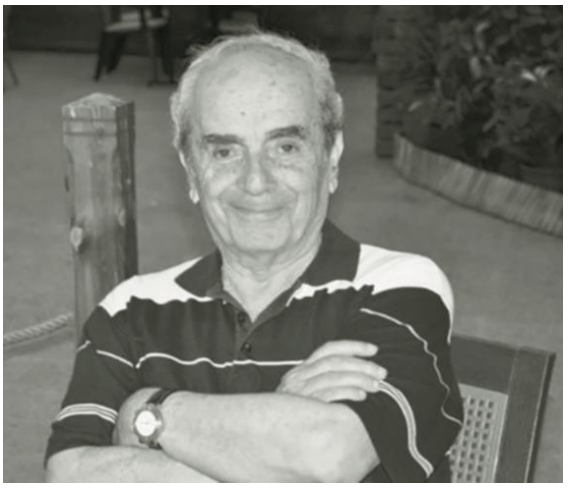

Tacettin Değer

sinden altı yaş küçük Hüseyin diye bir kardeşi vardır. Ailesi, çocukların eğitimi için İzmit'e taşınma kararı alıp İnönü Caddesi Baç mevkiinde ev kiraladıklarında dokuz yaşındaydı.

Babası Mehmet Bey, 1944-46 yılları arasında Demiryolu'ndaki İstasyon Oteli'nin işletmesini aldı. Otel karşısında Dr. Osman ve Avukat Orhan Düzgün kardeşlerin evini kiraladılar. Annesi Terzi Tenzile Hanım'ın dikiş makinesinde yaptığı nakışlar ve beyaz işler İzmitli genç kızların çeyiz sandıklarını doldurdu. Teyzesi de eşi ölünce oğlu ile birlikte aynı evde yaşadı.

Tacettin Değer, köyde iki yıl okudu. İlk öğretmeni Kâmil Bey'dir. Onun öğrettiği dört işlem ve okur yazarlıkla İzmit Ulugazi İlkokulu üçüncü sınıfta, Azize Olcay Öğretmen'in öğrencileri arasında daha ilk günden öne geçti. İzmit Ortaokulu'nda da başarılı oldu. İstanbul'da oturan ablası Asuman Tütüncü'nün yanında Vefa Lisesi'ni okudu, İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra avukatlık stajını da İstanbul'da yaptı.

Kardeşi Hüseyin ise ortaokuldan sonra okumadı. İzmit'te çok iyi bir terzi yanında meslek öğrendi. Türklerin Avrupa'ya çalışmak üzere gittikleri sırada o da 1965 yılında Paris'e gitti. Dior Modaevi'nin başmakastarı oldu. Avrupa yüksek sosyetesinin terzisi olarak ün kazandı. Elli yıl sonra Türkiye'ye döndü.

Kayseri'de tam iki yıl süren askerlikten sonra Kocaeli Barosu'na kaydolan Tacettin Değer, Dar Sokak ile Fethiye Caddesi köşesinde Gökseller Pasajı üstünde bürosunu açarak İzmit'te avukatlık yapmaya başladı. 1976 yılında bina yenilenip daire olarak satışa çıkınca aynı konumdaki büronun sahibi oldu. Kocaeli Barosu avukatlarından Başar Değer, baba mesleğini aynı büroda devam ettirmektedir.

Tacettin Değer, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu Cavide Engin Tosyalıoğlu ile 03.08.1971'de evlendi. Çocuklarının en büyüğü Avukat Başar Değer, 1974 doğumlu ikiz kızları kimya mühendisi Zeynep ve iktisatçı Zeycan'dır.

Avukat Tacettin Değer, 1969 ile 1971 yılları arasında *Sesim Dergisi*'nin sorumlu müdürlüğünü yaptı. Sonraki yıllarda derginin yazı kurulunda yer aldı. 1971'de *Türkyolu-Bizimşehir* gazetesinin sorumlu müdürü oldu. 1975 yılında Genel Yayın Müdürü Cevdet Yakup Baykal ile yazı ailesinden Cevat Çetin ve Mete Baturer'in yeni kurulan *Kocaeli* gazetesine geçmeleri üzerine *Türkyolu-Bizimşehir* gazetesine verdiği desteği arttırdı. Sonuna kadar ayrılmadı. Sorumlu müdürlük ve "Olayların Ardından" adını verdiği köşe yazıları nedeniyle çok kez yargı önüne çıkarıldı. Kendisi avukat olduğu hâlde kalabalık avukat grupları tarafından savunuldu. Gazete ve dergideki görev ve yazıları için herhangi bir maddi karşılık almadı. Son yıllarında *Özgür Kocaeli* gazetesinde haftalık yazılarını sürdürmekteydi.

Kocaeli Baro seçimlerini kazanarak 1980-1983 döneminde başkanlık yaptı. 19 Aralık 1980 tarihli gazetelerde *Türkyolu Bizimşehir* gazetesi Sorumlu Müdürü Avukat Tacettin Değer'e, "İki Ata" başlıklı yazısından dolayı açılan davanın ilk duruşmasının yapıldığı ve kendisinin Kocaeli Barosu'na kayıtlı dokuz avukat tarafından savunulduğu haberi yer aldı.

1982 yılı Eylül ayı başında yeni adli yıla girerken basına verdiği yazılı demeçte "Kuvvet dengesinin yargı aleyhine bozulması ve yargıç teminatının kuşkulu hâle getirilmesi ileride onarılmaz durumlar yaratacaktır." diyerek hazırlanan yeni anayasa taslağı ile ilgili endişelerini açıkça dile getirdi. 1982 Anayasası karşıtlarındandı. "Düşünce suçu" nedeniyle insanların cezalandırılmasına mutlak son verilmesi, cezalandırılanlara da "Af Yasası" çıkarılmasını demeç ve yazıları ile dile getirdi. Baro başkanlığı döneminde, özellikle deniz kirliliği ile mücadele edenlerin yanında oldu.

Politika ile yakından ilgilendi. 1977 seçimlerinde Kocaeli milletvekili adayı, 1994 yerel seçimlerinde İzmit belediye başkan adayı oldu. Hukuk, basın ve siyasi çevrelerde güvenilir kişiliği ile tanındı. Şairdi. Arapça, Farsça, Gürcüce de kitap okur, tartışmayı severdi. Kocaeli Dokümantasyon Merkezi'nin kent hafızasına katkı veren bir üyesiydi. İlgi ile okunan bir köşe yazarıydı.

KAYNAKÇA

10.01.2012'de Tacettin Değer ile yapılan söyleşi kaydı; *Kocaeli* gazetesi, 07.02.1976, 19.09.1976, 19.12.1980, 04.07.1981, 08.05.1983, 24.01.1984; *Sesim Dergisi*, 05.06.1969, 20.08.1969; *Türkyolu Bizimşehir*, 13.03.1971, 15.06.1977, künye.

Müzeyyen ÜNAL

TAFLAN (EUONYMUS)

Kocaeli ve Çevresinin Tabii Bitki Örtülerinden

Celastraceae familyasındandır. Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da doğal yaşayan 120 kadar türü vardır. Her zaman yeşil ya da yazın yeşil olan türleri vardır. Her zaman yeşil türler yaprakları için, yazın yeşil türler ise kırmızı meyveleri ve sonbahardaki yaprak renkleri için yetiştirilirler. Genellikle çalı formunda olmakla birlikte ağaç ve sarmaşık formunda olan türleri de vardır. Yaprakları elips şeklinde, karşılıklı

nadiren de sarmal dizilmiştir. Çiçekleri küçük ve zor görülür. Meyveleri kapsüldür. Toprak seçmezler. Kireçli topraklarda da yetişebilir. Her dem yeşil türler, soğuklardan zarar görürler.

Euonymus fortunei (E. Radicans)

Bu grup Japonya ve Kore'de doğal yaşarlar. Her dem yeşil olup yayvan çalı ve tırmanıcı karakterdedir. Yaprakları 1-3 cm uzunlukta, üst yüzü yeşil, damarları açık renkli, çiçekleri belirsizdir. 3 çeşit kültür formu vardır: 1) E. fortunei carferri: Büyük yapraklı basık çalı, 2) E. fortunei minima: Yaprakları 5-6 mm (küçük yapraklı), 3) E. fortunei vegeta: Tırmanıcı bir çeşittir.

Euonymus Japonica (Japon Taflanı)

Çin ve Japonya'da doğal olarak yaşar. 1,5-2,5 metre boylanabilen, her dem yeşil çalılardır. Yaprakları elips ve koyu yeşildir. Deniz kenarlarında ve çit yapımında kullanılabilir. Ülkemizde en çok bulunan ve kullanılan türdür. Özellikle alacalı formları çok dekoratiftir. Önemli kültür formları şunlardır: E. Japonica Aurea Variegata: Sarı alacalı yapraklı, E. Japonica Argentea Variegata: Gümüşî alacalı yapraklı.

Taflanlar tohum ve çelikle üretilebilirse de her dem yeşil türler çelikle çoğaltılır. Çelikler eylül ile ekim aylarında 10 cm uzunluğunda ve daha çok uç çeliği şeklinde hazırlanır. Hazırlanan bu çelikler % 0,8'lik toz IBA (indol bütrik asit) ile muamele edilerek iki kısım peat + bir kısım kum içine soğuk yastıklara dikilirler. Müteakip ilkbaharda sökülerek geliştirme yastıklarına aktarılırlar.

Diğer çelik alma zamanı haziran ayıdır. 7,5-10 cm uzunluğundaki uç çelikleri, alçak tünellere dikilirler. Köklendirme hormonuyla toz IBA (indol bütrik asit) hormonuyla muamele gerek yoktur. Sonbaharda % 100 orana yakın köklenme elde edilir. Köklenen çelikler sonbaharda açık alanlardaki geliştirme yastıklarına alınarak bir yıl büyütülürler.

KAYNAKÇA

Yüksel Öztan, *Marmara Bölgesi Yeşil Örtüsünün Ağaç ve Çalılarının Tespiti ile Peyzaj Mimarisi Yönünden Kıymetlendirilmeleri*, A. Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 200, Ankara 1962; F. Saatçioğlu, *Silvikültür Orman Yetiştirme*, İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Ders Notları, İstanbul 1959.

Şefik ÇELİK

TAHİR ABDULLAH EFENDİ

Osmanlı Âlimi, Müderris

İzmitlidir. Doğum tarihi belli değildir. Eğitim hayatını bitirdikten sonra müderrislik yapmıştır. Muharrem 1287'de (Nisan 1870) Bosna kadısı olmuştur. Bilâhare vefat etmiştir. Bu âlim hakkında maalesef kaynaklarda başka bilgi yer almamaktadır.

KAYNAKÇA

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani* (Osmanlıcadan Aktaran: Seyit Ali Kahraman), İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1996, 5/1610.

Hüseyin OKUR

TAHİR BARLAS (1886-1953)

Milletvekili

1886 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini de İstanbul'da tamamladıktan sonra Mülkiye Mektebi'ne girdi. Mülkiye'den mezun olduktan sonra, 1908 yılında, Anamur ilçesi mal müdür vekili olarak atanarak devlet hizmetine dâhil oldu. Meşrutiyetin başlarında girdiği devlet hizmetinde, Meşrutiyet dönemi boyunca birçok farklı şehirde farklı görevlerde bulundu. 1909'da Islahiye Mal Müdürlüğü, 1910'da Erzurum Defterdarlığı Tahsilat Müdürlüğü, Tutak ve Bayburt Kaymakam vekilliği, 1911'de Erzurum Muhasebe Mümeyyizliği yaptı. Aynı yıl Pasinler Kaymakamı olarak atandı. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde, 1914 yılında, Kemah Kaymakamı olarak atandı. Ardından savaş sonlarına kadar Hınıs, Mazgirt, Arapkir, Taşköprü ve Pasinler'de kaymakamlık yaptı. 11 Ağustos 1919'ta da Adapazarı Kaymakamı olarak atandı. Millî Mücadelenin başladığı dönemlere denk gelen bu atama, Tahir Bey'in sonraki dönemleri de etkileyen çalışmalarının önemli bir noktasını teşkil etmekteydi. Adapazarı'nda Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yeni teşkil edilmekteydi ve Tahir Bey de cemiyetin üyeleri arasına dâhil olmuştu. 1919 yılında yapılan İstanbul'daki Meclis-i Mebusan için yapılan seçimlerde İzmit ve Adapazarı'nda Millî Mücadele yanlısı adayların seçilebilmeleri için uğraşmış, bölgedeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin etkin bir hale gelmesi için uğraşmıştı. Mustafa Kemal Paşa'yı bölgedeki gelişmeler hakkında bilgilendiren ve ondan gelen talimatları uygulamaya çalışanların başında da kendisi gelmekteydi. Ayrıca Millî Mücadele aleyhtarlarının bölgedeki faaliyetlerini engellemek için çalışıyordu. Onların propagandalarına karşı önlemler almak için çalışıyor, bölgeye gelen bu tür kişilerin tespit ve takibini sağlıyordu. Bu çalışmalarında Geyve Kaymakamı Hamdi Namık (Gör) Bey ile de birlikte hareket etmekteydiler. Bölgedeki yerel idarecilerin Millî Mücadele yanlısı çalışmaları, Kuvayımilliye'nin İzmit ve civarındaki etkinliğinin artmasını sağlıyordu. Ancak İstanbul'un resmen işgalinden sonra tablo değişmeye başladı. İngilizlerin desteğiyle Millî Mücadele aleyhtarı Kuva-yı İnzibatiye ve Hilafet Ordusu İzmit ve civarında etkinliğini artırmak için çalışmaktaydı. 1920 yılı Nisan

ayı içerisinde de Kuvayımilliye birlikleri bölgeden büyük oranda çekilmek mecburiyetinde kaldı. Bu gelişmeler üzerine en başta İzmit Mutasarrıfı Ali Suad Bey ile Adapazarı Kaymakamı Tahsin Bey, Millî Mücadele lehine faaliyetlerde bulundukları gerekçesiyle 22 Mayıs 1920 tarihinde İstanbul Hükümeti tarafından görevlerinden alındılar. Damat Ferit Paşa, Adapazarı'ndan Tahir Bey gibi bir kaymakamın görevden alınmasını bölgedeki yetkililere çektiği telgrafta mutlulukla anmaktaydı. Ankara'ya geçerek Millî Mücadele lehine çalışmalarına devam eden Tahir Bey, TBMM seçimlerine İzmit mebusu olarak seçilen kişilerden birisinin Meclis'e dâhil olmaması üzerine, 1920 yılı Haziran ayında yapılan ara seçimlerde İzmit mebusu olarak seçilerek I. TBMM'ye katıldı. Böylece bölgeyle ilgili çalışmalarını da sürdürmüş olacaktı. Bu durum Tahir Bey'in İzmit ve çevresindeki gelişmelere verdiği önemi ve kendisinin bölgeye ilgisini de açıkça göstermektedir. Ancak Doğu Cephesi'ndeki gelişmeler çerçevesinde Doğu Cephesi Komutanlığı'nın talebiyle kısa süre sonra Beyazıt Mutasarrıflığı'na atandı. O dönemde yürürlükte olan "Nisâb-ı Müzâkere Kanunu" bir kişinin mebuslukla devlet memurluğunu aynı anda sürdürmesine izin vermediği için, kendisi mutasarrıflık vazifesinde devamını uygun gördü ve Meclis'e verdiği dilekçe ile mebusluktan istifa etti. Beyazıt'taki mutasarrıflık görevi 1924 yılında valiliğe yükseltildi. Beyazıt'ın ardından Kars valiliğine atandı. Valilik görevinden ayrıldıktan sonra da siyaset ve bürokrasiyle ilgisini kesmeyen Tahir Barlas, 1946 seçimlerinde Kars Belediye Başkanı olarak seçildi. 1950 yılında belediye başkanlığı son buldu. Kars'ta yaşamaya devam eden Tahir Barlas, 8 Temmuz 1953 tarihinde burada öldü. Karadağ Mezarlığı'na defnedilen Tahir Barlas, Hâmide Hanım'la evliydi ve bir çocuk babasıydı.

KAYNAKÇA

Fahri Çoker,, *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923, III. Cilt – I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, Ankara 1993, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, s. 544-545.;Enver Konukçu, "Heyet-i Temsiliye İzmit İlişkileri (Eylül 1919 - Nisan 1920)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: V, Sayı: 13, Ankara 1988, s. 223-236.;Enver Konukçu,, "Adapazarı Kaymakamı Tahir (1919-1920)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: 38, Ankara, Temmuz 1997, s. 521-538.

Ramazan Erhan GÜLLÜ

TAHİR BÜYÜKAKIN

Siyasetçi, Akademisyen, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

1969 yılında Kocaeli'nin Derince ilçesinde dünyaya geldi. Babası Seyfettin Bey, annesi Semra Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Derince Turgut Reis İlkokulu, İzmit İmam Hatip Lisesi, İzmit Endüstri Meslek Lisesi'nde tamamladı. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden 1992 yılında mezun oldu. 1993 yılında Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak atandı. Akademik kariyerine yüksek lisans çalışması ile başladı. Yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, 1995 yılında, "Enflasyon Teorileri ve Türkiye'de 1980 Sonrası Enflasyon" isimli tezle tamamladı. Doktorasını aynı enstitüde 2001 yılında, "Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", isimli tezle bitirip doktor unvanını aldı. 2002 yılında Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü İktisat Politikası Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi (yardımcı doçent) kadrosuna atandı. 2007 yılında bölüm başkan yardımcılığı görevine getirildi. Makro iktisat bilim dalındaki çalışmaları ile 2013 yılında doçent unvanını aldı.

Kocaeli Üniversitesi'nde; lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde dersler verdi, öğrenciler yetiştirdi. 2005 ve 2007 yılları arasında dört yüksek lisans tezine danışmanlık yaptı. Bu tezler de çalışma alanı olan Türkiye ekonomisi üzerinedir. Akademik kariyeri sürecinde, ekonomik krizler, kriz yönetimi ve istikrar politikaları alanlarında uzmanlaştı. Bu alan üzerine bilimsel dergilerde birçok akademik makalesi yayınlandı.

Akademik açıdan başarılı bir kariyere sahip olan Büyükakın, 2005-2007 yılları arasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde danışman olarak görev aldı. Kocaeli'nin gelişmesine dair birçok çalışmaya da katkı sağladı. Büyükşehir Belediyesi ve İSU'nun beş yıllık stratejik planını hazırladı. 2007 yılı sonunda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde genel sekreter yardımcısı oldu. 7 yıl genel sekreter yardımcılığı görevinin ardından, 2014 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı'nın teklifi ile İçişleri Bakanlığı tarafından genel sekreterlik görevine atandı. Buradaki başarılı çalışmaları üzerine Bakanlar Kurulu kararı ve Cumhurbaşkanı onayı ile 30 Haziran 2017'de Bilecik valisi olarak atandı.

Bilecik valiliği sırasında "bürokrat bir vali" gibi değil halkın arasından bir vatandaş gibi davrandı. Valilik görevine başlaması sırasında yaptığı açıklamada, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Hükümetinin ildeki en yüksek temsil makamı olan valilik görevinin kendisi için, son derece onurlu ve kutsal bir görev olduğunu, bu kutsal görevi kuruluşun ve kurtuluşun şehri Bilecik'te yapacak olmanın ise başlı başına bir onur ve kıvanç kaynağı olduğunu ifade etti. Vali Büyükakın, göreve başladığında gazetecilere yaptığı açıklamada valilik görevi sürecinde takip edeceği stratejiyi açıkla-

yarak, Bileciklilerden birisi olarak çalışacağına, onlar için hizmet edeceğine namusu ve şerefi üzerine söz verdi. Millete efendilik etmeye değil hizmet etmeye geldiğini, her kademedeki yönetici arkadaşlarına ve tüm kamu görevlilerine ilk emrinin, Şeyh Edebali hazretlerinin nasihatlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak hizmet etmeleri olduğunu söyledi. Bilecik'te tek bir garip aç uyumayacağını, tek bir yetimin kendini sahipsiz hissetmeyeceğini, ulaşılabilir olmanın yönetimde en fazla önemsediği hususlardan biri olduğunu, tüm Bileciklilerin kendisini 7 gün 24 saat arayabileceklerini ekledi.

Bu önemli mesajlardan sonra çalışmalarına başlayan Vali Büyükakın, şehrin mevcut iktisadi, siyasi ve sosyal durumu ile ilgili bilgiler alarak durum tespiti yaptı. 3. Organize Sanayi Bölgesi için, Gölpazarı'nda gıda, Yenipazar'da hayvancılık ihtisas alanları çalışmaları başlattı. Turizm odaklı çalışmalara hız verdi. Bu çalışmalardaki hedefi, Bilecik'i 25 yıllık dönemde Türkiye'nin en hızlı büyüyen şehirleri arasına sokmaktı. Bilecik'te tarım, hayvancılık, sanayi, turizm için ortam müsaitti. Vali Tahir Büyükakın başkanlığında kurulması planlanan Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) için toplantılar gerçekleştirildi. 12 Ekim 2018'de Bilecik Tarım ve Orman Müdürlüğü ile Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü'nün ortaklaşa düzenlediği toplantıda, Bilecik'in kalkınması, tanıtılması, istihdamın, gelir düzeyinin artırılması ve hayatın kolaylaştırılması yönünde çalışmaların yapılması gerektiğine vurgu yaptı. Periyodik aralıklarla ilçe ziyaretleri gerçekleştirdi. Bu kapsamında Osmaneli ve Gölpazarı ilçelerini ziyaret etti. İlçelerde yapımı süren okul ve restorasyon çalışmalarını inceledi, şehit ailelerini ve yardıma muhtaç aileleri ziyaret etti.

Vali Büyükakın göreve başladığında Bilecik'te 6 adet sanayi bölgesi vardı. 7. sanayi bölgesi 3. Organize Sanayi Bölgesi ismiyle onun zamanında tamamlandı. Bölgenin tarım ve hayvancılık üzerinde etkili olması hedeflendi. Özellikle Sakarya havzasında seracılık faaliyetlerine hız verildi. Turizm konusunda "Kuruluş 1299 Projesi" ile yeni bir hareket başlatıldı. Bilecik'te sosyal projelere de önem veren Büyükakın, uyuşturucu ile mücadele için valiliğe bağlı bütün birimleri uyararak bu konuda gerekli çalışmaların yapılmasını ve planlamasını istedi, bununla ilgili toplantılar yaptı. Bu konuda il sınırları içerisindeki metruk binaların yıkılarak işe başlanacağı da ifade edildi. Vali Büyükakın, Yenipazar ilçesinde bulunan Bilecik'in turizm değerlerinden biri olan Harmankaya Kanyonu ve çevresi ile de ilgilenerek bölge köylüleri ile toplantılar gerçekleştirdi.

Bilecik valiliği sırasında başarılı bir çalışma temposu yakalayan Büyükakın, 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Seçimi için Adalet ve Kalkınma Partisi'den Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkan adayı olarak gösterilince 24 Kasım 2018 tarihinde Bilecik'e veda ederek Kocaeli'ne geçti ve seçim çalışmalarına başladı. Üç dönem başarılı büyük şehir belediye başkanlığının ardından yeniden aday olmayan İbrahim Karaosmanoğlu'nun

Tahir Büyükakın

yerine başkanlık için aday olan Büyükakın, 18 Şubat 2019 tarihli seçim beyannamesinde, Kocaeli'ne ve bölgeye dair önemli bir yol haritası çizdi. Alt yapı ve üst yapı yatırımlarından akıllı şehircilik uygulamalarına, sosyal projelerden kültür ve sanata, ulaşımdan eğitim projelerine kadar pek çok unsuru barındıran seçim beyannamesi, AK Parti'nin "Gönül Belediyeciliği" manifestosu ile uyumlu olarak hazırlandı. Büyükakın, "Sevdamız Kocaeli Daima İleri" sloganıyla hazırladığı seçim beyannamesini kamuoyu ile paylaştı. Seçimi kazandığı taktirde Kocaeli'ni, beyannamesindeki esaslarla yöneteceğini, herkesin yaşamaktan mutlu olduğu büyük bir şehir markasını beraber inşa edeceklerini belirtti, ekolojik değişimin ekonomik değişimi, ekonomik değişimin sosyolojik değişimi, yönetimi, kültürü, sanatı, sporu, kısacası her şeyi değiştirip dönüştürdüğünü anlattı. Bu vaatlerle seçimi kazanan Büyükakın, kolay ve zoru aynı anda başaran, insan odaklı bir yönetim gerçekleştirmek, şehir markasına, şehrin paydaşlarıyla güç birliği yaparak liderlik etmek hedefindeydi. Bu hedefini, üniversitelerin, kamu kuruluşlarının, sivil toplum ve tüm vatandaşların aktif katıldığı yeni bir belediyecilik anlayışıyla başaracaktı. Büyükkakın aynı zamanda, Kocaeli'ni Türkiye'de yaşamak için tercih edilen ilk 3 şehirden biri yapmak, insanların yaşamaktan mutlu oldukları, kentli hakları ve refah seviyesi gelişmiş, doğa ve çevre ile uyumlu, ortak akıl ve katılımcılığa önem veren, şeffaf ve hesap verebilir, tarihi mirası ve mimari kimliği koruyan, çocukların, gençlerin, kadınların, yaşlıların ve engellilerin hayatlarını kolaylaştıran, güvenli ve konforlu, akıcı trafik ve entegre toplu taşıma imkanlarına sahip olan, huzurlu ve sağlıklı bir şehir yapmak hedefindeydi.

4 Nisan 2019'da, 15 yıl görev yapan Karaosmanoğlu'ndan görevi devralan Büyükakın, bundan sonra hayatını kente adadığını, tüm vaktini 7 gün 24 saat bu şehrin daha güzel bir şehir olması için çalışarak geçireceğini söyledi. Şehrin dünya çapında tanınmış ve herkesin imrenerek yaşamak isteyeceği bir yer olmasını istediğini ve bunun için var gücüyle çalışacağını ifade etti.

Göreve başladıktan sonra markalaşma çalışmalarına hız verildi, markalar için pazar arayışları yapıldı. Su havzaları, göl ve göletler korundu. Kente yeni mavi bayraklı plajlar kazandırıldı. Kocaeli Turizm Master Planı hazırlandı. Doğa turizmi desteklendi, eko turizm, köy pansiyonculuğu, çadır ve kamp turizmi, karavan turizmi üzerine çalışmalar yapıldı. Kongre ve spor turizmi teşvik edilerek, Kocaeli'nin Türkiye'de turizmde ilk 5 kent arasına girmesi için planlar hazırlandı. Spor, bütüncül bir yaklaşımla ele alındı, sporla yaşayan bir kent oluşturulması için alt yapı çalışmaları hızlandırıldı. Kocaelispor için dayanışma projeleri geliştirilerek kulübün bir üst lige çıkması sağlandı. Gençler, kadınlar, yaşlılar, engelliler, ekonomi ve istihdam, tasarruf ve kaynak üretimi, 7/24 erişim ve Alo Başkan uygulamaları, akıllı telefon üzerinden Kocaeli Platformu, Kuzey Marmara Otoyolu, Kandıra Duble Yolu, Şehir Hastanesi ve Üniversite Tem Bağlantı Kavşağı, İzmit, Gebze, Darıca, Kartepe, Derince, Gölcük, Başiskele millet bahçeleri göreve başlamasından bir yıl sonra hayata geçirilmiş önemli projelerdi.

Halen Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı olarak görevine devam eden Büyükakın, iyi derecede İngilizce bilmektedir, evli ve 3 çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA
http://www.bilecik.gov.tr; https://www.kocaeli.bel.tr/tr/; https://www.tahirbuyukakin.com; https://www.milliyet.com.tr/

Haluk SELVİ

TAHİR DÜZGÖREN (1896-1984)

Bisiklet, Futbol ve Yüzme Branşlarında Meşhur Spor Adamı

1896 yılında Üsküdar'da doğdu. Liseyi okumak üzere 18 yaşında geldiği İzmit'te bisiklet sporuna başladı. Futbol, bisiklet, atletizm, yüzme, yelken ve voleybol sporlarında Kocaeli'ne ismini yazdırmış, damgasını vurmuş bir isimdir. Kocaeli'de sporun hangi dalına bakarsanız hizmeti geçenler içinde en başta Tahir Düzgören'i görürsünüz. Futbolu Bahçecik ASİS adlı Ermeni kulübünde ve İzmit'teki Rum takımında Çolak Andon'ları, Panayot'ları seyrede seyrede öğrendi. İttihatspor'da ve Akyeşil'de spor hayatına devam etti. Futbol, bisiklet, atletizm, voleybol, yelken ve yüzme dallarında bölgesel ve Türkiye yarışmalarında dereceler aldı. Milli takım ile müsabakalara katıldı. "Baba" lakabı ile bilinirdi. 1967 yılında İtalyan Gino Bartulicci yönetiminde ilk kez düzenlenen antrenör kursuna katıldı. Talat Tuncalp'ın Bisiklet Federasyonu başkanlığı sırasında evini milli takımın kamp yapması için tahsis eden bir spor insanıydı.

Tahir Düzgören

1937-1938 sezonuna kadar futbol oynamış, daha sonra Türk Spor Kurumu'nun 1938 yılında 19 Mayıs Stadyumu'nda açtığı kursa Kocaeli'den katılan ilk kişi olmuştur. Antrenör olarak futbol branşında Recep Koşar, Vedat Angın, Naci Özkaya, bisiklet branşında Yunus Nüzhet, Orhan Suda, İbrahim Bozdağ, Muzaffer Öztürk, İrfan Şahin, Osman Alev, Faruk Şeker, yüzme branşında Nedret Er ve Ömer Namlı katılmıştır.

Tahir Düzgören Kocaeli'de spor eğitimcisi olarak birçok spor branşında görev almıştır. 16 Nisan 1984 yılında vefat etmiştir. Tabutu Türk bayrağına sarılarak yapılan cenaze töreni İzmit halkının büyük katılımı ile gerçekleşmiştir.

KAYNAKÇA
Yavuz Ulugün, *Kent ve Bisiklet*, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, Kocaeli, 2021; Atilla Oral, "Kocaeli Tarihinden Bir Sayfa, Tahir Düzgören", *Özgür Kocaeli* gazetesi, 31 Mayıs 2009.

Levent ATALI

TAHİR KAVALA (ö. 1961)

Tütün Tüccarı

Tahir Kavala, Selanik vilayeti, Drama livası, Sarışaban kazası Bayramlı köyü eşrafından Hasan Bölükbaşı ahfadından (arşiv kayıtlarında ismi Hasan Bölükpaşaoğlulları şeklinde geçmektedir) İsmail'in oğludur. Köyün varlıklı ailelerinden olan Hacı Tahir Ağa'nın sebze-meyve bahçeleri, hububat ve tütün tarlaları, kestanelikleri ve geniş meraları vardı. Önemli bir tütün üretim ve ihracat merkezi olan Kavala'da tütün ticareti yapan Hacı Tahir Ağa'nın büyük çocukları İdris ve Ömer'in Bayramlı köyünde, kendisinin ise hem köyü hem Kavala'nın Hüseyin Bey Mahallesi'nde ikametgâhı vardı. Balkan Savaşları'nda Bulgar işgali yaşayan,

Tahir Kavala

sonrasında Yunanistan dahilinde kalan bölge Müslümanları gibi Tahir Ağa ailesi de sıkıntılı bir süreç yaşadı. Lozan'da alınan mübadele kararı gereği 1924 baharında İstanbul'a geldi. Kardeşi Hüseyin ile birlikte Kocaeli Darıca'ya yaptıkları seyahat sonrasında buraya yerleşme kararı verdiler. Darıca'da bildiği işi yapmaya başlayan Hacı Tahir Ağa, soyadı kanunu çıktıktan sonra "Kavala", kardeşi Hüseyin ise "Bölükbaşı" soyadlarını aldı. Hacı Tahir'in Nesli Hanım ile evliliğinden, İdris ve Ömer'in yanı sıra, Seniye, İsmail, Hüseyin, Ali ve Mehmet isimlerinde yedi çocuğu dünyaya geldi.

Müteşebbis bir kişilik olan Hacı Tahir Kavala tütün ticaretiyle kısa sürede büyüyüp işini İstanbul'a taşıdı. 1934 Ağustosu'nda temelini attığı, ileride İstanbul'daki tütün ticaretini yöneteceği ve ünlü mimar M. Vedad'a (Tek) yaptırdığı Tahir Han, 1935 yılında hizmete girdi. İstanbul'da faal olsa da ölümüne değin Darıca'dan hiç kopmadı. 1930'lu yıllardan itibaren neredeyse ömrünün sonuna değin nahiyedeki devlet görevlilerini özellikle nahiye müdürlerini etkisi altına alan Kavala, Darıca'daki tekel binasını uzun yıllar tütün deposu olarak kullandı. Bununla birlikte Darıca sahildeki büyük un fabrikasının kapanmasından sonra sahilde bir un değirmeni yaptıran Kavala, bir yıllık bir faaliyet sonrasında, bir işçinin değirmen kayışlarına kendini kaptırıp ölmesi üzerine değirmeni kapattı. Darıca'nın Cumhuriyet döneminde yapılan ilk camisini yaklaşık 550 bin lira harcayarak inşa ettirdi, bir de okul yeri bağışladı. 1949 yılında temeli atılan cami 1950'de hizmete açıldı. Caminin bakım ve onarım masraflarının ailesi tarafından karşılanacağını cami kitabesine yazdıran Kavala, İstanbul'da Bostancı Suadiye arasındaki Çatalçeşme'de mimar Sırrı Bey'e Kavala Köşkü'nü yaptırdı.

1940'lı yıllarda oğlu Mehmet, tütün işinin yanı sıra farklı alanlarda ticarete atıldı, özellikle yurt dışından ithal edilen ürünlerin temsilciliğini yapmaya başladı. Baba oğul Kavalaların ismi 1951 yılında Amerikan elçiliğince hazırlanan Türk iş insanları sözlüğünde tütün ihracatçıları arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Aynı kaynak Mehmet Kavala'nın Tahir Han'da ilaç yapımında kullanılan malzemeler, motorlu araç, aksesuar ve yedek parça, kâğıt ve kâğıt ürünleri ve tıbbi malzemeler ithal ettiğini kaydetmektedir. 1940'lı yılların ortalarından itibaren işleri çeşitlendirdiği ve büyüttüğü anlaşılan Mehmet Kavala'nın babasının ölümü üzerine verdiği ilanda, şirketinin ismi "*Mehmet Kavala ve Müesseseleri ve Mehmet Kavala ve Ortakları Komandit Şirketi*" şeklindeydi.

17 Temmuz 1961 günü bir süredir tedavi gördüğü Teşvikiye Sağlık Yurdu'nda hayatını kaybeden Hacı Tahir Kavala'nın cenaze namazı ertesi gün Tophane Kılıç Ali Paşa Camii'nde öğle namazını müteakip kılınmış, cenazesi motorla Eyüb'e nakledilip oradaki aile kabristanına defnedilmiştir. Darıcalıların ölümü üzerine verdikleri gazete ilanı, kendisine yönelik muhabbeti göstermesi açısından dikkate şayandır: "*Memlekete hayır ve hasenatı ile ömrü boyunca hizmet etmiş olan, fakir ve yoksulların hamisi ve Darıca Camii ve meşrutalarının müessis ve bânisi ve Derneğimizin kurucusu Kavala Eşrafından Hacı Tahir Kavala 17/7/1961 Pazartesi günü Hakkın rahmetine kavuşmuştur*".

KAYNAKÇA

BOA. BCA. 130-16-13-2 / 979-3830-36; 130-16-13-2 / 979-3830-24; *Darıca Vizyoner İlçe Kitap ve Belgeseli*, yay. haz. İsmail Kahraman, Darıca Belediyesi Kültür Hizmeti, Gebze Gazetecilik ve Matbaacılık Tesisleri; Mutlu Kerem Kolcuoğlu, *Karye-i Darıca'dan Darıca İlçesine*, Cinius Yayınları, İstanbul 2013; *Milliyet*, 18 Temmuz 1961; *Osmanlı Belgelerinde Darıca*, haz. Said Öztürk, Darıca Belediyesi Kültür Armağanı, İstanbul 2005; *Trade with Turkey, a Businessman's Guide and Directory*, United States of America Economic Coopreration Administration Special Mission to Turkey, İstanbul 1951; Behçet Ünsal, "Yetmiş Yaşını İdrak Eden Mimarlar:1 Mimar Sırrı Bey (Bilen)", *Arkitekt*, Sayı 351, 3-1973, s. 135-138; http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=22656; https://www.hedefgazetesi.com.tr/kavala-daricali-cikti-106957-haberi; https://www.herumutortakarar.com/tahir-han/

Fikrettin YAVUZ

TAHRİR DEFTERLERİNDE KOCAELİ

Kocaeli Nüfus Kayıtları, İzmit

Tahrir, yazmak, yazılmak, kaydetmek anlamındadır. Hür kılmak anlamı da vardır, ancak, bu anlamı konumuzla ilgili değildir. Tahrir defteri, Osmanlı kayıt sisteminin en önemli parçasıdır. Osmanlı idari sisteminin teşekkülüne bağlı olarak gelişmiş, idari yapının değişikliğe uğraması ile çeşitli aşamalara uğramıştır.

Osmanlı idari yapısının aşamaları göz önünde bulundurulursa, tahrir sistemi ve onun ürünü olan tahrir defterlerinin Osmanlı tarihindeki yeri, geçirdiği değişiklik ve aşamalar anlaşılabilir. Bu çerçevede, Osmanlı klasik sistemi denilen timar - dirlik rejimi İkinci Murad devrinde oluşmaya başlamış ve II. Mehmed devrinde tamamlanmıştır.

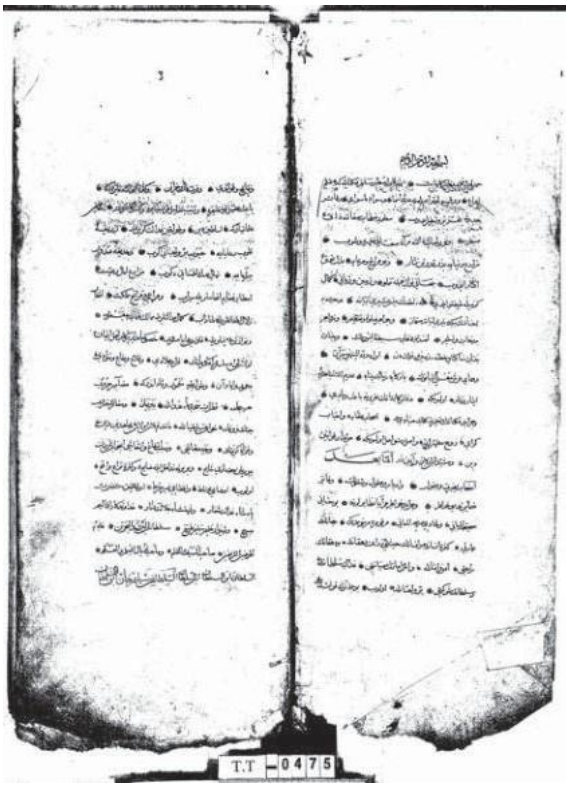

Osmanlıların kuruluş devri denilen Birinci Osman (Öl. 1326) – Birinci Murat (Öl.1389) dönemlerinde arazi rejimi özel mülkiyet statüsünde idi. Aristokrasiyi oluşturan askeri - dini menşeli elit tabakanın büyük mülk tasarruf etmesi anlayışına dayanan toprak rejimi mevcuttu. Buna bağlı olarak temlik ve vakıf türünden kayıt sistemleri geliştirilmişti. Vakıflar büyük oranda aile mülkü olarak teşkil edilmiş imtiyazlı vakıf statüsünde olduğundan aile fertlerinin özel mülk gibi tasarruf edebilmelerine imkan veriyordu. Vakıf defterleri, mülknameler, temlik nameler bu bakımdan kuruluş devri Osmanlı toprak rejiminin yapısı ve karakterini belirleyen temel diplomatika türleridir.

Osmanlı Devleti, İkinci Murad devrinden itibaren teşkilatlanmasını tamamlayarak merkezi bir yapıya büründü, Fatih Sultan Mehmed zamanında ise merkezileşme istikametindeki adımlar son aşamaya geldi. Buna bağlı olarak merkezi yapının gereği olan idari, toprak sistemleri geliştirildi. Merkezileşmenin en önemli hukuki aracı dirlik – tımar sistemidir. Belirtilen rejimin kayıt – yazı sisteminin ürünlerinden birisi de tahrir defteridir.

Tahrir defterleri, daha önce dini-askeri aristokrasiye mülk olarak verilen arazilerin devlet mülkiyetine alınması (dirlik arazisi), bunların kullanımının nüfusun kahir ekseriyetini oluşturan köylüye (reaya) verilmesi, köylünün devlete ödemekle yükümlü olduğu vergilerin askeri sınıfa geçimlik olarak tahsis edilmesi için tutulmuş defterlerdir.

Devlet fethedilen bir araziyi daha önce yaptığı gibi askeri – dini aristokrasiye mülk olarak vermez, doğrudan miri (devlet) arazi statüsüne alır, ayrıntılı bir kayıt işlemine tabi tutardı. Günümüzdeki tapu kadastro sisteminin gördüğü işlevi görmek üzere tutulan defterlerin bir isminin de tapu tahrir defteri olmasının sebebi budur. Tapu tahrir defterlerine yapılan kayıtlar, günümüzdeki tapu – kadastro işlerinden daha kapsamlı idi. Bugün devletin idari yapısını teşkil eden birimler farklı birimlere ayrılmıştır. Nüfus idaresi, vergi dairesi, polis, zabıta üniteleri, ayrı ayrı birimler halinde fonksiyonlarını yürütmektedir. Belirtilen birimler Osmanlı zamanında büyük ölçüde tapu tahrir sistemi bünyesinde fonksiyonlarını yürütüyordu.

Osmanlı İmparatorluğu fetihçi bir yapıya sahipti. 1650'lere kadar genişleme bil fiil devam etmiş, her padişah zamanında fethedilen yeni toprakların tahrir edilmesi, yani kayıt altına alınması devlet yönetiminin en önemli uğraşları arasında yer almıştır. Tahrir işlemi tahrir komisyonlarına havale edilir, Enderun'da özel eğitim almış yüksek mevkili tahrir eminleri tarafından nezaret edilirdi. Taşrada, tahririn yapıldığı arazinin bağlı olduğu idari birimlerin mülki, askeri, idari amirleri de tahririn sağlıklı yapılmasından sorumlu idiler (Barkan, *Nüfus ve Arazi Tahrirleri…*, 222). Bir arazi tahrir edileceği zaman Divan-ı Hümayun bünyesinde görev yapan yetişmiş kalemiye mensuplarından birisi bu işe atanır, emrine yeteri kadar yazıcı verilir ve ilgili bölgeye gönderilirdi (Barkan, *Kanunlar,* LIX). Tahrir edilecek arazinin bulunduğu yerde görev yapan kadı, sancak beyi de tahrir heyetinin amiri durumunda idi. Böylece bir il yazıcı kurulu teşkil edilir ve yanlarına yeteri oranda güvenlik görevlisi tayin edilerek arazi tahririni gerçekleştirmesi sağlanırdı. Tahrir işlemi genel olarak arazinin büyüklüğüne göre bir ila üç yıl arasında sürebilirdi. Tahrir ile görevli heyet halkın ileri gelenleri ile temasa geçer, oradaki arazinin tüm özelliklerini önce varaklara not eder, sonra varaklar birleştirilerek defter haline getirilirdi.

Defter eğer ilk kez tutuluyorsa, buna filanca yerin tapu – tahrir defteri ismi verilirdi. Eğer daha önce tutulmuş bir tahrir defteri var ise, yeni tahrire "defter-i cedid" denir, bir önceki ise "defter-i atik" ismini alırdı. Eğer üçüncü kez tahrir edilmiş ise, son yapılana "defter-i cedid", bir öncekine "defteri atik", en eskisine ise "defteri köhne" denilirdi. Defter-i cedid düzenlendiğinde atik ve köhne defterler imha edilmez, defterhanede saklanırdı. Son tahrirler yapılma aşamalarında çıkan ihtilaflar, eski defterlere müracaat edilmek suretiyle gözden geçirilir, çözüme kavuşturulurdu.

Tahrir edilme işleminin temel esprisi mevcut araziden alınacak vergilerin belirlenmesi idi. Vergi, bilindiği üzere devleti yaşatan asli gelirdir. Endüstri öncesi toplumlarda devletin temel gelir kaynağı tarımsal üretim olduğundan, araziyi eken, şenlendiren nüfusun tespit edilerek kayıt altına alınması devletin fonksiyonlarını sürdürebilmesinin temel şartlarından idi. Devletin tüm askeri, imar, eğitim, personel giderlerinin karşılanması tarımsal üretimden sağlanacak gelirlere dayanıyordu. Bu nedenle, arazinin üzerinde yaşayan ve onu tasarruf eden nüfusun tüm ayrıntılarıyla tespit edilmesi büyük önem taşıyordu.

Osmanlılarda haneler, nüfus ünitesi olduğu kadar mali ünite idiler. Her nüfus hanesi devletin olan araziyi ekip biçmesi, oradan geçimini sağlaması nedeni ile devlete vergi vermekle mükellefti. Devlet her hanenin vereceği vergi miktarını ve türünü toprak üzerinden yapılan üretime göre belirlerdi. "Çift hane" üzerinden yapılan mali uygulamalara göre devlet ile reaya arasındaki idari bağlar tesis edilirdi. Tahrir defterlerine hane, yarım hane, mücerred (tek yaşayan), bive (dul) olarak kayıt altına alınan reaya nüfusu, toprak üzerinde gerçekleştirdiği üretim faaliyetine göre vergiye tabi kılınırdı. Hanelerin kaydı, bazı mufassal defterlerde mali – ekonomik vaziyetini gösterecek şekilde tanzim edilirdi. Normal hane statüsü, hali vakti yerinde bir aileye işaret ederdi. Re'âya, hane, ekinlu, bennak, caba ve mücerred olmak üzere sınıflandırılmıştır. Re'âyanın sosyal konumu ile ilgili bu ayrımlar, Osmanlı Devleti'nde sosyal yapı, gelir dağılımı gibi konuların araştırılmasına imkan verecek detaylar içermektedir. Ekinli, bennak statüsü, toprağı ekmeye, işlemeye kadir aileleri ifade ederken, "caba", "caba kara" olarak kayıt altına alınanlar ekmeye ve vergi vermeye kadir olmayan haneyi belirtmektedir. Mücerred statüsü ise evlenmemiş, tek yaşayan kişileri gösteriyordu.

Vergi, toprağın verimlilik durumuna göre ürün üzerinden, 1/10, 1/8 veya değişen oranlarda belirlenirdi. Tapu tahrir defterleri tanzim edilirken aynı zamanda devlete ait olan vergi gelirlerinin tahsis edildiği askeri şahıslar da belirlenirdi. Bu şekilde, "hasha-ı…..", "ze 'âmet-i…", "timar-ı…" şeklinde klişelerin altında, toprağın bağlı olduğu şehir, kaza, nahiye, köy birimlerinin isimleri verilirdi.

Tahrir defterleri iki temel anlayışa göre tanzim edilirdi. Birisi, hanelerin, ürettikleri tüm tarımsal ürünlerin ayrıntısıyla dökümünün yapıldığı mufassal tahrir defterleri, diğeri ise hane reisleri ve buradan gelir tasarruf eden askerilerin isimlerinin yer aldığı, ancak, üretilen ürünlerin verilmediği özet (icmal) tahrir defterleridir. İcmal tahrir defterleri mufassal tahrir defterinden üretilir, sahada, eyalet ve sancaklarda kullanılması için çoğaltılarak ilgili birimlere dağıtılırdı. Mufassal tahrir defterlerinin büyük kısmında defterin ait olduğu sancak veya kazanın kanunnameleri yer alırdı.

Belirtildiği üzere Osmanlı bürokratik geleneğinin tahrir defterleri formlarıyla buluştuğunu gösteren ilk örnekler XV. yüzyılın ilk yarısına inmekte olup daha erken tarihlerde tutulmuş bir tahrir defterine rastlamamıştır. Devletin mali – iktisadi yapısının değişmesine göre tahrir sistemi de önemli değişikliklere uğramış, XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artık tahrir yapılmamıştır. Elbette, tahrir defterlerinin yerini başka kayıt formları almıştır. Özellikle vergi için vazgeçilmez olan hane tespitine imkan verecek yeni defter türü Avarız Defterleri olmuştur. Avarız defterleri modernleşme dönemine kadar Osmanlıların nüfus politikalarında temel başvuru kaynağı haline gelecektir.

Tahrir defterleri Osmanlı sosyal, idari, mali, demografik tarihinin incelenmesi açısından ana kaynak durumundadır. Türkiye'de öncülüğü merhum Ömer Lütfi Barkan tarafından yapılan tahrir kaynaklı araştırmalar özellikle 1980 sonrasında hayli yaygınlaşmıştır. Halen tahrir defterleri ağırlıklı akademik tarih araştırıcılığı ağırlığını ve önemini koruyarak devam etmektedir.

Kocaeli Sancağı'na ait en erken tarihli defter, Başkanlık Osmanlı arşivinde 1160 numara ile kayıtlı 870 / 1465-66 tarihli Tapu Tahrir Defteri'dir. Kocaeli Sancağı gerek tarafımızdan gerekse başka akademisyenler tarafından yakın incelemeye alınmış bir sancaktır. Ahmet Güneş'in XVI – XVII. yüzyılları kapsayan doktora çalışması büyük oranda tahrir ağırlıklıdır. Başkanlık arşivine yeni konulduğu görülen 1160 nolu tahrir defteri, kendisine en yakın tarihli olan 116 numaralı,929 / 1522-23 tarihli defterden 57 yıl daha eskidir. Mufassal olarak düzenlenmiş olan söz konusu defterin yalnız Kocaeli Sancağı için değil Osmanlı İmparatorluğu'nun genel anlamda ilk mali kayıtlarına, dirlik sisteminin ilk uygulama biçimlerine örnek teşkil edeceği izahı gerekmeyen bir gerçektir. Araştırıcının hizmetine yeni girdiği anlaşılan bu kaynağın değerlendirilmesi Kocaeli tarihine yeni bir ışık tutacaktır.Mufassal tahrir defterinin tarihi ve kanunnamesini ihtiva eden kısımlarının kaybolduğu düşünülebilir. Tarihi, arşiv idaresi tarafından tespit edilmiş ve kataloglamıştır.

Belirtilen 116 numaralı tahrir defteri, icmal niteliğinde, Kocaeli Sancağı'na tabi İznikmid, İznik, Görele?, Yalakabad, Gebze (Gekbuze), Şile, Yoros, Ada kazalarını, köylerini, buradaki nüfustan alınan vergileri ve bunların tahsis edildiği tımarlı sipahileri göstermektir. Bizim tetkikimizde tarih kaydına rastlamadık. Arşiv idaresi defterin 929 / 1522 tarihli olduğunu tespit etmiştir. Ahmet Güneş de aynı tarihi belirtir. Müstakilen Kocaeli livasına aittir. Yine, arşiv idaresi tarafından kayıtsız olarak tespit edilen, tarafımızca yapılan incelemede de tarih kaydına rastlanmayan 425 tarihli tapu tahrir defteri, 116 numaralı defter ile aynı içeriğe sahip bulunması bakımından, aynı tarihlere ait olduğu düşünülebilir. Bunların aynı defterlerin çoğaltılmış kopyaları olmaları muhtemeldir.

436 numaralı mufassal nitelikli tahrir defteri arşiv idaresi tarafından tarihsiz olarak kaydedilmiştir. Kanuni zamanına, yaklaşık olarak 1560 tarihlerine ait olduğu tahmin edilmektedir. Kocaeli livasının nüfusunu, vergi gelirlerini ihtiva etmektedir. Mühimme kayıtları incelendiğinde 1559 tarihlerinde Kocaeli sancağında tahrir yapıldığı anlaşılıyor. 436 nolu tahrir defteri, belirtilen tahrir ile ilgili olabilir.

Mufassal nitelikli bir sonraki defter, 438 numaralı olup arşiv idaresince 973 / 1565-66 tarihli olduğu tespit edilmiştir. Ahmet Güneş tarihsiz olan defterin Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk döneminde düzenlendiğini tahmin etmektedir. Bizim tahminimiz, arşiv idaresinin tespitinin doğru olduğu istikametindedir. Kanuni'nin son döneminde tertip edildiğini düşünmek daha isabetli gözükmektedir. Söz konusu defterden öğrendiğimize göre, Kocaeli sancağı, Bolu sancağı ile birlikte Anadolu Eyaleti'ne bağlı

bulunuyordu. Söz konusu defter, Anadolu Eyaleti'ne tabi sancaklarının gelirlerini kapsayan icmal defteridir. İki ciltlik olduğu anlaşılan defterin birinci kısmı, belirtilen defterdir.

630 numaralı tapu tahrir defteri Ahmet Güneş'in tespitine göre 999 / 1590-90 tarihlidir. Arşiv idaresinin kayıtlarında tarihsiz olarak verilmiştir. Tarafımızca yapılan tetkikte tarih ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Defter çeşitli defterlerin nüshalarını yansıtmaktadır. Klişeler altında işe yarayabilecek kaza, nahiye isimleri belirtilmemekte, onlara bağlı olduğu anlaşılan köyler sıralanmaktadır. Kullanılabilmesi için etraflı bir tetkike ihtiyaç bulunmaktadır. Onarılamayacak boyutta yıpranmış, hasar görmüş vaziyettedir.

733 numaralı tahrir defteri, mufassal nitelikli, tımar, vakıf defteridir. Tarafımızca 1620 tarihlerine, I. Ahmet dönemine ait olduğu tahmini yapılmıştır. Ahmet Güneş'e göre Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'ne bağlı Kuyud-ı Kadime Arşivi'nde yer alan 49 numaralı defter ile aynı içerikli, belki, bu defterin aslıdır.

Tahrir formlarına göre düzenlenmiş daha pek çok defter türü bulunmaktadır. Vakıf, Maliyeden Müdevver defter serileri bunların en önemlileri arasındadır.

KAYNAKÇA

Başkanlık Osmanlı Arşivi, belirtilen defter tasnifi ve defterleri; Feridun Emecen, "Bennak", Mad. *DİA*, 5 (1992), s. 458; Mehmet Öz, "Tahrir", Mad. *DİA*, 39 (2010), s. 425–429; Halil İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu", *Belleten*, 23 / 92 (1959), s. 585-592); Ömer Lütfi Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,* Cilt, II (1940), s. 214–247; Ömer Lütfi Barkan, *Kanunlar*, I, İstanbul 1943; Ahmet Güneş, *Tahrir DefterlerineGöre XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına kadar Kocaeli Sancağı* (Basılmamış doktora tezi), Ankara 1994; H. İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Belleten*, XXIII / 92, (Ankara 1959), s. 576–610; Yücel Öztürk, " XVI. Asırdan XVII. Asrın Başlarına Kadar Ada Kazası", *Sakarya İli Tarihi*, I, ed. Mustafa Demir, Sakarya 2005, s. 223-334; Yücel Öztürk, "Osmanlı Tarihinde Ada Kazası", *Sakarya'nın Fiziki, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Özellikleri*, ed. Cercis İkiel, İstanbul 2018, s. 33-107.

Yücel ÖZTÜRK

TAHSİN TARHAN (1964-…)

Milletvekili, Fotoğraf Sanatçısı

1964 yılında Gümüşhane'de doğdu. Annesi Pamuk Hanım, babası ise İbrahim Bey'dir. Açık Öğretim Fakültesi Yönetim Organizasyon Yüksekokulu Yerel Yönetimler bölümünden mezun oldu. İş hayatına oto makas tamircisi olarak başladı.16 yaşında tamirci dükkânı açtı. 22 yaşında bir otomotiv şirketi kurarak oto makas toptancılığı yapmaya başladı. 2000 yılında sanayiciliğe ilk adımını atarak oto makas şirketini ve fabrikasını otuz beş ülkeye ihracat yapan bir marka haline getirdi.

Siyasi yaşamına 2002 yılında Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) Gebze kurucu ilçe başkanı olarak başladı. 2005 yılında SHP parti meclis üyeliğine seçildi. 2011 yılı Genel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kocaeli milletvekili adayı oldu. 2011-2012 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi

Tahsin Tarhan

Genel Merkezi'nde örgütlerden sorumlu genel başkan yardımcısı danışmanlığı görevinde bulundu. 2014 Yerel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkan Adayı oldu. 2015 yılında Kocaeli milletvekili seçildi. Cumhuriyet Halk Partisi Parti Meclisi Üyesi ve TBMM 27. dönem Kocaeli Milletvekili olarak görevini sürdüren Tahsin Tarhan TBMM Başkanlığı'na 27. dönemde 168 soru önergesi, 29 araştırma önergesi ve 18 kanun teklifi sundu. Üç dönemdir Kocaeli Milletvekili olarak TBMM'de görev yapan Tahsin Tarhan, Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Üyesidir. Ayrıca TBMM Dış İlişkiler, Ant Parlamentosu Birliği Üyesidir.

Eğitim ve sporla da ilgilenen Tarhan, Çayırova'ya beş bin kişilik bir stadyum kazandırdı. Ayrıca bir futbol okulu açarak 500 öğrencinin eğitim almasını sağladı. Çayırova'da 18 sınıflık Tahsin Tarhan İlköğretim Okulu'nu yaptırarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağışladı.

Tarhan'ın dünyanın ve Türkiye'nin birçok yerinde çektiği fotoğraflar *Günden Kalan İzler* adıyla Doğan Kitap tarafından 2011 yılında yayımlandı. Bu kitapta kendi fotoğraflarının yanı sıra birçok politikacı, sanatçı, iş adamı, yazar ve gazetecinin de yazıları yer aldı. Hindistan'da çekmiş olduğu fotoğrafları içeren *Barış Yurdu Hindistan* adlı kitabı ise Literatür Yayınları tarafından 2015'te basıldı. İyi derecede İngilizce bilen Tarhan evli ve üç çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA

https://www.tbmm.gov.tr/MilletvekilleriMilletvekiliDetay?donemKod=27&sicil=s8Ea7vKRWBc%3D (10.10.2021); http://tahsintarhan.com (10.10.2021).

Halim DEMİRYÜREK

TAHTALI GÖLETİ

Turistik Destinasyon

Türkiye'nin 6 büyük göletinden biri olan Tahtalı Göleti 40.906155 enlem ve 29.894537 boylamda yer almakta olup Derince ilçesine bağlıdır. Kocaeli'nin en önemli göletlerinden biri olan Tahtalı Göleti'nin etrafı yeşillikler içindedir. Tema Vakfı'nın çalışma alanlarından biri olan göletin etrafına Tema Vakfı'nın ve Koruma Tarım Şirketi'nin katkılarıyla fıstık çamı ve süs ağaçları dikilmiştir. Bulundurduğu sazan balıkları ile amatör balıkçılığa elverişli olan gölet tarımsal faaliyetler kapsamında sulama amacıyla da kullanılmaktadır. Çevresinde bulunan piknik alanları ve tarihi kalıntılarla yeni keşfedilmeye başlamıştır. Göletin hemen yanında bulunan Üçtepeler köyünde kral mezarı olduğu düşünülen tümülüsler bulunur.

Derince Belediyesi 2021 Mayıs ayı itibariyle Tahtalı Göleti'ni turizme kazandırmak için kamp alanları, karavan park, günübirlik tesisler, rekreasyon alanları, kano alanı, hobi bahçeleri, bisiklet ve yürüyüş yolları yapmak için kolları sıvadı. Yakın bir tarihte doğa severlerin doğa yürüyüşü yapacağı, balık tutup, kamp yapacağı yeni bir alan Kocaeli'ye kazandırılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

"Tahtalı Göleti", nerede kal.com, Erişim Tarihi:18.7.2021; https://www.neredekal.com/tahtali-goleti-gezilecek-yer-detay/; "Derince Tahtalı Göleti", T.C Derince Kaymakamlığı, Erişim Tarihi:18.7.2021; http://derince.gov.tr/derince-tahtali-goleti; "Tahtalı Göleti", *Kocaeli* gazetesi, Erişim Tarihi.18.7.2021; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1353533/tahtali-koyu-gormezseniz-gozunuz-acik-gidersiniz#

Soner KULAK

TALAT TEKİN (1927-2015)

Türk Dil Bilgini

1927 yılında Tavşancıl'da doğdu, ilkokulu orada bitirdi. 1946'da Yüksek Öğretmen Okulu'nu kazandı. 1951'de XIII. Asır Şâirlerinden Şeyyad Hamza'nın *Dastân-ı Yûsuf Mesnevisi Üzerinde Dil Tedkikleri* adlı teziyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1957'ye kadar İzmir, Trabzon ve Bitlis'te öğretmenlik yaptı. Terfi ettirilmeyince istifa edip Türk Dil Kurumunda gramer uzmanı olarak göreve başladı. Bu görevi sırasında Ankara Üniversitesi DTCF'de Rusça dersleri aldı. *Dünya*, *Öncü* ve *Ulus* gazetelerinde Kurum'a "Sade Türkçe Kılavuzu"nu hazırlarken "aşırı özleştirmeci davranma" eleştirisi yönelttiğinden, 1961'de görevinden uzaklaştırıldı.

Aynı yıl California Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri Bölümü'nde asistanlık görevine başladı. Burada doktora yaparken Eckmann'dan Türkoloji, Hojer'den dilbilim dersleri aldı. 1963'ten itibaren iki yıl İndiana Üniversitesi'nde okutmanlık yaparken John Kruger'den Moğolca dersleri aldı. 1965'te "*A Grammar of Orkhon Turkic*" adlı teziyle doktorasını bitirdiği California Üniversitesi'nde yedi yıl çalıştı. Bu arada 1970'te İstanbul'a gelip "*Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler*" adlı teziyle doçent oldu.

1972'de Türkiye'ye dönüp Hacettepe Üniversitesi'nde göreve başladı. 1976'da "*Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası*" adlı çalışmasıyla profesör oldu. Altayistik ve Türkoloji çalışmaları için kısa süreli

Tahtalı Göleti

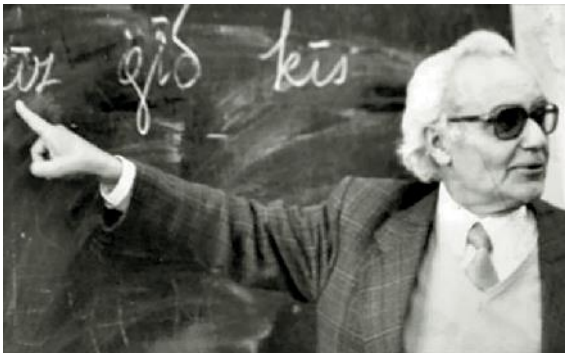

Talat Tekin

olarak 1977'de Almanya'ya, 1981'de Japonya'ya gitti. 1982'de Hacettepe Üniversitesi'nde bölüm başkanı oldu. 1983'te aslî üyeliğe seçildiği Türk Dil Kurumunda genellikle sözlük çalışmalarının etimoloji kısmına katıldı. 1990'da Kurum'dan ayrıldı. Aynı yıl Tataristan ve Başkurdistan'da bilimsel araştırmalar yaptı. 1994'te emekli oldu. 1997-2002 yılları arasında İstanbul'da Yeditepe Üniversitesi'nde çalıştı. 2015 yılında Bodrum'da vefat etti.

Altayistik, Orhon, Uygur, Karahanlı, Tuna Bulgar, Volga Bulgar ve Çuvaş Türkçeleri ile Türkçenin bugünkü kollarının adlandırma ve sınıflandırılması, tarih boyunca Türkçenin yazımı, dil devrimi, genel dilbilimi, sözlükçülük, Türkçenin ses ve şekil bilgisi, eski Türk şiiri gibi çok çeşitli alanlarda çalıştı. Türkçe ve İngilizce olarak yazdığı yazılar; Almanya, Macaristan, Kore, Moğolistan, Japonya, Rusya, Avustralya, Norveç, Fransa ve Polonya'da yayımlandı.

Tekin'in 1969-2000 yılları arasında yayımlanmış kitapları (tekrar baskılar hariç) şunlardır: *A Grammar of Orkhon Turkic, Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler, Japanese and Turkish: Is Japanese Related to Turkish, Tuna Bulgarları ve Dilleri, Orhon Yazıtları, Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası, XI. Yüzyıl Türk Şiiri-Divanü Lugati't-Türk'teki Manzum Parçalar, Hunların Dili, Japonca ve Altay Dilleri, Irk Bitig: The Book of Omens, Tunyukuk Yazıtı, Türkoloji Eleştirileri, Orhon Yazıtları: Kül Tigin Bilge Kagan, Tunyukuk, Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler, Türk Dilleri-Les Langues Turques* (M.Ölmez'le), *Türkmence-Türkçe Sözlük* (M.Ölmez, E.Ceylan, Z. Ölmez ve S. Eker'le),*Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı, Orhon Türkçesi Grameri.*

Tekin'in yukarıdaki konularda yayımlanmış çok sayıda makale ve bildirisi vardır. Bunlardan 151'i öğrencileri Emine Yılmaz ve Nurettin Demir tarafından konularına göre sınıflandırılmış, TDK tarafından *Altayistik, Tarihî Türk Yazı Dilleri, Çağdaş Türk Dilleri* başlıklarıyla üç ciltte yayımlanmıştır. Çeşitli dönemlerde yazdığı eleştiri ve meslektaşları Osman Fikri Sertkaya, Ahmet Bican Ercilasun, Zeynep Korkmaz vd. ile giriştiği polemik yazılarıysa yukarıdaki *Türkoloji Eleştirileri* adlı kitabında toplanmıştır.

Tekin, TDK eski yöneticilerini aşırı özleştirmeci bulduğu, sonrakileriyse dil devrimine sahip çıkmadıklarını düşündüğü için eleştirmiştir. Eleştirdikleriyle ayrıştığı en önemli nokta, Türkçenin kollarını onların bir dönem "şive", sonra "lehçe"; kendisininse "dil" olarak adlandırmasıdır.

Öğrencilik yıllarında dergilerde karikatürleri de yayımlanan Tekin, Tarık Buğra ile *Zeytindalı*, Ahmet Miskioğlu ile *Yula* edebiyat dergilerini çıkartmıştır. Türk Dili, Varlık vb. dergilerde şiirleri yayımlanmış, 1981'de çıkan *Atatürk Gülümsedi* adlı kitabındaki şiirleri, törenlerde çok okunan şiirler arasına girmiştir.

KAYNAKÇA

Emine Yılmaz, "Prof. Dr. Talat Tekin'in Ardından", *Türkbilig*, Sayı:31, 2016, s. 205-222; Mehmet Ölmez, "Talat Tekin'in Çalışmaları", *Türk Dilleri Araştırmaları*, S.18, 2008, s. 11-34; Nurettin Demir; "Talat Tekin ve Eleştiri Yazıları", *Talat Tekin ve Türkoloji*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 143-190; Osman Fikri Sertkaya, "Prof.Dr. Talat Tekin'in Hayatı (1927-2015) ve Bibliyografyası (1951-2013)", *Prof. Dr. Talat Tekin Hatıra Kitabı*, (ed. O. F. Sertkaya, S. Eker, E. Uçar, H. Şirin), Uluslararası Türk Akademisi, İst., 2017, s. 23-53; Süer Eker, "İnandıklarının Kırılgan Savaşçısı Hocam Prof. Dr. Talat Tekin", *Dil Araştırmaları* S. 18 (Bahar 2016), s.307-312; Talat Tekin, *Makaleler 1.Altayistik 2. Tarihî Türk Yazı Dilleri 3: Çağdaş Türk Dilleri* (Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı. yap. haz. Emine Yılmaz-Nurettin Demir), Türk Dil Kurumu Yay., Ank., 2013; Nesrin Karaca, "Kocaeli'nin Yetiştirdiği Değerlerden Prof. Dr. Talat Tekin ve Şiir Dünyası," *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV Bildirileri*, Cilt III, Kocaeli, 2017, s. 1507-1524

Kenan ACAR

TANER EYÜPOĞLU (1966-…)

Karadeniz Halk Müziği Ses Sanatçısı

03.01.1966 tarihinde Trabzon'un Maçka ilçesi Mataracı köyünde dünyaya geldi. Henüz 2 yaşındayken ailesiyle birlikte Kocaeli iline yerleşti. Ertuğrul Gazi İlkokulu'nda başarılı bir öğrenci olmasına rağmen, o dönem imkânsızlıklar dolayısıyla eğitimine devam edemedi. İş hayatına mecburi bir atılım yapmak zorunda kaldı ve baba mesleği olan yorgancılık sanatını 25 yıl kadar sürdürdü. Bu süre zarfında Kocaeli Kültür Sanat ve Eğlence Fuarı'nda bulunan Osmanlı çadırında amatör olarak türkü söylemeye başladı. Bu dönemlerde Erkan Ocaklı, Mehmet Akyıldız, Adnan Yılmaz (Kont Adnan), Hülya Polat, Tarık Tüfekçi, Neşat Aydın, Koryanalı Hüseyin Köse, Cimilli İbo, Recebim ve birçok sanatçı ile tanışma fırsatı buldu. Maçkalı sanatçı Kara Haydar Eyüpoğlu amcasıdır.

2000 İzmit Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü'ne temizlik işçisi olarak kabul edildi ve bu görevinden emekli oldu. Bu görevi dolayısıyla "Çöpçüler Kralı" ismiyle de ünlenmiştir. Taner Eyüpoğlu, Karadenizli ve özellikle Trabzonlu sanatçılar içerisinde Karadeniz müziğini en başarılı seslendiren sanatçıların içinde yer almaktadır.

Dik Oyna / İsmailim (Cam Ses Müzik, 2006), Hamsi / Yazmalı (Cam Ses Müzik, 2008), Peşko (Cam Ses Müzik, 2013) ve Seveni Ağlattın / Köyüm (Taşkın Müzik Prodüksüyon, 2015) albümlerini müzik severlerin beğenisine sunmuştur (Apple Music). Türkiye'nin birçok ilinde konserler vermiştir.

Taner Eyüpoğlu

KAYNAKÇA
Apple Music, "Taner Eyüpoğlu", Apple Music Web Sitesi, Erişim tarihi: 22.09.2021, https://music.apple.com/tr/artist/taner-ey%C3%BCpo%C4%9Flu/318962718?l=tr; *Akçaabatın Sesi* gazetesi, "Taner Eyüpoğlu'nu Hayranları Demirkapı'da da Yalnız Bırakmadı", *Akçaabatın Sesi* gazetesi, 25.07.2017, Erişim tarihi: 22.09.2021, http://www.akcaabatinsesi.com/taner-eyupoglunu-hayranlari-demirkapidada-yalniz-birakmadi-25656h.htm; *Koz* gazetesi, "Taner Eyüpoğlu'nun acı günü", *Kocaeli Koz* gazetesi, 05.02.2018, Erişim tarihi: 22.09.2021, Koz Gazetecilik Televizyon Reklam Matbaa Danışmanlık Limited Şirketi; https://www.kocaelikoz.com/haber/5823842/taner-eyupoglunun-aci-gunu; Taner Eyüpoğlu, "Taner Eyüpoğlu Kimdir?: Otobiyografi", HoronTube Web Sitesi Memleket Biyografiler Bölümü, 2011, Erişim tarihi: 20.09.2021; https://www.horontube.com/taner-eyupoglu-kimdir/

Hakan BAĞCI

TANJU CILIZOĞLU (1936-2021)

Gazeteci, Yazar

Gazeteci ve yazar olan Tanju Cılızoğlu, 1936 yılında Sivas'ta dünyaya gelmiştir. Babasının mesleği Orman Mühendisliği olan Cılızoğlu'nun çocukluğu İstanbul'un Fatih ilçesinde geçmiştir. Lise öğrenimine ilk olarak Haydarpaşa Lisesi'nde başlamış sonrasında Vefa Lisesi'ne gitmiş ve bu liseden mezun olmuştur. Lisedeyken edebiyat öğretmeninin vermiş olduğu kompozisyon ödevini başarıyla yapmıştır ama ödevi kontrol eden öğretmeni Cılızoğlu'nun kompozisyonunu bir lise öğrencisinin yazabileceği seviyeden daha yüksekte bulmuş ve bu kompozisyonu Cılızoğlu'nun yazdığına inanmamıştır. Bunun üzerine Cılızoğlu öğretmenine "Bana bir konu verin gözünüzün önünde yazayım" demiş ve bir ders saati boyunca başka bir kompozisyon yazmıştır. En nihayetinde başarılı bir kompozisyon yazmış ve öğretmeni Cılızoğlu'nun yazarlık yeteneğini keşfetmiştir. Lise öğrenimi devam ederken "Sevda Tepesi" isimli bir hikâye yazmış ve okul gazetesi çıkarmıştır. Profesyonel olarak gazeteciliğe 1956 yılında başlamıştır. Sırasıyla *Vatan*, *Şehir*, *Hergün* ve *Yeni İstanbul* gibi gazetelerde çalışmıştır. Cılızoğlu'nun ilk yazıları ise *Onüç* dergisinde (*Şubat 1954'te İstanbul'da aylık olarak yayımlanan edebiyat, fikir, sanat dergisi. Toplam 24 sayısı bulunana dergi, 1956 yılında kapatılmıştır*) yer almıştır. Bu dergide yayınlanan yazılarının içerikleri çoğunlukla siyasi olmuştur. Ayrıca *Tiyatro 70*, *Edebiyat 81* ve *Bizim Sanat* adlı dergileri de yayın hayatına sokmuştur. Uzun soluklu işlere imza atan Cılızoğlu, *Türk Haber Ajansı*, *Ekspres*, *Pazar Postası*, *Tercüman*, *Tanin*, *Yeni Tanin*, *Güneş* ve *Akşam* gibi gazetelerde de görev almıştır. Görev aldığı bu gazetelerde muhabirlik, yazarlık ve yazı işleri müdürlüğü gibi çeşitli görevleri üstlenmiştir. 12 Mart muhtırasıyla (*Türkiye Cumhuriyeti tarihinde emir-komuta zinciri içerisinde yapılmış ilk askerî müdahaledir. 12 Mart süreci ile Türkiye'de artmakta olan ve ordu içerisinde de tesiri olan sol-sosyalist hareketler ve cuntalar hedef alınmıştır*) beraber Cılızoğlu, Türkiye İşçi Partili olması ve Komünizmi övdüğü gerekçeleri öne sürülerek 30 gün hapiste tutulmuştur. Yaşamış olduğu bu dönemi, *Balyoz* isimli kitabında anlatmaktadır. Eserlerinde toplumcu gerçekçi bir tavır takınmış, halka bilgi verme ve aydınlatma amacı gütmüştür. 1994 yılında Kocaeli'ne yerleşen Cılızoğlu, bir süre Tüpraş'ta basın danışmanlığı yapmış, *Özgür Kocaeli* gibi yerel gazetelerde yazılar yazmış ve 2004 yılında kendisine ait olan *Değişim 41* gazetesini çıkartmaya başlamıştır. Başarılı gazetecilik ve yazarlık kariyeriyle, 2007 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü ve 2020 yılında *Yeni Tiyatro Dergisi* tarafından "Onur Ödülü"ne layık görülmüştür. Birçok dergi ve gazetede yazan Cılızoğlu çok sayıda kitabın editörlüğünü yaptığı gibi hayatına birçok eser de sığdırmıştır. Cılızoğlu'nun basılan bazı kitaplar ise şu şekildedir: *Hoşt Amerika* (1968), *Memleketimden Hikâyeler* (1972), *Balyoz* (1974), *Ahmet'in Gemileri* (1978), *Zincirbozan'dan Bugüne Demokrasi Mücadelesinde/Demirel* (1988), *Anılarım/İhsan Sabri*

Tanju Cılızoğlu

Çağlayangil (1990), *Çağlayangil'in Anıları-Kader Bizi Una Değil Üne İtti* (2007), *Güzel Yaşadım* (2016), *Kamil Kırıkoğlu İnönü ve Ecevit'i Anlatıyor* (2017) ve *12 Mart'ın Balyoz'u* (2020). Cılızoğlu'nun deneyimlerini aktardığı ve İsmet İnönü'den Adanan Menderes'e, Doğu Perinçek'ten Yılmaz Güney'e kadar Türkiye'nin yakın tarihinin önemli isimleri ile anılarını ve izlenimlerini kaleme aldığı *Güzel Yaşadım* kitabının ön sözünde gençlere şu şekilde seslenmektedir, "*Gelecek kuşaklar dünü öğrenmek isterlerse, onlara kaynak bırakıyorum. Anılarımı kendimi önemsediğim için değil, bilginin, doğru sentezin sosyolojik olaylarda ayrıntılarda gizli olduğuna inandığım için bu kitap çıktı. Umarım benim kuşaklarımdan yararlananlar da çıkar*". Hayatı boyunca toplamda 4 kez evlenmiş ve 3 kız çocuğu sahibi olmuştur. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyesi ve Sürekli Basın Kartı sahibi olan Cılızoğlu, 86 yaşında Ankara'da tedavi gördüğü hastanede, 23 Ocak 2021 tarihinde vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine cenazesi, Nevşehir'de Hacıbektaş Çilehane Mezarlığı'na defnedilmiştir.

KAYNAKÇA
https://tr.wikipedia.org/wiki/12_Mart_Muht%C4%B1ras%-C4%B1, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; https://tha.com.tr/hakkimizda/, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; *12 Mart'ın "Balyoz"u Tanju Cılızoğlu*, Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1974; https://www.eskieserler.com/Eski/Eserler/Dergi/193/Onuc-Dergisi.asp, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/yalcin-bayer/yerli-asi-cigir-acacak-41724270, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; https://www.hurriyet.com.tr/gundem/babiali-nin-cinarlari-odul-aldi-7630801, Erişim Tarihi 6 Eylül, 2021; http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cilizoglu-tanju, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/6309477/duayen-gazeteci-tanju-cilizoglu-hayatini-kaybetti, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-sanat/2020/09/07/yeni-tiyatro-dergisi-8-emek-ve-basari-odullerinin-sahipleri-belli-oldu, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; https://www.youtube.com/watch?v=9QnSaMeRwbI&t=1428s, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021; https://www.timeturk.com/tanju-cilizoglu-kimdir/biyografi-1671812, Erişim Tarihi 6 Eylül 2021.

Aybike ÖZEL

TARIK KAMAN
Tüccar, Terzi

Tarık Kaman, İzmit Demiryolu Caddesi 227-229 numarada Terzi Tarık Kaman Dikim Evi'nin hem sahibi hem de işletmecisiydi. Terzilik zanaatının yanında kumaş satışının da gerçekleştiği işletme 1940-1941 yılında İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı İzmit merkezindeki ticaret erbabı listesinde mevcuttu. Aynı zamanda Tüccar Terzi'nin *Türk Yolu* gazetesinde 11.07.1942'de reklam metni yayınlanmıştı. Söz konusu işletme bugün ise varlığını sürdürmemektedir.

KAYNAKÇA
Müzeyyen Ünal, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında İzmit'te Ticaret Hayatı", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*, Kocaeli 2015, C.2, s.1001-1068; Müzeyyen Ünal, "Yerel Gazete İlanlarına Göre Kocaeli'de Sanayi ve Ticaret (1923-1953)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu- V*, Kocaeli 2019, C.2, s.1129-1184; *Türk Yolu*, Kocaeli 11 Temmuz 1942.

Büşra SAVAŞ

TARIM
Kocaeli'de

Bitkisel üretim, hayvancılık ve ormancılık alt ana sektörlerini barındıran bir alan olarak tarım kesimi Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Sektör, GSYİH'daki payı gittikçe azalsa da bugünkü sanayi ve hizmet kesimi öncelikli ekonomik yapının ortaya çıkışının temel hazırlayıcısı olma özelliği yanında, kendi kendine yeterliğini de sağlayan temel altyapı olmak özelliğini gittikçe daha da pekiştirmektedir.

Türkiye ekonomisinin sektörel yapısında 2000'li yıllarda itibaren tarım sektörünün payı %10'un altına düşmüş durumdadır. Hem de gittikçe artan bir ivme ile daha da azalmaktadır. 2000 yılından 2018 yılına gelinen nokta; %13,5 olan tarım kesiminin payının yaklaşık yirmi yıl içinde %57 oranında bir pay azalışı ile 5,82'ye gerilemişliğidir. Durum Kocaeli açısından bir başka yönü ile daha da dikkat çekicidir. Bir sanayi ve ticaret bölgesi olarak Kocaeli'de, %1,51 gibi zaten çok düşük olan sektör payı dönem sonunda Türkiye ortalamasından daha fazla azalarak, %0.63 oranına gerilemiştir.

Tarımın GSMH'daki payının azalma süreci, Türkiye genelinde daha fazla arazinin tarımsal faaliyete katılmasına rağmen ortaya çıkmış bir durumdur. Bunun nedeni verimlilik düzeyindeki artış ve sektör gelişiminin bir sonucu olarak sanayi kesiminin süreklilik içinde daha yüksek bir gelişme göstermesidir.

	Türkiye	Kocaeli
2000	13,5	
2002	11,8	
2004	9,42	1,51
2005	9,25	1,49
2006	8,16	1,28
2007	7,52	1,21
2008	7,48	1,24
2009	8,13	1,45
2010	9,03	1,54
2011	8,24	1,28
2012	7,75	1,13
2013	6,73	0,92
2014	6,59	0,90
2015	6,90	0,89
2016	6,18	0,75
2017	6,08	0,74
2018	5,82	0,63
2019	6,40	

Tablo No 1: GSYH'da Kocaeli Tarım Sektörünün Yeri

Çok belirgin bir şekilde sanayi bölgesi olarak Kocaeli'de tarım ancak kırsal alanda, özellikle Kandıra ve Gebze'nin sanayi bölgelerinin dışında kalan alanlarda yer bulabilmiş bir sektördür.

Bu genelleme içinde bile ziraate ayrılan arazinin miktarında, ekilen zirai ürünlerde ve çalışan faal nüfusun ziraatin hububat üretimi, hayvancılık, su ürünleri üretimi ile bağ ve bağcılıkta çalışmaları açısından farklılıklar vardır. Köyler ağırlıklı olarak hububat üretimi yaptıklarından arazinin büyük kısmı hububata tahsis edilmiştir. Bununla birlikte ticaret yolu üzerinde kurulu bulunan ve dış pazarlara daha açık durumda olan köylerde de bağ ve bağcılık ağırlıklıdır.

Artan sanayileşme ve kentleşmeye paralel olarak sanayi, hizmet ve yerleşim bölgelerinin hem yoğunlaşması hem de gittikçe daha kuzeye yaygınlaşması, bir taraftan yerleşim birimleri içinde kalan tarımsal faaliyetleri sonlandırırken, diğer taraftan da tarıma ayrılan alanların daha da kuzeye toplanmasına neden olmaktadır. Bu gelişmeden bir ölçüde sanayi ile bölgesel ortamda entegre olmuş yerler uzak kalmaktadırlar.

Tarımsal işletmeler (hanehalkı) araştırmaları Türkiye'de tarım kesiminde işlenen toprakların büyüklüğü ve işletme büyüklüklerinde bir değişimi göstermektedir. Buna göre Türkiye'de 2001-2013 yılları arasında küçük ölçekli işletmeciliğin azalmaya devam ettiği büyük ölçekli işletmeciliğin ise artış içinde olduğu görülmektedir.

İşletme büyüklüğü (dekar)	2001		2013		2016	
	İşletme sayısı	Arazi (dekar)	İşletme sayısı	Arazi (dekar)	İşletme sayısı	Arazi (dekar)
Türkiye	100,00	100,00	100,00	100,00		
0-19	33,35	5,26	28,60	4,40		
20-49	31,46	16,02	30,50	14,30	25,9	
50-99	18,54	20,68	21,80	21,90		
100-199	10,83	23,81	12,50	24,40		
200-499	5,09	22,83	5,80	24,10		
5000 +	0,74	11,35	0,90	11,00		

Tablo 2: Türkiye'de Tarımsal İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Sayısı ve İşletmelerin Tasarrufunda Bulunan Arazi (%)

2000'li yıllarda genel olarak Türkiye tarımsal arazi kullanımında bir azalma trendine girmiştir. Verilere göre Türkiye 2000-2014 yılları arasında toplam işlenen tarım alanında %10, ekilen alanda %15 azalma yaşamıştır. Ayı şekilde nadasa bırakılan tarım alanlarında da %12.6'lık bir düşüş yaşanmıştır. 2000-2017 yılları arasında Türkiye'deki orman varlığı ise olumlu bir gelişme ile %16,05 artmıştır.

GSYH'ya ilişkin veriler orman varlığının son dönemdeki artışına rağmen tarımsal üretimin toplam üretim içindeki oranının düştüğünü göstermektedir. 1995-2019 yılları arasında, Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılığın katkısı 10,33'ten 6,4'e düşmüştür. Bu, Türkiye ekonomisinin oluşturduğ katma değerin hizmet sektörüne kayışının bir başka göstergesidir.

Kocaeli bütünü ele alındığında ilçeler bazında en fazla tarım alanına merkez ilçenin sahip olduğu görülür. Tarım alanlarının ilçe yüzölçümlerine göre oranlarına bakıldığında Gebze %23.87'lik oranı ile tarım toprakları varlığı bakımından son sırada yer alır. Sulama imkânları kısıtlı olduğundan bölgede genel itibarıyla kuru tarım yapılmaktadır. Tarım işletmeleri genelde küçük aile işletmeleri şeklindedir. Bunun yanı sıra son yıllarda sera sebzeciliği ve sera çiçekçiliği alanında önemli gelişmeler görülmektedir.

Tarım sektörünün bölgesel durumu ve gelişimi ele alındığında bir sanayi bölgesi olan Kocaeli'nin toplam alanı olan 342.001 hektar arazinin ancak %43'ünün tarımsal arazi olduğu görülür. Onun da ancak yarısına karşılık gelen %21,22'si bölgede tarımsal alan olarak kullanılmaktatır. Verilere göre bölgede tarım alanlarının sadece %10,4'ü sulanmakta, aynı orandaki alan da sulanabilir arazi durumundadır. Tarım dışı kalip, işlenmeyen ve nadasa bıkarılan alan %22,54 gibi oldukça büyük bir oranı oluşturmaktadır.

Arazinin Dağılımı	%	Yüzölçümü (ha)
Toplam Tarım Alanı	43,76	149.687,449
İşlenen Tarım Alanı	21,22	72.579
-Sulanan Tarım Alanı	*(10,4)*	*(9.578)*
-Sulanabilir Tarım Alanı	*(10,4)*	*(9.624)*
-Sulanamayan Tarım Alanı	*(89,6)*	*(62.955)*
İşlenmeyen Tarım ve Nadas Alanı	22,54	77.108,449
Mera	0,43	1.795,78
Ormanlık ve Fundalık	43	143.205
Tarım Dışı Arazi	12,8	47.311,771
Toplam	**342,001**	

Tablo No 3: Kocaeli'de Tarımsal Arazi Kullanımı (2018)

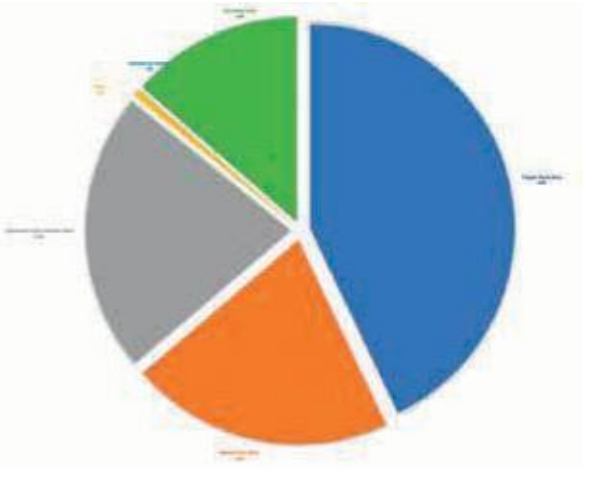

Grafik No 1: Kocaeli'de Tarımsal Arazi Kullanımı (2018)

Tarım – Orman Bakanlığının son döneme ilişkin tespitlerine göre de tarımsal faaliyetin alt detayında Kocaeli'de toplam arazanin %47,29'u bitkisel ta-

rım arazisi, %43,06'sı orman ve yarı doğal alanlar, %0,06'sı da sulak alanlardan oluşmaktadır.

	Bitkisel Tarım Alanları		Orman ve Yarı Doğal Alanlar		Sulak Alanlar	
	2012	2018	2012	2018	2012	2018
Türkiye	42,34	42,26	50,40	50,31	0,51	0,51
Kocaeli	45,84	47,29	45,14	43,06	0,06	0,06

Tablo No 4: Kocaeli'de Tarımsal Arazinin Kullanım Durumu (2012-2018) (%)

Veriler tarımsal faaliyet imkânları bakımından Kocaeli'nin Bitkisel Tarım ile Orman ve Yarı Doğan alanlar bakımından Türkiye'den bir farklılaşma yaşadığını göstermektedir. Buna göre her iki alandaki arazi türünde Türkiye genel ortalamasında bir azalma yaşanırken Kocaeli bölgesinde artış sözkonusudur.

Bitkisel üretimin mevcut durumu ele alındığında; Kocaeli ilinde toplam 92,038 hektarlık alanda tarım yapıldığı, başlıca tarım ürünlerinin buğday, yulaf, mısır, ayçiçeği, şekerpancarı, tütün ve keten oluduğu görülür. Özellikle İzmit Körfezi'nin çevresinin sebze ekimine çok müsait olduğu, yıl bazında 100 bin tona yakın sebze yetiştirildiği görülür. Benzer şekilde Kocaeli genelinde başta elma olmak üzere kiraz, vişne, erik, şeftali, fındık, üzüm ve dut çok yetiştiricilğiinin yapıldığı görülür. Kocaeli'de 2018 yılı itibariyle, açıkta yetiştirilmiş olan sebzenin miktarı 76.206 ton olmuştur.

	Ürün Türü	Ekim Alanı (ha)
1	Buğday	20.872
2	Yulaf	5.375
3	Arpa	7.701,5
4	Silajlık Mısır	3,783,9
5	Fiğ (Kuru ot) Adi	3.431,5
6	Soğan (Kuru)	8,8
7	Sarımsak (Kuru)	1
8	Yonca (Yeşil ot)	2.783,6
9	Korunga (yeşil ot)	181,2
10	Patates	8
	Toplam	

Tablo No 5: Kocaeli'de Bitkisel Ürün Yetiştiriciliği Yapılan Arazi (2018)

Bölgede çayır ve meraların azlığından mütevellit mera hayvancılığının mevcut durum nedeniyle gerilemekte olduğu görülmektedir.

Cinsi	Kocaeli (2019)
Büyükbaş Hayvan	113.982
Küçükbaş Hayvan (koyun)	81.973
Küçükbaş Hayvan (keçi)	24.981

Tablo No 6: Kocaeli'de Hayvan Varlığı (adet)

Bölge, yoğun nüfusunun bir gereği olarak et ihtiyacının genellikle başka bölgelerden karşılandığı bir yerleşim alanıdır. Kanatlı hayvan varlığı itibariyle konu ele alındığında Kocaeli'de 2020 yılı itibariyle tavuk ve hindi üretiminde, yumurta üretimi yanında et üretiminde de dikkati çeken bir düzey söz konusudur.

KAYNAKÇA

Dünya Bankası (https://databank.worldbank.org/reports), 10.12.2019; *Kocaeli Tarım İstatistikleri*, https://kocaeli.tarimorman.gov.tr/Lists/KutuMenu/Attachments/pdf. 14.01.2020; https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/ 12.10.2021; Cihangir Aydöner, Derya Maktav, (2013), "Deprem Açısından Yerleşim Yeri Uygunluk Analizleri", *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 1, s. 59; DİE, *Tarımsal İşletmeler (hanehalkı) Anketi* 2001; TÜİK, *Tarım İstatistikleri* 2014.

Gülfettin ÇELİK

TARIM VE ORMAN İL MÜDÜRLÜĞÜ

Bakanlık Kocaeli İl Birimi

Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren il müdürlüğü tarım, orman ve bunun yanında hayvancılıkla alakalı tüm işlem, araştırma ve takip işlerini yapmakla, üretilen gıdaya dair tüm kontrol ve düzenlemeleri il düzeyinde gerçekleştirmekle görevli devlet kurumudur. İl müdürlüğü, bakanlıktan kanun ile aldığı en önemli ve ilk görevi, bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretimlerinin gelişimini sağlamak ve teşvikle girişiminden, halka arzına kadarki süreçte kontrol ve desteğini sağlamaktır. Bunun dışında İl müdürlüğünün görevleri, il ve ilçenin kalkınması, çiftçilerin gelir ve hayat seviyelerinin yükselmesi, program ve projeleri uygulaması, çiftçinin eğitilmesi, toprak ve ürün analizi, istatistik, denetim vb. tüm veri ve bilgilerin toplanarak ihtiyaçların bir üst makama yani bakanlığa bildirilmesidir.

Kocaeli'nin fazla yükseltili olmayan ve geniş yaylalara sahip alanlarıyla tarım ve hayvancılık alanında; hem Karadeniz hem de Marmara'daki kıyılarıyla su ürünleri alanında fazlaca imkanı olduğu ortadadır. Ancak Kocaeli bunca imkana rağmen Türkiye ekonomisindeki yerini sanayisiyle üst sıralarda tutmakta ve önem arz etmektedir. Bu yoğun sanayi üretimi Kocaeli'nin birçok verimli toprağında fabrika gibi unsurların bulunmasına sebep olmaktadır fakat bu sanayi sayesinde Türkiye'nin yüzölçümü en küçük illerinden biri olan Kocaeli aynı zamanda hem Türk ekonomisine en çok katkı yapan hem de nüfus yoğunluğu en yüksek olan illerden biri konumundadır. Bu yapısıyla nadide şehirlerden biri olan Kocaeli tarım alanında da potansiyelinin altında olsa da oldukça fazla meyve ve sebze üretimine ve büyük ve küçükbaş hayvancılığa ev sahipliği yapmakta ve hem il hem de ülke ekonomisine önemli miktarda katkı sağlamaktadır.

Kocaeli ili yüz ölçümü itibariyle 342 bin hektarlık bir alana sahiptir. Tarım alanı olarak belirlenen yüzölçümünün yüzde 50'sine yakın olan yaklaşık 150 bin hektarlık alanın, 72 bin hektarında ekim yapılmakta ve bu da toplam tarım alanının yaklaşık yüzde 50'sine ve toplam yüz ölçümünün yüzde 20'sinden fazlasına

tekabül etmektedir. İstanbul'un sebze meyve ihtiyacını karşılamada önemli bir konuma sahip olan Kocaeli, bu özelliğini Bizans İmparatorluğu döneminden beridir sürdürmektedir. Osmanlı kayıtlarında da başta Gebze ve İzmit olmak üzere Kocaeli'nin, İstanbul için önemli bir gıda ve orman ürünleri kaynağı olduğundan bahsedilmekte ve özellikle ahşap mimarinin hakim olduğu dönemde ev inşasında ihtiyaç olan ahşap ürünlerinin neredeyse tamamının bu bölgeden sağlandığı görülmektedir. Kocaeli tarım alanlarında üretilen ürün miktarının 2018 verilerine göre yaklaşık 600 bin ton olduğu belirtilmiştir. Tarihten bugüne olduğu gibi ekili tarım alanlarının büyük çoğunluğunu buğday, arpa, yulaf, mısır tarlaları ve yaklaşık 19 bin hektarlık ekim alanıyla yem bitkileri tarlaları oluşturmaktadır. Kocaeli il müdürlüğünün son zamanlarda fazlaca teşvik ve önem verdiği yem bitkileri yetiştiriciliği alanı Kocaeli bölgesinde hızla gelişmiş ve her geçen gün gelişmeye devam etmektedir. Toplam üretimde İzmit, Gebze, Kandıra ve Derince başı çekmekte ve toplam üretimin yaklaşık yüzde 80 buralarda gerçekleştirilmektedir.

Hayvancılık sektörü ise azımsanmayacak bir büyüklüğe sahiptir. Küçük ve büyükbaş hayvancılıkta nispeten küçük bir konuma sahip olsa da Kocaeli, tavuk yetiştiriciliği ve beyaz et üreticiliğinde yıllık 100 bin ton ile Türkiye'nin ihtiyacının yüzde 10'unu karşılayan bir hacme sahiptir. 2020 verilerine göre Türkiye'de bulunan büyükbaş hayvanların yüzde 0,65'i (121.809 baş) ve küçükbaş hayvanların yüzde 0,21'i (116.557 baş) Kocaeli'de bulunmaktadır. Kocaeli'nin çok büyük bir sanayi şehri olması bu rakamların düşüklüğündeki direkt etkendir ancak tavuk çiftliği sayısında ve üretiminde ilk sıraları çekmektedir. Bunların dışında Kocaeli yumurta üretimi bakımından da önde gelen illerden biridir. Valiliğin verilerine göre yılda 54 bin tonun üzerinde süt, 310 milyon adet (ayrıca 50 milyon adet damızlık ve 43 milyon adet broiler) yumurta, 1.100 tona yakın bal ve faal olan 15 tesiste 245 ton deniz ürünü üretilmektedir. Bunun yanı sıra at çiftlikleri ve at yetiştiriciliği de sektörler arasındadır.

Geniş sanayi hacmine ve daha da büyütülebilir bir alana sahip olmasına rağmen hem Kocaeli Büyükşehir Belediyesi hem de Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, tarım ve hayvancılığın gelişmesini sağlamak amacıyla birçok teşviki hayata geçirmekte, geçirmeye devam etmekte ve her geçen gün bu teşvikleri arttırmaktadır. 2020 yılı itibariyle bakanlığın açıkladığı ve belediye ile il müdürlüğünün üstüne eklediği destekler, toplanan bilgiler ile eğitim, bilgi ve danışmanlık hizmeti, veteriner hekimlik hizmetleri, yüzde 50 hibeli sera kurulumu, afetten zarar gören çiftçilere destek, afetten zarar gören çiftçilere destek, yem bitkisi tohumu destekleme, ruşet kovan destekleme, permakültür ve organik tarımı geliştirme, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği gibi maddi ve manevi birçok desteği içermektedir. Bir kısmı yeni proje olan bu destekler şimdiden meyvelerini vermeye ve Kocaeli'nin tarım ekonomisindeki yerini güçlendirmeye başlamıştır. Yeni üreticilerin, hem il müdürlüğü hem belediye hem de KOSGEB tarafından desteklenmesine ve yeni tarım alanlarının açılmasına teşvikler de sürdürülmektedir. Tarım ve hayvancılıkta yeni üreticilerin ortaya çıkması adına kadın ve gençler öncelikli hibe destekleri de bu teşvikler arasındadır. Kocaeli il müdürlüğü yayınladığı *Kocaeli Tarımsal Yatırım Rehberi*'nde, önceliği ve büyük payı yeni yatırım ve girişimcilere, yenileme ve modernizasyona ayırdığını göstermiştir. Kocaeli'nin tarımsal alanındaki hacmi büyütmenin esas olduğu, yüzde 50'si hibe olmak üzere verilen 3 milyon liraya varan teşvikle görülebilmektedir. Bu noktada da önceliğin tıp alanında kullanılan aromatik bitkilerin yetiştirilmesine ve tüm gıda ürünlerinin işlenmesine yönelik faaliyetlere verildiği anlaşılmaktadır. Arıcılık ve ipekböcekçiliği alanları ise Kocaeli'nin ilerleyen yıllarda söz sahibi olmasını istediği ve bu konuda atılım yapmayı hedeflediği alanlar olarak göze çarpmaktadır.

KAYNAKÇA

10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı *Resmî Gazete*, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Kararname Numarası: 1, On dördüncü Bölüm, Tarım ve Orman Bakanlığı Görev, Madde 410; Ş. Azbay, (14.04.2020), "Kocaeli Tarım ve Hayvancılıkta Hız Kesmiyor", *Anadolu Ajansı*, 03.10.2021. https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kocaeli-tarim-ve-hayvancilikta-hiz-kesmiyor/1804101#:~:text=Kocaeli%20133%20bin%20b%C3%BCy%C3%BCkba%C5%9F%20ve,y%C3%BCzde%2010'unu%20Kocaeli%20kar%C5%9F%C4%B1l%C4%B1yor; A. Çakar, (14.08.2020), "Kocaeli'nde Hayvancılık İstatistikleri", *Demokrat Kocaeli* gazetesi, 03.10.2021, https://demokratkocaeli.com/haber/57811/kocaelinde-hayvancilik-istatistikleri.html; İzmit Ziraat Odası, Kocaeli'de Tarım, http://izmitziraatodasi.com/tarim.html; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, *K.B.B Faaliyet Raporu*, (2020). https://www.kocaeli.bel.tr/webfiles/userfiles/files/faaliyet-raporlari/2020%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Faaliyet%20Rapor.pdf.pdf; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Proje Haberleri, Tarım ve hayvancılıkta 2020 yılı farkı, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/proje-haberleri/6/tarim-ve-hayvancilikta-2020-yili-farki/37761; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Tarım ve Hayvancılıkta 2020 Yılı Farkı (Detaylı), https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/birimler/tarimsal-hizmetler-sube-mudurlugu/62/37761; T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Kocaeli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, *Kocaeli İşgücü Piyasası Araştırması Sonuç Raporu*, https://media.iskur.gov.tr/14706/kocaeli.pdf; T.C. Kocaeli Valiliği, Kocaeli'nde Tarım ve Hayvancılık, http://www.kocaeli.gov.tr/kocaelinde-tarim-ve-hayvancilik; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Kocaeli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, https://kocaeli.tarimorman.gov.tr/; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Kocaeli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Kocaeli Tarım İstatistikleri 2018, https://kocaeli.tarimorman.gov.tr/Lists/KutuMenu/Attachments/2/Kocaeli%20Tar%C4%B1m%20%C4%B0statisti%C4%9Fi.pdf; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi, *Kocaeli Tarımsal Yatırım Rehberi* 2021, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/kocaeli.pdf

Muhammed Bilal ÇELİK

TARKAN TEVETOĞLU (1972-…)

Ses Sanatçısı ve Söz Yazarı

17 Ekim 1972'de Neşe ve Ali Tevetoğlu çiftinin çocuğu olarak Batı Almanya'nın Renanya-Palatina eyaletinde yer alan Alzey kasabasında dünyaya geldi. Annesi, Tarkan adlı çizgi roman karakterinden etkilenerek oğluna bu adı verdi. Müziğe olan ilgisi çocukluk yıllarında başladı. Ailesi 1986'da Türkiye'ye döndü ve Kocaeli'nin Karamürsel ilçesine yerleşti. Lise hayatına Karamürsel'de başladı ve Karamürsel İleri Musiki Derneği'nde eğitim alarak Türk Sanat Müziği ile ilgili bilgiler edindi. İlerleyen yıllarda ailesinin İstanbul'a taşınması ile Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde eğitimine devam etti. Zamanla çeşitli mekanlarda sahne almaya başladı. Lise bitiminde, üniversite eğitimi için Almanya'ya gitme planları yaptığı sırada 1992'de İstanbul Plak şirketinin sahibi Mehmet Söğütoğlu ile tanıştı ve bir albüm anlaşması imzaladı. Böylece profesyonel müzik hayatına başladı.

Tarkan, 1990'lı yıllarda Harun Kolçak, Aşkın Nur Yengi, Sertab Erener ve Levent Yüksel ile birlikte Sezen Aksu'nun desteklediği isimlerden birisi oldu ve hak ettiği üne kısa sürede kavuştu. Erol Büyükburç'tan bu yana Tarkan gibi erkek bir pop yıldızı görülmemişti. Medya yaptığı her şeyle ilgilendi. Öylesine ünlü oldu ki her türlü dergiye kapak oldu. Yaptığı turnelerinde hiç boş konser geçirmedi. Hep stadyumlarda konser verdi. Albümleri çok sayıda sattı ve şarkıları dünya çapında ünlü oldu.

Müziklerini yaparken Sezen Aksu, Nurhat Şensesli, Ozan Çolakoğlu, İskender Paydaş, Alpay Aydın, Ümit Sayın, Levent Candaş, Sertab Erener, Özkan Uğur, Şebnem Ferah, Deniz Arcak, Ebru Aydın ve Cihan Okan gibi isimlerle birlikte projeleri olmuştur.

Yine Sensiz (İstanbul Plak, 1992, 11 eser), Aacayipsin (İstanbul Plak, 1994, 12 eser), Ölürüm Sana (İstanbul Plak, 1997, 11 eser), Tarkan (İstanbul Plak-PolyGram, 1997, 14 eser), Karma (İstanbul Plak, 1998, 12 eser), Dudu (Hitt Müzik, 2003, 10 eser), Come Closer (Hitt Müzik-İstanbul Plak, 2006, 15 eser), Metamorfoz (Hitt Müzik-Doğan Müzik, 2007, 10 eser), Adımı Kalbine Yaz (Hitt Müzik-Doğan Müzik, 2010, 13 eser), Ahde Vefa (Hitt Müzik-Doğan Müzik, 2016, 13 eser), 10 (Hitt Müzik-Doğan Müzik, 2017, 14 eser) solo albümleri mevcuttur. Hepsi Senin Mi? - Şıkıdım, Şıkıdım (İstanbul Plak, 1995, 3 eser; İstanbul Plak,-PlyGram 1999, 2 eser), Şımarık (İstanbul Plak, 1998, 1 eser), Bu Gece - Kir Zincirlerini (İstanbul Plak-Universal, 1999, 2 eser), Kuzu Kuzu (Hitt Müzik-İstanbul Plak, 2001, 5 eser), Hüp Remix 8 (Hitt Müzik-İstanbul Plak, 2001, 9 eser), Bir Oluruz Yolunda (Hitt Müzik-İstanbul Plak, 2002, 3 eser), Özgürlük İçimizde Yolunda (Hitt Müzik-Turkcell, 2002, 2 eser), Uzun İnce Bir Yoldayım (Hitt Müzik-İstanbul Plak, 2003, 1 eser; No Smoking Rec, 2020, 1 eser), Ayrılık Zor (Hitt Müzik-Avea, 2005, 6 eser), Bounce (Hitt Müzik-İstanbul Plak, 2005, 7 eser), Start The Fire (Hitt Müzik, 2006, 6 eser), DuDu (Prof Music, 2006, 1 eser), Uyan (Hitt Müzik-Doğa, 2008, 6 eser),

Tarkan Tevetoğlu

Sevdanın Son Vuruşu (Hitt Müzik-Doğan Müzik, 2010, 1 eser), Kara Toprak (Hitt Müzik, 2010, 1 eser), Ümit Sayın ile – Gitme (Poll Prod., 2011, 1 eser), İskender Paydaş ile – Zamansız Şarkılar II - "Hop De" (Doğan Müzik-İskender Paydaş Prod.2014, 3 eser), Cuppa (Hitt Müzik-Doğan Müzik, 2016, 1 eser), Yolla Cuppa (Hitt Müzik, 2017, 1 eser) ve Her Şey Fani Cuppa (Hitt Müzik-Doğan Müzik, 2018, 1 eser) yer aldığı tekli ve albüm çalışmaları arasında yer almaktadır.

Tarkan uluslararası ve ulusal çapta müzik alanında önemli görülen birçok ödülü almaya hak kazanmıştır. Bugüne kadar 41 ödüle sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Rusya, Meksika, Kolombiya, Almanya, Hollanda, Fransa, İsveç Lüksemburg gibi ülkelerden aldığı uluslararası ödüller ve ülkemizde de Altın Kelebek, MÜ-YAP, Kral TV Müzik Ödülleri gibi birçok ödüle sahiptir.

KAYNAKÇA

Metin Solmaz, *Türkiye'de Pop Müzik: Dünü ve Bugünüyle Bir İnfilak Masalı*, İstanbul 1996, Pan Yayıncılık; Haberler, "Tarkan Biyografisi", *Haberler Web Sitesi*, 29.10.2020, Erişim tarihi: 25.09.2021, https://www.haberler.com/tarkan/biyografisi/; Tarkan Tevetoğlu, "Biyografi", *Tarkan Web Sitesi*, 01.03.2021, Erişim tarihi: 25.09.2021, http://www.tarkan.com/biyografi/; Ayşe İlhan, *Tarkan Şarkılarındaki Müzikal Ögeler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2019; Discogs, "Tarkan", *Discogs Müzik Veritabanı*, Erişim tarihi: 29.09.2021, https://www.discogs.com/artist/200979-Tarkan; Wikipedia, "Tarkan", *Wikipedia Özgür Ansiklopedi*, 25.09.2021, Erişim tarihi: 29.09.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarkan

Hakan BAĞCI

TAŞKÖPRÜ (MANAV) EVİ

Kocaeli Taşköprü Yöresinde Yaşayan Manav Halkın Geleneksel Ev Yapısı

Kocaeli ili sınırları içerisinde Taşköprü yöresi olarak adlandırılan bölgede, Kutluca Mahallesi (eskiden köyü) ve Duranlı Mahallesi arasındaki Göksu Deresi üzerine Romalılar tarafından M.S. 1. yüzyılda inşa edilen köprünün, bu yöreye adını verdiği bilinmektedir. (16. yüzyılda bölgede Taşköprü köyü adlı bir köy de bulunmaktadır).

Antik döneme kadar uzanan tarihi bir geçmişe sahip olan Taşköprü yöresi, Kocaeli ilinin en eski

Taşköprü (Manav) Evi

yerleşim alanlarından birisidir. Coğrafi konumu sebebiyle tarihsel süreç içerisinde her dönem bir geçiş noktası olan bu bölge, Sultan Orhan Gazi zamanında -14. yüzyılın ikinci çeyreğinde- fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bugün Körfez ve Derince ilçe sınırları içerisinden geçerek İzmit'i İstanbul'a bağlayan ve "Eski İstanbul Yolu" adıyla anılan yolun kuzeyinde İstanbul il sınırına kadar olan bölgede yaşayanlar kendilerini "Manav" ve "Taşköprülü" olarak tanımlamaktadır.

Taşköprü yöresinde yaşayan halka verilen "Manav" ismiyle ilgili birçok kaynakta farklı bilgiler yer almaktadır. Şüphesiz ki günümüzde "Manav" ismiyle anılan yöre halkı, Kocaeli bölgesinin yerli ahalisi olup, Sultan Orhan Gazi zamanında bölgede yapılan ilk fetihlerle birlikte buraya iskân edilen Türk boy, oymak ve aileleridir. (Manavlar, günümüzde daha çok Kandıra, Körfez, Derince, Dilovası, Gebze ve İzmit'te yaşamaktadır.)

Türk toplumunda ev; vatan, devlet, aile gibi kutsal bir kavram olarak görülmektedir. Bu anlayıştan hareketle, zengin bir coğrafyaya yayılmış olan Türkler her yerde fiziksel ve kültürel verilerle kendi milli yaşama kültürlerini sentezleyerek bir ev tipi meydana getirmeyi başarmışlardır.

Taşköprü yöresine yerleşen halk, 14. yüzyıldan itibaren bölgenin tarihi, kültürel ve coğrafi özelliklerinden de yararlanarak kendilerine has konut mimarilerini oluşturmuşlardır. Geleneksel Türk konut mimarisi içerisinde yerel mimarinin dikkat çekici bir örneği olan ve günümüzde "Taşköprü (Manav) Evi" olarak adlandırılan yapılar, Kocaeli şehrimizin kültürel mirası açısından da oldukça önemlidir.

Taşköprü yöresindeki geleneksel evler iki dönemi yansıtmaktadır. Birincisi; takriben yüzyıl ve daha öncesinde inşa edilen 1.grup yapılar, ikincisi ise; 1950'lerde çevrede bulunan tuğla ocaklarından temin edilen malzeme ile inşa edilen 2. grup yapılardır. 1. grup yapılar daha büyük, yöresel taş ve ahşap malzemenin kullanıldığı yapılar olup, 2. grup yapılar ise daha geç tarihli, ahşap ve tuğla malzemenin yoğun olarak kullanıldığı evlerdir.

Geleneksel Türk evinin ayrılmaz bir parçası olan bahçe düzenlemesi, Taşköprü evlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Yörede hemen hemen her evin bir bahçesi bulunmaktadır. Evlerin dışa açılım alanı olan bahçeler ve avlular ailelerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılaması bakımından önemlidir. Geniş avlu ve bahçelerde, hayvanların konulduğu "ağıl"lar bulunmaktadır.

Taşköprü evlerinin temel yapı malzemesi taş, kerpiç, ahşap ve tuğla malzemedir. (Bazı köylerde, yöredeki Antik yerleşim alanlarından günümüze ulaşan devşirme malzemeler de kullanılmıştır.) Saman katkılı çamur harcı, yardımcı malzeme olarak kullanılmaktadır. Zemin katlarda taş malzeme ağırlıklı olarak kullanılırken, diğer katlarda ise ahşap ve kerpiç malzemeye yer verildiği görülmektedir.

Bazı evlerde ise meşe dallarının ince olanlarından seçilerek yapılan, örgü duvar sistemi (hımış örgü) uygulanmıştır. Kerpiç malzemenin ağırlıklı olarak kullanıldığı evlerin duvarları sıvanmışken, tuğla malzemenin kullanıldığı veya hımış örgü duvar sisteminin uygulandığı evlerin duvarları ise genellikle sıvanmamaktadır. Sıvanan evlerde ise, saman katkılı toprak sıva üzerine çevrede bulunan kireç ocaklarından temin edilen kireçle badana yapılmaktadır. Evlerde metal yapı malzemesine oldukça az rastlanılmaktadır.

Anadolu Türk konut mimarisinde evler çoğunlukla iki katlıdır. Katların önemi, alt ve üste göre değişmektedir. Alt katlar ikinci dereceden işlerin görüldüğü bölümleri içerir. Bu mekânlar ev planlarının belirlenmesinde birinci dereceden rol oynamazlar.

Taşköprü yöresinde evler genellikle iki katlı olarak inşa edilmiştir. Nadir olarak üç katlı evlere rastlanılsa da, tek katlı eve pek rastlanmaz. Zemin katlar ailenin yaşam ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. Zemin katlara girişi sağlayan çift kanatlı kapılar bulunmaktadır. Kapıların ahşaptan yapılmış sürgülü kilit sistemleri bulunmaktadır. Zemin katların yer döşemeleri yöredeki ocaklardan çıkarılan taşlarla döşenmiştir. Giriş kapısının bir kenarında ahşaptan yapılmış "Gegeç/ Gegek/Gegiç" adı verilen -askı görevi gören- yapı elemanlarına rastlanır. Kapıların üst bölümlerinde nazardan koruduğuna inanılan "at nalı" asma geleneği burada da karşımıza çıkar. 1.dönem Taşköprü evlerinin zemin katlarında ahır yer almakta olup, 1950'li yıllarda yapılmaya başlanan tuğla duvar örgülü 2. dönem Taşköprü evlerinde ise ahıra pek yer verilmemiş, ahır dışarıya alınmıştır. Birinci katlar esas ikamet bölümü oldukları için daha fazla önem kazanmıştırlar. Zaten, Taşköprü evlerinin asıl planı burada teşekkül etmiştir.

Anadolu Türk konut mimarisinde olduğu gibi, Taşköprü evlerinde de plan şeklinin başlıca belirleyicisi ve merkezi "Hayat (Sofa)"dır. Onun için, evler plan bakımından sofaların konumuna göre "Dış Sofalı Plan Tipi" ve "İç Sofalı Plan Tipi" olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Taşköprü yöresindeki evlerin hepsi iç sofalıdır. Sofaya açılan oda sayısı değişiklik göstermekte olup, evlerde genellikle üç, dört odaya yer verilmektedir. Odaların çevresinde, mutfak, banyo ve tuvalet yer alır. Burada "çanaklık" adı verilen; abdest almaya, el yıkamaya ve bulaşık yıkamaya yarayan içyapı bölümü bulunur. Tuvaletlere, "hela" (bazı yerlerde ganat), odalardaki banyolara "terece" denilmektedir. Evlerde tencere, tabak ve çeşitli malzemelerin konulduğu/dizildiği "sergen" adı verilen terekler, "niş" adı verilen lamba ve kandil koymaya yarayan yerler vardır. Mutfak veya hayatta ocağa yer verilmiş olup, bazı evlerde ise iki ocak bulunur. Ocağın yanına (sedirin oturma alanına) "üst kıyı", ocağın yanında posteke serilip oturulan yere "alt kıyı" denir. Evlerde ayakkabı çıkarılan yere "yemenilik" adı verilmiştir. Hayat bölümü bir kapı ile "Çiçeklik" denilen küçük balkonlara açılmaktadır. Çiçeklik adı verilen bu balkonlar evin ön cephesine bakmakta olup, üst ve alt bölümleri ahşaptan yapılmış bitkisel ve geometriksel karakterli süslemelerle hareketlendirilmiştir. Taşköprü evlerinin 2.dönem örneklerinde bu ahşap süsleme ögelerinin bir yanına evin yapılış tarihi genellikle yazılmakta olup, bazı evlerde ise bayrağı temsil eden ay ve yıldıza yer verilmiştir.

Odalar, birçok fonksiyona sahip özellikleriyle insanın temel ihtiyaçlarını karşılayan yaşama birimleridir. Oturma, yemek yeme, çalışma, yatma gibi eylemlerin hemen hemen hepsi odalarda gerçekleşmektedir. Geleneksel Türk evinin daha mütevazi bir örneği olarak karşımıza çıkan Taşköprü yöresi Manav evlerinin odalarında, sandık mutlaka bulunur. Odalardaki eşyaların bir bölümü bu sandıklar üzerine konulup, bu bölüme "yüklük" denilmektedir.

Odalarda dikkat çeken ikinci bir unsur ise pencere sayılarıdır. Taşköprü evlerinin birçoğunda yeterli sayıda pencere açıklığına yer verildiği görülmektedir. İç mekânın aydınlatılmasında ve ferah bir atmosferin oluşturulmasında pencere sayısının önemi büyüktür. Taşköprü yöresinde evlerin üstü genellikle alaturka kiremitle kapatılmış kırma çatı sistemi ile örtülmüş olup, malzeme olarak meşe, kestane ve çam kullanılmıştır.

Kocaeli bölgesinde önemli bir coğrafi alanı kapsayan Taşköprü yöresi içerisinde bulunan ve geleneksel Türk konut mimarisinin bir parçası olan "Taşköprü (Manav) Evleri"nin korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması kültürel mirasımız açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Kerem Çolak, "Kocaeli Taşköprü'de Geleneksel Giyim-Kuşam", *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, C.I, Kocaeli, 2006, s.448; Ali Aktaş, İzmit *Sancağı'nda Manavların Etnik ve Kültürel Yapısı*, İstanbul, 2016, s.57-60; Mehmet Kaya, "XIX Yüzyılda İzmit (Kocaili) Sancağı'nın Demografik Yapısı ve *İskân* Siyaseti", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.41, Mart 2007, s. 59- 80; Recep Yaşa, "Adapazarı ve Çevresindeki Manavlar", *I. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Adapazarı, 1999, s. 289-290; Recep Yaşa, "Sakarya Yöresinde Türkmenler", *Sakarya İli Tarihi*, Cilt: 1, Sakarya, 2005, s. 213-214; Işıl Altın, *Kocaeli- Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm),* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya, 2003, s.32; Volkan Şenel, "Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgelerine Göre Kocaeli (İznikmid) Sancağına Yerleştirilmiş Olan Oymak, Aşiret ve Cemaatler", *Değişen Kocaeli*, Sayı:5, Kocaeli, 2007, s. 58-60; Volkan Şenel, *Tarihi Yönüyle Derince,* Kocaeli, 2012; Reşat Sakarya, "Manav", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni*, Sayı: 66, Kocaeli, 2002, s.1; Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Körfez İlçesi Tarih ve Kültür Mirası Eserler*, C.III, İstanbul, 2008, s.397; Ahmed Nezih Galitekin, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Yapılan Nüfus Sayımlarında Kocaeli Körfez İlçesi (Hereke ve Taşköprü Köyleri),* İstanbul, 2013, s.11; Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemâatler,* İstanbul, 1979; Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü,* İstanbul, 1990, s.184; Yüksel Öztan, "Türk Bahçeleri ve Yabancı Ülkelerin Bahçe Segilerindeki Örnekleri", *Kültür ve Sanat*, S.17., Ankara, 1993, s. 58; Reha Güney, "Türk Evi", *Milli Kültür*, C.3, Ankara, 1981, s.28-33; Öner Küçükerman, *Türkish House In Search of Spatial Identity-Kendi Mekanın Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul, 1988, s.89; http://www.kocaeliaydinlarocagi.org.tr/Yazilar/YaziDetay/2382.

Volkan ŞENEL

TAŞKÖPRÜ

Körfez'deki Roma Yapılarından Biri

Anadolu'da Roma ve Bizans (1. binyıl), Selçuklu (11-14. yüzyıllar) ve Osmanlı (14-19. yüzyıllar) dönemlerinden olmak üzere çok sayıda taş köprü bulunmaktadır. Bu köprüler dönemleri itibari ile farklı özellikler sergilemekte ve farklı inşa teknikleri ön plana çıkmaktadır. Akarsuları geçişte, öncelikle askeri ulaşım ve ticaretin geliştirilmesine hizmet eden bu köprüler, gerek taşkın akışlarıyla ilişkileri, gerekse akarsu yatağındaki ayakları açısından, birer su yapısı niteliğini de taşımaktadır. Kimileri yüzlerce, kimileri ise binlerce yıldır insanlığa hizmetlerini sürdürmektedirler. Zamanlarının bilim, sanat ve deneyiminin sessiz tanıkları olan köprüler, su mühendisliği, malzeme, yapı teknik ve teknolojileri ile mimari estetik özellikleri bir arada bulunduran yapılardır.

Kocaeli bölgesi, içinde bulunduğu coğrafya dolayısıyla binlerce yıllık bir geçmişe sahiptir. Gerek tarih öncesi ve gerek tarih çağlarında insan topluluklarına ve çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bölgede geçmişin izlerini hem kültürel hem de fiziki olarak görmek mümkündür. Özellikle Roma dönemi yapıları dikkat çekici niteliktedir. Roma Dönemi boyunca Anadolu coğrafyasına birçok eser inşa edilmiştir. Bu eserler içinde Taşköprüler gerek sayı gerek mimari özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Diğer eski eserlere göre köprüleri sınıflandırmak özellikle zordur. Çünkü köprüler yıpranmak gibi savaş ve tabii unsurların etkilerine sıklıkla maruz kalırlar. Çağlar boyunca köprülerin tamir gereksinimleri sıklıkla onları melez yapılara dönüştürmüş ve bu nedenle bir köprünün görünen orijinal parçasının gerçek tarihini belirlemek hemen hemen imkânsız hale gelmiştir.

Kocaeli ili Körfez ilçesinde bulunan ve tarihi, milattan sonra 50 yılına kadar giden tarihi Taşköprü, Romalılar döneminde Gök Su üstüne inşa edilmiştir. Kutça ya da Kutluca köyü ile Duranlı köyleri arasına yapılmış olup Geudos adı verilmiştir. Tarihi ticaret yollarından biri olan İpek Yolu ile Nikomediya'ya yani İzmit'e ulaşan yolun üzerinde olan köprü sonraki yıllarda Taşköprü adıyla anılmaya başlanmıştır.

Bu tarihi köprü Taşköprü bölgesine de ismini veren önemli Roma yapılarından biri olarak kayıtlara geçmiştir. Antik Nikomedya şehrinde dönemin yöneticileri tarafından bastırılmış sikkelerde bir köprü resmi yer almaktadır. 2 bin yıllık Nikomedya sikkelerinde resmedilen köprü, bugün hâlâ tüm heybetiyle ayakta duran Taşköprü'dür.

Günümüzde ise Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, ilin Roma dönemine ait tek köprüsü olan Kutluca Köprüsü'nü gün yüzüne çıkartmak için çalışmalara başlamış durumdadır. Uzman kişilerden oluşan ekipler tarihi köprünün; rölöve, yeniden tasarımlama ve yenileme projelerini tamamlamıştır. Tamamlanan bu projelerle tarihi Roma yolu üzerinde bulunan Kutluca Köprüsü'nün yenilenmesine başlaması için Karayolları Genel Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir

Günümüzde Karayolları Genel Müdürlüğü mülkiyetinde bulunan Taşköprü ya da Kutluca Köprüsü diye anılan tarihi Roma Köprüsü, düzgün kesme blok taşlar ile inşa edilmiş ve yaklaşık 25 metre uzunluğundadır. 1940 yılında Kocaeli'de araştırma yapan Alman Karl Dörner Kutluca Köprüsü'nün mimari özelliklerine bakarak köprünün İmparator Cladius Dönemi'nde inşa edildiğini belirtmiştir. Yedi gözlü ve beş kemerli olan köprü yöresel kesme taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Milattan sonra birinci yüzyılda inşa edilmiş olan köprünün duvar işçiliği ve kemer tekniği dikkat çekmektedir. Kutluca köyünde bulunan Kutluca Köprüsü, Kocaeli Tütünçiftlik'in kuzeyinde ve Tütünçiftlik merkeze 15 kilometre uzaklıktadır. Şehir merkezine 30 kilometre mesafede bulunmaktadır

KAYNAKÇA

http://www.korfez.gov.tr/tarihi-taskopru, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/kutluca-koprusu, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://tr.wikipedia.org/wiki/Roma_k%C3%B6pr%C3%BCleri_listesi, Erişim Tarihi 11.08.2021; https://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/16924_04_23.pdf, Erişim Tarihi 11.08.2021.

Bora YENİHAN

TAVŞANCIL

Dilovası'na Bağlı Bir Mahalle

Kocaeli ilinin, Dilovası ilçesine bağlı, konumu itibariyle Ankara-İstanbul karayolu (E-5 ve otoban) ve körfeze bakan tepeler üzerinde kurulu bulunan Tavşancıl, Gebze'ye 12 km, İzmit'e 33 km, İstanbul'a 60 km uzaklıktadır. Doğusunda Hereke, batısında Diliskelesi, kuzeyinde Çerkeşli köyü, güneyinde Marmara Denizi vardır. 1836 yılında İzmit'i ziyaret eden II. Mahmut'un kente Kartal, Gebze, Tavşancıl'ı birbirine bağlayan yeni İstanbul-İzmit karayolundan geldiğinden bahsedilmektedir.

İklim geçişleri gözlenen Kocaeli'nin içinde yer alan Tavşancıl'da daha çok Akdeniz ikliminin özellikleri ve bitki örtüsüne rastlanmaktadır. Bölgede meyve, sebze, zeytincilik hâkimdir. Bölgede zeytin, kiraz, bağ ve meyvecilik ekimi ekseriyetle karışık olarak yapılır. Jeolojik yapı ve iklim durumu topraklarda fazla miktarda alkali olan potasyum birikmesine neden olmaktadır. Düz alanların kullanımı özellikle meyveciliğe, bağcılığa, zeytinliğe, ağaçlı tarıma elverişlidir. Yeraltı suları yönünden şanslıdır. Her evde bir kuyu suyu mevcuttur. Arazinin büyük bir bölümü kaya nitelikli Kapaklı ve Şemsettin Formasyonları ile örtülmüştür.

Tavşancıl, şah kartal anlamına gelir. Roma Bizans döneminde önemli bir yerleşim birimi olup Selçuklular zamanında, Bizanslılarla sınır oluşturmaktaydı. Daha sonra Osmanlılara katılan bu küçük yerleşim birimi 15.yüzyılda Kocaeli Sancağı'na bağlandı.

1871 yılında tren istasyonunun açılmasıyla Tavşancıl'dan İstanbul'a demir yolu bağlantısı kurulmuştur. Tavşancıl, sahile kıyısı bulunması dolayısıyla, deniz yoluyla da o zamanın başkenti olan İstanbul'a bağlanmaktaydı. O dönemde köyde önemli sayıda gemi kaptanı, tayfası ve kalafatçı bulunmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın en önemli simalarından biri olan ve İzmit

Tavşancıl

bölgesinde milli mücadeleyi örgütleyen Yahya Kaptan'da Tavşancıllıdır ve mezarı da yine Tavşancıl'da bulunmaktadır.

Geçmiş yıllarda önemli ölçüde ziraat yapıldığı bilinmektedir. Özelikle Çavuş Üzümü saraya buradan gönderilmektedir. Tavşancıl, sahilde ve yamaçta olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Merkez Tavşancıl yamaçtadır. Yağ üretimi merkezi (masara), fırın, berber, kahvehane ve diğer dükkânlar burada bulunmaktadır.

Asıl Tavşancıl'da (Merkez) 19. yüzyıldan kalma tescilli, ahşap ve kâgir yapılar bulunmaktadır. Aşağı Tavşancıl'dan ise; demiryolu ve D100 karayolu geçmektedir.

Tavşancıl halkı 1960'lı yıllara kadar tarıma dayalı bir ekonomiye bağlı kalmıştır. Zeytin üretimine bağlı olarak beldede eskiden iki adet yağhanenin hizmet verdiği bilinmektedir.

Tavşancıl bölgesi oldukça sakin ve yoğunluklu olarak Manav kökenli nüfusun yaşadığı, son dönemlerde ise Karadeniz bölgesi ve Bilecik'ten gelenlerin ikamet ettiği bir yerdir. Dilovası'na oranla sanayi tesislerine olan uzaklığı ve denize olan hakim konumu Tavşancıl'ı ikamet etmek için rağbet edilen bir bölge haline getirmiş olmakla birlikte bugün bu özelliğini kaybetmeye başlamıştır. 2008 yılına kadar belde belediyesi olan Tavşancıl'da, ticari imkânlar sınırlı olup; halk, alışverişini mahalledeki birkaç esnaf ve çoğunlukla Hereke'den yapmaktadır. 21 Aralık 1987 tarihindeki kararla belediye statüsü alarak beldeye dönüşmüştür. 2008 yılının Temmuz ayına kadar Gebze ilçesine bağlı olan Tavşancıl Şubat 2008'deki kararnameyle ilçe olmasına karar verilen Dilovası'na bağlanmıştır.

Tavşancıl Bölgesi Önemli Yapılar

Anıt Eserler

Tavşancıl'da üç tescilli anıt eser bulunmaktadır: Tavşancıl Camii, Tavşancıl gar ana binası ile bu binaya bitişik şef ofisi ve lojmandan oluşan istasyon binası ve Yahya Kaptan anıt mezarı.

Tavşancıl beldesi İstanbul II No'lu Kültür Varlıklarını koruma kurulunun 17/05/1994 tarih ve 3465 sayılı kararı ile "kentsel sit alanı" ilan edilmiştir. Beldede ayrıca 03/05/1994 tarih ve 3454 sayılı kararla İstanbul II No'lu Kültür Varlıklarını koruma kurulunca "doğal sit alanı" olarak tescil edilen doğal sit alanı bulunmaktadır. Tavşancıl- Poyraz mevkiinde ise temel seviyesinde kilise kalıntıları bulunmuştur. Bu sebeple alan 28/06/2001 tarih ve 8450 sayılı Bursa Kültür Varlıklarını koruma kurulunca arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir.

Camiler

Seyid Hacı Veliüddin Ağa Camii-Tavşancıl Çarşı Camii

Cami halk arasında Tavşancıl Çarşı Camii olarak bilinmesine rağmen gerçek adı Seyid Hacı Veliüddin Ağa Camii'dir. II. Mahmut döneminde 1817'de dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Bölgesinin ve II. Mahmut döneminin genel karakterini yansıtması açısından önemli bir tarihi eserdir.

Seyid Hacı Veliüddin Ağa Camii /Tavşancıl Çarşı Camii 132 metrekarelik kullanım alanına sahiptir. Ahşap oturtma çatılı, minaresi çatıdan çıkma taş oluşma bir yapıdır. Camii iki odacıklı bodrum kat, zemin kat ve kadınlar mahfilini oluşturan asma kattan meydana gelmektedir. Bodrum kat; kazan dairesi, malzeme odası ve arşiv olarak görev yapmaktadır. Tavşancıl'ın Merkez Camii niteliğindeki bu cami çarşı içinde yer almaktadır. Minberi bulunmadığı için sadece vakit namazlarının eda edilmesinde kullanılmıştır. 1818 tarihindeki onarım sırasında binaya çeşitli ağaç işlemeler ve asma katı destekleyen ağaç sütunlar ilave edilmiştir. Caminin minaresi sağ taraftadır ve tek şerefelidir.

17 Ağustos 1999 depreminde Dilovası Tavşancıl'da bulunan tarihi cami hasar görmüş ve kullanılamaz hale gelmiştir. Bu haliyle ibadete de kapalı olan caminin yeniden ibadete açılabilmesi için restorasyonu yapılmıştır. Bu, aynı zamanda inşa edildiğinden beri (196 yıldır) camide yapılan ilk restorasyon çalışmasıdır.

Sultan Hamid Camii

Halk arasında "*Aşağı Camii*" diye adlandırılan bu cami, Tavşancıl beldesinin en eski camilerinden biridir. Yüzyıllardan beri cemaatin cuma ve bayram namazlarını kıldığı caminin kuruluş tarihi bilinmemektedir.

Sultan 2. Abdülhamit'in mali katkılarıyla, eski ahşap cami, minaresi yerinde bırakılarak, yerine bugün ibadet edilen kâgir cami yaptırılmıştır. 1973 yılında büyük ölçüde bir onarım gören camiye, beton kirişlerle desteklenen ve klasik Osmanlı motifleriyle süslenen bir de kubbe ilave edilmiştir.

XX. yüzyılın ilk yıllarında harap olan bu caminin tadilatı, Sultan II. Abdülhamid'e verilen bir dilekçe ile istenmiş, bunun üzerine Sultan II. Abdülhamid mali desteği sağlamış ve cami yenilenmiştir. Bu tadilat çalışması esnasında eski caminin kitabesi korunamamıştır. Sultan II. Abdülhamid'in yeniden yaptırdığı bu cami, minaresi dışında tamamen yenilenmiştir. Bu bakımdan da özelliğini kaybetmemiştir. Bugünkü cami kare planlı olup, üzeri kubbe ile örtülmüştür. Caminin eski ahşap minaresi ile asma kattaki 1901 tarihine ait perdeleri de korunmuştur. Minberi yapıldığı devrin özelliklerini yansıtmaktadır. Mihrabın bezemesini padişahın Yıldız Sarayı'ndan gönderdiği İtalyan ressam yapmıştır. Bunların yanı sıra cami içerisindeki yazı levhaları da orijinaldir. Bu cami Kurtuluş Savaşı esnasında bazı trajik olaylara sahne olmuştur. 15 Ekim 1920'de Tavşancıl'ı işgal eden Yunanlılar ilçenin ileri gelen ve eli silah tutan erkeklerini burada toplayarak işkence yapmışlardır.

Yalı Camii

Tavşancıl'ın Yalı Mahallesi'nde inşa edilen bu caminin kim tarafından, hangi tarihte yaptırıldığı bilinmemektedir. 20. yüzyılın başlarında bakımsızlıktan yıkılmıştır.

Tavşancıl Tren İstasyonu - Tavşancıl İstasyon Binası:

Tavşancıl tren istasyonunun da üzerinde bulunduğu İzmit -Gebze demiryolu hattı 1873 yılında açılmış olup, bu bölgede yer alan tren istasyonlarının Almanlar tarafından yapılmış olduğu bilinmektedir. İstasyon neo-klasik üsluptadır. Binalar özellikle taş gabarisindeki mimari ve sanatsal unsurlar ile dönem özelliklerini yansıtmakta olup, 1908-1920 yılları arası Almanlar tarafından İtalyan taş ustalarına yaptırılmıştır. Yapı, gar ana binası, bu binaya bitişik şef ofisi ve lojmandan oluşmaktadır. Bu yapılardan gar ana binasının, zemin kat+1. kat ve birinci katın lojman olarak kullanıldığı, diğer yapıların ise tek katlı olarak inşa edildiği tespit edilmiştir. İstanbul II nolu K.T.V.K.K. nın 03.03.1992 tarih ve 2816 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Çeşmeler

Kurşuncubaşı Hacı Hüseyin Çeşmesi / Tavşancıl Çeşmesi

Tavşancıl'ın eski çeşmelerinden birisi olan Kurşuncubaşı Hacı Hüseyin Çeşmesi'nin 1990'lı yıllarda yol genişletme çalışmaları sırasında ortadan kaldırıldığı biliniyor. İki çeşmesi bulunan tarihi yapının tam ortasında ise kitabesi bulunuyordu. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaptırıldığı düşünülen çeşme bugün ayakta değildir.

Tavşancıl'da Bulunan Çeşmeler

Çatalçeşme, Çarşı Çeşmesi, Hamam Çeşmesi, Hallaçdere Çeşmesi, Sümbüllü Çeşme, Şakir Çeşmesi.

Tavşancıl Kilise Kalıntısı Arkeolojik Sit Alanı

Tavşancıl beldesi batısında zeytinliklerle kaplı bir sahada kaçak kazı ihbarı sonucu İzmit Müze Müdürlüğü rapörtörlerinin tespit ettiği temel seviyesinde kilise ve müştemilatı kalıntıları yer almaktadır. Bilimsel kazı ve araştırmalar yapılarak ortaya çıkarılması gereken kalıntılar yapılaşma tehdidi altında değildir. Müze tarafından yalnızca temel seviyesi görülen kalıntılar tekrar toprak ile kapatılması nedeni ile açıkta değildir.

Tavşancıl Osmanlı Evleri

Tavşancıl Mahallesi Kentsel Sit ve Doğal Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı içinde yer alan tescilli yapılarla ilgili olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Dilovası Belediyesi'nin birlikte yürüttüğü çalışma kapsamında, Kocaeli Dilovası Tavşancıl Mahallesi'ndeki, 700 yıllık geçmişe sahip toplam 67 evin restorasyon çalışmaları yapılacaktır. 21 tescilli, 46 tescilsiz binanın restorasyon çalışması protokole bağlanmış, 20 yapının ise rölove ve restorasyon projeleri oluşturulmuştur. Osmanlı döneminin izlerini ve yapı özelliklerini taşıyan evler Tavşancıl bölgesinin simge yapıları olarak geçmişe ışık tutmaktadır.

Kurtuluş Savaşı'nın kahramanlarından Yahya Kaptan'ın evi ve karargâh olarak kullandığı yapılar restore edilerek müzeye çevrilecektir.

KAYNAKÇA

T. Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Yayınları. 2011; M. Badem, (2021, 09 15), *Dünya Camileri*, http://dunyacamileri.blogspot.com/2010/08/sultan-hamit-camisi.html adresinden alınmıştır; C. Bahadır, (2021, 09 16), *Gebze'nin Tarihi Eserleri*, https://docplayer.biz.tr/15839659-Gebze-nin-tarihi-eserleri-camiler.html adresinden alınmıştır; M. E. Can, (2021, 09 17), *Özgür Kocaeli*, https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/7000902/tarihi-tavsancil-evleri-restore-edilecek adresinden alınmıştır; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, (2021, 09 17), https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/dilovasi/221 adresinden alınmıştır; Ş. Oktay, (2021, 09 18), *Arkeolojik Haber*, https://www.arkeolojikhaber.com/haber-yahya-kaptanin-kocaelideki-evi-muzeye-yapilacak-28595/ adresinden alınmıştır; M. Özbayrak, (2021, 09 16), *Tavşancıl*, http://tavsancil.blogspot.com/ adresinden alınmıştır; A. Özcan, (1990), "II. Mahmut'un Yurtiçi Gezileri", *X. Türk Tarih Kongresi*, IV, s. 1599-1605, Ankara: Türk Tarih Kurumu Tarihi Yapılar, (2021, 09 15); T.C. Dilovası Kaymakamlığı: http://www.dilovasi.gov.tr/tavsancil-eski-tarihi-evler adresinden alınmıştır; C. Taşkıran, *Atatürk Ansiklopedisi*, 2021, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yahya-kaptan-1891-1920/ adresinden alınmıştır; Tavşancıl Kilise Kalıntısı Arkeolojik Sit Alanı, (2021, 09 16), Türkiye Kültür Portalı: https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/tavsancil-kilise-kalintisi-arkeolojik-sit-alani adresinden alınmıştır; *TRT Haber*, (2021, 09 16), https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/yahya-kaptanin-evi-muze-olacak-575219.
html adresinden alınmıştır; Türkiye Kültür Portalı. (2021, 09 16), https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/tavsancil-stasyon-binasi adresinden alınmıştır.

Ceyhun KONAK

TAVŞANCIL BELEDİYESİ

Tavşancıl; 533 Yıl Köy, 11 Yıl Nahiye, 19 Yıl Belediye, 2008'den İtibaren Mahalle Olan Yerleşim

Tavşancıl, Dilovası ilçesinin en eski yerleşim birimlerinden biridir. Tavşancıl ile ilgili bilinen en eski belge 1501 tarihlidir ve II. Bayezid Dönemi'ne aittir. Bu da gösteriyor ki Tavşancıl 1501 tarihinden nahiye merkezi 1936 tarihine kadar idari olarak Gebze kazasına bağlı bir köydür. 1936-1947 tarihleri arasında nahiye merkezi olmuştur.1989-2008 tarihleri arasında belediye idaresinde bir kasaba, 2008 tarihinden itibaren de Kocaeli'nin Dilovası ilçesine bağlı bir mahalledir. Belediye döneminde (1989-2008) yüzölçümü 12.14 km²'dir. Bunun 634 hektarı imara açıktır. 2007'deki nüfusu 4.884 tür.

Tavşancıl, önceleri Gebze ilçesine bağlı bir köy iken 26 Mart 1989'da belediye teşkilatı kurulmuş kasaba durumuna getirilmiştir. Kasaba, Cumhuriyet, Yahya Kaptan, Yenimahalle ve merkezin yaklaşık 3 km batısında yer alan Kayapınar adıyla toplam 4 mahalleden ve 1.000 haneden oluşmuştur. 1960'ta 1311, 1965'te 1296, 1970'te 1497, 1980'de 2088, 1985'te 2292, 1990'da 3593, 1997'de ise 4.080 nüfusa ulaşmıştır. Gebze ilçe merkezinin 18 km doğusunda, Hereke ile Dilovası'nın arasında kalan Tavşancıl, özellikle kasabanın adı ile özdeşleşen çavuş üzümü ile meşhurdur.

Tavşancıl'ın ilk belediye başkanı SHP'den aday olan Salih Gün olmuştur. Bu görevini Ekim 2002'ye kadar 13,5 yıl sürdürmüştür. Gün, aynı yıl CHP'den Kocaeli milletvekili seçilince yerine Hasan Ural Serdar vekâlet etmiş, 2004-2009 dönemi belediye başkanı ise Saadet Partisi'nden Eşref Öner olmuş, ancak 2008'de Dilovası ilçesi kurulunca, Tavşancıl belediye teşkilatı kaldırılarak bir mahalle olarak bu ilçeye bağlanmıştır.

Tavşancıl Belediye Başkanlarından Salih Gün

Tavşancıl Belediye Başkanları

1.1989-1994- Salih Gün-Sosyal Demokrat Halkçı Parti, 2.1994-1999- Salih Gün- Cumhuriyet Halk Partisi, 3.1999-2002- Salih Gün- Cumhuriyet Halk Partisi, 4.2002-2004-Hasan Ural Serdar (Vekaleten), 5.2004-2008-Eşref Öner-Saadet Partisi.

Salih Gün

2 Ağustos 1946 Tavşancıl doğumludur. Eğitim hayatını özel nedenlerle ortaokul 2. sınıfta noktalamak zorunda kalmıştır. İş Sendikasında Yönetici, Marshall Boya Fabrikası'nda güvenlik amir yardımcısı olarak çalışmıştır. 1970-1989 yılları arasında aktif olarak Tavşancıl Spor Kulübü Başkanlığı'nda bulunmuştur. 1989-2002 yılları arasında üç dönem Tavşancıl belediye başkanlığı, Cumhuriyet Halk Partisi 22. dönem (2002-2007) Kocaeli milletvekilliği görevlerinde bulunmuş olan Gün, 1999 yılında bir ulusal ekonomi dergisinin en başarılı vali ve belediye başkanları (Anadolu'nun Süper Başkanları) listesinde yer almıştır. Evli olan Salih Gün 2 çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA
Salih Gün, *Parlamentoda Bir Dönem (2002-2007),* Ankara, Tarihsiz; Ülgen Özmen-Necdet Kösedağ, "Depremi Hasarsız Atlattı, Anadolu'nun Süper Başkanları", *Platin Dergisi*, Kasım 1999, İstanbul, s. 23; *Türkiye İstatistik Kurumu,1986, 2008, 2020 Nüfus İstatistikleri.*

Turgut ÖZEL

TAVŞANCIL MEKTEPLERİ

Sıbyan Mektebi, Zukûr Mektebi, İnâs Mektebi, Muhtelit Mektebi, Millet Mektebi, İlk Mektep

Tavşancıl, Kocaeli yarımadasının en eski Türk yerleşimlerinden biridir. Bu nedenle de Osmanlı Devleti'nin ilk eğitim ve öğretim kurumlarının örneklerini eski dönemlerden itibaren beldede görmek mümkün olmaktadır. Bunları tarih sırasına göre şöyle sıralayabiliriz.

Tavşancıl Sıbyan Mektebi (1834-1902)

Osmanlı Devleti'nde ilkokul düzeyinde en eski eğitim ve öğretim kurumları sıbyan mektepleriydi. Bu okulların belli bir yönetmeliği veya devletçe hazırlanmış belirli bir programları yoktu. Sıbyan mekteplerinde eğitimin amacı bir çocuğa okuma yazma öğretmek, İslam dininin kurallarını ve Kur'an'ı belletmekti. 5-9 yaşları arasındaki kız-erkek öğrencilerin birlikte devam ettikleri bu okullarda, öğretimin esası genel olarak ezbere dayanıyordu. Bireysel eğitimin öne çıktığı sıbyan mekteplerinde okutulan dersler; Elifba, Kur'an, İlm-i hal, Tecvid, Türkçe ahlak risaleleri, Türkçe, Hat (yazı) idi.

Tavşancıl'da ilkokul düzeyinde eğitim diğer köy yerleşimlerinde olduğu gibi, uzun süre köy imamları tarafından bugünkü Sultan Hamit Camii'nde yerinde olan banisi ve vakfı belli olmayan "Eski Camii"de yürütülmüştür.

Eski Camii'den bağımsız ilk mektep binası da 1889 tarihinde yine bu camiye bitişik bir sınıf ve bir öğretmen odası olarak taş yığma üzerine ahşap bina şekilde

1932 yılı Tavşancıl İlk Mektebi (Turgut Özel Arşivi)

inşa edilmiştir. Bina formu görünüş olarak herhangi bir Tavşancıl evinden farklı değildir. Ahmet Mithat Efendi *Sayyadâne-i Bir Cevelân* adlı eserinde bu mektep binasını, köydeki tedris ve maarif seviyesini şöyle tarif etmiştir; "*…Tavşancıl'da mutlaka bir mektep bulunduğunu düşünmekle birlikte, bunun intizam derecesini sordum pek övdüler. Mektebi yeniden (1889) genişleterek inşa etmiş olduklarını da haber verdiler. Artık bendeki sevince nihayet mi olur? Hele şimdiden haber vereyim ki, ertesi gün beni beygirle Çerkeşli Köyü'ne kadar götürmüş olan Eşref Ağa'yı bir yazılı kâğıt okurken gördüm. Ağa unvanlı adamın bu kadar okuması artık, bu köydeki efendilerin maarif sevilerini mukayeseye vesile olur (…) Yeni yaptıkları mektep binasını Eşref Ağa gösterdi. Buna kimlerin ne yolla yardım ve himmet eylediklerini anlattı ki çoğunu tanıdığım anılan bu zevatın, kendi istekleri ile etmiş oldukları şu yardımları ilan etmekten hoşlanmayacaklarını bildiğim için ben de açıklamamayı tercih eyledim."*

Bu bilgilere göre 1889'da inşa edilen mektep binası öncesinde de muhtemelen aynı yerde bir sıbyan mektebi binası olduğu anlaşılıyor. Nitekim tarafımdan Tavşancıl Mezarlığı'nda tespit edilen bir mezar taşında "Tavşancıl Karyesi, Sıbyan Muallimi Ahmet Efendi (ö.1837) bilgisi bu yargımızı doğrulamaktadır. Yine 1845 tarihli Tavşancıl Temettuat Defteri'nde, Muallim-i Sıbyan Mehmet Emin Efendi'nin vergiden muaf 8 dönüm bağ kaydı bulunmaktadır. Tavşancıl İlkokulu'nun 1962 yılında müdürlüğünü yapmış olan Hoca İzzet Efendi'nin oğlu Muallim Mehmet (Günel)'in hususi evrakı arasında yer alan bir notta, Tavşancıl Sıbyan Mektebi muallimleri hakkında şu bilgi yer almaktadır:

"Tavşancıl Sıbyan Mektebi Mübaşirliğini yapan (Kayıtlarını tutan) Hafız Ahmet Efendi'den (1876-1962) (Yozgatlıoğlu) derlediğim bilgilere göre sıbyan mektebi muallimleri: "1824-1834 /Ahmet Efendi (Ö.1837), 1834-1885 Hoca Mehmet Emin Efendi (Hafız Rıza Akyol'un dedesi), 1885-1890 Nail Efendi (Hoca Mehmet Emin Efendi'nin oğlu-vekaleten), 1890-1894 Nail Efendi (Asaleten), 1894-1902 Hoca İzzet Efendi'dir (Günel)."

Tavşancıl Zükûr Mektebi/ Tavşancıl Erkek İlkokulu (1902-1926)

Sıbyan mektebi binası 1902 yılında Tavşancıl İnas Mektebi İptidaiyesi'ne (kız ilkokuluna) dönüştürülünce Karaburun mevkiinde Heybeli'nin evi bağış olarak Tavşancıl Zukûr (erkek ilkokuluna) dönüştürülmüştür. Bu mektep 18 yıl erkek ilkokulu olarak hizmet vermiş, 1926 yılında Kocaeli vilayetinin ilk muhtelit (karma ilkokul) mekteplerinden biri olmuştur. Ancak bina 1 Mart 1928 tarihinde çıkan bir yangınla tamamen yanmıştır. Boş arsasına 1974'te ilkokul lojmanı yapılmıştır. Günümüzde ise aynı yerde Dilovası ilçesi müftülüğü yer almaktadır.

1902-1923 arasında Tavşancıl Zukûr Mektebi'nde öğretim, Devre-i Ula (2), Devre-i Muvasıta (2), Devre-i Âliye (2) olmak üzere altı yıldır. 1923'te öğretim 5 yıla indirilmiştir. Gerek Zükûr İptidaisi gerekse İnâs İptidaisi'nde yeni usul dersler okulmuş ve bu dersler Dârülmuallimin (erkek öğretmen ve Dârülmuallimat (kız öğretmen) mekteplerinden mezun muallim ve muallimeler tarafından anlatılmıştır. Okutulan dersler: Yeni usul Elifba, Kuranı Kerim, Tecvid, Ahlaka Müteallik Resail (ahlaka dair risaleler), İlm-i hal, Yazı talimi, Fenni Hesap, Tarihi Osmani, Coğrafya, Sarf-ı Nahif (dilbilgisi), Malumat-ı Nafia'dır (faydalı bilgilerdir).

1932 yılında Tavşancıl ilk mektebinden Ahmet Refik Efendi'ye verilen diploma (Anonim)

Binanın birinci katında bir oda öğretmenler için ayrılmıştı. İkinci katta beş derslik (sınıf) yer alıyordu. Bazen bu sınıflar yeterli olmaz "ihtiyat sınıfı" adı altında hemen her sınıfta yere otururak ders dinleyen öğrenciler bulunurdu. Bazı yıllarda sınıflarda öğrenci sayısı 10'u geçmezdi. Tavşancıl'ın 1200 nüfusuna göre bu talebe sayısı tabii ki azdı. Zükûr Mektebi tüm erkek talebeler için mecbur olmasına rağmen talebelik yaşı gelmiş çocuklar çeşitli sebeplerden mektebe devam edemezdi. Bunların sayısı çoğu zaman mektebe devam etmesi gereken talebelerin%50'sini bulurdu. Mektebin girişinde kapının üzerinde siyah zemin üzerine yaldız sarısıyla "Tavşancıl Zükûr Mektebi" tabelası yer alıyordu. Mektebe günlük elbiselerle devam edilir, öğretim her sabah üç kere tekrar edilen "Padişahım çok yaşa" sözü ile başlardı.

1902-1918 yılları arasında zukûr mektebinin muallimi Hoca İzzet Efendi'dir (Günel). 1918 yılında Zükûr Mektebi muallimleri; Şükrü (Kaya) Bey, Rıfat Hoca, Lütfi Turgut, Abdullah Efendi'dir (din bilgisi ve hüsnü hat muallimi). 1923 yılı sonbaharında Tavşancıl Zükûr Mektebi bir vekil öğretmen ile öğretim yılına başlamıştır. 20 Aralık 1923 tarihli *Karagöz* gazetesinin okuyucu köşesinde Tavşancıldan yazılan bir haberde; "*…Köyümüze tayin edilen muallim ve muallimelerin yüzlerini henüz göremedik. Çocuklarımız sokaklarda topaç çeviriyor*"denilerek resmi makamlardan yardım istenmektedir.

Tavşancıl İnâs Mektebi İptidaisi/Tavşancıl Kız İlkokulu (1902-1926)

Tavşancıl Sıbyan Mektebi binasında 1902 yılında kız ilkokulu hizmet vermeye başlamıştır. Tavşancıl İnas (kızlar) Mektebi, isminden de anlaşılacağı gibi sadece Kız öğrencilerin gittiği bir mektepti. İki katlı olan binada bir sınıf, bir öğretmenler odası bulunuyordu. Önceleri yere otururak eğitim gören öğrenciler daha sonra sıralar üzerinde eğitim görmeye başladılar. 1902-1923 tarihleri arasında okula gündelik giysilerle gidilirken 1923 sonrası önlük uygulamasına geçilmiştir. 1911-1915 tarihlerinde eğitim-öğretim her gün kıraat dersi (Kuran) okuyarak başlardı. Bunun haricinde tarih, coğrafya, hesap, hendese, sarf-ı nahif (dil bilgisi), Hüsnü Hat (güzel yazı) ve Osmanlıca okuma dersleri yapılırdı.

Tavşancıl İnas Mektebi'nin ilk muallimesi (1902) Nigâr Hanım'dı. Nigâr Hanım Tavşancıllı Kasap Mehmet'in (Peker) halasıdır. 1915'te Fethiye Hanım, 1923'de de Hediye Hanım, adı geçen okulda muallime görevinde bulunmuşlardır. 1915 yılında okulda başarıları ile öne çıkan talebeler, Fatma Hanım (Tavşancıl Kuzat-Erkek Mektebi Muallimi İzzet Efendi'nin kızı), Faika (Civelek) Hanım, Paluze (Dinçer) Hanım, Hidayet (Ören) Hanım, Nesime (Şan) Hanım'dır.

Tavşancıl Muhtelit (Karma) Mektebi (1926)

1926 yılında Türkiye genelinde kız ilkokulu, erkek ilkokulu uygulamasına son verilmiş tüm okullar muhtelit (karma mektebe) dönüştürülmüştür. Tavşancıl Muhtelit Mektebi de Kocaeli bölgesinin en eski karma mekteplerinden biridir. Heybeli'nin zükûr mektebine dönüştürülen iki katlı ahşap binasında öğretime devam etmiştir.

Tavşancıl Millet Mektebi (Tavşancıl Harfler Kursu) 1928-1929

1 Kasım 1928'de yeni harflere geçilmesinden sonra ülke genelinde okul çağını geçmiş tüm vatandaşları kapsayan "Millet mektepleri" açılmıştır. Tavşancıl'da da bu amaçla cami önü eski sıbyan mektebi binasında "Harfler Kursu" açılmıştır. Kurs öğretmeni aynı zamanda Tavşancıl İlk Mektebi'nde muallim olan Şükrü Kaya'dır. Çok sayıda Tavşancıllı bu kurstan diploma almıştır.

Muhtelit Mektebi 1 Mart 1928 tarihinde yandıktan sonra, 1928-1931 yılları arasında eğitim-öğretim faaliyetleri, eski sıbyan mektebi binasında zor şartlar altında yürütülmüştür. 1931 yılında Kocaeli Valisi Eşref Bey'in öncülüğünde, Tavşancıl halkının 500 lira, valiliğin de 500 lira katılımı ile toplam 1000 lira maliyetle Tavşancıl İlk Mektep binası, yığma tuğla, 5 derslik 1 öğretmen odası olmak üzere 1,5 kat olarak inşa edilmiştir. Mektebin açılışı Kocaeli Valisi Eşref Bey tarafından yapılmıştır.

Altmış sekiz yılda binlerce mezun veren Tavşancıl İlk Mektebi Kocaeli bölgesinde Cumhuriyet Döneminde inşa edilen ilk köy ilkokuludur. Mimari olarak eğitim alanında erken Cumhuriyet Dönemi örneklerindendir. Yıllar sonra pek çok köy enstitüsü benzer mimari tarzda inşa edilecektir. Ne yazık ki bu bina korunamamış 1999 depremi sonrası öğretime ara vermiş, 2008'de yıktırılarak yerine Dilovası Kaymakamlık Lojmanı inşa edilmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Mithat, *Sayyadane Bir Cevelan*, (haz. Sami Önal) İletişim Yayınları, İstanbul 2001; Bayram Kodaman, *II. Abdülhamit Dönemi Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991 Ankara; Gülfettin Çelik**,** *16.-19. Yüzyıllarda Gebze-Sosyo Ekonomik Bir İnceleme,* Gebze Belediyesi Kültür Yayını, 2003 Gebze; Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923),* Milli Eğitim Bakanlığı Yayını,1991 İstanbul; *Karagöz*,Kârilerimizin sü-

tunu, Numara:1644, s. 4, 11 Cemazievvel, 1342/20 Aralık 1923 İstanbul; İsmail Kara-Ali Birinci, *Mahalle Mektebi Hatıraları*, Kitapevi Yayınları,1997 İstanbul; *Osmanlı Arşivlerine göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, N. 134, 2014 İstanbul; Altan Eserpek, "Türk Köyünde (Tavşancıl) Formel Eğitime Yönelik Tutumlar", *AÜ.EBFD*, C. 9, S. 1, 1976 Ankara; Atıfet Baydar (D.1320/1904) ile 26 Temmuz 1991 tarihinde Tavşancıl'da yapılan röportaj; Ali Rodoslu (D.1327/1911) 31 Temmuz 1991 tarihinde Tavşancıl'da yapılan röportaj; Fatma Özel (D.1325/1909) ile 25 Ocak 1991 tarihinde Tavşancıl'da yapılan röportaj; Hüseyin Sümer (D.1328/1912) 26 Temmuz 1991 tarihinde Tavşancıl'da yapılan röportaj; Muallim Mehmet'in (Günel) 1962 yılına ait hususi evrakı, Turgut Özel Arşivi; *1845 Tarihli Tavşancıl Temettuat Defteri*, Arşivler Genel Müdürlüğü Temettuat Defterleri, N. 1307.

Turgut ÖZEL

TAYYAR KOBAK (1926-1984)

30 Ağustos 1926 tarihinde İzmit'te doğdu. İsmini 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı nedeniyle almıştır. Aile 1924 yılında Selanik'ten Gülcemal Vapuru ile Türkiye'ye gelmiştir. Tayyar Kobak'ın babası Ahmet Bey'e mübadele nedeniyle Selanik'te kaybettiklerini mülk karşılığı olarak günümüzdeki Kobak Apartmanı'nın bulunduğu yeri vermişlerdir. 1950 yılında Fehime Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten Selim, Ahmet ve Fatma adlı üç çocuğu olmuştur. 3 dönem Kemalpaşa Mahallesi muhtarlığı yapmıştır. Muhtarlar Federasyonu ve Demokrat Parti Kemalpaşa Mahallesi Ocak Başkanlığı görevini yürütmüştür. 40 yıl boyunca kırtasiye işi yürütmüştür. 1984 yılında vefat etmiştir. Kobak Kırtasiye'yi 2017 yılında kadar Ahmet ve Selim kardeşler birlikte işletmişlerdir.

KAYNAKÇA

1 Eylül 2021 tarihinde Tayyar Kobak'ın oğlu Ahmet Kobak ile yapılan görüşme.

Burak DEMİR

Tayyar Kobak

TAYYARE MEYDANI

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bayram Törenlerinin Yapıldığı Yer

Vilayet merkezi İzmit, Doğu - Batı istikametinde ortasından demir yolu geçen kuzey tarafıyla tepelere yaslı, güneyi de sahil olan dar bir alana yerleştiğinden bayram, yarış, güreş yapılacak kalabalıkların sığacağı büyük meydan ihtiyacı hep hissedilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bayram törenleri heyecanlı kalabalıkları toplardı. Asker, öğrenci, sporcu ve esnaf, resmi geçide katılır, şehir ve köy halkı ilgiyle yapılan törenleri izlemeye Tayyare Meydanı'na gelirdi. Merasim ya da diğer etkinlikler için Tayyare Meydanı'nda tribün kurulur, güvenlik sağlanırdı. 1933'te Atatürk heykeli yapıldıktan sonra çevresindeki Cumhuriyet Meydanı yeterli olmadığından törenden sonra geçit resmi, Tayyare Meydanı'nda programa alınırdı.

1925 yılında Tayyare Cemiyeti İzmit Şubesi kurulmuş, 1926 yılında Kocaeli'de halktan topladığı yardımlarla il ve ilçelerin adının birer uçağa yazılma hakkı kazanılmıştı. 1926 yılında Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin kazanıldığı 30 Ağustos günü, ordu ve donanmanın Zafer Bayramı olarak kabul edilmişti. Aynı yıl Tayyare Bayramı ile birlikte kutlanmasına karar verilince 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı ve uçakların katıldığı ad verme törenleri Tayyare Meydanı'nda yapılmaya başlandı.

İzmit Tayyare Cemiyeti hava şehitleri için bir anıt yaptırdı. Anıt, taş üzerine monte edilmiş, elinde uçak pervanesi taşıyan dirsekten başlayan madeni bir koldu. Anıtın olduğu alan demir yolunun diğer tarafında İzmit Körfezi'nin doğu ucunda bir zamanlar uçakların da inebildiği düzlükte, Tayyare Meydanı'nda idi. 1923'te görev uçuşu sırasında şehit olan

Tayyare Meydanı- Tayyare Anıtı

Tayyare Meydanı, 1926

İstiklal Savaşı'nın kahraman pilotu Binbaşı Fazıl'ın şehit olduğu 27 Ocak, 1926'da Hava Şehitleri günü olarak kabul edilmiş. 1935'te 15 Mayıs olarak değiştirilmiştir. Tayyare Meydanı'ndaki "Hava Şehitleri Anıtı" ve Paç Mezarlığı'ndaki Hava Şehitliği, Bağçeşme'ye taşınana kadar hava şehitlerini anmak üzere şehir yakınındaki bu çayırlık düz alana İzmit halkı saygıyla yürürdü.

27 Kasım 1935 günlü *Türk Yolu* gazetesinde "Şehitlikleri İmar Cemiyeti'nin dikkatine, Bir Minnetin Azabı" başlıklı, Halit imzalı yazı, hava şehitlerimize o günlerin bakışını anlatmaktadır: "*İzmit'in doğusunda şirin tepelerin arasında yeşil buluzlu bir vadi vardır. Her yıl uçak bayramında asker, halk, talebe, bütün yurttaşlar orada gelişi güzel yapılmış ve kimbilir kaç senede bir badanalanmış sanat kıymetinden tamamen mahrum, küçük bir abidenin temsil etmekten utandığı göklerin ünlü kartalı, kahraman Fazıl'ın önünde minnetle eğilirler. İşte o sırada kalplerden koparak gelen saygının gururla yükselttiği biçimsiz taş parçası insafa gelir ve oradakilere semaların uzak maviliklerinde güneşin altun huzmeleri ile bezenmiş ve beyaz bulutlarla sarılı hakiki bir mezarı göstererek; güneşin, bulutun, semanın Fazıl'ı temsil etmek için birbirleriyle didiştiklerini söyler. Halbuki düşmanın ana vatana ateş ve ölüm saçan son sistem tayyare filolarını takatsız uçağı ile ve ancak damarlarındaki mertlik kanıyla kovalayan Fazıl, ne bu abide olmaktan utanan taşın olduğu yerde ne de semalarda gömülü idi. Onun mezarı acunun kutsal varlığı Türk'ün asil kalbinde sevgi ve saygı köşesinde layık olduğu ebedi ve hakiki bir cennette idi. Eğer İzmit Tayyare Meydanı'na dikilen bu çıplak taş, göklerin ünlü kartalı Fazıl'ın adına dikilmiş ise onun kalplerimizdeki hakiki mezara bir parça olsun benzemesini istiyoruz. Belki o zaman minnet duygularımızı izhar ederken bugün duyduğumuz azabın gurura döndüğünü görmekle bir vicdan istirahati de duyarız*."

Tayyare Cemiyeti 1935 yılında Türk Hava Kurumu oldu. Rifat Yüce'nin Türk Hava Kurumu İzmit Şube reisi olduğu dönem yapılan 15 Mayıs 1943 hava şehitleri anma töreni *Türk Yolu* gazetesinde "Kırık Kanatlar Günü" başlığı ile şöyle anlatılmaktadır. "*Vatan göklerinin hürriyeti ve şerefi için can verenlerin hatıraları dün hazin bir törenle Tayyare Meydanı'nda yadedildi. İhtifale sabah saat 11'de İstiklal Marşıyla başlandı. İhtifal'de valimiz, komutanlar ve subaylar, Selüloz Sanayii mensupları, CHP ve Halkevi, Belediye reisleri, Emniyet Müdürü, Jandarma Komutanı, Türk Hava Kurumu Reisi, Spor Bölgesi As Başkanı, Ticaret Odası Mensupları ile Ortaokul ve Kız Enstitüsü Müdürü, öğretmen ve bir kısım talebeler ve halk bulunmuştur. İstiklal Marşı'ndan sonra anıta çelenkler konarak Hava Şehitleri selamlandı. Bu esnada bayrak yarıya kadar ağır ağır indirilirken bando matem havası çalmaya başladı. Ordu ve Türk Hava Kurumu adına nutuklar söylendikten sonra bir manga asker havaya ateş ederek törene son verildi. Ayrıca bir heyet Paç Mezarlığı'na giderek oradaki hava şehitlerimizi ziyaret etmiş ve çelenk koymuştur.*"

1946 yılı 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı törenleri tüm yurtta olduğu gibi şehrimizde de parlak ve heyecanlı bir törenle kutlanmıştır. Saat 9'da Korkomutanlıkta Korgeneral Mahmut Berköz tebrikatı kabul etmiş, 9.30'da Atatürk heykeli önüne törenle çelenkler konulmuştur. Anıttaki törenden sonra Uçak Alanı'nda kahraman ordumuzun bütün birlikleri toplanmış, sporcular, Selüloz Sanayi Müessesesi Çırak Kursu talebeleri, itfaiye ve bekçiler de törene katılmışlardır. Nutuklardan sonra geçit resmi

Tayyare Bayramı Merasiminde Vali Vekili Agah Bey ve Heyet-1943

başlamış, Piyade, Muhabere, Süvari birlikleri ve motorlu kıtalar halkımız tarafından coşkulu tezahüratla alkışlanmıştır.

Güreş ve at yarışları ilanları da Tayyare Meydanı'nı işaret etmektedir.

Kocaeli vilayetinden gazetelere verilen ilanlarda *"20.08.1939 gününde ve riyasetimde Hususi İdare namına"* bir hafta sonra da *"Reisicumhur İsmet İnönü'nün himayesi'nde Başvekil Dr. Refik Saydam'*ın *Riyaseti'nde 27 Ağustos 1939 Pazar günü İzmit'te Tayyare Meydanı'nda at koşuları yapılacaktır"*, 1 Temmuz 1941 günlü *Türk Yolu* gazetesi *"Yirmi bin kişinin seyretmek istediği pehlivan güreşleri, izdihamdan endişe edilerek tatil edildi. Güreşler 6 Temmuz 1941 Pazar günü Tayyare Meydanı'nda yapılacaktır"* deniliyordu.

İzmit Belediyesi, İzmit Hayvan ve Emtia Panayırı'nın 5-6-7-Eylül 1946 günlerinden itibaren Tayyare Meydanı'nda kurulmasına ve bu panayırın gelecekte milli fuar şekil ve mahiyetini almak üzere önümüzdeki sene zarfında plan ve haritalarının tanzimi için belediye bütçesinde lüzumu kadar tahsisat ayrılmasına karar vermiştir. Tayyare Meydanı'na yaya ulaşım şikayetlere sebeb olduğundan şehir stadyumu yapılana kadar resmi geçitler için ana caddelerle Cumhuriyet, Halkevi ve Tersane meydanları kullanılmıştır. Tayyare Meydanı, "*42 Evler Projesi*" ile ortadan kalkmıştır.

KAYNAKÇA

Atilla Oral, "Kocaeli'de Tayyare", *Özgür Kocaeli Pazar Eki*, 27 Temmuz 2003; Atilla Oral, "Kocaeli'de THK Tarihi", *Özgür Kocaeli Pazar Eki*, 9 Temmuz, 2006; Halit, *Türk Yolu*, Sayı 453, 27.11.1935; *Türk Yolu*, (20.05.1937), (01.07.1941), (27.08.1941), (31.08.1941), (31.10.1941, (16.05.1943), (31.08.1945), (17.05.1946), (30.08.1946), (31.08.1948); *Marmara*, 05.08.1939, 17.05.1939.

Müzeyyen ÜNAL

TCG GAYRET MÜZESİ

Tarihi Savaş Gemisi ve Müzesi

10 Mayıs 1946 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan savaş gemisine USA Eversole adı verilmiştir. 1973 yılında USA Eversole Gemisi Türk Donanma Komutanlığı'na alınmış ve TCG Gayret adı verilmiştir. TCG Gayret gemisi 20 yılı aşkın süre içinde birçok önemli görevi başarıyla yerine getirmiştir. 1995 yılında hizmet dışına ayrılan gemi, "Müze-Gemi Projesi" kapsamında Kocaeli Valiliği, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve Donanma Komutanlığı'nın müşterek girişimleri ile modern müzecilik anlayışına göre dekore edilerek 1997 yılında TCG Gayret Müzesi olarak İzmit sahilinde yeni görevine başlamıştır.

Gearing sınıfı bir muhrip olan gemi Türkiye satın almadan önce USS *Eversole* (DD-789) ismiyle ABD Deniz Kuvvetleri'nde kullanılmış olup geminin ismi 1915-1942 yılları arasında yaşamış, Midway Savaşı'nda hayatını kaybetmiş olan donanma pilotu Teğmen John T. Eversole'un adından gelmektedir. *Eversole* 8 Ocak 1946'da Todd-Pacific Shipyards şirketi tarafından, ölen Teğmen Eversole'un annesi S. R. Eversole sponsorluğunda suya indirilmiş, 10 Mayıs 1946'da B. P. Ross komutasında göreve başlamıştır. *Eversole*, ana limanı olan San Diego Donanması Limanı'na Kore Savaşı'nın ilk zamanları olan 6 Ekim 1946'da varmıştır. Çin ve Japonya'da devriye görevi yapmıştır. Kuzey Kore hedeflerine hava saldırısında bulunmuştur.Kore Savaşı'ndaki ikinci seferi 27 Ağustos 1951'den 10 Nisan 1952'ye dek sürmüştür. 17 Kasım 1952'den 29 Haziran 1953'e kadar rutin görevlerde bulunmuştur. 1954'ten 1962'ye dek *Eversole*, Uzak Doğu'ya yıllık seferlerde bulunmuştur. Tayvan, Japonya ve Fili-

TCG Gayret Müzesi

pinler'de devriye görevi yapmıştır. 1957 ve 1958'de Avustralya'ya gitmiş ve barış gücü harekâtlarına katılmıştır. 1 Temmuz 1973'te, *Eversole* Türkiye'ye satılmış ve Türk Deniz Kuvvetleri'nde TCG *Gayret* (D-352) ismi ile göreve başlamıştır.

Hizmette olduğu süre içerisinde birçok tatbikatta sancak gemisi görevi yapmış, zamanın Cumhurbaşkanları, Genelkurmay Başkanları ve Kuvvet Komutanlarını ağırlamıştır. Türk Donanması'nda ilk Asroc (Güdümlü Torpido) atışı yapan ve TCG AKAR akaryakıt gemisinden denizde seyir halinde akaryakıt ikmali yapan ilk gemi olma özelliklerini taşımaktadır. Tüm başarılı bu hizmet yılları sonunda köprü üstünde görülen ve İngilizce, "üstün, mükemmel" anlamındaki "Excellent" kelimesini ifade eden "E" harfi ile ödüllendirilmiştir. TCG Gayret 1975 - 95 yılları arasında birçok milli ve NATO Tatbikatlarına iştirak etmiştir. Gayret Savaş Gemisi'nin fiziksel ve donanımsal özellikleri şöyledir: 119,02 metre boy, 3.460 ton ağırlık, 12,45 metre genişlik, 4,37 metre draft, 2 gaz türbini ile 60.000 beygir güç üretimi, 35 knots maksimum hız, 8300 km menzil, 6 adet 127 mm top, 12 adet 40 mm top, 11 adet 20 mm top, 10 adet 533 mm ağır torpido tüpü, su altı bombaları.

1995'te hizmet dışı kalan Gayret, 20 Ağustos 1997'de İzmit Tren Garı'nın önünde TCG Gayret Müzesi olarak yeni görevine, özellikle gençlere denizciliği sevdirmek amacıyla başlamıştır. İzmit'in gururu olan Gayret Savaş Gemisi'nin içerisinde denizcilikle ilgili müze ve gösterim merkezlerinin yanı sıra, açık ve kapalı kafeteryalar da bulunmaktadır. Türk Donanması'na yaklaşık 22 yıl şerefle hizmet etmiş olan Gayret, müze gemi olarak İzmit Yelken Kulübü yanındaki sergilendiği alanda ziyaretçilerinin büyük ilgi odağı konumuna gelmiştir. Ülkemizin ilk müze gemisi olan Gayret'i ziyaret eden konuklar bir savaş gemisinde olması gereken birçok sistemi ve özellikleri de görebilme şansını yakalamaktadır. Gayret'te savaş hareket merkezi, makine ve kazan daireleri, köprü üstü, radar, devre dışı bırakılmış silah sistemleri, toplar, sualtı silahları da yer almaktadır. Geminin yatakhaneleri ise sergi salonları olarak kullanılmaktadır. Üç bölümden oluşan sergi alanının bir bölümünde görenleri hayran bırakacak gemi maketleri sergilenmektedir. Bir diğer bölümde denizcilikte kullanılan çeşitli objeler sergilenirken Atatürk Verteksi ve onursal bölümü haline getirilen subay kamaralarının duvarları Mustafa Kemal'in yazıları ve resimleriyle donatılmıştır. Gemi personelini temsilen üniformalı cansız mankenlerinin de içerisinde bulunduğu bu müzeyi vatandaşlar bir rehber eşliğinde gezebilmektedir.

KAYNAKÇA

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/tcg-gayret-muzesi---zmit; https://tr.wikipedia.org/wiki/TCG_Gayret_(D352); https://golcukdenizmuzeleri.dzkk.tsk.tr/tr/gayretmuzegemisi; http://www.kocaeli.gov.tr/donanmasehrininmuzegemileri; https://www.izmit.bel.tr/mekanlar/tcggayretgemisimuzesi_33.html; http://www.artnicomedia.org.tr/index.php/74-tanitim-katagorisi/izmittarihi/41-gayret-gemi-muezesi.html; https://mavivatan.net/tcg-gayret-d-352/; http://www.kocaeli.com.tr/muzeler/; https://www.denizbulten.com/haber-korfez-in-gorulesi-muze-gemileri-35328.html; https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/yasayan-muzeler/1028

Turgut KARAÇOBAN

TCG HIZIRREİS (S-342) DENİZALTI MÜZESİ

Tang sınıfı (dizel hızlı saldırı) denizaltıdır. TCG Hızırreis 2. Dünya Savaşı sonrası yüksek duruş gücüne sahip ilk denizaltı gemilerinden biri olarak, Portsmouth Donanma Tersanesi, 11 Haziran 1952 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde denize indirilmiştir. (USS Gudgeon-SS-567). Başlangıçta Pasifik adası

TCG Hızırreis Denizaltı Müzesi

olan Pearl Harbor'da yerleşik olarak görevliydi. ABD Yedinci Filosu'nun bir birimi olarak Uzak Doğu'ya düzenli konuşlandırmalar yaptı. Dünyanın çevresini dolaşan ilk ABD denizaltısıdır. 30 yıl süre ile Amerika Birleşik Devletleri'nde görev yaptıktan sonra 30 Eylül 1983 tarihinde California'da Türk sancağı çekilen ve Barbaros Hayrettin Paşa'nın asıl adı olan "Hızırreis" denilen TCG Hızırreis S-342, Türk Deniz Kuvvetleri'ne teslim edilmiş ve Denizaltı Filosu Komutanlığı kuruluşuna girmiştir.

1997 yılında tamamen milli imkanlarla yapılan "Vatos Atış Kontrol Sistemi" ile modernize edilmiştir. Türk Deniz Kuvvetleri'nde görev yaptığı 21 yıl süresince 19.771 saat dalış gerçekleştirmiş, 19 adet milli tatbikat ve 9 adet NATO tatbikatına iştirak etmiş, 5 adet cephe görevi eğitimi ve 11 adet rotasyon görevi icra etmiştir. TCG Hızırreis Türk Deniz Kuvvetleri'ndeki aktif hizmeti 09 Şubat 2004 tarihinde sona ermiş ve Gölcük'te düzenlenen bayrak indirme töreni ile hizmet dışına ayrılmıştır. Donanma Komutanlığı tarafından Müze Gemi değişikliği yapılarak 29 Ekim 2004 tarihinde İzmit'te, Müze Gemi olarak hizmete devam etmektedir.

TCG Hızırreis'in (S-342) Teknik Özellikleri: Boyu: 95 m; Eni :8.2 m; Ağırlık, satıhta: 2075 ton; Ağırlık, dalışta: 2415 ton; Sürat, satıhta: 20 knots; Sürat, dalışta: 18 knots; Torpido kovanları: 6 Baş, 2 kıç; Azami dalış derinliği: 120 m.; Personel Adedi: 80. Adres: Salim Dervişoğlu Cad. Yelken Kulübü Yanı İzmit / Kocaeli

KAYNAKÇA
https://golcukdenizmuzeleri.dzkk.tsk.tr/tr/hizirreis-mueze-gemisi; http://www.denizalticilarbirligi.com/db.hizir.htm; https://www.navsource.org/archives/08/08567.htm.

Haluk Arda OSKAY

TEK KOCAELİ

Yerel Gazete

Kocaeli iline dair güncel haberlerin paylaşıldığı bir haber portalıdır. www.tekkocaeli.com adresi üzerinden yayın yapmaktadır.

KAYNAKÇA
Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017),* Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Zonguldak 2017, s. 160.

Alim Alper CESUR

TEKEL TÜTÜN AMBAR VE BAKIM YUVASI / REJİ BİNALARI

Tekel Tütün Bakımevi, Tekel Depoları, Tekel Binaları

Cumhuriyet Dönemi'nde Tütün İnhisarı Kanunu ile birlikte hangi şehirlerin tütüncülük yapacağı belirlenmiştir. Tütüncülüğün gelişmesinden sorumlu olan kurum İnhisarlar Dairesi'dir. Tütün işinin hükümetin denetimine geçmesiyle birlikte güvenlik kuvvetleri kaçakçılığın önüne geçmiştir. Böylece yetiştirdiği tütünleri artık kaçakçılara vermeyen çiftçi, tütünlerini bir ihracat ürünü haline getirmiştir. Tütünün muhafaza edildiği yerlerde tütün muayenesi yapılmaktadır.

Kocaeli'de tütünü en fazla yetiştiren yerler başta İzmit, Karamürsel, Pamukova, Hendek olup kentte birçok tütün yeri vardır. Kocaeli bölgesinde tütün mahsulünün bol olması nedeniyle kentteki mevcut tütün ambarları yetersiz gelmektedir. Örneğin 1930'lu

Yeni tekel binalarının yanındaki 1800'lerde inşa edilen Tarihi Tekel Binası, *Kocaeli* gazetesi, 14 Mart 1987

yıllarda İzmit'te tütün muhafaza eden binalar; Madam Desta Ambarı, Taç Ambar, Nuriye Ambarı, Ayşe Ambarı, Herman Spierer Ambarı, Kozluca Ambarı, Saffet Ambarı gibi özel ambarlardır. Bu ambarlarda tütünlerin bakımının yapıldığına dair kesin bir bilgi olmasa da kısmen yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca 1930'lu yıllarda Kocaeli İnhisarlar Başmüdürlüğü'nün İzmit Hürriyet Caddesi üzerinde (Fethiye Caddesi başındaki bugünkü Yapı Kredi Bankası'nın yerinde) İzmit Başmüdürlük Tütün Bakım Evi olduğu görülmektedir. Yine aynı cadde üzerinde bugünkü Belediye İşhan'ının yerinde Tekel depoları bulunmaktadır. Fakat 1970 yılına gelindiğinde Başmüdürlük Tütün Bakım Evi çökme tehlikesi yaşadığı ve Tekel depolarıyla birlikte şehrin görüntüsünü bozdukları için yıkılmaları istenmektedir. 1973 yılında bu binanın ve Tekel depolarının yıkımı gerçekleşmiştir.

Kentte ambarlar açıldıkça tütüncülük gelişmekte ve her yıl gittikçe artan tütün üretiminden dolayı mevcut tütünü güvenle saklamak zorlaşmaktadır. Kentteki ambar binası eksikliğinden dolayı mevcut tütünü saklamak için İnhisarlar Başmüdürlüğü 1955 yılında eski hapishane binasını Maliye Müdürlüğü'nden kiralamıştır. Bu yıllarda Tekel Baş Müdürlüğü tarafından bakımevi ve ambar inşası için arazi aranmaktadır. 1955 yılında bakım ve işleme evinin bir an evvel yapılması için belediye meclisinde üç yıldan beri beklenilen inşaatın yapılmasının zarureti belirtilmiştir. 1956 yılında, modern bir tütün bakım ve işleme evi inşası için büyük bir hızla harekete geçilmiştir. Mevcut Tekel Bakımevi'nin yanındaki arsada kurulacak olan bu bakım evinde tütünler işletildikten sonra doğrudan sigara fabrikasına gönderilecektir. 2,5 milyon liraya mal olacak yapının ihalesi 27 Ağustos 1956 yılında yapılmıştır. Yeni binanın yapımı için arazide yer alan mevcut binalar yıkılmıştır.

1959 yılında müteahhit Ahmet Ulusoy ve varisleri tarafından yapılan inşaatın birinci kısmı tamamen bitmiştir. Binanın kapasitesi yeterli görülmediğinden ilave olarak ikinci ve son kısım inşaatına da başlanmıştır. 1961 yılına gelindiğinde binanın A ve B bloklarının tamamlanamadığı görülmektedir. Kentte yıllardan beri çekilen ambar darlığı nedeniyle yeni bina dört gözle beklenmektedir. Buranın İstanbul'daki tütün bakım ve işleme evinden sonra ikinci büyük bina haline getirilmesi istenmektedir. Daha önce duvarları örülüp bırakılan ikinci kısım, büyük bir tempoyla tamamlanmaya başlamıştır. Fakat Merkez Hal Binası'nın (bugünkü Belsa Plaza ve İzmit Belediyesi'nin olduğu yer) karşı istikametine denk gelen inşaat sahasında zeminde devamlı su çıkmasından dolayı inşaat yavaşlamıştır. İlerleyen günlerde fen heyetinden bir grup, inşaat alanını kontrole gittiğinde bina sınırının yola 1,5 metre taştığını tespit etmiş ve inşaatı durdurmuştur. Tekrar düzenlenen projenin birinci kısım inşaatı 1962 yılında tamamlanmıştır. 4 ayrı blok halinde yaptırılan Bakım ve İşleme Evi'nin tamamı 1966 yılında tamamlanmış olup toplam 10 milyon lira harcanmıştır. İzmit Belediyesi tarafından ambar binası için bir süre ayrı bir arazi aransa da daha sonra yeni yapılan Tekel Tütün Bakım Evi'nin ambar binası olarak da kullanılmasına karar verilmiştir.

1993 yılında Tekel binasının deposunda büyük bir yangın çıkmış ve 3 büyük bina tamamen yok olmuştur.

Toplam 17 bin 500 metrekarelik alanı kaplayan Tekel binalarının 5 bin 250 metrekarelik bölümü yangından zarar görmemiştir. İTO ve Kocaeli Üniversitesi'nin hazırladığı raporlar sonucunda yanan binanın tarihi eser niteliği taşımadığı gerekçesiyle yıkılması gerekli görülmüştür. Fakat Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile korumaya alınmış olan Tekel tütün depolarının yıkılması büyük yankı uyandırmıştır. Harabe halinde kalan Tekel binası kalıntıları ortadan kaldırılınca arka kısmında inşasına devam edilen Belsa Plaza'nın önünün açılması sağlanmıştır. Simge olarak bırakılan tarihi Tekel binası duvarı dışında binaların bütün enkazı kaldırılmış ve bu alanda yeşil alan ve park düzenlemesi yapılmıştır. Günümüzde İzmit Sabri Yalım Parkı ismiyle var olmaya devam eden bu park, 2020 yılı itibariyle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin gerçekleştirdiği Yürüyüş Yolunun Yeniden Düzenlenmesi projesi kapsamında tekrar ele alınmıştır. Proje taslağı; 1'inci derece tarihi eser olarak değerlendirilen Tekel Duvarı gözetilerek ve yıkılan Tekel binalarının izleri belirginleştirilerek hazırlanmıştır. Fakat 2021 yılında duvar sağlam olmadığı ve tehlike arz ettiği gerekçesiyle yıkılmıştır.

KAYNAKÇA

Azim gazetesi; *Hürsöz* gazetesi; *Kocaeli* gazetesi; Kocaeli İl Daimi Encümen Kararları Köseraif E., Kocaeli Tütüncülüğü, İstihbarat Bülteni, 6 (102), 1938, 1231-1235; Özden Senem Binici, *İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2012; *Özgür Kocaeli* gazetesi, *Türkyolu-Bizimşehir* gazetesi, *Türk Yolu* gazetesi.

Özden Senem EROL

TEKKE VE ZAVİYELER

Kocaeli'de Osmanlı Döneminde Dini Kurumlar ve Yapıları

Tekke kelimesinin, Osmanlı'da daha çok tekye olarak kullanılmasıyla birlikte Arapça bir kökten geldiği düşünülmektedir. Arapça kaynaklarda tekye kelimesi bulunmadığından dolayı oturmak-yaslanmak anlamına gelen "tekee" ya da dayanak manasına gelen "tükee" kelimesinden türetilerek Türkçeleştirildiği öne sürülmektedir. Bugün de tekkenin anlamı dayanma-yaslanma olarak kabul edilmektedir. Zaviye ise köşe-açı anlamına gelen Arapça bir sözcük köküne sahip olup "ibadet edilen köşe" manasında değere alınmıştır. Bunun yanı sıra her ikisi de Osmanlı coğrafyasında bir tarikata bağlı ibadet ve eğitim yeri anlamlarında kullanılmış, daha küçükleri için genellikle zaviye ismi tercih edilmiştir. Farklı İslam coğrafyalarında farklı isimlerle anılan birçok dergâh ve tekke olmasına rağmen, Osmanlı'da bu iki isim tercih edilmiştir.

Tekke ve zaviyeler, İslam'ın ilk yıllarından itibaren, Allah'ı ve Resul'ü daha içsel bir duyuyla anlamaya çalışan tasavvuf ehli ve tarikatların İslam'ı tebliğ ve yayma amacıyla gayrimüslim coğrafyalarda kurdukları yapılar olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Farklı yer ve zamanlarda tekke, zaviye, hankâh, dergâh, ribat, buk'a, imaret, düveyre, savmaa, mihrab, tevhidhâne, harâbat gibi isimlerle anılmıştır. Mescid ve medrese kelimeleri de bu anlamlar içinde kullanılmıştır. Zaviyelerin hem ibadet hem de eğitim amaçlı kullanılmasından dolayı zaman zaman işlevin ağırlığına göre bu isimlerle de anılması normaldir. Eğitim amaçlı kullanılan yapılar İslam'ın ilk yıllarından itibaren medrese olarak adlandırılsa da bu yapılar daha çok manevi ve ahlaki eğitime yönelik olması sebebiyle medreselerden ayrılmaktadır. Bazen merkez tekkeler için asitane terimi kullanıldığı da görülmüştür. Bulunduğu konuma göre çeşitli görevler üstlenen bu yapılar, şehir merkezi gibi konumlarda tasavvufi, ahlaki ve manevi eğitim kurumu işlevi görürken, kervan yolları üzerinde bulunan tekke ve zaviyeler bu eğitimlerin yanı sıra konaklama, yiyecek, içecek ihtiyacını karşılamaya yönelik faaliyetlerde de bulunmaktaydı. Devlete resmi bir bağlılığı bulunmamasına karşın mensuplarının devlet yöneticileriyle yakın ilişkilerde bulunması ve ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan vakıfların devlet denetiminde olması, tekke, zaviye ve benzeri kurumların bizzat devlet meselesi olmasına sebep olmaktaydı. Bu durumda yapılar hem devletin iyi anlamda bir yardımcısı olmakta hem de kontrolsüzlüğü durumunda bir tehlike unsuru oluşmasına yol açmaktaydı. Ulaşılabilen kaynaklarda ilk tekkenin ya 8. yüzyılda Filistin'in Remle bölgesinde inşa edilen ya da aynı yüzyılda Basra'nın Abadan bölgesinde inşa edilen tekkelerden biri olduğu bilgisi bulunmaktadır. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyıl sonlarına değin faydalı işlerle uğraşan ve etkin bir rol alan tekkelere, bu yüzyıldan itibaren bir düşmanlık belirmeye başlamıştır. Bazı çevreler tekkeleri küfür yuvası ve tekkeye gidenleri küfre düşenler diye isimlendirmeye başlamıştır. Zamanla tekkeler de bu dönemde ilk bozulma eğilimlerini göstermiş ve tarihi görevinden uzaklaşmaya başlamıştır.

Kocaeli ise Osmanlı Devleti'nin hem kuruluş ve ilk yayılış alanlarından biri hem de doğudan batıya doğru giden 3 anayolun birbirine bağlandığı nokta olması hasebiyle Osmanlı'da din ve tarikat izlerinin en yaygın ve en eski olduğu yerlerden biriydi. 1332 yılında İzmit'in fethine mukabil inşa edilen Orhan Camii-Gazi Süleyman Paşa Camii Kocaeli'nin ne kadar eski bir dini geçmişe sahip olduğunun en önemli göstergelerindendir. O dönemlerde önemli bir dini merkez statüsü taşıyan tekke ve zaviyeler de fethedilen coğrafyalarda dini yayma-öğretme, yerleşim yeri oluşturarak nüfusu arttırma, yol ve yerleşim güvenliğini sağlama, seyahat kolaylığı sağlama ve hatta şifahane gibi birçok konuda işlevi olan yapılardı. Devlet desteğinden uzak, daha çok vakıf ve tarikat benzeri kurumlarla desteklenen bu yapılar küçük miktarda gelirlerle, büyük faydalar sağlama başarısı göstermekteydi. Osmanlı Devleti döneminde Üsküdar'ı ve Sakarya'yı kapsayan, Bolu'dan Bursa'ya kadar uzanan sorumluluk alanıyla Kocaeli sancağı ve ona bağlı olan en eski yerleşim yerlerinden İznik, bu yapıların yoğunlaştığı yer olarak göze çarpmaktaydı. Bugünkü Kocaeli Büyükşehir Belediyesi sınırları dikkate alındığında daha çok stratejik nok-

talarda iç huzuru ve güvenliği sağlama amaçlı belli zümrelere verilen ayrıcalıklarla, onların oluşturdukları dini yapılar olduğu görülmektedir.

Kocaeli'nin Gölcük ilçesine bağlı Örcün köyünde bulunan Baba Sultan Zaviyesi bugünkü Kocaeli il sınırları içinde bilinen en eski zaviyedir. Kuruluş tarihi 15. yüzyılın ortalarına dayandırılmaktadır. Fatih döneminde büyük kerametler gösterdiğinden ve bu kerametle ismini aldığından bahsedilmekte ve bugün hâlâ insanlar tarafından kerametlerine şahit olunduğu dillendirilmektedir. Maalesef günümüze ulaşamamış bu yapının olduğu bölgede bugün Sultan Baba Türbesi bulunmaktadır. Anlatılan hikâyelerde Sultan Baba isimli bu zatın asıl isminin İbrahim Edhem olduğu ve Sinop'tan geldiği rivayet edilmektedir. 150 yıl kadar tekkede şeyhlik yapan Sultan Baba ve çocuklarının neslinin tükenmesinden sonra padişah tarafından tekke, Halveti Tarikatı şeyhlerinden Abdülmecid Sivasi'ye verilmiştir. Halveti Tarikatı'nın bu bölgede oldukça etkin olması sebebiyle Sultan Baba'nın da Halveti Tarikatı'na bağlı bir kola mensup olması kuvvetle muhtemel görülmektedir.

İzmit'in merkez bölgesindeki Celveti Tarikatı'na bağlı Tahir Efendi Zaviyesi ve Şeyh Mehmet Efendi Tekkesi ile Mevleviye Tarikatı'na bağlı Bayram Paşa Tekkesi 17. yüzyıl ortalarına, Devzade Hacı Mustafa Ağa Tekkesi ve Bayrakiye Tekkesi, Bayrami Tarikatı'na bağlı Hacı Mahmut Efendi Tekkesi, Süleyman Bey Tekkesi, Mehmet Bey Zaviyesi 18. yüzyıl başı ve ortalarına tarihlendirilmektedir. Kandıra'daki Müslihiddin Tekkesi ise 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir. Bu kesin olmayan tarihlendirmelerin sebebi, hemen hemen hiçbir tekke ve zaviyenin günümüze ulaşamamasının ve faaliyet belgeleri ya da tarihçelerinin olmamasıdır. Öyle ki bazı tekke ve zaviyelerin ismi sadece bir vakıf evrakında görülmekte bunun dışında banisine, şeyhine ya da dervişine dair bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bazı isimler yalnızca zaviyedarların görev ve yetki devir belgelerinden ortaya çıkmakta ve yerleri öğrenilmektedir. Buna göre Baba Sultan Tekkesinde Şeyh Hasan Dede, Şeyh Mustafa, Süleyman, Ahmet, Ömer, Mehmet Mustafa b. Mehmet Efendiler, Derviş Halil Efendi, Derviş Ömer Halife, Derviş Ahmet ve Mehmet Ağa ismi bulunabilen türbedarlar olarak kayıtlarda yer almaktadır. Tahir Efendi Zaviyesi'nde Şeyh Abdullah ve Hafız Abdurrahim Halife; Şeyh Mehmet Efendi Tekkesi'nde Seyyit Abdurrahman ve İsmail Efendiler ile Hafız Ahmet Efendi; Bayram Paşa Tekkesi'nde Şeyh Hacı Ahmet; Devzade Hacı Mustafa Ağa Tekkesi'nde Şeyh Selim Halife; Bayrakiye Tekkesi'nde Muhammet Halife ve Şeyh Selimi Efendi; Hacı Mahmut Efendi Tekkesi'nde Şeyh Mustafa Efendi; Süleyman Bey Tekkesi'nde (mütevelli olarak) Elhac Hasan ve Mustafa Beyler ve (müezzin olarak) Muhammet Emin Halife; Müslihiddin Tekkesi'nde ise (mütevelli olarak) Muhammet Ağa ismi kayıtlarda rastlanan mütevvelli, şeyh yada zaviyedar olarak bulunmuş kimselerdir. Bunun dışından tekke ve zaviyelerle ilgili henüz başka bir kayda rastlanmamış; Mehmet Bey Camii Zaviyesi ile ilgili ise cami vakfiyesi dışında hiçbir isim ve kayda ulaşılamamıştır. Bu isimlerin karşılaştığı davalar sayesinde kadı sicillerinde ve görev devri kararlarında tekke ve zaviyelerin varlığına dair bilgilere ulaşılmıştır.

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde önemli vazifeler ve ayrıcalıklı yapılara sahip olan tarikat, cemaat ve benzeri cemaat kollarının oluşturmuş olduğu bu tekke ve zaviyeler, Osmanlı'nın son dönemlerinde, muhalif kısımlarının ortaya çıkması, etkinliğinin azalması ve yahut görüş ve fikir ayrılıkları ve en önemlisi de eğitim münasebetiyle mürit oluşturan bu kurumların yerini, yeni eğitim kurumlarının alması dolayısıyla önemleri azalmış ve zamanla başıboş ya da etkisiz kurumlar halini almıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde dahi adı unutulmaya başlanmış olan bu yapılar Cumhuriyet döneminde, Cumhuriyet'e tehdit oluşturması sebebiyle kapatılmış, bu ve benzeri oluşumlar yasaklanmıştır. Desteklerinin de kaybolmasından sonra çoğu yapı ya deprem ve yangınlarla yok olmuş ya da nadirde olsa türbelere temel olarak kullanılmıştır.

Bugün Kocaeli'de ayakta kalarak günümüze kadar ulaşmış bir tek tekke bulunmaktadır. Bu da Kocaeli'nin Gebze ilçesinde, Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin içinde bulunan tekkedir. Külliye'nin kuzeydoğu köşesinde yer alan yapı, revaklı büyük bir avlunun etrafına "U" düzeninde dizilmiş 12 derviş hücresinden ve geniş kubbeli bir tevhidhaneden oluşmaktadır. 1529 yılında inşa edilen Çoban Mutafa Paşa Camii ve Külliyesi'nin Mimar Sinan tarafından inşa edilmiş olduğu söylense de daha çok, Mimar Sinan'ın, başlayan inşaatı tamamladığı ya da yardımcı mimar olarak burada çalıştığı kabul edilmektedir. Diğer kuvvetli bir düşünce ise Yavuz Sultan Selim'in Memlük seferinden sonra İstanbul'a gönderdiği Memlük Başmimarı Ahmed b. Bedri Hasan b. Toluni tarafından yapıldığı düşüncesidir. Caminin Mısır'daki büyük ve Memlük tarzı süslemeli bir cami olması bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir.

Tekke'nin diğer tekke ve zaviyelerden ayrı bir konumda olduğu açıkça görülmekte ve mimari olarak daha kolay korunabilecek karmaşık bir yapının içinde bulunmasıyla bugüne kadar ulaşmış olması normal karşılanmaktadır. Bahsi geçen diğer tekke ve zaviyelerin kendi başlarına daha derme çatma ya da daha küçük imkân ve kaynaklarla kurulmuş olmaları onların zamana ve doğal afetlere karşı koymasına engel teşkil etmektedir. Buna mukabil tarikat, cemaat veya cemaat kollarının oluşturup, bakımını üstelendiği bu yapılar, bakımı üstlenen aile ya da şeyhin gözden düşmesi ya da azledilmesi gibi durumlar sebebiyle çoğu zaman manevi yıkıma uğramış, bu manevi yıkım maddi yıkıma yol açmıştır. Çok süslü ya da temsili yapılar olmaması sebebiyle yıkımından sonra yeniden inşasına girişilmemiş böylelikle de zamanla yok olmuş, izi bile kalmamıştır.

KAYNAKÇA

A. Dağlı, *19. Yüzyıl Adapazarı-Kocaeli Medrese ve Tekke-Zaviyeleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2002; Mehmet S. Erpolat, "Tahrir Defterlerine

Göre XVI. Yüzyılda Kocaeli Sancağı'nda Dinî Hayatın İzleri", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C: 6/1, 2020, s. 1-37; M. Kara, "Tekke", *DİA*, C: 40, 2011, s. 370-379; S. Öngen, K. F. Vardar, "Gebze Mustafa Paşa Külliyesi: Mısır Kaynaklı Taş Bezemeli Memlûk Sanatı", *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, C: 1 (21), 2018, s. 3-28; K. Seyhan, "Çoban Mustafa Paşa Külliyesi", *DİA*, C: 8, 1993, s. 351-354; Çoban Mustafa Paşa Külliyesi – Kocaeli, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/coban-mustafa-pasa-kulluyesi-gebze; Sultan Baba Türbesi – Kocaeli, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/sultan-baba-turbesi-degirmendere-golcuk; Sultan Baba Türbesi vatandaşlara nefes aldıracak; https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/sultan-baba-turbesi-vatandaslara-nefes-aldira/38301; Taşınmaz Kültür Varlıkları ve Sit Alanları (b.t.), https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-89442/kocaeli-kultur-varliklarini-koruma-bolge-kurulu-mudurlu-.html; Zaviye (b.t.), 2021 https://www.etimolojiturkce.com/kelime/zaviye.

Muhammed Bilal ÇELİK

TEKNOPARKLAR

Üniversite-Sanayi İş Birliği Merkezleri

Vaz olunan tanımı ile amaçları; "üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliği sağlanarak, ülke sanayiinin uluslararası rekabet edebilir ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulması maksadıyla teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunu sağlamak, teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları oluşturmak, araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkânı temin etmek, teknoloji transferine yardımcı olmak ve yüksek/ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik alt yapıyı sağlamaktır"tır. "Yüksek/ileri teknoloji kullanan ya da yeni teknolojilere yönelik firmaların, belirli bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsünün olanaklarından yararlanarak teknoloji veya yazılım ürettikleri/geliştirdikleri, teknolojik bir buluşu ticari bir ürün, yöntem veya hizmet haline dönüştürmek için faaliyet gösterdikleri ve bu yolla bölgenin kalkınmasına katkıda bulundukları, aynı üniversite, yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsü alanı içinde veya yakınında; akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleştiği siteyi veya bu özelliklere sahip" ortamlardır. 2000'li yılların başından beri oluşturulmaya başlanan teknoparklardan Kocaeli bölgesinde yer alan Gebze Organize Sanayi Bölgesi Teknoparkı, TÜBİTAK Teknoloji Geliştirme Bölgesi, Kocaeli Üniversitesi Teknoparkı, Gebze Teknik Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi Sağlık Teknokenti ile birçok alanda faaliyete geçmekle birlikte kurulum süreci halen devam eden Bilişim Vadisi-Muallimköy Teknoloji Geliştirme Bölgesi oluşturdukları ekosistem ile bölgesel ve uluslararası düzeyde etkindi. Yer alan firmalar KDV muafiyeti, kişi gelir vergisi muafiyeti, damga vergisi muafiyeti, SGK işveren payı desteği, TÜBİTAK AR-GE hibe desteği, KOBİ'ler kalkınma desteği, hibe ve kredi destekleri ve bunun yanında bölgesel ekosistemin bir parçası olma imkânı elde ederler.

Gebze Organize Sanayi Bölgesi Teknoparkı

Tekfen Endüstri Parkları ve Gebze Organize Sanayi Bölgelerinin iştiraki olarak 2003 yılında kurulup, 2005 yılında faaliyete başlamıştır. 2020 yılı itibariyle 112'si girişimci firma, 20'si kuluçka firması olmak üzere 132 işletme bölgede aktif olarak yer almaktadır.

	İthalat	İhracat
2015	4,78	8,21
2016	3,47	8,15
2017	0,88	12,01
2018	0,38	9,53
2019	0,87	5,94
2020	0,73	5,13

Tablo 1: Gebze Organize Sanayi Bölgesi Teknoparkı'nın Ticari Hacmi (Milyon Dolar)

TÜBİTAK - Marmara Teknokent Teknoloji Geliştirme Bölgesi

TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (TÜBİTAK MAM) bünyesindeki teknoloji parkının gelişim sürecine katkı oluşturması için kurulan TÜBİTAK-Marmara Teknokenti mevcut teknoparklar içinde "Teknoloji Serbest Bölgesi" tanımına da uygun işlem yapma yetkisine sahip tek bölgedir. 2020 yılı itibariyle Teknokent bünyesinde serbest bölgede 26, geliştirme bölgesinde de 105 olmak üzere toplamda 131 firma yer almaktadır.

Bölge, (%96) hisse payına sahip TÜBİTAK yanında Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Kocaeli Sanayi Odası, Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası ve İstanbul Sanayi Odası ortaklığında kurulmuş olup, bölgede yer alan firmaların kendi faaliyetleri yanında; üniversiteler/araştırma kurumları ve sanayi kuruluşlarının aynı ortam içerisinde araştırma, geliştirme ve inovasyon çalışmalarını sürdürdükleri; birbirleri arasında bilgi ve teknoloji transferi gerçekleştirdikleri; akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleştiği organize araştırma ve iş geliştirme ekosistemi olarak ayrıca birçok alanda da sektördeki kurum ve kuruluşlara altyapı oluşturan, nitelik artıran, geliştiren faaliyetler de yürütmektedir. Bu kapsamda; Mentör-Menti Eşleştirme Programı, Tecrübe Transfer Programı, Geleceğin Mühendisleri Buluşma Programı, Türkiye'deki Teknoloji Geliştirme Parklarının gelişimine dönük TGBD Akademi Programı, teknoloji geliştirme bölgelerinin bölgesel buluşmaları yolu ile gelişimlerini hedefleyen Bölgesel TGB Sohbetleri, Tematik Sohbetler Programı, Teknokentler Konuşuyor programlarını da yürütmektedir.

	2017	2018	2019	2020
Teknoloji Serbest Bölgesi	28	26	22	26
Teknoloji Geliştirme Bölgesi	50	76	97	105
Teknokent Toplamı	78	102	119	131

Tablo 2: TÜBİTAK-Marmara Teknokent Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde Yer Alan Firma Sayısı

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Teknoloji Serbest Bölgesi	231,6	196,5	207,7	233,6	68,1	76,0	63,7	65,6	68,3	67,8	82,2

Tablo 3: TÜBİTAK-Marmara Teknokent Teknoloji Serbest Bölgesi'nin Ticaret Hacmi (Milyon TL)

Teknokent, birçok faaliyetin uygulama süreçlerinde TGB'lerde karşılaşılan sorunların tespit edilip çözülmesi amacıyla her ay dernek toplantılarının düzenlenmesi; ulusal ve uluslararası projelerde yer alınması ve proje geliştirilmesi; TGB'lerin gelişiminin teşvik edilmesi ve yaratıcılığın gelişmesi amacıyla araştırma gezileri ve yarışmalar düzenlenmesi; yurt içi ve yurt dışında TGB'lerle ilgili dernek ve kuruluşlara üye olunması ve bu alanlarda yapılan yönetmelik ve mevzuat çalışmalarının takip edilmesi ve TGB'lerle ilgili mevzuat konusunda görüş ve öneri oluşturulması ve bu amaçla gerekli toplantıların organize edilmesi gibi faaliyetlerde Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Derneği desteğini almaktadır.

Kocaeli Üniversitesi Teknoparkı

Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli Sanayi Odası, Gebze Ticaret Odası, Gebze Organize Sanayi Bölgesi ortaklığında 2003 yılında kurulmuştur. Halen 97 firmanın içinde yer aldığı teknopark 967 bin dolar ihracat ve 117 milyon TL AR-GE geliri elde eder kapasiteye ulaşmış durumdadır.

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
72	77	97	94	99	101	101	101	97	97

Tablo 4: Kocaeli Üniversitesi Teknoparkı'ndaki Firma Sayısı

	İhracat
2014	0,573
2015	0,722
2016	1 775
2017	0,585
2018	0,474
2019	1 425
2020	0,967

Tablo 5: Kocaeli Üniversitesi Teknoparkı'nın Ticaret Hacmi (Milyon Dolar)

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
51,452	74,914	78,988	92,794	96,957	122,974	117,119

Tablo 6: Kocaeli Üniversitesi Teknoparkı'nın AR-GE Gelirleri (Milyon TL)

Kocaeli Üniversitesi Teknopark AŞ

Gebze Teknik Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi Sağlık Teknokenti

2018 yılında kurulan Gebze Teknik Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi, 172 bin m²'lik alanda; Savunma, Havacılık ve Uzay Sanayii, Enerji, Otomotiv, Bilgi Teknolojileri, BioTeknoloji – Medikal, Nanoteknoloji, Finans ve Yazılım Teknolojileri alanlarında AR-GE üssü olması planlamakta, altyapı bina inşa süreçleri birçok başlıkta devam etmektedir.

Gebze Organize Sanayi Bölgesi Teknopark AŞ

Bilişim Vadisi-Muallimköy Teknoloji Geliştirme Bölgesi

TÜBİTAK, Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Türk Standartları Enstitüsü, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Sanayi Odası, Kocaeli Ticaret Odası, Kocaeli Sanayi Odası, Gebze Ticaret Odası ve Otomotiv Tedarik Sanayi İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'nin iştiraki ile Gebze – Muallimköy sınırları içindeki 2.847.968 m²'lik bir alanda 2012 yılında kurulan, 2015 yılında fiziki temeli atılan ve 2018 yılında faaliyete geçen, Türkiye'nin teknoloji ve inovasyon tabanlı merkezi olarak tanımlanan Bilişim Vadisi (Muallimköy Teknoloji Geliştirme Bölgesi).

Bilgi ve Bilişim Teknolojileri öncelikli olmak üzere, Elektrik-Elektronik, Telekomünikasyon, Yazılım ve Robotik vb. sektörlerde AR-GE yapan tüm firmalara ev sahipliği yapmaktadır. Yeni kurulan bir ortam olmasına rağmen 2021 yılı itibariyle bilgisayar teknolojileri, bilişim, elektronik, enerji, otomasyon, otomotiv, otonom robot, otonom sistemler, oyun, siber güvenlik, sinyal veri işlemleri, yapay zekâ teknolojileri ve yazılım alanlarında ihtisaslaşan çok sayıda şirketi bünyesine katmış durumdadır. Sözkonusu işletmelere ihtiyaç duydukları mentörlük, danışmanlık ve eğitimler yanında fonlara erişim desteği de sunmaktadır.

Bilişim Vadisi, bölgede oluşumu devam eden teknoloji ekosisteminin çıktılarından olarak gerek firmalar, gerek girişimcilerin ürün tasarımından başlayarak test ve ticarileşme aşamasına kadarki birçok süreçte yardım alabilecekleri bir ortam olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede üyelerin bölge ile entegre olacak ihtisas üniversitelerinden her düzeyde diploma ve sertifika desteği alması da planlama dahilinde geliştirilen imkanlardandır. Teknoloji esaslı kalkınma hamlesinin öncü ortamlarından birisi haline gelmesi beklenen bölge, kamu ve özel sektör yanında sivil toplum örgütlerinin de işbirlikleri süreçlerinde yer aldığı bir yaklaşımın ürünü olarak da ayrıca dikkati çekmektedir.

Bölgede 2020 yılı itibariyle 133 AR-GE ve 17 tanesi de kuluçka firması olmak üzere 140 firma yer almaktadır.

2017	2018	2019	2020
0,239	0,711	0,949	0,983

Tablo 7: Bilişim Vadisi-Muallimköy Teknoparkı'nın Ticaret Hacmi (Milyon Dolar)

Bölgenin 2020 yılı itibariyle ticari hacminin % 67'si yazılım, %22'si otomotiv, %11'i de robotik ürünlerden oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

https://www.tgbd.org.tr/bilisim-vadisi-firmasi-224; https://www.tgbd.org.tr/tubitak-marmara-teknokent (12.10.2021); http://gtu-teknopark.com/gtu-ve-gtu-teknopark (12.10.2021); Kocaeli Ticaret Odası, *Rakamlarla Kocaeli*-2021.

Gülfettin ÇELİK

TEKSEN KÖYÜ HİSAR TEPE KALESİ

Kandıra'da Tarihi Kale Kalıntıları

Kocaeli ili, Kandıra ilçesi, Teksen köyü, Hisar Tepesi'nde ormanlık alan içerisinde ve memleket haritasında İstanbul-F23-C4 paftası üzerinde yer alır. Orman Genel Müdürlüğü mülkiyetindeki Teksen (Hisar) Kalesi'nin tescil öyküsü, "Teksen Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatif Başkanlığı" ve "Teksen Köyü Muhtarlığı"' tarafından 2008 yılı Mayıs ayında bir dilekçeyle, kaçak kazılara maruz kalan bu kalenin korunma altına alınması talebinde bulunulmasıyla başlamıştır. Akabinde kale ve çevresini inceleyen uzmanlar, Hisar Tepesi'nde dağınık vaziyette ve çoğu tahrip olmuş

Teksen Köyü Hisar Tepe Kalesi

durumda çok sayıda mimari parça gözlemlendiğini, bu mimari parçalar arasında kale duvarına ait parçalar, sütun kaideleri, sütun parçaları ve yapı elemanları bulunduğu, ayrıca kalıntıların ortasında yığma taş duvar ve yer yer mermer blokların kullanıldığı bir yapının izlerine rastlandığı ve de alanda çok sayıda kaçak kazı çukuru gözlendiği raporlanmıştır. Teksen köyü, Hisar Tepe Kalesi, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun Toplantı No:100, 16.09.2009 tarih ve 1064 sayılı kararı ile, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. Maddesinde tanımlanan yerlerden olması sebebiyle tescil edilmiş, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı ilke kararı gereğince de koruma grubu I. Grup olarak belirlenmiştir.

Hisar Tepe Kalesi, Şile'ye 45 km, Teksen köyü ise Ağva'ya 23 km, ve İzmit'e 38 km, uzaklıktadır. İzmit Körfezi'nden Karadeniz kıyılarına kadar tüm iç kesimleri kontrol edebilen bir konuma sahip Hisar Tepe Kalesi'nin, bir Bizans haberleşme kalesi olarak, iç kesimlerdeki Doğu-Batı (Nikomedia-Kalkhedon) ve Güney-Kuzey (Nikomedia-Kandıra-Şile) kara ulaşımının kontrolü için inşa edilmiş olabileceği görüşü yaygındır. Ayrıca bir vadinin sarp yamacına kurulmuş Bizans Dönemi savunma (korunma) kalesi olduğunu belirten kaynaklar yanında, bir mabet harabesi olduğunu ifade eden kaynaklar da mevcuttur. Hisar Tepe Kalesi'ne ilişkin en kesin bilgilerin ancak bölgede yapılacak bilimsel kazılar sonucu edinilebileceği muhakkaktır.

KAYNAKÇA

F.Yavuz Ulugün, *Bizans, Selçuklu ve Haçlılar Dönemi Bithynia, Kocaeli ve Çevresi Tarihi III*, KYÖD Tarih Yayınları No:6, Kocaeli, Mayıs 2010, s.162; F. Yavuz Ulugün, Muhittin Bakan, Taner Aksoy, *Kocaeli ve Çevresi Tarihi II Roma Dönemi Bithynia*, İzmit, 2006, s.197; Nazire Kasar, *Şile İlçesi'nin Turizm Potansiyelinin İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1987, s.56; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, haz: Atilla Oral, I. Baskı Demkar Yayınevi, İstanbul, 2007, s.28; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2011, s.481; *Kandıra Belediyesi Stratejik Planı* 2015 – 2019, s. 13, 22; *Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi*, Dosya No:41.03.138, PDF No: 756, s.10, 11, 17, 32; https://kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/teksen-hisar-kalesi

Serkan GEDÜK

TELEKOM İL MÜDÜRLÜĞÜ

Kocaeli İl Telekom Müdürlüğü

Posta Nezâreti, posta ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla Sultan Abdülmecid dönemine rastlayan 23 Ekim 1840 yılında resmen kuruldu. Söz konusu kurum, daha sonraki yıllarda telekomünikasyon hizmetleri de sundu. Posta Nezareti, 1909 yılında telefon hizmetlerinin de eklenmesi ile Posta ve Telgraf ve Telefon (PTT) Nezâreti'ne dönüştürüldü. 24 Nisan 1995'te PTT'deki telekomünikasyon ve posta hizmetleri birbirinden ayrılarak PTT'nin telekomünikasyon hizmetleriyle ilgili tüm personel, varlık ve yükümlülükleri hisselerinin tamamı Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'na ait olan Türk Telekom'a transfer oldu.

Kocaeli'de ise, Adapazarı PTT Bölge Başmüdürlüğü'ne bağlı "İzmit Bakım Müdürlüğü" yapısıyla faaliyetler yürütülürken 1989 yılında "İzmit Telefon Müdürlüğü" kuruldu. 1 Ağustos 1990 tarihinde "İzmit PTT Başmüdürlüğü" adıyla yeni organizasyon yapısına geçildi. Kurum, 1995'ten bu yana "Kocaeli Telekom Müdürlüğü" adıyla Türk Telekom bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

İller arası telefon haberleşmesi, uzun yıllar "havai hat" diye isimlendirilen 12 kanal kapasiteli bakır telli sistemlerle sağlanırdı. 1971 yılında, ilk olarak çoklayıcı sistemler ve analog radyolink sistemler kullanılarak 1.800 kanal kapasiteli linkler hizmete girdi. Kocaeli, İstanbul Çamlıca-Bolu Abant (Ankara yönü) olmak üzere ulusal telefon şebekesine dört farklı istasyon üzerinden bağlanmaktaydı. Haberleşme teknolojilerindeki ilerleme sonucunda, 1985 yılından itibaren sayısal telefon sistemleri kullanılmaya başlandı. Kocaeli ilinde ilk sayısal santral 1986 yılında İzmit ve Gebze'de kuruldu. Ardından tüm ilçe merkezleri bu proje kapsamında sayısal santral sistemine geçti. O dönemde ilçeler arası telefon görüşmelerinde alan kodu çevirme zorunluluğu vardı. Her il ve ilçe; abone sayılarına göre farklı basamakta telefon numaralarına sahipti. Kapsamlı bir hazırlık döneminden sonra, 15 Ağustos 1993 tarihinde bütün Türkiye ile aynı anda "yeni numaralama planı" projesi ile bir gece içinde günümüzde halen kullanılmakta olan 7 basamaklı numara sistemine geçildi.

Mobil telefon haberleşmesinin ilk ürünü olan NMT araç telefonu sistemi; 1985 yılında Türkiye'ye geldi. Eş zamanlı olarak Kocaeli'de baz istasyonları kurulmaya başladı. Zaman içerisinde bu hizmetin 2008 yılında iptal edilmesine kadar toplam 17 baz istasyonu ile tüm Kocaeli ana karayolları ile liman ve balıkçılar için Karadeniz kıyısı kapsama sahasına alındı.444'lü özel numaralar uygulaması Türkiye'de ilk olarak Gebze'de yer alan özel bir banka için 1998 yılında Kocaeli'de tesis edilerek servise sunuldu.

2003 yılında üç farklı merkezde (İzmit, Gebze ve Gebze Organize Bölgesi) ilk olarak 256 Kbps hızında ADSL hizmeti verilmeye başlandı. Günümüzde ise Kocaeli'nin her yerinde bireysel müşterilere 400 kat daha hızlı 100 Mbps hız verilebilmektedir.

Türkiye'de ilk olarak 1994 yılında kullanılmaya başlayan GSM teknolojisi; Kocaeli ilinde ilk olarak 1995 yılında kurulan baz istasyonu ile hizmete başladı.19 Şubat 2004'te, Türk Telekom'un GSM Operatörü Aycell ile İş-TİM'in birleşmesi sonucu Avea kuruldu. Ocak 2016'da Türk Telekom; mobil, internet, telefon ve TV ürün ve hizmetlerini "Türk Telekom" tek marka çatısı altında bir araya getirdi. Türk Telekom, günümüzde 500'ü aşkın TTMobil baz istasyonu ile tüm Kocaeli'yi kapsama sahasındadır. Türk Telekom ayrıca, Türkiye'nin siber güvenlik hizmeti sağlayan ilk telekom operatörü olarak, kurumsal müşterilerine yönetilir güvenlik servisleri sunmaktadır.

Türk Telekom; ekonomik, sosyal, bölgesel veya fiziksel sebeplerle toplumsal hayata katılamayan tüm

Telekom İl Müdürlüğü

kesimlerin bilgiye erişimine katkıda bulunmayı kurumsal sorumluluğu olarak görmekte ve çalışmalarını "herkes için erişilebilir iletişim" ile herkesi "değerli hissettirme" prensibi ile yürütmektedir.

KAYNAKÇA

23 Haziran 2021 tarihinde, Kocaeli İl Telekom Müdürü Ali Öztürk ile yapılan görüşme sonucu edinilen bilgi ve dokümanlar; *Geçmişten Günümüze Posta*, Yay.: PTT Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007; Tanju Demir, *Türkiye'de Posta Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*, PTT Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.

Mustafa Talha SAVAŞ

TELGRAF HATTI

Osmanlı Devleti Döneminde inşa edilmiş olan İzmit Hattı

Telgraf, Yunanca "uzağa yazmak" anlamına gelmektedir ve dilimize Fransızcadan geçmiştir. Dönemin nakil vasıtaları ile gerçekleştirilen postacılık çalışmaları, toplumun haberleşme ihtiyacına sürat açısından cevap veremeyince veya haberlerin daha süratli olarak iletilmesi gerekince her yenilik ve icatta olduğu gibi bir arayış içine girildi. Telgrafın gelişmesi Samuel Morse tarafından elektrikli telgrafın icadından sonra gerçekleşti.

II. Mahmut'un 1832 tarihli bir Hattı Hümayun ile görüş ve taleplerini Sadrazam Reşit Mehmet Paşa'ya bildirmesi ile Avrupa usulüne göre ilk posta teşkilatının oluşturulma teşebbüsü ortaya çıkmıştır. Ancak ulaştırma yollarının uygun olmaması ve güvenliğin yeterince sağlanamaması nedeniyle bu teşebbüs sonuçsuz kalmıştır. İki yıl sonra önemli gelişmeler olmuş ve stratejik açıdan önemli bir noktada bulunan İzmit, 1834 yılında posta teşkilatının ilk güzergâhı olmuştur. Yine ilk posta arabası da bu güzergâhta görev yapmıştır. Üsküdar'dan İzmit'e uzanan ilk posta güzergâhının aynı tarihte padişah tarafından resmi açılışı yapılmıştır.

1853-1856 Kırım Harbi sırasında askerî, siyasî ve stratejik hususlar göz önüne alınarak Osmanlı coğrafyasında tesis edilmeye başlanan telgraf hatlarının, ilk kurulduğu yerlerden birisi de İzmit'tir. Kırım Savaşı sırasında ve hemen sonrasında yapılacak olan Üsküdar'dan başlayıp İzmit ve Basra arasındaki devasa hat için ihtiyaç duyulan malzeme Avrupa'dan satın alınacak, hattın inşasında İngiliz mühendisler çalıştırılacak, ancak hattı devletin kendisi inşa edecekti. Bu iş için pek çok mühendis ve memur görevlendirilmişti. Varna Telgrafhanesi Müdürü Remzi Efendi de bu görevlilerden biri idi. İki koldan oluşan ve erken bitirilmesi istenilen bu hat için tayin edilen memurlar yeterli gelmeyeceğinden 13 Temmuz 1858 tarihinde yenileri talep edilmişti. Bu talep doğrultusunda Edirne Telgrafhanesi Müdürü Mustafa Efendi, yabancı dile aşina olması nedeniyle, bu telgraf hattının inşasına görevlendirilen memurlardan biri oldu.

Osmanlı Devleti'nde kamu yararına yapılan hizmetlerde, vergi maksadıyla da olsa, halkın katkısı sıklıkla görülebilmekteydi. İzmit telgraf hattı yapılırken İzmitliler hem devlet hem de kendi yararlılıklarına olacak olan bu kamu hizmeti için katkı sağlamışlardı. Üsküdar'dan Basra'ya kadar giden ve bir kolu da İzmit'ten geçen telgraf hattının yapımını bir İngiliz grup üstlenmişti. Telgraf ağının yapımını üstlenen bu İngiliz grubun başmühendisi bir İngiliz yarbayı olan Biddulph idi. Her ne kadar ilk olarak Bağdat ile Basra arasındaki hat için mukavele yapılmışsa da Üsküdar-Basra hattı birkaç kola ayrılmış ve Mr. Biddulph, önce Üsküdar-İzmit hattında daha sonra da İzmit-Sivas kollarında vazife almıştır.

14 Mayıs 1859 tarihinde İzmit ve Sivas kolları telgraf hatları inşasında görevli olan mühendisler ve işbaşılara 15.000 kuruş harcırah verilmişti. Üsküdar'dan Bağdat'a çekilmeye başlanan hat 20 Ocak 1859 günü İzmit'e varmıştı. Aynı gün saat 07.50'de İzmit'ten İstanbul'a çekilen ilk, yani 1 numaralı telgrafta ahali ile meclisin teşekkürü ve memnuniyeti bildiriliyordu. 24 Ocak 1859 tarihinde Üsküdar'dan İzmit'e, Kilidbahir'den Kale-i Sultaniye'ye ve Girid'den Seddülbahir'e kadar uzatılan telgraf hatlarının karadan ve denizden tamamlanmasıyla bu bölgelerde açılacak olan telgrafhanelere müdür, muhabere memuru ve hademe tayini yapılmıştı. 9 Şubat 1859 tarihine gelindiğinde İzmit'ten Bolu'ya kadar telgraf hattı yapılmış durumdaydı. Bu hatların korunması elzem bir durumdu ve bu iş için 400 kuruş maaşla 5 süvari çavuşu görevlendirilmişti.

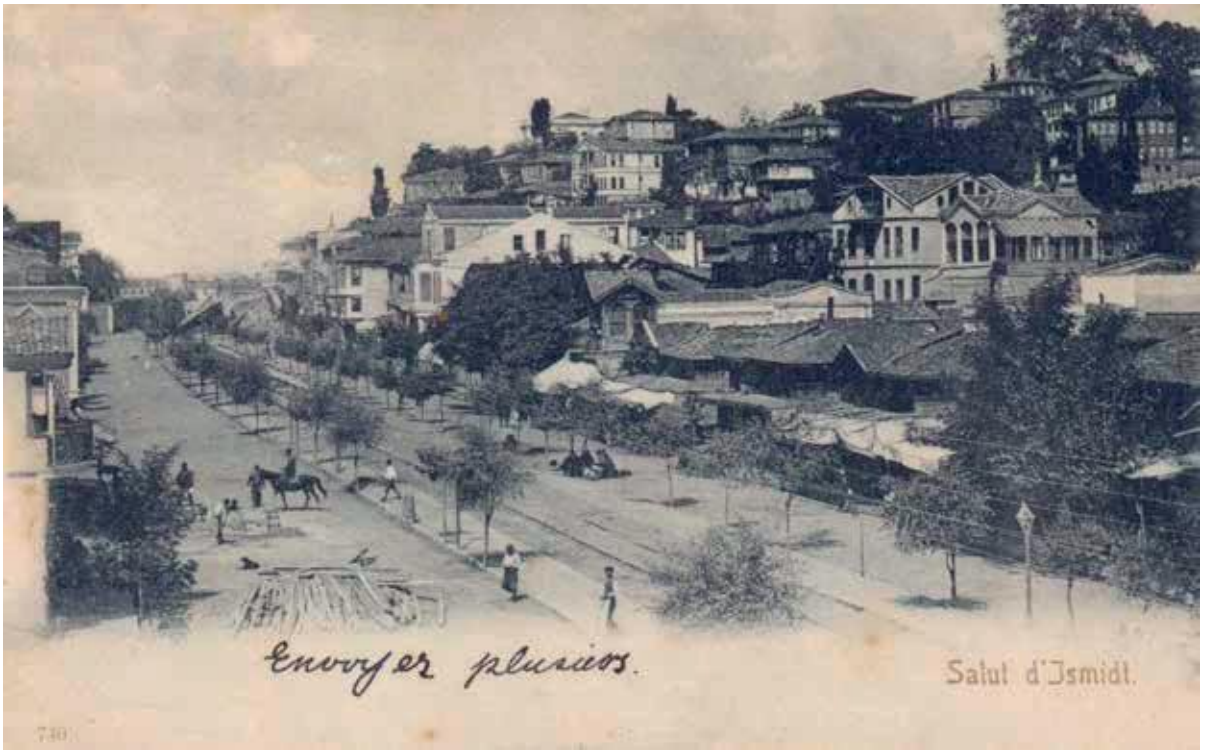

İzmit'in Meşhur Çınarları ve Telgraf Hattı

Coğrafi konumunun şehre sağladığı avantaj gereği Anadolu'da kurulan ilk telgraf hatlarından birinin İzmit hattı olması doğal bir sonuçtur. 1859 yılında açılan bu hat yıllar içerisinde çok hızlı bir şekilde yayılmıştır. İletişimin önemini ve telgrafın avantajlarını gören Osmanlı yönetimi hatların genişletilmesi konusunda destekleyici olmuştur.

1859 yılında açılan Üsküdar-İzmit hattı, adım adım Anadolu'yu kat edip Haziran 1861'de Bağdat'a ulaşmıştı. Ortadoğu'nun en önemli merkezlerinden olan Bağdat'a devam eden hat Gebze, İzmit, Ankara, Yozgat, Sivas, Diyarbakır, Mardin, Musul ve Kerkük gibi büyük ve sair küçük merkezler üzerinden geçmekteydi. Buralarda büyüklü-küçüklü telgrafhaneler kurulmuştu.

1862 yılında İstanbul'dan İzmit yoluyla Basra'ya çekilen telgraf hattının Mudurnu'dan geçen kısmının Bolu'ya, 1863 yılına gelindiğinde ise İzmit'ten geçen telgraf hattının Bursa'ya uzatılması isteniyordu. 9 Aralık 1863 tarihinde İzmit'ten Bursa'ya uzatılacak olan telgraf hattı için gerekli olan tel ve araç-gerecin hızlı bir şekilde gönderilmesi Ahmet Vefik Efendi tarafından isteniyordu. Bu hat için Avrupa'dan alınacak tel ve malzeme tutarı 88.385 frank kadardı. 22 Aralık 1863 tarihinde Bursa'dan Bilecik ve Lefke yoluyla İzmit'e kadar inşa olunan telgraf hatları için gerekli olan memurlar tayin edilmişti.

1873 yılında Haydarpaşa-İzmit Demiryolunun hizmete açılmasıyla birlikte İzmit'ten İstanbul'a kadar olan istasyonlarda birer posta ve telgraf merkezi açılmıştı. Demiryolu hattının Anadolu'ya devamıyla birlikte posta taşımacılığında kara ve deniz yollarından sonra demiryollarından da yararlanılmaya başlanmıştı. Demiryolları posta taşımacılığına hız getirdiği gibi posta ücretlerinin de bir miktar ucuzlamasına sebep olmuştur.

1887 yılına gelindiğinde İzmit bölgesinden geçen hattın da dâhil olduğu hatların tamiri gerekmişti. Bu nedenle Üsküdar'dan İzmit ve Beykoz'a olan hatlar ile Beyoğlu ve Boğaziçi hatları ve eski hattın tamiratı için lüzumu görünen bin beş yüz adet kestane direği talep ediliyordu.

24 Haziran 1892 tarihinde Haydarpaşa'dan İzmit'e yeni bir telgraf hattı ilavesiyle Haydarpaşa, Erenköy, Maltepe, Kartal, Gebze, Hereke ve Derince bölgelerine birer telgraf ve posta merkezi yapılması ve bu mevkilerde posta memurları için birer oda ayrılması kararlaştırıldı. Bu merkezlerin seçilmesinde en büyük etken tren hattının bu bölgelerden geçmesiydi.

Telgraf hatlarında beşeri nedenlerden dolayı zaman zaman kesilmeler de meydana gelebiliyordu. Bunun bir örneği 5 Aralık 1909 tarihinde Sapanca ile İzmit bağlantı hattında yaşanmıştı. Hattın kesildiğini fark eden görevliler konu ile ilgili bir tahkikat yapmışlar ve bunun neticesinde Sapanca ahalisinden birinin hat güzergâhındaki bahçesinden kestiği ağacın hat üzerine düşerek telleri tahrip ettiği anlaşılmıştı. Konunun üzerine giden yetkililer Sapanca-İzmit telgraf hattına zarar veren kişi hakkında muamele yapılmasını talep ediyorlardı.

1918 yılına gelindiğinde İzmit livası dâhilinde 157 kilometre telefon hattı mevcuttu. İzmit livası mutasarrıfı İbrahim Süreyya Bey, hattın 434 kilometre daha uzatılması için gerekli tel ile 12 telefon makinesi ve 1 adet de santral makinesinin gerekli olduğunu Dâhiliye Nezareti'ne bildiriyordu.

Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre her türlü haberleşme ve iletişim araçları İtilaf Devletleri'nin

kontrolüne verilecek, telsiz, telgraf ve haberleşme sistemi onların memurları tarafından denetlenecekti. Bu doğrultuda İngilizler İzmit'te karaya asker çıkardıklarında önce istasyonu ve telgrafhaneyi denetim altına aldılar. Yüzbaşı rütbesindeki bir subay postaneye yerleşmiş ve telgraf haberleşmesini denetim altına alıp her türlü haberleşmeye sansür uygulamıştı.

Bir zamanlar telgraf hatlarının yapımına önayak olan İngiliz ve Fransızlar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında bu hatların geçtiği telgrafhaneleri işgal edip iletişimde sansür dönemini başlatmışlardı. Daha sonrasında işgali devralan Yunanlılar da bu sansürü sürdürmüş ve halk iletişimde büyük zorluklar yaşamıştı. 21 Kasım 1920 tarihinde Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü tarafından Anadolu ile iletişimde kilit noktada bulunmasından dolayı talep edilmesi üzerine İzmit sancağında bir Posta ve Telgraf Başmüdürlüğü kurulması talep edilmişti. Durum, 22 Kasım 1920 tarihinde Meclis-i Vükela tarafından kabul edilmişti. milli mücadele yıllarında telgrafın önemi bir kat daha artmıştı. İzmit telgraf hattı İstanbul ile Anadolu'nun iletişiminde önemli bir konuma sahip durumdaydı.

23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından hemen sonra vekillerin seçilip görev taksimatı yapılmasıyla birlikte Posta ve Telgraf Bürosu, Dâhiliye Vekâleti'ne bağlanmış, 20 Mayıs 1920'de İzmit Milletvekili Sırrı Bey, Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesine atanmıştır.

İzmit şehrinin telgraf merkezi İzmit'in kurtuluşundan bir hafta sonra telgraf muhaberatı kabul etmeye başlamış, 6 Temmuz 1921 günü yayınlanan *Tevhid-i Efkâr*, İzmit Telgrafhanesi'nin telgraf muhaberatını tesis ettiğini okurlarına duyurmuştu. Milli mücadelenin önemli şehirlerinden olan İzmit, Anadolu ile bağlantının sağlanmasında önemli roller üstlenmiştir. Şehrin işgale uğrayan ilk mekânlarından olan telgrafhanede gelen ve giden postalara uzun süre sansür uygulanmıştı. Kurtuluş'ta Türk ordusu tarafından ilk ele geçirilen yer de yine telgrafhane olacaktı. Cumhuriyet'le birlikte İzmit Telgraf Hattı daha modern imkanlarla gelişmeye devam edecek, Anadolu ile İstanbul ve Avrupa arasında köprü görevini devam ettirecek, hep önemli bir konumda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara, 2006; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, 2015; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) A. MKT. MHM. 247/58; 143/37; 245/85; 286/73; A. MKT. NZD. 259/59; BEO. 4664/349771; 52/3847; DH. İ. UM. 16-3/1; DH. MKT. 1974/2; DH. MUİ. 47/26; DH. ŞFR. 590/40; HR. MKT. 273/95; 287/27; İ. DH. 413/27372; İ. HR. 160/8532; 164/8780; 164/8805; 167/8959 ; 204/11748; İ. MVL. 490/22158; İ. ŞD. 88/5233; MV. 220/230; Diren Çakılcı, "Osmanlı Devleti Telgraf Şebekesinde Üsküdar Telgrafhanesi ve Önemi", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu IX Bildirileri*, Cilt:1, İstanbul, 2017, s.147; Diren Çakılcı, *Rumeli Telgraf Hatları 1854-1876*, Ankara, 2019; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber I*, Ankara 2009; Nadir Yurtoğlu, "Haberleşme Sektörünün Önemli Bir Teşekkülü: Millî Mücadele Döneminden 1960 Yılına Türkiye'de Posta, Telgraf ve Telefon (PTT) Teşkilatı (1920-1960)" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXXII, Bahar 2016, Sayı: 93, s. 49; Orhan Koloğlu, *Osmanlı Döneminde Basın Teknikleri ve Araçları*, İstanbul, 2010; Sabahattin Özel, *Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, İstanbul, 2009; Tanju Demir, *Türkiye'de Posta Telefon ve Telgraf Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*, Ankara, 2005; Uğur Akbulut, "Suriye'ye İlk Telgraf Hatlarının Çekilmesi", *History Studies Ortadoğu Özel Sayısı / Middle East Special Issue*, 2010, s.2-3; Yurda Güven Bezaz, *Geçmişten Günümüze Haberleşme ve PTT Tarihi*, Ankara, 2007.

Resül NARİN

TEMA VAKFI

Kocaeli Şubesi

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) 11 Eylül 1992 tarihinde, dünyadaki çevre duyarlılığını yakından takip eden, Toprak Dede olarak anılan merhum Hayrettin Karaca ve Yaprak Dede olarak anılan Ali Nihat Gökyiğit tarafından kurulmuştur. Dünyada çevre kavramı ilk olarak 1972 yılında Stockholm Konferansı ile literatüre girmiş, çevrenin sürdürebilirliğine dair ilk ciddi adım ise 1992 yılında Rio De Janeiro'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda atılmıştır. Dünyanın çevre duyarlılığına kavuşmasıyla aynı anda Türkiye'de başlayan bu girişim "Türkiye çöl olmasın" sloganıyla çıktığı yolda, tüm dünyaya örnek oluşturacak seviyede başarılara imza atmıştır. Doğa farkındalığını ve önemini, başta gelecek nesillere aktarmayı hedef edinerek, ilkokul çağındaki çocuklardan başlayarak her kesimden insana çevrenin önemini ve sürdürülebilir olması gerekliliğini aktarmıştır. Vakıf, çevre ile ilgili her alanda faaliyet gösteriyor olsa da özellikle Türkiye'nin ihtiyacı olan erozyonla mücadele ve çölleşme konusu TEMA Vakfı ve gönüllülerin en ön sırada yer verdiği konu olmuştur. Bu doğrultuda toprağı tehdit eden erozyon ve çölleşme ile mücadele edilebileceğini göstermek, tehlikeye dikkat çekmek, toprağa sahip çıkmak, koruyucu çözümler üretmek, ağaçlandırma yapmak, doğal varlıkları korumak ve bu mücadelenin devlet politikası haline gelmesini sağlamak en önemli hedefleri olmuştur. TEMA Vakfı verdiği sosyal ve hukuki mücadelelerle hem insanların çevre bilincini arttırmış, kurulan iş birlikleriyle birçok fidan ve ağacı toprakla buluşturmuş hem de toprak ve çevreyle ilgili duyarlılıkları karşılayan birçok konunun kanunlaşmasında da baş rolü oynamıştır. Bugün 1 milyona yakın gönüllüsü bulunan TEMA Vakfı başta devlet bakanlıklarıyla olmak üzere birçok resmi ve özel kuruluşla iş birliği içinde çalışmalar yapmaktadır. Yaklaşık 22 bin futbol sahası büyüklüğünde bir alanda 18,6 milyon fidanı ve yine aynı miktarda alanda 700 milyon meşe palamudunu toprakla buluşturarak erozyona karşı büyük bir atılım ve mücadele gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin 81 ilinde

TEMA Gebze Ağaçlandırma Sahası

etkin faaliyet gösteren TEMA Vakfı 2012 yılında Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sekreteryası (UNCCD) önderliğinde Dünya'da ilk kez verilen ve birçok Sivil Toplum Kuruluşu'nun yanında devletlerin aday gösterildiği "Yaşam İçin Toprak/Land for Life" ödülünü almış ve Türkiye'nin başarısını dünyaya göstermiştir. Kurulduğu ilk günden itibaren Kocaeli ilinde de faaliyet gösteren TEMA Vakfı Kocaeli il ve ilçe temsilcileri, 30 yıla yakın bir süredir Kocaeli'nin doğasını korumak, tarımının sürdürülebilirliğini sağlamak, doğal kirliliğini azaltmak, çocuklarını doğasever bir şekilde geleceğe hazırlamak adına birçok faaliyette bulunmuştur. İlköğretim kurumlarından üniversitesine kadar birçok eğitimi kurumunda düzenli ve artan faaliyetler düzenleyerek toplumun doğa bilincini taze ve diri tutmayı başarmıştır. TEMA Vakfı, Kocaeli bölgesinde bir il temsilciliği, 20 ilçe ve bölge temsilciliği ile doğa için hizmetine, insanlık için vazifelerine devam etmektedir.

KAYNAKÇA
https://www.tema.org.tr/hakkimizda/kurumsal/kurulus-oykumuz (20.06.2022)

Hülya ÇELİK

TEMEL MUZAFFER ŞİŞMANOĞLU (1948-…)
Müteahhit

1948 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Sefer Şişmanoğlu, Unkapanı'nda inşaat malzemeleri satışı ile kalay ve lastik ithalatı yapmıştır. Annesi Kadire Hanım ise ev hanımıdır. İlk ve orta eğitimini İstanbul'da tamamlayan Temel Muzaffer Şişmanoğlu, gençlik yıllarında karate ve güreş sporu ile ilgilenmiş, eğitimini sürdürdüğü yüksekokulun spor kolu başkanlığını yapmıştır.

1972 yılında İstanbul Yıldız Üniversitesi İnşaat Fakültesinden mezun olan Temel Muzaffer Şişmanoğlu, mesleğini icra ederken, emlak işi ile de yakından ilgilenmeye başladı. Projeciliğinin yanında, yap-sat sistemiyle inşaat müteahhitliğine de başladı. Siyasete olan yakınlığı ve ilgisi üzerine, ilk olarak 1978-1979 yılları arasında Milli Selamet Partisi Kocaeli İl Kurulu üyeliği yaptı. 1980 yılında gerçekleştirilen darbe sonrası Milli Selamet Partisi kapatılınca, Anavatan Partisi'nde siyasi yaşamını sürdüren Temel Muzaffer Şişmanoğlu, İzmit Belediye Başkanı Necati Gençoğlu döneminde İzmit Belediyesi meclis üyesi oldu. Başarılı geçen meclis üyeliği sonrasında, 1994 yılında Anavatan Partisi'nin İzmit belediye başkanı adayı oldu, ancak seçimi kazanamadı. Bir müddet siyasete ara veren Temel Muzaffer Şişmanoğlu, Necati Çelik'in İzmit belediye başkan adayı olduğu dönemdeki ricası üzerine 1999-2004 yılları arasında Refah Partisi'nden 2. kez belediye meclis üyeliği görevini yaptı. Meclis üyeliği sona erince aktif siyasete nokta koyan Temel Muzaffer Şişmanoğlu, bütün enerjisini İzmit Kızılay Şubesi çalışmaları için harcamaya başladı. 1985 yılından bu yana Kızılay İzmit şubesinin şube ve yönetim kurullarında görev alan Şişmanoğlu, 2005 yılında Kızılay İzmit şubesi yönetim kurulu başkanı oldu ve bu görevini 2016 yılına kadar sürdürdü. Bu süreçte MÜSİAD Kocaeli Şubesi ile Kocaeli Alzheimer Derneği şubelerinde kurucu ve yönetim kurulu üyeliklerinde bulundu. Kocaeli Adliyesinde mesleği ile ilgili olarak bilirkişilik de yapan Temel Muzaffer Şişmanoğlu, Türkiye'de bulunan tüm Kızılay şubeleri arasında işlevsellik anlamında 4. şubesi olan İzmit Kızılayı'nın girişimi olan Kocaeli Özel Tıp Merkezinin yöneticiliğini, gönüllülük esasına dayalı olarak 2005-2010 yılları arasında yürüttü.

2016 yılında Kızılay'daki ve diğer sivil toplum örgütlerindeki görevlerini bırakan Temel Muzaffer Şişmanoğlu, asıl mesleği olan projecilik ve müteahhitlik işlerine de son vererek, daha dingin ve huzurlu bir yaşama yelken açtı.

1974 yılında Ayşe Hanım'la evlenen Temel Muzaffer Şişmanoğlu'nun, Süleyman, Reyhan ve Selman adlı 3 çocuğu ve Behiye, Fatmagül ve Sevdegül adlarında 3 kız torunu bulunmaktadır.

İzmit siyaset ve sosyal yaşamının önemli aktörlerinden biri olan Temel Muzaffer Şişmanoğlu'nun yakın dostları arasında Bekir Hacıoğlu, Şefik Ateş, İsmail Kolaylı, Harun Yaşar Aliş, Burhan Abiş, Aziz Temiz, Hamdi Özer, Erol Alpaslan, Zafer Kızılkaya ve Ekrem Yönter bulunmaktadır.

Temel Muzaffer Şişmanoğlu

Temel Muzaffer Şişmaoğlu, "Kızılay'ın en önemli hizmetlerinden biri olan Kocaeli Özel Tıp Merkezimizdeki hizmetlerimiz çok değerliydi. Binanın asansörlerini birlikte kullandığımız ve beni tanımayan hastaların, aralarında yaptıkları konuşmalara ister istemez tanıklık ederdim. Aralarındaki bu konuşmalarda, 'Allah bu hizmeti verenlerden razı olsun' dediklerini işittiğimde, duyduğum hazzı anlatmam mümkün değildir" diyerek hissiyatını benimle paylaşmıştır. Günümüzde genel sekreterliğini yaptığı Başiskele Sahil Amatör Balıkçılar ve Sandalcılar Derneği'ne ait mendireğe bağlı sandalında balık avlamaya devam etmektedir.

Hüseyin EROL

TEMETTUAT DEFTERLERİNDE KOCAELİ

Kocaeli Tüccar, Esnaf, Sanayici, Çiftçi, Gelir Vergisi

Osmanlı klasik nizamının temel mali vergi formu olan Tahrir Defterleri, toprak-insan oranını benimseme anlayışına dayanıyordu. Toprağın birimi çiftlik, insanın birimi ise anne, baba, çocuklardan müteşekkil küçük aile anlayışı üzerine kuruluydu. Böylece, bir çift hanesi, bir ailenin şenlendirebileceği bir mali ünite olarak örgütleniyor, bu mali ünite, üretim türlerine göre, belli oranlarda vergiye tabi tutuluyordu. Artık geleneksel, modern öncesi devlet yapısına ait bu uygulamalar Avrupa'da terk edilmiş, modern ulus devletlerde kazancı esas alan yeni vergi anlayışına geçilmişti. XIX. yüzyıl, tüm dünyada olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu için de yenilikler dönemidir. Osmanlılar özellikle vergi alanında önemli reformlar yaptılar. Eski vergi sistemi kaldırılarak yeni esaslara göre yeni vergiler konuldu. Defter-i Muktesit'de bu esas şöyle belirleniyordu: "Herkesin mutasarrıf olduğu emlak ve arazii mevcudesinin menafii ve temettuatı hasılasına ve kâr ve ticaret ve iktidarına ve'l-hasıl hal ve tahammüllerinin derecesine göre virgü alınmasına karar verildi."

"Temettu", kâr, kâr etmek, kazanmak, gelir temin etmek anlamlarına sahiptir. Temettuat bu terimin çoğulu ve kavramsal adıdır. Tüccar, esnaf, sanayici veya tarımsal üreticilerin emlak, hayvan, arazi üzerindeki yıllık kazançları tahmini olarak belirleniyor ve vergilendiriliyordu. Bu suretle Tanzimat'a kadar pek çok farklı isimler ve çeşitlilik ile uygulanan vergi tek kaleme indirgeniyordu.

Yeni vergi sisteminin uygulanabilmesi için çoktan beri terk edilmiş olan tahrir sistemine yeniden başvuruldu, kâr-menafi üzerinden belirlenme anlayışına göre, ülkenin tüm gelir kaynaklarının tüm ayrıntısıyla tespit edilme kararı alındı. Temettuat Defterleri bu yeni anlayışın ürünü olarak tanzim edilecek ve hayata geçirilecektir. Bu anlayışla Rumeli, Anadolu eyaletlerine bağlı sancaklarda tüm ekonomik varlıkların sayımının yapılıp kayıt altına alınması için komisyonlar kuruldu. Kocaeli sancağında da aynı çalışmaların sonucunda aşağıda verilecek olan çok sayıda Temettuat Defteri'nin tanzim edildiği görülmektedir (Şener, 261). Temettuat Defterlerinin tanzim edilmesi, yeni nüfus politikaları ile eş zamanda gerçekleştirilmiştir. Tanzimat'ın isim olarak içini dolduran iki uygulama mevcuttur: Birisi yeni nüfus sayımı ile ülke nüfusunun belirlenmesi, diğeri ise mali kaynakların kayıt altına alınarak vergilendirilmesi. Tanzimat'ın iç politikadaki en önemli ayaklarını bunlardan ibaret görmek mümkündür. Diğer tüm yenilikler, bu demografik ve mali politikaların uygulanmasında ihtiyaç duyulan personel ve hukuki araçların temin edilmesinden ibaret görülebilir.

Temettuat Defterleri, Osmanlı mali sisteminin yeni esaslar doğrultusunda düzenlenmesinin ortaya çıkardığı kayıtların ürünüdür. Tanzimat öncesinde karışık ve uygulanabilirlik özelliğini iyice yitiren vergilerin çoğunluğu kaldırılmış, nüfusun kazancıyla orantılı "temettü" vergisi oluşturulmuştur. İkinci Mahmut zamanında uygulamaya konulan yeni anlayışa göre, esnaftan eski ihtisap resim anlayışını yansıtan satış miktarına göre vergi alma biçimi kaldırılarak kazanç üzerinden vergi alınacaktı.

Bu anlayışa göre ülkenin tüm eyalet, sancak, kasaba ve köylerinde vatandaşa ait emlak, tüccarın yaptığı ticarete göre tahmini kârları tespit edilmiş ve vergiye bağlanmıştır. 1839 tarihinde yapılan ve 1856'ya kadar yürürlükte olan Temattuat Nizamnamesi'ne göre vergiler cemaat üzerinden toplanmıştır. Belirtilen tarihten sonra birey üzerinden toplanmaya başlanmıştır. Temettuat kayıtlarında ülke nüfusunun parçası olan çiftçi, esnaf, tüccar, nakliyeci, ırgat, işçi, hammal ve daha başka tüm mesleki nüfus, gelirlerine göre kaydedildi. Vergi hesaplamalarında tohum, icar, tamir, onarım gibi masraf kalemleri dikkate alınmamış, safi

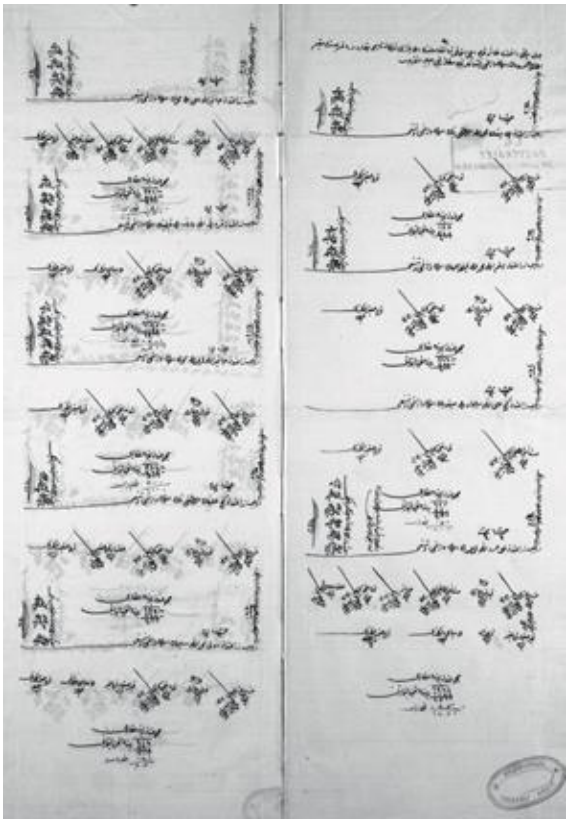

hasıla hesaplanmamış, gayr-i safi hasıla esas kabul edilmiştir. Masrafların düşülmemesinde asıl etkenin ahalinin bu tür beyanlarla vergiden kaçmak için çaba içine girme yi ve mizacının bozulma endişesi olduğu belirtilmiştir.

Maliye, varidat temettuat defterleri, Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde ilgili tasnif serisinde (ML.VR-DTMT.d.) bulunmaktadır. 1261-1262 tarihli olan Kocaeli livası ve bağlı kaza, köy yerleşim yerlerine ait temettuat Defterleri aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir. 1261 tarihine ait olanlar: 3909, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı ve bağlı kazalara; 4888, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Şemseddin Divanı'na bağlı karyeler, Kocalar Divanı ve bağlı karyelerle ilgili; 2589, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Bıyıklı Mahallesi'nde sakin Ermeni esnafı ile ilgili; 2862, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Tatos Mahallesi'nde sakin reaya ile ilgili; 2881, Bolu vilayeti Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Becol Mahallesi'nde sakin Ermeni esnafı ile ilgili; 3076, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Yoros kazası, Paşakaryesi, Muradlı köyü ile ilgili; 3586, Bolu vilayeti, Kocaeli soncağı, Gebze kazası, Darıca köyü reaya kaydı; 3595, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Gebze kazası, Aydınlı köyünün Müslüman nüfusu; 3910, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Arslanlı köyü reayası; 3914, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Akbaş köyü Müslüman nüfusu; 3919, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Meler Mahallesi reayası; 4571, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası Kıpti nüfusu; 4783, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Yeniköy Çarşı Mahallesi; 4820, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Yeni köyü, Orta Mahallesi, 3995, Kocaeli Kaymakamlığı, Karamürsel kazası, Hacı Mehmed Ağa Mahallesi; 4823, Kocaeli sancağı, Yenice-i Taraklı kasabası; 4851, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Badem Bekdemir divanı karyeleri; 4855, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Sipahiler divanı karyeleri; 4869, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Osmanlı divanı karyeleri; 4895 Kocaeli sancağı Taşköprü kazası, Yarımca divanı karyeleri; 5109, Kocaeli sancağı, Gebze kazası, Akviran karyesi; Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Cedid köyü, 2858, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Hocazade Mahallesi Ermeni esnafı; 2861, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazasında kain yabancı tüccarlar; 3912, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Döngel köyü; 3930, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Ömerağa Mahallesi Yahudi nüfusu; 3934, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası (Gerede kazası ahalisinden olup İzmid İskelesi'nde hamallık yapanlar); 4042, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kartal kazası, Küçükbakkal (Bakkal-ı Sagir) köyü; 4578, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Sapanca kazası Rum nüfusu; 4579, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Sapanca kazası, Kurt köyü;4775, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Hisar Mahallesi; 3001, Bolu eyaleti, Kocaeli sancağı, Süpren Mahallesi Müslüman nüfusunun emlak, arazisi; 4765, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Gökmaslı karyesi; Kocaeli kaymakamlığı, Gebze kazası, Muallim karyesi; 16983, Kocaeli Akhisar Kurtbelen karyesi Ohannes Papaz Mahallesi'nin Müslüman olmayan ahalisi; 2875, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası Abdal Mahallesi Ermeni esnafı; 2878, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Ekizce köyü reayası; 2884, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası Mehmed Efendi Mahallesi Rum nüfusunun varidat defteri; 3065, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Yoros kazası, Arnabud köyü reayası; 3933, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Eşme köyü reayası; Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Karakiraz köyü; Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kartal kazası, Pendik köyü reayası; 4043, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kartal kazası, Büyükbakkal (Bakkal-ı Kebir) köyü reayası; 4180, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kaymas kazası, Serdivan köyü Rum reayası; 4475, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Pazarköy kazası, Keramet-i zımmi köyü reayası; 4760, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şeyhar kazası, Fındıklı divanı köyü; 4760, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şeyher kazası, Fındıklı divanı köyü; 4767, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Yeniköy köyü Kilise Mahallesi; 4804, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Gülbahçe (Değirmenlik) Mahallesi; 4842, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Kutluca divanı karyeleri; 4856, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Obrucak divanı karyeleri; 5104, Kocaeli sancağı, Akabad kazası, Akçaabad divanı karyeleri; 16151, Kocaeli sancağı, Kaymas kazası İmamlar karyesi; 2827, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Karaköy köyü Müslüman nüfusu; 2864, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Kölemen

Mahallesi reayası; 2865, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Turnaderesi köyü Müslüman nüfusu; 2876, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Melciler Mahallesi Ermeni esnafı; 3676, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Osman Bey'in çiftliği köyü; 3937, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, İzmid kazası, Eşme köyü reayası; 4007, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Karamürsel kazası, Fuğlacık köyü reayası; 4039, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kartal kazası reayası; 4045, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kartal kazası, Heybeliada köyü reayası; 4048, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kartal kazası reayası; 4182, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kaymas kazası, Hacılar divanı köyü; 4803, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Söğüd Mahallesi; 4815, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Yeniköy köyü, Çeşme Mahallesi, 4817, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Yeniköy köyü, Meydan Mahallesi; 7243, Balya kazası, Kocaeli karyesi; 4597, Kocaeli sancağı, Sarıçayır kazası, Sart köyü; 4828, Kocaeli sancağı Taşköprü kazası, Duraklı divanı karyeleri; 4027, Kocaeli sancağı, Kartal kazası, Maltepe karyesi; 2860, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Adapazarı kazası, Boyacılar Mahallesi Ermeni esnafı; 3069, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Yoros kazası, Arnabudköy (Paşakaryesi) köyü reayası; 4044, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kartal kazası, Maltepe köyü; 4179, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Kaymas kazası, Elmalı köyü Rum nüfusu; 4795, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Şile kazası, Yeniköy köyü, Orta Mahallesi; 5013, Bolu vilayeti, Kocaeli sancağı, Yalakabad kazası, Samanlı köyü; 4596, Kocaeli sancağı, Sarıçayır kazası, Vakıf karyesi; 4582, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Harmancık Mahallesi; 4853, Kocaeli sancağı ,Taşköprü kazası, Karacakaya divanı karyeleri; 4584, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Emerce divanı karyeleri.

1262 tarihli Temettuat defterleri: 4871, Kocaeli sancağı Taşköprü kazası, Uma divanı karyeleri; 4858, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Karayakublu divanı karyeleri; 4831, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Kalburcu divanı karyeleri; 4832, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Himmetli divanı karyeleri; 4848, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Sevindikli divanı karyeleri; 4867, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Çavuşlu divanı karyeleri; 4872, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Naib divanı karyeleri; 4874, Kocaeli sancağı, Taşköprü kazası, Naib divanı karyeleri.

KAYNAKÇA

Başkanlık Osmanlı Arşivi, ML.VRDTMT.d. tasnifinde olan ve metinde numaraları verilen Temettuat Defterleri; Ayla Efe, "II. Mahmut'un Mal-Mülk Sayımı: Evreşe Örneği", *Belleten*, LXXX / 288 (2016), s. 483-507; Nuri Adıyeke, "Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", *Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 11 (2000), s. 769-823; Süleyman Yükçü, Nuri Fidancı, Umut Soysal, "Osmanlı Devleti'nde Temettuat Defterleri'nin Önemi ve Vergisel Açıdan Değerlendirilmesi: Tire Kazası Örneği", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7 (2014), s. 170-199; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I-III*, İstanbul 1971; Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri*", I2. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1994, s. 395-418.

Yücel ÖZTÜRK

TEMUÇİN ÇEVİREN (1924-2012)

Ressam, Diplomat

1924 yılında İzmit'te dünyaya geldi. İzmit'in kurtuluşunda büyük emeği geçen tercüman Ahmet Çeviren'in oğlu, Sitare Moda Evi'nin sahibi Ümit Çeviren ve tiyatrocu Emel Çeviren'in kardeşidir.

Temuçin Çeviren, küçük yaşlardan itibaren sanatın çeşitli dallarıyla ilgilenmeye başladı. 1954 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başladı. Bakanlıkta çalıştığı süre boyunca Atina, Paris, Brüksel, Tahran, Bükreş ve Rodos Büyükelçiliği'nde Ticari Ateşe olarak görevlerde bulundu. Böylece farklı ülkelerde çeşitli sergilere katılma imkanı oldu. Resimlerinde insanların beton binalardan bıkıp yeşile duyduğu özlemi vurgulayan Çeviren, 1986 yılında Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde ilk kişisel sergisini açtı. Yurt içinde ayrıca, Dışişleri Mensupları Eşleri Dayanışma Derneği'nin iki sergisine, Ormancılar Cemiyeti sergisine. As grubu üyesi olarak karma sergilere, Lioness Derneğinin bir sergisine katıldı.

Sanatçının yurt içinde ve dışında birçok özel ve resmi koleksiyonunun yanı sıra Devlet Güzel Sanatlar Müzesi'nde eserleri bulunmaktadır. İki çocuk babası olan Çeviren, 2012 yılında, 86 yaşındayken İzmit'te hayatını kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

"Temuçin Çeviren", *Kocaeli* gazetesi, 11 Nisan 2012; http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=927, 18 Ekim 2021; "Hariciyeden Ressamlığa", *Hürriyet* gazetesi, 18 Mart 2005; Foto: Tuba Modoğlu, *Erzurum Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonundaki Eserler*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2012.

Gülten MADENDAĞ

Temuçin Çeviren-Çizimlerinden

TENEZZÜH TRENLERİ

Haydarpaşa-Gebze-Tavşancıl-Hereke-İzmit-Sapanca-Adapazarı Hafta Sonu Günübirlik Gezinti Katarları

Demiryolu hamlesi, 1923-1950 döneminde, gelişmeyi ve kalkınmayı kuşatan bir modernleşme projesi olduğu kadar aynı zamanda bir sosyal sorumluluk projesidir. Bu dönemde Devlet Demiryolları İdaresi; atölyesinden okuluna, sosyal tesislerinden kısım he-

Sapancanın ımarı için bir şirket teşkil edilmesi kararlaştı

Tenezzüh Treni Sapanca İstasyonu'nda

kimliklerine, spor kulüplerinden matbaasına, toplumu değiştirmede öncülük etmiştir. Demiryolunun toplumu nasıl değiştirdiğinin en özgün örneklerinden biri de "tenezzüh trenleri" uygulamasıdır.

Nafıa Vekili, 6 Ağustos günlü *Cumhuriyet* gazetesine yansıyan demecinde "Memleketin nüfusuna göre yolcu hareketleri nisbetsizdi. Bu vaziyeti ıslah için seyahat arzularını beslemek ve çoğaltmak ve bunları mükemmel bir hale getirmek ve bu suretle Devlet Demiryolları'nda yeni münakale mevzuları tedarik etmek icap ediyordu. Bu maksatla şebekenin muhtelif kısımlarında gayet mutedil ücretle tenezzüh trenleri tertip ettik. Tenezzüh trenleri çok rağbet gördü" diyordu. O dönemde her hafta yüz binden fazla vatandaşın rahatlıkla gezip görmesi ve eğlenmesine olanak sağlayan "tenezzüh trenlerinde" büyük bir market vagonu, sağlık vagonu, tiyatro vagonu, sinema vagonu, yolcu ve restoran vagonları, yöreyi tanıtan rehberler yer almıştır. Tenezzüh trenleri 1934 yılında başlamış, halkın büyük ilgisi ile devam etmiş, II. Dünya Savaşı yıllarında ara verilmiş sonra da kaldırılmıştır.

Devlet Demiryolları İdaresi, elindeki vasıtalara, mahalli vaziyet ve ihtiyaçlara göre yaz mevsiminde düzenlediği tenezzüh trenlerinin 05 Haziran 1938 günlü *Cumhuriyet* gazetesine göre mıntıkaları: 1. Haydarpaşa - Sapanca- Adapazarı, 2. İzmit- Sapanca - Adapazarı, 3. Ankara - Çankırı, 4. Balıkesir - (mevzii), 5. Samsun-Kirazlık, 6. Sivas - Çermik, 7. Afyon - Geçikhamam, 8. İzmir - (mevzii). Sadece Sapanca istikametine değil her ayın ilk pazar günü Haydarpaşa'ya doğru yapılan Adapazarı İzmit çıkışlı İstanbul gezinti trenleri de vatandaşların çok ilgisini çekmiş, kalabalıktan güçlükle gidip gelmişlerdir.

Sapanca tenezzühleri için, Devlet Demiryolları İdaresi tarafından cuma sabahı İstanbul'dan Sapanca'ya gelinecek ve akşamüstü de Sapanca'dan İstanbul'a dönülecek şekilde seferler konulmuştur. 18 Mayıs 1934 tarihinde başlayan Haydarpaşa ile Sapanca arasındaki tenezzüh trenleri %80'den fazla indirimli tarifesi ile büyük rağbet görmüştür. Her cuma günü İstanbul'dan kalkan iki tren hıncahınç doluyor, hatta yer bulunamıyordu. 20 Haziran 1934 günlü *Akşam* gazetesinin haberine göre, Demiryolları İdaresi bunu dikkate alarak Sapanca tenezzühü için cuma günleri üç, pazar günleri de bir tren hareket ettirmeye karar vermiştir. Yalnız üçüncü mevki vagonlardan oluşan birinci tren, 6.50 de, ikinci tren 7.50, üçüncüsü 8.50 de hareket edecektir. Bu şekilde aşırı kalabalığın getireceği güçlüklerin önüne geçilecek, keyifli bir yolculuk sağlanacaktı. Cuma günleri üç ayrı sefer olması hafta tatili ile ilgiliydi. 05 Haziran 1935 gününden itibaren hafta tatili ile birlikte gezinti trenleri de pazar gününe alındı.

Tenezzüh trenleri başlarken Adapazarı'na kadar uzatılmamıştı. 6 Temmuz Cuma günü yapılacak Adapazarı Avcılar Kulübü'nün tertip ettiği Büyük At Koşuları bahanesi ile 04 Temmuz 1934 günlü *Akşam* gazetesinde "O gün İstanbul ve İzmit'ten Sapanca'ya işlemekte olan tenezzüh trenlerinin Adapazarı'na kadar temdidi Demiryolları işletmesinden rica" olunmuştu.

1934'te başlatılan tenezzüh trenleri ile Sapanca'nın İstanbul'un sayfiye yeri olarak hedeflenmesi; göl çevresinde otel, lokanta, gazino, çay bahçeleri, plaj tesisleri, yazlık ev gibi turizm yatırımlarına olan ihtiyacı ortaya çıkardı. 1936'da Sapanca'nın imarı için bir şirket kurulması kararlaştırıldı. Devlet Demiryolları, Kocaeli Hususi Muhasebesi (Özel İdare), Turing Kulüp, Sapanca ve Adapazarı Belediyeleri ve Kocaeli Halk Bankası'nın katılımı ile kurulacak 120 bin lira bütçeli şirket, Sapanca'da büyük bir imar faaliyetine geçecekti. Sapanca'nın güzel bir sayfiye şehri olabilmesi için de bir plan çizilecekti. Kocaeli vilayeti 1936 senesi bütçesinde "Devlet Demiryolları ile müştereken teşkiline karar verilen Sapanca Bayındırlık Türk Anonim Şirketi'ne on beş bin liralık nakit ve Sapanca Gazinosu'nun takdir olunacak kıymeti ile İdare-i Hususiye'nin iştirakı" kabul edilmiştir.

01.06.1936 günlü *Tan* gazetesi "Sapanca ve Adapazarı tenezzüh trenleri 15 Haziran'da başlayacaktır" haberiyle müjdelenir, Devlet Demiryolları İdaresi'nin ilan ve afişleri ile hareket, varış saatleri duyurulurdu. Tenezzüh trenleri sezonu, başlangıç ve sona eriş tarihleri ile biletler üzerinde yer aldığı halde, 09 Ekim 1936 günlü *Türk Yolu* gazetesinde "Tenezzüh trenleri neden erken kaldırıldı" gibi başlıklara rastlanabiliyordu.

Tenezzüh seferlerinin başladığını haber veren 6 Haziran 1937 günlü *Son Posta* gazetesine göre Sapanca'nın imarı ve güzel bir sayfiye olması için gazino, sinema ve lokanta ile projesini Mimar Seyfi'nin çizmekte olduğu otel ve plaj yapılacaktı. O sırada Hususi Muhasebe tarafından Sapanca Kumbaz mevkiinde bir gazino yaptırılmış bir de koruluk düzenlenmiş bulunmaktaydı. Sapanca tenezzüh trenleri bileti üzerinde *"T.C. Devlet Demiryolları İşletme Umum Müdürlüğü, 18. 6. 939'an 15. 8. 939 tarihine kadar işler, Gebze, Hereke, İzmit, Sapanca, Adapazarı için gezinti trenleri ve %80 tenzilat, Haydarpaşa Demiryollar Matbaası 1939*" yazsa da, Demiryolları İdaresi'nin 13 Mayıs 1939'da verdiği ilanlardan erkene (21 Mayıs) alındığı anlaşıldı.

1940'tan itibaren tenezzüh / gezinti trenleri programa alınamadı. Halkta yerleşmeye başlayan gezi kültürünün üzerine savaşın gölgesi düştü. 16 Mayıs 1940 günlü *Son Posta* gazetesi "Sapanca tenezzüh trenleri

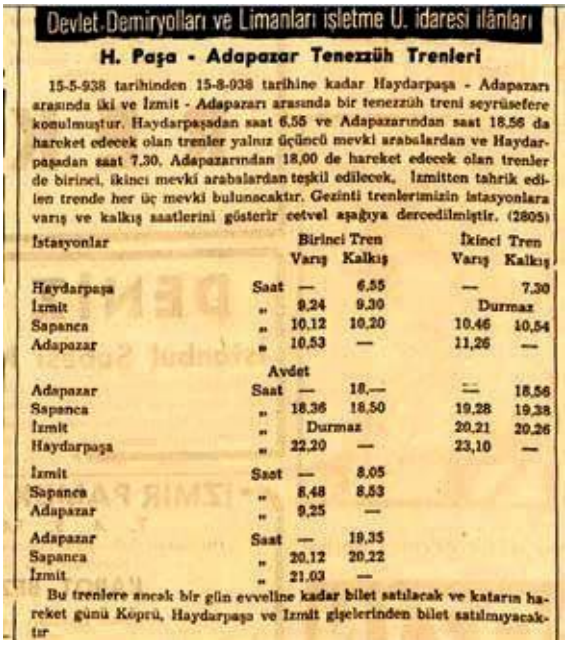

Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme U. İdaresi İlânları

H. Paşa - Adapazar Tenezzüh Trenleri

15-5-938 tarihinden 15-8-938 tarihine kadar Haydarpaşa - Adapazarı arasında iki ve İzmit - Adapazarı arasında bir tenezzüh treni seyrüsefere konulmuştur. Haydarpaşadan saat 6.55 ve Adapazarından saat 18.56 da hareket edecek olan trenler yalnız üçüncü mevki arabalardan ve Haydarpaşadan saat 7.30, Adapazarından 18,00 de hareket edecek olan trenler de birinci, ikinci mevki arabalardan teşkil edilecek. İzmitten tahrik edilen trende her üç mevki bulunacaktır. Gezinti trenlerimizin istasyonlara varış ve kalkış saatlerini gösterir cetvel aşağıya derecedilmiştir. (2805)

İstasyonlar		Birinci Tren Varış	Kalkış	İkinci Tren Varış	Kalkış
Haydarpaşa	Saat	—	6,55	—	7,30
İzmit	„	9,24	9,30	Durmaz	
Sapanca	„	10,12	10,20	10,46	10,54
Adapazar	„	10,53	—	11,26	—
		Avdet			
Adapazar	Saat	—	18,—	—	18,56
Sapanca	„	18,36	18,50	19,28	19,38
İzmit	„	Durmaz		20,21	20,26
Haydarpaşa	„	22,20	—	23,10	—
İzmit	Saat	—	8,05		
Sapanca	„	8,48	8,53		
Adapazar	„	9,25	—		
Adapazar	Saat	—	19,35		
Sapanca	„	20,12	20,22		
İzmit	„	21,03	—		

Bu trenlere sıncak bir gün evvelinc kadar bilet satılacak ve katarın hareket günü Köprü, Haydarpaşa ve İzmit gişelerinden bilet satılmıyacaktır

Tan gazetesi, 01.06.1936

işlemeyecek mi?" diye soruyordu. 26 Temmuz 1941 günlü *Türk Yolu* gazetesi "Yeşil Sabanca, tenezzüh trenlerinin hasretini çekiyor" diye başlık atmıştı. Türkiye"de gezi kültürünün demiryolu ile buluşmasına ara verilmişti.

Trenler artık şehrin içinden geçmiyor. İzmit şehri içinden bir uçtan diğer uca geçen trenler o günleri yaşayanların anlattıkları da gazete sütunlarında kaldı. "*Pazar günleri bir başka treni daha beklerdik. Bu Tenezzüh Postasıydı. İstanbulluları Sapanca'ya getiren trenin akşamüstleri dönüşü görülmeye değerdi doğrusu... Sazlara geçirilen kocaman kırmızı elmalardan oluşan kolyeler pencerelerden sarkıtılır, sazdan şapka giymiş neşeli insanlar akardeon çalıp şarkı söyleyerek geçerlerdi*."

KAYNAKÇA

"Kömüre Giden Demiryolu", Proje Raporu, *Bakka*, 2017, Ankara, s.26, s.103; *Akşam* gazetesi, 20 Haziran 1934, s.3; *Cumhuriyet* gazetesi, 06.08.1934, Nafıa Vekili'nin Beyanatı *Tan* gazetesi, 01.06.1936; *Türk Yolu* gazetesi 3 Haziran 1936, s.1; *Son Posta* gazetesi 06. 06. 1937; *Cumhuriyet* gazetesi, 05.06.1938; *Cumhuriyet* gazetesi, 13. 05. 1939; *Marmara*, 07.06.1939; *Marmara* gazetesi,17.05.1939; *Yeni Sabah* gazetesi, 21.05. 1939; Ruşen Hakkı, "Benim Çocuk Dünyam (Cemal Turgay)", *Kocaeli* gazetesi, 7.02.1983.

Müzeyyen ÜNAL

TEOMAN YELKENCİOĞLU (1937-…)

İş Adamı, Spor Yöneticisi, Hayırsever

1937 yılında Kandıra'da doğdu. Kandıra'da 1923 ve 1925 yılları arasında belediye başkanlığı yapan Niyazi Yelkencioğlu'nun torunu ve yine Kandıra'da 1936 ve 1938 yılları arasında belediye başkanlığı yapan İsmet Yelkencioğlu'nun oğludur. İlkokulu Kandıra'da bitirdi. O dönemde Kandıra'da ortaokul olmadığı için babası İstanbul'a gönderdi ve ortaokul ile liseyi İstanbul'da bitirdi. 1957 yılında İstanbul'daki English High School'dan mezun oldu ve Almanya'daki Darmstadt ve Mannheim Üniversitelerinde yükseköğrenimini tamamlayarak işletme mühendisi oldu. 10 yıl Almanya'da kaldı. Gece çalışıp gündüz okula gidiyordu. Orada büyük ilaç firmalarında bahçıvanlık yaptı. Çamaşırhanede çalışıp şoförlük yaptı ve böylece çalışma hayatına atıldı. Uzun yıllardan beri Avusturya, Almanya ve İtalya'daki büyük firmaların Türkiye'deki mümessilliklerini yapmaktadır. Linz Kimya Sanayi ve Dış Ticaret Ltd. Şti. kurucu hissedarı ve genel müdürüdür. İstanbul'da çocukları Mete ve İhsan ile birlikte işlerini devam ettirmektedir.

Spora çocukluk yıllarından beri ilgi duydu, Kandıra Gençlerbirliği futbol takımının ilk kadrosunda yer aldı. Daha sonra Kocaeli'de o dönemin en kuvvetli takımlarından olan Baçspor'a transfer oldu. 1975 yılında Marmara Yelken Kulübü'nde 7 yıl yönetim kurulu başkanlığı, 4 yıl denetim kurulu üyeliği ve 8 yıl üyelik yaptı. Sporturist AŞ'de 1993-2009 yılları arasında yönetim kurulu başkanlığı yaptı. Moda Deniz Kulübü (üye olma tarihi 1978), Türkiye Açıkdeniz Yarış Kulübü (1991), Turmepa Deniztemiz Derneği (1994), İzmit Yelken Kulübü (1997), Ataköy Marina Yacht Clup (1998), Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (2003) üyesidir. Türk Yelken Vakfı'nın kurucu mütevellisidir ve 2013'ten beri yönetim kurulu başkanlığını yürütmektedir. 1996-2004 yılları arasında Karadeniz Yat Rallisi Tertip Komitesi üyesidir.

Eğitim alanında da pek çok dernekte aktif olarak çalıştı. 1960-1962 yılları arasında Darmstadt Türk Öğrenci Derneği'nin kuruculuğunu ve yönetim kurulu üyeliğini yaptı. 1962-1964 yılları arasında Mannheim Türk Öğrenci Derneği'nin kuruculuğunu ve başkanlığını yaptı. 1962-1963 yılları arasında Almanya Türk Öğrenci Federasyonu başkanlığını, 1963'te Avrupa

Teoman Yelkencioğlu

Türk Öğrenci Konfederasyonu'nu kurdu ve yönetim kurulu üyeliğini yaptı. 1986-1989 yılları arasında High School'lular Derneği'ni kurdu ve başkanlığını yaptı. 1994-2014 yılları arasında Türk-Alman Dayanışma ve Eğitim Vakfı'nı kurdu ve başkanlığını yaptı. 1997'de Türk Eğitim Vakıfları Dayanışma Derneği'nin kurucu üyeliğini, 2006 yılına kadar genel sekreterliğini ve yönetim kurulu üyeliğini yaptı. Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu üyesi oldu ve 2006 yılından bu yana denetçisi olarak görev yaptı. Ticari yaşamında da 1970 yılından bu yana çeşitli yabancı şirketlerin Türkiye mümessili ve distribütörüdür. 1971 yılından beri İstanbul Ticaret Odası üyesidir. 1997-2006 yılları arasında Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu üyeliği ve 2006-2009 yılları arasında yönetim kurulu başkanlığı yaptı. 20 Şubat 1997'de Avusturya Devleti Altın Liyakat Madalyası ödülüne ve 4 Mart 1997'de Almanya Federal Cumhuriyeti Altın Liyakat ve Başarı Madalyası ödülüne layık görüldü.

27 Şubat 2016 tarihinde aynı zamanda onur üyesi olduğu Kocaeli Kandıralılar Derneği tarafından kendisine "80 Yıllık Kandıra'nın Çınarları" ödülü verildi. Kandıra'ya ilk otomobil ve kamyonu getiren aile olan Yelkencioğlu Ailesi, Kandıra'daki Yelkencioğlu Konağı'nı Kandıra ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan restorasyonu sonrası kültürel amaçlı kullanılmak üzere 100 yıllığına bedelsiz olarak Kandıra Belediyesi'ne tahsis ettiler.

1969 yılında Hidayet Hanım ile evlenen Teoman Yelkencioğlu, Mete ve İhsan isminde iki çocuk sahibidir.

KAYNAKÇA

Teoman Yelkencioğlu, *Anıların Rengi Sıcak Şiirler*, İstanbul, 2014; Teoman Yelkencioğlu-Niyazi Yelkencioğlu, *Kurtuluş Savaşı Anıları ve Kurtuluş Savaşı'nda Kandıra,* İstanbul, 2017; Teoman Yelkencioğlu, *Hayat Kitabım*, İstanbul, 2019; *Milliyet*, 12 Mart 1987; https://www.kandiraninsesi.com/ (08.08.2021).

Resül NARİN

TEPECİK CAMİİ

Tepecik Mahallesi Camii

İzmit, Tepecik Mahallesi, Cami Sokak üzerinde yer almaktadır. Caminin inşa kitabesi mevcut değildir. Orijinal malzemesini kısmen kaybetmiş olan yapı, 20. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir. Tepecik Camii doğudan batıya meyilli bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Yapının iç ve dış cepheleri tamamen sıvalı vaziyettedir. Kuzeydoğu köşesi pahlanarak ovalleştirilmiş ve sokak dönüşüne uygun hale getirilmiştir. Kuzey cephenin doğuya yakın bölümü diğer cephelere göre hafif içerlek tutulmuştur. Kadınlara ayrılan bu kısma bir kapı ve pencere açılmıştır. Caminin minaresi batı cephenin kuzeye yakın konumuna yerleştirilmiştir.

Caminin orijinalde kareye yakın dikdörtgen planlı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak zaman içerisinde yapılan ekleme ve onarımlar cephelerin asimetrik ve düzensiz bir görünüm sergilemelerine vesile olmuştur. Harim son yıllarda doğuya doğru genişletilmiştir. Caminin orijinal mihrabı harimde ilk inşanın gerçekleştirildiği batı bölümünde iki pencere arasında bulunur. Günümüzde mihrap dolapla kapatılmış ve önüne minber yerleştirilmiştir.

Tepecik Camii

Caminin harimi dıştan kiremit örtülü kırma çatıyla içten ahşap tavanla örtülüdür. Harimin kuzeyine ahşap malzemeli iki katlı bir mahfil eklenmiştir. Mahfilin alt katı camekânla sınırlandırılmış ve harimin kuzeyinde bir giriş bölümü meydana getirilmiştir. İç mekânda cepheler pencerelerin alt seviyesine kadar lambrilerle kaplanmıştır. Kalan kısımların sıvalı olduğu görülür. Güney cephenin ortasında yer alan dilimli kemerli mihrap son yıllarda eklenmiştir. Mihrabın sağında ahşap minber bulunmaktadır.

Yapının kuzey cephesinde batı köşeye sade bir giriş kapısı açılmıştır. Kapının hemen doğusunda sonradan eklendiği anlaşılan düşey dikdörtgen bir pencere bulunur. Üstte ise eşit ölçülerde yuvarlak kemerli dört pencere yer almaktadır. Cephenin doğusunda ise bir pencere ve kapı açıklığı bulunur. Güney cephede mihrabın iki yanında ikişer pencere bulunur. Doğu cephede iki batı cephede ise üç pencere yer alır. Batı cephedeki üçüncü pencere üst kodda yer almakta olup sonradan açılmıştır. Caminin minaresi batı cephenin kuzeyine yakın bir konumda yer almaktadır. Poligonal gövdeli, tek şerefeli minare son yıllarda yenilenmiştir. Zaman içerisinde yapılan onarımlar ve eklemelerle orijinal dokusundan uzaklaştırılan camide herhangi bir süsleme unsuru yer almamaktadır.

KAYNAKÇA
Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2007, s. 178-181.

Erkan ATAK

TEPECİK KÖYÜ CAMİİ

Başiskele Tepecik Köyünde Tarihi Cami

Başiskele ilçesinin eski köylerinden biri olan ve 2004 sonrası mahalle statüsü alan Tepecik'in tarihî camisidir. İl merkezine (İzmit'e) yaklaşık 30 km uzaklıktadır. Köyün kuruluşunun İzmit Demiryolu Hattının doğu istikametine doğru uzatılması sürecinde (1880'li yıllar) Trabzon yöresinden gelen işçilerin yerleşmesiyle başladığı düşünülmektedir. Zira Tepecik Camii'nin yapımı için de 1890 tarihi verilmektedir. Eskiliği nedeniyle Tarihî Tepecik Camii, dış duvarlarının oldukça kalın kesme taştan yapılması nedeniyle Tepecik Kesme Taş Camii olarak da adlandırılmaktadır. Camiye rengini (boz) veren ve ilk çıkarıldığında yumuşak olup sonradan sertleşen, gözenekli özel bir taştır.

Kırma çatılı ve kirpi saçaklı Tepecik Camii, 137 küsur metrekarelik (12 metre 77 cm ve 10 metre 74 cm ölçülerinde) bir kullanım alanına sahip bulunmaktadır. Tarihî Caminin beden duvarlarının kalınlığı ise 68 cm civarında (± 1) ölçümlenmektedir. Merkezî kubbesi ahşap çıtalı tavan ile örtülü olan caminin ardıç ağacından yapılmış ahşap sütunları da özgün mimarî elemanı olarak kabul edilmektedir. Caminin giriş kapısı yuvarlak kemerli olup iki sütuna oturmaktadır. Kapının iki yanındaki bu dekoratif sütunlar, kapıyı da içine alan dikdörtgen bir çerçeve oluşturmakta; bu çerçeve üzerinde daha kısa sütunların oluşturduğu ve ortasında muhtemelen bir kitabenin yer aldığı bir açıklığa sahip ikinci bir dikdörtgen çerçeve daha bulunmaktadır. Yine giriş kapısının iki yanında yuvarlak kemerli pencereler ve kapının üst kısmında da aynı formda ama daha küçük iki adet yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır.

Tepecik Köyü Camii

Son cemaat yerinden geçilen iç kısımdaki mihrabın iki yanında yuvarlak kemerli pencereler ve pencerelerin üzerinde de yuvarlak tepe pencereleri bulunmaktadır. Yan duvarlarda da üçer adet aynı formda yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Caminin ahşap minberinin korkulukları geometrik motiflerle süslenmiştir. Tavanın ortasındaki küçük kubbe ahşap süslemeli bir daire içine alınmış ve asma kattaki kadınlar mahfilinin tavanı hariç köşelere değin ahşap bezeme örnekleriyle, yer yer kırmızı, yeşil, siyah renklerle de süslenmiş cami tavanı, özgünlüğünü korumaktadır.

Tepecik Camii'nin tahrip olan minberi ve minaresi 1958 yılında yeniden yapılmıştır. 2017 yılında da Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek bugünkü şeklini almıştır. Restorasyon kapsamında; taş cepheye derz işlemi uygulanmış, ahşap tavan işlemeleri elden geçirilmiş, kadınlar mahfili ve pencere doğramaları aslına uygun olarak düzenlenmiş, zemin döşemeleri ise yenilenmiştir. Minare ise kaybedilmiştir. Bahçe düzenlemesi sonrasında cami avlusuna tarihî görünümlü (2018 tarihli) bir çeşme ilâve edilmiştir.

Mahalleye başka bir cami yapıldığı için tarihî camide ibadet yapılmamaktadır fakat ziyarete ve ziyaretçilere açık bulunmaktadır. Cami, Yuvacık Barajı'na ve İnönü, Kayaüstü, Ercuva gibi yaylalara yakın bir mesafededir. Tepecik Camii, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 02.02.2010 tarih ve 1292 sayılı kararıyla tarihî eser olarak korumaya alınmıştır. Aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri kapsamındadır.

KAYNAKÇA
Ali Üzmez, *Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli*, İzmit 2008, s. 270; KKB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Kocaeli Kültür Envanteri, Kocaeli 2011, s. 353; Süleyman Pekin - Murat Bayram, *Bahçecik Tarihi*, Ankara 2011, s. 393 ve 493; Tugay Kartal, "İzmit Kent İçi Demiryolu Geçişi" (http://kentvedemiryolu.com); "Tepecik Köyü Cami" (http://kocaelitarihi.com); "Tepecik Köyü Taş Cami" (https://basiskelegezi.com).

Süleyman PEKİN

TEPECİK MAHALLESİ
İzmit İlçesinde Bir Mahalle

İzmit ilçe merkezinde bulunan mahallenin fiziki alanını, güneyde İzmit Körfezi, batıda Kemalpaşa Mahallesi, Kuzeyde Hacıhasan Mahallesi sınırlarında kalan İnönü Caddesi, doğuda Ömerağa Mahallesi sınırlarında kalan Fethiye Caddesi sınırlandırmaktadır. İzmit kent merkezinin ana caddeleri olan ve kenti doğu-batı doğrultulusunda bölen Hürriyet ve İstiklal Caddelerinin bir bölümü de bu mahalle sınırları içerisinden geçmektedir.

Çeşitli arşiv kayıtları, kent merkezinde bulunan bu mahallenin İzmit'in en eski mahallerinden biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bunların en eskilerinden olan 1523 ve 1591 yıllarına ait Tahrir Defterlerinde geçen mahalle isimlerinden biri de *Depecik*'tir. 17. yüzyıla ait Avarız Defterlerinde de *Depecik* olarak adlandırılan mahalle, sonraki dönemlere ait kayıtlarda *Mahalle-i Tepecik* ya da günümüzde kullanımına uygun *Tepecik Mahallesi* şeklinde geçmektedir. Osmanlı dönemine ait arşiv belgelerinden, Tepecik Mahallesi'nin Osmanlı sisteminde vakıf/mülk mahallelerinden biri olduğu da anlaşılmaktadır. Burasının mahalle olarak gelişmesinde 16. yüzyılın ikinci yarısında tamamlanan Mehmet Bey Külliyesi'nin önemli payı bulunmaktadır. Külliye'nin banisi olan Mehmet Bey ise Rüstem Paşa'nın kethüdasıdır.

Mahallenin adının nereden geldiği konusunda kesinleşmiş bir bilgi yoktur. Osmanlı döneminde mahallelere genellikle burada bulunan önemli yapı veya yaşayan şahısların adları verildiği gibi bazı mahalleler, coğrafi ve iktisadi konumlarına göre de adlandırılmıştır. Muhtemelen mahalleye Tepecik adı, coğrafi veya iktisadi konumu nedeniyle verilmiştir.

Tepecik Mahallesi'nin nüfusuna dair çeşitli bilgilerle de 16. yüzyıldan itibaren karşılaşmak mümkündür. 16. yüzyılın sonlarında mahallede yerleşik 35 nefer/kişi bulunmaktadır. 1697 yılına ait Avarız Defteri'nde İzmit'in demografik yapısını oluşturan Hıristiyanların ayrı bir mahallede yaşadığı ancak Çeşme, Şeyhler, Tepecik Mahallelerinde az sayıda da olsa gayrimüslim bulunduğu belirtilmiştir. 1844-1845 tarihli Temettuat Defterlerinde Tepecik Mahallesi'nin hane sayısı, 77 olarak kaydedilmiştir. 1914 yılına gelindiğinde ise burada 60 hanede 240 kişi yaşamaktadır. 1916 yılı nüfus istatistiklerine göre geçen kısa süre içerisinde mahallede hane sayısı 64' e, nüfus 301 kişiye yükselmiştir. 1927 yılında İzmit'te mahalle sınırları ve isimlerinde bir düzenlemeye gidilmiş, bu tarihe kadar ayrı bir mahalle olan Abdüsselam Mahallesi, Tepecik Mahallesi'ne katılmıştır. Eskiden olduğu gibi günümüzde de İzmit'in ticaret bölgesi içerisinde kalan mahallede 2007 yılında 1.457 kişi yaşarken, bu sayı 2020 yılında 1.236 kişiye düşmüştür.

İzmit'in kentsel gelişimi incelendiğinde, Tepecik Mahallesi'nin İzmit çarşısını oluşturan mahallelerden biri olduğu tespit edilmektedir. Dolayısıyla mahalle sınırlarında eskiden belli meslek gruplarının bir arada bulunduğu tarihi çarşılara da rastlanılmaktadır. Toptancı tüccarları olan kapancıların iş yaptığı İstiklal ile Hürriyet Caddeleri arasında kalan *Kapanönü Çarşısı* bunlardan en bilinenidir. İstiklal Caddesi üzerinde Çarşıbaşı olarak adlandırılan kesimde yer alan *Bakırcılar/Kalaycılar Çarşısı* ve *Ciğerciler Çarşısı* dışında deniz tarafında Cumhuriyet Caddesi ile Şahabettin Bilgesu Caddesi çevresinde *Adalar Çarşısı* ve *Yemeniciler Çarşısı* teşkil olmuştur. Adalar Çarşısı, Halkevi'nin yapımı sırasında yıkılmıştır. Diğerleri mevcudiyetlerini sürdürmekle birlikte tarihi dokularını büyük ölçüde yitirmiştir.

İzmit Körfezi kıyılarının bir bölümünü kapsayan bu mahalle, eskiden İzmit'in başlıca gelir kaynaklarından olan kereste ticareti ile de öne çıkmaktadır. 1844-1845 tarihli Temettuat Defterlerine göre İzmit'te kereste ticareti gelirinden en büyük payı, Ömerağa ve Tepecik Mahalleleri almaktadır.

Günümüzde mahalle sınırları içerisinde kalan önemli kamusal dinlenme alanlardan birini, *Acısu*

Tepecik Mahallesi

Parkı oluşturmaktadır. Park adını, eskiden akan ve gözlere iyi geldiği düşünülen acımsı sudan almıştır. 1979 yılında tescillenmiş olan bu park, Doğal Sit Alanı'dır. Acısu Parkı dışında mahalle sınırlarında tescilli sivil mimarlık örnekleri ve önemli anıt eserler de yer almaktadır. Anıt eserleri *Fevziye(Mehmet Bey) Camii, Tepecik Mescidi, Ste. Barbe Fransız Koleji, İzmit Halkevi* oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

T. Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli 2011; İ. Bostan, "İzmit", *DİA*, C.23, İstanbul 2001, 536-542; N. Erdoğan, S. Ayyıldız, M. Özbayraktar, *Geleneksel İzmit Kent Merkezi, Mahalleler, Sokaklar, Mimari Eserler*, İstanbul 2011; A. N. Galitekin, *İzmit Mehmed Bey Nam-ı Diğer Fevziye Câmi'-i Şerîfi*, İstanbul 2002; F. Y. Gülser, *Metropol Kentlerde Rekreasyon Sunumu ve Kullanım Sorunları, İzmit Kenti Örneği*, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017; A. Güneş, "16. ve 17. Yüzyıllarda İznikmid Şehri", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, 419-445; İller Bankası, İzmit Analitik Etütleri, Ankara 1970; T. Okuyan, *İzmit Temettuât Defterleri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2004.

Şennur KAYA

TEPEKÖY

Karamürsel İlçesine Bağlı Bir Mahalle, Yukarı Ereğli, Aziz Irene

Tepeköy, Kocaeli'nin Karamürsel ilçesine bağlı bir mahalledir. Kocaeli il merkezine 37 km, Karamürsel ilçesine 5 km uzaklıktadır. Tepeköy'ün bugünkü sakinleri 1924 yılı mübadelesi ile Yunanistan Kavala ili Sarışaban (Chrysoupoli) kasabasına bağlı 8 köyden 40 hane gelerek yerleşmişlerdir. Önce Tepecik, Büyükçekmece ve Anaşa, Çatalca, Mimarsinan gibi yerlere yerleşen mübadillere, mübadele gereği Yunanistan'daki haklarının devri karşılığında Tepeköy arazilerinden tapu verilmiştir. Bugünkü Tepeköy'e, arşiv belgelerinde "Ereğli-i Bala" (Yukarı Ereğli) adıyla rastlanmaktadır. 1850 yıllarından sonra ise yine arşiv belgelerinde "Tepe köyü" diye isimlendirildiği görülmektedir. Köy sakinlerinin daha çok Araklis diye de adlandırdığı köy, Türk adı ve Osmanlı belgelerine göre Tepeköy olarak geçmektedir. Bir zamanlar kalenin üstüne fıçı yıkamak için çıkan bir rahibin, fıçıyı temizlemek için içine girdiğinde fıçı ile birlikte dereye yuvarlanması üzerine köye Rumlar arasında, "Papaz yuvarlandı köyü" dendiği de söylenmektedir.

Tepeköy'ün bulunduğu yerde Herkül Kalesi olarak bilinen antik bir kale bulunup, Rum Ortodoks dini belgelerine göre adı Heraklion'dur.Tepeköy'de Rumlar zamanında bir kilise, iki değirmen, yarı-yüksek statüye sahip okul ve iki konuk evi ve Aziz Irene'ye adanmış kutsal su bulunmaktaydı. Rum Patrikhanesi'nin, depremden hasar gören Rum mektebinin yeniden yapılması hususunda verdiği 09 Temmuz 1895 tarihli dilekçesindeki bilgilere göre, tamamı Rum 200 hanede 1000 kişi yaşamaktadır. Okulun büyüklüğü ise, uzunluğu 17 zira (yaklaşık 12,75 m), eni 13,5 zira (yaklaşık 10 m), yüksekliği 8 zira (yaklaşık 6 m) olarak tarif edilmektedir.

Tepeköy

Köyde ilkokul eğitimi 1943-1944 eğitim döneminde başlamıştır. Köy odasında "eğitmen" nezaretinde verilen eğitim 3 yıllıktır. 1950'den sonra bazı öğrenciler üçüncü sınıftan sonra Ereğli'deki okula devam etmişlerdir. 1954-1955 döneminde ise, yeni öğretmen atanarak, yine köy odasında olmak üzere beş yıllık eğitime geçilmiştir. Rumların olduğu dönemde kilise olan alan üzerine 1956 yılında inşaatına başlanan okul binasına Mart 1957 tarihinde geçilmiştir. Bu bina günümüzde taşımalı sistem nedeniyle okul olarak kullanılmayıp, daha çok sosyal amaçlı kullanılmaktadır.

Köyün eski sakinleri geçimini ipekçilikten kazanırken, üreticilerin en önemli pazarları ise İzmit, Bursa ve Karamürsel pazarlarıydı. Günümüzde ise yerel halk, geçimini büyük oranda meyve üretiminden sağlamaktadır. Köyde köy arazisi vardır. Tarım alanı olarak kullanılır. Kestanelik, zeytinlik, meyve sebze yetiştiriciliği yapılır. Bu tarım arazisinin büyüklüğü yaklaşık olarak 7.000 hektardır. Köyde dik bayırların olduğu bir coğrafi yapı mevcuttur. Tepeköy'de kiraz, ceviz, şeftali, çilek, zeytin, armut, ayva, muşmula, üzüm, elma, domates, biber, patlıcan vb. sebze ve meyve ağaçları dışında; hububat bitkilerinden olan arpa, buğday, yulaf ekimi ile yonca, fiğ, silajlık mısır gibi yem bitkileri ekimi yapılmaktadır. Köyün karakteristik bitki örtüsü ise makidir. Sebze ve meyvelerin su ihtiyacı genelde akan derelerden sağlanmaktadır. Bu su havuzlarda biriktirilir ve doğrudan bu yağmurlama olarak üretim alanlarına verilir. Dağlardan çıkan suları hortumlarla depoda biriktirip sulama sağlanmaktadır. Kot farkından faydalanarak sondaj suyu vardır.

Köy yapıları genelde beton malzemesi kullanılarak yapılmaktadır. Köyde yapım tekniklerinde kullanılan araç ve gereçler yoktur. Köydeki binalar günümüz mimarisine göre yapılmaktadır. Köyde tarihi bina bulunmamaktadır. Köy evleri geleneksel usullere göre yapılmaktadır. Köydeki en eski ev, köy kurulduğunda yani 1922 yılında yapılmıştır. Köyde 1922 yılında yapılan 1 adet köy çeşmesi vardır. Elektrik, köye 1960'lı yıllarda gelmiştir.

1960'lı yıllarda, köy gençleri spor ve neşe kaynağı olan yakan top gibi oyunlar oynarken, futbola ilgi daha fazlaydı. Yine aynı yıllarda minder ve karakucak güreşi ile takım kurup ilgilenen olduysa da, bu ilgi uzun sürmedi. 1972 yılında "Tepeköy Spor Kulübü" kuruldu. 1998-1999 yıllarında ise "Defne Spor Kulübü" kurulup Tepeköy Spor Kulübü'nden ayrı faaliyet gösterirken 2004-2005 yıllarında iki kulüp birleşti. Halen "Tepeköy Defne Spor Kulübü" olarak, Kocaeli amatör ligde faaliyetini sürdürmektedir. Avcılığa ilgiyi arttırmak maksadıyla 1970'li yıllarda atıcılık müsabakaları düzenlenmiş ve 1975 yılında "Tepeköy Avcılar Kulübü" kurulmuştur.

1965 yılından sonra köylülerden Defne'ye taşınanlar olmuş ve zamanla Defne Mahallesi oluşmuştur. Defne Mahallesi 1965 yılından önce yerleşim yeri değildi. Sadece sahilde, köylünün ürünlerini İstanbul'a motor denilen teknelerle sevk etmek için kullanılan iskele vardı. İstanbul hâl yerinin değişmesi nedeniyle 1980 yılından sonra deniz sevkiyatı kalktı. Bu tarihten sonra ürünlerini İstanbul'a kara yoluyla sevk eden Tepeköylüler, 2000 yılında "Tepeköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi" kurdular. Bu sayede, kooperatif

kamyonu ile sevkiyat avantajı yanı sıra, tarımsal gübreyi fabrikasından doğrudan alıp kullandıkları gibi, çevre köylere de satmaktadırlar. Günümüzde köylülerin en önemli geçim kaynağı sebze ve meyveciliktir.

KAYNAKÇA
Karamürsel Kültür Varlıkları ve Değerler Araştırma Projesi, Tepeköy Mahallesi (Köyü), Karamürsel Kaymakamlığı, 2009.

Aysel ÇETİNKAYA

TİCARET
Kocaeli'de

Toptan ve perakende ticaret; ulaştırma, haberleşme ve lojistik; diğer hizmet faaliyetleri ayırımında tanımlanan sektörün Türkiye genelinde hem üretim hem istihdam payı yüksektir. Ulaştırma ve depolama, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri, bilgi ve iletişim, gayrimenkul faaliyetleri, mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler, idari ve destek hizmet faaliyetleri, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri, kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor ile diğer hizmet faaliyetleri dikkate alınarak yapılacak bir değerlendirme, Kocaeli'ye ilişkin yapılacak planlamalar için de oldukça yararlı bir izleme ve değerlendirme ölçeği ortaya koymaktadır.

Konu bu yönü ile ele alındığında görülür ki İstanbul'dan İzmit ve Adapazarı'na kadar uzanan hat ve onunla bağlantılı yan ulaşım yolları ile oluşan ağ, sektörün bütün alt bileşenleri ile Türkiye'nin istisnasız en önemli bölgesidir.

	Kocaeli	Türkiye
2004	43,93	52,84
2005	42,87	52,77
2006	42,07	53,19
2007	42,42	54,64
2008	42,59	55,31
2009	45,17	56,99
2010	43,13	54,29
2011	40,65	52,80
2012	43,44	53,73
2013	42,90	53,18
2014	42,15	53,66
2015	42,20	53,31
2016	42,96	53,76
2017	41,16	53,34
2018	40,43	54,26

Tablo No 1: Türkiye GSYH'da Kocaeli Hizmet Sektörünün Yeri (%)

Ticaret sektörü diğer sektörleri besleyen ve ekonominin işleyişinden de doğrudan etkilen bir sektördür. Buna karşılık ekonominin genel bir canlılık içine girdiği dönemlerde hizmet sektörü pozitifte kayda değer bir gelişme trendi ortaya koymuş, buna karşılık da örneğin Covid-19 küresel salgınının etkin olduğu 2020 ve 2021 yılında ekonomideki genel daralmayı aşırı negatif gelişmeler ile tamamlamıştır. Bu durumun, özellikle bir sanayi bölgesi olarak Kocaeli bölgesi için büyük anlamı olmuştur.

Ekonomimizin üretim ve ondan öteye, katma değeri yüksek üretime dayalı gelişmesinin en önemli ölçütlerinden birisi olan ticarete ilişkin veriler Türkiye ekonomisinin dış dünya ekonomileri ile gittikçe daha yüksek düzeyde bir bütünleşme sürecine girdiğini göstermektedir. Gerek ihracat, gerek ithalat GSYH'nın daha yüksek bir değerine karşılık gelecek şekilde yükselmektedir. Bazı yıllarda aşağı yönlü bir değişim olsa da, ana hattı ile ihracatın ithalatı karşılama oranında da olumlu bir beklenti oluşmaktadır.

	2000	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İhracat/GSYH	10,2	14,7	16,7	16,5	18,4	21,3	22,5	22,4
İthalat/GSYH	20,1	24,0	24,0	23,0	27,1	28,3	26,6	29,2
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	51,0	61,4	69,4	71,8	67,1	75,3	84,6	77,3

Tablo No 2: Türkiye Dış Ticaretinin Gelişimi (2000-2020)

Türkiye için öngörülen; küresel ticaretteki dönüşüme uygun olarak, hem üretim hem de harcama bileşenleri yönünden dengeli bir politika ile teknoloji yoğun ve yenilik kapasitesi yüksek üretim modeline geçişin bir neticesi olarak, ticaret sektörünün de bu yönde gelişmesidir.

Kocaeli, sanayi ve ticaret potansiyeli, ekonomik gelecek beklentisi, firmaların rekabet gücü ve iç pazarın büyüklüğü açısından dikkat çeken bir avantaj bölgesi olarak Türkiye'nin bu ilerleyişinde en güçlü şekilde yer alması beklenen bölgedir.

Nitekim yapılan bir araştırmaya göre bölge, küresel ölçekteki bir ticarete imkân sağlayacak önemli altlıklardan olan;

Beşeri sermaye ve erişilebilirlik açısından İstanbul 18, Kocaeli 5. sırada,

Marka Becerisi ve yenilikçilik bakımından İstanbul 1, Kocaeli 14. sırada,

Ticaret becerisi ve üretim potansiyeli bakımından İstanbul 2, Kocaeli 1. sırada,

Erişilebilirlik bakımından İstanbul 1, Kocaeli 8. sırada ve genel sıralamada da İstanbul 13, Kocaeli ise 18. sırada yer almaktadır.

Dış ticaret konusu bölgesel düzeyde incelendiğinde görülür ki , İstanbul-İzmit-Adapazarı hattı önemli bir sanayi bölgesi, küresel ticaretin de önemli bir paydaşıdır. Veriler, Kocaeli bölgesinin sadece üretim değil, hatta onun da üzerinde bir ticari faaliyet ortamı oluşundaki önemi ortaya koymaktadır. Kocaeli'nin Türkiye geneli için taşımış olduğu önem, verilerden de

Kocaeli Ticaret Odası

anlaşılacağı üzere, GSYH'deki büyümeye paralel olarak (ekonominin genel dalgalanmalarına bağlı olarak dış ticaretteki katkısı değişebilmekle birlikte) toplam değerdeki oranını koruması ile de görülebilmektedir.

	İhracat Payı	İthalat Payı
2020	5,21	4,34
2019	5,42	4,05
2018	5,10	6,28
2017	4,95	9,22
2016	4,35	4,40
2015	4,90	4,48
2014	5,45	5,18
2013	5,79	4,91

Tablo No 3: Kocaeli'nin Türkiye Dış Ticaretindeki Yeri (%)

Bölge genelinde ihracat faaliyetinde bulunan işletmelerin coğrafi dağılımına bakıldığında görülür ki Gebze ve İzmit merkez ilçeleri toplam işletmelerin %61,2'sini barındırmaktadır.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kocaeli İlinde Bulunanların Sayısı	89	80	80	82	79	79	75
Kocaeli İlinde Bulunanların Toplama Oranı	17,8	16	16	16,4	15,8	15,8	15
Kocaeli İlinde Bulunanların İhracatı (Bin ABD doları)	21,9	22	20,1	27,5	21,8	22,1	27,4

Tablo No 4: Kocaeli'deki İlk 500 Sanayi Kuruluşu Grubunun İhracat Payı (%)

Verilere göre Kocaeli'de bulunan ilk 500 sanayi kuruluşu grubuna giren işletmelerin, üretimden ihracata konu olan ürünlerinin değeri, bütün işletmelerin ihracat değerinden daha yüksek bir oran oluşturmaktadır. Sanayi odasına kayıtlı ve Kocaeli'de üretim yapan işletmelerin alt bölgeler yerleşim dağılımına bakıldığında en yüksek payın Gebze'de olduğu görülür.

Alt Bölge	İşletme Sayısı
Gebze	503
Gölcük	17
Kandıra	3
Karamürsel	2
Kocaeli Merkez	37
Körfez	9
Derince	19
Başiskele	43
Çayırova	97
Darıca	16
Dilovası	91
Kartepe	53
İzmit	109

Tablo 5: Kocaeli Sanayi Odası'na Kayıtlı İhracat Yapan İlk 1000 İşletmenin Bölgesel Dağılımı (2021)

2021 yılı itibariyle Kocaeli genelinde yer alan ilk 1000 işletmenin 775 adedinin ihracatçı, 911 adedinin üretici, 42 adedinin de ithalatçı işletme olduğu görülür.

	İştigal Alanlarına Göre Kocaeli'deki İlk 1000 İşletme
İhracatçı	775
Üretici	911
İthalatçı	42

Tablo No 6: Kocaeli Sanayi Odası'na Kayıtlı İlk 1000 İşletmenin İştigal Alanları (2021)

Bölgede üretim yapan işletmelerin dış ticaret faaliyetlerini gerçekleştirdikleri temel alım-gönderim noktaları İstanbul ve Kocaeli illeri dahilinde bulunan deniz ve hava limanları ile doğrudan karayolu taşımacılığı yollarıdır. Bu yönü ile bölgedeki bütün işletmeler hali hazırda büyük imkânlara sahiptirler.

Bununla birlikte Türkiye için hedeflenen; coğrafi avantajından en iyi şekilde faydalanmasına imkan verecek çoklu lojistik ve ulaşım yapısının oluşturulması, bu kapsamda da demiryolu ve denizyolu taşıma paylarının artırılması, hızlı, esnek, emniyetli, güvenilir, entegre, düşük maliyetli bir yapının oluşumu ile ticaretin kolaylaştırılması ve ekonominin rekabet gücünün artırılması amacına uygun şekilde yerleşim ile ulaşım planlarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak, çevre düzen planları ile master planlarının eşgüdüm içinde hazırlanıp uygulanmasının sağlanması ile daha güçlü bir ticaret altyapısına sahip olunacağı açıktır.

Türkiye'de hizmetler sektörde istihdam olunan işgücünü alt istihdam alanlarına göre incelediğimizde tüm faaliyet kollarında bir artışın olduğu görülür. Genel olarak toptan-perakende ticaret, lokanta ve otelcilik, mali kurumlar, sigorta, yardımcı hizmetler alanında düzenli bir yükseliş söz konusuyken özellikle iyi tanımlanmamış faaliyetlerde bir azalış görülmektedir.

Kocaeli bölgesi, üretimde sanayi kesiminin egemen olduğu bir bölgedir. Sanayi üretiminin bu baskınlığında bölge insanının genel ihtiyaçları hizmet kesiminin aracılığı ile karşılanmaktadır. Yönetim, denetim ve eşgüdüm faaliyetleri kapsamında kamusal yönetim hizmetlerinin altyapısının geliştirilmesi kapsamında inşa olunan birçok kamu tesisi yanında, bankacılık, sigortacılık, sağlık ve eğitim gibi birçok hizmet sektörünün ihtiyacı olan özel teşebbüs işletmeciliğinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle giyim sektörü ve yiyecek sektörünün ürünleri diğer bölgelerden bu işletmeler aracılığı ile bölgeye akmakta, nihai tüketime sunulmaktadır. Bu genel çerçevede, aktarım ve sunum altyapısı niteliğindeki bazı alt sektörler belirgin bir şekilde diğerlerine göre gelişmiş durumdadır.

Alt Sektör Grubu	Çalışan Sayısı	%
Toptan ve perakende ticaret	41 502	31,15
Ulaştırma ve depolama	23 430	17,58
İdari ve destek hizmet faaliyetleri,	16 231	12,18
İnşaat	14 047	10,54
Konaklama ve yiyecek hizmet faaliyetleri	11 125	8,35
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	7 675	5,76
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	6 206	4,65
Eğitim	4 428	3,32
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	2 089	1,56
Finans ve sigorta faaliyetleri	1 973	1,48
Bilgi ve iletişim	1 614	1,21
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	1 288	0,96
Gayrımenkul faaliyetleri	735	0,55
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	543	0,40
Diğer hizmet faaliyetleri	325	0,24
Genel Toplam	133 211	100,00

Tablo No 7: Kocaeli'de 20+ Ölçekli Hizmet Sektörü İşletmelerinde İstihdamın Dağılımı (2019) (20+ kişi Çalışanı Olan işletmeler)

Yirmi kişiden fazla çalışanı olan işletmeler dikkate alındığında en fazla istihdam sağlayan alt grubun toptan ve perakende ticaret alanı olduğu görülmektedir. Sonra sırası ile en çok istihdam sağlayan alt sektörler, ulaştırma ve depolama, idari ve destek hizmet faaliyetleri ile inşaat sektörüdür.

KAYNAKÇA

DİE, *Genel Nüfus Sayımları 1980, 1990, 2000*; DİE, İstatistiklerle Türkiye 2002; Forbes Türkiye, *Yaşamak ve Çalışmak İçin En İyi Şehirler Araştırması*, Ekim 2016; Kalkınma Bakanlığı, *Onbirinci Kalkınma Planı 2018-2023*; Kocaeli Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, İşgücü Piyasası Araştırmaları-2019; Kocaeli Sanayi Odası verileri-2021; Ticaret Bakanlığı, *Ekonomik Görünüm Ocak* 2020, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri.05.07.2021; https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Foreign-Trade-Statistics.05.07.2021; https://kosano.globalpiyasa.com/tr/GTUreticiler-Filtre.aspx?isturu2=2&sh=&Sehir=Kocaeli, 10.07.2021.

Gülfettin ÇELİK

TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ

Ticaret, Ahilik, Kocaeli

Osmanlı Devleti'nde II. Mahmud döneminde yapılan pek çok ıslahat hareketi içinde, Batı ülkelerinde olduğu gibi, devlet görevlerinin yeni oluşturulan nâzırlıklar (bakanlıklar) arasında bölüştürülmesi de yer almıştır. Ticaret alanındaki hizmetler de 1838 yılında oluşturulan "Meclis-i Ziraat ve Ticaret Komisyonu" bünyesinde verilmeye başlanmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra 1840 yılında da İstanbul'da "Umur-ı Ticaret ve Ziraat Nezareti" kurulmuştur. Bu nezarette; "Ticaret ve Ziraat Meclis-i Kebiri" adı verilen sürekli bir komisyon ile ticaret, muhasebe, istatistik ve ziraat kalemleri (daireleri) yer almıştır. Bu kurum, saltanatın lağvedilmesi ile tüm Osmanlı bakanlıklarının varlığının sona erdiği 1922 yılına kadar farklı isimler ve işlevler üstlenerek 82 yıl hizmet vermiştir.

Birinci TBMM Hükümetinde "İktisat Vekâleti" tarafından yürütülen bu hizmetler, 1924 yılından 1928 yılına kadar Ticaret Vekâleti bünyesinde, 1928-1931 yılları arasında "Ticaret ve Ziraat Vekâletlerinin Tevhidi Kanunu" ile iki müsteşarlık olarak kurulan İktisat Vekâleti içerisinde verilmiştir. 1931 yılında Ziraat Vekâleti'nin, 1939 yılında Ticaret Vekâleti ile Münakalât Vekâleti'nin kurulmasıyla, kendisinden ayrılan birimlerden dolayı İktisat Vekâleti iyice küçülmüş ve bu durum 1949 yılına kadar sürmüştür. 1949 yılında sanayi, maden ve enerji işlerinin de bağlı olduğu Ekonomi ve Ticâret Vekâleti kurulmuştur. 1957 yılında sanayi işlerinin ayrılması ile 1939 yılındaki kuruluş yapısına ve görev alanına dönen Ticaret Bakanlığı,

Ticaret İl Müdürlüğü

1971 yılı başında yeniden sanayi işlerini de alarak ilk defa Sanayi ve Ticaret Bakanlığı haline gelmiştir. Ticaret kolu aynı yılın sonunda tekrar ayrılarak Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı ile birleşmiş ve 1939 yılındaki Ticaret Bakanlığı haline dönerek bu durum 1983'e kadar devam etmiştir. 1983 yılında ise sanayi kesimi ile tekrar birleştirilerek oluşturulan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2011 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bazı birimlerini birleştiren 08.06.2011 tarihli 27958 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan 640 sayılı Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuş KHK'nin 4. maddesi ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı İl Ticaret Müdürlüklerinin kurulması hükme bağlanmıştır. Buna göre, Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü 12.10.2012 tarihinden itibaren faaliyete başlamıştır. 09.07.2018 tarihinde yayımlanan 703 sayılı KHK ile Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermektedir.

Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü'nün amacı, Kocaeli ilini ticaretin en kolay ve güvenli yapıldığı sayılı ticaret merkezlerinden biri haline getirmek için tüketici haklarını korumak ve etkin piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleriyle piyasaya güvenilir ürünlerin sunulmasını sağlamaktır. Ayrıca, tacirin de en doğru şekilde ticari faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli rehberlik çalışmalarını yapmak da bu amaç kapsamı içerisindedir. Söz konusu kurum, esnaf ve sanatkârlığı; meslek ahlakı, olgun kişilik, doğruluk ve tevazu ile harmanlayan Ahilik kültürünün gelecek nesillere doğru şekilde aktarılabilmesi için esnaf ve sanatkârlığın devamlılığını sağlayıcı çalışmalar yapmaya devam etmektedir. Bunlara ek olarak, Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü, merkezinde "insan" ve "topluma hizmet" olan, yerel kalkınmanın anahtarı olarak görülen kooperatiflerin üretim ve istihdama önemli katkılar sağlayan aktif kuruluşlar haline getirilmesi ve bu şekilde sermayenin tabana yayılması için gerekli çalışmaları yürütmektedir.

Hızlı ve kolay ticaretin güven kapısı olmayı vizyon olarak belirleyen kurum, ticaret politikalarını geliştirmeyi ve uygulamayı da kendine misyon edinmiştir. Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü yetki, görev ve sorumluluklarını Ticaret Bakanlığı Taşra Teşkilatı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönergenin 64'üncü maddesine dayandırmaktadır. Bu yönergeye göre; toptancı halleri ile pazar yerlerinin çağdaş bir yapıya kavuşturulması ve işletilmesini sağlamaya yönelik çalışmalarda bulunmak, bu konularda mahalli idarelerle işbirliği yapmak, toptancı halleri ve pazar yerlerine ilişkin işlemleri yürütmek, ticaret odaları, sanayi odaları, ticaret ve sanayi odaları, deniz ticaret odaları ile ticaret borsalarına ilişkin mevzuat ve Bakanlıkça verilen görevleri yürütmek, ortak iş yapma kültürü ve şirketleşme çalışmalarını özendirici ve destekleyici faaliyetlerde bulunmak, tüketicinin korunması mevzuatı kapsamına giren hizmetleri yürütmek, gerektiğinde yaptırım uygulamak ve uygulanmasını sağlamak, tüketicilerin aydınlatılması ve bilgilendirilmesi amacıyla toplantı, panel, konferans ve benzeri faaliyetler düzenlemek, tüketicinin korunması mevzuatını tanıtmak ve gerçekleşen değişiklikleri

duyurmak, iç kontrol standartlarını uygulamak ve geliştirmek Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü'nün görevlerinden sadece bazılarıdır. Bu doğrultuda şehrin ticari hayatına ilişkin kurumun oldukça önemli pek çok görevi bulunmaktadır.

640 sayılı Ticaret Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 4'üncü maddesi uyarınca kurulan Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü, günümüzde Yenişehir Mahallesi Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No: 114 Kat: 3-4 (Tramvay yolu kenarı) 41050 İzmit/Kocaeli adresinde hizmet vermektedir. En başında Ticaret İl Müdürü'nün bulunduğu kurum bünyesinde, Sekreterlik, Tüketicinin Korunması Piyasa Gözetimi ve Denetimi Şubesi, Esnaf ve Sanatkârlar Hizmetleri Şubesi, İç Ticaret ve Hal Hizmetleri Şubesi, Kooperatif Hizmetleri Şubesi, Personel ve Destek Hizmetleri Şubesi, Tüketici İl Hakem Heyeti ve Hal Hakem Heyeti ofisleri mevcuttur. Kurum bünyesinde hizmet sunan personel sayısı, 1 il müdürü, 1 uzman (Şube Müdürü V.), 1 araştırmacı, 12 raportör, 2 şef, 7 memur, 4 V.H.K.İ, 1 sözleşmeli büro personeli, 1 tekniker, 4 hizmetli ve 1 sürekli işçi (hizmetli) olmak üzere toplam 35 kişidir.

Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü verimliliği artırmak amacıyla, müdürlüğün görev ve yetki alanına giren konularda kurum içerisinde personeline hizmet içi eğitimler vermektedir. Ayrıca, kurum dışında piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri kapsamında 2019 yılı içerisinde Kocaeli'de 1.339 denetimde toplam 57.912; 2020 yılı içerisinde ise 1.639 denetimde toplam 83.892 adet ürünü denetlemiştir. Ticaret İl Müdürlüğü kurumsal kabiliyet ve kapasitesi bakımından oldukça güçlü bir kadroya sahip olması ve Kocaeli'nin ticari hayatına yön veren en önemli kamu kurumlarından biri olmasıyla şehre hizmet sunan müdürlüklerden birisidir.

KAYNAKÇA

http://kocaeli.gov.tr/ticaretilmudurlugu (Erişim Tarihi: 02.08.2021); https://ticaret.gov.tr/kurumsal/tarihce (Erişim Tarihi: 02.08.2021); https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-8.pdf (Erişim Tarihi: 02.08.2021); https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3.pdf (Erişim Tarihi: 02.08.2021); Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü'nün 2020 Yılı Faaliyet Raporu; Kocaeli Ticaret İl Müdürlüğü'nden temin edilen belge ve dokümanlar.

Mustafa Talha SAVAŞ

TİCARETİN ÇINARLARI

Kocaeli Ticaret Odası Proje Uygulaması

1897 yılından bu yana faaliyet gösteren Kocaeli Ticaret Odası, 1945 yılında ilk resmî belgesini vermiştir. Türkiye'nin en köklü meslek örgütlerinin başında gelen Kocaeli Ticaret Odası Aralık 1988 yılında Gebze Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurulmasıyla ikiye bölünmüş, ardından Haziran 1989 tarihinde Kocaeli Sanayi Odası'nın kurulmasıyla bölünme devam etmiştir. 1999 yılında da Körfez Ticaret Odası'nın kurulmasıyla bölünme işlemi tamamlanmıştır. 2008 yılında meclis kararıyla isim değişikliğine giden İzmit Ticaret Odası, bu tarihten sonra Kocaeli Ticaret Odası unvanıyla üyelerine hizmet vermeye devam etmiştir. Yerel yönetimlerde meydana gelen değişimler ve ilçe sayılarında yaşanan artış, Kocaeli Ticaret Odasının da yetkili olduğu alanları yeniden belirlemiştir. Buna göre Karamürsel, Gölcük, Başiskele, İzmit, Kartepe, Kandıra, Derince, Dilovası, Darıca ve Çayıova ilçeleri hizmet alanımıza girmiş ve Kocaeli Ticaret Odası ilin geneline yayılan bir yapıya kavuşmuştur.

Kocaeli Ticaret Odası farklı meslek gruplarından geleceğe ışık tutacak duayenlerin söyleşilerini 2014 yılından bu yana "Ticaretin Çınarları" projesi ile hedef kitlesiyle paylaşmaktadır. Ticaretin Çınarları projesi önce kurumun resmi dergisi olan *Kotonomi* adlı yayında yazılı olarak başlatılmış, 2017 yılından itibaren de kurumun web sitesinden yer alan KOTOTV adlı sayfada dijital olarak paylaşılmaya başlanmıştır. Paylaşılan içeriklerde, Santral Eczanesi'nin sahibi Eczacı Yusuf İzzettin Bilgisu, Terzi Cemal Sarar, Cinema Next Genel Müdürü Fikret Gürsoy, Man Yetkili Servis Bayii sahibi Şükrü Bak, Serbesler Dondurma sahibi Enver Serbes, Orhan Ticaret'in sahibi Hüseyin Orhan, Akoğlu Giyim'in sahibi Dursun Akoğlu, Kocaeli Kaya Şirketler Grubu Kurucusu İsmet Kaya, Özer Giyim'in sahibi Özer Karslı, Kocaeli Et Pazarı sahibi Osman Kuyu'nun söyleşilerine yer verilmektedir.

Yusuf İzzettin Bilgisu (Kocaeli Eczanesi)

1913 yılında Eczacı Mektebi'nden mezun olmuştur. İzmit'te, "Kocaeli Eczanesi"ni açmıştır. Cumhuriyet döneminde İzmit'te göreve devam eden en eski eczacılardan olan Bilgisu, 86 yaşına kadar eczanesinin başında durmuştur. 1977 yılında eczanesini torunu Ayşen (Bilgisu) Yengin'e devretmiştir. Yusuf İzzetin Bey 4 Haziran 1927 yılında kurulan Kocaeli Bankası'nın kurucu üyelerindendir. Yusuf Bey'in kendi adını taşıyan diğer bir torunu da İzmit'te "Santral Eczanesi"ni işletmektedir. Aynı aileden olan Beyhan Bilgisu da "Park Eczanesi"ni çalıştırmıştır. Osmanlı döneminde eczacılık yapmaya başlayan Yusuf Bilgisu, torunlarının da eczacı olmasıyla birlikte mesleği onlara devretmiştir.

Enver Serbes (Serbesler Dondurma)

Enver Serbes ve çocukları, 1957'de Makedonya'dan Türkiye'ye göç ederek Kocaeli'nin Gölcük ilçesi Değirmendere sahilinde, Serbesler markasıyla dondurma üretmeye başlamıştır. 17 Ağustos 1999'da Gölcük'te yaşanan 45 saniyelik depremde 45 yıllık ekmek tekneleri Körfez sularının 25 metre altında kalan Enver usta ve çocukları, Değirmendere sahilinde yeniden bir dükkan açarak dondurma üretimine devam etmişlerdir. Çocukları Salih, Mesut ve Hakan ile birlikte dondurma üretimine devam eden Enver Serbes, geçen zaman içerisinde 41 çeşit dondurma üreterek Körfez genelinde ve çevre illerde tanınan bir marka haline gelmiştir. Kocaeli'nin plaka numarasından esinlenerek 41 çeşit dondurma üreten Enver ustanın en beğenilen ürünü ise kendilerine has bir dondurma olan ve içerisinde mesir macunu bulunan "Hürrem Sultan" adlı dondurmadır.

Hüseyin Orhan (Orhan Ticaret-Yok Yok Hüseyin)

Hüseyin Orhan, 1947 yılında İzmit-Yeniköy'de doğdu. Babası Halil İbrahim Bey, annesi Ayşe Hanımdır. Babası Halil İbrahim Bey, 1951'de Yeniköy'de bakkal açarak ticarete başladı. Hüseyin Orhan'ın Hasan ve Firdevs adında iki kardeşi bulunmaktadır. Hüseyin Orhan, 1959 yılında İstiklal Caddesi'nde, Soydan İş Merkezi ile Belsa Plaza'nın köşesinde bulunan ıhlamur ağacının altında seyyar tezgâh açarak ticarete başladı. Tezgâhta hırdavat ve ufak tefek eşyalar satıyordu. Bir yıl sonra şimdiki İzmit belediye binası karşısında, Maruf Sakızlı ve Tarık Özbek tarafından işletilen Çamlıköşk'ün bulunduğu yerde hırdavat, tuhafiye, çorap ve daha birçok ürün satan küçük bir dükkân açtı. Bu esnada 1960 ihtilali oldu."25 kuruşluk mal 2,5 lira oldu. Sermayem 10 kat küçüldü" diyerek o günleri hatırlayan Hüseyin Orhan dükkânı kapatmak zorunda kaldı. Mallarını, tuhafiye dükkanları bulunan dayılarına devretti. 1960 ile 1967 yılları arasında dayıları Mehmet, Sami ve Recep Uzar kardeşlerin tuhafiye dükkanlarında tezgahtarlık yaptı. 1967 yılında askere gitti. Bahriye askeri olarak İstanbul'da askerliğini yaptı. 1970 yılında kardeşi Hasan Orhan ile Abdurrahman Yüksel Caddesi, No.15 adresinde bir dükkân açtı. Dükkânda züccaciye, hırdavat ve kırtasiye ürünleri sattı. 1986 yılına kadar kardeşi ile birlikte o adreste ticaret hayatına devam etti. Aynı yıl kardeşinden ayrılarak İstiklal Caddesi, No.168 adresine taşındı. 24 yıldır aynı adreste ticarete devam etmektedir.

İzmit Rotary Kulübü tarafından Meslek Hizmet Ödül Plaketi ile onurlandırılan ve İzmit Ticaret Odası üyesi olan, günümüzde dükkanında iki oğlu ile birlikte çalışmaya devam etmektedir.

Dursun Akoğlu (Akoğlu Giyim)

Dursun Akoğlu 1934 yılında Elazığ'da doğdu. Baba adı Ramazan, anne adı Zekiye idi. 1949 yılında ailece İzmit'e göç ettiler. Dursun Akoğlu'nun babası Ramazan Bey, Elazığ'da çiftçilikle uğraşıyordu. İzmit'e geldiklerinde Necatibey İlkokulunda görevli olarak çalıştı.

Elazığ'da ilkokulu bitiren Dursun Akoğlu, ailesi ile İzmit'e geldiklerinde 15 yaşındaydı. Baç mevkii, Hastane Bayırı, No.46 adresinde ikamet etti. Dursun Akoğlu 1959 yılından sonra ise, Cedit Mahallesi, Muzaffer Fidan Sokak, No.4 adresinde yaşamına devam etti. Demiryolu Caddesinde manifaturacı-terzi Hacı Müfit Saner'in yanına çırak olarak girerek 2 yıl burada çalıştı. Müfit Saner'in ortağı Tevfik Dinçkal, Müfit Saner ile işlerini ayırıp yine Demiryolu Caddesinde, eski İş Bankasının olduğu yerde Makastar Terzihanesini açınca Dursun Akoğlu da, onun yeni iş yerinde çalışmaya başladı. Terziliği burada öğrenen Dursun Akoğlu 1957 yılında Hürriyet Caddesi, No.25 adresinde (Doktor Kayhan Basım'ın binasının altında) kendi terzihanesini açtı. 13 yıl bu dükkânda çalıştı. 1970 yılında, Hürriyet Caddesi, No.31'deki kendi mülkü olan dükkana geçti. 40 yıldan bu yana aynı iş yerinde ticaret hayatına devam eden Dursun Akoğlu, 1980 yılından sonra terziliği bırakarak hazır konfeksiyon ürünlerinin satışına başladı. 60 yıla yakın giyim sektöründe faaliyet gösteren Akoğlu, Kadıköy Güneşspor'da yöneticilik, İzmit Camileri Yaptırma ve Onarma Derneği'nde Başkanlık, iki dönem Doğruyol Partisi'nde İl yöneticiliği, iki dönem disiplin kurulu üyeliği, Elazığlılar Derneği kuruculuğu, iki dönem İzmit Ticaret Odası'nda meclis üyeliği yapmıştır.

İsmet Kaya (Kaya Elektrik-Kaya Şirketler Grubu)

İsmet Kaya, 1947 yılında Gölcük-İhsaniye köyünde doğdu. Ataları 93 Harbi'nden sonra Kafkasya'dan gelip, Gölcük Beylik köyüne yerleşti. Baba adı Hasan, anne adı Zehra idi. Orman memuru olarak görev yapan Hasan Bey, aynı zamanda bir semer ustasıydı. Hasan Kaya, 1950 yılında Mehmetalipaşa Mahallesi'nde üç katlı bir ev yaparak, İzmit'te yaşamaya başladı. İsmet Kaya daha üç yaşındaydı ve Hamdi (ağabeyi-merhum), Rahime (merhum), Müslüme, Asiye (merhum), Meryem ile Sabiha adında altı kardeşi vardı.

İsmet Kaya, 28 Haziran İlkokulu'nda okumaya başladı. Babası Hasan Kaya, 1957 yılında oturdukları evi, okul olması için Milli Eğitim'e verdi. Atatürk İlkokulu olarak kullanılmaya başlayan evleri, İsmet Kaya'nın mezun olduğu ilkokul oldu. İzmit Ortaokulu'nu dışarıdan imtihanlara girerek bitiren İsmet Kaya, tahsiline devam etmedi. 1959 yılında henüz 12 yaşında iken, Rorf Kollektif Şirketi'nin elektrik işleri bölümünde çırak olarak çalışmaya başladı. Bu şirketin yaptığı inşaatlarda elektrikçi olarak çalıştı. Şirkette çalışmaya devam ederken, ağabeyi Hamdi Kaya ile birlikte, 1961 yılında Mehmetalipaşa Mahallesi'nde bir elektrikçi dükkânı açtı. Bu dükkânda malzeme satışı ve tamir ve montaj işleri yaptı. Bir taraftan Rorf Kollektif'te çalışırken, bir taraftan da kendi işini sürdürdü. İsmet Kaya, ağabeyi Hamdi Kaya ile birlikte, 1970 yılında Hürriyet Caddesi'nde bir elektrikçi dükkânı açtı. Dükkânın tabelasına "Kaya Elektrik" yazdı. Birçok firmanın satış temsilciliğini alan iki kardeş, malzeme satışı ile birlikte taahhüt işlerine girdi. İnşaat müteahhitliği yapan Mustafa Ekşi'nin de işlerini yapan İsmet Kaya, Cumhuriyet Caddesi'ndeki binayı Mustafa Ekşi'den satın aldı. 17.04.1979 tarihinde bu büyük dükkâna geçen İsmet Kaya, Kaya Elektrik Ticaret ve Pazarlama Limited Şirketini kurdu. Bu yeni şirket, endüstri bölgesinin ihtiyacı olan her türlü elektrik malzemesini müşterilerinin hizmetine sunarken başta Siemens İzmit Ana bayiliği olmak üzere; Philips, AEG, ABB, KONDAŞ, ALCE, KALEPORSELEN, Merlin Gerin, Metesan, Olegrand vb. firmalarının ürünlerini sattı. 1984 yılından sonra, sanayiye yönelik yatırım sürecini başlattı. Alçak gerilim-Orta gerilim-Tasarım-Proje-Mühendislik ve Müteahhitlik hizmetlerini üstlendi. Beksa, İpekkağıt, Kartonsan, Dusa, Brisa, Nuh Çimento, Carnaud Metalbox, Omya gibi Türkiye'nin tanınmış firmalarında taahhüt işleri yaptı. İsmet Kaya, 1991 yılında Toyota'nın İzmit bayiliğini aldı. Alemdar Caddesi'nde bulunan showroom, daha sonra 2002

yılında D-100 Karayolu Üzeri- Yeni Bursa Yolu Kavşağı'ndaki Toyota Plaza'ya taşındı. Bugün Kaya Şirketler Topluluğu, elektrik, elektroteknik, elektromekanik, otomotiv, sigorta ve inşaat alanlarında faaliyet göstermektedir.

İsmet Kaya, Kocaelispor Kulübü Başkanlığı (1989-1991 Sezonu), Kocaeli Sanayi Odası – meclis başkan vekilliği, İzmit Elektrik Teknisyenleri Derneği başkanlığı, TOBB - konsey üyeliği, Kocaeli Sanayici İş Adamları Derneği-(KOSİAD) yönetim kurulu başkan yardımcılığı, Kocaeli Eğitim Vakfı (KEV) başkan yardımcılığı, Kocaeli Üniversitesi Vakfı – yönetim kurulu başkanlığı, Kocaeli Devlet Hastanesi Vakfı – yönetim kurulu üyeliği, Körfez Rotary Kulübü üyeliği, Türk Amerikan Derneği üyeliği faaliyetlerinde bulundu.

Osman Kuyu (Kasap)

Osman Kuyu, 1951 yılında Hendek'te doğdu. Baba adı Hasan, anne adı Fehmiye olan Osman Kuyu, daha sonraki yıllarda anne ve babasını kaybetti. İlkokulu Hendek'te okuduktan sonra 1966 yılında İzmit'e geldi. Aynı yıl, kasap İrfan Çepni'nin yanına çırak olarak girdi. Osman Kuyu, 1975 yılında çalıştığı iş yerine ortak oldu. 1981 yılında ise, günümüzde halen çalıştırmakta olduğu Kapanönü No.7 adresindeki "Kocaeli Et Pazarı"nı kurdu. 29 yıldan bu yana da Kocaeli halkına hizmet vermektedir. Osman Kuyu, İzmit Kasaplar Odası'na ve Kapanönü Koruma ve Güzelleştirme Derneği'ne üyedir. 1992 ile 2001 yılları arasında Kocaelispor yönetiminde görev alan Osman Kuyu bu dönemde salon sporları sorumluluğunu üstlenmiştir.

KAYNAKÇA
Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit 2013; Remzi, Kocaer, *Türkiye Eczacılar Almanağı*, İstanbul 1949, s. 339; https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/kocaeli/500-yillik-osmanli-lezzeti-dondurmayla-birlesti-ozel-haber10259846

Aysel ÇETİNKAYA

TOPÇU ÇEŞME

Topçular Mahallesi Topçu Çeşme Sokak'ta yer alan çeşme, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanter kayıtlarına göre Pafta 89, Ada 377, Parsel 1'dedir. G.E.E.A.Y.K.'nın 10.11.1979 tarih ve 11612 sayılı kararı ile tescillenmiştir.

Kitabesinin olmaması sebebi ile tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Kaynaklarda 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Duvar çeşmeleri grubunda olup istinat duvarına gömülü vaziyettedir.

1.90 m eninde, 1.80 boyunda dikdörtgen formlu çeşmenin malzemesi tuğladır. Cephe, tuğlaların yatay eksende dizilimi ile oluşturulmuştur. Sivri kemerle sonlandırılmış 15 cm derinlikli bir nişe sahiptir. Kaynaklarda ayna taşı ve devşirme yalak kısmının var olduğu belirtilmekle birlikte her iki unsur da günümüzde yerinde değildir. Oldukça harap durumdaki çeşme, işlevini yitirmiştir.

Topçu Çeşme

KAYNAKÇA
Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar*, İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 287; Figen Ölmez, *Kocaeli Çeşmeleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s. 113-116; Taner Aksoy, Özlem İyier, Ebru Postalcıoğlu vd. (haz.), *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2011, s.97.

Ela TAŞ

TOPLUM RUH SAĞLIĞINI GELİŞTİRME DERNEĞİ

Kocaeli'de Bir Dernek

Merkezi Kocaeli'de olan Toplum Ruh Sağlığını Geliştirme Derneği, iki ayrı kuruluşun deneyimleri üzerine kurulmuştur. 1996 yılında Kocaeli Üniversitesi bünyesinde kurulan Toplum Ruh Sağlığı Birimi'nde (ToRSaB) gerçekleştirilen kazanımlarla, 2003 yılında yine Kocaeli'de kurulmuş olan İzmit Rehabilitasyon Derneğinin kurumsal yapısı birleştirilmiş 2015'te Toplum Ruh Sağlığını Geliştirme Derneği oluşturulmuştur.

Bu dernek, insanların sosyal, kültürel ve psikolojik gelişimlerini destekleyerek, bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasına yardımcı olmak, bireylerin karşılaşabilecekleri psikososyal sorunlarla başa çıkma becerilerini geliştirmek, zihinsel ve fiziksel olarak sağlıklı bireylerden oluşan bir toplumun oluşmasına katkıda bulunmak amaçlarıyla kurulmuştur. Bu hedefler, eğitim, tanıtım ve araştırma ile ilgili faaliyetlerin planlanması ve uygulanması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Derneğin tedavi ile ilişkili bir çalışması olmayıp koruyucu ve ruh sağlığını geliştirme amaçlı etkinlikleri olmaktadır.

Derneğin üyeleri arasında Psikiyatrist, Çocuk Psikiyatristi, Psikolog, Hemşire, Sosyal Çalışmacı, İletişim Bilimci, Dil Bilimci, Avukat, Yazar, Tiyatro Yönetmeni ve Oyuncusu gibi farklı meslek ve disiplinlerden kişiler olup, üyelerin yerleşim yerleri arasında Kocaeli, İstanbul ve Türkiye'nin birçok başka ili bulunmaktadır.

Çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlarla ortak gerçekleştirilen etkinlikler yerel, ulusal, uluslararası çalışmalar başlıklarında gruplanabilir. Yerel düzeyde ToRSaB bünyesinde başlatılmış olan bilgilendirme, farkındalık geliştirme çalışmalarının kazanımlarıyla, halka yönelik toplantılar ve Sağlık Müdürlüğü ile işbirliği içinde yürütülmüş olan ruh sağlığı çalışanlarıyla ayda bir yapılan "Krize Müdahale ve İntiharı Önleme" toplantıları devam ettirilmiştir. Bir kısmı Üniversitenin Toplum Ruh Sağlığı Birimi ile birlikte yüzyüze düzenlenen bu etkinlikler, salgın nedeniyle bir süre durdurulmuş, daha sonra da çevrimiçi olarak sürdürülmektedir. Ayrıca Kocaeli valiliği bünyesinde varolan İntiharı Önleme İl Kurulu, Toplum Ruh Sağlığı Merkezi İl Koordinasyon Kurulu ve Bağımlılıkla Mücadele İl Koordinasyon Kurullarında, sivil toplum kuruluşlarından biri olarak yer alınmaktadır.

ToRSaB döneminde özellikle halka açık yürütülen çalışmalar, salgın başlayana kadar yerel düzeyde devam ettikten sonra çevrimiçi toplantıların derneğin youtube kanalında canlı yayınlanması ve kanalda kalıcı olarak tutulmasıyla ulusal düzeyde etkinlikler boyutu kazanmıştır. Konuk konuşmacıların sunumlarından sonra öğrencilerin yorum ve sorularıyla katkıda bulunmaları uluslararası etkinliklere de yansıyan özgün bir uygulama biçimi olmuştur.

Türkiye Psikiyatri Derneği'nin Ruh Sağlığını Güçlendirme ve Tıp Öğrencileri Çalışma Birimleri, Maltepe Üniversitesi'nin SOYAÇ *(Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar)* Merkezi ve PAET *(Psikiyatristler Arası Etkileşim Topluluğu)* ile ortak araştırma ve eğitim çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bazıları ulusal, bazıları uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde her yıl düzenli olarak Dünya Ruh Sağlığı Günü kutlamaları gerçekleştirilmektedir.

Dernek, Mart 2021 tarihinden başlayarak ruh sağlığı alanında dünya çapında tanınan eğitimcilerle ayda bir çevrimiçi söyleşiler düzenlemekte, yine bu söyleşiler de canlı olarak aşağıda belirtilen youtube kanalında yayınlanmakta ve diğer etkinlikler gibi aynı yerde erişime açık bulundurulmaktadır. Bütün bu söyleşilerde de farklı ruh sağlığı çalışanları ve farklı alanlarda eğitim gören lisans veya yüksek lisans öğrencileri tartışmacı olarak yer almaktadır. Bu etkinliklere Dünya Psikiyatri Birliği, Dünya Ruh Sağlığı Federasyonu Başkanları ve Dünya Sağlık Örgütü Ruh Sağlığı Bölümü Direktörü gibi etkin mevkilerdeki kişiler yanında Amerika, Avrupa, Asya ve Afrika'dan kıymetli ruh sağlığı eğitimcileri katılmış olup davet edilecek çok sayıda kişi daha bulunmaktadır.

Ayrıca 2021 yılında 10 Ekim Dünya Ruh Sağlığı Günü, gene dünyanın farklı ülkelerinden katılan kıdemli eğitimciler ile tıp öğrencilerinin bir araya gelmesiyle uluslararası bir zoom partisi düzenlenerek kutlanmıştır. Dernek, kıdemliler ile gençleri biraya getirecek toplantılar düzenlemeye devam etmektedir. Derneğin youtube kanalı: youtube.com/trsgd

Bülent COŞKUN

TOYGAR IŞIKLI (1974-…)

Besteci, Aranjör, Ses Sanatçısı

16 Nisan 1974 tarihinde Gölcük, Kocaeli'de doğdu. Işıklı, orkestra solisti olan babasının etkisiyle müzik ile küçük yaşlarda ilgilenmeye başladı. İlk ve orta öğrenimini Karamürsel'de ve lise eğitimini Gölcük Barbaros Hayrettin Lisesi'nde tamamladı. İlkokuldayken çocuk korolarında hem solist hem de korist olarak yer aldı. Ortaokul ve lise dönemlerinde de okul grupları ile konserler verdi. Müjdat Gezen Sanat Merkezi'nde bir sene gitar eğitimi aldı. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Müzik Eğitimi Bölümü Şan Ana Dalından mezun olarak tamamladı. İTÜ Dr. Erol Üçer Müzik İleri Araştırmalar Merkezi Kompozisyon (Bestecilik) master programından mezun oldu. İTÜ Müzikoloji ve Müzik Teorisi bölümünde doktora yapmaktadır. Berklee College of Music'te "Film Scoring" eğitimi gördü. Tüm bu eğitim döneminde, klasik Batı müziği, 20. yüzyıl müziği, Caz, Klasik Türk müziği üzerine Hasan Uçarsu, Kamran İnce, Pieter Snapper, David Osborn, Şehvar Beşiroğlu, Nail Yavuzoğlu gibi besteci ve hocalar ile çalışmalarda bulunmuştur. Daha çok film ve dizi müziği çalışmaları yapmaktadır. Televizyon sektörüne 2004 yılı başında girdi. "Gece Yürüyüşü" isimli dizinin müziklerini yaptı. Aynı dönemde En İyi Film Altın Portakal ödülünü kazanan Türev filminin müziklerini hazırladı. Toygar Işıklı, Arven Müzik film yapım ve yayıncılık şirketini kurdu. Gece Yürüyüşü, Çeşm-i Bülbül, 21, Yaprak Dökümü, Türev, Rengarenk, Kırık Kanatlar, Tutsak, Eksik Etek, Kadınlar

Toygar Işıklı

ve Erkekler, Dudaktan Kalbe, Menekşe ile Halil, Hırçın Kız Kadife, Aşk Üçgeni, Aşık Veysel Benim Küçük Dünyam, Aşk-ı Memnu, Ezel, Samanyolu, Hoşçakal Güzin, Fatmagül'ün Suçu Ne?, Deli Saraylı, Kuzey Güney, Al Yazmalım, Umut, Son, Güzel Günler Göreceğiz, Karadayı, 20 Dakika, Medcezir, Kurt Seyit ve Şura, Bi Küçük Eylül Meselesi, Mahmut ile Meryem, Kara Para Aşk, Beş Kardeş, Analar ve Anneler, Kara Sevda, İçerde, Bana Sevmeyi Anlat, Cesur ve Güzel, Bu Şehir Arkandan Gelecek, Yüz Yüze, Çukur, 8. Gün, Şahin Tepesi, Çarpışma, Kuzgun, Babil, Alev Alev, Kahraman Babam, Yargı, Üç Kuruş, Kırmızı Kamyon, Cam Tavanlar, Kuş Uçuşu, Ada Masalı, Hanedan, Oğlum ve Uysallar olmak üzere toplam elli dokuz dizinin müziklerini yapmıştır. Çeşitli solistler ile (Sibel Tüzün, Yonca Lodi, Emre Altuğ, Harun Kolçak, Gülay, Hazal, Suavi, Edip Akbayram) bas gitarist, söz yazarı, besteci ve aranjör olarak çalışmalarda bulundu. Birçok ödül almaya hak kazanmıştır. 16. Kral TV Ödülleri En İyi Dizi Müziği "Ezel" 2011, Kral TV Türkiye Müzik Ödülleri En İyi Dizi Müziği "Med Cezir" 2014, Altın Kelebek Ödülleri En İyi Dizi Müziği "Med Cezir" 2014, 25. Uluslararası Ankara Film Festivali En İyi Film Müziği "Bi Küçük Eylül Meselesi", 11. Uluslararası Salento Film Festivali (SIFF Italy) En İyi Film Müziği "Bi Küçük Eylül Meselesi", İstanbul FM 20. Yıl Ödülleri En İyi Dizi Müziği "Med Cezir", 42. Altın Kelebek Ödülleri En İyi Dizi Müziği "İçerde" 2016 ve 2018 yılında Pantene Altın Kelebek Ödülleri'nde aldığı "En iyi Sanatçı" bilinen önemli ödülleri arasındadır. Gölcük depremi için bestelediği "Gölcük'te Sessizliğin Sesi" adlı eseri yurt dışındaki birçok web sitesinde en çok dinlenenler arasına girdi ve editörlerin ilk 10 sıralamalarında yer aldı.

KAYNAKÇA
20 Eylül 2021 tarihinde https://www.sozmuzik.com/index.php?name=News&file=article&sid=1994 adresinden erişildi; 15 Ocak 2022 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Toygar_I%C5%9F%C4%B1kl%C4%B1 adresinden erişildi.

Ümit Kubilay CAN

TREN İSTASYONU

İzmit'in Tarihî Tren Garı

Osmanlı İmparatorluğu'nun doğrudan kendisinin finanse ettiği Haydarpaşa-İzmit arasındaki demiryolu hattı, 1873 yılında hizmete girmiştir. 1873-1880 yılları arasında Osmanlı Devleti, 1880-1888 yılları arasında İngilizler tarafından işletilen hattın işletim imtiyazı, 1888 yılında Deutsche Bank adına Alfred von Kaula'nın sahibi olduğu *Philipp Holzmann&Cie* adlı Alman şirketine devredilmiştir. İzmit'ten Ankara'ya kadar uzatılmasına karar verilen hat için yine aynı şirketle anlaşma yapılmış, anlaşmanın maddeleri arasında mevcut binaların yenilenmesi de yer almıştır. Demiryolunun yapımı ve işletmesi, 4 Mart 1889 tarihinde hukuki kimlik kazanan, merkezi İstanbul'daki *Societe du Chemin de Fer Ottoman d'Anatolie* (Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi) adlı şirkete verilmiştir. 1902 yılında Bağdat Demiryolu'nun yapımını da aynı şirket üstlenmiştir. Anadolu Demiryolu, 1924 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nın mülkiyetine girmiştir.

İlk oluşumu Haydarpaşa-İzmit hattının yapımıyla başlayan İzmit tren istasyonu, zaman içerisinde ilave yapılarla gelişmiştir. Hattın açılmasıyla İzmit'te inşa edilen istasyon alanının yaklaşık otuz yıl zarfında geçirdiği değişim, eski fotoğraflarından izlenebilmektedir. Yıldız Fotoğraf Albümlerinde bulunan 1890'lı yılların başlarına ait fotoğraftan tespit edildiğine göre, tren hattının iki tarafına dağılan istasyon yapılarının en eskilerini

İzmit Tren İstasyonu (19. Yüzyılın Sonu), (İ.Ü.N.E.K., Albüm No: 91313/13)

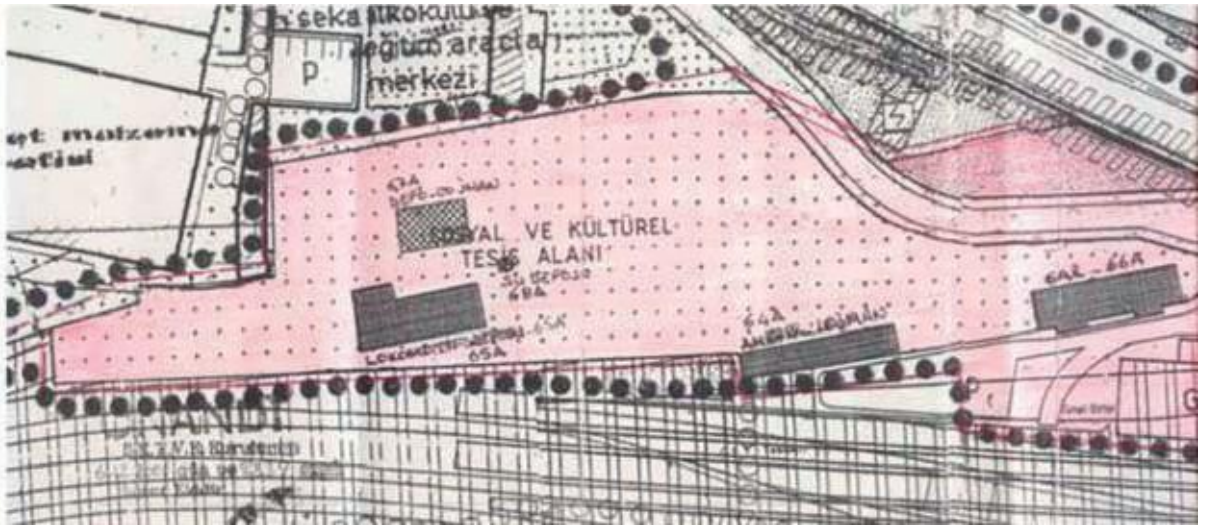

İzmit Tren İstasyonu Koruma Sahası (Kösebay Erkan'dan, s. 338)

yolcu salonu, hattın diğer tarafında lokomotif deposu, su deposu, depo/lojman binaları oluşturmaktadır. Muhtemelen 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın ilk yıllarında, yolcu salonunun orta kısmı bir kat daha yükseltilmiş ve ilerisine iki katlı ambar binası inşa edilmiştir. Ambar binasına bitişik tek katlı lojman / yemekhane binaları da 1908-1910 yılları arasında yapılmış olmalıdır. İzmit tren istasyonunun fiziki koşulları, artan yolcu kapasitesiyle birlikte zaman içerisinde yetersiz kalmıştır. 1950 yıllarda yerel gazete haberlerinde yolcuların çamurlu yollardan geçerek trene bindikleri, garın kapasitesinin de yeterli gelmediği belirtilerek tanzim ve ıslah edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

İzmit tren istasyonu binaları, kentin içerisinden geçen tren hattının 1995 yılında sahil şeridine alınmasından sonra kullanım dışı kalmış, 1999 Marmara depreminden sonra Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'ndan İl Özel İdaresi'ne devredilmiştir. Kocaeli valiliği tarafından yürütülen restorasyon çalışmaları 2006 yılında tamamlanarak bu alanda bulunan binalar yeniden işlevlendirilmiştir. Bunlardan yolcu binası bir dönem restoran ve müze-sergi salonu olarak kullanıldıktan sonra Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kullanımına tahsis edilmiştir. Hattın karşısında bulunan hangar ve lojman binaları, Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'ne ayrılmıştır.

İzmit tarihi tren istasyonu binaları, İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 21.01.2000 tarih ve 5478 sayılı kararı ile tescillidir.

Haydarpaşa-İzmit demiryolunun uzatılması çalışmaları sırasında İzmit tren istasyonunun yolcu binası, Haydarpaşa yolcu binası gibi tamamen yenilenmemiş ancak yukarıda da bahsedildiği gibi bir takım ilavelerle genişletilmiştir. Güzergâh üzerinde bulunan istasyon yapılarının mimarı ya da mimarları bilinmemektedir. Özellikle ikinci etapta inşa edilen istasyonlar, muhtemelen hattı inşa eden Fransız *Regir Generele des Chemin de Fers* ile Alman *Philipp Holzmann & Cie* şirketinin mimarlarınca tasarlanmış veya Helmut Cuno ve Otto Ritter, Haydarpaşa yolcu binası dışında diğer istasyon binaları için de birkaç tip proje hazırlamıştır.

Tren istasyonları, yolcu ve eşya hacmine göre I-II-III. sınıf ve durak olarak sınıflandırılmakta, bünyelerinde de kapasitesine göre değişiklik gösterebilen yolcu binası (gar), eşya ambarı, depo, bekçi kulübesi, lojman, tuvalet, lokomotif deposu, su haznesi gibi bina ve tesisler bulunmaktadır. 1871-1873 yılları arasında inşa edilen Haydarpaşa-İzmit demiryolu hattında Haydarpaşa ve İzmit tren istasyonları ikinci sınıf istasyon olarak tasarlanmıştır. Yaklaşık 21 dönümlük arazi üzerinde dağılan İzmit tren istasyonu binalarını; yolcu binası, hangar binası / lokomotif deposu, ambar binası, su kulesi/deposu, lojman, yemekhane binası ve müştemilatlar oluşturmaktadır.

Tüm istasyon alanlarında olduğu gibi İzmit tren istasyonunun da marka yüzünü, yolcu binası oluşturmaktadır. Tren istasyonlarının planlama prensiplerine göre yolcu binaları, genel olarak istasyon alanının yerleşim alanına en yakın noktasına, İstasyon Caddesi ile de bu yerleşime bağlanacak biçimde konumlandırılmışlardır. İzmit istasyonunun kente en yakın noktasında bulunan İzmit yolcu binası, dikdörtgen planlı orta kütleye dar kenarlarda birleşen kuleli bir tasarım örneği sergilemekte, yan kuleleri bakımından Haydarpaşa ve Mersin yolcu binaları ile de benzerlik göstermektedir. Fonksiyonel açıdan yine aynı yıllarda inşa edilen diğer yolcu binaları gibi İzmit yolcu binası da özgün tasarımında zemin katta istasyona giriş, bilet alma, bagaj verme, tren bekleme gibi yolcu hizmeti veren birimler, personele ait odalar ve ıslak mekânlar, birinci katta lojman yer alacak biçimde kurgulanmış olmalıdır. Tren hattına bakan cephede bulunan saçak ise daha sonra (1940'lı yıllarda) ilave edilmiştir.

Doğu-batı akslı olan yolcu binasının istasyon yönüne bakan cephesi oldukça yalın olup sonradan ilave edilen orta kütlenin ikinci katı dışında basık kemerli olan kapı ve pencere açıklıkları, kilit taşı belirgin taş kaplama ile hareketlendirilmiştir. Denize bakan cephede yanlardaki iki katlı kulelerin cephe düzeni, yuvarlak kemerli niş içerisine alınan basık kemerli pencerelerle kurgulanmış, cephenin merkezini oluş-

İzmit Tren İstasyonu Ambar ve Lojman Binaları (İBB Atatürk Kitaplığı)

turan aynı akslı üçlü açıklıklı iki katlı kütleye de iki yandaki kalecikler ve ortadaki yuvarlak alınlıkla vurgu katılmıştır.

İstasyon yerleşkesinde yolcu salonuyla aynı yönde bulunan ve istasyon planında ambar ve lojman şeklinde belirtilen bitişik üç bina, farklı dönemlerde ancak aynı mimari tarzda inşa edilmiştir. Bunlar, köşeleri ve basık kemerli kapı-pencere söveleri tuğla kaplamalı düzenlenen beşik çatılı binalardır. Ortada bulunan ve inşa tarihi daha eski olan iki katlı binanın yan cephelerinde ayrıca yuvarlak pencereler ile denize bakan cephesinde bir balkon bulunmaktadır. Beşik çatı, basık kemer, tuğla kemer ve köşe kaplamaları, yuvarlak tepe pencereleri gibi tasarım detayları, 19. yüzyılın sonu-20. yüzyılın başlarında inşa edilen diğer istasyon binalarında da sıklıkla karşılaşılan özelliklerdir.

Hattın diğer tarafında bulunan istasyon binalarından biri, hangar binası / lokomotif deposudur. Dairesel ve dikdörtgen planlı olmak üzere iki tipte yapılan lokomotif depolarının İzmit tren istasyonundaki bu örneği, dikdörtgen planlıdır. Lokomotif girişi için iki geniş açıklığı bulunan binanın uzun cepheleri aralarda tuğla kaplamalarla ayrılan pencerelerle düzenlenmiş, üzeri iç mekânın ortadan ışık almasını sağlayacak şekilde beşik çatıyla kapatılmıştır. Eski bir fotoğrafta bu binanın önünde depoya girecek lokomotiflere yön veren döner bariyerin olduğu da net biçimde görülmektedir. Bunun hemen ilerisinde bulunan ve gerekli durumlarda lokomotiflere su takviye edildiğinden tren hatlarına yakın noktalara yapılan su deposu, yuvarlak hazneli tiptedir. Günümüzde İzmit Etnografya ve Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü olarak kullanılan lojman binası dönem özelliği olarak basık kemerli ve beşik çatılıdır. Sonuçta İzmit tarihi tren istasyonu bünyesinde bulunan bu binalar, mimari bakımından 19. yüzyıl Osmanlı mimarlığı içerisinde Neo-Klasik olarak nitelendirilebilecek üslupta dönemin tren istasyonlarının planlama anlayışına göre inşa edilmiştir.

KAYNAKÇA

Z. Akdemir– M. Keskin, "Gidilen, Gelinen ve Unutulan İstasyon Yapıları", *Arkitekt*, 5, İstanbul 1993, 60-75; T. Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli, 2011; M. E. Başar – H. A. Erdoğan, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Tren Garları", *S.Ü. Müh.-Mim. Fak. Dergisi*, 24/3, 2009, 29-44; D. Demirarslan, "Batılılaşma/Modernleşme Dönemi Demiryolu Politikası ve İstasyon Binası Mimarisi: İzmit ve Hereke Tren İstasyonları", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, 1635-1649; M. M. Fındıkgil-Doğuoğlu, *19. Yüzyıl İstanbul'unda Alman Mimari Etkinliği*, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002; T. Karaçoban, "Yüzyıllık Çınarların İzinden: Selim Sırrı Paşa ve İzmit- Ankara Demiryolu Serüveni, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, 739- 752; Ş. Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli 2009; Y. Kösebay Erkan, *Anadolu Demiryolu Çevresinde Gelişen Mimari ve Korunması*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, s. 121-137; A. Oral, (Haz.), *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İstanbul 2007; A. Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, İstanbul 1981; C. Öztürk, Haydarpaşa-İzmit Hattı, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1987; C. Öztürk, "Haydarpaşa-İzmit Demiryolunun İnşası ve İşletilmesi: Bir İktisadî Millileşme Girişimi (1871-1888)", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Kocaeli 2016, 721-731; S. Tan Serimer, "Tarihi İzmit Garı Restorasyonu", *KYÖD Dergi*, Mayıs, Kocaeli 2005, 102-103; M. Yavuz, *Eine Vergleichende Studie über den Bahnbau und die Bahnhofsarchitektur der Anatolischen Bahnen und der Bagdadbahn mit ihren Vorbildern im Deutschen Reich*, Ruhr Unıversıtät Bochum, Fakultät für Geschıchtswıssenschaft, Bochum 2005.

Şennur KAYA

TUNCEL KURTİZ (1936-2013)

Aktör, Yönetmen ve Tiyatro Oyuncusu

İzmit doğumlu usta aktör, sinemacı, yapımcı, senarist, yönetmen ve tiyatro oyuncusudur. Babası Selanik doğumlu bir Türk olan Vala Kurtiz ve annesi Boşnak kökenli Müfide Kurtiz'dir. 1 Şubat 1936'da İzmit'in Bahçecik nahiyesinde dünyaya geldi. Babası

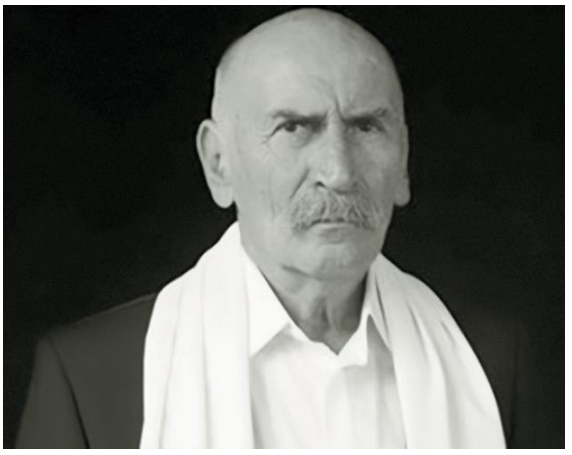

Tuncel Kurtiz

kaymakamlık, vali muavinliği gibi görevlerde bulunan bir bürokrattı, annesi ise öğretmendi. Diğer aile büyükleri arasında da valiler, mebuslar, paşalar görmek mümkündür. Ailesinin üç çocuğundan biriydi ve babasının memuriyeti nedeniyle ilkokulu sekiz farklı şehirde tamamladı. Çocukluk yıllarında Kandıra, Posof, Edremit, Ayvalık gibi Anadolu yerleşimlerini de, Amerika'da An Arbor, Detroit gibi şehirleri de gördü. Amerika dönüşü bir süre İzmit ve Silifke'de, ardından Amerikan Koleji'nde okuduğu Tarsus'ta yaşadı. Babasının avukat olması isteği üzerine üniversitede kısa bir süre hukuk fakültesinde eğitim gördü, daha sonra ise sırasıyla filoloji, felsefe, psikoloji ve sanat tarihi bölümlerinde okudu fakat hiçbirinden mezun olmadı. Ancak üniversite yıllarında ilk tiyatro deneyimlerini yaşadı Haldun Taner'den dersler aldı. 1956 yılında Dormen Tiyatrosu'nda başlayan sanat hayatı bütün kariyerini şekillendirdi. Daha sonra Oda Tiyatrosu, Münir Özkul Tiyatrosu, Kent Oyuncuları, Ses Tiyatrosu, Gen-Ar Tiyatrosu gibi sahnelerde deneyimini artırdı. Bir süre Engin Cezzar-Gülriz Sururi ile çalıştıktan sonra Müjdat Gezen ile Halk Oyuncuları'nı kurdu. Çıktıkları Anadolu turnesinde "Devr-i Süleyman" adlı oyundaki Vatandaş Ahmet rolünü gittikleri her şehrin yöresel ağzı ile oynayarak ilerleyen yıllarda sıkça başvurduğu dil yeteneğini ilk kez sergiledi. 1964 yılında Orhan Günşıray ile çevirdikleri Şeytan'ın Uşakları filmi ile ilk sinema tecrübesini yaşadı. Bu yıllarda Yılmaz Güney ile de dostluğu başladı ve Konyakçı Kabadayılar, Kabadayılar Kralı, Haracıma Dokunma, Çirkin Kral, Umut gibi birçok filmde beraber oldular. 1971 muhtırası döneminde Umut filmi yasaklansa da Cannes Film Festivali'ne seçildi ve film yurtdışına kaçırılarak Kurtiz tarafından sunuldu. Birçok tiyatrocu arkadaşının tutuklandığını öğrenince yurda dönmeyerek Avrupa'da oyunculuk yapmaya başladı. İsveç'te televizyon filmlerinde ve Kraliyet Tiyatrosu'nda roller aldı. Tunç Okan ile Stockholm'de Otobüs filmini çektikten sonra Norveç ve Filistin'de çekilen filmlerde oynadı. 1979'da senaryosunu cezaevindeki Yılmaz Güney'in yazdığı uluslararası başarı kazanan Sürü filminde oynadı. İlk yönetmenlik deneyimini bir yıl sonra Gül Hasan filmi ile edindi ve çok sayıda ödül kazandı. Sonrasında Yılmaz Güney'in Duvar filmi ile kariyerini sürdürdü. Filmin siyasi etkileri nedeniyle Türkiye pasaportu alamadı ve 1991 yılına kadar Avrupa'da yaşadı. Bu yıllarda İsrail yapımı bir filmde oynadı ve aynı tiyatro oyununu İngilizce sonra Almanca gibi oynayarak yeteneklerini sergiledi. Kariyerinde İtalyanca ve İspanyolca oynadığı filmler bulunmaktadır. Viyana'da Şeyh Bedrettin Destanı'nı sergiledi. Bakanlık daveti ile 1993'te İstanbul Film Festivali'ne konuk olarak yurda döndü ancak 1996'da Barış Pirhasan'ın yönetmeni olduğu Usta Beni Öldürsene filmi ile Türk sinemasına geri döndüğü söylenebilir. Doksanlı yıllarda oynadığı filmlerle Altın Koza ve Altın Portakal ödülleri kazandı. 2000'li yıllarda Ezel gibi televizyon yapımlarının aranan yüzü haline geldi. Ezel dizisinde Ramiz Dayı, Muhteşem Yüzyıl'da Ebüssuûd Efendi rolleri onu geniş halk kitleleri ile buluşturdu. Güçlü ses tonu ile dostları Edip Cansever ve Can Yücel'inkiler de dahil olmak üzere birçok şiire seslendirerek hayat verdi. İlerleyen yaşı sebebiyle İstanbul'dan uzaklaşmaya karar vererek çocukluğunda güzel izler bırakan Edremit'in Çamlıbel köyüne yerleşti. Oyuncu dostlarını ağırladığı Tuncel Kurtiz ve Dostları adlı bir televizyon programı hazırladı. Hayatının bazı kısımlarını *Bölük Pörçük* kitabında kaleme aldı. 23 Eylül 2013'te geçirdiği kalp krizi nedeniyle İstanbul'da yaşamını yitirerek isteği üzerine Edremit'te defnedildi.

KAYNAKÇA

Bilgin Baloğlu, *Tuncel Kurtiz*, İstanbul 2015; Alim Şerif Onaran, *Türk Sineması*, İstanbul 1994; Nijat Özon, *Türk Sineması Kronolojisi*, İstanbul 1968; Agâh Özgüç, *100 Filmde Türk Sineması*, İstanbul 1993; Agâh Özgüç, *Bütün Filmleriyle Yılmaz Güney*, İstanbul 1990.

TURAN GÜNEŞ (1921-1982) VE EKOLÜ

Akademisyen, Siyaset Adamı, Milletvekili, Dışişleri Bakanı

25 Haziran 1921'de Kocaeli'nin Kandıra ilçesi Orhan Mahallesi'nde doğdu. Aslında gerçek doğum tarihi 1922 olmakla birlikte, okula başlayabilmesi için nüfusa 1921 olarak yazıldı. Milli mücadelede yararlılığı görülen bir aileden gelen Turan Güneş'in annesi Tasvire Hanım, babası Hurşit Bey'dir. İlköğrenimine Kandıra'da başlayan Güneş, bu eğitimini İstanbul'daki Fındıkzade İnönü İlkokulu'nda tamamladı. Ardından, orta ve lise öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde sürdürdü. Lisans öğrenimi için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne devam etti ve 1945 yılında bu fakülteden mezun oldu. 1946'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Esas Teşkilât Hukuku Kürsüsü'nde fahrî asistan olarak çalıştı. Daha sonra doktorasını, Fransa'da Paris Hukuk Fakültesi'nde, "Le Gouvernement Représentatif et les Partis Politiques: Siyasî Partiler ve Temsilî Hükümet" başlıklı teziyle yaptı. 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Kürsüsü'ne asistan olarak girdi. 1954'te doçent unvanı almaya hak kazandı.

Siyasete de ilgi duyan ve Cumhuriyet Halk Partili (CHP) bir aileden gelen Turan Güneş, aktif siyase-

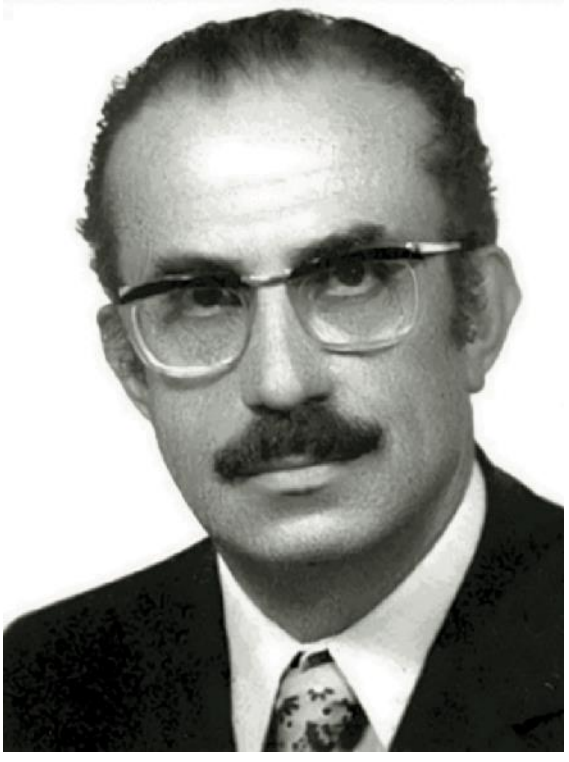

Turan Güneş

te ilk olarak Demokrat Parti (DP) saflarında katıldı. 1947 yılında DP'nin Kocaeli Kandıra teşkilâtının kurulmasına öncülük etti. 1954 yılında yapılan genel seçimlerde DP'den Kocaeli milletvekili seçildi. DP milletvekili olduğu sırada, 1 Nisan 1954 tarihinde, Türkiye'de Batılı standartlarda bir demokrasi anlayışının yerleşmesi için mücadele etmek amacıyla yayınlanan, aynı zamanda DP'nin uygulamalarına da muhalif olan *Forum* dergisinin kurucu kadrosu ve yazarları arasında yer aldı.

DP içinde demokrat kimliğiyle tanındı ve dönemin "ispat hakkı" tartışmaları sırasında parti yönetimiyle anlaşmazlığa düştü. 1955'te DP'den ihraç edildi. Bunun üzerine, DP'den ayrılan diğer arkadaşlarıyla birlikte, Hürriyet Partisi'nin (HP) kurulmasında rol oynadı, partinin program ve tüzüğünün hazırlanmasında görev aldı. HP 1957 seçimlerinde uğradığı başarısızlığın ardından 1958'de CHP'ye katılma kararı alınca, Güneş de CHP'ye geçti ve partinin merkez yönetiminde yer aldı.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra yeni anayasa ve seçim kanunu hazırlamak amacıyla oluşturulan kurucu meclisin temsilciler meclisinde, CHP Kocaeli temsilcisi olarak bulundu. Bu sırada, Anayasa komisyonu üyesi ve raportör olarak görev yaptı.

1961 yılında yapılan genel seçimlerde, milletvekili seçilemeyince üniversitedeki görevine döndü. 1965 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde İdare Hukuku profesörlüğüne atandı. Bu sürede de siyasete olan ilgisini devam ettiren Güneş, dönemin en etkili siyasi düşünce dergilerinden biri olan *Yön*'ün ilk sayısında ilan edilen Yön Bildirisi'ni imzalayan ilk grup arasında yer aldı ve dergide makaleleri de yayımlandı. Ancak söz konusu hareketin genel oya dayalı parlamenter düzene soğuk bakması nedeniyle Yön hareketinden uzaklaştı. Ardından CHP içinde gelişen "Ortanın Solu" hareketine katıldı ve hareketin "entelektüel planda lideri" olarak anıldı. Yıllarca çatısı altında siyaset yaptığı CHP'yi, siyasal yelpazenin solunda ve halka dayanan bir siyasal parti hâline getirmek amacıyla mücadele eden ekibin en ön saflarında yer aldı.

1973 genel seçimlerinde aday olduğu CHP listesinden Kocaeli milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 1974'te kurulan CHP-MSP koalisyon hükümeti döneminde Dışişleri Bakanlığı (26 Ocak 1974-17 Kasım 1974) görevini üstlendi. Koalisyon protokolünün hazırlanmasında ve hükümetin kurulmasında aktif rol oynadı. Ülke çıkarlarını ön plana alan çok yönlü bir dış politika anlayışının da öncü isimlerinden olan Güneş, bu dönemde gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı ve Cenevre Görüşmeleri sırasında diplomasi alanında gösterdiği başarıyla dikkati çekti.

CHP Azınlık Hükümetinde Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı (21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977) olarak görev yaptı. Değişik dönemlerde Avrupa Konseyi Danışma Meclisi üyeliğinde ve aynı konseyin Siyasi İşler Komisyonu Başkanlığı'nda bulundu. Ayrıca Türk Hukuk Kurumu Üyeliği ve İş Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği de yaptı. Vefat etmeden önce başladığı, F. Fejtö'nün *Herşeye Rağmen Sosyal Demokrasi* adlı kitabının çevirisini, eşi Nermin Güneş tamamladı ve yayımladı.

Güneş'in düşüncelerinde, temel referans noktası Atatürkçülük/Kemalizm oldu. Atatürkçülük/Kemalizm'i ise demokratik ve sosyal/demokratik sol bir devlet düzeninin kurulması şeklinde yorumladı. Halka bakışında ne popülist ne de seçkinci bir anlayışa sahip olan Güneş, sadece işçi sınıfını temsil eden bir siyasi parti anlayışına da soğuk baktı. Anayasaların ideolojisinin olmaması gerektiğine ve siyasi liberalizme inandı. Tüm siyasi mücadelesi boyunca, Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi ve kurumsallaşması için mücadele verdi ve demokrasiyi savundu.

Turan Güneş, alanında yetkin bir akademisyen, dürüst, ilkeli, tutarlı, üretken bir siyasetçi ve nitelikli bir devlet adamı olmasının yanı sıra hangi siyasi parti çatısı altında olursa olsun tartışmasız bir şekilde demokrasiye olan inancı ve aydın kimliğiyle, Türk düşünce ve siyasi tarihinde her zaman hatırlanacak izler bıraktı. 9 Nisan 1982'de İstanbul'dan İzmir'e giderken Çanakkale yakınlarında gemide geçirdiği bir kalp rahatsızlığı sonucunda vefat etti. İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi. Evli ve iki çocuk babasıydı.

Basılı Bazı Yapıtları

1. Le Gouvernement Represéntatif et les Partis Politiques: Siyasî Partiler ve Temsilî Hükümet, Tez, Paris, 1951.

2. *Parlamenter Rejimin Bugünkü Mânâsı ve İşleyişi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1956.

3. *Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1965.

4. "CHP'nin Haksız İktisaplarının İdaresi Hakkında 6195 sayılı Kanun'u İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararı Üzerine", Ankara, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt XVIII, No. 3-4, 1963, Sayfa: 345-362.

5. "Devlet Başkanı-Meclis Çatışması", Ankara, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt XIX, No: 2, 1964, Sayfa: 175-192.

6. "Kanun-Kararname ve Hayalî Maddeler", *Toplum Dergisi*, 21 Nisan 1972, Sayfa: 14-15.

7. "Cumhurbaşkanının Yetkileri ve Bakanlar Kurulu Kararnameleri", *Türkiye Hukuk Dergisi*, Ocak 1976, Sayı: 2, Sayfa: 25 vd.

8. *Araba Devrilmeden Önce*, Kaynak Yayınları, 1983.

9. *Turan Güneş'in Siyaset Şiirleri*, (haz. C. Kayra), 1985.

KAYNAKÇA

Millet Meclisi Üyelerine Mahsus Hal Tercümesi Kâğıtları; Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem 1954-1957*, C. II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 24, Ankara, 2010; H. Emre Bağce, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XV. Dönem 1973-1977*, C. III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 148, Ankara, 2012, s. 2043; Esat Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XVI. Dönem 1977-1978*, C. III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 149, Ankara, 2012, s. 1589; Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Türk Parlamento Tarihi (6 Ocak 1961-15 Ekim 1961) Milli Birlik Komitesi Temsilciler Meclisi Üyeleri Özgeçmişler*, C. II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 158, Ankara, 2017, s. 536-538; Fahri Yetim, "Türk Siyasetinde Hürriyetçi, Demokrat Vurgu: Turan Güneş Ekolü", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, C. III, Kocaeli, 2015, s. 1509-1519; Cemal Fedayi, "Ortanın Solu Akımı", *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 33, Kış 2004, s. 163-183; Yüksel Taşkın, "Turan Güneş", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 452-455; Yücel Bulut, "Soğuk Savaş Atmosferinde DP'ye Muhalif Bir Dergi: Forum", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 1, 2004, s. 527-550; Prof. Dr. Hurşit Güneş ile e-posta yoluyla yapılan yazışmadan elde edilen bilgiler (Erişim Tarihi: 12.08.2021).

Hakan UZUN

TURGUT HAYATİ EĞİLMEZ (1915-2006)
Bürokrat, Kocaeli Valisi (23 Mayıs 1975-6 Ocak 1976)

Emekli subaylardan Çanakkale gazisi Filibeli Tahsin Eğilmez ile Kazan Türklerinden Münevver Hanım'ın çocukları olarak 1915 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Bizzat kendisinin başında yer aldığı bir komisyonun hazırladığı *Aydın İl Yıllığı*'nda, hayatına dair verdiği geniş bilgiye göre, ilkokulu Eskişehir, Konya ve Isparta'da, ortaokulu Konya Lisesi'nde okudu. İstanbul Kabataş Erkek Lisesi'ni 1934, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni 1937 yılında pekiyi derece ile bitirdi. Ekim 1937'de silahaltına alındı. 10. Devre Yedek Subay Okulunda ve Tekirdağ'da 61. Top Alayı'nda vatani vazifesini tamamlayarak 30 Ekim 1938 tarihinde topçu teğmen rütbesiyle terhis edildi. Kasım 1938'de İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nde Tuz İşleri Fen Şubesi memuru olarak devlet hizmetine başladı. 1940 yılının başında Kocaeli valiliği maiyet memurluğunda

Turgut Hayati Eğilmez

stajını tamamlarken aynı zamanda mülkiye sahasına adım atmış oldu. Bu vazifesi sırasında Kandıra'da ve depremi müteakip kısa bir süre Adapazarı kaymakam vekâletlerinde bulundu. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine olağanüstü durum nedeniyle bir buçuk yıl askerde kaldı. Bundan sonra uzun bir kaymakamlık dönemi geçirdi. 1942'de Gülnar, 1944'te Bozova; 1948'de önce Boyabat, ardından Erfelek, 1951'de İznik kaymakamlıklarına atandı. Bu görevi sırasında 24 Ekim 1952 tarihli kararname ile üçüncü sınıf mülkiye müfettişi yapıldı (BCA, 30-11-1-0/234-30-20). Üç yıl sonra da valiliğe yükseltildi. Önce 13 Eylül 1955 tarihinde Elazığ'a vekil vali olarak atandı. Ardından sırasıyla 29 Kasım 1955'te Tunceli, 1 Temmuz 1957'de Kırşehir, 22 Mayıs 1958'de Zonguldak, 20 Temmuz 1959'da İçel valiliklerine getirildi. 1960 askerî darbesinin ardından merkeze çekildi. Aynı yılın 30 Eylül'ünde İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü'ne getirildi. 1 Nisan 1961 tarihinde Ankara Belediyesi İdare Heyeti'nde İçişleri Bakanlığı'nı temsilen müsteşar muavini olarak görevlendirildi (*Resmî Gazete*, 10801, 8 Mayıs 1961). İki yıl sonra yeniden valilik görevine iade edildi. Sırasıyla 8 Ekim 1962'de Çankırı, 14 Ağustos 1964'te Tokat ve nihayet 15 Haziran 1967'de Aydın valiliklerine atandı. 12 Mart 1971 muhtırasının ardından bir kez daha merkez valiliğine çekildi. 23 Mayıs 1975 tarihinde Kocaeli valiliğine tayin edildi. Yedi ay sonra 24 Aralık 1975 tarihli kararname ile İzmir valisi yapıldı (BCA, 30-10-01-02/344-93-16). Bu görevini yürütürken İçişleri Bakanlığı'na çektiği 12 Eylül 1977 tarihli yıldırım telgrafla istifa ettiğini bildirdi. İstifasının sebebi, hükümete yönelik birtakım şayialar nedeniyle valilerin itibarının sarsılacağından duyduğu kaygı idi. Emekli olup İzmir'e yerleşti. 1980 darbesiyle başlayan askerî

yönetim kalktıktan sonra siyasi partilerden yapılan davetleri geri çevirerek politikanın dışında kalmayı tercih etti. 3 Şubat 2006 tarihinde öldü.

Turgut Eğilmez çeşitli vesilelerle Yunanistan, Romanya, Macaristan, Fransa, Belçika, Hollanda, Almanya, İtalya, İsviçre ve İspanya'da bulundu. 22 Mart 1945'te Fahire (Salman) Hanım'la evlendi. Tahsin ve Hilmi adlarında iki çocuğu vardır. İleri derecede İngilizce, orta seviyede Fransızca bilmekteydi. Türk İdarecileri Derneği'nin daimî üyesiydi. Polisiye roman okumaya ve şiir yazmaya meraklıydı. Gençliğinden beri kaleme aldığı şiirlerini 1992'de *Geç Kalan Şiirler* adıyla kitaplaştırmıştır.

Turgut Eğilmez'in memuriyet hayatında öne çıkan farklılıklardan biri, Nevşehir'den ayrılarak yeniden il statüsüne kavuşturulan Kırşehir'in ilk valisi olmasıdır. Aydın valiliği sırasında Kuşadası'nın turizme açılmasında başlıca rol sahibidir. Zonguldak valiliği esnasında Kıbrıs görüşmeleri için İngiltere'ye giden Başbakan Adnan Menderes ve maiyetinin 17 Şubat 1959'da Londra'da uçak kazası geçirmesi nedeniyle "milletçe duyulan derin teessür ve elemi" belirten telgraflar çeken valiler arasında o da bulunuyordu. Kocaeli valiliği çok kısa sürdüğü için etkin bir icraatından söz edilememektedir. Ancak başta SEKA Çocuk Dostları Derneği olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarını ve kültür ve sanat faaliyetlerini desteklediği bilinmektedir.

KAYNAKÇA
Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, C. V, Mars Matbaası, Ankara 1968-1969; *Aydın İl Yıllığı 1967*, haz. Turgut Eğilmez ve diğerleri, Ankara ty; Hasan Akar, *Cumhuriyet Döneminde Tokat Valileri (1923-2018)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2018.

Kemalettin KUZUCU

TURGUT KAYI (1930-2013)

Avukat, Sesim Dergisi Kurucularından

Turgut Kayı 1930 yılında Muğla'da doğdu. Babası Mehmet Kayı, İstanköylü olup Türkiye'ye tıp eğitimi almak için gelmiştir. Doktor olduktan sonra İzmit'te İl Sağlık Müdürlüğü yapmıştır. Doktor Mehmet Kayı'nın oğlu Turgut Kayı, 6 kardeşin en küçüğüdür. Yeniturان İlkokulunda okumuş, Haydarpaşa Lisesine devam etmiş ve İzmit Lisesi'nden mezun olmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra serbest avukatlığa başlamıştır. 1957 yılında, 19 yıl İzmit Belediye Başkanlığı yapmış olan Kemal Öz'ün kızı Melike Öz ile evlenmiştir. Askerliğini Erzurum'da yedek subay olarak yapmıştır. Avukat Turgut Kayı'nın Kocaeli'ne önemli hizmetleri olmuştur. CHP Gençlik kollarında aktif olarak çalışmış, uzun süre İzmit Belediyesi'nin Hukuk Müşavirliğini yapmış, 1976-1978 yılları arasında Kocaeli Barosu Başkanlığı görevini yürütmüştür. Bununla birlikte, Kocaeli Spor Kulübü'nde yöneticilik yapmıştır. Kayı, 1968 yılında Kocaeli'de yayın hayatına başlayan "Sesim Bağımsız Aktüalite Dergisi"nin de kurucularındandır. Ayrıca İzmit Verem Savaş Derneği'nin çeşitli kadrolarında yer almıştır.

Turgut Kayı

2013 yılında 83 yaşında yaşlılığa bağlı hastalıkları nedeniyle vefat etmiştir. Kocaeli Dokümantasyon Merkezi'nde, eşi Melike Kayı ve kendisinin İzmit'e ve İzmit'in tarihine ilişkin ses kayıtları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA
Ahu Özdağıstanlı (Turgut Kayı'nın Kızı) ile yapılan görüşmeden (05 Ağustos 2021).

Gülten MADENDAĞ

TURGUT MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Turgut Mahallesi, İzmit'in tarihi mahalleleri arasında arkeolojik kalıntıları dolayısıyla önem arz eden, henüz barındırdığı tarihsel miras açısından doyurucu bir şekilde ele alınmamış fakat yerleşim dokusu giderek dönüşen bir mahalle olarak öne çıkar. Bulunduğu yer İzmit'in ilk kurulduğu tepe olan Orhan Mahallesi'nden kuvvetli bir eğimle sahile inen yamaçlardadır. Bu mahalleler arasında Orhan Mahallesi'nin hemen alt tarafında yer alan Veliahmet, Hacı Hızır ve Akça Koca gibi mahalleler daha çok Osmanlı dini (cami, mescit vs.), idari (hamam, türbe vs.) ve sivil mimari (konak, köşk vs.) mirasıyla bezeli olmalarına karşın benzer sivil yerleşim karakterini bir oranda taşıyan Turgut Mahallesi'nde Osmanlı dönemine ait somut mimari mirası pek bulunmamaktadır. Bunda mahallenin yüksek eğim içeren topoğrafyası ve rant değeri oluşturan, manzaralı konumu etkili olmuştur. Bugün Turgut Mahallesi, hummalı bir konut inşaat faaliyetinin hedef semtlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Ancak Turgut Mahallesi antik döneme ait son derecede önemli bazı dış sur kalıntılarını barındırması ile farklılık arz eder.

Turgut Mahallesi, Batıda Gültepe Mahallesi; Kuzeyde Tüysüzler Mahallesi; Doğuda Orhan, Ve-

Turgut Mahallesi

liahmet ve Akçakoca Mahalleleri; güneyde Kozluk Mahallesi ile sınırlıdır.

İller Bankası arşivlerine göre; 1927 yılında 15 hane 60 kişiden oluşan Turgut Mahallesi, 30 hane 120 kişiden oluşan Hamza Fıkıh Mahallesi, 15 hane 60 kişiden oluşan Karaburç Mahallesi ve 55 hane 200 kişiden kişiden oluşan Tabakhane Mahallesi olmak üzere dört mahalle "Turgut Mahallesi" adı altında birleştirilmiştir.

Mahallenin yerleşim yapısı ve konut mimarisi geleneksel İzmit tarzına uyumlu, yamaca sıralanmış, mütevazı, Körfez'e tepeden bakan, az katlı evlerden oluşmakta iken sahip olduğu cazip manzara, depremden sonra sahilden uzak, yamaç bölgelerin değer kazanması ve İzmit'teki yapı faaliyetlerinin yoğunluğu dolayısıyla giderek dönüşmekte; manzaraya haiz betonarme apartmanlarla kaplanmaktadır. Buna mukabil mahallenin kuzeydoğu sınırında 3.derece arkeolojik sit alanının bir bölümü yani dış sur kalıntıları bulunmaktadır. Ayrıca Turgut Mahallesi'nin sınır kısımlarında antik Roma mezarlarına dair bazı buluntulara rastlanmıştır.

Turgut Mahallesi Nikomedia antik kentinin su kanalları ve bazı burçları da içermektedir. Bu surlar Hellenistik Roma ve Bizans dönemine aittir. Söz konusu sur ve burçların Bağçeşme Mahallesi ve Orhan Mahallesi içerisinde kalan bölümü görünür halde ve restorasyona tabi tutulacak düzeydedir. Fakat Turgut Mahallesi'nde bulunan bölüm henüz bu düzeyde olmayıp, nitelikli arkeolojik çalışmalara hazır halde koruma altında tutulmaktadır.

KAYNAKLAR

Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1969; Ayşe Çalık Ross, *Antik Kent Nikomedia*, İstanbul, Delta Yayınları, 2007; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları , İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi, M.E.B. Yayınevi*, İstanbul, 1971; Taner Aksoy, *Nikomedeia (İzmit) Su Yolları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015; Turgut H. Zeyrek, *Nikomedia (İÖ264/263-İS 358) Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme*, Ege Yayınları, İstanbul, 2005.

Nevnihal ERDOĞAN

TURGUT TAŞÇI (1956-…)

Basketbolcu, Basketbol Antrenörü

1956 yılında Karamürsel'de doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Karamürsel'de tamamlamıştır. Gazi Üniversitesi Antrenörlük Bölümü'nde eğitimini tamamlamıştır. 1970-1985 yılları arasında Karamürsel Gençlik basketbol takım oyuncusu olarak 8 kez şampiyonluk yaşamıştır. Kocaeli ilini temsilen Türkiye Şampiyonalarına katılarak başarılar elde etmiştir. Oynadığı dönemlerde en değerli oyuncu ve sayı krallığında ilk sıralarda yer almıştır.

1998 yılından itibaren antrenör olarak görev yapmaya başlamıştır. Antrenörlüğü sırasında basketbolun gelişimi için çaba sarf etmiştir ve etmeye devam etmektedir. 2001-2003 Karamürsel Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Lig, 2004-2006 Karamürsel İdmanyurdu Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Lig, 2007-2010 Karamürsel Barboros Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Lig, 2012 ve sonrası Karamürsel Gençlik Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Liglerinde yöneticilik yapmıştır. Bu süreç içerisinde Genç Erkeklerde Kocaeli'yi temsilen Türkiye

Turgut Taşçı

Şampiyonasına ve Büyük Erkeklerde şampiyon olarak Basketbol 2. Ligi terfilerine katılma hakkı kazanmıştır.

Turgut Taşçı 1970 yılından itibaren 12 yıl sporcu olarak, 1998 yılından itibaren de antrenör olarak 50 yıldır Türk basketboluna hizmet etmektedir. 27 yıl kamuda çalıştıktan sonra emekli olmuştur. Birçok başarı kazanmasının yanında çok sayıda basketbolcunun yetişmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA
Turgut Taşçı ile yapılan görüşme.

Levent ATALI

TURGUT UYAR (1927-1985)

Şair ve Yazar

Şair ve yazar Turgut Uyar, 4 Ağustos 1927 tarihinde Ankara'da doğmuştur. Orduda harita binbaşısı olan babasının işi nedeniyle farklı şehirlerde yaşamış eğitim görmüştür. Sanatı seven bir aileden gelen Uyar'ın babası ud, büyük ablası keman ve küçük ablası telli sazları çalabilmekteydi. İlkokula Edirnekapı Hırka-i Şerif İlkokulu'nda (İstanbul) başlamış ve Molla Aşki Mahallesi'ndeki ilkokulda tamamlamıştır. Maddi sıkıntılardan dolayı ortaokulu yatılı askeri okulda okumuştur. Lise eğitimini Bursa Askerî Işıklar Lisesi'nde, Üniversite eğitimini ise Askerî Memurlar Okulu'nda tamamlayarak memur subaylık yapmıştır. Bir süre askeriyede çalıştıktan sonra Ankara'daki Türkiye Selüloz ve Kâğıt Sanayi'nde göreve başlamış ve emekliliğine kadar burada çalışmaya devam etmiştir. Üniversitede okurken Yezdan Şener ile evlenmiş ve bu evlilikten, Semiramis, Şeyda ve Tunga isimli üç çocuğa sahip olmuştur. Oğlu Bekir Tunga Uyar, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin barınma merkezinde hayatını sürdürmektedir. Turgut Uyar, ikinci evliliğini Tomris Uyar ile yapmış, bu evliliklerinden de Turgut adlı bir çocukları dünyaya gelmiştir. Cemal Süreya ve Edip Cansever ile, İkinci Yeni şiir akımında anlatım tarzı ile akla gelen en önemli isimlerden biri olmuştur. İlk şiiri *Yad* adındaki *Yedigün* dergisinde, 1947 yılında basılmıştır. Hece ölçüsü ile yazdığı şiirlerle edebiyat camiasına adım atan Uyar, toplumsal nitelikler taşıyan şiir anlayışıyla öne çıkmış, şiirlerinde ülkenin ve insanların gündelik problemlerine yer vermiştir. Daha sonraki çalışmalarında Turgut Uyar, İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği ve toplumsal kesimlerin farklılaşmaya başladığı dönemin ürünü olan İkinci Yeni akımıyla yeni bir şiir anlayışı geliştiren grubun içinde yer almıştır. Bu anlayış içinde içeriğin biçimi oluşturacağı yaklaşımıyla İkinci Yeniciler dili özgün bir şekilde kullanmış, noktalama işaretlerini reddetmiş ve böylece şairler kendi zihni dünyalarının soyut dilini ortaya koyabilmişlerdir. Bunun yanında şair, kent yaşamı içindeki bireylerin yaşadığı karmaşayı ve içinden çıkamadığı sıkıntıların izdüşümünü ortaya koymuştur. Bunu da iyilik, kötülük, kınama ve benzeri kavramlar ile okuyucuya aktarır. Bu anlamda Uyar'ın 1959'da yayınlanan şiir kitabı *Dünyanın En Güzel Arabistanı* bireyin çatışmalarını ve yalnızlığını ön plana çıkarmasıyla ve farklı teknikleri harmanladığı anlatısıyla Türk şiirini önemli ölçüde etkileyen bir iz bırakmıştır. Bu eserinden önce Tomris Uyar'ın ifadesiyle "daha Anadolulu, toprak insanı" olarak şiirler ortaya koyarken sonrasında şairin çağdaş bir dille yazdığı görülür. Birçok şair İkinci Yeni şiirinden uzaklaşsa da Uyar, 1960 yılı sonrasında da çoğunlukla aynı yaklaşımla şiir yazımına devam etmiş; şiirde yeni biçim arayışlarını da sürdürmüştür. Yazın hayatına pek çok ödül de sığdıran Uyar, *Kaynak* dergisinin yarışmasında "Arz-ı Hal" şiiri ile ikinci olmuş, eşi Tomris Uyar'la çevirdiği *Lucretius'un Evrenin Yapısı* adlı eser ile Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'nü kazanmış, *Kayayı Delen İncir* ile Behçet Necatigil Şiir Ödülü (1983) ve *Büyük Saat* (Toplu Şiirler) ile Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'ne (1984) layık görülmüştür. Eserleri arasında *Türkiyem* (1952); *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, 1959; *Tütünler Islak* (1962); *Her Pazartesi* (1962-1967 Notla-

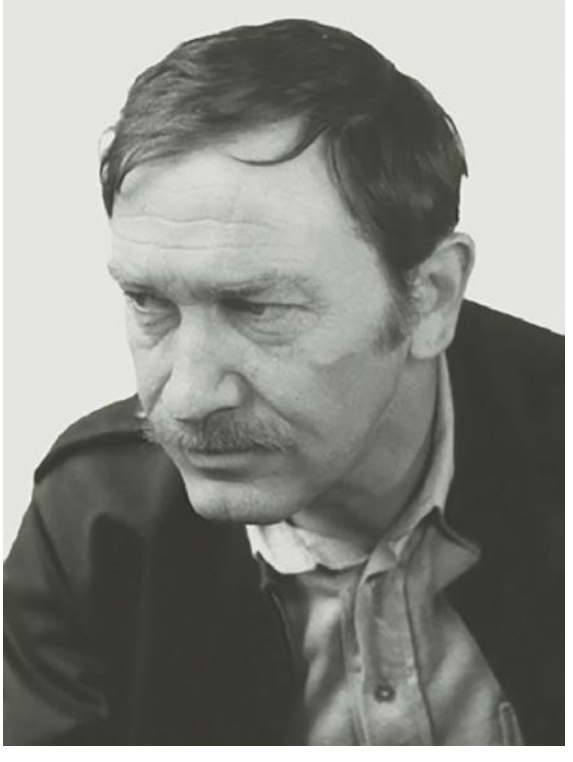

Turgut Uyar

rı) (1968); *Divan* (1970); *Toplandılar* (1970-1973 Notları) (1974); *Toplu Şiirler I*, (1981); *Kayayı Delen İncir*, (1982); *Büyük Saat* (Dün Yok mu? ve bütün şiirleri) (1984); *Ne Güzeldi Senin Çılgınlığın*, (Seçme Şiirler); *Göğe Bakma Durağı* (2009). Deneme ve eleştiri türündeki yazıları: *Bir Şiirden* (1983); *Korkulu Ustalık*'tır (2009). Ayrıca Tomris Uyar ile *Evrenin Yapısı* (1974) adlı çeviri eseri bulunmaktadır. Şair, elli sekiz yaşında vefat etmiştir. 2004 yılında çocuklarıyla yapılmış söyleşilerden oluşan *Turgut Uyar'ın Çocuklarıyız* adında "yarı biyografik yarı belgesel" bir kitap da okuyucuya sunulmuştur.

KAYNAKÇA

https://www.pegem.net/kitabevi/1-541-Turgut-Uyar-kitaplari.aspx. Erişim tarihi 26 Ağustos 2021; http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/turgut-uyar, Erişim tarihi 26 Ağustos 2021; https://www.edebiyathaber.net/tomris-uyar-anlatiyor-verdigim-ozgurlukten-kendime-de-isterim/, Erişim tarihi 26 Ağustos 2021; http://sinematurk.com/kisi/202174-turgut-uyar, Erişim tarihi 26 Ağustos 2021; Ömer Tuğrul Kara, *Türkçenin Kuralları Dışına Çıkan Bir Topluluk: İkinci Yeniciler*, 2013, s. 457-458; Alaattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası*, Ankara 2019, s. 157; Beyhan Kanter, "Turgut Uyar'ın Şiirlerinde Modern İnsanın Yalnızlığı ve Sonsuzluk Özlemi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, s. 37; Zübeyde Şenderin, "Turgut Uyar: Sanat Hayatı ve Eserleri", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2012, 143-162, s. 144; 151; "Turgut Uyar", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt II, K-Z, s. 1073; Turgut Uyar, *Turgut Uyar'ın Çocuklarıyız*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 15.

Özge ASLANMİRZA

TURİZM

Medeniyetler köprüsü Anadolu'nun önemli bir geçiş noktası olan ve tarih boyunca önemini hiç kaybetmeden günümüze kadar, kültürel ve tarihi birikimleriyle geleceğe doğru yol alan Kocaeli, İzmit kentine yani, antik Nikomedia, Antik Bithynia bölgesine sahiptir. Aynı zamanda Anadolu'nun Hellenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı tarihinde sahip olduğu önemli rollerini hiç kaybetmemiştir.

İzmit, eski ismiyle Nikomedia, bir süre Latinlerin işgalinde kaldıktan sonra Selçukluların egemenliğine geçer. Adapazarı ve Hendek bölgelerini fetheden Orhan Gazi'nin valisi Akçakoca kenti alınca şehir Osmanlı Devleti'nin hükmü altına girer. O zamanlar İznik'in komşusu anlamında İznikmid olarak da adlandırılan şehrin adı zamanla İzmit'e dönüşmüştür. İstiklal harbi öncesi İngiliz ve Yunan kuvvetlerin işgaline maruz kalan şehir, 28 Haziran 1921'de işgalden kurtulmuş ve Cumhuriyet'in ilanından sonra Kocaeli vilayetinin merkezi olmuştur.

19. yüzyılda 1853-1856 Kırım Savaşı'ndan sonra Tatarlar, 1855- 1864 arasında Çerkezler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli ve Kafkasya'dan göç eden toplulukların bir bölümü Kocaeli'nin çeşitli yerlerine yerleşmişlerdir.

Tarihi, sahip olduğu kültürel çeşitliliği ve coğrafi yapısı itibariyle Kocaeli çok önemli turizm potansiyeline sahip bir bölgedir. Karadeniz ve Marmara Denizi sahil şeridi üzerinde yer alan Kocaeli, geleneksel turizm, sahip olduğu termal kaynaklarla termal turizm, Bithynia Krallığı başta olmak üzere Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden kalma eserlere sahip olması ve tarihi İpekyolu üzerinde yer almasından dolayı kültür ve tarih turizmi, korunmuş doğal yapısı nedeniyle doğa, sağlık ve spor turizmi, Anadolu'yu Trakya'ya bağlayan güzergah üzerinde olması nedeniyle günübirlik turizm potansiyeli açısından zengindir.

İlçe	Önemli Kültürel ve Turistik Değerleri
Başiskele	Beşkayalar Tabiat Parkı, Soğuksu Mesire Alanı, Başiskele Parkı, Yuvacık Barajı, Yuvacık Suyu
Çayırova	Akkilise
Darıca	Darıca Kuş Cenneti, Darıca Sahili, Dudayev Parkı, Sancaktepe, Bayramoğlu
Derince	Çınarlı Dere, Çene Suyu, Harikalar Sahili
Dilovası	Sultan Süleyman Köprüsü, Abdülhamit Camii, Orhan Camii
Gebze	Osman Hamdi Bey Müzesi, Tavşancıl köyü, Ballıkayalar, Yahya Kaptan Anıt Mezarı, Hannibal'ın Mezarı, Eskihisar Kalesi, Demirciler Konağı, Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, Hünkâr Çayırı, Sultan Orhan Camii, İlyasbey Camii, Tarihi Gebze Kervansarayı
Gölcük	Yarhisar Müze Gemisi, Barbaros Hayrettin Paşa Parkı, Yazlık Ilıcası, Sultan Baba Türbesi, Eskiyalı Mahallesi, Saraylı köyü, Kadırga Yaylası, Tarihi Kazıklı Kervansarayı, Hacı Alipaşa Camii
İzmit	Saat Kulesi, Tarihi Tren İstasyonu, Hızır Reis Denizaltı Müze Gemisi, Gayret Müze Gemisi, Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Elektronik Kent Müzesi, Mevlevi Evi, Thököly İmre Evi, Seka Park, Kocaeli Kent Ormanı, Şehitler Korusu, Tümülüsler, Süleyman Paşa Hamamı, Saatçi Veli Efendi Konağı, Orhan Camii, Fevziye Camii, Sırrı Paşa Konağı, Redif Dairesi, Portakal Hafız Mescidi ve Konağı, Yeni Cuma Camii (Pertev Mehmet Paşa Küllüyesi), Pembe Köşk, Macar Kralı Thököly İmre'nin Mezarı, Kasr-ı Hümayun (Av köşkü), Kapanca Sokak, İzmit Gazi Lisesi, Gültepe Nekropolü, Eski Vali Konağı, Canfeda Hatun Çemesi, Büyük Su Kemeri, İzmit Pişmaniyesi ve Saray Helvası, İzmit Simidi, Kocaeli Fuarı, İzmit (Nikomedia) Turları, Gölkay Park
Kandıra	Sarısu, Paşasuyu, Cebeci, Kerpe, Kefken Sahilleri, Bağırganlı köyü, Akçakoca Anıt Mezarı, Orhan Camii, Kandıra Yoğurdu ve Peyniri, Pembe Kayalar, Kandıra Taşı, Kandıra Bezi
Karamürsel	Başdeğirmen Mesire Alanı, Valide Sultan Köprüsü, Karamülsel Bey Anıt Mezarı, Kara Bali Bey Camii, Karamürsel Sepeti
Kartepe	Yuvacık - Maşukiye Alabalık Tesisleri, Sapanca Gölü, Kartepe Kayak Merkezi, Kuzu Yaylası, Maşukiye Armudu, Maşukiye, Eğreltidüzü Mesire Alanı, Eşme Ayvası, Lokum ve Cezerye
Körfez	Kaiser 2. Wilhelm Köşkü, Körfez Yarış Pisti, Eğreltidüzü Mesire Alanı, Türk Kahvesi (lalezar), Kutluca Köprüsü, Yarımca Kirazı, Dokuma Fabrikası, Hereke

İlçelere Göre Önemli Kültürel ve Turistik Değerler

Büyük bir sanayi şehri olan Kocaeli sanayi ve ticaret alanındaki hareketliliği kadar turizm alanında da bir hareketliliği hak etmektedir. Tarihi, eşsiz tabiat güzellikleri açısından zenginliği kültür turizmi açısından da her türlü imkana sahiptir. Özellikle son yıllarda Kocaeli değişim ve dönüşüm projeleri ile kültür ve turizm alanında da ön plana çıkmaya başlamıştır.

Türkiye'nin iki büyük kenti olan İstanbul ve Ankara arasında yer alması, İstanbul'a yakınlığı bölgenin tarımsal turizm etkinlikleri alanında da önemini artırmaktadır. Sahip olduğu jeopolitik konum itibariyle doğa turizminin yanı sıra kongre, kültür ve tarih turizmi ile spor ve kış turizmi imkânları ile de rekabetçi anlamda güçlü bir destinasyondur.

Kocaeli'de birçok turizm alt alanı için önemli imkanlar mevcuttur. Kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü (trekking), yayla turizmi, av turizmi,sportif olta balıkçılığı, tarım ve çiftlik (agro) turizmi, Kocaeli iklim, coğrafi özellikleri, zengin flora ve faunasıyla ön plana çıkan turizm çeşitleridir. Kocaeli bölgesinde alternatif turizm için önemli destinasyonlardan biri Kartepe, dört mevsime yayılarak sunulabilecek zengin bir turizm potansiyeline sahiptir.

Kocaeli bölgesinde önemli turizm kaynakları şu şekilde özetlenebilir.

Başiskele

Bahçecik Merkez Camii'nin hemen yanı başında bulunan Osmanlı'dan kalma tarihi çeşme restore edilerek yeniden yapılmıştır. Ancak çeşmenin üzerindeki yazıların savaş sırasında düşman saflarına geçen Ermeni ve Rumlar tarafından kazındığı ifade edilmektedir.

Çayırova

Fatih Sultan Mehmet'in 3 Mayıs 1481'de düzenlediği sefer için 300 bin kişilik ordusu ile mola verdiği çayırlık alanı diye isimlendirdiği gibi Fatih'in otağının kurulduğu yer olarak da belirtilmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in ölüm yeri olan bu bölge, Çayırova adını almıştır. Bizans döneminde Hristiyan Rumlar tarafından o zamanlarki adıyla Ak Kilise olarak isimlendirilen bu bölgeye daha sonra Osmanlı Türkleri yerleşmiştir. Cumhuriyet döneminde ise, adı Akse köyü olarak değiştirilmiştir.

Darıca

Darıca binlerce yıllık tarihi ile kültürün, turizmin, sanatın, ticaretin ve sanayinin birlikte hayatı çevrelediği bir sahil kasabasıdır. Darıca ilçesinin ismi, sahilinde bulunan günümüzde bir burcu ile ayakta kalan Darıca Kalesi'nden gelmektedir. Bizans döneminde gelebilecek taarruzlara karşı bir tevkif kalesi olarak kullanılan kalenin en eski adı "Tararion" olarak bilinmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde geçtiği şekliyle Cumhuriyet döneminde ilçenin adı *Daruca* olarak belirlenmiş ancak halk arasında *Darıca* şeklinde değişerek bugünkü ismini almıştır. İstanbul'dan Anadolu'ya giden yol güzergâhında denizi ve doğası ile Marmara bölgesinin güzelliklerine ev sahipliği yapar. Kocaeli'nin İstanbul iline en yakın sahil kesimi olan ilçe, deniz turizminin yanında tarihi evleri, hayvanat bahçesi ve parklarıyla tanınmıştır. Bayramoğlu yarımadasında yaklaşık 16 km uzunluğundaki sahil şeridinde plajlar bulunmaktadır.

Eskihisar Kalesi

Derince

Derince, Cumhuriyet dönemi yerleşim yerlerindendir. 1890 yılında İzmit'e liman kurulması için yer tespit çalışmaları sırasında derinliği ile fark edilir. Daha sonraki zamanlarda "Derince Liman" diye anılmaya başlamıştır. Bu nedenle, ilçe adını limandan almıştır. Derince'de Çenesuyu, Harikalar Sahili ve alışveriş merkezleri vardır.

Dilovası

Nicomedia Krallığı döneminde bir yerleşim yeri olduğu tahmin edilen Dilovası, tarihte değişik isimlerle anılmıştır. Bu isimler arasında en çok bilineni Libyssa'dır. MÖ 247 - 182 yılları arasında tarihin önemli şahsiyetlerinden biri olan Kartacalı general Hannibal burada yaşamıştır. Tavşancıl'ın merkezinde bulunan Merkez Camii'nin Evliya Çelebi'nin 1629 Dilovası'ndan geçerken gördüğü cami olduğu söylenmektedir. Dilovası'nda ve Çerkeşli'de yerleşik nüfus manavlardan oluşmakta ancak sanayileşme ile bütün Anadolu'dan farklı kültürlere mensup göçmenler geleneklerini de getirerek bölgeye kültürel bir zenginlik kazandırmışlardır. Bağımsızlık mücadelesi veren İzmit bölgesinde milli mücadeleyi örgütleyen Yahya Kaptan'ın mezarı da Tavşancıl'dadır.

Gebze (Eskihisar)

Gebze ilçesi içinde bulunan Eskihisar İstanbul'un fethinin ardından gelişmiş olup kalesi ve tarihi evleri ile bir cazibe merkezidir. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin ilk yıllarında turizm merkezi haline gelen bölgede ünlü ressam Osman Hamdi Bey'in çalışmaları olmuştur. Sanayi sektöründe önemli bir yere sahip olan Gebze ilçesi, pek çok ulusal ve uluslararası büyük ölçekli firmanın faaliyette bulunduğu bir bölgedir.

Gölcük

Kültür ve Turizm Bakanlığınca, jeotermal kaynaklarının termal turizm amaçlı değerlendirilmesi için Bakanlar Kurulu Kararı ile Yazlık Termal Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Ilıcası ile bilinen bölge Kültür ve Turizm Bakanlığınca Turizm Merkezi ilan edilmesinin yanında, kurulan termal tesislerle de bilinirliğini arttırmaya yardımcı olmaktadır. Gölcük eski Yunanlar ile Romalıların Bitinya dedikleri bölgenin önemli bir yeri olarak bilinir. Gölcük, Türk Donanması için önemli bir askeri tersaneye sahiptir. Ayrıca tarihi ve kültürel geziler ile spor yapmak için imkanlara sahiptir. Doğal güzellikleri doğa fotoğrafçıları için cazibe merkezidir. Yazlık bölgesinde de Roma-Bizans döneminden kalma bir termal tesis hizmet vermektedir. Ayrıca Saraylı'daki Çınarlık Meydanı, Değirmendere Beldesi Örcün köyündeki Sultan Baba Türbesi de bölgenin ziyaret edilen alanlarındandır. Bölgede eski Türk evleri, Halıdere'de Roma Bizans dönemine ait mezar kalıntıları, Nüzhetiye köyünde alabalık tesisleri ve şelalesi görülmeye değer yerlerdir. Yazlık beldesine bağlı Kadırga mesire alanı, Kavaklı-Değirmendere-Halıdere-Ulaşlı Sahil Şeridi ve Sosyal Tesisleri ise etkinlikler açısından son derece önemli yerlerdir.

İzmit

İzmit ve çevresi yaklaşık MÖ 3000'lerden beri yaşam alanıdır. İzmit'in bulunduğu yer, tarihte Bitinya denilen

Değirmendere Tarihi Yalı Evleri

Kefken ve Kefken Limanı

bölge içindedir. İzmit MÖ 12. yüzyılda Frigler'e ev sahipliği yapmış ancak Frigler bir siyasi örgüt kuramadıkları için uzun süre burada kalamamışlardır. Ardından Yunanistan'dan bir göçmen grup, şimdiki Başiskele'nin bulunduğu yere yerleşmişlerdir. Bitinya Kralı Zipoites´in ölümünden sonra yerine büyük oğlu Nikomedes geçmiştir. Nikomedes yapılan yağmalar sonucu bugünkü İzmit'in bulunduğu yeni bir şehir kurmuştur. Buraya Nicomedia adı verilmiştir ve Bitinya'nın başkenti olmuştur. Nicomedia, 150 yıl içinde büyük bir Helenistik kent olmuştur. Sanayi merkezi olmasının yanında sahip olduğu maddi ve manevi kültürel ve doğal kaynaklarıyla turizm açısından önemli bir destinasyondur. Büyük sanayi kuruluşlarının yanı sıra kültür, turizm, sanat ve ticaret kenti olma yolunda ciddi adımlar atan İzmit, doğal güzellikleri, büyük alışveriş merkezleri, olimpik buz pateni salonu, uluslararası interteks fuarı, Kocaeli fuarı, SEKA parkı kent ormanı, mesire yerleri, yüzme havuzları, balık lokantaları, nitelikli turizm tesisleri ile turizm kaynaklarına sahiptir. İzmit'e özgü bir tatlı olan pişmaniyesi ile dünya çapında bir üne sahiptir.

Kandıra

Rıfat Yüce 1945 yılında yazdığı *Kocaeli Tarihi ve Rehberi* adlı eserde milattan önce 3000'li yıllarda Sit'lerin, As'ların ve Amazon'ların burada yaşadıklarına dair bir efsaneden bahsetmektedir. Bu imkân dahilinde midir bilinmez ama Kandıra, Romalılar, Yunanlılar, Bizanslılar ve Osmanlılarla günümüze kadar ulaşan tarihi bir ilçedir. Kocaeli ilinin Karadeniz'e kıyısı olan Kandıra ilçesi, Kefken, Kerpe, Cebeci ile Sarısu, Bağırkanlı, Seyrek ve Dikili başta olmak üzere doğal plajları, koyları ve kumsalları ile bölgenin önemli deniz turizmi destinasyonlarıdır. Kefken Adası ise Karadeniz sahilleri üzerinde yerleşim olan ender adalardan biridir. Kandıra kıyı şeridi turizm potansiyelinin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla Bakanlar Kurulu kararı ile "Kocaeli-Sakarya Kıyı Bandı Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" olarak ilan edilmiştir.

Karamürsel

Bu ilçe, Osmanlıların ilk kaptan-ı deryası olarak bilinen ve kahramanlığı ve gözüpekliği sebebiyle Orhan Gazi tarafından "kara" lakabı ile beraber isimlendirilen Mürsel Paşa'nın fethettiği topraklar içinde yer almaktadır. Karamürsel adı verilen bölge, bugün daha çok "Pehlivanlar Kenti" olarak bilinmektedir. Bölgenin verimli topraklarında her türlü sebze ve meyve yetiştirilebilmektedir. Karamürsel sepetiyle tanınan bu ilçe, sanayi tesislerinin kentte yer almaması dolayısıyla nüfus artışının düşük oranlarda yaşandığı bir ilçedir. İzmit Körfezi'nin güney kıyısında yer alan ilçe, balık lokantaları ve Ereğli beldesindeki balıkçıları ile olduğu kadar iç bölgelerde yer alan doğal dinlenme ve trekking alanlarıyla da ünlüdür. Karamürsel'de Karapınar köyüne yakın bir bölgede bulunan Baş Değirmen Mesire Alanı, özellikle yaz aylarında yöre halkının stres attığı, doğayla buluştuğu güzide bir piknik alanı olarak da dikkat çekmektedir.

Kartepe

Kartepe belediye Köseköy' ün kuruluşu 1600'lü yıllara kadar gitmektedir. Yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan Roma ve Bizans dönemlerine ait tarihi eser ve mezarlardan Köseköy'ün kuruluşunun Bitinya'nın tarihi ile başladığı söylenebilir. Kartepe ilçesi, İzmit Samanlı Dağları'nın ve Kocaeli Platosu yükseklikleri-

nin arasında kalır. Maşukiye; Samanlı Dağı etekleri ile Sapanca Gölü'nün güney batı kıyısı arasında; doğası, yeşili, pınarı, vadisi, şelaleleri, dereleri, meyve bahçeleri ile ünlü şirin bir tatil bölgesidir. Maşukiye, ana güzergâhlara çok yakın, ulaşımın da çok rahat olması nedeniyle bölgede doğa turizminin gelişmesinde öncü rol oynamaktadır. İstanbul'a en yakın kayak merkezi olarak bilinen Kartepe farklı zorluk derecelerine hitap eden pistleri ile yakın bölge için en çok tercih edilen kış turizmi destinasyonudur. 1606 metre yükseklikte, kış ve doğa turizmine yönelik büyük potansiyeli barındıran Kartepe, bu potansiyelin değerlendirilmesi için Bakanlar Kurulu tarafından Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Marmara Bölgesi'nin Uludağ'dan sonra en çok ziyaretçi çeken kış turizm merkezi olan Kartepe ilçesi, kış turizminin yanı sıra çevresindeki yaylaları, kanyonları ve Maşukiye'deki şifalı suyu ile bir cazibe merkezidir. 2004 yılından beri Kartepe'nin Sarımeşe semtinde Hergeleci İbrahim Yağlı Güreşleri düzenlenmektedir. Kartepe'nin Uzuntarla semtinde bulunan Sukaypark'ta su sporları yapılmaktadır.

Körfez

İlçenin ekonomisi tarım, hayvancılık, sanayiye dayalıdır. İlçedeki sanayii kuruluşlarından ötürü tarım ve hayvancılık köylerde yapılmakta olup, yetiştirilen başlıca tarımsal ürünler buğday, arpa, ayçiçeği, mısır, zeytin, armut, elma, üzüm, kirazdır. Sebze ve meyvecilik ön plandadır. Ayrıca Hereke halı dokumacılığı ile ünlü olup, halı dokuma fabrikası bulunmaktadır. İlçenin en önemli turistik bölgelerinden biri Hereke bölgesidir. Körfez ilçesi sınırları içinde yer alan Hereke, Osmanlı'nın ve Cumhuriyet Dönemi'nin ilk sanayileşme faaliyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Fabrika-i Hümayun, Sümerbank tesisleri, dokuma fabrikası, tarihi kalesi, Kaiser Wilhelm Köşkü gibi pek çok tarihi öneme sahip yapıyı bünyesinde bulundurmaktadır. Dik yamaçlar arasında kalmış bir koy olması nedeniyle yelkencilik açısından önemli hale gelmiştir. Dünyaca ün kazanmış Hereke halısı ile bilinen Hereke, turizmde önemli bir potansiyele sahiptir.

KAYNAKÇA

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Turizm Sektör Raporu, 2013; Kocaeli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2017- www.kocaelikulturturizm.gov.tr; *Kocaeli Odavizyon*, Kocaeli Sanayi Odası, Sayı 86, 2013; Yüksel Güngör, "Kocaeli'nde Turizmi Çeşitlendirme ve Alternatif Turizmde Atılacak Adımlar", *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi* 2 / 2 (Ocak 2019), 184-193; Zehra Çoban. *Kocaeli İlinin Turizm Potansiyeli ve Karşılaşılan Sorunlar*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Programı Yüksek Lisans Tezi, 2015; *Kocaeli Turizm Rehberi*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2020.

Muhsin HALİS

TÜM SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ
Müteşebbis Sanayici Derneği, Kocaeli Şubesi

Tüm Sanayici ve İş adamları Derneği (TÜMSİAD) 2005 yılında İstanbul'da kurulan ve üye yapısının ağırlığını küçük ve orta boyutlu işletmelerin (KOBİ) oluşturduğu sanayici ve iş adamları derneğidir. Başkanlığı Yaşar Doğan tarafından yapılan ve binlerce üye işletmesi ile ülke ekonomisine değer katan TÜMSİAD, özellikle KOBİ'lerin büyük işletmeler haline gelmesi için yoğun çalışmalar yapmaktadır. 2010 ve 2011 yıllarında Avrupa Birliği tarafından, Avrupa'daki 37 katılımcı ülkenin sivil toplum, özel sektör ve kamu kuruluşları arasından en etkin STK seçilen TÜMSİAD, ayrıca 2010 yılında Dünya Verimlilik Oskarı'na layık görülmüştür.

TÜMSİAD ekonomik alanda yaptığı çalışmaların yanı sıra, sosyal sorumluluk projelerine de önem vermektedir. Ülkemizde gerçekleştirilen birçok sosyal sorumluluk projesinde etkin rol oynayan TÜMSİAD, genellikle bu projelerin destekçisi, paydaşı veya organizatörü konumundadır. Zaten TÜMSİAD'ın temel görevi milli ve manevi değerlerimizi esas alarak serbest piyasa ekonomisinin temel prensipleri çerçevesinde iş ahlakına sahip müteşebbisler yetiştirmektir. Dürüst ve güvenilir iş adamları yetiştirmeyi kendine misyon edinen TÜMSİAD, böylece sürdürülebilir ekonomik kalkınma, toplumsal huzur ve refah sağlamayı hedeflemektedir.

TÜMSİAD'ın Kocaeli Şubesi 2010 yılında açılmıştır ve şube başkanlığı Abdülkadir Yılmaz tarafından yürütülmektedir. Şu an için TÜMSİAD'ın Kocaeli'de 451 üyesi bulunmaktadır ve faaliyetlerine Mehmetalipaşa Mah. Demokrasi Bulvarı, Şaban Şener İş Merkezi K. 3 İzmit adresinde devam etmektedir.

Yeni üyeleriyle genç ve dinamik bir yapıya sahip olduklarını dile getiren Abdülkadir Yılmaz, bundan sonra daha agresif bir ticari anlayış benimseyerek kente katkı sunmak istediklerini vurgulamıştır. Üye yapısının son yıllarda yenilendiğine dikkat çeken Yılmaz, yeni üyelerin çoğunun gençlerden oluştuğunu ifade etmiştir. Ülkemizin ekonomik olarak sorunlarla uğraştığı şu günlerde heyecanlı, çalışkan ve atılgan üyelerle ülke menfaatlerini yukarıya taşıyacaklarını belirten Yılmaz, Kocaeli'nin Türkiye için önemine de dikkat çekmiştir. Bu şehrin Türkiye'nin en önemli sanayi ve ticaret şehirlerinden biri olduğunu hatırlatan Kocaeli Şube Başkanı Abdülkadir Yılmaz, üzerlerindeki sorumluluğun farkında olduklarını ve çalışmalarını bu doğrultuda sürdürdüklerini ifade etmiştir.

İş dünyasının önemli yapılanmalarından biri olan TÜMSİAD'ın organizasyon şeması ise 2020 yılında büyük bir değişime uğramıştır. İllerdeki şubeler kaldırılmış, bunun yerine güçlü bölge temsilcilikleri kurulmuştur. Türkiye genelinde 12 bölge oluşturulmuş, bu yapılanmayla mevcut Kocaeli şubesi 8. bölge başkanlığına dönüşmüştür. Kocaeli bölge başkanlığına, Düzce, Sakarya, Bartın, Bolu, Çankırı, Karabük, Kastamonu ve Zonguldak Temsilcilikleri de bağlanırken, bölge başkanlığına ise eski Kocaeli Şube Başkanı Abdülkadir Yılmaz atanmıştır. 12 bölge başkanının aynı zamanda TÜMSİAD genel merkez yönetim kurulu üyeliğine getirilmesiyle, Abdülkadir Yılmaz aynı zamanda genel merkez yönetim kurulu üyesi de olmuştur.

Yılmaz, TÜMSİAD'ın 2005 yılında kurulmasından bu yana en büyük değişimi bu oluşumla yaşadığını vurgulamıştır. Bu değişimin esas amacının genel merkezin altındaki yapıları güçlendirmek olduğunu ifade eden Yılmaz, bununla beraber yüklerinin daha da arttığını belirtmiştir. Kocaeli'nin aynı zamanda koordinatör şube olarak Marmara bölgesindeki illerin başkanlığını yapacağını hatırlatan Yılmaz, yol arkadaşlarıyla birlikte bu göreve layık olmaya ve hayırlı hizmetler yapmaya çalışacaklarını beyan etmiştir.

TÜMSİAD'ın ülkemizin ekonomik kalkınması için çalışan en önemli kuruluşlardan biri olduğu tartışmasızdır. Nitekim Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 12 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirdiği "Ekonomi Reformları Tanıtım Toplantısı"ndan sonra açıklamalarda bulunan TÜMSİAD Genel Başkanı Yaşar Doğan, ülke ekonomisinin iyileştirilmesine yönelik bir ekonomik pakete ihtiyaç olduğuna işaret etmiştir.

Özellikle pandemi sürecinde en çok zarar gören orta ölçekli ve küçük işletmelere sahip 850.000 esnafın bu süreçte gelir vergisinden muaf tutulduğunu ve beyanname yükümlülüklerinin kaldırıldığını hatırlatan Doğan, bu tedbirlerin ülke ekonomisini ayakta tuttuğunu belirtmiştir. Ekonomik kalkınmanın temelinde üretim, istihdam ve ihracat vardır. Ülkemiz ekonomisindeki yapısal sorunların önemli bir bölümünün üretim kaynaklı olduğunu ifade eden Doğan, bu sorunların düzeltilmesiyle birlikte ekonominin zaten kendiliğinden düzeleceğine inandıklarını belirtmiştir. Ekonomiyi düzeltecek bir diğer unsur ise tasarruftur. Ancak, bu tasarrufun uygun yerlerde kullanılması gerekmektedir. TÜMSİAD olarak her zaman tasarrufun önemine ve bu tasarrufun reel sektöre aktarılmasının gerekliliğine işaret ettiklerini belirten Doğan, bu noktada öne çıkan sektörün ise katılım bankacılığı olduğunu ifade etmiştir. Faizsiz ve güçlü bir finans sektörü olan katılım bankacılığının yaygınlaşması ile ülke ekonomisinde olumlu gelişmeler olacağı kanaatinde olduklarını beyan etmiştir.

Kocaeli gerek nüfusu ve gerekse sanayi ve ticaret merkezi olması hasebiyle, Türkiye'nin önemli şehirlerinden biridir. TÜMSİAD'ın en çok faaliyet gerçekleştiren bölgelerinden biri olan Kocaeli, bu büyük potansiyeline karşılık haklı olarak birçok ilin yönetim merkezi konumundadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Kocaeli 8. şube başkanlığının yönetim merkezidir ve Düzce, Sakarya, Bartın, Bolu, Çankırı, Karabük, Kastamonu ve Zonguldak illeri TÜMSİAD'ın çatısı altında Kocaeli'ye bağlanmıştır. Bu durum Kocaeli'nin ekonomik potansiyelinin ne kadar büyük olduğunu da göstermektedir.

TÜMSİAD, Türkiye'nin üretken ekonomiye sahip olması için milli ve manevi ilke ve değerlerinden taviz vermeden ilk günkü azim ve kararlılığı ile çalışmalarına devam etmektedir. Kısmi alanlarda değil, ekonominin bütününe yönelik tedbirler alınmakta ve böylece ülke ekonomisine can suyu verilmeye çalışılmaktadır. Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıkladığı paket de bu durumu açık bir şekilde göstermektedir. Ekonomik gerçeklikler dikkate alınarak hazırlanan bu pakette bütçe disiplininden vergi düzenlemesine, tarımsal üretimden dijital hizmetlere kadar birçok farklı alanda yenilikler getirdiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

https://tumsiad.org.tr/tr (Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://tr.wikipedia.org/wiki/TÜMSİAD (Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://www.facebook.com/kocaelitumsiad/ (Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/3230167/tumsiad-uye-tanitim-toplantisini-gerceklestirdi (31 Ekim 2019 tarihli haber, Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://www.enkocaeli.com/haber/4344912/tumsiadda-buyuk-degisim (12 Mayıs 2020 tarihli haber, Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://www.cagdaskocaeli.com.tr/haber/4642882/tumsiad-kocaeli-marmara-koordinatoru-oldu (16 Nisan 2020 tarihli haber, Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/tumsiad-genel-baskani-dogandan-ekonomik-reform-paketi-aciklamas-6453980 (12.03.2021 tarihli haber, Erişim Tarihi: 13.09.2021).

Cengiz KESKİN

TÜMÜLÜSLER

Kocaeli Tümülüs Mezarlık Alanları

Tümülüs kelimesi, Grekçe "tymbos", Latince "tumulus-tumuli" terimlerinden gelmekte olup, bir mezar ya da mezarlık alanı üzerine, toprak veya taş yığılarak oluşturulmuş yapay tümsek veya tepeciklere verilen isimdir. Tümülüsler, Karadeniz ile İzmit Körfezi arasında yer alan Bithynia Yarımadası'nın en bilindik arkeolojik buluntu tiplerinden biri olup, İstanbul yakınlarından başlayarak doğuya doğru hem tümülüs grupları biçiminde, hem de tek tek tümülüsler olarak dağılmış halde çok geniş bir alana yayılım göstermekle birlikte, genel özellikleri itibariyle Helenistik döneme tarihlendirilmektedirler. Bithynia aristokrasisi ile yakın bir ilişki sergilemekle beraber, birbirine benzer veya yakın plan şemalarına sahip olup, hemen hemen tümü bir mezar odası ve bu oda önünde yer alan dromos kısmından müteşekkil ve örtü sistemleri de çoğunlukla beşik tonoz veya bindirme çatı tekniği ile yapılmıştır. Yuvarlak veya oval planlı bir tepeye işaret eden tümülüsler genellikle, lahit mezarlar ya da mezar binaları gibi altlarında bulunan herhangi bir gömütün bir tepe ile örtülmüş tiplerini tanımlar.

Toprak, taş, çakıl ve kum kullanılarak yapılan yığmalar altındaki gömüt mimarisi; bir kural olmamakla birlikte, tümülüs eteklerinde inşa edilen ve dairesel planlı duvarlar, taş halkalar ya da krepis (Basamak veya tümülüs mimarisinde gömütün etrafını çevreleyen taş halkası) şeklinde bilinen unsurların, yığmanın erozyon etkilerinden korunması gibi teknik amaçların yanı sıra, içerisinde bulunanları ölümlüler dünyasından ayıran sınırlar olarak sembolik anlamlar taşımaktadır. Tümülüs altında bulunan gömütler ya da mezar odaları, merkeze kolay ulaşılmasının önüne geçmek içinse de zaman zaman eteklere doğru kaydırılarak yerleştirilmişlerdir. Tümülüslere ve altlarında sakladıkları gömütlere gösterilen saygı, gerek anıtın ilk sahipleri ile yakınları ve gerekse sonraki kullanıcıları için her dönemde önemlidir. Daha sonraki dönemlerde yığma üzerine ve eteklerine gerçekleştirilen gömülerin, sık karşılaşılan bir gelenek halini alarak devam ettiği, elde edilen bulgular ışığında sabittir. Genel özellikleri itibarıyla bu Tümülüs mezar odaları, epigrafik kalıntıların da açığa vurduğu gibi yerli Anadolu unsurları da gözönünde bulundurmak şartıyla, Trakya ile ilişkilidir. Eski Bithynia halkı, Thrak'lar tarafından meydana getirildiğinden, her iki bölgede birbirine çok benzeyen iskân ve sosyal hayat şartlarının, Bithynia'da büyük arazi sahiplerini kendileri ve aileleri için anavatandaki mezarlar tarzında mezar anıtları yapmaya sevketmiş olmalıdır. Ayrıca, Thrakia'dan Bithynia'ya bir göçün varlığına ilişkin arkeolojik bulgular ve Kocaeli'de Thrakialılar ve Bithynler arasındaki birtakım benzerliklere işaret eden arkeolojik veriler de mevcuttur. Bu bağlamda bahsedilecek ilk arkeolojik veri Thrakia kubbeli mezarlarının Kutluca'da (İzmit'in 23 km kuzeybatısı) bulunan mezarla olan benzerliğidir. İzmit'te bulunan Kanlıbağ Tümülüsü ve İzmit Nekropolisi'ndeki diğer mezarlar da Thrak mezar mimarisiyle pek çok benzerlikler taşır. Kefken Yayla Pınar Tümülüsü, İzmit Akyazı Tümülüsü, ve son olarak Aytepe Tümülüsü, Hellenistik döneme ait olup, Thrak mezarlarıyla mimari benzerlikler taşımaktadır. Kocaeli sınırları dâhilinde tek veya gruplar hailinde birçok tümülüs gözlemlenirken, en önemli örnekleri arasında Gebze Kutluca Kubbeli Mezarı, İzmit Kanlıbağ Tümülüsü, Aytepe Tümülüsü, Üçtepeler Büyük Tümülüs, Mecidiye Tümülüsleri, Akmeşe Güvercinlik Tümülüsü ve Büyükderbent Hikmetiye Tümülüsleri bulunmaktadır.

Kutluca Kubbeli Mezar Odası

Kocaeli ili, Körfez ilçesi, Kutluca köyü, Mezarlıkaltı mevkii, 3 pafta üzerinde, üzeri yoğun ağaçlık ve bitki örtüsüyle kaplı, 32.760.00 m^2 yüzölçümlü 1776 parselde yer almakta olup mülkiyeti köy tüzel kişiliğine aittir. Geçmişte Kurtçalı ya da Kurtluca isimleriyle de bilinen Kutluca köyünün 1 km güneybatısında hâkim bir sırt üzerinde, eski adı Yarımbaş Mezarlığı olan Kutluca Köyü Mezarlık Alanı'nın batı kesiminde yer almakta alır. Kuzey-güney doğrultulu ve dromos girişi güneye cephelidir. Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, 17.09.2003 yılı ve 10034 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Kutluca Kubbeli Mezar Odası'nı 1939 yılında Alman arkeolog F. K. Dörner keşfetmiş ve *Bitinya Araştırmaları* adlı kitabında bu keşiften bahsetmiştir. Gördüğü tahribatın mezarın soyulduğuna işaret ettiğini, soygunun antik dönemde olmuş olabileceğini hatta mezarın yer aldığı Yarımbaş Mezarlığı'nın adını da soygundan sonra almış olabileceğini ifade etmiştir. Ancak, II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile çalışmalarına ara vermek zorunda kalan Dörner, bu mezar odasının detaylı incelemesi ve kazısını yapma imkânı bulamamıştır. Daha sonraları A.M. Mansel, 1966-1967 yıllarında inceleme gezilerinde bulunduğu sırada Kutluca'ya da uğramış ve tahrip durumunu yakından görünce, daha fazla vakit kaybetmeksizin bir kazı yapılması gerektiğine karar vermiş, bu vesileyle mezar odası 1968 yılında 1-9 Ağustos tarihleri arasında İstanbul Arkeoloji Müzesi ile müştereken ve İzmit Müzesinden sağlanan araçlarla kazılarak tümüyle açığa çıkarılmıştır. Elde edilen veriler, Mansel tarafından, 1969 ve 1973 yıllarında yayınlanmıştır. Mansel çalışmasında *"Mezar, köy mezarlığının içinde taban çapı ortalama 55 metre, yüksekliği ortalama 7 metreyi bulan, üzeri ağaçlarla örtülü bir yığma tepenin (tümülüs) ortasında değil, güney batısında yer almaktadır. Tümülüsün kaidesinde düzenli olmayan yassı taşlarla yapılmış ilkel bir krepis bulunmaktadır ki bu krepisin kalıntılarına tepenin hemen her tarafında rastlamak mümkündür. Gerek krepis, gerek kubbeli mezar köyün civarından çıkarılmış gri-bej renkteki bol fosilli sert bir yerli kalker taşından yapılmıştır"* diye yazmıştır. Ayrıca, mezar odasının ana ekseninin kuzeydoğudan güneybatıya yönelmiş durumda ve girişinin güneyde bulunduğunu, ortalama 455 cm çaplı bir yuvarlak oda ve ince uzun bir koridordan oluştuğunu, mezar odası üzerinin, içten yüksekliği 373 cm'yi bulan bindirme tekniğinde yapılmış, çapları aşağıdan yukarıya doğru eksilen 8 konsantrik taş halkadan meydana gelen bir kubbe ile örtülü olduğunu, kubbeyi tamamlayarak örten kapağın iki yassı bloktan oluştuğunu ifade etmiştir. Mezar odası zemininin yassı taşlarla döşeli olduğunun, mezar odası içinde bulunması gereken taş lahit ya da klineye (ölü yatağına) ait hiçbir kalıntıya rastlanmadığının, zemin döşemesinin altında mezar çukuruna işaret edebilecek hiçbir iz bulunmadığının da altını çizerek, Trakya kubbeli mezarlarında olduğu gibi, bir ölü yatağı ya da bir lâhit bulunduğunu ancak kaçak kazıcılar tarafından yok edildiğini kabul etmek gerektiğini belirtir. Mezar odasının güneybatısında, oda zemini ile aynı düzlemde ve dromos zemininden 18 cm kadar yüksekte olan eşik taşı ile aşağıdan yukarı doğru hafifçe daralan bir kapının yer aldığını, Dromosun (koridor) çok harap durumda bulunduğunu, ama kesitten anlaşıldığı üzere, hafifçe birbirinin üzerinden taşırıldığını ve böylece örtülecek tavan yüzeyinin daralmış olduğunu dile getirmiştir. Dromos zemininin, sıkıştırılmış küçük tarla taşları ile döşeli olduğunu, yüksekliği ve üst örtü şeklinin kesin olarak saptanmasının mümkün olmadığını, üzerinin yatay yassı taş

levhalarla örtülü olduğunun kabul edilebileceğini ifade etmiştir. Bindirme tekniğinde yapılmış kubbe ve tonoz kemerler çeşitli büyüklük ve şekillerde Anadolu'da çok eski zamanlardan beri kullanılmış olmakla beraber, kubbeli ve yuvarlak planlı anıtsal bir tümülüs mezar olarak inşa edilmiş olan ve büyüklük bakımından 455 cm'lik kubbe çapı ile orta büyüklükte kubbeli mezarlar grubuna giren Kutluca Kubbeli Mezar Anıtı'nın, Bithynia'da şimdiye kadar tespit edilen, konsantrik taşırma ya da bindirme tekniğinde yapılmış, tam anlamıyla "klasik" bir kubbeli mezar tipinin ilk ve bölgemizdeki tek örneği olduğu söylenebilir. Kutluca Mezar Odası yuvarlak oda çapının kubbe yüksekliğinden daha az oluşu sebebiyle bazı Güney Bulgaristan ve özellikle Türkiye Trakyası, Kırklareli yöresi mezarlarıyla benzerdir. Bu benzerlik MÖ IV. yüzyıla ait olduğuna işaret etmektedir. Kutluca Mezarı, maalesef çok önceki dönemlerde tahrip edilmeye başlanmış, gerek define kazıları gerekse taş ocağı olarak kullanılmış olması nedeniyle son derece haraptır. Mansel tarafından yapılan kazı sırasında arkeolojik olarak kesin tarihlendirme sağlayacak herhangi bir küçük buluntu ele geçmemiştir

Kanlıbağ Tümülüsü

Nikomedia antik şehrinin büyüklüğü ve arazi durumu sebebiyle antik çağda doğu ve batıda olmak üzere iki nekropolü (mezarlığı) vardı. Hali hazırda kapsamlı bir bilimsel kazı veya araştırma yapılamamış olmakla birlikte, doğudaki nekropolün şehir sularının dışında Baç Mahallesi'nden başlayıp, Bekirderesi'ne kadar devam ettiğine dair emareler mevcuttur. Doğu nekropol alanı içerisinde, İzmit ilçesi, Kadıköy Mahallesi, Kanlıbağ mevkii, 4. Mevlana Çıkmaz Sokağı'na bakan, kuzeyden güneye doğru hafif meyilli, bahçe vasıflı bir arsanın doğu kesiminde, 1967 yılında ev inşaatı yapmak amaçlı bir temel açma kazısı çalışmaları sırasında, üzerindeki yığma toprak tepesi, tabii etkenler ve tarımsal faaliyetler nedeniyle tümülüs karakterini kaybederek tamamen düzleşmiş durumda olan, doğu-batı doğrultulu, tam eksene oturmayan kuzeye kaymış bir dromos ve bir odadan oluşan tümülüs mezar odası tespit edilmiştir. Dromosunun ön kesiminin ise bugünkü yolun altında kaldığı kayıtlara geçmiştir. Ayrıca mezarın kuzeydoğu ve güneybatısında kiremit mezarlara rastlanması, tepenin daha sonraki dönemlerde de kullanıldığını gösteren, çoklu gömüt ihtiva eden bir nitelikte olduğunu ortaya koymuştur. Bugün için, Kanlıbağ Tümülüs Mezar Odası'nın yerine dair parsel bilgisi veya coğrafi koordinatı gibi kesin bilgiler kaynaklarda mevcut değildir. Kimi kaynaklar, mezar odasının İzmit Müzesi bahçesine taşındığından bahsetmektedir. Ancak bunu destekleyecek arşiv kaydı veya herhangi bir belge de elimizde bulunmamaktadır. Bugün, Kocaeli Müze Müdürlüğü bahçe teşhirinde sergilenmekte olan 1201 envanter numaralı tek tümülüs mezar odası, Kadıköy Mahallesi, Kanlıbağ mevkiinden değil, 1982 yılında Mehmetali Paşa Mahallesi, Zincirlikuyu mevkiinden getirilmiş olan mezar odasıdır. Kanlıbağ Tümülüs Mezar Odası'nın dromosu, tam oda ekseni üzerinde olmayıp, kuzeye kaymış durumda ele geçmiştir. Dromosun önünde mimari bakımdan nitelikli işçiliğe sahip olmayan bir giriş vardır. Bu girişin yan duvarları, düzgün olmayan taşlardan harçla örülerek meydana getirilmiştir. Üzeri büyük, düz ve yassı bir taş levha ile örtülen dromosun kapı boşluğu, aşağıdan yukarıya doğru daralır. Üzeri tonozla örtülen dromosun zemini ise çakıl döşelidir. Mezar odasının girişi (kapı boşluğu) dromosun girişi gibi aşağıdan yukarıya doğru daralır ve tek kanatlı taş kapısı dromosa doğru açılır. Mezar odası, 198 cm yükseklikte, 183 cm genişlikte ve 209 cm uzunlukta olup, dromosa nazaran daha nitelikli bir işçilik gösterir. Yapımında yerli kalker kesme taşlar kullanılmıştır. Tonozun başladığı yüksekliğe kadar mezar odasının etrafı ve dromos duvarlarının dışı, büyük ve düzgün olmayan taşlardan örülmüş kuru duvar ile çevrilidir ve üzeri toprakla doldurulmuştur. Kimi kaynaklarda, bu konstrüksiyonun, kenarlara uygulanan kemer basıncının azaltılması amacıyla yapılmış olduğu belirtilmektedir. Yan duvarlar ile tonozu birleştiren taşlar (yastık taşı-springer) mezarın dışına doğru taşırılmıştır. Tonoz hariç, mezarı meydana getiren taşlar birbirlerine madeni kenetlerle bağlanmıştır. Taşların iç yüzleri işlenmiş, dış yüzleri kabaca yontulmuştur. Duvar kalınlığı 20 cm ile 35 cm arasında değişir. Kuzey ve güney yönünde, tonozların başlangıç noktasında, dıştan iç yüzleri düzgün yontulmuş taş levhalarla kapatılmış, 41 cm x 40 cm x 15 cm ölçülerinde birer pencere vardır. Mezar odasının içinde kuzey ve güneyde olmak üzere, iki kline (ölü yatağı) vardır. Yataklar 209 cm uzunlukta ve 60 cm genişlikte olup, kalınlıkları 10 cm'dir. Bu yataklar 57 cm genişlikte, 95 cm uzunlukta ve dışa bakan dar kenarları kline ayağı şeklinde işlenmiş ikişer taş levha üzerine oturur. Yatak altı boşluklarını da ikişer taş levha kapatır. Bunlardan biri büyük, diğeri küçüktür. Her iki yatağın batı yönündeki başuçlarını 73 cm x 35 cm x 35 cm boyutlu ölü adaklarını koymaya yarayan taş levhadan bir köprü birleştirir. Bunun için yatak kenarlarında yuvalar açılmıştır. Oda tabanının sadece iki yatak arasında kalan orta kısmı çeşitli boyda kalker levhalarla döşenmiştir. Yatak altlarının zemini ise çakıldır. Tonoz taşlarını kilit taşı tutar. Bu taşların iç yüzleri içbükey olarak işlenmiştir. Tonoz taşlarının araları dıştan harçla kapatılmıştır. Kazı çalışmaları yapıldığı sırada, dromos dahil mezar içinin 60 cm – 80 cm yüksekliğinde çamur ve suyla dolu olması, iskeletlerin yatış şekli ile ölü adaklarının dizilişi hakkında tam bir fikir edinilmesine engel olmuş, yandan sızan çamurlar, alttan kaynayan lağım suları, yataklar üzerindeki kemikleri ve ölü adaklarını yere düşürmüş, bu arada güneydeki yatak altı boşluğunu örten levhalardan küçük olanının da devrilmesine sebep olmuş, bazı buluntular ve iskelet parçaları da bu yatağın altında bulunmuştur. Bir adet pişmiş toprak koku şişesi ise kuzeydeki yatak altı boşluğunda bulunmuş olup, özellikle adak amaçlı olarak buraya konulduğu

değerlendirilmiştir. Mezarı su basmış olması, bazı arkeolojik tespitlerin yapılmasına engel olsa da, bulunan iskelet parçalarına göre biri iri, üçü ince kemikli olmak üzere dört ölünün gömüldüğü tespit edilebilmiştir. Femur kemiği başlarının incelenmesi sonucunda kesin olmamakla beraber bunlardan birinin kadın, üçünün erkek olduğunu söylemek mümkündür. Batı yönünde kafatası kemikleriyle altın diadem parçalarının çıkması, ölülerin başuçları batıya gelecek şekilde gömüldüklerini düşündürmüştür. Kanlıbağ Tümülüsü, dromos ve mezar odasında kullanılan duvar örgü teknikleri, beşik tonozun gerçek bir kemer olarak, kilit ve kemer taşları ile inşa edilmesi, birbirine madeni kenetlerle tutturulmuş duvar taşları gibi özellikler nedeni ile Helenistik devirde görülen oda mezar tipinin karakteristik bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçtepeler Aytepe Tümülüsü, Üçtepeler Büyük Tümülüs ve Güvercinlik Mecidiye Tümülüsü ile benzer özellikler taşımaktadır. Kanlıbağ Tümülüs Mezar Odası'ndan, Helenistik ve Roma Dönemlerine tarihlendirilen 74 adet eser ele geçmiştir. Bu buluntular 423-497 arası envanter numaraları ile Kocaeli Müze Müdürlüğü arkeolojik eser envanterine kayıtlı durumdadır. Kimi araştırmacılar mezarın kullanımına dair, Makedon etkisinden ve tarih olarak MÖ IV. yüzyıl sonları ile MÖ III. yüzyıllardan bahsetmektedir. Sonuç olarak, mezar buluntuları (ölü hediyeleri) ve sikkeler tarihlendirildiğinde iki farklı dönem ortaya çıkmakta olup, buluntular arasındaki kronolojik fark, bu mezar odasının, MÖ II. yüzyılda yapıldığını ve daha sonra MS I-II. yüzyıllarda tekrar kullanıldığını göstermektedir.

Kabaoğlu-Üçtepeler Tümülüsleri

Kocaeli ili, İzmit ilçesi sınırları dahilinde, Kocaeli Üniversitesi, Umuttepe Kampüsü'ne giden Eski İstanbul yolunun beşinci kilometresindeki Üçtepeler köyüne de ismini veren; yolun doğu ve batısına sağlı sollu konuşlanmış durumda ve köy içinde üç, köy dışında dört adet olmak üzere, çapları ortalama 40-50 metre, yükseklikleri 8-12 metre arasında değişmekte olan toplam yedi adet yığma tepe (tümülüs) bulunmaktadır. Bu tümülüslerden köyün içinde en güneyde yer alan Büyük Tümülüs (I Nolu Tümülüs) ve köyün dışında, en kuzeyde yer alan Aytepe Tümülüsü'nün (VII Nolu Tümülüs), Müze Müdürlüğü tarafından kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. Diğer 5 tümülüsün kazısı yapılmamış olup, Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 22.05.2007 tarih ve 11 sayılı kararında Kocaeli ili Merkez ilçesi, Kabaoğlu köyü, eski İstanbul yolu, Üçtepeler mevkii, şahıs ve hazine mülkü olan 1153-1154, 1442-1443-1444, 1662, 1452-1453 parsellerde yer alan tümülüslerin araştırma kazılarının Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Müze Müdürlüğünce yapılmasına karar verilmiştir. Tümülüslerin takas veya kamulaştırma sonucunda kazı çalışması ve çevre düzenlemesi çalışmaları ile birlikte Arkeolojik Park vb. şekilde fonksiyon kazandırılarak, bölgemiz ve ilimiz turizmine önemli katkılar sunması sağlanabilir. *I Nolu Tümülüs (Büyük Tümülüs),* köyün içinde yer alan üç tümülüsden ilki olup, eski İstanbul yolunun güney batısında, 1452 parsel üzerinde bulunur ve Büyük Tümülüs adıyla bilinir ki, yaklaşık 12 metre yüksekliğinde ve 75 metre çapındaki boyutları itibariyle de yedi tümülüsün en büyüğüdür. Üzeri fındık ve meyve ağaçları ile kaplı olan tümülüs şahıs mülkiyetindedir. 1994 yılında Kocaeli Müze Müdürlüğünce kurtarma kazısı yapılmıştır. 1991 yılında Kocaeli Üniversitesi Jeofizik Mühendisliği ve Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü tarafından toprak analizleri, manyetik ve sismik incelemeler yapılmış, 1994 yılında İstanbul Üniversitesi araştırmacıları tarafından gerçekleştirilen özdirenç taramaları neticesinde yapıdaki dromosun doğrultusu ve uzunluğu tespit edilmiştir. 1994 yılında İzmit Müzesi tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazısında, tümülüsün güneydoğu yamacında asfalttan 10 metre içeride bir noktadan başlatılan ve yaklaşık 38 metre boşaltılan toprak dolgudan sonra dromos kapısına ulaşılmıştır. Kapıdan esas odaya 3,80 metre uzunluğundaki bir koridordan sonra ulaşılmaktadır. Beşik tonoz örtülü dromos 1,10 m genişlik, 3,10 m uzunluk ve 1,95 m yüksekliğinde, yine beşik tonoz örtülü tek mezar odası 3,12 m uzunluk, 3,14 m genişlik, 3,15 m yüksekliğinde, kare planlıdır, düzgün kesme taşlardan yapılmış olup kenetlerle birbirine birbirlerine bağlanmıştır. Tabanı taş döşeme olan odanın içine dolan toprağın elenmesi ile bir insan vücudunun yaklaşık onda birini tamamlayabilecek kemik parçaları bir adet diş ve vasıfsız seramik parçaları dışında başkaca bir buluntuya rastlanmamış, klinelere ait olduğu düşünülen bazı taş parçalar ele geçmiş, klinelerin sayıları ve konumlanmalarından hareketle mezarın üç kişiye ait olabileceği tahmin edilmiştir. Bunların dışında mezar devrinde soyulduğundan başka bir buluntu ele geçmemiştir. Tümülüste belgeleyici bir buluntu ele geçmemesine karşın dromos ve mezar odasının mimari yapısı itibariyle Helenistik Dönem özelliği göstermektedir. Kanlıbağ Tümülüsü kline ayakları ile Büyük Tümülüs kline ayakları benzerdirler. Kurtarma kazısı sonrası dromos kapısına giden yol tünel şeklinde açılmış, kapının önü demir parmaklıkla örtülerek sağlamlaştırılmış, ancak zaman içinde kapıya giden tünel şeklindeki yol ile demirli kapı, sürüklenen toprakla tamamen kapanmıştır. *II Nolu Tümülüs;* İzmit ilçesi, Kabaoğlu-Üçtepeler köyü 1662 parselde, köy içinde olup hemen bitişiğinde konut yer almaktadır. Büyük Tümülüs gibi eski İstanbul yoluna cephelidir. Üzerindeki toprak yığını en az aşınan tümülüs olup, fındık ağaçları ile kaplıdır. Bölgede daha önce kazısı yapılmış tümülüsler ışığında, tek odalı ve dromoslu olduğu düşünülmektedir. *III Nolu Tümülüs;* 1443-1444 parsellerde ve yine köy içinde kalmaktadır. Üzerinde su deposu inşa edilmiştir. Su deposu yapımı esnasında mezar odasının taş yapısı ile karşılaşıldığı köylülerce ifade edilmiştir. Bu tümülüsün üzerinde de fındık ve meyve ağaçları vardır.

Bilimsel kazısı yapılmadığından mimarisine ait bilgimiz yoktur. ***IV Nolu Tümülüs;*** 1154 parselde, Üçtepeler köyü çıkışında sağ taraftaki (doğu kenardaki) ilk tümülüstür. Üzerindeki toprak tarla tarımı etkisiyle incelmiştir. Yakınında aynı parsel içinde bir ev vardır. *V Nolu Tümülüs* ise IV nolu tümülüsün bitişiğinde, 1153 nolu parseldedir. Bilimsel kazısı yapılmadığından mimarisine ait bilgi mevcut değildir. *VI Nolu Tümülüs,* 1093 nolu parseldedir. Köyün çıkışındaki en son Tümülüs olup üzeri ağaçlandırılmıştır. Geç Helenistik-Erken Roma Dönemine tarihlendirilen, çapları yaklaşık 40-50 metre, yükseklikleri 8-10 metre arasında değişmekte olan bu tümülüslerin de, bölgede daha önce kazısı yapılmış ve tahrip görmüş olan Aytepe ve Büyük Tümülüslerden elde edilen veriler ışığında dromoslu ve tek odalı olduğu tahmin edilmektedir. Üçtepeler köyü tümülüslerinde, İstanbul Üniversitesi tarafından jeofizik araştırmaları yapılmış ve kazısı yapılmamış olan tepelerin içinde mezar odası olduğu anlaşılmıştır. Bahse konu tümülüsler, İstanbul II Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 04.08.1988 tarih ve 119 sayılı kararı ve İstanbul II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 24.09.1991 tarih ve 2733 sayılı kararı ile tescil edilmişlerdir. *VII Nolu Tümülüs (Aytepe Tümülüsü);* köyün yaklaşık 2 km kuzeyinde Aytepesi mevkiinde 411 ve 412 parseller üzerinde yer alır, 2863 sayılı yasa kapsamında, Müze Müdürlüğünce ruhsatlı define kazısı yaptırılmakta iken, kültür varlığı açığa çıkması üzerine, durdurularak Müze kurtarma kazısına evrilmiş, ortaya çıkan 315x150 cm ebatlı, kare planlı bir mezar odası, 1082 cm uzunluğunda bir dromosla bağlantılı olduğu görülmüştür. Mezar yapısı, kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir aks üzerine oturur, yaklaşık 6 m uzunluğundaki dromosun girişi güneybatıya bakmaktadır. Tamamen kesme taştan örülen ve hiçbir dolgu malzemesi kullanılmadan inşa edilen mezarda, sadece bloklar birbirine kurşun kenetlerle bağlantılanmıştır. Dromos ve mezar odası girişleri kemerli bir yapıya sahiptir. Dromosa kare şeklinde düzgün mermer taşlarla destekli olarak yapılmış bir kapı, giriş sağlamaktadır. Mezar odasına ise dikdörtgen forma benzer yine aynı nitelikte taşlarla yapılmış diğer bir kapı, giriş sağlamaktadır. Gerek dromos, gerekse mezar odasının üstü tonoz ile örtülmüştür. Tabanda üç adet dikdörtgen formda blok taş olduğu görülmüştür. Birinin üzerinde üç tane kenet deliği bulunması bunların lahit olarak kullanıldığı görüşünü ortaya çıkarmıştır. Boşaltılan toprak dolgu içinde okunamayacak durumda bir Bizans bronz sikkesi ile tabana yakın kısımda nemden erimiş yine çok oksitli bir Roma sikkesi olduğu tahmin edilen buluntu ile pişmiş toprak koku şişesi parçalarından başka kemik dahil hiçbir buluntuya rastlanmamıştır. Şahıs mülkiyetindeki mezarın mimarisi hasebiyle Helenistik Döneme tarihlendirilen mezar yapısı, akabinde Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 04.08.1988 tarih ve 119 sayılı kararıyla dromosu ile birlikte tescil edilmiştir. Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25.03.2014 tarih ve 1425 sayılı kararı ile Aytepe Tümülüsü'nün koruma alanı olarak kendi parselleri belirlenmiştir. Günümüzde tümülüsün bulunduğu alan çevresinin tarla olarak kullanılmasından dolayı tarımsal faaliyetlerden ve özellikle kaçak kazılardan her ne kadar büyük zarar görse de, ana oda ve dromos üzerinin, beşik tonozla örtülü olduğu gözlenebilmektedir. Ancak orijinal yığma yüksekliğini kaybederek neredeyse tamamen düzleşmiş, yaklaşık 75 m çapında toprak yığma bir tepe olduğu söylenebilir.

Akmeşe Güvercinlik (Mecidiye) Tümülüsü

Kocaeli ili, İzmit ilçesi, Akmeşe Mahallesi, Büyüktepe mevkiinde G24A14A pafta orman arazisi içerisinde, hakim bir sırt üzerinde yer alan, Güvercinlik (Mecidiye) Tümülüsü, bir vatandaşın avlanırken, kaçak kazı yapıldığına dair emareler ve tarihi kalıntılar gördüğüne ilişkin yetkilileri bilgilendirmesi üzerine, yerinde inceleme yapan Müze Müdürlüğü görevlilerince yapılan 1993 yılı kurtarma kazısıyla açığa çıkarılmış ve kaçak kazıcılar tarafından oldukça tahrip edilmiş olduğu anlaşılmıştır. Müze kurtarma kazısı çalışmalarından 17 yıl sonra ise, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü'nün talebi üzerine, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 26.05.2010 tarih ve 1456 sayılı kararıyla tescil edilmiştir. Güvercinlik (Mecidiye) Tümülüsü'nün bulunduğu alan civarında, daha sonraki dönemlerde Müze Müdürlüğü'nce 7 adet tümülüs daha tespit edilmiş olup, Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 19/01/2016 tarih ve 2362 sayılı kararıyla, toplu halde "Roma Dönemi Tümülüs Mezarlık Alanı" olarak I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. Güvercinlik (Mecidiye) Tümülüsü'nde, 1993 yılında Müze Müdürlüğü personellerince yapılan ilk tespitte, kaçak kazılar neticesinde tümülüsün bulunduğu tepenin oldukça büyük bir kısmının tahrip edilmiş olduğu yan kısımlarındaki mevcut toprak dolgunun tamamen açılarak Roma Dönemine tarihlenen bir adet dip duvarı, kesme taş tekniğinde inşa edilmiş içi toprak dolu bir adet mezar odası ve dromosun ortaya çıkarıldığı, yapının daha fazla tahribata uğramasını önlemek amacıyla, temizlik ve kazı çalışmalarına başlandığı bilinmektedir. Dromos giriş kapısı, kuzeye bakan mezar odasının bitişik duvarı olan güney cephe duvarının mevcut olmadığı, mezar odası yapımı sırasında inşa edilmemiş veya herhangi bir dönemde yapılan bir soygun esnasında yıkılıp ortadan kaldırılmış olabileceği değerlendirilmiştir. Ayrıca, dromosun oldukça iri taneli ve kalın bir tabaka halinde toprakla dolu olduğu, mezar odası duvarına sonradan gelişi güzel kazınmış stilize haç motiflerinin, mezar odasının döneminden sonra açılıp talan edildiğinin kanıtları olduğu ve büyük olasılıkla mezar odasının Bizans Döneminde de kullanıldığını gösterdiği ifade edilmiştir. Ancak bahsedilen bu stilize haç motifleri 1993'den günümüze ulaşmamış olup, yine kaçak kazılar sonucu tahrip edilmiş olmalıdır. Yapılan kazı çalış-

maları sırasında, dromosa giriş kapısı içten içe 70 cm, dıştan dışa 127 cm eninde, 170 cm yüksekliğinde ve üzerini örten kalın mermer bloğun eni 162 cm olarak ölçülmüştür. Dromosun uzunluğu 445 cm, iç yüksekliği tavandan itibaren 330 cm, olarak kaydedilmiştir. Mezar odasında yöresel özellik olarak gri kalkerli Akçaova mermerinden, düzensiz formdaki blokların üst üste konulması suretiyle bir taş işçiliğinin görüldüğü, kimi yerlerde bu blokların tahrip edilmiş durumda oldukları, dış duvarının ise orijinal mermer bloklar ile örülmediği, tamamının taş ile ve birbiri üzerine bindirme tekniği ile örülmüş olduğu, çatı örtü sisteminin, beşik tonoz olarak kesme kalker-kireçtaşı bloklardan inşa edildiği, alanın dışına atılmış toprak dolgu içinde bulunan Roma Dönemi özelliği gösteren birkaç seramik parçası dışında başka herhangi bir buluntuya ya da iskelet parçasına rastlanılmadığı anlaşılmıştır. Mezar odası girişine (dramos) üç basamakla inilerek ulaşılmaktadır. Mezar odasında herhangi bir taşınır kültür varlığına (kline, lahit, seramik gibi) rastlanılmamış olması tarihlendirmeyi zorlaştıran unsurlardan olmakla birlikte, İzmit ilçesi, Kabaoğlu Mahallesi, Üçtepeler mevkii, Aytepe Tümülüsü ve Büyük Tümülüs mezar odaları ile benzer özellikler göstermesi sebebiyle Helenistik Çağ'da MÖ III. veya IV. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Kanlıbağ Tümülüsü mezar odası, Güvercinlik (Mecidiye) tümülüsü'ne benzeyen diğer tümülüs altı mezar odasıdır. Akmeşe Güvercinlik (Mecidiye) Tümülüsü'nün bulunduğu yerin şehir merkezine yaklaşık 45 km mesafede olması, sık sık denetlenmesine engel teşkil etmekte olup, kaçak kazı riski devam etmektedir. Alanın bütüncül olarak değerlendirilerek turizme kazandırılmasını sağlamanın, güvenlik zafiyetini de ortadan kaldıracak unsurlardan biri olabileceği aşikardır.

Tepecik Tümülüsleri

Körfez ilçesi, Çerkeşli, Tepecik, Kalburcu köyleri arasında kalan Yörük Yeri mevkiinde, Charax Antik Kenti'nin olası nekropol alanı olduğu düşünülen alan içerisinde, üç tanesi formunu korumuş, iki tanesi aşınmış, 1-2 m yüksekliğinde, toplam beş adet Tümülüs tespit edilmiş olup, İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, 1996 tarih ve 5209 sayılı karar ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilen sahada yer almaktadırlar.

Turgut Mahallesi Tümülüsü

Kimi yayınlarda İzmit Merkez ilçesi, Bağlar Sokak Roma mezarına verilen isim olarak rastlanmaktadır. G.E.E.A.Y.K'nun 10/11/1979 tarih ve 11612 sayılı kararı ile tescil edilmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 03.07.1987 tarih ve 3448 sayılı kararı ile 179 olan eski envanter numarası, 60a olarak yenilenerek tescilinin devamına karar verilmiş ve son olarak, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Müdürlüğünün, 25.06.2013 tarih ve 1057 sayılı kararı ile yeniden tescil edilmiş olup, koruma grubu 2. Grup olarak belirlenmiştir. Antik kentin dışında ve batı nekropolisi sınırları içerisinde dikdörtgen planlı, taş kapılı kısa bir dromosa sahip mezar odası barındıran tümülüs diye rapor edilmiştir. Üzeri beşik tonoz örtülü mezar odasında üç adet sarkophagus'tan ikisi, odanın uzun kenarları boyunca, diğer bir tanesi, arka duvara dik açı yapacak şekilde yerleştirilmiştir. Yapılan kurtarma kazısında ele geçen toplam 14 adet taşınır mezar hediyesi, Kocaeli Müze Müdürlüğü envanterine 706-719 envanter numaralarıyla kaydedilmiştir. Bağlar Sokak mezar odasını, ele geçen buluntular ve mezar mimarisi göz önünde bulundurularak, M.S 1. ve 2. yüzyıllara tarihlendirmek mümkün gözükmektedir.

Çubukluosmaniye Tümülüsleri

İzmit ilçesi, Çubukluosmaniye köyü Gürgen mevkiinde sık orman dokusu içerisinde, bir kaçak kazı ihbarı neticesinde tespiti yapılarak, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 13.08.2013 tarih ve 1107 sayılı karar ile I. Derece Arkeolojik Sit ilan edilen alanda üç adet tümülüs bulunmaktadır. Tümülüslerin olası mimarisi veya buluntuları hakkında bilgi mevcut değildir.

Hikmetiye Tümülüsleri

Kartepe ilçesi, Büyük Derbent, Hikmetiye sınırları içerisinde yer alan günümüz mezarlık alanında, üç adet tümülüs kayıtlara geçmiştir. 2 pafta, 44 parselde, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 27.01.2009 tarih ve 756 sayılı karar ile Birinci Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiş yapıların eteklerine ve çevresine modern gömülerin hâlâ yapılmakta olduğu, konum itibariyle İzmit Körfezi ve Sapanca Gölü'ne hâkim bir konumda bulundukları iletilmektedir. Ancak, boyutları ve mimari özellikleri ile ilgili bir bilgi mevcut değildir.

KAYNAKÇA

Ali Bora, *Bithynia Bölgesi Tümülüsleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, CİLT: I, İstanbul, 2015, s. 115, 118, 116, 136-177, 142-144; Ali Erdoğan, Oğuz Gündoğdu, "Kocaeli Üçtepeler Tümülüsünde Jeofizik Araştırma", *Jeofizik* 9/10, 1995, s.13-17; Ali Erdoğan, Oğuz Gündoğdu, Zuhal Düzgit, Nurdan Sayın, "Kocaeli Üçtepeler Köyü Roma Devri Tümülüslerinde Jeofizik Araştırma", *Kocaeli'de Arkeoloji Sempozyumu*, 2 Kasım 1997 Kocaeli, 1997 (?), s. 1-3; Arif Müfit Mansel, "Gebze Yöresinde Kutluca Kubbeli Mezarı ve Onun Trakya Kubbeli Mezarları Arasındaki Yeri", Türk Tarih Kurumu, *Belleten* Cilt:XXXVII, Nisan 1973, Sayı:146, s. 57,143-158; Ayşe Çalık-Ross, *Ancient Izmit: Nicomedia*, İstanbul 2007, s. 105; Engin Beksaç, Şule Nurengin Beksaç, "Kocaeli ve Çevresinin Erken Tarihi ve Arkeolojisine Kısa Bir Bakış", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, 2-4 Mayıs 2014, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, s.49; F. Yavuz Ulugün, Muhittin Bakan, Taner Aksoy, *Kocaeli ve Çevresi Tarihi II Roma Dönemi Bithynia*, İzmit, 2006, s. 170, 200, 201; F. Yavuz Ulugün, Muhittin Bakan, Taner Aksoy, İlker Tepeköy, *Tarih Öncesi ve Helenistik Dönem Bithynia*, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları, Atmaca-Panaajans, 1. Baskı, Kocaeli, 2004, s.25-28, 29, 30-34; Hale Güney, "Hellenistik Dönem Öncesi Bithynia'da Hellen Kolonileri ile Bithynialılar Arasındaki İlişkiler", *Belleten*, Yıl 2014, Cilt 78, Sayı 282, s.409-410; Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, Dosya No:41.00.157, PDF No: 136, s. 38-39, 30, 27, 19-21, 17, 15-16; PDF No: 137, s.90, 87, 81, 49, 33, 28, 24,17, 5; PDF No: 138, s. 29, 25, 14, 2; PDF No: 139, s. 17, 4-6; PDF No: 140, s. 6; PDF No: 143, s. 23; PDF No:

146, s. 11, 4; PDF No: 147, s. 5, 11, 14; Dosya No:41.05.31, PDF No: 7319, s. 74, 62, 46, 19; Dosya No:41.00.740, PDF No: 4726, s. 40-42; Dosya No:41.00.01, PDF No: 2049, s.33-49, PDF No: 2041, s.19; Dosya No:41.00.903, PDF No: 990, s. 4, 31, 32, 34; Dosya No:41.05.05, PDF No: 1836, s. 230-231; Dosya No:41.00.914, PDF No: 1000, s. 31; Dosya No:41.08.22, PDF No: 7177 s. 169; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, Arkeolojik Eser Envanter Defteri No:4 s.103-116; No:3 s.21-95; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, Arkeolojik Eser Envanter Defteri No:6 s.192; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 16.12.1986 tarihli uzman raporu ; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 08.07.1993 tarihli uzman raporu; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 09.07.1993 tarih ve B.16.0.PER.4.41.00.00-712/295 sayılı yazı; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 02.11.1993 tarih ve B.16.0.PER.4.41.00.00-714/916 sayılı yazı; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 03.11.1993 tarih ve B.16.0.AMG.4.41.00.00-712/479 sayılı yazı, Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 04.11.1993 tarih ve B.16.0.AMG.4.41.00.00-712/41 sayılı yazı; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 16.11.1993 tarih ve B.16.0.AMG.4.41.00.00-712/594 sayılı yazı ; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 22.11.1993 tarihli müze uzman raporu; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 22.12.1993 tarih ve B.16.0.AMG.0.10.00.02-712.1(41)-08111 sayılı yazı; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 25.11.1996 tarihli uzman raporu; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 04.07.2003 tarihli uzman raporu; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 10.04.2007 tarihli uzman raporu; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 23.05.2013 tarihli müze uzman raporu; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 30.05.2013 tarih ve 97925780-160/430 sayılı yazı; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 24.10.2015 tarihli Müze Uzman Raporu; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, Dosya No: 160.02, 02.11.2015 tarih ve 1586 kayıt numaralı yazı; Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi, 11.11.2015 tarihli Müze Uzman Raporu; Mehmet Turgut, Taner Aksoy, "Kocaeli İli, Üçtepeler Köyü, Büyük Tümülüs Kurtarma Kazısı" *VI. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 24-26 Nisan 1995, Didim, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1996, s.399-414; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, MEB Yayınları, 1971, s.39; Ömer Polat, Ali Yeşildal vd. (haz); *Açıkhava Müzesi Kocaeli*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları:3, Tor Ofset, Kocaeli, 2008, s:151; Ömer Polat, Ali Yeşildal vd. (haz); *Açıkhava Müzesi Kocaeli*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları:23, YGADV Reklam Ajansı, 2. Baskı, Kocaeli, 2010, s:177; T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kocaeli Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, *Kocaeli İl Çevre Durum Raporu*, 2007, s.311; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2011, s. 87, 79, 80-84, 85, 409; Yıldız Meriçboyu, Sümer Atasoy, "İzmit Kanlıbağ Tümülüsü", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı* 15-16, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s.67-90; Zafer Ağar, "İzmit Turgut Mahallesinde Bulunan Bir Mezar", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, İstanbul, 1980, Yıl:3, Sayı:10, s.17-18; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/baglar-sokak-roma-mezari; https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/969709; http://kocaelitarihi.com/places/category/roma-mezari/; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/uc-tepeler-tumulusu---zmit; https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/birimler/fen-isleri-dairesi-baskanligi/26/13344; https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/43825,akmese-mahallesi-guvercinlik-koyu-buyuktepe-mevkiinde--.pdf?0; https://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2016/02/20160210-4-1.pdf s.7; http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/turkiye/genel/kulturenvanteri/buyuk-tumulus-1-nolu-tumulus#content

Serkan GEDÜK

TÜRK HAVA KURUMU
Kocaeli Şubesi

XX. yüzyılda yaşanan en önemli gelişmelerden biri uçakların ortaya çıkışıdır. Nitekim, I. Dünya Savaşı'nda uçakların ne kadar önemli bir etki yaptığı görülmüştür. Savaş sürecinde Osmanlı Devleti'nin karşı bloğunda yer alan İtilaf Devletleri uçaklardan olabildiğince istifade ederken, Osmanlı Devleti ise uçak eksikliğini fazlasıyla

hissetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte harp sanayine verilen önem artırılmış, kısa süre içinde bazı atılımlar gerçekleştirilmiştir. Harp sanayisine sahip olmak ve dışa bağımlı olmadan milli imkânlarla askeri güce sahip olmak 1923'te kurulan ülkemizin temel gayesi olmuştur.

Türk Hava Kurumu (THK), Türkiye'nin kurmuş olduğu ilk ve köklü kurumlardan biridir. Halen mevcudiyetini devam ettiren kurum, 16 Şubat 1925'te Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle Ankara'da kurulmuştur. İlk kurulduğu dönemde Türk Tayyare Cemiyeti olan bu kurumun adı 1935 yılında Türk Hava Kurumu olarak değişmiştir. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu, Türk Hava Kurumu'nun manevi koruyucularındandır. Kurum, üye aidatları, kurban derisi, fitre, zekât, pul satışı, kurum işletmelerinin etkinlikleri gibi kaynaklardan gelir elde etmektedir. THK, Türkiye'nin çağdaş ve etkili bir güç olma yolunda kurulan ilk kurumlarından biri olup, varlığını halen sürdürmektedir.

Atatürk'ün emriyle 1925 yılında kurulan ve kurucu başkanlığını Cevat Abbas Gürer'in yaptığı Türk Hava Kurumu'nun gelir kaynaklarının güçlü olmasına önem verilmiştir. Kurumun kuruluş yıllarındaki gelir kaynakları şu şekildedir: halkın bağışları, tayyare piyangosu, fitre-zekat ve kurban derileri, tayyare pulu (tutkallı makbuz), el ve duvar ilanları imtiyazı, her sigara paketine isabet eden bir sigara farkı ücreti, Uşak Şeker Fabrikası'nın ilk mahsulü, mevcut domuzların istismarı, eski pulların devri, Bakanlar Kurulu kararıyla sağlanan gelir, hak ve imtiyazlar, üye aidatları, tutkallı makbuz (yardım pulu), özel ve genel bütçeden yapılan yardımlar, kira gelirleri, iştirakler gelirleri, faiz gelirleri, makara ve iplik fabrikası tesis hakkı, askeri terhis çizelgelerinin bastırılması ve ücret karşılığı satılması, Ödemiş Balyanbolu Bucağı'nın Küre ve Bağcılar köylerindeki civa madeninin işletilmesi, Atatürk'ün Büyük Nutku'nun gelirinin kuruma bağışlanması, Bulgaristan'dan kışlamak üzere Trakya'ya gelecek koyun-keçi sahiplerine verilecek kefaletnamelerin telif hakları, bazı ürünleri ihraç işlemlerinin %1'i Türk Hava Kurumu'nun gelirlerine dâhil edilmiştir.

Özellikle kurumun ilk kurulduğu yıllarda maddi olanakların da yetersizliğinden dolayı, halkın bu kuruma yardım yapması devamlı suretle teşvik edilmiştir. Halkın fitre, zekat ve sadakalarını ve hatta kurban derilerini Türk Tayyare Cemiyeti'ne vermesi için gerekli özen gösterilmiş, bu konuda etkin çalışmalar yapılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı da bu konuda imam, hatip ve vaizleri uyarmış, halka bu konuda gerekli bilgilendirmelerin yapılması emredilmiştir. Günümüzde ise kurumun bağış kalemleri oldukça azalmış, bu durum Türk Hava Kurumu'nun hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmıştır. THK'nın, kuruluş yıllarıyla kıyaslandığında önemli bir ekonomik kayıp yaşandığı görülmektedir.

Kuruluş yıllarında kurumdan büyük beklentilerin olduğu bir gerçek olsa da, bu beklentilerin karşılanamadığı görülmektedir. Kuruluşundan günümüze kadar Türk Hava Kurumu'nun tüzüğünde bir madde hariç pek değişiklik de olmamıştır. Değişen, "havacılık sanayinin temellerini atmak ve geliştirmek" maddesidir. Bu görevler ilerleyen yıllarda kurulan TEI, TAI ve HAVELSAN gibi şirketlere devredilmiştir. Türk Hava Kurumu kuruluş dönemindeki idealist fikirleri belki gerçekleştirememiştir ancak, Türk gençliğine havacılığı sevdirmeyi ve havacılığın önemini anlatmayı başarmıştır. Diğer yandan özelikle yaz aylarında ülkemizin muhtelif bölgelerinde çıkan orman yangınlarında kurum uçakları etkin rol oynamakta ve büyük bir sorumluluk üstlenmektedir.

1925 yılında kurulan ve merkezi Ankara'da olan Türk Hava Kurumu'nun Türkiye'nin hemen her vilayetinde temsilcilikleri bulunmaktadır. Bu şubelerden biri de Kocaeli'dir. 1927 yılında kurulan Kocaeli (İzmit) şubesi günümüzde de görevine devam etmektedir. Tepecik Mahallesi Kemal Öz Sokak 20/1 41200 İzmit/Kocaeli adresinde faaliyetlerini yürüten kurumun mevcut başkanı ise Turgut Duman'dır.

Havacılık son yıllarda Türkiye'de büyüyen bir sektör olmuştur. THK bünyesinde 2011 yılında açılan Türk Hava Kuvvetleri Üniversitesi (THKU) de bu minvalde önemli bir projedir. Bahsedilen üniversite havacılık alanında kalıcı olabilmek, havacılıkta donanımlı, nitelikli ve bilgili gençler yetiştirebilmek için kurulmuştur. THKU, 27863 sayılı *Resmî Gazete*'deki 6114 sayılı kanun ile Ankara ilinde vücuda getirilmiştir. 2011-2012 döneminde ilk öğrencilerini kabul eden üniversite 4 fakülte, 2 yüksekokul ve 3 enstitü ile eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Böylece Atatürk'ün "istikbal göklerdedir" sözü de bir nevi yerini bulmuş olmaktadır.

Türk Hava Kurumu'nun Kocaeli (İzmit) Şubesi de Atatürk'ün bu sözü doğrultusunda, istikbal göklerdedir şiarıyla hareket etmektedir. 1927'den beri İzmit'te faaliyetlerine devam eden şubenin gençlere havacılığı sevdirmeye çalıştığı, bunun için de birçok projeye imza attığı görülmektedir. Kocaeli Şubesi'nin son yıllardaki faaliyet raporları incelendiğinde, bu kurumun Kocaeli halkına ve özellikle de şehrin gençlerine sunmuş olduğu katkılar daha iyi anlaşılacaktır. Türk Hava Kurumu Kocaeli Şubesi'nin gerçekleştirdiği faaliyetler ve programı şu şekilde sıralanabilir:

1) Türk Hava Kurumu'nun kuruluş yıldönümü olan 16 Şubat'ta resmi anma programı gerçekleştirmek, Valilik, Belediye Başkanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü gibi kamu kurumlarına ziyaretler yapmak,

2) 23 Nisan Ulusal Egemenlik Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı gibi resmi bayramlarda çeşitli gösteriler düzenlenmek (Paraşütle atlama, model uçak gösterisi vb.)

3) 15-21 Mayıs havacılık haftası kapsamında havacılık ve tüm şehitlerimiz için anma ve mevlit programı düzenlenmek,

4) İzmit'in düşman işgalinden kurtuluş günü olan 28 Haziran kutlamaları kapsamında paraşüt gösterisi düzenlenmek,

5) Kocaeli dâhilindeki ilk ve ortaokullarda havacılıkla ilgili seminerler düzenlemek, havacılığa ilgili ve meraklı gençlerin sayısını arttırmak,

6) THK'nın yayınladığı havacılıkla ilgili faaliyetleri duyurmak, kurslara katılım sağlamak,

7) Türk Hava Kurumu Üniversitesi, THK Müzesi, Eskişehir İnönü eğitim kampı ve Türkkuşu tesislerine ziyaret amaçlı geziler düzenlemek, Anıtkabir'i ziyaret etmek,

8) Fitre, zekât ve kurban derilerinin Türk Hava Kurumu'na bağışlanması için çalışmalar yapmak,

9) THK'nın yayın organı olan *Uçan Türk* dergisinin tanıtımını yapmak ve dergiye yeni aboneler kazandırmak,

10) Yamaç paraşütü, model uçak ve model roket eğitim kursları açmak, ayrıca model roket yarışma hakemi yetiştirmek,

11) Model uçak, resim, şiir, kompozisyon, fotoğraf dalında çeşitli yarışmalar ve sergiler düzenlemek.

Görüldüğü gibi THK Kocaeli Şubesi oldukça farklı alanlarda faaliyetler yürüterek genç nesillere havacılığı sevdirmeye çalışmaktadır. 1976 yılından itibaren Kocaeli'de askeri bir havaalanı olarak hizmet veren Cengiz Topel Havaalanı'nın sivil havacılığa açılması konusunda da Kocaeli THK Şubesi'nin önemli gayretleri olmuştur. Bu kapsamda çeşitli resmi ziyaretler gerçekleştirmiş, bahsedilen havaalanının sivil havacılığa da açılması için teşebbüslerde bulunulmuştur. Nitekim bu girişimlerin de etkisiyle 2011 yılında Cengiz Topel Havaalanı sivil havacılığa açılmıştır. Sivil halkın da kullanabileceği bir havaalanı ile Kocaeli'de havacılığa meraklı ve ilgili gençlerin sayısının daha çok arttığı açıktır.

KAYNAKÇA

CBA, 51-0-0-0/6-48-4; CBA, 51-0-0-0/3-17-21; CBA, 51-0-0-0/3-17-3; Hulusi Kaymaklı, *Havacılık Tarihinde Türkler 2*, Ankara, 2006, s.351-355; Oktay Verel, *İstikbal Göklerin Gökler Bizimdir*, C.I-II, İstanbul, 1985, s. 37; Osman Yalçın, "Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kurumu", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 6-11, Ankara 2012, s. 267-291; https://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_Hava_Kurumu (Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://www.thk.edu.tr/pages/1/kurum-tarihi (Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://www.calisma-sati.com/subeler/266136/kocaeli-turk-hava-kurumu (Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://bilgece.net/kocaeli-ili-turk-hava-kurumu-izmit-subesi (Erişim Tarihi: 13.09.2021); https://tr.wikipedia.org/wiki/Cengiz_Topel_Havalimanı (Erişim Tarihi: 13.09.2021); Türk Hava Kurumu İzmit Şubesi Özel Arşivi.

Cengiz KESKİN

TÜRK KAHVESİ BİNASI VE ANIT ÇINARLAR

Yarımca'da Turistik Destinasyon

Körfez ilçesi, Yarımca istasyon durağının ve Cumhuriyet tarihine şahitlik etmiş Osmanlı Camii'nin hemen yanında, başta Körfez'de yaşayan yerel halk olmak üzere Kocaeli'de birçok kişinin bildiği, yarım asıra yakın bir zamandır konuklarını ağırlayan Türk Kahvesi Binası bulunmaktadır. Türk Kahvesi Binası'nın mülkiyeti Körfez Belediyesi'nde olup, işletmeciliği özel bir işletme tarafından yapılmaktadır.

Türk Kahvesi Binası, 25 Mayıs 1975 Pazar günü, "Şark Kahvesi" ismiyle hizmete başlamıştır. O dönemde Yarımca Belediyesi'nin bu bina için çok büyük yatırım yaptığı bilinmektedir. Binanın iç ve dış mimarisinin tamamında Türk motif ve desenleri kullanılmıştır. Osmanlı mimarisi dokusuna uygun olarak Türk çinisi dekorasyon malzemesi olarak seçilmiştir. Binanın her ayrıntısında Türk yapı sanatının özelliklerini görmek mümkündür. Kendine has birçok özelliği olan bu mekanın dış yapısı bir kasrı andıran Osmanlı mimarisi özelliklerine sahip olup, iç yapısında bir sarayın misafirhanesine benzer bir dekorasyonu bulunmaktadır. Türk mimari değerleri içerisinde önemli bir yere sahip olan şadırvanlı kasır şeklinde yapılan mekan, Türk mimarisine özgü kullanılan ahşap, bakır ve çini sanatını yaşatmak için adeta özel planlanarak yapılmış izlenimi oluşturmaktadır. Mekana ait salonda bulunan süs havuzu, kahve ikramında kullanılan özel bakır cezveler, ikram edilen Türk kahvesinin kıvamı, yapılış biçimi ve tadı ile farklı özellikleri bulunmaktadır. Türk kahvesi eşliğinde, mekanın mimari yapısı ile uyumlu gül lokumu ikram edilmekte, kahve yapımında kesinlikle makine kullanılmamaktadır. Normal ateşte her bir fincana özel ayrı cezvelerde kahve pişirilmektedir. Konuklarına kahvenin yanısıra bakır ocakta pişen taze çay servisi ve kahve yanında tatlı seçenekleri de bulunmaktadır. Her ne kadar Türk kahvesi ile tanınan bir mekan olsa da kahvaltı, yemek hizmeti de sunmaktadırlar.

Türk Kahvesi Binası'nı benzer hizmet sunan işletmelerden ayıran önemli özelliklerinden biri ise, bahçesinde gizlidir. Mekanın bahçesinde asırlık ağaçlar bulunmaktadır. Bu ağaçlardan biri Kültür Bakanlığı'nın koruması altına alınmış "Anıt Çınar" olarak tescillenmiş, bahçenin tam ortasında bulunan 640 yaşındaki çınar ağacıdır. Anıt çınar ağacı, gövdesinin genişliği ve uzunluğuyla ihtişamlı bir şekilde konuklarına gölgesinde farklı bir kahve keyfi deneyimi sunuyor. Önemli bir kültür mirası olan çınar ağaçlarını belirlemek, ortaya çıkarmak, öyküleri ile yaşatmak için yaptığı gezilerinde bu kültürel miras değerlerine çok önem veren Haluk Dursun, eserlerinde bu çınarları bütün yönleriyle anlatmıştır. Öncelikle, hayatında önemli iz bırakan memleketi Hereke'deki çınarı anlatmış, ikinci sırada tanıştığı çınar olarak Yarımca'daki Türk Kahvesi'nin bahçesindeki Anıt çınara eserlerinde yer vermiştir. Bir çınarın sadece yaşı ve çevresi değil,

Türk Kahvesi Binası ve Anıt Çınarlar

görünümü, şekli ve yer aldığı panoramasının da çok önemli olduğuna vurgu yapan Dursun, o fonun çınarla bütünleşmesi ve pitoresk bir manzara arz etmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Türk Kahvesi'nin bahçesindeki Anıt çınar tam da bu tanıma uygun olarak, özel bir atmosfer ile Osmanlı-Çınar ağacı temasını yansıtmaktadır.

Tarihi çınar ağacının uzun dallarından biri 2014 yılında kendiliğinden kırılmış, insanların yoğun olmadığı bir vakitte gerçekleştiğinden can kaybı yaşanmamıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Kocaeli kenti genelinde yürüttüğü, çınar ağaçlarına yönelik bakım tedavi çalışmaları kapsamında bu anıt çınarın da bakım çalışmaları düzenli olarak gerçekleştirilmektedir.

Türk Kahvesi Binası bahçesinde, anıt çınarın gölgesinde Osmanlı mimarisinin hakim olduğu özel bir ortamda, lezzetli bir kahve keyfi için bu mekana gitmeye ayırılacak vakit, o atmosferi yaşamaya değer. Özellikle, İstanbul-Kocaeli hattından geçiyorsanız şahane bir atmosferde keyifli bir kahve içimi için, 5-10 dakikalık bir zamanda Otoyol ya da D-100 karayolundan mekana ulaşmak mümkündür.

KAYNAKÇA

Dursun, A. H. (2014), *İncir Çekirdeği Hereke'den Çıktım Yola*, İstanbul: Timaş Yayınları; https://tr.foursquare.com/v/t%C3%BCrk-kahvesi/4d0cfcd8903d3704ce21c155, Erişim Tarihi: 01.11.2021; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/makale/5058416/bulent-ekinci/640-yillik-agacin-golgesinde-turk-kahvesi-yudumlamak; Erişim Tarihi: 21.09.2021; M. Şanlı, "Etkin Tarih Eğitimi Bağlamında Ağaç Kültürü: Haluk Dursun'un Eserlerinde Anıt Ağaç Olarak 'Çınar'", *Journal of Innovative Research in Social Studies*, (2020), 3(1), s.1-17.

Bilsen BİLGİLİ

TÜRK OCAĞI

Kocaeli Şubesi

1908'de Meşrutiyet rejiminin yeniden ilanı, Türkçü yazar ve düşünürlerin etkinlik ve faaliyet sahalarını ileriye taşıyarak, Türk milliyetçiliğinin sosyal, kültürel, siyasi ve iktisadi alanlarda karşılık bulmaya başladığı dönemin miladı oldu. 1908'de Türk Derneği'nin kuruluşunu 1910'da Genç Kalemler Hareketi ve 1911'de Türk Yurdu Cemiyeti izledi. Türk Yurdu Cemiyeti'nin yayınlamaya başladığı *Türk Yurdu* dergisi ise, Osmanlı Türklerinin Türklük bilincinin uyandırılması ve kültürel, sosyal, iktisadi ve düşünsel olarak Türkçülük fikrinin sistemli bir savunuculuğunun yapılması yolunda en etkili araçlardan oldu. 1911 Mayıs ayında 190 Tıbbiyeli öğrencinin yayınladıkları bir bildiri ile de Türk Ocağı'nın temelleri atıldı. Bildiride, Türklerin, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan diğer etnik topluluklar arasında giderek geri kaldığının altı çiziliyor, Türk ırkının fikri kalkınmasını ve Türklerin her yönden gelişebilmesini hedefleyecek reformlara ihtiyaç duyulduğu vurgulanarak, bu maksatla yeni bir cemiyetin kurulması gerektiği ifade ediliyordu. Bildirinin arkasından, Tıbbiyelilerin Türkçü aydınlarla düzenledikleri görüşmeler, 25 Mart 1912'de Türk Ocağı'nın kurulması ile neticelendi.

Türk Ocağı'nın ilk genel başkanı Ahmed Ferid (Tek) seçilmişse de, Ahmed Ferid Bey'in Milli Meşrutiyet Fırkası'nı kurmak üzere Türk Ocağı Genel Başkanlığı'ndan ayrılması üzerine, göreve, 1966'ya değin, aralıklarla otuz dört yıl boyunca bu görevi sürdürerek Türk Ocakları ile özdeşleşecek olan Hamdullah Suphi (Tanrıöver) getirildi. Türk Ocağı'nın kurucu kadrosunda Yusuf Akçura ikinci başkan, Mehmet Ali Tevfik genel sekreter ve Fuad Sabit de sayman olarak yer aldılar. Türk Ocakları kuruluşu ardından kısa zaman içerisinde, gerek faaliyetlerinin çeşitliliği ve Ziya (Gökalp), Ahmet (Ağaoğlu) ve Halide Edip (Adıvar) gibi isimlerin de yer aldığı güçlü kadrosuyla, diğer Türkçü teşkilat ve örgütlerin arasında öncü konuma erişti. Türk Yurdu Cemiyeti'ni de bünyesine katan Türk Ocağı 1918'e, I. Dünya Savaşı'nın sonuna gelindiğinde, İstanbul ve diğer vilayetlerde toplam otuz beş şubeye erişmiş bulunuyordu.

Türk Ocakları ve mensupları, mütareke devriyle başlayan işgal günlerinde milli mücadele tarafında saf tuttu. Bu münasebetle, İstanbul ve Anadolu'da işgal edilen bölgelerdeki Türk Ocakları, İtilaf kuvvetleri tarafından dağıtıldılarsa da, Ankara hükümeti tarafından kurtarılan şehirlerde Türk Ocakları yeniden kurularak, kısa zamanda genç Türkiye'nin dört bir tarafına yayıldılar. 1925 senesinde, *Türk Yurdu* dergisi, Türk Ocakları şubelerinin toplam sayısının yüz yirmi yediye eriştiğini belirtiyordu.

İzmit (Kocaeli) Türk Ocağı şubesi 1922'de milli mücadelenin zaferle sonuçlanmasının hemen ardından Anadolu'da faaliyete geçen ilk şubelerden oldu. İzmit Türk Ocağı'nın kurucu üyeleri arasında *Türk Yurdu*'nun ilgili sayıları vasıtasıyla tespit edilebilmiş olan ilk başkanı Eczacı Hasan Behçet (Diker) Bey (1924) olmakla birlikte, diğer kurucu isimler şu şekildedir:

Ruşen Eşref Ünaydın, Kaymakam Tevfik Noyan, Orta Mektep Müdürü Hüsnü, Başkatip Sıdkı Hâmid, Orta Mektep Müdür Muavini Hıfzı, Tüccar Esad, Doktor Şükrü, İskan Müdürü Rıza, İzmit'in ilk Türk eczacısı olan Eczacı Yusuf Ziya (Heper), Fabrikatör Nuri, Tüccar İsmail Hakkı, Tüccar Esad ve Avukat Salih Zeki ile Gazeteci Yüce Rıfat Beyler.

İzmit Türk Ocağı, 1931'e değin, bugün halk arasında Yürüyüş Yolu olarak tabir edilen Hürriyet Caddesi'nin merkezi bir noktasında, zemin de dahil her katında üçer odası bulunan, üç katlı bir yapıda faaliyetlerini sürdürdü. Tamamı İzmit Türk Ocağına ait olan binanın üst katındaki iki oda Kocaeli Spor Kulübü ile İttihat Spor Kulübü'nün, bir oda da Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin ikametine ayrılmıştı. Orta kattaki odalarda, mahalle ocakları bulunuyordu. Alt katta ise, senede binden fazla köylünün ücretsiz tedavi edildiği bir poliklinik yer alıyordu.

1925'te Eski Kandıra Kaymakamı Ispartalı Tevfik Bey, Adapazarı ve Kandıra'da birer Türk Ocağı tesisiyle görevlendirildi. Adapazarı Türk Ocağı, 17 Temmuz 1925'te, Türk Ocağı Genel Merkezi üyelerinden Ahmet Ağaoğlu'nun açılış nutkuyla faaliyete başlamıştı. Kurucu üyeleri *Türk Yurdu*'nun ilgili sayısında şu şekilde zikredilmektedir: "Reis Doktor Kemal Bey, Katip: Zahireci Ekrem Bey, Murahhas: Maarif Müfettişi Nail Bey, Muhasip: Tüccardan Şevket Bey, Veznedar: Tüccardan Hafız Mehmet Efendi, Aza: Dava Vekili Nevruz Bey, tüccardan Sadık Bey". Kandıra Türk Ocağı da aynı sene kurulmuş olmakla birlikte, kurucu üyelerinden yalnız ocak başkanının ismi olan Raif Bey tespit edilebilmiştir. Fakat, 1928'de yönetim kuruluna seçilmiş kişiler şu şekildedir: "Hukuk Hakimi Hilmi Bey başkanlığında, Sovancıoğlu Tevfik Fikret, Hafız Hüsnü Efendizade Hasan Turgut, Tapu Memur-ı Sabıkı İsmail, Hurşid Bey mahdumu Reşad, Ömer Ağa mahdumu Mehmed, Yatı Mektebi Muallimi İsmail Beyler". Kandıra'da bir samanlığı ve kendine ait bir arsasıyla, alt katında dörder lira aylık getirisi olan iki dükkânı olan bir ocak binası mevcuttu. Kandıra Türk Ocağı tarafından, samanlık, bir sinema salonu olarak düzenlenmeye başlanmışsa da, 1931'de Türk Ocaklarının kapatılmasıyla düzenleme yarım kaldı. Ayrıca, 1931 yılına değin, Geyve ve Karamürsel kazalarıyla, Geyve'nin Akhisarı ve Taraklı nahiyelerinde de birer Türk Ocağı tesis edildi.

Kocaeli dahilindeki Türk Ocakları, halka açık serbest dersler, kurslar, spor müsabakaları gibi halkın ilgi ve dikkatini çekecek faaliyetlerle, konferans ve seminer gibi aydınları bir araya getirecek toplantılar ve büyük eşya piyangosu, sünnet düğünleri ve balolar gibi gelir getirici etkinlikler düzenlediler. Ayrıca, 1925 Eylül'ünde, Kocaeli vilayetinde Türk Ocakları'nın yayın organı olmak üzere bir gazete çıkarılmasına karar verildi. Ispartalı Tevfik Bey, Kandıra Türk Ocağı Başkanı Raif Bey, Adapazarı Türk Ocağı Başkanı Doktor Kemal Bey ve İzmit Türk Ocağı Başkanı Eczacı Hasan Behçet Bey bu konuyu Yüce Rıfat Bey ile görüştüler. Bu görüşmenin sonucunda alınan kararla, Ruşen Eşref'in (Ünaydın) isim babası olduğu *Türk Yolu* gazetesi, Türk Ocakı ve Cumhuriyet Halk Fırkalı isimlerin yer aldığı kadrosuyla yayın hayatına başladı. Gazete, Kocaeli Türk Ocakları'nın ve dolaylı olarak da Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yayın organı olarak çıkmaya başladı. Rıfat Yüce, 1952'deki vefatına değin, gazeteyi Cumhuriyet Halk Fırkası çizgisinde Türkçü ve Atatürkçü bir çerçevede çıkarmayı sürdürmüştür.

Türk Ocakları 1922'den sonra Cumhuriyet Halk Fırkası ile yakınlık kurdular. Türk Ocakları özellikle, devrimlerin halka yayılması ve genç nesillerin Türkçü fikirler etrafında yetiştirilmesi noktasında önemli bir role sahip oldular. Latin alfabesine geçiş sürecinde açılan okuma yazma kursları da bu sürecin parçası oldu. 1928 Eylül'ünde, Adapazarı'nda 120, Kandıra'da 40 kişiye okuma yazma öğretilmişti. Türk Ocakları, bu doğrultuda gerek devlet ve gerekse de parti tarafından maddi ve manevi olarak desteklendiler. Devletin de desteğiyle, Türk Ocaklarının şube sayısı 1927 senesinde iki yüz elli yediye ulaştı. Fakat, bu durum, Türk Ocaklarının Cumhuriyet Halk Fırkası'yla giderek iç içe geçen bir görüntü arz etmesinde de rol oynadı ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1927 Kurultayı'nda, ocağın nizamnamesinde Türk Ocaklarının devlet siyasetinde Cumhuriyet Halk Fırkası ile birlikte olduğu belirtilerek bu görüntü resmi karşılık kazandı. Türk Ocaklarının üyeleri de bulundukları illerin parti merkez ve şubelerinde önemli pozisyonlarda bulunuyorlardı. İzmit Türk Ocağı kurucu üyeleri ve eski başkanlarından olan Eczacı Hasan Behçet Diker, 1931 senesinde, Türk Ocaklarının kapatılıp mal varlıklarının Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredildiği sırada, aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası İzmit Kaza İdare Heyeti azalığında bulunuyordu. Partinin Vilayet İdare Heyeti Reisi ise yine kurucu üyelerden Rıfat Yüce idi. Türk Ocaklarının kapatılmadan önce sahip olduğu kamuoyu potansiyeli oldukça ileri bir noktaya varmıştı. 1931 senesinde Menemen Olayı münasebetiyle ülkenin dört bir tarafında Türk Ocakları tarafından düzenlenen protestolara büyük bir katılım oldu.

1931'de kapatılışı ardından, Türk Ocakları 10 Mayıs 1949 tarihinde Hamdullah Suphi Tanrıöver'in genel başkanlığında yeniden kuruldu. 12 Eylül 1980 Darbesi ile birlikte, Türk Ocakları dahil, ülkedeki bütün derneklerin faaliyetleri durduruldu. Türk Ocakları, 15 Nisan 1984'te, Kocaeli Türk Ocağı ise, 1988 yılında, Belediye İş Hanı'nın 4. katında, Enver Yelken'in kurucu başkanlığında yeniden kuruldu. Sonraki başkanlar şu şekildedir: İbrahim Akın (1989-1995), Müfit Zık (1995-2000), Süleyman Seyhan (2000-2010), Şaban Ufuk (2010-2012), Aygutşat Selçuk (2012-2014), Yücel Alpay Demir (2014-2021).

2020 senesinde, Yücel Alpay Demir'in başkanlık yaptığı döneminde, Türk Ocakları Kocaeli Şubesi, 1931'de Cumhuriyet Halk Fırkası'na aktarılmış olan eski binasının yerine yapılan Es Oray Apartmanı'nın üçüncü katına taşınarak, tarihi konumuna geri dönmüştür. Türk Ocakları Kocaeli Şubesi'nin 2021 Mart

ayındaki 17'inci Olağan Genel Kurulu'nda, başkanlık görevi Mustafa Arha'ya geçmiştir. Türk Ocakları Kocaeli Şubesi, Türkiye'deki en uzun soluklu Türkçü sivil toplum kuruluşu olan Türk Ocaklarının tarihi misyonuna uygun olarak, konferans, panel ve toplantılarla entelektüelleri çatısı altında toplamaya ve özellikle gençlerin Türkçülüğün maddi ve manevi değerleriyle yetiştirilerek topluma kazandırılmalarını sağlayacak etkinlikler düzenlemeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0 / Cumhuriyet Halk Partisi, 68/259/1, 1-128; Dilek Ayrıbaş, Müzeyyen Ünal ve diğerleri, "İzmit'te Türkler Tarafından Açılan İlk Eczaneler", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*, Cilt II, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik ve diğerleri, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli, 2016, 825-837; Funda Selçuk Şirin, "Kocaeli Tarihine Gönül Verenlerden Bir Portre Denemesi: Rıfat Yüce (1879-16 Şubat 1952)", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*, Cilt II, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik ve diğerleri, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli, 2017, 1083-1112; Füsun Üstel, *Türk Ocakları 1912-1931: İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997; İbrahim Karaer, *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara, 1992; Mehmet Özden, "Türk Yurdu Üzerine", *Türk Yurdu*, Cilt 1, ed. Murat Şevkatli, Tübitay Yayınları, Ankara, 1998, XIII-XIV; Mehmet Özden, *Türk Yurdu Dergisi ve II. Meşrutiyet Devri Türkçülük Akımı (1911-1918)* (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994; Murat Şevkatli (ed.), *Türk Yurdu*, Cilt 1-17, Tübitay Yayınları, Ankara, 1998; Paul Dumont, "Türk Yurdu Dergisi ve Rusya Müslümanları" 1911-1914, *Türk Yurdu*, Cilt 1, ed. Murat Şevkatli, Tübitay Yayınları, Ankara, 1998, XVII-XXVIII; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarihi ve Rehberi*, haz. Atilla Oral, Demkar Yayınevi, İstanbul, 2007; Sedat Şimşek, *Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli, 2007; Yusuf Bayraktutan, *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996; Hüseyin Tuncer, "Türk Yurdu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/turk-yurdu. Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2021; Yusuf Sarınay, "Türk Ocağı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/turk-ocagi. Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2021; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/6796191/turk-ocaklarinda-arha-donemi-basladi. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2021; https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2021.

Burak ASLANMİRZA

TÜRK OTOMOTİV ENDÜSTRİLERİ A.Ş.

Sanayi Kuruluşu

Türk Otomotiv Endüstrileri, minibüs, otobüs, kamyonet, kamyon ve traktör üretimi yapmış bir OYAK (Ordu Yardımlaşma Kurumu) iştiraki olarak faaliyet göstermiştir. 1950'li yıllarda temeli atılan, 1960'lı ve 1970'li yıllarda giderek gelişen Türkiye Otomotiv Sektörü'nün büyümesinde Türk Otomotiv Endüstrileri AŞ'nin önemi büyüktür. İlk olarak 1955 yılında Gebze Çayırova'da, Amerikan Federal Kamyon Şirketi isimli bir Amerikan şirketinin lisansı ve markası ile faaliyete geçen tesiste, kamyon, otobüs, şasi, minibüs ve pikap aksamlarının üretilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla Federal Türk Kamyonları Anonim Şirketi adıyla on ortak tarafından faaliyete geçirilen tesiste, Türkiye'nin ilk ticari kamyon montajı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu dönemde, tesiste İngiliz Commer marka kamyonların montajı da

gerçekleştirilmiştir. Tesis, ABD kökenli American Federal Truck Company (Amerikan Federal Kamyon Şirketi)'nin lisans anlaşmasının iptal olmasıyla, 1960 yılında Türk Otomotiv Endüstrileri Anonim Şirketi (TOE) ismini alarak faaliyetlerine devam etmiştir. 1962 yılında ise şirket hisselerinin %93,5'lik kısmı OYAK tarafından satın alınmış olup; bu dönemde Amerikan International Harvester şirketine %20 oranında bir hisse satışı gerçekleşmiştir. Böylece, lisans, iş birliği ve ortaklık anlaşması sağlanmıştır. 1960'lı yılların ortalarında Türkiye Otomotiv Endüstrileri Anonim AŞ Volvo ile ortak taşıt üretimi amaçlı çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Ancak, Volvo ile anlaşma yapılamaması sonucunda, İngiliz Triump firmasıyla ortaklık yapılarak, "Zafer" ismiyle yerli otomobil üretimi için çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Zafer isimli otomobilin, ilk önce Sedan, ardından station vagon ve pick up modellerinin üretilmesi planlanırken, proje tanıtım aşamasında, tam olarak belirlenemeyen nedenlerle üretim iptal edilmiştir. Bu otomobil ilerleyen zamanlarda Hayfa İsrail'de Autocars isimli şirketin Triump firmasından projeyi satın almasıyla hayata geçirilmiş olup; bir süre "Gilboa" ve "Carmel" adları ile CKD koleksiyon olarak üretilmiştir.

Türk Otomotiv Endüstrileri AŞ, 1983 yılına kadar OYAK tarafından yönetilmiş olup; ardından Ziraat Bankası'na devri gerçekleşmiştir. Ancak firmanın zarar etmesi, 1988 yılında şirketin Case İH firmasına satışı yönünde çalışmalara başlanmasına neden olmuştur. Ancak, finansal sıkıntılar nedeniyle bu devir işlemi gerçekleşmemiş olup, 1992 yılında özelleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu süreçte Mazda firmayı satın alarak; tesiste üretim yapmayı hedeflemiş olsa da, anlaşma sağlanamamıştır. 1993 yılında ise, Rumeli Grubu'na satılan şirketin özelleştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde, işletmenin faaliyetleri Rumeli Grubu tarafından sonlandırılmıştır ve bir süre çimento ikmal alanı olarak kullanılmıştır. 1990'lı yıllarda ise, ithalatı gerçekleştirilen SEAT otomobilleri ve yedek

parçaları için depo merkezi olarak kullanılan tesiste, 2006 yılına kadar tüm ekipmanlar korunmuştur. Ancak, Rumeli Grubu'na bağlı İmar Bankası'nın tasviye edilerek, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) denetimine girmesiyle, otomotiv üretim araçları satışa çıkarılmıştır. Ardından, tesis arazisi ve binalar, Karadeniz Holding'e satılmıştır.

Türk Otomotiv Endüstrileri AŞ, 1963-1993 yılları arasında resmi kayıtlara göre 55.000'e yakın motorlu araç üretimi gerçekleştirmiştir. Son dönemlerinde International 1230 kamyonet, CO 1860 – CO 1830 Panter Modeli kamyon ve Mater (M-1230) minibüs gibi araçları ürettiği, 1990'lı yılların başında üretim kapasitesinin düştüğü görülmektedir. 1991-1992 yıllarında, özelleştirme sürecine kadar sınırlı sayıda IH CO1860 Panter, İH M-1230 minibüs ve FC 330 tipi 4x4 pick up üretimi gerçekleştiren tesis, özelleştirilmesinden sonraki 1993 yılında bir önceki iki yılda ürettiği otomobillerin satışını gerçekleştirmiştir. Tesiste, 1955-1963 döneminde üretilen motorlu taşıtların sayısı ile ilgili olarak kayıtlar net değildir. Tesiste üretilen kamyon modelleri, International Loadstar, International 1830, International 1860, Federal Styleliner, Federal Golden Eagle, TOE-Federal A 1000, TOE CO 1830, TOE CO 1860 Panter modelleridir. Pick up tarzı kamyonetler arasında ise, 1100 D, 1200 D, TOE 1230, TOE FC 330 E ve Commer modelleri yer almaktadır. Ayrıca, tesiste TOE Mater, 1200 D Minibüs gibi yolcu taşıma araçları; REO M 602 Cemse ve Ace Fleet Kamyonet gibi askeri araç ve diğer araç üretimleri gerçekleştirilmiştir. Traktör römorku üretimi de gerçekleştirilen tesiste, International TR 444, International TR 624, International TR 654, International TR 724 bu kategoride üretilen ürünler arasında yer almaktadır. TOE, ayrıca yan sanayi üretici olarak da, faaliyet gösterdiği dönemde, radyatör, tampon, şase ve yakıt deposu gibi ara malzemeleri de aktif üretmiştir.

KAYNAKÇA

Oyak, "Tarihçe", www.oyak.com.tr, 2021; Milliyet Arşiv, "TOE Haberleri", http://gazetearsivi.milliyet.com.tr, 2021; Okan Yaşar, "Türkiye'nin Öncü ve Yükselen İmalat Sanayii", *Türk Coğrafya Dergisi*, 46, 2006, ss. 49-75; *Türk Otomotiv Endüstrileri, Yatırım Üretim (1965-1970)*, İstanbul: Yenilik Basımevi; Wow Turkey Forumu, "Türk Otomotiv Endüstrileri TOE Üretimi Araçlar", http://wow-turkey.com/forum, 2021.

Zeynep Benan DONDURUCU

TÜRK SİNEMASI (YEŞİLÇAM)

Kocaeli'de Çekilen Filmler

Beyaz Mendil

Yönetmenliğini Lütfi Ö. Akad'ın yaptığı, senaryosunu da yine Lütfi Ö. Akad'ın (Yaşar Kemal'in eserinden) yazdığı filmin, görüntü yönetmeni Turgut Ören'dir. Oyuncular: Fikret Hakan, Ruth Elizabeth, Ahmet Tarık Tekçe, Settar Körmükçü, Kadir Savun, Nuri Genç, İclal Genç, Osman Türkoğlu, Danyal Topatan, Hayri Esen, Hasan Ceylan, Mehdi Yeşildeniz, Feridun Karakaya, Semih Sezerli, Abdurrahman Conkbayır'dır. Yapımevinin Duru Film (Naci Duru) olduğu 1955 tarihli filmin konusu birbirine düşman köylerde yaşayan iki sevgili olan Hasan ile Zeliha'nın öyküsüdür.

Sahte Kabadayı

Yönetmenliğini Natuk Baytan'ın yaptığı, senaryosunu Suavi Sualp'ın yazdığı filmin, görüntü yönetmeni Rafet Şiriner'dir. Oyuncular: Kemal Sunal, Kazım Kartal, Suna Selen, Mümtaz Ener, Ekrem Gökkaya, Hasan Ceylan,Yavuz Selekman, Hakkı Kıvanç, Baki Tamer, Yüksel Gözen, Yadigar Ejder, Niyazi Gökdere, İhsan Bayraktar, Cevdet Balıkçı ve Abdi Algül'dür. Yapımevinin Cem Film (Yahya Kılıç) olduğu 1976 tarihli filmin konusu bir mafya babasının oğlu olduğundan habersiz tren garlarında pişmaniye satarak hayatını sürdüren Kemal'in, babasının öldürülmesi sonrasında İstanbul'a gidişiyle birlikte başından geçen olayların öyküsüdür.

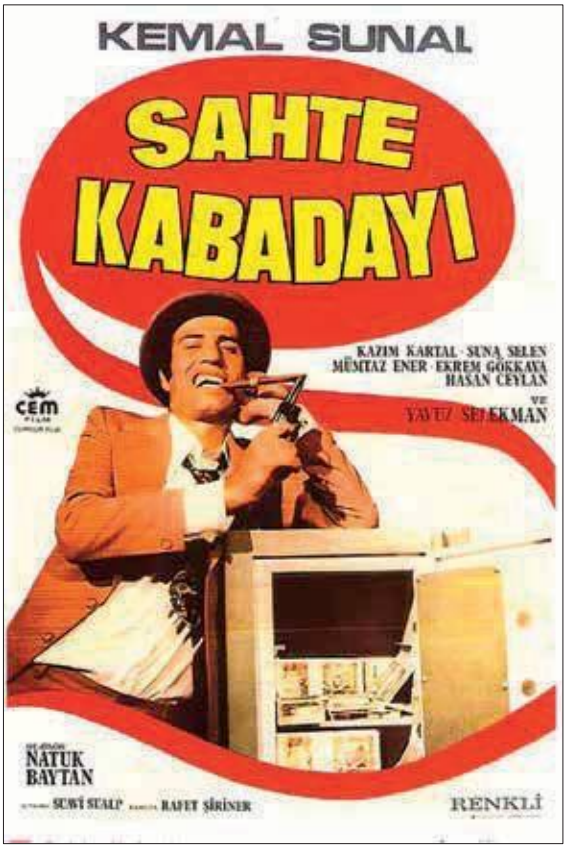

İstasyon

Yönetmenliğini Şerif Gören'in yaptığı, senaryosunu Bülent Oran'ın yazdığı, görüntü yönetmeni Çetin Tunca'dır. Oyuncular: Cüneyt Arkın, Hülya Koçyiğit, Erol Taş, İ. Hakkı Şen, Hüseyin Kutman, Şeref Çokşeker, Raşit Güven, Leyla Yaşar, Hakkı Kıvanç'tır. Yapımevinin Gülşah Film (Selim Soydan) olduğu 1977 tarihli filmin konusu eski bir mahkûm olan Gırgır Ali ile kaçırdığı ünlü şarkıcı Yasemin arasındaki aşk öyküsüdür.

Güvercinim

Yönetmenliği ve senaryosu Yavuz Yalınkılıç'a ait olan, görüntü yönetmeni Dinçer Önal'dır. Oyuncular: Belkıs Akkale, Mahmut Hekimoğlu, Figen Arlı, Kadir Savun, Turgut Özatay, Aliye Rona, Neriman Köksal, Atilla Karakaya, Ali Rıza Cevizli ve Bahattin Eroğlu'dur. Yapımevinin Onur Film olduğu 1986 tarihli olduğu filmin konusu köyde yaşayan Elif ile Doğan'ın aşk öyküsüdür.

Ana Yüreği

Yönetmenliğini Yavuz Yalınkılıç'ın yaptığı, senaryosunu Safa Önal'ın yazdığı filmin görüntü yönetmeni Dinçer Önal'dır. Oyuncular: Belkıs Akkale, Tuğrul Meter, Atilla Ergün, Leyla Altın, Sırrı Elitaş, Enver Dönmez, Hasan Yıldız, Erol Taş, Tolga Özgal'dır (küçük yıldız). Yapımevinin Objektif Film (Yavuz Yalınkılıç) olduğu 1987 tarihli filmin konusu, çocuğu kocası Ahmet tarafından kendisinden habersiz bir ağaya evlatlık olarak verilen Fatma'nın öyküsüdür.

Oy Bebek Oy

Yönetmenliğini ve senaryosunu Yavuz Yalınkılıç'ın üstlendiği filmin görüntü yönetmeni Dinçer Önal olup oyuncuları Perihan Savaş, Yusuf Akyurt, Erol Taş, Hayati Hamzaoğlu, Ece Berkant, Hasan Yıldız, Fikret Çetinkaya, Bahattin Eroğlu, Abdullah Ataç, Nermin Çakar ve Muzaffer Fırat'tır. Yapım Yılı 1990 olan filmin konusu çocukları olmayan Ali ile Elif'in öyküsüdür.

Polis

Yönetmenliği ve senaryosu Onur Ünlü'ye ait olan, görüntü yönetmenliğini Aras Demiray'ın yaptığı, oyuncularının Haluk Bilginer, Özgü Namal, Ragıp Savaş, Sermiyan Midyat, Settar Tanrıöğen, Kaan Çakır, Emre Karayel, Zafer Diper, Aylin Çalap, Sinan Çalışkanoğlu, Yeşim Bozoğlu, Emel Pala, Engin Benli, Enis Yıldız, Neşe Çayles, Savaş Özdemir, Hasan Şahintürk, Murat Cemcir, Murat Demir, Gözde Ayyıldız'ın olduğu filmin yapım yılı 2007'dir. Yapımevi Eflatun Film'dir (A. Taner Elhan, Onur Ünlü, Funda Alp). Film, iki aylık ömrü kaldığını öğrenen yaşlı bir cinayet masası polisi olan Musa Rami'nin, âşık olduğu üniversite öğrencisi Funda'yla olan ilişkisinin ve mafyaya karşı verdiği mücadeleyi anlatır.

Ayla

Yönetmenliğini Can Ulkay, senaryosunu Yiğit Güralp, görüntü yönetmenliğini Jean-Paul Seresin'in üstlendiği filmin oyuncuları Çetin Tekindor, İsmail Hacıoğlu, Kyung-jin Lee, Kim Seol, Ali Atay, Damla Sönmez, Murat Yıldırım, Taner Birsel, Cade Carradine, Kim Byoungsoon, Meral Çetinkaya, Johnny Young, Mehmet Esen, Altan Erkekli, Canaer Kurtaran ve Büşra Develi'dir. Yapımevinin Dijital Sanatlar olduğu 2017 tarihli filmde 1950 yılında Kore Savaşı'nda yer alan Süleyman Astsubay'ın savaş meydanında, daha sonra Ayla adını vereceği Koreli küçük bir kız bulması sonrasında yaşananları anlatır.

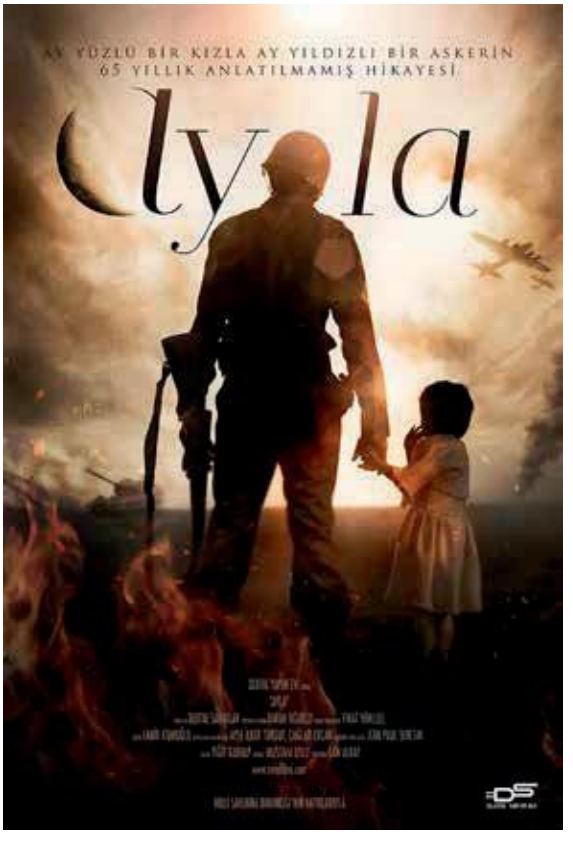

Kervan 1915

Yönetmenliğini İsmail Güneş, senaryosunu İsmail Güneş, görüntü yönetmenliğini Engin Saygılı (Kameraman) ve Ercan Yılmaz'ın (Kameraman) üstlendiği, oyuncularının Murat Han, Ayşe Akın, İpek Tuzcuoğlu, İbrahim Kenderci, Fatih Ayhan, Alperen Acar,

Ferhat Akgün, Meriç Başaran, Bilgehan Birincioğlu ve Haldun Boysan olan filmin yapım yılı 2017'dir. Yapımevinin IGF (İsmail Güneş Film) olduğu filmde, 1915'te Katırcı Salih'in Ermeni kadın ve çocuklardan oluşan 250 kişilik kervanı Giresun'dan Halep'e götürürken yaşananları anlatır.

Benim Adım Osman

Yönetmeni Vedat İnce, Banu Kaptanoğulları, Çılgın Sedat'ın olduğu, senaryosunu Banu Kaptanoğulları, Çılgın Sedat, Atıf Ulusoy'un yazdığı filmin, görüntü yönetmeni Sinan Onur'dur. Oyuncuları arasında Çılgın Sedat, Metin Yıldız, Ateş Fatih Uçan, Çiğdem Tunç, Cengiz Kurtoğlu, Deniz Oral, Songül Karlı, Tayfun Sav, Nur Ertürk, Murat Övüç, Hakan Hatipoğlu, Kayhan Yıldızoğlu, Latif Doğan, Acun Ilıcalı, Yıldız Tilbe ve Murat Boz'un olduğu filmin yapım yılı 2018'dir. Yapımcısının Çılgın Sedat olduğu filmin konusu, bir gazetede köşe yazarı olma hayalini gerçekleştirmek için köyden kuzeninin yanına gelen Osman'ın yaşadıklarıdır.

Cin Deresi Müsfer

Yönetmenliğini İlker Tunçay, senaryosunu İlker Tunçay, görüntü yönetmenliğini Batuhan Yıldız'ın üstlendiği filmin oyuncuları Duran Gebeş, Gülçin Yıldız, Kenan Balık, Bora Altınışık, Sude Akarsu'dur. Yapım yılının 2019 olduğu filmin yapımevi BSM Film olup konusu Uluslararası bir şirket tarafından arkeolojik kalıntılarla ilgili düzenlenen yarışmaya katılan Arda'nın ekibiyle birlikte çocukluğunu geçirdiği Bağırganlı köyüne gidişidir.

Gamonya: Hayaller Ülkesi

Yönetmeni Tuğçe Soysop, senaryosu Murat Kepez, Uğur Güvercin, Dinar Kahveci, Cihan Deniz, Nagihan Cemcir, Onur Ümit, Pelin Serin'e ait olan filmin görüntü yönetmeni Tolga Kutlar'dır. Oyuncuları Berat Efe Parlar, Eda Döğer, Alperen Esmer, Zeynep Ilgın Çelik, Dora Dalgıç, Taha Sönmezışık, Arda Taşarcan, Duru Hoşver, Arda Şahin, Ceren Reis, Defne Erşen, Berkecan Akkaya, Nehir Gökdemir, İkra Külahlıoğlu, İlknur Külahlıoğlu, Ali Uyandıran, Burcu Altın, Ahmet Rıfat Şungar olan filmin yapım yılı 2020, yapımevi BKM Film'dir. (Beşiktaş Kültür Merkezi). Filmde dedesi Ahmet ile yaşayan Umut'un Gamonya adındaki fantastik dünya ve burada yaşayan insanlar ile tanışması anlatılır.

Nüfer

Yönetmenliğini Emrah Tarım, senaryosunu Fikret Bayram, görüntü yönetmenliğini Hakan Kaftanoğlu'nun üstlendiği filmin oyuncuları Selahattin Taşdöğen, Fahri Ayhan Işık, Nazan Bayazıt, Alex Şahin, Ozan Güler, Aslı Atıl, Yağmur Yüksel, Enes Ulukır olup yapım yılı 2020'dir. Yapımevinin Tübak Film (Tüba Karakuş) olduğu filmin konusu bir cin ile bir insan arasındaki aşk öyküsüdür.

Leyla Hanım

Yönetmenliğini ve senaryosunu Mustafa Yılmaz'ın üstlendiği, görüntü yönetmeninin Yunus Emre Karadavut olduğu filmin oyuncuları Naz Elmas, Mehmet Çepiç, Ece Müderrisoğlu, Murat Aydın, Gamze Dar'dır. Yapım Yılı 2021 olan filmin yapımcısı Zeta Yapım – Serkan Kuşari, yapım ise İzmit Belediyesi'dir. Filmin konusu ise Türkiye'nin doğrudan seçilmiş ilk kadın belediye başkanı Leyla Atakan'ın yaşam öyküsüdür.

Kırk Birinci Gün

Yönetmeni Abdulkadir Şeker, senaryo yazarı Oğuzhan Çimen, oyuncuları Oğuzhan Çimen, Abdulkadir Şeker, Murat Karahan, Ferdi Gümüş, Çağlar Gökbora'nın olduğu filmin yapım yılı 2021 olup yapımevi (şirket) Soyut Yapım'dır. Konusu ise ailesiyle birlikte yıllar önce Kocaeli'ne gelen ve babasını iş kazası sonucu kaybettikten sonra annesi ve kardeşiyle bir başına kalan Ali Poyraz'ın öyküsü.

KAYNAKÇA
Abbas Çakar, "Kocaeli'nde Yeni Sinema Projesi", *Özgür Kocaeli* gazetesi, 08 Temmuz 2021, https://www.ozgunkocaeli.com.tr/haber/7395175/kocaelinde-yeni-sinema-projesi; Agâh Özgüç, *Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü 1914-2014*, İstanbul 2014, s. 77-481-493-652-671-917; "Ana Yüreği", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt6461610/; "Ana Yüreği", *TSA (Türk Sineması Araştırmaları)*, https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/7423/ana-yuregi; "Ana Yüreği - Türk Filmi Yer Kandıra", *Kandıra'nın Sesi* gazetesi, 16 Şubat 2017, https://www.kandiraninsesi.com/video/ana-yuregi-turk-filmi-yer-kandira-v27.html; "Ayla: The Daughter of War", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt6316138/; "Benim Adım Osman", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt7995888/; 'Benim Adım Osman'ın Çekimleri Başladı", *Milliyet* gazetesi, 23 Ağustos 2017, https://www.milliyet.com.tr/cadde/benim-adim-osmanin-cekimleri-basladi-2507064; "Beyaz Mendil – Türk Filmi Yer Kandıra", *Kandıra'nın Sesi* gazetesi, 16 Şubat 2017, https://www.kandiraninsesi.com/video/beyaz-mendil-turk-filmi-yer-kandira-v29.html; "Beyaz Mendil", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt0261562/; "Cin Deresi 'Müsfer'", *Altyazı Sinema Dergisi*, 12 Temmuz 2019, https://altyazi.net/vizyonda/cin-deresi-musfer/; "Gamonya: Hayaller Ülkesi", *BKM (Beşiktaş Kültür Merkezi)*, https://www.bkmonline.net/tr/filmler/gamonya-hayaller-ulkesi#galeri; "Gerilim ve Aşk Konulu Film Kocaeli'de Çekiliyor", *Özgür Kocaeli* gazetesi, 15 Eylül 2020, https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/5361564/gerilim-ve-ask-konulu-film-kocaelide-cekiliyor; "Güvercinim", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt6451470/; "Güvercinim", *TSA (Türk Sineması Araştırmaları)*, https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/1794/guvercinim; "Güvercinim - Türk Filmi Yer Kandıra", *Kandıra'nın Sesi* gazetesi, 16 Şubat 2017, https://www.kandiraninsesi.com/video/guvercinim-turk-filmi-yer-kandira-v31.html; "İstasyon", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt0183122/?ref_=fn_al_tt_1; "İzmit Belediyesi'nden TRT Belgesel'e Esprili Pişmaniye Yanıtı", *hürriyet.com.tr*, 09 Temmuz 2021, https://www.hurriyet.com.tr/sosyal/yemek/izmit-belediyesinden-trt-belgesele-esprili-pismaniye-yaniti-41723590; "Kandıra'da Çekilen Film 12 Temmuz'da Vizyonda", *Kandıra'nın Sesi* gazetesi, 26 Haziran 2019, https://www.kandiraninsesi.com/haber/kandirada-cekilen-film-12-temmuz-da-vizyonda-h16161.html; "Kervan 1915", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt8172068/; "Kervan 1915", *TSA (Türk Sineması Araştırmaları)*, https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/8290/kervan-1915; "Kervan1915 – Türk Filmi Yer Kandıra", *Kandıra'nın Sesi* gazetesi, 16 Şubat 2017, https://www.kandiraninsesi.com/video/kervan1915-turk-filmi-yer-kandira-v30.html; "Kırk Birinci Gün Fragman", *41. Gün*, 07 Temmuz 2021, https://www.youtube.com/watch?v=Q2ewZnmZ3qI; "Leyla Hanım Filmine Görkemli Lansman", *İzmit Belediyesi*, 11 Şubat 2021, https://www.izmit.bel.tr/guncel/haberler_051/leyla-hanim-filmine-gorkemli-lansman_8226.html; Mustafa Özcan, "Kırk Birinci Gün Sinema Filminin Fragmanı Ağlattı", *61.com.tr*, 09 Temmuz 2021, http://www.61.com.tr/genel/kirk-birinci-gun-sinema-filminin-fragmani-aglatti-h3675.html; "Naz Elmas, Leyla Hanım İçin Geliyor", *Bağımsız Kocaeli* gazetesi, 11 Şubat 2021, https://www.bagimsizkocaeli.com.tr/dizi-film/naz-elmas-leyla-hanim-icin-geliyor-h48214.html; "Nüfer Sinema Filmi – İlk Teaser", *Tübak Film*, 16 Aralık 2020, https://www.youtube.com/watch?v=vuXTsKtGqH4; "Ormanya'da çekilen 'Gamonya: Hayaller Ülkesi' filmi izleyiciyle buluştu", *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi*, 11 Ocak 2020, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/ormanyada-cekilen-gamonya-hayaller-ulkesi-fil/35546; "Oy Bebek Oy", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt6464680/; "Oy Bebek Oy - Türk Filmi Yer Kandıra", *Kandıra'nın Sesi* gazetesi, 16 Şubat 2017, https://www.kandiraninsesi.com/video/oy-bebek-oy-turk-filmi-yer-kandira-v28.html; "Polis", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt0826606/; 'Polis'te Dram ile Aksiyon Birlikte", *Sabah* gazetesi, 26 Haziran 2006, http://arsiv.sabah.com.tr/2006/06/26/////gny/gny117-20060626-200.html; "Sahte Kabadayı", *IMDb (Internet Movie Datebase)*, https://www.imdb.com/title/tt0253619/; "Sahte Kabadayı", *Sinemalar.com*, https://www.sinemalar.com/film/2307/sahte-kabadayi; "Seka Film Platosu", *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi*, 19 Mart 2021, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/kultur-ve-sanatin-merkezi/1030; Serkan Borlak, "Kervan 1915, Cebeci'de Çekildi", *Kocaeli* gazetesi, 07 Ağustos 2015, https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1350846/kervan-1915-cebecide-cekildi; "Tarih Koridoru, İzmit'in Yeni Film Platosu Oldu", *İzmit Belediyesi*, 14 Ağustos 2021, https://www.izmit.bel.tr/guncel/haberler_051/tarih-koridoru-izmitin-yeni-film-platosu-oldu_3581.html; "Yıl: 1976! Gebze İstasyon'da Yeşilçam Filmi!", *Gazete Gebze*, 27 Mayıs 2017, https://www.gazetegebze.com.tr/kultur-sanat/yil-1976-gebze-istasyonda-yesilcam-filmi-h10351.html

Mustafa Harun TÖLE

TÜRK TİCARET BANKASI

Türkiye'deki İlk Millî Özel Bankalardan Birinin İzmit Şubesi

Türk Ticaret Bankası, *Adapazarı İslam Ticaret Bankası* adıyla 9 Mart 1913 tarihinde Adapazarı ve çevresindeki tüccar ve çiftçilerin kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın en önemli özelliği Türkiye'de özel teşebbüs ve sermaye ile kurulan ilk milli kredi kurumlarından birisi olmasıdır. Banka, diğer millî bankalara da örnek teşkil etmiş ve bu bankalardan 2000'li yıllara kadar faaliyetlerine devam edebilen iki bankadan birisi olmuştur.

Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 1928 tarihinde *Adapazarı Türk Ticaret Bankası*, 1937 yılında ise *Türk Ticaret Bankası* olarak isim değişikliğine gitmiştir. Banka genel merkezini 1934 tarihinde Adapazarı'ndan Ankara'ya, 1950'li yıllarda ise Ankara'dan İstanbul'a nakletmiştir. Banka sadece kredi kurumu olarak kalmamış, kurduğu fabrikalarla hem bölgenin hem de ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmuştur. Bankanın bünyesindeki Tahta Araba Fabrikası ile modern tahta arabalar ve pulluklar üretilerek köylülerin ihtiyaçları karşılanmış, Orman ve Kereste Fabrikaları ile Cumhuriyet döneminde kurulan büyük devlet binalarının mobilya gereksinimleri giderilmiştir. Ayrıca banka, Ankara'daki modern semtlerden birisini inşa etmiştir.

Adapazarı İslam Ticaret Bankası, Adapazarı'ndan sonra ilk şubesini 1919 yılında İzmit'te açmıştır. 1919 yılında banka merkezinin (Adapazarı) gayrisafi temettuatı 7.446 lira iken İzmit şubesininki 562 lira olmuştur. Banka, tarihindeki en zor günlerini milli mücadele döneminde geçirmişti. Nitekim Adapazarı ve çevresinin Yunanlılar tarafından işgali tehlikesi üzerine bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın direktifi ile merkezini Adapazarı'ndan Eskişehir'e taşımak zorunda kalmıştı. Böylece şubelerini de kapatmış ve İzmit şubesi de faaliyetine son vermişti. Bu nakil sırasında bankanın bazı emtia ve varlıkları İzmit Osmanlı Bankası'na bırakılmış, daha sonra da Yunan kuvvetleri tarafından bunlara el konulmuştur. Bankanın merkezi, Yunan işgali sona erinceye kadar Eskişehir'de kalmış, ancak Adapazarı ve çevresinin 21 Haziran 1921 tarihinde işgalden kurtarılmasından sonra tekrar buraya taşınmıştır.

Adapazarı İslam Ticaret Bankası, Yunan işgali dönemindeki sıkıntılı günlerini geride bıraktıktan sonra büyüme yoluna giderek yeni şubeler açmaya başlamış-

Türk Ticaret Bankası'nın 1933'te açılan İzmit Şubesi Binası

tır. Bu süreçte Adapazarı dışındaki ilk şubesini 22 Ocak 1922 tarihinde yine İzmit'te Hürriyet Caddesi'nde açmıştı. Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın İzmit Şubesi'nin ilk müdürlerinden birisi Edip Bey idi. Edip Bey, daha sonra 26 Ocak 1927 kurulan Kocaeli Halk Bankası'nın da müdürlüğünü yapacaktır.

Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 1924 yılında banka sermayesini 150.000'e çıkarmıştı. Bu sermayenin 85.000 lirası merkez tarafından kullanılırken 30.000 lirası İzmit'te, 25.000 lirası Düzce'de, 22.500 lirası Hendek'te kullanılmaktaydı. Yani bu dönemde bankanın en önemli şubelerinden birisi İzmit olmuştu. 1925 yılında banka hem sermayesini hem de şube sayısını artmıştı. Bankanın 200.000 liralık sermayesinin % 87,2 yani 175.000 liralık kısmı ödenmiş durumdaydı. Ödenen sermayenin 25.000 lirası ise İzmit şubesine aitti. Bu dönem İzmit'in dışında Düzce ve Hendek'te şubeleri, İstanbul ile Konya da muhabirleri vardı.

Türk Ticaret Bankası, 1930 yılında çevre illerde şube sayısını artırmaya devam etmiştir. Bu yıl içerisinde bankanın Kütahya, Gerede, Mudurnu, Bartın ve Karamürsel şubeleri açılmıştı. İzmit'in bir ilçesi olan Karamürsel şubesi bankanın 18. şubesi olmuştu. Bu şubenin açılışı, Banka Genel Müdürü Asım Bey'in daveti üzerine bizzat İzmit Valisi Mehmet Eşref tarafından yapılmıştır.

1930'lu yılların başında Türk Ticaret Bankası İzmit Şubesi'nin faaliyetleri artınca kullandığı binanın yeterli gelmemesi üzerine yeni bir bina yapımına başlanmış ve inşaatının Cumhuriyet'in 10. yıl dönümüne inşaatının bitirilmesine çalışılmıştır. 23 Temmuz, 1933 tarihinde resmi açılışı yapılan bina, Cumhuriyetin kutlama şenliklerinde ışıklandırılarak kutlama programının önemli bir bölümünü teşkil etmiştir. Bina küçük ama ilginç mimarisi ile Cumhuriyet yıllarında İzmit'te yapılan sembol binalardan birisi olmuştur. 1959 yılında tadilat yapılan bina, bir süre Kocaeli Spor Lokali olarak hizmet vermiştir.

1934 yılında Adapazarı Türk Ticaret Bankası sermayesini 1.200.000 liraya, şube sayısını 23'e çıkarmış ve bu şubeler arasında yine İzmit yer almıştır. 1935 yılında ise şube sayılarını 16'ya kadar düşürmüştür. Ancak İzmit şubesi kapanan şubeler arasında olmamış ve faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bankanın bu dönemdeki çok sayıda işletmelerinden birisi de Adapazarı Demir ve Ağaç Eşya Fabrikası'ydı. Bu fabrikaya ait orman işletmelerinden birisi de İzmit bölgesinde bulunmaktaydı.

1937 yılında ise Türk Ticaret Bankası, 1939 yılı başlarında daireler ve kuruluşlarına hitaben verebileceği teminat mektuplarını şubelerine göre limitlere ayırmıştı. Merkez Ankara 1.000.000 lira limite sahip olurken, İstanbul 450.000 lira, Adapazarı 50.000 lira, İzmit ise 15.000 lira limite sahip olmuştu. Diğer şubeler ile birlikte bankanın toplam limiti ise 1.650.000 liraydı.

1950'li yıllarda Türk Ticaret Bankası merkezini İstanbul'a taşımış ve gittikçe büyümeye devam etmiştir. Türk Ticaret Bankası'nın 1956 yılında ödenmiş sermaye ve ihtiyatları toplamı 14.910.900,44 liraya ulaşmıştır. Şubelere ifraz olunan sermaye şu şekildedir: İstanbul merkez şubesi 1.000.000 lira, Ankara şubesi 1.000.000, Adana ve Bursa 500.000 lira, Adapazarı şubesi ve İzmit şubesi ise 50.000 lira olmuştur. Bu veriler bankanın artık bölgesel bir banka olmaktan çıkıp ulusal bir banka olduğunu göstermektedir.

Türk Ticaret Bankası daha da büyüyerek 1970'li yıllarda ülkenin ilk dört büyük bankası arasına girmiştir. Ancak banka 1990'lı yılların sonlarına doğru düşüşe geçerek iflasın eşiğine gelmiş ve 2000'li yıllarda devlet tarafından el konulması zaruri olmuştur. Bu süreçte bankanın bütün şubelerinin faaliyetine son vermesi ile Türk Ticaret Bankası İzmit şubesi de kapatılmıştır.

KAYNAKÇA

Adapazarı İslam Ticaret Bankası - Türk Anonim Şirketi 15 Mayıs 340 Tarihinde Suret-i Adiye ve Fevkalade Akd-i İctima Eden Hissedaran Heyet-i Umumiyesi, İstikbâl Matbaası, Adapazarı, 1340, s. 4-7; Ertan Erdener, *Memleketimizde Bankacılığın ve Paranın Tarihçesi (Türk Ticaret Bankası)*, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1969, s. 16,17, 38; F. Yavuz Ulugün, "Kocaeli (Halk) Bankası", *Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Cilt 2, Kocaeli 2016, s. 768, 771; Hüseyin Erol, İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi, İzmit Rotary Kulübü, Kocaeli 2013, s. 24; Mustafa Sarı, Resul Narin, *Adapazarı'nda Ticari Hayat ve Adapazarı İslam Ticaret Bankası*, Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Sakarya 2021, s. 32-199; Mustafa Sarı, Resül Narin, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Adapazarı İslam Ticaret Bankası", *I.*

Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu 20 – 22 Nisan 2006, Kocaeli 2008, ss. 938-962; Münir Kutluata, *Sakarya'da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1972, s. 31; Oya Şenyurt, *1923-1960/ İzmit Cumhuriyet'in Tanıkları Binalar ve Kenten Haberler*, TMMOB Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 36; *Son Posta*, 21 Aralık 1934, s. 12; *Türk Yolu*, 12 Ocak 1939; *Ulus*, 31 Mart 1936, s. 5; *Ulus*, 5 Temmuz 1935, s. 1, 3; *Vakit*, 12 Temmuz 1930, s. 6; *Vakit*, 27 Mayıs 1930, s. 2, *Zaman*, 2 Eylül 1934, s. 7.

Mustafa SARI

TÜRK YOLU

Yerel Gazete

Türk Yolu gazetesi "Türk Ocakları yayın organı" olarak, Tevfik Noyan, Eczacı Behçet Diker, Mustafa Hulusi, Ali Rasih, Sıtkı Özer ve Rıfat Yüce'nin kurdukları şirket tarafından 13 Eylül 1924 tarihinde yayımlanmaya başlanmıştır. *Türk Yolu* gazetesinin yayın hayatına başlangıç tarihi bu gazetenin 6 Ağustos 1934 tarihli sayısında 13 Eylül 1924 olarak gösterilmiştir. Bu gazetenin asıl imtiyaz sahibi olan kişi Tevfik Noyan'dır.

Kocaeli basın tarihi içerisinde son derece önemli bir rol oynayan *Türk Yolu* gazetesinin en önemli kişisi ve yazarı Rıfat Yüce'dir. Gazetenin yayın hayatına başladığı 1924'ten 1952'ye kadar 28 yıl boyunca gazetede başyazar olarak yazılar yazan Rıfat Yüce'ye göre, gazetenin yayınlanma amacı, Cumhuriyet Halk Partisi hükümetlerinin, uygulamalarını halka ulaştırırken eksik kaldığı konuları saptamak ve hükümeti bilgilendirmek olmuştur. Rıfat Yüce, bu yazılarını ömrünün sonuna kadar yani 1952'ye kadar devam ettirmiştir.

Türk Yolu gazetesinin ismini koyan kişi Türk Kurtuluş Savaşı'nın aktörlerinden ve aynı zamanda dönemin önemli edebiyatçılarından birisi olan Ruşen Eşref Ünaydın'dır. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu gazete Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organlarından birisi durumunda olmuştur. *Türk Yolu* gazetesinin bu şekilde anılmasının en önemli nedeni ise Rıfat Yüce'nin 1923 yılında İzmit Müdafaa-i Hukuk Başkanı iken, adı geçen partinin kurulmasıyla İl Yönetim Kurul Başkanlığı'na seçilmesi ve daha sonra ise Halkevi Başkanlığı'na getirilmesidir. Ölümüne kadar ise parti üyeliğinin devam ediyor olması, gazetenin CHP'nin yayın organı olarak anılmasının ana sebebi olarak gösterilebilir.

Türk Yolu gazetesi ilk baskısını yaptığı 1924 yılında haftada sadece bir gün yayınlanmıştır. 1939 yılına kadar bu özelliğini sürdüren gazete, bu tarihten itibaren haftada iki defa yayınlanmaya başlamıştır. Bu bağlamda *Türk Yolu*, her hafta salı ve cuma günleri olmak üzere iki defa yayınlanmıştır. 1939 yılı itibarıyla 100 kuruşa satılan bu gazetede hem yerel hem de ulusal haberlere yer verilmiştir. Yani bu gazetede sadece Kocaeli ile ilgili haberler değil; aynı zamanda ülkeyi ilgilendiren önemli haberler de bulunmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olan Ulus gazetesine benzeyen, büyük kırmızı renkte logosu olan *Türk Yolu*, ilk sayfasında daha çok bu partinin önemli etkinliklerine yer vermiştir. Bunun dışında

TÜRKYOLU

23 no.lu tebliğ: Milli Birlik Komitesince verilen kararc göre, Orgeneral Cemal Gürsel, Devlet ve Hükümet Başkanlıkları ile Milli Müdafaa Vekâleti Vekilliğini uhdesine almıştır

Bütün Yurt Bayram Sevinci içerisinde

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin vaziyete hakim oluşu çok iyi karşılandı

Kocaeli, Sakarya ve Bolu illerinin idaresini Korgeneral Hayati Ataker ele aldı

Askeri idarenin üçüncü gününde

köşe yazıları üçüncü sayfada bulunuyorken; İzmit Sanayi ve Ticaret Odası'nın istatistiki verileri üçüncü sayfada ve son sayfa olan dördüncü sayfada daha çok kayıplara, reklamlara ve bazı yazarların eserlerine yer verilmiştir.

1950'li yıllarda *Türk Yolu* gazetesinin sahibi, başyazarı ve yazı işleri müdürlüğünü Rıfat Yüce'nin oğlu olan Mehmet Yüce ve yazı işleri mesul müdürlüğünü ise Turgut Kayı yapmıştır. Baskı ve dizgisi Türk Yolu Basımevi tarafından yapılan *Türk Yolu* gazetesi, İstiklal Caddesi Horozoğlu Apartmanı Kocaeli merkez ilçesi olan İzmit adresinde faaliyet göstermiştir. 1950 yılı itibarıyla *Türk Yolu* gazetesi, 51.5X78 cm, ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmıştır. Gündelik ve siyasi bir gazete olan *Türk Yolu* gazetesi, 1950'li yılların iktidarı partisi olan Demokrat Parti'ye muhalif bir tavır sergilemiş, hükümeti ve dönemin İzmit Belediyesi'ni sert bir şekilde eleştiren yazılar kaleme almıştır. Bu da gazeteye bir tepkinin oluşmasına ortam hazırlamıştır. 1950 yılı itibarıyla *Türk Yolu* gazetesine aboneliğin yıllığı 15, altı aylığı 8 ve üç aylığı 4,5 Türk lirasıydı. Gazeteye resmi ilanların tek sütun santimi 300 kuruş ve dışarıdan gelenlerin sütunu ise 350 kuruş olarak belirlenmiştir.

Kocaeli basın tarihinde son derece önemli bir rol oynayan ve bu kentin tarihi açısından da son derece etkili bir kaynak olan *Türk Yolu* gazetesi, 1943 yılına kadar haftada iki gün yayınlanmıştır. Bu bağlamda, belli bir müddet haftada iki kez çıkan gazete 1943'te kesin bir şekilde günlük yayınlanmaya başlamış, 1965'te Kocaeli'de yayınlanan başka günlük gazetelerden olan *Bizim Şehir* adlı gazeteyle birleşerek *Türk Yolu Bizim Şehir* adını almıştır.

KAYNAKÇA

Türk Yolu gazetesi, 10 Eylül 1954, Sayı: 4887; Atilla Oral, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İstanbul 2007, s. 525; Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017)*, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Zonguldak 2017, s.20; Bayram Çağlar, *Kocaeli'deki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2007, s. 12; Bilal Tunç, *Demokrat Parti Dönemi Kocaeli (1950-1960)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016, s.538; Özge Bayındır, "Kocaeli Tarihine Bir Katkı: Rıfat Yüce'nin 1940-1950 Arası Yurt Gezileri", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9, (2019), s.75;Tuğçe Erdoğan, *Kocaeli Basınına Göre 1950- 1960 Türk Dış Politikası*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2019, s.22.

Bilal TUNÇ

TÜRKAN KANDIRALI (1957-…)

Klarnet Sanatçısı

10.03.1957 tarihinde Koceli'nin Kandıra ilçesinde doğdu. Babası Şaşkın İsmail lakabıyla bilinen İsmail Kandıralıdır. Küçük yaşlarda babası ve amcası Mustafa Kandıralı'dan o kadar çok etkilendi ki ilkokul yıllarında okul çantasında klarneti de yer aldı. İlk derslerini Udi Nurettin Portakal'dan aldı. Okullar arası müzik yarışmalarına katıldı. Müzik ile ilgili öğrenimine İzmit Musiki Derneği ve İzmit Halkevi'nde devam etti. Bir süre sonra Kandıra - İzmit bölgelerinin en iyi müzisyenlerinden biri olarak olarak anılmaya başladı. Müzik ile ilgili daha çok bilgi sahibi olmak ve müziksel becerilerini geliştirebilmek için Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde Emin Ongan ile çalıştı. Emin Ongan tarafından TRT İstanbul Radyosu Türk Sanat Müziği grubuna alındı. İlk sahne çalışmalarına 1973-1974 yıllarında Bebek Maksim Gazinosu'nda Bülent Ersoy kadrosunda başladı. Maksim, Lunapark, Çakıl, Gar Gazinoları'nda sahne aldı. Zeki Müren, Bülent Ersoy, Sibel Can, Emel Sayın, Muazzez Abacı, Sevim Tuna, Gönül Akkor, Gönül Yazar, Müzeyyen Senar ve Hülya Sözen gibi Türk sanat müziğinin usta ve ünlü isimleriyle birlikte çalıştı. Yurdaer Doğulu ve Güzide Kasacı ile birlikte Rusya ve Azerbaycan'da, Hülya Sözer ile Londra ve Tayvan'da,Bülent Ersoy ile Almanya, İsviçre, Avusturya, Fransa, Belçika'da TRT adına Güngör Hoşses, Tahir Aydoğdu ve kendisinin de yer aldığı 5'li bir grup olarak Avrupa'nın 30 ülkesinde ve dünyanın birçok ülkesinde konserler verdi.

Dünyanın en iyi klarnet sanatçıları arasında yer alan amcası Mustafa Kandıralı tarafından kendisinden sonraki temsilcisi olarak gösterilmiştir. Klarnetle geleneksel Türk sanat müziği dışında birçok farklı müzik türünün de çalınabileceğini göstermek amacıyla 2011 tarihli My Star My Moon adlı solo albümünü yayınlamıştır. Albümünde yer alan 12 eserin isimleri şöyledir: My Star My Moon, Carousel, VII: The Cells, Yar Ko Parag, Sto Pa Ke Sto Xanaleo, Bambino, Erev Shel Shoshanim Enchantment, Bingeol, Magic Of Clarinet, Hüseynikten Çıktım Şeher Yoluna ve Meso (Ahenk). 2014'te Secret of Istanbul ve 2014'te Ethnich Lounge Bar / Memories of Anatolia Ethnicharmony albümlerinde yer aldı (Apple Music). Aranjörlüğünü oğlu Cenk Kandıralı'nın yaptığı Kandıralı soyismini temsil edecek bir albüm hazırlandığındadır.

KAYNAKÇA

Ahenk Müzik, "Türkan Kandıralı", *Ahenk Müzik Web Sitesi*, 2014, Erişim tarihi: 21.09.2021, http://ahenkmuzik.com.tr/urun/turkan-kandirali/; Apple Music, "Türkan Kandıralı", Apple Music Web Sitesi, Erişim tarihi: 22.09.2021, https://music.apple.com/tr/artist/t%C3%BCrkan-kand%C4%B1ral%C4%B1/458225994?l=tr; Hakan Bağcı, Türkan Kandıralı ile Röportaj, Kocaeli 22.09.2021; "Gerçek Bir Sanat Aşığı Türkan Kandıralı", *Kocaeli* gazetesi, 14.01.2016, Erişim tarihi: 22.09.2021, https://www.kocaeligazetesi.com.tr/roportaj/1317329/gercek-bir-sanat-asigi-turkan-kandirali; Nilgün Komar, "Yaşayan Değerlerimiz: Türkan Kandıralı", *Nilgün Komar Web Sitesi*, 28.12.2011, Erişim tarihi: 22.09.2021, http://www.nilgunkomar.com/2011/12/yasayan-degerlerimiz-turkan-kandral.html; "Kandıralı, Tahtını Yeğenine Bıraktı..." *Timetürk* gazetesi Web Sitesi, 22.08.2011, Erişim tarihi: 22.09.2021, https://www.timeturk.com/tr/2011/08/22/kandirali-tahtini-yegenine-birakti.html

Türkan Kandıralı

Hakan BAĞCI

TÜRKER ÖZDOĞAN

George Washington Üniversitesi'nde Seramik Profesörü ve Sanatçı

Seramik Profesörü Türker Özdoğan, ilk seramik eğitimini ve yüksek lisans diplomasını İstanbul'daki Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nda aldı. Eczacıbaşı Seramik Fabrikası'nda ve Furst Adolf Werkstatte Fur Keramik, Buckeburg, Almanya'da çıraklık ödülüne layık görüldü. Resmi çalışmalarına Amerika Birleşik Devletleri'nde Corcoran College of Art Design'da burslu olarak devam etti. George Washington Üniversitesi'nde Güzel Sanatlar alanında yüksek lisans derecesi aldı.

Federal City College'da üç yıllık bir fakülte atamasının ardından George Washington Üniversitesi'ndeki fakülteye katıldı ve müdür olarak hizmet vermeye devam ettiği Seramik Programı'nı kurdu. Seramik ortamının iddialı ve çeşitli bir keşfini yansıtan seramik programı, işlevsel, heykelsi, mimari ve endüstriyel seramikleri kapsayan son derece geniş bir kurs yelpazesi sağladı. Hem sanatçı hem de eğitimci olan Profesör Özdoğan, antik ve modern uygulamalarda seramik heykelin önemi konusundaki anlayışımızı zenginleştirmeye çalışıyor. Bu bağlamda, kendi çalışmaları Kızılderili, Orta Asya, Sibirya ve Anadolu sanat geleneklerinden türetilen canlı motifleri keşfetmeye devam ediyor.

Profesör Özdoğan, aralarında Yunanistan, İtalya, Türkiye, Kore ve Çin'in de bulunduğu çok sayıda

Türken Özdoğan

uluslararası çalıştay ve sempozyumlara davet edildi. Profesyonel bir sanatçı olarak Türker Özdoğan, çeşitli araştırma hibeleri ve ödülleri, jürili sergiler ve kişisel sergilerle ulusal ve uluslararası tanınırlığa ulaştı. Bunların en önemlileri arasında, Corcoran Sanat Galerisi, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Meridian House ve Birleşmiş Milletler Plaza Galerisi gibi çeşitli mekanlar vardı. Seramik üzerine çalışmaları televizyonda, gazete ve dergilerde yer aldı, ayrıca seramik üzerine metinlerde bunlardan bahsedildi. Profesör Özdoğan'ın çalışmaları Washington'un sanat galerilerinde ve diplomatik camiasında ve ayrıca George Washington Üniversitesi Kalıcı Koleksiyon ve Kale Seramik Müzesi de dahil olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'nde ve yurtdışında pek çok kamu ve özel koleksiyonda geniş bir şekilde toplanmış ve sergilenmiştir. Diğer uluslararası koleksiyonlar arasında Amerika Birleşik Devletleri, Kore Büyükelçiliği, Korfu ve Midilli Adası, Yunanistan Belediye Müzeleri, Bologna, İtalya ve Osan Şehir Müzesi, Kore ve Çin bulunmaktadır.

Türker Özdoğan, 2013 Uluslararası Macsabal Sempozyumu ve Çalıştayı için Çin'in Zibo kentine (Çin'deki seramik sanatı merkezi) gitti. Eserleri, iki farklı müzede kalıcı koleksiyon için seçildi: Çin, Jinan'daki Qilu Seramik Cam Sanatı Müzesi ve Zibo, Çin'deki Taishan Ceramics Co. Ltd. Seramik Müzesi kalıcı koleksiyonu. Profesör Özdoğan onur konuğu olarak ödüllendirildi ve Qilu Seramik Teknoloji Üniversitesi'nden onursal yeterlilik aldı. Türker Özdoğan, Mayıs 2015'te Koaceli Üniversitesi, Gölcük Kent Konseyi ve Gölcük Belediyesi iş birliğiyle düzenlenen Uluslararası Gölcük Seramik Sempozyumu'na ve karma sergisine katıldı. Sonrasında bu sempozyumun onur konuğu olarak düzenli olarak davet edildi.

Türker Özdoğan, Temmuz 2015'te Bodrum'da Avenue 212 Galeri Uluslararası Seramik Sergisi'ne, Haziran 2016'da Taksim Galeri'de uluslararası bir seramik sergisine katıldı. Bu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin daveti üzerine oldu. İstanbul Taksim Galerisi, bu büyük sergi ve galeri açılışına ev sahipliği yaptı. Sanat eserinin bulunduğu bir sayfanın ve kısa bir biyografisinin de yer aldığı büyük ölçekli bir katalog yayınlandı.

Temmuz 2019'da Türker Özdoğan, Mandamados Uluslararası Seramik Derneği'nin kendisini onursal üye yaptığı 23. Panlesvian Seramik Sergisi ve Sempozyumu'na katıldı. Karma sergide 20'den fazla sanatçı yer aldı ve Türker Özdoğan, ABD'den sanat eseri sergileyen tek seramik sanatçısı oldu.

Halen Amerika Birleşik Devletleri, George Washington Üniversitesi'nde Seramik Profesörü olarak ders veren Özdoğan, dünya çapında sanatsal etkinliklerde yer almaktadır.

Ceyhun KONAK

TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU GEBZE YERLEŞKESİ

TÜBİTAK Gebze Yerleşkesi

Türkiye'de bilim ve teknolojiye yön veren, destekleyen ve icra eden TÜBİTAK'ın en büyük yerleşkesi, Türkiye'nin ikinci büyük sanayi bölgesi olan Kocaeli ilinin Gebze ilçesi sınırları içinde, Kuzey Marmara Ekonomi Havzasının ortasında 800 hektarlık bir alan içinde ve ulaşım ağlarının merkezindedir. Güneyinde İzmit Körfezi, Eskihisar Feribot İskelesi, denize paralel yüksek hızlı tren demiryolu hattı, kuzeyinde D 100 karayolu, TEM ve Kuzey Marmara Otoyolu, doğusunda Osmangazi Köprüsü ve Kurtköy-Pendik bağlantısı üzerinden 19,3 km yakınında Uluslararası Sabiha Gökçen Havalimanı ile ulaşım açısından kritik bir konumda bulunmaktadır. Yerleşke bünyesinde kurulan ilk merkez olması nedeniyle başta Marmara Araştırma Merkezi (MAM) olmak üzere, Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM), Ulusal Metroloji Enstitüsü (UME), Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü (TBAE), Türkiye Sanayii Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE), Raylı Ulaşım Teknolojileri Enstitüsü (RUTE) gibi bilim ve teknolojinin birçok alanında faaliyet gösteren araştırma merkez ve enstitüleri ile TÜBİTAK Marmara Teknokenti, TÜBİTAK Sosyal Tesisleri (Lojmanlar), TÜBİTAK Fen Lisesi, Cami tesisleri, Hannibal'in Mezar Anıtı yer almaktadır. Yerleşkede, yaklaşık 50 yılda yerleşke çalışanlarının gayretleriyle ağaçlandırılarak bozkır alan imajından kurtarılmış olan bu büyük arazi, geniş bir sahil şeridi ile doğa parkına dönüşmüş durumdadır. İçindeki doğal yaşamı korumak için azami çaba sarf edilmekte, bazı bitki ve hayvan türleri korunarak endemik kaynakların yok olmalarının önüne geçilmesi sağlanmaktadır. Diğer yandan böyle bir yerleşkenin Türkiye için önemini anlatmak öncelikle bilim ve teknolojinin önemini irdelemeyi ve bu çerçevede yapılan çalışmaları incelemeyi gerektirmektedir.

Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma Kurumu Gebze Yerleşkesi

Toplum İçin Bilim ve Teknoloji

Bilim ve teknoloji toplumda ilerlemenin ve insanların daha müreffeh bir hayat sürmelerinin temellerini oluşturmaktadır. Özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısında sanayi devriminin ortaya çıkmasından sonra bilim ve teknolojinin enerjide, fiziksel malzemelerde, bilgi ve iletişim teknolojilerinde, tıpta ve pek çok diğer sektörde toplumların gelişmelerine yol açan hızlı değişimler sağladığı görülmektedir.

Bir ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyini artırması, refah seviyesini yükseltmesi ve öncü ülkeler arasında yer alması teknolojik yenilikler üretebilmesi ile paralel ilerlemektedir. Teknolojik gelişmeler ise ancak bilim ortamlarının güçlü olmasıyla sağlanabilir. 1932 yılında döneminin ve halen dünyanın en saygın bilim dergisi olan *Nature* isimli süreli yayının bir sayısında yer alan ve yazarı verilmeyen bir makale, bilimsel araştırmalar ve endüstriyel gelişmeler arasındaki ilişkileri örnekleriyle açıklamakta, toplum refahı için bilimin gücü vurgulanmaktadır. "*Geçen yüzyıl boyunca endüstri ve bilim arasındaki ilişkilerin hızla irdelenmesi sanayinin gelişmesine ve toplum refahının iyileştirilmesine yardımcı olmada bilimin gücünün en ikna edici kanıtını sunmaktadır*".

İkinci Dünya Savaşında kullanılan savaş araç-gereçleri ve silahlar (özellikle nükleer silahlar) bütün dünyaya bilimin ve teknolojinin gücünü göstermiş ve ülkeleri bilim ve teknoloji politikaları üretmeye yöneltmiştir. Geçmiş dönemlerde, TÜBİTAK Bilim Teknoloji ve Politikalar Daire Başkanlığı yapmış olan ve "Bilim-Teknoloji-Sanayi Politikaları" konulu yayınları bulunan Aykut Göker'in, "Pazar Ekonomilerinde Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Türkiye" konulu çalışmasında belirttiği üzere 1944 yılında, ABD Başkanı Roosevelt'in isteği üzerine ABD Bilim ve Teknoloji Politikaları Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Ofisi Müdürü Dr. Vannevar Bush'un hazırladığı ancak Roosevelt vefat ettiği için Başkan Truman'a sunduğu "Science - The Endless Frontier (Bilim – Sonsuz Sınır)" başlıklı raporu bu yönelimleri açıklayan önemli bir örnek olarak gösterilebilir. Raporda "*Umutlarımızdan biri savaş sonrasında tam istihdamın sağlanmasıdır. Bu hedefe ulaşmak için Amerikan halkının yaratıcı ve üretken enerjisi bütünüyle serbest bırakılmalıdır. Daha fazla iş yaratmak için yeni, daha iyi ve daha ucuz ürünler yapmayı hedef almalıyız. Yeni, canlı, çok sayıda girişimin ortaya çıkmasını istiyoruz. Ama, yeni ürün ve prosesler tam anlamıyla olgunlaşmış olarak doğmazlar. Yeni ürün veya prosesler ancak temel bilimsel araştırmalar sonucu ortaya koyulan yeni ilkeler ve yeni kavramlardan hareketle geliştirilirler. Temel bilimsel araştırma bilimsel sermayedir. Dahası, bu bilimsel sermayenin başlıca kaynağı olarak, artık Avrupa'ya dayanamayız. Çok açıktır ki, daha fazla ve daha iyi bilimsel araştırma, tam istihdam hedefimizi gerçekleştirmenin temel dayanağıdır*". Bu değerlendirmeler araştırma kurumlarına ihtiyaç olduğuna ve faaliyet alanlarının neler olması gerektiğine işaret etmektedir.

TÜBİTAK'ın Kuruluşu ve Gebze Yerleşkesi

Bilimsel sermaye açısından fakir olan ülkemizde bu eksikliği giderme yönünde ilk çalışmalar Cumhuriyet'in ilk yıllarında ihtiyaç duyulan alanlara özgü araştırma enstitüleri kurularak giderilmeye çalışılmıştır. Atatürk'ün emriyle kurulan Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA), Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİE), ETİBANK gibi kurumların yanı sıra 1950'lerde Araştırma Kurumu kuruluşu için ilk teşebbüsler başlamıştır.

Türkiye'de bilim ve teknolojinin öneminin, ekonomik ve sosyal kalkınmadaki yerinin anlaşılması, 1960'larda başlayan planlı kalkınma dönemlerine

rastlar. İlk olarak 1963'te, 5 yıllık kalkınma planında uluslararası teknik verilere dayanarak bilime ve araştırmaya önem verilmesi gerektiği belirtilmiş ve UNESCO Türkiye Milli Komitesinin teşvikleri ile bu döneminin saygın bilim insanları ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın gayretleriyle *Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu* kurulmuştur

TÜBİTAK'ın 278 numaralı kuruluş kanunu 17.7.1963 tarihinde kabul edilerek 24.7.1963'te *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir [4]. TÜBİTAK'a verilen en önemli görev "Müspet bilimlerde temel ve uygulamalı araştırma yapmak, yaptırmak, teşvik etmek ve bu alanda çalışma yapmak maksadıyla enstitüler kurmak" olmuştur [4]. Bu görevin gereğini yerine getirmek amacıyla araştırma yaptırılmak üzere kurulacak enstitünün faaliyet alanları, yaygınlık ve öncelik derecelerine göre şöyle sıralanmıştır: a) Endüstriyel hizmetler, b) Uygulamalı bilimler alanında araştırma ve geliştirme, c) Temel bilimler alanında araştırma.

Bu tespitlerden sonra araştırma enstitüsünün yatırım projesi hazırlanmış ve başkanlığını Prof. Dr. Cahit Arf'ın yaptığı, Prof. Dr. Feza Gürsey, Prof. Dr. Erdal İnönü'nün de aralarında bulunduğu o tarihteki Bilim Kurulunun onayından sonra Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) sunulmuştur. Projenin DPT tarafından da onaylanmasından sonra enstitünün kurulacağı yerin tespitine yönelik çalışmalar başlamıştır. Bilim Kurulu'nun 10 Aralık 1966 tarihli, 51 sayılı toplantı tutanağında genel sekretere yetki verilerek toplantıda belirtilen Gebze'deki İzmit Körfezi'ne 3 km sahili olan 800 hektarlık arazinin istimlak çalışmalarının başlatılmasına dair karar yer almıştır. İstimlak işlemlerinin ardından Bilim Kurulu'nun 24 Şubat 1968 tarihli 71 sayılı toplantısında ise araştırma enstitüsünün Bilim Kurulu'nda gerekçeleri ile öngörülen ve kabul edilen bugünkü arazide kurulmasına karar verilmiştir. O tarihteki planlara göre Gebze'de başlatılan yapıların bir kısmının tamamlanmasından sonra kuruluş kararı alınıp farklı üniversitelerde faaliyetlerini sürdürmekte olan aşağıdaki üniteler yerleşkeye taşınmışlardır;

Yöneylem Araştırma Ünitesi (1965 Orta Doğu Teknik Üniversitesi)

Elektronik Araştırma Ünitesi (1968 Orta Doğu Teknik Üniversitesi)

Beslenme ve Gıda Araştırma Ünitesi (1970 Ege Üniversitesi)

Malzeme Araştırma Ünitesi (1968 İstanbul Teknik Üniversitesi)

Tatbiki Matematik Araştırma Ünitesi (1968 İstanbul Teknik Üniversitesi)

Araştırma Enstitüsü'nün stratejik önemi ise 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ülkemizin karşı karşıya kaldığı ambargodan sonra daha iyi anlaşılmış ve ortaya çıkan zafiyetin giderilmesi, amacıyla 1975 yılında, Elektronik Araştırma Ünitesinde milli çevrimiçi (online) kripto cihazının geliştirilebileceği raporlanmıştır. Ardından Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile birebir çözüm odaklı ilişkiler geliştirilerek bu doğrultuda yapılacak çalışmaların desteklenmesine karar verilmiştir.1976 yılında başlatılan ilk proje 1983 yılında başarı ile tamamlanarak MİLON-1 ismiyle 77 adet kripto cihazı Elektronik Araştırma Ünitesi tarafından TSK'ya teslim edilmiştir. TSK'nın Malzeme ve Gıda alanlarında da talepleri olmuş ve bu taleplere yönelik birtakım çalışmalar da yürütülmüştür. Günümüzde TSK'nın yanı sıra sanayiden gelen diğer araştırma ve geliştirme taleplerine de cevap verilmektedir.

TÜBİTAK, ülkenin bilim ve teknoloji politikasını belirleme sorumluluğunu, ilk kez "Türk Bilim Politikası; 1983-2003" dokümanını hazırlayarak üstlenmiştir. 1983 yılında Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun (BTYK) kurulması ve Kurul'un sekreterya görevinin TÜBİTAK'a verilmesi, bu sorumluluğu belirgin ve somut bir görev haline getirmiştir. Bu görevle bağlantılı olarak, bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesine yönelik olarak "Vizyon 2023" adlı kapsamlı bir proje yürütülmüş ve 2003-2023 Strateji Belgesi hazırlanmıştır.

Kuruluş Kanunundaki Değişiklikler

TÜBİTAK'ın 24 Temmuz 1963'te yürürlüğe giren 278 sayılı kuruluş kanunu ilk olarak 11 Kasım 1987'de 294 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilmiştir. Bu değişiklikle Bilim Kurulu yerine Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik yerine Başkanlık getirilmiş ve yetkileri arttırılmıştır [3]c. 18 Ağustos 1993 gün ve 498 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kurumun organizasyonu yeniden düzenlenmiş, Bilim Kurulu yeniden getirilmiş ve TÜBİTAK Başkanı aynı zamanda Bilim Kurulunun da Başkanı olmuştur [3]c. 7 Temmuz 2005 tarihinde 5376 sayılı Kanun uyarınca, Kurumun daha önce Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu olan ismi, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu olarak değişmiştir. Son değişiklik ise *"17/07/1963 tarihli ve 278 sayılı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanunda ve Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı 4 Numaralı Kararnamesi"* ile yapılmıştır. Bu Kararname 15/07/2018 tarihli ve 30479 sayılı *Resmî Gazete'*de yayımlanmış, bu kararnameye göre TÜBİTAK'ın kuruluş amacı aşağıda sunulan Madde 582'de tanımlanmıştır:

"*MADDE 582 - (1) Türkiye'nin rekabet gücünü ve refahını artırmak ve sürekli kılmak için toplumun her kesimi ve ilgili kurumlarla işbirliği içinde, ulusal öncelikler doğrultusunda bilim ve teknoloji politikaları hakkında çalışmak, bunları gerçekleştirecek altyapının ve araçların oluşturulmasına katkı sağlamak, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini özendirmek, desteklemek, koordine etmek, yürütmek, bilim ve teknoloji kültürünün geliştirilmesinde öncülük yapmak amacıyla tüzel kişiliğe, idarî ve malî özerkliğe sahip, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığıyla ilgili ve özel bütçeli Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu kurulmuştur. Kurumun kısa adı TÜBİTAK'tır.*"

Kurumun görevleri ise Madde 584'te sıralanmış olup, ilk üç görev aşağıda verilmiştir.

"MADDE 584– (1) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun görevleri şunlardır:

a) Bilimsel ve teknolojik alanlarda, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek, koordine etmek, izlemek, yapmayı özendirmek ve yapmak, bu amaçla program ve projeler geliştirmek.

b) Ülkemizin bilim ve teknolojiye, buluş ve yeniliğe dayalı rekabet gücünün yükseltilmesine, ekonomik ve sosyal gelişimine, ülke güvenliğine, insan ve çevre sağlığına katkı sağlamaya dönük stratejik alanlarda araştırmalar yapmak ve yaptırmak, teknoloji altyapısını güçlendirmek amacıyla merkezler ve enstitüler kurmak.

c) Kurum bünyesinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yapan merkezlerde, enstitülerde ve birimlerde geliştirilen teknolojilerin, üretimde ve ihtiyaç duyulan alanlarda tanıtılmasını, kullanılmasını veya bunlardan daha kolay yararlanılmasını sağlamak için gerekli ortamları ve yönetim yöntemlerini hazırlamak ve bu teknolojilerin ülke ekonomisine, sınaî ve sosyal gelişmeye katkıda bulunacak ticari değerlere dönüşmesini sağlamak, bu amaçla ilgili Bakanın onayı üzerine şirket kurmak, kurulmuş şirketlere ortak olmak."

1963 tarihli ilk Kuruluş Kanunu ile 2018 tarihli Kuruluş Kararnamesi'ndeki temel fark ilkinde temel bilimlerin ağırlıklı olması, "Bilimi bilim için yapmak" yaklaşımının ağır basması, ikincinin ABD'de Bilim ve Teknoloji Politikaları Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Ofisi'nin Direktörü Dr. Vannevar Bush'un, hazırladığı "Science - The Endless Frontier; Bilim-Sonsuz Sınır" başlıklı rapor doğrultusunda olup bilime ve teknolojiye birlikte önem verilmesidir.

TÜBİTAK Kanunu'nda yapılan değişiklikler Gebze yerleşkesinde bulunan Araştırma Merkezleri ve Enstitülerini de etkilemiştir. Başlangıçta Araştırma Ünitesi olan birimler Merkeze veya Başkanlığa bağlı Enstitüler veya Araştırma Merkezlerine dönüşmüştür.

Tübitak Gebze Yerleşkesinde Yer Alan Merkez ve Enstitüler

Marmara Araştırma Merkezi (MAM)

TÜBİTAK MAM 1972 yılında Marmara Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü (MBEAE) adı ile kurulmuştur. 1985 yılında, TÜBİTAK'a bağlı olarak 1982 yılında Gebze yerleşkesinde çalışmalara başlayan Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü (TBAE) ile birleştirilerek TÜBİTAK Gebze Araştırma Merkezi (TÜGAM) adını almıştır. 1986 yılında ise bu iki enstitü birbirinden ayrılmış ve 26 Ağustos 1989 tarihinde "Marmara Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Merkezi" adı altında yeniden birleştirilmiştir. Bugün kullanılan Marmara Araştırma Merkezi (MAM) adını ise 1990 yılında almıştır.

Bilim ve teknoloji üreten, dünya lideri bir merkez olma hedefi ve uygulamalı araştırma yaparak sürdürülebilir, yenilikçi, bilimsel ve teknolojik çözümler üretmeyi görev olarak benimseyen merkezin bünyesinde, her biri geniş yetkinlik alanına sahip Çevre ve Temiz Üretim Enstitüsü (ÇTUE), Enerji Enstitüsü (EE), Gen Mühendisliği ve Biyoteknoloji Enstitüsü (GMBE), Gıda Enstitüsü (GE), Kimyasal Teknoloji Enstitüsü (KTE), Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE), Malzeme Enstitüsü (ME) ile Yer ve Deniz Bilimleri Enstitüsü (YDBE) bulunmaktadır

Sahip olduğu araştırma kabiliyet ve kapasitesi, araştırma alt yapısı, dünya standardı yönetsel ve işletim süreçleri ile Türkiye'nin öncü kuruluşlarından olan TÜBİTAK MAM, proje odaklı çalışmalar ile kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları ile akademik kurumlara özgün çözümler sunmaktadır. Bu çözümlerini temel araştırma, uygulamalı araştırma ve geliştirme, teknoloji transferi, inovasyon, sistem ve tesis kurma, ulusal standart ve norm belirleme, profesyonel danışmanlık ve eğitim çalışmaları ile gerçekleştirmektedir.

Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM)

TÜBİTAK BİLGEM'in temelleri Elektronik Araştırma Ünitesi (EAÜ) adı altında 1968 yılında atıldı. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi binasında 5 araştırmacı ile başlanan ilk çalışmaların ardından EAÜ 1972 yılında, Ankara'dan Gebze'deki Yerleşkeye taşınarak çalışmalarını MAM bünyesinde sürdürdü. 1980-1983 yılları arasında Mikroelektronik teknolojisi alanında bilgi birikimi sağlamak, bu alanda endüstriye araştırma-geliştirme çalışmaları yapmak, stratejik öneme sahip tüm devreleri üretebilmek amacı ile Yarıiletken Teknolojisi Araştırma Laboratuvarı (YİTAL) kuruldu.

1991 yılında EAÜ, Elektronik ve Yarı İletkenler Teknolojisi Bölümü'ne dönüştürüldü. Bölümün Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE) adıyla bir enstitüye dönüştürülmesi ise 1995 yılında oldu. 1998 yılında, UEKAE, Marmara Araştırma Merkezi'nden ayrılarak TÜBİTAK Başkanlığı'na bağlandı. 1999 yılında UEKAE bünyesinde İleri Teknolojiler Araştırma Grubu (İLTAREN) kuruldu. Aynı yıl içinde EMC / Tempest Test Merkezi tamamlandı.

2010'da TÜBİTAK bünyesinde yer alan iki önemli enstitü (TÜBİTAK Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü - UEKAE) ile daha önce TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'ne (MAM) bağlı olarak faaliyet gösteren Bilişim Teknolojileri Enstitüsü (BTE) TÜBİTAK Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM) altında birleştirildi. 2012 yılında, TÜBİTAK BİLGEM'e bağlı Yazılım Teknolojileri Araştırma Enstitüsü (YTE) kuruldu. Yine aynı yıl, TÜBİTAK BİLGEM'e bağlı Siber Güvenlik Enstitüsü (SGE) ve İleri Teknoloji Araştırma Enstitüsü (İLTAREN) kuruldu.

Bugünkü adı ile TÜBİTAK BİLGEM, uluslararası standartlarda bilimsel ve teknolojik araştırmalarla, Türkiye'de bilgi güvenliği ve bilişim alanında teknolojik bağımsızlığı sağlamak için, askeri ve sivil bilginin bütünlüğünü, saklanmasını ve güvenli bir şekilde iletilmesini sağlamaya yönelik çalışmalarını 40 yılı aşan bilgi birikimi, deneyimi ve 1600'ü aşan insan kaynağıyla gerçekleştirmektedir.

Ulusal Metroloji Enstitüsü (UME)

14 Ocak 1982'de Başbakanlık bünyesinde "Kamu ve özel sektörün ihtiyaçlarına topluca cevap verebilecek, birincil seviyede ve ulusal ölçekte bir metroloji merkezinin kurulmasına" karar verilmiş ve fizibilite çalışmalarını yürütmek üzere TÜBİTAK görevlendirilmiştir. Başbakanlık, TÜBİTAK tarafından hazırlanan fizibilite çalışmasının bütün ilgili kuruluşlar tarafından uygun bulunması üzerine, 1984 yılında Merkez'in kurulması için TÜBİTAK'ı görevlendirmiştir. 1986 yılında "Milli Fizik ve Teknik Ölçme Standartları Merkezi" kurulmuş ve ilk laboratuvarlar aynı yıl faaliyete geçmiştir. 11 Ocak 1992'de TÜBİTAK Bilim Kurulu kararıyla, Milli Fizik ve Teknik Ölçme Standartları Merkezi, Marmara Araştırma Merkezi bünyesinde "Ulusal Metroloji Enstitüsü" statüsüne dönüştürülmüştür. 1 Ocak 1997 tarihinde ise UME, TÜBİTAK MAM bünyesinden ayrılmış ve doğrudan TÜBİTAK Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini yürütmüştür. Ülkemizin kalkınma hedeflerine ve ekonomik gelişmelerine paralel olarak UME'de metroloji ile ilgili yatırımlara devam edilerek Ulusal Referans Standart Sistemleri geliştirilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Enstitü, bugünkü yapısı itibariyle Fizik, Kimya ve Mekanik Grupları altında bulunan 30 laboratuvar ve 350'nin üzerinde uzman personel ile faaliyetlerine devam etmektedir. TÜBİTAK UME, yapmakta olduğu yeni yatırımlarla ülkemizde yoğun olarak kullanılan kimya, çevre, biyolojide metroloji, EMC (Elekromagnetik Uyumluluk), akustik, yüksek gerilim deneyleri ve güneş enerjisi panelleri ile ilgili deneyler ve bu alanlarda ölçümlerin izlenebilirliklerini ve uluslararası ölçüm sistemine entegrasyonunu sağlayan uluslararası düzeyde söz sahibi bir kurum haline gelmiştir .

Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü (TBAE)

TÜBİTAK Gebze Yerleşkesinde kanun değişikliklerinden ve kurum yapılanmalarından en çok etkilenen enstitü, Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü olmuştur. Kuruluşu 1968'de İTÜ İnşaat Fakültesinde göreve başlayan Tatbiki Matematik Ünitesi'ne dayanmaktadır. Ünite 1972 yılında TÜBİTAK Gebze Yerleşkesine taşınmış ve MBEAE'nin Uygulamalı Matematik Ünitesi olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1981 yılında Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü'nün kurulmasıyla birlikte Tatbiki Matematik Ünitesi bu enstitü içinde yer almıştır.

Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü 1990 yılından itibaren faaliyetlerini TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) bünyesinde sürdürmüştür. Bu süreçte yeniden yapılandırılmalar kapsamında bünyesindeki Fizik, Matematik, Kimya, Biyoloji ve Yer Bilimleri bölümleri ile doğa bilimlerinde temel ve uygulamalı araştırma faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Ancak 1983 yılında kurulan Biyoloji Bölümü, 1992 yılında Gen Mühendisliği ve Biyoteknoloji Enstitüsü'ne dönüştürülmüş, 1996 yılında bu enstitü doğrudan TÜBİTAK Başkanlığına bağlansa da daha sonra yeniden MAM Başkanlığı bünyesinde TÜBİTAK'ın alt kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

TBAE ise Boğaziçi Üniversitesi Kandilli yerleşkesine taşınarak fizik ve matematik alanlarında faaliyetlerine devam ettirmiştir. Kimya ve Yer Bilimleri alanları için daha sonraki tarihlerde MAM bünyesinde ayrı birer enstitü; güncel adları ile Kimyasal Teknoloji Enstitüsü, Yer ve Deniz Bilimleri Enstitüsü kurulmuştur. TBAE bünyesinde kalan Fizik ve Matematik Birimleriyle 1997'den 2010 yılına kadar aktif faaliyetlerini Boğaziçi Üniversitesi Kandili yerleşkesinde Feza Gürsey Enstitüsü olarak sürdürmüştür. 15 Temmuz 2011 tarihinde enstitü TÜBİTAK BİLGEM'e bağlanmıştır. Bu durumun öncesinde ve sonrasında gelişen süreçlerde enstitünün bilimsel faaliyetlerinde ve düzeyinde ciddi kayıplar yaşanmıştır. 7 Ekim 2017 tarihinde enstitü BİLGEM organizasyon şemasından çıkartılarak TÜBİTAK Başkanlığı'na doğrudan bağlanmıştır.

Bugün TBAE dünyada kabul gören en ileri seviyede bilim üreten ve teknolojiye yön veren, etkili temel bilimler eğitimi destekleriyle, eğitimde Türkiye'yi ön sıralara çıkarmayı, ülkemizin geleceğini etkileyen lider bir Temel Bilimler Enstitüsü olmayı hedeflemektedir. İcra ettiği faaliyetler doğrultusunda toplumun temel bilimlere saygısını artırmayı, bilimsel yaklaşım ve uygulamaları topluma tanıtmayı, benimsetmeyi ve entegre etmeyi, eğitim içerik ve yöntemlerinde bilim ve teknolojiyi etkinleştirmeyi, ülkemizde mühendislik ve farklı disiplinlerle etkileşen temel bilim ekosistemi yaratmayı, yurtiçi/yurtdışı akademik, endüstriyel çevreler, kamu/özel sektör kurum ve kuruluşlarının koordinasyonunu sağlayarak, temel bilim bazlı işbirlikleri oluşturmayı, yenilikçi ve yaratıcı projelerin gerçekleşmesini desteklemeyi, temel bilim araştırmalarına ve eğitimindeki eksikliklerin giderilmesine öncülük etmeyi amaçlamakta, dünyadaki temel bilim alanlarında yaşanan hızlı gelişmelere uyum sağlamak ve Türkiye'ye bilimsel rekabet gücü kazandırmak için yeniden kurulmaktadır.

Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE)

TÜSSİDE, 1971 yılında üniversite ve sanayi iş birliği oluşturulması amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından önerilmiş, 1975 yılında tesislerin temeli atılmaya başlanmış ve 1980 yılında ilgili yönetmelik *Resmî Gazete*'de yayınlanmıştır.

Danışmanlık ve eğitim şirketlerinin yaygın olmadığı 1980'lerde, MEB (Millî Eğitim Bakanlığı) ve TÜBİTAK ortaklığıyla kurulmuş olan TÜSSİDE hem kamu hem de özel sektör yöneticilerinin yetkinliklerini geliştirmek için pek çok eğitim düzenleyerek ülkemizde önemli bir ihtiyacı karşılamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde ülkemizde yaşanan ekonomik kriz sonrasında yönetim geliştirme rehberliğine ihtiyaç duyulmuş, TÜSSİDE kamuda kurumsal yönetim sistemlerinin kurulması ve geliştirilmesine yönelik, kurumlara özel çözümler içeren uzun soluklu projeler gerçekleştirmeye başlamıştır.

2004 yılı sonrasında, ülkemizdeki AR-GE kültürü ve kaynaklarının gelişmesiyle birlikte yönetimde AR-GE faaliyetlerine olan ihtiyaç öne çıkmıştır. Bu ihtiyaca yönelik olarak AR-GE çalışmalarına ağırlık verilmiş ve TÜSSİDE, TÜBİTAK'a doğrudan bağlı bir enstitü haline gelmiştir.

TÜSSİDE halen yönetim bilimleri alanında kurumsal ve sektörel yönetim sistemlerini iyileştirmeye ve geliştirmeye yönelik araştırma, danışmanlık ve eğitim projeleri yürütmekte, kurumların yönetim sistemlerinin stratejik hedefler doğrultusunda entegrasyonunu sağlayacak kurumsal sistem çözümleri sunmaktadır. Eğitim konusunda akademi yaklaşımını benimseyen TÜSSİDE girişimcilik, liderlik, KOBİ (Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler), kamu kariyer ve genç akademiler aracılığıyla eğitim ihtiyaç analizleri yapmakta, kurumlara özgün eğitim projeleri tasarlamakta, uygulamakta ve bu eğitimlerle ilgili ölçme ve değerlendirmeler yapmaktadır. Ayrıca marka kullanım tescili TÜSSİDE'ye ait bir çalıştay yönetimi metodu olan "Ortak Akıl Platformları (OAP®)" ile özel sektör ve kamunun ihtiyaçları doğrultusunda mevcut durum analizleri, GZFT (Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizleri ve strateji geliştirme çalıştayları düzenlemektedir

TÜSSİDE'de ayrıca yönetim bilimleri alanında AR-GE içerikli araştırma, tasarım, danışmanlık ve eğitim projeleri yürütmektedir

Raylı Ulaşım Teknolojileri Enstitüsü (RUTE)

TÜBİTAK Yönetim Kurulunun 12/10/2019 tarihli ve 13 sayılı toplantısında, TÜBİTAK Başkanlığına doğrudan bağlı enstitü olarak TÜBİTAK Raylı Ulaşım Teknolojileri Enstitüsü'nün (RUTE) kurulmasına karar verilmiştir.

TÜBİTAK Gebze Yerleşkesi'nde kurulan RUTE, daha emniyetli, hızlı ve verimli raylı ulaşım teknolojileri alanında çalışmalar yürütmektedir. Bu amaçla enstitü, raylı ulaşım teknolojileri alanında güncel araştırma konularını ortaya koymakta, bu teknolojilerin milli olarak tasarlandığı araştırma ve geliştirme projeleri yürütmektedir. Enstitü aynı zamanda uluslararası eşdeğer araştırma kurumları ile iş birlikleri yürütmekte ve teknoloji transferi çalışmalarının koordinasyonunda görev yapmaktadır.

TÜBİTAK Marmara Teknokent (MARTEK)

Marmara Teknokent AŞ; TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (TÜBİTAK MAM) bünyesinde başlayan Teknoloji Parkı faaliyetlerinin gelişim sürecinde, Teknoloji Serbest Bölgesi (TEKSEB) ve Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TEKGEB) yönetmek ve işletmek üzere Türk Ticaret Kanunu esasları çerçevesinde kurulmuş olup, ülkemizde mevcut teknoparklar içinde "Teknoloji Serbest Bölgesi" tanım ve avantajlarına sahip yegâne teknokenttir.

Bölgenin gayesine uygun şekilde işletilmesi, yönetilmesi ve bölgede faaliyet gösteren firma ve bölge çalışanlarına ihtiyaç duyulan destek ve hizmetlerin sağlanması için "Anonim Şirket" statüsünde bir işletici şirket kurulması uygun görülmüş ve bu doğrultuda "Marmara Teknokent AŞ" tüzel kişiliği kurulmuştur. Şirket, merkez ve şube olarak iki ayrı tüzel kişiliğe sahiptir. Şirketin Merkezi 2003 yılında TÜBİTAK Marmara Teknokent Teknoloji Geliştirme Bölgesi "yönetici şirketi", Şubesi ise, 2004 yılında TÜBİTAK Marmara Teknokent Serbest Bölgesi "kurucu, işleticisi" olarak tefrik edilmiştir. Ortakları arasında TÜBİTAK (%96), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) (%1), Kocaeli Sanayi Odası (KSO) (%1), Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası (SATSO) (%1) ve İstanbul Sanayi Odası (İSO) (%1) yer almaktadır. Yüksek/ileri teknoloji kullanan ya da yeni teknolojilere yönelik firmaların, teknoloji veya yazılım ürettikleri/geliştirdikleri, teknolojik bir buluşu ticari bir ürün, yöntem veya hizmet haline dönüştürmek için faaliyetlerine en iyi ortamı sağlamak için çalışmalar yürütülmektedir. Gerçekleştirdiği faaliyetlerle kısa süre içerisinde Türkiye'nin önde gelen etkili teknokentleri arasında yerini almıştır.

62 hektar alan üzerinde kurulmuş olup; bunun 36 hektarı Teknoloji Serbest Bölgesi'ne (TEKSEB), 24 hektarı ise Teknoloji Geliştirme Bölgesi'ne (TEKGEB) ayrılmıştır.

Türkiye'nin ikinci büyük sanayi bölgesi olan Kocaeli bölgesinde 12 organize sanayi bölgesi bulunmakta ve Türkiye'nin toplam ihracatının %25'i bu bölgede gerçekleştirilmektedir. Bölge'de 2 üniversite (Kocaeli Üniversitesi ve Gebze Teknik Üniversitesi) mevcuttur. Ayrıca, yakın konumdaki İstanbul ve civar illerle birlikte Teknokent çevresinde yaklaşık 52 üniversite ve yüksek okul yer almaktadır. Kuzey Marmara ekonomi sanayi havzasının ortasındaki bu bölgede bulunan TÜBİTAK Gebze Yerleşkesi'nin konumu araştırma merkez ve enstitüleri gibi TÜBİTAK Marmara Teknokent için de kritik ve stratejik bir öneme haizdir.

Türkiye'nin en büyük araştırma merkez ve enstitüleri ile aynı yerleşkede bulunan MARTEK, bilim ve teknoloji alanında AR-GE faaliyetleri yürüten firmalar için uzmanlaşmış yetkinlikte ortamlar sağlayarak, destek hizmetleri vermektedir. Benzer düşüncelerde ve ortak hedeflerde olan firmaların eşleştirilmesi, kümelenme ve ağ kurma çabalarının artırılması teşvik edilmektedir. Global ortaklıklarla stratejik çalışarak AR-GE merkezli projelerin üretilmesi sağlanmaktadır

TÜBİTAK Fen Lisesi

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Kocaeli/Gebze TÜBİTAK Fen Lisesi, yetişmiş ve nitelikli insan gücü ve ileri düzey laboratuvarlarıyla AR-GE ve teknoloji dünyasının öncü araştırma merkezleri ve enstitülerini bünyesinde bulunduran TÜBİTAK Gebze Yerleşkesi'nde kurulmuş ve 2021-2022 eğitim ve öğretim yılı için 90 öğrenci alarak öğretime başlamıştır. Yaklaşık 44 bin metrekarelik alana sahip lisede modern teknoloji ile donatılmış 24 derslik, 600 öğrenci kapasiteli öğrenci yurdu, 10 ileri düzey temel bilim atöl-

yesi bulunmaktadır. Lisede, Biyoteknoloji, Malzeme Bilimi, Sinirbilim, Veri Analizi, Bilim-Teknoloji ve Sosyal Değişme, Sürdürülebilir Gıda ve Su Politikaları, İnovasyon Odaklı Proje Tasarımı, Yapay Zekâ Uygulamaları, İnsan-Makina Etkileşimi, Nesnelerin İnterneti Uygulamaları gibi 28 farklı seçmeli dersin bulunduğu müfredat uygulanmaktadır. Hazırlık sınıfından başlamak öğrencilere karşılıksız aylık burs verilmektedir. Gebze yerleşkesinde konaklama imkânı olan öğrencilere, TÜBİTAK laboratuvarlarını kullanabilme, kurumun merkez ve enstitülerinde staj yapabilme imkanları sunulmaktadır.

Hannibal Anıtı

TÜBİTAK Gebze Yerleşkesi içinde Hannibal Tepe olarak bilinen mevkiide 900 metrekarelik bir dairesel alan içinde beş ayrı bölüm halinde yer almaktadır. Dairenin merkezinde 25 ton ağırlığında Hereke yöresinden getirilen taş ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri Heykeltraşı Nejat Özatay'ın yaptığı Hannibal portresinin yerleştirildiği anıt yer almaktadır. Dairenin beş bölümüne ise Türkçe, Almanca, İngilizce, Fransızca ve İtalyanca olarak Hannibal'in hayat hikâyesini anlatan mermer kitabeler yerleştirilmiştir. Cumhuriyetimizin kurucu Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk 1934 yılında Hannibal'in Gebze'deki mezarının bulunmasını ve buranın park haline getirilerek anıt dikilmesini istemiştir. Mezar bulunamasa da Atatürk'ün bu isteği 100. yıldönümü olan 1981'de kısmen gerçekleştirilmiştir.

TÜBİTAK Gebze Yerleşkesinin Stratejik Önemi

Giriş bölümünde sunulan açıklamalarda ele alınan *Nature*'da yayınlanan bir makalede sanayinin gelişmesi ve toplum refahında bilimin gücü ülkemizde ilk kez 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında görülen ambargolar sonrasında vurgulanmıştır. TÜBİTAK'ın kuruluş aşamasında görüşlerine yer verilen bazı yabancı bilim insanlarının raporlarına yansıyan dolaylı engellemeler de TÜBİTAK gibi bilim ve teknoloji üretebilecek bir kuruma olan ihtiyacı net biçimde ortaya koymuştur. Maalesef TÜBİTAK kurulduktan sonra, ülkenin çıkarları doğrultusunda araştırma ve geliştirmeye yönelik adımlar, engellemelere de maruz kalmıştır. Öncelikle, çalışmalar için gerekli yurt dışı tedariklerde karşılaşılan engellemeler TÜBİTAK ve bağlı kuruluşlarının, Türkiye'nin bağımsızlığı için stratejik önemi haiz olduklarını göstermektedir. Kurumun Gebze Yerleşkesinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaç duyduğu ve doğrudan ve dolaylı ambargolar nedeniyle temin edemediği birçok araç ve gereç geliştirilmiştir. Bu ürünler her yıl düzenlenen Uluslararası Savunma Sanayii Fuarında (İDEF) sergilenmektedir. Aşağıda IDEF 2021'de Gebze Yerleşkesinde Savunma Sanayine yönelik geliştirilen bazı ürünler bildirilmektedir:

TÜBİTAK MAM tarafından sergilenen, Kimyasal Harp Maddeleri Belirleme Cihazı (MAM-CDET), Kimyasal Harp Maddeleri ve Zehirli Endüstriyel Maddeleri Belirleme Cihazı (ZEM-CDET), İçme Suyunda Kimyasal Harp Maddeleri Tespit Sistemi, Denizaltı Savunma Harbi Sonarı Transdüser Elemanı (TBT-01), Mayın Avlama Sonar Transdüser Elemanı (TBT-RX-420), Uzay ve Havacılık Sanayii İçin Yüksek Sıcaklık Malzemeleri Duvar Arkası Görüntüleme Sistemi, Tek Kristal Türbin Kanadı, Yüzer Dekoy ve Lançeri Sistemi (MAM-TFDLS), Sealıng Glass (Sızdırmazlık Camı), Uzay Kalifiye Güneş Paneli, MİLGES, Fotovoltaik Mikro Evirici, Yakıt Pilli Şarj Sistemi, Hidrojen Yakıcı Katalizör, Kalipatron, Termal Arayüz Malzemesi.

TÜBİTAK-BİLGEM tarafından geliştirilen ve sergilenen ürünler: OZAN-Katlanabilir Mayın Detektörü, EABS-Açık saha test, değerlendirme ve analiz sistemi, MILSEC-4, ARMOL KİRPİ, YGLS-Yüksek Güçlü Lazer Sistemi, GIS-Gerçek zamanlı işletim sistemi, ÇAKIL MİLLİ İŞLEMCİ, DERİN GÖRÜ, FORDEX, YİTAL Detektörleri.

TÜBİTAK Gebze Yerleşkesinde sadece savunma alanına yönelik değil, çevre, tarım, gıda, malzeme ve özellikle son yıllarda giderek önem kazanan sağlık alanında da dışa bağımlılığı azaltacak pek çok ürünün geliştirilmesine yönelik AR-GE çalışmaları yer almış, bu ürünlerin bir kısmı ticari değerler sağlamıştır.

Ayrıca yerleşke kapsamında mevcut birikimli altyapı ile üniversiteler, çeşitli kamu kamu kurumları ve özel sektör tarafından ihtiyaç duyulan analiz ve danışmanlık gibi destekler sunulmakta, altyapıdan yararlandırılmaktadır.

Yerleşkede aynı zamanda her yıl lisans öğrencilerine geniş bir alanda deneyim sağlayabilecekleri staj imkanları ile vizyon kazandırılmaktadır. Son yıllarda star burs imkanından yararlanan öğrenciler de deneyim kazanmak için TÜBİTAK Gebze Yerleşkesinde farklı alanlarda yürüyen projelerde çalışarak az zamanda yoğun birikim sağlama imkanları kazanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Scientific Research and Industrial Development Nature, No. 3277, VoL. 130 August 20, 1932, s.263-265; Aykut Göker, "Pazar Ekonomilerinde Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Türkiye", Mart 2004, AYK, TMMOB Teknoloji Nisan 2004, web.doc, s.31 https://www.inovasyon.org/images/makaleler/ayk/AYK.TMMOB_Teknoloji_Nisan2004_web.pdf; Sevtap *İshakoğlu Kadıoğlu, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) Kuruluşu ve Türk Bilim Hayatındaki Yeri,* T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Tarihi Bölümü Doktora Tezi, İstanbul, 1999. s 25-27; "TÜBİTAK'ın Kuruluş Kanunu", *Resmî Gazete, Tertip*: 5, Cilt: 2, Sayı: 11492, 24.7.1963, s.1699, https://uekae.bilgem.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/tarihce (10/09/2021) C. Güner Omay, Tübitak - Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE), Tübitak'ın 1990'lı Yıllarda Türk Bilim ve Teknolojisine Öncülük Ettiği Alanlar, haz.: C. Güner Omay Ed.: Prof. Dr. Selim O. Selam, Bilimsel ve Teknik Araştırma Vakfı, Ankara 2017, s.27;*Türk Bilim Politikası* 1983-2003. Ankara: T.C. Devlet Bakanlığı, 1983; Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Kararname Numarası: 4, Gazete, Sayı: 30479, 15 Temmuz 2018, s. 3747-3757; Marmara Araştırma Merkezi, 1995; https://mam.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/biz-kimiz (30/09/2021); https://bilgem.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/biz-kimiz (30/09/2021); https://www.ume.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/tarihcesi (30/09/2021); https://tbae.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/tarihce (30/09/2021); https://tbae.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda-0 (30/09/2021);

tubitak_2018-2022-stratejikplanı.pdf; https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/2204/tubitak_2018-2022_stratejik_plani.pdf s.24; https://tusside.tubitak.gov.tr/kurumsal/Tarihce (30/09/2021); https://rute.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda-0 (30/09/2021); https://www.tgbd.org.tr/tubitak-marmara-teknokent-firmasi-214; http://www.teknoder.org.tr/tubitak-marmara-teknokent; https://www.marmarateknokent.com.tr; https://www.ictmedia.com.tr/News/Index/12228/turkiye-nin-parlak-beyinleri-buradan-yetisecek; https://web.archive.org/web/20120614090038/http://www.kenthaber.com/marmara/kocaeli/gebze/Rehber/anit-ve-heykeller/hannibal-aniti; https://forms.tuyap.online/Exhibitors/FirmaDetay3.php?FuarId=2902&Fid=116842&page=1&FirmaAdi=T%DCB%DDTAK+B%DDL%DD%DE%DDM+VE+B%DDLG%DD+G%DCVENL%DD%D0%DD+%DDLER%DD+TEKN.+ARA%DE.+MERK.&page=1; https://mam.tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitak-mam-idefe-katildi

Zafer Ziya ÖZTÜRK

TÜRKİYE ESNAF VE SANATKÂRLARI KONFEDERASYONU

Bir Meslek Kuruluşu, Kocaeli Şubesi

Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK), Anayasa'nın 135. maddesine göre kanunla kurulmuş kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Bu konfederasyonun, temel olarak iş hayatını mesleki yönden ve kamu yararına uygun olacak şekilde düzenlemek için oluşturulduğu söylenebilir. Türkiye'de ilk olarak 18 Ocak 1943 tarihinde 4355 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları, Ticaret Borsaları Kanunu yayınlanmıştır. 25 Nisan 1949 tarihinde 5373 sayılı Esnaf Dernekleri ve Esnaf Birlikleri Kanunu çıkarılmış ve esnaf ve sanatkârlarımızın bağımsız ilk örgütlenmeleri sağlanmıştır.

1964 yılında yürürlüğe konulan 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu ile de esnaf-sanatkârlar teşkilatı bugünkü yapısına kavuşmuştur. Son olarak; gelişen ve değişen koşullara uygun hale getirilmiş olan ve 21 Haziran 2005'te yürürlüğe giren 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu hükümleri doğrultusunda çalışmalarını yürütmektedir. TESK'in halen il ve ilçe düzeyinde kurulmuş 3.098 meslek odası, il düzeyinde kurulmuş 82 Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği (İstanbul'da 2 tane) ve merkezi Ankara'da olan 13 mesleki federasyonu ile sayıları 2 milyonun üzerinde kayıtlı esnaf ve sanatkârı bulunmaktadır.

TESK'in il yapılanmalarından biri de Kocaeli Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği'dir (KESOB). Kocaeli'de kurucu başkan Rıdvan Alyörük öncülüğünde 11. 10. 1966 tarihinde kurulan oda, günümüzde faaliyetlerine Körfez Mah. Ankara Karayolu Birlik İşhanı D. 5 İzmit/Kocaeli adresinde devam etmektedir. Ancak, kısa bir zaman içinde Kocaeli Esnaf ve Sanatkârlâr Odası yeni binasına taşınacaktır. İzmit Kadıköy katlı otoparkında yapım aşamasının sonuna gelen yeni hizmet binasının Ağustos 2021'de KESOB'a teslim edilmesi öngörülmüşse de henüz devri gerçekleştirilememiştir. Kocaeli Esnaf ve Sanatkârlar Odası, esnaf ve sanatkârların hak ve menfaatlerinin korunması, ekonomik ve sosyal olarak gelişmesi, mevcut sorunlarının çözümü ve yeni projelerin hayata geçirilmesi için gayret göstermektedir. Değişen şartlara ayak uydurabilen güçlü bir esnaf ve sanatkâr kesimi yaratmak, esnaf ve sanatkârların ekonomiye sağladıkları katkıyı artırmak, bahsedilen odanın temel hedefidir.

KESOB'un mevcut başkanı Kadir Durmuş'tur. Durmuş, 27 yıl bu birliğin başkanlığını yapan Kemal Kaya'nın aday olmadığı 39. Olağan Kongresi sonunda başkan seçilmiştir. Mayıs 2018'de gerçekleştirilen 403 üyenin oy kullanma hakkının bulunduğu seçimde 379 kişi sandık başına gitmiştir. Seçimde Kadir Durmuş 196 oy alırken, Mustafa Kurt ise 183 oy almıştır. Yeni başkan seçilmesinin ardından bir konuşma yapan Durmuş, tüm katılımcılara teşekkür etmiştir. Kendilerine yakışan bir kongre gerçekleştirdiklerini dile getiren Durmuş, esnaf ve sanatkârların hizmetkârı olduklarını belirterek gelecek dönem çok çalışacaklarının sözünü vermiştir.

KESOB'un çalışmalarına Kocaeli Büyükşehir Belediyesi de destek vermektedir. Nitekim, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı Doç. Dr. Tahir Büyükakın, KESOB için hayata geçirilecek İzmit Kadıköy Katlı Otoparkı'ndaki yeni hizmet binasını yerinde görmüştür. 3.550 metrekarelik kapalı alanda 24 adet ofis, 1 adet başkan odası, 1 adet sekretarya, 2 adet başkan yardımcısı odası, 1 adet çok amaçlı salon, yemekhane, bekleme, toplantı ve arşiv bölümleri bulunmaktadır. Başkan Büyükakın yaptığı açıklamada, esnaf arkadaşlarımızın ve odalarımızın böyle bir alana ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Esnafımızın işlerini halledileceği ve hizmet ofislerinin olduğu bu güzel binanın KESOB'a teslim edileceğini beyan etmiştir. KESOB başkanı Durmuş ise hizmete girecek yeni hizmet binası için Büyükakın'a teşekkür etmiş, böylece üyelerimize ve kentimize hizmet edebilmek için güzel bir yere sahip olacaklarını belirtmiştir.

KESOB başkanı Durmuş, esnafın bitik vaziyette olduğunu belirterek özellikle sicil affı istediklerini ifade etmiştir. 5 yıllık sicil afları yerine 2 yıllık sicil aflarının uygulanabileceğini ifade eden Durmuş, bu afların tüm

bankalar tarafından kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Durmuş, ayrıca stopaj ödemelerinin de kiracıların omuzlarından alınması gerektiğini beyan etmiştir.

KESOB'a bağlı 52 meslek odası olduğunu ifade eden Durmuş, ancak birliğe bağlı bazı üyelerin aidatlarını yatırmadıklarını ve bu durumun hizmetleri aksattığını belirtmiştir. 52 odanın tümünü Bekirpaşa Bağdat Caddesi'nde katlı otoparkın bulunduğu yere taşıyacaklarını belirten Durmuş, oradan kendilerine 4-5 bin metrekare yer verileceğini ifade etmiştir. Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Büyükakın'ın bu konuda kendilerine bir söz verdiğini ve sözünü tuttuğunu belirten Durmuş, yeni binanın 49 yıllığına kendilerine verileceğini beyan etmiştir.

Esnaf ve sanatkârların en büyük sıkıntısının ise alışveriş merkezleri olduğunu ifade eden Durmuş, market zincirlerinin eski düzeni yıktığını belirtmiştir. Bu marketlerde araba lastiklerinden telefona kadar hemen her ürünün satıldığının, bu durumun da tüm sektörleri olumsuz etkilediğinin altını çizmiştir. Bu sorunların ancak ahilik ve yardımlaşma kültürü ile bitirilebileceğine inanan Durmuş, eğitim olmadan bu işi başarmanın ise mümkün olmadığı görüşündedir.

Bazı vatandaşların herhangi bir yerde işletme açarken kendilerine danışmadığını, başlarına buyruk hareket ederek hem kendilerine hem de çevresindeki esnafa zarar verdiklerini belirtmiştir. Durmuş'a göre, örneğin bir sokakta kasap varsa orada başka kasap dükkânı açılmaması gerekir. Bu bir ahilik kültürüdür ancak bu düşünceler unutulmuştur. Durmuş, tekrar ahilik düşüncesini canlandırmaya çalıştıklarını belirtmiştir: Örneğin birisi gelecek bize, "Yeşilova'da çorapçı dükkânı açacağım" diyecek. Biz de diyeceğiz ki "Kuruçeşme'de eksik oraya git". Esnafın iş yeri açmadan önce kendilerine danışmasını rica eden Durmuş, böylece daha sağlıklı ve uzun soluklu işletmelere kavuşacaklarına inandığını söylemiştir.

Ömrü yettiğince esnafa hizmet vereceğini belirten Durmuş'a göre, Kocaeli esnafının belini büken sorunlardan biri de bölgedeki fahiş kiralardır. Çarşıdaki bazı dükkân sahiplerinin 5 bin liralık dükkânları için 50 bin liralık kira talep ettiklerini belirten Durmuş, bu durumun çok büyük bir problem olduğunu ifade etmiştir. KESOB Başkanı Kadir Durmuş, tekrar bir kapanmada ise esnaf ayakta kalamaz söylemiyle esnaftan önlemlerini sıkılaştırmalarını istemiştir. Durmuş, bütün esnaf ve sanatkârlardan pandemi kuralların uymalarını, uymayanları da uyarmalarını rica ederek bu süreci en kısa sürede atlatmayı umduğunu ifade etmiştir.

KESOB'un büyük bir potansiyelinin ve dinamiğinin olduğu tartışmasızdır. Bilindiği gibi Kocaeli Türkiye'nin en önde gelen sanayi ve ticaret şehirlerinden biridir. Kocaeli dâhilinde 52 farklı meslek dalında oda ve bu odalara bağlı işyerleri faaliyet göstermektedir. Bölgede hemen her sektörde büyük ve küçük ölçekli işletmeler bulunmaktadır. KESOB'a bağlı olan bu işletmelerin tüm işleyiş ve düzeni, birliğin sorumluluğunda olup, esnaf ve sanatkârların daha iyi bir ekonomik güce ulaşmasına ve kalıcı olabilmelerine gayret edilmektedir. Çünkü plansız, programsız ve üzerinde düşünülmeden açılan bir işletme uzun ömürlü olamayacağı gibi, hem kendisine hem de çevresindeki esnafa zarar verebilecektir.

Nitekim, KESOB'a danışmadan ve kendi başlarına buyruk bir şekilde açılan bazı işletmelerin maalesef kısa zamanda iflas ederek dükkanlarını kapatmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu nedenle öncelikle eğitimli bir esnaf ve sanatkâr topluluğu yetiştirilmeye ve ahilik kültürü çerçevesinde odaklanılmaya ihtiyaç vardır. Nerde hangi dükkâna ihtiyaç var, hangi mahallede veya sokakta ne gibi işletmeler açılabilir sorusunun ilk muhatabı KESOB olmalıdır. Yılların birikimi ve sektörel tecrübeyle KESOB kendisine danışan yeni atılımcılara destek vermeli, böylece şehrimizde daha planlı ve düzenli bir ekonomik sistemin gelişmesine katkıda bulunmalıdır.

Günümüzde maalesef bazı gençlerimiz kısa yoldan para kazanmayı, ahlaklı iş yapmaya, donanımlı, eğitimli ve dürüst bireyler olmaya tercih etmektedir. Bu sorun aslında özümüzden kopmamız, bizi biz yapan ahilik geleneğinden uzaklaşmamızdan kaynaklanmaktadır. KESOB'un temel vazifelerinden biri ve belki de en önemlisi de helal 3 liranın, haram 5 liradan daha bereketli ve daha hayırlı olduğunu insanlara anlatabilmektir. Ahilik geleneği, iyilik, doğruluk, dürüstlük, kardeşlik ve yardımseverliğin birleştiği sosyo-ekonomik bir yapıdır. İşletmeler bu değerler etrafında ne kadar bütünleşirse, kalıcı olma ve başarılı olma şansı da o nispette artacaktır. Esnaf ve sanatkârların bir toplumun bel kemiği olduğu düşünüldüğünde, bu değerler etrafında şekillenecek iş hayatının ne muazzam bir yapıya sahip olacağı daha iyi anlaşılacaktır.

Bu noktada TESK ve illerdeki alt teşkilatlarında, ahilikten gelen ilkeler korunmaya çalışılmaktadır. Ülkemizin en dinamik unsurları olan esnaf ve sanatkâr kesiminin toplumun ekonomik, sosyal, siyasal oluşumunda hak ettiği yeri alması hedeflenmektedir. Bunun için de daha çağdaş ve güçlü bir yapıya ulaşılması gerekmektedir. Kocaeli Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği'ne bu noktada önemli bir görev düşmektedir. Kocaeli, nüfus yoğunluğu ve büyük bir sanayi merkezi olması bakımından önemli bir şehirdir. İstanbul gibi büyük bir kente yakın olması, stratejik ve jeopolitik olarak değerini daha da arttırmaktadır. Böylesine önemli ve Türkiye ekonomisinin başına çeken Kocaeli dâhilinde faaliyet gösteren işletmelerin daha iyi yönetilmesi için KESOB çalışmalarına devam etmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk bir konuşmasında, "hepiniz milletvekili olabilirsiniz, Bakan olabilirsiniz, hatta Cumhurbaşkanı olabilirsiniz, ancak sanatkâr olamazsınız" ifadesiyle bir toplumda esnaf ve sanatkârlığın ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istemiştir. KESOB da Atatürk'ün bu düşünceleri doğrultusunda esnaf ve sanatkâra hak ettikleri değerin verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Esnaf ve sanatkârın belini büken, işletmelerin önünü tıkayan ekonomik sorunları ortadan kaldırmak için çalışmalar sürdürülmektedir.

KAYNAKÇA
https://www.tesk.org.tr/index.php (Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.bulurum.com/details/7__2201gd0ab17_d0k5ech7e4c_h572k (Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.enkocaeli.com/haber/2645797/kesobda-kadir-durmus-kilpayi-kazandi (13 Mayıs 2018 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/kesob-icin-calismalar-devam-ediyor/38434 (17 Mayıs 2021 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.enkocaeli.com/haber/7249606/kesobun-hizmet-binasi-agustos-sonuna (2 Haziran 2021 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.kocaeligazetesi.com.tr/roportaj/3386872/kocaeli-esnaf-ve-sanatkârlar-odasi-baskani-kadir-durmus-sicil-affi-istiyoruz (24 Kasım 2019, Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.enkocaeli.com/haber/2660690/esnafin-abisiyim-bunun-farkindayim (8 Ocak 2018 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/6806091/esnaf-odalari-birligi-baskani-durmus-yeni-bir-kapanmada-esnaf-ayakta-kalamaz (23 Mart 2021 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.enkocaeli.com/haber/7523173/kadir-durmus-mustafa-kurt-dogru-konusmuyor (27 Temmuz 2021 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); Hüseyin Erol ve F. Yavuz Ulugün, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit 2013, s. 2-6; Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu Kocaeli Şubesi Özel Arşivi.

Cengiz KESKİN

TÜRKİYE HARP MALULÜ GAZİLER, ŞEHİT, DUL VE YETİMLERİ DERNEĞİ

Gazi, Şehit, Dul ve Yetimler İçin Yardım Kuruluşu, Kocaeli Şubesi

İslam inancında Allah yolunda dinini, vatanını, namusunu korumak için savaşan ve bu uğurda ölenlere şehit, savaşıp sağ bir şekilde geri dönenlere ise gazi denilmektedir. Allah katında şehitlerin kıymeti pek yüce olup, Kuran-ı Kerim'deki birçok ayette Allah yolunda ölenlerin cennette büyük bir mertebeye ulaşacakları müjdelenmiştir. Önem verilen diğer bir konu ise şehitlerin geride bıraktıkları aileleridir. Eşlerini kaybeden ve çocuklarıyla biçare kalan kadınlara sahip çıkmak hem dini bir vecibe, hem de ahlaki bir sorumluluktur. Bu nedenle şehitlerin geride bıraktıkları eşleri ve çocuklarına her zaman sahip çıkılmış ve bu konuda gerekli kurumlar faaliyete geçirilmiştir.

Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimleri Derneği işte bu faaliyetleri yürütmek için kurulmuş bir yapıdır. 1915 yılında Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın talimatıyla ilk olarak "Malulini Guzata Muavenet Heyeti" adıyla kurulmuştur. Bahsedilen heyet, Çanakkale ve diğer cephelerden yaralı olarak gelen askerlerin iâşesini temin etmek ve savaşta ağır yaralanan askerlerin evlerine dönmelerini sağlamak için kurulmuştur. Heyet, ilerleyen yıllarda birçok kez isim değiştirmiş, 1929 yılında Malûl Gaziler Heyeti, 1931'de Ordu Malûlleri Cemiyeti, 1940'ta Ordu Malûlleri Birliği, 1945'te Malûl Gaziler Birliği, 1959'da Harp Malûlü Gaziler Cemiyeti, 1961'de de Türkiye Harp Malûlü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği adını almıştır.

Zamanla Türkiye'nin muhtelif yerlerinde birçok şehit, gazi, dul ve yetim dernekleri kurulmuş, bu durum ise bir kafa karışıklığına neden olmuştur. Bu nedenle 18 Haziran 1983 gün ve 18081 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan 2847 sayılı Kanunla Türkiye Harp Malûlü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimleri Derneği adı altında birleşmeleri hüküm altına alınmıştır. Böylelikle Dernek 2847 sayılı kanunla kurulan bir dernek olarak 1984 yılından bu tarihe çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye'nin birçok şehrinde hizmet veren bu kuruluş, Kocaeli'de de faaliyet göstermektedir. Kurumun özel arşivinden alınan bilgilerden Kocaeli şubesinin bir şehit babası olan İhsan Uyar'ın öncülüğünde 7 Ağustos 2006 tarihinde kurulduğu anlaşılmaktadır. Bahsedilen derneğin kurucu üyeleri ise yine şehit babası olan Hikmet Ergün, şehit babası Engin Kasa, şehit babası Mahmut Kaya, gazi Adem Aydın ve gazi İzzeddin Ceylan'dır. Görüldüğü gibi derneğin kurucularının hepsi ülkemizin bölünmez bütünlüğü ve milletimizin huzuru için canlarını veren şehitlerimizin babaları ya da vatan uğrunda mücadele verirken gazi olan vatanseverlerden oluşturulmuştur. Günümüzde ise Gebze ilçesine bağlı Eskihisar Mahallesi'nde hizmet veren dernek, 20 Mart 2021 tarihinde yapılan kongre ile yeni başkanını seçmiştir. Açılış yoklaması, saygı duruşu ve istiklal marşının okunması ile başlayan kongre daha sonra Kuran-ı Kerim tilavetiyle devam etmiş, akabinde de yapılan açık oylama ile yeni başkan olarak Mahmut Kaya seçilmiştir.

Üç yıldır şube başkanlığını yapan eski başkan ve aynı zamanda Güneydoğu gazisi olan İzzeddin Cezlan, kongre sonunda görevini yeni başkan seçilen şehit babası Mahmut Kaya'ya devretmiştir. Gebze Ticaret Odası'nda düzenlenen kongrede gerek eski başkan İzzeddin Cezlan ve gerekse yeni başkan seçilen Mahmut Kaya konuşma yapmışlardır. Cezlan, üç yıl boyunca yaptıkları faaliyetlerden kısaca bahsederek bir rapor sunmuş ve derneğin yeni başkanı olarak seçilen Mahmut Kaya'ya başarılar dilemiştir. Cezlan, üç yıl boyunca kendisine destek olan şehit ve gazi ailelerine de teşekkür ederek konuşmasını tamamlamıştır. Derneğin yeni başkanı Mahmut Kaya ise bu görevin kutsal olduğunu, kendisini bu göreve getirenlere layık olmaya çalışacağını ve herkesten destek beklediğini ifade etmiştir.

Kocaeli Harp Malülü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimleri Derneği'nin 6. Olağan Genel Kurulunda oluş-

turulan çarşaf listede ise şu isimler yer almıştır: Şube Başkanı Mahmut Kaya, Yönetim Kurulu Asil Üyeler Mustafa Özavcı, Zaide Demirkol, Deniz Kılıç, Emzade Ergül, Yönetim Kurulu Yedek Üyeler; Sıddık İnal, Kadir Sezgin, Hulusi Yılmaz, Cemal Hüseyinoğlu, Ahmet Öztürk, Denetleme Kurulu Asil Üyeler; İzzeddin Cezlan, Muharrem Öztürk, Gülseren Demir, Denetleme Kurulu Yedek Üyeler; Mustafa Tevlim, Ramazan Demir, Nail Taş.

Kocaeli Harp Malulü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimleri Derneği ilimizdeki en önemli derneklerden biridir. Kutsal bir görev icra eden dernek üyeleri, şehitlerimizin hatıralarını yaşatmayı temel gaye edinmişlerdir. Şehitlerin geride kalan acılı ailelerine ve gazilerimize her türlü maddi-manevi destek sağlanmakta, özel günlerde çeşitli ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Bu sayede canlarını vatan uğruna feda eden şehitlerin aileleri yalnız olmadıklarını hissetmekte, ülkemiz için hayatlarını ortaya koyan gazilerimiz de moral bulmaktadır.

KAYNAKÇA
Al-i İmran Süresi, 169-171. ayetler; Nisa Süresi, 69. ayet; Muhammed Süresi, 4. ayet; Hadis Süresi, 19. ayet; https://sehitgazi.org/ (Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://dernekara.com/kurulus/turkiye-harp-malulu-gaziler-sehit-dul-ve-yetimleri-dernegi-kocaeli-subesi (Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.gazetegebze.com.tr/genel/sehit-aileleri-yeni-baskanini-secti-h50966.html (22 Mart 2021 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); https://www.gebzehaber.net/sehit-aileleri-ve-gaziler-dernegi-kongre-yapti-71626h.htm (22 Mart 2021 tarihli haber, Erişim Tarihi: 09.09.2021); Harp Malulü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimleri Derneği Kocaeli Şubesi Özel Arşivi.

Cengiz KESKİN

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU KOCAELİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda modern istatistik bilgi ve metotlarını kullanmaya başladı. 1891 tarihli "Bab-ı Ali İstatistik Encümeni Nizamnamesi" doğrultusunda Babıali'de Merkezi İstatistik Encümeni kurularak istatistik hizmetleri yasal bir çerçeve kazandı. 1918'e gelindiğinde yeni bir kanun çıkarılarak istatistik faaliyetleri Sadarete bağlı olan "İstatistik Müdüriyet-i Umumiyesi" bünyesinde toplandı. Ancak söz konusu düzenlemeden bir yıl sonra vazgeçilmiş ve eski sistem Cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür.

Cumhuriyet döneminde ise 25 Nisan 1926 tarihli ve 3517 sayılı Merkezi İstatistik Dairesi İhdasına ve Vezâifine Müteallik Talimatname'ye Dair Kararname uyarınca Başbakanlığa bağlı "Merkezi İstatistik Dairesi" kuruldu. 1930'da yeni bir düzenleme yapılarak Merkezi İstatistik Dairesi'nin görev ve sorumlulukları İstatistik Umum Müdürlüğü'ne bırakıldı. Kurum, 1945'te "İstatistik Genel Müdürlüğü", 1962'de "Devlet İstatistik Enstitüsü", 2005'te ise "Türkiye İstatistik Kurumu" adını aldı.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Kocaeli Bölge Müdürlüğü 15.07.2018 tarihli ve 4 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 608. maddesinde yayınlanan Teşkilat Kararnamesine göre ulusal düzeydeki sayım ve araştırma faaliyetlerinde, istatistiki bölge birimleri sınıflaması olan TR42; Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova illeri görev alanı bölgesine ait verilerin

toplanması, değerlendirilmesi, kalite kontrolü, analizi ve merkeze aktarımı ile bölgesel istatistiklerin altyapısını oluşturmakla ve üretmekle görevlidir. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Kocaeli Bölge Müdürü bölgesel düzeydeki tüm istatistik faaliyetlerini yürütmek ve yerel birimlerle koordinasyonu sağlamaktan doğrudan TÜİK başkanına karşı sorumludur.

KAYNAKÇA
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Bakanlıklara Bağlı, İlgili, ilişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında, Kararname Numarası: 4; Esat Arslan, "İstatistik Umum Müdürlüğü", *Atatürk Ansiklopedisi*, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istatistik-umum-mudurlugu/, (29.09.2021); Reşat Kasap, "Cumhuriyetin 80. Yılında İstatistik üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.5, S. 2, 2003; https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/Tarihce (29.09.2021); http://kocaeli.gov.tr/turkiye-istatistik-kurumu-baskanligi-kocaeli-bolge-mudurlugu (29.09.2021).

Halim DEMİRYÜREK

TÜRKİYE JOKEY KULÜBÜ İZMİT MERKEZ AŞIM İSTASYONU MÜDÜRLÜĞÜ

İzmit Aşım İstasyonu 1973 yılında kurularak Kocaeli'ye on yedi kilometre mesafedeki Bayraktar köyünde faaliyete geçmiştir. Uzun bir süre pansiyon hara olarak hizmet vermiştir. 2001 senesinde Karacabey Pansiyon Harası'nın hizmete geçmesiyle beraber İzmit'teki daimî kısrak ve taylar Karacabey'e nakledilmiştir. Bunun üzerine, söz konusu ünite çalışmalarına "Aşım İstasyonu" statüsünde devam etmiştir.

İzmit Aşım İstasyon Müdürlüğü'nde bir ünite müdürü, bir müdür yardımcısı, bir mali idari işler şefi, bir teknik hizmetler şefi, bir sorumlu yönetici, yedi veteriner hekim, altı veteriner sağlık teknisyeni, üç yetiştiricilik memuru, otuz dokuz seyis, yedi özel güvenlik ve temizlik personeli olmak üzere yüz on bir personel, üç vardiyada 24 saat esası üzerinden çalışmaktadır.

İzmit Aşım İstasyonu yaklaşık 715 dönüm arazi üzerine kuruludur. Bu alanda 323 boksluk kısrak tavlası, 20 boksluk aygır tavlası, 5 tane kum, 22 tane çim, küçüklü büyüklü 62 padoğu, 2 tane post operatif boksu, modern laboratuvar, kurşun kaplı röntgen odası, ameliyathane, doğumhane, sıfat salonu, işçi sosyal tesisleri, personel lojmanları, işletme binası, yonca ve ot deposu, sap sundurmaları, yem siloları, yem hazırlama ünitesi ve su depoları bulunmaktadır.

İzmit Aşım İstasyonu, Kocaeli'deki yaklaşık 65 haraya, gezici veteriner servisi ile 24 saat boyunca tüm veteriner hizmetlerini sağlamaktadır. Bunlara ilaveten 2013 yılı Eylülünde temelleri atılan modern donanımlı at hastanesinin yapımı da tamamlanmıştır. Aşım İstasyonu'nda ocak ayında başlayan doğumlar

Türkiye Jokey Kulubü İzmit Merkez Aşım İstasyon Müdürlüğü

haziran ayının başına kadar sürmektedir. Her türlü sağlık tedbirleri alınarak kısrak ve tayların doğum öncesi ve sonrasındaki test ve bakımları 18 boksluk doğumhanede gerçekleştirilmektedir. Sağlık sorunu olan taylar ise doğumhane dâhilinde özel olarak hazırlanmış bokslarda tedavi edilmektedir.

İzmit Aşım İstasyonu'nda değişik nedenlere bağlı olarak anne sütü alamayan taylara üç baş Haflinger ırkı kısrak ile sütanneliği hizmeti de verilmektedir. İstasyon'da 15 Şubat'ta başlayan kısrakların tohumlanma işlemine 30 Haziran'a kadar devam edilmektedir. Söz konusu işlem esnasında ultrasonografi cihazıyla kısrakların uterus ve ovarium muayeneleri yapılmakta ve tohumlama için en uygun zaman saptanmaktadır. İstasyon'un en büyük hedefi mümkün olan en fazla kısrağın gebe kalması ve yetiştiriciliği daha da geliştirecek sağlıklı yeni tayların doğmasıdır.

KAYNAKÇA
https://www.tjk.org/TR/Yetistiricilik/Static/Page/Haralar, (1.10.2021); https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1765056/kocaeliatciliginmerkezlerindenbirioldu, (1.10.2021); https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4534210/sampiyontaylarbayraktar-dadoguyor, (1.10.2021); https://turkiye-jokey-kulubu-izmit-merkez-asm-istasyon.business.site/, (1.10.2021).

Halim DEMİRYÜREK

TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ ANONİM ŞİRKETİ (TÜPRAŞ)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dünyada yaygınlaşan serbest piyasa ekonomisi ve liberal politikalar Türkiye'yi de yakından etkiledi. Bu gelişmeler, Türkiye'yi de içine alan geniş bir coğrafyadaki tüketim tercihlerine de yansıdı ve yeni arayışlara yol açtı. Hem liberal politikaların genel bir sonucu hem de toplumun gündelik yaşamındaki tüketime dönük tercihler, Türkiye'nin enerji politikasını gözden geçirmesine neden oldu.

Hidroelektrik santrallerinin de gündemde olduğu bir dönemde, petrol üretiminin devamlı artması ve yeni kuyuların üretime geçmesi, yeni petrol rafinerisine olan ihtiyacı ortaya çıkardı. Sonuçta daha önce kurulan mevcut tesisler yetersiz kalınca 1953 yılında Batman'da daha geniş kapasiteli ve modern bir rafineri kurulması kararlaştırıldı. Bu rafinerinin yapım işleri, bir Amerikan şirketine ihale edildi ve inşaatın başladığı günlerde çıkarılmış olan Petrol Kanunu gereğince Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) devredildi. 1955'te deneme üretimine geçen yıllık 330 bin ton ham petrol işleme kapasiteli Batman Rafinerisi, bir yıl sonra tam kapasiteyle çalışmaya başladı. Bu arada 1957 yılında çıkarılan yeni bir kanunla 1954 Petrol Kanunu'ndaki bazı maddeler değiştirildi ve yabancı sermayenin yatırım yapma olanakları genişletildi. Bu düzenleme kısa bir süre sonra sonuç verdi ve aynı yıl Mobil, BP, California Texas ve Shell ortaklığıyla Mersin'de Anadolu Tasfiyehanesi Anonim Şirketi (ATAŞ) kuruldu.

Yukarıda ifade edilen 1954 ve 1957 yıllarındaki yasal düzenlemeler sonrasında bir ABD şirketi olan California Texas Oil Corporation (CALTEX), Türkiye'deki petrol ile yakından ilgilenmeye başladı. Bir başka deyişle Amerikalı CALTEX şirketi, genelde Demokrat Parti'nin ekonomik politikalarının, özelde ise 1954'te ve 1957'de çıkarılan petrol kanunlarının bir sonucu olarak Türkiye'de yatırımlara yöneldi.

1959 yılının Ekim ayında Başbakan Adnan Menderes'in İstanbul yakınlarında bir milyon ton kapasiteli bir rafineri kurulması için Amerikan CALTEX firmasıyla anlaşmaya vardığı ve 24 ay sonra işletmeye açılacak olan bu rafinerinin yüzde 51 hissesine sahip olan bir Türk şirketi tarafından işletileceği açıklandı. Aynı açıklamada Türk şirketin kalan hisseleri 10 yıl sonra satın alacağı da ifade edildi. Söz konusu şirketin Türkiye'de bir rafineri kuracağına dair haberler asıl olarak, 1960 yılı başlarından itibaren basında yer

almaya başladı. 24 Ocak 1960'ta çıkan bir haberde, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ile CALTEX tarafından adı İstanbul Petrol Rafinerisi olan bir rafineri kurulacağı ifadesine yer verildi. Rafineri yılda sekiz milyon dolar tasarruf sağlayacak ve 1962 yılı başlarında üretime başlayacaktı. Rafineri benzin, gaz, likit petrol gazı ve motorin temin edecekti. Ayrıca CALTEX ile TPAO, rafineriyi işletecek teknisyenleri temin edecekler ve Türk personel için CALTEX eğitim programları düzenleyecekti.

Konuyla ilgili basında yer alan haberler kısa bir süre sonra gerçeğe dönüştü ve TPAO ile Türkiye'de akaryakıt dağıtımı yapan CALTEX şirketi arasında yapılan anlaşma uyarınca İstanbul'a 80 kilometre uzaklıktaki İzmit Körfezi'nin kuzey kıyısında, Tütünçiftlik yöresinde kurulması düşünülen rafinerinin temeli 23 Nisan 1960 tarihinde atıldı. Ancak kısa bir süre sonra Türkiye'de bir askeri darbe gerçekleşti ve Demokrat Parti'nin iktidarına son verildi. 27 Mayıs 1960 tarihindeki bu askeri darbeyle Demokrat Parti iktidarı son bulmuşsa da iktidara gelen askeri yönetim projenin sürmesinden yana karar aldı ve inşaata devam edildi. Türkiye'de yeni anayasa ve yeni bir siyasi düzen tartışmalarının yapıldığı bir dönemde, inşaat tamamlandı ve yeni rafineri İstanbul Petrol Rafinerisi Anonim Şirketi (İPRAŞ) ismiyle 24 Ağustos 1961 tarihinde faaliyete geçti.

İPRAŞ'ın faaliyete geçmesiyle Türkiye o döneme göre son derece modern yapıya sahip ve yüksek kapasiteli bir rafineriye kavuşmuş oldu. Böylece 1980 sonrasında ekonomik çevrelerde çok ilgi görecek olan yap-işlet-devret modelinin erken dönem uygulaması sayılabilecek bir ortaklık ortaya çıktı.

Faaliyete geçmesinden bir süre sonra, İPRAŞ'ın kapasitesinin artırılması zorunlu hale geldi. 1967 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın talebiyle kapasitesi bir milyon tondan, 2,2 milyon tona çıkarıldı. Rafineri 1972 yılı Mart ayına kadar kurulduğu statüde üretime devam etti. Rafinerinin faaliyete geçmesinden 10 yıl sonra, yapılan sözleşmenin bir gereği olarak CALTEX firması, 11 Mart 1972 tarihinde yapılan bir törenle İPRAŞ üzerindeki hisselerini TPAO'ya devretti. Böylece İPRAŞ tümüyle Türkiye Cumhuriyeti'ne ait bir şirket haline geldi. Bu arada aynı yıl yeni bir ham petrol işleme ünitesinin devreye alınmasıyla Batman Rafinerisi'nin yıllık ham petrol işleme kapasitesi de 1.4 milyon tona yükseltildi.

Yine 1972 yılında İzmir'de inşa edilen ve 3 milyon tonluk kapasiteye sahip olan rafineri de hizmete girdi. Buna bağlı olarak Türkiye'deki tek yağ üretim kompleksi de 1974 yılında İzmir Rafinerisi'nde devreye alındı. Bu rafinerinin ham petrol işleme kapasitesi zaman içerisinde 11.9 milyon tona kadar yükseldi.

İPRAŞ'taki yapısal düzenlemeler bununla sınırlı kalmadı. 8 Nisan 1973 tarihinde yürürlüğe giren ve kamuoyunda Petrol Reformu Kanunu olarak bilinen 1702 sayılı kanunla Petrol Kanunu'nda devletçi nitelik taşıyan köklü değişiklikler yapıldı. Bu kanunla yönetim yetkisi İşletmeler Bakanlığı'ndan alınarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na verildi ve Petrol Dairesi

de Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne dönüştürüldü. Petrol kuyularına ilişkin petrol miktarlarını belirleme yetkisi Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne verildi. Ayrıca Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na kapalı bölgelerde petrol faaliyeti yapma imkânı ile süresi sona eren alanlarda yeniden başvurma ayrıcalığı tanındı. İşletme ruhsatnamesine konu olan alanların açık arttırmaya çıkarılmadan evvel TPAO'ya teklif edilmesi uygulaması bu dönemde getirildi ve işletme ruhsatnamesinin süresi de 40 yıldan 20 yıla indirildi. Bu arada 1979 yılında İPRAŞ'ın su ihtiyacının karşılanması için Sapanca Gölü ile rafineri arasında önemli miktarda bir arazi istimlâk edildi. Böylece İPRAŞ'ın sınırları daha da genişletildi.

12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe sonrasında ortaya çıkan yeni siyasi, sosyal ve ekonomik tablo, İPRAŞ üzerinde de etkili oldu. 20 Mayıs 1983 tarihinde yayınlanan 60 Sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile TPAO, Türkiye Petrol Kurumu'na bağlı bir ortaklık haline getirildi. Aynı Kanun Hükmünde Kararname ile kısa adı TÜPRAŞ olan Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi'nin kurulmasına da karar verildi.

1986 yılında TÜPRAŞ'a bağlı olarak beş milyon ton kapasiteli Kırıkkale Rafinerisi faaliyete geçti ve böylece Orta Anadolu'da da bir dağıtım ağı kurulmuş oldu. Gelişim bundan sonraki yıllarda da devam etti ve 1987 yılında İzmir Rafinerisi'nin kapasitesi 10 milyon tona çıkarıldı. Böylece Kocaeli'deki İPRAŞ ile Batman, İzmir ve Kırıkkale'deki diğer üç rafineri TÜPRAŞ'ın çatısı altında toplandı.

Bu gelişmeler karşısında iyice büyüyen Türk ekonomisinin en değerli işletmelerinden biri haline gelen TÜPRAŞ, 1990 yılında Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devredildi. Bu devrin de TÜPRAŞ'ın yapısına yansımaları oldu. Daha önceki yıllarda, 6 Kasım 1983'te TPAO'dan ayrılarak Enerji Bakanlığı'na bağlı yarı-özel bir şirket olarak faaliyetine başlamış olan TÜPRAŞ'ın, ilk halka arzı 28 Mayıs 1991'de gerçekleşti ve yüzde 2,5 oranında hisseyle İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem görmeye başladı. 1999'da ise halka açıklık oranı yüzde 3,58'e ulaştı.

Böylelikle TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesinin önü de açıldı. TÜPRAŞ, yaklaşık 15 yıl gelişimine bu yeni statüsüyle devam etti ve 26 Ocak 2006 tarihinde Koç Holding AŞ'ye devredildi. Bu arada söz konusu devir öncesinde Koç Holding AŞ ile ortak olan ve yüzde 10 payı bulunan Shell, 2005 yılında bu payını yüzde ikiye düşüreceğini açıkladı. Koç Holding AŞ 2013 yılında Shell'in yüzde ikilik payını da satın alarak TÜPRAŞ'ın halka kapalı kısmının tek başına sahibi haline geldi. TÜPRAŞ, 2021 yılı itibariyle aynı statüde varlığını ve üretim faaliyetlerini devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

Timuçin Faik Ertan, "Petrol Rafinericiliğinde Öncü Bir Kuruluş: Türkiye Petrol Rafinerileri AŞ (TÜPRAŞ)," *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, 3-5 Nisan 2015, http://petrol-petroleum.blogspot.com.tr/p/turkiyede-petrol-ve-petrol-rafinerileri.html (Erişim Tarihi: 10.07.2021http://www.petform.org.tr/?lang=tr&a=2&s=2 (Erişim Tarihi: 25.06.2021); http://www.tupras.com.tr/detailpage.tr.php?lDirectoryID=3 (Erişim Tarihi: 21.05.2021); *İstatistik Göstergeleri* (1923-2013), Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, Aralık 2014; *İzmit Tüpraş Rafinerisi (İPRAŞ)*", Türkiye Mühendislik Haberleri, Sayı: 442-443, 2006; *Ülkemizin En Büyük Sanayi Kuruluşu TÜPRAŞ;* Petrol-İş Yayını, İstanbul, Mayıs 2005.

Timuçin Faik ERTAN

TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI AŞ

Cam ve Cam Ürünleri Üretim Fabrikaları

Türkiye Şişecam fabrikasının kurulması 1934 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün imzaladığı 162 sayılı kararname gereğince Türkiye İş Bankası tarafından gerçekleşti. Aynı yıllarda yürürlükte olan Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun da bir uzantısı olarak düşünülebilecek bu girişim ile Bursa, Balıkesir, İstanbul, İzmit, İzmir, Tekirdağ, Zonguldak ve Bolu'nun cam ve şişe ihtiyacının giderilmesi amaçlanmıştı. Böylece Türkiye'nin ilk cam üretim tesisi, 1935 yılında dönemin başvekili İsmet İnönü ve İktisat Vekili Celal Bayar'ın katılımı ile Beykoz Paşabahçe'de atılmıştı. 1935'te Paşabahçe fabrikası 400 çalışanı ile üretime başladığında günde 25 bin adet şişe üretebilmekteydi. Aynı yıl içinde Paşabahçe fabrikası, "Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi" (Topluluğu) adı altında tescil edildi. 1936 yılında üretimin verimliliği sayesinde Paşabahçe fabrikası, ilk işletme yılının sonunda Türkiye'nin şişe ve cam talebini karşılayabilmekteydi. Arşiv kayıtlarına göre Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleri sayesinde ortaya çıkan bu fabrikanın kurulması hususundaki maddi desteklerin yanında, üretilen ürünlerin "resmi dairelerin her türlü şişe, kavanoz vb. cam ihtiyaçlarını Şişecam fabrikasından karşılanması" şeklindeki tamimler ile de teşvik edildiği görülmekteydi. Bunun yanı sıra fabrikanın kurulmasından hemen önce hem de fabrika kurulduktan hemen sonra Türkiye'den yurtdışına bir heyet gönderildiği, ayrıca yabancı uyruklu personellerin istihdam edildiği görülmekteydi. 1940'lı yıllarda fabrikanın daha gelişmesi için çeşitli girişimler sürerken, 46'da Belçika merkezli Hanrez firmasından 6 adet tek kollu şişe makinası ve Çekoslavakya'dan (bugün Çekya) Skoda marka 2 adet şişe makinası alınmıştı. 1950'li yılların önemli gelişmelerinden Marshall Yardımı'ndan da faydalanılarak Paşabahçe fabrikasına 5.000 ton /yıl kapasiteli 4 adet IS otomatik üretim makinası getirildi. 1955 yılında bu üretim hattı da devreye alınarak ciddi kapasite artışına gidildi. 1960'lı yıllara gelirken Paşabahçe ürünlerinin satışını yaygınlaştırmak, yurt içinde de fiyat istikrarını sağlamak ve cam eşya kültürünü ülke çapında yaygınlaştırmak amacıyla İstanbul'da 2 ve Ankara'da 1 mağaza açılarak Paşabahçe Ticaret Limited Şirketi kuruldu. Aynı yıllarda İzmir Enternasyonal Fuarı'na da ilk kez katılım sağlandı. Hemen ardından Kıbrıs'a da ilk şişe ihracatı yapılmıştı. 1959 yılında üretimin artırılması ve yurt dışına yapılacak satışların önünü açmak ve düzcam alanında da üretim sağlamak amacıyla Çayırova Cam Fabrikası'nın temelleri atıldı. Marmara Kalker ve Dolomit İşletmesi'nin kurulmasının ardından Pa-

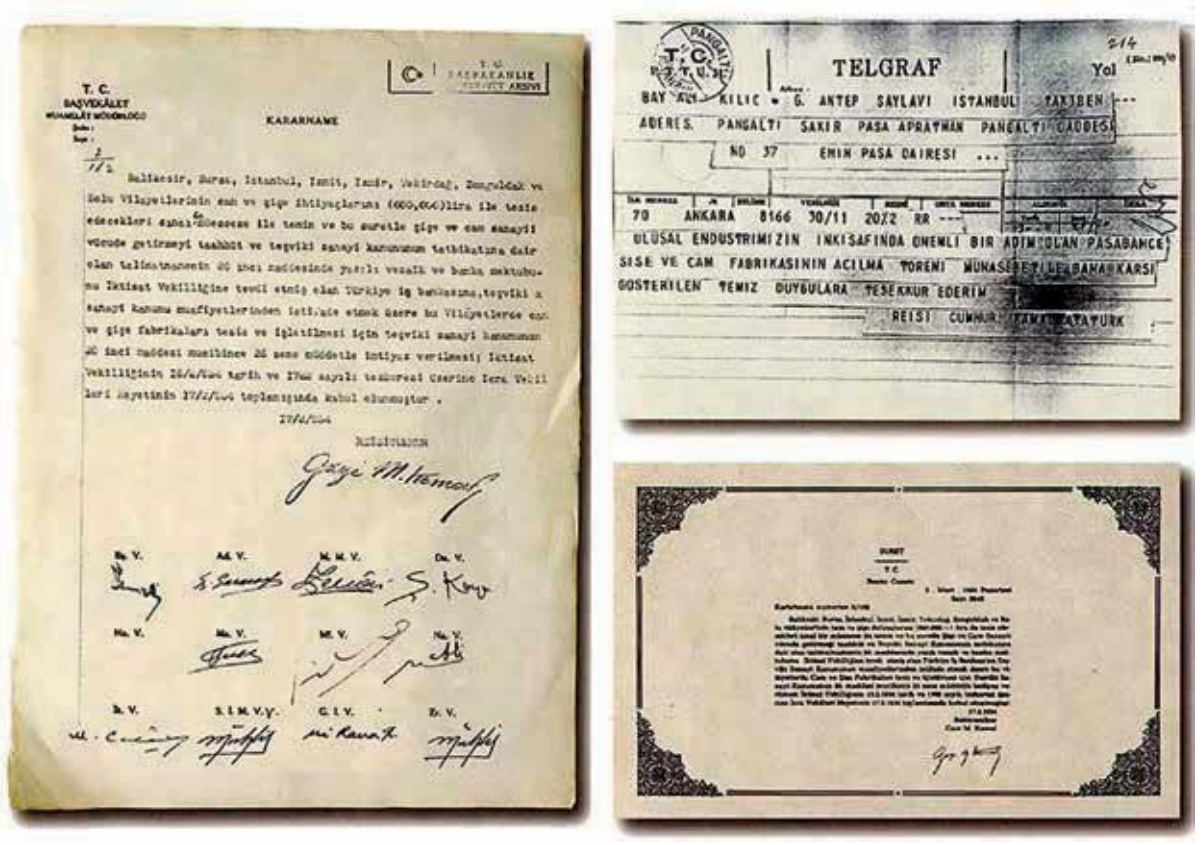
T. C.
BAŞVEKÂLET
MUHASEBAT MÜDÜRLÜĞÜ

KARARNAME

TELGRAF

Mustafa Kemal Atatürk Tarafından İmzalanan Cam Fabrikası Kurulması Hakkındaki Kararname

şabahçe, Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk ihracatını gerçekleştirdi.

1961 yılında Çayırova Cam Fabrikası üretime geçerek Fourcoult sistemi ile ilk pencere camını üretti. Böylece yılda 19 bin ton düzcam ihracatını karşılayabilmekteydi. 1966'da Türk-Alman (Schott) iş birliği ile nötr cam boru ve laboratuvar makinesi üretmek üzere Türk- Alman Cam Sanayii Fabrikası (TACAM) kuruldu. İlk defa otomotiv camı üretimi de Çayırova İşlenmiş Cam Fabrikası'nda başladı. 1967'de Çayırova Cam Fabrikasında "Duracam" üretime başlanırken, Topkapı Şişe Fabrikası'nın da temelleri atılmaktaydı. Teknik Cam Sanayii AŞ ile ısıya dayanıklı cam ve ev eşyasının yanında laboratuvar cihazlarının üretimine başlanmıştı. Çayırova Cam Fabrikası'nda da 1968 yılında otomobil camı ilk kez üretildi. TACAM satın alınarak ismi TACAM-Teknik Cam adını almıştı. 1969 yılında Mersin'de Anadolu Cam Sanayii AŞ ve Soda Sanayii AŞ kuruldu. Topkapı Fabrikası'nda şişe ve kavanoz üretimine başlandıktan hemen sonra Paşabahçe Cam Fabrikası'ndaki şişe üretimi de Topkapı fabrikasına devredildi.

1970'li yıllarda Cam tülü, bitümlü örtü ve cam elyaf takviyeli malzemelerin de üretilebilmesi amacıyla Cam Elyaf Sanayii AŞ kuruldu. Aynı yıllarda Çayırova Cam Fabrikası'nda ilk buzlu cam ve pisbourgh sistemi ile düzcam üretimi yapılmıştı. Yıllar içerisinde kurulan birçok fabrika ve firma ile birlikte Şişecam, holdingleşme sürecini başlattı. Üretim ile pazarlama bölümleri birbirinden ayrı olmasına rağmen üretici kuruluşlar "anonim şirket" ünvanı kazanmıştı. Şişecam bünyesindeki pazarlama ve satış faaliyetleri de Paşabahç Ticaret Ltd. Şti bünyesine toplanmıştı. 1970'li yıllardaki önemli yeniliklerden biri de Cam Elyaf Sanayii şirketinin ürettiği cam keçelerin Anadol marka otomobillerin yapımında kullanılması idi. Böylece otomotiv alanında ciddi bir gelişme kaydediliyordu. 1980 ve 90'lı yıllar boyunca cam ve cam ürünlerinin daha fazla üretimi ve geliştirilmesi amacıyla birçok firma, fabrika ve ortaklık kuruldu. Bu genişlemenin kârlı neticeleri 2000'li yıllarda Rusya'dan Amerikaya, Uzakdoğu'dan Ortadoğu'ya ve Avrupa'ya kadar birçok noktaya ihracat yapılması ile görülecekti.

Günümüzde Şişecam fabrikaları, ASELSAN ile savunma sanayiine yönelik projeler yürütmektedir. Bunun yanı sıra özellikle Mersin fabrikasının ardından Gebze'de bulunan fabrikasına da güneş enerji santrali kurarak ciddi bir enerji tasarrufu da sağlamaktadır. Öte yandan Ciner Grubu ile birlikte ABD'de doğal soda üretimine yönelik eşit üretim ortaklığı sözleşmesini de imzalamıştır. 55 milyon eurodan fazla yatırım ile de İtalya'da iki düzcam tesisi kurulmuştur. 2020 yılında Türkiye sermaye piyasalarında bugüne kadar gerçekleştirilen en büyük birleşme işlemini gerçekleştirdi. 5 Ekim 2020 itibari ile Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları AŞ'nin ana iştirakleri konumundaki Anadolu Cam Sanayii AŞ, Denizli Cam Sanayii ve Ticaret AŞ, Paşabahçe Cam Sanayii ve Ticaret AŞ, Soda Sanayii AŞ ve Trakya Cam Sanayii AŞ'yi devraldı. Şişecam'ın Ankara fabrikasındaki üretim tesisinde yeni yatırımlar

ile birlikte yıllık 540 bin tona ulaşan üretim kapasitesi sayesinde Avrupa'nın en büyük düzcam üretim tesislerinden biri haline geldi. 2021 yılı itibari ile yönetim kurulu başkanlığı görevini Adnan Bali yürütmektedir. Capital500 listesinde 25'inci sırada yer alan Şişecam, 18.058.686.000 TL yıllık cirosu ve 786.418.000 ABD doları ihracatı ve 20 binden fazla çalışanı ve Türkiye İş Bankası (%50), Efes Holding AŞ(%6), Anadolu Hayat Emeklilik AŞ(%0,05) halka arz edilmiş hisseleri (%42,98) ile Türkiye'nin en önemli cam ve cam yan ürünleri üretim tesisleri olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

KAYNAKÇA
(BCA), Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer No: 171/187; (BCA), Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu 30-10-0-0, Yer No: 99/640; https://www.sisecam.com.tr/tr/hakkimizda/tarihce (Erişim Tar. 17.5.2021); https://e-sirket.mkk.com.tr/esir/Dashboard.jsp#/sirketbilgileri/10340/ (Erişim Tar. 17.5.2021); (BCA), Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 42-9-2, Yer No:184/105; (BCA), Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer No: 58/80; (BCA), Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer No: 43/17; https://www.capital.com.tr/listeler/capital-500 (Erişim Tar. 17.5.2021).

Ekrem Mücahit SARI

TÜRKÜLER

Kocaeli Türküleri

Kocaeli'nin müzik kültürü içinde halk ezgilerinin önemli bir yeri vardır. Halkbilimin konuları içinde yer alan halk müziği ve müzik araçları, kültürün maddi ve manevi ürünlerini oluşturur. Halk kültüründe önemli bir yer tutan halk müziği, toplumların yaşanmışlıklarının ve tecrübelerinin sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlar. Dolayısıyla kültürel yapının yansıtıcısı olarak "*halk müziği*"/"*halk şarkıları*" tarihsel süreçten gelen binlerce yıllık geleneği ve göreneği bünyesinde barındırır. Halk şarkılarının toplumlar için önem kazanması esasen XIX. yüzyılda yayılmaya başlayan "*Ulusalcılık Akımı*"nın müzikteki yansımasıyla olur. Halkların kendi kültürleri içinde yer alan kendi müziklerini toplaması ve kayıt altına alması, ulus kimliğinin oluşumunda önem kazanır. XIX. yüzyıl sonlarında fonografın icadıyla halk şarkılarının derlenmesinde yeni bir dönem başlar. Bu alet sayesinde halk şarkılarının derlenmesi hız kazanır.

Halk ezgisinin yayılması ve nesillere aktarımı esnasında bazı değişimlere uğraması olağan bir durumdur. Bir masalın, bir türkünün, oyunun yüzlerce çeşidinin ortaya çıkmasının, varyantlarının olmasının temel nedeni bu duruma dayanmaktadır. Doğduğu kültür merkezinden uzaklaştıkça varyantlar ortaya çıkmaktadır. Varyantların her biri farklı kültür ürünü haline dönüşerek, halk kültürünün zenginleşmesini sağlamaktadır.

Kocaeli ili geneline bakıldığında kullanılan geleneksel halk çalgılarını; cümbüş, keman, klarnet, darbuka, bağlama, davul, zurna ve kaval olarak sıralayabiliriz. Manavlar, düğünlerinde bu yerel çalgıları icra eden gerek amatör gerekse profesyonel anlamda ilgilenen kişileri kullanırlar. Bu topluluk için müzik, yaşamdaki eğlencenin ve hüznün, bunun yanında da mistisizmin en önemli unsurudur. Topluluk üyelerinin yaşadığı köylerdeki düğün eğlencelerinde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı eğlenmektedirler. Bu eğlencelerde kadınlar genellikle kına gecelerinde, evin bir odasında ya da odalara açılan geniş salonda toplanarak; darbuka, def ya da bunları bulamadıkları yerde ses çıkartabilen yuvarlak herhangi bir eşyayı çalgı aleti yerine kullanırlar. Darbuka çalınacaksa eğer, darbukayı bir kişi tutar bir kişi de çalar. Çoğunlukla köyde sesi güzel olan kadınlar türküleri söylemeye başlar ve diğerleri de sırayla katılır. Kına gecesinin ardından düğün günü yapılan eğlencede kadınlar bir duvar kenarına dizilir ve erkekleri izler.

Kocaeli ilinde yaşayan yerli-yerleşik topluluklarda kadınlar müzik yaparken genellikle ritim çalgısı olabilecek tüm materyalleri kullanırlar. Bu ritim sazı kimi zaman gerçek bir darbuka (evlerde darbuka bulunması ki sıklıkla kullanılan bir mutfak eşyasının bulunması kadar doğal bir durum olarak gözlemlenir), darbukanın olmadığı durumlarda ise sini, tepsi, güğüm ve metal alaşımlı bir ritim materyali ve nihayetinde bunlar da yoksa plastik bir leğen ritim sazı görevini üstlenmektedir.

Şehre yeni göçün başladığı dönemlerde ise, mahallelerde yaptıkları düğünlerde evin bahçesinin ortasından bir ip geçirilir, ipin üzeri çarşaflarla bölünür ve çalan müzikle çarşafın bir tarafında kadınlar diğer tarafında ise erkekler eğlenirler. Artık bu tür âdetlerin kalmamasıyla birlikte, kadınlar ve erkekler birlikte eğlenmektedirler.

Erkekler için köy eğlencesine, eğer varsa köyde çalgı çalanlardan bazıları gelir eşlik ederler. Bazı köy düğünlerine keman, klarnet, cümbüş, darbuka az da olsa davul zurna, bağlama ve kaval eşlik etmektedir. Bazı köylerdeki düğünlere ise profesyonel çalgıcı getirtilmektedir. Bazen de köyde birkaç çalgıyı çalmayı bilen insana rica edildiğinde gelmektedirler. Bu bazen "*Sen benim düğünüme gel çal ben de bağ bozumu zamanı sana yardıma geleyim*" biçiminde imece usulü yapılmaktadır. İcra edilen ezgilere değişik isimler verdikleri görülmektedir. *Klarnet Havaları*, *Karşılama, Sallama, Düz Oyun* gibi isimleri, söyledikleri türkünün özelliğine, oynadıkları oyunlara göre verdiklerini belirtirler.

Ankara Devlet Konservatuvarı'nın 1937-1952 yılları arasında sürdürdüğü *Ankara Devlet Konservatuvarı Derleme Gezileri* olarak anılan ve 16 yıl kesintisiz sürdürülen faaliyetleri Cumhuriyet döneminde Darülelhan'dan sonra gerçekleştirilen kapsamı en büyük türkü derleme çalışmasıdır. Yapılan derleme çalışmalarında 15 gezi düzenlenerek birçok il taranır. 1951 yılı Haziran ve Temmuz aylarında düzenlenen onbeşinci derleme gezisinde İzmit ili taranarak 53 halk türküsü derlenir. Bu çalışma 1954 yılında Kocaeli'den ayrılarak yeni bir il olan Sakarya'yı kapsayan bir derlemedir. Ancak bu derlemeye ait türkülerin büyük çoğunluğu notaya aktarılmaz. Bu nedenle 2015 yılına kadar TRT repertuvarında Kocaeli'ye kayıtlı altı (6) adet türkü bulunmaktadır. Bu altı türkünün beş tanesi

Kandıra ilçesinden, bir adet türkü ise İzmit merkeze bağlı beldelerden Akmeşe'den derlenir. Bunlar: TRT arşivinde yer alan 93 repertuvar numaralı "*Karadeniz Gümbür Gümbür* Gümeler" türküsü Hayriye Anıl kaynak kişisinden Mustafa Hoşsu tarafından, 1141 repertuvar numaralı "Üç Güzel Oturmuş Gergefin İşler" türküsü Kazım Taştekin kaynak kişisinden Muzaffer Sarısözen tarafından, 2488 repertuvar numaralı "*Darbuka Çala Çala*" türküsü Fatma Anıl kaynak kişisinden Mustafa Hoşsu tarafından, 4327 repertuvar numaralı *Evlerinin Önü De Aralık*" ve 4328 repertuvar numaralı "*Kura Kâğıtları Allı Yeşilli*" türküleri Fatma Dinç kaynak kişisinden Yılmaz Pakalınlar tarafından, 4327 repertuvar numaralı "*Bizim Evin Yanına*" türküsü ise yöre kadın ekibinden Ümit Kaftancıoğlu tarafından derlenen türkülerdir.

2015 yılında Kocaeli Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan *Kocaeli İli Müzikleri, Halk Oyunları ve Yemeklerinin Araştırılması Komisyonu*, ilin müzikleri, halk oyunları ve yemeklerinin araştırılması için çalışmaya başladı. Bu çalışmaya ek olarak Kocaeli Büyükşehir Belediyesi *Bilgeşehir Kocaeli Projesi* kapsamında müzik çalışmalarını yürütmek ve koordine etmek üzere Gülşen Erdal ve çalışma ekibi Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü tarafından görevlendirilerek, il genelinde yürütülen müzik araştırmaları sonuca tamamlandı. 2015-2019 yılları arasında il genelinde yapılan derleme çalışmaları sonucunda 69 yeni türküyü ortaya çıkarıldı. Önceden derlenen 6 türkü ile birlikte yeni derlenerek notaya alınan türkülerle Kocaeli'nin toplam 75 türküsü oldu.

Bu türküler: *1. Altınova Güzeli (İzmit), 2. Atladı Gitti Eşiği (İzmit), 3. Bizim Evin Yanına (İzmit/Akmeşe), 4. Çakır Sıdıka (İzmit), 5. Çalınsın Davullarım Çalınsın (İzmit), 6. Çene Dağı (İzmit), 7. Dünürcüler (İzmit/Solaklar), 8. Harmana Gidelim Harmana (İzmit/Durhasan), 9. İki Çayır Arasında (İzmit/Durhasan), 10. İndim Havuz Başına A Beyim (İzmit/Durhasan), 11. Kaynar Kazan (İzmit/Durhasan), 12. Kocacık Efesi (İzmit), 13. Kuzu Yayla (İzmit), 14. Sıra Sıra Siniler (İzmit/Durhasan), 15. Suyu İçerim Suyu (İzmit), 16.Tavşancıl'ın Sırtlarına (İzmit), 17. Vah Genç Kuzum (İzmit/Şentepe), 18. Yahudi'nin Kızı (İzmit), 19. Yeni Düştüm Bu Aşka (İzmit/Durhasan), 20. Biz Gidiyoruz Taştan Taşa (Gebze/Duraklı), 21. Bizim Evin Önünde (Gebze/Duraklı), 22.* Çerkeşli'nin *Çeşmesi (Gebze/Çerkeşli), 23. Ey Şanlısı (Gebze/Çerkeşli), 24. Gidiyorsun O Yane (Gebze/Çerkeşli), 25. Kabaklar Köken Attı (Gebze/Duraklı), 26. Karşıda Otur Oğlan (Gebze), 27. Karpuz Kestim Kan Gibi (Gebze/Orhanlı), 28. Kıramam Mı Ben Bu Dalı (Gebze), 29. Niyazi İle Güllü (Gebze/Orhanlı), 30. Yârin Siyah Saçını (Gebze), 31. Alaylar Geldi (Gölcük/Halıdere), 32. Bahçede Üzüm Kaynana (Gölcük/Halıdere), 33. Çam Dayleri (Gölcük/Ulaşlı), 34. Doktor Dedi Kızında Verem (Gölcük/Halıdere), 35. Elenko (Gölcük/Ulaşlı), 36. Elmalı Dağlar (Gölcük/Ulaşlı), 37. Entarisi Al Basma (Gölcük/Ulaşlı), 38. Eşarbımın Uçları Sarı Olsun (Gölcük/Halıdere), 39. Halıdere Yolları (Gölcük/Halıdere), 40. Heyamol (Gölcük/Ulaşlı), 41. Pınarın Başı (Gölcük/Halıdere), 42. Sahil Boyu İskele (Gölcük/Halıdere), 43. Salkım Saçak Çıkmış Geliyor (Gölcük/Ulaşlı), 44. Şu Kabak Çiçeği Ne Hoşça Kokar (Gölcük/Ulaşlı), 45. Uçtu Leylam (Gölcük/Ulaşlı), 46. Ulaşlı'nın İçinde (Gölcük/Ulaşlı), 47. Yandım Yârim Sana (Gölcük/Ulaşlı), 48. Yeşilim (Gölcük/Ulaşlı), 49. Ayvalar Ayvalıkta (Kandıra/Bağırganlı), 50. Bende Bu Derdimi Ellerden Aldım (Kandıra/Bağırganlı), 51. Darbuka Çala Çala (Kandıra), 52. Dört Kolluya Bindirdiler (Kandıra/Bağırganlı), 53. Evin Şen Olsun (Kandıra/Bağırganlı), 54. Evlerinin* Önüde *Aralık (Kandıra), 55. Evlerinin Önü Nane Maydanoz (Kandıra/Bağırganlı), 56. Güzel Seni Seni (Kandıra/Bağırganlı), 57. İn Dereye Dereye (Kandıra/Dalca), 58. Kandıra Çarşısına (Kandıra/Bağırganlı), 59. Karadeniz Coştu Da Derler (Kandıra/Bağırganlı), 60. Karadeniz Gümbür Gümbür (Kandıra), 61. Kışlamızın Önü Bayır (Kandıra/Bağırganlı), 62. Kura Kâğıtları Allı Yeşilli (Kandıra), 63. Lefter (Kandıra/Bağırganlı), 64. Macarların Avlusu (Kandıra/Bağırganlı), 65. Merdivenden Tıkır Mıkır İnerken (Kandıra/Bağırganlı), 66. Yaşar Usta (Kandıra/Bağırganlı), 67. Pencereden Kar Geliyor (Kandıra/Bağırganlı), 68. Üç Güzel Oturmuş Gergefin İşler (Kandıra), 69. Yelek Diktim Dar Geldi (Kandıra/Safalı), 70. Anne Desem Annem Yok (Karamürsel), 71. Cezayirli Mehmet'in Türküsü (Karamürsel), 72. Eşim Kızlar (Karamürsel), 73. Mangal Maşası (Karamürsel/Ereğli), 74. Üzümüm Var Asmadan (Karamürsel/Ereğli), 75. Yap Yârim Askerliğini (Karamürsel/Ereğli).*

Halk kültürünün içinde önemli bir yeri olan halk müziği, var olduğu coğrafi bölgenin yaşama dair tüm özelliklerini yansıtan özel bir yapı içerir. Halk türküleri halk kültüründe geçiş dönemleri olarak bilinen doğum, evlenme ve ölüm dönemlerine ilişkin toplumun yaşantılarının müzikal yapılarla duygularının yansımasıdır. Farklı coğrafi bölgelerin kültürel yapılarını içinde bulunduran toplumsal özellikler türküler sayesinde anlam kazanır. (Vural & Vural, 2017, s.2709) Türküler ait oldukları bölgenin tarihsel, demografik, kültürel ve sosyal yapılarını yansıtır. Kısaca halk müziği, insanların yaşadıkları bölgelere ve yaşam alışkanlıklarına, kişisel isteklerine göre doğal olarak ortaya çıkar. Yani türküler olaya, olayın geçtiği coğrafyaya, mekâna ve konulara göre farklılaşırlar. Sözgelimi Kocaeli'de denize kıyısı olan yerleşim yerlerinde "*balıkçılık*" mesleği türkülerde geçmekle beraber, artık evlilik tercihlerinde yöredeki hızlı sanayileşmenin getirdiği fabrikalarda "*aylıkçı*" olarak çalışan bir eş adayının kadınlar tarafından öne çıkarıldığı türkü sözleri yörenin sosyoekonomik yapısı hakkında bilgi vermektedir. Yine maddi kültür ögelerinden olan giyim-kuşam örneklerinden üç eşarp bağlama geleneğinin evlilik ritüelinde gelinin başına üst üste bağlanan üç eşarba göndermede bulunduğu ve bunun bir sabır göstergesi olarak yansıtıldığı görülmektedir. Kocaeli yöresi türküleri tarihsel süreç içinde göç alan bir coğrafyanın türküleri olduğundan alan araştırması esnasında, yörede varyant ezgilere sıklıkla rastlanmakla beraber, yörenin yerli-yerleşik halkı Manavlara ait

ezgilere de bolca rastlanmaktadır. Türkü sözcüğü yerine *"Şarkı", "Deme", "Deyiş", "Hava", "Gayide-Gayda", "Ninni", "Ağıt"* adları da kullanılmaktadır. Gerçekten Kandıra bölgesinde "*Havalı Söylemek*", Gölcük bölgesinde "*Gayideli* Söylemek" kavramları ezgili söylemek anlamında kullanılmaktadır. Kocaeli türkülerinin sözlerinde bölgenin sosyo-kültürel yapısını yansıtan/anlatan eşya, yöre kültürüne atıfta bulunan aksesuar, coğrafi öge, yer, adları, yiyecek, bitki ve hayvan adları ile mekân adlarının kullanım durumunun ve yaygınlığı önem taşımaktadır.

Kocaeli yöresinde türkülerin çoğu kadın ağzı türkülerdir. Kadın ağzı türkü, "*duygu, düşünce bakımından kadına ve yaşantısına ait bir hava taşıyan ve kadınlar tarafından seslendirilen türkülerdir*". Yörede "*Kocaeli yerli-yerleşik kültürünü oluşturan Manavlar arasında cemiyet olarak adlandırılan nişan, kına, düğün, sünnet vb. etkinliklerde kadın-erkek ayrı ayrı eğlenirler. Bundan dolayı da bazı türküler Kocaeli yöresinde Manavlar arasında yalnız kadınlara yönelik cemiyetlerde söylenirler*" ve bu türkülere de kadın ağzı türküler demek daha doğrudur. Bu türküler; kına türküleri (gelin ağlatma, gelin alma, kına yakma, gelin-görümce-gelin kaynana vb.), iş türküleri (gergef işleme, gergef dokuma, çıkım açma gibi işe yönelik terimlerin yer aldığı türküler), ninniler, ağıtlar biçimindedir. Marmara Bölgesi'nde kadın ağzı türkülerinin Türkiye'nin diğer coğrafi bölgelerine göre daha fazla olduğu görülür. Kocaeli türkülerindeki bulgular da bunu doğrular niteliktedir. Türkülerde bölgenin coğrafi özelliklerinden deniz ve dere kavramları öne çıkmaktadır. Su alanlarının öne çıktığı türkülerde deniz, göl, sahil, kum, dere gibi kavramlara rastlanılır. Türkülerde ilgi çeken bir durum olarak sanayileşen bir kentin kimliğine ışık tutacak biçimde geleneksel/yöresel meslekler değil, fabrikalaşma ve düzenli geliri ifade eden "aylıkçı" çalışma kavramı olarak karşımıza çıkar. Bu söylem yörenin hızla sosyo-ekonomik yapısındaki değişmelerin yöre türkülerine yansıdığının göstergesidir. Yine bir statü belirteci olarak araba markasının türküde yer alması dikkat çekicidir. Bu özellikteki türküler, daha çok Kocaeli'nin önemli sanayi bölgesi Gebze'de yer alır. Gölcük ve İzmit'ten derlenen türkülerde kına, gelin ağlatma, gelin alma vb. törenlerde söylenen türkülerin derlenmesi, Gebze'ye göre daha korunaklı olmalarından kaynaklanmaktadır. Türkülerdeki sözlerin çoğu dörtlük biçimindedir. Dörtlüklerde yörenin coğrafi özelliklerine ilişkin göndermeler yapılır. Örneğin *"Sahil Boyu"* "*Denize Attım Elma*" "*Görünüyor Sapanca*" gibi söylemler yöre halkının su kenarında kurduğu yerleşimlerin gündelik yaşama yansımasıdır. Yine yoğun göç alan ve sanayileşen Gebze ilçesinde, maddi statü belirtisi olarak otomobil markasına gönderme yapılması, geçim düzeyine ilişkin tespitlerin müzik yoluyla karşı tarafa aktarımıdır. Fabrikaların yaşamı etkilediğini "*köylü oğlu balıkçı, ben isterim aylıkçı*" biçiminde söylenen dörtlükle örneklemek olanaklıdır. Bunun yanı sıra yörede, daha önce başka illerden derlendiği ve repertuvara alındığı tespit edilen ezgilerin varyantlarına da sıkça rastlanır. Bu durum, ezgilerin farklı coğrafyada dolaştığını ve aynı kültürün müzikal ifadesinde kendini başka bir anlatımla ifade ettiği görülür. Kısaca bu varyantlarda yöreye özgü sözcükler ve anlatımlar yer almaktadır. Gölcük ilçesinin eski yerleşim birimlerinden olan Ulaşlı beldesinden derlenen ezgiler de ise kına, evlenme, gelin alma gibi ritüelleri konu alan türküler çoğunluktadır. Kocaeli yerleşik halkı olan Manavların yoğun olduğu Kandıra ilçesinde daha eski ve köklü tarihi olayları anlatan, halk arasında efsaneleşen kişi ve olaylara atıfta bulunan türküler yer almaktadır.

2015-2018 yıllarında arası derlenen 66 türkünün 10 tanesinin ezgileri diğer illerde derlenen türkülerin ezgileri ile aynı ancak sözler farklıdır. Bunlar; Gölcük Ulaşlı'dan derlenen "*Yandım Yârim Sana*" türküsü Diyarbakır'dan derlenen "*Ardebaş Direkhane*" türküsüyle; Gölcük Halıdere'den derlenen "*Eşarbımın Uçları Sarı Olsun*" türküsü Kayseri, Eceabat ve Edirne'den derlenen "*Gümbürdesin Evimizin Kuyusu*" türküleriyle; Gölcük Halıdere'den derlenen "*Pınarın Başında*" türküsü Zonguldak'tan derlenen "*Karadır Kaşların*" türküsüyle; Gölcük Ulaşlı'dan derlenen "*Şu Kabak Çiçeği Ne Hoşça Kokar*" türküsü İzmir "*Uçun Kuşlar Uçun İzmir'e Doğru*" türküsüyle; Kandıra'dan derlenen "*Ayvalar Ayvalıkta*" türküsü, Balıkesir "*Çay Benim Çeşme Benim*" türküsüyle; Kandıra Bağırganlı'dan derlenen "*Kışlamızın Önü Bayır*" türküsü Diyarbakır'dan derlenen "*Ağlama Yar Ağlama*" türküsüyle; Kandıra Bağırganlı'dan derlenen "*Evlerinin Önü Nane Maydanoz*" türküsü Bursa'dan derlenen "*Evlerinin Önü Nane Maydanoz*" türküsüyle; Kandıra Bağırganlı'dan derlenen "*Merdivenden İnerken*" türküsü Kayseri'den derlenen "*Gesi Bağlarının*" türküsüyle (ilk dörtlük aynı, diğer dörtlükler farklı); Karamürsel Ereğli'den derlenen "Üzümüm Var Asmadan" türküsü Gaziantep'ten derlenen "*Lamba da Şişesiz Yanmaz mı?*" türküsüyle (üçüncü mani aynı, diğer dörtlükleri yöreye özgü söz varyantı-ezgi tamamen aynı); Gölcük/Ulaşlı'dan derlenen "*Entarisi Al Basma*" türküsü Ağrı'dan derlenen "*Ağrı Dağından Uçtum*" türküsüyle ezgisel olarak aynı olup, söz varyantıdırlar, yani söz olarak farklılık göstermektedirler. Yine derlenen 3 türkü ise il içinde aynı ezgi ile ancak farklı sözlerle söylenmektedir. Bunlar; Gölcük Halıdere'den derlenen "*Halıdere Yolları*" türküsü İzmit Akmeşe'den derlenen "*Bizim Evin Yanına*" türküsüyle; Gebze/Duraklı'dan "*Yârin Siyah Saçını*" türküsü bu çalışmada derlenen İzmit "*Harmana Yârim*" türküsüyle; Gebze Orhanlı'dan derlenen "*Niyazi İle Güllü*" türküsü Gebze Duraklı'dan derlenen "*Kabaklar Köken Attı*" türküsüyle ezgisel ortak olup, sözler farklı yani söz varyantıdırlar. İzmit'ten derlenen "*Atladı Gitti Eşiği*" türküsü Nevşehir Hacı Bektaş'tan derlenen "*Atladı Gitti Eşiği*" türküsü ile ezgi varyantı, İzmit'ten derlenen *"Çalınsın davullarım çalınsın"* türküsü Bulgaristan'dan derlenen *"Çalınsın davullarım çalınsın"* türkülerinin söz ve ezgi varyantı olarak derlenmiştir.

KAYNAKÇA
Adnan Metin Karkın & Mehmet Sadık Doğan, "Adıyaman Yöresi Türkülerinin Müzikal Analizleri Üzerine Bir Araştırma", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, Yıl: 8, Nisan 2016, s.424; Ali Aktaş, *Adapazarı'ndan Sakarya'ya Tarihten Günümüze Yaşam*, Bizim Sakarya Gazetesi Yayını, Ankara, 2017; Ali Aktaş, "Sunu", *Osmanlıdan Günümüze Kulaktaki Tınılar: Kocaeli'de Müzik Kültürü*, Gülşen Erdal, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019, s.3-4; Armağan C. Elçi, *Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları)*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1997; Ayfer Yılmaz, *Türk Kültüründe Kadın ve Kadın Ağzı Türküler,* Bizim Büro Basımevi. Ankara, 2003; Banu Mustan Dönmez, *Müziğin Kökeni Üzerine*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2014; Feyzan Göher Vural & Serenat İstanbullu, *Sayısal Veriler Işığında Türkülerde Kadın*, Eğitim Kitabevi Yayınevi, Konya, 2017; Feyzan Göher Vural & Timur Vural, "Altı Kocaeli Türküsü Üzerine Analiz", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa Kocaeli Tarihi Sempozyumu III, Bildiriler Kitabı*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2017, s.2709; Gülşen Erdal, *Osmanlıdan Günümüze Kulaktaki Tınılar: Kocaeli'de Müzik Kültürü*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019; Gülşen Erdal, "Halk Kültüründe Kadının Türkü Yakıcı Kimliği ve Kadın Ağzı Türkülerde Kocaeli Örneği", *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* Sayı:4, Cilt: 3, Yıl:2020; Nail Tan, *Folklor Halk Bilimi Genel Bilgiler*, İstanbul, 2003; Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1978; Süleyman Şenel, *İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları*, Cilt: I, Genişletilmiş 2. Baskı, Kayhan Matbaacılık, İstanbul, 2011.

Gülşen ERDAL

TV 41

Kocaeli Merkezli Yayın Yapan Kanal

1994 yılında kurulan TV 41, Kocaeli'nin ilk yerel kanalıdır. 1995 yılında frekans tahsisi ile yayın hayatına resmi olarak başlamıştır. Bir dönem kablolu TV abonelerinin de ulaştığı TV 41, kesintisiz olarak 25 yıldan fazladır yayın yapmaktadır. Kanal 2014 tarihinde uydu yayınlarına başlamış, 2019 yılında ise HD kalite yayına geçmiştir. Yıl içerisinde 3 yayın dönemi belirleyen kanal, genel izleyici hedef kitlesine uygun olarak 7 gün 24 saat yayın yapmaktadır. Radyo Televizyon Üst Kurulu'na 41 İletişim Radyo Televizyon Yayın Yapım AŞ adıyla kayıtlı kanalın günümüzdeki sahibi ve yönetim kurulu başkanı Şahin Turgut, genel müdürü ise Eylül Turgun'dur. Kanal karasal (UHF C25), Teledünya (888. Kanal) uydu yayını (Uydu Türksat 4A

Frekans 12265 Mhz Polorizasyon: Dikey (V)Symbol Rate 27500 Fec 5/6) Digitürk (619. Kanal) üzerinden izleyicilere ulaşmakta ayrıca Artı Yerel Medya Platformu üzerinden de izlenebilmektedir. Artı Yerel Medya Platformu, kanalın şimdiki sahibi ve yönetim kurulu Başkanlığı görevini yürüten Şahin Turgut'un öncülüğünde 2018 yılında faaliyete geçmiştir. Yerel televizyon kanallarının iş birliği ile hayata geçen bu proje, Smart TV olarak tanımlanan televizyon alıcılarına uygun bir ara yüz üzerinden platforma üye olan TV kanallarının yayınlarını izleyicilere ulaştırmaktadır. Türkiye'nin ilk yerel TV yayın platformu olan Artı TV yayın platformu üzerinden hali hazırda 30'dan fazla kanal, yayınlarına devam etmektedir. Televizyon kanalı https://tv41.com.tr/ internet adresinden de izleyici ve internet kullanıcılarına hizmet vermektedir.

KAYNAKÇA
https://www.facebook.com/Tv41Tv/about/?ref=page_internal; https://www.kocaelibarisgazetesi.com/haber/5957043/tv41-artik-https://www.kocaelibarisgazetesi.com/haber/5957043/tv41-artik-dahanet; https://tv41.com.tr/hakkimizda; https://play.google.com/store/apps/details?id=com.taksimbilisim.yerelmedya&hl=tr&gl=US; https://tv41.com.tr/-dahanet; Murat Varlı, *Kocaeli'de Yerel Televizyonlar, Sorunları ve Çözüm Önerileri*; Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2003; D. Yavalar, "Yönetici ve Çalışanlar Perspektifinde Kocaeli Medyası ve Sorunları", *Erciyes İletişim Dergisi*,1(2) 2011.

Sedat ÖZEL

U

UFUK KOÇAK • UFUK SAKA • UĞURMAN YELKENCİOĞLU • UĞURTAN SAYINER • ULAŞIM • ULUGAZİ İLKOKULU • ULUSLARARASI DEĞİRMENDERE ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU AHŞAP HEYKEL SEMPOZYUMU • ULUSLARARASI GÖLCÜK SERAMİK SEMPOZYUMU • ULUSLARARASI KOCAELİ TARİH VE KÜLTÜR SEMPOZYUMLARI • UMAÇ ÇORBASI • URGANCI AHMET ÇELEBİ CAMİSİ • URYÂNÎ ALİ EFENDİ • UZUNTARLA UZUNTARLA MERKEZ CAMİSİ

UFUK KOÇAK (1976-…)

Türkiye'nin İlk Engelli Dalış Eğitmeni

1976 yılında Kars'ta doğmuştur, ilköğretimini Kars'ta, orta ve lise öğrenimini Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde tamamlamıştır. Hiçbir insanın özgeçmişinde görmek istemeyeceği 17 Ağustos Gölcük depreminde 3 gün göçük altında kalarak iki bacağını kaybetmiştir. Tedavi sürecini tamamlandıktan sonra hayatına yeni bir yön vermiştir. Önce yeniden yürümeyi öğrenmiş, sonra yüzme, tırmanış, yelken, rüzgâr sörfü, su kayağı, basketbol, tenis, dalış, serbest dalış, ATV motor sporları ve binicilik gibi birçok branşla aktif olarak uğraşmaya başlamıştır.

2009 yılında amatör bir merakla dalışa başlayan Koçak, zamanla bir tutkuya dönüşen dalış eğitimlerini tamamlayarak Türkiye'nin ilk engelli dalış eğitmeni olmuştur. 2010 yılında Engelsiz Deniz Projesini yazmış, koordine etmiştir, bu kapsamda 100'den fazla dezavantajlı grupları sualtı dünyası ile tanıştırıp su sporları yapmalarına olanak sağlamıştır.

23.05.2014 tarihinde Antalya/Kaş'ta Dünya Engelliler Serbest Dalış rekorunu kırmıştır. 15.05.2015 yılında dünyanın en uzun ve en zor 10 yürüyüş parkuru arasında gösterilen 508 km uzunluğundaki Antik Likya Yolu'nu 75 günde yürümüş ve bu alanda da bir ilke imza atmıştır. 17.08.2017 tarihinde Kocaeli/Gölcük'te 17 Ağustos depreminde sular altında kalan kente dalış yaparak ikinci dünya rekorunu kırmıştır.

2018 yılında İtalya'da düzenlenen CMAS Dünya Serbest Dalış Şampiyonası'na moral ve motivasyon koçu olarak davet edilmiştir. TEDX konuşmacısı ve ülkenin birçok ilinde bulunan üniversite, sivil toplum kuruluşu ve özel şirketlere kişisel gelişim, farkındalık ve motivasyon konulu seminerler vermiştir. Uzun süre çok satanlar listesinde kalan SI-NIR-SIZ kitabının yazarı olan Koçak, Kocaeli Kent Konseyi Engelli meclisi başkanıdır.

Yaşam koçluğu yapan Koçak evli ve bir çocuk babasıdır.

Ufuk Koçak

KAYNAKÇA

Utku KOÇAK ile yapılan görüşme.

Levent ATALI

UFUK SAKA

Mühendis, Gazeteci, Akademisyen

1955 Adapazarı doğumlu mühendis, gazeteci, akademisyen ve yöneticidir. 1983 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamış, ardından 1985 yılında aynı üniversitede Endüstri Mühendisliği Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. 2020 yılında ise yine İstanbul Teknik Üniversite Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini *Organizasyonel Öğrenme, Adımları ve Uygulaması* başlıklı teziyle tamamlayarak doktor unvanı almıştır.

1985-1987 yılları arasında operasyon planlama mühendisi olarak Tüpraş A.Ş.'de çalışan Saka, 1987-1991 yılları arasında ise satış mühendisi olarak Türk Henkel firmasında çalışmıştır. Ardından Deteks Kimya A.Ş. (1991-1993) ve Seka (1993-1996) işletmelerinde genel müdür yardımcılığı yapmıştır. 1996-1998 yılları arasında Meteksan A.Ş. firmasında değişim koordinatörü olarak çalışan Saka 1998-1999 yıllarında Ege Vitrifiye A.Ş. firmasının genel müdürlüğünü üstlenmiştir. 2003-2011 yılları arası Kartonsan A.Ş.'nin yönetim kurulu üyeliğinde bulunmuştur. Etkin Şirketler Topluluğu bünyesinde 2009-2012 yılları arasında Rusya Federasyonu ülke yöneticisi olarak görev almıştır.

Ufuk Saka, mühendislik ve profesyonel yöneticilik kariyerinin yanı sıra Kocaeli bölgesinde yayınlanan yerel gazete ve dergilerde de gazeteci ve yönetici olarak görev almıştır. 2003 yılında yayın hayatına başlayan Kocaeli *Şehiriçi* dergisinin yayın kurulunda bulunmuş, Kocaeli *Demokrat* gazetesinin ise genel yayın yönetmenliğini yürütmüştür. *Özgür Kocaeli* gazetesinde köşe yazarlığı yapmış, *Sosyal Demokrat* dergide yazıları yayınlanmıştır.

2021 yılı itibariyle İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakülte-

Ufuk Saka

si, Endüstri Mühendisliği Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

KAYNAKÇA
Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017),* Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Zonguldak 2017, s. 118; Bayram Çağlar, *Kocaeli'deki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi*, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Kocaeli 2007, s. 25; Ufuk Saka, *Organizasyonel Öğrenme, Adımları ve Uygulaması,* İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul 2020, s. 137

Alim Alper CESUR

UĞURMAN YELKENCİOĞLU (1938-...)

Sanayici, İş İnsanı

Uğurman Yelkencioğlu 5 Nisan 1938'de Kocaeli Kandıra'da doğdu. Annesi Müfide, babası Müfit Yelkencioğlu'dur. İlköğrenimini Kandıra Merkez (Akçakoca) İlkokulu'nda tamamladı. 1948 yılında İstanbul Galatasaray Lisesi'ne yatılı öğrenci olarak kaydoldu. Ortaokul ve liseyi Galatasaray Lisesi'nde okudu. Üniversite yıllarını İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde geçirdi. Üniversite öğreniminin ardından avukatlık stajını İzmit Adliyesi'nde tamamladı. 1970 yılında Tofaş Oto Ticaret'te çalışmaya başladı. Dört yıl sonra Adana'da Tormak A.Ş.'ye genel müdür olarak tayin oldu. 1979 yılında İstanbul Oto Yol Pazarlama A.Ş. genel müdürlüğüne tayin edildi. 1989 yılında Tofaş Oto Ticaret A.Ş.'ye genel müdür olarak geri dönen Yelkencioğlu Ekim 1997 tarihinde çalışma hayatını emekliye ayrılarak sonlandırdı.

Üniversite yıllarında aynı zamanda ailesinin ticari işlerinde de etkin olarak görev aldı. Kandıra Turizm Derneği'nde başkan olarak çalışırken, Babatepesi bölgesindeki Akçakoca Mezarı, Uç Bey Tepesi'ndeki anıt mezarların araştırma çalışmalarına destek verdi. Kerpe, Kefken, Cebeci ve diğer kıyı yerleşim yerleri için fotoğraf çekimleri yaptı. Bunun için kendisine İzmitli fotoğraf sanatçısı Cemal Turgay (Foto Cemal) destek verdi.

İş hayatında Vehbi Koç, Bahar Nahum, İsak De Eskenasis, Can Kıraç, İnan Kıraç gibi iş insanlarıyla çalıştı. 1972 yılında Sema Sezginer ile evlendi. 1973 yılında oğlu Sarp, 1976 yılında ikiz kızları Sena ve Seda dünyaya geldi.

Üyesi bulunduğu kulüp ve dernekler: Galatasaray Spor Kulübü üyesi disiplin kurulu, bir dönem disiplin kurulu başkanı; Galatasaray Eğitim Vakfı ve vakıf mütevelli heyeti, Galatasaray Mezunlar Derneği, Büyük Kulüp Derneği, Moda Deniz Kulübü, İstanbul Ticaret Odası Meclis 1982-1997, Koç Yönder (Koç Yöneticileri Derneği).

Uğurman Yelkencioğlu, Fransızca ve İngilizce bilmektedir.

KAYNAKÇA
Uğurman Yelkencioğlu, http://www.oktayaras.com/ugurman-yelkencioglu/tr/29710; Kandıra'nın Yaşayan Ulu Çınarı Uğurman Yelkencioğlu, 29.02.2016, https://ahsenokyar.com/?p=106160

Çiğdem KÜLÇÜR

Uğurman Yelkencioğlu

UĞURTAN SAYINER (1944-2021)

Oyuncu

1944 yılında Samsun'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1969 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdi. Pertevniyal Lisesi'nde okuduğu yıllarda tiyatro ile tanıştı. 1962 yılında İttihat ve Terakki Tiyatrosu'na girdi. Daha sonra TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) Tiyatrosu'nda "Ayak Bacak Fabrikası" adlı oyunla profesyonel tiyatro hayatına başladı. Arena Tiyatrosu, Gen-Ar Tiyatrosu, Üç Maymun Kabare ve Ercan Yazgan-Bülent Kayabaş topluluklarında çalıştı. Bizimkiler adlı dizide canlandırdığı "Sarhoş Cemil" karakteriyle tanındı. Bir dönem İzmit'te yaşadı. İki çocuk babası Sayıner 21 Haziran 2021 tarihinde İzmir'de vefat etti.

Rol aldığı bazı dizi ve filmler: "Avanak Dedektör" (sinema filmi) - 2015, "Falımda Bir Kız Var" (Bar-

Uğurtan Sayıner

men) (sinema filmi) -2004, “Bitirimler” (sinema filmi) - 2004, “Yazlıkçılar” (Kerim) (TV dizisi) - 1993, “Bizimkiler” (Sarhoş Cemil) (TV dizisi) - 1989 - 2002, “Perihan Abla” (TV Dizisi) - 1986, “İstanbul 1979” (sinema filmi) - 1979.

KAYNAKÇA
http://www.sinematurk.com/kisi/5678-ugurtan-sayiner/ [10.08.2021]; https://www.biyografi.info/kisi/ugurtan-sayiner [10.08.2021]; https://www.biyografi.net.tr/ugurtan-sayiner-kimdir/ [10.08.2021]

Melih YİĞİT

ULAŞIM

Kocaeli Demiryolu Ulaşımı

Kocaeli demiryolu ulaşımının tarihi bir hayli eskidir. Kocaeli’nin demiryolu ile tanışması 3 Mayıs 1873 tarihinde ulaşıma açılan Haydarpaşa-İzmit demiryolu ile başlamaktadır. Bu hat, daha sonraları Eskişehir’e, Ankara’ya ve Konya’ya kadar uzatılmıştır.

Bu demiryolunun İzmit kent içinden, Tököli İmre Bulvarı’ndan geçen İzmit-Büyükderbent arası 17593 kilometrelik kısmı 1890 tarihinde işletmeye açılmıştır. İzmit kent içinden geçen demiryolu konusunda mimarlar, şehir plancıları, yerel ve merkezi idare yöneticileri birbirinden farklı görüşte olsalar da kent içinden geçen demiryolu beraberinde demiryolu ile ilgili sorunlar da getirmiştir. Alfred Cuda’nın 1939 yılında Türkiye’deki kentler hakkındaki incelemesinde İzmit şu sözlerle ifade edilmiştir: *“Bu muhteşem manzaraya geçen yüzyıl ağır zararlar verdi. Haydarpaşa’dan Anadolu’nun içlerine giden tren yolu kentin ortasından geçirildi. Üstelik ana caddeye paralel ve aynı hizada. İzmit’in hemen körfezin orada bulunan konumu nedeniyle bu güzergâhın yerini değiştirmek için şehir dağının tünelle oyulması mümkündü. Tek doğru çözüm olan bu yöntem yüksek giderleri yüzünden tercih edilmedi. Aksine kent tren yolu tarafından denizden koparıldı. Buna ek olarak inşa edilen tersane yerleşkesi şehrin kıyı şeridinin 1/3 ünü aldı. Geri kalan da nahoş bir liman bölgesine dönüştü. Tren yolunun kuzeyinde kalan güzel İzmit ile deniz tarafı arasındaki fark çok büyüktür. Bütün yoksul binaların arasında biri Sinan’ın olan iki büyük kubbeli cami çok garip duruyor.”*

Kimileri de demiryolunun, trenlerin, istasyonun ve garların kent dokusunun bir parçası olduğunu yaşamı zorlaştırmadığını, bilakis kolaylaştırdığını, diğer ulaşım araçlarına göre çok daha çevreci olduğunu ifade etmektedirler. Ancak İller Bankası tarafından hazırlanan *İzmit Analatik Etüdleri* adlı kitapta "İzmit Ulaşımı" başlığı altındaki incelemede İzmit demiryolu taşımacılığı irdelendiği gibi demiryolunun kent içinden geçişinin değiştirilmesi hakkında hazırlanmış 5 ayrı projeden de bahsedilmektedir.

Haydarpaşa-İzmit demiryoluna dair Osmanlı Arşivleri ve Alman Arşivlerinde yapılan çalışmalarda önemli bilgiler yer almaktadır. Hattın güzergâhı 1870 yılında nafia nezaretinin (bayındırlık bakanlığının) görevlendirdiği mühendislerce hazırlanmıştır. İlk keşifte 75 km olacağı hesaplanan hat için keşif bedeli 93750 kuruş olarak belirlenmiştir. 1 Haziran 1870 tarihli arz tezkeresine göre ikinci keşifte hat boyu 90 km, keşif bedeli 180000 kuruşa çıkarılmıştır. Bu istek meabir idaresince (inşaat dairesi) kabul edilmiş ve böylece hattın keşfi tamamlanmıştır. İlk keşif ile ikinci keşif arasındaki mesafe ve masraf açısından önemli bir fark vardır. Çünkü iki güzergâh birbirinden çok farklıdır. İlk keşifte planlanan güzergâh, eskiden kervan yolu olarak da kullanılan sahil şeridinden oldukça içeridedir. Bu yol ikinci güzergâha göre oldukça kısadır ve deniz yolu ile bağlantısı yoktur. İkinci keşifle belirlenen güzergâh ise deniz kenarından geçen engebeli, dolambaçlı ve daha uzun olduğu için maliyet de artmıştır. Hazırlanan raporda, hattın üçe bölünerek her kısmın başka bir müteahhite ihale edildiği görülmektedir.

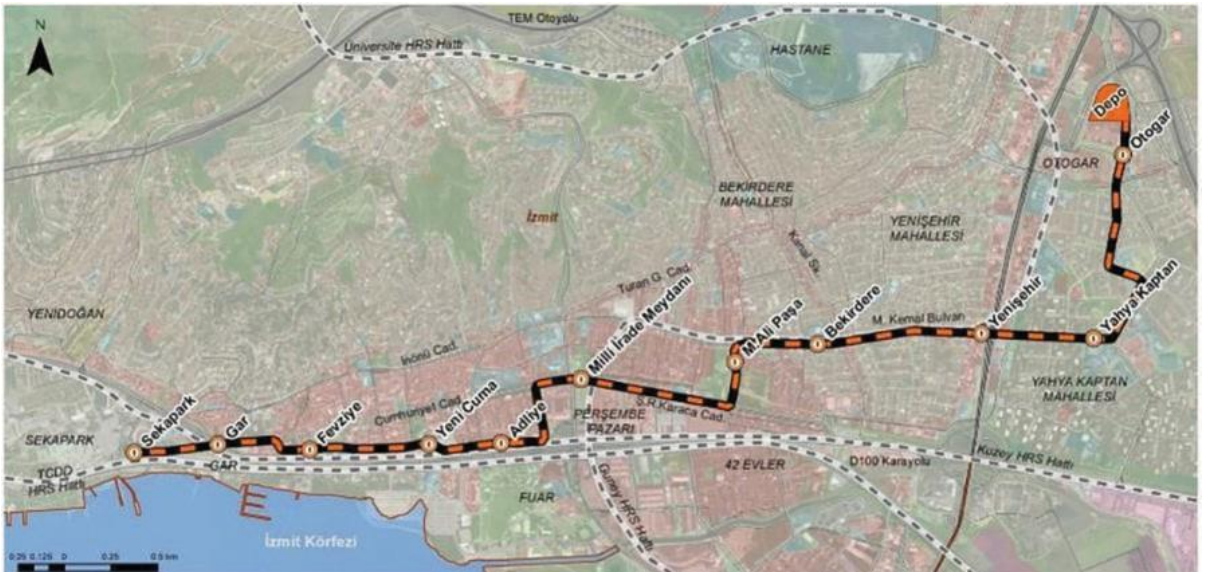

Kocaeli tramvay hattı yol haritası

İnşaata 1872'de Gebze ve Darıca köylerinden başlanmıştır. Haydarpaşa-Tuzla arası 35 km'lik kısım 1400000 franka mal edilmiş ve yaklaşık 10 ayda bitirilerek 4 Ekim 1872'de kullanıma açılmıştır. Tuzla- Tavşancıl arası 26 km'lik kısım kilometre başına 45000 frank birim fiyat üzerinden yapılmış ve 10 ayda bitirilmesi taahhüt edilmiştir. Tavşancıl-İzmit arası 31 km'lik bölümde kilometre başına 32500 frank birim fiyattan, 9 ayda bitirilmek üzere planlanmıştır.

1871'de Sultan Abdülaziz, artan dış borçlar ve daha önceki imtiyazlarda yaşanan suiistimaller nedeniyle yabancılara imtiyaz vermekten vazgeçip demiryollarının devlet tarafından yerli sermaye ile yapılmasına karar vermiştir (Öztürk, 1987). Bu nedenle Haydarpaşa-İzmit hattında 1880 yılına kadar doğrudan devlet imkanları kullanılmıştır. Ulaşıma açılmasından İngilizlere kiralandığı zamana kadar demiryolu hattı sürekli zarar etmiştir. 1878'de hattın kiralanması için ilk teklifler alınmış ve yoğun bir diplomasi trafiği neticesinde, Haydarpaşa - İzmit hattı 20 yıllığına İngilizlere kiraya verilmiştir. 30 Mart 1881 tarihli anlaşmaya göre, İngiliz şirketin en önemli imtiyazı hem hattı işletecek olması hem de hattın uzatılmasında ilk tercih hakkına sahip olmasıydı. İngilizlerin idaresinde Haydarpaşa- İzmit demiryolu zarar etmese de gelirleri her yıl azalmıştır. Bunun en önemli nedeni, hattın bakımı ve tamirine gereken ilginin gösterilmemiş olmasıdır.

İzmit Garı demiryolu üzerinde önemli bir istasyon olarak 1 Ağustos 1873'te bu demiryolunun bir parçası olarak açıldı. Hat daha sonra 1880'de Osmanlı Anadolu Demiryolları (CFOA) Şirketi'ne devredildi. 1927'de Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları, demiryolunu ve istasyonu devraldı. 6 Şubat 1977 tarihinde gar elektriklendirildi.

Günümüzde ise Kocaeli il sınırları içerisinde 312 km'lik demiryolu ağı mevcuttur. Yıllık ortalama 1082476 yolcu ve 1962895 ton yük taşınmaktadır. Yük taşıması ağırlıklı olarak Kırıkkale, Ankara ve Kütahya illeriyle yapılmaktadır. Kocaeli ilinden ağırlıklı olarak akaryakıt, alçı ve borasit taşınmaktadır.

İstanbul'un önemli bir raylı sistem hattı olan Marmaray, Gebze-Halkalı arasında 76 km'lik mesafede 43 istasyon ile hizmet vermektedir. Demiryolu boğaz tüp geçişi ve Gebze-Halkalı banliyö hatlarının iyileştirilmesi konusunda çalışmalar sürmektedir. İstanbul Halkalı ile Kocaeli Gebze ilçelerini bir banliyö demiryolu sistemiyle birbirine bağlamanması, İstanbul'daki banliyö demiryolu sisteminin iyileştirilmesi, demiryolu boğaz tüp geçişi inşası ile Asya ve Avrupa yakaları arasında yüksek kapasiteli toplu taşıma imkânı sağlanmış olacaktır.

Akçaray tramvay hattı, İzmit merkezde, Sekapark kavşağından başlayarak TCDD Garı ve Hürriyet Caddesi üzerinden Gümrük Caddesi'ne dönerek Şehabettin Bilgisu Caddesi boyunca devam ederek Vali Konağı'nın güney cephesinden İzmit-İstanbul yan yoluna, Hafız Binbaşı Caddesi'ne kadar yan yola paralel ilerleyerek Perşembe Pazarı'ndan Şehit Rafet Karaca Caddesi'ni takip etmektedir. Doğu Kışla Gençlik Parkı'na kadar Şehit Rafet Karaca Caddesi ve Köse Sokak üzerinden Mustafa Kemal Bulvarı'na dönerek Necip Fazıl Caddesi, Sarı Mimoza, Salkım Söğüt ve Hanlı caddeleri üzerinden İzmit şehirlerarası otobüs terminaline varmaktadır.

Güzergahın başlangıç ve bitiş noktaları İzmit için önem arz eden transfer noktalarıdır. Batıdaki başlangıç noktası batı terminali ile entegre edilerek İstanbul istikametinden gelen hızlı tren hattı ile şehirlerarası ulaşımı sağlayacaktır. Ayrıca kent içi birçok aktarma imkânı olan kentin toplu taşıma sisteminin önemli bir parçasıdır.

2017 yılında kullanıma açılan Kocaeli Sekapark-Otogar arası tramvay hattı projesi 7, 22 km uzunluğunda, 11 istasyondur. Sekapark-Otogar tramvay hattı işletmesi için öngörülen iki yönlü tramvay hattının ortalama işletme hızı 18 km/sa kabul edilmiştir. Tek yönde yaklaşık 24 dakika süren hattın toplam rotasyon süresi yaklaşık 52 dakikadır.

17.09.2019 tarih ve 2019/1550 sayılı cumhurbaşkanı kararı ile "Gebze OSB – Darıca Sahil Raylı Sistem Hattı" projesi 2019 yılı yatırım programına dahil edilmiştir.

2014 yılında faaliyete başlayan Ankara-İstanbul yüksek hızlı tren hattı Kocaeli'den geçmektedir. Gebze-Sabiha Gökçen-Yavuz Sultan Selim Köprüsü-İstanbul Havalimanı-Halkalı hattı demiryolu yapımı 2 kısımdan oluşacak şekilde planlanmıştır. İlk kısım, Gebze'den Sabiha Gökçen Havalimanı'na oradan Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nü geçerek İstanbul Havalimanı'na gidecektir.

Asya-Avrupa hattında planlanan bütün güzergâhlar içinde en önemli bağlantı noktasının Kocaeli olması nedeniyle ileride yapılacak demiryolu projelerinde Kocaeli var olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Cemil Öztürk, *Haydarpaşa-İzmit Hattı.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 1987; İhsan Seddar Kaynar, «Haydarpaşa-İzmit demiryolu ve iskelelerle ilişkisi.» *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)* 5.12. 2015. S.36-148; İller Bankası, İzmit Analitik Etütleri, Harita Genel Müdürlüğü Matbaası, 1968; Murat Özyüksel, *Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları*. İstanbul: Arba Yayınları. 1988; Tugay Kartal. *http://kentvedemiryolu.com/izmit-kent-ici-demiryolu gecisi; /*www.uab.gov.tr/uploads/cities/kocaeli (Erişim Tarihi: 17.09.2021)

Muhsin HALİS

Denizyolu Ulaşımı

Denizyolu taşımacılığında çok işlek bir yer olan İzmit Körfezi'nde hem yük hem de şehir içi yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Gebze - Eskihisar'dan, Yalova-Topçular'a 24 saat arabalı vapur seferleri; İzmit Marinadan, Gölcük, Derince, Değirmendere ve Karamürsel'e vapur seferleri; Karamürsel-Hereke arasında ise yolcu vapuru seferleri yapılmaktadır.

Kocaeli'de denizcilik sektörü gün geçtikçe gelişme göstermektedir. Kocaeli limanları, bölgede hızla gelişen sanayinin ihraç ve ithal ürünlerinin, ülke giriş ve çıkışlarını deniz yoluyla sağlayan en önemli kapılardır.

Asya ve Avrupa kıtaları arasında önemli kara ve demiryolu güzergâhlarının kesiştiği bir noktada, Türkiye'nin en kalabalık şehri olan İstanbul'a komşu, Marmara Denizi'nde bulunan Kocaeli Körfezi yapısı itibariyle körfez yolcu taşımacılığına elverişli bir konumdadır. Kocaeli Körfezi'nde denizyolu yolcu taşımacılığı 15 Haziran 1998 yılına kadar Türkiye Denizcilik İşletmelerine bağlı Şehir Hatları tarafından icra edilmiş, daha sonra İzmit Büyükşehir Belediyesi tarafından Şehir Hatları'ndan 2 adet vapur devralınarak Karamürsel-Hereke arasında yolcu taşınmaya başlanmıştır.

Şehir Hatları döneminde 1 Mart 1958 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük sivil denizcilik faciası yaşanmış, İzmit-Gölcük seferini yapan Üsküdar isimli vapur Derince açıklarında şiddetli fırtına yüzünden batmış, çoğunluğu öğrenci olmak üzere kimi kaynaklara göre 200-300, kimi kaynaklara göre 400-500 yolcu hayatını kaybetmiş, 40 kişi sağ olarak kurtarılmıştır.

Deprem nedeni ile Atatürk gemisi, Gölcük ve Karamürsel iskeleleri hasar görmüş, yolcu taşımacılığı hizmeti Eylül 2001 tarihine kadar Hereke-Karamürsel arasında sadece İnönü vapuru ile sağlanmıştır. İnönü vapuru Hereke-Karamürsel hattında 2004 yılına kadar çalışmış, Atatürk vapuru İzmit-Karamürsel arasında hafta sonları bir sefer olmak üzere hizmet vermiştir. Kocaeli Körfezi'ndeki yolcu taşımacılığı 02.07.2004 tarihinde Tayfun Lojistik Nakliyat adlı şirkete ihale yoluyla verilmiş, firma 3 adet yolcu motoru (Sarıoğlu-1, Selamet-4, Feyzoğlu) ile tarifeli seferlerle İzmit, Değirmendere, Derince ve Gölçük iskeleleri arasında hizmet vermeye başlamıştır.

İzmit 1 Mart Vapur İskelesi

2005 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) A.Ş'den Aksemseddin ve Ertuğrul Gazi isimli deniz otobüslerini bedelsiz devralarak yolcu taşımacılığına başlamış, aynı yıl Tayfun Lojistik Nakliyat firmasının sözleşmesi fesh edilmiştir. Belediye 2006 yılında iki deniz otobüsü daha satın alarak filosunu genişletmiş, toplamda 4 deniz otobüsü, 2 vapur, 2 kiralık yolcu motoru ile tarifeli seferlerle yolcu taşımacılığına devam edilmiş, bu yıl içinde Kent Kart akıllı bilet sistemi uygulamasına geçilmiştir. 2007 yılında yurtdışından iki deniz otobüsü daha satın alınarak deniz otobüsü sayısı 6'ya yükselmiştir. 2009 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesinde Karamürsel Alp vapuru bedelsiz olarak devralınmıştır. 2010 yılında Deniz Ulaşım Müdürlüğü 6 adet deniz otobüsü, 3 yolcu vapuru, 1 kiralık yolcu motoru olmak üzere 12 farklı iskelede yolcu taşımacılığı hizmeti veren bir müdürlük haline gelmiştir.

2012 yılında mevcut karma taşımacılık faaliyeti ekonomik olmadığından Deniz Ulaşım Müdürlüğü'nü yeniden yapılandırma kararı alınmış, bu karar kapsamında yıl içinde 2 deniz otobüsü satılmış, yerine iki yolcu motoru kiralanmıştır.

Kocaeli'de deniz ulaşımında aktif olarak kullanılan çok sayıda iskele bulunmaktadır.

Kocaeli Körfezi'nde ulaştırma faaliyetleri farklı hatlardan devam etmektedir.

Eskihisar-Topçular Hattı (İdo AŞ)

Eskihisar-Topçular araba vapuru hattı, güney bölgelerden gelen araçların İstanbul'a ve güney bölgelere gidecek olan araçların Yalova'ya, İzmit Körfezi etrafını dolaşmadan deniz yoluyla ulaşmasını sağlayan bir geçiş noktasıdır.

İstanbul Deniz Otobüsleri A.Ş (İDO) Topçular İskelesi'nden 24 saat aralıksız yapılan arabalı vapur seferleri ile Gebze-Yalova arası ve Körfez Bölgesi'ndeki ulaşım çok daha kısa ve hızlı bir şekilde sağlamaktadır. Yayalara da açık olan arabalı vapur seferi için yaya yolcular İstanbulkart ile rahatlıkla ödeme yapabilmektedir. Araç ile geçişlerde ise nakit, kredi kartı, HGS ve kurumsal anlaşmalar kapsamında geçiş mümkündür.

İDO tarafından işletilmekte olan hatlardan Eskihisar-Topçular feribot hattı, karayolu yolculuğunu yaklaşık 102 km, Pendik-Yalova feribot hattı ise yaklaşık 130 km kısaltmaktadır.

Bu hat bölgedeki "ana hat" niteliğindedir. Uzunluğu 4,6 deniz mili olan hat, araçlara karayolunda yaklaşık 102 kilometrelik daha kısa bir seyir avantajı sağlamaktadır. Bu hatta araç kapasitesine göre 3 tip, yolcu kapasitesine göre 4 tip gemiden meydana gelen toplam 18 gemilik bir filo kullanılmaktadır.

Eskihisar-Topçular hattı 24 saat sefer yapan bir hattır. Kışın en fazla 30 dakika aralıkla, yazın ise en fazla 20 dakika aralıklarla sefer yapılmaktadır. Hattaki ortalama sefer süresi tarifeye göre 36 dakika olmakta, ancak hava koşulları ve deniz durumuna göre değişkenlik gösterebilmektedir. Eskihisar-Topçular araba vapuru hattına talep mevsimsel olarak farklılık göstermektedir. Yaz aylarında bu hatta talep artarken, kışın düşmektedir. En yoğun talep bayram tatillerinde olmaktadır. Bu hatta araç içindeki yolculardan ücret alınmamaktadır.

İskele Adı	Yeri	Ölçüleri		Kapasitesi
		Uzunluk	Genişlik	
İzmit İskelesi	Şehir merkezi	9 metre	40 metre	3 gemi 250 kişilik bekleme salonu
Gölcük İskelesi	Kavaklı sahilinde	7 metre	52 metre	2 gemi 150 kişilik bekleme salonu
Değirmendere İskelesi	Şehir merkezi	9 metre	50 metre	3 gemi 80 kişilik bekleme salonu
Karamürsel İskelesi	Şehir merkezi	7 metre	70 metr	3 gemi 80 kişilik bekleme salonu
Hereke İskelesi	Şehir merkezi	Bilgi yok	Bilgi yok	3 gemi 60 kişilik yolcu salonu
Tütünçiftlik İskelesi	Şehir merkezine uzak	9 metre	30 metre	1 gemi 50 kişilik yolcu bekleme salonu
Derince İskelesi	Şehir merkezi	6 metre	30 metre	3 gemi 40 kişilik bekleme salonu
Yarımca İskelesi	Şehir merkezine uzak	Bilgi yok	Bilgi yok	2 gemi Yolcu bekleme salonu yok
Halıdere İskelesi	Kasaba merkezi.	7 metre	30 metre	80 kişilik yolcu bekleme salonu
Ulaşlı İskelesi	Kasaba merkezi	7 metre	55 metre	Yolcu bekleme salonu yoktur.
Darıca İskelesi	Şehir merkezine uzaktır	Bilgi yok	Bilgi yok	Sadece yaz aylarında hizmet vermektedir.
Ereğli İskelesi	Kasaba merkezi	42 metre	7 metre	40 kişilik bekleme salonuna

Kocaeli İskeleleri. Kaynak: Aydın, 2015 çalışmasından üretilmiştir

Eskihisar-Altınova Hattı (İstanbullines Hattı)

İstanbullines firması Kocaeli Gebze Eskihisar'dan, Yalova, Altınova ilçesi arasında her gün 3 (Muradiye, Bahariye, Selimiye) gemi ile tarifeli seferlerle Ro-Ro taşımacılığı yapmaktadır. Eskihisar-Altınova arası 4,5 deniz mili olup, bir sefer ortalama 25 dakika sürmektedir.

Kocaeli deniz yolu yük taşımacılığı konusunda son 20 yıldır yükselişini devam ettirmektedir. Türkiye'nin önde gelen limanlarından olan Kocaeli Limanı bulunduğu lojistik konumun yarattığı fırsatlar sayesinde yıllarca değerini muhafaza etmiştir.

KAYNAKÇA

Mustafa Gürsoy, Mustafa Sinan Yardım ve Güzin Akyıldız Akçura. *İzmit Körfezi Feribot Taşımacılığı Taşıt ve Yolculuk Talebi ve Geleceğine İlişkin Teknik Rapor*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. 2012; Zafer Aydın. *Kocaeli Körfezinde Denizyolu Yolcu Taşımacılığının AHP ve ANP Yöntemleri Kullanılarak Değerlendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı, Mayıs, 2015; Wikipedia, "*Üsküdar Vapuru faciası*". 2021.

Muhsin HALİS

Karayolu Ulaşımı

Türkiye'nin önemli sanayi kuruluşlarının yer aldığı Kocaeli, Marmara Bölgesi'nde Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan önemli bir kavşak konumundadır. Ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı bölgesel bir merkez olarak hızlı bir kentsel gelişim gösteren Kocaeli'de, gelişen sanayi ve hizmetlere bağlı olarak hareketlilik oranı, yolculuk talebi ve araç sahipliği her geçen gün artış göstermektedir.

Gelişen ekonomisiyle birlikte sürekli göç alan Kocaeli'de nüfus artışının sebep olduğu sorunların başında gelen ulaşım için ihtiyaç duyulacak alternatif çözüm arayışları devam etmektedir. Bu nedenle sürekli büyüyen diğer kentler gibi Kocaeli de ulaşım adına gelecekte sorun yaşamamak için planlar yapmakta ve uygulamaktadır. 1993 yılında *İzmit Kent İçi ve Yakın Çevre Ulaşım Etüdü* ve *Toplu Taşım Fizibilite Etüdü* bunlardan biridir. Artan seyahat talebinin toplu taşımacılığa getirdiği yükle birlikte özel oto sahipliliğindeki büyük artış, İzmit'te orta ve uzun vade ihtiyaçlara cevap verebilecek yeterli bir kent içi ve yakın çevre toplu taşıma sistemi için bir ulaşım planlaması amacıyla İzmit kent içi ve Yakın Çevre Etüdü ve Toplu Taşıma Fizibilite Etüdü yapılmıştır. Yapılan etüt çalışmasında 3 ana sistem teorik olarak tavsiye edilmiştir. Bunlar otobüs, yeraltı raylı sistemi ve hafif raylı sistemlerdir. Alınacak olan bu kararların, tek başına bir otobüs veya otobüs hatları ile kombinasyonlu raylı bir sistem arasında alınması gerekliliği ifade edilmiştir.

Yapılan bir diğer çalışma, 2007 yılında OPTIM-Obermeyer Proje ekibi tarafından hazırlanan "Kent içi Ulaşım ve Trafik Planı, İyileştirme Etüt ve Projesi"dir. Kocaeli kenti ulaşım yapısını iyileştirmek amacıyla kısa vadede geliştirilecek önerilere ışık tutabilecek bir mevcut durum analizi ve tüm ulaşım türlerinin birbiriyle bütünleştirilmesinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi, her bir ulaşım türü için önerilen politika ve kararların açıklanması ve Kentsel Ulaşım Ana Planı'nın temelini oluşturan bir ulaşım ağının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunlara ilaveten 2008 yılında "Kocaeli Havaray Ulaşım Sistemi Ön Fizibilite Çalışması" yapılmış ve bu çalışma sonuçlandırılamamıştır.

Kocaeli'nin hızlı gelişimi kentteki hareketlilik oranını arttırması ve bunun kent içi ulaşımda meydana

getireceği sorunlara karşı tedbir almak açısından 2008 yılında "Toplu Taşıma Sisteminin Yeniden Yapılanması" çalışması yapılmıştır. Bu çalışma ile Kocaeli'nin toplu taşıma sisteminin yeniden yapılandırılması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında mevcut durum ve sorunlar ortaya konularak, toplu taşıma sisteminin yapısını belirleyen etmenler, yaşanan sorunlar ve yetersizlikler ile verimlilik ve etkinlik ölçütleri değerlendirilmiştir.

2012 yılında sürdürülebilir bir biçimde kentin, bölgenin ve ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel gelişmesine en fazla katkıyı sağlayacak, ülkenin kaynaklarını israf etmeden ve çevreye zarar vermeden insan ve yük için etkin hareketlilik ve erişimi sağlamak amacıyla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Dairesi Başkanlığı tarafından Kocaeli Ulaşım Ana Planı hazırlanmıştır.

Yapılan bu çalışmalar Kocaeli'nin ulaşımının dinamik yapısını ortaya koymaktadır. Kocaeli'yi etkileyen ulusal ve bölgesel yol şebekesi, denize paralel dağlar ile deniz arasına sıkışmış dar bir koridorda yerleşim alanlarının kuzeyinden geçen TEM otoyolu ile güneyinden geçen D100 devlet yolu bağlantılarından oluşmaktadır. Otoyol ulusal ve bölgesel trafiğin bir kısmını kendine çekmekteyse de yine ulusal şebekenin bir parçası olan D100 karayolu ulusal, bölgesel ve ağırlıkla kentsel trafik tarafından kullanılmaktadır.

Kuzeyden, doğudan ve güneyden İstanbul'a yönelen ulusal ve bölgesel trafiğin kavşak noktası durumunda olan Kocaeli, ülkenin en yoğun toplam trafik ve ağır taşıt trafiği koridorlarından biri üzerindedir. Bölgesel hareketlerin de yoğun olması sebebiyle körfezin güneyinden İzmit merkeze, sanayi alanlarına ve İstanbul'a yönelen yolculuklar da trafik hacimlerini artırmakta, kent geçişindeki trafik kompozisyonunda kent dışı (transit) trafik oranları yükselmektedir. İzmit kent merkezinin ve merkez yerleşim alanının bulunduğu üçgen alandaki kentsel yol şebekesi kentsel trafiğin kullandığı doğu-batı koridorlarını oluşturmakta, bu yollarla merkeze erişen bağlantılar, tepelerdeki konut alanlarına, D100 karayolunu kullanarak kıyı koridorundaki ya da D130 karayolu ile körfezin güneyindeki yerleşimlere erişim sağlamaktadır.

İstanbul ve Ankara'yı birbirine bağlayan Anadolu otoyolu (TEM) ve D-100 (eski adıyla E-5) karayolu il sınırları içinden boydan boya geçmektedir. Üçüncü köprü ile bağlantılı Kuzey Marmara otoyolu Kocaeli il sınırları içinden geçmekte ve OSB bağlantı güzergâhlarıyla lojistik trafiğini daha da geliştirmektedir. 2020 yılı verilerine göre Karayolları Genel Müdürlüğü'nün Kocaeli'de toplam 502 kilometre, il-ilçe-köy bağlantı yolları 3309 km yol ağı bulunmaktadır. Kocaeli il sınırları içinde halihazırda devam eden muhtelif projeler nedeniyle istatistiki rakamlar sürekli olarak değiştiğinden yolların durumuyla ilgili rakamları ilgili kurumların web sitelerinden güncel haliyle izlemek yararlı olacaktır.

Kocaeli bulunduğu konum itibariyle bir kavşak noktası pozisyonundadır. Doğu Marmara ve Kocaeli, kara yolları açısından önemli ulaşım sistemlerini içermektedir. Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan güzergâh üzerinde ve İstanbul gibi büyük bir metropol şehrin komşusu olması sebebiyle büyük bir transit trafik hacmine ve bu transit ulaşım sistemi ile kent içi ulaşım sistemlerinin entegrasyonuna sahiptir. Türkiye'nin en önemli karayolları aksına sahip olan Kocaeli ilinin

toplu ulaşım sisteminin en büyük kısmını karayolu toplu ulaşımının oluşturması olağan durumdur. Bu nedenle önemli yolların geçiş güzergâhındadır. Bu yollardan bazıları:

D 100 Karayolu

D 100 ya da halk arasındaki adıyla E5 Türkiye'de bulunan bir devlet karayoludur. Yol Edirne Kapıkule'den başlayıp Kocaeli'ye uğradıktan sonra Van Gürbulak'ta sona eren anayollardan biridir. Anadolu'da yolun başlangıç noktası Kocaeli Çayırova'dır. 2020 yılı KGM verilerine göre yolun tamamı bölünmüş yol olan D100 devlet yolu, 35 kısım ve toplam 1762 km'dir. Bu 35 kısmın 7-9 kısımlarını oluşturan 83 km'lik bölümü Kocaeli il sınırları içerisindedir. Ayrıca D-100 karayolunun şehrin tam merkezinden geçmesi ve yer yer yan yolları ve bağlantı yolları ile tamamen yerel hizmet vermesi, kent genelinde toplu ulaşım sisteminin çok büyük bir bölümünün karayolu ile gerçekleşmesini sağlamıştır. Kocaeli genelinde görüldüğü gibi özel halk otobüslerinin yoğun olarak bulunduğu geniş bir karayolu ulaşım filosu bulunmaktadır. Bu filoya ayrıca Karamürsel ilçesi ile Yalova arasında karayolu toplu ulaşım hizmeti veren çok sayıda minibüs ve belediye otobüsü katılmaktadır.

Otoyol 4

Diğer adıyla Anadolu otoyolu, İstanbul ile başkenti Ankara'yı birbirine bağlayan otoyoldur. Bu otoyol çift yönlü olup üçer şeritten toplam altı şeride sahiptir. Kocaeli, Sakarya, Düzce ve Bolu'dan geçen bu yolda seyahat ücretlidir.

Otoyol 5

Otoyol 5 Kocaeli ve İzmir'i birbirine bağlayan otoyoldur. 2019'da tamamıyla hizmete giren bu otoyol dünyanın önemli köprülerinden biri olan Osmangazi Köprüsünü de kapsamaktadır. Osmangazi Köprüsü ya da İzmit Körfez Köprüsü, Otoyol 5 kapsamında, İzmit Körfezi'ndeki Dilovası Dil Burnu ile Altınova Hersek Burnu arasında inşa edilen, 1550 metre orta açıklığı ve 2682 metre toplam uzunluğu ile dünyanın dördüncü en uzun açıklıklı asma köprüsüdür.

Otoyol 7

Diğer adıyla Kuzey Marmara otoyolu, Marmara Bölgesi'nde bulunan bir otoyoldur. Bu yol çift yönlü olup yön başına dörder şeritten toplam sekiz şeride sahiptir. Otoyol, İstanbul'da Yavuz Sultan Selim Köprüsü ile Avrupa yakasından Anadolu yakasına transit geçiş sağlamaktadır. Proje dört ana kesimden oluşmaktadır. (1) Odayeri-Kurtköy arası (2) Kınalı-Odayeri arası, (3) Kurtköy-Akyazı arası (4) Başakşehir-Nakkaş arası. Kuzey Marmara otoyolu Kurtköy-Akyazı kesiminin önemli bir kısmı Kocaeli il sınırları içindedir ve il trafiği açısından önemlidir.

Kocaeli Ulaştırma Altyapısı

Kocaeli, gerek ham madde ve ara malı temininde, gerekse nihai ürünlerin dünya pazarlarına sunulmasında tüm taşıma türlerini kullanabilmektedir. Bundan dolayı her bir taşıma modunun avantajlarından yararlanmaktadır ve yükün taşınması anında taşıma türleri arasında değişiklik yapabilme esnekliğine sahiptir.

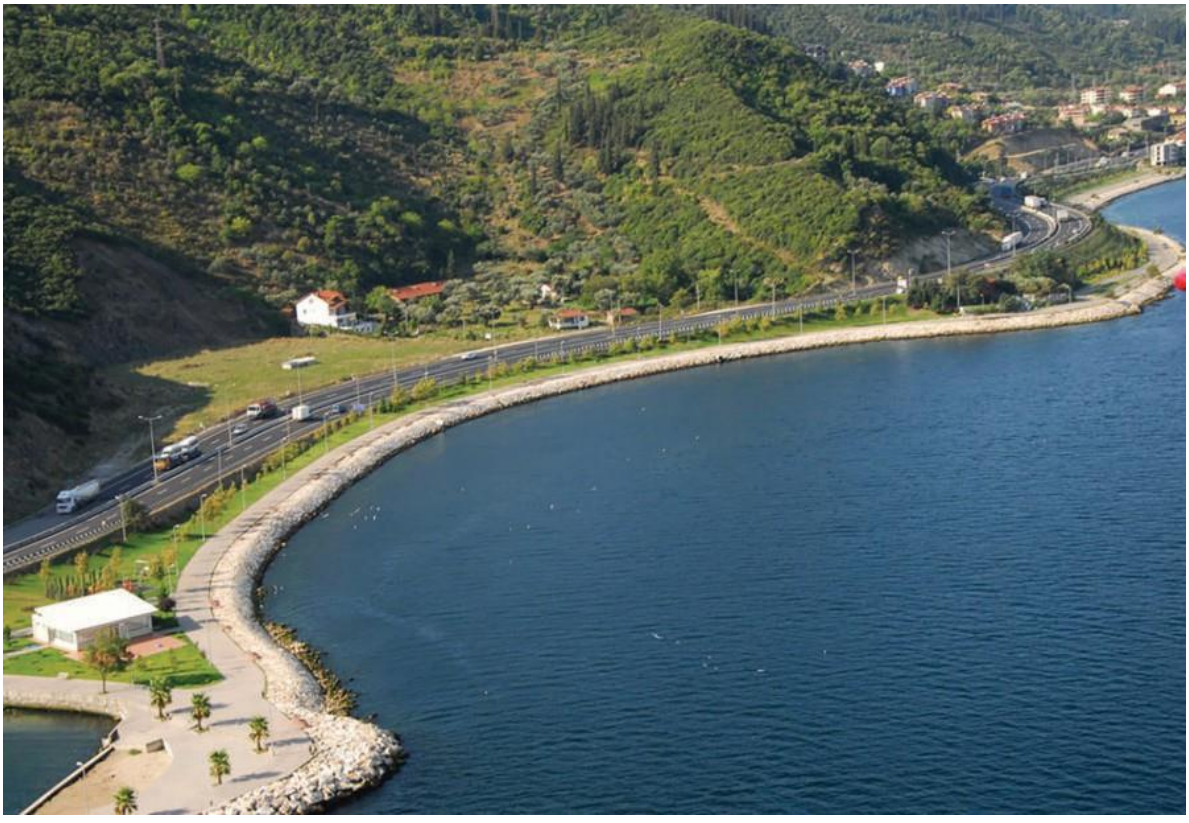

Kocaeli'nin ulaşım altyapısı nedeniyle kent içi ulaşımın karayolu ile yapılması toplu taşıma sistemini önemli hale getirmektedir. Kocaeli genelinde var olan toplu taşıma işletmeciliği temel olarak midibüs boyutundaki araçlar ve ismi "özel halk otobüsü" olan çeşitli kooperatifler aracılığı ile yapılmaktadır. Bunun dışında belediyeye ait hatlar da bulunmaktadır. Merkez dışındaki ilçelerde ise bu işletme türlerinin dışında sadece kent merkezinde çalışan minibüs olarak tanımlanabilecek sistemler de bulunmaktadır.

Kocaeli genelinde çalışan toplu taşıma hatlarının genel yapısı İzmit merkez başlangıç ve bitiş noktalarına göre dizayn edilmiştir. Hatların birçoğu İzmit merkez çevresinde yer alan yerleşim birimlerinden kent merkezine doğru çalışmaktadır. Bu da kent merkezi trafiği üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu durum kıyı boyunca kentin doğrusal bir yerleşim yapısına sahip olması ve engebeli arazi nedeniyle ulaşımın kıyıya yüklenmesine bağlıdır. Özellikle İzmit kent merkezi genelinde doğudan ve güneyden gelen hatlar kent merkezine erişmek için merkezin batısına kadar, batıdan gelen hatlar da doğusuna kadar güzergâhlarını devam ettirdiklerinden kent merkezinde yığılmalar artmaktadır.

Doğrusal bir yerleşim dokusuna sahip olan Kocaeli kenti kuzey ve güney kesimde de mevcut devlet yolları doğrultusunda gelişen ve bu yollar üzerinde kurulan bir kent içi ulaşım ağına sahiptir. Bu yapı nedeniyle Karayolları Bölge Müdürlüğü yetkisi dahilinde devlet yolları kent içi ulaşımda ana erişim aksları olarak kullanılmakta ve bu doğrultuda diğer yollara hizmet vermektedir. Bu nedenle kent genelinde devlet yollarının bağımsız ve güçlü arterleri çok gelişememiştir. Son yıllarda ihtiyaçların oluşmasından dolayı yeni arter oluşturma çalışmaları yapılmaktadır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde Gölcük, Karamürsel, İzmit, Kandıra ve Gebze terminalleri bulunmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2010-2011 faaliyet raporu kapsamında Gebze, Çayırova, Darıca, Dilovası ilçelerinin yararlanacağı Gebze terminal projesi bulunmaktadır. İzmit terminali ilin doğu batı ve güneyine, Gölcük ve Karamürsel terminalleri batı ve güneyine, Kandıra terminali ise Karadeniz kıyısındaki yerleşimlere yapılan yolculuklarda tercih edilmektedir. İzmit terminali İstanbul-Ankara arasında kaldığından daha çok bir ara terminal niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Erdoğan Çağdaş, *Kocaeli Hafif Raylı Taşıma Sistem Fizibilite Raporu*. İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elektrik Mühendisliği Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 201; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2010. *Faaliyet Raporu*; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, *Kocaeli Ula*şım Ana Planı 2010-2025 1. Ara Raporu.; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. 2012, *Kocaeli Ulaşım Ana Planı Mevcut Bilgilerin Toplaması Çalışması 1. Ara Rapor*. Kocaeli; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. 2012, *Kocaeli Ulaşım Ana Planı Sonuç Raporu*. Kocaeli; Ramazan Şengül ve Hande Yüksel Altıntaş, *Akıllı Kentin Bir Bileşeni Olarak Akıllı Ulaşım Uygulamalarının İncelenmesi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği*. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 6 (2), Kış, 2020. s. 487-502.

Muhsin HALİS

ULUGAZİ İLKOKULU

Kocaeli valisi Eşref Seyit Bey'in Yaptırdığı ve İsmi Atatürk'e İthafen Verilen Okul

Ulugazi İlkokulu, Yeni Cuma Camii karşısında Mustafa Köseoğlu'nun ailesi tarafından bağışlanan arazi üzerinde 1932 senesinde inşa edilmiştir. Okul, Atatürk'ün silah arkadaşı olan Kocaeli valisi Eşref Seyit Bey tarafından müteahhit Haşim Bey'e yaptırılmıştır. Okula Atatürk'e ithafen Ulugazi adı verilmiştir. Okulun ana binası Cumhuriyetin 10. yılına denk gelen 1932-33 eğitim öğretim döneminde vali Eşref Seyit tarafından hizmete açılmıştır. İlk öğrencileri Akçakoca İlkokulu'ndan devren gelmişlerdir. Demir Ali Bey, okulun ilk müdürü olarak görev yapmıştır. Okul 1934 yılında yangın geçirmiştir. 9 derslik, 2 toplantı salonuna sahip ilk bina öğrenci mevcudiyetini karşılayamayınca, Ulugazi İlkokulu'nun ikinci binası, duyulan ihtiyaç üzerine 1964 senesinde vali Bekir Suphi Aktan zamanında müteahhit Osman Özdemir'e yaptırılmıştır. On dersliğin bulunduğu ikinci bina ile birlikte okul 1992 yılına kadar eğitim öğretim hizmeti vermiştir. 1992-1993 eğitim öğretim yılında Vali Kemal Nehrozoğlu tarafından okulun üçüncü ek binası hizmete açılmıştır. Üçüncü ek binada dokuz derslik ve bir çok amaçlı salon bulunmaktadır. 1994 yılında okulun 2.binası yıkılmış, yerine 2007 yılında 4 katlı, içinde spor salonu, fen laboratuvarı, görsel sanatlar atölyesi, kütüphane ve 15 dersliğin bulunduğu yeni bir bina yapılmıştır.

Günümüzde de ilkokul olarak eğitim veren okulda 32 derslik, spor salonu, konferans salonu, kütüphane bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

F. Yavuz Ulugün Arşivi; Neslihan Türkmenoğlu Bayraktar, Emre Kishalı, "Tarihi Yapılarda Hasarsız Testler Aracılığıyla Önleyici Korumanın Sağlanması: Kocaeli Ulugazi İlkokulu Örneği", *Mimarist*, c: 3, 2017, ss. 85-90; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti (1839-1938)*, Kocaeli BŞB Kültür Yayınları, 2009; https://ulugazi.meb.k12.tr/icerikler/tarihcemiz_8993426.html.

Hülya ÇELİK

ULUSLARARASI DEĞİRMENDERE ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU AHŞAP HEYKEL SEMPOZYUMU

1993 yılında ulusal bir heykel sempozyumu olarak başlayan Değirmendere Zühtü Müridoğlu Ahşap Heykel Sempozyumu, 1994 yılında uluslararası olarak yapılmaya devam etmiştir. Türkiye'nin en uzun soluklu uygulamalı heykel sempozyumu olma özelliğini taşıyan Uluslararası Değirmendere Zühtü Müridoğlu Ahşap Heykel Sempozyumu, Kocaeli halkının yanı sıra Türkiye'den de birçok sanatseverin Değirmendere'de her yıl buluşmasına olanak sağlamaktadır. Türkiye'de bu alanda gerçekleştirilen birçok çalışmaya öncülük eden sempozyum yerli ve yabancı sanatçıların katılımıyla geleneksel bir şekilde her sene düzenlenmeye devam etmektedir.

Sempozyumun ilk adımı, 1993 yılında henüz Gölcük Belediyesi'ne bağlanmamış olan Değirmendere

Belediyesi'nin, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'yle yapmış olduğu iş birliğiyle atılmış ve ilk sempozyum düzenlenmiştir. Değirmendere beldesinde kestane ağacının çok olmasından dolayı seyreltme işlemleri yapılmaktadır. Kesilen ağaçlar depolarda bekletildiğinden el altında çok miktarda bulunmaktadır. Yontu olarak çalışılması kolay ve aynı zamanda dış koşullardan korunmasının uygun oluşundan dolayı kestane ağacı sempozyumun uygulama malzemesi olarak seçilmiştir.

Heykeller ilçenin merkezi bir yeri olan Çınarlık Meydanı'nda üretilmektedir. Sempozyuma bölge halkının özellikle de çocukların ilgisi yoğun olmaktadır. Bu sempozyum Değirmendere'yi sanat merkezine ve açık hava heykel müzesine dönüştürmüştür. Sempozyumlarda ortaya çıkarılan çalışmalar Değirmendere'de, parklara, sahile ve kamuya açık alanlara yerleştirilmiş, beldeyle bütünleşmiştir. Bölgeye sanat açısından birçok şey kazandırmış, farklı ufuklar açmıştır.

1999 yılında, 17 Ağustos depremi ile birçok şey gibi bu sempozyumda yapılan çalışmalar da tahrip olmuştur. Sahil şeridinde olan çalışmalardan 22 si sulara gömülmüştür. Bunların dışındaki birçok çalışma ise yer sıkıntısı nedeniyle, sergilenmek üzere İzmir, Çanakkale, Gebze ve İzmit'teki kültür merkezlerine hediye edilmiştir. Bu üzücü olay üzerine yitirilen çalışmalar yerine bazı sanatçılar, Mimar Sinan Üniversitesi'ne heykel hediye etmiştir ve 2000 yılında bu heykellerden oluşan bir sergi açılmıştır.

Her yıl düzenli olarak yapılan sempozyuma destek veren belediye yönetimi 2004'teki seçimlerde değişmesinden sonra Mimar Sinan Üniversitesi bir süre daha sempozyumun düzenlenmesine katkı vermiş, sonrasında haklarından vazgeçmiştir. Sempozyum, Zühtü Müridoğlu Ahşap Heykel Sempozyumu adıyla geçici bir süreliğine Çankaya Belediyesi'nin himayesinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. 2010 yılından sonra tekrar Değirmendere'ye dönen sempozyum Gölcük Belediyesi, Gölcük Kent Konseyi ve Kocaeli Üniversitesi iş birliğiyle düzenlenmektedir.

Uluslararası Değirmendere Zühtü Müridoğlu Ahşap Heykel Sempozyumu düzenleme komitesi, 2019 yılında ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı saran Covid-19 pandemisi nedeniyle 27.'si düzenlenecek olan sempozyumu bir süreliğine ertelemiştir. Yıllara göre Değirmendere Zühtü Müridoğlu Ahşap Heykel Sempozyumu Katılımcıları;

1. 1993: Fatma Akyürek, Türkiye, Emre Başoğlu, Türkiye, Fatma Başoğlu, Türkiye, Hülya Bozışık, Türkiye, Cavhar Göktaş, Türkiye, Ender Güzey, Türkiye, Rahmetullah Kartal, Türkiye, Neslihan Pala Menteş, Türkiye, Hüseyin Suna, Türkiye, Gökçe Okay, Türkiye, Kemal Tufan, Türkiye.

2. 1994: Osman Mete Demirbaş, Türkiye, Hiroko Murata, Japonya, Kauko Nissila, Finlandiya, Maarit Nissila, Finlandiya, Balbir Sıngh Kaat, Hindistan, Ömer Yavuz, Türkiye, Antti Ylönen, Finlandiya, Nilhan Sesalan Yüzsever, Türkiye.

3. 1995: Fatma Akyürek, Türkiye, Shosaku Asada, Japonya, Erim Bayru, Türkiye, Uri Eliaz, İsrail, Mic Leder, Almanya, Yann Liebard, Fransa, Azechi Takuji, Japonya.

4. 1996: İmre Veszpremi, Macaristan, Alexander Knyazik, Ukrayna, Kamila Mizerova, Çek Cumhuriyeti, Hasan Fuat Sarı, Türkiye, Ayhan Yılmaz, Türkiye, Meriç Hızal, Türkiye.

5. 1997: Gennaji Voronov, Rusya, Naoko Washizaki, Japonya, Tadakazu Maeda, Japonya, Michael Tropper, İsrail, Berika İpekbayrak, Türkiye, Yücel Kale, Türkiye.

6. 1998: Adri A.C.de Fluiter, Hollanda, Ayla Turan Tan, Türkiye, Ebru Yılmaz, Türkiye, Ikkti Miyake, Japonya, Roman Manevitch, Kazakistan, Wladislaw Sajzev, Türkiye.

7. 1999: Ayako Takevchi, Japonya, Yıldız Güner, Türkiye, Varga Geza Ferenç, Macaristan, Seçkin Pirim, Türkiye, Funda Gülay Günaydın, Türkiye.

8. 2000: Shosaku Asada, Japonya, Hülya Bozışık, Türkiye, Ayhan Yılmaz, Türkiye, Ender Güzey, Türkiye, Ömer Yavuz, Türkiye, Michael Tropper, İsrail

9. 2001: Emre Başoğlu, Türkiye, Yücel Kale, Türkiye, Kemal Tufan, Türkiye, Maarit Nissila, Finlandiya, Kauka Nissila, Finlandiya.

10. 2002: Tadakazu Maeda, Japonya, Yoshitoshi Kanekami, Japonya, Ebru Yılmaz, Türkiye, Yıldız Güner, Türkiye, Ayla Turan Tan, Türkiye.

11. 2003: Derya Yılmaz (Özşen), Türkiye, Hakan Ersiz, Türkiye, Atilla Galip Pınar, Türkiye, Bilha Aharoni, İsrail, Heiko Borner, Avusturya, Toshiharu Miki, Japonya.

12. 2004: Bülent Çınar, Türkiye, Gökhan Ercan, Türkiye, Christian Vigliarola, İtalya, Tsunesyoshi Nobata, Japonya, Şule Töre, Türkiye, Öznur Aksoy, Türkiye, Nilüfer Akman, Türkiye, Ayhan Mutlu, Türkiye, M. Kemal Saygılı, Türkiye.

13. 2005: Yıldız Güner, Türkiye, Özgür Turhan, Türkiye, Ezgi Sandıkçı, Türkiye, Igor Brown, Ukrayna, Michel Aksent, Fransa, Özgür Turhan, Türkiye, Seçkin Pirim, Türkiye, Sıla Şen, Türkiye, Yaşam Şaşmazer, Türkiye, Yorgos Kaltsidis, Yunanistan.

14. 2006: Ersin Yavukçu, Türkiye, Ümit Turgay Durgun, Türkiye, Cemil Güntepe, Türkiye, Kamen Tanev, Bulgaristan.

15. 2007: Yavor Tanev, Bulgaristan, Ülkü Girgin, Türkiye, Gülce Yelken, Türkiye, Nilay Kutlu, Türkiye.

16. 2009: Ayla Turan Tan, Türkiye, Ece Akay, Türkiye, Esra Sağlık, Türkiye, Goran Cpajak, Sırbistan, Jerome Symons, Hollanda, Antonis Myrodias, Yunanistan.

17. 2010: Masatada Katsuki, Japonya, Filomena Almeida, Portekiz, Maria Elisabth Mayrl, Avusturya, Bora Türkan, Türkiye, Nevzat Atalay, Türkiye, Erdal Duman, Türkiye.

18. 2011: Ertuğ Atlı, Türkiye, Evrim Kılıç, Türkiye, Arzu Parten, Türkiye, Sakari Matillauri, Finlandiya, Arai Masami, Japonya, Beatriz Carborelle Ferrer, İspanya.

19. 2012: Mansour Tabibzadeh, İran, Karen L. Macher Nesta, Peru, Milen İvantchev, Vassilev, Bulgaristan, Kurumi Totsuka, Japonya, Kadriye Mantık, Türkiye, M. Kemal Sayılı ,Türkiye, Varol Topaç, Türkiye.

20. 2013: Özgür Sakalı, Türkiye, Evren Erol, Türkiye, Hatıra Akyüz, Türkiye, Miguel Merino, Şili, Isabella Corni, İtalya, Liliya Poprnikova, Bulgaristan.

21. 2014: Ayşe Sultan Babayiğit, Türkiye, Timuçin Gözaydın, Türkiye, Hasan Gazi Güley, Türkiye, Jean-Paul Falcıonı, italya, Rumen Dımıtrov, Romanya, Carmen Tepsan, Romany.

22. 2015: Sarah Hillebrecht, Almanya, Saeid Ahmadi, İran, Marius Bacriu, Romanya, Canan Sönmezdağ Zöngör, Türkiye, Burak Eren Güler, Türkiye, Songül Coşkun, Türkiye.

23. 2016: Sang-Heon Lee, Güney Kore, Xiao Jucheng, Çin, Mihail Levchenco, Ukrayna, Çağdaş Erçelik, Türkiye, Songül Girgin, Türkiye, Hüseyin Ceylan, Türkiye.

24. 2017: Lyudmyla Mysko, Ukranya, Glebos Thachenko, Rusya, Farshid Elishai Sayad, İran, Ürün Ünal, Türkiye, İmdat Avcı, Türkiye, Begüm Tekay, Türkiye.

25. 2018: Agnessa Ivanova Petrova, Bulgaristan, Vasılısa Chugunova, Rusya, Behnam Akharbin, İran, Eda Taşlı, Türkiye, Nilhan Sesalan, Türkiye, Orçun Beslen, Türkiye.

26. 2019: Vadim Polin, Rusya, Bahman Chegeni, İran, Pedro Jordan, İspanya, Şenol Bora, Türkiye, Sanem Tufan, Türkiye, Şahin Karakuş, Türkiye.

KAYNAKÇA

Firdevs Sağlam, *Türkiye'de Gelenekselleşmiş Uygulamalı Heykel Sempozyumları,* Çukurova Üniversitesi *Yüksek Lisans Tezi*, Adana, 2011, s. 45-60.

Ceyhun KONAK

ULUSLARARASI GÖLCÜK SERAMİK SEMPOZYUMU

2012 Yılından İtibaren Devam Eden Etkinlik

Uluslararası Gölcük Seramik Sempozyumu, Kocaeli Üniversitesi'nin gelişmişlik ve çağdaşlaşma kriterlerinin önde gelen unsurları olarak gördüğü kültür-sanat etkinliklerinin çoğalması ve bu alandaki alt yapının güçlendirilerek evrensel standartlara ulaşılması hususundaki çalışmaları kapsamında, Gölcük Belediyesi ve Gölcük Kent Konseyi işbirliği ile oluşturulmuş "Gölcük Vizyon 2023" projesi kapsamında, kentin kültür-sanat yaşamının zenginleştirilmesi ve geliştirilmesi adına yürütülen önemli çalışmalardan sadece bir tanesidir.

Sempozyumun ana hedefi, akademisyen veya serbest çalışan seramik sanatçılarının kişisel teknik ve yorumlarını gözlemleyerek eğitim kalitesini geliştirmek ve Kocaeli Üniversitesi ile çevresine sanatsal ve bilimsel katkı sunmaktır. İlki "Uluslararası Değirmendere Uygulamalı Seramik Sempozyumu-UDUSS" adıyla, 30 Mayıs-8 Haziran 2011 tarihleri arasında, Değirmendere Ali Özbay Meslek Yüksek Okulu'nun Gölcük-Değirmendere yerleşkesinde düzenlenen etkinliğe yedisi yabancı, on sekizi yerli yirmi beş akademisyen ve sanatçı katılmıştır.

2012 yılından itibaren "Uluslararası Gölcük Seramik Sempozyumu" adıyla devam eden etkinliğe 2012'de dördü yabancı, sekizi yerli toplam on iki, 2013'te dördü yabancı, altısı yerli toplam on, 2014'te dördü yabancı, altısı yerli toplam on, 2015'te üçü yabancı, altısı yerli toplam dokuz, 2016'da dördü yabancı, altısı yerli toplam on, 2017'de üçü yabancı, beşi yerli toplam sekiz, 2018'de ikisi yabancı, beşi yerli olmak üzere toplam yedi akademisyen ve sanatçı davet edilmiştir.

Sempozyuma, Gürcistan, Hindistan, İran, Slovakya, Azerbaycan, Finlandiya, Pakistan, İngiltere, Mısır, İspanya, Kazakistan, Macaristan, Amerika Birleşik Devletleri, Sırbistan, Arjantin, Kore, Tayvan ve Şili'den olmak üzere on sekiz farklı ülkeden sanatçı katılmıştır. Farklı ülkelerden ve kültürlerden gelen, seramik sanatına kendini adamış, dünya çapında tanınan sanatçıların özgün yorumları ile sempozyum boyunca ürettikleri eserler, Gölcük, Değirmendere'de kurulan Çağdaş Seramik Sanatları Müzesi'nde daimî olarak sergilenmektedir. Artık gelenekselleşen bir organizasyon olan Uluslararası Gölcük Seramik Sempozyumu yerli, yabancı akademisyen ve sanatçıların katılımıyla düzenlenmeye, sosyal ve kültürel hayatı canlandırmaya, kentimizin hem ulusal hem de uluslararası tanınırlığını artırmaya devam etmektedir.

Ziya Yekta ÖZKAN

ULUSLARARASI KOCAELİ TARİH VE KÜLTÜR SEMPOZYUMLARI

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Tarafından Düzenlenen Kültür Toplantıları

Kocaeli vilayeti büyük bir tarihi, kültürel birikime sahiptir ve günümüzde de birçok yönden Türkiye'ye rehberlik edecek bir konumda oluşuyla bu önemini sürdürmektedir. Anadolu'nun kilit noktasında bulunan Kocaeli, antik çağlardan itibaren insanların yaşam alanı ve bölgede ortaya çıkan büyük medeniyetlerin bir parçası olmuştur. Bizans Devleti devrinde önemini koruyan şehir Osmanlı Devleti'nin de önemli merkezlerinden birisi konumuna gelmiştir. Günümüzde olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında da Kocaeli, ülkenin önemli bir sanayi şehri idi. Bu coğrafyaya sahip olan bütün büyük medeniyetlerin izini taşıyan bölge bu medeniyetler içinde özellikle ticaret ve sanayi alanında önemli izler taşımaktadır. Tarihi açıdan önemli birçok gelişmeye sahne olan Kocaeli bölgesinin araştırılması ve avantajlarının, dezavantajlarının ortaya konulması günümüz ekonomik ve sosyolojik çalışmalarına da katkı sağlar niteliktedir.

Bu kadar büyük ve önemli bir geçmişe sahip olan Kocaeli bölgesinin tarih ve kültürünün yeterince araştırılmamış olduğuna dikkat çeken Kocaeli Büyükşehir Belediyesi yöneticileri akademisyenlerle irtibata geçerek şehrin kültürüne katkı sağlayacak toplantıların yapılmasını planlamışlardır. 2014 yılında "Kurucu Beylerin İzinde Kocaeli Tarihi" düşüncesi ile başlayan kültür çalışmaları, düzenlenen altı uluslararası sempozyumla şehrin tarihi dokusunu, Osmanlı kültür ve medeniyetini, bu süreçte etkili olan şahsiyetleri gençlerle buluşturma, bir farkındalık oluşturma hedefinde başarı ile uygulanmıştır. Sempozyumların düzenleme kurulu, Prof. Dr. Haluk Selvi, Prof. Dr. İbrahim Şirin, Doç. Dr. Muhammed Bilal Çelik, Dr. Ali Yeşildal, Raşit Fidan, Hayriye Sözer ve Resül Narin'den oluşmaktadır. Bu sempozyumlarda, şehrin fet-

hinde önemli rolü bulunan ve şehre adını veren Gazi Akça Koca, Osmanlı denizciliğinin mimarı sayılan ve bir ilçeye ismini veren Kara Mürsel Alp, yine şehirde önemli mimari eserleri bulunan ve Osmanlı Devleti'nin Kocaeli'deki ilk yöneticisi olan Orhan Gazi oğlu Gazi Süleyman Paşa, Gebze ve çevresinde Osmanlı klasik döneminin şehir inşacısı olan, külliyesi ile İslam kültürünün önemli örneklerini veren Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli bölgesinin fethinde en önde yer alan Orhan Gazi ele alınmıştır. Altıncı sempozyum milli mücadele tarihinin 100. yılına atfen, Yunan işgaline engel olmak için fedakarca çarpışan Servetiye cephesi kahramanlarına atfedilmiştir. Bu altı önemli isim üzerinden kuruluş ve kurtuluş dönemlerinde Kocaeli ve çevresinin önemi vurgulanmış, ayrıca Kocaeli tarihinin ve kültürünün yaklaşık bin yıllık dönemi günümüze kadar incelenmiş, tartışılmıştır.

"Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu" 02-04 Mayıs 2014 tarihlerinde gerçekleştirilmiş, 115 akademisyenin 102 tebliğ sunduğu sempozyum 3 cilt, 1802 sayfa bildiri kitabı olarak yayınlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair Akça Koca ile ilgili bir tiyatro ve şehirde yapılan anketlerle Akça Koca'nın kim olduğu, kuruluş döneminde Kocaeli'nin rolüne dair bir farkındalık oluşturulmuş, Gazi Akça Koca adına Seka Park alanında bir anı evi açılmıştır. "Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II" 03-05 Nisan 2015 tarihlerinde gerçekleştirilmiş, 172 akademisyenin 153 tebliğ sunduğu sempozyum kitabı 3 cilt, 2169 sayfa olarak yayınlanmıştır. Osmanlı denizciliğinin doğuşu ve Kara Mürsel Alp üzerinden Kocaeli'de denizin ve deniz ticaretinin önemi ele alınmıştır. Gölcük Deniz Komutanlığı sempozyum boyunca etkinliklere denizden eşlik etmiştir. "Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III" 25-27 Mart 2016 tarihlerinde gerçekleştirilmiş, 250 akademisyenin 210 tebliğ sunduğu sempozyum kitabı 4 cilt, 2955 sayfa olarak yayınlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Kocaeli'deki ilk valisi olan ve Avrupa'ya geçişimizi simgeleyen Süleyman Paşa, Bolayır'daki kabri başında okçularla birlikte anılmıştır. Okçuluğu ve gaza ruhu ile öne çıkan Süleyman Paşa'nın kabri ve çevresi Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenmiştir. Sempozyum boyunca okçuluk üzerine çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmiştir. "Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV" 24-26 Mart 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiş, 160 akademisyenin 125 tebliğ sunduğu sempozyum kitabı 3 cilt, 2223 sayfa olarak yayınlanmıştır. Çoban Mustafa Paşa bir külliye etrafında Osmanlı kültürünün inşacısı olarak değerlendirilmiştir. Külliyesi başında çeşitli etkinliklerle anılan Mustafa Paşa, sempozyumda "Külliyeden Modern Şehre Dönüşümün Simgesi" olarak vurgulanmış, tebliğlerle bu düşünce güçlendirilmiştir. "Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V" 9-11 Mart 2018 tarihleri arasında yapılmış, 208 akademisyenin 160 tebliğ sunduğu sempozyum kitabı 3 cilt halinde 1855 sayfa olarak yayınlanmıştır. Sempozyum öncesinde Marmara Bölgesi'nde Orhan Gazi döneminde yapılan eserler tek tek fotoğraflanmıştır. Kocaeli, Sakarya, Kaynaşlı, Düzce, Akçakoca, Zonguldak, Marmara Ereğlisi, Bursa ve Bilecik'e giden ekipler, buralarda Orhan Gazi döneminde yapılan cami, hamam ve kervansaray gibi eserlerin fotoğrafını çekmiştir. Bu fotoğraflar arasından seçilen 70 eser sempozyum boyunca ''Orhan Gazi Dönemi Yapıları Fotoğraf Sergisi'' adı altında sergilenmiştir. KBB Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı bünyesinde yer alan Geleneksel Sanatlar Evi'nde eğitim alan öğrenciler, Gülseher Kahraman eşliğinde Kocaeli'nin simgesi haline gelen Saat Kulesi ve Yürüyüş Yolu'nun yanı sıra Osmanlı döneminde Kocaeli'de yapılan tarihi eserleri minyatürlere işlenmiştir. 30 nadide eserden oluşan ''Minyatürlerle Kocaeli Sergisi'' de üç gün boyunca sempozyumda sergilenmiştir. "Milli Mücadelede Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-VI" 08-10 Mart 2019 tarihleri arasında düzenlenmiş, 205 akademisyenin katıldığı sempozyumda 156 tebliğ sunulmuştur. Sempozyumda Kocaeli Ansiklopedisi Çalıştayı düzenlenmiş, alanın uzmanları tarafından "Türkiye'nin Coğrafi İşaretli Ürünleri ve Kocaeli" isimli özel sunumlar gerçekleştirilmiştir. Milli mücadelede kadın kahramanlarımızdan Kara Fatma'nın tiyatro oyunu ise yine özel bir oturum oluşturularak dinleyicilerle buluşturulmuştur. Sempozyumda sunulan tebliğler üç cilt halinde 1850 sayfa olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmaların tamamı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin hazırlamış olduğu http://www.kocaelitarihisempozyumu.com/ internet sitesinde okuyucularla buluşturulmuştur.

Sempozyumlar sonunda yaklaşık on beş bin sayfalık bir tarih-kültür çalışması, 19 cilt halinde Kocaeli insanına, günlük hayatın her evresine etki edecek şekilde yayınlanmıştır. Ayrıca sempozyumlar boyunca düzenlenen sosyal etkinliklerle, yola çıkarken hedeflenen kurucu beyleri tanıma, şehrin tarihi ve kültürel dinamiklerini keşfetme düşüncesi de amacına ulaşmıştır.

Tarih ve kültür sempozyumları sonunda "Bilge Şehir Kocaeli" logosu daha anlamlı hale gelmiş, Kocaeli'nin sadece bir sanayi şehri olmadığı, Türkiye Cumhuriyeti için kültürel birlik inşasında önemli bir rolü de üstlenebileceği görülmüştür. Her sempozyum sonunda ortaya çıkan bilgiler ve belgeler yeni hedefler göstermiştir. Kocaeli'de doğan "Kültürel Birlik İnşası ve Bilge Şehir" misyonu sürdürülebilir bir projeler bütünü ortaya koymuştur.

Yayınlanan bu tebliğlerde, Kocaeli tarihi coğrafyası, Osmanlı fetihlerinden önce Kocaeli ve çevresi,

Orhan Gazi ve Osmanlı kuruluş döneminde Kocaeli, Kocaeli ve çevresine göçler, seyahatnamelerde Kocaeli, yakınçağ dönemi, ticaret, ekonomi ve ulaşım tarihi, nüfus tarihi, toplumsal yapı, milli mücadele dönemi, Cumhuriyet dönemi, sanayi tarihi, SEKA tarihi, sağlık hizmetleri ve kurumları tarihi, spor tarihi, sanat ve mimari tarihi, şehirleşme ve şehir kültürü, tarihsel yapılar ve tarihçeleri, Kocaeli'de tarihi şahsiyetler, Kocaeli ve çevresinde dil ve edebiyat çalışmaları, Kocaeli ve çevresinde yemek ve beslenme kültürü, Kocaeli ve çevresinde el sanatları konuları ele alındı. Ayrıca her sempozyumda Kocaeli tarihine ve kültürüne hizmet etmiş olan akademisyenlere "Kocaeli Tarih ve Kültür Ödülü" takdim edilmiştir. Kocaeli Tarih ve Kültür Sempozyumlarının yedincisinin "Kocaeli Spor ve Kocaeli Tarih ve Kültür Sempozyumu" olarak devam etmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA
http://www.kocaelitarihisempozyumu.com/

Haluk SELVİ

UMAÇ ÇORBASI

Yemek Kültürü

Kocaeli'de umaç çorbası, uğmaç çorbası veya ovma çorba Anadolu'nun çeşitli yörelerinde ve farklı coğrafyalarda yaşayan Türkler arasında da bilinmektedir. Tarihi kaynaklarda ve sözlüklerde omaç, omaç aşı, oğmaç aşı, ovmaç gibi adlarla da anıldığı görülür. Orta Asya'da yuvarlak kesilen erişteye umaç denirken bu yuvarlak erişte ile yapılan çorba da aynı adla anılır. *Derleme Sözlüğü*'nde Kocaeli, Bolu, Kütahya, Kastamonu, Kırklareli, Malatya gibi Anadolu'nun bazı bölgelerinde "avuçta ufalanmış hamurdan yapılan çorba"nın "uğmaç" olarak anıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan malzemeler benzer olsa da çorbanın yapılışı yörelere göre farklılık gösterebilmektedir.

Kocaeli'de yapılan umaç çorbasının ana malzemesi, elde yapılan küçük yuvarlak hamur toplarıdır. Hamur için gerekli malzemeler un, su ve tuzdur. Un, su ve tuz karışımı yoğurularak katı bir hamur elde edilir. 15 – 20 dakika dinlendirilen hamurdan minik parçalar koparılarak avuç içine alınan un ile yuvarlanır. Hamur topları genellikle nohuttan daha küçük şekilde, kuskus, şehriye büyüklüğünde hazırlanır. Bu minik hamur topları biraz un serpilmiş bir tepsinin içine konur. Tüm hamur bitene kadar bu işlem tekrarlanır. Hamur toplarının birbirine yapışmasını engellemek amacıyla tepsideki unun, tüm hamur toplarını çok ince bir tabaka olarak kaplaması sağlanır. Bu işlemle çorbanın taneleri olan umaç/uğmaç/ovmalar hazırlanmış olur. Umaçları hazırlamak için kullanılan bir başka yöntem de hamuru elek ya da kalburdan geçirerek küçük hamur parçaları elde etmektir. Hazırlanan umaçlar kurutularak daha sonra pişirmek için de saklanabilir.

Çorbanın ikinci aşamasında ise bir tencerede tereyağı eritilir. İçine, ince kıyılmış soğan eklenerek iyice kavrulur, sonra salça ilave edilir. Karışıma su veya et suyu eklenerek kaynamaya bırakılır. Kaynayan suya,

hazırlanan umaçlar atılır. Hamurun bir araya toplanmasını engellemek için bir süre karıştırılır ve hamurlar pişene kadar kısık ocakta kaynatılır. İsteğe bağlı olarak nane eklenebilir.

KAYNAKÇA
Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş IV*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978, s. 393; Ömür Alyakut ve Tülay Polat Üzümcü, "Gastronomi Turizmi Bağlamında Kandıra Beslenme Kültürü ve Unutulmaya Yüz Tutmuş Lezzetleri Goncaaydın Köyü Örneği", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu-IV*, Kocaeli 24-26 Mart 2017, s. 1837-1861; Sulayman Turduyeviç Kayıpov, "Kocaeli Yöresel Yemeği Umaç Çorbası ve Merkezî Asya Türk Mutfağındaki Umaç (Tarihî-Karşılaştırmalı İnceleme)" , *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No 42, Cilt 3, Kocaeli 2018, s. 1863-1873; https://sozluk.gov.tr/ [24.07.2021]; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/umac--corbasi [24.07.2021]

Meriç HARMANCI

URGANCI AHMET ÇELEBİ CAMİSİ

Çınarlı Camii

İzmit Merkez İlçe Cedit Mahallesi'nde İnönü Caddesi'nin doğu yöndeki başlangıç kısmında Baç-Çınarlı semtinde bulunmaktadır. Şehrin doğu girişinde bulunduğundan kervanlardan alınan vergilerden dolayı semt "baç" adını almıştır. "Çınarlı" ismi ise 1870'li yıllarda Nalbant Ali Ağa tarafından dikildiği söylenen çınardan gelmektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde önceleri Baç Camii diye geçen cami daha sonra muhtemelen bir yeniden yapım veya esaslı bir tamir sonrası vakıfın ismini almıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde Hicri 1211/ Miladi 1796 tarihli bir belgede Urgancı Ahmet Çelebi Camii adı geçmektedir.

Urgancı Ahmet Çelebi, keten veya kendirden yapılan urgancılık mesleği ile uğraştığı için bu adı almıştır. Bir donanma ve denizcilik şehri olan İzmit'te urgancılık büyük öneme sahiptir. Kocaeli keten ekim bölgesi olduğu için urgan ketenden yapılırdı. Köylerde evlerde urgan yapıldığı gibi çarşıda da urgancılık meslek olarak yapılmaktaydı. Çarşıda kalın ip eğirenlere urgancı, ince ip eğirenlere de çıkrıkçı denirdi. Ahmet Çelebi'nin kimliği konusunda bilgiye ulaşılamamıştır. Cami çevresinde tespihçilik yapan Ömer Efendi, çocuklarını ve torunlarını tanıdığını ancak Alzheimer başlangıcı olduğundan nerede olduklarını hatırlamadığını söylemiştir. Çelebi lakabı, Osmanlılarda XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar kültürlü yüksek ta-

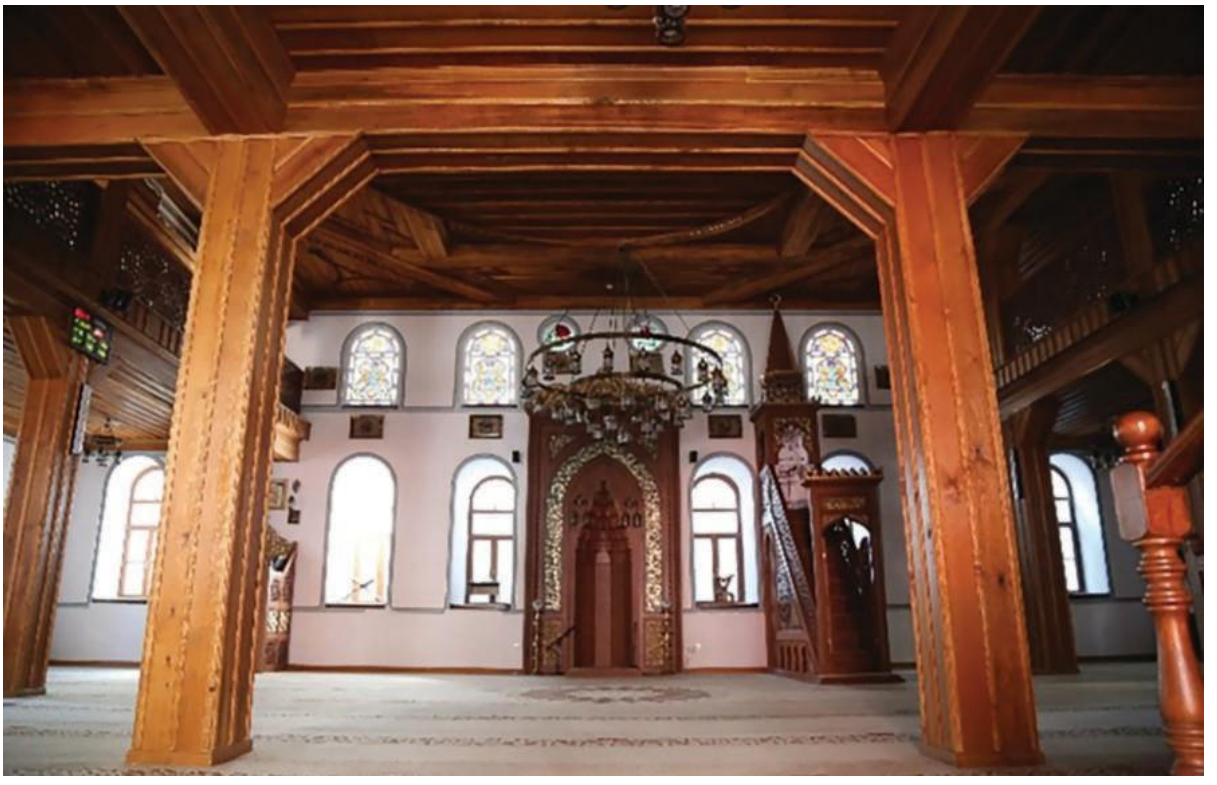

Urgancı Ahmet Çelebi Camii Harimi

bakaya mensup olanlar, ilmiye ricâli, şairleri, kalem erbabı, Divân-ı Hümayun kâtipleri gibi genel olarak okumuş, bilgili kimseler için kullanılmasının yanında, daha geç dönemlere kadar Bektaşi ve Mevlevi Pirleri için de kullanılmıştır.

Caminin takip edebildiğimiz üç tamir ve yeniden inşa dönemi bulunmaktadır. 19. yüzyılda Sultan Abdülmecit döneminde onarım kitabesinin de bulunduğu ahşap yapı. İkincisi, 1927 yılında yanmasından sonra 1933 yılında yeniden yapılan cami. 1954 yılında son cemaat yeri, 1974 yılında iki yan taraf eklenerek kare planlı olan cami bu eklentilerden sonra doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plana kavuşmuştur. Bu camide ilk camiden kalan orijinal kısımlar; kuzeyde son cemaat yeri ile son cemaat yerini ana mekân harim kısmından ayıran ahşap duvar ile minaresidir. Üçüncü yapı; 1999 depreminden sonra hasar alıp yıkılan minaresi yeniden yapılmıştır. Sonraki süreçte cami geneline onarım düşüncesiyle başlanmış ancak masrafın daha büyük olacağı hesaplanarak caminin tamamen yıkılıp yeniden yapılmasına karar verilmiştir. Cami Anıtlar Yüksek Kurulu'nun gözetiminde şimdiki haline dönüştürülmüştür. Bugünkü haliyle cami; Osmanlı neo klasik üslup özellikleri taşımaktadır. Dıştan çatılı olan tavanı ortada kaburgalı kubbe ile kaplanmıştır. Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü ahşap göbeklerinde yıldız tarzı işçilik vardır. Eski geleneğe öykünerek yapılmış Osmanlı neo klasik tarzı egemendir.

Bugünkü cami rekonstrüksiyon işleminin sonucu ortaya çıkmıştır. Rekonstrüksiyon, mimarlıkta bir yapının kalıntıları ve diğer belgeler yardımıyla eski şeklinin belirlenerek yeniden yapılması işlemidir. Restorasyon ile ilintili olmakla birlikte restorasyon, tarihi yapıların harap olan bölümlerinin daha fazla harap olmasını önlemek için aslına uygun biçimde yenileme çalışmasıdır.

Caminin ilk şekli ahşap bağdadi dolgu niteliğinde iken ikinci inşaatında kâgire çevrilmiştir. Kocaeli'nin Osmanlı dönemindeki yoğun ağaç dokusu dolayısıyla kereste bölgede kolay temin edilen bir malzeme olmuştur. Bu durum bölgeye gelen seyyahların da ilgisini çekmiştir. Evliya Çelebi Kocaeli ormanları için "ağaç denizi" ifadesini kullanmıştır. Karamürsel Uzundere Köyü Camii'ndeki kubbenin oturduğu harim tavanının köşelerine monte edilen sivri uçlu profiller, özellikle Kocaeli camilerinde bir geleneğe dönüşmüştür. İzmit Urgancı Ahmet Çelebi Camii'inde olduğu gibi Kocaeli'nin geç Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi camilerinden Gölcük Hacı Davut Ağa Camii ve Gölcük Nüzhetiye Köyü Camii harim tavanlarında benzer teknik uygulanmıştır.

Cami 1927 yılında yangın geçirmiş, 1933 yılında yeniden yapılıp ibadete açılmıştır. 1954 yılında arka cemaat kısmı eklenmiştir. 1967 Adapazarı depreminde duvarlarında ufak çatlaklar oluşmuştur. 1971 yılında yan taraf ekleri yapılmıştır. Duvarlarında yine çatlaklar oluşmuştur. Tamir edilip ibadete açılmıştır. Caminin müştemilatı şadırvan, lojman, kuran kursu, gasilhane ve bahçeden ibarettir. Toplam kullanım alanı 450 metrekaredir. 17 Ağustos 1999 depreminde minaresi ağır hasar gördüğü için yıkılarak yerine yenisi yapılmış, daha sonra cami kısmına onarım düşüncesiyle başlanmış ancak masrafın daha büyük olacağının hesaplanması üzerine yıkılıp yeniden yapılmasına karar verilen Çınarlı Camii, tamamen yıkılmış ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun gözetiminde yeniden yapılmıştır.

İlk cami içerisinde duvara asılı olan bir levha kitabede; Fatih-i İzmit Gazi Süleyman Paşa bin Osman ve Fatih-i Hereke ve Fatih-i Aydos ve Fatih-i Kocaeli sancağı sene 728 Bina-i Cami-i Şerif ve Medrese sene 732 yazısı bulunmaktadır. Camiye ait orijinal inşa kitabesi günümüze ulaşmamış olmakla beraber Sultan Abdülmecit dönemi onarım kitabesi mevcuttur. Kocaeli Kültür Envanteri'nde Bugünkü sahibi Urgancı Vakfı olarak belirtilmiştir. Bursa Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 21/7/1989 tarih ve 580 sayılı kurul kararı ile tescillenmiştir.

1920'li yılların başında hazırlanan kent haritalarında cami, kareye yakın dikdörtgen planlı gösterilmiştir. Batıdaki dışa taşkın kare bölüm ise muhtemelen minare yeridir. Ünal, mahalli kaynaklardan edindiği bilgilere dayanarak günümüzdeki caminin 1928-29'da yanan ahşap caminin yerine yapıldığını ve yalnızca kuzeyde son cemaat yeriyle ana mekânı ayıran ahşap duvar ile minaresinin orijinal olduğunu söylemektedir. Mimarı bilinmemektedir.

Doğu-batı doğrultulu, dikdörtgen planlıdır. Merkezinde içten asma kubbesi vardır. Bezemeleri Abdülmecit dönemi ampir üslup özellikleri göstermektedir. Ahşap son cemaat yeri bulunmaktadır. Kâgir sistemde inşa edilen caminin, kuzeyine daha geç bir tarihte eklenen bölümü betonarmedir. Cami üstte kırma çatıyla örtülüdür. Yapının dikkat çekici ögeleri sonradan ilave edilen bölümden ana mekâna geçilen basık kemerli kapı ile ana mekânın ortasındaki içten asma kubbesi ahşaptır. Caminin üç bölümlü güney cephesinde iki sıra halinde düzenlenmiş yuvarlak kemerli pencereler sıralanmaktadır. Batı cephesinin alt kat pencereleri güneydekilere oranla daha geniştir. Orijinal şekli ve yapılış tarihi hakkında net bilgilere sahip olmadığımız caminin yuvarlak kemerli pencere düzeni, 19. yüzyıldan itibaren cami tasarımlarında karşılaşılan bir uygulamadır.

KAYNAKÇA

Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti (1839-1938),* Kocaeli 2009 s. 121; S. Ünal, "İzmit'te Bulunan Osmanlı Sanat Eserleri (Pertev Paşa Camii Hariç)", *Lisans Tezi,* İstanbul 1966. s. 27-28; Saliha, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19 (2021/19), s. 193; Mehmet Salih Erpolat, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Dini Hayatın İzleri," *Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* Sayı VI/1 – Temmuz 2020, 1-37; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri,* Kocaeli 2011 s. 69; Renklinot.com, "Urgancılık Mesleğinin Özellikleri"; Cagdaskocaeli.com, "Çınarlı Camiini Yaşı Asırlık Çınarıyla Aynı" adlı haber; Kastamonu.ktb.gov.tr, Urgancılık; Ahsen Akalın (85), Kandıra, Lise mezunu ile görüşme; Ümran Yavaş Tepecik, Gebze Duraklı Köyü, İlkokul mezunu ile görüşme.

Adem ARI

URYÂNÎ ALİ EFENDİ (ö. 1701)

Osmanlı Dönemi Âlimlerinden

Uryânî Ali Efendi İzmit Lokmanlar köyüne mensup olan bir Osmanlı âlimidir. Mehmed Süreyya, Uryânî Ali Efendi'nin Bağdat'ta eğitim aldığını belirtirken Uşşâkîzâde İbrahim Efendi ise *Tarih-i Uşşâkîzâde*'de Uryânî Ali Efendi'nin İstanbul'da Benli Efendi'den ilim tahsili aldığını ifade etmektedir.

Uryânî Ali Efendi ilim tahsilinin akabinde Bursa'ya giderek eğitimine devam etti ve ilimde ilerleyerek ün kazandı, sonrasında ise sultan müderrisi oldu. 1684'te Bursa'daki Hüseyin Bey Medresesi kendisine ihsan olundu. 1687'de ise merhum Vânî Efendi'nin damadı Mustafa Efendi'nin yerine "Yeşil imâret" olarak bilinen Çelebi Sultan Mehmed Han Medresesi kendisine buk'alık (büyük bina, boş alan) olarak verildi. 1701'de Uryânî Ali Efendi ilmi üne sahipken vefat etti. Bursa'da Debbâghâne-kapısı dışındaki kabristana defnedilen Uryânî Ali Efendi'nin kabri bugün Bursa Pınarbaşı Mezarlığı 115. paftada yer almaktadır. Uşşâkîzâde İbrahim Efendi kaleme aldığı tarihinde Uryânî Ali Efendi için ilim ile meşgul, hayra yatkın, nefis terbiyesine sahip, hoş sohbet, iyi dost, çoğu gün oruçlu olan üstün bir adem olduğunu belirtmektedir.

Vefatından sonra Uryânî Ali Efendi'nin sahip olduğu yerler İstanbul Filibe'den ayrılmış olan Tırabzonî Mehmed Efendi'ye ihsan olunmuştur. Uryânî Ali Efendi'nin oğlu Uryânîzâde Mehmed Efendi, torunları Mustafa Efendi, Mehmed Ârif Efendi, Aziz Efendi, Vahid Efendi, Hayrullah Efendi ve Mehmed Efendi'dir. Uryânî Ali Efendi'nin oğlu Mehmed Efendi Bursa'da başmüderrislik yaptı ve 1750'de vefat ettiğinde babasının yanına defnedildi. Uryânî Ali Efendi'nin torunu Mustafa Efendi Süleymaniye müderrisiyken Rus ve Sırplara karşı iki yüz kişilik asker toplayarak İstanbul'a gelmesi üzerine iltifata mazhar olarak Rumeli valisi ve Sofya seraskeri Hurşid Ahmed Paşa maiyetine memur edildi, 1809'da ise Kudüs mollası oldu. Uryânî Ali Efendi'nin torunu Mehmed Arif Efendi Temmuz 1817'de Gevherhan Sultan Medresesi müderrisiyken Üsküdar kadılığına tayin edildi. 1842'de Uryânî Ali Efendi'nin diğer bir torunu Aziz Efendi Anadolu kazaskerliğine tayin edilirken, Temmuz 1860'ta Eyüp'teki İsmihan Sultan Medresesi Müderrisi olan torunu Hayrullah Efendi ise Girit Niyabeti'ne tayin edildi. Uryânî Ali Efendi'nin aile üyeleri ilim ile meşgul olmuş, devlet görevlerinde bulunmuşlardır ve birçoğunun kabri Bursa Pınarbaşı Mezarlığında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

BOA, Osmanlı Arşivi. *Hattı Hümâyûn Tasnifi [HAT]*. No. 1539, Gömlek No. 7. https://katalog.devletarsivleri.gov.tr; BOA, Osmanlı Arşivi. *Cevdet Askeriye [C.AS]*. No 813, Gömlek No. 34558. https://katalog.devletarsivleri.gov.tr; BOA, Osmanlı Arşivi. *Sadâret Divan Kalemi Evrakı [A.}DVN]*. No 154, Gömlek No. 61. https://katalog.devletarsivleri.gov.tr; BOA, Osmanlı Arşivi. *Cevdet Adliye [*C..ADL.*]*. No. 49, Gömlek No.2942. https://katalog.devletarsivleri.gov.tr; Hasan Basri Öcalan- Bedri Mermutlu, *Tarihi Bursa Mezar Taşları- III Pınarbaşı Mezarlığı,* Bursa 2016, Cilt II, s.253; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî,* Yay. Haz. Nuri Akbayar, Çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, Cilt 1, s.264; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî,* Yay. Haz. Nuri Akbayar, Çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, Cilt 3, s.1023; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî,* Yay. Haz. Nuri Akbayar, Çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, Cilt 4, s.1179; Raşit Gündoğdu, *Uşşâkîzâde Tarihi (Tahlil ve Metin): (1106-1124/1694-1712),* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000, s.205; Recep Dikici, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Âlim ve Edipler", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu,* Kocaeli 2017, Cilt III, s.1441-1457.

Büşra SAVAŞ

UZUNTARLA

Kartepe İlçesine Bağlı Köy/Mahalle, Çerkezler, Çerkezköy

Uzuntarla köyü Kocaeli ilinin Kartepe ilçesine bağlıdır. Kartepe'nin doğu yönünde, 6,4 km uzağında yer almaktadır. Kocaeli il merkezinin ise doğu yönünde 18,4 km uzağında bulunmaktadır. Bugün Kocaeli ilinin Kartepe ilçesinin sınırları içinde yer alan Uzuntarla, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan hemen sonra (1879) kurulmuştur. Bölgedeki bir çiftlik paylaştırılarak oluşturulan köylere Uzunçiftlik, Uzunbey ve Uzuntarla isimleri verilmiş olduğu düşünülmektedir. Köyün ilk sakinleri 1864 yılında Kafkasya'dan göç ederek Rumeli'ye iskân edilen ve 13 yıl sonra ikinci bir göç yıkımı yaşayarak Anadolu'ya gelen 78 hane muhacirle, Rumeli kökenli muhacirlerden oluşmaktadır. Uzuntarla'nın ilk kurucuları olan Çerkezler 1864 yılında Kuzey Kafkasya'dan sürgün edilen; o zamanki Osmanlı toprakları olan Bulgaristan'ın Varna şehri çevresi ile birlikte Rodop Dağları eteklerine yerleştirilen göçmenlerdir. 93 harbinden sonra 3 Mart 1878'de Ayastefenos anlaşması imzalanmış ve Bulgaristan topraklarında yaşayan Osmanlı vatandaşları göç etmek zorunda kalmıştır. Kitleler halinde Balkanları terk eden Osmanlı muhacirleri arasında yer alan 150 bin kadar Çerkez toplu halde İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Durumun vahametini gören Osmanlı hükümeti İstanbul'a doğru perişan vaziyette yürüyen Çerkez göçmenleri ordu gücüyle durdurarak Çorlu civarındaki bir alanda kurulan çadır kamplarına yerleştirmiştir. Daha sonraları Çerkezköy adını alacak olan bu yerde kısa süre konaklayan Çerkezler buradan Tekirdağ limanına yanaşan gemilere bindirilerek Ortadoğu'ya yerleştirilmek üzere Beyrut ve Hayfa limanlarına gönderilmişlerdir. Bugün Suriye, Ürdün ve İsrail topraklarında yaşayan Çerkezler bunlardır. Çerkezköy kampından kaçmayı ya da yakınlarının yardımıyla ayrılmayı başaran Çerkezlerin bir kısmı İstanbul'da barınma imkânı bulamadığı için İzmit sancağına gelmişlerdir. Göçmenler önceleri İzmit'te Doğukışla olarak bildiğimiz bölgenin doğusuna bugün Mehmetalipaşa olarak bildiğimiz bölgeye yerleştirilmişlerdir. Çevresi bataklık olan sıtmanın eksik olmadığı bu yeri sevemeyen Çerkezler kendilerine yeni yer aramaya başlamışlardır. 1878 yılının sonlarına doğru Hacemko Murat ve ailesi bugünkü Uzuntarla bölgesine gelerek yerleşmişlerdir. Zamanla bunları takip eden diğer Çerkez aileleri buraya gelip yerleşmişlerdir. Köy 1879 yılında Uzuntarla adıyla tescil edilmesine rağmen yerleşik halk köyün kurucularına itafen uzun yıllar "Hacemko Hable" (Hacemko köyü) adını kullanmıştır.

Çerkezlerin Uzuntarla'ya gelişi 1918 yılına kadar sürmüştür. Uzuntarla 1924 yılında nahiye yapılmış 14 köy burada kurulan nahiyeye bağlanmıştır. Birkaç yıl nahiye merkezi olarak kalan Uzuntarla nahiyenin Büyük Derbent'e taşınmasıyla yeniden köy statüsüne dönmüştür.1924 yılında eğitime başlayan Uzuntarla ilk mektebi 1932 yılına kadar üç yıllık ilk mektep eğitimi verirken, bu yıldan itibaren beş yıllık eğitim veren ilkokula dönüşmüştür.

1939 yılında Bulgaristan'dan yapılan toplu göçlerle Türkiye'ye gelen göçmenlerden 40 hanelik bir bölüm Uzuntarla'da iskân edilerek yeni bir mahalle oluşturulmuştur. Demokrat parti döneminde başlatılan kalkınma hamlelerinden Uzuntarla az da olsa nasibini almış,1954 yılında köy içme suyuna kavuşmuştur.

1994 yılında Uzuntarla belde belediyesi kurulmuştur. Uzuntarla hızla gelişmeye devam etmiş, 1999 yılında komşu köyü olan İbrikdere Uzuntarla Belediyesi sınırlarına dahil olmuştur. Üç dönem ve 15 yıl devam eden Uzuntarla Belediyesi 2009 yılında Kartepe adıyla kurulan yeni ilçenin sınırlarına dahil olarak ilçenin bir semti hâline dönüşmüştür.

Uzuntarla

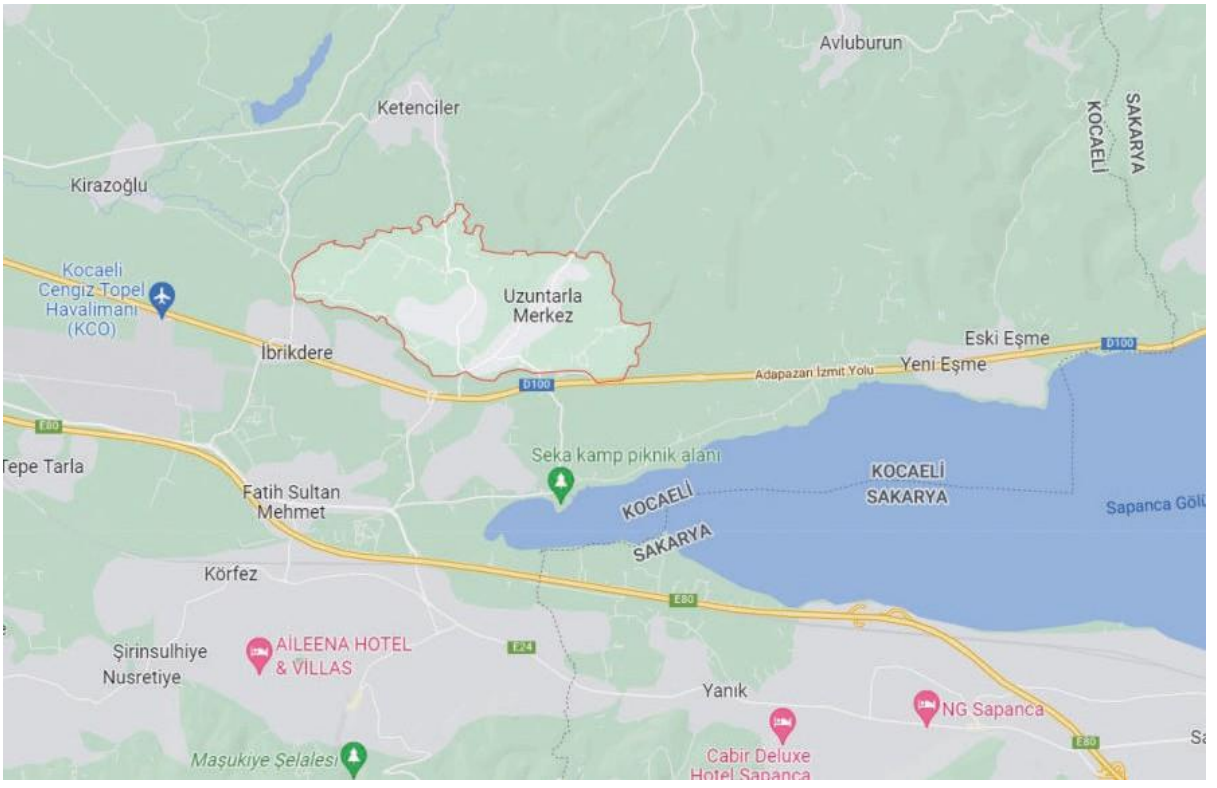

Uzuntarla, çevresindeki diğer yerleşim birimleriyle kıyaslandığında oldukça geniş bir araziye sahiptir. Sapanca Gölü kuzeyinde yer alan Uzuntarla engebeli arazi yapısı, orman ve meyve bahçeleri ile öne çıkmaktadır. Bu yönü ile çalışma sahası turizmin ve tarımın birleştiği bir noktada yer alan Uzuntarla sınırları içinde Tabiat Parkı yer almaktadır. 189 hektarlık bir alana sahip olan Tabiat Parkı'nın bilinen diğer adı Ormanya'dır. 10 yılı aşan araştırma ve planlama süreci sonunda ortaya çıkarılan Ormanya Doğal Yaşam Parkı projesine 2014 yılında başlanmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı sorumluluğunda ve koordinasyonunda gerçekleştirilen ve doğal çevresiyle birlikte 2 bin dönümlük alana yayılan Ormanya Doğal Yaşam Parkı dünyanın üçüncü, Avrupa'nın en büyük doğal yaşam alanı olma özelliğine sahiptir. İçerisinde piknik alanları, hayvanat bahçesi, vahşi yaşam alanı, doğa eğlence alanı, kuş gözlem alanı, doğa okulu, botanik yolu, tatil destinasyonu, sergi salonu ve yaban hayat rehabilitasyon merkezi bulunan Ormanya, hafta sonlarının vazgeçilmez keyif mekanlarından bir tanesidir. Aylık ziyaretçi sayısı 925 bin olan Ormanya'da 75 hayvan türü bulunmaktadır. Ziyaretçilerin doğayı yakından tanıma fırsatı bulabildikleri bu alanda, kızıl gerdan, sıvacı, ispinoz, ağaçkakan ve bir çok kuş türünü gözlemlemek ve fotoğraflamak mümkündür.

Uzuntarla'ya gelindiğinde, tepe noktalardan Sapanca Gölü, İzmit Körfezi ve Samanlı Dağı gibi doğal güzellikleri görmek de mümkündür. Uzuntarla'da önemli mesire yerlerinden olan Ketenciler köyünde 2 baraj gölü ve meşe ormanları mevcuttur. Uzuntarla'da bulunan bir diğer mesire yeri de Sapanca Gölü kıyısındaki Seka Kampı'dır. Orman içinde yürüyüşe çıkıldığında yeşilin her tonunu görmek mümkündür. Ayrıca Ketenciler köyündeki golf sahası, ziyaretçilere golf oynama imkanı da sunmaktadır.

Uzuntarla, havasının güzelliği ve meşe ormanları ile, yapılan ölçümler sonucunda İngiliz cinsi yarış atları yetiştirilmeye çok uygun bulunmuştur. Uzuntarla'nın etrafında 6 hara mevcuttur ve 1995 yılında *The Times* dergisine kapak olan Uzuntarla'nın at yetiştiriciliğindeki ünü uluslararası sınırlara ulaşmıştır.

KAYNAKÇA
Hayri Ersoy, Vedat Eroğlu, Adnan Toksöz, *Uzuntarla Beldesi*, İstanbul 1998, s. 6; Mehdi Nüzhet Uzuntaş, *Uzuntarla'dan Portreler*, İstanbul 2018; Kartepe Turizm Rehberi, https://turizm.kartepe.bel.tr/tr/icerikdetay/39/73/uzuntarla.aspx.

Aysel ÇETİNKAYA

UZUNTARLA MERKEZ CAMİSİ

Yakın Yıllara Tarihlenen Bir Cami

İzmit-Kartepe, Uzuntarla beldesinde, İzmit-Adapazarı yolunun 1 km batısında, Sultan Beyazıt Caddesi üzerinde bulunmaktadır. İlk caminin yapım tarihi ve banisi bilinmemektedir. Bu caminin tamamen yıkılarak yerinin arsa hâline gelmesiyle onun 25-30 m kadar güneybatısına, hemen hemen aynı büyüklük ve özellikte orijinal özelliklere bağlı kalınarak 2005 yılında bugünkü cami yaptırılmıştır (Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği üyelerinin verdiği şifahi bilgi). İlk caminin XIX. yüzyıda yaptırıldığı, günümüzdeki caminin ise ona benzetilmeye çalışılan yakın bir örneği olduğu ifade edilmiştir.

Günümüzdeki cami yaklaşık 20x20 m boyutlarında, kare taban üzerine oturtulmuş, önünde üç gözlü son cemaat yeri bulunan, klasik tek şerefeli minaresi ile dikkat çeker. Köşelerde rustika taşlarının kullanıldığı, ortasında küçük bir kubbeye sahip, dıştan da dört yöne

Uzuntarla Merkez Camii

meyilli kırma çatı ile örtülü caminin önünde, üzerleri fayans kaplı dört sütunun taşıdığı üç gözlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri geniş ve yayvan tutulmuş üç kemerle öne, birer kemerle de yanlara açık olup ortası kubbe, yanları düz örtüye sahiptir.

Son cemaat yerinin ortasında ahşap, çift kanatlı kapının iki yanında, iki büyük pencere açıklığı ile üste, aynı eksende biraz daha küçük tutulmuş pencerelerin, çerçeve ve alınlıklarının açıklığa dahil edilmesiyle ampir üslubu hatırlatan bir görünüm ortaya çıkmıştır. Yüksek tutulmuş beden duvarları, doğudan ve batıdan aynı şekilde üçer altlık ve üçer üstlük pencere ile ampir özelliğe uydurulmuştur. Kıble yönündeki iki altlık ve iki üstlük pencere de aynı özellikleri paylaşırken yapının tümünde üslup birliği görülmektedir. Cami içerisi, dört yöndeki duvarlar üzerinde açılmış pencerelerle oldukça aydınlıktır.

Mihrap cami içerisinde, kuzey kapı ekseninde yer alan düz, sade bir niş şeklindedir. Kıble yönünde de dışa çıkıntılıdır. Yakın yıllarda mihrabın içerisi ahşapla kaplanmış olup yuvarlak nişin etrafı da ahşap çerçevelerle sınırlandırılmıştır. İki yandaki altlık ve üstlük pencerelerin etrafı da kalem işleri ile süslenmiştir.

İbadet alanının ortasını üstten küçük ahşap bir kubbe örterken yan boşluklar, düz ahşap lambri ile kaplanmıştır. Kubbenin içi de klasik kalem işi motiflerle süslenerek süsleme programında ve ahşap uygulamalarda birliktelik sağlanmıştır.

Minber, mihrabın sağındaki köşeye dayatılmış olup ahşaptan imal edilmiştir. Giriş kapısı, aynalıklar, geometrik geçmeli çokgenlerin kesişmesinden oluşan ajurlu süslemeye sahip korkuluklar da günümüz marangozluk işi olmasına rağmen, özenle hazırlanmış, klasik minberleri hatırlatmaktadır. Basık kemerli köşk açıklığı da form itibariyle genel kompozisyona uygundur.

Vaaz kürsüsü mihrabın solunda, yine ahşaptan, kâse şeklinde düzenlenmiş, günümüz marangozluk eseri olup geometrik şebekeli üst korkuluğuyla dikkati çeker.

İbadet alanına girişte, sağdaki ahşap merdivenle mahfile çıkılmaktadır. Mahfil korkulukları, alttaki müezzin mahfili ile özenerek işlenmiş, geometrik geçmeli, ajurlu olmalarıyla caminin tüm ahşap aksamında üslup birliği sağlanmıştır. Mahfilin orta kısmı ileriye taşırılmıştır. Mahfili taşıyan sütunlar da ahşap kaplamadır. İçerideki tüm pencere çerçeveleri ile ara boşluklar, kalem işleriyle süslüdür.

Minare caminin kuzeybatı köşesinde, kesme taştan kübik altlık üzerinde yükselen klasik forma sahiptir. Kübik kaideden, prizmal geçişli pabuçlukla gövdeye intikal sağlanmıştır. Çokgen gövdenin alt ve üst kısmında birer taş bilezik yer alır. Şerefe altlığı mukarnas dolgulu olup şerefe korkulukları da geometrik geçmeli ve ajurlu şebekelidir. Çokgen gövde üzerinde, kabartmalı bezemeler görülmektedir. Gövdenin devamı olan petek kısmının özellikleri de gövdenin ritmine uydurulmuştur. Petek kısmı, üzerindeki yüksek konikal şekilli külahla son bulur.

Yeni bir uygulama olmasına rağmen Uzuntarla Merkez Camii gerek dışarıda, köşelerdeki dışa taşırılmış rustik düzenlemeli duvarlar, gerek ampir üslubu hatırlatan pencere çerçeveleri ve alınlıklar, gerekse içteki küçük kubbe, kapı, pencere çerçevelerindeki kalem işi süslemeler, klasik ölçülere sahip ahşap kaplamalı mihrap, minber, vaaz kürsüsü, alt ve üst mahfillerdeki ahşap süslemeler ile dikkate değer özelliklere sahip bir yapıdır.

KAYNAKÇA

Mapio.net/pis/p.16739190; yerinde gözlem ve yaşlı kimselerden alınan şifahi bilgiler.

Hamza GÜNDOĞDU

ÜMİT ERDİM • ÜMİT YILMAZ • ÜRE/ÖĞRE TATLISI • ÜSKÜDAR FACİASI • ÜZÜM BAYRAMLARI VE BAĞCILIK

ÜMİT ERDİM (1985-…)

Oyuncu

15 Haziran 1985'te Kocaeli'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Kocaeli'de tamamladı. İzmit Atılım Anadolu Lisesi'ni bitirdi. İzmit Şehir Tiyatrosu'nun tiyatro okuluna girdi. 1998-2003 yılları arasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda oynadı. Rol aldığı bazı diziler: "Böyle mi Olacaktı?" – 1997, "Hayat Bilgisi" - 2003 – 2006, "Selena" - 2006 – 2009, "Adanalı" - 2008 – 2009, "Doksanlar" – 2013. Rol aldığı bazı filmler: "Can Tertip" – 2015, "Kan Kardeşler" – 2016, "Bücür" – 2018, "Kim Daha Mutlu" – 2019.

KAYNAKÇA
https://www.biyografi.info/kisi/umit-erdim [10.08.2021]; https://www.biyografi.net.tr/umit-erdim-kimdir/ [10.08.2021]

Ümit Erdim

ÜMİT YILMAZ (1961-…)

Tuğgeneral, Kandıralı

Ümit Yılmaz, 1961 yılında Kandıra'nın Lokmanlı köyünde doğdu. Dedesi Kadir Zengin, 63. alay, 3. taburda savaşan İstiklal madalyalı bir gazidir. Babası Astsubay Emir Hüseyin Yılmaz'ın Mardin'de görevli olmasından dolayı İlkokula Mardin'de başladı. Ortaokulu Balıkesir'de başlayıp Antakya'da bitirdi. 1975 yılında Kuleli Askeri Lisesi'ne gitti. Üç yıl askeri lisede, dört yıl Kara Harp Okulu'nda okudu. 1982'de teğmen olarak göreve başladı. Ordu'nun Gölköy ilçesinde iki sene komando bölük komutanlığı, Hakkâri'nin Çukurca ilçesinde sınır taburunda bir sene karargâh bölüğü komutanlığı yaptı. Bir yıl sonra Çayırlı ilçesinde 10. bölük, Köprülü ilçesinde ise 11. bölükte görev aldı. 27 yaşında olduğu bu görevleri sırasında üsteğmen rütbesine yükselerek bölük komutanlığı yaptı. Sonraki üç yıl boyunca Ankara'da merasim bölük komutanlığı görevini yaptı.

Ümit Yılmaz bu dönemlerde aynı zamanda İtalyanca öğrenip, İtalya Karabiniyeri Subay Okulu'nda ilk Türk öğrencisi olarak okudu. Daha sonra İtalya'ya gidecek olan jandarma zabitlerini eğitmek için İtalyanca öğretmenliği yaptı. Bundan sonra yüzbaşı rütbesini alan Yılmaz, doğuda görev yaptı. Diyarbakır'da Harp Akademisi sınavlarını kazanarak iki yıl kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler yüksek lisansına denk düşen yükseköğrenim eğitimini aldı. Binbaşı rütbesiyle jandarma okullarında iki yıl boyunca çalıştı. Bundan sonra Silahlı Kuvvetler Akademisi'ne girip alt ay ve üst seviyede birlik idareciliği eğitimi alan Yılmaz, Şırnak Çakırsöğüt Jandarma Komando Tugayı'nda yarbay olarak kurmay başkanlığı yaptı. Bir yıl süren bu görevinden sonra Ankara Jandarma Bölge Komutanlığı'nda kurmay başkanlığı yaptı. Bir yıl sonra Roma'ya giderek askeri ataşelik yaptı. İki yıl sonra döndüğünde Jandarma Genel Komutanlığı'nda albay rütbesiyle iki yıl daire başkanlığı yaptı. 2005-2007 yılları arasında Bingöl jandarmasında dört bin beş yüz Mehmetçiğe kumandanlık yaptı. Bu dönemde sekiz şehit ve kırk civarında gazi verildi. 2007 yılında general olan Yılmaz, on iki bin kişilik eğitim tugayının kumandanlığını yaptı. Burada seksen beş binden fazla Mehmetçik yetiştirdi. Bundan sonra Ankara Jandarma Eğitim Komutanlığı'nda iki yıl boyunca kurmay başkanlığı yaptı. Daha sonra Bursa Jandarma Bölge Komutanlığı'nda altı İl Jandarma Komutanlığı'nın bağlı olduğu jandarma bölge komutanı olarak görev yaptı. Ümit Yılmaz, 2013 yılında emekli oldu.

Ümit Yılmaz, emekli olduktan sonra siyaset ya da ticarete girmek istemedi. Kandıra'da bulunan fındık ve mısır tarlalarını çiftçi kayıt sistemine kaydettirerek kayıtlı çiftçi oldu. Bundan başka, Emekli Astsubaylar Derneği'nin İstanbul Altıncı Şube koordinatör başkanlığını yapmaya başladı. Bu dernekte, milli ve dini bayramlarda merasim, konferans ve paneller düzenleyen Yılmaz, bu kutlama ve anma günlerinden başka Atatürk'ün 13 Mart'ta Harbiye'ye girişi, 16 Mayıs, Bandırma Vapuru'nun İstanbul'dan kalktığı gün gibi özellikle askeriye açısından önemli günlerin anısına program tertip ederek faaliyet göstermektedir. Yılmaz, ayrıca Bingöl'de şehitler için bir anıt dikilmesi ile Çanakkale'de Kireçburnu'ndaki Jandarma Anıtı'nın restore edilmesi gibi faaliyetlere de önayak oldu. Ümit Yılmaz'ın kardeşi Murat Yılmaz da askeriyede görevlidir.

Kırk yıla yakın askeriyede üst rütbelerle görev yapan Yılmaz, doğuda görev yapmasından dolayı Doğu Anadolu hakkında da bilgi sahibidir. Kandıra'nın yerel ve özellikle savaş tarihi, şehitleri hakkında yaptığı araştırmalarda önemli bilgilere sahip olan ve şehitler konusunda çok hassas olan Yılmaz, bilgi birikimini ve anılarını, "Kandıranın Sesi", "Biz Kandırayız" adlı haber sitelerinde Kandıra ve İzmit halkı ile paylaşmaktadır. Özellikle çocuklar ve gençlerin milli bilinç ile yetişmesine yönelik yazıları önemlidir.

KAYNAKÇA
Tuğgeneral Ümit Yılmaz'ın Acı Günü, 30 Mart 2015, http://www.degisenkocaeli.com/tuggeneral-umit-yilmazin-aci-gunu-8055h.htm; Tuğgeneral Ümit Yılmaz İle Röportaj, *Kandıra'nın Sesi*, 19 Ocak 2016 https://www.kandiraninsesi.com/haber/jandarma-tuggeneral-umit-yilmaz-yavuz-buyuk-bir-kahramandi-h9567.html; Ünal Cankurt, "Emekli Jandarma Tuğgeneral Ümit Yılmaz İle Söyleşi", *Kandıra'nın Sesi*, 18 Mayıs 2020 https://www.kandiraninsesi.com/haber/kandirali-umit-pasa-kandirali-sen-de-gurur-duy-h17803.html; 23 Nisan 1920'den -2021'e Emekli Tuğgeneral Ümit Yılmaz, *Biz Kandırayız*, 23 Nisan 2021, https://bizkandirayiz.com/2021/04/23/23-nisan-1920den-2021e/; Ümit Yılmaz, "Ayşe Tatile Ne Zaman Çıktı", *Biz Kandırayız*, 19 Temmuz 2021, https://bizkandirayiz.com/2021/07/19/ayse-tatile-ne-zaman-cikti-umit-yilmaz-em-jtuggeneral/

Ayşegül YILMAZ

ÜRE/ÖĞRE TATLISI

Geleneksel Darı Tatlısı

Üre İstanbul'un Anadolu yakası, Kocaeli ve Sakarya illerini de içine alan Kocaeli Yarımadası'nda yaşayan yerli-yerleşik Türklerin yöresel yemeğidir. Çekilmiş darının sütle kaynatılmasıyla elde edilen aşa "üre" denir. Aş, tahıldan kaynatılarak yapılan yemeklerin genel adıdır. Üre günümüzde sütle kaynatılan çekilmiş darıya bir miktar şeker ilavesiyle yapıldığından "üre tatlısı" adını almıştır. Geleneksel olarak yapılan üre hiçbir yerde *-tatlısı* olarak nitelendirilmemiştir. Sütlaç gibi pişirilir ancak sütlaçta (sütlü-aş) pirinç kullanılırken ürede çekilmiş darı kullanılır.

Yörede üre kelimesine az miktarda darı kullanılmasına karşılık pişince çoğaldığından, "üremek" fiilinden hareketle "üreyen-çoğalan" anlamı verilmiştir. Tabii bu anlam kelimenin üre veya öre biçiminde kullanılması durumu için geçerlidir oysa sözcük yörede üre, öre kelimelerinin yanında "öğre" biçiminde de adlandırılmaktadır. Bunun sebebi ürenin yapıldığı darı bitkisinin Türklerin Orta Asya'dan beri kullandıkları bir tahıl olması ve ürenin de Orta Asya'ya dayanan bir Türk yemeği olmasıdır.

"*Öğre*", Eski Uygur metinlerinde "*ügra*" olarak, daha sonra Karahanlı Türkçesi eserlerinden *Divanü Lûgati't-Türk*'te "erişte, kıyılmış hamur" anlamında "*kıyma ügre*", Kutadgu Bilig'de hayır yemeği olarak "*süt ügre*" ifadeleriyle geçmektedir. "Öğre"nin farklı biçimleri, Türk dünyasındaki ham maddesi darı gibi taneli tohumlar olan yemekleri ifadede kullanıldığını göstermektedir. Kelime önceleri genel anlamda yemek kavramını ifade ederken daha sonra belli bir yemeği işaret eder hâle gelmiştir. Kırgız Türklerinin "öğre" yemeğini "*töptürgön taruu*" şeklinde adlandırması, darı ile ilişkisini, darının öğütülerek yemek yapımına hazır hâle getirilmesini anlatmaktadır. Başkurt Türklerinde *öyre* "kalın bulgur konularak yapılan yemek", Hakas Türklerinde "*ügre*"' "çorba" demektir.

Türkiye Türklerinde tören ve özel gün yemeği olarak yapılan bu yemeğe Kocaeli Yarımadası'nda rastlanmaktadır. Sözcük İstanbul Boğazı'nın doğu yakasında "*öğre*", İstanbul'dan Sakarya'ya gidildiğinde önce "*öre*", sonra "*üre*" biçimini almıştır. Darının eski Uygur Türk lehçesindeki biçimi de "*tarıg*"dır. Sonraki tarihi Türk lehçelerinden Kazak, Tatar ve Başkurt Türkçelerinde "*tarı*", Türkmen ve Azerbaycan Türkçesinde "*darı*", Özbek Türkçesinde"*tarik*", Yeni Uygur Türkçesinde "*terik*", Kırgız Türkçesinde "*taruu*" biçimleri ile kullanılmıştır. Ayrıca eski metinlerde darı anlamında "*ügür*" ve "*yügür*" sözüne de rastlanmaktadır. Darı, iki ayda hasat edilecek duruma gelmesi dolayısıyla konar-göçer bozkır kültürünün tercih ettiği bir tahıldır. Buradan darının Türklerin tahıl olarak ilk darı ekimi yapmış olabileceği gibi bir sonuca ulaşmak mümkündür.

Ürenin yapıldığı darının yörede hâlen tarımı yapılmaktadır. Kocaeli'nin kuzeyinde, yerleşik Türk köylerinde ve Sakarya'nın Kaynarca ilçesinde darının tarımı "üre" ihtiyacını karşılayacak kadar yapılmaktadır. Kocaeli Kandıra'nın Töngelli, Yusufca, Sucahlı, Gebeli, Kanatlar, Kaymaz Erikli köylerinde, Sakarya Kaynarca'da Topçu köyü Kayacık Mahallesi, Şeyhtımarı köyü Bayramoğlu Mahallesinde darının ekimi yapılmaktadır.

Üre-Öğre Tatlısı, Kandıra Erikli köyü

Yörede çekilmiş darı üre yapımında kullanılmasının yanında darı irmiğinden helva un hâline getirilen darıdan ekmek, cizleme de yapılırdı. Kandıra, Gebze ve Ağva köylerinde kıtlık zamanlarında darı ununda ekmek yapıldığı söylenir. Üre yakın tarihte ve günümüzde çekilmiş darı yanında mısır ununda, irmikten de yapılabilmektedir. Geleneksel tariflerde, bir litre süte yarım su bardağı çekilmiş darı, 1/3 su bardağı şeker, çok az tuz atılır. 1/10 miktar su da katılır. İstenilen kıvama göre çekilmiş darı miktarı ve istenilen tada göre de şeker miktarı azaltılıp çoğaltılabilir. "Şeytan girmesin" diye çok az tuz mutlaka atılır. Zaten şeker kullanımından önce üre şeker katmadan tuz ile yapılırdı.

Çekilmiş darı kaynamakta olan süte yavaş yavaş konur koyulaşıncaya kadar sürekli karıştırılır, yeterli koyuluk elde edildikten sonra ocaktan alınmaya yakın şekeri ilave edilir ve sıcak sıcak kâselere konarak soğumaya bırakılır. Geleneksel bir yemek olan ürenin modern mutfaklarda farklı tarifleriyle karşılaşmak mümkündür.

KAYNAKÇA

Kenan Acar, Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi; Mehmet Özeren, "Kırgız Türkçesi Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Söz Varlığı Benzerliği Üzerine Bir Değerlendirme*," Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* Sayı: 4/1 2015 s. 138-168, s.141; R. Genç, "XI. Yüzyılda Türk Mutfağı", *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri,* s. 57-68. Ankara 1982; Öznur Özdarıcı, "Dîvânü Lûgat-İt-Türk'te Kadın ve Kadına İlişkin Unsurlar," *Sosyal Bilimler Dergisi,* Ocak 2011, C. 1, S. 1, s.128-156; Ayşe Duvarcı, "Divanü Lügati't-Türk'deki Yeme İçme Kültürünün Kocaeli Manav Türkmenlerindeki Yansımaları," *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu,* Kocaeli 2017; Hasan Eren,"Türklerde Ekinciliğin Gelişmesine Katkılar", *I. Türkoloji Kongresi Bildirisi,* İstanbul 1970; Mehmet Mandaloğlu, "Bozkır Türklerinde Ekonominin Hayvancılık ve Tarıma Dayalı Olarak Değerlendirilmesi", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2014, C.3. S.1; Ziya Gökalp, *Türk Medeniyet Tarihi,* İstanbul 1926; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü,* İstanbul 1993; Tuncer Baykara, "Eski Türk Ziraat Hayatı Üzerine Bazı Bilgiler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, s.122-137, İzmir 1997; Ainura Kemel Kyzy, "Manas Destanında Geçen Bitki Adları," *Yüksek Lisans Tezi,* Ardahan 2017. s.41; Ekrem Arıkoğlu, Örnekli *Hakasça-Türkçe Sözlük,* Ankara 2005, Murat Özşahin, *Başkurt Türkçesi Sözlüğü,* Ankara

2017; Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü,* Ankara 1968; Ahmet Bican Ercilasun, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü,* Ankara 1991; lezizyemeklerim.com; lezzetler.com; nefisyemektarifleri.com; bulmacacevap.com; kandira.gov.tr; hurriyet.com.tr; Şerif Ersöz, Şeyhtımarı Bayramoğlu Köyü, Kaynarca-Sakarya; Hatice Korkusuz, Kayacık Mahallesi Topçu Köyü, Kaynarca-Sakarya; Hüsniye Arı, Kaymaz Erikli Köyü, Kandıra-Kocaeli; Ümran Yavaş Tepecik, Duraklı Köyü Gebze-Kocaeli; Hanife Tepecik-Ağaçdere Köyü, Şile-İstanbul; Nuriye Yavaş, Duraklı Köyü, Gebze-Kocaeli.

Adem ARI

ÜSKÜDAR FACİASI

Türk Denizcilik Tarihinin En Büyük Sivil Kazası

1950'li yıllara gelindiğinde hızla sanayileşen ve nüfus artışı Türkiye ortalamasının üzerinde olan Kocaeli'de, yoğun olarak deniz ulaşımı kullanılıyordu. Körfezin kuzey sahillerinde İzmit'e elverişli karayollarının olmaması nedeniyle deniz yolunu tercih edenler çoğunlukla Gölcük, Değirmendere ve Karamürsel'de yaşayan öğrencilerdi. Çevrede lise olmadığından öğrenciler İzmit'te bulunan İzmit Sanat Enstitüsü, İzmit Lisesi ve Kız Enstitüsü'ne gidiyorlardı. Aynı zamanda Gölcük'teki askeri tersane ve fabrikaların çalışanları da körfez vapurlarının diğer kalabalık yolcu grubunu oluşturuyordu. Bu yoğunluğa rağmen, bu hatta küçük boyda ve ihtiyacı karşılamayan vapurlar sefer yapıyordu. Vapurların bu durumu, halkın ve yerel basının tepkisini çekiyor, resmi ve gayriresmi şikâyetler ilgili makamlara iletiliyordu. 16 Temmuz 1957'de *Bizim Şehir* gazetesi, yetkililere gazete sütunlarından şöyle seslenmişti: *Muhtemel bir facianın şahidiyiz. İstiap hacmi 600 kişi olan körfezde işleyen vapurlara bin ila iki bin kişi dolduruluyor. Maazallah bir facia vukuunda mesulü, yolculara bilet veren mi, kaptan mı yoksa Denizcilik Bankası mı olacak? Biz mesul aramıyor, tedbir bekliyoruz.*

1958 yılı başında İzmit-Karamürsel hattına 72 numaralı Üsküdar vapuru verildi. Bu yolcu gemisi 1914 yılında Almanya'ya sipariş edilmiş ve 1926'da teslim alınmıştı. Eski adı "Fuat Paşa" olan vapur, ilk olarak boğazın iki yakasındaki köyler arasında zikzak seferler yapması için getirilmişti. Vapur, İzmit-Karamürsel hattındaki ihtiyacı karşılamamakla birlikte eskiydi. Halkın şikâyetlerinin yanı sıra vapurun eski kaptanı da geminin körfez için uygun olmadığına dair bir rapor vermişti.

1 Mart 1958 Cumartesi günü 12:30'da kalkacak olan Üsküdar vapuruna 12'de dersleri biten öğrenciler, mesailerinden çıkan işçiler ve Gölcük Orduevinde film izlemek isteyen gençler akın etti. Havanın kötüleşiyor olması üzerine, Üsküdar vapurunun kaptanı Mehmet Aşçı, sefer saatinden yedi dakika önce hareket etti. Soğucak önüne kadar gelen vapur, burada şiddetlenen lodos nedeniyle büyük dalgaların arasında kaldı. Kaptan, batıp çıkan gemiyi geri döndürmek istedi ancak başaramadı. Şiddetli rüzgâr nedeniyle kaptan köşkü vapurdan ayrıldı ve kalan kısım yolcularla birlikte alabora olarak sulara gömüldü. Petrol Ofisi önlerinde gerçekleşen bu olaya şahit olan bir çalışanın haber vermesiyle birlikte, Gölcük donanmasına bağlı ekipler bölgeye geldi. Ancak hava şartlarından dolayı hemen müdahale edilemedi. Yüzerek kıyıya ulaşan birkaç kişiyle birlikte Preveze, Birinci İnönü ve Gür denizaltılarıyla ilk saatlerde gerçekleştirilen kurtarma faaliyetlerinde sağ olarak bulunanlar oldu. Kazadan yalnızca kırk yolcu kurtulabildi.

Üsküdar vapurunun 1 Mart 1958 günü faciayla sonuçlanan bu seferinde tam olarak kaç yolcunun bulunduğu bilinmiyordu. Satılan bilet miktarına ve şahitlerin ifadelerine göre 400 civarında olduğu tahmin edilmişti. Arama kurtarma faaliyetlerinin hızlanmasıyla birlikte yolcuların cansız bedenlerine ulaşılmaya başlandı. İlk günün bilançosu basın tarafından 200 olarak verildi. Üsküdar vapurunun İzmit'ten 2 mil, Petrol Ofisi'nden 1 mil mesafede ve 32 metre derinlikte bulunduğu, dipten denizin yüzeyine yükselen yağ tabakasıyla tespit edildi. Burada yapılan aramalar sonucunda İzmit valisi Ekmel Çetin, 4 Mart'ta, dalgıçların batan geminin tüm kamaralarını araştırdığını ve başka ceset bulamadığını açıkladı. Vali Çetin, bu toplantıda vapurun yolcu sayısının 200 olduğunu duyurdu. Ancak kayıp listeleri, sayının çok daha fazla olduğunu gösteriyordu. Resmi makamlara göre 38 kayıp varken, halka göre bu sayı 168'di. Yolcuların büyük kısmını Gölcük, Değirmendere, Ulaşlı ve Karamürsel'de oturan öğrenciler oluşturduğundan kayıp sayısını doğru tahmin edebilmek amacıyla İzmit'teki okullarda sayımlar yapıldı. Sahile vurma ihtimali olan cesetlerin görülmesi için körfez, askeri birlikler tarafından kordon altına alındı. Deniz kuvvetlerinin yanı sıra özellikle Ereğlili balıkçılar motorlarıyla arama çalışmalarına katıldılar. 8 Mart'ta bölgeye gelen Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın emriyle Et ve Balık Kurumu'nun güçlü ağları olan motorları da görevlendirildi.

Vapurdaki yolcu sayısı anlaşmazlığının yanı sıra olayın sorumlusunun kim olduğu da tartışılıyordu. Halk ve basın Denizcilik Bankası'nı eleştirirken Denizcilik Bankası resmi açıklamasında birinci derecede suçlu olarak geminin kaptanı Mehmet Aşçı'yı gösterdi. Bununla birlikte kaptanla ilgili basında da yer alan iddialar dolaşmaya başladı. Kaptanın sefere çıkmaması yolundaki emri dinlemediği, sorumsuz davrandığı, dahası sefere sarhoş çıktığı söylentileri dile getirildi. Hatta bu kazadan sağ kurtulduğu ancak suçlanmaktan korktuğu için gizlendiği yazıldı. Polis tarafından kaptanın Karamürsel'de bulunan evine baskın düzenlenerek ailesi sorgulandı. Tüm sorumluluğun yüklendiği kaptan Mehmet Aşçı'nın cenazesi, 12 Mart'ta Et ve Balık Kurumu'nun motoru tarafından bulundu ve saklandığına dair iddiaların doğru olmadığı anlaşıldı.

Kazadan 8 gün sonra başbakan Adnan Menderes, Üsküdar Vapuru'nun çıkarılması talimatını verdi. 19 Mart'ta Turgutreis maçunası, 1, 2, 4 A gemileri ve Kaldıray günlerce dalgıçların yardımıyla sapanlar vurulan vapuru su yüzeyine çıkardı. Denizcilik Bankası, vapurdaki incelemenin ardından tamir edileceğini ve işlemeye devam edeceğini duyurdu. Ancak facianın yaşandığı 72 numaralı Üsküdar Vapuru bir daha kullanılmadı ve hurda olarak satıldı.

Cumhuriyet

Devlet Nüshası

Dost Toprak

ALACA KAPTAN

Sağlık Enstitüsü

KURUCUSU: YUNUS NADİ

33 üncü yıl Sayı 12.070

Pazar 2 Mart 1958

YAKIN TARİHİMİZİN EN BÜYÜK DENİZ FACİASI

Üsküdar Vapuru İzmit Sularında Battı,

500 Kadar Yolcudan 37 Kişi Kurtuldu

Vapurun çıkarılması esnasında ve sonraki günlerde kayıp cesetler bulunmaya devam etti. Örneğin 22 Mart'ta körfezin değişik yerlerinde balıkçılar tarafından dört ceset bulundu. Bunlardan bazılarının kayıp listesinde yer almıyor olması, facianın boyutlarının tahmin edilenden büyük olduğunu gösteriyordu. İki ay sonra dahi yolcuların cansız bedenleri bulunmaya devam etti, bazı kayıplara ise hiç ulaşılamadı.

Üsküdar vapurunun 1 Mart 1958'deki seferinde kesin bir rakam verilmese de 400'e yakın yolcu hayatını kaybetti. Her yaştan yolcusu olmasına rağmen, hayatını kaybedenlerin yaş ortalaması 21'di ve çoğunluğu öğrenciydi. Kazanın olduğu günlerde İzmit'e gelen Milli Eğitim Bakanı Gölcük'te bir lise açılacağı sözünü verdi ve aynı yıl Gölcük Lisesi açıldı.

Üsküdar vapurunun batmasının ardından yolcular, onunla aynı özelliklere sahip Sarıyer vapurunu protesto ederek binmedi. Bunun üzerine daha geniş kapasiteye sahip Beylerbeyi Vapuru gönderildi. Denizcilik Bankası'nın bu geri adımı halkın ve basının tepkisini dindirmedi. *Azim* gazetesinin 4 Mart'ta yayımlanan sayısında, "*Derdimiz büyük, acımız ondan büyüktür. Defalarca yazılmıştı... Körfez vapurlarının eskiliği ve yolcu fazlalığı karşısında istiabından daha fazla yolcu alarak sefere çıktıkları hakkında. Dinletemedik, inandıramadık bir türlü!.. İşte olanlar oldu. Şimdi isterlerse körfezde transatlantik çalıştırsınlar, gidenler gitti"* yazılarak bu tepki ortaya kondu.

Yakınlarını kaybeden 170 kişi Denizcilik Bankası'na Suat Tahsin Türk avukatlığında dava açtı. Bu davanın tüm tutanakları *Adliye Vekiline Haber Veriyoruz-İzmit Üsküdar Faciası Tahkikatında Kanuna Muhalefet Var* adıyla Suad Tahsin Türk tarafından kitaplaştırıldı. Savcılık, Üsküdar Vapuru'nun batışını gördükleri halde yardım etmedikleri gerekçesiyle Sarıyer ve Suvak vapurlarının kaptanları hakkında soruşturma başlattı. İki kaptan yargılandı ancak beraat etti. Dolayısıyla bu büyük faciada hiçbir kurum ve kişi sorumluluk üstlenmedi. Hayatını kaybeden ve kayıp olan yolcuların ailelerine tazminat ödense de bazı aileler bu parayı almayı reddetti.

Üsküdar Vapuru faciasıyla ilgili Cem Fakir tarafından yönetilen Üsküdar Talebe Vapuru (2002) ve Berk Erözer'in yönettiği 72 Numaralı Üsküdar (2013) adlı iki belgesel çekilmiştir. Bu belgeseller, kazayı yaşayanların tanıklıklarını merkez almıştır.

KAYNAKÇA

Akşam gazetesi, *Azim* gazetesi, *Bizim Şehir* gazetesi, *Cumhuriyet* gazetesi, *Hürsöz* gazetesi, *Milliyet* gazetesi, *Yavuz İzmit* gazetesi; Atilla Oral, Üsküdar Faciası, İstanbul 2008, s.37; Suad Tahsin Türk, *Adliye Vekiline Haber Veriyoruz İzmit-Üsküdar Faciası Tahkikatında Kanuna Muhalefet Var*, İstanbul 1959, s.10; Üsküdar Faciası, İzmir 1958, s.5.

Meryem ORAKÇI

ÜZÜM BAYRAMLARI VE BAĞCILIK

Kocaeli ve Çevresinde Bağcılık ve Üzüm Bayramları

Bir Anadolu meyvesi olan üzüm, insanlık tarihinin bilinen en eski ve çok bereketli meyvelerindendir. Üzümler kurutmalık, sofralık ve şaraplık olmak üzere üç çeşittir. Türkiye 597000 dekar bağ alanı ve 3430000 ton üzüm üretimi ile dünyanın önemli üzüm üreticisi ülkelerinden biridir. Kocaeli'de üzüm bağcılığı antik çağlara kadar uzanmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Gebze'den bahsederken bu üzüm bağları hakkında bilgi vermiştir. Bahsettiği dönemde bile Gebze halkının geçim kaynağının bu üzüm bağları olduğu anlaşılmaktadır.

Kocaeli ilinin İstanbul'a olan yakınlığı nedeniyle kaliteli üzüm yetiştirilmiştir. Bölgede bağcılık çeşitli sebeplerden dolayı Amerikan asma çubuklarının üzerine yerlileri aşılayarak yapılmıştır. İklim bakımından Kocaeli bölgesi üzüm yetiştiriciliği için son derece iyi bir konumdadır. Bağlar güney, güneybatı ve güneydoğuya bakacak şekilde kurulmuştur. Bağ yerinin seçimi, asmaların dikimi, bakımı ve terbiye edilmesi, toprak işleme, gübreleme gibi kültürel önlemler son derece önemlidir. Bağ yeri seçerken toprağın kalitesine, arazinin eğimine, bölgenin ısı durumuna dikkat edilir. Asmalar ise aşısız köklü fidanlardan seçilir. Bunun sebebi daha uzun ömürlü ve daha iyi gelişmesidir. Bölge flokseralı olduğundan Amerikan asmaları kullanılmaktadır. Bakımı epey meşakkatlidir. Asmaların gelişmesi için toprağı sürekli işlemek gerekmektedir. Çapalama, budama ve gübreleme mahsulün kalitesine direkt etki

Üzüm Yarışması

ettiği için bu bakım işlerine önem verilir. Bağ hastalık ve zararlıları üzümün kalitesini ve verimini etkiler. Üzümlerin ihracatında görülen resüdi (kalıntı) problemi için bilinçli hareket edilmelidir. Bağ yeri seçilirken don faktörü, güneye bakan yönler düşünülmelidir. Çorak ve taban suyu yüksek araziler bağcılık için uygun değildir. Günlük sıcaklık ortalaması +10 °C üzerinde gelişir. Sonbaharda bu değer altına düşen ısıda gelişme yavaşlar. Olgunluk için belli bir sıcaklık toplamına ihtiyaç vardır. Bu çeşitlere göre değişir. Bol güneş ışığı fotosentez ve tanedeki renk oluşumu, üzüm kalitesi için önemlidir. Meteorolojik faktörler, yağış ve yıl içindeki dağılımı, yıllık yağış ortalaması 500 mm olan yerler sulama olmadan bağcılığa uygundur. Ekolojik faktör, geç ilkbahar ve erken sonbahar donları bağcılığı zora sokar. Şiddetli rüzgâr, denize yakınlık ve yükseklik bağcılık için dikkat edilmesi gereken hususlardır. Denize yakın güney yamaçlar, erkenci, sofralık üzüm yetiştirilmesine uygundur. Bağın sıra üzeri 2-3 m, sıra arası 2,5-3,5 m olmalı, sıra arasına traktör girebilmelidir.

Bağların bozumu da bakımı ve ilaçlaması kadar önemlidir. Üzümlerin olgunlaşma süreci farklı olduğundan parça parça kesilerek aralıklarla salkımlar alınır. Üzümler bağ testeresi, çakısı ve makaslarla kesilerek bağın bir köşesinde ambalaj sandıklarına yerleştirilir. Tüketiciye ulaştırırken ezilip büzülmemesi için son derece dikkatli olunur. Üzüm ambalajlamasında genellikle İtalyan kafesleri kullanılır. Bunun yanında Hollanda kasalarıyla Küfe kasaları kullanılmaktadır.

Sofralık üzümler çeşitlerine, özelliklerine, tane iriliklerine, salkım ağırlıklarına göre sınıflandırılırlar. Üzümlerde salkım ve taneler sağlam, temiz olmalı, yabancı madde ve ilaç artığı, hastalık-haşere tahribatı ve küf olmamalıdır. İrilikleri muntazam ve uniform olmalıdır. Omcanın (bağ kütüğü) 35-50 yıl ömrü vardır. Kocaeli bölgesi sofralık üzüm çeşitleri şunlardır: Çavuş, Pembe Çavuş, Müşküle (yalı), Beylerce, Hamburg misketi, Balbal, Hafız Ali, Amasya, Razakı, İri Kara, Kokulu Çavuş, Hacıoğlu Karası, Yapıncak, Değirmendere Karası, Kaba Topalak, Kuzan Karası. Yeni üzüm çeşitleri ise şunlardır: Alfons, Red Clob, Victoria (Erkenci), İlkeren (Erkenci), Michael Pareil, Kalecik Karası, Ata Sarısı, Sinanbey (Erkenci), Superiol.

Çayırova'da bulunan Teknik Bahçıvanlık Okulu'nda bağcılık şubesinin ilk amacı iyi bir bağcı yetiştirmektir. Burada üç yılda öğrenciler bağ yerinin seçimi bağ topraklarının tanınması ve bağ tesis konularında öğretmenlerinden gerekli eğitimi almaktadır. Okul içerisindeki Amerikan asma fidanlığı 1852 yılında Nedim Ökmen Bey'in talimatı ile kurulmuştur. Çayırova Ziraat Okulu bünyesinde 206 dekar bağ alanının 70 dekarı Amerikan asma fidanlığı, 136 dekar alan ise mahsül bağlarına ayrılmıştır. Müşküle, balbal, çavuş, razakı, misket gibi üzüm çeşitleri vardır. Gebze, Darıca, Eskihisar, Tavşanlı, Muallimköy, Pelitli, Akviran, Denizli, Çerkeşli, Tavşancıl, Hereke, Kalburucu mahallerinde üzüm bağları vardır. Burada sofralık ve şaraplık üzüm çeşitleri yetiştirilerek, bölgenin 2-3 yıl içinde asma fidanı verebilmesi amaçlanmıştır.

Gebze'de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hastalıklar yüzünden yok olma tehlikesine karşın Amerikan asma fidanlarını aşılayarak bölgede bağcılığın

tekrar gelişmesi sağlandı. 1935 yılında ilçe kaymakamı Osman Nuri Yılmaz Bağcılar Cemiyeti'ni kurdu. Bu kurum sayesinde bölgede fenni usullerle çalışmanın faydalarından yararlanıldı.

1972 kayıtlarına göre, Gebze ilçesinde bağcılık alanında %40 oranında azalma görülmüştür. 81 çiftçi 300 dekar alanda, 90 ton sofralık üzüm elde etmiştir. Tavşanlı'da 133 çiftçi 1030 dekar arazide 400 ton sofralık üzün yetiştirmiştir. Tavşancıl'da 120 bağcı, 1048 dekar alanda 350 ton sofralık üzümü satışa sunmuştur. Çerkeşli'de 129 bağcı, 1114 dekar arazide 370 ton sofralık üzüm elde etmiştir. İl tarım müdürlüğü bağcılık anketine göre, sanayileşme ile birlikte bağ sahalarının yüksek oranda azaldığı tespit edilmiştir.

Üzüm üreticisi bağcıların yüzünü güldürebilmek, yılda bir kez ürünlerini sergileyerek daha iyisini çıkarabilmeleri için üzüm bayramı yapılmasına karar verilmiştir. Kocaeli'de ilk üzüm bayramı 1938 yılında Hereke'de ve 1939 yılında Eskihisar'da yapılmış olup ara ara 1970'li yıllara kadar devam etmiştir. İlk düzenlenen bayramda halk büyük bir coşku yaşamış, organizasyona pek çok davetli katılmıştır. Davetliler Kocaeli üzüm türküsünü söyleyen genç kızlar tarafından karşılanmıştır. Üzüm bayramları, bağcılığın gelişmesi ve bağcılığı teşvik için tertip edilmektedir. Üzüm bayramlarında hep beraber söylenen üzüm türküsünün ilk dörtlüğü şöyledir:

Hoşgeldiniz üzüm bayramımıza
Ün olun bu güzel seyranımıza
Bugün can katalım canlarımıza
Hereke'deki tatlı membadan

Bu coşkulu bayram gazetelerde büyük başlıklar halinde yayınlandı. Yarışmada dereceye girenlere ödüller dağıtıldı. Yine 1939'da yapılan üzüm bayramında on binlerce insan yer aldı. Pek çok eğlence tertip edildi. Güreş yüzme gibi sporların yanında pek çok etkinlik yapılacağı ve kazanılacak ödüller gazetelerden duyuruldu.

Değirmendere Üzüm Bayramı 1954 yılında yapılmış olup dereceye girenlere pulvarizatör, budama aletleri, mücadele ilaçları, takdirname tertip komitesince çavuş, balbal, yapıncak, müşküle, razakı üzümleri verilmiştir.

Kocaeli üzüm bayramlarının amacı iç ve dış piyasanın talep ettiği, üzüm çeşitlerini projelendirip, teşvik ve tüketicilerle üreticileri bir araya getirip bilgi alışverişini sağlamaktır. 1955 yılında Değirmendere'de üzüm bayramı yapılmıştır. 1956 yılında Değirmendere'de yapılan üzüm bayramında derecelendirme kriteri renk, tane ve salkım büyüklüğü, tat, haşere, hastalıklar ve ambalajlama tekniği, çavuş, hacıbalbal, yapıncak üzümleri için göz önünde bulundurulmuştur.

1957 yılında Değirmendere'de, 1958 yılında Hereke'de üzüm bayramı yapılmıştır. 1959 Değirmendere üzüm bayramına, Karamürsel, Değirmendere, Tavşancıl, Çerkeşli, Tavşanlı bağcıları katılmıştır. 1960 yılı İzmit üzüm bayramına çavuş, balbal, yapıncak üzümleri ile bağcılar katılmıştır. 1962 yılı Değirmendere üzüm bayramı sadece siyah üzüm çeşitleri ve Yarımca, Tavşancıl, Tavşanlı, Gebze, İzmit, Değirmendere bağcılarının katılımı ile yapılmıştır. 1964 yılı Değirmendere'de üzüm bayramı tertiplenmiştir. 1971 yılında Değirmendere üzüm bayramında çavuş, balbal üzüm çeşitleri ile bağ yetiştiricileri müsabakaya katılmıştır.

2014 yılı İzmit üzüm festivali ilk üzüm festivalidir. Daha önceki yıllarda şenlik olarak kutlanan üzüm bayramları gibi klasik bir festival olmadığı belirtiliyordu. Başkan Nevzat Doğan bu festivalden önce hedefin üretimi artırmak olduğunu, teşvikler yaparak köylünün kalkınması için ellerinden ne geliyorsa yapacaklarını belirtiyordu.

Kocaeli'nin tamamında 432 ton üzüm üretilmiştir. Kocaeli'nin tarım alanları az, topraklar verimlidir; iyi bir tarımsal üretim yaparak gayretler ticarete dönüştürülebilir.

KAYNAKÇA

İzmit İl Tarım Müdürlüğü Verileri; Rıdvan Şükür, *Kocaeli Üzüm Bayramları*, Gece Kitaplığı, İstanbul 2020.

Şefik ÇELİK

V

VAHDET KOCAELİ POSTASI GAZETESİ • VAHDETTİN ENGİN • VAKIFLAR • VALİDE SULTAN KÖPRÜSÜ • VALİLİK HİZMET BİNASI • VARAN TURİZM • VARLIK VERGİSİ • VATAN CEPHESİ • VEFA İBRAHİM ARACI • VELİ AHMET ÇEŞMESİ • VELİAHMET MAHALLESİ • VELİYÜDDİN AĞA CAMİSİ • VEREM SAVAŞ DİSPANSERİ • VEREMLE SAVAŞ DERNEĞİ • VEYSEL CANDAN MAĞARASI • VEYSEL KÖSELE • VEZİRÇİFTLİĞİ KÖPRÜSÜ (BAŞİSKELE) / KİLEZDERE KÖPRÜSÜ • VITAL-CASIMIR CUINET

VAHDET KOCAELİ POSTASI GAZETESİ

Yerel Gazete

Vahdet Kocaeli Postası gazetesi 1950 yılında yayın hayatına başlamıştır. 5 Nisan 1950 tarihinde N. Ertuğrul Akalın tarafından çıkartılan gazetenin 1951 yılında haftada iki kez yayınlanmış versiyonu da bulunmaktadır. 10 kuruş fiyatla çıkan gazete abonelik usulü ile de yayın hayatına devam etmiştir. 5 sütun olarak dizayn edilen gazete İstanbul'da Adil Ceylan basımevinde basılmış, Yalı Hamam Sokağındaki 24 numaralı hususi daireden idare edilmiştir. İlan alan ve ticari amacı da bulunan gazete yayın hayatına kısa bir süre devam etmiştir.

KAYNAKÇA
Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017)*, Zonguldak 2017, s. 25

Akın DEVECİ

VAHDETTİN ENGİN (1956-)

Araştırmacı, Tarihçi, Akademisyen

Vahdettin Engin 1956 yılında, Kocaeli'nin Yarımca ilçesinde doğmuştur. İlköğrenimini Yarımca İlkokulu'nda (Kocaeli), ortaöğrenimini ise 1968 yılında girdiği Galatasaray Lisesi'nde (İstanbul) tamamlamıştır. Galatasaray Lisesi'nden 1977 yılında mezun olduktan sonra, 1978 yılında İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yakınçağ Tarihi Kürsüsü'nde yükseköğrenime başlamış ve buradan 1982 yılında mezun olmuştur. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde 1983 yılında araştırma görevlisi olmuş, yine Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1983 yılında başladığı yüksek lisans öğrenimini 1986 yılında *Ahmet Rıza Bey ve Siyasi Faaliyetleri* başlıklı tezi ile tamamlamıştır. Ardından 1986 yılında doktora öğrenimine başladığı Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda, Özcan Mert danışmanlığında yürüttüğü akademik çalışmalarının nihayetinde, 1992 yılında verdiği *Rumeli Demiryolları* başlıklı tezi ile doktor unvanını almıştır. 1995 tarihinde doçent, 2002 yılında ise profesör unvanlarını alan Engin, halen Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı ve Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölüm başkanlığı görevlerini yürütmektedir. Bu görevlerinden haricen, 2019-2021 yılları arasında Galatasaray Lisesi müdürü olarak görev yapmıştır.

Akademisyen-tarihçi Vahdettin Engin'in araştırmalarının odak noktasını özellikle II. Abdülhamid dönemi (1876-1909) teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra, I. Dünya Savaşı, Osmanlı ulaşım tarihi, Osmanlı eğitim tarihi ve Cumhuriyet tarihi üzerine de çalışmalar ortaya koymuştur.

Engin, en bilinen eserlerinden biri olarak görülen *Pazarlık (2010)* çalışmasında II. Abdülhamid'in Filistin politikalarını ele alır. Bir diğer önemli eseri

Vahdettin Engin

Rumeli Demiryolları'nda *(1993)* ise 1869-1875 yılları arasında Baron Hirsch tarafından inşa edilen Rumeli demiryolu hatlarını odak almak suretiyle, Osmanlı'nın Rumeli'deki ulaşım politikalarına mercek tutar. Ulaşım politikalarını ekonomik, askeri ve siyasi bağlamda ele alan Engin, tarihsel süreci Osmanlı XIX. yüzyılından başlatıp şark demiryollarının millileştirildiği 1936 yılı dolaylarına dek sürdürür. Engin'in bu eseri, Osmanlı ulaşım tarihi meraklıları ve araştırmacıları için önemli bir kaynak niteliğindedir. *Mekteb-i Sultani (2016)* başlıklı eserinde ise bu kez Osmanlı eğitim tarihine odaklanan Engin, günümüzde Galatasaray Lisesi olarak bilinen Mekteb-i Sultani'nin tarihçesini, Osmanlı-Türk eğitim modernleşmesindeki yerini ve rolünü, ayrıca Mekteb-i Sultani'ye dair kaleme alınmış hatıratları ortaya koyar. *Tünel (2000)* başlıklı çalışmasında ise yine Osmanlı ulaşım tarihine odaklanmış, yüz yılı aşkın süredir işlemekte olan Karaköy-Beyoğlu tarihi tünel füniküler hattının tarihçesini ve Osmanlı insanı nazarında taşıdığı önemi ele almıştır. Engin'in kaleme aldığı bu eser Türk Tarih Kurumu ödülüne layık görülmüştür.

Engin bahsini ettiğimiz bu eserlerinin yanı sıra, *Sultan Abdülhamid ve İstanbul'u* (2002), *İstanbul'un Atlı ve Elektrikli Tramvayları* (2011), *Bir Devrin Son Sultanı II. Abdülhamid* (2017), *II. Abdülhamid ve Dış Politika* (2017), *Hamidiye Alayları ve Hüseyin Paşa* (2018), *Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı* (2018), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarihi Devamlılık* (2019), *Hesaplaşma* (2020), *Cumhuriyet'in Aynası Osmanlı* (2020), *Asayiş: Sultan II. Abdülhamid'in İç Güvenlik Politikası* (2020) telif eserlerini kaleme almış; *Payitaht-ı Zemin Eminönü* (2008), *Osmanlı'da Ulaşım: Kara-Deniz-Demiryolu* (2012), *İstanbul'un Kapısı: Sultanbeyli Tarihi* (2013), *Türkler: Uzun Bir Serüvenden Kısa Notlar* (2014), *Kûtulamâre Zaferi 1916* (2017), *Türk Tarihinde Liderler* (2020), *Sorularla Milli Mücadele Tarihi* (2020) çalışmalarında yardımcı yazarlık ve bölüm yazarlığı yapmış, çok sayıda süreli yayında bilimsel makaleler yayımlamıştır.

Türk Tarih Kurumu'nda bilim kurulu üyeliği görevini de sürdürmekte olan Engin, akademik-bilimsel çalışmalarına devam etmektedir.

KAYNAKÇA
"Bilim Kurulu Üyeleri", *https://www.ttk.gov.tr/bilim-kurulu-uyeleri/* (Erişim Tarihi: 15.08.2021); "Galatasaray Lisesi Müdürü Engin: Kulübün Açıklaması Hoş Olmadı, Yadırgadım", *https://www.ntv.com.tr/egitim/galatasaray-lisesi-muduru-vahdettin-engin-kulubun-aciklamasi-hos-olmadi-yadirga,MGM_V1QvtkixQOcCN1CS7w*, 14.01.2020 (Erişim Tarihi: 15.08.2021); "Galatasaray Lisesi Müdüründen 1959 Öncesi Şampiyonluk Açıklaması", *https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/galatasaray-lisesi-mudurunden-1959-oncesi-sampiyonluk-aciklamasi-1825742*, 05.04.2021 (Erişim Tarihi: 15.08.2021); "Prof. Dr. Sn. H. Murat Develioğlu Yeni Okul Müdürümüz Olarak Görevine Başlamıştır", *http://gsl.gsu.edu.tr/tr/event/997*, 10.08.2021 (Erişim Tarihi: 15.08.2021); "Prof. Dr. Vahdettin Engin", *https://avesis.marmara.edu.tr/vahdettin.engin* (Erişim Tarihi: 15.08.2021); "Vahdettin Engin: 'Galatasaray Lisesi'ni Bırakıyorum", *https://www.sporx.com/vahdettin-engin-galatasaray-lisesi-ni-birakiyorum-SXH-BQ931902SXQ*, 29.06.2021 (Erişim Tarihi: 15.08.2021); Vahdettin Engin, "Rumeli Demiryolları", *Doktora Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, 1992; Vahdettin Engin, *Mekteb-i Sultani*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016; Vahdettin Engin, *Pazarlık*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010; Vahdettin Engin, *Rumeli Demiryolları*, İstanbul: Eren Yayınları, 1993; Vahdettin Engin, *Tünel*, İstanbul: Simurg Yayıncılık, 2000; Süha Gür, "Galatasaray Kulübünden, Galatasaray Lisesi Müdürü Vahdettin Engin'e İstifa Çağrısı", *https://www.aa.com.tr/tr/spor/galatasaray-kulubunden-galatasaray-lisesi-muduru-vahdettin-engine-istifa-cagrisi/2198922*, 05.04.2021 (Erişim Tarihi: 15.08.2021).

Sinan VARDAR

VAKIFLAR

Osmanlı Fethinden 1600'lere Kadar Kocaeli Hayır Kurumları

Kocaeli'nin taşrası Osman Gazi zamanından itibaren ele geçirilmeye başlanmış, bir kadın tarafından idare edilen kalesi ise 1337'de Orhan Gazi tarafından ele geçirilmiştir. İzmit'in ele geçirilmesinde ve daha sonra bir süre idare edilmesinde önemli rolü olan Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa, İzmit'in Müslüman kimliğini kazanmasında da öncü bir rol oynayarak şehirde bir cami ve medrese bina ettirmiş, evkafın varlığını sürdürebilmesi için çok sayıda akarat vakfetmiştir. Süleyman Paşa Camii'nin hatibine meşrut olan Dağköy'den 3758, imam olanlara şart edilen Sarudere mezrasından 1593, müderris cihetine vakfolan hamamdan 1130 (günlük iki akçesi), ser-mahfil ciheti için vakfolan Halifeviranı mezrasındaki bağdan 195, köhne hamam kıstından 745 akçe ve 20 müd buğday, müezzin ciheti için İskele gelirinden 360 akçe ve 10 müd buğday, Mevlana Muslihüddin bin Cani Bey'in ciheti için iskele gelirinden 720 akçe, Mevlana İsa'nın ciheti için ise 360 akçe ve 10 müd buğday tayin edilmiştir. Süleyman Paşa Kızılcaalem köyünü ise İzmit'te bina ettirdiği medresesine vakfetmiştir. Köyün hâsılı 2097 akçe olup, Bolayır'daki Süleyman Paşa İmareti'nden ayrılan ve talebeye meşrut olan 1800 akçenin eklenmesiyle toplam hâsılın 3897 akçeyi bulduğu hesaplanmaktadır. İzmit nefsindeki üç dükkân da talebe cihetine vakfedilmiştir. Esir Bey köyündeki musakkafattan hâsıl olan 1800 akçe ile İzmit nefsindeki köhne hamamdan hâsıl olan 720 akçe de medresenin akaratı arasında zikredilmelidir. İzmit'in taşrasında Süleyman Paşa'nın çeşitli amaçlar için kurduğu pek çok vakıf kaydına da rastlanır. Bu bağlamda, Ahi Hacı için 2000 akçe hâsılıyla kendi adını taşıyan köyü, Süleyman ve Selim Şeyh için Emirce köyünde 300 akçeli bir çiftliği, Hacı Efendi için Kızılcaalem köyüne bağlı 655 akçe gelirli Hacı Efendi mezrasını, Şeyh Ali için Orinkos köyünde 650 akçeli bir çiftlik yeri, Halil Şeyh için 668 akçe hâsıllı Basrabahçe mezrasını, Tuzcu Musa Bey için Tuzcu köyündeki bir çiftlik yeri, Kemer Abdal için ise 500 akçeli Kemer Abdal mezrasını vakfetmiştir. (bkz. Süleyman Paşa Evkafı).

İzmit sınırları içerisinde kimliği belirlenemeyen Mehmed Bey'in İzmit'te bir cami, beş misafirhane, bir zaviye, bir kervansaray, bir hamam ve 140 bab dükkân ve odalar bina ettirdiği bilinmektedir. Vakfın toplam geliri 23952 akçe olup, bunun 7000 akçesi hamamdan sağlanıyordu. Hâsıldan hitabete ve imamete dörder, müezzine üç, iki nefer câbiye üç, kayyıma iki, ferraşa iki, paspana iki, kitâbete iki ve tevliyete 10 akçe cihet tayin edilmiştir. Çelebi adında biri Mehmed Bey Camii'nde kelam-ı kadim okunması için bazı mülklerini vakfetmiştir.

Sultan Bayezid Han döneminin ünlü meşâyihinden Şeyh Muhiyüddin İzmit, Gebze ve Taşköprü'de birer muallimhane bina edip sultan tarafından kendisine temlik edilen Emirhanlu ve Çine köylerinin gelirlerini vakfetmiştir. Bunlardan Emirhanlu 3000, Çine ise 1791 akçe hâsılı ile mukayyeddir. Köylerin hâsılından Gebze ve İzmit muallimlerine üçer, Taşköprü muallimine ve vakıf mütevellisine ikişer akçe cihet tayin edilmiştir. Mevlana Muhiyüddin Mehmed bin Lütfullah, İzmit'te beş adet hücreyi müştemil bir medrese ve Süleyman Paşa Hamamı kurbunda bir muallimhane bina ettirmiştir. Bu hayratı için 14 tanesi debbağhane olan 22 bab dükkân, İskele Mahallesi'nde birbirine muttasıl dört adet dükkân, Mehmed Bey Camii kurbunda bir dükkân ve bir ahır ile at bağlamak için bir pare yer vakfetmiştir. Hâsıl olan meblağdan müderrise günde yedi, talebeye üç, muallime iki, cibayete dört akçe ayrılmış olup evlada meşrut olan tevliyet için öşr-i mahsul tayin edilmiştir.

Kutbüddin bin Hoca Fazlullah'ın Gebze'de bina ettirdiği zaviyesi için 36 bab dükkân, bu dükkânların altındaki yerleri, Yoğurtpazarı'nda bir kıt'a arz ve kale içinde berberhane, taştan oyulmuş iki havuz ile dört adet hüsrevani küp ve Mevlana Şemsüddin'den iştira olunan bir hamam ve hamamın önündeki meyveli-meyvesiz ağaçlarıyla Kadıviranı arzını, iki mahzen ve Kadı Tuzlası'nı vakfetmiştir. 36 bab dükkânın harap olduğu, talebeye meşrut olan üç dükkânın da harap durumda bulunduğu belirtilmektedir. Hamam icâresinden senevî 5000 akçe hâsıl olduğu, bu hamamın önünde bir kapısı ve ardında Hıristiyanlara mahsus bir ayazma ve ayazmanın önünde bir kıt'a zeminin bulunduğu kaydedilmiştir. Hamam önündeki arzın üzerinde 12 ev bina edilmiştir. Kadı Tuzlası'ndan 250, Yoğurtpazarı'ndaki arzdan 35, kale içindeki bezirhanenin harap olduğu, pazar altındaki bir pare yere 6 akçe mukataa alındığı anlaşılmaktadır. İskele'deki iki hücre de harap durumdadır.

İzmit'te kurulan her mahallede de bir vakıf eserinin var olduğu muhakkaktır. XVI. yüzyılın sonlarında

İzmit, Başçeşme, Kersen ma'a Yeni Mescid, Bayezid Bey namıdiğer Baba Tekkesi, Sukapısı, İnepanarı, İmaret (Abdüsselam Bey), Mehmed Bey Camii, Sinan Bey Mescidi, Çarşı Mescidi, Kadı, Şıhlar, Cum'a Mahallesi (Pertev Paşa), Akçamescid, Hacı İri nâm-ı diğer Çukur, Debbağlar, Turudoğlu, Yenice nâm-ı diğer Ahmedcik, Çarşı, Sindel, Uruslar, Hacı Hasan, Depecik, Hacı Hurma namıdiğer Şeyh, Hamza Fakih, İskele ve Kavak olmak üzere 26 mahalleye ayrılmış olup, bunların her birinde en azından bir mescidin var olması beklenir. Bu mahallelerdeki bazı evkafa dair kayıtlar ise şu şekilde özetlenebilir:

Kervansaray kurbundaki Yenice Mescidi için Hasan b. Musa bir kıt'a yeri vakfetmiştir. Bundan başka 2500 akçe nakit para da vakfedilmiştir. İskender Bey, kendi adıyla anılan tarlasını Karaca Muhiyüddin'e vakfetmiş, neslinden Mevlana Seydi Çelebi, Hacı Çelebi ve Derviş Çelebi'ye intikal eden yer daha sonra Seydi oğlu Mustafa, Hacı oğlu Memişah ve Abdüllatif ve Derviş oğlu Mehmed Çelebi ve Yahya vakfı evlatlık olarak tasarruf etmişlerdir. Davudoğlu Mescidi'ne birbirine muttasıl tahminen bir dönümlük iki yer vakfedilmiştir. Abdüsselam İmareti kurbunda tahminen bir dönüm miktarı bostanlık dahi bu mescide vakıftır. Hoca Üveys, Akçamescid imamı için bir kıt'a yeri içindeki kârhaneleri ile vakfetmiştir. Bu kârhanelerin harap olduğu, bunların yerine Mehmed Bey Camii için dükkânlar bina edildiği belirtilmiştir. Akçamescid için bazı ceviz ağaçlarını havi arz ile evlerin yanında 14 akçe mukataalı bir arazi, 20 akçe mukataalı diğer bir arazi akar olarak kaydedilmiştir. Ashab-ı hayrat tarafından mescide ayrıca 1500 akçe vakfedilmiştir. Sakçı Mehmed bin Küçük Yusuf, bir evini bahçesiyle ve Şeyhler Mahallesi'nde yazlık bahçesini ve Gemlik kurbunda bir harabe bahçesini Mehmed Çelebi bin Âşık Bali'ye evlatlık olarak vakfetmiştir. Neslinin inkıraza uğraması hâlinde vakıf yerler Akçamescid imamına meşruttur.

Çeşme Mahallesi Mescidi'ne sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat olan kişiler tarafından bazı bağ ve bahçeler ile evler vakfedilmiştir. Bağ ve evlerden hâsıl olan 54 akçe ile Ahideresi mevzisindeki bir kıt'a boş arazide olan meyveli ağaçlara imamın tasarruf ettiği belirtilmektedir. Kara Mahmud cüz tilaveti için imama 1000 akçe, Mevlana Hızır ise aynı amaçla 2000 akçe vakfetmiştir.

Cani Bey mezrası Cani Bey neslinden Musa ve Mustafa tarafından tasarruf edildikten sonra Musa'nın hissesi Ali ve Ahmed'e intikal etmiştir. Kasım Bey, İzmit hisarına muttasıl berberhane ve bazı kimselerden satın aldığı yerleri evladiyet üzere tekkesine vakfetmiş, vakıf yerler ve tekye daha sonra harap vaziyete düşmüştür. Vakıf yerlerin hâsılı 300 akçedir. Gazi Baba Türkistanî için bina edilen zaviyeye Dede oğlu Ahsen Fakih zaviyedâr olup bir evini misafirhane ve bir evini Baba Türkistanî için vakfetmiştir. Hacı Hasan, Gazi Baba Zaviyesi kurbunda bir muallimhane bina etmiş ve bu muallimhane için beş adet hücre ile mektebhanenin yakınlarında iki katlı altı ahır, iki adet fevkani hücre, Abdüsselam imareti yakınlarında iki dükkân ve mukabelesinde fevkani bir evde altı dükkân ve başka yerlerde hücreler ile 4000 akçe vakfetmiştir. Hâsıl olan meblağdan tevliyet için yarım, muallim için iki, Hazret-i Resulullah'ın ruhuna hatim okuması için muallime bir akçe, Abdüsselam Bey Mescidi'ne şem ve mescidde okuyan oğlanlar için buçuk akçe tayin edilmiştir. Hasan Dede her sene iki hatim okunması için mektebe 1300 akçe vakfetmiştir. Hacı Hurma Mescidi, Kürkçü Kapısı kurbunda bir dönüm miktarı ceviz ağaçları ile mahallede beş adet hane ve senelik geliri 366 akçe olan iki bab dükkân ile 23000 akçe vakfetmiştir.

Mevlana Hacı Ahmed Halife, Hacı Yakub Çeşmesi önünde iki kıt'a yerini vakfedip, camide iki, Çeşme Mahallesi'nde bir berat alınmasını şart etmiş. Bu yerlerden hâsıl olan meblağ 100 akçedir. Arzın üzerindeki ağaçlar kesilerek, 1000 akçeye satılarak vakfedilmesi istenmiştir. Ahmed Halife, bundan başka 5000 akçe her gün Yasin suresi okumaları için evladına vakfetmiştir. İvaz oğlu Hacı Hamza, Rüstem Paşa'nın vakıf köyü olan Kazıklı'da bir kervansaray bina edip Hisarderesi umumi yol üzerinde bir köprü yaptırmış, ulvi ve süfli evler ile çeşitli yerlerde bulunan bağlarını bu hayratı için vakfetmiştir. Vakfın tevliyeti evlada meşruttur. Bağlar Mahallesi'nde Osman Halife Mescidi için altı adet ev yeri vakfedilmiş olup, senede 26 akçe hâsılı olduğu tespit edilmiştir. Ahi köyünde Haydar Çelebi'nin bina ettirdiği mescid için 20000 akçe vakfedilmiş olup Abdullah oğlu Bayram'ın vakıf paraya mutasarrıf olduğu anlaşılmaktadır. İmamet cihetine üç, müezzine bir ve tevliyete iki akçe tayin edilmiş olup raiyyet taamı için yüz akçe ayrıldığı belirtilmektedir. Mescidin meremmeti için senede yüz akçe tayin edilmiştir.

Misafir oğlu Sinanüddin Yusuf, Yukarıpazar'da iki dükkân müştereken sahibi olduğu on dükkândan hissesini, Gemlik'te Pervanelik adında bir yeri evladiyet üzere vakfetmiştir. Süleyman Paşa Camii'ne su götürme için her sene 150 akçe tayin etmiştir. Dükkânların XVI. yüzyılın sonlarında harap durumda olduğu belirtilmektedir.

Ayşe Hatun bint-i Aslıhan, 20000 akçe vakfetmiştir. Kurd Dede b. Yusuf 3500 akçe vakfetmiştir. Hâsıl olan meblağdan tevliyete senede 50, cüz okuyanlara ise 360 akçe tayin etmiştir. Hamza adlı bir hayırsever eski kervansaray kurbunda sekiz adet ceviz ağacını evladiyet üzere vakfetmiştir. Kertil Mahallesi Mescidi yakınında Kuru Çeşme kurbundaki ceviz ağaçları, bundan başka yedi ceviz ağacı, yeni hamam kurbundaki ceviz ağaçları, Kavak Bağı, Yukarıpazar'da bir bab dükkân imam olanlara vakıftır. Zikrolan akarattan başka 5000 akçe de imamın tasarrufuna bırakılmıştır. Aynı mahallede Hasan veled-i Musa bir muallimhane bina edip, masrafı için 10000 akçe vakfetmiştir. Hâsıl olan meblağdan muallime ayda 100, tevliyete ise senevî 100 akçe tayin edilmiştir. Mahalle mescidinin şem cihetine senevî 60 akçe ayrıldıktan sonra baki kalan miktar muallimhanenin tamiri gibi levazımına meşruttur. Hacı Muslihüddin b. Hacı Mehmed b. Ramazan da Çarşı Mescidi yakınında bir muallimhane

bina etmiştir. Bu muallimhanesi için 30000 akçenin yanısıra Kutbüddin Hamamı kurbunda bir berberhane ve bir bahçeyi de vakfetmiş olup, tevliyeti evladına şart etmiştir. Hasıl olan meblağdan muallime üç, cüz okuyan altı kişiye toplam altı ve tevliyete bir buçuk akçe tayin edilmiştir. Altı cüz'ün biri muallime, diğerleri ise evlada meşruttur. Mevlana Hasan, şehir içinde dört dükkânı vakfetmiştir. Hacı Hasan bin Musa 12000 akçeyi vefatından sonra cüz' tilâveti için Kertil Mahallesi Mescidi'nde ve Yenice Mescidi'nde imam olanlara ve Kertil Mahallesi mektebiyle Hacı Muslihüddin Muallimhanesi muallimlerine vakfetmiştir. Mütevelli olanlara senevî 100, Kertil Mahallesi Mescidi ve Yenice Mescidi şemlerine 30'ar akçe tayin etmiştir. Abdülmecid-i Sivasî halifelerinden Hasan Dede'nin Orhunlu köyünde bir zaviye bina ettiğine dair kayıt da oldukça önemlidir.

İzmit'te hayratı dışarıda olan evkaf için de önemli akarat kayıtlarının bulunduğu görülür. Kazıklı ve Saferlik adlı köyler Rüstem Paşa'nın mülkü iken daha sonra vakıf köyleri hâline gelmiştir. Tahirci Yeri denilen vakıf yer ise içindeki değirmeniyle beraber Rüstem Paşa'nın kardeşi Sinan Paşa'nın Mevlana Lütfullah'ın torunlarından satın alıp vakfettiği bir yer olarak tespit edilmiştir. Selegri namıdiğer Demirci köyünün yarısı, Pir Mehmed Paşa'nın sadareti zamanı defterdârı Abdüsselam Bey'in mülkü durumundayken, daha sonra Küçükçekmece'deki medresesine vakfolmuştur. Bu köy, önceleri Hâkim Hoca bin Tacüddin İbrahim'in Kırklareli'ne bağlı Kayser adlı mülk köyüne bedel olarak verilmişken, köyün yarısı daha sonra paşa olacak olan İbrahim Ağa, diğer yarısı ise Abdüsselam Bey tarafından satın alınmıştır. Köyde meskûn bulunan 30'u hane toplam 37 vergi mükellefinden 40447 akçe hâsıl sağlanıyordu. Abdüsselam Bey, bundan başka Baş İskele kurbundaki Pazarköprü bâcından hâsıl olan 1300 akçeyi de Küçük Çekmece'deki medresesine vakfetmiştir. Harezm nâm-ı diğer Alacaatlı köyünden hâsıl olan 624 akçe de Abdüsselam Bey'in vakıf yerleri arasında zikredilir. Ona nisbet edilen İzmit'teki İmaret Camii'ne de bu köy gelirlerinden cihetler tayin edilmiş olması muhtemel olmakla beraber tahrir defterinde buna dair bir kayıt bulunmamaktadır.

Sultan Selim Han için İstanbul'da bina edilen cami ve imaret vakfı için de Darlık, Duşanlu ve Ede nâm-ı diğer Gökçeviran köyleri vakfedilmiştir. Bunlardan Darlık köyünde 63'ü hane olarak kaydedilen 85 vergi mükellefi mütemekkin olup 7345 akçe vergi hâsılına sahipken, Duşanlu köyündeki 51'i evli 67 kişiden hâsıl olan meblağ 6486 akçeydi. Gökçeviran köyündeki 26'sı evli, 36 kişiden ise evkâf adına 3193 akçe hâsıl sağlanıyordu. Sultan Bayezid Han'ın hazinedârbaşısı olan Firuz Ağa ise, Molla Fenâri oğlu Ahmed Paşa'dan satın aldığı Karagöllü köyünü İstanbul'da bina ettirdiği mescid ve muallimhanenin imamet ciheti ile medresesine vakfetmiştir. Köydeki 56'sı evli olarak kaydedilen 76 vergi mükellefinden vakıf için 2378 akçe gelir sağlanıyordu.

Kocaeli'nin Gebze ilçesindeki vakıflara bakıldığında burada en dikkati çeken vakıflar, Orhan Gazi ve Akçakoca'nın neslinden gelenler tarafından kurulan evkaftır. Orhan Gazi'nin Gebze merkezinde bina ettirdiği camisi için Kartal ve Danişmendviranı köylerini vakfettiği görülmektedir. Bunlardan Kartal'ın 10611 akçe hâsılının olduğu, Danişmendviranı köyünün ise daha sonra Ebû Eyyüb Ensârî evkafına dahil edildiği anlaşılmaktadır. Gebze'de Orhan Gazi'nin Marmara'da yüzen gemiler için yaptığı çiftlik vakıfları da ilk dönem Osmanlı denizciliği açısından son derece önemli kayıtlardır. Orhan Gazi, bunlardan başka Hacı Fakih, Şems Şeyh, Kasım Fakih, Ahmed Fakih ve Rüstem Fakih ile Hamza Fakih gibi dini hizmetlerde bulunan kimseler için de küçük ölçekli vakıflar kurmuştur (bkz. Orhan Gazi Evkafı).

Kocaeli'ne adını veren Akça Koca neslinden İlyas Bey ve oğlu Kadı Fazlullah, Kadı Fazlullah oğlu Kemalüddin İsmail Bey'in oğlu Kutbüddin Çelebi, İlyas Bey oğlu Mustafa Bey'in oğlu Muhiyüddin Mehmed Çelebi gibi kişilerin Gebze'de kurduğu vakıfların, şehrin Müslüman kimliğini kazanmada öncü bir rol üstlendiği kesindir. İlyas Bey'in mescid ve türbesi, Kadı Fazlullah'ın cami, zaviye, imaret ve türbesi, Kutbüddin Çelebi'nin zaviyesi ve Muhiyüddin Mehmed Bey'in menzilhanesi bu bağlamda zikredilmelidir. İzmit'te bahsedilen yüksek gelirli akarattan başka, Gebze'de de hatırı sayılır bir akarata sahip olan evkafın 70000 akçelik bir para vakfına da sahip olduğu görülür (bkz. Kadı Fazlullah ve ailesine dair vakıflar).

Gebze'nin büyük bir yerleşim yeri hâline gelmesinde Çoban Mustafa Paşa'nın yaptırdığı imaretin ayrı bir önemi bulunur. Mustafa Paşa, bu hayratı için Fenârizâde Ahmed Çelebi'nin Hürmüz adlı kuluna hibe ettiği Domuzluca köyünü satın almış olup köyden vakıf için sağlanan hâsıl 3946 akçeydi. Eskihisar'da bir çiftlik yeri de Hacı Fakih evladından satın alarak imaretine vakfetmişti. Mustafa Paşa İmareti, cami ve medresesinin evsafının vakfiyeden özetle tanıtıldığı tahrir defterine göre, 98 bab dükkândan 11000 akçe hâsıl sağlanmaktaydı. Bunlardan hariç üç bab ayrı dükkân daha vardı. Vakfın 10 kişilik gılman/köle kadrosu Eskihisar'de meskûnlardı. Bunlardan 2650 akçelik gelir sağlanıyordu. Beş bab mahzenden 450, iskeleden 60 akçe gelir elde ediliyordu.

Pertev Mehmed Paşa'nın da İzmit'te bir cami, mektebhane, kervansaray, türbe ve hamamdan müteşekkil bir külliye bina ettirdiği bilinmektedir. Külliyenin yapımına vâkıfın vefatından sonra, vasiyetine uygun olarak Mimar Sinan tarafından başlanmıştır. Yenicuma Camii olarak adlandırılan hayrat adına kervansaray, hamam ve dükkânlardan başka, İzmit ve Malkara'daki pek çok emlak ve arazi de vakfedilmiştir.

Sofu Hayrüddin oğulları Mustafa ve Süleyman için Murad Han zamanında bazı çiftlikler vakfedilmiş olup Süleyman oğlu Ali ve Yusuf Bali'den sonra Ali'nin oğulları Mustafa ve Abdüllatif'e intikal eden yer, Abdüllatif'in vefatıyla oğlu Derviş ve Yakub'a ve kızları Ayşe, Fatma ve Mahvi'ye ve Ali'nin ölümüyle Mihaye

ve Şahnisa'ya müntakil olmuştur. Vakıf yerden hâsıl olan meblağ 500 akçedir. Murad Hüdâvendigâr, Ahmed Fakih için Eskici köyündeki Beylik yerini evlatlık olarak vakfetmiştir. Neslinden Ali, Hamza ve İlyas'ın tasarrufuna geçen yer, evlattan Receb'in vefatıyla kızı evladından Fatma Hatun oğulları Salih ve Resul'e, Hasan'ın vefatıyla oğlu Pir Ahmed'e, Ali'nin vefatıyla Yakub'a, Yakub'un vefatıyla kızları Huban Hatun, Zeliha Hatun ve Müslime Hatun'a ve Cani kızı Fatma'dan sonra, son tahlilde İvaz'ın oğulları Ahmed, Mustafa ve Mahmud'un tasarrufundadır.

Orhan Gazi devri ümerasından Aslıhan'a atası zamanından beri vakıf olan Hasenli köyünün vakfiyetini Bayezid Hüdavendigâr da mukarrer tutmuş ancak neslinden kimse kalmadığı için İsa Fakih'e sadaka edilen köy, Fatih zamanında Ebû Eyyüb Ensârî adına kurulan evkafa zammolunmuştur. Bir ara Aslıhan'ın kızları Ayşe ve Zeyneb'e verilen köy, onların vefatından sonra yeniden Ebû Eyyüb Ensarî Vakfı'na dahil edilmiştir. Köyde meskûn olan 48'i hane 59 neferden 2853 akçe vergi hâsılı sağlanıyordu.

Yahya Bey'in Gebze'deki zaviyesine vakfettiği debbağhanenin yarı hissesinden hâsıl olan 150 akçe, harap oda yerlerinin mukataasından hâsıl olan 80 akçe, harap bir bağ mukataasından gelen 20 akçe, harap tarladan sağlanan 20 akçe ve Çayır Değirmeni'nden hâsıl olan 280 akçeyi vakfetmiştir. Zaviye için vakfedilen bir bezirhanenin ise harap durumda olduğu belirlenmiştir. Bayezid Hüdâvendigâr Banar mezrasını hitabet ciheti için Halid Fakih'e vakfetmiştir. Halid Fakih oğlu Yusuf'tan sonra Osman bin Mustafa'nın tasarruf ettiği yer, son tahlilde Orhan Camii hatibi müezzin Bali Halife'ye sadaka olunmuştur. Yıldırım Bayezid'in büyük oğlu Emir Süleyman, Hasan Fakih adına İsa Beyoğlu köyünde bir çiftlik yeri imamet ciheti için vakfetmiştir. Kendisinden sonra oğlu Yusuf Fakih ve son olarak İshak Fakih oğlu Mustafa Fakih 500 akçe hâsılı ile mukayyed yeri tasarruf etmişlerdir.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru Gebze'nin merkez nahiyesi Osman namıdiğer Şeyh İlyas Bey, Subaşı nâm-ı diğer Orhan Camii, Güzel namıdiğer Haraççı, Adalı, Yahşi Bey namıdiğer Hacı Halil, Küçük Mescid, Kara Bakkal, Mustafa Paşa-i Cedid Camii, Hüsrev Bey, Mütevelli Mustafa Bey olmak üzere toplam on mahalleye ayrılmış durumdaydı. Üsküdar da Gebze'ye bağlı bir kaza merkezi durumundaydı. Gebze mahallelerinin her biri, kurulmuş olan bir evkaf etrafında gelişmişti. Kurulan bu evkaf arasında Hacı Halil bin Yusuf, kendi adıyla anılan mahallede bina ettirdiği mescid için 10000 akçe vakfetmiş olup imamete günde iki, müezzine ise yarım akçe tayin etmişti. Bakiye hâsılın mescidin şem ve rakabesine sarf olunması şarta bağlanmış olup tevliyet evlada meşruttur. 1000 akçe imamın Tebareke suresi okuması için 500 akçe de namaz için vakfedilmiş, meblağa İbrahim adlı biri mutasarrıf olmuştur. Nureddin Hamza da Güzel Mahallesi'nde bir mescid bina edip 10000 akçe vakfetmişti. 5500 akçesi ile Yalakabad kazasında Kocaderesi mevzisinde Başdeğirmenin satın alınıp kalan 4500 akçenin mütevellinin zimmetinde kalması, 100 akçesinin hasır ve çerağ, kalanının ise rakabe için sarf olunması şart edilmiştir. İmamete senevî 600, müezzine ise günlük bir akçe tayin edilmiştir. Murad bin Sungurca ise, Eskihisar kurbundaki Küçük Mescid için Sungurcayeri mezrasını vakfetmiştir. Vakıf yeri, mescidin imamları Hacı Resul, daha sonra İshak ve Ahmed Fakih tasarruf etmişlerdir.

Gebze nahiyesinde hayratı nahiye dışında bulunan evkafa gelir getiren çok sayıda akarat kaydına da rastlanır. Bunlardan Sultan Selim Vakfı'na bağlı olarak Gebze'ye bağlı Akviran köyü, Aslıhan namıdiğer Karacalar, Ürgümlü, Sugurcuk namıdiğer Depecik ve Mişman köyleri vakfedilmiştir. Bunlardan Akviran köyünde 30'u hane olan 46 vergi mükellefinden 4150, Aslıhan köyündeki 35'i hane olan 43 vergi mükellefinden 3208, Ürgümlü köyündeki 52'si hane olan 84 vergi mükellefinden 8027, Depecik köyündeki 32'si hane olan 35 kişiden 4791, 39 vergi mükellefinin mütemekkin bulunduğu Alesyo köyünden 2502 akçe hâsıl sağlanıyordu. Eski adı Kalkedon olan Kadıköy, Osmanlı arşiv belgelerinde Herkedon namıdiğer Kadı olarak kayıtlı olup Sultan Selim Han evkafındandır. Köyde beş Müslüman nüfus bulunurken, bunlara hariçten 34 kişi daha katılmıştır. Köyde 53'ü evli 100 Hırıstiyan meskûn iken bunlara da 41'i evli olan 57 kişi daha eklenmiştir. Bu şekilde toplam 196 neferin meskûn bulunduğu Kadıköy'den vakıf adına sağlanan hâsıl 41289 akçe olarak hesaplanmaktadır. Bu şekilde Sultan Selim Vakfı adına Gebze'den sağlanan vakıf hâsılı 55940 akçeyi bulmuştur.

Yıldırım Bayezid Han da Tekye namıdiğer Tuzla köyünü Bursa'da bina ettirdiği imaretine vakfetmiştir. Köyde 68 vergi mükellefi meskûn olup oldukça büyük olan köyde iki ayrı mahalle tespit edilebilmektedir. Tuzla'nın Papa Paşa Mahallesi'nde 49 ve adı belirtilmeyen diğer bir mahallesinde ise 44 vergi mükellefi kayıtlıdır. Bundan başka hariçten gelen 57 vergi mükellefi ayrıca kaydedilmiştir. Bu şekilde tespit edilen toplam 218 vergi mükellefinden vakıf adına 54706 akçe gelir sağlanmaktaydı ki vakıf köyler arasında en büyük gelire sahip olan köy Tuzla idi. Yıldırım'ın oğlu Çelebi Sultan Mehmed'in vakıflarına akarat lazım olduğu için kardeşleriyle yaptığı mücadeleler sırasında Bizanslıların eline geçen bazı yerleri, Timurtaş oğlu Umur Bey'i göndererek yeniden fethettiği bilinmektedir. Bu sırada yeniden fethedilen yerlerden olan Darıca köyü, Çelebi Sultan Mehmed tarafından Bursa'da kurduğu imaretine vakfedilmiştir. Çoğunluğunu gayri müslim nüfusun oluşturduğu toplam 177 vergi mükellefinin 119'u evliydi. Darıca'nın hâsılı Çelebi Sultan Mehmed'in diğer vakıf köyü Akpınar ile beraber kaydedilmiştir. Akpınar köyünün nüfusu da 39'u evli olan 62 vergi mükellefini, iki köyden vakıf adına sağlanan hâsılat 33996 akçeyi buluyordu. Çelebi Mehmed, Yıldırım Bayezid zamanında Bursa'da kurulan Ebû İshak Kazerûnî zaviyesi için de Kelengri köyünü vakfetmiştir.

Köyde bir dervişin dışında hiçbir Müslüman kayıtlı değildir. Köyde 71'i evli olan 104 vergi mükellefi meskûn iken, hariçten 20 gayri müslimin daha köye sonradan yerleştiği görülmektedir. Köyün hâsılı 17155 akçeyi buluyordu.

Daha evvel Musa adlı bir sipahi tarafından tasarruf edildiği belirtilen Asçı köyü, Fatih Sultan Mehmed zamanında Molla Güranî'ye temlik edilmiş, devrin bu ünlü âlimi mezkûr köyü İstanbul'da bina ettirdiği camisine ve darü'l-huffazına, mektephanesi ve mescidine vakfetmiştir. Köyde meskûn bulunan 60'ı hane olan 76 vergi mükellefinden hâsıl olan meblağ 9332 akçeyi buluyordu. Gebze'nin Çotak köyü de Molla Fenarîzâde Nişancı Şemsüddin Ali'ye temlik edilmiş, Fenârîzâde ise köy gelirinin 2/3'ünü Medine fukarasına, kalanını evladdan olmasını şart ettiği mütevelliye tayin etmiştir. Köyde meskûn bulunan 63'ü hane 77 vergi mükellefinden toplam 6043 akçe hâsıl sağlanıyordu.

Hereke ile Gezerli köyünü daha önce Akçakoca neslinden Kutbüddin Çelebi tasarruf ederken, bu köy de Fatih zamanında Ebû Eyyüb Ensârî evkafına verilmişse de daha sonra timara emredilmiştir. Sultan Bayezid zamanında Hereke'nin yeniden Ebû Eyyüb Ensarî Vakfı'na katıldığı müşahede edilmektedir. Köyde meskûn olan 56'sı evli olan toplam 68 vergi mükellefinden vakıf adına yaklaşık 5550 akçe hâsıl sağlanmaktaydı.

Sultan Bayezid Han, Gebze'ye bağlı bulunan İstavros ve Kuzguncuk köyünü Bostancıbaşı Abdullah Ağa'ya temlik etmiş, Abdullah Ağa da bina ettirdiği mescid ve çeşmelerine vakfetmiştir. Köylerde 10'u dışarıdan gelen 36 Müslüman ve 77'si dışarıdan gelen 154 Hıristiyan olmak üzere toplam 190 nefer meskûndur. Vakıf adına köylerden hâsıl olan meblağ 27080 akçeyi buluyordu. Karye-i Orpa namıdiğer Maldepesi ve Akkilise namıdiğer Sorkunlar, hassa ortakçıların meskûn olduğu köy, daha sonra Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şehzade Sultan Mehmed Han Camii'ne vakfedilmiştir. Maltepe'de 55, Akkilise'de 43 gayrimüslim nüfusu kaydedilmiştir. Tekürçayırı köyü ise Rüstem Paşa evkafındandır. Köyde 51 vergi mükellefi tespit edilmiştir. Hâsılı 1108 akçedir. Berdumanlu-i Büzürk Mihrimah Sultan'ın Üsküdar'da Mimar Sinan'a bina ettirdiği cami için vakfedilmiştir. Köyde meskûn bulunan toplam vergi mükellefi 94 kişi olup bunlardan 46'sının evli olduğu kaydedilmiştir. Köyün hâsılı 2000 akçedir. Gebze'nin Geredelü köyü de Hatice Hatun'un vakıf köyü olup, köyde meskûn olan 39'u evli, toplam 54 vergi mükellefinden 10870 akçe gelir elde ediliyordu. Hatice Hatun'un kimliği tam olarak tespit edilebilmiş değildir.

Kandıra merkezinde Orhan Gazi tarafından bina edilen cami etrafında oluşmaya başlayan Müslüman şehri kimliği daha sonra kurulan vakıflarla belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Orhan Gazi'nin bina ettirdiği camiden başka, 2673 akçe hâsılıyla mukayyed Nalcı köyünün yarısını Zeynüddin'e, 450 akçe geliriyle Depecik mezrasını İshak Fakih'e, 200 akçe geliriyle Âşık mezrasını Şeyh Âşık evladına, 2989 akçe geliriyle Serkeşan mezrasını Abdal Fakih'e vakfetmiştir. Bölgenin taşrasının Orhan Gazi zamanından evvel Türklerin elinde olduğunu düşündüren bir vakıf kaydına göre, İbrahim Şeyh oğulları Hasan ve Hüseyin için daha evvel vakfedilmiş olan Pelidpınarı mezrasının da Orhan Gazi tarafından mukarrer tutulmuş olup vakıf yerin hâsılı 750 akçedir. Kandıra'daki Kayalu Mescidi'nin imamet ve hitabet ciheti için de Orhan Gazi tarafından akarat tayin edilmiştir. Kandıra'ya bağlı Kutlu köyündeki iki çiftlik yer de "kadimü'l-eyyamdan" Resul oğlu Süleyman'a vakfedilmiş olup hâsılı 844 akçeydi (bkz. Orhan Gazi evkafı).

Kandıra'da İsmail yeri ve Nalcı yeri adındaki bir çiftlik yer, Sultan Çelebi Mehmed Han zamanında Durud Fakih'e evladiyyet olarak vakfedilmiş, vakfiyeti Murad Han da mukarrer tutmuştur. Kızı Ayşe Hatun'un vefatından sonra Ayşe'nin oğlu Beşir'e verilen vakıf yer, neslin sona ermesi sebebiyle Mevlana Abdi'ye sadaka olunmuş, daha sonra Hacı Mehmed oğlu Musa Fakih'e verilmiştir. Vakıf yerin son mutasarrıfı Muslihüddin oğlu Ahmed'dir. Kandıra'daki Katırlu Hacı yerinin yarısı da Sultan Mehmed Han tarafından Danişmend Fakih oğlu İsmail Fakih'e verilmiş, Sultan Murad zamanında oğlu Mustafa Fakih'e müntakil olmuştur. Mustafa Fakih oğlu Mevlana İvaz Fakih'in vefatıyla oğlu Alaüddin'e verilen yer, Alaüddin'in de ölümüyle oğlu İbrahim'in tasarrufuna geçmiş, vakıf yerin diğer yarısı ise Pirî Fakih'e sadaka olunmuştur.

Orhan Gazi devri meşâyihinden Hacı Hamza Bey de Fakih Hacı Çiftliği'ni Kandıra'ya bağlı Araman'daki zaviyesine vakfetmiştir. Zaviye'nin meşîhati vâkıfın evladından Yusuf Çelebi oğlu Şehsuvar'a ve Hacı Mustafa oğlu Erdoğdu'ya sadaka edilmiş olup vakıf köyün hâsılı 3237 akçedir. Hamza Bey, Ede Han Mescidi'nde imam olanlar için Araman'daki bir değirmeni de vakfetmiştir. Değirmenin harap duruma düşüp tamire muhtaç olduğu belirtilmektedir. Hamza Bey, Segid Şeyh için de bir çiftlik yer vakfetmiştir. Segid oğlu Davud Şeyh'ten sonra oğlu Yusuf'un oğlu Durmuş'a intikal eden yerin son mutasarrıfı evlattan Seydi Fakih'tir (bkz. Hamza Bey Evkafı).

Sultan Bayezid zamanında Hacı Kıssahan namıyla meşhur olan Muslihüddin Mustafa bin Cüneyd'in Çavlu Hacı köyünü çevresindeki mezralarla beraber mezkûr köydeki mescid, zaviye ve muallimhane ile Kaynarca köyündeki mescidine vakfettiği anlaşılmaktadır. Hâsılı 8843 akçeyi bulan köyden başka iki hamam ve dükkân da akarat arasında bulunur. Vakfın toplam hâsılının yaklaşık 14.000 akçeyi bulduğu hesaplanmaktadır. Hacı Kıssahan adına kayıtlı dört vakfiyeden, vâkıfın İstanbul'da da vakıflarının bulunduğu anlaşılmakta olup Hacı Kıssahan'ın Emirdağlı Muhiyüddin Mehmed'in kızı Zeyneb Hatun ile evli olduğu da belgelerden anlaşılmaktadır (bkz. Hacı Kıssahan evkafı).

Sultan Bayezid, Mevlana Şeyh Muhiyüddin Halife bin Şeyh Resul için Türkmen köyünü vakfedilmek üzere temlik etmiştir. Muhiyüddin Halife, tevliyetini evlada bıraktığı vakfın hâsılını, Kandıra'nın Kumal köyündeki Nasır Hoca Mescidi'nin imamına, eytam, fukara ve

gurebaya Kur'an öğretmek şartıyla cihet tayin etmiştir. Şeyh Muhiyüddin'in vefatından sonra oğlu Ahmed'e ve kızları Muharreme, Ayşe ve Rukiye'ye intikal eden vakıf köy, Ahmed ve Ayşe'nin vefatlarıyla Rukiye ve Muharreme'nin tasarrufuna geçmiştir. Köyde meskûn bulunan 21'i evli 31 vergi mükellefinden vakıf adına 3016 akçe hâsıl sağlanmaktaydı. Köye sonradan on kişi daha gelmiştir. Kandıra'ya bağlı Komaliçin'deki hassa çiftliği ve Nasır Hoca yeri de Sultan Bayezid tarafından "kıdvetü'l-meşâyih ve's-sakaleyn Mevlana Şeyh Muhiyüddin bin Resul"e evlatlık olarak vakfedilmiştir. Vakıf yerden 300 akçe hâsıl elde ediliyordu.

Sinanoğlu Divanı'nda Şeyh Süleyman oğlu Şeyh Cüneyd'in bir çiftlik yeri de Pirî Dede oğlu Süleyman'a Gazi Murad Han'dan vakıftır. Sonra neslinden Abdi, Mahmud, Yusuf ve Nebi'nin tasarrufuna geçen yer mukabelesinde mescid, tekke ve köprü hizmetleri ifa ettikleri belirtilmektedir. Abdi bin Şeyh Cüneyd ve Seydi oğulları Mahmud, Yusuf, Nebi ve Murad'ın tasarrufuna geçen yer, Abdi Fakih'in vefatıyla oğlu Yahya Fakih'in oğlu İshak'a verilmiştir. Son tahlilde Hacı Ahmed'in tasarrufuna geçen yerin hâsılı 490 akçedir. Sadık Hacı köyünde bir çiftlik de Yıldırım Bayezid Hüdâvendigâr tarafından Hacı İsa Bey ve evladına vakfedilmiştir. İsa Hacı oğlu Salih Fakih'ten sonra oğlu Umur'a kalan vakıf çiftlik, daha sonra Seydi oğulları İbrahim ve Kulağuz'a ve Yakub oğlu Davud'a kalmıştır. Kulağuz'ın vefatıyla oğulları Şahkulu, Ali, Davud, Abdülkerim, Abdülcelil, Abdülcabbar, Abdi, İsa, Seferşah, Halil ve Receb'e, Abdülcabbar'ın vefatından sonra ise oğulları Mustafa ve Receb'e intikal eden yerin hâsılı 450 akçedir. Şeyh Pınar bin İbrahim Şeyh'in atası Muhammed Şeyh Çiftliği ve Demirci Çiftliği'nin de Bayezid Hüdâvendigâr tarafından vakfedildiği anlaşılmaktadır. Hamza veled-i İbrahim, atası yerine mutasarrıf iken, Demirci Çiftlliği'ni İshak tasarruf etmiş, daha sonra İshak oğlu Ali Fakih'e ve Hamza Fakih'e kalan yer Hamza Fakih'in vefatıyla Hacı Fakih'e, Ali Fakih'in hissesi ise oğulları Cafer, İbrahim, Ahmed ve Sadık'a intikal etmiştir. H. 887'de Hacı Fakih adına yazılan vakıf yer Ali Fakih'in oğullarına sadaka olunmuştur. Bunlardan İbrahim'in Hamza adında bir oğlu olmuştur. Hamza'nın oğulları Derviş Ahmed, Derviş Mehmed ve Derviş Turali'ye sadaka olunan yerlerin hâsılı 992 akçedir.

Araman'da hitabet ve imamet için Mevlana Abdi Fakih'e sadaka olunan vakıf yeri, onunla beraber müezzin Tayyib Fakih de tasarruf etmiştir. Mevlana Yusuf Fakih, Abdi Fakih'in görevini uhdesine aldıktan sonra hem imamet hem de hitabet görevi Mevlana Muslihüddin'e sadakai müezzinlik görevi ise Muhammed Fakih'e bırakılmıştır. Kandıra'da Ahmedce Bey bir berberhane ve 20 dükkân vakfetmiş, 2/3'ünü tevliyet cihetine, 1/3'ünü ise fukaraya şart etmiştir. Tevliyet, Ahmed Fakih'ten sonra Durak, onun vefatından sonra ise Resul ve Resul'ün oğlu Mustafa'nın oğlu Musa'nın tasarrufuna geçmiştir. Kandıra civarındaki bir değirmenin yarısı ve iki tarla da salihler için Aslı Hanım tarafından vakfedilmiştir. İzmit kadısı Mevlana Lütfullah'ın mütevelli olarak tasarruf ettiği yerin daha sonra harap duruma düşerek hâsılsız kaldığı anlaşılmaktadır. Güherbaşı, 3000 akçe kaftan vergisi vererek bu vakıf yerleri almış, değirmen ve tarlaların muattal kalması dolayısıyla son tahlilde İzmit kadısı Mevlana Mehmed Halife tarafından satın alınan bu vakıf yerler, daha sonra kızı Hatice, oğlu Mustafa ve zevcesi Muharreme Hatun'a vakfedilmiştir.

Kandıra'nın XVI. yüzyılın sonlarında, Cami namıdiğer Hacı Aydın, Karadurak, Debbağlar namıdiğer İrioğlu ve Çarşı Mahallesi olmak üzere dört mahalleye ayrıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu mahallelerin birer vakıf eser etrafında geliştikleri muhakkaktır. Bu hayrat için kurulan evkafa dair kayıtlara da tahrir defterinden ulaşmak mümkündür. Bunlardan Kandıra Camii için vakfedilen Bahaüddin yeri ve Hacı Emirhan yeri toplam bir buçuk çiftlik yer olup, Yeniçeri Mehmed tarafından tasarruf edilirken, Kandıra Camii'ne altı ay çerağ ciheti için vakfedilmiştir. Değirmen, zemin ve bahçe mukataalarından toplam 620 akçe hâsıl sağlandığı anlaşılmaktadır. Hacı Muhammed adındaki biri tarafından bina edilen muallimhane için vakfedilen 8000 akçe, onu on bir buçuk (%15) hesabı üzere istirbah olunup hâsılından üç akçenin cihet-i talim olarak tayin edildiği görülür.

Mezid oğlu Abdi de 9000 akçeyi Kandıra'daki dört mescide vakfetmiş olup tevliyeti evladına şart etmiştir. Sonra Demirci Ömer meblağa mütevelli olmuştur. Evladı münkarız olursa Kandıra nefsindeki camisinin hatip ve imamına, Debbağoğlu, Çarşı ve Durak mescidi imamlarına vakfedilmiştir.

Debbağoğlu Mahallesi mescidinin imam müezzin ve çerağı için vakfedilen 7450 akçe de imamın zimmetinde olduğu belirtilmiştir. Şehirdeki mescid hamamı için dört dükkân, Ramazan adlı birinin Yasin okuması için 1000 akçe, Memi Çelebi de imamın bir hatim tilâvet etmesi için 500 akçe, Hacı Kaya Yasin suresi okuması için imama meşrut olan 1000 akçe, Dede adlı kişi kendi yaşadığı menzili ruhuna hatim okuması için imama vakfetmiştir. Menzil daha sonra harap olduğundan 500 akçeye satılmış olup zemininden her sene beş akçe hâsıl kaydedilmiştir. Bundan başka, İlyas hatim için 500 akçe, Züleyha Hatun ise imam için ev vakfetmiştir. Kadı Mustafa Çelebi imamın her sabah bir aşır okuması için bir dükkân, Karaca Ahmed imamın her senede bir hatim okuması için bir dükkân, Mustafa 300 akçe, Ramazan'ın hatunu 200 akçe, Şahkulu 200 akçe, Hatice Hatun da 150 akçe vakfetmiştir. Vakfedilen bu paralardan hâsıl olan meblağın imamet (450 akçe), te'zin (300 akçe) ve çerağ için (360 akçe) harcandığı tespit edilmiştir.

Çarşı Mahallesi Mescidi için ise Şehrioğlu adında biri imam için 3300, şem için ise 400 akçe vakfetmiştir. Bundan başka mescid musluğu için toplam 900, şem için 20 akçe daha vakfedilmiştir. Mahallede yaşayan ashab-ı hayrat tarafından da mescid içerisinde Tebareke, Amme ve Yasin suresi gibi Kur'an tilâveti yapılması adına vakfedilen para vakıfları da bulunur. Bu bağlamda Hacı Kaya 2000, Hafsa Hatun 1000,

Mevlana Hızır 1000, Macır oğlu Mustafa 1000, Abdi 1000, Hacı Muslihüddinin 1500, Arz Hatun 1000 akçe akçe, Demirci adında biri ise habbaz dükkânını vakfetmiştir. Vakfedilen paraların imamın tasarrufunda olduğu belirtilmektedir.

Karadurak Mahallesi'nde Hoca Dursun'un bina ettirdiği mescid için mahallede yaşayan hayırseverler tarafından pek çok vakıf tahsis edildiği görülmektedir. Ayla Hatun imam için bir ev, Şirmerd Yasin okuması için imama bir ev vakfetmiştir. Münevver Hatun her günde bir cüz okuması için imama 3000 akçe, Hacı Kaya bir Aşr okuması için imama 1000 akçe, Hacı Muhammed 500 akçe, Şems Hatun her sene iki hatim okuması için imama 1600 akçe, Hasan Güle 500 akçe vakfetmiştir. Mürsel oğlu Abdi ise, mescidin yakınında bir muallimhane bina ettirip vakfettiği 7000 akçenin gelirinin mescidin imamı olan muallime verilmesini şart etmiştir.

Kandıra'ya bağlı olan bazı vakıf yerlerin hâsılının, hayratı İstanbul'da olan evkafa meşrut olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan Sultan II. Bayezid, Karıdivan köyünü kıdvetü'l-meşâyih ve'l-ârîfîn Şeyh Muhiyüddin Halife'ye vakfetmiştir. Şeyhin İstanbul'daki evlerinin, Bayezid Cami-i Cedid evkafının çevresinde olduğu, bunlardan bazısının daha önceden Cezerî oğlunun olması sebebiyle onun adıyla anıldığı, bazısının ise Ayas Baba evleri şeklinde anıldığı belirtilmektedir. Köyün hâsılı şeyh ve ashabına vakfedilmiştir. Burada adı geçen Şeyh Muhiyüddin'in, Ebussuud Efendi'nin babası Yavsî hazretleri olduğunu tahmin etmek mümkündür. Köyde meskûn bulunan 146'sı evli toplam 237 vergi mükellefinden toplam 15593 akçe hâsıl sağlanmaktaydı. Burun köyünün 1837 akçe olarak belirlenen hâsılı ise Bursa'daki Emir Sultan Vakfı'na sarf olunmaktaydı.

KAYNAKÇA

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), D. 7084; Topkapı Sarayı Müzesi, D.7003; VGMA, D. 735, s. 137/69; VGMA, D. 747, s. 111/108; VGMA, D. 579, s. 212/103; s. 217/104; s. 229/105; s. 231/106; VGMA, D. 1767, s. 47/57; VGMA, D. 990, s. 160/158; TADB. TTD. EV. 579; TADB. TTD. EV. 565; TADB. TTD. 49; Pertev Paşa Vakfiyesi, Bayezid Devlet Kütüphanesi, No: 5157; Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, (Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2003, s. 96, 149-150, 169-170, 294-295; Mevlânâ Mehmed Neşrî, *Cihannümâ* [Osmanlı Tarihi (1288-1485)], (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 73, 261, 384-385; *Oruç Beğ Tarihi* [Osmanlı Tarihi-1288-1502], (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 16-17, 46-47, 60-63; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, I, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, s. 46-47, 53, 55, 57, 59; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, II, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1979, s. 56-57; Mecdî Mehmed Efendi, *Şakaik-ı Nu'maniye ve ZeylleriHadaiku'ş-Şakaik*, (Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, s. 85; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel Osmanlı Tarihi* (1299-1481), (Yay. Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995, s. 233; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1994, s. 552; Feridun Emecen, "Akça Koca", *DİA*, II, İstanbul 1989, s. 224; Turgut, Vedat, "XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı'nda Demografik ve İktisadi Vaziyet", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* I, (Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2016), s. 379; Turgut, Vedat, "Orhan Gazi Dönemi ve Vakıfları", Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu, Kocaeli 2018, s. 391-472; Turgut, Vedat, "Süleyman Paşa Vakıfları", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* III, Kocaeli 2017, s. 615-635; Tülin Çoruhlu, "Kocaeli Yarımadasında Erken Osmanlı Camilerinden Şeyh Muslihiddin Camisi", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu,* I, Kocaeli, 2016, s. 1609-1633; M. Tayyib, "Orhan", İA, IX, s. 401-408; İnalcık, Halil, "Orhan", DİA, C. 33, s. 375-385; Uzunçarşılı, İ. Hakkı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi 724 Rebiülevvel-1324 Mart", Belleten, C. 5, S. 19, Ankara (Temmuz 1941), Ankara 1995, s. 277-288; Yılmaz, Hakan, "Orhan Gazi'yi Sarayında Ziyaret Etmiş Bir Seyyah/Sufî: Seyyid Kasım el-Bağdadî ve Seyahatnâmesinin Kuruluş Devri Osmanlı Tarihi Açısından Önemi", *Osmanlı'da Yönetim ve Savaş*, (Ed. M. Y. Ertaş-H. Kılıçarslan), OSAMER, İstanbul 2017, s. 17-39; Yılmaz, Hakan, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihine ve Osman Gazi'nin Sakarya Fetihlerine Işık Tutan En Eski Vesika: 1301 (H. 700) Tarihli Çalıca Mülknâmesi", HAİD, XVIII/215 (Ağustos 2011), s. 44-46; Yılmaz, Hakan, "Çağdaş Kaynak ve Belgeler Işığında Sakarya'nın Fethi ve Fethin Bilinmeyen Tarihi", Uluslararası Sakarya Sempozyumu (Tarih-Kültür-Toplum), I, s. 76-85; Abdülkadir Erdoğan, "Kanuni Süleyman Devri Vezirlerinden Pertev Paşa'nın Hayatı ve Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 2, (1942), s. 233-240; Şerafettin Turan, "Pertev Paşa", İA, IX, s. 552-554; İdris Bostan, "Pertev Paşa", *DİA,* C. XXXIV, (2007), s. 235-236; Balgalmış, Abdülkadir, *Pertev Paşa'nın Hayatı ve Vakıfnamesi 980 H. / 1572 M.*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996; Kurtbil, Zeynep Hatice, "Pertev Paşa Külliyesi", *DİA*, C. XXXIV, s. 236-238; Reyhan Şahin Allahverdi, "İzmit Pertev Paşa Külliyesi Vakfı ve Külliyenin Geçirdiği Tamiratlar", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kacaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu,* (Kocaeli 2018), s. 813-826; Eyice, Semavi, "Hacı Hamza Bey Mescidi ve Türbesi, *DİA,* C. XIV, İstanbul 1996, s. 479-480; Eyice, Semavi, " Türk Mimari Âbideleri 1: Gebze'de Mustafa Paşa Külliyesi", *Bilgi Dergisi*, C. 10, S. 119, 1957, s. 9; Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar,* C. 2, Ankara: TTK, 1988, s. 301-302, 632; Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara: TTK, 1980, s. 33.

Vedat TURGUT

Çoban Mustafa Paşa Evkafı

Yavuz Sultan Selim'in damadı, başta Gebze olmak üzere pek çok yerde hayır eserleri bina eden önemli bir devlet adamıdır. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk devirlerini gören Mustafa Paşa, aslen Bosnalıdır. Vakfiyesi ve bazı arşiv vesikalarında tam adı "Gazi Mustafa bin Abdülkerim" ve "Mustafa Paşa bin Abdülmûîn" şeklinde geçer. Enderundan yetişen Mustafa Paşa, sırasıyla kapıcıbaşılık görevinden sonra Anadolu ve Rumeli beylerbeyliklerinde bulundu. Sadrazam Pirî Mehmed Paşa'nın isteği ile Yavuz Sultan Selim tarafından vezirliğe atanan Mustafa Paşa, bu görevini Kanuni Sultan Süleyman zamanında da devam ettirmiştir. Osmanlı ordusunu 1521 yılındaki Belgrad Seferi'nde kumanda eden Mustafa Paşa, ertesi yıl donanmanın başında Rodos Seferi'ne de serdar tayin edildi. Rodos kuşatması sırasında Mısır valisi Hayr-Bay'ın vefat haberinin ulaşması üzerine Mısır'a vali olarak atanan Mustafa Paşa, bu görevinden dolayı "Mısırlı" olarak da anılır. Kısa bir süre sonra İstanbul'a geri çağrılan Mustafa Paşa ikinci vezirliğe yükselmiş ve bu görevi sırasında Şaban 935/Nisan 1529'da vefat etmiştir. Türbesi, Gebze'de bina ettirdiği külliye içindedir.

Yavuz Sultan Selim'in kızı Sultanzâde ya da Şehzâde Sultan olarak bilinen Hanım Hatun ile evlenen Mustafa Paşa, yaptığı bu evlilik vesilesiyle kendisine yapılan zengin temlikleri büyük vakıflara çevirmiştir. Muhiyüddin Mehmed Efendi ve Ahmed Bey adında iki oğlu ile Hanım Hatun adında bir kızının olduğu bilinmektedir. Mustafa Bey'in Ayas Bey adında bir de kardeşi vardır. Mustafa Paşa'nın "Çoban" lakabının sebebi bilinmemektedir. Çok vakıf eseri bırakması se-

bebiyle "Melek Mustafa Paşa" olarak da bilinen Paşa, kaynaklarda "temiz kalpli, adaletli ve insaflı bir vezir" olarak tanıtılır. Mustafa Paşa'nın bânisi olduğu en büyük eser, kendi ismiyle anılan Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'dir. Önemli bir menzil külliyesi olan bu eserinden başka, Eskişehir'de Kurşunlu Külliyesi, İstanbul Rumelihisarı, Seyidgazi, Galata, Boğazkesen ve Rodos'da sıbyan mektepleri, Svilengrad'da Mustafa Paşa Köprüsü, Edirne'de İki Kapılı Han, Yeşilce ve Tahmis Hamamı, Silistre ve Prevadi'de birer hamam yaptırmıştır.

Vakfiyesinden anlaşıldığı kadarıyla Eskişehir'deki Kurşunlu Külliyesi, cami, 20 hücreli bir zâviye, mektep, misafirhane (tabhâne), mutfak, odunluk, fırın, yemekhane, düşkünler evi, çeşme ve ahırdan oluşmaktadır. Külliye yapılarından, cami, mektep, misafirhane, mutfak, yemekhane ve kervansaray günümüze ulaşmıştır. Kaynaklarda, bu külliyenin bir Mevlevî merkezi olduğu belirtilir. Mustafa Paşa'nın Mimar Sinan'a yaptırdığı köprü, Edirne'nin 30 km batısında, Meriç Nehri üzerinde bulunur. Vakfiyede, Edirne yolunda, Söğütlüdere Nehri üzerinde büyük taş köprü olarak ifade edilmektedir. Meriç Nehri'nin bir kolu üzerinde bulunan köprü, 295 metre uzunluğundadır. Çirmen'de Karaağaç köyü ile Aladeresi mezrasını bu köprüye tahsis etmiştir. Mustafa Paşa'nın yaptırdığı bu köprünün bulunduğu kasaba, köprünün yapılmasından sonra, Cisr-i Mustafa Paşa kasabası olarak anılmaya başlamıştır. Mustafa Paşa Edirne'de günümüze ulaşamayan bir han ile iki hamam yaptırmıştır.

XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Gebze'nin kuzeybatısındaki hâkim bir tepe üzerinde inşa edilen külliye, mimari özellikleri ve işlevleri bakımından menzil külliyelerinin en başarılı örneklerindendir. Külliyeye ait kitabelerden külliyenin yapım tarihinin h. 929-930 yılları olduğu anlaşılmaktadır. Çoban Mustafa Paşa'nın Anadolu ve Rumeli'deki vakıflarıyla ilgili vakfiyesi ise h. 932 tarihlidir. Vakfiye, Rumeli kazaskeri Mehmed bin Ali el-Fenârî tarafından tasdik edilmiştir. Vakfiye, zeyilleri, evkafa ait çeşitli hüküm ve beratlarla beraber 76 varaktır. Vakfiyeye göre, Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nde, cami, on hücreli bir medrese, murakabe ve taat için 12 hücreli bir zaviye, giden ve gelen, konaklayan ve yola çıkan misafirler için yazın ve kışın kullanılabilecek evler ve bahçeler, mahtab (odunluk), matbah (mutfak), mahbez (fırın), me'kel (yemekhane), mahba' (kiler) ve anbar, bir kuyu, fıskiyeli havuz (şadırvan), su dolabı ve iki odalı kütüphane bulunmaktadır. Mustafa Paşa, vakıflarını kurmak ve işlemesini sağlamak için Anadolu ve Rumeli'nin farklı yerlerinde çok sayıda arazi, mezra, bostan, bahçe, hamam, han, oda, dükkân ve müştemilatıyla birlikte ev, fırın ve değirmen gibi gayr-i menkullerin ürün, kira ve satışıyla menkûl sınıfına giren nakit para, köle ve hayvanlar vakfetmiştir. Başta İstanbul ve Edirne olmak üzere Gebze, Selanik, Yalova, İzmit, Balat, Eskişehir, Filibe, Prevadi, Tırhala, Tekirdağ ve Çirmen ile Arnavutluk'un çeşitli yörelerinde gayrimenkul ve menkuller vakfetmiştir. Çoban Mustafa Paşa, külliye dahilindeki kütüphaneye 46 cilt tefsir ve tefsir şerhleri, 30 cilt hadis ve hadis şerhleri, 25 cilt usûl ve füru' ile mütan ve şerhleri, 17 cilt fetva, 47 cilt kelam olmak üzere 165 cilt eser bağışlamıştır.

Vakfiye şartlarına göre, medresenin başındaki müderrise günde 50, talebelere ikişer dirhem, bevvaba (kapıcısı) ve ferraşına (süpürgeci) ikişer dirhem, hafız-ı kütübe (kütüphâne memuru) üç, cami hatibine 10, imama 10, dört nefer müezzine beşer dirhem, iki nefer kayyıma üçer dirhem, siraci'l-vakkadiye (kandil yakıcı) üç, hafızların reisine beş, diğer dört hafıza üçer dirhem, hoşhâna iki, muarrife üç, tevşih okuyana iki, cüz okuyana bir, noktacıya bir, hankâh (zâviye) şeyhine 20 dirhem, tesbih, salat ve ihlas okuyanlara birer dirhem, ayetülkürsi okuyanların her birine birer dirhem, imaret şeyhine 10 dirhem, vekil-i harca beş, kilerciye dört, tabbah (aşçı) reisine beş, diğer iki tabbahın her birine dörder dirhem, üç nefer habbâza (ekmek pişiren) üçer dirhem, imaret ferraşına üçer dirhem, hubz ve taam nakibine (yemek ve ekmek görevlisi) ikişer dirhem, matbah ve me'kel bevvabına (mutfak ve yemekhane kapıcısı) iki, kâse yıkayıcısına iki, munakki'l-urza (pirinç ayıklayan) iki, dakkâkü'l-hıntaya (buğday dövücü) 1,5 dirhem, hammalü'l-lahma (et hamalı) bir, odun bekçisine bir, kennâsa (helâ temizleyicisi) iki, iki nefer meremmetçiye (tamirci) ikişer dirhem ve imaret nazırına 10 dirhem verilmektedir.

KAYNAKÇA

932 Tarihli Mustafa Paşa Vakfiyesi, Topkapı Sarayı Müzesi, D.7003; Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmânî,* Westmead: Gregg International Publishers, 1971. (İstanbul 1308 Matbaa-i Âmire baskısından tıpkıbasım), s.372; Eyice, Semavi, " Türk Mimari Âbideleri 1: Gebze'de Mustafa Paşa Külliyesi", *Bilgi Dergisi*, C. 10, S. 119, 1957, s. 9; Yücel Yaşar-Sevim, Ali, *Türkiye Tarihi, II: Osmanlılar Dönemi: 1300-1566,* C. 2, Ankara: TTK, 1990, s. 255; Danişmend, İ. Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. 2, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1948, s. 316- 317; Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar*, C. 2, Ankara: TTK, 1988, s. 301-302, 632; Aslanapa, Oktay, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2004, s. 187; *Kamus-ül-Alâm,* "Mustafa Paşa", C. 6, Ankara: Kaşgar Neşriyat, 1996, s. 4307; Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara: TTK, 1980, s. 33; Müderrisoğlu, Fatih, "Bânî Çoban Mustafa Paşa ve Bir Osmanlı Şehri Gebze", *Vakıflar Dergisi*, S. 25, 1995, s. 68; Gökbilgin, M. Tayyib, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı: Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1952, s. 525; İnce, Kasım, "Kurşunlu Külliyesi", *DİA*, C. 26, Ankara: Türkiye Diyânet Vakfı, 2002, s. 448-449; Yüksel, İ. Aydın, *Osmanlı Mimarisinde Kanuni Sultan Süleyman Devri*, C. 6, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2004, s. 382; Eyice, Semavi, "Svilengrad'da Mustafa Paşa Köprüsü", *Belleten*, C. 28, S. 111-112, (1964), s. 730, 738; Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri Bulgaristan Yunanistan Arnavudluk*, C. 4, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1982, s. 20; Seyhan, Köksal, "Çoban Mustafa Paşa Külliyesi", *DİA*, C. 8, İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı, 1993, s. 352; Bayram, Tuba, *Gebze Çoban Mustafa Paşa Camii ve Külliyesi,* Marmara Ün. Sosyal Bilimler Ens. İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s. 4-48; Akyol, Hasan, "16. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Çoban Mustafa Paşa", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempzoyumu Bildirileri-IV,* Kocaeli 2018, s. 225-236; Morgül, Zeynep, "Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin Medrese Müderrisliğinden Şeyhülislamlığa Giden Yol", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempzoyumu Bildirileri-IV,* Kocaeli 2018, s. 287-293; Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, III, (Haz. İ. Parmaksızoğlu), Ankara 1999, s. 330-333.

Vedat TURGUT, Hasan YILMAZYAŞAR

Valide Sultan Köprüsü

VALİDE SULTAN KÖPRÜSÜ

17. Yüzyıla Tarihlenen Yapı

Valide Sultan Köprüsü, İstanbul-İzmit-İznik arasında ulaşımı sağlamak için Kösem Sultan tarafından 17. yüzyılda inşa ettirilmiştir. Yapı kuzey ve güney doğrultusunda üç gözlü, sivri kemerlidir. Kesme taş malzemeden yapılmıştır. Köprü bu yönüyle Dil Deresi'ndeki Sultan Süleyman Köprüsü'yle benzerlik göstermektedir. 64 metre boyunda ve 4,50 metre enindedir. Orta göz diğer iki gözden geniş ve yüksek inşa edilmiştir. Köprü iki taraftan daha geniş bir kemere doğru yükselmektedir. Köprü ayaklarının önünde memba tarafında üçgen selyaranlar, su dökülen mansap bölümünde köşeli topuklar bulunmaktadır. Köprüde süsleme ögesi olarak batı cephesinde büyük kemerin kilit taşında gülbezek bulunmaktadır. Doğu cephesinde ise büyük kemerin tepe kısmında üç tane dış bükey konsol yer alır.

KAYNAKÇA

Erkan Atak, Yusuf Acıoğlu, "Kocaeli'ndeki Osmanlı Dönemi Taş Köprüler", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 2020; (29), ss. 55-86; Nurfeddin Kahraman, Refik Arıkan, "Gebze'den İznik'e İpek Yolu", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Kocaeli, 2015, ss. 290-291; Valide Sultan Köprüsü, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/birimler/imar-isleri-sube-mudurlugu/38/21312 (27.08.2021)

Burak DEMİR

VALİLİK HİZMET BİNASI

Kocaeli İli İdari Merkezi

Körfez Mahallesi Ankara karayolu üzerinde Eski Köy Hizmetleri arazisine yapılan valilik hizmet binası ve il müdürlükleri ile otoparkı içeren Kocaeli Valilik Hizmet Binaları yerleşkesi, 46661 m² alan içerisinde planlanmıştır. Yerleşkenin en önemli yapısını oluşturan valilik hizmet binası 20702 m², il müdürlükleri 16275 m² alan üzerinde yer almaktadır.

İzmit ilçe merkezinde bulunan Kocaeli Valilik Binası'nın yetersiz kalması üzerine yapımına karar verilen yerleşkenin inşasına 2012 yılında başlamış, 2015 yılında tamamlanmıştır. Yerleşkenin inşası sırasında önce fore kazıklarla zemin güçlendirilmesi yapılmıştır.

Alanın mimari projesi, Serimer Mimarlık tarafından hazırlanmıştır. Planlamada dairesel bir peyzaj merkez olarak alınarak yerleşkenin iki ana yapısı bu merkezin iki yönüne yatay olarak yerleştirilmiştir. Bunların her biri de dikdörtgen ana kütleyi meydana getirecek olan birbirleriyle bağlantılı üç ayrı dikdörtgen blok şeklinde kurgulanmıştır. Bunlardan asıl öneme sahip valilik hizmet binasının diğerine göre daha kademelendirilen cephe kurgusunda giriş kısmı, yarım dairesel sütun düzenlemesiyle öne çıkarılmıştır.

Alan içerisindeki yapıların mimari tasarımında, 2000'li yıllarda inşa edilen diğer kamu yapılarında da sıkça tercih edilen, geleneksel Türk mimarisinin süsleme ve mimari tasarım detaylarının, çağdaş yapı tasarımlarında kullanılması ilkesinden hareket edilmiştir. Ancak özellikle cephe kurgularında hissedilen bu canlandırmacı yaklaşım, yapının konumu, kullanılan malzeme ve planında etkili olmamıştır.

KAYNAKÇA

Ö. Sanem Erol, "Tarihsel Süreçte İzmit Hükümet (Vilayet) Konakları ve İktidarın Temsiliyetindeki Değişim", *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, Sayı 6, Aralık 2014, 143-161; http://www.kocaeli.gov.tr/hukumet-konagi-tarihcesi (Erişim: Ağustos 2021); https://www.serimermimarlik.com/2nd-project (Erişim: Ağustos 2021)

Şennur KAYA

VARAN TURİZM

Kocaeli'de Kurulmuş Ulusal Otobüs Firması

Türkiye'de en çok bilinen ve köklü şehirlerarası ulaşım firmaları dendiğinde, kalitesi ve güvenirliliğiyle akla ilk gelen firmalardan biri de Varan Turizm'dir. Varan Turizm'in geçmişi ve marka değeri çoğunlukla insanlar tarafından bilinse de isminin ve oluşumunun çıkış noktasının Kocaeli olduğu çok az bilinen bir gerçektir. Ticari hayatta, eskiden başarılı bir pehlivan olması sebebiyle Necmi Pehlivan olarak bilinen Necmi Kırbaş'ın firmaya hem ismini veren hem de kuruluş süresince firmanın yöneticisi ve İzmit sorumlusu olarak görev alan kişi olduğu ise neredeyse hiç bilinmez. Ancak Kocaeli ticaret tarihine dair yazılar ve kendisiyle yapılan bir söyleşiden ortaya çıkan yazılarla hakkında bilgi sahibi olduğumuz Necmi Pehlivan'ın bu yazılarda bahsedilen hikayesi oldukça ilginç anılar barındırır. Türk şehirlerarası taşımacılık tarihinde birçok ilkin sahibi olan Varan Turizm firması ticari hayata İstanbul-İzmir arasında 1942 yılında gerçekleştirdiği tomruk taşıma işiyle başlamış, daha sonra Kadıköy-Pendik arasındaki yolcu taşıma hizmetlerini 1946 yılında şehirlerarası taşımacılığa dönüştürmüştür. Bahsedilen yılda yapılan ilk sefer güzergâhı ise İstanbul-İzmit arası olarak belirlenmiştir.

Necmi Kırbaş 1921 yılında İzmit'in Fethiye köyünde dünyaya gelmiş ve Kırkpınar güreşlerindeki aldığı başarılarla Necmi Pehlivan olarak anılmaya başlamıştır. Güreşten başka yarış atları yetiştiriciliği, ki bu atlardan birinin adı da Varan'dır, taşımacılık ve benzinlik işleriyle de uğraşan Necmi Pehlivan, o dönemlerde, İzmit, İstanbul ve Adapazarı'nda yazıhaneleri olan Varan Şirketi'nin kurucu ve sahiplerindendi. 1940'larda ulaşımın zorluğundan ve uzun sürelerinden bahseden ve bu dönemlerde kısa bir süre kamyonculuk işi ile de uğraşan Pehlivan, İzmit'teki işleri yolunda gitmeyen Gazanfer Bilge'nin kendisine başarabileceği söylemesiyle, İzmit bölgesinin başına geçmesinin istendiğinden bahseder. Böylece Varan Turizm'in ilk sesleri de duyulmaya başlar. İlk yıllarda Nevzat Pekuysal ve Gazanfer Bilge'nin İstanbul merkezli şehirlerarası taşımacılık ortaklığıyla başlayan girişim, Necmi Pehlivan'ın dahil olması ve kurumsal bir kimlik kazanmaya yönelik adım denebilecek bir isim ve birlikte hareket teklifiyle bir üst kademeye yükselir. Her arabanın sahibinden aldığı isimle anıldığı dönemde Necmi Bey tek bir isim ve tek bir marka olması gerektiği düşüncesiyle, gittiği yere varan anlamında "Varan" ismini önerir. Fikir hemen beğenilir ve kabul görür. Böylece Varan Turizm ismini duyurmaya ve büyümeye başlar. İsmi ve sembolüyle tam olarak 1954 yılında kurulan firmanın, kısa bir süre sonra Nevzat Pekuysal'ın bu ortaklıktan ayrılması ve Gazanfer Bilge'nin yurtdışında olması sebebiyle işlerin tüm yönetimi Necmi Pehlivan'a kalır. Daha sonra iki Varan firmasının birbirinden ayırt edilebilmesi için bu firma, ambleminden dolayı "Oklu Varan" diye anılmaya başlar ve 1985 yılına kadar Kırbaş Ailesi'nin elinde kalır. Türkiye'nin en köklü ve Kocaeli çıkışlı bir firması olarak Varan daima sektöründe öncü ve ilklere sahip bir konumda olmayı başarmıştır. İlk Avrupa karoserli yatar koltuklu panoramik otobüsler, ilk kez şehiriçi servis hizmeti, ilk bağımsız otobüs terminali ve bağımsız konaklama tesisi, karayolu seyahatinde yabancı dil bilen ilk hostes istihdamı, ilk kez sigara içilmeyen çift katlı otobüsler, ilk kez non-stop business line seferleri, ilk kez çift katlı alakart restoranlı bistro otobüsler, Avrupa ve Türkiye'de ilk bilgisayar sistemli rezervasyon

ve bilet satış hizmeti, ilk kez ofise gelmeden telefon ile bilet satış hizmeti, dünyada ilk kez internet üzerinden bilet rezervasyonu ve satış hizmeti, ISO 9001 kalite güvence sistem belgesi, sektörde ilk kez otobüslerde çok kanallı müzik yayını, otobüslerdeki video yayınlarında ilk kez sinema filmi, belgesel, müzik klipleri, sanat, magazin, eğlence ve sohbet programlarından oluşan Varan'a özel hazırlanan yayın kuşağı gibi ilkler Varan'ın öncü firmalardan oluşuna dair kanıtların en önemlileri olarak bilinmektedir. Birkaç kez el değiştiren Varan Turizm, vizyonundan çok uzaklaşmadan kalitesiyle daima yollarda var olsa da 2016 yılında seyahatlerine ara vermek zorunda kalmıştır. 2016 yılında yine çok köklü firmalardan olan Ulusoy'un satın aldığı ve büyük yatırımlar yaptığı firma maalesef gerekli çıkışı gösterememiş ve yeniden satışa çıkmıştır. Bu süreçte bir kez daha el değiştiren bu köklü firma ancak 2020 yılı Haziran'ında Kemal Soğancı'ya yapılan satışla yeniden yollara dönebilmiştir. Necmi Pehlivan'dan ismini alarak, Kocaeli'den yola çıkış serüveniyle bir başarı öyküsüne sahip olan ve son olarak Kemal Soğancı'ya satışı yapılan firma, bağımsız müstakil bir marka ile Varan otobüsleri olarak, aynı vizyon ve misyonla daha geniş çaplı ve 100 milyon lirayı bulan yatırımlarla eski tanınırlığına yükselme hedefindedir.

KAYNAKÇA

B. Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016; F. Y. Ulugün, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, Kocaeli 2013; M. Tanzer Ünal, (25.06.2011), Necmi Pehlivan'ın VARAN'ı…, https://www.kocaeligazetesi.com.tr/makale/1297596/mtanzer-unal/necmi-pehlivanin-varani, (13.10.2021); Metro'nun Sahibi Varan'ı Aldı, https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/metro-nun-sahibi-varan-i-aldi-1406132 (13.10.2021); Varan Turizm Kimin, Sahibi Kimdir?, (10.09.2021), https://www.sonhaberler.com/varan-turizm-kimin-sahibi-kimdir-haber-840222, (13.10.2021); Varan Turizm, https://tr.wikipedia.org/wiki/Varan_Turizm (13.10.2021); Varan Turizm, Kurumsal/Hakkımızda, https://www.varan.com.tr/kurumsal_hakkimizda.html (13.10.2021).

Muhammed Bilal ÇELİK

VARLIK VERGİSİ

İzmit Uygulamaları

Varlık vergisi kanunu, 12 Kasım 1942 tarih ve 4305 sayılı kanun ile Türkiye Büyük Millet Meclisi oy birliği ile kabul edilmişti. Bu ek vergi ile II. Dünya Savaşı'nın yoğun olarak devam ettiği bir zamanda her tarafı dünyanın en güçlü devletleri tarafından çevrilmiş olan ülkemizin sıkıntılarını erteleyebilmek ve yükselen enflasyonu dizginlemek hedeflenmişti. Bu vergi, ülke bütçesinin iki katından fazla olan piyasadaki paranın 500 milyon lirasını geri çekerek, mali dengeleri yerine getirmek için tüccar, emlak ve akar sahipleri ile büyük çiftçilerden bir defaya mahsus olmak üzere alınmasına karar verilen ek vergidir. 18 milyon kişinin yaşadığı Türkiye'de 3.874'u yabancı, 114.368 yükümlüye toplamda 465.384.820 lira vergi tahakkuk ettirilmiştir.

Dönemin Kocaeli gazetelerinden olan *Türk Yolu* gazetesi varlık vergisi ile ilgili olan kanunu "Varlık Vergisi Mer'iyete giren yeni vergi kanununu, ehemmiyetine binaen neşrediyoruz" başlığı ile 19, 20, 21, 22 ve 25 Kasım 1942 tarihli nüshalarında okurlarına sunmuştu. 25 Kasım 1942 tarihinde İzmit'te varlık vergisi mükelleflerinin tespitine başlanmıştı. Ticaret Odası'ndan, oda başkanı İhsan Akköseoğlu ile Hilmi Kurucuoğlu, belediyeden Muhittin Eren ve Avukat Sedat Pek, oluşturulan komisyona üye olarak seçilmişlerdi. Komisyon ilk toplantılarını 23 Kasım 1942 Pazartesi günü defterdarlıkta yapmış ve mükellefleri tespite gayret etmişti.

1 Aralık 1942 tarihinde Cevdet Y. Baykal *Türk Yolu* gazetesinde vergi verenleri teşvik eden bir yazı kaleme almıştı. Yazısında şöyle diyordu: "Varlık vergisi başlarken bu vergiyi verenler, ne vurguncu ve ne de muktedirdir. Onlar, değil mallarını, canlarını da bu vatanın hürriyet ve şerefi uğruna fedaya hazır memleket çocuklarıdır. Bu sebepledir ki milli kahramanın etrafında sımsıkı toplanmış olan büyük Türk Milleti: zapt edilmez, yenilemez, yıkılamaz bir kale heybetiyle dimdik ayaktadır." Yine aynı gazetede 13 Aralık 1942'de Prof. Hüseyin Şükrü Baban, "Bu vergi geniş ve açık denizlerden esen canlandırıcı bir rüzgâr gibi cemiyetin üzerine biriken bütün sis ve dumanı bir hamlede süpürecek ve temizleyecek bir nefestir" diyordu.

İzmit varlık vergisi olarak 298.855 Lira verecekti. En büyük vergiyi 35 bin lira ile Sadık Efe verirken, onu 30 bin ile Hasan Kozluca takip ediyordu. 20 bin lira Ömer Lütfi Bilen, 12 bin lira Mahir Kışınbay, 7.500 lira Hasan Salman verecekti. 7 bin lira verecekler ise İbrahim Hakkı Tuzcu, Abdurrahim Karaçetin, Dr. Hasan Ömer, Salahattin Patır ve Hamdi Özer'di.

İzmit'teki mükellef sayısı 189, bunların 128'i tüccar, 57'si çiftçi ve dördü bina sahibi idi. Bu kişiler:

Tüccarlar: Faik Bilgin 2.500, Salim Atamir 5.000, Şerafettin Toptancı 500, Zihni Kaman 1.500, Süleyman Esen 700, A.Hamdi Uygun 500, İzzet Tunca 750, İbrahim İnanç 700, İshak Uygun 850, İlyas Uygun 850, Ömer Özdemir 800, Rıdvan Özdayıoğlu 800, Mehmet Özdayıoğlu 1.000, Cemal ve mahdumları 1.200, Ali Özaral 700, Nüzhet Günemeği 800, Adem Çile 750, Furuzan Sezer 1.000, Şemsettin Talay 2.000, Mustafa Çeliker 500, Ferhat Toroman 500, İhsan Akköseoğlu 2.000, Sunnü Danyal 1.500, Abdürrahim Karaçetin 7.000, Halim Karalı 4.000, Yakup Karaçetin 2.500, Ferid Aral 1.000, Burhan Güzey 2.000, Kerim Sakızlı 800, Yusuf Dinçkal 800, Abdurrahim Özüncü 2.500, Hüsnü Ildır 500, Mahir Kışınbay 12.000, Raşit Gümbüz 1.000, Kamil Özdemir ve Mehmet vârisleri 700, Sadettin Dinçbaş 1.000, Ahmet Gülnalbur 1.000, Mehmet ve Hilmi Ege 3.000, İbrahim Barut 500, Kazım Dinç 1.000, İzzet Orhon 1.000, Ali Ege ve Seyit Hasan Erdem 1.000, Sabri Akçam 750, Esat Demirsoy 4.000, Hasan Basri Kara 750, M. Nuri Giral 2.000, H. Kamil Akyılmaz 3.000, Ahmet Gül 1.000, Mehmet Aydın 1.000, Tahir Tuzcu 500, Ömer Lütfi Bilen 19.500, Abdurrahim Kabu 1.500, Ali Rıza Eren 500, Bekir Sadi ve Necat 500, İbrahim Hakkı Tuzcu 7000, Hamdi Cihan ve Numan Baykal 500, Hamid Turan ve

ŞIK BAYANA ŞIK ŞAPKA TAİSA'da

Cumhuriyet

İKTİDAR VE VAZİFE

DARE

Başvekilin Mühim Beyanatı

"Türk milletinin tek bir arzusu vardır: Barış içinde kalmak. Türk toprağı taarruza uğrarsa millet bir tek insan gibi ayaklanacaktır,,

Varlık vergisi kanunu bütün şartlarile tatbik edilecektir

Türk milleti ve köylüsü, ezici yükleri asırlarca tek başına çekmiş, fedakârlık taleblerine merdce mukabele etmiştir

Vergi müddeti bitti

Borcunu vermiyenlerin malları bugünden

Sadık Efe 27.000, Rıza Çavkaytar 500, Sarı Ali Balaban 500, Müfit Saner 1.000, Tarık Kaman 500, Mehmet ve İsmail Gürsoy 500, Faik ve Selahattin Erez 500, Fuat Çelebi 2.000, Burhan Özgerçin 500, Ali Ayla 500, Recep Akyılmaz 3.000, İzzet Başkal 2.000, Sadettin Atığ 1.500, Rauf Eksal 500, Hasan Yüksel 750, Mehmet Sağdıç 500, Muharrem Kozluca 500, Mehmed oğlu Murad 600, Halk Bankası 1.000, Muharrem Yenice 500, Rıza Karagöz 500, Durmuş Bölükbaşı 500, Muhittin Türker 500, Salim Akmercan 500, Şaban Uyar 500, Ahmet Yüksel 500, Ahmet Canuva 500, Hilmi Ege 500, Şemsettin Uçsar 5.000, Aziz ve Ali Yılmaz 500, Ahmet Özdayıoğlu 500, İbrahim Bezci 500, Hasan Kozluca 25.000, Doktor Hasan Ömer Erim 4.500, Sırrı Tuncer 500, Vehbi Danek 500, Salahattin Patır 7.000, İslam Durak 3000, Mehmet ve Muzaffer Selvili 1.000, Hamdi Özer Oduncu 7.000, İhsan Sönmez 1.000, Salih Kesebir ve Niyazi 3.000, Ali Soydam ve oğlu Emin 3.500, Hilmi Korcuoğlu 3.000, Muhiddin Göksel 500, İsmail ve Fikri 500, Mustafa Başkal 4.000, Ali Küçük 500, Muhittin Eren 750, Hasan Gökyar 500, Hasan Salman 7.500, Faik Örnek 500, Mahmut Tezcan 500, Ali Konuk 500, M. Abidin İz 500, Tevfik Tandoğan 500, Şahin Yılmaz 500, Arif Ertem 500, Ali Ayvaz 750, Ali Dikmen 1.000, Mustafa Urgancı 500, Nizamettin Gökyar 500, Bekir, Fuat ve Veysel 1.000, Mehmet Usanmaz 500, Hakkı Rıza Babil 1.000, Şaban oğlu Mustafa 500, Saniye Sağıcı 600, Hüseyin Kumcu 600, İlyas Zorlu 500, Remzi Mendal 500, Halim Tüzer 500, M. Ali Ertunç ve Mustafa Ersoy 5.000 lira.

Binalardan Vergi Verecekler: Ömer Lütfi Bilen 500, Doktor Hasan Ömer Erim 2.000, Esat Demirsoy 600, Hasan Kozluca 5.000 lira.

Büyük Çiftçiler: Sadettin Atığ 1.000, Fuat Ersan 500, Rauf Ersat 2.000, İslam Tugay 500, Mahmut Özgener 500, Fuat Çelebi 500, Mustafa Gebeş 500, Ali Soydan 500, Sadık Efe 3000, Hasan Ömer Erim 500, Mehmet Düzkaya 1.000, Muharrem Ulu 500, Sadettin Eryılmaz 500, Ali Efe 500, Şevki Hoca 500, Ali oğlu Emin 500, Kara İbrahim 500, Çerkez Kel Sait 500, İbrahim Ayanoğlu 500, Veysi Çavuş 500, Topçu oğlu Halil 500, Pehlivan oğlu Mehmet 500, Koca Ahmet 500, Rıza Bey 500, Nazif Horoz 500, Gemici oğlu Mehmet 500, Hüseyin Baş 500, Nazif Kulhan 500, Nurettin Çetin 500, İsmail Zengin 500, Mehmet Çakır 500, Mehmet Karakoç 500, İbrahim Çiçek 500, Kemal Ayaz 500, Rıfat Kaya 500, Tahir Tezcan 500, İsmail Tuna 500, Şevki oğlu Mehmet 600, Mustafa Nur Tekin 500, Demir Ali ve Kardeşleri 500, Rafat Özbey 500, Değirmenci Tevfik 500, Kerim Hocaoğulları 500, Hasan oğlu Şakir 500, Mehmet oğlu Ali 500, Muhtar Recep 500, Tahsin Hoca 500, Ali dayının Ahmet 500, Rasim Pehlivan 500, Hacı Mahmud oğlu Mustafa 600, Hacı oğlu Abdi 500, Laz Mahmud Çavuş 500, H. Mehmet 500, Rizeli Osman 500, İbrahim Topçu 1.000, Hazım 500, Yusuf İzzettin 500 lira.

Kocaeli vilayetinde varlık vergisi tahakkuk toplamı 1.542.401 liraydı. 6 Ocak 1943 itibariyle İzmit Merkez kazasında tahakkuk miktarı 298.855 lira iken tahsilat ise 212.875 liraydı. Varlık Vergisi ödeme süresi 7 Ocak 1943 tarihinde sona ermiş, bu tarihten sonra birinci hafta %1 faiz uygulanacaktı. Kocaeli vilayeti içerisinde mükelleflerin çoğu varlık vergisini ödemişti.

29 Ocak 1943 tarihli *Hür Söz* gazetesi, "Şehrimizde Varlık Vergisi Mükellefleri Borçlarının Hepsini Ödediler" manşetini kullanmıştı. Ancak bir süre sonra unutulan vergi mükellefleri tespit edilmişti. Böylece eski vergiye de 98.000 lira daha ilave olunmuştu. Meclis, 15 Mart 1944 tarihinde kabul ettiği bir kanunla varlık vergisini kaldırdı ve henüz tahsil edilmemiş borçların tümünü sildi. Böylece on altı ay devam eden varlık vergisi uygulaması nihayet bulmuş oldu.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA.) 30.18.1.2/100.110.17; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, 2015, s.397-401; Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul, 2018, s.235; Gülten Kazgan, *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul, 2017, s.46-47; Osman Yalçın, "Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulaması", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 1/1, 2012, s.315, 327; *Resmî Gazete*, 12 Teşrinisani 1942, Sayı: 5255, s.3965-3966; Şevket Pamuk, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul, 2017, s.201-202; Türk Yolu, 19 İkinci Kanun 1942, s.3; 20 İkinci Kanun 1942, s.3; 21 İkinci Kanun 1942, s.3; 22 İkinci Kanun 1942, s.3; 25 İkinci Kanun 1942, s.3; 8 İkinci Kanun 1942, s.1; 1 Birinci Kanun 1942, s.1; 13 Birinci Kanun 1942, s.2; 8 İkinci Kanun 1943, s.1; 7 İkinci Kanun 1943, s.1; 23 İkinci Kanun 1943, s.1; 29 İkinci Kanun 1943, s.1; 14 Şubat 1943, s.1-2; Müzeyyen Ünal, "II. Dünya Savaşı Sırasında İzmit'te Ticari Hayat", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Cilt:2, Kocaeli, 2016, s.1026.

Resül NARİN

VATAN CEPHESİ

Kocaeli'de Demokrat Parti Dönemi

Türk siyasal hayatında 1958 senesi birçok açıdan önemli bir dönem olarak değerlendirilmektedir. 1958, muhalefet partilerinin iktidar partisine karşı büyük bir ittifak oluşturmak için ciddi bir çalışma yaptıkları yıl olmuştur. Ancak Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP), Köylü Partisi (KP) ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) çalışmaları sonuçsuz kalmıştır. İktidar partisi Demokrat Parti'ye (DP) karşı muhalefet grubundaki partilerin bu çabalarına karşı, Başbakan Adnan Menderes, 12 Ekim 1958'de Manisa'da yaptığı bir konuşma ile Vatan Cephesi'nin kurulduğunu beyan etmiş ve halkı buraya katılmaya davet etmiştir.

Adnan Menderes'in faaliyetleri Vatan Cephesi'nin oluşturulmasıyla hükümet üyeleri, DP'yi yeniden güçlendirmek ve büyük halk gruplarının desteğini elde etmek için yurt gezilerine çıkmışlardır. Vatan Cephesi ile alakalı gazete, dergiler ve radyolarda propaganda

yapılırken, muhalefet grubunda yer alan partiler, radyoyu "partizan radyo" olarak nitelendirmiş ve radyoda Vatan Cephesi propagandası yapılmasından dolayı "Ajans Haberlerini Dinlemeyenler Derneği"ni kurmuşlardır. Bu arada, Vatan Cephesi'ne bağlı ocaklarının Kocaeli merkez ve ilçelerinde kurulmasıyla DP'ye başta CHP olmak üzere muhalefet partilerinden ciddi sayıda yeni katılımlar olmuştur. Bunun gibi Vatan Cephesi'ne tepki duyan bazı DP'liler de muhalefet partilerine geçmişlerdir. Bu durum, iktidar partisiyle muhalefet arasında ciddi sorunların olmasına sebep olmuştur.

Kocaeli'de de Vatan Cephesi'ne gözle görülür bir ilgi gösterilmiş ve çok sayıda yerde ocaklar kurulmuştur. Vatan Cephesi Ocağı adı verilen bu yerlerin etkili çalışmaları neticesi Kocaeli genelinde CHP'den istifa eden birçok kişi DP'ye yani Vatan Cephesi'ne geçmiştir. Bu arada önceleri DP'den ayrılarak başka partilere üye olanlar, bu ocakların açılması ile yeniden DP'ye geçmişlerdir. Vatan Cephesi'ne geçenler, bu durumu bir telgrafla Başbakan Adnan Menderes'e gönderiyorlardı. Bu olayın ilk örneği, 1958 yılının sonlarında CHP tarafından yönetilen Kaynarca Belediyesi'nin bütün yöneticilerinin Vatan Cephesi'ne geçerek CHP'den istifa etmeleri olmuştur. Aynı şekilde Vatan Cephesi'ne geçmek amacıyla Kandıra'da yer alan Şeyhler nahiyesi köylerinde Turnalı'dan 169 kişi CMP'den istifa ederek DP'ye geçmiştir.

Devrin gazetelerine göre, CHP'nin güçlü olduğu Gölcük'e bağlı Değirmendere nahiyesinden onlarca kişi partisinden ayrılarak DP'ye geçmiştir. Ayrıca Değirmendere'ye bağlı olan köylerden de Vatan Cephesi'ne geçişler olmuştur. Bu bağlamda, Halı Dere köyünde 9 kişi Vatan Cephesi mensubu olmuştur. Bu durum Değirmendere'den gönderilen telgraflardan açıkça anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nden elde edilen belgelere göre, Değirmendere'nin bağlı olduğu Gölcük dışında diğer ilçelerden de Vatan Cephesi'ne ciddi katılımlar olmuştur. Örneğin 1959 yılının ocak ayında muhalefet partilerinden ayrılan 759 kişi Vatan Cephesi ocaklarına üyelik yaptırmış ve bunun gibi yeni katılımlar artarak devam etmiştir. Bu arada DP'den ayrılıp da başka partilere geçenler de vardır. Örneğin 5 Ocak 1959'da 33 kişi CHP'ye geçmiştir.

Arşiv belgelerine göre, Kocaeli'de Vatan Cephesi ocaklarına köyler de ciddi alaka göstermiştir. Örneğin İzmit'in köylerinden 9 kişi, 24 Ocak 1959'da İzmit'ten DP il başkanlığına başvurularını yaparak üyelik kaydı yaptırmıştır. Aynı tarihlerde diğer köylerden toplamda 250 kişi bağlı olduğu partilerden istifa ederek DP'ye geçmiştir. Özellikle 24 Ocak 1959 tarihi itibarıyla cepheye bağlı ocaklara katılanların sayısında ciddi bir artış olmuştur. DP Kocaeli vilayet başkanı Sadık Tanaydın tarafından bizzat Adnan Menderes'e gönderilen telgrafta birçok vatandaşın partilerinden istifa ederek Vatan Cephesi'ne katıldıkları bildirilmiştir. Örneğin, CHP'den 29, CKMP'den 12 ve bağımsızlardan 44 kişi Vatan Cephesi ocaklarına katılmıştır.

Kocaeli'de bu cepheye katılanlar arasında büyük aileler de yer almıştır. Bunların başında Karadayılar sülalesi gelmektedir. Bu aileden çok sayıda kişi CHP'den istifa ederek DP'ye katılmıştır. Bu katılımdan hemen sonra 11 Mart 1959'da İzmit genelinde 1.000 kişi DP'ye geçmiştir. Aynı şekilde CHP'den istifa eden Kocaeli Teknik, Şoför ve Odasına bağlı çalışanlardan 40 kişi DP'ye bağlı ocaklara geçmiştir. Bunun gibi başka esnaf gruplarından da bu cepheye bağlı ocaklara geçişler olmuştur.

DP Kocaeli İl Başkanlığı 1959 yılı Mart ayı içerisinde Kocaeli'de çeşitli ziyaretler ve etkinlikler yaparak halkı ocağa katılmaya davet etmiştir. Bilhassa DP Kocaeli il başkanı Sürreyya Sofuoğlu öncülüğünde ve DP Kocaeli milletvekillerinin katılımı ile gerçekleştirilen ziyaretlerin halk nezdinde olumlu karşılandığına dair devrin gazetelerinde bilgiler yer almaktadır. Zira bu ziyaretlerden sonra DP'ye katılımlar artmıştır.

22 Haziran 1959'da İzmit'e bağlı Bahçecik köyü CHP üyeleri Adnan Menderes'e çektikleri telgrafta bütünüyle DP hizmetinde olacaklarına dair söz vermişlerdir. Aynı tarihlerde Gölcük'ten CHP'den istifa edenler de DP'ye geçmişlerdir. Karamürsel ilçesine bağlı Senetler köyü CHP İdare Heyeti'nden 40 kişi, Senetler köyünün Millet Partisi (MP) Ocağı'nın tüm üyeleri ve Senet köyü Hürriyet Partisi (HP) Ocağı üyelerinin bir kısmı partilerinden istifa ederek DP'ye intisap etmişlerdir.

Devrin gazetelerine göre, DP Kocaeli İl ve İlçe Başkanlıkları, vilayet genelinde birçok gezi düzenlemiş ve vatandaşlarla toplantılar yapılmıştır. Bu gezi ve toplantılar sonunda Vatan Cephesi ocaklarına yüksek iştiraklerin olması, yapılan bu çalışmaların pozitif sonuçları olarak değerlendirilmektedir. 1959 Ağustos ayı içerisinde Karamürsel ilçesine bağlı Fevziye köyü HP Ocak Heyeti'nden 50 kişi Vatan Cephesi'ne geçmiştir.

Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen telgraflardan anlaşıldığı kadarıyla Kocaeli'de partili olmayıp bireysel olarak da DP'ye geçen kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler müracaatlarını bizzat kendileri yapmıştır. Bu kişilerden birisi avukat Arif Baykurt'tur. Akif Baykurt, göndermiş olduğu telgrafında 139 arkadaşı ile birlikte DP'ye geçtiğini beyan etmiştir. Bu arada DP İl Başkanlığı tarafından Vatan Cephesi'ne katılımları arttırmak ve konu ile ilgili olarak halkı bilgilendirmek amacıyla İzmit'te Durak Vatan Cephesi Ocağı açılmıştır. Bu münasebetle Gülben Kardeşler Otobüs Yazıhanesi'nde büyük bir açılış töreni düzenlenmiştir. *Hedef* gazetesine göre, Durak Vatan Cephesi'nin açılması ile İzmit'te buraya olan katılımın sayısı daha da artmıştır.

Yukarıda ifade edildiği üzere 1959 yılı içinde Kocaeli genelinde birçok vatan cephesi ocağı açılmıştır. Bunlardan birisi 13 Eylül 1959'da açılan DP İzmit Şoför ve Oto Sanatkârları Vatan Cephesi Ocağı'dır. Bahsi geçen ocağın açılışına DP Kocaeli milletvekilleri dahil olmak üzere birçok kişi katılmış ve ilgi göstermiştir. Ocağa açıldığı ilk günden itibaren kayıtlar yapılmış ve ilk anda 103 kişi üye olmuştur. Bu şekilde

açılan şubeler vasıtasıyla İzmit'ten DP'ye iltihaklar artarak devam etmiştir. 1959'un Ekim ayında bu ocağa 72 kişi üye olmuştur.

Devrin yerel gazetelerine göre Vatan Cephesi ocaklarına katılımlar arttıkça CHP ile DP arasındaki anlaşmazlık ve sorunlar da büyümüştür. Parti teşkilatları arasındaki tartışmalar arttığı için bu durum vatandaşlara da sirayet etmiş, halk arasında ayrılık ve kutuplaşmalar görülmüştür. Örneğin Vatan Cephesine üye olanların diğer parti mensuplarının bulunduğu kahve vb. ortamlara gitmedikleri ve birbirileriyle konuşmadıkları devrin tanıklarının ifadelerinden anlaşılmaktadır.

DP parti teşkilatları tarafından Vatan Cephesi ocaklarına ilgiyi arttırmak amacıyla çeşitli kurslar düzenlenmiştir. Bu kurslardan birisi Hereke Vatan Cephesi tarafından verilen İngilizce kursudur. Büyük rağbet gören İngilizce dersleri Hereke Fabrikası işletme şefi Hayri Toroslu tarafından verilmiştir. Aynı şekilde Hereke'ye bağlı mahallelerde de çeşitli kurslar açılmış ve eğitimler verilmiştir.

Kocaeli'de ocakların yaptığı çalışmalar arasında, kurslar dışında, fakir çocukların giydirilmesi ya da okul ihtiyaçlarının karşılanması bulunmaktadır. Kocaeli'ne bağlı kazalarda bunlarla ilgili çok sayda yardım faaliyeti olmuştur. 1959' yılı Eylül ayı içinde Gölcük DP ilçe başkanı başbakan Adnan Menderes'e göndermiş olduğu telgrafında Gölcük'te Vatan Cephesi'ne yeni üyeliğin yapıldığını ve sayının gittikçe arttığını beyan etmiştir. Aynı şekilde Gölcük'e bağlı Merkez Ocak, Cami Arkası, Dumlupınar, Paylar, Kavaklı, Hisareyn, Nimetiye, Hasaneyn, Nüshetiye, Yeni Ferhadiye, Eski Ferhadiye, Selimiye, Lütfiye ve Sofular ocak başkanları da, Adnan Menderes'e gönderdikleri telgraflarda Vatan Cephesi'ne üye olanların sayılarının arttırılması için çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışında 1959'un Ekim ayında Kandıra'ya bağlı Tekke Yadeş Divanı CHP Ocağı'ndan 76 kişi ve Erikli köyünden 38 kişi DP'ye katılmıştır. Aynı şekilde HP Kandıra İlçe Başkanlığı kendisini feshetmiş ve partinin birçok üyesi Vatan Cephesi'ne kayıt yaparak DP'ye üye olmuştur.

Kocaeli'de 1958'deki gibi 1959'da da Vatan Cephesi'ne muhalif partilerden istifa ederek katılımlar olduğu gibi, bu girişimi ve politikalarını desteklemeyerek, DP'den istifa ederek diğer partilere özellikle de CHP'ye geçişler de devam etmiştir. Bu şekilde DP ile muhalefet partileri arasındaki sorunlar ile Vatan Cephesi faaliyetleri 27 Mayıs 1960 ihtilaline kadar devam etmiştir.

3 Kasım 1959'da Karamürsel Kurt köyü CHP Ocak İdare Kurulu ile mevcut 68 üye Vatan Cephesi'ne katılmıştır. Bu durum ile ilgili olarak 1959 Aralık ayında Yukarı Hereke'de dördüncü Vatan Cephesi şubesi açılmıştır. Bu açılışa vatandaşların yanı sıra DP Kocaeli vilayet başkanı Sürreya Sofuoğlu ile Kocaeli milletvekilleri de katılmışlardır. Buradaki tören de diğerleri gibi ilgi ile karşılanmıştır.

1959'da Karamürsel ilçesine bağlı Kurt köyü CMP Ocağı tümüyle DP'ye katılmıştır. Aynı şekilde ilçeye bağlı Merdi Gök köyünden 40 kişilik bir grup Vatan Cephesi'ne dahil olmuştur. Bunun dışında Karamürsel ilçesine bağlı İnebeyli köyü HP Ocağı'ndan 27 kişi de DP'ye üye olmuştur. Bu arada, 1960 yılı başlarında DP Kocaeli Vilayet Teşkilatı Vatan Cephesi'ne katılımları hızlandırmak ve cepheyi güçlü kılmak amacıyla birçok yerde yeni ocaklar açmış ve mevcut olanlar da takviye edilmiştir. DP teşkilatı tarafından yapılan incelemelerde İzmit'te ve diğer ilçelerde Vatan Cephesi'ne katılmak isteyen binlerce kişi olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı buralarda Vatan Cephesi ocaklarının açılması için planlamalar yapılmıştır.

İzmit'te 1960 yılında Vatan Cephesi'ne birçok kişi üyelik başvurusunda bulunmuş ve bunlardan ilk olarak 20 kişi 4 Ocak 1960'ta DP'ye üye olmuştur. DP'ye katılan bu kişiler CHP İzmit İlçe Başkanlığı'ndan istifa edenlerdir. Aynı gün içinde DP'den istifa ederek CHP'ye geçenler de olmuştur. Bu kişilerin sayısı da 33'tür. DP'den CHP'ye geçişlerin olmasında Kocaeli milletvekili Ömer Cebeci'nin Hereke'deki konuşmasında İsmet İnönü hakkında sarf ettiği sözlerin etkili olduğu iddia edilmiştir.

1960 yılının Ocak ayı içerisinde Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi Kocaeli'de de DP'nin yaptığı icraatları olumlu bulan kişiler başta CHP olmak üzere bağlı oldukları partilerinden ayrılarak DP'ye intisap etmişlerdir. Özellikle İzmit başta olmak üzere Gölcük, Gebze, Kandıra ve Karamürsel ilçelerinden Vatan Cephesi ocaklarına katılımların en çok Kocaeli'de olması, buradaki ocakların etkili bir şekilde çalıştığını göstermiştir. Bunun haricinde 9 Ocak 1960'ta Türk Ticaret Bankası İzmit şubesi müdürü, İzmit Belediyesi ve Vilayet Meclisi üyeleri başta olmak üzere çok sayıda kişi İzmit Vatan Cephesi Ocağı'na üye olmuştur.

Devrin gazetelerinin verdiği bilgilere göre, bu yeni katılımlar DP Vilayet Teşkilatı'nı daha da güçlendirmiştir. *Demokrat* gazetesine göre, Kocaeli'nin her tarafında DP'ye katılımların olması ve CHP'den istifa edenlerin artması, yapılacak ilk seçimde DP'nin seçimleri kazanacağı anlamına gelmektedir. Bu durum, aynı zamanda Vatan Cephesi'ne bağlı ocakların Türkiye genelinde etkili olduğunu göstermektedir

25 Ocak 1960'ta Gölcük'teki muhalif partilerden istifa eden 250 kişi DP Gölcük İlçe Başkanlığı'na üye olmuştur. Bu katılımlardan sonra DP Gölcük İlçe Başkanlığı çalışmalarını daha da arttırmış ve yeni üyelikler elde etmek için ilçe genelinde ocak bulunmayan yerlerde de ocaklar açmak için planlamalar yapmıştır.

23 Şubat 1960'ta Karamürsel'de daha önce DP'den ayrılarak CHP'ye geçenler yeniden DP'ye geçmiş, Vatan Cephesi ocaklarına intisap etmişlerdir. Bu tarihlerde kitleler halinde muhalefet partilerinden ayrılarak iktidar partisine geçenler, bunun sebebini DP'nin yapıcı politikalar takip etmesine bağlamışlardır. Görüldüğü üzere ilçelerden Vatan Cephesi'ne yoğun katılımlar olmuştur. Bu durum Vatan Cephesi'ne bağlı ocakların halk nezdinde etkili politikalar yürüttüğü şeklinde değerlendirilmektedir. ,

1960 yılının Mart ayı içinde DP, Kocaeli'deki nüfuzunu gittikçe arttırmıştır. 1960 yılına kadar yapılan bütün seçimleri kazanan ve halk nezdinde itibar kazanan DP, başta Kocaeli olmak üzere vilayetlerin gelişmelerini sağlamak için uygun politikalar izleyeceğini belirtmiştir. Bu durumun DP'ye katılımların artmasında etkisi olmuştur. İzmit'in önemli mahallelerinden birisi olan Kadıköy'de Vatan Cephesi Ocağı açılmış ve bu kuruluşa 475 kişi üye olmuştur. Törene il başkanı Süreyya Sofuoğlu dışında birçok kişi katılmış ve büyük bir ilgi gösterilmiştir.

Özellikle göçmen vatandaşların yoğun olduğu Kadıköy Mahallesi'nde Vatan Cephesi'nin açılması ve ocağa birçok kişinin kayıt yaptırması, burada DP'nin destekçilerinin fazla olduğunu göstermektedir. DP Vilayet Başkanlığı, hızlı bir program dahilinde Kocaeli'deki Vatan Cephesi ocaklarının sayısını arttırma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda İzmit'in birçok mahallesinde yeni ocaklar açılmıştır. Ocak açılmayan mahallelerde de teşkilatların oluşturulması için planlamalar yapılmıştır. Örneğin İzmit'e bağlı Nurettin Paşa'da yeni bir semt ocağı daha açılmıştır.

Bu ocağın açılmasından sonra Mehmet Ali Paşa Mahallesi'nde de Vatan Cephesi Ocağı kurulmuştur. Ocağın açılışına partinin ileri gelenleri katılmış ve DP'ye atılan itiraflara tek tek cevap vermişlerdir. Burada yapılan konuşmalarda ocaklara katılımların tamamen gönüllülük esası ve yasal daire içinde olduğu ifade edilmiştir. DP İl Başkanlığı tarafından Kocaeli'de 1960 yılı Mart ayı içerisinde gerek ilçelerde gerek köy ve bucaklarda Vatan Cephesi ocaklarının sayıları arttırılmış ve birçok insana ulaşılmıştır. Bu durumdan memnun olanların büyük bölümü mevcut partilerinden ayrılarak DP'ye geçmişlerdir.

DP Karamürsel İlçe Başkanlığının yaptığı faaliyetleri olumlu bulan kazaya bağlı köylerden Vatan Cephesi'ne yoğun bir geçiş olmuştur. CHP Karamürsel İlçe Başkanlığı'na kayıtlı 80 kişi partilerinden istifa ederek DP Karamürsel Vatan Cephesi ocaklarına üye olmuştur. Aynı günlerde Gölcük'e bağlı İhsaniye'den de 80 kişi, bağlı olduğu partiden ayrılarak Vatan Cephesi'ne kaydolmuştur.

Muhalefet partilerinden bu şekilde istifaların olması ve parti üye sayılarının gittikçe azalmasından dolayı Kocaeli'deki partiler arasındaki sorunlar 1960 yılında daha da artmıştır. İktidar ve muhalefet partileri arasında bu şekilde sorunların olması ve gittikçe de artması, 1959 yılında olduğu gibi 1960'ta da vilayet genelinde insanlar arasında ayrılık ve kavgaların artmasına yol açmıştır. 1960 yılı içerisinde Vatan Cephesi ocaklarını güçlendirmek için DP İl Başkanlığı tarafından geniş kapsamlı geziler ve ziyaretlere devam edilmiştir. Bu gezilere TBMM başkanı Refik Koraltan, Kocaeli milletvekillerinden Cemal Tüzün, Saadetin Yalım, Ömer Cebeci, Nüzhet Unat, Dursun Erol, il başkanı Süreyya Sofuoğlu, İzmit, Gölcük, Karamürsel, Gebze, Kaynarca ve Kandıra Kocaeli'de Vatan Cephesi ilçe başkanları ile parti yönetim kurullarında bulunanlar katılmışlardır. Bu geziler sırasında bütün ilçelere gidilmiş, buralarda mahalle ile köyler ziyaret edilmiş ve halk ile temas kurulmuştur. Halk ile yapılan görüşmelerde DP'nin yapılacak seçimde tekrar birinci parti olacağı söylenmiş ve partinin izleyeceği politikalar hakkında vatandaşlara bilgiler verilmiştir.

Bu görüşmelerin halk nezdinde çoğunlukla olumlu etkiler bıraktığı gazetelerden anlaşılmaktadır. Zira devrin gazetelerine bu ziyaretlerden sonra Vatan Cephesi ocaklarına üyeliklerde artışlar görülmüştür. DP Kocaeli İl Başkanlığı tarafından 19 Mart'ta bir Vatan Cephesi ocağı daha açılmıştır. İzmit'e açılan ocağın açılış törenine başta Kocaeli milletvekilleri ve DP il başkanı Süreyya Sofuoğlu olmak üzere birçok kişi katılmış ve ilk anda birçok mahalle sakini ocağa üye olmuştur. İzmit'te Vatan Cephesi ocağının açılması ile İzmit'in merkez mahallelerinde ocağı olmayan mahalle kalmamıştır. Bu durum, DP Kocaeli İl Başkanlığı'nın koordineli çalıştığını göstermektedir.

DP İl Başkanlığı tarafından yapılan gezi ve ziyaretler nisan ayında da devam etmiştir. Aynı tarihlerde Kocaeli'de nüfuz sahibi, etkili kişilerin DP'ye geçtikleri görülmektedir. Bu kişilerden birisi Tahsin Marmara'dır. DP'nin Kocaeli'deki kurucularından olan ve daha sonra istifa eden Tahsin Marmara, birçok arkadaşı ile birlikte yeniden DP'ye katılmıştır. Konu ile ilgili olarak konuşan Tahsin Marmara, bağlı olduğu CHP'nin politikalarını beğenmediği için bu partiden istifa ettiğini ve DP'nin siyasetini beğendiğini ifade etmiştir. Devrin yerel gazetelerine göre, bu tür kişilerin DP'ye katılmaları il teşkilatını güçlendirmiştir.

KAYNAKÇA

Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli 1950-1960*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktara Tezi, Sakarya, 2016

Bilal TUNÇ

VEFA İBRAHİM ARACI

Hayırsever, Vefa Harası Sahibi, İş İnsanı

Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra, Kerç şehrinden Romanya'ya beş çocuğu ile göç eden Hacı Aziz ve eşi Tenzile, burada Pazarcık'ın Durasu köyüne yerleşmişlerdi. Kızları Zühre Hanım, Bükreş'te gar müdürü olan Abdullah Efendi ile evlenmiş, yedi çocuk dünyaya getirmişti. Ancak ne yazık ki sadece oğulları Şükrü (Aracı) hayatta kalmış, diğerleri çok küçük yaşta vefat etmişlerdi. Zühre Hanım'ın kardeşi İsmail Efendi, 1923 yılında Adapazarı'na gelip yerleşmişti. O yıllarda, eşini kaybeden Zühre Hanım, birkaç yıl oğlu ile Durasu'da yaşamış, 1931 senesinde, evladı ile birlikte kardeşini ziyaret için geldiği Adapazarı'na yerleşmişti. Şükrü Aracı, ilkokulu bitirince, Bursa Işıklar Askeri Lisesi'nde öğrenim görmeye başlamış, ancak annesinin rahatsızlanması üzerine eğitim hayatını bırakarak Adapazarı'na dönmüş, nakliyat ambarında iş bularak çalışma hayatına atılmıştı. Ankara'da İsmet Paşa'nın muhafızı olarak askerlik görevini tamamlayan Şükrü Aracı, annesinin arzusu ile İzmit'e yerleşmişti.

1952 yılında Semahat Hanım ile yaşamını birleştirmiş ve çiftin Şükrü Kemal, Zümran, Vefa İbrahim

Vefa İbrahim Aracı

ve Ayşe adlarında dört çocuğu olmuştur. 1959 senesinde Şükrü Bey, İzmit Sakarya Umumi Nakliyat Ambarı Kollektif şirketini kurmuştu. Aynı yıl İzmit'te, dünyaya gelen oğlu Vefa İbrahim, Vefa adını, dedesi Abdullah Efendi'nin babasından almıştı.1976 yılında İzmit Mimar Sinan Lisesi Fen Bölümü mezunu olan İbrahim Aracı, aynı yıl babası ile birlikte çalışarak erken yaşta iş hayatına başlamıştı. 1979-1980 yıllarında, Ankara Cumhurbaşkanlığı Muhafız Gücü Basketbol ve Hentbol takımlarındaki askerliğinden sonra, babasına ait nakliye ve lojistik şirketindeki çalışmasının yanında ARNAK Metal Kimya Ltd. Şti'ni kurarak, çelik halat ve rabak şirketleri ile beraber çelik tel ve ön germeli beton teli üretim tesisini ve yatak fabrikasını kurmuştur (1993). 1994 senesinde, Kocaeli'deki Koruma Tarım fabrikasının satışa çıkması üzerine bu tesisi satın alarak, Koruma Klor Alkali Sanayi ve Ticaret A.Ş ile Koruma Temizlik A.Ş.'yi kurmuş ve fabrikayı yeniden üretime geçirmiştir. Ticaretteki dürüst ve girişimci yaklaşımını sanayiciliğe de taşıması, aile üyelerinden aldığı destek ve güven, kendisinin genç yaşta başarılı bir sanayici olmasını sağlamıştır. V. İbrahim Aracı'nın vizyonel kararları ve çalışkanlığı, sanayiden kazandığını yine sanayiye yatırma anlayışı nedeniyle Koruma, kendi enerjisini üreten, doğayla dost teknoloji kullanan ve ticari başarısını her geçen gün arttıran bir şirket olarak Türkiye'nin ilk 500 büyük sanayi şirketleri arasında kendine yer bulmuştur. Koruma; Kocaeli-Derince, Denizli-Kocabaş ve Hatay-Kırıkhan üretim tesisleri ile Adana-Yumurtalık serbest bölge ve Tekirdağ-Çorlu'daki kimyasal depolama tesisleriyle ülkemiz sanayi ve halk sağlığına katkılarına devam etmektedir.

Gelişmiş toplumun temelinin eğitimden geçtiğine inanan ve yaşadığı topluma fayda sağlama isteğiyle çok sayıda öğrenciye karşılıksız burs vermeye devam eden İbrahim Aracı, merhum annesi adına yaptırdığı Kocaeli Üniversitesi Semahat Aracı Konferans Salonu, merhum babası adına 2013 yılında yaptırdığı Derince Şükrü Aracı İlkokulu ve Ortaokulu ile Kocaeli Üniversitesi "Semahat Aracı Onkoloji ve Palyatif Bakım Merkezi"nin inşasıyla sosyal sorumluluk projelerine olan desteğini artırarak devam ettirmektedir.

Aracı, dernek ve vakıf faaliyetlerinin topluma katkısının bilincinde olarak ve buna verdiği önemle 1997'de Kocaeli Şehit Aileleri Vakfı, Mayıs 2006'da Kocaeli Kırım Tatarları Derneği, 2011'de Kırım Dernekleri Federasyonu'nu kurmuştur. Özellikle Kırım'da her yıl onlarca çiftin evlendirilmesi ve sünnet düğünleri yapılması gibi sosyal yardımlaşma projelerine de katkı sağlayan Vefa İbrahim Aracı, iş insanı bir hayırsever olarak istihdam kaynağı gördüğü Türk atçılığına da katkı sağlamak için 2008'den beri Vefa Harası'nda at yetiştiriciliği ile ilgilenmekte, yurtdışında safkan İngiliz atı yetiştiriciliği yapmaktadır. Kendisi dünya Epsom Derbisi, USA Breeders Cup ve İngiltere Guinness Cup'da atı koşan ve Türk Soy Kütüğü'ne kayıtlı olan atı ile bu ülkelerde yarış kazanan ilk ve tek Türk vatandaşıdır. Başkanlığını sürdürdüğü Gebkim Kimya V. Osb'nin kurucu müteşebbis üyesi olan İbrahim Aracı, ayrıca Kiplasma A.Ş. yönetim kurulu üye ve Kiplas disiplin kurulu başkanlığı görevlerini devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

Ferit, Toplu, *Dobruca'dan Derince'ye* Kırım Tatarları, Kocaeli Kırım Tatarları Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, Derince, 2010; https://www.bizimyaka.com/makale/3118676/galip-ataman/semahat-araci-onkoloji-ve-palyatif-bakim-merkezi (Erişim tarihi: 27.08.2021); https://www.enkocaeli.com/haber/2655292/semahat-araci-onkoloji-ve-palyatif-bakim-merkezi-torenle-acildi (Erişim tarihi: 27.08.2021); https://gebkim.org.tr/baskanin-mesaji/ (Erişim tarihi: 26.08.2021); https://gebkim.org.tr/kou-umuttepenin-bati-yerleskesine-yaptirilan-semahat-araci-onkoloji-ve-palyatif-bakim-merkezi/ (Erişim tarihi: 27.08.2021); http://www.kocaeli.edu.tr/haber-ayrinti.php?h=4j1N2rvC (Erişim tarihi: 27.08.2021); https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4441355/anafartalar-kupasi-ibrahim-aracinin (Erişim tarihi: 26.08.2021); https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4479046/semahat-araci-onkoloji-hastanesi-acildi (Erişim tarihi: 27.08.2021).

Sema ORSOY

VELİ AHMET ÇEŞMESİ

Veliahmet Mahallesi'nde yer alan çeşme, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma envanter kayıtlarına göre pafta 28, ada 356, parsel 7'de yer alır. G.E.E.A.Y.K.'nun 10.11.1979 tarih ve 11612 sayılı kararı ile tescillenmiştir.

Kitabesi olmayan çeşmenin, tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Taş ve tuğla malzeme ile inşa edilen eser, meydan çeşmeleri sınıfına girmektedir.

Kübik gövdeli yapının doğu yönünde derin bir niş yer alır. Kilit taşında, merkezinde yıldız motifi olan penç desenli sivri kemer ile sınırlandırılan nişin merkezine ayna taşı konumlandırılmıştır. Kaş kemerli çerçeve içindeki simetrik selvi motifleri ve bunların arasına yerleştirilen penç deseni ile ayna taşına hare-

Veli Ahmet Çeşmesi

ketli bir görünüm kazandırılmıştır. Harap durumdaki çeşme işlevini yitirmiştir.

KAYNAKÇA

Burak Muhammed Gökler, "Kocaeli Çeşmelerinde Batı Etkili Süslemeler", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri IV*, C. 3, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2018, s. 2100; Figen Ölmez, *Kocaeli Çeşmeleri,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s. 113-116; Taner Aksoy, Özlem İyier, Ebru Postalcıoğlu vd. (Haz), *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2011, s. 118-123.

Ela TAŞ

VELİAHMET MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Veliahmet Mahallesi, İzmit'in Osmanlı'dan miras sivil mimari örnekleri ile bezeli, tarihi, buna karşın mirasını yeterince muhafaza edememiş özellikli ve değerli bir mahallesidir. İzmit'in Osmanlılar tarafından fethinden sonraki ilk yerleşme olan en tepede kurulu, stratejik, havzaya hâkim Orhan Mahallesi'nin hemen altında yer alır ve kıvrımlı, dar, eski zaman yaşantısını yansıtan, az katlı evlerle İzmit'in merkezi, betonarme yerleşmelerine doğru iner. Mahalle irtifa kaybedip merkez mahallelere doğru eğimle indikçe tarihsellik yerini derece derece betonlaşmaya terk etmektedir.

Veliahmet Mahallesi, batıda Orhan (Devran Caddesi, Hasan Elbeyoğlu Sokağı ile), Akçakoca (Hacı Hürrem Yokuşu Sokağı ile) ve Hacı Hasan (Günlük Sokağı ile eski adı Hacı Kasım Sokağı) Mahalleleri; kuzeyde Orhan (Devran Caddesi) ile Hacıhızır (Şehitlik Korusu Parkı ile) mahalleleri; doğuda Hacıhızır Mahallesi (Alemdar Caddesi, Korniş Caddesi ile); güneyde Ömerağa Mahallesi (İnönü Caddesinin bir kısmı ile) sınırlıdır.

1927 yılında 150 hane ve 700 kişiden oluşan Veli Hoca Mahallesi ile 120 hane 400 kişiden oluşan Ahmedcik mahalleleri birleştirilerek "Veliahmet Mahallesi" oluşturulmuştur.

Günümüzde genellikle İzmit'in orta halli ailelerinin yerleşik olduğu bir ikametgâh bölgesidir. Tarihsel özelliklerini yansıtan dar sokaklarında tescilli pek çok tarihi sivil mimari örnekleri bulunsa da bunların pek azı restore edilebilmiştir. Veliahmet Mahallesi'nin Akçakoca Mahallesi'ne temas ettiği noktada yer alan ve bugün Akçakoca Mahallesi muhtarlığı ve mahalle evi olarak kullanılan, ahşap karkas bir bina olan Elbeyoğlu Konağı'ndan itibaren başlayan dar sokaklar boyunca mahalleye hüviyetini veren özellikli yapıları görmeye başlarız.

Bunlar arasında en önemlisi hiç kuşkusuz 1774 tarihli bir Osmanlı dönemi eseri olan ve bugün nitelikli bir restorasyonla Etnoğrafya Müzesi olarak kullanılan Saatçi Ali Efendi Konağı'dır. Bunun yanı sıra Alacamescit Camii (1598) ve Zıbıncı Mescidi (1807) gibi Osmanlı dönemi sivil mahalle yaşantısını yansıtan küçük ve özenli ibadethaneler de mahalleye ayrı bir ruh katar.

Veliahmet Mahallesi'nin bir diğer özelliği de tarihselliği yansıtan yaşam formlarını karakteristik olarak taşıyan dar sokaklara sahip olmasıdır: Alacamescit Sokağı, Çukurçeşme Sokağı, Narlı Yokuş Sokağı, Gümüşlü Bayır Sokağı, Günlük Sokağı, Hacı Hasan Çeşme Sokağı ve bu sokaklardan biraz daha genişçe bir cadde olan ve tarihi bir konağın restorasyonu ile elde edilen binanın sağlık ocağı olarak kullanıldığı Korniş Caddesi gibi.

Mahallenin en önemli tarihsel miraslarından biri olan Saatçi Ali Efendi Konağı 1776 tarihinde İznikmid kadısı Gümüşoğlu tarafından eski Bizans sarayı kalıntıları üzerine yaptırılmış olup körfez manzarasına haizdir. İlk adı, banisinden dolayı Gümüşlüoğlu Konağı'dır. Daha sonraları İzmit çarşısında saatçilik yapan Ali Efendi tarafından satın alındığı için bu isimle anılır olmuştur. Zaman içinde oldukça harap hale gelen konak 1976 yılında Kültür Bakanlığı tarafından kamulaştırılmış, 1978 yılında restorasyonuna başlanmış, 1987 yılında restorasyonunun bitmesi ile birlikte Etnoğrafya Müzesi olarak tanzim edilerek hizmete sunulmuştur. Kâgir bodrum kat üzerinde yükselen ahşap giriş katı ve birinci kattan müteşekkil konakta tavan kaplamaları ahşaptır. Dikdörtgen planlı olup simetrik bir yapıdadır. Manzaraya hâkim eğimli bir sokakta yer almakta olup köşe sofasına sahiptir. Vitraylı, ahşap kepenkli ve lokmalı, parmaklıklı pencereleri dolayısıyla ayrı bir mimari özeni yansıtır. Kalem işi duvar boyası ile yapılmış motifleri de önem taşır.

Veliahmet Mahallesi'nin mütevazı olmasına karşın değer arz eden bir diğer tarihi yapısı da Zıbıncı Mescidi'dir. 1807 tarihli kare planlı mescit ana mekâna ek olarak kuzeyinde yer alan bir son cemaat mahfiline sahiptir. Kâgir yapıdadır ve mahallenin tümünde süregiden eğim dolayısıyla arka tarafında subasman seviyesinde bulunmaktadır. Geniş saçaklı bir kırma çatısı ve çinko gövdeli küçük bir minaresi vardır. 19. yüzyıl mimari uygulamalarını yansıtan mihrap nişi bezemesi önem taşır.

Mahallenin bir diğer önemli mabedi ise Alacamescit Camii'dir. Son derecede özenli bir restorasyon geçirmiş olarak bugün hizmettedir. Bizans dönemi Jüstinien Sarayı kalıntıları üzerine kurulmuş olup bazı duvar malzemeleri bu döneme dair özellikleri bir oranda yansıtır. Banisi İzmit kadısı El Hac Mustafa Bin Mehmet El Gümüşzade'dir. Yapım tarihi 1598 olup kare planlı ve kâgirdir. Daha sonraki eklemelerle plan dikdörtgene evrildiği için kırma çatısı saçaklıdır. Kirpi minaresi ve çini bezemeleri sanatsal önem taşımaktadır. Yapının büyüklüğü ile mütenasip olmayan oldukça yüksek bir minaresi vardır. Bu minare de kâgir olup şerefe altı kirpilidir. Kapısında banisine ait çini bir kitabe bulunmaktadır.

Veliahmet Mahallesi'nin merkezi yerleşim alanlarına doğru dar merdivenlerle alçaldığı bölümlerde bazen beton bloklar arasına sıkışmış olsa da tarihsel değeri büyük mimari eserlere rastlanmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri Kertil Tekke Çeşmesi'dir. Beton bloklar arasında kentin hiç beklenmedik bir noktasında adeta vaha gibi ortaya çıkan bir meydanda yer alan çeşme Roma döneminde en önemli su kaynaklarından biri olmuştur. Bizans döneminde de hamamlara ve diğer ihtiyaç alanlarına buradan su tedarik edilmiştir. 1999 depremi sonrasında düzgün taş kesme malzeme ile restore edilmiş olup halihazırda aktiftir.

Veliahmet Mahallesi sadece mütevazı ve adanmış mescitler, bir zamanların nazende konakları, tarihi çok eskilere dayanan su kaynakları, çeşmeler ve günümüz dağdağası arasına boğulmuş yürek burkan özgün mimari yapılardan müteşekkil değildir. Aynı zamanda manevi kanaat önderlerinin, din ve devlet büyüklerinin, önemli tarihsel kişiliklere dair hatıraların yer aldığı bir mahalledir. Bu nevi anlamlı miraslardan biri olan Şeyh Numan Efendi (Himmetzâde)

Veliahmet Mahallesi'nde Saatçi Ali Efendi Konağı

Türbesi de Veliahmet Mahallesi'nde yer alır. İzmit Numaniye Tekkesi mensubi Numan Efendi'nin 1812 tarihli kabri modern binalar arasında kentlilere hüzün yaşatırken Kocaeli Belediyesi marifetiyle buna müdahale edilmiş, bakım ve onarımı yapılarak ziyarete sunulmuştur.

KAYNAKLAR
Avni Öztüre, *Nicomedia* Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı* Dairei reisliği şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası döner Sermayesi, Ankara, 1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, *Mehtap Özbayraktar, İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi,* M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa LtdŞti, İstanbul 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011, Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri,* Kocaeli Büyüksehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007.

Nevnihal ERDOĞAN

VELİYÜDDİN AĞA CAMİSİ
Dilovası/Tavşancıl'da Çarşı Camii

Yapım tarihi bilinmemekle birlikte kitabesine göre h.1233/m.1818 yılında Unkapanı tüccarlarından Hacı Veliyüddin Ağa tarafından yeniden inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bölgenin en erken tarihli ve mimari özellikleri büyük ölçüde korunmuş camisi olan yapı İstanbul II. K.T.V.K.K. 12.03.1991 tarih 2637 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. 17 Ağustos 1999 depreminde hasar gören yapı, ibadete kapatılmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından 2010 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları sonrasında yeniden ibadete açılmıştır.

Caminin Kitabesi

Doğu cephesinde giriş kapısı üzerindeki 1,30 x 0,48 m. ölçülerindeki üç satırlık sülüs kitabesine göre caminin yeniden inşası h.1233/m.1818 tarihli olup banisi Unkapanı tüccarlarından Hacı Veliyüddin Ağa'dır. Kitabe daha sonra siyaha boyanmış, yazı satırları da yaldızlanarak belirgin hâle getirilmiştir. Kitabedeki hicri tarih 27 Şevval 1233'dür. Miladi olarak 30 Ağustos 1818 Pazar gününe tekabül etmektedir. Caminin pazar günü ibadete açılması teamüllere uygun değildir. Bu tarih kitabenin hazırlandığı tarih olmalıdır.

Plan ve Mimari Özellikleri/ Dış Mekân

Veliyüddin Ağa Camii kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, düz damlı, iki katlı ve moloz taş malzemeden inşa edilmiştir. Camii, dıştan 13,80x12,70 m ölçülerinde, içten ise 11,30 x12,30 m ölçülerindedir. Harim mekânına giriş, caminin doğu cephesinin kuzeye yakın köşesinde bulunan iki kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. Kapıya kuzey ve güneyden beşer taş basamaklı bir merdivenle çıkılır. Harime girişi sağlayan iki kanatlı dikdörtgen kapı oldukça sade yapılmış, üzerinde herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir. Kuzey cepheye altta üç, üstte dört olmak üzere iki katlı pencere uygulaması ile toplam yedi adet pencere açılmıştır. Yapının bulunduğu konumdan dolayı, duvar yükseklikleri farklılık göstermektedir. Caminin güney cephesi ana yola bakmaktadır. Bu cephe diğer cephelerde olduğu gibi moloz taş malzemeden inşa edilmiş aralarda ise tuğla ve ahşap hatıllar kullanılmıştır. 13,80 m genişliğinde olan güney cephenin doğuya yakın olan bölümünün üst katına, cephe boyunca yan yana bir düzen içerisinde açılmış dört adet düz atkı taşlı ve dikdörtgen formlu pencere yerleştirilmiş ve harim mekânının aydınlatılması sağlanmıştır. Bu pencereler mihrabın iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Cami üst örtüsü, dört yönlü kiremit kaplı kırma çatı ile kaplıdır.

Minare

Yapının kuzeydoğu köşesindeki tek şerefeli minaresi, caminin doğu ve kuzey beden duvarlarının birleştikleri noktada yükselmektedir. Minare külahı Barok tarzı bir âlem ile nihayetlendirilmiştir. Minarenin gövde, şerefe ve petek kısmında tuğla malzeme, kaide bölümünde ise moloz taş malzeme kullanılmıştır. Minare restorasyon sırasında deprem tehlikesi dikkate alınarak gerçek boyutundan daha alçak inşa edilmiştir. Doğu cephenin kuzeye yakın olan bölümünden açılan iki kanatlı bir kapıyla, yapının içerisindeki koridor bölümüne girilir. Bu koridor bölümü, kuzey cephe duvarına açılan dikdörtgen formlu üç adet pencere ile aydınlatılmıştır.

Harim Mekân

Koridorun güneyinde bulunan iki kanatlı bir kapı ile harime geçilir. Cami giriş kapısının solunda bulunan merdivenlerle üst kat mahfil bölümüne geçilir. Cami harim mekânı kareye yakın dikdörtgen planlı olup üzeri düz tavandır. Harim mekânı duvarlarında

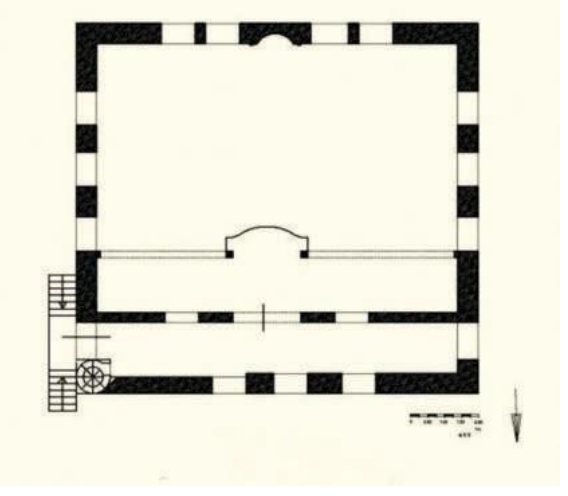

Veliyüddin Ağa Camii Planı (Çizim Ahmet Yavuzyılmaz)

Veliyüddin Ağa Camii -Yeniden inşa kitabesi (h.1233/m.1818) – (Fotoğraf Turgut Özel)
Sahibül Hayrat vel Hasenat- Ve Ragibül Cenneti Vedderecat Kapan-ı Dakik Tüccarlarından- Esseyyid Elhac Veliyyiddin Ağa'nın Müceddeden Bina ve İhya Eylediği- Mescidi Şerifdir Sene 1233 Fi 27 L (Şevval)(30 Ağustos 1818/Pazar)

akustiği sağlamak amacıyla duvar içlerine künkler yerleştirildiği restorasyon esnasında ortaya çıkarılmıştır. Harim mekânı zemini ahşap kaplamadır.

Mihrap

Güney cephenin tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Mihrabın iki yanında dikdörtgen formlu düz atkı taşlı ikişer pencere açılmıştır. Ahşap malzemeden yapılan mihrap iki yanda zarif sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Mihrap yuvarlak kemerli, nişi ise yarım daire formlu olarak yapılmış ve alçı malzeme ile kaplanmıştır. Niş üzerinde bir kısmı belli olan ve geç dönem özelliği olan perde motifi işlenmiştir ancak, niş üzeri yağlı boya ile boyandığı için tam belli değildir. Burada yapılacak temizleme çalışmaları sonucunda mihrabın süslemesi açığa çıkarılabilir.

Mahfil Katı

Ana giriş kapısının önüne denk gelecek şekilde, sağ tarafta kuzey cepheye bitiştirilmiş on bir basamaklı ahşap bir merdivenle mahfil katına çıkılmaktadır. Mahfil bölümü, kuzey cepheyi boydan boya kaplayacak şekilde yerleştirilmiştir. Mahfil kare kaideli iki ahşap sütun tarafından, yanlarda ise duvarlara bitiştirilmiş yarım sütuncelerle taşınmaktadır. Mahfilin ve merdivenlerin korkulukları ahşap malzemeden yapılmıştır. Mahfilin alt katında doğu beden duvarına ahşap kapaklı bir dolap yerleştirilmiştir. Ahşap malzemeden yapılan mahfil katı ahşap korkuluklarla kuşatılmıştır. Mahfilin orta bölümü harim mekânına doğru bir balkon şeklinde kavisli bir çıkma yapmaktadır. Tavanı ise çıtalardan oluşturulan geometrik şekillerle süslenmiş, bu geometrik şekillerin araları kalem işi ve renkli boyalarla tezyin edilmiştir. Yapılan son restorasyon çalışmalarında yapının iç ve dış cephe duvarlarında bulunan sıvalar temizlenerek, orijinal duvar örgüsü açığa çıkarılmıştır. Yine yapı içerisinde ahşap yüzeyler üzerinde temizleme çalışmaları neticesinde yapıya ait özgün kalem işlerine ulaşılarak, yapının tarihi önemi ve dönemin süsleme özellikleri hakkında önemli bilgiler sağlanmıştır.

Malzeme ve Teknik

Moloz taş malzeme, yapı beden duvarlarında, tuğla malzeme, minarenin gövde, şerefe, petek bölümlerinde ve beden duvarlarında saçak seviyesinde, ahşap malzeme, zemin döşemesinde ve taşıyıcılarında, mahfil katında, mihrapta, pencerelerde, kapılarda, dolaplarda, merdivenlerde ve üst örtü kaplamasında, alçı malzeme, mihrap nişi yüzeyinde ahşap üzerinde kaplama olarak, metal malzeme, pencere parmaklıklarında, taş malzeme, kitabede devşirme malzeme, yapı beden duvarlarında ve merdivenlerde kullanılmıştır. Minare yüzeyindeki ve beden duvarlarındaki sıva izleri, minare ile yapı beden duvarlarının içeriden ve dışarıdan sıvalı olduğunu göstermektedir.

Süsleme Özellikleri

Süsleme olarak oldukça sade bir yapı olan camiinin mahfil tavanında ve mihrabında süsleme görülmektedir. Mihrap nişinde ahşap yüzeyi alçı malzeme ile kaplanmış ve tam olarak görülemese de üzerine yeşil ve kırmızı renklerin kullanılmasıyla oluşturulmuş perde motifi işlenmiştir. Mahfilin alt katının tavanında çıtalarla baklava dilimleri ve bu geometrik şekillerin birbirine uçlardan bağlanmasıyla sonsuzluk arz eden bir kompozisyon oluşturulmuştur. Alt katın tavanının ortasında dikdörtgen bir pano içerisinde yine çıtalarla sekiz kollu bir yıldız motifi yapılmış, bu yıldızın dört köşesi "V" oluşturacak şekilde içeri çekilmiştir. Mahfil katının ön yüzeyinde kısmen belli olan kalem işiyle bitki süslemeli bir kompozisyon oluşturulmuştur.

Harime girişi sağlayan iki kanatlı ahşap kapının her bir kanadı üç panoya ayrılmıştır. Alt ve üst panolar kare formlu, orta pano ise dikey dikdörtgen formludur. Her

pano ahşaptan ince silmelerle kuşatılmış ve içlerine birer baklava dilimi yerleştirilmiştir. Kapı yüzeyi yeşil, panolar ise kırmızı boyanmıştır. Dolap kapakları kare formlu iki panoya ayrılmıştır. Süslemesiz olarak tasarlanmış olan bu panolar yine kırmızı, kapak yüzeyleri yeşil ile boyanmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmet Yavuzyılmaz, *Gebze ve Çevresindeki Türk-İslam Devri Yapıları*, Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2012; Turgut Özel," Tavşancıl Camileri", *Pusula* gazetesi, sayı: 14,27 Ağustos-3 Eylül 1991, Gebze 1991, s. 3; Numan Akdoğan, *Dilovası İlçesindeki Tarihi Eserlerimiz*, Dilovası Köyleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayını, 2015.

Turgut ÖZEL

VEREM SAVAŞ DİSPANSERİ

İzmit Şubesi

Anadolu'da verem hastalığı ile kurumsal mücadele çalışmaları 8 Haziran 1918 tarihinde Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti'nin kurulmasıyla başlamıştır. Cumhuriyetin ilanının ardından 1923 yılında İstanbul'da ilk verem savaş dispanserinin ve Büyükada Verem Sanatoryumu'nun, 1924'te Heybeliada Sanatoryumu'nun açılmasıyla veremle mücadele çalışmaları hız kazanmıştır. Maddi yetersizlikler nedeniyle mücadelenin az maliyetli olan verem dispanserleri aracılığıyla yürütülmesinin en akılcı yol olduğu düşünüldüğünden, her 25.000 nüfusa bir dispanser açılması planlanmıştır. Radyoloji ve laboratuvar ortamlarının teknolojik cihazlarla donatıldığı bu dispanserler, veremli hastaların tedavisinin yanı sıra toplumda hastalığa neden etkenleri belirleme ve bunları ortadan kaldırma faaliyetlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. Dr. Behçet Uz tarafından 1923 yılında İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti Hayriyesi'nin kurulması ve bu derneklerin yurt genelinde faaliyete geçmesiyle hastalığın tedavisi ve toplumun hastalığın sonuçları ve bulaşma yolları hakkında bilinçlendirilmesi konusunda önemli başarılar elde edilmiştir.

Her salgından ciddi olarak etkilenen İzmit için verem önemli sağlık problemlerinden birisi olmuştur. Dönemin belediye başkanı ve İzmit Veremle Savaş Derneği kurucusu Kemal Öz, İzmit'te verem dispanserinin açılmasına öncülük etmiştir. Kocaeli Halk Bankası'ndan sağlanan maddi destekle dispanser binasının temeli Eski Gazi Baba Türbesi'nin arsasında 1945 yılında atılmıştır. Maddi güçlükler nedeniyle üç yılı bulan bina yapımı 1 Eylül 1948'de tamamlanabilmiştir.

15 mil amper kuvvetinde bir taşınabilir röntgen, pnömotoraks yapmak için pnömo aleti ve laboratuvar malzemeleri ile faaliyete hazır hâle getirilen dispanser, sağlık bakanı doktor Kemali Beyazidin tarafından açılışının yapılması beklendiği için üç ay hasta kabul edememiştir. 27 Aralık 1948 tarihinde vali Fazlı Güleç ve şehrin önde gelen kişilerinin katıldığı bir törenle dispanserin açılışı yapılarak faaliyete geçirilmiştir.

Verem dispanseri açılıyor

Şehrimizde yapılmış olan Verem Dispanserinin önümüzdeki pazartesi günü açılacağı memnuniyetle haber alınmıştır.

16 Aralık 1948- *Türk Yolu* gazetesi

Türk Yolu gazetesi yazarı İsmail Ziya Berris, 1950 tarihli bir yazısında dispanserle ilgili İzmit'in en havadar yerinde ve cadde üzerinde bir kanarya kalesi gibi büyük bir itinayla inşa edildiğine, mermerden yapılan koridorunun ve duvarlarının tertemiz olduğuna ilişkin izlenimlerini aktarmıştır.

İzmit Verem Savaş Dispanseri muayene, tanı, tedavi ve aşı uygulamasının yanı sıra, hastalığın yaygın olarak görüldüğü yıllarda kaza ve köylere giderek verem taraması çalışmalarını yürütmüştür. Dispanser Başhekimi Dr. Cemal Ilgazlı 1951 tarihli İktisadi Uyanış Dergisi'nin Kocaeli özel sayısında İzmit'te verem hastalığının %2 oranda olduğunu belirterek dispanserle ilgili şu bilgilere yer verir: *"Dispanserimize 1949 yılında 691 hasta müracaat etmiş, 991 kişiye radyografi, 2151 hastaya radyoskopi, 1681 hastaya pnömotoraks tedavisi yapılmıştır. Ayrıca yoksul hastalara dernek hesabından alınan filmler ücretsiz verilmiştir."*

1958 yılında sağlık bakanlığının ikinci bir dispanser açma ve açılacak dispanserin İzmit Verem Savaş Dispanseri binasında faaliyet gösterme talebine dernek şiddetle karşı çıksa da binaya eklenen bölümlerin 12 Ocak 1962'de açılışıyla iki dispanser aynı binada hizmet vermeye başlamıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı müfettişi Dr. Sami Berk tarafından yapılan teftişle ilgili hazırlanan 18 Aralık 1963 tarihli raporu, Dr. Ilgazlı Kocaeli Verem Savaş Dispanseri başhekim vekili olarak imzalamıştır. Bu raporda, tüberkülozlu hastalarla yeni başvuran kişilerin aynı salonda bulunmamaları gerektiği, filmi çekilecek kadın hastalar için ayrı kadın laborant bulunmasının ve mesai bitiminden sonra binanın dezenfektanla temizlenmesinin zorunlu olduğu belirtilerek bunların temin edilmesi istenmiş-

Fahri Seyrek'in fotoğraf arşivinden vali Fazlı Güleç, İzmit belediye başkanı Kemal Öz, Rıfat Yüce, halkevi başkanı İhsan Akköse, kolordu komutanı Nurettin Baransel, kâğıt fabrikası müdürü Adnan Berkay, İzmit Ticaret Odası başkanı Bedrettin Atığ ve Dr. Cemal Ilgazlı'nın katılımlarıyla İzmit Verem Savaş Dispanseri'nin açılışı

tir. 1969 yılına gelindiğinde dispanser binasında Kocaeli Verem Savaş Laboratuvarı da açılarak faaliyete geçirilmiştir.

Günümüzde İnönü Caddesi'ndeki Kocaeli Verem Savaş Dispanseri adıyla poliklinik muayenesi, radyolojik muayene, tüberkülin deri testiyle bireylere tarama hizmetleri ile hastaların takip ve tedavisinin sürdürüldüğü dispanser bünyesinde 1 hekim, 3 hemşire, 1 röntgen teknisyeni, 1 ayniyat saymanı ve 2 personel çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

Müzeyyen Ünal ve Kocaeli Verem Savaş Dispanseri Sorumlu Hekimi Dr. Ahmet Kazım Zorlu ile yapılan görüşme (Ağustos, 2021); Cemal Ilgazlı, "İzmit Verem Dispanseri", *İktisadi Uyanış Dergisi Kocaeli Özel Sayısı,* 1951, s. 73.; *Cumhuriyet* gazetesi, 11 Kasım 1948, s. 3. Hilal Özkaya, "Cumhuriyet Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele", *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, İstanbul 2016, s. 77-84; Kocaeli Verem Savaş Dispanseri Arşivi.; Özden Senem Binici, *İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri,* Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2012, s. 90-95; Rahime Aydın Er, Aslıhan Akpınar, *Cumhuriyet Dönemi'nde Kocaeli'de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele,* İçinde: Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V, Kocaeli, 2019, s. 948-949; Süleyman Tekir, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele (1923-1960)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü* dergisi, Sayı 65, Erzurum 2019, s. 407-430; *Türk Yolu* gazetesi, 16 Aralık 1948; *Türk Yolu* gazetesi, 28 Aralık 1948, s. 1-2.

Rahime AYDIN ER

VEREMLE SAVAŞ DERNEĞİ

Kocaeli Şubesi

Verem, dünyada ve Türkiye'de bir döneme damgasını vurmuş salgın bir hastalıktır. Verem, toplumsal hayatı etkileyen yapısı ile halk arasında "ince hastalık" olarak bilinen bir hastalıktır ve hemen her milletin edebiyatında, sevgilisine kavuşamadığı için üzüntüden vereme tutulan roman kahramanlarına rastlanmaktadır. Türkiye'de halk sağlığını en çok etkileyen bulaşıcı hastalıklardan en önde geleni veremdi. 1901–1923 yıllarına ait istatistiklere göre İstanbul'da veremden ölüm sayısı yılda ortalama 2.800 kişi olarak belirlenmişti ve bu sayı, genel ölüm oranının yüzde 15,8'ini oluşturmaktaydı. Ortalama nüfusu 200.000 olan İzmir'de 1892–1914 döneminde 14.700 kişi veremden hayatını kaybetmişti. Genel nüfusa göre bu oran halkın yüzde 15,8'ini oluşturmaktaydı.

Yaşanan tüm olumsuzluklara İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte savaş ekonomisinin etkileri de eklenmiştir. Türkiye' de 1940 senesinden sonra tespit edilen verem grafiğinin yükselmesindeki en önemli neden, savaşın yarattığı iktisadi ve sosyal sıkıntılardır. Savaş içinde bir çok erkeğin ülke savunmasında görev alması nedeniyle sanayi ve zirai üretimde düşüşler görülmüş özellikle ekmeklik buğday ve şeker gibi zaruri yiyecek maddelerinin temininde büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Yaşam kalitesinin düşmesi, insan sağlığını olumsuz etkilemiştir. Özellikle bu devirlerde yaşanan beslenme yetersizlikleri, bozuk iklim koşulları, uygunsuz mesken vaziyetleri hastalığın yayılmasında ciddi ve hayati bir rol oynamıştır. Verem hastalığının savaş yıllarında artış göstermesi üzerine devlet yetkilileri verem mücadelesini ön plana almış ve İkinci

Veremle Savaş Derneği

Dünya Savaşı yıllarında yaşanan sıkıntılardan sonra yeni dönemde ekonomik ve sosyal değişimlere ayak uydurabilmek amacıyla sağlık hizmetlerinde birtakım değişiklikler yapılması gündeme gelmiştir. Bu amaçla 1946 yılında sağlık bakanlığı bünyesinde oluşturulan yüksek sağlık şurası "On Yıllık Sağlık Planı"nı hazırlamıştır. Sağlık bakanlığı 1947 yılından itibaren yılın bir haftasını verem haftası olarak kabul etmiş ve verem savaş derneklerinin bulunduğu yerlerde yoğun bir propaganda faaliyetlerine girişmiştir. 1945 yılında sağlık bakanlığının vereme öncelik verme kararının ardından veremle savaş derneklerinin kurulması sağlık müdürlerince teşvik edilmeye başlanmış ve 1948 yılına gelindiğinde ülkedeki verem savaş derneklerinin sayısı 48'e ulaşmıştır. 1948'de Ulusal Verem Savaşı Derneği kurulmuştur. 1973'te bakanlar kurulu kararı ile Türkiye Ulusal Veremle Savaş Derneği olarak değiştirilmiştir.

Türkiye Ulusal Veremle Savaş Derneği 1987 yılında Dr. Hamdi Açan başkanlığında iken çeşitli verem savaş derneğinin bağlı olduğu bir federasyon haline gelerek Türkiye Ulusal Verem Savaşı Dernekleri adını almıştır. 1945 ile 1952 yılları arasında Bolu ve Kocaeli Sıtma Savaşı başkanlığında genç bir doktor olarak görev yapmış olan ve 1948 ile 1953 yılları arasında da Kocaeli Verem Savaş Dispanseri başhekimliği görevini üstlenen Dr. Hamdi Açan'ın ismi, İzmit Tepecik Mahallesi'ndeki Verem Savaşı Dispanseri'nin yanından inen sokağın adı olarak Kocaeli'de yaşamaya devam etmektedir. Kocaeli'de veremle savaş mücadelesi kapsamında, Halk Bankası Kocaeli şubesinin maddi katkıları ile 1945 yılında temeli atılan Verem Savaşı Dispanseri 1 Eylül 1948'de tamamlanmış ve dispanserin İzmit Belediyesi tarafından derneğe devri yapılmıştır.

27 Aralık 1948'de dönemin Kocaeli valisi Fazlı Güleç'in de katıldığı bir törenle hizmete açılan dispanser binası derneği de içinde barındırarak çalışmalarına devam etmektedir.

1947 ile 1957 yılları arasında derneğin kurucu başkanlığını da yapan Kemal Özün ardından sırasıyla; Leyla Atakan (1957-1968), Melike Kayı (1968-1971), Ziya Gökşin (1971-1975), Şeraf Turan (1975-1992), Ertan Okançay (1992-1996), Nurcihan Günhız (1996-2000), Erhan Çelebi (2000- 2002), Necdet Balcı (2002-2012) Ali Ayaz (2012- 2021) görev almıştır. 2021 tarihinde dernek başkanlığına Abdullah Özkırklar seçilmiştir.

Halen Tepecik Mah., İnönü Cad., No:88, İzmit/Kocaeli adresinde çalışmalarını sürdüren derneğin faaliyetlerine baktığımızda, Kocaeli İl Halk Sağlık Müdürlüğü, büyükşehir belediye başkanlığı ve verem savaşı dispanser başhekimliği ile koordineli bir şekilde çalışarak il ve ilçelerdeki veremli hastaların bakım ve tedavilerinin yaptırılması, yerel yönetimlerin destekleri ve vatandaşların bağışlarıyla ihtiyaç hâlindeki hastalara gıda, et, nakit ve ilaç yardımının sağlanması, ihtiyaç sahibi öğrencilere burs verilmesi, her yıl ocak ayının ilk haftasının verem haftası olması sebebiyle kurulan komisyonca bu dönemde okullara, dispansere gelen vatandaşlara, cezaevindeki mahkûmlara veremle ilgili eğitimler verilmesi, yine bu hafta basına demeçler verilip broşürler dağıtılarak halkın verem hakkında bilinçlenmesi gibi çalışmalar görülmektedir.

KAYNAKÇA

Fatih Tuğluoğlu, "Cumhuriyetin İlk Döneminde Verem Mücadelesi ve Propaganda Faaliyetleri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları,* 2008, Sayı 13-14; Ekrem Kadri Unat, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son 40 Yılında Türkiye'nin Tüberküloz Tarihçesi", *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, sayı X,133-145;
Nureddin Onur, "Verem Savaşında BCG Hakkında Umumi Malumat" *Pratik Doktor*, XIX, S.4, Nisan 1949;Ali Gündoğdu, "Veremle Savaşta Bir Kahraman: Dr. Hamdi Açan", *Özgür Kocaeli* gazetesi, 21 Ocak 2018; *Büyük Kocaeli* gazetesi, 15 Nisan 2018, https://www.turkcebilgi.com/türkiye_ulusal_verem_savaşı_dernekleri_federasyonu#post, https://www.verem.org.tr/uye-dernekler, https://bilgece.net/kocaeli-ili-kocaeli-verem-savas-dernegi, https://www.siviltoplum.gov.tr/kocaeli/kocaeli-verem-savasi-dernegine-ziyaret, https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/tuberkuloz-hastalarina-her-ay-gida-yardimi/1219.

Turgut KARAÇOBAN

Veysel Candan Mağarası

VEYSEL CANDAN MAĞARASI

Başiskele'de Bir Mağara

Soğukpınar Veysel Candan Mağarası, yaklaşık 200 metre uzunluğa sahip, çeşitli damlataşı oluşumlarının görüldüğü ve rekristalize kireçtaşları içerisinde oluşan bir mağaradır. İçinde ilerlemenin oldukça zor olduğu mağaranın ilk 100 metresinde küçük bir göl, 200 metrenin sonunda ise 8 metrelik bir şelale bulunmaktadır. Mağaranın yalnızca 50-60 metrelik kısmı görülebilmektedir. Trekking yapmak isteyenler için oldukça uygun bir yer olan Soğukpınar Veysel Candan Mağarası, gizemli atmosferi ve doğal güzellikleri ile eşsiz bir doğa deneyimi sunmaktadır. Başiskele ilçe merkezine yaklaşık 20 km uzaklıktaki Soğuksu mevkiinde bulunan Soğukpınar Veysel Candan Mağarası, Beşkayalar Tabiat Parkı'nda bulunmakta ve Cirbin Ali Mağarası'nın yaklaşık 1 km güneydoğusunda yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Başiskele Kaymakamlığı, Gel Gez Gör Başiskele Projesi, 2019-2021; https://basiskelegezi.com/magaralar/; Ali Üzmez, Her Yönüyle Başiskele İlçesi-Kocaeli, 2008; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Doğa Kocaeli

Emin ÖZTÜRK

VEYSEL KÖSELE (1955-…)

Asker, Oramiral

47. donanma komutanı oramiral Veysel Kösele, 1955 yılında İzmit'in Çukurbağ Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Oramiral Veysel Kösele, geçimini kadın terziliği yaparak sağlayan Selahattin Bey ve Ayşe Hanım'ın üç çocuğundan ikincisidir. Ağabeyi Zeynel Kösele metalurji mühedisliği eğitimi almış, kız kardeşi Birsen Kösele ise iktisat fakültesinden mezun olmuştur. Oramiral Veysel Kösele 1966 yılında İzmit Ulugazi İlkokulu'ndan, 1969 yılında ise İzmit Ortaokulu'ndan mezun olmuş, 1969 yılında girdiği Deniz Lisesi sınavında başarılı olarak denizcilik mesleğine adım atmıştır. 1975 yılında teğmen rütbesi ile Deniz Harp Okulu'ndan, 1982 yılında kurmay subay olarak Deniz Harp Akademisi'nden mezun olan oramiral Veysel Kösele, 1981 yılında ABD Deniz Karargâh Koleji'nde eğitimine devam etmiştir. 1993-1996 yılları arasında Napoli İtalya'da NATO karargâh görevinde bulunmuştur. 48 yıl üniforma giyen ve askerlik hayatı başarılarla geçen oramiral Veysel Kösele, donanma komutanlığı görevine kadar yükselmiş ve 2017 yılında emekli olmuştur. Gemi komutanlığı, komodorluk, filo komutanlığı ve donanma komutanlığı yapan oramiral Veysel Kösele, Deniz Kuvvetleri bünyesindeki başarılı mesleki yaşamının her aşamasında önemli hizmetler üstlenmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri üstün hizmet madalyası ve NATO Bosna Hersek harekât madalyası sahibi olmuştur. Oramiral Veysel Kösele İzmit'te donanma komutanı olarak askeri başarılarının yanı sıra, bir diğer taraftan mahalli ve mülki makamlar ile yaptığı koordinasyon çalışmaları neticesinde, kentte deniz-

Veysel Kösele

ciliğin sevdirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda önayak olmuştur. Bu gayretlerinin sonucunda İzmit Sekapark'ta bir deniz müzesi açılması konusunda bir proje başlatılmıştır. Oramiral Veysel Kösele denizcilik faaliyetlerinin sevdirilmesi, kent halkı ile denizcilerin bütünleştirilmesi ve tüm bu sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sürecinde öncü rol oynamıştır. İnci Kösele ile evli olan Veysel Kösele'nin Bora ve Tayfun adında iki oğlu ve Ayaz Ege adında bir torunu bulunmaktadır. İyi derecede İngilizce ve İtalyanca bilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihine olan merakı dışında, su sporları, kitap okumak ve Türkiye'yi gezmek hobi alanları arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Vicdan Öztürk, oramiral Veysel Kösele ile yapılan görüşme.

Vicdan ÖZTÜRK

VEZİRÇİFTLİĞİ KÖPRÜSÜ (BAŞİSKELE) / KİLEZDERE KÖPRÜSÜ

Kocaeli bölgesi yolları Yunan devletleri dönemlerinden günümüze kadar önemini korumuştur. Söz konusu yol ağının Roma döneminde de mühim bir değişikliğe uğramadan kullanılmaya devam ettiği görülür. Avrupa ile Asya arasında önemli bir geçiş güzergâhı olan bu bölgedeki yol Nikomedeia (İzmit) ve Nikaia'dan (İznik), Claudiopolis (Bolu), Krateia (Gerede), Pompeiopolis (Taşköprü), Amnias Vadisi ve Vezirköprü üzerinden Amasya'ya ulaşmaktaydı (Ramsay 1960: 46). Nicomedeia (İzmit)'in Diocletian tarafından Roma İmparatorluğu'nun başkenti ilan edilmesinden sonra bu coğrafyadaki yol önem kazanmaya başlamıştır. Bu durum Constantinople (İstanbul)'un 330'da başkent yapılmasından sonra iyiden iyiye kuvvetlenmiştir (Ramsay 1960: 77). Bizans askeri yol güzergâhında başkentten Kudüs'e uzanan güzergâhın ilk duraklarından birisi bu bölgedir. Avrupa'dan gelip Constantinople (İstanbul) üzerinden güneye inen hacılar, yüzyıllar boyunca bu yolları kullanmıştır. Bu nedenle Kocaeli bölgesindeki yollar, Doğu Roma-Bizans döneminde her zaman önemini korumuştur. Osmanlı döneminde de İzmit yol güzergâhı önemli kavşak noktalarından birisidir.

İzmit-İstanbul karayolunun 1 km güneyinde, Oramiral Salim Dervişoğlu Caddesi kenarında, İzmit'in merkezinde, Kilezdere üzerinde yer almaktadır. Köprünün kitabesinin zaman içinde kaybolmuş olmasından dolayı ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı uzun zamandır bilinmemekteydi. Ancak Ayşenur Karademir, Harem-i Hümayun kethüdası Canfeda Hatun tarafından 16. yüzyılda yaptırıldığı ortaya koyulmuştur. Canfeda Hatun'a III. Murad'ın annesi Nurbanu Sultan "kethüda kadın" unvanını vermiş ve haremde önemli bir sorumluluk almasını sağlamıştır. Canfeda Hatun'un bu göreviyle birlikte nüfuzunu arttırdığı ve servetini genişlettiği anlaşılmaktadır. Gelirlerinin bir kısmını hayır işlerinde kullanan Can-

Vezirçiftliği Köprüsü

feda Hatun'un İstanbul ve İzmit'te çok sayıda eseri bulunmaktadır. İzmit'te inşa ettirdiği bu köprünün dışında on dört çeşme yaptırdığı ancak bunlardan sadece Büyük Çeşme'nin günümüze ulaşabildiği görülür. (Kandemir'in ulaştığı BOA, C.NF. 00006-00-252/0001-0011)

Belgeye göre Canfeda Hatun'un İzmit'te Kullar karyesi Kilas Nehri üzerinde Kız Köprüsü'nü yaptırdığı yazmaktadır. Belgede ayrıca köprünün 1800 yılında yıkık ve tamire muhtaç olduğu belirtilmektedir. Kız Köprüsü ismi zaman içinde unutulmuş Kilezdere Köprüsü olarak adlandırılagelmiştir.

İzmit Kilezdere Köprüsü, yapı itibariyle dik köprüler grubunda yer almaktadır. Türk köprü mimarisinde erken dönemlerden itibaren karşılaşılan bu gruptaki köprüler Osmanlı devrinde 14.-19. yüzyıllar arasında çok sayıda inşa edilmiştir. Göz sayıları, inşa malzemeleri gibi hususlarda birtakım farklılıklar olsa da bu tarz köprülerin, akarsuyun yapısı dikkate alınarak en sağlam ve kullanışlı şekilde tasarlandıkları görülmektedir. Son yıllara kadar kimin tarafından ve hangi tarihte inşa edildiği bilinmeyen Kilezdere Köprüsü'nün Kethüda Canfeda Hatun'un hayır eseri olduğunun ortaya çıkması oldukça önemlidir. Köprünün günümüzdeki durumunda her iki cephesinde yer alan oyuk şeklindeki kuş evleri dikkat çekicidir. Osmanlı devrinde başta cami ve türbeler olmak üzere han, hamam, çeşme ve köprü gibi farklı türden birçok yapının cephelerinde inşa edilen kuş evlerinin erken örnekleri Kilezdere Köprüsü'nde de olduğu gibi kovuk biçimindedir. 18. yüzyıldan sonra ise bir yapı maketi gibi, eklenti şeklinde kuş evlerinin yapıldıkları görülmektedir. Kilezdere Köprüsü'ndeki kuş evleri gibi kesme taşın bir köşesinde düzgün delikler meydana getirmek suretiyle şekillendirilen kuş evi örneklerinin benzerleri Kastamonu İbn Neccar Camii (1353), Süleymaniye Camii ve Medresesi (1550-57), Nişancı Mehmed Paşa Camii (1584- 89), Tokat Ali Paşa Camii ve Türbesi (16. yy), Ekmekçizade Ahmet Paşa Medresesi ve Türbesi (17. yy) ve Beypazarı Kurşunlu Camii (17. yy)n'de karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Mimar Sinan tarafından inşa edilen Büyükçekmece Köprüsü (1567) cephelerinde Kilezdere Köprüsü'ndekilere benzer kuş evlerinin yer aldığı görülmektedir.

Günümüzde Vezirçiftliği Mahallesi sınırları içinde yer alan köprü, halk arasında "Kemer Köprü" olarak isimlendirilir. 1998 tarihinde "İzmit Kent İçi Dört Hatlı Demiryolu İnşaatı" yapımı için "Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu" kararı ile asıl yerinden sökülerek 50 metre aşağıya taşınmış ve yeniden inşa edilmiştir.

KAYNAKÇA

Ayşenur Karademir, "Harem-i Hümayun Kethüdası Canfeda Hatun'un Serveti ve Vakıfları" *Vakıflar Dergisi,* Aralık 2018, Sayı 50, s,85-117; Erkan Atak, Yusuf Acıoğlu, "Kocaeli'ndeki Osmanlı Dönemi Taş Köprüler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı,* Güz 2020, Sayı 29, s.55-86.

İbrahim ŞİRİN

VITAL-CASIMIR CUINET (1833-1896)

Düyûn-ı Umûmiye Meclis İdaresi Başkatibi, Fransa Coğrafya ve İstatistik Akademileri üyesi, *La Turquie d'Asie* isimli eserinde İzmit şehri ve sancağı önemli bir yer tutmaktadır.

Vital Cuinet, Avrupa'da kullanımı yaygınlaşmış *guano* adıyla bilinen kuş gübresini Osmanlı imparatorluk topraklarında aramak ve ticaretini yapmak üzere 25 Mart 1870'te Osmanlı hükümetine başvurdu. 20 Haziran 1870'te yirmi beş yıl süreyle sadece boş devlet arazilerinde olmak şartıyla kuş gübresi arama ve ticaretini yapma imtiyazı elde etti. 1880-1892 yılları arasında uzun süre Düyûn-ı Umûmiye Meclis İdaresi başkâtibi olarak görev yaptı. Bu süre zarfında Anadolu'da görevi ile ilgili araştırma ve incelemelerde bulundu. Böylece Düyûn-ı Umûmiye'nin gelir kalemlerini tespit etmek ve arttırmak üzere ayrıntılı bilgi topladı.

İstatistiki verilerle Anadolu Türkiyesi'nin idari coğrafyasını anlattığı *La Turquie d'Asie géographie administrative statistique descriptive et raisonnée de chaque province de l'Asie Mineure* adlı eseri Paris'te 1892-94 yılları arasında dört cilt halinde yayınlandı. Osmanlılar arasında *Memâlik-i Osmâniye Coğrafyası* adıyla bilinen kitap, başta Sultan II. Abdülhamid olmak üzere yeterince ilgi görmesi sebebiyle 1894'te Hendesehâne Kütüphanesi için satın alındı. Ayrıca Abdülhamid'in isteği üzerine 1891'de Düyûn-ı Umumiye komiseri olan Mizancı Murad Bey'in nezaretinde 7 Ekim 1894'te Türkçeye tercümesi kararlaştırıldı. Abdülhamid, yapılacak tercümenin basılmadan önce mutlaka kendisine gösterilmesini istedi. Maarif Nezareti'nce oluşturulan heyetin tercümeyi tamamlayıp tamamlamadığı bilinmemektedir.

Düyûn-ı Umûmiye görevindeki başarıları sebebiyle Osmanlı hükümeti tarafından Cuinet'ye, 11 Kasım 1889'da Üçüncü Mecidi nişanı verildi. Ayrıca yayınlanan eseri sebebiyle II. Abdülhamid'den gümüş liyakat madalyası ve yüz Osmanlı lirası, Fransa'dan Légion d'Honneur, Officier d'Academie ve Rusya'dan ikinci rütbeden l'Ordre de Sainte Anne nişanları aldı. Ölümünden (1896) sonra Dersaadet Fransa sefareti tercümanı olan oğlu Marcel Cuinet'nin talebi üzerine gümüş madalyayı kullanmasına Ekim 1900'de müsaade edildi. Fransız Birliği başkan yardımcısı görevinde de bulunan Cuinet, Paris Coğrafya Cemiyeti ve Paris İstatistik Cemiyeti üyesi olarak her iki kurumdan ödül aldı. Ayrıca Cenevre Coğrafya Cemiyeti üyesi idi.

Cuinet, geçirdiği bir rahatsızlık sonrasında 6 Eylül 1896'da 63 yaşında vefat etti. Ertesi gün tanınmış birisi olması sebebiyle akraba ve yakınları dışında Düyûn-ı Umûmiye çalışanları, bürokrat ve gazetecilerin de katılımıyla Şişli'deki Fransız Katolik mezarlığına defnedildi.

Vital Cuinet *La Turquie d'Asie* adlı eserinde Düyûn-ı Umûmiye için 1890'lara doğru imparatorluğun Anadolu coğrafyasında bulunan vilayetlerin idari, ekonomik, sosyal yapısını bizzat yerinde inceleyerek ve devletin resmi bilgilerini kullanarak istatistiki sonuçları ortaya çıkarmış, gelir gider kalemlerini ve miktarlarını tespit etmiştir.

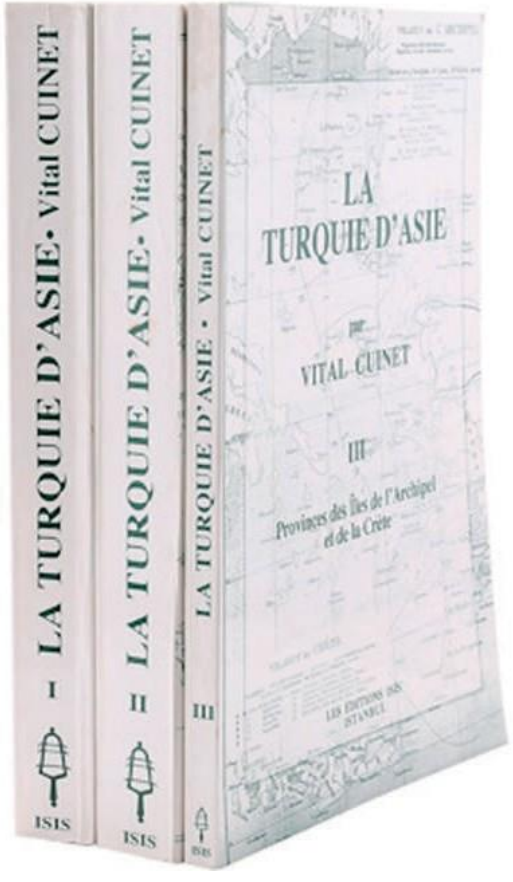

İzmit/Kocaeli Mutasarrıflığı eserin dördüncü cildinde, 301-400. sayfalar arasında yer almaktadır.

Bu eserde yer alan bilgilere göre o sıralarda İzmit Mutasarrıflığı, önceleri İstanbul'a bağlı iken 1888'de müstakil bir mutasarrıflık oldu. Mutasarrıflık, merkezi İzmit olmak üzere Karamürsel, Adapazarı, Kandıra ve Geyve olarak beş kaza, on iki nahiye ve 606 köyden oluşuyordu. Sancak merkezi olan İzmit'in bir Bağçeçik nahiyesi ve 66 köyü vardı.

İzmit mutasarrıflığı, askeri olarak İstanbul'daki 1. Ordu'ya bağlıydı ve her sene 1.500 asker çıkartıyordu.

Her kaza merkezinde nâibin başkanlık yaptığı bir bidayet ve şer'iye mahkemesi, İzmit merkezde ise yine nâibin başkan olduğu Hukuk ve Ceza Mahkemesi bulunuyordu.

İzmit'te Posta ve Telgraf İdaresi vardı ve İzmit telgraf istasyonu Türkçe ve Fransızca hizmet veriyordu. Sancakta ayrıca Sapanca, Geyve, Adapazarı, Kandıra, Ağaçlı ve Taraklı'da telgraf istasyonu bulunuyordu.

1890'larda İzmit (Kocaeli) sancağının toplam nüfusu 222.760 kişi idi. İzmit kazasının nüfusu 54.163, Karamürsel'in 24.026, Adapazarı'nın 59.598, Kandıra'nın 49.829 ve Geyve'nin 35.144 nüfusu vardı. Bunlar arasında Müslümanlar, Rum Ortodoks, Gregoryen Ermeni, az sayıda Yahudi ve diğerleri bulunuyordu. Müslüman nüfus arasında 93 Osmanlı-Rus savaşı muhacirleri önemli bir sayı teşkil etmekteydi. Göçmenlerin barınması ve yiyecek-giyecek ihtiyaçları Osmanlı devleti tarafından sağlanacağı için büyük bir fedakârlık gerektiriyordu.

İzmit mutasarrıflığında 23 lise, 29 orta ve 538 ilk mektep seviyesinden oluşan 590 okul ve bu okullarda 9.886'sı erkek, 1.140'ı kız olmak üzere toplam 11.025 öğrenci öğrenim görüyordu.

Cuinet, İzmit sancağının iklimi, tarımsal üretimi, maden ve ormanları, tuzlaları, tütün ve maden suları, tarım, arıcılık, üzüm bağları, ipekçilik, sürü hayvanları, kümes hayvanları, ırmak ve çayları, göl ve bataklıkları, ekonomik verimlilik ve işletmeleri konusunda ayrıntılı bilgiler vermektedir. Tek bir araba yoluna sahip olan İzmit'in Sapanca, Geyve ve Taraklı'dan geçerek Ankara'ya giden bu yolu ile Haydarpaşa-İzmit arasındaki eski güzergâhın uzatılarak Bursa ve Ankara'dan geçerek bir taraftan Kayseri'ye, diğer taraftan Konya'ya giden bir tren yolu projesinden ve inşaat işlerini alan şirketlerden bahsetmektedir. Burada yeni inşa edilen Anadolu tren hattının güzergâhı, durakları ve uzunluğu hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bu arada Kanuni Sultan Süleyman döneminden kalma İzmit-Ankara araba yoluna dair de hem tarihi hem teknik bilgiler verir. İzmit-Ankara yolunun uzunluğu 361 km idi. Yolun inşasından önce ulaşım sadece katır ve deve ile yapılıyordu ki develer kış mevsiminde çalışmıyordu.

İzmit sancağında en önemli iki liman yine İzmit şehrindeki liman ile Karamürsel'deki limandır. İzmit limanı Mart 1892-Mart 1893 arasına ait bir senelik ihracatı 31.845.744 frank, ithalatı 5.469.911 frank olmak üzere toplam 37.315.655 frank tutan bir ticari hareketliliğe sahipti. Osmanlı, İngiliz, Fransız, Alman gibi devletlere ait vapur ve yelkenlilerden oluşan 1441 gemi, 82.385 ton mal taşımıştı. Gemilerin 1362'si Osmanlılara aitti ki bunun 161'i vapur 1230'u yelkenli idi. Yelkenli gemilerin sadece 11-12 ton kapasitesi olanlar bu sayıya dahil olduğundan, İzmit-İstanbul arasında her gün gerçekleşen küçük gemilerin taşımacılığı İzmit limanının ticari hareketinin en önemli kısmını oluşturuyordu. Osmanlı Anadolu demiryolunun 1893 senesinde 95.000 ton yük, İstanbul-Geyve arasında ise 745.882 yolcu taşıdığı anlaşılmaktadır.

Vital Cuinet, böylece limanları, nakliye hizmetleri, dağları, sanayi üretimi, sancağın tüm ticaret hacmi, yolcu taşımacılığı, vergiler ve gümrükler hakkında istatistiki veriler içeren bilgiler verdikten sonra kendisinin de başkâtibi olduğu Düyûn-ı Umûmiye'ye özel hasredilen altı vergi kalemine dair hesaplamalar yaparak İzmit'in gelir kapasitesini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

BOA. İ.DH. 1158/90563; BOA, ML.EEM. 235/57; BOA, İ.HUS. 30/10; BOA, Y.MTV.106/91; BOA, BEO, 1568/117548; BOA, İ.TAL. 227/78; BOA, ŞD. 2856/45; BOA, İ. ŞD. 18/778; *İkdâm* gazetesi, sayı 769, 29 Rebî'ülevvel 1314, 27 Ağustos 1312; Vital Cuinet, *İzmit Mutasarrıflığı*, (çev. Pelin Koç), İstanbul 2012; Seda Tan, "Osmanlı Devleti'nde 'Guano' İhracı Meselesi", *MJH,* 11 (2021), 249-272.

İdris BOSTAN

WİLHELM II.

Alman İmparatorunun Hereke Seyahati

Alman imparatoru II. Wilhelm ve eşi imparatoriçe Augusta Victoria, Sultan II. Abdülhamid döneminde, 1889 ve 1898 yılında olmak üzere iki defa İstanbul'a gelmişti. İmparator, 18 Ekim 1898 tarihinde İstanbul'a geldiğinde, Hereke'deki ünlü kumaş ve halı fabrikasını görmek için Haydarpaşa'dan trenle 20 Ekim 1898 tarihinde Hereke'ye de gitmişti. Alman imparatorunu ve maiyetindekileri Hereke'ye sekiz vagondan oluşan özel bir tren götürmüştü. Trenin birinci vagonu imparator ile imparatoriçeye ayrılmıştı. İki büyük salonu olan bu vagonun içi, gümüş ve mavi ipekten işlemeli kumaşlarla döşenmişti. Diğer vagonlara, misafirlere refakat edecekler yerleştirilmişti. Ayrıca vagonlardan biri de, zengin yemek çeşitleriyle, lokanta olarak hizmet vermekteydi. Alman İmparatoru'nun Hereke ziyaretine eşlik eden dahiliye nazırı Memduh Paşa, devlet erkânı ve gazeteciler de ayrı bir trenle Hereke'ye gitmişti. Alman imparatoriçesi Augusta Victoria, Hereke'ye giderken şıklığıyla göz kamaştırmaktaydı. Üzerinde siyah kuş tüyleri bulunan bir şapka ve beyaz bir elbise giymişti. Zira imparatoriçe İstanbul seyahati için özel tasarım yirmi beş elbise diktirmişti. Yıldız Sarayı'nda verilen ziyafetlerde ve İstanbul'da gezerken de şıklığıyla dikkat çekmişti.

Alman imparatoru ve imparatoriçesi trenle Hereke'ye giderken kısa bir süre vagonlarından çıkmadan Pendik istasyonunda mola verdi. Yol boyunca halkın sevgi gösterileriyle öğle vakti saat 12'de Hereke İstasyonu'na geldiklerinde, Alman marşı eşliğinde, hazine-i hassa nazırı Ohannes Efendi, Hereke fabrikasının müdürü Akif Bey ve diğer devlet erkânı tarafından karşılandılar. Misafirler üç hafta gibi çok kısa bir sürede inşa edilen köşkte biraz dinlendikten sonra Hereke fabrikasını gezmeye gittiler. Fabrikada bin yedi yüz işçi çalışmaktaydı. Çalışanların bin yüzü kadın, altı yüzü erkekti. Fabrikadaki karşılama sırasında işçiler adına, biri Müslüman, diğeri Hıristiyan iki kız, misafirlere güzel bir çiçek buketi takdim etti. Hereke fabrikasının önce kumaş bölümünü gezdiler. Ustabaşı, tercüman aracılığıyla burada yapılan çalışmalar ve işlenen kumaşlar hakkında bilgi verdi. İmparatoriçe, birbirinden güzel kumaşları büyük bir ilgiyle yakından inceledi. Halı dokuma tezgâhlarının bulunduğu bölümü gezerlerken, kız çocuklarının maharetle seri bir şekilde halı dokumalarını hayretle izlediler ve halı dokuyan kızlarla sohbet ettiler. Burada büyük bir halı dokumakta olan Faika Hanım'ın göğsündeki madalya Alman imparatorunun dikkatini çekmiş neden verildiğini sormuştur. Tercümanlık yapan Berlin sefiri Tevfik Paşa bunun Sanayi-i Nefise Madalyası olduğunu ve padişah için dokuduğu güzel bir halıdan dolayı verildiğini anlatmıştır. Daha sonra fabrika ürünlerinin sergilendiği bölüme geçtiler. Burada misafirlere çeşitli kumaşlar ve halılar hediye edildi. Hereke halılarının güzelliğinden etkilenen Alman imparatoru kendisi için de özel bir halı dokunmasını istemiştir. Hereke fabrikasında bir buçuk saat süren gezinti sonrasında misafirlere öğle yemeği verildi. Yemek ikramı Alman

Alman İmparatoru ve İmparatoriçesi Hereke Fabrikası'nın bahçesinde gezerken

Alman imparatoru II. Wilhelm'i İstanbul'dan Hereke'ye götüren özel tren

İmparatoru için yapılan köşkün yanına özel olarak inşa edilen ve içi Hereke fabrikasının üretimi olan kumaşlarla süslenmiş yemek salonunda yapıldı. Kırk kişinin katıldığı öğle yemeğinin menüsü şöyleydi:

Bouillon Çorbası (Sebzeli Et Suyu Çorbası), Börek, Balık, Bezelyeli Kotlet, Sebzeli Sığır Filesi, Salçalı Piliç, Salçalı Kereviz, Hindi Palazı Kebabı, Domatesli Pilav (iki ayrı türde), Sarmalı Ekmek Kadayıfı, Yemişli Elmasiye.

Öğle yemeğinden sonra köşkte bir süre dinlenen Alman imparatoru ve imparatoriçesi Hereke'den, Alman Sefareti'nin Loreley gemisiyle ayrılmış ve akşama doğru İstanbul'a gelmişlerdir.

KAYNAKÇA

Fatmagül Demirel, *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler*, İstanbul 2007, s.71-76; Abdülkadir Buluş, *Osmanlı Tekstil Sanayi Hereke Fabrikası*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2000, s. 137; *İkdam* gazetesi, nr. 1538, 21 Teşrin-i evvel 1898; *İkdam* gazetesi, nr. 1539, 22 Teşrin-i evvel 1898; Fotoğraf Kaynağı: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. *Abdülhamid Fotoğraf Albümü* nr. 90483.

Fatmagül DEMİREL

WİLHELM II. (KAİSER II. WİLHELM) KÖŞKÜ

Alman İmparatoru II. Wilhelm Kaiser'in 1898 Yılındaki Hereke Ziyareti İçin Yapılan Köşk, Hereke Köşkü, Wilhelm Köşkü

Türk-Alman ilişkilerinin tarihi kökeni, köklü bir geçmişe dayanmaktadır. İki ülke arasında 16. yüzyılda başlayan ilişkiler, Sultan II. Abdülhamid döneminde artarak devam etmiştir. Bu dönemde Alman imparatoru Kaiser II. Wilhelm'in ilki 1889 yılında, ikincisi ise 1898 yılında gerçekleşmiş olan Osmanlı ziyareti, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Alman imparatoru Kaiser II. Wilhelm'in 1898 yılında İstanbul'a ayak basmasıyla başlayan ikinci Osmanlı seyahati bir haftaya yakın sürmüş, bu seyahat kutsal bir şehir olan Kudüs'e kadar uzanmıştır.

İmparator ve eşi Augusta Victoria 1898 yılındaki seyahatte ziyaret ettikleri yerlerden birisi de dünyaca ünlü halı ve ipekli dokumalarıyla Avrupa'da meşhur olan Hereke'dir. İmparator ve eşi, seyahatlerinin dördüncü günü (20 Ekim 1898 Perşembe) konuk edildikleri İstanbul Şale Köşkü'nden ayrılarak Haydarpaşa'ya geçip, onlara eşlik eden görevlilerle birlikte (Mihmandar Şakir, Ahmet Ali, Kamphoevener, Berlin Sefiri Tevfik, Nasır Paşa, Süreyya Bey, Mehmet Ali Bey), Anadolu Şimendüfer Kumpanyası'na ait bir trenle Hereke'ye hareket etmişlerdir. İmparator ve imparatoriçeyi taşıyan tren öğlen saatlerinde Hereke'ye varmış, burada kendilerini hazine-i hassa nazırı Ohannes Efendi ve Hereke Fabrika-yı Hümayun müdürü Akif Bey ve diğer görevliler karşılamıştır. İmparator ve İmparatoriçe Hereke'de ilk olarak, bu ziyaret için özel olarak yapılmış olan sahildeki köşke geçmişlerdir. Köşkte bir süre dinlenen İmparator ve imparatoriçe buradan fabrikaya geçmiş, fabrikadaki dokuma tezgâhlarını gezmiş, işçilerle konuşmuş, halı ve ipekli dokuma örneklerini incelemiştir. Fabrika-yı Hümayun gezisi takriben 1,5 saate yakın sürmüş, buradan köşkün yemekhane bölümüne geçilmiş, yemekte imparator ve imparatoriçeye özel bir menü ikram edilmiştir. Yemek sonrasında Hereke ziyaretini tamamlayan Kaiser II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria, Alman savaş gemisi Loreley ile İstanbul'a dönmüştür.

II. Wilhelm Köşkü, 1898

Köşk, Haydarpaşa-Ankara demiryolu hattının güneyinde, Ulupınar Deresi'nin denize döküldüğü yerin doğusunda bulunan alanda inşa edilmiştir. Denize paralel olarak inşa edilen köşkün Yıldız Sarayı Marangozhanesi'nde parçalar hâlinde üç haftada üretildiği ve Hereke'ye deniz yoluyla getirilerek kısa bir sürede (bir gün) monte edildiği bilinmektedir. (Aynı dönemde, köşkün yanında imparator ve imparatoriçenin ziyaret sırasında kullanması için bir yemek salonu da yapılmış olup bu yapı günümüze ulaşmamıştır.) Köşk, bu yönüyle İmparator Kaiser II. Wilhelm'in ziyareti için yapılmış olan en büyük hazırlıklardan birisi olma özelliğini de taşımaktadır.

Köşk, *"Kaiser II.Wilhelm Köşkü"*, *"Hereke Köşkü"* ve halk arasında da daha çok *"Beyaz Köşk"* olarak adlandırılmaktadır.

Köşkün mimarının kim olduğu hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte, dönemin şartları dikkate alınarak -kuvvetle muhtemel- mimarın Sarkis Balyan olduğu düşünülmektedir.

Köşk, dikdörtgen planlı bir ana yapı ile bu yapının sağ (kuzeydoğu) ve sol (güneybatı) yanına eklenmiş bitişik kare planlı iki mekândan oluşmaktadır**.** Ortadaki dikdörtgen planlı ana yapı 5,67 x 9,56 m, yanlardaki kare planlı bölümler ise 4,65 x 5,00 m boyutlarındadır. Tek katlı yapının tamamı prefabrik yapı tekniğinde hazırlanmış, ahşap konstrüksiyonla oluşturulmuş, deniz ve kara tarafından giriş kapılarına yer verilmiştir. Ama mekânda deniz ve kara tarafında bulunan bu kapılar, yapının orijinal giriş kapılarıdır. Kara tarafındaki giriş kapısının her iki yanında suni küçük süs havuzlarına yer verilmiş, havuzun etrafı çiçeklerle bezenmiştir. Yapıda, ikisi büyük ikisi küçük çift kanatlı toplam altı kapı bulunmaktadır. (Günümüzde yapıya giriş, kuzeydoğu kanadında yer alan kısmın kuzeybatısında bulunan çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır.)

Köşkün dikdörtgen planlı ana mekânı, yan kanatlarındaki diğer mekânlardan daha yüksek ve öne çıkık yapılmıştır. Ana mekân kırma çatılı, yan mekânlar ise sekizgen kasnağa oturan kubbeli olup kurşun kaplıdır. Kubbeler üçgen dilimlidir. Yapının orijinalinde ana ve yan mekânların çatı üstlerinde, yapıdaki hareketliliği artırmayı amaçlayan tac formu kullanılmıştır. Ancak bu taçlar günümüze ulaşamamıştır.

Ahşap geçme tekniğinde -çivi kullanılmadan- inşa edilen köşkün duvar kalınlığı yaklaşık olarak 10 cm'dir. Ana mekânın kuzeydoğusunda yer alan bölümün girişindeki döşeme kaplaması taş, bu mekânın güneydoğusunda yer alan ıslak hacimlerin (yapının iç mekânında bulunan tuvaletin ıslak hacimli alanları) döşeme kaplaması ise mermerdir. Ana mekân ile güneybatısında yer alan tali mekân ise ahşap parke ile kaplıdır.

Simetrik bir plan düzenine sahip olan köşkün her cephesi oldukça dikkat çekici ve estetik bir yapıya sahiptir. En hareketli bölüm ön cephe olup ana mekânın dışa taşırılıp yan mekânlardan yüksek tutulmasıyla bu etki artırılmıştır. Ön cephedeki dışa taşkın çatı saçağı, sekiz adet ahşap kare sütun üzerine oturtulmuş, pahlı sütunlar çift kademe başlıklı yapılarak hareketlendirilmiştir. Yapı cephelerinin en dikkat çekici yerlerinden birisi de, çatı saçağı altında oluşturulan kuşaktır. Bu kuşak, pencerelerin üstünden başlayarak saçağa kadar uzanan ampir karakterli süsleme elemanlarından oluşmaktadır. Kuşağın alt bölümünde akantus motifli bitki ahşap süslemeler, ortasında ahşap kafesler ve küçük eliböğründeler bulunmaktadır. Eliböğründeler, aynı

II. Wilhelm Köşkü, 1898

zamanda da çatı saçağını desteklemektedir. Köşkün tüm cephelerinde birçok pencereye yer verilmiştir. Pencereler giyotin formludur.

Köşkün iç mekânının zemin kaplamalarında taş, mermer ve ahşap parke kullanılmıştır. İç mekânda bölümler arası geçişler, çift kanatlı ahşap kapılarla sağlanmıştır. Kuzeydoğuda yer alan yan mekânın tavanı ahşap kaplı olup ana mekânın ve güneybatıdaki yan mekânın tavanı ise kalemişi süslemelerle tezyin edilmiştir. İç mekânda duvarlarda ve tavanda bulunan kalemişlerinin büyük bir bölümü bitkilidir. Bitki süslemelerinin ortasında madalyonlar bulunmaktadır. Bazı yerlerde ise geometriksel karakterli kalemişlerine de yer verilmiştir. Pencere üstlerinde renkli canlar vardır. Köşkün iç mekânlarının tefrişinde Hereke dokuması halılar, ipekli döşemelik ve perdelikler kullanılmıştır. Yapının iç mekânında bulunan döşemeler, imparatorun İstanbul'da kaldığı Şale Köşkü tarzında olup hepsi Hereke fabrikası imalatıdır. Ana mekânda (salon) yer alan döşemeler ağırlıklı olarak kırmızı ve yeşil renklerden oluşmaktadır. Köşkün içerisinde, Yıldız Sarayı'ndan getirilen ayna, vazo, avize, soba, mobilya vb. malzemeler bulunmaktadır.

Köşkün ilk yapıldığı dönemde, yapının güneydoğusunda yapıyla bağlantılı, denize uzanan bir iskelenin olduğu, aynı cephede giriş saçağından hemen sonra denizin başladığı bilinmektedir. Günümüzde ise saçak önü yaklaşık 1 m genişletilmiş, denize uzanan iskele ise günümüze ulaşamamıştır.

Alman imparatoru Kaiser II. Wilhelm ve eşi imparatoriçe Augusta Victoria'nın Hereke ziyareti sırasında bir süre kalmış oldukları köşk, yapılış hikâyesi, mimari yapısı/üslubu, Osmanlı dönemi, İstiklâl Harbi ve Cumhuriyet dönemlerinde burada yaşan tarihsel anı değerleri açısından oldukça önemlidir. (Kaiser II. Wilhelm Köşkü, İstiklâl Harbi sırasında, III. kolordu komutanı Şükrü Naili Paşa tarafından bir süre komutanlık makam odası olarak kullanılmıştır) Yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte yaşanan tarihi, siyasi ve ekonomik bir sürecin eseri olarak ortaya çıkan köşk, ülkemizin kültürel mirası içerisinde de hatırı sayılır bir yere sahiptir.

Köşk, Cumhuriyetin ilanından sonra Hereke fabrikasıyla birlikte Sümerbank'a devredilmiş, 1995 yılındaki özelleştirme yasası kapsamında TBMM milli saraylara, günümüzde ise T.C. Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na bağlı olarak hizmet vermektedir.

KAYNAKÇA

Kaiser Wilhel Köşkü Tescil Fişi, İzmit Müzesi Arşivi (Haz: M.Akif Işın-Buket Bayoğlu), Kocaeli, 1984; *Hereke Wilhem Köşkü Tescil Kararı,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu, Ankara, 1984; Yusuf Utkaner, *Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun Mimari Analizi ve Koruma Önerileri,* Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2005, s.24-36; Önder Küçükerman, *Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası (Saraydan Hereke'ye Giden Yol),* İstanbul,1987, s. 117; Ö. Kürşad Karacagil, *"Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Hereke Fabrika-yı Hümayunu'nu Ziyareti (1898),* Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II, C. 2, Kocaeli, 2016, s. 913-924; Yaşar Yılmaz, *"Osmanlı'nın Hediye Sunumlarında Önem Taşıyan Bir Fabrika: Hereke Fabrika-i Hümâyûnu ve Hereke Köşkü",* İki Dost Hükümdar/ Sultan II. Abdülhamid-Kaiser II. Wilhelm-Zwei Befreundete Herrscher, İstanbul, 2009, s. 131-139; Mustafa Hergüner, *"Cumhuriyetin İlk Yıllarında Hereke",* Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, C. 2, Kocaeli, 2015, s. 689-705; Atilla Oral, *"Alman İmparatoru Hereke'de", Özgür Kocaeli* gazetesi (Pazar Eki), Kocaeli, 15 Şubat 2014, s. 6-7; Ayşe Fazlıoğlu, *"Sultan II.Abdülhamid Döneminde Hereke Fabrika-i Hümâyûnu",* Sultan II. Abdülhamid Han Döneminden İzler (Sergi Kataloğu), İstanbul, 2016, s. 87-92; *Kaiser II. Wilhelm Köşkü,* (Haz: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Tarihi Mekanlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü), Kocaeli, 2012, s. 1-13; Emel Ballık, *"Hereke Fabrika-i Hümayun",* Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni, Sayı: 46, Kocaeli, 2001, s. 1-2; Cemalettin Özbay, *"Hereke Beldesi",* Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni, Sayı :68, Kocaeli, 2002, s. 1-2; Feray Göklü, *"Kocaeli Dokümantasyon Merkezi'nin Hereke Gezisi"*, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni, Sayı: 36, Kocaeli, 2000, s. 3-4; Fatmagül Demirel, *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler*, İstanbul, 2007, s. 72-76; *Geçmişten Geleceğe Yaşatılan Gelenek: Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası*, (Haz: TBMM Milli Saraylar), İstanbul, 2013, 17-18.

Volkan ŞENEL

Y

YAĞLAR VE SİRKELER • YAĞBOLU KÖYÜ MAĞARASI • YAĞHANE • YAHUDİLER • YAHYA KAPTAN • YAHYA KAPTAN ANIT MEZARI • YAHYA LÜLECİ • YAHYAKAPTAN MAHALLESİ • YALAKDERE/YALAKDERE KÖPRÜSÜ • YALI (ÇALIK AHMET AĞA) CAMİİ • YALI HAMAMI • YALI MAHALLESİ EVLERİ • YAMAN İZMİT • YANGINLAR • YARHİSAR MÜZE GEMİSİ • YARIMCA KİRAZI • YASEMİN GÖKSU • YASİN KOÇMAN • YAŞAR TOSUN • YAVUZ ARGIT • YAVUZ İZMİT • YAVUZ MUHAREBE KRUVAZÖRÜ • YAVUZ PASTANESİ / VEHBİ TANELİ • YAZLIK ILICASI • YELKENCİOĞLU KONAĞI • YENİ CUMA MAHALLESİ • YENİ HAMAM • YENİ İZMİT • YENİ MEMLEKET HASTANESİ • YENİ TURAN OKULU • YENİ YARIMCA • YENİ ZURNA • YENİDOĞAN • YENİDOĞAN İLKOKULU • YENİKÖY KÖYÜ/MAHALLESİ • YEREDOĞ KİŞİOĞLU • YEREL KÜLTÜR PLATFORMU • YERLEŞİM • YESARİ ASIM ARSOY • YEŞİL İZMİT • YEŞİLAY • YÖRESEL KIYAFETLER • YÖRÜKLER • YUKARI PAZAR MAHALLESİ • YUKARIPAZAR ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ • YUMRUKAYA MESİRE ALANI • YUMURTA DOLMASI • YUMURTACI / HACI HASAN CAMİSİ • YUNUS NÜZHET UNAT • YUSUF ALTINTAŞ • YUSUF BİLGİN • YUSUF ÇAM • YUSUF İZZETTİN BARIŞ • YUSUF İZZETTİN BİLGİSU • YUVACIK • YUVACIK BARAJI VE GÖLÜ • YUVACIK KAYNAK SUYU • YÜZEY ARAŞTIRMALARI

YAĞLAR VE SİRKELER

Kocaeli Yemek ve Mutfak Kültürü

Halk arasında kutlu yiyeceklerden sayılan zeytin, bir yiyecek olmanın dışında anlatılar, inanç ve uygulamalarla kültürümüzün bir parçası olmuştur. Zeytinle ilgili anlatılardan biri Nuh Tufanı sonrasında bir kuşun Nuh'un gemisine ağzında zeytin dalı ile gelmesidir. Suların ortasındaki gemiye ağzında zeytin dalı ile gelen kuş, yakınlarda bir karanın olmasını göstermesi açısından sevinçle karşılanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de zeytinin geçtiği ayetlerin yer alması da zeytinin birçok inanç ve uygulamada kullanılmasını sağlamıştır.

Bitki olarak Akdeniz ikliminde yetişen zeytin, yüzyıllardır Anadolu'nun iklim koşulları uygun bölgelerinde yetiştirilmiştir. Sofralık olarak tüketildiği gibi yağ elde etmek için de kullanılmıştır. Kocaeli ve çevresi iklim olarak zeytin yetiştirmeye elverişli bir iklim özelliğine sahip olmasından ötürü bölgede zeytin üretimi yapılmakta ve üretilen zeytinler hem sofralık olarak kullanılmakta hem de zeytinyağı üretilmektedir. Gölcük, Karamürsel, Körfez ve Gebze zeytin üretiminin daha yoğun olduğu yerlerdir. Günümüzde özellikle Gölcük ve Karamürsel bu bağlamda adından söz ettiren yerlerdir.

Tarım bakanlığının verilerinde orijinali Karamürsel'de yetişen su zeytini ve tatlı zeytinden bahsedilir. Su zeytininin yağ ve acılık oranı düşük olduğu için sofralık olarak tüketilir. Yine orijinali Karamürsel'de yetişen tatlı zeytin de yeşil hâliyle sofralık olarak tercih edilir.

Sakar ve Ünver'in Türkiye'deki zeytinciliğin durumu ile ilgili makalesinde, Türkiye'de yetişen zeytinlerin gen materyalinin ortaya çıkarılması için yapılan çalışmalar sonunda, ülkemizde seksen sekiz zeytin çeşidinin olduğu ve Karamürsel'de su, çilli, kaba, erkence, trilya zeytinlerinin yetiştiği bilgisi verilir.

Adını Kocaeli'deki Samanlı Dağları'ndan alan Samanlı zeytini de bölgeye özgü zeytin türlerindendir. Karamürsel civarında yetişen bu zeytin tek tek elle toplanır, on beş gün suda bekletildikten sonra yenilebilir. Zeytinyağı üretmek için de çok uygun olan Samanlı zeytininin dört kilogramından bir litre yağ elde edilir. Yine bölgede yetişen kalamata, halk arasında iri olması sebebiyle eşek zeytini olarak anılır. Bölgede toplanan zeytinler genellikle soğuk sıkımla zeytinyağı hâline getirilir.

Kocaeli gazetesinde, Karamürsel'de zeytinyağı üreten Ekrem Karabaş ile yapılan röportajda Karabaş, zeytin, mor bir renk aldığında zeytinin elle toplanmaya başlandığını, toplanan zeytinlerin sofralık olarak ya da soğuk sıkımla zeytinyağı yapıldığını ifade eder. Karabaş, tam olgunlaşmadan toplanan zeytinlerin asit oranı düşük olduğundan bu zeytinyağının tadının, aromasının ve renginin çok güzel olduğu bilgisini verir.

Hereke ve çevresi de bölgede zeytin yetişen yerlerdendir. Hereke'de yağ yapılan yere yağhane adı verilmektedir. Hereke'de uzun yıllar yağhanesi olan Yağhaneci İbrahim Bey, dedesinin Giritlilerden aldığı araçlarla zeytinyağı üretimini geleneksel usullerle yapmıştır. Zeytinyağı yapımı için olgunlaşmış zeytinler tek tek elle toplanır, yıkanıp ayıklandıktan sonra değirmen taşına atılır. Bu taşa harman denir ve taş bir at tarafından döndürülerek ezme işlemini yapar. Daha sonra bu değirmenler motorlu hâle gelmiştir. İyice ezilip hamur kıvamına gelen zeytinler, değirmenin önünde bulunan hazneye alınır. Sonra bu hamur, keçi kılından hazırlanmış zarf şeklindeki çullara çok kalın olmayacak şekilde doldurulur ve bu çullar üst üste sıralanır. Çullar üst üste dizilirken her çulun üstüne iki maşrapa sıcak su dökülür. 20-30 çul dizildikten sonra baskıya konarak sıkılır. Çulların içinden süzülen su ve yağ baskının önünde bulunan yalak adı verilen kazana akar. Yalağın yarısı su doludur. Baskıdan gelen kara su ve yağ da burada birikir. Yağ suyun üstüne çıkar ve bu yağ maşrapayla alınıp dağara adı verilen ağaçtan yapılmış fıçıya konur. Birkaç saat dinlenen zeytinyağının içindeki tortu dibine çöker, hiç tortu kalmaması için süzülür. Böylece zeytinyağı hazırlanmış olur.

Sızma zeytinyağı ya da bölgedeki adı ile halis yağ ise çok daha az elde edilen bir yağdır. Hamur hâline gelen zeytinin kenarında biriken yağ halis yağdır.

Yöre halkı zeytinin posasına prina adını verir. Prinanın içinde kalan son yağ çıkartılmak için fabrikaya götürülür ve elde edilen yağ kostikle karıştırılarak sabun yapılır. En son kalan posa da yakacak olarak kullanılır. Zeytinden zeytinyağına gelene kadar olan süreç geçmişte çok zahmetli olmuştur ancak günümüzde Kocaeli'de toplanan zeytinler yine Kocaeli'de bulunan yağ fabrikalarına götürülerek kısa sürede yağa dönüştürülmektedir.

Mutfak kültürümüzün yağlar gibi temel maddelerinden biri de sirkelerdir. Şekerli çeşitli meyvelerin mayalanması suretiyle elde edilen sirke pek çok meyveden elde edilebilir. Kocaelili kadınlar tarafından yaygın olarak üzüm ve elma sirkesi yapılır. Üzüm sirkesi yapımı için üzümler yıkanır ve geniş bir kap içinde salkımından ayırmadan el ile iyice ezilir. Posa hâline gelmiş üzüm, üzüm suyu ve çöpünün tamamı bir kavanoza konur, üzüm miktarına göre eşit miktarda bulgur ve nohut kavanoza atılır. Yaklaşık iki kilogram üzüme ikişer yemek kaşığı nohut ve bulgur eklenir. Kavanozun ağzına bir tülbent bağlanarak üzümler dibe çökene

Soğuk sıkım zeytinyağı

El yapımı sirke

kadar bekletilir. Sonra bir süzgeç ile üzüm suyu ayrılır. Elde edilen üzüm suyunun üzerine iki litre su eklenir. Kavanoza bir kaşık nohut, varsa sirke anası eklenir ve ağzı tekrar tülbentle bağlanır, yaklaşık yirmi gün sonra sirke hazır olur.

Elma sirkesi yapımı için elmalar yıkanıp doğranır. Kavanoza şeker, kaya tuzu, bir parça ekmek kabuğu ve doğranan elmalar konur. Kavanoz iki parmak boş kalacak şekilde su ile doldurulur ve ağzına tülbent bağlanır. Günde bir kez olmak kaydıyla elmalar çökene kadar karıştırılır, sonra karıştırmaya gerek yoktur. Yaklaşık bir-bir buçuk ay kadar sonra sirke hazır olur ve elmalar süzülerek kullanılmaya başlanır.

KAYNAKÇA

Ebru Sakar ve Hülya Ünver, "Türkiye'de Zeytin Yetiştiriciliğinin Durumu ve Ülkemizde Yapılan Bazı Seleksiyon ve Adaptasyon Çalışmaları", *HR.Ü.Z.F. Dergisi*, Sayı 15(2), 2011, s.19-25; "Karamürsel'in siyah incisi: Samanlı Zeytini", *Huzurun Başkenti Karamürsel*, Sayı: 7, Kocaeli Kış 2020, s. 16-19; Kaynak Kişi: K1: İbrahim Uslu, 1953, Hereke; K2: Melek Kılıçkan, 1950, Başiskele; K3: Ayşe Yılmaz, 1956, İzmit; https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/kumelenme/Belgeler/Budama/Zeytinde%20%C3%87e%C5%9Fit%20Tan%C4%B1lama.pdf [28.06.2021]; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1479664/karamurselde-zeytinyagi-uretiliyor [28.06.2021].

Meriç HARMANCI

YAĞBOLU KÖYÜ MAĞARASI

Kybele Tasvirli Sunak

Yağbolu Mağarası, Kocaeli ilinin Kandıra ilçesinde, Hacılar köyüne bağlı Yağbolu Mahallesi'nin güneyinde konumlanmıştır. Sularını Karadeniz'e döken Sarısu Çayı havzası içinde, havzanın batı akaçlama ağı içinde Koca Dere'nin batı yamacında yer almaktadır.

Kybele ile her toplumda farklı isimlerle, Hitit uygarlığında Hepat, geç Hitit döneminde Kubaba, Phryg uygarlığında Matar-Kybele, Hellen uygarlığında ise Kybele olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma İmparatorluğu'nda Kybele, Magna Mater olarak kendisini göstermektedir. Etimolojik olarak incelendiğinde Kybele ismi ile ilk olarak MÖ 7. yüzyılda Phryg yazıtlarında karşılaşılmaktadır. Bizanslı Hesychios, Kybela'nın Phrygia'nın dağları, mağaralar ve oyuklar anlamına geldiğini belirtmektedir. Bunun dışında diğer anlamları arasında doğal ya da yapay bir mağara içeren dağ anlamı vardır. Ayrıca Mağara'nın Anası *(Μήτηρ ἀπὸ σπηλείου)*, Kulak Veren Ana *(Μήτηρ ἐπήκοος)*, Dört Yüzlü Ana *(Μήτηρ τετραπροσῶπος*), gibi birçok epitete sahip olması Kybele inancının geniş bir alanda yayıldığını göstermektedir. Pausanias ise tanrıça ile ilgili bir yazıtta şu sözlerin geçtiğini belirtmektedir: "*Phrygialılar size Steunos denen bir mağara gösterirler, bu hayli yüksek boyutları olan, ana tanrıçaya adanmış bir yuvarlak oyuktur, içinde onun heykeli vardır*". Kybele'nin evi mağaralardır. Bunun en önemli kanıtı Kybele-Attis mitinde Attis'in kendisini hadım etmesinin üzerine penisinin mağaranın tabanına ya da çam ağacı altına gömülmesidir.

Mağarada bulunmuş olan yazıtlı ve Kybele tasvirli sunağın ön cephesi bir tapınağın ön cephesi olarak işlenmiştir. Tanrıça iki sütunlu üçgen alınlıklı bir naiskosun içerisinde bir tahtta oturmakta ve sadece sol yanında bir aslan betimi bulunmaktadır. Üçgen alınlığın hemen üst kısmında yazıt mevcuttur. Ancak yazıt aşındığından okunamamaktadır. Tahtta oturan tanrıçanın başında fazla yüksek olmayan bir polos ya da sur tacı yer almaktadır. Tanrıçanın yüzü çok fazla deforme olup aşınmıştır. Kısa kollu bir khitonun üzerine hymation giymiş olan tanrıçanın sol yanında, bir sunağın üzerine oturmuş aslan bulunmaktadır. Aslan kükrer gibi tasvir edilmiştir. Sol dirseğini aslanın başına yaslamış olan tanrıça sol eli ile başını ya da tacını tutmaktadır. Tanrıçanın ayakları bölgenin bazı diğer Kybele betimlerinde olduğu gibi bir tabure üzerine değil, yere basmaktadır. Yarısı korunmuş olan phialeyi tuttuğu sağ eli ise kırık ve eksiktir.

Bithynik tipte tanrıça, klasik dönemden beri neredeyse hiç vazgeçilmeyen tympanon atribüsü olmadan yapılmıştır. Tanrıçanın sunaklarında ise genellikle aslanın başının üzerinde tympanona çok rastlanmamaktadır. Bir diğer sebep ise Thrak-Phryg kökenli olan Bithynlerin, bilinçli olarak tympanonu istememiş olabilecekleri ihtimalidir. Orgiastik yani sefahat gösteren özelliklere sahip olmadığı eski Phryg kültünü korumuş ve bu imaja sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Yukarıda da

Yağbolu Köyü Mağarası

bahsedildiği gibi Bithynia tipine örnek bir başka eser de yine İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunan ve Kandıra'da bulunmuş olan adak stelidir. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Roma döneminde Bithynia'ya özgü bir Kybele tipi bölgede yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Kandıra Kybelesi için "Bithynik Tip" demek kesinlikle yerinde olacaktır. Tanrıçanın oturuş pozisyonu, tanrıça ile birlikte tasvir edilmiş atribüler (phiale, aslan) aynı şekilde Kandıra Kybelesi'nde de görülmektedir. Bu yüzden bu çalışmanın konusunu oluşturan eserimizin Roma Dönemi'ne tarihlendirilmesi kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

Pausanias, *Pausanias'da Anadolu Seçmeler*, çev. Bilge Umar. T.C. Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, s. 9; Jan Bremmer, "*Attis A Greek God in Anatolian Pessinous and Catullan Rome*", Mnemosynes, 2004, s. 57: 534-57; Dana Cooper, Claire Phelan, *Motherhood in Antiquity*, Switzerland: Springer Nature. 2017, s.35; Ali Uzun, "*Bir Açık Alan Dersliği, Kandıra Kıyıları (Kocaeli, Türkiye)*", Türkiye Jeoloji Bülteni, 60/1, Kocaeli 2017, s. 117-127; Friederike Naumann, Die Ikonographie der Kybele in der Phrygischen und der Griechischen Kunst, IstMitt, Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth, 1983, s. 205-264; Seher Selin Özmen, "*Anadolu'da Ana Tanrıça Kybele Kültü*", Humanitas, 4/7, 2016, s. 381-397; Mary Jane Rein, "*Phrygian Matar: Emergence of an Iconographic Type*", editör: E. N. Lane, Cybele Attis and Related Cults, Essay in Memory of M. J. Vermaseren, Lieden: Brill, 1996, s. 223-238; Lynn Roller, *Ana Tanruça'nın İzinde Anadolu Kybele Kültü*. çev. Betül Avunç, İstanbul 2004, s. 59-72; Zgusta, "*Weiteres zum Namen der Kybele*", Die Sprache, 28, 1982, s. 171-172.

Serkan GEDÜK

YAĞHANE

Gebze'deki Tarihi Bina

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Eskihisar'daki ilk sanayi tesislerinden biri olan Yağhane, çeşitli dönemlerde birçok farklı alanda kullanıldı. 19. yüzyıl sonlarında inşa edilen değirmen, yağhane, ipekböceği yetiştirme mekânı ve ipek dokuma gibi birçok alanda hizmet veren bu yapı günümüzde ise şehit ailleleri tarafından kullanılmaktadır. Tarihi Yağhane, kaderine terk edilmiş bir hâlde yıkılmak üzereyken Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek tarihe ve geleceğimize kazandırılmıştır. Çürümüş ahşap parçaları sökülen yapının iç temizliği de tamamlanmıştır. Üst kattaki ahşap taşıyıcı kısımların deforme olanları yenilenen Yağhane'de, sağlam olan orijinal ahşaplar yerinde bırakıldı. Yapının ahşap kısımlarının yerleştirilmesinin ardından tuğlaları örüldü ve odalara ayrıldı. İçerisinde idari ofis, hol, tuvalet ve lavabo gibi kısımlar da bulunan yapının birinci katı ve çatı katı çelik kirişlerle desteklendi. 160 metrekarelik tarihi yapının merdivenleri çelik konstrüksiyon üzerine yapılarak restorasyonu tamamlandı.

Yağhane

KAYNAKÇA

https://Kocaeli.bel.tr 31 Mayıs 2011.

Resul ORMAN

YAHUDİLER

Kocaeli'de Yaşayan Dini Bir Topluluk

Galante'nin Türkiye Yahudilerinin tarihi üzerine 20. yüzyıl başlarında yayınladığı eserinde belirttiği gibi o yıllarda Kocaeli vilayetinde merkez ilçe İzmit'e ek olarak Adapazarı, Düzce, Kandıra ve Kefken'de Yahudi toplulukları bulunmaktaydı. Antik dönemlerde de Yahudi topluluğunu barındıran İzmit şehri, Rabinik (haham) yazımında "İznimit" olarak geçmekteydi. Marcus Antonius Bithynia'ya geldiğinde, Sanhedrin (Yahudi din mahkemesi) üyeleri huzura çıkmışlardı. Galerius Nikomedeia'da Diocletianus'un yerine geçtikten sonra Nikomedeia'da bir "Hoşgörü Fermanı" yayınlayarak zulümleri yasakladığında Nikomedia'da az sayıda Yahudi köyleri de vardı. 6. yüzyılda Yahudiler oradaydı ve heretik Eutychius için gösteri yapıyorlardı. Bu topluluğun daha sonra Sultan II. Beyazıt döneminde İspanya'dan gelenler (Sefaradlar) arasında eridikleri muhtemeldir. İzmit Musevi nüfusu ilk defa 1591 yılı tahrir defterinde belirtilmiştir. 1599'da İznimitli bir Yahudinin Ankara'dan İzmit'e dönerken Beş Köprü adlı bir yerde öldürüldüğü haham Joseph (Yasef) Mitrani tarafından rapor edilmiştir.

Tavernier, 1632'de esnafın büyük bölümünü Yahudilerin oluşturduğunu, buğday ve kereste ticareti ile uğraştıklarını belirtirken 1640'ta Evliya Çelebi, 23 mahalleden birinin Yahudi mahallesi olduğunu ifade eder. 1641'de haham Abraham Donoso, bir ev hakkında haham Moiz Benveniste'ye danışmıştır. Bu zamanlarda İzmit Yahudi topluluğunun kendi *betdin'i* (Yahudi haham mahkemesi) vardı. 1659'da İzmit, aynı hahama herkesçe Küpeli olarak bilinen İsak Askaloni'nin ve 1665'te bir yemin meselesi nedeniyle Sarı İsak olarak bilinen İsak Gürci'nin suikastlerini bildirmiştir. Haham Donoso, 1635 öncesinden 1670'e kadar meslektaşları haham Efraim Ruif ve Abraham Zavaro ile birlikte İzmit cemaatine hizmet etmiştir.

İzmit'teki Yahudi nüfusun artması, İzmit'e bağlı Adapazarı, Düzce ve diğerleri gibi küçük yerleşimlerde de Yahudi gruplarının oluşmasına neden oldu. 1697

İzmit, 1914. Soletro alfabesi ile İbranice ve Aramice yazılmış Musevi evlilik belgesi. Metinde, "İyi bir kadın bul, iyilik bul. Çünkü kim bir iyi eş bulursa kendisi için iyilik bulur. İyi bir kadını kim bulursa ona iyi bir gözle bakarsa ve onun için de her zaman iyi dilekte bulunursa Tanrı'nın sevgisini kazanır" yazdığı ifade ediliyor. Einhorn Yizhak Koleksiyoru, Tel-Aviv

İzmit tahrir defterlerinde yerleşim yeri, "Rumyano ve An Cema'ati Yahudiyan" olarak geçmekteydi. Yahudi hanelerin sayısı 20 idi. 1701'de Motraye, kentte iki sinagog olduğunu eklerken, 1745 yılında Peysonnel, kesin olarak elli hane Yahudi bulunmakta, diyordu.

19. yüzyılın başına ait şer'iye sicillerinden anlaşıldığına göre kentteki 24 mahalleden 1'i Musevi yerleşimidir. 19. yüzyıl sonunda Şemseddin Sami de *23 mahallenin 1'i Yahudi mahallesidir, demektedir.* MacDonald Kinneir'in 1814 yılında vardığı kentte, denildiği üzere de 150 Rum, 502 Yahudi, geri kalanının tamamının Türk olduğu toplam 700 hane bulunuyordu.

Szechenyi (1818) bir Yahudi terziden, Walsh (1823) bir Yahudi gümrükçüden bahseder. Walsh, Yahudi nüfusun yaklaşık 200 kişi olduğunu ekler. Buna karşın 1831'de Joseph Wolff 100 kişi olduğunu söyler.

1831'de yapılan ilk nüfus sayımını Avni Öztüre şöyle sunmaktadır: Müslüman: 14.375, Rum: 10.350, Ermeni: 6.775, Yahudi: 2.400, Çingene: 1.100. 1881-1883 genel nüfus sayımına göre merkez ilçe İzmit'te toplam 39.789 olan nüfusun 78 kadın, 84 erkek olmak üzere 162'si Yahudi idi. 1832'de Porter, ilginç bir bilgi veriyor: *Manastırda yarım düzineden biraz fazla Hıristiyanlığı kabul etmiş Yahudi bulunmakta. Bu (eski) Yahudiler ve onları vaftiz eden Ermeni piskopos, hahamın isteği üzere İstanbul'dan buraya sürgün edilmişler.* Texier, 1835'te nüfus dağılımını şöyle veriyor: Türk 2.500 aile, Ermeni 800 aile, Rum 1.200 aile, Yahudi 500 aile. 1847'de Hell, İzmit Yahudilerinin yalnızca 30 hane olduğunu belirtmiş, Mac Farlane ise 1848'de "*Denildiğine göre İzmit'te 1,500 hane Türk ve 400 haneden fazla Ermeni var. Yahudiler yalnızca 30 hane, Rumlar ise 80 haneden fazla değil," demiştir.* 1888'de Macar Kalman Thaly ve yardımcısı İgnac Kunos'un İzmit'e geldikleri günlerde İzmit, Türk, Ermeni, Rum ve Musevi sakinleriyle 10-12.000 nüfuslu küçük bir kentti.

20. yüzyılda İzmit Yahudileri, adı Yahudi Mahallesi olan özel bir mahallede yaşıyorlardı. Bir sinagog ve 1911'de padişah fermanı ile yapılmış Talmud Tora'ları vardı. Son hahamlar arasında Abraham Habib, Daniel Tazartes ve Rafael Tazartes'i sayabiliriz. Topluluğun biri eski, diğeri yeni iki mezarlığı vardı. Düzce hahamı Albert Tazartes eski mezarlıkta iki yüz yıldan eski mezar taşları gördüğünü söylemekteydi. Bu mezarlıklardan biri Cedit Mahallesi'nde idi. Pococke 1740'ta, *"Doğuda Yahudilerin mezarlıklarının bulunduğu bir tepe daha var. Burada içinde dört sıra halinde 24 sütun bulunan görkemli bir tuğla sarnıç harabesi gördüm"* demekteydi. Yahudi mezarlığının ortasındaki bu İnbayırı (İmbaher) Sarnıcı, Hastane Bayırı (İn Bayırı), Tepe Sokak'tadır. Kısmen toprağa gömülü durumdadır. 1897'de Pogadin ve Wulf, "Kent surlarının güneydoğu'ya dönen parçası tarlada ve bir Yahudi mezarlığının olduğu tepede (Cedit Mahallesi, İnbayırı) tamamen ortadan kayboluyor," sözleri ile mezarlığın varlığını doğrulamaktaydı.

1911 yılında kentteki hastahane eksikliğini gidermek için Mebus Hafız Rüşdü tarafından bağışlanan mezarlık yanındaki arsada yapılan inşaat görülüyor ki Antakya hahambaşı vekili Arze Cemal'in bile devreye girdiği bir şikâyete konu olmuştu. Yapılan soruşturma sonucu arsanın maarife ait olduğu, kabristana tecavüz edilmeden millet bahçesi yapılmak üzere etrafının duvarla çevrildiği ortaya çıkmıştı.

1890 tarihli bir arşiv belgesinden İzmit'te Yahudilere ait 2 okulda 200 kişi eğitim gördüğü, 1911–1912 tarihli belgelerde ise İzmit'te 236 Musevi nüfusunun bulunduğu kaydedilmiştir. 1891 Şark Ticaret Yıllığında sancak merkezi İzmit kentinde 200 Yahudi bulunduğu belirtilmektedir. Dini temsilci olarak haham Moşon görünmektedir.

Pamuk, tütün, yün, yöresel halılar, yumurta, kümes hayvanları, ceviz, tohum ihracatı ve donanım, emtia gibi maddelerin ithalatı ile uğraşan tüccarlar dışındaki Yahudiler, küçük çaplı ticaret ve doğu Yahudileri arasında klasik olan kalaycılık, ayakkabıcılık ve terzilik gibi mesleklerle uğraşıyorlardı. Seyyar satıcılar da vardı. 1899'da Daniel Sodoc, bu şehrin Tütün Nazırı idi. 1898-99 salnamesine göre İzmit ilçesinde 120 öğrencili erkek ve 80 öğrencili bir kız yahudi okulu bulunmaktadır. Cuinet de 1893'te aynı sayıları onaylamaktadır. Galente, İzmit'teki Talmud Tora'nın 1911 yılında yenilenmesine izin verildiğini kaydetmektedir. Osmanlı arşivlerinde karşılaşılan bir belge, İzmit'te Musevi Mahallesi'nde bulunan harap Sıbyan Mektebi'nin yeniden inşa edilebilmesi için ruhsat talebine ilişkindir. Okul, muhtemelen Galante'nin belirttiği Musevilerin geleneksel eğitim kurumu olan Talmud Tora'dır. Yıkılarak yeniden inşasına ise 17 Şubat 1912'de izin verilmiştir. Yapının planları 1911'de İzmit Çobanoğlu Agop Kalfa

Yahudiler-Kocaeli Müzesi'nde 1896 tarihli İbranice kitabeler

tarafından hazırlanarak İzmit Belediyesi tarafından onaylanmıştır. Başka bir kaynakta İzmit'teki Musevi Okulu'nun 1912'de inşa edilerek eğitime başladığından bahsedilmektedir.

19. yüzyılın sonlarında İzmit'in nüfusu ile ilgili en ayrıntılı dökümü de Cuinet vermektedir. Bir haham bulunduğunu belirten Cuinet'nin verdiği listede 2.400 Yahudi dahil olmak üzere kentin nüfusu 25.000'dir. İzmit Mutasarrıflığı'nın nüfusu 1. Dünya Savaşı öncesi, 1914 sayımına göre, yörede 1490 yılında İspanya'dan gelen 307'si İzmit'te, 113 de Adapazarı'nda olmak üzere az sayıda Seferad Musevileri vardı. Topluluk, 1914 – 1918 Birinci Dünya Savaşı'nda altmış civarında aileden müteşekkildi. 1914 sayımında bize Musevi Mahallesi'nde 40 hanede 250 nüfus olduğu görülmektedir ancak bu tarihten sonra Yahudi Mahallesi Ömerağa Mahallesi'ne dahil edilmiştir.

1919 yılı Şubat ayı itibariyle Kocaeli Sancağının nüfus istatistikleri bizzat mutasarrıflıkça yapılmış olup İzmit Musevi Mahallesi'nde 34 hanede 306 nüfus bulunmaktadır.

Savaştan sonra ateşkes sürecinde işgalci Yunan ordusu 1921'de şehri ateşe verdi. Yangından kaçmak için İzmitli Yahudilerin çoğu İstanbul'a sığındı. Bu haber, Fransa'da yayınlanan bir Musevi gazetesinde "İzmit'te Korku" başlığı altında şöyle yer almıştı: 24 Haziran'da Yunan birlikleri, astsubaylarının önderliğinde Yahudi ve Türk mahallelerine yayıldı, kadınlara tecavüz etti, evleri yağmaladı. 27 Haziran'da Yunan askerleri, birkaç bin Müslümanın sığındığı Fransız Assomptionist misyonerlerinin binaları yakınındaki Yahudi evlerini ateşe verdi. Kurbanların sayısı kesin 200'dür (Yahudi ve Türkler), ayrıca 200 ev yakılıp yıkıldı. Yunanlılar, 120 Müslüman evinin yanı sıra kentin en işlek caddesini bir iki yerden, ayrıca Musevi evlerini de ateşe vermişlerdi. İstanbul'daki *Jews Chronicle* muhabiri, Ankara hükümeti yetkililerinin, Yunanlılar tarafından tahrip edilen köylerden gelen Yahudi sığınmacıları kabule hazır olduklarını bildirerek, Türkiye Başhahamlığı ile temasa geçtiklerini yazıyordu. İzmitli birkaç Türk ve Yahudi, iki Yunan gemisine bedelini fazlasıyla ödeyerek İstanbul'a gitmek üzere İzmit'ten ayrılırken, kaptanların sözlerinin aksine İstanbul'a değil, Yunan işgali altındaki Tekirdağ'a getirildi. Bir kısmı burada indirilirken bir kısmı da Yunanistan'a götürüldü. Türk Kızılayı, Gülnihal adlı gemiyi göndererek onları Türkiye'ye geri getirdi. Bu sığınmacılar arasında 22 Yahudi vardı. Gülnihal Tekirdağ'a geldiğinde Yunan yöneticiler iki Yunan gemisinin bırakmış olduğu Yahudileri teslim etmeyi reddettiler. Ateşkesin sonlanmasından sonra, bunlardan hayatta kalabilenler, Rumlar ve Ermeniler gibi Yunan ordusunu kurtarıcı olarak görmeyip Türk tezini kabullendikleri için Tekirdağ'da savaş esiri olarak tutulduklarını söylediler. 1921 yangını ile İzmit'te Yahudi varlığı sona ermişti.

Ancak ne yazık ki bazılarının kaderlerinde daha çekilecek acılar vardı. Sovyetler Birliği'nin dağılma aşamasına girmesiyle birlikte 1989 yılından itibaren, İkinci Dünya Savaşı sırasında 1945 yılı Ocak ayında Auschwitz'de ele geçen arşiv ve ölüm belgeleri Kızılhaç'a teslim edilmiş olup bunlarda adı geçen kimi Musevi hemşerilerimiz şunlardır:

Cario, Simantov	15 Mayıs 1906 İzmit doğumlu	29 Temmuz 1942 öldü. Paris, XI. Bölgede ikamet ederdi.
Chalom (Joseph) lâkaplı Bensasson	15 Temmuz 1900 Adapazarı doğumlu	20 Ocak 1944 ve 1945 Mayıs ayı arasında öldü (başka açıklama yok).
Cario (Simantor)	15 Mayıs 1906 İzmit doğumlu	29 Temmuz 1942 Auschwitz'de (Polonya) öldü.
Levy (Nissim)	12 Kasım 1902 Adapazarı doğumlu	5 Ağustos 1944, Auschwitz'de (Pologne) öldü. 31 Temmuz 1944'de Drancy (Seine)'de değil.

KAYNAKÇA

F. Yavuz Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit 2008; F. Yavuz Ulugün, "1891 Şark Ticaret Yıllığı'nda İzmit Sancağı Üzerine", *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, İzmit 2017; *Hilal-i Ahmer Mecmuası*, Sene 1, No 1; *L'Univers İsraélite* gazetesi (Fransa), 29 Temmuz 1921; *L'Univers İsraelite* gazetesi (Fransa), 2 Eylül 1921; Naim A. Güleryüz, *Trakya ve Anadolu'da Yahudi Yerleşim Yerleri*, C. II, İstanbul 2017; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, İTÜ SBF, Doktora Tezi, İstanbul 2008; Şennur Kaya & İlknur Aktuğ Kolay, "İzmit'teki Azınlık Yapıları", C. 5, S. 1, İTÜ Dergisi Aralık 2008; http://www.mortsdanslescamps.com/monde_fichiers/99208.xml?titre=TR; http://cleveland.indymedia.org/uploads/2007/03/c.htm; Journal Officiel de la République Française (Fransız Resmi Gazetesi): JO2007p17115-17118, 17 Ekim 2007, metin 159/80; JO199pl18496-18502

F. Yavuz ULUGÜN

YAHYA KAPTAN (1891-1920)

Kuvayımilliye Kahramanlarından

Yahya Kaptan 1891'de, Makedonya'da Selânik-Üsküp demiryolu üzerinde yerleşim yeri olan Köprülü'de doğdu. 1910 yılında Makedonya'da amcasına saldıran bir Bulgarla kavga edip onu öldürmesi üzerine kaçarak

dağa çıktı. Balkan Harbi öncesinde Türk yerleşim yerlerine saldıran Bulgar ve Sırp çetelerine karşı koymak amacıyla kendi çetesini oluşturdu. Bulgarlara karşı komitacılık faaliyetlerinde bulundu. Kıvrak zekâsı ve gözüpekliğiyle ünü kısa zamanda bütün Makedonya'da yayıldı. Daha sonra katıldığı Balkan Savaşları'nda Sırp ve Bulgar komitacılara karşı çete savaşlarını başarıyla yürüttü. O yıllarda Balkanlar'da çete reislerine kaptan dendiğinden kendisine Kaptan unvanı verildi. Balkan Savaşları sonrasında İstanbul'a geldi. I. Dünya Savaşı öncesi İttihat-Terakki liderlerinden Enver Paşa'ya bağlı kurulan Teşkilât-ı Mahsusa'ya katıldı ve savaş sırasında Makedonya'da Sırplara karşı sabotaj eylemleri, daha sonra gönderildiği Irak cephesinde de isyancı Arap aşiretlerinin çölde yürüttükleri çeteciliğe karşı çeteci faaliyetlerde bulundu.

1916'da Irak cephesinden dönerken tanıştığı İttihat ve Terakki'nin ünlü silahşoru Yakup Cemil'in idealizminden, coşkusundan etkilendi ve onun yanında yer aldı. Bir ara Yakup Cemil ile beraber Enver Paşa'ya tavır alıp yeni bir kabine kurmak için başlattıkları mücadele başarısız oldu. 19 Ağustos 1916'da tutuklanıp askeri mahkemede yargılandılar. Bu yargılama sonucu Yakup Cemil 11 Eylül 1916'da idam edilirken, Yahya Kaptan sürgün cezasına mahkûm edilerek Osmancık taburu ile tekrar Irak'a (Musul) gönderildi. Burada da Enver Paşa'nın amcası Halil Paşa'nın (Kut) emrinde gerilla savaşlarında bulunarak İngilizlerle savaştı.

30 Ekim 1918'de İtilâf devletleriyle imzaladığı Mondros Mütarekesi ile savaştan çekilen Osmanlı Devleti'nin orduları Irak'tan çekilirken Yahya Kaptan da İstanbul'a geldi. İstanbul'da bulunduğu günlerde Harbiye Nezareti binası (bugünkü İstanbul Üniversitesi merkez binası) arkasında bulunan taş bina Bekirağa Bölüğü'ne itilaf devletleri mümessillerinin isteği ve baskısı sonucu umumi harp suçlusu olarak hapsedilen arkadaşlarını, bu sırada Halil Paşa'yı ziyaret etti.

Mondros Mütarekesi sonrasında Teşkilat-ı Mahsusa da dağıtılmıştı. Ancak İstanbul'da, kuruluşu Mondros Mütarekesi'nin yapılmasından hemen öncesine kadar götürülmekle beraber, mütareke sonrasında 13 Kasım 1918'de Mahmut Paşa Camii'nin avlusunda bir kahvehanede gerçekleştirilen gizli bir toplantıda kararlaştırılarak Karakol Cemiyeti kurulmuştu. Cemiyetin kurucularının tamamı İttihat ve Terakki fırkasının çeşitli kademelerinde görev almış kişilerdi. Cemiyeti kuran yedi merkez heyeti üyesinden sadece ikisinin Albay Kara Vasıf Bey ile Kurmay Albay Galatalı Şevket Bey'in adları bilinmekteydi. Diğer kişilerin adları zafere kadar gizli tutulacaktır. Bunlar aynı zamanda Teşkilat-ı Mahsusa elemanlarındandı. Karakol Cemiyeti, kurucularından olan Kara Vasıf Bey tarafından kaleme alınan Teşkilat-ı Umumiye Nizamnamesine göre milletin vahdeti, hürriyet ve hâkimiyet-i mutlakasını ve vatanın siyasi, coğrafi ve iktisadi tamamı ve istiklalini teminine çalışacaktı. Karakol Cemiyeti'nin şubeleri, kendi hududu içinde ve civar bölgelerde siyasal faaliyet yürüten gayrimüslim unsurlarla ve müslüman yahut gayrimüslim çetelerle de mücadele ederek emniyet ve asayişi temin edecek muharebe çeteleri teşkil edeceklerdi. Bu şekilde cemiyet, Mondros Mütarekesi'nin doğuracağı tehlikeleri bertaraf etmenin yanı sıra İttihat ve Terakki'nin dağılmasını önleme ve ülkedeki etkinliğini sürdürme gayesini gütmekteydi. Kuruluş hedef ve gayesi çerçevesinde İstanbul sathında semt semt teşkilatlanan Karakol Cemiyeti İstanbul'un Anadolu yakasında da teşkilatlanma yoluna gitti ve Maltepe Endaht (Atış) Mektebi komutanlığına atanan Yenibahçeli Şükrü Bey'in başkanlığında Üsküdar grubu (menzil grubu) oluşturuldu.

Bu sırada Şile ve civarında, İngilizlerin himaye ve müzahereti altında çalışan, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi destekli irili ufaklı Rum çeteleri vardı. Çeteler halk arasında yirmiler, ellilikler ve seksenlikler şeklinde anılıyordu. Bunların çoğu Mavri Mira'nın elebaşlarından olan Rum bakkal Todori'ye bağlı faaliyet gösteriyordu. Bunların yanında özellikle Kocaeli çevresinde Ermeni çeteleri de vardı. Tümü iş birliği halinde bölgede terör estiriyor, özellikle Şile ve Gebze yöresinde Türk köylerine baskınlar düzenliyor, etrafa dehşet saçarak Türk ve Müslüman ahaliyi sindirmeye, bölgeden kaçırmaya çalışıyorlardı.

Bu ortamda Karakol Cemiyeti'nin teşkilatlanması çerçevesinde Yahya Kaptan, bahriye zabiti Zihni Bey ile arkadaşlarının katıldığı toplantıda alınan karar doğrultusunda beraberinde on iki kişilik müfrezesi ve Osman Kaptan bulunduğu hâlde bölgeye geldi. Kocaeli Yarımadası'nda Rum çetelerinin saldırılarına uğrayan Türk köylerini savunmak üzere Tavşancıl'ı kendisine karargâh seçti. Ardından Tavşancıl Köy İhtiyar Heyeti Yahya Kaptan'a korucubaşı olmayı teklif etti, o da bu teklifi kabul etti. (Şükrü Uras Yahya Kaptan'ın Haziran 1919'da Tavşancıl'a geldiğini belirtmektedir. Ancak Atatürk'ün yaveri Cevat Abbas Gürer'in hatıralarındaki anlatıma göre Yahya Kaptan 1919 yılının ilk aylarında Tavşancıl'a gelmiş olmalıdır. Cevat Abbas Gürer, hatıralarında Atatürk'ün Anadolu'ya geçiş planından söz etmekte ve bunun için Tavşancıl'da Yahya Kaptan'la irtibat kurduğunu belirtmektedir. Hazırlanan plana göre Anadolu'ya geçiş için Kocaeli'de ormanların yapraklanmasının beklenmesi kararının alındığını ancak Atatürk'ün müfettiş olarak görevlendirilmesi üzerine planın uygulanmasına gerek kalmadığını söylemektedir.)

Gebze-Tavşancıl'a gelmiş olan Yahya Kaptan bilahare bölgede güçlenen milli kuvvetlerin daha sistemli çalışması ve belli bir düzene kavuşması maksadıyla bölgesindeki silahlı milli kuvvetlerin başına getirildi. Bu durumu Gebze'ye bildiren Şükrü Bey, Yahya Kaptan'a her türlü yardımın yapılmasını da istedi. Bundan sonra Yahya Kaptan'ın Tavşancıl'da yerleştiği eve Gebze jandarma bölük kumandanı Nail Bey bir jandarma telefonunu bağladı ve bütün karakollara Yahya Kaptan'a karşı saygıda kusur etmeyerek kendisini bir amir gibi görmeleri emrini verdi. Bu süreçte Yahya

Yahya Kaptan

Kaptan, Büyük Arslan'la anlaşarak onu yanına aldı ve Büyük Arslan çetesi ile kendi çetesini birleştirdi. Bu gelişme Taşköprü nahiyesinde büyük bir sevinç meydana getirdi, gösteriler yapıldı. Kaymakam tarafından da bir ziyafet verildi. (Bu sırada ortalığı gözetlemekle görevli Yahya Kaptan'ın adamı Rıfat Çavuş, Yahya Kaptan'a suikast ihbarında bulunacak, bunun üzerine Yahya Kaptan sinirli bir şekilde mahiyetiyle birlikte ziyafeti ve kasabayı terk edecektir.) Teşkilatını gittikçe genişleten Yahya Kaptan, silah ve cephane ihtiyacını da bahriye zabiti Zihni Bey'le irtibat kurarak adamları ile birlikte İstanbul'a geçip denetim altındaki silah depolarından 1500 Alman mavzeri ve 30 sandık cephane kaçırarak sağladı. Bu gelişme onun ününü arttırdı. Yahya Kaptan'ın ününü arttıran ve kendisine etkinlik sağlayan başka bir olay da Ağustos 1919'da Bekir Ağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan Halil Paşa (Kut) ile birlikte yaveri kaymakam Şadi Bey ve Küçük Talat Bey'in bir baskınla kaçırılmasında etkili rol oynamasıyla oldu.

Böylece Yahya Kaptan ağustos ayına gelindiğinde bölgede teşkilatını büyük ölçüde ikmal etmiş ve kendisine bağlı silahlı adamların sayısı da oldukça artmıştı. Kocaeli bölgesinde bu gelişmeler sürerken, 4-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi sırasında alınan bir kararla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuş ve tüm müdafaa-i hukuk cemiyetlerinin bu çatı altında toplanması istenmişti. Bu çerçevede heyet-i temsiliye reisi Mustafa Kemal Paşa vali, mutasarrıf ve komutanlara gönderdiği telgraflarla, bölgelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasını, karakol ve diğer namlarla kurulan veya kurulmaya çalışılan cemiyetlerin men edilmesini ve çalışmalarına izin verilmemesini istedi. Aynı zamanda kongre kararları doğrultusunda Kuvayımilliye'nin de yaygınlaştırılmasına çalışılmaktaydı. Bu doğrultuda Milli Kongre Heyet-i Merkeziyesi bir Kuvayımilliye talimatnamesi hazırlamış, çok gizli damgasıyla, bölgelerde güvenilir kişilere ve Kuvayımilliye komutanlarına gönderilmişti.

Bu ortamda Mustafa Kemal Paşa Kocaeli Yarımadası'nda heyet-i temsiliyeye bağlı bir Kuvayımilliye oluşturulmasını istedi. Bu maksatla heyet-i temsiliye reisi Mustafa Kemal Paşa bir kumandanı kendilerine tavsiye etmesi için İzmit teşkilatına danıştı. Bu istek doğrultusunda İzmit Müdafaa-i Hukuk teşkilatı 2 Ekim 1919'da kendisine Yahya Kaptan'ı tavsiye etti. İhtiyatlı hareket eden Mustafa Kemal Paşa İzmit'te Sırrı Bey'e (Bellioğlu) yazdığı 2/3 Ekim 1919 tarihli telgrafla, icap eden kuvvetlerin teşkil ve tertip edilmesini ancak kati lüzum görülmedikçe bunların kullanılmasında ihtiyatlı olunmasını ve mutlaka İzmit'teki Birinci Fırka kumandanıyla iş birliği yapılmasını bildirdi.

Bu sırada Yahya Kaptan konuyla ilgili olarak Sırrı Bey tarafından bilgilendirildi. Bunun üzerine Yahya Kaptan Sivas'a kendisini tanıtan ve oranın emrine hazır olduğunu beyan eden bir telgraf gönderdi. Ancak bu telgraf İstanbul tarafından engellendi. Bunun üzerine 4 Ekim 1919'da Yahya Kaptan, gizli haberleşme merkezi olan Kuşçalı telgraf merkezinden Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf daha göndererek, kendisinin iki gün evvel İzmit'ten tavsiye edilen Yahya olduğunu, emirleri üzerine telgraf başına geldiğini ve ertesi gün akşama kadar da telgrafhanede talimatlarını bekleyeceğini bildirdi. Mustafa Kemal Paşa aynı gün Yahya Kaptan'a, bulunduğu havalide kuvvetli bir teşkilat kurması, Adapazarı kaymakamı Tahir Bey vasıtasıyla kendileriyle bağlantı kurması ve şimdilik hazır olması talimatını verdi.

Yahya Kaptan bundan sonra bu talimat doğrultusunda hareket etmeye başladı. Bu sırada Yahya Kaptan'ın heyet-i temsiliye ile irtibatını sağlayan Sırrı Bey'in Gebze'ye gelmesinin ardından Zihni Bey ile jandarma müfreze kumandanı Sabahattin Bey'in katılımıyla 6 Ekim 1919 günü Yahya Kaptan'ın Kuvaymmilliye'ye resmen katılımının töreni yapıldı. Bu ortamda heyet-i temsiliyeye dayanan Yahya Kaptan, tıbbiye mektebinin son sınıfına kadar yükselmiş, Balkan savaşları esnasında kıymetli hizmetleri olmuş candan arkadaşı Enis Bey'in de desteğiyle bölgede teşkilatını daha da genişletmeye, kendisine karşı olanları ise bertaraf etmeye başladı. Bu çerçevede 5 Ekim 1919 İzmit Gebze ve havalisi Kuvayimilliye kumandanı imzasıyla kendisine karşı olarak gördüğü Küçük Arslan'a tehditkâr bir mektup yazarak onu kendi safına çağırdı. Ancak bu teklife son derece kızan ve yüzbaşı Nail ile birlikte hareket eden Küçük Arslan kendi taraftarlarının da it-

tifakıyla karşı çıktı. Yahya Kaptan'ın bu davranışlarının yanı sıra herhangi bir rütbesi bulunmamasına rağmen kendisinin, heyet-i temsiliyeden emir alan büyük bir güç haline gelmesi yüzbaşı Nail gibi Karakol Cemiyeti taraftarlarını kıskandırmıştı. Bu durum guruplar arasında rekabetin başlamasına ve Karakol Cemiyeti taraftarlarının Yahya Kaptan'ın aleyhine dönmesine sebep oldu. Zira Karakol Cemiyeti kendi nüfuz alanı olarak gördüğü İstanbul sınırlarını, dolayısıyla Kartal ve Gebze'yi muhafaza etmek istiyor ve bölgede heyet-i temsiliyeden bağımsız hareket etmek konusunda ısrarlı davranıyordu. Böylece Karakol Cemiyeti Anadolu Hareketinde söz sahibi olmak, bilahare yapılacak olan Meclis-i Mebusan seçimlerinde etkili olmak istemekteydi.

Yahya Kaptan İstanbul'daki milli teşkilatla sağlıklı bir ilişki kuramadı. Bu sebeple ortaya çıkan gelişmeler önemli problemleri beraberinde getirdi. Nitekim bu durumun farkına varan Sırrı Bey de vakit kaybetmeksizin Mustafa Kemal Paşa'yı uyarma ihtiyacı hissederek Adapazarı'ndan Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği 12 Ekim 1919 tarihli telgrafta çekincelerini ve önerilerini açıkça ortaya koydu. Telgrafta, Yahya Kaptan'a bağlı kuvvetlerin sayısı dört yüz olarak vermekte ve bu sayının son yapılan yardımlar sonrasında Yahya Kaptan tarafından bine çıkarılacağında şüphe bulunmadığını da ifade etmekteydi. Ayrıca Sırrı Bey telgrafında, çevreye rahatsızlık vermeden böyle kalabalık bir kuvvetin elde tutulabilmesi için Yahya Kaptan'a parasal yardım yapılması, ayrıca doğrudan doğruya taraf-ı samilerinden gönderilecek cerzebeli ve kudretli bir zabitin Yahya Kaptan üzerinde nüfuz sahibi olmasının gerekli olduğunu belirtmekteydi. Bunun üzerine heyet-i temsiliye 12 Ekim 1919'da "İzmit ve Geğbüze (Gebze) ahvalinin mahallinde tetkik ve tahkiki için İstanbul'dan münasip bir zatın" mezkûr havaliye gönderilmesini İstanbul'da kaymakam Kemal Bey'e bildirdi. Bunun akabinde Yahya Kaptan'ın nezdine muktedir bir zabitin gönderilmesi Ali Fuat Paşa'ya yazıldı şeklindeki 14 Ekim 1919 tarihli Heyet-i Temsiliye kararı Sırrı Bey'e bildirildi. Ardından Sırrı Bey'e, "Gebze'de Kuvaymilliye Kumandanı Yahya Kaptan'ın refakatine Manastırlı yüzbaşı Aguş Ali Efendi'nin talimat-ı lâzıme itasıyla izamı İzmit'te Birinci Fırka Kumandanlığı'na yazıldı ve kendisine asayişsizliğe meydan verilmemesi bildirildi" şeklindeki 31 Ekim tarihli heyet-i temsiliye kararı bildirildi. Ancak Rüştü Bey'in İzmit'ten Sivas'a gönderdiği 9 Kasım 1919 tarihli telgraftan anlaşıldığına göre bu karar, Yahya Kaptan'ın isteksiz davranması ve yanı başında kendisini kontrol edecek bir zabitle çalışmayı istememesi sonucu hayata geçirilemedi. Bu gelişme sonrasında zaten Karakol Cemiyeti'nin düşmanlığını da üzerine çekmiş olan Yahya Kaptan'ın son derece isteksiz bir tavır takındığı ve bölgeyi terk etmek için sürekli girişimlerde bulunduğu gözlendi. Nitekim Yahya Kaptan, Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e, kendisine hiçbir taraftan yardım edilmediğini, silah, cephane, para ve elbiseye ihtiyacı olduğunu, elindeki son parayla bir yerlere gitmek ve adamlarını da dağıtmak fikrinde bulunduğunu söyleyecekti.

Mustafa Kemal Paşa ise İstanbul'a son derece yakın Gebze'de, doğrudan emrinde olan böyle bir kuvveti dağıtmak niyetinde değildi. Ancak Yahya Kaptan ve adamlarının doğrudan idare edilmesi de önemli bir sorundu. Mustafa Kemal Paşa gibi bütün bu olumsuzluklara rağmen Yahya Kaptan'ın bölgede kalması gerektiğini düşünen Rüştü Bey, iaşe meselesi de dâhil olmak üzere bir takım çözüm önerilerinde bulundu. Çünkü Yahya Kaptan'ın bölgeyi terk etmesi ona bağlı kuvvetlerin başıboş kalmasını ve bölge asayişini sürekli ihlal eden çetelere dönüşmesini beraberinde getirecekti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa 12 Kasım 1919'da heyet-i temsiliye namına Rüştü Bey'e şifreli bir telgraf göndererek, heyet-i temsiliyenin elinde para olmadığından, bunların şimdilik hoş tutularak idare edilmelerinden başka çare olmadığını bildirdi.

Yahya Kaptan'ın bölgedeki yeni konumu ve faaliyetleri, karşıtlarının onun aleyhinde çeşitli söylentiler çıkarılıp suçlanmasına yol açtı. Bu çerçevede onu İstanbul hükümetine şikâyet etmekte ve yıpratmaya çalışmaktaydılar. Nitekim aslında milli teşkilata muhalif olan ve Kuvayımilliye'nin faaliyetlerini asayişsizlik olarak gören Üsküdar mutasarrıfı, hükümete bu doğrultuda bir rapor sunmuş ve asayişsizliğe karşı alınması gereken tedbirleri sıralamıştı. Bunların yanı sıra kendileri için ciddi bir tehlike olarak gördükleri Kuvayımilliye'ye karşı olan ve dağıtılmasını isteyen itilaf devletleri, özellikle İngiltere Rumların şikâyetlerini de bahane ederek bölgede hâkimiyet sağlayıp büyük bir güç hâline gelen milli kuvvetlerin ortadan kaldırılması için hükümete baskı yapıyordu.

Bu sırada bir taraftan heyet-i temsiliye ile anlaşmış ve Mebusan Meclisi için seçimler yapılacağını açıklamış olan, Ali Rıza Paşa hükümeti diğer taraftan siyaseten Anadolu'da her vesileyle heyet-i temsiliyenin etkinliğini azaltmaya, hükümetin etkinliğini artırmağa çalışmaktaydı. Böylece hükümet, içerinin yanı sıra dışarıya karşı da güçlü olduğunu göstermek istiyordu. Bu çerçevede hükümet, haksız işgale karşı meşru müdafaa olarak gördüğü Batı Anadolu Kuvayımilliye'sini kendi denetimi altına almağa çalışırken, Batı Anadolu dışındaki Kuvayımilliye'yi tanımak istemiyordu. Bu durum tarafların birbirine olan güvenlerini ortadan kaldırıyordu. İşte bu ortamda Ali Rıza Paşa hükümeti Kocaeli Yarımadası'nda kontrolü sağlamak istedi ve meselenin üzerine gitti. Bu çerçevede harbiye nazırı Cemal Paşa, 26 Ekim 1919 tarihinde umum jandarma kumandanlığından Yahya Kaptan hakkında hükümet-i mülkiye ile kanuni takibat yapmasını istedi.

Bu gelişmeler yaşanırken Yahya Kaptan ile karşıtları asayişsizlik ve itaatsizlik konularında birbirlerini suçlamayı sürdürüyorlardı. Nitekim Yahya Kaptan'ı çekemeyen Karakol Cemiyeti üyesi binbaşı Ahmet Necati Bey; Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf göndererek adam öldürme, Bucak müdürünü dövme ve

köylerde yağma yapma gibi suçlarla Yahya Kaptan'ın hükümete teslimi mecburiyetinin doğduğunu ve dahiliye nazırının da bu konuyu özenle izlediğini bildirdi. Mustafa Kemal Paşa, 25 Kasım 1919'da İzmit I. Fırka kumandanı Rüştü Bey'e, Yahya Kaptan'ın memleketin bu buhranlı zamanlarında hükümete tesliminin asla muvafık görülmediğini beyan ederek, işin hükümetin de nüfuzunu dikkate almak suretiyle halledilmesini, neticenin de bildirilmesini bildirdi. Yahya Kaptan 26 Kasım 1919'da Hereke'den, Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf göndererek bugünlerde binbaşı Necati Bey'in suiistimallerinin Kuvayımilliye'yi lekelediğini ve hemen tahkikat yapılması için emir buyrulmasını millet namına istirham ettiğini bildirdi.

Bunun akabinde İzmit I. Fırka kumandanı Rüştü Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafına 29 Kasım ve 5 Aralık tarihlerinde iki ayrı telgrafla verdiği cevapta, Gebze kaymakamından aldığı bilgiler doğrultusunda, Yahya Kaptan'ın iddialarını doğrulayıp tedbir olarak da Necati Bey ile Nail Efendi'nin başka yerlere gönderilmelerinin sağlanmasını istedi. Harbiye nazırı Cemal Paşa daha önce hakkında tahkikat yapılmasını istediği umum jandarma kumandanlığından şimdi Yahya Kaptan'ın derhal ortadan kaldırılmasını ve arkadaşlarının tevkif edilerek divan-ı harbe teslim edilmesini istedi. Hemen ertesi gün de İstanbul Muhafızlığı ile Bahr-i Sefid (Akdeniz) ve Bahr-i siyah (Karadeniz) mevki-i müstahkem kumandanlıklarından, Yahya Kaptan ve arkadaşlarının tedibi için 11 Aralık 1919 tarihine kadar doksan kişilik bir müfreze teşkil edilmesini, 12 Aralık 1919'da da müfrezenin harekete hazır hâle getirilmesini istedi. Bu emir üzerine muhafız alayı kıdemli yüzbaşı Nihat Bey kumandasında istenilen müfreze teşkil edildi.

Yahya Kaptan'la ilgili bu hazırlıklar yapılırken Miralay Şevket Bey 19 Aralık'ta Bekir Sami Bey'den, Yahya Kaptan'ın kâtibi Ragıp Efendi aracılığı ile kendisinden para aldığı doğruysa artık kendilerine, Kuvaymilliye nüfuzunu suiistimal ile fenalıklar yaptıkları için yardım edilmemesini istedi. Diğer taraftan miralay Şevket Bey ile Kara Vasıf Bey 27 Aralık'ta Mustafa Kemal Paşa'ya, Kartal ve Gebze'deki asayişsizliğe binbaşı Necati Bey'le beraber olanların değil, Yahya Kaptan ve arkadaşlarının sebep olduğunu, Yahya Kaptan'ın gönderilen nasihat heyetlerini dinlemediğini yazdı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa İzmit I. Fırka kumandanı Rüştü Bey'den mesele ile ilgili bir kere daha tahkikat yapılmasını istedi. Rüştü Bey bu isteğe verdiği cevapta, önceki görüşlerini tekrarlayarak mesele ile ilgili yüzbaşı Aguş Efendi vasıtasıyla tahkikat yaptırdığını, Yahya Kaptan'ın yanında yer alan Büyük Arslan çetesi ara sıra münasebetsizlikler yapmışsa da büyük kötülüklerine Yahya Kaptan'ın müsaade etmediğini belirtti.

Bu yazışmalar olurken Yahya Kaptan'ın tenkili için hazırlanmış olan müfreze, 5/6 Ocak 1920 gecesi Bandırma vapuruyla Galata rıhtımından Hereke'ye geldi ve oradan da Tavşancıl'a geçti. Müfrezenin burada gerçekleştirdiği sıkı bir arama sonucu şüpheli bazı şahıslar ile Yahya Kaptan'ın adamlarından bazıları yakalandı. Ancak Yahya Kaptan yakalanamadı. Bu durumdan haberdar olan Mustafa Kemal Paşa derhal 7 Ocak günü Rüştü Bey'den Yahya Kaptan'ın yakalanmasının önlenmesini istedi. O sırada mebus seçilmiş olup İstanbul'da bulunan, Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Cevat Bey, 10 Ocak'ta harbiye nazırı Cemal Paşa imzası ve şifresiyle bir telgraf göndererek kendisinden Yahya Kaptan'ın kurtarılması için Cemal Paşa'ya müracaat edilmesini rica etti. Bu yazışmanın olduğu gün, Tavşancıl'da harekâtta bulunan müfrezenin kumandanından Harbiye Nezareti'ne rapor geldi. Raporda Yahya Kaptan'ın çatışma sonucu ölü olarak ele geçirildiği belirtilmekteydi. Rüştü Bey bu gelişmeyi aynı gün Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırdı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 11 Ocak 1920'de, o sırada İzmit'te komutan vekili olarak bulunan Fevzi Bey'e bir telgraf gönderdi ve "Yahya Kaptan'ın kendi adamları olduğunu, eğer bir kusur ve kabahati varsa kendileri tarafından icabının yapılmasının tabii bulunduğunu ve hiçbir surette Yahya Kaptan'ın muhasara ve tevkif edilmesine razı olmadıklarını" içeren talimatını, İstanbul'dan gelmiş bulunan müfreze kumandanına tebliğ edip etmediğini sordu. Fevzi Bey de buna 14 Ocak'ta, herhangi bir çatışma olmadan Yahya Kaptan'ın teslim olduğu, kendisinin köy dışında alet-i ceriha ile katledildiği, kafatasının bulunmamasının da bunu gösterdiğini belirterek cevap verdi. Aynı gün, Karagümrük Keçeciler, Karabaş Mahallesi, 19 numarada ikâmet etmekte olan Yahya Kaptan'ın eşi Şevket Hanım Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekti. Telgrafta, kocasının sırf Mustafa Kemal Paşa ile münasebeti dolayısıyla suç işlemediği ve teslim olduğu halde Gebze jandarma kumandanı Nail Bey ile mülazım-ı evvel Abdurrahman Efendi tarafından öldürüldüğü, bütün Tavşancıl ahalisinin bu olayın şahidi olduğu belirtilmekteydi.

Buna mukabil Kara Vasıf Bey ise 20 Ocak tarihli telgrafında Yahya Kaptan'ın teslim olmasından değil, yakalanmasından sonra karakol mahalline götürülürken civardan on kadar şakinin ateş açmasından istifade ile firara teşebbüs ettiği anda öldürüldüğünü, yine de iyi bir tahkikat için hükümete müracaat edildiğini belirtti. Mustafa Kemal Paşa ise Kara Vasıf Bey'in bu açıklamasını böylesi suikastları temize çıkarmak için kullanılan bir mizansen olarak değerlendirdi. Yahya Kaptan'ın takibatı sırasında hükümet kuvvetlerince, Arnavut Arif gibi önemli isimlerin de yer aldığı Küçük Arslan grubuna bağlı kişiler de öldürüldü. Yahya Kaptan'a bağlı olarak faaliyet gösteren, hukuk mezunu İdris Bey ve iki adamı 10/11 Ocak 1920 gecesi teslim oldu. Bilahare İdris Bey'in adamlarından teslim olanların sayısı 20 Ocak'a kadar 12'yi buldu. Bir müddet sonra, 19 Ocak'ta Yahya Kaptan'la birlikte hareket eden Büyük Arslan da on üç adamıyla birlikte teslim oldu. Böylece Yahya Kaptan olayı ile bölgedeki heyet-i temsiliyeye bağlı önemli bir kuvvet elden çıkmış oluyordu.

Bu sırada mebus olarak İstanbul'da bulunan Rauf Bey'den, 19 Şubat'ta Mustafa Kemal Paşa'ya, Yahya Kaptan'ın teslim olduktan sonra öldürüldüğünün İstanbul'ca da anlaşıldığı, muhafızlığa müracaat edilip kendisine otopsi yapıldığı, hükümetin kanuni takibatı eline aldığı şeklinde bilgi geldi. Ancak Mustafa Kemal Paşa, hükümetin meselenin üzerine layıkıyla gideceğine ihtimal vermiyordu. 20 Ocak 1920'de, Mustafa Kemal Paşa'nın Yahya Kaptan hakkındaki şikâyetlerle ilgili tahkikat yapılmasını istediği Galatalı albay Şevket Bey'den, yapılan incelemelerde şikâyetlerin doğru olmadığı bilgisi gelmiştir. Yahya Kaptan 8 Ocak 1920'de, 29 yaşında iken şehit edilmiştir. Bu tarihi 9 Ocak olarak verenler de vardır. Tavşancıl Tepesi'nin İzmit Körfezi'ne bakan kısmında anıt mezarı vardır. Bilahare TBMM, Yahya Kaptan'ın ailesine hidameti vataniye tertibinden maaş bağlamıştır.

"Merhumun hiç kimseyi dinlememesinin tenkiline, katline sebep olarak gösterilmesi asla doğru olamaz. Şehidi merhum, beni dinliyordu. Benden emir alıyordu. Verdiğim emre göre hareket ediyordu. Başka bir makam ve eşhasa (şahıslar) merbut (bağlı) olduğunu, onlardan emir alması lüzumunu kendisine emretmemiştim," diyen Mustafa Kemal Paşa Cumhuriyetin ilanından sonra da olayın peşini bırakmamış ve olayın sorumlularının adalet önünde yargılanmaları için ısrarlı girişimlerde bulunmuş, bu da gerçekleşmiştir.

Yahya Kaptan'ın mezar yazıtı şöyledir:

"Şehit Yahya Kaptan…

Vatanın fedakâr evladı Yahya Bey, İstiklal Mücadelesi'nin en kara günlerinde Gebze kazası milis kuvvetleri kumandanı idi. Şerefli ve muazzam muzafferiyatın istihsaline pişiva olan hidematı güzidesi sitayişle yad edilebilir. Vatan kendi uğrunda can veren bu fedakâr evladına ebediyyen minnettardır."

Bu durumun oluşmasında itilaf devletlerinin Kuvaymilliye'yi dağıtma baskısı altında olan Ali Rıza Paşa hükümetinin aynı zamanda prestij meselesi hâline getirdiği heyet-i temsiliyenin etkinliğini azaltıp kendi etki ve otoritesini arttırmak şeklindeki tutum ve yaklaşımının da rolü vardı. Bu durum Mustafa Kemal Paşa'yı son derece olumsuz etkilemişti. Nitekim Rıza Nur'un hatıratında verdiği bilgiden anlaşıldığına göre Ocak ayı içinde Mustafa Kemal Paşa'nın Kocaeli'ne kadar geldiği anlaşılmaktadır. Rıza Nur bu durumu Meclis-i Mebusan'ın çalışmaya başlayacağı günlerde daha önce kararlaştırıldığı şekilde Meclis-i Mebusan'da Müdafaa-i Hukuk grubunun oluşamayacağı, Mustafa Kemal Paşa'nın meclis başkanı seçilemeyeceğinin anlaşılması üzerine Erzurum mebusu olan ancak İstanbul'a gitmemesi kararlaştırılan Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gitmek üzere geldiği şeklinde beyan etmektedir. Bu bilgi çerçevesinde Mustafa Kemal Paşa büyük bir ihtimalle Adapazarı'na kadar gelmiş olmalıdır. Bu olay sonrasında bölgede Karakol Cemiyeti tekrar etkin hâle gelmişti. Bu durumda Karakol Cemiyeti ile Mustafa Kemal Paşa arasında bazen derinden ve bazen açıktan kendini hissettiren rekabet 16 Mart 1920'de İstanbul'un itilaf kuvvetlerince resmen işgal edilmesi ve Karakol Cemiyeti'nin dağılmasına kadar sürecektir. Diğer taraftan bu olay TBMM'nin açılışına kadar Müdafaa-i Hukuk hareketinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çatısı altında tam olarak birleşmediğini gösteren önemli gelişmelerden biridir.

KAYNAKÇA

Aksu, Şener, *Bireyin Tarihteki Rolü Açısından Yahya Kaptan*, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, İzmit 2003; Özdemir, İlter, *Yahya Kaptan*, Gebze 1977; Uras, Şükrü, *Yahya Kaptan*, İstanbul 1968; Ali Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948; Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım*, Yayına Hazırlayan, Sümer Kılıç, İstanbul, 1993; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk* İnkılâbı *Tarihi*, C. III, K. 4, Ankara, 1989; Tevfik Bıyıklıoğlu ve diğerleri, *Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara, 1962; Hüsamettin Ertürk, *Milli Mücadele'de Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri*, ATASE Kitaplığı A/1/218, D. 449/A; Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006; Adnan Sofuoğlu; "Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli-Yalova-İznik Çevresinde Rum ve Ermeni Terörü*", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* C. 28, S. 54, Ankara, Kasım, 2002; Halide Edip Adıvar, *Türk*'ün *Ateşle* İmtihanı, İstanbul, 1985; Adnan Sofuoğlu; *Kuvay-i Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu,* Ankara, 1994; Yunus Nadi, *Ankara'nın İlk Günleri*, İstanbul, 1955; Avni Öztüre, *Nikomedia İzmit Tarihi*, İstanbul, 1969; Gotthard Jaeschke, İngiliz *Belgelerinde Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1986; Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, C.1 Ankara 1959; Mevlüt Çelebi, "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdurrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S. 19, Temmuz 1990; Mahmut Goloğlu, Üçüncü *Meşrutiyet*, Ankara 1970; Murat Aydoğdu, "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti – Mustafa Kemal Paşa Rekabeti Ve Yahya Kaptan Olayı I" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXV, S.75, Ankara, Kasım 2009; Dr. Fahri Can, "İlk Milli Mukavemet Nasıl Kuruldu", Yakın Tarihimiz, C. 1, Sayı, 11-13, İstanbul; İhsan Birinci, "Milli Mücadele İçin Kurulan Önemli Cemiyet ve Çeteler, *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı, 10, 11 Eylül 1971; Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, Ankara, 1957; İlyas Sami Kalkavanoğlu, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1957; Hamdi Atamer, " Kuvayi Milliye'ye Katılanların Listesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı, 4, 1968; Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yılarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988; *Türk İstiklâl Harbi*, C.6, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1964; Yaşar Semiz, Ömer Akdağ, *Yenibahçeli* Şükrü *Bey'in Hatıraları*, Çizgi Kitabevi, Konya 2011; Dr. Fahri Can, "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, İstanbul; Muharrem Giray; "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, C. 1; Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında* İstanbul *ve Yardımları*, C.1, İstanbul, 1975; Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları,* İstanbul, 1953; Rahmi Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul, 1942; Şükrü Uras, "Bilinmeyen Yönleriyle Yahya Kaptan", Tarih Coğrafya Dünyası Dergisi, C. 1, Sayı: 4, 5, 6, 7, C. 2, Sayı: 6-9; Cevdet Yakup Baykal, "İstiklal Harbinin İlk Şehidi Yahya Kaptan", *Tarih Coğrafya Dünyası Dergisi*, C. 1, Sayı: 1; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. 1, Ankara, 1986; Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. 1,İstanbul 1981; Murat Aydoğdu, *Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı II, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXVI, S. 76 Mart 2010; İsmet İnönü, *Hatıralar*, Yayıma Hazırlayan, Sabahattin Selek, C. 1, Ankara, 1985; Kamil Erdeha, "Kocaeli Mutasarrıflığı I", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, S. 48-52, Ankara, 1977; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İzmit 1945; Turgut Gürer, *Atatürk*'ün *Yaveri Cevat Abbas Gürer*, İstanbul 2007; Hüsamettin Ertürk, İki *Devrin Perde Arkası*, Hazırlayan, Samih Nafiz Tansu; İstanbul, 1969; Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele*, İstanbul, 1987; Sakarya İl Yıllığı 1973; TBMM. Zabıt Ceridesi, Devre I, C. 14, s. 143; C. 23, s. 408-410; C. 24, s. 14, 24-25 ve 48.

Adnan SOFUOĞLU

YAHYA KAPTAN ANIT MEZARI
Milli Mücadele Kahramanı Anıtı

Makedonya'nın Köprülü kasabasında doğdu. Amcasına saldıran bir Bulgar'ı öldürüp dağa çıktı. Müslüman ve Türk köylerine saldıran Sırp ve Bulgar çetelerine karşı kendi çetesini kurdu ve onlarla mücadele etti. Balkan Savaşlarına katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa'ya katıldı. Teşkilat içinde Balkanlar'da ve Irak'ta görev yaptı. İttihat ve Terakki'nin ünlü silahşoru Yakup Cemil ile Irak Cephesi'nden dönerken tanıştı ve yeni bir kabine kurmak için başlattıkları mücadelede tutuklanıp yargılandı. Yakup Cemil idam edildi, Yahya Kaptan ise Irak'a sürgüne gönderildi.

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Yahya Kaptan İstanbul'a geldi. Ama Teşkilat-ı Mahsusa dağıtıldığından İstanbul'da kalamadı. Eski ittihatçıların kurduğu gizli örgütlerden en önemlisi olan Karakol Cemiyeti'nin menzil grubuna katıldı. Yenibahçeli Şükrü Bey liderliğindeki Menzil Grubu, Anadolu'da başlaması olası mücadeleye malzeme ve insan aktarımını sağlamak için Kocaeli Yarımadası'nı kontrol altında tutmayı amaçladı.

Dağınık birlikler toplanarak başına Yahya Kaptan getirildi. Kurtuluş Savaşı başlarında Mustafa Kemal Paşa ile ilişki kurdu ve onun direktifleri, İstanbul'daki Karakol Cemiyeti'nin de yardımlarıyla İstanbul'dan Anadolu'ya geçen sivil ve askeri kişilere yardım etti. Gebze'de Kuvayi Milliye'yi örgütleyerek İstanbul-Kocaeli yöresinde çeşitli eylemlerde bulundu. Aralık 1918'de Tavşancıl'da konuşlandı, Ahırkapı (İstanbul) cephaneliği baskını, Darıca un deposu baskını, bölgedeki Rum çetelerinin imhası gibi önemli hizmetler yaptı. İtilaf devletlerinin Yahya Kaptan'ın faaliyetlerinden rahatsız olması üzerine İstanbul Hükümeti'ne baskı yapıldı ve bu durumun önlenmesi istenildi. Bunun üzerine İstanbul hükümeti Yahya Kaptan üzerine büyük bir jandarma kuvveti gönderdi. Yahya Kaptan Tavşancıl'da teslim olduktan sonra 8 Ocak 1920'de tutuklu olduğu hâlde kasten şehit edildi.

Mustafa Kemal Atatürk, bu trajik ölüm karşısında çok etkilendi. Nutuk'ta, Yahya Kaptan olayına geniş yer veren Mustafa Kemal Paşa, Yahya Kaptan'ın şehit edilmesiyle ilgili Nutuk'ta şu ifadeyi kullanmıştır. *"Saygıdeğer Efendiler, telgrafın ikinci maddesindeki, Yahya Kaptan'ın hiç kimseyi dinlememesinin, öldürülmesine sebep olarak gösterilmesi asla doğru olamaz. Merhum şehit, beni dinliyordu, benden emir alıyordu. Verdiğim emre göre hareket ediyordu. Başka bir makama veya şahıslara bağlı olduğunu, onlardan emir alması gerektiğini kendisine emretmemiştim. Bu sebeple, İstanbul'dan her önüne gelenden, Dâhiliye Nâzırı'ndan, Jandarma Komutanı hâin Kemal Paşa'dan verilen emirleri dinlememesi zaten bizim istediğimiz şeydi. Kuvayi Milliye adına eşkıyalık ve zulüm yapanın da kendisi olmayıp Küçük Aslan çetesi gibi, haince bir maksatla kurulduk-ları belgelere dayanılarak anlaşılmış bulunan çeteler idi. Yahya'nın bunların eşkıyalıklarını önlemeye çalıştığı da, sözlerine güvenilmesi gereken kimselerin soruşturmalarıyla kesinleşmiş bir durumdur."*

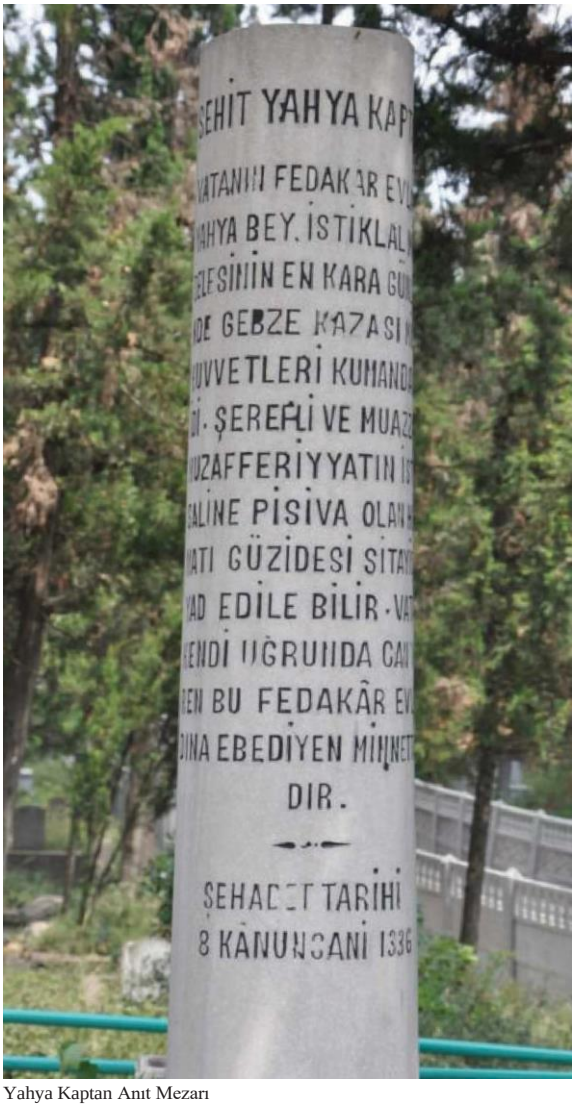

Yahya Kaptan Anıt Mezarı

Yahya Kaptan için Kocaeli'nin Dilovası ilçesine bağlı Tavşancıl Mahallesi'nde anıt mezar yaptırılmıştır. Bu anıt mezarın başındaki şahidede şu ifadeler yer almaktadır: *"Vatanın fedekâr evladı Yahya Bey. İstiklal mücadelesinin en kara gününde Gebze kazasının milis kuvvetleri kumandanı idi. Şerefli ve muazzam muzafferiyetin istihsaline pisiva olan hidematı güzidesi sitayişle yad edilebilir. Vatan kendi uğrunda can veren bu fedakar evladına ebediyen minnettardır. Şehadet Tarihi: 8 Kanunisani 1336"*

KAYNAKÇA

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Cevdet Yakup Baykal, "İstiklal Harbinin İlk Şehidi Yahya Kaptan", *Tarih Coğrafya Dünyası,* C. I, sayı 1, İstanbul 15 Nisan 1959; İhsan Birinci, "Yahya Kaptan", *Hayat Tarih Mecmuası*, Ocak, Şubat 1978, sayı 1, 2; Şükrü Uras, *Yahya Kaptan*, Akba Yayınları, İstanbul 1968; Turgut Özel, *Kocaeli Yarımadası'nda Millî Mücadele ve Yahya Kaptan*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996; Murat Aydoğdu, "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı I", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 2009, Cilt 25, Sayı 75, 605 - 634, 01.11.2009.

Burhan SAYILIR

YAHYA LÜLECİ (1936-…)

Ses Sanatçısı/Solist/Udi

1936'da İzmit'te doğan Yahya Lüleci, Ali Koç (İzmit Musiki Derneği), Kemancı Osman Çakar (öğretmen/Musiki Derneği), Melih Köseoğlu (orman mühendisi), İsmail Olcayto (öğretmen/Adapazarı Musiki Cemiyeti), Udi Kemal Deniz, Turhan Demir (türkücü), Neşe Can ile birlikte çalışır. İzmit musikisinde yeri olan Mustafa Enül ve udi İbrahim Boysan ile arkadaşlık eder. İbrahim Boysan, İzmit Belediyesi'nde çalışırken bir yandan da beste yapar. Yahya Lüleci, İbrahim Boysan'dan ud dersi alır ancak bir süre sonra bırakır. Sonrasında Üsküdar Musiki Cemiyeti'ne devam eder.

Ankara'da musiki sanatçılarının hakkını korumak üzere Türk-İş'e bağlı Müzik-İş Sendikası'nın kurucularındandır. 1956 yılında *Hürriyet* gazetesinin Gülhane Parkı'nda düzenlediği yarışmada, ardından Ankara Gençlik Parkı'ndaki Gazeteciler Festivali'nde Göl Gazinosu önünde yapılan bir sahnede yapılan ses yarışmasında birinci olur. 1963 yılında yine Gençlik Parkı içinde Maltepe Camii karşısında Güneypark'taki ses yarışmasında birinci olur. Fahrettin Aslan'la yaklaşık 30 yıl birlikte çalışır. İdeali radyo sanatçısı olmaktır. Bu nedenle seçmelere girer ancak kazanamaz. Daha sonra İzmit'te, Hacıhasan Mahallesi'ndeki karakolun yanında bir berber, bir de kuaför dükkânı açarak mesleğine geri döner. 1966 yılında Almanya'ya gitmek için başvurur ve 1972 yılında çalışmak üzere Almanya'ya gider. Hem Almanya'dan hem de Türkiye'den emekli olarak yaşamını her iki ülkede sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Gülşen Erdal, *Osmanlıdan Günümüze Kulaktaki Tınılar: Kocaeli'de Müzik Kültürü*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019

Gülşen ERDAL

YAHYAKAPTAN MAHALLESİ

İzmit İlçesinde Bir Mahalle

Kocaeli ili, İzmit ilçe merkezi toplam 102 mahalleden oluşmaktadır. İlçe sınırlarının doğusunda bulunan Yahyakaptan Mahallesi, büyük bölümü İzmit'in yeni yerleşim alanlarını oluşturan Erenler, Gündoğdu, 28 Haziran, Kadıköy, Tavşantepe, Yenişehir, Yeşilova, Yahyakaptan, Ayazma, Malta, Tepeköy mahalleleri ile birlikte *Bekirpaşa* semtini oluşturmaktadır. Yahyakaptan Mahallesi'nin kuzeyinde D100 karayolu, doğusunda Alikahya Mahallesi, batısında ise Yenişehir Mahallesi bulunmaktadır.

İzmit'in kentsel ve fiziki gelişimi incelendiğinde, körfezin doğusunun bataklık olması nedeniyle yerleşim sınırlarının uzun yıllar Pertev Paşa Camii'nden ileri gidemediği anlaşılmaktadır. İzmit'in fiziki alanının doğuya doğru genişlemesinde, bataklıkların kurutulması ve sonrasında bölgedeki sanayileşmeyle birlikte ihtiyaç duyulan yeni iskân alanlarının burada oluşturulması etkili olmuştur.

Yahyakaptan Mahallesi'nin çekirdeğini, 1985 yılında Emlak Bankası ve Toplu Konut İdaresi ortaklığı ile inşası kararlaştırılan İzmit'in ilk toplu konutları meydana getirir. Toplu konutlara adını veren, Nutuk'ta da "fedakâr bir vatansever" olarak adı geçen Yahya Kaptan, milli mücadele yıllarında İzmit'te Kuvaymilliye komutanı olarak görev yapmış önemli bir şahsiyettir. Burada ilk etap konutların inşasına 1987-1988 yılında başlanmış, tüm etaplar 1995 yılında bitirilmiştir. Yahya kaptan toplu konutları, 6 konut tipinde 5368 binadan (bazı kaynaklara göre 4902) oluşmakta olup bunlar 10 konut alanına dağılmaktadır.

Yahyakaptan toplu konut alanının bir mahalleye dönüşüm süreci ise 2000'li yıllarda başlamıştır. Söz konusu toplu konutların çevresi 1999 depreminden sonra geçici prefabrik konut alanı olarak düzenlenmiş, kalıcı ko-

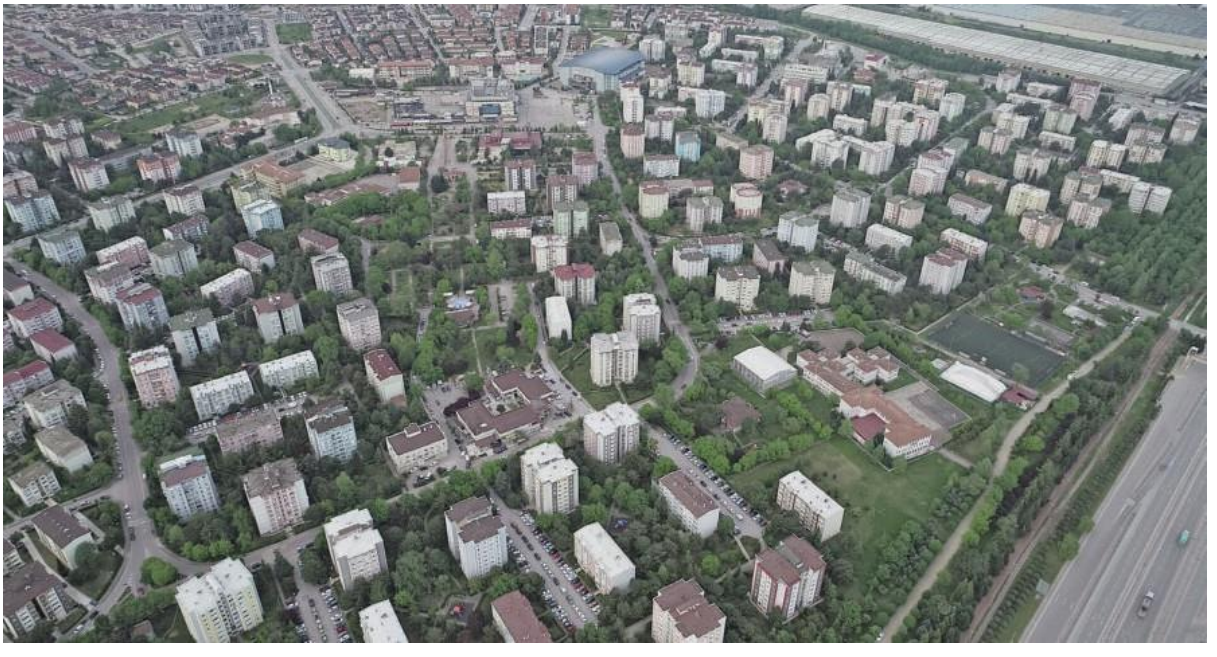

Yahyakaptan Mahallesi

nutların tamamlanmasının ardından da buraları imara açılmıştır. Böylelikle Yahyakaptan toplu konutlarının kuzeyinde kalan bölgede kentsel doku giderek yoğunlaşmış, bu yeni iskân sahalarında ise az katlı apartmanlar ya da müstakil evler inşa edilmiştir. 2015 yılı itibariyle mahallede 363 parsel yer almaktadır.

Yahyakaptan Mahallesi, İzmit'in nüfusu artan mahallerinden olup 2020 yılı verilerine göre burada 23.211 kişi yaşamakta, Yenişehir Mahallesi'nden sonra İzmit ilçesinin nüfusça en kalabalık ikinci mahallesini oluşturmaktadır. Mahalle halkının büyük kısmını ise İzmit'e dışarıdan göç edenler meydana getirmektedir. Burasının yaşam alanı olarak tercih edilmesindeki en önemli faktör, aynı sosyo-ekonomik düzeyde kişilerin yaşamasıdır. Bunu merkeze yakınlık, ulaşım kolaylığı ve konutların depreme dayanıklılığı gibi diğer faktörler takip etmektedir.

İzmit'in yeni yerleşim alanlarından olan Yahyakaptan Mahallesi toplu konut alanı, her türlü alt ve üst yapı gereksinimleri düşünülerek planlanmıştır. İzmit ilçesinde bulunan park sayıları mahallelere göre dağıldığında otuz iki park alanı ile Yahyakaptan Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Gazeteci Sedat Şimşek Parkı, Kaymakçı Çiftliği Parkı, Kınalı Asker Parkı bunlardan bazılarıdır. Yahyakaptan İlkokulu, Yahyakaptan Ortaokulu, Yahtakaptan Anadolu Lisesi, 23 Nisan İlkokulu, Edebali Ortaokulu, Arastapark AVM, Süleyman Demirel Kültür Merkezi mahalle sınırlarında kalan önemli kültür, eğitim ve sosyal nitelikli yapı ve tesisleri oluşturmaktadır.

2015 yılında kent içi yoğunluğunun azaltılması amacıyla yapımına başlanan ve 2017 yılında tamamlanan Akçaray tramvay hattı, Yahyakaptan Mahallesi ile kentin diğer alanları arasında ulaşım kolaylığı sağlamaktadır. 1999 yılında hizmete giren İzmit şehirlerarası otobüs terminali de bu mahalle sınırlarında bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

K. O. Demirarslan-D. Demirarslan, "Kentlerde Yeni Yerleşim Alanlarının Gelişimi ve Katı Atık Sorunu: İzmit-Yahyakaptan Mahallesi Örneği, *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 2/2 2016, ss. 108-120; S. Demirarslan, "Kamusal Alan ve Kent Donanımları: İzmit İli Yahyakaptan Mahallesi Örneklemi / Public Area and Urban Equıpment: Sample of İzmit Province Yahyakaptan Neighborhood", TURAN: Stratejik Arastırmalar Merkezi, Kars, 12/48, (Autumn 2020): 452-456; F. Y. Gülser, "Metropol Kentlerde Rekreasyon Sunumu ve Kullanım Sorunları, İzmit Kenti Örneği", (Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2017; A. Güven-Y. Tütünoğlu-Ü. Özmarul, "Yahya Kaptan Toplu Konut Alanının Isı Yalıtımı Açısından Değerlendirilmesi", *Mühendis ve Makina*, 52 / 617, 125-134; Özgen, Kösten, E. Y., "Kentsel Kimliğin Değişen Görüntüleri: Eski Kent, Yeni Merkez-İzmit", *NWSA-Social Sciences, 3C0125, 10, (1), 1-19;* https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn%3D95%26locale%3Dtr (Erişim Ağustos 2021).

Şennur KAYA

YALAKDERE/YALAKDERE KÖPRÜSÜ

Yalakdere beldesi, Karamürsel ilçe merkezine 17 km, Kocaeli il merkezine 54 km uzakta olup Karamürsel ve İzmit karayolu üzerinde bulunmaktadır. Beldenin güneyinde Kızderbent beldesi, doğusunda Akçat beldesi, kuzeyinde Karamürsel ilçe sınırı ve batısında Semetler köyü bulunmaktadır. Beldede yarı nemli Marmara iklimi hakimdir. Çeşitli kaynaklarda Yalakdere beldesinin eski isminin Yalakova olduğu geçmektedir. Bölgenin sahibinin eski dönemlerde Yalakonya ismini taşıyan bir kadın olduğu ve güncel isminin burada geldiği düşünülmektedir. Ayrıca, bölgedeki Yalaova ve Yalakabant sözcüklerinin de Yalakonia anlamında kullanıldığı düşünülmekte olup 19. yüzyıl başlarında beldede Rum ve Ermenilerin ikamet ettiğine dair çeşitli kaynaklar bulunmaktadır. Günümüzde çoğunluğu mübadele döneminde bölgeye gelen Pomaklardan oluşan yerleşim alanında, Pomakça konuşulma düzeyi %50 oranındadır. Yalakdere köyünde başlayan üç dere bulunmakta olup bu dereler

Yalakdere Köprüsü

Yalakdere, Avcı köyü ve Hayriye köyü dereleridir. Yalakdere deresi Karamürsel ilçesinin içerisinden de geçmektedir.

Yalakdere Köprüsü, Kocaeli, Yalova, Karamürsel yolunda 10+22,5+10 metre açıklık düzeninde inşa edilmiştir. Köprü, ilk olarak eski betonarme tipe göre 2x10 metre açıklığında yapılmış olup inşaat esnasında dere sularının köprü üzerine aşması nedeniyle orta ayak kaldırılmıştır. İlk yapıldığı dönemlerde büyük ihtimalle basit kiriş geçilen köprünün inşaatı orta ayağın çökmesi nedeniyle iptal edilmiş ve açıklık olarak 22 metre kuşak kemerle yeniden tasarlanmıştır. Ayrıca köprünün yüksekliği arttırılmış, inşaat sürecinde çalışan mühendis Fevzi Akkaya'ya göre, orta kuşak kemer sisteminde 22,50 ve kenar gözlerde eski üst yapıları kullanım amacıyla 10 metre açıklığında düzenlenmiştir. 80 ton ağırlığında üst yapılar yanlara doğru çekilmiş, ayakların inşasından sonra yerlerine yerleştirilmiştir. Şose genişliği köprü üzerinde 4,80 metredir ve ahşap kazıklar üzerine orta ayak temelleri yerleştirilmiştir. Günümüzde derede suların çekildiği dönemlerde eski orta ayak kısmı görülebilmektedir. Şu an, anayol dışında kalan köprü, 4 Kasım 1935 tarihinde sözleşme yapılarak SaFerHa şirketine ihale edilmiştir. Planlandığı dönemde 12 ayda yapılması kararlaştırılan köprü, 10 Aralık 1936 tarihinde bitirilmiştir. Toplam uzunluğu 53 metreyi bulan köprünün yapım bedeli 17.711 lira olup bu bedele 10 metrelik üst yapı da dahildir. Günümüzde, Yalova-İzmit yoluna paralel, daha iç kısımda kalan köprü hâlâ aktif olarak kullanılmaktadır. Yapıldığı tarihten itibaren geçen zamana, betonarme yapısı sağlamdır ve halen orijinal demir korkulukları kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Meryem Sümeyye ve Yılancı Mehmet Sağıroğlu, "Kocaeli-Karamürsel-Yalakdere Beldesi ve Çevresinin Florası", *SAÜ Fen Bilimleri Dergisi*, Cilt: 17, Sayı:3, 2013, s. 407-425; Karamürsel Kaymakamlığı, *Karamürsel Kültür Varlıkları ve Değerler Araştırma Projesi*, Yalakdere Mahallesi Köyü, 2019; Köprüyet, "Yalakdere Köprüsü", http://kopriyet.blogspot.com/2016/03/yalakdere-koprusu.html, 2016.

Zeynep Benan DONDURUCU

YALI (ÇALIK AHMET AĞA) CAMİİ

İzmit'te Orijinal Özellikleri Kaybolmuş Bir Cami

Körfeze yakın, Ömer Ağa Mahallesi'nde, Şahabettin Bilgesu Caddesi'nde, Fevziye Camii ile Pertev Paşa Camii arasında yer almaktadır.

Giriş kapısı üzerindeki beyaz zeminli çini pano üzerine lacivert hatla yazılmış kitabede, Gümüşlüzade Hacı Mustafa adlı bir şahıs tarafından h. 1007 (m. 1590) yılında yaptırıldığı yazılıdır. 1766 ve 1894 depremlerinde zarar gören yapı, eklektik üslupta yenilenmiş, minaresi de 1960 yılında halkevi binası yapılırken yıkılmıştır. 17 Ağustos 1999 tarihindeki depremde de tahrip olan cami, aynı temeller üzerine yeniden yaptırılmıştır.

Sahile yakın olması nedeniyle bu ismi almış olan cami, kare plan üzerine ahşap kırma çatı ile örtülü örneklerden biridir. Kâgir duvarlar üzerine iki kat pencere

Yalı (Çalık Ahmet Ağa) Camii

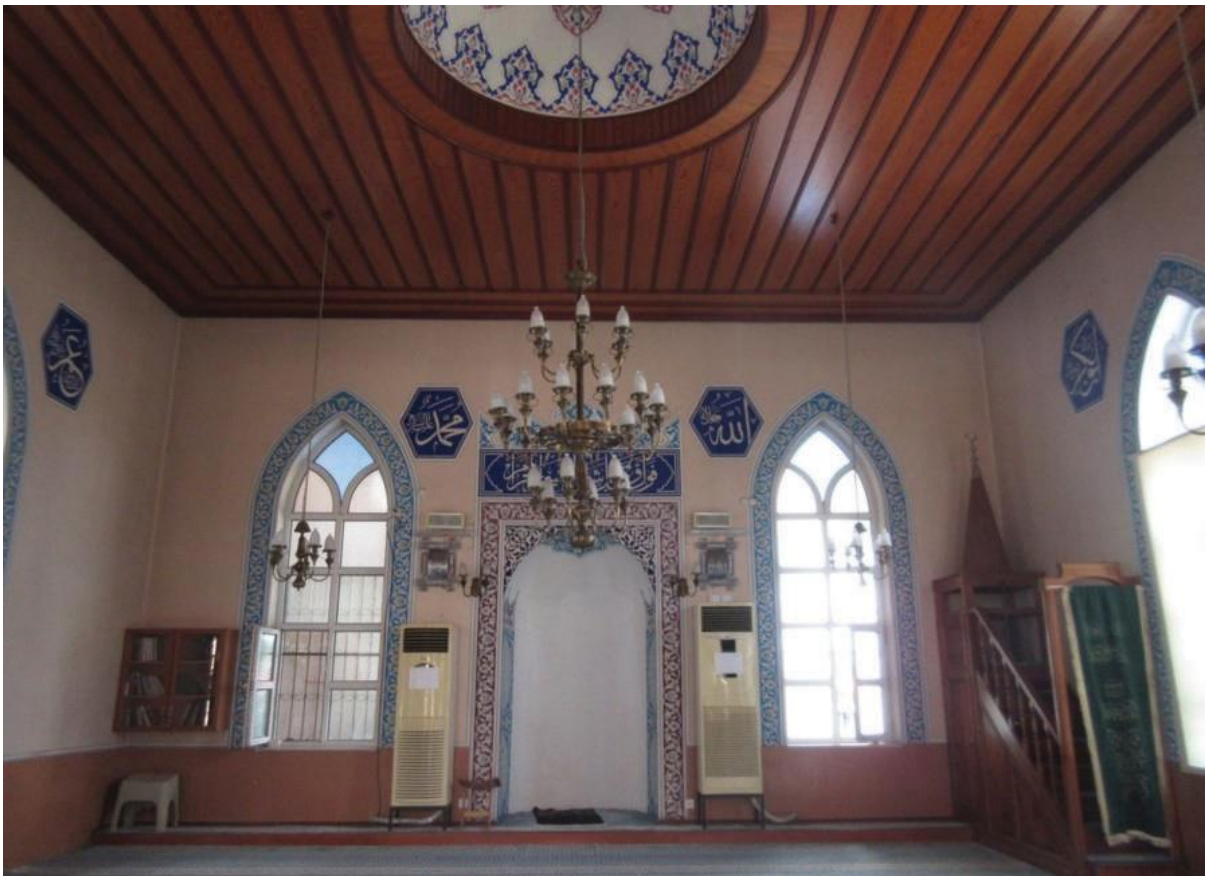

Yalı (Çalık Ahmet Ağa) Camii

sırası ile aydınlatılmış olup alt pencereler ampir üslupta uzun ve geniş, alınlıklar da açıklığa dahil edilmiştir. Cami içinde, geride ahşap desteklere oturan kadınlar mahfili, tavanda ortada, küçük, basık, ahşaptan oval bir kubbeye yer verilmiştir. Bunun üzerinde dıştan, kiremit kaplamalı, ahşap, piramidal bir çatı bulunur. Önündeki son cemaat yerinden yuvarlak kemerli bir kapı ile cami harimine girilmektedir. Kapı üzerinde ilk yapıma ait çini kitabe bulunmaktadır.

Mihrap, oldukça küçük ölçülerdeki caminin kıble yönünü belirleyen, yarım yuvarlak, sade bir niş şeklinde olup dışa taşkındır. Çevresi ve kemer boşlukları ile alınlık kısmı, günümüz İznik çinileri ile kaplıdır. Benzer süsleme, alt sıra pencereler ile basık kubbede de uygulanmıştır. Minber, mihrabın sağında ahşaptan yapılmış, fazla bir değer taşımayan, günümüz marangozluk işi olan bir uygulamadır.

Hazire, caminin güney cephesinde yer almaktadır. Minare, caminin batı duvarına bitişik (1999'dan önceki hâli ile), hafif dışa taşkın kaideye sahip, düzgün, kesme taştan yapılmıştır. Kısa, prizmal pabuçluktan sonra silindirik gövdeye geçilmektedir. Silmelerden oluşan şerefe altlığı ve gövdenin devamı şeklindeki silindirik petek kısmı ve konik külahı ile kesik minare örneklerini tekrarlar. Günümüzdeki minare, son cemaat yeri önünde ve açıktadır.

KAYNAKÇA

Kocaeli Kültür Envanteri, (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları), Kocaeli 2011, s. 66; N- S. Erdoğan, Ayyıldız- M. Özbayraktar, *Tarihi İzmit Kent Merkezi, Mahalleler, Sokaklar, Mimari Eserler* (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları), İstanbul 2011, s. 199; E. Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli 2007, s. 149-153.

Hamza GÜNDOĞDU

YALI HAMAMI

Tepecik Mahallesi Yalı Hamamı, Fettah Öven Sokağı'nda yer alan çeşme, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanter kayıtlarına göre pafta 2, ada 245, parsel 25'tedir. G.E.E.A.Y.K'nın 10.11.1979 tarih ve 11612 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Kayıtlara göre Abdüsselam Bey tarafından yaptırılmış ve vakfedilmiştir. İlk inşa sürecinde deniz kenarında olması sebebi ile bu isimle anıldığı belirtilmektedir. Süreç içerisinde gerçekleşen müdahalelerden dolayı orijinalliğini yitirmiştir. Çevresinde gerçekleşen düzensiz yapılanma eseri görünmez kılmıştır. Geç dönem Osmanlı yapılarından olan hamam, belirli bir eksen düzenlemesi takip edilerek konumlandırılmış soğukluk (camekân), ılıklık, sıcaklık birimlerinden oluşmaktadır. Dinlenmek ve ferahlamak için oldukça büyük tasarlanan ve ahşapla kaplanan soğukluk birimini, merdivenle çıkılan galeriler çevrelemektedir. Penceresi olmayan birim, ahşap çatının merkezine açılan aydınlatma açıklığı ile ışıklandırılmıştır. Lento ile sınırlandırılmış bir kapıdan ılıklık birimine girilir. Traşlık ve hela birimlerini barındıran mekân dikdörtgen şemada olup iki yanda yarım kubbelerle desteklenen kubbe ile örtülüdür. Yuvarlak kemerli bir açıklıkla geçilen sıcaklık ise E tipi sıcaklık planının farklı bir varyasyonudur. Enine gelişen birim, iki kubbe ile örtülüdür. Aydınlatma ise

Yalı Hamamı

bu kubbelere açılan fil gözleri ile sağlanmıştır. Sıcaklığın merkezine terlemek amacı ile kullanılan göbek taşı konumlandırılmıştır. Halvete yer verilmeyen hamamda yıkanmak için kurnalardan istifade edilmektedir. Hamam günümüzde çalışır durumdadır.

KAYNAKÇA

Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar*, İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 372; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2007, s. 222, 223; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *Tarihi İzmit Kent Merkezi,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 145; Semavi Eyice, "Hamam", İslam Ansiklopedisi, C. 15, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 402-430; Taner Aksoy, Özlem İyier, Ebru Postalcıoğlu vd. (Haz.), *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2011, s. 114.

Ela TAŞ

YALI MAHALLESİ EVLERİ

Aşağı Değirmendere Mahallesi, Eski Yerleşim Yeri

Yalı Mahallesi ve Yukarı Değirmendere'nin Roma ve Bizans dönemlerinde de yerleşim yeri olduğu arkeolojik kalıntılardan anlaşılmaktadır. Yalı Mahallesi'nde deniz içinde kalan temeller ve değirmentaşı bu izlerin somut örnekleridir. Ayrıca Galitekin, Yalı Mahallesi'nin Kurtuluş Savaşından sonra yerleşim yeri olarak kullanılmaya başlandığına dair bir bilginin olduğunu fakat daha önceden de burada bir mahalle bulunduğunu ve terk edildiğini ifade etmektedir. Alanda inşa edilmiş ahşap yapılar, taşıdığı mimari ve belge değerleri ile Değirmendere'de önemli bir yere sahiptir. Mahallenin bulunduğu Değirmendere Belediyesi, 2008 tarihli 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile kapatılmış olup alan günümüzde Gölcük ilçesine bağlı Değirmendere Yalı Mahallesi olarak bilinmektedir. Değirmendere'de güneyde dağlık kesimde yer alan Yukarı Değirmendere ve kuzeyde Yalı (Aşağı) Değirmendere mahalleleri eski yerleşim yerleri olarak bilinmektedir.

Tarihi Yalı Mahallesi olarak nitelendirilen alanın kuzeyinde Marmara Denizi ve Faruk Demirer Caddesi, batısında Bayraklar Sokağı, güneyinde Leyla Atakan Caddesi ve doğusunda Saniye Altuncu Caddesi yer almaktadır. Eski Yalı Mahallesi olarak da adlandırılan bu alan İstanbul II nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun (KTVKBK) 26.03.1991 tarih ve 2639 sayılı kararı ile kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. Saniye Altuncu Caddesi'nin doğusunda, kentsel sit alanının dışında da tescilli geleneksel yapılar bulunmaktadır. Dönemin belediyesi, koruma amaçlı imar planı için Prof. Muammer Onat'tan destek almıştır. İstanbul II nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 01.11.1994 tarih ve 3587 sayılı kararı ile Değirmendere Tarihi Eski Yalı Mahallesi Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) onaylanmıştır.

Muammer Onat, projesinde, farklı yüksekliklerde yapılmış ve alanda süreklilik kazanmış taş duvarlar önermiştir. Taş duvarların sardığı açık gösteri alanı ve merdivenlerden oluşan bir amfi kurgulamıştır. Eski tarihi ahşap yapılar ile çevrelenmiş alanda çalışma platformu ve Zühtü Müridoğlu Ahşap Heykel sempozyumunun etkinliklerinde yapılmış eserlerin sergilendiği kalıcı heykel platformu önermiştir. Projede yer alan 11 ahşap yapı da atölye, misafirhane, servis yapısı işlevlerine dönüştürülmesi planlanmıştır.

Projede, farklı yüksekliklerde inşa edilmiş taş duvarlar ve tartışma amfisi, açık gösteri alanı ve alanın doğusunda yer alan ahşap yapının rekonstrüksiyon uygulaması KAİP kapsamında tamamlanmıştır. Ayrıca, heykellerin sergilenmesi için kıyıda Güzel Sanatlar Parkı yapılmıştır. 17 Ağustos 1999 Kocaeli depreminde Güzel Sanatlar Parkı ve orada bulunan heykeller yıkılmış, caminin minaresi hasar görmüştür. Proje kapsamında restorasyonuna başlanan yapılar geçici olarak kullanılmıştır. Ancak yaşanan deprem, projenin tamamlanmasını engellemiş, koruma amaçlı imar planının uygulanması eksik kalmıştır. Galitekin, Eski Yalı Camii yanındaki evlerin depremden sonra yıktırıldığı bilgisini de paylaşmaktadır.

Proje alanında yer alan geleneksel yapılar, 2011 yılında yapılan alan çalışmalarında incelenmiştir. Kentsel sit alanında ikiz yapı olarak inşa edilmiş cumbalı ahşap konut, Saniye Altuncu Cadddesi'nin doğusunda yer alan

Yalı Mahallesi (Yavuz Ulugün Arşivi)

iki konut ve Muammer Onat'ın koruma amaçlı imar planında önerdiği, Sanat Evi olarak kullanılan yapı dışında, mimari mirasın günümüze bütünüyle ulaşmadığı ve korunmadığı görülmüştür. Söz konusu ikiz yapının 2011 yılına kadar kullanıldığı bilinmektedir. Alan çalışmasında, yapım tekniği olarak taş temel üzerine inşa edilmiş tuğla dolgulu ahşap karkas yapılar görülmüştür. Değirmendere Yalı Mahallesi'nde konut dokusuyla beraber cami de kültür varlığı olarak bulunmaktadır. Bedestani Hacı Hüseyin Camii ve Eski Yalı Camii olarak da bilinen yapı, denizin kıyısında Hacı Hüseyin Efendi tarafından 1834'te yapılmıştır. Tamiri ve görevlilerin ücretini karşılamak üzere bir vakfının kurulduğu bilinmektedir. Milli mücadele sırasında yakılan caminin yeniden yapıldığı, 1999 depreminde az hasar görmesine rağmen yıkılıp tekrar yeniden yapıldığı kaynaklarda yer almaktadır. Günümüzde caminin minaresi özgün değildir, kuzeye bakan girişin üstünde yer alan saçak ile minarenin ana kütleye bağlandığı yere ahşap malzeme ile küçük bir mekân daha eklenmiştir. Yapının cephesi, rekonstrüksiyonla üretilen diğer yapılar gibi ahşap kaplama ile sıva üzeri beyaz boyayla boyanmıştır. Yalı Mahallesi'nde günümüze kadar ulaşan tarihi ve tescilli bir çınar ağacı da bulunmaktadır.

2016 yılında Gölcük Tarih Koridoru "Yalı Evleri Restorasyonu" projesi ile alanda günümüze ulaşmamış yapıların rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Depremden sonra Yalı Mahallesi'nde ayakta kalmayı başarmış, eskilik değeriyle alanda önemli bir katman öğesi olan ikiz yapının hasarlı olması nedeniyle yeniden yapımı önerilmiştir. Eski görselleriyle karşılaştırıldığında yeni cephede eski renk, doku ve patina (yapının yüzeylerine zamanla eklenen eskilik–yaşlılık katmanı) izlerinin kaybolduğu görülmektedir. Günümüzde, ikiz yapı seramik evi olarak kullanılmaktadır. 2016 yılında diğer yapıların ve caminin rekonstrüksiyon projelerinin Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'ndan onay aldığı, yeniden yapımı için ihale çıkarıldığı ve yapıların yeni işlevleriyle Tarih Koridoru projesine dahil olduğu bir süreç yaşanmıştır. Proje 2019 yılında tamamlanmıştır.

Alanda, Muammer Onat'ın tasarladığı ve yeniden inşa edilen ahşap karkas arası sepet örgü yapı, geleneksel ürünlerin satıldığı bir birim olmuştur. Sit alanında eskilik değeri yüksek olan bir yapı durumuna gelmiştir. Mimarın tasarladığı ve uygulamasına katıldığı amfi tiyatroyu çevreleyen duvarların bazıları ise yitirilmiştir. Günümüzde, Gölcük Belediyesi Tarihi Yalı Evleri projesi kapsamında yapılar, restoran, kafe, kütüphane, Gölcük Belediyesi idari binası, seramik evi, ahşap heykel evi ve butik hotel işlevlerindedir. Yeni işlevleri ile kullanım, ekonomik ve anımsatma işlevi gören bir alan olmuştur.

KAYNAKÇA

URL – 1 Türkiye Kültür Portalı, Değirmendere Eski Yalı Mahallesi Kentsel Sit Alanı – Kocaeli; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/degirmendere-eski-yali-mahallesi-kentsel-sit-alani (Erişim tarihi 21.12.2021); URL – 2 Bizim Yaka Kocaeli, Gölcük'ün yalı evleri restorasyonu için onay çıktı https://www.bizimyaka.com/haber/3105546/golcukun-yali-evleri-restorasyonu-icin-onay-cikti (Erişim tarihi 21.12.2021); Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü (Kocaeli MEB), 2021, Şehrimiz Ko-

Yalı Mahallesi Evleri (Emre Kishalı Arşivi)

caeli, http://kocaeli.meb.gov.tr/dokuman/Sehrimiz_Kocaeli.pdf; M. Ünal, (2016). Muammer Hoca/Ağabey'i Anlatmak. Tasarım + Kuram, 7 (10), 3-14 . DOI: 10.23835/tasarimkuram.240880; A. N. Galitekin, (2005). *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler,* Gölcük: Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları No:6; G. Köksal, (2012). Gölcük Mimari Miras, Gölcük Vizyon 2023, Kocaeli: Kültür Vizyon Serisi 3.

Emre KİSHALİ

YAMAN İZİT

Yerel Gazete

14 Mayıs 1953 tarihinde yayın hayatına başlamış günlük siyasi gazetedir. Gazetenin baş muhabiri M. İhsan Yazman, sahibi ve yazı işlerini idare eden mesul müdür Kerim Sertöz'dür. Yavuz Matbaası'nda dizgi ve basımı yapılan gazete, siyasi ve gündelik haberlerin yanı sıra reklam, ilan, köşe yazısı ve önemli telefonlar gibi içerikler barındırmaktaydı. Gazetenin ulaşılabilen son nüshası 17 Ocak 1954 olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017)*, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2017, s. 29-30

Alim Alper CESUR

YAMAN
İZMİT
Günlük Siyasi Gazete
Cuma 16 Mayıs 1953
Yıl 1 - Sayı 2 -

Çerçilin çetrefil politikası

D. Parti iktidarının Kocaelindeki Hızlı hamlelerine kısa bir bakış

Sayın Valimiz Ethem Yetkinerin iki yıl zarfında Kocaelinde başardığı işlerin özetini bildiriyoruz.

Bir D. P Mebusu istifa etti

YANGINLAR

Kocaeli'de Meydana Gelen Yangınlar

Nüfus yoğunluğu bakımından bölgenin büyük şehirlerinden olan İzmit, Roma ve Türk dönemlerinde irili ufaklı yangınlar geçirmiştir. Konut sahalarındaki yangınlar genel olarak mutfaklardaki kazalar yahut ısınma ve aydınlatma sistemlerinin kullanımındaki dikkatsizlikler yüzünden çıkmıştır. Evlerin ateşe duyarlı malzemeyle ve birbirine yakın inşa edilmiş olması, rüzgârın da katkısıyla alevlerin yayılmasını kolaylaştırmış, buna söndürme araç ve personelinin olmaması da eklenince yangınlar afete dönüşmüştür. 1894 yılında Kocaeli'nin itfaiye ihtiyacını ve yapıların yangına dayanıklılığını belirlemek üzere bilgi isteyen Babıali'ye cevap veren Mutasarrıf Sırrı Paşa, sancak genelindeki 11.588 haneden sadece İzmit'teki iki tanesinin kâgir, diğerlerinin tamamının ahşap olduğunu bildirmiştir (ŞD, 1561/22). Sadece bu bilgi bile, 19.

yüzyılın sonlarında yapıların yangın açısından ne ölçüde risk altında bulunduğunu yansıtması bakımından çarpıcıdır. "Ağaç denizi" olarak bilinen bölgenin bitki örtüsü ve orman varlığı da her dönem yangına kapı aralamıştır. Depremler sırasında aydınlatma ve ısınma sistemlerinin devrilmesi, bazen yıldırım gibi hava olayları yangına yol açmış, sabotajlar ve kundaklama sonucu çıkarılan yangınlar her devirde görülmüştür. Modern çağlarda yangın sebeplerine havagazı ve tüp patlaması, elektrik kaçağı gibi yeni etkenler eklenmiştir. Kocaeli bölgesindeki yangınları mevkilerinin özelliğine göre köy, çarşı, sanayi ve orman yangınları olarak tasnif etmek mümkündür.

Roma devrinde, o zaman Nikomedeia olarak adlandırılan şehirde 110 yılında meydana gelen büyük bir yangın yapıları küle çevirdi ve ağır can kaybına yol açtı. Yönetim binaları, Gerusia ile Isis tapınakları ve senato yanarken binlerce kişi evsiz kaldı. Afetin ardından vali Plinius'un, imparator Traianus'a bir rapor göndererek, 150 kişilik bir itfaiye birliği kurulması talebinde bulunması yangınların ne kadar ciddi bir tehdit olduğu konusunda fikir vermekteydi. Bununla beraber Traianus, itfaiye birliğinin muhalif bir güce dönüşebileceği kaygısından dolayı valinin talebini reddetti.

Roma'nın Hıristiyanlığı kabul eden ilk imparatoru I. Konstantin'in (MS. 306-337) koyu bir Hıristiyan olan annesi Helena'nın teşvikiyle, gençliğini geçirdiği Nikomedeia'da yaptırdığı kilise 332 yılındaki bir yangında kül oldu. Nikomedeia Bizans dönemindeki en ağır afetlerden birini 358'de yaşadı. Şehri şiddetli biçimde sarsan yıkıcı deprem sırasında meydana gelen yangınlar felaketin boyutunu artırdı. Söndürme teknolojisi ve personeli olmadığından elli gün süren yangınlar ve depremin artçı sarsıntıları nedeniyle canından bezen ahali civar kentlere göç etti. Genel olarak Bizans dönemindeki yangınlar nedeniyle İzmit nüfus kaybına uğramış, dramatik yangın sahneleri halk ozanlarının ağıtlarına yansımıştır.

Osmanlı dönemindeki büyük yangınlardan biri III. Selim zamanında vuku buldu. Belgelere "harik-i kebir" (büyük yangın) olarak yansıyan 1797 tarihli afet Ramazan ayında meydana geldiği için İstanbul'un patlıcan mevsimi yangınlarını hatırlatmaktadır. Afette yüzlerce evin yanında dükkânlar, fırınlar, değirmenler, hanlar ve bunların depolarındaki buğday ve un gibi maddeler yandı. Aylarca erzak sıkıntısı çekildi. Nisan 1809'da sahilin üçte birini mahveden yangın yüzünden ahali aylarca çadırlarda barınmak zorunda kaldı. Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'yı karşılamaya giden protokol ile İzmit eşrafı da çadırlarda sabahladı.

Kocaeli'nin köy yangınlarından biri 1862 yılında Yuvacık'ta meydana geldi. Devlet afetzedelere 100 çadır gönderdi. Ahalisinin çoğunu Ermenilerin oluşturduğu Arslanbey köyü ise 4 Aralık 1886 tarihinde tamamen yandı. Köydeki 590 binadan ancak 15'inin kurtarılabildiği, yaklaşık 2.000 kişinin evsiz kaldığı afetin ardından hükümet bütün imkânlarını seferber etti. İzmit redif deposundan temin edilen 80 çadır yetersiz gelince İstanbul'dan 250 çadır gönderildi. 1888 yılında Arslanbey ile Batum muhacirlerinin meskûn olduğu Şirinsulhiye köylerinde yangınlar çıktı. İzmit Mutasarrıflığı yangınzedeler için Bâbıâli'den mısır ve zahire desteği istediyse de hükümet, imparatorlukta hüküm süren kıtlık nedeniyle yardım edemeyeceğini bildirdi. Topraklarına muhacir yerleşmesini istemeyen yerli ahali de tepkisini bazen yangın çıkararak gösterdi. Örneğin Karamürsel'e bağlı Fuğlacık köyü yakınlarındaki Pilavtepe mevkisine yerleştirilen muhacirler için inşa edilmiş konutlar 1893 yılında Rum köylülerin saldırısına uğramış, çıkarılan yangınlarda bazı köylüler ölmüş veya yaralanmıştır. 4 Kasım 1911 tarihinde Mihaliç köyünde kurumuş tütün demetlerinin alev alması sonucu çıkan yangında üç ev küle dönerken, beş çocuk yanarak can vermiştir (DH. EUM. EMN, 92/31). Kandıra'nın Hacılar köyünde ocaktan sıçrayan alevlerin yol açtığı 1967 tarihli yangında ise yedi ev tamamen yanmış, 69 bin liralık maddi hasar meydana gelmiştir.

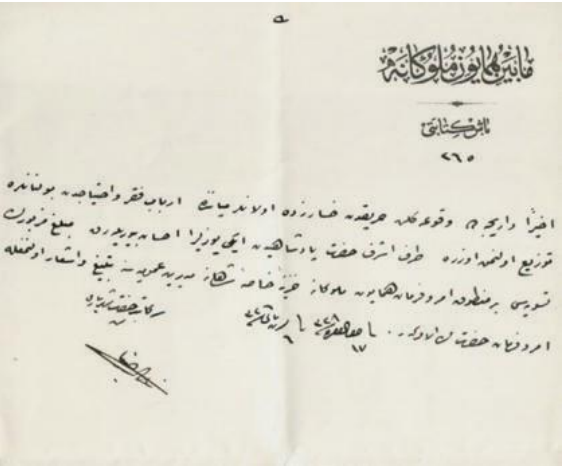

Yangınlar-Yardımsever padişah Sultan Mehmed Reşad'ın Darıca yangınzedelerine 200 lira bağışladığına dair (İ. MBH, 448)

Ermenilerle meskûn Kozluk Mahallesi'nde 1 Mart 1905 günü bir evde başlayan yangın etrafına sirayet ederek 12 yapının yanmasına yol açtı. Burası yaklaşık yirmi yıl harabe hâlinde kaldıktan sonra 1936'dan itibaren Jansen planı kapsamında imar edildi (bkz. Kemal Öz). Bölgenin yıkıcı afetlerinden biri 17 Kasım 1910 tarihli Darıca yangınıdır. Rum ahalinin yaşadığı Analipsi Mahallesi'nde bir evde başlayan yangın bine yakın yapının ortadan kalkmasıyla sonuçlandı. Olayın dördüncü gününde yapılan hesaba göre beş mahallede toplam 815 ev, 90 dükkân, 9 bekâr odası, 40 mağaza, 11 fırın, 9 kahvehane, 2 yağhane, 1 eczane, 1 ayazma, 4 kilise, 2 han ve 1 hamam tamamen yanarken sadece 322 ev, 62 imalathane ve mağaza ile 1 cami ve Duyûn-ı Umûmiye binası kurtulmuştu. Yangınzedelerin acil ihtiyaçları için resmi ve sivil yollarla yüklü miktarda yardım ulaştırıldı. Ancak iç ve dış siyasi gündemin yoğunluğu, bürokratik engeller ve politik çekişmeler yüzünden kasabanın imarı ağır aksak ilerledi ve uzun yıllar aldı. İzmit'te Ermeni mahallesinde tehcir nedeniyle boşaltılmış

evlerden birinde 1915 Temmuzu'nda başlayan yangın 600 civarında yapıyı enkaza çevirdi. Mutasarrıf Mazhar Müfit Bey'in bildirdiğine göre yangın amele taburlarındaki Ermenilerin kundaklaması neticesinde çıkmıştı.

Kocaeli'de yangının en fazla görüldüğü mevkilerden biri İzmit Çarşısı'dır. Burası 1798 yılında ciddi bir yangın geçirdi. 1834 yılında ise bir berber dükkânında başlayıp kısa sürede genişleyen yangın altı saat içerisinde 497 dükkân, 10 büyük han, 5 şerbethane, 3 zahire ambarı, ihtisap dairesi, Mehmedbey ve Hanlarbaşı camileri ile bir evin kül olmasıyla sonuçlandı. Balıkpazarı yanındaki bir fırında 23 Ocak 1862 akşamı kazayla çıkan yangın havanın rüzgârlı olması yüzünden dört kola ayrılarak genişledi, askerin ve tersane personelinin elinden geleni yapmasına rağmen yapıların ahşap ve sık olması nedeniyle 150 dükkân alevlere teslim oldu. Darıca'da, 4 Nisan 1916 tarihinde bir fırında başlayan yangın ise sekiz ev ile yedi dükkân yandıktan sonra söndürüldü. 1920 yılında Balıkpazarı'nda bir kahvehanede başlayıp rüzgârın sürüklemesiyle diğer dükkânlara sıçrayan yangın halkın ve İngiliz itfaiye müfrezesinin müdahalesiyle söndürülebildi.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde bazı kamu binalarında ve sanayi tesislerinde yangınlar çıktı. Örneğin İzmit Tersanesi 1814'ten önce büyük bir yangın geçirdi. Sultan II. Mahmud'un İzmit ziyaretlerinde kalması için yaptırdığı Kasr-ı Hümayun onun ölümünden sonra yandı. Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın da katıldığı temel atma töreniyle 1855'te yeniden inşasına başlanan bina 29 Mart 1859 tarihinde kasten yakılmak istendiyse de yangın dış kaplamasının birkaç metrekarelik bölümünün tahrip olmasıyla atlatıldı. İzmit kaymakamı Ömer Tufan Paşa, olay yerinde ele geçirilen kundağı vapur ile Sadaret'e gönderdi. İzmit kaymakamlığına verilen emirde, kundağı koyanın açık veya gizli biçimde aranıp bulunarak cezalandırılması istendi. Hıristiyanların önemli dinî merkezlerinden biri olan ve Ermeni reayanın yaşadığı Armaş köyündeki Ruhban Mektebi 1869 yılında yandı. Hereke Fabrikası 1878'de yandığı için üretimini dört yıl durdurmak zorunda kaldı. 10 Aralık 1886 tarihinde redif taburu deposunda çıkan yangında depo ile birlikte bitişiğindeki ev yandı. Deponun tamir edilip törenle açılması 1890'ı buldu. İzmit şehir merkezinde Fransız misyonerlerine ait kolej 1893'ün ocak ayında yandı (bkz. Selim Sırrı Paşa). Mondros Mütarekesi'nden sonraki işgaller sırasında İzmit Çuha Fabrikası yangın geçirdi. Cumhuriyetin onuncu yıldönümü anısına 1932 yılında inşa edilen Ulugazi İlkokulu 1934'te kısmen yandı. Aynı yıl Memleket Hastanesi'nde çıkan yangında ameliyathane, eczane, hastabakıcıları odası ve tuvaletler kullanılamayacak duruma geldi. 1792 tarihli Yordamoğlu Konağı 1935 yılında yandı. Emniyet müdürlüğü kayıtlarına göre, kasten veya kaza yoluyla 1953 yılında 20, 1954 yılında 17 yangın meydana gelirken, belirtilen yılların birincisinde 10, ikincisinde 13 kişi yanarak can verdi. Tekel binasının deposunda 22 Temmuz 1993 yılında çıkan yangın yaklaşık bir gün sürdü ve binanın çökmesiyle sonuçlandı. Büyük sanayi yangınlarından biri 1999 depremi sırasında TÜPRAŞ'ta meydana geldi ve dört gün sürdü. Yangında bazı tanklar, iki soğutma kulesi, proses üniteleri, boru hatları ve iki iskele ağır hasar gördü.

Kocaeli tarihinde nadir de olsa, isyanlar ve işgaller sırasında yahut psikolojik nedenlerle kasten çıkarılmış yangınlar da vardır. Örneğin 1807'deki Kabakçı İsyanı sırasında Nuh Bey Konağı yakılmıştır. 1913 yılında Demiryolu Caddesi'nde emekli komiser Mehmed Bey'in evinde başlayıp dört evin yanmasıyla sonuçlanan yangınla ilgili tahkikat neticesinde, bunun Mehmed'in oğlu Burhaneddin tarafından kasten çıkarıldığı anlaşıldı. Bölge yangınlar açısından en ağır darbeyi Mondros Mütarekesi'nin ardından önce İngilizler, sonra Yunanlılar tarafından işgal edildiği yıllarda aldı. İzmit'in mahalleleri ve önemli yapıları sayısız yangında defalarca kül oldu. Hükümet konağının 3 Şubat 1918 tarihinde yanması üzerine geçici olarak hükümete tahsis edilmiş olan Kasr-ı Hümayun Kasım 1919'da yandı. Vatandaşın işlerinin aksamaması için personelin belediye binasına ve diğer resmi dairelere taşınmasına karar verildi (*İkdam*, nr. 8184, 1 Rebîulevvel 1338). Ancak 1920'nin başında İngilizler kasra el koyduğundan hükümet Mekteb-i Sultani'ye taşındı. Bugün Başiskele'nin mahallesi olan Kullar köyündeki çuha fabrikasına bir kısım Kuvaymilliye askerinin girdiği bahanesiyle İngiliz deniz uçakları ve Ramilles savaş gemisi top yağdırdı, fabrika iki gün boyunca yandı. Yunanlılar 28 Haziran 1921 tarihine kadar kaldıkları Kocaeli'de büyük yıkım yaptılar. İzmit'i ve Karamürsel'i baştanbaşa, Adapazarı, Yalova ve Kandıra'yı kısmen yaktılar. Sadece İzmit sancağında yakılan bina sayısı 14.656 idi. Kandıra'daki yangın bilançosu 622 hane, 22 dükkân, 3 gazino yandı. Yangınlardan en fazla Hanlariçi, Kadıçayırı, Kozluk, Karabaş ve Çukurbağ mevkileri etkilendi. Musevilerin yaşadıkları mahallede 34 ev, 1 okul ve 1 havra kül oldu. Yakılan yerlerde en mamur kamu binaları da tahrip oldu.

Ağaç sıklığını vurgulamak için "ağaç denizi" diye adlandırılan Kocaeli'nin tarihinde orman yangınları da önemli yer tutar. 1853 yılındaki örnekte görüldüğü üzere (İ. DH, 278/17483), genellikle köylülerin tarla açmak amacıyla birkaç ağaç yakmaya kalkışması fakat alevlerin önünün alınamaması yüzünden ormanlar günlerce yanmıştır. Geyve'de, 1892 sonbaharında çobanların altı yerde ağaçları ateşe vermeleri neticesinde başlayan yangın güneye doğru ilerleyerek Akyazı ve Hendek civarı ormanlarının bir hafta boyunca yanmasıyla sonuçlandı. Alevlerin Tophane-i Amire'nin Keremali Dağı'ndaki kereste fabrikasını sarmasına ramak kalmışken aniden bastıran yağmur imdada yetişti. Maddi hasar 500 bin lira olarak hesaplandı. Akyazı'da 1952 yılında birkaç gün süren yangın geniş bir sahayı tahrip ederken bir yıl sonra Hendek ve Gebze'de maddi hasara yol açan orman yangınları oldu. 2009

Ağustosu'nda Akpınar köyü yakınlarındaki orman yangını 100 hektardan fazla sahayı kül etti.

Ahşap kültürünün yaygınlığı nedeniyle yerleşim yerleri potansiyel risk altındaydı. Yangınla mücadeleyi başarısız kılan temel etken ise itfaiye bilincinin eksikliğidir (bkz. İtfaiye). Yangın mağdurlarının ihtiyaçları öncelikle yerel hükümetçe karşılanmış, afetin büyüklüğüne göre İstanbul takviyede bulunmuştur. 1886 ve 1888 yıllarında Arslanbey ve Şirinsulhiye köylerinde meydana gelen yangınlarda hükümet desteği çadır yardımından öteye gitmemiştir. Arslanbey afetzedeleri için adliye nazırı Ahmed Cevdet Paşa'nın başkanlığında toplanan komisyon ülke çapında yardım kampanyası başlatmıştı. Bastırılan yardım biletlerine ahali büyük ilgi gösterdi. Fakat o tarihlerde Anadolu'yu kasıp kavuran kuraklık ve kıtlıktan dolayı hükümet hazine yardımında bulunamayacağını açıkladı, ahalinin ihtiyaç duyduğu zahirenin yerel imkânlarla, halktan karşılanmasını önerdi.

Yangınların şehir planlamasına etki ettiği söylenebilir. Örneğin 1862'deki Balıkpazarı yangınından sonra, yanan yerlerin keşfi ve haritasının çıkarılması için Babıali'nin Ebniye kalfası Abdülhalim Efendi'yi görevlendirmesi, tanzimatın şehircilik anlayışının buraya uzandığının kanıtıdır. 1898'deki Buğday Meydanı yangınında tahrip olan yerlerin arsalarını düzenlemesi amacıyla Nafia Nezareti'nin görevlendirdiği sermühendis Hasan Çavuş adı geçen meydanın yanı sıra daha önce yanmış yerlerin haritalarını da hazırlamıştır. Yangın yerlerinin planlaması arsaların niteliğine göre yapılmaktaydı. Buğday Meydanı yangın yeri haritası sadece zarar gören yerleri değil, çevrede yangından etkilenmeyen alanları da ele almaktaydı. Bölgede yeni caddeler açılmış, parseller geriye çekilerek mevcut sokaklar düzgün hâle getirilmiş, dolambaçlı ve çıkmaz sokaklar kaldırılmıştır. Tam bir ızgara plan uygulanmış olmasa da, Buğday Meydanı dönemin şehir planlaması anlayışına uygun düzenlenmişti. TBMM'nin İzmit'e dönük ilk imar planları, Ankara'nın buraya atadığı ilk mutasarrıf olan Sadeddin Bey döneminde (1921-1922) Mösyö Merlo'ya yaptırıldı. Rıhtımdan demiryoluna uzanan geniş caddenin açılması, işgaller sırasında yakılan Yahudi mahallesi ve Hanlariçi mevkisinin (İstiklal Caddesi) modern tasarımı bu dönemde gerçekleşti. 1930'larda uygulanacak olan Jansen planı yangın yerlerini de kapsamaktaydı.

KAYNAKÇA

BOA, A. MKT. UM, 347/52; C. ML, 360/14750; DH. EUM. EMN, 44/9; İ. DH, 289/18190; İ. DH, 484/32667; ML. EEM, 1319/2; MVL, 583/145; Y. PRK. ASK, 86/46; Ahmet Nezih Galitekin, *Tarihte İzmit ve İzmit Tarihinde Bir Eşraf Ailesi Soydanlar*, İstanbul 2011; Avni Öztüre, *Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, KBB Yayınları, Kocaeli 2012; Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli*, Sakarya Üniversitesi Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2016; Fikrettin Yavuz, "Büyük Darıca Yangını (17 Kasım 1910)", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*, Kocaeli 2017, II, 817-851; Hüseyin Avcı, *Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973)*, Ankara Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988; Mutlu Kerem Kolcuoğlu, *Karye-i Darıca'dan Darıca İlçesine*, Cinius Yayınları, İstanbul 2013; Oğuz Polatel, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kocaeli Sancağına Göçler ve Göçmenlerin İskânı*, Ankara Üniversitesi Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2016; Oğuz Polatel, "İzmit Kazasında Ermeni yerleşiminin Başlangıcı ve Ermeni Yerleşim Yerleri", *Tarihte Türkler ve Ermeniler*, TTK Yayınları, Ankara 2014, VI, 27-50; Serpil Sürmeli, "İzmit ve Çevresinde İşgal Siyaseti Sonuç ve Değerlendirmeler", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*, Kocaeli 2016, III, 1539-1550; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, KBB Yayınları, Kocaeli 2009; Taylan Esin-Zeliha Etöz, *1916 Ankara Yangını: Felaketin Mantığı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015; Turgut H. Zeyrek, *Nikomedeia İÖ 264/263-İS 358 Arkeolojik Açıdan Bir Değerlendirme*, Ege Yayınları, İstanbul 2005; Zeynep İskefiyeli, "İzmit'te Bir Yıl İki Yangın: Arslanbey ve Redif Askerî Depo Yangınları", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*, Kocaeli 2017, II, 799-815.

Kemalettin KUZUCU

YARHİSAR MÜZE GEMİSİ

Gölcük, Kavaklı Sahili, Müze Gemi

1964 yılında Portland-Oregon, Amerika Birleşik Devletleri'nde Türk Deniz Kuvvetleri için inşa edilen gemi, 1965 yılında Türk sancağı çekilerek Türk donanmasında 40 yıl keşif-karakol gemisi olarak görev yapmıştır. 2005 yılında hizmet dışı kalan Yarhisar gemisi; Gölcük Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve donanma komutanlığının müşterek girişimleriyle Gölcük ilçesi Kavaklı sahilinde karaya yerleştirilmiştir. Yarhisar gemisi 2006 yılından bu yana bir müze gemi olarak hizmet vermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nden sipariş edilen 5 adet gemiden biridir. Türk donanmasında "Hisar Sınıfı" olarak adlandırılan ve toplamda 6 adet olan gemilerden biri ise Türkiye'de üretilmiştir. Hisar sınıfı gemiler, Sultanhisar, Akhisar, Demirhisar, Koçhisar, Sivrihisar ve Yarhisar olarak adlandırılmıştır. İsimlerini Türkiye'nin çeşitli yerleşim yerlerinden alan gemilerden biri olan Yarhisar gemisi esasen donanmaya aynı isim ile kayıtlı ikinci gemidir. Yarhisar I gemisi Osmanlı donanmasında 1907-1915 yılları arasında hizmet vermiş, 1965 yılında Türk donanmasına katılan bu yeni gemiye ise; Yarhisar II adı verilmiştir.

TCG Yarhisar (P-113) karakol gemisi, 1965-1967 yılları arasında II. Refakat Filotilla Komodorluğu/Gölcük; 1967-1974 yılları arasında Refakat Filotilla Komodorluğu/Gölcük emrinde görev yapmış, 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Ege safhasına katılarak gazi unvanını almıştır. Gemi, 1974-1996 yılları arasında ana üssü İzmir'e bağlı olarak Marmara, Ege ve Akdeniz'de görev yapmış, 2002 yılında tekrar Gölcük/Kocaeli'ye getirilmiş, 12 Ağustos 2005 tarihinde düzenlenen sancak indirme töreni ile askeri hizmeti sona ermiştir. Boyu 53 metre, eni 7 metre olan geminin direk yüksekliği 16,15 metredir. Boş ağırlığı 296 ton, tam dolu ağırlığı ise; 467 tondur. 7 subay, 13 astsubay, 4 uzman ve 22 erbaş/erden oluşan toplam 46 kişilik personel kadrosu olan gemide hizmet süresi boyunca 33 komutan görev yapmıştır.

Yarhisar keşif-karakol gemisinin bir müze gemisi olarak ziyaretçilere açılması, Gölcük Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve donanma komutanlığının ortak girişimleriyle gerçekleşmiştir. Gölcük ilçesi, Kavaklı sahiline yerleştirilmesine karar verilen

Yarhisar Müze Gemisi

gemiyi taşıma işlemleri gerçekleşmeden evvel belirlenen konuma deprem kuşaklı beton zemin inşa edilmiştir. Akabinde Gölcük Tersane Komutanlığı'nda üç parça olarak kesilen gemi, yüzer vinç yardımıyla denizden Kavaklı sahilinde şu an bulunduğu mevkiye taşınmıştır. Sırasıyla ön, arka ve orta parçaları taşınan gemi, karada birleştirilmiştir. 2006 yılı Şubat-Ağustos ayları arasında söküm-montaj işlemleri tamamlanan geminin kapıları, aynı yıl Cumhuriyet Bayramı kutlamaları kapsamında 27 Ekim'de ziyaretçilere açılmıştır.

Yarhisar gemisi, Türkiye'nin karaya yerleştirilmiş ikinci su üstü savaş gemisi müzesi olmasının yanı sıra donanma kenti Gölcük ilçesinin de ilk ve tek müzesi olması yönüyle önemlidir. Özgünlüğü tümüyle korunan Gölcük Belediyesi Yarhisar Müze Gemisi'nde yapılan tek değişiklik ayırıcı bölmelerin çıkartılması yoluyla kesintisiz dolaşıma imkân sağlanmasıdır. Türk ve Osmanlı bahriyesini anlatan resim, çizim ve objelerin sergilendiği müze gemi içinde, çalışma ve yaşam alanlarını, yatakhaneleri, salonları, dümen evini, makine dairesini ve cephane ambarını görmek mümkündür. Bu alanlara yerleştirilen cansız mankenler gemi içinde sürdürülen gündelik hayatı yansıtmaktadır.

Gölcük Belediyesi Yarhisar Müze Gemisi Mart 2020 tarihi itibariyle 228 bin 5 yüz kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

KAYNAKÇA
Yarhisar Müze Gemisi Tanıtım Kitapçığı; İlhan Akbulut (Yarhisar Müze Gemisi Müdürü) ile 12.06.2021 tarihinde yapılan görüşme.

Gülden ÖZKAN

YARIMCA KİRAZI

Yöresel Ürün ve Festivali

Kocaeli, tarihi, doğal güzellikleri, farklı turizm çeşitlerine imkân sunan alanları, yerel gastronomi ürünleri ile turizm kenti olma yönünde ilerleyen önemli bir şehirdir. Kocaeli'nin kültürel yapısının çeşitliliği gastronomisini de etkilemiş Yarımca kirazı, Değirmendere fındığı, Kandıra yoğurdu, İzmit pişmaniyesi gibi ürünler öne çıkmış ve bu ürünler yörelerin adlarıyla özdeşleşmiştir. Bölgenin en güzel kirazı Yarımca'da yetişmektedir. Kiraz mevsimi koyu ve açık renklerde birçok kiraz türünden tatmak mümkün olmakla birlikte, ilçede Napolyon diye de isimlendirilen fakat köylülerin Hacı Abdullah kirazı dedikleri küçük bir ceviz büyüklüğünde, iri taneli ve koyu renkli kiraz türü en dikkat çekenidir. 1950'li yıllara kadar yoğun olarak yetiştiriciliği yapılan Yarımca kirazı, günümüzde teşviklerle ayakta durmaktadır.

Kirazın birçok türünü yetiştiren Yarımcalılar bu meyve için dörtlükler, dizeler yazmışlardır.

Bu kiraz budak budak,
Olur mu kiraz dudak
Yarımca'nın güzeli,
Canımdır sana adak
...

Yarımca kirazı her yıl düzenli ve bol verim sunan bir kiraz çeşididir. Meyvesi yuvarlak, yassı ve iri olan kirazın kabuğu da parlak koyu kırmızı renktedir. Meyve eti sert, sulu, ince yapılı ve kalitelidir. Ortalama meyve eni 20 mm, uzunluğu sap hariç 19 mm olup yaklaşık ağırlığı 8 gramdır. Yarımca kirazının ağaçları çok verimlidir ve % 25 oranında meyve çatlaması yapmaktadır. Bu bakımdan meyvenin olgunluğa yakın

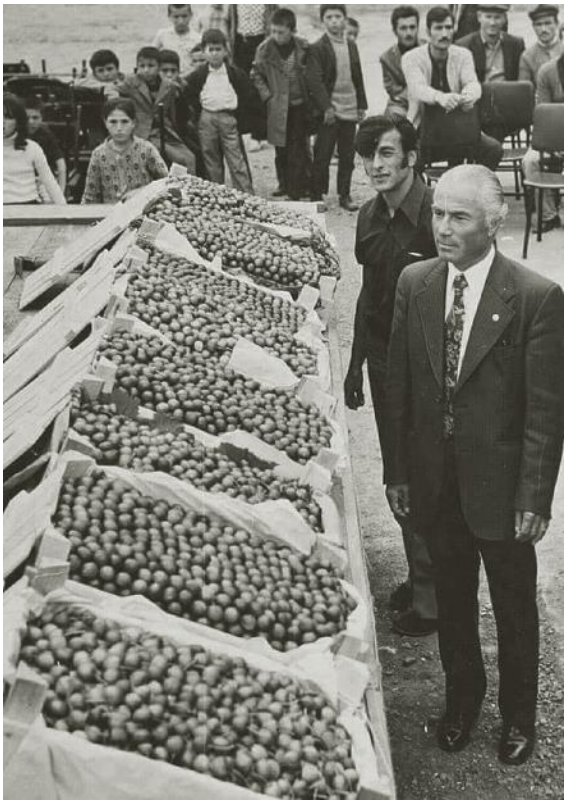

Hüseyin Avni Şirin, Kiraz Festivali, 1973

döneminde yağış olmayan bölgelere önerilmektedir. Mayıs ayının üçüncü haftası itibariyle hasat edilen Yarımca kirazı nakliyeye dayanıklı olması sebebiyle de hem iç pazarda hem de dış pazarda oldukça ilgi görmektedir.

Yarımca kirazı ve her yıl yapılan geleneksel Altın Kiraz Festivali etkinlik/gastronomi turizmi açısından çekici unsurlardan biridir. 1972 yılından bu yana düzenlenen Kiraz Şenliği zaman zaman kesintiye uğramış olsa da giderek ulusal, daha sonra da uluslararası bir kimlik kazanmıştır. İlk Kiraz Şenliği 26 Haziran-4 Temmuz 1972 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Metin Eloğlu'nun resim ve şiir sergisiyle Yarımca Kültür Kampüsü'nün açılması bu şenliğin en önemli etkinliklerindendir. 1973 yılında düzenlenen 2. Kiraz Şenliği araştırmacı yazar Avni Öztüre ile ressam Özay Soydabaş'ın Yarımca Müzesi'ne yaptıkları bağışlarla başlamıştır. Şenlik kapsamında fotoğraf, resim ve heykel alanlarında yarışmalar da düzenlenmiş, Elif Naci, Erol Eti, Kuzgun Acar, Ö. Faruk Toprak, Sabah Duru, Yılmaz Duru, Sami Tepeciklioğlu, Avni Öztüre'den oluşan jüri fotoğrafta Cemal Turgay'ı, resimde Nihat Kahraman'ı, heykelde ise Nevin Coşa'yı birinciliğe değer bulmuştur. 25 Haziran 1974'te üçüncüsü düzenlenen Kiraz Şenliği'ne halk dansları gösterileri de eklenmiş, bu çerçevede Sovyetler Birliği ve Arnavutluk halk dansları toplulukları gösteriler sunmuştur. Yine şenlik kapsamında fotoğraf yarışması düzenlenmiş, bu yarışmada da Cemal Turgay birincilik elde etmiştir. 1975 yılında şenlik, "Sanat Festivali"ne dönüştürülmüştür. Bulgaristan, Romanya, Azerbaycan ve Sovyetler Birliği ülkelerinden halk dansları toplulukları gösteriler sunmuş, ülke çapında fotoğraf yarışması ve su sporları yarışmaları yapılmıştır. Festival kapsamında Arın Karamürsel ve Selman Ada piyano resitalleri vermiştir. 1976 yılında beşincisi düzenlenen Kiraz Festivali, halk dansları gösterileri ile açılmış, 1976 yılında en iyi film ödülü alan, "Kara Çarşaflı Gelin"in galası yapılmıştır. Programa Türkiye Yazarlar Sendikası üyeleri ve Ruhi Su da katılmıştır.

İlçe merkezi olunca Yarımca'nın adı Körfez olarak değiştirilmiştir. 1991 yılında Körfez Belediye Başkanlığı tarafından 20.si düzenlenen festival "Altın Kiraz Kültür ve Sanat Festivali" adını almıştır. Gösterilerden, konferanslardan, dinletilerden oluşan festival programının 21.'sinde "Yarımca Altın Kiraz Film Ödülü" de eklenmiş, ilk ödül Fehmi Yaşar'ın senaryosunu yazdığı, Genco Erkal'in oynadığı "Camdan Kalp" adlı filme verilmiştir. 1993 yılında yirmi ikincisi düzenlenen "Yarımca Altın Kiraz Kültür ve Sanat Festivali" kurumsallaşarak ülke sınırlarını aşmış ve Uluslararası Festivaller Kataloğu'na alınmıştır. Resim, fotoğraf, seramik sergileri, Roman, Fransız, Yunan müziklerinden örnekler sunan topluluklar, Güney Afrika ve Kafkas dans toplulukları, tiyatro ve film gösterileri etkinliğin evrenselliğinin göstergeleridir. Festival, Kovid-19 virüsünün yol açtığı pandemi sebebiyle 2021 yılında gerçekleştirilememiştir. Geleneksel olarak yaklaşık elli yıldır devam eden festival, bölgede yaşayan insanlar için önemli bir geçim kaynağı olan kirazın hem değerini vurgulaması hem de yapılan kültür sanat etkinlikleriyle yöre halkının sosyo-kültürel yapısına katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Körfez Belediyesi Yarımca kirazının değerini korumak ve artırmak için yetiştiricilere teşvik ödülleri vermekte ve fidan yardımlarında bulunmaktadır. Körfez Belediyesi tarafından 2015 yılında başlatılan "Her Bahçeye Bir Kiraz" projesi kapsamında 50 bin fidanın dağıtımı hedeflenmekte aynı zamanda çevre bilinci oluşumuna da katkıda bulunulmaktadır. Proje, Etkin Belediye Proje Yarışması'nda "Marka Proje" ödülüne layık görülmüş, Körfez ilçesinin ve Kocaeli'nin önemli sembollerinden olan Yarımca kirazının değeri bir kez daha taçlandırılmıştır.

KAYNAKÇA
Avni Öztüre, *Brunga Yarımca Tarihi*, İstanbul 1971, s.128; Ömür Alyakut, "Destinasyon Pazarlaması Kapsamında Gastronomi Bilgi İçeriklerinin Analizi: Web Siteleri Üzerine Bir İnceleme", Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, Sayı 4 (3), 2020, 1867-1884.Kocaeli 2001, Kocaeli Valiliği Yayınları, İstanbul 2001, s. 133-134; *Açıkhava Müzesi Kocaeli*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2008, s. 251.

Aysel ÇETİNKAYA

YASEMİN GÖKSU

Söz Yazarı ve Müzik Yorumcusu

İzmit'te doğan Yasemin Göksu'nun çocukluğu Derince'de geçti. Lise öğrenimi sırasında İzmit Musiki Derneği'ne devam etti. 11 yıl Bodrum'da turizm işletmeciliği yaptıktan sonra profesyonel müzik kariyerine 1993 yılında Azeri ve Türk müzisyenlerle birlikte kurduğu grupla başladı. Unutulmaz 45'likler ve Yeşilçam şarkıları seslendirmiştir.

Gül Kuruttum (Ada Müzik, 1992, 12 eser), Kalanların Ardından (Netd Müzik, 1998, 11 eser), Ateş Oldum (Seyhan Müzik, 2005, 13 eser), Urumeli Hatırası (Kalan Müzik, 2010, 15 eser), Âh (Anadolu Müzik, 2014, 15 eser) albümlerini yayınlamıştır.

Rumeli ve Balkan ezgileri dışında, "Aldı Gitti" gibi şarkıları, klip çekmediği halde kulaktan kulağa yayıldı, videoları, internette milyonlarca kez izlendi. Göksu, aynı zamanda "Işıklar Sönmesin", "Hoşçakal Yarın", "Büyük Adam Küçük Aşk", "Umut", "Nokta", "Son Osmanlı" filmleri ve "Elveda Rumeli", "Vazgeç Gönlüm", "Hanımın Çiftliği" dizilerinin müziklerini seslendirdi. Aynı zamanda söz yazmaktadır. Gel Gönül, Kalanların Ardından, Masal Aşklar, Hayat Geçer, Anla, Kalp Yarası, Ah Oğlum, Elveda (Efkâr), Sevdalar mı Kısaldı, Son Sözüm, Bu Dünyaya Uyamadım, Sefa Geldin, Sevda Yarası, Ey İnsan ve Ey Vicdan şarkılarının sözleri Yasemin Göksu'ya aittir.

Dijital platformların müzik dünyasına egemen olmasıyla birlikte çalışmalarını albümlerle değil, tekli (single) kayıtlarıyla sürdürdü. Esma Redzepova'nın dünyaya tanıttığı, Çingenelerin ulusal marş olarak kabul ettiği Dzelem Dzelem (Celem Celem) bu tekliler arasında özel bir yer tutmaktadır. Anla (Saki Çimen), Ben Bugün Hûbları Gördüm (Hacı Bayrak), Ha Leyli (Farsça - Anonim) kayıtları bu tekliler arasındadır.

Sanatçının seslendirdiği şarkılar Kürtçe, Zazaca, Arapça, Ermenice, Lazca, Rumca, Farsça, Makedonca, Gürcüce, Tatarca, Çerkesçe, Azerice, Ladinodur. Göksu, kişisel müzik kariyerini solo çalışmalarının yanında, pek çok değerli sanatçıyla birlikte sahneye taşıdığı kolektif çalışmalarla zenginleştirdi.

Prodüktörlüğünü Vecdi Sayar ve Özdem Petek'in yaptığı, bu coğrafyada yer almış 13 kültürün kendi dillerindeki kadın ağzından türkülerinden oluşan "Üç Kadın" adlı projede yer aldı. Karadeniz'in güçlü sesi Erdal Bayrakoğlu ile birlikte, Rumeli ve Karadeniz türküleri ile hazırladıkları, "Rumeli'den o yani..." projesi ile Türkiye'de ve Avrupa ülkelerinde konserler verdi. Darbukanın ve ritmin efsane ismi Mısırlı Ahmet ve İspanyol dansçı Cristiane Azem ile birlikte, baraklarla flamenko arasında köprü kurdu. İclal Aydın ile birlikte yaptıkları gündeme dair sine-masal sohbetli "Şarkılar Girmiş Hayatınıza" gösterisi çok ses getirdi. Suzan Kardeş ve Şebnem Sönmez ile hazırladıkları müzikli gösteri ile "Yeşilçam Şarkıları"nı sahneye taşıdılar.

Yasemin Göksu

İlkay Akkaya ile "Ey Vicdan (söz: Yasemin Göksu, müzik: Anonim), Hüsnü Arkan ile "Beni Anla" (şiir: Didem Madak, müzik: Hüsnü Arkan), Mikail Aslan ile "Bêsebep" (söz-müzik: Mikail Aslan), Erdal Güney "Gel Gönlümün Sultanı Ol" (söz-müzik: Erdal Güney), Hilmi Yarayıcı ile "Hançerin Sapı" (şiir: Metin Altıok, müzik: Murat Doğan), Ahmet Can Akyol ile "Asi ve Mavi" (söz: Ahmet Can Akyol, müzik: Onur Akın), Erdal Bayrakoğlu ile "Acılar" (söz: Hümeyra - İsmail Göksu, müzik: Yusuf Bütünley), Nurettin Rençber ile "Leyli Dünya" (söz: Ahmet Can Akyol, müzik: Nurettin Rençber), Ekrem Ataer ile "Savrulur Gider" (şiir: Adnan Yücel, müzik: Ekrem Ataer), Kadir Demir ile "Divana Kalmaz" (söz: Ahmet Can Akyol, müzik: Kadir Demir) düetlerini seslendirdi.

Seyduna Türküleri 2 adlı albümde söz ve müziğin Tuna Bozyiğit'e ait "Ebruli" ve "Aldı Gitti" eserlerini (Anadolu Müzik, 2000), Metin Altıok Şarkıları albümünde sözleri Metin Altıok ve müziği Murat Doğan'a ait Hilmi Yarayıcı ile birlikte "Hançerin Sapı" eserini (Anadolu Müzik, 2014, 2 CD), Şarkılar Yaşar albümünde "Olamam Kimseyle" eserini (Avrupa Müzik Yapım, 2005), Efkan Şeşen'in Soluk Soluğa 25 Yıl albümünde "Uzak Durma" eserini (Şeşen Müzik Yapım, 2012), Güzelcan Türküleri albümünde "Bu Dünyaya Uyandım" eserini (Toprak Production, 2016), Kent Şarkıları projesinde "Ellerinden Öperim" eserini (2014) seslendirmiş, 10 Kadın ve Sabahattin Ali Şarkıları çalışmalarında yer almıştır.

KAYNAKÇA
Haberönü. Yasemin Göksu kimdir? *Haberönü Haber Sitesi*, Erişim Tarihi: 13.08.2021, https://www.haberonu.com/yasemin-goksu; Discogs, "Yasemin Göksu", *Discogs Müzik Veri Tabanı*, 18.02.2021, Erişim tarihi: 29.09.2021, https://www.discogs.com/artist/3280154-Yasemin-G%C3%B6ksu; Yasemin Göksu, "Yasemin Göksu", *Yasemin Göksu – Konu Youtube Kanalı*, Erişim Tarihi: 30.09.2021, https://www.youtube.com/channel/UCXfVq_4eeYjpkV0Rn0ffx_w

Hakan BAĞCI

YASİN KOÇMAN (1979-…)
Şef/Müzisyen

1979 yılında İzmit'te doğdu. Kocaeli Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Bilgisayar Öğretmenliği Bölümü'nü bitirdikten sonra 2002 yılında İzmit Endüstri Meslek Lisesi'ne bilgisayar öğretmeni olarak atandı. Küçük yaşlardan itibaren ilgi duduğu müziğe çeşitli korolarda görev aldıktan sonra 2003 yılında İzmit Endüstri Meslek Lisesi'nde Öğretmenler Korosu kurarak şefliğe başladı. Bu koro her yıl verdiği konserlerle, meslek lisesinin yalnızca teknik alanda değil kültürel alanda da başarılı olabileceğini göstererek Kocaeli müzik camiasında ses getirdi. Ege yöresine duyduğu ilgiden dolayı yine okulunda zeybek ekibi kurdu. Bu ekip, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün etkinlikleri başta olmak üzere birçok etkinlikte gösteriler yaptı. Daha sonra kendisi Kocaeli Barosu Avukatlar Korosu, İzmit Belediyesi, Derince Belediyesi, Kartepe Belediyesi, Başiskele Kaymakamlığı ve birçok dernek ile önemli kuruluşların Türk Halk Müziği korolarını kurup çalıştırdı. Huzurevleri, ceza evleri olmak üzere toplum yararına birçok solo konser verdi. Ritim ve müzik çalışmalarına okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocuklarla 2012 yılında başladı. Yaklaşık 6 yıl çeşitli okullarda çalışmalar yürüttü. Birlikte çalıştığı öğrencilerle, İstanbul TÜYAP Fuar Merkezi'nde Uluslararası EMİT Turizm Fuarı başta olmak üzere, il içi ve dışı birçok kutlama etkinliğinde sahne aldı. Hâlen Kocaeli Valiliği Türk Halk Müziği Korosu'nun yanı sıra Yalova Altınova BALGÖÇ Derneği Bayanlar Korosu ile Anadolu Kültürünü Tanıtma ve Yaygınlaştırma Derneği Korosu'nu çalıştırmaktadır. Kocaeli müzik kültürünün de tanıtımında önemli katkıları oldu. Başta TRT olmak üzere birçok televizyon kanalının Kocaeli ile ilgili bölümlerini koordine etti ve Kocaeli türkülerini seslendirdi. Araştırmalarını yaptığı ve derlediği Kocaeli türküleri de vardır. Bu türküler yine başta TRT olmak üzere birçok TV programında da seslendirildi. Bu çalışmaları Kocaeli Valiliği tarafından takdir gören Koçman, 2018 yılında Kocaeli valisi Hüseyin Aksoy tarafından başarı belgesi ile ödüllendirildi. Kaynak kişisi olduğu ve tanıttığı Kocaeli türküleri: Altınova Güzeli, Kocacık Efesi, Alaylar Geldi Allı Yeşilli, Tavşancıl'ın Sırtlarına/Yahya Kaptan, Kuzu Yayla Keltepe'nin Ardında'dır. Müziğimizin genç kuşaklara aktarılması amacıyla bağlama kursları da vermektedir.

Yasin Koçman

KAYNAKÇA

Gülşen Erdal, *Osmanlıdan Günümüze Kulaktaki Tınılar: Kocaeli'de Müzik Kültürü*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019; Yasin Koçman (Kişisel görüşme, 29.06.2021).

Gülşen ERDAL

YAŞAR TOSUN (1946-…)
Karikatürist

Piri Reis ilkokulu ve Gölcük Ortaokulu'nda ilköğretimini tamamlamış, 1957 yılında İzmit Lisesi'ne, 1961'de de İstanbul Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Resim Bölümü'ne girmiştir. Zor bir çocukluk geçiren Tosun, kömürü kalem gibi kullanarak arkadaş ve ağabeyi ile yaşantılarını gösteren sahneleri duvara çizerek karikatür çizebilme yeteneğinin farkına varmıştır. Ortaokul yıllarında *Son Posta* gazetesinde bir film şirketinin çizgi film ilanını görmesi ile bir dizi çizim yapıp göndermiş, çizimlerinin beğenilmesi ile ilk profesyonel çizimini yapmış ve bu işten para kazanmıştır. 1956-1957 yıllarında İzmit yerel gazetelerinde karikatür çizerliği yaygın değilken, *İstiklal* gazetesinde günlük olaylar ve gelişmeler ile ilgili karikatür çizerliği yapmıştır. Lise döneminin ilk yıllarına ait bu zaman aralığından sonra 1961 yılında yüksek öğrenim gördüğü İstanbul'da *Her Gün* gazetesinde karikatürist olarak çalışmaya başlamıştır. Burada çalışırken İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu'na katılmış ve çocuk oyunlarında rol alarak sahne çalışmalarına başlamıştır. O yıllarda tiyatro sanatçılarının Yeşilçam filmlerinde oynaması moda haline geldiğinden, altı kadar Yeşilçam filminde rol almıştır. Bir süre sonra İstanbul Kadıköy'de "Yaşar Tosun" adında bir tiyatro kurup turnelere katılmıştır. Uzunca bir süre karikatür ve tiyatroyu birlikte yürütmeyi başarmıştır. Türkiye'nin ilk kültür bakanı olan Talat Halman'ın desteği ile Londra'daki dünyanın en hızlı portre karikatür çizme yarışmasına katılmıştır. 1966 yılında Londra'da düzenlenen, 37 ülkeden sanatçının katıldığı portre karikatür çizme yarışmasında, 21 saniyede çizdiği portre karikatür ile ikincilik ödülünü kazanmıştır. 1978-1979 yıllarında *Çivi Mizah* gazetesinde karikatürleriyle yer almıştır. 1978 yılından 1999 yılına kadar her yıl Fransa'nın Nice kentine giderek Fransa'da yaşayan Nastassia Kinski, Jean Paul Belmondo, futbolcu Platini, Kirk Douglas gibi birçok ünlü ismin karikatürünü çizmiştir. Yine 1980'li yıllarda Fransa'nın Nice kentindeki St. Paul-De-Vence Sanat Okulu'nda çizim ve desen derslerinde hocalık yapmıştır. 1985 yılında kendi yazdığı "Cinli Yazıhane" adlı çocuk tiyatro oyunu Gölcük'te sahnelenmiştir. Gölcük yerel gaze-

Yaşar Tosun

telerinde uzun süre karikatürleri yayınlanmış, Gölcük Halk Eğitim Merkezi'nde ve Gölcük Belediyesi Sanat Galerisi'nde karikatür kursları vermiştir. 2017 yılında "İzaycan" karakterini yaratarak İzaydaş'ın çocukları bilgilendirmek için çıkarttığı eğitici kitaplarının kapak ve iç resimlerini çizmiştir. 2018 yılında Gölcük için çizdiği karikatürleri kitap hâline getirmiştir. Yaşamının 60 yıllık karikatür birikimini taçlandıran özel bir albüm olarak hazırladığı bu kitapta öncelikle Gölcük'te çizdiği her yaşa yönelik seçme porte karikatürlerine yer vermiştir. Hâlen karikatürleri İzmit Belediyesi tarafından çıkartılan *İzmit Kafası* adlı dergide yayınlanmaktadır. Tosun, ürettiği karikatürler ile toplumun günlük yaşantısına eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. "Yaşar Tosun'un Gözüyle Gölcük'ten Portreler "adlı karikatür albümünün ikincisi hazırlanmaktadır. Hızlı çizim tekniği ile karikatür portreciliğinde kendine özgü üslubunu devam ettirmektedir.

Gölcük'te yaşamını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA
Neslihan Kıyar, (Kişisel İletişim, 02 Temmuz 2021)

Neslihan KIYAR

YAVUZ ARGIT (1934-2009)

Bibliyofil

Bibliyofil olarak anılan Yavuz Argıt, 15 Aralık 1934 tarihinde, İzmit (Maşukiye köyü), Kocaeli'de dünyaya gelmiştir. Ailesi 93 Harbi (1877 -1878) sonrasında göç etmiş olup Çerkez asıllıdır. Babası Çerkezlerin Ibıh kabilesinden Şevket Bey, annesi Fatma Suat Hanım'dır. İzmit Halk Bankası'nda muhasebeci olan babası kendisi henüz on bir yaşındayken öldükten sonra Darüşşafaka'da başlayan eğitimini İzmit'te tamamlamıştır. 1953 senesinde Deniz Astsubay Hazırlık Okulu'na başlasa da mizacının askeriyeye uygun olmamasından dolayı bir süre sonra ordudan çıkmıştır. Argıt, askeriyeden ayrıldıktan sonra Deniz Ticaret Filosu'na girmiş ve burada B sınıfı çarkçıbaşılığına kadar yükselme imkânı bulmuştur. 1969 yılında PETKİM Fabrikası'nda ısıtma kazanı kontrolörü olarak çalışmış, bunun yanında açık deniz gemilerinde çarkçıbaşı olarak görev almıştır (1982-1994). PETKİM'den 1980 yılında emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra tekrar denizciliğe devam eden Argıt, 1994 senesinde denizcilik hayatına da nokta koymuştur. Yaptığı seyahatler sırasında dünyanın pek çok farklı bölgesinde bulunma fırsatını yakalayan Argıt, seyahatlerinde de kitaplarını yanından ayırmamıştır. Kitap sevgisinin, genç yaşlarda komşusunun armağanı olan eski ve yeni yazı ile yazılmış kitaplarla pekiştiğini ifade etmiştir. Bunun yanında hem öğretmeni hem de şair Orhan Faik Gökyay'ın yakın arkadaşı olan hocası Nurdoğan Bey'in de okuma merakını kendisine aşıladığını belirtmiştir. PETKİM'deki emekliliği sonrasında deniz seferine çıkmadığı günlerde Argıt, sıklıkla erken vakitlerde İstanbul'daki Enderun kitabevine gitmiş ve uzun saatler boyunca kitap okumuştur. Bu sayede kitabevine gidip gelen araştırmacılar ve entelektüeller ile de bir arada bulunma olanağı bulmuştur. Hatta, burada tanıdığı insanlara dair duygu, düşünce ve fikirlerini de kaleme almış, yazılarına *Sefine-i Mürettebât-ı Enderûn* adını vermiştir. Ahmet Nezih Galitekin'in aktardığına göre, yazıların basımı konusunda Argıt'a ısrar etmiş ancak Argıt, bu yazıları kimseye göstermediği gibi yayınlanmasına da ilgili kişileri eleştirmiş olması ve yazılar basıldığı takdirde muhteviyatlarından dolayı kırılacakları düşüncesi ile engel olmuştur. Yavuz Argıt hem kütüphanesinin muhteviyatına bakıldığında hem de bilgi dağarcığı göz önüne bulundurulduğunda pek çok alana ilgi duymuştur. Özellikle ilahiyat, felsefe, tasavvuf, tarih, edebiyat gibi dallara ilgi duymasının yanında tıp, matematik, astronomi, psikoloji, jeoloji, botanik gibi branşlara da merak beslemiştir. Yavuz Argıt, kütüphanesindeki tüm kitapları okuduğunu belirtmiştir ki yaklaşık 25.000 kitabı bulunmaktaydı. Günlük okuma sayısı hakkında pek çok rakam verilse de kendisi, eserlerinde günlük edebiyat eseri okuma sayfa sayısının 1000 sayfa, daha rahat okunabilen bir edebiyat eserinden günlük 2000 sayfa, zorlu felsefe eserlerini günlük 600 sayfa olarak okuduğunu dile getirmiştir. İSAM'da kendisine ayrılan ve "Hane-i Saadet" diye isimlendirdiği yerde ölümüne kadar yaşayan Argıt, etrafında insanların saygı duyup hürmet gösterdiği bir kimse olmuştur. İSAM'da kalmaya başladıktan sonra gündüz saatlerini kütüphaneciler ile Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi'nde geçirmiştir. 1999 yılında, çokça zaman geçirdiği İslam Araştırmaları Merkezi'ne kütüphane ve koleksiyonunu bağışlamıştır. Bağışlanan kitaplar arasında felsefe ve tasavvuf yazınına dair eserler ağırlıktadır. Eserler, İSAM Kütüphanesi kataloğunda YA harfleriyle gösterilmiş olup süreli yayınlar ile Orhan Şaik Gökyay bölümü arasındaki kısımdan elde edilebilir. İlk evliliğini kitaplarıyla yaptığını söyleyen Argıt, kitaplar hayatının bir parçası olduğu için evliliğin getireceği meşguliyet nedeniyle kitap okuyamama endişesi ile hayatı boyunca hiç evlenmemiştir. Yavuz

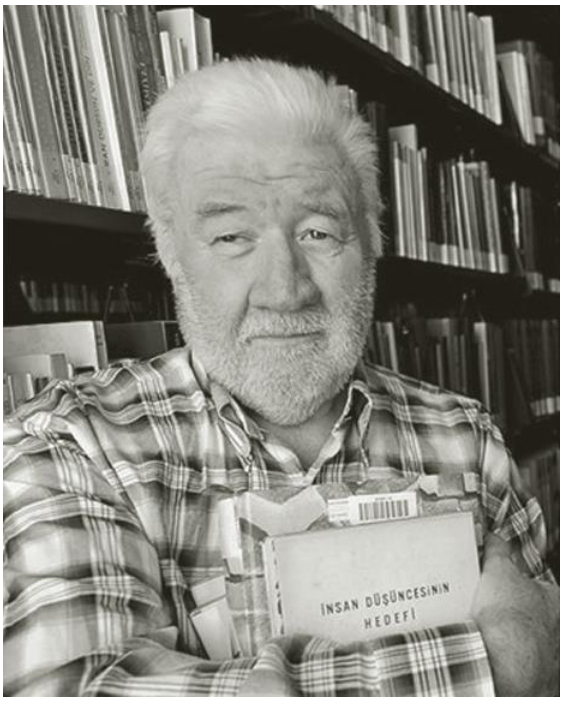

Yavuz Argıt

Argıt, 7 Mayıs 2009 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Ölümünden sonra anısına 2012 yılında *Yavuz Argıt Armağanı* adında bir kitap basılmıştır.

KAYNAKÇA

https://www.dunyabizim.com/portre/denize-ve-kitaba-sik-bir-adam-h4943.html, Erişim Tarihi 28 Ağustos 2021; https://www.zdergisi.istanbul/makale/ozel-koleksiyonlar-yavuz-argit-683, Erişim Tarihi 28 Ağustos 2021 (Görsel); Büyükkanber, Cavit, "Bir İzmit Beyefendisi:1", *Yavuz Argıt Armağanı*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2012, 419-420, s. 420; A. Nezih Galitekin, "İzmit'in Değerli Bir Evladı Yavuz Argıt'ın Vefatı Münasebetiyle", *Yavuz Argıt Armağanı*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2012, 404-418, s. 415; 416; Salih Sandal, "Yavuz Argıt (1934- 2009)", *Yavuz Argıt Armağanı*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2012, 12-24, s. 14; 22; "Yavuz Argıt ve Koleksiyonu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Bülteni*, Sayı 3, 2004, s. 3; Ali Yücel Yürük, "Çerakise-i Kafkas›tan Nev›i Şahsına Münhasır Bir Bibliyofil: Yavuz Argıt", *Yavuz Argıt Armağanı*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2012, 33-44, s. 14; 34; 36.

Özge ASLANMİRZA

YAVUZ İZMİT

1952-1962 Yılları Arasında Yayımlanan Günlük Siyasi Gazete

Yavuz İzmit gazetesinin ilk sayısı 6 Eylül 1952 tarihlidir. Sahibi ve başyazarı M. İhsan Yazman, mesul müdürü Demokrat Parti kurul üyeleri Sefer Göksel ve Dursun Erol'dur. İleriki sayılarda bu kadro değişmiş, gazete sahibi S. Kocaayakoğlu, genel yayın müdürü S. Ünal olmuştur. M. İhsan Yazman, gazetenin tüm para takip ve tahsilat işlerini idare eden kişi olarak devam etmiştir. Gazetenin son yılında ise sahibi ve genel yayın müdürü A. Bulut olmuştur. İdarehane adresi İstiklal Caddesi, İzmit olan gazete, *Demokrat Günlük Siyasi Gazete* ve *Hak-Hakikat-Hürriyet-Hizmetinde-Bizimdir-Sizindir-Hepizindir* ibareleriyle çıkmıştır. 1960 yılından sonra sadece "*Günlük Siyasi İktisadi Gazete*" yazılmıştır. Demokrat Parti yanlısı olan gazetenin çıkışını başta meclis başkanı Refik Koraltan ve devlet bakanı Muammer Alakant olmak üzere birçok Demokrat Partili siyasetçi çektikleri telgraflarla kutlamıştır.

İlk sayıda gazetenin sahibi M. İhsan Yazman gazetenin prensiplerine dair bir başyazı kaleme almıştır. Yazman, gazetenin yıllardır demokrasi hasreti yaşayan milletin, iktidar değişimi ile kavuştuğu tam ve sınırsız hürriyet havası içinde çalışacağını ve demokrasiye zarar verebilecek her harekete karşı kalkan olacağını yazmıştır. İkinci sayıda gazetenin sorumlu müdürü Dursun Erol'un kaleme aldığı *Niçin Çıkıyoruz* adlı yazıda gazetenin çıkış amaçlarından bahsedilmiştir. Erol, 14 Mayıs 1950'den beri ülkenin her yerinde gelişmelerin yaşandığını ve halkı bunlardan haberdar etmek istediklerini belirtmiştir. Hikmet Öktem ise gazetenin adına dair kaleme aldığı yazıda, milli mücadele döneminde İzmit halkının kadın-erkek mücadelesine vurgu yapmış ve resmen "Gazi" unvanı almasa da şehrin "Yavuz" namıyla anıldığını yazmıştır. Bu nedenle gazete ismi olarak İzmit'in bu unvanı seçilmiştir.

Dört sayfadan oluşan gazetenin ilk sayfası ülke gündemine ayrılmış, haberler resimli olarak verilmiştir. Gazete sahibi M. İhsan Yazman'ın gündeme dair başyazıları ilk sayfada yer almıştır. Dursun Erol "*Serbest Sütun*" köşesinde özellikle Cumhuriyet Halk Partisi'ne yönelik eleştirilerini yazmıştır. 11. sayıdan itibaren "Kocaeli'nin 20 yıllık kıymetli tarihçisi" olarak anılan İzmit Lisesi tarih coğrafya öğretmeni Hikmet Ökem *Tarih* köşesinde, İzmit'in ve İzmit'teki bazı kurumların tarihine yönelik bilgiler vermiştir.

Yavuz İzmit

İkinci sayfada "Yavuz Hekimi" adını kullanan yazar tarafından kansızlık, romatizma gibi çeşitli hastalıklar hakkında bilgilendirici *Sağlık Köşesi*'ni kaleme almıştır. Zaman zaman *Serbest S*ütun adlı köşede okuyuculardan gelen şikâyet mektuplarına yer verilmiştir. *Şehir Haberleri* ve *Spor* kısımlarında Kocaeli'den haberler aktarılmıştır. Yavuz Kuşu imzalı yazar *Kervanın Sesi* köşesinde siyasete dair kısa yazılar kaleme almıştır. İlerleyen sayılarda bazı yazı dizileri yine bu sayfadan verilmiştir. Bunlardan biri Nuri Aslan'ın anlattığı, Hüseyin Cavit Tunç'un yazdığı *Kore Hatıraları* olmuştur. *Pazardan Pazara* adlı köşede Öğüd Yazman daha çok psikolojiye dair yazılar yazmıştır.

Üçüncü sayfada S. Şahin *Dine Dair* köşesinde dini konularla ilgili yazılar kaleme almıştır. Gazetenin ilk yıllarında kadınlara yönelik yazılarda özellikle Hikmet Elçin ismi ön plana çıkmıştır. Elçin, *İnsanların Doğum Günlerine Göre Talih ve Karakterleri, Anneler İçin* gibi farklı başlıklar altında yazmıştır. Aynı zamanda iç sayfalarda "Vatandaş Kızılay'a üye ol", "Vatandaş Çocuk Esirgeme Kurumuna yardım et" gibi tavsiye ve uyarılar yer almıştır.

Son sayfada reklamlar, ilanlar, gerekli telefon numaraları, Ankara-İstanbul-İzmir radyosunun ve yerel sinemaların programları ve vapur-tren saatleri verilmiştir. Gazete bazı dönemlerde iki sayfa olarak yayımlanmış; bu dönemlerde köşe yazısı ve yazı dizileri verilmeyerek sadece haberler aktarılmıştır. 11 yıl yayımlanan gazetenin son sayısı 7 Haziran 1962 tarihlidir.

KAYNAKÇA

Yavuz İzmit gazetesi

Meryem ORAKÇI

YAVUZ MUHAREBE KRUVAZÖRÜ

Osmanlı Devleti'nin Kaderini Etkileyen ve İzmit ile Bütünleşen Bir Savaş Gemisi

Alman imparatorluk donanması için inşa edilen muharebe kruvazörü Goeben'in omurgası Hamburg'daki Blohm&Voss Tersanesi'nde 28 Ağustos 1909'da kızağa konuldu ve gemi 28 Mart 1911'de denize indirildi. Donanımının tamamlanmasının ardından 2 Temmuz 1912'de döneminin en güçlü ve hızlı gemilerinden biri olarak Alman donanmasına katıldı. Goeben 186,1 metre uzunluğunda, 29,53 metre eninde ve tam yükle 8,1 metre su çekimine sahipti. Geminin normal ağırlığı 22.616 tondu. Toplam 52.000 beygir gücünde iki set Parsons buhar türbini ve 24 tane kömürle çalışan Schulz-Thornycroft su borulu buhar kazanı ile saatte 25,5 deniz mili (47,2 km/saat) hıza ulaşabiliyordu. Geminin maksimum menzili ise saatte 14 deniz mili (26 km/saat) hızla 4.120 deniz miliydi (7.630 km). Geminin silâhları beş ikiz tarette menzili 23.700 m olan 10 tane 28 cm'lik, 12 tane 15 cm'lik ve 12 tane de 8.8 cm'lik toptan oluşuyordu. Gemide ayrıca su hattının altında dört adet 50 cm'lik torpido tüpü bulunmaktaydı. Zırh kalınlığı yanlarda 28 cm, taretlede 23 cm, güvertede 7,5 cm idi ve mürettebatı 1010 kişiydi.

Ekim 1912'de Birinci Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine Almanya tarafında Akdeniz'de güç göstermek üzere Goeben ile hafif kruvazör Breslau'dan oluşan bir Akdeniz kuvveti kuruldu. Gemiler 15 Kasım 1912'de İstanbul'a geldi ve daha sonra çeşitli Akdeniz limanlarını ziyaret etti. 29 Haziran 1913'te İkinci Balkan Savaşı'nın başlamasıyla Akdeniz Kuvveti tekrar bölgede konuşlandı. 23 Ekim 1913'te amiral Wilhelm Souchon komutan olarak atandı. Goeben ve Breslau

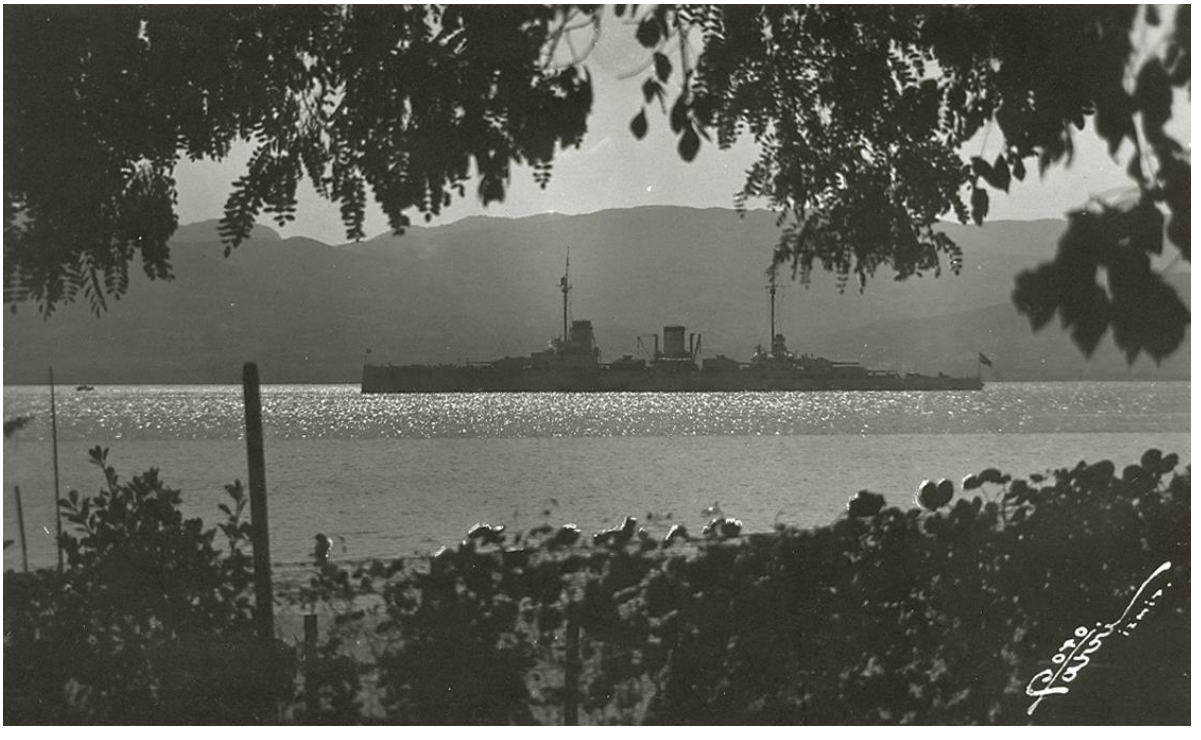

Yavuz mehtaplı bir gecede İzmit önünde. –1920'li yıllarda bir Cumhuriyet bayramında–

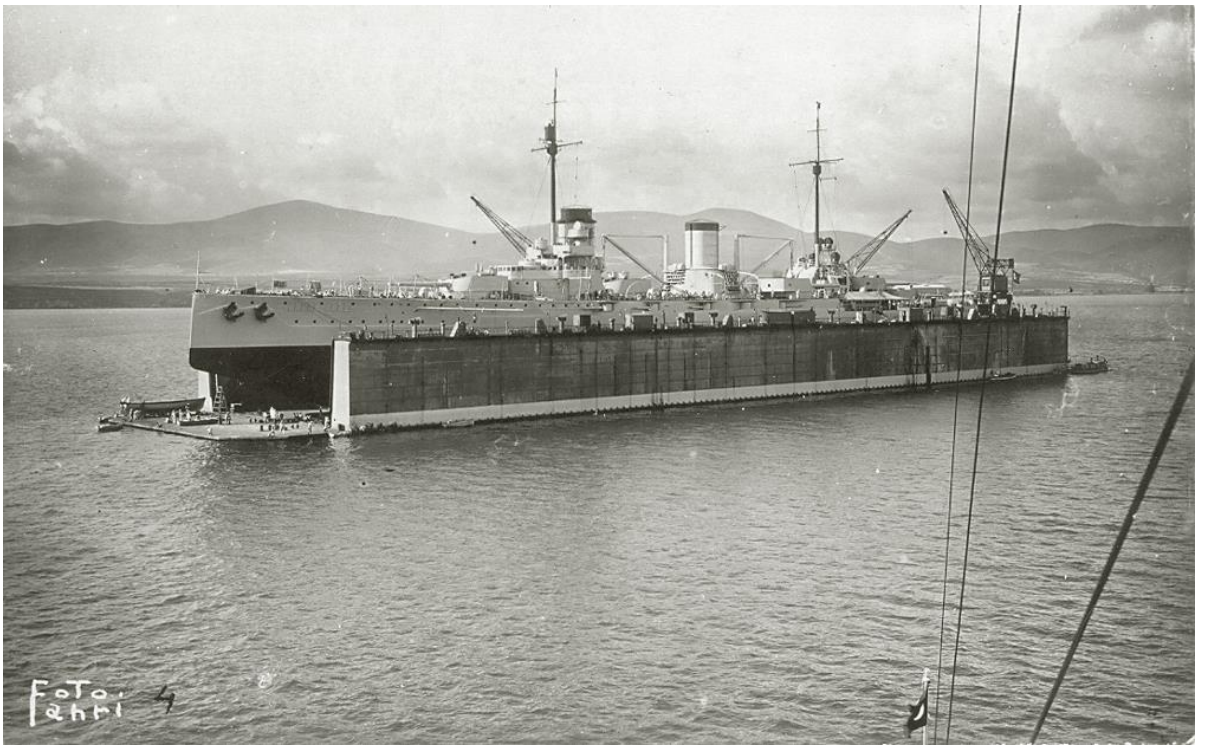

Yavuz yüzer havuzda, onarımda (1927 -1930)

Akdeniz'deki faaliyetlerine devam ederek 80 kadar limanı ziyaret etti.

Savaşın kaçınılmaz olduğu görüldüğünden gemiler bakım için Pola Limanı'na götürülerek Goeben 'in kazan borusu değiştirildi ve genel bakımı yapıldı. Savaş başlayınca Goeben ve Breslau Cezayir'deki Philippeville (bugünkü Skikda) ve Bône (bugünkü Annâbe) kentlerini bombaladıktan sonra İstanbul'a gitme emrini aldı. Kendilerini izleyen İngiliz donanmasından kurtularak 10 Ağustos 1914 günü gemiler Çanakkale Boğazı'ndan girdi. Osmanlı Devleti henüz savaşta olmadığından gemilerin 24 saat içinde Türk karasularını terk etmesi gerekiyordu. Çözüm olarak 16 Ağustos 1914'te gemilerin satın alındığı ilân edildi. Bu dönemde Türk kamuoyu İngiltere'ye ısmarlanmış ve parası ödenmiş olan Sultan Osman ile Reşadiye zırhlılarının teslim edilmeyerek el konulması olayı nedeniyle büyük bir infial içerisindeydi ve bu nedenle Goeben ile Breslau büyük bir sevinçle karşılandı. 23 Eylül 1914'te amiral Wilhelm Souchon Türk donanmasının komutanlığına getirildi. Goeben, "Yavuz Sultan Selim" ve Breslau da "Midilli" olarak adlandırıldı. Gemilerin Alman mürettebatı Osmanlı üniformaları ve fes giydi.

Amiral Wilhelm Souchon'un başta Yavuz olmak üzere Osmanlı donanması ile Karadeniz'e çıkarak 29 Ekim 1914'te Sıvastopol ve diğer Rus limanlarını bombardımana tutması sonucunda Osmanlı Devleti bu oldubitti ile savaşa girmiş oldu.

Yavuz 26 Aralık 1914'te Karadeniz'deki bir görevden dönerken İstanbul Boğazı açıklarında iki mayına çarptı. Türkiye'de Yavuz'un tamiri için yeterli büyüklükte bir havuz olmadığından gemideki delikler betonla kapatıldı. Birinci Dünya Savaşı süresince Karadeniz'de çok sayıda harekâta katıldı. 20 Ocak 1918'de Yavuz ve Midilli Çanakkale Boğazı'ndan çıktılar. Boğaz çıkışında Yavuz, Gökçeada'da demirli duran iki İngiliz savaş gemisini gafil avlayarak batırdı. Daha sonra Mondros Limanı'na saldırmaya giderken Midilli çok sayıda mayına çarparak battı. Üç mayına çarpan Yavuz İngiliz destroyerlerinin takibi altında Çanakkale'ye doğru çekilerek Nağra Burnu dolaylarında karaya çekildi. Turgut Reis zırhlısı Yavuz'u kurtararak İstanbul'a kadar çekti. Rusların savaştan çekilmesinin ardından Almanlar tarafından işgal edilen Sıvastopol'a gidip havuzlanarak kısmen onarıldı ve İstanbul'a dönerek İstinye'de rıhtıma bağlandı. Mondros Mütarekesi'nin ardından 9 Aralık 1918'de yedekte çekilerek İzmit'e getirilip demirlendi.

Sevr Antlaşması ile Yavuz, savaş tazminatı olarak İngiltere'ye verildi. Ancak bu gerçekleşemeden Kurtuluş Savaşı kazanıldı ve 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Yavuz da dahil olmak üzere tüm Osmanlı donanması Türkiye'ye devredildi.

Gemi 1926'ya kadar İzmit'te terk edilmiş hâlde kaldı, sadece iki kazanı çalışır durumdaydı ve hareket edemiyordu. Almanya'dan 9 Mayıs 1925'te 26.000 tonluk bir yüzer havuz satın alındı. Atatürk 21 Eylül 1925'te gemiyi ziyaret ederek bir an önce onarılmasının hem askeri ve hem de dış politika açısından önemine değindi. Aralık 1926'da Fransız Atelier et Chantiers de St. Nazaire şirketi ile geminin onarımı konusunda anlaşmaya varıldı.

Onarım ve yenileme Aralık 1926'da başladı ve 25 Şubat 1930'da tamamlandı. Bahriye vekili İhsan Eryavuz yüzer havuzun alımında yolsuzluk yapılmasına ilişkin soruşturma sonucunda yargılandı ve hapis cezası aldı. Geminin adı 1930 yılında resmi olarak Yavuz Sultan Selim'den Yavuz Selim'e, 1936'da ise Yavuz'a

çevrildi. 1941 yılında geminin uçaksavar bataryaları güçlendirildi.

Yavuz, 1933'te Başbakan İsmet (İnönü) Paşa'yı Bulgaristan'a ve 1934'te İran şahını Trabzon'dan Samsun'a götürdü. İngiltere kralı VIII. Edward'ın ziyaretine karşılık olarak Eylül 1936'da Malta'yı ve dönüşte Yunanistan'ı ziyaret etti. 19 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenazesini İstanbul'dan İzmit'e getirdi.

Yavuz, 30 Aralık 1950'de aktif görevden alındı, 14 Kasım 1954'te hizmet dışına çıkartıldı ve 14 Ekim 1954'te Poyraz rıhtımına bağlandı. 1971'de sökülmek üzere M.K.E.'ye devredilerek 7 Haziran 1973'te sökülmek üzere Seymen'e çekildi ve Şubat 1976'da söküm tamamlandı.

Yavuz 1930'lu yıllardan itibaren İzmit ile bütünleşti ve İzmit'in simgesi hâline geldi. Çok sayıda işyeri Yavuz adını kullanmaya başladı. Bunların bir bölümü zaman içinde ortadan kalkmakla birlikte en ünlülerinden biri olan, 1932'de açılan Yavuz Pastanesi 2020 yılı sonuna kadar varlığını sürdürerek Yavuz adını yaşattı.

KAYNAKÇA

Cumhuriyet Donanması (1923-2005), İstanbul 2005; Figen Atabey, *Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Millî Mücadele Dönemi)*, Ankara 2006; Ahmet Güleryüz, *Yavuz ve Midilli*, İstanbul 2007.

Emre DÖLEN

YAVUZ PASTANESİ / VEHBİ TANELİ (1901-1959)

Yavuz Pastanesi tarihi bir pastane olup Kocaeli İzmit Kemalpaşa Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi Yürüyüş Yolu, No: 54 adresinde 1932 yılında 2 katlı bir işletme olarak faaliyete geçmiştir. Pastanenin kurucusu olan Vehbi Taneli 1901 yılında Priştine'de dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Rıdvan, annesinin ismi Zübeyde'dir. 1934 yılında ailesi ile birlikte İzmit'e gelmiştir. Nesibe, Azim ve Bahta isimli üç kardeşi olan Taneli, ilk olarak Çukurbağ Mahallesi'nde ikamet etmiştir. 1936 yılında kardeşi Azim Bey ile birlikte, İzmit Demiryolu Caddesi üzerinde İstanbullu bir albay olan Rauf Bey'e ait, tek katlı bahçe içindeki bir dükkânı kiralamıştır. Bu dükkânın ismini de Yavuz Fırkateyni'nden esinlenerek Yavuz Pastanesi koymuştur. Taneli bu dükkânda börek, poğaça, boza, salep ve dondurma satışı yapmış olup ilk olarak kiracısı olduğu ahşap dükkânı 1953 yılında satın almıştır. Ahşap dükkânı yıkarak, üç buçuk katlı betonarme bir bina inşa etmiş, 1955 yılında Yavuz Pastanesi'ni tekrar faaliyete geçirmiştir. İyi bir börek ustası olan Vehbi Taneli, pastaneyi işlettiği dönemlerde Süleyman Ali ve İsa ustalarla çalışmış, alt katta imal ettiği ürünleri üst katta satmıştır. 1936 yılında İzmitli Lütfiye Hanım'la evlenen Taneli'nin Rıdvan, Rüveyde, Resmiye, Eyüp ve Ekrem isimli beş çocuğu olmuştur. 1959 yılındaki vefatına kadar İzmit Çukurbağ Mahallesi'nde ikamet etmiştir. Vehbi Taneli işinde titizliği ve imalatta en kaliteli malzemeyi kullanması ile güvenilir ve saygı duyulan bir esnaf olarak tanınmıştır. Vehbi Taneli'nin vefatının ardından ailesi pastaneyi Hacı Tosun Hamzaoğlu'na devretmiştir. 1901 yılında Yugoslavya'nın Priznen şehrinde dünyaya gelen Hamzaoğlu, gençlik yıllarında İstanbul Kapalıçarşı'da poğaça, börek ve limonata satan bir dükkân işletmiştir. Hacı Tosun Hamzaoğlu'nın eşinin erkek kardeşi Emrullah Durak'ın İzmit'te İslamlar Yoğurt ve Helva ismiyle ticaret yapmakta olduğu ve kendisinin ricası

Vehbi Taneli

ile Hamzaoğlu'nun 1959 yılında İzmit Tepecik Mahallesi'ne yerleştiği bilinmektedir. Vehbi Taneli'nin hemşehrisi olan Hamzaoğlu, 1959 yılında yeni sahibi olarak Yavuz Pastanesi'ni işletmeye başlamıştır. Dükkânda Hamzaoğlu, çocukları Sinan, Ekrem ve Rasim'le beraber çalışarak poğaça, börek, limonata ve pasta çeşitleri üretip satmıştır. Ayrıca pastanenin koyun sütünden üretilen dondurması bu dönemde oldukça meşhur olmuştur. 1977 yılında Hamzaoğlu'nun vefatından sonra çocukları Yavuz Pastanesi'ni çalıştırmaya devam etmiştir. Sinan Hamzaoğlu pasta ve börek ustası olarak çalışırken, kardeşleri Rasim ve Ekrem Hamzaoğlu ise yapılan ürünlerin satışında görev almıştır. 1987 yılında Sinan Hamzaoğlu, Yavuz Pastanesi'nin işletmesini çocukları Seyfettin ve Serdar'a emanet ederek emekliye ayrılmıştır. Bu dönemde, Yavuz Pastanesi'nin komşuları arasında Tayyar Kobak, İbrahim Küçükörs, kumaşçı İsmail Şenyüz, tuhafiyeci Zihni Kaman, bisikletçi Arif Kırlı, muhasebeci Veli Çam gibi İzmit'in tanınmış esnaflarının dükkânları bulunmaktadır. Yavuz Pastanesi'nin işletmeciliğini son dönemde, ailenin üçüncü kuşak üyeleri olan Serdar Hamzaoğlu ve Seyfettin Hamzaoğlu yapmıştır. Pastane, İzmit Belediyesi Ahilik Haftası etkinliklerinde 2017 yılında 41. yılında ödüllendirilmiştir. Uzun süre, pastane İzmit'in en önemli imalathanelerinden biri olarak faaliyet göstermiş olup ürün gamı içerisinde pasta başta olmak üzere çeşitli unlu mamuller ve tatlılar da yer almıştır. Pastanenin en ünlü ürünleri arasında su böreği, salep, dondurma ve pastalar bulunmakta, İzmit'in marka olmuş değerleri arasında yer almaktadır. 2020 yılı Haziran ayında Covid-19 pandemisi nedeniyle kapanan Yavuz Pastanesi'nin yerine, 2021 yılında işletmeciliğini İzmitli iş insanları olan Barış Demir, Serkan Kavarkurt ve Zafer Kurt'un işlettiği SimitİZ isimli işletme açılmıştır.

KAYNAKÇA
Bülent Ekinci "İzmit'in lezzetleri teker teker yok oluyor", https://www.kocaeligazetesi.com.tr, 2020; Çiğdem Alp, "Yavuz Pastanesi kapandı", https://www.ozgurkocaeli.com.tr/, 2020; Furkan Çalışkan, Yavuz Pastanesinin yerine geldiler", https://www.enkocaeli.com, 2020; Hüseyin Erol, 2013. *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi.* İzmit: İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları; Mustafa Küpçü, "Yavuz Pastanesi", https://www.kocaeligazetesi.com.tr/, 2020; *Kocaeli* gazetesi, "Yavuz Pastanesi, Müşterinin Ayağına Gidecek", https://www.kocaeligazetesi.com.tr, 2017.

Zeynep Benan DONDURUCU

YAZLIK ILICASI

Termal Kaplıca Tesisi

Yazlık Ilıcası, Gölcük Yazlık sınırları içerisinde yer alan, yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişi olan şifalı bir su kaynağını değerlendirmek üzere Gölcük Belediyesi tarafından 12.500 metrekarelik bir alana kurulmuş termal kaplıca tesisidir. Bölgede bulunan arkeolojik kalıntılar ışığında, ilk defa Roma döneminde inşa edildiği tahmin edilmektedir. Zamanla tahrip olan yapının yerine günümüzde mevcut olan tonozlu yapının Bizans döneminde inşa edildiği, Yazlık Ilıcası'nın Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde de sağlık merkezi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Deniz ticareti ve gemiciliğinin yoğun olduğu II. yüzyılda Nicomedeia'nın güney bölgesinde kurulan antik yerleşimler içindeki Astakoz, Eribolos, Heraklion'a bağlı küçük metropolisler ya da bunların geniş yerleşimleri içinde bir kültür merkezi veya sağlık merkezi olarak hizmet verdiği düşünülen ılıca, antik çağlardan beri kullanılmaktadır.

Ilıcanın yapısı bize oldukça az veri sağlamasına rağmen yapılış amacı işlevi ve yapılış tarihi hakkında net bilgi sahibi olmak mümkün olmuştur. En önemli bilgiler yapılan kazı çalışmalarından elde edilmiştir. Roma-Bizans döneminden kalan eski ılıcaya ait tonoz ve doğusundaki kanal kalıntısı, 1996 yılında tescil edilmesinden sonra dikkat çekmeye başlamıştır. Yapının Roma dönemine ait olduğunun düşünülmesinin en önemli sebebi kazı çalışmalarından çıkan kazı buluntularıdır. Bu kazılarda çıkan sikkeler ve bulunan tuğlaların boyutları bu düşünceyi desteklemektedir. Kocaeli Müze Müdürlüğü tarafından 2000 yılında yapılan kazı çalışmalarında çeşitli dönemlere ait bol miktarda sikke, pişmiş topraktan yapılmış çömlek ve kandiller bulunmuştur. Bu küçük termal kompleksin yapım tekniğinin erken Bizans dönemine işaret etmesi, Bizans döneminde ve sonrasında da işlevini koruyarak kullanılmaya devam edildiğini göstermektedir. Tarihi dokusuna uygun olarak yeniden yapılan termal tesis, taş duvarları, kubbeleri ve diğer mekânları ile yüz yıllar öncesinin mistik havasını muhafaza etmektedir. Ilıca'nın inşasında malzeme olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. Ilıca, kuzey-güzey istikametinde uzanmış büyük bir tonozdan oluşmaktadır. Ilıcanın ana yapısını oluşturan bu tonozun orijinal hâliyle ilgili elimizde fazla bilgi bulunmamaktadır. Ana yapıyı oluşturan tonozun yanlarında küçük tonozlara da yer verilmiştir. Ayrıca 2010 yılında yapılan çalışmalar sırasında da

Yazlık Ilıcası

Roma dönemine ait, tuğla ve taşlardan yapılmış su kanalları gün yüzüne çıkarılmıştır.

Roma döneminde hamamlar hasta halkın ve savaşta yaralanan askerlerin tedavi merkezidir. Döneminde Nikea (İznik) antik kentinden dahi ılıcaya şifa bulmak için gelen vatandaşların olduğu, yapılan kazı çalışmalarında İznik basımlı şehir sikkelerinden anlaşılmaktadır. Ilıcada Roma hanlarına özgü büyük komplekslerin bulunduğu, arkeolojik çalışmalarda ortaya çıkarılan hamama ait havuzun büyüklüğü ile de ispatlanmaktadır. Esasen Roma hamamları yıkanmanın çok ötesinde bir toplumun her kesiminin cinsiyet ayrımına göre spor, eğlence ve sohbetlerin yapıldığı alanlardır. Ayrıca bu kompleks yapıların içerisinde kütüphane, Gymnasium (gençlerin bedensel ve toplumsal dersler aldıkları yapılar), Nympheum denilen heykelli çeşmeler ve dükkânlar da bulunmaktadır.

Yazlık Ilıcası Kocaeli'de Bizans döneminden günümüze kadar gelmiş ve hâlen kullanılmakta olan tek sağlık yapısı olarak ziyaretçilerine verdiği şifa ile ün yapmıştır. Pek çok hastalık için şifalı olduğuna inanılan suyun kaynağı, 10 dönümlük bir arazi üzerindedir. Restorasyon ve onarımı tamamlanan Yazlık Termal Tesisleri 25 Mayıs 2013'te hizmete girmiştir. Tesiste termal su havuzu, Türk hamamı, sauna, çamur banyosu odaları, jakuzi, buhar odası, şok odası, tuz odaları, engelli konuklar için odalar/imkânlar, aile odaları, vitamin bar, restoran, teras kafe, dinlenme alanları, gezi alanları, otoparklar bulunmaktadır.

Yazlık Ilıcası'nda kullanımına devam edilen suyun, yapılan tahlillerde çıkış sıcaklığının 22-37 derece arasında ve kükürtlü (1,1mgm/ lt), mineralli özelliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Kaplıca sularının cilt hastalıkları ve bunun gibi birçok hastalığa iyi geldiği, yüzyıllardır tedavi amaçlı kullanıldığı bilinmektedir. Yazlık Ilıcası suyunun da şifalı olduğu ve şu hastalıklara fayda sağladığı söylenmektedir:

Solunum sistemi hastalıkları; astım, kronik bronşit, alerjik üst solunum yolları hastalıkları, pnömokonyaz. Cilt hastalıkları; egzama, akne, sedef. Kas iskelet hastalıkları; eklem hastalıkları, kireçlenmeler, yumuşak doku romatizmaları, romatizmal hastalıklar, yaralanmalar. Kalp, dolaşım sistemi hastalıkları; kalp yetmezliği, dolaşım bozukluğu, hipertansiyon. Mide, bağırsak hastalıkları; şeker hastalığı, şişmanlık, gut, karaciğer yetmezliği. Böbrek ve idrar yolları hastalıkları; kronik sistit, kronik böbrek taşları, fonksiyonel yetmezlik.

Bu hastalıkların yanında ılıcanın doğu tarafındaki duvarın hemen yanında göz hastalıklarına iyi geldiği söylenen ve "göz suyu" olarak adlandırılan bir pınar bulunmaktadır.

KAYNAKLAR
https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2017/01/Golcuk-Sehir-Saglik-Profili-2014.pdfhttp://golcuksarayliorcunturizm.com/upload/tr/dosya/dokumanyonetimi/10/28092017115915-2.pdf; https://www.kocaeli.bel.tr/webfiles/fotograf/yayinlar/95-yazlik-ilicasi-20171009-120623-kocaelibel_yayinlar-yazlikilicasi.pdf; http://gezgorkocaeli.com/gezi-rehberi/golcuk-yazlik-ilicasi/; https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4567051/ilica-sifa-dagitiyor

Mine HALİS

YELKENCİOĞLU KONAĞI

Müze ve Kültür Evi

Kocaeli'nin Kandıra ilçesi Merkez Mahallesi, Hamam Sokağı'nda bulunan Yelkencioğlu Konağı günümüzde müze ve kültür evi olarak hizmet vermektedir. Yaklaşık 200 yıllık geçmişi olan bina Yelkencioğlu Ailesi'ne aittir. Konak Yelkencioğlu Ailesi ile Kandıra Kaymakamlığı arasında yapılan protokol ile restore edilmiş ve ilçenin tarihsel mirası olarak bölgeye kazandırılmıştır. Konakta yer alan müze kısmında ilçeye ait kültürel, tarihi ve etnografik öğeler sergilenmektedir. Yelkencioğlu Konağı'nın 1870-1880 yılları arasında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Konak Kandıra'nın merkezi bir yeri olan Çarşı Mahallesi'nde bulunmaktadır. Güneyinde bahçesi bulunan konak batı cephesinde komşu parselle sınır, doğu ve kuzey cephede ise yola sıfır konumda bulunmaktadır. Yelkencioğlu Konağı'nın güneyinde İsmail Şenoğlu Caddesi, doğusunda Nur Sokağı, kuzeyinde Yolcu Sokağı yer almaktadır. Üç katlı ve sekiz odadan oluşan Yelkencioğlu Konağı dışarıdan bakıldığında oldukça hoş bir mimariye sahiptir.

Kandıra tarihinde önemli yeri olan konak geçmiş dönemlerde farklı amaçlar için de kullanılmıştır. Kandıra'nın 1918 İngiliz ve 1920 Yunan işgalleri döneminde hastane ve karargâh olarak kullanılan konak, Kurtuluş Savaşı döneminde ise Kuvayımilliye'nin misafirhanesi olmuştur. Cumhuriyet döneminde hükümet konağı olarak da kullanılan Yelkencioğlu Konağı bölgenin önemli mimari eserlerindendir.

KAYNAKÇA
https://www.kandiraninsesi.com/haber/yelkencioglu-konagi-kandira-tarihini-yasatacak-h9672.html
Ayşegül Yılmaz, "Anıların İzinde Kocaeli'nin Milli Mücadele ve Sosyo-Kültürel Tarihi", *VI. Uluslararası Milli Mücadelede Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu*, Kocaeli, 2019, ss. 795-815.

Doğa Başar SARIİPEK

Yelkencioğlu Konağı

YENİ CUMA MAHALLESİ

Karabaş Mahallesi Sınırları İçinde Yer Alan Mahalle

İller Bankası İzmit analitik etüdlerine göre, 1914 senesindeki İzmit mahalle düzeninde Yeni Cuma Mahallesi adıyla bağımsız bir mahalle kaydedilmemiştir. Bugünkü resmi düzenlemede de Yeni Cuma Mahallesi adı ile bilinen bir mahalle zikredilmemekle beraber Pertev Paşa Camii ve Külliyesi adıyla bildiğimiz Yeni Cuma Camii İzmit'in en eski cami ve külliyelerinden biri olup kimi literatürde ve halk arasında bu cami ve çevresi Yeni Cuma Mahallesi olarak anılmaktadır. Bugünkü düzenlemede Yeni Cuma Mahallesi, Karabaş Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır.

Yeni Cuma; yani Pertev Paşa Camii ve Külliyesi'nin bir mahalle bütünselliği hâlinde algılanmasında maziden gelen işlevselliği kuşkusuz etkili olmuştur. Çünkü bugün geriye sadece camisi, şadırvanı ve sıbyan mektebi kalan Pertev Paşa Külliyesi 16. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında, devlet politikası olarak kurulmakta olan menzil külliyeleri arasında önemli bir yere sahipti. Payitahttan yola çıkan ordunun, kalabalık hacı kafilelerinin, kervanların ve tacirlerin konaklamaları ve ihtiyaçlarını gidermeleri, güvenliklerinin sağlanması, hastalananların tedavi edilmesi amaçlarıyla kurulan, merkezinde cami bulunan ve imaret, kütüphane, medrese, tabhane, paşa odaları, tekke, zaviye, hamam, çarşı, arasta, çeşme vb. başka birçok yapıyı barındıran külliyelerin İzmit'te yer alan tipik bir örneğiydi.

İstanbul'dan doğuya giden sefer güzergâhındaki en önemli menzil külliyesi 1523 tarihinde Gebze'de kurulan Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'dir ve bugün nitelikli bir restorasyonun ardından tüm tarihi fonksiyonları ile birlikte ayaktadır. Gebze'den sonraki menzil olan İzmit'te ise Pertev Paşa Külliyesi bu işlev için kurulmuştur. Külliyenin tamamlanması 1579 yılını bulmuştur.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Pertev Paşa Camii'nin adı Mahkeme Camii olarak zikredilmektedir. 1579 yılında tamamlandığında imaret, hamam, han, arasta, mektep, çeşme ve sebilden oluşan birimleri de mevcuttu. Hatta bir de özel su yoluna sahipti. Bânisi Arnavut bir devşirme olarak Enderun'da yetişerek ikinci vezirliğe kadar yükselen Sinan Paşa'dır. Pertev Paşa, Zigetvar ve Tımışvar seferlerinde başarı göstermişse de İnebahtı'ndaki başarısızlığının ardından itibarını kaybetmiş ve azledilmiştir. 1572 yılında vefat etmiş, külliyesi ölümünün ardından kethüdası Sinan Ağa tarafından tamamlanmıştır. Külliye Mimar Sinan'ın olgunluk çağı eserlerinin özelliklerini yansıtır. Camisi büyük bir alanı kaplayan avlu duvarları ile çevrili olup kare plan üzerine kurulu bir kubbesi vardır. Sıbyan mektebi ise bugünkü avlu duvarlarının dışında kalmakta olup halihazırda Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dini Rehberlik Bürosu olarak kullanılmaktadır.

Cami avlusu içinde on iki köşeli bir şadırvan yer alır. Üstü kapalı bir son cemaat yerine sahip olup tek

Yeni Cuma Mahallesi'nde Pertev Paşa Külliyesi

kubbelidir. Kubbe üzerinde 24 pencere, taş, kalem işi ve vitray tarzı bezemeleri ve ayrıca girişte küçük bir tane fakat üstte genişçe bir kadınlar mahfili vardır. Ahşap işçiliği dikkate değerdir ve kapısında kündekâri tekniği kullanılmıştır. Bugün ayakta olmakla beraber avlu duvarları dışında yer alan sıbyan mektebi ise kabayonu taş malzemeden yapılmıştır.

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı coğrafyasında yaygın olarak kurulmaya başlanan menzil külliyeleri şehrin merkez ikametgâh alanlarının biraz uzağına yapılırdı. Çünkü konaklama için gelen ordular, kervanlar, hacı kafileleri geniş açıklıklara ihtiyaç duyardı. Bu nedenle Pertev Paşa Külliyesi de İzmit'in ilk yerleşik olduğu alanın biraz dışında, sefer güzergâhı üzerinde kurulmuştur. Bu sayede geniş bir alana yayılabilmiştir. 20. yüzyıldaki bazı düzenlemeler sonucu külliyenin bir kısmı yok olmuşsa da bugün İzmit'in tarihi Demiryolu Caddesi (Yürüyüş Yolu) ile İstanbul – Ankara karayolu arasında genişçe bir alanda rekreasyona son derece müsait bir çekim alanı olarak çay bahçeleri, kafeler ve parklarla çevrelenmiştir. Tarihi Demiryolu Caddesi üzerinde bulunan diğer bir tarihi cami Fevziye Camii ile birlikte İzmit'in önemli tarihsel miraslarını, sevilen cazibe merkezlerini ve sosyal iletişim mekânlarını oluştururlar. Tüm bu nedenlerden dolayı Pertev paşa Camii ve Külliyesi ya da halk arasındaki yaygın adıyla Yeni Cuma Camii ve Külliyesi yöre halkı tarafından adeta bir mahalle olarak algılanmakta ve anılmakta, kente ruh ve değer katmaktadır.

KAYNAKLAR

Hamza Gündoğdu, Rümeysa Işık, "İzmit Petev Paşa Külliyesi'nin Klasik Osmanlı Mimarisindeki Yeri ve Önemi", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri,* Editörler: Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, s.1587-1607; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, *İzmit Analitik Etüdler,* İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, *Ankara,* 1970; İlknur Aktuğ, *İzmit Pertev Paşa Yeni Cuma Camisi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Zübeyde Güneş Yağcı, "Osmanlı Menzil Teşkilatı İçerisinde İzmit Menzili ve Önemi", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri II,* C.2.2016, s.337-351.

Nevnihal ERDOĞAN

YENİ HAMAM

Osmanlı Dönemi Hamamı

Tek hamam planına sahip olan Yeni Hamam'ın yazılı kaynaklarda yapım yılı ile ilgili farklı tarihler bulunmaktadır. Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihçesinden Birkaç Damla* kitabında yapının 17. yüzyıl başlarında inşa edildiğini belirtirken, Fıratlı 18. yüzyıl ortalarında, Öztüre ise 19. yüzyılda yapıldığını belirtmektedir.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 10.11.1979 tarih ve 11612 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. İstanbul II nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Kurulu Başkanlığı'nın 20.11.1990 tarih ve 2586 sayılı kararı ile onaylı rölöve ve restorasyon projesi ve parselin boş kalan alanına hamamın restorasyonu önkoşulu ile yapı izni verilmiştir. Yapı, kuzeyde Yeni Hamam Sokağı, doğuda ve güneyde betonarme komşu yapı ve batıda 50. Yıl İlköğretim Okulu ile çevrilmiştir. Yapının kuzey karşısında ise günümüzde var olmayan iki tescilli eski eser parsel bulunmaktadır. Boyutları 20x11,2 m olan dikdörtgen şeklindeki hamam sıcaklık, ılıklık ve su deposu/külhan bölüm-

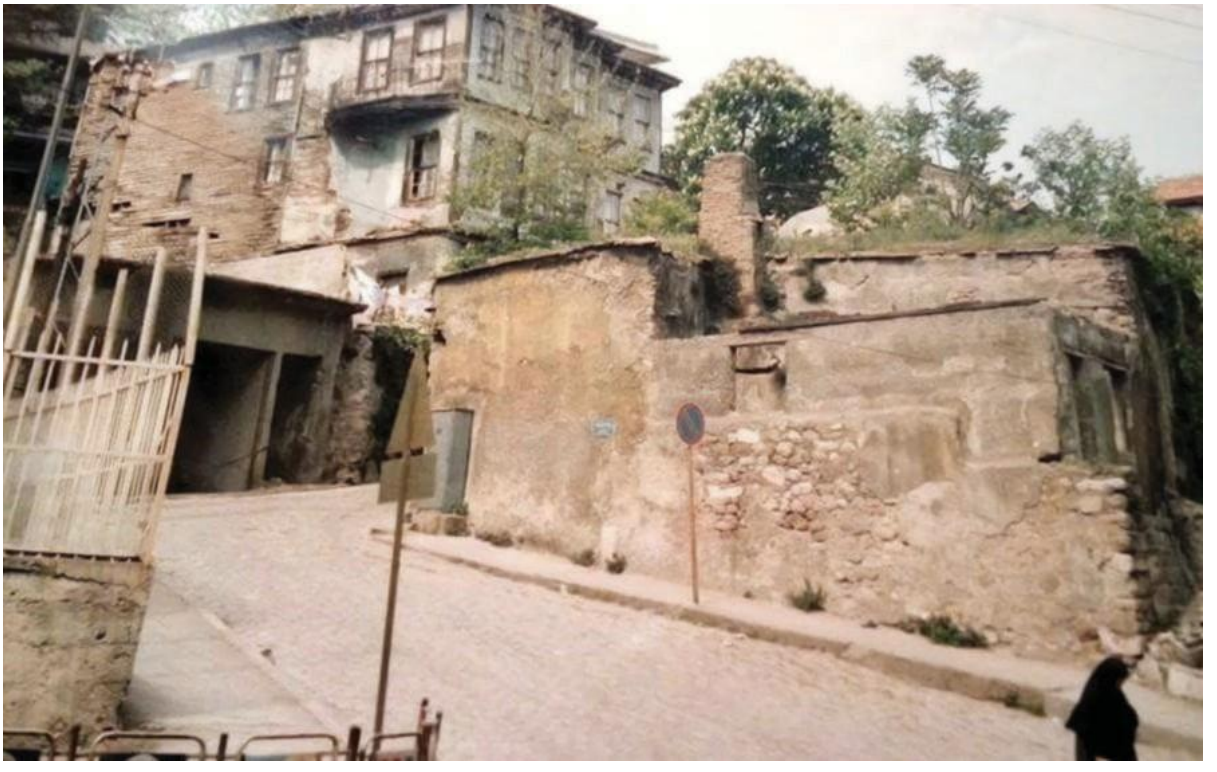

Yeni Hamam

Yeni Hamam - 2020 (Emre Kishali Arşivi)

lerinden oluşmaktadır. Bitişiğindeki yapının olduğu yerde camekân bölümünün bulunduğu bilinmektedir. Fıratlı ve Öztüre bu mekânın ahşap olarak inşa edildiğini söylemektedir. Hamamın mimari özellikleri için Semavi Eyice, İslam Ansiklopedisi, "Hamam" bölümünde, hamamın Osmanlı mimarisindeki yerini tanımlamaktadır. Eyice, Osmanlı dönemi hamam mimarisinde sıcaklıkların başlıca altı değişik planda uygulandığını belirterek Yeni Hamam'ın da sıcaklığı dört eyvanlı ve köşelerde halvet hücreleri olan A tipi bir hamam olduğunu ifade etmiştir. Bu hamam tipolojisine sahip bazı hamamların ortadaki göbek taşı mekânından köşe hücrelerine geçişin duvarlarla değil, aralarına ince perde bölmeleri konularak sütunlarla ayrıldığını, plan düzenindeki bu yeniliğin kaplıca mimarisinden etkilendiğini belirtmiştir. İzmit'te yer alan Yeni Hamam da bu yeniliğe örnek olarak göstermiştir.

1990 yılına ait onaylı restorasyon projesinde yapının girişi güneybatı cephesinden olup külhan ve su deposu içinden sıcaklık ve ılıklık mekânına geçilmektedir. Bakım onarım görmediği için ve komşu parselde yer alan yapıdan dolayı 1999 depreminde hasar görmüştür. Tarihi yapının 2016–2018 yılları arasında restorasyonu yapılmıştır. Bahadır Bozdağ Mimarlık tarafından 2015 yılında yapılan rölöve çalışması incelendiğinde yapının ılıklık, sıcaklık ve su deposu/külhan mekânlarına dışardan erişim mümkün değildir. Aynı parsel içinde yer alan yedi katlı apartmanın merdiven boşluğundan ılıklık bölümüne zor koşullarda geçilmektedir. Bu geçiş restorasyon projesi dahilinde günümüzde bulunmamaktadır.

Rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinden, yapının müdahale öncesi ve sonrası durumuyla ilgili kapsamlı bilgilere ulaşılmaktadır. Dikdörtgen biçimli ılıklık mekânı, bir büyük kubbe ve kuzeybatı tarafında iki mermer sütun ile taşınan bir küçük kubbe ve iki tonoz ile örtülmüş olup bu yapı elemanlarının üzerinde fil gözü delikleri bulunmaktadır. Ilıklık mekânı içerisinde muhdes bir duvar bulunmaktadır. Kubbenin bulunduğu ılıklık ana mekânı ile bu mekânın kuzeyinde bulunan orta kubbe ve iki yanda tonoz ile örtülmüş diğer mekân arasında 20 cm kot farkı bulunmaktadır. Sıcaklık mekânına ılıklık mekânından geçilmektedir ve üzeri ana kubbe etrafında yerleşmiş dört küçük kubbe, dört tekne tonoz ile örtülmüştür. Ana kubbe, küçük kubbe ve tonozlar diyagonal yerleştirilmiş sekiz mermer sütun ile taşınmaktadır. Sekiz mermer sütun eşit biçimde değil, diyagonal kenarlarda iki sütun birbirine yakın olacak şekilde yerleşmiştir. Sütun başlıkları mermer baklavalı sütun başlığı olup kaideler düz mermerdir. Mermer sütunlar sivri kemerler ile kare planlı beden duvarlarına basmaktadır. Sütun başlıkları üzerinde gergi demirlerinin izleri görülebilmektedir. Ana kubbe izdüşümünde köşeleri pahlı, kare göbek taşı bulunmaktadır. Döşeme mermer kaplı olup duvar diplerinde yıkanma sekisi, mukarnaslı mermer kurnalar ve bölücü mermer panolar vardır. Kurnalar her duvarda 3 adet olacak şekilde yerleştirilmiştir. Kuzey cephesinden yapım tekniği anlaşılmaktadır, yapı malzemeleri olarak yassı tuğla ve moloz taş bulunmaktadır, kubbe ve tonozların kesitleri daha ince olmasından dolayı tuğla ile açıklıklar geçilmiştir.

İzmit Belediyesi'ne ait yapının restorasyon çalışmaları 2016 yılında başlamıştır. Bozdağ Mimarlık ta-

rafından hazırlanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylandıktan sonra ARC Mimarlık-Mühendislik yüklenici firması tarafından restorasyon uygulaması gerçeklemiştir. Yapıya uygulanan müdahaleler arasında beden duvarlarına iç ve dış sıva raspası yapılarak ilave çatlak kontrolü yapılmıştır. Yapısal olarak tespit edilen çatlaklara enjeksiyon karışım tamir harcı uygulanmıştır. Kubbelerin altında yer alan fakat çürüyen gergi demirleri yenilenmiştir.

Restorasyon sırasında mevcut bitki ve ağaç köklerinin kaldırılması için öncelikle temizlik ve gerekli olan durumlarda da kimyasal temizleme yapılmıştır. Bu işlemden sonra çökmüş olan küçük kubbe ve tonozlar özgün tuğla ile örülmüş, toprak sıva üzerine kurşun kaplama yapılmıştır ve eksik olan fil gözleri yerleştirilmiştir. Hamam beden duvarlarında meydana gelen malzeme kayıplarında duvar alanları taş-tuğla malzeme ile tamamlanmıştır. Kirpi saçak yeniden yapılmıştır ve uygun horasan harç (kireç, kireç taşı, tuğla kırığı, tozu ve elek altı dere kumu) ile taş tuğla duvar derzleri tamamlanmıştır. Yapının iç yüzeyi ise kireç esaslı sıva harcı üzerine kireç badana ile kaplanmıştır. Betonarme apartmanın inşasından sonra hamamın güneybatısında bulunan üçgen alanı kaldırılarak külhan/su deposu mekânı içinden sergi salonuna giriş için boşluk açılmıştır. Öte yandan, bu alandan sıcaklık mekânına geçiş için kapı boşluğu açılmıştır.

Sergi salonu olarak projelendirilen yapının restorasyon sonrası kullanımı Kocaeli Dokümantasyon Merkezi'ne verilmiştir. Günümüzde Tarih Koridoru Derneği Sanat Galerisi olarak kullanılmaktadır. Hamam işlevini yitirmiştir.

KAYNAKÇA

Bahadır Bozdağ, *Yeni Hamam Restorasyon Raporu, İzmit*, Kocaeli, 2015; Bahadır Bozdağ, *Yeni Hamam Rölöve Raporu, İzmit,* Kocaeli, 2015; Semavi Eyice, "Hamam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı İSAM, İstanbul, 1997, c. 15, s. 402-430; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, İstanbul, 1971; Ahmet Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihçesinden Birkaç Damla*, Kocaeli, 2006; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Günümüze* İzmit *Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2009; Avni Öztüre, *Nicomedia* Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, İstanbul, 1981; URL – 1 *Erkan Kiraz arşivi*, İzmit Tarihi - History of Izmit, Nicomedia; https://www.facebook.com/groups/196704713815692/posts/1003163579836464/ (Erişim tarihi 19.11.2021)

Emre KİSHALİ

YENİ İZMİT

Yerel Gazete

Haftalık siyasi gazete olarak Saim Aşkın sahipliğinde 3 Ağustos 1971 tarihinde yayın hayatına başlamış yerel gazetedir. Gazete iki yılı aşkın süre yayında kalmıştır. Aynı isimle başka bir gazete 2015 yılında İzmit Belediyesi tarafından yayın hayatına başlamıştır. Gazete içerik olarak, İzmit Belediyesi'nin faaliyetleri yer almaktadır.

YENİİZMİT

3 AĞUSTOS - SALI 1971

HAFTALIK SİYASİ GAZETE

Ohhh!... Karşılama, uğurlama ve temelatma törenleri kaldırıldı

Rahmetli C. Gürsel'in de tümüyle yasakladığı bu ilkel gösterileri sandıktan çıkanlar yeniden ihya etmişlerdi

SAYGIDEĞER OKURLARIM;

NİHAT ERİM

Geçen Hafta Fuarı Ziyaret Etti

İzmit'in üç ana meselesi

Su, Elektrik, Yükleme ve Boşaltma İskelesi

ZAMLAR

Şu Hikâye

Bekleğimiz

İş Bankası Müdürü Samsuna tayin edildi

Nazmi Oğuz Şifa Yurduna Kaldırıldı

KAYNAKÇA

Sedat Şimşek, *Başlangıcından Bugüne Kocaeli Basın Tarihi (1848-2001),* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul 2001, s. 113-114; Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017),* Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Zonguldak 2017, s. 56.

Alim Alper CESUR

YENİ MEMLEKET HASTANESİ

Kocaeli Devlet Hastanesi

İzmit'te, 20. yüzyılın başlarında Gureba Hastanesi olarak kurulmuş olan eski memleket hastanesine ulaşımın çok zor olduğu bilinmektedir. Kolay ulaşılabilir bir alana yeni bir hastane yapılması konusunda kamuoyu baskısıyla 1940'larda yeni hastane için mekân arayışına başlanmıştır. Hastanenin, kentin batısına göre daha az gelişmiş olan doğu kısmındaki Baç Mezarlığı karşısına yapılmasının uygun bulunduğu aktarılmaktadır. Baç semtinin gelişmesine katkı sunacağı için halk tarafından da memnuniyetle karşılandığı bildirilen hastane, Turan Güneş Caddesi, Devlet Hastanesi Sokağı, Gazanfer Bilge (Bulvarı) Caddesi'nin sınırladığı alanda inşa edilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından projesi hazırlanan ve ödeneğinin yarısı milli bankalardan sağlanan hastane inşaatına 1945 yılında başlanmıştır. Yapımı yedi yıl süren hastanenin dört bloğundan üçü tamamlanıp halkın neredeyse yarısının verem hastası olması nedeniyle 100 yataklı Verem Hastanesi olarak kullanılması planlanmıştır.

"İzmit halkının uzun yıllar hasretini çektiği bu şifa yuvası" geniş katılımlı bir törenle 24 Ocak 1952 tarihinde açılmıştır. Türk Yolu Gazetesi, törende Vali Ethem Yetkiner, milletvekillerinden Dr. Edhem Vassaf, Dr. Hüsnü Türkant, Salih Kalemcioğlu ve

Yeni Memleket Hastanesi (Kocaeli Devlet Hastanesi)

Saim Önhon, Eski Belediye Başkanı Kemal Öz, Vali Muavini, 23. Tümen Komutanı ve Kurmay Başkanı, Adalet Mensupları, Parti Temsilcileri, Banka Müdürleri, Teşekkül Temsilcilerinin ve halktan bazı kişilerin törene iştirak ettiğini yazmaktadır.

Vatan Gazetesi Kocaeli İlavesinde verem hastalığının tüm yurtta olduğu gibi Kocaeli'de de yaygın olduğu, 60 yataklı Memleket Hastanesi ve 100 yataklı verem hastanesinin yeni binaya birlikte taşındığı, yeni hastanenin çok iyi çalıştığı ancak ikinci kısmın bir an önce faaliyete geçmesi gerektiği bildirilmektedir.

10 Temmuz 1953 tarih – 6134 sayılı kanun ile, aralarında 100 yataklı İzmit Memleket Hastanesi'nin de bulunduğu özel idareye ait 47 şehirdeki hastane Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu nedenle hastane bir süre sonra İzmit Devlet Hastanesi olarak anılmaya başlanmıştır. Hastane binaları yenilenmeye, ek binalar yapılmaya sürekli devam edilmiştir. Hastanenin 1966 yılında biri dört, biri üç katlı birbirine bitişik L şeklinde bir yapı olduğu, 1968 yılında ilave bir pavyon yapılacağı aktarılmaktadır. Dönemin sağlık bakanı Mehmet Aydın tarafından 1985 yılında temeli atılan poliklinik binası da uzun yıllar hizmet vermeye devam etmiştir. 17 Ağustos 1999 Marmara depreminde büyük hasar gören yapılardan biri de İzmit Devlet Hastanesi'dir. Bina kullanılamaz hâle geldiği için sağlık hizmetleri hastane önüne kurulan seyyar polikliniklerde verilmeye devam etmiştir. Ağır hasar gören binanın bir kısmı 2002 yılında yıkılmış ancak onarım ve yeni blokların eklenmesiyle hizmet vermeyi sürdürmüştür.

Sosyal Sigortalar Kurumu'na bağlı hastanelerin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na 2006 yılında devredilmesi sürecinde SSK İzmit Bölge Hastanesi'nin adı önce İzmit Devlet Hastanesi, Kocaeli Devlet Hastanesi olarak değiştirilmiştir. 2015 yılında hastanenin, 3 ayrı binada toplam 7 odalı ameliyathane, 1 adet 10 yataklı genel yoğun bakım, 1 adet 8 yataklı koroner yoğun bakım ünitesi olmak üzere 400 yatak ile hizmet sunmaya devam ettiği bildirilmiştir. 20 Mart 2007'de açılmış olan Onkoloji Ünitesi'nin yatak sayısı ise 75'tir.

Bir süre daha hizmete aynı binalarda devam ettikten sonra 2013 yılında yıkım kararı alınıp Eski Orman İşletme Müdürlüğü lojmanlarının bulunduğu alana yeni bir hastane binası yapılmasına karar verilmiştir. Kocaeli Devlet Hastanesi eski başhekimlik binasının yıkımına 19 Aralık 2014'te başlanmıştır. 8 Mayıs tarihinde, bakan Fikri Işık'ın katıldığı törenle temeli atılan ve iki buçuk yılda tamamlanan yeni Kocaeli Devlet Hastanesi yaklaşık 65 milyon TL'ye mal olmuştur. 38'i yoğun bakım olmak üzere, 318 yataklı olarak 25 Aralık 2017 tarihinden itibaren kırkı doktor 1200 personelle yeni binasında sağlık hizmeti sunmaya başlamıştır. Altı katlı hastanenin eksi birinci katında mutfak, mescit, eczane, morg, depo, teknik atölyeler ve mahkûm muayene odaları, birinci katta acil servisi, radyoloji, laboratuvar, kan merkezi, zemin ve ikinci katta poliklinikler, üçüncü katta ameliyathane, yataklı yoğun bakım, fizik tedavi üniteleri, dördüncü ve beşinci katlarda klinikler ve hasta odaları, altıncı katta personel yemekhanesi, patoloji ve eğitim salonları bulunmaktadır.

Onkoloji Hastanesi binası haricindeki eski binalar Mart 2018'de tamamen yıkılmış, yıkılan binaların

bulunduğu kısma otopark yapılmıştır. Temeli 2016 yılında atılan Kocaeli Şehir Hastanesi tamamlanınca Kocaeli Devlet Hastanesi'nin kısmen taşınacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA
Kemal Aydar, *"Kocaeli Valisi Ethem Yetkiner Anlatıyor"*, *Vatan* gazetesi, Kocaeli İlavesi. 3.3.1952; Kocaeli Devlet Hastanesinin Tarihçesi. https://kocaelidh.saglik.gov.tr/TR,115541/tarihce.html (Erişim: 20 Eylül 2021); Kocaeli Şehir Hastanesi. https://khgmsehirhastaneleridb.saglik.gov.tr/TR-48169/kocaeli-sehir-hastanesi.html (Erişim: 20 Eylül 2021); Kocaeli Devlet Hastanesi yıkılıyor. 19 Aralık 2014 tarihli *Özgür Kocaeli* gazetesi. https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4409868/kocaeli-devlet-hastanesi-yikiliyor (Erişim: 20/09/2021); Nermin Ersoy," Gureba Hastanesinden Kocaeli Devlet Hastanesine 100 Yıl", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, 2015, Kocaeli, 2015, s.1644-1656; Oya Şenyurt, "1923-1960 Yılları Arasında İzmit'te İnşa Edilen Yapılar ve Kentin Gelişimine Katkıları", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, C: I, Kocaeli 2015, s.1673; Oya Şenyurt, Özden Senem Erol, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Kocaeli Memleket Hastanesi", *Mimarlık* 2016 Eylül-Ekim sayı 391; Özel idare hastanelerinin muvazenei umumiyeye devri ve 4862 sayılı kanuna bağlı (1) ve (2) sayılı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun. Kanun No: 6134 Kabul tarihi: 10/7/1953 *Resmi Gazete* Tarih: 15 Temmuz 1953, Sayı: 8458; *Vatan* gazetesi, Kocaeli İlavesi. 5.2.1952, s.2; Yeni Hastanemiz Hayırlı Olsun", *Özgür Kocaeli* gazetesi, 25 Aralık 2021. https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/4476316/yeni-hastanemiz-hayirli-olsun (Erişim: 20/09/2021)

Aslıhan AKPINAR

YENİ TURAN OKULU
İzmit'in Tarihi Okullarından

Yeni Turan Okulu'nun yapımı yirminci yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Hacı Hasan Mahallesi'nde büyük bir konağın yıkılması üzerine Mutasarrıf Nüzhet Paşa döneminde (1911-1912) okulun yapımına başlanmış, Balkan savaşlarının çıkışıyla birlikte okulun yapımı yarım kalmıştır. İzmit mutasarrıfı Muhittin Paşa döneminde (1912-13) devam eden okul inşası, 1913 yılında mutassarıf Mazhar Müfit Bey (1913-1917) döneminde tamamlanmış ve okul hizmete açılmıştır. Okulun yerinde önceleri Süleyman Bey'in büyük ahşap evinin bulunduğu, İzmit Belediyesi tarafından alınarak parsellendiği, iki parça arsayı eşraftan sabık mebus Hafız Rüştü Efendi (Portakal Hafız)'nin 17.000 kuruşa aldığı, inşaatı için 5000 kuruş ekleyerek maarife hediye ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla okulun yapımına kentin önemli ittihatçılarından, ilk mebuslarından olan Portakal Hafız Rüştü Bey (1840-1935) de katkıda bulunmuştur.

Okulun ilk adı Numune Mektebi'dir. Birinci Dünya Savaşı sırasında hastane olarak kullanılan okul, Cumhuriyetin ilanından sonra Yeni Turan İlkokulu olarak 1975-1976 öğretim yılına kadar hizmet vermiştir. 1927-1928 eğitim döneminde eğitim karma hale gelmiş, 1928-1929 yılında Yeni Mektep adını alan okul bir yıl sonra tekrar Yeni Turan Mektebi adına dönmüştür. 50. Yıl Cumhuriyet İlkokulu açılınca taşınan Yeni Turan İlkokulu'nun boş kalan tarihi binası "Kız İmam Hatip Lisesi" olarak kullanılmıştır. İzmit'in önemli okullarından biri olan Yeni Turan okulu ihtiyaca göre çeşitli dönemlerde tamir edilmiş, 1990 yılında iç ve dış tadilatlarla tarihi dokusu korunarak 1991 yılından itibaren Yeni Turan Anaokulu olarak kullanılmaya başlanmıştır.

KAYNAKÇA
F. Yavuz Ulugün Arşivi; https://yeniturananaokulu.meb.k12.tr/icerikler/izmit-yeni-turan-anaokulu_3917333.html.

Hülya ÇELİK

YENİ YARIMCA
Haftalık Siyasi Gazete

18 Temmuz 1969'da neşredilmeye başlayan haftalık siyasi gazetedir. Sloganında Atatürk'ün basınla ilişki, "Basın, milletin müşterek sesidir. Başlı başına bir kuvvet bir okul, bir öncüdür" sözü kullanılmıştır. *Yeni Yarımca* gazetesinin ilk sayısında, "Çıkarken" adlı yazıda hem bölgenin önemi hem gazetenin çıkarılış amacı şu şekilde ifade edilmiştir: "Yarımca düne kadar sadece mavi denizi ve kirazı ile ün sağlar, herkesçe böyle tanınırken bugün göğün mavisine, yükselen fabrika bacalarıyla da zenginleşmiş yurt, sanayi ve ekonomisindeki önemli yerini almıştır. Temiz denizi, Türkiye ölçüsündeki kirazı, fabrikaları ve turistik yerleriyle Yarımca, gerçekten tatlı bir görünüm ve özellik kazanmaktadır. Bugün yayın hayatına başlayan gazeteniz *Yeni Yarımca*, bu özelliği gözden Irak etmeyecek, Yarımca ile çevresinin, Yarımcalılar ile çevresinin, Yarımcalılar ile çevre halkın dertlerini, dileklerini dile getirirken bu tatlı görünümün ve özelliğin kaybolmamasına çalışacaktır. Yarımca'nın hızlı gelişmesi bir gazeteyi de zorunlu kılmıştır. Bu görevi *Yeni Yarımca* yerine getirecektir. *Yeni Yarımca*'yı yayınlayanlar bütün ömürlerini bu mesleğe harcamış basın işçileridir. Hizmet etmek, başarı kazanmak amacıyla yola koyulmuştur."

Yeni Yarımca gazetesinin sahibi Ender Aşkın'dır. Dizgi ve baskının yapıldığı yer gazetenin kendi basımevi olan Aşkın Basımevi'dir ve Deniz Caddesi, Ziraat Bankası Karşısı Yarımca adresinde bulunmaktadır. Mesul müdürü Ahmet Benli, yazı işleri müdürü Cevat Çetin'di. 25 kuruştan satılan gazete ilk üç sayfasında ulusal ve yerel haberlere, köşe yazılarına, dördüncü sayfada ilanlara, reklamlara ve spor haberlerine yer vermiştir. Köy gazetesi formatında yayınlanan gazetede istihbarat ağı gelişmemiştir. Gazetenin tespit edilen son nüshası 28 Aralık 1974 Cumartesi gününe ait olan 6. yılındaki 284. sayıdır.

KAYNAKÇA
Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017)*, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2017.

Haluk SELVİ

YENİ ZURNA (1950)

23 Eylül 1950'de yayınlanan siyasi mizahi bir gazetedir. İkame yeri Fethiye Cad., No:31, İzmit idi. Haftalık olarak çıkan gazete toplam 12 nüsha yayımlanmıştır. Son nüshası 16 Aralık 1950 tarihini taşımaktadır.

KAYNAKÇA
Sedat Şimşek, *Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2007; Bahar Çi-

men, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017),* Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2017.

Haluk SELVİ

YENİDOĞAN
Yerel Gazete

27 Nisan 1977 tarihinde yayına başlamış haftalık siyasi gazetedir. Gazetenin sahibi Hikmet Baykuş'tur. Türkyolu Bizimşehir Matbaası'nda basılmıştır.

KAYNAKÇA
Sedat Şimşek, *Başlangıcından Bugüne Kocaeli Basın Tarihi (1848-2001),* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul 2001, s. 119.

Alim Alper CESUR

YENİDOĞAN İLKOKULU
İkinci Yenituran İlkokulu, İsmet İnönü İlkokulu

Sahil yolu üzerinde bulunan Necatibey İlkokulları ile Yetiştirme Yurdu binasının yıkılması nedeniyle bu mevkideki okul ihtiyacının karşılanması gerekmiştir. 1957 yılında binanın temel atma töreni gerçekleşmiştir. 196.022 lira keşif bedeli olan yapım ihalesini Mehmet Horozoğlu almış fakat 1958 yılında bu işi Rıdvan Alyörük'e devretmiştir. Okul, Seka genel müdürü Enver Atafırat'ın 50.000 lira para yardımıyla SEKA'ya ait arsaya inşa edilmeye başlamıştır. Yapılan arazinin çürük çıkması, temelin ihtiyaçtan daha geniş açılması, binanın betonarme olması, fabrika tarafından çimentonun zamanında verilmemesi gibi nedenlerle inşaatta bazı aksamalar yaşanmış fakat 1958 yılında 7 derslikli, iki katlı okul yapısının inşası tamamlanabilmiştir. Yerel gazete haberlerine ve Kocaeli il daimi encümen kararlarına bakıldığında yıllar içerisinde okulla ilgili birtakım tamirat işlerine rastlanmaktadır. 1965 yılına gelindiğinde ise ilkokul binasına iki kat hâlinde sekiz derslik eklenmiştir. Bu ek binayla birlikte okul, "İkinci Yenituran İlkokulu" adıyla hizmete açılmıştır. 22 Temmuz 1967 yılında yaşanan depremde hasar gören okul binasının onarım geçirdiği görülmektedir. Zaman içerisinde öğrenci sayısının artmasıyla yeni bir ek bina yapılmasına karar verilmiş, 1971 yılında 12 derslikli yeni binanın yapımı için ihaleye çıkılmıştır. Yapım işinin ihalesini alan müteahhit Ali Yıldız'ın 1972 yılında inşaatın bir kısmını tamamlamadığı tespit edilmiştir. Müteahhitle birçok aksaklık yaşanmasına rağmen, okulun ek binasının tamamlanabilmesi ve hizmete açılabilmesi için 29.883 lira keşif bedelli 22 kalem imalatın, aynı müteahhite, Ali Yıldız'a yaptırılmasına karar verilmiştir. 1974 yılında tekrar yapımına karar verilen binanın tamamlanması işini müteahhit Selahattin Akyıldız almıştır. Okul binasının yeniden inşa edilen kısmının tamamlanmasıyla adı "İsmet İnönü İlkokulu" olmuştur. 1999 yılında yaşanan Marmara depreminde İsmet İnönü İlköğretim Okulu hafif hasarlı okullar grubuna girmiştir. 2006 yılında mevcut okul binasının yıkılarak yeni bir bina yapılması kararı alınmıştır. Eski bina yıkılmış ve yeni okul binasının 20.03.2007 tarihinde temel atma töreni yapılmıştır.

Yenidoğan İlkokulu

02.10.2007 tarihinde açılan 3 katlı okul, "Ford Otosan Ortaokulu" adıyla eğitim-öğretimi sürdürmektedir. 36 sınıflı olan okulda konferans salonu, spor salonu, üç adet fen laboratuvarı, BT sınıfı ve kütüphane bulunmaktadır. 2016 yılında okul bünyesinde yardımsever bir aile tarafından zihinsel engelli öğrenciler için 3 adet özel eğitim sınıfı açılmıştır. Almanya'da meydana gelen uçak kazasında hayatını kaybeden Muradiye Gülüş'ün anısına, ailesi tarafından sınıfların tüm masrafları karşılanmıştır. Ayrıca bu okul kentteki eğitim kurumları arasında bir ilki gerçekleştirmiş olup, kartlı turnike sistemi ile öğrenci ve ziyaretçilerin giriş çıkışlarını denetim altına almış, bu sistemle seyyar satıcıların veya yabancıların okula girmesini engellemiştir. Manyetik turnike sistemi ile öğrencilerin okula giriş-çıkışları hem okul idaresine hem de velilere cep telefonu ile ulaştırılmaktadır. 2017 yılında, Ford Otosan Fabrikası okul binasında geniş çaplı bir yenileme çalışması yapmıştır. Okulun zemin döşemeleri, çatısı, çok amaçlı salonu, kapı ve pencereleri, boya işleri gibi birçok kalem işinde tadilat yapmak için 1 milyon TL'lik yatırım yapılmıştır. Yaklaşık 40 gün süren tadilat çalışmalarının ardından okulun büyük bir değişim geçirmesi nedeniyle kutlama töreni düzenlenmiştir.

KAYNAKÇA
Hürsöz gazetesi, Kocaeli İl Daimi Encümen Kararları, *Kocaeli* gazetesi, Oya Şenyurt, *1923-1960/İzmit Cumhuriyet'in Tanıkları Binalar ve Kentten Haberler*, TMMOB Mimarlar Odası, Kocaeli Şubesi, İstanbul, 2010, *Özgür Kocaeli* gazetesi, Özden Senem Binici, İzmit'te 1936- 1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli, 2012, *Türkyolu* gazetesi, *Türkyolu-Bizimşehir* gazetesi, https://fordotosanortaokulu.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.php

Özden Senem EROL

YENİKÖY KÖYÜ/MAHALLESİ
Kocaeli'deki Mübadil Köyü

Başiskele ilçesi sınırları içerisinde bulunan Yeniköy, Kocaeli'deki mübadele köylerinden birisidir. Osmanlı döneminde Rum reayanın yaşadığını bir köy olan Yeniköy'ün (Karye-i Cedit) kuruluş tarihiyle ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. 16. yüzyılda kurulmuş olabileceği düşünülen Yeniköy'ün kuruluş süreciyle ilgili bilinen üç görüş vardır:

1) III. Murat döneminde (1574-1595) gerçekleştirilmesi düşünülen İzmit Körfezi ile Sapanca Gölü'nün birleştirilme projesi kapsamında İzmit'e getirilen 30.000'e yakın usta, amele ve ırgat içerisinde bulunan Rumların kanal projesinin iptaliyle bu bölgeye iskân edilmeleriyle kurulduğu.

2) Şah Abbas ve Nadir Şah devirlerinde İzmit'e gelerek yerleşen Ermenilerin kurduğu Akmeşe (Armaş), Bahçecik (Bardızağ), Yuvacık ve Aslanbey gibi yerleşmelerle aynı dönemde kurulduğu.

3) Nikomedia'dan gelen aileler tarafından kurulduğu.

Yeniköy, Osmanlı döneminde Sadrazam Halil Paşa'nın vakfına dahil araziler üzerinde yer almaktadır. Yeniköy'ün çevresinde Karanca, Kayser namıdiğer Melekşâh, Bağçecik (Bahçecik), Koru Çiftliği, Yeniçeri Ağası Halil Çiftliği ve Ferhad Çiftliği gibi yerleşim alanlarının bulunduğu bilinmektedir. Bu yerleşim alanlarından sadece Bahçecik günümüzde mevcudiyetini sürdürmektedir. Osmanlı döneminde Yeniköy'den Darphane-i Amire için çam kömürü ve çeşitli tarım ürünleri (soğan, maydanoz, marul, üzüm, dut) temin edilmiştir. (Günümüzde dahi "Yeniköy soğanı-maydanozu" olarak tanınan bu tarım ürünlerinin Kocaeli piyasasında çok özel bir yeri vardır.) Buradan temin edilen çam kömürü İzmit, Seymen ve Kavaklı (Kazıklı) iskeleleri vasıtasıyla Darphane-i Amire'ye gönderilmiştir. Darphane'ye gönderilen kömür, altın ve gümüşün eritilmesinde kullanılmıştır. Yeniköy halkı Darphane-i Amire için sundukları bu hizmetin karşılığında ise avarız vergisinden muaf tutulmuştur.

1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması şartları gereğince, Yunanistan'ın Drama vilayeti Kozluca köyünde yaşayan Müslüman-Türk nüfus, mübadele yoluyla Yeniköy'e iskân edilmiştir. Yeniköy'e iskân edilen mübadil aileler, geldikleri Kozluca'da iştigal ettikleri işleri sürdürmüş, daha önce burada yaşayan Rum ailelerin yaptıkları tarım ve hayvancılık faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Özellikle tütün yetiştiriciliği -tıpkı 19. ve 20. yüzyılda olduğu gibiuğraşı verilen önemli bir tarım faaliyeti olarak yerini almıştır. Bunda, Yeniköy'e iskân edilen mübadillerin geldikleri yerde daha önceden tütün yetiştiriciliği yapıyor olmalarının payı büyüktür.

Bir mübadil köyü olan Yeniköy'ün kuruluş vaziyetine bakıldığı zaman, köyün ilk kuruluş yeri olan Merkez Mahallesi'nin belirli bir plan dahilinde -bölgenin topografyasına uygun bir vaziyette- düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Bu durum, Yeniköy'e kuruluş yönüyle modern bir köy yapısı kazandırmıştır. Bunun gerçekleşmesinde mübadillerin ileri gelenlerinden birisi olan ünlü tütün tüccarı Hacı Hasan Bey'in önemli katkıları olmuştur. Yeniköy, Kocaeli'de planlı olarak kurulan ve günümüzde de bu düzenli plan özelliklerini hâlâ koruyan örnek bir mübadele köyü olarak dikkat çekmektedir.

Yeniköy'de, Türk konut mimarisi anlayışıyla inşa edilmiş geleneksel evler bulunmaktadır. Bu evler

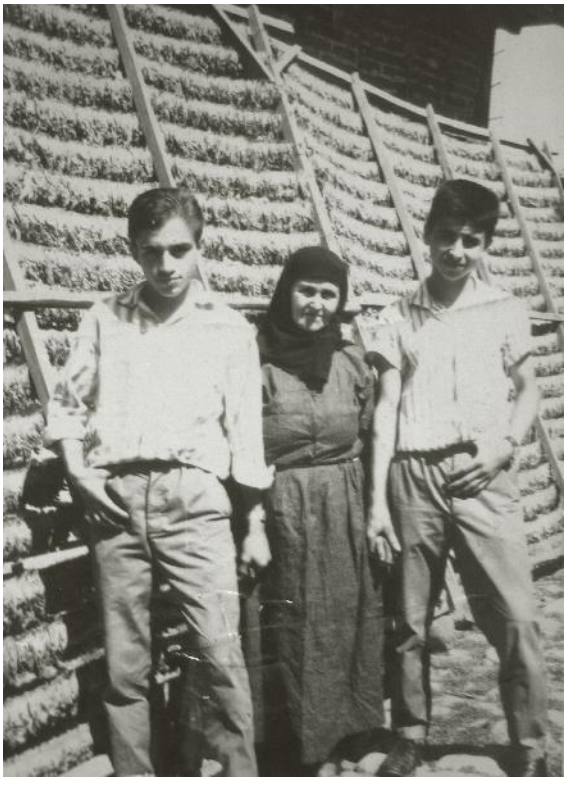

Yeniköyde tütün sergilerinin önünde mübadil torunları

geleneksel mimarimizin birer örneği olduğu gibi, Lozan mübadilleri için Türkiye'de yapılan evlerin Kocaeli'de günümüze ulaşan örneklerini de oluşturmaktadır. Günümüzde Yeniköy'de bulunan eski evlerin birçoğu köyün ikinci kuruluş aşamasından sonra yapılmış evlerdir. Köyün birinci kuruluş evresi olan Rum döneminden ise günümüze herhangi bir yapı ulaşmamıştır.

İzmit'e bağlı Bahçecik nahiyesinin bir köyü olma statüsünü uzun bir süre sürdüren Yeniköy, 1987 yılında belde belediyesi olmuştur. Yeniköy, Bahçecik, Karşıyaka (Döngel), Yuvacık ve Kullar beldelerinin 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı Kanunla tüzel kişilikleri kaldırılarak sınırları birleştirilmiş ve Başiskele adında yeni bir ilçe/belediye kurulmuştur. Yeniköy'de yeni kurulan Başiskele ilçesinin bir mahallesi olarak mevcudiyetini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Volkan Şenel, *Geçmişte ve Günümüzde Yeniköy*, Kocaeli, 2009;Volkan Şenel, "Bir Mübadele Köyünün Kuruluş Hikâyesi", *Batı Akdeniz Mimarlık*, Sayı: 43, Antalya, 2009, s.18-24;*Mübadil Zeynel Ayaz'la, Kozluca'dan Yeniköy'e Göçün Hikâyesi,* (Röp.Volkan Şenel), Kocaeli, 2003;Kevser Öğütçen-Hüseyin Öğütçen, *Akmeşe Tarihi ve İzmit Çevresine Yerleşen Drama Havalisi Köyleriyle İlgili Araştırma Notları*, Kocaeli, 2000; Numan Ayaz-Fikret Ayaz-Fahri Ayaz, *Drama'dan Yeniköy'e,* Kocaeli, Tarihsiz, s.3; Yakup Özkan, *Akmeşe,* Sakarya, 2004, s.29-37, Yakup Özkan, "Armaş'tan Akmeşe'ye: Bir Kasabanın Öyküsü (Mübadillerin Gelişi ve Yeni Bir Hayat)", *Toplumsal Tarih*, S. Haziran, İstanbul, 2003, s. 32-35; Feray Göklü, "Armaş'tan Akmeşe'ye Uzanan Yol", *M.Sabri Yalım'a Armağan*, İzmit, 2001, s.20-21; Mesut Çapa-Rahmi Çiçek, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Trabzon, 2001, s.290; Ali Naci Karacan, *Lozan*, İstanbul, 1971, s.672, Seha Seray, *Lozan Barış Konferansı Tutanakları-Belgeleri*, C.6, Ankara, 1969, s.138-339; Salahi R.Sonyel, "Lozan'da Türk Diplomasisi", *Belleten*, S.149, Ankara, 1974, s.41-116; Mehmet Özel, *70. Yıldönümünde Lozan*, Ankara, 1993, s.21;

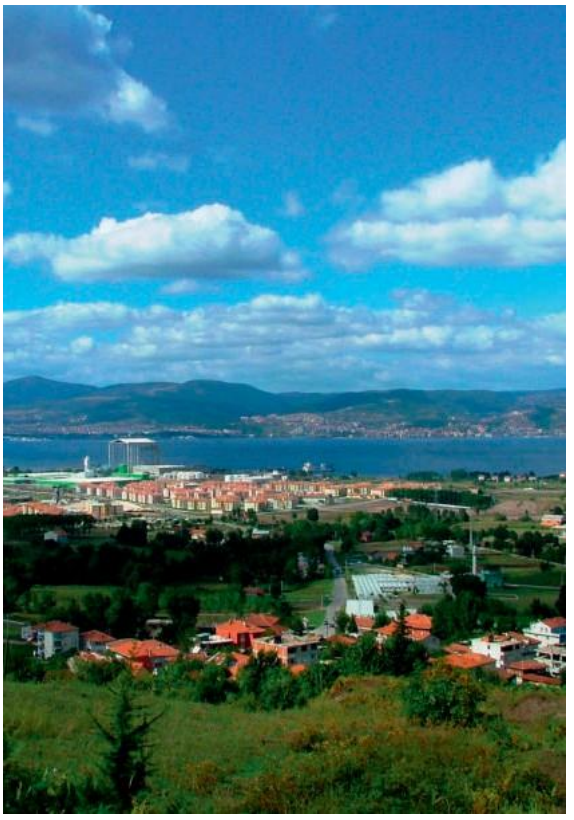

Yeniköy Köyü/Mahallesi

Dimitri Pentzopoulus, "The Balkan Exchange of Minorities and Its Impact Upon Greece", *La Hague*, Paris, 1964, s.52-65; *Temel Britannica*; "Lozan Barış Antlaşması" Mad., C.11, İstanbul, 1993, s.288-289; A.Nezih Galitekin, *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler*, İstanbul, 2005, s.209-210; BOA, Cevdet Darphane Tasnifi, Belge No:1246;BOA, Muhacirin/272-0-0-12.

Volkan ŞENEL

YEREDOĞ KİŞİOĞLU (1905-1978)

Kocaeli Milletvekili

Yeredoğ Kişioğlu, 15 Eylül 1905 tarihinde Antalya-Akseki'nin Güzelsu köyünde doğmuştur. Babası Ahmet Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. 26 Ekim 1924 tarihinde Akseki Merkez İlkokulu öğretmenliği ile devlet hizmetine girmiştir. Bu görevinde 11 Mart 1925'e kadar kalmıştır. Yeredoğ Kişioğlu 1935 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. 3 Eylül 1935'te hazırlık kıtasına ve 1 Kasım 1935'te Yedek Subay Okulu'na giderek 30 Nisan 1936'de yedek asteğmen, 1 Kasım 1936'da ise teğmen rütbesine yükselmiştir. Askerlik hizmetini 1 Kasım 1936 tarihinde tamamlamıştır.

Yeredoğ Kişioğlu 31 Ekim 1936 tarihinde Ankara hâkim adaylığına, 27 Kasım 1936'da Gümüşhane sorgu hâkimliğine, 10 Kasım 1939'da Erciş hâkimliğine, 15 Mart 1941'de Van Cumhuriyet savcı yardımcılığına ve 14 Ağustos 1942'de Kandıra Cumhuriyet savcı yardımcılığına tayin edilmiştir. Bu görevinde genel seçimlerde yapılan yolsuzluklara tepki göstererek 13 Ağustos 1946 tarihinde istifa edip görevinden ayrılmıştır.

17 Eylül 1946'da Kocaeli barosuna kaydolan Yeredoğ Kişioğlu, İzmit'te serbest avukatlık yapmaya başlamıştır. Bu sırada Demokrat Parti'de siyasi çalışmalara başlayarak bu partinin il idare kurulu üyeliğinde görev almıştır.

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimlere Demokrat Parti listesinden milletvekili adayı olan Yeredoğ Kişioğlu, 104.898 oy alarak TBMM IX. dönem Kocaeli milletvekilliğine seçilmiştir. 22 Mayıs 1950 tarihinde TBMM'ye gelerek çalışmalara başlayan Kişioğlu, mecliste çalışma komisyonunda çalışarak bu komisyonun sözcülüğünde bulunmuştur. Bunun dışında hukukçu kimliği nedeniyle askerlerin şahsi işlerine ait davalarda, 5434 sayılı kanunun 8., memurin kanununun 64., pasaport kanununun 35. maddelerinin yorumlanması için kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır.

Yeredoğ Kişioğlu'nun iş kanununun 16. maddesinin yorumuna dair bir önergesi bulunmaktadır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı 1951 yılı bütçesi, işçilere hafta tatili ve genel tatil günlerinde ücret ödenmesi hakkındaki kanun, karayolları trafik kanunu, milli korunma kanununun kiraya taallûk eden maddelerinin tadili hakkındaki kanun, subay ve memurların protokolün tespit ettiği hallerden gayrı karşılama ve uğurlamalarda bulunamayacaklarına dair kanun teklifi, turizm endüstrisini teşvik kanunu, köy kanunu lâyihası, Türk ceza kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun teklifleri, basın meslekinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetlerin tanzimi ve başvekâlet tezkereci ve geçici komisyon raporu gibi 10 değişik konuda söz alarak meclis kürsüsünden görüşlerini açıklamıştır.

Yeredoğ Kişioğlu

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlerde milletvekili adayı olmayan Yeredoğ Kişioğlu bir süre İzmit'te avukatlık yapmıştır. Kişioğlu'nun Kocaeli Barosu'ndaki kaydı 9 Mayıs 1955 tarihine kadar sürmüştür. 25 Nisan 1955 tarihinde Merkez Valiliği'ne atanan Yeredoğ Kişioğlu, 2 Şubat 1957 tarihinde danıştay üyeliğine seçilmiştir. 1960 Darbesi'nde Demokrat Partili bürokratların işlerine son verilmesine rağmen Yeredoğ Kişioğlu'nun danıştay üyeliği devam etmiştir. Bunun en önemli nedeni onun dürüst kişiliğidir. Nitekim Nisan 1965'te danıştay üyelerinin seçildiği toplantıda Solmaz İrfan, Yeredoğ Kişioğlu hakkında müfrit bir Demokrat Partili olması hakkındaki söylenenlerin hepsinin doğru olduğunu ancak bu şahsın fevkalade çok çalışkan ve dürüst bir insan olduğunu söyleyerek, bir kişinin DP'li olmasının suç teşkil edemeyeceğini belirtmiştir. Bu şekilde herkesin takdirini kazanan Kişioğlu, danıştayda 30 Kasım 1970 tarihine kadar çalışmış ve bu tarihte kurumdan emekliye ayrılmıştır.

Yeredoğ Kişioğlu, 2 Ağustos 1978 tarihinde ölmüş ve İzmir'de Paşaköprüsü Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Kişioğlu, 1938'de Emin-Halime çiftinin 1916 doğumlu kızı Ayşe Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten Odtuğ (1938), Dalova (1939) ve Yalınüye (1946) isimlerinde çocukları olmuştur. Kişioğlu'nun 1945'te yayımlanan *Cemiyette Hastalıklar* adlı bir eseri de bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Hür Söz, 27 Nisan 1950, s. 1; *Milliyet* 6 Ağustos 1978, s. 14; *Milliyet*, 13 Nisan 1954, s. 7; *Milliyet*, 29 Ocak 1957, s. 3; *Milliyet*, 9 Nisan 1965, s. 5; *TBMM Albümü 1950-1980*, C. II, Ankara 2010, s. 577; TBMM Zabıt Tutanakları (https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/td_v2.sorgu_ekrani); *Türk Parlamento Tarihi: TBMM IX. Dönem (1950-1954)*, C. VII, Yay.Haz. Kazım Öztürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 1999, s. 702-703.

Mustafa SARI

YEREL KÜLTÜR PLATFORMU

STK'ların Birlikteliği ile Kurulmuş Bir Sivil Örgüt.

Üç yol ağzında bir kent olan Kocaeli, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış, köklü tarihi, doğası ve kültürel zenginlikleri ile ülkemizin en önemli cazibe merkezlerinin içinde yer alır. Marmara ve Karadeniz'de kıyısı olan kent, özellikle Asya ve Avrupa kıtaları arasında bağlantı noktasıdır. Bu nedenle kent aynı anda birçok kültüre ev sahipliği yapar. Kentin yerel kültürünü oluşturan, Selçuklu ile Osmanlı döneminde bu toprakları yurt edinen yerli yerleşik Türkler yörede Manav adıyla anılmaktadır.

Kocaeli gerek coğrafi konumu gerekse iş olanakları dolayısı ile 1950 sonrası yoğun göç almış, günümüzde nüfusu 2 milyona yaklaşmıştır. Küreselleşme, hızlı bir sanayi ve teknoloji dönüşümü sonucu oluşan popüler kültür karşısında Kocaeli yerel kültürü de etkilenmekte, unutulmakta ve değişime uğrayarak farklılaşmaktadır.

Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü olan UNESCO'ya göre, her ülke ve kent kendi kültürüne sahip çıkmalı, bu kültürü küreselleşmenin, popüler kültür ve tektipleşmenin olumsuzluklarından koruyarak gelecek kuşaklara aktarmalıdır. Bu nedenle UNESCO, 17 Ekim 2003 tarihli 32. Genel Konferansı'nda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul eder. Sözleşmenin 2. maddesi "Somut Olmayan Kültürel Miras"ı şöyle tanımlamaktadır: "Somut Olmayan Kültürel Miras", toplulukların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler, bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan miras, toplulukların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak sürekli yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çe-

şitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur." Bu sözleşme, TBMM'nin 19.01.2006 tarihli oturumunda oy birliği ile kabul edilmiş ve Türkiye anlaşmaya taraf olmuştur. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (No: 5448) 21 Ocak 2006 tarih ve 26056 sayılı *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmede birçok kurum ve kuruluş, STK'nın yanı sıra ilgili derneklere de önemli görevler tanımlanır. Sözleşmenin uygulama yönergesine göre, somut olmayan kültürel miras bilinci ancak sivil toplum desteği ile oluşturulabilir, geliştirilebilir ve bu yolla sürekli canlı tutulabilir.

Buradan hareketle Kocaeli Yerel Kültür Platformu 2016 yılında Çınarlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Derince Taşköprülüler Derneği, Dilovası Köyleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Genç Kandıralılar Derneği, Gebzeliler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Gebze, Çayırova, Darıca ve Dilovası Taşköprülüler Derneği, Gebze Duraklı Köyü ve Çevre Köyleri Yardımlaşma Derneği, İzmit Taşköprülüler Derneği, Körfez Taşköprülüler Derneği ile Kocaeli Yerel Kültür Derneği katılımıyla Dr. Metin Şentürk başkanlığında kurulmuştur. 2022 yılında Körfez Muhtarlar Deneği, Körfez Avcılar Derneği, Gebze Şileliler Derneği ve Çavuşlu Köyü Sosyal Yardımlaşma Derneği katılımı ile üye dernek sayısı 14 olmuştur. Derneğin şu an bünyesinde; kadın kolları, muhtarlar, akademisyen, STK ve oda temsilcileri gibi birçok gönüllü yer almaktadır. Amacı ise Kocaeli'nin somut ve somut olmayan kültürel mirasının araştırılması, tespit edilmesi, kayıt altına alınması, yaşatılarak korunması ile tanıtılarak gelecek nesillere aktarılmasıdır.

Platformun ilk faaliyeti 9 Ocak 2016 tarihinde Derbent Uygulama Otelinde gerçekleştirilen Kocaeli Kentlilik Bilinci Çalıştayı'dır. Kocaeli Üniversitesi ve Gebze Teknik Üniversitesi'nden akademisyenlerin de desteği ile gerçekleştirilen çalıştaya yerel kültür dernekleri, muhtarlar, iş adamları, siyasetçilerden geniş bir katılım oldu. Çalıştayda kentimiz ile ilgili tarımdan turizme, eğitimden spora kadar birçok alanda değerlendirme yapıldı, sonuç ve öneriler bir kitapçıkta toplanarak sonuçları 16 Nisan 2016 tarihinde Sabancı Kültür Merkezi'nde düzenlenen panelle kamuoyu ile paylaşıldı.

Platformun 5 ana hedefi arasında, yerel kültüre ait yemek kültürü, türkü, mani, masal, halk hikâyeleri, gibi sözlü gelenek ve anlatımlar, giyim kuşam, halk oyunları gibi alanların araştırılması ve kayıt altına alınması ile özellikle kurtuluş mücadelesinde Kocaeli bölümünün yer aldığı Yerel Kültür Kent Müzesi'nin kurulması için çalışmalar yapılması yer almaktadır.

Bu hedefler doğrultusunda 2018 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Kocaeli Yemek Kitabı ve Kocaeli Türküleri CD çalışmasına platform olarak destek verildi.

Özelikle Platform içinden yerel kadın korosu kuruldu. Kocaeli masallarının okullarda anlatılması, yerel yemeklerin tanıtılması, yerel kıyafet defilesi gibi etkinlikler yapıldı. Ulusal televizyon ve radyo kanalları ile il dışında birçok etkinlikte programlara katılan Yerel Kültür Platformu, Kocaeli'nin yerel kültürünün temsili ve tanıtımı ile ilgili birçok güzel çalışmada bulundu.

Platform, Kocaeli Valiliği, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve ilgili kurumlarla birlikte ortaklaşa projelerde hedefleri doğrultusunda çalışmalarına devam etmektedir. Başkan Dr. Metin Şentürk, ilk genel sekreter Halit Kabakçı, 2. genel sekreter Şahin Ergün, 3. genel sekreter Doç. Dr Arif Özkan, kadın kolları başkanı Melek Portakal Çeliköz.

KAYNAKÇA
Ali Aktaş & Ezgi Yeşilyurt, SOKÜM Sunumu, Kocaeli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015; M. Öcal Oğuz, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2009; M. Öcal Oğuz "Unesco, Kültür ve Türkiye" Millî Folklor Dergisi, 2007, Yıl 19, Sayı: 73, s. 5.

Metin ŞENTÜRK

YERLEŞİM

Türkiye, nüfusun yerleşimi bakımından sanayileşme ve ona bağlı olarak kentleşme hareketinin ana belirleyiciliğinde, özellikle son 50 yıl içinde çok önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Verilere göre, 2021 yılı itibariyle nüfusun yaklaşık %30'u Marmara bölgesinde yaşar hale gelmiştir. 2000 yılında bölgenin Türkiye nüfusu içindeki oranı %27,30'dan %30,77'ye yükselmiş durumdadır. Genel bölge açısından yaşanan dönüşüm Kocaeli bakımından da geçerli bir husustur. Zira 2000 yılında, il genelinde Türkiye nüfusunun %1,77'si yaşarken 2021 yılına gelindiğinde bu değer %2,38'e yükselmiştir.

Konu, nüfusun kent-belde ve köyler yerleşimi düzeni ekseninde ele alındığında görülür ki Türkiye nüfusu hızlı sanayileşmenin bir sonucu olarak 1990'lı yıllara gelindiğinde artık kentsel nüfusun baskın olduğu bir yerleşim düzeni kazanmıştır. 2000 yılından 2021'e kadar kırsalı da içine alan dengelenmiş yer-

Yıl	Türkiye	Marmara Bölgesi		Kocaeli	
		Nüfus	Türkiye içindeki Payı (%)	Nüfus	Türkiye içindeki Payı (%)
2000	67.803.927	18.511.213	27,30	1.206.085	1,77
2020	83.614.362	25.731.447	30,77	1.997.258	2,38

Tablo No 1: Kocaeli Nüfusunun Türkiye ve Bölge Ölçeğindeki Gelişimi (2000- 2020)

leşim yapısından, il ve ilçe merkezlerinin baskınlık kazandığı bir yerleşim düzenine ulaşmıştır. Kocaeli bölgesi, ana hatları ile Türkiye genel dönüşümüne uygun düşen bir kentleşme süreci içinde olmuş da olsa, bazı dönemlerde farklılaşan özellikler göstermiştir. 1990-1999 alt döneminde Türkiye ortalamasının üzerinde bir kentleşme yaşarken, 1999 depremi ile başlayan yeni döneme girmiş, depremin etkilerinin baskın olduğu yıllarda kırsal nüfusu kayda değer oranda yükselmiştir. Ancak 2010 yılına gelindiğinde Türkiye'nin dönüşümünün kat kat üzerinde bir gelişim ile kentsel nüfusu %93 oranına ulaşmıştır. 2012 yılı içinde yaşanan idari bir tanımlama dahilinde %100 olarak tanımlanarak bu yöndeki gelişimini çok daha erken tamamlamıştır. Kocaeli'de, büyükşehir belediyesi tanımı ile il ve ilçe sınırlarının genişletildiği yeni dönemde belde ve köy yapıları ortadan kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür.

Yıl	Türkiye		Kocaeli	
	İl ve İlçe Merkezleri	Belde ve Köyler	İl ve İlçe Merkezleri	Belde ve Köyler
1990	59,00	41,00	62,00	38,00
2000	64,90	35,10	59,04	40,06
2010	76,30	23,70	93,70	6,4
2012	77,30	22,70	93,40	6,6
2013	91,30	8,70	100,00	-
2015	92,10	7,90	100,00	-
2018	92,30	7,70	100,00	-
2019	92,80	7,21	100,00	-
2020	92,96	7,03	100,00	-

Tablo 2: Kocaeli Nüfusunun Kır-Kent Bakımından Yerleşim Dağılımı

Verilere göre, Kocaeli ili için geçerli olan durum özellikle 2013 yılından itibaren Türkiye'nin birçok ili için geçerli bir durumdur. Bu, idari alanda yapılan bir değişiklikle, büyükşehir belediye sınırlarının da il sınırına kadar genişletilerek, belde belediyelerinin ve köylerin tüzel kişiliğinin sona erdirilip mahalleye dönüştürülmesinden kaynaklanmıştır. İdari yönetim yapısındaki bu değişimin çok önemli sonuçları olmuştur. Her şeyden önce belediye sınırları ve il idari sınırlarının örtüştürülmesi, çevre yerleşim birimleri mahalle statüsü ile birçok yerel hizmeti ilçe ve büyükşehir belediyelerinden doğrudan daha etkin elde ettiğinden nüfusun yerleşim düzeni yeni bir açılım elde etmiştir. Bunun da etkisi ile özellikle son yıllarda merkez yerleşim birimlerinden ve İstanbul'dan kırsal bölgelere doğru bağ-bahçe evi yerleşiminin büyüdüğü yeni bir yerleşim düzeni ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kocaeli nüfusu İstanbul-Adapazarı ulaşım hattında (E-5 ve TEM otoyolları) konumlanan sanayi ve onunla bağlantılı ticari faaliyet ortamları etrafında toplanarak bir yerleşim düzeni elde etmiştir. Özellike 20. yüzyıl son yıllarında iyice açığa çıkan bu yerleşim düzeni, kırsal alanda kalan köylerin de (ki 2013 yılından itibaren büyükşehir bünyesine katılarak birer mahalle statüsü kazanmışlardır) bu çekicilikten etkilenerek küçüldüğü, nüfusun kasaba ve kente göç ettiği, yerleşim düzeninin geniş bölge ölçeğinde geleneksel yapısını kaybettiği, buna karşılık sürdürülebilir yeni bir düzene kavuşamadığı bir dönem olarak dikkati çekmektedir. Belde ve köylerin mahalle statüsüne dönüştürülmesi yerleşim yapısındaki karmaşıklığa bir çözüm olarak geliştirilmiştir. Genel hatları ile bölgedeki bütün kentsel dokular, son 40-50 yıllık zaman diliminde sanayileşme-kentleşme iç içeliğinde büyük ölçüde özel

sektör inşaat-konut yatırımları ile şekillenmiştir. Bu çerçevede kentsel üstyapı bireysel yatırım esasındaki konut inşaatının belirleyiciliğinde, büyük ölçüde kentsel fonksiyonlarda çarpıklıklar ortamı olarak şekillenmiştir. Kamunun kentsel altyapı yatırımlarına ilişkin planlamaları da bu yoğunlukta gecikmeler ve yetersizlikler ortamında gelişmiştir.

Bölgenin diğer bölgeler ile temasını sağlayan altyapı niteliğindeki imkânları yerleşim düzenini de belirleyen hususlar olmuştur. Bölge, her şeyden önce her çeşit insan, mal ve hizmet taşımacılığının ihtiyacı olan çok güçlü bir ulaşım altyapısına sahip istisnai bir konumdadır. E5 karayolu, TEM ve Kuzey Marmara otoyolları, Sabiha Gökçen ve Cengiz Topel havalimanları, Topçular-Eskihisar arabalı vapur ulaşım hattı, Osmangazi köprüsü, demiryolu hattı ve bütün bu altyapı ile bütünleşmiş yan-tali yollar bir yönü ile bölgeyi ulusal ve uluslararası ağlara entegre ederken, gerek yaşam alanlarını gerek ekonomik faaliyet alanlarının yerleşim düzenini belirlemektedir.

Ulaşım kolaylığının getirdiği avantajlarla hem yerleşim bölgeleri hem sanayi ve ticari faaliyet birimleri birçok alt bölgede iç içe olmak üzere ortak bir yoğunluk oluşturarak gelişim göstermiştir. Bu şartlarda Kocaeli nüfus ve iktisadi faaliyet ünitelerinin yerleşimi, doğrusal bir hat olarak Marmara Denizi kuzey ve güney çevresini takip eden doğrusal bir çizgi hâlinde gelişmiştir.

Konut yerleşim düzeni daha doğru bir tanımlama ile sanayi bölgeleri ile deniz arasındaki alanda toplanmış durumdadır. Bunun çok önemli nedenlerinden bir diğeri de kuzeyde yer alan ormanlık alanların yerleşime getirdiği sınırlamalar olmuştur.

Gündelik hayatta, sürekli artan nüfus yoğunluğu şartlarında, yerleşim bölgeleri akslarından iş ortamlarına doğru düzenli bir hareketlilik söz konusudur. Ortaya çıkan trafiğin önemli üç güzergâhı demiryolu, E-5 karayolu ve TEM otoyoludur. Günlük periyotta gelen ve giden yoğun işgücü hem çevre aktarım hatlarında hem de kent merkezlerinde önemli bir yoğunluk ortaya çıkarmaktadır. Nüfus ve mal hareketliliği bölgede sadece gündelik hayatı değil, yaşam süreçlerinin bütününü içine alan, birçok alanda önemli etkiler yaratan bir gündem maddesi hâline gelmiştir.

İlçe Adı	2000	2010	2015	2020	
Kocaeli	100,00	100,00	100,00	100,00	
İzmit	30,92	20,24	19,50	30,50	18,32
Kartepe		6,01	6,07		6,31
Başiskele		4,36	4,73		5,42
Gebze	34,98	19,59	19,67	40,00	19,67
Dilovası		2,88	2,59		2,56
Çayırova		5,67	6,59		7,02
Darıca		9,42	10,26		10,75
Körfez	8,73	8,51	8,49	8,67	
Derince	8,06	7,98	7,68	7,20	
Gölcük	8,92	8,82	8,57	8,54	
Karamürsel	4,02	3,33	3,10	2,92	
Kandıra	4,34	3,19	2,75	2,62	

Tablo 3: Kocaeli'de Nüfusun İlçelere Göre Yerleşim Dağılımı (%)

Kocaeli nüfusunun ilçelere göre yerleşim dağılımı ele alındığında, öncelikle dikkat çeken husus, merkez yerleşim aksı dışında kalan Kandıra'nın bölgesel nüfus içindeki oranının 2000-2020 yılları arasında %40 oranında azalmış olmasıdır. Benzer bir gelişme Karamürsel için de geçerlidir. Karamürsel nüfusu da bu dönemde %28 oranında azalmıştır. Gölcük, Derince, Körfez, Dilovası İzmit merkez ilçelerinde de toplam içindeki oran itibariyle daha düşük oranlarda da olsa bir azalma söz konusudur. Buna karşılık, Gebze, Çayırova, Darıca, Kartepe ve Başiskele nüfuslarının oranı yükselmiştir. Dikkat çeken önemli bir husus, ilin nüfus yerleşim yapısı itibariyle batı bölgesinde yer alan Gebze, Darıca, Çayırova eksenine kaymış olmasıdır. Dönem başında bu öbeğin toplam nüfustaki oranı %34,98 iken, dönem 2020 yılında %40'a yükselmiştir. Bunun en önemli nedeni bu bölgenin çevresel sanayi ve ticari imkânları olsa gerektir.

Türkiye genelinde nüfusun özellikle son 50 yıllık periyotta Marmara Bölgesi ekseninde bir yığılma trendi içinde olduğu, bunun son 20 yıl içinde azalarak da olsa devam ettiği görülmektedir. 2000 yılında Türkiye genelinde km² ye 87 kişi düşerken, 2020 yılında bu değer %25,28 artışla 107'ye ulaşmışken, Marmara Bölgesi için bu oran %48,26 artış yönündedir. Mutlak değer 259'dan 384'e ulaşmıştır. Konu Kocaeli bölgesi alt yerleşim birimleri olarak ilçeler düzeyinde ele alındığında da dikkati çeken gelişmeler gözlemlenmektedir. Buna göre 2000-2020 yılları arasında bölgedeki yerleşik nüfus %65,56 gibi oldukça yüksek bir oranda artmıştır.

	2000	2014	2016	2018	2020
Türkiye	87	101	104	107	109
Marmara	259	352	364	373	384
Kocaeli	334	476	505	526	553
İzmit	361	702	734	750	762
Başiskele (a)		443	494	450	518
Kartepe (a)		390	415	439	419
Gebze	722	811	858	876	940
Darıca (b)		7 333	8 504	8 908	9 339
Çayırova (b)		3 777	4 217	4 469	6 099
Dilovası (b)		340	349	356	408
Gölcük	520	864	948	718	786
Kandıra	57	57	58	60	62
Karamürsel	168	213	220	222	223
Körfez	296	476	512	539	575
Derince	436	679	702	719	727

Tablo 4: Kocaeli'de Nüfusun Dağılımı-Yoğunluk Göstergeleri (2000-2020)
(a) : Başiskele ve Kartepe 2008 yılına kadar İzmit ile birlikte
(b) : Çayırova, Darıca ve Dilovası 2008 yılına kadar Gebze ile birlikte

Nüfusunun %95'i merkezi kent ortamında yaşayan Gebze, Nüfus yerleşim yapısının bir göstergesi olan yoğunluk değerleri ele alındığında, Türkiye'nin km²'ye 107, Kocaeli'nin de 551 kişi olan ortalamasından çok daha yüksek bir değere sahiptir. 2018 yılı verilerine göre ilçedeki nüfus yoğunluğu 875,83 kişidir. Rakamların anlamı, Gebze nüfusunun Türkiye genelinden 8 kat, Kocaeli genelinden da 1/3 oranında daha yoğun bir ortamda hayatını sürdürdüğüdür. İç içe geçmiş bir yaşam tarzının fiziki ve ruhi gelişim

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gebze	789,1	811,2	839,3	857,6	882,8	875,8	896	921
Çayırova	3.565,2	3.777,4	4.036,8	4.216,9	4.412,3	4.469,3	4.578	4.787
Darıca	6962,5	7.333,3	7.738,6	8.095,0	8,393,7	8.504,3	8.766	9.081
Dilovası	339,1	339,9	342,7	348,9	354,4	355,8	379,5	383,3

Tablo No 5: Gebze ve Çevre Yerleşim Birimlerinde Nüfus Yoğunluğu

açısından oluşturacağı sonuçların kalkınma süreçlerine da yansıması kaçınılmazdır.

Bölgesel düzeydeki bu gelişme iller düzeyinde ele alındığında daha dikkate değer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Marmara Bölgesi'nde nüfus artış hızı yüksek bir vilayet olarak Kocaeli bu gelişmede ayrıca dikkat çekmektedir. Kocaeli ilindeki değişim ise aynı dönem için %29,4 olmuştur. Ancak Kocaeli ili ilçeler düzeyinde ele alındığında, özellikle Gebze ilçesindeki değişimin çok uzun bir dönem için yüksek oranlarda gerçekleştiği görülür. Gebze'deki yoğunluk artışı Türkiye ortalamasının çok üzerinde, hemen hemen üç katı kadar yüksektir. 1990-2000 döneminde Kocaeli ilçeleri içinde Gebze ile birlikte sadece Derince'de ortalamanın üzerinde bir artış vardır. Buna göre ilgili sayım dönemlerinde Kocaeli genelindeki artışın ağırlıklı olarak Gebze'deki artıştan ileri geldiği görülür.

Kocaeli bölgesi, işgücünün sanayi kesimi ile buluşması esasına, sınırsız emek arzı ile kalkınma yaklaşımına dayalı olarak, bir taraftan Türkiye sanayileşme sürecinin 1965'lerden sonra içine girdiği üretim-işgücü-istihdam genel politikalarının, diğer taraftan da özellikle İstanbul'daki sanayi tesislerinin bölgeye aktarılmaya çalışılması uygulamasının bir neticesi olarak bütün il genelinde, özellikle 1970'lerden itibaren, yerleşim konusunu çözümsüzlüğe iten bir süreç içinde yerleşim düzenini kurmuştur.

Sanayi ve ticaret tesisleri, bölgelerinin yerleşim bölgeleri ile olan iç içeliği konusu kalkınma planlarının önemli maddelerinden birisidir. Uygulanmaya çalışılan planlama, kentsel yaşam alanı ile ekonomik faaliyet alanlarının sürdürülebilirlik kriterleri kapsamında yeniden yapılandırılmasıdır. Kocaeli bir bütün olarak bu konudaki kabulünün neticesini elde edebilecek durumdadır.

Gebze'nin, arazinin kullanımı konusunda bölgesel bütünlük içinde olduğu gerçeğinde Darıca, Çayırova ve Dilovası ilçeleri ile bitişik çevre, ortak ekosistem tanımlamalarına uygun bir yaklaşımla ele alınması gerektiği görülür. Yapılacak bir değerlendirmede bölge, daha sanayileşmenin ilk evresinden itibaren gelişen sanayi bölgelerinin gelişme aşamalarına uygun olarak tarımsal arazinin, orman ve diğer doğal alanların önemli miktarda azaldığı, buna karşılık sanayi ile yerleşim bölgelerinin birçok yerde iç içe geçmeleri kaydı ile arttığı bir dönüşüm süreci içinde olmuştur.

Nüfusun alt bölgeler itibariyle yerleşim dağılımı, hem mevcut durumu itibariyle hem de yönelişin ne yöne olduğu boyutunda önemli bir göstergedir. Bugünün kenti yanında yarının yerleşim bölgesine ilişkin yapılan planlamaların, bu doğrultuda alınan ve uygulanan kararların etkinliği ve başarısını nüfusun yerleşim düzeninden anlayabiliriz. 2000'li yıllar öncesinde, özellikle 1970-80'li yıllarda E-5 karayolu hattı güzergâhında yerleşerek bu alanda yoğunlaşan nüfus, 2000'li yıllarda kuzeyde yer alan organize sanayi bölgeleri çevresine doğru yeni bir yerleşim düzeni oluşturmaktadır. Bu durum OSB'lerin çekiciliği yanında, merkez yerleşim bölgelerinin yerleşim maliyetinin yüksekliğinin de bir sonucudur. Birçok kentsel imkân ve hizmet standardının düşüklüğüne rağmen yerleşim bu bölgeler aksında gelişmektedir.

Merkez yerleşim bölgesine eklemlenerek oluşan/gelişen yeni yaşam bölgeleri yanında daha kuzey bölgelerde yer alan bazı köyler de bu gelişmeyi yaşayan

alt bölgelerdir. Nüfusunun yaklaşık %4,5'i köylerde yaşayan Gebze, Pelitli, Balçık gibi köylerde dış göç ile ortaya çıkan bir nüfus artışı yaşamaktadır. Yine, Mollafenari, Cumaköy, Denizli gibi bir adım daha uzaktaki köyler de gerek artan gelir düzeyi, gerek merkez yerleşime olan yakınlık nedeniyle nüfusu artan mahalleler olarak dikkati çekmektedir.

KAYNAKÇA
DİE, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı; TÜİK, Nüfus İstatistikleri; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kurumsal Gelişim Dairesi Başkanlığı Veri Analizi ve İstatistik Şube Müdürlüğü, TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2020.

Gülfettin ÇELİK

YESARİ ASIM ARSOY (1896-1992)

Besteci

Yesari Mustafa Asım Arsoy, 6 Ağustos 1896 tarihinde Osmanlı Devleti'ne ait olan Batı Trakya topraklarında Drama şehrine Konya'dan göç edip gelen bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Babası Bergofçalı Ömer Lütfi, annesi ise Zübeyde Hanım'dır. Yesari Mustafa Asım Arsoy, sekiz çocuğun altıncısıdır. Naci ve Raci kardeşler daha evvel çocuk yaşlarında ölmüşlerdir. Diğerleri büyüklük sırasına göre Mehmet Tevfik, Emine Hamdiye, Mahmut Remzi, Mustafa Asım, Fatma Bahriye ve Muharrem İhsan'dır. Büyük dedesi Şeyh Ömer Efendi solak olduğundan "Yesari" lakabı ile anılıyordu, Asım ve ablası da sol ellerini kullandıkları için Yesari (solak) adını aldılar. Remzi Aksoy abisinin oğlu, sinema sanatçısı Göksel Arsoy yeğenidir. Yesari Asım Arsoy, 1905'te Nazifi Mektebi'nden, daha sonra 1908'de Beykonağı Rüştiyesi'nden (ortaokul) ve 1910 yılında Yeni İdadi'ye (lise) başlayarak oradan mezun oldu. Balkan Harbi sırasında, 12 Ekim 1912 de ailesiyle birlikte düşman işgaline uğrayan topraklarından göç ederek Adapazarı'na yerleşmiştir. Sekiz yıl kaldıkları Adapazarı'nda ailece otel işletmişlerdir. Yesari Asım Arsoy'un ilk ciddi müzik çalışmaları da burada başladı. Önceleri bağlama ve ud çalmayı öğrendi. Adapazarı'nda bulunduğu günlerde Geyve dolaylarında çete savaşı yapan Çerkez Ethem'in yanında çok kısa bir süre bulundu. Daha sonra Antalya'ya gelen Yesari Asım Arsoy, "Loid Triestino" adlı bir İtalyan gemi acentesinde 1917 yılında kâtiplik yaptığı dönemde Milli Emniyet Teşkilatı adına gizli olarak bilgiler topladı. Bu arada ailesi 1920 yılında İstanbul Fatih semtine göçtü fakat Yesari Asım bir süre daha Adapazarı'nda kaldı ve 1921'de İstanbul'a ailesinin yanına geldi. 1923 yılında İzmit'e giderek Maliye dairesinde çalıştı. Sonra "Tabacos Tütün Gümrüğü"ne girdi. Burada bir buçuk yıl çalıştı, ardından Galata gümrüğündeki komisyoncularının birinin yanına kâtip oldu. Bunlardan başka, muhasebecilik, avukat kâtipliği gibi işler yaptı. Hiçbirinde sürekli olarak çalışmadı. Tekrar döndüğü İstanbul'da, bir müzik topluluğunda musıki çalışmalarını sürdürdü. 1929 yılında ilk üç eserini yaklaşık aynı zaman dilimi içinde besteledi. Kürdî'li Hicazkâr şarkı "Kedersiz hiç çoşar ağlar taşar mı kalb-i nâşâdım", Sabâ şarkı "Zavallı kalbimi dinle sana figan eylesin bak" ve Nevâ şarkı "Geçer her gün bir şirin kız buradan." Daha sonra ilham eseri olan ve bir dönem Türkiye'yi sarsacak eserlerini peş peşe bestelemeye başladı. 1930 yılında Colombia plak şirketi ile yapmış olduğu anlaşma sonucunda şarkıları plağa okunmaya başladı. Önceleri anne tarafından gelen Büyük Türkoğulları lakabı nedeniyle plaklarda adı "Mustafa Asım Türkoğlu" olarak geçti. Daha sonra soyadı kanunu çıkınca "ARSOY" soyadını aldı, lakabı olan Yesari de nüfusa geçti. 1938 yılında Romanya, Bükreş'e gitti, özellikle Çigan müziği ve batı müziği hakkında bilgilerini geliştirmek için 3 ay kadar kaldı. 1949 yılında "Fatih Millet Kütüphanesi'nde tanıştığı Zehra Altuğ ile evlendi. Bazı nedenlerden dolayı 1954 yılında boşandı. Daha önce evlenme izni vermediği ağabeyinin vefatından önce vasiyetinde izin vermesiyle gençlik döneminden beri tanımış olduğu Suzan Arsoy ile ancak 1977 yılında evlendi. Göksel Arsoy'un babası olan ağabeyinin, dini farklılıktan dolayı evlenmesine yıllar boyunca izin vermemesine rağmen aşkından vazgeçmeyen Yesari Asım Arsoy, yıllar boyunca Suzan Hanım'ı adada ziyarete gelmiş ve bestelerinin büyük çoğunluğunu da Suzan Hanım için yapmıştır. "Ada sahillerinde bekliyorum" şarkısının bestesi de onun içindir. 1954-1955 yılları arasında İstanbul Radyosu'nda stajyer sanatçı yetiştirmek üzere görev aldı. 1975 yılında İzmir'de görev aldı ve oradaki stajyerlere musiki dersleri verdi. 1991 de "devlet sanatçısı" unvanını aldı. Musiki tarihimiz içinde yaşamış ve sayıları oldukça az

Yesari Asım Arsoy

olan "üslup" sahibi bestekârlarımızdan biri de Yesari Asım Arsoy'dur. Bugün bilinen eserlerinin sayısının iki yüz elli civarında olduğu sanılıyor. Yesari Asım Arsoy, çok düzgün bir sesi olmasına rağmen kendisini hiçbir zaman ses sanatçısı olarak kabul etmemiş, sanatındaki onurlu çizgiyi muhafaza adına prensiplerinden taviz vermeyerek, yüksek ücretlerle sahnelerde okuma tekliflerini hep geri çevirmiştir. Yesari Asım Arsoy, 18 Ocak 1992 tarihinde doksan altı yaşında vefat etmiştir.

KAYNAKÇA
12 Eylül 2021 tarihinde https://www.biyografi.info/kisi/yesari-asim-arsoy adresinden erişildi

Ümit Kubilay CAN

YEŞİL İZMİT (1943)

Günlük Yerel Gazete

Yeşil İzmit gazetesinin ilk yayınlandığı tarih 21 Ağustos 1943'ür. Gazete, Alfred de Vigny'nin "Avamı sürükleyip götürürler. Mücadele edenler büyük karakter sahibi insanlardır" sözünü slogan hâline getirmiştir. Nüshası 5 kuruştan satılan gazetenin, idare adresi Demiryolu Caddesi, No. 213 idi. Gazetenin basımı dönemin popüler matbaası olan Ahmet Fevzi Matbaasında yapılmaktaydı. İlk iki sayfasında ulusal haberlere, üçüncü sayfasında edebi yazılara, dördüncü sayfasında reklamlara ve ilanlara yer verilmekteydi. Cumartesi ve Çarşamba günleri çıkan Cumhuriyetçi Halkçı gazetenin resmi ilanlarının satırı 6 kuruş, seneliği 500 kuruş, altı aylığı 300 kuruş idi.

KAYNAKÇA
Bahar Çimen, *Kocaeli Basın Tarihi (1847-2017)*, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2017.

Haluk SELVİ

YEŞİLAY

Sivil Toplum Kuruluşu Kocaeli Şubesi

Yeşilay, Şeyhülislam İbrahim Haydarizade'nin himayesinde Dr. Mazhar Osman (Uzman) Bey ve arkadaşlarının gayretleriyle 5 Mart 1920'de *Hilâl-i Ahdar Cemiyeti* adıyla kurulmuştur. Cemiyetin kuruluş gayesi I. Dünya Savaşı sonrasında işgal güçlerinin alkol ve uyuşturucu maddeleri yaygınlaştırması ve işgale karşı mücadele ruhuna zarar vermesini önlemekti. Cemiyetin ilk başkanı Dr. Mazhar Osman Bey olmuş ve bu kurumun başkanlığını 25 yıl, 1945 yılına kadar sürdürmüştür.

Yeşilay Cemiyeti, nizamnamesinde alkollü içki ve uyuşturucu madde tüketimi ile mücadele etmeyi, bu amaca ulaşmak için konferanslar, radyo ve televizyon konuşmaları, sergiler, kurs ve seminerler düzenlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca spor, sanat ve kültür çalışmaları yapmak, bağımlılar için hastaneler kurmak, uluslararası teşekküllerle iletişime geçmek ve bunların toplantılarına temsilci göndermek de cemiyetin faaliyet alanları arasına girmekteydi.

TBMM Ankara'da açıldıktan 5 gün sonra 28 Nisan 1920'de Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey, ülkede

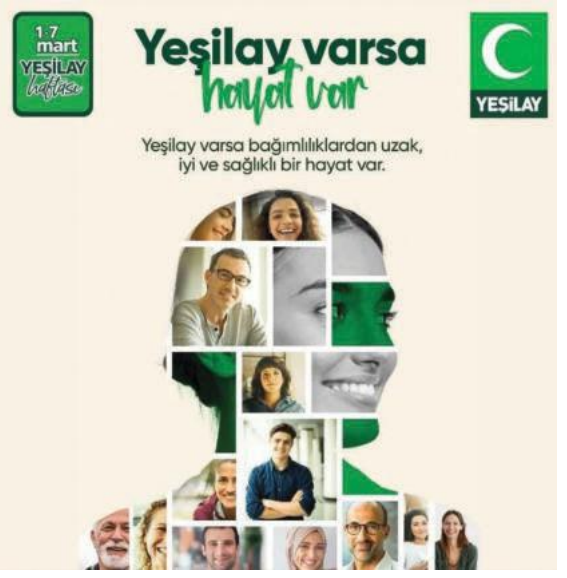

içki üretimi, tüketimi ve ithal edilmesinin yasaklanmasına dair bir kanun teklifi vermişti. Bu kanun teklifi 14 Eylül 1920'de yürürlüğe girmişti. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti, 2 Şubat 1925'ten itibaren "Hilâl-i Ahdar" dergisini çıkarmaya başlamış, dergi 1932'den itibaren "Yeşilay" adını almıştı. Hilâl-i Ahdar ise 1929 yılında Yeşil Hilâl, 1936 yılından itibaren de Yeşilay olarak anılmıştır. Cemiyet, 1934 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasıyla kamu yararına dernek statüsü kazanmıştı.

Yeşilay Cemiyeti çeşitli yörelere geziler düzenleyerek sigara, içki ve diğer zararlı alışkanlıklarla mücadeleyi canlı tutmaya çalışmaktaydı. Cemiyet, 8 Haziran 1956 tarihinde İzmit Körfezi kıyılarında 12 saatlik bir gezi düzenlemişti. 2 gün sonra, 10 Haziran 1956 tarihinde Kadıköy'de vapur iskelesinden otobüsle başlayacak olan gezi Tavşancıl, Karamürsel ve Hereke hattını takip ederek akşam saatlerinde sona erecekti.

Yeşilay Cemiyeti (Derneği) 1959 yılında İzmit şubesini açmıştı. İçki ve tütün gibi zararlı alışkanlıklarla mücadele eden, çevre ve doğayı korumayı amaçlayan bu derneğin İzmit'te bir şube açması şehir halkı tarafından büyük bir ilgi ile karşılanmıştı. Şubenin başkanlığına bir süre önce sigara içmeyi bırakarak sigara ile mücadele eden Nihat Durak tayin edilmiş, diğer yönetim kadrosu da oluşturulmuştu.

1950'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar Kocaeli'de Yeşilay Derneği'nin faaliyetleri ile ilgili bir bilgi tespit edilmemiştir. Ancak bu süreçte İzmit şubesinin kapandığı görülmektedir. Zira, Kocaeli vilayeti dâhilinde 3 Mart 1997 tarihinde Gebze'de Gürbüz Kuru'nun gayretleriyle bir Yeşilay şubesi açılmıştır. Gürbüz Kuru 2004 yılına kadar Yeşilay Gebze şubesinin başkanlığını yapmıştır. Bu yıldan itibaren şubenin başkanları sırasıyla Ramazan Zor (2004-2005), Ziya Yıldırım (2006-2009), Dursun Güdek (2009-2012), Enver Şahin (2012-2017) ve Muhammed Yasir Gürbüz (2017-2020) olmuşlardır. 2020 başlarında, 23 yıldır faaliyette olan Gebze şubesi kapatılarak Kocaeli şubesine bağlanmıştır.

Yeşilay Kocaeli Şubesi, 21 Ağustos 2015 tarihinde kurulmuştur. Kocaeli şubesinin ilk başkanı Abdullah Eryarsoy olmuştur. Şubenin ilk genel kurul toplantısı ise Şubat 2016 tarihinde yapılmıştır. Bu toplantıda yönetim kurulu üyelikleri belirlenmiş ve bu üyeliklere Adem Çakır, İhsan Karlı, Ahmet Altuğ ve Murat Ustaoğlu seçilmişlerdi.

Yeşilay Kocaeli şubesi, 1-7 Mart 2016 Yeşilay Haftası etkinlikleri kapsamında Yuvacık Barajı çevresinden başlayan bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. Yürüyüşün amacı zararlı alışkanlıklar ve bağımlılıklarla ilgili farkındalık oluşturmaktır. Yürüyüşe, Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu, Yeşilay Kocaeli şube başkanı Abdullah Eryarsoy, şube üyeleri ve Yeşilay gönüllüleri katılmıştır.

Yeşilay Kocaeli şube başkanı Abdullah Eryarsoy, 9 Şubat 2017'de Dünya Sigarayı Bırakma Günü'nde bir basın açıklaması yaparak sigara içenler için bu günün sigarayı bırakmak adına bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir. Eryarsoy Türkiye'de yaklaşık 16 milyon erişkinin sigara kullandığını belirterek, sigaranın hem kişiye hem çevresine verdiği zararlara dikkat çekmiştir.

Yeşilay ve Milli Eğitim Bakanlığı 2017 yılı "Sağlıklı Nesil Sağlıklı Gelecek" projesi kapsamında bir dizi yarışmalar düzenlenmiştir. Bu yarışmaların amacı ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin zararlı alışkanlıklara karşı bilinçli yetişmelerini sağlamak; sigara, alkol, uyuşturucu, kumar ve internet bağımlılığının olumsuz ve yıkıcı etkilerini kavratmaktır. Kocaeli'de de yapılan yarışmaları kazanan öğrencilere ödülleri Vali Yardımcısı Ahmet Büyükçelik, İl Milli Eğitim Müdürü Fehmi Rasim Çelik ve Abdullah Eryarsoy tarafından verilmiştir.

Abdullah Eryarsoy, 2019 yılına kadar Kocaeli şubesi başkanlığını yürütmüş ve görevi Salih Işık'a devretmiştir. Salih Işık hâlâ bu görevi sürdürmektedir. Bu dönemde yönetim kurulu üyeliğinde, Faruk Alemdar, Nevzat Sever, Murat Ustaoğlu ve Mücahit Gökmen Şahin bulunmuştur.

Kocaeli Yeşilay şubesi başkanı Salih Işık, 9 Şubat 2020 tarihinde dünya sigara bırakma gününde bir çağrı yaparak sigara içen vatandaşların sigarayı bırakmalarını tavsiye etmiştir. Işık, Türkiye'de her yıl 100 binden fazla insanın sigara nedeniyle öldüğünü ifade ederek "Sigarayı bırak hayatı bırakma" sözleriyle bu konuya vurgu yapmıştır.

Salih Işık, Yeşilay Haftası kapsamında 9 Mart 2020 tarihinde Kocaeli Üniversitesi bünyesinde yayın yapan bir radyoya konuk olmuştur. Programda ilk önce Yeşilay'ın tarihsel sürecinden bahseden Işık, Yeşilay'ın görev ve sorumluluk alanlarını izah etmiştir. Işık daha sonra şubenin faaliyetlerinden bahsetmiş ve farkındalığı artırmak için her yaşa yönelik çalışma yaptıklarını ifade etmiştir.

Haziran 2020'de Gebze Belediyesi Uyuşturucu Kullanımı ve Kaçakçılığıyla Mücadele Günü vesilesiyle Uyuşturucuyla Mücadele Farkındalık Programı düzenlemiştir. Programa konuk olarak İlçe Emniyet Müdürü Adil Uğur Bilgili, İlçe Sağlık Müdürü İlhan Kadıoğlu, Yeşilay Kocaeli Şube Başkanı Salih Işık katılmıştır. Konuşmacılar, uyuşturucunun sadece kullanan kişinin sağlığıyla ilgili zararları olmadığını söylemişler, içinde bulunduğu çevreye ve toplumun tümüne yansıyan sosyal, hukuki, ekonomik zararları da beraberinde getirdiğine dikkat çekmişlerdir.

Salih Işık, 9 Şubat 2021 günü "Sigarayı Bırakma Günü"nde "Koronavirüs sigara içeni sever" mesajıyla herkesi sigarayı bırakmaya davet etmiştir. Işık, bu yıl diğer yıllardan farklı olarak koronavirüsten dolayı pandemi sürecinde sigara içmenin zararlarının daha belirgin olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir. Sigaranın solunum yolunu tahrip ederek koronavirüse yakalanma riskini artırırken tedavi şansını da düşürdüğünü belirten Işık, sigarayı bırakmanın koronavirüs döneminde daha da önem kazandığını vurgulamıştır. Işık sigarayı bırakma konusunda destek almaya ihtiyaç duyan Kocaeli halkına Yeşilay danışmanlık merkezleri aracılığıyla her zaman destek vermeye hazır olduklarını da belirtmiştir.

2021 Nisan ayında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma Hastanesi'nde Bağımlılık Polikliniği açılmıştır. Alkol ve madde kullanım bozuklukları ile birlikte davranışsal bağımlılıkların artması üzerine şehirde ilk kez böyle bir poliklinik açılmıştır. Bu açılış nedeniyle Kocaeli Üniversitesi Hastanesi başhekimi Prof. Dr. Nuh Zafer Cantürk bir toplantı tertip etmiştir. Toplantıya, Kocaeli Üniversitesi Hastanesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi Dr. Bahadır Geniş, Yeşilay Kocaeli şube başkanı Salih Işık ve diğer bazı ilgililer katılmıştır. Bağımlılık Polikliniği'nin AMATEM-ÇEMATEM Hastanesi'nin 2021 yılı sonuna doğru açılıncaya kadar poliklinik olarak hizmet vermesi planlanmıştır.

KAYNAKÇA

BCA, 30-18-1-2/ 48-64-8; Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Sakarya 2016, s. 498; http://kocaeli.edu.tr/int/haber-ayrinti.php?h=OwfslISJ; https://izmit.meb.gov.tr/www/saglikli-nesil-saglikli-gelecek-yarismasi-odulleri-verildi/icerik/590; https://www.buyukkocaeli.com.tr/haber/4883531/sigarayi-birak-hayati-birakma; https://www.gazetegebze.com.tr/genel/yesilay-gebzeye-kilit-h39807.html; https://www.haber41.com.tr/gebze/uyusturucuyla-mucadele-farkindalik-programi-duzenlendi-h12786.html; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1325062/ogrenciler-odullendirildi; https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/6940783/kou-hastanesinde-bagimlilik-polikliniginacildi; https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/kocaeli-subesi-nden-saglik-yuruyusu; *Milliyet*, 9 Haziran 1956, s. 2; Salih Işık (Kocaeli Yeşilay Şubesi Başkanı) ile 20.09.2021 tarihinde yapılan röportaj.

Mustafa SARI

YÖRESEL KIYAFETLER

Kadın Erkek Giyim-Kuşamı

Giyim, insanların soğuk, sıcak, nem gibi dış etkilerden korunmak, edep yerlerini kapatmak veya güzel görünmek için tabiatta bulduğu bitkisel, hayvansal malzemeyi işlemesiyle elde ettiği ürünlerle bedenini örtmesidir. Kılık, bedene giyilenlerle beraber saç-baş, bıyık, sakal gibi beden bakımını da ifade eder.

Kocaeli, fethinden itibaren Türk dünyasından gelen grupların vatanı olmuştur. Bölgeye ilk yerleşen Türklerin kültürü göçlerle gelen diğer grupların kültürüyle birleşerek Kuzey-Batı Anadolu'da yerli-yerle-

Erkek Yeleği ve Köstekli Saati

şik Türk kültürünü oluşturmuştur. Bu sebeple Kocaeli kıyafetleri yöreden yöreye, hatta köyden köye farklılıklar göstermektedir.

Erkekler başlarına örme başlık, sarık, fes, takke takarak etrafına krep, çevre dolar. Örme başlık; sadece gözler ve ağız görünecek şekilde işlemeli külah başlıktır. II. Mahmud, sarığın yerine fes kullanımını getirmesine rağmen sarık dini kimlik sembolü olarak kullanılmaya devam etmiştir. Kocaeli'de Yörük kadınlarının terekesinde sarığa da rastlanmıştır. Fes, kırmızı yün keçeden yapılır. Püsküllü örgü fes de kullanılır. Fes üzerine renkli ince katlanan krep sarılır. Sarıldıktan sonra uçları sağa doğru aşağıya gelecek biçimde sarkıtılır. Takke, tentene örgüden yapıldığı gibi siyah kumaştan da yapılır. Soğuk havalarda üzerine çevre dolanır.

Çevreler dört köşesi sırma işlemeli/yöre motifli mendil 35x35 cm ya da 40x40 cm ebatlarında, karedir. Nişanlı erkekler nişan alameti olarak takar. Yazın sıcakta başa, serin havalarda boyuna bağlanır. Soğuk havalarda örme takkenin etrafına dolanarak takıldığında alnı da korur. Boyuna asıldığında terlemeyi dengeler. Zıbının cebinde süs olarak kullanıldığı da olur. Krep ise çok bükümlü iplikle dokunmuş ince kumaş türüdür. Erkekler fesin üzerine sararak kullanır.

Erkekler, içe gömlek, üstüne mintan, onun da üzerine yelek tarzı giysiler giyer. Gömlek, yakasız ince dokunmuş keten pamuk karışımı bezden dikilir. Erkek gömleğinde işleme olmaz.

Mintan, iç gömleğin üzerine giyilir. Astarlı ve yakasız olur. Mintanda egemen renk mavidir. Dikiminde dikişlerle kollara ve yakalara desen verilmeye çalışılır. Yelek, kolsuz, genellikle önü açık ve eteği bele kadar mevsimine göre gömlek, mintan üstüne, ceket altına giyilir. Soğuk mevsimde yelek ve benzeri kıyafetler üzerine aba, yağmurluk gibi üst giysi giyilir.

Erkekler bellerine kuşak kuşanır, üzerine yağlık ve mendil takar. Kuşak pamuk, yün ve ketenden çizgili kare biçiminde el dokuması bezdir. Üçgen şeklinde, bir karış genişliğinde katlandıktan sonra kuşağın ucu sol tarafa sıkıca tutturulup diğer ucu sağ taraftan çevrilerek bele sarılı kısmın üst tarafına sıkıştırılır. Üzerine yağlık, mendil ve çevre sıkıştırılır.

Yağlık kuşağın üzerinden sol ayağa doğru sarkıtılır. 30x90 cm ölçüsünde, dikdörtgen biçiminde keten dokuma bez üzerine kanaviçe ile yöre motifleri işlenir. Erkek yağlıkları yalın ve pastel renklerde olur. Erkekler ayaklarına potur pantolon, klot pantolon, dizlik ve içine beyaz don giyer. Keten bezinden veya patiskadan don giyer. Potur, koyu kahverengi/siyah depme kumaştan yapılan üstü biraz bol, paçaları dizden aşağısı ayağa kadar dar ve alt kısmı düğmelidir. Klot, kısa pantolondur. Beyaz don,; keten bezinden, pamuktan veya patiskadan yapılır.

Dizlik,; diz çakşırı olarak da adlandırılır. Belden dize kadar inen ve baldırları açık bırakan bir giysidir. Genellikle erkeklerin terekelerinde rastladığımız dizlik kara ve sarı renktedir. Ayrıca Kandıra'ya özgü bezden yapıldığı da görülmektedir.

Erkek çorapları desensiz beyaz yündür. Son zamanlarda tire çorabı kullanılmaya başlanmıştır. Çorabın üzerine giyilen çarık, tabaklanmamış küçük baş hayvan derisinden yapılır ve deliklerine geçirilen şeritlerle ayağa sıkıca bağlanır. Genellikle kadınların giydiği cislaveti erkekler mestin üzerine giyer. Sıcak vakitte sadece günümüzde Trabzon lastiği olarak bilinen lastik ayakkabı giyilir. İskarpin de hali vakti iyi olanların giydiği bir ayakkabıdır. Pabuç, erkeklerin de giydiği renkli ayakkabıdır.

Kadın kıyafetleri, erkek kıyafetine oranla daha zengin ve yöresel özellikler gösterir. Kadınlarda başa takılanlar genç kızlar ve evli kadınlarda farklılık gösterir. Evli kadınlar başlarına büyük örtme tarzı başörtüleri alırken genç kızlar çember, yemeni, eşarp, yazma türü örtüler kullanır. Örtmeler çeşitlidir. Dallı örtmeler, siyah zemin üzerine beyaz dallı, beyaz zemin üzerine siyah dallı taş baskılıdır. Malzemesi pamuk olup satın alınır. Örtmenin sadece öne gelen kısmına tentene yapılır. Gebze tarafında örtmeye gergef veya kasnakla işleme de yapılır. Kandıra bölgesinde örtmenin ön tarafına 30-40 cm iğne oyası yapılır. Buçuklu örtme, iki kanat halinde, bir kanadı ortadan bölünerek kesilip iki kanadın arasına konur. Mavi olanına gök kenarlı, mavi ile kırmızı çok ince dokunur ve ona da galime kenarlı denir. Ebane, sarı beyaz düz çizgilidir. Keten pamuk karışımı dokunur.

Fes, başın fiziki yapısını gizlemenin ötesinde evli kadınlarda başa takılan ziynet eşyalarının takıldığı bir

Göynek ve Hırka

aksesuardır. Fes kafanın tepesine konur ince sakandirek ile çene altından başa tutturulur. Sakandirek yanak kenarlarına sıkıştırılır. Ağva, Ağaçlı tarafında özel iğneleri vardır. Ucu pullu süslü iğneleri çene altından tutturulur. Kandıra merkez ve doğusunda çalma ile tutturulur. Yörede, "Çalmanı düzgün çal" diye bir söz de vardır. Kadınlar Kandıra'da keçe fes üzerine örtme giyerlerken Taşköprü'de fes kullanılmayıp sadece bürme takılır.

Çemberi, genç kızlar dışarıda, evli kadınlar ev içinde kullanır. Çember, düzen adı verilen dokuma tezgahlarında, tarak boyuna göre genellikle 50-60 cm eninde ve 100-120 cm boyunda dokunur. Çemberin üzerine dokuma yapılırken demirkırat, kibrit kabı, baygın gibi nakışlar atılır. Yazma-yemeni, kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbente denir. Eşarp; sentetik fiber, ipek veya pamuktan yapılmış, ipliklerle sık dokunmuş kadın başörtüsüdür.

Kadınlar sırtlarına içlik olarak göynek, likonta, onun üzerine de entari veya mintan üzerine hırka, yelek en üste üstlük giyer. Kadın gömlekleri ayak bileklerine kadar uzanır. Gömlekler sarı ya da beyaz keten el dokumasından, likontalar satenden yapılır. Genç kızların iç göyneği daha özenle işlenir. Entari, üste giyilen, iki tarafı yırtmaçlı, geniş kollu, iç etekliği uzun olan elbisedir. Entariler şeriyye sicillerinde kumaş, ipek, boy, altıparmak, sevâi, dülbent, basma entari şeklinde geçmektedir. Mintan, iç gömleği üzerine giyilir. Genelde astarlı olur. Astarı beyaz keten bezinden veya basmadan yapılır. Basma, kumaş, çuka kullanılır. Kadınlarda egemen renk kırmızı ve tonlarıdır. Gömlek ve mintan üzerine kışın hırka ve cepken, yazın önü açık kolsuz bordo ya da mor renkli kadife kumaştan boyu kuşağa kadar olan çoğunlukla minare alem motiften sim işlemeli yelek giyilir.

Hırka, kollu, içi pamuk veya yün dolgulu ceketimsi bir giysidir. Hırkada atlas, saten, basma, pazen ve yün kumaş kullanılır. Bazen üzerine kumaş parçaları işlenerek desen oluşturulur. Yazlık hırkaların içi dolgusuzdur. İçlerinde astar olarak köy bezi veya basma kullanılır. Cepken, çuhadan yapılan, gömlek üstüne giyilen, üzeri işlemeli, kolları uzun ve yırtmaçlı, yakasız ve boyu belden yukarıda kalan üst giysisidir. Sarka, yelek boyunda, kollu, önü açık, düz yakalı, kadifeden işli kadın giysisi, kısa entaridir. Yelek, hırkanın kolsuzudur. Kadınlar evden dışarıya çıkarken üst giysisi olarak, ferace, yeldirme, bürgü, atkı kullanırlar.

Ferace en yaygın olan dış kıyafettir. Şâlî ve çuka kumaşı revaçtadır. Ferace, arkası bol, yakasız mantoya benzer bir üst giysisidir. İzmit merkez ilçe ve Kandıra yöresinde muhacir Türkmen grupları, İzmit'in batısında yerli Türkmenler yeldirme yanında dışarıya çıkarken üstlerine alırlar.

Yeldirme, İzmit'in batı kesiminde kullanılır. Genelde atkısı pamuk, çözgüsü keten ipliğidir. Daha dayanıklı olduğu, daha sıcak tuttuğu için beyaz olarak dokunur, sonra bu kumaş siyaha boyanır. Buna bazı yerlerde yeldirme, bazı bölgelerde zıbın bazı köylerde hırka denir. Kışın manto niyetine giyilir. İnce pamuk veya yün olabilir. Belgelerde kuşak, şal, uçkur bele bağlanan giysiler olarak görülürken yağlık, peşkir kuşam unsuru olarak beldeki yerini alır.

Kuşak, bel kuşağı, iç kuşağı olmak üzere çeşitlidir. En iyi ve en yaygın kuşak, şal kumaşından yapılmaktadır. Malzeme ve kullanımına göre yün kuşak, sim kuşak, şal kuşak, bel kuşağı, iç kuşağı çeşitleri bulunur. Şal, en güzelleri İran'da ve Hindistan'da dokunan, elbiselik, omuz ve boyun için atkılık, kuşaklık ve sarıklık olarak kullanılan kıymetli yünlü bir kumaştır. Kuşak olarak hem kadınlar hem erkekler tarafından kullanılmıştır. Acem şalı, alaca şal ve şal kuşağı olarak tereke kayıtlarında yer almaktadır.

Eskiden vücudun belden aşağı kısmına giyilen her şey, bele uçkur denilen ince kuşakla bağlanarak tutturulmuştur. Uçkur, iç donunun veya donun içine lastik yerine konur. Dar ve uzundur. Uç kısımları Türk işi işlemeli olup belin kenarından dışarı sarkıtılır.

Yağlık, kuşağın yanına takılır. Uçkurun işlemeli uçlarının ters sarkıtıldığı yönün aksi istikametine aksesuar olarak takılır. Kadınların yağlıkları yoğun desenli ve daha canlı olur. Selvili, bahar çiçeği, çarklı motifleri olur.

Peşkir, 40x90 cm ebadında, dikdörtgen biçiminde siyaha boyanmış keten bezinden yapılır. Öne ortalanarak takılıp uçkur tarzı bez iple arkadan bele bağla-

nır. İçine bir şey konulduğunda alt uçları bele çalma biçiminde tutturulur.

Ayağa şalvar, don, zıpka giyilir. Şalvar, üst kısmı geniş ve kırmalı olan bir çeşit dondur. Çuka, peşkir dokuma, canfes, aba, basma ve çöp bezinden yapılmaktadır. Kocaeli'nin doğusundan batıya doğru gidildikçe şalvar ağı kısalır. Kısalan şalvar üzerine uzunluğu dizlere kadar inen siyah yeldirme giyilir. Zıpka, pamuk veya ipekle karışık dokunmuş kutnu kumaştan geniş tek ağlı ve ağı aşağıda, paçaları dar bir şalvar çeşididir. Don, kaba keten bezinden yapılır ve siyaha boyanır. Beyaz don genellikle tercih edilmemiştir. Kadınların açkısını (anahtar) ve mendilini koyması için kenarlarında tongul bulunan cepleri olur. Tongul, küçük ponponlara denir. Ayağa düz örgü çorap ve siyah kundura giyilmektedir. Cislavet adı verilen üzeri parlak içi kumaşla kaplı lastik ayakkabı da giyilir. Çok önceleri, kadınlar da çarık kullanır, mavi, beyaz, yeşil renkte naylon yemeniler giyerdi. Muhacir Türkmenler desenli patik ve çorap giyer.

Yeni yetişen gençler narçiçeği veya portakal rengi, daha olgun yaşlardaki gençler kırmızı, evli olanlar sarı ya da hardal rengi pabuç giymişlerdir. Gelin çocuk sahibi olunca siyah pabuç giyerken dul kadınlar yeşil pabuç giymiştir.

Bebek-çocuk kıyafetleri arasında kundak, patiskadan, patiskadan önce de ketenden yapılırdı. Zıbın, eski yumuşak tülbent kumaşlar kullanılmıştır. Çocukların altına köpen adı verilen çocuk bezi konulmuştur. Beşikte köpen yanında, küçük çocukların yataklarını kirletmemeleri için beşiğe, sidiği oturağa götüren tahta borudan sibek takılır. Patik, şapka, hırka, yelek, elbise, kenarları tenteneli bebek yüz örtüsü bebek giyimini oluşturan unsurlardır. Eskiden hazır bez yokken pamuklu bez kullanılırdı. Bebek beşiği üzerine bebek yorganı, bebek battaniyesi örtülürdü.

Özel gün kıyafetleri olarak kadınlar, gelinlik, kına elbisesi, nişan elbisesi giyerken, erkekler damatlık giyer. Gelinlik ve kına elbisesi olarak harbalı giyilir. Harbalıya bindallı, bazı yerde de kaftan denir. Hırkadan uzun, çiçek ya da şal desenlidir. Ağır işlemelerinden dolayı dik durur.

Kaftanın kullanımının son zamanlarında beyaz gelinliğin üzerine giyildiği de olmuştur. Gelin hırkasının içine giyilen göynek kaftanın rengine göre pembe ve yeşil olabilir ama genelde pembedir. Kaftan geleneği hâlen kına elbisesi olarak devam etmektedir.

Gelin hırkası, günlük giyilen hırkaya göre daha özenle ve süslenerek, kaliteli kumaşlar kullanılarak dikilmiştir. İpek beyaz gelinlik üzerine giyilmektedir. Serez, kaftanın veya gelin hırkasının üzerine başörtüsü olarak örtülür. Gelin baba evinden çıkarken eşinin evine gidene kadar serezin üzeri ayrıca örtülür.

Beyaz gelinlik 1970'lerden sonra yörede kullanılmaya başlamıştır. Ancak üzerine eski geleneğe bağlı olarak gelin hırkası da giyilir. Gelin mendili ipek veya tığ işi çok zarif bir mendildir. Sadece düğünde kullanır. Nişan elbisesinin gelinlikten farkı beyazdan farklı kumaşların kullanılmasıdır. Üzerine yine gelin hırkası giyilir. Evlilik seremonisinin en önemli safhası kına yakma törenidir. Kına, kıyafetleri ve ritüeli eskiden olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu,* Ankara 1988, s. 188; Nuran Kayabaşı, Melda Özdemir, "Geçmişten Günümüze El Yapımı Ayakkabılar", *Milli Folklor Dergisi,* Ankara 2004. S. 64; Meral Akşener, "İzmit Şeriyye Sicili 4 Muharrem 1220-25 Şevval 1230 (4 Nisan 1805-30 Kasım 1814)" *MÜ*. İstanbul 1992; Enes Asıl, "Türk Kültüründe Geleneksel Ayakkabı Sanatı (Yayın Değerlendirme)", *Iğdır Üniversitesi SBD,* Nisan 2021, s.879-885; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* C. II. İstanbul 1983. s. 491; Cavit Polat, Nermin Güllüdağ, *Türk Kültüründe Geleneksel Ayakkabı Sanatı,* İstanbul 2020; Yasemin Aktaş, "1453 İzmit Şeriyye Siciline Göre 19. Yüzyılın Ortalarında Kadınların Sosyo-Ekonomik Açıdan İzleri (1846-1848)" *Kocaeli Tarihi Sempozyumu* s. 547-564; Fatih Kızılorman, "381 Numaralı Şeriyye Siciline Göre /1885-1893) Kandıra Kazası Şeyhler Nahiyesi'nde İctimai, İktisadi ve İdari Hayat" SAÜ, SBE. Yüksek Lisans Tezi, Adapazarı 2006; Ayfer Kocatürk-1960, Kandıra HEM Usta Öğretic; Melek Portakal Çeliköz-1985. Kocaeli Kent Konseyi Yerel Kültür Platformu Kadın Kolları Başkanı; Ümran Yavaş Tepecik-1966, Gebze Duraklı ve Çevre Köyleri Yardımlaşma Derneği Kadın Kolları Başkanı; Ayşe Akdağ-1955, Kaymaz Erikli Köyü.

Adem ARI

YÖRÜKLER

Kocaeli ve Çevresinde Konar-Göçer Türkmenler

Anadolu'da konar-göçer bir hayat sürdüren Oğuz boyları (Türkmenler), Osmanlı kanunnamelerinde genellikle Türkçe *"*yürümek" fiilinden gelen *"*Yörük*"* veya *"*Yürük*"* adıyla isimlendirildiler. Bu ad Anadolu ağızlarında, cesur, muharip, iyi yürüyen, eli ayağı çabuk manasına da gelmektedir. Ancak Osmanlı arşiv kaynaklarında *"*Türkmen*"* adının daha çok Anadolu'nun orta ve doğu bölgesinde, *"*Yörük*"* adının ise çoğunlukla Anadolu'nun batı bölgesindeki konar-göçerler için kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, coğrafi alan bakımından bu iki tabiri birbirinden ayırmak zordur. Zira bu tabirler, bugün Orta ve Batı Anadolu'da aynı konar-göçer grupları ifade etmek için zaman zaman birbirinin yerine de kullanılmıştır. Yörük sınıfı konar-göçer Türkmendir. Bu bakımdan Anadolu'da Yörük kelimesiyle etnik bir mefhum ifade edilirken, Rumeli'de ordu hizmetinde kullanılan askeri bir teşkilat ifade edilir olmuştur. Yörükler, devlet tarafından kendilerine tahsis edilen yaylak ve kışlaklar arasında yarı göçebe hayat yaşayan gruplardır. Nitekim kanunnamelerde "Yörük lâ – mekândır" denilmek suretiyle, Osmanlı toplumunun bir kesimi olarak hukuken tarif edilmiştir.

Osmanlı döneminde Türkmen veya Yörükler, yerleşikler gibi idari ve mali bir organizasyon içindeydi. Bu idari ve mali organizasyon içindeki büyük gruplar hususi adlar aldıkları gibi (Ankara Yörükleri, Bolu Yörükleri, Danişmendli Türkmenleri), geleneksel boy yapılarını devam ettirenler de oldu. Fakat bu boy yapılarının özelliğini kaybetmesi veya boyların alt birimlerini teşkil etmesi "cemaat", "oymak", "mahalle" "tir", "bölük", "tâbi" ve "oba" birimlerini oluşturdu. Osmanlı arşiv kaynaklarında, Kocaeli yöresinde böyle hususi adlar taşıyan, birbirleriyle uzaktan yakından ak-

raba olan çok sayıda konar-göçer Türkmen ve Yörük cemaatleri yer almaktadır. Yörükler Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde askerlik hizmetiyle görevli kılınarak, askerlik hizmetleri karşılığında birçok yükümlülükten muaf tutuldu ve zaman içinde de tedrici bir şekilde iskânları sağlandı. Orhan Bey ve Yıldırım Beyazıt Döneminde geçitlerin, derbentlerin korunması Yörüklere yaptırıldı. Nitekim Kocaeli sancağında Sarı-çayır kazasında bulunan Sakarya, Eymirli, Sart ve diğer köylerden 156 nefer köprücü olarak Orhan Bey'in inşa ettirdiği Çarka Uzun Köprüsü hizmetine tayin edilmişlerdi.

Tümüyle Marmara havzası içinde kalan Kocaeli'nin Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle birlikte, İzmit Körfezi'nin güneyinde ve kuzeyinde bulunan topraklar, konar – göçer Türkmen ve Yörük cemaatlerinin yayılma ve yerleşme alanları oldu. Bu alanlarda yayla özelliği gösteren topraklar olmamasına rağmen, geniş platoların bulunması ve daha çok aşınım düzlüğü niteliğinde olan bu platoların, birçok çay ve dereyle ayrılmış olması, toprağı işleyen çiftçileri ve konar – göçer Yörükler için çekim alanı oluşturdu. Özellikle Kocaeli'nin kuzeyinde, Karadeniz'in kıyılarında yazların oldukça serin geçmesi, hayvanlar için su ve mükemmel otlaklar bulunması konar-göçerleri bu alanlara çekti ve bu alanlarda yoğunlaşmalarını sağladı. Yörükler, bu alanlarda hayvancılık yapmakla beraber, coğrafi zorunluluktan dolayı bağ, bahçe ve tarla ziraatını da sürdürdüler. Çünkü bu topraklar hem hayvancılığa ve hem de ekime biçime çok uygundu.

Başbakanlık Osmanlı arşivi kaynaklarında Kocaeli ilinde bulunan Türkmen ve Yörük cemaatleriyle ilgili kayıtlar vardır. Bu kayıtlarda, Kocaeli'de Türkmen ve Yörük cemaatlerinin isimleri ve iskân yerleri açık bir şekilde tespit edilmektedir. Bunlar arasında geleneksel boy yapılarını devam ettiren Oğuz boylarına mensup Yörükler olduğu gibi, cemaatlere bölünmüş gruplar da vardır. Kocaeli ilinde yoğun olarak yaşayan Yörüklerin belli başlıları: Bayındır, Kınık, Özbek (Yıva boyundan), Tatar (Kıpçak boyundan), Türkmen (İğdir boyundan), Danişmend (Kızık boyundan), Danişmendlü (Beğ-Dili boyundan), Döngellü (Avşar boyundan), Eymür, Çepni ve Yazır boylarına mensup cemaatlerdir. Bunların alt birimlerini teşkil eden gruplar ise sırasıyla, Akça Beglü, Alâmân, Aleflü, Aliler, Arman (Ermen), Arslan Beğli, Balaban, Bağırğan, Bulduk Oğlu, Çardaklı,Çakallı, Çakırlar, Çerkeslu, Çerkeşlu, Elvanlı, Eriklü, Gedikliler, Gölköprü, Güllüce, Hacılu, Kara Ahmedli, Karaaliler, Karabali, Karaman, Karamanlu, Kara Mürselü, Karatekeli, Kârkın, Kaymas, Kılıçlı, Kızılcaalili, Kızılkoyunlu, Korkud, Korkudoğlu, Köseler, Mürsellü, Salurlu, Sarâylı, Sarucalu, Sinanlar, Şeyhler ve Şuayibli cemaatleridir. Adı geçen bu gruplar konar-göçer Türkmen ve Yörük taifesinden olup Anadolu'nun diğer alanlarına da yayılmış ve yerleşmişlerdir.

Yukarıda bir kısmının adlarını sıraladığımız Türkmen ve Yörükler, Kocaeli ili topraklarında gittikçe çoğalarak geniş alanlara yayıldıkları gibi, zamanla da konar-göçerlikten vazgeçerek yerleşik hayata geçip kendi köylerini kurmuşlardır. Özellikle yerleştikleri köylere de kendi boy, oymak ve aşiret adlarını vermişlerdir. Bugün Kocaeli ilinde kendi isimleri ile anılan köyler, oralarda yaşayan konar-göçer Türkmen ve Yörüklerin kurduğu köylerdir. Bu Yörük köylerini Türk, Türkmen köyleriyle de yan yana görmek mümkündür. XV. ve XVI. yüzyıllara ait Osmanlı tapu tahrir defterlerinde geçen ve kendi adıyla anılan Kocaeli'nin muhtelif bölgelerinde Türkmen-Yörük gruplarının yaşadığı köyleri görmek mümkündür. Bu yerleşim yerlerinden bazıları: Ağcâlu (Kandıra), Akarca (Kandıra), Akça Beglü (Kandıra), Aleflü (İzmit), Aleflü (Kandıra), Bâğırgan (Kandıra), Balcılar (İzmit), Bulaklı (Kandıra), Bulduk Oğlu (Gebze), Çakâllar (Kandıra), Çakırlar (Kandıra), Çârdâk (İzmit), Çerkeslu (Gebze), Çerkeslu (Kandıra), Danişmendlü (Kandıra), Davudlar (Gebze), Döngellü (Kandıra), Elvanlu (Kandıra), Eriklü (İzmit), Eriklü (Kandıra), Fakılu Kandıra), Gediklü (İzmit), Gögercinlü (Kandıra), Güllüce (Kandıra), Güllüce (Gebze), Hacılu (Kandıra), Hisar Beği (İzmit), Kalkânlu (İzmit), Karamanlı (Karamürsel), Kara Ahmed (Karamürsel), Karacâlar (Kandıra), Kaymas (Kandıra), Kılınçlu / Danişmendlü (Kandıra), Kınık (Kandıra), Kızık (Gebze), Kızılca (İzmit), Kızılcâ (Kandıra), Korkudoğlu (Kandıra), Köselü (İzmit), Köselü çiftliği (Kandıra), Kumlu (Kandıra), Mürsellü (Kandıra), Osmanlu (Kandıra), Özbek (Kandıra), Özbek (Gebze), Özbek (İzmit), Saburlu (Kandıra), Sarâylı (İzmit), Sarubeglü (Kandıra), Sarucalar (Kandıra), Sarubeglü (Kandıra), Saru Doğan (Kandıra), Sekbanlı (İzmit), Sinanoğlu Çiftliği (Kandıra), Sinanlu (Kandıra), Şuayiblü (Gebze), Tâtâr Ahmed (Kandıra), Tavşanlu (Gebze), Türkmân (Kandıra) ve Yazır (Gebze) köyleridir.

Şüphesiz bu köylerin çoğunluğu konar-göçer Türkmen-Yörük cemaatleriyle meskûn idi. Ancak bu köylere yerleşen Yörüklerin hayat tarzlarında bir takım değişiklikler olmuştur. Eskiden koyun, keçi ve inek besleyen Yörükler, yerleşik hayatı benimseyince hayvancılığın yanında ziraat, bağ ve bostan işleriyle uğraşmaya başlamışlardır. Nitekim Kocaeli'de Yörük adıyla bilinen grupların en yoğun yaşadıkları Kandıra ve çevresinde buna tanık olunmaktadır. Bu durumu, Gebze ilçesinin hudutları içerisinde konar-göçer hayat süren Sığırlık Yörükleri ve Hereke ilçesi sınırları içinde yine konar-göçer hayat süren Çayırhisar Yörüklerinde de görmekteyiz. Bu Yörük grupları da son zamanlara kadar çoğunlukla hayvan besleyerek hayatlarını sürdürürken, günümüzde yerleşik düzene geçerek ziraat, bağ ve bostan işleriyle uğraşmaya başlamışlardır. Hatta İzmit-Kandıra Yörükleri hayvancılığın yanında, bağ-bahçe işlerinde öylesine ileri gitmişlerdir ki Kandıra adeta tarımsal üretimin merkezi hâline gelmiştir.

Osmanlıların Kocaeli'ni fethiyle birlikte, ağırlıklı olarak İzmit ve çevresine yerleşen Manavlar da vardır. Aslında burada Manav, diğer etnik zümrelere karşı, otokton halkı, çok eskiden yerleşmiş Türkleri

ifade etmek için kullanılmıştır. Misal, Söğüt (Bilecik), Tekirdağ, Eskişehir'in en eski halkı bu isimle anılmaktaydı. Toroslarda Manavlı adında bir Yörük aşireti vardır. Esasen Osmanlı arşiv kaynaklarında Kocaeli ve çevresinde yaşayan Manavların bağlı olduğu topluluk Yörük taifesinden sayılmaktaydı. Zaten Osmanlıların fethinden itibaren Kocaeli ve çevresinde yüzyıllar içinde gelişen ve olgunlaşan Manav kültürünün kökeninde, Türkmen, Oğuz, Yörük gelenek ve görenekleri yatmaktadır. Bu bakımdan ismi gerek Yörük, gerek Manav olsun, her ikisi de Oğuzların 24 boyuna mensup Türk budunlarındandır. Bugün Anadolu'da Türkmen yerine yerli, Yörük yerine de Manav tanımlamasını getirmişlerdir ki, bu iki sözcük de "doğma büyüme buralı" anlamındadır. Nitekim Adapazarı, Antalya, Bilecik, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Eskişehir, Isparta, Kastamonu ve Kocaeli'de yoğun olarak yaşayan Manavlar buraların yerli halkıdır.

Kocaeli ve çevresi Osmanlıların eline geçtikten sonra konar-göçer Türkmen ve Yörüklerin yayılma ve yerleşme alanı olmuştur. Bunda Kocaeli ve çevresinin doğal yapısı ve iklim şartları etkili olmuştur. Zamanla yerleşik hayata geçerek kendi yerleşim yerlerini kurmuşlardır.

KAYNAKÇA

Ahmed Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri (966 – 1200), İstanbul 1989, s. 1 – 222; Ahmet Gündüz, " Tapu- Tahrir Defterlerine Göre Kocaeli ve Çevresindeki Yer Adları Hakkında Bir Değerlendirme", C. 1, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, s. 465 – 494; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı,* İstanbul 1976, s. 104, 112; Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul 2001, s.172, 178, 324, 429, 449, 455, 597; Erkan Dülger, " Sığırlık Yörükleri (Gebze – Deniz Köyü Kocaeli)", *Türk Dünyası Vakfı Tarih Dergisi,* s. 48 – 55; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri –Boy Teşkilatı –Destanları,* Ankara 1967, s. 171 – 172, 193, 348; Işıl Altun, " Kandıra'da Türkmen Kimliği ", *Kandıra Sempozyumu ve Kandıra Kurultayı (25 – 26 Aralık 2004),* Kocaeli 2005, s.83 - 98; İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar- Göçerler,* İstanbul 2006, s. 61- 62; Mehmet Eröz, *Yörükler*, İstanbul 1991, s. 20- 24, 85; Mehmet Salih Erpolat, " XVI. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Kocaeli'ndeki Yer Adlarında Meydana Gelen Değişmeler", C. 1*, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* Kocaeli 2015, s. 497 – 544; M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul 2008, s. 1- 9; Orhan Sakin, *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, İstanbul 2006, s.55; Rudı Paul Lınder, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Çev. Müfit Günay, İstanbul 2000, s. 95, 105; Peter Alford Andrews, *Türkiye'de Etnik Guruplar*, Çev. Mustafa Küpüşoğlu İstanbul 1992, s.71; Vahid Çabuk, "Yörükler", İslam Ansiklopedisi, C. 13, İstanbul 1986, s. 430 – 435; Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453 – 1650),* C. I – VI, Ankara 2009. s. 262, 1417, 1840, 2171, 2239.

Recep YAŞA

YUKARI PAZAR MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

İzmit'in tarihi bir mahallesi olan Yukarı Pazar Mahallesi bugün için resmi bir mahalle olarak konumlandırılmamıştır. İller Bankası analitik etüdlerine göre 1914 yılında da özel bir mahalle olarak kaydedilmemiştir. İller Bankası kayıtlarına göre Yukarı Pazar Caddesi/Sokağı 1914 yılında Akçamescid Mahallesi'nin içinde gözükmektedir. Günümüzde Akçamescit Mahallesi Akçakoca Mahallesi içinde yer almaktadır. Bundan dolayı Yukarı Pazar da Akçakoca Mahallesi sınırları içinde bulunmaktadır.

İller Bankası arşivlerine göre, 1914 yılında 200 hane, 800 kişiden oluşan Akçamescit Mahallesi ile 150 hane 600 kişiden oluşan Hacı Hürrem Mahallesi "Akçakoca Mahallesi" olarak birleşmiştir. Yukarı Pazar Mahallesi de Akçamescit Mahallesi içinde yer aldığı için neticede Akçakoca Mahallesi içine dahil olmuştur.

Mahalle kentsel sit alanı içerisindedir. Hemen aşağısında İzmit Tarihi Koridoru adı verilen geniş restorasyon ve restitüsyon sahaları yer almaktadır.

İzmit'in tarihi mahalleleri arasında Yeni Pazar Mahallesi'ni zikrediyor olmanın tarihselliğe dayanan bazı gerekçeleri vardır. Osmanlı döneminde kentlerin ve kasabaların yapısını oluşturan düzene göre ticaret ve alışveriş merkezleri ikametgâh bölgelerinden uzakta ve umumiyetle kale duvarlarının diplerinde kurulurdu. Ayrıca 16. yüzyıla kadar çarşı ve pazar sözcüklerinin eşanlamlı olarak kullanıldığını biliyoruz. İzmit'le ilgili olarak yapılan 1966 tarihli çalışmalarda Yukarı Pazar Hamamı (Süleyman Paşa Hamamı) "şehrin eski ticaret merkezi olan Yukarı Pazar semtindedir" ifadesi kullanılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi bugünkü restore edilmiş olarak ayakta kalmış olan tarihi Süleyman Paşa (Yukarı Pazar Hamamı) ve mıntıkası eskiden İzmit'in ticaret ve alışveriş merkezi, yani eski pazarıydı. Zaten Osmanlı kentsel nizamına göre kentsel hareketliliğin, alışverişin ve pazarın bulunduğu mıntıka umumiyetle hamam, cami gibi yapıları da barındırmak zorundadır. Nitekim Yukarı Pazar Hamamı ve hemen yanı başında bulunan tarihi Akçakoca Dere Camii bu görüşü teyit eder mahiyettedir.

Bu bölgenin pazar yeri olarak ihdas edilmesi de anlamlıdır. Çünkü Osmanlıların İzmit'i fethetmesinin hemen ardından kent merkezini ilk defa kurdukları tarihi Orhan Mahallesi'nin eteklerinde bulunan bölge aynı zamanda Roma-Bizans döneminden kalma iç surları da barındırmaktadır. Dolayısıyla pazar yerinin ve kentin en eski alışveriş merkezinin Yukarı Pazar adıyla bölgede kurulmuş olması tarihsel gelişime ve arkaik kent düzenine de uygun düşmektedir.

Yukarı Pazar ve mıntıkası İzmit Tarihi Koridoru'nun tam ortasında ve İzmit'in tarihi merkezlerinin kurulmuş olduğu tepenin eteklerinde yer alması dolayısıyla çok sayıda tarihsel mimari mirası barındırır. Bunlar arasında hiç kuşku yok ki, tarihi Yukarı Pazar Hamamı (Süleyman Paşa Hamamı) ön planda gelir. Süleyman Paşa Hamamı genişçe ve kıvrımlı bir caddenin köşe başında yer alır ve geçirmiş olduğu nitelikli restorasyon dolayısıyla tarihsel özelliklerini yansıtır. Korumacılık anlayışının bir tezahürü olarak körfez manzarasına haiz ön cephesi siyah bir cam fanus ile kaplanmıştır. Günümüzde hamam fonksiyonu değiştirilerek ev yemekleri sunan bir kafeterya-restoran hâline getirilmiştir. Restore edilmiş kubbeli ve fenerli mekânları ile İzmit Tarih Koridoru'ndaki önemli turistik noktalardan birini teşkil etmektedir.

Yukarı Pazar Hamamı'nın hemen yanı başında körfez manzarasına olanca hâkimiyetiyle tarihi Akça Koca Dere Camii yer alır. Orta halli bir restorasyon geçiren cami İzmit'in en eski camilerinden olup iç bezeme ve vitray süslemeleri etkileyicidir. Caminin hemen önünde bölge fatihlerinden Akça Koca'nın bir heykeli, biraz ilerisinde ise Ertuğrul Gazi'nin annesi Hasne Hatun'un türbesi bulunmaktadır. Yanında ise restore edilerek mahalle evi ve Akçakoca muhtarlığı olarak hizmete sunulan, ahşap, karkas, tarihi bir konak olan Elbeyoğlu Konağı bulunmaktadır. Bu mıntıkadan aşağı inen İzmit Tarihi Koridoru, Kapanca Sokağı gibi bölgesel pilot restorasyon, revitalizasyon ve restitüsyon alanlarına doğru irtifa kaybeder.

Tüm bu özellikleri dolayısıyla Yukarı Pazar mıntıkası bugün için bile Tarihi İzmit mahalleleri arasında mekânsal bir düğüm noktası olarak işlev görmektedir.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi reisliği şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa LtdŞti, İstanbul.2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/tarihi-kapanca-sokak.

Nevnihal ERDOĞAN

YUKARIPAZAR ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ

Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi, İmaret ve Çarşı Erkek İbtidâî mekteplerine nazaran geç bir tarihte açıldı. İzmit İdadi Mektebi Müdürlüğü 25 Şubat 1903 tarihinde Maarif Nezareti'ne, İzmit'in Yukarıpazar Mahallesi'nde erkek ibtidâî mektebine ihtiyaç duyulduğunu, mektebin açılması hususunda ahaliye gerekli teşvikler yapıldığı hâlde netice alınamadığını, ancak gerekli takibatın yapıldığını, kısa süre zarfında netice alınacağını bildirdi. İzmit Maarif Komisyonu ve Maârif Müdürlüğü'nün teşvik ve çabaları sonucunda Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi 1903 yılından sonra açıldı. Mektep personeli son derece sınırlı kaldı. 2 Eylül 1908 tarihi itibarıyla Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi muallim-i evveli Niyazi Efendi idi. Niyazi Efendi'nin maaşı 250 kuruştu. Mektepte bevvap 100 kuruş maaşla Reşat Efendi idi. Aylık 350 kuruşluk muallim ve bevvap maaşları öğrenci velilerinden alınan tedrîs ücretleri ve maarife terk olunan evkâf-ı münderise akaratı kira gelirleriyle ödendi. Maârif gelirleri yetersiz kaldığı için muallim ve bevvap maaşlarının düzenli olarak ödenmesinde aksaklıklar yaşandı.

Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi binası harap hâle gelmesi sebebiyle 1909 ve 1912 yıllarında muhtelif tamirler geçirdi.

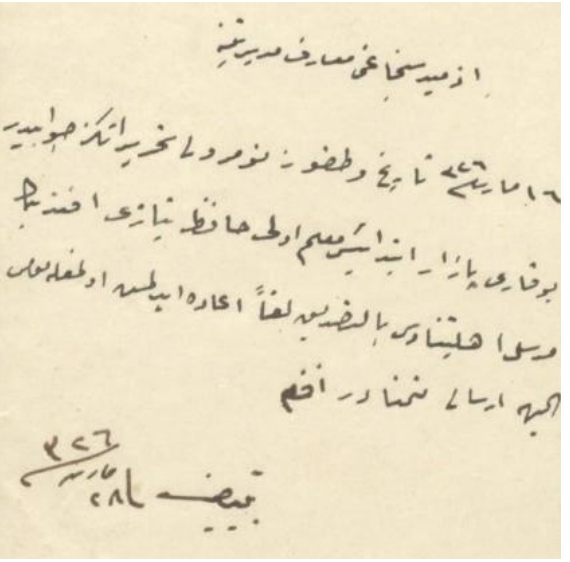

İzmit Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi muallim-i evveli Hafız Niyazi Efendi'nin ehliyetnâmesinin tasdik edilerek iade edildiğine dair Maarif Nezareti'nden İzmit Maarif Müdürlüğü'ne 10 Nisan 1910 tarihinde yazılan tahrirat (COA. MF. İBT. 268/23, 12 Nisan 1910/1 R 1328, lef 1).

15 Kasım 1911 tarihinde İzmit Maarif Müdürlüğü'nden Maarif Nezaretine gönderilen cetvele göre Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi muallim-i evveli Hafız Niyazi Efendi idi. Ehliyetnâmeli olan Hafız Niyazi Efendi 14 Eylül 1909 tarihinde 300 kuruş maaşla mektepte göreve başladı. Mektep muallim-i sanisi Hacı Recep Efendi idi. Hacı Recep Efendi 250 kuruş maaşla 14 Aralık 1909 tarihinde mektepte göreve başladı. Hafız Niyazi Efendi 1910 yılında İzmit İdâdî Mektebi'nde teşkil edilen imtihan komisyonu huzurunda girdiği imtihanda başarılı olarak ibtidâî mektebi muallim-i evvelliği ehliyetnamesi almaya hak kazandı. İzmit Maârif Müdürlüğü 29 Mart 1910 tarihinde Maarif Nezareti'ne muallim-i evvel hafız Niyazi Efendi'ye ait ehliyetnamenin tasdik edilmesi için gönderildiğini bildirdi. Maarif Nezareti 11 Nisan 1910 tarihinde İzmit Maarif Müdürlüğü'ne tasdik edilen ehliyetnameyi iade etti.

Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi uzun yıllar hizmet verdi. Mayıs 1921 tarihinde Yukarıpazar Merkez İbtidâî Mektebi'nde muallim Yunus Hıfzı Efendi idi.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezâreti, Umûr-ı Mahalliye-i Vilâyât Müdüriyeti Belgeleri: DH. UMVM. 44/30, 21 Temmuz 1921/15 Za 1339; Maârif Nezâreti, Tedrîsât-ı İbtidâiye Kalemi Belgeleri: MF. İBT.; Maârif Nezâreti, Mektûbî Kalemi Belgeleri: MF. MKT.

Biray ÇAKMAK

YUMRUKAYA MESİRE ALANI

Gebze'de Turistik Destinasyon

Gaziler Dağı Tabiat Parkı alanının içerisinde bulunan Yumrukaya Mesire Alanı, İstanbul'a yakınlığı nedeniyle her mevsimde yoğun ziyaretçi almaktadır. Mesire alanı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olup günübirlik ziyarete uygundur. Yürüyüş yolla-

Yumrukaya Mesire Alanı

rı, piknik alanı, kameriyeler, piknik ocakları, çocuk oyun alanları, sosyal tesisleri ve alt yapısı ile önemli bir mesire/piknik alanı konumundadır. Elma, ayva, dut, erik, vişne gibi meyve ağaçlarının da bulunduğu, çeşitli ağaçların ve yeşillik alanı, temiz havasıyla Yumrukaya Mesire Alanı bir tepede olup açık bir manzarası bulunmaktadır. Yumrukaya Mesire Alanı, deprem gibi olağandışı durumlarda halkın toplanma alanı olarak tanımlanmış olmasıyla ayrı bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

http://gazilerdagi.tabiat.gov.tr/; Erişim Tarihi: 03.09.2021. http://www.gebzegazetesi.com/yasam/beylikdagi-gebzenin-akcigeri-olacak-h15346.html; 10.09.2021; https://dogadakiler.com/Kamp-Alanlari/Kocaeli-Kamp-Alanlari/Yumrukaya-Piknik-Alani/#gallery-1; Erişim Tarihi: 10.09.2021; https://www.gebze.bel.tr/; Erişim Tarihi: 20.09.2021; https://www.kampyerleri.org/gaziler-dagi-tabiat-parki-giris-ucreti-gebze/; Erişim Tarihi: 03.09.2021.

Bilsen BİLGİLİ

YUMURTA DOLMASI

Yöresel Yemek

Yumurta dolması Marmara Bölgesi'nde yaygın olarak yapılan genellikle kahvaltıda yenilen veya kokteyl tabağı, giriş yemeği, meze olarak hazırlanan bir atıştırmalıktır. Bu yemek Bursa Mudanya yöresine ait olarak bilinmekte ise de Kocaeli'nin yöresel yemekleri arasındadır. Bursa Mudanya'da Hıdırellez Bayramı'nda yumurta dolması yapılarak Hıdırellez etkinliklerine katılan kişilere dağıtılır. Avrupa ülkelerinin birçoğunda da yumurta dolması bilinmektedir. Yumurta katı olacak kadar pişirilip soğutulduktan sonra soyulur ve ikiye bölünür. Sarısı çıkartılıp ufalanır, ulusal mutfaklara veya kişisel zevklere göre başka malzemelerle (mayonez vb.) karıştırıldıktan sonra bu karışım beyazların içine doldurularak yapılır. İngilizce konuşulan ülkelerde *deviled eggs*, İspanyolcada ise *huevos peruanos* olarak anılır.

Kocaeli'de yapılan yumurta dolması da Marmara Bölgesi'ndeki diğer illerden farklı bir tarife sahiptir. Bu tarifte, yumurta dolmasının içine diğer yörelerden farklı olarak soğan ve ekmek içi konulmaktadır. Yumurta dolmasının yapımı için gerekli olan malzemeler şunlardır: 7 adet yumurta, 1 adet bayat ekmek, 4 adet orta boy soğan, ½ demet maydanoz, 1 tutam tuz, 1 tutam karabiber, 1 su bardağı sıvı yağ, bir miktar un.

Yapılışı: Yumurtaların biri ayrılır ve kalan yumurtalar yaklaşık 8-10 dk kadar kaynatılır. Haşlanan yu-

murtalar soyularak dikey olarak ikiye bölünür. İçinden sarıları alınarak bir tabağın içinde ufalanır. Diğer tarafta soğanlar rendelenir ve bir miktar sıvı yağ ile pembeleşinceye kadar kavrulur. Bayat ekmek ufalanır veya rondodan geçirilerek soğanın içine eklenir. Ufalanmış yumurta sarıları soğan ve ekmek karışımına eklenerek hamur kıvamına gelinceye kadar karıştırılır. Ocaktan alıp üzerine ince doğranmış maydanoz eklenir ve tekrar karıştırılır. Malzemeler soğuyunca top hâline getirilerek yumurta beyazlarının içine sıkıca olmak şartıyla yerleştirilir. Daha sonra geriye kalan yumurta kırılıp iyice çırpılarak, bir miktar su, un ve tuz ilave edilerek boza kıvamında bir hamur elde edilir. Yumurtalar daha sonra bu hamura bulanarak kızgın yağda kızartılır.

Yumurta dolması Bursa yöresinde özellikle Hıdırellez Bayramı'nda yapılmakta ve Hıdırellez etkinliklerine katılan herkese dağıtılmaktadır.

KAYNAKÇA
https://www.e-sehir.com/yemek_tarifleri/yumurta-dolmasi-kocaeli-tarifi.html; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/neyenir/yumurta-dolmasi680302; https://tr.wikipedia.org/wiki/Yumurta_dolmas%C4%B1; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/neyenir/yumurta-dolmasi

Mine HALİS

YUMURTACI / HACI HASAN CAMİSİ

Sırrı Paşa Caddesi'ndeki Tarihi Cami

İzmit, Hacı Hasan Mahallesi, Sırrı Paşa Caddesi üzerinde yer almaktadır. Caminin inşa kitabesi mevcut değildir. Kuzey cephesindeki panoda günümüz harfleriyle m.1631 yılında inşa edildiği yazılıdır. Caminin güneyindeki hazirede h.1133/ m.1720-1721, h.1169/m.1755-1756, m.1175/ m.1761-1762, h.1181/m.1767-1768, h.1270/m.1853-1854 ve h.1226/m.1811-1812 tarihli mezar taşları mevcuttur. En erken tarihli mezar taşı m.1720 tarihini vermektedir. Cami zaman içerisinde bazı onarımlar geçirmiştir. Harimin kuzeyi son dönem eklemeleriyle genişletilmiştir.

Kuzeyden güneye eğimli bir alan üzerine inşa edilen cami, İzmit'in en eski mahallelerinden birisinde yer almaktadır. Caminin doğu ve güneyinde hazireler, batısında ise ufak bir avlu bulunmaktadır. Batıdaki avluda son zamanlarda eklendiği anlaşılan çokgen bir şadırvan yer almaktadır. Cami günümüzdeki mevcut durumuyla kuzey-güney doğrultulu dikdörtgen bir plana sahiptir. Harim, dıştan kiremit örtülü kırma bir çatıyla, içten ahşap bir tavanla örtülüdür. Tavan beden duvarlarına bindirilmiştir. Caminin minaresi batı cephede kuzeye yakın bir konumda yer almaktadır. Caminin kuzey cephesinde giriş kapısı ve üç pencere bulunur. Doğu ve güney cephelerinde altta ve üstte ikişer pencere batı cephede ise altta iki, üstte bir pencere bulunmaktadır. Kuzey ve batı cephelerinde pencerelerin düzeni, yapılan onarımlarla bozulmuştur. Harimin orijinalde kare ölçülerde inşa edildiği görülür. Güney cephesinin ortasında kademeli bir kemere sahip yarım daire kesitli mihrap bulunur. Mihrap kavsarası mukarnaslarla hareketlendirilmiştir. Mihrabın sağında ahşap minber yer almaktadır. Minber aynalıklarında madalyon şeklinde kabartma süslemelere yer verilmiştir. Harimin kuzeyinde bulunan ahşap kadınlar mahfili ve imam odası sonradan eklenmiştir.

Yumurtacı / Hacı Hasan Camii

Mahfil doğu, batı ve kuzeyde beden duvarlarına güneyde ahşap bir ayağa bindirilmiştir.

Caminin minaresi batı cephede kuzeye yakın bir konuma yerleştirilmiştir. Silindirik gövdeli, tek şerefeli minare betonarme malzemeden inşa edilmiştir. Gövdeye kare kaidenin üzerindeki prizmatik pabuç bölümüyle geçiş sağlanmıştır. A. Süheyl Ünver, İzmit ziyaretinde tuttuğu notlarda Yumurtacı Camii'nin tahta minareli olduğundan bahseder. Günümüzdeki minare son onarımlarla birlikte yenilenmiştir. Caminin doğu ve batısındaki hazirelerde yukarıda da belirtildiği üzere 18. ve 19. yüzyıllardan mezar taşları mevcuttur. Bunların bazılarında vazodan çıkan çiçekler ve istiridye kabuğu motifleri gibi yapıldıkları dönemin üslubunu yansıtan bitkisel taş süslemeler görülmektedir.

Caminin inşasında kaba yonu taş ve yer yer kesme taş malzeme kullanılmıştır. Dış cepheler kuzey cephesi haricinde sıvasızdır. Cami süsleme açısından sade bir görünüm sergilemektedir. Yapı içerisinde mihrap kavsarasındaki mukarnaslar ve minber aynalıklarındaki ahşap kabartmalar süsleme olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Süheyl Ünver, *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında (Kocaeli) İzmit-Gebze,* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 229.

Erkan ATAK

YUNUS NÜZHET UNAT (1908-1999)

Milli Bisikletçi

1908 Drama doğumludur. Mübadelede önce Edirne'ye sonra da İzmit'e gelen Unat, Bisiklet Federasyonu'nun ilk kuruluş yıllarının (1923) önemli bisikletçilerinden oldu. 1924 yılında İzmit Lisesi'ne kaydoldu. Burada okurken Bursa Ziraat Okulu sınavlarını kazandı 1928 yılında mezun oldu. 1928 yılında Amsterdam'da yapılacak olan olimpiyatlara katılan ve dört kişiden oluşan bisiklet milli takımımızda yer aldı. Bisiklet milli takımına giren ilk İzmitli idi. Bu vesile ile üç ay Paris'te kalarak bisiklet tekniği üzerine incelemelerde bulundu. 1948 yılına kadar milli takımda yerini korudu. Kocaeli bölgesi bisiklet sporu ajanı seçildi.

Kocaeli'nin bisiklet tarihinde ilk kurulan, önceki adı İttihat Spor, sonradan Ak Yeşil Spor Kulübü'nün sporcusu olan Yunus Nüzhet Unat, Cumhuriyetin ilk yıllarında bisiklet sporuna başlayan İzmitli gençlerden biriydi.

Kocaeli'nin ilk spor derneklerinden olan Ak Yeşil Spor Kulübü Türkiye çapında bisikletçileri yetiştirerek onların tecrübe kazanmaları için bisiklet müsabakalarına teşvik ediyor ve destekliyordu.

1927 yılında düzenlenen bisiklet sporundaki ilk milli bisiklet müsabakaları İstanbul Taksim stadında düzenlenmişti. İzmitli pedallardan Yunus Nüzhet (Unat) ve Ömer Sadettin (Yalım) olimpiyat hazırlıklarının yanı sıra Türkiye yarışlarında da yer alıyorlardı.

1928 Amsterdam olimpiyatlarında bisiklette milli mayoyu giyerek ülkemizi temsil eden Yunus Nüzhet

Zamanın bisiklet şampiyonu ve sonradan Kocaeli milletvekili olan Yunus Nüzhet Unat (solda) bir arkadaşıyla. 1 Ekim 1930

Unat aktif spor yaşamından sonra Ak Yeşil Spor'da antrenörlük yaparak İzmit'ten yetenekli gençlerin Türk bisikletine kazandırılmasında önemli rol oynadı. Birlikte yarıştığı Orhan Suda'nın antrenörlüğünü de yaparak 1936 ve 1948 olimpiyatlarına katılması için büyük emek harcadı. 1936 yılında İzmit'teki ilk bisiklet yarışını da düzenleyen Yunus Nüzhet Unat'ın İstanbul, Bursa ve Ankara'daki yarışmalara katılacak sporcuları hazırladığı, dönemin spor basını sayfalarında yer almıştır.

1929'da kaldırılıp 1933'te yeniden kurulana dek Bisiklet Federasyonu bir süre duraklama yaşasa da İzmit'te İttihatspor, Adapazarı'nda İdmanyurdu gibi güçlü kulüpler bisiklette ilçelerarası rekabet ortamı yaratmışlardı. Bu dönem yayın organlarında yer alan, "1930 Adapazarı Turu'nda Yunus (Onat), Tahir (Düzgören) ve Ömer Bey bisiklete ve yarışa hâkim kişiler" olarak tanımlanıyordu.

1936 yılında Kocaeli bölgesinde ajanlıklara bölünmüş her spor branşında bir başkan seçilerek yeni bölge heyetleri oluşturulmuştur. Bisiklet sporu branşında Ak Yeşil Spor Kulübü'nden Yunus Nüzhet Onat Kocaeli bölgesi bisiklet sporu ajanı seçilmiştir. 1936 da Kocaeli'deki bisiklet sporundaki faaliyetleri *Türk Spor Kurumu* dergisinde şu şekilde yer almıştı: "Bisiklet ajanlığı yeni bir çalışma programı hazırlamış ve mevcut elemanlar mıntıka birinciliklerine hazırlık idmanlarına muntazam bir surette Türkiye bisiklet sürat şampiyonu Yunus Nüzhet Unat nezareti altında çalışmaya başlamış bulunmaktadır. Mıntıka eylül ayı içerisinde muhtelif bisiklet müsabakaları tertip etmiştir. Aynı zamanda A takımından 2 ve B takımından 2 kişiden oluşan bir takımında komşu bölgelerde tertip olunacak bisiklet ayrışmalarına katılmaları kararlaştırılmıştır."

Cumhuriyet'in daha ilk yıllarında, Kocaeli bölgesinde asfalt yolun bulunmadığı bir devirde bisiklet sporunu seven İzmitli gençler bu spora büyük ilgi ve sevgiyle bağlanmışlardır. 1936'da Türkiye Şampiyonası'nda İzmitli bisikletçilerden Yunus Nüzhet Unat sürat yarışında ikinci, Mukavemet (dayanıklılık) Yarışmaları'nda mesafe 50 km'den 100 km'ye uzatılmasına rağmen Orhan Suda ikinci olmuştur. Kocaeli halkı da İzmitli bisiklet sporcularını büyük bir merakla takip etmiş ve alınan başarılı sonuçlardan gurur duymuştur. İzmit, atletizm ve bisiklet müsabakalarında çok gelişmiştir. Meşhur Ak Yeşil Spor'un yetiştirdiği bisikletçi Yunus Nüzhet Onat, Orhan Suda ve atlet Recep olimpiyatlara da iştirak etmek sureti ile İzmit'in bu sahadaki varlığını fiilen de göstermişlerdir.

27 Temmuz 1999 yılında vefat eden Unat, TBMM 11. dönem milletvekili ve Türk tiyatrosunun oyun yazarlarındandı.

Süleyman DURAK

YUSUF ALTINTAŞ (1961-…)

Milli Futbolcu

Yusuf Altıntaş 1961 Kocaeli doğumludur. Babası Bursaspor'un eski futbolcularından "Köylü" lakaplı Mustafa Altıntaş'tır. Futbola Köseköy Belediye Spor'da başlamıştır. Daha sonra Kocaelispor'a transfer olmuştur. Buradaki başarılı kariyerinden sonra 1984-1985 sezonunda Galatasaray'a transfer olmuştur. Genellikle defansta oynamasına rağmen güçlü fiziği ve top tekniği sayesinde zaman zaman orta sahada da yer almıştır. 10 senelik Galatasaray döneminden sonra 1994-1995 sezonunda eski takımı Kocaelispor'a geri dönmüştür. Burada iki sene oynayıp 1996 yılında aktif futbol hayatına veda etmiştir.

Mücadeleci yapısı, hırsı ve sinirinden dolayı taraftarlar Yusuf'a "Rambo Yusuf" diye seslenmişlerdir. Uzun seneler Galatasaray'ın ve milli takımın değişilmez futbolcusu olmuştur. Yusuf Altıntaş, 3 kez Türkiye U-18, 6 kez Türkiye U-21, 30 kez de Türkiye A Milli Futbol takım forması olmak üzere toplam 35 kez milli forma giymiştir.

Aktif futbolu bırakmasına rağmen mesleğe antrenörlükle devam etmiştir. 2005-2006 sezonunda Kocaelispor'da yardımcı antrenörlük yapmış, Bülent Korkmaz'la beraber 2006-2007 sezonunun ikinci devresinde Kayseri Erciyesspor'u çalıştırmaya başlamışlar ve ligde zor durumda olan Erciyesspor'la Türkiye Kupası'nda final oynamayı başarmışlar. Sonraki sezon için Bursaspor'la anlaşarak kısa bir süre Bursaspor'u, son olarak 2008-2009 sezonunda Galatasaray'ı çalıştıran Bülent Korkmaz'ın yardımcı antrenörlüğünü yapmıştır. Hâlen bir gazetede köşe yazarlığı yapmaktadır.

Abisi Sakaryaspor, Kocaelispor ve MKE Ankaragücü'nün eski oyuncularından Yaşar Altıntaş'tır. Büyük oğlu Ahmet Altıntaş Kocaelispor'da, küçük oğlu Batuhan Altıntaş ise Bundesliga ekiplerinden Hamburg'da forma giymektedir.

Yusuf Altıntaş

KAYNAKÇA

https://tr.wikipedia.org/wiki/Yusuf_Alt%C4%B1nta%C5%9F; (Erşim: 11.02.2022); "Yusuf Altıntaş: Ne yaşadıysam Galatasaraylı Olduğumdan", http://www.fcnblog.com/2017/02/yusuf-altntas-ne-yasadysam-galatasarayl.html. (Erşim: 11.02.2022); https://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/1312119-kasimpasali-batuhan-altintas-efsane-rambo-yusufun-izinde (Erşim: 11.02.2022)

Levent ATALI

YUSUF BİLGİN (1937-1998)

Gebzeli İmam Hatip, Müezzin Kayyım, Hafız, Mevlidhan

15.02.1937 tarihinde İstanbul Şile'ye bağlı Durankö'de (Değirmençayırı) dünyaya geldi. Babası Üzeyir Efendi, annesi Zemine Hanım'dır. Yusuf Bilgin iki yaşlarında iken ailesiyle birlikte Kocaeli'nin Gebze ilçesine taşındı. Babası Üzeyir Efendi Mustafa Paşa ve Sultan Orhan Camii'nde imam hatip ve müezzin kayyım olarak görev yaptı. Yusuf Bilgin de çocukluk yıllarında bu camilerde zaman zaman müezzinlik yaptı.

1950 yılında Gebze Eşrefbey İlkokulu'nu, 1963 yılında da devlet ortaokulunu bitirdi. Daha çocuk yaşlarında sesi ve okuyuşu ile dikkat çekince ilkokulu bitirdikten sonra Çoban Mustafa Paşa Camii imam hatibi Talat Hoca Efendi'den (GÜLER) önce Kur'an öğrendi, sonra da hafızlığa başladı. Fakat hafızlığı yarıda bırakıp, 1951 yılında İstanbul'a giderek Beyoğlu Ağa Camii başimamı Rahmi Şenses'ten talim, tecvit ve tashih-i huruf okudu. Tekrar Gebze'ye dönüp yarım kalan hıfzını Mustafa Paşa Kur'an Öğretim Kursunda eski hafızlık hocası Hafız Talat Efendi'de (GÜLER) 1954 yılında bitirdi ve "alâ" derecesiyle icazet aldı.

Eğitim yıllarında Bilecik, Kocaeli ve İstanbul'un çeşitli camilerinde Ramazan aylarında mukabele okuyup teravih kıldırmak üzere görev yaptı. 07.09.1955 tarihinde Mustafa Paşa Camii ikinci müezzinkayyımlığına vekaleten tayin edildi. 03.04.1957-03.04.1959 tarihlerinde askerlik vazifesini yaptı. 01.10.1959 tarihinde Gebze/İlyasbey Camii'nde vekil imam hatip olarak

Yusuf Bilgin

göreve başladı. Gebze Müftülüğü'nce açılan imam hatiplik imtihanı sonucunda 1 Mayıs 1961'de Gebze/Nalçacı Mescidi'ne (Çarşı Camii) imam hatip olarak asaleten atandı. 13.09.1964'e kadar burada görev yapan Hafız Yusuf Bilgin, 14.09.1964 tarihinde İstanbul Beylerbeyi Abdullahağa Camii'ne naklen tayin edildi. 27.04.1966 tarihinde buradaki görevinden ayrılarak Üsküdar Valide-i Cedid Camii müezzin kayyımlığına atandı. 1974 yılında 17 gün resmi izin alarak hac görevini yerine getirdi. On altı yıldan fazla burada görev yaptıktan sonra 08.11.1982 tarihinde isteği ile emekli oldu.

İstanbul'a Gebze'den gittiği, kendisine oradaki arkadaşları ve çevresi "Gebzeli" diye hitap ettiği için Hafız Yusuf Gebzeli olarak tanındı. Müstesna bir ses ve ses kullanımı, şan ve nefes tekniği ile geniş ses aralığına sahip olan Hafız Yusuf Bilgin merakı ve mesleğine olan aşkı ile Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde ve devrin diğer musikişinaslarından eğitim alarak kendini geliştirdi. Neyzen Kudsi Erguner ile beraber çalıştı. 1982 yılında Türkiye Hafızlar ve Mevlidhanlar Cemiyeti'ne üye oldu. Yurtiçinde tanınırlığı zamanla yurtdışına taştı. Türkiye'nin önde gelen hafızları ile beraber dini programların aranan sesi oldu. İsmail Biçer, Fevzi Mısır, Amir Ateş, Kani Karaca, Halil İbrahim Çanakkaleli ile beraber yurtiçi, Avrupa ve Amerika'da hem Diyanet İşleri Başkanlığı'nın onayı ile hem de özel isteklerle birçok defa değişik programlara katılarak Kur'an-ı Kerim, mevlid ve ilahiler okudu. Birçok TV ve radyo programına katıldı. Kıraat ve okuyuşu ile Diyanet İşleri Başkanlığının tashîh-i hurûf ve rehber öğreticiler programlarında kursiyerlere hâlen örnek ses olarak dinlettirilmeye devam edilmektedir. Türkiye'de bir ekol olan Hafız Yusuf Bilgin (Gebzeli), sesinin korunmasına çok dikkat eder, soğuk su içmez, eve bir misafiri geldiğinde boynuna atkı alır, kapıyı az aralar, odanın cereyanını aldıktan sonra misafiri buyur ederdi.

1960'ta Feride Hanım ile evlenen Hafız Yusuf Bilgin'in (Gebzeli) 2'si kız 1'i erkek 3 evladı bulunmaktadır. 26 Mart 1998'de İsmail Biçer, Feyzi Mısır ve Amir Ateş ile birlikte bir program için Bandırma'ya giderken meydana gelen trafik kazasında Hafız Yusuf Bilgin (Gebzeli) ve İsmail Biçer vefat etmiş, Hafız Amir Ateş ve Fevzi Mısır yaralanmışlardır. Cenaze namazı Üsküdar Valide-i Cedid Camii'nde kılınarak Karacaahmet Mezarlığına defnedildi. Kabri Karacaahmet Mezarlığı'nda, Doğancılar yolundan Çiçekçiler Camii'ne giderken yolun sağında 100. metrede, merdivenli set üstünde bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Görev safahatı ile ilgili bilgiler Diyanet İşleri Başkanlığı İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğünde bulunan dosyasından alınmıştır; Halil Akıncı, *Son 100 Yılın Ünlü Hafız ve Mevlidhanları*, İskenderiye Kitap, Mart 2021, s. 202; Ahmet Hakkı Turabi, Ali Osman Alaca, *60. Sanat Yılında Bestekâr Hafız Âmir Ateş*, Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları Dizisi 7, s. 82-83, 112.

Musa SAYGILI

YUSUF ÇAM (1946-2021)

Askeri Öğretmen, Tarihçi, Dr. E. Öğ. Kd. Alb.

Batı Trakya'dan Lozan Barış Antlaşmasının ardından mübadele ile İzmit'e göç eden, evlad-ı fatihandan bir Yörük-Türkmen ailenin çocuğu olarak 1946 yılında İzmit merkezde doğan Yusuf Çam, İzmit Sümer İlkokulu'ndan mezun olduktan sonra, ilkokul öğretmeni ve aile çevresinin de etkisiyle 1958 yılında Erzincan Askeri Ortaokulu'nda eğitime başladı, ikinci sınıfta okurken İstanbul'da Selimiye Askeri Ortaokulu'na geçiş yaptı. 1960 yılı Haziran ayında Selimiye Askeri Ortaokulundan mezun oldu. 1961-1964 yılları arasında İstanbul'da Kuleli Askeri Lisesinde sürdürdüğü eğitimini başarıyla tamamladıktan sonra doğrudan Ankara'da Kara Harp Okulu'na geçiş yaptı. 30 Ağustos 1966 tarihinde topçu asteğmen olarak Kara Harp Okulu'ndan mezun olup orduya katıldı. 1966-1967 yıllarında Ankara Polatlı'da Topçu ve Füze Okulu'nda subay temel eğitimini tamamladıktan sonra 1967 yılında Muş-Malazgirt'teki topçu birliğinde takım komutanı olarak göreve başladı. 30 Ağustos 1969 tarihinde üsteğmen rütbesine terfi etti. 1970 yılında İzmit-Çuhahane Fabrikası'ndaki topçu birliğine atandı. 1972 yılında kıdemli üsteğmen olan Yusuf Çam 1974 yılı Kasım ayına kadar burada batarya komutanı olarak görev yaptı.

Genelkurmay Başkanlığı'nın askeri okullara tarih öğretmeni yetiştirmek üzere açmış olduğu sınava girip kazandıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğrenci subay olarak 1974 yılı Kasım ayında lisans eğitimi almaya başladı. Üniversite eğitimi zamanında fakültede bir yandan derslere devam ederken, diğer taraftan İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü yanında bulunan Fakülte Yüksek Okullarında sınıf subayı olarak askeri görevine devam etti. 30 Ağustos 1975 tarihinde yüzbaşılığa terfi etti. Yüzbaşı Yusuf Çam, 1978 yılı Haziran döneminde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Son Çağ (Ya-

Yusuf Çam

kınçağ) Tarihi Kürsüsü'nden başarıyla mezun olduktan sonra İstanbul'da Kuleli Askeri Lisesi'ne atandı, stajyer tarih öğretmeni olarak 1978 Eylül döneminden itibaren tarih derslerine girmeye başladı. 1979 yılında Topçu sınıfından öğretmen sınıfına geçiş yaptı. 30 Ağustos 1981 tarihinde binbaşı rütbesine terfi eden Yusuf Çam, 1983 yılına kadar Kuleli Askeri Lisesi'nde tarih öğretmenliği görevine devam etti. 1983 yılı atamalarında Kara Harp Okulu'na tarih öğretim görevlisi olarak atandı. Ankara'daki görevi sırasında Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'ne devam ederek lisansüstü eğitimini gerçekleştirdi. Yusuf Çam, *Atatürk'ün Okuduğu Dönemde Askeri Okullar (Rüştiye, İdadi, Harbiye) 1892-1902* adlı teziyle yüksek lisans ve *Milli Mücadelede İzmit Sancağı* adlı teziyle doktora eğitimini tamamlayıp tarih bilimi doktoru unvanını almıştır. Bu akademik eğitimlerindeki başarısından dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından kendisine iki yıl kıdem zammı verilmiş, 1984 yılında yarbay, 1987 yılında da albay rütbesine terfi etmiştir. 1991 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığı Soru Bankası ve Sınav Şubesi Müdürlüğü'ne atanan albay Yusuf Çam, 30 Ağustos 1992 tarihinde 26 yıllık hizmetten sonra öğretmen kıdemli albay rütbesinde iken Türk Silahlı Kuvvetleri'nden kendi isteğiyle emekli olmuştur.

Dr. Yusuf Çam, 1992-1993 eğitim-öğretim yılında Ankara Üniversitesi'nde, 1993-2001 yılları arasında da Kocaeli Üniversitesi, 2000-2002 yılları arasında Doğuş Üniversitesi'ne bağlı fakülte ve yüksek okullarda Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersleri verdi. 2001 yılında kurulan İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi'nde uzun yıllar ders verdi. 2015 yılında Ticaret Üniversitesi'nden Doğuş Üniversitesi'ne geçiş yaptı, 2018 yılı Ağustos döneminde da üniversitedeki görevinden kendi isteğiyle ayrıldı. Daha sonra İstanbul'daki evinde emeklilik hayatı yaşamaya başlayan Dr. Yusuf Çam, Kocaeli tarihi konusunda yazdıklarını güncellemekle meşgul olmuştur. Covid-19 salgınından dolayı 4 Mayıs 2021 Salı günü hayatını kaybeden Dr. Yusuf Çam'ın İstanbul'da aynı gün ikindi namazına müteakip Üsküdar Selimiye Camii'nden askeri törenle kaldırılan naaşı, Karacaahmet Mezarlığı'ndaki aile kabristanlığına defnedilmiştir.

Evli ve iki çocuk babası olan Dr. Yusuf Çam, *Milli Mücadelede İzmit Sancağı* adlı kitabı 1993 ve 2014 yılında iki kez yayımlandı. Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Başkanlığı görevinin yanı sıra uzun yıllar Türk Askeri Tarih Komisyonu üyeliği, Kuvayımilliye Mücahit ve Gaziler Derneği üyeliği, İzmit Evleri Yaşatma Derneği, Lozan Mübadilleri Vakfı Danışma kurulu üyeliklerinde bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Kuleli Askeri Lisesi Arşivi, *Öğ.Yzb. Yusuf Çam Dosyası;* MSÜ, Kara Harp Okulu Arşivi, *Öğ.Yb. Yusuf Çam Dosyası*; Yusuf Çam, *Milli Mücadele'de İzmit Sancağı*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli 2014; http://www.selimiyeaskeri.org/yildizlarimiz/yusufcam.htm (erişim, 29.07.2021)

Zekeriya TÜRKMEN

YUSUF İZZETTİN BARIŞ (1931-2013)

Hekim, Yazar

1931 yılında İzmit'te doğdu. İlk ve orta eğitimini İzmit'te tamamladıktan sonra 1949 yılında Kütahya Lisesi'nden mezun oldu. 1955'te Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni, 1965 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde uzmanlık eğitimini tamamlayarak göğüs hastalıkları uzmanı oldu. On beş yıl T.C. Deniz Kuvvetleri'ne ait çeşitli gemi ve hastanelerde çalıştı. 1969 yılı sonunda Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girerek Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı'nı kurdu ve 1982 yılına kadar ana bilim dalı başkanlığı yaptı. 1971'de doçent, 1976'da profesör oldu.

1982-1986 yıllarında Suudi Arabistan'da Kral Faysal Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde çalıştı ve burada da göğüs hastalıkları kliniğini kurdu. Hacettepe Üniversitesinde İngilizce tıp eğitiminin başlaması üzerine tekrar göreve çağırıldı. Emekli olduğu Mart 1998'e kadar göğüs hastalıkları anabilim dalı başkanlığını yürüttü. Dr. Barış, Türkiye'de ilk kez minerallerle ilgili meslek hastalıkları hakkında çalıştı, yine ilk kez uykuda solunum durması hastalığına ait ilk olgu sunumunu yaptı. Asbest ve biomas gibi çevresel akciğer hastalıklar üzerinde araştırmalar yaptı. Yine ilk kez Göreme yöresinde (Karain, Sarıhıdır ve Tuzköy) ölümlerin önemli bir kısmının mezotelyomaya bağlı olduğunu rapor ederek köylerin taşınması için yıllarca uğraştı. Çünkü asbest içeren toprak, evlerin oda duvarlarının badanası için kullanılmakta, yalıtım için çatılara, okul bahçelerine veya yollara serpilmekteydi. Dr. Barış araştırmaları sırasında asbestten daha potent fibrojenik ve karsinojenik bir mineral olan fibrous zeolitenin (erionite) yaptığı hastalıkları dünyaya tanıttı. Eriyonik ve mezotelyoma ile ilgili bu değerli çalışmaları Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından kabul edildi. Değerli araştırmalarından ötürü, 1990 yılında Sedat Simavi Vakfı sağlık ödülü, Türk Tabipler Birliği Nusret Fişek Halk Sağlığı birincilik ödülü, Dr. Füsun Sayek Tıp bilim hizmet ödülü ile London Foundation-AACR Innovator ve Dr. Metin Çelikiz başta olmak üzere sekiz farklı ödül aldı.

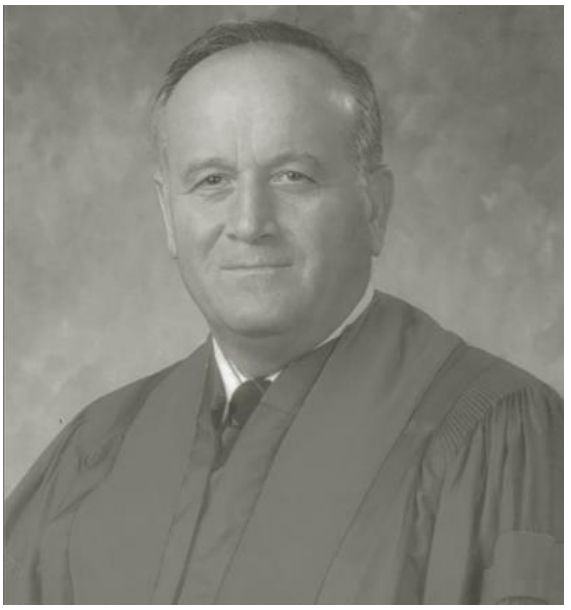

Yusuf İzzettin Barış

Ülkemizde sigara konusunda ulusal mücadeleyi başlatan ilk kişilerden olan Dr. Barış, özellikle halkın bu konudaki eğitimini ve ilgili araştırmaları önceledi. Türkiye Akciğer Hastalıkları Vakfını kurdu ve uykuda solunum durması konusunda ilk olgu sunumunu yaptı. 10'un üstünde yerli ve yabancı tıp dergisinde, editörler kurulunda yer almış olan Dr. Barış'ın İngilizce ve Türkçe 30'u aşkın kitabı bulunmaktadır. Uluslararası Kanser Araştırma Kurumu'nun iki kitabının yazarları arasında da olan Dr. Barış'ın İngilizce yazılmış dış kaynaklı üç kitapta bölüm yazarlığı bulunmaktadır. Dr. Barış'ın araştırmalarına dayanan 100'ün üzerinde ulusal tıp dergisinde, 70'e yakın *web of science* indeksinde taranan uluslararası dergilerde makalesi yayımlanmıştır. Yayınlarına yapılan atıf sayısı 1444, h-indeksi 23'tür. Türkçe ve İngilizce yazılmış olan eserlerinden bazıları şunlardır: *Bronş Astması El Kitabı*, Türkiye Akciğer Hastalıkları Vakfı Yayını, 1991; B*u Doktoru Rehin Alalım* - Anadolu'da Bir Kanser Araştırması, kendi yayını, 1994; *Sigara ve Sağlık*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. 1994; *Akciğer Hastalıkları Cep Kitabı*, Atlas Kitapçılık, 1998; *Çanakkale Savaşları (Mehmetçiğin Fedakârlığı, Vatanseverliği ve İnsanlığı)*, Şen Matbaa, 2000; *Osmanlı Padişahlarının Yaşamlarından Kesitler, Hastalıkları Ve Ölüm Sebepleri*, Bilimsel Tıp Yayınevi, 2002; *Let's Take This Doctor As A Hostage*, Schering Plough, 2003; *Anne Bana Kerpeteni Getir!, Anadolu'nun Bitmeyen Akciğer Ve Karın Zarı Kanseri Çilesi,* Bilimsel Tıp Yayınevi, 2003; *Yaşamın Kırılma Noktasında Yoğun Bakım Hastaları,* Bilimsel Tıp Yayınevi, 2004; *Çanakkale Savaşları,* Kocaeli Büyükşehir B. Kültür Yayınları, 2008; *Türkiye'de Mesleksel ve Çevresel Hastalıklar,* Köseleciler, 2009.

Toraks Derneği'nin kurucuları arasında da yer almış olan Dr. Barış, derneğin birinci ve ikinci dönem (1992-1998) başkanlığını yapmıştır. 21 Eylül 2013 tarihinde yaşamını yitiren Prof. Dr. Y. İzzettin Barış, memleketi Kocaeli Gölcük'te hizmet verdiği Gölcük donanması tarafından düzenlenen resmi törenle doğum yeri olan Değirmendere'ye defnedildi.

KAYNAKÇA

https://toraks.org.tr; https://www.biyografya.com/biyografi/9514; https://ahmetrasimkucukusta.com/2013/09/25/etibba-diyor-ki/hocalarin-hocasi-prof-dr-yusuf-izzettin-baris-vefat-etti/; https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=672843c0-9232-11e7-b66d-1540034f819c; https://issuu.com/journalagent/docs/toraksbulteni.25.

Nermin ERSOY

YUSUF İZZETTİN BİLGİSU (1878-1967)

Eczacı

İzmit'in Türkler tarafından açılan üçüncü eczanesi olan Kocaeli Eczanesi'nin sahibidir. Ecz. Yusuf İzzettin Bilgisu, altı aylık bebekken Batum'dan Türkiye'ye gelmiştir. Ailesi Kocaeli'de Şirinsulhiye köyüne yerleşmiş ve tarımla uğraşmıştır. Bir erkek, dört kız kardeşi vardır. Yusuf İzzettin Bilgisu ilkokuldan sonra askeri okula devam etmiş, askeri eczacı olarak mezun olmuştur. Sapancalı Asiye Hanım ile evlenmiş, evlendikten sonra gittiği savaşta Yemen'de esir düşmüştür. Oranın ileri gelenlerinden birinin kızını tedavi ederek şehirde ün kazanmış ve saygı görmüştür. Sakarya Savaşı'nda Ali Fuat Cebesoy ile birlikte savaşmıştır. Binbaşı rütbesine yükseldikten sonra ilk tayininin Trabzon'a çıkması üzerine emekliliğini istemiş ve İzmit'te eczane açmıştır.

1927'de kurulan Kocaeli Halk Bankası'nın (şimdiki adıyla Türk Ekonomi Bankası/TEB) kurucuları arasında yer alan Yusuf İzzettin Bilgisu'nun üç oğlu (Şahabettin, Sebahattin, Alaaddin), iki kızı (Nebahat, Bilge) olmuştur. Eşi Asiye Hanım kanserden vefat etmiştir. Oğullarından Şahabettin İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra eczacılık fakültesine devam etmiş ancak ikinci sınıftan ayrılmıştır. Sebahattin Bilgisu (1915-1990) Almanya'nın Leipzig kentinde kimya okumaktayken üçüncü sınıfta ayrılarak Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'de iki buçuk yıl hukuk fakültesine devam ettiyse de oradan da mezun olmamış, Söğütlü'de ve Pamukova'da nahiye müdürlüğü yapmıştır. Sebahattin Bilgisu babasının eczanesinde de çalışmıştır. Şahabettin Bilgisu ve Sebahattin Bilgisu farklı partilerde aktif siyaset yapmışlardır. Şahabettin Bilgisu CHP il başkanlığı, Sebahattin Bilgisu ise DP merkez ilçe başkanlığı ve ikinci il başkanlığı yapmıştır. Yusuf İzzettin Bilgisu'nun kızı Bilge Bilgisu Yener'in eşi Mehmet Yener de üç yıl kadar Kocaeli Eczanesi'nde çalışmıştır. Bilge Bilgisu Yener hâlen Türkiye Yardımsevenler Derneği İzmit Şubesi Başkanlığı görevini yürütmektedir (2021).

Bir dönem Halkevi Reisliği de yapan Eczacı Yusuf İzzettin Bilgisu ikinci evliliğini oğlu Şahabettin Bilgisu'nun kayınvalidesi olan Vefa Hanım ile yapmıştır.

28 Ekim 1942 tarihli *Türkyolu* gazetesinde CHP Merkez Kaza Kongresi'nin bittiği haberi yer almaktadır. Yeni idare heyetinde Yusuf İzzettin Bilgisu'nun da adı vardır.

Yusuf İzzettin Bilgisu

Kocaeli Eczanesi'nin Sabri Arık adında bir kalfası vardır. Kalfanın adı (Sabri) Bilge Bilgisu Yener'den öğrenilmiştir (06 Mart 2014). Soyadı ise 05 Temmuz 1951 tarihli *Türkyolu* gazetesindeki bir ilanda geçmektedir. Sabri Bey sanatçı Leman Sam'ın dedesidir. Mehmet Naci Özdil (1930-14.11.2016) de Merkez Eczanesi ve Ziya Eczanesi'nden sonra Kocaeli Eczanesi'nde çalışmış bir kalfadır.

Kocaeli Eczanesi, Yusuf İzzettin Bilgisu'nun vefatından sonra kapanmıştır. Torunlarından Santral Eczanesi'nin sahibi Yusuf Bilgisu eczacılık mesleğini yürütürken, Ayşen Bilgisu Yengin sahibi olduğu Kocaeli Eczanesi'ni devretmiştir (2021).

Dilek AYRIBAŞ

YUVACIK

Eskiden İzmit Merkeze Bağlı Bir Köy İken Günümüzde Başiskele İlçesinin Bir Beldesi

Bilinen en eski tarihi, bölgenin ilk sakinleri olan Başiskele mevkiinde (MÖ 712) Astakos şehrini kuran Megaralılar ile başlamaktadır. Daha sonra Bitinyalılar'ın ve Roma İmparatorluğu'nun (MÖ 75) idaresi altına girdi. Seyyah-konsolos Charles de Peyssonnel (ö. 1790), Olvacık /Ovacık-Yuvacık'taki Olva'nın, antik Olbia'dan geldiğini ileri sürmektedir. Orhan Gazi'nin 1337'de İzmit'i fethi ile birlikte Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine geçti. Fetihten sonra yaşadığı yerleri terk etmeyen yerli halk bölgedeki ilk nüfusu oluşturmasına rağmen 16. yüzyıla ait mevcut tahrir defterlerinde Yuvacık'a ait kayıt bulunmamaktadır.

Yuvacık (Ovacık) çok geçmeden devlet sistemi içinde yerini aldı ve bu dönemden itibaren ödemeye tabi tutulduğu vergiler sebebiyle gündeme geldi. Özellikle bir kısım avarız vergisi gelirleri bazı devlet kurumlarına ocaklık olarak bağlandı ve bir kısım gelirler de vakıflara tahsis edildi. Yuvacık'ın bâd-ı hevâ ve aşar vergisinin elli hanelik yarı hissesinin geliri eski Başdefterdar Abdüsselam Efendi'nin 1530'larda İzmit'te görevli olduğu sırada Küçükçekmece'deki medresesine vakıf tahsis edildiği ve diğer yarısının da havass-ı hümayuna gelir olarak ayrıldığı 1761 tarihli bir kayıttan anlaşılmaktadır. Buna göre dönemin vakıf tahrirlerinde Yuvacık köyünün adı Siğri ve Temrenci, Döngel köyünün de Horzum ve Alaca Atlu şeklinde kaydedildiği belirtilmektedir.

Yuvacık köyüne ilk göç, Osmanlı-İran savaşları ve Celali isyanlarının etkisiyle 1599'da Eğin ve Erzurum'dan daha güvenli bularak Anadolu'nun batısına doğru gelen Ermenilerin iskânıyla gerçekleşti. İznikmid kadısına gönderilen 12 Ekim 1609 (13 Receb 1018) tarihli bir hükümde, on bir seneden beri Yuvaca köyünde yaşayan Ermeni taifesinin ekip biçtiği toprakların vergisini ödediği ve kimseye zararları olmadığı için yerlerinden sürülmemesi, ancak raiyyet kaydedilmediği müddetçe kanun gereği vergilerini toprak sahiplerine vermesi gerektiği emredildi. Böylece Yuvacık sakinleri yeni bir sürgüne maruz kalmaktan kurtularak Yuvacık'ta yaşamaya devam etti.

Mart 1634-Şubat 1635 tarihleri arasında Yuvacık'taki otuz sekiz hanenin ziraatını yaptığı buğday, arpa, yulaf ve burçak ekinine ait bir senelik harman geliri İzmit'teki Mehmet Bey (Fevziye) Camii vakfına gelir olarak ayrıldı. Bu sırada köyde az sayıda Müslüman hane de bulunuyordu. 1638 tarihli avarız kaydında ise, kendisine bağlı köylerle birlikte Yuvacık divanında elli sekiz hanede 250-300 kişi yaşıyordu ve bu on bir buçuk avarız hanesine tekabül ediyordu. 1659'da Yuvacık köyünün yirmi dört hanesinden I. Murad'ın oğlu Yakub Paşa zamanında ihdas edilen nev-yafte cizyesi alınmaya başlandı. 1675'te dört Müslüman, doksan üç zimmi hanenin yaşadığı Yuvacık'tan avarız vergisi olarak iki paşa baştardası dümeni ve altı kadırga dümeni bedeli olarak 1480 akçe alınıyordu. O tarihte köyün nüfusunun yaklaşık 400 civarında olduğu anlaşılmaktadır.

Yuvacık halkına muhtemelen nüfus arttıkça ilave vergiler konulmuştur. Mesela daha önce Ambar-ı Âmire için İstanbul ağasına her sene 2500 çeki odun verdikleri hâlde 24 çeki daha istendiği tespit edilmektedir. Yuvacık divanı üç senede bir avarız vergisi karşılığı hassa kayık ve sandalların tamiri için de kereste vermek üzere ocaklık tayin edildi. Ancak gereksiz kereste birikmemesi için tamirlerin Tersane-i Amire'de yapılması düşünüldüğü 1697 senesinde, aynî ocaklık kaldırılarak yerine hassa kayıklar için kereste karşılığı olarak bedel alınmaya başlandı. 1758'de eski Surre emini Devoğlu Mustafa Ağa'nın Yuvacık'ta Kuyumcuoğlu menzili bitişiğindeki dükkânı vefatı üzerine satılarak bedeli hazineye aktarıldı.

Yuvacık halkı 1775'te üzerlerinde önceden var olan Darphane, Tophane ve Simkeşhane'ye çam kömürü

Yuvacık

temin etme vergisine 17. yüzyıl sonlarında eklenen Tersane-i Amire'ye kereste nakli için 160 kuruş dışında başka bir vergi ödemediğini belirterek ilave vergilere karşı çıktı. Halbuki 1768-74 arasında meydana gelen Osmanlı-Rus savaşları sırasında şehir harcı ve tersane imdadı adlarıyla yeni vergiler yüklendiği için üç yüz hanelik Yuvacık köyü seksen haneye düşmüş ve eski hizmetlerini yerine getiremez hâle gelmişti. Bunun üzerine Defterhane, Darphane ve Tophane kayıtları incelenerek önceden verdikleri vergi dışında yeni bir sorumluluk yüklenmemesi emredildi.

1776'da Yuvacık halkının darphane için hazırladığı çam kömürünü Başiskele'de gemiye yüklediği sırada, kendilerine ödenen ücret yetersiz olduğu için ayrıca normal kömür yaparak satmak ve gelir temin etmek üzere onları da gemilere yüklüyor. Ancak bazı muhtekirler buna engel olduğundan İzmit mutasarrıfı ile gümrükçü gereken tedbiri almakla görevlendirildi.

1801'de Yuvacık'tan 200, Döngel'den 50 kuruş olarak alınan zecriye vergisinin arttırılmaması ve maktu olarak birlikte tahsil edilmesi kararlaştırıldı. 1805'te Darphane'ye ait çam kömürü mukataası iltizam bedeli olan 6350 kuruş tutarındaki gelir Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı'na devredildi. 1809'da ise İstanbul'daki saray-ı cedid ve saray-ı atik için ücreti karşılığında hazırlamakla mükellef oldukları 5000 çeki odun ve 600 çeki kütüklerin teminine yaptıkları itiraz kabul edilmedi. 1830'da Humbarahane de kendi kömür ihtiyacını Yuvacık ve Bahçecik'ten temin etmek isteyince iki köy halkından elli beş kişi, altına isimlerini yazarak mühürledikleri bir arzuhalle buna itiraz etti ve Divan-ı Hümayun'da haklı bulundu.

Yuvacık köyünün nüfusu hakkında en güvenilir kaynaklar temettuat ve nüfus defterleri ile seyahatnamelerdir. 1823'te İzmit'i ziyaret eden Barker'a göre Yuvacık'ta 300 hane yani 1200 civarında Ermeni yaşıyordu. 1831'de yapılan nüfus sayımına göre İzmit merkeze bağlı olan Yuvacık'ta 54 haneli Mumcu, 63 haneli İramoğlu, 69 haneli Çeşme, 73 haneli Kiraz (Kilaz) adlı dört mahalle bulunuyordu ve toplam vergi mükellefi 260 hane ile 515 kişiden oluşan nüfusu 1300 civarında idi. Yuvacık, civar köylere göre en fazla ekim alanına sahip olmasına rağmen halkının çoğu tarlasını kiraya vermeyi tercih ettiği için gelir miktarları düşüktü ve 1845'te 214.560 kuruş senelik gelire sahipti.

1862 yılında çıkan bir yangında Yuvacık halkının büyük kısmı evsiz kaldı. Evleri yananlar için İzmit Mutasarrıflığı halkın bir kısmını uygun yerlere yerleştirdiği için Tophane-i Amire'den de 60 çadır temin edildi. Yangından zarar görenlere hem hükümet hem de köydeki komşuların gereken yardımı yaptığı görülmektedir.

Yuvacık'ta, İzmit Gregoryen cemaatine bağlı Vartanyan-Vartuhyan adlı eğitim süresi altı yıl olan bir okul bulunuyordu. 1901'de 260 erkek, 140 kız öğrencisi olan okulda dört erkek ve bir kadın öğretmen görev yapıyordu. 1909'da harap olduğu bildirilen okulun bodrumlu ve iki katlı olarak yeniden yapılmasına izin verildi.

Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında İzmit Körfezi'nde yapılan silah kaçakçılığında Ermeniler oldukça faal idi ve İzmit'te şubesi olan Taşnaksutyun Cemiyeti'nin etkisiyle etrafa pek çok zarar verdi. Yuvacık Ermenilerinden resmi görevleri olanların dışındakiler

1915'te tehcire tabi tutulduğu için ertesi sene yerlerine Rumeli'nin çeşitli bölgelerinden gelen Müslüman muhacirler yerleştirildi. Köyün yeni sakinleri için Yuvacık'taki mektepler kullanılır hâle getirilmeye çalışıldıysa da savaştan sonra Ermenilerin geri dönme ihtimalleri sebebiyle hükümet mekteplerin gelir kaynaklarının kullanılmasına izin vermedi.

Mondros Mütarekesi (1918) ile topraklarına geri dönen Ermenilerin kurduğu Donik ve Vahan çeteleri, bölgedeki Rum çeteleri ile birlikte Türk köylerini yağmaladı ve birçok insanı öldürdü. Mahmut Bey ve Müslüman Osman Bey'in milis kuvvetleri halkın da desteği sayesinde Yuvacık ve Suadiye çevresindeki azınlık çetelerini ortadan kaldırdı.

1924 mübadelesinden sonra Yuvacık'a Selanik, Drama ve İskeçe'den tütün işçiliği yapan bazı mübadiller yerleştirildi. Karadeniz Bölgesi'nden gelenlerle birlikte Yuvacık'ta demografik yapı tamamen değişti. 2008'de kurulan Başiskele Belediyesi'ne bağlanan Yuvacık, 1999'da açılan barajı ile turistik bir belde olarak tanınmaktadır. 2020'de nüfusu 1400 kadardır.

KAYNAKÇA

BOA, *MD*, nr. 78, h. 264; BOA, *MAD*, nr. 23577; BOA, *MAD*, nr. 553; BOA, KK, nr. 2777; BOA, KK., nr. 2581; BOA, NFS.d, nr. 590; BOA, C.DRB, nr. 2662; BOA, C.ML, nr. 21370. BOA, C.MF, nr. 7598; BOA, AE-SMST III, nr. 5896; nr. 18975; AE-SSLM III, nr. 10337; nr. 13808. BOA, ML.VRD.TMT, nr. 3941; BOA, A.MKT.UM. nr. 557/16; BOA, DH.UMVM. nr. 13/35; TSMA, D. 3503; TSMA, E. 1171; TSMA, E. 1267; Tuğba Okuyan, *İzmit Temettuat Defterleri*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2004; Oğuz Polatel, "İzmit Kazası Ermenileri'nde Dinsel Yapı ve Eğitim Faaliyetleri (1839-1915)", Kocaeli Üniversitesi SBE, Yüksek lisans tezi, 2010; Seda Aysu Köseoğlu, *Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağı'nda Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010; Hatice Şahin, "İstanbul ve Anadolu Basınına Göre İzmit ve Çevresi (1921-1923)," Sakarya Üniversitesi SBE, Yüksek lisans tezi, 2006.

İdris BOSTAN

YUVACIK BARAJI VE GÖLÜ

Kocaeli'nin içme suyu ihtiyacının karşılanması için Samanlı Dağları'ndan doğan derelerin birleştiği Kirazdere Çayı üzerinde 1987-1999 yılları arasında inşa edilmiş bir barajdır, Kirazdere Barajı olarak da adlandırılmaktadır. Barajın su havzası (uzun mesafeli koruma alanı) Kocaeli, Sakarya ve Bursa illerinin belirli kısımlarını içine alacak bir biçimde toplam 258 kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Kaya gövde dolgu tipli ve 109 m yükseklikteki Yuvacık Barajı'nın göl hacmi 60 milyon m^3'tür, arıtılmış su temin kapasitesi de yıllık 142 milyon m^3'tür. 145 km bir dağıtım şebekesine sahip olan barajın içme suyundan 9 ilçe (Başiskele, Gölcük, Kartepe, İzmit, Derince, Körfez, Dilovası, Gebze, Çayırova) yani Kocaeli halkının %80'i istifade etmektedir.

Yuvacık Barajı bölgenin jeolojik yapısına uygun hazırlandığı için 1999 Gölcük depreminden etkilenmemiştir. Deprem sonrasındaki 10 yılda İngiliz Thames Water şirketi tarafından işletilen (Yap-İşlet-Devret modeli) baraj, 2009 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. 2006 yılında yaşanan kuraklık sırasında, Yuvacık Barajı'na rağmen yaşanan su açığı nedeniyle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından 20 km uzaklıktaki Sapanca Gölü'nden Yuvacık Barajı'na ham su aktarmak üzere 2011 yılında bir boru hattı inşa edilmiştir. Sapanca Gölü Terfi Sistemi (SGTS) diye bilinen bu hat sayesinde 2016'daki kuraklıkta baraja fazladan 47 milyon m^3 su temin edilmiştir.

Yuvacık Barajı'nın idari anlamda; Baraj Gözlemleme, Atmosferik ve Hidrolojik Modelleme, Karar Destek Sistemi'nden oluşan üç aşamalı baraj yönetim sistemi bulunmaktadır. Yine aynı şekilde kuraklık dönemlerinde yararlanmak amacıyla Arslanbey, Kullar ve Maşukiye'de geniş çaplı su kuyuları açılmıştır. Buralardan ihtiyaç halinde günlük 125 bin m^3 su Sapan-

Yuvacık Barajı

ca Terfi Hattı'na temin edebilmektedir. Ayrıca KBB iştiraklerinden İZAYDAŞ tarafından Yuvacık Barajı'nın İçme Suyu Arıtma Tesisi girişine Yuvacık Hidroelektrik Santrali yapılması suretiyle barajın elektrik ihtiyacının %60'ının karşılanması hedeflenmektedir. HES bittiği zaman yıllık toplam 15 milyon kilovat-saat enerji elde edilecektir.

Yuvacık Barajı Havzası'nın su kalitesi ile miktarının korunması ve sürekli kullanımının sağlanması için T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 13.06.2018 tarih ve 340 sayılı onayıyla yayınladığı 120 maddelik Yuvacık Baraj Gölü Havzası Özel Hükümleri önem arz etmektedir. Mutlak koruma alanı ile kısa, orta ve uzun mesafeli koruma alanlarına göre ayrıntılı bir şekilde tedbirler ve uyulması gereken kurallar sıralanmıştır. Havza kapsamında yaylalar ve tabiat parkları da mutlak korunma alanları olarak işaretlenmiştir.

Yuvacık Barajı Gölü çevresinde ve baraj havzası havzasında çokça rekreasyon (dinlenme ve gezinti) alanı, turistik tesis ve balık çiftlikleri bulunmaktadır. Bu çiftliklerdeki alabalık haricinde, aynalı sazan ve tatlısu kefali de baraj gölündeki balık çeşitlerindendir. Gastronomisinin (yemek kültürü) temelini Karadeniz mutfağının oluşturduğu baraj bölgesi, ağaç ve bitki çeşitliği bakımından zengin bir floraya sahiptir. Dağ çileği (yabani çilek), Kirazdere Baraj Havzası'nın simgesel ürünlerinden biridir.

Yuvacık Barajı, yürüyüş parkurlarıyla da ünlüdür. Bunlar arasında 9 km'lik Camidüzü Parkuru, 8 km'lik Değirmendüzü Parkuru, 10 km'lik Sıcakdere parkuru ve 11 km'lik Soğukdere Parkuru en çok öne çıkanlardır. Gerek bu parkurlar gerekse de kültürel ve ekonomik etkinlikler vesilesiyle Beşkayalar Tabiat Parkı, Aytepe ve Menekşe Yaylaları, Tarihi Servetiye Köprüsü (Taş Köprü), Soğukpınar Su Deposu, Kurtuluş Savaşı Siperleri, Tek Kurşun Anıtı ve Servetiye Müzesi, Servetiye Karşı Tarihi Camii (Taşcami), Cirbin Ali ve Parsık Mağaraları, Müflizdere Şelalesi ve İnönü Yaylası ile Kız Kulesi (Serindere) gibi tarihi ve turistik değerleri ziyaret mümkündür.

KAYNAKÇA
İSAŞ - Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, İzmit Su A.Ş., (Tarihsiz), s. 7-13, 20 ve 25-28; Tarım ve Orman Bakanlığı, Yuvacık Baraj Gölü Havzası Özel Hükümleri (13.06.2018 / 340), s. 1-17; Alaeddin Bobat, "Yuvacık Baraj Gölündeki Balık Türleri", Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi, Fen Bilimleri Bildiriler Kitabı (Cilt I), Kocaeli 2019, s. 371-373; "Başiskele Yuvacık Barajı ve Havzası" (https://basiskelegezi.com); "Kirazdere Barajı" (https://tr.wikipedia.org); "Yuvacık Barajı" (https://www.izmitsu.com.tr/); Yuvacık Barajı yürüyüş parkurları" (https://www.kulturportali.gov.tr)

Süleyman PEKİN

YUVACIK KAYNAK SUYU

Yuvacık kaynak suyu, Yuvacık havzasının Başiskele ilçesi bölümünde yer almaktadır. Yuvacık havzası, coğrafi konum olarak 400 32'-400 41 kuzey enlemleri ile 290 49'-300 08' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Yaklaşık 25.759 hektar bir alana sahip olan Yuvacık Havzası, Kocaeli, Bursa ve Sakarya illerini kapsayan geniş bir alandan oluşmaktadır.

Yuvacık doğal kaynak suyu, Kocaeli ilinin Başiskele ilçesine bağlı Yuvacık beldesinde, Hamza Dağı Küme mevkisinde çıkmaktadır. Kaynak, Osmanlı döneminde 1750'li yıllarda keşfedilerek günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı döneminde kaynak bölgesinde toplanan su büzleri ile toplanan su sarnıçlarda birikmekte ve bölge halkının kullanımına sunularak bölgenin su ihtiyacı giderilmekteydi. Günümüzde ticari olarak işletilen kaynak Yuvacık Doğal Kaynak Suyu markası ile yerel ve ulusal su pazarında yer almaktadır.

Yuvacık doğal kaynak suyu, yapısında bulunan doğal mineraller ile sağlığa iyi gelmektedir. Özellikle uygun miktardaki kalsiyum ile güçlü kemik yapısının korunmasını ve tedavisi zor olan osteoporozun önlenmesini sağlarken, magnezyumu ile kalp, damar ve sinir sistemi hastalıklarını önleyici etkileri bulunmaktadır. Yuvacık kaynak suyu migren ve stresten oluşan baş ağrısını azaltırken, rahatlatıcı özellikleri de bulunduğu bilinmektedir.

KAYNAKÇA
Selçuk Varol, *Kocaeli İlindeki İçme Suyu Kaynak Sularının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, Nevşehir, 2019; Ayfer Özdemir, "İklim Değişikliğinin Havza Ölçeğinde Akım ve Sediman Miktarına Etkilerinin Değerlendirilmesi: Yuvacık Baraj Gölü Etkisi", *Jeoloji Mühendisliği Dergisi,* S. 45, 2021, ss. 129-154; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/nealinir/yuvacik-kaynak-suyu; http://www.yuvaciksu.com.tr/

Doğa Başar SARIİPEK

YÜZEY ARAŞTIRMALARI

P. D. Pogodin ve O. F. Vulf tarafından 1897'de İzmit'te Yürütülen Çalışmalar

Tarihi Nikomedia şehrinin Roma ve Bizans dönemlerinin tarihinin aydınlatılması ve bölgenin Hıristiyanlık geçmişinin ortaya çıkarılması gayesiyle Rus bilimciler Pogodin ve Vulf, 1896 ve 1897 yıllarında kısa dönemler boyunca İzmit ve civarında yüzey araştırmaları yaptı. Bu araştırmalar, merkezi İstanbul'da bulunan ve kendilerinin de mensup olduğu İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü'nün çalışma plan ve programı kapsamında gerçekleştirildi.

İstanbul'da kurulan ilk yabancı arkeoloji enstitüsü olan İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü, Rus elçisi Aleksandr İvanoviç Nelidov'un himayesinde 1894'te İstanbul'da kuruldu ve Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar Osmanlı coğrafyasında Bizans ve Hıristiyanlık mirasının gün yüzüne çıkarılması faaliyetlerinde bulundu. Tüm bu faaliyetler boyunca ilk ve tek müdürü Novorossiysk Üniversitesi ordinaryüs profesörlerinden meşhur Bizantolog Fedor İvanoviç Uspenski idi. Enstitü Bizans araştırmaları ve Hıristiyanlık geçmişine yönelik bilimsel faaliyetler dışında Çarlık Rusya'sının Osmanlı toprakları üzerinde siyasi planlarına hizmet edecek bilimsel, tarihi, kültürel altyapının hazırlanması gibi bir misyona da sahipti. Enstitü, Balkanlardan Ortadoğu'ya kadar tüm Osmanlı coğrafyasında taşınabilir eski eserlerin tespit ve toplanması için Bizans tarihi ve arkeolojisi bakımından kıymetli tarihi eserler barındıran eski kültür merkezlerine yapılan keşif gezileri; Makedonya'da, Bulgaristan'da yapılan kazı çalışmaları, Osmanlı döneminde camiye çevrilmiş Bizans kilise ve manastırlarında yapılan tarihi, teolojik inceleme ve araştırmalar ile bakım, restorasyon ve kazı çalışmaları gerçekleştirdi. Kütüphanesi, müzesi, eğitim faaliyetleri ve yayın organı *İzvestiya* başta olmak üzere diğer yayınları ile İstanbul merkezli Bizantolojide yeni bir döneme damgasını vurdu.

Kuruluşunun hemen akabinde enstitünün keşif ve yüzey araştırmaları kapsamında heyetler gönderdiği bölgelerden birisi İzmit ve civarı oldu. Heyette enstitü mensubu iki uzman, bir de Derviş Mehmet Ali isminde bir nevi bilirkişi hüviyetinde onlara rehberlik eden yerel biri bulunuyordu. Uzmanlardan Bizantolog P. D. Pogodin, Petersburg Üniversitesi bilimcilerinden biri olup enstitünün kurulduğu 1894'te tayin edilen ilk sekreterdi. 1896'da Uspenski'yle birlikte Bulgaristan'a yapılan keşif seyahatine katılarak kuzeydoğu Bulgaristan'da saha araştırmaları yapan Pogodin, buradaki manastırlarda ve özel koleksiyonlarda bulunan el yazması eserler başta olmak üzere ileride arkeolojik kazılar yapmak için tarihi ehemmiyeti görülen mekânları tespit etmiş, kayıt altına almıştı.

Heyette yer alan uzmanlardan O. F. Vulf ise, Rus Enstitüsü'nün müdürü Uspenski'nin himaye ve desteğinde faaliyetlerde bulunmak ve iyi bir Bizantolog olarak yetişmek üzere enstitü bünyesine dahil edilen bursiyerlerden biri idi. Sonraki yıllarda enstitünün ilmi sekreterleri arasına girecek olan Vulf, 1895'te Aynoroz'a yapılan inceleme ve keşif heyetine katılmıştı. İzmit yüzey araştırmalarından sonra da 1897'de İzmir'de kilise ve manastırlarda el yazma eserler üzerine keşif çalışmaları yaptı. Sakız ve Batnaz adalarında incelemelerde bulundu, Bizans'a ve Hıristiyanlığa ait el yazmalarını keşif ve kayıt altına aldı.

Enstitü bilimcileri tarafından 1896'da Anadolu'ya iki keşif seyahati gerçekleştirildi. Bunlardan birisi Roma-Bizans imparatorları zamanında dini-tarihi önemi olan İzmit (Nikomedia), İznik (Nikaia) ve Bursa'yı, diğeri de İzmit'ten Karadeniz sahillerine kadar uzanan sahayı içine aldı. Bu kapsamda Pogodin ve Vulf tarafından 1896 yılının Mayıs ayında ve yine aynı yılın Ekim ayında ve ertesi yılın Mart ayında İzmit'te araştırmalar yapıldı. Günümüz İzmit'in tarihi Nikomedia'dan kalma kalıntıları, Türklerin sonradan yaptığı evler ya da bitki örtüsü tarafından kapatılmış olduğundan o zamana kadar araştırmacıların fazla dikkatini çekmemişti. Rus araştırmacıların ifadesiyle şehir ilk bakışta tarihi zenginlik adına çok şey vadetmiyordu. Ancak bölgeyi, şehri, yerel halkı çok iyi tanıyan Derviş Mehmet Ali'nin rehberliğinde yapılan bilimsel keşif çalışmalarında Rus arkeologlar onun desteğiyle evlere, bahçelere, her yere rahatça girebildiler ve zengin tarihi materyallere ulaştılar ve kayıtlama işlemlerine başladılar. Tarihi ve epigrafik materyaller Pogodin, arkeolojik materyaller ise Vulf tarafından tasnif edildi. Yazıtlar, sarkofaklar, mezar taşları ve anıtların kitabeleri incelendi; tarihi yapılar, harabeler, kaleler, surlar, istihkâmlar, su mahzenleri tespit edilerek incelemeler bu noktalarda yoğunlaştırıldı. Vulf ve Pogodin İzmit'te yaptıkları araştırma ve incelemeler sırasında

elde edilen epigrafik ve arkeolojik tüm materyalleri işleyerek, aynı zamanda mevcut literatürü de tarayarak Roma, Bizans ve Türk hâkimiyetine geçiş sürecinde İzmit'in tarihi, dini, kültürel, askeri ve iktisadi geçmişini ortaya koydular. Bu hacimli çalışma ertesi yıl plan ve resimlerle *İzvestiya*'da yayınlandı.

Yazılı tarihi kaynaklar ve ulaştıkları kalıntılardan yola çıkarak tarihi kentin (Nikomedia) topografyası, sınırları, tarihi kale ve şehir surları, iç kale, kuleleri, kapıları, tüm şehri kuşatan dış kale surları, bunların geçirdiği tamiratlar, yollar, sarnıçlar, kanallar, şehrin su rezerv ve dağıtım sistemi, Rus araştırmacılara rehberlik yapan Derviş Mehmet Ali'nin bilgisi, alana hâkimiyeti sayesinde büyük bir dikkat ve özveriyle adım adım izler ve kalıntılar takip edilmek suretiyle tespit edilmeye çalışıldı. Ölçümler, çizim ve krokiler yapıldı, fotoğraflar çekildi. Şehrin çeşitli noktalarında göze çarpan tarihi kalıntılar; sütun başlıkları, bezekli ve yazıtlı taşlar, lahitler, vaftiz tekneleri, korniçler, mermer levhalar incelenerek tarihlendirme çalışmaları yapıldı. Roma ve Bizans dönemlerinin İzmit'inin daha iyi anlaşılabilmesi için burada arkeolojik kazılar yapılması gerektiği Rus araştırmacılar tarafından rapor edilmişse de enstitü tarafından İzmit'te böyle bir kazı yapılmadığı, hatta teşebbüs dahi edilmediği bilinmektedir.

Bu ön çalışmalar esnasında İzmit'ten Karadeniz sahillerine kadar uzanan bölgenin kuzeyi ve batısını içine alan sahanın tarihi ehemmiyeti fark edildiğinden Rus uzmanlar tarafından bu civardaki köylerde ayrıntılı arama-tarama faaliyetleri yürütüldü. Bu çerçevede Türklerle meskûn bir köy olan ve erken Hıristiyanlık dönemine ait olup haçlar, su içen geyikler, çiçekli vazolar ve kuşlar motifli bir heykeliyle meşhur Güymeler köyü, yine tarihi mezarlığında bol miktarda Roma devri Grek yazıtları, civarında ise muazzam lahitler bulunan, altarlar, sütunlar, kornişler vb. heykel ve mimari kalıntıları bakımından zengin bir Türk köyü olan Tekke köy (Tekkeli köy); Roma kalesi, yazıtlar ve kabartmalı sunak bulunan Türkmenköy; içerisinde büyük çapta 21 lahitin bulunduğu muazzam mezarlığıyla Taşambar gibi köylerde incelemelerde bulunuldu. Burhanlı köyü yakınlarında meskûn olmayan bir adacıkta Malkaya diye adlandırılan mevkide 5 odadan müteşekkil bir Bizans yapısı ve bu adanın doğusunda Karadeniz kıyısında Kandıra'nın yükseklerinde Kandıra'nın eski limanını koruyan bir kale ziyaret edildi. Rus uzmanların tespitine göre bu kale her ne kadar Türkler tarafından yeniden yapılmışsa da bazı kısımları oldukça erken dönemin izlerini taşıyordu. Kandıra zengin epigrafik materyaller ve geç Roma dönemine ait mimari kalıntılarıyla dikkat çekici bulundu. Her tarafından koruyan kalesi, civar şehirlerle bağlantı kuran tarihi yolları, Rus araştırmacıların inceleme yaptığı ve bu sırada ancak 300 civarında fakir hanenin yaşadı dönemle kıyaslanmayacak bir biçimde şehrin bir zamanlar merkezi özellikler taşıyan bir kent olduğunu gösteriyordu. Fındıklı köyünde yeni keşfedilmiş olan bir ayazmada inceleme yapan Rus arkeologlar burada epigrafik malzemeler topladı.

Pogodin ve Vulf'un kısa dönemler hâlinde bulundukları İzmit ve civarındaki bilimsel faaliyetlerin en önemli neticesi, tarihi kentin Roma-Bizans dönemlerini kapsayan "Nikomedia. Tarihi-Arkeolojik Notlar" isimli, içerisinde resim, çizim ve fotoğraf karelerinin de bulunduğu eserin neşredilmiş olmasıdır. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışıyla birlikte enstitünün faaliyetleri sona erdiği gibi, müzesi ve kütüphanesi de

dağıldı. Bu yüzden İzmit araştırmalarında elde edilen birtakım müzelik malzemeler ve diğer ilgili materyaller kayboldu.

Pogodin ve Vulf tarafından yayınlanan söz konusu eser, Bizans kaynaklarından yola çıkarak antik dönemden Türk hâkimiyetine geçiş sürecine kadar Nikomedia'nın tarihi, 1896'da İzmit ve civarında yaptıkları saha araştırmalarında elde edilen epigrafik, arkeolojik ve anıtsal eserlerin neşri ve incelenmesi kısımlarından oluşmaktadır.

Antik dönemde ilk yerleşim yeri olan Astak (Astakos) hakkında eserde oldukça sınırlı bilgi verilmektedir. Bitinyalıların sürekli taarruzu altındaki Astak'ın Lisimah (Lysimakhos) tarafından tamamen yıkılışı 281'den önceki yıllara tarihlendirilmektedir. Bitinya Kralı I. Nikomid (Nikomeden) tarafından hemen karşısında Nikomedia adını alan yeni bir şehir kurulmuş ve Astak halkı bu şehre iskân edilmiştir. İki şehrin birbirinden farklı olduğu belirtilir. Eserde Nikomedia şehrinin kuruluş temelleri, idari ve hukuki statüsü, mevcut bilgilerden, epigrafik buluntulardan ve Roma'nın diğer kentlerindeki örneklerden yola çıkarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Roma hâkimiyeti döneminde Nikomedia'nın konumu, yönetim biçimi, devlet kurumları, devlet görevlileri ve vazifeleri, vergi ve ekonomi, merkezle (Roma'yla) ve diğer kentlerle ilişkileri, jeostratejik konumu ve bu özelliğinin kente kattığı değerler ayrıntılı incelenmiştir.

Rus araştırmacıların verdiği bilgilere göre Diokletian (Diocletianus) dönemi Nikomedia'nın kalkınma ve aydınlanma devridir. Şehir, İmparatorluk sarayı, bir kısmı onarılmış bir kısmı ise yeni yapılmış binalarla süslenmiştir. Diokletian'ın Nikomedia'ya gelişi şehrin canlanmasında da büyük değişim meydana getirmiştir. İmparatorluğun başkenti oluşuyla Nikomedia saraya yakın kişilerle dolmuştur. Diokletian ve halefleri döneminde, yazar ve hatiplerden Laktantsiy (Lactantius) ve Flaviy, tıpçı Euphrosynus, matematikçi Nemetoriy Akutsian gibi bilimciler kente yeni değerler katmıştır. Eserde, Nikomedia'nın Hıristiyanlık geçmişi, mabetleri üzerine tespitler ve değerlendirmeler yapılmış, bu çerçevede Diokletian'ın fermanları sonrası çilekeşlerin yaşadığı büyük felakete yer verilmiştir. 303'te Nikomedia'da kapıların kırılarak Hıristiyanlık kilisesine askerlerin girişi, dini eserlerin ateşe verilmesi, mabedin yakılması, birçok kurban verilmesi, hayatta kalan çilekeşlerin inançları uğruna şehri terk etmesi kentin inanç tarihinde derin izler bırakmıştır.

Rus araştırmacıların verdiği bilgilere göre üç saat süren, gökyüzünü dumanların kapladığı 358 depremi ve yangın kentin kaderini tayin etmiş, şehir neredeyse temellerine kadar yıkılmıştır. Depremden sonra yeniden kurulan şehrin Justinyanus döneminde imar edildiği, ondan sonra ise bölgenin ve Nikomedia'nın tedricen önemini yitirdiği vurgulanır. Şehrin Türk (Osmanlı) hâkimiyetine giriş tarihi hakkında eserde tarihlendirme tartışmalarına yer verilir ve Rus araştırmacılar 1337 yılı yaz aylarını işaret eder. Nikomedia'nın düşmesi, detaylı, tenkitli, kaynak mukayeseli anlatılır.

Eserin diğer bölümleri, Rus arkeologların 1896'da Nikomedia'da yaptığı yüzey araştırmalarında ele geçirilen buluntulara ve keşiflere yer verilmesi dolayısıyla orijinal kısımlardır. Burada epigrafik materyaller; mezar taşı yazıtları, lahit yazıtları, vaftiz teknesi yazıtları, altar yazıtları, taş ve mermer levha yazıtları, bunların bulundukları mevkiler belirtilir, resmedilir, okunur ve tahlil edilir. Arkeolojik materyaller kapsamında incelenen eserler; Roma döneminden kalma harabeler, saray, tiyatro, iskele, şehrin tarihi yolları, akropol (şimdiki Hisar), tarihi kentin merkezi, forum, tarihi kale ve şehrin surları, şehir kalesinin doğal merkezi olan iç kale, bunların mimari özellikleri, geçirdiği onarımlar, şehrin su sistemi, kilise kalıntıları (Diokletian döneminde yanmış olduğu söylenen 2000 Aziz Çilekeşler Kilisesi- Panteleymon Manastırı) üzerine yaptıkları araştırma ve tespitlere yer verilir. Diokletian'ın yaptırdığı hipodrom, sirk ve benzeri eserlerin ise karanlıkta kaldığının altı çizilir. Kentin meydanında, cami ve mescit yakınlarında, mezarlıklarda, açık alanlarda dağınık vaziyette bulunan anıtsal eserler; mimari kalıntılar, sütun başlıkları, kolonlar, bezekli frizler, korniçler, vaftiz teknesi, mermer levhalar da Rus arkeologların bahsedilen eserinde yer alan, üzerinde inceleme ve değerlendirme yaptığı eserler arasındadır.

KAYNAKÇA

A. İ. Sobolevskiy, "Ob Uçrejdenie Russkago Arheologiçeskago İnstituta v Konstantinopole", *Vizantiyskiy Vremennik*, Tom 1, Vıpusk 2, Sanktpeterburg 1894, s.456-460; Fatih Ünal, *Ruslar Bizansın Peşinde. İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü*, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2015; O. F. Vulf, "Aleksandr s Kopem. Bronzovaya Statuetka Kollektsii A. İ. Nelidova", İRAİK, III, Sofya 1898, s.1-59; "Otçet O Deyatelnosti Russkago Arheologiçeskago İnstituta v Konstantinopole za 1896 g.", İRAİK II, Odessa, 1897, s.11-20; "Otçet O Deyatelnosti Russkago Arheologiçeskago İnstituta v Konstantinopole za 1905 g.", İRAİK, VIII, Sofya 1908, s.323-334; P. D. Pogodin-O. F. Vulf, "Nikomidiya-İstoriko-Arheologiçeskiy Oçerk", İRAİK, II, Odessa 1897, s.77-184.

Fatih ÜNAL

Z

ZAFER • ZEKİ ARİF ATAERGİN • ZEKİ AYGÜN • ZELİHA HANIM ÇEŞMESİ • ZEYNEP TÜRKEŞ • ZEYTİNLİ BAHÇE MESCİDİ • ZIBINCI MESCİDİ • ZİYA (ZİYAETTİN) ATIĞ • ZİYA HEPER • ZİYA NURİ BİRGİ (AHMET ZİYA PAŞA/ DR. ZİYA NURİ PAŞA) • ZİYA POLAT • ZİYA TEKELİ • ZOBUOĞLU (ZOBOĞLU) HASAN BEY

ZAFER

Yerel Gazete

Mukadder Balkı ve Candeğer Çelikkol tarafından kurulmuş ve 10 Kasım 1961 tarihinde yayın hayatına başlamış günlük siyasi gazetedir. Gazetenin imtiyaz sahibi 27 Mayıs Gazetecilik-Matbaacılık adına Mukadder Balkı'dır. Gazete, kuruluşundan bir süre sonra 29 Aralık 1961'de Tekirdağ'da yayınlanmaya başlamıştır. Bununla beraber ilk yayınlandığı dönem "Zafer Adaletindir" olan gazetenin sloganı "Zafer Sosyal Adaletindir" şeklinde değiştirilerek 1962 yılında, Yıl:1 Sayı:1 olarak yeniden yayınlanmaya başlamıştır. Gazete Kocaeli şehrinde 36 sayı yayınlanmış, sonrasında yayın hayatına son verilmiştir.

KAYNAKÇA

Sedat Şimşek, *Başlangıcından Bugüne Kocaeli Basın Tarihi (1848-2001)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul 2001, s. 102.

Alim Alper CESUR

ZAFER
ADALETİNDİR
Fiatı 15 Kuruş
CUMARTESİ 11 Kasım 1961

Bir hamle daha

Milli ihtifalimizin yirmi üçüncüsü
Bütün yurtta olduğu gibi şehrimizde de çok muhteşem oldu
Aziz Atamız, aramızdan 23 yıl evvel ayrılmış fakat milletine gençliğine hazineler bırakmıştı

Şehrimiz Akşam Ticaret Lisesinde yeni bir ihtilâf patlâk verdi
3 Öğrenci okul idaresinin keyfi hareketini protesto etmek üzere okulu terk etti

Çınarlı köyü ilkokula kavuştu
Okulun kordelesi Vali Hüsnü Başar tarafından kesildi

Bir şahıs, meçhul kimseler tarafından yaralanıp hastahaneye bırakıldı
Hadise bir köyde cereyan ettiğinden hadiseye Jandarma elkoydu. Bir cinayet teşebbüsü üzerinde duruluyor

İşte Atatürkçülüğümüz

ZEKİ ARİF ATAERGİN (1896-1964)

Besteci ve Hukukçu

1896'da İstanbul'da doğdu ve 4 Ocak 1964 tarihinde kalp krizi nedeniyle vefat etti. Asıl adı Salih Zeki olup, babasının meşhur besteci ve kanuni Hacı Arif Bey olmasından dolayı Zeki Arif adıyla anılmış ve öyle tanınmıştır. Annesi Hatice Huriye Hanım, kardeşleri Dr. Şefik Uras, emekli subay Sezai Ataergin, diş doktoru ve besteci Sadi Ataergin ve Semiha Ataergin'dir. İlk tahsilini İstanbul'da Akaretler semtindeki Afitab-ı Maarif Mektebi'nde, orta tahsilini Vefa sultanisi, yükseköğrenimini Mekteb-i Şahane'de (bugünkü adıyla İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi) tamamladı. Mezuniyetinin ardından hakimlik, avukatlık, savcılık

Zeki Arif Ataergin

ve baro başkanlığı gibi çeşitli görevlerde bulunduktan sonra tayin olduğu Fatih Noterliği'nden 1952'de emekli oldu. İzmit'te de avukatlık ve baro başkanlığı görevi yürütmüştür. 25.11.1947-30.04.1948 tarihleri arasında İzmit Musiki Cemiyeti'nde (Derneği) başkanlık görevinde bulunmuştur.

Müziği babasından öğrenmeye başlamış, Hacı Kirâmi Efendi, Ahmet Irsoy, Levon Hancıyan, İsmail Hakkı Bey ve Abdülkadir Töre'den yararlandı. Ayrıca babası ile katıldığı çeşitli toplantılarda Tanbûrî Cemil, Kemençeci Vasilaki, Ûdî Nevres, Kaşıyarık Hüsâmeddin, Hâfız Şehlâ Osman gibi zamanın ünlü sâzende ve hânendelerini yakından tanıma imkânı buldu.

Müzik alanında zor icra edilen eserler bestelemekle tanınmış ve bunlar arasında Şehnaz'dan yaptığı "Beni ateşlere salan o kapkara siyah gözler" ile Bayatiarabann bestesi "Kalacak sanma bu çağın, bu güzellik solacak" zamanın en popüler parçalarından olmuştur. Sadece şarkı bestelemekle kalmadı, dini müzikle de uğraştı. Üsküdar'daki Nasuhi Dergâhı'na bağlıydı ve dergâhta zâkirbaşı, yani baş ilahici idi.

Zeki Arif Ataergin bestecilik bakımından klâsik ekolün inceliklerine ve duyarlılıklarına sadık kalmıştır. Ancak Türk müziği eserlerindeki alışılagelmiş ses perdelerinin yanaşık düzen seyri Zeki Arif'in fırtınalı duygu âleminde bir farklılık ortaya çıkarmış, ikili ve üçlü aralıklardan beşli, hatta daha fazla aralıklar, klasik musiki zevkini taşıyan fakat farklı yapıda kompozisyonların doğmasına yol açmıştır.

Peşrev, saz semâisi, beste, ağır semâi, yürük semâi, şarkı, tevşîh, durak ve ilâhi formlarında 200'ün üzerinde eser besteledi. En sevilen eseri dilkeş hâverân makamında "Açıldı bağçede güller" dizesiyle başlayan şarkısıdır. Önemli eserleri arasında dilkeşhâverân

çenber bestesi "'Kimseler hiç sevmesin canan canan üstüne", şehnaz "'Beni ateşlere salan o kapkara siyah gözler", bayatiaraban "Kalacak sanma bu çağın, bu güzellik solacak" eserleri gösterilebilir. Ayrıca resimle de amatör olarak uğraşmıştır. *Mâna Âlemi* adını verdiği bir rüya tabirleri kitabı hazırladığından bahsedilmekte ise de eserin bugün nerede olduğu bilinmemektedir.

KAYNAKÇA
Hakan Bağcı, Aysel Önder Demircan ile Röportaj, Kocaeli 22.09.2021; Murat Bardakçı, "Murat Bardakçı: Hacı Arif Bey'in damadı Hüsam Bey", *Hürrriyet Gazetesi*, İstanbul 18.03.2001, Erişim tarihi: 26,09.2021, https://www.hurriyet.com.tr/murat-bardakci-haci-arif-bey-in-damadi-husam-bey-39232487; Mehmet Öncel, "Zeki Arif Ataergin", *Türkiye'nin Birikimleri Müzisyenler*, Ed.: Hüseyin Türkan, İstanbul 2014, İlke Yayıncılık, s.127-131, ISBN: 978-605-5961-34-3; Ülkü Varlık, "Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi'nde Türk Müziği Zeki Arif Ataergin'i Anma Konseri", *Edirne Yenigün Gazetesi*, Edirne 09.02.2017, Erişim tarihi: 26.09.2021, http://www.edirneyenigun.com/yazar/3033/suna-ve-inan-kirac-vakfi-pera-muzesinde-turk-muzigi-zeki-arif-ataergini-anma-konseri.html; Ahmet Say, Müzik Ansiklopedisi, Cilt 1, Ankara 2005, *Müzik Ansiklopedisi Yayınları*, ISBN:975-7436-32-1; Nuri Özcan, "Ataergin, Zeki Arif", *İslam Ansiklopedisi*, 25.01.2014, Türkiye Diyanet Vakfı, Erişim tarihi: 26.09.2021, https://islamansiklopedisi.org.tr/ataergin-zeki-arif; Alper Akdeniz ve Yusuf Akbulut, "Zeki Arif Ataergin'in Dilkeşhaveran Makamında Bestelemiş Olduğu 2 Eserin Makam, Usûl ve Ezgisel Yönden İncelenmesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 31, 2012, s.401-417; Bülent Ekinci, "Büyükşehir Musiki Derneği 70 yaşında", *Kocaeli Gazetesi Kültür-Sanat Bölümü*, Kocaeli 15.05.2017, Erişim tarihi: 02.10.2021, https://www.kocaeligazetesi.com.tr/yazdir/1391590

Hakan BAĞCI

ZEKİ AYGÜN (1953-…)

Yönetici, Siyasetçi, Milletvekili

22 Temmuz 1953'te Kocaeli'ye bağlı Derince'de dünyaya geldi. Annesi Fatma Hanım, babası Muhammet Bey'dir. İlk, orta ve lise eğitimini Derince'de tamamladı. Yükseköğrenimini İstanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi (Yıldız Üniversitesi) Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nde tamamladı. Çalışma hayatına Lüleburgaz Doysan Yağ Sanayi şantiye şef yardımcısı olarak başladı. Daha sonra Düzce Timak Tarım Aletleri fabrika inşaatlarında elektrik şantiye şefi görevini yürüttü. 1979-1981 yılları arasında serbest elektrik mühendisi olarak çalıştı.

1981 yılında Ünka İnş. Tes. San. Tic. Ltd. Şirketini kurdu ve 1981 yılından bugüne şirketin yönetim kurulu başkanlığını sürdürdü. Sanayi kuruluşlarında önemli projelerin taahhüdünü üstlendi. Gerek ülkemizde gerekse yurtdışında petrol ve petrokimya tesisleri başta olmak üzere endüstriyel tesisler, LPG depolama tankları ve fabrikaların her türlü ekipmanlarının imalatı ve montajı, basınçlı kap ve ısı değiştirici eşanjörlerin proje, imalat ve montaj hizmetlerini gerçekleştirdi.

Ülkemizde faaliyet gösteren ve önde gelen kuruluşlar olan TÜPRAŞ, PETKİM, AYGAZ, İGSAŞ, OPET, PETROL OFİSİ, LAFARGE, LİTVİN, MANNESMAN, NUH ÇİMENTO, BRİSA, BOSEN ENERJİ, ASLAN ÇİMENTO, KORDSA, TEKFEN başta olmak üzere yüzlerce firmanın tesis kurulumu ve ekipman imalatında

Zeki Aygün

önemli projeler gerçekleştirdi. Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği'nde (MÜSİAD) kuruluşundan itibaren çeşitli görevler üstlendi.

AK Parti Kocaeli teşkilatının kuruluşunda yer aldı. Bu süreçte; AK Parti Kocaeli kurucu il yönetim kurulu üyeliği, AK Parti Kocaeli siyasi ve hukuki işlerden sorumlu il başkan yardımcılığı, AK Parti Kocaeli teşkilatlardan sorumlu il başkan yardımcılığı, AK Parti Kocaeli il başkanlığı görevlerinde bulundu. 3. ve 5. dönem AK Parti MKYK (Merkez Karar ve Yönetim Kurulu) üyeliği görevinde bulundu. 24. 25. ve 26. Dönem AK Parti Kocaeli milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yaptı.

AK Parti Kocaeli milletvekili olarak görev yaptığı süreçte TBMM Çevre Komisyonu ve Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu üyeliklerinde bulundu. Türkiye-Güney Kore Parlamentolar Arası Dostluk Grubu başkanı görevini yürüttü.

Zeki Aygün 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde AK Parti'nin Derince belediye başkan adayı oldu ve kazandı. Derince Belediye Başkanı olarak bazı önemli projeleri hayata geçirdi. Bunlar arasında Sokak Hayvanları Rehabilitasyon Merkezi ve ilçe özelinde sürdürülen tarım ve hayvancılık projeleri ilk akla gelenlerdir. Özellikle Derince Belediyesi tarafından 2019 yılı Kasım ayında 7 köyde 20'şer dekar alanda ekimi yapılarak başlatılan "Aspir Projesi" kapsamında "Taşköprü Aspir Yağı"nın üretimi gerçekleştirildi ve kullanıma sunuldu. Derince ilçesi Çavuşlu Mahallesi'nde bulunan atıl okul binasını kadın emeği merkezine dönüştürdü.

Orta düzeyde İngilizce bilen Zeki Aygün evli ve 3 çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

Osman AKANDERE

ZELİHA HANIM ÇEŞMESİ
İzmit Kapanca Sokak'ta Duvar Çeşmesi

Orijinal adı hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız çeşme, 18. yüzyılda Zeliha Hanım adlı bir hayırsever tarafından onarılarak yenilenmiştir. Bu nedenle Zeliha Hanım Çeşmesi ve Kapanca Sokak Çeşmesi olarak tanınmaktadır. Osmanlı döneminde genellikle Rum tebaanın yaşamış olduğu Kapanca Sokak'ta bulunan, tek çeşmedir. İzmit Kapanca Sokak'ta 189 ada, 16 parseldeki evin sokağa cephe veren güney bahçe duvarında yer almaktadır. Çeşmenin üst bölümü, evin bahçesi ile aynı hizada olup ön cephesi ise Kapanca Sokağa bakan bahçe duvarı ile aynı hizadadır. Çeşmenin ön cephesinde kemerli aynalık içerisinde bulunan mermer kitabede, yapının 1783 yılında inşa edildiği ifade edilmektedir:

Maşallah
Bu çeşme haznesi tecdidin eyleyen merhum
İnce el-hac Muhammed Ağa zevcesi Zeliha'dır.
Deyince besmele her derde ider derman
Hayat cümle eşya kamu *minel'ma'dır.*
Sene Hicri 1198 (Miladi 1783)

Tek yüzlü duvar çeşmeleri sınıfına giren çeşme, dikdörtgen planlıdır. Çeşmenin inşasında taş, tuğla ve mermer malzeme kullanılmıştır. Yığma tekniğinde inşa edilmiş çeşme, almaşık duvar örgüsüne sahiptir. Çeşmenin su hazinesi, yaslandığı duvarın içerisindedir. Harman tuğladan yapılmış sivri kemerli çeşmenin, mermer aynalığında onarım kitabesi vardır. Sivri kemer içerisinde kazıma tekniğinde iki adet selvi motifi bulunmaktadır. Tek parça mermerden yapılan çeşme aynalığında, selvi ağacı motiflerinin çevresi yaprak desenli çerçeve ile çevrelenmiş olup ortasında musluk yeri vardır. Çeşmenin özgün lülesi/musluğu, günümüze ulaşmamıştır. Yalak kısmı sonradan ilave edilmiştir. Orijinalinde taş olan yalak kısmı sonradan dökme mozaik olarak yapılmıştır.

Zeliha Hanım Çeşmesi

İzmit Zeliha Hanım Çeşmesi, Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 10.11.1979 tarih ve 11612 sayılı karar ile tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

KAYNAKÇA
Nail İnal - Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Çalışma Gurubu, "İzmit'te Eski Zaman Çeşmeleri", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni*, Sayı: 12, Kocaeli, 1998, s.4-9; Burak Muhammet Gökler, "Kocaeli Çeşmelerinde Batı Etkili Süslemeler", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV*, Cilt: 3, Kocaeli, 2018, s. 2099-2010; *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi KUDEB Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları Kimlik Dosyası, "İzmit Zeliha Hanım Çeşmesi"*, Kocaeli, 2008; *Kapanca Sokak 189 Ada 16 Parsel Çeşmesi (A 75) Restitüsyon Proje Raporu* (Haz: Piray Mimarlık), Kocaeli, 2010, s. 5-15; Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla*, İstanbul, 2006, s.117-129; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli, 2011, s. 94; Müzeyyen Ünal, İzmit Antik Su Sistemleri ve Paşasuyu, Kocaeli, 2001, s.72.

Volkan ŞENEL

ZEYNEP TÜRKEŞ (1975-…)
Ses Sanatçısı

Zeynep Türkeş

Zeynep Türkeş, 21 Kasım 1975 tarihinde İzmit Kocaeli'de dünyaya geldi. Müzik dünyasında "Zeynep" olarak tanınmıştır. İTÜ Devlet Konservatuvarı Şan Bölümünü kazandı. 1987 yılında konservatuvara başladı. Altı yıl klasik kemençe, beş yıl da şan bölümünde okudu. 1992 yılında buz patenine ilgi duydu ve buz pateni yapmaya başladı. Bu alanda Türkiye çapında bir birincilik ve bir üçüncülük kazandı. 11 Ocak 1995'te ilk albümü "İnadı Bırak"ı yayınladı. Ertesi yıl, mayıs ayında ikinci albümü "Dudaklarımda Sevdan"ı yayınladı. "Hadi Hadi", "Yanarım" ve "Kolla Kendini" gibi parçalar büyük ilgi gördü. 1996 yılında askerler için pek çok konserde yer aldı. Gölbaşı, Ankara'da olağanüstü hal bölgesinden tedavi için gelen, ampute

(savaşta kolunu, bacağını kaybeden) gazi askerler için düzenlenen moral gününe katıldı. Temmuz 1998'de çıkardığı "İlk Aşk - Adamım" albümüyle ve albümden çıkan "Her Şeyimsin" ve "Elimden Bir Şey Gelmez" hit parçalarıyla başarısını sürdürdü. 1999 yılında konservatuvardan mezun olan Türkeş, 2 Haziran 2000'de dördüncü albümü "Halalzade" yayınladı. 25 Temmuz 2001'de ilk single çalışması "Kork Benden - Get Scare of Me" büyük beğeni topladı. Ekim 2003'te "Kara Kaplı Kitap" adlı beşinci albümünü çıkardı. Müziğe dört yıl ara verdikten sonra Temmuz 2007'de "Yıkıl" albümüyle dönüş yaptı. 25 Eylül 2008'de "Mayın" adlı iki parçalık bir single yayınladı, bu single'dan sonra "Yıkıl" albümüyle birlikte "Mayın & Yıkıl" adlı yeni bir albüm yayınladı.

KAYNAKÇA
20 Eylül 2021 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Zeynep_(%C5%9Fark%C4%B1c%C4%B1) adresinden erişildi

Ümit Kubilay CAN

ZEYTİNLİ BAHÇE MESCİDİ

Veli Ahmet Mahallesi'ndeki Tarihi Cami

İzmit, Veli Ahmet Mahallesi'nde Narlık Yokuş Sokağı, Hasan Elbeyoğlu Sokağı ve Zeytin Bahçe Sokağı'nın kesişiminde yer alır. Mescidin inşa kitabesi mevcut değildir. Orijinal dokusunu kısmen koruyarak günümüze gelebilen yapının, 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başlarında inşa edildiği söylenebilir. Zeytinli Bahçe Mescidi batıdan doğuya doğru yükselen eğimli bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Mescidin batısına son dönemlerde bir odanın eklendiği görülmektedir. Yapının tek şerefeli minaresi harimin güneybatına yakın bir konumda yer almaktadır.

Zeytinli Bahçe Mescidi

Mescidin girişi kuzey cephede bulunur. Giriş kapısının üzerinde son yıllarda açıldığı anlaşılan iki pencere bulunmaktadır. Doğu ve batı cephelerinde karşılıklı yerleştirilmiş ikişer pencere yer almaktadır. Güney cephesi ise günümüzde evlerle çevrili vaziyettedir. Yapının doğusuna sonradan eklenen mekân kuzey ve doğu cephelerinin simetrisinin bozulmasına neden olmuştur. Yapı, dıştan kiremit kaplı kırma bir çatıyla, içten ahşap tavanla örtülmüştür. Güney cephenin ortasında yuvarlak kemerli, yarım daire kesitli sade bir mihrap bulunmaktadır. Mihrap üç yönden üç sıra kaval silmeyle çevrilmiştir. Mihrabın batısına yerleştirilen ahşap minber orijinal değildir. İç mekânın kuzeyinde iki katlı ahşap kadınlar mahfili yer almaktadır. Mescidin minaresi beden duvarları üzerinde yükselmektedir. Minareye giriş iç mekânda doğu cephenin kuzey köşesine yakın bir konumda bulunan kapıyla sağlanır. Kısa gövdeli, tek şerefeli minarenin dışı sac kaplıdır. Mescidin orijinalde ahşap bir minareye sahip olması muhtemeldir. Yapının iç ve dış cepheleri sıvalı vaziyettedir. Bu suretle inşa malzemesi seçilememektedir. Cami üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Erkan ATAK

ZIBINCI MESCİDİ

Veli Ahmet Mahallesi'ndeki Tarihî Cami

İzmit, Veli Ahmet Mahallesi'nde Hacı Hürrem Sokağı ile Hacı Hasan yokuşunun kesişiminde yer almaktadır. İzmit Körfezi'ne hâkim bir tepede yer alan mescidin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Ancak mescid kapısına ait eski bir fotoğrafta kapı üzerine h.1222/m.1807/1808 tarihinin kazılı olduğu görülür. Bu tarihin mescidin inşa tarihine veyahut onarımına ait olabileceği düşünülebilir. İnşa tarihi kesin olmasa da yapının plan ve mimari özellikleri 19. yüzyıl özellikleri arz etmektedir.

Zıbıncı Mescidi kuzeyden güneye meyilli bir yamaç üzerinde yer almaktadır. Bu suretle cepheler arasında kot farkı meydana gelmiştir. Bu kot farkının eşitlenmesi için subasman seviyesi güney cephesinde daha yüksek tutulmuştur. Mescid bir bodrum kat üzerine fevkani olarak inşa edilmiştir. Yapının ahşap minaresi kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Minarede kaide yer almaz. Gövde çatıdan çıkmaktadır. Zıbıncı Mescidi kuzey-güney doğrultulu, dikdörtgen planlıdır. Yapının üzeri dıştan kiremit kaplı kırma bir çatıyla, içten beden duvarlarına bindirilen ahşap tavanla örtülüdür. Mescidin kuzey cephesinde giriş kapısı bulunur. Doğu ve batı cephelerinin güneye yakın kısımlarında birer pencere açıklığına yer verilmiştir. Güney cephesinde ise mihrabın iki yanına simetrik vaziyette iki pencere yerleştirilmiştir. Düşey dikdörtgen formlu olan pencereler kemersizdir. Beden duvarlarının bindirildiği bodrum katında ise doğu cephesinde bir kapı, güney cephede iki pencere yer almaktadır. Kuzey cephesinden sade bir kapıyla geçilen harim tümüyle sıvalı vaziyettedir. Güney

Zıbıncı Mescidi

cephesinin ortasında basık kemerli mihrap nişi bulunur. Mihrap dış taraftan yarım kubbe örtülü beşgen bir çıkıntıyla vurgulanmıştır. Çıkıntı altta sivri bir uzantıyla bodrum katına doğru uzatılmıştır. Mihrabın sağında son yıllarda eklendiği anlaşılan ahşap bir minber bulunur. Harimin kuzeybatı köşesine ufak bir ahşap mahfil eklenmiştir.

Mescidin minaresi çatı üzerinden yükselir. Silindirik gövdeli, tek şerefeli minare ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Gövdenin taşınmasında bir kaideye ihtiyaç duyulmamıştır. Ahşabın hafif bir malzeme oluşu bu tarz minarelerin kaideye ihtiyaç duyulmadan direkt beden duvarlarının üzerinde yükseltilmesine imkân sağlamıştır. Minare üstte bir kubbeyle örtülmüştür. Mescid içten ve dıştan tümüyle sıvanmıştır. Dış cephelerin köşeleri ahşap dikmelerle belirginleştirilmiştir. Beden duvarları ile bodrum katı arasında ise bir sıra yatay hatıl bulunmaktadır. Dış cephelerin en hareketlisi güney cephesidir. Kot farkından ötürü bodrum katının seviyesinin yükseltilmesi ile bu cephe diğer cephelere göre daha anıtsal bir görünüme kavuşmuştur. Ayrıca çokgen mihrap çıkıntısı ve iki yanına simetrik yerleştirilen pencereler ile cephede hareketli bir görünüm elde edilmiştir.

Mescitte süslemeler mihrapta görülür. Mihrap nişinde püsküllü perde ve zincirli kandil tasvirlerine yer verilmiştir. Sıva üzerine kalemişi olarak yapılan bu süslemeler yapıldığı dönemin üslubunu yansıtır. Perde mihrap kavsarasının hemen alt seviyesinde asılı vaziyettedir. Ortadan iki yana toplanmış ve uçlarında püsküller bulunan iplerle bağlanmıştır. Tam merkezde yivli bir urgan ucuna bağlı püskül aşağıya sarkıtılmıştır. Püskülün hemen altında ise duvara zincirle asılı izlenimi verilen bir kandil bulunmaktadır. Zincirin üzerinde bir hilal ve stilize lale motifi yer almaktadır. Mihrap kavsarasında ise çevresi çeşitli geometrik motiflerle kuşatılmış iç içe madalyonlar işlenmiştir. Süslemelerde yeşil, sarı, mavi ve gri renkler kullanılmıştır. Söz konusu kalemişlerinin son dönemlerde canlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Zıbıncı Mescidi plan malzeme ve süsleme özelliklerini kısmen koruyarak günümüze gelebilmiştir. Mescidin ahşap minaresinin benzerlerini gerek yakın coğrafyada gerekse İstanbul'da ve Anadolu'nun farklı bölgelerinde geç dönemlerde inşa edilen bazı mescitlerde görebilmek mümkündür. Bu tarz ahşap minareler daha çok 19. yüzyıl ve sonrasında inşa edilen yapılarda yoğunlaşmış ve genellikle küçük ölçekli camilerde veya mescitlerde tercih edilmiştir. Ahşap minarelerin erken örneklerinin varlığı bilinse de ahşabın taş ve tuğlaya nazaran daha dayanıksız bir malzeme oluşu erken örneklerinin günümüze gelememesine sebep olmuştur. Ahşabın kolay bulunan ve hafif bir malzeme oluşu Zıbıncı Mescidi gibi ufak ölçekli mahalle mescidlerinde bu minare tipinin yaygınlaşmasına vesile olmuştur.

KAYNAKÇA

Erkan Atak, "Tokat Yöresindeki Ahşap Minareli Camiler", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 37, Erzurum, 2016, s.240-277; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2007, s. 184; Mehmet Selim Ökten,vd., "Ahşap Minarelerin Taşıyıcı Sistemleri ve Zıbınlı Camii Örneği", *Proceedings of 4th Stregthening of Historical Structures Sypo-*

sium, (November 27, 2013), İstanbul, 2013, s.1-9; Semavi Eyice, "İstanbul'da Bazı Cami ve Mescit Minareleri", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt:10, İstanbul, 1953, s.247-268.

Erkan ATAK

ZİYA (ZİYAETTİN) ATIĞ (1914-1977)

Milletvekili

1 Mart 1914'te İzmit'in Ömer Ağa Mahallesi'nde doğan Ziya Atığ'ın ismi nüfus kayıtlarında Ziyaettin olarak yer almaktadır. Babası jandarma binbaşısı olarak görev yapan Hafız Eşref Bey, annesi ise Nuriye Hanım'dır. 1951'de kendisinden beş yaş küçük olan Hatice Suzan Hanım'la evlendi. Bu evlilikten 1953'te Nuriye Beyhan ile 1956'da Ahmet Murat isimli iki çocuğu oldu.

İlköğrenimini İzmit Fransız Okulu'nda, ortaokulu İzmit'te tamamladı. Daha sonra Kabataş Lisesi'nden mezun oldu. 1938'de İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi ve doktor diploması almaya hak kazandı.

Tıp Fakültesini bitirdikten kısa bir süre sonra silah altına alındı. 1 Kasım 1938'de başladığı Yedek Subay Okulu'nu 30 Nisan 1939'da tamamlayarak tabip asteğmen oldu. Kıta hizmetini yaptığı Çanakkale'de 21 Ekim 1939'da teğmenliğe terfi etti ve 15 Aralık 1939'da da askerlik görevi sona erdi. 29 Ocak 1940 tarihinde Gölpazan hükümet tabibi olarak atandı. İki seneye yakın burada görev yaptıktan sonra 31 Ekim 194l'de aynı görevle Kandıra'ya tayin oldu. 31 Aralık 1946'da yeni görev yeri olan Haydarpaşa Bulaşıcı Hastalıklar Hastanesi'ne asistan olarak atandı. 28 Nisan 1948'de görev yeri tekrar değişti ve Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde asistanlık görevine devam etti. 1950 yılının Mart ayında dahiliye uzmanı oldu.

Ziya (Ziyaettin) Atığ

Ziya Atığ'ın uzman bir hekim olduğu günlerde Türkiye yeni bir döneme girmek üzereydi. Tam da bu dönemde siyasete atılarak IX. dönem seçimlerinde Kocaeli milletvekili adayı oldu. Türk demokrasi tarihi açısından bir dönüm noktası kabul edilen ve 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimlerde 106.206 oy alarak Demokrat Parti'den Kocaeli milletvekili seçildi.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni'nde (Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu) görev almıştır. Milletvekilliği yaptığı iki dönem boyunca herhangi bir konuda önerge vermemiş ve genel kurulda sadece bir kez söz almıştır. X. dönemde de Kocaeli milletvekili olarak meclise giren Ziya Atığ'ın bu görevi, 27 Ekim 1957'de sona ermiştir. Eski mesleği olan hekimliğe dönerek 29 Haziran 1962'de İşçi Sigortaları Kurumu İzmit Hastanesi'ne atanmış, buradaki çalışmalarını 21 Kasım 1969 tarihine kadar sürdürmüş, ardından İzmit Sağlık İstasyonu dahiliye uzmanlığına getirilmiştir. 11 Kasım 1974'te de emekli olmuştur.

3 Kasım 1977'de erken sayılabilecek bir yaşta vefat eden Ziya Atığ, Kocaeli'deki Bağçeşme Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

Nurettin Gülmez, "Çok Partili Hayat Döneminde TBMM'deki Kocaeli Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz (1946-2015)", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, C. III, Kocaeli 2019, ss. 1263-1306; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-IX Dönem 1950-1954*, C. VII, Ankara 1998.

Ümit EKİN

ZİYA HEPER (1892-1942)

Eczacı

İzmit'te Türkler tarafından açılan ilk eczane olan Ziya Eczanesi'nin sahibidir. Ziya Heper Makedonya-Köprülü göçmeni bir aileden gelmektedir Eşi Safiye Heper (h.1303-m.1965)'dir.

Eczacı Ziya Bey, Kocaeli Hilal-i Ahmer Şubesi'nin 1924 tarihinde belirlenen yeni yönetim kurulu üyelerinden biridir.

1927'de kurulan Kocaeli Halk Bankası'nın (şimdiki adıyla Türk Ekonomi Bankası/TEB) kurucuları arasında yer alan Ziya Heper'i Naci Girginsoy *Sesim* dergisinde (20 Mart 1972) "orta boylu, şişman, esmer, kara gözlü, ciddi görünümlü" olarak tarif etmekte, vitrininin iki köşesinde kocaman cam küplerde renkli sular olan ve akşamüstleri doktorlarla, dostlarla dolan Ziya Eczanesi'nin girişinde soldaki camlı masasında oturup çoğunlukla caddeye baktığını yazmaktadır. Ziya Heper CHP Kocaeli teşkilatı kurucularından olup parti il başkanlığı da yapmıştır. 1971-1972 yılları arasında başbakanlık yapan Nihat Erim'in Kandıra'ya ailesini ziyarete gelişlerinde Ziya Eczanesi'ne uğradığı bilinmektedir.

Ziya Heper miyokard enfarktüsü nedeniyle vefat etmiştir. Kabri Bağçeşme Mezarlığı'nda 1 no.lu ada-dadır.

Ziya Eczanesi, Ziya Heper'in vefatından sonra bir süre kapalı kalmıştır. Ziya Bey'in Kütahya'da hükûmet tabipliği yapmakta olan kardeşi Dr. Şevki

Ziya Heper

Heper (1888-25.03.1963)'in eczacılık fakültesi fark derslerini verip eczacı diploması almasından sonra Ziya Eczanesi tekrar açılmıştır. Şevki Bey'in eşi ise Vasfiye Heper'dir.

Ziya Heper'in evlat edindiği Neriman Antalyalı (h.1335-m.22.08.1981) da Ziya Eczanesi'nde çalışmıştır. Neriman Hanım'ın eşi Hüseyin Antalyalı (1921-1969)'dır.

Eczacı kalfası olarak Ziya Eczanesi'nde çalıştığını bildiğimiz Abidin Aydın (1928-27 Ocak 2021) İbrahim Erdem ve Mehmet Naci Özdil (1930-14 Kasım 2016) vefat etmişlerdir. 1944 yılında Ziya Eczanesi'nde çalışmaya başlayan Abidin Aydın, eczanenin hem Ziya Heper hem de Şevki Heper dönemlerine tanık olmuştur. Abidin Aydın, Ziya Eczanesi'nde çalıştığı zamanlarda bir hafta süren eczane nöbetleri tutulduğunu belirtmiştir. Mehmet Naci Özdil ise Şevki Heper'in Ziya Eczanesi'nin başında olduğu dönemde burada çalışmıştır.

Körfez Mahallesi muhtarı Oğuz Bayraktar ile 03.08.2018 tarihinde yapılan görüşmede eski yıllarda İzmit Körfez Mahallesi'nde bulunan ve Ziya Heper adını taşıyan sokağın genişletilerek günümüzde Oramiral Salim Dervişoğlu Caddesi olduğu öğrenilmiştir.

KAYNAKÇA
Mustafa Sarı, *İzmit'te Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1911-1925)*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2016, s.280.

Dilek AYRIBAŞ

ZİYA NURİ BİRGİ (AHMET ZİYA PAŞA/ DR. ZİYA NURİ PAŞA)

Emekli Tuğgeneral, Doktor, Prof. Dr., Milletvekili

1872 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk ve orta öğreniminin ardından Askeri Tıbbiye Mektebi'ne kabul edilmiş ve 1890'da mezun olduktan sonra tabip yüzbaşı rütbesiyle Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde görev yapmıştır. 1892'de genel patoloji ve 1893'te de genel cerrahi alanlarında öğretmen yardımcısı olmuştur. 1894 yılında Mekteb-i Tıbbiye Muallimler Meclisi'nin seçme sınavını kazanarak Almanya'ya gönderilmiş ve burada önce Kaiser Wilhelm Tıp Akademisi'nde tıp fakültesini yeniden okumuş ve 1898'de bu üniversiteden tıp doktoru diplomasını almıştır. Ardından da Berlin Tıp Fakültesi'nde kulak, burun ve boğaz hastalıkları alanında uzmanlığını almıştır. 1898-1899 yılları arasında Charite Hastanesi Kulak Kliniği ve 1899-1900 yıllarında da Kulak-Boğaz polikliniğinde asistan hekimlik yapmış ve KBB uzmanı olmuştur. Almanya'da kaldığı süre içerisinde Paris, Viyana, Leipzig ve Halle'e ziyaretler yapmış ve o şehirlerdeki kliniklerde gözlemlerde bulunmuştur. 1900 yılında Almanya'dan dönen ve modern hekimliğin ülkeye girişinin de öncülerinden biri olan Birgi, önce Gülhane Hastanesi'nde Askeri Tababet Tatbikat Mektebi'nde kulak, burun ve boğaz (KBB) hastalıkları alanında dersler vermiştir. Birgi, Gülhane Hastanesi'nde KBB hastalıkları servisini kurmuştur.

1902 yılında Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi'nde de uzmanlığa atanan Birgi, 1904 yılında Tıbbiye Mektebi'nde poliklinik öğretmenliğine getirilmiştir. Birgi'nin askeri rütbeleri de mesleki kariyeri gibi hızlı bir şekilde yükselmiş, 1902'de binbaşı, 1904'te yarbay, Ağustos 1905'te albay, Ekim 1905'te mirliva ve Haziran 1907'de ferik rütbelerini almıştır. 14 Kasım 1908'de kadrosu ordudan Tıp Fakültesi'ne nakledilmiştir. 1909 yılında rütbesi yarbaylığa indirilen Birgi, 1910'da Tıp Fakültesi'nde kulak, burun, boğaz öğretmeni olmuştur. Balkan Savaşları sırasında Selanik Fırkası başhekimliği ve Batı Ordusu sağlık müşavirliği görevlerini yerine getirmiş, daha sonra 1912 yılı Ekim ayında Tıp Fakültesi hastanesine tayin olunmuştur. Birgi, Birinci Dünya Savaşı sırasında kısa bir süre de olsa fakülte hastanesinin başhekimliği görevini yerine getirmiş ve bu süreçte hastanenin yatak sayısını 1500'e çıkarmıştır. Çanakkale Savaşı'nın sonuna kadar bu görevini sürdürmüş olan Birgi, ardından İzmir Fırkası'ndaki askere alma ve sıhhiye işlemlerini teftiş edecek heyetin reisliğini yapmıştır.

1917 yılında yedek mirlivalık rütbesine terfi ettirilen Birgi, savaş sırasında cerrahi müşavirliği görevini yürütmüş ve savaşın ardından 22 Şubat 1919 tarihinde ordudan emekliye ayrılmıştır. Fakültede eğitim görevine devam eden Birgi, 1921 yılında fakültenin reisliğine de seçilmiş ve iki dönem bu görevini sürdürmüştür. İstiklal Savaşı sırasında fakültede öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Onun reisliği sırasında *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası* yayınlanmaya başlamıştır. Birgi, modern hekimlik yöntemlerinin uygulanması konusunda önemli adımlar atmış ve bu çerçevede kendisi de ilk kez endoskopik metotlar uygulamıştır. 1933 yılında Darülfünunun İstanbul Üniversitesi'ne dönüşüm sürecinde üniversitenin yeni kadrosuna yaş haddi nedeniyle dahil edilmeyen Birgi, bundan sonraki yaşamını bir siyasetçi olarak tamamlamıştır.

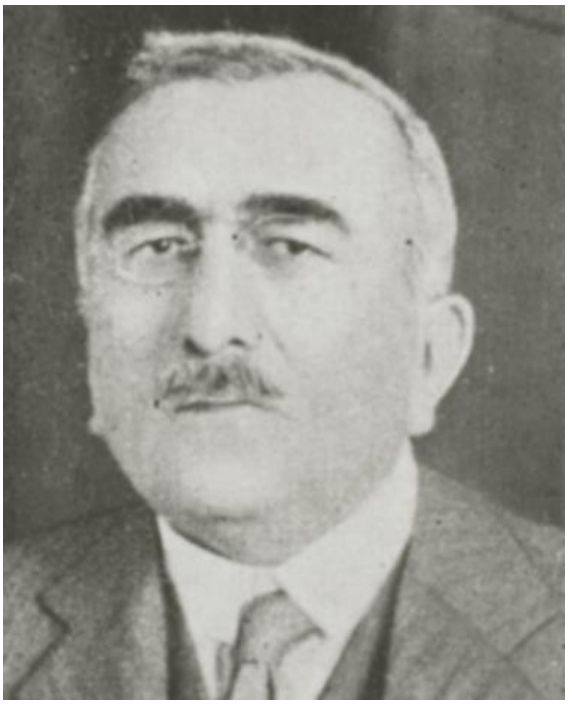

Ziya Nuri Birgi

Birgi, TBMM'nin IV. dönem seçimlerine katılmamış olsa da Ruşen Eşref Bey'den boşalan Afyon Karahisar milletvekilliği için Cumhuriyet Halk Partisi tarafından aday gösterilmiş ve 2 Kasım 1933'te milletvekili seçilmiştir. 30 Kasım'da mecliste çalışmalarına başlayan Birgi, meclisin bu döneminde Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nda görev almıştır. 1934 yılında kendisine fahri üniversite profesörlüğü unvanı verilmiş ve üniversitede bir dönem derse girmesine izin verilmiştir. Meclisin V. döneminde Kocaeli'den milletvekili seçilen Birgi, 1 Mart 1935 tarihinde meclise katılarak çalışmalarına başlamıştır. Meclisin bu döneminde de Sağlık ve Sosyal Encümeni üyeliği yapmıştır. Birgi, milletvekilliği görevi devam ederken, 7 Aralık 1936 tarihinde Ankara'da yaşamını yitirmiş ve İstanbul Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir.

1895 yılında *Enfluenza ve Humma'yı Dank*, 1913'te *Usulü Muayene-i Bevl*, 1920-21'de *Teşhis ve Tedavi-i Üzniye* ve 1927'de *Kulak Hastalıkları* adlı eserler kaleme alan Birgi, 1895'te *İcmal-i Tıbbi ve Muallim Röntgen'in X Eşiası Hakkında Mütalaat* ile 1896 yılında *Fenni Cerrahide Usulü Defi Taaffün* başlıklı çeviriler de yapmıştır. Birgi, Üçüncü Milli Tıp Kongresi'ne de katılımış ve "Yukarı Solunum Yollarında Gördüğümüz Karsinomlar Hakkında Düşünce" başlıklı bir bildiri sunmuştur. Resimli Gazete'nin de yazarları arasında olan Birgi, iyi derecede Almanca, Fransızca ve İngilizce bilmekteydi.

KAYNAKÇA

Oktay Alan, *Radyoloji Raporlarının Hastaya Aktarımı Konusunda Radyolog, Diğer Klinisyen Ve Hasta Tercihleri Anket Çalışması*, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji ABD, Uzmanlık Tezi, Bursa, 2012; Ayşe Nur Gökçe, "1933 Üniversite Reformuna Kadar İstanbul Tıp Fakültesi Reisleri", *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, 62/4 (1999), s. 446-449; Metin Özata, "Çanakkale Savaşı'nda Atatürk'ün Yanındaki Hekimler ve Sağlık Hizmeti", *Stratejik Bakış*, 1/4, Nisan 2021, s. 63-74; Müesser Özcan, Demir Küreci, Hatice, Tanrıverdi, Özgür, "Cumhuriyetin İlk On Yılında Türk Onkoloji Tarihindeki Bilimsel Çabalar", *Med Bull Haseki*, 56 (2018), s. 93-98; Rukiye Özer, Ali Yıldız, "Resimli Gazete Dergisi Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies*, 13/5 (Kış 2018), s. 617-643; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – IV. Dönem (1931-1935)*, I-II, Hazırlayan: Fahri Çoker, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1996. *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – V. Dönem (1935-1939)*, I-II, Hazırlayan: İhsan Güneş,TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2001; *TBMM Albümü- 1920-2010*, C: I (1920-1950), Ed: Sema Yıldırım – Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.

Esin TÜYLÜ TURAN

ZİYA POLAT

Vali

20 Temmuz 1973 tarihinde İzmit'te doğdu. Çocukluğu Derince'de geçti. Orta öğretimini Sivas Selçuk Anadolu Lisesi'nde, lisans eğitimini ise İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladı. İçişleri Bakanlığı'nın açtığı kaymakamlık sınavını kazanarak Erzincan kaymakam adayı olarak göreve başladı.

Sırasıyla Afyon-Sincanlı, Karabük-Yenice ve Mardin-Savur ilçelerinde kaymakam vekilliği görevinde bulundu. Dokuz ay süreli mesleki ve lisans eğitimini İngiltere'nin Nottingham şehrinde, Nottingham Üniversitesinde tamamladı. 86. dönem kaymakamlık kursunu başarı ile bitirdi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisansını "Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi" konulu tezle tamamladı.

Sivas-Akıncılar, Elazığ-Arıcak, Erzurum-İspir, Aydın-Karacasu, Kayseri-Yahyalı, Bursa Kestel ve Ankara-Mamak ilçelerinde kaymakamlık görevlerinde bulundu. Polat, 10 Haziran 2020 tarihli cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Yozgat valisi olarak göreve başladı, halen bu görevini sürdürmektedir. (Ağustos 2022)

Vali Polat evli ve 4 çocuk babasıdır.

KAYNAKÇA

http://www.yozgat.gov.tr/vali-ozgecmis; https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/4816248/izmitli-ziya-polat-yozgat-valisi-oldu

Haluk SELVİ

Ziya Polat

ZİYA TEKELİ (1894-?)

Kocaeli Valisi

Ziya Tekeli hakkında ilk söylenmesi gereken, aynı dönemlerde valilik yapan Osman Nuri Tekeli ile karıştırılmasıdır. Nitekim Ziya Tekeli'nin görev yaptığı valiliklerin sayfalarında nedense onun yerine Osman Nuri Tekeli ya da her ikisinin de ismi yazılmaktadır. Ayrıca yüzlerce mülkî amirin biyografisinin yer aldığı Ali Çankaya'nın *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* adlı kitabında Ziya Tekeli'nin biyografisi bulunmamaktadır. Ziya Tekeli'nin isminin İçişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki sicil dosyasında Osman Ziya Tekeli olarak kaydedilmesi belki de bu yanlışlığın nedenidir. İçişleri Bakanlığı Arşivi'nde Ziya Tekeli'nin sicil dosyası 770 iken, Osman Nuri Tekeli'nin sicil dosyası 721'dir. Cumhuriyet Arşivi'nde de sabit olduğu üzere Ziya Tekeli'nin 1939-1946 yılları arasında Kocaeli valiliği yaptığı dönemde Osman Nuri Tekeli Erzincan, Denizli, Diyarbakır ve Bilecik valiliklerinde bulunmuştur. Dolayısıyla, ikisi farklı kişilerdir.

Ziya Tekeli, 1894 yılında Antalya-İbradi'de doğmuştur. Babasının adı Ahmet Ata Bey'dir. Mülkiyenin idadi (lise) kısmını tamamladıktan sonra girdiği Darülfünun'da Hukuk Bölümü'nden 18 Ekim 1916 tarihinde mezun olmuştur. Ziya Tekeli memuriyete 18 Ekim 1916 tarihinde Pavli nahiye müdürü olarak başlamıştır. Daha sonra sırasıyla 28 Nisan 1918'de Tefenni, 21 Ekim 1921'de Kasabcı, 5 Aralık 1922'de Nazilli kaymakamlıklarına, 1923 yılında ise Aydın vali vekilliği'ne atanmıştır. Aydın vali vekilliği görevindeyken 27 Temmuz 1924 tarihinde asaleti tasdik edilmiştir. Ziya Bey daha sonra sırasıyla 28 Mart 1926 tarihinde Bayezid, 11 Ağustos 1927 tarihinde Şebinkarahisar, 8 Ocak 1930 tarihinde Cebelibereket (Osmaniye), 27 Mayıs 1933 tarihinde Niğde, 17 Şubat 1936 tarihinde Çorum valiliklerine tayin edilmiştir. Bu görevinden sonra 25 Haziran 1937 tarihinde Birinci Umumi Müfettişlik baş müşavirliğine tayin edilen Ziya Tekeli, 28 Aralık 1938 tarihinde Kocaeli Valiliği görevine atanmıştır.

30 Ocak 1939 tarihinde Kocaeli valiliği görevine başlayan Ziya Tekeli, bu görevde iken üç işe önem vermiştir. 1- Yollar; 2- İlkokul binaları; 3- Bataklıkların kurutulması. Ancak Ziya Tekeli'nin valilik vazifesine başlamasından kısa bir süre sonra II. Dünya Savaşı'nın çıkması, onu bu görevde daha zorlu bir sürecin beklemesine neden olmuştur.

Ziya Tekeli'nin Kocaeli valiliği döneminde yapılan yollar şu şekildedir: Başiskele'den Karamürsel'e 30 km, Kabaoğlu'ndan başlayan İstanbul yolu 47 km, Balçık'tan İstanbul sınırına 22 km, Adapazarı-Kandıra yolu 50 km, Kandıra-Ağva yolu 36 km, Söğütlü-Ferizli yolu 5 km ve Karapınar-Sarıbayır yolu 5 km. Bunlardan başka 12 km Orman köyü-Akyazı yolu ve 27 km de Kalaycı yolu yapılmıştır. Bu suretle 1945 yılı sonuna kadar 234 km yeni yol yapılmış bunun dışında 180 km yol da tamir edilmiştir. Ziya Tekeli döneminde yeni yapılan veya tamir edilen yolların tamamı ise 414 kilometreyi bulmuştur. Ayrıca bu yolların üzerine büyük ve küçük köprüler yapılmıştır. Bunlara ilaveten

Ziya Tekeli

Ziya Tekeli, Sakarya, Doğançay ve Akçay derelerinin üzerine ahşap büyük birer köprü yaptırmıştır.

Vali Ziya Tekeli kültür işlerine de önem vermiştir. Özel idare bütçesi de kullanılarak ilçe ve bucaklarda bilhassa büyük depremde harap olmuş okulların binaları tamir edilmiştir. Bunun yanında 1944 yılı içinde Arifiye Köy Enstitüsü'nden mezun öğretmenlere okul binası, atölye ve öğretmen evleri yaptırmıştır. Tekeli, ayrıca okulu olmayan bütün köyler için de beş yıllık program yapmış, 26 Eylül 1945 tarihinde İzmit Lisesi, 14 Aralık 1945 tarihinde ise İzmit Erkek Sanat Enstitüsü'nü açmıştır.

Ziya Tekeli vilayet dahilindeki bataklıkların kurutulması işini de titizlikle yerine getirmiştir. Vilayetin en verimli bölgelerindeki bataklıklar, küçüklüklerine ve büyüklüklerine bakılmaksızın gündeme alınmıştır. Bunlardan en önemlisi 35.000 dekarlık alana sahip Adapazarı Serdivan civarında bulunan Gökçeören bataklığının kurutulması işidir. Bu büyük işi başararak halkın sağlığının korunması yolunda gösterdiği gayret ve faaliyetlerden dolayı Ziya Tekeli, 16 Mayıs 1945 tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından takdirname ile ödüllendirilmiştir.

Ziya Tekeli, İzmit'e modern 110 yataklık bir hastane yapılması için özel idare bütçesine yeteri derecede tahsisat koydurmuştur. Tekeli vilayette ziraat ve sanat işleriyle de meşgul olmuş, küçük sanatlara da önem vererek birçok köy ve kazaya bez tezgâhları getirtmiştir. Bunların dışında Ziya Tekeli vilayetin en ücra köşeleri de dahil her tarafını gezmiş ve halkın sorunlarını yakından görme fırsatı bulmuştur. Ziya Tekeli bu faaliyetlerinin dışında valiliği döneminde meydana gelen sel, salgın hastalıklar ve deprem gibi afetlerde gerekli tedbirleri zamanında alarak halkın yaralarının sarılmasında etkili bir yönetim sergilemiştir.

Ziya Tekeli, Kocaeli'de 7 yıllık bir valilik döneminden sonra 9 Kasım 1946 tarihinde Afyon valiliğine tayin edilmiştir. Ziya Tekeli Kocaeli'den ayrılmadan önce 26 Kasım 1946 akşamı çok sayıda davetlinin katıldığı büyük bir tören düzenlenmiştir. "Kocaeli'nin hatırasını unutmayacağım" diyen Tekeli, sayısı binleri aşan halkın alkışları arasında sevgi gösterileri içinde trene binerek Kocaeli'den ayrılmıştır. Afyon valiliğinden sonra 12 Şubat 1948'de Balıkesir valiliğine tayin edilen Ziya Tekeli, bu görevinde iken 22 Haziran 1950 tarihinde emekliye ayrılmıştır. Ziya Tekeli 1897 doğumlu Seniha Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten 3 çocuğu olmuştur.

KAYNAKÇA
BCA, 30-10-0-0/ 197-349-21; BCA, 30-18-1-1/ 10-36-12; BCA, 30-18-1-1/ 18-22-14; BCA, 30-18-1-1/ 25-46-17; BCA, 30-18-1-2/ 36-39-21; BCA, 30-18-1-2/ 62-13-18; BCA, 30-18-1-2/ 76-60-2; BCA, 30-18-1-2/ 8-1-15; BCA, 30-18-1-2/ 85-108-10; *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1950, s. 1; *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1946, s. 3; http://agri.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz; http://corum.gov.tr/valilerimizin-fotograflari;http://www.afyonkarahisar.gov.tr/gorev-yapmis-valiler; http://www.balikesir.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz; *Milliyet*, 11 Haziran 1950, s. 7; Rifat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, Türk Yolu Matbaası, İzmit 1945, s. 249-250; Safiye Kıranlar, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Kocaeli'nin Sosyo-Ekonomik Durumu Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli 2015, s. 1175-1177; Tuğba Gülen, İki Dünya Savaşı Arasında (1918-1939) Çorum'da İz Bırakanlar, Çorum Belediyesi, Çorum 2015, s. 77-79; *Türk Yolu*, 11 Ağustos 1945, s. 1; *Türk Yolu*, 13 Kasım 1946, s. 1; *Türk Yolu*, 15 Aralık 1945, s. 1; *Türk Yolu*, 26 Kasım 1946, s. 1; *Türk Yolu*, 27 Eylül 1946, s. 1; *Türk Yolu*, 27 Kasım 1946, s. 1.

Mustafa SARI

ZOBUOĞLU (ZOBOĞLU) HASAN BEY (ö. 1953)

Milli Müfreze Komutanı

I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu ile itilaf devletleri arasında imzalan Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan kısa bir süre sonra, İstanbul işgal edilmiştir. İstanbul'un ardından işgal edilen ilk yerlerden birisi de, Kocaeli bölgesidir. Kocaeli bölgesini işgal eden İngilizler, bölgedeki Rum, Ermeni ve işbirlikçi çetelerinin desteğiyle kısa sürede kontrolü ele geçirmişlerdir. İngilizlerin Yunan kuvvetlerini bölgeye getirmesiyle birlikte, Türklere karşı yapılan zulüm, işkence ve katliamlar artmıştır. Yaşanan bu gelişmeler işgal kuvvetlerine ve ayrılıkçı çetelere karşı mücadele eden milli müfrezelerin kurulmasını sağlamıştır. İzmit Körfezi'nin güney yakasında yer alan Hamidiye köyünde, Zobuoğlu Hasan Bey tarafından kurulan müfreze de bunlardan birisidir.

Müfrezenin kurucusu Zobuoğlu Hasan Bey'in aile adı bazı kaynak, kitap ve anılarda "Zoboğlu", "Zobooğlu" "Zobuoğlu" olarak geçmektedir. Bu ifadeler araştırmacıların ve aile bireylerinin farklı telaffuz/yazım yanlışlığından kaynaklanmıştır. Bu hususla ilgili tarafımızca yapılan araştırmada, 1940 yılında Hasan Bey ile yapılan özel röportajdaki kendi beyanı doğru kabul edilerek *"Zobuoğlu"* adı kullanılmıştır. "Zobu" ismi iri yarı, kalın, kaba ve delikanlı gibi anlamlara gelmekte olup, iri ve heybetli vücut yapısına sahip olan Hasan Bey'in kişisel özellikleriyle de örtüşmektedir. Zobuoğlu Hasan Bey, 1 Temmuz 1883 tarihinde Değirmendere'ye bağlı Hamidiye köyünde doğmuştur. (Hamidiye köyü, Sultan II. Abdülhamid döneminde 93 Harbi muhacirlerinin iskân edilmesi sonucu kurulan köylerden olup, daha sonra Borçka-i Osmâniyye ismini almıştır.) Dedesi Şerif Bey ve babaannesi Sultan Hanım, Batum'dan Artvin'in Borçka ilçesine göç etmiş, oradan da Hamidiye köyüne gelip yerleşmiş olan ailelerdendir. Zobuoğlu Hasan Bey'in babası İsmail Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Babası İsmail Bey, geçimini Hamidiye köyünde rençperlik yaparak sağlamıştır. Zobuoğlu Hasan Bey İstanbul'da Rüştiye mektebinde eğitim hayatını sürdürürken, babası İsmail Bey'in vefat etmesi üzerine tahsil hayatını tamamlayamadan Hamidiye köyüne geri dönmüş, çiftlik işlerinde çalışmaya başlamıştır. Dört kardeşi olan Zobuoğlu Hasan Bey'in, 18 yaşındaki erkek kardeşi ayakkabı tamirciliği yaparken gözüne iğne batması sonucu vefat etmiş, iki kız kardeşinden biri kendisi hayatta iken, diğeri ise Zobuoğlu Hasan Bey'in vefatından sonra ölmüştür. Zobuoğlu Hasan Bey, Fatma Hanım'la evlenmiş bu evliliklerinden beş çocukları olmuştur. (Bir erkek çocuğu küçük yaşta hayatını kaybetmiştir.) Hamidiye köyünde hatırı sayılır bir yeri olan Zobuoğlu Hasan Bey'in, köyde konağı ve çeşitli tarım arazileri bulunmakta olup ticaret ve tarımla uğraşmış, özellikle tütün tüccarlığı yapması vesileyle İzmit ve İstanbul'da önemli bir ticari çevresi oluşur. 1. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mond-

Zobuoğlu (Zoboğlu) Hasan Bey

ros Antlaşması'nı takip eden günlerde, Kocaeli bölgesi İngilizler ve Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Bölge, köyleri basıp evleri yakan, insanların canına, malına, namusuna zarar veren eşkıyalarla dolmuştur. Hamidiye köyü ve çevresinde de emniyet ve asayiş bozulmuş, halk tedirgin olmuştur. Zobuoğlu Hasan Bey, böylesine karışık ve zor bir dönemde çevresindeki insanlara önderlik ederek kurmuş olduğu Döşeme Milli Müfrezesi ve Değirmendere Milli Müfrezesi'yle, işgal güçleri ve ayrılıkçı çetelere karşı savaşmıştır. Milli mücadele döneminde Kocaeli bölgesinde kurulmuş diğer milli müfrezlerle de bağlantı kuran Zobuoğlu Hasan Bey, İzmit Körfezi'nin güney yakasında -Karamüsel'den Başiskele'ye kadar olan bölgede ve köylerde- faaliyet göstermiş milli müfrezesi komutanlarımızdandır. Daha sonra ise Milis (fahri) Albaylığa kadar yükselen Zobuoğlu Hasan Bey, kendisine bağlı milli müfrezelerin birleştirilmesiyle oluşturulan Milis Alay Kumandanlığının komutanlığını da yapmıştır. Cumhuriyet döneminde İzmit şehir merkezinde İkizli Çeşme'nin bulunduğu muhitte ikamet etmeye başlayan Zobuoğlu Hasan Bey, tütün ticaretine devam etmiştir. İzmit Tütün Tüccarları Birliği üyesi olan Zobuoğlu Hasan Bey; Ekspertiz Mehmet Efendi, Tütüncü Hafız Kamil Bey, Kavalalı Zühtü Bey, Kavalalı İsmail Hakkı Bey, Sefazâde Ahmet Muhtar Bey, Muratzâde İshak Bey, Kozlucalı Hacı Hasan Bey, Hacı Hüsnüzâde Mehmet Bey, Saraçzâde Hüseyin Bey, Hacı Osmanbeyzâde İhsan Bey gibi tütün tüccarlarının da yakın arkadaşıdır. Zobuoğlu Hasan Bey, 1934 yılında yürürlüğe giren soyadı kanunu ile *"*Zorlu*"* soyadını almıştır.

1940'lı yıllarda şeker hastalığına bağlı olarak sağlık sorunları (görme kaybı) yaşamaya başlayan Zobuoğlu Hasan Bey, İstanbul Gureba Hastanesi'nde bir süre tedavi görmüştür. Ancak yapılan tüm tedavi ve müdahalelere rağmen hastalığı ilerlemiş, tedavi gördüğü İzmit Devlet Hastanesi'nde 3 Ağustos 1953 tarihinde vefat etmiştir. Zobuoğlu Hasan Bey, milli mücadele döneminde milli müfreze ve milis tabur komutanlığı yapması nedeniyle askeri törenle defnedilmiştir. İzmit Bağçeşme Mezarlığı'nda bulunan mezarı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Müdürlüğü tarafından 2009 yılında onarılmış, mezarı üzerinde bulunan bilgi panosu yenilenmiştir.

milli mücadele döneminde önemli gayretleri olan Zobuoğlu Hasan Bey'in adı, doğduğu Gölcük'te bir caddeye (Kavaklı Mahallesi, Zobuoğlu Hasan Caddesi), yaşamının son günlerini geçirip vefat ettiği İzmit'te ise bir sokağa (Kozluk Mahallesi Zobuoğlu Sokağı) verilmiştir.

KAYNAKÇA

"Zobuoğlu Hasan Bey'in Torunu Meliha Ulusoy", (Röp. Volkan Şenel), *Kocaeli*, 2021, s.1-2; "Yüksel Korutürk'ün Zobuoğlu Hasan Bey Anıları", (Röp.Volkan Şenel), *Kocaeli*, 2021, s.1; Nihat Durak, "İzmit'in Yakın Tarihindeki Ünlü Kişiler", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Haber Bülteni*, Sayı:12, Kocaeli, s. 3; Atilla Oral, "Zobuoğlu Hasan Bey", Özgür Kocaeli (Pazar Eki), Kocaeli, 24 Haziran 2007, s.6-7; Atilla Oral, "Zobuoğlu Hasan Bey (2)", *Özgür Kocaeli* (Pazar Eki), *Kocaeli*, 1 Temmuz 2007, s.6-7; Selahattin Beldağlı, *Dünü ve Bugünü İle Gölcük*, *Kocaeli*, 1991, s.14; Ryan Gıngeras, *Dertli Sahiller (Şiddet, Etnisite ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu 1912-1923)*, İstanbul, 2014, s. 117; Kazım Özalp, *Milli Mücadele 1919-1922*, C. I, Ankara, 1988, s. 177; Yusuf Çam, *Milli Mücadele'de İzmit Sancağı*, *Kocaeli*, s. 105-199; Süleyman Pekin-Murat Bayram, *Bahçecik Tarihi*, Ankara, 2011, s. 205-213; Osman Akandere, "Milli Mücadele Yıllarında Kocaeli Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Milis Kuvvetleri ve Çeteler (1918-1922)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya, 2008; Volkan Şenel, *Geçmişte ve Günümüzde Yeniköy*, *Kocaeli*, 2009, s. 64-97; Tülin Bozkurt Cengiz, *Tarihte Gölcük, Gölcük'te Tarih*, Kocaeli, 2014, s. 73-74; *İlyas Sami Kalkavanoğlu, Milli Mücadele Hatıralarım*, İstanbul, 2011, s. 63; Nedim İpek, "Kafkaslar'dan Anadolu'ya Göçler (1877–1900)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6, Samsun 1991, s. 100; Ali Üzmez, *Her Yönüyle Başiskele (Tarih-Kültür-Doğa-Ekonomi-Turizm)*, *Kocaeli*, 2008, s. 296-340; Ali Üzmez, *Milli Mücadelede Servetiye Cephesi*, Kocaeli, 2011, s. 171-180; A.Nezih Galitekin, *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler*, İstanbul, 2005, s. 209-210; D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, 2008, s. 1826; Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara, 2006, s.167; Sabahattin Özel, *Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, İstanbul, 2005, s. 61-207; Rifat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, *Kocaeli*, 1945, s. 64; Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara, s. 144.

Volkan ŞENEL

YAZAR KURUM VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Abdullah Kahraman	Kocaeli Üniversitesi	abdullah.kahraman@kocaeli.edu.tr
Abdullah Lüleci	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	luleciabdullah@gmail.com
Adem Arı	Sakarya Üniversitesi	aari@sakarya.edu.tr
Adnan Sofuoğlu	Hacettepe Üniversitesi	adnans@hacettepe.edu.tr
Ahmet Ekşi	Kocaeli Üniversitesi	ahmet.eksi@kocaeli.edu.tr
Ahmet Kamil Uysal	Araştırmacı/Yazar	kamiluysal41@hotmail.com
Ahmet Yavuzyılmaz	Necmettin Erbakan Üniversitesi	ahmet_yavuzyilmaz@hotmail.com
Ahmet Yüksel	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	ahmetarih@hotmail.com
Akın Deveci	Kocaeli Üniversitesi	akin.deveci@kocaeli.edu.tr
Ali İhsan Engür	Kocaeli Üniversitesi	ali.engur@kocaeli.edu.tr
Ali Kaya	Kocaeli Üniversitesi	ali.kaya@kocaeli.edu.tr
Ali Yeşildal	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	aliyesildal@gmail.com
Ali Yiğit	Bursa Uludağ Üniversitesi	aliyigit@uludag.edu.tr
Alim Alper Cesur	Kocaeli Üniversitesi	alper.cesur@kocaeli.edu.tr
Alparslan Arslan	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	arslan_6141@hotmail.com
Alper Başer	Afyon Kocatepe Üniversitesi	baseralperhidayet@gmail.com
Arzu Serpil Arslan	Kocaeli Üniversitesi	aarslan@kocaeli.edu.tr
Aslıhan Akpınar	Kocaeli Üniversitesi	aslihan.akpinar@kocaeli.edu.tr
Aybike Özel	Kocaeli Üniversitesi	aybike.pelenk@kocaeli.edu.tr
Ayhan Orhan	Kocaeli Üniversitesi	aorhan@kocaeli.edu.tr
Ayhan Yüksel	Araştırmacı/Yazar	sunkur28@gmail.com
Aysel Çetinkaya	Kocaeli Üniversitesi	aysel.cetinkaya@kocaeli.edu.tr
Ayşegül Komsuoğlu Çıtıpıtıoğlu	İstanbul Üniversitesi	sezer.komsuoglu@yok.gov.tr
Ayşegül Yılmaz	Kocaeli Üniversitesi	aysegul0841@gmail.com
Bahadır Bozdağ	Bozdağ Mimarlık Dekorasyon Ltd.Şti.	bahadirbozdag@gmail.com
Barış Ateş	Milli Hakimiyet Medya	millihakimiyet41@gmail.com
Behçet Kemal Yeşilbursa	Bursa Uludağ Üniversitesi	behcetyesilbursa@yahoo.com
Bilal Tunç	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	btunc@agri.edu.tr
Bilsen Bilgili	Kocaeli Üniversitesi	bilsen.bilgili@kocaeli.edu.tr
Biray Çakmak	Uşak Üniversitesi	biray.cakmak@usak.edu.tr
Bora Yenihan	Kocaeli Üniversitesi	bora.yenihan@kocaeli.edu.tr
Burak Aslanmirza	Kocaeli Üniversitesi	burakaslanmirza@gmail.com
Burak Demir	Sanat Tarihçisi	burakdemir2014@gmail.com
Burcu Kurt	İstanbul Teknik Üniversitesi	burcukurt@itu.edu.tr
Burhan Sayılır	Anadolu Üniversitesi	burhansayilir@anadolu.edu.tr
Bülent Cırık	Dumlupınar Üniversitesi	bulent.cirik@dpu.edu.tr
Bülent Coşkun	Emekli Öğretim Üyesi	bulentcoskun@gmail.com
Büşra Savaş	Kocaeli Üniversitesi	busrasavas0a0@gmail.com
Cemil Öztürk	Marmara Üniversitesi	cemilozturk2012@gmail.com
Cengiz Akgün	Kocaeli Kent Gazetesi	cengzakgun@gmail.com
Cengiz Keskin	Kırklareli Üniversitesi	cengizkeskin@sakarya.edu.tr
Ceyhun Konak	Kocaeli Üniversitesi	ceykonak@gmail.com
Çiğdem Külçür	Kocaeli Üniversitesi	cigdemkulcur@gmail.com
Deniz Demirarslan	Kocaeli Üniversitesi	denizd@koceli.edu.tr
Deniz Özay	Kocaeli Üniversitesi	ozaydenizozay@gmail.com
Dilara Bahçalı	Kocaeli Üniversitesi	dilarabahcali@gmail.com

Dilara Uslu	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	dilara.uslu@bilecik.edu.tr
Dilek Ayrıbaş	Araştırmacı/Yazar	dilekayribas@hotmail.com
Doğa Başar Sarıipek	Kocaeli Üniversitesi	sariipek@kocaeli.edu.tr
Eda Yirmibeşoğlu Erkal	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	eda.yirmibesoglu@kocaeli.edu.tr
Ekrem Mucahit Sarı	Kocaeli Üniversitesi	ekremmucahitsari@gmail.com
Ela Taş	Sakarya Üniversitesi	elatas@sakarya.edu.tr
Elif Özlem Aydın	Gebze Teknik Üniversitesi	ozlemoral@gtu.edu.tr
Emin Öztürk	Başiskele Kaymakamlığı	basiskeleproje41@gmail.com
Emine Dingeç	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	emine.dingec@dpu.edu.tr
Emre Dölen	Emekli Öğretim Üyesi	emredolen@gmail.com
Emre Kishalı	Kocaeli Üniversitesi	kishali@gmail.com
Enis Şahin	Sakarya Üniversitesi	esahin@sakarya.edu.tr
Erdem Yücel	Arkeolog- Ayasofya Müzesi Müdürlüğü	erdemyucel2002@hotmail.com
Erdoğan Özdemir	Gazeteci/Yazar	erozdemir1953@gmail.com
Ergün Laflı	Dokuz Eylül Üniversitesi	elafli@yahoo.ca
Erkan Atak	Sakarya Üniversitesi	erkanatak@sakarya.edu.tr
Ersin Kırca	Kocaeli Üniversitesi	ersin.kirca@kocaeli.edu.tr
Ertay Seyrek	Kocaeli Üniversitesi	ertayseyrek@hotmail.com
Ertuğrul Bahan	Araştırmacı/Yazar	ebehan@gmail.com
Esin Tüylü Turan	Araştırmacı/Yazar	esinatik@gmail.com
Esma Torun Çelik	Kocaeli Üniversitesi	etorun@kocaeli.edu.tr
Fadime Sertçelik	Kocaeli Üniversitesi	fasert@kocaeli.edu.tr
Fahri Tuna	Araştırmacı/Yazar	fahrituna@hotmail.com
Fatih Taşdelen	İl Kültür ve Turizm Müdürü	fatih.tasdelen@ktb.gov.tr
Fatih Ünal	Ordu Üniversitesi	fatih2unalan@yahoo.com
Fatmagül Demirel	Yıldız Teknik Üniversitesi	fdemirel@yildiz.edu.tr
Fazıl Özen	Kocaeli Üniversitesi	fazil.ozen@kocaeli.edu.tr
Feridun Emecen	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi	femecen@29mayis.edu.tr
Feyzullah Yavuz Ulugün	KYÖD	yavuz@melody.com.tr
Feyzullah Yerlikaya	Uşak Üniversitesi	feyzullah.yerlikaya@usak.edu.tr
Fikrettin Yavuz	Sakarya Üniversitesi	fyavuz@sakarya.edu.tr
Funda Selçuk Şirin	Kocaeli Üniversitesi	funda.sirin@kocaeli.edu.tr
Furkan Bülbül	Doktora Öğrencisi	bulbulfurkan@hotmail.com
Gulseren Kan Şahin	Sinop Üniversitesi	gulserenkan@hotmail.com
Gülcan Memiş	Doktora Öğrencisi	gulcan.memis@hotmail.com
Gülden Özkan	Kocaeli Üniversitesi	gulden.ozkan@kocaeli.edu.tr
Gülfettin Çelik	İstanbul medeniyet Üniversitesi	gulfettin.celik@medeniyet.edu.tr
Gülşen Erdal	Kocaeli Üniversitesi	glsnerdal@gmail.com
Gülten Sofuoğlu Madendağ	Kocaeli Üniversitesi	gulten.madendag@kocaeli.edu.tr
Günay Karahan	Kocaeli Üniversitesi	gnykarahan@gmail.com
Hakan Bağcı	Kocaeli ün. Güzel sanatlar fak.	hakan.bagci@kocaeli.edu.tr
Hakan Doğan	Kırıkkale Üniversitesi	hdogan79@gmail.com
Hakan Uzun	Anakara Üniversitesi	hakanuzun@ankara.edu.tr
Halim Aytekin Ergül	Kocaeli Üniversitesi	halim.ergul@gmail.com
Halim Demiryürek	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	halim.demiryurek@bilecik.edu.tr
Halit Yanıkkaya	Gebze Teknik Üniversitesi	halityanikkaya@gtu.edu.tr

Haluk Arda Oskay	Kocaeli Üniversitesi	ardaoskay@gmail.com
Haluk Selvi	Sakarya Üniversitesi	hselvi@sakarya.edu.tr
Hamza Gündoğdu	Emekli Öğretim Üyesi	hgundogdu@sakarya.edu.tr
Harun Çoban	Kocaeli Üniversitesi	haruncoban15@gmail.com
Harun Mustafa Töle	Kocaeli Üniversitesi	harun.tole@kocaeli.edu.tr
Hasan Yılmazyaşar	Anadolu Üniversitesi	hyilmazyasar@anadolu.edu.tr
Hatice Akan	Sakarya Üniversitesi	hatices@sakarya.edu.tr
Hülya Çelik	Sakarya Üniversitesi	hcelik@sakarya.edu.tr
Hümeyra Bostan	Marmara Üniversitesi	meyrabostan@gmail.com
Hüseyin Erol	İzmit Kent Konseyi	huseyinerol41@hotmail.com
Hüseyin Okur	Marmara Üniversitesi	huseyin.okur@kocaeli.edu.tr
Hüseyin Sami Öztürk	Marmara Üniversitesi	hsoztrk@yahoo.com
Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz	Kırklareli Üniversitesi	h.capraz@klu.edu.tr
Ihsan Karlı	Kocaeli Üniversitesi	ikarli@kocaeli.edu.tr
İbrahim Şirin	Kocaeli Üniversitesi	sirinibrahim@gmail.com
İdris Bostan	İstanbul Üniversitesi	idbos@istanbul.edu.tr
İlhami Durmuş	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	ilhami.durmus@hbv.edu.tr
İlhan Gök	Gümüşhane Üniversitesi	ilhangok52@gmail.com
İlhan Şahin	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi	ilsahin40@gmail.com
İlter Özdemir	Araştırmacı/Yazar	ilterozdemirhukuk@gmail.com
İnci Kuyulu Ersoy	Ege Üniversitesi	inci.kuyulu.ersoy@ege.edu.tr
İsa Turhan	41kocaeli internet gazetesi	isaturhan@gmail.com
İsmail Kahraman	İlim, Kültür, Tarih ve Teknoloji Vakfı	belgeselciismail@gmail.com
Kadri Unat	Ankara Üniversitesi	Kadri.Unat@ankara.edu.tr
Kamil Büyüker	Yozgat Bozok Üniversitesi	kamilbuyuker@gmail.com
Kemal Taha Hülagu	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	thulagu@hotmail.com
Kemalettin Kuzucu	Marmara Üniversitesi	kemalettin.kuzucu@marmara.edu.tr
Kenan Acar	Kocaeli Üniversitesi	kenan.acar@kocaeli.edu.tr
Kurtuluş Demirkol	Gebze Teknik Üniversitesi	kurtulusdemirkol@gmail.com
Kurtuluş Kıymet	Kocaeli Üniversitesi	kurtulus.kiymet@kocaeli.edu.tr
Levent Atalı	Kocaeli Üniversitesi	leventatali@gmail.com
Mehmet Ayhan	Kocaeli Üniversitesi	ayhan.mehmet@kocaeli.edu.tr
Mehmet Duman	Araştırmacı/Yazar	mehmet.duman41@gsb.gov.tr
Mehmet Yumak	Ali Dilmen Anadolu Lisesi	magyumak@hotmail.com
Melek Çeliköz	Kocaeli Yerel Kültür Platformu	melekcelikoz@gmail.com
Melih Yigit	Kocaeli Üniversitesi	me_yigit@hotmail.com
Meriç Harmancı	Yıldız Teknik Üniversitesi	mericharmanci@yahoo.com
Mert Gürer	Kocaeli Üniversitesi	mertgurer@kocaeli.edu.tr
Merve Mergen	Kocaeli Üniversitesi	mervemergen@gmail.com
Meryem Gürbüz	Kocaeli Üniversitesi	meryem.gurbuz@kocaeli.edu.tr
Meryem Orakçı	Ankara Üniversitesi	orakci@ankara.edu.tr
Metin Şentürk	Sağlık Bakanlığı	drmsenturk@gmail.com
Metin Tuncel	Emekli Öğretim Üyesi	
Mevlüt Yüksel	Atatürk Üniversitesi	mevlut_yuksel25@hotmail.com
Mine Halis	Kocaeli Üniversitesi	minehalis@ibu.edu.tr
Muhammed Bilal Çelik	Sakarya Üniversitesi	bcelik@sakarya.edu.tr

Muhsin Halis	Kocaeli Üniversitesi	muhsinhalis@gmail.com
Musa Saygılı	Diyanet İşleri Eğitim Uzmanı	musasaygili7661@gmail.com
Mustafa Sarı	Sakarya Üniversitesi	msari@sakarya.edu.tr
Mustafa Serhan Yücel	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	mserhanyucel@gmail.com
Mustafa Talha Savaş	Sakarya Üniversitesi	mtalhasavas@gmail.com
Mutlu Kerem Kolcuoğlu	Araştırmacı/Yazar	asgarmutlu@icloud.com
Müesser Özcan	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	muesserozcan@mu.edu.tr
Müzeyyen Ünal	Araştırmacı/Yazar	muzeyyen1841@gmail.com
Nagehan Malkoç	Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi	malkocnagehan@gmail.com
Necdet Aysal	Ankara Üniversitesi	aysal@ankara.edu.tr
Nedim İpek	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	nedimipek@hotmail.com
Nermin Ersoy	Kocaeli Üniversitesi	nerminersoy@gmail.com
Neslihan Kıyar	Kocaeli Üniversitesi	neslihankiyar@gmail.com
Nevnihal Erdoğan	Kocaeli Üniversitesi	nevnihal.erdogan@kocaeli.edu.tr
Nevzat Erkan	Kırklareli Üniversitesi	nevzaterkan@klu.edu.tr
Nilay Dursun	İstanbul Modern Sanat Müzesi	ndursun2@gmail.com
Onur Kamiloğlu	Araştırmacı/Yazar	onurkamiloglu@gmail.com
Orhan Kılıç	Fırat Üniversitesi	okilic60@gmail.com
Osman Akandere	Necmettin Erbakan Üniversitesi	oakandere@erbakan.edu.tr
Ömür Alyakut	Kocaeli Üniversitesi	omalyakut@gmail.com
Önder Duman	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	onderduman@hotmail.com
Özden Sanem Erol	Kocaeli Üniversitesi	ozdenbinici@gmail.com
Özge Aslanmirza	Kocaeli Üniversitesi	ozge.aslanmirza@kocaeli.edu.tr
Rahime Aydın Er	Kocaeli Üniversitesi	raay@kocaeli.edu.tr
Ramazan Erhan Güllü	İstanbul Üniversitesi	ramazan.gullu@istanbul.edu.tr
Ramazan Şahan	Kocaeli Üniversitesi	ramazan.sahan@kocaeli.edu.tr
Recai Çetres	Kocaeli Üniversitesi	recai.cetres@kocaeli.edu.tr
Recep Kankal	Doktora Öğrencisi	recepkankal@hotmail.com
Recep Yaşa	Emekli Öğretim Üyesi	ryasa@sakarya.edu.tr
Refik Arıkan	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	refikarikan@gmail.com
Resul Orman	Araştırmacı/Yazar	rekor036@hotmail.com
Resül Narin	Sakarya Büyükşehir Belediyesi	resulnarin@gmail.com
Safiye Kıranlar	Sakarya Üniversitesi	kiranlar@sakarya.edu.tr
Salih Şahin	Kocaeli Üniversitesi	ssahin@live.nl
Sedat Özel	Kocaeli Üniversitesi	sedatozel@gmail.com
Sedef Bulut	Ankara Üniversitesi	sedefbulut@gmail.com
Selçuk Seçkin	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	selcukseckin@gmail.com
Selda Uca	Kocaeli Üniversitesi	selda.uca@kocaeli.edu.tr
Selma Göktürk Çetinkaya	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	selma.cetinkaya@bilecik.edu.tr
Sema Orsoy	Kocaeli Üniversitesi	semaorsoy@kocaeli.edu.tr
Serdar Ösen	Karabük Üniversitesi	serdarosen@karabuk.edu.tr
Serhat Erat	Gebze Teknik Üniversitesi	erat@gtu.edu.tr
Serkan Gedük	Kocaeli Müze Müdürü	serkangeduk@hotmail.com
Serkan Yazıcı	Sinop Üniversitesi	syazici@sinop.edu.tr
Sezer Şener Komsuoğlu	Emekli Öğretim Üyesi	sezerskom@gmail.com
Sinan Vardar	Kocaeli Üniversitesi	sinanvardar0@gmail.com

Soner Kulak	Kocaeli Üniversitesi	kulak.soner@gmail.com
Süha Oğuz Baytimur	Sinop Üniversitesi	s.oguz.baytimur@sinop.edu.tr
Süleyman Beyoğlu	Marmara Üniversitesi	sbeyoglu@marmara.edu.tr
Süleyman Durak	Mavi Kocaeli Gazetesi	sdurak41@gmail.com
Süleyman Pekin	Şehit Fatih Karaaslan Anadolu İmam Hatip Lisesi	suleymanpekin@gmail.com
Süleyman Tekir	Sinop Üniversitesi	stekir@sinop.edu.tr
Şefik Çelik	Araştırmacı/Yazar	sefikcelik@gmail.com
Şennur Kaya	İstanbul Üniversitesi	kayasen@istanbul.edu.tr
Şükriye Göksu Hülagü	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	goksuuerdal@gmail.com
Tahir Tarım	Gençlik ve Spor Bakanlığı	tahirtarim@gmail.com
Talha Altuntaş	Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi	talhaaltuntas@kocaeli.bel.tr
Taner Aksoy	Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu	tanaksoy@hotmail.com
Taner Bilgin	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	taner.bilgin@bilecik.edu.tr
Temuçin Faik Ertan	Ankara Üniversitesi	tfertan@ankara.edu.tr
Tufan Turan	Sakarya Üniversitesi	tturan@sakarya.edu.tr
Tuğba Çalışkan	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	tugbacaliskan@mu.edu.tr
Tuna Şare Ağatürk	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	tunasare@gmail.com
Turgut Karaçoban	Kocaeli Üniversitesi	turgutkaracoban@hotmail.com
Turgut Özel	İstanbul Çamlıca Bilfen Anadolu Lisesi	tozel.01@hotmail.com
Tülay Polat Üzümcü	Kocaeli Üniversitesi	tulay.uzumcu@kocaeli.edu.tr
Tümay Mercan	Kocaeli Üniversitesi	tumaymercan@hotmail.com
Ümit Ekin	Sakarya Üniversitesi	uekin@sakarya.edu.tr
Ümit Kubilay Can	Kocaeli Üniversitesi	kubican_gitar@hotmail.com
Ümit Ülker	TRT Anadolu Ajans	ulkerumit2012@gmail.com
Vedat Turgut	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	turgutvedat@hotmail.com
Vicdan Öztürk	Kocaeli Üniversitesi	vicdan.suloglu@kocaeli.edu.tr
Volkan Şenel	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	senelvolkan@hotmail.com
Yasemin Nemlioğlu Koca	İstanbul Üniversitesi	yaseminnemlioglu@hotmail.com
Yeşim İşlek	Araştırmacı/Yazar	korogluecv@hotmail.com
Yıldırım Karadeniz	Kocaeli Üniversitesi	yildirim.karadeniz@kocaeli.edu.tr
Yılmaz Büktel	Trakya Üniversitesi	ybuktel@gmail.com
Yılmaz Işık	Gebze Panoroma Haber	rodoplu_41@hotmail.com
Yiğit Özcan	Çağdaş Kocaeli Gazetesi	yigitozcan41@hotmail.com
Yücel Öztürk	Sakarya Üniversitesi	yozturk@sakarya.edu.tr
Yüksel Güngör	Kocaeli Üniversitesi	yuksel.gungor@kocaeli.edu.tr
Zafer Ziya Öztürk	Gebze Teknik Üniversitesi	zozturk@gtu.edu.tr
Zekeriya Türkmen	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi	zturkmenbeyi@gmail.com
Zeynel Özlü	Gaziantep Üniversitesi	zeynelozlu@hotmail.com
Zeynep Ahunbay	İstanbul Teknik Üniversitesi	zahunbay@gmail.com
Zeynep Benan Dondurucu Dede	Kocaeli Üniversitesi	benan.dondurucu@kocaeli.edu.tr
Zeynep Bostan	Marmara Üniversitesi	zeynebbostan@gmail.com
Zeynep İskefiyeli	Sakarya Üniversitesi	zcumhur@sakarya.edu.tr
Ziya Yekta Özkan	Kocaeli Üniversitesi	yekta.ozkan@kocaeli.edu.tr